ETYMOLOGICUM LATINUM, OPUS EX PROBATISSIMIS PHILOLOGIS, …

Johannes Fungerus, Giovanni Battista Coccini

Digitized by Google

6
3–b
14

6
2 G
22
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

M

12.3.18
II 9 A
II 9
6.3.b.14

ETYMOLOGICVM LATINVM,

Opus

EX PROBATISSIMIS PHIlologis, Philoſophis, Hiſtoriographis, Poetis, & aliis Scriptoribus diuerſis in vnum corpus collectum, Antiquitatibus, & Animaduerſionibus paſſim reſperſum, vocabulis inſuper iis, quæ tranſierunt ex linguis Sacris in ius Latinitatis locupletatum,

Auctore

IOANNE FVNGERO

Leouardienſi Friſio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMAN.

Biblioth. Coll. Rom. Soc. Jesu

Ex legato Illustrissimi

FRANCOFVRTI

E Collegio Paltheniano, Sumtibus Ionæ Rhodii.

M. DC. V.

ILLVSTRIBVS AC POTENTISSIMIS CONFOEDERATARVM BELgicæ regionum Ordinibus, generalibus Dominis suis,

IOANNES FVNGERVS Dedicat.

MVltos iam annos, & quidem merito, vos colo, Nobilissimi Amplissimi viri, ob præclara de optimis rebus iudicia, non iis solum, quæ attingunt τὸ πολίτευμα, verum etiam de literis bonis, quas in turbulento hoc rerum humanarum pelago, vibrante gladium audacia intolerabili & cœlo tenus cristas erigente, conseruandas arbitramini, prout colligere videor ex erectis passim Academiis & Scholis, summaq; in eas munificentia, tum ex beneuolentia singulari, qua Literatos, quorum vestigia me legere profiteor, complectimini. Quid enim in hac vita secundum veri illius Dei cognitionē mentemq; religione pura ipsi astrictam dulcius, quam agere delitias, otiari, rusticari, imo vel mediis in castris non inducta ab horrido Marte barbarie bonis & innocuis studiis oblectari. Optime Plato: αἱ τέχναι πᾶσαι ἀξ[illegible] τι καὶ ὠφέλιμον τῷ βίῳ. Nec minus scite Diodorus 12. Biblioth[illegible] μὲν ζῆν τὴν φύσιν αἰτίαν ὑποληπτέον, τοῦ δὲ καλῶς ζῆν τὴν ἐκ τῶν γ[illegible]ματων συγκειμένην παιδείαν. Longius progressus Philemon literas esse dixit ἰατρεῖον τῆς ψυχῆς: Quid itaq; aut conducibilius aut præstantius, quā vnumquemque pro modulo adniti, vt Rempublicam literariam iuuet siue hoc,

sive illo scribendi genere? Tales veteres patres gravissimiq; Philosophi, & artium Professores eximii, qui alieni ab invidia, nulloq; alio affectu pravo in transversum rapti, quidquid studio, quidquid divino, prope dixerim, afflatu comparaverant, in communem usum contulerunt cœlo propterea laudibus invecti. Quo exsecrabiles sint inertes illi, qui ventre saginando ac saburrando occupati, satius ducunt volutari in cœnosis voluptatum quisquiliis, turpiq; otio conterere tempus, quam re aliqua frugifera messe tenus suæ Reipub. prodesse. Cum tamen vita hæc mutuis constet officiis, & unumquemq; deceat velut in publico totius mundi mercatu proferre aliquid, quod iuvet, delectet, spem aspirantium ad res egregias promoveat, quantumvis proficientium & publicæ utilitati studentium invidia sit comes. Hoc in numero cum semper esse studuerim, longo syrmate tractuq; sublegens aliorum vestigia, volui quoq; tandem, Amplissimi Domini, observantiam erga vos meam, voluntatem profectus erga studiosos probare, & quasi certissimo testimonio iam confirmare. Si quis vero materiam hanc dixerit nō esse dignam ornatissima dignitate vestra & Amplitudine, is paucas rationes deputet mecum, quæ eo me audaci impulerunt, ne aliqua mihi inuratur præcipitantiæ nota. Primum constat, sub ornatissima dignitate vestra fœcunditate quadam rediviva ac restibili suum decus literaturæ in hisce Belgii oris conservari, in quibusdam plane sopitum erui rursus in lucem velut ex tenebris Cymmeriis, atq; ita suo restitui splendori. Neque enim Gubernatorum Reipub. quorum vivam & expressam imaginem, non adumbratam aut larvatam exhibetis tantum est Rempubl. totam a labe & vitiis perpurgare, dum pro virili tollunt, emēdant scelera & corruptelas diversas, atq; ita publicum bonum promovent grato omnipotenti zelo, imo pro communi salute excubant, verum etiam eo animum intendere indefesso studio, cura, labore, ut literæ, usq; erecta & dedicata gymnasia conserventur. Sunt illæ (ut taceam interim honestatem utilitatemque) τῶν θεῶν δῶρα, sicut in Cynico suo Lucianus nominat. Aureum pariter dictum sapientissimi vatis, οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα οὐδὲν πεπαιδευμένης ψυχῆς. Solitus itaque præcipere Democritus, ὅτι τὰς μὲν πόλεις ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσμεῖν, quod oporteat civitates ornare egregiis structuris, templis videlicet, curiis, basilicis, statuis, theatris: at animos homi-

hominum honestis & liberalibus disciplinis. Atqui opus hoc nostrum, quod humiliter consecro & offero, ex variis artibus deductum, diffusa late originationum materia, Vt quidem hic non angustis cancellis aut carceribus includamur, sed colligendum fuerit hinc inde spicilegium, cui passim ex auctoribus fundamina sua ac pedamenta subiicienda fuerunt, non neglectis interim vocabulis, quæ ex sacris linguis in ius latinitatis sunt deriuata, neque etiam antiquitatibus hac illac sparsis cum locis auctorum multifariam suo nitori restitutis. Si quis inferat, humile esse & tenue tractationis genus, quo distineor, velim eum rogatum, vt peruideat primum, quid tenue sit, quid humile existimandum. Scio, nullas complectitur hoc nostrum syntagma longius petitas voces, vt solet genus nominatum ἁδρὸν, cuius finis secundum Rhetores ἔκστασις vel ἔκπληξις. Foret id in hac materia παρὰ τὸ μέλος, quod aiunt. Enitendum potius fuit, vt proprio & rebus accommodato sermone vterer: Nec proponenda fuit γοργότης aut δεινότης, at σαφήνεια, perspicue declarans, quod vbique faceret ad rem præsentem. Porro materia operis huius ad quem non spectat? Vtique Grammatici plurima hic habent, quæ sua interest scire, de vi & origine vocabulorum, eorumque proprietate. Dialectici inter alias definitionis species tradiderunt τὸν κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ὅρον. Eidem datus locus in Topicis ab Aristotele, Cicerone, & aliis. Nam inde illud Comici: Homo sum, nihil itaque humani a me esse debet alienum. Item: γερουσία dictus summus Lacedæmoniorum magistratus, constabat ergo ex senibus. Cum etiam apud Aristophanem aues conditura essent πόλιν, dictam eam volunt quasi πόλον παρὰ τὸ πολεῖν a vertendo, quod mobilis sit Reipublicæ status. In re Medica res hæc tam late sese effundit, siue quis medicamenta & herbas spectet, siue morborum nomina, vt in transcursu καὶ ἐν κεφαλαίῳ explicari non queat. Sed & etyma lucem adferunt historiis. Nam vt missa faciam alia sexcenta, obscurissimam alioqui Thesei historiam sola nominis explicatione dilucidam reddi animaduertas. Sic enim appellatus creditur ἀπὸ τῆς τῶν γνωρισμάτων θέσεως a signorum depositione. At quænam γνωρίσματα ista? Gladius & calcei paterni sub caua quadam petra, quæ sola nouerat mater Æthra, filiusque adultus Athenas ad Ægeum patrem deferre debuit. In Physicis quanta se offert herbarum sylua? Malua ab

aluo molliendâ. sicut μαλάχη παρὰ τὸ μαλάττειν, nomen inuenit: Raphanus, ὅτι ῥᾳδίως φαίνεται, quod facile & mox a satione oriatur, vt salix a saliendo, quod celeriter crescat, & alia id genus. Ita inter Iurisconsultos possessionem dictam quasi pedum positionem eleganter scripsit Pomponius ad l. 1. ff. de acquir. rer. possess. Porro quin nominum notatio ex sacris linguis petita Theologo prosit, ex his nostris (opinor) constare queat. Non ergo vanum, quod a Platone est proditum, primos comparandæ scientiæ gradus esse ὄνομα καὶ λόγον. Quinimo in disputatione multis errorum symplegadibus anfractibusq; euoluit sola nominis enodatio καὶ ϛομασία. Contra obscuritas eiusdem difficultates parit & ad lapsum impellit. Nullus enim in disputatione versari poterit cum laude, quin sæpissime impingat, offendat, siquidem vim & ius vocabuli ignoret. Præcipit ad hæc Fabius Oratoriarum Institut. 1. inprimis Præceptori subtili, dum firmandis ingeniis artibusq; tradendis occupatur, scrutandas esse nominum origines, quæ Fortunatiano dicuntur verborũ cunabula. Quippe ad honestam & liberalem eruditionem non modo pertinet, vires ac potestate rerum cognoscere, verum etiã etymon proprietatemq; verborũ. Ipsemet Plato quam multus in Cratylo in eruenda nominum rectitudine? Idem alias primam esse tradit nominum doctrinam. Etsi quandoque secundum Galenum sit μάρτυς ἀλάζων, cum vocum notiones ex fontibus sæpe diuersis deduci queant, populorum vero & vrbium etyma crebro nitantur coniecturis, nõnunquam etiam in ius possessionemq; eius allusio irrumpat, a qua tamen reapse differt. Quo venia dari debeat a quouis, sicubi inueniat, quo aliud quippiam videatur verisimilius: Id quod propter eos fideliter exprimo, qui studio maledicendi passim plus quã Lynceis oculis obseruant, si quid arripere queant ex cumulo ingenti, quod aut chartis dentatis illinant, aut liuidis suis dentibus arrodant. Vtque in vniuersum constet scopus institutumq; meum, profiteor ingenue in euoluẽdis etymis semper me irretorto (vt cum Horatio loquar) lumine ad fontes primos respexisse, atq; adeo ex iis deriuasse, quod maxime videbatur probabile, aliquando etiam aliorum vestigia legisse, quorum interim laudem cum astipulor, nequaquam premo. Si quis visus est extra oleas ferri, aut ea dicere, quæ non faciunt ad rem, & proinde ab eo volens nolens dissentiam, subu-

cio

tio caussas & rationes, quæ impulerunt, quo minus in eius sententiã irem. Vbiq; vero eum me præsto, vt non cum laruis dimicem, nusquam famam & nomẽ alterius arrodam, cuiq; autem tribuam suum, cum alioqui, si ita semel decretum fuisset, eleuare potuissem auctoritatem quorundã contra hominis politici officium nedum Christi religione imbuti. Huc accedit, quod ὀνομαθεσία *res antiquissima sit, & ideo nulli potius, quam vestræ Amplitudini, id est, magistratui, qui vna cum genere humano caput exseruit, dedicanda. Legimus enim Deum a prima rerum origine singula congruis naturæ nominibus mox appellasse, ab eodem deducta cum iumenta tum volatilia ad protoplasten, vt inderet cunctis appellationes, quas conditor rerum tum ratas habuit & comprobauit. Atque hæc hactenus. Præterea cum nemini ignotum sit, sæpe eos virulentis inuidiæ stimulis peti, qui aliquid dabunt in lucem, ideoque aduersus sciolos sibi deligere patronos, non potuerunt occurrere vobis, viri Amplissimi, magis idonei, sub quorum tutela delitescens velut sub Orci galea aliorum edentulos morsus ab alto despicerem, fœtum hunc meum publico & veteri more asscriberem, idque imitatione eorum, qui omni ætate labores suos Amplissimis viris & Principibus dedicarunt. Nam (vt aliquos producam) Stratagematum libros inscripsit Antonino & Vero Polyænus, naturalem historiam Vespasiano Plinius, Panegyricum Traiano Plinius Secundus, de re rustica libros Columella Publio Syluano, Stellæ poema suum Papinianus, Commodi vitam Ælius Lampridius Diocletiano, & eidẽ vitam Veri Capitolinus, aliiq; aliis, quorũ præsidio velut immobiles starẽt aduersus improba Vitilitigatorum iudicia. Horum ergo vestigia sublegens offero & vobis, Nobilissimi viri, curas has subcesiuas desultoria tamẽ opera minime congestas. In quibus si quædã ab aliis dicta recoquo atq; adeo rumino, digerendoq; in ordinem aut emendando formo siue expolio, haud fraudi mihi fore confido. Nam quis non aliqua ab aliis accepit, & quid non dictum est prius? Ex diuino illo & limpido Homeri gurgite quis nõ hausit aliquid & vsurpauit sibi? Homerus ipsemet an nõ quædã habet ex Orpheo & Lino, & ex Homero Hesiodus? An non ex aliis Philosophis quãplurima sumsit Aristoteles, imo ex Mose Plato, vti ex Augustini opere de ciuit. Dei, ex Iustino Martyre, libris Augustini Steuchi de perenni Philo-*

)(4

ſophia & aliis conſtare poteſt? Fons eloquentiæ Cicero multa itidem tractando hanc aut illam materiam mutuatus a Platone Ariſtotele, Panætio, Ennio. Virgilius & ab Ennio, & a Lucretio. Quod ergo licuit iſtis ſophiæ luminibus, nullo equidem iure aut fronte mihi poterit negari nullius interim ſuppreſſo nomine. Multo minus male habebit voluiſſe me reddere honeſtam hoc modo temporis & otii rationem, quod fallere aliquo inſaniendi modo, vt indecorum & impium ita meum non eſſe duxi. Atq; hæc omnia ἐπὶ γόνασι τῶν δεσποτῶν, quorum erit pro ſingulari prudentia nutantem dubitantemq; erigere, claudicantem fulcire, fœtum hunc noſtrum vitali aura perfundere, & a tenebris ad ſplendidiſſimam lucem euocare. Certus enim ſum a magnificẽtia nominis veſtri acceſſurũ huic operi ſplendoris nonnihil. Vos illi, qui peculiari Dei dono, immenſaq; benignitate late diſſitis populis dati cuſtodes, æquitate, iuſtitia, prudentia, fortunis, præ aliis conſpicui collimatis eum in ſcopum laudabili inſtituto, vt vere ἀλεξίκακοι magno publici boni incremento tueamini ſubditorum vitam & bona: Vos (quo nomine maxime gratulor) ſtudio, liberalitate, officiis, artes, quibus liberales diſciplinæ continentur, complectimini. Quid? quod & illos, qui ab aliqua virtute commendationem trahunt, beneuolentia veſtra dignos iudicantes, benigne auctoritate defendatis foueatiſq; & ſæpe dignis præmiis ornetis. Quo nemo mirari debeat probos viros certatim ingenii partus cõmendare veſtræ ſacratiſſimæ clientelæ, & a nominis veſtri ſplendore gratiam & ornamentum ſcriptis ſuis conciliare aduerſus intolerandam inſcitiam vel potius barbariem claſſicum ſæpenumero canentem aduerſus omnem humanitatem. Valete & fauete Viri Ampliſſimi, meque ipſum tandem inter alios aſſertum in clientelam perpetua beneuolentia veſtra dignum cenſete, quam plurimi me facere etiam hac extrema manu non vereor profiteri. Leouardiæ 7. Maii. Anno 1604.

Ad beneuolum D. Lectorem.

IN tibi, beneuole Lector, Etymologicum opus pro mediocri ingenii facultate elaboratum, in quo non ex classicis modo auctoribus, Poetis, Oratoribus & Historicis quibusdã, at sæpe etiam ex iure ciuili, arte Medica, & literis sacris ea in aciem produxi, quæ cognoscere hominis (opinor) est non tantum hærentis circa prima illa elementa siue cunabula verum bonis quoque literis serio addicti. In quo dum versor atq; distineor, semper operam dedi; vt absurdis reiectis amplecterer verisimilia, nullum iniuria grauare, cuique deferrem suum iudicio (quantum potui) incorrupto. Si quando reiecta auctorum siue Maiorum gentium, siue Minorum sententia (in inquisitione enim veritatis nulla est personarum habenda ratio) placide id ago & moderate, non præposterе, superciliose aut cristis erectis, vt solent, qui suis laudibus nimium indulgent. Antiquitates Romanas vbique multas in sua loca conieci, quo lucubratio hæc passim aliquid in occursum ferret lectu aut notatu dignum. Quod alphabeticũ ordinem secutus sim, non autem singula in certas vocabulorum classes digesserim Isidorum aut Varronem secutus, factum ea de caussa, vt vnicuiq; hic, quod forte requirere posset beneuole & simpliciter offerrem. Potuissem quidem (fateor) insistere, atque adeo legere huius aut illius vestigia: Sed vt ab initio placuit hic ordo, ita cum plusculum progressus essem, duxi eum non immutandũ. Non male itaque habebit, si hoc habitu & colore Pandoram hanc meam sine fastu, sine vermiculato & polymito apparatu in medium producam. Fateor item: Meum non est dicere cum Flacco:

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius.

Etenim ἐκ μοισᾶν ἀγαθὸν κλέος ἔρχεται ἀνθρώποισι, sicut Theocri-

tur canit. At probandi nihilominus, quantum reor, vniuscuiusque conatus in hoc studiorum stadio, nec euestigio damnanda, quæ forte aliorum censura non assecuta videntur summum decus & culmen. Quid, quod materia hæc primo quidem aspectu simplicior sit: At si cortice detracta nucleum eximas, si non oscitanter singula perquiras, haud parum inde fructus redundare & redire posse comperies. Ideoque nec magni viri, Plato, Aristoteles, Cicero, Liuius, Virgilius, Varro, Isidorus, dum funiculum ad lapidem adaptant, etymis inquirendis operam impendere erubuerunt. Scribit & A. Gellius inter alia de Antistio Labeone libri 13. cap. 10 præter disciplinam iuris ciuilis ipsum ceterarum quoque bonarum artium non expertem fuisse. Nam, inquit, in Grammaticam ac Dialecticam, literasque antiquiores altioresque penetrauerat, eaque præcipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos vtebatur. Alios quoque Iurisconsultos originationibus vocum explicandis serio deditos & occupatos fuisse, ex postliminii, possessionis, tutoris, & iniuriæ vocabulis constat. Prudenter quidem: Cum vel teste Platone primi comparandæ scientiæ gradus sint ὄνομα καὶ λόγος. Recte etiam idem in Cratylo dictum censet τὸ ὄνομα περὶ τὸ μαίεσθαι ὄν, a perquirendo scilicet, quidnam sit illud, quod proponitur, id est, quænam eius natura & vis sit. Quo modo Festus τὸ nomen ἐτυμολογεῖ, quod notam rem faciat nobis, quasi dixeris nouimen. Cicero in Topicis non annotationum (vt male nunc præ se ferunt Isidori exemplaria) verū notationem, quod verba rerum sint notæ, vult appellatam. Sed & σύμβολον ab Aristot. 1. περὶ τῆς ἑρμηνείας nominatur, quæ vox Latinis itidem significat notā, eo quod rem quamq; designet, vt ait Boetius, Veriloquium alias appellans, forte quod ἔτυμον Græcis sit verum, oratio λόγος. Et quoniam nulla est ars, quin nominum enodationes originesque requirat & inuestiget ad euitandam obscuritatem, decerpendæ fuerunt ex omnibus aut certe variis etyma diuersa, inque hunc librum velut in communem apothecam deponenda, ne maxime necessariis omissis, ac proinde supina quadam negligentia laborans

borans velut in transcursu summis digitis hęc perstrinxisse ac demulsisse viderer. Etsi non eam inficias a multis & diuersis ingeniis plura cumulari potuisse. Quemadmodum etiam ex multiplici materia, hodie & ante multas ætates a veteribus feliciter tractata, liquido constare potest, non in vnum omnes suas dotes effudisse naturam. Vnus hoc altero illud dexterius tradidit & explicauit. Et quamquam nemini non certis locis aliquid defuit copiosius & felicius tractatum ab alio, probandus nihilominus fuit cuiusque labor, cum non vnus omnia animo complecti potuerit in hac imbecilli natura. Si ob eam caussam etiamnum aliquis abolenda censeat talium scriptorum monumenta, age destinet eadem censura fornacalibus flammis, quidquid hactenus fuit minus absolutum. Eliminet eadem ratione multa partim veterum, partim recentiorum auctorum μνημεῖα, qui ita per extremum (quod fertur prouerbio) funem incedere nequiuerunt. Nemo iam amplius Aristotelem habeat aut legat. Neque vllus reponat in loculamentis Plinium, Liuium, Plutarchum, Ælianum, Pausaniam, Galenum, Iurisconsultorũ Pandectas, aut quidquã aliud, eo quod multo plura ab aliis cumulari potuissent in eadem materia collimantibus eundẽ in scopum. Quod porro omnium vocum notationes nõ attulerim, verti etiam mihi vitio non posse crediderim, quod omnium rerum notationes non exstent. Vnde Isidorus Origin. libr. 1. cap. 28. Non omnia, inquit, nomina a veteribus secundum naturam sunt imposita. Sed & quædam secundum placitum, sicut & nos seruis possessionibusque interdum, secundum quod placet nostræ voluntati, nomina damus. Hinc est, quod omnium nominum etymologiæ non reperiantur. Quia quædam non secundum qualitatem, qua genita sunt, sed iuxta arbitrium humanæ voluntatis vocabula acceperunt. Hæc ille. Præterea scire te velim subcessiuis horis laborem hunc qualemcumque creuisse, interposita quiete praxi & institutioni cum scholasticæ, tum domesticæ, quo semper aliquid agerem pro modulo meo in Reipublicæ vtilitatem, ὁ γὰρ φεύγων μύλον, ἄλφιτα φεύγει, καὶ

ὁ πηλὸς ἢν μὴ δαρῇ, κέραμος οὐ γίνεται. Tandem vero addito colophone & manu extrema contuli cum viris bonis & eruditis, vellentne mihi esse editionis auctores. Cumque singuli affirmarent non esse illi inuidendam lucem, verecunde tandem obsecutus eorum iudiciis ex abdito in publicum eduxi, ratus tamen præter decorum oratoriam vestem hisce induere, quæ breuibus & accise erant tractanda, nusquam interim nodum in scirpo quærens, nemini iniuriam inferens cōtra ęqui & boni leges. Placuit ergo decerptis hinc inde floribus talem messem ex segete facere, id quod feliciter mihi cessurum spero, in quo omine vt desino, ita saluere imo æternum valere te iubeo. Leouardiæ Anno 1604.

IN ETY-

IN ETYMOLOGICVM LATINVM CL. V. IOANNIS FVNGERI.

Ῥωμαϊκῆς γλώσσης προκατάρξεις εὖ ἐξιχνιῶναι
Τῶν παλαιῶν τε σοφοῖς καὶ πόνος ἔσκε νέοις.
Ἔξοχος ἐν πᾶσιν ΦΟΥΓΓΗΡΟΣ, πλείονα πάντων
Ἀξιόγνωστα ὁμοῦ κἀξιόπιστα γράφων.

Idem Latine.

NOminibus Latiis cognoscere quæ sit origo,
Multa olim doctis cura hodieque fuit,
FVNGERVS *palmam hanc aufert priscisque nouisque,*
Plura, magis scitu digna fideque, notans.

Aliud.

AD proprios reuocans Romana vocabula fontes
FVNGERVS, *linguæ fons nouus est Latiæ.*

I. B. Vulcanius.

CL. V.
D. IOANNI FVNGERO.

VEriloquos edens nobis FVNGERE *labores,*
Ductaque de primis nomina nominibus,
Grande opus aggrederis, magni post orsa Catonis,
Varronisque manum, Scaligerique manum.
Hos sed tempus edax, hominumque incuria fregit,
In te nil torpor, nil valet ira Croni.

Non tibi perpetuo congesta & parta labore
Eripient alii, publica fama tua est.
Jam quoque Vandalicos securus despicis ignes,
Non est Barbaries hæc metuenda tibi.
Sed quamdiu genium Phœbi, mentemque Catonis
Varronis pectus, Scaligerique animum
Cognoscet quisquam, tam diu tua nomina Musæ
Cantabunt Latiis condita Originibus,
Et super astra procul felici sidere vectus,
Contemnes Geticas Vandalicasq; minas.

P. BERTIVS.

IN ETYMOLOGICVM
LATINVM.

D.D. IOANNIS FVNGERI I.V.D.
PRÆCEPTORIS AC CO-
GNATI SVI HONO-
randissimi.

DVm firmas teneram studiis, FVNGERE, *iuuentam,*
Cuius ego quondam pars quotacunque fui,
Gratulor & merito mihi; gratia, famaque nunquam
Respondere tuis vlla potest meritis.
Dum Latii retegis primæuos nominis ortus,
Nomen ab occasu protegis ecce tuum.

FESTVS HOMMIVS Frisius.

IN ETY-

IN ETYMOLOGICVM IOANNIS FVNGERI

Epigramma

D. TZOMMERI FABRI Iurisconsulti.

NAtura rebus, vnde tot facies nouæ,
Et mille discrepantium inuicem modis
Formæ alterantes, fecerit sagax simul
Impresseritque docta notas discriminum,
Quæ nuncupandis symbola mox hisdem forent,
Siue Opificis adhuc Maximi a manu calens,
Spiraminisque plenior Diui pater
Primus, latentis intuens caussas boni,
Rerum creatas modo primitias omine
Bene congruentis consecrarit nominis
Solertioris, an anticipans mortalium
Vis ingeni, magister an Vsus artium,
Communis aut Necessitas promiscua
Viam indigentiæ secuta ingesserit
Meditata varias notionum formulas,
Quodcumque tandem est (neque fors eum locum
Sortita creditur) vnde natus vocibus
Affectus ille, qui notanda tum res
Pronuntiantis ore concinnus cadit:
Aut promus ille mysticus occultæ indolis,
Absconditasque virium caussas loquens,
Vsusue deriuatus a præsagio:
Certe vetus illa nobilior; atque impetus
Excelsioris cura dicendi emphases
Linguaque nuncupantis capere symbola,
Sonitus abessent quantulum bruti modis,
Tenuitque principum studia: Iuuit virum
Quodcumque facis sordidæ tersum lue
Elegantioris imbuere acredinis
Pectus fluento, vocum quoque scrutarier

Momenta, & hoc palmarium arbitrarier.
Inde abditis a principiis arcessere:
Vbi omnium dum te labores contuor
Æquasse artificis gloria vnum indaginis,
Grater Iuuentæ Præsidem nactus meæ
Mihi? Grater an amplius patriæ quod vspiam
Surgentis indolis? Cui dum impensius
Prodesse tot iam publicis curis studes
Perfectiori fœtu hoc ἀποτελέσματος
Confessionem, vt veriloquio rem eloquar,
Gaudentibus præsagii fide exprimis,
Facundia quantum aut triplicis linguæ, Artium, aut
Scientiarum nobili illa Laurea
Datum eminere singulis, te Dædalæ
Genio manus vnum omnium fingi vice.

ETY-

ETYMOLOGICVM
Latinæ linguæ,
EX VARIIS AVCTORIBVS TAM GRÆCIS QVAM LATINIS, LONGO LABORE, ET Ordine Alphabetico collectum.

Auctore

IOANNE FVNGERO Leouardiensi, Frisio.

A.

AAron Mosis frater, & *montem cantici* designans *nominis* auspicium trahit ab הר *monte,* & רנן *cantauit,* quæ vox Hebræa, an Latinorum ranæ, clara voce coaxanti, occasioné dedit? ita nonnullis visum. Summi huius sacerdotis pontificalis ornatus constabat ex כתנת *tunica byssina,* quæ talaris erat, arcte corpori adhærens, & strictis manicis; ex מעיל tunica hyacinthina pariter talari, colore codé, & manicis strictis, ad extremam & imam oram, id est, ad pedes limbum habens purpureis, coccineis, & aureis tam floribus, quam gemmis distinctum, a quo duo & septuaginta aurea tintinnabula, aureaque mala dependebant. His adde אפד elegans & absque manicis palliolum, quod septuaginta ἐπωμίδα verterunt, Aquila ἐπίῤῥαμμα, ambobus vtrimque humeris solitum imponi, hiacynthoque, purpura, cocco, & auro contextum; Item שהם duas tantæ magnitudinis gemmas auro inclusas, & sena Patriarcharum nomina continerent insculp-

ptat, & אבנט, Chaldaice המיין cingulum seu latam zonam stamine byssino, floribus ac gemmis puniceis, purpureis, aureisque intertextam. Hæc ornamenta sequitur חשן. Græce λόγιον, pannus amplitudine palmi in quadrum, distinctus iisdem, quibus Ephod, coloribus: זהב משבצות annuli aurei quatuor, & זהב שרשרות cathenæ aureæ, cum מצנפת, id est, tiara siue galero, vel infula, *vt alii volunt*, linea scilicet palleolo sphæræ dimidiatæ figuram obtinente, & sacerdotibus omnibus communi.

Abba Syriaca vox agnoscit ἀναδίπλωσιν τοῦ אב, quæ vocula patrē denotat Hebræis. Chaldæis dicitur אבא. Christus in precatione sua *Marci 14.* coniungit nomini patris, sicut & Paulus *Rom. 8. & ad Galat. 4.* cum dicit, *Spiritum gementem in pectore nostro clamare Abba pater.* Reduplicationem vult Augustinus Syriace & Græce fieri, vt scriptura Deum ad Syros & Græcos pertinere significet. Alii emphaticôs id fieri docent, vt videlicet pii bis & perpetuo Deum patrem suum ingeminando inuocent, sicut facere solet tum gemitus ardor, tum natura inuocationis Deū solicitantis: Quod & Erasmo probatur *Rom. 8.* Descendit ab hac voce Abbas summus monasterii gubernator, q. ætate, eruditione, & pietate vice patris aliis est, aut esse debet. Vt dignitatis vocabulū esse nonnulli velint. Neq; magnopere repugno, cum & eo modo vsurpetur vocabulum patris. At interim descendat a primitiuo אב. Quam in rem facit, quod Alciato *l. 1. C. de in ius voc.* ea vox patrē significet, cui respondet in Nouella Iustiniani & *l. reddentes. C. de summa Trinitate.* ἀρχιμανδρίτης. Iam vero ab Abbate fit Abbatissa monialium antistes, quę Nouella 133. dicitur Iustiniano ἡγούμενη. Et consuetudinem appellandi hoc nomine cœnobiorum præfectos etiam Hieronymi ætate inoleuisse, docet ipsemet *4. in Matthæum libro.*

Abbadon angelus Abyssi Græce ἀπολλύων *perdens*, deducitur ab Hebræo אבד *perdidit, dissipauit.* Eadem vox perditionem & interitum designat *Psalm. 88.* rem perditam, *Iobi 26.*

Abelonii vel *Abelitani* hæretici memorātur ab Augustino epistola ad Quoduultdeum olim exstitisse in agro Hipponensi, nomi-

nomine suo adoptato a filio Adæ Abelo. Viuere dicti sunt sub continentiæ professione mares & fœminæ, ita vt debitum sibi inuicem non persoluerent. Verum puerum & puellam adoptabant in eiusdem coniunctionis pacto successores suos futuros.

Abelmehola oppidum tribus Manasses cis Iordanem nomen habet ab אבל luxit, & מחול chorea.

Abies, ἐλάτη, appellata Isidoro, quod præ ceteris arboribus longe eat, & in excelsum ꝓmineat. Natura eius terreni humoris expers, vt habile ac leue sit lignum fabricandisque nauibus accommodatum.

Abigail patris exsultatio, an non a voce אב *&* גיל *exsultatione?*

Abigei Iurisconsultorũ sunt Oratorum abactores ab abigendo dicti. Genus id furũ olim in Hispania frequés, teste quoque Virgil. Georgic. 3. his verbis: *Aut impacatos a tergo horrebis Iberos*, id est, abactores, sicut interpretatur Seruius tandem subiiciens hæc verba: *Nam omnes fere Hispani acerrimi sunt abactores.* Talem Mercurium fuisse fingunt Poetæ: Talis Cacus boum Herculis abactor. Etymon vero nostrum confirmatũ video ab Vlpiano *l. 1. ff. de abigeis. Qui pecora*, inquit, *ex pascuis & armentis abigunt, proprie dicuntur abigei.* Eidem Græcis ἀπελάται. Imperatores grauissimas in huiuscemodi fures pœnas statuerunt. Iustinianus enim in legibus Georgicis luminibus priuari (τυφλοῦσθαι) voluit, etiamsi tantummodo vnum essent furati: Etenim bos vnus abactus efficit crimen abigeatus, vt respondit Callistratus *l. vltim. ff. de abig.* eiusque pœnam Adrianus esse voluit aut metallum, aut gladium. Mosaica lege, quæ legitur *Exodi 22.* expiari non poterat hoc crimen, nisi restitutione quinque pecudum pro vna.

Abimelech tantundem, ac *pater meus rex:* Etenim אבי *pater meus*, מלך *rex*. Nomen id inditum filio Ieroboalis, qui fratres suos septuaginta numero omnes trucidauit rerum ita potitus in Israele, *Iudicum 9.*

Abinadab vnde nomé accepit? A munificentia sua. Est enim נדב *sumus liberales facere*. Hinc נדיב *munificus*, אבי *pater meus*

Nomen id inditum legimus, in cuius ædes illata fuit arca Domini, postquam ab hostibus esset reducta, Eleazaro filio sanctificato in eiusdem arcæ custodiam, *Regum.1.cap.7.*

Aborigines gens antiquissima Italiæ, quæ prima tenuit agrum, qui nunc est populi Romani, sub Saturno tantæ iustitiæ rege, vt neq; seruierit sub eo quisquam, nec priuatæ rei quidquam habuerit, vt apud Iustinum & alios legitur, quasi sine origine dicti. Liuius scribit *lib.1.* sub initium, hosce Italiæ populos indigenas vna cum Troianis, qui cum Ænea in Italiam venerunt, vno nomine appellatos Latinos. Aliam a priori nominis originem tradit Dionysius *Antiquit.1.* cum eo modo dictos vult Græcis a sedibus montanis. Etenim ὄρος est mons, estq; Arcadicum montium habitatione delectari. Atqui a Græcis oriundam hanc nationem existimat idem.

Abraham Patriarcha primum appellatus Abram אברם, id est, *pater excelsus*, quasi אב רם. Inde vero mutato nomine ipsius ab Optimo Maximoq; rerum parente Deo *Genes.17.* dictus est אברהם, id est, *pater multitudinis, excelsus*, conflata voce ex אב, רם, & המון *multitudine.* Vt dicendum quidem foret, omnibus plene compositis, *Abram Hamon.* Atqui, vt cacophonia euitetur, exteruntur hic literæ quædam, sicut in aliis fieri solet nominibus, diciturque אברהם *Abraham.* Sed integrum ex prædicto capite locum, vel potius verba Dei continentia etymon nominis subiicio: ולא־יקרא עוד את־שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב־המון גוים נתתיך. nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham, quia patrē multarū gentiū constitui te. Placet hæc nominis originatio. Minus placent, qui ab עבר deriuant, quod est Hebræis transire. Siquidē Euphraten transisse legitur iussu diuino, relicta patris domo. Antequā enim trāsiret, dictus est *Abram:* A transitu vero Hebræus. Vnde Septuaginta non Abram Hebręum vertunt, sed Abram περάτην, id est, eum, qui traiicit ac penetrat. Spectant huc ea Theodoreti: ἐγὼ οἶμαι ἑβραίους ὀνομασθῆναι, ἐκ τοῦ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς τῶν χαλδαίων χώρας εἰς τὴν παλαιστίνην ἐλθεῖν τὸν εὐφράτην ποταμὸν διαβάντα· ἑβραῖος γὰρ τῇ σύρων φωνῇ ὁ περάτης ὀνομάζεται.

Absa-

Abſalom אב שלום *Pater pacis* per antiphraſin, vt Parcæ, quod nemini parcant. Fuit enim filius ille Dauidis belli, ſeditioniſque fax omnis aduerſus patrem.

Abſceſſus, Græce ἀπόστημα vel ἀπόστασις ab abſcedendo ſiue diſtando nomen inuenit, quod corpora in eo diſtent atque diſcedant, quæ prius ſe inuicem contingebant. Duo numerant abſceſſuum genera: Vnum, cum, phlegmone in pus cõuerſa, pus ipſum velut in ſinu coctum hæret: Alterum, cum nulla prorſus præcedente phlegmone, ab initio ſtatim humor aliquis coaceruatur. Huiuſmodi ſunt, *Atheroma* lentum humorem pulti ſimilem (quæ Græcis eſt ἀθήρα) tunicæ cuidam neruoſæ vel membranæ includens: Meliceris, tenuem humorem ſimilem melli intus complectens: Steatoma humorem τῷ στέατι, id eſt, ſeuo vel potius adipi perſimilem incluſum habens: Oedema, laxus & mollis tumor, dolore vacans, quippe initium trahens ex pituita: Emphyſema, quod nihil aliud, quam flatuoſus eſt ſpiritus, alias ſub cute, alias ſub membranis collectus, quæ circumfunduntur oſſibus, aut viſcus aliquod amplectuntur. His adde ganglia, ſtrumas, carcinomata, ſcirrhos, de quibus ſuis in libris Medici cum veteres, tum neoterici.

Abyſſus immenſæ profunditatis vorago, Hebræis תהום, ab α priuatiua, καὶ βυσσοῦ fundo nomen arceſſit: vel παρὰ τὸ βύω, βύσω, βέβυσμαι, βέβυσται, vnde βυσσὸς καὶ ἄβυσσος, εἰς ἣν οὐδεὶς εἰσέρχεται διὰ τὸ βάθος: vel denique παρὰ τὸ βύω τὸ καλύπτω. Ita Etymologicon magnum. Auguſtinus nõ ſolum de aqua dici Abyſſum, verum etiam de quauis humida natura. Apud Æſchylum adiectiue dicitur ἄβυσσον πέλαγος, id eſt, pelagus tam altũ, vt fundo vacet, nec ſine periculo nauigetur, ſicut Euripides ἄβυσσα χάσματα dixit. In ſacris literis accipitur metaphorice pro immẽſis calamitatibus, quibus obruimur: Item pro immenſa Dei potentia & occultis eius iudiciis, *Pſalm. 36.* Eodẽ nomine appellatum inuenio lacum, & Proſerpinę ſacellum.

Academici Philoſophi, qui ex inſtituto Platonis ſuas habuerunt diſputationes in Academia, quæ alterum erat Athenis gymnaſiũ, vel potius *(vt in Platonis vita ſcribit Laertius)* ne-

morosus in suburbio locus hoc nomine appellatus a quodã Academo. Et quidem Academiæ veteris princeps habetur Plato, mediæ Archesilas, nouæ Lacydes, *vt idẽ refert in proœmio.* ἐπέχειν illi καὶ ἀκαταληψίαν sunt amplexi, etsi modestiores nõ promiscue omnibus sensui obuiis, sed tantũ obscuris & subtili ratiocinatione indagãdis rebus adhibuerint. Alioqui quænam absurditas postulare, vt lucernã aliquis sibi in meridie accendat? Contendere nihil sciri, aut omnia ignorari? Semper ἐπέχειν, καὶ μὴ καταλαμβάνειν? Effecit res ista, vt affirmaret Lactantius nihil in se habere certi Philosophorum doctrinam, & nihil veri: Eos sapientiã professos exhibere stultitiam: Ciceronem ipsum a nullo vehementius, quam a Cicerone refutari. Sed de illis satis.

Acapna ligna ab α priuatiua dicta, & καπνὸς *fumo.* Siccata enim in furno, aut ad solem, aut vetustate, non edunt fumum, cum admouentur foco.

Accensi milites, quorum Vegetius meminit *lib.2.*, quod ad res necessarias acciantur, sunt appellati. Hos alii *Adscriptitios*, alii *Optiones* vocant. Varro *lib.3. de vita pop. Romani*, Accensos dictos iudicat, quod Decurionibus Centurionibusq; accenserentur. Vult etiã eosdem esse Ferentarios, quod quidem armis, quæ ferrentur nõ tenerentur, depugnarent. Sunt & Accensi magistratuũ ministri itidem ab acciendo siue vocando dicti, quorum *4. de lingua Latina* meminit. Consulum enim iussu acciebant Quirites ad concionem instar præconis. Solitos etiam Accensos inclamare meridiem, ostendit hoc Ælii versu: Vbi primum Accensus clamarit meridiem.

Acephalitæ nominati hæretici, quod essent sine capite, id est, Hæresis auctore. Capita aliquot Chalcedonensis concilii impugnabant, duarum in Christo naturarum proprietatem negantes. Meminit eorum Isidorus *Etymolog. 8. cap. 5.* Gratianus *cap. quidam autem. q. 3.*

Acceptilatio, quę nihil aliud est Alciato, quã ficta solutio *l. 1. C. de transaction.* vel potius imaginaria solutio, cũ interrogatione & responsione vtriq; parti a nexu absolutio contingat, a voce, *acceptum*, appellationẽ deriuat. Si enim vnus dixerit:

Habesne

Habesne acceptum, quod per stipulationem tibi promisi, vel debui? Et alter respondeat, *Habeo acceptumque fero, acceptilatio facta censetur, estque acceptum ferre tantundem, atque fateri me accepisse.* Vlpianum vide ad *l. pluribus. ff. de acceptilat.* In genere sciendum, inutilem eam esse, quibus casibus inutilis fuisse nouatio, aut nihil egisse censeatur.

Accola ab accolendo. Itaq; non appellandus hoc nomine, qui domicilium habet in aliquo loco, sicut Accursius voluit, sed qui prope locum aliquem habitat, qualis Danubii vel Hæmi accola, & apud Virgilium *accola Vulturni.*

Acetabulum nomen vasis, cui infunditur acetũ, inde ad mensuram translatum, & quidem ad imitationem Græcorum ab *aceto* nomen deducit. Nam illi ὀξύβαφον vocant. Liquidorum mẽsuram esse liquet ex compositione istius acopi, quod apud Celsum inscribitur ἐλαιῶδες, & neruos iuuat. Ait enim: *Instillaturque subinde quam optime mellis acetabulum.* Censet Agricola capere acetabulum duas vncias cum dimidia, sicut Quartarius recipit quinque, Hemina decem, Cyathus sescunciam, drachmam, & scripulum, Sextarius ipse vncias viginti. Eadem Gabeni mensura, qua quinam sint vsi, haud satis constat: Nisi quod apud Hesychium legas: γάβενα, ὀξύβαφα, ἤτοι τρυβλία. Plinius *libri 9. cap. 30.* nominat Polypi acetabula seu calices, sinus brachiorum, quos Græci κοτυλήδονας vocant.

Achaia ἀχαΐα Peloponnesi regio Ptolemæo, olim dicta ὠλενος & ἰας, *vt apud Diodorum legimus,* & αἰγιαλος, *vt apud Pausaniam,* ab Achæis nomen inuenit, quam gentem vult Strabo ex Thessalia ductam in Peloponnesum. Genti huic familiare fuisse, nutrire comam, docet Homerus, cum eos καρηκομόωντας vocat, id est, κομόωντας τὰ κάρηνα καὶ πολύτειχας. Asscribam Eustathii verba ex Iliad. 2. ἔθος ἦν αὐτοῖς, inquit, κόμην τρέφειν, οὐ μόνον ἐς κάλλος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ φοβερόν. οὕτω γὰρ καὶ λέων χαιτήεις φοβερώτερος τοῦ μὴ χαίτην ἔχοντος. Solitos & illos ἀρματομαχεῖν χρωμένους δόρασιν, affirmat idem Iliad. 16.

Acheron infernalis iuxta Poetas fluuius primus omniũ mor-

tuorum animas excipiens, cuius non tantum Poetæ, verum etiam in Phædone meminit Plato, ab α priuatiua, καὶ τοῦ χαίρειν, id est, *gaudendo* deducit nomen: vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν ἄχεος, *quod fluat molestiarum & luctuosis vndis.* Scribit enim Pausanias in Atticis, *insuauissimam fuisse fluminis huius aquam, & eius alumnam albam fuisse populum, sicut Oleaster fuit Alphei, populus nigra Eridani.* Ideo doctissimus Homeri interpres Iliad. 13. φασὶ γὰρ Ἡρακλέα ἐκεῖ διὰ τὸν Κέρβερον κατελθόντα, καὶ ἰδόντα, καὶ φυτὸν, καὶ τῆς εὐφυΐας θαυμάσαντα στεφανώσασθαί τε καὶ ἀναγαγεῖν, καὶ ἥλῳ δεῖξαι, ὡς ἄκαρπος ἢ ἡ ἀχερωῒς τῷ ᾅδῃ ἀνάκειται. διὸ καὶ ἰτέαι καὶ αἴγειροι τῆς Περσεφόνης πληροῦσι λειμῶνα.

Achilles Thethidis & Pelei filius, Græcorum omnium fortissimus, dictus videtur Nazianzeno ab α priuatiua, καὶ τοῦ χιλοῦ *cibo*, quod ceruorum tantum medullis pastus & educatus sit a Chirone. Quod etymon Eustathius etiam mox principio Iliados inter alia refert his verbis: οἱ δὲ τῷ ἑνὶ λ. συνηγοροῦντες, ἀπὸ τοῦ ἄχος τοῖς Ἰλιεῦσιν ἤγουν λύπην τοῖς Τρωσὶν αὐτὸν γενέσθαι. ἢ ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ καὶ τοῦ χιλὸς, ὅ ἐστιν ἡ ἐκ τῶν σπερμάτων τροφή. οὐ γὰρ χιλῷ φασὶν ἤτοι δημητριακῷ καρπῷ ἐτράφη ὁ ἥρως, ἀλλὰ ζώων μυελοῖς βρεφόθεν· ἴσως δὲ καὶ δημῷ προβάτων κατὰ τὸ ὁμηρικὸν Ἑκτορείδην Ἀστυάνακτα. Forte hinc est ποδάρκης καὶ πόδας ὠκὺς Homero. Alii respicientes ad fabulam Argonauticωn 4. ab Apollonio descriptam, ab α priuatiua, & χεῖλος *labro* nomen deducunt, quasi *sine labro hominem* dixeris, vtpote exusto sub igni, eo, quod non esset ambrosia perunctum, dum ille admodum infans lugeret. Dictus tamen propterea Pyrisous, vt ex hoc Agamestoris in Thetidem epithalamio cognosci potest:

> παιδνῷ δ᾽ οὔνομα θῆκε Πυρίσσοον· ἀλλ᾽ Ἀχιλῆα
> Πηλεὺς κίκλησκε, χείλεος εἵνεκά μιν
> κείμενον εἰνὶ κόνει ἀποδηΐῃ ἔπι πῦρ ἀπάμερον,
> χεῖλος αἰθομένου ἀπροφάτοις ἑτέρου.

Sunt, qui etiam dictum volunt ἀπὸ τοῦ ἄχος λύειν, id est, *soluendo dolore.* Medicus enim fuit a Chirone medicinam veterem edoctus, quæ in herbarum cognitione tum temporis consistebat. Ab Homero nominatus est δῖος, χάειν ἀνδρίας, ait Eustathius, καὶ πτολίπορθος, id est, *vrbium expugnator.*

Ilia-

Iliados 16. velociſſimos eidem equos tribuit:

τῷ δὲ καὶ αὐτομέδων, inquit, *ὕπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους,*
ξάνθον καὶ βάλιον, τὼ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην,
τοὺς ἔτεκε ζεφύρῳ ἀνέμῳ ἅρπυια ποδάργη
βοσκομένη λειμῶνι παρὰ ῥόον ὠκεανοῖο.

Hos equos proprios ſibi habuiſſe dicitur, ſicut alcymbium, & haſtam, quæ a Polo monte polias eſt dicta. De ea Homerus Iliad. *τ*.

ἐκ δ' ἄρα σύριγγος πατρώϊον ἐσπάσατ' ἔγχος
βριθὺ, μέγα, στιβαρὸν, τὸ μὲν οὐ δύνατ' ἄλλος ἀχαιῶν
πάλλειν, ἀλλά μιν οἶος ἐπίστατο πῆλαι ἀχιλλεύς.

Apollinem, qui habitus ſemper a Troianis inter *ἀγωνίους θεοὺς*, interfeciſſe tandem Achillem vulnerato eius calcaneo, refert Quintus Calaber *libr. 3.*

Achior Ammonitarum princeps compoſitum nomen habet ab אח *fratre*, & אור *illuxit*, quaſi *fratrem* dixeris *illuſtrem*.

Achitophel frater ſtolidus, nempe אח *frater*, תפל *inſulſus*.

Acidalia dicta Venus, quod hominibus iniiciat curas, quas *ἄκη* nominant Græci, vel quod *ἀκίδας ſpicula* vocent, quæ vna cum arcu tribuuntur Cupidini. Vnde *τοξαλκὴς* dictus eſt Orpheo. Et Tibullus:

Sancte veni dapibus feſtis, ſed pone ſagittas,
Et procul ardentes hinc, precor, abde faces.

Acies exercitus, ferri, gladii, vel cuiuſcunq; alterius rei, ab *ἀκονεῖν* vel *ἀκονᾷν*, quod eſt acuere nomen accepit.

Acilia Calphurnia lex lata legitur anno 686. a M. Acilio Glabrione & C. Calpurnio Piſone Coſſ. vt, qui ambitus eſſent damnati, iis neque magiſtratum capere, neque in Senatum legi liceret, & mulctarentur pecunia. Meminit eius Dio *lib. 36.* vt & Cicero pro Murena, pro Cornelio, & in eam orationem Aſconius. Exſtitit & Acilia de repetundis, quæq; comperendinationem cum ampliatione iuſſit eſſe ſublatam, quę vtraque rei potius cauſſa, quam accuſatoris, eſſe videtur conſtituta.

Aconitum nominatum aſſerit Solinus ab Heracleinſi portu Acone, vbi maximus eius prouentus, *teſte Strabone lib. 12.*

Afcenfius dictū vult in Senecæ Medea, quod inter cotes nafcatur, quas Græci nominant ἀκόνας. Quippe loca amat petrofa. Approbare videtur originationem hanc Plinius *Natur. hiftor. lib. 27. cap. 3. Nafcitur*, inquit, *in nudis cautibus, quas ἀκόνας vocant*: nifi legere malis, *cotibus*. Quanquam & Ouidius cautem nominat Metamorphof. 8. cum inquit: *Quæ quia nafcuntur dura viuaria caute, Agreftes aconita vocant.* Alii putant deriuari vocabuli ius a Græco ἀκονιτὶ *abfque puluere*, quod iuxta herbam nullus inueniatur puluis. Poetæ fabulantur natam ex Cerberi fpumis. Cauſſa & origo fabulæ eft, quod prope Acherufiam fpecum, quæ inferorum credebatur porta, & qua Cerberus putabatur eductus, frequens illa confpecta fuerit. Quatuor eius genera recenfentur: Pardalianches, vel myoctonon, quod Pantheras, mures, & reliqua fere animalia occidat: Theliphonon, quod radix eius impofita feu extrinfecus adhibita fœminarum pudendis, imo quadrupedibus, vnius diei fpatio interficiat. Reliqua duo genera communi nomine *Cynoconon* & *Lycoctonon* dicuntur a Diofcoride.

Acte dicta olim Attica ab Actæo, vt quibufdā videtur, aliis ab Actæone, ficut Attica ab Atthide Cranai filio. Rectius Strabo Græcam dictionem ἀκτὴν profert, vtpote, quæ nobis eft *littus*, vt inde vitiato nomine, Attica fit dicta.

Actio ab agendo. Varro *4. de lingu. Latin.* Actio, quod in agitatu eft. Secundum Celfum nihil aliud eft iure ciuili, quam ius perfequendi in iudicio, quod nobis debetur. Actionum diuifionem non fubiicio, ne cornicum oculos configere velle videar. Satius erit eam petere ex Iurifconfultorū libris.

Actus itidem ab agendo, maxime fi Comœdiæ vel Tragœdiæ partem intelligas, vt & Græcis τὸ δρᾶμα ἀπὸ τῦ δρᾷν, co quod οἱ δρῶντες μιμῶνται, quod actores rem veram imitando efficiant, *vt Ariftoteles in poetica docet*. Actus fabulæ quinque effe debere cenfet Horatius in arte poetica, aftipulante Donato. Ait enim:

Neue minor, neu fit quinto productior actu
Fabula.

Etfi

Etsi Cicero 1.ad Q. fratrem, tertium actum extremum facere videatur, & alii nonnulli eruditi quatuor actibus iustam fabulæ magnitudinem expleri velint. Est & actus rustica seruitus non eiusdem quidem significationis, sed eiusdem verbi originem agnoscens.

Adagium dictũ Festo, quod ad agendũ sit aptũ: Aliis *(sed paulo ineptius)* quasi circumagiũ, quod circumferatur per hominum ora, aut potius circumagatur. Græce παροιμία dicitur, a παρὰ & οἶμος, id est, ὁδὸς, quasi *passim vagans per hominum ora.*

Adam generaliter significans hominem, vt Psalmo 94. אדם
יהוה ידע מחשבות, *Deus nouit cogitationes hominum*, specialiter vero protoplastũ, *qui primus homo damnauit secula pomo*, deriuatur ab אדם *rubuit*, vel אדמה *rubra terra*, ex qua ille formatus fuit, sicut & *homo* ab *humo* Latinis. Primo modo appellatiuum est nomen, altero proprium. Pertinet huc locus ille Genes.1. נעשה אדם faciamus Adam, id est, *hominem*. Et mox;
·ברא אתם בעלמו בצלם אלהם ברא אתו זכר ונקבה ויברא אלהים את-האדם
Inde: *Adduxit ad Adam omnia animalia.* Item, *Adduxit mulierem ad Adam.* Atque his vltimis locis proprium est nomen. Interdum quoq; significat corruptum & veterem hominem: Aliquãdo Christum *2.Corinth.15.* vtque constet, potuisse Mosem instrui a maioribus in creationis mundi rerumq; aliarum descriptione, quas illi traditione longa inde ab Adam primo homine acceperant, en continuatam longo ordine annorum vitæ seriem a Deo: Nam primum hominẽ Adamum vidit Mathusalem. Ad hunc enim se vita eius porrexit. At Mathusalem vidit Sem filium Noæ: Sem attigit ætatem Iacobi: Iacob ætatem Hamræ patris Mosis. Poterat ergo Moses accepisse a suo patre, quæ is audiuerat, Iacobum accepisse a Sem commemorante ea, quæ Mathusalem viderat, & ab Adamo sibi tradita ad posteritatem transfuderat.

Adamas. Gemmæ huic nomen inditũ vult Plinius, quod impetus hominum & iracundiam domet: Alii ab α priuatiua & δαμάζω *domo*, quod nullis ictibus cedat, ne ferro quidem Limæ, scalpro, & malleo inenarrabili duritia resistit. Calo-

rem ignis non admittit. Imo deprehenditur incudibus ita ictum respues, vt ferrum vtrimque dissultet, incudesq; ipsæ dissiliant. Raro hic magnitudinem fabæ, oui nunquam excedit. Rumpi dicitur sanguine hircino. Nec aliter feras nationes, quas domare nunquam potuerunt Romani, Christi sanguine emollitas scribit Cyprianus libro *de duplici martyrio.* Ab hac gemma, vel ab α priuatiua καὶ δαμάζω dictus Origenes Adamantius, quod nullo lucubrandi labore edomaretur. Sex enim voluminum millia ab eo scripta proditum ab Hieronymo. Etsi in hac pertinaci labore edendi varia in lucem, doctrinam veram haud satis rimatus fuerit, sicut & Epiphanius docet libro *de mensuris & ponderibus.*

Adarsa oppidum in tribu Ephraim *1. Maccab. 7.* nomen inuenit ab אדר *illustris fuit,* & שי *munere.*

Adiantum, herba semper virens, quam Gaza interpretatus est *Veneris capillum*, nomen hoc suum habet, quod folium eius aqua perfusum non madescat, quod est Græcis διαίνειν. Testatur & illud Theophrastus *lib. 7. histor. plant. cap. 13.* & ex Theophrasto Plinius *lib. 22. cap. 21.* Etiamsi Brasauolus se eius rei falsitatem expertum dicat.

Adonis Veneris minister, *teste Seruio*, Priapi pater, Myrrhæ & Thiantis filius, amatus a Venere monitusque, vt feras immitiores caueret, & ab eadem inter lactucas occultatus, tandem vero occisus ab apro, quem impetebat venando, iuxta Phurnutum nomen trahit ἀπὸ τοῦ ᾄδειν τοῖς ἀνθρώποις, quod hominibus canat. Forsan legendum ἅδειν, quod est *placere.* Sacra in huius honorem instituta Adonia sunt dicta. Ea celebrari solita Athenis commemorat Aristophanes ἐν τῇ εἰρήνῃ. Adhibebantur autem sacrificiis cuiusuis generis autumnales fructus, qui ἀκρόδρυα dicuntur Græcis. Nam de celebrantibus Adonia canit Theocritus hoc modo:

πὰρ μὲν οἱ κεῖται, ὅσα δρυὸς ἄκρα φέροντι.

Quid apud Assyrios actum sit in Adoniis, declarat Lucianus in Syria Dea his verbis: καὶ εἰς μνήμην τοῦ πάθεος, τύπτονταί τε ἑκάστου ἔτεος, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ἐπιτελέουσι· καί σφισι μεγάλα πένθεα ἀνὰ τὴν χώρην ἵσταται. ἐπεὰν δὲ ἀποτύψωνταί τε καὶ ἀποκλαύ-

κλαύσωνται, πρῶτα μὲν καταγίζουσι τῷ Ἀδώνιδι, ὅκως ἐόντι νέκυι· μετὰ δὲ, τῇ ἡμέρῃ ἑτέρῃ ζώειν τέ μιν μυθολογέουσι, καὶ εἰς τὸν ἠέρα πέμπουσι. Meminit & Pausanias lib. 1. cultus Veneri simul & Adonidi instituti Assyrio ritu. Assyrios imitati sunt Paphii in Cypro, vbi celeberrimum eius exstitit fanum, tum Phœnices, qui Ascalonem tenuerunt in Palæstina. A Phœnicibus edocti Citherii susceperunt eadem sacra, quæ Ægeus Atheniensibus tradidit. Orpheus Solem eum esse voluit, quantum ex hymno ipsi inscripto apparet. Sed cum in eo diuersus sit ab omnium aliorum opinione, malo persistere in eo, quod antea dictum, Veneris scilicet esse ministrum. Itaque simul cū Venere cultum a Romanis accepimus. Mortem enim eius etiam in sacris lugere fingitur. Hinc Ouidius 1. de arte amandi: *Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis.* Refertque adeo Macrobius simulacrum eiusdē Deæ in monte Libano olim conspectum, capite obnupto, specie tristi, faciem læua manu intra amictum sustinente, lacrymis visione *(vt ait)* conspicientium manare creditis.

Adrastea alio nomine Rhamnusia & Nemesis, Dea nocentium vindex, & olim cum alis instar Victoriæ & Cupidinis effigta, cuius Athenis Phidiaca fuit statuarum corona capitis in ceruos incisa, cum victoriæ sigillis, læua fraxinū gestante, dextra Phialam cum Æthiopibus cælatis, sicut in Atticis scripsit Pausanias, obtinuit nomen παρὰ τὸ ἀεὶ δρᾶν, *quod sine fine operetur*, iuxta Phurnutum, vel iuxta Pausaniam ab α priuatiua, & διδράσκειν *fugiendo*, vel δρασμοῦ *fuga*, quod nemo malus Dei vindictam effugiat. Itaq; Theætetus nominauit δαίμον' ὑπερφιάλοις ἀντίπαλον μερόπων, Deam temerariis & superbis contrariam. Falsus ergo Callisthenes, qui vocatam Adrasteam cecinit, quod ad fluuium Æsopum ara ipsi ab Adrasto fuerit erecta. Equidem etymon nostrum etiam ab Aristotele approbatum, libro *de mundo*, cum scribit dictam Nemesin, ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως· Ἀδράστειαν δὲ, ἀναπόδραστον αἰτίαν εἶναι κατὰ φύσιν, quod pro vi naturæ nemo hanc caussam effugere queat. Legem Adrasteæ, apud Platonem vide in Phœdro.

Adriaticum mare, quod & *mare ſuperum* dicitur, auctore Plinio, Saturniũ ſiue Cronium, ab Apollonio, Adrianũ, a Flacco carminũ *lib. 1. ode 16.* accepiſſe nomen ſuum vult Alexander ab Alex. *cap. 28.* ab Adria Thuſcorum colonia, quæ ſeptẽ millia paſſuum diſtat a mari, eſtque oppidum agri Piceni. Dicitur & Hadriaticum mare, a Plinio *lib. 3. cap. 15.* Adriacũ. Etymi noſtri veritatem confirmat Polybius *lib. 4.* ſcribens in hunc modum: *Adriaticum mare ab Adria Thuſcorum colonia, quæ inter oſtia padi condita fuit, eſt appellatum.* Hodie *Venetum ſinum appellant.*

Adulatio & adulator a laudando deriuari poterunt. In os enim hic homines laudare ſolet. Feſtum Pompeium aſtipulari video. Profligandum enim & exterendum apud eum ludendi vocabulum cenſeo, potius, quam retinendum. Etſi a canum adludentium moribus ortum videatur hoc nomen, qui adblandientes Dominis voce geſtuq; caudæ, imo corporis totius, Græcis dicuntur σαίνειν. Sit ergo adulatio, quaſi *adlaudatio* dicta. Alii auſpicium nominis trahunt ab aulis, quaſi *adaulationem* dixeris. Etenim in his plurimus eius eſt vſus, dum nemo verum profiteri ſtudet, vel Philoſopho teſte, qui nullam præter equitandi artem plene & perfecte a magnatibus ac regibus percipi aiebat, quod equus adulari non didiciſſet. Quia autem circa ollam, culinam, & apparatum menſæ adulator verſatur, hinc paraſitus & ollaris amicus vocari ſolet, qualis apud Terentium Gnato. Græci κόλακα vocant ſiue ἀπὸ τῆς κόλου, id eſt, τῆς τροφῆς *alimento*, vnde & ψωμοκόλαξ dictus: ſiue quod ſit κόλος, id eſt, *mutilus, non integer*. Androcides Medicus ἀπὸ τοῦ κολλᾶσθαι deriuaſſe legitur, quod ſe facile aliis adglutinet aſſentator. At quo pacto? Admirando, mores alterius imitando, applaudendo, floccos & plumas legendo. Vnde τὸ κερκιδίζειν adulatorium verbum. Obnoxius huic morbo, cui nihil eſt frontis, nec vlla cura pudoris aut honeſtatis. Admittitur præcipue a corruptis & laudis cupidis hominibus. Quantum vero det mali ſemel admiſſus, docent hi verſus Diphili:

κόλακξ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους
καὶ τὰς πόλεις ἀνατρέπει κακούργῳ λόγῳ.

Socrates etiam interroganti, *quæ omnium pessima essent animalia*, respondisse legitur: *Si de feris sentis, tyrannus: Si de cicuribus, adulator.* Et Diogenes *melius censuit incidere in* κόρακας, *quam in* κόλακας, *cum corui tantum mortuos, adulatores etiam viuos dilanient.* Crates iuuenem magna adulatorum turba stipatum videns dixisse fertur: *Vere me miseret solitudinis tuæ. Neque enim persistunt reflante vento, verum cum fortuna cedunt, multum ea ratione a vero amico diuersi.*

Adulterium proprie dictum, cum in fidem thori peccat coniugatus aut coniugata, vel *(vt exprimantur & species)* cũ vxorato maritata, *vt David cum Bethsaba*; aut coniugatus cum vidua, sicut *Semiramis cum aliquot maritis, Iuda cum Thamar*; aut vxoratus cum puella, *vt Proclus cum Sarmaticis virginibus*: aut liberi cum maritata, *vt Paris cum Helena, Ægystus cum Clytemnestra*, quasi ad alterum thorum, quo semper respicit adulter, nomen accepisse videtur. Vt recte eum adulterum esse scribat Tryphoninus *l. fugitiuus. ff. de verb. signific.* qui alienam matremfamilias corrumpit. Eo sensu dicit Penelope apud Ouidiũ: *Obrutus insanis esset adulter aquis.* Turpissimum peccatum istud sæpe regna & vrbes euertit, reges solio deiecit, Magistratus mutauit aut Reip. statum, Cæsarũ plerosq; apud Suetonium ignominiosa morte deleuit, idq; iusto Dei iudicio. Quas vero pœnas Ethnici passim *(vt taceam interim de lege Iulia)* in adulteros constituerint, ex Æliano, Plutarcho, Liuio, & aliis cognosci potest.

Aduocatus, nomen generalius Patrono, ab *aduocando* nomen deducit, sicut παράκλητος ἀπὸ τοῦ παρακαλεῖν, quod nomen tribuitur a Christo Spiritui Sancto, *Ioan. 14.* Sicut enim est aduocati, instruere clientẽ suum, quid facto sit opus, consolari eundem & exhortari, desiderium eius exponere in iudicio, atque adeo intercedere apud eum, qui iurisdictioni præest, suamq; in iudicio præsentiam commodare & ius suggerere, vt 2. in Verrem scribit Asconius, ita Spiritus Sanctus in

omnē nos ducit veritatem, consolatur testimonium præbēs, quod simus filii Dei, quem propitium habemus, excitatque ne frigeamus in studio pietatis, & deniq; intercedit pro nobis inenarrabilibus gemitibus clamans assidue *Abba pater.*

Æacida patronymicum ab *Æaco*. Appellatus est eo nomine Pyrrhus Epyrotarum rex, qui bellum intulit Romanis ambiguo isto Apollinis responso confirmatus: *Aio te Æacida Romanos vincere posse.* Retulit enim genus paternum ad Æacum Iouis filiū. Æaci filius fuit *Peleus* Achillis pater. At huius filius fuit Neoptolemus, cui pueroitidem a capillitii colore nomen erat *Pyrrho*. Vnde successores *Pyrrhidæ*. Atqui huic etiam filius fuisse legitur nomine *Pyrrhubia*, quo adusq; Tharritam regē intermedii silentio premuntur. Tharritæ filius fuit *Alcetes*, Alcetæ *Arymbas*, Arymbæ *Æacides*, Æacidæ *Pyrrhus*, de quo hic nobis sermo. Pindarus κλεινὰς ἀρετὰς appellat Æacidarum virtutes, ipsos vero αἰχμητὰς ϗ ἀρηϊφίλους. Vnde scribit Cicero de diuinatione 2. Poetam Ennium suggillasse Æacidarum genus, vt stolidum, quod appetentiores essent belli.

Æbutia lex a L. Æbutio Tribuno plebis lata, vt 12. Tabul. capita, quæ Reipub. propter antiquitatem & res absoletas inutilia essent, abrogarentur: solæ legis actiones centumuiraliū caussarum manerent. *Gellius lib. 16. cap. 10.* Præter hanc fuit & alia eiusdem generis cum Licinia, qua rogatum fuit, *vt potestas nulla curatione non modo iis, qui de aliqua curatione aut potestate tulissent, sed nec eorum collegis, cognatis, affinibus mandaretur.* Huius mentionem facit Cicero *in Agraria 2.*

Ædepol iurandi modus frequens apud Comicos, quasi *per ædem Pollucis.*

Ædes, si numero singulari pro tēplo accipias, ab *edendo* sumsisse, videtur nomē, iuxta Plauti illud: *Si vocassem vos in ædem adprandiū.* In templis enim post sacrificia epulari solebant. Sin multitudinis numero accipias, ab *aditu*, quod eas plano pede adirēt, cum Varrone deducas licet. Festus Grammaticus tamen haud absurde dictā vult *ædem*, quod *in edito posita sit loco*, vel *quod in ea æuum degatur*, quod Græcis est αἰὼν.

Ædilis.

Ædilis. Etſi Ædilium munus etiam fuerit miniſtrare Tribunis plebis, probri matronas accuſare, fœneratores coercere, popinas inhibere, iniqua pondera corrigere, de alea lufibus cognoſcere, incẽdia arcere, cloacas publicas & aquæductus curare, frumentum oleumque conuehere, ne vrbs annonæ penuria laboraret, vtque plebiſcita in Cereris æde aſſeruarentur, operam dare: tamen a ſacrarum ædium publicarum & priuatarum cura potiſſimum nomini eorum occaſio data. Auctor nobis eſt Varro, cui ſe Feſtus adiungit cum Feneſtella. Dionyſius quoq; lib. 6. ἀφ' ἑνὸς ὧν περιῆσαν ἔργων, ἱερῶν τόπων καλοῦνται ἐπιμεληταὶ, ædiles ab vna parte ſui muneris curatores ædium dicuntur. Addit, a Græcis etiam ἀγορανόμος dicitur, vt & apud Dionem legitur. Theophilus ἀστυνομικὺς vocat. Sed hi erant Ædiles plebis, qui numero ab initio fuerunt duo, *teſte Pomponio l. 2. ff. de Orig. iur.* & Feneſtella *libro de Magiſtrat. Rom. cap. 13.* qui ſimul prodit duos tandem Ædiles alios a Iulio Cæſare creatos, qui quoniam frumento præeſſent, *Cereales* ſunt appellati. *Curules* vero ii, qui ex patribus creati ſella curuli vehebantur. Plutarchus vocat eos in Mario *Ædiles maiores.* Et vt ad Feneſtellam relabar, *erat*, inquit, *id etiam haud leue ædilitatis munus, vt ſua quiſq; Ædilis factus impenſa ludos pro modo patrimonii ac dignitatis ſuæ celebrandos procuraret.* Cuius inſtituti M. Cicero in iis libris, quos *de officiis* inſcripſit, cum de ſua & Magni Pompeii ædilitate meminit, locuples eſt teſtis. Aſconius Pedianus ait: Pompeium Ædilem creatum theatrum, quod ſua impenſa ædificauerat, magnificentiſſimis ludis, in quibus currus cum elephantis induxerat, dedicaſſe. Ibi tum muneris Ædilium erat, diſcernere loca, & cuilibet ordini pro dignitate aſſignare, quemadmodum de Attilio Serrano & L. Scribonio Ædilibus ſcripſit Valerius. Quod ſi quiſpiam aut iumentũ morboſum, aut vitioſum vendidiſſet pro integro & ſano, ædiliũ edicto ſuccurrebatur emtori. Imo quidquid vitioſarum rerum pro ſyncero, vel fractum pro integro vſquam veniſſet, ædilitio edicto redhiberi ſolebat. Sicut enim Prætores, ita & Ædiles ſua in vrbe proponebant edicta, quorum illuſtre ex-

ſtat in Pandectis exemplum. Belle item & ſcite alludit ad ea Plautus Captiu. *Act.4.ſcen.1.* Cum enim Ergaſilus paraſitus quædam imperioſe in piſcatores & lanios ædilitatem gerens ſine populi ſuffragio edixiſſet, audiens Hegio. *Erge*, ait, *edictiones ædilitias hic quidem habet.* Ædiles Curules mox, vbi Kalendis Ianuariis iniuiſſent magiſtratū, proponebant edictum, in quo, quemadmodum de ſingulis controuerſiis ius eſſent dicturi, populum præmonebant, eratque magiſtratus inſtar Præturæ annalis. Aquæ dandæ atque vendendæ ius eoſdem habuiſſe, nō exſtantibus in Republica Cenſoribus, iamdudum conſtat. Eſtque dignum obſeruatione, quod a Lucio Ioanne Scoppa in Collectaneis eſt annotatum, legem Romæ fuiſſe latam, ne quis Romanorum quid ſcriberet, niſi prius ad Ædiles Curules acceſſiſſet & ab ipſis impetraſſet veniam ſcribendi. Illi quippe ſcriptoris vires & perpendebant, & pro cuiuſque doctrina poteſtatem ſcribendi concedebant. Petendæ ædilitati definitus erat annus 37. Qui vero geſſerant, ædilitii ſunt dicti, & ad minimum ſpatium biennii interponendum erat, inter Ædilitatem atq; Præturam, ſi ad hanc aſpirare vellent.

Æditimus quaſi *ædis intimus* Varroni, alio nomine *Æditurus*. Etſi idem Varro *1 de re ruſtica, cap.2.* probare videatur magis vocabulum prius, quā poſterius fictum recenti nouitate, ſicut ſcribit Agellius *libr.12.cap.10.* Vt ea forma ſit dictum, qua finitimus & legitimus. Interim non inconcinne ædituum quoque dici ab ædibus tuendis exiſtimauerim. Νεώκορον vocant Græci. Id quod ideo adiicio, vt quilibet Firmicū intelligat, ſcribentem *lib.4.* Si Luna ad Iouem a Mercurio feratur, facit neocoron.

Ægeum mare, æſtuoſum & nauigantibus infeſtum ob interiectos ſcopulos, maris mediterranei pars, & Græciā ab Aſia diſterminans, mare Græcum Thucydidi & Polyæno, tuliſſe quibuſdam videtur nomen ab Ægea Amazonū regina, quæ perierit in eo: Plinio cap.12.lib.4. a ſcopulo, qui inter Tenedum & Chium exſtat, quem Græci vocarunt αἶγα. Apollonii Scholiaſtes vult accepiſſe nomen ἀπὸ νήσου αἰγῶν καλουμένη, ab

inſulæ

insula Caprarum dicta: Lycophronis interpres, ὅτι δίκην αἰγὸς ἡ κῦμα, quod fluctuet instar capræ. Etymon Plinii lubentius equidem amplector.

Ægis Iouis scutum non aliunde nomen inuenit, quam quod facta & concinnata fuerit ex pelle capræ, quæ αἶξ est Græcis. Secundum alios, ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod irruere significat. Ab hoc Iouis scuto omnia postea Deorum scuta eo nomine sunt appellata. Nam & Herculis scutum Ægidem vocat Hesiodus. De Mineruæ scuto Virgilius:

Ægidaq; horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum, auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Sic Palladiam Ægidem dicit Lucanus lib. 7.

Ægyptus non Africæ regio, vt aliqui volunt, vtpote a qua disterminatur ostio Canopico (distat illud a Pelusiaco, Damiata nostra, 60. M. passuum) verum Asiæ, cui scriptorum pars bona annumerat, Dionysio Afro εὔβοτος, εὐλειμωνῆ, καὶ ἀγλαὰ πάντα φέρουσα, olim quoque a triquetra figura vocata Delta, sortita nomen hoc suũ videtur multis ab Ægypto Danai Argiuorum regis fratre. Hebræis מִצְרַיִם dicta a Misram filio Cham, nepote Noah, *teste Zonara*, & Iosepho *libr. Antiq. 1. cap. 7.* vel potius a צָרַר afflixit. Eustathius Odyss. δ, deriuat ἀπὸ τοῦ αἶγας πιαίνειν, quod pinguefaciat capras. Sunt nonnulli, qui etymon deducunt a Zethone rege, quem Zethum nominat Eusebius, Tacitus Cepheum, qui annos regnauit 59. & nomen Ægypti magni, id est, bellatoris promeruit. Nam אֲגַף agmen militum significat vel alam, Hebræis idem scilicet, quod כָּנָף. Filios hic dicitur reliquisse duos, Ægyptum ac Danaum: Ægyptus natu maior successit in regno patri multis seculis ante Christi natiuitatem. Vtut hæc, habeant sese, originem tamen generis trahunt a Misraim. Nam idcirco Hebræi regionem simul & incolas Misraim dicunt: Arabes Mesre, at incolas Chibith, *teste Leone Africano libr. 8.* Pinetus scribit a Turcis hodie dici Elchebits. Theuetus ab indigenis vocari vult Chibith.

Olim quoque *ἀερία, ἀετία, ποταμίτις, αἰγυπτία, μελάμβολος, ἡφαιστία* & Æthiopia dicta ob habitantes illic Æthiopes, vt ab Eustathio & Stephano scriptum. Apollodorus nominauit *τὴν μελαμπόδων χώραν.*

Ælia lex de duabus coloniis Latinis deducendis, vna quidem in Brutios, altera in agrum Thurinum, *vt meminit Plinius libro 34. & 35.* lata fuit ab Q. Ælio Tuberone Tribuno plebis, P. Cornelio Scipione Africano & Tito Sempronio Longo Coss. Alia lex Ælia, cuius frequens apud auctores mentio, cum lege Fusia, vt quoties ageretur cum populo, Augures de cœlo obseruarent, magistratus obnuntiandi & legis lationi intercedendi potestatem haberent. Æliam Sentiam tulisse legitur Sext. Ælius Catus cum C. Sentio Saturnino, Consules ambo, vt serui pœnæ caussa vincti a Domino, vel torti, propter noxam & nocentes inuenti, traditiue, vt ferro aut cum bestiis depugnarent, aut in custodia seruati, aut inusta nota insignes, si quãdo mitterentur manu, dedititiorum vt essent numero, non ciues Romani: Vt minorem 30. annis seruum vindicta aut testamento manumittere non liceret, nisi probata apud consilium caussa: Ne Dominus annis 20. minor manumitteret seruum, nisi pariter probata apud consilium caussa: Ne Dominus in manumittendo seruo vel serua de contrahendo matrimonio legem ei imponat, quæ libertatem ciuis Romani imminuat: si secus faxit, ad eius legitimam hereditatem ne admittatur. Vide tit Institut. *quib. ex causs. manumit. non licet, l. qui soluendo. l. si is qui, l. si non lex. ff. de hered. instit. l. sciendum. ff. de verbor. significat.* Eadem lege decretum, si inopem libertum non aluerit patronus, vt tum ipse, tum liberi ipsius priuentur ipsius hereditate, nisi heres sit institutus: postremo a bonorum possessione remoueatur, præterquam secundum tabulas. Ælianum quoque ius a Sexto Ælio dictum, qui actiones composuit & librum populo communicauit.

Æmilia, vel per y Æmilia lex, ne Censura amplius quinquennalis, sed annua aut semestris esset, ab Æmylio Dictatore est lata anno 229. Memoratur & lex Æmilia de clauo a prætore

torc pangendo, quam tulere ex SC. Cn. Cenutius Auentinensis,& L. Æmilius Mamertinus Coss. año 390. Fuit quoque Æmilia tribus a gente Æmilia nomen sortita, cuius Liuius meminit *libr.38.*

Æmylius Paulus dictus videtur nonnullis ἀπὸ τῆς ὁμιλίας, id est, *colloquio.* Falsum. Cur enim non potius ἀπὸ τῆς αἰμυλίας deducimus, id est, *facundia?* Plutarchus equidē scribit in Numa iuxta opinionem aliorum, hunc regem vnum e quatuor filiis suis appellasse Mamercum a filio Pythagoræ, ab eoque Æmyliorum familiā dictam, innuente Numa eius viri in dicendo leporem ac suauitatem, quæ Græcis est αἰμυλία.

Æneas Heros Troianus partim ex Troianorum bello decennali, partim ex Virgilio notus, aut nomen habet παρὰ τὸ αἰνὸν τὸ δεινὸν terribile, aut παρὰ τὸ αἶνος, ὃ σημαίνει τὸν ἔπαινον, id est, a laude. Post mortem is veteribus Iupiter Indiges dictus.

Ænigma, quod obscuram sententiam per occultam rerum similitudinem enuntiatam definiūt Donatus & Diomedes, obscuriorem allegoriam Fabius, nec Tryphone Grammatico dissentiente, nomen deriuat παρὰ τὸ αἰνίζομαι αἰνίττομαι, quod obscure & perplexe loqui significat. Alio nomine dicitur griphus. Proponi solebant olim in conuiuiis ænigmata dicta propterea κυλίκεια ζητήματα καὶ συμποτικά. Reges olim quæstionibus ænigmaticis delectatos fuisse, constat non solum ex Alexandri vita apud Plutarchum & Phrygio fabulatore, verum etiam ex literis sacris & Iosepho, qui prodit, regum omnium sapientissimum Salomonem Hiramo Tyriorum regi familiariter sua vtenti consuetudine sæpenumero quæstiones huiusmodi proposuisse, quas Hiramus plerunq; solueritper Abdemonum adolescentem Tyrium, magnam alioqui soluturus pecuniæ mulctā. Inter Græcos Theodectem Phaselitem Isocratis discipulū inueniendis soluendisq; ænigmatibus promtissimum fuisse, scribit apud Athenæum Hermippus. In eadem palæstra versatum apud Romanos Pub. Nigidium cum M. Varrone contendentem satis est exploratum. Quin Saturnalitiis ludicris inspersa fuisse ænigmata quædam oblectatoria, auctor est A. Gellius in Nocti-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

bus Atticis. Mitto hic Samſonis ænigma propoſitum triginta iuuenibus, & ex bonis auctoribus quædam in medium do, vt hoc ſtudio vnuſquiſq; agnoſcat delectatos etiam ſapientiæ filios. Nam tale illud Heſiodi: πλέον ἥμισυ παντός. Virgilius Ecloga 1.

Dic,quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateant cœli ſpatium, non amplius,vlnas.

De glacie:

Mater me genuit: eadem mox gignitur ex me.

Notum & Sphingis ænigma, *animal primum quadrupes,inde bipes,& tandem tripes*, vtpote homo, de quo vide Auſonium in Gripho ternario. Notum ex Plutarcho, Valerio, & aliis, mortuum ingeniorum fontem Homerum, cum ſoluere nequiuiſſet propoſitum a Piſcatoribus ænigma. Oblectatum pariter ænigmatibus Demetrium Phaleræum, conſtat ex eius ſcriptis, vt interim multa ſapientum ænigmata relinquam aliis, & hiſce iam finem oportune imponam. Satius enim hic libaſſe quædam & leuiter perſtrinxiſſe, quam nimia diligentia faſtidium mouere.

Ænobarbus ab æris ſimili barba dictus Romanis, affirmante id etiam Alex. ab Alex. *lib.1.cap.9.*

Aer ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ῥεῖν, quod ſemper fluat, vel παρὰ τὸ αἴρειν τὸ κουφίζειν eleuando: κουφίζονται γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἴρονται τινὰ ζῶα: vel παρὰ τὸ ἄω τὸ πνέω ſpiro ἀὴρ: ἡ γὰρ κίνησις αὐτοῦ ποιεῖ τὸν ἄνεμον. Aliis videtur eſſe metatheſis τῆς ἥρας, id eſt, Iunonis, cui aer dicatus legitur: Nam quod Heſiodus in Theogonia τὴν ἥρην χρυσοπέδιλον filiam facit ῥέας καὶ κρόνου, intelligi debet ὁ ἀὴρ ὑφ' ἡλίου κατακαμπτόμενος. Apud eundē ſæpenumero accipitur pro tenebris vel re inuiſibili, q̄ Græcis dicitur ἀορασία inuiſibilitas. Vt cum dicit Dæmones magni Iouis cõſilio mortalium eſſe cuſtodes, οἱ ῥὰ φυλάσσουσι τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα

ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.

Theocritus Eidyl. ρ. accipit pro inferis. Ait enim:

ἀέρι πὰι κέκρυπται, ὅθεν πάλιν οὐκ ἔπι νόστος.

Aerem inter quatuor elementa humidiſſimum ſtatuerunt Peripatetici; Galenus aquam. Solui controuerſia poteſt, ſi

vt ipſe-

vt medicamentum humidissimam dixeris aquam, humidissimum aerem vt elementum.

Æra, nomen in epochis & temporum supputationibus valde vsitatum Chronologis, olim vero Hispanis in tempore notando peculiare præ ceteris nationibus, vt meminit Vasæus: videtur nonnullis arcessere nomen ab ære in tributum & census dari iusso Cæsaris Augusti edicto, quod nomine eius scriptum & publicatū suspicantur, cum inito Triumuiratu cum Lepido & Antonio, imperium orbis velut censum hereditatemq; paternam essent inter sese partiti, atque ille tota Hispania esset potitus. Quod autem ab illo edicto hæc temporis designandi ratio sit orta, docet præter alios Isidorus *Etymolog. 5. cap. 36.* his verbis: *Æra singulorum annorum constituta est a Cæsare Augusto, quando primum censu excogitato Romanum orbem descripsit.* Dicta autem æra ex eo, quod omnis orbis æs reddere professus est Reipublicæ. Aliis hæc ratio minime probatur, vt nec natum inde vocabulum sit, vtpote multo antiquius. Cum referente Nonio Marcello, etiam Lucilius Poeta eo sit vsus hoc modo: *Æra numeri subducta improbe.* Erat enim æra numeri nota in moneta, quantum valeret ea, designans. Estq; hæc temporis per æras ratio in Arragonia sublata a rege Petro eius nominis quarto, anno Domini 358. teste Vasæo ex Antonio Beutero: In Castella vero anno 1383 a rege Ioanne eius nominis primo: Postremo in Portugallia ab Ioanne primo, postea quam Sextam Africæ vrbem vi bellica Sarracenis ademisset: atque ita cautum communi omnium Hispaniæ regum decreto, vt a Christi natiuitate numerarentur in posterum anni. Sed quoad etymon nominis, aliter visum Genesio Sepelucdæ, *vt idem Vasæus refert.* Et vt ille operæpretium duxit inter alia suis adiicere, ita prorsus his nostris interferenda nemo negare queat, cum annotatio eius hac de re non solum ingeniosa, sed etiam sit erudita. Huius vocis *(æra)* quam, inquit, Isidorus noster, auctor alioquin grauissimus, & fere posteri ad æream monetam & tributum ab Augusto Cæsare in descriptione orbis imperatum referendam

falſo putarunt, rationem paucis explicabo. Veteres enim initio (vt equidem pro comperto exploratumque habeo) ſcripturas claudentes, tempus ad hunc modum adſcribebant: *Acta fuerunt hæc*, exempli gratia, *Corduba pridie Cal. Mait. Annus erat Auguſti Cæſaris centeſimus quinquageſimus.* Deinde breuitatis cauſſa ſic verba ad annum pertinentia ſignabant: *A. ER. A. CAES. CL.* initia duntaxat verborum punctis diſtincta pro totis verbis notâtes, vetuſtiſſimo properantium librariorum more. Poſtea librariorum tabellionumque temeritate & inſcitia ablatis punctis, ſcribi cœpit, ÆRA CÆS. Quo errore latius ſerpente, quæuis annorum ab aliquo velut capite deducta ratio primum ab Hiſpanis, inde a ceteris Aſtrologis æra vocari cœpit. Hæc Sepeluedæ coniectura veriſimilis, tantum nulla ab eo auctoritate certa confirmari potuit. Reiecit itaq; eam L. Andreas Reſendius credens, neq; ab ære dando vocatam æram, neq; ab hero, vt ſomniant nonnulli, ſed ſimpliciter a numeri nota, quod æra ſit nota vel ſupputatio, *vt Fauſtus interpretatur.* Et ad hanc rationem Alphonſus Hiſpaniarũ rex ſuam temporum ſupputationem appellauit æram.

Ærarium publicæ pecuniæ locus, qui Romanis erat ædes Saturni, ſub quo homines ſponte ſua ſine lege fidem rectumq; colebãt, vocabuli auſpicium trahit ab ære, quod omne pecuniæ genus ſignificat. Nã Plinius ſcribit, veteres vſos æreis nummis ouium atq; boum effigie a Seruio Tullio ſignatis. Hinc nihil aliquem in ære habere dicimus, & eundem obæratum: Item æs alienum, meum, tuum, circumforaneum, datum videlicet ad vſurã. Exſtat & verbum ærufcare, quod Feſto eſt pecunias vndiq; colligere. Quid, quod auari quaſi æris auidi ſint dicti Nigidio. Pro aureis nummis accipi, docet Vlpian' *l. etiam. ff. de verbor. ſignificat.* Quinimo æris copiam & vſum prius apud mortales exſtitiſſe, quam ferri & aliorum metallorum, docet Heſiodus, Plinius, & alii. Quare Thuſci, referente Macrobio, primũ æneo vomere ſunt vſi. Et antequam percuſſum a Seruio nummum vtebantur Romæ ære rudi, *vt notat Plinius.* Quo recte ab ærea moneta, quæ prima omniũ in vſu

in vſu fuit Romanis, locũ ſeruandæ publicæ pecuniæ deſtinatum, dixerint ærarium, nõ argentarium, aut aurarium, vt in Saturnalibus notat Macrobius. Hinc Tribuni ærarii apud Ciceronem 1. ad Atticum, & a tribuendo ære Feſto dicti: Hinc Quæſtores ærarii, apud Tacitum *Annalium 13.* Hinc Scribæ ærarii, apud Ciceronem pro Cluentio. Nummi autem ænei fuerunt, Dupondius, as, ſemis, triens, quadrans, ſextula, & aliæ fortaſſis aſſis partes. Differt ærarium a fiſco ita, vt illud ſit populi, hic principis.

Aerſecomes, qua dictione Iuuenalis vtitur Satyra 8. ab α priuatiua deducitur, & κείρω *tondeo*, cuius futurum apud Æoles κείρσω, & κόμη *coma*.

Ærumna. Sunt qui id nominis deriuant ab ære, id eſt, pecunia, quod eius gratia homines magnos ſubeant labores. Viderint illi. Ego haud inepte deduci poſſe exiſtimauerim ἀπὸ τοῦ αἴρειν, id eſt, *tollendo.* Quid enim citius ærumna & curis cõficit hominem, cum illis emaciatus tandem marceſcit.

Æſchines adoleſcens ἀπὸ τοῦ αἴσχους pudore.

Æſculapius dictus, teſte Phurnuto, ἀπὸ τοῦ ἐυκλῆσθαι καὶ ἀναβάλλεσθαι τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλισιν, *ab excludendo & reiiciendo factum per mortem interitum.* Sed impreſſi codices habent pro ἐυκλῆσθαι, ἐτώσθαι, quaſi qui caſſet & vanum efficiat mortis acceſſum. Alii deriuare malunt ἀπὸ τοῦ τὰ ἀσκελῆ τῶν νοσημάτων ἤπια ποιεῖν, ab eo, quod, quæ morborum aſpera ſunt, mitia reddat. Quoniam vero hic medicinæ fertur inuentor inſtitutus ab Apolline patre, ideo dictus ἀπαλεξίκακος malorum propulſator. Significauit etiam haud obſcure Maro medicinæ eum repertorem, cum canit hoc modo:

Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad vndas.

Et vero, cum tres Æſculapios commemoret Cicero *3. de natur. Deor.* primum hunc Apollinis filium, quem Arcades coluerunt, inueniſſe ſpecillum & vulnus obligaſſe, tradit. Excoluit ſane medicinam receptus propterea in numerum

Deorum, ſicut ſcripſit Cornelius Celſus. Crediderim & hāc ob cauſſam conſecratum illi ſerpentē ſalutis ſignum, vtpote a quo multa remedia procedāt in hominum genus. Equidē Theriaca medicamentum multis morbis profligandis perutile præcipue a vipera, quæ κατ' ἐξοχὴν τοῦ θηρὸς vocabulo accipitur, nomen ſuum deducit. Huc refer, quod prodiderunt Romanorū hiſtoriæ. Nam cum Q. Fabio Maximi filio Gurgite, & D. Iunio Bruto Scæua Coſſ. peſtilentia ingens infeſtaret vrbem & agros, & conſultis libris Sibyllę quæſitum eſſet, quinam finis, aut quod remediū eius mali ab immortalibus Diis obtineri queat, inuentum in iſtis libris, accerſendum Æſculapium Romam Epidauro. Miſſi proinde legati, cum perducti eſſent ad Æſculapii templum, anguem, quem ibi pro Æſculapio coluerant, ſponte pergentem ad Romanorum nauem, Romam vexerunt, eiuſque aduentu fertur ſedata peſtis, vtpote cum egreſſus eſſet in inſulam Tyberinam, vbi templum ipſi dicatum, cui canes adhibebantur, quod is canis vberibus enutritus credatur. Cubabant & ibi ægroti valetudinis cauſſa. Vnde qui morbo leuatus nō erat, apud Plautum his verbis Deum incuſat:

Migrare certum eſt iam nunc e fano foras,
Quando Æſculapi ita ſentio ſententiam.

Eandem ob cauſſam redimitum legitur caput ipſius lauro. Quodque Gallum Æſculapio debere ſe dixit Socrates propediem moriturus, non aliam ſignificationem habet, quam quod Philoſophus diuinitatem animi ſui maioris mundi diuinitati copulaturus animorum medico ideo Gallum debere ſe dixerit, ꝙ ſolutus ab hac corporea mole ſe cum prorſus conualuiſſe arbitraretur. Fuit & ſignum ſalubritatis gallina immolari eidem ſolita non equidem alia de cauſſa, quā quod caro eius leuiſſimæ digeſtionis ſit, & languidis accommodata. Pauſanias ſcribit a Cyrenaicis immolatam ipſi fuiſſe capram, forte quia nutritum eum aliqui a capra ferunt: Vel quia ſanitati aduerſarium animal eſt capra perpetuo laborans febri. His adde Apii ſeu τοῦ ἠπίου vocabulum ipſi tributum, quod ægrotantium dolores medicamentis leniret.

ret. Et quia Asclen quendam Epidauri tyrannum sanauerat, ex huius & ἠπίου nomine compositum τὸ ἀσκληπιὸς nomē fingunt nonnulli. Alii deducunt etymon ab α priuatiua & σκέλλεσθαι, quod est mori, eo, quod homines grauissime laborantes non pateretur morbo absumi. Simulacrum eius passim formatum ab Ethnicis barba intonsa, cum tamen pater eius Apollo exhiberetur informis luxuriante tantum capillo, vt quidem solem semper viridi iuuenta frui, at quæcunque generantur ab illo ocyus aut serius in senium vergere ostenderetur. Solitum ita formari Æsculapium, patet etiam ex improbitate Dionysii Regis, qui auream barbā demi huic iussit, quod minime conueniret Apollinem patrem imberbem, ipsum vero conspici barbatū, vt refert Valerius *libr. 1. cap. 2.* Apud Sicyonios tamen simulacrum eius imberbe exstitisse factum ex ebore & auro notat Pausanias. Innuit idem Lucianus in Ioue tragœdo his verbis: ὥστε μὴ μεγαλαυχεῖν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ λέγε θαρρῶν ἤδη τὰ δίκαια, μὴ αἰδεσθεὶς εἰ ἀγένειος ὢν δημηγορήσεις, καὶ ταῦτα βαθυπώγωνα καὶ εὐγένειον οὕτως υἱὸν ἔχων τὸν Ἀσκλήπιον.

Æstas ab æstu dicta Varroni, quasi vsta Isidoro, vt aliis ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι ardendo.

Æther extrema mundi pars παρὰ τὸ ἀεὶ θεῖν κυκλοφορικῶς, quod semper in orbe currat, dictus Aristoteli. Reprehendit enim Anaxagoram Clazomenium, qui ἀπὸ τοῦ αἴθειν, id est, ardendo deriuauit, i. de cœlo.

Æthiops αἰθίοψ dici nonnullis videtur, vt & Plinio, ab Æthiope Vulcani filio. Fabulosum. Nam deriuandum potius nomen παρὰ τὸ αἴθειν τὸ καίειν, ab vrendo vel comburendo, & ὢψ ὠπὸς facie vel aspectu, ὅτι κεκαυμένην ἔχει τὴν πρόσοψιν, quoniā faciem combustam habet. Regio eorum Æthiopia, Hebræis כוש a *Cesch* filio Cham. Primi omnium mortaliū creduntur etiā indigenæ, nunquam seruitutem experti. Omnes sub plaga torrida vulgo vocata habitant, quod a Strabone proditum recte, regesque vt Deos colunt, qui clausi fere desident domi. Deorum alterum immortalem, qui rerum omnium sit caussa, alterum mortalem crediderunt.

Nonnulli ex iis,qui olim ad torridam habitabant, Deos esse negabant,& Solem,propterea quod eos vreret & infestaret, detestabantur. Sacerdotum antiquitas tanta erat potestas auctoritasque, vt misso nonnunquam nuntio mortem regi denuntiarent, & alium sufficerent, donec rex quidam irruens in fanum armata manu,iugulasset sacerdotes. Amici quoque regis commori solebant regi. Sunt autem omnes crispi & nigri. Cuius quidem rei rationem reddit Strabo *libro 15.* aduersus Aristobulum, qui Theodectem inique reprehēdit,quod nigredinis & crispaturæ caussas in Solem reiecisset. Diutissime omnium hominum viuere sunt crediti, pedum tamē tumoribus multum obnoxii. Regni totius caput Meroe. Hodie rex Pretoianes, vel presbyter Ioannes, vt vocant,quem illi Giam, id est, potentem nominant, qui sexaginta duobus aliis regibus imperitare dicitur. Semper ille in Aperto agit,non vltra biduū ciuitatis mœnibus inclusus. Sacerdotes omnes sunt cōiugati, summaq; apud illos veneratio Thomæ cognomento Didymi. Primus quoq; honos sacerdotibus habetur: Inde sapientibus,quos *Balsamatos* & *Tenquatos* vocant: Tertius Nobilibus, quos sequuntur *Stipendiarii.* Sic enim Sabellicus prodit, qui ab ipsis locorum indigenis hæc omnia se accepisse diserte scribit.

Ætna Siciliæ mons igniuomus,non ab Ætna Cœli & Terræ filia,non a loci genio cognomine, vt scripsit Castor, nec ab Ætna nympha Cereris & Vulcani disceptatrice, vt Dion Collatianus tradidit,nomen arcessit, sed ἀπὸ τοῦ αἴθειν *ardendo.* De ea notatu digna illa Virgilii ex 3. Æneidos:

Sed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla:
Attollitque globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos auulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.

Pindarus eiusdem mōtis flammas describit Pyth. 1. hoc modo: Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει στέρνα λαχνάεντα· κίων δ' οὐρανία συνέχει, νιφό-

νιφόεσσ' Αἴτνα τιθήνα. τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ. κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει, τέρας μὲν θαυμάσιον, θαῦμα δὲ καὶ παρειόντων ἀκοῦσαι, *Siciliaq; eius premit pectora hispida, columnaque cœlestis cohibet niuosa Ætna, per totum annum niuis acutæ nutrix: Cuius ex penetralibus eructantur inaccessi ignis purissimi fontes, fluuiiq; interdiu effundunt vorticem fumi ardentem: Sed noctu rutila flamma volutata saxa in profunda defert maris planitiem cum vehementi strepitu. Illud autem Vulcani reptile gurgites valde horrendos eiectat, prodigium quidem admirabile aspectu, miranda vero res & iis, qui audiunt ab illis, qui transierunt.* Aristoteles libro de mundo: ἐμπεριέχει δὲ καὶ πολλὰς ἡ γῆ ἐν αὐτῇ καθάπερ ὕδατος, οὕτω καὶ πνεύματος καὶ πυρὸς πηγάς, τούτων αἱ μὲν ὑπὸ γῆν εἰσιν ἀόρατοι, πολλαὶ δὲ ἀναπνοὰς ἔχουσι καὶ ἀναφυσήσεις, ὥσπερ Λιπάρα τε καὶ Αἴτνη, καὶ τὰ ἐν Αἰόλου νήσοις, αἳ καὶ ῥέουσι πολλάκις ποταμῶν δίκην καὶ μύδρους διαρριπτοῦσι διαπύρους. Continet autem terra multos in se, vt aquæ, ita & flatus & ignis fontes. Horũ porro alii quidem sub terra sunt occulti & obscuri, alii autẽ respirationes & quasi reflationes habent, vt Lipara, & Ætna, & loca in Æoli insulis, quę sæpenumero & fluuiorum modo fluunt, & flammas ac massas candentes prouomunt. Latina subiicere volui, quod caussas quoque flammarum continebant, quas & a Lucretio relatas lib. 6. inuenies, & a Iustino lib. 4. Situm & naturam eius copiose pariter descripsit Strabo lib. 6. Appianus *lib. 6. historiarum*, Claudianus *1. de raptu Proserpinæ*, Silius *lib. 14.* & recens Thomas Siculus in historiis de Sicilia in lucem editis. Fabulosum ergo, quod prodiderunt Poetæ, Typhæi gigantis caput huic monti subiectum eiusmodi flammas eructare. Nam eo spectant hæc:

Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro,
Læua Pachyne tibi, Lilybæo crura premuntur,
Degrauat Ætna caput, sub qua resupinus Arenas
Eiectat, flammamque fero vomit ore Typhœus.

Virgilius Æneid. 3. de Encelado:

Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus

Vrgeri mole hac: ingentemq; insuper Ætnam
Impositam ruptis flammam exspirare caminis.
Et, fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Lycophron rursus auctor conditum sub Ætna Typhæum, vocatque Siciliam νῆσον γιγάντων: Item Hesiodus τυφῶνα Iouis fulmine in Sicilia ambustum canit, vt plures alii, sumta omnibus fabula a cauernosa regione & venis sulphureis, quibus spiritus simul inclusus terras non solum concutit, verum etiam flammarum globos sæpius eiectat, præmisso fremitu longo per æstuantes cauernarum latebras. Mirum hoc, quod in illa feruentis naturæ peruicacia & vastis incendiorum vndis, hinc illinc tamen facies montis perpetuis niuibus & canicie rigeat, ita vt nec calor frigore mitigetur, nec frigus calore dissoluatur, id quod Silius libro 10. elegantissimis etiam carminibus prodit. Duos autem Hiatus (crateres alii vocant) in eius vertice conspici, per quos exundant illæ piceæ procellæ refert inter alios Solinus. Horum vnus patet ambitu stadiorum 50, vnde magno fragore erumpens ignibus & saxis permixta fauilla sæpe Taurominium & Catanam vsq; peruenit. Pindarus nominat hunc montem cœlestem columnam: Hodie dicitur *Mongibello* vel *Monte gibello.*

Æuintegri appellati ab Ennio Dii, quod integra & perfecta eorum sit ætas, iuxta Statium.

Æuum a Græco αἰὼν. Hinc longæuos dicimus.

Affines vnde nomen deducant, nemo melius Modestino Iurisconsulto docebit, cuius verba sunt: *Affines viri & vxoris cognati dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulentur, & altera ad alterius cognationis finem accedat.*

Africa nonnullis descendit ab Afro ex Hercule genito, vel vno ex posteris Abrahæ. Nugæ. Nam quis Andabata non cernit compositam dictionem ab α priuatiua, & φρίκης, horrore vel frigore, cum siticulosa & grauissimis ardoribus obnoxia sit regio. Facit nobiscum, *Isidorus 14. Originum. cap.5.*

quoad

quoad ſententiã, niſi quod paulo aliter verſetur in etymo, cum dictam aſſerit Africam, quaſi apricam, quod ſit aperta cœlo vel Soli, & ſine horrore frigoris. Niſi tamen malis apud eum legere *Aphricam* pro *Apricam*, cum illa ſequentia, ſine horrore, egregie huic ſcripturæ conueniant. Leo Africanus ſcribit *Arabica* lingua regionem hanc dici Iphrichiam a verbo *Faraca*, id eſt, diuiſit, eo quod ab Europa mari mediterraneo, ab Aſia flumine Nilo ſit ſeparata: Vel (*quod alii voluunt*) ab Ifrico Arabiæ felicis rege, qui hanc regionem incoluerit omnium primus.

Agamemnon ἀγαμέμνων, ὡς ἄγαν μίμνων, valde & ad miraculum vſque perſeuerans dictus Platoni *in Cratylo*. Hunc ἀγαμέδοντα dictum veteribus prodit Euſtathius Iliad. 6. his verbis: οἱ δὲ παλαιοὶ εὑρεθῆναι φασὶν ἐν πολλοῖς ἀγαμέδοντα λεγόμενον· ὥσπερ καὶ τὸν ἀχιλλέα, ἀθηλέα. Ab Homero dicitur idem κρείων rex, & ποιμὴν τῶν λαῶν paſtor populorum: A ſomno Iliad. β. νήπιος, id eſt, ſtultus vel ineptus, vtpote ὃς οὐκ ᾔδει, ἃ ῥα Ζεὺς μήδετο ἔργα.

Agapæ, quas exacte Tertullianus in Apologetico deſcribit, *cap. 39.* & quarum fortaſſe mentio ſit Iudæ 12. conuiuia erãt in primitiua Eccleſia a Chriſtianis cœnæ Domini coniuncta appendicum inſtar, ſicut & læta conuiuia in veteri teſtamento ſacrificiis adiuncta legimus, ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν, id eſt, *amando* ſortita ſunt nomen. Agitabantur autem ex collectis donationibus, prout apparet ex Cypriani verbis ſermone *de eleemoſynis*, idque in templis, quem morem iam tum etiam Paulus Apoſtolus emendare conatus fuit, & tandem prohibitum legitur *cap. 28.* Concilii Laodiceni. Habebatur tamen in iis pauperum ratio vſque adeo quidem, vt vel abſentes per Diaconos portiones quaſdam mitterent. Verba Iuſtini ea de re ſunt hæc: οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος προαίρεσιν, ὃ βούλεται, δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ δι᾽ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται.

Agareni, qui & Saraceni & Ismaelitæ dicuntur, *Sozomeno teste*,
item Arabes, Scenitæ, auctore Ammiano, Hebræis Chassu-
him, *vt scribit Arias Montanus*, ab Agar Abrahæ ancilla di-
cti, quæ & aduenam significat Hebræis.

Agenor Phœnicis filius, pater Europæ, ἀπὸ τῆς ἠνορέης, id est,
fortitudine obtinet nomen. Huius filius fuit & Cadmus
Thebanæ conditor arcis, *Agenorides* inde vocatus.

Agenoria Dea, ad agendum quæ incitabat. *Augustinus*.

Ager. Varronis verba sunt: *Ager dictus est, in quã terram quid
agebant, & vnde quid agebant fructus caussa*. Id Græci dicunt
ἀγρὸν. Plus esse agrum quam fundum, voluit Valla, sed con-
tra Florentinũ, qui fundi nomine omne ædificiũ omnemq;
agrum contineri voluit. Ager compascuus, qui pecori com-
muniter pascẽdo est destinatus. Ager Decumanus, publicus
populi Romani ager, decumarum conditione & pensitatio-
ne agricolis attributus, qui *aratores* dicebantur. Vectigalis
ager, qui & *prouincialis* & *tributarius* est dictus, solum habe-
bat tributarium. Vetus lex fuit, *ne quis ciuium Romanorum
supra quingenta agrorum iugera possideat: Ne quis supra centũ
capita maioris armenti, minoris quingenta pasceret*. Quantum
vero huius legis publicatione erecti sunt multitudinis ani-
mi, in spem fortunæ melioris, tantum locupletum spiritus
odio ac ira incendebantur ad Reipub. euersionem spectare
clamantes.

Agesilaus nominatus *Pluto*, διὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, quod popu-
los agat vel ducat.

Aggeus vel *Haggeus* sacerdotem significans celebrantem festa
Domini, nomen accepit a חגג *celebrauit*, per syncopen חג
in ordine sexto.

Agnus dictus Varroni, quod sit pecori agnatus. Festo deduci-
tur a Græco ἁγνὸς, quæ vox *castum* significat, eo, quod pura
sit hostia, & immolationi apta. Agnam nigrã solitam immo-
lari tempestati Græco ritu, ex Aristophanis ranis & Flacco
didicimus. Agninam quoq; despicatui habitam a veteribus,
tanquam vilissimam, apparere etiam videtur ex his stoma-
chantis Parasiti verbis in Plauti Capt. *Iupiter super me seruas,*

a lanius

à Laniis vendi agninam pro arietina. Apud Philonem quoq; in presbeutico agninæ carnes vt insuaues illuduntur à Caligula: Sic enim scribitur: καὶ φαμένου τινὸς ὡς πολλοί γε καὶ τὰ περιχεόμενα τὰ ἀρνία οὐ προσφέρονται, γελάσας εὖ γε εἶπεν, ἔστι γὰρ οὐχ ἡδέα.

Agonotheta nominatus ἀπὸ τοῦ τιθέναι τὸν ἀγῶνα, id est, *ponēdo aut decernendo certamine.* Erat enim is, qui olim præmia certātibus proponebat, quæ tandem cedebant victoribus. Iulius Pollux ἀγώνων διαθέτην, id est, *certaminum præfectum vocat.* Eundem esse Agonothetam cum Athlotheta, nec esse alterum ab altero separandum, idem Pollux eos coniungens indicat his verbis: ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται, ἀγώνων διαθέται, ἀθλῶν ἐπιμεληταὶ, &c. τὸ δὲ πρᾶγμα ἀγωνοθεσία, ἀθλοθεσία, &c. καὶ ἀθλοθετεῖν, ἀγῶνας διατιθέναι, ἀγώνων ἐπιμελεῖσθαι. Tales erāt Hellanodicæ in certaminibus Olympicis, quibus obsecundabant, Mastigophori, exsequentes eorum imperium aduersus eos, qui turbarent, aut præter morem ac ordinem sacrorum ludorum quippiam agerent. Ornatus eorundem erat purpura cum sceptro seu virga, forte quod, vt fertur Mercurius in Arcadiam profectus duos dracones dimicare visos interposita virgula diremisse, illi etiam ludos moderati fuerint, finemque illis ipsis præmiis propositis imposuerint. Quod de Mastigophoris morem gerentibus Hellanodicis dictum, confirmare prorsus videtur locus hic Synesii in fine περὶ προνοίας: εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο, ἐπὶ τοῦτον ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ὁπλίζουσι. Ita Pausanias in Eliacis agens de Licha verberato, τὸν δὲ ἡνίοχον, inquit, νικήσαντα ἀνέδησεν αὐτὸς ταινίᾳ, καὶ ἐπὶ τούτῳ μαστιγοῦσιν οἱ ἑλλανοδίκαι. Factum enim id in stadio a brabeutis seu designatoribus Hellanodicarū auctoritate ostendit Thucydides de eodem Licha *lib. 5.*

Agrippa quasi *ægre pedibus natus*, quod isti primi omnium in partu prodierint. Alii ab *ægro partu* nominatum volūt. Inditum id nomē legimus Menenio Agrippæ, quem facetissimo Apologo concordiam inter plebē, quæ secesserat, & Senatores seruasse commemorat Liuius. Inditum quoq; Cornelio Agrippæ homini quidem (vt verum fatear) docto, sed deplorato & admodum infami ob Magicas artes. Tristem eius

exitum vide apud Petrum Crinitum libro *de honesta disciplina*. Fuit & Agrippa (vt alios mittam) gener Augusti, quem Augustus nauali corona donauit, vt Plinius scribit, post debellatum in Sicilia Pompeii filium: Cuius rei etiam Virgilius meminit *Æneid. 8.*

Agrippina Vbiorum (Vbios appellat Strabo *libro 4.*) colonia, ab Agrippina Augusta Germanici vxore, Agrippæ & Iuliæ filia, in hoc oppido ad Rhenum nata, nomen deducit. Sustulit ex ea Germanicus liberos nouem, quorum duo infantes, tertius puer extinctus fuit. Ceteri superstites patri fuerunt, tres quippe filii, Nero, Drusus, & C. Cæsar, filiæ totidem, Agrippina, Drusilla, Liuia. Mortuo tandem marito Pandateriam est relegata. Vrbs autem illa amplissimi iam nominis collocatur ab Ammiano in secunda Germania (Sextus Aurelius Galliæ tribuit) dictaque Colonia, quod Agrippina illuc nouos traduxerit colonos, vt a Romanis fieri solebat.

Aiax Odyss. *n.* dictus Eustathio διὰ τὸ αἶ, ὡς ἄξια αἰαγμάτων παθόντος αὐτοῦ, quod doloribus digna sit passus. Duo ab Homero & Poetis produntur Aiaces: Vnus Telamonius, alter Oileus. Primus ille iudicatus Græcorum fortissimus, Achille e viuis sublato, qui frustratus armis Achillis, & propterea in rabiem versus seipsum obtruncauit. Alter eodem tempore Locrensium rex pedibus velox & hastæ vibrandæ peritus, capta Troia Cassandram virginem & vatem in templo Palladis violauit. Quapropter domum rediens a Pallade fulmine exustus fuit in mari cum naui sua, vt refert Virgilius *Æneid. 1.* & Ouidius *in Ibin.*

Aius Locutius Deus a loquendo nomen adeptus, quod præmonuerit Romanos de aduectu Gallorum, cuius Liuius meminit *libro 5.* Cicero *1. de Diuinatione*, Plutarchus *libro de fortuna Romanorum & in Camillo.* Ædes huius Dei ponitur a P. Victore in 8. vrbis regione. Quamquam Cicero & M. Terentius Varro tantum aram, non ædem ipsi extructam scribant apud Agellium.

Alamania nomen suum arcessere videtur ab Alemannis seu Aleman-

Alemannis incolis, quorum in vita Proculi meminit Flauius Vopiscus dicens, Alemannos ab eo non sine gloriæ splendore contritos. Lambertus Hortensius ἐτυμολογῶν nominatos vult *Alemannos*, quasi allerley Man / vel allerley zsamen gelesen Volck / collectitios viros, vel hominum colluuiem innuens. Hinc Agathius *libro 1. de bello Gothorum*: Alemanni, si Asinio Quadrato viro Italicensi fides est præstanda, qui res Germanorum diligenter perscripsit, aduentitii sunt, & ex varia hominum colluuione conflati, quod sane eorum cognomento præfertur. Sunt alii, qui propter virilitatem eo nomine donatos existimant, quasi dixeris all Man: Cum animo sint virili pariter & corpore, quod illis plerumque neruosius atque solidius, quam Gallis aut Italis. Magis id equidem placet, quam quod Iaso Maynus magnus alioqui Iurisconsultus, & vir disertus in sua illa ad regem Maximilianum oratione persuadere conatur, cum scribit, dictam Alemanniam, quasi *alam magnam*, deductô inde pariter Alemannorum nomine. Sunt autem Alemanni superioris Germaniæ populi, quemadmodum inferioris Germaniæ Franci, insederuntque loca inter Mœnum, Danubium, Rhenum, fontemque Danubii ad syluam Martianam, quas sedes hodie obtinent *Sueui*, sicut etiam auctorum testimoniis non reprobandis poterit demonstrari: Scribit enim Paulus Diaconus *libr. 18.* gestorum Romanorum in vita Mauritii Imperatoris de Dociruphe Longobardorum duce hoc modo: *Iste Sueuorum, hoc est, Alemannorum gente oriundus inter Longobardos creuerat, & quia erat forma idoneus, ducatus honorem meruerat.* Plura in hanc rem apud alios inuenias: At nobis properantibus hæc pauca sufficient.

Alani, quos Massagetas vocât Dio, Lithuanos Willichius; Iunio dicti videtur in Batauia sua, quasi *al an*, quod pergendum esse significat. Mutasse enim sedes suas certum: at quinam fuerint, & vnde venerint aliquãdo in orbem nostrum, dubitant magni auctores. Ptolemæus inter Scythicas gentes collocat longe ad orientem. Sunt, qui constanter affirmant

Gothicum genus hominum esse, inter quos Procopius libro 3. de bello Wandalico. Rursum alii fere omnes eos inter Scythas recensent, ac iuxta Tanaim & Mœotidem paludem sedes habere affirmant. Dubitatur quoque, quibus ducibus sint suis terris egressi, nisi quod Moscouitæ a nonnullis *Roxolani*, quasi dicat, *Russi Alani*. Aut si referenda eorum origo ad insulam Scandianam, credi potest eos Alandos fuisse, qui inter Scandiam & Fimingiam habitant, & in vicinam Russiam commigrasse.

Alastor Elei filius & Nestoris frater, vt auctor est Asclepiades, alias pessimus Dæmon & genius infestus, ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι *errando* dictus, siue quod ἄλαστα nefaria atque intolerabilia commiserit, vt Chrysippus interpretabatur. Apollodorus παρὰ τὸ ἀλιτεῖν deduxit, quod ea relinquere significat, quæ nec aquæ aspersione, neque dierum numero tolli queant. Quo Alastor sit, cuius animi labes nec euanescere diuturnitate, nec expiationibus elui possit. Dictus & Iupiter Alastor Menandro, quod eos vlciscatur, in quos ἀλιτὰ committuntur. Sententiam Apollodori recitauit Plutarchus *in quæstion.* nomine auctoris suppresso. Sed & furiæ significantur eodẽ nomine, διὰ τὸ τοὺς ἀλάστορας καὶ παλαμναίους κολάζειν. Apud Claudianum recensetur Alastor inter equos Plutonis. Cõmuniter homo dicitur *sceleratus, exitialis, communis aliorum corruptela*, λυμεῶνος, ὁ φονεὺς, διὰ τὸ ἄξιον εἶναι ἀλᾶσθαι ἢ ἀπελαύνεσθαι, ait Eustathius Iliad. δ. Vel ὁ διὰ μέγεθος τῶν πεπραγμένων αὐτῷ λιτῆς μὴ καταξιούμενος, qui ob enormia ab ipso facta scelera non habetur dignus precibus.

Alauda, teste Plinio, vocata legio noua galearum cristis insignis, idque ab auis nomine, quæ aliis Cassita & Galerita dici consueuit. Galeis militum adiicere cristas, quo speciem redderent terribiliorem, earum fuit inuentum, tandemq; a Græcis receptum, qui galeis etiam addebant setas equinas. Hinc Homerus λόφον dicit ἱπποχαίτην, & κυνέην nominat ἱππουριν, nempe ἐξ ἱππείων τριχῶν τὸν λόφον ἔχουσαν.

Albalonga Italiæ ciuitas in dorso montis Albani ab Ascanio ædificata, in quæ longum porrecta post annos triginta a portento

tento fcrophæ elapfos, quæ partu vno triginta fubrumos albofque porcellos ediderat Lauinii ab Ænea deprehenfos, quemadmodum Virgilius fcribit, non aliunde, quam ab illius fuis colore nomen arceffit. Sed ex 3. Æneidos verba Poetæ fubiicio:

Signa, inquit, *tibi dicam: Tu condita mente teneto.*
Cum tibi follicito fecreti ad fluminis vndam
Littoreis ingens inuenta fub ilicibus fus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba, folo recubans, albi circum vbera nati:
Is locus vrbis erit: Requies ea certa laborum.

Propertius etiã lib. 4. *Et ftetit Alba potens albæ fuis omine dicta.* Hanc vrbem ponunt etiam Lucanus & Strabo in Latio, adiunguntque nemori Aricinæ Dianæ. Tandem vero Tullus Hoftilius tertius Romanorũ rex funditus eam euertit. Fuit & Alba cognomine Pompeia in Gallia togata. Vnde Albenfes dicti. Nã a priore Alba nominati *Albani.* Alba Iulia Daciæ vrbs eft a Iulia Augufta Antonini Imperatoris Romanorum matre nomen fuum deducens.

Albania Afiæ regio ad Mæotidem paludem vfque fefe extendens, vbi omnia Straboni ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα, a fluuio Albano fuum nomen deducit.

Album Prætoris ab albedine confecutum eft nomen. Erat quippe tabula, in qua is fua proponebat edicta, eaq; dealbata, hoc eft, in tabulis dealbatis. Vnde λεύκωμα appellãt Græci, matriculam nonnulli. Ælius Lampridius appellaffe videtur pyctatium in Alexandro Seuero. Theophilus de eo ad *§. pœnales. Inftit. de action.* hoc modo: ἄλβον λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι, album dicitur edictum, quod albis fcriptum fit literis. Falfum. Neq; enim edictum album eft appellatum, fed tabula dealbata, fiue gypfata, in qua Prætor proponebat edicta, vt ciuibus cõftaret, quod ius de quaque re effet dicturus, & illi ea ratione præmunire fe poffent: Atqui abfurde nimis albis literis propofiturus fuiffet edictũ in tabula alba, nulla colorum diuerfitate diftinguente literas (*vt eft alioqui neceffe in fcriptura infigni & abfoluta*) a mate-

ria subiecta, cum hæc eiusdem cum literis coloris magis obscuratura quam expressura esset edictum. Multa de hoc albo in iure ciuili mentio, quod qui corruperat, eius bona veteri iure publicabantur, at nouo iure deportari solebat. Legitur & Album Decurionum: Item Album Iudicum, cuius Tranquillus in Claudio meminit his verbis: *Splendidum virum Græciæque prouinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum non modo Albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinationem redegit.* Album Citharœdorum protulit idem Suetonius in Nerone hoc modo: *Ac sine mora nomen suum in album profitentium Citharœdorum iussit adscribi, sorticulaque in vrnam cum ceteris demissa, intrauit ordine suo.* Iulius Pollux nominat *lib.8.* τὸ τῶν πολιτῶν λεύκωμα. Hinc tritus loquendi modus, esse in albo, vel non esse in albo. Plinius in Præfatione Naturalis historiæ: *Cum hanc operam,* inquit, *condicerem, non eras in hoc albo.*

Alcaira, vel *Alcairum*, vel *Alcayr*, veteribus Memphis aut *(vt alii)* Babylon Ægypti, quod Babylonii hanc olim ædificauerint, sede a regibus impetrata, *teste Strabone*, frequẽtia Mercatorum toto orbe celebris, hodie *Cayre*, Hebræis מוף, nomen suum deriuare videtur a קריין ciuitate, quæ Chaldæis est קרתא. Sed aliter visum Leoni Africano in descriptione Africæ, quam primum edidit Arabica lingua. Verba eius sunt: *Atque vt a nominis etymo exordiar, Alcairum vocem Arabicam vulgari Europæorum idiomate corruptam dico: Quod recte el Chaira, quæ vox coctricem significat, nuncupetur.* Memorabile est, quod Fabricius Tigurinus, & alii in suis peregrinationibus commemorant, quotidie circiter duodecim equitum millia passim obambulare per hanc vrbem foculos in capitibus gestantium, qui quibusuis id postulantibus pro mercede cibos statim coquunt in platea, cum hic magna lignorum penuria sit. Vastata semel, restaurata tandem fuit a Geonco huius prouinciæ gubernatore. Hodie in ea residet Imperatoris Turcarum nomine *Beglerbegus.* Residet & Græcorum Arabumque Patriarcha cum alio Coptitarum Patriarcha.

Alce-

Alcedo auis nidificans in mari circiter dies quatuordecim tempore hyemali, *teste præter Aristotelem & Plinium Ouidio*, mari interim mira serenitate pacato, eo dicta nomine quasi *Algedo*. Græcis eadem ἀλκυὼν παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod in mari concipiat. Hinc Halcyonia dies illi incubationis, quorum & Simonides Poeta meminit, sed vndecim tantum illi tribuens, sicut Philochorus nouem, Demagoras septem, *cui Ouidius adhæret*. Inde Plautus in Penulo: *Quam mare dulce est, cum ibi Halcedo pullos educit suos*. Eruditi metaphorice eodem nomine eos accipiunt dies, quibus fora conticescunt, aut tempus, quo Dei Ecclesia militans in hac lacrymarum valle intermedia tranquillitate ac pace fruitur, inter duros persecutionum fluctus. Videre hanc auem admodum est rarum. Fere enim circa Virgiliarum occultationem apparet, & vbi per portum non plus, quam nauem circumuolauerit, statim auolat, & nusquam amplius apparet. Meminit eius Aristoteles *3. Animal. cap. 8. & libro 9. cap. 14.* Plinius *libr. 10. cap. 32.* Ouidius *Epistola Leandri ad Heronem, & Metamorphos. 11.* *Nidi Halcyonum admirationem habent*, inquit Plinius. *Pilæ quippe figura paululum eminentiores, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, intercidi non queunt. Franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur inueniunt: Putant ex spinis aculeatis.*

Alchemia. Chemiam vide.

Alcides nominatus Hercules ἀπὸ τῆς ἀλκῆς *robore*, vel (quod fabulosum) ab auo Alceo.

Alcmaria Batauiæ ciuitas, quam Adrianus Iunius non futili coniectura dictam vult a lacubus, quos Meeren dicimus, ac proinde vocandam Almeriam, quasi al Meer.

Alcoranus Mahomethi, in quo formam religionis falsæ, *adiutore Sergio Monacho Nestoriano*, procudit, multis splendidis mendaciis, ineptiis, & veteratoriis strophis, illecebrisque plenam, dum impia superstitione suos inescans legem & Euangelium abolet, polygamiam & pellices pro

libitu indulget, Paradisum promittit illis, qui ferro & igni grassati fuerint in Christianos, in Deum caussam malorum reiicit, Mariam Mosis sororẽ Christi parentem facit, Solem & Lunam equis incedere tradit, ex sanguisuga hominem fieri docet, seipsum iudicem cum Deo prædicat, porci esum abominatur, quatuor vxores præter pellices concedit, diuortium approbat, Circumcisionem iubet, apostolatum suum ab astrorum eiaculationibus demonstrat; vt reliqua præstigiatoris somnia omittam, nomen inuenit ab Al & Coran, quæ voces Arabibus legem Dei & verbum, quod ille mentitus fuit, significant. Alii cum Ioanne Cuspiniano dictum malunt a præceptorum collectione, Alfurcahum videlicet, ob discretum capitulorum tractatum, quæ Arabes nominant *azoras*.

Alea. Lusus aleæ an a milite inuentus, cui nomen erat Aleæ, *vt prodit Isidorus*? Credat, qui velit. Legibus sane, cum ciuilibus tum canonicis interdictum inuenio, quod nec Flaccus ex parte ignorauit, cum 3. *Carminum* canit: *Nescit equo rudis Heres ingenuus puer, Venariq; timet ludere doctior, Seu Græco iubeas trocho, Siue malis vetita legibus alea.* Hinc Lenticulam Antonii collusorem aleæ condemnatum apud Ciceronem inuenias. Qui ea ludunt, a veteribus aleones, a nobis aleatores dicuntur, illiberales omnes & sordidi, *vt 4. Ethicorũ docet Aristoteles.* Primos omniũ Lydos eam excogitasse, vult Herodotus *in Clio*, Plato *in Phædro Theuth, cui dicata est Ibis.* Accipitur etiam hæc vox apud bonos auctores pro fortuna & euentu, vt cum Cicero a Plinio prædicatur *extra omnẽ ingenii aleam positus*, id est, extra omnẽ sortem & euentum ingenii. Ita Apuleius Metamorph. 4. *Ancipitis machinæ subiit aleam*, id est, fortunam & dubium euentum.

Alexandria celebre Ægypti emporium, Straboni *μέγιστον ἐμπορεῖον τῆς οἰκουμένης, ἐργαστήριον παιδεύσεως* (nam celebris ibi schola fuisse legitur) quam Democrates Mathematicus primum delineauit, Nazianzeno & aliis ab Alexandro conditore arcessit nomen. Quod vero Cedrenus scribit *ῥακάστην* dictam, approbare non possum, si de vrbe ipsa intelligat, vt

nec

nec Plinii, Stephanique sententiam, quibus, vt & Pausaniæ, *Rhacotis* appellata olim fuisse videtur. Ad Strabonem magis inclino, cui Hæarotis Alexandriæ pars est, olim vicus: Vt eum Alexander ambitu vrbis, quam condidit, fuerit complexus, indito nihilominus nomine suo, sicut maximæ eruditorum parti probari video.

Alexipharmaca, remedia cum auxilio, quæ primum sibi locū vendicant inter pestis curationes, dum in venenum agunt sua natura, ex aduersa parte reluctante quoq; hominis natura, vt ita in medio conclusum venenum premant ac perimant, nomen inuenerunt παρὰ τὸ ἀλέξειν, quod est *iuuare*, & remedio, quod φάρμακον est Græcis.

Algeo an non ab ἀλγεῖν, quod est *dolere* Græcis?

Alica ab *alendo*. χόνδρον nominant Græci, quæ apud Græcos ex Zea vel spelta fieri solebat. Meminit eius Galenus *1. de alimentis libro*.

Alleluia vox ab Hebræis ad Latinos translata idem valet, quod *Dominum laudate*, ab הלל *laudauit*, & יה vno ex sacris Dei nominibus. Scribendum quidem foret *Halleluia*, cum apud Hebræos legas הללויה: Sed placuit hic consuetudinem receptam sequi, id quod paucos *(spero)* offendet, veniam cum aliis daturos.

Allium quod est Latinis, σκόροδον Græcis, Arabibus *Chaum*, & *Thum*, ab olendo dictum est Isidoro. Non hic dissimulandum, etsi nolim super allio multa, Gallos pugnax alioqui animal incitari ad pugnam magis allio in cibum dato, quod Græcis est σκοροδίζειν.

Alogi vel Alogii hæretici nominati videntur Isidoro, quod λόγον θεῖν, qui est Christus, negarent esse Deum & Dei filium, Etenim significationem vocabulumque τὸν λόγον apud Ioannem repudiabant. Eidem Berilliani a Berillo Bosnensi nominati leguntur, qui aiebat λόγον θεῖν non prius fuisse, quam ex Maria nasceretur. Semen hoc fuit sparsi deinde magna cum pernicie Samosateniani & Arriani erroris, tum quoque Mahumetismi ex multarum hæreseωn colluuie conflati.

C 5

Alpes montes, qui Germaniam difterminant ab Italia, & hanc a Gallia, tanquam muro natiuo, quosque Albia & Alpionia veteres dixisse, scribit Strabo, Stephanus ἄλπεια & ἀλπεῖα nominat, ἀλπεῖς Lycophron, *vt fentit commentator* eius Isacius, Silius *libro 3.* clausas niuibus rupes, suppostaque cœlo Saxa, nomen suum acceptum ferre videntur candori, quod eorum iuga perpetuis niuibus albescant. Sane *alpum* dixisse Sabinos ait Festus, quod *album* posteri Latini dixerunt: Vt credi possit nomen illis inditum a niuium candore. Buchananus rerum Scoticarum 1. etsi non multum ab hac opinione discedat, cum de Albione insula agit, cui etiam nominis id tributum nonnulli putant ab albedine, tamen montibus non colorem, sed altitudinem nominis occasionem dedisse, quod cum Alba multarum vrbium sit nomen in Italia, Gallia, Hispania, omnes in collibus, aut prope colles sint sitæ: Deinde quod Strabo absque discrimine hæc nomina, *Alba, Alpa, Alpia, Albionia*, in eadē altitudinis significatione, velut ab eadē radice declinata agnoscat, ideoque has voces maxime vsurpari ostendat, vbi Alpes se attollere incipiunt. Atque hinc fortasse Mela non in Histriam modo, sed & Byzantium vsque ad Euxini littora expassa montana Alpium nomine donat. Quamquam alias idem Buchananus, si quis afferat meliora, facile se in eius sententiam transiturum profiteatur. Montes hos tribus partitionibus secuit C. Sempronius. Rufus Sextus meminit *in Epitome ad Valentinianum Augustum*, Alpium maritimarum, Cottiarum, Rheticarum, Noricarum, Pannonicarum; Tacitus Pannonicarū, Cotiarum, Graiarum, Iuliarum, Pœninarum, & Rheticarū. Sed præcipue videndus de iis Simlerus libello, quem de *Alpibus* inscripsit, vt & Silius *libro 3.* quo nullus Poeta luculentius de iis egit, inter Latinos. Italiæ autem respectu attolluntur eorum iuga, a Tergesto in intimo sinus Hadriatici recessu, qua Boreas spectatur, modico terræ interuallo, ingenti altitudine, tenduntq; recta in occasum, prominentq; in Veragros atq; Sedunos vsque: Vnde in Austrum flexa obiecta fronte Ligusticum mare excipiunt,

cipiunt, patentque a supero mari ad inferum tria stadiorum millia, *vt notat Plinius.*

Alpheus Peloponnesi fluuius, Gemistio ῥοφεὰς, Sophiano Rophea, quem olim *(vt auctor libelli de fluminibus refert)* σύμφυον & νυκτίμιον dixerunt, oriens in Arcadia iuxta vicum Ascam, etsi Pausanias in Arcadicis fontes eius iuxta Phylacum collocet, ibique auctum aquis fontanis in campo Tegeatico demergi, & rursum iuxta Ascam oriri scribat: non equidem nomen trahit ab Alpheo Solis nepote in eo submerso *(fabulosum id enim)* verum inde, quod maculas & impetiginem purget, quam ἀλφὸν nominant Græci. Sunt enim verba Strabonis: φασὶ δὲ καὶ τὸν ἀλφειὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν θεραπείας ὠνομάσθαι. Crediderunt veteres, primo eius auctore Timæo, quod poculum Olympiæ in Alphæum deiectum *(casune an consilio, incertum)* postea in Arethusa fuerit repertum, & proinde subterraneo eum meatu subter mare labi, & in Sicilia Arethusæ misceri. Narrat enim hoc Pindarus, quem Maro secutus ait:

Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.

Sed abrogatur rei fides a multis scriptoribus, vt & a Geographo Strabone, vel hoc argumento, quod Alpheus, cum euoluitur in mare, nullum circa mare hiatum habeat, in quē effusus subterlabi queat. Adde nec eo impetu delabi in mare, vt aquas potabiles per tantam pelagi vastitatem secum in Siciliam peruehere possit.

Altare, quasi *alta area*. Loco enim editiori origi solebat: id quod & Apollonius Argonauticωn 2. his innuit verbis: βωμὸν ἀνασήσαντες ἀνάκτιον, aram *erigentes in littore sublimem.*

Althea alio nomine *Ibiscus*, Græcis ἀλθαία, ipso nomine medicam se esse herbā profitetur, παρὰ τὸ ἀλθαίνειν, id est, medendo nomine deducto, vel παρὰ τὸ πολυαλθὲς καὶ πολύχρηστον αὐτῆ, quod inter primas vtilis sit, & plurimis vtilitatibus redundet. Ea-

dem audit ἀγρία μαλάχη, *agrestis malua*. Vires eius a Dioscoride descriptas inuenies lib. 3. cap. 139.

Aluus. Nominis huius origo ab *alendo* manauit, quod cibi, quibus alimur, dum tenues venæ, quas *mezeraicas* vocant, succum ex chylo tractum deferunt ad Hepar, in eam delabantur dissemïnenturue. Alui purgationem, vt & dentis euulsionem primum inuenisse creditur, Æsculapius tertius Arsippi & Arsinoæ filius, sepultus in Arcadia non procul a Lusio flumine, cuius Cicero meminit *3. de natura Deorum*.

Alytarcha idem forte cũ agonotheta vel athlotheta, videtur Cuiacio Obseruationũ *libri 11. cap. 13.* ex Fauorino, quem plerique omnes hactenus secuti, appellatus hoc nomine, quod præesset *alytis*, id est, mastigophoris in publicis ludis. Rhabdophoros sane seu mastigophoros ab Elæis Alytas vocatos ex Etymologico Lexicographi tradiderunt. Non improbo. Verum cum ludis in illis sæpe contingeret gaudio dissolui, Alytarcha autem præesset huic ludorum lætitiæ, quam pro suo arbitrio moderabatur, malunt alii sic appellatum παρὰ τὸ ἀλύειν, id est, *lætando & gestiendo*, quo vocabulo etiam Homerus est vsus Odyss. 6. cum inquit: ἦ ἀλύεις ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην, vbi Eustathius idem esse tradit τὸ ἀλύειν quod ἐκλύεσθαι τῇ χαρᾷ. Aut tandem deduci poterit ἀπὸ τῆς ἄλης, quam ibidem atq; alibi etiam Eustathius dicit esse ῥυπασμὸν, a sordibus scilicet, quæ strigili abraduntur ex vnctorum Athletarum corporibus in gymnasiis, alio nomine strigmenta, Græcis γλοῖοι καὶ τὰ ῥύπη. Etsi extremum hoc sacrosanctum minime velim.

Amanus mons Arabiæ, Ptolemæo Ciliciæ, quem & Melantium prius vocatum scribit Isacius, deriuatur ab אָמַן *veraxfuit*. Angustiæ eius aperientes Syriam dicuntur Amanicæ portæ vel Pylæ, sicut alias & Pylæ Caucasiæ, Caspiæ, Sarmaticæ.

Amasias rex Iudæ, & tantundem significans, atq; robur Iehouæ nomen trahit ab אָמַץ *corroboratus fuit*, & יה *Deo*. Valentinum dixerint Romani.

Ama-

Amazones gens muliebris & bellicosa, Herodoto, Straboni, Plutarcho, Curtio, Iustino, & aliis decantatissima, olim quoque *συνεργατίδες* & *συνεστρατίδες* dictæ, Stephano & Eustathio testibus, *pellifera* Poetis Latinis, Scythiam primum iuxta Tanaim, inde prope Thermodoonta inhabitantes, & Troianorum aduersus Græcos auxiliatrices, appellationem hanc habent ab *α* priuatiua, & *μαζῷ* *papilla* seu *mamma*, vt vult Eustathius in Dionysium, quod adurerent dextras infantium mammas, vt ad sagittarum ictus & dimicandum cum hoste expeditiores forent, sicut & Iustinus *libro* 2. prodit. Vel dictæ Amazones ab *α* priuatiua, & *μάζης* *pulte* seu *pane*, eo, quod viuerent carnibus ferarum, non pane, id est, *παρὰ τὸ μάζαις μὴ χρῆσθαι, ἀλλὰ κρέασιν*, vt *Etymologicon* habet: Vel *ὅτι λαμβάνουσι ζώνην καὶ πανοπλίαν ἥμων καὶ ἐθέριζον*; quod zonam accipientes & armaturam, velut meterent æstatemque traducerent. Seruio videntur dictæ quasi *ἅμα ζῶσαι*, quod simul sine viris viuant, quod etymon primo ex superioribus minus probandum censeo. Homerus nominat *ἀντιανείρας*, id est, *viragines* seu *masculas bellatrices*. Fuere & tales, si credimus Diodoro, ad mare Hyrcanum, & in Libya, imo hodie (*sicut Hispani tradunt*) ad flumen dictum *Rio de las Amazones* apud Americanos. Sed & maximam Atlantici maris insulam quandam habitatam ab illis, apud eundem Diodorum inuenias. Amazonium pectinem dictũ ab Amazonibus chorum fuisse putat Turnebus, quo puellæ recta serie inter se pectinatim implexæ in modum Amazonum saltabant.

Ambaruale sacrum eo refert originẽ, quod victima arua ambiret. Hinc *Ambaruales hostiæ*, quæ circum arua duci solebant ab iis, qui pro frugibus faciebant, vt & Festus Pompeius sentit. Sacrificii huius Virgilium quoque mentionem fecisse in Bucolicis, cum de Daphnidis apotheosi agit, notat Macrobius. Ait enim:

Hæc tibi semper erunt, & cum solemnia vota
Reddemus Nymphis, & cum lustrabimus agros.

Vbi lustrare nihil est aliud, quam circuire. Peractũm autem

istud hoc modo. Victimas, suem videlicet, ouem & taurum (vnde *Suouetaurilia* appellatum hoc sacrificium) maturis frugibus ter circum arua ducebant: Omnes inde clamantes pone vestigia legebant, quorum vnus ornatus corona querna solemni saltatione, composito carmine Cereri cantabat laudes, ac postquam libassent vino lacteque, antequam fruges meterent, immolabant Cereri porcam. Testis idem Virgilius Georgic. 1. vbi sic scribit:

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret;
Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus & socii comitentur ouantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Meminit huius sacrificii, cui præerant fratres aruales, etiam Tibullus *libro 2. Elegia 1.* Neque vero a rusticis tantum fiebat, sed etiam a Romanis fines agri Romani lustrantibus inter quintum & sextum lapidem, *vt auctor est Strabo libr. 5.* & ex eo notat Turnebus Aduersar *lib. 68. cap. 17.* Nominabant & *Amberualia* vno nomine, vt reliqua festorum dierum nomina. At *Amburbia* dicebant, cum vrbs & pomœrium lustrabatur. Vopiscus in Aureliano: *Cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa:* Quem locum producit & idem Turnebus. Etsi Scaliger ad vocem *Amtermini* apud Festum *Amburbia ab Ambarualibus* non distinguat.

Ambiorix corruptum vocabulum a nomine *Amorges*, vt & ἀμίειγ@ apud Nicetam.

Ambitus crimen honoris male affectati, & proinde seueris legibus coercitum a Romanis, a circumeundo nomen inuenit, quod qui magistratus petebant suis interim diffidentes virtutibus, tribus circuire solerent, & eas corrumpere cum largitionibus, tum pollicitis. Plura de hac re vide in *Candidatis.*

Am-

Amblyopia oculorum hebetatio, vel acies oculorum iners, oriens ex spiritus crassitie, humorum simul crassitie & lentore, vel quia tunicæ densantur, aut vehemens accidit capitis percussio, aut ex sublimi casus, resoluto vel contuso visorio neruo, descendit ἐκ τοῦ ἀμβλὺ, ὃ σημαίνει τὸ ἀσθενὲς, quod est *imbecille*, & ὢψ ὠπὸς *oculo* siue *aspectu*.

Ambo, ἄμφω.

Ambrosia Deorum cibus, de cuius etymo magnum Etymologicon Græcum hoc modo: ἀμβροσία, θεία τροφὴ, ἧς βροτοὶ οὐ μετέχουσιν, ἢ ἧς οὐκ ἔχοντι βροτὸν ἅψασθαι· ἔστιν οὖν βρῶσις βρωσία, καὶ κατὰ στέρησιν καὶ πλεονασμῷ τοῦ μ. ἀμβροσία, *ambrosia, diuinum nutrimentum, cuius non fiunt participes mortales, aut quod attingere homini mortali possibile non est. Dicitur igitur* βρῶσις *(esca) & hinc* βρωσία, *inde priuatione & Pleonasmo* τοῦ μ. *ambrosia.* Consona enim illa interponitur soni melioris gratia. Quoniam autem immortalium Deorum fingitur cibus, ideo de Ioue Martialis: *Iupiter ambrosia satur est, & nectare viuit.* Quinimo solis equos ea pasci canit Ouid. Est quoq; noctis epitheton, vt ἀμβρόσιος somni, eo quod sit θεῖος καὶ θαυμαστὸς, quod *diuinus* sit & *admirabilis*. Odyss. δ. interpretatur Eustathius *ambrosiam* ἀγαθὴν ἐλπίδα. Iliad. γ. docet idem ex Pausania esse florem, itidem γένος συνθέσεως scil. ὕδατος ἀκραιφνοῦς, καὶ μέλιτος, καὶ ἐλαίου παγκαρπίας, genus compositionis *ex aqua pura, melle, & omnis generis fructu olei.* Dioscorides tradit, herbam esse trium fere palmorum, foliis rutæ, iisque circa imum caulem exiguis. Rusticis hæc coronaria est ad æstum quidem arcendum, quam tamen officinæ *Polemoniam* esse ostendunt. Apud Iones Dionysii festa, quæ Romani vocarunt *Liberalia*, Plinius *Vinalia*, sunt τὰ ἀμβρόσια dicta, *vt in Hesiodum testatur Tzetzes.*

Ambrosius, ἀμβρόσιος, *diuinus.*

Ambubaia. Fuisse has mulieres infames & impudicas, suspicari licet, quod Suetonius in Nerone scribat: *Cœnitabat nonnunquam & in publico, naumachia præclusa, vel Martio campo, vel circo maximo, inter scortorum totius vrbis ambubaiarum ministeria.* Sunt, qui etymon earũ deflectunt ab, *am, circum,*

& nomine *Baiarum*, quod ibi lasciuæ quædam mulieres fuerint versatæ. Alii volunt puram putam vocem esse Syriacã, nempe אבובאיא *abbubaiæ*, vel אנבובאיא *anbubaiæ*, quod Syræ mulieres essent, inque circo & aliis locis Ædilem metuentibus habitantes duplici quæstu se sustentarent. Nam & corporis vulgo faciebant copiam, & organa quædam pulsare norant, quæ vna secum ex patria attulerant Romam. Huius auctores habeo Angelum Caninium, Iosephum Scaligerum, & Casaubonum.

Amen, dictio in calice orationum posita optantis est particula, idem significans, quod *fiat*, quasi האמן *verum fiat* vel *efficiatur*. Præter hanc significationem solet esse frequenter in sacris Euangeliis assertoria particula significans *vere*. Apud tres priores Euangelistas vnice & semel ponitur, vt, *Amen dico tibi*: Apud Ioannem vero geminate, vt, *Amen amen dico vobis*. Vtrumque: certitudinem & assertionem indubitatam designat, siue ab אמן deriues, *id est, verax fuit*, siue ab האמן *verum fiat* imperatiuo Niphal, litera ה aut tenui spiritu initio dictionis ob vsum diuturnum euanescente. Ideo de ea vocula recte Hieronymus in Matthæum: *Amen*, signaculum est orationis Dominicæ, quod Aquila interpretatur fideliter: Nos possumus dicere, Vere.

Amentum Plinio auctore ab Ætolo Martis filio inuentum vna cũ iaculo, Seruio lorum, quo hasta media religatur (vnde *hastæ amentatæ*, διηγκυλημένα δόρατα) ἀπὸ τοῦ ἅμματος vinculo vel nodo nomen arcessit. Solebant quippe iacula manu mitti, aut loro reuincta excuti. Astipulatur Onomasticon, cum ait: *Amentum lorum*, ὄχανον. Et Glossæ: *Amentum*, ἅμμα ἀκοντίων, id est, *vinculum iaculorũ*. Item, *Amentum*, ὅθεν κατέχεται ἡ λόγχη, *id quo tenetur hasta*. Addenda & Festi verba: *Amenta, quibus, vt mitti possint, vinciuntur iacula, siue solearum lora, ex Græco, quod est ἅμματα, sic appellata, vel quia aptantes ea ad manum attrahunt*. Latini etiam nodum appellant, vt doctissimus Lipsius indicat ex Silio & Statio Poliorceticωn 4. Hinc *amentare* verbum apud Lucanum.

Amethy-

Amethystus gemma purpurei coloris nomen hoc feres, quod obsistat ebrietati, vel (*vt Plinius scribit lib. 37. cap. 9.*) quod vsque ad vini colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam desinat. Quamquam Magorum vanitas ebrietati resistere promittat. Nihilominus τὰ ἀμέθυστα remedia nominant Græci, quæ adhibentur aduersus ebrietatem: Atq; ipse Plutarchus *libro de poetis* audiendis gemmam esse affirmat, qua vtuntur quidam aduersus ebrietatem in symposiis. Georgius Agricola scribit, eundem Ion dici a violaceo colore. Et quia ad Venerem facit, addit *pæderota* & *anterota* aliquando vocari, mitti autem ex Thaso, Cypro, Galatia, Armenia minore, Arabia petręa, India, Ægypto, sicut & Plinius prodit. Ab hac gemma vocat Martialis amethystinas mulierum vestes, respondentes scilicet colore.

Amfractum, cuius mentio in *12. tab.* fit, ab ambitu & frangendo dictum auctor est M. Varro *de lingua latina lib. 6.* Vide & *l. via. ff. de seruit. rust. præd.* Ibi enim lex illa 12. tab. explicatur a Caio.

Amicitia ex amore nominata, *vt Cicero in Lælio scribit*, meminitque *1. de natura deorum.* Obiectum eius secundum Aristotelem amabile. In genere definitur mutua, & latens beneuolentia inter illos, qui se vltro citroque bonis afficere student. In specie est amicitia virtus, qua solum boni & studiosi propter similitudinem inter sese conglutinantur. Species eius sunt tres pro differentia amabilis, nempe obiecti. Nam vt hoc triplex, honestum, vtile, iucundum, ita tres ei assignantur species, quarum prima quidem ab honesto pendet, altera ab vtili, tertia a iucundo, iuxta Philosophum. At nihil firmitatis & constantiæ habent duæ postremæ. Nam qui amicitiam vtilitate & delectatione sua metiuntur, non colunt alios, quia sunt boni, sed quia vtiles & iucundi. Adsunt quidem afflante rerum successu, at eo reflante & relabente diffugiunt procul. Laidem Plutonemque venantur & spectant, non honestum virtutemue, cuius possessio sola stabilis, nec nisi morte dirimitur diuelliturque. Quo necessario sequatur veram amicitiam nullis rebus asperis & ad-

uerſis diſſolubilem (cum contumeliam & iniuriam ignoret) tantũ inter bonos, non pariter impios ac ſceleratos verſari. Eam non tolli vel labefactari interſtitiis locorum, non tradi obliuioni, non penitus exſtingui. Inter duos, non inter multos reperias, quod duo facilius, quam multi, ſimilitudine bonorum morum coaleſcāt. Facilius quoq; vni, quam multis, mentis arcana committas. Imo facilior erit paucorum in vnam virtutem conſenſio & conſpiratio. Ne dixeris regibus & imperatoribus multos eſſe amicos. Nam veri non ſunt, ac potius ficti: Habuit quidē Alexander Ariſtippos multos, ſed vnũ tantũ Calliſthenē aut vnũ Clytum. Res rara talibus vere amicus. In vniuerſum amicitiæ veræ eſt, nihil facere contra officii rationem, non ſuam vtilitatem amicorũ vtilitati præferre, nec amicorũ cauſſa in honeſtatem ac pietatem cōmittere quidquam. *Δεῖ γὰρ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι βωμῶν*, vt dixit Pericles, auctore Gellio lib. 1. cap. 3.

Amineum vinum Italicum dictum vult Seruius, quaſi *ſine minio*, ſit, id eſt, *rubore*. Fallitur vir magnus, cum & vinum hoc, & vites vuæq; appellationem trahant a regione. Etenim Aminei fuerunt, qui locum iſtum inhabitabāt, in quo natum poſtea vinum Falernum, *vt teſtatur Macrob.* De vineis Columella hoc modo: *Nomentanea vinea nobilitate ſequuntur Amineas.* Virgil. Georg. 3. *Sunt & Amineæ vites firmiſſima vina.* Legendũ aliqui putant, *Ammineæ.* Sed contendendum acrius haud exiſtimo, maxime cum Auſon. *epiſt.* 5. ſcribat: *Solus qui Chium miſcet & Ammineō*, & contra Serenus cap. 29. *Amineam* dixerat *vitem* prima breui, atq; ita diuerſa modulatione vocē iſtam extulerint Poetæ. Vtq; ad Virgil. redeam ſciēdum & Plin *lib.* 34. principatum inter vina tribuere Amineo propter firmitatē ſenio quoq; proficientem. Grammatici ex Galeno probant *Cæcubum, Falernum*, & *Amineum*, voces eſſe ſynonymas. Notandum & apud Varron. *Scantianā vuam* dici, quæ alio nomine eſt *Aminea maior*, vt refert Plin. *libr.* 14 *cap.* 4. & ex Plinio alii. Deniq; meminit Aminæi vini Iuriſcōſultus Trebatius *l. vlt. ff. de tritico, vino, & oleo legato.*

Amon vox Iudæ, fidelem & veracem ſignificans derivatur ab אמן *verax* fuit.

Amphi-

Amphibia ἀμφίβια, animalia, quæ partim in aqua, partim in terra verſantur, ideoque dicta τὰ ζῶα ἐπαμφοτερίζοντα, nomen compoſitum habent ab ἀμφὶ & ζῶ quod vtramq; terreſtrem quippe & aquaticam vitam agant. Tales Rana, Caſtor, lutaria teſtudo, Scincus, & Crocodilus.

Amphisbæna ſerpens in geminum conſurgens caput (vnde & biceps Lucano) quorum vnum loco naturali, alterum eo loco, quo cauda, quæ equidem cauſſa, vt circulatis tractib. nunc in hanc partem, nunc in illam repat, ab ἀμφὶ circum, & βαίνω eo, nomen arceſſit. Negant tamen aliqui duo illi capita a natura tributa: Etſi forte biceps eſt viſa, factum id putant errore naturæ, quæ in fœtibus monſtroſis ſæpe vni corpori duo affingit capita, aut pedes brachiaq; duplicata, ſicut etiã in monſtroſis hominum partubus eſt videre. Genas hæc habet tam latas, vt oculos abſcondant, & propterea viſu orbata videatur. Pellem habet denſam & duram, variis punctis diſtinctam. Symptomata comitantia morſum eius, ſimilia ſunt illis, quæ in viperæ morſu contingunt. Itaq; eadem aduerſus vtrumq; prodita remedia. Pellis eius pollere dicitur vi diſcutiendi torpidarum manuum frigus breuiſſimo tempore recaleſcentium, ſi ſylueſtris oleæ ramum ea veſtitum aliquandiu verſauerint. Ipſa etiam prima omnium, & antequam incipiant canere cicadæ, proſilit e ſ a cauerna. Tum ſi eam mulier vterum ferens ſupergreſſa fuerit, abortire creditur ob venenoſum vaporẽ a ſerpentis corpore elatum, qui ſua malignitate fœtum ſuffocat, vt & Galenus libro de Theriaca tradit.

Amphitheatrum. Amphiteatra integra circulari figura, aut ouali eaq; oblonga ſtrui ſolita Romæ, vt in iis gladiatorii ludi, & concluſarum ferarum venationes exhiberentur, nominis originem ducunt ab ἀμφὶ circum & vndiquaq; καὶ τῷ θεᾶν ſpectando. Eorum area dicebatur cauea & arena, eo q̃ conſpergeret arena, vt certãtes ſine offenſione caderẽt. Amphitheatri forma talis erat, vt cingeretur quaqua verſum gradib. lapideis, ita quidẽ vt vnus in aliũ, atq; itẽ aliũ largi⁹ ſeſe extẽdẽs latior ſubinde aſſurgeret, & populo cõſidẽti venationum

contemplandarum copiam faceret. Suſtentabatur altiſſimis porticibus inferius multis peruium portis, vt cuilibet abſq; alterius moleſtatione integra eſſet egrediundi facultas. Duo autem Romæ exſtitiſſe produnt auctores. Horum vnum, quod laudibus tantopere proſecutus eſt Martialis, ab Auguſto deſtinatum Veſpaſianus exſtruxit, Titus filius dedicauit ex Cæſaris Scaligeri ſententia. Exſtitit & Veronæ amphitheatrum ex marmore totum, quod Lipſius ante Auguſti tempora exſtructum ſuſpicatur, libello de amphitheatris extra Romam, cap. 2. Illud etiam ſciendum, quoduis amphitheatrum ex duobus conſtitiſſe theatris, de quibus ſuo loco exactius.

Amphitrite Oceani filia, vxor Neptuni, mater Tritonis, *vt ſcribit Heſiodus*, apud Poëtas Oceanum ipſum ſignificans, ἀπὸ τοῦ τρεῖν ἀμφοτέρωθεν dicta, quod terreat a parte, vt olim dixit Grammaticus Orion. Alii ab ἀμφὶ & τρέχειν dictam exiſtimant, eo quod terram circumeat, vel ἀμφιτείβειν circumterendo, quod terram vndique terat & lancinet.

Amphora menſuræ genus apud Romanos, vel potius vas vtrimque anſas habens, ita vt portari poſſet, duarumque vrnarum capax, ex Græcorum fontibus deſcendit, quibus etiam ἀμφορεὺς dicitur *menſura*. Etſi Latini cum terminationis mutatione, & genus & formam mutarint. Eſſe autem menſuram liquidorum, conſtat ex Columella *lib. 12. cap. 20.*

Ampia Labiena lex, quam T. Ampius, & T. Labienus Tribuni plebis Q. Cæcilio Metello Celere, & L. Afranio Coſſ. anno 693. tulerunt, vt Cn. Pompeius victor ex Aſia ludis Circenſibus corona aurea & omni triumphantium cultu veteretur. Scenicis autem prætexta coronaq; aurea, *teſte Velleio libro 2.*

Amplustria nauium ornamenta Feſto, quę quia amplius quid erant, quam neceſſitas, aut vſus poſtularet, eo nomine ſunt dicta.

Amuleta ab *amoliendi* verbo deducta, ſicut & ἀποτρόπαια ἀπὸ τὸ ἀποτρέπειν, quod eſt *auertere*, a quo ipſo verbo ἀποτρόπαιος ictus Iudpiter eſt Luciano. Eſt autem *amolir*, *recedere* vel

tolier

tollere. Terentius Andria: *Proinde hinc, vos amolimini. Nam mihi impedimento estis.* Res autem huiusmodi de puerorum collis olim suspensas ad repellendum inuidiam, indicare videtur Varro *lib. 6.* his verbis: *Pueris turpicula res in collo quædam suspenditur, ne quid obsit, bonæ scæuæ caussa. Quænam illa turpicula res? fascinum virile pudendum, sic dictum, quod fascinum depelleret.* Etsi & fascinus Deus eius depulsor sit habitus eadem veterum vanitate, quemadmodum quoque Dea Cunina, *auctore Lactantio lib. 1. cap. 20.* his verbis: *Et Cunina, quæ infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet.*

Anabaptistæ, qui pædobaptismum negant, nec nisi grandiores, qui fidem oris confessione profiteri possunt, aspergendos eo lauacro volunt, nixi fundamento admodum lubrico, παρὰ τὸ ἀνὰ καὶ βαπτίζειν, id est, *retingendo* deducunt nomen. Strinxerunt calamum in eos Oecolampadius, Bucerus, Vrbanus Regius, Iustus Menius Duncanus, Ioannes a Lasco, & alij præstantes viri, ad quos vnumquemque remitto. Idem error olim Eunomianis damnatus, *vt est apud Nicephorum lib. 11. cap. 11.* Damnatus quoq; in Donatistis *Concilio 1. Carthag. cap. 1.* Primus tamen inter veteres auctor eius Hilarius Diaconus, *vt testantur Ecclesiastici Annales.*

Anabathra, vox, qua *Sat. 7.* vtitur Iuuenalis, significans scalas & gradus superiores scansiles, quibus ad pulpita sternebatur aditus, nomen deflectit παρὰ τὸ ἀναβαίνειν ascendendo.

Anachoreta, qualis fuit & Paulus ille scortea indutus veste, in qua tamen Hieronymus se conspici malle dicebat, quam in purpura regali, item Timotheus, Hilarius, Onophrius, Antonius ipse, & Ammo, cuius Athanasius in vita Antonij meminit, παρὰ τὸ ἀναχωρεῖν, id est, *recedendo* adeptus nomen. De eiusmodi Iustinianus in Nouellis: εἰ μή τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον, ἰδιάζον ἔχοιεν οἰκημάτιον, οὓς δὴ καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθαμεν. Hieronymus scribit id genus monachos nihil secum ad deserta pertulisse, excepto pane & sale. Idem affirmat primum eius vitæ auctorem Paulum, illustratorem Antonium, sed principem Ioannem Baptistam, quẽ locustis in eremo vixisse docet Euang. historia.

Anadiplosis ἀναδίπλωσις, *reduplicatio* Latinis, Rufiniano παλιλογία, qua vltima versus dictio vel clausula iteratur principio versus sequentis παρὰ τὸ διπλοῦν duplicando nomen deriuat Virgilius Æneidos 6:

Deiphobum vidi lacerum crudeliter ora,
Oramanusq; ambas.

Idem Æneid. 10. *Sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidēs.* Sic Psalm. 121. *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem, Hierusalem quæ ædificatur.*

Anaphora. Plutarcho & Rufiniano ἐπαναφορὰ, Rutilio παρείσωσις, nobis *relatio*, quando videl. initio versus idem verbū repetitur, παρὰ τὸ ἀναφέρειν, id est, *referendo*, vel *reducendo* nomen accessit. Virgil. Æneid. 1. Venere alloquente Cupidinē:

Nati mea vires, mea magna potentia solus,
Nate patris summi, qui tela Typhoea temnis.

Ita Homerus ter repetit Nirei nomen Iliad. 2. Sophocles ἔρωτος in Antigona bis, Flaccus otium ter Ode 16. Et Martialis libr. 2.

So'us qui veteres Myronis artes,
Solus Praxytelis manus, Scopaq;,
Solus Phidiaci toreuma cœli,
Solus Mentoreos habes labores.

Anastrophe Rhetoricum schema, Rutilio ἀποφορὰ, quæ nihil est aliud, quam eiusdem dictionis repetitio in fine trahit nomen παρὰ τὸ ἀναστρέφειν inuertendo. Tale istud: *Pœnos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

Anathema duplici modo scriptum a Græcis, nempe ἀνάθημα per η, & ἀνάθεμα per ε. Ἀνάθημα vocāt Latini *donarium*, Greci alio nomine ἀφιέρωμα, suamq; appellationem sortitum παρὰ τὸ ἀνατιθέναι *reponendo*, vel *suspendendo* & *consecrando*. Huiusmodi donariis exornatum fuisse legitur Delphicum Apollinis templum. Ostendūtūr & huiusmodi Christo a discipulis *Luc. 21.* ἀνακείμενα vocat Herodotus. Vide & Polluc. libr. 1. At ἀνάθεμα *piaculum* erat, res quippe Deo inuisa, & vltimam detestationem Hebræis significans, auctore Hieron. aut rem aliquam indignā hac vita, cui vox *therem* respondet

apud

apud Hebræos. Vtitur hac voce Paulus Apostolus. *Rom. 9. & ad Corinth. 12.* Sic Ierichuntini cum omnib. bonis erant *therem*, id est, indigni hac vita. Sic Oedipus erat ἀνάθεμα, indignus, qui viueret, nempe ἐναγὴς, eaq; vox pariter descendit παρὰ τὸ ἀνατίθεσθαι, neq; enim solum reponere significat, verum etiã occidere, mori, ἀποθανεῖν. Proinde sacri homines quorũ capita Diis Inferis erãt deuota, censẽt eodẽ nomine.

Ancilla Grammaticis nonnullis dicta ab *an*, id est, *circum*, & *cella*: Vt ea dictione ministerii sedulitas & labor significetur. vel potius suum deriuat nomen ex Festi sententia a veteri verbo *an culare*, quod tum temporis *ministrare* significabat.

Ancona vrbs agri Piceni, quam prius Picenam vult dictam Cato in Originibus, quoniam in angusto duorum promontoriorum ex aduerso coeuntium, inflexi cubiti forma est sita, tulit & inde nomen. Etenim vlna cubiti Græcis est ἀγκών. Hodie dicitur *Marchia Anconitana*. Strabo scribit *lib. 5.* conditam Anconam in ora Galliæ Cisalpinæ a Syracusanis profugis propter tyrannidem Dionysii Iuuenalis vult esse Doricæ originis orbem. Papias Carinusq; historici ad Dolopes Thessaliæ populi fundamenta reiiciũt, alii quoq; ad Ancum Martiũ regem Romanum, vt se in incerti auctoris chronico legisse tradit Leander. Tingi hic olim solita est purpura, velut in altera Tyro.

Ancora ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου, id est, *curuo*, & ῥέω *fluo*, nominis auspiciũ trahit. Maximã & validissimã nautæ appellãt sacrã, q̃ eiicere solẽt in extremo periculo. Isidorus inter notas sententiarum ponit hanc ancoræ notã * rei alicuius magnæ iudiciũ, sicut eadẽ inuersa hac forma † vilissime aut incõuenientius aliq̃d denuntiatum significabat. Sitne vero *anchora* scribendum, an *ancora*, etymon nominis satis mihi explicare videtur.

Ancus Martius Romanorum rex quartus, quem Cœlium montem inclusisse pomœrio auctor est Strabo, quiq; fossas circum vrbẽ duxit nomine Quiritiũ dictas, ianiculũ muro cinxit, facto supra Tyberim põte Sublicio, Politorio Latinorum vrbe excisa, & Latinis in vrbem ascitis montem Auentinum habitandũ concessit, si Seruio credimus Æneid. 6. ἀπὸ τ

ἀγκῶνος, id eſt, *cubito*, quem habuit incuruum, nomen inuenit.

Ancyle, Sic aliqui, ſed perperam. Legitimo enim modo ſcribendum *ancile*. Placet hic optima Iſidori ſubiicere verba ex 18. Orig. cap. 12. *Ancile vocatur ſcutum breue & rotundum, de quo Virgilius: Leua ancile gerebant*. Et ancile dictum ab anciſione, quod ſit ab omni parte anciſum & rotundum. Hinc Ouidius: *Idq; ancile vocant, quod ab omni parte reciſum: Quemq; notes oculis, angulus omnis abeſt*. Dicitur ancile (ne te hoc etiam lateat) regnante Numa Pompilio, cum peſtilens annus eſſet, cecidiſſe de cœlo, & ſimul auditam vocem, potentiſſimam omnium ciuitatem fore, quam diu id in ea aſſeruaretur. Itaque facta ſunt eius generis plura, ne ab aliis diſcerni poſſit cœleſte. At maxime probatum Mamurij opus, qui præmij loco nomen ſuum in poſterum inter Saliorũ carmina, qui ea duodecim numero æneis baltheis ſuccincti, gladiiſque armati menſe Maio circumferebant, cani poſtulauit, adeoque obtinuit, ſicuti auctores produnt. Alij dicunt inclytum hunc fabrum, cum vndecim alia ſcuta ita ad cœleſtis illius ſimilitudinem feciſſet, vt internoſci non poſſent, arte ſane exquiſitiſſima, atq; ideo Numa præmium polliceretur, quodcumque peteret, non mercedis loco pecuniam petiiſſe, ſed gloriam, vt videlicet Salij ſuum nomen inter carmina canerent, idq; multis poſtea obſeruatum fuiſſe annis, cum carminibus pyrrhichij modulo abſolutis Veturius Mamurius caneretur. Etſi Plutarchus & Varro ſcripſerint, Veteram Memoriam cani ſolitam. Legimus quoq; eidem Mamurio diem conſecratum, quo pellem feriebant virgis ad artis ſimilitudiuem. Sed plura, ſi placet, vide hac de re apud Ouidium *Faſt. 4.*

Annus ab *innouando* iuxta Honorium nomen inuenit, quod reditu ſuo cuncta nouet, vel ſeipſum innouet rediens in orbem. Varro annum dictum quaſi *circulum* putat: Quia vt parui circuli annuli, ſic magni dicebantur *anni*. Affinis his ſimul literis & origine eſt anus, eam partem ſignificans, qua ſedemus, & quam honeſte ſilemus. Atteius Capito deduxit a tempo-

temporis circuitu, eo quod (*am*) veteribus ſignificauerit circum, vt apud Catonem *am* terminum, idem quod circum terminum. Sunt qui etiam ab annulo deducunt, quod in ſe redeat annuli in modum. Vnde Virgilij iſtud: *Atq; in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.* Feſtus ἀπὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ Græcorum, vel ἔννου deriuat. Sic enim meliores Feſti codices habent. Addit autem: *Et quod nos triennium, illi vocant* τρίεννον. Quin ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι, quod in ſeipſum eat, dictus eſt Græcis, conueniente eorum etymo ſenſui etymi noſtri partim ex Varrone, partim ex Atteio & Catone prolati. Noto porro duplicem eſſe annum: *Naturalem* atque *ciuilem*. Naturalis congruit ad curſum Solis peragrantis 12. Zodiaci ſigna: Ciuilis alius atque alius apud gentes diuerſas: Iterum naturalis vniformis & ſemper ſibi conſtans: Ciuilis pro inſtituentium arbitrio varius. Apud Ægyptios initio menſtruus fuit, ſicut Plutarcho in Numa placet, aut (*vt Cenſorino*) bimeſtris, poſtea quadrimeſtris, *vt eſt auctor Solinus*, denique ſolaris dierum 365. quem κυνικὸν ſiue canicularem vocabant, quod incoatum fuerit eius initium a menſe, quo oritur *canicula* ſidus. Apud Arcades fuit annus trimeſtris iuxta quatuor temporum vices: Apud Cares & Acarnanes ſemeſtris, apud Hebræos menſium 12. ad Lunæ curſum, falluntur que profani homines, qui ſpatia vitæ longioris in ſacra hiſtoria tradita referunt ad annos Ægyptiacos. In Italia apud Albanos obſeruatus legitur *annus decimeſtris*, apud Latinos *menſium tredecim*: vt ibi conſtaret ex diebus trecentis & ſeptuaginta quatuor. De Romanorum annis non leuis eſt controuerſia. Alij decimeſtrem fuiſſe volunt argumento nominis, quod vltimus menſis dictus fuerit *December*, quaſi *decimus imber*, Ianuario & Februario tandem adiectis, quæ eſt Liuij, Varronis, Ouidij, Cenſorini, & aliorum ſententia. Nec abhorret plane a vero, cum & Græci decē menſium annum habuerint, vt Æones Græciæ populi vetuſti. Nec alium Homericum annum fuiſſe, cenſent veteres Grammatici ad illud Neptuni nympham a ſe compreſſam alloquentis: χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ᾽ ἐνιαυτοῦ τέξεις

ἀγκαλίσματα. His addũt Albanorum exemplum, quorũ annus ex tot mensib. constabat. Alii contra ab initio 12. mensium annum Romanum faciunt, nec mouet eos argumentum a Decembri ductum, aut ab Albanis. Censent enim Albanos vti oriundos ab Asiaticis 12. habuisse menses, & negãt duos menses esse adiectos a Numa, sed tantum confusum ordinem ab eo digestum, correctumq;, etsi de ordine mẽsiũ, q nũc seruari solet, iterũ certamen fit. Sunt, q Numæ tribuũt, vt Ianuariũ ab agmine ad initia reduxerit in honorẽ prisci Latinorũ regis Iani. Sunt, q deferunt Tarquinio Prisco, inter quos Iunius Gracchanus: Alii Decemuiris, *vt Ouid. Fasto.* 2. Nonnulli etiam Consulibus primis, inter quos Plutarch. In Ouidii aut Iunii sententiam in re ambigua abire, malim. Ceterum quomodocũq; sese res illa habuit, siue 12. Romuli annus, siue 10. tantum menses (cui sententię astipulari me nõ pœnitet) habuerit, illud equidem constat, Romuleum annũ mensesq; perturbatos parum Solis aut Lunę cursui congruentes fuisse. Ideo Numa ad hanc rem animum adiiciens, ad Lunæ 12. menses Græcorum exemplo annum reduxit, constituitq; eum (*vt Liuius & Plutarchus sentire videntur*) dierum trecentorum quinquaginta quinq;. Ita subuentum imperitiæ Romuli, sed tantum in parte. Nam cum ille ipse annus dissentiret a Sole, futurumq; in progressu esset, vt hyberni menses in æstatem, & ęstiui in hyemem inciderent, quęsitum est huic rei remedium a Numa, & inuentum remedium intercalationibus, atq; eius ipsius a Græcis, qui cum ex Hipparchi traditione didicissent solem ambire suum circulum diebus 365. clare tamen viderent anno suo vndecim dies deesse, quos appellarunt ὑπερβαίνοντας transcendentes, mẽsem repererunt ἐμβόλιμον, id est, *insititium*, quem diebus illis multiplicatis ad finem tertii cuiusq; anni adiiciebant: Ita vt tertius annus mensium esset tredecim, & vltimus mensis ἐμβόλιμος dierum 33. Annus Græcis dicitur ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ εἶναι dictus, *quod in seipsum eat*, quod illorum etymon stabilit nostrum illud superius. Sequimur autem hodie Cæsaris descriptionem, qui cum CCCLXV. diebus descripsit

descripsit Ægyptios imitatus diuinarum rerum conscios, & valde peritos, estq; institutum & directum anni huius σύστημα ad circuitum Solis, non Lunæ. Si quis scire velit caussas & rationes, quare a Ianuario auspicati fuerint Romani, Plutarchum videat *in quæst. Rom. quæst. 19.* Reliqua omnia leget & percipiet affatim apud Scaligerum *libro. de emendatione temporum.*

Anthracinum lugubris & nigra vestis Varroni. Ἄνθραξ enim nobis est *carbo.* Apuleius 2. Asini: *Vmbrosum demonstrat cubiculum, matronam flebilem fusca veste contectam.* Anthracinum describere voluit.

Antia lex ab Antio Restione lata, vt, qui magistratus esset, magistratumue capturus, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas itaret. Legislatorem, quoad vixit, foris non cœnasse, ne testis fieret legis contemtæ, scribit Macrobius.

Anthropomorphitæ simpliciores hæretici, Deum quippe rati membris præditum humanis, quæ passim illi tribuuntur in scripturis imbecillitatis nostræ respectu, nomen obtinêt ἀπὸ τῆς μορφῆς *forma*, & τοῦ ἀνθρώπου *homine.* Alias illi dicuntur Andiani, *vt patet ex Epiphanio, Augustino, & Lærriani. C. de hæret. & Manichæis.* Quod nomen primum inualuit sub Damaso Episcopo Romano sub annum a Christo passo 338. Lactantius nominat Anthropianos *lib. 4. cap. 30.* Hæreseos huius caussa potius fuit θράσος & ἀμαθία confidentia & imperitia, quam κακία ingenii peruersitas, vt êt Epiphan. prodit.

Antichthones, qui opposita nobis terram insederunt, scil. illi, qui inhabitant Americam ab auis nostris patefactam, *vt plurimi volunt,* nomen deducunt ab ἀντὶ *contra* & χθὼν *terra.* Dicuntur & *Antipodes,* quod côtraria nobis vestigia figant, distâtq; a nobis diametro toto, medio terræ cêtro interposito. Idem illis nobiscum nihil est, sed côtraria omnia. Nam cum nobis est æstas, illos premit hyems: Cum nobis dies, illis nox est. Ita vt ridiculus sit in his explodendis Lactant. *lib. 3. de falsa sapientia,* equidem nimis longe carpendi studio prouectus.

Antichresis, quæ contrahitur, si quod ita pignori detur, vt vsum fructumq; rei pro vsuris creditor habeat, nomen ob-

uersis dissolubilem (cum contumeliam & iniuriam ignoret) tantū inter bonos, non pariter impios ac sceleratos versari. Eam non tolli vel labefactari interstitiis locorum, non tradi obliuioni, non penitus exstingui. Inter duos, non inter multos reperias, quod duo facilius, quam multi, similitudine bonorum morum coalescāt. Facilius quoq; vni, quam multis, mentis arcana committas. Imo facilior erit paucorum in vnam virtutem consensio & conspiratio. Ne dixeris regibus & imperatoribus multos esse amicos. Nam veri non sunt, ac potius ficti: Habuit quidē Alexander Aristippos multos, sed vnū tantū Callisthenē aut vnū Clytum. Res rara talibus verus amicus. In vniuersum amicitiæ veræ est, nihil facere contra officii rationem, non suam vtilitatem amicorū vtilitati præferre, nec amicorū caussa in honestatem ac pietatem cōmittere quidquam. *Δεῖ γὰρ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι βωμῶν*, vt dixit Pericles, auctore Gellio lib.1.cap.3.

Amineum vinum Italicum dictum vult Seruius, quasi *sine minio*, sit, id est, *rubore*. Fallitur vir magnus, cum & vinum hoc, & vites vuæq; appellationem trahant a regione. Etenim Aminei fuerunt, qui locum istum inhabitabāt, in quo natum postea vinum Falernum, *vt testatur Macrob.* De vineis Columella hoc modo: *Nomentanea vineæ nobilitate sequuntur Amineas.* Virgil. Georg. 2. *Sunt & Amineæ vites firmissima vina.* Legendū aliqui putant, *Ammineæ.* Sed contendendum acrius haud existimo, maxime cum Auson. *epist.* 5. scribat: *Solus qui Chium miscet & Ammineū*, & contra Serenus cap. 29. *Ammineam* dixerat *vitem* prima breui, atq; ita diuersa modulatione vocē istam extulerint Poetæ. Vtq; ad Virgil. redeam, sciēdum & Plin. *lib.* 34. principatum inter vina tribuere Amineo propter firmitatē senio quoq; proficientem. Grammatici ex Galeno probant *Caecubum, Falernum*, & *Amineum*, voces esse synonymas. Notandum & apud Varron. *Scantianā vuam* dici, quæ alio nomine est *Aminea maior*, vt refert Plin. *libr.* 14 *cap.* 4. & ex Plinio alii. Deniq; meminit Aminæi vini Iurisc̄ōsultus Trebatius *l. vlt. ff. de tritico, vino, & oleo legato.*

Amon vox Iudæ, fidelem & veracem significans derivatur ab אמן *verax* fuit.

Amphi-

Amphibia ἀμφίβια, animalia, quæ partim in aqua, partim in terra versantur, ideoque dicta τὰ ζῶα ἐπαμφοτερίζοντα, nomen compositum habent ab ἀμφὶ καὶ βίω quod vtramq; terrestrem quippe & aquaticam vitam agant. Tales Rana, Castor, lutaria testudo, Scincus, & Crocodilus.

Amphisbæna serpens in geminum consurgens caput (vnde & biceps Lucano) quorum vnum loco naturali, alterum eo loco, quo cauda, quę equidem caussa, vt circulatis tractib. nunc in hanc partem, nunc in illam repat, ab ἀμφὶ circum, & βαίνω eo, nomen arcessit. Negant tamen aliqui duo illi capita a natura tributa: Etsi forte biceps est visa, factum id putant errore naturæ, quæ in fœtibus monstrosis sæpe vni corpori duo affingit capita, aut pedes brachiaq; duplicata, sicut etiã in monstrosis hominum partubus est videre. Genas hæc habet tam latas, vt oculos abscondant, & propterea visu orbata videatur. Pellem habet densam & duram, variis punctis distinctam. Symptomata comitantia morsum eius, similia sunt illis, quæ in viperæ morsu contingunt. Itaq; eadem aduersus vtrumq; prodita remedia. Pellis eius pollere dicitur vi discutiendi torpidarum manuum frigus breuissimo tempore recalescentium, si syluestris oleæ ramum ea vestitum aliquandiu versauerint. Ipsa etiam prima omnium, & antequam incipiant canere cicadæ, prosilit e sua caverna. Tum si eam mulier vterum ferens supergressa fuerit, abortire creditur ob venenosum vaporẽ a serpentis corpore elatum, qui sua malignitate fœtum suffocat, vt & Galenus libro de Theriaca tradit.

Amphiteatrum. Amphiteatra integra circulari figura, aut ouali eaq; oblonga strui solita Romæ, vt in iis gladiatorii ludi, & conclusarum ferarum venationes exhiberẽtur, nominis originem ducunt ab ἀμφὶ circum & vndiquaq; καὶ τοῦ θεᾶν spectando. Eorum area dicebatur cauea & arena, eo quod conspergeretur arena, vt certãtes sine offensione caderẽt. Amphitheatri forma talis erat, vt cingeretur quaqua versum gradib. lapideis, ita quidẽ vt vnus in aliũ, atq; itẽ aliũ largius sese extẽdẽs latior subinde assurgeret, & populo cõsidẽti venationum

contemplandarum copiam faceret. Suſtentabatur altiſſimis porticibus inferius multis peruium portis, vt cuilibet abſq; alterius moleſtatione integra eſſet egrediundi facultas. Duo autem Romæ extitiſſe produnt auctores. Horum vnum, quod laudibus tantopere proſecutus eſt Martialis, ab Augusto deſtinatum Veſpaſianus extruxit, Titus filius dedicauit ex Cæſaris Scaligeri ſententia. Extitit & Veronæ amphitheatrum ex marmore totum, quod Lipſius ante Auguſti tempora extructum ſuſpicatur, libello de amphitheatris extra Romam, cap. 2. Illud etiam ſciendum, quoduis amphitheatrum ex duobus conſtitiſſe theatris, de quibus ſuo loco exactius.

Amphitrite Oceani filia, vxor Neptuni, mater Tritonis, *vt ſcribit Heſiodus*, apud Poëtas Oceanum ipſum ſignificans, ἀπὸ τοῦ τρεῖν ἀμφοτέρωθεν dicta, quod terreat a parte, vt olim dixit Grammaticus Orion. Alii ab ἀμφὶ & τρέχειν dictam exiſtimant, eo quod terram circumeat, vel ἀμφιτρίβειν circumterendo, quod terram vndique terat & lancinet.

Amphora menſuræ genus apud Romanos, vel potius vas vtrimque anſas habens, ita vt portari poſſet, duarumque vrnarum capax, ex Græcorum fontibus deſcendit, quibus etiam ἀμφορεὺς dicitur *menſura*. Etſi Latini cum terminationis mutatione, & genus & formam mutarint. Eſſe autem menſuram liquidorum, conſtat ex Columella *lib. 12. cap. 20.*

Ampia Labiena lex, quam T. Ampius, & T. Labienus Tribuni plebis Q. Cæcilio Metello Celere, & L. Afranio Coſſ. anno 693. tulerunt, vt Cn. Pompeius victor ex Aſia ludis Circenſibus corona aurea & omni triumphantium cultu vteretur. Scenicis autem prætexta coronaq; aurea, *teſte Velleio libro 2.*

Amplustria nauium ornamenta Feſto, quę quia amplius quid erant, quam neceſſitas, aut vſus poſtularet, eo nomine ſunt dicta.

Amuleta ab *amoliendi* verbo deducta, ſicut & ἀποτρόπαια παρὰ τὸ ἀποτρέπειν, quod eſt *auertere*, a quo ipſo verbo ἀποτρόπαιος dictus Iuppiter eſt Luciano. Eſt autem *amoliri*, *recedere* vel

tollere

tollere. Terentius Andria: *Proinde hinc, vos amolimini. Nam mihi impedimento estis.* Res autem huiusmodi de puerorum collis olim suspensas ad repellendum inuidiam, indicare videtur Varro *lib. 6.* his verbis: *Pueris turpicula res in collo quædam suspenditur, ne quid obsit, bonæ scæuæ caussa. Quænam illa turpicula res? fascinum virile pudendum, sic dictum, quod fascinum depelleret.* Etsi & fascinus Deus eius depulsor sit habitus eadem veterum vanitate, quemadmodum quoque Dea Cunina, *auctore Lactantio lib. 1. cap. 20.* his verbis: *Et Cunina, quæ infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet.*

Anabaptistæ, qui pædobaptismum negant, nec nisi grandiores, qui fidem oris confessione profiteri possunt, aspergendos eo lauacro volunt, nixi fundamento admodum lubrico, παρὰ τὸ ἀνὰ καὶ βαπτίζειν, id est, *retingendo* deducunt nomen. Strinxerunt calamum in eos Oecolampadius, Bucerus, Vrbanus Regius, Iustus Menius Duncanus, Ioannes a Lasco, & alij præstantes viri, ad quos vnumquemque remitto. Idem error olim Eunomianis damnatus, *vt est apud Nicephorum lib. 11. cap. 11.* Damnatus quoq; in Donatistis *Concilio 1. Carthag. cap. 1.* Primus tamen inter veteres auctor eius Hilarius Diaconus, *vt testantur Ecclesiastici Annales.*

Anabathra, vox, qua *Sat. 7.* vtitur Iuuenalis, significans scalas & gradus superiores scansiles, quibus ad pulpita sternebatur aditus, nomen deflectit παρὰ τὸ ἀναβαίνειν ascendendo.

Anachoreta, qualis fuit & Paulus ille scortea indutus veste, in qua tamen Hieronymus se conspici malle dicebat, quam in purpura regali, item Timotheus, Hilarius, Onophrius, Antonius ipse, & Ammo, cuius Athanasius in vita Antonij meminit, παρὰ τὸ ἀναχωρεῖν, id est, *recedendo* adeptus nomen. De eiusmodi Iustinianus in Nouellis: εἰ μή τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον, ἰδιάζον ἔχοιεν οἰκημάτιον, οὓς δὴ καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθαμεν. Hieronymus scribit id genus monachos nihil secum ad deserta pertulisse, excepto pane & sale. Idem affirmat primum eius vitæ auctorem Paulum, illustratorem Antonium, sed principem Ioannem Baptistam, quē locustis in eremo vixisse docet Euang. historia.

Ana diplosis ἀναδίπλωσις, *reduplicatio* Latinis, Rufiniano παλιλογία, qua vltima versus dictio vel clausula iteratur principio versus sequentis παρὰ τὸ διπλοῦν duplicando nomen deriuat Virgilius Æneidos 6:

Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora manusq; ambas.

Idem Æneid. 10. *Sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidēs.* Sic Psalm. 121. *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem, Hierusa em quæ ædificatur.*

Anaphora, Plutarcho & Rufiniano ἐπαναφορά, Rutilio πρόσωπις, nobis *relatio*, quando videl. initio versus idem verbū repetitur, παρὰ τὸ ἀναφέρειν, id est, *referendo*, vel *reducendo* nomen arcessit. Virgil. Æneid. 1. Venere alloquente Cupidinē:

Nate mea vires, mea magna potentia solus,
Nate patris summi, qui tela Typhoea temnis.

Ita Homerus ter repetit Nirei nomen Iliad. 2. Sophocles ἔρωτ@ in Antigona bis, Flaccus otium ter Ode 16. Et Martialis libr. 2.

Solus qui veteres Myronis artes,
Solus Praxytelis manus, Scopæq;,
Solus Phidiaci toreuma cœli,
Solus Mentoreos habes labores.

Anastrophe Rhetoricum schema, Rutilio ἀντιστροφή, quæ nihil est aliud, quam eiusdem dictionis repetitio in fine trahit nomen παρὰ τὸ ἀναστρέφειν, inuertendo. Tale istud: *Pœnos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

Anathema duplici modo scriptum a Græcis, nempe ἀνάθημα per η, & ἀνάθεμα per ε. Ἀνάθημα vocāt Latini *donarium*, Græci alio nomine ἀφιέρωμα, suamq; appellationem sortitum παρὰ τὸ ἀνατιθέναι *reponendo*, vel *suspendendo* & *consecrando*. Huiusmodi donariis exornatum fuisse legitur Delphicum Apollinis templum. Ostendūtur & huiusmodi Christo a discipulis *Luc. 21.* ἀνακείμενα vocat Herodotus. Vide & Polluc. libr. 1. At ἀνάθεμα *piaculum* erat, res quippe Deo inuisa, & vltimam detestationem Hebræis significans, auctore Hieron, aut rem aliquam indignā hac vita, cui vox *therem* respondet

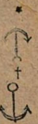
apud

apud Hebræos. Vtitur hac voce Paulus Apoſtolus. *Rom.9.& ad Corinth.12.* Sic Ierichuntini cum omnib. bonis erant *therem*, id eſt, indigni hac vita. Sic Oedipus erat ἀνάθεμα, indignus, qui viueret, nempe ἐπάρατος, eaq; vox pariter deſcendit παρὰ τὸ ἀνατιθέναι. neq; enim ſolum reponere ſignificat, verum etiã occidere, mori, ἀποθανεῖν. Proinde ſacri homines quorũ capita Diis Inferis erãt deuota, cenſent eodẽ nomine.

Ancilla Grammaticis nonnullis dicta ab *an*, id eſt, *circum*, & *cella*: Vt ea dictione miniſterii ſedulitas & labor ſignificetur. vel potius ſuum deriuat nomen ex Feſti ſententia a veteri verbo *anculare*, quod tum temporis *miniſtrare* ſignificabat.

Ancona vrbs agri Piceni, quam prius Picenam vult dictam Cato in Originibus, quoniam in anguſto duorum promontoriorum ex aduerſo coeuntium, inflexi cubiti forma eſt ſita, tulit & inde nomen. Etenim vlna cubiti Græcis eſt ἄγκων. Hodie dicitur *Marchia Ancomtana*. Strabo ſcribit *lib.5.* conditam Anconam in ora Galliæ Ciſalpinæ a Syracuſanis profugis propter tyrannidem Dionyſii Iuuenalis vult eſſe Doricæ originis orbem. Papias Carinuſq; hiſtorici ad Dolopes Theſſaliæ populi fundamenta reiiciũt, alii quoq; ad Ancum Martiũ regem Romanum, vt ſe in incerti auctoris chronico legiſſe tradit Leander. Tingi hic olim ſolita eſt purpura, velut in altera Tyro.

Ancora ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου, id eſt, *curuo*, & ῥέω *fluo*, nominis auſpiciũ trahit. Maximã & validiſſimã nautæ appellãt ſacrã, q̃ eiicere ſolẽt in extremo periculo. Iſidorus inter notas ſententiarum ponit hanc ancoræ notã * rei alicuius magnæ iudiciũ, ſicut eadẽ inuerſa hac forma † viliſſime aut incõuenientius aliq̃d denuntiatum ſignificabat. Sitne vero *anchora* ſcribendum, an *ancora*, etymon nominis ſatis mihi explicare videtur.

Ancus Martius Romanorum rex quartus, quem Cœlium montem incluſiſſe pomœrio auctor eſt Strabo, quiq; foſſas circum vrbẽ duxit nomine Quiritiũ dictas, ianiculũ muro cinxit, facto ſupra Tyberim põte Sublicio, Politorio Latinorum vrbe exciſa, & Latinis in vrbem aſcitis montem Auentinum habitandũ conceſſit, ſi Seruio credimus Æneid.6. ἀπὸ τοῦ

ἀγκῶν, id eſt, *cubito*, quem habuit incuruum, nomen inuenit.

Ancyle, Sic aliqui, ſed perperam. Legitimo enim modo ſcribendum *ancile*. Placet hic optima Iſidori ſubiicere verba ex 18. Orig. cap. 12. *Ancile vocatur ſcutum breue & rotundum, de quo Virgilius: Leua ancile gerebant*. Et ancile dictum ab anciſione, quod ſit ab omni parte anciſum & rotundum. Hinc Ouidius: *Idq; ancile vocant, quod ab omni parte reciſum: Quemq; notes oculis, angulus omnis abeſt*. Dicitur ancile (ne te hoc etiam lateat) regnante Numa Pompilio, cum peſtilens annus eſſet, cecidiſſe de cœlo, & ſimul auditam vocem, potentiſſimam omnium ciuitatem fore, quam diu id in ea aſſeruaretur. Itaque facta ſunt eius generis plura, ne ab aliis diſcerni poſſit cœleſte. At maxime probatum Mamurij opus, qui præmij loco nomen ſuum in poſterum inter Saliorū carmina, qui ea duodecim numero æneis baltheis ſuccincti, gladiiſque armati menſe Maio circumferebant, cani poſtulauit, adeoque obtinuit, ſicuti auctores produnt. Alij dicunt inclytum hunc fabrum, cum vndecim alia ſcuta ita ad cœleſtis illius ſimilitudinem feciſſet, vt internoſci non poſſent, arte ſane exquiſitiſſima, atq; ideo Numa præmium polliceretur, quodcumque peteret, non mercedis loco pecuniam petiiſſe, ſed gloriam, vt videlicet Salij ſuum nomen inter carmina canerent, idq; multis poſtea obſeruatum fuiſſe annis, cum carminibus pyrrhichij modulo abſolutis Veturius Mamurius caneretur. Etſi Plutarchus & Varro ſcripſerint, Veteram Memoriam cani ſolitam. Legimus quoq; eidem Mamurio diem conſecratum, quo pellem feriebant virgis ad artis ſimilitudiuem. Sed plura, ſi placet, vide hac de re apud Ouidium *Faſt. 4.*

Annus ab *innouando* iuxta Honorium nomen inuenit, quod reditu ſuo cuncta nouet, vel ſeipſum innouet rediens in orbem. Varro annum dictum quaſi *circulum* putat: Quia vt parui circuli annuli, ſic magni dicebantur *anni*. Affinis his ſimul literis & origine eſt anus, eam partem ſignificans, qua ſedemus, & quam honeſte ſilemus. Atteius Capito deduxit a

tempo-

temporis circuitu, eo quod (*am*) veteribus significauerit circum, vt apud Catonem *am* terminum, idem quod circum terminum. Sunt qui etiam ab annulo deducunt, quod in se redeat annuli in modum. Vnde Virgilij illud: *Atq; in se sua per vestigia voluitur annus.* Festus ἀπὸ τῶ ἐνιαυτῶ Græcorum, vel ἐνω deriuat. Sic enim meliores Festi codices habent. Addit autem: *Et quod nos triennium, illi vocant* τριέτηρον. Quin ἐνιαυτὸς ἀπὸ τῶ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι, quod in seipsum eat, dictus est Græcis, conueniente eorum etymo sensui etymi nostri partim ex Varrone, partim ex Atteio & Catone prolati. Noto porro duplicem esse annum: *Naturalem* atque *ciuilem*. Naturalis congruit ad cursum Solis peragrantis 12. Zodiaci signa: Ciuilis alius atque alius apud gentes diuersas: Iterum naturalis vniformis & semper sibi constans: Ciuilis pro instituentium arbitrio varius. Apud Ægyptios initio menstruus fuit, sicut Plutarcho in Numa placet, aut (*vt Censorino*) bimestris, postea quadrimestris, *vt est auctor Solinus*, denique solaris dierum 365. quem κυνικὸν siue canicularem vocabant, quod incoatum fuerit eius initium a mense, quo oritur *canicula* sidus. Apud Arcades fuit annus trimestris iuxta quatuor temporum vices: Apud Cares & Acarnanes semestris, apud Hebræos mensium 12. ad Lunæ cursum, falluntur que profani homines, qui spatia vitæ longioris in sacra historia tradita referunt ad annos Ægyptiacos. In Italia apud Albanos obseruatus legitur *annus decimestris*, apud Latinos *mensium tredecim*: vt ibi constaret ex diebus trecentis & septuaginta quatuor. De Romanorum annis non leuis est controuersia. Alij decimestrem fuisse volunt argumento nominis, quod vltimus mensis dictus fuerit *December*, quasi *decimus imber*, Ianuario & Februario tandem adiectis, quæ est Liuij, Varronis, Ouidij, Censorini, & aliorum sententia. Nec abhorret plane a vero, cum & Græci decē mensium annum habuerint, vt Æones Græciæ populi vetusti. Nec alium Homericum annum fuisse, censent veteres Grammatici ad illud Neptuni nympham a se compressam alloquentis: χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ τέξεις

ἀγλαΐτικα. His addũt Albanorum exemplum, quorũ annus ex tot menſib. conſtabat. Alii contra ab initio 12. menſium annum Romanum faciunt, nec mouet eos argumentum a Decembri ductum, aut ab Albanis. Cenſent enim Albanos vti oriundos ab Aſiaticis 12. habuiſſe menſes, & negãt duos menſes eſſe adiectos a Numa, ſed tantum confuſum ordinem ab eo digeſtum, correctumq;, etſi de ordine mẽſiũ, q nũc ſeruari ſolet, iterũ certamen fit. Sunt, q Numæ tribuũt, vt Ianuariũ ab agmine ad initia reduxerit in honorẽ priſci Latinorũ regis Iani. Sunt, q deferunt Tarquinio Priſco, inter quos Iunius Gracchanus: Alii Decemuiris, *vt Ouid. Faſto.* 2. Nonnulli etiam Conſulibus primis, inter quos Plutarch. In Ouidii aut Iunii ſententiam in re ambigua abire, malim. Ceterum quomodocũq; ſeſe res illa habuit, ſiue 12. Romuli annus, ſiue 10. tantum menſes (cui ſententię aſtipulari me nõ pœnitet) habuerit, illud equidem conſtat, Romuleum annũ menſeſq; perturbatos parum Solis aut Lunę curſui congruentes fuiſſe. Ideo Numa ad hanc rem animum adiiciens, ad Lunæ 12. menſes Græcorum exemplo annum reduxit, conſtituitq; eum (*vt Liuius & Plutarchus ſentire videntur*) dierum trecentorum quinquaginta quinq;. Ita ſubuentum imperitiæ Romuli, ſed tantum in parte. Nam cum ille ipſe annus diſſentiret a Sole, futurumq; in progreſſu eſſet, vt hyberni menſes in æſtatem, & ęſtiui in hyemem inciderent, quęſitum eſt huic rei remedium a Numa, & inuentum remedium intercalationibus, atq; eius ipſius a Græcis, qui cum ex Hipparchi traditione didiciſſent ſolem ambire ſuum circulum diebus 365. clare tamen viderent anno ſuo vndecim dies deeſſe, quos appellarunt ὑπερβαίνοντας tranſcendentes, mẽſem repererunt ἐμβόλιμον, id eſt, *inſititium,* quem diebus illis multiplicatis ad finem tertii cuiuſq; anni adiiciebant: Ita vt tertius annus menſium eſſet tredecim, & vltimus menſis ἐμβόλιμος dierum 33. Annus Græcis dicitur ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι dictus, *quod in ſeipſum eat*, quod illorum etymon ſtabilit noſtrum illud ſuperius. Sequimur autem hodie Cæſaris deſcriptionem, qui eum CCCLXV. diebus de-

ſcripſit

deſcripſit Ægyptios imitatus diuinarum rerum conſcios, & valde peritos, eſtq; inſtitutum & directum anni huius σύστημα ad circuitum Solis, non Lunæ. Si quis ſcire velit cauſſas & rationes, quare a Ianuario auſpicati fuerint Romani, Plutarchum videat *in quæſt. Rom. quæſt. 19.* Reliqua omnia leget & percipiet affatim apud Scaligerum *libro. de emendatione temporum.*

Anthracinum lugubris & nigra veſtis Varroni. Ἄνθραξ enim nobis eſt *carbo.* Apuleius 2. Aſini: *Vmbroſum demonſtrat cubiculum, matronam flebilem fuſca veſte contectam.* Anthracinum deſcribere voluit.

Antia lex ab Antio Reſtione lata, vt, qui magiſtratus eſſet, magiſtratumue capturus, ne quo ad cœnam, niſi ad certas perſonas itaret. Legislatorem, quoad vixit, foris non cœnaſſe, ne teſtis fieret legis contemtæ, ſcribit Macrobius.

Anthropomorphitæ ſimpliciores hæretici, Deum quippe rati membris præditum humanis, quæ paſſim illi tribuuntur in ſcripturis imbecillitatis noſtræ reſpectu, nomen obtinēt ἀπὸ τῆς μορφῆς *forma*, καὶ τοῦ ἀνθρώπου *homine.* Alias illi dicuntur Andiani, *vt patet ex Epiphanio, Auguſtino, & l. Arriani. C. de hæret. & Manichæis.* Quod nomen primum inualuit ſub Damaſo Epiſcopo Romano ſub annum a Chriſto paſſo 338. Lactantius nominat Anthropianos *lib. 4. cap. 30.* Hæreſeos huius cauſſa potius fuit θράσος καὶ ἀμαθία confidentia & imperitia, quam κακία ingenii peruerſitas, vt ēt Epiphan. prodit.

Antichthones, qui oppoſitā nobis terram inſederunt, ſcil. illi, qui inhabitant Americam ab auis noſtris patefactam, *vt plurimi volunt*, nomen deducunt ab ἀντὶ *contra* & χθὼν *terra.* Dicuntur & *Antipodes*, quod cōtraria nobis veſtigia figant, diſtātq; a nobis diametro toto, medio terræ cētro interpoſito. Idem illis nobiſcum nihil eſt, ſed cōtraria omnia. Nam cum nobis eſt æſtas, illos premit hyems: Cum nobis dies, illis nox eſt. Ita vt ridiculus ſit in his explodendis Lactant. *lib. 3. de falſa ſapientia*, equidem nimis longe carpendi ſtudio ꝓuectus.

Antichreſis, quæ contrahitur, ſi quod ita pignori detur, vt vſum fructumq; rei pro vſuris creditor habeat, nomen ob-

tinuit ab ἀντὶ & χρήσεως vſu. Exempla huius exſtant *l. ſi ea lege C. de vſuris.*

Antichriſtus ἀντίχριστος, id eſt, *Chriſto contrarius*, vel qui Chriſto ſe confert, ab ἀντὶ & Chriſto compoſita dictio eſt. Etenim prępoſitio ἀντὶ in compoſitione non ſolum contrarietatem, ſed etiam exæquationem collationemque ſignificat, vt apud Homerum ἀντίθεος, Deo contrarius, vel Deo æquiparandus: ἀντιθέη ἄλοχος vxor diis ſimilis propter virtutem vel pulcritudinem: ἀντιάνειρα *virago* ἰσανδρος, quales Amazones erant. Etſi ἀντίθετον contra poſitum, ἀντίθεσις oppoſitionem ſignificet tantum. Hoc modo dixit Ioannes, multos eſſe Antichriſtos, ſeductores intelligens, qui ſe Chriſto opponunt. Item tales cenſendos, qui Chriſtum negant in carne veniſſe. Interim non ignorandum, in literis ſacris vnum præ aliis Antichriſtum celebrari perditionis filium, qui ſupra omne id, quod dicitur Deus, ſe elaturus, inq; templo Dei ſeſſurus ſit, cui peculiariter id nominis vindicatur. Atque eum Paulus *2. Theſſ. 2.* ἀντικείμενον, id eſt, *contrarium* vocat, eo quod Deo & piis aduerſetur, interficiendus tamen a Deo ſpiritu oris ſui. Fit quoque eius mentio in Apocal. vbi S. Ioannes numerum eius eſſe dicit *666*. Nomina vero ex illis reſultantia, aut numerum iſtum prodentia varia excogitauit vetuſtas. Nam Irenæo & Hippolyto nomen Antichriſti eſt ΤΕΙΤΑΝ, id eſt, *gigas*, quod harum literarum ſumma numerum prædictum reddat: *Ticinio* ΛΑΜΠΕΤΙΣ: *Aretha* ΛΑΤΕΙΝΟΣ: *Primario* ΑΝΤΕΜΟΣ. Memorabile denique eſt, Sibyllino carmine iam olim prædictum, *periturum Antichriſtum lino*, quod non pauci eruditi de libris & typographia intelligunt.

Antidotum idem quod ἀλεξιφάρμακον, proprie medicamentum ſignificans, quod ore ſumitur contra venena, ab ἀντὶ καὶ διδόναι, quod contra detur, obtinuit nomen. Græci quoque ἀλεξιτήριον appellarunt. Quamuis autem hoc vocabulũ proprie ad ea medicamenta, quæ in potu aduerſus ſerpentum morſus hauriuntur, accommodari debeat iuxta nonnullos, alij tamen vtroq; indiſcriminatim ſunt vſi. Olim enim non

antumt

tantum aduerſus deleteria, verum etiam aduerſus ferarum ictus vel morſus, eaque vitia, quæ ex prauo victu erant oborta, dari ſolebant antidota, ſuntque illis adeo contraria totius ſubſtantiæ diſſidio, vt immutent & obtundant, vimque omnem noxiam infrænent. Pertinent ad hoc genus, quæcunque peſtilentes alioſq; epidemicos morbos profligant, qualis *Theriaca* aut *Mithridatium*.

Antiochia metropolis Syriæ, & ex maximis totius mundi vrbibus vna, ſita ad fluuium Orontem, Iuſtiniani tempore *Theopolis* dicta, Hebræis *Reblatha* vel *Rebla*, *vt in Ezechielem monet Hieronymus*, iuxta Suidam nomen inuenit ab Antiocho rege, qui eam conditam antea a Seleuco poſt mortem Alexandri reſtaurauit. Pomponius Lætus etiam Niſibim dictam tradit in ſuo Romanarum hiſtoriarum compendio. Hanc quondam occupauit Lucullus, obſedit Sapores. Ibidem omni ſæuitiæ genere ſæuiit Gallus cum ſatellitibus per lupanaria & tabernas noctu oberrans, & ſingulos notans, qui de Cæſare male ſentirent, id quod antea in vrbe Roma Gallienum feciſſe eſt proditū memoriæ. Hadrianum hanc vrbem odio habuiſſe, apud Spartianum legas. Eidem infeſtus fuit *(ex Ammiano quod liquet)* Iulianus ſcripto Miſopogone inuectiuo libro in contumelioſos & contumaces eius ciuitatis incolas. Hic primū ſedem fixit Apoſtolus Petrus, & Apoſtolorum diſcipuli dicti ſunt Chriſtiani. Synodus hic habita damnauit olim Paulum Samoſatenum, qui voluit Chriſtum eſſe ψιλὸν ἄνθρωπον, id eſt, *merum hominem*, καὶ οὐκ ἐκ θεοῦ ἐνυπόστατον, *vt loquitur Epiphanius*.

Antipherna, donatio, quam maritus propter dotem viciſſim donat vxori, dictio compoſita ex ἀντὶ & φερνῆς, dote.

Antiphila amaſia apud Terent. ἡ ἀντὶ φιλοῦσα *viciſſim amans*. Antipho apud eundem ab ἀντὶ καὶ φάος, quaſi *lumen adferens* contrarium appellatus, vel ab ἀντὶ καὶ φάσιν, *quod contra dicat vel faciat*.

Antiſtes, primus in ordine Eccleſiæ ſacerdos, & ſupra ſe nullum agnoſcens, ab *ante* & *ſtando* nomen arceſſit. Hinc Ouidius, etſi transferat id nominis ad hominem a ſacris alienum

tamen ſancti epitheton ipſi apponi *Elegia 14. libro tertio, Triſtium.*

Antitheton, contra poſitum, ab ἀντιτίθεσθαι. Rhetorica figura eſt, & alias dicitur *Contentio*, vt imurque ea, cum per contraria verba aut ſententias amplificamus ſeu declaramus aliquid. Paulus Roman. 8. *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſin ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Item: *Litera occidit, ſpiritus viuificat.* Tale & illud: *Vicit pudorem libido, timorē audacia.* Item: *Nam noſtri ingenij, veſtri auxilij eſt.* Cōtraria enim contrariis debent opponi, atq; in his ſingula ſingulis, & bina binis, nonnunquam ſententiæ ſententiis, quale illud: *Dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis.* Aquila Romanus vocat oppoſitum ex contrariis, τὸ ἐναντίον Heſychius. Vſus eius διδακτικὸς: παράλληλα γὰρ μᾶλλον τἀναντία γνωρίζεται, *contraria enim inter ſe compoſita magis eluceſcunt*, inquit Ariſtoteles.

Antlia, machina hauſtoria in naui etymon nominis ſui dedicat τῷ ἀντλεῖν, quod nobis eſt *haurire*.

Anus nominata videtur eruditis ab α, priuatiua, & νοῦς νόος, *mente*, quod velut *amens* ſit & *ſine ſenſu*. Græcorum ſane prouerbium, γραῶν ὕθλος, *vetularum nugæ*. Sed & Tullius peculiariter huic ætati deliramēta aſſcribit. Idem in Catone adoleſcētibus petulantiam tribuit, ſenibus ſtultitiam. Quo haud abſq; ratione dixerit Menandri: πολὺ χεῖρόν ἐστιν ἐρεθίσαι γραῦν, ἢ κύνα. Quis etiam neſcit deliros & bis pueros ſenes. Verum enimuero, quid ſi a multitudine annorum deducas? Fieri id poſſe docet Pompeius. Verba eius digna relatu ſunt hæc: *Anus dicta ab annorum multitudine: Quoniam antiqui non geminabant conſonantes.* Etſi prius etymon quoq; ſubiiciat.

Apamea vel Apamia, Græce ἀπάμεια, vrbs Tetrapolis Syriæ, vel Bithyniæ iuxta Ptolemæum ad Propontidem, condita quondam a Nicanore, nomen trahit ab eius vxore ex ſententia Strabonis, *libro vndecimo.* Appellari etiam hoc nomine vult Sophianus. Myrleam dictam (μυρλείαν) ſcribunt Suidas & Stephanus. Protulit ea nobis Philoſophum Numenium.

Aper ſus agreſtis ἀγριώτερος σῦς in vulgato iſto carmine apud Plutarchum: μήκετι νυκτὸς ὕειν ἦκεν τέκῃ ἀγρότερος σῦς, ab aſperitate ſetarum arceſſit nomen apud Varronem. Alio nomine dicitur Græcis σύαγρος, σῦς ἄγριος, κάπρος. Tantus huic animali impetus, tantus animus pugnacitaſq;, vt prouocatus a venatore vltro pugnam ineat, & in oſtentata tela irruat, tantum abeſt vt timidus & perculſus fugiat. Vnde is, qui rixas contentioneſue quæritat, ἐνσείειν dicitur Græcis. Robur eius fulmineum miratur & Oppianus. Ceterum ferocitatem tantam declinari poſſe docuit Democritus, ſi quis cancri vngulas & pedes alligatos geſtarit, fides rei erit penes auctorem. Hoc certum, fulminis vires, quas eidem tribuit Ouidius, Metamorph. 1. non profuiſſe in vniuerſali orbis terrarum cataclyſmo. Aper Calydonius nomen habuit a Calydone, Ætoliæ vrbe, in cuius deſcriptione, quoniam idem Ouidius Metamorphoſ. 8. egregie expreſſit ignea agreſtis animalis naturam & admodum ferocem, carmina eius ordine ſubiiciam.

Sanguine,inquit,& igne micant oculi, riget horrida ceruix,
Et ſetæ denſis ſimiles haſtilibus horrent,
Stantq; velut vallum, velut alta haſtilia,ſetæ
Feruida cum rauco latos ſtridore per armos
Spuma fluit, dentes æquantur dentibus Indis,
Fulmen ab ore venit, frandes afflatibus ardent.

Aphec Samariæ ciuitas, prope quam filii ſummi Antiſtitis Heli occubuerunt, deſcendit a verbo אפק *vim intulit.*

Apex ſummitas pilei iuxta Feſtum & Turnebum deriuatur ex multorum Grammaticorum ſententia ab apere verbo antiquo, quod *comprehendere* ſignificabat.

Aphrica, Græcorum Libye, Chameſia in ſacris literis, Arabibus, *Iphrichia* a verbo *faraca,* quod eorum lingua eſt *diuidere,* ex Ioannis Leonis ſententia, Æthiopibus *Alcebulan,* Indis *Beſecath,* vt tradit Thenetus, videtur primarium hoc nomen ab Afro vno ex poſteris Abrahæ e Cethura. Hunc enim in has terras exercitum deduxiſſe, & hoſtibus deuictis ibi conſediſſe auctor eſt Ioſephus. Alii nomi

natam volunt ab ἀ priuatiua & φρίκης *horrore*, quod magnus & perpetuus ibi sit æstus. Huius tertiæ partis orbis terrarum iuxta veterum sententiam, pars interior magna ex parte sterilis est, & ob torridam perustamque zonam prope inhabitabilis. Ioannes Leo diuidit in quatuor partes, *Barbariam*, *Numidiam*, *Libyam*, & *Nigritarum terram*, ad fluuium Nigrum sitam, eamque in quindecim regna distribuit. Ab aliis Geographis præcipuæ eius regiones memorantur, *Mauritania duplex, Tingitana & Cæsariensis, Numidia, Africa propriè dicta*, in qua exstitit olim vrbs nobilissima Carthago æmula Romani imperij, *Cyrenaica*, *Ægyptus*, & *Æthiopia*. Strabo facit eam *lib. 17. Geographici operis* Asia & Europa minorem, imo inferiorem virtute, quòd maxima mediterraneæ pars & regio circa Oceanũ sit deserta, & magna ex parte incertis vagantium hominum sedibus distincta. De figura eiusdem subiicit hæc: ἔστι δὲ ὀρθογωνίου τριγώνου τὸ σχῆμα, ὡς ἄν τις ἐν ἐπιπέδῳ νοήσειε, *figura eius est, si quis in plano consideret, rectangula triquetra.* Inter symbola apud eruditos scorpius Africam semper significauit, non aliter, atque Hispaniam cuniculus, Italiam equus. Credo, quod ingens atque adeo perniciosa in ea regione scorpionum sit multitudo, aduersus quos Strabo ait remedia ab indigenis excogitata, allio, cum dormitum eunt, pedes & lectos illinere.

Aphrodite dicta *Venus* ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, id est, *spuma*, ex qua fingitur nata. Arnobium vide aduersus gentes, *lib. 4.* Virgilium *Æneid. 5.* Ouidium *Fastorum 4.* & *Metamorphos. 4.* & alios plures. Didymus nominatam eandem voluit παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, a *vitæ mollitie*: β enim litera cognata videtur literæ φ. vt videre est in Symposio Platonis & Luciani iconibus. Cypria hæc Venus alias audit, & Cytheræa, culta olim a Syris & Phœnicibus, ideoque eadem cum Astarte eorum populorum Dea, id quod discere mihi visus sum ex his Herodoti verbis *lib. 1.* Nam vbi nominauit τῆς οὐρανίης ἀφροδίτης ἱερὸν τὸ ἐν Ἀσκάλωνι πόλει τῆς συρίης, addit, ἔστι δὲ τοῦτο ἱερὸν (ὡς ἐγὼ πυνθανόμενος εὑρίσκω) πάντων ἀρχαιότατον ἱρῶν, ὅσα ταύτης τῆς θεοῦ, καὶ γὰρ τὸ ἐν Κύπρῳ ἱερὸν ἐντοῦθεν ἐγένετο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι κύπριοι

καὶ τὸ

καὶ τὸ ἐν Κιθηρίοις, φοίνικές εἰσιν οἱ ἱδρυσάμενοι ἐκ ταύτης τῆς Συρίας ὄντες. Ex quibus lux dari potest Diodoro non Erycinæ tantum, & Cytheræ, & Paphiæ, sed etiam Syriæ appellationem tribuenti Veneri iuxta illud Orphei:

εἴτε καὶ ἐν Λιβάνῳ Συρίης ἕδος ἀμφιπολεύεις.

Quo accedit, quod in sacris literis plerique interpretes, inter quos Theodoretus & Procopius Gazæus, nomen Astartes altero τῆς Ἀφροδίτης vocabulo explicarunt, quodque Cedrenus in compẽdio historiarum & Suidas idem numen vtriusque esse testati sint, hoc quidem apud Græcos, at illud apud Syros.

Apius dictus Æsculapius, quod ægrotantium dolores medicamentis leniret: ἤπιος enim *blandum* significat.

Apocha, quæ est datæ vel solutæ pecuniæ confessio, ἀπὸ τοῦ ἀπέχειν, id est, *recipiendo*, deductum nomen. Eam quippe dat creditor debitori, cum se numeratam a debitore pecuniam recepisse fatetur.

Apodyterium Epiphanio *libro 2. panar.* pars balnei, in qua illi, qui balneum ingressuri erant, vestes deponebant apud Capsarium, qui *(vt scribit Vlpianus)* certa mercede vestimenta in balneis seruanda suscipiebat, ἀπὸ τοῦ ἀποδύειν exsuendo nomen deriuat. Quo vocabulo video Plinium vsum *& in Epistol. & in Panegyrico suo.*

Apolides ab α priuatiua nominati, & πόλεως *ciuitate.* Exsules enim hi sunt, aut qui incertis vagantur sedibus.

Apollo, qui medicinæ præses atque inuentor fingitur, item Citharœdus, Sagittarius, Deus vaticinii & inter Musas medius, semper imberbis, vt paulo post dicam, videtur Platoni in Cratylo nomen suum deducere ἀπὸ τοῦ ἀεὶ βάλλειν τὰς ἀκτῖνας, *quod semper emittat radios*, vel ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν *soluendo*, cum Medicus sit, iuxta illud Ouidii:

Inuentum medicina meum, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Chrysippo Philosopho idem nomen deduci videbatur ab α priuatiua, καὶ ὅτι μόνος ἐστὶ, οὐχὶ πολλοί: Cum & Latini Solem *(qui idem cum Apolline Macrobio)* quod sit solus, vocatum

existimauerint. Hac respiciunt & illi, qui dictum Apollinem volunt, ὅτι μὴ μετὰ πολλῶν συναριθμούμενός ἐστι. Speusippus eundem quidem cum Sole fecit, sed dictum voluit Ἀπόλλωνα, ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον, quod ab aliis atque aliis locis exoriatur. Sunt qui etiam nominatum hoc modo volunt, ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα, *quod exanimet & perimat animalia pestem immittens intemperie caloris.* Cornificius nomen deducit ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, quod intra mundi circuitum, quem πόλον vocant, impetu latus referatur ad ortum: Phurnutus ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦν καὶ λύειν, *quod substantiam & tenebras ad simplicitatem dissoluat.* Ad appellationes eius aut epitheta quædam venio. Etenim appellatum Sandaliarium inuenio a sandalio simulacro, quod sandaliis ornatum ab Augusto Cæsare ex strena, quam ipsi equites Kal. Ianuariis in Capitolio præbebant, dedicatum fuit in quodam vico regionis quartæ. Dictus est ἀγυιεὺς indito nomine a viis. vrbis: Ἀλεξίκακος, quod malorum haberetur depulsor. Vnde Horatianum illud lib. 1. Satyr. 9. *Sic me seruauit Apollo:* Nam qui mala depellit, etiam seruat. Idem *Palatinus* dictus pariterque *Actiacus, Naualis & Paratonius*, a templo scilicet, quod Augustus ipsi in monte Palatino, deuictis nauali prælio ad Actiũ Antonio & Cleopatra, ex marmore Lunensi fecit, addita positarum sibi argentearum & aurearum statuarum donatione. Valuæ stabant ex ebore auratis interim picturis ornatæ. Ab arcu aureo, quẽ ipsi tribuunt Poetæ, dictus τοξότης, τοξοφόρος, χρυσότοξος Pindaro. Etsi ἀργυρότοξον nominet Homer⁹ in hymnis Sosian⁹ Apollo simulacrũ fuit Apollinis cedrinũ Romã aduectũ ex Seleucia, inque æde collocatũ, cuius Plinius meminit *lib. 13. cap. 5.* Cœlispex appellatus a simulacro ita formato, vt aspiceret cœlum: Nomius, non ex pastorali officio, quod regis Admeti pauerit pecus, sicut Homeri commentator ex Apollodoro notat, verum quia Sol pascit omnia, quæ terra progenerat, quæ Macrobii sententia est, & mihi summopere placet. Idem cognominatus λοξίας duplici ratione: Vel παρὰ τὸ λοξὰν ἔχειν τὴν ἰὰν, ὅ ἐστι φωνὴν, quod obliquam habeat vocem propter tortuosa responsa, dum ver-

bis

bis inuersis & flexis, id est, tropo mutatis per anfractus & ambages obscure aliquid significaret: Vel παρὰ τὸ λοξῶς ἰέναι τὸν ἥλιον διὰ τοῦ ζωδιακοῦ quod Sol oblique per Zodiacum incedat. Ægyptiis autẽ dictus est *Horus*: Vnde & Sol eo nomine ab eidem vocatus, *teste Macrobio, & Censorino libro de die Natali.* Deli olim fuisse legitur ara Apollinis γενέτορος, quam velut inuiolatam & nullo animalium sanguine commaculatam adorasse proditur Pythagoras, *apud Diogenem Laertium.* Meminit eius Valerius Flaccus *Argon. 5.* cum ait, *Ventum Phœbi genitoris ad aras.* Et quia in Lesbo exstitit simulacrum ramos Myricæ tenens, dictus est & inde Myricæus. Delphinii nomen apud Plutarchum inuenio ad finem libri, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, deducta appellatione a duce Cretensium Delphino, cuius ductu posteri tenuerunt locum, quem peculiarem sibi Deus delegit. Quo reiicienda videatur eorum opinio, qui fabulantur eum sub specie Delphini adnasse Delphos, vbi præcipuus eius institutus est cultus. Meminit etiã Delphinii Apollinis Demosthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους, itẽ ἐν τῷ πρὸς Βοιωτόν, &c. Andocides ἐν τῷ περὶ μυστηρίων, Pausanias in Atticis, & Pollux *lib. 8. cap.* περὶ τῶν ἐν Ἀθήνῃσι δικαστηρίων. Magnus dictus Apollo legitur simulacrum habuisse Syracusis, quod Carthaginenses inde auectum emiserunt Tyrum, cuius ciuitatis incolæ per superstitionẽ aureis cathenis ad basim simulacro adiectis prohibere voluerunt ipsius ab oppido suo secessum, *teste Diodoro lib. 17.* Etsi Alexander expugnata postea vrbe sustulerit hasce cathenas indita Philalexandri appellatione, *vt idem refert loco prædicto.* Quod Carthaginenses miserint Tyrum, apparet ex his eius verbis *libro 13.* ἐχόντων δὲ Γελώων ἐκτὸς τῆς πόλεως Ἀπόλλωνος ἀνδριάντα χαλκοῦν σφόδρα μέγαν, συλήσαντο αὐτὸν καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὴν Τύρον. Thuscanicus Apollo exstitisse legitur in bibliotheca templi Augusti quinquaginta pedũ, a pollice incepta dimẽsione, dubiũ ære ne an pulcritudine mirabilior, Plinium vide *lib. 13. cap. 7.* Boedromius idem dictus & cultus Atheniensibus a voce currentis exercitus ad vrbem, cuius in hymno meminit Callimachus ibidẽ βοηδρόμιον vocans. Thym-

bræus appellatus, *vt Strabo scribit libr. 13.* a Thymbra campo, qui Troiæ proximus fuit. Apud Sicyonios dicatum olim legitur templum Apollini Lycæo ea de caussa, quod ferantur lupi aliquando gregibus eorum fuisse infesti, vt nullum possent ex re pecuaria percipere fructum. Quare consulto Deo responsum acceperunt corticem detrahendū ex ligno quodam arido, quod humi iacebat, eumq; admixtum carnibus feris exponendum: quas cum illi gustassent, internecione perierūt. Dictus & πατρῷος *patrius*, teste in Atticis Pausania, & προςατήριος, quem velut præsidem in vestibulo domus Athenienses colebant. Tortoris Apollinis simulacrum cultū fuisse in vrbe scribit Suetonius, dictumque existimat Sabellicus a vico, in quo venalia pependerint tortorum flagella. Idem Smintheus dictus a mure statuæ pedibus subiecto, quē sua lingua Cretenses nominabant σμίνθον, cuius simulacrum fuit Chrysæ nominis veritatem seruans, ait Strabo. Meminit eius quoque Homerus *Iliad. 1.* & Ouidius *Fastorum 6.* Vtque multa contraham in pauca, dictus *Clarius* ab oppido Claro in Colophoniorum finibus, non ab insula Claro: *Cynthius* a Cyntho monte Deli: *Leucadius* ab æde prope Leucadem in Actio promontorio: *Tarrhæus* ab vrbe Tarrha in Creta, *teste Stephano*: Grynæus a Grynæo Myrinceorum oppido: Daphnæus a lauro, quam Græci nominant δάφνην: Pagasæus, a templo, quod habuit Pagasis in promōtorio Magnesiæ: *Pythius* a Pythone serpente sagittis Apollinis confecto: *Spodius* a cineribus (τῶν σποδῶν) ex quibus (sacrificiis factis) ara eius Thebis fuit constructa supra lapidem *Sophronestora.* Apud Pausaniam legis statuam erectam Apollini μηλίτῃ, *siue a malo, siue a vita pastorali* nomē accessat. Dictus pariter θυραῖος, q; incuntis & exeuntis anni arbiter haberetur, & χρυσόκομος *ab aureo radiorum fulgore.* Cum Sole enim idē habetur, vt sæpius dixi. Multa alia exstant eius nomina: At præcipua ex iis adferre volui tantum, ne actum agerem, aut aliorum messem demeterem. Ad oracula venio, quæ vt multa habuit, ita ambagibus & strophis oblita, si diligenter animum aduertas. Nullum autem Delphico

clarius

clarius exstitisse quoad cultum religionemque proditũ vno omnium testimonio: De cuius origine copiose agit Herodotus *lib. 1.* Diodorus Siculus *de gestis Philippi*, Plutarchus *in oratione consolatoria ad Apollonium*, & Iustinus *lib. 24.* Sed ex responsis animaduertere eius obscuritatem, operæpretium erit. Imminente cum exercitu Xerxe, & territis Græciæ vrbibus respondisse legitur Atheniensibus, saluos eos fore in muris ligneis. Crœso imposuit vel potius illusit his verbis: *Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim.*: Pyrrho hoc modo: *Aio te Æacida Romanos vincere posse*: Philippo amphibologia quadrigæ, cum ille de oppido sibi metueret, cui nomen erat *quadriga*, oraculo spectante capulum gladii, quo eum Pausanias postea transfodit. Is enim quadrigæ cælaturam habebat. Multam huiusmodi responsorũ syluam vide apud Peucerum *de diuinationum generibus libro.* Sed age, inseramus etiam his de Phœbo nugis templi Delphici Apollinis situm ex 24. *Iustini. Templũ*, inquit, *Apollinis Delphis positum fuit in monte Parnasso in rupe vndiq; impendente: Ibi ciuitatem frequentia hominũ fecit, qui ad affirmationem maiestatis vndiq; concurrentes in eo saxo consedere. Atque ita templum ciuitatemq; non muri, sed præcipitia, nec manu facta sed naturalia præsidia defendunt, prorsus vt incertum sit, vtrum munimentum loci, an maiestas Dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quam ob rem hominum clamor, & si quando accidit turbarum sonus, personantibus & resonantibus inter se rupibus, & multiplex audiri, ampliorque quam editur resonare solet. Quæ res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei & admirationem stupentibus plerumque adfert. In hoc rupis anfractu media ferme montis altitudine planicies exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet: Ex quo frigidus spiritus quodam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletosque Deo responsa consulentibus dare cogit.* Ab Apolline dicti sunt ludi *Apollinares* instituti occasione inuenti carminis Marci vatis, quod Apollini ludos vouendos censebat, quibus Prætor is præesset, qui populo plebiq; e ius da-

Digitized by Google

ret summum, eumq; Diuum perduelles omnes extincturũ: At Decemuiros Græco ritu sacra hostiis facturos. Ad id carmen expiandum, id est, procurandũ diem vnum sumserunt. Altero die factum SCtum, vt Decemuiri libros *de ludis Apollinis* inspicerent. Inspectis illis censuerũt patres ludos Apollini vouendos ac faciendos. Cum hi primo celebrarẽtur, excitatam legitur plebem repentino hostis aduentu, eidem occurrisse & mox in fugã datum terga vertisse. Hos ludos populus spectare solebat laureatus, stipe data pro cuiusq; facultatibus. Quoniam vero eidem recitatione fabularum commendabantur, T. Sulpitio Potito & C. Licinio Stolone Coss. cum vis pestilentiæ intolerãda vrbem vexaret, inter alia cœlestis iræ placamina, instituti sunt accitis ex Hetruria ludionibus. Estq; notandum, eos ludos coronatum spectasse populũ, ciues epulatos fuisse in propatulo, apertis ianuis, matronas supplicasse. Brutus, cum esset Prætor, absens hos ludos fieri curauit, maxima administrationis parte ad Atticũ pertinente. Quapropter per epistolam rogauit M. Tullium, vt eos spectare vellet. Reperitur etiam apud bonos auctores Accium Poetam condidisse fabulam nomine Brutum, ex cuius titulo suspicari licet, celebratam eam his ludis scenicis fuisse, quos Brutus absens fecit. Sunt qui pestis gratia celebratos affirmant, alii vero Victoriæ caussa, in quorum sententiã eundum esse facile iudicabit, qui, quæ antea de Martio vate ex Macrobio attulimus, diligentius examinarit. Cumque antea incerto die fierent, tulit legem P. Licinius Varus, vt dies ante tertium Nonas Quintiles his ludis foret status, qui deinde perpetuo sacer haberi est cœptus, qua de re videndus Liuius *libro 27*. Sacri habiti sunt Apollini cygni, quod cantu vitam finientes (etsi multi id negent) & velut diuinatione præditi alterius vitæ bona præsagiant, præuidentes etiam, quid in morte sit boni, *vt Cicero ait in Tusculanis*. Alia ratione per coruum eundem significari voluerunt nonnulli, nempe quod mediis æstiui temporis feruoribus solis beneficio pullos excludat, idcirco peculiare aliquid sibi intercedere cum Sole existimantes. Quamquã alii

alii auspicatissimo Oraculorũ Deo inauspicatissimum hoc animal datum voluerint, vt antipharmacum, quomodo & caper Baccho,& asinus datus Sileno. Gallus vero eidem dicatus, eo quod insitum illi videatur, *vt Proclus scripsit*, numen Apollinis aduocare, & velut assurgenti applaudere vocem edens lucis venturæ prænuntiam. Etiam Gryphes Apollineo currui succedere finxerunt veteres: Vnde *Gryphaeum* vocatum Phœbum annotarunt non pauci. Quod eidem dedicatus sit lupus ob aciem oculorum est factum, qua noctis tenebras euincit etiam nocte intempesta, & in prædis inuadendis post famem nocturnam antelucanum tempus obseruet. Vnde in Ægypti regione, quæ Thebais dicitur Geographis, simulacrum Apollini forma lupi dicatum, plurimi notarunt. Sed & arietem cum crocodilo, scarabeo, accipitre & leone ipsi consecratum legimus. Inter inuenta video ipsi ab Agathone Platonico, Diodoro & Ouidio medicinam deferri. Addit Diodorus artem diuinãdi, Musicam & citharam, Heroicum versum acceptum ei fert Plinius. Vnde Tibullus: *Nec prosunt elegi, nec carminis auctor Apollo.*

Apophoreta, dona, quæ in magnificis conuiuiis a cœna dari solebant conuiuis domum ferenda, παρὰ τὸ ἀποφέρειν sunt appellata, quod *auferre* vel *tollere* est nobis. Certe Martialem ipsummet ita accepisse hoc nomen, intelligi posse videtur ex *libro eius 14. Epigram. 1.* cum inquit: *Præmia conuiuæ det sua quisque suo.* Et Ambrosius in exhortatione ad virgines: *Qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta secum reportare consueuerunt.* Et in Epistola ad Romanos: *Ad quod omnes inuitati, apophoreta duplicia consequuntur.* Atque ita etiam Turnebus.

Apophthegmata, quæ Erasmus dicta quædam acuta & breuia esse dicit, non cuiuslibet quidem, sed oratorum, legatorum, ducum, Imperatorum, complexus ea vno volumine, vt post eum Conradus Lycosthenes, nomen suum arcessunt παρὰ τὸ ἀποφθέγγεσθαι, quod est sententiose dicere, & paucis multa complecti. Rhetores

dicunt apohthegma esse debere, λακωνικὸν, αἰνιγματῶδες, στρόγγυλον, συνεστραμμένον, *breue, obscurum, rotundũ & acutum*; Sicut Stesichorus ad Locros: *Non oportere,* dixit, *petulanter & iniuste agere, ne cicadæ humi canerent*, id est, *ne deuastatis & complanatis omnibus herbis, arboribusque eradicatis, canere cogerentur humi in posterum.*

Apoplexia, morbus aliis attonitus, motu simul & sensu priuans correptos, qua de caussa *attonitos* eos nominat Celsus *lib.3.cap.26*, a symptomate suo nomen inuenit. Nam τὸ ἀποπλήττειν *percutere* vel *repercutere* est nobis. Hinc ἀπόπληκτος *stupidus, attonitus, nihil sentiens, percussus*, die geschlaacne. Quasi enim malleo percussi, aut ictu fulminis tacti subito concidunt. Tum stupent, & quasdam velut ecstaticos notas præ se ferunt. Vnde Gaza modo *totius corporis stuporem*, modo *attonitum stuporem omniumque membrorum resolutionem* apoplexiam reddit. Apoplecticos vero interdũ stupidos, interdũ attonitos. Etsi Montanus in Rhasem potius dicendos velit tales ναρκωτικὸς. Vtcumque: Esse morbum cum sensus motusque totius corporis priuationẽ, constat ex Paulo, Aetio, Alexãdro & aliis, idq; cum noxa principis animæ functionum, vbi iam cerebrum male affectum læditur præter naturam. Itaque libro definitionum, qui Galeni operibus adiici solet, definitur hoc modo: ἀποπληξία ἐστὶ κατοχὴ διανοίας μετὰ ἀναισθησίας καὶ παρέσεως τοῦ σώματος. Antiquissimus medicinæ dictator scribit de ea hoc modo: λύειν ἀποπληξίην ἰσχυρὴν μὲν ἀδύνατον, ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον. In valida enim apoplexia resoluto cerebro nullus patet exitus animali spiritui ad neruos, nec tolli potest caussa coniuncta, moriente prius ægro propter sublatam quoque respirationem, quam adhiberi remedia possunt.

Apostolus παρὰ τὸ ἀποστέλλειν *mittendo*. Misit quippe Dominus duodecim præcipiens & dicens: *Euntes prædicate dicentes: Quia appropinquauit regnũ cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, dæmones eiicite. Gratis accepistis, gratis date*, Matth.10. Misit eos vt Euangelium omni creaturæ, id est, homini tam pagano aut Ethnico, quã Iudæo annunciarent. Imo vt pa-

ter

Digitized by Google

ter Christum ablegauit in mundũ, ita eos se mittere vel ablegare ꝓfitetur. Apud Demosthenem pro Ctesiphonte Apostoli sunt *apparatus classium & expeditiones maritimæ*, apud Iurisconsultos literæ demissoriæ, *l. demissoriæ. ff. de verb. signific.* apud Platonem *Epistol. 7.* demissoria nauigia.

Apotheca, quæ nunc ἐμφατικῶς accipi solet pro medicamẽtorum repositorio, cũ tamen de aliis quoq; intelligatur rebus, vt de librorum reconditorio, *l. quæsitum. §. instructo. ff. de fund. instruct.* de cella vinaria *l. videamus. §. qui vinũ. ff. locat.* de oleitheca, *l. 1. de verb. signific.* de pecuniæ repositorio apud Pollucem *libr. 10. cap. 1.* accessit nomen παρὰ τὸ ἀποτίθεσθαι, reponendo. Legimus & ἀποθήκην τῶν ὅπλων. Frequens idem vocabulum Plinio & Columellæ.

Apotheosis, consecratio vel in Deos relatio, vsurpata quondã in Cæsaribus παρὰ τὸ ἀπὸ θεῶν accessit nomen, id quod in Deorum numerũ referre significat: Quibus illa ceremoniis peracta fuerit, docet Herodianus *principio lib. 4.*

Apparitores, quod appareant & præsto sint Magistratibus, sunt appellati. Tales erant *scribæ, accensi, Interpretes, præcones, Viatores, serui publici, Lictores*, sicut intelligi videtur ex Senatoris cuiusdam oratione apud Tacitum *13. Annalium.* Idem apparet ex Cluentiana oratione Ciceronis, qui alias epistola quadam ad Fratrem eadem munera libertis delata fuisse scribit, vt & stante Republica factum proditum ab Hirtio *1. de bello Alexandrino.* Plerique vero ex illis superioribus dicti sunt Calatores, qui (*vt patet ex veteribus Glossis*) non modo κλήτορες, ἐκβιβασταὶ, ἱερῶν πρόπολοι, sed etiam δοῦλοι δημόσιοι, id est, *serui publici sunt dicti*, ex libertinorum genere omnes. Equidem libro de illustribus Grammaticis meminit Suetonius Cornelii cuiusdam Epicadi illustris admodum Grammatici, qui simul calator fuerit, & Libertinus. Quapropter tales apparituram facere dicebantur.

Appia via, quæ a porta Capena Capuam vsque tendebat, *teste Iulio Frontino libro de aquæductibus*, vel (vt alii) Brundusium vsque, ab Appio Claudio Cæco nomẽ accepit, qui primus omnium, *vt scribit Liuius libro 9. Decadis 1.* libertino-

rum filiis inquinavit Senatum, & arcuato opere aquam in vrbem perduxit, deque Pyrrho in vrbe non recipiendo sententiam tulit, *teste Pomponio l.2.ff. de orig.iuris.* Nam is, vt idẽ affirmat, hanc viam strauit. Fuit hæc via Pontinis paludibus proxima. Quapropter cum ea sæpe multis locis euerteretur, consulem Paulsam consuluisse legimus de ea instauranda. Tendebat quoque in Apuliam, quemadmodum Cassia in Thusciam, Flaminia in Galliam. De maritimis vrbibus præcipue eam attigisse Tarracinam, Formias, Minturnam, Sinuessam, Tarentum atque Brundusium, *auctor est Strabo libro 5.*

Appuleia lex, quã tulit L. Apppuleius Saturninus Tribunus plebis, C. Mario, V. & M. Aquillio Coss. Hac lege postulatus est C. Norbanus, quem M. Antonius Censorius defendit, *vt in 2. de Oratore scribit Cicero:* Ex quo apparet, hac lege vim in vrbe ac seditionem esse vindicatam.

Apricus locus, soli expositus. Sed vnde nomen? Ab α priuatiua, καὶ τῆς φρίκης, *horrore.* Ita Festus, & ex Festo Isidorus. *Apricari*, est esse in aprico iuxta Marcellũ. Varro Mysteriis: *Licet videre multos quotidie hyeme in sole apricari.*

Aprilis mensis anni secundus ex ordinatione Romuli vnde nomen habeat, non satis conuenit inter auctores. Dictum enim Aprilem nonnulli volunt, quasi *Aphrilem* a spuma, quæ Græcis est ἀφρὸς, ex qua orta creditur Venus. Rationem appellationis huius inditæ a Romulo, locique adferunt huiusmodi: Vt primum quidem mensem patri Marti, alterum matri Æneæ Veneri dedicare voluerit, quo principia anni potissimum seruarent illi, a quibus esset Romani nominis origo. Vnde in sacris Martem patrem: Venerem genitricem vocabant. Alii primos hos menses ita ordinatos a Romulo volunt, vt, cum præcedens esset dicatus Marti Deo hominum interfectori, proxime sequens illi consecraretur, quæ vim eius contrario beneficio leniret. Diuersam ab his sententiam tuetur Cincius *Saturnal.* Macrobii *1. cap. 12.* nempe *non dictum esse hunc mensem a Venere, cum nullus dies festus per hunc a maioribus institutus sit Veneri, nec vlla Vene-*

Veneris laus in Saliorum carminibus celebretur. Cincio aſtipulari videtur Varro affirmans nomen Veneris, ne ſub regibus quidem apud Romanos vel Latinum, vel Græcum fuiſſe, atque ideo non potuiſſe nomen Aprilis ab eo deduci: Sed cum fere ante vernum æquinoctium tenebroſum, vel potius nubibus obductum ſit cœlum, mare nauigantibus clauſum, terra niuibus, aqua & pruina tecta, eaque omnia aperiantur hoc menſe, effundentibus ſe pariter in germen arboribus, ab aperiendo potius dictum Aprilem, ſicut ἀνθεστηριὼν idem dictus Athenienſibus, quod tum prodeant flores e terra. Quamquam Verrius non neget conſtitutum poſtea, vt tum Veneri ſacrum facerent matronæ. Hæc fere Macrobius contra Plutarchum in Numa, imo contra Fuluium Flaccum & Iunium Gracchum, quorum mentionem fecit Varro *4. de lingua Latina*, quique (*vt antea dictum*) a ſpuma tractum id nomen volunt. Et ſane reſpicere eo videntur illa Ouidii Faſtorum 4.

Sed Veneris menſem Graio ſermone notatum
Auguror, a ſpumis eſt Dea dicta maris.
Nec tibi ſit mirum, Græco rem nomine dici:
Itala nam tellus Græcia maior erat.

Sacrum autem illud, quod labenti poſt tempore ipſis huius menſis Calendis inſtitutum eſt Veneri, nō negante Verrio, cum mulieres redimitæ myrteis ſertis lauabātur, idem Poeta expreſſit in Faſtis his verbis:

Rite Deum colitis Latiæ matreſque, nuruſque,
Et vos, queis vittæ, longaque veſtis adeſt.
Aurea marmoreo redimicula demite collo,
Nunc alii flores, nunc noua danda roſa eſt.
Vos quoque ſub viridi myrto iubet ipſa lauari:
Cauſſaque cur iubeat, diſcite, certa ſubeſt.
Littore ſiccabat ſudantes rore capillos,
Viderunt Satyri, turba proterua, Deam.
Senſit, & oppoſita texit ſua corpora myrto,
Tuta fuit facto, voſque referre iubet.

Aptera ciuitas Cretæ (aliis ἀπτερία, ſed male) & forſan *Apteron* Plinii, ſic dicta, quod Sirenes ibi contendentes cum Muſis ſuaſu Iunonis, & tandem victæ alarum iacturam fecerunt, quas illis Muſæ emulſerunt. πτερὸν enim eſt ala.

Apua Piſciculi genus admodum minuti & ex limo concreti, vt vult Ariſtophanis interpres in Equitibus, aliorumque piſcium eſca, vel ex ſpuma nati ſecundum Athenæum *lib. 6.* non ſemine, vt tamen prodit Ariſtoteles *6. Hiſtoriarum*, arceſſere videtur nomen ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ *ſpuma.* Vnde & ἀφρύη dicta, eſtque genus eius ἀφρίτης, cuius & Oppianus meminit ad finem *libri primi.* Vocatur etiam ἐγγραυλις. At alia Plinii ſententia *libr. 31. cap. 8.* quoad etymon, cum inquit: *Apuam noſtri, ἀφύην Græci vocant: Quoniam is piſculus e pluuia naſcitur.* Ergo παρὰ τὸ ὕειν, ἀφύη. Quoniam vero celerrime coquitur, inualuit περὶ τῶν τέλος ὀξὺ λαμβανόντων iſtud adagium: ἀφύα ἐς πῦρ, *ad ignem Apua.*

Apulia Italiæ regio, quæ nunc audit terra Bariana, rerum omnium cum ad neceſſitatem, tum ad delitias mirabili abundantia ſcatens, amiſſo veteri Auſoniæ nomine ab Auſone rege indito, qui ex Armenia veniens ſedes ſuas in hunc locum tranſtulerat, poſitum hoc initio nomen tulit *(vt quibuſdam videtur)* ab α priuatiua voce & pluuia, quaſi dixeris *Apluuiam*, quod ibi rariſſime pluat. Quod tamen etymon diſplicet inter alios Leandro, propter ſummam tritici, hordei, lini, olei, amygdalarum, & vini vbertatem, perpetuo eam æſtu torreri non ſit credibile. Quanquam negandum non ſit, plurima in ea loca aquis deſtitui, & propterea ſiticuloſam ab Horatio vocari. Placuit ergo aliis deduci nomen ab Apulo rege, qui fertur dudum ante bellum Troianum huc commigraſſe. Vtcumque: Nomen id multis olim regionibus fuiſſe commune, notauit Strabo *libro 6.* Sed a profundo circa Garganum ſinu peculiariter incolæ nominantur Appuli eodem, quo Peucetii & Daunii, ſermone vtentes. Floruit tractus ille antiquitus rebus ſecundis; Sed Annibal eum & ſubſecuta tempora euaſtarunt.

Ibi

Ibi etiam accidit clades Cannensis ingenti hominum strage nobilis.

Apyrenum, dulce mali granati vel punici genus veteribus Medicis, cui nulla inest lignosorum nucleorum durities, *vt ait Plinius lib.13.cap.19.* vel minor certe, quam aliis, nomen suum deducit ab *α* priuatiua, & πυρὴν, quæ vox *ossiculum* vel *nucleum* oliuæ proprie significat. Non itaque intelligendum per *apyrenum* enucleatum aut exacinatum pomum, sed nuclei lignosi expers. Nam & Galenus inquit *libr.8.cap.4.* κατὰ τόπους: ῥόας ἀπυρήνους κόκκοι, id est, πυρῆνας καὶ γίγαρτα. Seneca etiam tradit *apyrina* dici, non quibus nulla durities sit, sed quibus minima. De eisdem Epigrammatarius lib. de arb. cap.23.

Non tibi de Lybicis tuberes & apyrina ramis,
De Nomentanis sed damus arboribus.

Aqua dicta quibusdam quasi *a qua omnia*, vt Thales Milesius septem sapientum vnus sensisse legitur rerum omnium materiam in humore constituens, ex quo omnia formauerit Deus. Etymi istius auctor fere primus Lactantius. Alia autem aqua fontana, quæ optima censetur, alia pluuialis cœlo decidua, & ea deterior putealis aut fluuialis, perque plumbeos tubulos delapsa dysenteriam frequenter gignens. His adde palustrem aquam, niuosam & eliquatam ex glacie, minime probatam Medicis, tum stillatitiam aliam atque aliam quidem. In genere probatur ea, quæ est *imbuta nullo sapore, leuis, meabilis, pellucida colore, & facile calescens.* Est quoque ex elementis vnum frigidissimum simul & humidissimum iuxta Galenum. Etsi Peripatetici aerem humidissimum ponant. Soluitur controuersia hoc modo: *Quippe vt medicamentum humidissimam esse aquam: vt elementum aerem.*

Aquagium, aquæ agium Festo.

Aquarius signū cœleste ab nostris Astrologis hac (♒) nota expressum ab aquis nomē inuenit, quas constat eius exortu largius fundi. Itaq; ὑδρόχοον vocant Græci, *fusionem aquæ* reddideris, in qua volutari pisces putat Manilius & Iouianus:

Digitized by Google

Hinc tener humentes resupinat Aquarius vrnas;
Ac (mirum dictu) riuos e sydere ducit.

Et inde:

Cuius ad exortum resupinat Aquarius vrnas
Stella micans, vnde irriguus deuoluitur amnis.

Aquilia lex de damno sine culpa iniuria dato, rogata legitur a plebe per Aquilium Tribunum plebis, apud Vlpianum *l. 1. ff. ad leg. Aquil.* cum eam plebis scitum esse scribit. Deducitur autem in .capita duo, quorum nobis est vsus. Primo capite damnum hoc venit, quod quis ob seruum, aut pecudem per iniuriam occisum patitur. Nam quanti ea res acta retrorsum anno plurimi fuerit, tantum domino dare condemnatur hac lege, *vt etiam scriptum l. 2. l. iii lex. ff. eodem.* Quamquam damnum hoc æstimari atque sarciri oporteat, non ex nostri animi affectione, sed pro communi atque adeo iusta istius loci æstimatione, in quo reus conuenitur *l. si seruum. ff. eodem.* Et pecudem intelligimus hic tantum eam, quæ gregatim pasci consueuit, quales equi, muli, asini, oues, boues & capræ, quibus Labeo annumerat sues. Altero legis capite veniunt damna reliqua rebus animatis aut inanimis sine iure illata, occisione nulla secuta. Nam quisquis damnum alteri fecerit vrendo, frangendo, depascendo, secando, rumpendo, tanti damnatur domino, quanti res ea proximis retro actis diebus triginta fuerit. Directa & vtilis hinc oritur actio in personam, estque iudicii petitorii domino primum, item fructuario & vsuario competens aduersus eos, qui damnum in rebus alienis dederint quocumque modo.

Aquisgranum vrbs nobilissima ab Attila olim misere vastata, sed inde a Carolo Magno Imperatore restaurata & multum ampliata, qui pariter ibi extremum vitæ diem claudens sepulcro conditus iacet, nomẽ traxisse creditur a Grano fundatore Neronis nepote, & calidis aquis seu thermis scatentibus intra vrbis mœnia & extra vrbem: vt *Aquisgranum* tantundem sit atque *aqua Grani.*

Ara. Dictam hanc vocem tanquam ansam, quod apprehendere

Digitized by Google

dere eam neceſſe eſſet ſacrificantes, arbitratur Varro apud Macrobium *3. Saturnal. cap. 2.* Notat quoque Turnebus, cum Dii ſuſcepturi bellum in Titanas ad aram iuraſſent, obtinuiſſe poſtea, vt religio iuriſiurandi eius tactu & ignis teſtatione ſanciretur: De qua ara tale Theonis teſtimonium in Aratum: καὶ τοῖς ὀμνύειν δίδοται βουλομένοις ὡς δικαιοτάτην ταύτην τηρῶσι, καὶ τῇ χειρὶ ἐφάπτονται δεικνύντες ἀγνωμοσύνης μαρτύρειν τὸ πῦρ. Huc ſpectat Maro Æneid. 12. cum ait: *Tango aras mediosque ignes.* Item: *Arasque tenentem Audiit omnipotens.* Sunt qui etiam ab arcarum ſimilitudine nomen arceſſant, quod ſicut illæ in vrbe ſunt puræ, ita & aras Deorum puras eſſe oporteat. Alii vocatam hoc nomine voluntab imprecationibus, quas ἀρὰς nominant Græci, Iſidorus, quod victimæ accenſæ ardeant in iis. Qua autem forma in dedicandis aris & templis ſint vſi veteres, conſtare (opinor) poterit ex illa verborum forma, qua vſum C. Domitium Valentem, præeunte C. Iulio Seuero Pontifice, refert Georgius Fabricius *1. Antiquitatum.* Solebant autem apud veteres aræ verbenis vinciri, id quod non ſolum ex Terentio intelligi poteſt, verum etiam ex Flacco, qui *Ode 11. libri 4.* canit:

Ridet argento domus, ara caſtis
Vincta verbenis auet immolato Spargier agno.

Arabia regio inter Iudæam & Ægyptum trahere fertur nomen ſuum, ſed fabuloſe, ab Arabo Apollinis & Babyloniæ filio. Triplex illa: *Fœlix*, quæ aromata producit: πετρώδης vel *Petrea* dicta ab oppido *Petra*, celebris vrbe Medina, in qua ſepultus Pſeudopropheta *Machometh*, vel (*vt alii ſcribunt*) Magmed Heraclii tempore primum innoteſcens: & Arabia deſerta Straboni *Scenitis* dicta ἀπὸ τῶν σκηνῶν, id eſt, *tentoriis*, in quibus gens iſta habitare ſolebat. Hanc in prouinciam olim a Romanis redactam, legibus quoque Romanis morem gerere compulit Traianus, *vt teſtatur Ammianus libr. 14.*

Araris Galliæ Narbonenſis fluuius, Ptolemæo *Ἄραρ*, Ammiano *Sangona*, Polybio (vt vult Ia adinus in Lugdunenſi

historia) Πλέρος, auctori de fluminibus Βεργκλὸς, si modo fidem ei habemus, videtur eidem ἐν τῷ περὶ ποταμῶν ιγʹ. τὸ ἡρμόσθαι ab applicando deductus, eo quod per Allobroges in Rhodanum deferatur. Oritur in extremis Burgundiæ & Lotharingiæ finibus non procul a monte Vosego comitatum ac ducatum Burgundiæ interfecans. Iam illi nomen Lasone. Delatus autem Lugdunum vsque, vbi Rhodano miscetur, nomen suum amittit.

Aratrum ab arando nomē arcessit. Olim cum vrbem essent condituri, capacitatem loci aratro designabant. Virgilius: *Interea Æneas vrbem designat aratro.* Contra si exscindere ciuitatem volebant, & ob enorme ciuium delictum ius ciuitatis adimere, inducebant aratrum: Id quod in Carthagine, & Mediolano factum anno salutis 1163. constat ex historiis. Modestinus *ff. tit. quibus mod. vsusfruct. amittat:* Si vsusfructus ciuitati leg tur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, vt passa est Carthago: Ideoque quasi morte desiit habere vsumfructum.

Arbaces præfectus ille Medorum, qui a Sardanapalo defecit, & ad quem Ionam missum nonnulli putant, nomen traxit ab ארה discerpsit. Hinc Hebræis leo ארי Chaldæis אריא.

Arbela ciuitas in tribu Nephthali & Galilæa superiore nomen accepit, consentibus ita nonnullis, ab ארב *insidiatus est.* Fuit & eius nominis ciuitas Assyriæ, quam montem *Beli* vel *Baal* interpretantur, forte a templi religione Baali erecto. Nam הר Hebræis est *mons.*

Arbitrium ab *arbitrando* dictum, apparet ex Plauti Capt: *Ne arbitri,* inquit, *dicta nostra arbitrari queant.*

Arcadia Peloponnesi vmbo, syluis vndique & montibus instar Bauariæ cincta, vt & Arcades incolæ, quos Poeta ἄνδρας ἐπισταμένους πολέμου vocat, ab Arcade Iouis filio nominati ferūtur. Græci enim passim populorum origines ad Iouis aliorumque Deorum filias referunt, at fabulose. Qui plus salis habent, deriuant eos a Cethim filio *Iauan,* a quo Macedonum,

num, Pānonum, Latinorum & Cypriorum origo eſt. Apud Græcos Hebręum nomen exprimunt voce ἀρκέται, vel potius ἀρχέται, quæ Cetæos montanos ſignificat. Regionem enim Arcadiam montanam eſſe tradunt, inprimis vero Poetę. Suidas & alii faciunt eos, αὐτόχθονας, i. *indigenas*. Quod an ſit verũ, cum proditũ memoriæ ſit, Græciam primũ a Barbaris inhabitatam, merito quis in controuerſiam vocet. Maxime cum plurimi Græciæ populi eo nomine ſe iactitauerint. Scribit enim Suidas Thebanos quoque hoc nomine ſe appellaſſe, cum tamē Phœnicum colonia ſit eo deducta. Quin imo Athenienſes eo nomine ſunt gloriati, non ferentibus id rurſus Dorienſibus, qui hos ἐπήλυδας, id eſt, *aduenas*, non indigenas vocabant. Præter hos omnes Ægyptii quoq; voluerunt haberi αὐτόχθονες, velut in terra ſua, vel ex terra nati cicadarum inſtar, quarum effigies Athenienſes gerere ſolebant, τεττιγοφόροι propterea dicti. Atque Athenienſes ab Ægyptiis oriundos aſſerit Diodorus. Magnis ergo difficultatibus hæc gentium origo eſt inuoluta: Nec penitus fides adhibenda ſuam antiquitatem prætendentibus, niſi certis ex argumentis cōſtet, originem eas trahere ab illis, qui poſt Babylonicam cōfuſionem in aliquam regionem deducti ſunt, eandemq; nũquam cum aliis ſedibus commutarunt. Namque ita indigenarum nomen accipiendum eſſe contendere auſim cum doctiſſimo viro Suffrido Petri Friſio gētili meo. At quo non prorumpit hominum audacia? Eidem Arcades credi voluerunt προσέληνοι, quaſi quos terra edidiſſet vel ante Lunam. Cuius rei meminit Ouidius his verbis;

Orta prior Luna (de ſe ſi credimus ipſi)
A magno tellus Arcade nomen habet.

Et Statius Thebaidos 4.

Arcades huic veteres aſtris Lunaq; priores.

Inanis perſuaſio hæc inde forte inualuit, quod excelluerint vetuſtate inter Græcos, *vt ſcribit Strabo*. Cumque gentis primordia longa ſerie colligere & recenſere non poſſent, incredibilem vetuſtatem prætenderunt. Quin Xenophon tradit ſolos eos *indigenas Peloponneſi* fuiſſe.

Archangelus angelorum summus, *Archiepiscopus* episcoporum summus, *Archimimus* mimorum primus & princeps, *Archiatros* medicorum princeps, *Architriclinus* qui apparando conuiuio præest, *Architectus* ædificiorum structuras erigens, & machinas inter alios præcipue struens: Quibus nominibus omnibus origine Græcę ἀρχων, id est, *Princeps* compositionis auspicium dedit. Extrema syntheseos pars per se nota est vnicuique.

Archontici hæretici ἀπὸ τῶν ἀρχόντων vel ἀρχῶν, id est, *Potestatibus* nomen trahunt, quas illi velut Deos quosdam secundarios habebant angelorum etiam ipsorum patres. Ab his mundum conditum aiebant. Resurrectionem carnis negabant. Tetra hæc pestis spargere cœpit virus suum sub Constantio Constantini Magni filio *vt ait Epiphanius.*

Arcticus circulus ἀπὸ τοῦ ἄρκτου, id est, *vrsa*, a cuius priori pede describitur, nomen inuenit. Descriptus est, ille a Gemino præstantissimo scriptore, *vt & Scaliger notat in Manilium*, his verbis: ἀρκτικὸς μὲν οὖν ἐστὶ κύκλος ὁ μέγιστος τῶν ἀεὶ θεωρουμένων κύκλων, ὁ ἐφαπτόμενος τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον, καὶ ὅλος ὑπὲρ γῆν ὑπολαμβανόμενος, ἐν ᾧ τὰ κείμενα τῶν ἄστρων οὔτε δύσιν, οὔτε ἀνατολὴν ποιεῖται, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς περὶ τὸν πόλον στρεφόμενα πολεῖται.

Arcturus stella supra media Arctophylacis crura, vt scribit Proclus in libello *de sphæra*, quasi ἄρκτου οὐρὰ, id est, *Vrsæ* (nempe maioris) *cauda* nomen accepit. Seruius in Virgilio collocat eum pone caudam in signo Bootæ, qui plerisque idem cum Arctophylace censetur, vt Arato, qui canit hoc modo:

ἀρκτοφύλαξ, τόν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι βοώτην
οὕνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται ἄρκτου.
καὶ μάλα πᾶς ἀείδηλος, ὑπὸ ζώνῃ δὲ οἱ αὐτὸς
ἐξ ἄλλων ἀρκτοῦρος ἑλίσσεται ἀμφαδὸν ἀστήρ.

Quæ Cicero reddidit in hunc modum:

Arctophylax, vulgo qui dicitur esse Bootes,
Quod quasi temone adiunctam præ se quatit vrsam,
Huic autem subter præcordia fixa videtur.

Stella

Stella micans radiis, Arcturus, nomine claro.

Aliquando etiam accipitur pro ipso Boote. Vnde Suidas: ἀρκτοῦρος λέγεται καὶ αὐτὸς ὁ βοώτης.

Ardea auis quæ culpat aquas, cum nesciat ipsa natare, ab *ardua* dicta, quod volet in altum. Quare & Seruius quasi *arduam* dictam *ardeam* scribit in istum Virgilii locum: *Notasq; paludes Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.* Est & eius nominis Latii ciuitas ita nominata a regionis ardore, quo respexit Martialis, vel potius ab augurio auis Ardeæ, quæ Græcis ἐρωδιὸς est παρὰ τὸ ἐν τοῖς ἕλεσι διατρίβειν, sic affirmante Gaza. Huc sane respexit Maro Æneid. 7. cum cauit;

Quam dicitur vrbem
Acrisioneis Danae fundasse colonis
Præcipiti delata noto: Locus Ardea quondam
Dictus auis, & nunc magnum manet Ardea nomen.

...ea, quod frumenta in ea *terantur* & *arescant*, dicta Var...ni. Festus ita ab *arescendo* deriuat, vt ad locum ipsum refe...quæ generare potest nihil. A similitudine huius appel...tur & areæ loca in vrbe pura, & vacua, non ædificiis con...cta.

...*pagus* Græce ἄρειος πάγος *martius vicus* nomē *teste Pau...nia Atticis*, adeptus suum, quod Mars ibi Primus Halir...io interfecto iudicio se sistere fuerit coactus. Hic sena...reopagitarum, quem velut alteram ancoram populari ...rio adhærere voluerat Solon, iudicium exercebat de ..., vulnere de industria facto, de incendio, veneno, si ...o dato necem attulisset, & parricidio, iis tamen exce...ui adulterum deprehensum cum vxore interfecissent. ...uam actio intenderetur, cogebantur actor & reus ...imo se iureiurando obstringere, & bis inde caussam ... Iudices autem sedebant in duobus argenteis sca...quorum vnum, *teste Pausania*, Contumeliæ, alte...pudentiæ dicebant, atq; ita noctu & sub dio summo ...ntio audiebant caussas, ademta conciliandorum affe...cultate, ne iudicū animus a norma recti deflectere...

vt eſt apud Hermogenem. Inter iudices, qui numero erant nouem, erat & regi locus, qui corona, *vt ait Pollux*, depoſita iudicabat. Athenæus prodit ex Hyperidis ſententia *libro 13.* ſi quem in caupona cœnaſſe comperiſſent, prohibuiſſe eum aſcendere in Areopagum. Eoſdem puerum damnaſſe, qui oculos coturnicibus eruerat, ſcribit *Quintilianus*. Diligenter etiam inquirebant, quid ageret Athenienſium vnuſquiſque, vel quo quæſtu ſe ſuſtentaret, *auctore Valerio*. In numerum eorum cooptabatur nemo, niſi & ſtemmate nobilis, & perſpecta virtute dignus cenſeretur Græciæ totius iudex, ſicut in Areopagitico Iſocrates prodit. Vtrum Solon Senatum hũc inſtituerit, dubitant eruditi. Etſi enim Plutarchus affirmet, ex Iſocrate tamen colligi non poteſt. Neque Laertius vllam inſtitutionis mentionem facit in eius vita. Sunt qui ante Solonem fuiſſe produnt, ſicut intelligi poteſt ex illis, quæ de Marte *(fabuloſe tamen)* prodita leguntur memoriæ.

Argonautæ, ſeu nautæ nauis Argus, qui ad vellus aureum rapiendum nauigarunt Colchos per Phaſidem duce Iaſone, quique in vrbe Cyzico templum exſtruxerunt Rheæ, Ioui Vrio, vt Eteſias placaret, ſacrificarunt, *vt refert Apollonius, lib. 2.* Sed de illis alias plura.

Argos Peloponneſi oppidum Ptolemæo, quibuſdam videtur dictum ab Argo Phoronei nepote. Quare quidam etiam φορωνικὸν vocant, *vt refert Pauſanias*, necnon Stephanus, apud quem dicitur ſimul ἰάσον & δίψιον. Strabo habet πολυδίψιον καὶ φορωνικόν. Euſtathius tradit a Sophocle nominatum ἀωεικὸν καὶ ἱππόβοτον. Ex quibus appellationem vltimam apud Homerum quoque inuenias Iliad. γ, vt & apud Theocritum εἰδυλλ. λα. Ita & Euripides in Iphigenia ἄργος ἱππεῖον vocat. Aptum equis dicit Horatius Homericum illud epithethon exprimere volens *lib. 1. Ode 7.* Plinius in hoc tractu duo oppida cõmemorat, quorum vnum Hippium, alterum Dipſium vocat. Nec omittendum interim aliquos ad Argum Iouis & Niobes filium (ſed fabuloſe) originem referre, nonnullos ad Argiuos, qui huc nauibus aducti ferebantur. At

incerta

incerta hæc omnia, fuisque difficultatibus & tenebris inuoluta. Apud Poëtas legas passim, Iunonem hanc vrbem, vt & Mycenas Spartamq;, magna prosecutam fuisse beneuolētia. Eadem de patria Homeri ausa contendere iuxta vetus illud:

ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου
σμύρνη, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι

Argumentum oratio rei dubiæ fidem faciens, dictum Isidoro, quasi *argute inuentum*. Alii ab arguendo deriuant, vnde & nomen argumentationi, quam Cicero tamen ita ab argumento distinguit, vt argumentum sit ratio dubiæ rei fidem faciens, argumentatio argumenti explicatio: petuntur argumēta ex locis Dialecticis, qui sunt velut signa & indices, manusque mercuriales ipsa argumenta monstrantes.

Aristæ partes spicæ acutissimæ & summę, nomen habere vidētur Grammaticis, quod primum arescant.

Arma ab hostibus arcēdis dicta existimat Varro, Festus ab *armis*, id est, *humeris*, a quibus illa dependent. Tolerari potest vtrumque: Etsi posterius etymon literarum affinitate præualeat. Quid eorum appellatione contineatur, expressit Iunianus Nouella περὶ τῶν ὅπλων 87. quæ nolumus loco suo mouere. Quoad etymon Varronis recte cum Caio Iurisconsulto fustes simul ac lapides aliaque huiusmodi ad hostes arcendos comparata dixerimus arma. Et iam vsus recepit omnium generum instrumēta eo nomine complecti. Quamquam rusticorum arma dicuntur rastra, ligones, crates, aratra, & similia. Ait quippe Virgilius: *Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma*. Apud eundem legimus & *arma Cerealia*. Cicero in Oratore: *Sed videant, quid velint, ad ludendum ne, an ad pugnandum sunt arma sumturi*. Arma Scholastico quis etiam nescit. *Coquinaria arma* dixit Plautus. Quin & fraudes insidiæque dicuntur arma Virgilio, cum ait: *Et quæ sint conscius arma*. Apud Poetam Apollonium etiam ὅπλον de nautico fune accipi inuenias. Et Homerus Odyss. ζ. ὅπλα τρέφει στερεῶς κατέδησεν. Apud Romanos Velites & Pilares iussi gladium, pila, parmamque. Qui hos ætate ex-

cedebant, appellabantur hastati, qui armaturam ferebant. Splendentibus armis militem incedere volebat Auidius Cassius, qui quoq; Syriacis legionibus luxuria diffluentibus singulorum arma septimo quoq; die inspexit. Arma item pleraque Romanorum ex ære fuisse haud ignorandum. Quippe prius æris quam ferri vsus innotuit. Ideoq; χάλκεα, id est, *ænea arma*, pro ferreis accipi apud Poetas inuenias. Apud Græcos iure militari cautum constat, si quis scutum in acie amisisset, vt capite lueret. Si gladium, vt leuiori afficeretur pœna, quod plus sit, se incolumem ab hoste tueri, quam hostem perdere, etiam cum sua pernitie.

Armenia quæ duplex est, *Maior & Minor*, nomen accepisse creditur ab Aram filio Sem. Significat autem Aram hominē elatum corde & dignitate. Alii a montibus trahunt, qui eam circum quaq; cingunt Etenim הר Hebræis est *mons*. Ita *Bergensis ditio* in Germania a situ montoso nomen arcessit. Sacræ literæ vsurpant nomen *Ararat*, quod exstat *Genes. 8. Reg. 19. Esaiæ 37. Iere. 51.* Neq; abludit Armeniæ nomen. Arias Montanus existimat Armeniā maiorē, q̄ *Turcomania*, est Mercatori, ab Hebræis dici *Aram*, Minorē *VS* & *Ararat*, Hāc quōdā ademta Mithridati post cęsas copias apud Gabyrā ciuitatē ad se transtulerunt Romani. Victus ibidem, a Pompeio nocturno prælio, direptis castris, & quadraginta millibus cæsis, *vt monet Eutropius Romanæ historiæ lib. 6.*

Armentum Varroni ab arādo dictū, q꜒ eā maxime ob caussam cōpararēt boues, vt aliquos inde ad arandum deligerent: Vt armentum sit appellatum quasi *aramentum*. At Festus id pecoris genus appellat, quod ad armorum genus idoneum est. Varroni astipulor, cum quo facit & Alciatus, imo Modestinus, qui scribit *l. seruis. ad fin. ff. de legat. 3.* armento legato boues contineri, non etiam ouium aut caprarum greges.

Armilla ab armis vocata. Etenim antiq brachia cum humeris armos dicebant, *vt in Romulo scribit Plinius Secundus*. Donati leguntur armillis ab Imperatorib. viri in militia versati & militarib. munerib. functi, sicut & milites gregarii quādoq; ob strenue nauatā in bello operā aut editū facin⁹ p̄clarū aliquod

Arnon

Digitized by Google

Arnon torrēs Moabitarum in tribu Ruben, qui in mare mortuum tādē effunditur, deriuatur a רנן quod *exclamare* & *exsultare* præ lætitia significat. Vnde forte vocabulum *rana*.

Arphad ciuitas in Damascenorum terra apud Ieremiam descendere videtur ab אור luce, & ברה *redemit*.

Arrha vel arrhabo partem significans pretii in ipsa venditione pacti, quæ certos nos facit de eo, quod est residuum, persoluendo, descendere videtur Isidoro a re, pro qua datur: Aliis a Græco ἀῤῥαγὴς, quo quid *firmum infractũq;* significatur.

Ars an ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, i. *virtute* nomen arcessit? Ita visum Grāmaticis qbusdã. Quare & veteres artē ꝓ virtute accepisse, notatũ a Diomede. Quin teste *August. lib. 4. de ciuitate Dei*, ars ipsa bene recteq; viuēndi virtus a veterib. est definita. Nõ desunt quoq;, q idē nomē ab arãdo deducũt satis inepte. Artis definitio exstat apud Lucianũ, & Prolegomenis Hermogenis talis: τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐκ καταλήψεων συγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ, i. interprete Quinctiliano lib. ● c. 18. *ars est, quæ constat ex præceptionibus consentiētib. & coexercitatis ad finem vtilē vitæ.* Etsi apud Hermegenē legas, ἐκ καταλήψεων.

Artium genera ponuntur quatuor: Vnum θεωρητικὸν qđ in cõtemplatione & rerum cognitione consistit, qualis *arithmetica, astronomia, Physiologia*: Alterum πρακτικὸν, quod vbi cessauit ab actione, nullum potest ostendere opus, qualis *ars saltatoria*: Tertium ποιητικὸν factiuum in operis consummatione finē accipiēs, qualis *ars pictoria, fabrilis & statuaria*. Quartum κτητικὸν acquisitoriũ, cũ studio & labore aliquid acquiritur, qualis *ars Piscatoria & Venatoria*. Ad primum genus refertur cum Dialectica, tum Rhetorica, ad tertium Medicina.

Arsacidæ dicti Parthorũ reges ab Arsace Scyta, qui latrociniis memorabilis, cum oppressisset Mandragoram Seleuci ꝑfectum, quo tempore L. Mãlius atq; Attilius Regulus cõsules erant, Hyrcaniã occupasset, Seleucũ profligasset, Parthorũ opes potētiãq; inprimis cõfirmauit. Eo. n. mortuo affectarũt hoc nomē, q subsecuti sunt reges. Ita Atheniẽsiũ reges *Cecropidæ* sunt dicti a Cecrope, Imperatores Romani Cæsares a Cęsare Iulio, Ægyptiorũ reges Pharaones a quodã Pharaone.

Arsinoe ciuitas Cyrenaica seu Pentapoleos, quam Ptolemæus

Digitized by Google

condidit nomine Philadelphus, inque gratiam vxoris fratris sui Arsinoes sic appellauit, teucheira alias dicta. Straboni ciuitas est Ægypti ad Nilum, quæ olim Crocodilorũ dicta ciuitas est, nisi forte hanc aliam quis dixerit. Stephanus nominat *Taucheiram*, & alio loco ταχείραν. Mercatori dicitur *Toacara*, Oliuerio *Trochara*.

Artabazes Armeniæ rex & Ponti, filius Mithridatis, iuxta quorundam coniecturam conuenit cum vsitata Turcis appellatione *Bassa*. Sicut & Turcorum nomina, qui in ea sunt dignitate, cum eadem formare & cõponere videmus Paulum Iouium. Vt Artabazes sit idem, quod *Magnus Bassa*.

Artaxerxes, chaldaice ארתחשׁשׁתא, *magnum & strenuum bellatorem* significans, nominis originem habet a רתח *efferbuit, incaluit*, & שׁחת *interemit, vastauit*.

Artemon quasi erectus temo, trochlea est, *vt docet libr. 10. Vitruuius*, qua trahuntur in nauibus funes, & armamenta explicantur. Bayfius tamen maius velum, Alciatus ascititium velum interpretatur. Græcis dicitur ἀρτέμων, Plutarcho ἀκάτιον. Erasmus Actorum 27. interpretatur *antennam*.

Arteria Philareto *de pulsibus libro* & pluribus aliis nuncupatur ἀπὸ τοῦ τηρεῖν τὸν ἀέρα, quod aerem spiritumque vitalem seruet. Aliis placet deriuari παρὰ τὸ αἴρεσθαι, quod est, *attollere*. Aristoteles vult inditum nomen διὰ τὸ ἠρτῆσθαι τῆς καρδίας, *quod dilatetur cũ corde*: Alii παρὰ τὸ ἀρτᾶν, quod *venas secum suspendat*. *Spiritus semitam* appellat Plinius, *spiritus conceptaculum* Agellius, ὁδὸν τοῦ πνεύματος Pollux, loquentes omnes de aspera arteria. Etsi alioqui aliæ arteriæ quoque ex corde ortæ & propagatæ spiritum atq; adeo calorem vitalem sanguini impartiant, & vicissim ex venis sanguinem hauriant, tanquam nutrimentum, vehiculum & recreationem spirituum. Certum enim est, eas συναναστομοῦσθαι ταῖς φλεψὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, vt Galenus loquitur. Motum earum, quem Græci σφυγμὸν, Latini *pulsum* appellãt, maxime explorant Medici in ea parte, quæ diuaricata iuxta flexum cubiti & maxime superficiaria excurrit ad os radii prope καρπὸν, in quem locum mittuntur digiti, vt de virtute cordis & spirit⁹ vitalis cõstare queat.

Artorytæ

Artorytæ vel *Artotyritæ*, eidem Epiphanio cum Pepuzianis, nomen traxerunt ἀπὸ τοῦ ἄρτου *pane*, & τυροῦ *caseo*, quos offerre solebant Dominicam cœnam corrumpentes. Errori suo prætexebant primorum hominum morem offerentium terræ & ouium fructus, *vt refert Augustinus*.

Aruales fratres dicti sunt sacerdotes, quos Romulus instituit primus, seq; inter illos duodecim numero appellauit fratrē, ab aruo scilicet, id est, *agro arato*, sed nondum sato. Quamquam nutricem Romuli Accam Laurentiam semel in anno sacrificantem pro agris, duodecim eius filiis sacrificium præcedentibus, hunc ritum iam pridem incoasse affirment aliqui, & Romulum, vno ex filiis defuncto vita, in mortui locum successisse, atque ita cōtinuatum hunc ritum, cum collegio Arualium fratrum. De terminis motis hos cognouisse docet erudite Cuiacius 11. *Obseruat. cap. 5.* ex glossis veteribus, in quibus scriptum exstabat hoc modo; *Aruales sodales*, οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δικαστῇ. Contra Turnebus Aduersar. *libro 21. cap. 1.* non de terminis hos iudicasse scribit, sed alios iudices, mutuato nomine a fratrum Arualium vocabulo. Insigne eorum erat, infula alba cum spicea corona. Nam & Accam in isto sacrificio talem coronam dedisse Romulo testantur aliqui. Vide plura apud Agellium, *lib. 6. c. 7*.

Aruspex aliquibus ab *ara*, id est, a sacrificiis, vel potius victimis inspiciendis in ara nominatus videtur. Vide *Haruspex*.

As ab ære deducitur Varroni. Eiusdem appellatione complectuntur Iurisconsulti hereditatem. At alias de eo plura.

Asbestos idem cum lapide amiantho sic dicto, quod ignis non inquinet ipsius splendorem, etiamsi in eum coniiciatur sordidus, sed potius extrahatur nitidus, pariter nomē suum accepit, quod accensus non exstinguatur, factis ex eo in lucernis thryallidibus, donec aliquid olei superfuerit. Linum esse aliqui putant. Plinius appellat viuum, *lib. 19. cap. 1.* Zoroastres Bostrychiten, quod similis esset asbestos pexis muliebrum crinibus. Aliis Polia & Corsoides est dictus. Pausanias

Digitized by Google

Caryſtinum dixit, quod *ad Caryſtum* effodiatur. Et quia ſimilitudinem habet cum alumine ſciſſo, dicitur etiam alumen a quadrigario. *Ardentes*, inquit Plinius, *in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis, quàm poſſent aquis.* & me puero a fide dignis cõmemoratum ſępius, viſas conſimiles mappas, igni videlicet ſplendeſcentes, apud comitem Megenſem Friſiæ præfectũ, qui in Comitis Arenburgenſis ſucceſſerat locum. Athenis quoq; aureæ Mineruę lucernæ, quam Callimachus fecerat, inerat thryallis ex lino Caryſtio, *vt Pauſanias ſcriptum reliquit*, id quod & hodie in multis regionibus eſt vſitatum, ait Agricola. Traditum pariter Brachmannos Indorũ Philoſophos ex eo veſtes ſibi confeciſſe. Quin funebres regum tunicæ inde fieri ſolitę, vt corporum cinis a lignorum cinere ſecluſus condi poſſet ſepulcro. Quanquam autem Plinius ſcribat linum hoc (ſic enim vocat) rarum eſſe inuentu, cumque inuentum fuerit, excellentium margaritarum pretia ęquare, tamen hodie ſatis vili pretio vendi, cum in Norici metallis magna eius exſtet copia teſtatur idem Georgius Agricola. Certe nihil aliud eſt, quam plumoſum illud alumen, quod exſtat in officinis medicorũ, quippe ſciſſilis & friabilis lapis. Qui cum etiam manib. neatur atque texatur, lini quoq; nomen promeruit.

Aſcalon vrbs Paleſtinæ Ptolemæo, componitur ab אש *igni*, & קלון *ignominia*.

Aſcanes ſiue Tuſcones, die duntſchen/nomine ſimul & genere, vt quibuſdam placere video, deſcendunt ab Aſcenetz filio Gomer, nepote Iapheth. Olim iſti incoluerunt Armeniam, nunc Germaniam, *vt volunt eidem.* Etſi Tacitus haud leuib⁹ coniecturis euincere conetur αὐτόχθονας ſiue indigenas eſſe Germanos. Suffridũ vide *li. 1. c. 5. de Friſiorum origine.* Significat autẽ Aſcanaz ſacerdotem ignis, deriuata appellatione ab אש *igni*, & כנה *baſi* vel כהן *ſacerdote.* Quod dixi ab Aſcenetz deſcendere Germanos, affirmari quoq; video ab Euſebio *in Chronicis*, & Hieronymo *in Hebraicis quæſtionibus.* Nec refert appellari eos a nobis die Teutſchen. Etenim Aſcenaz, *vt plurimi eruditi cenſent*, cum Tuiſcone eſt idem, a quo etiam pa-

gus vel

gus vel cœnobium Tuitium e regione Coloniæ inq; Vbiorum finibus nomen etiamnum seruat.

Asciburgum Taciti, quod aliqui cum Althamero Cymbricam interpretantur in Cliuensi ducatu, alii cum Rhenano Doesburgum in Celdria, conflata vox est ex πύργου *turri*, & *Asci* proprio, vt reor nomine.

Ascites Hydropis genus ἀπὸ τοῦ ἀσκοῦ, id est, *vtre* appellationem trahit, quod, cum in eo intumuerit abdomen, siquidem cõcutiatur, sonitum reddat, qualem vter non omnino aqua repletus edere solet, si modo in hãc, modo in illam partem deuergas. Plus enim in eo se humoris promit, quam spiritus, ideoque opponitur ei *Tympanites*.

Asdod vrbs Palæstinæ, Hebræis alio nomine *Azotus*, vt testatur Hieronymus, nominis originem trahit ab אש igni, & דוד dilecto. Vrbem hanc vndetriginta annos oppugnatam & obsessam a Psammetscho, qui in Ægypto quatuor & quinquaginta annos regnauit, tandemque expugnatam, apud Herodotum inuenias *lib. 2.*

Ascia Fabrorum dolabra, qua illi ad aspera ligna polienda vtuntur, ab ascindendo videtur dicta.

Asia pars orbis terrarum maxima, si Herodoto in Melpomene sua fidem habemus, tamq; fertilis & opima, vt & agrorum vbertate præstet, & fructuũ varietate, tum pascuorum magnitudine & rerum earũ multitudine quę exportantur (vnde *Asiaticus luxus* pernicies Romæ) iuxta Lydos fabulose a Promethei vxore est appellata, iuxta alios non minus fabulose ab Asia Martis nepote. Maxime illa Alexãdri expeditionib. innotuit. Diuiditur a Strabone *lib. 2.* in Asiam extra Taurum & intra Taurum præcipuis eius populis cõmemoratis. Quæ intra Taurum est eam *Asiam minorem* vocant, Turcæ Constantinopolitani *Natoliam*, complectiturq; *Bithyniam Galatiam, Cappadociam, Lyciam, Ciliciam, & Pamphyliam*. Herodotus nominat terram intra Halyn. Plinius auctor est olim *Chroniam* dictam, dein *Thessaliam*, postea *Maliandem*. Põste quãdoq; iunctam Asiam Europæ a Xerxe rege Persarum, cui non notum ex historiis? Sed de ea expeditione videndus Herodotus, & alii scriptores Græci.

Digitized by Google

Asinarij appellati sunt olim Iudæi ab Ethnicis Molone & Appione Alexandrino, quod aureum asini caput in templi sacrario asseruarent ac adorarent, eo quod Mose duce asinorum beneficio inuenissent aquas. Proditum id a Cornelio Tacito *Annalium 21.* cuius verba Tertullianus refert *in Apologetico suo.* Falsum autē omnino id esse docet Iosephus scriptor historiæ & templi Iudæorum sacerdos. Sed o insaniam! Non tantum Tacitus in hanc gentem delirat, sed & omnes veteres magno consensu, Strabo, Plutarchus, Iustinus, & apud Suidam Damocritus. Ausi & Romani crimen idem impingere Christianis, dum Christi odio hoc eos nomine appellarent. Neque id satis. Christum ipsum dedecorarunt picturis, auribus illi asininis affictis, altero pede vngula insigni, toga etiam incerta, & libro in manus tradito. Affinxerunt insuper imaginis eius titulum: *Deus Christianorum* ὀνόχηλος. Quo viso vix a risu abstinuit Tertullianus.

Asparagus dictus quibusdam videtur, quod *ex asperis legatur virgultis, & scapo sit aspero, non leui.* Ceterum cum & Græci ἀσπάραγον agnoscant, ab illis dixerim accepisse Latinos, etsi contra me stent Isidorus, Festus, & omnium doctissimus Varro. Amici equidem omnes, at magis amica veritas.

Aspis serpens, cuius ictus tam est lethalis, vt nullo fere remedio possit curari, nisi confestim partes illæ, quæ ictum eius sunt passæ, præcidantur, vel nisi propriam vrinam hauserit percussus, alioqui torpore & somno periturus, *vt scripsit Varro,* dicta Isidoro, quod venena morsu immittat & aspergat. Etsi credibilius, vocem eam Romanos a Græcis accepisse. Antiqui tria eius genera fecerūt. Quædam enim χερσαῖαι *terrestres,* quædam χελιδόνιαι *hirundinaceæ,* & aliæ πτυάδες, id est, *spuentes,* quæ vt maximæ sunt omnium, ita hoc prę ceteris habent peculiare, vt non tantum morsus, sed etiam saliua sit venenosa. Ab huiscemodi serpente lethalem sibi morsum inferri passa Cleopatra Ægypti regina, satius existimans sic mori, quam captiuam circūferri in triumpho, *vt refert Ælianus.* Incurabilem eius morsum asserit quoque Moses in Canticis, etsi tam exiguus sit, vt prope sensum oculorum effugiat

Digitized by Google

fugiat propter subtilitatem veneni. Quid, quod & Ælianus aspidis ictui vel nullum vel rarum admodum remedium inueniri tradat, & læsos vix quatuor horas superesse. Eustathius prodit eam lethiferum somnum morsu inducere, Plinius percussos corpore & somno necari. Qua de caussa somniculosam eam appellauit Sisenna. Et Nicander:

σαρκὶ μὲν οὔτε τι δῆγμα φαείνεται, οὔτε δυσαλθὲς
ἰὸς ἐπιφλέγεται, ἀκμάτου δ' ἄτερ ὄλλυται ἀνὴρ
ὑπνηλὸν δ' ἐπὶ νῶκαρ ἄγει βιότοιο τελευτήν.

Nec tamen vlla vides impressi vulnera morsus,
Nec dignus satis tumor ictum corpus adurit.
Sed qui læsus homo est, citra omnem sata laborem
Claudit, & ignauo moriens torpore fatiscit.

Asplenum ἀσπλήνιον, vel (vt alii) *asplenium*, herba, q̃ alias *scolopedrium* vocant, Pharmacopolæ *ceterach*, foliis trientalibus, iisque multis prædita scolopendriæ animalis æmulis, & ab vna radice prodeuntibus subterque flauescentibus ac hirsutis: nomen assumsit hoc suum ab a. priuatiua & *splene*, quod bene faciat spleneticis aut lienosis, imo lienem absumat. Dioscoridem vide *lib.3.c.151.* & Plinium.

Assecla, qui spe emolumenti diuites sequitur, a sequendo nomen deducit.

Asseres dictos volunt, quod parieti assideant.

Assiduus XII. Tab. legibus dictus, qui pluribus assibus atque fortunis locuples erat, *teste Alex. ab Alex. lib.6. cap.10.* Assiduus autem, qui est idem cum continuo, ab assidendo nomen deriuat.

Assyrij, qui primam Monarchiam imperii amplitudine ac diuturnitate reliquis spectabiliorem adusq; Sardanapalum obtinuerunt, quoad originem, referuntur ad Assur filium Sem, ab eodem deducto nominis auspicio. Nec discrepat nominis enuntiatio, quam Eustathius ἀσσυρεῖς fecit. Eandem originem habet Assyria, *Plinio teste*, Adiabene dicta, cuius illi sunt incolæ. Quod Dion scribat a barbaris *Attyriam* nuncupatam, imputandum est dialecto. Etymologicon de Assyria hoc modo: ἀσσυρία. ἡ βαβυλωνία ἀπὸ μ. πρῶτον ἐκαλεῖτο ἀυ-

φερέπης, ὕστερον δὲ χαλδαῖα τὸ παλαιὰ δὲ ἀπὸ ἀσσύρου τοῦ σκύθου ἀσσυρία ὡς ξενοκράτης ἐν πρώτῳ χρονικῶν. De Assyriis ipsissimet inde subtexit: ἔρηται παρὰ τὸ ἀσσύριον ἔθνος ἐπικρατήσαντα. ἐκβολῇ τοῦ κ. ἀσσαρεῖς, καὶ λέγεται, ἄσσυρες. καὶ παραγωγῇ, ἀσσύριος.

Astarte, quæ vel ex Herodiani testimonio Venerem significat (etenim ἀστάρτη, non ἀστραάρχη legendum apud eum ex emẽdatione, Clarissimi viri *Petri Fabri*) non ἐκ τοῦ ἄστρου, id est, astro denominationem habet, vt voluit non solum Suidas, sed etiam Herodianus ipse cum scribit: ἀστάρτη ἡ παρ᾽ ἕλλησιν ἀφροδίτη λέγεται ἐκ τοῦ ἄστρου ἐπωνυμίαν πεποίηκασιν, αὐτὴν γὰρ εἶναι τὸν ἑωσφόρον μυθολογοῦσιν, sed est potius vox Syriaca, aut a Syriaco vel Hebræo idiomate detorta greges, diuitias, coronam, lucos, & alia quæpiam significans. Sunt qui hoc numen peculiariter Sidoniis tribuant, vt Moabitis Chamũ, & Ammonitis Molochum. Meminit autem eius Cicero *3. de Natur. Deor.* Varro *4. de ling. lat.* Stephanus Bizantius libro περὶ πόλεων, Tertullianus aduersus Gnosticos libro, & plures alii. Ab eadem nomen trahit Asteroth vrbs regia & Metropolis regni Basan, cuius incola legitur fuisse Iobus. Quid, quod veneris vrbem intelligunt ac reddunt eruditi? Si Hebræorum tamen fontes inspicias, compositum videbitur nomen ab עשׁ stellarum congregatione vel constellatione, & תרך, quæ vox & lustrare, & certam dispositionem significat.

Astrea siue iustitia, quam de superis vltimam has terras reliquisse canit Ouidius, dicta quibusdam videtur, quod Astræi Gigantis ex Aurora sit filia, quod fabulosum esse nemo ignorat.

Astus, id est, *astutia*, Græce πανουργία originem trahit a Græco ἄστυ, oppido videlicet, in quo qui assiduo versantur, versutiores euadunt, atq; adeo astuti, quod nomen itidem originẽ suam ex opinione multorum fert acceptam eidem voci, qua olim per ἐξοχὴν significabant Athenas. Nam & ciues eius ἀστοὺς, & ἀστικοὺς dictos ex Stephano didicimus.

Astynax Hectoris fili⁹ nõ παρὰ τὸ ἀνάσσειν, quod est *regnare*, sed παρὰ τὸ ἀνακῶς ἔχειν τοῦ ἄστεος τὸν ἕκτορα sed quod sedulo vrbẽ Hector seruaret, & defenderet, nomen deduci Testis ipsius Homer. Iliad. 2 cum ait: τόν ῥ᾽ ἕκτωρ καλέεσκε σκαμάνδριον, αὐτὰρ οἱ ἄλλοι ἀστυάνακτ᾽· οἶος γὰρ ἐρύετο ἴλιον ἕκτωρ.

Asy..m

Asylum ἱερὸν ἢ τέμενος καὶ τηροῦν τοὺς οἰκέτας, inquit Suidas *sacellum* videlicet, aut locus sacer seruos aut alios eo fuga delapsos seruans, composita dictio est ab α. priuatiua, & συλάω *spolio, violo, diripio.* Nullus enim illinc diripi poterat, sed erat immunis & liber loci beneficio. Primum asylum erexisse dicitur Cadmus, cum Thebas conderet: Etiamsi alii institutum hoc ferant ab Herculis primum nepotibus. De aliis eius generis templis aut ædificiis locisq; nihil hic addam amplius. Id dico: Cum propter impunitatem huiusmodi locorum beneficio indultam enormia committerentur scelera, tandem Tiberium Cæsarem, ne ea forent in posterum impunita, abrogasse, & antiquasse inueteratas asylorum immunitates.

Atauus nominatus Festo, quasi aui sit tata, id est, *pater*: Quæ vox a pueris primū balbutientibus proferri solet. Hinc Cato: *Cum cibum ac potionem pappas ac buas docent, & matrem mammam, & patrem tatam.* Martialis quoq; lepidus Poeta, atq; vtinam non tam obscœnus, q̃ doctus, vetulam quādam irridet, quę iam ætate confecta puerilibus verbis vti solebat *matrem* appellans *Mammam*, & *patrem tatam.*

Ate Iouis filia iuxta Homerum nomen deducit a verbo ἄτω vel ἄω, id est βλάπτω *lædo*, sicut & Poetæ versus indicat sic se habens πρέσβα διὸς θυγάτηρ ἄτη, ἣ πάντας ἀᾶται. *Ate prisca Iouis Procles, quæ læserit omnes Mortales.* Huic Noxæ repellendæ & placandæ oppositæ sunt Litæ Iouis filiæ tanto tardiores, quanto grauior est Ate.

Athamas non admirandus, nomenque filii Æoli eiusdemque Thebarum regis, nomen deducit ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν, id est, *admirando*, quam actionem adimit illi α. priuatiua.

Athenæ, vrbs nobilissima Græcię & alter eius oculus, ingeniorū & eruditionis fons, vbi nunc tantū dirutorū mœniū rudera & piscatorū casulæ cimicum improbitati admodum obnoxiæ, vt ex fide dignis habeo, quam ab Attio quadrurbem vocatā scribit Festus, etymi occasionē traxerunt a Minerua, quæ est Græcis ἀθήνη. Sunt illæ Pomponio Melæ *lib. 2.* clariores, q̃, vt debeant indicari. Euripidi apud Athenæum dicuntur ἑλλάδος ἑλλάς, id est, *Græcia Græciæ*, seu *Græcia com-*

pendium, Thucydidi πόλις πρώτη ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ παίδευσις Ἑλλάδος. Diodorus nominat κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον. Strabo σοφῶν οἰκητήριον, Aristides σοφίας πρυτανεῖον, Demosthenes ὀφθαλμὸν Ἑλλάδος. Quod autem aliqui ciuitatis nomē ab Adonai Hebraica voce deducunt, eo quod Cecrops conditor vrbis (nam hinc *Cecropidæ* dicti) Ægyptius fuerit, & proinde consuetudinem habuerit cum Hebræis, plane reiiciendum existimo. Equidem a Minerua, quæ vrbis Dea tutelaris fuit, deriuant omnes, *vt & Seruius Georgic. 1.*

Athletæ, qui olim circumduci a præcone solebant, vt publice inquireretur in eos, & nudi decertabant, vnde illa ἀποδύνει καὶ ἀπογυμνάσασθαι apud Thucydidem, sicuti Pollux Onomastico notat *lib. 3. cap. 30.* quasi ἄθλιοι, id est, *miseri* sunt dicti Galeno ad Thrasybulum. Nullum quippe hominum genus hoc genere calamitosius. Nolo quidquam tanti viri auctoritati decisum. Alioqui non male ab ἄθλων, quod fit per syncopen ab ἀέθλων, id est, *certaminibus* deflecti queant.

Atilia lex de dedititiis, quam tulit L. Atilius Tribunus plebis de dedititiis, vtpote Campanis, Attelanis, Calatinis, & Sabatinis. Fuit & alia Atilia Marcia, quam tulere L. Atilius & C. Marcius Trib. Pleb. C. Iunio Bubulco Bruto II. Q. Æmilio Barbula II. Coss. anno CDXLII. vt tribuni militum seni a populo crearentur in quatuor legiones.

Atinia lex de vsucapionibus lata a quodam Atinio, ne videlicet vsucapi posset res furtiua, sed eius perpetua foret auctoritas nisi venisset in eius potestatem, cui fuerat surrepta. Meminit eius Agellius *lib. 17. c. 7.* Paulus *l. 4. de vsurpat.*

Atlas Phurnuto nominatus videtur ὡς ἀπαλαιπόρως ἀποδίδωσι τοὺς ἐμπεριεχομένους ἐν αὐτῷ λόγους. Vide cetera apud eundem. Ab hoc Atlante Promethei fratre mōs Atlas dictus, quem Herodotus cœli columnam dici scribit ab indigenis. Situs hic in interiore Libya (nam alter eiusdem nominis proximus est Herculis columnis) nunquam diuulsis ab eius cacumine nubibus, nec æstate, nec hyeme ob altitudinem. Ideoque fabulantur Poetæ suis eum humeris olympum ferre: Item in eum Atlantem Mauritaniæ regem conuersum, atque mutatum,

cui Virgilius eam etiam attribuit formam, vt caput pinniferum cinctum atris nubibus vento & imbri pulsari canat, humeros niuibus tegi, mento flumina pręcipitari, barbam glacie rigere. Ab eodem proculdubio nomen habet insula Atlantis, cuius Plato meminit in Timæo & Critia, quam Mercator, & alii, non pauci Americam esse contendunt. Atlanticas insulas duas angusto admodum freto disiunctas describit Plutarchus *in vita Sertorij*. Beatas illas ac fortunatas, & decem stadiorum millibus ab Africa remotas scribit. Plinius quoque duas numerat in Atlantico mari, Ptolemæus sex. Sunt qui *Spagnolam* & *Cubam* esse volunt. Diodorus Siculus commemorat *libro 4.* amplissimam quandam insulam occidui oceani prope Africam nomine Tritoniam, in qua habitauerint Atlantini. Meminit & eius Proclus in Timæum, Marcellum quendam Æthiopicarum rerum scriptorem citans ad eam historiam confirmandam. Plato cum in Timęo, tum in Atlantico, Asia & Africa maiorem affirmat; nec fictam, sed veram esse Platonis sententiam docet Strabo *lib. 2*; quo veteribus omnibus constiterit, esse extra habitatum a nobis orbem insulam Atlantidem quandam, etsi discrepent in designando ipsi loco, vt ex præcedentibus apparet, populos huius non somniare, scriptum reliquit Plinius *vltimo capite lib. 10.* Quod si verum, necesse est, spiritum in eis phantasticum pari semper tenore prohiberi a spissis vaporibus ascendentibus ad cerebrum, quo minus rerum sensibiliũ formas ab exterioribus sensibus in apprehensiuas virtutes moueat, quod profecto admiratione fuerit dignum.

Atreus, filius Pelopis & Hippodamiæ, rex Mycenarum, dictus videtur Platoni in Cratylo ab eo, quod Græcis est *ἀτηρὸς noxium*, vel *ἄτρεον* id est, *intrepidum*.

Atrienses, serui, qui atriis & liminibus ædium præponebantur, quos Apuleius *2. de asino aureo* ad limina appellat, existimat Oldendorpius eos fuisse, qui aliis præficiebantur, quiq; negotia procurabant, debita exigebant, & reliquis seruis sua distribuebant alimenta. Etymo nostro astipulatur Varro *7. de ling. lat.* cũ inde dictũ Atriẽsem adfirmat, quod atriũ tueatur,

Meminit huius generis seruorũ Alphenus *l.in. lege ff. de verb. significat.* Vlpianus *l.1.§.caupones.ff.de naut. caup. stab.* vbi eos Mediastini opera perfungi scribit, qui ipse inde nomen inuenit, quod medias balnei partes teneret, id est, in medio lauantium staret, *teste Prisciano Grammatico.* Dices. An ergo Atriensis idem cum Mediastino? Scribit Nonius non solum eum balnearum, sed etiam ædium ministrum & curatorem fuisse. Quatenus ergo ædes curabat, potuit in hoc munere eius vices Atriensis subire. Videntur eidem in iure Supellecticarii dici, quod supellectilem omnem, signa, tabulas, argentumque cælatum custodirent, tergerent & exponerent, quemadmodum ex vltimo Ciceronis Paradoxo, Columellę 12.*& aliis ex locis* constat.

Atrium, ædificii, genus dictum volunt, quod sit atrum ex culinæ fumo: vel potius, quod ædificii id genus Atriæ, quæ est vrbs Hetruriæ alias *Æthra* dicta παρὰ τὸ τὴν αἴθραν ἀσ-κεῖν, ob auguriorum scilicet peritiam, sit primum inuentũ: Vel quod oriatur a terra, quasi *Aterreum.* Hæc ex Festo, Seruio, & aliis. Verum enimvero an non potius ἀπὸ τοῦ ἀ-θρεῖν, id est, *videndo* deduci queat, quod in ædibus hic locus maxime conspicuus sit? Politiores asserunt locum esse sub dio, qui Græcis est αἴθριον, sæpius ὕπαιθρον, Terentio *impluuium*, nonnullis peristylium, eo quod in medio aream sub dio columnis cinctam haberet. Ita illi, notationem Varronis rident. Iam pro magnatum palatiis accipi solet, vt & apud Iuuenalem & Virgilium, cui in ea significatione μέγα-ρον respondet. Animaduerto quoq; pro prima ædium parte accipi apud bonos auctores. Ait enim Vitruuius *lib. 6.* Earum autem rerum non solum erunt in vrbe ædificiorum rationes, sed etiam ruri, præterquã quod in vrbe atria proxima ianuis esse solent. Seruabatur atrium ab Atriensibus seruis, quorum multa in iure mentio. Et quia excitari solebat in eo ignis, vt consequi videtur ex imaginibus fumosis, quas collocat ibidem Iuuenalis, reiiciendam haud prorsus dixerim primam illam notationem ab atro colore sumtam. *Atroces*, inquit Festus, appellantur ex Græco, qui *atrocia appellant*,

pellant, quæ sunt cruda. Vel atrox dicitur ab eo, quod nihil timeat, τρεῖν enim est Græcis *timere.*

Atta vetus vox Sabina Græcanicæ originis, vt Sabinorū pleraque, παρὰ τὸ ἄττειν deducitur, quod *subsistere* significat, & *nusquam firme pedem figere.* Vnde apud Iulianum ὥσπερ οἱ περὶ χῦ πατοι τῶν ὀρνίθων ἢ ἂν ἐθέλωσιν ἄττοντες. Ex quo intelligimus, quinam proprie sint Attæ, nempe οἱ ἄττοντες, qui inter ambulandū stare nesciunt sed semper quasi subsiliunt. Vnde Festus: *Attæ* appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis nō insistunt, sicut hunc locum addendo particulam *non* Casaubonus emaculauit. Cognomen Attæ fuisse legimus T. Quintio togatarum fabularum scriptori, qui mortuus est Romæ centesima septuagesima Olympiade, *vt Hieronymus in Chronico Eusebii obseruat,* sepultus via Prænestina ad lapidem secundum.

Attellanæ fabulæ ab Oscorum ciuitate Attella appellationem sunt mutuatæ. Nam ibi primum sunt cœptæ, argumentis dictisque iocularibus similes satyricis fabulis Græcis. Inducebantur in illis personæ obscœnæ, sicut Satyri in fabulis, quas ab iis satyras dicebant. Plura de iis Diomedes & Donatus *in Terentium.*

Attica Græciæ regio, quæ &'Ατθὶς est dicta iuxta Eusthathium, item ποσειδωνία, μοψοπία, Hellas quoque Solino, & ἀκτὴ ρεῖα Apollodoro, nomen trahit ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, id est, *littore*; quod maxima pars eius oblonga satis & Sunium vsq; montibus porrecta obuertatur mari. Non ergo mirum & ἀκτὴ dictam, sicut & ab Eusthathio, & a Strabone notatum vides.

Auarus, æris auidus, *Gellio teste lib. 10. cap. 5.*

Auctor verbale nomen ab augeo iuxta Sosipatrū, quod modo scribendum potius, quam t. inserta cum aspiratione, existimant nonnulli. Sed cum Græcorum αὐθέντης idem sit illis, cum Latinorum auctore, putant alii posteriore potius modo scribendum. Quando vox illa primum Latinorum auctori significatione responderit. Antea enim αὐτόχειρ notabat, qui propria manu aliquid patrat, *vt etiam Al. iatus animaduertit.*

Audax ſapere videtur nonnullis quid originis Græcanicæ, Græci enim αὐθάδη vocant *audacem* & *temerarium*, αὐθάδειαν *audaciam temeritatemque.* Feſtus ab auide, id eſt, cupide agendo deflectit.

Auentinus mons, ſeu collis vrbis Romæ, quem Fabius Pictor Rumurium quoque dictum affirmat, a *vehendo* eſt appellatus Varroni, aut ab auibus, quæ ſe eo a Tyberi ferebant, aut ab Auentino Albanorum rege, Pompeio, Dionyſio, Liuio & Ouidio teſtibus, qui ibidem ſepultus fertur: aut ab hominum aduentu, qui ad commune Latinorum templum ibi ædificatum commeare ſolebant: aut denique ab aduehendo. Siquidem olim mons iſte paludibus diſcluſus a reliquis fuit. Cinctum eum muro ab Anco Martio & additum vrbi, omnes prope Hiſtorici memoriæ prodiderunt. Nec omittendum, dictum quoque fuiſſe Murcium hunc montem, quæ lectio placet apud Pompeium in ea dictione, vbi alii legunt *Murcum.* Nam ſubdit ſub eo monte fuiſſe *Murciæ* Deæ ſacellum, a quo inditum procul dubio huic monti nomen.

Auernus Campaniæ lacus Plinio in ſinu Baiano, Straboni ἄορνος, quem Cæſar repurgauit, dictus quaſi ἄορνος. Nec futilis coniectura. Nam aqua eius adeo grauem exhalauit odorem, vt aues ſuperuolitantes necaret. Vnde & apud Poetas pro inferno accipi videas. Etymon nominis approbat etiam Virgilius Æneid. 6. his verbis:

> *Inde vbi venere ad fauces graueolentis Auerni*
> *Tollunt ſe celeres.*
>
> Et infra:
>
> *Quam ſuper haud vllæ poterant impune volantes*
> *Tendere iter pennis, talis ſeſe halitus atris*
> *Faucibus effundens ſupera ad conuexa ferebat:*
> *Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.*

Scribit & Strabo percrebuiſſe apud accolas famam, aues ſuperuolantes ſpiritus exhalantis grauitate exanimatas in eum decidere, tanquam abriperentur ad Plutonem, cui propterea ſacrum habitum eſt ſtagnum, facit & Silius huius paludis mentionem *lib. 8.* qua iter eſſe canit ad vndas Acherontis.

Et

Et Lucretius *libro sexto*, pariter comprobans Etymon nostrum:

Principio, inquit, *quod auerna vocant, non nomen id ab re Impositum est, quia sunt auibus contraria cunctis.*

Solus his contrarius Aristoteles, qui libro θαυμασ. ἀκουσμ. inter alia scribit: ὅτι δὲ οὐδὲν διίπταται ὄρνεον ἐν αὐλῇ, ψεῦδος. οἱ γὰρ παραμενόμενοι λέγουσι κύκνων πλῆθος ἐν αὐτῇ γίνεσθαι. Sed maiori parti adhæremus.

Augur ab auium garritu, ex quo augurium. Constitui solebát augures a sacerdotibus viri illustres, quales Marcellus & Cicero fuerunt, qui diuinabant seu certi aliquid ex auibus prædicebant. Cum autem, Aristotele auctore, diuinatio fit duplex, *Naturalis* vna, *Artificialis* altera, & naturalis, fit ista, quã auis volatu suo, voce, gustatione ex insperato prædicit, cuius etiam Virgilius meminit, cum ait: *Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix*, sciendum Artificialem esse interpretationem Auguris, qua diuinationem naturalem rapit in suam significationem. Festus vult, augurem dictum ab auibus & gerendo, quia per eum auium gestus educitur. Magis placet, quod sequitur, dictum eum ab auium garritu. Fit enim augurium proprie auium garritu & voce, sicut auspiciũ auium volatu. Gerere autem & ab eo verbo descendens gestus, externum habitum, quem corpore quis repræsentat, designare videtur. Hinc oratorum gestus, item mimorum, quos illi exprimunt in proscenio.

Augustales nuncupatos fuisse scribit Vegetius *libro 2. rei militaris*, qui primos ordines in bello ducebant, quod ad id munus eos promouisset Augustus. Erat & Augustalis Ægypti præfectus, cui imperium instar Proconsulis erat concessum. *l. vnica. ff. de Off. Præf. August.* Quando & a quo sit constitutus, apud Tacitum inuenias *libro 7.* qua de caussa, apud eundem *Annalium 2.* Augustalis etiam erat Sextumuir iudex municipalis a Decurionibus factus, *l. si quos. C. de Decurionibus lib. 10.*

Augustus, antea nominatus Octauius & Thurinus, ab augendo imperio nomẽ arcessit. Paulo aliter Suetonius, cuius sub-

iicio verba. *Postea, inquit, C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit. Alterū testamento maioris auunculi, alterum Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere quasi & ipsum conditorem vrbis, præualuisset, vt Augustus potius vocaretur non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur ab auctu, vel ab auium gestu gustuue, sicut & Ennius docet scribens: Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.* Aurelius Victor ob victoriam nomen hoc illi datum scribit, quod cū etymo priore facit. Sed Suetonio fauet rursus Dio auctor bonus *Roma. Hist. lib. 53.* cum scribit, reliquis nominibus repudiatis tādem appellatum illum hoc nomine a Senatu, quasi amplior ipse foret hominis natura: πάντα γὰρ τὰ ἐντιμότατα καὶ τὰ ἱερώτατα, αὔγουστα προσαγορεύεται. Ita augustum marmor, augustæ fores, & augusta dicitur papirus. Porro ab Augusto appellatus est mensis antea Sextilis dictus, *vt & Octauianus apud Eusebium.* Idem nominatus Σεβαστός, apud Macedones λῷος, Hebræis אלול. Augustalia etiam dies reditus ipsius Romam. Suetonium legat, si quis de eo plura requirat.

Auidus a non videndo propter nimiam cupiditatem appellatus est Festo, sicut amens, qui non est compos mentis.

Aulæum alio nomine tapes & περιπέτασμα, quo parietes & aulæ solent obduci ac tegi, appellatum putat Seruius, quod in aula Attali regis primum fuerit inuentum. Varro auctor est, *aulæa suspendi consueuisse adpuluerem excipiendum, cum cameræ vsus ignoraretur.* In apparatu scenæ sterni ea solita in terra tradit in Terentium Donatus: Fuisse autem pictū ornatum, & ex Attali regia Romam aduectum, pro quibus, *inquit*, posterior ætas siparia accepit.

Auris. Grammatici notantes παρήχησιν quandam abhauriendis sonis appellatam asserunt, præeunte Marone hoc hemistichio: *Vocemque his auribus hausi.* Sic οὖς Grammaticis Græcis παρὰ τὸ ἀΐω deduci solet. Est autem auris pars capitis qua audimus sine spiratione: ἄπνουν adiecit Aristoteles, quo perstringeret Alcmæonem, qui capras auribus respirare aie-

re aiebat. Componitur ex cartilagine & carne admodum modica.

• *Aurichalcum*, ab ære & auro, cuius colorem imitatur, nomen adeptum, alio nomine orichalcum ἀπὸ τοῦ ὄρεος, id est, monte (ex montosis enim locis eruitur) appellari solet.

• *Aurora* dicta nonnullis quasi *aurea hora*, aliis ab *aura*. Neutrum commode reiicias. Notandum quoque cum aurea dicat, & Homero ῥοδοδάκτυλος, id est, *roseos habens digitos*, videri posse nomen latinum vtriusque vocis, auri quippe & rosæ primarias accepisse syllabas, vt ex his velut compositum nomen aliqui putent.

• *Aurum* nominatum ab auertendo, quod eius cupiditas animum peruertat, sunt qui existimant. Festus deducit ab ὠρεῖν, quod nobis est custodire. Hippocrates nomen inditum credit a nomine inuentoris: alii a coloris auroræ similitudine. Quid, si ita sit appellatum, quasi ὡραῖον pulcrum? Quid si ab externo *Vr*, quo ignem intelligi constat, cuius flammam imitatur nitore, aut a Sole, quem Orum appellant Ægyptii, quem itidem refert colore? Equidem Chymici Solis eum nomine appellant. Nihil tamen hic temere affirmo. Plinius scribit triplici modo inueniri, vtpote fluminum ramentis, quo nullum est absolutius, quippe cursu & attritu politum. Item puteorum scrobibus & montium ruina. Quod puteis effoditur, canalitium vocant, idque tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam, quæ deinde igni excocta in massas redigitur. Aurum, quod statim suum est, nec ignem expertum, ἄπυρον vocant Græci. Contra quod vsque eo coquitur, dum argentum omne separarum fuerit, ἄπεφθον, cum quo idem aliqui volunt, quod dicitur *obrizum*. Sed cui ex candido colore inest argentum, λευκὸν Græci, *argentosum* Latini vocant. Coronarium aurum definit Agellius lib. 5. ca. 6. quod aureę coronæ Imperatori ob honorem triumphi solitæ mitti addi consueuit. Baptista Egnatius in Capitolinum illud, quod oppida nouis Imperatoribus sub coronarum specie offerebant. Aurum lustrale dictum, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait Zonaras: Aurum glebale,

quod nomine possessionum, cuius mentio fit *l. 2. C. de prætor. & honor. præt. libro 12.* Auro autem puro color est fuluus & nitor præcellens, maxime polito, idemque igni liquescit & fundi potest. Verum tantum abest vt consumatur, vt vnum ex omnibus metallis nihil de sua magnitudine deperdat, sed quo sæpius & diutius etiam in magno catino arserit, eo melius præstantiusque fiat. Adde nullis acribus, quod genus sunt sal, nitrum, acetum, succus immaturis vuis expressus, aqua ex atramento futorio, cõsumi aut imminui, nulla rubigine aut ærugine infestari. Malleo percussum adeo dilatat, vt ex singulis eius denariis quinquagenæ pluresue efficiatur bracteæ, quibus aurifices vtūtur: triplo plures quibus pharmacopolę & pictores. Tenuatur insuper in fila modo cū lana bombycina, modo & sine lana. Cum argento viuo & plumbo de põdere contendit, sed superat vtrumque. Insigne metallum, & tamen a veteribus Germanis contemptum. Quid, quod auri argentique metalla sint prohibita a Paulo Æmylio Macedonibus, ferri vero & æris permissa. Plura vide apud eos, qui de metallis & fossilibus scripta iamdudum diuulgarunt.

Ausonia, quæ proprie Auruncorum est terra inter Campanos & Volscos, iuxta mare, *vt in Lycophronem scribit Isacius, imo Ioannes Tzetzes*, nõ ab Ausone Regis Itali filio, sed ab Vlyssis & Circes, vel *(vt alij)* Calypsus filio nomen arcessit. Eam enim Italiæ partem is insedit, vrbemque Aruncam cõdidit, sicut & Festus testatur. Tandem vero id nominis a parte ad totam Italiam penetrauit, vt cuique est notum. Et ab Ausonia mare dictum *Ausonium*.

Auspicium dictum Grammatici volunt, quasi *auispicium* ab auibus spectandis, quarum quædam erant Oscines, quædam præpetes. Latius tamen aliquando extendit se vocabulum istud: Quando non ex auibus tantum, sed etiam ex pedestribus obseruata constet a Romanis auspicia. Scribit quippe Festus *libr. 14.* Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus. Si forte hostiæ profugissent ab ara, aut percussæ mugitum dedissent, aut in aliam partem corporis, quam o-

porteret

porteret, cecidissent, piacularia reddebant auspicia, quæ tristia sacrificantibus portendebant. Perennia nominabant, *auctore Festo*, cum amnem aut aquam, quę ex sacro oriebatur auspicato transirent. Ita Magistratus in campum euntes, vt agerent aliquid, Petroniam profluentem in Tyberim transibant auspicato. Sumebant quoque auspicia ex acuminibus spiculorum, pilorum, ensium de prælii euentu bono, si splęderent, si non essent retusa, si non sordida, nec quendam horrorem præ se ferrent. Arnobius 2. aduersus gent. *Martium discrimen obeuntes spem prælij sumitis, & ex acuminibus auspicatis.* Lætum similiter successum augurabantur portendi, si signa vellenti signifero non reniterentur, sed facile sequerentur: vt aduersam fortunam, si vix magno conatu cōuellerentur. Caduca vero auspicia nominata animaduerto, si quid in templo excidisset, vt si virgæ excidissent manu. Liquida a Plauto in Pseudolo & Epidico, quæ certa ostenduntur cœlo sereno: Regia, quæ Regibus auspicia faciunt, quales inter reliquas alites numerantur columbæ. Vnde Æneæ apud Maronem legas geminas columbas a matre in auspicium missas. Quin Cæsari originem inde trahenti prospero fuisse ostento proditū memoriæ. Græcis dicitur auspicium οἰωνοσκοπία, quam Homeri interpres *Iliad. 2.* esse tradit τῆς μαντικῆς εἶδος. Auspicii inuentor fertur Tiresias Thebanus, vt augurii Caras, Aruspicii Delphus, ignispicii Amphiaraus, interpretationis somniorum & ostentorum Amphictyon, Astronomiæ Atlas.

Auster ab hauriendis aquis dicitur Latinis, vt Græcis νότος ἀπὸ τὸ νοτίζειν *humectando*, vel τῆς νοτίδος humiditate. Quo sapienter moneat Imperator medicus in Aphorismis: *Austri auditum hebetant, necnon capitis grauitatem, segnitiem seu lentitudinem, & corporis laxitatem adferunt.* Opplet enim cerebrum vaporibus madefacto neruorum principio, membranis vero neruisque resolutione laxatis humidus natura ventus.

Authentica, id est, Nouellæ Constitutiones Iustiniani nomen illud ex quorundam opinione obtinuerunt tanquam scri-

pta originalia quædam habentia certam ac iustam auctoritatem. Est quippe auctoritas Græcis αὐθεντία. vt αὐθεντεῖν suam auctoritatem accommodare. Alciatus scribit, Accursium primum translationem Nouellarum non quidem auctore Iuliano patritio & Exconsule vsurpatam (legitimum procuidubio Iustiniani partum, attamen reiectam vt spurium a Doctoribus) sed barbaram illam & Bulgari tempore factam, quam maluit interpretari, authenticam appellasse, quod ex ipso originali Græco, *vt vocant*, ad literam esset tradúcta. Quod autem authenticum sit ipsum originale, docet *l. sancimus. C. de diuers. rescript.* Originale, *inquam*, ex quo præcipue auctoritas ipsius auctoris relucet, αὐθεντικῶς cū auctoritate. Cicero ad Atticum: *Atq; eum loqui quiddam αὐθεντικῶς narrabat, auctore certo.* Eodem spectant rationes authenticæ, *l. Pomponius. ff. fam. ercisc.* & tabulæ authenticæ, *l. cetera. in fin. ff. eod.*

Autumnus Festo ab *augendo* dictus, quod tum maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus. Varroni dictus a sole *libro quinto, de ling. Latin.* Sed locus suspectus, quem vellem emaculatum & restitutum a Critico quodam. Inæquales nominat Ouidius autumnos *in Metamorph. libris* intellige repentina caloris, frigoris, humoris, & siccitatis, mutatione. Quo mirum non sit, grauissimos tum ex cacochymia oriri morbos, vel ipso Hippocrate teste in *Aphorismis.*

Axis ἄξων, mundi diameter, circa quem voluitur: Item teres ille stipes, circa quem vertitur rota, nominis auspicium deducit παρὰ τὸ ἄγειν, quod *ducere* & *agitare* significat. Astrologi tamen nonnulli distinguūt axem a diametro, quod hic plura, quam axis, cōplectatur. Omnis siquidem axis diameter, at non contra omnis diameter axis. Etenim in sphæra cœlesti solę eæ diametri nominari possunt axes, circa quas fit aliquis motus, quæ quidem sunt paucæ. Præcipuus autem axis est ille, qui protenditur a septentrione versus austrum per mediam terram. Innumeræ interim diametri assignari possunt, omnes nimirum lineæ transeuntes per centrum sphæræ.

Digitized by Google

ſphæræ. Imo & planæ figuræ diametros habent, vt circulus, &c. non autem axem, qui tantum in ſolidis corporibus ex eorum iudicio reperitur.

Axungia adeps ſuillus inueteratus, aut cum ſale, aut ſyncerus, deſcendit proculdubio ab eo, quod ἀξίγγιον eſt Græcis. Alii ab *axe* & *vngendo* non inepte deflectunt. Apud veteres mos fuit, vt mariti nouæ nuptæ domum intrantes axungia poſtes inungerent, quod arbitrarentur iſta ſolemnitate omnia mala ab eius domo arceri.

Azania regio Æthiopiæ Ptolemæo & Arriano ab *Azano* fluuio, quem commemorat Ptolemæus, nomē inuenit. Fuit & appellata eo nomine Arcadiæ pars, vbi aquarum penuria laborabat, ἀπὸ τῆς ἄζης *ariditate*, vel (quod præualet) παρὰ τὸ ἀζάνειν *excareſcendo*, vel ἀζαίνειν *exſiccando*. Etſi Pauſanias dictam malit (fabuloſe tamen) ab *Azane*, quem ex Erato genuit *Arcas*.

Azeka vrbis tribus Iudæ ſignificans maceriam deducitur ab עזק *ſepiuit*.

B.

B*Aal* originaliter Hebræis *Dominum* aut *Maritum* ſignificans nomen fuit Sidoniorū Idoli, quemadmodum legas *1. reg. 16.* ſub nomine cuius Phœnices cū Sidoniis eidem Solem colebant, ſicut grauiſſimi auctores prodiderunt. Siquidem hiſtoriæ Phœnicum ſcriptor antiquiſſimus Sanchoniatho apud Euſebium *de præparat. Euangel. libro primo*, ipſos ſolem pro Deo habuiſſe docet, eumque vocaſſe Beel ſamen id eſt, Phœnicum lingua Dominum cœli, quem Græci iuxta atque Latini eſſe voluerunt *Iouem*. Itaque & Pœni oriundi a Phœnicibus Samen dicebant cœlos, *Dominum Baal* & *Iouem* Baal ſamen, id eſt, *Dominum cœli*, teſte Auguſtino, non ſolum Afro, ſed etiam linguæ Pœnorum admodum perito. Atque hæc nomina acceperūt cum Afri tum Sidonii ab Hebræis, qui dominum cœli nominat בעל שמים. Aſſyriis idem Deus dictus eſt *Bel* ὁμώνυμος cuidā Aſſyriorū regi, qui primus omniū ſtatua ipſi erecta

diuinum honorem accepisse legitur, vt & multi apud alias nationes reges, *testibus Arnobio, Lactantio & Augustino*, iacto ita detestabili fundamento idololatriæ. Etenim tales fuisse leguntur,

Romulus & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta Deorum in templa recepti.

Idoli ergo nomen, cuius in sacra Eliæ historia multa mentio, cuique filios suos offerebant Iudæi, genu flectebant & adolebant, vt apparet *ex 7. Ieremiæ*, peccantes sane grauius vitulorum cultoribus ab Hebræo בעל deductum. Quam vero frequens & spectatus cultus eius fuerit, vel in de coniicere licet, quod pro quouis idolo accipiatur *Iud. 2. Oseæ 2 & 2. Paralip. 33.* Itaque iungi solet nomen illud cum aliis vocibus, vt Baal Berith, dominus fœderis, *Baalzebub* vel *Beelzebub* (in idem enim recidit Hieronymo) dominus muscæ, *Baalpeor* idolum ignominiæ, vel quod colebatur in monte Peor, *Beelphegor* Moabitarum idolum *Numer. 25.* idem cum *Baalpeor.* Est & *Baal Hazer* ciuitas, in qua Absalon apparato lautissimo conuiuio ouium tonsoribus, ob sororem stupratam fratrem suum trucidari curauit, Dominumque atrii significat.

Baba notæ stultitiæ homo tempore Senecæ, trahere videtur notationem ab infantum voce *Ba*, quam identidem proferunt absque iudicio & ratione. Vnde Græcorum βάβαξ, ὁ φλύαρος: Item βάζειν *loqui*, & βαβάζειν *vagire vel loqui* inarticulate.

Babel vel *Babylon* ciuitas duplex, vna Ægypti Arabice *Mazar* aut *Micir*, Chaldaice Alchabyr, Hebraice *Mesraim*, iam *Cairo* vel *Alcairo* : altera Ptolemæo Assyriæ siue Babyloniæ vrbs primaria nota ex sacris literis ædificata a Semiramide secundum Diodorum, cum potius ampliauerit absolueritque fundatam prius a Nemroth, nomen aliquibus ferre videtur (posteriorem intelligo) a Belo, facta reduplicatione sicut etiam asserit Etymologicon magnum. Originationem hanc reiiciunt alii, vt falsam, quod nomen obtinuerit a confusione linguarum. Sua enim cognatione alluditad

dit ad verbum בלל, quod Hebræis confundere & commiſcere ſignificat. Itaque σύγχυσιν reddiderunt ſeptuaginta, *vt & Cedrenus hiſtoriarum lib. 1.* Sita hæc fuit ad fluuium Euphraten diſtans ab Hieroſolyma centum & ſeptuaginta miliaria verſus orientem, totius ſane Chaldææ caput, quam regionem ſancti Patriarchæ שנער, id eſt, *dentis excuſſionem* vocarunt, quod Nimrodus hoc in loco vicinos populos omnes ſuperauerit atque ſubegerit magna felicitate. Fuiſſe hanc Suſam veterum exiſtimat Sabellicus, *vt & Ioannes Bodinus in hiſtorico ſuo Compendio*, ſed errore admodum graui, cum Suſa Suſianæ metropolis ſit Memnonia Herodoto & Æliano dicta, longe diſſita a fluuio Euphrate. Strabo complexam eam ſcribit in ambitu; 85. ſtadia, id eſt, Germanica miliaria 12. Vt haud immerito Ariſtoteles prouinciam appellet. Pauſanias in Arcadicis dicit, fuiſſe πόλεων, ἃς τότε ἥλιος εἶδε, μεγίστην: Iam vero nihil de ea ſupereſſe: οὕτω, ait, τὰ ἀνθρώπινα πρόσκαιρα, καὶ οὐδαμῶς ἐστὶν ἰσχυρά. Iuxta rudera tamen eius conditam aliam Babylonem a Saracenis traditur in hiſtoriis Turcarum. Expugnatam & captam veterem Babylonem teſtantur hiſtoriæ a Cyro primo Perſarum Monarcha cum priſtinum Euphratis alueũ, deriuato in alias partes flumine, reddidiſſet tranſibilem vado, penitus vero euerſam a Xerxe quarto Perſarum Rege. Inſtaurare eam conatus fuit Alexander, ſed incaſſum immatura morte præuentus.

Baccalaureus, quem magiſtri nomine contineri vult Alciatus *l. qui præcipua. de verb. ſignificat.* & quidem ex Pauli ſententia (*Lytam* nominat Imperator) ſumſiſſe videtur nomen a *laurea bacca.* Itaque dictus *Baccalaureus* quaſi *Baccalaureatus.* Neque enim ignotum lauri arboris myſterium, quod Apollini & Muſis ſit ſacra. Quapropter Aphthonius habuit eam pro ſymbolo vaticinii, & μαντικὸν φυτὸν appellauit Dionyſius. Eadem coronabantur Apollinis ſimulacra, proditumque memoriæ a Serapione Aſcalonita, appoſita lauro noctu ad capita, vera ſomnia videri. Eſt & ſymbolum facultatis Poeticæ tum Victoriæ. Conſtat enim in Pythiis certaminibus peculiariter victores coronatos fuiſſe lauro, cui Delphicæ no-

men erat. Ab illo deinde more ad laureatos Poetas, quales nostrorum memoria Sabinus & Franciscus Petrarcha, imo iuris mystagogos res ipsa translata. Et quanquam vsus baccarum lauri velut ridiculus in desuetudinem abiit, remansit nihilosecius nomen, vt recte notat Boetius Lordazuf, sanus Frisius in erudita sua oratione, quam habuit Duaci de titulis & insignibus Academicorum honorum.

Bacchus βάκχος ἀπὸ τοῦ βακχάζειν Eustathio, quod est *incondito vlulatu bacchantium instar personare* Etymologicon magnum hæc habet: βάκχος, μαινόμενος, παρὰ τὸ βάζω, βάξω, βάχος· καὶ πλεονασμῷ τοῦ κ. βάκχος· ὡς ἰαχή, ἴαχος καὶ ἴακχος· οἱ γὰρ μεθύοντες πλείονι τῇ φωνῇ καὶ εὐθυμοῦντες χρῶνται. Paulo ante idē: βακχάζω, σημαίνει τὸ μεθύσκομαι· καὶ βακχάς τις, ὁ μεθυστὴς παρὰ τὸ βάκχος ὃ σημαίνει τὸν οἶνον. Idem *Liber Pater* dictus, vel quod poti mortales vino, cuius ille fertur inuentor, liberius loquantur, vel quod liberet animum a curis, tristitiamque pellat iuxta Ouidii istud:

Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tum dolor & curæ, rugaque frontis abit.

Alii tamen appellatum hoc nomine volūt, quod libationem præbuerit, vel quod pro Bæotiæ libertate pugnauerit, aut a liberando, quod eius sacra (*vt Seruius scribit*) ad animæ purgationem pertinerent. Aliqui etiam dictum putant *Liberum*, quod sit liber & vagus. Etenim secundum Aristotelem cum Apolline hic vnus & idem, astipulante Macrobio. Vnde vero Dionysius dicatur, suo explicabitur loco. Iam tantum cognomina seu epitheta eius quędam celebriorá subtexam, quod ea sub vna velut tabula hic conspicere & legere non sit inutile futurum. Nam *Bassareus* est dictus; Orpheo βάσσαρος. Sed vnde? Polluci & Hesychio ἀπὸ τοῦ βάζειν, id est, *dicendo* vel *clamando*: Ennius quoque tanquam εὖ υἱὲ bene fili, quod fabulentur ea verba dixisse Iouem, cum in leonem mutatus interfecisset Gigantem. Idem audit ναρθηκοφόρος, quod ferulam gerat, eo quod persuasisse dicatur mortalibus, vt ferulis vterentur pro ligneis baculis, quibus versi in furorem præ nimio vini potu se inuicem impe-

tebant ac trucidabant. Alii exiſtimant, dicatam ipſi ferulam ea de cauſſa, quod aſini ea veſcantur auidius, leui ſane commento. Magis arridet, quod a Plutarcho traditum libro *de inſtituendis mulieribus.* Docet enim hanc ſimul cum obliuione Baccho dedicatam, quod virga admonitionem ſignificet, qua pueros caſtigare ſoliti ſunt veteres, innuere volentes, quæ per ebrietatem ſunt admiſſa, puerili tantum indigere caſtigatione. Obliuionem addebant, indicantes non oportere meminiſſe, quæ inter vina eſſent dicta factaue, iuxta vetus illud: *μισῶ μνήμονα συμπότην, odi memorem compotorem.* Porro dictus Orpheo *βρόμιος bromius ἀπὸ τοῦ βρόμου ſonitu:* Briſæus *παρὰ τὸ βρίθειν grauando,* vel *παρὰ τὸ βρίζειν,* quod præ potu & vino dormire ſignificat, *ſicut Gyraldus notat.* Nominatus & Phlyus *ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον,* quod vinum lætificet, *vt docent interpretes Apollonij.* Vtque Ouidius canit:

> *Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos,*
> *Cura fugit multo, diluiturque mero.*

Idem Euraphiotes *παρὰ τὸ ἐρράφθαι,* quod Iouis femori fuerit inſutus, vel *ἀπὸ τοῦ ἐρίφου hœdo,* vel *ἔριδος contentione:* Item apud Orpheum *ταυρόμορφος tauriformis, ταυροκέφαλος tauriceps, βουκέρως bucerus,* & *δικέρως bicornis.* Nicandro *κέραος cornutus,* aliis, *κερασφόρος cornua gerens,* imo *ταῦρος taurus,* vel quia primus ouium boues iugo iunxiſſe feratur, quæ ratio eſt Diodori, vel quod aliqui crediderint, eum eſſe filium Ammonis, cui affingitur caput arietinum. Phurnutus refert cornua ad audaciam, quod vinũ reddat homines audaces. Certe in prælia quandoque inermem trudit: Pauper deiectus alioqui animo, tum ſe erigit & cornua ſumit. Quique placidus eſt alias, tum beluinus furioſus & truculentus euadit. In eam rem ait quoque Iſacius: *κερατοφόρος δὲ αὐτός ἐστιν, ἐπειδὴ ὁ οἶνος πινόμενος πολὺς τοὺς ἄνδρας ἐκμαίνει.* Et paulo poſt: *ζωγραφεῖται καὶ φαντάζεται κερασφόρος, ἐπεὶ τοῖς φιλοίνοις ἡ ἀλογία προσκεῖται δίκην ζώων τετραπόδων.* Athenæus lib. 2. refert inter pocula *κέρας,* additque veteres vinum

ex cornibus bibiſſe & lympha diluiſſe, atq; hinc factum, vt cornua tribuerentur Dionyſio. Plutarchus in Problematibus hoc modo: *Quid eſt, quod Eleorum mulieres Bacchum celebrantes precantur, vt bouino pede ad ſe veniat. Huiuſmodi enim eſt hymnus:* ἔλθειν ἥρω διόνυσε ἐς ναὸν ἁγνὸν σὺν χαρίτεσσιν ἐς ναὸν τῷ βοείῳ ποδὶ θύων. *Bis inde inferunt:* ἄξιε ταῦρε. *An quia* βουγενῆ *appellant & Taurum hunc Deum nonnulli? An magnum pedem bouinum intelligunt, quemadmodum Poeta* βοῶπιν *magnos habentem oculos &* βουγάϊον *magna iactantem? An magis, quia pes bouis eſt innoxius? Cornigerum autem Deum rogant, vt lenis lætuſque veniat? An quod aratri ac ſementis principem & inuentorem hunc Deum putãt?* Hæc ille. Sed & σαβάζιον appellat Orpheus, Sabadium Macrobius, cuius & Ariſtophanes mẽtionem facit cum in Auibus, tum in Veſpis, vbi Commentator notat inditum id nominis Baccho a Thracibus, eiuſque ſacerdotes dictos σαβοὺς, & appellationem eam auctore Heracleote, habere a ſacris. Barbaros enim σαβάζειν dicere τὸ εὐάζειν καὶ τὸν εὐασμὸν σαβασμόν. ſignificat autem verbum εὐάζειν non modo θρηνεῖν, ſed etiam καλῶς ὑμνεῖν, *vt tradit Phauorinus.* Dictus præterea Bacchus Lyſius, *vt eſt apud Pauſaniam in Bœotiis,* παρὰ τὸ λύειν ſoluendo, vel quod ſoluerit vinctos a Thracibus Thebanos, vel quod ſoluat animum a curis: Lenæus quoque ἀπὸ τῆς λήνου torculari ex Diodori mente, non quod leniat mentem, *vt putauit Donatus:* Et θρίαμβος ἀπὸ τοῦ θροεῖν *accinendo* καὶ ἰαμβίζειν *maledicendo:* Et Dithyrambus, vel quod in ſpecu διθύρῳ eſſet nutritus, vel ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀναβαίνειν, quod bis ianuam ingrediatur, aut denique quod vinum reddat τὸ ςόμα διθυρον, *vt etiam Gyraldus ex Phurnuto notat.* Cultus denique Bacchus Sycites a Lacedæmoniis, quod crederent ab eo inuentam ficum. Itaque apud Naxios eius ſimulacra modo fieri ſolita ex vite, modo ex ficu. Inde quoque, opinor eſt, quod Dionyſiis præter amphoram vini & vitem, quæ præferebatur, hircumque qui trahebatur, cophinum etiam geſtare mos erat carycis repletum, *vt eſt auctor Plutarchus in Moralibus.* Solebant quoque appingere Baccho Delphinum, quod non ſolum ad fabulam ſpectat, vt-

pote

pote Dionyſium ad mare fugiſſe, ſed etiam ad hiſtoriã, quod vinum aquæ marinæ permixtum facilius conſeruetur, ſicut ex patruo agricola ſe didiciſſe ſcribit Columella. Qui ipſi ſacrificabant, ramos abiegnos geſtabant, quod hæc quoq; arbor præter hederam & quercum ipſi eſſet ſacrata. Sacerdotes tamen plerumque fuerunt fœminæ iam dictæ Mænades ab inſania, iam Thyades ab impetu & furore, iam Mimallones, quod imitarentur Bacchum. Comitari illum finguntur Bacchæ, Satyri, Sileni, cum cymbalis & ſtrepitu, quocumq; incedat, circa eum tigres, pantheræ & Lynces, a quibus trahitur eiuſdem currus, *ſicut Ouidius 3. & 4. Metamorphoſeon tradit.* Denique (vt finem faciam) creditus idem iuuenis imberbis atq; idem laſciuus. Quare θηλύμορφον, id eſt, *vultu præditum muliebri* nominat eum Euripides in Bacchis.

Baccharah oppidum inter Moguntiam & Confluentiam dictum nonnulli volunt, quaſi *Bacchi aras* ob vini nobilitatem.

Bactra ſeu Bactriana Aſiæ regio vltra Aſſyriã, πάμφορος Straboni πλὴν ἐλαίου, cuius regionis gentem Ioſephus deducit a Gether filio Sem, nepote Noah, nomen deflexit a flumine Bactro vel eiuſdem nominis vrbe. Similia exempla etiam de Siciliæ vrbibus inuenias. Sic enim Stephanus: Ἀκραγάντες· φησὶ δὲ οὗτος, ὅτι πλεῖσται τῶν Σικελῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται). Vrbs vero Bactrum, antea Ariaſpe dicta, patria fuit Tamerlanis iſtius, qui Baiazetum victum captumque pro ſuo habuit delectamento. Quid, quod aliqui velint, fluuium dediſſe occaſionem eius etiam nomenclaturæ. Ab Oneſicrito proditũ memoriæ, ſepulcrales canes alitos a Bactrianis, quibus ſenio confectos parentes obiicerent dilacerandos. Rex eorum fuit quondam Zoroaſtres, ſapiens vir, aut potius magus, vtpote, qui pugnã editurus ſtatariam tenebras hoſtibus offudiſſe legatur. Vnus hic quoq; inter tot hominum millia riſiſſe legitur, mox vbi iam eſſet natus.

Bahurim ciuitas in Tribu Beniamin & electos nẽpe בחורים ſignificans nomen obtinuit a בחר *elegit.*

Baiæ locus vicinus Cumis circa mare Campanũ, calidis aquis

ſituſq; amœnitate inſignis fuiſſe proditur. Vnde ibi acta cõuiuia, comeſſationes, cantus & ſymphonias, *teſtis eſt Cicero pro M. Cœlio.* Strabo etiam lib. 5. ἐν ᾗ αἱ βαΐαι καὶ τὰ θερμὰ ὕδατα, τὰ καὶ πρὸς τρυφὴν καὶ πρὸς θεραπείαν νόσων ἐπιτήδεια, *quo in littore ſunt Baiæ & calidæ aquæ cum ad luxum, tum ad morborum ſanationem idoneæ.* Et Flaccus de illis: *Nullus in orbe locus Baiis prælucet amœnis.* Nomen autem inditum a Baio Vlyſſis ſocio indicat non ſolum Silius Italicus, ſed etiam Strabo his verbis: τὰς δὲ βαΐας ἐπωνύμους εἶναι λέγουσι Βαΐου τῶν ὀδυσσέως ἑταίρων τινός.

Baleares inſulæ Hiſpaniæ intra columnas Herculis ſitæ, vt Gades extra columnas, βαλιαρεῖδες Ptolemæo, Straboni βαλιαρίδες, χοιράδες Apollonio, παρὰ τὸ βάλλειν, i. *iaciendo* vel *torquendo* nomen deducunt. Fundã n. inueniſſe feruntur, eaq; de cauſſa dixiſſe Virgiliũ Georg. 1. *Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ.* Strabo tamen videtur inuentionẽ fundæ potius referre ad Phœnices, quando ait funditores optimos eſſe, & eam artẽ exercuiſſe magnopere, ex quo tẽpore Phœnices eas inſulas occuparunt. Addit, circa caput tres fundas geſſiſſe ex melancræna iunci genere confectas, longas ad longius dirigẽdos ictus, breues ad feriẽda ꝓpinqua, & mediocres ad mediocres miſſus. Ab his inſulis deuictis Metellus Balearicus eſt dictus, qui adnauigans primum, ſupra tabulata extendit pelles ad ictus fundarum excipiendos.

Balena belua marina, quam Græci φαλαίναν vocant, *auctore Feſto,* φ in β mutata, ſicut burrum dicunt Latini loco πύῤῥου: & *buxum,* vbi Græci πύξον.

Balneum idem cum βαλανείῳ Græcorum, quod παρὰ τὸ βάλλειν τὰς ἀνίας, *a mittendo ſeu abigendo dolores,* dictum Grammatici volunt. Vnde λουτρὰ ἄκη πόνων παντοῖα ſunt Athenæo. Et primum quidem ſanitatis gratia comparata balnea non negandum tam apud Græcos, quam Romanos, nempe vt ſæpius abluere poſſent ſudorem & corporis ſordes, cum lini vſus rarior eſſet apud illos, iam poſt ambulationes, iam poſt exercitationes & alias neceſſarias operas. Siquidem Commodum imperatorem octies lauiſſe legimus in die, ſepties

vero

vero Gordianum Iuniorem & Rhemnium Grammaticũ. More etiam consueto lauabant ante cœnam cum Romani, tum aliæ gentes. Apud Plutarchũ enim legimus, cum Thales sapientum vnus conuiuium accessisset, recusasse eum lauare, quod se iam vnctum diceret. Barsabeæ lauatio itidem sub vespertinum tempus est instituta. Sed quantopere exoleuerit tandem balneorum sobrius & rectus vsus in meram luxuriam & mollitiem mutatus, locuples esse poterit testis Clemens Alexandrinus, qui *3. Pædag. cap. 5.* libidinosum abusum hoc modo perstringit: Primo, quod ædificia nimis & sumtuosa & artificiose fuerint compacta, καὶ περιφέρηται, quæ circumferri possint, & syndone tecta: *Deinde*, quod sellis argenteis, vasis escariis & potoriis ex auro & argento conflatis vterentur: *Tertio*, quod tam mulieres, quam viri, inter lauandum cœnarent, & se inuicem vino obruerent, exposita & congesta omni sua supellectile ad ostentationem, mulieres vero exsuto cum vestibus omni pudore se nudas extraneis spectatoribus seu corporum cauponibus preberent; cum ex aspectu nascatur amor. Denique reprehensionem suam aurea hac sententia concludit: οἴκοι μὲν οὖν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖσθαι χρή· ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς ἀπαντῶντας· ἐν δὲ τοῖς λουτροῖς τὰς γυναῖκας· ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτούς· πανταχοῦ δὲ τὸν λόγον, ὅς ἐστι πανταχοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐδὲ ἕν. Idem porro auctor *eodem libro cap. 9.* demonstrat immodicum balneorum vsum animi corporisque vires obtundere & eneruare. Hinc à veteribus balnea ἀνθρωπογναφεῖα, id est, *fullonicas hominum officinas* appellatas, quod citius, quam par erat, dettererent corpora, & pannosa efficerent. Tandem vero concludit: τὸ μὲν ἄριστον λουτρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσμήχει τὸν ῥύπον, καὶ ἔστι πνευματικόν. Studium Romanorum erga balnea vel inde etiam animaduertas, quod P. Victor vltra octoginta numeret, Agrippa centum & septuaginta gratuita populo prębuerit, quæ postea in infinitũ sunt aucta, *teste Plinio lib. 36. cap. 15.* quod Ædilium munus fuerit corrupta & collapsa restituere; idque inprimis etiam populares Imperatores Gordianus & Seuerus habuerint curæ: Etsi posterior ex his mixta balnea

prohibuiſſe legatur, quæ antea Commodus non vetuerat, Varius permiſerat. Seneca ſcribit *aquam argenteis epiſtomiis fundi ſolitam, inque balneis Libertinorum gemmas calcari indignatur.* Sergium Oratam voluptarium hominē etiam Penſiles inſtituiſſe balneas, ſicut proditum a Valerio *libr. 9. cap. 1.* & a Macrobio *3. Saturnal. cap. 15.* immodicum etiam arguit ſtudium erga luxum iſtum atque mollitiem. Quo accedit, quod additæ fuerint balneæ Athletarum gymnaſiis. Et ne quis exiſtimet tantum Imperatorum temporibus fuiſſe in vſu, equidem ſciendum totius corporis lauandi mentionem apud Homerum fieri crebro. Partes autem balnearum (ſic enim fœminino genere publicas appellant, vt balnea priuata iuxta Grammaticos) potiſſimum quinque recenſentur ab auctoribus. Primam nominabant Græci ἀποδυτήριον, *Spoliatorium* Latini, in quo veſtes deponebantur: Aliqui Tepidarium, quod ibi aer teperet. Hanc ſequebatur cella, pars Galeno prima, teſtudinis inſtar conſtructa, aerem continebat plane calefactum ab igni ſine fumo accenſo, quam idcirco ξηρὸν θόλον, id eſt, *ſiccam teſtudinem* vocabant. Romanis erat *Calidarium*, Senecæ *Sudatorium*, Ciceroni *Vaporarium*, nonnullis *Laconicum* a Laconibus, Græcis ὑπόκαυστον καὶ πυριατήριον. Cellam iſtam ſequebatur cella Caldaria, quam *lauacrum* appellare licet & *baptiſterium* ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν. Continebat in ſe ſolium lauandi gratia comparatum. Vnde & *labrum*, quaſi *lauabrum* nominari ſolebat. Pars quarta, Galeno tertia, ſolio conſtabat frigido, quod ibi frigida perluerentur. Vnde *Frigidarium* appellat Vitruuius, Paulus ex Ægina medicus ψυχρολουτρεῖον. Pars deniq; quinta, Galeno quarta, locus erat, in quo detergebatur ſudor, & facta deterſione vngebantur. Qua de cauſſa dicebatur Græcis ἀλειπτήριον, & ἐλαιοθέσιον. Habebant autem *guttum* ſeu *vas guttatim oleum fundens*, quo vtebantur ad inungendum. Apuleius nominat olcariam ampullam, fierique ſolebat vt plurimum e bubulo cornu. Nobiliores enim habebant e cornu Rhinocerotis. Vnde Iuuenalis: *Magno cum Rhinocerote lauari Qui ſolet.* Inſtrumentum, quod comparatum erat ad abradendas corporis

poris ſordes ſeu ſtrigmẽta poſt frictiones, erat *ſtrigilis* a ſtringendo nomen ferens, Græcis στλεγγὶς. Erat & ἐνδρομὶς veſtis quædam balnearia hirſuta & villi longioris. Qui opus peragebant, *balneatores* dicebantur, & Aliptæ ſiue vnctores. Sed de his plura qui velit, legat Fumanelli librum *de balneis aquæ potabilis*, & Franciſcum Marium de partibus ædium *lib.1.cap.10.* Mihi iam ad alia feſtinandum.

Balſamum Iudææ frutex, duorũ cubitorũ altitudine & ſemper virens, folio rutæ, & viti ſimilis, tantumq; in Iudæa & Ægypto naſcens, vitro, lapideue, aut oſſeo cultello ſub ortum canis inciſus fragrantiſſimi odoris ſuccum emittit. Præſtantiſſimum eius oleum intra triduum vulnera ſine dolore ſanat. Hebræi vocant בעל שמן *dominum olei*, quibus ex verbis compoſitum videtur balſami nomen. Iuſtinus & Strabo *16. Geographiæ* viridarium eius tantummodo Iudææ tribuunt, vt & Plinius *lib.12. cap.25.* at hic propagatam hanc ſtirpem addit non ſecus, atque in collibus vites, vbi potiti eſſent Romani Iudæa. Balſami fructum ſeu ſemen *Carpobalſamum* vocant, in cuius defectu ſupponendam Leucon radicem cenſet Fuchſius *libro de Compoſitione medicamentorum*, reprehenſus tamen in eo, & merito quidem, ab Andræa Matthiolo in Dioſcoridem.

Bambalio. In nominis huius origine ſua debetur laus Adriano Turnebo, qui *Aduerſar.17.cap.14.* ſcribit hoc modo: *Pater vxoris Antonii propter hæſitantiam linguæ ſtuporemq; cordis, vt a M. Tullio Philipp.3. ei obiicitur, Bambalio vocatus fuiſſe dicitur.* Proinde quæritur, quis ſit Bambalio, a Criticis. Ego nomen per diminutionem ad riſum factum arbitror, vt, quemadmodum dicitur a ſceparnum Sceparnio, ſic a βομβάλειν, βομβαλίων. Eſt autem βομβάλειν *tremere & dentibus crepitare, & labiis balbutire*, quod & algentibus vſuuenit & ſtupentibus quoque, & balbutiẽtibus, & ore tumultuantibus, & in loquendo colluctantibus & hæſitantibus, maxime tamen cõmiſſione labrorum balbum elidentibus ſonũ, quod & βομβαλύζειν & παμφαλύζειν dicitur. Quæ omnia per Onomatopœiam ſunt efficta, vt & βομβαλυβόμβαξ apud Ariſto-

phanem, & βομβὸς, & inde factum nomen bombardæ. Fit & apud Dionem cum in oratione Ciceronis, tum in oratione Caleni mentio Bombalionis.

Baptismus vox Græca & proprie *immersionem* vel *intinctionem* significans, a verbo βάπτω *intingo* & βαπτίζω *immergo* deduci potest. Vnde & טבל vocant Hebræi a verbo טבל *tinxit*. Hinc טבול *tinctus* vel *baptizatus*. Per metalepsin βαπτίζειν est *abluere* vel *lauare*. Quapropter dicit Marcus *cap. 7.* Iudæos habuisse varios baptismos, id est, lotiones poculorum & vrceorum. Communis hæc Christianorum tessera & vere sacramentum cõtinet hoc pactum, quod initur primum ab omni Christiano cum Deo, facta vtrimque obligatione, & aquæ intinctione subsecuta. Requiruntur hic secundum Augustinum Homilia 80 duo, verbum scilicet, & elementum, vt ita fiat sacramentum. Effectus eius, peccatorum remissio. Nam quid aliud vult Petrus *Actorum 2.* cum iubet, vnumquemque baptizari ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν? Iterationem baptismi exosam fuisse veteribus, nec concessam, probari potest non solum ex Iustino & Cypriano, qui alioqui ab hæreticis baptizatos retingendos esse dicebat, verum etiam ex iure vtroque, vtpote *cap. quamuis. de Consecrat. distinct. 4. l. 1. 2. 3. Cod. ne sanctum bapt. reiteretur.* Qui iam Anabaptistæ audiunt, a multis eruditissimis viris solidis argumentis & scripturis sunt euersi ac confutati. Nobis vlterius in hoc scribendi genere progredi non licet.

Barathrum, siue, vt alii putant, βέρεθρον, locus Athenis instar putei profundus, in quem deturbabant κακούργους, sicut in κιάδαν Lacedæmonii, descendit ex Græco βαθὺς, *auctore Festo*. Alii tantum ea loca hoc vocabulo comprehendi existimantes, in quæ demerguntur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, id est, *ingrediendo* deducunt, quasi ἄβατα dixeris, quod præ cauitate peruia non sint. Macedones etiam ζέρεθρον dixerunt, *notante Eustathio Iliad. μ.*

Barbarus, qui ita loquitur, vt sermo eius abhorreat a puritate Latini sermonis, hoc est, qui solœcizat loquendo. Vt si quis

guer-

guerram dixerit pro bello, *guardiam* pro vigilia. Primum tamen barbarus dictus, qui inepte sonabat linguam Græcã, *vt aliqui scribunt*. Cum enim inquilini Athenis Græce loqui inciperent, sæpe in vocem βάρβαρ prorumpebant. Vnde κατ' ὀνοματοποιΐαν barbari, qui quamuis linguã perperam sonant. Lucianus de mercede conductis: καὶ πονήρως τῶν ῥωμαίων φωνὴν βαρβαρίζων. Apud eundem βάρβαρος ἐπιστολὴ *epistola barbarica*. Quin barbar Arabica lingua est murmurare, seu vti vocis inculto sono, ideoque ab Arabibus Africani *El barbar* sunt dicti. Sunt etiam, qui nominis originem manasse putant a בר, quæ vox Hebræis significat verbum, vltima sylla ba duplicata, quæ peperit *barbar*, sed Arabum maxime, cum eorum lingua Hebraicæ sit affinis. In Imperatorum Constitutionibus Barbari sunt dicti, qui nõ parebant Imperio Romano, quod ipsum & Alciatus docet *ad l. scriniis. de pala. sac. larg. 12. Cod.* Veteribus barbari erant & illi, qui non erant Græci: Et barbarum, τὸ οὐχ ἑλληνικόν. Vnde Sophocles, τὴν βάρβαρον γὰρ γλῶσσαν οὐχ ἐπαΐω, *linguam enim Barbaram, id est, non Græcam, haud intelligo.* Testis huiusce rei & Festus, qui scribit Plautum idcirco Næuium Poetam Latinum barbarũ dixisse, testatumq; seipsum barbare vertisse, cum fabulam ex Græco transtulisset in suam. Et Apostolus Romanor 1. ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. Iterum apud Plautum Potitium sacerdotem Romanum barbarum appellari inuenias. In Prologo Asinariæ *Barbare* pro *Latine* positum. In Captiuis quoque Barbaricum ius legas. Eadem ratione Latini auctores non vtentes lingua Romana barbaros dixerunt omnes, sicut & Cicero Afros, Gallos, Hispanos *in Epistolis ad Q. Fratrem.* Imo Lacones hospites & peregrinos dixisse barbaros, annotatum ab *Eustathio ex Herodoto in 3. Iliados.*

Bardus Nonio ingenio tardus. Ait enim; *Græci tardos dicebant* βραδεῖς. Homerus Iliad. 23. βάρδιστοι μὲν γὰρ οἱ ἔσαν καλλίτριχες ἵπποι. Plautus Persa: *Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam esse abs te.* Nec multum dissentit Festus, cum stultum interpretatur, eundemq; a tarditate in-

genii dictum. βραδὺς enim Græcis est *tardus*. Eadem vocis significatio exstat apud Ciceronem libro de Fato: *Zopyrus*, inquit, *Physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturamque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere, stupidum esse Socratem dixit & bardum, quod iugula concaua non haberet.* Zasius autem strenuũ virum & bellicosum opponit bardo, hoc est, tardo prædito ingenio, *tit. de feud. succeß.*

Baro. Dictum id nomen cum ex Alberici mente, tum Alciati libro *de singul. certam. cap. 32.* ἀπὸ τοῦ βαρεῖν, quod est *grauare.* Vnde eum pro graui, generoso & insignis auctoritatis homine accipi παρέργ. c. Baldus *cap. innotuit. de election.* eum intelligit, qui merum mixtumq; imperium principis concessione in aliquo castro oppidoue obtinuit.

Barzillai filius luxuriantis a בר *filio*, & זלל *in luxu vixit.*

Basilea ad fluuium Virsum & Rhenum, videtur Beato Rhenano nomen arcessere a traiectu, qui Gallis sua lingua est *Pas*, vt Basilea quasi *Passilea* sit dicta. Aliquibus nominatur *Rauracorum Augusta*, vt Augspurg *Vindelicorum Augusta*. Diuiditur in partes duas, quarum vna olim ciuitas Episcopalis obuertitur Galliæ: Altera, quæ minor Basilæa, Germaniæ. Iunguntur sibi inuicem tamen intermedio ponte. Ciuitas equidem insignis, atque adeo celebris cum ob eruditorum monumenta & artem typographicam, tum ob sepultum ibidem Erasmum Belgii lumen, efformata etiam in ænea sepulcri lamina eius effigie, sparso instar Sirenum capillitio.

Basilica domus ampla & spatiosa & caussarum cognitioni destinata ἀπὸ τοῦ βασιλέως, id est, *rege* dicitur Festo. Significat alioqui idem nomen & iudicem.

Basiliscus serpentis nomen Græcam originem agnoscens *regulum* denotat Latinis. Is adeo venenatus fertur, vt vel solo visu enecet, quadrupedes feras, & aues, sibilo abigat quoslibet alios serpentes, aerem vero vicinum ita inficiat, vt arbores & herbæ inde emoriantur. Eundem vita cassum aniculæ aut aliæ bestiæ attingere non audent, vbi fœdum cadaueris odorem semel perceperint. Scribunt nonnulli, si basiliscus

equum

equum attigerit, nõ equum tantummodo mori, ſed & eum, qui inſidet. Aduerſus tantam peſtem dimicare dicitur muſtela, imo ſæpe (quæ eſt ſingularis naturæ prouidentia) cõficere. Atque hæc ex triuio & ſcriptoribus nonnullis, cum multa, quæ de eo ſparguntur, ſint admodum eruditis ſuſpecta. Nam quod gigni cum dicunt ex ouo galli, ex diametro pugnare fatetur Albertus Magnus cum naturalibus rationibus, Galenus *10. de medicam. ſimpl.* nunquam ſe eum vidiſſe ſcribit, totamq; eius hiſtoriam in dubium vocat. Ambigere etiam nõ immerito quis poſſit de tam peſtifera oculorum vi, quamquam pro ea ſtet magna ſcriptorum caterua: Item fueritne Baſiliſci corium, quod appenſum fuiſſe legitur in templo Dianæ: Fueritne ad ædem Luciæ ſub fornice ſtabulatus Baſiliſcus, Leone Pontifice, etſi id ſcriptum ſciam a magno viro.

Baſſareus dictus eſt Bacchus ἀπὸ τὸ βάζειν vociferãdo vel clamando, quod facere id ſoleant ebrii. Alii deducere malunt a genere veſtis vel pellis Lynci detractæ, quam *baſſaram* vocari tradit Euſebius. Atq; hinc *Baſſarides* dictæ ſunt *Bacchæ*. Papinius: *Et tu Baſſaridum rotator.*

Batauia inferioris Germaniæ regio ad oſtia Rheni, quo nomine olim denotabatur ea Hollandiæ pars, quæ hodie inter veterem Rhenum & Vahalim fluuios a Lobico ad Oceanũ vſque duobus quaſi brachiis conſtringitur, nobiſque indigetatur die Beturbe/ ἀπὸ τῆς βαθύτητος *profunditate* ſeu *cauitate*, vt & Hollandiæ Germanicum nomen indicat, originem ſuam arceſſit. Hinc auctor Panegyrici Maximiano dicati: *Pœne, vt cum verbi periculo loquar, terra non eſt: Ita penitus aquis imbuta permaduit, vt non ſolum, qua manifeſte paluſtris eſt, cedat ad nixum, & hauriat preſſa veſtigium, ſed etiam, vbi paulo videtur firmior, pedum pulſu tentata quatiatur, & ſentire ſe procul motu pondus teſtetur.* Aliter Iunius in ſua Batauia: Cuius verba etſi non apponam, videtur tamẽ ea ipſius ſententia, vt potius dicta Batauia ſit a Batauo quodam orto regio Gallorum ſanguine, qui condidiſſe creditur *Batenburgum*, voce iſta *Batonis* peculium ſonante & præferente, quaſi

dixeris Baten haue oste goed. Ego me maxime procliuem diffiteri non possum in istud etymon, quod proxime ad rei naturam proprietatemque accedit. Incolæ huius regionis sunt Bataui, qui quam vehemens, quam pernitiosum gesserint olim bellum cum Romanis, ex Annalibus Taciti discendum, qui eos etiam prodit didicisse ab hostibus vti testudine in oppugnatione, sicut Turcæ bombardarũ vsum acceperunt a nobis cum magno Reipub. damno, & rerum nostrarum iactura.

Bauaria Germaniç ꝓuincia ab Auaribus Hunnorũ reliquiis, qui Noricis expulsis hic cõsederunt, adiecta litera *B*, est appellata. Eadem & *Baioaria* a Boiis Cisalpinæ Galliæ populis dicta, qui sedes suas in eadem regione habuisse legũtur. Veteres *Noricum* dicebant, a quo Noricus ensis Horatio. Ab oriente contermina illi Hungaria, ab Occidente *Suenia*, a Meridie *Italia*, a Septentrione *Franconia* & *Boemia*. Plures & cultiores vrbes nulla habet Germaniç prouincia, diuiditurque in Episcopatus quatuor, *Zalsburgensem*, *Pataniensem*, *Phrysingensem* & *Ratisponensem*.

Bdellium species gumi deriuatur בדלח cuius fit mẽtio *Genes. 2.* in descriptione Paradisi. Alii lacrymã esse volunt, gummi modo concretam. Optimum censetur, quod cortice, ligno & sordibus caret, clarũ, transllucens, amaro gustu, intus pingue, & mollescens tactu subactum. Tale Arabicum gummi ex Acacia Ægypti spina manans, Galeno *Thebaicum*, gummi cedri, cerasi, Iuniperi & elenii.

Beelzebub. Vide *Baal.*

Belgium, cuius incolæ Belgæ, quorum plerosque a Germanis ortos & Rhenum antiquitus trãsgressos, Gallis expulsis, ibi consedisse propter loci fertilitatem cõmemorat Cęsar *Commentariorum 1.* Horum verum appellatio refertur a quibusdã ad innatam genti in dimicando ferociam. Nam balgen (inquit Iunius) est *manus conferere*. Alii vsurpatum nomen hoc a Cæsare de populis Galliæ, qui iam inferiores Germaniæ prouincias incolunt, & translatum a welsche/ posita litera g pro sch/ & v consonante hoc loco permutata cum b, vt apud

Græcos

Græcos identidem fieri videre eſt apud Plutarchum, Dionem, & alios.

Belial. Nonnulli volentes hoc nomẽ *hominem inutilem* ſignificare, deriuant a בלי *abſq;*, & יעל *profuit.* Alii contendentes eodem Dæmonẽ intelligi, deriuant a בלי *abſq;*, & על *altiſſimo.* Aquila vertit *Apoſtatam.* Sane Paulus appellat ſatanã Belial 2.*Corinth.*6. *Quæ communio*, inquit, *Chriſto cum Belial?* Chaldæus interpretatur malignitatem. Hieronymus retinet nomen Hebræum, vt cuiq; pro arbitrio interpretari liceret. Quamquam alias filios Belial idem filios intelligat Diaboli, homines quippe malignos. Quapropter παρανόμους reddiderunt ſeptuaginta. Sed & idem Hieronymus alibi deducit a בלי & עול, quod ſit *abſque iugo.* Sed primum etymon approbat Kimhi Iudæus: Quod licet maxime probem, vt & eodem auctore illud בלי מועיל, quod nulli ſit commodus, tamen cur reiici & reprobari dicebant notationes ſequentes, non video.

Bellaria olim, *teſte Pompeio*, ſolebant dici res aptæ bello, ſeu bellica inſtrumenta. Huius auctoritate moti alii dicta volũt *bellaria* omne genus menſæ ſecundæ, quod vt illa belli, ita hæc menſarum ſint inſtrumenta: ſiue *(vt alii volunt)* a bonitate, quod ſecundæ menſæ belle & ſplendide eſſent inſtructæ. Franciſcus Patritius exiſtimat bellaria dicta, quod *bellatoribus ſint opportuna*, notatione quidem ingenioſe, ſed non ſatis apte excogitata. Aliis per Antiphraſin videntur dicta, vt minime bella & bona, quod corpori ſimul & animo noceant, quod haudquaquam cenſorie damnandum. *Vides*, inquit Flaccus, *vt pallidus omnis*

Cœna deſurgat dubia, quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoq; prægrauat ipſum.

Veteres Latini appellabant *menſas ſecundas*, Græci δευτέρας τραπέζας: Item, τραπέζας ἐπιδορπίας, ἐπιδορπίσματα, ἐπιδορπισμοὺς, μεταδόρπια, *vt apparet ex 14. Athenæi*, vbi Archippi & Herodoti id teſtimoniis probatũ legas. Ariſtoteles *libro de Ebrietate* olim τραγήματα appellata tradit. Nempe τὸ τραγεῖν, φαγεῖν Suidæ. Et, vt Euſtathius notat Odyſſ. 2. ἐκ τ̃

τρώγειν καὶ τραγεῖν, τρωγαλια, τράγημα, τραγηματίζω. Dicuntur & ἐπιφορήματα: Illationes dixerint Latini ab inferendo, quasi *fercula secunda*. Athenæus testatur a Platone dici ἐπιτραπεζώματα, οἷον τὰ ἐπιτιθέμενα ταῖς τραπέζαις βρώματα. Sed & πέμματα appellantur. Vnde πέμματα ἀττικὰ, *bellaria Attica*. Sunt autem illa Suidæ πλακοῦντα, Eupoli ἀρτύματα. Attamen notandum, intellexisse veteres nomine *secundæ mensæ* quosuis cibos, suaues præsertim ac delicatos, qui expletis iam cibo & potu conuiuis ad excitãdum rursus famem sitimq; apponi solebant. Nam hic finis erat mensæ secundæ. Non minus itaque eleganter, quam vere appellauit Plato παραμύθια τῆς ἡδονῆς *solatia voluptatis*. Romanorum autem mensas secundas (duas enim veteres habebant, *teste Seruio* *Æneid. 1*. vnam carnis, alteram pomorum) non concinnata fuisse ex saccharo, nec vario sapore condita, at potius ex arborũ fructibus constitisse, testis est Plinius *lib. 12. cap. 2.* Sic Pollux bellaria esse scribit *myrtidas, caricas*, & *mespilos*. Menedemo bellaria fuisse pyra & mala punica, tum matura, tum præcocia, sæpe caricas, prodit *Diogenes Laertius*. Plutarchus scribit in Artaxerxe reges Persarũ de more regio initiandos pro bellariis terebinthum gustasse. Alii poma intulerunt cum melle: Nonnulli vuas, ficus, pyra: Plato ficus, fabas, myrthi baccas, & glandes de fago: Aliqui etiam papaueris semen cum melle & lactuca ad somnum conciliandum. Ex quibus apparet, quam longe nostra ætas discesserit ab illa veterum consuetudine, & quantum incrementum sumserint lautitiæ multorum morborum caussa.

Bellerophon, quem vxor Præti criminata legitur, quod sese interpellasset de stupro, quod tamen ipsamet obtulerat, quasi βουλὴν φέρων, id est, *consilium ferens* nomẽ accepit. Quod enim consilium sanius esse potuit, quam sibi ab illis in speciem blandientibus voluptatibus temperare? Quin & Homerus ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην, id est, *bona cogitantem sapientem Bellerophontem canit*, id quod etymon nostrum etiam confirmat.

Bellona Martis soror nomen inuenit a bello, antea iuxta Varronem

ronem Duellona appellata. Illam Marti in bella eunti currum & equos parare fabulatur Statius. Hyginus refert ab ea inuentam acum, quæ Græcis dicitur βελόνη: Imo ab hac eius deductum nomen. Quidam etiam Martis vxorem faciunt. In æde ipsius, quæ olim IX. Vrbis regione exstitit versus portam Carmentalem, dari solebat senatus illis exterorum Legatis, quos admittere in vrbem nolebant: Item, Ducibus redeuntibus a bello columella ante ædem erigebatur, quæ bellica vocabatur, inque eam hastam iaciebant, cum bellum indiceretur. Sacerdotes ipsius ab Arrone Bellonarii dicti feriebant se ipsos cultris, vt proprio sanguine numen placarent. Vaticinabantur autem furentes. Fingebatur etiam hæc Dea pugnas ciere flagello. Inde Lucanus 7. *Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum.* Græcis dicitur ἐνυώ.

Bellum per antiphrasin quibusdam *quasi minime bellum* nuncupatum. Hæc communis Grammaticorum opinio. Alii ex duello contrahunt nomen, sicut ex *Duis bis*, & ex *Duini bini* factum volunt. Atque hæc Varronis sententia etiam approbata ab Alberico Iurisconsulto. Festus a *beluis* vult dici, quod beluarum perpetua dissensio sit: Cassiodorus *libr. 1. cap. 30.* a Belo, quod is primus ferreum gladium produxerit, vt & pugna ipsi nominata videtur a pugnis, quibus se primum lacessebant. Inter omnes sententiam Festi summopere probo. Nam & Cicero inquit Offic. 1. *Temere in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam & belluarum simile est.*

Benacus Lombardiæ Transpadanæ lacus prope oppidum Pischeriam oriens, quæ condita est primum a Scaligeris Veronæ principibus, nomen adeptus videtur ab oppido Benaco, quod in hoc tractu collocat Leander, & exstitit olim, vbi nunc Tusculanus est vicus. Quo falli videatur Antonius Sabellicus, cum *Decad. 3. libr. 3.* scribit, dictum *Benacum* quasi *penes Nacum* Tridentini agri oppidulum. Ptolemæus vocat βαύνακον.

Beneuentum Italiæ ciuitas in Samnitib⁹ nominata olim *Ma-*

leuentum a primis colonis Græcis ꝓpter iniuriosum horribilemq; ventum, quē frequenter patitur, *vt & Procopius tradit.* Ex Dalmatia spirare dicitur, & tāto quandoq; fremitu in hunc locum e directo oppositū irruere, vt in medio furore oppidani prodire vix audeant. Sed ab illis discedunt, qui tributū hoc nomē volunt ob editam ingentē stragem a Sulpitio Petilioq; Coss. cuius Liuius meminit *lib.9.* Nec tamen Liuius quidquam de nominis mutatione instar Plinii: Verum ominis boni gratia vocari cœptum Beneuentū, cum eo deduceretur colonia, scribit *lib.14.* Tulit hæc ciuitas nobilia sane ingenia, & inprimis Orbilium Grammaticum ex Horatio notum, qui eum plagosum nominat. Tulit quoq; Roffredum & Odofredum Iuriconsultos, quorum hic diu Bononiæ ius ciuile professus fuit. Ibidem Ianuarius Episcopus affectus martyrio cum duobus Diaconis.

Beniamin filius dextræ, compositum nomen ex בן *filio* & ימין *dexter fuit.* Ita enim nominatus a patre, cum mater in partu *Ben oni*, id est, *filium doloris* vocasset.

Berenice Ægypti vrbs sita ad sinum Arabicū Ptolemæo, quæ tribus syllabis *Bernice* dicitur ab Arriano in Periplo maris rubri, creditur cōdita a Ptolemæo Lago, qui & ab vxore sua indidit nomen. Zieglerus nominat *Chasair*, Niger *Alchaser.* In idem recidit. Quippe *al* articulus est Arabicus, additus a *Nigro*, sicut alias factum videmus in *Almanach*, *Almagesto*, & *Alcairo pro Cairo*, & similibus.

Bes, bis triens Festo.

Bethlehem בית לחם *domus panis.* Eadem ciuitas Euphrata dicta, *vt in præparat sua Euangelica censet Eusebius*, vbi ad Domini Christi præsepe, quę ibi natum constat ex *2. Matthæi*, aliquot libros scripsit Hieronymus. Stephano est Βηθλέμα. At quoniā Matthæus mentionē facit Bethlehem Iudæ, quæ sita erat in Tribu Iuda Hierosolymis duobus fere miliaribus distans, apparet appellationes eas adiectas ad differentiam alterius ciuitatis nominis eiusdem, quæ collocatur *in Tribu Zabulon*, id est, *in Galilæa.*

Bethsa ciuitas in tribu Manassis, vbi Saul violentas manus sibi

sibi ipsi intulit, appellationem trahit a בית *domo*, & ישן *dormiuit.*

Bethschemesch vrbs Leuitarum in Tribu Iuda a Beth sæpius repetita voce & שמש sole est appellata.

Bethulia vrbs, in qua Iudith Holophernem vino madidum & profundo immersum somno obtruncauit, recte deduci poterit a בתולה *virgine nubili*, & יה *Deo*.

Bethsar, arx munita quinque tantummodo stadiis Hierosolyma distans petræ domum significat, quasi dixeris בית צור, vnde notatio deduci potest.

Betica vel (vt alii) *Bethica* vlterior Hispaniæ pars, qua se flectit in fretum, prouincia fertilis, nunc Granadæ regnum, nomē trahit a Bethi fluuio nauigabili, qui eam perlabitur. In hac sitæ *Corduba* & *Hispalis* coloniæ quondam Romanæ.

Bezoar lapis, cui aduersus venena & pestem maxima vis inest, atq; adeo quidem, vt, quidquid toxica elidere creditur, per ἀντονομασίαν *bezoardicum* dicatur, vt & *pulueres bezoardici*, ex Arabum lingua originem arcessit. Hi quippe antidota pugnantia cum veneno *Bezahart*, quasi vitam cōseruantia, vocant. Cardanus corrupte legit *Bezar*, asserens Pazar gemmā esse mollem & coloris cinerei, magnitudine auellanæ, in Pely orientalis Indiæ regione repertam. Indi *Bazar* promercalem dixerunt lapidem: Item *Bazar* denotat forum, in quo exercentur mercimonia. Vt inde potius etymon deducere potuisset, vir alioqui acutus & catus.

Bibliotheca βιβλίων θήκη librorum thecā.

Bidentes primum dictas comperit A. Gellius in commentariis ad Pontificium ius pertinentibus, quasi *biennes*, inserta litera & longo vsu voce corrupta. Attamen Hyginus Iulius bidentes hostias appellari scripsit, quæ per ætatem duos dentes habent eminulos vel altiores. Vide Gellium *lib. 16. cap. 6.* priori sententiæ astipulatus fuit *P. Nigidius libro*, quē de extis composuit. Ait enim, appellari bidentes non oues solas, sed omnes hostias bimas, Neque tamē dixit, cur ita appellarentur. Hinc Bidental templum istud, in quo bidentibus hostiis sacrificabatur.

Biga, currus, qui a binis equis iunctis trahitur, vt triga & quadriga, qui a tribus aut quatuor. Bigas primum iunxisse creduntur a Romanis & Græcis Phryges, quadrigas Erichthonius *teste Plinio lib.7.cap.56.* Tertulliano libro de spectaculis *cap.1.* & Virgilio *Georgic.3.*

Bildad Iobi amicus nominatus videtur a בלח *inueterauit*, & דוד *amico.*

Bileam Propheta, qui stellam dixit orituram ex Iacob, & virgam prodituram ex Israele *Numer. 24.* vetustatem populi aut eiusdem confusionem significans, deducitur a בלח *inueterauit*, & עם *populo.*

Biremes naues fuisse legimus, quæ geminum habebant remorum ordinem, *vt recte monet Isidorus*, non quæ binis agitabantur remis, *vt refert Baysius libro de re nauali.* Ab Erythræis feruntur primum inuentæ, sicut triremes ab Amocle Corinthio, *Thucydide teste*, quadriremes a Carthaginensibus, *Aristotele auctore.*

Birota vehiculi genus nomen suum duabus rotis acceptum fert. Eius mentio fit in Codice Theodosiano de cursu publico in hæc verba: *Statuimus Rhedæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta.* Notandum idem vehiculum ab vetustissimis Æolibus dictum πετόρειτον ab inferioris ætatis Græcis δίκυκλον. At rheda τετράκυκλον fuit. Vnde error doctissimi Iunii, qui apud Eunapium vertit quadrigas.

Birrhia proprium nomen in Andria Terentii. Adrianus Iunius in Commentario de Coma legendum putat *Pyrrhia.* Quod si recte existimat, a flauo colore, quem Comici tribuunt seruis, quique πυῤῥὸς est Græcis, conficta fuerit appellatio, scribendumque erit potius *Pyrrhia*, *P* consonante in *B* mutata.

Bisextus vel *bissextus.* Quandoquidem iuxta Iulii Cæsaris emendationem reuocato exactius anno ad Solis cursum, quē confici videbat diebus 365. & horis circiter sex, singulis annis quadrans diei supererat, id est, horæ 6. & proinde quatuor annis quatuor quadrantes, qui coniuncti diem efficiunt

vnum,

vnum, iuſſit eum quarto quoque anno 23. Februarii inter Terminalia & Regifugiũ intercalari, ante eum videlicet diem, qui eſt ſextus Cal. Martias: Vt bis eo anno dicatur, *ſexto Cal. Mart.* Atq; hinc nomen Biſexto. Inde eſt, quod Celſus Iuriſconſ. doceat *l. cum biſextus. ff. de verb. ſignif.* nihil referre, vtrum priore an poſteriore die ſit natus, cum biduum illud pro vno tantũ die habeatur. Græci ἐμβόλιμον vocant. Poſteà cum annus à Iulio ſic ordinatus iterum conturbatus, atque confuſus eſſet incuria ac negligentia, redegit eum rurſus ad priſtinam rationẽ Octauius, inque eius ordinatione Sextilem menſem ſuo cognomine nuncupauit, ſicut diſertis verbis ſcribit Suetonius. Meminit eius rei quoq; Ioſephus Scaliger *de emendat. temporum lib. 5.* Si hunc annum inueſtigare quis velit, diuidat numerum annorũ Chriſti numero quaternario, & quando nihil reſiduum fuerit facta diuiſione, ne fractio quidem, annus is erit biſextilis.

Blaſphemia, quæ proprie intelligitur conuitium & contumelia in Deum eiuſve religionem, de qua lex exſtat *Leuit. 24.* cum inſigni exemplo & pœna; impropriè vero in homine; nomen habere videtur παρὰ τὸ βλάπτειν τὴν φήμην, quod lædat famam. Chriſtus Dominus diſtinguens inter blaſphemias *Marci 3.* omnes dicit expiabiles & remiſſibiles eſſe præter eam, quæ cõmittitur in Spiritum Sanctum, nempe agnitæ veritati reclamare, & agnitos errores tueri, cum Spiritus ſancti propriũ ſit doctrinam propagare, in omnem veritatẽ ducere, afflatu ſuo tenebras noctemq; diſpellere. Mos erat Iudæis cum blaſphemiam aliquam audirent, ſcindere veſtes, ait Rhabanus, ſicut Paulus & Barnabas, cum cultu eos diuino proſequerentur, veſtes ſuas ſcidiſſe legimus.

Blaterare Feſto *ſtulte & percupide loqui*, Nonio *per mendacia confingere.* Feſto placet aſtipulari, cum Græcis βλὰξ *ſtultum* aut *fatuum* ſignificet, vnde vox iſta nata videtur.

Boas, qui in vxorem duxit Ruth, quantum coniicio, nomen inuenit a בוא *venit*, & אן *tunc.*

Bœotia regio in finibus Græciæ, olim Aonia dicta, item Ogygia, Meſſapia, Cadmia, *vt ex Thucydide prodit Stephanus*, nec-

non Hyantis, *teste Strabone*, & ἄονες Diodoro, cuius incolæ apud Solinum dicuntur Leleges, ἀπὸ τῆς βοὸς, id est, boue trahere creditur appellationem, quod Cadmus huius ductu ad eum locum peruenerit, vbi postea condidit Bœotias Thebas. Vrbs huius regionis fuit Ascra Hesiodi patria sita ad Heliconis radices. Scribit eam esse χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ. Ibidē ponitur Orchomenus πολύμηλος Homero, Pindaro καλλίππολος & χαρίτων πόλις, Tiresiæ quondam oraculo celebris: Item Thebæ ἑπτάπυλοι Bacchi, Herculis, & Pindari Linique Poetarum patria, & Cheronæa Plutarchi. Incolæ Bœoti literarū contemtores ac stupidi fuerunt (hinc Bœoto aere nati, & sus Bœotica) sed ἀνδρεῖοι Eustathio, pugnaces Straboni.

Bohemia, cuius incolę Ptolemæo βαῖμοι, Straboni κορδοῦλοι, nominis originem defert Boiis, qui ab Alpibus descenderūt in planiciem, cum antea tenuissent loca vicina Mediolano vsq; ad Rhetos. Strabo equidē ex Gallia eos in Italiam migrasse scribit *lib.4.* Eosdem vero eiectos suis domiciliis a Romanis apud Tauriscos consedisse, & cum Dacis bellum gessisse tradit *lib.5.* Male tamen totam eorum gentem euersam ac funditus excisam scribit. Quid enim aliud Bohemia, quā Boiohemia der Boien heym? Sane ea de caussa nominat Paterculus eandem regionem *Boiohemum*, Tacitus paulo cōtractius *Boiemum*, satis indicantes ab incolis tractam nominis originem. De Tauriscis tamen quod scribit, minime erroneum existimandum, cum quōdam *Taurisci* nunc *Norici* appellati Rhetis & Vindelicis contermini sint, nec absurdum sit etiam, eos ad finitima loca progressos.

Boiæ Festo vinculorum genus, siue ligneæ sint illæ, siue sint ferreæ. Hinc proculdubio Germanicum Boeyen.

Bombarda factitium nomen ab ardēdo, & bombo seu sonitu, quem edit, cum disploditur. Quis fuerit eius inuentor, nondum constat. Certū id, inuento eo post hominum memoriā extitisse nil terribilius aut etiā perniciosius. Polydorus existimat *lib.3.c.18.* dæmonem quendam mōstrasse mortalibus, vt non modo armis inter sese, verum etiam fulmine dimicarent.

Bona

Bona. Appellatio bonorũ, inquit Vlpianus, *aut est naturalis, aut ciuilis.* Naturaliter bona ex eo dicũtur, quod beant, hoc est, beatos faciũt. Inde *beati* appellati sunt *diuites*. Plautus in Penulo: *Bonam ego quam beatam esse primo dici mauolo.* Et Seneca Controuers. 3. *Insolens malum beata vxor.* Idem Epist. 5 *Nunquam vidi hominem beatum indecentius.*

Boo verbum bobus & vaccis proprium vnde, nisi a Græco βοᾶν?

Boreas ventus Septentrionalis ἀπὸ τῆς βοῆς *clamore* dictus, καὶ τοῦ ῥεῖν fluendo. Hæc & Nonii ex Homero sententia. Verum Eustathius aliam nominis rationem adferens dictum eum vult, quod τὴν βορὰν, id est, *alimoniam* prebeat, frugibus ad maturitatem suo flatu perdtctis. Sed prius etymon amplecti malo. Neque enim calore suo generationem & frugum augmenta promouet instar Zephyri; sed frigore potius nocet, tum volatu impetuoso, quo instar aquilæ bacchatur nonnunquam, alterum inde nomen Aquilonis obtinens. Imo nullus impetuosior ventus, quem *furere* propterea dicit Ouidius Elegia de Nuce.

Bos a Græco βοῦς, qui & ἀπὸ τοῦ βόσκειν dicitur, id est, *pascendo.* Bos Luca nominatus elephas Pyrrhi regis bello, Anno ab V. C. 972. eo, quod plurimum tum temporis visus esset in Lucania. Latini alio nomine *Trionem* vocant, quasi *terionem* quod terram terat. Neuius: *Trionem hic moderatur rusticus.* Dignum notatu, quod passim proditum ab auctoribus, ex mortui bouis putrescentibus reliquiis nasci apes. Quod quia etiam Ælianus tradit vltimo cap. libro 2. περὶ ἰδιότητος τῶν ζώων, verba eius in medium dabo. καὶ ἀποθανὼν δὲ βοῦς, inquit, γενναῖόν τι χρῆμα καὶ ἀξιέπαινον. μέλιτται γοῦν ἐκ τῶν ἐκείνου λειψάνων ἐκφύονται ζῶον φιλεργότατον καὶ καρπῶν τὸν ἄριστον καὶ γλυκύτατον ἐν ἀνθρώποις παρασκευάζει τὸ μέλι.

Bosphorus vel potius *Bosporus*, cum Græce dicatur βόσπορος, ἀπὸ τοῦ βοὸς καὶ πόρου nomen arcessit, quod vel bos traiicere possit natando. Testis interpres Apollonii, cuius verba subiicio. βόσπορος ὀνομάζεται διὰ τὸ δοκεῖν τὴν Ἰὼ βοῦν οὖσαν διαπεραιοῦσθαι τὸ

ἀπὸ βυζαντίου καὶ ἀπὸ χαλκηδόνος διάστημα. Admiſcet tamen nonnihil ex fabulis. Boſporus ab auctoribus celebratur duplex: Vnus Thracius iuxta Byzantium, alter Cymmerius a populis Cymmeriis dictus, qui in introitu Mœotidos paludis fixas habuerunt ſedes frigidiſſimã incolentes regionem. Vnde quicumq; terras frigoribus obnoxias habitant, appellari ſolent Cymmerii, quales etiam fuerunt iſti Italiæ populi, qui regionem inter Baias Cumaſq; inſederunt, in qua erat conuallis circundata ſatis eminenti iugo, ſolem nec veſpertinũ nec matutinum videns. Sciendum etiam, apud bonos auctores alia Thracii Boſpori exſtare nomina. Stephanus enim ſcribit dici portũ Byzantii, item ἑωσφόριον. Boſporum Helleſpontium nominat Tzetzes, Strabo Byzantiacum os, Arrianus fretum Myſium, Herodotus Boſporũ Chalcedoniæ, Pindarus oſtium Euxini, Apollodorus πόρον, id eſt, *meatum* vel *Thracium traiectum*. Hac copias ſuas tranſportauit Darius bellum geſturus cum Alexandro.

Brabantia dicta Iunio quaſi breed land/ quod ſit velut tænia vel faſcia lata, vt ita ſignificetur regionis latitudo. Etiamſi non male etiam traxeris a *Brataſbantio* Bellouacorum oppido, vocabuli mole contracta & conſidente per Grammaticam συνίζησιν.

Braccæ Iſidoro ſunt dictæ, quod ſint breues, & corporis verenda iis velentur, quaſi dixeris βραχεῖς ἐσθῆτας. Imo braccæ ſunt βράκαι vel βράκια, hoc eſt, ῥάκη vel ῥάκια, inquit Caſaubonus, qui minime aſſentitur Diodoro Siculo exiſtimanti βράκας vocem eſſe Gallicam, vt nec Heſychio, qui ſcribit: βράκκαι, αἴγειοι διφθέραι παρὰ κελτοῖς. Ait enim Diodorus *libro 7.* Galatas anaxyridas vocare braccas. Hieronymus rurſus ad Fabiolam de veſte ſacerdot. & Ambroſius *Offic. 1.* appellant braccas fœminalia, quibus velantur pudenda. Græci περισκελῆ vocant. Quamquam Flaccus periſcelida acceperit pro ornatu fœmineo, & Porphyrio apud eundem eſſe velit ornamẽtum pedum circa crura, ex vi nominis ſumta interpretatione. Ab his autem braccis nominata ea pars Galliæ *Braccata*, quæ alias Narbonenſis prouincia audit, apud Ptolemæum

Digitized by Google

lemæũ κελτογαλατία ναρβωνησία, hodie *Languedoc, prouence*, & Delphinatum complectens. A braccis etiam *Braccaru* dicti braccarum artifices Lampridio *in vita Seueri*. Nec tamẽ soli Galli vsi sunt braccis: Imo & Medi Asiæ populi. Legitur enim in obscœno carmine: *Medis laxior, Indicisque braccis.* Ouidius Tristium 5. de Getis:

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis,
Oraque sunt longis horrida tecta comis. Item:
Hos quoque qui Graia geniti creduntur in vrbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.

Brassica a præsecando nominata Festo.

Brachium idem cum eo, quod est Græcis βραχίων, quæ dictio secundum Festum deducitur a βραχὺ, quod est *breue*. Perottus trahit ἀπὸ τῆς βραχείας. Male. βραχύτητος enim dicere debuisset.

Breuiarium opus concisum, quo nomine sacerdotes Pontificii appellãt encheiridion, quod ipsis semper ad manum est, & in quo canonicas horas habent excusas, a breuibus nomen obtinuit. Quid sint *breues* aut *breuia*, indicat Zonaras Carthaginensi concilio his verbis: βρέβιοι, ἡ ἐπιτομὴ λέγεται καὶ σύντομος γραφή. Sic in Galba dixit Suetonius breuiarias rationes.

Briareus gigas παρὰ τὸ αἴρειν, id est, *tollendo* vel *auferẽdo* adeptus est nomen, quasi sit βόρα, id est, *vorago omnium mundi partiũ*, ait Phurnutus. Amantinam securim tribuit ei Ouidius Fastorum 3. Fingitur & ἑκατόγχειρ *centimanus*. Vndẽ id nomen ob varium instrumentorum vsum tributum Archimedi a Marcello in Syracusarũ obsidione, legimus apud Plutarchũ in eius vita. Hesiodus μεγάθυμον vocat in Theogonia. Cognomenti loco nomen idem adiectum Herculi, obseruarũt Pindari interpretes. Ideoque certum, columnas ipsius, Briareos, dictas. Hæc ex fabulis, quæ pariter non omittenda, quandocumque res ipsa exegerit.

Brimo dicta est Hecate παρὰ τὸ βριμᾶν, quod est *irasci, fremere, minari:* Vel ἀπὸ τοῦ βρόμου, id est, crepitu aut ignis strepitu. Est enim βρι particula intensiua. Namque inde βριήπυος & ὄβρι-

μος ἄρης, *late perstrepens & potens Mars.* Apud Propertium meo quidem iudicio (repugnant enim Mineruæ mores, pro qua antea legebatur Sais) optime Turnebus corruptum versum restituit hoc modo:

Mercurio sanctis fertur Bœbeidos vndis.
Virgineum Brimo composuisse latus.

Antea enim legebatur: *Mercurioque Sais.*

Brisæus dictus Dionysius vel a Brisa promontorio Lesbi, vel παρὰ τὸ βρίθω *grauo*, vel παρὰ τὸ βρίζω *præ cibo & potu dormio*, aut a βρύω *madefacio, irrigo*, aut denique a byrsa, id est, *corio* vel *pelle*, vt monet Gyraldus, cuius hic verba ponere pudet.

Britannia Septentrionalis insula βρεττανία Tzetzi in Hesiodũ, triangulari forma, & proinde Siciliæ similis, totoque a nobis orbe diuisa, atque adeo omnium insularum totius Europæ maxima, Solino alter orbis, hodie Anglicũ simul & Scoticũ regnum cum Hibernia suo complexu claudens, olim & *Albion* dicta ab albis rupibus, quæ eo nauigantibus in conspectum veniũt omnium primæ (etsi hæc nominis origo Buchanano minime ꝓbetur, ob rarum tum temporis feræ nationis cum Latinis commercium) defert etymi originẽ secundum nõnullos regi Britoni. Malim cum Buchanano illis asscribere, qui Brittones sunt dicti. Tres enim gentes totam hanc insulam tenuerunt antiquitus, *Brittones* inquam, *Picti* & *Scoti*. Neq; ignotum, a parte quadam præcipua nominari frequenter totum. Atq; hinc forte Galli omnes Britannicas fœminas appellant *brettas*, *i* vocali in *e* mutata, & loqui Britannice est eidem *bretter*, vt idem prodit. Quin Aquitaniæ promontorium est nomine *Capbretton.* Adde quod Beda suis monumentis prodiderit, austrinam insulæ partem occupatam fuisse a Brittonibus, septentrionalem a Pictis inhabitatam. Et licet plerique veteres scriptores incolas Britannos vocent, tamen & *Brittones* dictos constat ex Martiale. Dionysius Afer vocat βρετανὺς, eliminata altera τ, Poetica scilicet licentia. Totum insulæ tractum diuidit Xiphilinus ex Dione in superiorem & inferiorem. Apud Sextũ

Rufum

Rursum legitur *Britannia prima. Britannia secunda, Flauia, & Maxima Cæsariensis. Valentiam* addit Marcellinus. Alii diuidunt in *Scotiam*, quæ inclaruit nomine Calydoniæ syluæ, & *Britanniam*, quæ & Angliæ nomen agnoscit, quod olim Angli populi eum occupauerint Brittonibus expulsis, aut certe Saxones reginæ Anglæ auspiciis ac ductu, aut denique quod nostri orbis sit *angulus*. Incolæ vtplurimum sunt statura procera, & adeo venusta facie, vt Gregorius Pontifex, cum forte Anglorum pueros videret Romæ, bene eos *Anglos* vocari dixerit, eo quod vultu *angelorum instar* niterent, & proinde administrandum illis esse iter salutis æternæ. Strabo scribit *initio libri 4.* procera esse eorum corpora: cuius rei argumentum id profert, quod se adolescente Romæ viderit Britannos, qui etiam altissimos homines superabāt pedis semisse. Addit simpliciores fuisse Gallis & magis Barbaros. At quæ iam in illis barbaries? Potius alios homines eorum comparatione barbaros dicas. Adeo exculti mores, adeo humani, adeo imbuti humanioribus disciplinis omni feritate detersa.

Britannica herba, Germanis inferioribus seu Belgis communi quorundam opinione lepelbladen (etsi non pauci rem in controuersiam vocent) inprimis conducens ad profligandam scelotyrben & Stomacacen, trahere videtur originem nominis ab insula Britanniæ, ex qua in Hollandiam, Zelandiam, Frisiam, & circumiacentia loca delata lætum prouentum facit. Ita visum multis legentibus Plinii vestigia. Lapsus tamen hic Iunio videtur imperitia linguæ, qui propterea originem vocabuli dedicat cespitibus, quos patrio vocabulo *Brittas* vocant, & quibus etiam aggerum moles vallant aduersus impetum maris. Hæc ille in Batauia vir equidem doctus, & naris, quod aiunt, emunctæ. Verumenimuero Plinium hic sequi malo, quam Iunium, cum haud insolēs sit herbis a solo natali nomina & cognomina imponi. Tale Rha ponticū, Absinthium Ponticum, Conyza Medica, Celtica Nardus, Petroselinū Macedonicū, & Thamarindus Indicarū palmularū fructus, ne quid amplius addam

I 4

Digitized by Google

in re certa & omnibus nota. Accedit, quod nos Frisii, quorum lingua haud ita multum discrepat ab ea, quæ Batauis vernacula est, non cespites, at cespitũ frusta vocemus Brieten/ aggeresq; non iis, sed prælongis & crassioribus frustis ligonum opera detritis, & terrę ablatis (Soden nostrates vocant) muniamus. Vt vir magnus in aliquid novi comminiscendo leuiter hic cespitasse videatur mihi. Morbi isti, quorũ modo facta est mentio, (στομακάκην dico & σκελοτύρβην ex Plinio) vnius Scorbuti nomine censentur ab eruditis Pro partium autem varietate, in quibus signa se produnt plus minusve, iam hoc iam illud sortitur nomen. Et quoniam populariter grassari solet, dabo in mediũ διαγνωστικὰ vel ἀποδεικτικὰ signa iamdudũ approbata, quibus agnosci possit & simul ab aliis morbis dignosci. Nam in τῇ στομακάκῃ gingiuarũ caro mollior roscidis vaporibus exæstuantib⁹ ab impuris visceribus vi caloris perfusa in humorem laxum fluidumq; exurgit. Hippocrates οὖλα vocat Galenus οὖλα πλαδαρὰ *gingiuas madore laxas*. Venæ linguæ substratæ turgent. Nonnunquã exest & exulcerat gingiuas acrimonia humoris, quę quidẽ Græcis sunt οὖλα διαβεβρωμένα. Tum dehiscunt cruento ichore vbertim effluente. Hanc putredinem sequitur luxata dentium compages, qui simul nigrescunt, quandã velut syderationis ideam ementientes. Adest & animæ fœtor perpetuus seu δυσωδία ex eadem humorum putredine, & dolor affectarum partium, quoad a squalido isto succo obsessę & inebriatæ distendũtur. In Scelotyrbe autem labant genua ex infirmitate, vt recti obambulare nõ possint, crura obrigescunt, dum se succus ille grauis insinuat in artuum cõpagines. Rigorem hunc sequitur dolor initio grauis & obscurus, vtpote in suræ tibiarumque musculos penetrans, qui quouis exercitio multũ solet exasperari. Sæpe resoluuntur crura. In femoribus & tibiis emergunt maculæ summam defœdantes cutem initio floridæ & rubræ, qualia a nuperis pulicũ morsibus in cute στίγματα sunt, verum tractu temporis decoloratæ & plumbeæ euadunt. Nonnullis crura molli tumore grandescunt, deuergente humore impetu suo ad corporis infernas partes: At aliis gracile-

Digitized by Google

ciescunt, ita vt vix ossibus hæreant, superueniente præsertim ἀτροφίᾳ. Atque hæc de morbi illius signis, quæ placuit adiicere, si forte eo quoque modo aliquid fructus ex hisce nostris manare queat.

Brixaba mons adiacens fluuio Tanai, qui postea κριοῦ μέτωπον, id est, *frons arietis* est dictus, *teste Plutarcho libro de fluminibus*. Alludit autem ad Phryxi fabulam & vocem. Itaque ἀπροσδιόνυσον haud erit, si, adiiciantur, quæ ab eodem Plutarcho attexuntur. *Tanai*, inquit, *adiacet mons, quem indigenæ vernacula lingua βριξάβα, id est, arietis frontem appellant*. Sumtam fabulam dicit a Phryxo, qui cum se recepisset in montis iugum corpusque dedisset somno, & proinde armati quidam conscendissent ad eum, excitatus fuit ab aurei velleris ariete & Colchos delatus.

Brizo insomniorum Dea existimata παρὰ τὸ βρίζειν, quod est *dormire*, deducit nomen.

Bructeri Westphaliæ populi, Βρούκτεροι Ptolemæo, obtinuisse nomen videntur Iunio a perpetuis paludibus, quas, inquit, brouchen vocamus: Vt sint brouckers, id est, accolæ paludū. Dissident tamē auctores, quibusdā eos collocantibus ad vrbem Monasteriū, vt & Willicho placet: aliis ad montem, quē a Bructeris vocatum volunt Broeckspera, vt Peucero & Melanthoni videtur. Christophorus Pyramius designat eisdem regionē, quæ nobis dicitur Tlant ouer ysel. Strabo certe non longe remouet ab hisce locis *lib. 7. Geographiæ*, cum scribit a Druso victos in Amasia fluuio prælio nauali.

Bruma. Optimi Grammatici dictam censent brumam, quasi βραχὺ ἦμαρ dem breuem. Id enim anni est tempus, quod dies breuiores habet.

Brundusium Calabriæ vrbs ad mare Adriaticum, Brundisium Plinio, modo macula non subest, Ptolemæo βρενδέσιον, aliis Brenda, vt monet Festus, cōtracto nomine, nomen inuenit a forma ceruini capitis, quod sua lingua Messapii Brundusium appellare solebāt. Verba Strabonis sunt: τῇ δὲ μεσσαπίᾳ γλώττῃ βρεντέσιον (sic & Stephanus habet) ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται. Commodus hinc traiectus & nauigatio in Epirū, Ceraunia,

Dyrrachium, imo in Græciam omnē ac Asiam, propter cōmodū discessum accessumq; multis portib' vno ore claulis, qui sinum (vt Strabo scribit) intus excipiunt. In hac vrbe obsessus fuit a Cæsare Pōpeius: Vnde cū esset dilapsus, translatum est bellum in Thessaliā. Florus scribit, tātum olim opibus potentiaq; valuisse, vt Salentinorum haberetur caput. Liuius nominatim inter duodeuiginti colonias recēset, quę bello punico altero rem populi Rom. milite pecuniaq; iuuerūt. Ciuis hinc fuit Pacuuius Tragicus Poeta Ennii ex sorore nepos, qui tandem Tarenti decessit.

Bruta tellus ob grauitatem dicta Horatio. Nam *brutum*, ait Festus, antiqui dicebant *grauem*.

Brutus, inquit Æmylius Probus, stultitiam finxit: Vnde is *Brutus dictus*, id est, *stupidus, tardus, aut stultus*. Ouidius Fastor. 2. *Brutus erat stulti sapiens imitator, vt esset*
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.

Etenim cum iuuenes regii perficiscerentur Delphos, additus hic eis comes delectamenti gratia sambuceū baculum repletum auro dono dedit Apollini: A quo responsum fuit, eum summam Romæ potestatē obtenturum, qui primus omniū oscularetur matrem. At hic casum simulans terram est osculatus. Factū ergo, vt, cum ob stuprum Lucretię illatū in exsilium egisset Tarquinios, primus Consul creatus fuerit Romæ. Fuit & alius Brutus Cæsaris percussor, idem Catonis ex Seruilia sorore nepos, cui de belli euentu noctu sollicito terribile illud phantasma, quod se malum eius genium profitebatur, apparuit.

Bubona boum Dea, *vt Augustinus tradit.*

Buccina a bucca, qua inflatur, appellata nonnullis: Aliis a boū voce, quorū mugitui quid simile reddit. Festus: *Buccina, quā nos appellamus, Græci buchianon a similitudine soni dicunt.* Emaculandus locus. Lege βυκάνην. Erat autem buccina *cornu recurruum*, vt apparet ex eo Ouidii: Caua buccina sumitur illi *Tortilis in latum.* Hinc buccinator, qualis Triton ille Neptuni apud Poetas, qui, vt Virgilius canit *in carmine Ætnæ fingas emugit vocu*, & hoc signo fluctus & flumina, quandocumque

cumque velit, reuocat. Si etiam Propertio fides, *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites*, æuo scilicet Romuleo. Inde Dionysius lib. 2. τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον.

Bucephalus equus Alexandri, & capite & nomine Bucephalus fuit. Bouinum enim nomen istud exprimit caput, seu naturale caput intelligas, seu formam capitis bouini corpori impressam, sicut de Thessalis equis legimus appellatis hoc nomine ex tali nota illis inusta.

Buda sita ad Danubium ciuitas, nomen sumsisse creditur a Buda Attilæ regis Hunnorum fratre, vel a Budinis Scythiæ Europææ populis, quos Græci, sed non recte Gelonos vocant, ait Herodotus. Sed & hęc quondam fuit regis Hungariæ, & inferioris Pannoniæ metropolis, tandem vero Christianis erepta a Solymanno Anno Salutis 1526.

Bulimia cōposita dictio a particula βου, quę est αὐξητικὴ, & λιμοῦ *fame*. Hanc etiā animaduertas in βουπεῖνα, βουμαστὸς apud Varronē *lib. 2. cap. 5.* qui & βούπαιδα dixit *magnum puerum*, βοώπιδα *magnos habētem oculos*. Meminit olim eius famis Erasistratus libro διαιρέσεων 1. Caussam eius cum Medici, tum Aristoteles in Problematibus adfert frigidum acidumque humorem, quem osculū ventriculi intus a splene absorpsit, quiq; astrictione alimenta in ventriculi fundum protrudit, & famem contumacem indesinenter accersit. Dissolui eam meri potione docet Hippocrates *lib. 2. Aphor 21.* Verba eius sunt: λιμὸν θώρηξις λύει. Est aūt θώρηξις Eustathio *Iliad. 6.* οἰνοποσία καὶ ἀκρατοποσία *vini potio.* Nec mirum, cum caussa eius sit frigida intemperies stomachi, vel acidus succus sanguinem venarū vētriculi sua frigiditate cogens. Galenus tradit *8. de medicam.* κατὰ τόπους profligari caninam hanc famem olfactu aceti, pulegii, aut terræ irrigatæ aceto, aut si quis panem deuoret madidum mero. Solum panis odorē aduersus eam valere, scribit Plutarchus *in Sympofiacis*, adiecto insuper Bruti exemplo, qui Dyrrhachio Apolloniam profectus & hoc morbo tentatus, eo modo refocillatus fuit.

Bulla, quę cordis figura apud Romanos olim de ingenui pueri

collo ſolebat ſuſpendi, dicta videtur Feſto ἀπὸ τῆς βουλῆς, *quod ætas illa alterius conſilio ſit regenda.* Tullius Verrina 3. *Bulla in toga prætexta erat ornamentum pueritiæ, indicium atque inſigne fortunæ.* Similiter teſtatur Plutarchus in Romulo, τοὺς παῖδας αὐτῶν φέρειν τὴν καλουμένην βοῦλλαν. Hinc Iuuenalis Satyra 14. *Ludit & heres Bullatus, paruoque eadem mouet arma fritillo.* Æmilianus apud Macrobium *Saturnal. 3. c. 14.* cum ingreſſus eſſet ſaltatorium ludum, plus in eo vidit pueris virginibuſq; quingentis, & in his vnum puerum bullatum petitoris filium non minorem annis duodecim, cum crotalis ſaltantem. Hinc apud Perſium nugæ bullatæ pro puerilibus nugis. Nec alio ſpectat Virgilius Æneid. 6. ſcribens de puerili agmine hoc modo: *It pectore firmo*

Flexilis obtorti per collum circulus auri.

Ceterum ingenuorū bullam auream fuiſſe ſciendū: Libertinorum vero ſcorteam, *vt ſcriptum reliquit Aſconius.* Tarquinii Priſci filium 14 annos tantummodo natum, hoſte in acie cæſo, bulla primū omnium donatū accepimus ex Liuio. Vt haud mirum ſit ab iis olim geſtatam, qui victis hoſtibus triumphum agebāt. Sciendum ad hæc, pueritia exacta bullam ſolemni feſto Laribus ſuſpendi ſolitam, ſicut puellarū puppæ Veneri Argiuæ, cum iam eſſent viro maturæ. De bullis teſtatur equidem Perſius his verbis;

Cum primum pauido cuſtos mihi purpura ceſſit,
Bullaque ſuccinctis Laribus donata pependit.

Bumaſtus vuæ maioris genus apud Pliniū *lib. 14. cap. 3.* & apud Virgilium *in Bucolicis*, Græce βούμαστος, originem nominis refert ἀπὸ τοῦ βοὸς bouem, καὶ μαστὸς mammam, quod mammarum bouis ſimilitudinem repræſentet.

Bupreſtis animal ſimile Cantharidi κατὰ τὴν ἰδέαν καὶ τὴν δύναμιν, *vt ait Galenus*, in Italia tamē rarum, vt docet Plinius, quodq; inter herbas maxime fallit bouem, deuoratumq; tacto felle ita inflammat, vt præ tumore rumpi videatur, ab hoc effectu nomen accepit. Nam πρήθειν τοὺς βοῦς eſt *vrere & inflammare boues.* Meminit huius Nicander *de venenis 2.* vbi aduerſus hoc malum commendat pyra ſylueſtria myrtiq; baccas,

cas, quod non ſolum refrigerent, ſed etiam aſtrictione ſua ventriculum roborent.

Burgundiones vel *Burgundi*, quos aliqui exiſtimant eſſe βȣγȣ́ντȣ Ptolemæi, multis ex teſtimonio Oroſii videntur appellati a Burgis, qui lingua Latina limitum caſtella deſignāt, eamq; appellationem primum in Auguſti principatu conſecuti. Etymi noſtri approbatorē habemus quoq; Paulum Diaconum *lib.2.* Facit horum mentionem Zozimus in Imperatore Probo, quem tradit cum numeroſa Burgundionū & Vandalorū multitudine prælio decertaſſe. Germaniæ eos accolas non ſemper fuiſſe, ſed extremas Septentrionis oras, ipſamq; Scythiā incoluiſſe, atq; ita Gothis ſeſe permiſcuiſſe, aut eos habuiſſe ſaltem vicinos, non pauci docent. Hos inter Sidonius Apollinaris ad Maiorianū, qui eos inter extremos Septentrionis populos recenſet. Sed & Gothicam ſobolem eſſe prædicat Agathius *lib.1.* Idem alibi a Scythis & Hunnis deducit, ſi ſunt modo, quos ille Burguziones vocat. At eos anno poſt Chriſtum natum 280 a Gothis penitus victos, ſuiſq; ſedibus eiectos, tradit in Panegyrico ad Maximianum Auguſtum Mamertinus. Itaq; migrarunt in Germaniam, & aliquandiu vagi tandem has ſedes vi occuparunt.

Burgus, quod nomen aliquando ſignificat caſtra (*Herodianus* ϛρατόπεδα καὶ τὰ φρȣ́ρια *appellat*) item τὰ ἐπικείμενα ϛρατόπεδα τ͂ ὀχθαῖς τῶν ποταμῶν, propter literarum vicinitatem ἀπὸ τȣ͂ πύργȣ (ſolet enim eſſe literarum β & π mutua quædā enallage) dictus videtur, notante id primum clariſſimo viro Hadriano Iunio *Animaduerſ.5.cap.6.* Iuuant eum Gloſſæ veteres, cum literæ tamen vnius iactura. Etenim pro, *bugus*, ſcribendum *Burgus.* Sic enim turris nomen vſurpatum ab Ammiano *lbr.28.* Vegetius eodem nomine appellat caſtellum paruum *lib.4.* id quod conuenit cum τῷ βȣρείῳ Herodiani. Et quia vt plurimum erectos legimus burgos in regionum limitibus aduerſus hoſtium impreſſiones, qui illis impoſiti fuerunt Præſidiarii, iam quidem Limitanei, iam Caſtellani ſunt dicti. Inde noſtratibus nomen eens Caſtelleins/ vtpote qui in caſtello ſuam obtinet auctoritatem. Tandem vero in ciuita-

tes mutati burgi, vt indicant nomina Wirtsburg/ Mariem-burg/ Friburg/ Außburg/ etsi quædam castella nomen istud etiamnum reseruent.

Buris curuatura aratri deducitur Seruio Georgic. I. ἀπὸ τῆς τοῦ βοὸς οὐρᾶς, quod caudæ bouis in modum sit facta.

Busiris Ægypti rex nomine crudelitatis insanis apud Poetas ἀπὸ τοῦ βοὸς καὶ σύρειν nomen habere creditur. Nam vt furibundum taurum pede arreptum retinuisse legitur Milo, ita Busiris solus duos fertur traxisse boues robore propemodū incredibili. Hospites ille mactare solebat, eadem tandē pœna affectus ab Hercule in Ægypto. Etsi Strabo neget Busyrim vnquam regem aut tyrannum ibi fuisse.

Bustum ab vrendo deducit nomē. Est namq; bustum locus, in quo corpus est vstum atq; sepultum. Quod & Festum non auersari video. Sumta vox autem ex legibus 12. Tab. quarum verba sunt hæc: *Bustum ne vsucapito.* Quæ sane Decemuiri acceperunt ex legibus Solonis, qui dudum antea sanxerat, τύμβον μὴ χρήσει λαμβάνειν. Verrius etiam Bustum vocauit locum, vbi tantum cadauera cremantur. Vnde Claudianus perite quidem in Ætnæ flammis celebrat etiam Enceladi gigātis Bustum. *Bustuariæ mulieres* dicuntur veneficæ, quod sequi soleant busta, vt Poetæ multis locis declarant. Quod *Bustuarias mœchas* dixerit Epigrammatographus *lib. 3.* intelligendum de diobolaribus scortillis, quæ inter Busta pene in propatulo prostabant.

Butyrum vnde descēdat, indicat resolutio compositæ dictionis in simplices, nempe εἰς τὸ τοῦ βοὸς τυρὸν, bouis *aut vaccæ caseum.* Plinius quoq; testatur ex bubulo lacte plurimum fieri butyri, & inde esse nomen.

Byzantium Carthaginiensium olim colonia, nunc Turcici tyranni sedes, nominata videtur Peucero quasi *Beth Zana*, domus cauponæ. Lygos appellari solebat a veterib⁹, vt colligere licet ex Plinii *lib. 4. cap. 12.* Tandem a Cōstantino Cæsare, qui eam restaurauit & mœnibus cinxit, Constantinopoleos nomen obtinuit. Recētioribus scriptoribus Græcis dicitur νέα ῥώμη. Sed enim nominis originationē aliā inuenio apud

Nice-

Nicephorū *Ecclesi. historiæ lib. 7. c. 47.* quam licet suo relinquā auctori, apponam tamen. *Byzas*, inquit, *genere Græcus temporibus Manassæ Iudæorū regis vrbem paruam sub suo nomine construxit, quam homines barbari incolentes, propterea quod suis vterentur legibus, & essent agrestiores, Romanorum imperio subiicere se noluerunt.* Eundem imperasse in hac vrbe scribit Diodorus, cum Argonautæ redirent Colchis. Imo a Byzante exstructam innuit non obscure Claudianus. Etsi a Pausania conditam velint Iustinus & Isidorus, negante Æmilio Probo, qui saltem ab eo expugnatam scribit, vt & alii plerique tradiderunt. Complectitur hæc fatalis imperiorum sedes in ambitu tria miliaria Germanica cum dimidio. Episcopum habuit Ioannem Chrysostomum. Vixerunt ibidem *Gemistius, Pletho, Themistius & Maximus Planudes.*

C.

C*aballa* vel *Kabala* vniuersam illam secretiorem diuinæ legis expositionem significans, teste Pico Mirandulæ comite, non animis insitam natura, aut a parentibus propagatam vsuve animaduersam, aut ex libris humanis depromtam, sed ex ore Dei a Mose acceptam promulgatamque & Prophetarum animis a Deo infusam, cōtinua denique successione a patribus viua voce susceptam, deriuatur a voce Chaldaica קבל cabbel *accepit* vel *suscepit.* Itaque boni auctores interpretantur receptionem, & quandam similitudinem habere dicunt eius expositionis, quā dicimus Anagogicam ceteris ideo sublimiorē, quod nos sursum ducat a terrenis ad cœlestia, a sensibilibus ad intelligibilia, a temporalibus ad æterna, a corporalibus ad spiritualia, & ab humanis ad diuina. Fuit ergo Cabala doctrina, quæ percipiebatur auditu solo (qualia & Aristotelis erant ἀκροάματα) dque ab iis, qui annum ætatis 40. excessissent. Fuisse autem talem Kabalam, etiam apparet ex Esdræ *libr. 4. cap. 14.* Capnio symbolicam Philosophiam appellauit, & ex ea Pythagorica manasse symbola affirmat, nec tantum in ea literas & nomina

rerum esse signa, verũ etiam res rerum. Veteres parum de ea prodiderũt, excepto Simeone filio Hagai. Scriptum quippe in חגיגה libro solẽnitatis, cap. אין דורשין non prædicãtur, nemini quidquam licere mandare literis de Cabala. Ex Christianis tamẽ Ioannes Picus, Capnio, Iustinianus Nebiensis Episcopus, & Ægidius Viterbiensis plurima de ea tradiderunt, quæ suis lubenter auctoribus relinquam.

Caballus a caballo dictus Isidoro, quod gradiens impressa vngula côcauet terram. Horatius *Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.* Sub Imperatoribus Quirinalem montem dictũ caballum, annotant Onuphrius & Georgius in sua Roma.

Cachinnus risus solutus & effusus profluxit a Græcis, qui eadẽ significatione καγχασμὸν dicunt, quippe ἔκχυτον καὶ ἄσβεστον γέλωτα *effusum & inenarrabilem risum.*

Cacula Festo militis seruus ex Plauto. Is eidem dicitur ἀπὸ τοῦ κάλου ligno, quod tales armari sint soliti fustibus, & ligneis clauis ad dominorum tutelam.

Cacus, cuius Ouidius meminit in Fastis ἀπὸ τοῦ κακοῦ appellationẽ videtur sortitus, vt & soror *Caca*, q̃ tamen boues furto ablatos Herculi indicauit. Poeta ipsemet indicare id tacite videtur, cum ait: *Cacus Auentinæ timor atq; infamia syluæ*
Non leue finitimis hospitibusque malum.

Cadauer appellatum, non quasi caro vermibus sit data, sicut quibusdam placet, sed a cadendo potius, quia iam stare non potest, ait Isidorus. Alludere videtur Lucanus ad finem libri 6. his verbis:

Carminibus magicis opus est herbisque cadauer
Vt cadat.

Olim cadauera perfundi solebant vnguento, id quod proditum a Virgilio, Valerio, Ennio, Iuuenale, Papinio, & aliis. Sed & Propertius: *Cur nardo flammæ non oluere meæ?* Atque hinc est, quod Plinius scribit, luxuriam adhibuisse defunctis vrendis vnguenta & odoramenta, quę Diis colendis genuerat natura. Ante vnctionem tamen, quam pollinctores facere solebant, corpora lauari a proximis amicis mos erat. Virgilius Æneid. 6.

Per ca-

Digitized by Google

Per calidos latices & ahena vndantia flammis
Expediunt, corpusque lauant frigentis, & vngunt.
Et Ennius:
Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.
Interim per interualla conclamabantur. Vltima post septem dies facta conclamatione comburebantur. Vnde Terentius:
Desine, iam conclamatum est.

Cæcilia lex cognomento Didia lata a Q. Cæcilio Metello & T. Didio Coss. ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur: Item vt in promulgandis legibus trinundinum seruaretur. Meminit eius Cicero *Philip. 5. pro Domo sua, & ad Atticum Epist. 1.* Paulus Manutius existimat Cæciliam Didiam nō vnam esse legem, sed duas diuersa sententia latas. Exstitit & lex Cæcilia Gabinia ab Aul. Gabinio Tribuno plebis, L. Metello, & Q. Marcio Rege Coss. ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ versura facta essent sumtæ: *Ne scilicet prouinciales homines a Romanis exhaurirentur: Ne grauior vsura, quam centesima, exigeretur.* Fuit & lex Cæcilia de iure Italiæ, & tributis tollendis lata a Q. Cæcilio Metello nepote, L. Afranio & Q. Cæcilio Metello Celere Coss. Item Cæcilia de fullonibus, quam tulit Cæcilius Metellius: Caius autem Flaminius & Lucius Æmilius Censores ferendam ad populum dedere, cum illis non liceret. Lege quoque Cæcilia restituit pristinam auctoritatem censoribus, abrogata lege Clodia, Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio Consul cum Cn. Pompeio Magno. Meminit eius Dio *lib. 4.*

Cædua sylua a cædendo quin nomen habeat, quis dubitet? Caius de verborum significat: *Sylua cædua est, vt quidam putant, quæ in hoc habetur, vt cæderetur.* Seruius eam intelligit, quæ succisa ex stirpibus aut radicibus suis renascitur.

Cœlebs vir sine vxore aut vxor sine viro, quod cœlo vitam dignam agat, dictus est Festo, cui conuenit etymon Isidori & Hieronymi. Leges XII. Tab. habebant inter alias & illam: *Cœlibes esse prohibento.* Postea Papia & Poppea legibus inductæ sunt pœnæ, quæ tamen infirmantur *l. 1. & l. 2. C. de infirm. pœn. cœlibat.*

Cœlia lex, quam tulit Cœcilius Tribunus plebis Q. Cœlio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. vt etiam in perduellionis iudicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *Cicero 3. de legibus.*

Cœlius mons vel Cælius, vnus ex septem montibus Romæ inclusis, quē Tiberius Imperator Augustum vocari voluit, *vt in eius vita scribit Suetonius*, quem etiam Querquetulanum dictum testatur Tacitus, a Cęlio Vibēno Thusco nobili duce, qui cum manu sua auxilio dicitur venisse Romulo, suam habet appellationem. Ita Varro, cui nec Dionysius abrogat fidem, nec Tacitus scriptor diligens & bonus.

Cærimoniæ appellatæ videntur a Cæritibus Hetruriæ populis, quod hi capta & occupata a Gallis Senonibus Roma, sacra Romanorum a Vestalibus inuecta benigne receperint, atq; adeo reseruarint donec Camillus recuperasset patriam, *teste Liuio libro ab V. C. 5.* Memores ergo Quirites Beneficii tanti omnia postea ad cultum religionis pertinentia vocarunt cęremonias. Etsi alii a carendo deducant (*Non potest enim religio exerceri illis destituta & carens*) & alii, quod Festus monet, a caritate.

Cæsar. De huius nominis origine sunt opiniones eruditorum variæ. Nonnulli enim a cæso elephanto deducunt, quē Pœni, quorum lingua ex Syriaca fluxit, nominant *cæsam*, hoc est כסירא: Nonnulli a *cæsarie*, cum qua primus in Iuliorum familia in lucem prodiit Iulius Cæsar. Verisimilor eorum sententia, qui id nominis primum illi inditum existimant, qui matris vtero erat excisus. Etiamsi Festus Pompeius tales potius *Cæsones* appellandos existimet. Multi in hanc sententiam eunt, Suidas inprimis, qui inquit in Iulio: καῖσαρ: οὕτως ὀνομάζονται οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς ἀπὸ ἰουλίου τοῦ μὴ γεννηθέντος. Vt quidem ab hoc Iulio ita nato reliquis Cæsaribus tributū innuat hoc nomen. Etsi nihil ea de rē in vita eius sit proditum a Suetonio. Spartianus quoque varia quidem adfert de nominis etymo in Ælio Vero, cum Cæsarem dictum scribit, vel quod elephantum, qui Maurorum lingua dicitur Cęsa interfecerit.

fecerit, vel a cæsariæ, aut oculis cæsiis, vel quod vtero fuerit excisus, at nihil applicat ad Iulium nostrũ. Quod autẽ Plini* scribat *lib. 7. c. 9.* Primum Cæsarem a cæso matris vtero dictũ, & ea de caussa cæsones appellatos, de hoc nostro etiam, nisi violente, torqueas, intelligi nõ potest. Quanquam alias Solinum cum suis nõ probem, cum eodem loco perperam distincto verba illa, *Primusque Cæsar a Cæso matris vtero dictus*, trahant ad Scipionem cognomento Africanum. Atque hæc omnia contra Suidam, eosque qui legunt vestigia Suidæ numero permulti. Quorum sententiam cum etiam reiicere ac damnare non ausim; quid aliud agam, quam τὸ ἐπέχειν? Hoc certum, Cæsarum appellationem non familiæ sed dignitatis fuisse. Quantum ad monarchiam Cæsaream sciendum multos initium eius constituere IV. Nonas Septembris, in quem idem incidit memorabilis Augusti victoria de M. Antonio & Cleopatra regina Ægypti; *teste Dione libro 51. Xiphilino in Epitome, Suetonio, Eutropio, & aliis.* Nam & multi primũ Cęsarem (si nomine isto Imperatoriam maiestatem accipias) Augustũ fuisse volunt, non Iulium. Ideo Seuerus apud Lampridium: *Video P. C. quid vos moueat ad hoc nobis addendum: Augustus primus, primus est huius auctor imperij.*

Cæsarea Palestinæ ad mediterraneum mare, olim turris Strabonis dicta, *vt tradit Ptolemæus*, Stephano καισάρεια; Apollonia & Colonia prima Flauia Plinio nobilis Basilio Episcopo Cornelii Centurionis baptismo, & vbi Herodes percussus ab Angelo Phtheiriasi obiit, a Cæsare nomen obtinuit, in cuius honorem magnificentius albo marmore fuit cõstructa. Cæsareas etiam vrbes a regibus passim per orbem terrarum in honorem Augusti conditas apud Suetonium legas, tum apud Pomponium Lætum in Diocletiano.

Caieta ciuitas Campaniæ, antea αἰήτη dicta, teste Diodoro, nomen suum Virgilio deducit ab Æneæ nutrice, cum ait:

Tu quoque littoribus nostris Æneia nutrix.
Æternam moriens famam Caieta dedisti.
Et nunc seruat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna (si qua ea est gloria) signat.

Strabo Caietam vult dici non ab Æneæ nutrice, sed potius a curuitate, quod curua omnia Caieta vocent Lacones. Ridiculum, quod Caietam quasi coactricem ætatis dictam fulgétius affirmet. Nam apud antiquos, inquit *caiatio* dicebatur *pueriles cædes*. Sunt etiam qui casu concrematam hoc loco classem Troianorum scripserunt, atque inde Caietam ἀπὸ τοῦ *καίειν* dictam, quod accendere & adurere significat. Landinus scribit in prædictos Virgilii versus, tradere quosdam, olim vbi nunc Caieta, modicum fuisse castellum Epicæ sic ab Epica vrbe Harleæ vocatum, Caietæque mentionem etiam Homerum facere. Ceterum præterea concludit nihil. Quid multis? Virgilio astipulatur pars melior auctorum, vti quoq; Silius & alii. Portum habuit hæc vrbs semper celeberrimum, quem amplissime refectum atque ædificatum ab Antonino Pio scribit Iulius Capitolinus.

Cain vnicus orbis terrarum heres, fratris Abeli tamen *parricida*, appellationem trahit a קנה possedit: Hinc קנין possessio. Cain ergo possessor. Ab hoc dicti Hęretici *Cainiani*, q. ppe Cainum fratricidam adorantes, *vt meminit Isidorus Origin. 8.* Testatur & Septimius Florens *de Hæret. proscript. libro* magni eos fecisse Cain quasi conceptum ex potenti virtute, quæ in ipso sit operata.

Calabria pars Italiæ, olim Messapia dicta, *vt est apud Solinum*, & Iapygia, *sicut testatur Strabo libro 6.* recentioribus temporibus Apulia & ab Hydrunte vrbe terra Hydruntina, maxime alias Salentinorum nomine nota, ex *Sempronio, Plinio, Mela & Ptolomæo*, primum hoc nomen arcessere creditur a καλῶς βρίθειν, vel καλῶς ῥεῖν, quasi rerum omnium vbertate affluentem dicas. Optimarum enim rerum ibi vberrimus prouentus. Frons eius extima spectat ad ortum: Excurrit in Ionium: Hinc in oram Macedonicam, vt Dyrrachium & Apolloniam expeditus est traiectus. Calabri hospitis Xenia abierunt in prouerbialem figuram, de rusticanis & leuibus, quæque onerent accipientem magis, quam leuent.

Calamitas dicta grãdo, *interprete Donato*, quod calamos comminuat. Vide Budæum *ad Lex conducto. §. 1. ff. locati.*

Calamus

Calamus arundo a Græco κάλαμος, qui παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι, *quod bene metatur & congregetur*, nomen inuenit.

Calanus Gymnoſophiſtarum vnus appellatus hoc nomine, quod ſecum congreſſos Indica voce, Cale, id eſt, ſalue compellaret, cum reuera nomen haberet Sphinx, teſte Plutarcho in Alexandro. Tandem hic ex peruetuſta Sophiſtarum conſuetudine ſeipſum ſacrificauit in conſpectu Macedonum, effuſis primum precibus & crinium primitiis in ignem coniectis, vt & alius Indus Sophiſta aſſecla Cęſaris, tot interiectis annis, feciſſe legitur apud eundem Plutarchum.

Calare verbum, quod veteribus erat vocare aut cõuocare, trahitur παρὰ τὸ καλεῖν Græcorum. Hinc *Calata comitia*, quæ, *teſte Feneſtella lib. 2. cap. 7.* calari ſolebant per lictorem. Rudis enim vetuſtas calare dixit Latina forma, pro vocare. Poſtea, cum verbum id exoleuiſſet, retentum eſt tamen Calatorum comitiorum nomen in his tantum, quæ pro collegio Pontificum habebantur, vel teſtamentorum condendorum cauſſa fiebant, idque religionis cuiuſdam & antiquitatis ratione. Agellium vide *lib. 15. cap. 17.* Porro ab eodem Græco verbo καλεῖν appellatus *Calator*, vt monet Feſtus, quod ſemper vocari poſſet ob ſeruitutis neceſſitatem.

Calathus alio nomine qualus & quaſillus, quippe ſportula, in qua reponebãtur τὰ κᾶλα ligna. Nam deſcendit a Græco κάλαθος, cuius etymon apud Euſtathium tale, κάλαθος παρὰ τὸ ἐκ κάλων, ὅ ἐστι ξύλων κυκλοειδῶς θεδύλων, γίνεσθαι λέγεται. Idem vult καλάθους ἰδίᾳ λέγεσθαι τὰ εἰς τὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν συγκομιδὴν ἐπιτήδεια σκεύη. Tandem tranſlatum hoc nomen ad tritici, vuarum & lactis vaſa. Sed & de liliis Virgilius Ecloga 3.

Tibi lilia plenis

Ecce ferunt nymphæ calathis.

Apud eundem Ecloga 5. accipitur pro calice vinario. Ait enim:

Vina nouum fundam calathis Arruiſia nectar.

Ita apud Martialem Epigrammat. *libro nono*, ex mente interpretis ſui:

Expendit veteres calathos, & si qua fuerunt
Pocula Mentoreâ nobilitata manu.

Et apud eundem in Disticho Calathi; *Nos Satyrus, nos Bacchus amat.* De calathi forma vide Marcellum 4. Dioscoridis. *Calceus* indumentum pedis nomen arcessit a calce. Notādum hic alia fuisse apud veteres calceamenta virorum, alia mulierum, alia histrionum tragicorum, alia Comicorum, alia principum & Magistratuum, & alia plebeiorum. Σικυώνια, inquit Hesychius, γυναικεῖα ὑποδήματα, notúq; de illis Socratis morituri iudicium. Cothurni autem Tragicorū erant, socci Comicorum, Lunati Patriciorū Romæ, quos eosdem esse cum mulleolis monuit Iacobus Ræuardus Varior. *lib. 1. cap. 8.* Fuerunt & mullei olim calcei gestati a regibus Albanis, demum ad Patricios vsumque mulierum translati. Sic crepidis primum vsi sunt Senatores, mox equites, demum & milites. Lunatas calceos scribit Isidorus a Romulo inuentos assuta Luna, quæ tamen in eis non sideris formam, se notam centenarii numeri significabat, quod initio Patricii essent tantummodo centum. *Mullos* seu mulleolos, de quibus modo dicebam a *mullando*, id est, suendo appellatos vult Festus, Adrianus Turnebus a rubro mulli colore, quod fuerint purpurei. Fuerunt & Romanis in vsu calcei albi, imo coccinei, id quod tamen de virorum calceis intelligendum esse probat Iustus Lipsius Electorum *libro cap. 13.* Nam fœminas luteis & galbis vsas ab eodem probatur adducto sententię firmanto ex Aureliano Vopisci. Iacobus Ræuardus ostendit loco supra citato nonnullos calceos pretiosis etiam gemmis exornasse & distinxisse. Perones non intelligit cum Seruio rusticos sed cū Tertulliano calceos puros, quib. p niues, imbres, & glaciem vtebantur, vt his verbis Iuuenalis indicat;

Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi.

Quodq; Vlpianus ait, præfectum vigilum calceatum ambulare vel oberrare debere trahendū putat ad perones non ad mulleolos. Soleas autē dixerunt veteres, q plantas tantū infimę tegebant, superiori parte habenis vincta. Vt quidē calce-

pedem

pedem magis ſtringeret, quam ſolea. Vnde id Pauli Æmili: *Nonne hic calceus pulcer? At neſcis, qua ex parte pedem meum torqueat.* Si plures calceorũ ſpecies Græcis vſitatas quis velit, Pollucis Onomaſticon videat *lib. 7. c. 22.*

Calculus a calcando quidni ſit dictus? Quid? An non calcatur pedibus? An vero applaudendum Turnebo, qui *17. Aduerſ. c. 17.* ſcribit hoc modo: *Apud Priſcianum lib. 6. legimus in Lucilio calces pro calculis, vnde & calculi nomen per diminutionem deductum.* Calces enim vocat calculorum ludum, niſi Hallucinor, cum ita ſcribit:

Naumachiam licet hæc, inquam, alucolumque putare, & Calces delectos te, hilo non rectius viuas.

Calculis ẽt olim ſubducebant ratione: Vnde & pro ipſis rationib. accipi ſolẽt. Hinc *Calculatores* dictos arbitror q̃ cõficiẽdis rationib. adhibentᷓ, non geometras, *vt Accurſi⁹ & Alber. exiſtimãt.* Græcis dicitᷓ ψῆφος, atq; hinc διαψηφιςαὶ calculatores

Cales cordatum hominem imo toto corde Deo adherentem ſignificans deriuatur a כל omni, & לב vel לבב corde.

Calẽda. Solebãt Romani appellare hoc nomine primũ cuiuſq; mẽſis diẽ, Singulos q̃ppe mẽſes diſtribuit Romul⁹ in Kalẽdas, Nonas, & Idus. Sũt autẽ, q̃ dictas Kalẽdas volũt, quaſi colendas. Etenim primo die mẽſis feriabãtur in honorẽ Iunonis, Ouid. *Vindicat Auſonias Iunonis cura Kalendas.*

Sed errãt illi, & turpiter quidem. Cum reuera (*vt & Macrobius refert*) ἀπὸ ȣ̃ καλεῖν, id eſt, vocando appellationem habeãt, q̃ Pontifex tẽporibus priſcis, anteq̃ Faſti a Cn. Flauio ſcriba publicarentur inuitis patribus, nouæ lunæ aſpectum primum notaret, viſamque nuntiaret ſacrificulo regi. Tum Põtifex minor vocato in Capitolium plebe ad audiendũ, quot dies a Calendis ad Nonas, quarũ tutela Deo carebat, ſupereſſent, pronuntiabat. Oportebat enim die Nonarum populares omnes, quotquot eſſent ruri, in vrbem confluere, vt a rege ſacrorum cauſſas acciperent, atq; adeo ſcirent, quid eſſet faciendũ eo menſe, ſicut Macrobius ſcribit. Cũ his facit Varro *de lingua Lat. lib. 5.* Græci caruerunt Calẽdis. Nã Attice diuiſerũt mẽſes in δεκάδας, Prima δεκὰς dicebatur πρώτη, ſecũda

μεσοῦσα, tertia εἰκάς. Idque factum, quia omnes illorum menses erant τριακονθήμεροι. Sic & Persæ in πεμπτάδας distribuerũt, Hebræi veteres in πεμπτάδας, δεκάδας, & εἰκάδα. Græcis etiam ἱστάμενος μὴν, id est, mensis instans aut iniens dicebatur ad decimum diem, veteribus vsque ad vigesimum; φθίνων vero mensis inclinatus & deficiens a vigesima die adusque trigesimam. Vnde cum Homerus dicit Odyss. ξ. τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο, id est, περὶ τριακάδα καὶ νουμηνίαν, inquit Didymus. Nullæ ergo Græcorum Calendæ. Vnde Augustus, *teste Suetonio*, ad Cal. Græcas soluturos dicebat, quos nunquam soluturos indicare volebat. Calendaria sacra, vt ait Seruius, si qua ratione dilata fuissent, repeti poterant, cum anniuersaria differri atque iterari non possent. Dicta autem Calendaria, quod fieri solerent singulis calendis in honorem Iunonis. Cur ita? Veteres (*vt scribit Plutarchus in Quæstionibus*) annum Iouis, menses Iunonis esse existimarunt. Itaque omnium Calendæ ipsi sunt consecratæ, quæ & inde Calendaris est dicta.

Calendarium, vt vocant, a Calendis nomen accepit, in quo præter corporum cœlestium loca dies singuli, item nouilunia & pleniluñia, cum aliis quibusdam cõfigurationibus cõsignantur. *Ephemerides* eadem significatione vsurpantur. Alias significat quoque librum fœneratitiarum rationum. Mensium enim Calendis exigebantur pecuniæ, quæ fœnori dabantur.

Caliendrum operimentum capitis, quo vocabulo vsus est Sextimius Florens libro de pallio, & Arnobius *libro 6.* a Græco κάλλυντρον trahi videtur.

Caligula Imperator nomen accepit a caliga calciamenti militaris genere. In castris enim est natus. Vnde Ausonius: *Caius cognomen caligæ cui castra dederunt.* Hinc caligati milites eidem Poetæ. Tranquillus in Augusto: *Coronas vallares ac murales, quæ honore præcellerent, sæpe etiam Caligatis tribuit.* Erant autem eorum caligæ clauulis confixæ, Vnde *clauularius cursus* est militaris.

Calix nonnullis dictus videtur, quod calidum ex eo bibant.

Falsum.

Digitized by Google

Falſum. Nam deſcendit a Græco κύλιξ, quæ vox & eam appellationem habet quaſi κυκλιξ, quod circuli in modum calix ſit rotundatus. Hanc vocem Feſto reſtituendam exiſtimo, cum κύλιξ vrnam ſignificet, aut bouem, qui alterũ cornu habet contortum. Aliquibus tamen dici videtur κύλιξ quaſi χύλιξ παρὰ τὸ χύειν fundendo, vt & Etymolog. magnum docet. Apud bonos auctores ſæpe accipi videas pro poculo, imo pro vaſe maiori. Cicero Tuſcul. 3. *Quid hic calix mulſi? Impinguandus eſt, vt plorare ſe deſinat.* Varro quoque nominat apothecas triclinares, melicas, calenas, obbas, & calices Cumanos, & *(quod minus placere dixi)* a caldo ſiue calido deriuat. Poeta Ouidius poſuit Faſtorum 5. pro vaſis, in quibus legumina & olera decoquũtur, ideoq; ſtatuit ad ignem. Verba eius ſunt:

Stant calices. Minor inde fabas, olus alter habebat:
Et ſpumat teſta preſſus vterque ſua.

Callidus. Callidos appellat Cicero *libro de Natura Deorũ*, quorum tanquam manus ſic animus vſu concalluit. Hinc calliditas quædam prudentiæ pars, quæ ita verſatur in paruis, vt prudentia in magnis, *auctore Ariſtotele.*

Calliope nouem Muſarum vna, Heroicorum Poetarum præſes a vocis bonitate nomen accepit. Etenim ὄψ vox eſt, καλὸς pulcer & bonus. Mater hæc fertur fuiſſe Orphei iuxta Antipatri illud: σὺ δὲ πολλὰ καλῶν δύεται θύγατρες μνημοσύνας, μήτηρ δ' ἔξοχα καλλιόπη. Sic Lini mater fertur *Vranie.*

Callirhoe fons Athenis, qui & ἐννεάκρουνος eſt dictus a nouem ſalientibus ſiphonibus, id eſt, fiſtulis fundentibus aquam, παρὰ τὸ καλῶς ῥεῖν, quod pulcre & benefluat, nomen accepit.

Calo. Calones militum ſerui, inquit Feſtus, qui ligneas gerebant clauas, quas Græci κάλα vocant. Is quoque, qui vtitur huiuſmodi telo, dicitur *clauator*. Eiuſcemodi ſeruos idẽ Feſtus & *caculas* appellari, paulo ante notauit ex Plauto, cui vetus Gloſſarium aſtipulatur, cum ait: *Cacula*, δοῦλος ςρατιώτου. Sed & calam dixere Latini. Ait namque Lucilius: *Scinde puer calam, vt caleas*, id eſt, frange fuſtem, & fac focum. Vt nec opus eſt Græcum hoc etymon quærere. Sed maxime ine-

ptiunt, qui *calones* a Calendis deriuant incerta aut nulla potius fide quo eo die cibaria acciperent. Erant & alii militum ministri nominati lixæ, quorum proprietas erat, *vt Nonius Marcellus notat*, vt aquam, quam veteres lixam dicebant, subministrarent, sicut calones ligna, propterea ire soliti lignatum.

Calumnia mutuata videtur quibusdam nomen quasi καλὸν μῶσα, *alterius imminuens bonum*. Etenim falsa intendit crimina calumniator. Quod ipsum tamen quia verbum *caluor* significabat veteribus, vt & frustrari, haud desunt, qui inde ius vocabuli deducant, quos inter Oldendorpius *Action. 10.* Vsi sunt ea voce, quoq; Decemuiri *in legibus 12. Tab.* hoc modo; *Si caluitur pedemue struit, manum endo iacito.* Explicat hanc legem Caius *l. si caluitur ff. de verb. significat. Manum endo iacito*, tantundem ac *inijcito, inque ius rapito.* De hoc veterum more in præhendẽdo inque ius rapiendo & antestando non obscura apud auctores testimonia. Horatius Satyra nona libro I.

Casu venit obuius illi
Aduersarius, & quo tu turpissime? Magna
Exclamat voce: Et licet antestari. Ego contra
Oppono auriculam: Rapit in ius, clamor vtrimque

Hic notandum, si antestatus non esset actor, manumque nihilominus iniecisset reo, iniuriarum potuisse postulari: Item ad antestationẽ minime admissum fuisse seruum. Quo spectant illa Plauti in Curcul: *Hoccine pacto indemnatum atque intestatum abripi?* Item: *Seruon' antestari? Ph. Vide. C. Hem. vt scias me liberum esse.* Recte etiam monet Barnabas Brissæus, quæ de antestatione sunt dicta, ab Atheniensibus esse translata, qui pariter suas προσκλήσεις in vsu habebant. Est enim προσκαλεῖσθαι per citatorem in ius vocari, quem κλητῆρα dixerunt. Siue enim publico siue priuato experiratur aliquis iudicio, oportebat aduersarium ita ad magistratum vocari, deinde conceptis quibusdam verbis actionem intentare, eamq; intentionem tabellę magistratus inscriptam scribæ aut paredro dare.

Calx

Calx a calcando.

Calyptra dictio Græca significans muliebre capitis tegmen, κάλυμμα τῆς κεφαλῆς Polluci, παρὰ τὸ καλύπτειν *operiendo* appellationem trahit.

Camilla a Casmilla deducta, litera detracta. Innuit id Maro, cum ait: *Matrisque vocauit Nomine Casmillæ, detracta parte Camillam*. Sic iam dicitur *Camœna* pro eo, quod erat veteribus *Casmena*, teste Varrone. Nominis originem ad canendi verbum vel ad carmina referendam censet, Festus Pompeius, cum Musam significat. Camillus quoque in genere masculino sacrificiorum minister, vel puer in nuptiis vas cumerum ferens, vt scriptis mandatum a Varrone *libro de lingua Latina 6.* Continuisse illud nubentis vtensilia, & a cumerarum similitudine, quæ fiunt palmeæ vel sparteæ ad vsum popularem, appellatum fuisse constat.

Caminus, Græce κάμινος, nominatus videtur Isidoro ἀπὸ τοῦ καύματος ardore, vel potius a verbo καίειν, quo alludere videntur verba de tribus pueris in fornacem coniectis in Danielis Historia: ὑπηρέται, inquit, τοῦ βασιλέως καίοντες τὴν κάμινον νάφθῃ, καὶ πίσσῃ, καὶ στυππείῳ καὶ κληματίδι, ministri regis accendentes fornacem naphtha, & pice, & stupa, & sarmento. Hinc Heliocaminus locus, ad quem sol hybernus accedens ipsum calefacit quæ dictio exstat. *l. arborem. ff. de seruit. vrba. præd.*

Camœnæ dictæ sunt Musæ, quasi Canenæ, a canendo. His consecratum lucum, in quo cum Nympha Egeria collocut' fuisse dicitur Numa cōmittere nequi, q n ex Plutarcho adiicerē.

Campana. Creduntur campanæ circa annum 400. primum repertæ a Nolano Episcopo, a Campania habere nomen cuius oppidum est Nola, in qua Augustum vitam legimus cum morte commutasse. Fuit autem Paulinus vir vitæ sanctimonia spectabilis: Cui cū Campanarum defertur inuentio, ad Ecclesiæ vsum trahenda est tantū, quādo (si lōgius receptas) etiam gentiles cōsueuerint æra campanasq; pulsare, si quis e vita decessisset, vt annotatum inuenio a Theocriti scholiaste peruetusto. Cāpanā legē nominat Cicero *2. ad Atticū* legem

Iuliam, quam Iulius Cæſar & M. Calpurnius Bibulus tulerunt anno ab V. C. 691. vt ager Stellas maioribus conſecratus, item Campanus ad Reipub. ſubſidia vectigalis relictus plebi diuideretur. Dio eam optimam fuiſſe dicit.

Campania fertiliſſima Italiæ regio, iuxta nõnullos deducit vocabuli ſui auſpicium a campis, vel potius campeſtribus locis: Aliis ab opulentiſſima vrbe Capua, cuius incolæ Campani ſunt dicti, Liuio ſummopere celebres. Blondus appellationem trahit a campis Leborinis, quos Plinius Capuæ vicinos memorat. Tanta ibi fertilitate eſt ager, vt Dionyſius ſearua trifera, id eſt, afferentia æſtiuam ſementem poſt hybernam, & autumnalem poſt æſtiuam vidiſſe confirmet. Teſtatur & Strabo libro 5. Campaniam omnes totius Italiæ partes rerum ad vſus humanos affluentia, tum amœnitate longiſſime ſuperare. Vaſa quoque eiuſdem regionis ſolebant olim eſſe fictilia ob argillæ copiam, qua redundat ob ſoli bonitatem. Indicare id quidem videtur Flaccus *Satyra 11. lib. 2.* his verbis: *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla.* Idem eiuſmodi vaſa Campanam ſupellectilem vocat *Satyra. 6. lib. 1.* Sunt, qui iam terram laboris nominant. Nec mirum, cum omnia ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα ex terra prodire iamdudum deſierint. Alii ita intelligũt, quod cum primis ager regionis huius ob fructuoſas arationes ad culturę labores ſit idonea. Quo merito Plinius felicem appellare potuerit *lib. 3. Natur. Hiſtor. c. 5.*

Cancellarius a cancellando nomen obtinuit, id eſt, ab actis cancellatim lineis diſpungendo, quod eius ſit principis ſcripta cancellare, ſi fuerint iniqua: contra, ſi bene ſcripta, ſignaculo obſignare. Aliis placet a cancellis natum hoc nomen, quod ſcriptores Cancellarium ſignificent, cum aliquem a cancellis eſſe, aut agere cancellos dicunt. Caſſiodorus 2. *Inſtitut. diuin. & human. ſcript.* de Marcellino loquens: *Is*, inquit, *adhuc Patricij Iuſtiniani fertur egiſſe cancellos.* Eiuſcemodi virum vult Budæus ingenio eſſe verſatili, omnium rerum cognitione virtutumque genere inſtructum, omniaque in numerato habere.

Cancelli

Cancelli per diminutionem dicti, qui ab antiquis dicebantur cacri, auctore Festo. Sunt autem ligna modicis interuallis in transuersum connexa, quibus fenestræ consueuerunt muniri.

Candelabrum factum nomen a candela & labro, vel potius λάζειν accipiendo. Varro & Festus simpliciter a candela deriuant.

Candidati dicti sunt Romæ, qui Magistratum aliquem se petere apud populum profitebantur, a candida toga, qua induti in comitium venire & considere in colle solebant, vt conspici possent ab vniuersis, *quemadmodum tradit Macrobius lib. 1. Saturnal. capit. 16.* Eosdem quoque oportebat profiteri nomina sua ante Comitiorum diem, apud eum videlicet Magistratum, qui habiturus erat comitia. Tum si digni haberentur, quibus aliqua Reipub. pars gubernanda committi posset, recipiebantur: Sin minus, patiebantur repulsam, nequetum populus eos creare poterat. Professio autem, quæ integro ante Comitia anno inchoari solebat, posita erat in amicorum & populi voluntate concilianda. Eum in finem adiungebant sibi Nomenclatores, a quibus ciuium discebât nomina, vt suo quemque nomine salutarent, Cicero *(vt alias quoque dictum)* nominat hos Monitores, quod admonerent petitorem: Festus fartores, quod ciuium nomina in aures Canditati clam velut infarcirent. Ambibant, hoc est, circuibant non solum Romæ in foro tributim, curiatim, hoc est, per singulas tribus & curias, verum etiam in conciliabulis, Italiæ, vbi negotiandi caussa versabantur ciues. Præhendebant corũ manus rogantes, sui vt meminisse vellent. Quinimo corpore nudato vulnera & cicatrices ostendebant, vt se Magistratu eorumque suffragiis maxime dignos declararet. Neque id satis. Postremis tandem temporibus obtinuit mos, vt præsenti pecunia emerent suffragia, comparatis ad tale negotium interpretibus, per quos inducebatur pactio, teste Asconio, item Sequestribus, apud quos deponebatur pecunia, & Diuisoribus, qui singulis nummos distribuebât. De quibus corruptis moribus videndus etiam Plutarchus

Problemate 49. Quantum ad candidam togam, a qua natum Candidatorum nomen, sciendum ex Isidoro candidam dici, cui albedinis caussa addiderant cretam. Vnde cretatam ambitionem optime vocat Persius *Satyra quinta*, Plus enim aliquid esse candidum, quam album. Albus color natiuus proprie lanæ est: Candidus proprie splendens ille, & arte formatus. Ideo Polybius λαμπρὰν dicere maluit Canditatorum togam quamplurimis locis, quam λευκήν. Vt coacti fuerint Tribuni plebis ambitionis tollendæ gratia promulgare legem, ne cui album in vestimentum addere petitionis caussa liceret. Pro candida huiusmodi veste vsurpatam καθαρὰν, id est, puram a Plutarcho obseruauit Baysius *de re vestiaria libro.* Ab his canditatis seu candidatorum more dicuntur iam medicinæ aut iuris candidati. Candidatus principis Vlpiano *l. vnica. ff. de offic. quæstor.* qui principalibus libris in Senatu legendis vacabat. Etsi Fenestella eadem in re Epistolis legendis eum vacasse scribat *libri 2. cap. 3.*

Caninum prandium A Gellio *lib. 13. cap. 29.* abstemium, quod vino careant canes.

Capella, quam oratorium nonnulli vocarint ἐμβατικόν, dicta Papiæ, quod capiat τὸν λαὸν, id est, populum. Acquiesco ingenio viri.

Capillus quasi capitis pilus.

Capis, Ciceroni in Paradoxis *Capedo* & *Capeduncula*, fictile genus poculi seu vrnæ, a capiendo nomen arcessit, vel quia capax esset & ampla, vel quia erat ansata, vt quidem prehendi posset. Vsus eius erat in sacrificiis.

Capitecensi ciues Romani, qui ob rei familiaris tenuitatē non ære censebātur, verum capitibus. Neq; enim vltra mille q̄ngenta æris in censum referebant domi, idcirco proli suscitādæ destinati, & Sacramento militiæ soluti.

Capitium capitis tegmen Nonio. Etsi Varroni *4. de lingua Latina* dictum videatur quod capiat pectus, vt & Turnebo placet. Quin locus Varronis quem Nonius adducit, docet fuisse non capitis, sed pectoris tegumentum. Neq; id, inquit, ab orbita matrum familias instituti, quod eæ pectore & lacertis erant apertis, nec capitia habebant.

Capito-

Capitolinus Iupiter, qui & Opt. Max. audit, quod velit & possit omnibus prodesse, a Capitolino monte appellationem deducit. Habuit enim in eo templum, quod vouerat Tarquinius Priscus bello Sabino, iactis iam fundamentis, mox sociorum studiis a Seruio Tullio, & deniq; capta Suessa a Tarquinio Superbo hostium spoliis exstructum, & inde denuo dedicatum, regibus iam pulsis, ab Horatio Puluillo. Cumque idem L. Scipione & C. Norbano Coss. conflagrasset, 65. annis supra centum elapsis, curam eius victor Sylla suscepit. A Ioue Capitolino dicti sunt ludi Capitolini, quod instituti essent in eius honorem, seruato ab hostibus Gallis Capitolio. Fiebant autem a Vicanis, id est, vicorum magistris prætextatis, inque iis Sardi venales proclamabantur, & senex aliquis, *teste Plutarcho Quæst. Rom. quæst. 53.* ludibrii gratia producebatur pueriliBulla collo appensa.

Capitolinus mons antea Saturnius dictus & Tarpeius, κρόνιος Halicarnasseo, ταρπαῖος Stephano, vbi tamen substituendum ταρπαῖος, primum hoc nomen obtinuit a capitolio, quod in eo fuit exstructum.

Capitolium Ciceroni Deorum domicilium, cuius iacta sunt fundamenta a Tarquinio Prisco, confecto bello Sabino, & cuius dedicatio est facta, Plutarcho teste in Publicola, εἰδοῖς Σεπτεμβρίαις, ὃ συντυγχάνει περὶ τὴν πανσέληνον μάλιστα τοῦ μεταγειτνιῶνος, ab inuento ibi humano capite nomen inuenit, testibus Dionysio, Varrone, Pomponio Læto, Plinio, & aliis innumeris. Vt vanum & pro nihilo habeam, quod a Toli capite ibidem inuento aliqui trahere conentur appellationem *ex Arnobii 6.* Estque sciendum præterea, tempore decemuiralium legum nomen huic loco fuisse arcis Tarpeiæ, quod illic situm esset saxum Tarpeium, a quo deiici solebat, qui falsum testimonium dixisset, & arces multas ab hac vna eximia arce Capitolii nomine extra Romam donatas. Nam Capuæ Capitolium fuisse constat, & aliud Beneuenti.

Cappadocia Asiæ minoris regio, quam Strabo in duas Satrapias a Persis diuisam tradit, eam quippe, quæ Magna

dicitur & Cappadocia ad Taurũ, & alteram, quæ Pontica dicit & Pontus, q̃ Arias Montanus ex Onkelo eſſe docet Hebræorum Caphthorim, Henricus Stephanus in Itinerario ſuo Saream Stephani, quæ, inquam, apud Strabonẽ & Dionyſium nominatur λευκοσυρία, equorum altrix Plinio (vnde & Dionyſius Afer incolas δυσμόνας ἱπποσυνάων vocat) nominis originem ab amne Cappadoce trahit. Habitaſſe in ea regione dicuntur olim Amazones, quarum celeberrima fuit regina Penthelilæa. Inter vrbes maxime præclara Mazaca, quam Claudius Imperator Cæſaream apppellauit, ſicut Euſebius tradit: Item Tyana, a qua nomen Apollonio Tyanæo, de quo exſtant Philoſtrati libri. Incolæ regionis nominantur Cappadoces, quos dignitatem ſacerdotalem habuiſſe ꝓximã dignitati regali teſtatur Strabo. Imo ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς αὐτῆς γένους ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῖς βασιλεῦσι, quæ ſunt eiuſdem auctoris verba. De omnibus in vniuerſum, vt etiam de Cilicibus & Cretenſibus, hactenus ſparſum conſtanti fama, mendaces eos eſſe & fraudulentos. Vt tandem inoluerit prouerbium: Τρία κάππα κάκιστα. De eorũdem ingenio & natura id quoque mirum, quod, cum liberi eſſent, libertatem a Romanis ſint deprecati aſſerentes ſe malle viuere ſub regibus, quam eam diutius ferre. Atq; hæc de Cappadocia & incolis eius.

Capra a carpendo, quod omne virgultum carpat. Feſtus.

Caprotinæ nonæ a caprifico deductæ. Auctor Varro, qui libro de lingua Latina 5. ſcribit hoc modo: *Nonæ Caprotinæ, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſacrificant, & ſub caprifico faciunt, & e caprifico adhibent virgam.* Varroni addo Macrobium qui.1 *Saturnal.cap.11.* ſcribit; Nonas Iulias Caprotinas Nonas dictas, quod illo die Caprotinæ Iunoni liberæ pariter ancillæque ſacrificarent ſub arbore caprifico in memoriam benignæ virtutis, quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicę dignitatis apparuit. Hæ enim (*vt in paucam contraham*) ſoporatis vino viris in hoſtium caſtris ex arbore caprifico adhærente caſtris ſignum Romanis dederunt: qui cum repentina incurſione victoriam obtinuiſſent, memor Senatus beneficii non ſolum manumiſit ancillas, dote

dote etiam ex publico constituta, verum etiam diem ipsum Caprotinas Nonas a caprifico nuncupauit sacrificio statuto, quod celebrandum erat annua solemnitate. Plutarchus appellat in Romulo etiam Capratinas. Scribit enim eum diem, quo Romulus excessit viuis, plebis fugam vocari, quod populus tum repentina regis morte fuerit cōsternatus: Vocari autem Nonas Caprotinas siue Capratinas, eoque die excuntes Romanos sacrificasse apud Paludem capræ vel potius Capreæ. Nam & apud Ouidium Fastorum 2. Capream legis. Versus eius sunt:

Est locus antiqui Capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic Romule iura dabas.
Solfugit, & remouent subeuntia nubila cœlum,
Et grauis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther:
Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.

Capua nobilissima Cāpaniæ vrbs, Ptolemæo καπύη, olim Vulturnus, vt scribit Liuius, & Osca, *vt tradit Sempronius*, ex quorundam sententia nomen habet a Capy, sanguinis Troiani homine, ἀπὸ τοῦ κάπυος τοῦ τρωικοῦ. inquit Stephanus. Aliis nomen obtinuit ab vrbis campo. At Liuio 4. ab V.C. placet appellatam ab ab agro campestri. Seruius, cum explicat illum Virgilii versum: *Et Capys, hinc nomen Campanæ ducitur vrbi*, priori etymo astipulatur. Similiter Lucanus lib. 2. cū ait:

Trepido discedens agmine Magnus
Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.

Quam nominis originem tanta auctoritate fultam non est quod quisquam reiiciat: Etsi nonnulli dictam putauerint a capacitate & abundantia, quasi omnem vitæ fructum capiat, sicut Diodorus sentire videtur. Hæc illa ciuitas, quam principem omnium vrbium Italiæ secundum Romam nominat Liuius, & vbi miles Annibalis otio & luxu corruptus primum marcere incepit, & Pœnus *(vt verba Plutarchi adsciam)* primam ruentis fortunæ caussam contraxit. Sæpe deliberasse Senatum de transferendis eo sedibus, ex Liuio didicimus. Non omittendum etiam, quod prodit Tran-

quillus, paulo ante, quam Cæsar Dictator interfectus fuit in curia, tabulam æneam inuentam in vetusto monumento circa Capuam, in qua ciuitate Capys fertur sepultus, ita cō-scriptam literis verbisque Græcis, vt indicarent, quando Capyos ossa essent detecta, tum demum prognatum quendam ex stirpe Iuli obtruncandum consanguineorum manu. Quæ quidem historia si vera, vtique Liuium, Strabonem & alios damnat, qui ab agro campestri nominatam tradiderunt.

Caput qui dictum volunt ἀπὸ τῆς κεφαλῆς vel κάρας eiusdem significationis vocabulo, non adeo rem ipsam assecuti videntur, atq; illi, qui duce Varrone etymi ratione inde arcessunt, quod inde initium capiant sensus & nerui. Est equidem virtutis animalis domicilium, rationis sedes, propter oculos, in sublimi positū, deniq; hominis potissima pars, quę propterea synecdochicῶs accipi quandoq; solet pro homine toto, *l. 2. ff. de publ. iudic.* vt & in eo, quod dici solet, noxa caput sequitur. Plato in Timæo diuinissimum appellat. Quare & præ aliis corporis partibus veneramur illud in Microcosmo. Tradunt quoque Platonici ad mundani orbis similitudinem esse compactum, in eoque duos animæ circuitus esse locatos. Et vt Deus in omnia, ita caput in reliqua membra obtinet principatum. Cumque veteres singulis corporis partib. singulos præficerent Deos, & proinde genua Misericordiæ, dextram Fidei, frontem Genio, aures Memoriæ, supercilia Iunoni, oculos Cupidini, renes & inguina Veneri, pectus Neptuno, talos & plantas Thetidi, pedes Mercurio, dorsum Plutoni consecrarent, solum caput Ioui Opt. Max. sacrarunt, qui, sicut caput neruorum sensuumque principium est, ita credebatur auctor esse vitæ & omnium rerum motus. Apud bonos scriptores accipitur etiam caput pro principuo aut eo, quod est præcipuum in re aliqua. Sic Psalmo 74. *Contriuisti capita draconum subter aquas.* Cui addendum illud Genes. 3. *quod semen mulieris sit contriturum caput serpentis.* Cum etiam 1. Geneseos legitur בראשית quod in principio significare nemo ignorat, vertit id Aquila ἐν κεφαλίδι. quasi

parum

parum interſit, dixeris in capite, an in principio. A capite etiam capital facinus dici voluerunt veteres, quod capitis pœna luitur. Plautus in Menæch: *Iam etſi capital fuerit, facile aſſeruabit.* Capitalis cauſſa Apuleio, qua agitur de hominis capite & ſalute: Capitalis homo Ciceroni in Antonium pro exitiali & peſtifero. *Capitale* pariter iudicium Iuriſconſultis, in quo agitur de capite, id eſt, de hominis vita.

Carcer quaſi arcer ab arcendo Varroni dictus. Probat hoc etymon Vlpianus *l. aut damnum, §. ſolent ff. de pœnis: Carcer,* inquit, *ad continendos homines haberi debet.* Romæ carceris cura commiſſa erat Triumuiris, vt eorum interuentu ſumeretur ſupplicium, ſicut apud Pomponium legere licet *ff. de Origin. iur.* & apud Ciceronem de legibus & in Catilinam. Duas carceris partes præcipuas fuiſſe non ignorandum, quippe *Tullianum* & *Robur.* Nam primum carcerem ædificauit rex Ancus: Tullianum additum a Seruio Tullio. At Robur is erat locus, ex quo Nexiorum præcipitatio fiebat, teſte Valerio, vt ſtrangulatio in Tulliano, *teſte Cicerone in Vatinium,* ceterum per carnificem, idque iuſſu Triumuiri capitalis. Summatim: Ad coercendam hominum audaciam comparatus eſt carcer. Hinc illa Ciceronis *7. in Verrem. Quæret, quamobrem ſit ceſpretoribus præferantur? Cur ſecures datæ? Cur carcer ædificatus? Cur tot ſupplicia more maiorum in improbos cõſtituta?* Denique dignum notatu carceres primum ex topho lignoque conſtituiſſe, quos Claudius Imperator marmoreis permutauit. Varia carcerum apud diuerſas gentes nomina ſuppeditabit Alex. ab Alex. *Genial. dierum lib. 3. cap. 3.* ad quem vnumquemque remitto.

Carchedon, Africæ quondam caput & vrbs æmula Romæ, olim οἰνοῦσα, quod Stephanus tradit, item καχκηδὼν & κάδμεια iuxta Euſtathium, Ἀφρική Suidæ, Appiano Byrſa, quam & Tharſin in Bibliis dici exiſtimat Hermolaus ex Euſtathio & Suida, Chartada alibi Solino, nomen id primum fert acceptum Carchedoni conditori, *vt meminit Appianus.* Celeberrimum & notiſſimum eius nomen Carthago, quod

ipſam arceſſere volunt nonnulli a cartha, id eſt, tergore taurino, quod ipſum & βύρσα ſignificat Græcis. Etſi non totam Carthaginem, ſed tantum arcem eo nomine exprimi ſignificet Appianus. Atqui partem pro toto ſæpe accipi quis neſcit? Recte ergo Maro, cenſente ita & Nannio, primariam hanc Aphricæ vrbem hoc nomine appellauit Æneid. 1. cum ait:

Dux fœmina facti,
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentemque nouæ Carthaginis arcem:
Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circumdare tergo.

Carchemis vrbs Syriæ adiacens Euphrati, cuius mentio fit, Ieremiæ 46. tulit nomen a כר *ariete*, vel *agno*, & מוש *abſtulit, amouit*: In tertia coniugatione המיש *ſubtraxit*: Vel potius a כר *ariete*, & כמוש *idolo Chamos.*

Cardialgia dolor & morſus oris ventriculi, ab acrimonia humeris appellationem deducit, ἀπὸ τοῦ ἄλγους dolore, τῆς καρδίας id eſt, corde quod nomen ori ventriculi tributum a veteribus propter affinitatem & mutuum cum hoc Parenchymate conſenſu demonſtrat. *Galenus 2, de placitis Hipprocratis & Platonis.* Huc pertinent & illa eius verba: καρδιαλγεῖ ἐστὶ τὸ στόμα τῆς κοιλίας ὀδύνεσθαι.

Cardinales a cardinibus deriuat Pierius. Nam *veluti*, inquit, *cardines in oſtiis admittendi & excludendi arbitri videntur, ita illi admittendorum exigendorumque operum, quæ ad Chriſtianam pietatem & conceſſam ſummo Pontifici auctoritatem, poteſtatemque tuendam faciant, auctores honorificentiſſimi habentur.* Alii ita a cardine dictos volunt, vt, veluti cardine regitur oſtium, ita eccleſia regatur bono eorum conſilio. Quibus aſtipulatur *cap. ſacroſancta ad fin. 21. Diſtinct.* Atque hos olim appellatos Conſiliarios a Romanis, docet *c. Eccleſ. 12. q. 2.*

Cares incolæ Cariæ, quæ Aſiæ minoris eſt regio, & primum λέλεγες ſunt dicti, *teſte Herodoto*, quoſque Mauſolos vocat Stephanus, dicuntur obtinuiſſe hoc nomen a Cara primo auguriorum inuentore.

Carmenta Arcadum regis filia, & fates futuri præſcia, nurus Pallantis, qui auus fuit Euandri, literarum quoque Græcarum peritiſſima, a carmine nomen deductum habet. Plutarchus ἐν ῥωμαϊκ. dictam putat, quod *careat mente* præ afflatu. Sic enim ſcribit: ἔστι δὲ τὸ ὄνομα ἔτυμον, ἐστερημένη νοῦ διὰ τὰς θεοφοράσεις· ὅθεν οὐ τὰ κάρμινα τῇ καρμέντῃ τοὔνομα παρέσχον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκλήθη διὰ τὸ τοὺς χρησμοὺς ἐν ἔπεσι ἐνθουσιῶσαν ᾄδειν. Alii matrem Euandri fuiſſe dicunt. Erectam huic aram legimus ad portam Carmentalem, inque honorem eius celebrata Carmentalia vndecimo Ianuarii. Etymon noſtrum approbatum leges a Dionyſio Antiquit. Roman. *libro 1.* qui ſimul affirmat eam Themidem appellatam a Græcis, & dæmonis ſpiritu correptam futura populo præcinere ſolitam. Eadem cecinerat eſſe in fatis, vt natus Ioue & Alcmena Hercules immortalis ex mortali propter virtutem fieret. Quapropter cum filius eius Euander aduenifſe Herculem didiciſſet, primus omnium diuinis eum dignatus eſt honoribus, exſtructa extemporali ara præ nimio ſtudio, & indomito iuuenco ei mactato. Habuit & templũ Romæ *regione 19.* quod a matronis dedicatum ſcribit Plutarchus.

Carmen quaſi *canmen* a canendo, vt quidem Grammaticis viſum. Nec tantum verſum pedibus alligatum ſignificat, verum & formulam conceptis quibuſdam verbis in aliquam ſolemnitatem compoſitum, & incerta numerorum lege cadentem: Sicut Feciales ſuum quoddam carmen ad repetendas res bellumque inducendum habebant, item in capiendis vrbibus Romani. Quo ſenſu Liuius inquit *libro 1. Lex horrendi carminis erat.* Item Decad. 4. libr. 9. *Concione aduocata, cum ſolemne carmen precationis, quod præfari, priuſquam populum alloquantur, magiſtratus ſolent, peregiſſet Conſul, ita cœpit.* Accipi etiam ſolet pro incantamento, & verbis maleficis, quæ veneficiis addi ſolent, vt cum Virgilius canit:

Hippomenes, quod ſæpe malæ legere nouercæ,
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba.

Carna Dea humanis vitalibus præfecta, cui ſacrum menſe Iunio fiebat pulte fabacea & larido, quod his eſculentis robo-

rentur vires, a carne nomen inuenit. Hinc & Calendæ Iuniæ Fabariæ sunt appellatæ. Vide Macrobium 1. *Saturnal. cap.12.* & Ouidium *Fastor. 6.*

Carnea Apollinis Festa, quorum Callimachus meminit, post Callimachum Theocritus, a Carnæo sunt dicta quem Cereris filium fuisse fabulatus est Alcman. Imo Apollo Carnæus audita Carno Iouis & Europes filio, quod Praxilla Poetria scripsit, & recitat Hesychius. Vt ab ipso potius Apolline celebritas hæc nomen inuenerit, quæ nouem dierum spatio militaris cuiusdam conuictus specie sub tentoriis peragebatur.

Caro, quia proprie mortuorum est, a carendo videtur habere nomen, eo quod careat anima. Vnde Carnifex, qui carnem facit. Quanquam sint, qui a *cadendo* dictam velint. De carnifice, qui apud Romanos vnus erat, digna Ciceronis verba, quæ ex Rabiriana huc transferantur. *Sed*, inquit, *moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quam in eius concione carnifex consisteret, quem non modo foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu censoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt. Hic autem in crucem agebat, lictor securi percutiebat.* Festus ait: *Carnificis loco habebatur is, qui se vulnerasset vt moreretur.*

Carpentum vehiculi genus prope simile petorito dictum quasi *carmentum* literæ vnius mutatione a Carmenta Euandri matre.

Carpo verbum a Græco nomine, καρπὸς, significante *fructum*, deriuari videtur.

Carræ nobiles morte Crassi & Caracalliæ Imperatoris nece in Mesopotamia, a Carre fluuio nomen obtinuisse creduntur.

Caseus a cocto lacte dictus Varroni. Is cum est recens & mollis, omnium consensu indurato & veteri præferri solet. Etenim magis alit & ocyus subit. Est quoq; rarus & laxus densato & compacto vtilior. Culpatur, qui immodice lentescit, quique ariditate friabilis est. Experimento præterea cognitum, quanto vetustior est, tanto eum acriorem esse, & concoqui difficilius: Item prouocare sitim, grauitatem animæ

adferre.

adferre, si copiose sumatur. Bubulus difficilime transit concoctus, inde ouillus, facilime vero caprinus. Bubulo manu presso maxime delectatum Augustum scribit Suetonius.

Cassia lex, quam tulit C. Cassius Prætor, Dictatore Iulio Cæsare, vt in numerum Patriciorũ, qui Senatui deessent, alii sublegerentur. Fuit & Cassia agraria lex, quam tulit Spur. Cass. Viscellinus III Consul cum Proculo Virginio Tricosto Rutilo anno 267. vti ex agro Hernicis adempto, quibus cum fœdus erat ictum, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur, cuius Liuius *libro secundo*, & Valerius *libro quinto, capite octauo*, meminerunt. Alia lex Cassia, quam tulit Q. Cassius Prætor, Q. Ælio Pæto & M. Iunio Penno Coss. anno 595. vt Paulo Anicio & Octauio redeuntibus ex bello Macedonico cum victoria, quo die in vrbem triumphantes inueherentur, imperium esset, *teste Liuio lib. 45*.

Castalius fons, qui & Lebethria audit in Parnassi radicibus situs & Musis sacer, nomen tulisse fertur de virgine Castalia illic præcipitata metu Apollinis persequẽtis. Dicitur & fons Caballinus & Græcis ἱπποκρήνη.

Castor alio nomine fiber, animal admodum frequens Ponto a castrando dictus Isidoro. Testes enim, quos vocant castorea, *teste Plinio*, vrgente necessitate præmordet, ob hos sæpe ti gnarus. Idem Apuleius & Cicero prodiderunt. Aliis dictus est κάστωρ quasi γάστωρ, quod ventricosum sit animal. Quod tamen etymon vellicant alii existimantes cum Seruio nomen Latinum non recipere deriuationem Græcam. Equidem Græci τὸν κάστορα agnoscunt, Galenus, Dioscorides, & alii. Quo minus hanc excusationem admittam: Etsi interim obstrepant multi, stantes pro etymo isto priori cum Isidoro. Etenim non pauci exsistunt, qui plane fabulosum arbitrantur, eum testes mordicus apprehensos sibi præcidere. Inuenitur quoque in Hispania, *teste Strabone*, sed non ea bonitate, qua is, qui pontum inhabitat, sicut nec Hispaniense castoreum Pontico æquiualet, quod maxime est φαρμακῶδες.

Castra. De hoc nomine Isidorus: *Castra sunt, vbi miles steterit.* At dicta castra quasi casta, quod ibi castraretur libido. Recte itaque Epaminondas apud Æmylium Probum: *Si principes Græciæ esse vultis, castris est vobis vtendum, non Palæstra.* Et apud Tacitum *Ælius Seianus statui voluit castrorum vallum procul ab vrbis illecebris.* Sed nec veteres milites ad matrimonium admittebant: Quanquam Seuerus inde domi vxores habere permiserit; imo Alexander Magnus degenerans in eo a patre Philippo etiã in castris ipsis vxores tulerit. Improbanda res, cum constet, quantopere blanditiæ voluptatum eneruauerint ferocissimum alioqui exercitum Pœni. Fuerunt autem Romanis duplicia castra, Æstiua & Hyberna. Illa rursus duplicia, ait Lipsius, a mansionis & moræ differentia. Si enim vna alteraque, aut paucæ omnino noctes in iis agendæ sine alia additione *castra* dicebant, aut *mansiones*: Si diutius subsistendum, *Statiua.* Diuidi solent & castra a forma, sicut notatum a Vegetio *lib. 1.* ita vt alia sint quadrata, alia trigona, alia semirotunda. Circulari figura opus est, si exiguas copias videri velis: quadrata, si magnas: triangulari: si maiores. Munire castra & sub vallo totum exercitum continere primus omnium docuit Romanos Pyrrhus Epirotarum rex, cum eius castris essent potiti. Cœterum in iis ponẽdis atque metandis inprimis explorabant salubritatem loci. Proinde cauebant, ne humilibus locis ponerent aut Paludosis. Cauebant itidem, ne mons vicinus aut imminens altior esset, qui occupari posset ab aduersariis. Sæpe etiam castra mutabant, eoque remedio pariter vtebantur aduersus otium castrense. Quando iam castra erant metati, primo loco figebant signa, quæ hastis inferiori parte acutis infigebantur. Huc refero ista Vegetii lib. 3. cap. 8. *Prima signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius eorum maiestate militibus.* Longitudinem castrorum metitur Lipsius a porta Prætoria ad Decumanam: Latitudinem a principali dextra ad sinistram. Vias in illis agnoscit Polybius haud plures quinque. Tandem vero castra de nauibus quandoque dici, sicut ex 3. *Æneid.* notabam, vbi Poeta ait, nos castra mo-

uemus, ita velim Philologus hic ad calcem adiectum ne sinistrorsum accipiat.

Casus a cadendo *Festo Pompeio*. In iure est aliquando inopinatus rei euentus, aliquando facti species proposita, de qua disputatur. Casum fortuitum definire videtur Vlpianus, qui præuideri potest nullo humano consilio, *l. 2. §. si eo tempore. ff. de admi. re ad ciuit. pertin.* cuique humana infirmitate resisti non potest.

Catamitus puer Græca origine dictus Latinis, qui mercenarius est, ἀπὸ τοῦ μισθοῦ mercede. Talis Ganymedes a Ioue raptus ad stuprum, vt quidam volunt. Quanquam non pauci aliter fabulam intelligant, cum raptum eum fingunt, vt esset Ioui a poculis, præeunte Homero, quos inter Plato 1. de legibus damnans fabulam, tam nefarie de præpostera Venere contra Iouem confictam.

Cataphractus miles, siue is pedes siue eques sit, vndique scilicet munitus, ἀπὸ τοῦ καταφράττειν, id est, *muniendo* nomen accepit. Vnde & nomen ipsi cataphractæ, quæ vox loricam vel thoracem denotat Latinis, recteque pedites cataphracti pro loricatis accipiuntur apud Liuium *libro 37.* Equitibus cataphractis plus periculi fuisse a peditibus, quam ab equitibus colligere licet *ex Ammian. 16.* Nonius ex Sisenna & Sallustio nominat cataphrattos vndique septos armis equites. Lege cataphractos. Apud medicos est & cataphracta genus deligaturæ, quæ iis adhibetur, quibus deligare iuxta iugulum conuenit latum obscapularum, pectus, dorsum, aut latera, cui nomen inditum a similitudine thoracis Romani, quem cataphractam vocant, *vt scribit Galenus libro de Fasciis.*

Catapotia Latinis *pilulæ* quasi *parua pilæ*, a καταπίνειν, quod *ebibere* aut *deglutire* significat, nomen sumserunt.

Catapulta machina bellica, sed duplex: Vna, quæ iaculabatur lapides & saxa: Altera, quæ tela & grandiores sagittas iuxta Appiani illud in Iberico, καταπέλται μὲν ἐπ᾽ ἐκείνῳ τοῖς πύργοις ὀξυβελοί τε καὶ λιθοβόλοι, accepisse videtur nomen ἀπὸ τῆς πέλτης quæ Hesychio auctore notat δόρυ καὶ ἀκόντιον, *hastam & iacu-*

tum. Polybius numerat etiam inter λιθοϐόλα ὄργανα. Turnebus vult interim tormentum, interim telum ea machina emissum designare. Apud Suidam supplicii genus est. Vtcunque. Vbi Archidamus catapultarium telum vidisset recens allatum e Sicilia, dixisse legitur apud Plutarchum ὢ Ἡράκλεις, ἀπόλωλεν ἀνδρὸς ἀρετά.

Cataphryges Hæretici, qui dicebāt spiritus sancti donum in se non in Apostolis exstitisse, sunt nomē adepti, quod in Phrygia innotuerint primum. Auctores Montanus, Prisca & Maximilla.

Catarrhus κατάῤῥοος vel κατάῤῥους, si Latine reddas, defluxus ἀπὸ τοῦ κάτω ῥεῖν *quod deorsum fluat*. Est quippe destillatio excrementorum capitis in corporis partes subiectas. Cum in nares defluit, dicitur κόρυζα: cum in fauces, βράγχος: cum in gurgulionem, σταφυλὴ & κίων. Si descendat in pectus & pulmonem, nascitur peripneumonia aut asthma: si in fauces & asperam arteriam, raucedo: Si in ventriculum, appetitum subuertit: Si in intestina, alui profluuium citat. Proprie tamen catarrhus dicitur, cum in os, fauces, aut palatum delabitur. Volunt autem Medici huiusce mali seminaria perpetua esse duo, calidum hepar, & frigidum ventriculum. Accedit externus & frigidus aer, aut exprimendo, aut intro calorem cogendo: calidus vero & austrinus caput replendo, & humores liquando. Sæpe in caussa intemperies cerebri calida, quæ humores in cerebro dissoluit & extenuat, plurésq; vapores a partibus subiectis attrahit, quā concoquere, aut per halitū expellere possit. Multo frequentius parit hoc malum magna cerebri imbecillitas, frigidaq; adeo & humida intemperies, cum alimentum ad cerebrum missum non digeritur probe. Vnde exsistit magnus excrementorum prouentus. Auget denīq; malum crapula, & a potentibus vinis orta nimia repletio.

Catasta locus, in quo venalitii serui asseruabantur, appellatus a καθίστασθαι *constituendo*. Illic quoniam magnus erat seruorum strepitus, ait Martialis: *Heu quam lingua fuit, non illam mille catastæ vincebant*. Item alibi *auaram* vocat, Persius *rigidā*, Tibullus *barbaram*, id est crudelem.

Cau-

Catechismus, vnde *catechizare* verbum, quo est vsus Tertullianus libro de corona militis significans nobis doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ elementare compendium, quod rudioribus traditur viua voce, & ab eisdem exigitur, descendit a verbo κατηχίζειν, sicut catechesis a κατηχεῖν, quod nihil est aliud, quam viua aliquid voce significare & instituere, quod est ἀπὸ στόματος διδάσκειν, id quod nonnunquam fit simplici narratione crebro tamen inculcata, vt *Act.* 21. aliquando pleniori institutione. Mos enim fuit in Ecclesia primitiua, vt baptismatis candidati viua voce fidei nostræ mysteriis imbuerentur, quod Paulus & Lucas κατηχεῖν vocant. Qui ergo docebantur, Catechumeni dicebantur. *Auditores* nominat Tertullianus. Sed & νεόφυτοι dicti *grandiores catechumeni* nondum vel recens baptizati, qualis Ambrosius fuit postulante necessitate in Episcopum electus aduersus Arrianos, qui Ecclesiam inuaserant. At qui principia illa docebant, Catechistæ sunt appellati, deducto vocabulo a κατὰ & ἠχεῖν, quod *sonare* imo *personare* significat, quod in ea institutione sonora voce, summa item fide & diligentia sit opus. Cicero Græca ista vocabula eleganter officiorum initio *circumsonandi* verbo expressit.

Catena dicta, quod se capiendo teneat. Capit enim annulus annulum. Magis id placet, quam si cum aspiratione scribas cathenam, quasi deriuetur a voculis Græcis καθ' ἦν, vt quidam existimarunt.

Catharticum medicamentum, καθαρτικὸν Græce, id est, purgatorium παρὰ τὸ καθαίρειν, id est, *purgando* deductum. Intelligunt autem catharticum duobus modis; Vno, omnium communi, quod quouis modo excrementa expurgat: Altero, quo κατ' ἐξοχὴν illud significat, quod purgat per vomitum, aut alui deiectionem. Pro facultatibus autem diuersis aliud dicitur φλεγμαγωγὸν, aliud, χολαγωγὸν, aliud μελαναγωγὸν. Purgatio ipsa, quæ est humorum sua qualitate molestorum euacuatio, vt definit Galenus *Comment. in Apho.* 3. *lib.* 1. dicitur medicis κάθαρσις. Etsi Hippocrates quandoque hac voce euacuationem istam accipiat, quæ fit pleuriticis per sputa,

ſicut docet idem Galenus Comment. *in Aphor. 8. lib. 5.* In purgando vero obſeruandus hic Aphoriſmus Hippocratis: οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες, difficile eſt eos purgare, qui corpore ſunt ſano.

Catholica dicitur Eccleſia, id eſt, vniuerſalis ἀπὸ τοῦ καθόλου, *quod generatim & vniuerſe ſignificat*, vel ἀπὸ τοῦ καθ᾽ ὅλον, *quod eſt ſecundum totum*, ſicut cenſet Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, *formular. ſpiritual. lib. 2. cap. extremo.*

Catinus vel Catinum vas eſcarium a capiendo Varroni dictum. Rectius id genere neutro dici quam maſculino vult Iſidorus. Ego vtroque modo a probatis auctoribus vſurpatum inuenio.

Catius Deus qui homines faceret acutos, *Auguſt. lib. 4. de ciuit. Dei. cap. 21.*

Cato, auctore Plutarcho in Catone Maiore, vir multarum rerum peritus appellari conſueuit, quaſi *catus*, id eſt, acutus & ſapiens. Quapropter catus Ælius Sextus eſt Ennio, imo homo cordatus. Recte ergo Porphyrio Catonem doctum & vſu politum hominem interpretatur. Recte Cicero 1. in Verrem clariſſimum & prudentiſſimum appellat. Cum autem multis hoc nomen inditum conſtet, duos tamen fuiſſe maxime celebres, Cenſorium vnum a cenſura, Vticenſem alterum ab Vtica Africæ vrbe maritima dictum ſciendum eſt, qui ne incideret in Cæſaris manus Pompeianis deuictis, quorum partes fuerat ſecutus, ferro ſeipſum traiecit. In Rhetorum ſcholis factum hoc eius miris ſępe pręconiis eſt commendatum, tanquam hominis conſtantiſſimi, ſapientiſſimi, fortiſſimi. At improbant Lactantius & Auguſtinus, cum redemti ſimus ſanguine agni immaculati, & nemini proinde liceat in ſe quidquam, quaſi ſui ſit iuris. Norunt ipſi quoque gentiles, in primis Pythagoras, diſcedendum eſſe nemini ex hac vita ſine Imperatoris, hoc eſt, Dei omnipotentis iuſſu. *Ingrati* eſt, inquit Egeſippus lib. 5. *citius diſcedere: quam velit, & diutius viuere, quam ipſe voluerit, qui donauerit.* Proinde monet diuinus Socrates in Phædone, exſpectandam eſſe neceſſitatem, qualis incumbebat ipſi bibituro cicutam.

Equi-

Equidem mera mollities & impatientia animi est ἀψυχοφορία, neque nobile ipsius lethum, *vt canit Flaccus ode vndecima, libro 1.* verum infame, turpe, dedecorosum. Tantum abest, vt eiusmodi hominem inuictum, ἀπαθῆ, & ab omni parte beatum pronuntiare debeamus.

Catti Germaniæ populi Cheruscis & Hermunduris finitimi, Georgio Fabricio & aliis Hessi, ex censura quorundam assumserunt hoc nomen propter ferociam a felibus seu cattis, id quod attestatur & Iunius, qui addit Batauorum lingua viros virtute, id est. fortitudine præstantes etiamnum vocari cattos. Alii (quod vix etiam arripuerim) dixisse putant Romanos Cattos pro Hessis, vt Attici θέσσαλοι pro θέτταλοι: Nisi Chattos primum dixisse probes, & tandem, quo facilius pronuntiarent aspirationem esse omissam. Principes horum celebrantur a Tacito *2. & 11. Annalium* Arpus, Adgandestrius, & Catumerus. Prodit idem *libro 12.* crebra ab illis latrocinia fuisse agitata in Germania superiore. Tandem perdomitos eos cum Dacis post varia prælia a Cæsare Domitiano ex Suetonio didicimus, cui Martialis subscribit his verbis: *Ex Cattis gloria tota tua est.*

Catularia Porta Romæ dicta, quod non longe ab ea ad placandum caniculæ sidus, inimicum frugibus rufæ canes immolarentur, quo ita fruges flauescetes ad maturitatem perducerentur. *Festus,*

Catuli proprie sunt canum per diminutionem distincti, vt ait Isidorus. Atqui iam aliorum quoq; animalium catuli dicuntur vsurpatione auctorum longa. Festus scribit, catulum esse & vinculi genus, cui interdum est nomen canis.

Catus idem quod callidus παρὰ τὸ καίειν *comburendo*, vel etiam a cauendo.

Caucasus mons Scythiæ, Grecis ἄξενος, ἀπάνθρωπος, ἄβατος ἐρημία. inhospitalis, nullis inhabitata hominib. inaccessa solitudo, videtur Isidoro adeptus nomen a candore, quod oriētali lingua *cassin* candorem ac niuem significet. Vnde Scythę vicini nominant eundem monten κρòαχασιν. Quę omnia cōueniunt scholiis Eustathii in Periegesin Dionysii, vbi scribit

miseris ipsius incolis semper frigidam esse niuem, & frigus perniciose spirare.
Caudex appellatus est Appius Claudius, *teste Sene a libro de vitæ breuitate*, quod omnium primus auctor fuerit Romanis, vt conscenderent nauem. Plurium enim tabularum contextus erat veteribus caudex. Agellium vide *lib. 10. cap. 25.* Hinc *caudicariæ naues* ex tabulis crassioribus factæ *apud Festum Pompeium*.
Cauea a cauo dicta Varroni, vt & conuallis.
Cauiares hostiæ dictę quod cauiæ, id est, pars hostiæ cauda tenus duceretur, vel potius (vt alii) diceretur, eaq; ponerctur in sacrificio pro collegio Pontificum quinto quoq; anno. *Festus*.
Caupona a rerum, quæ ibi venduntur copia. Isidorus a capiendo deducere mauult, quemadmodum etiam caupones, cum quibus eadem illi origo.
Caussa. Non possum præterire hoc loco, nimis præposteros esse nonnullos in etymis perquirendis, dum ineptam amplectuntur rationem in eo eruendo. Nam caussa nomen accepisse videtur illis, quasi καῦσις, quod res velut ardore quodã accendat, & ad agendũ inflãmet; falluntur equidem: sicut & illi, qui a casu deducunt, etiamsi dicere videãtur aliquid. Nec magis probãdi qui referũt ad chaos. Melior eorum sententia, qui a *cauendo* trahunt, quod ea sit, quæ cauet, vt aliquid agatur, aut non agatur. Quæ enim pura putaq; nomina Latina etymon agnoscunt e latio petitum, illa transmarina originatio nequaquam affingenda.
Cautes aspera saxa in mari a *cauando*, quasi cauatæ, Isidoro sunt dictæ.
Cautio, quæ Græcis est ἀσφάλεια, vnde potius, quam a cauendo deduci queat? Vulgo securitas dicitur, quo sensu accipit Pomponius *l. plus cautionis. ff. de regul. iur. antiq. Alias instrumẽta, tabulas*, syngraphas & chirographa eo nomine cõtineri, ostendit *l. lecta. ff. si cert. petat. l. pen. ff. ad leg. fa cid.* Interpres nouellarum Iustiniani τὴν ἀσφάλειαν vertit cautelam, quo pacto etiam accipi cautionis vocabulum a Cicerone 2. *de Oratore* refert Nonius Marcellus. Gayster

Caÿster Asiæ fluuius, in quo cygnorum permagna fuit frequentia, ἀπὸ τοῦ χῄνεσθαι fertur habere nomen, quod sit propinquus τῇ κατακεκαυμένῃ, quæ Asiæ pars est prætorrida. Nullas illa fert arbores præter vitem, quæ ibi vinum dat præstantissimum, quod Plinius catacecaumeniten ex hac origine dixit. Eustathius ἐτυμολογεῖ Il. ζ. hoc modo: κάϋστρος, ὁ ποταμὸς, ὡς διὰ κατακεκαυμένης ῥέων.

Cecrops Atheniensium rex, cui Agranus successit, Athenarũ, (*vt quidam volunt*) conditor, origine dicitur Ægyptius. Vt quidem Strabo neget vllam eius nominis rationem haberi in lingua Græca. Placet tamen aliquibus eorum coniectura, qui deductum volunt a Cherubim, eo quod instituisse feratur alatæ imaginis cultum: Quæ in noctuam inde mutata dedit occasionem calumniandi Athenienses, quod tria pessima colerent monstra, quippe *populum, noctuam, draconem*. Equidem infestam primum Græciam a barbaris, apud Strabonem *libro 7. legas*. Nam ex Ægypto dicit, profectos Danaos, ex Phrygia Pelopem, Thraces in agrum Atticum cum Eumolpo venisse, Æones & Hyantes in Bæotiã, Therea in Aulidem Phocidis, Leleges & Pelasgos in Isthmum. Ab hoc ergo Cecrope Athenienses dicti *Cecropidæ*.

Cedar nigredo a קדר *ater fuit*. Fuit hoc nomẽ filii Ismaelis. *Genes. 25.*

Cedrus, κέδρος. Ex huius arboris ligno arca fœderis est fabricata, forte, quia neq; putrescit, nec cariem patitur. Hinc cedro digna loqui dicuntur, qui ea scribunt, quæ nulla temporis iniuria abolebit. In sacris literis excelsioris potentiæ viros significat μεταφορικῶς, vel ὁμοιωτικῶς, *vt Psalmo 29. Ezech. 31.*

Celeres equites, quos numero trecentos creauit Romulus, appellati fuerunt, quod celeriter eos accurrere voluit, si quando Respub. opera eorum indigeret: Vel a Celere primo eorum præfecto, qui secundum locum a regibus obtinebat, *teste Pomponio l. 2. ff. de Orig. iur.* Hoc in numero fuit Iunius Brutus, qui auctor exstitit regis eiiciendi. Idẽ dicit Magistros equitum Dictatorib. ita fuisse iunctos, sicut Regib. tribuni

Celerum. Quoniam vero trecenti erant, ſciendum denos ex ſingulis curiis delectos. Sequebantur Regem, quocumque incedebat. Primi pugnam inibant cum hoſte vt protectores & anteſignani. Poſtremi etiam ex pugna redibant.

Cella a celando, quod in ea celari & condi quid ſoleat. Vt idem fuerit auctoribus, quod ἀποθήκη repoſitorium. Hinc cella olearia, vinaria, apud iuris & rei ruſticæ ſcriptores. Hodie accipitur quoque pro ſolitario loco & ab hominum conuictu ſeparato, in quem ſe abdunt ad contemplandum. Vide *cap. priuilegium, de verbor. ſignificat.*

Celox paruum nauigium celeritati nomen aſſcribit.

Celſum quod dicitur ἀπὸ τῶν κελήτων, qui ſublimes feruntur equo, vt quibuſdam videtur, & inter eos præuio duce *Feſto Pompeio.* At Iſidorus a *cælo* dictum affirmat, quod ſit ſublimis & altus quaſi cœleſtis. Vincit Feſtus, ſi nomen nomini compares: Iſidorus, ſi ſenſum ſpectes.

Celtæ iuxta nonnullos, fabuloſe tamen, appellationem trahūt a Celto Herculis filio. Auctor Parthenius, qui ſcripſit τὰ ἐρωτικά. Alii, cum robuſta & valida natio fuerit, deducunt a Germanica voce geltē/ quod potentia & viribus valuerint. Veteres enim eo nomine non ſolum Gallos intelligebant, auctore Appiano Alexandrino, ſed & Germanos, vt ex Herodoto aliiſque eius, aut ſequentis ætatis ſcriptoribus conſtat. Maxime tamen eos Germanos fuiſſe crediderim. Nam quod Ariſtoteles *Politicorum 7.* hunc morem tribuit Celtis, quod recens natorum puerorum corpora explorarent ad fluuium intingendo aquis, idipſum Germanorum moribus tribui apud Cæſarem, & Melam legas. Eodem refero Græci Poetæ teſtimonium de Celtis probantibus prolem ſpuriam vel legitimam Rheni lauacro. Sunt enim Celtæ Germani, qui Celtica dicta Gallia expulſis Gallis, aut ſaltem iis permixti trans Rhenum flumen conſederunt. Quo factum affirmante Dione libro 39. vt Celtæ vno nomine ſint appellati, ἑκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες, qui ex vtraque parte Rheni habitabant. Priora etyma noſtra ſi cui diſpliceant, commode ille eoſdem Celtas deflectere poterit ἀπὸ τῶν κελή-

τῶν quodam equorum ad Pindarum genere, qui ab vno agitantur sessore. Germani, non multum alludente voce, nominant ein Zelter: Nos een teller.

Cenotaphium, monumentum memoriæ caussa factum Iurisconsulto, in quod nec corpus, nec reliquiæ sunt illatæ, Honorarius tumulus Suetonio, quale Virgilius Hectoris manibus ab Andromache erectum canit *Æneid. 3.* Hecubæ Ausonius in Epitaphiis, ἀπὸ τοῦ κενοῦ τάφου *vacuo sepulcro* nomen inuenit. Meminit eius & Iurisconsultus *l. 6. §. 4. ff. de rer. diuis.*

Censor. Censores, qui ex magistratibus maioribus erant, & à Consulibus Centuriatis comitiis creabantur, vtiliter sane; quippe ad retinendum bonos mores & disciplinam in quouis statu, nomen tulerunt, quod censione, id est, arbitrio eorum censeretur populus, *iuxta Varronem 4. de lingua Latina;* vel quod censui præessent secundum Liuium *lib. 4.* Quanta illorum in omnes ordines censoria fuerit potestas vel ex sequentibus liquere poterit. Cum enim singulorum hominū mores vitamque obseruarent, notare poterant quemcunq; ciuem ignominia, siquidem arborem aut vineam non curasset, agrumue passus esset sordescere. Licebat illis equiti annulum & equum adimere, si gracilentum & strigosum parumque nitidum eum haberet. Senatorem quandoq; loco mouebant, sicut de Manlio scriptum, quod præsentibus liberis osculatus esset vxorem. Præfiniebant quoque fullonibus modum in vestibus pingendis. A Scipione & Popilio Censoribus sublatas fuisse statuas omnes circa forum, quæ non erant positæ sententia Senatus apud Plinium legas *libr. 34. cap. 6.* Idem scribit *lib. 33. cap. 4.* constitutum lege Censoria de numero metallicorum hominum, ne nimis multi aurifodinis adhiberentur. Notandum quoque duos tantummodo viros auctoritate & virtute insignes deligi solitos ad istud munus, & vt plurimum Cōsulares, nec post Martium Censorium vlli licuisse bis fungi hoc magistratu. Infaustum habebatur Censorem mori, quod mors Censoris calamitatem a Gallis illatam præcessisset. Quid, quod vno mortuo,

mox & Collegam magistratu abire oporteret, nullusq; in demortui locum sufficeretur, *teste Liuio lib.4.5.6.9,* Et primum quidem hic magistratus patriciorum tātummodo fuit, tandem quoq; plebi cōmunicatus. Anno ab V.C.311. sunt constituti Censores primi renouato Censorum delectu quinto quoq; anno, *vt ex Liuii 4. & 9. constat.* Quamquam posterioribus temporibus integro quinquennio functi fuerint hoc magistratu. Intermissa censura post annū 667. restituta tandem legitur anno 683. Sublatam quoq; Censuram a Clodio Tribuno plebis inter ceteros eius perniciosos conatus legimus, ne videlicet aliquē Senatu mouerēt, nec aliquem ignominia afficerent, nisi qui apud Tribunos accusatus & illorū quoq; sententia esset damnatus: At eam Q. Metellus Scipio Pompeii in cōsulatu collega integram Reipub. restituit. Sed præcipue census agendi gratia cōstitutos primum censores, refert Pomponius *l.2. de Orig. iur.* sicut & Fenestella *cap 17.* probat. De hoc itaq; nonnihil præsenti loco dicendū restat. Est autem census institutus primum a Seruio Tullio, anno regni duodecimo, forte ad Solonis exemplum in enumeratione populi & facultatū cum distributione tum æstimatione consistens. Auxit rex idem numerum classium, in quas populus Roman⁹ erat distinctus, siue quod maior esset multitudo populi, siue discriminis subtilioris caussa, vt opes cuiusque magis distinctę apparerent. Sex itaque classes fecit, *vt numerat Dionysius.* Quamquam Tubero, *Gellio teste libr.10. cap.28.* tantum quinque recenseat, nulla classis vltimæ ratione habita, quam Liuius tantum centuriam appellare videtur. His autem classibus comprehensos tantummodo eos, qui arma ferre possent, recte Fabius Pictor apud Liuium notauit, apparetque ex ipsa classium descriptione. Nam prima classis erat eorum, quibus in censu erant centum millia æris aut supra, id est, nostratis pecuniæ circiter coronati mille. Arma gerebant ex ære, galeam, clypeum, ocreas, loricas, tela, hastam & gladium. Secunda classis erat eorum, quibus in censu erant septuaginta quinque millia æris aut supra vsque ad centum, *id est,* nostra pecunia coronati septin-

genti quinquaginta quinque, atque hi arma gerebant, galeam, scutum, ocreas, tela, hastam & gladium. Tertia classis eorum erat, qui in censu habebant quinquaginta millia æris, nostra pecunia coronatos quingentos, eaque erat in 20. centurias distributa, eodem discrimine, quo priores, id est, seniorum decem & totidem iuniorum. Arma his erant, *galea, scutum, tela, hasta & gladius.* Quinta classis eorum, quibus in censu viginti quinque millia æris, id est, pecuniæ nostræ coronati circiter ducenti & quinquaginta, distributa pariter in viginti centurias. His arma erant, scutum, tela, gladius, verutrum. Quinta eorum erat, quibus in ære erant vndecim millia æris, id est, pecuniæ nostræ coronati centum & decem. Pro armis habebat tela, fundas, & lapides, *vt ait Liuius*, inque centurias triginta fuit diuisa. Huic classi accenset Liuius tres centurias Cornicinum, Tubicinum & Accensorum. Dionysius contra in quartam reiicit, facitque duas centurias, & recte quidem, sicut opinor, id quod in Liuio corrigendum. Sexta non classis reuera, sed centuria fuit. In ea censione omnes, quibus infra vndecim millia æris in bonis, cum aliquo tamen discrimine, vt quibus mille quingentum aut supra census esset, id est, nostræ pecuniæ Coronati quindecim, dicerentur Proletarii: Quibus infra, capite censi. Atque hi a tributis & militia diu immunes. Vide A. Gellium *lib.16. cap.17.*

Census. Vide *Censorem.*

Centaurium herba nominis originē habere creditur a Centauro Chirone, qui herbariæ Medicinæ haud imperitus fuit. Is cū Herculē suscepisset hospitio, & eius sagittas manibus tractaret, decidit earum vna in pedem, cui vulnus inflixit, ex quo factum χειρώνιον ἕλκος Chironiū vlcus, nempe malignū, inueteratum, oras duras, callosas & tumētes habēs, ex quo sanies non multa, sed tenuis exit, cum modico dolore, nullo autem malo odore aut inflāmatione, cui interdū tenuis inducitur cicatrix, sed rumpitur iterum, atq; ita ægre sanescit, etiam si non serpat longe vllumq; periculum ferat. Idem τηλέφιον dici solet. Ad hanc rem alludit Poeta canens hoc modo:

Dumque senex tractat squallentia tela venenis,
Excidit, & laeuo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum,
Et gemit Alcides, Haemoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pegasaeis collibus herbas
Temperat, & varia vulnera mulcet ope.

Vbi tamen in eo differt a reliquis, quod Chironem nil opis a medicamētis accepisse scribat. Duplex Centaurium ponit Dioscorides, maius, quod Rheuponticū vult esse Ruellius, & minus, vtriusq; viribus *lib.3.* abunde relatis.

Centauros. Centauros omnes finxerūt veteres biformes, priori parte humana, posteriori equina, quod, cum primi in sua regione rationem domandi equos & procedendi cum eis ad bellum inuenissent, eiuscemodi formam aspicientibus eminus viderentur repraesentare. Nomen datum ἀπὸ τοῦ κεντεῖν vel κεντεῖν τοὺς ταύρους, quod *tauros pungere & stimulare* significat. Vnus eorum (*vt reliquos faciam missos*) Monychus est dictus, indito nomine ab vngui, qui Graecis est ὄνυξ, & μόνος solus. Homerus saepissime epitheton hoc tribuit equis, quod solidis sint vnguibus, non, inquam, fissis. Quo vel inde biformis illa natura ipsis tributa magis probari queat. Palephatus *libro Incredibilium taurorum* abactores fuisse existimat, quos propterea stimulis pungebant, qui locus refertur & a Paulo Orosio *lib.1.cap.13.* sed paulo breuius & obscurius, quā res ipsa exigit. Fabulantur Poetae, sicut & Diodorus refert, *lib.5.* centauros omnes in Pelio Thessaliae mōte a Nymphis enutritos: Item natos ex illis Hippocentauros. Quod adeo fabulosum credidit Iustinianus, vt inutilis sit stipulatio, si quis Hippocentaurum sibi stipuletur dari.

Centesima vsura apud Romanos habita, cum pars sortis centesima singulis mensibus penderetur, id est, de centum aureis vnus, atque ita quotannis duodecim. Fit eius mentio *l.4.§.fin.ff.de nautic.foen.*

Centumuiri iudices quidam fuerunt non magistratus, etiam *Ouidio teste 3.de Ponto.* Audiēdus de illis Festus, quo simul vocis origo constet. *Centumuiralium*, inquit, *iudicia a centumuiris*

uiris sunt dicti. Nam cum essent Romæ XXX. & V. Tribus, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri sunt appellati. Et licet quinq; amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, Centumuiri sunt dicti. Hæc Festus. Sic interpretes septuaginta sunt nominati, qui sacra Biblia ex lingua sacra in Græcam transtulerunt, etsi numero fuerint 72. Meminit illorũ *l. 17. ff. de inoff. testam. & Iustinianus. l. fin. C. de liber. præter.* De quibus autem controuersiis exercuerint iudicia, docet Cicero *1. de Oratore*, nempe de vsucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionibus, circumluuionibus, nexis, mancipiis, parietibus, luminibus, stillicidiis, testamentis ruptis aut ratis. At enim posterioribus temporibus multum creuit eorum iurisdictio, sicut in Fabio videre licet *lib. 4. cap. 1. & lib. 5. cap. 2.* Auctum eorum numerum ad centum & octoginta, manente tamen semper Centumuirorum nomine, testatur Plinius Iunior *6. Epistolarum. epist. 33. ad Romanum.* Diuidebantur quoq; *in 4. Consilia.* Signum centumuiralis iudicii erat hasta in foro constituta, cuius Suetonius meminit in Augusto, *cap. 36.* vt Cicero *1. de Oratore*, cum dicit, Centumuiros iudicasse posita in foro hasta. Vnde & hastæ præfuisse dicũtur. Sed & Martialis de ea *lib. 7. Hunc miratur adhuc centum grauis hasta virorum.* Moris huius etiamnum reliquiæ quædam in iudiciis apparet, cum iudex solemni baculo manibus prætento iudicii auctoritatẽ asserere solet. Est enim hasta fortitudinis nota: Ius autem inuiolabile & incorruptibile. Verum alii Romanos hastam iudiciis præfixisse putãt idcirco, quod familiaris ipsius hastæ vsus fuerit domi & foris. Cũ ergo legis apud Pomponium altera lege *de Orig. iuris*, cum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, Decemuiros Alitibus iudicandis esse cõstitutos, haud immerito suspectus videri queat locus: Mihi sane placuerit pro Decemuiris Centumuiros legi, id quod Budæo etiam probari video *in annotationibus suis*, quãtumuis contra nitatur Zasius Decemuiros retinens, ductus Fenestellæ auctoritate.

Centurio Græce ἑκατόνταρχος, a *centum militum numero* nomen

accepit. Nam & ſinguli Celerum præfecti, qui in tres centurias erant diuiſi, dicebantur *Centuriones*. Tales in qualibet apud Romanos legione ſexaginta fuiſſe (ex peditum enim millibus ſex ea conſtabat) teſtantur Dionyſius *libro 9*. Tacitus *Annalium 1.* Cinſius apud Gellium *libro 16. cap. 4.* & Iſidorus. Omnes vero ſignum in galeis geſtabant. Criſtas fuiſſe crediderim de veterum more, aut literas quaſdam ſeu titulos in iis effictos, vt dignoſci poſſent. Inſigne eorundem fuit vitis. Quo ſpectant illa Lucani libro 6.

Scæua viro nomen, caſtrorum in plebe merebat,
Ante feras Rhodani gentes, ibi ſanguine multo
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Scire etiam placet, qualem eſſe voluerint centurionem? Vegetium audi, qui *libr. 2. cap. 14.* ſcribit hoc modo: *Præterea ſicut centurio eſt eligendus, qui ſit magnis viribus & procera ſtatura: qui haſtas vel miſſilia perite iaculetur & fortiter, qui dimicare gladio & ſcutum rotare doctiſſime nouerit, qui omnem artem didicerit armaturæ, vigilans, ſobrius, agilis, magis ad facienda, quæ ei imperantur, quam ad loquendum paratus, &c. ſimiliter eligendus eſt decurio, qui turmæ equitum præponatur imprimis habili corpore, & loricatus, & armis circundatus omnibus cum ſumma admiratione equum aſcendere poſſit.* Pro armis autem habebant cataphractas, ſcuta & galeas ferreas. Munus eorum erat vigilias obire, *vt ex 2. Hiſtoriarum Taciti apparet:* Item munera militibus diſtribuere, negligentius operantes punire, *ſicut Vegetius docet libro primo cap. 25. & libr. 3. cap. 8.* Eodem auctore vetus fuit conſuetudo, vt primi pili centurio *πρώτου πίλου ἄρχων ex primo legionis principe* promoueretur, qui non ſolum aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias in prima acie ducebat.

Cepa, quod nihil aliud, quam caput ſit, dicta eſt *Iſidoro*. Dignũ notatu, quod *lib. 19. cap. 6.* de ea ſcribit Plinius. *Allium*, inquit, *cepaſq; inter Deos iureiurando habet Ægyptius.*

Cephas, id eſt, Petrus videtur Anacleto dictus *can. ſacroſancta diſtinct.*

distinct.22. ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, id est, *capite.* Sed constat Syriacum esse vocabulum significans saxum aut petram. Fauet eidem Isidorus eiusdem linguæ imperitia lapsus, sicut videre est apud Eliam Thisbitem in dictione כפא.

Cerastes, κεράστης, *serpens.* Psyllis olim familiaris, totumque se sabulo tegens, & nihil præter cornua ostendens, vt auiculas venetur ac alliciat, *vt legere licet apud Ælianum & Plutarchum in vita Catonis*, nomen inuenit ἀπὸ τῶν κεράτων, id est, *cornibus*, quæ aliquando præfert tantummodo duo, nonnunquam quatuor aut octo. Facile se ad *S* literæ figuram incuruat. Plura de eo vide apud Nicandrum *de Venenis libro*, Statium *Thebaid.1. Dioscor.lib.7.cap.17.* Aetium denique *lib.4.cap.26.*

Ceratum vel *Cerotum*, κηρωτὸν Græce, nomen deductum a cera κηρὸς. Constat enim ex oleis, gummis, succis, aliisque liquoribus cera vnitis, & substantia medium inter emplastrum & vnguentum. Quamquam eius non eadem perpetuo forma.

Cerberus infernalis canis, quem Hesiodus πεντηκοντακέφαλον vocat, Euripides τρικέφαλον θῆρα *tricipitem feram*, appellatus hoc nomine, quasi κρέας βορῶν vel κρεόβορος *carnem* vorans. Centum huic etiam capita tribuit Isacius, item Horatius *Carminum 2.* Apollodorus autem *libro 2.* Tibullus *libro 3.* & Sophocles *in Trachiniis* capita tria. At centum pro multis forte accipere placuit illis. Hesiodus eum ἀμήχανον appellat, Horatius *immanem*, Virgilius *ingentem ianitorem*, rursus Hesiodus ὠμηστὴν, id est, *crudarum carnium voratorem*, χαλκεόφωνον ferrea voce præditum ἀναιδέα *impudentem*, κρατερόν τε *& fortem.* Virgilius expressisse videtur τὸ χαλκεόφωνον, cum ait:

Æternum latrans exsangues territat vmbras.

Cerdo, qui ob quæstum artes tractat illiberales, ἀπὸ τοῦ κέρδους, id est, *lucro* nomen est consecutus. Vnde & *Lucriones* dixerunt tales.

Cerdoniani heretici a Cerdone quodam nominati creduntur, qui principia duo sibi inuicem contraria asseruit, Deumque

legis ac Prophetarum non esse patrem Christi, eundemque Deum non esse bonum, sed iustum: Patrem vero Christi bonum, Christumque non ex fœmina natum, nec habuisse carnem, imo nec vere mortuum, vel quidquam passum, at simulatam ab ea passionem.

Cereales Ædiles. Vide *Ædiles.*

Ceres Saturni & Opis filia iuxta Poetas, Plutonis soror, vt & Iouis Iunonisque, & quam ex Iouis complexu genuisse ferunt Proserpinam raptam demum a prædicto Plutone, quam fabulam pereleganti carmine Claudianus descripsit, Ciceroni *2. de natura Deorum*, tum Varroni a gerēdo est appellata tanquā *Geres*, prima litera mutata, sicut & apud Græcos est factum, quibus ea Δημήτηρ quasi γῆ μήτηρ dicta. Seruius tamen Georgic. 1. a *cereo* deflectit, pro quo nunc dicimus *creo.* Quoniam autem illa omnium prima instituisse creditur terram ferro proscindere, sicut Virgilius *Georgic. 1.* & Ouidius *5. Metamorph.* canunt, accipi quandoque sciendum est apud Græcos τὴν Δημήτερα pro pane, vt cum Oppianus ait τυρὸν ὁμοῦ Δημήτει μεταδευόμενον, *caseum simul pani commixtum.* Appellarunt & eam Legiferam, quod leges dederit humano generi. Ait quippe Ouidius: *Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.* Idē affirmat Cicero *7. in Verrem actione de Cerere*, & Proserpina loquens: *A quibus*, inquit, *initia vitæ atque victus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus data ac dispartita creduntur.* Diodorus libro 5. Οὐκ ἄξιον δὲ παραλιπεῖν τῆς θεοῦ ταύτης τὴν ὑπερβολὴν τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας, χωρὶς τῆς εὑρέσεως τοῦ σίτου, τήν τε κατεργασίαν αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, καὶ νόμους εἰσηγήσατο καθ᾽ οὓς δικαιοπραγεῖν εἰθίσθησαν, δι᾽ ἣν αἰτίαν φασὶν αὐτὴν θεσμοφόρον ἐπονομασθῆναι. Thesmophoriorum nomen (sic vocant *Cerealia sacra* a Triptolemo primū instituta Athenis) quid etiā aliud significat, q̃ legum auctorem Cererē? In his sacris τῆς θεσμοφόρου καὶ θεσμοθέτου Cereris mulieris Ægyptiorum more a cibis abstinebant, & humi cubabant. Sed & a Venere se continebant, ideoque substratis viticis foliis incumbebant, Æliano teste. Ouidius Metamorphos. 10.

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niuea velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum,
Perque nouem noctes Venerem tactasque viriles
In vetitis numerant.

Idem alias: *Secubat in vacuo fœmina virque thoro.* In eisdem vero sacris mactare consueuerunt bidentes monente ita Virgilio: Item *sues*, quod hoc animal frugibus, quarũ Dea est Ceres, inprimis noceat. Rem enim gratam sese facturos putabant, si infensum eius inuentis animal immolarent, frugibus eius capiti inspersis, vt appareret, qua de caussa hæc victima cæderetur. Inde illud Ouidii Fastorum 1.

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas merita cæde nocentis apes.

Cereri Euchleæ aries etiam mactari solebat. Passim autem templorum valuis coronas spiceas appendebant. Quin rustici spiceis eam coronis exornabant. Vnde Tibullus Eleg. 1, lib. 1, *Flaua Ceres tibi sit nostro de more corona*
Spicea, quæ, templi pendeat ante fores.

Ideo, ni fallor, εὐστέφανον eam nominat Hesiodus, sicut καλλιστέφανον Epigrama Græcum. Sacra eius etiam Rusticorũ sacra a Seruio dici, & anniuersaria fuisse non ignorandum. En tibi Vergilii versus, qui id liquido ostendunt Georgic. 1.

In primis, inquit, *venerare Deos, atq; annua magna*
Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casũ hyemis, iam vere sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina:
Tunc somni dulces, densæque in montibus vmbræ
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hostia fruges,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Eadem sacra θαλύσια & συγκομιστήρια dicta sunt Græcis. Sa-

cerdotes porro albas vestes Cerealibus sumsisse, eo, quod Deæ lætæ sacra facerent inuenta Proserpina, vel certe ob colorem, quem in aristis cernimus tempore messis, docet Ouidius Fastorum 4. cum ait:

Alba decet Cererem vestis, Cerealibus albas
Sumite, nunc pulli velleris vsus abest.

Magna quoq; olim opinio fuit, eos qui mysteria Cereris palã fecissent, aut, cũ essent scelerati, interfuissent, perditũ iri, ideoq; Neronẽ non ausum fuisse talibus mysteriis initiari. Restant ludi cereales ab eadẽ Cerere dicti, in quibus repræsentari solebat a matronis luctus Cereris ob raptam Proserpinam, eiusq; peregrinatio discursantis & face accensa quærentis filiam. Grati censebantur futuri Diis, si a lætis nec funere pollutis celebrarentur. Fieri quoq; solebant octo dierum spatio in circo, proximo post Circenses die, sicut Ouidius testatur Fastorum 4. his verbis:

Circus erit pompa celeber numeroq; Deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi, non est opus indice caussa.
Sponte Dea munus promeritumque patet.

Atque hæc caussa fuit, vt Angelus Politianus *in Miscellaneis* Cereales eosdem cum Circensibus putaret. Exhibebãtur in illis equestria certamina: Nuces, piper, & alia spargebantur in vulgus ad captandum fauorem. Curabant eos, vt plurimum Ædiles plebis, qui si gladiatorios exhibuissent equestrium ludorũ loco, omen erat, euersum iri popularem Reipublicæ statum. Scribit interim Liuius *lib. 30.* Dictatorem & equitum Magistrum ludos Cereales ex Senatusconsulto fecisse. Simulacra Deæ papauer manu gestare solebãt. Quapropter Callimachus *in Hymnis Cereris*, de sacerdotibus eius: ἦχτο δ' χειρὶ στέμματα καὶ μάκωνα, recteque noster Poeta *cereale* dixit papauer. Effingebantur quoque simulacra eius mammosa & plena. Vnde *gemina* & *Mammosa Ceres* Lucretio.

Cereuisia variis dicta nominibus aliorum iudicio, vtpote ζῦθος Galeno, ζεῦθος Theophrasto, *zythus* Plinio, οἶνος κρίθινος Aristoteli,

ſtoteli, id eſt, *Hordeaceũ vinum*, Hellanico *βρύτος*, cum Thracibus hunc potum tribueret, vt Hecatœus Pœonibus, Marcellino *Sabaia*, nomen ſuum a Cerere deducit, id eſt, fruge, quod potio ſit ex ſemine frumenti vario modo cõfecta, cuius vſus maior primis temporibus fuit apud mortales, quam vini. Oroſius ſcribit vſos ea potione fuiſſe Numãtinos. Meminit & eius Florus *lib. 2.* vt & Plinius, qui eius inuentionem aſſcribit Libero patri. Herodotus & Strabo tradunt, fuiſſe olim communem Ægyptiorum potum, quorum regio vitiũ eſt expers. Improbat eius vſum *lib. 2.* Dioſcorides appellans *ζῦθον*, ſicut & Columella in hortulo ſuo. Meminit porro eius Plutarchus ebur Zytho emolliri ſignificans. Ariſtoteles in Problematibus nominat *πῖνον*, de quo vide & Athenæum *libro 10.* Hæc ex eorũ ſententia, qui cum cereuiſia confundunt Zythum, cum alii diſcrepare velint. Iunius enim *Batauiæ ſuæ cap. 15.* differre ait a Zytho cereuiſiam, quod Zythus ex hordeo putreſcente & aceſcente confectus fuerit, cereuiſia ex hordeo toſto, reſiccato, atq; adeo ab omni putrilagine conſeruato. Vt n. zythus fieret, oportebat in aqua hordeũ madeſcere, inde putreſcere, donec reſolueretur in ſimilẽ vino liquorẽ. Tentabat itaq; renes & neruos, officiebat membranis illis, quæ veſtiunt cerebrũ, & erat acri guſtu. At cereuiſiã coquere vbi eſt animus, ſubigitur aliquandiu & diligentiſſime miſcetur aquæ feruenti, hordei farina in hũc vſum & finem cõparata. Inde colatur, & cum floribus lupi ſalictarii ad tertias (plus minus) recoquitur, ac mox, vbi refrixit, addita cereuiſiæ fæce, q̃ fermenti eſt loco, in vaſa ad potus vſum reconditur. Si quis etiam ſcire auet, quo pacto hordeũ ad cereuiſiæ vſum præparetur, non detrectabo etiam adiicere. Nam primũ irrigari oportet aqua, ita vt plane madeſcat, inde ſpargi in atrium quoddam frigidum, quod raro aut nunquam attingit Sol, donec germinare incipiat. Tum demum in tabulatum quoddam pertuſum deponitur, in quo ſubiecto igni ſenſim torretur & reſiccatur. Noſtrates indigetant mout/Latini *maltham* ἀπὸ τοῦ *μαλθακοῦ*, inquit Iunius, quod mollis eius & ori gratus ſit ſapor, quæ & Aetii eſt *βύνη*. Nam

inquit, *βύνην εἶναι κριθὴν βεβρεγμένην καὶ βλαστήσασαν, καὶ πεφρυγμένην μετὰ τῶν γλωσσιδίων.* Bynen esse hordeum madefactum, quod iam germen emisit, inde tostum cum linguis ex eo natis. Vide Aetium *lib.10.cap.29.*

Cerno. Cum verbum hoc pro *decernere* & *dimicare* accipitur, arcessi videtur a verbo *κρίνειν*, quod *iudicare, diem dicere* & *constituere* significat. Dicitur & *κρίνω πολεμίους*, pro *hostibus habeo.* Vsus in ea significatione hoc ipso verbo Virgilius, cũ dicit *inter se coiisse viros, & cernere ferro.* Et Accius vetus Poeta: *Primo res Procerum reuocarent nomina, nisi esset quis, qui armis vellet secum cernere.* Ennius Medea exsule: *Nam ter sub armis malim vitã cernere.* Pro *iudicare* accepit Pacuuius Armorum iudicio apud Nonium. Ait enim, *Et aequum est, & rectum, quod postulas: Iurati cernant.* Varro tractum putat verbi etymon a creando, eo quod, cum quid creatum est, tum demum videatur.

Ceruical denominatiuum a colli parte posteriore, nempe *ceruice*, quæ Græcis est *αὐχὴν.*

Ceruix cerebri via, ꝗ cerebrum per eam ad spinæ medullam dirigatur. Græcis dicitur *αὐχὴν*, quem auctor est Galenus *in prognost.* Hippocratem τὸ *τράχηλον* indifferenter appellare, quod nomen a Medicis etiam transfertur ad ossa, in quibus *αὐχένες* vocantur tenues ossium *ἀποφύσεις.*

Ceruus ἀπὸ τῶν κεράτων, id est, *cornibus* nominatus videtur eruditiorum quibusdam, quos inter Festus Gramaticus bonus, tum Isidorus *Origin.11.cap.1.* Viuax animal natura, vt quod trecentos annos superare credatur. Ferũt enim Agathoclea Syracusium tyrannũ ceruum venãdo interfecisse, circa cuius collũ torquis erat aheneus superinducta iam pelle tectus cum inscriptione: ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΙ. Tantæ viuacitatis caussam reiicit Aristotel.*8.de part.animal.* in fellis vacuitatem. Ait enim: *αἴτιον δ' εἶναι τὸ πλείω ἐκεῖνον ζῆν χρόνον, τὸ μὴ ἔχειν χολὴν, ὡς ἄχολα ζῶα πάντα.* Est quoque formidolosum & fugax animal, & proinde frigidum natura. Hinc Lucretius: *Et fuga ceruis*

A patribus datur, & patrius pauor incitat artus.

Cessio

Cessio a cedendo. Dicuntur autem *in iure cedere*, qui rei suæ dominium transferunt in alium. Hinc *cedere actiones* dicimus, quod illis licitum, qui cõtrahendo obligare se possunt: vt contra, qui se obligare non possunt, etiam cedere nõ possunt, quales furiosi, surdi, muti, & pupilli, si tutoris auctoritas non accedat.

Cestus Veneris cingulum varium pulcerrimumq; ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, quod est pungere, quibusdam nomẽ accepit. Sed quo minus cum illis faciam, est in caussa non solum literarum ν & ς natura diuersa, verum etiam quod probabilius videam dictum κεστὸν ὡς κεκοσμένον ornatũ. Efficax enim esse fertur ad Amorũ & Gratiarum illecebras, vtpote quo Venus Martem sibi cõciliauit. Diuersus ab hoc pugilũ cœstus, quo Eryx. *Æneid.5.* pugil idem, etiamsi prope effœtus, prouocat alios. Turnebus dici vult tanquã κεστὸν ἱμάντα *subtile lorum*. Quantum enim ex Homero colligi potest *Iliad.ψ.* Apollonii *Argonaut.2.* Pollucis *lib.3.cap.30.* fuit cœstus lorum crudũ, glandibus plumbeis insutis rigens, quo dimicabat. Quapropter certare eo certaminis genere etiã a Polluce dicitur σφαιρομαχεῖν. Insignis pugil fertur fuisse Pollux & gemini fratres Broteasq; & cœstibus Ammon Inuicti, vt canit Ouidius *Metamorph.5.*

Chærea adolescens Terentianus παρὰ τὸ χαίρειν *gaudendo.*

Chalcanthum vel *Chalcanthus* atramentum sutorium, seplasiariis vitriolum, quod vitri aut crystalli modo translucidum sit, cũ duplex sit, fossile siue natiuũ & factitiũ, appellationẽ habet, quod sit τοῦ χαλκοῦ ἄνθος flos scilicet æris. Admodum corrupte Isidorus: *Chalcanthum dictum, quod Chalcidis est timum, i. flos: Vnde & apud Latinos æris flos appellatur.* Lege χαλκοῦ est ἄνθος. Quis dubitet, cum ipsemet dicat explicans, quæ præcesserat, apud Latinos *æris florem* nominari? Sed nec θύμον est Græcis *flos*, sed grata apibus herba, aut etiam cepa agrestis, quæ tamen & θύμος audit.

Chalcis Eubœæ insulæ vrbs præcipua, sita ad Euripum, olim σύμφηλος, ἀλικάρνα, ὑπόχαλχις, quæ nobis protulit insignẽ Philosophum Iamblichum Porphyrii Apostatæ discipulum, a Chalcide Asopi filia (si Stephano credimus) deducit nomen.

Chaldæa Asiæ maioris regio, contermina Arabiæ, Stephanō χαλυβδικὴ, cuius incolæ olim κηφῆνες dicti, item ἀρφαξαδαῖοι *teste Iosepho* ab Arphaxat filio Sem, aliquib⁹ nominata videtur a rege suo Chaldæo, qui decimus quartus a Nino fuit. Itaque tandem & incolæ dicti Chaldæi, qui circa Babylonium iuxta Euphratem habitarunt, vt prodidit Dicæarchus. Hi supra modum addicti fuerunt astrologicis commentis, quæ confutat Peucerus, cum astrologicam diuinationē per tractat. Sunt & Chaldæi apud Strabonem Asiæ minoris populi, quos vltra Trapezuntem ponit. Hi olim appellati fuerunt Chalybes ex piscatu viuentes, maxime Pelamydum & Delphinorum.

Chalybes Asiæ populi, quos proximos ponit Amazonib⁹ Dionysius, non longe remouet Marcellinus, interpositis videlicet Dabis; non equidē recte dicti sunt Chaldi a Scholiaste Dionysii, quod cum Chaldæis essent eidem, cum sint appellandi χαλδαῖοι. Iam vero a Chalybe Martis filio dictos fuisse Chalybes nonnulli volunt. Fabulosum istud. Mihi summopere placet Melanthonis coniectura, qui *Chalybes* etiam *Alybes* vult dictos, quasi *Jalybas* a *Jobel*, quæ vox deriuari potest a יבל, vnde in hiphil הוביל protulit, *adduxit*, nempe ex terræ visceribus atque cauernis. Alios enim horum vltra Pharnaciam sitos piscatione vixisse testatur Strabo, alios, qui continentem incolunt, metallorum effossione. Vnde ab Æschylo σιδηροτέκτονες vocantur. Dionysius & Apollonius σιδηροφόρον nominant eorum terram. Hinc & Chalybica securis apud Lycophronem pro ea, quæ est ex optimo ferro conflata, vt *Noricus ensis* apud Horatium pro eo, qui etiam sit factus ex optimo ferro, quale tum temporis in Norico reperiebatur. Venerunt hi postea in Hispaniam *teste Iustino libro postremo*, & a Thubale Iapeti filio oriundi dicuntur, confirmante id etiam Iosepho. Quin ab Ezechiele Tubal ad septem triones reiicitur.

Cham. Huius appellatio nō videtur Peucero alia esse ab Hammon. Reiicit autem cōmētitiam etymologiam Græcorū,

qui

qui ab arenis deducunt: Cum reuera ab חמה *defluxerit*, quę vox & שמש, id est, *solem caloremq;* significat.

Chaonia pars Epiri mediterranea Ambraciotas attingẽs, *ut de sacris Iunonis 3. scripsit Hellanicus*, a Chaone generis Troiani homine & Heleni fratre, a quo etiam inter venandum per imprudentiam occisus fuit, nomen arcessit. Is ad exstincti solatium omnes regni populos ab eius nomine Chaones dixit, regionẽ Chaoniam, cum antea diceretur Molossia. Virgilius: *Chaoniamq; omnem Troiano a Chaone dixit.* Exstitit hic quondam Iouis Dodonæi templũ. Ibidem repertæ amplissimæ quercus. Vnde *Chaonis arbor* est dicta Ouidio. Circa tẽplum Iouis monti Tomaro subiectũ olim columbæ humana voce dederunt responsa: Vnde & *Chaonis ales* eidem columba *de arte amandi lib. 2.* dicitur.

Chaos quasi χύσιν, id est, *fusionem*, vel ἀπὸ τοῦ χεῖσθαι, id est, *fundendo* dictum existimant nõ proletarii scriptores: Quod Hesiodum eo nomine τὸ ὕδωρ, id est, *aquam* intellexisse velint. χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, inquit Philo Iudæus *lib. de mundo.* Eadẽ Plutarchi sententia lib. πότερον ὕδωρ &c. Ait enim: δοῖς πλείστοις ὠνομακέναι δοκεῖ τὸ ὕδωρ τοῦτον τὸν τρόπον παρὰ τὴν χύσιν. Vtque chaos Hesiodus, ita Thales aquam rerum principium esse & originem affirmauit. Communis enim veterum sapientum opinio erat, non esse mundum æternum, quod Aristoteles demonstrare conatur, verum conditum a Deo. In hoc consentiunt omnium locorum & ætatum scriptores. Asseruit enim creationem Trismegistus Mercurius, Plato, Pythagoræi: Item Chaldæi, Græci, Phœnices, Hebræi. Quorum sentẽtias possem equidem referre quamplurimas, si ferret locus præsens. Hesiodi carmen, quod hausit ex Orpheo, est tale:

> πάντων μὲν πρώτιστα χάος γένετ᾽, αὐτὰρ ἔπειτα
> γαῖ᾽ εὐρύστερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
> ἠδ᾽ ἔρος, ὃς πάντεσσι μεταπρέπει ἀθανάτοισι.

Hunc imitatus Ouidius canit:

> *Ante mare & terras, & quod tegit omnia, cœlum,*
> *Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,*

Quem dixere chaos, rudis indigeſtaque moles,
Nec quidquam niſi pondus iners, congeſtaque eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

Ad aliorum ſententias venio. Scribit doctiſſimus Grammaticus Feſtus Pompeius hoc modo: *Chaos appellat Heſiodus confuſam quandam ab initio vnitatem hiantem patentemque in profundum: Ex eo & χαίνειν Græci, & nos hiare dicimus. Vnde Ianus detracta aſpiratione nominatur ideo, quod fuerit omnium primus, & a quo rerum omnium factum putabant initium.* Hæc ille, quaſi ab illa voce ſit natum τὸ χαίνειν: Cum alii vice verſa ἀπὸ τοῦ χαίνειν deducant χάος, id quod ad eos proxime accedit, qui haud ſatis penſiculantes infinitam Dei potentiam primam quādam materiam comminiſcuntur, ex qua mundum creauerit Deus: Sicut & illi faciunt, qui aquam rerum eſſe dicunt principium. Quam illi opinionem forſan hauſerunt ex ſacra mundi hiſtoria, in qua mox apud Moſen aquarum mentio fit, vbi ait: *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Proinde Cornutus explicans veterum Philoſophiam ſiue Theologiam inquit: ἔστι δὲ χάος τὸ πρὸ τῆς διακοσμήσεως γενόμενον ὑγρὸν, ἀπὸ τῆς χύσεως οὕτως ὠνομασμένον, ἢ τὸ πῦρ, ὃ ἐστὶν οἱονεὶ χάος, καὶ αὐτὸ δὲ κέχυται διὰ τὴν λεπτομέρειαν. Quo hic turpiter impegerit diuinus Ariſtoteles iuxta Philonē lib. de mundo. Sūt eius verba: χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης οἴεται τόπον, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώματι. Non deſunt etiam, qui idem eſſe volūt cum תהו & בהו, quæ in textu Hebraico ſunt epitheta terræ, quæ inanis & vacua dicitur. Quod ſi admittas, nihil aliud eſt chaos, quam ſempiterna ante mundi creationē priuatio, & denſiſſimæ rerū non exſiſtentium tenebræ, iterumque reprehēdendus eſt Ariſtoteles, q. χάος ἀπὸ τῆς χώρας, id eſt, loco dici putauit, quaſi veteres voluerint id rerum omnium fuiſſe receptaculum. Quod vero ab illis Hebraicis nominibus *tehu* & *bohu* nonnulli deriuant chaos, id facile fieri potuiſſe putant propter affinitatem literæ ה cum litera ח, & ita facilis lapſus fuerit a thou ad chou. Imo Aquila interpretatur κένωμα καὶ οὐδὲν, id eſt, vanitatem & nihil, Symmachus ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον, *otioſum & indigeſtum,* Theodotion κενὸν & οὐθὲν

inane

inane & *nihil*, Chaldaica editio צדיא ורקניא tsadia verecania, id eſt, *deformata & inanis.*

Charinus videtur nonnullis nomen trahere ab ea voce, quæ Græcis eſt χάρις, id eſt, *gratia.* Ex eodem fonte deriuant caritatem.

Charites Latine Gratiæ ἀπὸ τῆς χαρᾶς, i. *lætitia* ſunt dictæ. Natas has eſſe fabulantur quidam ex Ioue & Venere, alii ex Venere & Libero patre, cõtra alii ex Ioue & Eurynome, ex quorũ numero eſt Orpheus. Nomina earũ *Thalia, Aglaia & Euphroſyne.* Aglaia, cuius loco alii *Paſithεam* ſtatuunt, eſt nobis ſplendor: Thalia amœna pullulatio & viriditas, quæ ſemper conſpici debet in beneficio: Euphroſyne eſt delectatio, quę comitari & animaduerti in eo debet, in quem beneficium collatum fuerit.

Charon inferorum portitor, cuius Poetæ & Lucianus in Mortuorum Dialogis ſæpiſſime meminerunt, κατ' εὐφημισμὸν dictus ὅτι χαρτὸν οὐδὲν ποιεῖ, *quod nihil dignum lætitia faciat.*

Chartaphylacium Latinogræca dictio ἀπὸ τοῦ φυλάττειν, id eſt, *ſeruando* chartam arceſſit nomẽ. Eſt enim ſcrinium, in quo reponi ſolet: Et differt a papyro, quod hæc naſci cõſueuerit in Nilo, atq; adeo materia ſit, ex qua pręparetur charta, quæ tũ demum hoc, inquam, chartę nomẽ adipiſcitur cum expolita fuerit. Apud priſcos mortales nullus chartarũ erat vſus: Sed primo ſcriptitabant palmarum foliis, vt eſt proditũ a Plinio, inde quarundam arborũ libris, mox tabulis ceratis, & plumbeis voluminibus, quibus monumenta publica conſignari ſolebant.

Charybdis locus in mari Siculo nauigantibus periculoſus, vel potius mare vorticibus plenum, a Scylla, quæ nihil eſt aliud, quam ſaxum monſtro marino ſimile eminus aſpicientibus, vbi etiam ob impingentes magno impetu regurgitanteſque & reflexos aquarum fluctus ſonus percipitur velut latrantium canum, & ſagittæ iactu a Charybdi tantummodo diſtat, nomen habet ex Iſidori ſententia, quod occultis gurgitibus abſorbeat naues. Vaſtis enim vorticibus attrahit, circumuoluit, &, *vt ita dicam,* deuorat naues, quarum fragmenta

ad Tauromi nitanum littus eiiciuntur. Virgilius:

Dextrum Scylla latus, læuum inplacata Charybdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exſertantem, & naues in ſaxa trahentem,
Prima hominis facies, &c.

Meminit eius & Homerus, meminit Ouidius, & alii plures voraginem eius deſcribentes. Qua ratione *3. de Oratore* Cicero: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim. Facilius enim ad ea, quæ viſa, quam ad ea, quæ audita, mentis oculi feruntur.* Idem de Aruſpicum reſponſis: *Quam denique tam immanem Charybdin Poetæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos haurire gurgites poſſet, quantas iſte Byzantiorum Brogitarumque prædas abſorbuit.*

Chelidonia ſalubris oculis herba, vt docuerūt χελιδόνες, i. *hirundines*, a quibus nomē inuenit. Dicuntur enim pullis hac ipſa reſtituere viſum, *auctore Plinio.* Vnde & Gaza *Hirundinariã* appellat. Alii tamē nominis occaſionē non petunt a viſu reſtituto hirundinū pullis, ſed inde potius, quod eo auium genere adueniente naſcatur, & diſcedente extinguatur. Innuere videtur id Theophraſtus *lib. 7. cap. 14.* de hiſtoria plantarum, cum inquit: τὸ χελιδόνιον ἅμα τῇ χελιδόνι ἀνθεῖ, id eſt, *Chelidonia ſimulcum hirundinis aduentu floret.*

Chemia Græcis χημεία, Arabibus *Alchemia* addito articulo ſuo *al* (vt in *Almanac* Kalendario, & *Alembico*, qui a Græco ἄμβιξ apud Dioſcoridem deſcendit, imo in Almageſte Ptolomæi, quæ nihil eſt aliud, quam ἡ μεγίστη πραγματεία) nomen ſuum quibuſdam arceſſere videtur ἀπὸ τοῦ ἁλὸς καὶ χέειν, quod eſt *fundere* ſalem, vt & Libauius monet *lib. 1. Epiſtol. Chym. Epiſt. 6.* & Henricus Kunrad Lipſenſis *Confeſſ. ſuæ cap. 7.* Sunt alii, qui non χημείαν vocant cum Suida, ſed χυμείαν *chymiam*, ἀπὸ τοῦ χυμοῦ, id eſt, *humore vel ſapore.* Recentiores *artem Spagiricam* vocant ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν *ab trahendo & colligendo*, vt annotat Quercetanus. Per eam quippe elicitur, atque

que inde cogitur comprimiturque subtilis & spiritualis quædam natura, in qua vis & effectus medicamenti præcipue consistit. Qui artem eam vetustissimam esse affirmant, referunt eam ad *Tubalcaim* filium *Lamech*. Fabulose quoq; Ægyptio Hermeti tribuunt artem transmutandi metalla in aurum & argentum. Atqui nos eiusmodi opiniones lubenter suis admiratoribus relinquimus.

Cherronesus terra insulæ in modum mari cincta, vno tantum eoque angusto spatio continenti adiuncta ἀπὸ τῆς χέρσου *terra* καὶ νήσου *insula* nomen obtinuit. *Peninsulam* dicunt Latini. Brachium, quo continenti adhæret, dicitur *Isthmus*. Nam Isthmus, *vt Apollonii interpres & Phauorinus habent*, est angustissima terra inter maria duo, quemadmodum Porthmos angustissimum est Pelagus inter continentes duos. Celebrantur Cherronesi quinque: Vna *Thracia*, altera, quæ Saxoniæ adhæret & *Cymbrica* audit: Tertia in India supra Gangem: Quarta, inter Pontum Euxinum & Mæotidem Paludem, quæ *Taurica* dicitur a Tauris Europæ in Scythia populis: Quinta, quæ omnium celeberrima, *Achaiam* tangens, nomine *Peloponnesus*.

Chersydros serpens nomen tulit, quod sit animal amphibion qualis *Fiber*, *Rana*, *Crocodilus*, nempe in aqua & terra viuens. χέρσος enim *terra* est, ὕδωρ *aqua*. Latini *Natricem* quasi *natatricem* appellarunt. Vescitur ranis potissimum, & est cinereo colore, atq; notis longam maculosus grandibus album, *vt legitur apud Virgilium*. Venenum eius tam est perniciosum, vt & mortuus interimat eum, qui exsecrabile eius cadauer attigerit, *vt refert Ælianus lib. 7. Animalium ex veteri scriptore Apollodoro*.

Cherubim, quos Kimhi *3. Reg. 7.* dicit fuisse imagines habentes figuram hominis, ceterum alatas, Hieronymo sunt dicti ab כ similitudinis litera, quæ in principio cum scheua significat quasi, & רבים *magistri*.

Cherusci apud Tacitum, quos Vibius Sequester *Ceruecios* nominat, dicti sunt Iunio quasi Kerer Germanicis vocibus, quæ significat *eliminare* & *propulsare*. Hi enim ho-

ftem Romanum duce Arminio fedibus fuis auertere gloriofum iudicarunt. Quidam eos effe exiftimant, qui fedes fuas habent in Comitatu Manffeld. Claudianus quoque in panegyrico Albis accolas facit, cum ait: *Et ingentes Albim linquere Cherufci.*

Chefbon regis Amorrhæorum metropolis, quæ ceffit in fortem tribus Ruben & Leuitarum, qui eam inftaurarunt, nomen habet a חשב *excogitauit*: Hinc חשב *artificium*.

Chiliaftæ hæretici, *millenarii* alio nomine ab eiufcemodi numero.

Chilo dictus ἀπὸ τῶν χειλῶν, vt *Labeones* & *Labieni* apud Romanos a *labris*. Lucretius nominat *labrofos*. Appellatus eft hoc nomine & vnus ex feptem fapientibus Græciæ, cuius hæc dicta, *Nofce teipfum, ne quid nimis, Comes æris alieni atque litis eft miferia*, cum Delphici Apollinis templo aureis literis effent infcripta, creditum fuit defcendiffe e cœlo. Quantum ad etymon, approbauit id Feftus Pompeius, cui Cilo fine afpiratione is eft, cui frons eft eminentior, ac dextra finiftraque velut recifa videtur.

Chimæra monftrum Poeticum, cuius caput & pectus referebant leonem, venter capram, cauda draconem, iuxta illud Lucretii lib. 5. *Prima leo, poftrema draco, media ipfa Chimæra*, a parte nomen accepit. Eft enim χίμαιρα Græcis capra. Explicantem eam fabulam vide Euftathium *Iliad.* 2.

Chios infula Ægei maris inter Samum & Lefbum, Ephoro Æthalia, Macris, & Pityufa Plinio, αἰθάλη Suidæ & Stephano, etiamfi Liuio *lib.* 37. diuerfæ fint infulæ Macris, Chios, Æthalia, deducit nomen a niue, vel (quod alii volunt, & mihi minus placet a nympha Chione.

Chiragra idem in manibus, quod podagra in pedibus, componitur ἐκ τῆς χειρὸς manu, & ἀγρίας feritate fiue atrocitate doloris, fanguineo aliquo aut biliofo, aut denique pituitofo fluxu occupante articulos.

Chirurgus manuarius Medicus, ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ ἔργου, id eft, *a manu & opere* dicitur. Hinc χειρουργικὴ pars ifta Medicinæ, quæ manuu opera perficitur, & omnium eft antiquiffima. Tales

quippe

quippe fuerunt Podalirius atq; Machaon, qui militarũt ad Troiam, Aſclepio nati, *vt cecinit Homerus.* Cæcutit hic Iſidorus, cum dictã vult chirurgiam a manu, quæ Græcis χεὶρ eſt, & *διαιτα*, quam Latini *regulam* appellant.

Chloris florũ Dea vel Nympha, alio nomine *Flora*, vnde *Floralia ſacra*, quam ferunt meretricia arte magnas quæſiſſe opes, hæredemq; ſcripſiſſe pop. Romanum, vt ex annuo fœnore bonorum ſuus dies natalis celebraretur, ſicut mutato nomine ob turpitudinem, a floribus eſt dicta Flora, ita hoc noſtrum ad idem plane reſpiciens ἀπὸ τ͂ χλωρ͂, id eſt, *viriditate* obtinuit. Meminit eius Lactantius *lib. 1. de falſa relig. cap. 20.* Eius ludos vocat Ouidius iocoſos *Faſtorum. 5.* vtpote in quibus mulieres conſueuerunt nudari, quæ ibi ad ſatietatem vſque ſpectabantur a populo cateruatim tum confluente. Scribit Valerius Maximus non auſum fuiſſe populum, cum Cato ingreſſus eſſet theatrũ, poſtulare, vt eiuſcemodi ſcorta nuda exhiberentur: Sed cum digreſſum, ne præſentia ſua ſpectaculi conſuetudinem impediret.

Cholera morbus, in quo ventriculus ſuperno infernoque ore ad excernendum vtens diuexatur, nomen ſumſit a bile, quæ per eam affectionem copioſe effunditur. Vel ſic dicta eſt, *(vt alii cenſent)* quod materia, quæ per ventrem effertur, ex inteſtinis excerni videtur, quæ a Græcis χολάδες nominantur. Atque hinc χολερικοὶ vel χολερώντες dicuntur, qui *Cholera* laborant.

Chorus Græce χορὸς, *multitudo canentium & ſaltantium* cum tibicine, a χορεύω, quod eſt *tripudio*, deriuat nomen. Primum fiebat illud circa aras Deorum, *vt ex 6. Virgilii conſtat*, vbi & Seruius definit chorum multitudinem in ſacra collectam. Tandem pars comœdię minus primaria interactũ & actum eſt facta, nõ præfinito numero eorum, qui concentum formabant. Conſtabat autem tam viris, quam mulieribus, *vt apparet ex Troade Senecæ tragœdia:* Ex viris quidem, ſi fœmina eſſet laudanda: ex fœminis, ſi extollendus vir eſſet. Non placet hic Iſidorus, qui ſcribit: *Chorus eſt multitudo in ſacris collectus, & dictus chorus, quod initio in modum coronæ circa*

aras starent & psallerent. Græca enim origine est dictio, nec alio transferenda, si fontem spectes. Testatur id etiam aspiratio vocis, quæ non percipitur in coronæ vocabulo. A χορεύειν ergo deducitur, aut, si ita mauis, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, *gaudio*, quod a Platone grauissimo sane auctore affirmari video in etymo choreæ. A choro porro dicitur *Choraules* nempe tibicen, qui fistula canit in choro, & a verbo αὐλέω *tibia cano*.

Chremes senex apud Terentium ἀπὸ τοῦ χρέμπτεσθαι, quod enixe *exspuere* significat, siue *screare*, vt solent senes nonnulli.

Christianus a Christo nomen accepit, ait Bernardus *in suis sententiis*. In actis Apostolorũ legimus primum eos, qui Christum & eius doctrinam profitebantur, fuisse dictos fideles, at Antiochiæ nominatos Christianos. Hinc late sparsum hoc nomen per totum orbem terrarum, cum ita appellet eos Tacitus, Suetonius quoque in Nerone, & C. Plinius *in Epistola ad Traianum Imperatorem*. Etymon porro nostrum confirmatur *al. 1. C. de summa Trinit.* Sed manum de tabula.

Christus. Suidas: χρηστὸς *bonus ex caritate, sed non necessitate*: χριστὸς *oleo vnctus*, Hebraice *Messias*, vnicus scilicet Dei filius, Saluator mundi, quem prædixerunt Prophetæ, prædicarũt Apostoli, testati sunt Martyres. Arcessit ergo nomen ἀπὸ τοῦ χρίειν, quod est *vngere*. Vnctus enim est oleo lætitiæ præ consortibus suis. Iustinus martyr scribit hoc modo: χριστιανοὶ τῷ κατηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον, quasi ἀπὸ χρηστότητος deriuatum sit nomen. Haud recte: Nisi exprimere voluerit munus nostrũ allusione quadã. Nam, vt Augustinus inquit *de doct. Christ. libro*, Cyristiani nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur. Et Ambrosius: *Mendacium est Christianum se dicere, & opera Christi non facere.*

Chrysis meretrix Terentiana ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, *auro*.

Chrysolitus, gemma, composito nomine ex auro τοῦ χρυσοῦ scilicet, & λίθου *lapide*.

Chrysopolis sic dicta Bithyniæ ciuitas Suidæ, Stephano, Ptolemæo & Xenophonti, Damalis Arriano: at quam Stephanus

tamen

tamen prope Chalcedonē ponit, nomen inuenit, quod Persæ illic aurum colligerent ex aliis ciuitatibus.

Chrysostomus Byzantinus olim Episcopus quasi χρύσεον στόμα *os aureum* ob eloquentiam est dictus. Idem audit χρυσόλογος, χρυσόγλωσσος iuxta Suidam. Scribunt etiam fuisse cum non modo ἐλλαθεερόσομον, sed etiam πολυάγρυπνον καὶ φιλόπονον. Aristophanis comœdias dormiturus sub puluino abdebat, non secus ac Magnus Alexander Homerum, & Scipio Xenophontem.

Christophorus ὁ τὸν χριστὸν φέρων, *Christum ferens.* Fuit id nomen Christophoro Longolio Ciceroniano, viro equidem eloquentissimo.

Cibilla mēsa rotūda a cibo dici videtur Varroni *4. de lingua Latina:* Eamq; escariā fuisse existimat. Quo fit vt apud Festum *Cibillina* potius, q̃ *cilliba* vel *Cillibina*, legendum existimem.

Cimmerii & *Cimbri* Germaniæ populi, consentientibus propemodum omnibus, a Gomero Iapeti filio, qui item filius Noach siue Saturni fuit, sunt prognati. Vt facile sit videre, quo referenda sit nominis origo. Quas chimeras & portentorum figmenta excogitauerit nasuta Criticorum quorundā turba in hoc nomine non intellecto, explicat Iunius perquam eleganter (vt solet) *in sua Batauia pag. 353.* Dignus qui videatur a bono Philologo.

Cilicia Asiæ minoris regio, Iosepho *Tarsus*, Hebræis *Chalab*, *teste Arria Montano*, hodie *Turcomania* & *Finichia*, vt refert Marius Niger, Isidoro videtur dicta a Cilice quodam, quem ortum Phœnice, Ioue ipso antiquiorem fuisse tradunt.

Cilicia. Si credimus Ariæ Montano, hanc Asiæ minoris regionem vocari *Chalab*, non absonum erit hinc deriuatum Ciliciæ nomen, cum certum sit multas regionum & populorum voces ex hac omnium prima lingua esse deductas. Iosephus & Stephanus nominant *Tarsum*.

Cillo, quo nomine Petrus Crinitus vult denotari cinœdū, cum apud Ciceronem Salustius in Cillonum gregem transscribitur, eodem censore a verbo *cillo*, quod tantundem erat veteribus atque ceuere, hoc est, omni posthabito pudore tur-

piter ſeſe mouere & agitare: Quod ipſum Seruius etiam cum Hyginus.

Cincinnatus. Etynomen illud a prolixis & intortis capillis natum videtur, quos cincinnos dicunt Latini, non ab olei ſpecie, quod κίκι vocant. Tributum nomen iſtud L. Quintio Dictatori, qui Spurium Melium regnum affectantem a Seruilio Hala equitum ante ſeditionem ortam Magiſtro occidi iuſſit, *vt refert Liuius lib. 4.* ab V. C. Florus *libr. 1. cap. 26.* Sabell. *lib. 5. Ennead. 3.*

Cinxia dicta eſt Iuno, quod initio coniugii fieret cinguli ſolutio, quo noua nupta erat cincta.

Cinnabaris maxime Dioſcorides a *dracone & barro*, id eſt, elephanto traxit nomen, *vt ſcribit Iſidorus*, ex vulgi opinione, quæ cum Plinio ſaniem draconis illiſi Elephantorum morientium pondere, permixto vtriuſque animalis ſanguine, appellat. Hanc veterem ergo appellationem, *ſanguinem* dico *draconis*, a vulgi opinione natum multi ex Græcis retinuerunt, ex eodem ſimul fonte originem Cinnabaris arceſſentes, ſed extra veritatem. Ita ex errore ſeritur error, & alter alterum trahit ad lapſum.

Circæa dicta eſt herba a Circe, quod ea fuerit vſa ad veneficia ſua. Alio nomine dicitur *Mandragora*, quam ſemi hominē vocat Columella in horto, quod radix in duas fibras velut in crura diuidatur. Vulgo perſuaſum eſt ab agyrtis, herbā hanc humanam effigiem repræſentare, nec effodi poſſe, niſi magno cum vitæ periculo, vt latius declarat *Matthiolus in Dioſcoridem.* Vetus hæc fabula & ſuperſtitio, cum & Pythagoras ἀνθρωπόμορφον appellarit. Ab eadem porro Circe dictus eſt *mons Circæus, circæum oppidum, Circæum promontorium,* quod Circes domus eſt Melæ.

Circenſes ludi, qui & Gymnici ſunt dicti, a gymnicis exercitationibus, quæ in iis exhibebantur, videntur Seruio *3. Georgic. & 8. Æneid.* tum aliis Grammaticis appellati, quaſi circumenſes, qui poſiti erant ab vna parte, ab altera conſtitutis enſis circa flumen, vt eſſet ab vtroque latere præſens ignauiæ periculum. Aliis a circumeundo placet deduci. Priori ſenten-

ſententiæ video etiam Alex. ab Alex. aſtipulari *libr. 5. Genial. dier. cap. 8* Caſſiodorum *3. Variarum ad Fauſtum*, & alios nõnullos. Sed cur non potius a circo magno, in quo agitari ſolebant, in Cereris Deæ honorem? Celebrabantur aũt equorum curſu, vt indicat Tacitus *libr. 6.* In pompa vehebantur Deorum imagines circum metas, *teſte Varrone.* Macrobius: *Vehitur ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium ſimulacra Deorum.* Ouidius Faſtorum 4.

Circus erat pompa celeber, numeroq; Deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis.

Conſpiciebantur & illic aurigarum factiones quatuor, quæ nomina acceperunt a quatuor diuerſis panni coloribus, viridi inquam, cœruleo, coccino & alio, quibus erant ornati. Verba Sidonii Apollinaris de illis ſunt hæc:

Micant colores:
Albus & Venetus, virens rubenſque,
Veſtra inſignia: Continent miniſtri
Ora & lora manu, iubaſque totas
Cogunt flexilibus latere nodis.

Vtq; aurigantium factio erat diuerſa, ita diuerſus erat fauor ſpectantium pro coloris varietate: vſq; adeo vt & principes nonnullos hoc inſaniæ flabello exagitatos legamus. Nam Praſinæ factioni addictus fuit Caligula, vt & Nero, & poſtea Verus, Venetæ Vitellius. Capitolinus in vita Veri; *Circenſium tantum curam habuit, vt frequenter prouincialibus cauſſa eorum literas & miſerit, & acceperit. Deniq; etiam præſens & cum Marco ſedens multas a Venetianis paſſus eſt iniurias, quod turpiſſime contra eos fauerit. Nam & volucri equo Praſino ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat.* Hactenus Capitolinus. Iuſtiniani vero temporibus tãtam exortam Byzantii ſeditionẽ ex Praſinæ & Venetæ factionũ contentione, vt quadraginta fere hominum millia ſint trucidata, teſtatur Zonaras, poſt Zonaram, aut potius ex Zonara Cuſpinianus.

Circinus dictus, quod *vrgentius* efficiat circulum. *Iſidorus.*

Circiter a circum eundo. Luſtrat enim ille & circumit vigi-

lias. Vtitur hoc vocabulo Vegeti⁹ *lib.15. de re militari.* Vbi tamē nonnulli legunt *circitores*. Moneo, veteri æuo apud Romanos circumiuisse vigilias ipsos tribunos. Ait enim Liui⁹: *A custodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta.* Idem de Imperatore Tito affirmat Iosephus, de Mario Salustius, cui etiam Legatos iungit, de Centurionibus Tacitus *histor. libr. 2.* Ceterum Vegetii æuo Circitorum propriū hoc munus fuit. Solitos illos aquilæ adiacere, notat Lipsius ad Polybium, *5. de milit. Rom.*

Circulus a circuitu est dictus. Sunt autem Circuli sphæræ numero decem: *Æquinoctialis* ἰσημερινὸς, *Colurus Æquinoctiorum, Colurus Solstitiorum, Zodiacus, Meridianus, Horizon, Tropicus Cancri, Tropicus Capricorni, Circulus arcticus, circulus antarcticus.* Priores sex appellantur maiores, quatuor posteriores minores. *Æquinoctialis* inde deducit nomen, quod, cum Sol eum orbem attigerit, æquinoctium efficiat. Est quippe ἴσῃ æqualis, ἡμέρᾳ dies, vnde dictio cōflata. *Coluri* duo, qui circa mundi polos se mutuo ad angulos rectos eosdemq; sphærales dispescunt, ita vt vnus eorum per principia arietis & libræ feratur, alter per cancri & Capricorni principia, ab eo nomen habent, quod Græci κόλουρον, id est, *mutilum* aut *truncatum* appellant. Zodiacus, qui dicitur ζωδιακὸς ἢ κυκλοειδὴς, ἀπὸ τῶν ζωδίων, id est, animalibus appellationē trahit. Animalia hic dico signa illa duodecim, quæ cuique sunt nota vel ex iis, quæ singulis annis vulgātur, ephemeridibus. *Meridionalis* μεσημβρινὸς paribus spatiis ab occasu & ortu distans, & reliquis circulis in sphæra materiali supereminens, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, id est, meridie dictus: Horizō circulus maximus pro locorum diuersitate varius, & totam sphæram dirimens in duo hæmisphæria, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quod terminare est nobis, vel finire, eo quod terminet visum: Tropicus vterq; ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, vertendo, quod Sol inde ad nos vertatur. Arcticus, qui est per polum arcticum descriptus: Antarcticus, qui per alterum Zodiaci polum excurrit: Vt facile & obuium vtriusque nominis sit etymon.

Circus. Quod Circæ Veneficæ hoc nomen aliqui acceptum ferant,

ferant, *vt libro singulari de spectaculis Tertullianus notauit*, est extremæ cuiusdam inscitiæ signum. Habet nomen ab equorum cursu, quod circũ metas currerent, cum ibi celebrarentur ludi, cui sententiæ se etiam Isidorus submittit cum alibi, tum *lib. 18. cap. 28.* vbi & ornamenta circi recenset, oua quippe Castoris honori asscripta, quod ex ouo natus credatur, Metam, & Obeliscum scilicet lapidem asperrimum, qui in cuiusdam metæ figuram sensim consurgens & gracilescens, inque angustum verticem productus, & læuigatus artificis manu, formarum innumeras notas repræsentabat veterum sapientiæ, quæ consistebat in hieroglyphicis notis, certissimos testes. Adnumerat idem & carcerẽ. Atqui carceres primum ex topho lignoq; fuerũt, quos cum marmoreis Claudius commutauit. Præter hæc ornamenta conspiciebantur illhc gypseę Deorum imagines, tum hostibus detracta spolia. Iam & illud notandum, consedisse quoque in circo maximo sortilegos, iuxta metas, qui sortes dabant, *vt tradit Acron.* Vt vero illas contemnebãt grauioris conditionis homines, qui in iis circulis versari erubescebant, ita qui nati erant humili loco, diuinatoribus sæpe se adiungebant. Quo spectat illud Horatii de seipso:

> *Fallacem circum vespertinumq; pererro,*
> *Sæpe forum, assisto diuinis,*

Apud bonos auctores fit & mẽtio circi Flaminii, qui ab hoc circo maximo diuersus erat. P. Victor recenset octo vel decem. Sed de his omnibus non est dicendi locus.

Ciris nomen puellę, quam Neptunus in auem eiusdẽ nominis & cristatam mutauit *(alaudam vocant alii)* a crispatis capitis capillis, qui cirri dicuntur, nomen inuenit. Ita nec fabulas aliquando omittimus, vt, qui his occupãtur, ex hisce nostris nonnihil habeant, quod in rem suam vertant.

Cirrus quasi in circum tortus, *vt placet Grammaticis*, non ἀπὸ τοῦ κείρεσθαι, quod est tonderi, vt manifesto errore Isidorus interpretatur. Quamquam & perperam in expressis exemplaribus legatur κύρειν, cui substituendum κείρειν. Vide *cap. 1. lib. vndecimi.*

ad Taurominitanum littus eiiciuntur. Virgilius:

Dextrum Scylla latus, læuum inplacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ceu gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem,
Prima hominis facies, &c.

Meminit eius & Homerus, meminit Ouidius, & alii plures voraginem eius describentes. Qua ratione *3. de Oratore* Cicero: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim. Facilius enim ad ea, quæ visa, quam ad ea, quæ audita, mentis oculi feruntur.* Idem de Aruspicum responsis: *Quam demq; tam immanem Charybdin Poetæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos haurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorum Brogitarumq; prædas absorbuit.*

Chelidonia salubris oculis herba, vt docuerũt χελιδόνες, i. *hirundines*, a quibus nomẽ inuenit. Dicuntur enim pullis hac ipsa restituere visum, *auctore Plinio.* Vnde & Gaza *Hirundinariã* appellat. Alii tamẽ nominis occasionẽ non petunt a visu restituto hirundinũ pullis, sed inde potius, ꝙ eo auium genere adueniente nascatur, & discedente extinguatur. Innuere videtur id Theophrastus *lib. 7. cap. 14.* de historia plantarum, cum inquit: τὸ χελιδόνιον ἅμα τῇ χελιδόνι ἀνθεῖ, id est, *Chelidonia simul cum hirundinis aduentu floret.*

Chemia Græcis χημεία, Arabibus *Alchemia* addito articulo suo *al* (vt in *Almanac* Kalendario, & *Alembico*, qui a Græco ἄμβιξ apud Dioscoridem descendit, imo in Almageste Ptolomæi, quæ nihil est aliud, quam ἡ μεγίστη πραγματεία) nomen suum quibusdam arcessere videtur ἀπὸ τοῦ ἁλὸς καὶ χέειν, quod est *fundere* salem, vt & Libauius monet *lib. 1. Epistol. Chym. Epist. 6.* & Henricus Kunrad Lipsensis *Confess. suæ cap. 7.* Sunt alii, qui non χημείαν vocant cum Suida, sed χυμείαν *chymiam*, ἀπὸ τοῦ χυμοῦ, id est, *humore vel sapore.* Recentiores *artem Spagiricam* vocant ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν *ab trahendo & colligendo*, vt annotat Quercetanus. Per eam quippe elicitur, at-

que

que inde cogitur comprimiturque subtilis & spiritualis quædam natura, in qua vis & effectus medicamenti præcipue consistit. Qui artem eam vetustissimam esse affirmant, referunt eam ad *Tubalcaim* filium *Lamech*. Fabulose quoq; Ægyptio Hermeti tribuunt artem transmutandi metalla in aurum & argentum. Atqui hos eiusmodi opiniones libenter suis admiratoribus relinquimus.

Cherronesus terra insulæ in modum mari cincta, vno tantum eoque angusto spatio continenti adiuncta ἀπὸ τῆς χέρσου *terra* καὶ νήσου *insula* nomen obtinuit. *Peninsulam* dicunt Latini. Brachium, quo continenti adhæret, dicitur *Isthmus*. Nam Isthmus, *vt Apollonii interpres & Phauorinus habent*, est angustissima terra inter maria duo, quemadmodum Porthmos angustissimum est Pelagus inter continentes duos. Celebratur Cherronesi quinque: Vna *Thracia*, altera, quæ Saxoniæ adhæret & *Cymbrica* audit: Tertia in India supra Gangem: Quarta, inter Pontum Euxinum & Mæotidem Paludem, quæ *Taurica* dicitur a Tauris Europæ in Scythia populis: Quinta, quæ omnium celeberrima, *Achaiam* tangens, nomine *Peloponnesus*.

Chersydros serpens nomen tulit, quod sit animal amphibion qualis *Fiber*, *Rana*, *Crocodilus*, nempe in aqua & terra viuens. χέρσος enim *terra* est, ὕδωρ *aqua*. Latini *Natricem* quasi *natatricem* appellarunt. Vescitur ranis potissimum, & est cinereo colore, atq; notis longam maculosus grandibus alluum, *vt legitur apud Virgilium*. Venenum eius tam est perniciosum, vt & mortuus interimat eum, qui exsecrabile eius cadauer attigerit, *vt refert Ælianus lib. 7. Animalium ex veteri scriptore Apollodoro*.

Cherubim, quos Kimhi *3. Reg. 7.* dicit fuisse imagines habentes figuram hominis, ceterum alatas, Hieronymo sunt dicti ab כ similitudinis litera, quæ in principio cum scheua significat quasi, & רבים *magistri*.

Cherusci apud Tacitum, quos Vibius Sequester *Ceruetios* nominat, dicti sunt Iunio quasi *Keeren* Germanicis vocibus, quæ significat *eliminare* & *propulsare*. Hi enim hos-

ſtem Romanum duce Arminio ſedibus ſuis auertere glorioſum iudicarunt. Quidam eos eſſe exiſtimant, qui ſedes ſuas habent in Comitatu Mansfeld. Claudianus quoque in panegyrico Albis accolas facit, cum ait: *Et ingentes Albim liquere Cheruſci.*

Cheſbon regis Amorrhęorum metropolis, quę ceſſit in ſortem tribus Ruben & Leuitarum, qui eam inſtaurarunt, nomen habet a חשב *excogitauit*: Hinc חשב *artificium*.

Chiliaſtæ hæretici, *millenarii* alio nomine ab eiuſcemodi numero.

Chilo dictus ἀπὸ τῶν χειλέων, vt *Labeones* & *Labieni* apud Romanos a *labris*. Lucretius nominat *labroſos*. Appellatus eſt hoc nomine & vnus ex ſeptem ſapientibus Græciæ, cuius hæc dicta, *Noſce teipſum, ne quid nimis, Comes æris alieni atque litis eſt miſeria*, cum Delphici Apollinis templo aureis literis eſſent inſcripta, creditum fuit deſcendiſſe e cœlo. Quantum ad etymon, approbauit id Feſtus Pompeius, cui Cilo ſine aſpiratione is eſt, cui frons eſt eminentior, ac dextra ſiniſtraque velut reciſa videtur.

Chimæra monſtrum Poeticum, cuius caput & pectus referebant leonem, venter capram, cauda draconem, iuxta illud Lucretii lib. 5. *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra*, a parte nomen accepit. Eſt enim χίμαιρα Græcis capra. Explicantem eam fabulam vide Euſtathium *Iliad. 2.*

Chios inſula Ægei maris inter Samum & Leſbum, Ephoro Æthalia, Macris, & Pityuſa Plinio, αἰθάλη Suidæ & Stephano, etiamſi Liuio *lib. 37.* diuerſæ ſint inſulæ Macris, Chios, Æthalia, deducit nomen a niue, vel (quod alii volunt, & mihi minus placet a nympha Chione.

Chiragra idem in manibus, quod podagra in pedibus, componitur ἐκ τῆς χειρὸς manu, & ἀγρίας feritate ſiue atrocitate doloris, ſanguineo aliquo aut bilioſo, aut denique pituitoſo fluxu occupante articulos.

Chirurgus manuarius Medicus, ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ ἔργου, id eſt, *a manu & opere* dicitur. Hinc χειρουργικὴ pars iſta Medicinæ, quæ manuū opera perficitur, & omnium eſt antiquiſſima. Tales

quippe

quippe fuerunt Podalirius atq; Machaon, qui militarũt ad Troiam, Aſclepio nati, *vt cecinit Homerus*. Cæcutit hic Iſidorus, cum dictã vult chirurgiam a manu, quæ Græcis χεὶρ eſt, & *dicta*, quam Latini *regulam* appellant.

Chloris florũ Dea vel Nympha, alio nomine *Flora*, vnde *Floralia ſacra*, quam ferunt meretricia arte magnas quæſiſſe opes, heredemq; ſcripſiſſe pop. Romanum, vt ex annuo fœnore bonorum ſuus dies natalis celebraretur, ſicut mutato nomine ob turpitudinem, a floribus eſt dicta Flora, ita hoc noſtrum ad idem plane reſpiciens ἀπὸ τῦ χλωρῦ, id eſt, *viriditate* obtinuit. Meminit eius Lactantius *lib. 1. de falſa relig. cap. 20.* Eius ludos vocat Ouidius iocoſos *Faſtorum. 5.* vtpote in quibus mulieres conſueuerunt nudari, quæ ibi ad ſatietatem vſque ſpectabantur a populo cateruatim tum confluente. Scribit Valerius Maximus non auſum fuiſſe populum, cum Cato ingreſſus eſſet theatrũ, poſtulare, vt eiuſcemodi ſcorta nuda exhiberentur: Sed cum digreſſum, ne præſentia ſua ſpectaculi conſuetudinem impediret.

Cholera morbus, in quo ventriculus ſuperno infernoque ore ad excernendum vtens diuexatur, nomen ſumſit a bile, quæ per eam affectionem copioſe effunditur. Vel ſic dicta eſt, *(vt alii cenſent)* quod materia, quæ per ventrem effertur, ex inteſtinis excerni videtur, quæ a Græcis χολάδες nominantur. Atque hinc χολερικοὶ vel χολεριῶντες dicuntur, qui *Cholera* laborant.

Chorus Græce χορὸς, *multitudo canentium & ſaltantium* cum tibicine, a χορεύω, quod eſt *tripudio*, deriuat nomen. Primum fiebat illud circa aras Deorum, *vt ex 6. Virgilii conſtat*, vbi & Seruius definit chorum multitudinem in ſacra collectam. Tandem pars comœdię minus primaria interactũ & actum eſt facta, nõ præfinito numero eorum, qui concentum formabant. Conſtabat autem tam viris, quam mulieribus, *vt apparet ex Troade Senecæ tragœdia:* Ex viris quidem, ſi fœmina eſſet laudanda: ex fœminis, ſi extollendus vir eſſet. Non placet hic Iſidorus, qui ſcribit: *Chorus eſt multitudo in ſacris collectus, & dictus chorus, quod initio in modum coronæ circa*

aras starent & psallerent. Græca enim origine est dictio, nec alio transferenda, si fontem spectes. Testatur id etiam aspiratio vocis, quæ non percipitur in coronæ vocabulo. A χορεύειν ergo deducitur, aut, si ita mauis, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, *gaudio*, quod a Platone grauissimo sane auctore affirmari video in etymo choreæ. A choro porro dicitur *Choraules* nempe tibicen, qui fistula canit in choro, & a verbo αὐλέω *tibia cano.*

Chremes senex apud Terentium ἀπὸ τοῦ χρέμπτεσθαι, quod enixe *exspuere* significat, siue *screare*, vt solent senes nonnulli.

Christianus a Christo nomen accepit, ait Bernardus *in suis sententiis.* In actis Apostolorũ legimus primum eos, qui Christum & eius doctrinam profitebantur, fuisse dictos fideles, at Antiochiæ nominatos Christianos. Hinc late sparsum hoc nomen per totum orbem terrarum, cum ita appellet eos Tacitus, Suetonius quoque in Nerone, & C. Plinius *in Epistola ad Traianum Imperatorem.* Etymon porro nostrum confirmatur *a l. 1. C. de summa Trinit.* Sed manum de tabula.

Christus. Suidas: χρηστὸς *bonus ex caritate, sed non necessitate:* χριστὸς *oleo vnctus*, Hebraice *Messias*, vnicus scilicet Dei filius, Saluator mundi, quem prædixerunt Prophetæ, prædicarũt Apostoli, testati sunt Martyres. Arcessit ergo nomen ἀπὸ τοῦ χρίειν, quod est *vngere.* Vnctus enim est oleo lætitiæ præ consortibus suis. Iustinus martyr scribit hoc modo: χριστιανοὶ τῷ κατηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον, quasi ἀπὸ χρηστότητος deriuatum sit nomen. Haud recte: Nisi exprimere voluerit munus nostrũ allusione quadã. Nam, vt Augustinus inquit *de doct. Christ. libro*, Cyristiani nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur. Et Ambrosius: *Mendacium est Christianum se dicere, & opera Christi non facere.*

Chrysis meretrix Terentiana ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, *auro.*

Chrysolitus, gemma, composito nomine ex auro τοῦ χρυσοῦ scilicet, & λίθου *lapide.*

Chrysopolis sic dicta Bithyniæ ciuitas Suidæ, Stephano, Ptolemæo & Xenophonti, Damalis Arriano: at quam Stephanus

tamen

tamen prope Chalcedoné ponit, nomen inuenit, quod Persæ illic aurum colligerent ex aliis ciuitatibus.

Chrysostomus Byzantinus olim Episcopus quasi χρύσεον στόμα *os aureum* ob eloquentiam est dictus. Idem audit χρυσόλογος, χρυσόγλωσσος iuxta Suidam. Scribunt etiam fuisse eum non modo ἐλευθερόστομον, sed etiam πολυάγρυπνον καὶ φιλόπονον. Aristophanis comœdias dormiturus sub puluino abdebat, non secus ac Magnus Alexander Homerum, & Scipio Xenophontem.

Christophorus ὁ τὸν χριστὸν φέρων, *Christum ferens*. Fuit id nomen Christophoro Longolio Ciceroniano, viro equidem eloquentissimo.

Cibilla mẽsa rotũda a cibo dici videtur Varroni *4. de lingua Latina:* Eamq; escariã fuisse existimat. Quo fit vt apud Festum *Cibillina* potius, q̃ *cilliba* vel *Cillibina*, legendum existimem.

Cimmerii & Cimbri Germaniæ populi, consentientibus propemodum omnibus, a Gomero Iapeti filio, qui item filius Noach siue Saturni fuit, sunt prognati. Vt facile sit videre, quo referenda sit nominis origo. Quas chimeras & portentorum figmenta excogitauerit nasuta Criticorum quorundã turba in hoc nomine non intellecto, explicat Iunius perquam eleganter (vt solet) *in sua Batauia pag. 353.* Dignus qui videatur a bono Philologo.

Cilicia Asiæ minoris regio, Iosepho *Tarsus*, Hebræis *Chalah*, *teste Arria Montano*, hodie *Turcomania* & *Finichia*, vt refert Marius Niger, Isidoro videtur dicta a Cilice quodam, quem ortum Phœnice, Ioue ipso antiquiorem fuisse tradunt.

Cilicia. Si credimus Ariæ Montano, hanc Asiæ minoris regionem vocari *Chalab*, non absonum erit hinc deriuatum Ciliciæ nomen, cum certum sit multas regionum & populorum voces ex hac omnium prima lingua esse deductas. Iosephus & Stephanus nominant *Tarsum*.

Cillo, quo nomine Petrus Crinitus vult denotari cinœdũ, cum apud Ciceronem Salustius in Cillonum gregem transscribitur, eodem censore a verbo *cillo*, quod tantundem erat veteribus atque ceuere, hoc est, omni posthabito pudore tur-

piter sese mouere & agitare: Quod ipsum Seruius etiam cum Hyginus.

Cincinnatus. Etynomen illud a prolixis & intortis capillis natum videtur, quos cincinnos dicunt Latini, non ab olei specie, quod *κίκι* vocant. Tributum nomen istud L. Quintio Dictatori, qui Spurium Melium regnum affectantem a Seruilio Hala equitum ante seditionem ortam Magistro occidi iussit, *vt refert Liuius lib. 4.* ab V. C. Florus *libr. 1. cap. 26.* Sabell. *lib. 5. Ennead. 3.*

Cinxia dicta est Iuno, quod initio coniugii fieret cinguli solutio, quo noua nupta erat cincta.

Cinnabaris maxime Dioscorides a *dracone* & *barro*, id est, elephanto traxit nomen, *vt scribit Isidorus*, ex vulgi opinione, qui cum Plinio saniem draconis illisi Elephantorum morientium pondere, permixto vtriusque animalis sanguine, appellat. Hanc veterem ergo appellationem, *sanguinem* dico *draconis*, a vulgi opinione natum multi ex Græcis retinuerunt, ex eodem simul fonte originem Cinnabaris arcessentes, sed extra veritatem. Ita ex errore seritur error, & alter alterum trahit ad lapsum.

Circæa dicta est herba a Circe, quod ea fuerit vsa ad veneficia sua. Alio nomine dicitur *Mandragora*, quam semi hominē vocat Columella in horto, quod radix in duas fibras velut in crura diuidatur. Vulgo persuasum est ab agyrtis, herbā hanc humanam effigiem repræsentare, nec effodi posse, nisi magno cum vitæ periculo, vt latius declarat *Matthiolus in Dioscoridem.* Vetus hæc fabula & superstitio, cum & Pythagoras *ἀνθρωπόμορφον* appellarit. Ab eadem porro Circe dictus est *mons Circæus, circæum oppidum, Circæum promontorium*, quod Circes domus est Melæ.

Circenses ludi, qui & Gymnici sunt dicti, a gymnicis exercitationibus, quæ in iis exhibebantur, videntur Seruio *3. Georgic. & 8. Æneid.* tum aliis Grammaticis appellati, quasi circuitenses, qui positi erant ab vna parte, ab altera constitutis metis circa flumen, vt esset ab vtroque latere præsens ignauiæ periculum. Aliis a circumeundo placet deduci. Priori senten-

ſententiæ video etiam Alex. ab Alex. aſſipulari *lib. 5. Genial. dier. cap. 8* Caſſiodorum *3. Variarum ad Fauſtum*, & alios nõnullos. Sed cur non potius à circo magno, in quo agitari ſolebant, in Cereris Deæ honorem? Celebrabantur aũt equorum curſu, vt indicat Tacitus *lib. 6.* In pompa vehebantur Deorum imagines circum metas, *teſte Varrone.* Macrobius: *Vehitur ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium ſimulacra Deorum.* Ouidius Faſtorum 4.

Circus erat pompa celeber, numeroq; Deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis.

Conſpiciebantur & illic aurigarum factiones quatuor, quæ nomina acceperunt a quatuor diuerſis panni coloribus, viridi inquam, cœruleo, coccino & alio, quibus erant ornati. Verba Sidonii Apollinaris de illis ſunt hæc:

Micant colores:
Albus & Venetus, virens rubenſque,
Veſtra inſignia: Continent miniſtri
Ora & lora manu, iubaſque totas
Cogunt flexilibus latere nodis.

Vtq; aurigantium factio erat diuerſa, ita diuerſus erat fauor ſpectantium pro coloris varietate: vſq; adeo vt & principes nonnullos hoc inſaniæ flabello exagitatos legamus. Nam Praſinæ factioni addictus fuit Caligula, vt & Nero, & poſtea Verus, Venetæ Vitellius. Capitolinus in vita Veri: *Circenſium tantum curam habuit, vt frequenter prouincialibus cauſſa eorum literas & miſerit, & acceperit. Deniq; etiam præſens & cum Marco ſedens multas a Venetianis paſſus eſt iniurias, quod turpiſſime contra eos fauerit. Nam & volucri equo Praſino ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat.* Hactenus Capitolinus. Iuſtiniani vero temporibus tãtam exortam Byzantii ſeditionẽ ex Praſinæ & Venetæ factionũ contentione, vt quadraginta fere hominum millia ſint trucidata, teſtatur Zonaras, poſt Zonaram, aut potius ex Zonara Cuſpinianus.

Circinus dictus, quod *vrgens* efficiat circulum. *Iſidorus.*
Circuitera circum eundo. Luſtrat enim de & circum vigi-

lias. Vtitur hoc vocabulo Vegeti' *lib. 15. de re militari*. Vbi tamē nonnulli legunt *circuitores*. Moneo, veteri æuo apud Romanos circumiuisse vigilias ipsos tribunos. Ait enim Liui': *A custodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta*. Idem de Imperatore Tito affirmat Iosephus, de Mario Salustius, cui etiam Legatos iungit, de Centurionibus Tacitus *histor. libr. 2*. Ceterum Vegetii æuo Circitorum propriū hoc munus fuit. Solitos illos aquilæ adiacere, notat Lipsius ad Polybium, *5. de milit. Rom.*

Circulus a circuitu est dictus. Sunt autem Circuli sphæræ numero decem: *Æquinoctialis* ἰσημερινὸς, *Colurus Æquinoctiorum, Colurus Solstitiorum, Zodiacus, Meridianus, Horizon, Tropicus Cancri, Tropicus Capricorni, Circulus arcticus, circulus antarcticus*. Priores sex appellantur maiores, quatuor posteriores minores. *Æquinoctialis* inde deducit nomen, quod, cum Sol eum orbem attigerit, æquinoctium efficiat. Est quippe ἴση æqualis, ἡμέρα dies, vnde dictio cōflata. *Coluri* duo, qui circa mundi polos se mutuo ad angulos rectos eosdemq; sphærales dispescunt, ita vt vnus eorum per principia arietis & libræ feratur, alter per cancri & Capricorni principia, ab eo nomen habent, quod Græci κόλουρον, id est, *mutilum* aut *truncatum* appellant. Zodiacus, qui dicitur δωδεκαδικός ἢ κυκλοειδής, ἀπὸ τῶν ζωδίων, id est, animalibus appellationē trahit. Animalia hic dico signa illa duodecim, quæ cuique sunt nota vel ex iis, quæ singulis annis vulgãtur, ephemeridibus. *Meridionalis* μεσημβρινὸς paribus spatiis ab occasu & ortu distans, & reliquis circulis in sphæra materiali supereminens, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, id est, meridie dictus: Horizō circulus maximus pro locorum diuersitate varius, & totam sphæram dirimens in duo hæmisphæria, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quod terminare est nobis, vel finire, eo quod terminet visum; Tropicus vterq; ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, vertendo, quod Sol inde ad nos vertatur. Arcticus, qui est per polum arcticum descriptus: Antarcticus, qui per alterum Zodiaci polum excurrit: Vt facile & obuium vtriusque nominis sit etymon.

Circen. Quod Circæ Veneficæ hoc nomen aliqui acceptum

ferant,

ferant, *vt libro singulari de spectaculis Tertullianus notauit*, est extremæ cuiusdam inscitiæ signum. Habet nomen ab equorum cursu, quod circũ metas currerent, cum ibi celebrarentur ludi, cui sententiæ se etiam Isidorus submittit cum alibi, tum *lib.18.cap.28.* vbi & ornamenta circi recenset, oua quippe Castoris honori asscripta, quod ex ouo natus credatur, Metam, & Obeliscum scilicet lapidem asperrimum, qui in cuiusdam metæ figuram sensim consurgens & gracilescens, inque angustum verticem productus, & læuigatus artificis manu, formarum innumeras notas repræsentabat veterum sapientiæ, quæ consistebat in hieroglyphicis notis, certissimos testes. Adnumerat idem & carcerẽ. Atqui carceres primum ex topho lignoq; fuerũt, quos cum marmoreis Claudius commutauit. Præter hæc ornamenta conspiciebantur illic gypseę Deorum imagines, tum hostibus detracta spolia. Iam & illud notandum, consedisse quoque in circo maximo sortilegos, iuxta metas, qui sortes dabant, *vt tradit Acron.* Vt vero illas contemnebãt grauioris conditionis homines, qui in iis circulis versari erubescebant, ita qui nati erant humili loco, diuinatoribus sæpe se adiungebant. Quo spectat illud Horatii de seipso:

Fallacem circum vespertinumq́, pererro,
Sæpe forum, assisto diuinis.

Apud bonos auctores fit & mẽtio circi Flaminii, qui ab hoc circo maximo diuersus erat. P. Victor recenset octo vel decem. Sed de his omnibus non est dicendi locus.

Ciris nomen puellę, quam Neptunus in auem eiusdẽ nominis & cristatam mutauit *(alaudam vocant alii)* a crispatis capitis capillis, qui cirri dicuntur, nomen inuenit. Ita nec fabulas aliquando omittimus, vt, qui his occupãtur, ex hisce nostris nonnihil habeant, quod in rem suam vertant.

Cirrus quasi in circum tortus, *vt placet Grammaticis*, non ἀπὸ τοῦ κείρεσθαι, quod est tonderi, vt manifesto errore Isidorus interpretatur. Quamquam & perperam in expressis exemplaribus legatur κύρειν, cui substituendum κείρειν. Vide *cap.1.lib. vndecimi.*

Cissybium poculum Hederaceũ, quo vinum exploratur, an sit permixtum aquæ, ἀπὸ τῆ κίσσυ, i. Hedera nomen inuenit.

Cisterna dicta Festo, quod sit cis, id est, infra terram.

Cithara ἀπὸ τῆ κινεῖν mouendo, quod audientes ad amorem cõmoueat. Cicero de natura Deorum dictã eam scribit a forma, credo ab ea pectoris, quæ est *carinata* & ab Hippocrate propterea *cithara* vocata. Artem canendi cithara tribuit Tzetzes Chironi, cum eum Lycophronis locum enarrat: τὸ παλαὶ πλεῖςον ἐζυγησμένον βροτῶν. Alii eius inuentionem deferunt Apollini: Nonnulli *Tubal.*

Cithim appellata est terra Macedonum a *Kithim* filio Iauan, nepote Iaphet, scilicet a כתם *emicuit Genes.1.& 1.Maccab.1.*

Clades. Grammatici veteres cladem volunt dictam a *clamando.* Quid si a verbo κλαδεύω, quod est *amputo* aut *frango*, deducas sumta metaphora a tempestatibus, quę calamos comminuunt? *Lucanus lib.10.* Et cladem fouere Noti.

Clam Præpositionẽ deducunt multi a veteri verbo *calim*, quã olim vsurpabant loco *clam*, vt *nis* pro *nobis*, *sam* pro *suam*, *im* pro *enim*. At Festus deducit a clauibus, quod his claudimus, quæ celare volumus, quod ego non improbo.

Clangor procuIdubio a Græco κλάγγειν, vel nomine κλαγγή. *Theocr. in Ptolom.* Philedelph. encomio: ὡς ἄρα νᾶσος ἔειπεν, ὁ δ' ὑψόθι κλάγξεν φωνᾷ. Neque enim tantummodo gruibus, verum & suibus hominibusque, imo sagittis tribuitur apud Homerum.

Clarigatio est clara rei repetitio, qua vtebantur Romani, priusquam bellum hosti denuntiarent.

Clarius dictus Apollo a Claro vrbe Asię, *vt ait Pomponius Mela*, vbi *Clarii*, inquit, *Apollinis fanum, quod Manto Tiresiæ filia fugiens victores Thebanorum Epigenos statuit.* Non procul ab vrbe ponit montem eiusdem nominis Isacius Lycophronis interpres, vt vel ab hoc monte trahi possit originatio. Certe vtramque a viris doctis probari video.

Claros ciuitas Colophoni ꝓpinqua, quæ *(vt scripsit Nearchus)* sorte contigit Apollini, ἀπὸ τῆ κλήρυ, i. *sorte* deductum habet nomen. Alii a *lachrymis* Mantus filiæ Tiresiæ, quam pœnitebat

bat relictæ patriæ, dictam malunt. Nam κλαίειν est *flere*. At κλάδος nunquam fuit aut erit Græcis lachryma, qꝫ Raphael regius nullo auctore affirmat. *1. Metamorph.*

Classicum intelligit Isidorus cornu sic dictum a *calando*, id est, a conuocando, *18. Etymolog.* Inter alia autem significat in militaribus rebus signum, quod datur ad pugnam. Hinc *classicum canere*, est milites iam in procinctu stantes excitare ad pugnam: Prouerbialiter, hortari & animare ad rem aliquã. Alii ductam volunt vocem a Classe, quod sono tali classes olim ad concionem vocarentur. Ait enim Liuius *lib. 7. Consul classico ad concionem vocat.* Et Dionysius lib. 2. τοὺς δημότικοὺς ὑπηρέται τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον, *plebem ministri quidam cornibus bouillis, id est, buccinis insonantes ad concionem cogebant.* Propertius: *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites.* Et ipse quoque Vegetius classici nomen buccinæ adaptat. *Classicum*, inquit, *vocatur, quod buccinatores per cornu dicunt.* Quamquã Suetonius in Iulio classicum soli tubæ adscribat his verbis: *Rapta ab vno tuba, ingenti spiritu classicum exorsus est.* Sed *in his talibus*, inquit doctissimus Lipsius, *quam τὸ πολεμικὸν siue τὸ παρακλητικὸν σημαίνειν, quod in pugna fiebat omni instrumento & cornuum, & tubarum.*

Classis, quæ veteribus erat populi, nauium & militum multitudo, ἀπὸ τῶν κάλων, id est, *lignis* est dicta Grãmaticis, a quibus & calones deriuat Festus. Classis procincta erat, in qua exercitus ritu Gabino cinctus confestim initurus erat prælium. Plinius: *Vinum curas vigoremqꝫ animi impedit ad procinctum.* Est enim procinctus ipsa expeditio & bellicus apparatus, cũ se exercitus cingens imo stans in procinctu ad belli aleam, vtcumque tandem ceciderit, seipsum parat. Totus populus Romanus in sex classes distributus legitur *apud Dionysium & Liuium.* De ista distributione vide quæ sint a nobis allata *in dictione Census.*

Clathrus nominis auspicium dedicat Græco κλεῖθρον.

Claudia familia Romana ab Appio Claudio Sabino accepit nomen, qui regibus exactis Romam venit cum quinq; mil-

libus clientum, parte vrbis illi ad habitandum concessa, *vt est notatum in Onomastico.* Ex hac familia oriundus est Appius Claudius cognomento *cæcus*, qui viam muniuit, quæ *Appia* dicta est, *Liuius lib. 9. Cicero in Catone:* quique sententiam de pace non ineunda cum Pyrrho in senatu dixit, *teste Cicerone Tuscul. 5. Plutarcho in Pyrrho, Pomponio l. 2. de Orig. iur.* Non me latet tres Claudiæ gentis familias agnosci a bonis auctoribus, primam eorum, qui *Regillenses* sunt dicti ab oppido Sabinorum Regillo Appii istius Clausi (nam postea dictus est *Claudius* iuxta Liuium) & Claudiorum patria, alteram eorum, qui nominantur Pulcri a P. Claudio Pulcro Cœci filio, tertiam Neronum, at omnes originē a primo illo trahere, nemo, opinor, inficias ibit. Quid, quod Nero nomen fuerit Sabinum significans strenuū & fortem hominem, *vt scribit in Tiberio Suetonius.* Ab eodem Claudia tribus est nominata, *vt scribit Seruius.* Vnde illud Virgil. 7. Æneid: *Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum*

Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,

Claudia nunc a quo diffunditur & tribus, & gens.

Claudiana tonitrua sunt dicta, quod Claudius Pulcer instituerit, vt ludis post scenam proiectus lapidum *(nam sic legendū reor in Festo)* sic fieret, vt veri tonitrus similitudinem imitaretur. Nam antea leues admodum & parui sonitus fiebant, cum claui & lapides in labrū æneum coniicerentur. Fuerunt & Romæ quandoq; præfecturæ Claudii, & Claudii forum, quorum locorum meminit Plinius *lib. 3. cap. 5.* Volaterranus *Geograph. 5. cap. de rebus Pisanorum.* Vt finē faciam, referebat deniq; genus suum ad Claudiū Claudia Quinta, quæ nauem cum sacris Matris Deum hærentem ad Tyberis vadum extraxit, precata palam, vt sequeretur, si pudicitia sibi constaret. Testis Liuius *lib. 9. Decadis 3.*

Claudus quasi pedibus clausus.

Clauis quod claudat & aperiat dicta est Isidoro *vltimo Orig. lib. cap. 13.* Festus Pompeius & claudere & clauim ex Græcis fontibus descendere existimat: Quod quo pacto nobis probabit, nondum video.

Clausum

Clausius vel *Clusius* dictus est Ianus quod valuæ eius clauderétur tempore pacis, & Patulcius, quod paterent tempore belli. Vide *Ouidium Fastor. 1.*

Clausula, quam Græci *Colophonem* vel κολοφῶνα vocant, a breui conclusione est appellata. Hæc Festus.

Clauus a claudendo. Figitur enim, vt aliquid claudat siue contineat. Erat & apud Romanos clauus Annalis, qui singulis annis in ædium sacrarum parietibus solebat figi, vt inde numerus annorũ colligeretur. Pangebatur primum ab eo, qui summus erat Prætor. Tandem ad Consules & Dictatores solemnis iste ritus translatus fuit: Qui cum intermissus fuisset sæuiente peste, repetitus fuit ex seniorum memoria, dicentium eam, clauo quodam a Dictatore fixo, sedatam. Ideo C. Genutio & L. Æmylio Mamerco consf. cum graui morbo ciuitas affecta esset, Senatus L. Manlium Dictatorem dici iussit claui figendi caussa. Fuit & illud factum a Cn. Quintio Dictatore, cum quereretur Romæ de veneficiis, & aliquot matronę eo nomine damnatæ essent. Erant autem, qui figebantur claui, ex ære confecti ita, vt simul designarent numerum annorum. Trabales clauos proprie appellant, quibus committimus trabes. Et quoniam illi sunt valídi & prægrandes, idcirco prouerbialiter & metaphorice denotari his solet, quidquid est ingens, solidum & firmum. Clauus etiam vestimenti est genus veluti quibusdam aureis clauis distinctum, quod & a palmarũ similitudine dicebatur palmatum, & a verrucis clauo similibus vestis verrucata. Quod si latior ipsa vestis erat, *Latusclauus* πολυσήμος dicebatur, eaque Senatores soli & patricii induebantur, Horatius *1. Sermon. Et latum demisit pectore clauum.* Ouidius ponit pro *senatoria dignitate.*

Cleanthes Philosophus dictus quasi φρεάντλης, quod noctu aquam hauriret e puteis. Hoc enim quæstu sarciebat inopiam, vt haberet, vnde attentius interdium studiis vacaret. Laertius.

Clemens Donato *Adelph. Act. 1. Sc. 1.* dictus a cultu mentis, ne illa vitiis contaminetur.

Clepſydra videtur inde Copernico dicta, q̧ ſingulari moderatione opus fuerit in addenda & ſubtrahenda aqua pro diebus accreſcentibus & decreſcentibus. Hoc ſcilicet κλέπτειν τὸ ὕδωρ, *aquam furtim ſubtrahere.*

Clericus ἀπὸ τοῦ κλήρου, id eſt, *ſorte*, quod ſors & hæreditas ſit Domini, ſicut populus Dei apud Hebræos נַחֲלָה. Idem affirmat Hieron. *lib. de vita Cleric. ad Nepotianum.* Veteres patres poſtea hoc nomen tranſtulerunt ad Eccleſiaſticorum miniſtrorum collegium. Talis *Oſtiarius, Pſalmiſta, Lector, Exorciſta, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Preſbyter, Epiſcopus.*

Clerus Græce κλῆρος ſignificat ſortem, *vt iam modo dicebam.* Petrus vtitur pro gregis Dominici portione, quæ obuenit vnicuique paſtori, prout quemque Spiritus ſanctus præfecit. Poſtea tamen intellecta hæc vox eſt de cœtu ſacerdotum atque paſtorum, quod ipſi ſint Dei ſors quędam peculiaris.

Cliens. Origo nominis iſtius fluxit ex verbo *colo.* Nam inquit Iſidorus: Clientes prius colentes dicebantur, a colendis patronis, qui quaſi patres erant & defendebant eos aduerſus omnem iniuriam. Clientelas autē & patrocinia primus inſtituit Romulus, cum vellet arctiſſimo ſibi inuicem vinculo plebeios atque patritios eſſe deuinctos. Totam rem iſtam diligenter expedit & tractat Dionyſius *Roman. Antiq. lib. 2.* vbi ait, *Romulum eam ad veterum Theſſalorum imo Athenienſium morem inſtituiſſe, non tamen veteres in appellando ſecutum, verum negotium illud exornaſſe appellatione quadam honeſta. Illi quippe ſuperbe vtebantur Clientibus, opera illis parum decora iniungentes, nonnunquam male mulctantes & verberantes, ſi quando iuſſa non præſtitiſſent. Athenienſes vocabant* θῆτας *ob miniſteria, quaſi* μισθωτοὺς, *id eſt, mercenarios, Theſſali vero* πενέστας, *exprobantes eis hoc nomine humilem, aſtrictam, abiectamque fortunam. Tales Lacedæmoniis erant* εἵλωτες. *At Romulus pauperum tutelam nominauit patronatum. Quoad officia, oportebat patronos Clientibus reſpondere de iure, cuius illi rudes & imperiti erant, & abſentium non minus curam gerere, quam præſentium, pro affectis iniuria lites ſuſcipere, impetum accuſatoris*

custatoris sustinere, vtque compendio dicam, quietem ipsis a priuatis & publicis negotiis comparare. Vicissim Clientum erat, Patronos iuuare, si parum his esset, pecunia, in elocando filias, in redimendo captiuos cum ipsos, tum filios ipsorum: priuatarum quoque litium perditarum æstimationes & mulctas pro ipsis soluere, non vt fœnus inde perciperent, sed vt referrent gratiam. Vtrisque commune erat, ne fas esset alteris accusare alteros, aut aduersum dicere testimonium, aut ferre suffragium, aut inter inimicos censeri. Quod si quis deprehensus esset aliquid horum facere, tenebatur lege de proditoribus, quam Romulus sanxit: conuictumque criminis cuiuis licebat vt Diti sacrum interficere. Mos enim erat Romanis, quos vellent impune occidi, eorum corpora deuouere cuipiam Deo, præcipue Diis Inferis, quod fecit Romulus. Manserunt itaque per multas ætates mutua Patronorum & Clientum officia, haud secus quam cognatæ necessitudinis posteris per manus tradita. Et erat maxima nobilium laus habere clientes quamplurimos tam hereditariarum clientelarum, quam partarum virtute propria: Ingensque certamen erat vtrisque ne vincerentur mutua beneuolentia, dum Clientes nullum patronis ministerium negarent, vicissim Patroni nullo pretio possent corrumpi, vt Clientibus negotium ab aliis facessi sinerent. Tanta erat illis in omni vita temperantia, felicitatemque virtute metiebantur, non fortuna. Hæc Dionysius. Iam & clientes comitabantur Patronos in plateis honoris gratia, quocunque irent. Quapropter lassos Clientes Iuuenalis dicit Satyra 1. *De clientibus* multa quoque fit mentio *in libris Codicis & Digestorum.* Græci ἐπιτρόπους appellant ἀπὸ τοῦ ἐπιτρέπειν. Plutarchus tamen in Romulo retinet nomina Latina, κλιέντας, πατρώνους. Nunc verò *Clientem* nominant vasallum. Pergit Dionysius: *Nec tantum in ipsa vrbe plebs tuta erat patriciorum patrocinio, sed & Coloniarum & sociarum ac amicarum ciuitatum, & bello subactarum quæque suos habebat patronos, quoscunque vellet, e ciuibus Romanis.* Proinde Cicero ad finem *Action. 1. in Verrem: Clarissimi viri nostræ ciuitatis, temporibus optimis hoc sibi amplissimum pulcerrimumque ducebant, ab hospitibus clientibusque suis, ab exteris nationibus quæ in amicitia Pop. Rom. ditioneque essent,*

iniurias propulsare eorumque fortunas decendere. Atque hæc vt dicerem de Clientibus & eorum patronis post nominis originem operæ pretium duxi.

Clima segmentum mundi vel spatium cõtentum duobus parallelis, in quo dimidiæ horæ percipitur varietas in horologio, dicitur παρὰ τὸ κλίνειν, quod quæuis plaga intercepta duobus parallelis certo spatio declinet ab Æquatore. Cliuos vocat Pontanus climata *lib. 1. de rebus cœlestibus.* præter septem illa aridissima autem climata, in quæ terra vniuersa cogeretur adduntur a Plinio exquisitissima subtilitate alia quinque vt ita fiant numero XII.

Climax schema rhetoricum, quod Hermogenes vocat κλιμακωτὸν σχῆμα, quod est instar ἀναβαθμῶ Platoni, & fit cum per gradus itur ab aliis ad alia, ita vt semper proximum verbum repetatur, ἀπὸ τῆς κλίμακος, id est *scala*, nomen traxit. Vnde & Gradatio dicitur Latinis. Exemplum exhibet eius D. Paulus his verbis: *Afflictio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, Spes autem non confundit.* Ex eodem fonte nati sunt anni, quos *Climactericos* vocant id est, *scalares*, septenario numero aut nouenario numero multiplicatos: Qualem esse periculosum illum annum 63. quo se vertete Augustum in gratitudinis signum obtulisse Diis sacrificium legimus, testatur Iulius Maternus: Quod numerus vterque sit decretorius, & ad vitam succidendam quam plurimum valens. M. quoque Varro pericula vitæ fortunarumque grauissima fieri affirmat septenariis, quos κλιμακτῆρας nominant Chaldæi. & quanquam talis sit quinquagesimus quartus, & alii minores Climacterici, tamen præcipue talem habitum 63. apud veteres inuenio, qui & annum illum *Climactericum tempus* appellant per ἐξοχὴν, vt Plinius *Epistola 44.*

Clinia adolescens apud Terentium παρὰ τὸ κλεινὸν, quod est *inclytum & celebre.*

Clio nouem Musarum vna παρὰ τὸ κλέειν, id est, *celebrando* deducta. Ad quod etymon alludit Virgil ius canens hoc modo:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

Clitellæ, quibus sarcinæ alligatæ portantur *secundum Festum,* defle-

deflectuntur παρὰ τὸ κλίτον decliue & vergens deorſum. Latera enim clitellarum imitantur quodammodo montium cliuos, ſicut & dorſa iumentorum.

Clitipho adoleſcens quaſi τὸ κλειτὸν φῶς, *inclyta lux*.

Cliuus a clino, quod eſt *inclino*. Cliuus Capitolinus dictus eſt Romæ locus & via, qua in Capitolium aſcendebatur. Natæ ſunt, de eo opiniones variæ, forte idcirco, quod varios aditus habuerit. Celebrata ſunt olim in eo feſta Floralia. Cliuꝰ Suburranus ibidem erat, quo a frequentiſſimo vico *Suburra*, & a foro Romano recta per forum Neruæ acceſſus erat. Publicus cliuus eſt appellatus vel potius publicius, per quem a Capitolio deſcendebatur ad piſcarium forum, & quod a bobus dictum *boarium*. Meminit eius Varro *de ling. Lat. lib. 4.* Cliuus *publicius*, inquit, *ab Ædilibus plebeis publiciis, qui eum publice ædificarunt*. Sic enim legendum arbitror, vel (ſi ita mauis) *plebis*, non *publicis*. Emendationem firmat Ouidius Faſtorum 5. his verbis:

Plebis ad Ædiles perducta licentia talis
Publicios.

Idem

Parte locant cliuum, qui tunc erat ardua rupes:
Vtile nunc iter eſt publiciumque vocant.

Publicius ergo eſt dictus a Publiciis Ædilibus plebis, vt *Publius* vel *Publilius vicus* a Publio, *Coſconius* a Coſconio apud Varronem. Vbi & quidam male habent Coſtonius. Sit appendicis hic loco, ciuitati Cliuio, quæ Cliuiæ Ducatus eſt caput, nomen inditum videri a colle, qui Belgis eſt Cleef, & in quo eadem eſt ſita. Robertus Cænaris autem Cliuenſes, qui alioqui vna cum ipſa regione reuera ab hac vrbe nomen arcerſunt, quaſi *Clauenſes* dictos exiſtimat, quod clauas geſtarent iuſſu Rodolphi.

Cloaca Nominis huius origo manare videtur Feſto *lib. 3.* a colluendo, quod in hanc confluat colluuies, *Vlpiano teſte l. 1. §. 1. ff. de cloacis*. Primus cloacam fodere cœpit Tarquinius Priſcꝰ, qui montibus ſubfoſſis, receptaculū omnium vrbis ſordium cloacam fecit, inque tres ductus diuiſit. Deinde plures ſunt

fossæ, maxime post vrbem a Gallis captam, cum quisque domicilium ædificaret aut repararet. Earum cura penes Censores esse solebat. Cloacina Venus est dicta, quod Romæ in cloaca magna effigies eius fuerit inuenta. *vt docet Ioannes Viues.*

Clusinus Ianus, quod tempore pacis portæ templi occluderentur.

Clusura, quę sunt Suidæ τὰ ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων, quo nomine vsus Nigidius apud Gellium, a *cludendo*, id est, *claudendo* appellationem habent. Vtitur & hoc vocabulo Cassiodorus 2. *Variarum ad Faustum.*

Clypea vrbs Africæ, Plinio *Clupea*, olim Aspis, a clypei figura nomen inditum agnoscit.

Clyster, qui ægrotis per inferiora iniicitur ad repurgandum, emolliendum, restringendum, & sedandum dolorem proprie ἀπὸ τοῦ κλύζειν dicitur, quod est *abluere, lauare.* In eum enim finem primum est comparatus.

Cochleare vnde sit dictum, & quis eius sit vsus, ostenditur hoc disticho a Martiale:

Sum Cocleis habilis, & nec minus vtilis ori:
Numquid scis potius cur cocleare vocer?

Discimus etiam cochlearibus fuisse vsos, qui olim ouis aut cochleis vtebantur.

Cocles, an quasi *Ocles*, id est, vnoculus, *vt dixit Plautus in Curculione?* Equidem dictos Coclites, qui nascerentur altero lumine orbi, est apud Plinium *lib. 11.* & refert ex Plinio Carolus Sigonius *de Nomin. Rom. libro.* Quin Horatium Coclitem amisso altero oculo in prælio, monophthalmum fuisse scribit Dionysius Halicarnassæus *lib. 5.*

Coctum a cogendo dictum secundum Festum, quia coquendo coarctatur, vt ad vtilitatem vescendi perducatur.

Cocytus infernalis fluuius nomen arcessit παρὰ τὸ κωκύειν lamentando, vel *vt Seruius notat Æneid. 6.* παρὰ τὸ κωκύειν lugendo.

Cæcum intestinū appellatū, in homine, quod ora habet duo exiguo admodū interuallo a se inuicē distincta, in tantū, vt vix discerni queat, sintne duo, an vnū, atq; adeo in eo cœcutiat homo.

Cælebs

Cælebs vel cælebs (*vt aliis placet*) ab admiratione castitatis dictus est Fabio *libro 1. capit. 6.* Festo *libro 3.* Isidoro, & aliis, quasi *cælestis*, eo quod vitam agat cœlestem. Alia ergo Romanorum sententia & Lycurgi, cum illi cœlibes mulctauerint, hic legem tulerit, vt arcerentur æstate a ludis & spectaculis, hyeme vero nudi forum circumirent: alia quorundam Doctorum Ecclesiæ, qui pro bono meritorio cœlibatum habuerunt. Atqui Augustinus Psalmo 29. *Quid prodest integra caro, mente corrupta? Melius est humile coniugium, quam superba virginitas.* Nota quoque Paphnutii historia. Et Paulus inquit: τίμιος γάμος ἐν πᾶσι: *Scortatores autem punies Dominus.* Quæ non eum in finem huc adfero, vt continentiæ donum virginitatemque eleuem, cum Christus expresse dicat, non omnes capere verbum hoc, verum, vt paucis ostẽdam, hallucinari quandoque, qui, cum vni pugnãtium plurima deferunt, detrahunt mox alteri, quasi coniugium non sit bonũ, quia cœlibatus res est bona *secundum Paulum.* Differunt enim coniugiũ & virginitas non ratione boni & mali, sed potius ea ratione, quod cœlebs expeditior sit in subeundis periculis, & perferendis malis, at maritus de familia magis solicitus sit, *vt Paulus ait 1. Corinth. 7.*

Cœlius mons Romæ quartus, quem Romulus primum omnium muniuit, at Tullius pomerio inclusit, *vt Dionysius & Liuius produnt*, iuxta Festum nomen accepit a Cœle (malim Cœlio) ex Hetruria oriundo, qui Romulo contra Sabinos suppetias tulit. Idem confirmat Varro *libro quarto, de lingua Latina.* Tacitus scribit, montem hunc olim appellatum fuisse Querquetulanum, quod arborum eiuscemodi copia esset ibi permagna, mox Cœlium dictum ab eo duce, cui cognomen erat Vibenno. Ab hoc ipso *Cœlimontium* appellata secunda vrbis regio, quam ibi collocauit Augustus, eratque via propemodum plana, quæ eo tendebat. Itaque Ouidius in Fastis:

Cœlius ex alto, qua mons descendit in æquum,
Hic, vbi non plana est, sed properanda via est.

Solebant illic & Equiria ab equorum cursu dicta celebrari

translata videlicet propter exundationem Tybris. Significat & illud Ouidius Fastorum 3. his verbis:

Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tyberis curuis in latus vrget aquis
Qui tamen eiectâ si forte tenebitur vnda,
Cœlius accipiet puluerulentus equos.

Instituti fuerunt hi ludi a Romulo Marti patri, & celebrabantur 3 *Idus Martij.*

Cælum an veluti κοῖλον *iuxta Varronem*, id est, conuexum exterius, quod in circulo est cauum, an quasi cœlatum, nempe stellarum signis, *iuxta Atilium Gallum*? Neutrum repudio. De cœli & cœlestium corporum motu vide Astrologos.

Cœmiterium nihil aliud, quam κοιμητήριον, quasi *dormitorium* dicas. Hebræi doctiores nominant בית חיים, id est, *viuentium domum.* Quibus vocibus resurrectionis corporum monemur & immortalitatis, quæ animæ a Deo communicata est. Nam qui dormiunt, euigilant iterum. Et sicut Christus caput resurrexit, ita & nos eius membra resurgemus. Quo spectat celeberrimus ille locus Iobi. 19. *Scio:* inquit, *quod meus redemtor viuat, inque nouissimo die de terra sum resurrecturus, & rursum circumdabor pelle mea, & carne mea, videbo Deum quem ipse ego visurus sum, & oculi mei conspecturi, & non alius.* Hæc spes reposita est in sinu meo. Vide etiam de resurrect. nostra Esaiæ *capit. 25. Daniel. 12. Hosea 13.* contra Sadducæos, Simoniacos, Archonticos, Hierarchitas, Manichæos, Marcionitas, Valentinianos & Appellitas. Exstant & eius probationes in natura sumtæ a Pelicano, Phœnice, ranis, muscis, arboribus, floribus, & seminibus: Item a ratione, quod res imperfecta non sit capax absolutæ felicitatis, anima vero separata a corpore sit res mutila, ac proinde eam ad consequendum felicitatem corpori denuo oporteat coniungi.

Cœna, quam veteres appellabant vespernam, Isidoro a vescentium communione est dicta. Etenim κοινὸν dicunt Græci *commune.* Vnde Communicantes, qui communiter, id est, pariter

pariter conueniunt. Alii a coeundo deriuant, aut a nomine *τῆς κοινωνίας, καὶ κοινῆς τότε γινομένης τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς,* ſicut pœna *ἀπὸ τῆς ποινῆς*. Hæc Plutarchi ſententia. Rectam cænam apud Romanos appellatam, ad quam pauperes clientes admittebantur, qui comitati fuerant patronos, recta velut ſequentes & inſiſtentes veſtigiis, cum domum ingrederentur. Cœna feralis erat, quæ mortuis offerebatur. Quocirca Florid. 3. Apuleius: *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad menſam referrent.* Feram enim veteres appellauerunt mortem. Cœna dubia, adipalis videlicet & varia, a dubitando eſt dicta, *Phormione teſte apud Terentium, Cœna dubia*, inquit, *apponitur.* Get. *Quid iſthuc verbi eſt?* Phorm. *Vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.* Graues ſunt illæ & inſalubres, vt medicorum teſtantur ſcholæ. Quo merito Theopompus Platonicas laudauerit, eo quod & poſtero die prodeſſent, *vt refert Hegeſander apud Athenæum libro decimo.* Diſtinguebant veteres cœnam in tres partes ſeu miſſus, de quibus vide ornamentum huius ſeculi Iuſtum Lipſium *3. Antiq. lection.* vbi ait, primum miſſum dictum antecænam ſiue guſtationem: ſecundum in quo præcipui & lautiſſimi cibi apponebantur, proprie cœnam: tertium, in quo bellaria, pomorum menſam ſiue menſas ſecundas. Solent & fercula appellari miſſus ab auctoribus Latinis, vt in Heliogabalo Lampridius: *Celebrauit*, inquit, *tale conuiuium, vt apud ſingulos amicos ſinguli miſſus apparentur.* Et paulo poſt: *Sybariticum miſſum ſemper exhibuit ex oleo & garo, quem quo anno Sybaritæ repererunt, perierunt.* Conuenit cum eo ſignificato *τὸ παράθεμα* dictum ciborum ferculum a Platone de Republ. Antecænam veteres etiam *Promulſidem* vocarunt, quod ante mulſum daretur, *ſicut in Aduerſariis a Turnebo notatum.* Etenim primum hauſtum antiqui ad ſitim leuandam e mulſo ſumebant infundendam exiſtimantes potionem dulcem vacuis & inanibus venis. Qui mos Varronis locum illuſtrat *3. de re ruſtica*, cum ſcribit: *Faunus ad altaria venit, & mel ad principia*

conuiuij, & in secundam mensam administratur. Lusit in hac promulsidis voce eruditorum iudicio argute scortillum illud apud Petronium, quod protracto pueri Cytonis peculio: *Hoc tam rude*, inquit, *belle cras in promulside libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum diaria non sumo.* Athenæus nominat *lib.4.* Prima fercula cœnæ procœmia, Hebræi פרפראות שלפני המזון. Quantum ad ipsamet fercula, notandum consueuisse veteres principio cœnę ostrea pręberc, vt præ ceteris in Symposiacis testatur Plutarchus: Item oua, *vt liquet ex lib.1.Horatij Saty.3.* Apud eosdem lactuca cœnam claudebat iuxta illud Martialis:

Claudere quæ mensas lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras incoat illa dapes.

Exstat & apud Macrobium *3.Saturnal. cap.13.* descriptio cœnæ Pontificis Metelli, vnde non solum ordinem ciborum in singulis cœnæ partibus, sed etiam luxum veterum animaduertas. Inde licebit plura haurire in rem præsentem, sicut etiam ex Mercurialis variis lectionibus, *ex Cœlij Rhodigini antiquis lectionibus*, Plutarcho, Plinio, & aliis.

Cœnaculum locus, in quo cœnabant veteres. Tandem vbi cœnare cœperunt in superiori domus parte, pars domus superior vniuersa appellata cœnaculi nomine, *auctore M. Varrone*, cui astipulatur Festus, cœnacula dici scribens, ad quæ scalis ascenditur. Vnde Syris est עלית. Nec mirum diu retentum vocabulum priscum in tali significatione, cum etiamnum veteri vocabulo pistrinum eum dicamus locum, in quo grana teruntur versatilibus molis, cum ante molarum vsum pinserentur in pilis, vnde & illi nomen. Sic loricam dicimus quæ iam ferro conficitur, cum antea constaret loris. Possent similia referri sexcenta, in quibus etsi res ipsa & prima nominis origo exoleuerit, nomen nihilominus ipsum conseruatur in vsu.

Cœnobium quasi κοινὸς βίος, *communis vita.* In ipsis equidem Christianæ religionis cunabulis (ne dicam Pythagoræis id etiam vsitatum fuisse) haud ignorandum habuisse homines pios studiorum & pietatis officinas, quas tum *cœnobia* appellabant

labant a victu inter eos communi, cum nemo eorum ſibi quidquam aſſereret aut vindicaret in ea vitæ fortunarumq; communione. Huiuſcemodi loca vocat Euſebius *phrontiſteria* a commentationis ſtudio, Philo Iudæus Aſceteria, quod ibi diuinis contemplationibus ſe exercerent, alii *ἀγνευτήρια*, quod religionis meditatio mentes expurget.

Cœnum. Nominis huius etymon propoſitum a doctis quibuſdam haudquaquam reticendum. Sunt enim qui ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, id eſt, *communi trahunt*, ſiue quod omnes eo communiter inquinentur, ſiue quod κοινὸν *immundum* quid etiam ſignificet. Scribit enim Marcus *cap. 7.* Scribarum quoſdam reprehendiſſe diſcipulos Chriſti, cum vidiſſent eos panes comedere κοιναῖς χερσὶν *communibus manibus*, id eſt, *pollutis*. Hinc κοινοῦν communicare *Matth. 15. Act. 10.* tantundem, atque polluere & inquinare.

Cœtus, nempe conuentus aut cõgregatio, a coeundo adeptus nomen.

Cognati quaſi ex vno nati, quod naſcendi initium habuerint idem, *vt ſcripſit Labeo.* Intelliguntur hoc nomine ἐν πλάτει omnes coniuncti natura ex iuſtis nuptiis, *l. 4. §. 2. l. 10. ff. de grad.* ſpecialiter ſoli per fœminas coniuncti, *ead. l. 10. de gradi.* ſicut ex Pauli verbis facile collegeris.

Cohors. Verba Iſidori ſubiiciam. *Cohors vocata, vel quod coarctet omnia, quæ ſunt interius, id eſt, concludat, vel quod coerceat obiectu ſuo extraneos, & adire prohibeat.* Varro: *Cohors, quod vt in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quiddam ſit vnum, ſic hæc ex manipulis copulatur cohors; quæ in villa dicta & appellata hoc nomine, quod circa eum locum pecus coerceatur.* Hinc *aues cohortales* apud Columellam, quæ continentur intra villaticam cohortem, quales potiſſimum gallinæ. Hæc illorum ſententia. Alia Lipſii quoad originem, cuius en verba ex *2. de militia Romana capit. 4.* Dictum de manipulis, e quibus conficitur deinde cohors. Ea vox origine Græcanica eſt, & χόρτος illis, περιορισμὸς καὶ περιχάραγμα, ſiue (*vt Heſychius*) περίβολος τῆς αὐλῆς, Vno verbo, quod clauſum & ſeptum in anteriore domo vel villa, χόρτον illi dixerunt, Latini *co-*

hortem vel *Chortem*. Nam & sic scribebant, & ita docent marmora vetusta. Etsi rursus alii deriuent, militariter accipiendo nomen, παρὰ τὸ χόρτον fœno, *quod fortasse iacerent sæpius in herba sub dio cohortes militares.* Sic Martialis *raucæ cohortis aues* dixit. Vtque nonnihil addam de re militari, sciendum quamlibet cohortem decem cohortibus constitisse *auctore Vegetio.* Est & cohors peditū, vt turma equitum. Cicero pro Marcello: *Huius gloriæ Cæsar, quā es paulo ante adeptus, so[cium] habes neminem. Nihil tibi cohors, nihil turma decerpit.* Quanquam non diffitear habuisse & singulas cohortes in legione equites suos at impares numero peditibus. *Milliaria cohors* quæ in legione erat prima, imo legionis caput, a millenario numero nomen inuenit, quod pedites haberet mille centum & quinque, equites autem centum triginta duos. *Cohors prætoria* dici solebat, quæ Prætori aut Consuli semper ad latus erat præsto, dum versaretur in prouincia, eratque nihil aliud, quam comitatus & satellitium eius. Erant & aliæ duæ cohortes Prætoriæ: Vna *Euocatorum*, altera *Voluntariorum*, qui comitabantur Proconsules in expeditione, vt vsu rerum peritiores domum redirent. Apud Liuium nulla cohortium mentio: *Vt multi existiment a Mario primum has institutas adeoque dictas a cohortando.* Quod ea lege non improbo, si ad bellum hoc nomen retuleris, in quo cohortes se inuicē prœliando cohortabantur. Quoad primam enim originem, prævalebit Varronis & Isidori sententia.

Colaphus, κόλαφος, ἀπὸ τοῦ κόλου τῆς ἀφῆς. Vsus ea voce Paulus 1. *Corinth. 4. & 2. Corinth. 11. Petrus Epist. 1. cap. 2.*

Colchi Asiæ populi a Colcho Phasidis filio dicti Straboni. *Alij*, qui volunt Iudæorum esse propaginem, deriuant a כול *sustinuit.*

Colyphium luctatorum & Athletarum panis, quem in prandio tantum edebant, quod in cœna carnem comederent, *vt refert Galenus Comment.* 1. ad Hippocratem περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων, *Aphorism. 18.* ἀπὸ τοῦ κώλου, membro inquam & in robore auspicium nominis trahit. Meminit eius & Iuuenalis *Satyra 2.* Sed male ibi colliphium, cum Græce dicatur κωλίφιον

κωλίφιον. *Par mendum*, in Plauti Persa, cum ait: *Colliphia mihi ne incocta detis.* Alii dictum malunt a pane subcinericio, eodemque rotundo, qui Græcis est κόλλιξ. Vnde κολλικόφαγοι Aristophani, qui comedunt talem panem in Acharn.

Collactea vel Collactanea, eodem lacte nutrita. Exstat id nomen apud Iuuenalem *Satyra 6.*

Collatina porta vrbis, qua tendebatur Collatiam.

Collatinus appellatus Tarquinius Lucretiæ maritus, qui post reges exactos factus est Consul cum Iunio Bruto, fortasse a ciuitate Collatia, quam Tarquinius cognomento Superbus ex collata pecunia in prima regione Italiæ construxit. Hic cum in suspicionem venisset apud populum, cui nomen Tarquinii per se erat exosum, abdicauit se magistratu & vrbe excessit. *Plutarchus in Publicola.*

Collecta, quatenus species est liberalitatis fidelium ad pauperes subleuandos comparata, a stipe colligenda nomen suum arcessit. Hæc Apostolo *1. Corinth. 16* dicitur λογία, *quasi* συλλογία *collectio*, item χάρις, id est, *gratia*, quod gratuito conferri debeat a nobis nomine Christi. Eadem *Act. 11. & Corinth. 9.* διακονία dicitur, quod ditiores hoc officii genere inseruiant pauperibus, & εὐλογία 2. *Corinth. 9.* id est, *benedictio*, quod diuinæ benedictionis symbolum ita pendimus de bonis nostris, sicut & λειτουργία, quod hoc genus sacrificii gratissimum sit Deo, & κοινωνία, quod ita facultatum priuatarum communio fiat, deniq; σπόρος, id est, *sementis Christianæ professionis & veræ dilectionis.*

Collina Dea, quæ collibus præsidebat, & tribus Collina, *vt Varro scribit quarto de lingua Latina*, a collibus Quirinali & Viminali, in quibus erat sita nomen arcessent. Collis autem ipse deductus ἀπὸ τῆς κολώνης, τῆς ἐξοχῆς *ab eminentia & tumulo.*

Collum fulcimentum & *sustentaculum* capitis a columna dictum videtur nonnullis a columna, aliquibus a cultu, quod torquibus ornetur, aliis deniq; a colle, quo assurgat ab humeris collis in morem. Huius pars anterior gula, posterior ceruix.

Collyrium oculorum medicamentum, quod variis modis fieri constat ex Celso, Graece dictum κολλούριον vel κολλύριον, quasi τὸ κωλύον τὸ ῥεῖν quod *fluxum oculorum sistat*. Cornelius Celsus nomine id etiam accipit pro fistularum medicamentis, docens quo pacto ad fistulas curandas fieri debeat. Suidas scribit χ‿λαία, id est, *collyria esse pharmaca iatrica seu medicinalia*. Sed & panes mutilos appellari eodem nomine affirmat, *sicut suo loco exactius explicabitur*.

Colon intestinum obliquum & sinuosum, ideoque diutius alimenta retinens, quasi κοῖλον, hoc est, *cauum* dici videtur. Inde nomen *Colicæ passioni*, quæ oritur, quando crassus ac pituitosus humor est impactus eius membranis, aut flatus copiosior cōgestus est in idem intestinum, aut inflammatione distenditur ac molestatur, aut denique ab acribus & erodentibus humoribus vehementius affligitur.

Colonia, oppidum aut locus, in quem ciues suos ad incolendum deducebant Romani, qui, quod agros colerent, dicti *Coloni*. Virgilius: *Tyrij tenuere Coloni*. Erant autem duplices coloniæ Romanis, quippe Romanæ iure Quiritium donatæ, & Latinæ, quæ ius Latii siue latinitatis habebant. De ratione deducendi *Colonias* vel *Repub.* Coloniarum consulendus Carolus Sigonius, qui, quæ huc pertinent, omnia copiosissime descripsit. Vnum id subiicio, imposita olim Coloniis nomina ab iis, qui deducebant Colonias. Talis *Colonia Augusta Vindelicorum*, *Colonia Claudia*, *Flauia*, *Traiana ad Rhenum*, quæ Bilibaldo est oppidum Keysers werd / & omnium notissima Agrippina Episcopatu, Academia, & magno illo Alberto celebris. Tacitus de ea: *Agrippina Augusta (Augusti filia) quo vim suam sociis quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius*. Batavi rebelles Romanos nullos peius tractarunt, quam Vbios, quod eiurata patria Romanorum nomine *Agrippinenses* dicerentur. Sciēdum & illud veteranos olim deductos, & velut limitaneis militibus agros ab hostibus captos eisdem distributos, sed ea lege ne vnquam perueniret ad heredes, nisi eos, qui militaret.

Quis

Quis autem fuerit modus designandorum agrorum per perticam, quæq; ratio fuerit sortitionis, cum peruenissent in locum destinatum Coloniæ, hauriri poterit ex Aduers. Turnebi *lib.2.c.32.& lib.26.cap.35.*

Colossus statuæ moles turris instar, quippe centum & quinque pedes alta, an a Colosso artifice nomen habet (sic enim in quibusdam vulgatis exemplaribus legitur apud Festum) an a Caleno Lysippi discipulo, *vt in aliis habetur?* Nugamentum vtrumque. Vera Plini lectio hæc est: *Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quam fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti filius.* Alii a verbo κολάζειν deriuāt, quod est *punire* aut *cruciare.* Erat is equidem cubitorum septuaginta altitudine, tātaq; mole, vt pollicem eius pauci amplecti possent. Vnde & *toruus* erat aspectu, nec veneratione dignus. Quid, quod aliqui, cum dictio sit Græca, & statuam significet truncatam, malint deduci a mutilo, quod Græcis est κόλον & ὄσσε *oculis.* Sic κόλοβος *bos mutilatus cornibus.* Locutus sum hactenus de colosso illo potissimum, quem Rhodii habuere in portu suo soli dicatum, & tanta magnitudine, vt naues expassis velis inter crura transirent. Alius ab eo fuit ęreus colossus, quem Nero in aureæ domus vestibulo erexit opera Zenodoti, qui accitus erat e Gallia, *teste Tranquillo.* Qui vero putant epistolam, quam Paulus scripsit ad Colossenses, ad Rhodios esse missam, vtpote a magnitudinis visendæ Colosso sic dictos, errant. Nā Colossenses is dicere voluit a Colossis oppido Phrygię minori, *testibus Strabone & Plinio.* Quapropter eadē ad Colossenses epistola Laodicensibus salutem nuntiat Apostolus, postulatq; adeo, vt missa Colossensibus Epistola Laodicensibus legatur, quæq; his erat destinata, vt ea Colossensibus vicissim communicetur, cū vtraq; vrbs.

Columba Varroni appellata ab ædium & turrium culminibus, quod soleat in iis versari & habitare eminentiora fortassis loca petens ob suam timiditatem. Alii factum hoc nomen volunt a κόλυμβος, quæ vox Grecis *vrinatorem* aut *natatorem* significat, cuius gestus refert columba passis ad Solem alis supra tectū. Albertus Magnus inditum existimat nomen quod

lumbos colat, vt Apollonius περιστερὰν παρὰ τὸ περισσῶς ἐρᾶν, quod amet supra modum. Certe lasciua est & Veneri sacra, si veterum ineptias spectes, qui currum Deæ ab his trahi fabulantur, vt suo dicetur loco. Itaq; apud Virgilium *Æneid. 6.* cum de Ænea Veneris filio agit,

> *Vix*, inquit, *ea fatus erat geminæ cum forte columbæ*
> *Ipsæ sub ora viri cælo venere volantes,*
> *Et viridi sedere solo: Tum maximus Heros*
> *Maternas agnoscit aues*

Apuleius Metamorph. 6. *At Venus terrenis remediis inquisitionibus abutens cœlum petit. Iubet construi currum, quem ei Vulcanus subtili fabrica studiose poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tenuantis detrimento conspicuum, & ipsius auri damno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculum dominæ stabulant, procedunt quatuor candidæ columbæ, & Hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum subeunt, susceptaque Domina lætæ subuolant.* Nota sunt etiam auis oscula & erga parem amor syncerus. Quo merito Suidæ, περιστερὰ sit εἶδος φιλήματος. Testatur & Aristoteles *de natura animalium 6.* ab osculis mutuis eas Venerem inchoare: quin per maris absentiam fœminas sese inuicem salire. Vt sane haberi possit inter volatilia salacissimum genus. Columbæ Dodoneæ a templo Dodonæo Ioui sacro montique Tomaro subiecto, aut sylua Dodonæa, vbi quondam columbæ & quercus responsa dederunt iuxta probum Grammaticum, nominis traxerunt originem. Vnde Virgilius: *Habitæ Graiis oracula quercus.* Quantæ, Proh dolor, tenebræ, quanta Cacodæmonis versutia.

Columna. Dictę columnæ, *quod culmina sustineant*, inquit Festus. Olim in foro Traiani exstitit columna 140. cubitorum altitudine, *vt refert Agellius libro 13. capit. 23.* quod idcirco adiicio, vt intelligat vnusquisque paulatim columnas instar colossi alicuius ita erectas, vt rei quidem nullius essent fulcrum, rerum tamen gestarum memoriam complecterentur inscriptis victoriis, aut saltem testarentur per se, quid esset actum. Sic indices & metas laborum Herculis colu-

mnas

minas in Gadibus erectas quis tandem nescit? Columnas enim primum fuisse censeo cum magnis viris, & vbi illæ vetustate essent collapsæ, remansisse nihilominus hoc nomen monticulis duobus, vel duabus propinquis insulis quas recte Pindarus *portas Gaditanas* appellat. Rotundarum columnarum apud veteres quædam erant *Dorica* & *Ionica* quædam *Attica*, *Tuscanica*, *Corinthia*, atque earum capita dicta sunt capitella. De triumphalibus columnis & statuis Plinium vide *libro 34. caput. 5. 6. & 7.* Valerium *libro secundo*, *capite quinto*. Mirabiles duas columnas æneas a Chiram erectas in templo Solomonis apud Iosephum vide *libro sexto*, *Antiquit. capite tertio*. Dion Cassius scribit *Traianum exstruxisse in foro ingentem columnam, siue ad ostentationem operis, siue vt esset loco sepulchri.* Solebant enim columnæ erigi a veteribus in defuncti memoriam. Hinc illa Ennii de Scipione: *Quantam statuam faciet populus, quantam columnam, quæ res tuas loquatur.* Talis Hadriano erecta potentiæ Romanæ atque splendoris testimonium dans etiamnum, ad cuius altitudinem summam comodissimus ascensus per interiores gradus coclitis in modum circumductos. Decretæ etiam in columnis statuæ a Senatu fuerunt plerisque, meminitque Plinius, *eundem Galbæ decreuisse statuam rostratæ columnæ superstantem*: Vbi tamen nonnullis placet vt *striatæ* legatur. Fuit & C. Menenio supra columnam statua dicata, habuitque illa Traiani columna, cuius modo ex Dione facta est mentio, superius positum colossum, vt eius nummi docent. Antiquissimum per columnam significari terminum. Quapropter regionum fines appellamus terminos, sicut in Africa sub Atlante monte, & in Asia ad Euphratem fluuiũ, & supra Armeniam, terminos Romani Imperii dixerunt columnas. Quo significato Protei columnas pro finibus Ægypti positas notauit Seruius apud Virgilium. *Columna Mænia*, cuius Cicero meminit pro Sextio, locus erat, in quo ius dici solebat, sicut etiam ex oratione pro Cluentio intelligi potest.

Colurnum quod ex corylo eſt, quam arborem viribus ſua vicinitate nocere, experimento compertum: Vnde vt Aſcolia inſtituta ſunt Baccho, in quibus per vteres ex hircinis capriniſq; pellibus ſaliendo laſciuire ſolebant, eo quod caper vitē rodendo vitiet, ita eiuſdem antipathiæ reſpectu dixiſſe Virgilium putant: *Et in verubus torrebimus exta colurnis.* Soſipater putauit etiam colurnum barbariſmum eſſe tranſmutatione literarum, cum ſit corylus arbor. Etſi Feſtus *colurnum haſtile* factum potius velit ex corno.

Coma. In etymo explicādo primum Iſidori verba adduco, qui ait: *Comas Græci a ſecando dicunt, vnde & κείρειν tondere.* Sic enim eſſe legēdum etiam ante admonui. Quod autem ſtatuit Græcum eſſe vocabulum, recte facit, cum ea lingua τὴν κόμην agnoſcat. Quod præterea dicit comas eſſe non cæſos capillos non excludo. Sed an ἀπὸ τοῦ κομεῖν, quod eſt *ornare, nutrire*, deriuari nequeat, prout monet ſomniorum interpres Artemidorus, ſignificare ſcribens τὸ ἐπιμελεῖσθαι? An vero aſtipulandum illis, qui κόμην, quaſi κόσμον, nuncupatum affirmant? An deniq; trahendum etymon ἀπὸ τοῦ κόπτειν, id eſt, *cædendo*, vel κομᾶν, quod *capillos exornare* ſignificat? Equidēm κυρίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἴρηται, inquit Etymologicum magnum, id quod duo vltima valde confirmat. Alendi comam morem peruſitatum Græcis notaui antea, cum de Achaia agerem. Nam inde καρηκομόωντας ἀχαιούς nominat Homerus. Sed quæ ſubiicit Euſtathius Iliad. ϛ, etiam hic inſerere operæpretium erit. λέγονται δὲ, inquit, τὸν μὲν ἄλλον πάντα χρόνον κομᾶν οἱ ἕλληνες, ἐν δὲ πένθους καιρῷ κείρεσθαι. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν καιρῷ ἀκμῆς ἤτοι τελείας ἡλικίας. τηνικαῦτα γὰρ πλόκαμον κείραντες ἀνετίθουν Ἀπόλλωνι κουροτρόφῳ καὶ ποταμοῖς, καὶ ἦν οὗτος μὲν ὁ πλόκαμος θρεπτήριος κατὰ τὸν Αἰσχύλον: πενθητήριος δὲ ὁ ἕτερος. Quatenus vero alenda, aut detondenda alicui ſit coma, eleganter præſcriptum legas a Muſonio apud Stobæum Sermon. 6. A comæ alendæ ſtudio dicta Gallia Comata. Multa præterea de ea Hadrianus Iunius peculiari ſuo libello iſti materiæ deſtinato, quę ſi transferam huc, quis aut cōmiſiſſe piaculum, aut actum me egiſſe non dicat?

Comes. Comitem, inquit Vlpianus *Item apud Labeonem. §. comitem. ff.*

tem.ff.de iniur. eum accipere debemus, qui comitetur aut ſequatur: Vbi & pædagogũ inter comites numerandum docet. Sunt quoq; tandem appellati hoc nomine, qui comitabantur Proconſules, Præſides, Procuratores in prouincias, *l. Senatuſconſulto.ff.de Offic.Præſ.* Ammiani temporibus videtur Comes dictus, qui priſcis Romanis erat Legatus, noſtra ętate een Luytenant/penes quem abſente duce, Rege, aut Imperatore, ſumma erat poteſtas. Inde paulatim tranſlatum nomen ad eos, quos dicimus *generoſos*, proximumq; a Duce gradum & dignitatem habent. Atq; eos alii donatos hoc nomine volunt, vel quod eos multi comitentur, vel quod debeant eſſe comes.

Commentarienſis Aſconio Pediano, qui commentariis præeſt. Huius meminit Paulus *l.in fraudem. de iure fiſci.* Alias carceris cuſtos eſt, *l. ad commentarienſes. C.de Cuſtod.reor.* eo quod ab illo in cõmẽtarios referrentur eorum nomina, qui compacti erant in carcerem.

Commeſſatio iuxta Feſtum ſuum obtinet nomen a vicis, q Gręcis ſunt κῶμαι, iuxta alios a *comedendo*, iuxta Lambinũ a verbo κωμάζειν, quod laſciuire & *tripudiare* ſignificat. Vnde Fuluius Vrſinus *comaſſari* dicendum exiſtimat. Verbum autem κωμάζειν, vel Dorice κωμάσδειν, quo vtitur Theocritus εἰδ. γ. vt & nomen κῶμος, deſcendit iuxta quoſdam παρὰ τὸ κῶμα, id eſt, *alto ſopore*, in quem ſolent incidere, qui tali κώμῳ, id eſt, *ſympoſio* ſiue *feſtiuitati intemperatæ* interfuerunt. Erant autem κῶμος comeſſationum Deus veterib. & nocturnarum ſaltationum præſes. Hinc κῶμον *iuuenilem procacitatem & intemperantiæ* feſtum vocarunt. Quo ſpectat quod in Supplic. Euripides dixerit κῶμον ἐραστοῦ, id eſt, interprete Laſcaro, *nequitiã & Venereum conatum*. Ariſtoph. in Pluto: ἔοικε ἐπὶ κῶμον βαδίζειν, *ire viſus ad comeſſationem*, id eſt, ad conuiuiũ immoderatũ atq; laſciuũ. Notabile quoq; etſi relatũ ab aliis, cõſultãti Antigono an κῶμον adiret, reſpondiſſe Menedemũ: *Regis te filiũ eſſe memento. vt refert Laertius lib.2.* Apud Ariſtophanẽ in Ranis κραιπαλόκωμος eſt vinolentorum hymnus. Nõno tamen κῶμος ἑορτῆς dicitur feſti hilaritas in partem bonam.

Cometa, qui iuxta Physicos exhalatio est calida & sicca, pinguis & viscosa, astrorum virtute ad aeris regionem supremam elata & ibidem accensa, & cum aere in circulum mota, vnde auspicium nominis deducat, si non ἀπὸ τῆς κόμης, id est, *crine*, quem ferre videtur præ se? Vt recte quidem Pontanus dixerit: *Est dirum mortalibus omen.*

Spargens sanguineos flammato vertice crines,
Ille quidem morbosque ferens inopinaque bella.

Stellam itaque crinitam alii appellant, Lucanus *crinem horrendi sideris regna terris mutantem*, Aratus ἀστέρας κομόωντας quibus vt plurimum squalliditas anni significetur. Et Cicero de Natura Deorum 2. *Tum facibus visis cælestibus, cum stellis his, quas Græci κομήτας vocant, quæ nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænuntiæ.* Quocirca Maro: *Nec diri toties arsere cometæ.* Sunt enim prodigiosi & ominosi inferiori huic mundo significantes famem, pestem, bella, siccitatem, ventos, sterilitatem, æstum, terræmotum, inundationem, regnorumque mutationem. Sic Seneca ait, post cometam, qui Paterculo & Vopisco Cõsulibus apparuit, secutas esse continuas tempestates, in Achaia vero & Macedonia vrbes quasdam terræmotibus esse collapsas. Callisthenis tradidit, apparuisse quoq; cometam, antequam Helice & Bura tempestatibus in mari essent submersæ, quod accidit bieñio ante Leuctricam pugnam. Aristoteles Meteor. 1. Flatus & squalores significari tradit his verbis: περὶ δὲ τὴν σύστασιν αὐτῶν εἶναι πυρώδη, τεκμήριον χρὴ νομίζειν, ὅτι σημαίνουσι γιγνόμενοι πλείους πνεύματα καὶ αὐχμούς. Quod vero eidem principum & regum mortem sæpissime denuntient, docent historiæ. Quippe anno post Christi natiuitatem 304. inusitatę magnitudinis cometa Constantini mortem designauit. Alius effulsit anno Christi 603. quando mox Mauricius cum vxore & liberis crudeliter est interfectus a Phoca. Non pauci quoq; cometæ præcesserunt anno 843. dissensionem & bellum fratrum Imperatoris Lotharii. Qui autem apparuit anno Domini 745. in Syria, eum ingens pestis est subsecuta, quę sensim omnes maris insulas & totam Græciam inuasit, sicut

fames

fames ingens eum secuta fuit, qui est visus in Italia anno 945. Cultum cometam nusquam legimus, nisi Romæ in templo, quod Augusto admodum faustus esset, indicatus, qui eo suscipiente imperium in ludis, quos faciebat Veneri Genitrici, non multo post obitum patris apparuit. Credidit vulgus eo signo Cæsaris animam in Deos translatam. Quapropter insigne illud capiti simulacri, quod paulo post est consecratum in foro, adiectum fuit. Aristoteles refert inter cometas πωγωνίας, id est, *stellas barbatas*, nempe quibus inferiori parte in speciem barbæ prolixæ promittitur iuba. Sunt & *Acontiæ*, quæ iaculi forma vibrantur ocyssimo significatu, quæ si breuiores fuerint in que mucronem fastigiatæ, dicuntur *Xiphiæ*. Pithetes ἀπὸ τοῦ πίθου, id est, dolio dictus eius quoque similitudinem refert. Apud Senecam *Natur. q. 1.* Pithias legitur. Atque in huius concauo fumidæ lucis figura spectatur. At *Ceratia* cornu figuram refert, qualis conspecta fuit, cum Græcia ad Salaminem nauale certamen committeret. Hippeus equinas iubas celerrimi motus & circa se in orbem euntes imitatur. Fiunt & hirci specie villorum iuba circumdati. Plinius prodit cometam nunquam esse aut versari in occasura cœli parte. Vtque dispares sunt omnes magnitudine, ita sunt dissimiles colore. Aliis rubor sine luce: Aliis candor & purum liquidumque lumen: Nonnullis flamma atque hæc non syncera aut tenuis, sed multum circa se voluens fumidi vaporis, qui equidem post se futuri sanguinis omen ferunt, *ut Seneca sentit.*

Comitia quæ fuerunt populi conuentus ad suffragia de re aliqua ferenda, a *coeundo* sunt dicta. Genera eorum fuerunt tria, *Curiata*, *Centuriata*, *Tributa*. In primis autem Romæ cunabulis omnia dicebantur Calata a verbo καλῶ, quod nobis est voco. Sed de singulis generibus quædam sigillatim subiiciam. Curiata itaque Comitia erant, in quibus populus curiatim, hoc est, diuisus per curias suffragia sua dicebat. His primum, antequam in vsu essent cum Tributis Centuriata, creati fuerunt reges & alii Magistratus, item Tribuni cum Ædilibus plebis post reges eiectos secessionemque plebis a

patribus factam. Ibidem ferebantur tum temporis leges. Centuriata Comitia a cēturiis sunt appellata, quas octoginta numero primus instituit Seruius, *testibus Liuio, Dionysio, Floro, Eutropio*. Vt equidē in comitiis hisce populus diuisus centuriatim suffragia ferret. His creabantur Consules, Censores, interdū ēt Proconsules, sacrorū Reges, & militares Tribuni. Eisdē exerceri solebat ꝑduellionis caussa, & agebatur de capite ciuis. Tributa porro Comitia fuerūt cū per tribus ex regionib. & locis suffragiū ferretur. Erant Tribus populi Romani partes in vrbe locis distinctæ & a tributo dando sic appellatæ, quemadmodū *3. in Verrem actione* prodit Asconius, aut q̄a primū tres tantum fuerunt: Vnde ēt dicti Tribuni, *teste Dionysio*, quemadmodum luculentius suo notabitur loco. Ceterū Cēturiata Comitia ex Senatus auctoritate fieri oportebat, qua in Tributis opus non erat, ideoq; temporibus primis post habita Comitia fiebāt quoq; patres auctores, id est, confirmabant, quæ populus suffragiis suis iussisset, donec eo iure Senatui ademto constitutū fuit, vt antea, q̄ haberentur Comitia, in incertum Comitiorum euentum patres fierent auctores. Cum iā facti essent auctores, ꝑmitti oportebat edictū, quo certior redderetur populus, ad quē diem conuenire deberet. Atq; hinc est, q; toties legatur in historiis, edixisse Consules Comitia, idq; edictū publicē in tabella ꝓponi solitū apparet ex *13. Agellij. c. 14.* Curiata autē omnium fuerunt prima, quibus personæ interfuerunt duplices. Aliis n. cōuocandi potestas fuit, vtpote Regibus primum, & inde mutata Repub. Patriciis, Consulibus, Prætoribus, Dictatoribus, Interregibus, & nonnūquam Pontificibus: Aliis vero licuit in illis suffragiū ferre, ciuib. q ppe Romanis, & quidē iis tātum, qui in curias erant descripti. Qui n. extra vrbē domicilia habebant, non erant in curias relati, & proinde ferendi suffragiū iure minime gaudebant. Non licebat ēt Curiata haberi, nisi intra pomerium, idq; in foro atq; adeo in Comitio, qui locus foro cōtiguus fuit, aut potius pars fori, initiū sumens a porta Palatii, inq; eā partem desinens, vbi postea fuit tēplum D. Mariæ Nouæ, *vt Marlianus docet.* Quantum ad modum

habendi

habendi, indici oportebat ab aliquo magiſtratuum, & Augures auſpicari, vt ex ſignis quibuſdã, aut ꝓbarẽt, aut vetarẽt aliquid. Adhibebantur n. Augures neceſſario. ꝙ nec Magiſtratuũ nec legũ Comitia haberi poſſent, niſi Augures adeſſent probaſſentq;, *teſte Cicerone 3. de legib. & 4. Epiſt. ad Att. Epiſtola vltima.* Plura a Sigonio & aliis de hac materia notata inuenias, quæ ſuis relinquo auctoribus ὡς τὰ τῶν τεμένων ἱερά. Illud vnum addidero, ſi quis, morbo Herculeo correptus ipſis Comitiis repẽte cõcidiſſet, diſſoluta ea fuiſſe, atq; inde Comitialem dictũ hunc morbũ, ſicut his verſibus tradit Serenus:

Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo,
Quod fieri nobis ſuffragia iuſta recuſat:
Sæpe etenim membris acri languore caducis.
Concilium populi labes horrenda diremit.

Sed de eo latius loco ſuo proprio.

Comitialis morbus, qui & ſacer & Herculeus dicitur, ꝙ eo laborauerit Hercules, nomen a comitiis accepit, ꝙ illa, ſi quis concidiſſet, interrũperentur *ſicut Serenus docet.* Nonnulli ſacrum dixerunt hunc morbũ propter magnitudinẽ affectus, ſicut Homero ſacer eſt piſcis, & ſacra auri fames Virgilio, ſacer ignis & os ſacrum ſcholis Medicorũ. Græci nominant ἐπιληψίαν, Plato ἐπίληψιν ab intercipiendo vel apprehendendo, ꝙ eiſdẽ eſt ἐπιλαμβάνειν. Dicitur & morbus Lunaris, quique eo corripiuntur, σεληνιακοὶ, *vt nonnullis eſt viſum.* Quanquam alii nonnihil furoris Lunaticis adiunctũ dicant. Eſt & illi morbi puerilis nomen. Qua de cauſſa puerilẽ paſſionem nominat Aurelianus, Lucretius primũ *lib. 6.* Qui Sonticũ vocant peculiariter errant in eo, ꝙ applicant vni huic morbo, ꝙ competit multis. In genere enim ex XII. Tabul. Sonticus morbus eſt is, qui obeſt cuiq; rei gerẽdæ *l. 2. §. ſi quis iudicio. ff. ſi quis caut.* Ælius Stylo ſignificare dixit certũ morbum cum cauſſa iuſta vide & A. Gelliũ *lib. 20. c. 1.* Porro hic ipſe morbus eſt Plinio morbus deſpui ſuetus, Plauto morbus q. ſputatur. Laborauit eo Iulius Cæſar, poſt Cæſarem Liuius Druſus, inter Philoſophos Plotinus.

Comitium, locus in vrbe foro cõtiguus, vel potius pars fori, vt

in Comitiis eſt dictum, videtur quibuſdam nomen habere, quod Romulus & Tacius in hunc locum coierint ad fœdera ferienda. At Varro 4. *de lingua Latina* datum id nominis affirmat, eo quod Curiatis Comitiis cōueniret huc populus. Tradit Marlianus multis annis caruiſſe Comitium tecto atque ideo ſæpe ibi indicta Comitia ob ingruentem tempeſtatem peragi non potuiſſe: Longo autem poſt tempore fuiſſe impoſitum tectum, cum Annibal veniſſet in Italiam, idque poſtea reſtauratum a Cæſare. In eadem fori parte plurimæ fuerunt ſtatuæ, item roſtra, quæ L. Furio Camillo & C. Mænio Coſſ. condita fuerunt ex nauium roſtris, quæ fuerunt Antiatibus ereptæ.

Comœdia, quæ ad Romanos eſt tranſlata a Græcis antiquior Tragœdia, nomen inuenit a verbo κωμάζειν, quod eſt agere laſciue, petulanter ad tibiam tripudiare, aut nocturnis amoribus operam dare. Vnde fortaſſis Ioannes Tzetzes Comœdiam eſſe dicit θαλείας εὕρημα, id eſt, *inuentum Thaliæ*, quæ vox præter Muſam iuuenum quandam celebritatem lætitiamque ſignificat, in ſua ad Heſiodum ἐξηγήσει. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ κώμου, id eſt, commeſſatione: Nonnulli ἀπὸ τῆς κώμης vico, καὶ τῆς ᾠδῆς cantu, vel ἀπὸ τοῦ κόμμου, luctu. Nondum enim coactis in vrbem Athenienſibus, cum Attica iuuentus circum pagos, & compita quæſtus gratia feſtum carmen cantaret, orta fuit Comœdia. Alii nominatam aiunt ἀπὸ τῶν κωμαδείων viculis, quod humilium domorū ſeptis concludatur, non publicarum aut regiarum, vt Tragœdia. Rurſus alii inde deducunt, ὅτι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον, *quod iuuentus abſolutis operis & largiori cibo refecta, vacui temporis otio abuſa diſcurreret per pagos & laſciuiret in viis.* Scaliger Poet. 1. παρὰ τὴν ᾠδὴν καὶ κώμας deriuat, id eſt, a *cantu & vicis*. Sunt denique alii, qui, quoniam noctu quondam Athenienſes oberrantes per vicos nominatim compellabant ciues, a quibus iniuria erant affecti, ſpargentes in eos conuitia, & tandem carminibus de rebus huiuſmodi factis, inque theatro recitatis, ἀπὸ τοῦ κώματος, id eſt, *ſomno hoc nomen trahunt, quibus minime poſſim aſtipulari.* Et magis adhuc delirāt, qui dictam eam exiſtimant ab in-

ſula

sula Co, in qua Epicharmus inuentor Comediæ exsulauit. Primi horum carminum compositores habiti sunt *Susarion, Tripodiscius, & Rhullus*. Sunt tamen alii, qui in Sicilia inuentam ferunt, cum quibus etiam Aristoteles in Poetica facere videtur. Nam Athenis primus Crates tractare iam incepit. Græcorum Comœdiæ dictæ sunt Palliatæ a Pallio, quę vestis Græcorum est propria: Romanorum vero, Togatæ ab habitu togæ. Togatarum iterum genera numerantur quatuor. Fuerunt enim, quæ dicebantur *Prætextatæ*, in quibus regum & Magistratuum agebantur negotia, quod Magistratuũ toga purpura prætexeretur. Fuerunt pariter *Tabernariæ* dictæ, q̃ cũ tabernis scenæ disponerentur & in iis inducerentur non Magistratus, aut reges, sed humiles & priuatæ cõditionis homines. *Tertium* genus asscribitur Atellanis ab Atella Oscorũ oppido sic dictis, q̃ omnium maxime dicaces erant atq; iocosæ. Nihil enim p̃ter risum aucupabantur ẽt in ipsa verborũ acerbitate. *Quartum* genus erat *Planipedarum*, q̃ eo nomine sunt appellatæ ob argumenti humilitatẽ & vilitatem actorũ, qui vtebantur in scena nõ cothurno, aut socco, pulpitoue, sed pede plano: In vniuersum sciẽdum Satyræ successisse Comœdiã nouam, q̃ νέαν appellauit Platonius inuentionem eius deferẽs Susarioni, & simul distinguẽs ab ea, q̃ nominat ἀρχαίαν, id est, priscam, & a Media, q̃ vocat μέσαν. Noua illa autem argumento magis cõmuni generaliter ad omnes homines fuit accõmodata, minus in se complectens amaritudinis, plus vero delectationis, vtilis interim sentẽtiis, grata salibus, & apta metro, cum Archæa instar Satyrę magis in dicteriis & scommatibus consisteret. Partes Comediæ iuxta Donatum sunt, *Prologus, Prothesis, Epitasis, & Catastrophe*, Crates quoq; Mallotes & Dionysius distinxerunt in quatuor partes, sed aliis appellatas nominib. quippe in Prologum *chori melos, Epeisodion, & Exodum*. Sunt vero quinque eius actus. Neque enim productiores neque contractiores esse debent scenicæ fabulæ, canente Horatio:

Neue minor quinto, neu sit productior actu.

Fabula, quæ posci vult & spectata reserri.
Chorus Comicus in orchestram inducebatur, quæ dicta est postea λογεῖον. Hic cũ Histriónes alloqueretur, scenã spectabat: cũ vero abiret, conuertebatur ad populum, & dicebatur στροφὴ, monẽte ita Gyraldo. Atq; huic cõtraria ἀντιστροφή. Totius autẽ Chori transitus siue παράβασις fiebat, cũ transiret a legitima statione in aduersum theatri prospectũ, id q̃ fiebat, cũ Poeta ꝓnunciare aliq̃d vellet sine histrionibus præter rei subiectæ argumentũ, vt idẽ monet. At παρηγορήματα erant, si ageret aliq̃d chorus intus, q̃ tamen exaudiretur in theatro, velut Ranarũ Chorus apud Aristophanẽ, notãdũq; adeo earũ cantica tibiarũ modis tẽperata fuisse, q̃erant aut pares, aut impares, dextræ aut sinistræ. Dextræ grauitate sua seriẽ & dictionẽ Comœdiæ pronũtiabant: Sinistræ & Serranæ acuminis leuitate iocũ in Comœdia ostẽdebãt. Atq; hæc ita q̃ breuissime cõtrahere, inq; locum p̃sentem conijcere placuit.
Compago vel Compages a compingendo.
Compedes, teste Nonio, ab impediendo sunt dicti. Itaque *pedica,* cui pedes innecti solent: *Manica,* cui manus.
Compita dicta loca, quæ simul petuntur, vel vbi viæ cõpetunt, qualia sunt triuia, quadriuia, biuia. Vnde Ouid. *Seruet vt in ternas compita secta vias.* Celebrantur in his Cõpitalia singulis annis in Lariũ honorẽ a Seruio, qui *Laris* alicuius familiaris credebatur filius, instituta. Etenim rustici finitis sub id tẽpus sationibus & suspensis aratris magna cum relaxatione animorũ tum genio indulgebant. Dionysius tradit iussu regis ẽt templa in cõpitis ædificata, vbi a seruis peragebantur anniuersaria sacra, tanquã Diis gratum esset seruile ministerium. Illi subscribit Plinius, cũ ritum publice colendi Lares in cõpitis traditum scribit a Seruio Tullio. Præstitibus Laribus, quos Presides vocat Plutarchus *in quæstionibus,* Cal. Maii erectam fuisse aram, apparet ex Ouidio, qui dictos hoc nomine addit, *quod præstent oculis omnia tuta suis,* Fastorum 5. Sed de his postea suis locis exactius. Id tamen haud omittendum 2. Calen. Ianuarii dedicatas illis fuisse ferias, & Antiochiæ bello votam ædem ab Æmilio Regillo in Campo Martio. Com-

tio. Compitaliorum ludorum meminit etiam Suetonius in Augusto.

Comius a coma Isidoro.

Computus vox minus Latina, recepta tamen a Iulio Firmico & iunioribus quibusdã arcessit nomen a cõputando. Græcis est ψηφισμὸς τῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν, Iudæis סוד העבור id est, mysterium embolismi. Quod enim nos computum, id nominant Hebræi *embolismum*, nempe totum a parte. At annum embolimæum vocant מעוברת ἐγκύμονα, id est, *prægnantem*, quasi annus intercalaris mẽsem in sese habeat, vt mulier pgnans fœtum in vtero. Et quanq̃ magna vis est, τοῦ ἐμβολίζειν apud Græcos, cum et surculum in truncũ arboris fissum immittere significet, pter intercalandi in hac materia significationem, tamen emphasis vocis עבור & elegantia est maior vllius alterius idiomatis voce. Vide Clarissimum Scaligerum *de emendat. tempor. lib. 7.* Continet autem computus temporum illustriorum spatia atque discrimina, quæ ex cœlestium luminum motibus accurate cognitis, & supputatis elicit: Vt ab ipsa astrologia diuelli non debeat. Talem Iulius Sosigenem habuit, Solon Thaletem. Vulgarem computum complectitur Ephemeridis nomine Venerabilis Beda, quæ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, quos notat anni totius cursu, nomen inuenit. Diarium non male appellaueris.

Conchæ & Cochleæ juxta Isidorum vocatæ, quod luna deficiẽte cauentur, id est, euacuentur. Omnium enim, quæ concluduntur mari animalium concharumq; membra incremento Lunæ turgescũt, sicut euacuantur defectu. Alii *conchas* & *cõchylia* deflectũt παρὰ τὸ χαίνειν, id est, *hiando*. Probabile id etymon. Constant enim a testis duabus, q̃ facile diuelluntur.

Concilium, auctore Festo, *lib. 3.* dicitur *a populi consensu*, vel potius *a concalando*, id est, *vocando*. Ex more autẽ populi Rom. qui eo tẽpore, quo agebantur caussæ, cõueniebat in vnum, & cõmuni intentione tractabat, trahit Gratianus hoc nomen *cap. 1. Distinct. XV.* A. Gellius recitat *lib. 15. c. 27.* ex Lælio Felice hanc inter Comitia & Conciliũ differentiam, vt *Comitia* dicta fuerint, cũ vniuersus popul⁹ cõueniret in vnũ: *Concilium*

cum pars populi congregaretur. Quę tamen differentia non anxie ab aliis auctorib. obseruatur. Sunt porro Cōcilia duorum generum. Nam alia sunt *Politica*, alia *Ecclesiastica*: Politica, quæ coguntur nomine rerum pertinentiū ad externum Reipub. statum, vt quando ferendæ sunt leges, eligendi magistratus, bellum gerendum, aut communis aliqua depellenda calamitas: Ecclesiastica, quæ ab hominibus religiosis ac piis, consultantib. de rebus Ecclesię coguntur. Horum quædam particularia, nempe αἱ κατὰ τόπους σύνοδοι, quædam prouincialia aut Nationalia, σύνοδοι καὶ ἐπαρχίας, quædem Vniuersalia, scilicet ex toto terrarum orbe non ex vna aliqua gēte publica auctoritate & grauissimas ob caussas congregata.

Concio a cogendo dicta Varroni *5. de ling. Lat.* cuius verba subiicere omnia, pretium operæ erit, *Cogitare*, inquit, *a cogendo est dictum.* Mēs enim plura in vnum cogit, vnde *deligere* possit. Sic e lacte coactus caseus est nominatus: Sic ex hominibus *concio* dicta: Sic *coactio*, sic *compitum* nominatum.

Condictio, in personam actio a condicendo, id est, denuntiando dicta, *aut Ge-lenius.* Quia olim denuntiatio adhibebatur in ea actione mouenda, hodie nequaquā. Ideo Festus: *Condictio est in diem tertium eius rei, quæ agitur, denuntiatio*, teste Macrobio *Satur. 1. cap. 16.* petebatur ea actione a persona nō corpus aliquod, sed certa præstatio, q̃ ex obligatione debebat. Fuit vero duplex: Vna aduersus eum, qui erat obligatus ex contractu, *Mutui, Commodati, Depositi, Pignoris, Emti, Locati, Societatis, Fiduciæ, Stipulatus, Negotij gesti, Præscriptis verbis*: Altera aduersus eum, qui obligatus erat ex maleficiis.

Congiarium, munus imperatorium, siue imperatoria donatio, *vt Seneca scribit de beneficiis 4.* Gręce λαμπρὰ ἐπίδοσις, nomen traxit a congii mensura, qui constat sextariis sex, sicut Volusius indicauit scribens hoc modo: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta: Nam octies sex efficiūt octo & quadraginta.* Et Fannius,

A quo sextari nomen fecere priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus

Idem ostendunt & verba Catonis *cap. 57.* vbi statuit, quan-

tum

tum vini fit familiæ bibendum. Vult enim mense quinto, sexto, septimo, octauo, sextariū vnum in singulos dies bibendum. Inde seipsum declarans addit: *In mense congios quinque.* Cum n. menses dies vt plurimum habeant triginta, & singulis diebus sextarius sumatur, euadunt sextarii triginta, q̄ congios efficiūt quinq; *sicut notatum ab Agricola.* Ab hoc inquā nomine postea pecunia quæ dari solet beneficii gratia, *congiarium* est appellata. Solebant quippe Imperatores præter stipendia donare milites pecunia & aliis muneribus obstrenue nauatam operam. Quapropter legimus Tiberium post biennium regressum ad vrbē, triūphum, quē distulerat mœsta ciuitate clade Verriana egisse, & prandiū inde populo mille mēsis, cōgiariū, tricenos numos distribuisse. Dedit & Augustus sæpenumero populo congiaria, at diuersæ vt plurimum summæ, modo scilicet quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosq; numos. Dedit & congiariū C. Caligula bis, sæpius Claudius Cæsar, ter etiā Domitianus. Suetonius in Cæsare Dictatore. *Omnibus circa se, atq; etiam magna parte Senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, vel inuitatos vel commeantes ad se vberrimo congiario prosequebatur.* Sunt qui distinguunt hoc modo donatiuum a congiario, vt donatiuū sit, q̄ militib. datur: Congiarium, quod amicis & populo, sed dictum interim volunt congiarium a congio, imo ipsam mensuram congiarium vocari, quod primo congii olei vel vini darentur, inde res aliæ dari sint captæ, manente eadem apppellatione. Vnde & *cadi congiarij* apud Plin. *lib. 14. cap.* eiusdem numeri capite. *Congius.* Congiarium vid.

Coniugata, quæ sub vnum velut iugum cadūt, *vt iustitia, iustus, iuste.* Græci vocant σύζυγα καὶ σύστοιχα. Argumenta ex hoc loco sunt huiusmodi: *Si compascuus est ager, ius est compascere. Christus præsentia sua ornauit coniuges, ergo approbauit coniugium.* In his seruanda Aristotelis regula ex Topicis: ἔτι ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν καὶ τῶν ἀ... Non valet autem eorum consequentia, cū̄ antecedēs de actione loquitur, cōsequens de habitu, cum

alia res ſit actio, alia res habitus. Nam actio euaneſcit, at durabilis eſt habitus: Vt, *Cãbyſes iuſte fecit puniens iniuſtũ iudicẽ, ergo Cambyſes eſt iuſtus.* Neganda conſequentia: Nam antecedens loquitur de actione, conſequens de habitu. Sed hæc exactius, cum tractabuntur Dialecticæ præcepta.

Coniugium deducunt plurimi a iugo cõmuni, quo maritus iũgitur vxori. Iſidorus ita: *Coniugium dictum, quod ſint coniuncti.* Sic & cõiuges a cõmuni iugo deducũtur, ſumta a bobus ſubditis eidẽ iugo metaphora. Vt appellatione hac lata ẽt illi cõprehendantur, qui non ꝓcreandorũ liberorũ, ſed cõtinentiæ cauſſa cõueniunt, *cap. vlt. 32. Cauſſ. q.* 2. Romani dixerunt quoq; cõnubiũ a nubẽdo formatũ, idq; aiunt cõtractũ, vbi æquales coeunt in nuptias, vtpote ciues Romani, pari vtiq; dignitate. Vtq; de legib. cõnubiorũ nõnihil addã, ſciẽdũ ingenuis libertinã vxorẽ ducere non licuiſſe, nec libertinis ingenuã, niſi lege Papia Poppæa, q̃ hoc primũ cõceſſit. Fuit & inter Patricios & Plebeios diſcrimẽ, ne videlicet Patriciis cũ plebeiis Romæ cõnubiũ eſſet, apparet ex *lege XII. Tab.* quæ recitatur a Dionyſio *lib. 2.* tum ex oratione C. Canuleii Trib. plebis, apud Liuiũ *libr. 4.* Habuit & multa capita lex Iulia de maritandis ordinibus: Nempe *ne, qui Senator eſſet, quiue filius, nepos, proneposue ex filio, vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ſponſam vxoremue, ſciens dolo malo habebat libertinam, aut eam, quæ ipſa, cuiuſq; pater, materue artem ludicram faceret, feciſſetue, neue ſenatoris filia, neptiſue ex filio, proneptiſue ex nepote, filio nato, nata libertino, eiue qui ipſe, cuiuſuepater, materue artem ludicram faceret feciſſetue, ſponſa nuptaue ſciens dolo malo eſſet.* Itẽ *ne quis Senator ex numero corpore quæſtum facientium vxorem duceret. Ceteri autem ingenui prohiberetur ducere lenam, a lenone lenaue manumiſſam & in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram feciſſet.* Eadem lex a morte viri fœminis tribuit anni vacationẽ: A diuortio ſex menſium: Lex autẽ Papia Poppæa a morte viri trieñiũ: a repudio annũ cũ menſib. ſex. Porro ſtatuit, *vt ne quinquaginta annis minor nuberet ſexagenario, aut vir hac ætate minor quinquagenariam duceret vxorem. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores, eorumue*

liberos

liberos vxores libertinas habere liceret. In vniuersum cõcessum ius cõnubii legibus masculis tempore pubertatis, q̃ annis 14. definiuerunt, quibus elapsis moueri in illis generationis vim scribit Macrobius in somnium Scipionis, sed fœminis bien-nio prius. Etenim τὰ θήλεα θᾶττον ἢ τῶν ἀῤῥένων καὶ νεότητα καὶ ἀκμὴν λαμβάνουσι, *vt 7. de Animalibus tradit Aristoteles.* De ritib. nuptiarũ, modoq; cõtrahendi cõnubia copiose scripserũt Andreas Tiraquellus, Carolus Sigonius & Barnabas Brissonius, ex quib. id vnum appono, tribus generib. quæsitas apud Romanos vxores, *Vsu, Farre, Coemtione*, & contra dissolutum matrimonium, *Vsurpatione, Diffarreatione, & Remancipatione*, de quibus nimis longum foret omnia hic prosequi, cum ex aliis illa commodius hauriri queant.

Conscientia, quæ tacitum est animi & infallibile iudiciũ a communi iustitiæ regula productum, q̃ Deus omnib. hominib' insculpsit, & mille testiũ loco habetur, a *con* & *scire* eo modo est dicta, quo Græcis συνείδησις a σὺν & εἰδέναι. Hebræi idcirco vocant עדות הלבב *testimonium cordis.* Atq; hæc valtur est, qui iecur immortale Tityi perpetuo arrodens, pertentabat ac rimabatur interiora viscera; lacerari ac pungi animum scelerum cogitatione significans, renascentibus velut de nouo fibris. Isocrates: μηδὲν αἰσχρὸν, inquit, ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ γε συνειδήσεις. Menander quoque:

συνιστορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Quibus adiicio dignam notatu Philostrati sententiam 7. *de vita Apollonij.* ἣν δ' ἐς φαῦλα ὀλισθήσῃ ἡ τοῦ νοῦ στάσις, οὐκ ἐᾷ τοῦτον ἡ ξύνεσις οὔτε ὄμμα ὀρθὸν εἰς ἀνθρώπων τινὰ ἀφεῖναι, οὔτε τὸ ἀπ' ἐλευθερᾶς γλώττης φθέγμα, ἱερῶν τε ἀπελαύνει καὶ τοῦ εὔχεσθαι.

Consilium a *con* & *salio* deducunt, quod plures rationes simul velut in vnam sententiam saliant, siue conueniant.

Constantinopolis Imperatoris Turcici sedes & vrbs Thraciæ, sita ad Bosporum Thraciũ, a Constantino nomẽ inuenit cum antea diceretur *Byzantium.* Eustathius ẽt ἀνθοῦσαν dictã tradit. Sed & Antonia a Seuero & filio eius Antonio est appellata. Quin Lygon dictam scribit Plinius. Alii πόλιν πόλεων καὶ βασι-

Digitized by Google

in Comitiis eſt dictum, videtur quibuſdam nomen habere, quod Romulus & Tacius in hunc locum coierint ad fœdera ferienda. At Varro 4. *de lingua Latina* datum id nominis affirmat, eo quod Curiatis Comitiis conueniret huc populus. Tradit Marlianus multis annis caruiſſe Comitium tecto atque ideo ſæpe ibi indicta Comitia ob ingruentem tempeſtatem peragi non potuiſſe: Longo autem poſt tempore fuiſſe impoſitum tectum, cum Annibal veniſſet in Italiam, idque poſtea reſtauratum a Cæſare. In eadem fori parte plurimæ fuerunt ſtatuæ, item roſtra, quæ L. Furio Camillo & C. Mænio Coſſ. condita fuerunt ex nauium roſtris, quæ fuerunt Antiatibus ereptæ.

Comœdia, quæ ad Romanos eſt tranſlata a Græcis antiquior Tragœdia, nomen inuenit a verbo κωμάζειν, quod eſt agere laſciue, petulanter ad tibiam tripudiare, aut nocturnis amoribus operam dare. Vnde fortaſſis Ioannes Tzetzes Comœdiam eſſe dicit θαλείας εὕρεμα, id eſt, *inuentum Thaliæ*, quæ vox præter Muſam iuuenum quandam celebritatem lætitiamque ſignificat, in ſua ad Heſiodum ἐξηγήσει. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ κώμου, id eſt, commeſſatione: Nonnulli ἀπὸ τῆς κώμης vico, καὶ τῆς ᾠδῆς cantu, vel ἀπὸ τοῦ κόμμου, luctu. Nondum enim coactis in vrbem Athenienſibus, cum Attica iuuentus circum pagos, & compita quæſtus gratia feſtum carmen cantaret, orta fuit Comœdia. Alii nominatam aiunt ἀπὸ τῶν κωμαδείων viculis, quod humilium domorũ ſeptis concludatur, non publicarum aut regiarum, vt Tragœdia. Rurſus alii inde deducunt, ὅτι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον, *quod iuuentus abſatis operis & largiori cibo refecta, vacui temporis otio abuſa diſcurreret per pagos & laſciuiret in viis.* Scaliger Poet. 1. παρὰ τὴν ᾠδὴν καὶ κώμας deriuat, id eſt, a *cantu & vicis*. Sunt denique alii, qui, quoniam noctu quondam Athenienſes oberrantes per vicos nominatim compellabant ciues, a quibus iniuria erant affecti, ſpargentes in eos conuitia, & tandem carminibus de rebus huiuſmodi factis, inque theatro recitatis, ἀπὸ τοῦ κώματος, id eſt, *ſomno hoc nomen trahunt, quibus minime poſſum aſtipulari.* Et magis adhuc delirãt, qui dictam eam exiſtimant ab infula

ſula Co, in qua Epicharmus inuentor Comediæ exſulauit. Primi horum carminum compoſitores habiti ſunt *Suſarion, Tripodiſcius, & Rhullus.* Sunt tamen alii, qui in Sicilia inuĕtam ferunt, cum quibus etiam Ariſtoteles in Poetica facere videtur. Nam Athenis primus Crates tractare iam incepit. Græcorum Comœdiæ dictæ ſunt Palliatæ a Pallio, quę veſtis Græcorum eſt propria: Romanorum vero, Togatæ ab habitu togæ. Togatarum iterum genera numerantur quatuor. Fuerunt enim, quæ dicebantur *Prætextatæ*, in quibus regum & Magiſtratuum agebantur negotia, quod Magiſtratuū toga purpura prætexeretur. Fuerunt pariter *Tabernariæ* dictæ, ꝙ cū tabernis ſcenæ diſponerentur & in iis inducerentur non Magiſtratus, aut reges, ſed humiles & priuatæ cōditionis homines. *Tertium* genus aſſcribitur Atellanis ab Atella Oſcorū oppido ſit dictis, ꝙ omnium maxime dicaces erant atq; iocoſæ. Nihil enim ꝑter riſum aucupabantur ĕt in ipſa verborū acerbitate. *Quartum* genus erat *Planipedarum*, ꝙ eo nomine ſunt appellatæ ob argumenti humilitatĕ & vilitatem actorū, qui vtebantur in ſcena nō cothurno, aut ſocco, pulpito ue, ſed pede plano: In vniuerſum ſciĕdum Satyræ ſucceſſiſſe Comœdiā nouam, ꝗ νέαν appellauit Platonius inuentionem eius deferĕs Suſarioni, & ſimul diſtinguĕs ab ea, ꝗ nominat ἀρχαίαν, id eſt, priſcam, & a Media, ꝗ vocat μέσην, Noua illa autem argumento magis cōmuni generaliter ad omnes homines fuit accōmodata, minus in ſe complectens amaritudinis, plus vero delectationis, vtilis interim ſentĕtiis, grata ſalibus, & apta metro, cum Archæa inſtar Satyrę magis in dicteriis & ſcommatibus conſiſteret. Partes Comediæ iuxta Donatum ſunt, *Prolegus, Protheſis, Epitaſis, & Cataſtrophe*, Crates quoq; Mallotes & Dionyſius diſtinxerunt in quatuor partes, ſed aliis appellatas nominib. quippe in Prologum *chori melos, Epeiſodion, & Exodum*, Sunt vero quinque eius actus. Neque enim productiores neque contractiores eſſe debent ſcenicæ fabulæ, canente Horatio:

Neue minor quinto, neu ſit productior actu.

Fabula, quæ posci vult & spectata reponi.
Chorus Comicus in orchestram inducebatur, quæ dicta est postea λογεῖον. Hic cũ Histriones alloqueretur, scenã spectabat: cũ vero abiret, conuertebatur ad populum, & dicebatur στροφή, monẽte ita Gyraldo. Atq; huic cõtraria ἀντιστροφή. Totius autẽ Chori transitus siue παράβασις fiebat, cũ transiret a legitima statione in aduersum theatri prospectũ, id quod fiebat, cũ Poeta pronuntiare aliqd vellet sine histrionibus præter rei subiectæ argumentũ, vt idẽ monet. At παρηχήματα erant, si ageret aliqd chorus intus, quod tamen exaudiretur in theatro, velut Ranarũ Chorus apud Aristophanẽ, notãdũq; adeo earũ cantica tibiarũ modis tẽperata fuisse, quęrant aut pares, aut impares, dextræ aut sinistræ. Dextræ grauitate sua seriẽ & dictionẽ Comœdiæ pronũtiabant: Sinistræ & Serranæ acuminis leuitate iocũ in Comœdia ostẽdebãt. Atq; hæc ita q̃ breuissime cõtrahere, inq; locum pręsentem coniicere placuit.

Compago vel Compages a compingendo.

Compedes, teste Nonio, ab impediendo sunt dicti. Itaque *pedica,* cui pedes innecti solent: *Manica,* cui manus.

Compita dicta loca, quæ simul petuntur, vel vbi viæ cõpetunt, qualia sunt triuia, quadriuia, biuia. Vnde Ouid. *Seruet vt in ternas compita secta vias.* Celebrantur in his Cõpitalia singulis annis in Lariũ honorẽ a Seruio, qui *Laris* alicuius familiaris credebatur filius, instituta. Etenim rustici finitis sub id tẽpus sationibus & suspensis aratris magna cum relaxatione animorũ tum genio indulgebant. Dionysius tradit iussu regis et templa in cõpitis ædificata, vbi a seruis peragebantur anniuersaria sacra, tanquã Diis gratum esset seruile ministerium. Illi subscribit Plinius, cũ ritum publice colendi Lares in cõpitis traditum scribit a Seruio Tullio. Præstitibus Laribus, quos Prędides vocat Plutarchus *in quæstionibus*, Cal. Maii erectam fuisse aram, apparet ex Ouidio, qui dictos hoc nomine addit, *quod præstent oculis omnia tuta suis*, Fastorum 5. Sed de his postea suis locis exactius. Id tamen haud omittendum 2. Calen. Ianuarii dedicatas illis fuisse ferias, & Antiochiæ bello votam ædem ab Æmilio Regillo in Campo Martio. Com-

tio. Compitaliorum ludorum meminit etiam Suetonius in Augusto.

Comtus a coma Isidoro.

Computus vox minus Latina, recepta tamen a Iulio Firmico & iunioribus quibusdã arcessit nomen a cõputando. Grçcis est ψηφισμὸς τῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν, Iudæis סוד העבור id est, mysterium embolismi. Quod enim nos computum, id nominant Hebrçi *embolismum*, nempe totum a parte. At annum embolimæum vocant מעברת ἐγκύμονα, id est, *prægnantem*, quasi annus intercalaris mẽsem in sese habeat, vt mulier pgnans fœtum in vtero. Et quanq̃ magna vis est, τοῦ ἐμβολίζειν apud Græcos, cum ẽt surculum in truncũ arboris fissum immittere significet, pter intercalandi in hac materia significationem, tamen emphasis vocis עבור & elegantia est maior vllius alterius idiomatis voce. Vide Clarissimum Scaligerum *de emendat. tempor. lib. 7.* Continet autem computus temporum illustriorum spatia atque discrimina, quæ ex cœlestium luminum motibus accurate cognitis, & supputatis elicit: Vt ab ipsa astrologia diuelli non debeat. Talem Iulius Sosigenem habuit, Solon Thaletem. Vulgarem computum complectitur Ephemeridis nomine Venerabilis Beda, quæ ἀπὸ τῶν ἡμέρων, quos notat anni totius cursu, nomen inuenit. Diarium non male appellaueris.

Conchæ & Cochleæ iuxta Isidorum vocatæ, quod luna deficiẽte cauentur, id est, euacuentur. Omnium enim, quæ concluduntur mari animalium concharumq; membra incremento Lunæ turgescũt, sicut euacuantur defectu. Alii *conchas* & *cõchylia* deflectũt παρὰ τὸ χαίνειν, id est, *hiando*. Probabile id etymon. Constant enim a testis duabus, q̃ facile diuelluntur.

Concilium, auctore Festo, *lib. 3.* dicitur *a populi consensu*, vel potius *a concalando*, id est, *vocando*. Ex more autẽ populi Rom. qui eo tẽpore, quo agebantur caussæ, cõueniebat in vnum, & cõmuni intentione tractabat, trahit Gratianus hoc nomen *cap. 1. Distinct. XV.* A. Gellius recitat *lib. 15. c. 27.* ex Lælio Felice hanc inter Comitia & Conciliũ differentiam, vt *Comitia* dicta fuerint, cũ vniuersus popul' cõueniret in vnũ: *Concilium*

cum pars populi congregaretur. Quę tamen differentia non anxie ab aliis auctorib. obseruatur. Sunt porro Cōcilia duorum generum. Nam alia sunt *Politica*, alia *Ecclesiastica*: Politica, quæ coguntur nomine rerum pertinentiū ad externum Reipub. statum, vt quando ferendæ sunt leges, eligendi magistratus, bellum gerendum, aut communis aliqua depellenda calamitas: Ecclesiastica, quæ ab hominibus religiosis ac piis, consultantib. de rebus Ecclesię coguntur. Horum quædam particularia, nempe *αἱ κατὰ τόπους σύνοδοι*, quædam prouincialia aut Nationalia, *σύνοδοι καὶ ἐπαρχίας*, quædem Vniuersalia, scilicet ex toto terrarum orbe non ex vna aliqua gēte publica auctoritate & grauissimas ob caussas congregata.

Concio a cogendo dicta Varroni *5. de ling. Lat.* cuius verba subiicere omnia, pretium operæ erit, *Cogitare*, inquit, *a cogendo est dictum.* Mēs enim plura in vnum cogit, vnde *deligere* possit. Sic e lacte coactus caseus est nominatus: Sic ex hominibus *concio* dicta: Sic *coactio*, sic *compitum* nominatum.

Condictio, in personam actio a condicendo, id est, denuntiando dicta, *ut Gelenius.* Quia olim denuntiatio adhibebatur in ea actione mouenda, hodie nequaquā. Ideo Festus: *Condictio est in diem tertium eius rei, quæ agitur, denuntiatio*, teste Macrobio *Satur. 1. cap. 16.* petebatur ea actione a persona nō corpus aliquod, sed certa præstatio, q̃ ex obligatione debebat. Fuit vero duplex: Vna aduersus eum, qui erat obligatus ex contractu, *Mutui, Commodati, Depositi, Pignoris, Emti, Locati, Societatis, Fiduciæ, Stipulatus, Negotij gesti, Præscriptis verbis*: Altera aduersus eum, qui obligatus erat ex maleficiis.

Congiarium, munus imperatorium, siue imperatoria donatio, *ut Seneca scribit de beneficiis 4.* Gręce *λαμπρὰ ἐπίδοσις*, nomen traxit a congii mensura, qui constat sextariis sex, sicut Volusius indicauit scribens hoc modo: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta: Nam octies sex efficiūt octo & quadraginta.* Et Fannius,

A quo sextari nomen fecere priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus

Idem ostendunt & verba Catonis *cap. 57.* vbi statuit, quantum

tum vini sit familiaris bibendum. Vult enim mense quinto, sexto, septimo, octauo, sextariũ vnum in singulos dies bibendum. Inde seipsum declarans addit: *Immense congios quinque.* Cum n. menses dies vt plurimum habeant triginta, & singulis diebus sextarius sumatur, euadunt sextarii triginta, q congios efficiũt quinq; *sicut notatum ab Agricola.* Ab hoc inquã nomine postea pecunia quæ dari solet beneficii gratia, *congiarium* est appellata. Solebant quippe Imperatores præter stipendia donare milites pecunia & aliis muneribus obstrenue nauatam operam. Quapropter legimus Tiberium post biennium regressum ad vrbẽ, triũphum, quẽ distulerat mæsta ciuitate clade Verriana egisse, & prandiũ inde populo mille mẽsis, cõgiariũ, tricenos numos distribuisse. Dedit & Augustus sæpenumero populo congiaria, at diuersæ vt plurimum summæ, modo scilicet quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosq; numos. Dedit & congiariũ C. Caligula bis, sæpius Claudius Cæsar, ter etiã Domitianus. Suetonius in Cæsare Dictatore. *Omnibus circa se, atq; etiam magna parte Senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, vel inuitatos vel commeantes ad se vberrimo congiario prosequebatur.* Sunt qui distinguunt hoc modo donatiuum a congiario, vt donatiuũ sit, q militib. datur: Congiarium, quod amicis & populo, sed dictum interim volunt congiarium a congio, imo ipsam mensuram congiarium vocari, quod primo congii olei vel vini darentur, inde res aliæ dari sint cœptæ, manente eadem apppellatione. Vnde & *cadi congiarij* apud Plin. *lib. 14. cap.* eiusdem numeri capite.

Congius. Congiarium vid.

Coniugata, quæ sub vnum velut iugum cadũt, *vt iustitia, iustus, iuste.* Græci vocant σύζυγα καὶ σύστοιχα. Argumenta ex hoc loco sunt huiusmodi: *Si compascuus est ager, ius est compascere. Christus præsentia sua ornauit coniuges, ergo approbauit coniugium.* In his seruanda Aristotelis regula ex Topicis: δῆλον ὅτι ἐπὶ ἑνὸς ὁποιουοῦν δειχθέντος τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν καὶ τὰ λοιπὰ δέδεικται πάντα. Non valet autem eorum consequentia, cũ antecedẽs de actione loquitur, cõsequens de habitu, cum

alia res ſit actio, alia res habitus. Nam actio euaneſcit, at durabilis eſt habitus: Vt, *Cãbyſes iuſte fecit puniens iniuſtũ iudicẽ, ergo Cambyſes eſt iuſtus.* Neganda conſequentia: Nam antecedens loquitur de actione, conſequens de habitu. Sed hæc exactius, cum tractabuntur Dialecticæ præcepta.

Coniugium deducunt plurimi a iugo cõmuni, quo maritus iũgitur vxori. Iſidorus ita: *Coniugium dictum, quod ſint coniuncti.* Sic & cõiuges a cõmuni iugo deducũtur, ſumta a bobus ſubditis eidẽ iugo metaphora. Vt appellatione hac lata ẽt illi cõprehendantur, qui non ꝓcreandorũ liberorũ, ſed cõtinentiæ cauſſa cõueniunt, *cap. vlt. 32. Cauſſ. q.* 2. Romani dixerunt quoq; cõnubiũ a nubẽdo formatũ, idq; aiunt cõtractũ, vbi æquales coeunt in nuptias, vtpote ciues Romani, pari vtiq; dignitate. Vtq; de legib. cõnubiorũ nõnihil addã, ſciẽdũ ingenuis libertinã vxorẽ ducere non licuiſſe, nec libertinis ingenuã, niſi lege Papia Poppæa, q̃ hoc primũ cõceſſit. Fuit & inter Patricios & Plebeios diſcrimẽ, ne videlicet Patriciis cũ plebeiis Romæ cõnubiũ eſſet, apparet ex *lege XII. Tab.* quæ recitatur a Dionyſio *lib. 2.* tum ex oratione C. Canuleii Trib. plebis, apud Liuiũ *libr. 4.* Habuit & multa capita lex Iulia de maritandis ordinibus: Nempe *ne, qui Senator eſſet, quiue filius, nepos, pronepoſue ex filio, vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ſponſam vxoremue, ſciens dolo malo haberet libertinam, aut eam, quæ ipſa, cuiuſq; pater, materue artem ludicram faceret, feciſſetue, neue ſenatoris filia, neptiſue ex filio, proneptiſue ex nepote, filio nato, nata libertino, eiue qui ipſe, cuiuſue pater, materue artem ludicram faceret feciſſetue, ſponſa nuptaue ſciens dolo malo eſſet.* Itẽ *ne quis Senator ex numero corpore quæſtum facientium vxorem duceret. Ceteri autem ingenui prohiberetur ducere lenam, a lenone lenaue manumiſſam & in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram feciſſet.* Eadem lex a morte viri fœminis tribuit anni vacationẽ: A diuortio ſex menſium: Lex autẽ Papia Poppæa a morte viri trieñiũ: a repudio annũ cũ menſib. ſex. Porro ſtatuit, *vt ne quinquaginta annis minor nuberet ſexagenario, aut vir hac ætate minor quinquagenariam duceret vxorem. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores, eorumue*

liberos

liberos vxores libertinas habere liceret. In vniuerſum côceſſum ius cônubii legibus maſculis tempore pubertatis,q̃ annis 14. definiuerunt,quibus elapſis moueri in illis generationis vim ſcribit Macrobius in ſomnium Scipionis,ſed fœminis bien-nio prius. Etenim τὰ θήλεα θᾶττον ἥβην ἀρρένων καὶ νεότητα καὶ ἀκμὴν λαμβάνουσι, *vt 7. de Animalibus tradit Ariſtoteles.* De ritib. nuptiarũ, modoq; cõtrahendi cônubia copioſe ſcripſerũt Andreas Tiraquellus, Carolus Sigonius & Barnabas Briſſonius, ex quib.id vnum appono,tribus generib.quæſitas apud Romanos vxores, *Vſu, Farre, Coemtione*, & contra diſſolutum matrimonium, *Vſurpatione, Diffarreatione, & Remancipatione*, de quibus nimis longum foret omnia hic proſequi,cùm ex aliis illa commodius hauriri queant.

Conſcientia, quæ tacitum eſt animi & infallibile iudiciũ a communi iuſtitiæ regula productum,q̃ Deus omnib. hominib' inſculpſit,& mille teſtiũ loco habetur, a *con* & *ſcire* eo modo eſt dicta, quo Græcis συνείδησις a σὺν & εἰδέναι. Hebræi idcirco vocant עֵדוּת הלבב *teſtimonium cordis.* Atq; hæc vultur eſt, qui iecur immortale Tityi perpetuo arrodens, pertentabat ac rimabatur interiora viſcera; lacerari ac pungi animum ſcelerum cogitatione ſignificans, renaſcentibus velut de nouo fibris. Iſocrates: μηδὲν αἰσχρὸν, inquit, ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ γε συνειδήσεις. Menander quoque:

συνιστορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Quibus adiicio dignam notatu Philoſtrati ſententiam 7. *de vita Apollonij.* ἣν δὲ ἐς φαῦλα ὀλισθήσῃ ἡ τοῦ νοῦ στάσις, οὐκ ἐᾷ τοῦτον ἡ ξύνεσις οὔτε ὄμμα ὀρθὸν εἰς ἀνθρώπων τινὰ ἀφεῖναι, οὔτε τὸ ἀπ' ἐλευθερίας γλώττης φθέγμα, ἱερῶν τε ἀπελαύνει καὶ τοῦ εὔχεσθαι.

Conſilium a *con* & *ſalio* deducunt, quod plures rationes ſimul velut in vnam ſententiam ſaliant, ſiue conueniant.

Conſtantinopolis Imperatoris Turcici ſedes & vrbs Thracię, ſita ad Boſporum Thraciũ, a Conſtantino nomẽ inuenit cum antea diceretur *Byzantium.* Euſtathius ẽt ἀνθοῦσαν dictã tradit. Sed & Antonia a Seuero & filio eius Antonio eſt appellata. Quin Lygon dictam ſcribit Plinius. Alii πόλιν πόλεων καὶ βασι-

λέων ἐςίαν vocant. Synesius passim *νέαν ῥώμην*, *nouam Romam*. Hodie dicitur *Stambolo*. In ambitu complectitur tria miliaria Germanica cum dimidio, quo recte κόσμος κόσμου a quibusdam nominetur. Fuit illa ciuitas olim libera donec Alcibiadis ope tributaria esset facta Atheniensibus. A Iustiniani tempore sustinuit impetum *Saracenorum*, *Hungarorum*, *Bulgarorum*. Inde Francorum Imperio subdita Balduini opera. Sed recuperata tandem a Græcis, quibus ademit Mahometh eius nominis secundus Anno 1453. 29. Maii. sub Constantino Palæologo. Cum Basiliscus ibi rerum potiretur, absumta est incendio instructissima bibliotheca quippe in qua reposita erant centum & viginti librorum millia. *teste Zonara*, qui etiam refert exstitisse ibi δράκοντος ἔντερον, draconis intestinum longitudine pedum centum & viginti, cui aureis literis totū Homeri poema erat inscriptum. Oriundus fuit ex ea ciuitate Themistius Aristotelis interpres, Prætoris ibi munere functus. cui addendus *Gemistus Pletho*, item, *Maximus Planudes* Monachus, qui præter disticha Catonis & Metamorphoseon libros Græce redditos, etiam Epigrammata veterū Poetarum Græcorum in libros septem distinxit. Episcopus eius fuit Chrysostomus χρυσόστομος, cuius adhuc exstant opera, vir apprime doctus & pius summæq; auctoritatis & Comœdiarum Aristophanis assiduus lector, vt ita maiorem sibi cōpararet eloquentiam. Celebre eius dictum: τῶν πάντων κακῶν αἴτιον, τὸ μὴ ἀναγινώσκειν βιβλία ψυχῆς φάρμακα.

Consualia, quæ XII. Cal. Septemb. celebrari solebant, dicta a Conso consilii Deo, quod publicæ feriæ ei Deo tum fierent & in circo ad aram eius a sacerdotibus ludi illi, quibus Virgines Sabinæ sunt raptæ. Affirmat & Festus dictas has ferias a Cūso consilii Deo, de quo Dionys. lib. 2. hęc habet: *Primum Deo arcanarum consultationum duci, si dolus sibi ex sententia eueniret, sacrificium quotannis & ferias agendas vouit. Postea vero Senatui rem aperiens, vbi ipsi consilium istud etiam placuit, diem festum & ludos indicit Neptuno, dimissis circa finitimas vrbes, qui inuitarent ad conuentum & certamina, quæ tunc instarent cum virorum, tum equorum varia.* Et paulo post: *Ceterum festum,*

sum, quod consecrauit tum Romulus, etiam nostra ætate Romani agitant Consualium nomine, in quo ara subterranea prope circum maximum sita: Ressossa terra sacrificiis honoratur & libaminibus, & equorum ac quadrigarum committuntur certamina. Deus enim, in cuius honorem ista fiunt, Consus a Romanis vocatur quem quidam nostra lingua interpretantur Neptunum. De hac ipsa ara & Consualium origine, vide Plutarchum *in Romulo*, vbi nonnulli comissum putant errorem, cum legitur *raptas virgines Sabinas XV. Cal. Septemb. quo de Consualia:* Cum Kalendarium x i i. Cal. Septemb. Festum illum diem ascribat. Erat itaque *Consi ara* (vt cõtraham in pauca) abdita in Circo Maximo terra aggesta, vt arcanum consilium esse debere significarent. Cumq; celebrarentur ludi, fas erat omnibus accedere ad aram. In circo maximo solitos eos agitari mulis, notauit Festus. Caussam assignat, quod id genus quadrupedum primo currui adiunctum putetur.

Consuetudo. Nominis huius etymon nonnulli deriuant a *consuendo*, sed perperam, cum reuera a *consuesco* descendat. Nam & Plautus pro consuetudine *consuetionem* dixit.

Consul, qui Græcis est ὕπατος, ἢ προβουλος, a consulendo Reipub. nomen trahit. Vnde Opimium vere consulem fuisse probat Carbo, cum armis contra seditiosos sumtis saluti patriæ consuluisset, apud Ciceronem de Oratore libro. Vbi tamen necessario notandum, non tantum nominatum Cõsulem, quod *consulat*, id est, *prospiciat* cõmuni Reipub. bono, sed etiam quod Senatum populumque Romanum de rebus publicis consulere & rogare consueuerit, cõsultationemque exercuerit. Siquidem prius exigitur homo, qui consilio sit præditus & possit consulere, quam fiat actus cõsulendi. Nominis huius occasione haud omittendum post reges exactos constitutos fuisse Cõsules, penes quos summum vt esset ius, lege rogatum fuit. Ne tamen regiam potestatem sibi asscriberent, cautum est lege, vt ab eis prouocare liceret, neue possent in caput ciuis iniussu populi animaduertere. Tantum concessum, vt coercerent inque carcerem compingerent *l. 2. ff. de Orig. iur.* Sunt autẽ Consules cõstituti duo cũ imperio

annali. Nec quemquam ad eum honorem fubuectum legimus, nifi prius per quæfturam, ædilitatem & præturam aditum fibi paraffet. Gradatim enim ad fummas dignitates prouehebantur. Inter Confulatum, præturamque intercedebat ad minimum biennii fpatium, eratque illi capiendo definitus annus 43. Raro autem conftat bis terue collatum fuiffe Confulatum in vnum. Nam feptics Confulatum geffiffe, proprium fuit Marii vnius. Abfentem eum creari non licebat, nec fas erat anno fequente fieri, qui præcedente fuerat. Centuriatis Comitiis ambo creari folebant. Defignati cum effent, Cal. Ianuarii Confulatum inibant, afcendentes Capitolium & frequenti interim populo ftipati. Statim enim inibant Magiftratum, nifi creati effent in interregno, aut in demortui locum. Ex Ciceronis *oratione 2. in Verrem* apparet recens creatos Confules a magna populi & propinquorum multitudine domum deductos. Qui vero minor erat natu, huic comitiorum habendorum munus dari confueuit. Sine Confulis etiam, Prætoris, tribuni, vel alterius Magiftratus auctoritate conuenire poqulo vel plebi aut clandeftinos cætus habere non licebat. Et primum quidem hæc dignitas tantum in Patricios conferebatur poftea tamen Ann. ab V. C. 387. Plebeiis communicata & tandem plane ad eos tranflata anno 581. Mandabantur & illis bella, quæ cum effent indicturi, procedebant cinctu Gabino, toga nempe ita in tergum reiecta, vt vna eius lacinia a tergo reuocata hominem cingat. In Senatu fententias rogabant, inque iis rogandis toto poft anno eum ordinem obferuabant, quem ante tenuerant *Ianuarij Calendis*. Infignia eorum fuerunt, fella curulis regia, & eburnea, in qua ius dicebatur, Trabea feu purpurea prætexta, cum duodecim Lictoribus, qui fafces præferebant. Si quis de poteftate eorum paucis plurima velit, Polybium legat *libro 6.* vbi inter alia fcribit omnes Magiftratus illis fuiffe fubiectos, exceptis Tribunis Plebis, legationes in Senatum duxiffe, fuiffe commiffum totum edictorum fiue Senatufcōfultorū negotium, bellicum apparatū ad eos pertinuiffe, & proinde cōfcripfiffe

exercitus,

exercitus, constituisse millenarios duces, ex ærario publico sumtus fecisse. Hæc tamen eorum potestas plurimum restricta, quod fuerit alligata ad auctoritatem Senatus, & lege Valeria a Consulibus ad plebem prouocare licuerit. Cum iam gessisset Consulatum, dicebantur viri Consulares insigni argumento honoris ac dignitatis, atque ex illis sunt electi Dictatores, equitum Magistri, & Cēsores. De Honorariis Consulibus anno 718. primum creatis vide Dionem *lib.43.* Tantum illud præsenti loco, haud fuisse illos ordinarios, hoc est, tales (*explicante Turnebo Aduersariorum lib.5.c.10.*) a quorum nomine anni supputatio ordinaretur, quod est præter alia magistratus illius singulare auctoramentum.

Consus. Consualia vide.

Contagium altera pestis caussa, a contactu nomen inuenit. Requiritur in eo primum, vt mutuo cohæreant corpora, inde vehiculum, quo vis putris ab vno corpore transuehatur in aliud, deniq; similitudo quædam: Quomodo *poma a pomis, vua ab vuis* in se recipiunt putredinem iuxta Nasonis illud: *Vuaque contacta liuorem ducit ab vua.* Subscribit nobis his verbis Isidorus: *Contagium a contingendo: Quia quem contigerit, hunc polluit.*

Conticinium prima pars noctis, qua omnia quiescendi gratia conticescunt. Tempus illud extendebatur ad mediam noctem. Sic *conticinium* est dictum, quo conticescunt Galli, pars illa scilicet diei, quæ diluculum præcedit. Sed de partibus diei plura suo loco.

Contumelia, Græcis ὕβρις, Senecæ a *contemnendo* est dicta, quod nemo aliquem, nisi quem contemnit, tali iniuria afficiat.

Contus instrumentum nauticum, & vox plane Græca. Vsus enim ea Homerus Odyss. 1. sub finem. Vbi Eustathius duplicem eum facit: Nauticum vnum, & bellicum alterum. Priorem definit ὅπλον, τὸ τοῖς ναύταις χρηστὸν *instrumentum nautis accommodatum.* Inde deflectit παρὰ τὸ κεντεῖν, id est, a stimulando.

Conuitium. Nominis huius origo secundum Nonium Marcellum a *vitiis* est, a cuius partibus stat Valla. Alii trahunt a

vito. Et vt cuiq; ſuũ placet, ita quilibet carpit & eliminat eorum ſententiam, quia voce deflectũt, quos tamen tueri conatur poſt Labeonẽ, Feſtum & Alciatum, Forcatulus *in ſua Necyomantia*, eo quod ſyllabæ quantitas ſatis euincat non deriuari a vitio, cuius prima eſt breuis, nec a *conuiuo*, quę vox eſt Barbara ſed potius a voce, expenſa vtrimq; ſyllabæ ratione. Feſti verba ſunt hæc: *Conuicium a viris, in quibus prius habitatum eſt, videtur dictum: Vel immutata litera quaſi conuocium.* Feſtiſſe conuicium dicitur non tantum is, qui vociferatus eſt, verũ is quoque, qui alios ad vociferationem concitauit, vel qui ſubmiſit, vt vociferetur. Non tamen omne maledictum cõuitium eſt, ſed id ſolum, quod cum vociferatione eſt dictum. Itaq; Theophilus: *Conuitium* δ᾽ ἐστι, ἡνίκα τις ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως ὕβριν ἐπαγάγῃ μοι, ὥστε καὶ ὄχλον ἐντεῦθεν συναχθῆναι. Quin verbis quoq; fieri docet Iuriſconſultus *l.1.§.iniuriam.ff.de iniuriis.*

Conuiuium. Etymon nominis huius elegãter expreſſit Cicero libro *de Senectute* his verbis: *Bene maiores noſtri accubationem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuiũ nominarunt, melius quã Græci, qui hoc idem tum compotationem* (συμπόσιον) *tum concœnationem* (σύνδειπνον) *vocant.* Idẽ ad Pœtum: *Sapientius noſtri, quam Græci: Illi* συμπόσια *&* σύνδειπνα, *id eſt, compotationes & cõcœnationes, nos conuiuia, q tum maxime ſimul viuitur.* De eadẽ voce ſic Iſidorus: *Conuiuium apud Græcos a cõpotatione* συμπόσιον, *apud nos vero a conuictu rectius appellatur: Vel quia vitæ coniunctionem habet. Item conuiuium dicitur a multitudine conueſcentium, nam priuatæ menſæ victus* (ſic enim legendum arbitror) *conuiuium non eſt, vel* (vt quidam habent) *priuata menſa eſt victus.* Græca vocabula præter ea duo, quæ antea ſunt dicta, ſunt varia, nempe ἑστίαμα, δοχὴ, συσσίτιον, συνουσία, δαὶς, εὐωχία, εἰλαπίνη, θαλία, θοίνη, θίασος, ἔρανος, συναγώγιον, ἀγάπη, ἡδυπότειον, κώθων, κλητώρειον, κυλικεῖον. Sunt & diuerſa Hebræis nomina, vtpote מסב *diſcubitus*, לחם *panis* Danielis 5. יין *vinum* iuxta Rabinum *Doſam*, מרזח *epulum* vel *coctio*, qualis fiebat in mortuorum exſequiis, סעודה *refectio*, ארחה *prandium*, ברה 2.Reg.6. præcipue

tipue משתה a שתה *bibit* vel *potauit*. Syriace משתיא & שרותא. Ipsi autem conuiuæ dicuntur Hebræis מסבים a סבב, quod est *accumbere ad comedendum*, Græcis κλητοὶ, σύγκλιται, σύγκλητοι, συγκεκλημένοι, ἐπίκλητοι, παρακλῖται, σύγκλινοι, ἀνακείμενοι, συμποσιασταὶ, σύνδειπνοι, ὁμοδόρπιοι, ὁμοδίαιτοι, δαιταλεῖς, σύνθοινοι, θιασῶται, εὐωχηταὶ, εἰλαπιναστὰι, ὁμοτράπεζοι, συμπόται. Finis conuiuii est non comessatio, aut compotatio, sed dulcis vitæ communio. Quoadmodum scite a conuiuendo conuiuium dixerint Latini.

Coquina secundum nonnullos dicta, quasi *colina*, quod ignē ibi colerent, quibus Seruius astipulatur.

Cor, quod primum generatur in homine origine sua respicere videtur Græcorum καρδίαν vel κῆρ. A corde est *corculum*, quo nomine veteres solertem & acutum hominē significabant. Appellatus ergo hoc nomine fuit prudens ille Nasica bis consul, & egregie cordatus homo catus Ælius Sextus. Quin Ennius Poeta bonus, quem adorandum instar sacrorū vetustate lucorum profitetur Quintilianus, tria corda habere est dictus, iamq; amentes excordes dicimus. Quid, quod animæ rationalis sedem in corde collocauerint Philosophi nonnulli, atque ideo eiusdem animæ rationalis partem cor appellari solere, ab Adamantio sit scriptū? Nam quod literæ meliores toties cor Dei nominant, quid aliud etiam innuit, quā illud diuinæ sapientię mysteriū, quod est a patre. Vt cum Dauid inquit: *Eructauit cor meum verbum bonum*. Itidē hinc est, q̄ consilium & rerum agendarum radicem in corde posuerit Spurinna aruspex facturus auspiciū. Cum enim defecisset cor in extis bouis opimi, consternatus aiebat, *vereri se, ne consilium & vita Cæsari deficeret*. Testatur & Dominus *in corde residere q̄ inquinet hominem: Hinc prauas & bonas cogitationes oriri*. Homerus & alii Poetæ tam Græci, quam Latini fontem quoq; voluntatis statuunt. Sed de eo satis Plato in Theæteto ꝓbare nititur, *habere se cor ad modum ceræ, cui facile imprimatur aliquid, & proinde Homerum eo respicientem appellasse κέαρ*. Vt rem notatu dignam apponere hoc placuit. Nec omittendum credi a plerisque, *referente alibi*

Plutarcho, cor puerculi nuper nati ponderare drachmas duas. Duas autem drachmas singulis annis ad quinquagesimum vsque accedere, atque hinc totidem detrahi adusque centesimum voluerunt Ægyptii. Physici tradunt timida animalia esse, quibus magnũ est cor, cuiusmodi sunt lepus & ceruus, at esse audacia, quibus idem paruæ est molis & quantitatis, calescẽte citius in eo sanguine animali calore, qualis est Leo. Aristoteles nominat cor *primum viuens & vltimum moriens*, male tamen ἀρχὴν ἁπάσης κινήσεως καὶ αἰσθήσεως. Substantia eius constat ex carne spissa, solida, & plena fibrarum. Aristoteles consistere dixit ἐξ αἱματικῆς ὕλης, id est, sanguinis materia. Itaque omnibus animalibus cor est, quibuscunque est sanguis, vt obseruarunt Philosophi, id quod etiam de iecinore est proditum. Est idem vitæ fons, & scaturigo. Quo Pythagoras minime negligendam cuique vitæ suæ curam erudite monuerit, cum imperaret μὴ ἐσθίειν τὴν καρδίαν. Sinus eius siue ventriculi (γαστέρες Hippocrati) sunt duo, in quorum altero generatur spiritus vitalis diutius in eo hærens. Quippe cum illud moueri & pulsare videamus frequenter, præciso antea capite, in animalibus. Oritur ex eo Aorta arteriarum omnium maxima propago & origo, cuius pars vna iugulum petit, altera deorsum intorquetur ad spinam, estque spirituũ vagina. Sed & inde prodit arteria venosæ. Arteriæ quidem, eo quod spiritũ alio perferat: Venosa, quod simplici vestita sit tunica: Alias vt promptius sanguinẽ, fumidum exudet: Alias vt sua duritie motum pulmonis non impediret.

Corallum vel *Coralium*, Græce κοράλλιον, κωράλιον, κουράλιον, κόραλλος, cum tactu lapidescat, vt multi scribunt, quasi χειράλιον est vocitatum ἀπὸ τῆς χειρὸς manu, vt quidam volũt, Ouidius:

Sic & Coralium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit: Mollis fuit herba sub vndis.

Plinium de eo vide *lib. 32. cap. 2.* vnde Matthiolus *2. in Dioscoridem* lapsum eius notauit, cũ corallo baccas adscribit, quas nullas habet. Etenim ex trunco eius torno simul & lima formantur: Mox Smyridis lapidis puluere & terra quadã, qua a Tripoli Aphricæ aduehitur, expoliuntur & lucidum læuorem

rem contrahunt, cum iis diutius fricantur. Sunt qui λυγκούριον appellant: Alii λυγγίτην, eiusq; tantum apud Indos pretium, quantum apud nos margaritarum Indicarum.

Corbita dicta est *oneraria nauis*, quod in eius malo solitus fuerit suspendi corbis: Sicut illæ naues, quæ paratæ erant ad bellum, galeam pro insigni habebant, pacificatoriæ caduceum.

Corbona, cuius mentio fit *Matth. 27. Luc. 21.* templi ærarium seu gazophylacium ex Syrorum vel Chaldæorum fontibus nominis originem traxit, apud quos קרבן proprie significat τὸ δῶρον. Fit & eius mentio *4. Reg. 12. & 2. Paralip. 23.* Euerso deinde templo simul fuit euersum Gazophylacium, atque iterum restitutum post restaurationem templi. Verum id non arca tantum fuit, in quam demitteretur pecunia, sed locus amplus, in quo etim Leuitarum primitiæ cum decimis erāt repositæ, *Nehemiæ 10.* Legimus quoq; gazophylacio custodem præpositum, quē Esaias nominat *cap. 22.* ταμίον τοῦ ἱεροῦ, id est, *quæstorem templi*, Iosephus *lib. 18.* gazophylacem.

Corcyra maris Ionii insula Ptolemæo, quæ Homero dicitur Σχερία, Apollonio κεραυνίη, κέρκυρα Dionysio, aliis φαιακία, fertur a virgine *Corcyra*, quam fabulantur rapuisse Neptunum, sic appellata. Insula hæc circumflua Adriatico mari contra Epirum iacet, multū Homerica Odyssæa illustrata & Vlyssis hospitio decantata. Patet in longum 97. M. Passuum. Incolæ eius Corcyrenses multum olim polluerunt opibus, quæ tamen a Tyrannis sunt euersæ, donec a Romanis in libertatem insula est vindicata, attestante idipsum Strabone his verbis: Κέρκυρα τὸ παλαιὸν εὐτυχὴς ἦν, καὶ δύναμιν ναυτικὴν πλείστην εἶχεν· ἀλλὰ ὑπὸ πολέμων τινῶν καὶ τυράννων ἐφθάρη, καὶ ὕστερον ὑπὸ ῥωμαίων ἐλευθερωθεῖσα οὐκ ἐπῃνέθη, ἀλλ' ἐπὶ λοιδορίᾳ παροιμίαν ἔλαβε: ἐλεύθερα Κέρκυρα, χέζ' ὅπου θέλεις. Oriundi autem fuerunt Corcyrenses a Corinthiis, qui duce Chersicrate insulam illam occuparunt eo tempore, quo & ipse Archias Corintho profectus Syracusas coloniam deduxit. At Corcyrensium colonia Dyrrhacium. Itaque Strabo: Δυρράχιον Κορκυραίων κτίσμα.

Cordus nominatus dicitur Mutius Scæuola a difficili & tardo

partu, vt apud Suetoniũ *Cordus Crementius*, quod difficulter esset editus a matre, item *Iulius cordus* Historicus ille, quem Iulius Capitolinus se imitaturum profitetur in Gordianorum vita, & nostra fere ætate *Valerius Cordus* Medicus insignis. Sic corda frumenta, quæ sero maturescunt, & fœnum cordum apud Festum.

Corinthus vrbs Achaiæ ad Isthmũ Peloponnesiacum, quondã dicta ἐπώπη, ἔφυρα καὶ ἡλιόπολις, arcemq; habens edito loco sitam nomine Acrocorinthũ, quamq; Cicero pro Pompeio Græciæ lumẽ appellat, a Corintho Orestis filio dicitur obtinuisse nomẽ, vtpote qui hanc a flamis vindicauit. In hac vrbe fuit olim templũ Veneris πανδήμου, *vt præter Athenæum testatur Strabo lib. 8.* Ibidem versata fuit sumtuosissimæ Veneris scortũ Lais, Corinthiaca cognominata, cũ Sicula esset. Venerat enim eam captiuã Nicias ex Hycaris Siciliæ in Græciã, quã postea diuendidit Corinthi. Post mortem extra vrbẽ ad lucum Cranion virentẽ cupresso monumẽtũ habuit insculpta ei leæna, quæ prioribus pedibus arietẽ complectebatur, *auctore in Corinthiacis Pausania.* Sed hanc vrbem L. Mumius Imperator solo æquauit florentẽ antea & præpotentẽ pecunia, sicut de ea scribit Thucydides *lib. 1.* eo quod Romanorum legatos prætereuntes magnifica tecta ausi fuissent sordibus cõmaculare. Græcum Epigramma de re ista latere non debet lectorem. Est autem eiuscemodi:

Τὰν μεγάλαν ἀκροκόρινθον ἀχαϊκόν, ἑλλάδος ἄστρον
καὶ διπλῆν ἰσθμοῦ σύντροφον ἠϊόνα,
λεύκιος ἐστυφέλιξα, δορυτλοίητα δὲ νεκρῶν
ὀστέα σωρευθεὶς εἷς ἐπέχει σκόπελος:
τοὺς δ' ἐδόμον πριάμοιο πυρὶ πρήσαντας ἀχαιοὺς
ἀκλαύστους κτερέων νόσφισαν αἰνεάδαι.

Ouidius preter Horatium Bimarem vocat Fastorum 4. sicut Græci διθάλασσον, quæ vox exstat *cap. 37. Actuum Apostolicorum*, quod inter duo maria esset sita, aut ea contueretur, *vt scribit Mela.* Hinc Statius *lib. 7.*

Qua summas caput Acrocorinthos in auras
Tollit, & alterna geminum mare protegit vmbra.

A Ce-

A Corintho porro dictum *Corinthium æs*, quod optimum erat, & *Corinthiaca vasa*.

Cornix auis annosa, nomē trahit a Græcorū *κορώνη*. Annosam quod dixerim, non est de nihilo, cū multa viuere dicatur secula. Est enim ausus Hesiodus nouem illi ætates nostras tribuere, quem est imitatus Virgilius in Epigramate, cum ait: *Hos nouies superat viuendo garrula cornix:* Etsi hoc fabulosum existimet Plinius. Nam & Theoni apud Aratū *ἐννεάγηρα κορώνη* tantundem, ac *πολύγηρα*. Vt nomen illud non pro nouem, sed pro multis ætatibus accipiat. Eandem *(cum in auguriis locum apud veteres habuerit)* Poetæ passim malū omen dedisse monēt, si crocitaret. Vnde Virgilius: *Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix.* Propter garrulitatem reiecta dicitur a Pallade sapiētiæ Dea, quod illa minime sapienti conueniat, imo meditationū peruigilio admodum sit infesta, & is adeo ad Dei naturam proxime accedat, qui multum tacere nouit, *teste Catone*. Quo recte admodum canat Persius: *Nescio quid tecum graue cornicaris inepte:* Cui verbo apud Græcos *τὸ κρώζειν* in garrientes respondet.

Cornu a curuore vult dictū Varro *de ling. Lat. lib. 6.* Hinc Cornicen qui cornu canit. Sed malim salua tanti viri auctoritate, deduci a Græco *κέρας*, vel ab Hebraico קרן cui propemodum scriptura coniungitur.

Corona. In etymo huius nominis enucleando laudem omnē tribuo, contra Quintiliani risum, Iosepho Scaligero, qui in commentariis suis ad Virgilii appendicem sic docet: *Choronam etiam veteres scribebant aspirate, conscii scilicet sibi eius etymi. Nam primum veteribus στέφανος, χορωνὸς vocabatur* παρὰ τοὺς *χόρους*. Simonides:

φοῖβος ἐσαγεῖται τοῖς τυνδάρησιν ἀοιδῆς,
ἂν ἁμέτεροι τέττιγες ἀπημιάψαντο χορωνῷ.

De coronarum generibus non hic dicendi locus. Illud pretiū operæ scire Philologos, querna insignitos olim corona, qui ciues seruassent, imo præ foribus Augusti & successorū suspensam, vt singulare ornamentum. Adiicere id volui tantum de nostro, dum hoc loco alterius vestigia premo.

Corpus iuxta Isidorum dictum ex eo, *quod corruptum repetat.* Solubile enim atque mortale est,& aliquando soluendum. Græci eleganter vocant σῶμα quasi σῆμα, id est, *sepulcrum*, videlicet animæ, *teste Platone in Cratylo*, & δέμας quasi δέσμον vinculum, *vt affirmat Eustathius*, quod in eo ligatus & constrictus sit animus. Quod ipsum innuit & Cicero in Somnio Scipionis, cũ inquit: *Qui e corporum vinculis tanquam e carcere euolauerunt.* Atq; hac ratione Platonici omnes hominẽ appellant *mentem*, & Aristoteles *hominem verum, rationalem animum esse* affirmat *Ethic. 10.* Quippe illa parte vere homo est homo, cum immortalis sit, & omnis interitus expers, corpus autem obnoxium corruptioni in principia sua tandem resoluatur.

Cortina Apollonis a corde videtur appellata Varroni *6. de ling. Lat.* quod inde sortes primum sint æstimatæ. Sed manifestius librarii est error, & reponendum *corie.* Seruius putat ita dictum a corio, quo tectus erat Apollinis tripus: Alii a certitudine, quasi dixeris *certinam*: Nonnulli quod ibi *coruatus* teneretur.

Coruus vel a Græco κόραξ descendit, vel nomen habet a gutturis sono, quo crocire dicitur Plauto, at aliis crocitare, quod Græcis etiam est κρώζειν *iuxta Pollucem.* Creditur hoc auium genus ore coire, vnde & Fellator est in suis Apophoretis Epigramatario, quem velim quibusdam in locis castratum aut repurgatum prodiisse iamdudum in lucem, ne noceat auribus honestis: Sed negat hoc Aristoteles *3. de Animal. generat.* in cuius sententiam discedendum existimo. Polybius appositè admodum describit machinam quãdam, cuius vsus erat in naumachia seu prælio nauali, quæ & corui nomen ab hac auc habebat, *lib. histor. 1.* A coruo etiam dictus fuit Coruinus Valerius, qui Consule Camillo Furii Camilli filio præferocem Gallum certamine singulari confecit. Nam is galeæ ipsius insidens vnguibus & rostro insiliebat in Gallum. Romę coruum fuisse, qui tempore matutino epulans in forum Tyberium, Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox populum Romanum transeuntem salutabat, *scribunt*

Macrobius & Plinius. Cum etiam Augusto redeunti, ex bello Acciaco, coruus dixisset: Aue Imperator inuicte, viginti illum millibus nummum emi curauit. Prior ille præcedente tibicine elatus duorum Æthiopum humeris inque Ridiculi campo sepultus legitur, in dextra parte Appiæ viæ. In auguriis hæc auis, perinde ac cornix, significabat imbres. Vnde Nicandro est κόραξ ὀμβρήεια κρώζων. Quia vero idem cantu volatuque prædicere credebatur apud veteres futura, idcirco etiam Deo diuinationis Phœbo legitur dicatus. Et ex eo est *auis Phœbea* Papinio. Etsi Porphyrius & alii diuersas adferant caussas.

Corybantes sacerdotes Cybeles Deum matris, qui festum eius nonis Aprilis celebrarunt eo genere lusus, vt inter sese æneis clypeis concurrerent, ærisq; tinnitū facerent non sine rythmica pedis dactyli compositione, præcipuum hoc nomen obtinuerunt ἀπὸ τοῦ κορύπτοντας βαίνειν, quod inter saltandum iacerent capita. Vnde qui velut numine afflati tali se gestu proderēt, κορυβαντίζειν dicuntur καὶ κορυβαντιᾶν, quo verbo vsus est Socrates *in Phædro Platonis.* A Dactylo vero pede & mōte Ida dicti fuerunt *Idæi Dactyli:* Curetes, quod in Cretæ ciuitate Cyrba Iouis alendi gesserint curam, cum tympana & cymbala pulsarent, ne vox Iouis vagientis a Saturno perciperetur. Multa de his Strabo *Geograph. lib. 10.* Alii tamen tradunt Corybantes nominatos ab oculorum pupillis, quas Græci κόρας appellant: quod *ipsos Iouis custodes excubare & apertis oculis dormire* oporteret. Prius etymon magis receptum a bonis auctoribus. Iterum alii, qui idem nomen deducunt παρὰ τὸ κρύβειν, τουτέστι κρύπτειν ab occultando. Vnde nascentem Iouem ingenti strepitu celebrabant, *teste etiam Callimacho hymno* εἰς Δία.

Corycæi, quos clandestinos verborum & sermonum aliorum hominum auscultatores dicimus, a Coryci montis Pamphyliæ præcelsi & petrosi piratis sunt nominati. De his videndus est Suidas, qui de iis adducit veteris auctoris Euphorionis auctoritatem.

Corycius crocus. Vide *Crocus.*

Coryphæus κορυφαῖος, quem Suidas πρῶτον τῶν χορευτῶν exponit, Latini *præsultorem* vocant, ἀπὸ τῆς κορυφῆς, id est, *capite* dictus.

Cos insula in Caria, *vt scribit Mela*, Stephano κῶος, κόως, κόος, κὸς, κῶ, κέως, *Cos* & *Coa* Straboni, Ptolemæo κῶ, aliis etiam *Nymphæa*, Plinio auctore, hodie *stancou*, optimi senis & artis Medicæ Dictatoris Hippocratis patria, deriuare dicitur nomẽ a Coo Metropis filia, quæ ibi regnauit. Sed fidem esse volo penes auctores. Vinũ ibi optimum nasci solebat nomine *Coum*, quod lubricum dicitur a Persio, forte quod lubricet & molliat. Porro *Cos lapis* videtur Isidoro nomen habere, quod ferrum ad incidendum acuat.

Cossi dicuntur Festo *rugosi corporis homines* a similitudine vermium ligno editorũ, qui *cossi* appellantur, & apud Phryges pontiq; accolas pro cibis habentur delicatissimis, *teste Plinio lib. 17. c. 24.* Quid? quod Cossus appellatus sit etiã Cornelius ex gente Corneliorum, militum olim tribunus, ab illa corporis rugositate, quam Cossi repræsentant.

Coturnix auis haud magno in pretio apud Romanos, auctore Plinio, quod laborare crederetur morbo comitiali, a sono vocis etymon habet, *vt prodit Isidorus.*

Cotyttia sacra impudica & peregrina, vtpote sumta a Thracibus, & peruigiliis celebrata nocturnis apud Athenienses, a Dea Cotytto, quam ipsis præesse voluerunt, sunt nominata. *Cotyn* appellat eam Æschylus, post Æschylum Synesius, imo Suidas, qui turpiũ præsidem eam coli affirmat. Multa de hac Dea & Baptis, quos quidam esse volũt Cotyttus sacerdotes, habebis apud Politianum *in Miscellaneis.* Meminit eorundem Horatius, & Virgilius *in Poematiis.*

Crapula Græce κραιπάλη, dolor quidã & capitis vertigo a vino procedẽs, ἀπὸ τοῦ κάρηνον πάλλειν, quod caput moueat, originationem nominis traxit. Confirmat id Plinius *Natur. histor. libr. 23. cap. 1.* de vino loquens, his verbis: *Capitis dolorem & vertigines facit:* Ab hoc dicta crapula est.

Crater nomen Græcum, *Cratera* Latinũ, inquit. Seruius, ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod est *tenere, capere* nomine deducto. Sed quia pro vase acci-

accipitur, In quo vinũ miſcetur aquę, dictum potius videtur ἀπὸ τοῦ κεράσ, id eſt, *miſcendo:* Vel ἐκ τοῦ κρῶ, κρήσω Ionice: Vnde ἐπικρῆσαι & ἀπικράσαι. Suffragatur huic etymo Euſtathius in Homerum, & Athenæus *lib. 5.* Verba eius ſunt: οἱ δὲ κρατῆρες αὐτοῖς (*heroibus*) ὥσπερ ἔχει καὶ τοὔνομα, κεκραμένοι παρέστησαν, at crateres, vt fert nomen, *mixti ipſis aſtiterunt.* Κρατὴρ φιλοτήσιος erat veteribus, quo ſe inuicem conciliandæ amicitiæ gratia poſt cœnam ad bibendum inuitabant. Vnde φιλοτησία pro ipſa propinatione & inuitatione accipitur. Quando in hunc locum incidimus, haud omittendum aliud poculum, aliud eſſe craterem. Ait enim Maro:

Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Crateresque duos ſtatuam tibi pinguis oliui

Notandum etiam magnum fuiſſe craterẽ. Idem Maro: *Crateres magnos ſtatuunt & vina coronant.* Itẽ: *Tum pater Anchiſes magnũ cratera corona Induit.* Et Statius: *Bacchus in altos Crateras pateraſq; redit.* Docet & Plinius; Semiramidis craterem collegiſſe pondus talentorum quindecim. Sed quid admodum tritum crateris etymon ſilẽtio premo, nempe ἀπὸ τοῦ κέρατος, id eſt, *cornu deductum?* An non regum pocula ex cornibus olim fuiſſe prodit Philoſtratus? An non idẽ apud Pæones factum tradidit Theopompus? Habe & hoc, nę quid omiſſum male te habeat, lector.

Creo verbum a Græca dictione κρίω: Vt creare ſit idem, quod carnem facere. In ſacris literis, *vt Geneſ. 1. & aliis locis,* vbi in textu eſt ברא, ſignificat proprie fieri quippiam ex nihilo diuina potentia. Hinc Deus בורא, id eſt, *creator,* & עולם בריאת *creatio mundi.*

Crepida idem Latinis, quod Græcis κρηπὶς. Seruius fuiſſe ſcribit *calceamentum Thuſcum,* quod corrigiis pedibus alligabatur. Virgilius: *Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.* Suidas ſcribit etiã κρηπῖδα, τὸ ἡμίλιον ἢ εἶδος ὑποδήματος. Maxime vero eo calceamenti genere vtebantur Græcorum Philophi. Itaque qui accedebant eorum ſcholas, crepidati erant vtplurimum. Quo nomine maleuolorum morſibus Scipio obnoxius fuit. Gellius vult crepidas ea eſſe calcia-

menta, quæ ſpleas vocant Romani, noſtrates toffels aut pantoffels / in quorum Germanicorum vocabulorum etymis eruendis & pro ſingulari ſua dexteritate e fontibus Græcorum deducendis Petrus Diara Medicus, & quondam Græcę linguæ Profeſſor Franeceræ, ita placuit, vt operæ pretiũ facturum me putem, ſi his meis adiecero. Quia enim a ſutoribus huic calceamento inſeritur ſuber, dictum exiſtimauit quaſi παντοφελλὸν *totum ſuber*. An non ſcite ariolatus? Iſidorus a crepitu deducit crepidas, quod mihi ſuſpectum, cum Græcam originem agnoſcat.

Creta maris mediterranei inſula, Iouis incunabulis & centum vrbibus quondam clara, olim *Acria, Idæa, Cæthonia, Curetis & Macara* dicta, nunc *Candia*, inditum habet nomen nonnullis a Creta Nympha Fryeſperidum vna: Aliis a Creto rege Curetum, ſed pari incertitudine. Apollonius nominat eam Olaxida Argonaut. 1. ab vrbe vel fluuio Cretæ Oaxo, ni fallor. Verba eius ſunt:

> δάκτυλοι ἰδαῖοι Κρηταιέες, οὓς ποτὲ νύμφη
> ἀγχιάλη δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
> δραξαμένη γαίης οἰαξίδος ἐβλάστησε.

Dicta fuit & ἑκατόμπολις Græcis, ab vrbibus centum. Inde Virgilius:

> *Creta Iouis magni medio iacet inſula Ponto,*
> *Mons Idæus vbi, & gentis cunabula noſtræ:*
> *Centum vrbes habitant magnas vberrima regna.*

Optime hic mihi arridet Strabo, qui inquit, tellurem hanc prius dictam κυρῆτιν (forſan a *Curetibus*) inde per ſyncopen κρήτην. Ab hac inſula datum nomen Creticæ terræ, qua parum vtili ad medicaměta vtuntur maxime, quos vocant pelliones. Hac olim felices & fauſtos dies notabant, vt infelices atro carbone. Qui eam a creſcendo dictã putant, minus placent. Plinius meminit *lib. 35. cap. 16.* argentariæ cuiuſdam cretæ. Nitorem quippe argenteum repræſentabat.

Crimen. Sunt qui hoc nomen deducunt a Græca voce κρίνειν, quod eſt iudicare, ſunt, qui a cerno voce Latina trahunt: Iſidorus a *carendo*. Quid arripias, haud facile ſcias. Mihi haud abſur-

absurde deriuari posse videtur περὶ τὸ κεινομένον διὰ τῆς ποιεικοτῆς, ab eo, quod accusatur & damnatur.

Crinis videtur Pompeio nominatus ἀπὸ τῆς κρίσεως, id est, *discretione*. Quid sequitur? Nam iidem eos κριθὰς vocant. Nescio quo hoc auctore dicat. At prius illud recipio. Nam & hinc verbum discriminare, *vt notat Isidorus*, cuius sagacitatem in multis miror.

Critici dicti olim Grammatici ἀπὸ τοῦ κρίνειν, id est, a *iudicando*: Quod omnium scriptorum censores & iudices fuerint. Neque enim tantum censoria quasi virgula notabant versus & subdititios libros, cum videretur subnotabant, sed & alios auctores in ordinem redigebant, alios numero & albo eximebant. Talis Aristarchus fuit Alexandrinus ille, qui tamē oriundus fuit ex Samothracia, & sub Ptolemæo Philometore vixit *Olympiade* 156. inque Cypro decessit, homo tanto iudicio, vt Homeri versus non haberetur, quē ipse non probaret. Ab hoc aliorum scriptorum cēsores Aristarchos vocamus. Fuit & talis Polemon, & hoc nostro tempore quamplurimi monumētis in lucem editis clari, qui iam, vt audio, vno ore sapientem Poetam nominant Manilium, qui de astronomicis dixit: *Ornari res ipsa nequit, contenta doceri*. Etiamsi ipse, vt & Iouianus, Pontanus & Aratus, non parum lenocinii addiderit isti materiæ. Critici dies dicuntur & Medicis ἀπὸ τῆς κρίσεως, qua voce vsus est Galenus iam pro subita & repentina in morbo mutatione, iam pro turbatione, quæ excretiones & abscessus præcedit.

Crocodilus elingue animal & Nilo frequens, oculis emissititiis, iisque hebetibus in aqua, sed acribus extra aquam, cuius vis omnis residet in cauda, qua implicat & conficit beluam, quamcunque arripuerit, ex ouo, quod haud multo maius est anserino, ad cubitos viginti duos excrescens aliquando, nomen habere creditur παρὰ τὸ δειλαίνειν τὰς κρόκας, *quod littora fugiat*, οἱονεὶ ὁ περὶ τὴν γῆν δειλός, quasi qui sit in terra pauidus. Vel potius ἀπὸ τοῦ κρόκου καὶ δειλοῦ, quod timeat & auersetur odorē croci. Vnde qui mella conficiunt in Ægypto, sternunt crocum, vt ita eius odore insignis hic prædo arceatur

a fauis. A croceo colore deductū nomen vult Iſidorus. Tergum (ne id omittam) inuictū habet aduerſus ictus omnes. Noctu latet in aquis: De die excubat in terra ad exercēdum latrocinium, dum in tanta ventris ingluuie ſemper hiat ad prædam. Si quis hunc perſequatur, fugit: Si quis fugiat, perſequitur. Quare receptum illud: *Gloria Crocodilus*, quod quondam Petrus Talpa bonus Medicus ſymboli habebat loco. Nam & illa ſequentem fugit, fugientem ſequitur, *vt Seneca docet.*

Crocus & *Crocum* ſicut Græcis κρόκος & κρόκον, accepiſſe videtur nomen interpreti Callimachi παρὰ τὸ θάλλειν ἐν κρύει, quod vireſcat & floreat in frigore. Libros croco inungi ſolitos ſcribit Lucianus. Corycius crocus eſt ab oppido Ciliciæ, quem Iſidorus *lib. 14. cap. 3.* Coriſcon nominat, addēs inde plurimum & optimum venire crocum. Inde forte Cilicum florem appellat Statius *Sylu. 2.*

Crudelis, quem Græci ὠμὸν metaphorice appellant, quaſi *crudum*, non *coctum*, nec *eſui habilem*, a cruore quē ſitit, Grammaticis eſt appellatus.

Crumena quod παρὰ τὸ κρεμᾶν, id eſt, *pendendo* ſit dicta, non eſt quod cuiquam ſit dubium, cum iuxta definitionem Nonii ſit folliculus aut ſacculus e brachio pendens. Etſi Epidicus apud Plautum a patre Strathippoclis crumenam ſibi in collo dicat locatam.

Cruor proprie eſt ſanguis frigore perſtrictus: Vnde nomē habere videtur παρὰ τὸ κρύος, id eſt, *frigore.*

Crus ἀπὸ τοῦ κρούειν, quod ferire videatur, cum huc illuc ingreditur. Sed Iſidorus: *Crura dicta, quod iis currimus & greſſum facimus.*

Crux, in quam aguntur damnati, vt crus, ἀπὸ τοῦ κρούειν nonnullis, Iſidoro, cui lubenter ſubſcripſerim, a cruciando. Cruci enim ſuffixos multum & diu cruciamus. Liceat hic addere, quod Ioannes Contacuzenus Rex Cōſtantinopolitanus memoriæ prodidit, crucem Domini ex tribus diuerſis lignis, cupreſſo, pino & Cedro fuiſſe compactam. Sed fides ſit penes auctorem. Eſt autem crux notum ſupplicii genus

& in-

& inſtrumentum Romanis, Iudæis & Græcis in puniendis facinoroſis, ſed abolitum in Teſtamento nouo ob reuerentiam paſſionis Chriſti. Imo ne liceat inſculpere ſignum crucis ſilici, aut humi poſitis marmoribus a Theodoſio & Valentiniano Impp. prohibitum fuit. Theodoretus ſcribit *ſermone 6. de Prouidentia*, etiam Græcos, Romanos, Barbaros magno honore ſignum crucis proſecutos fuiſſe, quæ tamen erat maledicta per legem, iuxta illud: *Maledictus, qui pendet in ligno crucis.* Quid, quod eius vexillum ſit erectum a Conſtantino aduerſus Maximinum? quod huius armatura Theodoſius fretus hoſtes aggreſſus fuerit? Quod & eius tria trophæa celebribus locis ſint ſtatuta a Conſtantino? Quod denique Turcæ hoſtes alioqui crucis, tamen ſigna crucis præ ſe tulerint in fronte aduerſus peſtem, vt eſt apud Nicephorum? Tanta illi poſtea reuerentia, tantus honos exhibitus fuit in gratam memoriam Domini, qui actus erat in crucem ab ingratis Iudæis.

Crypta, quo nomine iam intelligunt ſubterraneum locum, in quo Martyrum aut aliorum illuſtrium in Eccleſia virorum reliquiæ conſeruantur, *ἀπὸ τοῦ κρύπτειν*, quod *occultare* eſt, agnoſcit nomen. Accipitur etiam pro loco abdito in ædibus. Ait enim Vitruuius: *In ædibus crypta, horrea, apothecæ.* Iuuenalis Sat. 5. accipit pro *ſubterranea cauerna fornicata*, id eſt, cloaca. Meminit & eius verbi Caſſidorus *lib. 2. variar. cap. 51.*

Cryſtallus *τὸ ὑπὸ τοῦ κρύους συστελλόμενον ὕδωρ*, id eſt, *aqua frigore contracta.* Fit enim, auctore Plinio, & concreſcit vehementiore gelu, nec alibi reperitur, niſi vbi maxime rigent hybernæ niues, & glaciem eſſe apparet. Gignitur in Aſia & Cypro, maxime in alpibus verſus ſeptentrionem, vbi nec æſtate vſq; adeo Sol feruet. Oppoſitus hic ſolaribus radiis adeo rapit flammam, vt aridis fungis vel foliis ignem præbeat. Vſus eius etiam ad pocula deſtinatur, vnde *Cryſtallina* ſunt Iuuenali: Nec quidquam aliud, quam frigidum, pati poteſt, vt bene dictum ab Iſidoro.

Cteſipho adoleſcens apud Terentium τὸ τῆς κλήσεως φῶς *patrimonii ſplendor.*

Cubiculum a cubando dictum, quod in eo interdiu aut noctu cubare & quieſcere ſoleamus. Feſtus deriuatum putat a militari lectica, quam Sabini *Cubam* appellant.

Cubitus brachii flexura dicitur, quod ad cibos ſumendos in eo cubamus, *vt habet Iſidorus.* Capitur & pro menſura, quæ cõſtat digitis viginti quinque, *vt ſcribit Vitruuius libr. 3.* Eſt & Geometricus cubitus ſex noſtros complectens, *Origene & Auguſtino auctoribus.* Sed ſunt alii, qui ex Græco idiomate id nominis fluxiſſe exiſtimant. Etenim ἀγκῶνα appellat Hippocrates κύβιτον. Scribit enim Galenus in explicatione difficilium verborũ Hippocratis: κύβιτον τὸ ὠλέκρανον, ὅπερ καὶ ἀγκῶνα. Διοσκουρίδης δὲ τὸν κόνδυλον τοῦ βραχίονος οὕτως ὀνομάζεσθαί φησι.

Culcita (nam ſic potius ſcribendum quam *culcitra*, contendũt aliqui Gloſſarum V. & Pandect. Florentinarum auctoritate adducti) res ea, quæ Fomento & floccis referta ſubſternitur alicui, a *calcando* vel *inculcando* eſt nominata. Approbat hoc etymon Varro *4. de ling. Lat.* Cicero *3. Tuſcul.* Eripiam* huic ægritudinẽ, quomodo collocemus in culcitra plumea. Vbi *r* litera infarcitur, vt & apud alios ſæpe, longa ſcribendi conſuetudine. Meminit eiuſdem vocis eodem ſcribendi modo Lampridius *in Heliogabalo.*

Culeus capaciſſimum menſuræ & vaſis genus, vtpote quod vrnas quadraginta recipiebat, ab *occulendo*, id eſt, claudendo quibuſdam deriuatur. Georgius Agricola *de menſuris Rom. lib. 1.* expreſſum vult eſſe nomen ex Græco, quod eſt κουλεὸς, vnde fit κολεὸς Ionica loquendi conſuetudine. Quod ſit liquoris menſura, aſſerit Fannius, & poteſt intelligi cum ex Plinii, tum Catonis verbis *libro de re ruſtica cap. 3. & 20.* Ait enim: *Si in dolium reſinam indes, in culeum P. iij. bene commutito, inde in fiſcellam indito, & facito vt in dolio muſti pendeat.* Romani Græcos imitati etiam vtres vinarios & olearios *culeum* dixerunt. Imo eadem voce apud eos accipitur vter ille, cui olim inſui ſolebãt Parricidæ, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, ſimia, ſimillimis huic monſtro feris, vt ita in proximum

mum fluuium proiiceretur. Prisca vox est, vt quidem meminit Fulgentius *de prisco sermone lib.* ex Plauti Vidularia, sed admodum male Isidorus *in Glossis* cum tunica eam confudit; quæ scilicet ab iis induebatur, qui erant igne cremandi. Seneca *lib. 2. ad Lucilium:* Cogita illam tunicam alimentis ignium & illitam, & intextam, & quidquid aliud commenta est sæuitia. Constat hunc culleum fuisse ἀσκὸν βόειον aut ὄνειον, id est, *vtrem vel corium bouinum aut asininum*. Priori nomine appellat Theophilus §. *alia deinde. de publ. Iud.* vbi elegantissimis verbis eius instituti apud veteres rationem reddit, & vocat ista animalia ὁμοιότερα τὰ αὐτῷ *moribus ipsi similia*. Addit: τὰ μὲν γὰρ ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς, τὰ δὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται μάχης. Primam legem latam de iis, qui parentes occidissent; opinatur Carolus Sigonius eo tempore, quo L. Hostius paulo post bellum Annibalis patrem interfecit, quam secuta est Pompeia, quam tulit cum M. Crasso Cn. Pompeius cognomento Magnus.

Culina dicta videtur Nonio, quod ibi colerent ignem locupletiorem domus.

Cumæ vrbs Campaniæ cunctas fere & Italiæ & Siciliæ vrbes superans antiquitate, a Chalcidensibus quidem est condita; at a Cumæis denominata, qui venerant ex Eubœa. Coloniæ enim ductores Hippocles Cumæus & Megasthenes Chalcidensis ita inter sese conuenerãt, vt Chalcidensium esset colonia, & a Cumæis acciperet nomen. Alii ἀπὸ τῶν κυμάτων; id est, *vndis* vocatas volunt, quod littus proximum frequẽtibus tergoribus exstet, quibus illisę fremũt vndæ. A Cumis *Cumæa* dicta *Sibylla*, quam Næuius *in libris belli punici*, & Piso *in Annalibus* annotauit; estque inter decem Sibyllas numero quarta. Hodie vrbis istius tantum ruinæ supersunt.

Cunabula lectos scil. infantium, & vbi nascuntur loca a verbo κύειν quis dici non videt? A cunabulis vero & cunis *Cunina* veterum *Dea*, quod infantulis & cunis præesset nomen habet. *Cuninus* vero *Deus* fascini erat auersor.

Cunctator appellatus est Fabius, ꝙ cunctando seu moram trahendo Annibale fregerit antea inuictum. Hinc illud Enni:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem,
Non ponebat enim rumores ante salutem:
Ergo postq; magisq; viri nunc gloria claret.

Eutropius quoq; lib. 3. *Missus aduersus Annibalem Q. Fabius Maximus. Is eum differendo pugnam ab impetu fregit, mox inuenta occasione vicit. Ita consilio parta victoria non minus clara, quam quæ gladio perficitur.*

Cuneus est *collecta in vnum militum multitudo*, inquit Isidorus. *Vnde propter quod in vnum coit, & ipsa coitio in vnum, cuneus est nominatus, quasi Conneus, eo quod in vnum omnes cogantur.* Hactenus ille. Vegetius lib. 3. *cuneum peditum multitudinem vocari*, dicit, quæ iuncta cum acie primum angustior, deinde latior procedat, & aduersariorum ordines rumpat: quod a pluribus in vnum locum tela mittantur. *Quam rem*, inquit, *milites nominant caput porcinum*. Typum eius habes apud Ælianum *lib. de instruendis aciebus*. Nec illud porro negligendum, facto cuneo perrupisse veteres medios hostes, vt est videre apud Cæsarem libr. 6. cum milites castris exclusi facto cuneo, & duce Trebonio mediam hostium aciem perruperunt. Apud Virgilium Æneid. 12. *dare cuneum* est se in cunei formam componere. Talis autem peditum globus est Græcis τάξις σφηνοειδὴς & στῖφος, inprimis Aristidi.

Cuniculus. Cuniculi meatus subterranei suffossi in vrbium obsidione dedicant nominis etymon eiusdē nominis animalibus, sub terra in cauernis suis delitescētibus. Festus in neutro genere appellat *cuniculum occultum* sub terra foramē, aut ab animali, q; simile est lepori, sic appellatum, quod subterfossa terra latere est solitum, aut a cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant findentes. Quod vero Vegetius a leporibus deriuans *libr. 4.* Zoilorum morsibus est impetitus, in eo a Steubecio recte excusatum inuenio Varronis auctoritate, qui *lib. 3. de re rustica cap. 12.* recte tertium genus leporum cuniculum appellari scribit.

Cunina Dea, quę infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet, Lactantius *lib. 1. cap. 10.*

Cupa, ex qua bibere solebant veteres, iuxta illud Næuii: *Duas cupas mero plenas exhausit, a cauponibus nomen sumsisse videtur nonnullis.* Horatius etiam cum dicit *cupa potare magistra*, significat bibere nullo alio bibendi magistro adhibito, quam ipsa cupa.

Cupediæ dicuntur cibi lautiores a cupiditate, quod excitent sui cupiditatem. Hinc *Cupediarii*, qui eas vendũt. Quin macellum forum cupedinis nominabant. Varro nomen accepisse vult, quod ibi fuerit Cupedinis equitis domus, qui fuerat ob latrocinium damnatus.

Cupressus arbor trifera, vtpote quæ fructus habet maturos ter in anno, mense Ianuario, Maio, atq; Septembri, ad nihil tamen vtiles, vnde prouerbium κυπαρίττου καρπὸς de re visu quidem speciosa, sed inutili, nomen traxit ἀπὸ τῆς κυπαρίσσου Græcorum quæ est dicta ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους ἀκρέμονας, quod ex æquo producat ramos & fructus. Quamquam alii originationem ducant a Cyparissa filia Boreæ Geltarum regis. Cum enim hæc viuis excessisset, seuit pater in eius tumulo hanc arborem, quæ inde ab eius nomine hoc iam suum obtinuit nomen, vt grauissimi auctoris Asclepiadis testimonio probant. Mox vero a satu eadem feralis & luctuosa haberi cœpta, adhibitaque sepulcris. Festus eius rei rationem reddit, quod hæc arbor excisa nunquam repullulet aut renascatur, sicut ex mortuo nihil sperari potest. Qua de caussa, inquit, *in tutela Ditis esse* putatur. Quin & diserte monet mortuorum olim domibus appositam. Etiamsi mos iste non vsque adeo vetustus apud Romanos fuerit, quod peregrina hæc arbor sero sit Romam aducta, non multum ante ætatem Catonis. Diuitum tantum ædibus adhibitam euincere conantur ex eo Lucani: *Et non plebeios luctus testata Cupressus.* Vtque paucis absoluam, est ea arbor, cui nec folia decidunt, nec vlla caries obrepit temporis iniuria. Vnde forsan obtinuit mos, vt arcę fierent ex cupresso, quibus ossa eorum reconderentur, qui mortem oppetiissent in bello, vt Thucydides affirmat.

Cura dicta est, inquit Festus, quasi *cor edat*, vel quasi *cor vrat*.

Iosephus Scaliger ad Festum etiam ἀπὸ τοῦ κόρου, id est, *satietate* posse deriuari existimat.

Curatores, siue illi puberibus dentur, siue bonis administrandis aut distrahendis, siue operibus, seu municipibus, Reip. Tribubus, frumēto, oleo, ventri, iudicio, de quibus multa in legibus Romanorum, omnes a cura sunt nominati.

Curetes Græce κουρῆτες, Cybeles sacerdotes, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id est, *tonsura* arcessunt nomen. Eustathius 25. Iliad. κουρῆτες χλιδῶντα πλόκαμον τρέφοντες, ὥστε παρθένοι ἁβρῶς, κουρῆτες ἐκλήθησαν κουρᾶς ἕνεκεν, *Curetes ad delitias alētes cincinnos venusta virginis instar, a tonsura nomen adepti sunt.* Approbat hoc etiam Strabo, sed addit, ab aliis sic appellatos aut ab Heroe quodam, aut a Curio monte, qui imminet Pleuroni, vel a cura Iouis alendi. Alii iterum sic dictos aiunt, quod veluti κόραι, id est, *puellæ fluxas & longas induerent vestes.* Aut ab oculorum pupillis, κόρας dicunt, de qua re in Corybantibus nonnihil allatum. Quidam hos oriundos volunt ex Acarnania, alii ex Ætolia, Eubœa, Creta, adeo fabulosa necnon incerta omnia. Horum certe inuentum armata illa saltatio πυῤῥίχη dicta, quam Cretenses exercuerunt. Itaque Dionysio Curetes nihil aliud fuerunt in Creta, quam Salii apud Romanos. Strabo addit ex quorundam sententia eosdem esse *Curetes* & *Corybantes*, & *Caberos*, & *Idæos Dactylos*, & *Telchines*, qui sacra Iouis in Creta, & Matris Deum in Phrygia cum armorū tumultuosa agitatione, cumq; strepitu cymbalorum, tympanorumque sonitu, necnon tibiis ac vociferationibus celebrabant.

Curia. Quin hæc a cura deriuet nomen, nec Palæmon negauerit. Asserit id Varro *lib. 2. de vita pop. Rom.* asserit & Festus Grammaticus doctus. *Curia*, inquit, *est locus, vbi publicas curas gerebant.* Trahit secum & Gazam in sententiæ communionem, qui *libro de senectute* ἀπὸ τῆς βουλῆς βουλευτήριον interpretatur. Quin ipse Cicero 4. in Verrem: *vt in curia Syracusis, quem locum illi βουλευτήριον vocant.* Sed hæc de voce illa in genere. Peculiares eiusdem significationes adhuc tres sunt non omittendæ. Prima est, qua partes illas triginta, in quas Romu-

Romulus populum distribuit, significat: Altera, qua denotat ædes illas sacras, in quib⁹ partes illæ triginta sacris sunt operatæ: Tertia, qua ædes illæ accipiuntur, in quibus habebatur Senatus. Primæ significationis meminit Halicarnasseus *lib.2.* Pomponius *l.2.ff.de orig.iur.* Estque notandum singulis curiis imposita fuisse nomina, vt cum Festo affirmat Liuius, singularum virginum, quas rapuerunt Romani de Sabinis. Quamquam Varro atque Plutarchus *in Romulo* eos arguāt mendacii. De sacris, quæ in illis fiebant, adduco verba Dionysii: *Sacra sua Romulus cuiq; curiæ partitus est, assignatis in singulas Diis & Dæmonibus, quos perpetuo colerent, sumtusq; in hæc tribuit ex ærario publico: quæ quoties celebrarentur, aderant curiæ suis vicibus, epulumq; diebus festis præbebatur Curialibus in aula curiæ propria.* Addit Festus *Calabram curiam dictam, vbi tantum ratio sacrorum gerebatur*, quod & Varro *4. de ling. Lat.* confirmat. Iam autem huius significationis curiæ, tum eius, in qua Senatus cogebatur, meminit Varro his verbis: *Curiæ duorum generum sunt: Nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres, & vbi senatus humanas, vt Curia Hostilia, quā primus rex Hostilius ædificauit.* Curiarum quoq; triginta, q̄ partes erant tribuū (singulas enim tribus numero tres in decē curias distinxit Romulus) tantū nomina supersunt octo, *Foriensis, Rapta, Vellensis, Velitia, Tifata, Titia, Calabra, Faucia*, vel *Saucia*, vt quidā volunt. Quin curiis triginta additæ tādem fuerunt & aliæ quinque, vt ita in sua quisq; curia sacra faceret, & ferias obseruaret. Curiarū præfecti *Curiones* appellabātur, quorū officium erat præsidere sacris, festa & ludos populo denuntiare, & Ordinibus in militia præesse. Sacerdotium illud confirmauit Numa Pompilius, *vt lib.2. Dionysius docet.* Singuli Curiones etiā eligebantur a singulis curiis, a quibus nomen habebant, sicut Decuriones a Decuriis, in quas Romulus Curias distinxit, vt antea tribus distinxerat in curias. Curio maximus dicebatur, qui reliquis omnibus presidebat, isq; omniū curiarū suffragiis creabatur comitiis Curiatis, in quibus populus curiatim suffragium ferebat. Nam & his a *Curiis* datum est nomen.

Curionem agnum dixit Plautus pro *macro*, quasi qui curæ esset emaciatus. *Festus.*

Curis, inquit Festus, Sabinis est hasta. Vnde Romulus *Quirinus*, quia eam ferebat, est dictus, & Romani a Quirino *Quirites* dicuntur. Quidam eum dictum putant a *Curibus*, quæ fuit vrbs opulentissima Sabinorum.

Cyaneæ. Vide post Cybelen, atque ea huc transfer.

Cyathus mensuræ & vasis genus apud Romanos ἀπὸ τοῦ χέειν, id est, *fundendo* dictus, aspirata in tenuem apud Latinos mutata. In simpuli locum hunc successisse scribit Varro *de lingua Latina:* Translatus inde ad mensuram sumtusq; duodecies complet sextarium.

Cybele, alias parens Deû, & magna Mater, Dea Phrygia, quod in Phrygia coleretur maxime, & *Idea* ab Ida, Berecynthia a Berecyntho, a Dindymis *Dindymene* dicta, item *Philena* & *Pessinuntia*, quoad hoc primum nomen, nonnullis a Phrygiæ monte Cybello dicitur arcessere nomẽ, in quo exposita fuit, *vt scriptum ab Isidoro.* Quare Antisthenes Philosophus, cum illi probro daretur Athenis, quod non esset indigena, & mater, inquit, Deum est Phrygia. Huic etymo astipulatur Strabo, Suidas & Festus, cum locum in Phrygia aut montes nominant. Sed Festus paulo ante in hunc modum: *Cybele mater, quam dicebant Magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod Græci κυβεῖον dicunt.* Mendosus locus. Itaque eruditi in eo restituendo laborant. Gyraldus adnotat in vulgatis Festi codicib[9] legi κυβῶν, eamque lectionem sequi plærosque doctos. Ego tamen haud video, quo pacto lectio illa ferri aut excusari, aut denique interpolari possit apud Festum, si præcedentia spectes. Alii legunt κυβεῖν, non maiori felicitate. Rectius fecerit, quicumque substituerit κυβῇν, quod est κυβιστᾶν, ἢ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ῥιπτεῖν, id est, *saltando se in caput demittere.* Nam & hinc κύβηβος est Græcis inclinatus. Seruius deducit eius nomen ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν τὴν κεφαλὴν a capitis scilicet rotatione. Furibundo enim motu sacerdotes rotare solebant caput. Tribuit hoc etiam etymon Festo Gyraldus lapsus, opinor, memoria: Cum nihil tale in eo ha-

eo habeam. Sunt iterum, qui a Cybelo primo huiusce Deæ sacerdote deducunt diuinando potius, quam certum quid proferendo: Non pauci etiam ἀπὸ τοῦ κύβου, quod cybica figura sit terræ, & hic numerus dicatus sit eius numini: Alii ἀπὸ τῶν κυμβάλων, id est, cymbalo, quo etiam vtebantur in eius sacris. At Sosides Atticus voluit dici Cybelen, quasi κῦδος βέβαιον gloriæ videlicet firmitatem libro Theologumenion, *vt recitatur a Fulgentio Placiade.* Sacerdotes huius Deæ dicti sunt Galli a flumine Gallo, qui Phrygiam perlabitur, quod qui ex eo bibissent, virilitatis parte se priuent, vt Festus scribit, & ab Ouidio confirmatur, tum Plinio, qui sacerdotes matris Deum a Phrygiæ fluuio nomen traxisse diserte tradit. Præcidebant autem sibi didymos testa, quam vocant, Samia. *vt idem Plinius lib.11.cap.49.& lib.35.cap.12.scribit,* idque ad Atis imitationẽ, quem Cybele impudice dilexit. Cum enim perpetuam castitatem esset pollicitus Deæ, eiusq; adeo iacturã fecisset cum Sagaritide nympha cõmisso stupro, correptus furore, cum domos ruere putaret, in solitudinem sese recepit, vbi cum discurreret per Dindymi montis iuga, arrepto lapide seipsum castrauit. Vnde Ouidius:

Ah pereant partes, quæ nocuere mihi:
Ah pereant, dicebat adhuc, onus inguinis aufert,
Nullaque sunt subito signa relicta viri.

Catullus tamen scribit puerum, cum ex Gallo flumine bibisset, furore e uestigio correptum pro aquę eius natura præsecuisse sibi verẽdas partes. Antistes horum Gallorum partim Græca partim Latina dictione dictus est *Archigallus,* quibus & stipem colligere permissum fuit, cum id reliquis prohibitum esset. Dictos eos volunt a *saliendo* vel *saltando,* quod id facere solerẽt in sacris: Alii a quodam *Salio* oriundo ex Arcadia, quem Æneas a Mantinea deduxerit in Italiam quique iuuenes ἐνόπλιον saltationem docuerit. Sed præstat a saltando nomen deducere. In his sacris æra tinnitũ dabant (*megalesia* vocabant Græci) pro more veterum, qui æs adhibere solebant rebus diuinis, *vt est auctor Macrobius,* cum delinire aliquos, aut deuouere, aut exigere morbos volebant.

Litabant illi porca, idque Nonis Aprilis. Vtebantur & tibia iuxta illud Virgilii:

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges: Ite per alta
Dindyma, vbi assuetis biforem dat tibia cantum.

Sed & tympana tundebant iuxta illud Ouidii Fast. 4.

Ibunt semimares, & inania tympana tundent,
Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.

Sed nolo prolixior esse, dum ad alia festino.

Cyaneæ, saxa in mari Euxino, quæ & συμπληγάδες dicūtur Straboni, πλάγκται Homero, *vt idem notat*, & Bosporo Thracio obuertuntur, a cœruleo colore nomen habent, qui κυάνεος est Græcis. Συνορμάδες πέτραι dictæ sunt Eratostheni. *Petras, rupes & scopulos* appellant Orpheus, Apollonius, & eius interpres, Theocritus, Lycophron, Dionysius Alexandr. Nicephor⁹ Gregoras, Iuuenalis, Flaccus, & deniq; Gyllius, qui eas ipsemet inspexit. Falluntur ergo Strabo, Herodotus, Plinius & Ptolemæus, qui insulas esse volunt.

Cyclades insulæ maris Ægæi circa Delum in orbem sitæ, ἀπὸ τοῦ κύκλου nomen traxerunt, *vt cum Plinio tradit Solinus. Suidas & alii* Sporadum quoque nomine appellant, sed parum proprie. Huiusmodi sunt etiam *(vt commodum hæc addam)* Orcades Plinio sitæ ad Scotiæ partem septentrionalem. *De harum nomine inter auctores sat conuenit*, inquit Buchananus. *Rationem autem nominis nemo explicauit.* Plinius esse dicit, numero 40. Pomponius 30. Orosius 33. qui proxime ad verum accessisse videtur Buchanano. Ex his 15. tantum inhabitantur, ceteræ desertæ. Existimat tamen Seruius *(vt redeam ad Cyclades)* nō ideo sic appellatas, quod in orbem sint sitæ, sed quod ordine longo necesse sit circuiri, vel propter promontoria, vel quod est naturale, vt concitatiora sint maria terrarum vicinitate. At ego malo priori etymo me addicere, quod a multo maxima scriptorum parte est confirmatū, nec tanti facere vnius Virgilii auctoritatem, qui *sparsas* dixit *per æquor Cycladas* (etiamsi id excusari possit in Poeta) quam Latinorum & Græcorum de hac re communem sententiam. Has inter numerantur ab auctoribus, *Andrus, Ge-*

restus, *Ceus*, *Caurus* alias *Antandrus* dicta, *Delus*, *Tenos*, alias *Hydrusa* ob abundantiam aquarum, *Myconos Aiacis Oilei sepulcro nobilis (etsi quidã in Delo sepultũ velint) Scyros*, *Syphnus*, *Meropiq. alias Acis*, *Seriphus*, *Prapesinthus*, *Cythnos*. Mela vix duodecim recenset. Parem numerum reddit Strabo. Sed fatentur postea plures accessisse. Certe Orpsius *lib. 1. cap. 2.* tradit tres supra quinquaginta numero fuisse, earumq; ab Oriente primã fuisse Rhedon, a Septentrione Tenoden, a meridie Carpathon, ab occasu Cytheram.

Cyclops ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς ὄψεως a visus aut oculi rotunditate, qui se circuli in morem habebat. Vnum enim dicũtur habuisse Cyclopes in media fronte, qꝫ fingerẽt eos circa fulgurationes & fulmina versari, q̃ manifestum est fieri in aere, qui in medio est situs. Per exochen solus hoc nomine Polyphemus accipitur. Eustathius inquit esse κύκλον τῷ πολυφήμῳ.

Cygnus a canendo dictus est Isidoro. Si enim vera sunt, quæ de hoc auiũ genere (multos enim iam video repugnare) a Platone, Cicerone, Philostrato, & aliis sunt tradita, argutũ quid certandi studio emodulatur, maxime spirante Zephyro, qui ei cantum inspirat, tum vbi fatalem horam sibi instare animaduertit. Hinc cantio Cygnea: Hinc & Apollini habetur sacer, vt ex Platone refert Cicero *Tuscul. 1.* quod ab eo diuinationem consecutus videatur, dum prouidens quantum in morte sit boni, cum cantu & voluptate pensum vitæ absoluit.

Cylindrus Geometricum instrumentum ex ligno & ad arua æquanda comparatum, aut lapis teres destinatus mulierum mundo, vt ostendit Plinius *lib. 37. cap. 6.* cum de beryllis loquens malle dicit nonnullos facere ex illis cylindros, quam gemmas, nomen accepit ἀπὸ τοῦ κυλινδεῖν, id est, voluendo Virgilius *Georg. 1. Area tum primum ingenti est æquanda cylindro.* Quod rotundis lapidibus idem nomen sit inditum, inde est factum, quod ad cylindri seu columnellæ speciem formati sint.

Cyllenius dictus Mercurius nonnullis a Cyllene monte Arcadiæ, quem quidam (*vt auctor est Strabo*) dixerunt surgere ad

altitudinem 20. ſtadiorũ perpendiculariter, & circa quẽ Plinius ſcribit albas merulas naſci, nec vſquã alibi: Aliis a nympha Cyllene, a qua ſit educatus Mercurius. Ab eadẽ deductũ nomen fatetur & Stephanus. Sed alii rurſus a *via Cyllenia*, in qua ſit enutritus, ſic nuncupatũ volunt: Verrius inde, quod ſermo ſine manibus omnia tranſigat, quib⁹ qui carẽt, *κυλλοὶ* vocãtur, id eſt, *mutili*. Idcirco quadratus fingi ſolitus eminẽte tantummodo capite, vt ex parte proditum a Feſto.

Cymba fluuiatilis nauis Græce *κύμβη*, nõ locus nauis, vt viſum eſt Iſidoro, nomen illi inuenit, quod aquis incumbat. At alii inclinant *παρὰ τὸ κύπτειν*, id eſt, *inclinando*. Nota ſane eſt ex fabulis Charontis cymba, quæ rimoſa & ſitu obſita ſæpe fathiſcere dicitur præ vetuſtate. A cymba porro dictum eſt cymbium poculum, quod eius referret formam.

Cymothoe nympha, cuius mentionem fecit Virgilius Æneid. 1. dicta *ἀπὸ τοῦ θέειν τὸ κῦμα*, quod fluctus currat, *vt meminit Seruius*. Quod alii ab vndarum velocitate, id eſt, *ἀπὸ τῆς τῶν κυμάτων* deducant, non multum differt.

Cynici Philoſophi dicti aut a gymnaſio Cynoſarge, in quo Philoſophat⁹ fuit Antiſthenes, aut a canina mordacitate, aut deniq; ꝙ canũ more in ꝓpatulo coirẽt. Sed in hoc diſſidio Lactantii verba ſubiicio. *Quid loquar*, inquit, *de Cynicis, quib⁹ in ꝓpatulo coire cũ cõiugibus mos fuit? Quid mirũ ſi a canib⁹, quorũ vitã imitantur, etiã vocabulũ & nome traxerunt? κύων n. Græcis eſt canis.* Quod ſane res ita ſeſe habuerit, indicat & Apuleius *Florid. 2.* cũ de Cratete ſic loquiẽ: *Duxit Cynicus puellã in porticũ: Ibide loco celebri, corã, luce clariſſima accubuit, coramq; virgine imminuiſſet paratã pari cõſtantia, ni Zeno ꝓcinctu palliaſtri circũſtantis corona obtutu magiſtrũ in ſecreto defendiſſet.* Secũdũ tamẽ etymon cõfirmat Diogenes ſuo reſpõſo, q rogatus, *cur canis appellaretur?* Reſpõdit: *Quia iis, q dant, blandior, iis, q non dant, oblatro, malos aũt mordeo.* Alludit & eo Martial. lib. 1. his verbis; *Cerea quem nudi tegit vxor ab olla grabati:*

Cui dat latratos obuia turba cibos.
Eſſe putas Cynicum deceptus imagine falſa,
Non eſt hic, Cynicus Coſme. Quid ergo? Canis.

Impu-

Impudentiã eorum incessit Augustinus *14. de ciuit. Dei, c. 10.* Valerius *lib. 1. c. 15.* Ludouicus Viues *de Anima 31.* Lucianus *in dialogo*, cui titulus Cynic^9 est. Auctor sectæ iuxta Laertiũ fuit Antisthenes is, quem modo nominaui, q Socratis audiendi gratia quotidie quadraginta emetiri solebat stadia, tũ Sinopæus Diogenes, Menippus Phœnix, & Crates Thebanus.

Cynocephalus animal Ægypto notũ, vtpote quo sanctius habuerit nullũ, quodq; ipsum Tertullianus & Augustin. pro Deo Anubi acceperunt, qui colebatur facie canina, vtiq; ἀπὸ τῆς τοῦ κυνὸς κεφαλῆς, i. *capite canino* nomen accepit.

Cynosarges locus Athenis Herculi sacer Platoni videtur dictus a quopiã Cynosargo, aliis a cane vel albo vel veloci, vt censet Hesychius. Cum enim Didymus vel potius Diomus quidã immolaret ad focũ, abreptã eius hostiã canis albus, qui forte aderat, in alium locũ abripuit. Huius rei caussa cum esset admodũ perculsus, responsum accepit a Deo, erigendam ibi esse Herculi aram, vbi victimã depofuisset canis. Quapropter factum, vt ab albo cane locus diceretur Cynosarges.

Cyprus insula dicta Eustathio Odyss. θ. ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ἐν ταύτῃ τὸ κύειν πρέπειν, ὅ ἐστι περιζήλως ἢ πρέπειν, quod Venus maturitatem concipiendi, & grauiditatis & partus adferat. Eadem olim appellata *Cerastis* ab asperitate promontoriorum, quæ scopulis, velut cornibus assurgerent.

Cypria nominata videtur Venus potius ab insula Cypro, cuius tutelaris fuit Dea, quã ἀπὸ τοῦ κύειν, i. *pariendo*, vt aliis placet. Cyprii æris, id est, cupri meminit Plini^9 *lib. 33. c. 5.* quo loco agit de Chrysocolla, Pyxidis Cypriæ *lib. 20. c. 13.* cum agit de asseruando rutæ succo. De ipsa met insula Cypro vide Paphum.

Cyrene oppidũ Cyrenaicæ regionis, q & Pentapolis est dicta Plinio, originẽ referẽs ad Græcos, Aristippi Philosophi patria, a Cyrene Hypsei filia dicitur etymõ suũ arcessere. Ab illa Carthaginis æmula tota regio etiã *Cyrene* dicta. Nostro hoc tẽpore dicit *Corene*, teste Giraua. Alii tãtundẽ esse volũt hoc nomẽ, atq; Latinis *puteoli*, quasi dixeris Brunstadt: vt nomen deducat a Kariath vrbe & Ena fonte. Est n. hæc ciuitas nobilitata a fonte solis, q meridie frigebat, nocte media calebat.

Cyrus lingua Persica significat *solem*, teste *Plutarcho in vi-*

vita Artaxerxis, ſicut & חרס *ſolem coruſcantem* ſignificat Hebræis. Apud eoſdem audit כרש quaſi *iuſtum* dixeris *poſſeſſorem* a verbo ירש hereditauit, quo verbo nouo voluerunt Latini vim Hebraicæ dictionis exprimere. Eſt autem Cyrus fluuii nomen, cuius *libr. 23.* meminit Ammianus. Eſt & eo nomine dictus rex Perſarum primus, quē Danieli Prophetæ familiarem fuiſſe cōſtat, quique cum Crœſo bellum geſſit, quia ſua potentia & opibus fretus arma arripuerat. Certum eſt etiam ſummopere eum valuiſſe memoria, vt & Simonides Lyricus valuit, tum Hippias Eleus Sophiſtarū facile acerrimus, idque diuina potius ingenii vi, quam epotis medicamentis, vt quidam putant, *referente id Ammiano lib. 16.* Ab eodem dicta eſt ciuitas Cyropolis, *vt Adrianopolis, Conſtantinopolis, Philippopolis*, & plures aliæ, a conditoribus ſiue reſtauratoribus ſuis.

Cytherea Venus eſt nominata *iuxta Feſtum* a ciuitate Cythera, ad quam primum dicitur eſſe deuecta concha. Phurnutus vult ita dictam παρὰ τὸ κεύθειν καὶ κρύπτειν τὸ αἰσχρὸν, id eſt, *ab occultando turpi, ſiue Cupidine:* Vel ἀπὸ τοῦ κύειν, *quod Cupido & Venus prope mare ſint nati.* Cythera inſula, cuius iam nunc mentio eſt facta, in ſinu Laconico eſt ſita, & olim *Porphyris* eſt dicta, vt Plinio placet, πορφυροῦσα, *vt vult Euſtathius*, hodie *Cerigo*. Sophiano teſte, cui Fauonius aſtipulatur. Virgilius & Naſo dixerunt pluraliter *Cythara* in genere neutro, ſed montes eius inſulę Veneri ſacres ſignificarūt. Heſiodus vno verſu meminit & montium, & Veneris Cythereæ, cum inquit: αὐτὰρ τὴν κυθέρειαν ὅτι προσέκυρσε κυθήροις. Item: πρῶτον δὲ κυθήροισι ζαθέοισιν ἔπλητο· ἐνθὲν ἔπειτα περίρρυτον ἵκετο κύπρον. A Cytherea porro *Cytheriacus* eſt pecten Naſoni, quod & is Veneri ſit ſacer. Vnde ſtatuā eius aliquādo cum pectine Romæ dicatā conſtat a Romanis mulieribus, vt abraſum ꝓpter inſuperabilem pruriginis ardorem capillitium reſtitueret. Eſtq; in comendo ſexus huius ſtudium ſingulare inprimis, vt vnicuiq; cōſtat. Quare & in Fauſtinæ numiſmatis, vt iamdudum ab aliis eſt obſeruatum, videas ipſius caput multis, & diuerſis capillorum concinnitatibus exornatum.

Cyzicus vrbs clariſſima & antiquiſſima, quam Ptolemæus in Myſia ad Propontidem ponit, extructa fuit a Cyzico Gedeonis & Orphei ætate 34. annis elapſis poſt Ilium, *teſte Cedreno*, eademque Helleſponti caput a conditore nomen accepit. Plinius tradit olim *Arconeſum*, *Dolionum & Dindymum* vocatam, ſed ponit eam in inſula, quam Alexander continenti iunxit.

D.

D*Aci* populi Germaniæ oppoſiti, & ſupra Iſtrum habentes ſedes verſus eiuſdem fluuii fontes, dicti videntur Iſidoro, quaſi *Dagi*, quod de Gothorum ſtirpe creati ſint. Suſpectum autem hoc mihi, cum Hiſtoriæ prius Dacorum, quam Gothorum meminerint. Incurſiones enim eorum coercuit Cæſar Auguſtus, tandem & eos vicit. Inde impugnauit eoſdem Flauius Domitianus, poſt hunc Traianus, qui tandem ſubegit, *vt ſcribit Suetonius*. Sed & aliam eorum originē colligere licet ex his Dionis verbis lib. 51. οἱ δ᾽ ἐπέκεινα, Δακοὶ κέκληνται, εἴτε δὴ Γέται τινὲς, εἴτε καὶ Θρᾷκες, τοῦ Δακικοῦ γένους τοῦ τὴν Ροδόπην ποτὲ ἐνοικήσαντος, ὄντες, qui vltra Danubium degunt, *Daci*, vocantur, ſiue ii ſunt Getæ, ſiue Thraces, orti ab illis Dacis, qui Rhodopen quondam incoluerunt. Plinius etiam affirmat Græcos nominare Getas, quos Romani Dacos. Appellatos eos antiquitus δάους putat Strabo. Daos vel potius δάας nominat Euſtathius. Eorum regio cōplectitur hodie Tranſſyluaniam, Walachiam & Moldauiam, & a quibuſdam Thraciæ adnumeratur. Quidam ab ea diſterminari dicunt. Ptolemæus ait a Septentrione Sarmatiæ parte, a meridie terminari Danubio.

Dactylus pes conſtans ex prima longa, duabus poſterioribus breuibus, nomen habet ἀπὸ τοῦ δακτύλου, id eſt, *digito*, qui itidem ex tribus partibus cōſtat, vna longiore, breuioribus duabus. Dactyli etiam ſunt dicti *Corybantes* magnæ matris miniſtri, quod quinque eſſent numero, quot quoq; digiti numerantur. Pherecydes tradidit eos fuiſſe γόητας καὶ δημιουργούς. Meminit eorum Apollonius Argonauticῶn 1.

Dædalus. Huic inſigni ſtatuario, qui exſul ob deiectum tecto per inuidiam ſororis ſuæ Perdices filium in Cretam ad Minoem ſeſe recepit, quique labyrinthum exſtruxit ad alterius, quippe Ægyptii, labyrinthi formam, & tandem etiam ex Creta profugit ſibi & Icara filio alis cera adglutinatis, vt fabulantur; ἀπὸ τοῦ δαιδάλλειν, id eſt, *ornando & variando* arceſſit nomen: Vel παρὰ τὸ δαίειν, τὸ γινώσκειν a cognoſcendo: Vnde δαίαλος & literæ δ. Pleonaſmo δαίδαλος. Inter præclara eius opera numerata eſt compactilis ſella, quæ in Mineruæ delubro apud Athenienſes dicata fuit. Ex hoc vno etymo facile eſt colligere, cur a Lucretio Dædala dicta ſit lingua, apud Ennium *Minerua*, apud Virgilium *Circe*. Vide Feſtum. Eſt & δαίδαλος ingenioſus, δαίδαλμα opus ſcitum, ingenioſum. Tandem veteres omnes ligneas ſtatuas, *Dædala* vocarunt, *inquit ille*. Falſum. Neque enim ſolum ſimulacra fecit, ſed & compactilem ſellām, vt iam modo dictum. Quin architectus fuit, & traditum a multis, ædificandarum nauium rationem primum hunc inueniſſe, atque inde natam de pennis fabulam. Quidquid ergo affabre & ſummo artificio erat elaboratum, id veteribus Poetis Græcis δαίδαλον eſt dictum. Plato in Menone commemorat quædam δαιδάλου ἀγάλματα, quæ ſoluta aufugiunt, ſed vincta manent. Vnde Socrates apud eundem in Eutyphrone argumenta non conſiſtentia Dædalæis operibus ſimilia videri dicit. Sed de his ſatis.

Dæmon Græce δαίμων quaſi δαήμων, id eſt, *ſapiens.* Multa enim pollet aſtutia tantaque ſapientia & perſpicacitate ſeu ἀγχινοίᾳ, quanta in nullis aliis eſt creaturis præter Angelos cœli indigetes. Placet hoc etymon Platoni in Cratylo ex ſententia Heſiodi. Ait etiam, viros probos magnis honoribus affectos Dæmones fieri iuxta hoc prudentiæ & ſapientiæ nomen poſt mortem, eique ſententiæ libenter ſe aſſentiri, vt optimus quiſque, ſiue ſit viuus, ſiue defunctus, recte vocetur Dæmon. Poſſidonius *teſte Macrobio Saturn. 1:* ἀπὸ τοῦ δαίειν, id eſt, *vrendo* deducebat, quod conſtent ex ſubſtantia ætherea. Euſebius vtrumque etymon reiici-

reiiciens vult dictos ἀπὸ τοῦ δειμαίνω, quod est *exterreo* & *pauefacio*, vt Dæmones solent. Augustinus Steuchus putat etiam ab Hebræo די vel שדי, id est, *sufficientia* & *omnipotente* deduci posse. Ratio eius est, quod magna vis nominum ex Hebraica lingua dimanauerit ad Græcos, atque adeo hoc nomen antiquum ex eisdem fontibus descendisse. De hac lingua, *inquit*, somniasse videtur Plato in Cratylo, cum asserit Barbaram quandam linguam ceteris linguis nomina dedisse. Videntur ergo vetustiores Græci reiecta priore litera, aut iuncta cum sequenti vocasse Daimones, qui vocantur Hebraice *Sdaim*. Hinc si reiicias consonantem priorem, fit *Dai*, in numero plurali *Daim*. Quod ne cuiquam mirum videatur, norit plæraque nomina Hebræa apud Græcos vel detractis, vel auctis syllabis inueniri. Apud Poetas & Philosophos sæpe designat hoc nomen diuinam quandam potentiam & numen, vt cum inquit Euripides: ὅταν δ' ὁ δαίμων ἐνδιδῷ, τί δεῖ φιλῶν? Aristoteles quoque exordiens librum de mundo semper sibi Philosophiam visam fuisse dicit θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον χρῆμα. At in sacris literis prauum illum spiritum proprie significat, quem Diabolum vocamus ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν, id est, *calumniando*, vt latius in hac voce dicetur. Dæmones, hoc est, *Deos aereos*, vt eos nominabant veteres, maxima pars vetustatis agnouit. Primum enim Hesiodus triginta prodidit eorum millia, infinitum numerum Iamblichus & Psellus. Plato agnouit in Cratylo & Epinomide, Plutarchus, Apuleius, Arrianus, Orpheus, Homerus, & omnes Chaldæi, at hi alios bonos, alios malos. Hesiodus disertis verbis de illis dicit: ἀέρα δ' ἑσσάμενοι πάντη φοιτῶσιν ἐπ' αἶαν. Eandem opinionem amplexus est Pherecydes, Zoroastres, Magi veteres, & Ægyptiaci sacerdotes. Quamquam dubitetur de Aristotele, qui nullas nouit substantias separatas a materia præter motores orbium *Metaphys. l. 12.* quem sequuntur Auerroes, Simplicius, Alexander, & multi alii Peripatetici, sicut Hæretici Dositheani, quos ex Simonis Magi schola prodiisse putat Theodoretus.

Dagon, Deum Paleſtinæ Euſebii auctoritate adductus rectè à frumento, quod Hebræi vocant דגן, deriuat Ioannes Druſius Hebraicæ linguæ Profeſſor accuratiſſimus apud Franecerenſes. Subdit ex eodem Euſebio Philonis Byblii locum in hiſtoria Sanchumathonis, quā tranſtulit ex lingua Phœnicum in Græcam. Δαγὼν, inquit, ὅς ἐστι σίτων, Dagon qui Græcis dicitur Siton, id eſt, frumentum. Alii a דג, id eſt, piſce deducunt, quod ſuperior pars hominis, inferior piſcis figuram repræſentauerit.

Dalmatæ populi bellicoſi ad Iſtrū a Dalmatia nomen habent, quæ alio nomine dicitur quibuſdam, ſed perperam, Pannonia. Hos ſubegit Tiberius. Auguſtus totā regionem in Prouinciæ formā redegit, *vt tradit Aurelius Victor.* Totam Dalmatiam putat Appianus a Delminio oppido vocatam, quod hodie eſt Dama. Genuit ea Diocletianum, virum crudeli & exitiali in Chriſtianos animo, quippe qui præter tormenta, quibus carnificinam exercuit, in libros etiam & ſcripturas ſæuiit. Protulit & D. Hieronymum Stridone natum, quem *Latinorum* nemo lucubrando vicit. Dalmatica veſtis, quæ eſt tunica ſacerdotalis cādida cum clauis ex purpura, a Dalmatia, vbi primum eſt texta, nomen accepit. Dalmaticus dictus fuit L. Metellus a Dalmatis ſubactis, qui & Caſtoris ædē vetuſtate collapſam refecit, *teſte Cicerone 3. in Verrem,* item pro M. Scauro.

Dama ſeruile nomen, & apud Horatium *lib. 2. Sat. 5.* libertini hominis, diminutionis formā eſt deductum a Demetrio, *vt vult Turnebus Aduerſar. lib. 6. cap. 4.* Alioqui cur non ἀπὸ τοῦ δαμάζειν, id eſt, *domando* potius?

Damaſcus vrbs Syriæ, quam Iulianus vocat verām Iouis vrbem & Orietis totius oculum in epiſtolis, nuncupata eſt Iſidoro a Damaſco diſpenſatore, quem Abraham futurum ſibi heredem dixerat, antequam illi Iſaac promiſſus eſſet. Nonnulli dictionem eſſe volunt conflatam ex Hebræo דם i. *ſanguine, & ἀσκῷ vtre.* Sed a ciuitate hac ipſa vult Athenæus *lib. 2.* nomen eſſe Damaſcenis prunis.

Damaſippus, cuius nominis meminit Iuuenalis, equorum domito-

mitorem significat a δαμάζω *domo*, & ἵππος *equo*. Taxat Satyricus *Satyra 8.* quemcunque nobilem fictitio hoc nomine, quod tempore Neronis multis claris maioribus oriundi aurigare in gratiam principis didicerint, qui (*vt est apud Tranquillum*) eodem studio tenebatur, vt ibi commentatores docent.

Damia Romanorum Dea, quæ alio nomine *Bona Dea* est dicta, cuius sacra non licebat viris adire, vnde & violata accepimus, cum Clodius deprehenderetur in illis muliebri veste, ἀπὸ τοῦ δήμου, id est, *populo*, deducit nomen, pro quo Calendis Maii sacrificium eius fieri solebat dictum Damium eandem originem sapiens. Neque enim cum Festo intelligendum hoc nomen ἀντιφραστικῶς, quod minime esset δημόσιον, id est, publicum (in operto enim fiebat) sed quod in ædibus Pontificis summi fieret quotannis pro salute populi Romani. Intererant illis tantum mulieres, placabantque Deam teneræ porcæ abdomine. Multa etiam agebant sacrificiis Orphicis consentanea: Templumque eius situm erat in Auentino monte. Non pauci extiterunt, qui hanc ipsam Medeam voluerunt esse, quod esset in æde eius omne genus herbarum, ex quibus antistides medicamenta conficiebant. Quod vero ædem eius ingredi non licuerit viris, factum hoc dicunt ob enormem iniuriam, quam a Iasone ingrato homine perpessa fuit. Alii *Floram* esse a floribus dictam deam persuadere conantur: Nonnulli *Faunam*, sic appellatam, quod omnibus animantibus faueat, eamque Fauni filiam, vel potius vxorem, *vt videtur Plutarcho*, quam Græci θεὸν γυναικείαν appellant, *vt & idem affirmat*. In Pontificum libris fatua indigitabatur a fando nomen trahens, quod infantes non prius vocem edant, quam terram attigerint. Sed & Opem vocabant, quod ope & auxilio ipsius vita constet. Alii Proserpinam crediderunt, ideoque porcam offerri, quod animal illud segetem depascat, quam Ceres mortalibus communicauit: Iterum alii χθονίαν ἑκάτην, Bœotii Semelen, Romani *Dryada* puellam, quæ & ipsa Fauni est vxor. Denique sciendum, quod Damiæ sacerdos Damiatrix sit appellata, cui non

licebat myrtum eius sacris inferre, tum temporis matronas liberas & puras a re venerea inprimis esse oportere significaret, prout docet Plutarchus in quæstionibus Rom. quæst. 20. Atque ea, ratio (cum myrtus Veneri sit sacra) magis arridet, quam quæ ex fabulis adduci solet de patre, qui eam myrteis virgis grauiter exceperit, cum de stupro ab eo interpellata parere nollet.

Damnum a diminutione dictum vult Isidorus: Varro 4. *de lingua Latina* a demtione. Alii deflectere malunt παρὰ τὸ δάπτειν, id est, *vorando*, vel παρὰ τὸ δαπανᾶσθαι ab *insumendo*. Quæ omnia minime reiicienda opinor. Damnum iniuria datum in lege Aquilia est Theophilo ζημία ἀδίκως γινομένη. Vbi vero diminutionem proprie significat §. at ex *contrario*. *Instit. quib. alien. licet*, ibi, *sine damno* reddidit δίχα πάσης δαπάνης. Infectum damnum est, quod nondum est factum, futurum tamen veremur.

Danai iudices sunt nonnullis, qui deducunt ab Hebræo דן. Dicti & hoc nomine Græci ἀπὸ Δαναοῦ τοῦ Αἰγύπτου ἀδελφοῦ a Danao Ægypti fratre, *vt vult Eustathius Ilia. 1.* Reliqua de Græcis videbis suo loco.

Dani, qui sæpe a iunioribus confunduntur cum Dacis, & quos Eginarthus, eiusque seculi scriptores *Normannos* vocant, nonnunquam eos, qui sunt apud nos *Ruthent* & *Suevi*, proprie iam illi, qui Dennmarcker dicuntur, ab Hebræo דן videntur etiam deducere nomen. Vetustissimi auctores nullam horum mentionem faciunt. Florus ac Plinius de viris illustribus tentantur eos, cum primum magna clade affecissent Romanos, tandem a Mario in Italia fuisse cæsos. Sunt enim eidem cum Cimbris. Quod quidem nomen etiamnum in Cimbrica Chersoneso repræsentant. Etiãsi Strabo a Cimmeriis factum hoc nomen censeat, quos supra Thraciam sedes habuisse testatur nomen *Bosphori Cimmerij*. Herodotus collocat eos ad fluuium Araxem, inque Lydiam infusos tradit *lib.1.* Vtcũq; tẽpore Marii verisimile est, eos ex Dania & Holsatia in Italiam penetrasse, & iam ante ex Oriente ad hoc littus Europæ esse progressos, sicut de Getis, Dais &

Sycuis in historiis asseritur, & a Melanthone est adnotatum.
Daniel iudicium Dei. Nam דן tantūdē ac *iudicauit*: אל *Deus*. Dei quippe iudicium ille exercuit inter presbyteros, cum deprehensa eorum falsitate Susannam mortis faucibus eripuit. Visiones quoque & somnia, quibus per signa quædam & ænigmata monstrabantur futura, sagaci mente aperuit & explicauit.

Danista Latinis fœnerator. Hunc quicunq; a dando deriuāt; errant, cum a Græco δανείζειν deducatur.

Dantiscum. Vide Gedanum.

Danubius μέγιστος τῶν ποταμῶν Arriano *lib. 1. de rebus gestis Alexand. Magn. Herodiano lib. 6.* maximus fluminum (*vt & Rhenus*) sub ipso septentrione, vtpote qui 60. nauigabiles fluuios recipit, *vt auctor est Ammianus lib. 22.* quem lapideo ponte iunxit Traianus *teste Cassio Nicæo*, quem tamen postea demolitus est Adrianus cum metueret indomitarum gentium excursiones, arcessit nomen a copia niuium qua augetur, quasi dixeris Daniuium, vt placet Isidoro. Equidem crebriores apud Danubium niues, quam pluuias cadere testatur Herodotus *lib. 4.* Alii, quorum in numero sunt Rhenanus & Vadianus, Danuuium olim dictum existimāt, quasi Abnouium vel Abnobium a monte Abnoba. Coniecturam hanc adiuuat priscum vocabulum Abnaub, cui Germani addentes D. dicunt die Abnawb vel Donaw. Itaque non plane reiiciendam arbitror. Alii tamen a sono hoc nomen sortitū credunt; *teste Francisco Irenico.* Vnde forsan Mantuanus *sonantem* Bartholinus *Vndisonantem* appellat. Cato in Originibus (quod multi fide adhuc dignius habēt) a Danis eius accolis nomen trahit. Hinc Strabonem dicunt affirmare superiores illius partes maxime per Dacorum (qui fuit illis eidem cum Danis) regionem ferri. Quod denique alii δάκνειν siue δάκνον dictum existimant, quasi calamitatis auctorem a Scythis; cum in eius traiectu damnum accepissent, cum antea ipsis diceretur Matoas, vt est apud Stephanum Græce ἄσιος, id est, *innoxius*, vt fabulosum & alienum a veritate reiicio. Est & huic fluuio nomen Ister tam veteribus

quam Neotericis notum. Verſus fontes tamen magis Danubii nomen obtinet: ad oſtia vergens, Iſtri, idque ex Strabonis ſententia *libro 7.* Quin Iſtri appellatio antiquior eſt appellatione Danubii: Cum eius mentio fiat apud antiquiſſimos ſcriptores, Herodotum dico & Apollonium, non Danubii. Vt toto cœlo errent, qui Auguſti primum temporibus Iſtri ſeum nomen ſortitum ſomniant, cum & in ipſa inquam, Argonautarum expeditione apud Apollonium hoc nomen exſtet, & ab eo iuxta Iuſtinum & Trogum Iſtria ſit appellata. Quamuis Solini interpres vice verſa ab Iſtria dictum exiſtimet Iſtrum. Cum autem ἴςρος dicatur Græcis, perperam a nonnullis ſcribitur Hiſter cum aſpiratione, *vt & Tortellius notauit.* Fluuium, hunc tam celebrem deſcripſit Lycophron ſubaquę Celticæ nomine. Apud Feſtum eſt *Addubanus,* niſi locus eſt deprauatus. Oritur ſex miliaribus ſupra Tubingam Creichgoiæ, inque pontum Euxinum tanto impetu effunditur, vt vltra 40. millia paſſuum in medio mari dulcem aquam exhibeat.

Dapalis dictus eſt Iupiter a Catone *libro de re ruſtica,* forte quod fierent ei ſacra epulo dapali.

Daphne Latine & Græce dicta eſt laurus ab intenſiua particula δα & φωνεῖν, quod eſt *ſonare.* Ingenti enim ſonore cremari ſolet. Vnde futura colligebant, *vt & Porphyrius monuit.* Quocirca vaticinii ſymbolum eam eſſe non imperite dixit Aphthonius, & vates dicuntur δαφνηφάγοι. Dionyſius etiam in pręceptis de Panyricis ſcribendis μαντικὸν φυτὸν appellauit. Vide Pierium.

Daps, teſte Feſto, veteribus res diuina, quæ ſcilicet fiebat aut hyberna ſemente aut verna, a Græco δαὶς deriuata videtur.

Dardanarius Græce παντοπώλης & σιτοκάπηλος, annonæ aliarumque mercium acerbus venditor, quique eas premit & onerat, a Dardano repertore eius nequitiæ, vel potius a Dardano mago, cuius Tertullianus cum Typhone & Nectabi meminit, ſuum eſt nomen ſortitus. Vt ſit ſuſpicio tales homines olim & magiæ poſtulatos fuiſſe, quaſi meſſes excantarent.

rent, & alio traducerent, *ſicut cecinit Virgilius.* Creditum id olim vel ex XII. Tabul. apparet, vbi id maleficii genus lex fuit lata. Dardaniorum mentio fit, *l. in Dardanarios. ff. de Pœnis.* Pœna in eos eſt conſtituta lege Iulia de Annona.

David hominem ſignificans dilectum nomen habet a דוד, id eſt, *amico.*

Daunia dicta Apulia a Dauno Illyricæ gentis illuſtri viro. Feſtus.

Decas etymologicis dicta quaſi δέχας, quod omnem in ſe recipiat numerum. Vnde mundum, qui in ſe omnia complectitur rerum naturalium principia, hoc ipſo ſignificari docuerunt Pythagorici.

Decanus olim in militia dictus a numero denario. Cum enim centuria diuideretur in decem contubernia, dicebatur horum præſes & caput *Decanus.*

December menſis, Hebræis כסליו, Athenienſibus ποσειδεών in quo Saturnalia celebrare ſolebant cum Sigillariorum Feſto Romani, quod decimus eſſet a Martio, nomem accepit. Amazonius eſt appellatus ab adulatoribus in gratiam Commodi. Imperat. *vt prodit Ælius Lampridius*: At eam appellationem non adeo diu retinuit. Ex ordinatione Romuli dies primum habebat 30. ex Numæ deinde conſtitutione *(vt ita dicam)* 29. & denique ex Iulii Cæſaris ordinatione 31.

Decemuiri, qui creati ſunt Romæ, vt promulgarent quas Sp. Poſthumius Albus, A. Manlius, & P. Sulpitius Camerinus in Græciam miſſi, ex inclytis Solonis & Lycurgi legibus, deſcriptas leges in patriam detulerant, quod numero eſſent decem ſortiti ſunt nomen, vt Duumuiri, quod duo, Septemuiri, quod ſeptem, quindecimuiri, quod quindecem, & Centumuiri, quod centum, etſi non ita præciſe, cum eſſent numero centum & quinque, quæ ambæ dictiones vna dictione iungi & conflari non poterant. Sunt autem leges illæ dictæ leges XII. Tab. quod in XII. tandem tabulis propoſitæ fuerint (primum enim erant tantummodo decem) & De-

cemuirales a Decemuiris, quorum id opera atque auctoritate factum. Decemuiros epulonum constituisse Cæsarem Dictatorem auctor est Dio *lib. 43.* cum antea septemuiri Epulonum vocari solerent. Pomponius auctor est fuisse etiam Decemuiros Alitibus iudicandis constitutos *l. 2. ff. de Origin. iur.* Adhibere solebant illi iudiciis hastam prætoriam, qua posita iudicium exercebant, quod etiam Centumuirale est dictum. Coloniæ porro deducendæ electos quandoque fuisse Decemuiros, vt & Triumuiros, Quinqueuiros, Septemuiros, Vigintiuiros, discimus ex *Appiano, Plutar. bo, &* *Cicerone.* Hi postquam erant creati, colonos, qui vel sponte nomina dederant, vel sorte exierant, in agros lege definitos, atque in Coloniam, sub vexillo quasi exercitum aliquem deducebant. Vtque ad primos illos Decemuiros redeam, quos Pomponius grauiter lapsus constitutos scribit, vt leges peterent a ciuitatibus Græcis, cum tres tantum emissi fuerint, quorum nomina paulo ante relata sunt, sciendum, eos Centuriatis comitiis creatos habuisse primum ius conuocandi Senatum, confirmandi decreta, Aggressi quoque fuerunt Rempubl. constituere. Penes vnum erant fasces & reliqua Consularis potestatis insignia, in cuius locum alii seruatis vicibus succedebant, idque ad certos dies, donec tempus annuum elaberetur. Tandem vero Appii Claudii dominatione atque libidine Decemuiratus explosus fuit. *Dionysius, Liuius, Plutarchus, Fenestella.*

Decuma vectigal apud Romanos ex agris, qui frumenti decimam vel quamuis aliam partem soluebant. A Decumano vectigali Decumani dicti sunt publicani. A denario numero maximus fluctus dictus etiam est Decumanus apud bonos auctores. Silius lib. 14. *Non aliter Rhodopes Boreas a vertice praeceps. Cum sese immisit, decimoq; volumine pontum Expulit in terras.* Eadē mente Liuius Decumanam portam in castris appellat *lib. 3. ab V. C.* maximam & ab hoste auersam. Per hanc educebantur facinorosi, & desertores, in quos iure militari animaduertendum erat.

Decurio a decem, vtpote qui denis equitibus *praeest iuxta* *Festum*

Festum. Quidam dictos Decuriones volunt, quod primum, cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducerentur, consilii publici gratia conscribi solita sit. Verior est prior sententia, ad quam proxime accedit Varro, qui primos singularum decuriarum dictos ait Decuriones.

Dedan Idumeæ ciuitas a Dedan filio Esau est appellata. דדים autem mamillas & vbera fœminarum significant.

Delila meretrix nomen inuenit a דלל *exhausit.* Quid quæso eo etymo accommodatius. An non lupæ sunt *voragines, abyssi, putei, foueæ, Scyllæ, Charybdes?* Quot iuuenum loculos nō solum, sed etiam vitam & sanguinem exhauriunt? Equidem qui eas accedit, ruit in mortem inque pernitiem suam. Caue caue, quicunq; vis esse saluus, ab hac illuuie.

Delius iuxta Phurnutum appellatus Apollo ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι, id est, a *manifestando*, vt Phanæus ἀπὸ τοῦ ἀναφαίνειν *illustrando*, vel ὅτι φαίνεται νέος, *quod semper se renouet*. Sed alii a Delo insula nominatum volunt in qua fertur natus.

Delos Cycladum omnium clarissima, & celebris Apollinis tēplo, Aristoteli dicta videtur ἀπὸ τοῦ δηλοῦν, id est, *aperiendo & manifestando*, quod repente enata apparuerit. Olim etiam dicta fuit (*vt ex aliorum sententia hoc addam*) Asteria, pelasgia, Lagia, Ortygia, κύνθος, Chlamydia, ἀναφὴ etiam Philoni, & Ortyx Antonino. Hodie ei nomen *Sdiles*. Tradunt nonnulli in Delo primum repertum ignem, & inde *Pyrpilen* vocatam. Nec omittendum, quod a doctissimo Apollonii enarratore scriptum, de Delo, Asteriam a forma fuisse dictam, mox nomine mutato Ortygiam a sorore Dianę. Fabulosa quidem omnia, sed omittenda nequaquam, quando diligentiam nostram vbiq; aliis probare semel est constitutum.

Delphi, vrbs Bataniæ nomen inuenit a fosse aluco, qui magno labore impensaque ad perpendiculum & lineam rectam est ductus ad portum, quem, vocant Delfshauen. Exstitit & eo nomine Phocidis oppidum Pythii Apollinis templo & oraculo insigne. Hinc Delphica illa oracula flexuosa, & summopere, ambigua, magno numero ab auctoribus

ſparſim citata. Defecerunt ea tandem, quod plerique ideo factum exiſtimant, quod exhauſta ſit cœleſtis cuiuſdam ſpiritus vis. Cicero *Diuinat. 1. Terræ vis Pythiam Delphis incitabat, natura Sibyllam.* Et libro 2. *Euanuiſſe aiunt vetuſtate loci vim eius, vnde anhelitus fieret, quo Pythia mente incitata ederet oracula.* Diodorus etiam 6. & 10. Bibliothecæ ortum huius Oraculi tribuit ſpiritui terræ, quem ἆσθμα vocant. Ipſe enim Diabolus intermedio vapore occupare ſolebat Pythoniſſam, quæ ſedens in olmo futura canebat, at p̄dicebat. Sed enim cum de vi non tantum naturali, ſed etiam diuina agatur, quo pacto tandē euanuit? Vetuſtate, inquies. At quæ vetuſtas, q̄ rem diuinam conficere poſſit? Quæ res terrea mētē mouere & extra ſe rapere queat, ſi originem halitui terrę deferre pergas? Dion auctor eſt ſolutum fuiſſe oraculum iſtud, hominibus iugulatis ad hiatum, vnde ſacer prodibat ſpiritus. Falſum & illud. Nam & Delphicum oraculum, ita Iouis Hammonis. Panis, Tireſiæ & multorum aliorum mox ſub aduentum & paulo poſt aduentum mortemq; Domini Chriſti obmutuit, qui ſua virtute ſilentium eis indixit. Haud omittendum hoc loco, nonnullos arceſſere eius nominis originem a piſce Delphino, ſub cuius ſpecie Apollo adnauerit Delphos, vbi præcipue cultus fuit. Quanquam & Delphi antea fuerant Neptuno ſacri, vt Calauria Treceniorum insula Apollini, *vt eſt apud Pauſaniam.*

Delubrum dicebant veteres fuſtem delibratum, id eſt, *decorticatum*, quem pro Deo venerabantur, *vt ſcribit Feſtus.* Aſconius id reprehendens: *Sunt*, inquit, *qui delubra ligna delibrata, id eſt, decorticata pro ſimulacris Deorum more veterum poſita exiſtiment, ſed male.* Varro *lib. 8. rer. diuin. vt recitat Macrobius 1. Saturn.* ſcripſit alios exiſtimare eſſe delubrum, in quo præter ædem ſit area aſſumta Deum cauſſa, vt eſt in circo Flaminco Iouis Statoris: Alios intelligere locum, in quo Dei ſimulacrum ſit dedicatum, vt a Dei ſimulacro dedicato delubrum ſit dictum, ſicut candelabrum appellarunt locum in quo figeretur candela. In qua ſignificatione accepiſſe videtur Virgilius *Æneid. 2.* cum canit: *At gemini lapſu delubra ad ſum-*

ad summa dracones Effugiunt. Et vt mox simulacrum hic nominaret, subdit: *Sæuæque petunt Tritonidis arcem. Sub pedibusque Deæ, clypeique sub orbe teguntur.* Seruius eodem libro dictum ait delubrum, quod sub vno tecto plura complectatur numina, quia vno tecto diluatur. Alios autem affirmare scribit, delubrum esse locum ante templum, vbi aqua currat dictum etiam a diluendo. Idem alibi ligneum simulacrum quoque delubrum dici, a *libro*, id est, a *raso ligno* factum, quod Græce ξόανον dicunt, affirmat. Iam vero generaliter pro templo accipi constat. Plinius *lib. 36.* Durat Cyzici delubrū, quo filum aureum commissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex. Isidorus: *Nunc sunt ædes (delubra)* cum sacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur. Et bene quodam præsagio delubra sunt appellata. Sunt enim in ablutionem peccatorum. Fons autem in delubris locus est regeneratorum, in quo septem gradus in spiritus sancti mysterio formantur, &c.

Demea senex in Adelphis Terentii ἀπὸ τοῦ δήμου id est, *populo* dictus, quippe homo antiquis moribus & amans popularis status.

Demensum, vide Dimensum.

Demipho senex apud Terentium, τοῦ δήμου φῶς, *lux populi.*

Demosthenes dictus videtur Eustathio Odyss. π, ὅτι σθένος τῶν ἀθηναίων δήμου λέγεται. Is enim populum Athenarum suis orationibus, velut flabellis, incitabat & impellebat, quocunque visum erat, Philippo Macedonum regi maxime aduersus, qui propterea vt ipsi cum aliis quibusdam oratoribus traderetur in manus, summopere adnixus fuit. Sed eam ipsius petitionem festiuo admodum apologo de lupis, canibus & ouibus elusit. Quin ipsemet Philippus fauorem eius auro argentoque sibi non erubuit conciliare. Nota enim est eius ἀργυράγχη. Ipse est, qui ad Laidem pro nocte vna maximum auri pondus exigentem dixisse legitur: *Non emo tanti pœnitere.* Cetera mitto. Tantummodo genus intellige mortis. Legitur enim, cum ipsi nuntiatum esset Antipatrum aduentare in Calabriam ad Neptuni templum se recepisse. Quo

cognito cum Antipater ad cum misisset Archiam Tyrium cum satellitibus, qui persuadere conabatur, vt secum pergeret ad Antipatrum, a quo esset nihil molesti perpessurus, in interiorem templi locum secessit, arreptoq; libro, quasi scribere pararet, hausit venenum calamo inclusum.

Denarius a dãdo dictus, inquit Isidorus, quia pro nummis decem imputatur. Quidsi deriues a numero denario. In militari enim stipendio semper pro decem assibus est datus. Cõmuni modo loquendi accipitur iam non pro certo pondere aut nummo, sed pro quauis pecuniæ moneta, contra originem tamen & significationem primam.

Dens. Vide paulo post.

Desultor a desiliendo dictus est Isidoro, quod ad finem cursus desiliendo trãsiliret de equo in equum. Vnde Manilius: Necnon alterno desultor sidere dorso Quadrupedum & stabiles poterit desigere plantas, per quos vadit equos: Ludes post terga volantum.

Dentale pars aratri, cui vomis inditur, a dente nomen inuenit. Per synecdochen pro ipsomet aratro accipitur. Virgilius Duplici aptantur dentalia dorso.

Dentati Romanis sunt appellati, qui nascebantur cum dentibus teste Plinio libro 7. cap. 16. Sic & alios a corporis partibus nominabant, vt erudite a Carolo Sigonio est adnotatum, Tuditanos, qui caput simile malleo habebant; Tudites enim sunt Mallei a tundendo dicti. Capitones etiam a capite sunt nominati, vt Nasones & Simi a Naso, Frontones a fronte, & a cincinnis Cincinnati, a caluitie Calui, a crinibus crispis Crispi, ab oculis peruersis & detortis Strabones Lusci & Luscinii, Pæti, Coclites ab his oculorum vitiis, vt & Rauilia a rauis oculis, Labeones & Chilones a labris, Silones ab eminentibus superciliis, deducto vocabulo a Sileno, qui superciliis hirsutis pingi solebat, *Balbi* & *Blæsi*, ab his ipsis linguæ vitiis, *Barbati* a barba, *Verrucosi* a verruca in labiis, *Ænobarbus* ab ænea barba, *Scæua* & *Scæuola* & *Læuinus*, qui læua vteretur pro dextra. Fuit & Scapula cognomentum *Corneliorum*, Axilla & Ahala *Seruiliorum*. Denique

niqueacrurũ vitiis dicti ſunt *Vari*: & *Vatia*, quibus in exteriorem partem crura flectuntur: *Atta*, qui propter vitium plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram quam ambulant: *Plauti*, qui planis ſunt pedibus, & nullam habent in medio concauitatem: *Panſæ*, quibus pedes erant lati & panſi: *Planci*, quibus plani: Et *Scauri*, qui talos porrectos & tumentes habebant.

Dens ab edendo dictus Grammaticis. Etiamſi alii, ſicut & Iſidorus, a Græcis nomen deductum putent, qui dentem ὀδόντα vocant. Primi dentes ſunt *Præciſores* dicti a *præcidendo*: Sequentes *canini*, quod referant ſimilitudinem dentium caninorum: Vltimi *Molares*, quia concisa atque confracta a prioribus ſubigunt ac molunt. Dens Theoninus, qui ceſſit in prouerbium prodente maledico, a Theone petulantiſſimo Poeta eſt dictus. Similiter *dentata charta* Ciceroni, a dente ſumto vocabulo, maledica eſt & plena aculeis. Macrobius ſcribit poſt ſeptem menſes primum pueris emergere dentes, poſt annos ſeptem eos excidere, renatis aliis aptioribus ad cibum comminuendum, eodemque anno abſolui integritatem loquendi. Dentis euulſionem primum inuentum ab Æſculapio Arſippi & Arſinoæ non Apollinis filio, legere eſt apud Ciceronem 3. *de Nat. Deor*.

Dercetis Dea, quæ & Δερκετὼ Actesia vocatur & a barbaris *Atergatis*, eadem quibuſdam cum Rhea, nomẽ Athenæo ferre videtur, *libro 8*. quaſi ſit ἄτερ γάτιδος, id eſt, *Syrorum lingua ſine piſcibus*. Diodorus ait *libro 3* iuxta Aſcalonem lacum eſſe, vbi templum fuerit inſignis Deæ, quam Syri vocant Δερκετοῦν, *muliebri facie*, reliquo corpore piſcis figuram repræſentante, cuius filia Semiramis a columbis ſit educata, & idcirco ſacras genti eſſe aues. Dea iſta (pergam fabulari) pudore ſimul & dolore compulſa in ſtagnum ſe abieciſſe dicitur in piſcem conuerſa. Vnde & Syri piſcibus ſtagni iſtius abſtinẽt. Meminit eius & Ouidius *Metamorph*. 4. & Lucianus *ſuo de Syria Dea ſermone*.

Deuerra Dea *a verrendo* eſt dicta, venerabantur enim eam

vt bene ſcopis domum verrere poſſent, *auctoribus Varrone & Auguſtino.*

Deunx pars aſſis, qui diuiditur in vncias XII. vnde nomen habeat, liquet ex hiſce Varronis: *A Duodecim vna dempta vncia, Deunx.* Fuit & Deunx poculi genus, ſicut & Sextans & Triens, vnciarum vndecim, intemperantibus & ebrioſis magis, quam ſobriis conueniens. Martialis de ſeipſo & Cinna:

Sextantem poto, tu potas Cinna Deuncem,
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Item arguit alterum eius Epigramma de Luſco Bibone ad Aulum. At Sextans temperatorum fuiſſe videtur. Nam tradit Suetonius Auguſtum Cæſarem ſextante bibiſſe, & ſexies tantum admouiſſe ori in publicis conuiuiis.

Deus. Huius nominis volunt nonnulli eſſe Græcanicam originem, vt ſit dictus Deus, quaſi δέος, id eſt, *timor.* Nam primus in orbe Deos fecit timor, *ait Statius*: Nonne etiam in ſacris legimus Deum eſſe timendum? Numer. 8. *Dominum exercituum ſanctificabitis, ipſe ſit timor veſter, & pauor veſter.* Dauid Pſalmo 34. *Timete Dominum ſancti eius, quoniam non eſt defectus timentibus eum.* Eſt autem Dei timor duplex: Vnus filialis, *vt vocant*, piis & filiis eius conueniens: alter ſeruilis, qui cum vera charitate conſiſtere nequit: De quo agit *Ioann. 4. ſua Epiſtola.* Alii autem deducunt a Græco nomine θεὸς cuius etymon Grammatici trahunt vel ἀπὸ τοῦ δέους, id eſt, *timore*, de quo antea, vel ἀπὸ τοῦ θεῖν, id eſt, *currendo*, quod veteres Solem & Lunam, qui motu continuo agitantur, *Deos* vocarent, *auctoribus Euſebio & Euſtathio.* Huic ſententiæ aſtipulatur Moſchopolus, & addit: θεοὺς γὰρ ἕλληνες τὰ στοιχεῖα ἔλεγον, ἀ θέουσιν ἀεὶ. Prætor hos ſunt, qui a dando deriuant. Vnde Homerus Deos vocat *datores bonorum.* Et Iuuenalis: *Nam pro iucundis aptiſſima quæque dabunt Dij.* Et Seneca Phil. *Quidquid nobis bono futurum erat, Dominus & parens noſter in proximo poſuit. Non exſpectauit inquiſitionem noſtram, ſed vltro dedit, nocitura altiſſime preſſit.* Porro alii dictum volunt, ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id eſt, *contemplando, videndo*, quod omnia oculis eius ſubiecta ſint, vel quod nihil ei deſit. Omnibus his ſeſe

opponunt,

opponunt, qui Deum ab Hebraica voce דיי, id eſt, *ſufficientia*, depromunt. Nam hinc dictus שדי, quod apud eum ſolum ſit αὐταρκεία. Animaduertendum porro & illud, apud plurimas gentes quatuor literis hanc vocem efferri & pingi. Hebraice enim dicitur יהוה, Græce θεὸς, σὸς, Latine *Deus*, Gallice *Dieu*, Hiſpanice *Dios*, Belgice Godt/ Germanice Gott/ Deli Chaldæis *teſte Philone in biblicis antiquitatibus*, quamuis nunc ſcribant ייי. Vt non parua ſuſpicio ſit factum hoc Hebræorum imitatione, qui lingua vtuntur omnium prima & antiquiſſima. Deum equidem eſſe conſtat ex ſacris literis, ex eius operibus, ex cōſenſu populorum, ex veterum cum Philoſophorum, tum Poetarum ſcriptis: At quis ille & qualis ſit Deus, quis vnquam inquirere potuit? Plinius hic *lib.2.cap.7.* prorſus delirat. Non minus inſanit & Epicurus μονόγραμμον Deum fingens, quique nulla rerum humanarum tangatur cura. *Si me roges*, inquit Cicero 1. de Diuinat. *quid ſit Deus, aut qualis ſit, auctore vtar Simonide, de quo cum quæſiſſet hoc idem Tyrannus Hiero, deliberandi cauſſa ſibi diem vnum poſtulauit. Cum idem ex eo poſtridie peteret, biduum petiuit. Cum ſæpius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero quæreret, quid ita faceret? Quia quanto*, inquit, *diutius conſidero, tanto res mihi videtur obſcurior*. In eam quoque ſententiam dixit Plato in Timæo: θεὸν εὑρεῖν οὐ ῥᾴδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. Definit tamen alias mentem æternam & cauſſam boni in natura. Quibus verbis ſeparat a Deo naturam: Id quod faciunt & alii, inter quos in Paradoxis Cicero hoc modo. *Tu cum tibi ſiue Deus, ſiue mater (vt ita dicam) rerum omnium natura dederit animum*, *&c.* Melius Seneca, qui, *affirmante Lactantio*, nihil aliud vidit eſſe naturam, quam Deum. Atq; hæc de illa mente, quæ ſuperat captum mentis,

Deuteronomium quinque librorum legis vltimus Hebræis ספר אלה הדברים, ſecundam aut poſteriorem legem δεύτερον videlicet νόμον ſignificat Septuaginta משנה תורה, cuius 8. Ioſuæ fit mentio reddiderunt δευτερονόμιον.

Dextans decem vncias cōplectens, quaſi *demto ſextante* dictus Varroni. Fuit & poculi genus, de quo vide Deuncem.

Diabetes renum paſſio, in qua tenue albumque lotium confertim & cito profluit, ob vehementiſſimam eorum vim attractricem, idque ſine tinctura, Theophilo *lib. de vrinis* ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν dicitur, quod eſt tranſire aut permeare. Non aliter enim perlabitur lotium, quam aqua traducitur per ſiphonem, quem mechanici vocant διαβήτην *teſte Columella*. Appellatur & hic affectus διψακὸς, vel ὕδρωψ εἰς ἀμίδα, id eſt, *aqua intercus ad matellam.*

Diabolus, qui & *Princeps huius mundi* appellatur, *poteſtas tenebrarum, Malignus*, πονηρὸς, *Catulus Leonis, rugiens Leo, Tentator, Leuiathan, antiquus ſerpens, & Satan*, id eſt, *aduerſarius*, a Græcis accepto nomine, ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν deſcendit; ſiue quod nos perpetuo coram Deo & conſcientia noſtra accuſet, *vt in Iobi hiſtoria habetur*, ſiue quod fictis criminibus electorum & fratrum innocentiam calumnietur, vel potius accuſet ferens ita inimicitias, & homines a veritate abducens. Vt verus ille ſit ſycophanta ſi quis alius. Vnde Euſtathius: τὸ διαβάλλειν συκοφαντικὸν ἔχει τὸν νοῦν. Placet hæc nominis origo veteribus ſimul & neotericis, atque adeo Eraſmo. Quo mirum videri queat cur Budæus aduerſarium reddiderit. Dicitur quidem ἀντίδικος, id eſt, *aduerſarius* in ſacris literis, vt & *ſerpens*, aliaque ipſi nomina tributa paulo ante iam dixi: Nec tamen ideo Diabolum recte ſerpentem interpreteris. Vis eſſe tutus ab eius inſidiis? Triſmegiſtum audi: μία φυλακὴ εὐσέβεια, *vna & ſola cuſtodia pietas.* Quin idem ſubdit: θεὸς γὰρ ῥύει εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ.

Diacodion, ἀπὸ τῆς κωδείας, id eſt, *papauere*, ex quo fit, deſcendit. Sic *Diamoron* ex ſucco mori nomen ſumſit, vt opus haud ſit de aliis eodem modo compoſitis medicamentis ex medicorum ſchola quidquam adiicere.

Diaconus vox Græca ſimpliciter quemcunque miniſtrum ſignificat, in ſacris literis eum, qui pauperum babet curam, non ſolum ἀπὸ τοῦ διακονεῖν, id eſt, *miniſtrando*, verum etiam, ſi credimus Euſtathio & paulo longius aciem intendimus, a puluere, qui eſt κόνις & κονία, deduci poterit. Sed & κονεῖν quandoque idem, quod in *pulueribus deſudare:*

re: Inde διακονεῖν, qua voce Lucas Apostolus vtitur pro *continuali ministerio*. Sic Matthæus 22. & Ioannes *secundo capite*, nomine Diaconi vtuntur pro eo, *qui mensæ ministrat*. Quo mirum haud sit, quod tradunt alii, generale esse Diaconorum nomen interdum, vt & Episcoporum, imo Presbyterorum. Vide Paulum 1. *Philipp.* qui & *Roman. 13.* Magistratus appellat modo θεοῦ διακόνους, modo λειτουργούς. Inspiciendum & capit. *Diaconi 93. Distinct.* vbi huius rei vestigia apparent.

Diadema fascia a διαδέω quod est *cingere circumligare*. Quippe regii capititis redimiculum erat. Itaque apud Ammianum legimus obiectum fuisse Pompeio a suis obtrectatoribus, quod regiæ maiestatis affectaret insignia, cum vlceris tegendi gratia candida fasciola crus obligasset aliquamdiu. Nihil enim interesse dicebant, quam quis corporis partem hoc regio insigni redimiret. Plutarchus scribit *libro de Alexandri virtute*. Tygranem Armenium candidam fasciam regni insigne abiecisse ad pedes Pompeii, & ita regnum in prædam concessisse. Legimus & Alexandrum ipsum olim diadema sibi demisisse caussa vulneris obligandi, quo Lysimachus vulneratus fuerat in fronte: id quod Lysimacho regalis potestatis auspicium fuisse produnt auctores. Regum etiam Persarum Cidarin cærulea Fascia albo tamen colore distincto circumibat. Huiuscemodi fasciolæ inuentor dicitur Bacchus: Sed apud Romanos primus Aurelianus istam capiti innexuit, *vt scribit Aurelius Victor*. Atque hinc est, quod cum Isidoro facere non possim, cum dicit, esse diadema ornamentum capitis matronarum ex auro & gemmis contextum, quod in se circumactis extremitatibus retro astringitur.

Diæta quatenus locũ domus significat, vt apud Sidon. in Epist. cũ ait: *Ex triclinio in Diætã siue cœnatiunculã fit transitus*, ἀπὸ τοῦ διαιτᾶν, i. *cõuiuiis*, in ea paratis nomẽ accepit: vel (vt alii volũt) a διαιτάομαι, i. *viuo* vel *versor*. Meminit eiusdem Suet. Claud. cũ inqt: *In diætã cui nome est Hermeũ, recesserat.* Similiter diæta apud medicos, i. *viuendi norma* & ratio ab eadẽ verbi origine

descendit. Vnde διαιτητικὴ *medicinæ pars victus ratione morbos profligans*, nec vltimo loco habenda, etiamsi a multis imprudenter & oscitanter omittatur.

Dialectica, cuius studium cognitionemque primum tetram, aspernabilem & insuauem esse dicit Agellius, verum vbi aliquantum processeris, dilucere in animo eius emolumentum, & sequi discendi voluptatem insatiabilem. Isidoro inde est nuncupata, quod disputet de dictis. Nam λέξις Græcis, est dictio Latinis. Rectius illi, qui παρὰ τὸ διαλέγεσθαι, quod est *disserere*, vel secundum Platonem λόγῳ χρῆσθαι, deducunt. Sicut enim *Astrologia*, quod astrorum scientiam tradat, est dicta: *Geometria*, quod terram metiatur eiusque naturam describat: *Arithmetica*, quod numerorum rationem doceat: ita equidem necesse esse arcessere nomen hanc artem a disserendo, quod διαλέγεσθαι est Græcis. Quod quia isti præstare non possunt, qui carent ratione, vt & τὰ ἄλογα, vel, inquam, rectius agant, qui commode vtuntur ratione, optime hoc verbum λόγῳ χρῆσθαι interpretatus est ille, qui post homines natos optimus Philosophus haberi & dici potest. Iuxta præcedens etymon ergo dialecticus disputator, διάλεξις *disputatio*, διαλεκτικὴ prudentia disputandi, nominari queat. Scribit & Alexander: ἡ διαλεκτικὴ λόγους ποιεῖται ἐν ἐρωτήσει καὶ ἀποκρίσει· ἀπ' γὰρ τούτου καὶ ὅλον τὸ ὄνομα αὐτῇ, *Dialectica differt interrogando & respondendo: Ex eo enim nomen adepta est.* Ad hanc porro nominis originem, & eiusdem Platonicam explicationem alludunt, aut potius accedunt plæræque veterum & Neotericorum definitiones, vel eorundem descriptiones. Cicero enim *2. de Oratore* artem bene disserendi definit. Idem *in Bruto* artem esse dicit, quæ docet *rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera, & falsa iudicantur, & quæ quibus propositis sint, quæque non sint sequentia.* Quod ipsum cadit inter animalia in hominem tantum recte ratione vtentem. Rursus ad Trebatium *dicendi disserendique rationem* appellat. Quin τὸ διαλέγεσθαι, vnde *Dialectica* nominatur, & *disserere*, vnum

vnum idemque valent, vt ait Perionius *Orat. 2. aduersus Ramum.* Posidonius olim definiuit verorum & falsorum neutrorumque scientiam: Zeno *scientiam veri & falsi:* Augustinus *scientiam argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio institutam, sed in rerum ratione compertam.* Idem contra Academicos lib. 3. cap. 13. *hanc scientiam veritatis* appellat, & *ad omnem sapientem pertinere dicit.* Quinimo *ipsam sapientiam* appellat *Dialecticam, aut sine qua sapientia esse non possit.* At vnde potius & melius ad hunc cœlestis flammæ radium perueniendi facultas datur, sapientiam dico, quam disputando, differendo, conferendo? Vt enim ictu silicum elicitur ignis, ita differendo absque affectu prauo aperit se veritas. Quaproter sapientiæ symbolum statuerunt *barsel*, id est, *ferrum* sapientes Hebræi. Et recte Plato rerum vmbras eos videre dixit, non res ipsas qui Dialecticam ignorant, quæ est ὄργανον ὀργάνων Aristoteli καὶ ἐξεταστικὴ πρὸς τὰς ἁπασῶν τῶν μεθόδων ἀρχὰς ὁδὸν ἔχουσα.

Dialectus, id est, idioma & linguæ cuiusque proprietas à διαλέγομαι, quod est *dissero, loquor, sermocinor*, de riuatione habet. Sunt verò Dialecti Græcorum, *Ionica, Dorica, Æolica, Attica, Communis.* Ionica dicta a Ione Iouis filio, *quemadmodum scribunt Poetæ*, qui a seipso nomen dedit huic linguæ, cum in eam Græciæ partem commigrasset, vrbesque condidisset. Vsi sunt ea antiquissimi Poetæ, *Homerus, Hesiodus, & inde Herodotus, Hippocrates, Archilochus, Anacreon.* Dorica, qua sunt vsi Dores iuxta Parnassum & fluuium Asopum, scripsit *Theocritus, ante Theocritum Pindarus, Tarentinus Architas, Simonides, Barchylides, Cypselas, Alcman & Sophron. Æolica* ab Hellenis & Pyrrhæ filio dicta vsi fuerunt *Alcæus* & *Sappho. Attica* Dialectus, qua sunt olim Athenis locuti & in Attica regione, ediderunt monumenta ingenii sui *Dionysius Halicarnassæus, Demosthenes, Isocrates, Thucydides, Aristophanes, Xenophon, Plato, & similes.* Dictam eam nonnulli volunt ab Atthi filia Cranai, qui Atticæ regionis rex fuit, diuiditurque in antiquam & nouam: Subdiuiditur in Chalcidem, Bœo-

tiam, Cypriam & Pamphylicam. Communes denique, quæ communiter & vulgo vtebantur. Omnium autem elegantissima habetur Attica: Vnde & *Atticus lepos*, & *Attica Musa* prouerbii loco cesserunt.

Dialis Flamen, qui inter quindecim flamines maximæ erat dignitatis, primum constitutus a Numa, vt assidue Ioui esset præsto, eique sacra faceret, iuxta Varronem dictus a Ioue, vel (*si ita placet*) ἀπὸ τ̃ Διὸς, a quo vita dari putabatur hominibus. Incedebat is veste insigni amictus, & ornatus albo galero. Sella vtebatur curuli. *Fabam*, inquit Festus, *nec tangere, nec nominare Flamini Diali licebat, quod ea ad mortuos pertinere putaretur.* Certe in sacris illis, *quæ Lemuria* vocabant, solebant noctu iactare fabam. Idem non vehebatur equo, nec licitum erat illi exercitum videre armatum, aut iurare, aut annullo vti, qui peruius non esset, aut hederam, capram, incoctamque carnem attingere. Sed nec fas erat illi sine apice versari sub dio, aut propagines e vitibus altius prætentis succidere, nodum in vlla corporis parte habere, aut intimam tunicam exsuere, nisi in tectis locis, ne sub cœlo foret nudus, tanquam sub oculis Iouis. Crinem Dialis tondebat nemo, nisi qui liber esset. Præsegmina cum vnguium, tum capillitii subter siliquam arborem (alii legunt *felicem*) operiebantur terra. Si quis vinctus eius ædes intrasset, hunc solui erat necesse, & vincula per impluuium in tegulas subduci. Si quis verberandus procidisset ad eius pedes suppliciter veniam petens, hunc eo die verberari piaculum erat. Plutarchus scribit *quæstion. Roman. quæst. 109.* non licuisse flamini Diali tangere farinam, quod alimentum eius sit imperfectum & crudum: Fermentum vero, quod ex corruptione sit natum ipsamque adeo farinam, cui miscetur, ita corrumpat, vt languidior fiat.

Dialogus ὅτι διὰ λέγουσι proprie nonnullis dictus videtur. Sed cum plures aliquando introducantur, & proinde latius accipiatur vox illa, placet aliis deriuari ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι

λέγεσθαι, quod *differere* & *fermocinari* significat: Vt *Dialogus Latinis fermocinatio* sit, aut *disputatio*. Laertius in vita Platonis dicit *esse Dialogum compositum ex interrogatione & responsione ea de re, quæ Philosophiam, vel Reipub. partes attingat, cum decenti & congrua personarum expressione, & verborum accurata compositione.* In quo genere scribendi primum scripsisse Alexandrum Scyræum testis est Aristoteles *lib. de Poetica.*

Diana syluarum, nemorum, viarum Dea, Iouis & Latonæ filia, eodem cum Apolline partu edita in lucem, *vt habent Poetæ*, apud Superos *Luna*, apud inferos *Proserpina*, dicta videtur Macrobio a *Iana*, quæ Varroni est *Luna*: Aliis ἀπὸ τοῦ διός, id est, Ioue quasi sit *Iouiana*: Nonnullis a deuiando, quasi sit *Deuiana*, propter studium venationis, in quâ homines sæpe aberrant, vel quasi sit *Duiana*: Aut denique παρὰ τὸ διαίνειν τοῦ βρέχειν, ab *humectando* & *irrigando*. Vnde πολύμαστος dicta, *quasi Multimammia omnium nascentium animalium nutrix.* Cognomina eius omnia non est quod proferam, Tauricæ atque Ephesiæ Dianæ nominibus tantum contentus. *Taurica* dicta est a Taurica regione, quæ in Scythia est sita, *auctore Plinio*. Huius populi immolabant & Deæ hospites, qui eo forte appulerant, magna immanitate & ipsa capita parietibus affigebant. Vnde Mela: *Immanem famam habent, solere pro victimis aduenas cædere.* Sæuam itaque appellat Valerius Flaccus. Huic Agamemnon in Aulide mactauit filiam, aut certe mactasse creditur. Sic Teucer humanam hostiam immolauit Ioui apud Salaminem Cypri, vt & Saturno oblata fuit in Latio iuxta male intellectum Oraculi versum: καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα, & Meloch in valle Gehennon. Tales hominum mactationes procul dubio inuexit Diabolus internecinus humani generis hostis, a cuius præstigiis, astu & laniena liberet nos Omnipotens Deus per Christum. Ephesia nominata est Diana ab Epheso vrbe Lydiæ, vbi templum habuit ducentis viginti annis a tota Asia factum in solo palustri, ne terræ motus sentiret. Ne autem tantæ molis fundamenta in lubrico

parum essent firma, primo ea substrauere carbonibus, inde lanæ velleribus. Centum viginti septem columnis suffultum erat, quæ omnes altitudinem sexaginta pedum obtinebant. Trabes erant cedrinæ, simulacrum Deæ vitigineum, multis adiectis foraminibus, ex quibus nardus fluebat, vt medicatus humor aleret & contineret iuncturas: Ex cupresso constabant valuæ, nec nisi scalis ascendebant ad templum. Architectus eius fuisse dicitur Ctesiphon. Sacerdotes eius fœminas virgines esse oportebat, ad mares euiratos atque Eunuchos, qui *Megalobyzi* dicebantur, vt a Strabone mandatum literis *libro 14.* vbi de templo Ephesio hæc habet: *ἱερέας δ' εὐνούχους εἶχον, οὓς ἐκάλουν μεγαλοβύζους, καὶ ἀλλαχόθεν μετιόντας ἀεί τινας ἀξίους τῆς τοιαύτης προστασίας, καὶ ἦγον ἐν τιμῇ μεγάλῃ. συνιερᾶσθαι δὲ τούτοις ἐχρῆν παρθένους.* Itaque templum idem παρθενῶν appellatum a veteribus inuenias, sicut Dea ipsa παρθένος a *Platone Comico apud Athenæum*, vbi agit de mullo. Sane de puellis virginibus Dianæ sacris addictis testatur, & Aristophanes in Nubibus, his verbis: *ἥ τ' Ἐφέσου μάκαιρα πάγχρυσον ἔχεις οἶκον, ἐν ᾧ κόραι σε Λυδῶν μεγάλως σέβουσιν.* Tandem vero Herostrati scelere conflagrauit ea ratione, vt pareret sibi famæ æternitatem, restauratumq; fuit collatis mulierum ornamentis.

Diapasma ἀπὸ τοῦ διαπάσσειν, quod est *inspergere*. Est quippe medicamentum, quod ad coercendos sudores corporibus inspergi solet. Plinius *libro 13. cap. 1. Siccis odoribus constant, quæ Diapasmata vocantur.* Martialis libr. 1. Epigramm. *Quid quod olet grauius mixtum Diapasmate virus:* vbi siccos intelligit odores, qui, *vt idem Plinius testatur lib. 21. cap. 19.* a balneis solebát inspergi, vt inarescerent coporibus. Cadunt sub hoc nomen pulueres illi, quos *Cyprios* vocant, eaque adeo composita omnia, quæ ex siccis odoribus fiunt sine oleo, aut alio liquore, vt ladano, & similibus.

Diarrhœa alui profluuium (absque tamen intestinorum exulceratione) quo vacuatur pituita, vel bilis altera syncera aut pituitæ permixta, oriens autem ex δυσπεψίᾳ ventriculi interni multitudine humorum aut qualitate maligna deprauati, no-

ti, nomen adepta παρὰ τὸ διαῤῥεῖν, quod *perfluere* vel *diffluere* ſignificat.

Dictator, qui Romæ ſummam & ſemeſtrem rerum poteſtatem habebat, & teſtibus Liuio, Eutropio, Euſebio, Anno ab V. C. CCLII. Primum creatus fuit ſedandæ ſeditionis & rei benegerendæ cauſſa, cum omnes Latini, auctore Octauio Mamilio, bellum Romanis mouerent, & proinde in magnis anguſtiis conſtituta eſſet Reſpublica, eſt appellatus, *auctore Varrone, libro quarto, de ling. Latin.* quod a Conſule diceretur, vel quod eius dicto omnes audientes eſſent, quod & Plutarchus, & Dionyſius, & Liuius docent. Dicebatur autem a Conſule tempore nocturno ex Senatuſconſulto, *vt docet Liuius libro nono.* Vnde Fabius Maximus, qui cunctando rem Romanam reſtituit, cum eſſet dictus a populo Romano, cui creandi Dictatorem poteſtas non erat, non habitus fuit Dictator legitimus, verum pro dictatore. Feneſtella ſcribit ex Varronis auctoritate, eſſe appellatum Dictatorem, quod futuros Magiſtratus dictitare ſit ſolitus. Primus Dictator fuiſſe dicitur T. Largius, vel Lartius (vt alii legunt) Conſul. Habebat ille lictores & vniuerſa Regum inſignia, alioque nomine Magiſter populi eſt dictus. Apud Græcos ſimilis huic erat αἰσυμνήτης, vt apparet ex Plutarchi Marcello. Qui vero proximam a Dictatore poteſtatem habebat, Magiſter equitûm eſt appellatus, *teſtibus Varrone, Seneca, Cicerone, Liuio, Dionyſio, Feſto Pompeio.* Et quanquam imminentibus maximis periculis ſolitus fuerit creari Dictator, tamen notandum aliquando etiam creatum eum claui figendi gratia, vt prolixe Liuius *libro ſeptimo*, teſtatur. Nec omittendum, etiamſi regulariter ſemeſtris eius poteſtas fuerit, aliquando tamen prorogatum fuiſſe hunc Magiſtratum ad annum, vt contigit, Camillo, cum iterum eſſet Dictator, & bis L. Papyrio Curſori, & Q. Fabio Maximo.

Dictynna, vere appellata Diana, non Pallas (etiamſi hanc ita nominet Nicander in Alexipharmacis) nomen arceſſit a

T 3

retibus, quæ *δίκτυα* ſunt Græcis. Britomartis enim Dea, quæ cum Dictynna eſt eadem, & Dianæ conſuetudine eſt vſa, retia ad venandum inueniſſe creditur, *auctore Diodoro*, qui ſimul reiicit eorum opinionem, qui dictam eam putant hoc nomine a retibus piſcatoriis, in quæ illa ſeſe proiecit, Minoe (*vt fabulantur*) inſequente concubitus gratia. Quod autem Diana hoc etiam nomine appelletur, in cauſſa eſt intima eius & familiaris (*vt paulo ante dixi*) cum Diana conſuetudo. Phurnutus *libro de Natur. Deor.* ſcribit nominatam, *ἀπὸ τοῦ δίκειν (ὅ ἐστι βάλλειν) δεῦρο τὰς ἀκτῖνας*, quod iaciat huc radios: vel *ἀπὸ τοῦ διϊκνεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς εἰς πάντα ἐπὶ τῆς γῆς*, quod eius poteſtas permeet omnia, quæ ſunt in terra. His nihil obſtantibus, non ſolum *Dictynna*, vt eſt Dea ſingularis, ſed & ipſa Diana a retibus *Dictynna* rite vocata videri queat. Eſt enim venationis Dea. Dicta eadem *ἀφαία παρὰ τὸ ἀφεθῆναι*, maxime ab Æginetis. Vnde Heſychius: *ἀφαία, δίκτυννα, ἄρτεμις*. De his omnibus recte Pauſanias in Corinthiacis, cuius verba ſubiicio: *χαίρειν δὲ αὐτὴν δρόμοις τε, καὶ θήραις, καὶ ἀρτέμιδι μάλιστα φίλην εἶναι. μίνω δὲ ἐρασθέντα φεύγουσα ἔρριψεν ἑαυτὴν εἰς δίκτυα ἀφειμένα ἐπ' ἰχθύων θήρᾳ. ταύτην μὲν θεὸν ἐποίησεν ἄρτεμις. σέβουσι δὲ οὐ κρῆτες μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰγινῆται, λέγοντες φαίνεσθαι σφίσιν ἐν νήσῳ τὴν βριτόμαρτιν. ἐπίκλησις δὲ οἱ παρά τε αἰγινήταις ἐστὶν ἀφαία καὶ δίκτυννα ἐν κρήτῃ.* Plura de ea vide apud Strabonem 10. *Geographiæ.*

Dies dictus, quod diuini ſit operis, inquit Feſtus, ſiue ab Ioue eius, *vt putabant*, rectore, quem Græci *δία* appellant (ſic enim legendum arbitror) ſiue quod aer diurnus dehiſcat in candorem. Diuidi ſolent dies ab auctoribus ita, vt eorum alii ſint Aſtronomici, alii Politici, id eſt, ciuiles. Sunt enim *πολῖται* ciues, qui alio atque alio modo eos in vſu habent. Aſtronomicorum porro alii ſunt Naturales, qui conſtant 24. horis, quod quidem interuallum eſt naturale, cum eo ſpatio, adiectis ſcrupulis 4. integer æquinoctialis conuertatur cum tanta portione, quanta arcui eclipticæ reſpondet, quem proprio motu ſol interim

peragrat.

peragrat, & alii *Artificiales*, qui eo temporis ſpatio deſiniuntur, quod Solis ortum & occaſum interiacet. Sunt & Politicorum initia diuerſa. Nam Athenienſes incoarunt diem a Solis occaſu, vt & Iudæi, Chaldæi & Babylonii a ſolis exortu, Ægyptii & Romani a media nocte, Vmbri a meridie. Addo iam partes, quas Ciuili diei tribuebant veteres. Habuerunt autem eas Romani primum duas, quippe ante meridiem, & poſt meridiem, *teſtante id Cenſorino capit. decimonono de die Natali*. Alii poſtea diuiſerunt in quatuor partes: Vnde *Vigilia prima*, *ſecunda*, *tertia*, *quarta*. Tandem plura diei noctiſque tempora notata, & propriis nominibus diſcreta, eo quod horæ ipſis primum non eſſent in vſu. *Media* ergo *nox* tempus erat primum, Alterum, *mediæ noctis inclinatio*, Tertium *Gallicinium*, Galli cantus, quartum *conticinium*, quod tum contiſcerent Galli, quintum *diluculum*, cum incipit dignoſci dies: ſextum, *mane*, quod a manando vult dictum Varro, quod tum ab oriente manet dies: ſeptimum, *tempus antemeridianum*, quod deſignantes Græci dicebant πληθυούσης ἀγορᾶς, *conuenientibus ſcilicet tum in comitium viris*: octauum, *meridies*, quod tempus ſignificare voluit Homerus, cum dixit: ὄταν δρυτόμος ἀνὴρ δόρπον ὁπλίσσατο, nonum tempus *Pomeridianum*; decimum, *ſolis occaſus*, quem Decemuiri in legibus ſuis *ſupremam tempeſtatem*, nominauerunt, Solon ἐσχάτην ὥραν: vndecimum *veſperam*, quam βουλυτὸν dixerunt Græci; duodecimum *crepuſculum*, quod res incertæ *creperæ* dicantur, idque tempus noctis an diei ſit incertum exſiſtat: decimum tertium, *prima fax*, quod tum lumina accendebantur; decimum quartum, *concubia nox*, quod tum cubitum iretur; decimum quintum, *nox intempeſta*, id eſt, nox multa, quia nihil agi eſt intempeſtiuum: decimum ſextum, *inclinatio ad mediam noctem*. Diſtinguebant porro dies in Feſtos, Profeſtos, & Interciſos ex Numæ auctoritate, *vt tradit Macrobius*. Feſti erant Diis dicati, Profeſti hominibus ad rem publicam priuatamque

adminiſtrandam conceſſi, quod ſint procul a numinis diuini religione, ſic appellati, *vt tradit Feſtus.* Illos Cornelius Tacitus ſacros, hos vocat negotioſos. Interciſi autem erant Deorum hominumque communes. Quibuſdam enim eorum horis ius dicere fas erat, quibuſdam non erat. Feſtis inerant ſacrificia, epulæ, ludi, & feriæ, quarum aliæ erant publicæ, aliæ priuatæ. Publicæ erant aut Statiuæ, aut Conceptiuæ, aut Imperatiuæ, aut Nundinæ. Statiuæ vniuerſo populo communes certis & conſtitutis diebus, in Faſtis erant notatæ, & ad eas referuntur *Agonalia, Carmentalia, Lupercalia.* Conceptiuæ erant, quæ quotannis a Magiſtratibus vel ſacerdotibus concipiebantur in dies certos, vel incertos, quales ſunt feriæ *Latinæ, Sementinæ, Paganalia*, & *Compitalia.* Imperatiuæ erant, quas conſules imperabant pro poteſtatis arbitrio. Nundinæ erant Paganorum, quibus conueniebant propriis negotiis vel mercibus prouiſuri. Sciendum tamen publicas ferias ſolitas fuiſſe indici & proclamari ſingulis menſibus a rege ſacrorum, & a prætore. Porro profeſtis inerant *Faſti, Comitiales, Comperendini, Stati, Præliares.* Faſti erant, *teſte Varrone*, per quos Prætoribus verba quædam legitima ſine piaculo fari licebat, ſiue in quibus ipſum ius fatur, id eſt, dicitur, *vt ſcribit Priſcianus.* Verba illa ſolemnia erant, *Do, Dico, Addico: Do*, inquam, poteſtatem citandi: *Dico*, id eſt, pronuntio ſententiam in ea cauſſa, quam cognoui: *Addico*, ſi quis in iure cedat. Fiebat autem ceſſio hoc modo: *Hunc ego hominem, ſiue hanc rem ex iure Quiritium meam eſſe dico.* Deinde prætor interrogabat eum, qui cedebat, *an contra vendicaret*: quo negante aut tacente, ei, qui, vendicauerat, rem addicebat. Sane Feſto auctore addicere eſt, *idem dicere, vel approbare dicendo.* Inde addicti dicebantur veteribus, qui Prætoris pronuntiatione & iuſſu, cum ſoluendo non eſſent, creditoribus vendebantur, quos & annexos vocabant. Iam vero Faſtis contrariis dies erant Nefaſti, per quos tria verba ſilentur, vt canit Ouidius, ſciendumque ad rem militarem nihil attinuiſſe, vtrum Faſtus vel

vel Nefaſtus eſſet dies, ſed ad ſolas priuatas actiones id reſpexiſſe. Comitiales dies erant, quibus cum populo agi licebat, quod Faſtis prohibitum erat, quibus tamen lege licebat agere, iuxta illud: *Faſtus erit per quem lege licebit agi.* Comperendini dicebantur, quibus vadimonium dicere conceſſum erat: Stati, qui iudicii cauſſa inſtituebantur cum peregrino. Præliares, quibus res ſuas repetere vel hoſtem laceſſere fas erat, a quibus Iuſtos nempe continuos triginta dies, quibus vexillum rufi coloris poſitum erat in arce, ſegregat Macrobius. Neque hic ſilentio prætereundum (ne negligentia peccemus) Faſtos dies in Kalendario notatos fuiſſe litera F. Nefaſtos litera N, ſicut EN, intercisi vel *endotercisi*, vt loquebantur veteres. Græci eos diuiſerunt in ἐνέργους, καὶ ἀέργους ἡμέρας, καὶ ἀποφράδας, καὶ ἑορτασίμους: aut ab æquatione temporis ſolaris & lunaris in προσθέντας ἡμέρας, ἐπακτὰς, ἐξαιρεσίμους, ὑπερβάτους, ἐμβολίμους, ἐπαγομένας, περιττὰς, de quibus eleganter Ioſephus Scaliger *de emendat. tempor. libro primo, capit. de diebus.* Præter has diſtinctiones video etiam receptam apud veteres eam, qua alii dicebantur Atri, hoc eſt, impediti, religioſi, & triſti omine infames, alii non Atri. Diebus atris nuſquam exibant, non peregre ſe conferebant, non operabantur ſacris, nec fas putabant tum Iouem, aut Ianum, aut Superum quemquam profari. Sequebantur illi Calen. Idus & Nonas, & dicti quoque ſunt Allienſes, quod Q. Sulpitius militum tribunus pugnaturus ad Alliam aduerſus Gallos, id quod male ceſſit, dimicandi gratia poſtridie idus rem diuinam feciſſet. De qua re copioſe Verrius apud Agellium *libro quinto, capite 17.*

Dieſpiter eſt Pluto, quaſi *Ditis pater*, quem alii *Orcum* vocant. Iſidorus. Sed ſecundum Agellium *Dieſpiter* eſt Iupiter, id eſt, diei & lucis pater, quod perplacet mihi. Nam & Lucetius is dictus fuit a luce, *vt Seruius ſcribit*, vel quia lucis eſt cauſſa, vt habet Feſtus. Et Ennius: *Aſpice hoc ſublime candens, quem inuocant omnes*

Iouem. Veteribus enim Iupiter erat Æther, vt Iuno aer.

Diffarreatio, genus sacrificii, quo inter virum & mulierem dissolutio fiebat, *vt Festus obseruat*, idcirco sic dicta: quod fieret farreo adhibito libo, nempe confarreationi contraria, qua contrahi solebat matrimonium, farreo libo facta in manus conuentione.

Digitus. Digiti vocati, inquit Isidorus, quod sint decem, vel quod decenter sint iuncti. Primus est pollex, quod inter cæteros polleat robore & dignitate, sic dictus. Non minus enim, quam tota manus, semper is in officio est. Imo est velut vice alterius manus. Qua de caussa *ἀντίχειρα* appellatur a Græcis. Sunt & inutiles bello, quibus pollices abscissi fuerint, quod quidem Athenienses spectasse videntur, cum Æginetarum iuuentuti pollices præciderent, nec populus classe valens in naumachiam seu nauale prælium secum vnquam descendere posset. Hunc, cum fauemus & bene volumus, premere dicimur, *vt scribit Plinius libro 28*. Ascensum & fauorem alienæ victoriæ exprimebat etiam pollex sublatus. Vnde Horatius: *Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum*. Proximus pollici est index sic dictus, quod eum indicando & demonstrando porrigamus. Persius: At *pulchrum est digito monstrari, & dicier hic est*. Idem erat silentii signum, si ori esset appressus. Hinc Apuleius 1. Metamorphos. *At ille digitum a pollice proximum ori suo admouens, & in stuporem attonitus, tace, tace, inquit*. Indicem qui sequitur, *medius* dicitur, *obscœnus, impudicus, infamis*. Diogenes ergo, cum hospites aliqui anxie Demosthenem videre & cognoscere vellent, ostendit eum medio digito indicis loco porrecto. Quartus est *annularis*, quod in eo annulus gestetur, sic dictus. Cur autem is præ reliquis annulo est insignitus? Proditum est ab Ægyptiis, tenuem arteriæ ductum a corde natum in hunc desinere, ac proinde dignum, qui hac velut corona insigniretur. Quintus & minimus *auricularis*, eo quod aurem scalpat, cui ob tenuitatem facilius inseritur, nomen accepit.

Dilemma

Dilemma argumentandi modus vtrinque vinciens & conſtringens, & confeſſionem exprimens Ciceroni *complexio*, Suidæ τὸ διςσῶς λαμβανόμενον ζήτημα, ἀπὸ τοῦ λήμματος, id eſt, *aſſumtione*, & δὶς aduerbio deducitur procul dubio.

Dimenſum ſiue Demenſum, quod placet quibuſdam magis, quin a demetiendo ſit dictum non dubitarim. Etſi Donatus in Phormionem ſcribat hoc modo: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem*, & id Demenſum dicebatur. Vtrum a *menſe*, an a *metiendo*, incertum. Hæc eorum cibaria ab Actore ſeruo diſtribui ſolebant, vt alias dicetur. Sed nec tantum ad quaternos iuxta Donatum modios, vel ad quinos iuxta Senecam *Epiſto. 80.* diſtribuebant Demenſum, verum & certo pondere. Nam quid aliud volunt iſta Terentii? *Quod ille vnciatim vix, de Demenſo ſuo, Suum defraudans genium, comparſit miſer?* Appendi enim ſolebat, vel ipſis XII. Tabul. id affirmantibus, vbi legis: *Si volet, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui em vinctum habebit, libras farris in dies dato.* Meminit & Dimenſi Plautus in Sticho ſub Antiphonis perſona, qui ſingulis Kalendis peti ſolitũ hunc cibum, affirmat diſertis verbis. Horatius *lib. 1. Epiſtola ad Villicum*, diaria vocat, id eſt, diurnum victum, quem etiam δίαιταν a Græcis appellari teſtatur Cælius *lib. 12. cap. 18.*

Dina Patriarchæ Iacobi filia inditum nomen habet a lite & iudicio. דינה enim litigioſam ſignificans deſcēdit a דין, quod eſt *contendere verbis in iudicio.*

Dindyma mons Deum matri ſacer & Cyzico imminens ἀπὸ τῶν διδύμων, id eſt, *gemellis* (gemina enim illic exſtabant vbera vel iuga) nomen inuenit: aut, vt vult Horus, qui de populis & vrbibus ſcripſit, διὰ τὴν δίνησιν, ob rotationem, capillorum videlicet, quam ibi faciebant fanatici.

Diobolare ſcortum ab obolis duobus dictum, quos pro concubitu accipiebat. Artem meretriciam profeſſas Plautus appellauit *proſedas*, quod ante ſtabula ſederent, inquit Feſtus. Omnes autem meretrices Erycinam colebant Venerem, cui matronæ Romanæ ad Ægyptiorum imitationem mēſe

Diplois vestis militaris, vox est Græca origine, & duplicem amictum significat.

Diploma codicillus, quo beneficia a principibus impetrari solebant, dictum, quod in duplici tabella solitum sit olim concedi supplicibus, *vt vult Antonius Nebriss.* Alias appellantur chartulæ complicatæ & lino traiectæ, quas bullas vocant, a Romano Pontificæ datæ, & eius nomine obsignatæ. A verbo διπλοῦσθαι, quod est, *duplicari*, vera nominis origo descendit.

Dipondium duo pondera, id est, *libræ duæ*: Quoniam Pondus abusiue libra est vna. *Isidorus.*

Dipsas serpens, quam torridam vocat Lucanus, ἀπὸ τῆς διψᾶν, id est, *sitientio* nomen arcessit, quod suo morsu absumto humore sitim inducat. Fertur tam exigua, vt, cum pedibus calcatur, non videatur, longitudine palmæ, capite exiguo, collo crassiore. Ob sitim, quam inducit, est ei etiam nomen Situlę. De eadem apud Isidorum Poeta:

> *Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulum*
> *Torta caput retro dipsas calcata momordit:*
> *Vix dolor aut sensus mentis fuit.*

Diribitorium locus erat, in quo recensebatur exercitus, & stipendia militiæ numerabantur, *a diribendo*, id est, *distribuendo*: Vnde *diribitores*. Item dicebatur *diribitorium* locus, in quo versabantur ministri. *Pædagium* appelare videtur Plinius *in Epistolis* ἀπὸ τῶν παιδῶν, id est *pueris* siue *ministris*.

Dis appellatus est Pluto, quod terrena vis omnis ac natura ipsi putaretur dicata: Nam & omnia decidunt in terras, & oriuntur ex iis. *Hæc Cicero.*

Disco παρὰ τὸ διδάσκω, vel inusitato δίσκω.

Discus pertusus & Planus lapis, quo non pueri solum, sed & indolis heroicæ viri Græco more exercebantur & sese oblectabant, nomen trahit a δίσκω, quod est βάλλω, id est, *iacio*. iuxta illud Homer. Iliad. β. δίσκοισιν τέρποντο grauium lapidum iactu delectabantur: Vbi interpres: δίσκος ἐστὶ βαρὺς λίθος, ὃν ἐρρίπτον οἱ γυμναζόμενοι. De discobolis, qui non inuncti nec plane nudi, sed tunicati nonnunquam & aperto capite

certabant multa Hieronymus Mercurialis *artis Gymnast. lib. 2. cap. 12.* ad quem diligentem lectorem ablego. Isidorus cum disco etiam locum facit inter escaria vasa, dictum existimat, quod det escam.

Disputo deriuatur a dis & puto, quasi verborum agitatione prorsus purum facio. Græci id vocant διαλέγειν: Hinc διάλεξις est *disputatio*, vel *sententiarum dubiarum*, *vel tanquam dubiarum per argumenta collatio*, quæ consistit ἐν τῷ δοῦναι καὶ ἀποδέξασθαι τοὺς λόγους, *vt cum Platone loquar*. Cauendum hic τὸ λογομαχεῖν aut λεπτολογεῖν, id est, de rebus tenuibus disceptare: Cum omnis disputatio de more Socraticæ scholæ moderate exercitii gratia institui debeat, tum vt verum explores. Immodica vero inuoluit veritatem, & lites ex litibus serit, vt est videre in caussidicis, qui dum acutius disputando caussis suis volunt patrocinari, sæpe calumniantur.

Dithyrambus dictus est Bacchus ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀναβαίνειν *quod bis ianuam ingressus fuerit*. Nam bis natum fabulantur, semel ex Semele, mox ex patris femore, cui conflagrante Semele insertus erat. Vel quia in specu est enutritus, cui nomen erat διθύρα.

Diuergium amnis, *vt nominat Frontinus*, a vergendo in diuersum.

Diues. Semper mihi visi sunt haud male sensisse, qui voluerunt diuitem a diuo dictum. Diues enim qui est, quasi diuus nullo indigere videtur. Quin ipsum colunt homines atque suspiciunt: Omnis enim res, Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulcris Diuitiis parent, quas qui construxerit, ille *Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam rex*, ait Horatius. Sed & ad Ditem, id est, Plutonem, diuitiarum etymon referri potest. Ex terra enim oriuntur illæ, & reuertuntur in eam. Isidorus vult, *diuitem ab ære dictum*, quod absonum: vel *quasi diu vescentem*, quod licet haud ita absurdum, tamen approbari non debet.

Dium antiqui ex Græco appellabant, inquit, Festus, vt a Dio ortum, diurnum sub cœlo lumen, ἀπὸ τοῦ Διός. Vnde adhuc

huc sub dio fieri dicimus, quod non fit sub tecto. Et dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Iouis, vt nocturnum Summani.

Diuortium, quod apud Romanos primus Carbilius Ruga fecisse legitur, cum ob vitium corporis repudiasset vxorem, inde C. Lentulus cum Metella, Antonius cum Mima, & ad quod confugiendum non est, nisi extrema necessitate vrgente, vtpote non concessum a Domino Christo, nisi ob adulterium siue *πορείαν* a *diuertendo*, id est, *discedendo*, deducitur nonnullis: Aliis a mentium diuersitate, vel quod vir & vxor in diuersas partes vertantur. Quippe diuortium inter virum & vxorem fieri dicitur iuxta Modestinum Iurisconsultum, sicut repudium dicitur sponsæ remitti. *l. inter diuortium. ff. de verb. significat.* Quanquam non ignorem hæc vocabula aliquando confundi & promiscue sumi. Diuortisse non videtur mulier, quæ breui reuersa est. *l. quidquid. ff. de Reg. iur.* Et quoniam hæc vox ad alias quoque significationes referri solet, notat Isidorus *15. Etymon.* viarum flexus ea significari. Virgilius: *Abnciunt equites sese ad diuortia nota.* Diuortia itinerum dixit Liuius *libro 4.* Doctrinarum diuortia apud Ciceronem legimus, aquarum diuortia apud eundem *libro 2. Epistol. ad Cælium*, quæ Dauidi sunt פלגי מים. Imo Nonius Marcellus diuortium esse dicit rerum omnium separationem.

Doctor a docendo. Quippe generale nomen quandoque fuit. Vnde tertio de Oratore *Isocrates* dicitur *Doctor*. Iam autem dignitatis euasit nomen magno sæpe cũ detrimento solidioris doctrinæ, cũ hic gradus non vt laboris atq; virtutis, verum pecuniæ præmium in nonnullos confertur. Pulcre ait Erasmus in quadam Epistola *antiquitus non ideo quenquam pro doctore habitum quod Doctoris titulum mercatus esset, verum quod præclaris artis operib. vel libris editis doctrinæ specimen edidisset.* Sed hęc missa faciamus. Hoc autẽ sit ἐν τῷ τῆς προθήκης μέρει ꝙ monet Alciatus, *Doctores legum magistros appellari, tanq̃ generali vocabulo, vtpote quo etiam Bacalaurei cotinentur ĩn Lice-*

tiatis. At cur pileo ornantur, qui decorantur hoc titulo? Erat pileus priſcis inſigne virtutis admodum ſpectatæ, vt qua de cauſſa ſeruis libertate donandis impoſitus, & conceſſus fuerit. Vnde ad Pileum vocare, tantundem atque ad libertatem vocare.

Dodona ciuitas Epiri in Chaonia nomen inuenit vel a Dodona vna Nympharum Oceani, vel a Dodona Iouis & Europæ filia iuxta fabulas, vel a Dodone fluuio, *vt Stephanus prodit.* Sed operæ pretium erit Euſtathii in Dionyſium verba adiicere: Δωδώνη, inquit, οὐ μόνον ἡ χώρα, ἀλλὰ καὶ πόλις ἣν Δωδώνη ἀπὸ Δωδώνης τῆς Διὸς καὶ Εὐρώπης ἢ ἐκ ποταμοῦ Δώδωνος, Ab hac vrbe quernum illud *nemus Ioui ſacrum Dodonæum* eſt dictum, vbi Iouis Dodonæi templum & oraculum vetuſtiſſimum fuit. Huius ſacerdotes σελλοὶ, ab incubando χαμαικοιτοὶ dicebãtur, *vt videre eſt apud Sophoclem in Trachin.* Quãquam & χαμευνάδες & χαμεῦναι ſunt dicti. Quidam ex veteribus ex quercu hic oracula data tradiderunt, idque a columbis, *vt Herodotus ſcribit ex ſententia Dodonæorum Antiſtitum,* qui aſſeuerere geminas ex Ægypto columbas euolaſſe, vtramque nigram, & vnã quidam in Africam, alteram in hunc locum, vbi inſidens fago locuta ſit humana voce, erigendum ibi eſſe oraculum Iouis, quod poſtea eſt factum.

Dodrans pars aſſis vncias in ſe habet nouem, ſic dictus, quaſi demto quadrante. *Varro.*

Doeg ſolicitum ſignificans deriuatur a דאג *ſolicitus fuit.*

Dolabra dicta Iſidoro, quod *habeat duo labra.*

Dolones vaginæ ligneæ, in quibus pugio latet ſub baculi ſpecie, a dolo ſunt nomen adepti. Ita Iſidorus. Et Heſychius: δόλωνες ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα.

Dolus. Nomen hoc creditur ortum a priſco themate δέλειν, quod eſt δελεάζειν, quod eſt fallere, ac ineſcare. Aliter Donatus *in Eunuch. Actor. 3. Scen. 3.* Nam a lædendo, id eſt, minuendo deflectit, cum etiam δόλος Græcis læſionem ſignificet.

Dominicus dies eſt dictus, quod in eo reſurrectionis Domini Chriſti gaudium celebretur, qui eo quidem reſurrexit

a mor-

a mortuis In huius rei memoriã scilicet commutarũt Christiani Sabbathum Iudæorum, quod erat κοινικόν, in hunc diem.

Dominus cum dicatur, cui seruitur, qua ratione Romanos *rerum dominos* vocat Virgilius, *gentemque togatam*: item conuiuii exhibitor eodem appellatur nomine vnde & *Dominia conuiuia* dixit Lucilius in Satyris, adnotante Marcello, verisimiliter deriuatur a domo, *vt asserit Viglius Zuvichemius Frisia decus titul. Instit. de hered. qualit. & differ.* Facit in eo cum Isidoro, qui *Etymol. 10.* dominum dictum scribit quod domui præsit, & cunctæ familiæ dominetur, quod & mariti est, pro quo idem nomen accipi *(vt & hodie in Germania)* Nonius Marcellus notat, adiecto quoque Virgilii carmine Æneid. 9. *Connubia nostra Reppulit, ac Dominum Ænean in regna recepit.* Appellationem hanc principum tandem æuo receptam, (cum antea non nisi ad seruos aut conuiuii exhibitores, aut a Poetis & amicas referretur) atq; adeo accommodatam ad Principes ex Suetonii Augusto colligi posse videtur, qui a Domini appellatione semper abhorruit, velut a maledicto. Id imitatus Tiberius pariter increpuit eos, qui ipsum dominum dixerant, *vt habet in suis Annalibus Tacitus.* Vtrumq; secutus Alexander Seuerus etiam vetuit Dominum se appellari, *teste Lampridio.* At intermedii Principes adeo id nomẽ retinuerunt, vt, qui Cæsarem Dominum vocandum negaret, is periculum subiret vitæ. Quapropter negantes id Galilæos omni tormentorum genere exagitatos, quo Cæsarem Dominum agnoscerent, scribit Iosephus *libro de bello Iudaico 7. cap. 29.*

Domus habitaculum vnius familiæ, sicut vrbs vnius populi, ἀπὸ τ̃ δώματος Græco nomine descendit, vel potius ἀπὸ τ̃ δέμω, vel denique παρὰ τὸ δέμειν, ab exstruendo.

Donatio quasi domi actio Isidoro. Quid si simpliciter verbale deriues a verbo dono? An non præclarius & rectius? An potius subest vlcus huic loco? Suspicione non caret. Lege ergo, si placet: *Dictam autem dicunt, quasi doni dationem.* Etymon illud arripiunt & Iurisconf. qui porro dicunt fieri de-

bere donationem ex mera liberalitate, nullo vrgente iure, & ea quidem mente, vt statim fiat accipientis, & ad donantem non reuertatur: Quod *de donatione inter viuos* (vt vocant) accipiendum praecipue, quam traditio secuta est, si nō fuerit immodica, inofficiosa, aut fraudulenta: Nam nec tunc quidem valet, cum traditio secuta fuerit, *l. 1. & ibi Bart. C. de iur. fisc.*

Donax seruus Terent. ἀπὸ τ͂ δόνακ☉, id est, *fistula seu calamo piscatorio.*

Dora ciuitas maritima quippe in littore maris mediterranei sita, nomen habet a דור *perdurauit.* Hinc forte Germanicum dauren/ vt volunt quidam.

Dorio apud Terent. leno, a gente sua nomen arcessit. Vnde δωριάζειν quod est *nudari* vel *ea veste tegi, per quam totum corpus pelluceat.*

Dorienses vel Dorii, Graece Δωριεῖς Achaiae populi ex Herodoti sententia ab Aegyptiis propaginem trahunt. Quo referri fortasse potest Arii prioris epistola ad Oniam Iudeorū Pontificem *apud Iosephum, 12. Antiquit.* qua rex ille inuenisse testatur sese in commentariis veterum, ꝗ Abrahamo cognati essent, innuens Israelitici populi exitum ex Aegypto: Qua ratione & Hegesippus Spartiatas a Iudaeis pro cognatis & fratribus habitos scribit. Strabo Aeolici generis Dorienses facit, nec dialectum eorum discernit ab Aeolica, vt nec Atticā ab Ionica. Sed alii (quod etiam arguit iuxta illos etymon nominis) malunt propagare eorum originem a Tharsi filio Iauan, a quo Tarsus Ciliciae nomē ὁμώνυμον retinuit, cum quidem Dorienses eam coloniam deduxisse tradant omnes: *Malunt*, inquam, *ab eo conditore, quam ab Hebraeo Dor gentem hanc appellationem retinuisse.* Nam nec sedes Doriensium primae eam sententiam satis confirmant, quae est Doris in Asia, cuius inter Cariam & Ioniā ad Halicarnassum praeter alios meminere Ptolomaeus & Plinius. Inde in Europam progressi, primum in Perrhoebia Thessaliae, deinde ad Parnassum consedere: Vbi ab ipsis regionem Doridem appellatam, quam Pindari interpres ἑξάπολιν vocat, referunt Hero-

Herodotus, Thucydides, Diodorus, & Strabo. Atq; hæc ita paulo altius repetere non inutile futurum duxi. Græci tamen (*vt solent*) in crassa originis ignorantia ad Neptuni & Ellopis filium referunt eorum etymon, quas etiam ineptias amplectitur Isidorus.

Dorsum dictum; *auctore Festo*, quod ea pars corporis sit deuexa deorsum.

Doryphoros seruus *παρὰ τὸ φέρειν τὸ δόρυ, quod ferat hastam.* Significantur & eo nomine *milites prætoriani-speculatores, & satellites hastati.*

Dos. De ea Festus hoc modo: *Dotem manifestum est ex Græco esse. Nam διδόναι apud eos est dare.* Probo id magis, quam quod Isidorus dotem quasi *do item* dictam affirmat. Varro tradit *esse dotem pecuniam nuptiarum caussa datam, atque eam Græce δωτίνην dici:* A quo vocabulo si quis deducere velit, licebit, ita quidem, vt specialiter vox ista non dotem significet, sed potius in genere munus, sub quo dos patrimonium mulieris. *l. Pomponius. ff. famil. ercisc.* recte etiam comprehendi poterit. Est & *δώς* verbale Græcorum nomen, a quo recto filo defluere videtur. Sed quia vox illa a *διδόναι* descendit, parum aut nihil a Festi notione discrepabit. Iuxta Iurisconsultos duplex est dos: Profectitia vna, quam constituunt parentes, sic dicta, quod ex bonis paternis recta proficiscatur: Altera aduentitia, quam alicunde contulit extraneus. Quod enim aliunde obtingit, non ex bonis patris, id aduentitium haberi & dici solet. Dotem in bonis esse, sciendum. Quod si res mobilis data fuerit in dotem, alienari poterit veteri præcipue iure, at res immobilis, constante matrimonio, nequaquam. *l. 1. l. lex Iulia. ff. de fund. dotal.* Dico & sequestrationem dotis cōcessam, si maritus bona dissipet, vt mulier ex ea vna cum familia suum habeat solatium. *l. si cum dotem. §. si vero ff. solut. matrim.*

Dothan ciuitas in tribu Manassis nomen accepisse videtur a דת, id est, *lege aut Constitutione*, cui æquiualet Chaldaicum דתא.

Drachma, δραχμή, nomen ponderis, numeri, mensuræ, dicta secũdum Iulium Pollucem, quod sit quasi manipulus obolorum, quem δραχμὴν vocant, παρὰ τὸ δράττεσθαι, quod comprehendere pugnumque implere significat. Pondus eius nõ vnum vbique. Ægyptia enim obolum pendebat, scribente Cleopatra, δραχμὴ δὲ καὶ ἄλλη ὁμωνύμως καλεῖται αἰγυπτιακή, ἥτις ἐστὶν μέρος τῆς ἀττικῆς δραχμῆς, ἄγουσα ὀβολὸν ἕνα. Attica ergo drachma obolorum sex, *vt & Suidas testatur post Diodorum, Xenophontem & Plinium.* Atq; huic Medica respondet. Fuit eadem & nummus, sed argenteus, veluti & illi, qui inde cõponuntur, ἡμιδράχμιον, διδράχμον, τετράδραχμον, τετράδραχμον, & ὀβολός. Scribit enim Suidas: δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρίου. Idcirco & Alexarchus apud Athenæum, mutato loquẽdi more, nominauit τὴν δραχμὴν ἀργυρίδα. Etsi Hesychius etiam δραχμὴν χαλκοῦν nominet. Fuit autem Atticis drachma nummis æquiualens Romanorum denario, *vt multi volunt.* Græci enim scriptores reddituri Romanorum *denarium*, conuertunt *drachmam*, & Latini reddituri Græcorũ *drachmam*, conuertunt *Denarium*. Qui tamen rem exactius expendunt, non eundem esse Denarium cum drachma, euincunt, sed proxime cum ad hanc accedere probant.

Draco animal peruigil & visu quam acutissimo (*vnde aurei velleri & Hesperidum malis adiunctus custos*) παρὰ τὸ δέρκειν, id est, *videndo*, nomen deductum habet. Addit Eustathius Il. χ. δέρκειν tantundem hic esse, ac τῷ ὄψει καταπλήττειν, *terrere visu*. Inde Etymologicon magnum ὀξυδερκὲς ζῶον nominat. Atque ob hoc visus acumen dicatum Apollini draconem inuenio, quam prudentiam interpretantur, quæ omnia perspiciat. Apud Macrobium legitur Æsculapii simulacris ideo subiungi solitum draconẽ, quod Medicũ deceat acie mentis prænoscere in corpore mortalium cõmoda pariter atq; incommoda. Regẽ optimum & tutelarem eius quoq; pictura significabat Ægyptii, cuius videlicet sit pro subditorum excubare salute peruigili cura, iuxta Homericum illud:

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν.

Nec

Nec tantum ſunt dracones terreſtres, ſed etiam alati, qui cum Aquila & Elephante confligunt: Item marini octo aut nouem pollicum longitudine, quorum aculei ſunt venenati, *teſte Nicandro.*

Dromo Terentianus ſeruus a curſu nomen inuenit, qui Græcis eſt δρόμος.

Druidæ vel *Druides, vt loquitur Cæſar,* ſapientes Galliæ, ἀπὸ τῆς δρυὸς, id eſt, *quercu* deriuari videntur. Nihil enim habebant viſco, & hac arbore, in qua naſcitur, ſacratius. Cœlo miſſum putabant, quidquid adnatum eſſet, ipſamq; arborē electam a Deo volebant, Sacra abſq; eius fronde conficiebant nulla. Meminerunt horum cum alii, tum Cæſar *de bello Gallico lib. 6.* pauca de illis carptim ſubiiciam in lectoris, qui in hæc forte inciderit, vtilitatem. Dicit *magno eos in honore fuiſſe, ſacra publica & priuata curaſſe, religionem interpretatos fuiſſe, magnum adoleſcentum numerum diſciplinæ cauſſa ad eos cōfluxiſſe, ſi quod eſſet admiſſum facinus, ſi de hereditate aut finibus mota eſſet controuerſia, eos diiudicaſſe, præmia & pœnas conſtituiſſe: ſacrificiis etiam interdixiſſe, ſi quis non ſteriſſet eorum decreto.* Atque *hanc pœnam,* ſcribit, *apud eos fuiſſe grauiſſimam, quod quibus ita eſſet interdictum, ii numero impiorum & ſceleratorum haberentur.* Addit *omnibus præfuiſſe vnum, & eo mortuo alterum, qui maxime inter eos excelleret dignitate, ſucceſſiſſe: Abfuiſſe a bello, omniumq; rerum habuiſſe immunitatem: Magnum quoq; verſuum numerū edidiciſſe, quos exiſtimabant minime fas eſſe literis mandare, forte ne efferretur in vulgus hæc diſciplina, aut literis confiſi minus memoriæ ſtuderent.* Docuerunt eidem *immortales eſſe animas, ſed poſt mortem ab aliis tranſire ad alios,* quod dogma ſapit Pythagoricum. Quodq; immaniſſimum dicas, homines immolabant in ſacrificiis, arbitrantes non poſſe placari Deorum numē, niſi hominis reddatur vita. Inter Deos maxime colebāt Mercurium, quem artium omnium inuentorem ferebant: poſt hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam. Magnam equidem eorum auctoritatem fuiſſe vel inde aliquis coniecerit, quod Aurelianus eos conſuluerit, *teſte Vopiſco.* Suetonius tamen ſcribit abolitam eorum

religionem a Claudio, quæ ſub Auguſto interdicta tantum fuerat ciuibus. Nominis originem antea adductam probabiliorem exiſtimauerim altera illa, quæ arceſſitur a *Druum*, quæ vox Caroli quoque Magni temporibus (vt aiunt) Deum ſignificabat Germanis. Eſt quippe incertũ hoc, nec certitudini huic noſtræ opponẽdum, tantum abeſt, vt æquipolleat aut præponatur.

Druſus vocatus Liuius, quod Drauſium hoſtium regem interfeciſſet, *vt eſt apud Suetonium in Tiberio.* Verba eius ſunt: *Druſus, hoſtium duce Drauſo trucidato ſibi poſteriſque ſuis cognomen inuenit.* Et ab hoc appellationem nactæ foſſæ Druſianæ trans Tyberim.

Dryades nymphæ ἀπὸ τῶν δρυῶν, id eſt, quercubus appellatæ. In quercubus enim earum conſiſtit vita, ſicut ſenſit Mneſimachus. λέγεται.

Duellum, duorum bellum.

Dupondii, iuuenes initiati ſtudiis & infimi claſſis in ſcholis auditores, a dupondio nummo nomẽ ſunt nacti, quaſi q duobus aſſibus æſtimarẽtur, vel a pondere Dupondii, q alio nomine eſt ſtater. Vigliũ vide *§. etſi plures. Inſt. de hered. inſtit.*

Dux a ducendo. Eſt enim is, qui præeſt exercitui inq; hoſtes ducit. Hinc bellum ducere dixit Virgilius. Vtebatur is olim conſularibus inſignibus, & ab ipſo arceſſit nomen ducatus, regio vero, cui dux pręeſt. Olim enim cum dux belli accepiſſet imperium a populo, bellumq; ipſi foret commiſſum, ibat in capitoliũ, vbi ſolemnia verba pro Repub. nuncupabat: Inde paludamento, lictoribus, inſignibuſq; imperii aſſumptis, recta ibat ad portam, vbi ſalutatus ab amicis proſequẽtibus eum officii gratia ac bene ominãtibus ad bellum ſe conferebat. Huic militum nomina conſtare debere cenſet Vegetius. Omnium autem dux cõmuniſſimus Imperator, cuius ductu dicebatur res geſta, cum ipſemet interfuiſſet; auſpiciis, cum tantum eius mandato.

Dynaſtæ dicti ſunt reges, *vt quidem Straboni videtur*, quod magna præditi potentia ſint, ac populos, quorſum libet, ſua vi atq; perſuaſione impellãt. Græcis enim potentia eſt δύναμις.

Dyſen-

Dysenteria, proprie *intestinorum exulceratio & fluxus*, cui semper coniungitur dolor cum torsione, vnde & tormina plęriq; interpretantur, a læsa particula nomē suum deducit, vel (*vt Aureliano placet*) a difficultate officii. Græcis enim ἔντερα sunt intestina. Particulā vero δὺς significare volunt nō difficultatem loci, sed detrimentum. Auctor definitionum apud Galenum nominat, ἕλκωσιν ἐντέρων μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἀποκρίσεως αἱματωδῶν, ἢ τρυγωδῶν, ἢ δὲ καὶ ἀπολυμμάτων μετὰ τοῦ δάκνεσθαι, καὶ ἀλγεῖν τὴν κοιλίαν καὶ ἔντερα. Sciendū tamen alios, inter quos & ipse Hippocrates est, appellare interdum dysenteriam nō ipsam modo exulcerationem intestinorum, verum omnem etiam cruoris per intestina vacuationē. Quo quidem modo morbi nomē tribuunt symptomati, sicut annotauit Galenus (*comment. 4. εἰς τὸ περὶ ἄρθρων, Aphoris. 40.*

E.

EAnus dictus est antea Ianus ab eundo.

Eber, a quo Hebraica dicta est lingua, nomē adeptus creditur a trāsitu vel peregrinatione. Hebræis enim עבר tantundem atq; *transiuit*. Transiuit equidē ad vitam meliorē, cum viuendo annos quadringētos & 64. complesset. Ab hoc oriundus Abraham progenie ab eo sextus, & ab eodem Israelitę dicti Hebræi. Dignum notatu, quod ex sacris adfert Cedrenus, solum *Eberum Phaleci patrem non consensisse instructuram Babylonicæ turris*: Itaq; confusis aliorum linguis Eberi sermonem integrum permansisse. Ea est lingua, inquit, qua Adamus est vsus, & ab hoc posteri gentilitio nomine Ebræos se nominarunt.

Ebur dens elephanti non ficulnea quorundam coniectura obtinuit nomen, quod sit e barrho, id est, elephante: Optimum aduehi solitum ex India iuxta illud: *India mittit ebur, molles sua thura Sabæi*.

Ecbatana Ἐκβάτανα Ptolomæo, Stephano Ἀγβάτανα Medię metropolis, & condita a Seleuco, *teste Plinio lib. 6. c. 14.* a Caspio mari quinq; miliaribus Germanicis distās, deducta videtur ab עוג coxit, & בית *domo*, & חנה *gratiosa*.

Ecclesia deriuatur ab antiquo verbo κλῶ, quod est τὸ καλῶ iuxta Eustathium Iliad. γ. cui & κολοιὸς ὄρνεον θορυβητικὸν καὶ κραυγαστικὸν ἐκ τοῦ κλῶ deducitur Iliad. 6. Vel potius tributum nomē παρὰ τὸ ἐκκαλεῖν quod est *euocare*, cum illa sit cœtus hominū ex vniuerso genere humano collectus siue vocatus. Quo pacto? Verbo & Euangelio suo. Septuaginta vtuntur vocabulo συναγωγῆς. Apud Hebræos sunt in vsu vocabula עדה & קהל, quæ ambo congregationem & euocationem significant. Inuenitur & מועד, & מקרא pro euocatione & congregatione multitudinis. Posterius etymon eo magis placet, quod Ecclesia nihil aliud sit, quā numerus hominum euocatorum, & nullus ad hunc cœtum accedat nisi euocatus a Deo. Sic legitur Abrahamum e Chaldæis, & e Pharisæorum cœtu euocatū Paulum. Et ipsemet Paulus sanctos nominat vocatos *Rom. 1. & 1. Corinth. 1.* Augustinus Psalm. 81. *Ecclesia ex vocatione appellata est, synagoga ex congregatione.*

Echeneis piscis, Latinis *Remora* a *remorando*, ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὴν ναῦν quod nauem retineat, nomen accepit. Vnde Suidas nominat eum ναυκράτην, & veteres nonnulli Epigrammatarii vel anchoram ipsam echeneidos epitheto donant. Paruus hic admodum est, & petris assuetus. Fertur *Actiaca pugna tenuisse pretoriam nauem Antonii.* Tenuit & Caii Principis nauem, cum Antium nauigaret ab Astura, *teste id Plinio*, qui scribit eandem ob caussam amatoriis veneficiis infamem esse, tum propter iudiciorum ac litium moram. Sed hæc crimina vna laude compensat, quod fluxus grauidarum vtero sistit, partusq; ad puerperium contineat. In cibos tamen nō admittitur. Meminit eius & Aristoteles *Animal. 2.* & fertur esse longitudine spithamæ, crassitio vero manubrii ligonis, colore herbaceo, dorso repando inq; gibbum conuexo, & corpore vndequaque pleno mucagine siue lentore, cuius vestigia serpendo, instar limacis, relinquit Oppianus vult esse sesquipedalem, & assequi formam anguillæ, quod pugnat cum omnium aliorum sententia. Magno porro cum errore echeneidis vocabulo apud Lucanum superiori seculo substituerunt Echinum, cum ita legerent: *In mediis echinus*

aquis:

aquis: quæ vox primam habet breuem. Legendum ergo *echeneis*, quod vt ab aliis eſt animaduerſum, ita proponendũ duxi hoc loco.

Echinus marinus lenticulari propemodum figura, cochleari cruſta, ſcabritie varia, lineamentis crebris & rectilineis, quatenus in ſphærica figura fieri poteſt, & iiſdem, quibus terreſtris, armatus ſpinis, ſed magis micantibus, & nunc cocco, nunc purpura, nunc puniceo colore ſplendeſcentibus, *vt eleganter eum deſcribit Ioannes Valerianus*, nomen habet vel παρὰ τὸ ἔχειν κατ' ἀντίφρασιν, quod haberi non poſſit propter ſpinas, vel ἀπὸ ἔχειν ἑαυτὸν ἀφανῶν τῶν σαρκῶν ὄσων, quod ita ſe cohibeat, vt nulla carnium ſigna appareant. Aiunt eum anno integro abſtinere poſſe a cibo. Non eſt edendo, niſi recẽs fuerit & crudus. Ius eius, ſi coquatur, ſummopere commendant Galenus, Paulus, Aetius, & Plinius Secundus. Aptus eſt ſtomacho & mouet vrinam: Prodeſt ex interuallo Phreneticis & Epilepticis. Aetius ſcribit ſumtum eum ex vino mulſo & garo, ſubducere ventrem. Alii dicunt excitare & appetitum, expurgare veſicam, vrinam laxare. Baſilius Magnus ſcriptum reliquit, *audiſſe ſe a quodam, qui affirmabat id ſe habere pro comperto, echinum perturbationem maris præſentientem, correpto calculo haud exiguo ſubire ad fundum maris, & ſub eo tanquam ſub ancora ſe ſtabilire*, vt ea quidem ratione tutam nauigationem ſignificare ſoleat apud Philologos.

Echo, quam reſonabilem vocat Ouidius *Metamorph.3.* Auſonius filiam aeris & linguæ, quæ reſonat inter montium flexus, & concauos vallium ſinus, vbi ſcinditur reſultans aer, quæ cauſſa etiam multis in locis voces reciprocas facit, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, id eſt, *ſonando* eſt appellata. Itaq; idem Ouidius: Sonus eſt, qui viuit in illa Olympiæ arte mirabili porticus exſtructa fuit, quam ἑπτάφωνον appellabant, eo quod ſepties redderet eandem vocem. Vnde Lucretius: *Sex etiam ac ſeptem loca vidi reddere voces: Vnam, cum iaceres.* De ea vide Eraſmum *in Colloquiis*, Ouidium *3. Metamorph.* Elegantes quoq; cuiuſdam Poetæ Græci verſus ex Echus perſona reſponſantes

ad finem referuntur. Libuit asscribere & simul explicationẽ adiicere, ne Latini soli fuisse videantur felices in hoc carminis genere. Sunt enim tales: Ἀχὼ φίλα μοι συγκατάνευσόν τι· τί. Ἐρῶ κοράσιας· ἡ δὲ μοῦ φιλεῖ· φιλεῖ. Πρᾶξαι δ᾽ ὁ καιρὸς καιρὸν οὐ φέρει· φέρει. Σὺ τοίνυν αὐτὰ λέξον, ὡς ἐρῶ· ἐρῶ. Καὶ πίστιν αὐτῇ χρημάτων τὺ δὸς· τί δός. Ἀχὼ τί λοιπόν, ἢ πόθου τυχεῖν; τυχεῖν. *Echo amica mea audi aliquid: Quid? Amo puellam: Etiamne ista me amat? amat. At facultas potiundi ipsa non datur: Datur. Ipsa igitur ei dicas, quod amo: Amo. Et ei mercedem promitte: Mitte Quid reliquum, nisi voti vt fiam compos? Compos.*

Eclìgma ἔκλιγμα medicamentum, quod lingitur & lambitur verius, quam deuoratur, & linguę subditum paulatim liquescit, Barbaris [illegible]/ βαρβαρικώτατως [illegible]/ ἀπὸ τοῦ λιχμᾶν appellationem trahit.

Eclipsis, Solis aut Lunæ defectus, quem obscurationem appellat Quintilianus, Plutarchus & Ptolemæus ἐπισκότησιν, Anaxagoras simpliciter σκιὰν, Cicero *defectionem*, Plinius *deliquium*, παρὰ τὸ ἐκλείπειν, id est, *deficiendo* nomen est nacta. Eclipsin Solis obseruasse creditur Mycęnis primus Atreus. Contingit autem in coniunctione Lunæ cum Sole, cum illa in capite vel in cauda draconis fuerit, vel prope, vel intra has metas, interposito corpore Lunari inter aspectum nostrũ & Solẽ ipsum, idq; in nouilunio. Eclipsis Lunę semper contingit in plenilunio aut oppositione, si fuerit illa in capite caudaue Draconis, aut prope. Idque aut vniuersaliter, aut vero particulariter per totum terrarum orbem, si directe versata fuerit in capite caudaue Draconis, aut particulariter, si prope intra metas eclipsi determinatas constiterit.

Ecliptica circulus maior in medio Zodiaci, eumq; secundum latitudinem in duas æquales partes, octo videlicet graduum spatio definitas dirimens, nomen inuenit ab Eclipsibus, id est, luminariũ defectibus, qui contingunt, cum sub hoc circulo coniuncta fuerint luminaria, vt in eclipsi Solis: aut opposita, vt in eclipsi Lunæ.

Ecloga, ἐκλογὴ, *Poematıon* vel aliud scriptum pro veterum more ex-

re excerptum, παρὰ τὸ ἐκλέγειν, id eſt, *deligendo* deſcēdere quis non animaduertat. Eclogarum perſonæ tituli ſunt vice, nec temere in iis propoſitionē reperies, etiãſi apparere videatur in ea Virgilii: *Paſtorum Muſam Damonis & Alpheſibœi*, & in hac Theocriti: Αἰάζω τὸν ἄδωνιν, ἐπαιάζοντ᾽ ἔρωτες.

Edamum vrbs Batauiæ, ſiue (*vt iam vocant*) Ydamum, quoad originē Yam ſeu Ydam fluentum prætexit, eiuſq; emiſſariū communi appellatione *Dam* nuncupatum. *Iunius.*

Eden vrbs Syriæ ad Euphraten & voluptatem ſignificans, ab עֵדֶן Hebraica voce nomen deflectit.

Edenburgum ciuitas, totius Scotiæ metropolis, ſedes regia, & epiſcopali cathedra nobilis, alias *Alata caſtra*, nomen id primum traxiſſe videtur a nobili munimento, vt dictum ſit Edenburgū quaſi Edelburgum. Diſtat a ſinu maris & oſtiis fluuii *Forthe* paſſibus plus minus mille. Suburbium eius verſus occidentem ædificiorum cum frequentia tum ſplendore nihilo vrbe inferius.

Eiraphiotes, εἰραφιώτης, dictus Dionyſius ἀπὸ τοῦ ἐῤῥάφθαι, quod *femori Iouis fuerit inſutus*, vel ἀπὸ τοῦ ἐρέφειν *coronando*, vel ἀπὸ τοῦ ἐρίφου hœdo, *quod ennutritus ſit lacte caprino, vel* ἀπὸ τῆς ἔριδος *contentione, quæ fieri ſolet inter potandum.* Hinc εἰρεσιώνη & εἰρεσιώτης audit.

Eiſlebia comitatus Mansfeldiæ metropolis appellationem ſuam conſecuta putatur ab Iſide Ægyptiaca, quæ, *Tacito teſte*, Sueuicas oras, eiſque vicina loca poſt mortem Oſyridis mariti peragrauerit, ſedeſque fixerit hoc loco, qui fundum fertilem non ſolum habet, ſed etiam ſitum admodum ſalubrem.

Elam, quo nomine appellata Perſia, *iuuenem* aut *adoleſcentem*, ſignificans, deriuari videtur ab עָלַם *occultauit*. Hinc עוֹלָם *ſeculum æternum*, cuius finis abſconditus eſt nobis.

Elaterium medicamentum ex ſucco cucumeris ſylueſtris, qui expreſſus ſiccatur inq; paſtillos redigitur, bilem & pituitam ſupra & infra trahens ex ſententia Manardi *lib. 13. cap. 1.* ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν, id eſt, *impellendo & agitando* deduci poterit, quaſi agitatorium dicas Latine.

Elcana maritus Annæ matris Samuelis *Deiq; heredem* significans, deriuatur ab אֵל *Deo*, & קָנָה *acquisiuit*,

Electrum, ἤλεκτρον. Vtrumq; a Sole, qui Poetis dicitur ἠλέκτωρ. Huic color non vnus. Nam aliud candidum, quod præstantissimum habetur: aliud fuluum & perspicuum instar vitri, quod ὕαλον nominãt Græci. Omne autem, igni admoto, ardet, affrictuq; calefactũ plumas & alias res leues, vt magnes ferrum, ad se trahit ac retinet Quam ob caussam Græcorum quidam ἅρπαγα nominauerũt. Sed præter electrum hoc, est quoq; genus metalli nomine dictum eodem, cuius Plinius meminit *lib.33.c.4.* Isidorus *lib.16.c.23.* Tertullianus aduersus *Praxeam*, & Iurisconsulti *diuersis locis.*

Eleemosyna quid aliud, quam ἐλεημοσύνη *misericordia*, quæ & ἔλεος est Græcis? Per metalepsin aut κατάχρησιν significat gratuita illa beneficia in proximum, quæ ex misericordia proficiscuntur. Hebraica vox חסד vtramque significationem complectitur. Non erit ergo eleemosyna vere eleemosyna, nisi benignitas a corde & interioribus visceribus initiũ sumat. Innuere videtur id etiam Sapiens *Prouerb.22.* cum inquit: *Qui pronus ad misericordiã, benedicetur. De panibus enim suis dedit pauperi.* Et Augustinus Sermone de verbis Domini: *Duæ sunt eleemosinæ: Vna cordis, altera pecuniæ.*

Elegia tetrasyllabica dictio, vel *Elegeia* quinq; syllabarum, *vt est vsus Ouidius in Amor.* vel elegus, carmen quippe elegiacũ deducitur a Diomede παρὰ τὸ εὐλογεῖν τοὺς τεθνεότας, quod defunctorum in se laudes contineat: Vel ἀπὸ τοῦ ἐλέου misericordia, quod Tyrtæus & Græci eo metro ediderint ἐλεγείας. Plane idem sentit Horatius miserabiles appellans elegos, quorum nomen propterea nonnulli etiam ab ἒ ἒ *lamentantium* voce deducunt. Dixit in hanc quoque sententiam Ouidius alio loco:

> *Flebilis indignos Elegeia solue capillos,*
> *Ah nimis ex vero nunc quoq; nomen habes.*

Apud Græcos claruerunt in eo carminis genere Callimachus & Philetas Cous, quorum meminerunt Propertius & Ouidius, tum Mimnermus, cuius Horatius mentionem fecit,

cit, apud Latinos vero *Propertius, Catullus, Tibullus.* Quis primus inuentor fuerit, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Elementum dici vult Hieronymus *in Epistolam* Pauli ad Hebræos, quasi eleuamentum, quod cetera ex elementis initiũ sumant. Alii ab alendo deducunt. Materialia principia seu fundaměta compositorum corporum sunt elementa Physicis numero quatuor, *terra, aqua, aer, & ignis*, in q̃ illa denuo resoluuntur, cum intereunt, marcent & cõtabescunt. Superior est omnibus ignis eisdem leuitate præstans, natura calidus, siccus, rarus & leuis. Proximus huic aer nusquam purus, cuius est cuncta peruadere, penetrare, implere, natura calidus & humidus ex Hippocratis sententia. Aqua, cuius est nutrire, fœcundare & humectare, omnium frigidissima est & humidissima. Terra aũt frigida, sicca, & grauitate reliquis præpollens, multumq; materiæ rebus creandis suppeditans, suoq; gremio fouens fœcunda rerum semina, quę retinet in se, & stato tempore in lucem profert.

Elephantiasis vel ἐλεφαντίας corporis vniuersi cancer & melancholica extuberatio, intus a visceribus factó initio, & ad extimam vsq; cutem continuato progressu, nec differens ab Arabum lepra, videtur Laurẽtio Vallæ appellata hoc nomine, quod inter omnes alios morbos ita præstet, vt inter animalia elephas, referente id Petro Crinito *lib. de honesta disciplina 20. cap. vltimo*, cum potius incurabilis morbi nomen ex ipsa cutis elephanti similitudine deducatur, quę in laborantibus eo morbo est inęqualiter crassa, squamis exasperata, liues, fœda, ex crasso & melancholico humore venenata qualitate imbuto originem trahens. Prima mali labes residet in iecinore & liene, atq; inde vitium serpit. Humor, vt dictum, melancholic⁹ est plus minusve, siue fecis instar accumulatus, siue genitus ex vsta bile, siue synceerus, siue bili aut pituitæ permixtus. Nam pro mixturę modo variæ sunt huius morbi differentiæ. Prius autem non perimit, quam totus homo membratim fuerit dilaceratus, vt scribit Aretæus, qui addit eundem morbum appellatum λέοντα vel λεόντιον propter ex-

tremarum frontis rugarum cum leonibus similitudinẽ. Archigenes, *vt est apud Aretium*, σατυρίασιν dixit cum a genarum rubore & facie persimili Satyris, tum propter inexplebilem coeundi libidinem: Veteres ἡρακλειον, quod nullus eo morbo sit maior aut valentior.

Elephas Etymologico magno quasi ἐλέβας dictus, ꝙ per paludes incedat. διὰ γὰρ τὸ βάρος ἐν ὕδατι ἑλώδει τὰς ἐπιβάσεις τουτέστι τὰς μίξεις ποιεῖται, ob grauitatem enim in aqua palustri perficit ascensus, id est, coitus. Aut potius natũ id nomen παρὰ τὸ ἐλεφαίρω, quod est *lædere* Latinis, vel ab ἑλίσσω, ꝙ est implico aut inuoluo, ὡς ἐλισσομένην ἔχῃ τὴν ῥῖνα, quod inuolutã habeat ꝓboscidẽ: ἢ παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ, ꝙ fœminam ineat in palude. Alii ita: A λευκοῦ, i. candido fit λεύκας, versione τοῦ κ in φ λέφας, hinc Pleonasmo τοῦ ε ἐλέφας. Est enim cãdidũ inprimis ebur. Hebræis dicitur פיל vnde & quidam arcessere audent nominis originẽ. Gaudet appellatione Hannonis: *Flectitur pollicitis*: Ad sensus n. humanos ꝓxime accedit, adeo vt patriũ quandoq; sermonẽ intelligat. Honorẽ & gloriam vsque adeo ambit, vt ignominia notatus mortẽ præferat infamiæ. Fertur & noua apparente Luna se flumine purificare, tanto interim robore præditus, vt turres olim ligneas cum bellatoribus gestauerit. Etsi vtriusque partis periculo in aciem educeretur. Quapropter communis etiam hostis est appellatus. Frequenter enim in suos se cõuertit, teste Curtio *lib.8.* Hirtio de bello Africano, Plutarcho in Pyrrho. In prælium primi omnium Persæ cum eduxisse feruntur, vt primus omniũ Pyrrhus aduersus Romanos, cõpertumq; nõ specie solũ, sed & odore, stridore, cristisq; tũ equos tũ milites terruisse, astipulante Ammiano *lib.25.* Ductos elephantos in triumpho L. Metelli Põtificis scribit Plinius *lib.8.c.2.* Sed & in gladiatorio munere in circũ productos, & incessisse per funes, aliaq; ludicra exercuisse, apud eundẽ legas. Quodq; mireris tam vastum tantoq; robore animal suis tamen grunnitum timet, cumq; Rhinocerote lethales exercet inimicitias.

Eleazar adiutorẽ Dei significans deriuari videtur ab אל *Deo* & עזר *adiutore*, cui nomen Lazari respondet.

Elusi-

Eleusinia sacra Athenis in Cereris honorem instituta, quæ facibus & tædis accensis agitabantur, vt ita Cererem filiam suam anxie quærentem repræsentarent, ab Eleusinia Cerere nomen traxerunt. Nemini hæc propalare licebat. Itaque Varro interpretationem eorum omittit: Pausanias vero & Numenius per somnium admoniti, ne explicarent, aut in vulgus efferrent. Tanti illa æstimata fuisse leguntur, vt Hercules iis imitari optauerit, quod tamen assecutus non est, teste Pausania.

Elicius ab eliciendo appellatus Iupiter, *teste Ouidio Fastorum 3.* Huic aram exstruxit Numa in Auentino. Plutarchus tamen in Numa deducere videtur id nominis ab ἱλέω, id est, propitio.

Eliphas amicus Iobi & Themanites dictus a ciuitate Theman distante Hierosolymis *decem miliarium spatio*, aurum Dei significat. Nam אל est *Deus*, פז nihil aliud, quam זהב טוב ונקי *aurum bonum & purum*.

Elis Peloponnesi vrbs quibusdam appellationem accessit ἀπὸ τοῦ ἡλίου sole. In eius enim tutela fuit. Apud eam celebrabantur Olympia quinto quoq; anno in honorem Olympici Iouis. Vnde Olympias quatuor annorum spatium: & exinde per Olympiades cœperunt Græci numerare tempora, id quod primum ab Iphito institutum volunt nonnulli, quo tempore Lycurgus Lacedæmoniis leges condebat. Alii, & quidem rectius, inductam credunt hanc Olympiadum festinitatem tempore Sauli, & ad Imperium vsq; Theodosii perductam desiisse tandem, quod tum per Indictiones computationem instituerint.

Elisa ab אל *Deo*, & שה *oui* vel *agno* nomē accepit: Sed Elisæus siue אלישוה Dei salutem significās deducitur ab אל *Deo*, & ישע *saluauit*, a quo verbo etiam ישוע *Iesus saluator*.

Elizabeth Dei mei saturitas vel iuramentū. Nam אל est *Deus* שבע *saturitas*. Commutata ita erit ע in ת quod tamen hactenus raro obseruatum est fieri.

Elleborum vel *Elleborus*, Latinis veratrum, videtur Isidoro dici, quod circa elleborum quendam fluuium plurimū gigna-

tur, vel potius naſcatur. Commentitiũ hoc planè, ſiue ab Iſidoro, ſiue a Græcis profectum fuerit. Optimũ enim & præſtantiſſimum olim inuentum fuit in Anticyra inſula, vbi & ſumebatur tutiſſime cerebri purgãdi gratia. A Græcis etiam dicitur Melampodium a Melampode ouium paſtore, qui eo Prœtidas furentes ſanitati reſtituit. Elleborum nigrum folia habet platani, ſed minora & plurib⁹ inciſuris, & ſubaſpera nigrioraqũe, & caulem ſcabrum, tum florem, qui ex purpureo candicat & inſtar vuæ eſt racemoſus. Elleborum albũ folia agnoſcit Plantaginis, ſed breuiora nigrioraque, caulem quincuncialem & ferulaceum & tunicis bulborum obuolutum; adeoque radicem cepæ modo permultis fibris capillatam. Apud Hippocratem audit ἔκλομον, quamquã apud Dioſcoridem perperam, ſcribatur ἔκσομον. Dicitur quoq; πολύῤῥιζον. Atq; adeo ſunt, qui etymon (ne id omittam) deriuant ἀπὸ τοῦ ἐλειν τὴν βορὰν, quod auferat cibum. Validè enim repurgat, vſque adeo vt, ni modum ſerues, nimia purgatione ſua conuulſionem aliquando efficiat, maxime in corporibus ſanis iuxta Hippocratem.

Elixum aliquid dicitur a lixa, id eſt aqua, quã eo nomine nominabant veteres, *vt ſentit Nonius Marcellus*, vel a liquore, *vt placet Varroni*. Hinc lixæ dicti militares miniſtri, qui aquam deferunt ad tentoria.

Elohim, Hebraice אלהים, quia ſæpe deprehenditur in Latina tranſlatione, inter hæc mea en locum facio. Eſt autem plurale ab אלוה. *Aben Eſra* dicit non ſignificare hoc nomen proprie diuinam ſubſtantiam, ſed potius nomen formale quo deſignetur infinita eius potentia. Nam ab אל, quod robur & fortitudinem ſignificat, trahit originem. Nec reprobanda ſentẽtia Rabi Nachmani, qui אלהים arbitratur dici Deum, quaſi אלהם *robur eorum*, eo quod ſit, *vt idem ait*, הכחת כח, id eſt, virtus virtutum.

Eloth, id eſt, quercetum, ciuitas maris rubri, ab ilicibus deriuat nomen. Nam אלה Hebræis eſt ilex, ſic etiam dicta ab איל, quæ vox arietem ſimul & fortem ſignificat.

Eluſco, quod altero oculo orbare ſignificat, ab *e* Præpoſitione

& luſco.

& *luſco*, id eſt, altero oculo orbato homine iuxta *l. in hac actione. ff. de condict. tritic.* compoſita eſt dictio. Et ſcribit Iulianus *ad leg. Aquil.* teneri hac Præceptorem, qui diſcipulum in diſciplina eluſcauerit.

Eluuies, quippe ſordes, quæ per cloacas & flumina repurgantur & reſidere ſolent, ab eluendo nomē deriuat. Hinc Marcellus purgationem interpretatur. Lucilius *lib. 26.* vt eluuiem facere per ventum velis.

Elyſius campus, ſiue Elyſium, vel Inſulæ fortunatæ, quas alii ſtatuere circa Ægyptum, alii circa finem Oceani, ponuntur a Virgilio apud Inferos tanquā locus diſtinctus & ſeparatus ab eo loco, in quo noxii plectuntur. Canit ille hoc modo:

His demum exactis, perfecto munere Diuæ,
Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.
Largior hic æther campos & lumine veſtit
Purpureo, ſolemque ſuum, ſua ſidera norunt.

Plato etiam in Phœdone, vnde Poeta hæc ſua deriuaſſe videtur, agnoſcit ἀυτὴν τὴν γῆν καθαρὰν ἐν καθαρῷ κεῖσθαι τῷ οὐρανῷ, ἐν ᾧ πέρ ἐστι τὰ ἄστρα. Facit cum his Plutarchus in lib. εἰ καλῶς εἴρηται λαθὲ βιώσας, vbi agnoſcit τῶν εὐσεβῶν χῶρον, ἶσοισι λάμπει μένος ἀελίου. Terram illam, quæ Platoni ſedes eſt beatorum, multi arbitrantur eſſe Paradiſum illum, cuius mentionē fecit Moſes, tanquam Plato ab Ægyptiis ea acceperit, cuius ſententiæ eſt etiam Iuſtinus Martyr in Parænesi ad Græcos, qui exiſtimat eundem locum ſub fabuloſis illis Alcinoi hortis ab Homero, qui in Ægypto peregrinatus fuit expreſſum. Idem cōfirmat Origenes *7. aduerſus Celſum.* Quin imo Homerus nominat ἠλύσιον πεδίον Odyſſ. 8. vbi conſtituere videtur ἐπὶ πείρατα γαίης, ad fines terræ. Euſtathius eo loco dictum putat ἠλύσιον πεδίον, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ψυχὰς διάγειν κατὰ μῦθον ἀλύουσας, ὅ ἐστι χαιρούσας, ἢ λελυμένας σωμάτων, quod iuxta fabulam degant in eo animæ corporibus ſolutæ magna lætitia & voluptate perfruantur. Addit nonnullos opinari ab Elyſio piiſſimo quodam viro ſic nominatum, vel quod οἱ ἐκεῖ ἔχωσι ἀλύτως, ὅ ἐστιν ἀφθάρτως, ἀθανάτως, quod *qui ibi ſunt indiſſolubili-*

ter, id eſt, *incorruptibiliter & immortaliter ſe habeant*. Huic etymo conſentaneum aliquo modo, quod ſcribit in Heſiodum Proclus. Verba eius ſunt: μακάρων δὲ νήσους εἰπὼν, παράδεισον αἰνίττεται, ἤγουν τὸ ἠλύσιον πεδίον παρ᾽ αὐτοῖς λεγόμενον παρὰ τὸ ἄλυτα τηρεῖν σώματα, ἢ παρὰ τὴν λύσιν τῶν κακῶν, *Beatorum inſulas cum dicit, Paradiſum aut campum Elyſium ſignificare videtur, ſic dictum, quod corpora ſeruet indiſſolubilia, vel a ſolutione malorum*. Heſychius & alii nonnulli vocant χώριον ἱερὸν, θεῖον, τερπνὸν, ἄφθαρτον, ἀκήρατον, ὃ καὶ παράδεισον λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τοῦ μὴ λύσιν ἔχειν, *quod ibi animæ a corporibus non ſoluantur*. Quamquam Seruius contra ἀπὸ τῆς λύσεως dictum putet Elyſium, quod animæ piorum ibi poſt corporis & animæ diſſolutionem habitent. Poetæ vocant hunc locum etiam *Elyſias domos, beatorum ſedes, & fortunatas inſulas*, vt antea dictum. Horatius appellat *diuites inſulas*, Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis, & imputata floret vſque vinea.

Emancipatio, qua filius olim interueniente & ſuo, & patris aſſenſu relaxabatur a patria poteſtate, quaſi e manu traditio nomen inuenit. Proprie illa de liberis dicitur, vt manumiſſio de ſeruis. Haberi ſolebat adhibitis non minus quinque teſtibus ciuibus Romanis, puberibus, & præter hoc alio eiuſdem conditionis, qui appellabatur *Libripens*, eratque ea comparata ad ſimilitudinem venditionis, cum hic pater naturalis filium ſuum patri fiduciario manciparet, id eſt, manu traderet, a quo numos pretii vice accipiebat. Quoniam vero ex lege filius a patre ita venundatus vſque ad tertiam mancipationem redibat in patris poteſtatem, propterea etiam ſecunda mancipatio & e iure ceſſio adhibebatur: Cumque iterum rediiſſet, tertia adhibebatur, & tum demum egreſſus putabatur e poteſtate patris. Nemo autem cogebatur emancipare filium, *l. filiusfamil. §. ſecundum vulgarem. ff. de leg. 1.* id quod tamen fallebat, cum pater durius tractabat filium, & nimium contra pietatem afficiebat verberibus. *l. final. ff. ſi quis a patr. ma.* Vel ſi turpia peragendi atque peccandi neceſſitatem imponebat,

bat, vel legatum agnouiſſet ea conditione, vt filium e-manumitteret: Tum enim vel inuitus cogi poterat Iudicis officio.

Emanſor vocatur miles ab *emanendo*, qui diu vagatus regreditur ad caſtra, iſque tempore diſcernitur a fugitiuo, vt & a *Deſertore*: Etiamſi fugitiui nomen proprie referatur ad ſeruum, qui (*vt Ofilius definit*) fugæ cauſſa extra ædes Domini manſit, vt ſe a Domino celaret.

Embamma, contritus ſapor acido vino infuſus ad acuendum excitandumq; ſtomachum, cuius Vlpianus mentionē fecit, *l. ſi quis vinum. §. ſi acetum. ff. de trit. vin. & ol. leg.* nomen accepit a verbo ἐμβάπτειν, quod intingere ſignificat.

Emblema ornamentum vaſorum, quod addi poteſt & detrahi, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν, id eſt, *imponendo* dictum ait Antonius Nebriſſ. Vſus fuit hac voce Lucilius, cum Albutium Scæuolam exagitat, *vt teſtis eſt Cicero de Oratore*; vbi lateribus accommodat ſiue teſſerulis quadratis, quibus ſolum in ædibus conſternitur. Itaque de vaſis ſolis tale opus intelligi nequaquam poteſt.

Emboliſmus ἐμβολισμὸς *intercalatio*, qua dies vnus Februario, qui inde menſis intercalaris audit, interſeritur, vt anni ratio conueniat cum Solis curſu, ab eodem verbo ἐμβάλλειν, quod iniicere ſignificat, nomen deriuat.

Emeritus miles dicitur, qui iam functus eſt ſuo munere, & vacationem impetrauit a militia. Tranquillus in Caligula: *Ceterorum increpitā ætate, commoda emeritæ militiæ ad ſexcentorum millium ſummam reſcidit.* Papin. in ſyluis: *Cæſar ab emerito iubeat diſcedere bello.* Appellatus eſt hoc nomine ab emerendo, id eſt, *valde merendo.* Emeritus ergo valde meritus, vt *edoctus*, valde doctus: *lignum edurum*, valde durum. Nam ſic dixit Virgilius *Eduramq; pyrum, & ſpinos iam pruna ferentes.* Idem per tranſlationem dixit *emeritos boues* pro defeſſis & a labore ſolutis, vt Iuuenalis *emeritam acum*.

Empanda dicta eſt in Paganalibus Ceres, *vt notat Ioſephus Scaliger Coniectaneis in Varronem*, de qua intelligendus iſt

Varro *lib.1.de vita pop.Rom.* cuius hæc apud Nonium leguntur verba: *Hanc Deam Ælius putat esse Cererem: Sed quod in asylum qui confugerent, panis daretur, esse nomen fictum a pane dando pandere, hoc est, aperire.* Ergo, *inquit Scaliger*, intelligit Empandam Deam paganorũ. Agnoscit & illud Festus. Paganalium vero, hoc est feriarum agriculturæ caussa susceptarum auctor est Seruius Tullius, *vt tradit lib. 4. Dionysius Halicarnass.*

Emphyteusis species contractus ab emtione & locatione seiunctus, quo steriles agri perpetuo & ea lege conceduntur, vt reddantur meliores plantatione, ab ἐμφυτεύω, id est, insero vel planto, nomen habet. Cœpit enim primum contractus hic eo modo, vt tantum sterilia concederentur redigenda in statum meliorem plantationibus. Vnde ius Emphyteuticũ alio quidem nomine, sed Barbaro, *melioramento* dici consueuit. Ipsemet emphyteuta habet vtile dominium, teneturque annuam pensionem singulis annis persoluere domino proprietatis, atque adeo salua rei substantia. Emphyteusis vero vendi aut alienari non potest, donari potest, *teste Bartolo in l.1.C.ne rei dom.&c.* Vendere tamen possunt & legare meliorамenta, vt vocant, *teste eodem Bartolo l.quicumque. Cod.de omn.agr.desf.*

Empirica medicorum secta ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, id est, *experientia* nomen deriuat. Hanc enim solam sectantur Empirici, quorum ars, *teste Galeno 2. de methodo* medendi, nihil aliud est, quam obseruatio & memoria quædam eorum, quæ visa sunt habere inter se consecutionem aliquam. De historia itaque per experientiam iudicium facit, at rationalis per caussam diiudicat: Quam cum nancisci non potest, iudicium experientiæ committit. Hæresis medicinæ, quam is profitetur, est λογική, vt prior ἐμπειρική. Post has duas extremo loco subnata est μεθοδική, cuius Professores pollicebantur sese totam artem docturos sex mensium curriculo, & sectam suam definiebant cognitionem euidentium communitatum fine Medicinæ sequentium. Nomen inuenerunt ἀπὸ τῆς μεθόδου, quæ via est certa & compendiaria tractandi aut docendi aliquam

quam rem. Totam enim artem contrahebant in angustum, vt iam modo est dictum, & Galenus testatur *lib. de sectis.*

Emplastrum ἀπὸ τοῦ ἐμπλάττειν dicitur, quod in vnam massam formare significat.

Encænia, quo nomine in genere fœminino vti poteris, aut in numero multitudinis ad modum Saturnaliorũ, vel Bacchanaliorum, vtpote quo modo tandem vsa fuit Ecclesia, & anniuersariam solemnitatem significans dedicationi templi adhibitam, nomen arcessit ab ἐγκαινίζω, quod est consecrare, dedicare, & innouare, quod tum innouetur aliquid, cum prophanus eius vsus aboletur, vel ad eum vsum reducitur, in quem prius erat institutum. Sic *Exodi 40.* tabernaculum in deserto erectum certis ceremoniis dedicatum fuit, vasa *1. Reg. 7.* templum Salomonis *1. Reg. 8.* Zorobababel *1. Esdræ 6.* dedicauit idem, cum esset vastatum a Babyloniis. Vrbis muros itidem dedicatos legimus *Nehem. 12.* Obseruatumq; fuit inprimis in veterum dedicatione, vt templa vni & vero Deo consecrarentur, vt diuinarum promissionum populus admoneretur, verbumq; Domini ꝓponeretur, sicut apud Esrã factum fuisse legimus, vtq; Psalmi canerentur actis omnipotenti gratiis, quibus exercitiis diem tum totum insumebãt. Hebræi nominant חנכה dedicationem a verbo חנך, quod *dedicare, initiare & consecrare significat.*

Encheiridion dictum, *inquit Isidorus*, quod manu astringatur. χεὶρ enim Græce manus vocatur.

Enchusa Batauiæ Septentrionalis vrbs dicta creditur quasi enckel huysen. Cum enim ædificia rara essent principio in vici modum, postea densiora sunt facta.

Endromis genus vestis hirsutæ & villi longioris, qua vtebantur in gymnasiis ad arcendum ventos, pluuias, & frigus, dum versabantur in cursu, nomen accepit, quod eius esset vsus ἐν δρόμῳ, id est, *in cursu.* Quidam volunt eam etiam post certamina athletas sumsisse, ne refrigescerent. Martialis ergo:

Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam,
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet,

Sordida, sed gelido non aspernanda Decembri
Dona, peregrinam mittimus Endromida:
Seu lentum Ceroma teris, trepidumue trigona,
Siue harpasta manu puluerulenta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis,
Siue leuem cursu vincere quæris Atham,
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
Neue grauis subita te premat Iris aqua.
Riebis ventos hoc munere tectus & imbres,
Nec sic in Tyria syndone tutus eris.

Engonasi ἐγγόνασι stella, quam Firmicus *ingeniculum* vocat, Ouidius *nixum genu*, Cicero *nixum*, Manilius *nixam genu speciem*, ἐπὶ τῶν γονάτων, id est, genibus arcessit nomen. Fertur enim Hercules esse inter sidera relatus hac dimicantis specie. Etsi alii Thamyrin esse velint excœcatum a Musis supplicemq; ita prouolutum in genua.

Enosch filius Seth, *vt constat ex cap. Genes. 4.* qui cœpit nomen Domini inuocare, a vitæ humanæ miseriis nomen habet, quod norunt Hebraicæ linguæ periti. Nam אנוש verbũ doloris est. Est & generale nomen ipsius hominis, qui Chaldaice dicitur אנש. Sed nec ita male ad eandem originem reduci poterit. Eusebi⁹ deriuasse videtur a נשה *nascha*, quod obliuisci significat cum Enosch in translatione ipsi sit ἐπιλήσμων. Est & verbum eiusdem linguæ נשא *seduxit*, in Niphal seductus est: Quam quidem originationem ausim æquiparare etymo Eusebii. Maxime tamen primam illam ab huius vitæ calamitatibus sumtam amplector, quod & Drusius facit *quæst. & Respons. lib. 2. q. 78.*

Enthymema breuis & concisus syllogismus, Aristoteles συλλογισμὸς ἀτελὴς, item ἀπόδειξις ῥητορικὴ *Rhetoric. 1. & alibi* ῥητορικὸς συλλογισμὸς, *& Topic. 1.* μονολήμματος συλλογισμὸς, argumẽtandi ratio admodũ accomodata Philosophorum concertationibus, quæq; cõstat ex ꝓbabilibus & signis, quę Græci εἰκότα καὶ σημεῖα vocãt, deriuatur ἀπὸ τοῦ ἐνθυμεῖσθαι, ꝙ est *animo concipere.* Philosophus maxime reprehẽdit vetustos Rhetores, ꝙ nihil tradiderint de enthymemate fundamẽto probationis his verbis:

bis: οἱ δὲ περὶ εἰδυμικαλὸς εἶδεν λέγουσιν, ὅπερ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως· maximeq; probat Demonstratiuū enthymema, quod conficitur ex contrariis. Duo enim eius genera facit, *Demonstratiuum* vnum, alterum ἐλεγκτικὸν *redargutorium*.

Enyo soror & vxor Martis, *vt placuit Augustino*, ὡς ἐνιεῖσα, id est, *immittens vel addens animum pugnantibus*, est appellata, vel κατ' εὐφημισμὸν, quod neutiquam sit ἐνηὴς καὶ ἐπιεικὴς, *æqua & mitis*, iuxta Gyraldum.

Epactæ Latine adiectiones, ἀπὸ τοῦ ἐπάγειν, id est, *inducendo* vel *adducendo* trahi videntur. Cum enim ante Iulium Cæsarem Romani 12. mensibus Lunaribus finirent annum, ipsa equidem luna viginti nouem lucente dies & dimidium, ac proinde iuxta eius cursum dies conficerentur trecenti & quinquaginta quatuor, quo temporis spatio vel potius anno lunari ad anni solaris rationem exacto vndecim dies supersunt necessarii ad complemētum anni solaris, qui Græcis & Latinis dicuntur ἐπάκται, additi fuerunt intra 8. annos tres menses intercalares, quod tempus octoeterida nominarūt. Hinc factum, vt tres anni postremi singuli tredecim haberent menses. Hanc rationem confusiorem, in qua annorum initia nō incidebant in certū diem, ex cōsilio Sosigenis mathematici emēdauit Iulius, a quo Iulian⁹ annus nomē inuenit. Ille vero aut est cōmunis, dierū 365. aut bisextilis, dierū 366. Verus enim annus iuxta Astronomos continet nō tantum dies 365. sed insuper horas fere sex. Hæ sex horæ sunt quadrans diei vnius. Quatuor aūt quadrantes efficiunt vnū diem. Ergo quarto quoq; anno mense Februario intercalatur dies vnus, & talis annus nominatur annus bisextilis. Methodum Epactarum castigatam & cautionem earundem optime tradidit Scaliger *de emendat. temp. lib. 8.*

Epanaphora alio nomine ἀναφορὰ, species παλιλογίας, quā διλογίαν nominat Demetrius, ἀπὸ τοῦ ἐπαναφέρειν, id est, repetendo arcessit nomen. Huius exemplum exstat apud Homerum Iliad. 2. cum de Nireo canit:

> Νιρεὺς ἀγλαΐης θ' υἱὸς, Χαρόποιο τ' ἄνακτος·
> Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε,

Epanodos Rhetorica figura, Latine *regressio*, vel *repetitio*, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, id est, via, nomenclationem deducit. Huius exemplum tale dedit Martialis:

Digna tuo cur sis, indignaque nomine, dicam:
Frigida es, & nigra es: Non es, & es Chione.

Epaphus filius Ius, Inachi filiæ, quam legitur Iupiter transformasse in vaccam, addito Argo illo custode, qui centum luminibus cinctum habebat caput, tulisse videtur quibusdam nomen, ὅτι ζεὺς ἐπαφησάμενος τῆς ἰοῦς πάλιν εἰς γυναῖκα αὐτὴν μεταμόρφωσεν. Iuncta ipsius templa maternis templis habuit Ægyptus. Ceterum illic dictus est Apis: vt iniiciatur suspicionis nonnihil, ab Apide forsan deductum Epaphi nomen. Scribit enim Herodotus libro 2. ὁ δὲ ἄπις κατὰ τὴν ἑλλήνων γλῶσσαν ἔπαφος.

Epenthesis Grammatica figura, qua medio dictionis aliqua litera iniicitur, vel etiam syllaba, ἀπὸ τοῦ ἐντίθημι, quod *insero* significat, nomen inuenit. Hanc non expressit Virgilius, cum dixit: *Maneant in relligione nepotes*, vt existimat Isidorus, cum per diplasiasmum ita dixerit, verum eo carmine: *Tribulaq; trahæq; & iniquo pondere rastri.* Quo modo & *nauita* pro *nauta* est dictus, & *induperator* pro *Imperatore*, vt constat cuiuis.

Ephemeris, quę Sempronio Asellioni Diarium est, Diurna Iuuenali in numero plurali, nempe libellus, in quo singulorū dierum acta continentur, ἀπὸ τῆς ἡμέρας, id est, *die* deducit nomen. Hodie Ephemerides (*intelligo minores*) accipi solent pro consignatione dierum singulorum totius anni, & locorum, quos Planetę occupant vnoquoque die, vna cum conformationibus siderum inter sese. Ab eadem origine fluxit Ephemerus nomen animalculi apud Hypanim fluuium, quod vitam vltra diem nō prorogat. Vnde & homines omnes ἐφήμεροι dicuntur, nō quod in diem viuant, sed quod vita eorū breuissima sit. Prouerbialiter quoq; *Ephemeri vita* de iis intelligi solet, qui statim emoriuntur, aut pereunt, *quod notat Erasmus.* Quidni etiā de iis, quorum vita est breuis, etiamsi non moriantur statim? Sine piaculo puto hoc fieri posse.

Ephod,

Ephod, indumentum ſacerdotale *iuxta Hieronymum*, quod in Exodo & Leuitico 70. eſt ἐπωμὶς, ab אפד id eſt, *cinxit* deducit nomen.

Ephialtes ἐφιάλτης morbus vel malum, in quo noctu aliquis opprimi videtur prægrandi mole, πνιγαλίων Dioſcoridi, πνιγάμων Themiſoni a ſuffocando, quod æger in eo ſuffocari videatur cum difficili reſpiratione, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι, id eſt, *inſiliendo, premendo*, & *inuadendo*, adeptus eſt nomen. Qua de cauſſa & veteres ἐπιβολὴν appellarunt. Latini *Incubum* ab incubando dixere. Imaginantur enim laborantes hoc malo aliquem ſibi incumbere dæmonem, aut vetulam, aut vim externam aliam, quæ pondere grauet: Quamquã tota cauſſa non ſit προκαταρκτικὴ, id eſt, externa, ſed προηγουμένη, id eſt, interna, quippe ventriculi cruditas & crapula, vnde gignũtur vapores craſſi & pituitoſi, qui elati ad cerebrũ complent eius ventriculos, & prohibent facultates cerebri per neruos diffundi. Quapropter legimus & apud Suidam: Ἐφιάλτης, ἡ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναβρέχουσα ἀναθυμίασις ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Vide & Macrobium de hoc elegantiſſime differentem in nomine Phaſmatis *lib. 1. in Som. Scip.* Delineaſſe etiam videtur Ephialten Virgilius Æneid. 12. his verbis:

Ac velut in ſomnis, oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus: Non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires: Nec vox aut verba ſequuntur.

Ephebus, adoleſcẽs, ἀπὸ τοῦ ἐφηβᾶν a *pubeſcendo*, vel *quaſi* ἐφ᾽ ἥβης, *quod ſit in pube*, id eſt, ad pubertatis annos peruenerit.

Ephippium equi ſella quis non videt referri ἐπὶ τὸν ἵππον ad equum? Horatius: *Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.*

Ephorus, qui eſt idem, quod ἐπόπτης *inſpector*, ἀπὸ τοῦ ἐφορᾶν, id eſt, *obſeruando* & *inſpiciendo* deducitur. Lacedæmonios olim quinque Ephoros habuiſſe legimus in Cleomene Plutarchi. Prodit idem in Lycurgo hunc magiſtratum, qui prope idem cum tribunitia Romanorum poteſtate, fræni loco

fuisse, quo paucorum potentia cohiberi possit nimium insolescens atque ferociens in Republica. Institutus fuit hic magistratus, quo tempore Theopompus regnauit, abolitus tandem sub Cleomene.

Ephraim deriuatur ab אֵפֶר *cinere* siue *fauilla*.

Epibatra scala nautica, qua in nauim conscenditur, ἀπὸ τοῦ ἐπιβαίνειν, i. *ascendendo* originem trahit, vt & ἐπιβάτης *classiarius miles*, *epibata* dictus Vitruuio, *inc[en]sor* Lampridio, ὀχήμενος Homero.

Epicedion, oratio, quæ de mortuo habetur, vel etiam carmen eo nondum humato, alio nomine ἐπιτάφιος λόγος. Epitaphium vero differens ab epicedio, post humationem inscribitur sepulcro. Apud Romanos primus funebri oratione collegam suum Iunium Brutum ornauit Valerius Publicola anno primo post reges exactos: quam orationem populo tam acceptam fuisse scribit Plutarchus, vt inde tractum sit, vt omnes viri boni ac magni laudarentur ab aliis, cum fato concessissent. Atque is honos postmodum illustribus iuuenibus & claris mulieribus concessus fuit, *vt ex eodem Plutarcho, Dione & Suetonio apparet*. Legimus & Scipionem vt hominem diuinū a Maximo commendatum, & Appii Decemuiri laudes æquis auribus a populo fuisse acceptas. Apud Ægyptios defuncto rege eundē morē obseruatū fuisse cōstat, antequam ipsi iusta darentur. Apud Græcos primus Pericles carmine & laudibus eos est prosecutus, qui occubuerāt pro patria in bello Peloponnesiaco. Etiamsi alii eius auctorem ferant Solonem.

Epidaurus. Tres in Europa huius nominis fuerunt vrbes, vna in Liburnia, alteræ duæ in Peloponneso. De qua hic mentio præcipue fit, ea Peloponneso adscribitur, & a Plinio, Strabone, & Mela ad Saronicum sinum statuitur. Fuit & ea quondam μελισσία dicta auctore Stephano, & αἰμηρὰ, διὰ τὸ συχνὰ αἱμάσσεσθαι θύματα τῷ ἐκεῖ βωμῷ τοῦ ἀσκληπιοῦ, *sicut Eustathius scribit*. Sophianus etiam μονοβασίαν vult appellatam. Niger existimat hodie *Pigiadam* nominari. Sed de Epidauri nomine scribit Eustathius dictum hoc eius nomen ἀπὸ

τῶν

τῶν τοιούτων: Vt primũ ἐπίπυργος sit dicta, inde ἐπίδαυρος. Cultus hic olim est Æsculapius Apollinis filius, ex cuius familia longa serie descenderunt Hippocrates & Aristoteles. Templi ipsius foribus tradit Clemens Alexandrinus hanc inscriptam fuisse epigraphen: ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα ἔμμεναι.

Epigramma idem quod inscriptio, ab ἐπὶ & γράμμα, id est, scriptione deflectitur.

Epiphania apparitio ἀπὸ τὸ ἐπιφαίνειν, quod eo die apparuerit Christus. Duplex illa: Vna, qua indicio sideris Magis apparuit: Altera, qua natus fuit pastoribus angelo nunciante apparens. *Isidorus*.

Epiphonema rei narratæ vel probatæ summa acclamatio, addita ad augendam admirationem, τῷ ἐπιφωνεῖν, *acclamandi scil. verba*, originem defert.

Episcopus, Nomen hoc, si primam τοῦ ἐπισκοπεῖν, id est, *inspiciendi originem* spectes, paulo latiori significatione a veteribus acceptum, quam accipi iam solet, operam dabo paulo prolixius, vt elucescat. Quippe vt ab antiquissimis incipiam, sciendum Homerum Hectorem suum Episcopum nominasse, quod esset præcipuus ciuitatis Troiæ inspector & propugnator, eiusque curam gereret. Talis etiam ἔφορος dici possit καὶ ἐπόπτης. Fuit præterea *Magistratus Atticus* dictus ἐπίσκοπος, Prætor videlicet, qui mitti solebat in ciuitates, quæ erant sub Atheniensium imperio. In vltima lege *ff. de muner. & honor.* episcopi dicuntur, qui pani & ceteris rebus venalibus præsunt. Ciceronem ipsum totius quoque oræ maritimæ a Formiis fuisse ἐπίσκοπον, exstat *Epistolarum familiarum libro 6.* Atque hinc fere quotidie dabat epistolas ad Atticum. Quin & virginum sacrarum erat ἐπίσκοπος, *vt ex Plutarchi Numa apparet.* Eustathius Iliad. κ. de Hectore Homerico mẽtionem faciens: ἐπίσκοπον λέγει τὸν στελλόμενον εἰς πολεμίους κατάσκοπον, ὃν οἱ ὕστερον παλαιότερα ἀπώλεσαν. λέγεται δὲ καὶ σκοπὸς ὁ αὐτός. Et paulo post eodem libro: ἐπίσκοπος, ἤγουν σκοπευτὴς ἀκριβής. ὅτι γὰρ ἡ ἐπὶ πρόθεσις καὶ ἀκρίβειάν τινα σημαίνει καὶ ἐπίτασιν ἐνεργείας, δηλοῖ καὶ τὸ ἐπιτέρπομαι, ὡς ἀλλαχοῦ εἴρηται.

Paulus quoq; Apostolus sub initium *Epistolæ ad Philippenses*, cum salutem Episcopis nuntiat, Doctores & Presbyteros intelligit simul. Erat autem nomen Episcopi nomen dignitatis, Presbyteri vero ætatis in eadem persona. Itaq; legimus apud Eusebium Irenæum Romanos Episcopos, Anicetum, Pium, Hyginum nominasse Presbyteros. Et Ambrosius ad Ephesios: *Primum*, inquit, *Episcopi appellabantur presbyteri, vt recedente vno sequens ei succederet*. Idem Epist. ad Timoth. 1. cap. 4. *Episcopus est primus Presbyter*. Paulus iterum Actor. 20. intelligit concionatores Ephesiorum, cum inquit: *Attendite vobis & vniuerso gregi, cui vos Spiritus S. præfecit Episcopos*. Testatur & Hieronymus in quadam ad Rusticum epistola fuisse olim Episcopos & Sacerdotes: Tandem vero in schismatis remedium vnum quendam delectum e numero sacerdotum, qui esset & vocaretur Episcopus, eumque arbitror ab Iustino dici τὸν προεστῶτα. Quæ omnia faciunt ad confirmandũ nominis huius etymon generale. Sunt tamen, qui deriuatam appellationem existimant a צֹפֶה *speculatore*, id quod omnino approbare non possum.

Epistola. Quamquam tam vsitatum sit nomen hoc in lingua Latina, vt natum videri queat in ipsamet Roma, tamẽ Græcum origine παρὰ τὸ ἀποστέλλειν *mittendo* est deriuatum. Vsus enim Thucydides hac phrasi, ἀποστέλλειν ἐπιστολὴν *mittere Epistolam*. Cui vero perferenda ad aliquem datur Epistola, is Græcis dicitur ἐπιστολεὺς καὶ γραμματοφόρος. Libanius Sophista definit ἐπιστολὴν, ὁμιλίαν ἀπόντος πρὸς ἀπόντα, *colloquium siue sermonem familiarem absentis cum absente*. Quocirca Cicero *familiares* dicit *Epistolas*. Et ad Atticum, *Nolebam illum nostrũ familiarem sermonem in alienas manus deuenire*.

Epistomium æramentum, quo ora salientium fistularum siue tuborum aquam emittentium obturátur laxanturque, cum fuerit opus. Vsus est eo nomine Seneca in *Epistolis ad Lucilium*. Deductum autem παρὰ τὸ ἐπιστομίζειν *obturando*.

Epistylium, trabs imposita columnis secundum Festum. Est quippe στύλος *columna*.

Epitaphiũ quod inscribitur sepulcro. Etenim τάφη *bustum* siue *sepulcrum*.

Epitha-

Epithalamium carmen nuptiale, quod decantatur in laudem sponsi & sponsæ, & quale primus omnium Salomon edidit in laudem Ecclesiæ & Christi, a thalamo, ad quem decantari solebat, nomen arcessit. Tale est Stellæ apud Statium, Iuliæ apud Catullum, Helenæ apud Theocritum. Hesychius nominat ᾠδὴν ἐπιγάμιον.

Epithema propriè veteribus malagma, quod mediis corporis partibus, ventriculo, iecinori & lieni admouebatur, ἀπὸ τοῦ ἐπιτιθέναι, id est, *imponendo* descendit.

Epocha in chronologia, cum nihil sit aliud, quam regni cuiusq; aut Imperii initium & temporis quasi retinaculũ, quo velut certo & fixo signo continentur historiæ, ne sine meta atq; carceribus vagentur, nomen accepit ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν, id est, *sistendo* vel *cohibendo*, aut deniq; *remorando*. Epochas a condito mundo ad Christi vsq; natalem affabre admodum collegit Iosephus Scaliger *de emendat. temp. lib. 6.* In Philosophia ἐποχὴ dicitur assensionis retentio, vt illa Pyrrhoniorum vel τῶν σκεπτικῶν, cuius Cicero meminit *in Acad. & Offic. l.* Aduersus hos strinxit calamum Galenus. Docuerũt siquidem, nullum esse datum homini iudicium a natura, quo, collatis inter se omnibus, exactè possit dignoscere. Eoque nulla de re pronuntiandum esse censebant, sed semper de omnibus suspendendam esse sententiam. Quod facit contra sensus & doctrinarum κριτήρια. Vt merito illa eorum ἀκαταληψία nimis late extensa, adeoq; ἐποχὴ nimium anceps, atque sollicita debeat explodi.

Epulæ quasi epulentiæ rerum dictæ sunt Isidoro. Et veteres Grammatici in eo differre volunt a dapibus, quod Deorum & regum sint dapes, epulę priuatorum & hominum. Alii dictas volunt quasi *edipulas* ab edendo. Sed earum aliquas inuenio fuisse funebres, cum in finem institutas, vt animi lugentium mœrore afflicti leuarentur aliqua consolatione, quæ a funere nomenclationem trahunt, & alias *Sepulcrales*, quas imponebant sepulcris, partim ad consolationem superstitum, partim ad testimonium honestatis eorum, qui fuerunt defuncti. Ad has manifeste alludit Ecclesiasticus cap.

30. his verbis: *Tolerabilior est mors ipsa, quam valetudo aduersa, & morbus perpetuus. Perinde enim est vt ferculum splendidum, quod palato ægroto proponitur, & sicut cibi positi ad bustum sepulti.* Erant & epulæ *Ferales Græcorum, Militares, Hospitales, Regales, Pontificales, Nuptiales*, de quibus alias latius.

Equidem tantundem ac *ego quidem*. Quocirca optimos auctores verbis primæ personæ semper fere adiunxisse comperies.

Equiria, quę tertio Id. Mart. celebrabantur Romæ, dicta, *vt ait Varro*, ab equorum cursu, qui instituebatur in campo Martio.

Equuleus, quem Sozomenus *lib. 5. histor. Ecclesiast.* lignum tortorium vocat, Prudentius stipitem noxialem, tormenti genus, nempe lignea catasta & cochleata ad intendendum ac remittendum apta, idq; ad exprimendum e noxiis veritatē, nomen habere quibusdam videtur ab equi forma, etiamsi alii ardētem laminam malunt interpretari. Sed res ita se habet, quātum ex bonis auctoribus colligere licet. Brachia pedesq; eius, qui in equuleo torquendus erat, neruis quibusdam, quos fidiculas nominabant, alligabantur: Tum catasta intenta in altum erigebatur, vt ex ea, quasi ex cruce quadam miser ille penderet. Atque hic primum diuellebatur ossium compages: Inde candentibus eiusdē corpori laminis admotis, atq; bisulcis vngulis ferreis laterib⁹ laniatis, doloris acerbitatem augebant. Vtebantur ergo in hoc tormento & fidiculis & laminis. Fidiculas etiā vngulas dictas testatur Isidorus *Etymol. 5. cap. 27.* Meminit harum Cyprianus *Epistol. lib. 2.* vna equulei mentionem faciens his verbis: *Hasta illic & gladius, & carnifex præsto est, vngula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens.* Meminit eius Cicero *in Ver. pro Deiotaro, Philip 7.* Quintilianus *declam. vltim.* Suetonius *in Tiberio*, Valerius *de patientia*, Seneca *22. Epistol. & lib. 3. de ira.* Rursus Cicero *pro Milone, Tusculan. 5. de finibus 4.* & alii auctores diuersis locis.

Equus. En tibi hic ipsamet Isidori verba. *Equi dicti, eo quod, quando*

quando quadrigis iungebantur, æquabantur, paresque forma & similes cursu copulabantur. Ab equo dicitur *eques, equiso, equiria, equuleus,* de quibus antea. Equi generosi notas artificiose & pulcre descripsit Virgil. *Georgic.3.* Descriptionis initium est: *Continuo pecoris generosi pullus in aruis*
Altius ingreditur, &c.

Ercisco verbum tritū Iurisconsultis deriuat Spiegelius in voce familiæ ab ἐρκίζω, quod, inquit est *diuido*. Male. Nā quod verbum tale vnquam agnoscunt Græci? Præstabit itaq; deducere ab *arceo, a* vocali in *e* mutata, quod in hereditate diuidenda pars vna *arceatur* ab altera, id est, separetur, dum vtrique pars sua assignatur, quæ debet sufficere ex testatoris voluntate. Assipulatur his Festus, cum inquit: *Erctum* (id est *hereditas*) *a coercendo* dictum, vnde & *ercifcunda* & *ercisci*. Ab eodem vérbo Ercium dictum Iouem, nempe quod ab hominibus arceret mala, affirmat idem eodem loco. Sed perperam & illud: Cum huius nominis origo plane sit Græca. Nam ἕρκος & ἕρκιον est septum. Hinc ἑρκεῖος ζεὺς *Herceus Iupiter*, quem septitium reddit Budæus apud Aristotelem *de mundo.* Cultum eum apud Athenienses testatur Hesychius.

Erebus. Nominis huius ratio deducta est iuxta Phurnutum ἀπὸ τοῦ ἐρέφεσθαι, id est, ab eo, *quod contegatur & ab alio contineatur.* Est autem Erebus obscurissimus inferni locus, vnde ortam esse noctem scribit & fabulatus Varro. Forte quod νὺξ a Poeta dicatur ἐρεβέννη, id est, *obscura*, ab *erebo nato* epitheto: Qua ratione etiam Eustathius τὸ ἐρεμνὸν ἀπὸ τοῦ ἐρέβεος deriuat 4. Iliad. Homeri. Etiamsi contra Varronē, erebum vna cum nocte ex prima illa confusione, quæ dicitur chaos, natum affirmet Hesiodus his verbis: ἐκ χάεος δ' ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο. Sed nolumus de re illa λεπτολογεῖν. Hoc vnum addendum tamen, creditum a veteribus, homines in hac vita sceleribus nefandis contaminatos, absoluto naturę penso, a furiis in Erebum trahi, *vt apparet ex Platone ad finem Axiochi.*

Eremodicium actio deserta, vt hoc verbum interpretatur Pa-

pinianus *l. 31. §. litem. ff. de negot. gest.* vel indicta caussa, id est, ἐρήμη δίκη. Pomponius: *Item in eremodiciis pupillo subuenitur.*

Eretum vicus in Italia fictilibus vasis, quæ ibi cum laude fiebant, celebris, nomen deducit ἀπὸ τῆς ἥρας, id est, *Iunone*, quæ peculiariter ibi coli solebat.

Ergasterium, locus, vbi aliquid fit, vt & ergastulum locus, cui noxii ad opus aliquod agendum deputantur, ἀπὸ τοῦ ἐργάζομαι, quod est *operor*, originem trahit. Nonnulli ergastulum dicūt esse locum, in quo lapides & metalla fodiuntur. Vnde Iuuenalis: *Nempe in Lucanos & Thusca ergastula mittas.* Et quoniā nihilominus illi, qui mancipabātur eiusce modi operib^9, compedibus erant vincti, optime ea videntur sese habere in Glossa Philoxeni: Ergastulum, τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμῶται ἐργάζονται. Extrema necessitate coacti Romani quandoq; & hæc mācipia in bellum armabant, de quibus sic Lucius Florus: *Seruitia (proh nefas) & ergastula armantur.* Et Plinius scribit Marium Cinnana dominatione reuocatum, ruptis ergastulis exercitum fecisse.

Erichthonius Vulcani sine matre filius terræ contentionem significat: Nam ἔρις lis est aut contentio, χθὼν *terra*. De eo Virgilius: *Primus Erichthonius currus & quattuor ausus Iungere equos.*

Eridanus Galliæ Cisalpinæ fluuius, Rex fluuiorum Poetæ, & alio nomine Padus, ab Eridano est dictus, *inquit Isidorus*, Solis filio, quem *Phaetontem* nominant, qui fulmine percussus in eundem fluuium deiectus est. Accessione tandem triginta fluminum defertur ille in Adriaticum mare, omnes Europæ fluuios, excepto Istro, superans, *vt aliqui volunt.* Cato tamen hoc nomen ortum tradit a duce coloniarum, & Padi nomen a picea arbore circa fontem tractum, quo Gallice tum vocabatur Pades, *vt & Plinius ex Metrodoro tradit.* Addit, idem Botigon vocatum Hetruscis, Liguribus *Botigum*, a sua profunditate. Ambrosius elegāter nominat hunc maritimorum commeatuum Italicis subsidiis fidum inuectorem. Turpis error Æschyli, qui in Iberia Eridanum esse dixit, & eundem appellari Rhodanum. Euripides & Apollonius

nius in Adriatico littore confluere scripserunt Rhodanum & Padum errore propemodum fluuiario, *auctore Plinio cap. 2. vltimi lib. 1*. Est etiam notandum, alium esse in Græcia Eridanum, qui se præcipitat in Ilissum, cumq; ab Ouidio *2. Metamorph.* ad huius differentiam nominari senem. Et libro 7. *Multa quoque Eridani placuerunt gramina ripis*, vbi suspic o est apud eruditos pro *Eridani* imperitiores scripsisse *Apidani*.

Erynnis dicta est Furia, quasi ἔρις τῆς νοὸς mentis. Fingunt enim fabulæ eos, qui aliquid impie scelerateque commiserint, agitari & perterreri Furiarũ tædis ardentibus, *vt Cicero pro Roscio Amerino testatur*. Hinc Ouidius in Fastis: *Conscia mens vt cuique sua est, ita concipit intra Pectora pro meritis spemque metumque suis*. Et Menander.

συνισορῶν αὐτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Alii deriuant παρὰ τὸ ἐν ἔρᾳ ναίειν, quod habitent in terra speculantes hominum facta, quæ aduersus Deum atque iustitiam committunt: Alii iterum παρὰ τὸ ἐριννύειν, quod indignari significat. Erinnyis autem a Talphusiis nominata est Ceres, vt olim in Thebaide cecinit Antimarchus poeta, & Pausanias ostendit. Eodem nomine appellat eam Lycophron in Alexandra, vbi interpres deriationem nominis trahit παρὰ τὸ ἀρὰς ἀνύειν quod *imprecationes exsequatur*, vel παρὰ τὸ ἐν ἔρᾳ ναίειν, vt & in Furiarum nomine iam nunc est dictum. Si de Furiis plura requiras haud contemnenda, Eumenidas vide.

Erro, quo nomine Planeta dicitur Latinis, ab errando inuenit nomen, sicut & seruus, quem Vlpianus erronem vocat, non quod fugiat, sed frequenter sine caussa vagetur. Erro verbum non inepte deflecti posse videtur παρὰ τὸ ἐρρειν, quod Eustathius interpretatur Odyss. δ. ἀπιπτὸς, τοῦτ᾽ ἔστι μετὰ λύπης καὶ φθορᾶς πορεύεσθαι, sicut accidit viatoribus, qui a recta via deflectunt.

Errhina medicamenta, quæ in oblongam ac Pyramidis formam coacta naribus induntur ἀπὸ τῶν ῥινῶν, id est, naribus

arceſſunt appellationem. Nocent iis, qui imbecilliores habent oculos.

Erycina nominata eſt Venus ab Eryce monte Siciliæ, in quo Æneas matri templum erexerat, iuxta illud Virgilii: *Erycino in litore ſedem fundabat Veneri Idaliæ.* Diodorus tamen ſcribit conſtructum ibi templum Veneri multis donariis ornatum ab Eryce ſuo ex Bute filio. Fuit & Romæ ante portam Collinam Deæ huius ædificium, quod *Veneris Erycinæ* templum dictarunt, cui cum æde ſacra porticus adiacebat inſignis.

Erythræum mare, quod ob ſcopulos ac petras latentes difficile admodum eſſe nauigatu docet Diodorus Siculus 4. *Hiſtoriæ*, & alii multi præter Diodorum vnde nomen inuenerit: multæ & variæ ſunt auctorum ſententiæ. Quidam certe ab adiacentibus rubri coloris montibus, quos ſol radiis excuſſit, arceſſunt nomen: Alii ab rubra arena: Nonnulli a fonte, qui multam aquam immittit mari: Aliqui ab aqua rubra, quod plerique tamen, & merito quidem reiiciunt. Veteribus maxime probatum fuit, a rege Erythra, ſiue Erythro Perſei atque Andromadæ filio ſic appellatum, qui primus iuxta Plinium rates inuenit in mari rubro. Strabonem vide libro 16. Plinium *libro ſexto, capit. 23.* Hebræi nominant mare סוף ſuph, triplici de cauſſa, vel potius ob triplicem ſignificationem, qua & finem, & iuncum, & procellam ſignificat.

Eſau factorē ſignificans, & filius Rebeccæ deducitur ab עשה. Idem אדום dictus a rubedine. Nam אדם ſignificat *rubuit.* Iſidorus vult appellatum eum nomine priori a coctione lentis rufæ, qua vendidit prærogatiuam, quam habebat ex primogenitura. Dictus idem & *Seir* quod hiſpidus fuerit nulla corporis læuitate inſignis.

Eſdras adiutorem ſignificans recte deriuatur ab עזר adiuuit.

Eſdrelom planities & vallis pulcra ad 4. vſq; miliaria ſeſe extendens, & 13. miliarib. ab vrbe Hieroſolyma diſtās accepiſſe videtur nomen a סדר i. *ordine, vel diſpoſitione abſcondita.* Nam עלם eſt *occultauit.*

Eſquiliæ

Esquiliæ vel exquiliæ, quæ & montis Esquilii vel Esquilini nomine dicuntur, adeptæ sunt nomen (quod aliqui volunt) ab *excubiis*, quas Romulus collocauerit in eo monte, cum diffideret Tatio: vt *Exquiliæ* quasi *excubinæ* sint dictæ. Agnoscit hoc etymon Ouidius Fastorum 3. cum ita canit:

Adde quod excubias ibi rex Romanus habebat,
Qui nunc Exquilias nomina collis habet.

Alii, vt refert Varro, dictas volunt Exquilias, quod a Tullio rege, (quem Exquilinum propterea nominat Solinus) fuerint excultæ. Addit postea inter alios lucos exstitisse ibi quoque lucum Iunonis Lucinæ, in quo quia supplicabatur Iunoni a viris & nuptis, subiicit prioribus Ouidius: *Illic a nuribus Iunoni templa Latinis. Hæc sunt. (si memini) publica facta die.* Habuit & hic Virgilius domum, auctore Seruio prope Mecœnatis hortos, qui eo in loco erant constituti ob aeris salubritatem, cum ea regio ante sepulcris vacaret. Neque illud prætereundum, Exquilias cum monte Quirinali & Viminali a Seruio Tullio additas fuisse ciuitatis Pomerio, & colles habuisse præcipue tres, Oppium, Cispium, Septimium, teste Varrone. Ab eisdem Exquiliæ tribus dicta, cuius Dionysius, Liuius, Varro, Plinius & Festus meminerunt. Sed tandem tertium etymon huic monti adaptatum subiicio, dum aliqui arbitrantur dictum cum a quisquilis, quod aucupes ibi quisquiliis sparsis aues illuderent. Non reiicio, attamen a bonis auctoribus nimius approbatum inuenio.

Esses vel *Essem*, vt nominat Iosephus genus sectariorum apud Iudæos (fuerunt enim olim Pharisæi, Sadducæi, & *Essemi*) qui iuxta eundem Iosephum 12. Antiquit. omnia affirmabant fato subiecta, omniaque fieri eius decreto; animam hominis immortalem esse; & pro iustitia pugnandum vsque ad mortem; qui anathemata prohibebant templis; nulla sacrificia cum populo celebrabant; imo a cœtu hominum reliquorum se continebant peculiari quadam sanctimoniæ præsumtione; qui studio omni terram colebant & exercebant, opes etiam suas in vsum communem conferebant;

nec ſeruos habentes, nec poſſidentes vxores, atq; adeo monaſticam quandam vitam ducentes, & lapidum herbarum, ac animantium naturam admodum ſtudioſe inquirentes, apud quos potandi edendique modus olim ſaturitate definiebatur, quique (*vt prodit Philo*) habitabant vicatim benefici erga ſuos, in diem tantum viuentes, non gazis corradendis intenti, non telis, galeis, gladiis, aut ſcutis fabricandis, ſed morali Philoſophiæ, vt ſcirent quid expetendum eſſet, quid contra fugiendum, nomen habent ab עָשָׂה fecit, ex quorundam ſententia. Vt operarios eos interpretari poſſis. Philo tamen a ſanctitate deducit libro, cuius titulus *quodliber ſit, quiſquis virtuti ſtudet*. Præſtantiores autem hos habitos Phariſæis ſcribit Euſebius, dictique fuerunt θεωρικοὶ, id eſt, *contemplatiui*. Meminit eorum & Plinius *libro quinto, cap. 7.*

Eteſia venti anniuerſarii, vt ἐτήσια καὶ ἐνιαύσια ἱερὰ *anniuerſaria ſacrificia* Grȩcis, inde inditum agnoſcunt nomẽ, quod certo anni tempore, vel potius vertente anno μετὰ τροπὰς καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, non quidem ex alia atque alia parte cœli (ſicut A-gellius ſcribit) ſed ab Aquilone ſpirare incipiant. Ἐνιαυτὸς enim Græce, annus Latine dicitur, ait Iſidorus. Non recte illud, niſi male affecti ſunt codices. Debuiſſet enim dicere ἔτος, vnde & ἐτήσιον dicunt, quod annuum eſt nobis. Fatetur & Ariſtoteles in Meteoris eos ab Arcto ſpirare contra Gellium, qui diuerſas ipſis ſtationes tribuit. Plinius ſcribit poſt biduum exortus caniculæ ſpirare, eumq; ſyderis ortum octo fere diebus antecedere ventos, quos vocant προδρόμους itidem aquilonares & eteſiis æſtum ſolis molliri.

Etymologia, quæ originem vocabulorum comprehendit deſcendit ἀπὸ τοῦ λόγου ἐτύμου, id eſt, a vero ſermone. Quare Cicecero recte interpretatus eſt veriloquium. Fabius originationem reddit. Dicitur & Notatio, quod rem, de qua prædicatur, notam faciat, vt inquit Boethius. Hanc neminem parui facere debere vel inde conſtat, quod auctore Platone cõparandæ ſcientiæ primi ſint gradus ὄνομα καὶ λόγος. Neq; puto, dum hæc molior, me etiam verſari in ſterili fundo: Imo affirmare

mare id possum, etiamsi somno monitus non essem tale, me opus cudere, antequam cuderem, id quod nescio quomodo obtigit, animi ne quadam sagacitate, an tacito instinctu, iam tamen me aggressurum, postea quam nonnihil vtilitatis auguror inde in literariam rempubl. redundare posse. Faxit tantum Deus vt incoatum opus eo initio, feliciter ad vmbilicum perduci queat.

Eua prima mortalium mater est, a חיה radice deducto nomine, vt video placere nonnullis, quæ Hebræis significat vixit.

Euangelium ab εὖ & ἀγγέλλω, id est, *bene & feliciter nuntio*, quod apud Hebræos est מבשר qua voce Prophetæ quoq; vtūtur, cū de prędicatione Euangelii & beneficiorū Christi loquuntur. Κατ' ἐξοχὴν vocatur Euangelium Doctrina & verbum Domini. Exstat & ea vox apud Homerum Odyss. ξ. sed pro nuntio tantum fausto & felici; Εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω. Et apud Isocratem εὐαγγέλια θύειν pro sacrificio accipitur, quod fiebat pro rei feliciter gestæ narratione. Aliud autem hoc Euangelium, de quo hæc dicta volumus, quippe appellatione spiritus significatum, quodque Dei potentia est ad salutem, & cordi, non lapideis tabulis imprimitur, instar legis, quodque Dominus Christus attulit cœlitus ex sinu patris ad salutem omnium, qui credunt in eum.

Euerriculum retis piscatorii genus a verrenda aqua est appellatum. Nonius ita: *Euerriculum genus est retis Piscatorij, a verrendo dictum, vel quod trahatur, vel quod si quid fuerit piscium nactum euerrat.*

Eucharistia. Vt olim epulum paschatis dicebatur *transitio* vel *transitus Domini, Memoria, Signum, Solemnitas, Festum, Feria Conuentus, Victima transitionis, Sacrificium, Oblatio*, sic & cęna Domini varias appellationes est sortita. Dicitur enim a Paulo Mensa Domini, & κοινωνία, id est, *communio*, quam cum Christo, & eius corpore in vno pane habemus, a Luca Fractio panis. Dicitur & *symbolum*, & *mysterium* & *Sacramentum corporis & sanguinis dominici*, memoria quoq; Passionis, σύναξις, id est, *coniunctio* vel *coagmentatio*, *Conuentus*, *Cætus sa-*

σιν, *Collectā*, & denique εὐχαριστία ἀπὸ τοῦ εὐχαριστεῖν, quod gratias agere significat. Quippe in celebratione huius actionis siue mysterij gratiæ agendæ sunt Deo. Quinimo Apostolus Marcus dicit: *Et accepto poculo* εὐχαριστήσας, *cum fecisset gratias egisset, dedit eis*, vbi antea dixerat εὐλογήσας benedicendi vsus vocabulo. Vtroque enim verbo Apostoli indiscriminatim vtuntur. Lucas & Paulus etiam habent εὐχαριστήσας.

Vestigio, auctore Prisciano, dixerunt Romani, vel quod stans aliquis in eodem vestigio facit (vnde a stando statim quoque dicitur) vel quantum est tempus in promouendo vno vestigio, quod vtique breuissimū est: Idque vt probet citat locum ex *2. in Verrem*, vbi hæc legis: *Redtit ad se e vestigio*.

Euganei populi Italiæ, qui olim habitarunt in Marchia Taruisina, adepti nomen a sua nobilitate. Siquidem εὐγενεῖς significant Græcis claris ortos natalibus. Meminit horum Silius lib. 8. Et Plinius 3. Sed eos tandem sedibus suis pepulerunt Veneti, a quibus tota regio dicta fuit Venetia.

Euhyus. Sic dictum Liberum fabulantur, quod, cum Dii bellum gererent cum Gigantibus, in leonem tum versus Bacchus gigantem interfecerit. Ex quo Iouis audita vox est, εὖ υἱέ, *bene fili*. Etiamsi id vanum, nolui tamen committere, quin huic paginæ illinerem. Quæque enim ex suis fontibus sunt explicanda.

Eumenides, cum quibus eædem ἐριννῦς, & quas Æschylus in Eum. describit his verbis: γραῖαι, παλαιαὶ παῖδες, αἷς οὐ μίγνυται θεῶν τις οὐδ' ἄνθρωπος, οὐδὲ θήρ ποτε· κακῶν δ' ἕκατι κἀγένοντο, ἐπεὶ κακὸν σκότον νέμονται, τάρταρόν θ' ὑπὸ χθονός, μισήματ' ἀνδρῶν καὶ θεῶν ὀλυμπίων, Ab eodem noctis dicuntur filiæ, & ἀπαῖδες, καὶ ἄγαμοι, & παρθένοι. Vnde prouerbium apud Suidam, αἱ παρθένοι ἐριννῦς. Nam ita primum eas vocarunt. At postquam tandem eas beneficio & consilio Apollinis placauit Orestes, Eumenides sunt dictæ εἰρήνῃ εὐμενεῖς, ἢ εὐμεταστρέφειν τοῦ πρὶν, videlicet *benignæ* aut *certe benigniores quam ante*. Alii Eumenides dictas iudicant quasi minime εὐμενεῖς per antiphrasin, aut εὐφημισμὸν, vt faciet ignis a contrario in corporis morbis is dicit,

qui

qui exsecrādus est Sophocles, qui eas facit σκότου κόρης filias, etymi rationem innuere videtur his verbis: φαλκίων εὐμενίδας, ἐξ εὐμενῶν στέρνων δέχεσθαι τὸν ἱκέτην σωτηρίαν, in Colon. Tres finguntur numero: Tisiphone ἀπὸ τοῦ τίσεως καὶ φόνου, id est, vltione & cæde dicta, Alecto a priuatiua & λήγομαι, quod non desinat, & Megæra παρὰ τὸ μεγαίρειν, quod odium & inuidiam mortalibus iniiciat. Earum epitheta sunt, ἐρινύες, πολυώνυμοι, ἀδίκων τιμωροὶ, κυανόχρωτοι, φοβερώπες, & apud Inferos etiam dicuntur *canes*.

Eunuchus. Eunuchi nomen generale esse, docuit summus nomotheta Christus Iesus Matth. 19. cū inquit, esse Eunuchos natos de vtero matris, & esse Eunuchos, qui castrati sunt ab hominibus, quique seipsos castrarunt propter regnum cælorum. Et quoniam εὐνοῦχος et *spadonem* significat, non male Vlpianus ait de verb. significat: *Spadonum generalis appellatio est, quo nomine tam hi, qui natura spadones sunt, item Thlibiæ, Thlasiæ, sed et si quod aliud genus spadonum est, continetur.* Quanquam alias proprie spado is est, cui virilia sunt exsecta, ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est, *euellendo* dictus, id quod sponte pati capitale erat ex lege Cornelia. Thlasiæ autem & Thlibiæ, qui testiculos non habent excisos, sed tantum fractos, aut attritos, παρὰ τὸ θλᾶν καὶ θλίβειν nomen deducunt. His adoptare licebat iure, non pariter iis, qui impotentes & euirati erant natura. Ad etymon Eunuchi venio. Sunt qui dictum eum volunt ἀπὸ τοῦ εὖ νοῦν ἔχειν, qꝫ bene affectam habeat mentē, qꝫ haud æque placet, atq; illud etymon aliorum, ἀπὸ τοῦ εὐνὴν ἔχειν, *quod asseruet cubile*. In eum enim finem emi & cōparari a principibus solebant, vt vxorib. & filiabus interea, dum abessent, velut custodes & testes pudicitiæ adhiberēt. Primū autē omniū fecisse Eunuchos Semiramidē testat Marcellin*: De qua re ipsa vide & Claudianū *lib. 1. in Eutrop.* Penetrarūt tandē in principum aulas, *vt est videre apud Lampridiū in vita Alexandri Seueri*, & magnis quādoq; munerib. cū domi, tū foris in bello sūt functi, qualis ille Narses fuit tēpore Iustiniani εὐφρων ἐς τὰ μάλιστα καὶ δραστήριος, καὶ δεινὸς ἁρμόσασθαι τῷ παρεμπίπτοντι, καὶ παρὰ φύσιν οἷός τε ἦν τῷ λόγῳ τὰ βεβουλευμένα, sicut describi solet. Lāpridius paulo his

inferlior *perditiſſimum hominum genus* appellat. Sed cur cuſtodiæ fœminarum deſtinabantur? Quod eos continentes eſſe arbitrabantur, nec ſtuprum inferre, quam ſententiam quoque eſſe video Sexti Philoſophi *Hypoc. 3. cap. 31.* Quanquam eos olim in corruptione & adulterio a Turcis deprehenſos ex eorum annalibus accepimus. Sunt enim ex iis, qui nihilominus tentigine laborant & coeunt, etiamſi nulla in ſemine ſit virtus. Liquorem enim emittunt, ſed ad gignendum inualidum, *vt & Iſidorus affirmat.* Sed tertiam Euſtathii etymologiam ſubiicio, cui ἄνοχος eſt, ὁ ἐστερημένος ὀχείας, qui deſtitutus eſt vi ſeu potentia coeundi. Εὖνις enim adiectiuum *orbatum* ſignificat, ὀχεία *coitum.* Fallit hoc tamen in nonnullis, *vt modo dixi, & ex Martiale ad Gelliam apparet.* Vox eorum acuta. Cur ita? Superflui humoris id abundantia facit, qui arteriã, per quam ſonus vocis aſcendit, craſſiorem efficiens meatum vocis coarctat, *auctore Macrobio.* Hinc haud facile diſcernas, eunuchus an fœmina loquatur. Aliam tamen rationem adfero in ſpadonibus, vbi etiam in hanc rem plura. Videat & legat, quem plura legendi deſiderium habet.

Euocati milites apud Romanos ex ciuibus, ſociis, ex equite & pedite ſumebantur, verum rogatione & precibus, atque ideo dicti Euocati ſecundum Lipſium. *1. de Militia Romana.* Veterani enim fuerunt & militiæ gnari, qui expletis ſtipendiis ſponte in gratiam Conſulum aut Ducum militiam ſumebant. Et quia ſæpe literis aut nuntiis nominatim euocabantur, inde habuere nomẽ. Dio optime: τῶν ἠουκάτων σύστημα, ὃ ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατείας ἐπ' αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν. Addit ille *non ſolum e ciuibus, ſed ex Latio etiam euocatos, imo ex colonis & prouinciis, grandemque eorum ſæpe fuiſſe numerum, fuiſſe ſub vno aliquo vexillo diſpoſitos, pleroſque beneficiis aſtrictos.* Hi ab omnibus operibus erant immunes, præterquam ab hoſte prouocando.

Euphrates fluuius Meſopotamiæ de Paradiſo fluens initio Pyxiratus, inde per Taurum erumpens Omira dictus, *auctore Plinio*, vel etiam μῦθος ϗ ζαράνδα, vt de fluminibus & montibus

tibus libro tradit Plutarchus, quemque Iosephus nominat φορὰν, non tam nomen accepit ἀπὸ τοῦ εὐφραίνειν, id est, *lætificando*, quod nulla res magis hominem lætitia perfundat, atque iustitia symbolo Euphratis significata, vt quidam ex Græcis Philosophantur, verum ab Hebraica voce פרת quæ *fructum edere* significat, sicut ab eadem radice nomen *Ephraim* & *Ephrata* videtur deductum. Hanc etymi rationem probat & Isidorus, cum nomen accepisse scribit a frugibus & vbertate. Hodie ab accolis *Aphorat* dicitur, quibusdam in locis Fratcha, & in regione Corasa Euphran. Pars Euphratis, quæ deriuatur ex eo versus meridiem, ne præcipiti cursu infestaret Babyloniam, vt Plinius tradit ab vniuersis Assyriis nominatur Armalchar. Apud Eusebium *de præparatione Euangelica* legitur ἀρμαχάλη apud Zosimum *Narmalaches*, apud Ammianum *Naarmalcha*, vt ab aliis etiam est annotatum.

Europa vnde nomen inuenerit, aut quis eius exstiterit auctor, a nemine mortalium compertum scribit *lib. 4. Herodotus.* Dicunt tamen aliqui, sed fabulose, nomen hoc accepisse a nympha Oceani & Tethyos filia, vel potius Agenoris, quam Iouem transformatum in speciem tauri rapuisse fabulantur: Id quod alii a prædonibus factum interpretantur, quorum nauis tauri speciem præ se tulerit. Minima quidem hæc orbis terrarum portio, si comparetur cum aliis, at si mores, leges, instituta, religionem, artes & ea, quæ vitæ sustentandæ sunt necessaria, spectare velis, longe profecto præstantissima. Itaque prædicat eam Strabo *lib. 2.* his verbis: Εὐρώπη ἔχει πολὺ τὸ σῶφρον καὶ ἔντεχνον τοῦ βίου. A Portugallia ad Tanaim vsq; sese extendit. Versus meridiem ad Ægeum mare excurrit. Eius populi dicuntur Europæi, quos Asiatici in vniuersum *Francos* appellant. Abissini quoque in Africa, qui Presbytero Ioanni parent, nominant eos *Alfrangues*, regionem *Franckiam*, vt ex aliorum relatu constat, tum editis in lucem peregrinationibus.

Eurus quasi ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων, id est, *ab oriente* appellationem accepit. Aliis placet ἀπὸ τοῦ εὖ ῥεῖν. id est, *bene fluendo* dictum.

Euxinus Pontus κατ' ἐξοχὴν dictus (ἀξιοθέατον vocat Herodotus lib. 4. & θαυμασιώτατον) prius dictus ἄξενος, id eſt, *inhoſpitalis*, teſte etiam Ouidio 5. *de Triſtibus*, idque propter importuoſa eius littora, ventorumque & fluctuum vim, partim etiam ob accolarum feritatem inhoſpitalem. Inde εὔξενος, id eſt, *hoſpitalis* eſt dictus, quod Ammianus Marcellinus a contrario vult dictũ. Ait enim: *A contrario per cauillationem Pontus Euxinus appellatur, vt euethe (male euethen) Græce dicimus ſtultum & noctem euphronen, & furias Eumenidas.* Alii ſic dictum volũt, q̧ Greci eius accolas ἀξένους reddiderint εὐξένους. Solebant n. Ochilochiȩ Dianæ hic hoſpites iṁolare, carnibus humanis veſci, cæſorum capita fani parietibus præfigere. Eaſdem ob cauſſas fere dictus eſt a Sophocle ἀπόξενος, a Lycophrone ἀπόξενος. Nonnulli etiam, *teſte Boccatio*, a fluuio quodam Euxio in illud mare ſeſe exonerante nomen adeptum volũt. Mare Cymmerium nominat Herodotus, poſt Herodotum Oroſius, Caucaſeum Apollonius libro 4. Mare Ponticum Plutarchus *in vita Pompeij*. Hodie appellant mare maius. Itali *Mar Maiore*, Turcæ *Maurothalaſſam*, id eſt, mare nigrum.

Excommunicatio, quæ nihil aliud eſt, quam alicuius religionem profeſſi a fidelium cœtu per ordinarios Eccleſiæ miniſtros in nomine & virtute Chriſti facta excluſio, vt conſeruetur εὐταξία Eccleſiæ, antiquitus Grȩcis dicta ἀφορισμὸς, vnde verbum ἀφορίζειναι, quod erat Iudæis ἀποσυνάγωγον γίνεσθαι, id eſt, *eiici ſynagoga*, deſcendit ab ex præpoſitione & communionis vocabulo. Vt enim putida membra abſcindi præſtat, ne reliquum corpus in coṁunionem corruptionis trahant, ita ſatius eſt Hypocritas eiici aut ſeparari a conſortio fideliũ, quam vt ſua contagione & labe alios afficiant, idque ad emendationem eius, qui vita ſua & moribus ſe Chriſto & Eccleſiæ non ita probauit, vt debuit. Grȩca Eccleſia maxime in vſu habuit vocabulum ἀνάθεμα, vt eſt videre apud Chryſoſtomum, Euſebium, & in Conciliis, quod extremam deteſtationem ſignificat: vnde τὸ ἀναθεματίζειν deteſtari, deuouere, excommunicare. Eodem vocabulo vtitur iam & Pontifex Romanus

manus, cum aliquem hoc fulmine ferit, cui respondet apud Hebræos vox חרם a verbo חרם *exterminauit, deleuit, anathemate percussit* Habetur vox illa cum alibi, tum *Malach. 4.* Significat & eadem dictiores Deo consecratas & ab vsu publico sequestratas, vt & apud Græcos *ἀνάθημα*, qui eo nomine denotabant donaria diis ad tẽpli parietes & columnas suspensa, *ἀνακείμενα* dicta Herodoto. Hinc & Plato dixit *de Republ. 2. ἀναθήματα τοῖς θεοῖς ἀνατιθείς*. Reliqua vide in anathematis voce loco suo.

Exequiæ a sequendo sunt dictæ. More prisco enim præcedebat funus, sequebantur homines. Terentius: *Funus interim procedit, nos sequimur.* vel potius ab exsequendo, quæ vox *Tuscul. 1.* pro funerare est vsurpata, *vt Monet Turnebus Aduer. ser. 9.* Quanquam mihi prius etymon perplaceat in ea etiam re, in qua verum dixit vir magnus.

Exercitus. Cicero *1, Tuscu. Nostri exercitus primum vnde nomen habeant vides: Deinde qui labor & quantus agminis: ferre plus dimidiati mensis cibaria: Ferre si quid ad vsum velint: ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt, quæ quidem ita geruntur apte, vt, si vsus foret abiectis oneribus, expeditis armis, vt membris, pugnare possint. Quid exercitatio legionum? Quid ille cursus. clamor, quanti laboris est?* Astipulatur Vlpianus *l. 1. ff. de milit. testam.* vbi dicit ab exercitatione nomen traxisse. Varro: *Exercitus quod exercitando fit melior.*

Exibilare quod est *sibilo expellere*, vt explodere cum *plausu eiicere*, deductum volunt ἀπὸ τοῦ σιφλὸν, quod mollem & ridiculum significat. Vnde verbum σιφλώζειν, id est, *exibilare & deridere.*

Eximius. Macrobius Saturn. *lib. 3. cap. 5. Eximij*, inquit, *in sacrificiis vocabulum, non poeticum epitheton sed sacerdotale est nomen.* Veratius enim in Pontificalibus quæstionibus docet, eximias dictas hostias, quæ ad sacrificiũ destinatæ eximantur a grege, vel quod eximia specie quasi numinib. offerẽdæ eligãt: sæpe animalia omnia mutila & imperfecta, sacrificiis inepta

habebantur. Eximias autem hostias Græci σφάγια καὶ θύματα ἐξαίρετα potius, & τέλεια ἱερὰ, καὶ ἔκκριτα, quam ἔξοχα vocant. Hinc & αἶγας τελείας nominat Homerus Iliad. α, & ταύρους κεκριμένους Odyss. ν. Etymologiæ nostræ astipulatur Festus Grãmaticus bonus. Dixit & ea mente Virgilius. *Quattuor eximios præstanti corpore tauros.* Vbi quod eximantur, *eximios* dixit; quod eligantur, *præstanti corpore* monstrauit. Talis ergo est hostia eximia. Nam iniugis dicebatur, quæ nunquam subdita fuerat iugo. Quęnam Amberualis fuerit, suo dictum est loco.

Exodium, inquit Pollux, est carmen, quod e comœdiis exeuntes cantabant. Verba eius Græca sunt: καὶ μέλος δέ τι ἐξόδιον, ὃ ἐξιόντες ᾖδον. Dictum ergo Exodium quasi ἔξω τῆς ὁδοῦ, *extra viam*. Liuius scribit lib. 7. ab V. C. *Exodia ridicula fuisse intexta versibus, quæ iuuentus inter se more antiquo iactare cœpit, eaque conserta fabulis potissimum Attellanis.* Vnde Iuuenalis: *Vrbicus exodio risum mouet Attellanæ.* Ad etymon nostrum alludit Festus, cum exitum interpretatur. Eadem cum exodiis (ἐξόδια vocant) sunt ἐξώδια siue τὰ ἐξωδικὰ μέλη, de quibus commentator Aristotelis in Vespis hæc habet: τῶν χορικῶν μελῶν τὰ μὲν παροδικὰ, τὰ δὲ στάσιμα, τὰ δὲ προσωδικὰ, τὰ δὲ μεσῳδικὰ, τὰ δὲ ἐπῳδικὰ, τὰ δὲ ἐξωδικὰ ἢ ὑποχωρητικὰ, ἅπερ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος ᾄδεται. Tale ἐξωδικὸν est illud Aristophanis in Pluto: οὐκ ἔτι νῦν γ' εἰκὸς μέλλειν οὐδ' ἡμᾶς ἀναχωρεῖν εἰς τοὔπισθεν.

Exodus. Exodi libro in sacris bibliis nomen dedit exitus Iudæorum de Ægypto. Ἔξοδος enim Gręce expeditionem siue profectionem significat.

Exorcista ab ἐξορκίζειν, quod est *religionis timore abstringere* aut *compellere*, vel potius *adiurare*. Est enim adiuratio cõtra Diabolum, *cap. ante decem dies, de Consecr. Distinct. 4.* Pomponatius scribit veteres Exorcistas ante coniurationem expurgasse corpora obsessorum ab atra bile. Humor enim hic, si quis alius, est admodum familiaris immundo spiritui.

Ezechiel Propheta fortitudinem Dei significans nomen inditum habet a חזק *fortis fuit*, & אל Deo. Hic ex posteris Aaronis, sacerdos & Propheta, filius fuit *Bazi*, id

zi, id eſt, *contemti.* Nam כָּבַר tantundem atque *contemſit.*

Exſta, vt placet Feſto, ab exſtando ſunt dicta, non quia Diis maximè exſtantibus proſecentur, ſed quod ea Diis proſecari ſoleant, quæ maximè exſtant eminentque. Infelix auſpicium habebatur, ſi in ipſis cor defuiſſet, aut in iecore caput. Muta exſta vocabant, ex quibus nihil diuinationis colligebant.

Exterris, qui extra terram eſt.

Exſul iuxta Iſidorum, qui extra ſolum eſt, ideoq; monet conſonantem ſ in medio inſerendam, vt ſcribatur exſul. Solebat olim exſulibus aqua & igni interdici, quæ res duæ vitam humanam maximè continent, vt contra nuptæ aquam & ignem accipiebant, & funus proſecuti, vbi rediiſſent, ignem ſupergrediebantur aqua aſperſi, quod genus purgationis ſuffitionem vocabant. Cicero dixit exſilium non eſſe ſupplicium, ſed profugium portumq; ſupplicii. Verum quidem. At veteribus inſtar pœnæ erat, quod homicidii rei in exſilium abirent, vt Tydeus Oenei filius abiit ſanguine Menalippi fratris pollutus, quem in venatione incautè occiderat. Solebant autem exſules lugubri veſte indui citra vllum ornatum, neque illis toga licebat vti, *teſte Plinio libro Epiſtol. 4.*

Exuuiæ ab exſuendo ſunt dictæ Pompeio, quod & ſerpentum exuuius, & iis, quæ de hoſtibus leguntur, conuenit.

F.

FAba, inquit Iſidorus Græca etymologia à veſcendo vocabulum ſumſit. φάγειν enim tantundem atque comedere. *Faba Freſa* dicta eſt, inquit idem, quod eam homines frendant, id eſt, frangant aut molendo comminuant. Ponit & duas eius ſpecies, vnam communem, alteram Ægyptiam. Erat illa Ægyptiis inſtar venerandi numinis tantæque religionis, vt eam neque ſererent, neque comederent, imò aſpicere vererentur, quod Theon Grammaticus apud Plutarchum enarrat *in ſympoſiacis.* Apud Romanos nec fabam tangere nec nominare licebat flamini Diali, quod ea putaretur ad

mortuos pertinere, inque eius flore existimarent apparere literas luctus, testibus S. Pompeio & Plinio. Iaciebatur & Lemuralibus laruis, & parentalib. sacrificiis adhibebatur. Alii existimarunt mortuorum animas habitare in fabis. Vt haud mirandū sit propter eam persuasionem suspectas fuisse veteribus. Docuit inter alia etiam Pythagoras, abstinendum esse a fabis, siue vt castiorem agamus vitam, quod eæ ventositates generent & plenioris cuiusdam nutrimenti redundantiam, Veneremque cieant, siue quod (*vt Plutarchus libello de liberorum educatione explicat Aristotelem secutus*) abstinendum esse moneat a Reipublicę muneribus tractandis quod in creandis magistratibus essent vice calculorum, siue quod idem existimaret, κυάμους ἐσθίειν κεφαλάς τε τοκήων. Nec desunt, qui Pythagoram existimant sub fabis symbolice intellexisse testiculos. A fabis Calendæ Iuniæ dictæ sunt fabariæ quod tum Carneę vel Carnæ deæ pulte fabacea & larido res sacra fieret.

Fabii, quod equidem veterum Romanorum studium in agricultura positū euincit, a fabis sunt dicti, vt *Pisones* a pisis, *Lentuli* a lente, *Cicerones* a Cicere, *Lactucini* a lactucis, quas colebant; & *Hortensii*, quod hortorum tenerentur studio: *Bubulci*, qui vtebantur bobus: quæ nomina omnia ad rem rusticam spectant. Porro a clarissima Fabiorum gente nomen obtinuit Fabia tribus apud Romanos, cuius fit mentio apud Suetonium in Augusto, & apud Horatium, cum inquit, *Hic multum in Fabia valet, ille Velina*. Fabiani etiam & Quintiliani appellabātur Luperci, inquit Festus a Fabio & Quintilio prępositis suis. Sunt etiam, qui priscos huius generis viros ab agrorum fossione Fodios olim nominatos prodiderunt, inde binis mutatis literis appellatos Fabios. Sed etymon prius cum multis aliis amplectitur Plinius. Nec dubito quin primus ille Fabius, quē Plutarchus in vita Fabii Maximi ex Hercule genitum affirmat, ab eadem origine nomen deducat.

Faber. Huic a faciendo impositum nomen vult Isidorus.

Fabula dicta a fando. Non sunt enim res factæ, ait Isidorus, sed tan-

tantummodo loquendo dictæ. Hinc *confabulor*, id est, *colloquor*, & *confabulatio*, id est, colloquutio.

Facies videtur Isidoro dicta ab effigie: Malim deriuare a facio, quod sit velut quædam factura corporis. Est autem facies ipsa oris species. Salustius in Catilin: *Prorsus in facie vultuque vecordia inerat*. Nonius in eo differre dicit a vultu, quod is accipiatur pro voluntate, quæ pro motu animi in facie ostenditur.

Fax dicta Isidoro, quod sese vasis emergendo afficiat. Alii deriuant a facio.

Fagus. Vt esculus ab edendo, sic fagus ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, quod est *comedere*, trahit appellationem. Antiquitus enim homines vescebantur glandibus, *vt passim Poetæ canunt, & Seruius affirmat*. Huius glandem dicit Plinius muribus & turdis esse gratissimam. Ἔστι δὲ φηγὸς εἶδος δρυὸς aiunt Græci, παρὰ τὸ φαγεῖν λελεγμένον διὰ τὸ χορηγῆσαι τροφὴν τοῖς ἀρχαίοις. Præponendũ sane hoc etymon alteri isti Etymologici magni, vbi παρὰ τὸ φάγειν deriuatur, ὅ ἐστι καίειν, id est, a comburendo. τὸ γὰρ σῶμα τῶν βαλάνων ἐσθίοντες τὰ ἔξω ἔκαιον πρὸς θέρμην. Quanquam & prius etymon postea subiiciat.

Fagutalis dictus est Iupiter a sacrificio, quod ipsi fieri solebat, & quod veteres nominabant fagutal a fago. Festus vult a facello sic nominatum, in quo fuerit fagus, quæ Ioui sacra habebatur.

Falarica telum horribile visu & missile, hastili oblongo & cetera tereti, præterquam ad extremum, vnde ferrum extabat, iuxta Liuium libro 21. quæque ballistis *auctore Lucano*, mitti solebat, catapultis ex Appiani mente in Illyricis, pice, sulphure & stupa additis, ignem ex impetu rapiens, atque ita lampadis instar per inane volans, nomen trahit, *sicut volunt Grammatici*, a falis, id est, turribus, vnde mitti solebant. Cetera in Phalarica. Etenim scriptionem vtramq; receperunt auctores boni.

Falces a farre dictæ Varroni. Hæ in Campania Seculæ a *secando*. Pergit Varro. *Et quod apertum, vnde fal. es fenariæ, & Adoreæ: & quod non apertum, vnde Lumariæ falces &*

Sirpiculæ. Lumariæ sunt, quibus secant lumecta, cum in agris serpunt spinæ. Sirpiculæ vocatæ a sirpando, id est, alligando.

Falcidia lex, cuius multa in iure mentio, & qua permittitur heredibus, si hereditas adeo ex hausta fuerit legatis, vt ipsis, seu institutis testamento, seu venientibus ab intestato legitima hereditatis portio, vel pars bonorum quarta non superfit, tantum detrahere singulis legatis, vt legitimam tandem ob iure debitam obtineant, non tam nomen habet a falce, vt ineptiunt quidam, vel a falcando, id est, amputando aut decidendo, quam a C. Falcidio Trib. Pleb. qui eam tulit imperante Augusto, post legem tam Fusiam, quam Voconiam, cautumque fuit ea, ne cui plus legare liceat, quam dodrantem bonorum. Quare si testator vltra eam partem legasset, detrahere licebat siue vni, siue pluribus heredibus singulis legatis tantum pro rata portione, vt remaneret quadrans, *l. 1. narratio ne.ff. ad leg. Falc.*

Falcones dicuntur Festo, quibus digitorum pollices in pedibus intro curuati sunt, a falcis similitudine.

Falernus ager in Campania est dictus iuxta Sylium Italicum a Falerno agricola, qui primus ibi vites coluisse dicitur. Hinc & vinum Falernum dictum, cui secundas tribuit Augustus quoad nobilitatem, cum primas detulisset vino Setino. Commendat id Horatius plurimum. Martialis indicat nigri fuisse coloris his verbis: *Candida nigrescant vetulo crystalla Falerno.*

Fallo & Fallax videntur descendere παρὰ τὸ φηλῶν a decipiendo. Scaliger etiam τὸ Fallax deducit a φύλαξ. Varro deflectit a fando, quod vt dolus re, ita fallacia verbis committatur.

Fama Græce φήμη, a quo etiam vocabulo recto ductu descendit. Perottus & alii Grammatici deducunt a fando respicientes originem Latinam, quod quia ad descriptionem illam famæ accedit. Vergilii Æneid. 4. vbi huic monstro linguas & ora tribuit, explodere nolumus. Carpit eam descriptionem Macrobius, at defendentem Virgilium vide Potanum in Antonio.

Familia

Familia a famulando. Nam olim complectebatur tantum famulos & famulas: Tantū abest, vt deducatur a femore, quod non satis hic perspicax Isidorus existimat. Quid? An non famulorum est famulari? Inde aliquot elapsis seculis mutata significatio in eo, quod herum ac heram, eorumque liberos etiam complecti cœperit. Quo respexisse nonnihil videtur Vlpianus l. *l.* ff. de vi & vi arm. Hinc & paterfamilias nomen inuenit. Tandem porrecta significatio ad totam cognationem sanguinis. Quamquam Festus antea vsum suum obtinuisse nomen familiæ in liberis hominibus velit, quorum dux & princeps vocabatur pater & mater familiæ (vnde familiæ nobilium Pōpiliorum, Valeriorum, Corneliorum, &c' familiares f. ex eadem familia) & postea appellatos hoc nomine famulos, permutata i cum v. vocali. Paulo post tamen agnoscit familiam a famulis dictam, hoc est, a seruis origine dependente ab Oscis, qui seruum nominabant famel. Oritur autem familia a patre, & terminatur in tritauo.

Famulus. Vide familiam.

Fanum, dictum nonnulli volunt a Faunis, qui edere solebant diuina oracula, *ait Martianus Capella*, & quibus propterea tēpla erecta, scribit Isidorus: vel a Fauno qui, *auctore Probo*, primus horum locorum conditor fuit, vt nec Marilanus negat *7. Topogr. cap. 6.* Alii a fando deducunt, quod Pontifex in dedicatione templi certa verba præfari soleat: Alii iterum ἀπὸ τοῦ φανεροῦ quod manifestum significat, quod e fano, vt iam nunc dixi, responsa darentur. Vnde Prophetæ dicti sunt illi, qui fanorum erant antistites apud gentiles. Et fanaticus dictus insanus, quod sacerdotes insanire viderentur aut furere, cum sua darent responsa. Quin & profanus homo est impius, quasi a fani religione alienus atque semotus. Cuius significationis exemplum consecutus est Maro, cum hæc de luco & aditu inferorum loqueretur: *procul o, procul este profani, conclamat vates, totoque absistite luco.* Et Liuius lib. 8. *Interea dedite profanos nos, quos salua religione potestis.* Sed & demum Virgilius alio loco cum Fauni tum profanorum, quasi qui essent alieni a Fauno, simul mentionem facit his verbis:

Faune precor miserere, inquit, tuque optima ferrum
Terra tene, colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

Sic Pompeius scribit profanum id dici, quod non tenetur religione fani. Quod malim amplecti quam hoc loco illud doctissimi Varronis, profanum id esse, quod est ante fanum, vel coniunctum fano.

Far, quo trecentos fere annos Pop. Rom. victitasse prodidit Verrius Flaccus, vult Isidorus dictum, quod initio frangeretur in pila, cum nondum molæ essent in vsu. Aliis videtur habere nomen a faciendo, quod in pistrino fieret. Solebant veteres Diis offerre molam ex farre tosto & sale mollito, qua hostiæ aspergebantur. Vnde Plinius scribit *Numam instituisse Deos colere fruge, & mola salsa supplicare, atque (vt auctor est Hemina) sal torrere, quia tostum salubrius esset: statuendo non esse purum ad rem diuinam, nisi tostum. Mola, inquit Seruius*, & frons victimę, & foci aspergebantur, & cultri, fiebatq; de horna fruge & horno sale. Adeo equidē verū est, cōsuesse maiores Deos sibi farre cōciliare, vt adorare verbum a farre dictū putetur, quod adoreum appellabant veteres, prout Nonius Marcellus scribit. Quin & gloriam dixere adoream, quod is gloriosus putaretur, qui farris copia abundaret. Legimus & adorea liba Diis oblata apud Poetas.

Fascia nomen habet, quod in modum fasciculi corpus alliget.

Fascino verbum originem refert iuxta nonnullos ad τὸ βασκαίνειν Græcorum, quo & Paulus *ad Galatas 3.* vtitur, estq; Grāmaticis dictum quasi φασκαίνειν, id est, τοῖς φάεσι καίνειν oculis interficere. Quo spectat illud Virgilii: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* Nam interficiendi vim oculis fascinatoriis inesse ostendit Plinius *lib. 7. cap. 2.* Festus putat & fascinum & fas deriuari a fando, quod haud æque aliis probatur, cum idem Plinius prodat fascinatrices anus in India reperiri, quæ malefico aspectu noceant aliis. Creditum quoq; a Physicis tetricas, rugosas, verrucosas & iam edentulas anus, quarum giluus est color, noxam aliquam infantibus vel aspectu

solo

Digitized by Google

ſolo inferre. Prioris etymi Verrius eſt auctor, *teſte Agellio lib. 16. cap. 12.* Sed non minus inepte dictum volunt ab eo faſcinum quaſi βάσκανον, quam errare ἀπὸ τοῦ ἐρρεῖν, & *fœneratorem*, quaſi φανερέντερον, quod genus id hominum ſpeciem humanitatis oſtentet. Pari abſurditate (inquiunt) laborant, qui a faſce appellationem deducũt, quod premat quaſi onere faſcinatos. Proinde vt his omnibus me interponam, velim Feſti Pompeii ſententiam, qui a fando faſcinum deriuat, omnibus aliis præpoſitam. Certum enim eſt, maxime verbis & tacita oratione expediri: Vnde diræ & imprecationes apud bonos auctores. Quin imo βάσκειν verbum, eſt Græcis κακολογεῖν. Refert Solinus eſſe in Africa genus faſcinatorum, quod nimium laudando arbores, ſegetes, infantes, equos & pecudes perdat. Apud Turcas monachorum eſt genus, quod diris imprecationibus integras aliquãdo familias e medio tollat. Et Catullus dixit ad Leſbiam, lingua mala faſcinare aliq d. Notum quoq; incãtatores ab incantando dici (ἐπαοιδοὺς vocant Græci) quibus a *murmurando* & *ſuſurrando* impoſuerũt nomen Hebræi. Et Virgilius tribuit eiſdem carmina:

Carmina, inquit, *vel cœlo poſſunt deducere Lunam.*
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Atq; ſatas alio vidi traducere meſſes. Item:
Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Siſtere aquam fluuiis, & flumina vertere retro;
Nocturnoſque ciet manes: Mugire videbis
Sub pedibus terram, deſcendere montibus ornos:

Et Ouidius:

Cum volui, ripis ipſis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos, concuſſaque ſiſto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque:
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Et ſyluas moueo, iubeoque tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, maneſque exire ſepulcris:
Te quoque luna traho.

Quanquam ergo non diffitear fascinum & incantationes fieri aliquando maleficorum & maleficarum oculis veneno imbutis, imo aliis modis infinitis propemodum, tamen cum ad hos verborum submurmurationes vt plurimum concurrant, malim Festi etymon amplecti, quam quod ad oculos refertur, & a multis hactenus eruditissimis viris arreptū & scriptis illitum animaduerto. Appendicis loco sit hic, quod Plinius scribit lib. 28. cap. 4. Fascini idolum suspensum fuisse sub curru triumphantium, vt eos tueretur a fascinatione. Quare Deum fascinum appellat non solum infantium, sed & Imperatorum custodem.

Fasti. Fastorum libri, in quibus reges vel consules scribuntur, a fascibus dicti iuxta Isidorum, id est, *a potestatibus*. Vnde & Ouidius *libros Fastorum*, dixit, qui de regibus & Consulibus sunt editi. Festus Pompeius a fastis diebus, id est, festis vult nominatos, vt multi hac ætate nostra homines, & quidem eruditissimi Festum accipiunt. Et ego sane malim hic Festo, quam Isidoro astipulari. Quippe cum Fasti, auctore Seruio, sint libri continentes in sese computationem dierum & in quibus, teste Porphyrione, iuxta Consules in ordinem digerebatur numerus anorum. Sunt igitur fasti proprie annales, addita dierū & rerum gestarum cōputatione, differētes in eo a diurnis vrbis actis, quod his res humiles, illis res magis illustres mandarētur. Fatetur & Priscianus a fastis diebus esse nominatos, non quia festi, id est, Diis sint dicati, sed qa eiusmodi annales, cū dies fastos nefastosq; contineant, decuit a candidioribus ac melioribus diebus nominari. Vnde a Festo festi dicuntur, nefastorum cōparatione. Fastorū inuentionem nōnulli tribuunt Eudoxo Gnidio astrologo, Socratis auditori, & Platonis sodali. Excelluit in hoc genere olim Cassiodorus, hodie Sigonius & Onuphrius Panuinius.

Fateor Grammatici nonnulli a fando deducunt, quasi vehementer fateor.

Fatum, quod Chrysippus esse dixit sempiternam quandam & indeclinabilem rerum seriem, & cathenam voluentē semetipsam & implicantē per æternos consequentiæ ordines, quibus

bus apta connexaque eſt, Cicero ordinem ſeriemq; cauſſarum, cum cauſſa cauſſam ex ſe gignit, & quam Græci *εἱμαρμένην* appellant, Seneca *neceſſitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat, in Naturalibus*, a fando deducunt Grammatici. Quidquid enim Dii fantur, id fatum eſſe dicũt, ait Iſidorus. Ineuitabile id eſſe dicebant Stoici. Vnde Curtius lib. 5. *Eludant videlicet, quibus temere negotia humana volui agique, perſuaſum eſt. Equidem æterna conſtitutione crediderim nexuque cauſſarum latẽtium & multo ante deſtinatarum ſuũ queq; ordinem percurrere.* Quam tamen ſententiam refellit Euſebius *6. de præparat. Euangelica*, & multi alii inter Chriſtianos.

Fauilla ab igni fouendo dicta, quaſi *fouilla*.

Faunus Saturni filius, qui primus hominibus in Latio ſine religione viuentibus Deorum cultum metumque iniecit, lucos ſacrauit, templa conſtituit, ius ſacrificiorum ordinauit, & a quo fana ſuum accepiſſe nomen antea eſt dictum, a fando, ſicut & Fauna, originem ſuam deriuat. Nam Faunus viris. Fauna mulieribus fata dicebat. Seruius trahit ἀπὸ τῆς φωνῆς, quod voce non ſignis res futuras oſtenderet. Duos autem fuiſſe Faunos Aboriginum reges, teſtes ſunt Dionyſius & Manethon Ægyptius. Priſcus vixit circa annum mundi 2520. Iunior anno 2724. regnare cœpit. Hic Pici filius fuit, & homines ritu ferarum viuentes vitam docuit mitiorem. Habuit hic Romæ templum in monte Cælio, forma circulari, & ædem in inſula Tyberina eidemque litabatur agna & hœdo in Faunalibus ineunte vere & nonis Decembris pro cœli ſalubritate & tẽperie ad pecoris ſanitatem. Plures etiam Faunos eoſque Sylueſtres Deaſtros habuerunt Ethnici, iracundos quidem illos natura, & quos Satyros eſſe quidam exiſtimarunt. Mille eos annos viuere perſuaſum habebant.

Fauonius ventus, de quo plura in Zephyro, videtur nonnullis dictus a fauore nonnullis a feruore.

Fauor a fando. Nam fauere, *aiunt*, eſt bona fari. Hinc *ore fauere* apud Poetam.

Febris a feruore. Quin τὸ πῦρ Hippocrates pro vehementiſſima febri vſurpat. Latinis, vt Græce πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς, id eſt, igni.

Febrem non ſentire dicuntur Corui. At ſæpe ea laborat Leo, cui ſimia viua deuorata eſt pro remedio.

Februa dicta ſunt Romanis defunctorum piamina, quod Sabinorum lingua februum purgamentum ſignificaret. Pompeius inquit: *Quæcumque purgamenti cauſſa in quibuſq; ſacrificiis adhibebantur, februa appellantur: Id vero, quod purgatur, dicitur februatum*, Nam februare eſt purgare.

Februarius mẽſis dictus Romanis vel a *februis*, id eſt, mortuorum ſacrificiis, quod iſto menſe populus februaretur, id eſt, purgaretur, idque a nudis Lupercis iuxta Varronem, vel a Iunone Februata, cuius feriæ Lupercalia fuerunt, quo etiam die februabantur mulieres a Lupercis amiculo Iunonis, id eſt, pelle caprina: Qua de cauſſa is quoque dies februatus nominabatur, vel a Februo luſtrationum Deo, cui Numa hunc menſem a Romulo præteritum dicauit. *teſte Macrobio 1. Saturn. cap. 14.* Recte ergo nominat hunc menſem Plutarchus in Romulo καθάρσιον, id eſt, expiatorium. Idem apud Priſcos vltimus anni menſis fuit, vt docet Ouidius, ita vt præcederet Ianuarium. Sed a Decemuiris inſtitutum, vt poſt Ianuarium collocaretur. Habuit quoque a prima Numæ conſtitutione viginti & octo dies, quod ideo factum arbitrantur non pauci, quod infero Deo, cui ſacer erat hic menſis, par numerus & diminutio conueniret. Quare & Iulius Cęſar, cum adiectis aliquot diebus aliter annum digereret, nullum addidit huic menſi diem. Tãdem & intercalationi eſt deſtinatus, inque Neptuni tutela fuit. Errant ergo (*vt finem faciam*) qui deriuant hunc menſem a Febre, id eſt, ægritudine, vt monet Iſidorus: Quin imo a februis, vel februo Deo, id eſt, Plutone, cui cum Diis manibus cõſecratus erat, aut deniq; a februata Iunone deducenda potius origo, vt in principio monebam.

Feciales, qui ſeligi ſolebant ex præſtantiſſimis familiis, & quorum collegio ſeptima legum ſacrarũ pars erat dicata, ſacerdotes inſtituti a Numa, quod fidei publicæ præeſſent inter populos nomen ſibi datum agnoſcunt. Alii ſic dictos volunt, quod belli paciſque ferendæ apud eos ius erat (εἰρηνοδίκαι id-

κας ideo appellant Græci) vel a faciendo. De his Dionysius: *Longum esset omnia Fecialium officia recensere, sed in summa sunt hæc: Dare operam, ne Romani vlli fœderatæ ciuitati iniustum bellum inferant: Quod si qua prior contra fœderis conditiones quid commiserit Legatos agere, & verbis primo suum ius repetere, quod si dedignetur facere postulata, tum bellum indicere. Itidem si qui illatam sibi contra fœdus querantur iniuriam causam eorum cognoscere, & comperto crimine sontes comprehensos læsis dedere: iudicare item de legatorum iniuriis, & dare operam, vt seruentur conditiones fœderum: Pacem quoque conficere, aut si parum legitime facta videatur, irritam reddere: præterea si quid Imperatores contra iusiurandum peccauerint cognoscere & expiare.* Plutarchus in Numa vocat eos *pacis custodes*, vnusquee eorum, qui & Maximus erat dicebatur *Paterpatratus*, cui & pater & filii erant. Cum hic fœdus aliquod facturus erat, aut bellum indicturus coronari solebat, vt & feciales alii herba, quam Romani verbenam & herbam sacram appellant, ἱεροβοτάνην Græci. Festus scribit Romanos etiam sagmina dixisse, vel a sanciendo, id est, confirmando, vel quia ex loco sacro arcerentur legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum bellumque indicendum. Si tamen Plinium audias, non erunt eadem sagmina cum verbenis. *Sagmina*, inquit, *gramen significant ex arce cum sua terra euulsum, quo semper legati, cum ad hostes clarigatumque, id est, res raptas clare repetitum mitterentur, sunt vsi. Verbenaca enim, quæ Græcis est* ἱερὰ βοτάνη, *ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, atque eos angulosos, in quibus ex interuallis folia quercus, sed minora angustioraque, eisdem in ambitu diuisuris, colore aliquatenus cæsio: Radix eius longa & tenuis: flores purpurei ac graciles, vt ex Dioscoride didicimus.* Sed non inutile erit feriendi fœderis ritum subiicere ex 1. Liuii. *Fœdera*, inquit in historia Tulli Hostilii, *alia aliis legibus, ceterum eodem modo omnia fiunt. Tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior fœderis memoria est. Fecialis regem Tullium rogauit: Iubesne me rex cum Patrepatrato populi Albani fœdus ferire. Iubente rege: Sagmina*, inquit, *te rex posco. Rex*

ait, pura tollito: Fecialis ex arte herbam puram attulit: postea regem ita rogauit: Rex, facisne me tu Regium nuncium Popul. Rom. Quiritium? Vase comitesq; meos? Rex respondit: Quod sine fraude mea populiq; Romani Quiritium fiat, facio. Fecialis erat M. Valerius, is Patrem patratum Sp. Fusium fecit, verbena caput capillosq; tangens, & quæ ibidem de legibus recitatis sequuntur, & de porco, quem silice feriebat post Iouem inuocatum & compellatum, vt, si falleret dolo malo, sic Iupiter feriret Pop. Rom: quemadmodum feriebat porcum, vel secundum Festum *vt Diespiter non aliter salua vrbe arceq; bonis se eiiceret, atq; ille tum lapidem eiiciebat.*

Fel appellatum dicit Isidorus, quod sit folliculus gestans humorem, qui dicitur bilis.

Felsina vrbs Romanulæ regionis Italiæ, quæ iam audit Bononia, deriuat nomen a duce Felsino, Catone Sempronioque testibus.

Femur a ferendo, quod ea parte præcipue sustineatur animal.

Fenestra in ædibus ἀπὸ τοῦ φαίνειν, id est, *Lucendo* nomen trahit. His assentitur Marcellus hoc modo: *Fenestræ vocabulum a Græco conuersum est in Latinum*, ἀπὸ τοῦ φαίνειν. Isidorus vult appellatam fenestram, *quod foueret lucem, vel quod per eas intus positus homo foras videat.* Addit: *Alii dictam putant fenestram, quod domui lucem ministret, composito nomine ex Græco, Latinoq; sermone.* φῶς enim Græce Lux est:

Fera dicta est Isidoro, quod naturali sua feritate feratur. Sunt, qui etiam (nec quidem absurde) dictionem esse volunt originis Græce, quod Æoles φηρὲς dixerint pro communi θηρὲς, vt φῆρα pro θῆρα:

Feralis cœna, quæ mortuis dabatur, & cuius mentionem fecit Apuleius Florid. 4. his verbis: *Exclamauit viuere hominem, procul igne amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad mensam referrent, a ferendo est* dicta, vel (si ita mauis) a fera, qua voce veteres mortem significabant. Hinc *feralem pompam* dixit idem, id est, exequialem 8. de asino aureo. Et quoniam epulas inferre solebant sepulcris, pro parentibus seu maioribus exstinctis, nominarunt hos di-

Digitized by Google

es *parentales* non ſolum aut parentalia ſacra, ſed etiam ſacra feralia, quibus parentabant, id eſt, pro mortuis ſacra faciebant. Feſtus tradit *feralia* dici *Diis manibus ſacrata feſta* a ferendis epulis vel a feriendis pecudibus. Inſtituta hæc a Numa Pompilio ſcribit Macrobius *13. Saturnal*, etiamſi Ouidius ab Ænea originem deducat. Tum nubere religioſum erat, aut Diis Superis ſacra facere. Habuerũt porro cum Romani, tum Græci lugubres ſiue ferales epulas, quæ poſt feram, id eſt, mortem amicorum vna cum funeribus celebrare ſolebant. Græci communi nomine περίδειπνον dicebant. Ait enim pollux: περίδειπνον, ἡ ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσιν ἑστίασις: itē ἡ ἐπὶ τῷ πένθει σύνοδος. Appellatur & δαὶς ἐπιτάφιος, id eſt, *epulum ſepulchrale*, quod quia, ſub veſperam fieri ſolebat, dicitur & δόρπος. Ait enim Poeta: δορπήσομεν ἔνθαδε πάντες. Nomina vero, quibus in vniuerſum totam parentationis feſtiuitatem, tum ſpeciatim ſacrificia atque conuiuia funebria appellant, ſunt hæc apud Pollucem, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, τεσσαρακοντάδες, γενέσια, νεκύσια.

Ferculum etiam a ferendo dictum opinor. Vt id putem, facit quoque Fulgentius *lib. de priſco ſermone*, cum ait: *ferculum, miſſus carnium*, Petron Arbiter: *Poſtquam ferculum allatum*, Mittere enim ex parte τὸ φέρειν ſpectat, & prolato exemplo, cum allatum eſſe inquit ferculum, ex Petronio, ad etymon alludit. Vt autem fercula ſignificant varia ciborum genera, ita quandoque ea, quæ feruntur in pompa triumphorum, ludis, & ſacris. Vnde Cicero in Officiis: *Cauendum eſt, ne tarditatibus vtamur ingreſſu mollioribus, vt ſimiles pomparum ferculis eſſe videamur.* Tranquillus in Cæſare: *Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, veni, vidi, vici.*

Ferentarii leuis armaturæ milites in bello, a ferendo auxilio ſunt dicti, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur, inquit Feſtus.

Feretrius an dictus Iupiter, quod iurantes per eius ſceptrum ac ſilicem Romani pacem referre ſint ſoliti, *vt eſt apud Ale-*

xandrum ab Alexand. an ab hoste feriendo, *vt quidem Plutarchus habet*, quasi cum dux, ducem feriret, & spolia opima referret, ipso iuuante & propitio effectum sit, an vero a ferendo simpliciter, quod pacem ferre putetur? Reiicienda hæc omnino non sunt. Sed quid si referas ad feretrum, quo suspendi solebat opima spolia, quod nominis originem deducit a φέρω? Meminit eius Liuius, cuius en verba tibi: *Spolia ducis suspensa, fabricato ad id apto Pheretro gerens in Capitolium ascendit: ibiq; cum ad quercum pastoribus sacram deposuisset, templum designauit & addidit cognomen, Iupiter Feretrius.* Turpiter deprauāt hunc locū, qui ferculo legi malunt quam feretro, vel (*vt alij*) Pheretro. Consecratus hic est a Romulo, *testibus Liuio, Dionysio, Plutarcho*, & aliis, erecto ipsi templo in monte Capitolino.

Feretrum a ferendo Isidoro est dictum. Recte. Sed paucis addam aliquid ab ipsa antiquitate petitum. Proinde sciendum tenuis fortunæ homines capulis seu feretris efferri solitos, *vt Seruius notat*, cum ditiores lectis efferre consueuerint. Vnde Cornelium Syllam sex millia lectorum habuisse in funere proditum est. Cum vero efferebatur, præferri solebant arma, dona militaria, *coronæ, vexilla, hostium spolia, cera expressi vultus, simulacra familiæ, serui manumissi & libertate donati.* Sequebantur liberi, propinqui, affines, atque alii amici, lugentium habitu, *capillo demisso, & veste* pulla. Sed hæc συντομικῶς, alias plura.

Feriæ sunt appellatæ nonnullis ab *epulis ferendis*, quod his diebus epulæ fierent ex frugum pecorumque prouentu: Alii a *feriendis victimis* deducunt, vt & Festus Grammaticus bonus. Sunt autem feriarum aliæ publicæ, aliæ Priuatæ. Publicarum aliæ Statiuæ vel Statæ, quod certo statutoque die obseruarentur, vt ait Festus, vt *Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia*: Aliæ Conceptiuæ, quippe in diem certum a Pontifice vel Magistratu conceptæ quotannis, vt *Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia*: quædam Imperatiuæ, quas Consul aut Prætor pro arbitrio indicebat: & quædam Paganorum, quas nundinas vocabāt, quibus propriis nego-

tiis prospiciebant. Priuatæ feriæ quarundam erant familiarum priuatarum, vt *Claudiæ familiæ, Æmyliæ, Iuliæ, Corneliæ.* Huiusmodi sacra perpetua manere voluerunt XII. Tab. Ad ferias publicas quod attinet, sciendum porro in vsu fuisse apud Romanos, vt singulis mensibus a rege sacrorum & a prętore proclamarentur. Si quid his fieri deberet scire velis, audi Ciceronem de legibus 2. *Feriis*, inquit, *iurgia amouento, easque in famulis operibus patratis habento. itaque vt ita cadat in annuis anfractibus, descriptum esto, certasque bac. as sacerdotes publice libanto, idque certis sacrificiis & diebus. Itemque alios ad dies vbertatem lactis, fœtusque seruanto: idque ne committi possit, ad eam rem ratione cursus annuos finiunto, quæque cuique diuo decoræ grataeque sint hostiæ, prouidento.* Prodit & Macrobius *1. Saturn. cap. 16.* sacerdotes affirmasse pollui ferias, quoties iis indictis conceptisque opus aliquod fieret. Neque etiam licebat sacrorum regem & flamines videre opus aliquod in feriis fieri. Ideoque talę quid agens mulctari solebat, si post denuntiationem non destitisset. Præter mulctam affirmabant quoque eum, qui imprudens hisce diebus aliquid egisset, porco piaculum dare debere: At prudentem expiare non posse Scæuola Pontifex affirmarę solebat. Etiamsi Varro pollui neget eum, qui quid actitasset ad vitæ necessitatem respiciens, aut sacra spectans. Atque hæc ita carptim ab aliis bonis auctoribus sumta in hunc locum coniicere placuit, çum haud ingrata ea fore Philologis pręsagiat animus.

Fermentum a feruore dici placet Grammaticis. Quippe feruendo crescit, ipsumque φύραμα vel massam, cui inspargitur, turgidam reddit. Vnde *in fermento iacere* dixit vxorem Plautus in Mercat. cum iratam significare vellet. Græcorum etiam ζύμη & ζύμωμα, id est, *fermentum* & *fermentatio*, quandam ζέσιν innuere videntur. Imo a ζεῖν, id est, *feruendo* deriuatur ζύμη, estque elegans prouerbium, ζεῖ χύτρα, ζῇ φιλία. Apostolus ad Galat. 5. dicit *modicum fermentum totam massam fermentare*, quod de falsa & perniciosa doctrina intelligi debet. Hac enim significatione accipi solet in literis sa-

cris, vt cum Christus etiam cauendum monet a fermento Pharisæorum.

Feronia. Scribit Dionysius Halicarnaß. olim ob duras Lycurgi leges excessisse Lacedæmone quosdam Lacedæmonios, & quoniam multum & diu fluctibus marinis agitati Diis votum nuncuparant, in quamcumq; regionem incidissent, in ea sese fixuros sedes, cum primum circa Pomentinos constitissent, locum eum Feroneam ab æquorea latione nominasse, atque adeo fanum Deę Feronię detracta litera, quam quidam eandem cum Iunone faciunt, construxisse.

Ferrum, quod symbolum sapientiæ est apud Hebræos, vel a ferendo vel feriendo deducit nomen. Fertur enim in agro colendi gratia, aliaque eo feriuntur. Prius autem æs erutum fuisse terra, quam ferrum, locuples testis Hesiodus est. Post ferrum prodiisse aurum longe eo nocentius canit Ouidius, etiamsi alii diuersum prodant. Maxima huic metallo durities inest cum frigore. Rubiginis eius vsus est in ligando, siccando, restringendo, *vt Plinius docet lib.34.* Et quoniam multæ eius differentiæ, notandum id, quod molle est & plumbo vicinum, rotarum & clauorum vsibus accommodari: quod fragile est, conuenire terræ culturæ. In acuendo ferro oleo maxime splendescit acies. Cum magnete, a quo attrahitur, concordiam habet. Citissime etiam rubiginem contrahere dicitur, si contingat sanguinem humanum instituente eo velut vltionem quandam. Eadem rubigo ferri vitium, non solum corrodit, ipsum sed etiam segetes, quasi rodiginem dixeris, vna litera mutata, *vt est apud Isidorum.* Eadem & ærugo ab erodendo est dicta, non ab æramento, vt quidam volunt. Munitur tamen aduersus rubiginem, si cerussa & gypso & liquida pice perungatur. Purgamentum eius est scoria, quam dictam vult Isidorus, quod de ferro excutiatur. Spurcitiam nominat Plinius, recrementum Celsus. A ferro dictum est seculum ferreum, quod vltimum, faciunt Poetæ & sceleratissimum, quo scilicet erupit omne nefas, fraudes, doli, Insidiæque, & vis, & amor sceleratus habendi.

Ferula a feriendo dicta, quod hac pueri vapulent & feriantur, nullo propemodum refragante.

Fescennini versus, qui canebantur in nuptiis, ex vrbe *Fescennina* dicuntur allati. Vel ideo dicti, quia fascinum putabantur arcere. *Hæc Festus.*

Fessonia Dea fessis iuuandis est dedicata.

Feudum, beneuola rei immobilis concessio aut beneficium, quo dominium rei vtile transfertur in eum, qui accipit, manente apud dantem proprietate, vt interea cliens pro tali liberalitate sua præstet obsequia fida cum domi, tum in exilio, nomen inuenit a fide siue fidelitate, aut potius iuxta nonnullos a fœdere. Vtrumque sane ferri potest. Haloander admonet *in Nouellarum præfatione* feudorum cõsuetudines veteres appellasse iura militaria, quæ φεῦδα nominat Iustinianus. Existimant etiam multi eruditi viri initium suum cœpisse ex patronorum & clientum apud Romanos necessitudine, laboret, quantum velit Zasius *de Feudorum origine*.

Fiber animal nomen habet a fibris i. extremitatibus amnium, quas colit. Vide *Castorem*

Fibræ extremitates rerum, vt & iecinoris, cordis, & cuiuscunque visceris, deducere possunt iuxta aliquos nomen ab eo animali, cui nomen est Fiber, quodq; versatur circa amnium oras, *vt modo est dictum*: Quanquam ego malim hinc dictas quod fibrum dixerint antiqui, quidquid est extremum, *vt ait M. Varro.* Pulmonis fibram dixit Lucanus. Iecur in quatuor fibras diuidi scribit Cornelius Celsus. Murium iecusculis fibras ad numerum Lunæ dierum in mense congruere legimus apud Plinium. Tullio etiam dicuntur hoc nomine arborum radices, quod sint earum extremitates.

Fibula iuxta Isidorũ nominis originem arcessit a Græcorum φίβλη.

Ficedula auis parua a ficis edendis nomen accepit, iuxta veterem versiculum. *Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus vuis. Cur potius nomen non dedit vua mihi.* Propterea opinor, συκαλίδα nominauit Aristoteles *8. de Animal.* Eadẽ sed diuerso tẽpore, dicitur μελαγκόρυφος, id est, *atri capilli*. Mutat enim colo-

rem & formam per Autumnum, *auctore Plinio*. Agellius scribit *lib. 14.* fuisse, qui negarent vllam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere.

Ficus Latine a fœcunditate appellationem habet. Est enim ceteris arboribus feracior, cum quater aliquando in singulos annos fructum deponat. Hinc & caricæ a copia nominatæ, *inquit Isidorus*. De natura eius videndus Plinius, Theophrastus, Dioscorides. Syluester ficus, dicitur caprificus ad imitationem Græcorum, quibus est τράγος. Lignum eius adeo inutile & imbecillum, vt nulla ex eo fieri possint opera. Imo ficulnæ dicuntur rationes, quæ sunt inutiles & contemnendæ. Itaque despicabilis etiam habita nauis Mandronis, quam fuisse ferunt ficulnam. Et veteres Græci nullius frugis hominem ἄνδρα σύκινον dixerunt, id quod sæpe apud Aristophanem occurrit.

Fidelia vas fictile nomen est sortita, quod fideliter recondita seruet.

Fides Ciceroni *Offic. 2.* fidelitatem in pactis atque promissis significans, quia fiat, quod dictum est, appellata videtur. Idem vult *de Republic. 4. & libro decimosexto, Epistol. familiar. Epistol. 12.* nempe ad imitationem Stoicorum, qui vocabulorum origines admodum studiose inquisiuerunt, *vt idem 3. & 4. de finibus* affirmat. Sed etymon illud reprehendit Laurentius Valla *Eleg. libro sexto, capit. 31.* Et aliis quibusdam deriuari potius videtur a verbo fido, quod ego non vellico aut reprehendo. Ex ea Deam fecerunt Romani. Ædem itaque habuit in Capitolio, *auctore Plinio 35. Natur. Histor.* Vicinam eam esse Ioui in Capitolio ait Cicero *Offic. 3. & 2. de Natur. Deor.* Ab Attilio Calatino consecratam ait Festus. Plutarchus vero & Dionysius primum a Numa Pompilio ipsi templum erectum volunt, quibus ego me lubenter adiunxerim. Huic aliquando ollam auro plenam commissam & creditam ab Euclione legitur in Aulularia Plauti. Velamen, quo fidei simulacrum obtegi solebat, album fuisse constat. Vnde canam fidem

appella-

appellasse videtur nonnullis Maro. Album, *inquam*, id fuit synceritatis indicio. Abesse enim ab ea debet fucus atque fallacia. Neque vlla ratione candor eius obliterandus. Symbolum eius semper fere, & vbique fuit manus dextra, quam ad rem confirmandam multæ faciunt auctoritates. Inde namque illud Maronis: *En dextra, fidesque.* Item: *Dat dextram, atque animum præsenti pignore firmat.* Tacitus: *Iuravere amici dextram morientis contingentes.* Gemistius Pleton *libro secundo, de rebus Græcis: Persarum rex Mentorem, quod dexteram dedisset (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit.* Colebant & Arabes adeo fidem in manibus, vt fœdus nunquam facerent, nisi sanguine eliso lapide quodam ex vola dextræ manus iuxta maiores digitos eorum, qui fœdus inirent. Statius *Thebaid. 1. Cocant animorum in pignora dextræ.* Aristophanes Scholiastes: ἔθος δ' ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκας βεβαίας τὰς δεξίας διδόναι ἀλλήλοις. Atque hunc morem etiamnum obseruari quis omnium nescit? Est porro & fides citharæ genus, quæ, Festo auctore inde nomen habet, quod fides vel potius chordæ eius tantum inter se inuicem concordent, quantum inter homines fides.

Fidius Deus, quem pro Iouis filio accepit S. Pompeius, quique Ouidio *Fastorum 6.* semipater est, a fide nomen accepit. Et ab eo natum iusiurandum mediusfidius. Sed ipsamet Pompeii verba adduco. *Mediusfidius compositum videtur, & significare Iouis filium, id est, Herculem, quod Iouem Græci Δία ac nos Iouem vocemus (id enim verbum desideratur) ac fidium accipiant pro filio quod sæpe literam L cum D litera commutarent, etiamsi syllabæ quantitas reclamet.* Hic Sabinorum fuit Deus, dictus inquam Sanctus Fidius Semipater, re quidē vnus etiamsi diuersa sint nomina. Ferūt eū a Sabinis in Quirinalē, collē esse translatū, vbi & ædē habuit in qua Nonis Iuliis coli solebat. Magnam quoq; vim habere credebant iusiurandū per eius nomen conceptū. Plautus Asinar. *Per Deū Fidiū quæris? Iurato mihi video necesse esse eloqui,*

quidquid roges. Quod femipater fit dictus, eius reddi folet hæc ratio: Herculem quippe Deorum vnum, quos Apuleius medioximos vocat, ftuduiffe hominum commodis atque tutelæ, & non rogatum etiam laborantibus fubuenire confueffe. Ab aliis ea adfertur ratio, quod Hercules fol fit, *tefte Macrobio*, a quo fimul & homine conftat hominem gigni *vt Ariftoteles fcribit.* Simulachrum fidei, qui πιστὸς effe poteft Græcis, (nam πίστιν διὸς meminit Dionyfius) marmor erat feneftræ in modum formatum, in quo tres imagines erāt effictæ. Dextra virilis erat, habitu pacifico: Siniftra muliebris, eodem habitu, coronam in capite ex lauro geftans, quæ dextram dextræ iungebat cum priore imagine. In medio harum duarum cernebatur ingenui pueruli effigies, ad cuius caput legebantur hæc verba: *fimulachrum Fidii.* *Filius* ἀπὸ τᾶς φιλίας; id eft, amore, ita cenfentibus Iurifconfultis. Quod mihi magis placet, quam quod Ifidorus refert, a familia tractatum hoc nomen, quod filius & filia primi in ordine nafcentium exiftant. Quod idem tamen filios ideo appellari liberos in legibus dicit, vt ifto vocabulo fecernantur a feruis, notatu dignum. Sed paulo diligentius verfor in etymo, vt, qualis effe debeant erga parentes, difcant filii. Deductum ergo eorum nomen ἀπὸ τῆς φιλίας, non tantum, quod eos parentes ament, fed quod etiam liberorum erga parentes arctiffima debeat effe cōiunctio & amicitia, & proinde omni eos officiorum genere profequi debeant, debitumque honorem & fubfidium præftare. Quo referendum, quod Græci quoque videantur υἱὸς appellaffe ἐκ τοῦ ὕειν, quod *irrigare* & *reficere* fignificat, quod filii recreationi vel potius refectioni effe debeāt parentibus, ita iubente natura. Alii deriuant ἀπὸ τοῦ φύειν: Hinc φύτευμα, id eft, *foboles* vel *planta*, ex qua fructus ad parentes redire debet. Hebræi nominant, בן a בנה *ædificauit*, vt effe debeat filius velut ædificium patris, in quo morari tuto & ab omni iniuria defendi queat, Chaldæi בר, quæ vox & *filium* & *frumentum* fignificat. Monftra ergo naturę funt, q̃ vitę auctoribus vitę fubfidiū negāt, tantū abeft, vt Chriftianus imo vir bonus illis θρεπτήρια neget.

Filium

Filum dictum quasi *pilus*, quod ex pilis animalium fiat. Filum quoq; dicitur ducta res quæq; ad tenuitatem, teste Nonio.

Fimus dictus Isidoro quasi *imus*. Est enim stercus, quod vulgo dicitur lætamen nutrimento suo arua læta & fœcunda reddens, ipsique terra miscetur, quo pinguiorem eum efficiat.

Finis Latina vox absolutionem ac generationem, non abolitionem significans ex mente Grammaticorum meliorum, videtur cum illis, tum Iulio Cæsari Scaligero 2. de Plantis a Fio deduci. Itaq; vulgo illi, qui Metallicis præsunt, vbi aurũ argentumue fuerit excoctum, quasi finem, id est, perfectionem sit consecutum, a fine denominant tam Itali, quã Galli, Hispani, Germani & Belgæ. Qua ratione τέλη quoq; dicuntur vectigalia, quod essent regnorum rerumq; publicarum perfectiones & anima quasi quædam. Existimo & veteres hac intentione Martyrum Natalitia dixisse diem, quo martyrio erant affecti, eo quod tum primum vere & periecte viuere inciperent, cum hic finem viuendi fecissent.

Fiscus principis ærariũ nomen trahit a fiscis, id est, saccis, quibus publicæ pecuniæ olim asportari solebant. In hac significatione accipitur a Plinio, cum *libr. 12.* de Balsamo loquitur hoc modo: *Serit nunc eam fiscus Romanus.* In altera significatione, qua nummorum receptaculum est, accipitur apud Iuuenalem Satyra 14. cum ait: *ærata multus in arca fiscus.* Traianus Imperator dicere solebat similem esse fiscum hominis lieni. Nam vt corpus eo magis macrescit aut gracilescit, quo is grandior & maior euadit, ita quo locupletius sit principis ærarium & subditorũ bonis distenditur, eo magis reip. corpus acciditur & velut tabescit. Primum aduocatum fisci institutum ab Adriano testis est Ælius Spartianus in eius vita. Ab hoc nomine autem est verbum *confiscare*, id est, in fiscum redigere aut ei quidquam applicare.

Fistula quia propterea est, quæ aquam emittit, a fundendo vel ferendo deducit nomen, sicut *tubi* a tumore, & *canales* a cannis. Quatenus vero instrumentum est musicum, quod vocem edit inflando, malum deductum a Græco φυσᾶν. Et

vereor ne ſubſit mendum, cum apud Iſidorum legitur hoc modo: *Fiſtula autem dicta, quod vocem emittat.* Quid ſi ita ſuppleamus hiatum? *Fiſtula autem dicta ἀπὸ τοῦ φυσᾶν, quod inflata vocem emittat.* Eius inuentor dicitur Virgilio Pan his verbis: *Pan primus calamos cera coniungere plures Inſtituit.* Et Lucretius: *Pan Vnco ſæpe labro calamos percurrit hiantes.* Nonnulli tamen a Mercurio inuentam putant: Alii iterum ab Idi paſtore Agrigentino ex Sicilia, *vt refert Iſidorus.*

Flacci ſunt dicti Romanis a flaccidis & mobilibus auribus. *Alexander ab Alex. lib. 1. cap. 9.*

Flaces, quo nomine fecem expreſſam ex oleis vocarunt veteres, quaſi fraces a verbo fraceſco, quod frangi & vetuſtate putreſieri ſignificat.

Flagellum, quo equi excitantur ad curſum, diminutiuum eſt a flagro. Iſidorus ſcribit *ſummitates vitium & fruticum nuncupari flagella,* quod flatu agitentur.

Flamen. Flamines a Numa Pompilio cõſtituti ſunt dicti quaſi *Filamines,* vel potius a pileis *Pileamines*: Quamquam nonnulli a Flammeo, quod capitis eſt tegumentum, ſic dictos arbitrentur. Sed priori ſententiæ fauent optimi auctores. Docet enim Turnebus in apice lanam geri ſolitam, quam *στέμμα,* hoc eſt, *velamentum* & *filamentum* dicebant. Vnde & eo loco Tibulli, *Ipſe ego velatus filo, tunicisque ſolutis Tota nouem Veneri nocte ſilente dedi.* Colligit idem in votis ſuſcipiendis & ſacris filo homines fuiſſe velatos. Ipſa autem fila vittas & infulas interpretatur, quod flamines ab apicibus & pileis quaſi filamines ſint appellati, ex Plutarcho & Dionyſio ſub his verbis: ὡς ἀπὸ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ ἔτι νῦν φοροῦσι φιλάμινα κληθέντες οὕτω προσαγορεύονται. Erat autẽ huic pileæ oleagina virgula inſerta, modicum habens lanæ in ſummitate ad inſtar fungi. Ceterũ cum per æſtũ ferre non poſſent, dempto pileo filo tantum caput cingebant: Quando nudo incedere capite nequaquam fas erat. Teſtes huiuſce rei Varro *l. de ling. L.* & Feſt. *lib. 5.* Pompon. Læt. *cap. 7.* Gellius *lib. 10. cap. 15.* Flamen Martialis nomen ſuum educit

cita Marte, Dialis ἀπὸ τοῦ Διὸς, id est, Ioue: Qualis fuit Iuli⁹ Cæsar adhuc adolescens. Huic magistratum petere non licuit, lictore & sella curuli vti permissum fuit. Equo illum vehi religio erat, vt & exercitum videre armatum circa pomeria ciuitatis. Annulo nisi peruio cassoque nō vtebatur, nec ius erat ignem ex Flaminis Dialis domo nisi in sacrum efferri. Nemini nisi libero capillum eius detondere licebat. Capram is carnemque incoctam, & hederam, imo fabam non attingebat, nec nominabat: Vitium altius prætentarum propagines non succidebat, vt alia illa silentio premam, quæ in Diali antea sunt dicta. Vnum id addo. Flamines omnes, inter quos erat locus & Carmentali, qui Carmentæ matris Euandri sacra curabat, & *Quirinali* a Quirino, id est, Romulo sic appellato, *tum Vulcanali*, *Volturnali*, *Palatuali*, *Furinali*, *Florali*, *Falacri*, *Virbiali*, *Pomonali*, *Laurentiali*, *Lucarali & Lauinali*, singulis suum arcessentibus nomen a proprio Deo, Pontifici Maxim. subiectos olim fuisse, vnumquemque sua habuisse sacra, eorundem ministros a nomine ipsorum dictos Flaminios, ministras vero Flaminicas, vt & vxores, & ad quindecim auctū eorum numerum, cum primum tres modo instituisset Numa Pompilius, denique tantam eorum auctoritatem fuisse; vt post regem sacrificulum in conuiuiis proximus his locus decerneretur.

Flamınia via nomē habuit a Cn. Flaminio M. Lepidi collega, deuictis Liguribus, qui viam Flaminiam Placentia Naruiam, Fulgineum, Nuceriam, Callium, Pisaurum, & ad Fortunæ fanum ducentem strauit. *Testis Strabo lib. 5.* Sic viam Appiam, quæ & Claudia audit, a porta Capena ad vrbem vsque Capuam muniendam curauit Anno 20 post initium Samnitici belli, Appius Claudius Censor, *auctore Frontino, & Liuio libro 9. ab V. C.* Statius: *Appia longarum teritur regina viarum.* Et Martialis: *Quisquis Flaminiam teris viator, Noli nobile præterire marmor.*

Flamma videtur Scaligero *Exercitat. 325.* descendere a Græco φλόζειν, aut verbo παφλάζειν apud Pindarum. Est autem

φλάζειν, *ſtrepere, feruere*. Malim equidem illud, quam quod eſt apud Iſidorum, dictam illam, quod excitetur folli- um flatu. Reſpiciunt eodem, qui ἀπὸ τοῦ φλέγματος, id eſt, *in- flammatione* deflectunt: Etenim πάρα τὸ φλέγειν accendendo deſcendit τὸ φλέγμα.

Flauus color dictus eidem Scaligero *Exercit. 325.* a flamma, cuius colorem imitatur.

Fleo ἀπὸ τοῦ κλαίω.

Floralia ludi menſe Aprili inſtituti, hoc eſt, 4. Cal. Maii, An- no ab V. C. 516. idq; ex Sibyllæ oraculis, vt omnia deflore- ſcerent bene, in quorum iocis Ædiles, teſte Porphyrione, ſpargebant populo cicer & fabam, & eodem ſpectante nu- dabantur mulieres, trahunt nomen a Flora muliere, quæ cū magnas opes meretricio quæſtu acquiſiuiſſet, populum Ro- manum heredem reliquit cum magna pecuniæ vi, ex cuius fœnore ſuus dies natalis celebraretur editione ludorū, quos Floralia dixerūt. Sed quod Senatui flagitioſum id videbatur, vt ſcribit Lactantius, ab ipſo nomine argumentū ſumi pla- cuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deamque eſſe finxerunt, quæ floribus præeſſet, eamq; oportere placa- ri, vt fruges cum arboribus aut vitibus bene florerent. Eum colorem ſecutus Ouidius in Faſtis, non ignobilem nymphā fuiſſe canit, cui nomen fuerit Chloris, quæ Zephyro collo- cata in matrimoniū dotis loco id muneris a marito accepe- rit, vt omnium florum poteſtatem haberet. Digna quoque Poetæ verba, quæ ſubtexantur:

Chloris eram (inquit) *quæ Flora vocor, corrupta Latino*
Nominis eſt noſtri littera Græca ſono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, vbi audis
Rem fortunatis ante fuiſſe viris.

Et poſtea:

Eſt mihi fæcundus dotalibus hortus in agris:
Aura fouet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus impleuit generoſo flore maritus,
Atq; ait: Arbitrium tu Dea floris habe.

Errant nec ſatis tempora perpendunt, qui hanc eam fuiſſe exiſti-

existimant Floram, quam dilexit Pompeius Magnus, scortũ vsq; adeo celebre, vt, *teste Plutarcho,* in Castoris & Pollucis æde simulacrum meruerit.

Florentia Thusciæ ciuitas omnes Italiæ ciuitates exsuperans pulcritudine, iuxta Chalcondylã scriptorem Græcum, patria Angeli Politiani, dicta videtur nonnullis a populis Florentiæ vicinis: Aliis a repentina felicitate, qua flori similis videtur caput efferre suum, in Hetruriæ medio. Aliqui dictam existimant olim Arminam, & eandem Iani fuisse coloniam. Nonnulli *Fluentiam* olim dictam quod ad Arni fluenta exstructa sit, affirmant: Et *Fluentini* illic *populi* Catoni & Plinio, qui nunc *Florentini* auspicato magis nomine vocantur. Alii contra negãt Fluentiam vnquam dictã, sed esse antiquum Florentiæ nomen, idque ex antiquis Frontini de coloniis fragmentis probare nituntur. Tacitus sane Florentiam nominat *lib. 1.* Ex Phesularum ruinis est aucta, vt ex Albæ Longæ ruinis Roma. A Longobardorum tyrannide est asserta a Carolo Magno. Tandem eam occupatam & victam cõcessit Carolus V. in gratiam Clementis VII. cognato eius Alexandro Medices, atq; inde Medicæis ducibus paret.

Flumen Varroni *4. de ling. Lat.* quod fluat, est dictum, vt & Isidoro fluuius, qui distinctione vtens flumẽ aquam ipsam esse dicit, at fluuiũ aquæ cursum. Est & apud Iurisconsultos flumen aliud priuatum, cursus vero vel fluxus aquæ, qui stillicidio opponitur: Aliud perenne seu perrennibus vndis scaturiens, ἀέννα(ος), ἀπὸ τοῦ νάειν, quod est ῥεῖν. Nam qui hyeme tantum fluit, est ὁ χειμάρρους.

Focus a fouendo. Ait enim Ouidius: *At focus a flammis, & quod fouet omnia dictus.* Huic etymo astipulantur Marcellus, & Festus Pompeius.

Fodina, loca quibus aliquid effoditur. Exploratum ergo est etymon.

Fœcialis fœderum, pacis, belli, induciarum iudex secundum Ciceronem, Dionysio εἰρηνοδίκης, secundum M. Varronem a fide & faciendo est appellatus. Multa de eo vide apud Liuium *lib. 1. apud Plutarchum Problem. 62.* & in Camillo, apud

Dionysium *lib.16.cap.4.* Alex.ab Alex. *Genial.dier.lib.5.cap.3.* Blondum *4. Triumph. Romæ,* & Volaterranum *30.Philolog. cap.de more antiq.militiæ.*

Fœdus, quod porcæ mactatione iniri solebat, dictum volunt a *feriendo*: Alii a *fœdando,* id est fœde cædēdo porcam. Hinc *ferire* aut *percutere Fœdus* tritus loquendi modus, pro *iungere, facere, pangere.* Sunt etiam, qui fœderis vocabulum a Fœcialibus deriuant, per quos olim fœdera fiebant, sicut ex his Liuii verbis notatu dignis *libro 1.* intelligi potest: *Fœdera,* inquit, *alia aliis legibus, ceterum omnia eodem modo fiunt. Tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior fœderis memoria est. Fœcialis regem Tullium rogauit: Iubesne me Rex cum Patrepatrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege: Sagmina, inquit, te Rex posco. Rex ait, pura tollito: Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit. Postea regem ita rogauit: Rex, facisne me tu regium nuncium populi Romani Quiritium? Vasa, comitesque meos? Rex respondit: Quod sine fraude mea populique Romani Quiritium fiat, facio. Fœcialis erat M. Valerius. Is Patrempatratum Sp. Fusium fecit, verbena caput capillosque tangens Fœdus, multisque id verbis, quæ longo effata carmine non opera est referre, peragit. Legibus inde recitatis, audi, inquit, Iupiter, audi Paterpatrate populi Albani, audi tu populus Albanus; vt illa palam prima, postrema ex illis tabulis cerave recitata sunt sine dolo malo: Vtque ea hic hodie rectissime intellecta sunt: illis legibus populus Romanus prior non deficiet: si prior defecerit publico consilio, dolo malo, tu ille Diespiter populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Id vbi dixit, porcum saxo silice percussit.* Hæc Liuius. Solebat sane fœdus iuxta Romanorum non solum, verum etiam aliarum gentium morem effusione sanguinis seu animalium cæde confirmari, consuetudine illa vsque ad Albanos & Romanos reges dimanante, vt Virgilius his versibus ostendit:

Post idem inter se posito certamine reges
Armati Iouis ante aras, paterasque tenentes

Sta-

Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.
Talibus inter se firmabant Fœdera dictis
Conspectu in medio procerum: Tum rite sacratas
In flammam iugulant pecudes, & viscera vinis
Eripiunt. Sic Isidorus *18. Orig. cap. 1.* dictũ Fœdus scribit ex quorundã sententia a porca fœde & crudeliter occisa, cuius mors exoptabatur ei, qui resiliisset a pace, etsi alibi minus recte ab hirco & hœdo, addita litera F nominis originem arcessat. Idcirco Maro: *Et cæsa iungebant fœdera porca.* Et Tranquillus in vita Claudii: *Cum regibus fœdus in foro icit porca cæsa.* Polybius quoque scribit *in fœdere icto inter Carthaginenses & Romanos, solitos hos fuisse Iouem lapidem iurare.* Verba eius sunt: *Romani Iouem lapidem secundum vetustissimum ritum, ac per Martem & Enyalium iurarunt.* Ritus iurisiurandi per Iouem lapidem fuit huiusmodi: *Fæcialis sumto in manibus lapide, postquam de fœdere inter partes conuenerat, hec verba dixit: Si recte ac sine dolo malo hoc Fœdus atque hoc iusiurandum facio, Dii mihi cuncta felicia præstent: Sin aliter aut ago, aut cogito, ceteris omnibus saluis in propriis patriis, in propriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis sepulcris, solus ego peream, vt hic lapis e manibus meis decidet. Nec plura locutus, lapidem manu deiiciebat.* Peculiariter porro obseruandum in fœdere, quod *post Meridiem fœdus percutere non licuerit Romanis*: Item, *quod ab vrbis principio in pactionibus pacis pro verbena sumta fuerit myrtus.* Apud Græcos hi fœderum percussores, quasi interpretes & arbitri pacis, dicti sunt σπονδοφόροι. Eidem icta fœdera nonnunquam in Isthmiis aut Pythiis ludis consecrabant erectis titulis perpetuo tempore duraturis, aut Æneis tabulis incisa in Iouis Olympii templo aut Athenarum arce deponebant: Romani vero in perpetuam memoriam in Iouis Capitolini templo æneis tabulis aut columnæ insculpebant, aut in Annales Fastosque referebant.

Fœmina a fœminis mollitie creditur habere nomen, quã partem nudam instituto Lycurgi & translucentem per vestes

habere ſolebant mulieres Spartanę: Aliis a fœtu, quod priori etymo non poſthabuerim, etſi prius literarum ſimilitudine vincat. A fœmina dictæ *fœmineæ Calendæ, Martiæ* videlicet, in memoriam belli cum Sabinis geſti, cæterum tandē compoſiti intercesſione mulierum, quibus ipſis & munera ab amicis mitti ſolebant, ſicut viris menſe Decembri, quo tempore Saturnalia celebrabant. De his Martialem vide *lib. 5. ad Gallam*.

Fœmoralia Feſtus ait appellata, quod *fœmora tegant*.

Fœnus Græce τόκος, id eſt, *fœtus* vel *partus*, ſumta a parturientibus metaphora, item δάνειον, Hebraice נשך a verbo נשך *momordit, arroſit*, quaſi ſit morſus, cum ſoluentem affligat & pungat, *vt etiam ex Ariſtophanis Strepſiade animaduerti poteſt*, nomen habet, *auctore Gellio*, a fœtu, iuxta alios a fundo, qui fructus fundit. Inde tranſlata vocis ſignificatio eſt ad vſuram, quaſi inſtar telluris fructum ſuum proferat vſura, quod contra naturam eſſe docuit Ariſtoteles, poſt Ariſtotelem Cicero *Officiorum 3.* Diſtinguitur vſura in ſimplicem, quæ ſorti non ſolet adiici, ſed vſu abſumi, velut cum quinque de centum ſoluuntur annuatim, & eam, quam vocant vſurarum vſuram, cum ſcilicet non ſoluitur vſura, ſed ad ſortem accedens nouam parturit vſuram quam Græci ἀνατοκισμὸν dicunt. Simplex iterum eſt gemina: Terreſtris, cum elocatur pecunia in negotiationem terreſtrem, eaque erat menſtrua, & ſingulis proinde Calendis aut neomeniis ſolui ſolebat: Altera Nautica, quæ mercatoribus marinis concedebatur, idq; vel ſolum ad enauigationē, vnde ἑτερόπλους dicta eſt Græcis, aut etiā ad reditum & dicebatur ἀμφοτερόπλους, *ſicut Budæus, Aretius, & alii cenſent.* Sitne licita, diſputandū relinquo Theologis & Iuriſconſultis, cum præſentis inſtituti non ſit. Breuiter dico damnatam a Cicerone, ſæpe reſtrictam a Romanis, ab Agide & Lycurgo plane reiectam, non agnitam olim Germanis: Repugnare diuinum ius, & Imperatorem non tam iuſſiſſe, quam inſeruiiſſe neceſſitati, atq; adeo Fœneratorum improbitatem reſtrinxiſſe, cum vſuræ modum imponeret.

Fœtus

Fœtus a ferendo dictus videtur Ouidio Fastor.4. ex aliorum sententia. Verba eius sunt:

Forda, ferens bos est, fœcundaq; dicta ferendo,
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.

Fons, auctore Varrone, appellatus, quod fundat aquam, quam Vlpianus *viuam* vocat, *scaturientem* videlicet ex caussa perpetua. A cisterna itaque differt, in eo, quod hæc imbribus collectam aquam contineat. Approbat τὸ ἔτυμον Isidorus Festi vestigiis insistens aut potius Varronis *4. de ling. Latin.* A fonte Fontinalia, fontium videlicet sacra, sunt appellata, quibus coronas deiiciebant in fontes, & puteos coronabāt. Scaliger in Varronem vult eius fontis fuisse ferias, cuius delubrum extiterit iuxta portam Capernam, a quo & eadem *Fontanalis* est dicta. Caballinus fons apud Poetas ἱπποκρήνη Græcis, a caballo, id est, equo, cui Pegasi nomen erat, appellationem trahit. Nam eius vngula fabulantur fontem illum apertum. Huius aquam cum Ascræus ille senex affatim bibisset, repente Poeticum accepisse spiritum creditur, cum antea patris oues pauisset in monte Parnasso. Hinc Ouidius in Fastis:

Ecce duas vidi, non quas Præceptor arandi
Viderat, Ascræas cum sequeretur oues.

Et de arte amandi:

Non mihi sunt visæ Clio Cliusque sorores,
Seruanti pecudes vallibus Ascra tuis.

Forculus Deus, cuius *4. de Ciuitate Dei cap. 8.* Augustinus mentionem fecit, a foribus, quibus præficiebatur, nomē accepit, vt a cardinibus Cardea, a limine *Limentinus*.

Forda bos prægnās, dicta videtur Ouidio a ferendo Fastor.4.
Forda, inquit, *ferens bos est, fœcundaq; dicta ferendo.*
Ab aliis appellatur *horda* literarum quadam cognatione, vt *hœdus, fœdus*.

Fori tabulata nauium a ferendo deducti, quod scilicet onus aut incessus ferant. De his Virgilius 6. Æneid.

Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
Deturbat, laxatq; foros, simul accipit alueo
Ingentem Æneam.

Foricæ, id eſt, latrinæ, in quas deiiciuntur excrementa ventris, videntur a foriis deriuata. Etenim veteres foria dixiſſe ſtercora liquidiora, teſtis eſt Nonius.

Forma, quæ Poetæ bonum eſt fragile, & cui cum pudicitia magna lis eſt, a Græcorum μορφὴ deſcendit, facta literarum metatheſi.

Formica inde dicta, quod ferat micas farris, *vt prodit Iſidorus Orig. lib. 12*. Mira equidem animalculi iſtius ſolertia. Prouidet enim in futurum, & præparat æſtate, quod comedat hyeme. In meſſe eligit triticum, nec hordeū tangit. Dum pluit ſuper frumentum, totum eiicit. Hæc, *inquam*, Iſidorus.

Fornax. Deæ nomen eſt, cuius Ouidius, Lactantius & Feſtus meminerunt, nomenque illi inditum exiſtimant, quod ante triticum & eius vſum far fornacibus torrebatur. Ab ipſa rurſus Dea *ſacra* eius *fornacalia* ſunt dicta, quæ eodem cum Quirinalibus die agitari ſolebant.

Fornix appellatus eſt, vbi proſtitutæ pudicitiæ mulieres erant, a locis arcuatis, *inquit Iſidorus*. Vnde & *fornicariæ mulieres* in auctoribus Eccleſiaſticis. Alii volunt Fornicem locum in arcum ædificatum dictum a furuo, quod hic ſubobſcurus ſit ſole excluſo. Vt enim Princeps tenebrarum lucifugus eſt, ita qui miniſtri ſunt eius, & lucem fugiunt & latebras quærunt. Iuuenalis lenonum pueros canit in Fornice natos. Et alibi: *Nudum olido ſtans Fornice mancipium*. Per Fornicem ergo intelligi poteſt lupanar, quod in eo habitauerint lupæ, ſic appellatum, vel etiam Fornicatus locus, qualia ſolebant eſſe ſcortorum domicilia. Vnde recte etiam *Fabianus fornix* dicitur a Cicerone, qui a Victore *arcus Fabianus* nominatur.

Forticidia vel *Fordicidia*, quæ celebrari ſolebant 17. Kal. Maii a Fordeis bobus nomen habent, *ait Varro*, quod eo die complures prægnantes boues imolarentur in curiis. Feſtus Pompeius: Forticidiis (legēdū *fordicidiis*) boues fordæ, id eſt, grauidæ immolantur, dictæ a fœtu. Idem paulo poſt *Hordicidia* eundem diem dici ſcribit, ꝙ horda ſit prægnans. Cædebatur autem boues hordæ ſeu fordæ telluri ipſa ſimilitudine placi-

turæ,

turæ, vt annus esset fœcundior. Terra n. hoc tempore quasi grauida est. Institutum hoc sacrificiũ ferunt a Numa in maxima agrorum & pecorum sterilitate, Fauno per quietem monito, & Egeria somnium interpretante. Terdenas vaccas pro numero curiarum cæsas docet Ouidius Fastorum 4. his verbis: *Pars cadit arce Iouis; Terdenas curia vaccas*

Accipit, & largo sparsa cruore madet.

Fortuna, quæ Platoni est σύμπτωμα φύσεως ἢ προαιρέσεως, caussa per accidens Aristoteli, quamque Pindarus, Homerus, Orpheus, & Iuuenalis celebrarunt vt Deam, existimatur a *ferendo* consecuta nomen, vt sors a *serendo*. Varia sortita est cognomina, quorum ratio & origo ex bonis auctoribus petenda est, nec etiam a nobis, vbicumque dabitur occasio, prætermittetur. Sed hic omnino aliud subiiciendum est etymon eorum, qui a volubilitate nomen illi inditum volunt. Nam quæ prius *Vortuna* a vorto, mox mutatione *V* in *F* affinem literam, sicut in plerisque aliis factum est locutionibus, in *Fortunam* abiit, cuius pręcipuum arbitrabantur munus ima summis & summa imis miscere, rerumq; omnium vicissitudinem inferre: cuius vertiginis ergo φερέπολις τύχη Pindaro est nuncupata. Imo sphæræ eam insistere finxit Cebes, nonnulli pilæ.

Forum a ferendo dictum, quod eo ferãtur, quæcunq; proponũtur venũ, volunt Gramatici, quorũ sententiæ astipulatur & Varro *lib. 4.* Nam & in forum iudiciale deferũtur controuersiæ. Alii a *foras* deriuant, quod sit foras, vel potius sub dio. Isidorus nomen vult accepisse a fando, vel a Phoronæo Achiuorum rege, quod mihi tamen parũ probatur, cum inter eruditos Alciatum cum Francisco Polleto merito reiicere id videam. *Romanum forum*, quod appellatum est vetus incipiebat a Capitolii radicibus, & inde ad S. Mariam nouam seu arcũ Titi protendebatur, sicut secundũ latitudinẽ a Palatini radicibus ad viam vsq; sacram & ædem Saturni. Idem *Latinum* & *Palladium* ab æde Palladis, quę exstitit quondam in eo, est appellatum. Fuit & alterum Forum Romæ, quod Iulius Cæsar constituit, & magno constitit ipsi, si Plinio cre-

Digitized by Google

dimus *lib.16.cap.15.* Tertium forum adiecit Octauius: Quartum inchoauit Domitianus absolutum tandem fuit a Nerua, cui propterea quoq; adscribitur. Quintum & celeberrimum adiecit præcedentibus Imperator Traianus ex manubiis distractorum spoliorum refectis, quod idcirco Traianũ est dictum, & Vlpium Capitolino in M. Philosopho. Præter hæc fora porro fuit *Boarium*, item *Suarium*, *Cupedinarium*, *Piscarium*, *Olitorium*, *Pistorium*, quæ omnia vnde nomen arcessant suum, cuiuis est exploratum.

Forum Iulii, Italiæ regio. Nominis originem fluxisse putant a Iulio Cæsare, qui legiones per hanc viam duxerat trans Alpes. Alii contendunt appellatam hanc regionem eo nomine, vel ante natum Cæsarem, hoc argumento, quod Plinius *lib.3. cap.18.* Foroiulienses Transpadanos memorat. Ceterũ crasse hallucinantur, cum Cæsar multis annis Plinium præcedat, qui tempore Vespasiani in viuis fuit. Scribit etiam Leander literas quasdam ibidem repertas, quæ, quod iam proditum de Cæsare, manifeste testantur. Blondus tamen inditum scribit huic vrbi nomen a *Foroiulio* ciuitate, quam Bauarorum Rex funditus deleuerit, quam eius sententiam a nonnullis non improbari video.

Fouea a fodiendo nonnullis dicta. Vnde Ecclesiastici nõnulli scriptores similem huic faciunt luxuriã & voluptatem. Accipi solet etiam in literis sacris pro quolibet exitio. Hinc *descendere in foueam*, est mori. Contra *eruere ex fouea*, est liberare a morte, vel a quibusuis aliis periculis siue calamitatibus. Est & *fodere foueam* in eisdem literis nihil aliud, quam struere insidias, quod est impiorum.

Fracescere tantũdẽ, ac fracibus resolui ac corrumpi, vel putrescere vetustate. Vocant fraces nonnulli fecẽ oleo expressam. Plini⁹ vult carnes oliuarũ esse atq; inde expressas feces. Cato: *Oleum quod in amurca & fracibus erit, deterrimum erit.*

Fragor a fractione Seruio vel potius frangendo, quem secutus est Isidorus 13. Etymologicωn. Verbum ipsum *frango* factitium esse putant a sono, quem res fracta reddere consueuit, sicut & *frendo*, quod a dentium sono est tractum.

Franci

Franci populi a tributorum immunitate & libertate nonnullis sunt dicti. Nostra enim lingua qui est liber, Fry & Francf dicitur. Itaq; Francos dixeris in casu nominatiuo, quasi Fry onccy, nimirum a censu & vectigalibus immunes, cum nihil aliud *cy* lingua nostra sonet atque significet. Aliis videntur appellati Franci, quasi *Fryansi*. Vocabulum autem *ansi* Gothici idiomatis proprium, denotat eos, qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & semideorum cōditioni proximi. Vnde corrupta vox vernacula Ansos & additione aspiratæ *Hansos* nominat proceres communi fortuna maiores, *vt & Adrianus Iunius notauit.* Falluntur, qui a fabuloso & ementito Hectoris filio, quem *Francionem* vocant, nomen deducunt, inter quos Petrus Ronsardus Poeta Gallus, & Sabinus eius vanitatem secutus. Fallitur quoque Bodinus vir equidem apprime doctus, cum vocabulū istud pure Gallicum esse affirmat, quando nostra lingua non minus, quam Galli sua, liberos vocemus *Francos.* Errat porro & Isidorus cum a proprio quodam duce sic vocatos existimat. Ineptiores adhuc eo sunt, qui a feritate deducunt nomen, propter mores inconditos & naturalem ferocitatem, *vt idem refert.* Multa de his Sulpitius Alexander, Gregorius Turonensis & alii. Ab his porro Francis *(ne idomitam)* dictam nonnulli volunt *Franequeram* Frisiæ occidentalis vrbem, iam Academia ibi erecta celebrem, quod illi eam quondam tenuerint, sicut & pagi Deinum appellationem accessunt a Danis, qui ibi quondam statiua sua habuerint. Rhenanus vult, cum Nuenario tandem Sicambris hoc nomen tributum, *vt suo dicetur loco.* Marcellinus est auctor *libro 7.* Francos etiam Salios nuncupatos, & hos Salios hodie Oldesel dici, apparet ex tabula Frisiæ antiquæ. Vide Francica Ioannis Goropii. Sunt qui tenuisse eos olim existimāt Sicambrorum sedes, qui se postea in Germaniam receperunt. Addunt alii regiones, quæ hodie insidētur ab *Hollandis, Selandis, Traiectensibus* & *Frisiis.* Et quoniam paludes quamplurimæ in hisce regionibus, ideo recte Flauius Vopiscus in M. Aurelio probo: *Testes Franci inuiis strati paludibus.* Hæc cer-

go vniuerſa regio ab illis inhabitata *Francia* dicta, ſed Orientalis,ad diſcrimen *Franciæ Occiduæ*, quæ veterū eſt Gallia. Francorum hiſtoriam ſtudioſe & diligenter conſcripſit poſt multos alios Abbas Tritemi⁹,& nuper exactius Beatus Rhenanus, qui originem eorum deducit ex Chaucis. Illum videant,qui plura volunt.

Frater ſecundum P. Nigidium quaſi fere alter, *teſte Agellio.* Saluſtius in Iugurtha: *Quis autem amicior,quam frater fratri? Aut quem alienum fidum inuenies,ſi tuis hoſtis fueris.* Complectitur hoc nomen etiam ſororem Iuriſconſultis. *l.Lucius & Titia.ff.famil.erciſc.* Quam vero nominis originem adduxi, approbatā etiā video ab optimo Grāmatico *Feſto Pompeio:* Quo explodendus rurſus videatur hic Iſidorus, qui Fratres ſcribit dictos,quod ex eodem fructu, id eſt, eodem ex ſemine ſint nati. Haud etiā negligenda originatio eruditis quibuſdam probata, cum deflecti id nomen volunt a Græco φράτηρ vel φράτωρ,quaſi qui ſit *ex contubernio eodem vel tribu. Fratrare* verbum vetus eſt,& ad puerorū mammas refertur, *vt eſt apud eundem.* Cum enim primum tumeſcunt, Fratrare dicuntur,quod velut Fratres pariter oriantur,id quod etiam ſpica facere dicitur in frumento.

Fratria Fratris eſt vxor,Iſidoro *Fratriſſa*,quod nomen tamē minus receptum. Græcis ea eſt εἰνάτηρ.

Fraus haud recte a ferendo deducitur, *vt quibuſdam viſum.* Itaque alii,qui dolum in faciendo conſiſtere volunt, fraudē in verbis,deriuant ἀπὸ τοῦ φράζειν,id eſt,*loquendo.* Fraudem legi facere dicitur in iure, qui ſaluis legis verbis ſententiam eius peruertit. Vlpianus ita:*Fraus legi fit, vbi id fit, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit.*

Fraxinus arbor appellationem habet a cōfragoſis,id eſt,aſperis atq; præruptis locis, in quibus naſcitur. Iſidorus hoc modo: *Fraxinus vocari fertur, quod magis in aſperis locis montaniſq; fragis naſcatur.* Hinc per deriuationem Fraxineus, ſicut a monte *montanus.* Nam haſta dicitur Fraxinea, μείλινον δόρυ, qualis Achilli vſui fuiſſe legitur. De arbore plura lege apud Plinium *lib.16.cap.13.*

Fremo,

Fremo, quod est sonitum edo, descendit ἀπὸ τῦ βρέμειν.

Frendeo Festo est frango. Hinc ergo *faba fressa* κύαμος θλασὸς nomen accepit.

Frenum vel *Frænum* quidam a frangẽdo trahunt, quod equorum ora frangat. Isidorus quod equos fremere cogat, vel equi hoc frendant, id est, imprimant dentibus. Vnde *Nefrendes* lactantes porci.

Fretum. Operæpretium erit producere hic ipsamet Isidori verba, quæ mihi summopere probantur. Ait enim appellatũ Fretum, quod semper mare ferueat. Nam Fretum est angustum & quasi feruens mare ab vndarum feruore nominatum, vt Gaditanum vel Siculum. Itaque freta Varro dicta ait, quasi *feruida*, id est, *feruentia*, *& motum feruoris habentia*. Hæc ille. Quapropter & Poetæ commota ventis ac tempestatibus maria descripturi Freta appellant. Veteres etiam Fretu dixerunt auferendi casu, *vt ex 1. Lucretii constat*. Noluj id præterire, vt inde occasionem arriperem monendi studiosos, veteres Latinos, maxime Vmbros & Thuscos, non agnouisse vocalem *O*, quam ideirco in *V*, vt *D* in *L* sæpissime commutabant, *vt & 1. de Grammatica testatur Plinius*. Idem ostendit Gellius *lib. 12.* & Cicero *Act. 2. in Verrem*, cum manifesto *peccatu* dixit pro *peccato*. Contra Osci *O* vtebantur primitus, non *V*. Vnde *colpam* non *culpam* dicebant.

Frigilla auis sic dicta, quod frigore cantet & vigeat. Vnde & *Frigutire*. Hæc Festus, apud quem tamen male hactenus legitur *Fringilla*.

Frigo tertiæ syzygiæ verbum, & idem quod *torreo*, τηγανίζω Græcis, male nonnulli a frango trahunt, quod tam calor quam horror immodicus frangat, id est, debilitet animalium corpora. Nam & τὸ φρύγειν agnoscit Græcorum lingua, estque eiusdem energiæ. Est & aliud verbum, nempe τὸ φρύττειν, illi affine. Isidorus frixum aliquid a sono vult dici, quem edit, cum ardet in oleo. Ita equidem in vtraque lingua non solum, verum etiam in Hebræa, atque adeo apud Barbaros multa sunt inuecta & excogitata vocabula, ab ipso rerum

Digitized by Google

autanimalium ſono deducta. Exemplii gratia: τρωζεῖν eſt, gutturis vocem edere, ſicut *ouantes gutture coruos* dixit Virgilius. φλίειν accipitrum fictitius eſt ſonus, item earum auium, quæ falcatos & aduncos habẽt vngues. Κελαρύζειν ſignificat, *auctore Euſtathio*, ἦχον ὑγρᾶς ὕλης [illegible] ζοντος ἐν [illegible] καταῤῥεῖν, id eſt, ſonitum humidę materiæ interea, dum delabitur, ſtrepentis. Gallinæ ouis incubituræ glociunt, [illegible]αβιζουσι: Galli cucuriunt, κοκκύζουσι, & quæ alia ſunt eiuſmodi ſexcenta.

Friſia. Huius incolæ Friſii Dictam volunt terram nonnulli a frigore. Frigere enim eſt nobis *Vrieſen*. Sed fallũtur amphibologia vocabuli. Alii deriuant nomen a libertate, cuius ſtudioſi inprimis fuerunt, *vt conſtat ex hiſtoriis.* Abbas Spanheimius a Friſo Clodionis Criniti Fr̃acorum regis filio nomen deducit, ſed fabuloſe. Petrus Suffridi Friſius gentilis meus a Friſone gentis conditore trahit, quod itidem multis improbatur, eo quod certa fide demonſtrari non queat ex hiſtoriis. Malim a libertatis ſtudio arceſſere, quam gens iſta ſummopere affectaſſe legitur, ſæpe excuſſo iugo, ſicut Annales produnt. Nam Tacitus Annalium XI Friſiorum nationem per rebellionem clade L. Apronii cœptam infenſam aut male fidam fuiſſe ſcribit. Vocat & *lib. 4.* rebelles, nomine velut compoſito ad gentis huius ingenium & mores. Sed & milites Romani ab ipſis patibulo ſuffixi, cum nimia premerentur ſeruitute. Iam etiam iactare ſe ſolent libertatis nomine cuius iamdudum tamen eſt facta iactura. Neque obſtat, quod & alii populi propter ingenitam omnibus hominibus libertatis affectionem ſimili modo appellari poſſint Friſii, *vt aſſerit Dominus Suffridus*, quando & pleræque aliæ nationes ſæpe nomina ab iis rebus acceperunt, quæ tamen ipſis communes erant cum aliis. Græci enim leues ſunt dicti, & inanes a Lucretio, *Cretes* mendaces, *Afri* bilingues, *Aſiatici* laſciui, *Scythæ* immanes & truculenti, *Galli* inquieti apud Vopiſcum, Galatæ ἀνόητοι apud Apoſtolum Paulum, omnes Ponti accolæ apud Lucianum in Pſeudomante δεισιδαίμονες, ἠλίθιοι, καὶ ἀπαίδευτοι, *Bœoti ſtupidi*, *Carthaginenſes fraudulenti*. *Capani in Italia ſuperbi*, cũ nihilominus & aliæ nationes hiſce vitiis obnoxiæ fuerint.

Frons,

Frons, vt Isidoro placet, ab oculorum foraminibus est appellata. Alii a ferẽdo dictam existimant, quod præ se ferat, quid insit animo. Plinius *Natur. histor. lib. 11.* Ea præ se fert in homine affectus & mores animi, tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index. Apud eundem Trogus: *Frons, vbi est magna, segnem animum subesse significat: Quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente.* Legimus & Frontem consecratam Genio, sicut auris Memoriæ, dextra Fidei, genua Misericordiæ sacra. Hinc Maro. *En dextra fidesque.* Item: *Dixerat, & genua amplexus, genibusq; volutus Hærebat.* Et: *Cynthius aurem Vellit, & admonuit.* Pari modo ex partibus humani corporis caput delatũ & cõsecratum est Ioui, pectus Neptuno, cingulum Ioui, supercilia Iunoni, oculi Cupidini iuxta Philostratum, aut Mineruæ iuxta Fulgentium, renes & inguina Veneri, dorsum & partes posticæ Plutoni ex sententia Artemidori, pedes Mercurio, vtpote nuntio Deorum, Thetidi tali & plantę pedum, digiti rursus Mineruæ, teste Seruio, vt qui pone dextram aurem est locus, Nemesi est attributus. Spectant huc illa Homeri in Agamemnone describendo:

ὄμματα κὴ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ,
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνον δὲ ποσειδάωνι.

Hæc paulo fusius, sed non absq; fructu, & quod spero, dabit veniam, quicumq; in legendo non fuerit iniquus.

Frontones dicti nonnulli Romanis a fronte, sicut Capitones a capite, Nasones a naso, Labeones a labiis, *vt auctor est Cicero 1. de natur. Deor.* Frontonis cuiusdam meminit Martialis, & Iuuenalis *Satyra 1.* Sed & a corporis partibus *Cilones* dicti, qui capita habebant oblonga, Tuditani, qui capita mallei instar repræsentabant. Silones eminentibus erant superciliis. *Luscus* Anniorum, *Luscinus* Fabriciorum cognomen fuit, *Blæsio* Corneliorum. A lingua *Balbi* & *Blæsi* sunt dicti. *Barbatus* Horatiorum & Scipionum cognomen erat, & cum dentibus nati dicebantur *Dentati*, sicut de Curiis & Siciniis tradit Plinius *libr. 7. cap. 16.* Ænobarbus etiam nominatus legitur, qui Æneam, habebat barbam, & a colore *Rutilus, Eburnus,*

Aquilinus, vt ait Festus. Eadē ratione *Albus*, *Niger*, *Rufus* & *Flauus* sunt appellati, item *Scæua*, *Scæuola*, & *Læuinus*, qꝫ læua manu vterentur pro dextra. Itidem *Plautus* planis erat pedibus & nullam in medio cōcauitatem habens: Pansa, cui pedes erant lati & pansi: *Plancus*, cui pedes plani: *Scaurus*, qui talos pedum tumentes & porrectos habebat. Porro a corporis habitu processerunt *Crassi*, *Macri*, *Galbæ*, *Gracchi*, *Pulcri*, *Glabrionis*, *Cossi* & *Arminæ* cognomina, vt diligentissime a Carolo Sigonio est annotatum.

Fructus a fruendo nomen habet. Isidorus a *frumine* deducit, id est, eminente gutturis parte, qua vescimur. Ab eadem origine deriuat Fruges secutus proculdubio Festum, Seruiū, atque Donatum. Idem fructus proprie vult dici agrorum & arborum, κατὰ χρηστικῶς καὶ μεταφορικῶς animalium. Priscianus, Frugum vocabulo generaliter omne id accipit, quod ex terræ fructu vertimus in alimoniam, siue id ex frumentis & leguminibus proueniat, siue ex vino, syluis cæduis, cretæ fodinis, & lapidicinis, Iurisconsultorum aliud est etymon, quando a *ferendo* deducunt fructus, quod eos fundus, vel quęlibet res ferat, quod ipsum quidem in eorum regno consulendum æqui bonique existimo, cum apud illos appellatione fructuum generaliter contineatur omnis corporalis & incorporalis rei prouentus. Vnde & merces rei locatæ & commoda alia dicuntur fructus, *l. videamus. ff. de vsur. l. fin. ff. eod. tit.* Vnde ait Iurisconsultus: *Fructus rei est, vel pignori dare licere.* Huc spectat, quod & interesse hoc nomine complectantur, *l. loci corpus. §. in confessoria ff. si seruit. vendic.* Diuidunt eos communiter in Naturales, quod vi & beneficio naturæ potissimum proueniant sic dictos, & Industriales, qui percipi non possunt, nisi etiam cultura hominis & industria interueniat.

Frugalis a fruge nominatus, id est, a fructu vel parsimonia, quæ quantum vectigal sit, nesciunt homines. Hinc *vir frugi* appellationem trahit, cui opponitur prodigus, nepos, & fruges consumere natus.

Fruges. Vide *Fructus*. A fruendo tamen descendere nomen

non

non ignorabis, secundum Seruium a frumine, quæ pars est eminens gutturis sub mento, *Æneid.4.* Ceterum Iosephus Scaliger deflectit ἀπὸ τοῦ φρύγειν, id est, *torrendo & siccando.*

Frui. Verbum illud, quod alias ad delectationem cibi & potus referri solet, vult Donatus *in explicatione Eunuchi a frumine*, id est, gulæ parte summa, quæ Græcis est φάρυγξ, deduci.

Frumentum a fruendo (sic enim legendum apud Isidorum) est dictum.

Frustum vocatum, quod capiatur a Frumine. Isidorus.

Fucus insecti genus, similitudine apis, sed maiori corporis mole, nullam præstans in mellificando operam, sed inertia sua alimenta ab apibus congesta absumens, secundū aliquos sic dictus, quasi sit fur, eo quod furtim mella deuoret. Isidorus dictum fucum affirmat quod alienos labores edat, quasi sit *fecus*. Sunt qui etiam a verbo φάγομαι, id est, *comedo* deductum putant: Alii, quod fucum apibus faciat, dum prætextu calefaciendi aluei depascitur mellificia: Quod ipsum tamen non admodum placet, cum laboriosum hoc insecti genus desides & otiosos non ferat, imo a præsepibus arceat iuxta illud: *Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.* Plinius est auctor ex bobus apes, ex equis crabrones, ex mulis fucos, & ex asinis procreari vespas. Est præterea fruticis genus, quo albidæ mulieres ementiuntur genarum colorem. Vnde fucum alicui facere dicebat Comicus. Eodem tingi solebant in Creta vestes. Plinium vide *lib. 32. cap. 6.*

Fuga, Dea apud Gentiles, cui inditum nomen ab hostium fugatorum lætitia existimat Ludouicus Viues apud Augustinum *lib. 2. cap. 6.*

Fulgur & Fulmen a feriendo dicuntur Isidoro, quod sit iaculi cœlestis ictus: Aliis a *fulgendo*. Constat enim vtrumque esse ignem, etiamsi Seneca *Natural. quæst. 2.* alterum ab altero ita distinguere videatur, vt sit fulmen, cum ignis emittitur: Fulgur, cum tantum ostenditur. Vnde *domum fulmine accensam* dicimus, nō fulgure. Romani diurna fulmina tribuerūt Ioui,

nocturna Summano, id eſt, Platoni. Felicia cenſebant, quæ apparuerant a cœli parte ſiniſtra, adq; eandem redibant. Sicut Anchiſes more Romano bonum omen interpretatus fuit læuum fulmen apud Poetam, cum inquit: *Subitoque fragore Intonuit læuum.* Quin Cicero tradit *de Diuinat. 2.* in omnibus bonum haberi auſpicium, ſiquidem fuerit ſiniſtrum. Etſi Græci Barbariq; dextra auſpicatiora iudicauerint. Diſtinguebant Romani fulmina ita, vt quædam bruta vanaq; dicerent, quæ nulla ratione naturæ conſtabant, alia fatidica, quæ ex alto ſtatiſq; de cauſis, & ex ſuis ſideribus credebantur venire. Alia item publica cenſebant, quæ non ſupra trigeſimum annum, niſi in oppidorum deductione habebant auſpicata: Alia priuata, quæ nõ vltra decimum felicia portendebant, niſi in ſponſalibus, aut die natali. Rurſus quædam appellata ſunt *Poſtularia*, quod poſtularent emendationem ſacrorum: quædam *Peſtifera*, quod mortem denuntiarent; quædã *Monitoria*, quod latentia aperirent monendo. Nonnulla etiam *Auxiliaria* ſunt dicta, nonnulla *Regalia* ſeu *Hoſpitalia*, & quædam *Parentalia*, nomine accepto, quod perimere crederentur fata, præcedentibus fulgetris deſignata. Præter hæc quædam *Conſiliaria* dicta, quæ conſiliis & negotiis cogitatis ſuperueniebant: quædam *Auctoritatis*, quæ decretis ac ſuſceptis eiſdem apparuerunt: quædam denique *Statiua*, quæ nec opinantibus coruſcaſſent. Eliciendorum fulminum rationem primus inuenit Numa Pompilius. Materiam eorundem erudite Virgilius his verſibus complexus eſſe videtur:

Tres imbris torti radios, tres nubis aquoſæ
Addiderant, rutili tres ignis & alitis auſtri
Fulgores nunc terrificos, ſonitumq;, metumq;
Miſcebant operi, flammiſque ſequacibus iras.

Dicere voluit materiam fulminis eſſe vaporem ſiccum, qui viſcoſum humorem habeat coniunctum: Vnde etiam vapor compoſitus appellatur, quem radium *torti imbris* nominat Virgilius. Et quoniam materia hæc in nube formatur percoquiturque, adiiciuntur tres radii nubis aquoſæ. Velociſſimi

cißima eſſe eadem quis etiã neſcit? Merito ergo Dominus ictui fulminis comparauit aduentum ſuum, & eiuſdem diſcurſus celeritatem in curuli certamine Heſiodus, cũ inquit in Herculis ſcuto: ἐπὶ δ' ἱππείω θορὲ δίφρω

ἴκελος ἀστεροπῇ πατρὸς Διὸς αἰγιόχοιο.

Stultus ergo fuerit Salmoneus ille Vergilianus aduſque ſtuporem, cum equis inuectus & lampada quaſſans ſonitus Olympi & flammas Iouis imitaretur. Quæritur hic, *cur alta potiſſimũ petat fulmen?* An quod agens omne fortius agit in id, quod eſt proximum? Sic puto, modo id quod proximum eſt, ſuæ actionis fuerit capax. Sed *cur icta fulmine faciem vertunt verſus ictum?* Reddit cauſſam Albertus Magnus: Nempe quod impetus ictus percuſſa aduerſus impetum conuertat. Effectus eius ſunt, vt gladium cõfringat atque diſſoluat illæſa vagina, aurum liquefaciat in crumena, pedem demoliatur in calceo, arbores diſſipet non aliter ac ſi cuneo eſſent diſſiſſæ, abſque tamen aduſtione, animalia vero velut morſu ſerpentis veneneт, vinaria vaſa eaq; lignea, teſte Seneca, aduratnon diffluente vino, venenoſum animal purget & liberet a veneno, ſi percuſſerit, dormientis oculos operiat ictu, vigilantis claudat, fœtum in vtero lædat ac enecet illæſa quandoque matre, ſerpens percuſſus vermiculet, quodque diu intuentes cœlum fulgurans, elato contra coruſcationem vultu, vel excœcentur, vel intumeſcant facie, vel reddantur leproſi: Item quod tacta fulmine ſulphureum odorem ſpirent citius ſolida corpora, quam mollia comburat, veſtes quandoque & annulos, moniliaque diſſoluat corpore illæſo, vt de virgine Romana Eutropius, quod nullũ animal niſi exanimatũ fulmine accendatur, deniq; non vltra quinque pedes deſcendat in terram cuneus. Pro remediis aduerſus fulmen, habentur ſubterranea loca, pelles vituli marini, ex quibus propterea tendebantur tentoria Imperatorum. Quocirca legimus apud Suetonium, tonante cœlo, Auguſtum paulo infirmius expaueſcentem circumtuliſſe pro remedio vituli eiuſcemodi pellem, & ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem in locum concameratum ſe recepiſſe.

Solebant etiam lauream gestare coronã, quod laurus haudquaquam fulmine lædatur.

Funda retis genus, quod Seruius Georg. 1. interpretatur βόλον, quo vocabulo etiam vsus est Plautus *Rudente*, quamquam ibi aleæ ictum significet. Romani quoq; *iaculum* vocant. Accepisse videtur nomen, quod fundatur, vel potius iaciatur in amnem. Vnde *iactum retis emere* in iure ciuili, βόλον πρίασθαι. Funda vero, a qua funditoribus inditum est nomen, & quæ Poetæ a *Balearibus insulis*, Balearis est dicta, quod lapides fundat, Isidoro dicta videtur. Quod autem inuentionem eius Plinius *libro 7. Naturalis historiæ cap. 56.* Phœnicibus tribuat, facit contra communem opinionem, Vegetii *inquam*, Flori, Virgilii, Ouidii & Statii. Quin Liuius Balcares funditores celebrat, Diodorus Siculus scribit *libro 6.* eosdem in prælio lapides reliquis maiores valide iactare, dictosque existimat alibi ἀπὸ τῦ βάλλειν τοῖς σφενδόναις. Sunt & Straboni σφενδονῆται ἄριστοι. Balearibus ergo tribuenda fundæ inuentio cõtra Plinium: Nisi quis venerabilem virum excusandum putet, eo quod olim has insulas inhabitauerint Phœnices, a quibus ars illata sit ex Strabonis mente, qui *lib. 3.* præcedentibus hæc subiicit: καὶ τοῦτ' ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως, ἐξ ὅτου φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους. Quãtum ad modum torquẽdi atttinet, scribit Virgilius *libro 4.* ter circum caput solitam rotari fundam, priusquam emitteretur. Vegetius vult *lib. 3.* rotatam tantummodo semel, credo propter celeritatem maiorem.

Fundus appellatus est ager quod sit planus ad fundi vasorum similitudinem, *vt placet Festo*: Varroni autem, quod plurima quotannis fundat, *de ling. Lat. lib. 4. Isidoro*, quod in eo fundetur & stabiliatur patrimonium.

Fungus videtur multis a funere descendere, quod ex genere fungorum nonnulli temere comesti perimant, vel *Plinio teste*. Venenati agnoscuntur inde, quod dilutus in iis rubor appareat, rancidus aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum. Tutissimi, qui rubẽt callo, minus diluto, quam *Rubetis*, colore, & qui e rubis & carduis

vere

vere sunt nati. Innascuntur etiam innocentiores fungi arborum ramis: Item pratis & montibus, de quibus Horatius *Pratensibus optima fungis (ondiito est: reliquis male creditur.* Sed bonos intellige respectu peiorum, quibus minus sunt noxii, quales inprimis sunt, qui enascuntur ex arboribus natura venenosis, nempe taxo, aut iis, qui quidquid continent mali, in eos transfundunt, cuiusmodi sunt *olea & punica malus.* Nam alioqui, *teste Galeno,* fungi omnes sunt frigidi & humidi, & propterea veneni participes, quique pituitosum ac mali succi alimentum immoderate vescentibus præbent. Quod si quis comederit admodum maleficos, exulcerant intestina, singultum & morsus excitãt, totum corporis colorem in luteum mutant, vrinam cohibent. Hinc frigus, tremor, sudor frigidus, languidus pulsus, & denique mors. Præsentaneum aduersus hoc malum remedium traditur vomitus e potu succi raphani & foliorum rutæ tritorum, addito melle. Post vomitum vtendum theriaca, aut Mithridatis antidoto cum fortissimo aceto, oxymelle Scyllitico, aut aqua mellis ex Medicorum consilio. Medentur iis & Raphanus rutaque, item cinis clematidis, nitrum, nasturtium, Sinapi, vini fæces combustæ, stercus Gallinaceum in pulnerem redactum, si singula ex aceto mulso hauriantur. Oua quoque gallinacea prosunt cum aristolochiæ drachma. In eorum defectu consultum erit decoquere piper in vino maxime meraco, quoad eius fieri potest, atq; ita sumere in potu, & allium deinde deuorare. Historiæ produnt Claudium Imperatorem, cum eius palato gratissimi essent boleti, per hanc occasionem, dato ab Agrippina vxore veneno, esse necatum.

Funus a funibus accensis dici vult Isidorus. Qui enim funus prosequebantur, gestabant manibus candelas, funalia, faces. Donatus irrepsisse hũc morem existimat, quod noctu efferrent cadauera ob diurnam sacrorũ celebrationem. Cũ quibus quadrat & Vespillonum nomen, qui erant cadauerũ funeratores sic dicti, q̃ vespertino tempore mortuos efferrent ac conderent sepulcris. Festus Pompeius appellat Vespas,

Vespæ, inquit *dicuntur, qui funerandis corporibus officium gerunt, non a minutis illis volucribus, sed quia vespertino eos tempore efferunt, qui funebri Pompa propter inopiam duci nequeunt*. Idem prodit *Designatores* dictos, qui designandæ funebri pompæ præerant, cum vnicuique incedendi locum & ordinem præscriberent. Funes autem funalium, quorum modo mentionem feci, circundatos fuisse papyro, *ait Isidorus*, id quod habere videtur ex Plinio, qui *lib.16.cap.38.* non obscure idem innuere est visus, cum corticem fragilibus scirpis detractum candelæ luminibus seruire scribit, vt & decus æui nostri Lipsius *in suis ad Tacitum commentariis* animaduertit. Lota etiam cadauera aqua septem dierum spatio seruabant conclamantes per interualla: Inde vngebant pollinctorum opera, qui mortuos curabant, & denique candida veste ornabant, priusquam efferrent, eratque illa in funere tacito aut vulgari toga vulgata, in magistratibus toga prætexta, in Censoribus tota purpurea. Efferebant etiam mortuos ad tibiam, vt ex Statio constat de Archemoro, & apud Plinium ex funere eius corui, qui Tiberium, inde Germanicum & Drusum nominatim Cæsares salutabat. Pluribus prosecutus est materiam hanc Lilius Gyraldus, ad quem relego, si quis plura requirat. Subiicio tantum etymō vocabuli a præcedenti diuersum, cum dictum aliqui funus existimāt, quoniam φόνος λέγεται καὶ φοῦνος ἰωνικῶς. φονέω autem καὶ φονεύω, ὅτι τὸ ἀναιρέω.

Fur a ferendo, vel a Græco φὼρ deduci potest, vel a furuo *iuxta Varronem*, de quo latius in furto.

Furcifer appellatus seruus, qui ob delictum aliquod cogebatur a Domino ignominiæ magis, quam supplicii gratia furcam in collo ferre, subligatis ad illam manibus, atque ita reliquis, ne quid simile admitterent, suum peccatum annuntiare. Meminit eius supplicii Plutarchus in Coriolano, vbi dicit, *Plaustri lignū fuisse, cui affigebatur temo, & eum, qui erat insidians, a domesticis & vicinis appellatum furciferum.*

Furiæ a furore, vel τῆς φονίας, quod τὸ φονᾶν etiam furere significet. Tres *illæ* numero iuxta Poetas, *Alecto, Tisiphone, Megera*.

ra. Alecto ab α priuatiua καὶ λήγειν descendit, Tisiphone ἀπὸ τῆς τίσεως καὶ φόνου, id est, vindicta & cæde, Megæra ἀπὸ τοῦ μεγαίρειν, quod *odisse* & *inuidere* significat. Ὀφιοπλόκαμοι sunt dicti Orpheo a serpentibus, quos capillorũ loco habebant. Græci etiam σεμνὰς θεὰς vocabant, quas maxime colebant Athenienses auctore Pausania, & præter Pausaniam Arpocratione. Nam earum ibi templum exstitit. Has impiis immitti fingunt eidem Poetæ. Sic quippe loquitur Orestes apud Euripidem: ὦ μῆτερ ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι τὰς αἱματωπὰς καὶ δρακοντώδεις κόρας. Αὗται γὰρ, αὗται πλησίον θρώσκουσί μου. Et Horatius de eodem:

Non Pyladem ferro violare ausúsue sororem
Electram, tantum maledicit vtrique, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.

Visus enim ille est sibi videre occisæ matris imaginẽ, & Furias in se facibus simul atq; serpentib⁹ ruetes, exitiumq; minantes, vt & apud Sophoclem est videre. Cicero in oratione pro Roscio Amerino & in Pisonem explicans illud figmentum, ait, reuera sua quemque fraude & suo terrore maxime vexari, & a suis malis cogitationibus cõscientiaq; animi terreri: Has esse impiis assiduas domesticasque Furias, quæ dies noctesque parentum pœnas ab impiis filiis repetunt. Alii mentis humanæ affectus prauos, vnde multæ perturbationes nascuntur, his adumbratos volunt, Iram dico, quæ cupit vindictam, Cupiditatem, quæ desiderat opes, & *Libidinem*, quæ appetit voluptates, eosque affectus idcirco Furias dici, quod stimulis suis mentem feriant, & nunquam quietam esse permittant.

Furnus, in quo panis coquitur, dicitur a furuo, id est, colore nigro, vel propter fuliginem, vel propter obscuritatem.

Furnalia, inquit Varro lib. 5. de ling. Lat. a Furina Dea. Isti enim sacra instituta sunt annua, & flamen attributus. Peragi solebant I I X. Kal. Sextil. Sequentibus diebus ludi edebantur in circo.

Furtum. M. Varro a furuo, id est, atro dici voluit, quod fures noctu commodius rebus nostris insidiantur. Ab eadem ori-

gine furis etiam nomen deſcendere videtur eidem Varroni, etiamſi Agellius etymologiam hanc reprehendat, cum dicit deſcendere a Græco φώρ, qui in iſta lingua ἀπὸ τοῦ φέρειν trahitur, quod eſt ferre vel auferre. Etſi vero hic nolim cũ Agellio pugnare, repudiata ipſius ſententia, quæ equidem tolerari poteſt, tamen ſi ex Latio quærimus τὸ etymon, non verebor in Varronis ire ſententiam: Cum & Homerus dicat. κλέπτῃ δ' ἐπὶ νυκτὸς ἀμείνων. Sed interim nec illi ſunt contemnendi, qui ſimul & furis & furti vocabulum in vtraque literatura a ferendo deriuant. Notum enim eſt illud: ἄγειν καὶ φέρειν. Quin proxime accedunt ad Iulii Pauli definitionem, in qua dicit, Furtum eſſe fraudulentam inuito Domino rei alienæ contrectationem, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam vſus, vel poſſeſſionis, quod lege naturali prohibitum eſt. Atqui illud non ſolum noctu fieri conſueuit, verum & alio tempore. Decemuirorum ætate lata lex eſt & in 12. Tabul relata, vt qui noctu furtum feciſſet, aut interdiu telo ſe defendiſſet, eum Domino cum clamore teſtificanti occidere ius eſſet. Fuerunt etiam tria furtorum genera. Manifeſtum quod deprehenditur cum fit, *iuxta Maſurium Sabinum apud Agellium*: Nec Manifeſtum, quod poſt factum & commiſſum furtum deprehenditur aliquo modo: & Cõceptum, nempe per lancem & Licium. Solebant quippe Fures admodum ſagaces expilandi gratia ædes alienas ingreſſi licium ferre, quo alligarent Furta, & lancem præ oculis, ne innoteſcerent, *vt affirmat & explicat Oldendorpius ex Alexandri ab Alexandro genial. dier. lib.6.cap.10.* In eiſdem legibus legebantur & illa: *Si adorat furtum, quod nec manifeſtum erit, duplionem luito.* Hic adorare idem quod agere, *vt docet Feſtus.* Itaque qui agit Furtum, quod etiam manifeſtum non eſt, duplo mulctabitur. Sunt qui legunt: *ſi aderit Furto.* Sed eam lectionem mendoſam eſſe, docuerunt veteres libri, quibus vſus eſt Antonius Auguſtinus. Nec ipſe Ræuardus reiicit tale eius viri iudicium, Minutii Felicis auctoritatem adducens, qui

in Octa-

in Octauio scribit hoc modo: *At nos exsequias adoramus eadem tranquillitate, qua viuimus.* Vbi adorare, est facere aut celebrare.

Fustus. Isidorus *Origin. libr. 5. cap. 27.* existimat fustes, quibus pro criminibus feriuntur iuuenes, ex eo dictos, quod præfixi in fossis stare solerent, quos rustici palos vocant. Constat autem, baculos fuisse ligneos, cum inter arma & tela numerentur. Eiusce modi fustes primum excogitatos a Tarquinio Superbo meminit Eutropius 2. de gestis Roman. & Suidas in dictione σύπερβος. Solitos & milites in castris fuste cædi, idque ignominiæ caussa, vt & negligentes custodes in militia, ex Polybio didicimus. Is enim de ea re *libro sexto* ad hunc modum: *Accepto fuste Tribunus vix attingebat damnatum, quod vbi factum erat, omnes, qui in castris erant, cædentes fustibus, lapidibusque, plerosque in ipsis castris conficiebant: At si qui euasissent, nec sic quidem seruari poterant. Quippe quibus neque in patriam redire liceret, neque a propinquis recipi in ædes poterant. Hæc pœna infligebatur custodibus, siue vigilibus in militia qui tesseras non reddidissent, aut dormiuissent: Item tergi ductoribus, & aliæ præfectis, qui negligenter vigilias curassent, aut tesseras non propagassent. Fuste etiam cædebatur, qui furto sustulisset quippiam e castris, necnon qui falsum testimonium dedisset, & si quis flore ætatis abutens deprehensus esset*, & quę ibidem sequuntur. Pœna autem ipsa fustigatio est dicta, & fustuarium, Græce ξυλοκοπία.

Futile, vasis genus, *auctore Donato*, latissimi oris, ex altera parte arctum, sic dictum, quod statim ea, quæ accepit, effundat. Ab eadem origine trahitur etymologia hominis futilis, qui rimarum plenus hac illac perfluit, nec retinet quidquam.

G.

GAbriel, quo nomine appellatus est Angelus ad Mariam missus, *Dei fortitudinem* significans, descendit a גבר *for-*

titudine prævaluit, & אל *Deo*, qui illud etiam nomen inter alia obtinuit per antonomasiam, eo quod sit אל, i. *fortis*.

Gabinia lex, qua cautum fuit, vt Comitiis, in quibus magistratus creabantur, populus non voce, sed per tabellam suffragium ferret, ab A. Gabinio Tribuno plebis sic appellata, qui eam tulit Cn. Calpurnio Pisone & M. Popilio Lænate Coss. Anno IↃCXIV. Ab eodem alia est lata L. Cæcilio Metello & Q. Marcio Rege Coss. de Senatu habẽdo, vt ex Cal. Februarii ad Cal. Martias quotidie senatus cogeretur. Tulit & aliã de mandando ipsi Pompeio bello aduersus piratas, item de Maiestate, *ne quis clandestinas coitiones conflaret: qui fecisset, capitali supplicio afficeretur.*

Gabiusa porta legitur fuisse Romæ, inter quã & Collinã Quirinalis exstabat, sic appellata, quod recta duceret ad Gabios. Eam de cœlo tactam fuisse commemorat Liuius.

Gad filius Iacobi Patriarchæ, natus ex Zelpha ancilla Leæ *Genes 30.* excursorem ad prælium significat, deducto nomine a גדד, quod est *turmatim excursionem* vel *incursionem* facere. Hinc & Gen. 49. Gad *turmatim* excurret ipse, & ipse excurret retrorsum. Hieronymus interpretatur *felicem*.

Gades. Ipsamet Isidori verba subiiciam. *Gades*, inquit, *insula in fine Beticæ sita, quæ dirimit Europam ab Africa, in qua Herculis columnæ visuntur, & vnde Tyrrheni maris faucibus Oceani æstus immittitur. Est autem a continenti terra centum viginti passibus diuisa, quam Tyrii a rubro profecti mare occupantes lingua sua Gades, id est, septam nominauerunt, eo quod circumsepta sit mari.* De ea ipsa accipienda sunt Iuuenalis verba Satyra 10. cum ait:

Omnibus in terris, quæ sunt a Gadibus vsque
Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diuersa, remota
Erroris nebula.

Gagates lapis primum inuentus in Sicilia, sed Gagatis fluminis fluore reiectus nomen suum inuenit. Est autem niger, planus, leuis (forte legendum *lenis* apud Isidorum) & ardens igni admotus.

Gala-

Galatæ. Populi Galatiæ, qui post ingentes illas Alexandri victorias & auctas per Asiam Macedonũ vires vna cum Græcis, tempore tamen illis prioribus, regionẽ hanc insederunt, Gallogræci propterea dicti, non a Galata Herculis filio (*vt nonnulli fabulantur*) nomen trahunt, quantumuis id Diodorus commemoret, verum potius a lactis candore, quod τὸ γάλα est Græcis, sicut Lactantius credit, & Hieronymus affirmat *Prologo 2. Commentariorum ad Galatas*. Ab eodem lactis candore Galatea nympha Nerei ac Doridis filia appellationem trahit, vt & Gallia Europæ Isidoro. Hanc (*vt ille scribit*) ab oriente Alpium iuga tuentur, ab occasu Oceanus includit, a Meridie prærupta Pyrenæi, a Septentrione Rheni fluenta atq; Germania: cuius initium Belgica, finis est Aquitania: regio gleba vberi ac pabulosa ad vsum animantium apta, fluminibus quoque & fontibus irrigua, duobus magnis fluuiis Rhodano & Rheno perfusa. Si Plinio credimus, a Pyrenæo iugo adusq; Garumnã fluuium, aut ad Lygerim, si Ptolemæo, protenditur Aquitania. Inde a Lygeri ad Sequanã vsq; amnem, qui Lutetiam perlabitur, Lugdunensis sese extendit. Atque hinc rursus latissime patentibus terris ad Rhenum vsque Belgica appellata est Gallia. Huius incolas Belgas plærosq; oriundos esse a Germanis testatur Cæsar *Commentariorum belli Gallici lib. 2.* Iamq; Germanice, non multum discrepante eorum dialecto a Germanis, loquuntur maxima ex parte. Quo factum, vt Plinius, qui sub Vespasiano vixit, Belgicam ab ortu non iam Rheno, sed Schalde fluuio terminare voluerit *libro naturalis historiæ quarto.*

Galatea apud Homerum *Iliad. 6.* Nereidum vna, nempe Nerei & Doridis filia, inuenisse videtur nomen a spumæ æquoreæ candore nec quidem lacti cedente. Est & rusticæ puellæ nomen Polyphemo dilectæ apud Theocritum *Idyl. 6.* Hæc itidem a lactis colore, quod Græcis est γάλα, deflecti potest.

Galbanum, genus pigmenti albi & sublucidi nomen habet a Galbano arbore, quam Plinius scribit *libr. 12.* crescere in A-

mano Syrię monte ferulæ similem, eamque resinam producere puram & translucidam. Colorem hunc molles & delicatos affectasse, testatur cum Iuuenalis, tum Martialis, cum muliebri vestitu ornatum hominem galbanatum appellat, mores etiam galbinos, qui sunt effœminati & molles. Tunicæ galbinæ meminit Vopiscus *in suo Aureliano.* Et apud Græcos χλαβάνη, Phrygia vero toga galbino colore fulgens, quæ & χλαβάνη audit.

Galba. Romani veteres a colore Galbulæ auis dixerunt Galbas, *teste Alexandro ab Alex. libr. 1. cap. 9.* Est ea passeris genus luteis pennis. Alii a Galbeo indumento dictos volunt. De Galbula aui minime illud prætereundum, alio nomine eam Icterum dici, quæ ipsa quidem appellatio etiam in illud genus morbi est deriuata, qui dicitur & *icterus,* & *morbus regius,* auriginosus, vel Aurigo, morbus arquatus, quod ægri eius nominis aui colore sint similes. Alii dicunt eo malo correptos eius inspectione sanari. Nonnulli referunt ad quadrupedis speciem e mustelarum syluestrium genere, quas Græci ἰκτίδας vocant, Latini *Viuerras,* quæ oculos aurei coloris habent. Ictinus etiam a Galeno dictus est miluus, a quo fortasse & hæc appellatio manauit. At verba Plinii subiicio *ex cap. 3. lib. 30.* Auis icterus vocatur a colore, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt, & auem mori. Hanc puto Latine vocari *Galbulam.* Etsi alii *Galgulum* & *Galgulam* legant. Regium porro appellari eundem, cuius iam facta mentio, vult Celsus, quod regio cubiculi apparatu curetur, vel *(vt Seruius inquit)* molliter excelsa quoniam curandus in aula est, vel denique, quod ex mente Varronis curetur mulsa.

Galea a galero dicta Varroni, quippe quo multi olim sunt vsi. Isidori verba nequaquam hic omittenda. *Cassis,* inquit, *de lamina est, galea de corio. Nam galeros corium dicitur.* Extrema auctoris verba dubiæ sunt fidei. Nam galerus vel galerum proprie pilei est genus, qui quoniã ex pelle fieri solebat, pellitem quoq; dixerunt. Apuleius *Apol. 1.* Veruntamen hoc Diogeni & Antistheni baculus, quod regib⁹ diadema, quod

Impe-

Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerũ, quod lituum Auguribus. Hinc Gellius de Flamine Diali: *Is solum galerum habet album.* Legitur & apud Tranquillum de Nerone, solitũ cum galero post crepusculũ arrepto popinas inire, & circũ vicos vagari. Et Virgilius: *Nec Arcadii bene protegit vmbra galeri.* Quamquã alii contra a galea deriuent galerũ, vtpote cuius similitudinẽ refert. Retineo tamẽ Isidori priora, cũ dicit de corio esse galeã, cum sciã tegmina veteres petiisse a feris. Vnde in Homero ἰκτιδέη, κυνέη, ταυρείη, αἰγείη, *mustellina, canina, caprina, taurina.* Et Suidas: ἀλωπεκία (sic enim Lipsius) ἡ περικεφαλαία, vulpina, ipsa galea. Propertius quoq; *Eleg. 1. lib. 4. Et galea hirsuta cõpta Lupina iuba.* Itaq; audẽt nonnulli deducere nominis eiusdẽ etymõ, ἀπὸ τῆς γαλέης, i. *fele* vel *mustela.* Tandẽ vero in vsu fuerũt Æneæ galeæ, quales Liuius & Dionysius agnoscunt, & ex quauis alia materia cõflatæ. Plutarchus in Camillo: ἐχάλκευσε τοῖς πλείστοις ὁλοσιδήρεα καὶ λεῖα τὰ περὶ τὰς κεφαλὰς, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ καταγνύσθαι τὰς μαχαίρας, *Fabricatus est galeas plerisq; ferreas & laues in ambitu, vt gladii aut laberentur in iis, aut frangerentur.* At enim propter veterem vsum retentum nihilominus vetus nomen vt indicat Eustathius Iliad. γ. his verbis: τὸ δ' ὄνομα οὐκ ἐκλέλοιπεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ ἄλλης ὕλης ἔρυμα τῆς κεφαλῆς, κυνέη καλεῖται διὰ τὴν παλαιὰν χρῆσιν, καθ' ἣν τὰ ἐκ σιδήρου ὅπλα χάλκεα φαμὲν, διὰ τὸ ἀρχαῖον, *nomen nondum defecit: Sed & ex quauis alia materia factum capitis munimentũ ob veterem vsum vocatur* κυνέη, *iuxta quem pariter cusa ex ferro arma dicimus ænea.*

Galerita auis a galero est appellata. Eadem dicta Alauda Gallico vocabulo, *vt scribit Plinius libr. 11. cap. 37.* Addit etiam legioni nomen dedisse. Hinc Cicero ad Atticum: *Antonius cum legione Alaudarum ad vrbem pergit.* Varro eadem deriuatione galericum appellat, quod apicem habeat in capite, Græci κορυδαλὸν & κορυδαλλὸν, Gellius *Cassitam.* Mira eius auis est commendatio aduersus colicum morbum apud Plinium *libr. 30. cap. 7.* Ait enim *efficacissime sanari, si assa in cibo sumatur,* id quod sæpe se expertum testatur Aetius, qui eam dabat in simplici iure decoctam, vt & Paulus ex Ægina

Medicus, cuius verba ſunt hæc: Κόρυδος ἢ κορυδαλλὸς, τὸ ὄρνεον ἑψόμενον σὺν λιπῷ ζώμῳ τοὺς κωλικοὺς ὠφελεῖ. Idem affirmat Galenus *ſimpl. medicam. libr. 11.* Dioſcorides *libr. 2. cap. 59.* vbi in textu reponendum κωλικοὺς, cum antea legerent κοιλιακοὺς, idque ex Galeno, Aetio, Plinio, qui hæc vnanimi conſenſu tradiderunt.

Galilæa fertiliſſima regio ad Tyberiadem & ſtagnum Genezareth, in tribu Zabulon, quam mediam fere fluuius Iordanis e Libani radicibus delapſus findit, vicis iuxta & claris oppidis frequens, & cuius crebra fit mentio in Euangelio, appellata eo nomine videtur quaſi גליל circulus a גלל voluit in gyrum. Partem eius occiduam Phœnicia excipit. Ab ortu terminatur Syria illa, quam ob demiſſam a montium decliuitate planitiem Cœloſyriam vocant. Verſus meridiem Samaria & arcenſis Arabiæ locis terminatur. Et quoniam veteres regionem totam diuiſerunt in ſuperiorem & inferiorem, ſciendum ſuperiorem, quæ fontes Iordanis habet, Galilæam gentium dici, quoniam extima ſit Paleſtinę, etiam ipſis Syris contermina.

Galli Cybeles ſacerdotes a Gallo fluuio nomē arceſſunt, apud quem Deæ iſtius Orgia agitare ſolebant, *vt etiam Feſtus docet.* Semiuiri dicti, quod, qui ex eo Phrygiæ fluuio bibiſſet, adeo is furere inciperet, vt ſeipſum caſtraret, virilibus ſeu teſticulis Samia teſta exſectis, *vt ſcribit Plinius,* neque aliter citra pernitiem. Idem auctor approbat adductum a nobis etymon, vt & Ouidius cum Martiano. Poetæ verba, ſi quis forte deſideret, ſunt hæc:

Cur igitur Gallos, qui ſe excidere, vocamus?
Cum tantum a Phrygia Gallica diſtet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altaſque Celœnas
Amnis it inſana nomine Gallus aqua.
Qui bibit inde, furit: Procul hinc diſcedite, queis eſt
Cura bonæ mentis: Qui bibit inde, furit.

Obſcœna & turpia in ſacris ab illis iactari ſolita teſtatur Herodianus *in Commodi hiſtoria.* Sunt & Galli incolæ Galliæ nomen trahentes, teſte Mantuano, a corporis candore lac

refe-

referente, quod dicitur γάλα. Ait enim:

Ignea mens Gallis, & lactea corpora, nomen
A candore datum.

Gambriuii Germaniæ populi, quorũ Tacitus meminit in sua Germania, a Gomer creduntur orti & dicti, suntque eidem cum Cimbris, Danis & Holsatiis.

Gandauum vrbs omnium ciuitatũ Flandriæ amplissima ante Cæsaris aduentum (quod pleriq; existimant) Oduæum vel Clarinea, deinceps Gaida, ab ædificio aut castro ibidẽ extructo, tandem a Vandalis creditur sortita nomen Want. Id postea in Gand & Gent est demutatum.

Ganges fluuius omnium toto orbe maximus creditus quibusdã, ab Imao delapsus, inde decem & nouem magna ex parte nauigabilibus in se fluminibus receptis, alicubi lacus verius, quam fluuius, latitudine quippe centum stadiorum patescens, nusquam angustior VIII. millibus passuum, nec altitudine vsquam minore, quam passuum XX. auctore Plinio suum nomen trahere videtur Isidoro a Gangaro Indiæ rege, fide tamen admodum incerta. Nec minus incertũ, an cum eo idem sit Physon, quẽ literæ meliores profluere produnt ex Paradiso, etiamsi hactenus id creditum sit. Sunt ex Græcis, qui Danubium esse existimant crassissimo errore. Ex Hebræis nonnulli assignãt Ægypto, quos inter Aben Ezra. Sed enim quod Physon Ganges non sit, argumento videtur esse, quod scriptura prodat eum terram Chauilam penetrare. At hæc ea, quæ ab Historicis dicitur Cabalia in Mesopotamiæ confinio hærens, quam proinde vnus ex fluuiis Heden permeat. Scribit & Procopius esse Mesopotamiæ vrbẽ, cui nomen est Physon, quæ forte ab eo fluuio sortita est nomen. Adeo incerta sunt omnia.

Gangræna, quæ *teste Galeno libro de tumoribus* præter naturam, inflammationibus succedit, & mortificatio quędam est partis affectæ, & nisi curetur celerrime, vsque adeo extabescere facit membrum, quod occupauit, vt etiam alias partes continuas inuadat hominemque perimat, παρὰ τὸ γραίνω, quod *comedere* significat, deducit nomen. Est autem Gangræna

non perfecta νέκρωσις, sed fit adhuc, sic tamen, vt nisi opportune succurratur, non modo pars affecta, sed & aliæ vicinæ partes totusque homo deniq; intereat. Cum vero partes affectæ penitus sensu sunt destitutæ, nō iam γάγγραινα, sed σφάκελος appellatur.

Ganymedes, quem raptum fabulantur a Ioue per aquilam, nō quidem volucrē, sed bellicam prædam, *vt scribit Fulgentius*, a verbo γάνυμαι vel γάνυμι, quod lætari significat, originem ducit. Rapto enim eo lætatus est Iupiter, qui perdite eum amabat. Factum autem hoc volunt ad Priapeni & Cizyceni agri fines in loco, quem ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, id est, rapiendo, Harpagiam nominarunt, *teste Strabone*. Quamuis alii existiment, eodem auctore, iuxta Dardanium promontorium id contigisse. Sed in quem finem hic raptus? Vt (quia pulcerrimus erat) Ioui esset a poculis, & loco Hebes nectar ministraret, inuita etiam Iunone. Itaq; Eustathius ad eum Homeri locū in quo rapti Ganymedis mentionē facit, scribit hoc modo: οἰνοχόυς παρὰ τοῖς παλαιοῖς εὐγενέστατοι παῖδες, ὡς ὁ τοῦ μενελάου υἱὸς. οἰνοχόει παρὰ τοῖς ... ἡ καλὴ τὴν ἑρμῆν οἰνοχοεῖν φησὶ θεοῖς, ἐμφαίνουσα τῷ μύθῳ ἐλ... λόγως χρῆναι προβαίνειν τὰ συμπόσια. Et paulo post: ἡ δ' αὐτὴ ... ἐπαινεῖ καὶ τὸν λάειχον ἀδελφὸν αὐτῆς ὡς οἰνοχοοῦντα ἐν τῷ πρυτανείῳ τῆς μιτυλήνης. καὶ Εὐριπίδης δὲ, ὃν κατάχρυσον δίφιλος εἶπε, λέγεται οἰνοχοεῖν ἀθήνησι τοῖς καλουμένοις ὀρχησταῖς. Versus Homeri de Ganymede sunt tales:

ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν,
κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.

Alii aliter accipientes hanc fabulam & ad diuinam referentes naturam, intelligunt per Ganymedem virum prudentē, cumque a Deo amari, & proinde dictum ab ἄγαν, νοῦ & μῆδος, quod valde consilio polleat. Ad quam sententiam accedit Xenophon in Symposio. Neq; hinc abludunt, qui ἀπὸ γανυμένων, id est, *lætis consiliis* trahunt. At qui Iouem παιδεραστίας insimulant, illi per μήδεα intelligunt pudenda. Verum hic manum de tabula.

Gargaros Græce, Latine *Gargarus*, & numero plurali *Gargara*.

Idæ

Idæ montis cacumen, *teste Macrobio*, item *Strabone*, & *Plutarcho libro de montibus* Stephanus γάργαρα appellat) a copia aquarum arcessere videtur nomen, vt & eiusdem nominis vrbs ad Idæ mõtis radicem sita, quam fœminino genere lyrici carminis scriptor Alcman enuntiauit. Nam γαργαρίζειν Græcis & Medicis est humectare. Quomodo iubent gargarizare, id est, guttur aqua colluere, *vt est apud Aetium, Oribazium, Celsum, Plinium*. Conuenit cum hac coniectura nostra Homerus, cum totum hunc montem multis fontibus irriguum πολυπίδακα vocat.

Garum, quod est liquamẽ ex piscibus sale maceratis, ita dictũ, quod cõfectum primum fuerit ex pisce, quem γάρον vocant. Et quamquam iam ex infinito genere piscium fiat, nomen tamẽ pristinum retinet, a quo initiũ sumsit. Isidorus ex Plinio hoc habet, qui videndus *cap. 7. lib. 31.* Dioscorides nominat γάρον, Arabes Muri, siue Almuri.

Gaudium ἀπὸ τοῦ γαυριᾶν dictum, ait Festus, eaque vox *gestire* & *exsultare* significat. Est quippe animi affectus ex præsentis alicuius boni opinione procedens, qui spiritus vitales adeo resoluit, vt extrinsecus etiam sui quasdam non obscuras exhibeat notas. Sunt, qui idẽ nomen cum verbo *gaudeo* deflectunt ἀπὸ τοῦ χαίειν, quod irridere & insultare significat. Sintne illi anteponendi an postponendi Festo, aliorum erit hic iudicare.

Gazaron Philistæorum ciuitas, iuxta quam fortiter pugnans occubuit Iudas Machabæus, nomen habet a גזר, quæ vox *discindere* & *dissecare* significat.

Gazophylacium. Vide Corbona.

Gedaliah Babyloniorum princeps, quem Nebucadnezar ciuitatibus Iudææ præfecerat, nomen habet a גדל *euexit*, *magnum fecit*.

Gedanum hodie *Dantiscum*, a Gethis seu Gothis dici affirmat Conradus Celtes Poeta non contemnendus, atq; adeo Codanum vult appellatum sinum, quasi Gothinum.

Gederoth ciuitas prope castellũ Emaus duorũ miliariũ spatio distita Hierosolymis, & sepimento cincta, descẽdere videtur

a גדר *circumsepiuit*, vel *materia circumdedit.* Nam גדר vel גדרה est *sepes*, aut *sepimentum*.

Gehenna Hebraice גיהנום, apud Rabinos גהנם vocis etymologiam accepit a valle *Hinnom*, quod nomen procul dubio olim eius fuit, ad quem eius vallis possessio pertinebat. Et quoniam in ea idolo Moloch filios suos offerre solebant Iudæi magno cum tympanorum strepitu, ne flagrantium puerorum querulas voces exaudirent parentes, dicta eadem est & vallis Tophet. Sed locum istum postea contaminauit & detestabilem reddidit Rex, Iosias, proiectis eo & congestis ossibus & cadaueribus. Hinc vsurpari cœpit Iudæis pro loco damnatorum seu inferno, qui & alia diuersa nomina habet apud Hebræos. Christus ipsemet eo retulit nominis significationem *Matth. 5.10.18.23. Marc.9. Lucæ 11.* & post Christũ Rabbini. Ait quippe Elias Leuita קראו רבותינו מקום ענש הרשעים אחר מותם גיהנם גהנם. gehinnã vocant Rabbini nostri locum, vbi impii puniuntur post mortem. Addit tamen locum illum proprie olim significasse locum immundum seu vallem Ben Hinnom, in qua filios exurebant Moloch. Prophani huius ritus aut sacrificii fit mentio *2. Paralip. cap. 28.* quem digito tantum monstrare volui.

Gelasinus dictus Democritus *teste Suida*, idque ἀπὸ τοῦ γελᾶν, id est, *ridendo*. Vt enim Heraclitus hominum miserias deflere, ita Democritus corũdem ineptias deridere solebat. *Seneca de tranquill. vitæ.* Democritum potius imitemur, quam Heraclitum. Hic enim, quoties in publicum processerat, flebat, at ille ridebat. Gelasini etiam dicti dentes anteriores, quos ridendo ostendimus.

Gelu dictum existimant ἀπὸ τοῦ λύειν τὴν γῆν, *quod terram soluat.* Sed enim stringitur eo terra, vtque caloris est soluere, ita est frigoris cõtrahere. Nihil ergo dicere videntur, nisi antiphrasin etymo subesse velint.

Gemmæ Gemmæ vocatæ, *inquit Isidorus*, quod instar gummi transluceant.

Gemoniæ scalæ, locus scilicet in vrbe Roma, ad quem damnati

vnco

vnco trahi folebât, a gemendo funt dictæ. Tranquillus: *Nemo punitorum non in gemonias abiectus, vncoq; tractus.*

Gena, γένειον Græce, a gignendo nomẽ arceffit, quod barbam gignat.

Genefareth lacus feu mare Galilæum defcendit a גן & שר, id eft, *horto & principe*. Ifta enim regionis pars admodum erat amœna & inftar loci Theffalici, quem tempe vocant Poetæ. Dicitur & alio nomine mare Tiberiadis a Tiberiade oppido, quod Herodes tetrarcha exftructum nomine Tiberii donauit. Habet in latitudine 40. in longitudine ftadia 100. Nihil circa eum effœtum aut fterile, at vndique vites, nuces, oleæ & palmæ, propter fingularem loci fertilitatem. Influit in eum Iordanis, inde longo tractu in locum Afphaltitem, vbi aquas laudatas perdit.

Genefis, fiue hac voce librum intelligas, in quo continentur creationes & rerum principia, fiue qua aliquid condimus & efficimus legibus præceptifq; Dialecticæ conueniens, ἀπὸ τ γίγνεσθαι, quod eft fieri feu nafci, arceffit nomen. Quippe nouum opus procudit arti. Ita in fyllogifmorum ftructura tria neceffaria effe monet Dialectici, nempe τῶν συλλογισμῶν γένεσιν, τῶν προτάσεων εὐπορίαν, καὶ ἀνάλυσιν, quod fcire oporteat, ex quibus & quomodo fyllogifmi fiant, tum copiam habere earum rerum, ex quibus fiunt, & denique, cum facti fuerint, tenere rationem, quomodo id, quod eft cõclufum, diffoluatur in fuos fontes. Ita vt Genefis, quæ nihil aliud, quam fyllogifmorum compofitio eft, refolutioni contraria fit.

Genius inter Deos felectos vnus, *vt quidam volunt*, a generando nomen fuum obtinere videtur. Sed non omnes idem de eo. Sunt enim, qui cuique loco fuum afcribũt, funt qui cuique homini fuum afferunt. Auguftinus Deum effe dicit, qui omnium rerum gignẽdarum vim habeat iuxta prophanam veterum opinionem, quamquam Varronem affirmare dicat, genium effe vniufcuiufque rationalem animum. Feftus Pompeius cum Auguftino facit, vterque vero a gignendo deriuat. Quare & Cenforinus, qui hunc nobis affiduũ velut obferuatorem appofitum dicit, vt & Plutarchus Menandrũ

dixiſſe refert ἅπαντι ἀνδρὶ δαίμονα συμπαρίστασθαι εὐθὺς γινομένῳ μυσταγωγὸν τοῦ βίου, appellatum dicit, ſiue quod vt generemur curet, ſiue quod vna gignatur nobiſcum, ſiue quod genitos ſuſcipiat ac tueatur. Quin veteres vnicuique homini duos tribuebant genios, ſicut angelos nonnulli ex noſtris Theologi, Baſilius inprimis aduerſus Eunomium. Vnum ex his bonum, alterum affirmabant malum, quem Empedoclem terreſtrem appellaſſe crediderim apud eundem Plutarchum his verbis: διτλαί τινες ἡμῶν ἕκαστον παραλαμβάνουσι καὶ κατάρχουσι μοῖραι καὶ δαίμονες, ἔνθεια χθονίη τε. Idem vult Seruius ad illud Virgilii: *Quiſque ſuos patimur manes*, quando ait; *Cum naſcimur, duos Genios ſortimur: vnus, qui hortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala, nec incongrue dicuntur Genii, quod cum vnuſquiſque genitus fuerit, ei ſtatim obſeruatores deputantur.* Celebratur & illud Menandri: δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται εὐθὺς γινομένῳ. Arianus in Epictetum etſi non ſtatuat duos, vnum tamen cuique proprium Dæmonem peruigilem & incorruptum aſſignatum docet hoc modo: καὶ ἐπίτροπον ἑκάστῳ παρέστησε τὸν ἑκάστου δαίμονα. καὶ παρέδωκε φυλάττειν αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαράγωγον. Simulacrum Genii (ne & illud omittam) interdum ſerpentis imagine effingebatur, interdum puerili, iuuenili, ſenili forma. Coronabatur Platani foliis, reſque illi ſacra fiebat floribus & mero, cuius rei cauſſam explicant Cenſorinus & Varro. Geniales lecti, qui puellis nubentibus ſterni ſolebant, vel a Genio, vel a liberis generandis traxerunt nomē. Ab eadē origine genitalia corporis partes verēdæ & genitores vocabulū deducunt. Tandē nota tanta ſuperſtitione veteres coluiſſe principū genios, vt & templa illis erigerent, & per eoſdē ſanctiſſimū iuſiurandū conciperēt. Vlpianus *l.14.§.5.de iureiur. Si quis iurauerit in re pecuniaria per geniū principis, & peierauerit, Imperator noſter cum patre reſcripſit, fuſtibus enim caſtigatum dimitti.*

Gentiana herba nomē ſuum habet a Gentio rege Illyrico, qui eam inuenit, *teſte Dioſcoride lib.3. cap.3.* Agnoſcit & Iſidorus nomen ei datum ab inuentore, ſicut Centaurio a Chirone Centauro, Artemiſiæ ab eiuſdē nominis regina, & pluribus aliis herbis.

Genu,

Genu. quod nihil aliud eſt, quam commiſſura femoris & cruris, abſque dubio a Græco γόνυ eſt. Hoc autem Apollonii interpres & etymologici magni auctor dictũ volũt, quaſi κόνυ, ἀπὸ τοῦ κονεῖν, id eſt, ἐνεργεῖν: Alii, quod γωνίαν, id eſt, *angulum flectendo* faciat, vel ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν γῆν νεύειν, *quod in terram inclinet*. Iſidorus genu vult dictum, quod in vtero genis oppoſitum ſit longe nimis quæſita origine.

Genua Γένυα Ptolemæo, quam Strabo λιγύων ἐμπορεῖον, id eſt, *Ligyrum emporium* appellat, & quam olim etiam ςαλίαν nominatam apud Stephanum eſt legere, nõ a Genuo fabuloſo Saturni filio, quem aliqui imaginantur, etymon deriuat, at potius (ſi quid recte coniicere licet in re obſcura) a Iano Genuo Priſco, qui eam ædificauit.

Genubath filius Hadad ex ſorore coniugis Ægyptiaci nomen habet a גנב *clam ſubtraxit*.

Genutia lex dicta eſt, quam tulit L. Genutius Trib. pleb. C. Marcio Rutilo IV. & Q. Seruilio Coſſ. Anno CDXI. vti liceret ambos conſules ex plebe creari. Fuit & alia Genutia lex clauo pangendo, quam tulerunt ex Senatuſconſulto Cn. Genutius Auentinenſis, & Æmilius Mamertinus Coſſ. vt, qui prætor maximus eſſet, Idibus Septembr. clauum pangeret. De re iſta in nomine Claui plura ſunt dicta. Quin & L. Genutium Trib. pleb. cuius iam nunc facta eſt mentio, tuliſſe legem Genutiam, ne quis eundem magiſtratũ intra decem años caperet, nec duos magiſtratus eodem anno gereret, idq; eiſdem Coſſ. teſtatur Liuius *lib. 7*. Et eam legem repetiit & confirmauit inde L. Cornelius Sylla Felix, Dictator & Conſul II. cum Q. Cæcilio Metello Pio. Eodem libro meminit hiſtoriographus Genutiæ legis, *ne cui fœnerare liceret*.

Genuini dentes vocari ſolent, quod a genis dependeant, *vt ſcribit Feſtus*. Giguntur iſti in homine Anno 20. multis & 80. ſiquidem nati nõ fuerint in iuuentute, *vt ex Plinio didicimus*. κραντῆρες dicũtur Græcis, Ariſtoteli σωφρονιςῆρες. Quia vero dẽtes poſtremi ſunt & nati poſtremo, ideo Nicãdri interpres in Theriacis: κραντῆρες, οἱ ὕςερον ἀναβαίνοντες ὀδόντες αἰφ...

τὸ κραίνειν καὶ ἀπαρτηρίζειν τὴν ἡλικίαν. Plura qui velit in vniuersum de dentibus Plinium legat *libr.7.cap.16*. Vnum hoc quin tamen addam, non committam, quippe Molares dentes proximos esse genuinis, esse & dentes caninos, qui κυνόδοντες sunt Grecis, esse & brochos, dentes prominulos, quos *alchos* appellat Plautus.

Geomantia. Cum Varro scriptũ reliquerit, diuinationis quatuor esse genera, terram, aquam, aerem & ignem, facile est huius vocabuli originem expiscari. Nam γῆ est *terra*, μαντεία *diuinatio*.

Geographia, quam ex Astronomia & Geometria compositam affirmat Strabo, imo ad eam requiri πολυμαθίαν, id est, *multiplicem rerum cognitionẽ*, nominis etymon trahit ἀπὸ τῆς γῆς, id est, *terra*, καὶ τοῦ γράφειν scribendo.

Geometria Græca vox plane, vt & geomantia. Nam γεωμετρεῖν est *terram metiri*. Huius inuentionem tribuunt multi Mercurio, vt & Musicæ, palæstræ, literarum, & mercaturæ. Græcis equidem pro sua libidine ignota rerum aut artium principia deferentibus suis, aut iis, qui gentilium Deorum numero asscripti sunt.

Georgiani Asiatici populi, alio nomine *Iberi* & *Albani*, forte ἀπὸ τῆς γεωργίας, id est, *agricultura* auspicium vocabuli deducunt. Hi vt Christianam professionem sunt amplexi eodem tempore, ita perpetuo deinde & ad nostra vsque tempora cum quibusdam Asiaticis gentibus soli eam retinuerũt. Vnde & infestissimos habent Turcas, qui de nomine ipsorum (*est hoc hodie Georgian*) Christianos omnes per contumeliã vocant Graur. Regio ipsorum est ἰβηρία, quam Ptolemæus etiam Caucasum appellat. Vt recte moneat Strabo *lib.11*. Albanos & Iberos Caucasios posse dici. Stephanus videtur ἰλαργυγάτας nominare. A Plinio & Mela dicuntur *Georgi*. Auctor de fluminibus & montibus scribit hanc regionẽ quondam πᾶνα vocatam a Pano huic regioni a Dionysio præfecto: Postea iuniores πανίαν dixerunt, *vt idem affirmat*. Quæ si vera sunt, non erit inutilis & ficulnea Doctorum quorũdam coniectura, Hispanos trahere suam originem ex Iberia

vel

vel ab hac Spania potius, quam ab Hiſpalo, vt quamplurimi exiſtimant. Neque enim ipſimet Hiſpani ſuam regionem Hiſpaliam, ſed Eſpaniam patria lingua vocant quaſi Spaniã. Solet enim Hiſpanicum vulgus, vt & Gallicum, verbis, quorum initialis litera eſt *S*, vocalem, *E* præponere, *vt eſt manifeſtum ex Schola, Scala, Scamno, Scuto, Scribere, Studere, & ſimilibus dictionibus.* Eulogius etiam, qui ſcripſit ante annos ſeptingentos, eandem Spaniam vocat. Quin & Arias Montanus Hiſpanus natione in Biblico apparatu ſuo Aſiaticam hanc Iberiam in ſacris literis ſub nomine Thubal deſcriptã eos dediſſe aduenas exiſtimat, qui hinc profecti vltimã hanc Europæ partem occuparunt ad occidentem. Tantum abeſt vt Iberos ex Hiſpania in hanc regionem migraſſe ſomniare quis poſſit cum Priſciano. Hæc ita ab aliis accepta in præſentem locum coniicere volui, ita tamen, vt de iis lubenter aliorum iudicia feram.

Gerariæ naues apud Plautum a gerendis & deuehendis mercibus dictas ſi quis neget, non bene ſibi conſtabit. Geſoretas, quas vocant naues, eaſdem cum illis eſſe volunt, nonnulli. Onerariæ ſane & mercatoriæ quin fuerint, dubitãdum non eſt, quales etiam fuerunt Gerariæ.

Germana appellata eſt ſoror, quaſi eadem genitrice manans.

Germania. De Germania Europæ regione latiſſima, quã Tacitus a Gallis Rhætiiſque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus: a Sarmatis Daciſque mutuo metu aut fluminibus ſeparatam ſcribit, olim in vniuerſum aut ſyluis horridã, aut paludibus fœdam, nunc vero Solino virorum diuitem, & populis innumeris frequentem, variæ ſunt eruditorum quoad nomenclationis originem opiniones. Recens eſſe vocabulum Germaniæ & nuper additum, ſcribit Tacitus. Quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerũt, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſunt, atque ita nationis nomen, non gentis in tantũ eualuit paulatim, vt omnes primum a victore ob metum, mox a ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur. Straboni videtur eſſe nomen Romanum. Sic enim a Romanis vult appellatos, quod Gallorum

eſſent veluti fratres, id eſt, moribus corporibuſque ſimiles. Conradus Celtes a fraterna dilectione dictos exiſtimauit. Nam tale eius eſt carmen:

Germanos vocitant Itali, Graii ſed ἀδελφὺς
Quod fratrum ſoleant inter ſe viuere more.

Alii inde trahũt, quod Teutones ſe inuicem olim, vt & noſtro hoc tempore, Lieben Brudern / id eſt, *caros fratres vel germanos* nominauerunt. Eſſe autem Teutones Germanos arguit vocabulum Teutſchland ab eo nomine deductũ. Rurſus alii deducũt a martio & virili virtutis robore, quaſi Gãrman. Eraſmus in ſcholiis ſuis ad Hieronymum τὸ Germanũ eſſe exponens, quod Græci γνήσιον appellãt, id eſt, *genuinum*, cui contrarium ſit νόθον, id eſt, *adulterinum*: Nec, inquit, abſurdum ſit, Germanorum gentem hinc appellatam videri, quos ſi cum reliquis conferas nationibus, minimum fuci, plurimum antiquæ ſynceritatis ac fidei & ruſticanæ, vt dici ſolet, veritatis obtinent. Sunt, qui etiam a certa obſtinataque fide eorum nomẽ deriuant: Alii (inter quos Iunius) ab honorata militia, quaſi Geerman / contracta vocis mole in German. Æneas Syluius a germinando vult nominatos; Adeo, inquit, germinauit veſtra natio, vt nomen veſtrum verius a germinando tractum putemus. Ioannes Goropius, felix alioqui in etymis, imo aliquando ridiculus, a cogendo milite deducit, quod Geren ſit tantundem Germanis. Hæ coniecturæ quamuis non ſint plane abſurdæ, veræ tamẽ non ſunt. Abſurda eſt originatio eorum, qui inde a Carmanis Aſiæ populis violenter trahunt, vt eorum, qui ad Gerram referunt, vel Italorum guerram, bellicoſos ſignificaturi. Parum ab his abſunt, qui ab Hebræis vocabulis גרים & עני *gerim ani*, quæ inopes aduenas ſignificant, originem ducunt. Peucerus quaſi Hermenner / id eſt, militares viros appellatos exiſtimat. Ioannes Teutonicus Decretorum interpres *Diſtinct. 34.* ſcribit hoc modo: *Quorundam Germania a germine dicitur: Eſt enim verum germen nobilitatis.* Adrianus Iunius ipſemet, refert originem longius tractam ad Gomer, qui eſt prognatus Iapeto filio Noachi ſiue Satur-

Saturni: Ab hoc autem dicti Cimmerii & Cimbri, qui cum principio tenuissent interiora Asiæ loca, pulsi a Scythis, in Scandiam primum, inde in Cymbricam Chersonesum traiecerunt. Sed & eiusdem triplex propago, nempe, *Asckenaz, Riphat, Thogarma.* Ab Asckenaz prodiisse vult Scandianos: Ab Riphat Ripheos, id est, Sarmatas & Henetos, qui Nomadum ritu vitam degebant in plaustris: A Thogarma Germanos, vnde & nomē ipsum dependere videtur. Docto homini vereor tamen astipulari, sicut & illis, qui nomen Germaniæ natū volunt a Maño primo Tuisconis regis Germaniæ filio. Quod illa nomina, Aleman/ German/ Sandsman/ Edelman/ Buerman/ Hoffman/ in regis honorem excogitata dicunt, commentitium est, & eandem absurditatē sapit. Iunius tamen pro se habet Chaldaicam Paraphrasin Ezechielis 38. Vbi enim textus Hebraicus habet בית תוגרמה domus Thogarma, ibi Paraphrastes reddidit verbis disertis מדינת גרמניא, id est, *prouinciam Germaniæ.* Ego equidem me illis adiungere malim, qui purum putumque vocabulum Germanicum esse affirmant, cum & Tacitus ab ipsis Germanis inuentum atq; excogitatum innuat. Vt conflatū videatur ex Ger & Man. Ger veteribus Germanis erat, quod iam est Gar/ id est, *prorsus.* Itaque Germanus fuerit dictus, quasi Gar man/ id est, *prorsus vel totus vir.* Inde *Gerhardus* totus durus, *Gerbrechtus* totus celebris, *Gerbaldus totus celer.* Regio ergo ipsa a Germano Germania. Cum hac coniectura conuenit Alemaniæ nomen, quod ipsi inditum primum sub Proculo, ac proinde recentius esse vocabulo Germaniæ scribit Flauius Vopiscus, cum tamen Ael. Spartianus tradat Caracallam Imperat. Alemannici cognomen sibi ab Alemannis deuictis assumsisse. Conuenit, inquam, Alemannię nomen. Nam Alman significat totum virum, aut omnes viros, aut denique colluuiem virorum, id est, collectitios viros, allerley Man/ quasi hinc inde collectos ex gentibus diuersis: Quod & Agathius de bello Gothorum *lib. 1.* indicare videtur his verbis: *Alemannis, si Quadrato viro Italico fides præstāda est, qui res Germanorū fide-*

liter perſcripſit, aduentitii ſunt, & ex varia hominum colluuione conflati, quod ſane eorum cognomento præfertur. Sintne Germani indigenæ an aduenæ, in controuerſiam vocare non volo: Hoc ſcio, deſipere Aben Ezram cum magnis illis viris, ex quorum ore ſe accepiſſe id ſcribit, Alemannos eſſe ישראל בני מפני שברחו בנענים *Chananæos, qui fugerint a facie filiorum Iſrael.*

Gerræ, id eſt, nugæ dicũtur a gero. Hinc nugigerulus. Alii trahunt ἀπὸ τῆς γέῤῥας, id eſt, *crate viminea.* Quamquam Suidas neutro genere γέῤῥα refert vt Perſicã vocem. Feſtus ſcribit, cum Athenienſes Syracuſas obſiderẽt, & crebro gerras poſcerent, credo vimineas crates, irridentes Siculos gerras clamitaſſe. Vnde factum, vt gerræ pro nugis & contemtu dicantur. Sed & *gerræ Siculæ* in prouerbium abierunt. Forſan ab his congerrones dicti familiares, qui inter ſe nugas confabulando communicant.

Geruli, *οἱ μισθῷ φέροντες, ut vocat Appianus*, quoſque περιδίνους nominant Attici, Latini *baiulos*, Cicero in quadam epiſtola ad Atticum *Gerones*, a gerendo arceſſunt nomen.

Geſur regio iuxta Cæſaream Philippi in terra Baſan trans Iordanem & vallem bouis ſignificans, deducitur a גיא *valle*, & שור *boue.*

Gibea vel Gibeon ciuitas regia in tribu Beniamin ſita fuit in colle nomini ſuo reſpondens. Nam גבעון *collem* ſignificat *gibboſum.*

Gigantes dicti quaſi γηγενεῖς, id eſt, ex terra nati. Approbat id Orpheus his verſibus:

Οὓς κλῄζουσι γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
Οὕνεκα γῆς ἐγένοντο καὶ αἵματος οὐρανίοιο.

Et Ouidius Faſtor. 5.

Terra feros partus, immania monſtra, gigantes
Edidit, auſuros in Iouis ire domum.

Poſt Saturnum enim regno eiectum fabulantur eos natos Poetæ, & propter inſignem malitiam eiſdem tribuunt anguineos pedes, quod eo ipſo loco nec Ouidius ſilentio premit. Sed & Diodorus per ſerpentem voluminibus implicatum

tum malum interpretatur, præcipue vero Gigantum genus, quod olim terrarum orbem oppreſſit, imo in cœlites bellū paraſſe legitur. Obtorta itaque hoc modo crura & deluxata quodammodo iniquorum operum indicia ſunt, rectéq; illis attribuuntur propter iniquitatem, ſicut econtrario recti dicuntur pedes iuſtorum. Quia vero eidem fortiſſimi erant viri, atq; ita protererent robore ſuo, vel potius conficerent, quidquid dabatur obuiam, vocāt eos Hebræi נפלים, quod cor eorum, qui viderent Gigantes, concideret præ terrore. Chaldaica tranſlatio interpretatur גבריא, id eſt, *fortes atque robuſtos*, vt & Symmachus vertit. Ad horum ſententiam accommodat ſe etiam Ioannes Damaſcenus ſic ſcribens: γίγαντας ἐνταῦθα τοὺς ἰσχυροὺς τὸ σῶμα εἶναι λέγειν τὴν θείαν γραφήν. Atque hinc legimus, *Gigantem minime ſaluatum iri in robore ſuo, vel potius in multitudine virtutis ſuæ.* Et Chryſoſtomus: γίγαντας καλεῖ ἡ γραφὴ, οὐ ξένην πλάσιν, οὐδὲ ξένην μορφὴν, ἀλλὰ τοὺς ἥρωας τοὺς πολεμικοὺς, τοὺς ἰσχυρούς. Theodoretus etiam exponēs, quale id genus eſſet hominum, intelligit τοὺς ἔτι πολλὰ βεβιωκότας, θεομισεῖς καὶ ἀντιθέους ἀνθρώπους ex quorundam ſententia, quos tamen in eo reprehendit, quod non celſiore eos ſtatura reliquo hominum genere fuiſſe exiſtimēt. Idcirco addit: ἡγοῦμαι δὲ ἐγὼ γεγονέναι τινὰς παμμεγέθεις ἀνθρώπους. Ex quibus omnibus apparet, gigantes illos nō fuiſſe, quod aliqui volunt, ſpiritus prauos, ſed homines potius vaſtæ magnitudinis & roboris immenſi, dictóſq; נפלים a נפל, id eſt, *cecidit*, non quod cœlitus ceciderint, ſed quia omnes, qui incidebant in illos de inſperato, vaſtitatē corporis mirati, ac proinde correpti formidine corruerent, *vt Aben Ezra eſt commentatus.* Vt recte quidem ab hoc terrore & alio nomine אימים, id eſt *terribiles* ſint appellati, *Deuter.2.*

Gilgal tantundem ac reuolutio aceruia גלל volutauit. Iuxta Gilgal autem inter Iericho & Iordanem Ioſuæ caſtra fixa fuiſſe legimus.

Gilo oppidum tribus Iudæ, in quo natus eſt peſſimus ille Cōſiliarius Achitophel, nomen habet a גלה *tranſmigrauit.* Hinc in ſecunda coniugatione גלה *reuelauit.*

Gingiuæ a gignendis dentibus sunt nominatæ, *ait Isidorus*. Factæ autem sunt ad decorem dentium, ne hi nudi horrori potius, quam ornamento existerent.

Gladius Varroni dictus a clade, quasi *cladius*. Hinc gladiatores, qui, quoniam creditum fuit animas defunctorum sanguine humano placari, ad necem vsque depugnare solebant ad mortuorum sepulcra primum captiuis ad id destinatis & inter sese commissis, vt penes eosdem esset & facinus & supplicium, inde etiam seruis malo ingenio, ad id comparatis ac institutis. Creuitque tandem eo impietas vt talia gladiatorum spectacula ederentur populo voluptatis gratia. Quinimo tandem munus est nuncupatum, id est, officium, quod se mortuis eo modo præstare arbitrabantur veteres. Ne autem id absque teste proferre videar, Valerii Maximi verba subiiciam ex *cap. 4. lib. 2. Gladiatorum*, inquit, *munus primum datum est in foro boario, Ap. Claudio & M. Fuluio Coss. Dederunt M. & D. Bruti, funebri Pompa patris cineres honorando.* Ad Valerium accedit Tertullianus, qui & ipse *libro singulari de spectaculis* ex hac immani & beluina consuetudine munus appellat. Tanta sane eius rei immanitas fuit, vt ab eo horrore matronæ publico edicto submouerentur. Cl. Cæsar ipsemet, licet antea probasset tandem tamen pertæsus effusionis sanguinis, fieri eam prohibuit. Et quoniam funebrium ludorum vel spectaculorum, in quibus ad vltimum vsq; vitæ halitum decertabāt, exhibitione, redactos legimus primum quamplurimos ad paupertatem extremam nimia sua profusione, sub Tiberio Senatusconsultum est factum, vt nemini id liceret, qui minus quadringentis millibus in censu haberet. Post aliquot vero ætates Theodoricus Gothorum Rex adeo exosos habuit gladiatores, vt, quantumuis optarent Romani, ludos tamen illos non solum denegauerit, verum etiam prorsus sustulerit. De quorum sublatione inspiciendus etiam Nicephorus *lib. 7. cap. 46.* & lex vn. *C. de gladiator. lib. 10.* Atque hæc ita paucis referre placuit ad communem literaturę politioris vtilitatem ex *Liuio, Tacito, Dione, Alexandro Neapolitano & aliis*, sumta occasione a gladio,

quo

quo pugnare solebant, & a quo nomen suum arcessunt gladiatores. Quamquam enim prima pugnæ rudimenta baculo gladiatorio, cui nomen erat rudi, meditarentur, aliquando etiam certaminis initio inter se rudibus batuerent, præcipuũ tamen certamen ferro transfigebãt, idq; gladiis, & populo spectãte. Quapropter Quintilian* definit gladiatorẽ *Declam.302.* cũ esse, q in arena, populo spectãte pugnauit.
Glauce nympha Nereidum vna, a glauco maris colore est appellata. Idem nomen fuit & filiæ Creontis, quam Iason repudiata Medea ducere voluit, *vt est apud Diodorum libro 4.* Forsan & eius nomen cum reconuenit, vt & Glauci, quam Scyllam amasse fabulantur Poetæ.
Gleba Isidoro est dicta, q quasi sit globus. Pulueris enim collectione compingitur, & in vno glomere coadunatur.
Glicia lex, videtur Cuiacio *Obseruat.lib.14. c.14.* arcessere nomen a M. Claudio Glicia dictatore, quod & idem auctor innuit eiusdem operis *lib.2.cap.21.*
Glos mariti soror a Græco γάλως. Vnde Ausonius in monosyllabis Polyxena ad tumulum Achillis mactata περιφραστικῶς dicta fuit *glos Andromachæ*, quod soror esset Hectoris, cui nupserat Andromacha.
Glossa, quæ vox est admodũm familiaris & trita studiosis iuris, propter Accursii glossas, & interpretationem significãs, appellationem a lingua habet, quæ Græcis est γλῶσσα. Baldus Iurisconsultus tãtum tribuit Glossis *l.hereditas. C.de acquir. possess.* vt communi opinioni putet præferẽdam: Recte quidem, si legibus & ratione confirmetur.
Glycerium Chremetis filia ab eo, quod Græcis est γλυκὺ, id est, *dulce*, nomen accepit. Sic Gnatho Parasitus ἀπὸ τῶν γνάθων, id est, *buccis*.
Gnatus, id est, *filius*, quasi generatus.
Gnostici heretici, qui de Deo & rerum natura fabulosa, & a veritate aliena multa tradiderũt, dum triplicẽ filium summi Æonis cõstituerent, vnũ qui sit numẽ incorruptibile, alterũ ἔννοιαν, qui ex Bythi lumine secundũ hominẽ sit natus, sitq; homo alienus ab oñi interitu, & tertiũ ex primo homine p-

ductum, ſanctoq; ſpiritu, quem *fœminam* vocant, ἀπὸ τῆς γνώσεως, id eſt, *præſtanti cognitione* nomen ſuum deriuant, quam illi ſibi præ aliis vendicabant, cum tamen ſuperioribus hæreticis vaniores ac turpiores illos affirmet Auguſtinus. Nec vlla fuit hæreſis vnquã, quæ tam diuerſis nominibus ſe venditarit, aut quæ in plures ſectas aut particulas abierit. Ab aliis enim *Barbeliotæ* a *Barbelo*, quem colebant, ſunt appellati: A quibuſdam *Borboritæ* nempe a cœno. Eſt enim βόρβορος *cœnum*. Epiphanius teſtatur in Ægypto eos dictos *Stratioticos* & *Phibionitas*, Theodoretus *Naaſinos*. Alibi appellantur *Secũdiniani, Socratitæ, Zachæi, Leuitici*, & *Coddiani*. Hæc fere Danæus, qui addit Euſebium ſcriptum reliquiſſe, nullum vnquam hominum genus fuiſſe nomen Chriſtianum profitentium, vnde maiora & plura infidelibus ac gentibus offendicula præberentur, quam ab iſtis.

Gog, apud Prophetas, cenſentibus ita plerisq; doctiſſimis viris, Turcarum eſt nomen, & a tentoriis, ſub quibus viuunt, originem ſumſit. Tectum enim Hebræis eſt גג, vel *potius pars domus ſuperior*, quæ planitiẽ habebat, vt & hoc tempore in Italia & aliis plerisq; orientalibus locis.

Golgotha reſeruatum in textu Latino vocabulum *Matth.27.* & caluariæ locum ſignificans, dictum videtur Origeni tractatu *in Matth.35.* a primi parentis Adæ caluaria ibi ſepulta, quod tamen fabuloſum videtur. Quare & Hieronymus cõtra Theophylactum, Ambroſium ac Athanaſium hanc amplectentes traditionem reiicit *lib.in Matth.4.* Dixerim itaq; nomẽ datum huic loco, in quo & Dominus Chriſtus in crucem eſt actus pro totius humani generis ſalute, ab aliorũ hominum caluariis, de quibus hic ſumi ſolebat ſupplicium. Apud Hebræos enim caluaria dicitur גלגלת a rotunditate nato vocabulo, quod proinde recte deducitur a גלל *voluta-uit*. Hinc Syriace גלגלתא *caluariæ locus*.

Goliath gigas, quem Dauid cõfecit, peregrinum ſignificat deriuato nomine a גלה *trãſmigrauit*. Bernardus per Goliath intelligit *ſuperbiam* applicans eam hiſtoriam ad mores, ſermone de Goliath, Dauide, & quinque lapidibus.

Gomer

Gomer conſummatorem ſignificans dedicat nominis originem verbo גמר, id eſt, *conſummauit.*

Gomor Hebraica menſura (ſic enim LXX. reddunt, cum in ſua tamen lingua ſit חמר) decem Ephos ſeu modios continens quibuſdam deſcendit a חמר *intumuit* vel *tumulum fecit.* Cum enim Deus iuſtam & plenam menſuram populo in verbo ſuo præcipiat ac mandet, exigit nonnullas ad Gomor Ezechielis 45. vbi Græcus textus hoc modo ſe habet: ζυγὸς δίκαιος, καὶ μέτρον δίκαιον, καὶ χοῖνιξ δικαία ἔσται ὑμῖν. τὸ μέτρον καὶ χοῖνιξ ὁμοίως ἔσται. τοῦ λαμβάνειν τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ χοίνικα, καὶ τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ τὸ μέτρον. πρὸς τὸ γομὸρ ἔσται ἴσον. Paulo poſt legitur *decem cotylis efficere Gomor.* Exiſtimant multi eandem hanc eſſe menſuram cum Coro, atq; hac ipſa voce omnes interpretes reddidiſſe חמר, exceptis ſeptuaginta, affirmat Hieronymus *primo Commentariorum in Oſeam.* Quæ ſententia ſiquidem amplectenda eſt nobis, errant profecto, qui decem tantummodo modios eam complecti volunt. Ait enim Hieronymus in Ezechielem 14. *Corum ex triginta conſtare modiis, & in vtraque mẽſura rerum tam aridarum, quam liquidarum principatum tenere.* Aſtipulatur doctiſſimus Epiphanius his verbis: εἴληπται τοίνυν ὁ κόρος ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου, οὗ καλεῖται χὸρ· εἰσὶ δὲ μόδιοι λ. id eſt, *Corus igitur ſumtus eſt ab Hebraica loquendi proprietate, vbi vocatur chor: Sunt vero modii triginta.*

Gomorrha ciuitas inſignis, vt & Sodoma, quippe quæ regem ſuum, *teſte ſcriptura ſacra,* habuit, condita olim in omnium fertiliſſima valle, quam Salinarum vallem dictam fuiſſe tradit Hieronymus, etiamſi Moſes *Geneſ. 14.* nominet השדים עמק *vallem Siddim,* videtur arceſſere nomẽ a verbo גמר quod etiam ad finem deducere ſignificat. Periit enim vna cum Sodoma, Adama & Seboim euerſa propter peccata, idque ſulphure & igni per pluuiam cadentibus cœlo. Conſpicitur hoc loco iam lacus Aſphaltites ſeu mortuũ mare, quod mare ſalis eſt Moſi. Deſcripſit & lacum iſtum Tacitus *Annalium 21.* dignus qui conſulatur & attente legatur.

Gonorrhæa, ſiue ſeminis per inſomnia profluuium notet, quæ

etiam ὀνειρωγμὸς appellari consueuit, siue ex phlegmatis salsi aut etiã crudi copia oriatur, cum ex cerebro per spinã dorsi, lumbos ac renes, item ex hepate per venas ad vterum & penẽ defertur, siue præ retentricis facultatis imbecillitate, vel potius resolutione, aut ex parastatarum inflammatione contingat, siue denique sit defluxus ex fœda illa & virulenta lue Venerea, generaliter nomen trahit ἀπὸ τῆς γονῆς ἢ ἀπὸ τῆς γόνης, id est, a *genitura* vel *semine*, cuius quidem crebra admodum excretio fit citra tensionem pudendi, quæ in priapismo & satyriasi contingit.

Gorgon. Gorgones tantum tres fuisse scribũt Ouidius & Hyginus. Easdem vnum habuisse oculum fingitur ab aliis. Ex his vna nomine Medusa cũ esset a Neptuno violata in templo Palladis, irata Dea capillitium eius in angues mutauit. post mutationem quicunque eam aspiciebant, diriguisse dicuntur in lapides, id quod ob admirãdæ pulcritudinis stuporem fictum notauit Seruius. Nomen inditum ἀπὸ τῆς γοργότητος, id est, *truculento aspectu*, non quia γοργὸς agilem etiã significat Grȩcis, *vt quidam notarunt.* Hinc *Gorgoneus vultus*, *Gorgonei oculi*, *Gorgoneus anguis* apud Poetas, & apud Grȩcos γοργόνειον larua. Quia vero a Perseo tandem victa fuit Medusa, fingũtur γοργόνειοι ἀστέρες in Persei summa sinistra manu, quarum meminit Pollux *lib. 4.*

Gothi, quos Stephanus γότθους appellat, & quos cum Getis eosdem vult esse Spartianus in vita Caracallæ reclamantibus non paucis, Plinius autem Dacis adiungit, vnde suum nomen deducant, adhuc lis est inter eruditos. Alii quippe Gothos nominatos quasi *Guthos* (die Gutten) id est, eximios volunt: Alii, inter quos nostro tempore fuit Adrianus Iunius lætam Scandiæ propaginem appellans in sua Batauia, & eosdem (credo) cum Getis esse existimans, quos Ptolemæus collocat in Scandia, a cultus diuini studio (quod est Godt dienen) nomen id natum scribunt, sicut Alemanos quasi allerley Man dictos nonnulli asserunt, vt meminimus in Germaniæ vocabulo. Ab his ingens olim clades est illata Italiæ.

Gauda

Gouda Batauiæ vrbs ad Iſelam ſita, quæ intermedia intercipit, quidquid Hollandia, Brabantia, Zelandiaq; mutuis neceſſitatibus ſubmittit, refert vocis originem ad Cymbricã vocẽ Gow/ quæ & aggerem foſſæ aquagio obductum, & quoque aquæductus alueum denotat, *teſte Adriano Iunio.*

Graculus auis non quod gregatim volet, verum a garrulitate potius nomen deducit, vel ipſo Iſidoro teſte.

Gradiuus Mars a gradiendo in bello, vel ab haſtæ vibratione, quam Græci efferunt verbo κραδαίνειν, eſt dictus, vel inde, quod quaſi grandem hunc Diuum ſuſpicabantur, vel denique (niſi fabulas in rebus fabuloſis explicandis reiicimus) quia ortus ſit gramine, tacto flore in campis Oleniis a Iunone. Vnde forte corona graminea in re militari præcipuo loco habebatur, quod etiam attingit Feſtus Pompeius. Templum huius elegans & magnum extra vrbem fuit in Appia via, quod a L. Cornelio Sulla reſtitutum & ampliatum ac ſupra centum columnas erectum ferunt. Iuxta hoc templum erat Manalis lapis, de quo loco ſuo.

Græcia Europæ nobiliſſima regio, totiuſq; eruditionis fons & mater, alio nomine Ἑλλὰς apud Euripidẽ, Sophoclem, Xenophontẽ, Diodorũ, Ariſtotelẽ, Platonem, generalius accepta voce, q̃ Ciceroni pro L. Flacco fama, gloria, doctrina, artib⁹; imperio & bellica laude floruit, Straboni σύμπασα κατοικία βαρβάρων τὸ παλαιὸν, deducere videtur quibuſdã nomẽ a rege Græco, fide tamẽ incerta. Prouincię eius numerantur ſeptẽ; *Dalmatia* a Delmi maxima eiuſdẽ ciuitate noto nomine, *Epirus* a Pyrrho Achillis filio, *Hellas* a rege Hellene Deucalionis & Pyrrhæ filio, *Theſſalia* a Theſſalo rege, *Macedonia* a Macedone Deucalionis nepote, *Achaia* a rege Achęo, & duę in mari, *Creta* videl. & *Cyclades*. Regionis huius totius Chorographus primus fuit Homerus. Mõtes eius celebriores feruntur, *Taygetum, Lycaũ, Parnaſſus, Olympus, Pelius & Oſſa.* Compedes eius dicuntur *Chalcis, Corinthus & Demetrias vrbes.* Alia eius loca ſi per cenſere vellem omnia, nimi[illegible] forem: Vnum id addo, Philippum Macedonem olim totius Græciæ dominium adeptum, prælio ad Chæroneam commiſſo.

Gramen a situ dictum, quod sit plurimorum agrorum: Vnde illud Græci ἄγρωστιν vocarunt, ait Isidorus. Malim eius parte a gradiendo deflexum, pro quo Dioscorides scribit ἕρπειν, id est, *serpere*, quod internodiis geniculatis mirifice progredi soleat.

Grallatores. Festus Pompeius ita: *Grallatores appellabantur Pantomimi, qui vt in saltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi.* Plautus: *Vinceretis ceruas cursu, & grallatorem gradu.*

Grammatica apud nos, *Fabio teste*, literatura dicitur: Grammatici *literatores* aut *literati*. Nam quod γράμμα est Græcis, id litera est nostris. Vt ab illis primis artis initiis nomen hæc habeat suum.

Grando a granorum similitudine appellatur nonnullis. Sed aliud etymon innuit Festus his verbis: *Grando Græce χάλαζα, concreta soluto grandiores.* Hanc imbre conglaciato gigni scribit Plinius *lib. 2.*

Graphium γραφεῖον, stylus erat, quo scribi solebat in pugillaribus. Hinc *Graphiarium*, id est, repositorium & theca stylorū (Græci γραφοθήκην vocant) quibus ante vsum penicillorum scribere & pingere solebant antiqui. Sic a γράφειν origo vocabuli. Nam hoc & *pingere* & *scribere* significat Græcis.

Grassari verbum tota propemodum Grammaticorum schola ab impetu gradiendi deducit. Nam qui ex insidiis eos adoriuntur, qui aliquo arripiunt iter, illos, inquiunt, grassatores vocamus. *Callistratus l. capitalium. ff. de pœnis*, tales proximos habet latronibus.

Græchgoia. De hac scripsit orationem Dauid Chytræus, cuius iudicium quoniam quamplurimi facio, & iam nuper admodum senex suas illas eruditionis plenas literas ad me dedit, quo vel propter solam literarum communionem cum ignoto homine amicitiam coleret, dabo in medium eius verba, quod huic proposito nostro multum inseruiant. *Nomen Græchgoiæ*, inquit, *a gente Græcorum ortum esse, similitudo literarum indicio est.* Consedisse autem olim colonos Græcos

cos in Germania, non mirabitur qui cogitabit proximis annis in Caroli Quinti exercitu Græcos equites Epirotas in Belgico militasse, quorum ducem & vidi ipse, & de statu Ecclesiarum in Græcia & studiorum doctrinæ, ac gubernationis politicæ multa ex illo sciscitatus sum. Est & vrbis Spiræ nomen Græcum. Nam σπεῖρα significat cohortem. Fuit enim locus castrorum & sedes Prætorii, seu aula Constantii Imperatoris, cum aduersus Alemannos bella iis in locis gereret. Inde Colonia Græcorum militum de Imperatoris cohorte deducta putatur in feracissimum illum Greichgoiæ agrum Neccaro & Rheno & iugis Herciniis cõclusum, qui a nouis colonis Græcis γραικῶν γαῖα seu *Greichgoia* nomen acceperit. Probat quoque Andreas Althamerus in Tacitum scribens, *Germanos olim, sicut & Gallos, non ignaros fuisse linguæ Græcæ, quod populare ipsorum idioma eiuscemodi vocabulis etiamnum redundet, exempli gratia,* Thier/θὴρ, *fera:* Thür/θύρα, *ianua:* Vber/ὑπὲρ, *super:* Rock/ῥάκος, *vestis:* Frewen/εὐφραίνειν, *gaudere:* Mülle/μύλη, *mola:* Faul/φαῦλος, *vitiosus:* βρῶτος, Brot *panis:* σχίζα, Scheidt/*fissura ligni, & cetera id genus alia.* His suffragatur Willichius *in commentariis suis ad Tacitum*, cum annotat Græcas literas Germanis fuisse familiares, eosque circa tempora Caroli Magni Anno 800. post Christum natum Græcis scripsisse literis Germanicas voces, adeo vt omnes rationes & acta Græce vsq; tempora Cæsaris Rodolphi Habspurgensis exararent hac ipsa lingua, cum demum cœperunt vti elementis Latinis. Addit & prope Prussiã gentem quandam, quam vocant die Bockheyligen/ vsam fuisse hac ipsa lingua, verum corrupta.

Gruningha Frisiæ oppidum, quod Ptolemæo *Phileum* dici putatur, a Gruno conditore aut Grunibus populis nomen deriuare credunt nonnulli.

Grunlandia, vel, *vt Olaus scribit*, *Gruntlandia* ab eminente arena est nominata eodem censore, vel, *vt aliis placet*, ab agrorum viriditate.

Gutturnium vas aquam guttatim fundens ad abluendũ & abstergendum manus, Hebraice משנב, a *gutta* dictum nemo non videt.

Guttus etiam a gutta. Eſt enim vas oleum guttatim fundens. Apuleius *olearium ampullam* vocat. Nobiliores eum ex cornu Rhinocerotis habebant, vt innuit Iuuenalis, cũ alioqui ex bubulo cornu fieri ſoleret. Sed Varro inter vaſa vinaria ſacris adhibita & Depeſtam numerat, & guttum, quo vinum minutatim vel potius guttatim fundebãt, quod propter viri auctoritatem recipiendum omnino puto, vt & illud, quod ſequitur, quia minutatim fuſum vinum ſumebatur, a ſumẽdo vas ſimpulum dictum.

Gymnaſium Græce γυμνάσιον (*Paulus vocat* γυμνασίαν) Latine *exercitatio*, locum hic ſignificans, vbi athletæ exercebantur vngendo, fricando, luctãdo, diſcũ iaciendo, aut ſimile quippiam agendo, *teſte Galeno lib. 2.* de ſanitate tuenda, ἀπὸ δὲ γυμνάζειν, id eſt, *exercendo* vocabuli auſpicium trahit. Hinc ars γυμναστικὴ dicta, in qua ex inſtituto Solonis nõ ſolum εὐεξίας gratia, verum etiam vt eſſent aptiores ad rem militarem, exerceri ſolebant adoleſcentes Græcorũ, quam propterea valde commendat Plato *7. de legibus.* Meminit huius artis & Ariſtoteles in Politicis tum Ælianus *lib. 4. variæ hiſtor. cap. 15.* cũ Stratonem Corragi filium recuperandæ valetudini præſidium atq; remedium ab arte gymnaſtica petiiſſe ſcribit, in qua cum longius eſſet progreſſus, & ſe accuratius exercuiſſet, in Olympico certamine eodem die lucta ſimul & Pancratio victor eſt declaratus. Corporeæ iſtius exercitationis (neque enim eam hic tracto, quæ pertinet ad εὐσέβειαν) hæc fere genera cenſentur, vt primo loco ponatur πάλη, id eſt, lucta, in qua licebat colluctatorem ἄγχειν, στρέφειν, καταστρέφειν, ἀνατρέπειν, ὑποσκελίζειν, λακτίζειν, ἐγκονίζειν, capitibus inter luctãdum collatis: hanc ſequatur παγκράτιον, quod erat σύνθετον ἐκ πάλης καὶ πυγμῆς, ſicuti Nicephorus Gregoras apud Syneſium notat, id eſt, compoſitũ quid ex lucta & pugillatu, imo certaminis genus, in quo magna contentione & omnibus (quod aiũt) neruis decertabatur. Licebat enim in eo τὰς χεῖρας ἀνατείνειν, quod etiã luctatorũ eſt: Licebat pariter παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην, quod vtique proprium eſt pugilum. Pancratium ſubſequitur pugillatus πυγμὴ Græcis, in quo ceſtibus

pugna-

pugnabant,pugillatū δρόμος, id eſt,*curſus*, cui adde ἅλμα *ſaltum*, δίσκευμα *diſci iactum*, ἀκόντιον *iaculū*, ςάδιον *ſtadium*, δίαυλον *curſum reciprocum ſeu duplicatū* obeundi ſcil. ſtadium, & mox redeundi, δόλιχον *curriculum ſpatii continentis ſtadia duodecim*, ὁπλίτην *armatā ſaltatione* (ſic enim nominat Scholiaſtes Ariſtophanis) intelligo Pyrrhicham ὄρχησιν, de qua multa apud auctores probatos. Solebāt ἐπιλυκίζειν, id eſt, *ſummis pedibus ingredi, manibus in ſublime tenſis & retro agitatis*, item πλεθρίζειν *prorſum & retrorſum currere in plethro*, σκιαμαχεῖν, id eſt, *vmbratili armorū pugna exerceri*, ἀκροχειρίζεσθαι *ſummis manibus cōcertare*. Vt nihil interim dicā de equitatione, venatione, ambulatione, chorea, vocis modulatione, frictione & lectione. Iam aūt ab his exercitiorū locis, quę occludi ſolebāt in publico luctu, ſcholæ dicūtur gymnaſia, ꝙ in iis exerceātur ingenia: Qualia tria fuiſſe accepimus Athenis, Lyceum, Academiā, κυνόσαργες. In Lyceo diſputauit Ariſtoteles, poſt Ariſtotelem Peripatetici, in Academia Platonici, apud κυνόσαργες exercebantur pueri, quos vocabant nothos.

Gymnici ludi, qui exhibiti primū fuerunt Romæ in ædilitate Æmilii, Scauri, *teſte Valerio Maximo lib.2.c.8.* vidētur aliquibus appellati a nuditate (γυμνὸς enim ſignificat nudum) eo ꝙ ludentes corpora nudarent, aut ſaltem veſtes exſuerent, vt ita ad certamina expeditores forent: Aliis ab exercitatione corporis, quod τὸ γυμνάζειν ſignificat. Iſtorū agonum diſtinctio apud nonnullos eſt talis, vt quidam βαρεῖς, id eſt, graues dicantur, alii κοῦφοι ſeu leues; In his curſum & ſaltum, in illis luctam, pancratium, & pugilatum numerant. Locus, in quo dabantur, apud Iſidorum gymnaſium eſt, de quo paulo ante non pauca nec contemnenda.

Gymnoſophiſtæ Indiæ Philoſophi nudi vagantes per opacas ſolitudines atque ita tolerantiam exercentes, in maximo olim honore apud ſuos, ἀπὸ τοῦ γυμνοῦ appellationē habent. Præclaram & ſatis prolixā de eorum inſtitutis, moribus, ſtudiis exegeſin vide apud Strabonem *lib.15.* Conſulendus pariter Plutarch' in vita Alexādri Magni, vbi exſtat Calani gymnoſophiſtæ hiſtoria, q ſe ſuper lignorū ſtruē reclinans de more

gentis iſtius, vbi iam ignis appropinquaret, ne ſemel quidem commouit, ſed habitu illo, quo recubuerat, ſeruato ſeipſum ſacrificauit: Quale ſpectaculum & alius Indus tempore Cæſaris, *eodem Plutarcho teſte*, de ſe Athenis exhibuit.

Gynæcium vel Gynæceum, *vt malunt alii*, Græce γυναικεῖον, locus, in quo mulieres verſantur, dum ſe amiciunt, comunt, fucant, ἀπὸ τῆς γυναικὸς obtinuit nomen.

H.

HAbakuk amplexatorem ſignificans deriuatur a חבק *amplexus eſt*.

Habenæ, inquit Iſidorus, ab habendo dictę, quod iis equos habeamus, id eſt, teneamus. Vnde & equi habiles dicti.

Hadad inimicus Salomonis *1. Reg. 11.* & dilectum ſignificans cognationem habet cum דוד, id eſt, *amico*.

Hadrianus vel *Adrianus* ab Hadria vrbe ſuum obtinuit nomen. Nam hinc maiores ſuos eſſe oriundos ipſemet, *teſte Ælio Spartiano*, prodidit in ſyluis vitæ ſuæ. Huius Cæſaris Natalitii ludi celebrari ſolebant ad IV. Kal. Nouembris, vt Titi Cæſaris ad IX Kalend. Ianuarii, Neruæ IV. Kal. Decemb. Antonini ipſis Kal. Aprilis, Conſtantini Magni ad IV. Kal. Ianuarii.

Hadrianopolis, ἁδριανούπολις Ptolemæo, quæ prius *Vſcudama* eſt dicta, *vt prodit Ammianus*, & *Oreſta*, vt Lāpridius, Thraciæ vrbs eſt, *& teste Tzetza Chil. 8. nu. 47.* ab Hadriano Imperatore nomen accepit, quamquam & Ælia audiuerit ab eiuſdem prænomine.

Hæmatites quia rubore ſanguini reſpondet, qui Græcis eſt αἷμα, hoc eſt nomine donatus. Eſt autem gemmą, & inuenitur cū Æthiopia, tum in Africa & Arabia. Promittebant de ea Magi abſtruſum quid ad coercēdas Barbarorum inſidias. Facit etiam inſita quadam vi ſua ad reſtinguendum ſanguinem.

Hæmorrhagia generaliter *quilibet ſanguinis fluor*, ſed ſi per ſe ponatur non adiecta particulą, vnde effluit, ſanguinis e naribus profluuium, cum ille confertim fluit, a verbo ῥαγῆναι,

quod

quod apud Hippocratem cum impetu prodire significat, nomen arcessit.

Hæmorrhois vel *Hæmorrhous*, cum Græce dicatur αἱμοῤῥοῒς & αἱμόῤῥοος per synæresin αἱμόῤῥους, serpentis est genus ex eo dictum, quod quicunque ab eo percussus fuerit, ex eius corpore, dissolutis venarum commerciis, quidquid est animæ per corporis meatus, effluente sanguine, eliciatur. *ut & Solinus refert.* Ælianus habitare eum affirmat in cauernis petrosis & longitudine æquare pedem instar Cerastæ. Color illi splendidus, quandoq; cinereus & arenosus ab Aetio & Auicenna tribuitur. Addit hic Arabs habere dorsum variegatum quamplurimis albis & nigris maculis, collum eius esse constrictum, & caudam vmbilico tenui incipere. Ibi enim ita sese contrahit in arctum, vt reliquam corporis molem velut præcidisse videatur sibi. Sed vt his missis ad institutum reuertar, agnoscere licet ex duobus nominib⁹ compositum esse huius serpentis vocabulum, si quis resoluere velit, quorum vnum est τὸ αἷμα sanguis, alterum ὁ ῥόος ῥοῦς, id est, fluxus, quem ille excitat vulnere illato. Recte itaque docet Galenus *libro de Theriaca* Hæmorrhoum ex illis serpentibus vnum esse, qui suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem adferunt. Vnde Lucanus:

At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes.

Sed & Tulli ab eodem serpente demorsi historiam quidem idem Lucanus elegantissimis numeris exprimit? Verba eius sunt hæc:

Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo iuueni, miratorique Catonis.
Vtque solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus,
Sanguis erant lacrymæ, quæcumq; foramina nouit
Humor, ab iis largus manat cruor, ora redundant,
Et patulæ nares, sudor rubet: Omnia plenis
Membra fluunt venis: Totum est pro vulnere corpus.

Ab hoc porro serpente, vel morsus eius effectu, vel ab eisdem potius dictionibus duabus, quarum superius facta est mentio, nomen habet hæmorrhois genus morbi, quod Gaza interpretatur sanguinis profluuium, & mariscam propter ficus (credo) id est, mariscæ similitudinem. Significatur enim hic morbus, qui circa sedem oritur, cum venarũ confluentium ad anum orificia tument & sæpe sanguinem profundunt.

Hæmus mons Thessaliã a Tracia diuidens iuxta Suidã vel potius Thraciæ mons, vt placere video Melæ, Plinio, Straboni, quemque Pinetus scribit ab Italis vocans, *Catenam mundi*, & *monte argentara*, Turcis *Balkan*, & Slauis *Cumonitza*, fabulosè ab Hæmo Boreæ & Orithyię filio mutuatur appellationẽ. Partem eius esse Scomium apud Thucydidẽ inde apparet, q̃ scribit Strimonẽ & Hebrum flumina ex Scomio monte defluere, cum alii auctores eadem ex Hæmo deriuent: Nec est, quod quis existimet appellari hunc montem ab illo Scomium, cum nec Hæmus illi incognitus sit.

Heres. Heredis nomen inquit Isidorus, imposuit census æris. Alii *heredem* dictum volunt, quasi *herum*. Veteres n. heredes pro Dominis appellabãt, & pro herede gerere, est pro domino gerere, *Instit. de hered. qual. & differ. ad fin.* Quid mirum, cum idem successor iuris & vniuersorum bonorum sit, qui deinceps eiusdem iuris & potestatis est, cuius defunctus fuit, *l. heredem. ff. de reg. iur.*

Hæresis. Vocabulũ istud olim laudabile apud Philosophos fuisse testantur eorũ studia & sectæ, in quas diuisi hanc aut illam sententiã separatim amplectebantur. Vsus est & eo Cicero Paradoxorum proœmio. Apud Christianos tandẽ abiit in dedecus, cum errorem & falsæ alicuius sententiæ pertinacem electionẽ adq; ad animaru m pernitiẽ significare cœpit, siue illa sit inuẽta a nobis, siue tam vetus, sed a nobis arrepta & mordicus defensa contra rationem & veritatem in verbo Dei expressam. Nomen illa habet ab αἱρέομαι, id est, *eligo, teste Hieronymo in Epistolam ad Galatas.* Et ab ea dicta προαίρεσις, nempe *animi electio de re aliqua persequenda aut fugienda.* Ab

hæresi

hereſi autem dictus hæreticus, quæ vox æquiuoca eſt, vtque aliquis talis dicatur, requiritur præter alia error in mente, pertinacia in voluntate. Diſtinguendum quoque inter ipſas hæreſes, tum hæreſiarchas, & eos, qui ab anteſignanis hæreſeωn ſunt decepti, imo inter hæreticos ipſos. Neque enim poteſt negari, aliam eſſe rationem hæreſeωn, quæ fundamẽtũ impugnãt, & definitionibus ſynodicis ab vniuerſali Eccleſia receptis refrangantur aperte, aliam errorum, qui fundamento ſuperſtruuntur, & in his aliam eorum, qui vnionem Eccleſiæ abrumpunt, aliam eorum, qui cum Eccleſia concordiam alere cupiunt, & ſe erudiri patiuntur. In primitiua Eccleſia non animaduerſum fuiſſe in huiuſmodi generis homines non ignorandum. Diuinæ enim vltioni relinquebantur, vt hodie de periurio ſcriptum, *l. iuriſiurandi. C. de reb. credit.* Imperatorum conſtitutionibus pœna fuit arbitraria *l. cunctos populos, in fin. C. de ſumm. Trinit.* Quamquã interdum etiam *gladio* vltore puniantur, ſicut de Arrianis legimus *l. Arriani. C. de hæret.*

Hagar ancilla Saræ & Eccleſiæ imago nomẽ habet a גור *peregrinatus eſt.*

Hala. Halę Romanis dicti a fœdo oris halitu, *Alexander ab Alexand.* Eſt & Hala vrbs Saxonũ ἀπὸ τοῦ ἁλὸς nuncupata. Solent quippe Germani eas vrbes, vbi ſal conficitur, communiter vocare *Halas*, vt eſt Hala Sueuica ad Coccherum fluuium, Hala Norica ad Oenum, Halioli ad Iuuanum, id eſt, Salzam, Richalii vel diues Hala ad Alpes, *vt Althamerus notat.* Eiuſdem originis eſt fluuius Halus. Ἅλς enim Græcis eſt ſal. Ptolemæo dicitur ἅλυς.

Halcyon ἀλκυών, Latine *Alcedo*, cuius & ante memini, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod imprægnetur in mari nomẽ obtinuit. Agit enim auis illa in maris littoribus inq; mari nidificat, & quindecim, vel (*vt alii volunt*) quatuordecim dierũ ſpatio ouis incubans fœtũ excludit. Interea vero ſerenum eſt cœlũ, tranquillũ mare, & nullis ventorũ turbinibus agitatũ. Vnde dies illi ſereni Græcis ἀλκυονίδες & ἀλκυονήτιδες, Latinis Halcyonia dicuntur. Placet hic addere interpretis Apollonii verba *lib. 1.*

quod huc egregie faciant. Sic ille: τὸ ὄρνεον θαλάττιον, καὶ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς βιοῦν, λέγεται δὲ ὁ ζεὺς ἐφεξῆς πέντε καὶ δέκα ἡμέρας, ἢ ὥς τινες δεκατέσσαρας εὐδιεινὰς ποιεῖν, ἵνα ἀποκυήσῃ παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς, καὶ ἀλκυονίδες ἡμέραι καλοῦνται, ἑπτὰ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ ἑπτὰ μετὰ τὸν τόκον. Et Aristoteles 5. Historiarũ animal. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς, διὸ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γίνωνται αἱ τροπαὶ, ἀλκυονεῖαι ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς. Plinius scribit, auem hanc esse paulo ampliorem passere, colore cyaneo ex parte maiore, purpureis tantum & candidis admixtis pennis, collo gracili atq; procero. Halcyonem videre rarissimũ est, *vt idem ait*, nec nisi Vergiliarũ casu, & circa solstitia brumamue. Nidus eius admirationem habet, quod sit non tantum pilæ figura paulum eminenti, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, sed etiam ferro intercidi, non queat: Frangitur autem ictu valido. Tradunt Medici, & inter hos Plinius, lepras, lichenas, & lentigines eo tolli cum lupino & sulphuris obolis duobus. Nec est qui dicere possit, vnde fingatur. Creditur autem ex aculeatis spinis formari, cum piscibus viuat.

Halicarnassus ἁλικαρνασσὸς, Asiæ minoris vrbs Ptolemæo, patria Herodoti historiarum patris, & Dionysii Halicarnassæi serui quondam Varronis Romani, quam etiam Zephyriam dictam scribunt Strabo & Stephanus, ἀπὸ τοῦ ἁλὸς videtur nuncupata, id est, *a sale*. Conspicua fuit illa nobilissimo opere regis Mausoli, quod inter septem mundi miracula hactenus numeratur, & a quo præclara monumenta siue sepulcra Mausolea dicta inuenias.

Hallus Pollex pedis ex Festi sententia, quia scandit supra proximum, a saliendo dictus est Isidoro, cui verbo respondet τὸ ἅλλομαι Græcorum.

Halteres Gymnastici exercitii instrumenta sunt, non plumbeæ massulæ iuxta Budæum in pandectas, sed massæ lapideæ vel metallicæ, ansa vel manubrio addito, quo commode leuari possent ab Athletis, vnde & ἀρτῆρες dicũtur ab ἀρτύομαι, quod pendere significat, inde ρ in λ mutata ἁλτῆρες. Errant sane, qui ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι, id est, *saliendo* deducunt, *vt & Budæus*,

cum

cum ad ſaltum ſint ineptiſſimi. Satis id etiam euinci poteſt ex eruditis nec minime proletariis ſcriptoribus. Alexander ab Alexand. *genial. dier. lib.3. cap. 21.* circuli figura fuiſſe ſcribit, non ſphærica tamen, comparatoſq; illos eum in modũ, vt digiti poſſent inſeri atq; ita brachiis rotari. Galenus *de ſanit. tuend. lib.2.* dicit, etiam nonnullos halteribus ſe exercere, at quo pacto? ἐν μέσῳ ἱςάντες αὐτῶν ἀναιρῶνται προκύπτοντες, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ τὸ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς: τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὸ ἐν τοῖς δεξιοῖς, καὶ αὖθις ἑκάτερον εἰς τὴν οἰκείαν κατατίθενται χώραν, καὶ τοῦτο ποιοῦσιν ἐφεξῆς πολλάκις ἀτρεμίζοντες τῇ βάσει. Nulla hic ſaltus mentio. Idem *lib.5. de ſanit. tuend.* refert Halteres inter exercitia, quibus exercentur partes ſupernæ. Nec multum ab eo diuerſus Epigrammatographus in Apophoretis, cum ita canit:

Quid pereunt ſtulto fortes haltere lacerti?
Exercet melius vinea foſſa viros.

Innuit enim brachia iis exerceri præcipue, cum ſaliendo totum corpus & inprimis pedes in opere verſentur.

Halyzones Scythiæ Europeæ populi Herodoto, Græce etiam ἀλιζῶνες per tota apud Herodotum & Strabonẽ, qui & apud Homerum eos eſſe dicit *Chalybes*, nomẽ trahunt ἀπὸ τοῦ ὑποζώννυσθαι ἁλὶ, quod vndique cingantur mari.

Haman hominem ſignificans *ſuperbum & tumultuantem* nominis originem dedicat verbo הָמָה *tumultuatus eſt.*

Hamaxobii vel *Hamaxobitæ*, quos inter Scythas numerat Plinius (putant nonnulli eſſe Agathyrſos & Sauromatas) appellationem habent ἀπὸ τῶν ἁμαξῶν, id eſt, *plauſtris*, quibus res ſuas de vno loco in alium circumferunt. Horatius inquit: *Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos.* Alii Nomades eſſe volunt, qui etiam mapalia ſua & papiliones circumferentes ibi ſedes figebant, vbi nox eos oppreſſerat. Silius lib.3. *Nulla domus, plauſtris habitant, migrare per arua*

Mos, atq; errantes circumuectare penates.

Aliqui Moſcouitas intelligunt. Ego crediderim olim nõ in vna, ſed in permultis Scytharũ gentibus illud fuiſſe frequẽs, cum incertis adhuc vagarentur ſedibus.

Hamburgum Storremariæ metropolis ſub Holſatiæ duce a

Ioue Hammone nomen habere creditur, quod is ibi cultus fuerit antiquitus, quippe cuius statuam Carolus Magnus deiecit. Etymon hoc eius approbatum etiam video a Conrado Celte, cum scribit: *Cymbricam nominatam quondam, nunc vero dictam nomine Hammonis* πόλιν.

Hammodytes serpens, quem indiscretum arenis dicit esse Lucanus, deriuatur ab *arena*, quæ Græcis est ἄμμος, & δύομαι *ingredior*, non a ἀπερύτω, vt videtur Sulpitio Grammatico alioqui non malo.

Hammon Iupiter, de quo multa Curtius *libr. 4.* Diodorus *17.* Arrianus *libr. 3.* videtur Pausaniæ in Messeniacis a nomine Pastoris appellationem trahere. Ægyptium nomen esse volunt aliqui, cum in Hebraica lingua isti affini Sol non solum dicatur שמש, sed etiam *Hamma*. Atqui Iupiter idem cum Sole, *teste Arnobio 3. aduersus gentes, & Platone in Phædro*, vbi Iupiter ipsi est μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ, eoque modo Macrobius interpretatur. Malim tamen ab arena deducere, quæ Græcis est ἄμμος. Et quamquam nonnihil obstare videtur, quod eo modo Ammon potius sine spiritu dicendus esset, quam Hammon, vel Hammo, *vt legitur apud Festum Pompeium*, quodque Plinius de Ammoniaco scribens *12. Natur. historiæ*, Æthiopiæ subiectam Africam Ammoniaci lachrymam stillare dicit in suis arenis, & inde nomen Ammonis oraculo datum, iuxta quod gignitur arbor, eaque ratione eandem necessario in Ammoniaco & Ammone syllabam esse primam, & ab eadem origine, tamen receptam in scribendo multis consuetudinem retinendam hoc loco duxi, cum & ἄμμος *(vnde Hammon)* cum spiritus asperitate apud Festum & alios nonnullos exstet. Sunt qui tradunt Hammonem habuisse in vtraque temporum regione cornua parua. Qua de caussa κερατοφόρος est appellatus. Corniger Lucano. Multi auctores nominis huius rationem ab ouibus trahunt. Cum enim Liber pater per Lybiæ deserta duceret exercitum vniuersa iam Asia deuicta, & siti admodum laboraret, implorasse a patre auxilium dicitur, & mox apparuisse arietem, quem dum fugientem sequitur, eo duce ad

fontem

fontem amœnissimum peruenit. Cumque desiderio suo potitus esset, existimasse fertur arietem illum fuisse Iouem, cui idcirco templum miræ altitudinis in arena constituit, Deumque nominauit Ammonem, id est, Iouem Arenariũ (Ἄμμον enim Græci vocant arenam) cornibus etiam ipsi affictis. Ad huius oraculum profectum magno & difficili itinere Alexandrum Magnum, idque ea de caussa, vt, num esset ipsius filius, consuleret, refert Diodorus. Cum vero vero introductus esset in templum a sacerdotibus, & Dei numen obseruasset vates, accessit ad eum natu aliquis præ reliquis maior, & salue, inquit, o fili, atque hanc a Deo salutationem accepit. Tum Alexander: δέχομαι ὦ πάτερ, καὶ τὸ λοιπὸν κεκλήσομαι σός. Nec omittendum, prope eius templum inuentum fontem, qui medio die frigidus, sub noctem mediam calidissimis manabat aquis, & mane tepidus sub vesperam incalescebat, sicuti Pomponius Mela, Diodorus, Arrianus, Plinius, Curtius, Plutarchus & Augustinus tradiderunt.

Hananias seu *Chananias* Propheta gratiam Dei significās, nominatus a חנן *in gratiam recepit*, & יה *Deo*.

Hannonia vel *Hanonia* Belgii regio, quibusdam *Haginoia*, verum corrupto, Germanis *Hanigau*, Gallis *Hanau*, vnde Latine, & recte quidem, *Hanauiam* dixerunt, postea præualente inscitia *Hononiam*, adepta est nomen ab Hania flumine, quod prope oppidum Condatum influit in Scaldem. Fabulantur, qui ad Troianos vel ducem Hannonem originem referunt.

Harpago, Pertica filo adunco præpilata, qua nauis tenebatur, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, quod est *rapere*, recte descendit, vt & harpax Isidoro.

Harpyiæ quas Virgilius 3. *Æneid.* ita describit: *Tristius haud illis monstrum, nec sæuior vlla Pestis & ira Deum Stygiis sese extulit vndis: Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluuies, vncæque manus, & pallida semper Ora fame*, quasque duas esse Aello & Ocypeten Thaumante & Electra natas scribit Hesiodus in Theogonia, tertiam Celæno ad-

dente Marone, quartam vero Thyellam Homero, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν arceſſunt nomen. Singula earum nomina itidem ex Græcis fontibus promanarunt. Nam Aello deriuari poteſt ἀπὸ τῆς ἀέλλης *procella*, vel (vt aliis placet) ἀπὸ τοῦ εἱλεῖν, quod eſt *vertere & conuoluere*, eo quod fœdo volatu omnia peruertat, Ocypete a celeri volatu, quod ὠκὺς ſit celer aut velox, πέτομαι volo. Celæno vero a nigredine, quę Græcis eſt κελαινότης, Thyella denique ἀπὸ τοῦ θύειν, quod etiam impetum facere & feſtinare ſignificat, & εἵλω, quod (*vt diximus*) tantundem eſt, atque *verto conuolno*.

Haruga, id eſt, victima, cuius adhærentia exſta inſpiciebantur (Ioſephus Scaliger appellat *Arugam*, alii, ſed minus recte, *Haruigam*) ab *hara*, id eſt. *ſtabulo* nominis etymon obtinuit.

Haruſpex. Haruſpices, qui a Romulo primum ſunt inſtituti, *teſte Dionyſio lib.2.* etiamſi ante extiterint in Hetruria, vbi eorum diſciplina ſummopere viguit, a victimis in ara inſpiciendis id vocabuli ſunt mutuati. Illi enim, *vt meminit Vitruuius*, immolatis pecoribus inſpiciebant exta ab exſtando dicta ſeu eminendo, qualia ſunt iecur, pulmo, lien, cor, præcordia, renes. Quod ſi hæc liuida erant aut vitioſa, mox immolabant alia, quod dubitarent, morbone an pabuli vitio ſic illa ſeſe haberent. Cum iam iterum atque iterum experti eſſent ſolidam & integram naturam, rite litatum exiſtimabant? Sin minus, minime litari poſſe dicebant. Vnde Cicero de diuinatione 1. *Quid enim habet Haruſpex, cur pulmo inciſus etiam in bonis extis dirimat tempus, & proferat diem?* Præcipuũ tamen in extis erat iecur. Id ſi grata & natiua purpura ruberet, nullaq; eſſet contaminatum labe, ſi auctũ eius caput aut duplicatum, aut iecur geminum reperiretur, ſi eſſent replicatæ extremæ fibræ verſus interiora, deſignari volebant potentiæ amplificationẽ finium prolationẽ, & ſumã dignitatũ faſtigia. Quod ſi iecur nõ eſſet inuentũ, nihil triſtius accidere poſſe putabãt. Si alterum eius caput corrugatum emarcuiſſet, vel habitum ſuũ coloremue mutaſſet, ad-

uerſa

Digitized by Google

uerfa omnia portendi exiſtimabant. Reliqua proſequi inſtituti noſtri non eſt. Addam id tamen, Hetruſcos vniuerſæ Aruſpicinæ auctorem celebrare puerum quendam nomine Tagem, Dæmonem *inquam*, qui, cum terra proſcinderetur aratro, & ſulcus altius eſſet impreſſus, repente exſtitit ſpecie quidem puerili, at prudentia ſenili. Locutus hic fuit multa audientibus illis, qui vndequaque in eum locum ex Hetruria confluxerant, eiuſque verba literis mandata diſciplinæ huius rationem omnem complectebantur.

Haſta, quam veteres Sabini *quirim*, vel vt alii, *curim* nominabant, olim auctionis ſignum, cum eſſet poſita in foro, vnde & pro ipſamet auctione accipi videas apud Ciceronem, Iuuenalem & alios, ab illo deducit nomen. Itaque *haſtæ ſubiicere*, eſt vendere in auctione appoſita haſta. Genus id venditionis Tertullianus nominat Haſtiarium. Notandum hic, ſolitos fuiſſe veteres Romanos nubentium comas haſtæ cuſpide diſcriminare, *vt aſſerunt Plutarchus & Feſtus*. quæ vt cælibaris dici conſueuit, ita ſtetiſſe eam oportebat in corpore gladiatoris occiſi. Significare volebant, vxorem ſic coniunctam eſſe debere viro, cui ſeſe aſtrinxerat, vt fuerat quondam cum corpore gladiatoris. Plutarchus docet in Romulo, ex quorundam ſententia factum id ea de cauſſa, vt ſignũ eſſet, primas nuptias bello & pugna contractas, vel vt monerentur nuptæ, cum bellicoſis iunguntur maritis, debere eas vti ſimplici ornatu, ſicut Lycurgus iubens fabricari cum fores, tum ædium faſtigia ſecuri tantum & ſerra, omnem luxum & operam ſuperuacaneam præcidere voluit. Alii idcirco id factum exiſtimant, vt fortium virorum gignendorum hoc omen eſſet: vel quod nuptiali iure ſubiiciatur imperio viri: vel quia matronæ ſunt in tutela Iunonis, quæ ab haſta ferenda dicta eſt *Curis* vel potius *Quiris*, cum ad eam pleraque referantur pertinentia ad nuptias. Ab haſta dicti *Haſtati*, qui primi haſtis pugnabant, *iuxta Varronem*. Haſta donari ſolebant apud Romanos viri fortes, quæ propterea *donatica* dicitur Catoni, & *pura*, quod ferro careret, vt animaduertit Turnebus. Haſta amentata ab amento vel habe-

Ec

na est appellata, facta quidem ad eum modum, vt fortius torqueri posset. *Hasta ansata* ab ansa appellationem trahit: Hasta velitaris a velitibus, qua illi eminus iaculabantur. Eam a Polybio γρόσφον nominatim existimat Turnebus.

Hebe pubertatis Dea χρυσοστέφανος Hesiodo, καλλίσφυρος Homero, quod *pulcros talos*, id est, pedes haberet, quæ Herculi nuptui est data (fabulosa fabulis illustramus) vbi post Oetæ incendium relatus esset in numerum Deorum ἀπὸ τοῦ ἥδειν, quod est, *exhilarare*, etymon nonnullis habet. Verba Eustathii Il. λ. sunt hæc: κατὰ τὸν ὅμηρον χαριεστάτη ἡ ἥβη καὶ ἡδεῖα, ὡς τὸ τῆς λέξεως δηλοῖ ἔτυμον, ἀπὸ τοῦ ἥδω γὰρ ἥβη κατὰ τοὺς παλαιούς. Bene dicit κατὰ τοὺς παλαιούς, cum in omnibus veteres sequi non sit necesse, maxime si minus probabilia dixerint. Malim itaque trahere παρὰ τὸ ἡβᾶν, quod est *pubescere* vel *iuuenescere*, vel ἀπὸ τῆς ἥβης ætatis flore & pubertate, cuius illa existimatur Dea. Ad illud etymon respicere videtur idem Eustathius Il. δ. cum rationem reddit, cur Diis pocula ministrare fingatur fundendo nectar. ἥβη, inquit, οἰνοχοεῖν λέγεται νέκταρ τοῖς ἄνω, διὰ τὸ ἀγήρω καὶ ἀεὶ νεάζοντα εἶναι τὰ θεῖα καὶ οἷον ἡβάσκοντα. Celebratur & Hebo Deus, cuius Pontanus meminit 1. suæ Vraniæ, qui & idem agnoscit etymon cum Hebe.

Heber. Vide *Eber*.

Hebræi vnde nomen habeant, apud eruditos in controuersia est. Alii enim exsculpunt etymon a verbo עבר, id est, *transire*, alii ab Heber. Prius etymō amplectitur Hieronymus, & alii nonnulli cum septuaginta, eo quod Eufratem diuino iussu, patris sui domo relicta, trāsierit. Quapropter aiūt, appellatus est initio עברי a Cananæis, quasi dixeris Trāseuphrateum, sicut dicimus *Transiordanum* & *Transapinum*. Trans Euphratem enim in Mesopotamia habitauerat, priusquam traiecto fluuio sedes suas fixas apud eos haberet. Atq; ita totam posteritatem ab eo postea nomen hoc obtinuisse decernunt, *vt Hebræus tantundem sit, atque* περάτης, id est, *transiens*, quo nomine reddunt eo loco nomen Abram septuaginta.

Hos

Hos sequitur Theodoretus, cum ita scribit: ἐγὼ οἶμαι ἑβραίους ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς τῶν χαλδαίων χώρας εἰς τὴν παλαιστίνην ἐλθεῖν τὸν εὐφράτην ποταμὸν διαβάντα, ἑβραῖος γὰρ τῇ σύρων φωνῇ ὁ περάτης ὀνομάζεται· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἔβερ ἑβραῖοι προσηγορεύθησαν, ἐχρῆν μόνους τούτους ἔχειν τὴν προσηγορίαν. πολλὰ γὰρ τὰ ἔθνη ἐκ τοῦ ἔβερ κατάγει τὸ γένος, καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους πάντας παρῶ, ἐκ τούτου εἰσὶν ἰσμαηλῖται, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς χεττούρας, καὶ ἰδουμαῖοι, καὶ ἀμαληκῖται. Adducitur etiam ad huius sententię confirmationem, quod legitur Iosu. 24. hoc modo: *Ego tuli patrem vestrũ Abraham trans flumen, & duxi illum per vniuersam terram Canaan.* Alij contra, qui hoc nomen deducunt ab עֵבֶר *viro*, cuius Geneseos 10. fit mentio, nō pauci sunt, aut triuialis auctoritatis viri. inter hos primus sit locus Augustino, qui *16. de Ciuit. Dei* ab Heber vult nominatos Hebręos. Alioqui enim appellādi essent *Abrahamæi*. Cū eo facit Acacius, q dicit esse ἑβραϊκὸν ὄνομα & impositū ἀπὸ τοῦ προπάτορος τοῦ ἀβραὰμ διαλεχθέντος. Addunt pbabilius hoc ipsum videri, eo φ nomina gentilia apud Hebræos vltimo loco iod habeāt vt יְהוּדִי *Iudæus*, יִשְׂרְאֵלִי *Israelita*, עֲמָלֵקִי *Hamalechita* atq; ea forma ēt pferri עִבְרִי, i.e. *Hebræum* a Heber deducto nomine, sicut יִשְׂרְאֵלִי deducitur ab Israele. At si ab עָבַר deriuet עִבְרִי, ita vt traiectorem significet, potius dicendum esset, עוֹבֵר, & עוֹבְרִים in numero multitudinis. Quinimo Chaldaica editio gētile id nomē interpretatur עִבְרָאָה. Putāt & Heber, q post diluuiū vixit, expte cōsilii ędificādæ turris, vbi linguarū exorta fuit cōfusio, purā putamq; linguā in sua familia retinuisse, teste Euchero in septimū Geneseos, ac proinde ab illo, qui caput erat familiæ, simul & linguam & gētem nomen suum obtinuisse. Habet ergo vtraq; sententia grauissimos assertores, nec est facile litem dirimere, nisi φ ad priores inclinare videatur sese, cum locus ille scripturæ *Iosuæ 24.* tum φ aliis in locis legitur de eodē Abrahamo. *Gen. 14.* Et venit, q euaserat, & indicauit Abrā Hebræo. Et cap. 39. *Ecce introduxit ad nos virum Hebræum, vt illuderet nobis.* Et paulo post: *Venit ad nos seruus ille Hebræus.*

Hecate vetus Dea χθονίων καὶ νερτέρων ἄρχουσα terrestrium ac inferorum præses, vnde & χθονία est dicta, cui a Ioue *priuegi*

ſeu partem omnium terreſtrium, cœleſtium, & marinorum datam canit Heſiodus. dictam volunt nonnulli, quaſi ἑκάστην, quod *ſingulorum curam ac prouidentiam gerat.* Eam equidem eſſe dicunt in cœlo Lunam, in nemoribus Dianam, apud inferos Proſerpinam. Quapropter tria ipſi ora affingebant. Et Poeta canit *tergeminam Hecaten, tria virginis ora Dianæ.* quin Diana, quæ cum Hecate cenſetur eadem *Triuia* dicta, & *triuiis præeſſe* dicitur, in quibus ruſtici vlulare & flebile carmen in honorem eius perſonare ſolebant ad reddendam, Cereris imitationem, quę raptam Proſerpinam in triuiis clamore requirebat. Nonnullis a tribus potiſſimum phaſibus eius diuerſis Triformis audit, quia cum Luna eſt eadem. Eſt enim μηνοειδὴς, eſt διχότομος, eſt πανσέληνος. Idipſum videtur etiam amplecti Euſebius, cum Lunam *Hecaten* dictam refert ob varias illas corporis figuras, quas accipit a Sole recedens. Quid, quod nonnunquam luceat plena, obſcura ſit aliquando, nunc in cœlo conſpicua, nunc autem apud inferos prematur, interdum circa montes vagetur. Sed alii rurſus nomen ſuum habere volunt Hecaten, quia centum annos vagari pateretur mortuorum vmbras, quorum corpora nō fuiſſent ſepulta: Alii, quod *centum* (ἑκατὸν) id eſt, infinitas habeat poteſtates, vel quod cētum victimis Proſerpina placetur, *vt Menelaus conſtituit.* Plerique, cum eandem faciant cum Proſerpina & Luna, vt iam ſæpe dictum, nominatam volunt ἑκάτην, quod ſit ἑκὰς, id eſt, longe a nobis diſtet. Vnde non abs re huic & Apollini, id eſt, Soli inditum eſt nomen, vt dicantur ἑκατηβόλοι, quod eminus radios ad nos mittant iuxta Phurnutum. Dicitur eadem Poetis βριμὼ, id eſt, *terrifica,* quod terrorem & ſpectra, quæ ab ipſa dicuntur ἑκαταῖα, hominibus immittat: Item δάειρα & per ſynęreſin δάειρα ἀπὸ τῶν δᾳδῶν, *vt placet Grammaticis,* quod eius ſacra peragerentur facibus. Refertur ad eam inuentio veneficiorum & incantationum, quæ Ouidio propterea ſunt Hecateia carmina *Metamorphoſ. decimo quarto,* Quapropter meminit Æſchylus ſolitum huius Deæ ſimulacrum coronatum quercu, cuius manus apprehendebat haſtam, humeris multis

draconum

draconum ſpiris implicatis, vt incantationum amuletum ante ianuam dedicari.

Hecatombe a victimarum ſacrificio, quæ numero erant centum, deduxit nomen. Etenim ἑκατὸν *centum*, βοῦς *bos*, Latinis. Quo pacto peractum fuerit ſacrificium iſtud, oſtendit in Maximo & Balbino Iulius Capitolinus. Scribit enim *Balbinum profligato Maximino, quem inſtar Cyclopis habebat, & eius capite allato, tanta perfuſum fuiſſe lætitia, vt mox Hecatomben faceret, quam tale ſacrificium eſſe dicit, vt centum aris ceſpititiis vno in loco extructis, ad eas centum oues & centum ſues mactarent.* Quod ſi Imperatorium ſacrificium eſſet, tum centum leones, centum aquilæ, & cetera huiuſmodi animalia centena feriebantur. Quod quidem Græci etiam quondam feciſſe dicuntur, cum peſtilentia laborarent, vt & multi Imperatores Romani. Strabo affirmat *primum a Laconibus inſtitutum hoc ſacrificium, qui cum olim centum vrbibus præeſſent, centenos quotannis boues pro centum ciuitatibus immolabant.* Scribit idem libro 3. *& Luſitanos victimarum centurias ritu Græco inſtituiſſe quotannis.* Nec obſtat, quod non tantum boues, ſed etiam oues & ſues mactauerint, *vt ex Capitolino monuimus*, cum Euſtathius nunquam ſatis laudatus Homeri commentator Il. ι. ad hunc ſcribat modum. ἑκατόμβη ἡ θυσία οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἡ πολυτελής, ἡ ἐξ ἑκατὸν δηλονότι κριῶν βοῶν. ἣν δὴ καὶ βούλαν φόνον κατὰ τὴν τραγῳδίαν ὀρθῶς εἴποι τις ἄν. καταχρηστικῶς μέντοι καὶ ἡ ἐξ ἑκατὸν ζώων, ἢ κρειττόνων εἰπεῖν βοσκημάτων, ὡς καὶ Πίνδαρος φησὶ, πάντα θύειν ἑκατόν. Ibidem meminit Euſtathius nonnullos Hecatomben exiſtimaſſe, quæ ex viginti & quinque quadrupedibus conſtabat, quæ centum efficiunt βάσεις vel πόδας: Alios vero centum accipere ἀορίστως ἀντὶ πολλῶν ἁπλῶς ζώων, quo modo ſæpe vſurpatur hic numerus. Sed prius etymon verius & probabilius. Eo reſpexit Perſius, cum dicit: *Centum paria ob res egregie geſtas induco*, id eſt, duplicatam Hecatomben. Et Statius in Genethliaco Lucani:

Centum Theſpiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum.

Hectica Febris ſolutu difficilis in partibus corporis ſolidis ſta-

bilans nomen habet ab habitu, quem Græci vocant ἕξιν, quod vt ἕξις ægre separatur ab subiecto, dicta propterea Aristoteli δυσκίνητος, ita Hectica etiam curatu difficilis sit: Vel quia in habitu corporis consistit, quem ἕξιν vocant. Porro geminam Hectica febris significationem habet. Vno enim modo febrē significat solutu difficilem oppositam τῇ σχετικῇ, hoc est, *febri solutu facili*: Altero modo significat febrē, quæ & putridæ & diariæ opposita est. Retinet tamen eandem nominis rationem. Sicut enim ἕξις ægre separatur a subiecto, sic ἑκτικὴ curatu difficilis est: Vel ἑκτικὴ est, quod in habitu corporis, quem ἕξιν appellant, tanquam in subiecto consistat. Sequitur ea vt plurimum febres ardentes, biliosas, æstiuas, non etiam hybernas & pituitosas. Interdum nascitur in homine calido & sicco a calidis & siccis caussis, ira, mœrore, cura, vigiliis, æstu: Interdū a Phthisi, dysenteria, lienteria, aliisq; principū viscerum affectibus, quorū alimentum vel non retentum vel male coctum, vel vitiatum, partes solidas non humectat, quæ propterea alimento destitutæ caloreq; febrilem & acriorē concipientes resiccantur & incalescunt. Has tamen febres non proprie hecticas, sed potius symptomaticas esse censent.

Hector Priami filius & Troianorum fortissimus ἀπὸ τοῦ ἔχειν, *tenendo & defendendo*.

Hedera Dionysio sacra & ab eius sacerdotibus propterea vsurpata in sacris, ab hærendo appellata nonnullis. Miræ enim tenacitatis est arbor, quæ vincit & tenet, ad quamcunque rē se applicuerit. Idq; tenacitatis nomē adhæsit, vt olim Flamini Diali non modo tāgere ominosum fuerit, verū & nominare, ne inde illigatus aliquo modo videri posset, cum libera vellēt omnia illis, qui operabātur sacris. Alii dictā ex eo volunt, quod edita petat. Rectissime senserunt, qui hederam quasi ederam ab edendo nominatam existimarunt, eo quod parietes exedat atque consumat. Persuadere id etiam videtur syllabæ quantitas breuis vtrobique. Coronari ea solebant Poetæ. Qua de caussa Maro.

Pastores hedera crescentem ornate Poetam

Et Flaccus;

Me

Me doctarum hederæ præmia ferentium
Dis miſcent Superis.
Quinimo hederaceis coronis inſigniri & coronari ſolebant Poetarum imagines. Innuit Perſius, cum ait:
Heliconiadaſque, pallidamque Pyrenen
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces.
At quid mirum? Baccho ſacrata arbor, in cuius etiam tutela Poetæ, ferturque idem, cum ex India ſubacta victor rediret, contextas ex ea geſſiſſe coronas. Eadem ſuſpendi ſolet vendibili vino iuxta prouerbium, cuius idem eſt Deus, quodque Poetæ plerique appetunt auidius. Factum ex eius ligno poculum (cyſſibiũ vocant) aquam vino permixtã prodit, tranſmiſſo aqueo liquore. Hedera omnis acris eſt, & aſtringens neruoſq; tentat. Flos ei⁹ facit ad dyſentericos in vino bis die potus. Folia recentia ex aceto cocta ſanant lienes. Foliorũ & corymborũ ſuccus cũ melle nitroque infunditur naribus, & contra veteres capitis dolores vtiliter eo perfunditur caput. Lacryma eius pſilotrum eſt, & illitu pediculos necat.

Hegio ſenex Terentianus ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, quod eſt *ducere & præeſſe*, Latinis nomen inuenit.

Heidelberga metropolis & principum Palatinorum ſedes, Ptolemæo Budoris, quibuſdam Panoria, ad montium radices ſita. Neccaro alluitur, nomenque obtinuit ab Heydelbeern/ id eſt, *myrtis creſcentibus* in *monte*. Cui opinioni videtur fauere P. Meliſſus, qui mõtem myrtorum vel vrbẽ *myrtileti* vocat. Alii ſunt, qui vrbis vocabulũ a gentibus deducunt, quas Germani nominant Heyden. Nõnullis ẽt placet Heydelberg/ dici quaſi Adelberg/ leuiter immutato vocabulo.

Helena ſortita nomen παρὰ τὸ ἕλω quod nobis eſt *traho*, eo quod ſua pulcritudine velut illex pertraheret homines ad ſe: Vel παρὰ τὸ ἕλλας, quod eſſet oriũda ex Græcia: Vel παρὰ τὸ ἐν ἕλει γεγενῆσθαι ꝙ in palude ſit nata: Aut deniq; quod ſit proiecta in locum paluſtrem. Hæc omnia ex Etymologico Magno. Fax hæc fuit belli Troiani, cũ raptũ eius a Menelao peractum vlturi Græci ad Troiam nauigarẽt cũ nauib. mille

centum & ſeptuaginta quinque, ſicut meminit Thucydides *libro Hiſtor. 1.* Nomen ab ea inuenit *Helenopolis*, quo nomine appellatam quondam Germaniæ vrbem, quam nunc nominant Franckfurt, ſcribit Munſterus, vt etiam Althamerus in Tacitum.

Helepolis bellica machina, cuius opera Demetrius Antigoni filius Rhodo & aliis vrbibus potitus fuit, inde *Poliorcetes* dictus, quamque fabricatam ferunt a Dioclide Abderita, ἀπὸ τὸ ἑλεῖν τὰς πόλεις, quod ciuitates tollat, nomen adepta. Meminit eius Vitruuius *libro 10.* Heliodorus *lib. 9.* Plutarchus in Demetrio Deſcribit eandem Ammianus *lib. 23.* Vide Godeſchalcum *in 4.* Vegetii *de re militari.*

Heliades ſolis filiæ, Phaetontis ſorores, iuxta fabulas in alnos conuerſæ, cum iuxta Eridanum fratris interitum deplorarent, ἀπὸ τοῦ ἡλίου, id eſt, *ſole* arceſſunt nomen. At Virgilius innuere videtur mutatas eas in populos Æneid. 10. Excuſandus ob nominis Græci ὁμωνυμίαν. Nam αἴγειρος *populum* ſimul & *alnum* ſignificat.

Helice vna nutricum Iouis in Ida monte, & ob id beneficium relata in cœlum, Aſtrologis *Vrſa maior*, vt *Cynoſura* altera nutrix eiſdem *Vrſa minor* multum obſeruata nautis Sidoniis, nomen accepit iuxta Theonem διὰ τὰς ἕλικας καὶ συστροφὰς αὐτῆς, ob volumina & vortices, quos facit maiores, quam Cynoſura. Alii ab ἑλίσσειν trahunt, quod eſt tantundem, ac περιστρέφειν *circumuoluere.* Audiamus etiam Scholiaſtem Arati: ἑλίκην, inquit, τὴν μὲν μικρὰν κυνόσουραν διὰ τὴν τῆς οὐρᾶς ὁμοιότητα, τὴν δὲ ἑτέραν ἑλίκην, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι, καὶ ἑλικώδη πως τὴν οὐρὰν ἔχειν ἢ καὶ διὰ τὸ ἑλκεσθαι ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατ᾽ ἐξοχὴν πάντων ὠνομάσθη, ὡς ὁ λέων θὴρ κατ᾽ ἐξοχὴν εἴρηται.

Heliconiades dictæ ſunt Muſæ ab Helicone Bœotiæ monte, quem inhabitare dicuntur, quam fabulam Heſiodi Scholiaſtes ad eius Theogoniam explicat hoc modo: αἱ μοῦσαι, δηλαδὴ ὁ λόγος καὶ ἡ σοφία, ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος, ἀντὶ τοῦ, αὐτὸν τὸν ἑλικῶνα εἰκοῦσι περιστρεπτικῶς, δηλονότι τὴν κεφαλὴν περιπολεύουσι, καὶ εἰς τὸν νοῦν τὸν καθαρὸν καὶ ἄρρυτον ἐπιπολεύουσι. Falluntur itaque, qui ab inſtrumento muſico deriuant hoc nomen. Nonne & Maro canit:

ro canit: *Pandite nunc Helicona Deæ, cantusque mouete?* Nõne & Virgineum montem appellat Ouidius *in Metamorph. libris*, rurſus Virgilius verticem eius Aonium? Eſt ille συνεχὴς τῇ φωκίδι ἐκ τῶν πρὸς ἄρκτον αὐτῆς μερῶν, id eſt, Phocidi contiguus, quibus ex partibus ſeptentrionem ſpectat, *vt ſcribit Strabo.* Parnaſſo monti æmulus eſt & altitudine & circuitu.

Helleſpontus Ἑλλήσποντος, anguſtia maris inter *Seſtum* & *Abydum*, Caſtaldo *Stretto di Gallipoli*, Volaterrano *Brachium S. Georgij*, nomen habet ab Helle Athamantis regis & Nephetes filia, quæ cum fugeret nouercam Ino vna cum Phryxo aurei velleris arieti inſidens, decidit in iſtud mare, quod tamen & alia cognomina habet. Vbi enim primum ſeſe coarctat, *Helleſpontum* vocant, hoc eſt, *Pontum Helles*: Vbi ſe expandit, *Propontis* dicitur: Vbi iterum ſe premit, *Thracius Boſphorus*: Cum ſe iterum effundit, *Pontus Euxinus*: Qua parte paludi committitur, *Cimmerius Boſphorus.* Palus ipſa Mæotis a Mæotis populis eſt appellata, qui per eam oram ad Tanaim vſque ſedes ſuas extendunt. Haſce Helleſponti anguſtias, quæ ſeptem ſtadiorum interuallo Europam dirimunt ab Aſia, traiecit cum exercitu Xerxes facto ex nauibus Ponte, bellum Græciæ illaturus, & *Helleſpontiacus* dictus ab Helleſponto Priapus, & *Helleſpontiaca Sybilla* in agro Troiano nata, vico Marpeſſo, circa oppidum *Gergithium*, quam Heraclides Ponticus ſcripſit Cyri floruiſſe temporibus.

Heliocaminus vaporarium eſt ſolare & locus apricus, ad quem ſol hybernus accedens ipſum calefacit & euaporat dictione conflata ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id eſt, *ſole* & *vaporario* ſeu *æſtuario.*

Heliogabalus Romanorum Imperator, a ſacerdotio Dei Heliogabali eſt dictus, *teſte Lampridio.* Idẽ Antonini nomen ſibi aſciuerat, cum accepiſſet imperium, vel in argumentum generis, vel quia nomen iſtud adeo carum cognouerat gentibus, vt etiam parricida Baſſianus cauſſa nominis amaretur.

Heliopolis, ἡλίου μητρόπολις Ptolemæo, *Solis oppidum* Plinio *lib.*

5.cap.9. Hebræis אן, *teste Hieronymo*, Arabice *Bethsemes*, vt quidam volunt,(mihi enim ab Hebręis mutuatum videtur, quibus שמש est sol, בית *in constructione domus*)nomen suum adhuc integre in Ægypto tuetur,nec obscurum esse potest leuiter tincto Grecanica literatura,vnde compositio sit facta,si dictionem resoluat. Est & alia Heliopolis,Ptolemęo ἡλίου πόλις,vrbs quidem Cœlosyriæ, quæ hodie est *Balbec* iuxta Postellum Prioris ciuitatis mentio fit Ierem.*43.* & verbis disertis nominatur בית שמש.

Heliotropion ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου τροπῆς, id est, *solis conuersione* nomen habet. Cum eo enim circumagitur, vt *Tragopogon*, *Ornithogalum*, *Lupinum*, *Doronicum*. Solstitio tantum florere hanc herbam affirmat Theophrastus, & experimẽtum tempori suffragatur.

Hemina mensuræ genus & pars sextarii dimidia ex Græco ἡμιν appellationem trahit secundum Festum Pompeium. Fannius; At cotylas, quas si placeat dixisse licebit *Heminas*, recipit geminas sextarius vnus. Volusius item Mæt ianus Iurisconsultus duos capere quartarios scripsit. Quod sit liquoris mensura præter alios auctores innumeros docet Plautus in milite his verbis; *Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum*.

Hemiolius sesquialter composita est dictio a ὅλος *totus* & ἡμι, quod in compositione semper *dimidium* significat, teste Polluce.

Heniochus, id est, auriga, ὁ τὰ ἡνία ἔχων habenas tenens, & est signum cœleste, cuius pedem vna stella coniungit cum cornu Tauri. Duas ille in manu stellas habet nomine hœdos. Ob magnitudinem multis oritur diebus, *teste Seruio*, eiusque signum aut præcedit aut sequitur tempestas, aut vna cum eo infestat.

Heraclea ἡράκλεια ab Hercule nomen habere videtur Melæ, qui Græcis est ἡρακλῆς. Eius nominis ciuitates 22. exstitisse prodit Stephanus. Collocatur enim ab auctoribus. Ptolemęo inprimis, Plinio, Strabone, Liuio, Appiano, Apollodoro, in Magna Græcia, in Sicilia, Gallia, Macedonia, Caria,

Media,

Digitized by Google

Media, Phthio, Ponto, Lydia, Taurica, Cherſoneſo, Pieria, Creta, Myſia, & aliis pluribus locis.

Heraclius lapis alio nomine Magnes ab Heraclea ciuitate Lydiæ appellationem habet, quod ibi plurimus reperiatur. Errauit ergo Politianus, cum in *Ambra* Poematio Herculeũ appellat, quaſi ab Hercule nomen arceſſat.

Herba declinatur ſecundum Iſidorum ab *aruis*, ſicut & arbor. Vtraq; enim terris adhæret ſuis innixa radicibus.

Hercæus dictus eſt Iupiter, Græce ἑρκεῖος, quod aræ eius intus in ſepto ædium, præſertim optimatum, erigerentur. Meminit eius Seruius *Æneid.2.* ad locum iſtum: *Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus Incumbens aræ.* Et talem aram a Græcis Poetis ἑστίαν nominatam animaduerterunt eruditi. Quod autem Calaber ſcribit, *Priamum non ad Iouis Hercæi ſed ad Mercurij* (ἑρμείου) *aram oppreſſum & interfectum a Pyrrho*, macula non caret. Imo dixerim cum Turnebo facile hic cõmitti potuiſſe errorem aliquem, pro ἑρκείου reponendo ἑρμείου cum & Arrianus *lib.1. de Alexandro* ſcribat hoc modo; θῦσαι δὲ αὐτὸν καὶ πριάμῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ διὸς ἑρκείου λόγος κατέχει, μῆνιν πριάμου παραιτούμενον τῷ νεοπτολέμου γένει, ὃ δὴ ἐς αὐτὸν καθῆκεν. Scripſit & Porphyrius veteres ædium partes Diis conſecraſſe, interiorem vero partem Ioui Hercæo, in cuius medio aram erigebant, Hercæumque nominabant ἀπὸ τοῦ ἕρκειν, id eſt, ſepiendo, Iouem.

Hercinia ſylua Germaniæ ampliſſima, ab optimis quibuſque ſcriptoribus celebrata, & (quod mirum) Eratoſtheni non ignota, cuius latitudinem nouem dierum iter expedito patere ſcripſit Cæſar lib. 6. Pomponius Mela ſexaginta dierum ſpatio extendi tradit, quamque oriri volunt ab Heluetiorum, Nemetum & Rauricorum finibus, rectaque fluuii Danubii regionibus effuſam Dacorum etiam limites attingere, hinc ſe flectere ſiniſtrorſum diuerſis a flumine regionibus & multarum gentium fines attingere, *vt idem Cæſar memoriæ prodidit*, ex barbarie nominis originem habet, quod Germani vernacula ſua lingua Hart-walt eam vocarint, nec dubitat de eo Vadianus in Melam

Eadem Ptolemæo ὀρκύνιος est, *Hercinius saltus & Hercinium iugum* Plinio. Rhellicanus in Cæsarem existimat cum Hercinia sylua eandem esse *Bacenim.* Nominant etiam Latini & Græci aliquando *Gabritam*, aliquando *Semanam*, & *Martianam syluam*, Germani iuxta Friburgum Schwartzwaldt/ prope Heidelbergam Odenwaldt/ prope Herbipolim & Babenbergam Steygerwaldt/ a Mæno vsq; ad Loniam amnem prope Confluentiam Westerwaldt/ prope Moguntiam & Franckfordiam Speßhart/ in Saxoniæ faucibus ad dictionem Mansfeldensem auff den Hartz/ a Thuringis Thüringer Waldt/ a Bohemis Böhemerwaldt. Quibusdam quoque in locis dicitur *sylua nigra* a pinuum frequentia. A Coldulis eam inhabitatam scribit Strabo *libro Geographiæ 7.* Libro 4. Istri fontes prope eandem collocat Plinius *libro 16. capit. 3.* In eadem septentrionali plaga Hercyniæ syluæ roborum vastitas intacta & cōgenita mundo, prope immortali sorte miracula excedit, vt alia omittantur fidē caritura. Strabo rursus multis eisque proceris arboribus frequentem dicit, inque medio sitam oram ad habitandum accommodam. Ad finem moneo Græce apud Strabonem scribi ἑρκύνιον δρυμὸν, apud Ptolemæum ὀρκύνιον. consimiliter υ obtinente syllabam secūdam. Retinui tamen receptam admodum Latinis *Herciniam syluam*, ἰῶτα succedente in locum υ. ψιλοῦ, quod propterea æquos lectores boni consulturos confido.

Hercules Poetis cognomine προβαστάτης, id est, *adiutor*, καλλίνικος θεὸς *pulcer victor Deus*, πρόμαχος *propugnator*, ἀδάμαστος, αἰολόμορφος, χαλκεοκάρδιος, ταμεσίφονος, παντοδυνάστης, λεοντοφόνος, μονοίκος, εὔζυγος, πολύφαντος, μυσαγέτης ἀλεξίκακος, &c. tanquam ἥρας κλέος, id est, *Iunonis gloria* appellationem habet. Hanc enim ille parabat sibi conficiendo monstra, quæ immittebat Iuno. Vel licet inde deriues, ὅτι κλεΐζει τοὺς ἥρωας, *Heroes gloria afficiat.* Deus hic habitus est lucri, cui propterea sæpe omnium bonorum decimas vouerunt postea fortunatiores facti, quippe bonis auctis ad millia talentorum quatuor. Exstitisse olim legitur templum eius Tybure cum bibliotheca variis monumentis instructa, vnde *Tybur Herculeum*,

leum, vocat Martialis. Meminit bibliothecæ Agellius *libr.18. cap.5.* Erexit & ipsi Domitianus templum in vrbe Roma magnis impensis, vbi se coli voluit. Ædem Herculis & Musarum erexit Mart. Philipp. Augusti vitricus, *auctore Tranquillo.* Factum id volunt Mythologi, quoniam ab vtraq; parte mutua opus est opera. Musarum quies Herculis defensionem requirit, & Herculis virtus vocem Musarum, *vt est auctor Nazarius in Panegyrico Constantini.* Quanquam aliam caussam Plutarchus in suis problematibus assignet. Herculis Magni templum ædificasse dicitur L. Cornel. Sylla. Herculis defensoris templum etiam exstitit, in quo non secus, atq; in Iouis propugnatoris templo, milites honesta missione dimissi, & emeriti gladiatores clypeos & arma suspendebant. Herculis Victoris templa fuerunt duo: Vnum ad portam trigeminam, alterum in foro boario rotundum, *vt Liuius scribit*, vbi & ara eius maxima (*vt vocant*) fuit exstructa, quam illi ab Euandro dicatam nonnulli tradiderunt, antequam vllum esset erectum templum, *vt & Seruius affirmat ad istum Virgilij locum:* Hanc aram luco statuit. Et alio loco aræ huius sacerdotem nominat Poeta, quam Solinus manifeste & distincte etiam separat a cõsepto, quod sibi Hercules instituit, & in quo ritus sacrorum potitios docuit diuinitus, canibus simul & muscis ab eius accessu prohibitis. Quo se maximo errori inuoluunt, qui tradunt Herculem sibi templum ædificasse in foro Boario, idque aram maximam appellasse. De hac ara porro & antiquissimo Potitiorum & Pinariorum sacerdotio tradit hæc fere Halicarnassæus lib.1. *Postquã condita Herculi ara ab Euandro fuisset, & sacrificium factum, ferunt incolas regionis ab Hercule rogatos, vt quando se vltro inter Deos recepissent, seruarent honores ipsius perpetuos, quotannis iuuencum indomitum mactantes & ritu Græco peragentes hoc sacrificium. Et vt semper libens adesset sacris, præfecit illis edoctas prius ritum duas nobiles familias. Hi fuere Potitij atque Pinarij, penes quas gentes multis seculis durauit cura sacrorum, ita, vti ille iuxta Græcorum disciplinam instituerat.* Hæc ille Seruius scribit in 8. Æneidos, *cum Hercules de suo armento ad sua sacrificia*

Boues dedisset, inuentos esse duos senes, Pinarium & Potitium, quibus ille, quomodo coli vellet, ostenderit, scilicet vt mane & vesperi sacrificaretur, at perfecto matutino sacrificio cum sacra essent repetenda sub solis occasum, & prior venisset Potitius, Pinarius postea, iratum Herculem, vt Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis, constituisse. Vnde etiam Pinarii ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame* sunt dicti. Ara hæc, cum vicino aliquando flagraret incendio, liberata fertur a *Pinariis*, apud quam nec lectisternium fiebat, neque sacrificabatur, nisi aperto capite, quem morem Varro Græcum fuisse dicit. C. Bassus eam ob caussam solitum id fieri prodidit memoriæ, quod ara maxima erecta & constituta fuerit ante Æneæ in Italiam aduentum, qui velandi capitis ritum inuenit, *teste Macrobio.* Qui autem ibi operabantur sacris, coronabantur lauro, consuetudine illa diu post conditam Romam illata, cum Euandrum ante vrbē conditam populo Herculi gratissima vsum fuisse constet. Sed nec mulieribus interesse licebat huius Dei sacris in Italia. Atq; hęc de sacrificiis & templis Herculis ex media antiquitate petita. Hercules porro fuisse tres placuisse videtur Diodoro. Alii volunt sex fuisse numero, quorum gesta assignentur vni illi Alcmenæ & Iouis filio; Varro tres & quadraginta, & in his Ægyptium, qua lingua Hercol significare volunt, totum pellitum aliquem. Annius in Berosum Hercules vult dictos a *fortitudine*, quod omnibus fortiter aliquid gerentibus id nomē sit tributum, sicut Macrobius in Saturnalibus scribit. *Herculeus nodus*, vt fert prouerbio, ab Hercule est dictus, estq; nodus indissolubilis. Festus scribit *nouam nuptam laneo cingulo præcingi solitam vinctio Herculis nodo*, quem vir ominis gratia soluebat in lecto, vt & ipse felix esset liberis suscipiendis. Hercules enim 70. filios reliquit.

Hera Græco χήρα. Ita monebat Glossarium vetus.

Hermaphroditus ἀπὸ τ' ἑρμοῦ κ' ἀφροδίτης, id est, *Mercurio & Venere.* Idem Androgynus Latinis & Græcis. Generantur tales, cū vis in homine πλαστικὴ præter naturæ præscriptū membra plura nō necessaria format, tantū abest, vt cū Astrologis

horum

Digitized by Google

horum caussam in Mercurii & Veneris coniunctiones referre debeat. Vtrunq; in eo membrum genitale, quis alterum plerunq; inualidum. Elegans de eo carmen apud Ausonium. Eodem nomine etiam accipitur αἰσχροπαιδὴς καὶ παθικὸς apud Græcos. *Hermes* ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id est, *dicendo*, ἢ παρὰ τὸ εἴρειν nuntiando (*nuntius* enim fingitur Deorum) aut διὰ τὸ ἔρυμα ἡμῶν εἶναι, quod præsidium sit nostrum, καὶ ἕρμα τοῦ βίου *firmamentum vitæ*. Quid enim homo absque sermone? Atque ea de caussa sacrata ipsi est lingua, vt splen Saturno, Ioui hepar, Marti pectus, cor & cerebrum Soli, Veneri renes, stomachus Lunæ, Genio frons, Misericordiæ genua, & fidei manus dextra. Quia vero sermo latentes cogitationes exprimit, idcirco ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν *interpretando* deducunt nonnulli nomen, vt Isidorus ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας. Facundum itaq; Atlantis nepotem nominat cum Horatius, qui feros hominum cultus formarit voce, & ab eodem statuas Mercurii vocabant Hermas forma quidem quadratas & capite solo insignitas, vt primo Saturnal. docet Macrobius. Meminit earum Plutarchus in Nicia & Alcibiade, magnamque dicit istarum copiam fuisse Athenis, at ex omnibus ciuitatis locis vna nocte deiectas capitibus perfractis, quod & apud Thucydidem 6. legas. Ἑρμῆς τρισμέγιστος Trismegistus, id est, *ter maximus dictus*, quod summus Philosophus, rex, & sacerdos exstiterit. Mos quippe erat Ægyptiis, quibus ille præfuit, ex numero Philosophorum sacerdotes, rursus ex sacerdotibus deligere reges, teste Platone.

Hermiones Germaniæ populi secundum Plinium *lib. 4. cap. 14. Natur. Histor.* Partem eorum esse dicit *Chattos, Sueuos, Hermunduros, Cheruscos.* Hariolatur Iunius, vt & alii, dum reuocat etymon ad linguam Germanicam nominatos quasi **ther mid woners** / quod mediterraneam Germaniæ plagam inter occidentalem & orientalem habitauerint. Nam & Plinius *mediterraneos* eos nominat. Facile autem fuit Romanis vocis etymologiam ignorantibus deflectere & per errorem mutare nomen, non obscuris tamen apparentibus in eo vetustatis vestigiis. Putant nunc eos esse *Bohemos, Silesios, Misnenses, Toringos, Saxones.* Mela tamen *libro 3.* vltimos Germaniæ

populos vocat Hermiones, quod faceret contra prius adductum etymon. Sed enim duorum auctorum eorumque probatorum auctoritas præualere hic debet.

Hermodactylus. Quantum ex etymo vocabuli coniicere licet, nil aliud vox ista significat, q̃ *digitum Hermetis.* Sed quænam illa sit radix, nondum satis constat Matthiolo & aliis quibusdam medicis, nisi quod maximæ parti apud Actuarium & Nicolaum repræsentare videatur *behen album & rubrum.*

Hermon (vt scribi nunc solet) mons trans Iordanem Phœnicibus Sircon, Amorrhęis Sanir, forsan ἀλσώδυμος Ptolemęo, quique Hieronymo destructio est, cum Hebraice legatur חרמון, arcessere videtur nomen a חרם anathemate *percussit.*

Hernia. Celsus Medicus insignis ad hunc modum: *Has species nostri vocant Hernias a pelis duritie, quæ fit ob intestinorum descensum. Hernium enim lingua Sabinorum, quidquid est asperum & durum, vtpote qui Hernium nominabant saxum.* Ad eādem originem refert Hernicorum nomen bonus Grammaticus Festus Pompeius his verbis: *Hernici dicti a saxis, quæ Marsi Hernia dicunt.* Dicitur & *Ramex* Latinis, Barbaris *Ruptura* seu *crepatura*, at Græcis κήλη, a quo nomine specierum Herniæ appellationes manant. Nam ἐντεροκήλη vel etiam ὀσχεοκήλη dicitur, cum intestini pars rupto peritonæo vel eodem hiante & relaxato delabitur in scrotum, id est, sacculum, quem ὄσχεον vocant, quique testiculos ambit: At ἐπιπλοκήλη, si descēdat omētum: ἐπιπλοεντεροκήλη, si intestina simul cum omento sint delapsa. Quod si aquosus humor in testium tunicis collectus fuerit, est ὑδροκήλη: Si testes ob carneam quandam substantiam indurati fuerint est σαρκοκήλη: Si varices circa eosdem intumuerint nominatur κιρσοκήλη, id est, *varicosus Ramex.* Vbi autem ob ruptum aut dilatatum in inguine peritonæum, aut ipsum intestinum, aut epiploum, aut denique flatus per eum meatum descendens, quo feruntur vasa spermatica, tumorem excitat, dicitur βουβωνοκήλη. Hęc est mulieribus simul & viris communis, at ὀσχεοκήλη virorum tantum. Sic vmbilici ramex dicitur ὀμφαλοκήλη, & *gutturis*

hernia

hernia ſeu *tumor* in aſpera arteria ex potu aquæ niuoſę Alpinis populis familiaris, βρογχοκήλη.

Hercini Campaniæ populi, quorum nobiliſſima ciuitas *auctore Strabone*, Anagnia, *Iulio Hygino de vrbibus lib. 2.* ſic referente Macrobio *Saturnal. 5.* ſunt dicti ab Hernico Pelaſgorum duce, a quibus illi ſunt oriundi. Ceterum Seruio, quod montes ſaxoſos habitent, nominati videntur. Hernias enim vel Hernia veteres dixerunt ſaxa.

Heros, Mithalo ſcriptori Greco ἀνὴρ θεῖος, ἡμίθεος, γενναῖος, *vir diuinus ſemideus, generoſus*, ad imitationem Heſiodi, qui Heroes ἡμιθέους appellat, videtur eidem trahere appellationem ἀπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς ἀρετῆς, *ab amore virtutis*: Aliis ἀπὸ τῆς Ἥρας Iunone, quod & Auguſtinus attingit 10. de Ciuitate Dei: Rurſus aliis ἀπὸ τοῦ ἀέρος aere, quod poſt mortem nubibus inuoluti a Ioue hominibus præpoſiti dicantur, vel ἀπὸ τῆς ἔρας, id eſt, terra, quam Heram dixerunt veteres, *teſte Martiano Capella 2. de nuptiis Philologiæ & Mercurij*. Nam & Homeri interpres ait: ἔρα ἡ γῆ, κατὰ τὴν διάλεκτον. ἐκ δὲ τῆς γῆς ἐπλάσθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Plato in Cratylo deducit ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id eſt, dicendo, quod ſapientes & eloquentes fuerint. Philo de mundo ἥρωας καὶ δαίμονας a Græcis vult dictos, quos Moſes appoſito nomine ἀγγέλους vocat, Zenon apud Laertium ſolutas corporibus ſapientum animas, alii præſtantes in quauis arte atque ſcientia viros. Vnde Cicero ad Atticum I. C. *Heros ille noſter Cato.* Et quia communi hominum ſorte crediti maiores, hinc etiam recte Virgilius: *Tum Maximus Heros Maternas agnoſcit aues.* Euſtathius in 1. Iliad. Pleraſque etymologias in vnum conferens ſcribit hoc modo: ἥρωας δὲ ἡ παλαιὰ σοφία, γένος τι θεῖον δοξάζει μέσον θεῶν εἶναι καὶ ἀνθρώπων. διὸ καὶ ἡσίοδος ἡμιθέους αὐτοὺς λέγει, ἢ ἐκ θεᾶς ὄντας καὶ θνητοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀνάπαλιν, καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς βούλονται καλεῖσθαι τοὺς ἥρωας. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, τερπνῆ τοῦ εἴρειν, παρέχουσι τοὺς ἥρωας, καὶ τούτου ἢ ἐπαινετοῦ καὶ εἰς κάλλος θεῖον ὁρῶντος, ἢ καὶ ἄλλως, ἐκ μυθικοῦ ἔρωτος καὶ ἐμπαθοῦς. ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῆς ἔρας τοὺς ἥρωας εἶπον καλεῖσθαι. γῆθεν γὰρ ἦσαν. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀέρος, &c. Heſiodi interpres deriuare potiſſimum videtur ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, tum quia nominat Heroes ἴους [illegible] καὶ ἀρετῇ

τινὸς ὄντας μετέχειν, tum quia paulo post hoc etymon inter alia proponit adiecto Orphei carmine: Μητέρα δ' ἡρώων ἀρετὴν ἀπάντεσθε κλύοντες. Addit nonnullos etiam fabulose trahere ἀπὸ τῆς ἐρώσεως καὶ μίξεως τῶν θεῶν, quod cum Dii sese mulieribus permiscuissent, ex his prodierint Heroes. Quanquam verisimilius est, hoc commentum a mulieribus excogitatum ad prætexendam adulteriorum turpitudinem, vt salse admodum ludit Lucianus *in Alexandrum*. Breue illis æui spatium solet a Poetis assignari. τὸ γὰρ καλὸν οὐκ ἐν μήκει χρόνου θετέον, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ καιρίῳ συμμετρίᾳ, ait Plutarchus. Sed famam illorum factis celebrem Poetæ extenderunt & illustriorem reddiderunt carminibus, quę ab ipsorum nomine Heroica sunt dicta. Vnde Flaccus:

Res gestæ regumque, ducumque, & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.

Herpes ἕρπης, cum flatia bilis syncera & impermixta in aliquam partem decumbit, &, si crassior & acrior exstiterit materia, serpendo totam cutem ad subiectam vsque carnem exulcerat hinc ἕρπης ἐσθιόμενος dictus, παρὰ τὸ ἕρπειν, quod est serpere, arcessit nomen. Huius est alia species Miliaris Herpes a milii similitudine sic dictus, κεγχρίας ἕρπης Grçcis, cum minus acris & tenuior substantia, calida tamen, exiguas pustulas excitat per superficiem cutis. Sacrum ignem nominat Lucretius simul ad nominis originem alludens, cum inquit: Exurit sacer ignis, & vrit corpora serpens, vbi Lambinus pro exurit, legit exsistit.

Hesbon (vt scribi iam solet) metropolis Sihon regis Amorrhęorum, quo occiso cessit in sortem tribus Ruben & Leuitarum Hebraico חֶשְׁבּוֹן nominibus originem habet a חשב *excogitauit*. Singulari enim artifico erat exstructa.

Hesperia dicitur interdum Italia, sed minor, nonnunquam Hispania, sed maior, a Hespero stella, quam Plautus Vesperuginem vocat, & cuius naturam primus omnium deprehēdisse dicitur Pythagoras. Præcipue hoc nomen obtinet, quando occidentem solem subsequitur. Cum enim præcedit, Lucifer audit, φωσφόρος Græcis, *teste Cicerone 2. de Natur. Deor.*

Deor. Huius natura & vi cũcta generari in terris vult Plinius. Maximam etiam omnium stellam credit Hyginus. Astrologi Veneris stellam appellant etiamsi alii Iunonis sidus, alii Isidis & rursus aliqui matris Deum esse velint.

Hesperides Plinio & Melæ Atlantici maris insulæ, Poetis Hesperi fratris Atlantis filiæ, a quo nomẽ ipsis est inditum. Habuisse dicuntur hortos aureis pomis insignes, sed quæ peruigil draco seruabat. Quapropter auferri non poterant nisi ab Hercule, interfecto dracone, qui his seruãdis erat appositus. Marcus Varro Hesperidum mala interpretatur capras & oues, quas Hercules secum ex Aphrica adduxit in Græciam. Euincere id etiam aliquo modo videtur nominis Homonymia: cum μῆλα sint Græcis tam oues, quam mala, *vt & Diodorus lib. 5. affirmat.* Custodiam autem Draconis referunt Solinus & Plinius ad flexuosum maris meatum, qui procul spectantibus Draconis effigiem exhibebat, alii ad pastorem, qui ob feritatem etiam Draco sit appellatus. Sed de his fortasse satis.

Hetruria ὁ ἕτερος ὅρος, *alter terminus*: Qua parte enim Romanos fines alluit Tyberis, Hetrurię terminus olim fuit, eiusdẽque alteram ripam Romani, alteram tenebant Hetrusci. Quondam etiam est dicta τυῤῥηνία, Strabone teste, item Pelasgia & ῥασένα, vt scribit Halicarnasseus, τυσκία quoq; etiamsi vocabulũ istud per θ. olim scribi solitũ idem Dionysius prodat. Hodie ducatus est Florentinus. Regionis huius incolæ sunt Thusci, qui vt ἀπὸ τοῦ θύειν, id est, sacrificando habere dicũtur nomen, ita origině ducũt a Lydiis. Scribit enim Valerius Max. de histrione hoc modo: *Eaque res Ludium ex Hetruria accersendi caussam præbuit, cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum Lydorumq;, a quibus Hetrusci originem traxerunt, nouitate grata Romanorum oculos permulsit.* Hetrusci fuerunt Franciscus Petrarcha, Petrus Crinitus, & alii complures.

Hexametrum carmen a numero senario, vel sena pedũ dimensione est dictum, Nam ἕξ sex, μέτρον *mensura.*

Hiberna quæ est Cæsari, Iuuerna Pomponio & Iuuenali *Satyra 2.* Item Solino in exemplari Aldino, ἰουερνία *Ptolemæo,* ἰέρνη

Straboni, Stephano, & Apuleio, *Ierna* Claudiano 4. *Consul.* quibusdam Græcis ἰουέρνοι si Hermolao fidem habemus. Eustathio οὐερνία, insula quidem contermina Britanniæ, sitaque inter septentrionem & occidentem, dimidio quoque Britãnia minor auctoritate Cæsaris, ab hyeme, quæ in ea est vehemens, quibusdam est appellata. Quapropter etiam Hyberniam & Hybernam vocant, modo nullis vitiis aut mendis codices fuerint aspersi. Displicet hoc aliis, & quia Britannis vocantur incolę Ywerdhon, fluxisse hinc volunt Iuerniæ vel Iuuerinæ nomen. Non pauci inde trahunt, quod Germani Irlandt, quasi regionem illorum dixeris, nominauerint. Quod imitati Hispani, Itali, Galli *Irlandam* appellarunt. Robertus Constantinus in suo linguæ Latinæ complemento vult eam Cernen a Lycophrone dici, quod mihi tamen probari non potest. Verisimilius quid adferunt, etsi obscurum, qui hanc insulam fabulose sub nomine Ogygiæ describi volunt in opusculo de facie in orbe Lunæ. Incolæ regionis sunt feri adhuc, etiamsi recesserint multum a pristina feritate. Scribit enim de illis Strabo ἀγριώτεροι τῶν Βρεττανῶν ὑπάρχουσιν οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ἀνθρωποφάγοι τε ὄντες καὶ πολύφαγοι, τούς τε πατέρας τελευτήσαντας κατεσθίειν ἐν καλῷ τιθέμενοι, καὶ φανερῶς μίσγεσθαι ταῖς τε ἄλλαις γυναιξὶ, καὶ μητέρσι, καὶ ἀδελφαῖς.

Hiera picra ἱερὰ πικρά. De hac Medici: Ita nominarunt Græci, quasi *sacram*, ab operibus & facultatibus suis diuinis & mirabilibus: aut certe quasi *magnam*. Solemne enim est Græcis ἱερὸν appellare *magnum*. Porro picra, id est, *amara* dicitur ob aloen. Germani inferiores totam compositionem nominant heil di bitter. Valet ad succos vitiosos, qui in ventriculi tunicis hærent. Est & *Hiera Galeni. Hiera Logadij, Hiera Pachy*, quæ inuentoribus acceptam ferunt appellationem. Apud Strabonem & Plinium ἱερόπυτνα vrbs Cretæ, est reuera ἱερὰ πέτρα Ptolemæo. Dion scribit *Hierapydna* per γ. & D. Stephanus scribit eandem πύτναν dictam, & κύρβαν, & κάμιρον. Hierapolis vrbis Phœniciæ quid aliud, quam ἱερὰ πόλις.

Hieronica lex, quam Hiero Siciliæ tyrannus tulit vna constituens, quantum frumenti, quo pretio, quoue tempore arator

tor frumentum decumano, id est, publicano, qui decimas redemerat, daret. Propter æquitatem nihil in ea mutarunt Romani Sicilia potiti. Meminit autem eius Cicero *4. in Verrem.*

Hieronicæ dicti veteribus, qui vel in vno quatuor sacrorũ certaminum Græciæ vicissent, ἀπὸ τοῦ νικᾶν *vincendo* & ἱερῶ *sacro* nominis trahunt auspicium. Meminit eorum in Nerone Suetonius his verbis: *Ac ne cuius alterius Hieronicarum memoria aut vestigium exstaret vsquam, subuerti & vnco trahi, abiicique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit.* Maximis hi afficiebantur honoribus in Græcia, vtque Lucianus scribit, ὡς ἰσόθεοι tanquam Diis æquales. Prima quippe illis in spectaculis sedes concessa, positeque sunt statuæ perpetuandæ memoriæ caussa, quæ cum aliis magni pretii donariis reponebantur in templis Deorum. Eisdem quoque cum intimis amicis exhibebãtur τὰ νικητήρια vel ἐπινίκια *carmina* scilicet *victricia* cum victricibus cœnis. In publicis conuentibus demonstrabantur digito, quod est δακτυλοδείχνυσθαι apud Dionysium. Acclamatum ipsis, & in media theatri corona renuntiatam victoriam, legimus apud Lucianum & Gregorium Nazianzenum. Transuectio ipsorum in vrbem Patriam plane triumphalis erat, quod curru inueherentur supra disiecta mœnia non sine facularum & lampadum prælatione, adhibito quoque cum tibicine præcone, & capite corona insignito, cum qua simul concedebatur immunitatis priuilegium. Quæ omnia vt in Hieronicis sunt obseruanda, ita silentio non premenda existimaui.

Hieronymus scriptor Ecclesiasticus, & quoad linguas omnium fere patrum doctissimus, imo pius & politioris illius literaturæ imperitus hauquaquam, ἱερὸν ὄνομα *sacrum nomen*, videri queat, conueniente ita nomine cum re subiecta. Licet enim nomina constent θέσει, sæpe tamen ipsis inest quædam ὀρθότης, quæ valet φύσει non κατὰ συνθήκην, ex ipso videlicet naturæ penu depromta. Sic Dominus Iesus *vere saluator*, Ioannes Baptista *gratiæ Doctor*, Chrysostomus χρυσοῦν στόμα *os aureum*, ob eloquentiam, Abraham *Pater multitudinis*, Eua *vi-*

uentium mater, Iacob *supplantator*, Ioseph *augmentum*, Esther *occulta*, Pascha *transitus*, & alia sexcenta.

Hierophanta sacrorum antistes, inde dictus, quod sacra ostenderet vel eorum ceremonias doceret. φᾶναι enim est *dicere, in-* [illegible] *sacra*. Eidem ἱεροφύλακες dicuntur καὶ μυσταγωγοί.

Hierosolyma Iudææ metropolis, Plinio non solum Iudææ, sed etiam totius Orientis vrbs longe clarissima, prius etiam Solyma dicta, *vt refert Egesippus*, Poetis *Solyma*, item *Salem* & *Ie-* [illegible] in literis sacris, apud Dionem Cassium *Ælia Capitolina* [illegible] Ælio Hadriano Imperatore eius restauratore, præcipu[illegible] hoc nomen suum obtinere videtur Eusebio *de praparat. Euangelica lib. 9.* quod sit ἱερὸν, id est, *templum*, Salomonis videlicet. Aliis videtur composita dictio ex Iebus & Salem. Cum enim prius diceretur *Salem*, deinde *Iebus*, tandem ex duabus his vocibus conflatam volunt vnam. Sed obstat literarum situs, atq; adeo Hieronymi sententiam amplecti præstat, qui tradit vrbem, cuius rex fuit Melchisedec, nomine *Salem*, non esse Hierosolymam nostram, sed oppidum iuxta Scythopolim, cui & nomen Salem tēpore suo saluum ac immutatum manebat, eoque in loco Melchisedec palatium aut certe reliquias eius fuisse demonstratas. *Sic ille.* Atqui alii rursus ex Iebusalem, facta literarum mutatione, dictam volunt Ierusalem. Quid si ab ἱερὸν, id est, *sacer*, & *Salem*, deriues, quasi sit sacra ciuitas Salem, vt partim Græca, partim Hebraica sit dictio? Mihi equidem longe id magis arridet, quam quod Georgius Cedrenus habet in historiæ suæ compēdio, cuius verba sunt hæc: *Antiquitus ea Iebus appellata fuit a Iebusæis ea loca habitantibus. Dauid autem ei nomen Hierosolyma imposuit ab euentu. Est enim in altissimo monte exstructa, in qua Dominus Dauidi apparuit ad aream Ornæ Iebusæi, cum ob imprudenter factam populi enumerationem peste populus affligeretur. Dicitur autem hic mons Hebraice* Ας, *ciuitas Salem. Dauid ergo cum nouam sibi cōdidisset regiam, Arsalem nuncupauit, quod significat locum pacis. In Græcum postea sermonem vox ea translata ob soni concinnitatem Hierosolyma est nominata.* Vt similem faciam, complexam hanc vrbem in ambitu stadia 43.

dia 45. tradit Iosephus: Quod si recipimus, equidem a magnitudine Romæ non procul abfuerit.

Hilaria, lætitiæ celebritas VIII. Kal. April. Horum meminerunt Macrobius & Vopiscus, in Aureliano. Nam ἱλαρὸς nobis est Hilaris, vnde ἱλαρεία & *Hilaria*. Turnebus Matris Deum ferias fuisse credit. Astipulatur & Maximus Dionisii interpres, qui ἱλαρείαν appellat istam festiuitatem. Verba eius sunt: ἦν δὲ ἱλαρεία ἑορτὴ ἰδικὴ ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς αὐτῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, ὡς φησὶ δημόφιλος ἐν τῷ περὶ ἀρχαίων θυσιῶν.

Hippocrene fons Heliconis pulcerrimus nomen habet ἀπὸ τοῦ ἵππου *equo*, καὶ τῆς κρήνης *fonte*. Caballinus propterea dictus. Pegasus enim equus alatus, vt fabulantur, saxum ibi vngula feriens hunc fontem aperuit. Meminit huius & Strabo, vt & Hesiodi Paraphrastes, & inter nostros Persius in proœmio. *Non fonte*, inquit, *labra prolui Caballino, Nec in bicipiti somniasse Parnasso Memini*. Equum illum nominat Ouidius 4. *de Ponto* Gorgoneum, eo quod natum fabulentur ex sanguine Medusæ, quæ & Gorgonis appellationem habuit. Porro ab hoc fonte *Hippocrenides* sunt dictæ *Musæ*, vt a Castalio fonte *Castalides*.

Hippodromus τῶν ἵππων δρόμος *locus equorum cursui destinatus*. Ibi enim procurrẽtes cum equis non imaginario prælio certabant, vt in catadromo, sed in ampla planitie tantum de sua pernicitate contendebant currendo. Hinc Bæotis mensis ille *Hippodromius*, qui Atheniensibus est *Hecatombæon*, cuius die quinto duabus præclarissimis victoriis eos potitos tradit Plutarchus *in Camillo*.

Hippolytus ἀπὸ τοῦ ἵππου, id est, *equo* dictus, καὶ τοῦ λύειν, quod dissoluere significat. Fictum nomen cum fabula, vt alia quamplurima, *teste Platone in Cratylo*.

Hippomanes ἀπὸ τῆς τῶν ἵππων μανίας, idest, *equorum furore* arcessit nomen. Quid autem illud sit, multum disputatur. Seruius enim vult esse virus defluens ex equarũ inguinibus, quo tempore feruntur amoris furore. Virgil. Georg. 3. *Hinc demum lentum destillat ab inguine virus Hippomanes, quod sæpe*

mala legere nouercæ. Alii carunculam esse velút ad caricæ formam latam & nigram, & in fronte pulli recens nati prostantem, veneficis appetitam inprimis. Atq; illis astipulatur Lucanus *libro 6.* imo Aristoteles *de Histor. animal. lib. ζ.* vbi inquit: ὅταν δὲ τέκῃ ἡ ἵππος, τότε χόριον εὐθὺς κατεσθίει καὶ ἀπεσθίει τοῦ πώλου, ὃ ἐπιφύεται ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν πώλων, ὃ καλεῖται ἱππομανές. ἔστι δὲ τὸ μέγεθος ἔλαττον μικρὸν ἰσχάδος, τὴν δὲ ἰδέαν, πλατὺ περιφερὲς, μέλαν. οὗ τὸ ἐάν τις φθῇ λαβὼν, καὶ ὀσφρῆται ἡ ἵππος, ἐξίσταται καὶ μαίνεται πρὸς τὴν ὀσμήν, διὸ καὶ αἱ φαρμακίδες ζητοῦσι καὶ συλλέγουσι. Idem affirmat *8. de Natur. Animal.* etiamsi eodem libro etiam concedat vocari ab aliis Hippomanes, ὃ ἐκρεῖ ἐκ τοῦ αἰδοίου ὅμοιον γονῇ, λεπτότερον δὲ πολὺ ἢ τὸ τοῦ ἄρρενος. Theocritus εἰδ. 6. vult esse φυλὸν, cum ita canit:

ἱππομανὲς φυλὸν ἐστὶ παρ' Ἀρκάσι, τῷ δ' ἔπι πᾶσαι
καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν' ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι.

Plinius scribit *tantas in veneficio vires habere, vt vel olfactu solo id genus in rabiem agat,* in quo sequitur Aristotelem, cuius verba antea adduximus.

Hippius ἵππιος videtur Pausaniæ in Archaicis dictus *Neptunus,* quod τῆς ἱππικῆς, id est, *equitationis* fuerit inuentor.

Hippona equorum Dea, cum ἵππος sit *equus*. Meminit eius Apuleius *3. de asino aureo,* Plutarchus *in Parallelis,* Fulgentius *de obscuris vocibus,* Tertullianus *in Apologetico.*

Hircia lex ab eo A. Hircio lata, qui postea cecidit in pugna ad Mutinam, de Pompeianis non admittendis ad dignitates. Meminit eius Cicero *Philip. 13.*

Hipposelinon apii genus nomen trahit ἀπὸ τοῦ ἵππου *equo,* καὶ τοῦ σελίνου *apio.* Vt recte equinum apium nominari queat, & eadem de caussa Theodorus Gaza equapium transtulerit, ficto, nouo & barbaro ad Grecorum imitationem vocabulo. Marcellus in Dioscoridem putat eum rectius fuisse redditurū *grandeapium,* forte quia tam ἵππος quam βοῦς in compositione significationem intendit, veluti cum dicunt Græci ἱππόπορνον *impudicissimum,* ἱππογνώμονα *excelso aliquem animo,* Sophocles Aiacem ἱππομανῆ *admodum furiosum.* Homerus nominat hanc herbam Iliad. 2. ἐλεόθρεπτον, id est, *apium palustre.*

Verba

Verba eius sunt: ἵπποι δὲ παρ' ἀγρῶν οἶσιν ἵππος λωτὸν ἐρεπτόμενοι ἐλεόθρεπτόν τε σέλινον. Admodũ sanè salubris est equis hæc herba maxime si otientur, *vt docet Plutarchus 5. Sympos. cap. 4.* Apud Nemeam vero victoribus cum quadam virtutũ præfatione donari solebat hæc herba.

Hippopotamus ὁ ἵππος ποτάμιος *& fluuialis equus*, qui cum nulla genitorem reuerentia prosequatur, & ad aliena bona diripienda promtissimus sit, significare solebant eius pictura improbitatem apud Ægyptios.

Hirpini Italiæ populi, quos Plinius collocat in regione secunda cum Beneuento, & quorum meminit Appianus 3. *Historiarum*, Silius *lib. 11.* Strabo 5. nomen acceperunt a lupo coloniæ ductore, quem Hirpum Samnites vocant, *teste eodem Strabone.* Verius existimo id, quam quod Seruius refert 11. *Æneid.* his verbis: *Soracte, inquit, mons est Hirpinorum in via Flaminia collocatus.* In hoc autem monte cum aliquando Diti patri sacrum persolueretur, subito venientes lupi exsta rapuerunt: quos cum diu sequerentur, delati sunt ad quandam speluncam halitum ex se pestiferum emittentem, adeo vt iuxta stantes necaret. Et inde orta pestilentia est, quia fuerant lupos secuti, de qua responsum fuit, *posse sedari, si lupos imitarentur, hoc est, si ex rapto viuerent*, Quod postea quam factum est, dicti sunt populi *Hirpini, Sorani*: Nam lupi Sabinorum lingua *Hirpi* vocatur, Sorani vero a Dite. Nam Dis pater eadem lingua Soranus dicitur. Hi sunt, qui S. Iulio Cæsare & L. Martio Philippo Coss. *65*. anno ab V. C. cum prope omnia alia bella cessarent, vna cum Marsis, Malinis, Picentibus, Ferentanis, Samnitibus, Lucanis, & aliis, grauissimum bellum in Italia mouerunt. L. Florum lege *lib. 3.* Appianum *lib. 1.* & Eutropium *de gestis Roman. libr. 5.* Porro Hirpinum Hirpinorum esse oppidum in Italia, tradit Blõdus. Hodie id *Hirpinum* dici, scribit Leander.

Hispalis vulgo Sinilia, videtur Isidoro Hispalensi Episcopo nominis originem trahere, quod in palustri loco locata sit suffixis palis, ne lubrico & instabili fundamento caderet. At ea sententia displicet Vasæo & aliis, quorum aliqui ab Her-

cule, aliqui ab Hiſpalo conditam affirmant. Benedictus Arrias Montanus, qui ortu ſuo Hiſpalim illuſtrauit, de Patriæ ſuæ appellatione ſcriptis ad Abrahamũ Ortelium literis hæc fere prodit: *Hiſpalis nomen eſt Phœnicum ex Spila vel Spala deflexum, quod planitiem ſeu virentem regionem ſignificat, quale eius territorium conſpicitur. A Græcis vero addita eſt aſpiratio. Arabes autem quia P literam non habent, ob idq; pronuntiare nequeunt fere ad natiuam vocem referentes Sibilla dixerunt: Deinde Chriſtianorum vulgus Seuilla, vt nunc appellauit.* Hæc ille. *Hiſpania*, quondam Iberia ἰϐηρία, & *Heſperia* ἑσπερία, *auctoribus Strabone & Plinio*, ἱσπανία ſine aſpiratione Ptolemæo & Stephano, item *Celtiberia* quondam dicta teſte Appiano Alexãdrino, Hebręis ספרד ſepharad *teſte Poſtello*, & pręter Poſtellũ Aria Montano in Abdiam, vbi & Spamiam Chaldæis dici ſcribit, a rege Hiſpano nomen habere creditur, *vt meminit Trogus*. Equidem regem iſtũ nominat & Beroſus, quem Hiſpali filium & Libyci Herculis nepotem fuiſſe ſcribit Tarapha. Meminit idẽ regis Iberi ex Beroſo, quem vult non ſolum amni Ibero, ſed & vniuerſæ regioni Iberiæ, dediſſe nomen contra eos, qui Iberię nomen deflectunt a fluuio Ibero. Terrarũ hanc plagam nulli poſthabendam, ſiue frugũ copiã, ſiue ſoli vbertatẽ & vinearũ prouentus ſpectes, ſcribit Solinus. Eius incolę Silio prodiga gens animæ & properare facillima mortem, dicuntur Ioſepho θοϐῆλοι *thobeli*. Diuiditur omnis Hiſpania in Citeriorem & Vlteriorem. Citerior, quę & *Tarraconenſis* dicitur, cõplectitur regnũ Nauarræ, Cathaloniæ & Arragoniæ, quæ Munſtero nomen obtinere videtur a boum poſſeſſione, quaſi ſit *Thara kinia*. Vlterior diuiditur in Bethicam, quæ eſt hodie *Granata*, & Luſitaniam, quæ *Portugallia* eſt noſtris. In regione Corduba nobis dedit Lucanum Poetam & Senecã Philoſophũ, Hiſpalis Iſidorũ Epiſcopum & noſtro tẽpore doctiſſimũ virum Ariam Montanum. Oriundus & hinc Quintilianus, & Ludouicus Viues, cuius extant doctiſſimi commentarii *in libros Auguſt. de ciuitate Dei*. *Hiſtoria*, quam Cicero *de Oratore* nominat teſtem temporum veritatis lucem vitam memoriæ magiſtrã vitæ quamq; apud

Græcos

Græcos prim⁹ omniũ Cadmus Milesius scripsisse fertur, non solũ dicta videtur ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν quod est *inquirere*, sed etiã iuxta Platonis Cratylũ ὅτι ἵστησι τὸ ῥοῦν, quod sistat fluxum, quippe tẽporum, tum synchronismo, tũ epocha, *vt vocant*, cum certa añorum serie res omnes coercet atq; distinguit. Vel potius quod labilis ac fluxæ nostræ memoriæ infirmitatẽ cõfirmet, fiantque æterna illa, quæ monumentis historiæ sunt cõseruata. Hæc nõ solũ necessaria est oratori, *vt vult Aristoteles*, verũ ẽt Iurisconsultis, adeo vt multi haud satis cõstituere possint, plusne lucis historia ex iurisprudẽtiæ libris, an iurisprudentia ex historicis monumẽtis accipiat. Quin ad multa sacræ scripturæ loca rite intelligẽda & explicanda summopere facit. Vtq; agricolatione corpora, sic historicis monumentis fouetur & recreãtur animi. Quantũ ad etyma prius allata, spero imo confido neutrũ a prudentibus reiectum iri. Attamen Francisci Patritii verba ad calcem adiiciam, vt ẽt varia hominum iudicia rem ipsam magis trudinandi occasionem exhibeant. Extant illa de histor. *Dialog.* 1. in hũc fere modum: *Quidam lingua Græce insigniter peritus formauit historiam ab εἴδω, quod videosignificat, quoniam soli rerum euentus sub sensus cadant.* Videre autem hic, idem quod *sentire* significat. Quidam aliter interpretantur. Aiunt ii ἱεῖρω ὁρῶ Græcorum lingua esse, *video:* εἰς deinde idem, quod in quibus compositis oritur εἰσορῶ, & paucis hinc immutatis ἱστορῶ, quod idem est, *atq; in rem ipsam oculis intueor*, & hinc tandem deriuari *historiam*. Ego etsi magnũ virũ esse Patritiũ sciam, tamẽ in nimis lõge petito etymo astipulari non possum. Neq; ἱστορῶ, sed ἱστορέω, vsitatum verbum est Græcis, modo no mendum deformarit hũc eius locum. Recti⁹ Isidorus: *Historia est narratio rei gestæ, &c.* Dicta autem Græce historia ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est *videre*, vel *cognoscere*. Sic enim legendum arbitror.

Histrio. Histriones dicti, *inquit Festus*, quod primum ex Histria venerint, quæ Italiæ est regio post flexum Adriatici maris Illyrio contermina. Vt hinc appareat molliter eos vixisse. Sed Festo aduersatur cum Valerius *libro 2.* tum Liuius *libro 7. Decadis primæ*, qui histrionibus inditum hoc nomen

volunt, eo quod ludio verbo Thuſco diceretur *Hiſter*, atque adeo ex Hetruria volunt eos primum accitos. Ceterum Liuii verba ad ſcribã: *Ludiones*, inquit, *ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes haud indecoros motus more Thuſco dabant*. Imitari deinde eos iuuentus ſimul inconditis inter ſe iocularia fundentes verſibus cœpere, nec abſoni a voce motus erant. Accepta itaque res ſæpiuſque vſurpando excitata vernaculis artificibus: quia Hiſter Thuſco verbo Iudio vocabatur, nomen Hiſtrionibus inditum, qui non, ſicut ante, Feſcennino verſui ſimilem incompoſitum temere ac rudem alternis iaciebant, ſed impletas modis ſatyras, deſcripto iam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Ab hac ſententia non abhorrere videtur etiam Plutarchus *Problemate 106*. Alia autem appellatione nominati ſunt Mimi ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, id eſt, *imitando*, de quibus ſuo loco tandem. Leue hoc hominum genus & impudens, nonnunquam etiam flagitioſum. Quo minus mirum videri debeat, a Tiberio primum, inde a Nerone pulſos & eiectos eos fuiſſe ob ſcelera ſua Italia tota, etiamſi ante illos Auguſtus ſummo eos ſtudio proſequens coercitionem in Hiſtriones Magiſtratib. inhibuerit. Paulatim enim vitia latius ſe pandunt & ſerpunt. Atqui tum refrænandi ea eſt tempus, ne totum Reip. corpus labefactent. Infamia eos apud Romanos notatos, apparet ex *l. 1. ff. de his, qui notantur infam.* Theodoſius viles & inhoneſtos nominat *l. 4. C. de ſpectaculis*. Demoſthenes quoque oratione περὶ παραπρεσβ. nominat Æſchinem probroſe τριταγωνιστήν, id eſt, *Hiſtrionem tertiarum partium*. Sed nec mirum, homines eos habitos minime ingenuos, cũ omnes fere improbis ſint moribus, id quod accidere vult Ariſtoteles, eo quod actus imitentur turpes, ex qua imitatione tãdem habitus cõflatur, qui mores repræſentatos hiſtrionibus conciliat.

Hodie, hoc die.

Hollandia alio nomine Batauia, nonnullis dicta a fœno, cuius maximus in ea prouentus, quaſi *Hoylandia*. Ceterum a vero diſcedunt. Toto quoque cœlo aberrant, qui ab illo *Olennio* apud Tacitum nominis auſpicium trahunt, qui regẽdis Friſiis in-

ſiis in-

fiis impositus ob iugum & exactionem intolerabilem eos ad rebellionem cōmouit [receptus castello, cui nomē Fleuum. Propius accedunt, qui a cauitate, quæ ipsa & Batauiæ nomen dedit *(vt in Batauia est dictum)* deriuant. Sunt qui etiam primum Olandiam nominatam volunt, tandem vero aspirationis notam in calami ius vsurpatione transisse, *vt Adrianus Iunius vir apprime doctus non leuibus argumētis in sua Batauia confirmat.* Huius incolas Cattorum progeniem esse existimant non pauci. Germaniæ is populus natali solo exactus ob intestinam seditionem & discordiam, cum Rheno superato nouas sibi quæreret sedes, tandem insulam hanc prædicto amne circumfluam & vacuam colonis in extrema Belgii ora occupauit, id quod docere videntur Taciti verba libro, quem de Germanorum moribus edidit, hoc modo: *Omnium harum gentium præcipui Batatui, non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos & antiquæ societatis insigne.*

Holocaustum aut Holocaustoma τὸ ὅλον καυστὸν *totum combustum aut igni absumtum sacrificium.* Quo respexit Virgilius his verbis: *Et solida imponit taurorum viscera flammis, Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.* Meminit huius & Iosephus *3. Antiquit.* In aliis sacrificiis, vt in Pacificis, pars tantum incendebatur, vt adeps & exsta. Pectus & armi cum libaminibus ad sacerdotem pertinebant. Reliquæ carnes cedebant priuatis. Græce vocantur illa εἰρηνικὰ & θυσίαι εἰρηνικαί. Vnde apparet oblatum esse hoc sacrificium, cum Deum aut pro pace aut salute orarent, aut ea impetrata Deum laudarent aut gratias agerent.

Holoporphyra, vestis ὅλη πορφυρίν, *tota purpurea, vel ex purpura.* Est autem purpura de genere concharum, ex cuius faucibus iuxta Plinium elicitur liquor aptus ad vestes tingēdas, cumque florem *(sic enim nominat)* in mediis faucibus hærere dicit. Minimum liquoris esse vult in candida vena. Addam & ea, quæ sequuntur apud eundem. Viuas capere contendunt,

quia cum vita sua succum illum euomunt. Vnde pretiosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Hinc fasces securesque Romanæ viam faciunt: Idemque pro maiestate in pueritia est. Distinguit ab equite curiam: Diis aduocatur placandis, omnemque vestem illuminat. In triumphali miscetur auro. Quapropter excusata & purpuræ sit insania. Anatomici, qui diligentius purpuras inspexerunt, animaduerterunt in canaliculo, per quem linguam exerit, duo foramina in diuersas corporis partes delata primum, vt inde ad branchiarum locum pertinerent, & paulo infra stomachum amplum cor, erui fere magnitudine, subrotundum, ad latera branchiarum situm: Hepar vero viscidum, tenaci quodam lentore præditum, vt pene viscum esse appareat. Hoc Aristoteles appellat *μήκων*, & ad eius latus residet mucus ille purpureus, quo olim tingebantur panni. Hinc quiuis colligat quam pretiosæ olim fuerint vestes purpureæ. Quo minus mirum videatur peculiares eas fuisse regibus, Imperatoribus, Consulibus. Audi Ouidium ad Consulem Græcinum: *Spectarem, inquit, qualis purpura te tegeret.* Plutarchus in Paulo: *Æmilius ipse sequebatur ornatissimo curru, inuictus, purpuram auro contextam indutus.* Vsum & Romulum purpura in trabea sua scribit Plinius. Quid, quod ceteris etiam magistratibus tandem licuerit, vti purpura exceptis tamen tribunis, *eodem Plutarcho teste?* Præstitit purpurarum piscatu olim Phœnicia, *vt scribit Strabo.* Quocirca & Tyria purpura optima est habita, quæ a Tyro Phœniciæ vrbe appellationem trahit, maxime si dibapha esset, id est, bis tincta, magnifico sane impendio. Purpuram *Stlatariam* existimat Turnebus dictam apud Iuuenalem a *stlata*, quæ erat πειρατικοῦ πλοίου εἶδος.

Holoserica vestis, quæ est ὅλη, id est, *tota ex serico.* Est autem sericum arborum lanugo apud Scythiæ populos Seros: Hanc veluti quandam frondium canitiem perfusa aqua despectunt.

Holo-

Holaphernes dux ille, populi Iſraelitici hoſtis internecinus, recte deduci poterit ab הולל *inſaniuit*, & רם *ſigno*.

Homeritæ ὁμηρεία, Ptolemæo μέγα ἔθνος & Arabiæ Felicis populi, quos numeroſiſſimos appellat Plinius, Auromatæ Procopio *1. de bello Perſico*, a debili viſu iuxta nonnullos tulerunt nomen. Nam ὅμηρος Græcis eſt is, qui nobis eſt cæcus.

Homerus Poetarum princeps, qui iuxta Democritum diuinum ſortitus ingenium ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων, omnium Poetarum & Philoſophorum imo Socratis, *auctore Dione Chryſoſtomo*, *Preceptor*, *Archeſilao amaſius*, Platoni *vita Magiſter*, Ariſtoteli *præcipuus omnium partium Poetices excultor*, Straboni ἀρχηγέτης τῆς γεωγραφικῆς ἐμπειρίας & *Philoſophus*, Alexādro Magno Poeta ϐασιλικὸς cuius etiam Therſites eſſe malebat, quam Chærili Achilles, Hippodromo *vox Sophiſtarum*, *quemque in hoſpitalitiis* vna cum Apolline inuocatum ab Argiuis ſcribit Ælianus, & cuius Poemati idem Alexander Magnus aureum ſcrinium gemmis diſtinctum & in præda Darii repertum deſtinauit, nomen ſuum adeptus eſt a corporis vitio. Cœcus enim fuiſſe fertur, qui Græcis eſt ὅμηρος. Qua ratione nomen illud cum prius & a prima natiuitate nominatus fuerit *Meleſigenes*, ipſi obtigerit, prolixe admodum declaratur ab Herodoto in ipſius vita, Heliodorus tamen Æthiopicus ſcriptor ita appellatum exiſtimat, quod prolixam pilorum ſyluulam inde a primo ortu in altero femore enatam habuerit. Vnde conſcii iſtius notæ nouum hoc tribuere maluerunt, quaſi prolato digito femur deſignantes cum dicerent ὁ μηρὸς. Ceterum prior originatio, longe eſt probabilior, & a pluribus bonis auctoribus recepta. Quinimo tota vetuſtas cœcum eum fuiſſe credit. Quantum ad eius ſcripta, qua non illa ætate in magno ſunt habita pretio? Quis ſanæ mentis non admiratus fuit excepto Zoilo Homeromaſtige, homine aut peruerſi, aut nullius ſane iudicii? Bene Tullius alludens ad celeberrimum illud Græci Poetæ Epigramma de ſeptem ciuitatibus eum tanquam ciuem ſibi

vendicantibus: *Homerum*, inquit, *Colophonij ciuem suum esse dicunt, Chy suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant: Itaque etiam delubrum eius in oppido dedicarunt.* Porro sciendum & illud, singulos ipsius versus pro gnomis & prouerbiis habitos a veteribus, id quod de Euripide in Epistolis dixit Cicero. Quanquam iustius affirmari queat de hoc nostro, si ad examen reuocemus testimoniorum propemodum plaustra, quæ illi in sua monimēta transtulerunt. Quo minus iam excusari possit Caligula, quod eius Poemata abolere cogitauerit, *vt in eius vita scribit Suetonius, & inde Adrianus*, qui pro illo Antimachum inducere voluit in scholas, *teste Dione Nicæo.* Quanti opus eius fecerint, docet etiam intestinum Draconis CXX. pedum, in quo poema totum aureis literis signatum fuit, quodque vniuersum tanta subtilitate olim in membranis fuerit descriptum, vt nucis putamini posset includi, quod denique eius codex in Persico Narthecio pro gaza repositus fuerit, *vt meminit Strabo libro 13.* & paulo ante est dictum. Nimis essem, si omnia referre vellem, quæ spectant ad ipsius commendationem. Alias forte latius de eo ex professo dicendi dabitur occasio.

Homo, quem θεόπλαστον nominauit Sibylla, ἰκέλην μακάρεσσι γενέθλην Oppianus, μίμημα δαιμόνιον Plutarchus, σκιᾶς ὄναρ Pindarus, εἴδωλον, καὶ κούφην σκιὰν Sophocles. Aristoteles vero ἀσθενείας ὑπόδειγμα, καιροῦ λάφυρον, τύχης παίγνιον, μεταπτώσεως εἰκόνα, φθόνου καὶ συμφορᾶς πλάστιγγα, τὸ δὲ λοιπὸν φλέγμα καὶ χολήν, id est, *imbecillitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ lusum, inconstantiæ imaginem, inuidiæ & calamitatis trutinam, at cetera Phlegma & bile.* Ab humo optime est dictus Lactantio & plurimis aliis, quantūuis rideat Quinctilianus. Est enim ex terræ gleba vel rubri coloris massa factus, vt docent literæ meliores. Quid enim aliud אדמה quam *terra rubra*, ex qua primus homo Adam formatus fuit qualis esse solet in multis orientalibus locis propter solis adustionem? Vt specialius videatur id esse nomen, quam ארץ totam vniuersaliter terram significans. Verba Mosis Gen. 2. sunt

Digitized by Google

ſunt hæc: את-האדם עפר מן-האדמה וייצר יהוה אלהים. Quicumq; ergo cum Rhetore etymon huius nominis trahunt a vitæ concordia vel conſortio (Græce enim ὁμόνους eſt *concors*, ὁμόνοια *concordia*) eos explodendos & reiiciendos hoc loco cenſeo: vt & eos, qui ab humanitate notationem deducunt. Noſtrum equidem etymon amplexus etiam eſt Varro Romanorum facile doctiſſimus. Monet idem nos cōditionis atq; miſeriæ noſtræ. Quippe omnes vna manet nox: *Imo mortem in pedibus circumferimus*. Manet immutabile diuinæ vocis decretum: *Puluis es, & in puluerem reſolueris*. Græci vero ἄνθρωπον nominant, ὡς ὁ ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε, *quod contempletur ea, quæ vidit*, vt in Cratylo Platonis docet Socrates.

Homœoptoton, quod Thucydidis Scholiaſtes γόργιον nominat forte a Gorgia Sophiſta, Terentii interpres ὅμοιον τῷ πτώσει, cum ſimili ſono caſuum deſinunt commata & cola, vt nunquam fructur ſapientia, cui inuiſa eſt induſtria, iuxta Salluſtium, nomen inde ſibi vendicat, quod habeat ὁμοίως πτωτὰ *ſimiliter cadentia*.

Homœoteleuton ſimiliter deſinens, cum verba aut aliæ voces, quam quæ caſus habent, ſimili ſono deſinunt iuxta commata aut cola, vt melius eſt a ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi, ἀπὸ τῆς ὁμοίας τελευτῆς, id eſt, *ſimili exitu* nomen arceſſit.

Homonyma ſiue Æquiuoca vocabula res varias ſub nomine vno complectentia dicta videtur, quod habeant ὁμὸν ὄνομα, id eſt, *ſimile & commune nomen*. Quale pes eſt. Nam & hominis pedem dicimus, & montis, lecti, veli, carminis. Sic canis eſt terreſtre animal, eſt & marinū, eſt etiam ſidus. Sunt itaq; ὁμώνυμα, τὰ πλεοναχῶς λεγόμενα. Hinc ὁμωνυμίας ἢ ἀμφιβολίας στάσις, id eſt, *ſtatus ambigui* apud Rhetores, cum verbum aliquod generale aut ambiguum diſſenſionem parit.

Honorarium vinum, inquit Iſidorus, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia ſua: *Cum eſſem in prouincia legatus, quamplurimi ad pratores & conſules vinum honorarium dabant: nunquam accepi, nec priuatus qui-*

dem Fuisse etiã quoddam honorariũ frumẽtum Romæ, apparet ex Cicerone in Pisonẽ. *Qui modus*, inquit, *fuit tibi frumenti æstimati, qui Honorarii? siquidem potest vi & metu extortũ honorarium nominari.* Ius honorarium apud ICtos ius Prætorum, quippe eorum edicta cõplectens nomen hinc habet, quod qui honores gerunt, id est, *magistratus*, auctoritatem huic iuri dederint. Ab eadem origine pendent actiones honorariæ, quæ a prætoribus in edictis propositæ sunt, vt legi deficienti opem ferrent.

Hora, ὥρα Græcolatina dictio, vel potius a Græcis accepta & tradita Latinis. Trecentis enim annis iam inde ab V.C. ignorasse hoc nomen Romanos euincere conatur *libro de die natali* Censorinus, tum Plinius *lib. 7. cap. 60.* quod in XII. Tab. mentio tantum fiat occasus & ortus. Sunt enim: *Occasus solis suprema tempestas (ὥρα) esto id est, nouissimum tempus.* Argumento quoque huic rei sunt Priscæ locutiones, ex quibus liquet dies veteres non partibus distinxisse, sed actionibus quotidianis. Vesperam enim βουλυτὸν dicebant, tempus antemeridianum πληθούσης ἀγορᾶς, conuenientibus scilicet eo tempore in comitium viris, *vt Scaliger notauit.* Sic Homerus meridiem designat, ὅταν δρυτόμος ἀνὴρ δόρπον ὁπλίσατο. Sic & Hebræis veteribus ignotæ fuerunt horæ, nec aliquas norant diei partes, nisi mane, meridiem & vesperam, *sicut Psalmo 55. diuiditur.* Etenim in partes quatuor dirimebant totum νυχθήμερον, quas nominabant vigilias, quarum primam ordiebantur a vespera, secundam a media nocte, tertiam a tempore matutino, quartam a meridie. Quid, quod שעה nunc horam designans, olim ipsis prorsus incognita fuerit vox. Et vt ὥρα Græcis quondam temporis momentum significauit, sic etiam Chaldæis שעתא originem suam trahens a שעה, id est, *respexit.* Exstat quoque nomen שעה Danielis 4. vbi tamen certum & definitum aliquod tempus significat. Hinc apparet tandem cum Græcis etiam Hebræos hanc horarum distinctionem recepisse. Siue ergo nomen hoc latius accipias, vt veteres, siue contractius, vt posteriores, recte deduxeris ἀπὸ τοῦ ὁρί-

ζειν,

ζειν, quod temporis ſpatia definiat, vel ab Horo, qui *(vt Macrobius ſcribit)* Ægyptiis eſt Sol. Quia autem ὥρας fabulatur Homerus cœli præeſſe portis, curamq; habere, vt modo ſit nubilum, modo ſerenum, eædemque anni tempora ſignificãt iuxta Flacci illud, *de Ioue; variiſque mundum temperat horis*, idcirco Heſiodi, ni fallor, Scholiaſtes ἀπὸ τοῦ ὠρεύειν, quod eſt *cuſtodire*, deriuat. Plato cum in Cratylo ὥρας tempora interpretatur, addit appellandas eſſe ὅρους, non ὥρας, alludens etiam ad etymon τοῦ ὁρίζειν. Hippocrates *lib. 3. Aphor. 1.* αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νουσήματα, καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσιν αἱ μεγάλαι μεταλλαγαὶ ἢ ψύξιος ἢ θάλψιος, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον οὕτως. *Mutationes defectioneſque temporum maxime pariunt morbos, & quæ in ſingula anni tempora incidunt, inſignes mutationes frigoris aut æſtus cunctaque alia ſic pro ſua natura.* παχυμερέστερον certe totius anni aut diei partem aliquam hoc vocabulum deſignat, vt apud Plinium, cum inquit, *horæ rigandi, matutina & veſpera*, & apud Græcos ὥρα δόρπου, & ὥρα δείπνου, Accipitur & latius cũ inquit Dominus Matthei cap. 11. *Dabitur vobis in hora illa, quid loquamini.* Ceterum quæri iam poſſit, qua ratione horæ primum fuerint inuentæ? Aiunt Mercurium Triſmegiſtum, cum in Ægypto animal quoddam Serapidi dicatum toto die duodecies vrinam reddere obſeruaſſet, in hæc temporis interualla, ſeu horas diuidendum eſſe diem coniecisse: Vt quidem ab illo tempore in horas 12. primo diſſectus fuerit dies, ſed inæquales apud Hebræos, Græcos, Romanos. Atque harum cum in ſacris tum in prophanis hiſtoriis vt plurimũ mentio fit. Erant illæ alias longiores, alias contractiores. Quippe dies & noctes omnes, ſiue illæ longiores, ſiue breuiores eſſent, & hyeme & æſtate in duodecim horas diſpeſcebant: vt quidem mane oriente ſole inciperet audiri prima, ipſo meridie ſexta, ſub ſolis occaſum duodecima. Iam autem poſt duodecimã, mox primam noctis horam auſpicabatur: In mediam itaq; noctem incidebat ſexta, duodecima in ſolis ortum, eoq; modo duplo erant longiores horæ diei, quã noctis tempore ſolſtitii æſtiui, & cõtra horæ noctis

æſtiui ſolſtitii dimidio breuiores hybernis. Neq; vnquam in illa temporis vel potius diei diſtinctione nobiſcum illis conuenit, niſi tempore vtriuſque æquinoctii. Cum ergo legitur Matthæi 20. *Patremfamilias exiiſſe ad conducendum operarios diluculo, antequam audita eſſet prima*, id eſt, ante ſolis ortum, *deinde etiam aliis horis, imo tandem vndecima, cum tantum vna ſupereſſet hora ante ſolis occaſum*, facile eſt earum diſtributionem hoc loco, & in paſſione Domini, & 2. Actorum iuxta hunc veterum modum ac rationem intelligere.

Horatius videtur quibuſdam dictus παρὰ τὸ ὁρᾶσθαι, quaſi ὁρατὸς *aſpectabilis* vel *dignus ſpectatu*.

Hordeum Græcis κριθὴ, Gallis *orge*, Chymicis *lutum Vulcani*, dictum eſt Iſidoro, quod præ ceteris generib⁹ frumenti aridum fiat, vel quod ſpica eius ordines habeat. Hebræis eſt שְׂעֹרָה, quaſi dixeris *hirſutum*. Eſt eius ſpecies Achilleis Hippocrati dicta, quæ ſpicā gerit erectam. Quod autumno eſt ſatum, eſt maiori & firmiori culmo, eiuſque ſpica plurib⁹ verſibus diſpoſita, & matureſcit citius. Trimeſtre teneriori eſt culmo & paucioribus ſpicis. In vniuerſum autem vi quadam refrigerandi pollet, ſiue ex eo panes feceris, ſiue in ptiſanam, aut polenta coxeris, *vt docet Galenus*.

Hordicidia dicta ſunt ſacra, *auctore Feſto*, in quibus hordæ, id eſt, hoſtiæ grauidæ immolabantur.

Horizon circulus terminans viſum & hemiſphærium cœli, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, id eſt, *finiendo* eſt dictus.

Horologium ὡρολογεῖον, τὸ τῆς ὥρας λόγιον; *horæ velut ratio*. Rectius enim ſcribitur ὡρολόγιον, cuius index aut gnomō conuerſione horas demonſtrans Græcis dicitur πόλος ἀπὸ τοῦ πολεῖν, id eſt, *vertendo*. Plinius tradit *lib. 2. cap. 76.* primum Lacedæmone id inueniſſe Anaximenē Mileſium, qui id ipſum σκιοθηρικὸν appellauit ἀπὸ τῆς σκιᾶς, i. *vmbrā*. Multo ſerius eius vſus innotuit Romæ, quando Varro ſcriptum reliquit bello primo Punico primum horologium in publico ſecundum roſtra in columna a M. Valerio Conſule ſtatutum fuiſſe, Catina in Sicilia capta. Nec omittendum, quod Pomponius Lætus annotat *in ſuis antiquitatibus*, fuiſſe in campo Martio inſigne

ſigne Horologium, quod in circuitu habuerit ſeptem gradus, & lineas inaurato metallo diſtinctas, ſolo etiam campi ſtrato lapide amplo quadrato. Meminit eius & Plinius *libr. 36. cap. 10.* qui eius auctorem vult fuiſſe Cæſarem Auguſtum. Horologium porro primum ex aqua reperiſſe Cteſibium Alexandrinum, meminit Vitruuius libro 9. poſt quē Scipio Naſica Anno vrbis 595. idem Romæ dicauit ſub tecto. Meminit eius Cicero *Tuſculan. 2.* his verbis: *Cras ergo ad clepſydram.* Vſum ea quoque Demoſthenem apparet ex Demadis dicto, qui ridens ὑδροποσίαν Demoſthenis καὶ λογογραφίαν, τοὺς μὲν ἄλλους, dixit, λέγειν, τὸν δὲ Δημοσθένη γράφειν πρὸς ὕδωρ.

Horoſcopus παρὰ τὸ σκοπεῖν τὰς ὥρας *a ſpeculandis horis natiuitatis* nomen inuenit. Significat enim id temporis momētum, quo quiſque naſcitur. Hinc verbum *Horoſcopare* Manilio, & *ſigna horoſcopantia* Iulio Firmico. Quo pacto Horoſcopus ſit deprehendendus, ex Regiomontano diſcendum.

Horreum ſcribit Feſtus ab antiquis dictū fuiſſe farreum a farre. Alii tamē poſtea ab hordeo deflectere maluerūt, vt Grece a tritici promtuario dicitur πυρωνεῖον, quaſi πυροῦ ταμιεῖον. Quo accedunt, qui a voce ὡραῖα ducunt ſignificante, quidquid fructus reconditur tempore ſuo.

Horta Dea, cum viueret, Herſilia nuncupata, nomen traxit ab hortando & incitando, *vt voluit Labeo*, recenſente Plutarcho, qui & ædem eius nunquam claudi ſolitam affirmat, idque ea de cauſſa, quod nunquam non hortaretur, vt quid præclari fieret. Vtitur ille ad declarandum etymon in lingua ſua verbo παρορμᾶν, quod etiam *incitare* ſignificat. Hinc forte aliqui eam quoq; *Stimulam* nominatam crediderunt. Horam tamen nominari ab aliis indicat idem, qui hoc nomen ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν, id eſt, *videndo* deriuent, eo quod rēs omnes inſpiciat. In quanam vrbis regione templum habuerit, non conſtat. At iuuentutis Deam fuiſſe ſcribit Agellius *libr. 13. cap. 21.*

Hortenſii ab hortis colendis trahunt appellationem, *vt Fabii a fabis, Piſones a piſis, Cicerones a cicere, Lentuli a lente ſerenda.*

Atq; ita ſcribendum exiſtimo, non *(vt aliqui cenſent)* Hortesios ὀρτησίους, eo quod ita ſemel atq; iterum in veterũ monumentis, & quidem corrupte, ſcriptum inuenerint. Hortenſius eſt dictus Quintus ille dictator, qui plebem Romanam, cum ſeceſſiſſet a patribus in Ianiculum, reuocauit Plinio & Liuio id affirmantibus. Fuit & acutiſſimus orator Hortenſius, qui cibi gratia primus omnium Romæ pauonem intulit in menſam, quem M. Aufidius lurco primus ſaginare inſtituerat. Dictus fuit ille Hortenſius rex cauſſarum, imo a quibuſdam prælatus Ciceroni. In cauſſis agendis vtebatur plerumque diuiſione: In perorando cautus, vt motus & geſtus eius plus artis haberet, quam ſatis erat Oratori, atque ita plus ſtudii in elaborando corporis motu, quam in ipſa eloquentia affectanda conſumeret. Quopacto neſcires, vtrum cupidius ad audiendum eum an ad ſpectandum concurrerent. Verbis enim oratoris aſpectus, & rurſus aſpectui ſeruiebant verba. Itaq; conſtat Æſopũ & Roſcium Hiſtrionicæ artis peritos in corona frequenter aſtitiſſe, vt foro petitos geſtus in ſcenam deferrent.

Hortus, vt refert Feſtus, apud veteres quælibet dicebatur villa, quod ibi, qui arma capere poſſent, orirentur. Alioqui hortus ſeu κῆπος apud Græcos τῶν δένδρων ἐστὶ ἡμερῶν καὶ τῶν λαχάνων, id eſt, *qui domeſticas arbores & olera complectitur.* Nam ἄλσος eſt τῶν ἀγρίων δένδρων. Et ab huiuſcemodi hortis Hortenſiorum nomen. Hac occaſione oblata non poſſum, non etiã hoc loco monere, veterum ſtudium in hortis plantandis & colendis ſingulare fuiſſe, *vt & Plinius monet.* Nam, quis ignorat Heſperidum *(de quibus paulo ante)* Adonis, & Alcinoi hortos, item Penſiles, ſiue illos Semiramis, ſiue Aſſyriæ Rex Cyrus fecerit? Meminit & Cicero directos a Cyro minore rege Perſarum in quincuncem ordines arborum, quarum quaſdam ſua ſeuerat manu, in Catone maiore. Coluit & hortum Tarquinius Superbus, vt conſtat ex ipſius hiſtoria, vt & Epicurus in eo ſolitus philoſophari, *vt alii Philoſophi in Scholis, Porticibus, Academiis.* Scimus & hortos fuiſſe Salluſtianos.

Hortus

Digitized by Google

Horus vel *Orus*, Græce ὧρος, dict' est Sol, *teste Macrobio*. Ægyptiorum lingua. Nō dubito, quin agnoscat originē Hebraicæ vocis אוֹר, quæ significat *lucem*. Quinimo Iobi 31. ponitur pro sole, *vt notatum ab interpretibus Hebræis*.

Hoschiana, vulgo *Hosanna*, & Grece ὡσαννά vel ὡσανά Hebraice scribitur הוֹשִׁיעָה נָא, id est, *serua obsecro*, per syncopē inde הוֹשַׁעְנָא. Erat hæc solennis acclamatio, qua vtebantur Iudæi in tabernaculorū festo, cum ramos gestarēt ex Domini mandato, *Leuitic. 23.* Quare & Christo Domino ipso Palmarum festo Hierosolymam pompa regali ingredienti eadem acclamatione sunt gratulati, sumtaque vox illa & tota pene acclamatio ex Psalmo 17. supra centesimum.

Hoseas idem significans, quod *Iesus*, Saluatorem videlicet, deriuatur a יָשַׁע *saluauit*: Hinc in tertia syzygia הוֹשִׁיעַ *saluum fecit*, Matth. 1.

Hostia. Seruius censet hostias dici sacrificia, quæ ab his fiunt, qui in hostem pergunt: Victimas, quæ post victoriā, quamuis licenter auctoritate confundantur. Contra legitur apud Agellium hostiam immolari a quouis sacerdote post cæsos hostes, victimā cadere eius, qui vicerit, manibus. Adstipulatur Ouidius Fastorum 1. his verbis:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hostibus a victis hostia nomen habet.

Festus putat hostiam ex eo dictam, quod hostire tantundem veterib' fuerit, atq; nobis ferire. Atq; hæc de etymo. Restat, vt, si nō omnes, aliquas tamen species hoc loco subiiciā plenius pertractaturus eas, cum de victimis erit dicendū. Nam earum quædā erant Eximiæ, quę sacrificiis destinatæ eximerētur de grege, vel quę eximia specie esse oporteret, q Diis offerebantur: Quædā pręcidaneæ, q mactabātur ante sacrificia solemnia, quasi q cæderētur præ aliis. Erāt & Succidaneæ, quæ, si primis hostiis litatū nō erat, cædebātur post illas. Quia vero priorib' subdebātur & quasi succedebāt piaculi tuēdi gratia, ideo *Succidaneæ* sunt appellatæ. Præter has *Amburbales* sunt dictę, q duci solebāt circū terminos vrbis: *Ambaruales*, q circū arua rui diuinæ gratia, vel pro aruis (*vt quidā* mactabā-

tura XII. fratribus, q. sunt dicti *Aruales*. At *Iniuges* nominarunt, quæ nunquā fuerant domitæ aut subditæ iugo, ex Trebatii mente *apud Macrobium Saturnal. 3. cap. 5.* Refero ad easdē cum *Bidentes*, oues scilicet duos habentes prominulos dentes, tum *Ambegnas* vel *Ambiegnas*, oues, circum quas statuebātur & aliæ hostiæ, *teste Varrone*. Sic per Ambegnos verueccem bouemq; intelligamus, a quorum vtroq; latere agni ad sacrificium agebantur. Erant & *Cauiares* hostiæ, sic dictæ, quod Cauiaria, id est, hostiæ pars duceretur cauda tenus, atque adeo in sacrificio collocaretur in Pontificum collegio quinto quoque anno: *Prodigia* vero, quæcumque prodigebantur, id est, consumebantur. Vnde lurcones & decoctores *prodigos* vocamus. Porro *Aringam hostiam* intelligit Scaliger, cuius adhærentia inspiciebātur exsta. Donatus scribit appellasse veteres hostias maiores *Harugas* ab hara, cui includi solebant. Addo, q apud Solinum legas, obseruatum fuisse, ne qua hostia Palilibus cęderetur, opinor, vt purus ille dies a sanguine foret. Celebrabantur enim Palilia die natali vrbis Romæ, quippe XII. Cal. Maii, quo tempore Romulus capto augurio vrbem designauerat aratro. Itaque Varro: *Id moris instituti q; maiores tenuerunt, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.* Quapropter nec in aliis natalibus diebus hostiam mactatam legimus.

Hostimentum, est æquamētum, ait Nonius: Vnde & hostes dicti, qui ex æqua caussa pugnā ineunt. Plautus Asin.: *Par pari datum hostimentū est, opera pro pecunia.* Item, *Quin promitto, inquam, hostire contra, vt merueris, id est, æqua reddere.*

Hostis. Nominis huius origo pendet ab antiquo verbo *hostire*, quod veteribus erat ferire, *auctore Festo*: Quamquā Nonio cōprimere & recedere significet. Alii idem esse volunt, quod æquare vel ęquum beneficiū rependere, eo quod ad bellum procedatur ex caussa æquali, vel potius quod legibus suis viuēs hostis, sicut nos nostris, par nobis videatur. Olim eo nomine peregrinum notabāt: At durius tandem id effecit vetustas, *vt Officior. 4. habet Cicero*, & proprie in eo, qui contra ferret arma, remansit. In XII. Tab. pro aduersario accipitur his verbis: *Si statut dies cum hoste sit, venito.* Hu-

Digitized by Google

Humare, eſt humum miſcere. Iſidorus.

Humilis, quaſi humo accliuis iuxta Grammaticos. Atq; hinc humilitas dicta. Græcis ταπείνωσις καὶ ταπεινοφροσύνη. Etſi eam alii ab humo deriuent. Prima hæc ſecundum Hieronymum Chriſtianorum virtus, imo reliquarum condimentũ ac fundamẽtum. Eadem Chryſoſtomo nutrix dilectionis, vt contra mater odii ſuperbia: Inque Chriſto eiuſq; membris præcipue ſemper eluxit. Vt quidem prudenter hæc protulerit Menander: ὦ τρισάθλιοι ἅπαντες οἱ φυσῶντες ἐφ' ἑαυτοῖς μέγα: Αὗτοι γὰρ οὐκ ἴσασιν ἀνθρώπου φύσιν, *O ter miſeri omnes inflati, qui de ſeſe magnifice ſentiunt: Ignorant enim illi hominis naturam.* Plura & infinita de ea proferri poſſent, ſed conſulto ſuperſedemus.

Humus ab humore Honorio appellata.

Hyacinthus, flos purpureus regum nominibus inſcriptus, *vt Virgilius & Ouidius canunt*, a nobili puero Hyacintho nomẽ arceſſit ſecũdum Iſidorum. Eum enim in hunc nominis ſui florem mutatum ferunt. Theocritus in Bione; ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα, καὶ πλέον αἶ αἶ. Item: καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντὶ, καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος. Turnebus & Cordus volunt eſſe *Vaccinium nigrum*, Brunfelſius in Onomaſtico ſuo Dioſcoridis *Delphinion.* Qui cum dicat etiam habere, κόμην ἐπικειμένην κυρτὴν ἄνθους πλήρη πορφυροειδοῦς, recte Virgilius *molles, languentes, & ſuaue rubentes* Hyacinthos vocat. Fulgentius interpretatur Hyacinthum *ſolum florem*, quod flos Atticis dicatur *cynthos.* Sane Ouidius Metamorph. 1.

Floſq; nouus ſcripto gemitus imitabere noſtros.

Item;

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & αἶ αἶ

Flos habet inſcriptum, funeſtaq; littera dicta eſt.

Hyades. Scribit Hyginus Atlantem ex Oceanitide filias habuiſſe duodecim, & filium Hyantem, quẽ ab apro vel leone occiſum dum lugent ſorores, ſunt eo luctu conſumtæ. Ex his quinque primæ inter ſidera relatę locũ habent inter cornua Tauri, quippe *Phæſyla, Ambroſia, Coronis, Eudora, Polyxo, quæ Hyades* dicuntur a nomine fratris. Latini *Suculas* vo-

Digitized by Google

cant. Quidam volunt Y literæ in modum positas, atque inde *Hyadas* dici: Nonnulli a pluuia, quam, cum oriuntur, efficiunt. Est enim τὸ ὕειν *pluere* Latinis. Etymo ex fabulis petito fauet Ouidius Fastor. 5. his verbis:

Mater Hyan, & Hyan mœstæ fleuere sorores,
Ceruicemque polo suppositurus Atlas.
Victus vterque parens tamen est pietate sororum,
Illa dedit cælum, nomina fecit Hyas.

Posterius etymō amplectitur Cicero, cū scribit Tauri caput frequētibus stellis esse cōspersum, quas Græci Hyadas a pluendo nominarūt *2. de natur. Deor.* Sunt præterea alii, qui nomen hoc illis tributū putāt, eo quod Hyadis & Bœotiæ fuerint filiæ. Liberi nutrices fuisse, ꝑditū a Pherecyde Atheniensi. Quæ omnia licet fabulosa tamen ex vsu esse poterūt iis, qui in fabulis explicādis aut Poetis versantur. Sciendū quoque Latinos eas nominasse *suculas* quasi a suibus, nō ab imbribus arcesserent nomen, non satis apte, *vt & Plinius docet lib. 18. c. 26.* paulo ante finē. Nec sat erudite ab hyeme etymō deductū a Prisciano. Stellas has esse quinque numero voluit Hesiodus, sex Proclus, septem Hyginus. Vide Agelliū *lib. 13. cap. 9.* de hoc Palilicio sidere. Sic enim veteres vocasse apud Plinium inuenio *lib. 18. cap. 26.*

Hybla, ὕβλα, vrbs Siciliæ mediterranea Ptolemæo, quam Dorienses condidere, *auctore Strabone*, nomen suum deducit ab Hiblone Siculo rege, qui eum inhabitauit, *iuxta Thucydidē lib. 6.* Quia vero agri eius in circuitu floribus erant referti, & proinde mellis ibi maximus esset prouentus, idcirco *Hyblaas apes* dixit Virgilius in Bucolicis, & Silius *audacem fa-nis Hyblam* libr. 14. Fuit & eadem ciuitas dicta *Megara*. Sed Stephanus tradit tres in Sicilia fuisse Hyblas, *Maiorem, Minorem, & Paruam*: Atq; vnam quidem τέλλαν dictam, *parnam* ἥραν: Incolas vero Maioris ὑβλαίους, Paruæ γαλεώτας καὶ μεγαρεῖς. Pausanias meminit duarum, quarum vnam Maiorem, alteram γερεᾶτιν appellat. Hybla Virgilii vulgo iam dicitur *Auola*, vt scribit Erythræus.

Hydromantia ἡ ἐκ τοῦ ὕδατος μαντεία, *ex aqua diuinatio*, estque

Magiæ

Magiæ ſpecies, ad quam accedit ἀερομαντεία *Aeromantia* & *Necromantia.* Nam in has quatuor ſpecies Magiam diuiſit Varro 7. *rerum diuinarum.*

Hydrops, Græcis itē ὕδρωψ, ὑδρώπισις, ὕδερος, καὶ παρέγχυσις, *Abſyrtho,* Latinis alio nomine aqua intercus, genus morbi, in quo totū corpus, aut ſolus vēter iam ab humore tumet, iam a flatu, nonnunquā ab vtroque, nomē inuenit a ſymtomate, quod ſcil. aqua ſiue aquoſus atq; ſeroſus humor hunc affectum comitetur. Imo in omni eius ſpecie colligitur aqua. Nā licet in *Tympanite* multi flatus diſtendant ac premant peritonæum, tandem tamen aqua per ἀνάδοσιν effluit ex venis in viſceris ſpatium ac cauitatē. Habet autem τυμπανίτης vel τυμπανίας nomen, quod flatu plurimo collecto & intercluſo nō vſq; adeo magna humoris copia accedente, ſi pulſetur venter, tympani ſonitum reddat. Altera eius ſpecies eſt *Anaſarca,* quæ dicitur & ὑποσάρκα, κατὰ σάρκα, λευκοφλεγματία, σαρκίτης, ὑποσαρκίτης, ἢ ὑποσαρκίδιος, cum per totum corpus effuſus eſt humor, etiamſi nonnulli accuratius diſtinguentes eſſe velint *Anaſarcam,* cum ſpongiæ modo multa pituita imbuta eſt caro: *Hypoſarcam,* cum humor ſub carne latitat: Cataſarcam, cum per carnem diffunditur: *Leucophlegmatiam,* cum liuida pituita conſtat, ſui quidem ratione alba, ſed tamen immutante colorem propter mixturam aliorum quorundam humorem. Porro *Aſcites* tertia Hydropis ſpecies nomen ex eo traxit, quod aqua colligatur in abdomine, tanquam in vtre, qui Græcis eſt ἀσκός. Opponitur autem Tympaniti, eo quod plus habeat humoris, ſpiritus minus. Communis huius morbi cauſſa eſt imbecillitas iecoris eaque primogenia, aut per conſenſum, vnde αἱμάτωσις impeditur. Oritur & ſæpe ex nimia menſtrui ſanguinis vacuatione aut hæmorrhoidum, item ex retentione menſtruorum, aquæ frigidę potu, calore & exercitio, a malo corporis habitu, Lienteria, Dyſenteria, Diarrhœa, Cœliaco morbo. Interdum etiam pulmonis aut thoracis ſuppurationes ſequitur, aut podagrā coxendicūq; dolores. Q. Serenus in hunc modo.

Corrupti iecoris vitio vel ſplenis acerbi

Digitized by Google

Crescit hydrops, aut cum siccatæ febre medullæ
Atque auidæ fauces gelidum traxere cruorem,
Tum lympha interius vitio gliscente tumescit
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

Hydrus aquarum serpens, vt & hydra in fœminino genere, ἀπὸ τοῦ ὕδατος, id est, *aqua* vocis originem trahit. Vnde *Chersydros terra mariq; viuens* apud Lucanum libro 9. Gazæ autem in Aristotele hydrus est natrix, quem tamen alii eundẽ cum Chersydro faciunt, dictumque volunt a natando quasi *natatricem*. Sed facile conciliari potest ista dissensio. Quia enim tota hyeme & vere in stagnis ac paludibus latet, idcirco Græci hydrum vocant. Rursus quoniam idem calorem sentiens, qui paludes & stagna exsiccat, terram incipit incolere (est quippe ἀμφίβιον animal) hinc & natrix appellatur terrestris. Scribit Ælianus *lib. 8. Animalium* ex Apollodoro, Chersydri venenũ adeo esse perniciosum, vt etiam eum, qui mortuũ tãtum attigerit, statim interimat. De hydris quoq; Plinius *lib. 29. c. 4.* In orbe terrarum pulcerrimum anguium genus est, quod in aqua viuit, *hydri* vocantur, nulli serpentum inferiores veneno, quo Euridice vxor Orphei mortua est, *vt legitur sub finem 4. Georgic.*

Hyems videtur etiam ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est, *pluendo* deducta, quod tum frequentes sint pluuiæ, non ab imbribus, *vt voluit Varro.* Isidorus dicit etiam brumam dici, quasi βραχεῖαν ἡμέραν.

Hymenæus nuptiarum Deus, Bacchi & Veneris filius, ἀπὸ τοῦ ὑμένος, id est, *membrana*, quæ primo congressu rumpitur a viro, nominatus fertur. Aliis hoc nomen tulisse videtur ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ναίειν, quod simul habitent vir & vxor, vel ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ νέειν τοὺς νυμφίους, quod simul vadant sponsus & sponsa. Hunc inuocare solebant in nuptiis, sicut in epithalamio Catullus: *Hymen, o Hymenæe Hymen, Hymen Hymenæe.* Eidem & Græci canebant hymnos cum celebrarentur nuptiæ. Pro ipsomet autem epithalamio aut carmine nuptiali, vt & pro Thalassio apud Martialem, accipiunt etiam nonnullis.

Quid si me iubeas, inquit, Thalassionem
Verbis dicere non Thalassionis?

Hymnus

Digitized by Google

Hymnus ἀπὸ τοῦ ὑμνεῖν, id eſt, *laudando & celebrando* nomen inuenit. Deorum enim vel Dei vnius eiuſque veri laudem continet. Tales Homeri, Callimachi, & apud nos Prudentii ſunt hymni. Euſtathius & Menander Rhetor volunt hymnorum aliquos eſſe κλητικοὺς, quibus inuocatur Dei alicuius auxilium, quales plerique Sapphus & Anacreontis fuerunt, aliquos ἀποπεμπτικοὺς, id eſt, *remiſſiuos*, ſi liceat dicere, alios φυσικοὺς *naturales*, quales nonnullos fecit Empedocles, alios μυθικοὺς, id eſt, *fabuloſos*, & in ſe complectentes allegorias, alios γενεαλογικοὺς qui theogonias referunt, alios πεπλασμένους fictos, in quibus corpora affingunt Deis, alios εὐκτικοὺς, id eſt, *votiuos & precatorios*. Sunt qui addunt ἀπορητικοὺς, id eſt, *dubitatiuos*, vt ſi dubitemus ſitne amor Chaus & Veneris filius. Nonnulli quoque mixti ex duorum, trium, aut omnium genere. Peculiariter autem offerebant & componebant in Bacchi honorem Dithyrambos & Parthenia. Iuli dicebantur cantica matris Deum, quamquã alii Cereri attribuant, *Vſpingi* vel *Hypingi* Dianæ, ab Vpi ipſius Dianæ patre, cuius libro *de Deorum natura* meminit Cicero, Pæanes Apollinis, Erotica Veneris.

Hymettia mella dicuntur ab Hymetto Atticæ regionis mõte, qui florib⁹ ſemper veſtitur, & (*vt Strabo ſcribit*) mel optimum gignit. Scribit ſiquidem & Plinius mellis Attici in toto orbe ſummam laudem exiſtimari. Mellis autem vſum aſſcribit Ariſtæo Diodorus.

Hypallage Poetica figura, in qua ordine rerum inuerſo effertur oratio ἀπὸ τοῦ ὑπαλλάττειν deſcendit, quod variare & ex ordine ſubmouere ſignificat. Tale illud Virgilii: *Tergo ſceleratam interſerit haſtam*, id eſt, *ipſemet ſceleratus*. Sophocles in Antigone: πῶς δῆτ' ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμᾷς χάριν; cur illi impio tribuis honorem. Scholiaſtis Græcis hoc eſt ἀντιστρόφως εἰπεῖν, præpoſtere loqui. Pertinet & huc ὑστερολογία, τὸ ὕστερον πρότερον, πρωθύστερον.

Hyperborei Scythiæ populi, ſupra quos, id eſt, vltra quos, ſicut interpretatur Seruius, ſpirat Boreas ventus Septentrionalis. Feſtus tamen adfert aliam notationem vocis, ὅτι ὑ-

περβαίνουσι τὸν τοῦ αἰῶνος ὅρον, quod terminum vitæ humanæ transcendant.

Hypocrisis, quæ est *simulatio*, vt Hypocrita *simulator*, dici videtur nonnullis, quasi ὑπόκρισις, quod præsenti negotio apte respondeat, veluti cum Histrio personam alicuius in scena repræsentat quoad vocem, mores, habitum & gestus. Vnde definiunt, quod sit διάθεσις πιθανὴ φωνῆς καὶ σχήματος πρέπουσα τῷ ὑποκειμένῳ προσώπῳ ἢ πράγματι. Alii dicunt hypocrisin esse simulationem eorum quæ non insunt, & dissimulationem eorum, quæ insunt, quali vitio Scribæ & Pharisæi fuerunt obnoxii. Sed missa faciamus ista. Quantum ad etymon, malim simpliciter dictam ab ὑπὸ sub, & κρίσις, quæ vox *iudicium* significat, quasi in hypocrita iudicii quædam sit occultatio, aliudque promtum in lingua, aliud clausum habeat in pectore, aliumque se prodat & venditet hominibus, quam est intus & in cute, quod aiunt perse fallax, dolosus. Vt non immerito חנף sit dictus Hebræis a polluendo.

Hypostasis Latine sedimentum iuxta Theophilum de vrinis cap. 8. ἀπὸ τοῦ ὑφίστασθαι, id est, *subsistendo* vel potius *subsidendo* videtur dici. Refertur hæc vox etiam in Ecclesia ad Deitatem, in qua est vna quidem οὐσία, ipsa scilicet θεότης, at tres ὑποστάσεις, id est, tres personæ per se in vna diuinitate subsistētes, quippe τὸ μὲν ἀγέννητον, τὸ δὲ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευόμενον, id est, *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus*. In Philosophia generaliter vtimur τῆς οὐσίας, id est, *essentiæ nomine* pro re per se considerata, siue sit in prædicamento substantiæ, siue sit accidens: At ὑπόστασις significat rem subsistentem; quæ opponitur accidentibus.

Hypotheca Latine suppositio Græca origine ab ὑποτίθημι, quod *suppono* vel *pignore oppono* significat, deflectitur. Quin supponere aliquando in iure oppignerare significat, & res suppositæ intelliguntur, quæ pignori sunt obligatæ. Euidens hoc est ex rubrica *de reb. cor. qui sub tutel. vel cura sunt sine decr. non alie. vel supponendis*, id est, pignori obligandis. Distin-

ſtinguunt multi hypothecam a pignore hoc aut illo modo, ſed Martianus tantum nominis ſono differre dicit, *l. 5. in fi. ff. de pignor.*

Hypotheſis Latine & proprie ſuppoſitio, alias thema, controuerſiam & fundamentum ſignificans, etiam ab ὑποτίθεμαι deſcendit, eoque nomine Priſci Iuriſconſulti ſpeciem appellant, recentiores legis caſum. Vnde valde propria & viſitata eſt illa locutio: Ponamus caſum, quantumuis diſpliceat illis, qui originem non ſatis animaduertunt. Apud Rhetores eſt hypotheſis cauſſa vel controuerſia circumſtantiis definita, quam monent transferendam eſſe ad θέσιν, id eſt, locum communem.

Hypothetica propoſitio a conditione, quæ Græcis ὑπόθεσις eſt, hominis rationem deducit, atq; hæc diuiditur in *Conditionalem, Copulatiuam & Diſiunctiuam* a Dialecticis.

Hyrcania ὑρκανία, Ptolemæo Aſiæ regio, Hebræis Hadoram, *vt cenſet Montanus in apparatu Biblico*, hodie *Diargument* Mercatori, *Caſſon* Girauæ, *Hyrach* Erythræo, *Strana* Mariæ Angiolello, Barbaris *Corcan* vt ſcribit Niger, quoad nomen primo loco poſitum cognationem quandam habere videtur cum יָרַק occidit. Alii ab Hyrcana ſylua natum exiſtimant nomen. Hyrcanas equidem ſyluas dixit libro 9. Lucanus. Fertur hæc regio mari Caſpio iuxta Mediam conterminata tam felix, vt vana vitis vini metretam ferat, & mella defluant ex arboribus. Prodidit hæc Strabo memoriæ *libro Geographiæ 2.* Reperitur in ea tigris animal natura ferociſſimum. Vnde Virgilius: *Hyrcanæque admorunt vbera Tigres.* Ab hac porro regione dicitur mare Hyrcanum, quod Caſpium eſt aliis auctoribus. Atque hæc duo eius nomina præcipua recipit & Plinius, quamquam fateatur ab accolis diuerſis aliis nominibus appellari. A Rhutenis hodie *Chwalenska Morie*, a Mauris *Bohar Corſum*, aliis *Bachu, Sala, Cunſar, Giorgian, Terbeſtan, Coruſum* pro variis idiomatibus aut adiacentibus regionibus indigitatur, vt iamdudum eſt obſeruatum ex tabulis & ſcriptis peregrinationibus.

Digitized by Google

I.

IAcob Patriarcha supplantatorem significans nomen habet ab עקב *planta*. Cum enim nasceretur, plantam fratris manu tenuit, *Genes.25.*

Iacchus nomē Bacchi ab ἰακχέω, id est, *clamo*: Sed aliis, qui minus ꝓbabiliter ἐτυμολογοῦσι, ab Hebræo יין descendit, quod Chaldaicus paraphrastes semper fere חמר, i. *vinum rubrum transtulit.* Priori etymo multo maxima pars eruditorū assipulatur. tum Eustathius ad finē Iliad. ι. ἰαχεῖν, inquit, τὸ ἠχεῖν. καὶ ἰάχειν λέγεται κατὰ ὀνοματοποιΐαν, ἀφ' οὗ καὶ ἴακχος οὐ μόνον ὁ ἐπὶ Διονύσῳ ἦχος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος.

Iaculum a iaciendo est dictum.

Iair octauus iudex in Israel nomen habet ab אור illuxit.

Iambicum carmen deriuatur ἀπὸ τοῦ ἰαμβίζειν, id est, *maledicendo.* Eo debacchatus est Archilochus in Lycamben, cum ei filiam collocare non vellet, cuius tandem Poemata Lacedæmonii publico edicto submouerunt, *vt meminit Valerius.* Hinc ille: *Archilochum proprio rabies armauit iambo.* Et Velleius Paterculus: *Neque quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum præter Homerum & Archilochum reperiemus.* A Iambe puella dici scripsit Hephæstio, a qua *Hipponax* versus eiuscemodi vsum sibi assumsit eiusdemq; nomine vocauit, *vt refert Iulius Scaliger Poetices lib. 1. cap. 45.* Sunt qui etiam a Iambis deriuant, ex quibus solis cōstare solebat hoc carminis genus. Mox autem spondæum omnibus in locis recepit præterquam secūdo & quarto, *vt in arte poetica docuit Horatius.* Claruit in hoc genere apud Græcos *Hipponax*, apud Latinos *Lucilius, Catullus, Horatius, Bibaculus. Choliambus* vel *Scazon* dicitur, cum carmen Iambicū in vltimo pede habet spondæum, quasi χωλὸς ἴαμβος.

Ianiculus, collis inclusus Romæ nominatus videtur Festo, quod per eum populus Romanus tanquam per ianuam primitus transierit in agrum Hetruscū. Alii tributum hoc nomen volunt a vetustissimo oppido, quod Ianus condidit in Italia: Macrobius, quod Ianus ibi aut sit sepultus, aut habitauerit. Cum quo Ouidius facit *Fastorum 1.* docens Saturnū

cis

cis Tybrim, Ianum trans Tybrim habitasse. Ipsamet Poetæ verba quidni producam? Sic ait:

Ipse solum colui, cuius placidissima lævum
Radit arenosi Tybridis vnda latus.
Hic vbi nunc Roma est, tunc ardua sylua virebat,
Tantaque res paucis pascua bobus erat.
Ara mea est colli quem vulgus nomine nostro
Nuncupat, hæc ætas Ianiculumque vocat.

Hodie a flauis arenis aureus audit, & corrupto vocabulo Montorius, illustris Diui (*vt vocant*) Onophrii templo, tum Numæ Romanorum regis (*si Dionysio & Liuio credimus*) & Statii Poetæ sepulcris. Propter aëris grauitatem est hic collis ceteris infrequentior, inque eum secessit aliquando Romana plebs a Q. Hortensio tandem reuocata. Habuit & in eo castra Porsena Thuscorum rex, de quo vide, si placet, Liuium.

Ianthina vestis est quæ colore imbuta est violaceo. Viola enim Græcis est ἴον, ἀνθος, flos. Artifices huiusmodi vestium nominantur a Plauto Violarii.

Ianua ex Isidori mente dicitur a Iano, cui gentiles introitum omnem & exitum consecrarunt. Vnde Lucanus: *Ferrea belligeri compescat limina Iani.* Est autem primus domus ingressus, cum cetera intra ianuam ostia vocentur.

Ianuarius dicitur a Iano, cui introitus rerum sacratur non secus, ac per ianuam patet ingressus in ædes. Ouidius Fastorum 2.

Primus enim Iani mensis, quod ianua prima est:

Hic est ille mensis, quem Numa Pompilius cum Februario anno Romuli adiecit totum sui anni curriculum dirigens ad Lunæ cursum, & in XII. menses distinguens, *auctore Liuio.* At quod Luna singulis mensibus non explet dies triginta, desintque dies anno solido, qui solstitiali circumagitur orbe, ita quidem dispensauit dies quosdam mensibus intercalando, vt anno vigesimo ad metam eandem solis, vnde orsi fuerant, plenis omnium annorum spatiis dies congruerent. Cur autem primum mensem voluerit esse Ianua-

rium rationes proferuntur diuersæ. Plutarchus ideo hoc factum tradit, quod in omnibus placeret rem vrbanam bellicæ præferri contra Romuli institutum, qui homo bellicosus & Martis filius Martium præposuerat reliquis anni mensibus, quando Ianus vitæ ciuilis & terræ colendæ auctor fuisset, quē propterea Numa inprimis venerabatur: Vel quod Numa ad naturæ potius ordinem respexerit. Cum enim Sol post brumam fine progrediendi facto ad nos cursum reflectens quasi de nouo suum cursum instituat, optimum iudicauit idem anni, quàm Solis, esse principium. Alii primum huic mensi locum assignatum volunt, quod exactis regibus ipsis Kal Ianuarii primi consules creati fuerint. Eundem in Iunonis tutela fuisse, colligitur ex veterum fastis. Celebrabantur diuersis in eo diebus *Agonalia, Carmentalia, & feriæ Sementinæ* apud Romanos, vt apud Græcos *Ambrosia*. Quia etiam per id tempus Athenienses vina inferebant in ciuitatem, appellarunt *mensem Lenæum*.

Ianus, qui primus Italos vinum & far docuit ad religionem, primus valuas, seras, & claues ad domorum sanctimoniam excogitauit, Deus Deorū Saliorum carminibus dictus, belli & pacis index, *iuxta Ciceronem & Macrobium* ab eundo nominatus, quasi dixeris *Eanum*, quod cœlum & tempus semper eant, vel quod ianuis præsit, *vt docet Ouidius in Fastis.* Festus cum Chaos ex Hesiodo describit: *Chaos*, inquit, *ex eo, quod χαίνειν Græci, nos hiare dicimus. Vnde Ianus detracta aspiratione nominatur ideo, quod fuerit omnium primus, cui primo supplicabant velut parenti, & a quo rerum omnium factum putabant initium.* Hactenus Festus. Peucerus & alii deducunt nomen a Iauan, qui pater fuit vtriusque gentis Græcæ & Latinæ. Goropius Becanus *libr. 4. antiquitat. Antuerpianarum* eundem esse dicit Ianum cum eo, qui dicitur Iaphet in literis sacris. Berosus, Fabius Pictor, & Cato, volunt Ogygem, qui & Noah audit, appellatum fuisse Ianum. Latii sanè Rex antiquissimus fuit, qui primus Italos aras, pomœria & sacra docuit, proinde primus omnium nominatus in sacrificiis. Quidam, *vt scribit Arnobius*, eum mun-

dum

Digitized by Google

dum esse voluerunt, annum alii, solem nonnulli. Cognomina Iani fuerunt permulta. Sed nec eorum originem omittendam existimo, facto tamen eorum delectu, quæ præcipua sunt, ne aut limites mihi positos transgrediar, aut parum hic diligens fuisse videar. Dictus est ergo *Bifrons*, & *Quadrifrons*, quod duplici fronte a quibusdam simulacrum eius est factum, a nonnullis quadruplici, vel quia prudentissimus fuerit, viderítque procul ventura & respexerit præterita: Vel, *vt Ouidius & Augustinus*, quod Ianus sit mundus gemina facie, hac ortum spectante, illa occasum. Sed erant ipsius simulacra sine manibus & pedibus ex lapide quadrato ab exili basi in latum exsurgente: Quo ipso quidem significare volebant Dei vim, qui pedibus & manibus opus non habet ad ea, quæ iusserit, efficienda. Quadrifrõs porro effictus fuit, quod ei rerum principia, finésque, introitus exitúsque fuerint dedicati, atque hic ipse etiam *Geminus* est dictus. Iunonius porro est nominatus, Macrobio id affirmãte, eo quod omnium mensium ingressus teneat non minus, quam Kalendæ omnium mensium sunt in tutela Iunonis. A conserenda etiam propagine generis humani dicitur *Consiuius, eodem Macrobio auctore*: Quirinus ab hasta, quam Sabini *quirin* vocabant, vel *Curim*, vnde aliquibus Curitis audit: Item *Clusius* vel *Clausius* a claudendo, & *Patulcius* a patendo. Valuæ enim eius bello patebant, occludebantur tempore pacis. Hinc Ouidius Fastor. 1.

Nomina ridebis, modo namq; Patulcius idem,
Et modo sacrifico Clusius ore vacor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diuersas significare vices.

Primum huic templum condidit Romulus, atque in eo erat Iani Bifrontis signũ duos populos in vnũ coiisse significans. Id autem vt clauderetur tempore pacis, & contra ingruente bello recluderetur, & patulas haberet fores, instituit Numa, quod ipsum tertantũ contigisse legitur, si tempora a Numa vsque ad Augustum reuoluantur. Septimia-

nus quoque eſt dictus propter templum ipſi a Septimio Seuero exſtructum,& Clauiger,quod cum claue & virga formaretur. In eius templo Trapezitas & fœneratores conuenire ſolitos apparet ex eo Horatii: *Hoc Ianus ſummus ab imo perdocet.* Quamquam Lambinus intelligere id velit de via eiuſdem nominis, quæ ducebat ad Iani templum. Ait enim Cicero *Offic.2. Sed toto hoc de genere,de quærenda de collocanda pecunia, etiam de vtenda,commodius a quibuſdam optimis viris ad medium Ianum ſedentibus, quam ab vllis Philoſophis in vlla ſchola diſputatur.*

Iapetus Poetarum,cœli & terræ filius,*vt fabulatur Heſiodus*,cũ Hebræo Iaphet eſt idem. Nam & Beroſus Chaldæus vocat *Iapetum*. Vtq; ex Ioſeph Græci fecerũt Ioſephum, ſic ex Iaphet Iapetum. Eſt autem Iaphet tantundẽ ac latitudo,quod ex eo multi populi longe lateq; ſunt propagati. Vanum ergo & commentitium eſt,quod Proclus in Platonem nomen iſtud deducit ἀπὸ τοῦ ἱέναι καὶ πέτεσθαι, quodq; Euſtathius 1.Iliad. hoc modo, ἐτυμολογεῖ· ἐκ τοῦ ἴπτω γίνεται ἄπτω τὸ ἄγαν βλάπτειν, καὶ κατὰ μετάθεσιν δι᾽ εὐφωνίαν ἰάπτω. ὅθεν ἰαπετός. Huius poſteritas totum occaſum & ſeptentrionẽ repleuit. *Gomer* nomẽ dedit Cimbris, *Magog* Scythis, *Madai* Medis, *Iauan* Ionibus *Eliſſa* Æolibus, *Tharſis* Cilicibus,quorum metropolis etiam eſt *Tharſus*, *Cethim* Macedonibus, *Dodanim* Dodonæis in Epiro, *Meſech* Moſcis, *Thiras* Thracibus.

Iberia dicta Hiſpania a fluuio Ibero Cantabricis iugis orto, qui primum in ortum ſolis elatus tandem deflexo alueo in meridiem mediam Tarraconenſem irrigat, & in Mediterraneum mare effunditur. In hac regione ſita eſt vrbs Toletum, a qua nomen concilio Toletano. A regione dicti populi Iberi, vel potius a Tibarenis, qui metallicas venas olim ſcrutati in Hiſpaniam traieciſſe dicuntur. Qua ratione haud infulſe accommodari poterit notio vocabuli בור,quæ vox Hebræis *puteum & ciſternam* ſignificat. Quoniam vero regionem hanc tandem & Celtę propriis relictis ſedibus,inhabitarunt dicti quoq; fuerant *Celtiberi*,compoſito ex gente vtraque nomine.

Icari-

Digitized by Google

Icarium mare inter Samum & Myconem ſitum vult Iſidorus dici ab inſula *Icaria* vna Cycladum, alii ab Icaro Cretenſi, qui ibi naufragio perierit. Ouidius refert ad Icari fabulam, qui cera liquata radiis ſolis, atque ita defluentibus alis, eſt in hoc mare delapſus. Icarus, inquit, Icarias nomine fecit aquas. Totam fabulam iucunde & pathetice deſcripſit idem 2. de arte amandi mox in principio, & *8. Metamorphoſ.* Eſt autem Icarium mare pars maris Ægæi Ptolemæo & aliis: Icaria vero eſt ἴκαρος Stephano, cui etiã δολίχη, μάκεις, & ἰχθυόεσσα dicitur. Pergamum vocatam, antequam Icarus in eam ſe præcipitem dediſſet, ſcribit Camerarius *in ſuis commentariis Homericis.*

Ichneumon alio nomine mus Pharaonis & mus Indicus, animal ſpecie muris, roſtro tamen ablongo, & magnitudine felis, caudaque prælonga ad ſimilitudinem ſerpentum, *ut aſſerit Oppianus*, victitans vtplurimum in arundinetis & Nili paludibus, quia Aſpidis & Crocodili oua diligenter indagat, eaque, vbi inuenerit diſperdit & frangit, ἀπὸ τοῦ ἰχνεύειν, id eſt, *inueſtigando* nomen accepit. Et quoniam nocentiſſimorum animalium iſtorum fœcunditas hac ratione in Ægypto prohibetur, diuinis olim honoribus Ægyptii hoc animal ſunt proſecuti. Mirabilis eſt eius pugnam intueri cum Crocodilo ſolertia, quam quia elegantiſſime carminibus ſuis expreſſit Oppianus κυνηγητικῶν 3. in gratiam eorum, qui fortaſſe exemplari Græco deſtituentur, ſubiiciam:

ἰχνεύμων βαιὸς μὲν, ἀτὰρ μεγάλοισιν ὁμοίως
μελπέσθαι θήρεσσι πανάξιος εἵνεκα βουλῆς,
ἀλκῆς τε κρατερῆς ὑπὸ νηπεδανοῖσι μέλεσσιν.
ἦ γάρ τοι κορδέασι κατέκλανε διπλόα φῦλα,
ἑρπυστῆρας, ὄφεις τε, καὶ ἐργαλέους κροκοδείλους,
κείνους νειλώους, φόνιον γένος. ὁππότε γάρ τις
θηρῶν λευγαλέων εὕδῃ, τρίστοιχα πετάσσας
χείλεα, καὶ χάος εὐρὺ, καὶ ἄσπετον αἰόλον ἕρκος,
δὴ ῥα τότ' ἰχνεύμων δολίην ἐπὶ μῆτιν ὑφαίνων,
λοξοῖς ὀφθαλμοῖσιν ἀπειρέσια θῆρα δοκεύει,
εἰσόκε δὴ βαθὺν ὕπνον ἐπὶ φρεσὶ πιστώσηται.

αἶψα δ' ἄρ' ἐν ψαμάθοισι, καὶ ἐν πηλοῖσιν ἐλιχθεὶς
ῥίμφ' ἔθορεν, πυλεῶνα διαπτάμενος θανάτοιο
τολμηρῇ κραδίῃ, διὰ δ' εὐρέος ἤλυθε λαιμοῦ.
αὐτὰρ ὅγ' ἐξ ὕπνου βαρυάεος ἤγρετο δειλὸς,
καὶ κακὸν ἐν λαγόνεσσι φέρων τόσον ἀπροτίοπτον,
πάντῃ μαινόμενος, καὶ ἀμήχανος ἀμφαλάληται·
ἄλλοτε μὲν ποτὶ τέρματ' ἰὼν μυχάτου ποταμοῖο·
ἄλλοτε δ' αὖ ψαμάθοισι κυλινδόμενος ποτὶ χέρσον,
ἄγριον ἀσθμαίνων, στρωφώμενος ἀμφ' ὀδύνῃσιν.
αὐτὰρ ὅγ' οὐκ ἀλέγει, γλυκερῇ δ' ἐπιτέρπεται ἐδωδῇ·
ἧπαρ δ' ἄγχι μάλιστα παρήμενος εἰλαπινάζει.
ὀψὲ δέ τοι προλιπὼν κενεὸν δέμας ἔκθορε θηρὸς,
ἰχνεῦμον, μέγα θαῦμα, μεγασθενὲς, αἰολόβουλε,
ὅσσην τοι κραδίῃ τόλμαν χέεν, ὅσσον ὑπέστης,
ἀγχίμολον θανάτοιο τεὸν δέμας ἀμφὶς ἐρείσας.

Ichneumon breuis est, verum æquiparandus honore
Et magna virtute feris atrocibus vnus,
Corpore quam lateat solertia tanta pusillo:
Quippe dolis vafris cristatos enecat angues,
Et crocodilos immanes septemplice Nilo
Progenitos audax miranda fraude trucidat,
Dum mulcet recubans crocodilus membra sopore,
Faucesq; immensas reserans, & labra trisulca
In vacuas auras ingenti pandit hiatu:
Callidus Ichneumon versutas instruit artes,
Obliquis oculis obseruat, donec anhela
Bellua tranquillo somno perfuderit artus,
Et compertum habeat dormire sopore profundo:
Tum demum e cœno squallenti turbidus exit,
Lataque peruadens temerarius inuolat ora.
Hinc miser a somno tandem expergiscitur alto
Saucius, ima ferens diram per viscera pestem,
Bacchaturque amens animi, fluuiosq; pererrat,
Nunc limosa petens, ruit in vada gurgitis alti,
Littora nunc repetit, corpusque volutat arena,
Tetros feruentes exspirans ore vapores.

Sic agitur furiis accensa feruidus ira,
Talia contemnit lætus, tales que furores
Negligit Ichneumon, dum fibras tabe fluentes
Lancinat, & iecori accumbens epulatur opimo,
Optatis dapibus plusquam satiatus Ichneumon,
Exsilit ex adyto linquens exangue cadauer.
O magne Ichneumon, magna virtute stupende,
Heu quantum facinus? quam audaci corde peractum?
Qui ambiguam obiecisti in tanta pericula vitam.

Ichthyocolla, ἡ τοῦ ἰχθύος κόλλα, *gluten piscis.*

Ichthiotrophium τὸ τοῦ ἰχθύος τροφεῖον, locus, in quo pisces asseruantur & aluntur, Latinis alio nomine *piscina* & *viuarium*.

Icilia lex a L. Icilio Trib. pleb. est lata, M. Valerio Maximo & Sp. Verginio Tricosto Coss. Anno ab V.C. 317. vt Auentinus mons plebi ad ædificia concederetur. Meminit eius Dionysius *lib. 10.* Fuit & alia lex Icilia, quam tulit Sp. Icilius Trib. pleb. Anno 261. T. Geganio Macerino & P. Minutio Augurino Coss. ne quis tribuno ad populum dicenti contradiceret aut interpellaret.

Icterus morbus, qui nihil aliud est, quam biliosi humoris per corpus effusio, χολῆς ἀνάχυσις εἰς τὸ δέρμα, *aut Galenus*, interdum etiam nigræ bilis effusio, idque sine putredine, *iuxta Auicennam*, quæ alioqui putrescente cholera tertianam committeret, ab ictero seu Galbula aue concolore, cuius Oppianus & Plinius meminerunt, trahere dicitur appellationem. Alii malunt ab ictide deriuare, quod animalculum alio nomine dicitur viuerra, & cuniculos suis caueis excludit: Iterum alii a miluis, quos ἰκτῖνους nominant Græci, *vt & in Galba memini.* Sed de prima originatione constantior auctorum sententia est. Caussa huius morbi (*vt nonnihil de ea addam*) potest esse inflammatio hepatis, eiusdem scirrhus, intemperies, obstructio, felleæ quoque vesicæ imbecillitas, obstructio pororum, per quos flaua bilis ad ieiunum descendit, vel cõcreto in ea lapide aut lapidib' pluribus, aut adnato tuberculo. Tum enim bilis nõ

patentibus meatibus regurgitat in hepar & venas, sanguinique permixta effunditur in totum corpus. Fit idem & vitio lienis, cum non attrahit ratione frigiditatis, vel non suscipit propter obstructionem vel potius tumorem: Item ex calida & sicca intemperie totius corporis, quæ sanguinem alimentitium in bilis naturam mutat. Aliquãdo etiam oritur ex fumtis venenis, aut pharmacis non redditis per aluum, aut ex viperæ morsu ita sanguinem afficiente, vt vertatur in bilem excrementitiam veneficam, quæ a iecore expellitur ad cutem, aut denique ex biliosorum morborum crisi, cum flaua bilis secernitur & amandatur ad corporis superficiem.

Ida mons Phrygiæ, Paridis iudicio celebris, cuius cacumen *Gargarum* vocari Macrobius & Strabo tradunt, Stephanus φαλάκρους (*quamquam & alia montium iuga sic appellari scribat*) nomen accepit ab Ida regionis regina, vel ab Ida Cretensi, *vt canit Virgilius*, vel etiam ab altitudine. Vt enim Didymus ait, ἴδη πᾶν ὄρος, ἐξ οὗ κυκλόθεν ἔστιν ἰδεῖν. Theocritus vocat πολύδενδρον in encomio Ptolemæi. Homerus πολυπίδακα a fontium multitudine. Quare ad imitationem eius Ouidius ait Metamorph. 2.

Et tum sicca prius celeberrima fontibus Ida.

Ab hoc monte nominati Idæi *Dactyli* seu *Corybantes*, qui Iouem aluisse feruntur, vel a monte Cretæ nominis eiusdem. Hesychius: ἰδαῖοι δάκτυλοι: οἱ μὲν ἀπὸ τῆς φρυγίας. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς κρητικῆς αὐτοὺς ὀνομασθῆναι φασὶν ἴδης.

Idiota (Nonius Marcellus habet *idiotas*) trahitur a Græco ἰδιώτης, vt idem censet, inutilemque hominem significare existimat, quasi sibi tantum, non plurimis vtilem: *Lucilius lib. 26.* Quidni & tu idem illiteratum me atque idiotam diceres?

Idololatria τῶν εἰδώλων λατρεία *simulacrorum aut imaginum cultus* diuina lege quidem prohibitus, at in totum terrarum orbem iampridem inuectus a Diabolo, imo in populum Dei. Scribit Augustinus *triginta idolorum millia a gentibus adorata fuisse*: Trecentos Ioues extitisse prodidit Terentius Varro.

Varro. Habebat & quæque natio peculiarem Deum, quem in hac aut illa imagine sibi adorandum proponebat, vtpote Babylon *Belum*, *Isidem & Osirin* Ægyptus, Africa *Neptunum*, Mauritania *Iubam*, Rhodus *Solem*, Samos *Iunonem*, Lemnos *Vulcanum*, Paphos *Venerem*, Delphos *Apollinem*, Roma *Quirinum*, Latini *Faunum*, Athenæ *Mineruam*, *Atergatin* Syria, Arcadia *Panem*, Ammonitæ *Molochum*, Persia *Cœlum & Iouem*, Arabia *Iouem & Bacchum*, Gallia præter *Mercurium Theutatem & Hæsum*. Et vt Sibylla canit de Græcis, ἔργα δὲ χειροποίητα γεραίρομεν ἄφρονι μύθῳ.

Idolum εἴδωλον, ἀπὸ τοῦ εἴδειν deducunt Grammatici, quod numinis forma oculis repræsentetur. Hac significatione comprehenduntur simulacra gentilium, ex quibus sæpe Dæmones, sæpe sacerdotes sua dederunt oracula siue responsa, *vt Lactantius & alii testantur*. Variis illa nominibus depinguntur in literis sacris. Aliquando enim dicuntur אחרים אלהים, *Dii alieni*, qui Leuit. 19. sunt אלילים, id est, *idola*, aliquando תרפים deducta origine vocis a רפא *sanauit*, quod in rebus asperis, & afflictis ab illis præsidium exspectarent. Accommodatur eisdem nomen פסל, quo sculptile & dedolatum vel ex ligno vel a lapide idolum significatur: Item גלולים, quæ vox stercora & sordes, quibus homo contaminatur, significat, & per contemtum idolis applicatur, vt constet, quam stramineo fundamento nitantur, qui Deo vero relicto ad ea sese prouoluunt. Tribuuntur eis & nomina *Vanitatis*, *Mendacii*, *Similitudinis*, *Abominationis*, *Fornicationis*, *Figuræ*, *Figmenti*, *& Nesei*, quod est conflatile idolum ex argento aut auro, aut imago lapidea vel potius lignea eadem materia exornata. Huiuscemodi sane Idolum fuit illud Priapi, quod esse volunt Miplezet *1. Reg. 15.* & Tamuz *Ezechiel. 8.* & Bel *Ierem. 50.* Sicuth *Amos 5.* Dagon *Iud. 16. Samuel. 5.* Astaroth *Iud. 2. Deuteron. 7.* Melekth (cœli Machina) *Ierem. 7.* ne quid amplius de Moabitarum idolo & Moloch adiiciam. Cum etymo prius adducto facit & Isidorus aliquo modo, cum ἀπὸ τοῦ εἴδους, ex-

terna scilicet forma, deducit originem vocis. Ea enim in oculos incurrit nostros, & refricat memoriam eorum, qui sunt vel absentes, aut vitam cum morte commutarunt, ex quo vnico fonte prodierunt primum simulacra, vt eiuscemodi qualicumque præsentia aut præsentatione regum & amicorum defunctorum desiderium leuarent. Ceterum tandem stulta mortalitas *(vt cum Plinio loquar)* siue nimium credula & excæcata, seu a Dæmonibus sese insinuantibus istis idolis decepta, diuinos instituit honores, nō solum thura adolendo, sed etiam bestias mactando, & a veri Dei cultu longissime recessit, cum oculos ea habuerint, nec viderint tamen: aures, & tamen destituta fuerint earum vsu, *vt canit David.*

Idumea regio inter Iudæam & Arabiam ab occidua Iordanis parte, inque occasum vergens, etiam *γοβολίτις* & *ἀμαληκίτις* vocata, *teste Iosepho*, trahere dicitur appellationem a ciuitate Idume. Strabo scribit incolas huius regionis esse origine Nabathæos, sed eiectos ab eis seditione cum Iudæis in amicitiam & fœdus coaluisse, legibus etiam receptis. Tertius Regum in Arabia quidem fuisse, sed ad mare rubrum submotos prodit. Passim ab Hebræis dicuntur Edom. Hinc parum deflexa voce Idumæos deducere potuerunt Græci, trahuntque Originem ab Esau Isaaci filio, qui inter coætaneos *Edom*, id est, rufus est dictus, quod & Augustino placet. Atque ita forte non male ab Idumæis dicetur *Idumea.*

Idus, quæ singulis mensibus sunt octo, & Ioui sacræ fuisse leguntur, semper tum flamine Diali cædente & immolante bouem tulisse nomen videntur nonnullis origine Thusca, quod apud Thuscos eadem profecto dies *Idis* fuerit dicta, Iouis fiduciam significans, qui, *vt auctor est lucis*, ita Lucetius & *Diespiter* est nominatus. Alii arbitrantur *iduare*, quod est *diuidere*, vocem esse *Hetruscam*, datumque nomen Idibus idcirco, quod velut in duas partes diuidant mensem, cum vtplurimum medium attingant. Plutarchus refert originem ad εἶδος, quod circa illum diem plena facie coruscet Luna, alii ad τὸ εἰδεῖν, quod est videre, eodem plane sensu.

ſu. Nonnulli trahunt ab oue Iduli, quam ſingulis Idibus oblatam volunt. Præcipuas ferias Idibus dicatas & obſeruatas fuiſſe apud Romanos indubitatæ eſt fidei. Si quis id amplius confirmatum velit, Alexandrum ab Alexand. legat *Genial. dier. lib. 3. cap. 18.*

Iecur nomen habet Iſidoro, quod ignis ibi habeat ſedem, qui in cerebrum ſubuolat, inde ad oculos ceteroſque ſenſus & membra diffunditur. Quod etymon etiamſi mihi diſpliceat, nolui tamen omittere, ne de eo hic viſcere nihil omnino legi male aliquem habeat. Hippocrati dicitur *ῥίζωσις τῶν φλεβῶν, quod ex eo tanquam radice pullulent venæ.* Ab eodem peragitur *αἱμάτωσις*, id eſt, *ſanguificatio.* Sitã etiam eſſe ibidẽ appetitoriam animæ facultatem exiſtimat Galenus *3. de placitis Hippocr. & Platonis*, innuitque idem Homerus, cum apud inferos Titii iecur corrodi & exedi fingit a vulturibus, eo quod Latonam cõſtuprare voluiſſet, cum partem illam plecterent, quæ contumeliæ illatæ fuerat veluti origo & radix. Vocatur eadem facultas & naturalis, Græcis nunc *θρεπτική*, nunc *ἐπιθυμητική*, ferimurque ea in voluptates. Varias eius diſtinctiones relinquo Medicis, inprimis Galeno, a quo eas petere vnicuique licebit.

Iehoiacim vel *Ioacim* יהויקים Iehouæ reſurrectionem denotans, vt אליקים *Dei reſurrectionem*, nomen habet a קום *ſurrexit.*

Iehoua יהוה quod nomen recentiores Iudæi, creſcente inter eos ſuperſtitione, *ἀνεκφώνητον* iudicarunt, eius loco pronuntiantes אדני, cum tamẽ ad mortem vſque Simeonis Iuſti ſolitos fuiſſe Iudæos illud effari Doctores eorum teſtentur in Babylonico Thalmud *tractatu Ioma, cap. 4.* ſubſtantiam Dei vel ſubſiſtẽtem Deum potius ſignificat: Vnde ſibi illud tanquam proprium & conueniens aſſumſit *Exod. 3. & 6.* cum ait: ושמי יהוה *& nomen meũ Iehoua.* Addit ברעתי להם לא *non reuelaui illis*, quippe Abrahamo, Iſaaco, Iacobo. Deſcendit autem a verbo הוה *fuit*, vt יהוה *ſit ὁ ὢν exſiſtens, qui eſt, qui exſiſtit*, Deus ſcilicet æternus, nulli mutationi obnoxius. Itaque docuit & Rabi Moſes Ægyptius *in libro More*

cetera Creatoris nomina ab affectibus esse deriuata, solum vero nomen *τετραγράμματον*, id est, *literarum quatuor*, quod etiam שם המפורש nominant, peculiare esse & proprium soli ipsius substantiæ. Imo Rabbi Haccados probare nititur in גלי רזיא, id est, *arcanorum reuelatore*, comprehendi in eo diuæ Trinitatis mysterium. Vt haud absque ratione asserat Philo Iudæus, merito & iuste tribui Deo: Maxime cum Mosi sciscitanti ipsius nomen responderit: אני אהיה אשר אהיה. Sunt qui existimant ex hoc loco natum nomen Iehouæ, cum היה verbum substantiuum (vnde יהוה) in tertia persona futuri sit יהיה, erit, atque adeo primitus iis literis fuisse expressum, tandem vero facilem fuisse transitum a י in ו propter literarum affinitatem. Quod ipsum quamquam affirmare non velim, proponere tamen volui, vt vnusquisque de ea re cogitet magis. Et quamquam futuri temporis sit אהיה, tamen cum in lingua Hebræa pro præsentibus sæpe vsurpentur futura, non existimandum est male reddidisse Hieronymum cum septuaginta, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, vt ita efficacius & euidentius subsistentem per se essentiam diuinam exprimerent, inque eo viuere & ab eo proficisci omnia & pendere significarent. An non Platonicis Deus ὁ ὤν, καὶ τὸ ὄν? An non & olim in Ægyptiorum templis de Deo scriptum, ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον: τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψε? Numquid & princeps Philosophorum redditurus animam dixisse fertur; *Ens entium miserere mei?* Scribit de eodem Dionysius Areopagita hoc modo: οὐ πῇ ἐστιν ὤν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ἀπεριορίστως ὅλον ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν τὸ εἶναι, καὶ προειληφώς, *Appellauit*, inquit, *seipsum, qui est, non quod secundum quantitatem aliquam aut dimensionem subsistat, sed simpliciter & infinite totum esse in sese comprehendens.* Pertinent & huc illa Gregorii Theologi verba: θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται. τὸ γὰρ ἦν καὶ ἔσται, τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τμήματα, καὶ τῆς ῥευστῆς φύσεως. ὁ δὲ, ὢν ἀεί. καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει τῷ Μωϋσῇ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ ἀεὶ εἶναι,

μήτε

μήτε αὐξόμενον μήτε παυόμενον, οἷόντε πέλαγος οὐσίας ἄπειρον, καὶ ἀόριστον, πᾶσαν ὑπερεκπίπτον ἔννοιαν καὶ χρόνου καὶ φύσεως. Atque hæc de nomine Iehouæ, quod ita effari vnumquemque posse, fatetur & Clemens *Stromatum quinto.*

Iehu rex Israeliticus virum significans constantem in seipso, deriuatur ab הוה *exstitit*, idem cum Statio vel Eustatio. Fuit & eius nominis Propheta filius *Hanani.*

Ieiunium dictum ab intestino, quod vulgo ieiunũ dicitur, eo quod plurimum reperiatur vacuũ propter meatus bilis, quæ cito leuat excremẽtis suo influxu, dum acrimonia sua ad ea, quæ continentur, velocius propellenda instimulat. In idem intestinũ disseminãtur quamplurimæ venæ Mesaraicæ, quæ celeriter succum exsugunt & deferunt ad Hepar, cui id adiacet aut certe reliquis propinquius est.

Ientaculum, ἀκράτισμα siue ἀκρατισμὸς, πρωϊνὸν ἔμβρωμα, id est, *cibus matutinus* Athenæo, quem sumere solebant, antequam alia aggrederentur opera, nomen inuenit ὅτι δεῖ ἰεῖν, vel *(ut Dores loquuntur)* ἰᾶν. Alii *(quod probo)* a ieiuno deriuant, quod eo vterentur ieiuni, ad quam originem respicere adhuc videntur Galli verbo *desiuner*, quod illis est sumere ientaculum. Sed cur est Græcis ἀκρατισμὸς? ἀπὸ τοῦ ἀκράτου a vino mero, καὶ διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν καὶ προσίεσθαι τοὺς ψωμοὺς, *quod panis buccellas vel offulas ingerent & imbuerent meraco & matutino tempore comederent.* Etiamsi Plutarchus in conuiualibus διὰ τὴν ἀκρασίαν, id est, ob intemperantiam dictum ἀκράτισμα velit, quod probro olim daretur inane cibum sumere. Addit testimonium Theonis, qui affirmabat veteres ἐργατικοὺς καὶ σώφρονας, id est, *Laboris & sobrietatis studiosos solitos fuisse pane tantum vino macerato vesci*, & nulla alia re, ideoque ἀκράτισμα appellasse διὰ τὸν ἄκρατον vinum non dilutum. Festus *prandiculum* ponit pro *ientaculo*, nonnulli *prandiolum*, quasi paruum sit prandium. Quin & *Silatum* sumit idem pro *ientaculo.* Verba eius sunt: *Silatum antiqui pro eo, quod nunc ientaculum dicimus, appellabant, quia ieiuni vinum sibi condi-*

tum ante meridiem absorbebant. Eſt autem Sili herba, quam alio nomine Seſelin vocant, cuius vel ſemine vel radice vinum condiebant.

Iephte aperiens a פתח *aperuit*.

Ieremias Propheta excelſum Domini ſignificans, recto filo deducitur ab יה quod inter nomina diuina eſt vnum, & רום *exaltauit*. Dictum enim eſt illi: *Conſtituam te ſuper gentes & regna*.

Iericho ciuitas in tribu Beniamin a ריח *olfecit*. Magna enim ibi balſami & palmarum fragrantia fuit.

Ieroboam Rex Iſraeliticus & iudicem populi ſignificans, deſcendit a ריב *litigauit verbis*, & עם *populo*.

Ieruſalem. Sic ea voce vtuntur Hebræi ירושלם. Septuaginta ἱερουσαλήμ. Ego hic cum Hebræis principium vocis, cum ſeptuaginta eiuſdem retinui finem, iuxta receptum ſcribendi atque loquendi modum, nomenque ſuum arceſſere videtur a pacis poſſeſſione. Nam ירש eſt *poſſidere aut fieri heredem*, vnde יורש *poſſeſſor & heres*: At שלום *pax*: Hieronymus *viſionem pacis* interpretatur. Sane Iebuſæum inquilinum ciuitatis Ieruſalem exſtirpari non potuiſſe a filiis Iudæ, cumque his diu communes & quietas habuiſſe ſedes, legere eſt *ad finem capitis 15. Ioſuæ*. Appellata fuit hæc vrbs primum *Salem*, vt in Hieroſolyma eſt dictum, deinde *Iebus*. Atque hinc conflatam tandem volunt nonnulli *Iebuſalem*, factaque tandem ſtudio literarum mutatione dictam ciuitatem *Ieruſalem*. Alii Græcohebraicam dictionem eſſe contendunt, quam videlicet componant ἱερὸν *ſacer*, & *Salem*. Ad hos accedunt & illi, qui prius *Salem* dictam agnoſcunt, *vt ex 14. Geneſ. conſtat*, ſed nominatam Ieruſalem, cum Abraham ei loco nomen dediſſet. Legimus enim Abrahamum, cum oblaturus eſſet Iſaacum in monte Moria, & arrepto gladio angeli voce præpediretur, nominaſſe locum יהוה יראה *dominus videbit, Geneſ. 22.* Vt quidem ex שלם & יראה compoſita ſit dictio ירשלם. Cetera in Hieroſolyma.

Ieſſe

Digitized by Google

Iesse Dauidis pater *(vt scribi iam solet)* si existentem significat, vt Hieronymus docet, deriuandum eius nomen a יש verbo substâtiuo tam pluralis numeri, quam singularis: Si a beneficentia, referendum ad vocem ישי, quæ munus & compensationem beneficii designat. Atq; ita Iesse idem erit Hebræis, qui nobis *Bonifacius*.

Iesus, Ἰησοῦς, generis humani Saluator vnicus, originem suam, quoad nomen, refert ad τὸ ישוע, quod a ישע *descendit*, id est, *saluauit*, vnde & יהושע, quo nomine appellatus fuit *filius Nun*, qui Moysi successit, & sacerdos quidam, cuius mentio fit *Zachariæ 3.* Vtroque vero nomine Iesum appellare poteris, cum eadem vtrique sit energia, eadem origo, & proinde Christo recte accommodetur. Itaque & Angelus *Matthæi 1. Et vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.* Non absque caussa ergo delitias suas agit in illo nomine *mellifluus Bernardus.* Est ipsi mel in ore, in aure melos, in corde iubilus, in morte myrrha, botrus in resurrectione: Est illi lux, cibus, & Medicina. *Cum nomine Iesum*, inquit, *hominem mihi prapono mitem & humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate & sanctitate conspicuum, eundemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me exemplo sanet, & roboret adiutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente: Illa tanquam pigmentarias voces, hoc vnde acuam eas, & facio inde confectionem, cui similem nemo medicorum facere possit. Hoc tibi electuarium habes o anima mea reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus, salutiferum certe & nulli tuæ pesti inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus.* Hactenus Bernardus. Beda *libro primo Commentariorum in Lucam* non tantum nominis huius etymon, sed etiam literarum numerum perpetuæ nostræ salutis mysterium præferre ostendit his verbis: *Huius sacrosancti nominis Iesu nō tantum etymologia, sed & ipse, qui literis comprehenditur, numerus*

Digitized by Google

perpetuæ salutis nostræ mysteria redolet. Sex quippe literis apud Græcos scribitur I,H,Σ,O,Υ,Σ, quarum numeri sunt, X, VIII,CC,LXX,CCCC,&CC qui simul efficiunt DCCC LXXXVIII, qui profectò numerus figuræ resurrectionis respondet. Octauus enim numerus in sacris literis resurrectionis gloriæ conuenit, quia Dominus octaua die, hoc est, post septimam Sabbath resurrexit, & ipsi post sex huius seculi ætates, & septimam Sabbathi animarum, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tempore surgemus. fertur & simile quid inter oracula Sibillæ Cumanæ de nomine Iesu, sed quia suspectum mihi illud est, & parum probatum, haud quaquam adiiciendum putaui. Hoc addo, verum hunc esse Iesum, conueniente nomine ipsius officio, at alios hoc nomine insignitos in veteri fœdere huius esse tantummodo typos.

Ignis dictus, *auctore Varrone*, a nascendo: Quo in etymo quamquam nulla ὀρθότης sit, vt in plerisque Varronis, cum ignis potius absumat, tamen quia naturalis calor solaris, & elementaris, fouet, generat, producit, concedi velim huic ab literarum Triumuiris tantummodo locum inter etyma retrusiorem in Ceritum (si placet) tabulis. Nam quid nascitur absque calore? An non idem propterea nuptiis adhibitus? An non Liuius tradit institutum a Numa Pompilio, vt a virginibus Vestæ dicatis seruaretur perpetua vigilia, quasi omnium principium esset, viuifico motu & generatione sua? An non extinctus concipiebatur iterum ex radiis solis? Res per se manifesta ad confirmandum, quod dixi, pluribus opus non habet. Qui ergo a nihil gignendo ducunt, nostrum hunc ignem solum respiciunt.

Ileus Græce εἰλεὸς, ἴλεος, tenuioris intestini morbus *iuxta Celsum*, quod εἰλεὸν dicitur Græcis, a quo & illi nomen: Vel forte a symptomate, quod in eo malo videatur intestinum conuolui, quod est Græcis εἰλεῖσθαι, vnde & *volvulus* dicitur Latinis. Nominant eundem χορδαψὸν ἀπὸ τ̃ χορδάψειν, quod est *implicare* & *irretire*, aut *inuoluere ad chordæ similitudinem*, vel

vel potius ὑπὸ τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι, quod qui manum loco admouerit, chordam attingere videatur propter partis affectæ tensionem, modo apparēte dolore supra vmbilici regionem modo infra. Contingere solet is morbus profecto acutissimus a cruditate ciborum & eorundem corruptione, maxime si pingues fuerint carnes, quæ retentæ in tenui intestino obstructionem efficiunt: Item a scirrho, abscessu, inflammatione, obstructione stercoris sicci, a frigido tumore, vel a frigida pituita, frigidæ potione, plagis, ictibus, potione veneni, multa bile coaceruata, fungis comestis, aut si delabatur intestinum in scrotum, mox violēter retrudatur, & inde inflammatio exsistat. Intestinum a quo huic verbo nomen, dicitur & λεπτὸν, & ἰλεὼν, & ἴλεος.

Ilicet quasi *ire licet*. Nam & sacris olim peractis succlamabat sacerdos *I, Licet*, qua voce illos, qui interfuerāt, missos faciebat. Ita apud Græcos, sacerdos functus sacris renūtiare solebat populo, λαοῖς ἄφεσις, vt in sua metamorphosi ostendit Apuleius.

Ilico quasi *in eo loco*. Cassius Hemina apud Nonium: *Et quia quo irent, nesciebant, ilico manserunt*. Idem: *His persuadet, vt ilico manerent*.

Ilithyia Parturientium Præses, vnica Poetis *Iunonis filia*; Platoni *Diana*, deflectitur παρὰ τὸ ἐλεύθειν *a veniendo*.

Ilium ἴλιον vrbs Phrygiæ, Poetis *Troia*, decennali quondam obsidione clara, condita primum fuit a Dardano, sed ampliata ab Ilo, a quo nomen tandem obtinuit. Nunc autem, *cinis & flebile solum* Sabino, cum antea esset ἄγλαον ἄστυ παλαιγενέων ἡρώων, *vt scribit Dionysius Afer*. Non exstitit tempore Strabonis & Stephanus notat a Troianis dictam fuisse ἀκτήν.

Illatebræ dictæ sunt Plauto apud Macrobium a non latendo. *Cuius*, inquit, *ego latus illatebras reddam meis dentibus & manibus*.

Imber ὄμβρος.

Imbecillus senex quod ingredi sine bacillo non possit, *iuxta Sphingis ænigma*. Motiua enim virtute senes destituti & in

humum vergentes bacillorum adminiculo ſuſtentantur, *vt Alexander in Problematibus ait:*

Impedimenta, ſi eo nomine accipias militum arma, veſtes, & ſimilia, recte ab impediendo nomen arceſſunt. Celeriorem enim eorum profectionem impediũt. Sic C. Pompilium obſeſſum a Gallis, cum effugere non poſſet, collocutum fuiſſe cum ducibus ſcribit Cicero *ad Herenn.1.* & ita diſceſſiſſe, vt impedimenta relinqueret, exercitum deduceret.

Impoſtor, homo ſuis pręſtigiis fallens, ab *imponendo*, id eſt, decipiendo nomen inuenit. Iuuenalis: *Facile eſt barbato imponere regi.* Martialis: *Callidus impoſuit nuper mihi caupo Rauennæ.* Ab eadem origine eſt impoſtura, de qua Ambroſius: *Omnis impoſtura tenebras petit, & falſa pro veris oſtendit.*

Inarime inſula in ſinu Puteolano non procul a Neapoli ſita, ἄειμοι Homero, πιθηκοῦσαι Stephano, *Ænaria* Plinio, & *Prochyta* olim ab aquarum effuſione, dictionis primariæ originem apud Virgilium trahit ex duabus apud Homerum vocibus, quarum vna eſt εἰν Ionum præpoſitio, altera ἀείμοις, quas ambas artificioſe Virgilius in vnam conflauit, numero & declinatione mutatis. Erythræus in indice ſuo Virgiliano euincere conatur contra Plinium & Hermolaum caſtigatorem eius, alioſq; eius ſententiæ ſcriptores apud Homerũ inſulam hanc *Arimen*, non *Inarimen* vocatam. Sed Euſtathius legit εἰν ἀείμοις, qui etiam addit: Αειμὸς δέ τις ἀγρόθι λέγεται βασιλεύων. Crediderim ex duab. vnã dictioné factã, vt modo eſt, dictũ a Virgilio, qué imitatus Lucanus eſt his verbis lib.5.

Campana fremens ceu ſaxa vaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.

Pithecuſæ vel Pithecuſarum nomen inditum fuit non a fabuloſa illa Canduli & Atlantis hiſtoria, quam Suidas refert, ſed a figilinis doliariorum potius, *vt meminit Plinius lib.3.cap. 6.* qui & Prochytam ibidem vult appellatam, quod ab Ænaria fuerit profuſa. Iſchiam denique nonnulli appellatam eam a coxendicis forma volunt.

Inauris Græcis ἐνώτια, Polluci ἐλλόβιον, ab auribus, quarum eſt *ornamentum*, appellationem recepit. Plinius *lib.4.cap.55.* Antonia

tonia Drusi Muænæ, quam deligebat, *inaures* addidit. Plautus in Menech. *Inaures da mihi faciendas pondo duum nummum.* Meminit & earum Vlp. *l. argumento ff. de aur. & arg. legato.*

Incestus, qui, *Isidoro auctore*, cum virginibus sacris cōmittitur, aut cum sanguine coniunctis, deducit vocabuli auspicium a cingulo Veneris, quod Græci κεστὸν vocant. Peccatum istud est eisdem Græcis ἄνομος μοιχεία. Seneca *in declamationibus* non longe recedēs a Domini Christi decretis, dicit *incestam esse mulierem etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.*

Incilia, quæ Festus esse dicit in vijs facta ad deducendū aquam quin ab incidendo sint dicta nemo ignorat. Vlpianus tamen dicit esse locum depressum ad fluminis latus *l. 1. ff. de riuis.*

Incubus, ἐφιάλτης Græcis ἀπὸ τοῦ ἐφάλλεσθαι insiliendo & inuadēdo (πνιγαλίωνα a suffocando nominauit Themison) Latinis ab incubando est dictus. Qui hoc malo tentantur, opprimi sibi videntur prægrandi mole & suffocari propemodum.

India regio orientalis est Asiæ terminus, quibusdam extrema orientis regio (neque enim de nouis insulis vltra oceanum hic nobis sermo) ἔθνος μέγιστον καὶ εὐδαιμονέστατον Straboni. Ctesiæ οὐκ ἐλάττων τῆς ἄλλης Ἀσίας, cum quinque oppidorum millia habuisse dicatur, nomen habet ab Indo fluuio, quem Arrianus in Periplo maris Erythræi & Cicero *2. de Natur. Deor.* fluuiorum omnium maximum appellant. Quanquam his consensum non præbeat Strabo *15. Geographiæ*, cū Gangem esse dicit fluminum maximum, secundum Indum, tertium Istrum, quartum Nilum. Diodorus Siculus *lib. 5.* maximum esse Indum prodit, verum post Nilum. Ceterum in ea auctorum diuersitate nolo curiose contendere. Hoc constat magnam illum aquarum vim in mare euomere, *teste Arriano*, qui cum Ptolemæo septem illi ostia asscribit, & Crocodilos alere affirmat animal amphibion. Elephantes Indicos cōmendat Strabo a mansuetudine & singulari solertia. Dicit & pdices χηνῶν μεγέθεις esse, i, *anserib. pares, si magnitudinem spectes.* Dionysius canit eā ἀενάοις ποταμοῖσι κατάρρυτον ἔνθα καὶ ἔνθα. Mela eiusdē maximā fertilitatē hominūq; & animaliū magnitudinē agnoscit. Nec tātū ebur mittit ex Virgilii testimonio

ſed etiam gemmam *Chryſolithum, Sapphirum, radicem coſti,* atq; adeo aurum, modo ſunt vera, quæ aliqui produnt, formicas illud eruere & aſſeruare, magno cum attingentium periculo. Diuidit eam Ptolemæus in partes duas, ſcilicet Indiam intra & extra Gangem: illi, qui nauigant ex Ægypto, in tres partes, Inferiorem quippe, mediam, ſuperiorem, ſicut notauit Niger, & Paulus Venetus confirmat. Indi ſapientes habuerunt Gymnoſophiſtas, de quibus antea: Coluerunt arbores. Res geſtas complectebantur memoria, non ſcriptis. Infanti nato curatorem & vitæ magiſtrum adhibebant, vt ſub legibus & Magiſtratibus bonis diſciplinis formatus, ſalutaribus exemplis erudiretur. Horum tandem partē bonam ſubiecit ſibi Alexander, vt apud Iuſtinum, Q. Curtium & alios eſt proditum memoriæ

Indigenæ, id eſt, inde geniti, nec aliunde venientes, quos Græci αὐτόχθονας vocant. Tales iactitarunt ſe eſſe Athenienſes, quos Thucydides τεττιγοφόρους appellat, eo quod pro capitis ornamento cicadas ex auro geſtarent, indigenas ſe eſſe non aduenas ſignificantes. In ea ſiquidem regione viuunt & moriuntur, in qua ſunt genitæ cicadæ, cum reliqua animalia pleraque alio migrent, nec certam habeant ſedem.

Indigetes. Feſtus Indigetes Deos eſſe putat, quos indigetari, id eſt, vocari & nuncupari ſit nefas. Seruius in 2. Æneid. duplici ratione *Indigetes* dici aſſeuerat, vel quia nullius rei egeant iuxta Lucretium: vel certe, ait, indigetes Dei ſunt ex hominibus facti, & dicti indigetes. Tales apud Romanos fuerunt Cæſares poſt funera im̃ortali memoria conſecrati, quod ſua virtute & opera Romani imperii fines propagaſſent, ſed mutatis plerunque nominibus & nouis cooptatis. Siquidē Romulus *Quirinus* eſt dictus, Iuno, *Matuta:* Melicerta, *Palæmon* & *Protumnus:* Leda, *Nemeſis:* Circe, *Marica:* Rhea, *Deorum mater.* Alii dictos volunt indigetes, quaſi in Deis agentes, qui ex hominibus ad honores diuinos peruenıſſent. Sic gloſſarium vetus, *teſtante Scaligero:* Indigetes, ἡμίθεοι κουρῆτες. Sunt iterum aliqui, qui putant nominari indigetes, quaſi in loco genitos vel degentes, & magis Patriæ, loco & ciuibus

ciuibus propitios. Indigetem Deum factum legimus Æneam, erecto ipsi sacello, cum post prœlium cum Rutulis & Mezentio gestum non amplius apparuisset. Liuius scribit, *eum dictum fuisse Iouem indigetem.* Euripides appellat tales Deos in Rheso ἐγχωρεῖς καὶ ἐπιχωρείους, Æschylus, θεοὺς πολίτας, καὶ ἀστυνόμους δαίμονας, alii ἀνθρωποδαίμονας. Hinc verbum indigitare, quod est Græcis ἀποθεοῦν, id est, *inter Deos referre*, vnde ἀποθέωσις, de qua Herodianus principio *lib. 4.* Inde etiam *Indigitamenta*, libri Pontificales, quibus describebatur Deorum series & cultus.

Induciæ dictæ, quod in diem ducantur, id est, differantur, cum bello supersederi solet, vel quod ab vtraque parte dentur in certum diem. *Has auctore Plinio*, Lycaon primus inuenit. De harum definitione vide Agellium *lib. 1. cap. 25.*

Iners qui sine arte est, *ait Lucilius.* Cicero itaque mox in principio libri *de senectute* recte scribit, sumta metaphora a comœdiis & Tragœdiis, extremum actum ab inerti Poeta neglectum.

Inferiæ, quæ χοαὶ dicebantur Græcis, ab inferendo eo, quod mortuorum sepulcris inferebantur, nominis trahunt originem. Quippe lac, mel, aquam, vinum, oliuas infundebant, & floribus conspargebant. Huc pertinent illa Virgilii Æneid. 2.

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulcro
Condimus, & magna supremum voce ciemus
Item:
Hic duo rite mero libans carchesia baccho,
Fundit humi duo lacte nouo, duo sanguine sacro,
Purpureosque iacit flores.

Notandum & inferre funebre esse vocabulum, sicut etiam efferre, quod a veteri consuetudine mortuos extra vrbem sepeliendi manasse crediderim.

Inficiari est infectum, vel non factum aliquid testari, pro quo inficias ire dicunt elegantiores.

Ingeuones Germaniæ populi secundum Plinum, ab Inwonen

dicti videntur eidem esse, qui sunt Græcis αὐτόχθονες, Latinis *Indigenæ*, quales se esse iactabant Athenienses, & quales nonnulli existimarunt esse Frisios, refragante Suffrido Petri suo illo de Frisiorum origine commentario.

Ingolstadium siue *Angelostadium* ad Danubium, ab Angelis Sueuis, qui ciuitatem hanc occuparunt cum aliis, nomen accepit. Olim pagus fuit pertinens ad monasterium *Attach*, qui deinde a Ludouico Bauaro eiusque successoribus auctus nomen & formam ciuitatis adeptus est. Male faciũt, qui eam *Chrysopolin* vocant. Celebris iam est academia, quæ a Viennensi sumsit initium. Anno 1410.

Ingratitudo, nomen compositum ex in particula, quę in compositione στέρησιν significat, & gratia, quod velut a Gratiis sit aliena. Huic vitio respondet apud Græcos ἀχαριστία, quæ nihil est aliud, quam ἀποστέρησις τῆς χάριτος.

Iniuges boues Festo, qui sub iugo non fuerunt.

Iniuria ex eo dicta est, quod non iure fiat, *iuxta Vlpiani sententiam*. Cicero *iniustitiam* vocat, eamque committere maximum omnium malorum esse, voluit Socrates *in Gorgia apud Platonem*. Fit illa multis modis, modo ambitione & habēdi cupiditate iuxta Ciceronem, modo nimis callida & malitiosa iuris interpretatione, ex quo illud: *Summum ius summa iniuria*. Nempe eo modo peccant rabulæ populi (semper bonos exceptos velim) æruscatores, qui quamuis emulgendi pecuniam & lites protelādi occasionem studiose captant. Aliquando iniuria accipitur pro ea contumelia, quam ὕβριν vocant Græci, quando peccatur in corpus, vtpote stupro, verberibus, vel extra corpus conuitiis famosisue libellis: Aliquando pro damno iniuria dato, vt in lege Aquilia. Etymon nostrum confirmat Imperator. §. *iniuria. Instit. de leg. Aquil. Vide & l. 1 ff. de iniur.*

Intempesta nox Virgilio *Georg. 1.* quo tempore nil agitur. Conticinium noctis vocauit Plautus, *vt Varro scribit:* Alii silentium noctis, Græci ἀκεστυχίαν & ἀμαλγὸν.

Intentio dicta, quod in aliud aliquid mens tendat. Est enim actus mentis nostræ, diuiditurq; in formalem & obiectiuam,

vt vo-

vt vocāt. Formalis eſt ipſe actus: Obiectiua, res ipſa, in quam fertur actus huiuſcemodi.

Interdicta ab interdicendo nomen habent, idque proprie eſt prohibere ne aliquid fiat. Atqui natura interdictorũ prohibitoria eſt. Vnde nonnulli prohibitoria vere interdicta vocari volũt, etiamſi Iuſtinianus etiam *Reſtitutoria* & *Exhibitoria* eorum nomine complectatur.

Inuidia, Inuidus. Hæc coniugata volunt Grammatici deriuari a *videndo*, & in priuatiua particula. Probo: Cum & Cicero inuidos liueſcere ex nimia videndi cura *3. Tuſcul.* ſcribat. Hinc illud: *Inuidus alterius marceſcit rebus opimis.*

Iobas gloriæ cupidum deſignãs deriuari poteſt a יאב auide *deſiderauit.*

Ioachas Iſraeliticus rex deſcendit ab אחז *apprehendit*, Dominum videlicet, Deum, qui dicitur & יה apud Hebræos.

Ioannes Hebraice יחנן, id eſt, *gratioſus*, quo nomine Zacharias ſacerdos filium ſibi in ſenectute natum appellari voluit, quod ſpiritu cognoſceret ipſum futurum gratiæ præconem, quæ Iudæis ſimul & gentibus contingeret, ſi Chriſtum fide amplecterentur.

Ioas rex Iſraeliticus *1. Reg. 13. & 14.* Hebraice יהואש, id eſt, *Domini ignis*, nomen habet ab אש *igni* vel אשה *oblatione ignita*, & יהוה *Domino.*

Iob Propheta, quem recutiti Iudæi in libris Thalmudicis nunquam in viuis fuiſſe mentiuntur contra ſacrarum literarum auctoritatem, quique, *Hieronymo teſte*, dolentem ſignificat, nomen accepit ab אבב *pipauit & eiulauit*, quaſi dixeris *Pipirnum.* Fallitur Ambroſius, cum eum regem fuiſſe in Edom putat, quod in Geneſi legatur, reges olim regnaſſe in Edom, quorum primus fuit Balach filius Beor, cui ſucceſſit Iobab vnus & idem ipſi cum Iobo, cum tamen initiales literæ & finales in vtraque dictione plurimum diſtent. Iobab enim Hebræis eſt יובב, altero vero איוב. Exſtat illa Ambroſii ſententia in commentariis Epiſtolæ ad Romanos.

Ionas a יונה columba. Typus enim eſt Propheta hic Spiri-

tis sancti,qui in huius auiculæ specie se cœlitus demisit,tum Iesu Christi qui instar mansuetæ columbæ absque felle & ira suam erga nos beneuolentiam declarauit.

Ionia Asiæ minoris regio Straboni & Ptolemæo, *Iauan*, Hebræis Montani iudicio, *Turcis* Quiscon, Græcis ἰωνία ab ortu Lycaones & Lydos habens, a septentrione *Æoles*, a meridie *Cares*, a Ionibus appellationem deducit, quippequi præter Phœnices, Ægyptios, Phryges, Pelasgos, olim in ea consederunt. Peucerus & alii cum regionem ipsam tum incolas regionis deriuant a *Iauan*, quem volunt huic regioni nomen dedisse. Iones se iactitarunt & appellarunt Athenienses, cum se etiam αὐτόχθονας assererent, at ceteros Græcos ἐποίκους. *Teste Strabo li. 14.* cum ait: τὸ παλαιὸν οἱ αὐτοὶ ἦσαν ἴωνες καὶ ἀθηναῖοι. Credo & hanc ob caussam *Atticam* dictam Ioniam, quod idem tradit *lib. 9.* Quid mirum? Pulsi olim e Peloponneso Megaridem & Atticam occuparunt, *teste eodem 3. Geographiæ.* Vt quidem Ionica Dialectus cum Attica antiqua sit eadem, *quemadmodum septimo Geographiæ docet.*

Ioppe, ἰόππη Ptolemæo, vrbs Palestinæ & portus, Italis *taffo*, dicta videtur quibusdam a *Iaphet* conditore filio Noæ, vel a יפה *formosus fuit.* Strabo vocat τῶν λῃστῶν λῃστήριον *latronum receptaculum*, locumque adeo editum tradit, vt inde conspici possit Hierosolyma Iudæorum metropolis, Andromedam hic balenæ expositam fabulantur Poetæ.

Ioram rex Israel Hebræis יהורם *descendit* a רום *exaltatus est*, cum quo congruit verbum ירם sua significatione.

Iordanus fluuius piscosus & pariter amœnus, Hebraice ירדן nomen inuenit a ירד *defluxit*, vel a duobus fontibus *Ieor* & *Dan*, Duos hic efficit lacus, Samothidem, & mare Gallilææ seu mare Tyberiadis. Tandem effundit se in mortuum mare, vbi laudatas aquas cum pestilentibus miscet.

Iosephus augmentum significans nominis auspicium dedicat verbo יסף *auxit*, ad quod verbum alludere videtur τὸ αὔξω Tulit hoc nomen Patriarcha Iosephus, cui desponsa legitur virgo Maria (*alterum de Iacobi filio Ægypti procuratore taceo*) cum historico Iosepho templi sacerdote, cuius de Christo

Christo elogium etsi erasum minime iam comperiatur in exemplaribus Hebræis, Græce tamen sanum ac integrum habetur libro *ἀρχαιολογίας σ*, vbi σοφὸν ἄνδρα vocat, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή: Itē διδάσκαλον ἀνθρώπων, παράδοξων ἔργων ποιητής.

Iosua. Eusebius existimat *4. Demonstrat. Euangelic. cap. vlt.* nomen Iosuæ Hebraice compositum ex יהוה & ישע. Dominum erga saluatorem interpretatur Hieronymus.

Iotham rex Iudæ & consummatum significans, *descendit* a חמם *perfe it.*

Ira, quam cotem esse virtutis censet Aristoteles, reclamante non solum Seneca, sed etiam M. Tullio & Horatio, qui *furorem breuem* appellat, Grammaticis inde, quod eat, videtur appellata. It enim, id est, *abit* a se, qui feruet ira, & redit ad se, cum eadem deferuescit.

Iris secundum Seruium quasi ἔρις, id est, *contentio* est appellata. Proclus eam dictam existimat, *vt & Plato in Cratylo*, παρὰ τὸ ἐρεῖν *quod est loqui.* Fingitur enim ἄγγελος, id est, *nuntia Deorum*, verum ad lites, sicut ad pacem Mercurius, qui inde εἰρήνης dictus. Præcipue tamen illa apud Poetas Iunonis ministra quippe pluuiæ nuntia, quæ generatur ex vaporibus in aere Iunoni sacrato. Huc refer illa Nasonis Metamorph. 4.

Læta redit Iuno, quam cœlum intrare parantem
Roratis lustrauit aquis Thaumantias iris.

Irus apud Homerum *Odyss. Σ. in principio*, alias etiam ἀρναῖος dictus, homo sane extremæ paupertatis, commode sortitus id nomen, quod ἶρος cum aspiratione apud Atticos pauperem significet. Sic ἰχθῦς ἶρος *piscis pauper.*

Isaschar, filius Patriarchæ Iacobi ex Lea nominatus videtur a שכר *mercede conduxit*, Vnde forsan *Iudas Ischariotes.*

Isaac Patriarcha a risu, quem γέλωτα nominant Græci, nomen accepit. Testis sufficiens vel vnus Iosephus *Orig. Iudaic. 1. cap. 12.* cum ait, γίνεται δὲ Ἀβραάμῳ μετ᾽ ὀ πολὺ χρόνον παῖς ἐκ Σάρρας, ὃς αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ προείρηται, ὃν Ἴσακον ὠνόμασε, σημαίνει δὲ τοῦτο γέλωτα ... μαινῇ,

Etenim nomen ipſi inditum a riſu matris Saræ, cum צחק *videre* ſignificet, hinc צחק *riſus*, & יצחק *Iſaac*.

Iſlanda vltima ſeptentrionis regio Solino, & vltra Thulen ſita, qua nq; ſex dierum nauigatione a Britannia diſtare ſcribit Plinius, a glacie deductum habet nominis auſpicium. Perpetea enim glacie cõcreto mari alluitur, exceptis tribus menſibus æſtiuis. A Nouembri ad Februarium noctes ibi perpetuę ſicut continui dies a Iunio ad Auguſtum.

Iſrael non paucis ſonat virum videntem Deum, vt quidẽ Hieronymus monet: id q̃ factũ ſimilitudine vocum ראש איש אל:. Alii a ישר *recte* & אל *Deo* deriuant, vt ſignificet Rectum Dei, vel a שר *principe*, & אל *Deo*. Etymologiam hanc amplectens idem Hieronymus libro Hebraicarum quæſtionum, taxat Euſebiũ, Hilariũ, Philonẽ, qui nomen illud virũ videntem Deum ſignificare notauerant. Sed an non deduci queat a שרה *dominatus eſt*, vnde שר *princeps*, cuius verbi futuro ſi addatur אל, reddet vocem Iſrael? Vnuſquiſque deputet ſecum.

Iſter nomen Danubii, quod, *teſte Tortellio*, perperam a quibuſdam enuntiatur *Hiſter*, adeptus eſt nomen (*vt aliqui cenſent*) ab Hiſtris, quos Colchorũ fuiſſe colonos tradit Iuſtinus, neque diſcernunt nomen hoc fluuii a Germanico *Oſter*, quaſi orientales ſeu ab oriente profectos dixeris. Atqui verſus ortum fluit Danubius. Oſtia eius, quibus in mare effunditur, *iuxta Strabonem ſunt ſeptem*, eiuſque fontes collocat in ſylua Hercynia. Dicunt noñulli per eũ ſubuectũ Iaſonem in mare Adriaticũ cũ Argonauti: qui in eo ſecuti Hipparchũ grauiſſimo errori ſe implicant, cũ hic fluuius, *eodem Strabone teſte*, in Pontũ Euxinum ſeſe exoneret, Germaniam linquens ad lęuam, ad dextrã vero Thraciã, Macedoniã, & reliq̃ Græciam.

Iſteuones Germaniæ populi ſecundum Plinium, dicti videntur quaſi Iſtwones, ac deinde Eeſtwoners ab orientali plaga, q̃ reſpectu aliorũ habitarũt in Germania. Cõſimili plane ratione nomina ſua obtinuerunt Orientalis & occidẽtalis Friſia.

Iſthmius vel Iſthmiacus ludus a Siſypho inſtitutus pro cadauere Melicertæ reperto, vt eſt legere apud Scholiaſten Pindari

& Pau-

& Pausaniam in Corinthiacis, vel a Theseo secundum Plutarchum in eius vita, nomen inuenit a Græciæ Isthmo, qui ita dictus Eustathio sub finem Odyss. 6. πλεονασμῷ τοῦ σ, ὡς ἰθμὸς, δι' οὗ ἴεται τὰ σιτία, id est, Pleonasmo literæ σ, tanquam Ithmus, qua transmittitur commeatus & res frumentaria. Vnde metaphorice in corpore humano παρίσθμια dicuntur *tonsillæ*, pars illa scilicet, quæ os & gulam interiacet. Est autẽ Isthmus proprie terra angusta excurrens inter maria duo.

Istria Italiæ regio & terminus versus Dalmatiam, quondam (teste Plinio) dicta Iapidia, ab Istro fluuio denominata videtur quibusdam. Aliis, inter quos Cato, a Duce quem miserat Ianus, ideoque priorem sententiam prorsus explodit, cum nullus Ister aut Istri ramus eam regionem perstringat aut perlabatur. Quocirca & Annius Catoni astipulatur, quem equidem non ita deridiculum haberi velim in multis, atque haberi solet a quibusdam rei literariæ censoribus nimis superciliosis, & nihil magis admirantibus, quam quæ ipsi pepererunt aut ediderunt.

Italia Plinio regio omnium pulcerrima, olim *terrarum domina*, *forma similis Peninsulæ* iuxta Strabonem, auctoribus Timæo & M. Varrone, Græco vocabulo est appellata, quod veteri lingua Græca ἰταλοὶ dicti sint boues. Atqui gens Romana origine est Græca, vt ꝓdidit memoriæ Dionysius Halicarnasseus. *Romanarum antiquitatum accuratissimus scriptor.* Scribit Latinos ex Aboriginib. oriũdos, q ꝓfugi ex Pelopõneso in Italia sedes fixerunt, quibus postea sese & aliæ nationes Græcæ coniunxerunt, ex Thessalia Pelasgi, ex Arcadia comites Euandri, ex Poleponneso Pheneates & Epii. Affirmat etiam ipsos incolas & cõditores vrbis Romæ fuisse Grecos. Certumq; adeo Seruii Tullii leges literis Grecis ad suam vsq; memoriam exaratas fuisse. Quo mirum videri non debeat ex Greca origine deductum esse Italię vocabulum. Helleboro opus habere videntur, qui traxisse nomen suum volunt ab Italo, boue videlicet vno ex Geryonis armentis. Alii sunt rursus, qui vocem huius regionis non discernunt ab αἰτωλία, mutanq; ω, in α, & ad imitationem Dialecti Æolicæ,

vel *κατ' ἀφαίρεσιν* initialem literam abiiciunt. Romani enim qui Latinæ gentis fuere caput, lingua sunt olim vsi, quæ ad Æolicam proprietatem quam proxime accedet, *teste eodem*, cuius paulo ante facta est mentio, Dionysio Halicarnassæo, cui Priscianus Grammaticus suffragatur, & ante Priscianum Quintilianus *lib. 1. cap. 9.* Huc accedit, q ad Æolum imitationem ex ἠλία fecerint Veliam, ex Henetis Venetos, ex ἑστία Vestam. Esse autem Æoles Ætolorum sobolem notauit Strabo *libro 4.* Et Theocriti Scholiastes: Αἰολεῖς, οἱ Αἰτωλοί. Sic illi. His diuersis de etymo Italiæ sententiis subiungo Strabonis verba mox in principio libri quinti de Italis, cum ait. Εἰκὸς δὲ αὐτῆς ἐπιτυχήσαντας τοὺς πρώτους ὀνομασθέντας ἰταλοὺς, μεταδοῦναι καὶ τοῖς πλησιοχώροις, probabile est eos, qui primum Itali sunt appellati, ob res secũdas, nomen cum finitimis communicasse. Obscure loquitur de prima vocis Italorum origine: At notandum quod sero demum appelatam dicit regionem istam Italiam, opinor ab Italis inquilinis. Prisci enim, *vt indicat ibidem*, vocarunt Oenotriam, quidquid terræ a Siculo freto vsque ad sinum Tarentinum & Posidoniatem patet, ab Oenotrio Lycaonis filio, quẽ tamen quidam Ianum esse affirmãt, quod is οἶνον, id est, vinum cum farre inuenerit. Sic & *Camesenam* a Camese nominatam volunt, *Ianiculam* a Iano *Saturniam* a Saturno, *vt scribit Cato*, & ab Hespero *Hesperiam*. Virgilius: *Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt.* Ausoniã quoque ab Ausone dictam declarat Seruius in istud eiusdẽ Poetæ: *Ecce tibi Ausoniæ tellus, hanc accipe velis.* Confirmare videtur idem & Berosus. Canterus admonet etiam *Choniam* vel *Chonen* dictam Hesychio. Tyrseniam a Tyrseno Telephi filio vocatam meminit Isacius, Σατυρίαν Stephanus. Tandem & verba subiicere placet interpretis Lycophronis de nomine Italię, quę sunt eiusmodi: αἰνείας ἀπὸ μακεδονίας ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν ἣ πρὶν ἀρχαῖα ἐκαλεῖτο, εἶτα σατυρνία ἀπὸ τοῦ κρόνου, σάτουρνος γὰρ ὁ κρόνος παρὰ ῥωμαίοις, εἶτα ἀπό τινος αὔσονος αὐσονία, εἶτα τυρσηνία, εἶτα ἀπὸ ἰταλοῦ, ἢ ἀφ' ἑνὸς ταύρου τῶν γηρυόνου ἀγομένων, παρὰ ἡρακλέους, καὶ ἀπὸ ῥηγίου διανηξαμένου εἰς σικελίαν, &c.
Iter ab eundo nominatum: Quippe ius est hominis eundi. Sic

actus

actus ab agẽdo: Vnde ius agẽdi iumentũ dicitur Et via (*vt hæc omnia coniungam*) a vehendo: Vnde etiam continet in ſe ius ducendi vehiculum. At Semita eſt *ſemis via*.

Itidem, quaſi *iterum idem*.

Iubilum, gaudii ſcilicet per vocem ſignificatio cum tamen verbis non exprimitur, item *iubilo* verbum, & *annus Iubileus*, vt vocant, quinquageſimus quiſque, quo remiſſio concedebatur ſeruis a miniſterio ſeruili, & ager alienatus ad veterẽ poſſeſſorem redibat, ſimul originem nominis trahunt a יובל *clangore tubæ* vel *cornu*. Cum hæc vox abſolute ſcribitur, nẽpe יובל tum pro ipſo anno quinquageſimo accipitur, qui Chaldæis dicitur יובילא. Vnde quidam nominant *Iobileum* non *Iubileum*. Septuaginta tranſtulerunt ἄφεσιν, id eſt, *remiſſionem*, non ſatis exprimentes vocabuli vim. Primus Iubileus annus fuit primus añus ingreſſionis in terrã Chanaan quintus annus Ioſuæ ducis, & mundi annus 2493.

Iudæa, quæ *Palæſtina* eſt Ptolomæo, *terra Chanaan* olim dicta, item *promiſſionis terra*, & *terra ſancta*, Syriæ pars principalior, ſedes olim & domicilium Eccleſiæ, nunc infrugifera & maledicta, ſicut teſtantur eorum Rodæporica, qui eam perluſtrarunt, appellationem accepit a Iuda Patriarchæ Iacobi filio. Quanta, bone Deus, hæc metamorphoſis? Nonne terra fuit iuxta promiſſionem Dei lacte & melle fluens? Moſes *Deuteronomij 8.* agnoſcit in ea torrentes aquæ, hordei & tritici abundantiam, vites etiam, ficus, punica mala, oleum, & lapides pretioſos. Quibus ſuffragatur Ariſtoteles, *citante Cedreno*, cum dicit τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας παντοίοις καρποῖς εὐθυνεῖν ἀμπέλων τε καὶ ἀκροδρύων καὶ φοινίκων πλῆθος ἄπλετον εἶναι, καὶ κτήνη πάμπολλα καὶ διάφορα. Sic Ioſephus fœcũdiſſimam regionem fuiſſe ſcribit δι' ἄκρατον ἀέρα καὶ πολλὴν πιότητα. *Diſce Deum colere & revereri, quicunque bene tibi hic eſſe vis & impoſterum.* Sicut enim gratiam & benedictionem eius omnia bonorum genera ſponte ſequuntur, ita iram & maledictionem comitantur mala diuerſa & tandem πανωλεθρία.

Iudæi vnde ſint dicti, aut vnde trahant originem, varie diſceptatum a gentilibus parum hic oculatis, aut certe iniquis gẽ-

ti Iudicæ. Ac primum quidem Dion solus dubitare se ait, quę nominis Iudæorum principium fuerit. Quintilianus videtur eorum origini aspergere labem: *Parętes*, inquit, *malos odimus, & est conditoribus vrbium infame, contraxisse aliquam perniciosam ceteris gentem, qualis est primus Iudaicæ superstitionis auctor.* Strabo vult: *Ægyptios eorum esse progenitores.* Ductorem Mosem cōparat Diuinatoribus ac vatibus, quales fuerunt *Amphiaraus, Trophonius, Orpheus, Musæus, Zamolxis Pythagoræ* apud Indos *Gymnosophista*, apud Persas *Magi*, apud Assyrios *Chaldæi*, apud Romanos *Aruspices.* His graui blasphemia addit *Necyomanticos, Lecanomanticos*, & *Hydromanticos.* Scribit & Iustinus Mosen *teste Artabano*, Musæum nūcupatū a Græcis, quem magū fuisse Possidonius, Lysimachus & Appellonius Molon tradiderunt. Ab Ægypto vero pulsum abstulisse furto Ægyptiorū sacra. Tacitus *Annalium 21.* e Creta profugos nouissima Libyę insedisse commemorat, qua tēpestate Saturnus vi Iouis regno est pulsus. *Argumētum*, inquit, *a nomine petitur*, additque *ab Ida monte Iudæos nominari, quasi Idæos.* Pleriq; Æthiopū sobolem faciunt, quos rege Cepheo metus ac odiū sedes mutare cōpulerunt. Sunt qui Assyriis deferant natales, *vt refert Tacitus.* Plurimi auctores consentiunt orta per Ægyptū tabe, quæ corpora fœdaret, regē Bocchorim adito Hamonis oraculo remedium petētem, purgare regnum & id genus hominū, vt inuisum Diis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitū vulgus postq̄ vastis locis relictum sit, ceteris ꝑ lacrymas torpētibus, Mosen vnum exsulū monuisse, ne q̄ Deorum hominumue opem exspectarent ab vtrisq; deserti, sed sibimet vt duci cœlesti crederent. Assensere atq; omnium ignari fortuitū iter arripiunt. Sed nihil æque atque inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorū agrestium e pasta in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli largas aquarum venas aperit. Id leuamē, & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi in posterum gentem firmarent, nouos ritus contrariosque

riosq; ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere, cæso ariete velut per contumeliam Hamonis. Bos quoq; immolatur, quem Ægyptii *Apim* colunt. Sue abstinent memoria cladis, qua ipsos scabies quōdam turpauerat, cui id animal obnoxium. Hæc omnia Tacitus quæ idcirco prolixius referre & in hunc locum conijcere volui, vt cuiuis constet, quomodo Ethnici inuerterint & deprauauerint, quæcunq; fama ad eos detulit aut lectione perceperunt de hac gente, vtq; impulsore Diabolo in populum Dei & veram religionem conspirauerint omnes. Neq; est opus vt hęc tam splendida mendacia confutentur, cum ex literis melioribus constet ab Ebero & Chaldæis descendere. Nam Arfaxad auus Eberi & Chaldæus erat. Postea ab Israele dicti sunt *Israelitæ*, & tandem a filio eius Iuda *Iudæi*, iam quidem *(vt cum Tertulliano ex Apologetico loquar)* dispersi, palabundi, cœli & soli sui extorres, vagantes per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus nec aduenarum iure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Quo consilio forte Hadrianus Æliam, id est, Hierosolymam instaurans in fronte eius portæ, quæ in Bethleem tendebat suē in marmore formatum proposuit, *vt in Chronico scribit Cassiodorus.*

Iudas quartus filius Patriarchæ Iacobi & Leæ a *confitendo*, & *laudando* nomen habet. Confessionem enim Hebræi nominant הודיה *confessionem* a radice ידה. Hinc in Hiphil הודה *confessus fuit.*

Iudex ex eo ꝙ ius dicat nomen adeptus. Dicit autem ius, qui inter partes discernit, & cuiq; ꝙ suum est, tribuit. Iudicē porrò, quia antistes iustitiæ est, grauem, sanctum, syncerum, incorruptum & æquitate terrificum esse oportet, vt ex Iustitię imagine apparet apud Gellium *lib. 13. cap. 4.*

Iudith confessionem diuini nominis significans emanauit a הודה, quod in Hiphil accipitur pro *celebrare & confiteri.*

Iugalis dicta est Iuno, quod noua nupta & sponsus pariter iugū subeāt. Vnde & *coniuges* quasi iūcti sub vno iugo. Seruius

scribit *4. Æn. iugum impono solitum matrimonio iungendis.* Ab aliis vero dicitur Iuno *Iuga* & ab eius ara vicus Romæ dictus *Iugarius*. Greci ζυγίαν appellant eiq; *Iugatinus Deus* quod coniuges coniungeret, merito subiungi potest.
Iugerum dictum, quod vno boum iugo exarari queat per diē. *Plinius lib. 18.* cap. 3. Mensura eius complecti dicitur in longitudine ducentos & quadraginta pedes, in latitudine, dimidium. Verum id esse liquet *ex sexto libro Columellæ*, vbi docet actum quadratum vndiq; finiri pedibus 120. duplicatum vero numerum hunc iugerum dare & ab eo, quod erat iunctū, iugeri fluxisse nomen.
Iuglans quasi Iouis glans, *vt censet Caius Iurisconsultus*. Negant alii, φ Διὸς βάλανος esse dicāt castaneas ex descriptione Theophrasti, atq; ita iuglandem dici volunt, quasi *vstam glandem*. Ego me Caio adiungo, quod sciam in tutela Iouis fuisse iuglandes, & sparsas eas a nouo marito, vt Iouis omine celebraretur matrimonium, *teste Varrone apud Seruium*, vel vt pueriIibus imposterum renuntiandum esse significarent.
Iugum vel a Græco ζυγὸν, vel a iungēdo, si de pari duorum animalium intelligas. Est & iugum seruitutis, sub quod mittere solebant Romani hostes, qui traditis armis deditionem fecerant, *vt meminit Dionysius lib. 3.* Fiebat id *teste Festo* ex hastis duabus terræ infixis, super quas ligabatur tertia, & sub his distinctos eos transire oportebat.
Iulius Cæsar ferebat se esse de sanguine Iuli Phrygii filii Æneæ, cui nomine respondet. Vnde Maro: *Iulius a magno demissum nomen Iulo*, Hac de caussa ei spolia hostibus detracta dedicauit, vt thoracem de margaritis Britannicis, & ante pugnam Pharsalicam vouit templum *Veneris Genitricis*; quod etiam potitus victoria in suo foro erexit. Post mortem vero collocauit in eo Octauius Augustus statuam æneam Cæsari Diuo cū stella supra caput eius fulgēte: cuiusmodi post mortem est visa, quam stulta hominum superstitio persuadebat sibi animam esse Cęsaris. Ab eius nomine non solum datum est nomen mensi *Quintili*, qui ante a Romulo sic nominaminatus fuerat, sed etiam multis legibus, qualis est. *(neque*

enim

enim decretum nobis in latis legibus ordinem temporis hic obseruare) Iulia de Repetundis pecuniis, quam Consul ipse cum M. Bibulo collega tulit, cuius Cicero sua in Vatinium oratione meminit. Cumq; & ante Iulium L. Calphurnius, Cæcilius, Seruilius, L. Cornelius Sylla, & Acylius eadem de caussa leges scripserit ad Magistratuum auaritiam coercendam, satis equidem colligi & animaduerti potest paulatim Romanos degenerasse in peius. Iulia de annona iis infligebat pœnam, qui frumenta & alia, quæ pertinent ad hominum victum, vel inita societate vel quacumque fraude cariora reddebant, quales sunt, qui nundinationes frumentorum exercent, vt ipsi carius diuendant. Quod ne fieret, Cereales ædiles crearunt duos, *vt Iuuenalis Satyra 10. Fenestella, & Dionysius 7. Antiquit. meminerunt.* Iulia de Residuis scripta fuit in eos, qui publicam pecuniam in alium vsum delegatam, aut ex quacunque caussa *(vt scribit Martianus)* residentem in suam conuertebant vtilitatem cuius etiam in Digestis mentio fit. *Iulia de adulteriis* concessisse legitur patri filiam in adulterio deprehensam vna cum adultero trucidare, quam legem Augustus retractauit, *teste Suetonio. Iulia de peculatu* cauebat, ne quis ex religiosa publicaue pecunia auferat aut intercipiat, neue in rem suam vertat, nisi cui lege licebit: Ne quis in aurum, argentum, æs publicum, aliquid indat, neue immisceat, neue quo quid indatur immisceaturue sciens dolo malo faciat, quo id peius fiat. *Iulia de vi & Maiestate* scripta erat in eos, qui aut vim facerent, aut amplitudinem Magistratus & Reipub. minuerent, nec talibus concedebatur prouocatio. Promulgarunt quidem contraria huic legi Antonius & Lepidus, etiamsi non tulerant plane contra hanc legem, vt de vi ac maiestate damnati possent prouocare ad populum, quo nihil erat futurum perniciosius sperata scelerum impunitate. *Iulia de iudiciis* in eum finem lata fuit ab eo, vt ista Senatoribus solis equitibusque mandaret, quo recte fierent, cum ante illis in iure dicendo adfuissent nonnulli plebeii, *teste Dione.* Cauebatur eadem ne inuito denuntietur, vt testimonium litis di-

cat aduerſus ſocerum, generum, vitricum, priuignum, ſobrinum, ſobrinam, coſuc, qui priore ſint gradu. *Iulia de re dotali non alienanda* prohibebat alienationem fundi dotalis inuita muliere, *l. ſi fundum, ff. de fund. dotal.* quam poſtea Iuſtinianus latius extendens, valere etiam voluit in rebus extra ſolum Italicum ſitis, idq; etiamſi mulier præbuiſſet conſenſum, ne ſexus muliebris fragilitas in perniciem ſubſtantiæ earum conuertatur. *Iuliæ legis de modo credendi & poſſidendi* meminit Dio *lib. 41.* his verbis: ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων, καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ κεκτῆσθαι, *quoniam complures pecuniam multam habere & poſſidere dicebantur, edixit, ne quis in argento auroue amplius poſſideret, quam LX. ſeſtertia.* Iulia de ciuitate lata tum temporis fuit, cum motum eſſet bellum Italicum ſeu ſociale. Nam cum in eo aliquot clades eſſent acceptæ, cæſo etiam Lupo conſule, iamque Hetruſci & Vmbri, & alii populi finitimi molirentur defectionem, eſt hæc lex lata a Iulio Cæſare Cõſule, vt qui populi ad eam vſque diem in fide manſiſſent, ciues eſſent Romani. Meminit eius Appianus I. ciuilium bellorum, & Cicero pro Balbo. Memoratur & *Iulia de ceſſione bonorum*, vt qui ſine dolo ſuo malo æri alieno ſatisfacere non poſſet, bonis ſuis cedendo liberaretur. *l. 4. C. qui bon. ced. poſſ. Iulia Miſcella* permiſit, vt coniugi ſuperſtiti legatum ſibi a demortuo ea lege, ne iterum nuberet, ita capere ius eſſet, ſi intra annum iuraret, ſe liberorum quærendorum cauſſa velle nubere. Miſcellam volunt dictam, quod legis Iuliæ caput tam ad virum quam fœminam pertineret. *Iulia de prouinciis* cauebat, ne quis Prætor diutius anno aut Conſul amplius biennio a ſuo magiſtratu prouinciam obtineret. Meminit eius Dio *libro 43.* Cicero *Philipp. 1. & 8.* Iulia de *Multitudine liberorum* propoſuit, his præmia, qui multos procreaſſent liberos. πολυπαιδίας, inquit Dio, ἆθλα ἐτέθηκεν. *Iulia de vigeſima* inter alia hoc caput habebat, vt, quæ hereditates, legata, donationeſue cauſſa mortis ad alienos aut locupletes peruenirent, earum pars vigeſima pertineret ad fiſcum. In *Iulia de ſacer-*

de sacerdotiis etiam absentis habebatur ratio, *vt meminit Cicero libro Epistolarum ad Brutum*, in ea videlicet epistola, cuius initium: *Noli exspectare*. Fuerunt & aliæ ipsius leges quamplurimæ, quibus tamen recensendis supersedendum arbitror cum Dione, ꝓpter multitudinem. Præclaras eas omnes fuisse testatur Cicero *Philippica 1.* & satis etiam apparet ex iis, quarum hic mentio facta.

Iulebus vel *Iulepus* (*zulapium* Actuario) qui ex stillatitio liquore fit, vel rectius ex succis cum sacchato coctis, trahit forsan appellationem a viola, quæ ἴον est Græcis, καὶ τ̃ λείβειν infundendo, quod violam infuderint in eum. Hinc ἰόλειβον primum, & deprauata voce *Iuleibon*, cum & *Iu* barbaris succum significet. Denique *Iulebum* inde procuderunt Latini.

Iumentum veteres a iungendo vel a iugo dixerunt, quasi *iugimentum*: Nec placent, qui velut iuuamentum, quod iuuet homines, appellatum credunt, cum Græce sit ὑποζύγιον.

Iunius. De hoc mense ita Macrobius: *Iunius Maium sequitur* aut ex parte populi (vt diximus) nominatus, aut (*vt Cincius arbitratur*) quod Iunonius apud Latinos ante sit vocitatus, & diu apud Aricinos Prænestinosq; hac appellatione in Fastos relatus sit. Adeo vt apud maiores quoque nostros hæc appellatio mensis diu manserit. Sed post detritis quibusdam literis ex Iunonio Iunius est dictus. Nã & ædes Iunoni Monetæ Cal. Iuniis est dedicata. Nõnulli putauerunt eũ a Iunio Bruto, qui primus Romæ Consul est factus, nominatum, ꝙ hoc mense, id est, *Calen. Iuniis*, pulso Tarquinio, sacrum Carnæ Deæ in Cœlio monte voti reus fecerit. Festus etiam a Iunone vult nomen traxisse. Ouidius non solum a Iunone verum etiam a iuuenibus Fastorum 1. Verba eius sunt.

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,
Hæc generis princeps, ipsius ille pater:
Tertius a senibus, iuuenum de nomine quartus:
Quæ sequitur, numero turba vocata fuit.

Retulit & Vectius Prætextatus in Theodosii Saturnalibus, Fuluiũ Nobiliorem in Fastis, quos in Herculis & Musarum

ædc depofuerat, fcriptum reliquiffe, Romulum, poftquam populum in maiores & minores diuififfet, vt altera pars cõfilio, altera armis tueretur Rempublicam, in honorem vtriufque partis tertium menfem Maium, fequentem Iunium vocaffe. Rurfus Ouidius *Faftorum 6.* triplicem huius nominis rationem & cauffam adducit. Aut enim a Iunone vult dictum, aut ab Hebe Herculis vxore, quæ perpetua floret iuuenta idque propter iuuenes: aut denique a Romanorum & Sabinorum concordia, vt dictus fit *Iunius*, quafi *Vnius*. Atque hæc de nominis origine. *Calendas* autem eius quoq; *Fabarias* dictas, quod hoc menfe fabæ adultæ rebus adhiberentur diuinis, nemo velim ignoret. Sed ad Iunonem ipfam.

Iuno a iuuando appellationem deduxit, *tefte Cicerone de Natura Deor. 2.* Alii a ianua deductum nomen volunt, quod nafcituris ianuam pandat. Eadem dicta *Lucina*, quod nafcentibus crederetur lucem dare, quo nomine etiam a parientibus inuocari folebat. Glycerium apud Terentium: *Iuno Lucina fer opem.* Plinius tamen nominatam eam exiftimat a luco, in quo ipfi ædes erecta fuit, quam fententiam Ouidius quoque recitat in Faftis. Fuit & *Sofpita* dicta a fofpitando, id eft, feruando, quam Lauinii inprimis cultam teftatur Liuius: Item Moneta a *monendo*, quod ante captam a Gallis vrbem vox in eius templo audita fuerit, vt de fue plena fieret procuratio: *Caprotina* a caprifico, ex qua fignum Romanis eft datum, aduerfus hoftes, vt in Romulo docet Plutarchus: *Vnxia*, quod poftes mariti nouæ nuptæ vngerent axungia, quod ipfum ad mala arcẽda facere putabant: *Cinxia*, quod puellæ cingulum ponentis in thalamis, a Iunone ꝓtegerentur, *vt fcribit Martianus Capella:* Fluonia, quod fluoribus menfium adeffet: *Calendaris*, ꝗ omnium menfium calendæ in eius effent tutela. Hæc regnorum præfes eft habita, qua de cauffa malũ punicũ dedicatum eft ipfi, quod Mycenis fpectabatur in eius manu, cum fceptrum altera teneret, vt eft apud Paufaniam. Sed infidebat huic fceptro cuculus tempus ducendæ vxoris fignificans. Eadẽ foror & vxor Iouis, cuius pedibus canit Home-

rus

rus Ionem appendisse duas incudes, cum prius ipsam aureo funiculo suspendisset. Hic Iuno est aer: Funiculus, aureus, æther stellarum globis conspicuus: Incudes terra & aqua, inter quas Iuno fingitur suspensa. Fuit illi hasta sacra, vnde & *Quiris* vel *Curis* dicta. Fuerunt eidem & anseres sacri, qui Romæ seruari & nutriri solebant in eius sacello, *vt ibidem in arca lapidea libri Sibyllini.* Institutum quoque legitur Iunoni Lucinæ a Seruio Tullio ærarium, in quod pro singulis nascentibus parentes certi pretii nummum inferrent, testis Dionysius. Nec mirum, cum Iunonem lucem tribuere putarent. Qua de caussa fuerunt & in eius tutela supercilia, quod iis protegantur oculi, quorum beneficio fruimur luce, *vt notat Sextus Pompeius.* Iunonis aues specialiter apud ethnicos habebantur pauones: Peculiaris ipsius flos, lilium, quippe ex Deæ lacte *(vt fabulabantur)* progenitum. Culta maxime olim fuit a Phaliscis, vnde eos *Iunonicolas* appellauit Naso *Fastorum* 6. Idem tertio Amorum: *Ille suos docuit Iunonia sacra Phaliscos.* Halesum intelligit Græcum natione. Atqui apud Græcos maxime colebatur Iuno, vt & in insula Samo, vbi celebre fuit ipsius templum, de quo Apuleium consule *Floridorum* 1. Sacra eius qui ferebant, illos tardissime incedere solitos indicat Cicero *Offic.* 1. his verbis: *Cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur: aut infestinationibus, suscipiamus nimias celeritates.* Vnde *Iunonium ingredi*, est fastuoso & lento vti incessu. Martiis autem Calendis solebant matronæ Romanæ huic Deæ sacrificare, & cur id factum, multis rationibus docet Ouidius in Fastis. Festus dicit *eo die ædem Iunonis cœptam celebrari*, & sacra dicta fuisse *Matronalia.* Tum mitti solebant ad amicos munera. Vnde Martialis:

Scis certe, puto, iam venire
Saturnalia, Martias Calendas,
Tum reddam tibi Galla, quod dedisti.

Sed *Februata* vel *Februali* dictæ a Februario Iunoni eo ipso mense sacra fiebant secundum eundem Pompeium. Apud

Romanos *agna* ipsi litari solebat, sicut Cereri *lacte, vino, fauis*, & postea *porca*: Pani atque Mineruæ *capra*: Veneri *columba*, Cybelæ itidem *porca*, Dianæ *cerua*, Fauno *agna* vel *hœdo*: Libero *melle, vino, lacte*: Ioui *Prodigiali thure & mola salsa*: Neptuno, Apollini & Marti, *tauro, verre, ariete*, Heroibus *tauro, capro, ariete*, Laribus *Gallo*; Soli & Marti *Equo*, Æsculapio *gallinis & capris*. Sed Ægyptii olim huic Deæ imolarunt hostias humanas, sicut Romani olim Ioui Latiali, Carthaginenses Saturno, & apud Tauricos Dianæ. Tandem moneo Iunonios versus in Saliorum collegio dictos fuisse, qui compositi erant vel canebantur in laudem Iunonis, vt Ianualii & Mineruii, qui in laudem Iani aut Mineruæ erant scripti, atque ita de aliis iudicandum.

Iupiter Poetis Diuum pater atque hominum rex, quasi *iuuans pater* dictus Ciceroni *de Natur. Deor. 2.* Hyginus etiam *Iouis* dixit in casu recto, vt non sit dubium, quin a iuuando deducant Iouem, cum id præcipuum Dei sit munus. Inde Plinius: *Deus est mortali iuuare mortalem*. Et notum illud: *Homo homini Deus. Estque studiose notandum, Iouem Optimum & Maximum esse dictum* & *cultum, inque his nominibus optimi nomen præcessisse.* Maius enim est & certe gratius, *vt inquit Cicero*, prodesse omnibus, quam opes habere magnas. Iam vero dum alii altius in etymo nominis explicando collimant, video ipsos deducere Iouem ex Hebræorum יהוה *Iehoua*, quasi dixeris *Iouam*. Conseruatam enim volunt vocis Iehouæ memoriam. Simili modo eidem Isidis Ægyptiacæ nomen trahunt ex אישה, id est, *viragine* vel *muliere*, quod tenuis rumor superesset adhuc de muliere humani generis redemtorem paritura. Sed reuertor ad Iouem. Neque enim prætereundum, quod & Marcus Marinus Ethnicus existimet a יהוה suum denominasse Iouem, cum priscis omnibus vna fuerit de rebus diuinis theologia, quæ a Græcis postea est ad fabulas traducta. Sed nec plane dissentaneum videtur, quod exstat apud Diodorum *libro primo*, vbi auctor ille refert Deum Mosis nominari ιαὼ, Obseruatumque ab Ireneo *Iaoth* vel potius *Iaho* Hebraicum esse Dei

nomen

nomen. Et Origenes *6. contra Celſum* tradit idipſum tum de ἰαὼ, tum de ἰαώια, duobus forte nominibus ex יהוה & יה in vnam conflatis. Ego vero vt non plane confirmo, ita nec me etiam oppono dulciſſimis his coniecturis, quorundam hominum eruditorum, & ad ſingularia noñulla nomina ſiue epitheta Iouis non ſilentio preméda venio. Dictus quippe fuit *Elicius* ab eliciendo, *teſte Varrone*, cui aram exſtruxit & dicauit Numa Pompilius, in Auentino: *Capitolinus* a mõte Capitolino quod vouerat primum Tarquinius Priſcus bello Sabino iactis fundamentis, ſed exſtructũ fuit poſtea a Seruio Tullio, & plane perfectũ a Tarquinio Superbo, capta Sueſſa Pometia, & ex hoſtium ſpoliis ſumtu ſuppeditato. Nominatus eſt etiam *Latialis* a Latio, quod Latini populi eum ſimul colerent cum Romanis: *Imperator* ab imperando, cuius ſimulacrum T. Quintus Præneſte Romam deuexit. *Piſtor* a pinſendo: *Victor*, quod vinceret omnia, cui Q. Fabius ędem ſtruxit in monte Palatino, *teſte Liuio*, & P. Victore. *Lucetius* Oſcorum lingua a luce, vnde nobis *Dieſpiter*, id eſt, diei pater: *Vltor* ab vlciſcendo ſceleratorum facta, cui Agrippa ædem ſacrauit, quam *Pantheon*, quaſi πάντων τῶν θεῶν dixit, eaque hodie ſanctis omnibus dicata fertur. Quinimo *Lapis* dictus a lapide ſilice, quem in ſanciendis fœderibus iuraturi tenebant: Idem *Veiouis*, cui non iuuandi poteſtas, ſed vis nocendi tribuebatur, eiuſque ædes, *teſte Agellio*, exſtitit inter arcem & Capitolium. Sexcenta alia ipſius cognomina vide apud Gyraldũ *Syntagmate 2* Iouis cerebrum (ne id ignores) vocatus eſt piſcis *Scarus*: Iouis pullus dictus Q. Fabius *Eburnus*, & Iouii milites quidam ſub Diocletiano. Inſuper & illud habe, tribus Saturni filiis nomen Iouis aliquando eſſe commune apud Poetas. De cœleſti Ioue nuſquam non obuia exempla; De Plutone Homerus *Il. a* Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ περσεφόνεια. At tridentiferum Iouem nominat Sidonius Neptunum in Burgo.

Ius deducit Vlpianus *l. 1. ff. de Iuſtit. & iur.* a iuſtitia. Valla notationem iſtam Iuriſcõſulti reprehẽdens putat cõtra iuſtitiam a iure dici. Quod verũ quidẽ, ſi Grãmatica deriuatio ſpectet.

Sed Vlpianus rem ipſam ſpectans voce ſignificatam, expli-
care voluit cauſſam iuris. Alii a iubendo natã hanc vocẽ
volunt, quibus Rodolphus Agricola *lib. de Inuent. 1. cap. 5.*
aſtipulari videtur, eo quod iubeat id fieri, quod dictitat iu-
ſtitia.

Iuſtitia ordine vocum Grammatico dicitur a iuſto. Nec audio Alciatum, cum *1. Paradox.* dictam vult eam, quod vim ſiſtat per literarum metatheſin. Si iuſtitiæ ſacerdos ſcire velit quid ſui ſit muneris, diligenter expendat imaginem eius, quam A-gellius ex Chryſippo lib. 14. proponit.

Iuſiurandum ſubtiliter Apuleius *libro de Deo* Socratis vult dictum, quaſi Iouis iurandum. Per ſummum enim Deum cõcipiendum eſt illud: *Atqui is Iupiter apud gentiles.* Exſtat apud Ciceronem conueniens huic propoſito verſus Eñii talis: *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis.* De Iuramẽto alii ita: *Iuramentum a iuro, iuro autem a iure.* Quid enim aliud iurare, quam promittere adhibitis teſtibus nos ita ſeruaturos, ac ſi ius eſſet? Iuſiurandum aphrodiſium ſeu amatorium pro nullius momenti iureiurando accipitur apud ſcriptores.

Iuturna Turni ſoror a iuuando dicta Varroni, cuius fons & lacus fuiſſe creditur in cãpo Martio, vel *(vt Seruius vult)* iuxta Numicũ flumen. Aqua eius ægrotis opem ferre credebatur, imo ex hoc fonte peti ſolebat aqua & Romam deferri ad ſacrificia. Ædem eius exſtitiſſe in campo Martio iuxta Virginem aquam, teſtatur Ouidius in Faſtis his verbis:

Te quoque lux eadem Turni ſoror æde recepit
Hic, vbi virginea campus obitur aqua.

Iuuenalia ſeu ludi Iuuenales a iuuentute vel a iuuenibus ſunt dicti. Vt enim tyrocinii die pueros exſuebãt, vt id dicam, ſic barba raſa inuentutem, quo pacto tranſibant ad viros. Inſtitutos autem hos ludos per cauſſam poſitæ a Nerone primæ barbæ, notauit Xiphilinus. Ludebant hoc ludos turmæ puerorum primo ætatis flore & iuuenes generoſi ſpiritu, vt equis inſtratis, cõpoſito agmine, in iuſtæ modum pugnæ curſitarent, ſpeciemque prælii, modo in occurſum eundo, modo a tergo & in gyrum occurſando præberent, & cãpeſtrem incur-

incursionem facerent, speciemque magnę indolis præ se ferrent, *vt scribit Alex. ab Alexand.*

Iuuenis. Varro Romanorum Doctissimus, cum hominum vitam in partes 4. diuideret, & pueros statueret ad annum vsq; 15. adolescentes ad annum 30. iuuenes ad 45. Seniores ad exitum vitæ, existimauit dictos iuuenes, quod Rempubl. domi & foris egregie iuuare possent. Sunt enim ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ γερόντων, vt vetus habet dictum. Inde apud Homerum Nestor: βουλῇ, καὶ μύθοισι, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γερόντων.

L.

Labeo. Labeones & Chilones sunt dicti veteribus a labiis crassis & prominulis, *iuxta Plinium, Festum, Carisium.* Sic *Capitones* a capitibus: *Cilones*, quorum capita oblonga erant & compressa, *vt ait Carisius*, vel quorum frons eminentior erat, ita vt dextra sinistraq; recisa videatur, *vt censet Festus.* Et Tuditani erant, qui caput habebant simile malleo, quod *tudites* sint mallei a *tundendo* dicti. A capillis appellati fuerunt *Cincinnati* & *Crispi*, a fronte *Frontones*, a naso *Nasones, Simi* & *Sili*, quorum postremi naso erant sursum versus repando, idque Sergiorum cognomen fuisse testatur Festus: Ab oculis Strabones, *Pæti, Coclites, Lusci, Luscini, Rauilia, Ocella, Cæci.* Aniorum cognomen fuit *Luscus*, Fabriciorũ *Luscinus*, Cassii Longini *Rauilia*, quod oculis esset rauis, Appii Claudii Cœcus, cum plane captus esset luminibus. Ab eminentibus superciliis tulerunt nomen *Silones: Balbi & Blæsi*, quorum illud Aciliorum, hoc Semproniorum cognomen, a vitio linguæ: A flaccidis auribus Flacci, cum homini tãtum immobiles sint aures *iuxta Plinium.* Qui nati erant cum dentibus dicebãtur *Dentati.* Sed a barba *Barbati Horatij* & *Scipiones*, vt & Æmilii Barbulæ; Et Ænobarbus qui ænea erat barba: A colore. *Rutili, Eburni, Aquilini, Albi, Nigri, Rufi, Flaui.* Scæua porro & Scæuola & Læuinus, nominati nonnulli, quod manu læua, quæ Græcis est σκαιὴ, vterẽtur pro dextra, atq; hæc Brutorum, Muciorum, & Valeriorum fuerunt, cognomina, sicut Mento Iuliorum, Dorso Fabiorum, Scapula Corneliorum, Axilla & Ahala Seruiliorum. A cruribus vero prodierũt non

mina *Vari, Vatia, & Atta.* Nam Varis crura erant incurua, suntq; contrarii valgis: At Vatiis flectebantur in partem exteriorem: Attę autem propter vitium pedum aut currum insistūt plantis, & attingere magis terram, quam ambulare videntur. Primo nomine appellati *Licinij*, secundo *Seruilij*, tertio *Quinctius Poeta.* Plautus eisdem fuit qui planos habebat pedes, & nullam cauitatem in medio: *Pansa*, qui pedes latos & pansos: *Plancus*, qui planos: *Scaurus* qui talos pedum tumentes & porrectos. Hæc ex Sigonio. Labeonis nomen *(vt redeam, vnde digressus sum)* inditum sibi habuit magni nominis Iurisconsultus, cuius multa in Digestis mentio, quiq; ita annum diuiserat, vt Romæ sex menses ageret cum studiosis, sex iterum eodem anno mēses abesset, quibus libris scribendis operam nauabat. Asscribit illi quidē Gellius singularem iuris scientiam, sed nimiam & vecordem in eo libertatem reprehendit, vt qui D. Augusto iam Principe, ratum nihilominus pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset. Meminit eius etiam Suetonius.

Labium a lambendo nominatum recte monuit Isidorus. Subiicit: *quod autem superius est, labium dicimus: quod inferius labrum.* Alii virorum labra, mulierum labia dicunt. Labrū cum vas significat, inde appellationem arcessit, quod solita sit in eo fieri lauatio. Virgil. Æneid. 12. *Hoc fusum labris splendentibus amnem Inficit.*

Labrusca ἀμπελος ἀγρία vitis syluestris dicta hoc nomine, quod in labris, id est, extremitatibus agrorum nascatur, cuius flos dicitur *Oenanthe.*

Labyrinthus locus multarum viarum ambagibus inflexus, vnde σκόλιον λαβύρινθον dixit Callimachus in Delo, irremeabilem eius errorem Virgilius, nomen habet παρὰ τὸ μὴ θύραν λαβεῖν, *quod ianuam habeat nullam.* Hinc λαβυρινθώδης ἐρώτησις, id est, *tortuosa interrogatio* apud Græcos. Fuisse dicuntur talia opera quatuor. Vnus enim Labyrinthus in Ægypto fuit, ad cuius imitationem Dædalus alterum fecit in Creta, centesimā tantū eius partē imitatus: Tertius in Lemno. Quartus in Italia.

Lace-

Lacedæmon. Vide Sparta.

Lacerna fimbriatum vestimenti genus, quo olim soli vtebantur milites, vt bene dicat Propertius, *Texitur hæc castris quarta lacerna tuis*, quæque tandem in vrbem irrupit Senatoribus & vulgo vsurpata, a lacerando dicitur arcessere nomen. Lacerum enim dicimus, quidquid corpore minutum est, & indui potest vtrimque.

Lacertus serpentis genus donatum hoc nomine, quod habere videatur lacertos. Existimant non pauci esse lacertũ vel potius lacertam genus illud serpentis, cui nomen est σὴψ, cuius ictu membra tacta illico putrescunt. Vt merito Nicander canat: ὧκιν ἐκείνων Ἀνδράσι δῆγμα πέλει μελαμώνιον, ἀλλὰ χαλκηδὶς. Chalcidica tamen omnium pernitiosissima est.

Laches senex apud Terentium ἀπὸ τῆς λήξιος, id est, *hereditate* nomen inuenit.

Lacryma. Huius vocis origo est Græca. Vocat enim ea lingua δάκρυον. De lacrymis soli homini inter animalia datis sciendum illud, quod quo diutius premuntur, eo copiosius erumpunt, quasi per moram collectis viribus.

Lactea via in cœlo, appellata, quod sit lacti similis cãdore, notatione sumta a comparatis. Sic Græcis Galaxia est ἀπὸ τοῦ γάλακτος. Per Geminos & Sagittarium incedit, *vt explicat Ptolemæus Dict. 8. cap. 2.* Candor eius nonnullis prouenire videtur ex nimia stellarum exiguarum multitudine, quæ in ipso continentur, & visum tamen nostrum effugiunt: Aliis placet esse partem firmamenti continuam & densiorem aliis cœli partibus, ita vt lumen solis recipere possit, quidquid fabulentur Poetæ de lacte Iunonis, & combustione, quam Sol effecit. Nec audiendus est Aristoteles, qui in aeris regione eum collocauit. A Manilio perquam belle descriptus hic est *libro 1. Visus*, inquit, *incurrit in ipsos, Sponte sua, seque ipse docet, cogitque notari.* Vult idem sedem esse Heroum post vitam. Ouidius iter vocat, quo Superi accedebant ad Iouem, *Metamorphos. 1.* Dextra læuaque dicit esse atria nobilium Deorum, quos Macrobius *Maiorum gentium Deos appellat.* Hi sunt *Iupiter, Mars, Mercurius*,

Neptunus, Vulcanus, Apollo, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus. Sunt qui etiam hanc esse viam volunt animarum migrantium in cœlum & orcum illum cœlestem penetrantium, *vt refert Ioannes Grammaticus ex Damascio.* Verba eius sunt: φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁδὸν εἶναι ψυχῶν τὸ γάλα τὴν ἅδην τῶν ἐν οὐρανῷ διαπορευομένων. Atque hic ille locus, vbi Cicero fingit Scipionem Æmilianum colloquẽtem cum Africano maiore, quod (*vt ante dixi*) hanc sedem Heroibus destinatam crederent gentiles, soluto naturæ debito.

Lactes intestina, auctore Marcello, nomen habent ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id est, lacte, *vt scribit Priscianus.* Huius singulare lactis, quo vocabulo Titinius, Pomponius, & multi alii sunt vsi. Plautus in Curcul: *Ita vacuitate cibi venio laxus lactibus.* Idem in Pseudolo dicit *fugitiuum vinciendum agninis lactibus, quasi escaria vincula ceteris valentiora sint.* Plinius videtur lib. xi. tãtum hominibus tribuere lactes: At Spartanus *murenarum* quoque *lactes* nominat, Titinium etiam *agninas.* Quoad etymon, sunt qui a licio nomen deriuant, quod alliciant cibum quod ipsum non ausim prorsus repudiare, etiamsi illud prius Priscianum propugnatorem habeat.

Lactuca herba refrigeratrix, & proinde somnum concilians, femineq; epoto libidinum imaginationes in somno cõpescens, aluum tamen emolliens & stomacho grata *iuxta Dioscoridem,* Plinio & Varroni a lacte est nominata. Nam cũ exierit in caulem, vim quandam nanscifcitur succo aut lacti syluestris lactucę persimilẽ: *vt tradit idẽ Dioscorides.* Eadẽ ꝓpter vim ψυκτικὴν καὶ ἐφεκτικὴν τῆς πρὸς τὰ ἀφροδίσια ὁρμῆς vt est apud Athenæum, a Pythagoricis appellata est εὔνουχος. Et Callimachus finxit admodum scite, Venerem Adonini, inter lactucas abscondisse significans hac fabula, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσὶ πρὸς τὰ ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι. Forsan idcirco Aristoxenus homo gulosus irrigauit suas lactucas mulso mane & vesperi, quas virides appellabat placentas natas e terra, Veteres eius esu claudere solebant mensam, quod vim quandam ipsi tribuerent ventrem cohibendi & roborandi, quales cibi reliquis præmittendi non sunt, ne descensum prohibeant aliorum

liorum ciborum. At Plutarchi tempore in primas illa mensas fuit inuecta. Vnde Martialis:

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras incipit illa dapes?

Galenus equidem nõ agnoscit in ea vllam astrictionem, neque laxationem, sed facile dicit euinci a natura, ac proinde primis mensis præcipit eam apponi, quæ caussa esse potest, quod tandem admiserint hanc περὶ τὰς θειδακας διαλλαγὴν, καὶ τῆς τάξεως διαφορὰν. Etymon nostrum video etiam cõfirmatum ab Isidoro, cum ita scribit: *Lactuca dicta est, quod abundantia lactis exuberet, seu quia lacte nutrientes fœminas implet.* A studio lactucæ Lactucini sunt dicti Valerii. Quare qui Cons. Anno 297. M. Valerius Max. dicitur, is Diodoro est Μάρκιος οὐαλέριος Λακτύκας. Sic Iunii dicti Bubulci, *quod optime vterentur bobus:* Cicerones, Lentuli, Fabii, a *ciceris, lentis, & fabæ satione:* Pilumnus, quod pilum inuenerit Pistrinis. Eadem ratione forte Piso Calpurniorum cognomen, Stolo gentis Liciniæ, Fullo Apustiorum, Cornicen Oppiorum, dictusque Pictor Q. Fabius, quod primus Romæ Salutis ædem pinxisset, L. Ælius Stilo Præconinus, quod præco fuisset, *teste Plinio libr. 33. cap. 1.* Serranus Attilius, quod ipsum inuenissent serentem, & a piscium studio Licinius Murena, & Sergius Orata.

Lactucina Dea veteribus erat, quæ præerat segetibus & lactescentibus frumentis.

Lacuna aquæ collectio a lacu deriuatur *secundum Festum*, quam alii *Lamam* appellant.

Lana vestimenti militaris genus, quod aliis vestimentis iniicitur, dicta videtur Varroni a lana. Ego autem non absurde deflecti posse putauerim a Græco χλαῖνα, prima litera detracta, quæ sic ἀπὸ τοῦ χλιαίνειν, id est, *calefaciendo*, quod efficit villorum crassitie, est appellata *iuxta Hesychium*: Cui & Festus Grammaticus bonus astipulatur. Strabo vocem Gallicam esse docet *Geographiæ 4.* vbi eius de Galliæ populis verba: ἀφ' ἧς τοὺς δασεῖς σάγους ἐξυφαίνουσιν οὓς λαίνας καλοῦσιν. At Græcam esse verisimilius est. Quid quod nec pauca a

Græcis acceperint Galli? Sed de iis alio loco commodius. Meminit huius vestis non solum Virgilius, sed etiam Lucilius & apud Græcos Homerus *Il.2.vt & lib.10.* cum ait: ἀμφὶ δ' ἄρα χλαῖναν περονήσατο.

Lætus. Hæc vox respondet Græcæ λαῖτος, quæ Hesychio est ἀκήρατος, *incolumis, integer, & hilaris.* Quanquam Grammatici deflectant a latitudine mentis, quæ diffundi videtur, cum afficitur gaudio.

Laici, qui illis qui initiati sunt sacris, literarumque mystis opponi solent, ἀπὸ τοῦ λαοῦ, id est, *populo* appellationem trahunt. His Martianus prohibuit publice de fide catholica disserere. Secutus eum Alexander eius nominis quartus & Pontifex Romanus decretum fecit, in quo prohibebat omnino cum publice tum priuatim verba facere de re tanti momenti, *capit. 2. de hæret. in sexto.* Credo ansam præbuisse Constitutioni principis Pontificisque decreto insulsas & imperitas indoctorum quorundam de rebus arduis disputationes, quibus tum temporis Christianam fidem labefactarunt magis, quam promouerunt.

Lallo verbum vsurpatum a Persio *Satyra 3.* natum videtur quibusdam a Lallo Deo, qui balbis istis næniis præerat, quas pueris occinunt nutrices, eosque vicissim reddere cogunt. Nullam enim literam facilius sonant pueri, quam λ lambda. Vnde malim factitium esse nomen deriuatum a sono vel nutricum, vel matrum, vt pueris somnum inducant. Ausonius Epistola 17. de filio Probino: *Nutricis inter lemmata lallisque somniferos modos.*

Lama, quæ nihil aliud est, quam lacuna vel aquarum collectio, deflecti videtur a lacu. Non desunt tamen qui definiũt χλίδον καὶ πηλώδη τόπον cænosum locum παρὰ τὸν λαιμὸν a gula tropicῶs.

Lamia a laniando Isidoro, sed quam insulse? Aliis ab Hebræo לילית, qua voce noctua vel nycticorax, aut denique lamia significari solet. Sed diuersitas vocalium & consonantium id negat, neque tale etymon ὀρθότητα habet in sese,

quæ

quæ conſtet ſibi, quamque aliquis affirmet de naturæ penu depromtam. Lamiarum genus apud Romanos traxerunt a Lamo, qui *vt apud Homerum est in Odyſſea.)* regnauit Caietæ. Hinc Silius: *Et cognata Lamo Caieta.* Hinc & Ælius Lamia vel ipſo Horatio auctore oriundus. *Æli,* inquit, *vetuſte Nobilis a Lamo.*

Lampſacenus dictus Priapus, *vt Valerius Flaccus docet,* quod oriundus fuerit ex Lampſaco Myſiæ ciuitate ad Helleſpontum, quæ olim *Pityuſa* eſt nominata. Stephanus ſcribit ab Homero πιτύειαν vocatam, ab Epaphrodito λαομεδοντίαν. Concilium hic habitum tempore Valentis ſcribit Cedrenus: Sed is omnia eius acta reſcidit &, Epiſcopos, qui eo conuenerant, in exſilium egit.

Lamyrus, Ptolemæi cognomen a ſcommate ortum, vt ſolent nonnulla. Eſt autem λάμυρος is, qui nobis dicitur *facetus.* Ita dictus Antigonus δώσων, quod promittendo quidem liberalis eſſet, ſed parum præſtaret, tantum pollicitis diues: Et Scropha Tremellius a ioco eo, quod nullam eſſe dixiſſet in villa ſcropham, niſi illam quæ in centonibus iaceret, lectum digito extenſo monſtrans. Nominatus & Cornelius Aſina, quod, cum emto fundo, vel *(vt aliis placet)* elocata filia ſponſores ab eo ſolemniter poſtularentur, aſinam produxerit pecunia onuſtam, certum videlicet pignus ſponſorum loco.

Lana a laniando *iuxta Grammaticos,* vt vellus a vellendo. Antequam enim inuenta eſſet tonſura, vellebantur ex ouibus lanæ. Lana ſuccida quæ ſucciſa ex oue nondum eſt lota, a ſudore eſt appellata Varroni, qui *de re ruſtica lib.* 2. ſcribit hoc modo: *Tonſuræ tempus inter æquinoctium vernum & ſolſtitium, cum ſudare inceperint oues, a quo ſudore recens lana tonſa ſuccida eſt appellata.* Appulam lanam laudatiſſimam eſſe indicat Plinius his verbis: *Lana autem laudatiſſima Appula, & quæ in Italia Græci pecoris vocatur, alibi Italica.* Rutilam fuiſſe lanam legimus in pecoribus Bethicis, id eſt, *Hiſpanis*, ex quibus texere ſolebant veſtes nullo alio adhibito colore: Vnde Bethica lacerna apud Martialē: *Non eſt lana mihi mendax,*

nec mutor aleno: Sic placeant Tyriæ: me mea ſtinxit ouis. Et ad finem libri XII. *Bethis oliuifera crinem redimite corona, Aurea qui nitidis vellere tingis aquis.* Idem alibi breuibus docet, quænam lanæ commendabiles potiſſimum ſint, quæ ſecundum, quæ tertium locum obtinent, hoc modo:

Velleribus primis Apulia, Parma ſecundis.
Nobilis, Altinum tertia laudat ouis.

Virgilius Georg. 2. dicit *Æthiopum nemora molli canentia lana & Seres vellera foliis depectere.* Vbi Seruius. Apud Indos & Seres ſunt quidam in arboribus vermes, qui *bombyces* appellabantur, & in morem aranearũ tenuiſſima fila deducunt: Vnde eſt *ſericum.* Nam lanam arbor eam accipere non poſſumus, quæ vbiq; procreatur. Etiamſi alii auctores ex arboribus, non ex vermibus lanas fieri prodiderint. A lana lanificium eſt dictum, quod apud veteres etiam principum vxores & filiæ tractabant. Lanugo tenuis pilorũ eruptio eſt ad lanæ ſimilitudinem, vt in adoleſcentũ genis & Pomis, quæ dicuntur *Cydonia.* Hinc idem Virgilius in Bucolicis: *Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala.* Ad finem addo, quod notatu eſt dignum ex Feſto, laneas effigies Compitalibus noctu ſolitas in compita dari, quod lares, quorum is dies erat Feſtus, animæ putarentur eſſe hominum redactæ in numerum Deorum poſt mortem.

Lanerum veſtimenti genus ex lana ſuccida Feſtus.

Lancea a Græca voce λόγχη vocabuli originem habet *ſecundũ Feſtum.*

Lanio vel Lanius, qui carnes in macello proponit venum, a pecoribus laniandis nomen inuenit.

Laniſta, qui gladiatorum familias ſecum habere ſolebat, vt eos publica edentibus munera locaret, a laniandis viris, cum dimicarent inter ſeſe, habere videtur nomen. Committi enim ſolebant aliquot eorum paria, & in arenam ſpectante populo produci. Ludos eiuſcemodi edebant aliquando Magiſtratus cum certaminibus & fabulis, vt alias eſt dictum. Tãdem a Theodorico Gothorum rege vniuerſus huius immanitatis vſus ſublatus fuit. Quanq; & ante eum Claudius

princeps

princeps Rofce. ludos, quos ex arbitrariis fecerat ftatos, iam femel fuftuliffet.

Lanx à latitudine.

Laodicea vrbs Afiæ ad flumen Lycum, olim *tefte Plinio Diofpolis* dicta, *deinde Rhoas*, & nobilis Hierone ciue qui populo hæreditatem diuifit fupra duo talentorum millia, item Apollinari Epifcopo, qui plærofq; biblicos libros reddidit carmine Græco heroico, à Laodice Priami filia appellationem trahit, *vt quidam volunt.* Vnde id habeant, adhuc dum fatis explorare non potui, Cedrenus fcribit conditam ab Antiochi patre Seleuco cum Apamæa, Edeffa, Berrhœa, Seleucia. Si id verum, à Priami filia, quo pacto nominabitur? Mifi reftauratam ab eo dixeris, inftar Antiochitæ, cui antea nomẽ erat Antigoniæ, *vt idem prodit?* Sic Byzantij & multarum aliarum ciuitatum rudera mutata & innouata legimus, & quoniam alia plane facies fic reddita fuit reftauratione, non fecus habitum fuit, quam fi ab ipfis reftauratioribus effent conditæ. Eft & Laodicea apud Plinium vrbs Mefopotamiæ, & apud Ptolomæum vrbs Cælofyriæ, quæ prius & λευκὴ ἀκτὴ eft dicta, feu albũ littus, iuxta Stephanum, apud quem etiam audit *Ramitha.*

Lapathum, τὸ λάπαθον, deflectitur (*quantum liquet ex Diofcoride & Suida*) παρὰ τὸ λαπάττειν ἢ λαπάσσειν, ὅτι μετ' ἑψηθὲν ἀπολλύνει καὶ μαλάσσει τὴν κοιλίαν, quod *decoctum emolliat aluum, ficut & malua facit*, vt fuo dicetur loco.

Lapis dictus nonnullis, quod pedem lædat. Falfa notatio: nã vis & nomen non apte rei conueniunt. Scaliger exercitatione 108. cenfet Doricam effe vocem, quippe deductam à λᾶας. Contra faxum vetuftiffimam Thufcorum vocem: quod non nifi facrificijs adhiberetur, ficut eadem origine *Sagmina, Saga* & *Sacer*. Monendi fumus, Romanos miliaria lapidibus diftinxiffe. Itaque ad primum lapidem tantundem ipfis erat, atque ad primum miliare, *vt eſt apud Lyuium.* A lapide fit lapidare folenne apud Iudæos fupplicium in eos, qui conuitium protuliffent in Deũ. Eft hac pœna affectus Stephanus proto martyr.

Lapitha λαπίθαι, iuxta Eustathium Il. μ. Γένος ἡρωϊκὸν ἐν θεσσαλίᾳ κενταύροις πολέμιον, ἀπό τινος λαπίθου υἱοῦ ἀπόλλωνος, καὶ Στίλβης νύμφης, ἔχοντες τὴν τοῦ γένους ἀρχήν. Ἰστέον δὲ ὅτι, λαπίθης ἔοικε γίνεσθαι παρὰ τὸ λα ἐπιτατικὸν, καὶ τὸ ἔπιθον χρόνου δευτέρου ἀορίστου: εἰπεῖν γὰρ ὦ λαοὶ πείθονται, οὐκ ἐᾷ τὸ μέτρον οἷα συστέλλον τὴν τῆς λέξεως ἀρχοῦσαν. Vel potius, παρὰ τὸ τοὺς λαοὺς εἰς ὄπιν ἄγειν, quod in curam adducant populos. Hi enim in Pirithoi nuptiis magnam excitauerunt pugnã, cũ vim inferre pararent nouæ nuptæ & aliis matronis Venere simul & vino incalescentes: Ita vt magna vtrimq; ederetur strages. Multa de hac mutua Centaurorum & Lapitharũ laniena siue conflicta Ouidius *Metamorph.* 12. Pindari *interpretes*, Hesiodi *Abstis*, & alij boni auctores. Plutarchus scribit in Thesei templo olim fuisse depictam. Et Horat.

At ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata:

Laponia vel *Lappia* à polo septentrionali tantum quinq; gradibus distãs, quasi inepta prouincia sit, nomẽ est consecuta. Quippe cuius incolæ sunt homines inepti Lappen. Describit hanc Damianus à *Goes*, meminitque multis in locis Olaus Magnus.

Lar. Lares dictos à Lara Nympha & Lariũ matre fabulantur Poetæ. Imprægnatam enim canunt à Mercurio, cũ duceret eã ad Inferos iussu Iouis, eo quod prodidisset Iunoni, Iouem deperire Iuturnã peperitq; ex duce Deo Lares, qui compita seruant, *vt 2. Fastor. canit Ouid.* At à vitio loquacitatis: postea dicta est *Lala*: Tandem & Muta ob linguã ipsi exscissam. Sunt qui etiam *Maniam* appellant, itẽ *Larundam*. Atq; huius sacrificia recte feralibus iuncta inuenio, quod ei cum mortuis commune sit silentium. Cumq; ei sacrum fieret, persuasum erat cõpesci linguas inimicorũ, sicut hostes arceri putabant, cũ hostiã offerrent Laribus, vt intelligere licet ex Festo, qui etiam scribit: *Compitalibus ipsis suspendi solitas effigies viriles & muliebres ex lana, imo tot pilas, quot erant seruorum capita, tot effigies, quot erant liberi, vt ita parcerent viuis,*

viuis, & essent iis simulachris contenti. Macrobius scribit obseruatum aliquandiu, vt his simul & Deæ Maniæ mactarentur pueri pro incolumitate familiarum, quod sacrificij genus pulso Tarquinio sustulit Brutus, constituens vt allij atq; papaueris capitibus supplicaretur, quo ita satisfieret Apollinis responso de nomine capitũ. Callo etiam iis litatum legimus, *vt alias est dictũ.* Quod vero domi coli cœperint, inde natum vult Seruius, quod apud antiquos mortui domi sepelirentur, quos itaq; venerabantur, vt Deos domesticos. Hinc Lar familiaris *Apuleio authore*, qui posteriorũ suorum curã sortitus, pacato & quieto numine domũ possidet. Hic ab antiquis canis figura efformabatur, eiusq; filiũ creditum est fuisse Seruium Tullũ Romanorum regẽ, qui ideo primũ ludos his instituerit, quib. postea, (*vt scribit Macrobius*) vndecimo Cal. Ianuarij feriæ sunt dedicatæ. Bello autẽ Antiochi vota est ædes ab Æmilio Regillo prætore in campo Martio, Laribus, (*vt vocãt*) permarinis, quos ita nominauit, q̃ mari sibi adfuerant. Eidem, quod omnia oculis suis tuta præstarent, etiã præstites sunt dicti, & alio nomine Hostilij, quod crederentur hostes arcere. Festus præstitẽ ab antiquis dictum scribit significatione eadem, qua nunc *antistitem* dicimus. Alij idcirco præstites nominatos volunt, quod non solum priuatarũ ædium & compitorum, sed & vrbis custodię viderentur præesse. His legimus etiam Augusti genium adnumeratum, quem scribit Porphyrio libertinos eis sacerdotes attribuisse. Lactãtius autem & Diomedes Grammatici Idæos Dactylos siue Curetes Lares fuisse putant, eosq; tres numero. Ornari solebant coronis & floribus. Vnde in Augusto Suetonius: *Compitales Lares ornare in anno bis instituit vernis floribus & æstiuis.* Tibullus:

Lure puer verno primum de flore coronam
Fecit, & antiquis imposuit Laribus.

Iuuenalis:

O parui nostriq; Lares, quos thure minuto,
Aut farre, aut tenui soleo exornare corona.

Sed hæ coronæ euaſerunt aliquando ad amplitudinem tantam, vt cum Donaticis, quibus donabantur in ludis certare poſſent, *teſte Feſto Pompeio.* Dicti ſunt porro lares *Grundiles*, quos *Diomede Grammatico authore*, Romulus conſtituit in honorem Scrophæ, quæ triginta porcos pepererat. *Grundire* enim veteribus idem erat, quod nobis *grunnire.* De ſimulachris eorũ, quos pręſtites vocamus, ſcribit Plutarchus, ſolitos eos veſtiri pelle canina, aſſiſtente etiam ad latus cane, quod rerum domeſticarum cuſtodiam & curam ſibi commiſſam haberent, & proinde canum inſtar eſſe deberent manſueti domeſticis alienis terrori. A laribus deniq; dicitur *Lararium* locus domeſticus & ſacer, in quo Dij domeſtici coli & adorari ſolebant. Refert Lampridius Seuerum Imperatorem in larario ſuo inter alia habuiſſe effigies Abrahami & Chriſti, ad quas matutinis horis ſacris operabatur.

Lardum vel *laridum* caro ſuilla, quaſi large aridum, Macrobio, Iſidorus ſic appellatum exiſtimat, quod domi repoſitum conſeruaretur. Veteres enim domos dicebant lares.

Larua noxiæ Inferorum vmbræ, Græce μορμολύκεια, à laribus iuxta Grammaticos.

Lateranus Deus focorum creditus, nomenq; illud adeptus, *vt prodit Arnobius*, quod ex laterculis crudis, aut ex quacunq; materia focos fabricarent apud antiquos.

Latinus Λατεῖνος. Nomen id Antichriſti fore cenſet Irenæus, quod numerum 666. in ſe contineat, *vt Apoc. 13. eſt proditum à Ioanne.* Atque idem efficiet, inquit, vt aut emere quiſquã aut vendere non poſſit, niſi qui habeat aut characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis eius. Sciendum autem Græcos ex alphabeti literis numeros conficere ſuos. Quæcumq; ergo vox numerum hunc literis ſuis includet, eadem continebit in ſe & numerum Antichriſti. Quales autem ſint iſtæ literæ, & quod inde reſultet nomen, conſtare hactenus abſolute non potuit. Veteres multum ſeſe in eo exercuerunt, & ſimul plæraſq; eorum diuinationes aſſcribam. Nomen ergo Antichriſti iuxta Hip-

Hippolytum est ΤΕΙΤΑΝ, id est, *gigas*, quod eius literæ numerum hunc reddant. Nam T denotat 300. E 5. I 10. T 300. A 1. N 50. quorum omnium summa redit ad *666*. Ticonius quidam aliud effinxit nomen, quod est ΑΑΜΠΕΤΙΣ *illustris*: nam & huius vocis literæ exprimunt hunc numerum, quippe A 30. A 1. M 40. Π 80. E 5. T 300. I 10. Σ 200. Primario eiusdem nomen est ΑΝΤΕΜΟΣ, cuius elementa sunt A 1. N 50. T 300. E 5. M 40. O 70. Σ 200. Sed iuxta Aretham & Irenæum nomen eius ΛΑΤΕΙΝΟΣ, cuius literæ itidem Bestię numerũ exprimunt, Siquidem Λ denotat 30. A 1. T 300. E 5. I 10. N 50. O 70. Σ 200. Atque ita iam habes, ex quibus literis originalibus nonnullis placeat compositum esse Antichristi vocabulum. Ego vero suspenso iudicio nihil hic affirmo vel statuo aliis cedens exactius de hac re iudicium.

Latium à Latino rege appellationem trahit secundum Varronem. Hinc *sermo latialis* & *latinus*, & *Iupiter latialis*, quod coleretur in Latio. Alij accepisse id nominare volũt, quod Saturnus à Iano exceptus hospitio, cum regno pulsus Iouis iram fugeret, ibi latuerit. Astipulatur Virgilius 8. Æneid. his verbis:

Id genus indocile & dispersum montibus altis
Composuit, legesq; dedit, Latiumq; vocari
Maluit, is quoniam latuisset tutus in oris.

Et Ouidius Fastor. 1. Dicta quoq; est Latium terra, latente Deo. Quamquam Varro tributum velit hoc nomẽ, quod lateat inter præcipitia Alpium & Apennini. At melior pars auctorum priorem arripit sententiam.

Latro Festo authore appellari solebat, qui militabat conductus, quasi λατρεύων seruiens. Est enim λατρεία seruitus. At nunc mutata significatione vocabuli, viarum obsessores appellantur *latrones*, quod à latere adoriantur, vel latẽter insidientur, aut deniq; lateant, vt opprimant alios de improuiso. Prioris significationis vestigia supersunt apud bonos auctores. Dixit enim Plautinus miles: *Latrones, quos conduxi.* Et in Pœnulo *latrocinari* extulit pro *stipendio præsente*

militare. In Trinummo *Latrocinatum ire dixit* pro eo, quod Terentius *militatum*. Tanta vis est vsus in mutanda vocabulorum significatione, quibusdam etiam obliterandis penitus & aliis substituendis. Nam, vt inquit Horatius:

Hunc penes arbitrium est & vis & norma loquendi.

Latus à latendo inclinari videtur, quod sub axilla vel brachio lateat, præsertim in iacentibus.

Lauerniones dixerunt veteres fures, quod essent sub tutela Deæ Lauernæ, quam precabãtur, vt consilia sua in furando & mentiendo fortunaret. Ab eadem dicta est, & *porta Lauernalis*. Meminit eius Horatius Epistola ad Quintium, & Plautus in Aulul. *Ita me bene amet Lauerna, te iam, nisi reddi mihi iubes vasa, pipulo hic differam ante ædes.* Festus scribit: *Solitos fures in huius luco admodum obscuro furta prædamque inter se luere*, id est, *diuidere*. Nomen autem eam habere volunt à *latendo*.

Laurentalia Festa, solita celebrari 10. Cal. Ianuarij, ab Acca Laurentia inuento nomine, quam Romuli ferunt fuisse nutricem. Sacrum illi fieri solebat in Velabro, qua itur in viam nouam ad sepulchrum Accæ. Macrobius dicit eadẽ hæc esse cum Iouis ferijs. *1. Saturnal. cap. 10.* cum inquit: *Decimo Cal. Ianuarij feriæ sunt Iouis, quæ appellantur Laurentalia.* Et paulo post: *Solenne sacrificium eidem constitutum, quo Diis manibus eius per Flaminem sacrificaretur, Iouiq; feriæ sunt consecratæ, quia existimarunt antiqui animas à Ioue dari, & rursus post mortẽ reddi.* Quæ vero præcedunt in Macrobio, pertinent ad alteram Accam cognomẽto Tarutiam vel Taruntiam vulgare scortum, cuius feriæ mense Aprili celebrabantur litante Martis sacerdoti, estq; institutum hoc illi sacrificiũ, quod, cum opulentissima esset, populum Romanum instituisset hæredem.

Laurentina via, quæ ducebat Laurẽtum, vbi ancillæ Augusti Cæsaris, quæ in agro Laurenti quinque pueros pepererat, monumentum eius principis iussu erectum fuit.

Laurus μαντικὸν φυτὸν Græcis, spectatissima arbor in monte Parnasso Plinio, & grata Apollini, secundum Isidorum à

laude

laude vocabulum est mutuata. Ea enim cum laude coronã-tur capita victorum. Quapropter apud Virgilium legas de victore: *Viridiq; aduelat tempora lauro.* Notumq; est illud, Imperatores Romanos re bene gesta solitos fuisse mittere literas lauro reuinctas, victoriarum & lætitiæ nuncios, quæ erant & dicebantur laureatę, *vt in epistolis ad Atticum habetur.* Hinc triumphis dicata, vel gratissima domibus ianitrix Cæsarum Pontificumq; , sola & domos exornat, & ante limina excubat, *vt scribit Plin.* Et paulo post: *Fasces imperatorũ decorat.* Ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lętitiã victoria noua attulit. Victores quoq; in Pythiis certaminibus peculiariter coronabantur lauro. Quin illud abunde constat, imperatorum capita passim laureata conspici in nummis, eosq; triumphaturos laureas sibi ex laureto decerpere solitos boni ominis gratia, & pangere confestim eodẽ loco alias, quodq; dignũ admiratione, sub obitũ cuiusq; imperatoris arborem ab ipso instituta clanguisse. Quid quod nouissimo Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, totum lauretum exaruerit, & eodẽ portento antiqua & ingens laurus, subito fuerit collapsa in palatio cuiusdã ciuitatis, vnde Alexander Seuerus profecturus erat ad bellũ: quod parauerat contra Germanos. Propter antiquitatẽ nec illud omittendum, qui vicerãt olim in Capitolinis agonibus, eos donari solitos corona & ramo lemniscatis, aut torque inuolutis. Nam qui secundi erant, eorum coronæ & palmæ sine lemniscis erant, isq; mos obtinuit Romæ à tempore Domitiani, qui instituit tales agones, ad tempora vsque Censorini, vt ibi Poetæ, Rhetores, aliique Professores artium ab Imperatore laurea insignirentur corona, & proinde *Laureati* dicerentur. Quinimo pro insigni poeticæ facultatis est habita, ipsisque vaticiniis dicata. Qua de causa δαφνηφάγοι dicuntur vates. Et Lycophron: Δάφνην φαγὼν φοίβαζεν, ἐκ λαιμῶν ὄπα. Tradidit etiam Serapio Ascalonita, lauro ad dormientium caput apposita vera videri somnia. Atq; huc referendum etymon Daphnes apud Eustathiũ,

quam ille ferre vult nomen ab intensionis particula δα, & φᾶναι, quod dicere aliquid & affirmare significat.

Laus, quæ est λόγος ἐμφανίζων τὴν ἀρετὴν, *sermo illustrans virtutem*, videtur nonnullis deflecti ab antiquo verbo Æolico λαύω, cuius composita remanserunt adhuc ἀπολαύω, παραπολαύω, συναπολαύω, *fruor, obiter fructum capio, vna fruor.* Alij deducunt ἀπὸ τοῦ λαοῦ, quod laus sit populi consensus & prædicatio de alicuius virtute.

Lazarus nomen Eleazari vide.

Lebes, λέβης, vas & receptaculum liquoris, *vt Pollux censet*, τῷ λαβεῖν, id est, *ansæ*, respondere videtur secundum veteres, vel potius ὅτι λείβεται ὕδωρ εἰς αὐτόν. Gutturnio enim effunditur aqua in manus conuiuarum ad lauandum, inque lebetem siue malluuium decidit, quod læua manu tenet minister. Accipitur eo modo apud Homerum, cum dicit ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος νίψασθαι. Nam Pollux affirmat *gutturnium*, quod Plinio est guttus, esse πρόχοον, Homero, quippe τὸ ὑδροφόρον ἀγγεῖον, ad lebetem, τὸ ὑποδεχόμενον ἀγγεῖον, vas illud, quod suscipit guttatim effusam in manus aquam, additq; etiam λεβήτιον posse dici: vtrumque vero: quod effundit & recipit, χερνιπτρον. Aqua ipsa, quæ ante cœnam vel prandium suppeditabatur ad abluendū manus, ὕδωρ κατὰ χειρὸς, vel κατὰ χειρῶν appellabatur, *teste Athenæo, libro 9.* At post cœnam vel prandium dicebant νίψασθαι, vel ἀπονίψασθαι, *teste apud eundem Aristophane Grammatico.* Quamquam Pollux, τὸ νίψασθαι, intelligat πρὸ τῆς τροφῆς, ἀπονίψασθαι δὲ μετὰ τὴν τροφήν.

Lectus & *Lectica* à legendis, id est, colligendis stramentis & herbis, ex quibus fieri solebant, appellantur perotto. De Lecto nolim ipsi litem mouere, de lectica omnino. Erat enim in ea Lectulus stratus, seu puluinar, cui incumbens homo locuples à sex seruis (ἑξαφόρον hinc vocant) aut octo (eam ὀκτωφόροι nominabant) extra vel intra vrbē, hac illac ferebatur, qui quidem serui lecticarij propterea sunt dicti. A lecto itaq; nomen erit Lecticæ. Notandum autē magis ea gestari solitas matronas, quam viros primarios,

&au-

& aulæis circumſeptam fuiſſe vt plurimũ, quibus inerant feneſtræ. Scribit quippe Plutarchus in Eumene, cum incitatis lecticariis curſu eſſet delatus, ſubmouiſſe illum ex vtraq; lecticæ parte aulæum, & magna lætitia manum protendiſſe. Sunt tamen (*vt proſequar, quæ pertinet ad etymon*) qui ἀπὸ τοῦ λέκτρου, voce Græca lectum deducunt: Alij à pannis collectis ad cubandum. Varro, cuius veſtigia premit perottus, à colligendis ſtramentis, porro à lectis ſternendis dicta ſunt lectiſternia, ſacra ſcilicet conuiuia ex victimis Deorum. Horũ crebra apud Liuium mentio, *vt eſt lib. 9. Decad. 3.* fiebant illa Ioui, Iunoni & Mineruæ Romę in Capitolio hoc modo *Iouis ſimulachrum ſtatuebatur in lecto recubans: Iunonis & Mineruæ imagines in ſellis conſidebant. Deinde multa nocte epulis appoſitis introducebantur epulones ſeptẽ, qui cibos ſacratos comedebant, fieriq́; ſolebant impendente aut premente aliquo malo periculi pleno.* Arnobius meminit Lectiſternij Cereris. Habent enim Dij lectos, atq; vt ſtratis incubare poſſint mollioribus puluinorum, *inquit*, tollitur & excitatur impreſſio. Hinc & huiuſmodi epulæ appellantur puluinaria Deorum à Cicerone *4. Tuſcul.* Seruius in Virgilium dicit fuiſſe lectos, qui ſterni conſueuerint in templis in honorem Deorum, dictaq; *puluinaria*, quaſi *pluminaria*, quod replerentur plumis. Ius & poteſtatem indicendi huiuſmodi epulas Ioui & cæteris Diis habuerunt primum Triumuiri Epulones, *vt teſtis eſt Liuius 3. belli Macedonici.* His additi fuerunt poſtea duo: Tandem Circenſium ludorum ambitione ſunt redacti ad ſeptem. Ab his autem epulis vſq; adeo abhorruerunt Chriſtiani, vt mortem oppetere, quam illa ſacra celebrare maluerint, ſicut Marcelli Pontificis & aliorum teſtantur hiſtoriæ. Nec tantum vno die, ſed per triduum continuum ea nonnunquam habita, licet intelligere ex his Liuij verbis: *Curatum lectiſternium, & per triduum habitum Decemuiris ſacrorum curantibus, & puluinaria in conſpectu fuere Ioui & Iunoni: Alterum Neptuno & Mineruæ: tertium Marti & Veneri, quartum Apollini & Dianæ, quintum Vulcano ac Veſtæ, ſextum Mercurio ac Cereri.* Sed primum

Lectisternium factum Romæ, testatur idem Liuius lib. ab V. C. 4. quando tribus, amplissime tũ apparatis & stratis lectis placauerunt Deos immortales. Obseruatum & illud ab antiquis, vt, quoties supplicationes aut lectisternia indicerentur, à iurgiis & litibus abstinerent, & vinctis vincula adimerent, atque ita solummodo rebus occupati diuinis & actionibus bonis, sacratiores redderẽt dies. Post lectisternia addo lectorum apud veteres quasdã species. Archaicos enim dicebant *humiles, paruos, inelegantes, nõ sumptuosos*, ab Archia artifice notatos, *vt Seneca*, Sothericos de artificis nomine rudes & impolitos. *Punicanos* lectos nominat Isidorus paruos & humiles Carthagine primum à Pœnis aduectos. Quoad materiam lecti citrei erãt ex citro, eborei ex ebore, ærati ex ære, testudinei ex testudine. Græci ἀνακλιντήρια, vocant item κλίνας, κλινίδια, κλιντῆρας, στιβάδας & στιβάδια.

Lectorum citreorum meminit Persius Satyra 1. At illi erant discubitorij, non in quibus noctu somnum capiebant.

Legatum, quod Iustiniano: Donatio quædam est à defuncto relicta, sed ab hærede præstanda, à lege dici vult Vlpianus *in fragmentis*, quod modo legis imperatiue relinquatur. Alij à legendo deducunt, quod de *leg. 1. l. 116.* delibatio dicatur. Quæ autem delibantur & decerpuntur, ea leguntur. Sed præstat prius etymon amplecti, quando eruditiores etiam ipsum legandi verbum à lege deriuant, vt legare nihil sit aliud, quam statuere, decernere, disponere de legatis aut donationib. in testamento. Itaq; valde bene in 12. tab. *Paterfamilias vti legasset super pecunia tutelaue suæ rei, ita ius esto.*

Legio à legendo, eo quod milites legantur in delectu, inquit Varro *quarto de lingua Latina.* Vox enim plane Romana, cui respondentem vocem Grẹci non habent. Ideo Plutarchus: ἐκλήθη λεγεὼν τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους, *vocata est legio, quod lecti essent ex omnibus militares.* Gaza quidem in Catone Maiore transtulit τάγμα, verum improprie, cum Græci eo vocabulo ordinem significent. Sciendum autem legiones olim nomina fuisse sortitas à numero, sicut

& mi-

& milites, qui sunt dicti ab illis *Primani, Secundani, Quintani, Decimani, Vigesimani*. Nonnunquã ab armis. Sunt namq; dictæ *Pilatæ*, & *milites Pilati*, à pilis, *peltati* à peltis, *Scutati* à scutis, *funditores* à fundis, *Tragularij* à tragulis, *Sagittarij* à sagittis, *Cataphracti* à cataphractis. Legimus & illis inditum nomen ab aliquo euentu, sicut in Gallia dictam legionem Alaudam constat à nominis istius aue, cuius & Cicero ad Attic. meminit: *Fulminatricem legionẽ* legimus apud Dionẽ in M. Antonino, & alibi. Quantum ad numerũ, nõ is semper vnus & idem fuit. Regnante Romulo conflatã quidã volunt ex peditũ millibus tribus, equitibus vero trecẽtis. Carolus Sigonius & hũc secutus Onuphrius Pannuuinus post Sabinos victos, & in vrbem receptos auctam eã produnt ad millia quatuor, vnde & dicta fuit *Quadrata*. Liuius scribit *libro 6*. Anno ab V.C. 376. scriptas fuisse quatuor legiones millium quaternûm, & *lib. 7.* in maxima Senatus anxietate auctum earum numerum supra quatuor millia peditum, vsque ad ducentos, equites tantum fuisse trecentos, & *lib. 8. singulis 4.* legionibus quina peditum millia assignat. Polybus *libro 6*. suo tempore eas conscriptas tradit ex quinis peditum millibus, & equitibus trecentis. Festus testatur C. Marium primum omnium sex millia in eam assumpsisse, quem quoq; numerũ tempore suo vnicuique legioni tribuit Vegetius, additis equitibus septingentis & triginta duobus. Vt facile quiuis coniicere hinc possit, incertum aut recte non semper eundem numerum militũ, cuiq; legioni tributum fuisse à veteribus. Dux legionis primipilus dictus, de quo suo loco.

Legitima, in iure est portio hæreditatis iure naturali liberis debita, nomen adepta suum, quod secundum naturæ leges relinquatur. Iure Codicis olim pars bonorum. 4. in legitimam est computata, deducto ære alieno & funeris impensa, *l. Papinian. ff. de inoff. testam. l. cum quæritur. C. eodem*. Hodie autẽ, cum quatuor sunt filij, aut pauciores, Tertia pars est: cum plures, dimidia, facta inter eos, qui sunt capaces, ex æquo diuisione, *auth. nouissima. C. de inoff. test.*

Legumen à ὀσπρείου, cuius ſemen non erumpit in ſpicam, ſed continetur in ſiliquis, & ex quo panis non fit, cuiuſmodi ſunt *fabæ, piſa, phaſeoli, ochri, lathyri, cicer, lentes, & eruum*, Varroni à *legendo* videntur dicta, quod vellantur à terra, non vt fruges ſecentur. Plane hic nobiſcũ facit Seruius Grammaticus ſummus *Georgic. 1.* cum dicit, quod manu legatur, dictum *legumen*. Hebræi vocant זרועים à זרע *ſeminauit*.

Leimera dicta olim Epidaurus, ὡς λειμῶνας ἔχουσα, quod habeat prata, *teſte Euſtathio Il. 2.*

Leipothymia, quæ animi defectio eſt, abſq; ſudore tamen frigeſcentibus tantum extremis corporis partibus vna cum præcipiti virium lapſu, facultate vitali non omnino diſſoluta: ἀπὸ τοῦ θυμὸν λείπειν, inuenit nomen.

Lelegia vetuſtiſſimum eſt nomen Laconię, nomenq; hoc inditum ei ſcribunt auctores à *Lelege* indigena, qui princeps hic imperauit. Ita enim Pauſanias Meſſenicorum initio: ἀποθανόντος Λέλεγος, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν τῇ Λακωνικῇ, τότε ἡ ἀπ' ἐκείνου Λελεγία καλουμένη, Μύλης πρεσβύτερος ὢν τῶν παίδων ἔσχε τὴν ἀρχήν,

Lemanus lacus Melæ & Plinio, Ptolomæo Λιμένη, ex quo locum Strabonis *lib. 4.* emendo εἰς ἣν Λεμένη λίμνη (prius enim ibi, εἰς ἣν πελαμβύα λίμνη) nominatus videtur Alberto ab Alemannis, quaſi *Lemannus*, quod hi prope ipſum habitauerint. Pertinet is locus ad Allobroges Galliæ Narbonenſis populos, qui nunc *Sabaudienſes* dicuntur, inq; eum Rhodanus ingreditur, & rurſus egreditur, *teſte Cæſare belli Gallici, lib. 1. & Plutarcho in vita Annibalis.* Ammianus 15. fatetur etiam Rhodanum ſeſe ingurgitare paludi nomine Lemano, ſed intermeantem nunquam ſe aquis externis permiſcere. Nunc audit hic lacus *Lauſonius*, vt in Antonini Hodæporico, vel potius Loſanenſis & Genuenſis, ab adiacentibus *Lauſanna* & *Genua*, aut *Gebennæ lacus*, à ciuitate *Gebenna*.

Lemniſci, id eſt, *faſciolæ*, inquit Feſtus, dependentes ex coronis, propterea dicuntur, quod antiquiſſimum fuit genus coronarum lanearum. Hæc ille.

Lemo-

Lemonia tribus à Pago Lemonio appellata eſt,qui eſt à porta Capena, via Latina, *vt eſt apud Feſtum.* Meminit eius Cicero,*Philip.9.& in orat.pro Planc.*

Lemuria ſacrificia à Romanis Diis Inferis inſtituta quaſi Remuria appellata voluit Porphyrio, cum ad placandos inprimis Remi manes ſint inducta. Scripſit idem conſueuiſſe ea celebrari per triduum ante additum anno menſem Februariũ, Lemures autem vagari, & vmbras eſſe Rominum ante diem mortuorum, dictoſque eoſdem quaſi Remures à Remo, cuius occiſi manes Romulus frater placare volebat. Quidam nominant ea Lemuralia, iamq; noctu iactabant fabam ,lemures ea ratione extra ianuam domo ſe eiicere exiſtimantes. Hinc Feſtus: *Fabam nec tangere nec nominare flamini Diali licet, quod ea putatur ad Inferos pertinere: Nam & lemuralibus iacitur laruis, & parentalibus ſacrificiis adhibetur.*

Leno conciliator ſtupri,*inquit Iſidorus*, eo quod mentes miſerorum deliniendo ſeducat. Feſtus etiam inde trahit appellationem,quod alliciant adoleſcentes. Talem ſe deſcribit Sannio *Adelph. Act. 2. ſcen. 1. Leno ſum, fateor, communis adoleſcentum pernities.*

Lens Iſidoro vocata,quod ſit humida & lenta, Græce φακὸς ἢ φακῆ. Naſcitur tenuibus cauliculis, & foliis anguſtis vni pediculo adnaſcentibus quam plurimis, Aracho aut viciæ ſimilibus,ſed longe minoribus. Fert etiam flores exiguos,& ſolum amat tenue ſiccumq; cœlum. Si in cibum ſumatur perturbat mentem. Sed nec in aluum ſecedit, nec ipſam ſiſtit. Iis duntaxat,*authore Galeno*, vtiliter in cibo præbetur , quibus aquea in carne hæret καχεξία. Si frequenter ſumatur, ſtomachum non ſolum cum inteſtinis inflat, vt idem cum Dioſcoride affirmat, ſed etiam aciem oculorum obtundit.

Lenæus nominatus Bacchus ἀπὸ τῆ ληνῦ,id eſt,*torculari*,quo vinum exprimitur. Vnde ληνοβάτης *vuarum calcator.* Et λήναιον, feſtum Bachi, quod quia menſe Ianuario agebatur, dictus fuit & hic ληναιὼν.

Lentiscus arbor, cuius cuspis est lentus & mollis. *Isidorus.*

Leo. Inditum huic nomen Etymologici volunt, παρὰ τὸ λάειν ὅ ἐστι θεωρεῖν, quod est *videre*. Sane somni parcissimi esse dicitur hoc animal, & oculos habere inter dormiendũ quodammodo patefactos. Vnde multi insomnes crediderunt leones *vt Manethon Ægyptius in iis, quæ scripsit ad Herodotũ tradit.* Atqui falluntur omnes, cum leo palpebras habens perexiguas, quæ oculũ penitus obtegere non possunt, etiamsi dormiat, splendorem tamen oculorum intuentibus offerat, qui plurimus emicat ab eius pupilla. Et credimus Aristoteli, esse impossibile vllum animal somni expers perpetua vti vigilia. Est etiam leo terrifico aspectu, vsq; adeo vt licet nihil moliatur hostile aut ferum, intuentes tamen terreat oculorum vi & maiestate. Sed enim sunt, qui etymon prius reiiciunt, quod haud se legisse meminerint, τὸν λέοντα βλέπειν λυγκικὸν, ἀλλὰ ῥινηλατῆσαι δεινὸν εἶναι cernere acutissime, sed odorari sagacissime, *vt scribit Ælianus lib. 17. cap. 16.* Atqui ab illa oculorum inter dormiendum apertorum persuasione oriri potuit talis nomenclatura. Retinebo eam itaque, donec meliora edoctus fuero.

Leodium. De nomenclatura huius vrbis eruditorum coniecturas adscribam, in primis Huberti Thomæ Leodiensis, cuius hæc sunt verba. *Dico igitur, quod est, Leodium oppidum à Gallis Legium à legione, ibi cæsa & hybernante ab initio appellatum fuisse, à Germanis vero non valentibus Romanam siue Gallicam exprimere vocem, in* Luzich/ *deinde* Ludich *id nominis detortum. Dictiones autem huiusmodi incipientes à* Lud. *quando Latinas facimus in* Leo *conuertimus, vt* Ludger/ *Leodegarius,* Ludpolt/ *Leopoldus. Hinc* Ludich *Leodium appellatum, non video cur reformidem asserere. Qui vero appellationes deriuant ex Homero à Leode Ithacensi procorum Penelopes vno, in eos* ἄσπετον γέλωτα *mouendum reor ex eodem Poeta, vt desinant delirare.* Quid hæc sola? Audiamus & Lipsium in poliorreticis. Totus enim in eo est, vt *Leodicum* dicendum sit, non *Leodium*: id quod alludere videtur ad Ludich. Negat aliter appellatam vrbem ante annos trecentos. Ita scriptum in Sigeberti Gemblacensis manuscri-

nuſcriptis chronicis, & proinde Leodicenſes audire ciues, neque aliud præ ſe ferre plumbeam tabulam, non ita pridem erutam, in qua hæc: *Nithardus Leodicenſis Epiſcopus*, qui fuit *Anno M X L I I.* Addit & aliam vetuſtiorem, tum iſta ex Caroli Magni vita: *Celebrauit Paſcha in Leodico, vico publico.* Compoſitam denique affirmat vocē ex *Leode-dijck*, vnde compendio *Leodedijck*, & magis vulgate Luydyck quod ſignificat populi aggerem aut limitem. Vrbs autem ea inferioris Germaniæ eſt maxima propemodum, valde amœna, ſuoque ambitu altiſſimos montes vitibus conſitos amplectens, adde latiſſimam in valle planiciem, trium fluminum confluxum in Moſam, ædificia magnifica, templorum ſtructuras admodum ſuperbas, vndiq; agrum omnium rerum vbertate præſtantem, adiacentem etiam Arduennam ſyluam, ex qua pręter feras ligna quoque immenſæ (*quod ait Strabo*) longitudinis comportantur. Nobilis & ampla ciuitas, olim celebris academia tam inſigni, vt aliquando ſimul ibi literis operam dederint octo Regum diuerſorum filij.

Leouardia Friſiæ Occidentalis vrbs primaria, ſolum mihi natale, quibuſdam nomen habere videtur à proprio viri nomine, quod eſt Leo, qui hic fundum habuerit ſuum, aut potius ædes ſuas, prope editiorem terræ locum, qui lingua noſtra dicitur een vbier: Aliis à portu admodum grato, nobis een lieue vbeer. Alluebatur enim hic locus ante aliquot annorum centurias mari, inque eo portu ſatis erat proſpectum nautis à ponti ferocia. Vt minime dici hic poſſit, quod Philoctetes apud Sophoclem de Lemno, eſſe videlicet eam, οὐκ εὔορμον, οὔτ' οἰκουμένην. Et paulo poſt ad Neoptolemum:

Ταύτῃ πελάζει ναυβάτης οὐδεὶς ἑκών.
Οὐ γάρ τις ὅρμος ἔστιν, οὐδ' ὅποι πλέων
Ἐξιμπολήσει κέρδος, ἢ ξενώσεται.
Οὐκ ἐνθάδ' οἱ πλοῖ τοῖσι σώφροσι βροτῶν.
Ταχ' οὖν τις ἄκων ἔσχε.

Amœno & plano loco & velut in meditullio Friſię eſt ſita.

Campi circumiacent commendabiles earum rerum vbertate, quæ vitæ ſunt neceſſariæ. Magna enim illic lactis, butyri, caſei, & auium diuerſarum copia. Ouium vitulorum, boum, vaccarum & porcorum abundantia non ſolum exteris, verum etiam indigenis eſt admirabilis. Non parua quoque hic cuniculorum & leporum abundantia. Horni arborum fructus longe præſtantiores exoticis. Maximus ibidem tritici, ſiliginis, Auenæ hordei, & leguminũ prouentus. Quinimo multi & varij generis piſces, cum ex lacubus dulci aqua plenis, tum ex pelago huc importãtur. Vndique hortos videas viſu delectabiles, at ſenticoſa, aſpera, vliginoſa loca nulla. Plateæ ſunt ampl.æ; magnifica ſatis ædificia. Saluberrimus aer: Quo fit, vt raro hic graſſetur peſtis ex aeris corruptione initium trahens, at multo magis ex aliquo cõtagio, eaq; haud ita exitialis atq; alijs plæriſque in locis. Ciuium humanitas ea, vt in media Hellade natos & educatos credas, non arctois pruinis & frigori adeo vicinos. Nec mirum. Scytha erat Anacharſis, at ſtudiis humanitatis imbutus. Erat & Epictetus Phryx, Cartaginenſis, Clitomachus, Cyrenaicus, Ariſtippus, Democritus Abderita. Neque enim homines tantum emollit cœli clementia (etiamſi non parum illa valeat) ſed etiam ſtudia, mores, commercia, quæ huic genti noſtræ iamdudum vltro citroque agitata fuerunt cum aliis nationibus.

Lepidus. Lepidum deflectere videtur Donatus παρὰ τὴν λεπίδα à lamina polita, vnde detractus eſt omnis cortex & ſcabrities, aſperitaſue.

Lepus Greçe λαγώς, non δασύπους, *vt ex Plinio conſtat*, qui Daſypodem à lepore diſtinguit, *lib. 10. cap. 63.* animal formidoloſum natura & vigilantiſſimum, quippe quod Xenophõ ſcribit *clauſis palpebris vigilare, adapertis dormire*, ἀπὸ τοῦ λάειν, quod eſt *aſpicere*, dicitur nonnullis. Ego non abſurdũ crediderim, vt quaſi *leuipes* dictus ſit *lepus*, quantumuis in eo Quintilianus reprehendat Varronem, qui id ſe dixerat audiuiſſe à præceptore ſuo.

Leſſus

Lessus. In 12. tab. sic legas: *Neue lessum funeris ergo habendo.* Quid hic esset lessus, non satis intellexit Acilius, cum suspicaretur funebris vestimenti genus fuisse. Sextus autem Ælius *lessum*, quasi *lugubrem eiulationem* dici voluit, vt vox ipsa significat: Eamq; Ælij sententiam probare se & veram iudicare profitetur Cicero *2. de legib.*

Lestrigones, quorum sedes antiqui existimarunt fuisse prope Caietam, quæ nunc Phormiæ oppidũ est in Italia, *teste Plinio* ἀπὸ τῆς λῃστρείας, id est, *latrocinio*, sortiti sunt nomen. Eorum rex fuit Antiphates, & vesci solebant carnibus humanis. Vnde littus cruenti Antiphatæ dixit Papinius *Syluar. 1.* Etiamsi Thucydides *6. Historiarum*, vbi de Sicilia loquitur, *Lestrigones fabulosos* arbitretur.

Lethargus seu veternus, quem inertem seu otiosam obliuionē interpretari possis, si quidem nomē resoluas, à symptomate nomen inuenit, quod qui eo laborant, iis marcor & inexpugnabilis dormiendi cupiditas, tantaq; rerũ obliuio contingat, vt matulā postulantes obliuiscantur meiere, & confestim in soporem relabantur, pituitosa materia in cerebri ventriculis, vel in ambientibus membranis, aut deniq; in cerebro ipso putrescente, atq; inde etiam generata febri. Etenim λήθη *obliuio* est, ἀργὸς *otiosus.*

Lethe fluuius Aphricæ apud Strabonem, Lucanum, Pliniũ, item alter Inferni apud Poetas, etiā ab *obliuione*, quæ mortem sequitur, & Græcis est λήθη, nomen arcessit. Semel hic monendi sumus, flumina illa, quæ finxerunt apud Inferos Poetæ, Mythicos constituere in nobis. Siquidem Lethen nihil esse volunt præter errorem animæ obliuiscentis maiestatem vitæ prioris, qua fruebatur, antequam demitteretur in corpus. Similiter per Phlegetontem intelligunt irarum cupiditatumque ardores: per Acherontem, quidquid fecisse aut dixisse, vsque ad tristitiam, humanæ varietatis more pœniteat: per Cocytum, quidquid homines in luctum & lachrymas compellit: Per Stygem, quidquid humanos animos in gurgitem odiorum demergit: *Author Macrobius.*

Lethum bona pars eruditorum ab eadem origine Græca deducit, à qua deducuntur Lethargus & Lethe ab obliuione videlicet, *vt est apud Verrium*. Alij trahunt à verbo antiquo *Leo*, id est, *deleo*, quod mors omnia antiquet & deleat. Nonnulli per antiphrasin, quasi *minime lætum* dictum existimant, sicut lucus, quod *minime luceat*: Parcæ, quod *nemini parcant*, sunt dictæ: Et Acacius, qui haud quaquam est simplex, & purus: In quibus natiua nomina vim suam amittunt. Postremum tamen hoc etymon non creta, sed carbone notãdum iudico, cum hic diphthongus, illic appareat vocalis simplex. Atqui primam sententiam approbat etiam Festus Grammaticus bonus, cui (*quantum in me est*) astipulari non vereor.

Leuana credita Dea, quę de terra leuat infantes.

Leucas. Epiri promontorium Ptolemæo, oppidum Melæ & Eusthathio, qui & νῆσον appellat, Acarnaniæ oppidum Stephano, Leucadia & pariter peninsula Plinio, contra sinum Ambracium sita, & accolarum opera à continente abscissa, nomen tulit à Leucade albicante petra, de qua Sappho sese dedit præcipitem stimulante ipsam cupidine, sicut cecinit Menander, non à Leucadio Icari filio, *vt quidam fingunt.* Iuxta hunc locum Actiaco bello, victus fuit cum Cleopatra Antonius Prælio nauali, ab Augusto, qui postea illic Apollini Leucadio nobile templum erexit. Longo post tempore mos ibi obtinuit, vt in Apollinis sacrificio fontem aliquem è specula deiicerent auertendæ iræ numinis diuini gratia, sed additis pennis: At cadentem multis nauiculis conabantur excipere, vt ita seruatum & incolumen extra fines patrios amandarent.

Leucothea, λευκὴ θεά, id est, *alba Dea*, si exprimas Latine, quod cum se cursu proriperet per campum albicantem, amentia & furore affecta cum filio *Melicerta*, qui deinde mutato nomine dictus *Palæmon*, in mare sese deiecerit. Exstat in eam Orphæi hymnus, & alias audit cum Matuta, tum Ino. Vtrumque nomen coniunxit Homerus,

Odyss.

Odyſſ. ε. his verbis: Τὸν δὲ ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη.

Leui tertius filius patriarchæ Iacobi nomen habet à לוה adiunxit, eo quod Iacob adiunctus fuerit vxori Leæ, & ex illa coniunctione filius ſit natus.

Leuita. Magnus & eruditus ſcriptor Plutarchus, at in hoc nomine quam turpiter lapſus, cum Græcum etymon nomini affingens, à Lyſio & Euio Bacchi nominibus deducit. Addit Hebræos inprimis veneratos hunc Deum, inq; eius honorem abſtinuiſſe à carne ſuilla, cuius & ſacerdotes fuerunt Leuitæ: Falſa omnia. Docet enim Scriptura ſacra à tribu *Leui* dictos *Leuitas.* Non poſſum non hic etiam ridere Porphyrium, quod à porcina carne abſtinere ſcripſerit Hebræos, quod id animal in eorum regione non reperiatur. Sic enim ſe habent eius verba: Φοίνικες, καὶ Ἰουδαῖοι, τῶν χοίρων, ἀπέχοντο, ὅτι οὐδὲ ὅλως ἐν τόποις ἐκείνοις ἐφύετο.

Lex, quæ, *auctore Cicerone 1. de legibus*, ſumma ratio eſt inſita naturæ: iubens ea quæ facienda ſunt, & prohibens contraria: Iuxta Papinianum commune præceptum, *iuxta Demoſthenem*: εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. Stoico vero Chryſippo: πάντων βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ἄρχων, καὶ ἡγέμων, καὶ κανὼν δικαίων, καὶ ἀδίκων. Ariſtoteli: ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττων πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα. In Rhotor. ad Alexand. Platon. ἀγαθὸν μέγιστον ἐν τῇ πόλει. Pindaro Poetæ: πάντων βασιλεὺς, vt teſtatur Herodotus *3. rerum Græcar.* à legendo deriuatur Ciceroni, vt & Varroni, quod ex pluribus ſtatuendis ſit lecta, vnaque & ſola obſeruetur. Solita eſt etiam publice legi, vt omnibus foret nota, & ita ſeruari poſſit ab omnibus. Atque ita omnium oculis expoſitas fuiſſe duodecim tabul. leges vel potius Decemuirales (*vt quidam nominant*) ex veterum ſcriptis accepimus, eaſque æri inciſas ad Athenienſium exemplū, qui itidem Solonis leges tabulis æneis, quas ἄξονας vocabant *Demoſthene & Plutarcho teſtibus*, inductas habuerunt.

Mm 2

Sunt tamen alij, qui à ligando, sed infœlicius, deriuant, & eo spectare videtur Ouidius his verbis: *Nec verba minantia fixo Ære ligabantur*: Nisi forte, *Legebantur*, substituendum existimes. Ego autem video id multis hactenus placuisse.

Libamina à Libero vult dicta Ouidius *Fastor. 3.* cum inquit: *Nomine ab authoris ducunt libamina nomen.* A Libero autem *festa Liberalia* dicta, quod per totum oppidum eo die sacerdotes Liberi, hoc est, Bacchi sederent hedera coronati, libis etiam & foculo sacrificarent. Constabant autem ea ex farre & melle apta sacris, *vt ait Seruius.* Ouidius eadem à Libero patre, vt & *Libamina* deducit, etiamsi Varro à *libando* trahat. Ipsamet Poetæ verba subiicio rursus:

Nomine, inquit, *ab auctoris ducunt libamina nomen,*
Libaq́, quod sanctis pars datur inde focis:

Nisi hic Ouidij auctoritas, quid obstet, à *libando* deriuare mallem, secutus Varronem, quod propriè leuiter aliquid deguſtare significat, dictum (*vt quidam putant*) à labiis, quasi *labiare*. Virgilius: *Purpureosque metunt flores, & flumina libant.* Proditum est memoriæ Romulum in sacris nunquam vino, sed lacte libasse. Hebraice vero talis libatio est נסך.

Libanus mons Syriæ quibusdam dictus videtur, quasi לבן, id est, *albus*, quod in eo excelsa quædam cacumina sint media quoq; æstate refulgentia niuium albedine. Alij à thuriferis arbusculis in eo nascentibus dictum volunt. Nam לבנה *thus* est, Græcis λίβανος. Excurrit ab oppido, quod dicitur Sidon, stadiorum centum & quinquaginta longitudine ad Smyrnam vrbem Syriæ. Atque idem cum Antilibano efficit τὴν κοίλην καλουμένην Συρίαν, id est, *Cœlesyriam*, *vt scribit Strabo*, Inter hos duos autem labitur fluuius Orontes.

Li[illegible], vide *Liberalia.*

Liberalia Liberi festa, inquit Festus, quæ Διονύσια dicuntur Græcis. Nonnullis placet instituta esse hæc primum ab Atheniensibus, & solita celebrari ab antiquissimis agricolis, in

lis, in quibus Hymni canebantur Baccho, apud Græcos græca, apud Latinos lingua latina; *teste Seruio*, cum Hymni matris Deûm Græcam vbique linguam requirerent. erant & eius sacra non tacita, vt plæraque alia, sed aperta, sicut & sacra matris Deûm: Nam omnium generum instrumenta orgiis eius adhibebantur. In eisdem libera quiduis loquendi potestas erat vnicuique. Vnde Mæuius: *Libera lingua loquemur ludis Liberalibus*. Tum libera toga adolescentibus dabatur relicta pueritia, cuius rei causas quatuor commemorat Ouidius *Fastorum 3*. Quippe sumebant eam, in Liberi patris Festo, vel quod ea ætas cum ipsius semper iuuenis ætate conueniret: vel vt commendarentur à parentibus Libero, quem Romani patrem vocant, vt, qui pædagogi cura carebant, eos numinis tutela susciperet: vel quod ita liberioris vitæ iter ingrederentur: vel denique vt adolescentum frequentia non deesset ludis Liberalibus, cum ad eos multi non religione, sed togæ sumendæ studio conuenirent. Varro scribit *veteres togam ad calceos, vsque & talos demisisse*. Iusta autem eius mensura circumscribebatur sex vlnis, *teste Porphyrione*. Virgilius, *authore Seruio*, induit eam, cum esset annorum sedecim. Alioqui etiam 24. anno sumi solebat. Augustus Cæsar Senatorum liberis protenus induere permisit, vt ita celerius assuescerent Reipub. Sed antequam togam sumerent virilem, vtebantur puerorum alij tantum prætexta, quæ olim regum fuerat & Magistratuum, *vt scripsit Diomedes Grammaticus*, alij, nempe patricij, tum quorum patres gesserant curulem magistratum, toga prætexta, id est, cui purpura prætexebatur, vt ex eius rubore pueri, ingenuitatis pudore regerentur, dictaque fuit, *virilis toga*, quam tandem sumebant, Libera multiplices ob causas, *vt paulo ante declaratum est ex Ouidio*, cuius etiam doctissimos versus quidni subiiciam?

Restat, vt inueniam, quare toga libera detur,
Lucifer is pueris candide Bacche tuis:

Siue quod ipse puer semper iuuenisq; videris,
Et media est ætas inter vtrumq; tibi.
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
Commendant curæ numinibusq; tuis.
Siue quod es Liber, vestis quoq; libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

Tres causas hic habes. Quartam vero declarant decem versus sequentes, quos inspiciendos bono & diligenti lectori hac vice relinquo. Interim nec illud prætermittendum, *Liberalia* simul & *Bacchanalia*, haud eodem tempore agitata fuisse. Illa enim cum fierent XVI. Calend. April. togæ procurabantur pueris: At hæc singulis agebantur mensibus, quæ tandem tamen propter dedecus sublata fuerint à Consule posthumio. Ab eruditis quoque notatum, *Dionysia* apud Græcos celebrata fuisse tripliciter: si temporis rationem habeas: Prima quidem per agros mense Posideone: Altera eo mense, qui inde ληναιὼν est dictus: Tertia mense Elaphebolione. Atque hæc de Liberalibus. Sed vnde Bacchus Liber? Augustinus dicit, appellatum hoc nomine, quod mares in coeundo per eius beneficium liberentur seminibus emissis, quod etiam agere dicunt in fœminis Liberam. Forsan ideo Græcus Poeta vinum appellauit, γάλα τῆς ἀφροδίτης. Apuleius *Veneris hortatorem & armigerum*. Alij appellatum volunt Liberum, quod Bœotiæ vrbes liberas reddiderit, Vnde Diodorus: *In Bœotia iussit in gratiam patriæ omnes vrbes liberas esse, ciuitate sui nominis condita, quam & liberam pronuntiauit.* Festus ita vult dictum, quod vino vsi omnia libere loquantur, quos ebrietas petulantiores reddit. Alij à libatione nominis auspicium trahunt: Alij à liberando, quod eius sacra, *vt Seruius ait*, ad animæ purgationem pertinerent: Nonnulli, quod liber & vagus sit. Secundum Aristotelem enim sunt Apollo & Liber vnus & idem Deus. Atque hinc recte obseruat Macrobius ex veterum sacrificiis, Solem in supero Hemisphærio Apollinem vocari, in infero Dionysium. Plutarchus autem *Problem.104.*

quærit

quærit hoc modo: *Cur Dionysium Liberum patrem vocant? An quod bibentibus libertatis sit causa? Fiunt enim pleriq; ebrietate petulantiores: An quod libationem præbuit? An sicut Alexander dicitur, quod pro Bœotiæ libertate pugnauit, Dionysium Liberum dictum esse putandum est?* Seneca: *Liber non à licentia linguæ dictus est inuentor vini, sed quia liberum seruitio curarum animum asserit vegetatque, & audaciorem in omnes conatus facit.* Idque volunt esse nonnulli illud Nepenthes, quod Homerica Helena Telemacho propinauit.

Liberi dicuntur homines à libertate, & sunt seruis oppositi, Indicat illud Iustiniani diuisio, qua omnes homines diuidit in *liberos* & *seruos*. Cicero pro Cluento ait *eum liberum dici, in cuius potestate sit arbitrio suo viuere, eatenus tamen, quatenus lege & instituto fuerit permissum.* Si per liberos sobolem ipsam intelligas, erunt liberi, qui ex libero orti sunt matrimonio *secundum Isidorum.* Nam qui ex libero & ancilla sunt nati, sunt seruilis conditionis.

Libertus, cum in iure intelligatur is, qui iusta ex seruitute per patronum est manumissus, à libertate etiam arcessit nomen, quam Cicero in paradoxis dicit, *esse potestatem viuendi vt velis*, *Florentinus facultatem eius, quod cuique facere libet, nisi vi aut iure prohibeatur.* Cæterum ciuilis hic intelligitur libertas, non illa naturalis, aut philosophica, qua liber est animus à vitiis & prauis cupiditatibus, Itaque Vlpianus: *Libertum eum definit, quem quis ex seruitute ad ciuitatem Romanam perduxit.* Isidoro libertus, quasi *liberatus appellatus videtur. Prius enim seruitutis iugo erat subiectus. Huius vero filius est Libertinus.* Sic ille: Cum tamen Iustinianus prodat libertinos esse, qui ex iusta seruitute sunt manumissi. Antonius Vacca Iurisconsultus scribit: *Libertinorum appellationem olim in infinitum eos continuisse, qui descendissent ex manumissis.* Sane alio atque alio modo Libertini vocabulum à veteribus acceptum. Siquidem antiquissimis temporibus dictum apparet libertinum, qui erat natus ex duobus libertis, sicut libertus appellabatur, qui iustam seruierat seruitutem, Aliquando

rum penuria eſt, *vt ait Saluſtius.* Vaſta hæc regio, deſerta & arenoſa, ſita ſub tropico æſtiuo, ac proinde æſtu intolerabili laborans. Quapropter *ſitientem nominat* Lucanus. Et tamen (quod mirum) in tanta locorum vaſtitate roſcidæ ſunt noctes, vt ros huic terræ datus videatur imbrium loco. Nulla etiam regio prodigioſorum animalium tam ferax. Vnde natæ & hæ parœmiæ: *Libyca fera,* in hominem verſipellem, moribus variis, & ingenio ancipiti: Item. *Semper adfert Libya mali quippiam: Semper Africa aliquid noui apportat.* Significatur autem hoc nomine à ſcriptoribus ea fere regio, quæ ab occaſu imminet Ægypto. Neque enim ſemper totam Africam deſignat, ſed eam potius regionem, quæ media eſt inter Carthaginem & Ægyptum. Leo Africanus tertiam facit Africæ partem, quæ lingua Arabica dicitur *Sarra*, id eſt, *deſertum.* cuius principium orientem verſus trahatur à Nilo, ad oceanum vero ſeſe extendat in occidentem verſus meridiem Nigritarum regioni contermina ſit, verſus Septentrionem terminetur Numidia. Græce dicitur Λιβύη, Stephano & aliis ὀλυμπία, ὠκεανία, ἐσχατία, κορυφὴ, ἑσπερία, ὀρτυγία, ἀμμωνὶς, αἰθιοπία, κυρηνὴ, ὀφιοῦσα, κηφηνία, ἀερία: Hebræis לודים *teſte Aria Montano,* Primaria vocis etymon dedicant, & aliqui Lipyæ Epaphi filiæ: Alij à vento, qui dicitur *Libs*, & inde ſpirat, nomenclaturam trahunt. Vtriuſque originis meminit Iſidorus, qui ſimul diuerſas eius partes ac partium origines ordine recenſet. Dignum notatu, quod apud Herodotum *lib. 4.* inuenias, eſſe quoſdam Libyæ populos, qui omnibus pueris quadrimis ceruicem conſueuerunt inurere, atque hac ratione liberari eos à morbis pituitoſis: Quod ſi inter vrendum tentati eſſent ſpaſmo, ſolitos eos curari ſcribit, *aſperſione vrinæ hirci.* Mos iſte inurendi pueros in quibuſdam Italiæ locis ſeruari ſolet, vbicumque epilepſia correpti fuerint, vt eſſe ſolet familiaris is morbus tenellæ ætati, dictus propterea puerorum mater.

Libycus campus *iuxta Feſtũ* appellatus in campo Argeo, quod

in eum primum fruges ex Libya fuerint allatæ. Quam ob caufam etiam Ceres ab Argeis *Libyſſa* vocata eſt.

Licia, Quibus ſtamina ligantur, quaſi *Ligia*, dicta ſunt Iſidoro. Hæc in veneficarum carminibus magnam habere vim credebant veteres, quod ita hominum mentes implicari poſſe exiſtimarent, vt ab illis implicatur Stamen. Innuere videtur hoc etiam Virgilius, cum ita canit: *Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore Licia circundo.*

Licnites dictus eſt Bacchus ἀπὸ τῶν λίκνων, id eſt, *à cunis*, in quibus infantes recubant, *vt ait Heſychius*. In eum eſt Hymnus apud Orpheum cum ſuffimento mannæ thuris.

Lictori à ligando datum nomen *iuxta Feneſtellam*. Cum enim magiſtratus populi Romani quempiam verberari iuſſiſſet, tum manus eius cruraq; ſolebāt ab eo, cui mandatum erat officium talo vinciri. Approbatum hoc etymon Valerio Ruffo. Cicero in Orat. pro Rabirio. *Lictor colliga manus.* Feſtus tamen à colligatis virgarum faſcibus, quos præferebat magiſtratibus, vult dictum. Græce dicitur: ῥαβδοῦχος καὶ δήμιος, καὶ λειτουργὸς ἀπὸ τοῦ λειτουργεῖν, quod nobis eſt *miniſtrare.* Vnde & publicus miniſter *10. de aſino aureo* dictus ab Apuleio. Solebant enim & delinquentibus plagas inferre, virgis cædere, ferire ſecuri. Sunt vſi lictoribus Conſules, Prætores, Interreges, Dictatores, & ſi qui alij magiſtratus non poteſtatem ſolum habebant, ſed etiam imperium. Singuli ex his aderant etiam curiatis comitiis, ſingulis curiis officij cauſa, non autem vt ferrent ſuffragia, *vt ex Diodoro, Liuio, & aliis colligi poteſt.* Ad finem adiicio, dictum etiam lictorem, qui flamini Diali ſacrorum cauſa præſto erat, *teſte Feſto*, qui farra cum ſale auctiora certis ex locis ad rem diuinam petere conſueuit.

Lienteria, ἡ τῶν ἐντέρων λειότης *i. Læuitas inteſtinorum.* λεῖον enim læue quid, hoc eſt, *continuum & nulla parte diuulſum*, ſignificat, eſtque læuis & æquabilis inteſtinorum ſuperficies in eo morbo.

Ligo, à terra liganda & cōſtringenda, δικέλλα Græcis παρὰ τὸ κέλλειν, ὅ ἐστι τέμνειν, id eſt, à ſecando.

Lignum

Lignum Varroni *15. de lingua Latina* à legendo dictum, quod in agro caducum legatur, & in focum feratur.

Ligula mensuræ genus apud Romanos, nonnunquam idem cum cochleario, sed non semper, *vt monet Agricola*, in se vero cõplectens cyathi partem quartam, id est, semunciã demptis scrupulis duobus, (nam ligula cumulata apud Columellã, *lib. 12. cap. 21.* notat semunciam bene plenam) nomen traxit à linguæ similitudine, in cauum intra dentes palatũ versus contractæ. Vnde Plinius, & pro mensuræ, & pro linguæ vtitur vocabulo. Sunt enim eius verba *lib. 20. cap. 23.* Sunt qui comitialibus morbis dãdum putant (loquitur de grano ferulæ) Luna quarta, sexta, septima, linguæ mensura. Atq; hæc etiam Agricola animaduertit.

Liguria regio Italiæ nominata videtur Catoni, Sempronio, Beroso Chaldęo à Ligure Phaetontis Ægypti filio, qui hic sedes suas habuerit. Alij à legumine nominis auspiciũ deducunt: Nonnulli fabulose ab vno ex ducibus Iapeti, vt & illi, qui à Ligye gigante arcessunt, quibus propterea abroganda est fides. Græcis ea regio est λιγυεία & λιγυςικὴ: At incola ab hac ora dictus est *Ligur*, Græce λίγυρος, vt *scribit Stephanus*. Antiquissimis temporibus capillatus esse cõsueuit, at tandem tonsus, ex quo illud Lucani: *Et nunc tonse Ligur.* Sed & ab eadem regione *Ligustica* & *Ligustinæ Alpes*, sunt dictæ, quarum meminerunt Ptolemæus, Dio, Liuius & Tacitus, quasque descripsit orationis penicillo Simlerus: Item *mare Ligusticum*, vt Plinius vocat, quo alluitur Liguria. Quid quod ab hac ora Italiæ appellationem habeat *Ligusticum* herba, quam alij mendose nominant *Leuisticum*, eo quod vbi laudatissimum crescat. Idcirco Plinius *lib. 19. Ligusticum syluestre est: In Liguria sua montibus seritur.*

Lilium, Sunt qui hanc vocem manasse putant vnius literæ mutatione à Græco λείριον.

Limaces cochleæ à limo appellatæ, *vt scribit Festus.*

Lymenarchæ portuum custodes, quos Aristoteles in Politicis appellat λιμενοφύλακας, non à liminibus, sed ἀπὸ τῶ λιμένες,

fari bona, id quod absque strepitu & inutili garritu fieri oportebat, quippe vt possent nihilominus celebrari sacra. Hanc ob causam habuisse crediderim Harpocratem effigiem presso obsignatoque ore, tum vt ritus & ceremonias vulgo non esse propalandas significarent: Proinde Flaccus Carminum 3.

Odi profanum vulgus, & arceo: fauete linguis.

Idemque est apud Homerum: τὸ τὰς γλώσσας τέμνειν, incidere linguas, quod nobis *capessere silentium*, sicut interpretes exponunt.

Litare veteres, quasi *lutare*, id est, *luere* & *soluere* dicebant. Varro apud Nonium in verbo *Lutaui*: *Habes, qui & cuius causa fecerim Hecatomben, in quo ego (vt puto) quia luere est soluere.* Itaque vt maximus & maxumus dicitur, ita lutaui & litaui dici existimauit. Alij tamen litare tantundem dicunt, ac rite sacrificare & impetrare. Vnde Suetonius in Cæsare: *Deum pluribus hostiis cæsis, cum litare non posset, intrauit curiam spreta religione.* Et Martialis: *Non quacunque cadit hostia cæsa, litat.* Cicero de Diuinatione 2. *Quid, cum pluribus Diis immolatur qui tandem euenit, vt litetur, aliis, aliis non litetur?* Et Macrobius ad illud Virgilij: *Animaque litandum Argolica*, *litare*, inquit, *est sacrificio facto placare numen.* Denique Plautus in Penulo: *Si Hercule istud vnquam factum est, tum me Iupiter faciat, vt semper sacrificem, nunquam litem?* Et forte (ne id negligam) deductum verbum à precibus, quas Græci nominant λίτας.

Litera secundum multos quasi *legitera*, quod iter præbeat legenti. Melanchton: *Dictæ sunt literæ, siue quod legendi iterentur quasi legituræ, siue etiam à lituris*, vt ait Priscianus, *eo quod in tabulis ceratis antiqui scribere consueuerint, & postea delere.* Per compendia literarum scribendi mos olim apud Romanos magnopere in vsu fuit, *auctore potissimum Mecœnate*, quem scribit Dio inuenisse primum quasdam literarum notas, quibus celerrime aliquid scripto mandari poterat, easque publicasse per Acilium Libertum. Iustiniani temporibus vocabant has notas *siglas*. Plutar-

chus in Catone vocant σημεῖα ἐν μικροῖς, καὶ βραχέσι τόποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. His aliquando testamenta conscripta, inprimis vero valere testamentum militis iis notatum, didicimus ex *l. Lucius. ff. de testament milit.* Ab his etiam notis dicti Notarij, qui compendiaria scriptura excipere poterant integras orationes, ea ipsa temporis periodo vel potius spatio, quo habebantur ab Oratore. Inseruiebant etiam in describendis auctorum exemplaribus, quod alioqui improbi laboris fuisset opus. Quo minime sit mirum apud Galenum *7. de compositione medicamentorum* mentionem fieri libri ὀλογραμμάτου Medici cuiusdam Menecratis, quod integris literis esset descriptus. Sed cum harum intelligentia obsoleuisset paulatim, nec tamen minus difficultatis legentibus exhiberent, quam res ipsæ notis descriptæ, prohibuit tandem Iustinianus graui comminatione, ne quis imposterū in describendis iuris ciuilis libris siglis aut notis vteretur. Mire dextros in illis effingendis fuisse Mirmecidem Millesium & Callicratidem Lacedæmonium, apud Ælianum legas. Fama enim est eos in fesamo minutissima seminis genere, quod milio panicoque simillimum est, distichon aureis literis exarasse.

Littus appellatum creditur, quod ad ipsum aqua alluat, vel allidatur: Sic volunt Grammatici, θῖνα, dictum, παρὰ τὸ τείνεσθαι, ὅπερ ἐστὶ τύπτεσθαι τῇ προσρήξει τῶν κυμάτων, *quod feriatur collisione fluctuum.*

Lituus medium quiddam inter tubam & cornu, quia nec prorsus est rectus, vt tuba, ne totus incuruus vt cornu, quod litis sit testis, appellatus videtur Festo, qui & genus esse prodit buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit, *Liticen* appellatur. Eius vsus in bello fuit cum Tuba & Cornu, sonitumque ipsi acutum tribuit Ennius apud eundem Festum, *vt & Statius libro sexto*, Stridulum Seneca in Oedipo: Signa tamen hæc bellica sæpe apud auctores confundi, non ignorandum facit id Ammianus, annotan-

tedo-

te doctissimo Lipsio, his verbis: *Vocum lituorumque intonante fragore cohorrui.* Sed nec tantum instrumentum bellicum, verum etiam baculus fuit incuruus, quo sedentes Augures templa auibus designabant. Eiuscemodi baculum Romulus vaticinij peritus manu gerere consueuit, *vt Liuius scribit*, quo Rex idem vrbem conditurus regionem descripsit, eaque de causa Quirinalis dicitur Virgilio. dum inquit:

Ipse Quirinali lituo paruaq; sedebat,
Succinctus Galea. ————

Hunc Romuli lituum amissum fuisse, cum seruaretur in Palatio, auctor Plutarchus, nempe quo tempore occupata vrbs fuit à Gallis, cæterum barbaris reiectis integrum illum & illæsum in alto cinere inuentum, cum ignis cætera consumpsisset. Existimant nonnulli hanc ipsam virgam auguralem, qua parte robustior est, à litui, id est, buccinæ incuruæ similitudine lituum dictam maioribus, *affirmante id A. Gellio cum Macrobio.* Vox sane pura puta Latina. Vt obnoxij sint inexcusabili errori: qui à sonitu ex versu illo Homeri, λίγξε βιός insonuit neruus, deducendam nominis originem putant.

Lix iuxta Nonium humor cineri permixtus. *Lixam* enim veteres dixerunt aquam: Vnde *elixum*, quod aqua coctum. Et lixa in re militari, qui aquam militibus ad castra, vel ad tentoria ferre solet, eidem origini dedicat nomen. Nullus est, qui à Licho Herculis socio, deriuat, eo quod illum fuerit secutus. Nec audiendus, qui appellatus eo nomine credit, quod abliguriat quæstum. Porro ab eadem origine traho *lixiuim.* Neque enim Scythica vox est, vt *opinatur Spiegelius*, verum Latina. Meminit eius Columella diuersis locis in etymo planè nobiscum faciens, cum trahit à cinere aquæ permixto, in qua ille decoquitur aut maceratur, ideoq; κονία, est Græcis, cum κόνις eidem sit *cinis.*

Longobardi nomen traxerunt a barbis promiſſis, cum proprie dicantur *Vinnuli*. Alii prębuiſſe volunt nomen *Alabardas*, id eſt, longas ſecures, quibus in bello ſunt vſi: Nonnulli longum tractum, quem bort nominant Germani.

Lorica munimentum corporis, quale videmus in antiquis Imperatorum ſtatuis, nomen habet a loris. Quanquam enim nobis tantum ex ferro conſtet, olim tamen ex loris fieri ſolebat. Auctor etymi Varro, q addit Gallos tandē ex ferro ſuccudiſſe. Legimus antiquis etiam lineas fuiſſe loricas, quales Iphicratem Athenienſibus pro æneis dediſſe teſtatur Diodorus, inque eius vita Probus. Talem & Alexandrum induere ſolitum legimus in eius vita apud Plutarchum, vt & Græcorum heroes *Iliad.β*, Fuiſſe etiam in vſu Hiſpanis teſtatur Liuius *libro 31*. Apud Dionem pariter in Caracalla, & apud Suetonium in Galba eiuſcemodi loricarum fit mentio. Apud Polybium *& 1. Reg. cap. 4.* lego θώρακας ἁλυσιδωτοὺς loricas cathenatas ſeu Ramatas, forte eo collimat Statius *libro 12.* his verbis.

Multiplicem tenues iterant thoraca cathenæ.

Apud Dionē Caſſium in Macrino habemus θώρακας τοὺς λεπιδωτοὺς *loricas ſquameas*, apud Plutarchum in Lucullo θώρακα σιδηροῦν *loricam ferream*, apud ſummum Poetam *auro trilicem*, q cū eſſet hamis & ſquameis ferreis conſerta, eſſet præterea tribus liciis per eam currentibus ornata. *Segmentata* & *lanæ* meminerunt alii auctores. In caſtris dicuntur *loricæ* illæ aggeris, ſiue etiam murorum eminentiæ, quæ pectus defendūt. Fiebant illæ plærumque ex cratibus & viminibus, interdū ex pluteis, id eſt, craſſis aſſeribus & tabulis. Cæſar *belli Gallici*, *ſi turres contabulantur, pinnæ loricæque ex cratibus attexuntur.*

Loxias nominatus Apollo ἀπὸ τοῦ λοξοῦ *obliquo*, propter reſponſa tortuoſa, quæ per vates ſuos reddebat. Tale illud: *Aio te Æacida Romanos vincere poſſe.* Item, *Athenienſes ſalui erunt in muris ligneis*, id eſt, *nauibus*, ſicut interpretatum legimus Themiſtoclem. Et de Crœſo: *Crœſus Halym penetrans permagnam perdet opum vim.* Et ad Philippum Alexandri patrem:

ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις. Depiq; illud: *Doriacum veniat* λιμῷ, *comitante duellum*, in quo responso dubium erat, nominaretne λιμὸν, id est, *famem*, an λοιμὸν *pestem*. Infinita alia apud auctores partim Apollinis, partim etiam aliorum Deorum responsa admodum flexuosa, dubia, intricata & inuoluta lubens omitto, quod proprio ad id cōparato libello ea referuem. Sed antequam finem facio, non ignorandum Apollinem quoque λοξίαν dictum videri nonnullis παρὰ τὸ λοξῶς ἰέναι τὸν ἥλιον διὰ τοῦ ζωδιακοῦ, *quod sol oblique Zodiacum permeet*. Idem enim cum Sole creditus Apollo veteribus, vt dictum alias, nec pressit silentio Macrobius.

Lubentina dicta est Venus Augustino a *lubidine*. Vt enim lubet & libet, ita *lubidinem* & *libidinem* agnoscebant veteres. *Lubentiam* nominat Plautus, estque alia a *Libitina*.

Luca ciuitas Hetrurię nomen ferre videtur quibusdam a scutis inauratis, quæ turribus imposita, & solis splendore illustrata valde lucebant: Aliis (inter quos Cato) a *Lucumone*. Prius enim Lucumonia est appellata, inde euphoniæ gratia *Luca*. Iterum aliis placet in illa ora olim oppidum fuisse *Lucum*, eiusq; colonos Lucenses huc profectos, vrbē, quā condiderant, a se dixisse *Lucam* Morbosam eam reddi, siue Ἄυσονον a fluuio, q̃ se diffundit in proximas paludes, testatur Strabo *lib. 5*. Eius muri quondam restaurati a Desiderio Longobardorū rege. Libertatem sibi tandem comparauit ab Imperatore Rudolpho duodecim ducatorum millibus. Sita est autem in planitie ad montes Lunæ, magnificis ædificiis spectabilis. Gens lauta, prudens, ingeniosa.

Lucania Italiæ regio, quæ nunc audit Basilicata, *teste Leandro*, & statim initium a flumine Silaro trahit, qui Straboni est Siler, iuxta nonnullos nomen arcessit, a stella quadam lucente & e diametro illi opposita. Falsa originatio. Strabo enim incolas Lucaniæ ortos affirmat a Samnitibus, qui Possidoniates eorumq; socios memorabili pugna debellarunt, ductore Lucio, a quo nomē inditū huic regioni, id q͂ a Festo quoque referri video inter alia, quæ minus placent, in voce *Lucani*.

Ab

Ab hac autem regione Lucæ boues appellati sunt elephāti, quippe visi primū illic Anno ab V.C. 472. *teste Plin. lib. 8. c. 6.*

Lucaria appellarunt Romani festa, quæ celebrabant in luco, qui permagnus inter mare & Tyberim fuit, quod victi a Gallis Romani illic se occultauerint.

Lucerenses & Luceres, quæ pars tertia populi Rōani est distributa a Tatio & Romulo, à Lucero Ardeę rege sunt appellati, qui Romulo aduersus Tatium bellanti auxilio fuit. Festus.

Lucerna a Lucendo nomen. Maximum huius vsum fuisse veteribus in dispellendis noctis tenebris, tum et in cœnis, candelabrorum vero paruum aut nullum fere, docent quædam auctorum loca. Ait quippe Virgilius Æneid. 1. *Pendent lychni laquearibus aureis incensi.* Petronius: *Lucerna bilychnis de camera pendebat.* Iuuenalis Satyra 6:

Cum bibitur concha, cum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exsurgit mensa lucernis.

Flaccus Carmin. 3.

Sume Mecœnas cyathos amici
Sospitis tantum, & vigiles lucernas
Perfer in lucem.

Lucetius Iupiter, q̄ lucis eū crederent auctorē, auctore Festo.

Lucii fuerunt Romanis ipsa luce nati, sicut Manii, qui mane, *teste Varrone*, aut ominis caussa, q̄ esset bonus. Manum enim antiqui dicebant bonū. Quanquā Zosimus auctor Grecus tradiderit Maniū in gentē Valeriā profectū esse, qui primus sacra Diis manibus fecit. Sed quia hæc prænomina sunt vsitata Romanis, videamus & alia hoc tandem loco, vnde suā originē trahant multorū consensu appellata, eo tamen præsupposito, vt prænomē sit, q̄ præpōitur nomini: Cognomē, q̄ postponitur: agnomē, q̄ vltimo subiicitur. Exempli gratia: Prænomē est *Publius*, nomē *Cornelius*, cognomē *Scipio*, agnomē *Africanus*. Est vero prænomē Grecis πρώνυμον, vt scribit Diomedes. Plutarch' modo primū nomē, modo propriū nominat, Diomedes nomē cōmune. Sed ad rē præ̃t.o duce Sigonio. Nā Agrippa vocat' *(vt recte ille ex Festo)* q̄ cū labore est nat', exēpli caussa in pedes, nō in caput i.e. ab ęgro partu.

Auli dicti, qui Diis alentibus nascerentur: *Caii* a gaudio parentum: *Cnæi* ob næuum insignem in aliqua corporis parte. At *Faustum* a fauore nominatum scribit Valerius. Quintus, Sextus, Decimus, a numero & loco, quo sunt nati post alios, appellationem habent, *teste Varrone*. Iuxta Macrobium *Saturn. 1.* vocatus est hostis, qui erat procreatus in hostico, coque nomine appellat Liuius Lucretium Tricipetinum. Gentis Æmiliæ prænomen fuit Mamercus, de quo Plutarchus in Numa hoc modo: *Mamercus fuit Pythagoræ filius, a quo Numa Pompilius filium Mamercum nominauit.* Marcum dictum volunt, qui natus erat Martio mense. De Numerio Festus. Numerius pronomen nunquam antea fuisse dicitur in patria familia, quam Q. Fabius, qui vnus post sex & trecētos ab Hetruscis interfectos superfuit, inductus magnitudine diuitiarum vxorem duxit Otacilii Maleuentani (vt tum dicebatur) filiam ea conditione, vt qui primus natus esset, prænomine aui materni *Numerius* appellaretur. *Opiter* dictus, cuius pater auo viuo mortuus erat, quasi qui post obitū patris sit genitus, quod prenomen Virginio Tricosto cōsuli fuit: *Posthumus*, qui post humatū patrē. *Proculus*, qui patre procul peregrinante: *Publii*, qui prius erant facti pupilli, quam prænomina haberent. *Seruius* item is primum nominatus, quam seruiens mulier primum pepererat, vt de rege Tullio scripsit Dionysius: *Spurius*, qui sine patre. Antiqui enim iisdem literis S.P. Spurium & sine patre scripserunt. At *Tiberii* nomen adepti, qui nascebantur ad Tybrim. *Tullius* ominis caussa quasi tollendus creditur dictus. *Vopiscus*, qui duobus conceptis, & vno abortu excluso ad legitimum partum erat deductus, quo prænomine vsa præcipue est gens Iulia. Prænomen *Lartis*, *vt tradit Valerius*, a Laribus est sumtum, inditum quondam consuli Herminio. Fuit & Lar Tolumnius Veientium rex, & Lar Porsena, de quo Dionysius *libro 5.* βασιλεὺς ἦν κλουσιανῶν Λάρ@ ὄνομα, πορσίνας ἐπίκλησιν.

Lucina, appellata est Iuno a luce, quod partum in lucem prodat iuxta illud: *Iuno Lucina fer opem*: vel quod oculis & luci cre-

crederetur præesse, *vt censet Plinius.* Vtrumque etymon confirmat nonnihil, quod oculi superioris integumentum Iunonis tutelæ veteres commiserint. Etenim eo teguntur oculi, per quos luce fruimur, quam a Iunone tribui putabant. Macrobius scribit *Saturnal. vltimo Lunam humidam aperire & relaxare.* Subdit autem: *Hinc est, quod Diana, quæ Luna est, ἄρτεμις dicatur quasi ἀερότομις, id est, aerem secans.* Lucina a parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus est distendere rimas corporis, & meatibus viam dare, quod accelerando partui est salutare. Subiicio quoque Ouidii verba ex Fastis. Ait enim:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principium tu Dea lucis habes.
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis,
Maturumque vtero molliter aufer onus.

Quibus ille verbis partim a luco nomen deriuat, vbi ædem habuit, & lotos exstitit mirandæ vetustatis, partim a luce, de quo etymo dictum loco priore. Græcis eadem est *Ilithia.* Vnde timidis parientibus eam propositam canit Ouidius *Metamorph. 9.* Et Flaccus in carmine seculari: *Lenis Ilithya tuere matres.* Catullus Epigramm. 32. *Tu Lucina dolentibus, Iuno dicta puerperis.* Atqui Iuno Lucina, est Diana.

Lucrum a luendo appellatum Varroni.

Lucus per antiphrasin dictus videtur Grammaticis, quod minime luceat propter arborum vmbras, *vt & Accursius notat. l. id quod. §. fin. ff. de peric. & commod. &c.* Et Seruius Æneid. 1. cum ait Poeta;

Lucus in vrbe fuit media lætissimus vmbra.

Sylua enim erat non cædua, & proinde Deo alicui sacrata. Talis Martis lucus in Ponto, & Albæ. Horatius quoque in arte Poetica coniungit lucum & aram Dianæ. Sed enim aliud ab aliis proditum inuenio etymon, qui dictum volunt lucem, quod sacrificiorum luminibus, quæ ibi per noctem haberi solebant, quoquo versus luceret. Quis enim nescit Lucaria festa in lucis celebrari solita, præcipue in eo luco, qui

inter Tyberim & Salariã exstitit, eo quod victi a Gallis ibi securè latuissent? Etsi aliqui ea a luce nominata velint, quod propter amissam lucem cultus ille sit institutus, *auctore pontissimum Festo*. Id notandum, consecratos vtplurimum fuisse lucos circa templa Deorum, nonnunquam etiam licuisse succidere, facto tamen prius sacrificio, cuius formulam tradidit Cato *de re rustica* hoc fere modo: *Porco piaculo facito, sic verba concipito: Si Deus, si Dea es, cuius sacrum est, vt tibi ius siet porco piaculo facere, illiusce sacri coercendi ergo, harumque rerum ergo, siue ego, siue quis iussu meo fecerit, vt id recte factum siet: siue ego, siue quis iussu meo fecerit, vt id recte factum siet: Eius rei ergo te hoc porco piaculo immolando bonas preces precor, vti sies volens, propitius mihi, domo, familiaque meæ, liberisque meis. Harum rerum ergo macte hoc porco piaculo immolando esto.*

Ludiones dicti Histriones vel a *Lidis*, id est, Hetruscis, vel a *ludo*, vt obseruant Grammatici.

Ludi vt originem, ita etymon vocabuli trahere videntur nonnullis a Lydis, qui traiecisse dicuntur ex Asia in Italiam, & in Hetruria consedisse duce Tyrrheno, qui fratri suo successerat in regno. Nam inter alios superstitionum suarum ritus instituerunt etiam spectacula nomine religionis, quæ postea Romani sunt imitati, cum ludus Gymnicos, Circenses, Gladiatorios, & Liberalia celebrarent, etiamsi modos & ritus omnes non acceperint ab illis, sed pleraque mutuati fuerint a Græcis. Sed cur non a ludendo deriues, quam equidem originem agnoscit literarum ludus, qualem Isocrates erexisse legitur Athenis, Romæ primus omnium Carbilius, tum saltatorius ludus Persis olim & Lacedæmoniis celebris, quippe qui ad bellum etiam necessariam duxerint saltationem. Quanquam nominis significatio nonnihil variet, cum loco posteriore exercitationis locum significet, priore publicas celebritates Deum iræ placandæ destinatas, vel pro salute populi editas, vel ob gratiam populi demerendam institutas. Primus apud Romanos ludorum institutor legitur fuisse Romulus Consualibus celebratis,

sicut

ficut conftat ex hiftoriis. Inde eos alii reges exhibuerunt, poſt reges exactos Conſules. Tandem id munus creatorum Ædilium fuit, ita vt plebeii plebeios, Curules vero magnos potiſſimum exhiberent. Sacri autem ludi dicti Romanis, qui fiebant in Deorum honorem, quales *Florales, Cereales, Apollinares, Megalenſes, Capitolini, Martiales, Compitalitii & Seculares.* Sed de illis ſuis in locis.

Lugdunum, Galliæ vrbs, Ptolemæo Λούγδουνον, Stephano Λούγδουνα, in marmoribus antiquis Lugdunum, ad Rhodani & Araris confluxum ſita, nomen arceſſit a monte Lucii. Veteres enim Galli *dunum* vocabant collem, atque adeo hodie quibuſdam in locis ſignificat aggerem, *teſte Gallo Adriano Turnebo.* Sunt etiam, qui produnt, olim ſitam fuiſſe in monte, poſtea vero incendio conſumtam, & in planitiem fuiſſe deductam. Quanquam Strabo conditam ſcribat. ὑπὸ λόφῳ ſub colle, qui itidem nomini huic occaſionem dare potuit. Paradinus in ſua Lugdunenſi hiſtoria, vocatam eam a veteribus ſcribit *Sequanorum ciuitatem.* Rhodanuſiam appellauit Sidonius, *Inſulam* Plutarchus & Liuius. Dictam quoque *Nobiliſſimam* tradit Gregorius Turonenſis, eo quod vrbs eſſet Martyrū ſanguine illuſtrata. Epiſcopus eius quondam fuit Irenæus, cuius adhuc exſtant *libri* 5. *aduerſus monſtroſas veterum hæreticorum opiniones.* Seneca ſcribit, illuſtraſſe eam ſuo tempore tot pulcerrima opera, vt ſingula illuſtrare res ſingulas poſſint. Edidit & hic Caligula, *vt teſtatur Hiſtoria,* ludos miſcellos, Latinæ quoq; & Græcæ facundiæ certamen, in quo victi cogebantur in victores premia conferre & eorundem laudes celebrare. Qui vero diſplicuerant, eorum ſcripta incumbebant ſpongię, niſi maluiſſent ferulis vapulare, aut in proximū flumē demergi. Secūdum Narbonem Gallicarum eam vrbium celeberrimam olim fuiſſe hominum frequentia, & præfectis Romanis emporii vice fuiſſe, cuſa quoq; ibidē aurea & argentea moneta, apud Strabonē legas, *lib.* 4. Vbi & aræ meminit ſexaginta gētiū inſcriptionibus & imaginibus nobilitatę, vt & alterius, quę ipſi eſt βωμὸς μέγας. Ad harū alterā proculdubio inſtitutum certamē illud a Caligula, maxime cum Iuuenalis canat: Et ſic

Palleat, vt nudis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Est & Batauorum Lugdunum, quod Ptolomæo est λιγόδινον τῶν βαλαβῶν, nomenque suum tulisse videtur eruditis a collium humilitate, quasi dixeris lege dunnen. Ab huiusmodi collibus descendit & appellatio ciuitatis Flandriæ, quam dunnkercken nominant celebrem imprimis tempore hoc nostro nauibus Harpiarũ modo inuolantibus ac rapientibus, quęcunque inuenerint in mari hoc nostro, magno cum Reipub. dispendio.

Lumbus, cui adhæret ren, *a lubidine*, id est, *libidine* dictus videtur nonnullis, Veneri eandem ob caussam dedicatus.

Luna sidus nouissimum terrisque familiarissimum Plinio, & cum proxima sit cardini, minimo ambitu 12. Zodiaci signa percurrens, cuius cursum idem prodit deprehendisse primũ Endymionem, cuius sepulcrum *auctore Strabone* ostenditur ad Latmium montẽ Cariæ in antro quodã, vbi mons pediculorum est, *vt scripsit Hecatæus*, non quidẽ appellata, quasi lux sit aliena, quam fœnerata Sole, at a lucendo potius, quod luceat noctu dicta propterea *Noctiluca*. Eadem enim illa cũ Lucina & Diana. Itaque vt apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ita apud nostros Iunonem Lucinam inuocant in pariendo, quæ ipsa & Diana omniuaga dici consueuit. Iouianus Pontanus *in fragmento libelli de Luna*, primum eam dictã putat Lucenam ab illuminatione nocturna, post vero litera subtracta (vt in compluribus dictionibus vsu venit) Lunam in ore hominum percrebuisse, nomenque integrum, siue Iunoni, siue Dianæ vna tantum commutata litera permansisse. Adhibetur ea superstitione gentilium ad partus, quod illi maturescant iam septem, iam nouem ipsius cursu periodico. Præcipuũ illa apud gentes ęternitatis Hieroglyphicũ. Cũ enim defecisse videtur, fit interim noua & velut reiuuenescit. Cumq; vitæ nostræ partes præcipue sint duæ, τὸ αἰσθητικὸν καὶ φυτικὸν *vis sentiendi atque crescendi*, priorẽ quidẽ potẽt iã cõst qui nos voluerũt a Sole, alterã a Luna. Et quoniã pręest dominaturq; humorib⁹, q ad fœcũditatẽ nõ solũ, sed et

ad

ad generationem productionemq; rerũ sunt necessarii, ausi quoque nonnulli sunt masculino genere, dicere Lunum, quasi qui virilem etiam operam subministraret in excitandis fœminibus, & rerum speciebus conseruandis, nequid intereat, vel haud satis maturatum marcescat. A Luna dicti *Lunati calcei*, quales Arcades antiquitatem suam iactantes, gestare solebant, fibula illa, qua calceamenta connectebantur, Lunæ in speciem facta, quæ cornua porrigebat. Hos & apud Romanos gestarunt generis nobilitate præstantes, sicut tradit Plutarchus. Vnde & Martialis *libro 2. Lunatam* nominat *pellem*. Et Statius ad Crispinum:

Primaq; patricia clausit vestigia Luna,

Rationem gestaminis huius ostendit Plutarchus *in Problematibus*, prolixa disputatione. Ceterum inter omnes rationes, ea inprimis placet, quæ ab Arcadibus est sumta, qui cum Euandro traiecerũt in Italiam, & eo calceorum genere sunt vsi. Errant etiam, qui caussam commenti sunt eam, vt calceis his admonerentur, considerandam esse rerum vicissitudinem, quæ præcipue in Luna spectabilis est, ne solo nobilitatis nomine nimium turgidi cristas erigerent. Sunt tamen, qui a Numa Pompilio institutum affirmant, vt Senatorum calceis C. litera inscriberetur, quæ centum significat, vt per eam se, e numero centum patrum esse, admonerentur: Atque eam a figuræ similitudine postea Lunæ effigiem esse dictam *calceosque Lunatos*. Legimus porro & *aries Lunatas* apud Poetas, id est, in cornua duo diuisas, ad modũ Lunæ: Ait enim Lucanus libr. 3. *Lunari fronte recedunt.* Et Propertius lib. 4.

Tandem aries geminas Nereus lunarat in arcus.

Non tacendus hic etiam puerilis veterum error existimantium magico carmine Lunam deuocari cœlo. Quare ne veneficarum audiret verba, æris tinnitu obstrepebant. De qua re, omissis Poetarum scriptis, ex Plutarchi tantum Æmilio locum adduco, *αἰφνίδιον*, inquit, *ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο, καὶ τοῦ φωτὸς ἀπολιπόντος αὐτὴν, χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς, ἠφανίσθη.* Τῶν δὲ ῥωμαίων (ὥσπερ ἐστὶ νενομισ-

μένον) χαλκῦτε καὶ πατάγοις ἀνακαλυμμένων τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰ πολλὰ δαλοῖς καὶ δᾳσὶν ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ὅμοιον ἔπραττον οἱ μακεδόνες, ἀλλὰ φρίκη καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. Dicta autem σελήνη Græcis, quod σέλας, id est, *lucem habeat*, ἄνω id est, *superne*, quippe a Sole, cui semper sua obuertit cornua. Lunæ & Soli, primus ædes sacrauit Romæ, T. Tatius Sabinorum rex, *Varrone & Dionysio auctoribus*. Eidē erectum templum magnum in Auentino, item in Capitolio & monte Palatino, tauroq; litatum constat.

Lupanaria a lupis, id est, meretricibus, ob meretriciā improbitatem, rapacitatemq; appellationem deducunt, Cicero ꝓ Milone, *Clodius semper secū scorta, semper lupas ducebat*. Plaut. in Epidico, *Diuertunt mores virginis longe ac lupæ*. Est alias idem conuitium Comicum in mulieres & virgines improbas. Hac de caussa delectabatur Messalina mentiri nomen Lyciscæ. Ait enim Satyricus,

Tunc nuda papillis
Constitit auratis nomen mentita Lyciscæ.

Etymon nostrum porro approbat Isidorus, addens instituta a paganis lupanaria, vt pudor infelicium mulierum ibi publicaretur, & tam illi haberentur ludibrio, qui facerent, quam quæ paterentur.

Lupata frena asperrima a luporum dentibus dicta sunt Isidoro, quæ, quoniam sunt inæqualia, obest etiam vehementer eorum morsus. Erant ergo aspera & inæqualia lupinorum dentium in morem, vel frena dicta lupata, quod *lupos* haberent. Est aūt lupus ferreum instrumentū, vncum, dentiū lupinorum simile. *Liuius lib*. 28. In alios lupi superne ferrei iniecti, vt in periculo essent, ne suspensi in murū extraherent. Ita & Græcis λύκος ferrum est freni ad os equi, quantumuis ferocis temperandū, domandumq; aptissimi, ꝙ notat *Turnebus Aduersariorum libri* 11. *cap*. 28. vbi pariter tradit, eodē modo currus dici *falcatos*, ꝙ falces haberent: secures dolabratas, quæ habent dolabram, falces vericulatas, quæ vericulū. Serrata quoq; & pectinatim inter se coeuntia, dentiū instar recte dixeris eiusmodi fræna. καρχαρόδοντας nominant Græci

Græci ab iis animalibus, quæ dentes habent ſerratos, quales *Leones, Panthera, Canes, Lupi, & Piſces creobori.* Itaque κύνα καρχαρόδοντα nominat Heſiodus. Κάρχαρον enim Græcis eſt id, quod *aſperum* ſimul *acutumq;* dicim*. Hinc Oppian* de piſcib. 1. ἐνὶ δ' ἔνθι κάρχαρον ἔργα. Meminit autẽ huiuſmodi fræni Virgilius *Georgic. 3.* Ouidius *de triſtib. 4.* vbi lupum nominat, & Xenoph. *libr. de re equeſtri,* eoq; tractos equos λυκοσπάδας dictos inuenias apud Plutarchum *Sympoſ. 2. cap. 8.*

Lupercalia placuit Verroni inde arceſſere nomen, quod Luperci ſacra facerent in Lupercali. Eſt enim Lupercal, *teſte Seruio,* ſpelunca ſub monte Palatino, in qua capro luebatur, id eſt, ſacrificabatur. De origine tamen Lupercalium, varia traduntur ab auctorib. Sunt namq; qui ab Euandro ex Arcadia in Italiam translata affirmãt, Dionyſius, Liuius, Plutarchus, & multi alii. Nonnulli inſtituta & celebrata primũ a Romulo & Remo tradunt propter factã ſibi ab auo Numitore vrbis in monte Palatino condendæ poteſtatem, quã cauſſam explicat Valerius Maximus, *libro 2.* his verbis: *Lupercalium mos a Romulo & Remo eſt incoatus, cum lætitia exſultantes, quod his Numitor auus Rex Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiſerat ſub monte Palatino, hortatu Fauſtuli educatoris ſui, quem Euander Argiuus conſecrauerat ſacrificio facto, cæſiſq; capris, epularum hilaritate ac vino largiore prouecti, diuiſa paſtorali turba, cincti pellibus immolatarum hoſtiarũ, iocantes, cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur.* Plutarchus quoq; alias ſcribit, luſtrationis cauſſa inſtituta videri poſſe, eo quod fiant diebus faſtis menſis Februarii, qui nomen ab expiationibus habet. Ouidius *in faſtis* eo refert, quod Romani beneficii memores præſtiti a lupa, in educandis infantibus, Romulo & Remo, templum illi exſtruxerint ad ficum *Ruminalem*, quod eſt appellatum *Lupercal.* Sic enim ait:

Illa loco nomen fecit, locus ipſe Lupercal,
Magna dati nutrix præmia lactis habet.

Templi huius ſacerdotes, *auctore Varrone,* dicebantur *Luperci,* qui nudi rem diuinam agebant, perque vicos vrbis,

& compita discursantes pellibus in scuticas dissectis obuias quasque fœminas verberabant, ita eas fœcundas fieri existimantes. Vnde & *Crepos* appellat Festus a crepitu pellicularũ. Sed enim aliqui rursus (*ne id negligam*) dicta voluerunt *Lupercalia* a lupis arcendis, quod celebrato sacrificio tali in Panis honorem, qui est dictus Lycæus, lupi arcerentur a pecoribus & stabulis. Scribunt enim Plutarchus & Liuius, cum Euander solemne hoc sacrificium intulisset in Italiam ex Arcadia, benigne illi Faunum montem & agros assignasse, inque illius radicibus constitutum Lycæo templum, vbi nudum conspiciebatur Dei simulacrum, pelle amictum caprina, quo habitu currebant Romæ in Lupercalibus. Proprium erat eius celebritatis, vt Luperci immolarent canem, vel expiationis gratia, quod Græci canes adhiberent ad expiandum, vel in gratiam Lupæ, quæ Romulum ac Remum creditur enutrisse, vel denique, quod sacrificium fieret Pani, cui propter greges amicus est canis. Sciendum insuper agitata fuisse Lupercalia 15. Calen. Martii, (Lycæa nominant Greci) eorumque diem veteres februatam dixisse. Nec tantum Luperci ea celebrabant, verum & alii, quandoque viri, virisque permixtæ mulieres. Quapropter scribit Plutarchus *Antonium nudum in Lupercalibus fuisse vectum per vrbem*. Diu durasse Romæ hanc superstitionem constat, quãquam abolitam, tandem restituit Augustus, suscepto Pontificatu maximo, *vt scribit Suetonius*, vetuitque currere imberbes. Ferias etiam has fuisse statiuas, vt Agonalia & Carmentalia, annotat Macrobius.

Lupinus amarissimum leguminis genus, quod sui circumactu agricolis horas etiam nubilo die ostendit, dict' quibusdam videtur *ἀπὸ τῆς λύπης tristitia* vel *molestia*, qua, si quis edat, afficeet edentem ob amaritiem insignem. Vnde tristem dixit Virgilius, & λυπηνάριοι Græci. Etsi alii originationem deducant a lupo, quod non minus ac ille, terram appetat, & illius sit vorax, id quod minus arridet. Sumsit ab eo Zeno Philosophus, quod in conuiuio scite admodum respondit. Quippe rogatus, *cur, cum esset natura seuerus, in conuiuio tamẽ hila-*

*hilarescere*t, respondit, *Lupinum suapte natura amarum, tamẽ aqua maceratum dulcescere.* Farina eius cutem liuoresq; corrigit, inflammationes cum polenta & aqua mitigat, tubercula & coxendicum dolores ex aceto lenit, sicut & strumas dissipat, & carbunculos rumpit, *teste Dioscoride.*

Lupus animal ouibus infestum, τῷ λύκῳ respondere videtur nonnullis. Proditum ab Aristotele, & deprehensum cupedinariorum experimento laceratas lupinis dentib. carnes esse & dulciores, & ad pediculos procreandos aptiores, idq; tactum ab Horatio volunt, vbi interea, quæ regiis deliciis iucundiora enumerat, hœdum etiam lupo ereptũ recenset. Rapax idem & furax animal, & viso tam acuto, vt, etiamsi Luna sileat, clarissime tamen intueatur vel intempesta nocte, inq; prædis inuadendis, post nocturnam famem antelucanum tempus obseruet. Vnde fingit Claudianus, prædones post hanc vitam a Rhadamanto lupis obiici solitos. Audax tamen hoc animal, & tam bellicosum, quam noctiuagum, scuticæ ictum, aut apidis sonitum timere dicitur. Ab hoc sane vulnus inflictum putrescit, carne vermes generante, nec vnquam coalescente. Cum maiorem sibi incumbere vim animaduertit, quam sustinere queat, remulcere caudam dicitur conscius audacis facti, eumq; pauitantem vtero subiicere, vt canit Poeta, atque deinde se abdere in montes & syluas. Creditur quoque hactenus, imo a Platone & Virgilio proditũ, hominem a lupo præuisum subito consternari, & voce destitui. Naturale inter eum & equũ odium, vsq; adeo, vt multi quoq; crediderint abortire equã, si tantum presserit eius vestigiũ. Idem tam est famis impatiens, vt si nõ inuenerit prædam, tandem rictu deducto ingerat terram. Plura de eius natura vide apud Plinium.

Luscus luce carens. Is enim est, qui hebeti est visu, & qui altero oculo caret. Eleganter itaque Martialis, *Oculo Philenis semper altero plorat Quo fit istud modo quæris? Lusca est. Huic Lusciosus, qui parum cernit interdiu.*

Lutetia ad Sequanã sita, Galliæ toti⁹ caput, sedes regia, & vna ex maximis ciuitatib. totius Europæ, fertur nomen habere

a luto. Meminit eius Ammianus *libr. 15.* Parisiorum castellũ nominans. Vnde verisimile fit, olim eam vrbis amplitudinẽ non fuisse, quæ nũc apparet, aut potius *(vt vult Rhenanus)* oppidum tum temporis fuisse exiguũ. A Iulio Cæsare magnopere est aucta, & proinde Iulia vocata, id quod suspicionem iniecit Ioanni Baptistæ, conditã eam ab eodem Iulio. Iulianus Apostata scriptũ reliquit in ea oratione, cui titulus μισοπώγων, a Gallis, quos ille Celtas appellat, vocatã eam φίλην λυκετίαν Architremius Poeta Anglus nominauit *alterã Phœbi regiam, mundi Rosam*, & *orbis balsamum*, diuitem agris, fœcundam mero, mansuetam colonis.

Lux videtur diei quibusdam ab antiqua Græcorũ voce λύκη, quæ primam illam lucem solis ortũ præcedentem significabat, *teste Macrobio Saturnal. 1. cap. 17.* Etenim Homerus nominat eam lucẽ ἀμφιλύκην νύκτα, qua cernere incipit lupus, inque viam se dare. Quinimo Apollo idem cum Sole λυκηγενέτης eidem dictus, non ea quidem caussa, quod in Lycia genitus credatur, verum potius, quod λύκην generet, & matutini splendoris sit auctor, aut quod λυκοβάντα, id est, *annũ suo cursu designet.*

Lyæus nominatus Bacchus παρὰ τὸ λύειν, quod multo vino soluantur membra, vel potius, quod mentes hominum curis soluat, iuxta illud, *Curafugit multo diluiturq; mero.* Horatius in Epodis *Curam metumque Cæsaris rerum iuuat dulci Lyæo soluere.*

Lycius appellatus Apollo, censente ita Antipatro Stoico, παρὰ τὸ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος τοῦ ἡλίου, *quod omnia albescunt illucescente aut illustrante Sole.* Ceterum Cleanthes deduxit ἀπὸ τοῦ λύκου lupo, quod veluti lupi pecora rapiunt, ita ille radiis rapiat humorem: Alii ἀπὸ τῆς λύκης, de qua actũ in luce, & vnde λυκηγένης audit. Diuersus ab his omnibus Festus, cum inquit, *Lycii Apollinis oraculum in Lycio maxime claritatis fuit ob luporum interfectionem.* λύκος enim est lupus.

Lydia Asiæ minoris regio μαιονία Ptolemæo, Herodoto, Plinio, cuius mulieres omnes, meretrices fuisse scribit Herodotus,

dotus, *referente Strabone*, & vnde oriūda fuit Omphale Herculis amica, nominis initium habere creditur a Lydo, quē Athyos regis filium fuisse idem Strabo memoriæ prodidit. Alii tamen ἐτυμολογοῦντες trahūt, cum regionis, tum incolarum, nomen a Lud filio Sem, cuius & Arias Montanus meminit in biblico apparatu. Ab hac regione autem dictus est Lydius lapis, quem Græci βάσανον dicunt. Incolæ eius molles & voluptatibus dediti, dicti sunt Lydi, a quibus Tyrrheni traxerunt originē, quippe qui Tyrrheno duce in Italiam venerunt, *teste Herodoto*. Qua de caussa Lydium amnem nominauit Virgilius Tibrim. Primi illi feruntur percussisse aureum & argentum nummum ad vtendū, caupones & institores extitisse pilæ, aleæ, & tesserarū ludum excogitasse. Eidem Mæonii appellati, sicut constat ex fonte omniū ingeniorum Homero, qui *Mæones* appellat.

Lymphæ nomen suum Nymphis acceptum ferunt, secundum Festum. *Vulgo*, inquit, *memoriæ proditum est, quicunque speciē aliquam e fonte, id est, effigiem Nymphæ viderint, non fecisse finem furendi, quos Græci νυμφολήπτους vocant, nostri lymphatos.* Græcam vocem vsurpauit Plato in Phædro, hominemque accipit *ca furiosum, & mente abalienatū*. Sic Plinius cū de Helleboro loquitur, mederi dicit eū morbis comitialibus, vertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephātiæ albæ, vbi nympharū nomine correptos peculiariter significat.

Lynceus vnus ex Argonautis, quem visu penetrasse parietes, & arborum truncos fabulantur Poetæ, nomen adeptus videtur a lynce animali, quod clarissime omnium animalium cernit. Quanquam falsum sit, quod aliqui affirmant, conuexa montium visu penetrare. Vtrum vero lyncęi oculi sint dicti prouerbialiter ab hoc animali, an ab Argonauta, dubitāt eruditi. Atqui referre parū arbitror, quonam inclines.

Lyncurius lapis (*vt volunt*) ex lyncis vrina concretus. Est hoc animal colore vario & tergore maculoso, inq; Bacchi quōdam tutela positum. Ceterum non esse concretum Lyncurium ex huius animalis vrina, docet *Fuchsius 1. de composit. medicament.* quem consulet, quicunque certior esse volet eiusce rei.

Lyra, quam ſcribit Diodorus a Mercurio inuentam ad formã teſtudinis, cũ regrediens Nilus in ſuos meatus, inter alia animalia putrefactam teſtudinem reliquiſſet, ſuperſtitibus neruis, qui percuſſi ſonitum dabant, dicta videtur Grammaticis, quaſi λύτρα, quod *pro boum compenſatione a Mercurio Apollini ſit data.* Fabuloſum etymon, ex fabuloſa itidem ratione petitum. Attamen ad animalis putrefacti formam compoſita fuit, *vt docet Seruius Georgic.* 4. & λύτρον redemtionis eſt pretium. Porro a lyra, id eſt, cithara appellatum eſt, *lyricum carmen*, quod cani ſolebat ad eam in laudem, heroum maxime victorum. Poemata huiuſmodi carmine compoſita, cani quoque ſolebant in ludis Olympicis, Pythiis, Nemæis, Iſthmiis, choro cantantium ex viris quinquaginta conflato, præmiumque eſſe ſolebat taurus, a quo ταυροφάγοι, non ſine ſcommate a Comico quodam ſunt dicti. Tales *Pindarus* & *Sappho* fuerunt, item *Alcæus, Mitylenæus, Steſichorus Sicilienſis, Ibycus Regienſis ex Italia, Anacreon Teius, Simonides Ceius, Bacchylides pariter Ceus, & oriundus ex Lydia Alcman.* Hi enim nouem recenſentur in Epigrammate Græco. Hieronymus etiam inter Hebræos eis *Dauidem* annumerat. Non abs re etiam monendum, pro eodem inſtrumento, accipi citharam & lyram apud auctores. Vnde Pollux λυρῳδοὺς, κιθαρῳδοὺς & κιθαριστὰς idem ſignificare teſtatur. Et Athenæus libro 14. de Clinia Pythagoræo: ἐκιθάριζε τῇ λύρᾳ. Sed nec barbitos diſcrepat a lyra. Vnde τὸ βαρβιτίζειν Polluci, λυρίζειν καὶ κιθαρίζειν.

Lyta Iuſtiniano Digeſtorum proœmio, qui quatuor iam annos operam dederat iuris ciuilis ſtudio, nomen inuenit ἀπὸ τοῦ λύειν ſoluendo, quod legum ænigmata & nodos ſoluere inciperet. *Prolytas* proſolutores interpretatur Turnebus, quod antecellerent *Lytis*.

M

MAccabæi nomen accepiſſe creduntur a ſententia Moſis, *Exod. 15.* quam Iudas Matathiæ filius aduerſus Antiochum præliaturus teſſeræ loco militibus dedit, מי כמכה באלם יהוה, *quis ſicut tu in fortib. domine.* Iuſſit enim omniã ordi-

ordinum vexillis inscribi, tanquam omen victoriæ quatuor initiales literæ י כ ב מ. Vulgus tandem cum has vnica dictione exprimere cœpisset, inde *maccabi* fecit.

Macedones incolæ Macedoniæ, quæ olim *teste Plinio*, Emathia est dicta, secundum Liuium, *Pæonia*, inde *Æmonia*, itē *Edonia*, & *Pieria* Solino: descendere videntur eruditis a Cethim filio Iauan, nepote, Iaphet. Vnde forsan etiam a Græcis appellantur μακέται, & pars eiusdem regionis μακετία, *prout Stephanus & Hesychius scribunt*, quæ postea toti regioni nomen suum communicauit. Confirmant hanc origine Esaiæ vaticinia, *cap. 23.* Ad quem locum alludentes Maccabæorum libri aiunt, *Alexandrum egressum terra Cethim.* Equidem a Iauan propagatas esse Græcorum gentes, indubitatum, sicut & Iones peculiariter inde nomen seruarunt.

Macellum, inquit Festus, dictum a quodam Macello, qui latrocinia in vrbe exercebat, quo damnato, censores Æmilius & Fuluius statuerunt, vt in domo eius obsonia venderentur. Alii a macerando deducunt, quod pecora ibi eo macerentur. Isidorus vult dictum, quod ibi pecora mactentur. Vnde Hebræis appellari solet בית המטבח *Domus mactatorum.*

Machanaim vrbs Leuitarum in tribu Gad; vbi Iacob Patriarcha Angelorum castra conspexit, nomen sibi vendicat a חנה *metatus est castra.*

Machaonia ars dicta est Medicina Poetis a medico Machaone Æsculapii filio, vt medici ipsi Machaones. Ouidius 1. de Ponto:

Vtq. Machaonis Pæantius artibus Heros
Lenito medicam vulnere sensit opem.
Sic ego mente iacens, & acerbo saucius ictu,
Admonitu cœpi fortior esse tuo.

Martialis

Quid tibi cum medicis? Demitte Machaonis artes, sed & succos Machaonios nominat. Ouidius 2. *de arte amandi*, medicinales succos herbarum, ab eodem Podalirii fratre. Meminit eius Homerus *Ιλ.δ.* vbi Eustathius ita: δύο ὄντων ἐπιφα-

γῶν ἑλλήνων ἰατρῶν, ποδαλείριος μὲν περὶ δίαιταν ἐπονεῖτο. Μαχάων δὲ περὶ τραύματα εἶχε. ἦν δὲ στρατιώτερος ὁ μαχάων, ὡς καὶ ἡ κλῆσις ὑποδηλοῖ.

Machina Græce μηχανὴ, *vt auctor Etymologici vult*, παρὰ τὸ μήδειν, id eſt, *inueniendo*, aut *ſapiendo*, deriuatur. Euſtathius dictam vult παρὰ τὸ χαίνειν, quod hiſcere aliquem non ſinat, ψεκτικῶς reprehendendi cauſſa. Sunt qui etiam παρὰ τὸ μηχανᾶν, id eſt, *moliendo* ſiue *excogitando* deflectunt, quod diſplicere non poteſt. Interim non omittendum, Græcos machinas etiam μάγγανα dixiſſe. Heſychius μάγγανα, μηχανήματα, quod & doctiſſimus Lipſius in Poliorceticis notauit. Eſt autem alia bellica machina, qualis *aries*, *catapulta*, *ſcorpio*, *teſtudo*, alia naualis, vtpote qua naues, vel ſubducuntur ad littus & nauale, vel inde deducuntur, quales *phalanges & trabes rotundæ*. Is qui naues in portum, & hinc in arida ſubducit & deducit, *Helciarius* eſt dictus, quo nomine Martialis eſt vſus Huic & Euſtathius *lib.* 2 prædicta inſtrumẽta aſſcribit his verbis, σκεύη νεωλκοῦ φάλαγγες, φαλάγγια, ὁλκεῖα, καὶ ἔρματα μακρὰ, *inſtrumenta Helciarii, phalanges, lora & fulcra.* Machinam in genere ita diſtinguit Vitruuius ab organo, vt hoc vnius opere perficiatur atq; verſetur. Illa pluribus operibus, aut vi maiore, *10. de architectura cap. 1.* Tandem hoc nomen ad fraudes & dolos ab auctorib. translatum.

Macrobii apud Indos, quos Crates Pergamenus forſan Gymnetas eſſe voluit, quiq; vulgo viuere ſunt crediti años *120.* ἀπὸ τοῦ μακροῦ βίου, inditum nomẽ agnoſcũt. Pluris apud eos æs fieri ſolebat, quam aurum: ſiquidem hiſtoriis non abrogamus fidem, quæ teſtantur viſos eſſe reos illorum a Cambyſis legatis in carcerem duci vinctos aureis catenis.

Macrones, quos Plinius habitare dicit ad Apſarum flumẽ, *Herodotus lib.* 2. Syris illis conterminos facit, qui Parthenium & Thermodontem accolunt, & quib⁹ Apollon. *lib.* 2. Bechiras & Sapiros cõiungit, iuxta interpretem eius ſunt Euboenſiũ coloni, ꝙ Eubœa olim *Macris* ſit dicta, nomẽq; eos tuliſſe exiſtimat, vel *teſte Dionyſio*, ceu μακρῶνες, id eſt, *longinquos.* Alii appellatos hoc modo volunt, ꝙ multi apud eos gignãtur μακροκέφαλοι, ſicut apud Perſas γεῤῥοι.

Mæander, teste Nonio, picturæ genus, Labyrinthorum in morem flexuosis ambagibꝰ implexum ad oras chlamydum, nominis originem acceptam fert Phrygiæ fluuio Mæandro admodum sinuoso & tortuoso. Vnde etiam omnia obliqua eo ipso nomine appellare solemꝰ, vel ipso *Strabone teste*, cuiꝰ verba sunt, σκόλιος ὢν εἰς ὑπερβολὴν ὥστε ἐξ ἐκείνου σκολιότητας ἁπάσας μαιάνδρους καλεῖσθαι, Prudent. in hymno, *O tortuose serpens, qui mille per Mæandros, fraudesq; flexuosas agitas quieta corda.* Ptolemęo hic fluuius dicit̃ μαίανδρος. Libellus *de flumin.* qui tribuitur Plutarcho, tradit olim d. eundem ἀναβαῖνον. Neq; hic fabulari verentur nonnulli, cum fluuii istiꝰ nomen deriuant a Męandro, Carum duce, in furorem verso, cum se in eum demersisset, siue quod ob stultum votum Diis filium immolasset, siue quod matri Deum Pessinunte consecrata dona militib. diuisisset. Sunt qui ecõtrario nomen ab hoc picturæ genere deducunt, quam ego cum Festo a flumine potius deriuatam opinor. Meminit huius Virgilius lib. 5. his verbis,

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.

Varro ἐν τῇ ταφῇ μενίππου faciem dixit Mæandratam atque vermiculatam, vt refert *Nonius Marcellus*.

Mæcia tribus iuxta Festum est dicta a quodã castro, Mæcio scilicet, quæ non procul a Lanuuio fuit, *teste Liuio lib. 6.* Meminit huiꝰ tribus Cic. ad Attic. & pro Planc. & Liuiꝰ *lib. 29.*

Mænades dicuntur Bacchicæ mulieres, ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, quod est *furere*. Vnde Hesychius μαινάδες, αἱ βάκχαι. Ab eadem origine est Mænoles Bacchus, græce μαινόλης, quasi *totus furens*, cuius idem Hesychius meminit, & Eusebiꝰ *de prepar. Euang.* Vnde illi & Orgia sacra, quæ vult παρὰ τῆς ὀργῆς id est, *furore deducta*. Eadem de caussa, Deus ipse (Bacchum intelligo) apud Orpheum μανικὸς audit.

Mænalus mons Arcadiæ, ἀπὸ τῶν μήλων, id est, *ouibus* sit nuncupatus.

Mænia dicta quasi *munia* a muniendo.

Mæniana ædificia a Mænio sunt appellata. Is enim primus

vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur superiora. *Festus.*

Mænalius canis, id est *Arcadicus* seu *venaticus*, qui in Mænalo monte feras insequitur. Meminit eius Ouidius *de arte amandi.*

Mæotis palus ponti Euxini principium esse proditur a Cyllio & Scaligero, qui αὐτόπται fuerunt. Idem inuenias & apud Herodotum. Itaque recte vult Eustathius dictam eam, quasi μαῖαν, id est, *ponti nutricem.* Quin Scythæ, *Plinio teste*, Temerindam, id est, *matrem ponti*, vocarunt; Quanquam Ioã. Tzeza scribat nominari ab illis καρπαλὺκ vel καρμπαλὺκ, vt alii legunt. Sed & Dionysius Alexandrinus eam antea nominauit μητέρα πόντου, id est, *ponti matrem*, Ptolemæo dicitur μαιῶτις, accolis hodie *Zabuch*, Italis *mar della tana*, vel, vt Bellonius scribit, *marbiancho*. Cum etymo nostro non male quadrare videtur, quod Aristoteles *libro de mundo* (si modo is ei* est) μυχιαίτατον, id est, *intimũ ponti recessum* appellat, tum quod veteres mare mediterraneum, per fretum Gaditanum ab Hercule intromissum fabulentur, quod tamen in Mæotide palude finiri omnibus est manifestum. Quin etiam constat inter scriptores plerosq; duos extremos maris Euxini terminos, esse paludem hanc & mare Ægeum. Et licet nonnulli Ægeum mare statuant eius principium, probabilior tamẽ sententia est, caput eius & fontẽ esse Mæotim, siquidem audimus veteres non modo auctores, sed etiam neotericos αὐτόπτας, *vt paulo ante est dictum.* Exonerant sese in eam, *teste Herodoto*, quatuor ingentes amnes, Lycus, Hoarus, Syrgos, & Tanais. Ostium eius distat directo cursu ab ostio Tanais 375. mill. passuum. Accolæ sunt *Sindi, Dandaræ, Toreatæ, Agri, Arrichi, Tarpetes, Ouidiaceni, Sittaceni, Dosci, Apugitani*, & alii complures. Ambitum eius octo stadiorum millibus circumscribunt Polybius & Strabo, quanquam Plinius, & alii discrepent in numero. Mirum, quod idem Strabo *libro secundo*, refert, in faucibus Mæotidis huiusmodi coactam fuisse glaciem, vt, quo loco Mithridatis legatus barbaros in glacie superauerat, eque-

stri

Digitized by Google

ſtri prælio, eodem eos deinde æſtate ſoluta glacie deuicerit nauali pugna.

Magale vel mapale, villa agreſtis Afrorum lingua, *vt Seruius exponit*, qui tamen magaria dici debere exiſtimat. Alii vocẽ eſſe volunt Syriacam. Syri enim ex Hebræo מְגָר fecerunt *magar*. Vnde eorum coloni Afri eadem vtentes lingua caſas ſuas magaria vel magalia dixerunt. Vtroq; enim modo appellari poſſunt, cum facilis ſit harum literarum alterna migratio, vt oſtendunt *zynziber* & *zangebil*, *piper* & *pilpel*. Et his etiam Iſidorus aſſipulatur.

Magiſtratus a magiſtro, id eſt, rego, ſicut & Feſtus docet. Verba eius digna relatu. *Magiſtrare* inquit, *regere & temperare eſt, magiſtrare, moderari*. Vnde Magiſtri non ſolum Doctores artium, ſed etiam pagorum, ſocietatũ, vicorum, collegiorum, equitum dicuntur: quia hi omnes magis ceteris poſſunt. Vnde & magiſtratus, qui per imperia potentiores ſunt quam priuati. Iſidorus vult dictos magiſtratus, quod *ſint maiores reliquis officiis*. Omnium tamen vna ratio non fuit, cum alii vrbani fuerint intra vrbem, alii extra vrbẽ prouinciales. Rurſus vrbanorum, alii maiores, alii minores: Vtrorumque vero alii fuere ordinarii, alii vero extraordinarii. Magiſtratus maiores ordinarii, *Rex, Præfectus, vel Trib. Celerum, Conſules, Cenſores, Prætores, Imperatores, Cæſares Auguſti, donati Tribunitia poteſtate, nobiliſſimi Cæſares vel Principes iuuentutis, Præfectus vrbis*: Magiſtratus maiores extra ordinem, *Præfectus vrbis abſente ordinario magiſtratu, Interrex, Dictator, Magiſter Equitum, Decemuiri, Tribuni militum conſulari poteſtate, Triumuiri Reipubl. conſtituendæ*. Magiſtratus minores ordinarii, *Quæſtores vrbani vel ærarii, Tribuni plebis, Ædiles plebis, Ædiles curules, Curatores omnium tribuum. Ædiles cereales, Triumuiri capitales, Triumuiri nocturni. Triumuiri valetudinis, Triumuiri monetales, Quatuoruiri viarum curandarum, Quinq; viri cis & vltra Tyberim, Decemuiri ſtlitib. iudicandis, Centumuiri litib. iudicandis, præfecti ærarii, curatores operum publicorum, Curatores aluei Tiberis & cloacarũ, Præfectus prætorio, Præfectus frumenti populo*

diuidendi, Præfectus vigilum, Curatores regionum, Denunciatores regionum, Magiſtri vicorum 14. regionum vrbis, Aduocatus fiſci. Magiſtratus minores extra ordinem, *Duumviri perduellionis, Quæſtores parricidii, vel rerum capitalium, Præfectus annonæ, Quinqueuiri menſarii, Triũuiri menſarii, Duũuiri nauales, Triumuiri, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, Quinqueuiri turribus & muris reficiendis, Triũuiri legendi Senatus, Triumuiri recognoſcendi turmas equitum Romæ.* Magiſtratus populi Romani extra vrbem, vel prouinciales, *Proconſules, Proprætores, Legati Proconſulum, Legati Proprætorum, Quæſtores, Prouinciales, Proquæſtores, Præfectus Ægypti, Præfecti præfecturarum, Conſulares quatuor, qui per Italiam ius dicerent, Triumuiri vel Quinqueuiri, vel Septemuiri, vel Decẽuiri coloniæ deducendæ, Quinqueuiri, vel Septemuiri, vel Viginriuiri, agris dãdis attribuendis, Quinqueuiri vel Quindecimuiri agrorum metiendorum, diuidendorumque, Triumuiri vel Quinqueuiri ad inſpiciendos fines & lites dirimẽdas.* Qui de ſingulis plura deſiderat, Dionem legat, Polybiũ, Dionyſium, Plutarchum, Liuium, Feneſtellã & alios complures. Quæ tamen conſulto prætermitti non debent, ſubiiciam quædam. Certum enim eſt, nemini magiſtratuum licuiſſe Comitiis magiſtratuum creandorum cauſſa inſtitutis, de cœlo ſeruare, & ita ea comitia impedire. Centuriatis comitiis creati, fuerunt magiſtratus maiores. Comitiis tributis creatos a Conſulibus Quæſtores, teſtatur Cicero *orat. one in Vatinium.* Quantum ad extraordinarios magiſtratus attinet, eos creandi Conſulibus, Prætoribus, & Tribunis plebis ius fuit. Lege Valeria lata a P. Valerio Publicola cautum fuit, vt aduerſus omnes magiſtratus ad populum prouocatio eſſet, ne quis magiſtratus ciuem Romanum aduerſus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet. De ætate magiſtratuum, id eſt, quænam ætas cuique magiſtratui capiendo eſſet definita, locuta fuit olim lex Villia, cuius tenorẽ Cicero & Liuiꝰ ſcriptis conſignarũt. Magiſtratuum miniſtri fuerunt *Scribæ, Apparitores, Accenſi, Interpretes, Præcones, Lictores, Viatores, Carnifices,* de qui-

quibus omnibus ſuis in locis. Sit illud colophonis loco, exiſtimaſſe, veteres reges & magiſtratus eſſe in Iouis tutela. Cecinit enim Callimachus Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνακτῶν θειότερον. Inde & διοτρεφέες Homero, meminitque Flaccus magni Cæſaris curam fatis Ioui commiſſam.

Magiſtri a monendo vel monſtrando dicti, *vt monet Paulus ad l. quibus, de verbor. ſignificat.* Si obloqui fas eſt, deriuandam potius vocem hanc dixerim ab epirrhemate magis, quaſi appellandi ſint potius magiſtri, qui rebus, quibus præſunt, magis diligentiam adhibuerint. Quid, quod Feſto, vox hæc cum ſignificet, qui magis aliquid ceteris poſſit. Itaque & aliqui τὸ *magis* inclinatum volunt a Græco μᾶλλον.

Magmata proprie quidem vnguenti fæces, quæ relinquuntur expreſſa reliqua liquidiori materia, & ab hac ſimilitudine paſtilli & maſſæ, ipſumue etiam vnguentum & ſpiſſamentum omne, pauco liquore ſubactum, ne diffluat, nomē arceſſunt ἀπὸ τὸ μάττειν, quod eſt *terere, miſcere, inq; maſſam redigere.* Tale μάγμα ἡδύχροον ab Andromacho primum confectum.

Magnes lapis, alio nomine Sideritis, eo quod ferrum trahat ad ſe, inuentori nomen hoc ſuum dicare dicitur, cum eſſet repertus in Ida, id quod Menandrum tradidiſſe auctor eſt Plinius. Alii nomen ſortitum volunt a regione Magneſia, cum Lucretio, qui ita canit.

Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia ſit patriis de finibus ortus.

Eſt ea Plinio Macedoniæ regio Theſſaliæ contigua, quæ apud Ptolemæum complectitur Pieriam cum Pelaſgia. Sed & hac de cauſſa dicitur *Magnetis.* Audit autem Heraclius ab Hercule, vel ab vrbe Heraclea. Sicut enim Hercules terras & immanes orbis beluas viribus ſuis oppreſſit atque ſubegit, ita magnes ſubigit ferrum, materiam rerum omnium victricē. Sed & ferri inuoluti ſpeciem præ ſe fert, inque ferrariis metallis inuen[i]ri ſolet. Notæ fuerunt lapidis huius vires Arab[ibus] cum *(vt perhibent quidā)* indito laquearī

magnete in templo Mechę ferreum pheretrum, ad tractum eius lapidis in aere pendens fabricarũt, posito in eo cadauere Mahometi Pseudoprophetæ. Æthiopico magneti tantã vim prodit inesse Plinius, vt & alium magnetem trahat ad se. Id tamen sciendum in vniuersum, nullum omnino gen' ad se ferrum allicere, si id rubiginosum, aut impurum fuerit, aut oblitum allii, cæparumue succo, aut iuxta ferrũ positus sit adamas, qui eius viribus resistit. Huius porro & nauticæ pyxidis beneficio ad vltimos terrarum, & Oceani tractus est itum, demonstrata a Columbo & Vespucio nauigandi ratione. Quo quid maius vnquam exstiterit, inter hominum inuenta & opera, dixerim haud facile, etiamsi septem illa mundi miracula prætexas, aut quidquid apud Indos, & alibi rerum nouarum exstat. Sed quanquam recens inuenta est hęc nautica pyxis, haudtamen ideo putandum lapidem hunc incognitum fuisse veteribus. Meminerunt equidem eius vetustissimi scriptores, Hippocrates, Plato, Euripides, Nicãder, Theophrastus, Dioscorides, Plini', Solinus, Ptolemæus, Galenus, Manetho, Sotacus & Orphe'. sed Theophrasto dicitũ ἡρακλειος & μαγνῆτις, Euripidi *μάγνης*, Orpheo *μαγνῆσσα* & *σιδηρίτης*, a virtute nimirum, qua allicit ferrum. Sed & Thales eum nouit, sicut ex his Aristotel. 1. *de anima*, verbis apparet, εἴπερ τ λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. Repertus illę tandẽ in omnib' fere regionib', Germania, Dania, Noruegia, Suecia, Polonia, Hũgaria, Italia, Hispania, Anglia, Ægypto, Æthiopia, Troade, Macedonia, Bœotia, Arabia, China, Persia, & insulis maris Erythr. sicut ꝓditũ ab illis, qui de eo diligenti' scripserũt patrũ memoria. *Magog* idem ꝙ *habitans sub tecto vel tentorio*. Nam גג est *tectũ*. Turcas aũt esse inprimis *Gog & Magog* existimant eruditi, estq; nomen secundi filii Iaphet, *Genes. 10.* qui sedes habuit ad Taurũ vel Caucasum montẽ & in Asia minore. Ezechiel gentes Gog & Magog prodituras esse dicit, ab aquilonis lateribus, vbi eruditi quamplurimi quoq; Scythas intelligũt. hoc est, Istri, Borysthenis, Bosphori Cymmerii, Mæotidis, Tanais, Caucasi, & Caspii maris accolas, totius mundi ho-

stes

ſtes fatales, & Dei flagella, qui vtiq; ſubtentoriis, viuere ſunt ſoliti, nullibi fixas habẽtes ſedes, ſed in plauſtris domos ſecũ ferentes, dicti propterea *Hamaxobii & Moſinæci.*

Magus. Sicut Tyrannus & hæreſis, ita apud Latinos & Græcos tandem & nomen magi non niſi in vitio poni cœpit. Olim enim Theologiæ & Philoſophię ſtudiis vacabant, tantamque auctoritatem conciliauerant ſibi apud Perſas, vt lectos quandoque rẹges ex numero eorum teſtetur Herodotus. Quod ipſum cõfirmat Strabo *Geograph. 1.* cum ſcribit *ſacerdotibus Ægyptiorum, Chaldæis, Magiſque, qui aliis ſapientia præſtabant, honores & imperia fuiſſe delata.* Ælianus teſtatur *libro 2. variæ Hiſtoriæ* calluiſſe eos artem vaticinandi & Ochi ſæuitiam aduerſus ſubditos certis ex ſignis prædixiſſe. Vnde Tiberium Thraſyllum Chaldæum de futuris maxime conſuluiſſe legimus. Sane quidquid pertinuit ad eorum profeſſionem, quos Græci appellauerunt *Philoſophos* & *Sapientes*, Indi *Gymnoſophiſtas*, Galli *Druidas*, Ægyptii *Sacerdotes*, ritus quippe ſacrorum, rerum diuinarum peritia, Phyſices, Matheſeos, ac præcipue Aſtrologiæ cognitio, Rempublicã & imperia adminiſtrandi ratio , omne id iure, ipſis tribui poſſe videtur. Hinc Plato in Alcibiade primo: Perſarum σοφώτατος μαγείαν διδάσκει. ἔστι δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία, διδάσκει καὶ τὰ βασιλικά. Atque hęc omnia ad nominis etymon ſpectant. Videntur enim eruditis nuncupati Magi ab הגה *meditatus* eſt, quaſi *meditatores & artium* dixeris *magiſtros.* Vnde forte Logica in ratiocinatione & theoria conſiſtens ab eiſdem dicitur הגירן. Peucerus refert originem ad Hebręam vocem מכשת, quæ & *magum* & *incantatorem* ſignificat. Sunt enim artes cognatę Magia & Incantatio, imo pars eius γοητεία ἐπικλήσεις δαιμόνων κακοποιῶν ad lædendum alios, nomenque trahens ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρήνων περὶ τοὺς τάφους: Item *Necromanteia*, qua euocantur defunctorum manes, vt de certis rebus reſpondeant, & ἐπῳδῇ carminibus & verbis vtens, quibus addenda *Pharmaceia*, quæ medicamentis vtitur, item *Cryſtallomãteia, Hydromanteia, Catoptromanteia, Lecanomanteia, Aeromanteia, Onychomanteia:* & ſi quid aliud eſt artium, quarum inane

ſtudium vanitatemque etiam Plinius *libro 30.* conuellit. Inuentor Magiæ ab eodem & plurimis aliis ſtatuitur Zoroaſtres Bactrianorum rex, qui ſolus omnium mortalium, mox vbi iam natus eſſet, riſiſſe legitur. Peritiſſimus eius fuiſſe legitur Simon ille cognomento Magus, de quo multa mentio in literis melioribus, *vt & apud Clementem.* Eandem vanitatem publice etiam profiteri non dubitauit Carpocrates. Sed hæc magia Diabolica, quippe Diabolo auctore ad mancipandum ſibi homines mundo inuecta, omnium ſcelerum panægyris ſeu Hydra potius Lernea, Deo exoſa, bonis & piis omnibus terribilis, legibuſque & verbo Dei interdicta. Diuerſa ab ea Naturalis Magia exculta Philoſophis, vſitata Medicis, nō neglecta Aſtrologis & aliis ſapientibus viris, quales *Salomon, Daniel, Thales, Democritus, Plato, Ariſtoteles, inter noſtros Scaliger, Hieronymus Cardanus, Leuinus Lemnius,* & alii complures. Ea vt infamis non eſt, ita nec illicitam eandem eſſe Chriſtianis haud ignorandum.

Maia Atlantis filia a Pleione Nympha, & mater Mercurii a Ioue, ſecundum Euſtathium παρὰ τὸ μαίεσθαι dicta, id eſt, *quærendo* τεθηνικῶς καὶ ἐπεγγητικῶς Nam id eſt obſtetricis, nutricis, & auiæ, pro quibus ſumitur hæc vox apud auctores.

Maieſtas a magnitudine dicta, ait Pompeius. Eſt enim ipſa amplitudo dignitatis, maieſtas clarorum virorum, *inquit Valerius,* ſiue tribunalium faſtigio, ſiue apparitorum miniſterio, potens in amplitudine ſua obtinenda. Magna enim erat Catonis maieſtas, etiam ſine dignitate aliqua. Eſt & maieſtas populi Romani, cuius meminit Cicero *ad Herennium* 1. Quicunque enim commiſiſſet aliquid aduerſus populum Romanum, dignitatem eius lædendo, aut amplitudinem, denique ſecuritatem, is crimini Maieſtatis erat obnoxius, de hoc crimine intelligunt interpretes quidam legem illam XII. Tab, *Vt, ſi quis hoſtem concitaſſet, ciuemue hoſti tradidiſſet, capite pœnas lueret,* cuius Martianus meminit *ad leg. 3. ff. ad leg. Iul. Maieſtat.* Franciſcus Balduinus tradit *in capitis eius explicatione* maieſtatem populi Romani

Romani tribus modis minui. Primo, *si quis iniussu populi, vel Principis bellum gereret, delectum haberet exercitumue compararet, cum populi esset ex Romuli lege hostibus bellum decernere aut indicere*, idque dicit significari per verba *hostem concitare*: Secundo, *si quis exercitum populi Romani hostibus traderet*: Tertio, *si quis imbellis cederet, hostemque arcere nollet, aut in castra concederet, aut exercitum desereret, aut ad hostes profugeret*. De hoc crimine variæ deinde leges, post XII. Tab. sunt latæ, quarum prima Gabinia, ne quis coitiones clandestinas conflaret, qui fecisset, capitali afficeretur supplicio. Tulit & Apuleiam L. Apuleius Saturninus Trib. plebis per vim creatus, occiso competitore, quem Florus Annium nominat, Valerius *libro 9. capite 7.* Mumium, Orosius Mumum, Plutarchus τὸν ἕνιον, Appianus *libro primo.* Nonium, eaque lege C. Norbanus postulatus fuisse legitur *2. de oratore*, quem defendit M. Antonius censor. Post Apuleiam lata lex Varia a Q. Vario Trib. Pleb. qui *Hybrida* alias est nominatus propter obscurum ciuitatis ius, vt quæreretur de iis, quorum opera consilioue socii contra populum Romanum arma sumsissent. Existimatum est etiam pertinere ad Maiestatis iudicium, si quis iniuisset tyrannidis aut regni occupandi consilium, si coniurasset aduersus Rempub. si hostes concitasset ad bellum, si ciues Romanos indicta caussa compegisset in carcerem, aut vltimo affecisset supplicio, plebisue commodis esset aduersatus, vel eidem maledixisset, aut denique sua culpa male pugnasset. Atque huius criminis accusati Coriolanus, Sp. Cassianus, T. Menenius, Sp. Seruilius, M. Posthumius, Ser. Galba, L. Opimius, M. Scaurus, & alii plures, prout docent historiæ.

Maiuma, festiuitas quædam, *auctore Suida*, quæ mense Maio Romæ celebrari solebat. Tandem ea ab Anastasio sublata.

Maius mensis, Atheniensibus σκιροφορίων, Macedonibus δέσιος, Hebreis *3. Regum 6.* זִו, & cuius Calendis Lares Præstites coli solebant Romæ, *teste Ouidio in Fastis*, a maioribus nomen inuenit, vt a iunioribus Iunius. Idem Ouidius Fastorum 1.

Tertius a ſenibus, iuuenum de nomine quartus,
Quæ ſequitur, numero turba vocata fuit.

ET:

Hinc ſua Maiores tribuere vocabula Maio,
Iunius a iuuenum nomine dictus adeſt.

Quæ omnia aduerſus Plutarchum faciunt, aut eos certe, quorum mentionem facit in Numa, qui Maio nomen inditum volebant a Maia Mercurii matre, quod hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter, & Mercurio ſacrificarent. Quanquam alii Maiam, quæ colebatur hoc menſe, Terram eſſe voluerint, a magnitudine ſic dictam, cui Cornelius Labeo ſcripſit, referente Macrobio, ipſis Maii Calendis dedicatam fuiſſe ædem, eandemque *Bonam* Deam, Faunam, Opē, & Fatuam dici: *Bonam*, quod omnium ad victum bonorū, nobis ſit cauſſa: Faunā quod vſui animantiū faueat: *Opem*, quod eius ope conſtet hæc vita, & Fatuam denique a fando. Iunctus ipſi autem Mercurius, quod vox homini naſcenti terræ contactu communicetur. Cincius vel Cingius ſcriptor antiquus Maiam hanc eſſe voluit vxorem Vulcani, cui flamē Vulcanalis Calendis Maii, rem diuinam faciebat. Etſi Piſo eam Maieſtam, non Maiam appellari voluerit. Ceterum Ouidio maximam eruditorum partem aſtipulari video. Vt nec illi audiendi ſint hic, qui menſem hunc a Tuſculanis ad Faſtos noſtros tranſiſſe commemorant, apud quos Deus Maius (is erat Iupiter) cultus ſit a magnitudine & maieſtate ſic dictus, quaſi inde tractum ſit nominis auſpicium. Ridicula quoque Goropii Becani viri alioqui doctiſſimi in Croniis ſententia, qua menſis huius appellationem deducit a veteri Cymbrica voce *Mai*, ſiue *Mei*, qua omnis viror plantarum, quę hoc menſe virent, ſignificatur. Vt rem omnē paucis abſoluam, ſciendum olim hunc menſem in Apollinis fuiſſe tutela, ſemper etiam conſtitiſſe ex diebus 31. iuxta Romul. Numæ & Cæſaris conſtitutionem. Idem nuptiis habitus inauſpicatus, *teſte Plutarcho Quæſt. Roman. q.* 86. & Ouidio *libro Faſtorum* 5. Hæc de Maio.

Malabathrum folium Indicum, quod in India gigni dicitur

Digitized by Google

tur in paludibus, lentis palustris modo innatans aquis sine radice, dictum a regione Indica *Malaber*, & *Bathrum*, quod est ipsum.

Malachias legatum aut angelum, siue nuntium significans deducit nomen a מלאך inusit to verbo. Hinc מלאך *angelus* vel *nuntius*, cui *Malachia* nomen respondet.

Malagma proprie dictum παρὰ τὸ μαλλάττειν, quod *emollire* significat. Est enim compositio conflata ἐκ τῶν μαλακτικῶν, ἃ τὰς σκληρότητας μαλάττουσι, id est, *quæ durities seu partes præter naturam induratas emolliunt*. Medicamentum eiuscemodi, nec admodum calidum esse oportet, nec valde siccum, *teste Galeno*. Et quia multiplicibus effectibus accommodari solet, sciendum aliud digerere materiam, aliud extrahere, quod ἐπισπαστικὸν dicunt, & aliud aperire, quod idcirco στομωτικὸν dicunt. Est & alia pro materiæ diuersitate, tum corporis partibus differentia. Nam aliud ex radicibus, herbis & seminibus, aliud ex metallicis, aut ex succis, sæuo & lacrymis confici solet. Rursus aliud lieni applicatur, aliud iecori, ventriculo & articulis. Est præterea, quod ad aquam inter cutem est comparatum. Sed de omnibus generibus prolixius Galenus, & alii.

Maleficus qui male facit. Nomen illud olim generale. Iā vero complectitur magos illos perniciosos, Lamias, Veneficas, Incantatores, fœminas sagas, sortilegos viros.

Malleolus quidam appendicum ossium processus, quæ tibiam constituunt, nomen tulisse creditur, quod mallei speciem quodam modo repræsentet. Ab eadem similitudine nomen quoque habere creditur Malleolus nouellus palmes in vite, vel potius, quod ea in parte prodiens, quæ deciditur ex veteri sarmento, vtrinque Malleoli speciem ostendat. Nec excludendi ista origine sparsei manipuli, qui pice tecti & incensi in muros aut testudines iaciebantur, dicti etiam malleoli.

Malua, græce μαλάχη, παρὰ τὸ μαλάττειν, quod nobis est emollire, appellationem deducit. Meminit eius non solum Dioscorides, Galenus, & alii, verum etiam Hesiodus vtilitatem eius, vt & Asphodeli, summopere commendans.

Malum, cum pomum significat, a Græco μῆλον deductum puta. Sunt autem genera malorum plurima, *Matiana, Gestiana, Manliana, Appiana, Sextiana, Pelusiana, Amerina, Scantiana*. Alia quoque sunt a patrio solo nomen habentia, *Græcula, Persica, Medica, & Camerica*. Aut a colore *Serica & Rosea*: aut a figura orbis *Orbiculata*, quæ Græci, *Epirotica* vocant. Item a recta mammarum effigie *Orthomastica*, dicta. Sunt & *Pannicea*, quæ stolide tument: *Spadonia* a castrati hominis cōditione nuncupata. His adde *Cydonia*, quorum tria genera commemorat Columella. *libro. 5. cap. 10. Struthia, Mustea, & Chrysomeliana.* Constantinus memorat γεωπονικῶν 10. δωρακινὰ μῆλα de Persicorum genere, & ad Cydonia refert τὰ μῆλα χάλιςα, quæ Athenienses nominabant μελίμηλα. Martialis præcoqua mala *Armeniaca* vocat. De reliquis generibus vide Athenæum *lib.* 3.

Mamertini incolæ Messanę in Sicilia an ita dicti, quod sint Martii, eo quod Oscorum lingua *Mars* vocetur *Mamers*. An potius nomen gentile, vt Camers, & inde factum Mamertinorum nomen? Nam Italicos illos aduenas fuisse & in Sicilia consedisse pro indubitato habetur. Vnde Strabo: ἐπῴκησαν δ' ὕστερον Μαμερτῖνοι καμπανῶν τι φῦλον., Addit, nuaiusse tandem apud Messanenses vsque adeo Mamertinos, vt in suam potestatem redegerint vrbem, ciuesque ab illis Mamertini sint dicti potius, quam Messanii.

Mamilia lex, quam tulit C. Mamilius Tribunus plebis bello Iugurthino, *vt proditum a Sallustio*, in finibus agrorum quinque aut sex pedum latitudinem præscribens, quos vsucapi vetabat Aggenus Vrbicus. Eadem lege singulos arbitros datos regendis finibus, ostendit Cicero, qui eius *1. de legibus & in Bruto mentionem fecit.*

Mamilia turris intra regionem Saburæ a Mamilio nomen adepta, Festus.

Mamillæ, quia rotundæ, quasi paruæ malæ per diminutionem dictæ.

Mammon. De hac voce magna contentio. Sunt qui Syriacam esse existimant. Augustinus scribit Pœnorum lingua, quæ est

affinis

affinis Hebraicæ, *lucrum* significare, quod & Priscanus notauit. Alii descendere volunt ab חמן, quod est *ditescere* secundum Kimhi. Hinc חמוני Psalmo 37. significare videtur *diuitias*, vt & Eccles. 5. Non mirum מ hemanticam addi initio, cum id frequens sit linguæ Hebrææ. Sed cur *Mammon iniquitatis* dicitur a Christo? Quod opes parentur, vt plurimum iniuste, vel eisdem iniuste vtantur possessores. Quo sapienter dixerit Hieronymus: *Omnis diues aut iniustus, aut iniusti heres.*

Mana Dea cognomine *Geneta* videtur Plutarcho *in q. Rom. q.* 52. a minando appellata, magnoque in honore habita, quod & partui & ortui præesse crederetur, non aliter atq; Hecate apud Græcos, cui canis immolari solebat. Vtque alias simul Deas parturientibus præfectas subiiciam, sciendum Menam menstruis fluoribus præfuisse, *affirmante id Augustino.* Quippe *μήνη* Græcis est Luna. Colebatur & Partunda, sicut Latona, Iuno Lucina & Egeria, quam in partu egerendo opitulari credebant. Ob pariendi discrimina etiam Prosæ, Prorsæ, & Postuertæ aras & sacra constituta legimus. Sed quid commemoro Deas? An non & Nixios habuerunt Deos ab enitendo in partu dictos. Tres etiam Deos adhibuerunt custodes mulieri fœtæ, *sicut refert Augustinus ex Varrone*, idque ne Syluanus ingrediens per noctem eas vexaret.

Manalis lapis, quod aquis manet, dictus. Cum enim hæc petra extra portã Capenã ob nimiã siccitatẽ protracta esset in vrbẽ, insecuta fuit statim pluuia, *vt scribit Festus.* Vnde & Varro apud Noniũ: *Mana is lapis in pontificalibus sacris, qui tunc mouetur, cũ pluuia exoptantur.* Putabant eundẽ esse & ostiũ orci.

Manasses obliuiscentem significans, originem vocis trahit. a נשה *oblitus fuit*

Mancipium, quod manu caperetur, dictum Iurisconsultis, vt a *seruando seruus.* Isidorus generalius accipit hoc nomen cõplexus eo, quidquid manu capi subdique potest hominem videlicet, equum & ouem.

Mancus, manu carens.

Mando quasi manu do, quod in dandis accipiendisque man

datis manus sibi inuicẽ dari mos erat, vt *Oldendorpius scite notauit.*

Mane appellatum vult Varro, quod manum veteres vocarent bonũ. Ita Euripides in Iphigenia. τὸ φῶς τοῖς ἀνθρώποισιν ἡδιστον βλέπειν. Alii a manibus deductum volunt, quod his, id est, inferioribus locis exordium lucis emergat. Nonius scribit, *manũ idem esse, quod clarum.* Vnde fortasse Persius dixit, *primum mane intrare fenestras.*

Manes superos & inferos Deos nuncupatos volebant Augures, quod per omnia ętherea terrenaq; manarent. Alii a manando, quod *manium (animas* intelligunt) omnia sint plena. Sapientioribus dicti videntur eo nomine, quasi boni & prosperi sint, quod illis magis mors, quam vita, probetur. Vnde *immanes* dicimus nõ bonos. Sunt etiam, qui a manando deriuant, eo quod inter lunarem circulum & Lunam omnia animis sint plena. Seruius ait, manes esse animas eo tempore, quo discedentes a corporibus nondum transierunt in alia, quæ cum noxiæ sint, per antiphrasin dicuntur manes. Idem enim manũ erat veteribus, vt ante monuimus, quod bonũ. Solebant pro illis fieri sacrificia expiatoria mense Februario, quod nisi fecissent, existimabant eos errare circa sepulcra, & inde aeris intemperiem, tempestates ac pestem oriri. Manes autem omnes tam bonos, quam malos & truces eos esse, quos Græci vocant ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δαίμονας, refert Martianus Capella, *in nuptiis Philologiæ libro 2.* Plura de iis qui velit, Apuleium videat in Socratis dæmonio, & Augustinum *8. de ciuitate Dei.*

Mango proculdubio dictus, quod manu agat, quippe vt pueros exspoliat, quo pluris veneant. Martialis: *Millia pro puero centum me mango poposcit.* Suetonius in Domitiano: *Castrari mares vetuit: Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est.* Mancipiorum illum negotiatorem esse, & puerorum formæ certis pharmacis lenocinari, ostendit & Quintilianus *cap. 12. lib. 5.* Quapropter sunt, qui id nominis deriuant παρὰ τὸ μάγγανον, quod inter cętera Pharmacum, prę stigias & fallacias sonat, eaque notatio in hoc veriloquio minime

Digitized by Google

minime repudianda. A mangonibus verbum *mangonizare*, quod ornare & polire significat, quo facilius emtores ad emendum alliciantur. Quanquam & Græcis verbum est *μαγγανεύειν*. Nouo illo quondam Latino verbo vsus est Plinius *lib. 22. cap. 1. & libr. 3. cap. 10.* De mangonibus ipsis ita Seneca ad Lucilium: *Mangones quidquid est, quod displiceat aliquo lenocinio abscondunt.* Plinius quoque *lib. 21. cap. 26. Radix Hyacinthi bulbacea est mangonicis venalitiis pulcre nota.* Sed quibus in rebus consistebat mangonum lenocinium? Galenus scribit *solitos eos abluere facies puerorum succo ptissanæ aut farina fabacea, aliquando nitro, vt fierent nitidiores, macilentorum nates cecidisse virgis, & easdem picasse, vt habitiores euaderent, costas puellarum constrinxisse fasciis, vt pectora fierent ampliora, latiores & altiores coxæ ad ipsarum decorem, manibus etiam depilasse genas, quo apparerent formosiores.* Vide & Vitruuium *libri 2. cap. 8.*

Mania Larium mater dicta Varroni *libro de Analogia* 2. vt ex eo repetiit Arnobius *libro aduersus gentes 3. ἀπὸ τῆς μανίας* insania. Vnde factū reor, vt vecordes & insani Laribus porco mactato mactarent, quod eiusdem cum matre potestatis essent participes. Alii a manibus eius nomen deducunt. Mactari ipsi solebant pueri pro incolumitate familiarum ex Apollinis responso, quo erat præceptum, vt capitibus supplicaretur. At Iunius Brutus pulso Tarquinio sacrificii id genus aliter celebrandum constituit, allii videlicet & papaueris capitibus, dictaque sunt ea sacra Compitalia ex compitorum viis, in quibus celebrabantur. Atqui de illis plura alias, cum ageretur de laribus.

Manicæ a manibus sunt appellatæ, siue arma intelligas conseruandis manibus destinata inter pugnandū, siue vincula, quæ manibus iniiciuntur, seu denique tegumenta, quibus aduersus vim frigoris muniri solent.

Manilia lex, quam tulit Manilius Trib. plebis, vt Cn. Pōpeio mandaretur belli Mithridatici administratio. Eiusdē nominis alia de suffragiis fuit, vt libera ea essent libertinis in omnibus tribubus.

Manipulus in re militari minor centuria, *vel Ammiano teste libro 17.* vbi cum post centurias constituit, etiamsi olim amplior eius numerus centuria fuerit, *teste Cincio apud Agellium libro 16. capit. 4.* auspicium nominis sui deducit inde, quod pariter iunctis manibus dimicarent, *auctore Vegetio libro de re militari secundo.* Et ab hoc nomine descendit *miles manipularis*, si modo fœni fasciculum intelligas. Ouidius Fastorum 3.

Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Inde maniplaris nomina miles habet.

Manius Festo Pompeio dictus, quod mane situatus, vt *Lucius*, qui luce. Ceterum hæc inter prænomina referuntur, cuiusmodi sunt, notante Probo, & hæc sequentia, etiamsi postea abierint in cognomina. *Opiter* enim erat, qui mortuo patre, & auo adhuc viuente, prodierat in lucem: *Opiscus*, qui in vtero matris geminis conceptis, altero abortu eiecto, editus erat incolumis: *Hospes*, qui peregre apud hospitem erat natus, quale prænomen habuit *Lucretius Tricipitius collega Lucij* & *Volero*, qui nascebatur nolentibus parentibus liberis. *Laertis* Prænomen sumtum a Laribus, *Statij* a stabilitate, *Fausti* a fauore. *Tullius* ominis gratia nominatus, quasi tollendus. *Anci* prænomen a Sabinis translatum putat Varro, scribitque *Valerius* cubitum cum habuisse vitiosum, q. Græcis est ἀγκών. *Auli* porro dicti, qui Diis alentibus nascuntur: *Marci*, qui Martio mense geniti: *Publij*, qui prius pupilli erant facti, quam *Prænomina* haberent: *Tiberij*, qui nascebantur ad fluuiū Tyberim. *Cæsones* etiam sunt appellati, qui mortuis matribus erant exsecti: *Seruij*, qui mortua matre erāt seruati in vtero. Vtq; redeam eo, vnde iam sum dilapsus, omnino sciendum Manium quendam, *vt ex integris Festi codicibus colligere licet*, Dianę Aricinæ lucum Aricinum cōsecrasse, quem Suetonius *in Cæsare* Nemorensem appellat, & contra prius etymon Sozymum 3. *Historia* deriuasse Manium a manibus, et h Festo malim astipulari. Manius etiam Papirius primus rex sacrorum est institutus.

Manliana imperia, quæ sunt aspera & immitia, a T. Manlio,

qui

qui bello Latino cum Consul esset, filium suum, quod contra imperium pugnasset, securi percussit. Idem, quia Gallis aduersus Romanos apud Anienem pugnantibus quendam ex hostibus torque & armillis insignem & ex Romanis aliquem ad singulare certamen prouocantem interfecit, torquem eius adeptus, *Torquati* nomen est consecutus.

Manna vel *Man*, Ros Syriacos Celso, *mel aereum* siue ἀερόμελι (Galeno, Arabibus *Manna*, mutuato nomine ab Hebræis (quanquam altera eius species, quæ liquida in vasis fictilibus asseruatur, Arabice nominetur *Terentabin*.) Hippocrati *mel cedrinum* καὶ μελιτώδης χυλὸς ἐκ τ' ἀέρος, quem succum quercubus insidere dixit Theophrastus ex Hesiodi auctoritate, aliis *ros Libani*, *panis angelorum* Dauidi, & *frumentum cæleste Psalmo 78.* Paulo vero *cibus spiritualis. 1. Corinth. 10.* idque ea de caussa, quod non Physice, verum miraculose, cumque Dei singulari beneficio Israelitis contigerit, vt hoc ipso capite docet Ambrosius. Panem cœlestem nominat Christus *Ioannis 16.* quod de cœlo, id est, aere ceciderit, non ex terra prodierit, vere cœlestem panem, Christum dico adumbrans, cuius quidem merito & solida viuificatione essemus in cœlo perpetuo victuri. Sed vnde nomen? Quibusdam descendere videtur a מנה *destinauit*, quod rem hunc cœlestem Deus in cibum destinauerit Israelitis in eremo, aliis a מנה, q̃ vox sorte & portione significat. Vnde Chaldę⁹ vertit מנא quem in translatione secutus est Hieronymus. Quin ea quoque Hebræorum quorundam sententia est, cum quisque sibi suam inde partem colligeret, *vt apparet ex textu Exod. 16.* Mihi tamen perplacet ortam hanc vocem ex Hebræorum interrogantium admiratione. *Mane*, inquit, *iacuit ros in circuitu* castrorũ סביב למחנה ובבקר ה היתה שכבת הטל, i, e, iuxta versionẽ septuaginta interpretũ: τὸ πρωῒ δ' ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς; *mane fuit quiescete rore in circuitu castrorũ*, q̃ trãslatio minime equidem Latinę translationi, si rationem habeas textus Hebraici, æquipollere potest. Sequitur: *Cumq; terræ superficiem operuisset, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum,*

Non Recte, cum Hebraice legatur: ותעל שכבת הטל על הארץ והנה על פני המדבר דק מחספס דק ככפר que reddi possunt hoc modo: *Et cum tolleretur stratum roris, ecce in superficie deserti erat tenue quiddam rotundum, quasi pruina super terra.* Rabbi Salomon exponit τὸ מחספס a verbo מגולח quasi dixeris *collectum quid*, aut *congregatum*, cui simile non inueniri dicit in sacra scriptura aliud verbum. Chaldæus reddit כרגיר *sicut lapillum.* Septuaginta ita: *λεπτὸν ὡσεὶ κόριον λευκὸν, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ γῆς tenue quiddam velut coriandrum candidum, sicut glacies supra terram.* Inde habes: *Cum vidissent id filij Israel, dixerunt alter ad alterum* מן הוא *quid hoc? Non enim nouerant* מן־הוא *quid hoc esset.* Harum duarum vocum energiam expresserunt & septuaginta, cum ita verterent: *εἶπαν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ, τί ἐστι τοῦτο;* At vocem Mannæ ex ea interrogatione conflatam non adnotarunt, id quod præstitit postea Theodoretus his verbis: *διὰ τί μάννα ἐκλήθη; ἰδὼς αὐτὸ θεασάμενοι ἀλλήλους ἠρώτων, τί τοῦτο, ἐπέθεσαν οὖν αὐτῷ προσηγορίαν τί τοῦτο. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει τὸ μάννα, οὐ γὰρ ᾔδεσαν τί ἦν, ἐγένετο οὖν ἡ ἐρώτησις ὄνομα,* quæ ita reddi poterunt Latine: *Quare dictum est manna? Cum inex conspexissent, interrogabant se inuicem quid esset? Itaque hanc ei appellationem indiderunt: Hoc ipsum enim significat manna. Neque enim sciebant quid esset. Proinde factum, vt interrogatio vicem nominis haberet.* Etiamsi enim interrogationis verba ita iaceant מנ הוא, tamen tandem vt sonus esset facilior, addiderunt literam *nun*, vt dicerent מן־הוא. Dixit autem Moses ad illos: *Hic est panis, quem dedit vobis Iehoua in cibum.* Et postea eodem capite: *Appellauit domus Israel nomen eius Man, & erat instar seminis coriandri albi & gustus eius quasi placenta cum melle.* Si de ea plura velis, Exodi 16. cap. percurre, item *Num. 11. Ios. 5. & Psal. 78.*

Mannus paruulus equus inter delitias Principum haberi solitus, Gallice *Cheualin*, quem Porphyrio in Horatium vulgo *Burrichum* appellari scribit, deflectitur a manu, quod mansueta porrectione manus duci possit.

Mano

Mano verbum inclinatur Festo παρὰ τὸ μανὸν, τὸ ἀραιὸν, ab eo, quod est *rarum, laxum, & parum solidum*, ideoque facile diffluens.

Mantilia vult Seruius *Æneid. 7*, a manibus ante lotis deflexa.

Mantua Cenomanorum in Italia vrbs, Stephano etiam μάντυα per υ, alias μάντουα, a Manto Tiresiæ filia creditur habere nomen, quæ post Thebanorum interitum in Italiam delata hanc vrbem condiderit. Galateam vocat eam Virgilius allegorice, *vt notat Seruius*, alioque loco nomen matris fatidicæ Mantus vrbi tributum canit his verbis: *Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris Fatidicæ Mantus, & Tusci filius amnis, Qui muros matrisque dedit tibi Mantua nomen*. Gloriatur & eodem Virgilio alumno. Vnde illud: *Mantua me genuit, Parthenope sepelit*.

Manturna Dea culta apud gentiles, vt noua nupta cum viro maneret, sicut Domitius, vt esset in domo, Domiduc* quod esset ducenda domum, & *Viriplaca Dea*, vt virum placaret.

Manubiæ, quod manibus detrahantur, sunt dictæ, vt exsuuiæ, quod exsuantur. Sic visum nonnullis.

Manubrium quod manu teneatur dictum Varroni *lib. 5. de lingua Latina*.

Manumissio, datio libertatis, *l. manumissiones. ff. de Iustit. & iur.* quasi de manu, id est, de potestate missio. Dominus enim serui illius caput tenens, quem in libertatem asserere volebat, pronūtiabat hæc verba, *liber esto*, *aut*, *Hunc hominem liberum esse volo*, atq; ita e manu sua mittebat. Qui testamento manumissi erant, aut vindicta, aut censu, vel ante cōsulem aut Prætorem, ciues dicebantur *Romani*: qui per Epistolam, aut inter amicos, aut conuiuii exhibitione, aut lege Iunia Norbana, dicebantur *Latini*: qui denique ex iusta seruitute & lege Ælia Sentia, *Dedititij*. Vtque manumissio seruorum, ita emancipatio erat liberorum.

Maranatha. Meminit huius vocis Paulus ad finem prioris ad Corinthios: *Si quis*, inquit, *non amat Dominum Iesum, sit anathema Maranatha*, id est, *extremo anathemate percussus sit ma-*

ximè exsecrabilis, sit ab omnium diuinarum atque sacrarum rerum communione exclusus. Talem hominē aut rē Hebræi nominant חרם. itaq; Hierichuntini cū tota ciuitate & omnib. bonis fuisse leguntur חרם, scilic. indigni hac vita, atq; adeo dignissimi, qui ad vnū omnes perirent. Græci huiusmodi ēt ἀπαρξίτους καὶ ἀκοινωνήτους appellant, Apostolus 1. *Corinth. 4.* πε-θάρματα καὶ περιψήματα. Sed quænam hæc vox, & vnde eius origo? Variant eruditorū sententiæ (vt paucis multa complectar) & nunc in hanc, nunc in illam partē inclinant. Adiiciam tamen q̄ alii notarūt, nec interponere sentētiam meam verebor emūctioris naris iudiciū secutus. Sit primus Hieronymus, qui in quadā Epistola ad Marcellam scribit hoc modo: *Maranatha magis Syrū est, quam Hebraum: Tametsi ex confinio vtrarumq; linguarum aliquid & Hebraum sonat, & interpretatur, Dominus noster venit. Vt sit sensus: Si quis non amat Dominum Iesum: anathema sit, & illo completo deinceps inferatur, Dominus noster venit, quod superfluū sit odiis aduersus eum velle contendere, quem venisse iam constet.* Hactenus Hieronymus. Quanquam & hæc ipsa habeantur in Ambrosii Commentariis. Erasmus ita: *Hac voce solet Paulus extremum exitium significare, quod Hebrai vocant* מוראנאתא. *Ceterum Maranatha Ambrosius putat vocē Syram esse potius, quam Hebraicam: licet inter has linguas nonnulla fuerit affinitas: Sonare autem apud illos, Dominus noster venit. Quanquam inter Hebraica vocabula, qua nullo certo auctore feruntur, reperio maranatha expositum, In aduentu Domini nostri, veluti referat finem Malachia: Ne forte veniam, & percutiam terram anathemate. Theophilactus ad Ambrosii sententiam interpretatur, Dominus venit, vultque videri ceu iusiurandum, quo confirmet Dominum aduenturum.* Hęc ex Erasmo omnia. Multa etiam coniecit in hunc ad Corinthios locum Theodorus Beza, quæ arctius contrahā, ne in immensum huius vocabuli tractatus excurrat. Quosdam dicit scribere μάραν ἀθὰ, quosdam μαραναθὰ, vt sit dictio vna, id quod eruditis nonnullis placet, qui eam idem Syris significare volunt, quod significat Hebręis חרם. Qui duas dictiones esse contendunt, illis מרן est *dominus*, אתא *venit.*

Quan-

Quanquã alii rurſus in tres dictiones dirimant, quippe מרן *Dominus*, נא *noſter*, אתא *venit*. Quomodocunq; autem legas, ſignificationem vocabuli non ſat apte conſiderari exiſtimat, cũ eo extremi anathematis ſpecies deſignetur, quam Thalmudiſtæ vocant שמתא. Nam alioqui cauſſa non erat, cur Corinthios alloqueretur Chaldaice, niſi vocabulũ hoc Eccleſiis fuiſſet familiare, vt *Amen*, *Alleluia*. Quod ſi vera potius eſt eorum opinio, qui vnicum vocabulum eſſe volũt, idem declarans, quod Hebræorum חרם, miror ſane, cur non poſteriore loco poſuerit ἀνάθημα, Syriaci videlicet vocabuli explicationem, vt in *Abba pater*. Quid ſi vel Librarii mutarunt ordinem, vel ἀνάθημα ad marginem pro Syriaci vocabuli interpretatione annotatũ poſtea in textum irrepſit? Sed de his hactenus, inquit. Nihil enim hic auſim aut velim affirmare. Ego autem in eo ſum plane, vt ſignificet hæc vox idem, quod *Dominus noſter venit*.

Maraſmus, qui nihil eſt aliud, quam interitus rei viuentis ex ſiccitate, aliquando cum Hectica concurrens, quæ tum torrida tabes dici conſueuit, ἀπὸ τοῦ μαραίνειν deſcendit, quod *colliqueſcere* & *tabeſieri* ſignificat.

Marchia Taruiſina, ſedes olim Euganeorum, qui tãdem pulſi ceſſerunt Venetis, a quibus ea regio etiam Venetia dicitur, obtinuit nomen hoc ſuum nouum poſt euerſum a Carolo Magno Longobardorũ imperiũ, capto rege Deſiderio, quod Marchionũ cõſtitutorũ a Longobardis ſedes ac domicilium tum tẽporis eſſet in vrbe Taruiſio, ſicut Blondus & Volaterranus memoriæ prodiderunt. Alioqui in vniuerſum appellare ſolent Marchiam eruditiores prouinciam bello partam, & vnius ditionis aut villicationis limitem, qui Germanis dicitur ein Marck. Hinc nomen *Danomarchia*, *Styromarchia*, *Feldmarchia* & *Marchioni Marchia Principi*, imo Marcomanis genti vndique confluenti in vnam ditionem.

Marcia lex a Marcio Cenſorino eſt lata, ne cui bis cenſuram gerere liceret, *teſte Plutarcho in Coriolano*, vt & alia Marcia Atinia a Q. Marcio & C. Atinio Tribunis plebis, vellent iuberentne cum rege Philippo pacem eſſe, *vt libro 33. teſtatur*

Liuius. Tulit & Marciam legem Agrariam L. Marcius Philippus Trib. Pleb. *vt in Officiis Cicero ostendit.*

Marcipor, Marci puer, id est, famulus, vt Lucipor, Publipor.

Mardochæus, cuius meminit historia Estheræ amarum & contritum significans, appellationem trahit a מרר *amarus fuit*, & דכך *contudit, detrusit*, vel potius דכא, quod congruit significatione cum דכך.

Mare, quod sit amarum, vult dici Honorius, alii a מים, id est *aquis*. Quid enim aliud quam aquarũ collectio. Proprie ergo eo nomine significari videtur mare magnũ siue Oceanus, quod dixerit Deus *Genes. 1.* congregentur aquæ in locũ vnum : at καταχρηστικῶς de quauis alia cõgregatione aquarũ, siue sint salsæ, siue sint dulces, iuxta illud: *Et cõgregationes aquarum vocauit maria.* Sic mare dicimus *mediterraneum, Italicum, Hispanicum, Septentrionale, Adriaticum, Ægeum, Ionium, Creticum, Ægyptiacum*, & *rubrum* appellatum hoc nomine, quod arena, *teste Plinio*, ei substrata rubeat. In sacris literis etiam stagna, præsertim maiora, idem agnoscunt nomen, vt mare Tyberiadis, mare Genesareth aut mare Galileæ, item illud, quod *mortuum* vocant, eo quod nullis aut ventis aut fluctibus agitetur, alio nomine *Asphaltites* lacus, de quo alias plura.

Marescha ciuitas Iudæ a ירש *possedit* nomen adepta.

Margarita a mari nominata, quod in cõchis marinis reperiatur ex rore cœlesti certo anni tempore hausto producta, vel potius nata. Maris pomũ nominat Tertullianus. Species huius est vnio inuento nomine *(vt quidam volunt)* quod tãtum vnus, non plures reperiãtur. Etsi Ælianus *lib. 13. cap. 26.* refragetur, vbi tradit, *interdum margaritas tot inueniri in vna cõcha, vt nõnulli prodiderint viginti quãdoq; in vna deprehensas.* Quid vero sit vnio vel margarita, conchæne pars, an excremẽtum & morbus quidam, plenius, volente Deo ad vnionis locũ expedictur. Meliores autem sunt Margaritæ candidæ, quam quæ flauescunt. Nomina earum sunt, *Asterites*, cui inclusa lux est instar stellæ: *Galactites*, quæ margarita, si atteratur, succũ reddit album ad instar lactis: *Chalazias* grandinis colorem præ se ferens & inuicta duritie, sicut Adamas: *Selenites* candido co-

lore

lore tranflucens,& continens imaginem Lunæ. Plura de iis, qui velit, Plinium legat *libri 9. cap. 35.* vbi de ea re agit prolixe. Verba tamen illa non poffum non adiicere, q de more margaritas auribus fufpendendi fcribit hoc modo: *Has digitis fuspendere, & binos ac ternos auribus fœminarum, gloria est. Cleopatra quoq; auribus gerebat vnionem illum fingulare naturæ opus, quem fpectante Antonio liquefactum aceto abforbuit.* Ecce etiam occurrit Margarita Seruiliæ matris M. Bruti, quam illi Iulius Prodigus largitor fexagies H--S mercatus eft, id eft, aureis Vngaricis (*vt cenfent docti*) CXLVCCCCLIIII. femũciali vno, duodenariis fepte, duplis tribus, fimplo vno. Scribit & Zonaras *3. Annalium* Perozem Perfarum regem in expeditione aduerfus albos Hunos in extremo periculo detractũ auri dextræ vnione abiecifſe, quem poftea repertum Iuftinianus Magnus cetũ libris auri a barbaris redimere voluit. Magna quoque Margaritarum copia in China, quarũ annua penfio excurrit ad vicies fexies cẽtena millia numum, *tefte Ioanne Gonzale Hifpano in Chinæ defcriptione.*

Maria foror Moifis, quo nomine conftat & virginem θεότοκον appellatam, Hebraice מרים, nominata videtur a מרירו vel מרר *amarum fuit*, quod ipfa nata preffi fuerint Hebræi amaro Ægyptiorum iugo & imperio. Etfi enim antea feruirent, nondũ tamen tantis opprimebantur malis, *tefte Cabala*. Ea, cum penes Ifraelitas fletiffet victoria, obrutiq; fluctib. iacerent Ægyptii, arripuit tympanũ, quod cum pulfaret, gratias Deo victori dixit. Habuit illa fpiritũ Propheticum in veteri lege, ficut & Domini mater prima noui teftamenti Prophetiffa, vt eft ab Ambrofio notatũ, & prioris Mariæ typũ per omnia explens. Vnde Tympaniftriam nominat eam Auguftinus. De origine nominis variæ funt coiecturę. Quidã n. referũt ad ad מרירו vel מרר *fuit amarũ* & ים *mare:* Quidã ad מר id eft *myrrham* & ים *mare.* Nonnulli quoq; referunt ad מר & ים *guttam* videlicet *maris*, alii ad מרום *excelfum & eleuatum mare*, facta literarum metathefi. Stellam maris nominant eam Bernardus & Beda, quodque de ftella ex Iacobo oritura legitur, accommodat idem Bernardus ad hanc Do-

mini matrem. Quanquam conuenientius fortasse vaticinium illud de Christo intelligi possit, qui solus gratiæ suæ radiis illuminauit omnem hominem venientem in hunc mũdum, *Ioan.8.* Memorabile Gregorii Nazianzeni carmen de hac incorrupta virgine & Domini matre:

χαῖρ' ὦ κόρη παγχάρτε, μῆτερ πάρθενε,
καλλίστη, πασῶν παρθένων ὑπερτάτη,
ἐξ οὐρανίων ταγμάτων ὑπερτέρα,
δέσποινα, παντάνασσα, χάρμα τοῦ γένους.

Maria Porcia lex a L. Mario & M Portio Catone Tribunis pleb. est pmulgata, D. Iunio Silano & L. Iunio Murena Coss. vt illi afficerentur pœna, qui aut hostium occisorum in prælio, aut falsum ciuium amissorum numerum per literas retulissent Senatui: Vtq; iurarent apud Quæstores vrbanos, cum primum vrbem intrassent, de numero vtroq; vere ab ipsis esse perscriptum. *Valerius Max. lib.2. cap.8.*

Maritus coniugem significans a mare descendit, cuius rectus est mas. Nuces a nouis maritis spargi solitas, vt raperent eas pueri, indicat Catullus in nuptiis Iuliæ & Manlii, vt & illud Poetæ. *Sparge marite nuces.* Factum id existimat Seruius nixus auctoritate Varronis, vt Iouis omine celebraretur matrimonium. Erant enim nuces in Iouis tutelà, dictæque *iuglandes* quasi Iouis glandes. Id porro noto, etiam de brutis dici maritum apud Poetas, vt *πόσις αἰγῶν* in Epigrammate.

Marmor ex nobilissimis venis erui solitum, quale *Porphyrites, Serpentinum* siue *Ophites*, & omnium candidissimum *Parium* a Paro insula dictum, nomen suum in vniuersum deflectit *παρὰ τὸ μαρμαίρειν*, quod *splendescere*, & *quasi scintillare* significat. Quanquam Paulus *l, quæsitum. de legat.3.* rudẽ tantum eius materiam, non elaboratam, ea appellatione contineri scribat. Sectio marmoris fieri solet Romæ ad Petri basilicam arena. Qui id faciunt, eos *marmorarios* appellant.

Maroneum vinum inuenio dictum, cui vicies tantum aquæ obvim eius indomitam vigoremque misceri poterat, quale fere Mutiani ter Consulis tempore durabat, qui eius sextarios singulos octonis aquæ miscebat. Nomen id suum obtinuit

nuit a Maronea Thraciæ monte, qui alio nomine *Ismarus* eſt dictus. Tibullus ad Meſſalam; *Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho*, quem locum ita quidam exponunt, vt vini iſtius epitheton a Marone deducant, id eſt, a Virgilio, quod 3. *Æneid.* Polyphemum vino ſopitum ſcribat, cum potius iſtius vini mentionem faciat, quod Vlyſſes ſecum aduexerat ex Thracia.

Marrubij populi Italiæ, nempe Marſi, quos Seruius *Æneid.* 7. ſub finem ingentem lacum circa Fucinum habitaſſe ſcribit, nomen arceſſunt inde, quod quaſi circa mare habitarent. Poetæ verſus eſt hic: *Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos.*

Mars per ſyncopen dictus a Mauors, vel (*vt aliis placet*) ab ἄρης, ὑφαιρέσει τοῦ μ, & ex puncta vocali η Varro a *maribus* dictum exiſtimat, quibus in bello præeſt, aut quod acceptus fuerit a Sabinis, Mamertis obtinẽs nomen. Cum etymo noſtro facit & Iſidorus: Etſi nonnulli a morte deriuent. Vnde apud Homerum dicitur μιαιφόνος καὶ βροτολοιγὸς. De fabuloſa eius natiuitate nihil in medium adduco. Epitheta tantum & quę ipſi cognomina afficta ſunt quędam apponam, tum primam eorundem originem. Dictus itaque *Gradiuus* a gradiendo in bello, ſiue ab haſtæ vibratione, quam exprimunt Græci vocabulo κραδαίνειν, *vt alias eſt explicatum*. Eſt & *Quirinus* appellatus Sabinis, quod his quiris dicta ſit haſta, qua vti exiſtimabatur, vt *Enyalius* ab Enyo, id eſt, Bellona vel vxore Martis, vel ſorore, & *Vltor* ab vlciſcendo, cui templum in foro ſuo maximum ac ſumtuoſiſſimum cum opere tũ artificio extruxit Auguſtus Philippico bello, quod patris ſui vlciſcendi cauſſa ſuſceperat. Gręcis etiam αἱμοχαρὴς id eſt *ſanguinarius* eſt dictus, Pindaro χαλκάσπις ab æreo ſcuto, χρυσοπήληξ ab aurea galea Homero, οὖλος *pernitioſus* Heſychio, βροτοκτόνος *homicida* Orpheo, iterum θοῦρος *impetuoſus* Homero, βρισάρματος, quod perſtrepat curru, vt βριήπυος, *quod late ſonet*, Apollonio. Idẽ ὀβριμόθυμος Homero, q; ſit *magnanimus*. ἰσχυροπλήτης, ἀδάμαστος, μεγασθενὴς, δορυσθενὴς, ὑπερμεγέθης, denique Heſiodo ῥινότορος pellitus, *vt & Gyraldus notauit*. A Marte

porro *Martialis* eſt dictus pars collis *Quirinalis*, & *Flamen Martialis*, vt & ludi Martiales, qui in Martis honorem 4. *Id. Maij*, peragebantur in Circo cum equorum decurſu. Meminit eorum Dio *libro 56* qui & ipſis Calend. Auguſti Martis ludos celebratos meminit *libro 60*. Ab eiuſdem nomine dictus quoque Martius campus extra vrbẽ prope portam Flumentanam, alio nomine *Tiberinus*, in quo primum conditum eſt luſtrum, habitaque Centuriata Comitia, *teſte Dionyſio*. Apud Lacedæmonios offerri illi ſolebat in ſacrificio canis propter audaciam & promtitudinem, quam inuadendo præſtat, ab ephœbis inter ſe certaturis. Equum eidem ſacrum fuiſſe vel inde conſtat, quod equus illi, qui a dextra victor fuiſſet, Idibus Decemb. immolaretur. Martis lucum, cuius Iuuenalis mentionem facit *Satyra 1.* locum intelligit eius interpres, in quo Romæ conuenire ſolebant Poetæ ſua recitaturi Poemata, quod placuit adiicere propter loci obſcuritatem.

Marſi Tacito Germaniæ populi, aliis Italiæ, gens ferociſſima, alioqui & arctis finibus incluſa. Iuxta Plinium referunt ſuam originem ad Marſum Vlyſſis & Circes filium huius gentis auctorem, iuxta Silium ad iſtum Marſiam Phrygem, quem victum ab Apolline Muſico commigraſſe in hæc loca ferunt. Verba eius ſunt:

Sed populis poſuit nomen metuentior hoſpes,
Cum fugeret Phrygios trans æquora Marſia Trenos
Mygdoniam Phœbi ſuperatus pectine Loton.

Alii a Marſia duce Lydorum nominis auſpicium trahunt, nonnulli a Pſyllis Africæ populis Naſamaniorum armis pulſos ex Africa, qui ſe partim in Cyprum, partim huc receperunt. Memoriam horũ celebrarunt, Plinius, Florus, Ptolemæus, Strabo, ac Vibius Sequeſter, omnium vero ſæpiſſime Liuius. Ab illis Marſicum appellatum eſt bellum, quod exſtiterint eius auctores, *Picentibus, Veſtinis, Pelignis, Marrucinis, Lucanis & Samnitibus ad defectionem concitatis.* Celebria apud illos incantamenta fuiſſe apud Silium inuenias, *lib. 8.* A Capitolino traditum olim eos carminibus ſerpentes

conſtrin-

constrinxisse. Et Virgilius 7. *Æneid.* quæsitas canit a Marsis in montibus herbas, quibus videlicet vtebantur ad venefìcia. Atq; hanc artem accepisse creduntur ab Agnitia sorore Circes. Vnde & *Agnitij* dicti, si credimus Landino. Plura de iis in *Psyllis.*

Marsicum bellum, de quo modo facta mentio, Iulio Cæsare & P. Rutilio Coss. commotum, inde nomen traxit, quod primum a Marsis sit excitatum, *vt scripsit Strabo Geographiæ 5.* Nominatur hoc modo a Cicerone *Oratione secunda, in Rullum*, quanquam pro Fonteio bellum sociale dicatur a Diodoro, Plutarcho & Appiano μαρσικὸς καὶ συμμαχικὸς πόλεμος.

Marspiter, Mars pater, *vt explicat Agellius.*

Marsupium is nummorum sacculus est Isidoro, quem Græci μαρσύπιον vocant. Apud Trallianum legitur μάρσιππος.

Marsyas Fulgentio Placiadi quasi μωρὸς ὁ ὢν *solus stultus*. Plinius scribit tibiã obliquam inuectam in Phrygia a Mida, at geminas tibias *Marsyam*, Lydios modos Amphionem excogitasse. Idẽ prodit non longe ab Apamia platanum ostensam, ex qua hic victus ab Apolline & excoriatus pependisse dicebatur. Ibidem lacum fuisse calamos ad tibiarum linguas idoneum gignentem, libro duodecimo auctor est Strabo. Hinc figmentum contendisse eum tibiarum cantu cum Apolline.

Martius, mensis in anno primus ex Romuli præscripto, qui decem ex mensibus constituerat annum, vel a Marte, quod is Romuli crederetur pater, vel ab illius gentis in re militari alacritate nomen inuenit. Primum etymon approbant Macrobius & Varro. Certe Ouidius:

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patrio munere mensis erit.
Vox rata sit, patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.

In carminibus his non solum continetur etymi ratio, verum etiam cur Romulus primum hunc mensem, in anno constituerit. Primum mensem, inquit Macrobius, a patre suo Marte, secundum ab Æneæ matre Venere nominauit, vt princi-

pia anni ſeruarent, a quibus eſſet Romani nominis origo. Alii, *eodem teſte*, Romulum altiore prudentia primos hos menſes ordinaſſe arbitrantur, vt cum præcedens Marti eſſet dicatus, ſecundus Veneri dicaretur, quæ vim eius quaſi beneficio leniret. Fateor quidē Martii menſis nomen etiam ante conditam Romam habuiſſe quoſdam Italiæ populos, at nemini eum fuiſſe primum ex Ouidio probo, qui teſtatur tertiū fuiſſe *Albanis*, quintum *Phaliſcis*, *Hernicis* ſextum, iterum quintum *Laurentibus*, decimum *Æquicolis*. Rurſus primum cum fuiſſe Romanis, euincunt Solinus & Macrobius his rationibus, quod publice & priuatim hoc menſe ſacrificatum abierint ad Annam Perēnam, quod Comitia auſpicarentur, mercedes ſoluerint magiſtris, vectigalia locauerint, matronę ſeruis cœnas appoſuerint, ſicut Domini in Saturnalibus. De Feſtis huius menſis diebus nihil attinet hic dicere, niſi quod Athenis in eo celebrata fuiſſe παναθήναια teſtetur Dionyſius Halicarnaſſ. *ἀρχαιολογίας lib. 2.* Hebræi nominarunt ניסן, Macedones Δύστρον, Ægypti φαμενώθ.

Maryandini gens Pontica nomen deriuant a Thynis, a quibus etiam *Bithynos* & *Oethynos* propagant. Hi Thyni acerbitatem fortunæ tandem experti ab Heracleenſibus ſunt oppreſſi, inque tantam redacti ſeruitutem, vt nomen poſtea contemtus eſſet. *Hæc Suidas in ſuis miſcellaneis.*

Maſloth ciuitas in tribu Nephtali arceſſit originem nominis a משל *dominatus eſt.*

Maſſilia, μασσαλία Ptolemæo, μασσαλία Euſtathio, *Phocais Lucano*, *Narbonenſis prouinciæ vrbs*, a Phocenſibus condita Sedechia regnum obtinente apud Hebræos, apud Macedones Aſtyage, cum Harpagus Phoceam ciuitatem Ionicam obſideret, fert nomen ἀπὸ τῆς ἁλίας piſcatoria naui & μάσαι, quod eſt *alligare & quærere.* Strabo ſcribit ſitam eam loco petroſo, portumque habere theatri forma cauato ſaxo, & auſtro obuerſum, ſolum tamen oleis & vitibus fuiſſe conſitum, Ionicis vti ſolitos inſtitutis ac legibus, republica per optimates adminiſtrata, quos ab honore, quem per totam gerebant vitam, nominabant τιμούχους. Floruit illa diu legum optima-

rum

rum: imo modeſtiæ, frugalitatis, aliarumq; virtutum memorabilibus exemplis, vt diſciplinam eius maxime commendet Cicero *in Oratione pro L. Flacco*, atque adeo Romani ſtudio diſcendi pro Athenienſi peregrinatione Maſſilienſem amplecterentur, *vt ſcribit Strabo*. Verba etiam eius notatu digna ex propria aſſcribam lingua. *ἡ μασσαλία*, inquit, *πόλις ἑλληνικὴ τοσοῦτον ἦν σώφρων καὶ μετρία, ὥστε καὶ νόμον εἶχεν, τὴν μεγίστην προῖκα χρυσίων. ρ. τὴν δὲ ἐσθῆτα χρυσίων ε. καὶ τῶν γυναικῶν κόσμον ὁμοίως χρυσίων ε. τοσοῦτον δὲ τοὺς λόγους, καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἔργῳ ἐξήσκησαν, ὥστε τοὺς φιλομαθίᾳ ἐχομένους ῥωμαίους μὴ εἰς ἀθήνας ἀλλ' εἰς μασσαλίαν παραδέσθαι.* Vnde Valerius Maximus *libro 2. cap. de inſtitutis antiquis* multa ſcribit de Maſſilienſis diſciplinæ grauitate, priſci moris obſeruantia, tum ſeueritate, quod mimos in ſcenam admiſerint nullos, ne turpia ſpectando imitandi licentiam præberent, quod ſuos ad ſepulturæ locum deueherent plauſtro ſine lamentatione, nulli quoque oppidum eorum intrare licuerit cum telo, ſed mox illud aliquis cuſtodiæ gratia acceperit, qui exituro reddebat, vt aduentantibus hoſpitia ſua non ſolum humana redderent, ſed etiam tuta. Quo mirum haudquaquam ſit, Plautū in Caſin. Maſſilienſes mores pro optimis & probatiſſimis dixiſſe. Ob plurium quoq; linguarum cognitionem eos a Varrone *trilingues* dictos commemorat Iſidorus, quod Græce, Latine & Gallice loquerētur: Eamq; vrbem ſtudiorū magiſtrā habuit Taciti ſocer Agricola. Ceterum bello ciuili inter Pompeium & Cęſarem, cū ſe victæ parti adiūxiſſent, magnam ſuæ felicitatis partē amiſerūt, *vt ſcripſit Strabo*, etiamſi Cæſar, & q eum ſecuti ſunt Principes, recordatione veteris amicitiæ mediocres ſe in vindicandis eorū delictis exhibuerint, libertatemq; priſtinam cōſeruauerint. In eo n. honore dignitateq; fuerūt apud Romanos Maſſilienſes, *teſte Liuio*, ac ſi mediæ Græciæ vmbilicū incolerēt. De laudib. vrbis & ciuiū ꝓlixe egit Cali° *lib. 9. cap. 8. Lect. antiq. Cicero oratione pro Flacco, Iuſtinus lib. 43. Strabo 14. Ammianus 15.*

Mater a materia eſt Iſidoro, quod inde aliquid efficiatur. Nam pater eſt cauſſa. Hinc Nonius: *Mater eſt, quæ quoduis animal partu edit.* Ex matre porro & familia cōpoſitū nomē *materfa-*

milias. Et *matertera* matris est soror, quasi *mater altera*, inquit Festus.

Materia videtur nonnullis habere deriuationem suam a matre.

Matthæus tantundem ac donatus Hieronymo, Isidoro & aliis. Est enim מתן *donum*, vt & מתיה.

Mathatias Iudæ Maccabæi pater, idem significans quod *Dorotheus* seu *donum Dei*, dictus est a מתן, quam vocem *donum* exprimere Hebræis iam nunc monuimus, & יה, id est, *Deo*.

Mathematica, quæ scrutatur certis demonstrationibus discrimina, proprietates, cognationes, principia & seriem numerorum, & magnitudines figurarum, quæ omnia mens cogitatione abstrahit a corporibus, ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, id est, *discendo* vel *docendo* traxit nomen. In ceteris enim disciplinis, *auctore Anatolio*, esse quis potest αὐτοδίδακτος, id est, *suus præceptor*, in his vero minime, tanquam illę essent ἐξωτερικαὶ, quę citra vllius doctoris adminiculum percipi queant, hæ autem ἀκροαματικαὶ, in quibus auscultatione esset opus, cum sint recōditæ & abstrusæ. Itaq; sunt, ait Willichius, qui Augustinum insimulāt, quasi is suapte Minerua vniuersas imbibisset. Obiectum mathematicarum artium est duplex, νοητὸν ἢ φανταστικὸν vnum, αἰσθητὸν alterum: Atq; illud cogitatione vel imaginatione & intellectu concipitur, hoc vero comprehendit magnitudines & quantitates cōcretas, quę sunt in Physico subiecto. Huius disciplinæ peritus dicitur Mathematicus, quod nomen vsus tandem restrinxit ad Genethliacos, etiamsi minus bene. Hinc enim Agellius: *Mathematicos vulgus appellat, qui & Chaldæi nominantur: Eidem etiam genethliaci. Hominum enim natiuitates & horoscopum contemplantur.*

Matralia, matris Matutæ Festa, *auctore Festo*. Celebrari solebant ca 4. Id. Iunii appellata hoc nomine, quod constet Matutam ob bonitatem a maioribus appellatam fuisse matrem, quod bona sit ac talis, qualia sunt natura, *vt Verrius scripsit*. Huic matronæ testuaceum libum faciebant, sic dictū, quod coqueretur in calida testa. Ouidius:

Nunc

Digitized by Google

Nunc quoque liba iuuant Festis Matralibus illam,
Rustica sedulitas gratior ante fuit.

Instituebatur cursus in eius sacrificiis, *vt ait Plutarchus in Camillo.* Templi etiam aditu prohibebantur seruæ, ex quibus vnam tantum introducebant matronæ, cuius genis infringebant colaphos, quod etiam ex æmulatione huius Deę aduersus maritum factum idem Plutarchus arbitratur. Cum enim suspicata esset maritum suam deperire ancillam, in insaniam prolapsa perdidit filium. Ouidius scribit *Metamorph. 4.* Athamantem furore correptum post horribiles angues in ipsius & coniugis sinus coniectos a Tisiphone Eumenidum vna, interfecisse filium Learchum quasi in venatione pro fera, atque tum eam similiter percitam furore vna cum filio Melicerta dedisse se in profundum æquor præcipitem, vbi Deorum commiserationein marinum numen conuersa fuit, quod Græci *Leucotheam*, id est, Deam albam, nostri vero *Matutam* vocant, alio nomine *Auroram*. At Melicerta *Palæmon* est dictus, quem Latini *Portunum* appellant, quod portubus præsit, vel quia Deus portarum habebatur, *vt vult Festus*: Vnde clauem in eius manu fingebant. Ædes eius Romæ fuit in foro boario, quam dedicatam a Seruio Tullio, atque inde refectam Camillus se consecraturum vouit, & tandem consecrauit, *vt Liuius tradit.* Apud hanc Deam porro bona, non filiis, verum sororum liberis, pro suis in vlnas acceptis, optabantur: vel quia, *eodem Plutarcho teste*, Ino (quæ cum Matuta est eadem) miti ingenio sororis filio mammam prębuerit: vel quia ista consuetudo pulcerrima est visa ad conciliandum inter necessarios beneuolentiam.

Matricula catalogus seu index militũ, diminutiuũ est nomen a matrice. Sed optimi auctores pro ea voce Vegetii lib. 1. dixerunt fere Album, posteriores pittacium, Gręci λεύκωμα, teste Polluce. Nomen pittacii habet ét Glossarium vetus, inque Iustiniani codice non in vno loco reperias, Græce πιτ]άκια.

Matrimonium dictum a matre, vel quasi matrem mones. Nubere enim debet mulier, vt fiat mater.

dem, repente substiterit exercitus, raptæq; mulieres in medium procedentes pacem conciliauerint. Atq; hinc est, quod Mecœnatem mirari scripserit Horatius, quid Martiis Cal. celebraret, cum matronam, id est, vxorem non haberet.

Mauors, Mars magna vortens.

Mauritania Africæ regio Ptolemæo, qui in Tingitanam & Cæsariensem diuidit, Hebræis Phut, *teste Arias Montano*, cuius incolas Strabo nominat μασαισυλίους, Plinius *Massæsulos*, gentem *Massylam* Virgilius, *Massylos* Stephanus, a nigredine populorum arcessit nomen, cum nigrũ Græcis sit μαυρὸν, sicut Gallia a populi candore.

Medaba ciuitas in tribu Ruben sortita nomen a מים *aquis*, & דבא *tepore*. Thermas recte dixeris aut *calidas aquas*. Trans Iordanem sita fuit, fecitque eius mentionem Esaias *cap. 16.* & Iosephus *Antiq. Iudaic. lib. 17. cap. 9.*

Media, μηδία Ptolemæo, quam Ariam olim vocatam scribit Pausanias, vt & *Arios* incolas eius appellat Herodotus, *Madæos* Iosephus, videtur Isidoro trahere nominis originẽ a Rege Medo, qui eam regionẽ bello fuit aggressus, etiamsi antea in gentium vocabulis a *Maday* filio Iaphet originationem traxerit Medorum, a quibus & ipsum Mediæ nomen deduci queat. Cedrenus nominat celeberrimam hanc Asiæ regionem *Assracam*, & eius partem superiorem ζατρεγχὰν, nominisq; etymõ deriuat a fabuloso Medusæ Scypho. Sextus Rufus suo tempore *Medenam* dictam tradit. Nunc vulgo dici *Cordistan* scribit Haithonus, *Seruan* Castaldus.

Mediastini serui. Vide Atrienses.

Medica arbor alio nomine Citrus, aut certe altera eius species lauri folio perpetuo virens, oris graueolentiam emendans; & vestes a tineis præseruans, Græce ἡ μηλέα περσική, vel μηδική, vel ἡ κεδρόμηλος, clara etiam Mantuani carminibus, a *Media* nomen habet, vnde primum est asportata. Poma eius Dioscorides etiam κεδρόμηλα vocat, quod cedri odorem referant. Sũt eadẽ venenis inimica: Atq; hoc esse vult Isidorus, quod tradat Mantuanus animã ex illis foueri. Addit Dioscorides *esse oblonga, rugosa, odore grauia, & aurũ colore imitari: Arborem*

etiam omnibus anni temporibus esse pomiferam, aliis deciduis, aliis rursus subnascentibus, quorum quædam tamen acerba, quædam matura, quædam adhuc in flore posita videas, quod in ceteris arboribus est rarum. Hæc ipsa ne putrefiant, sepeliri solent in hordei aceruo, inquit Ruellius, qui item affirmat Limones & aurantia poma cadere in Medicorum malorum genus. Multa de iis præclara habet Pontanus *duobus libris de hortis Hesperidum*, vbi doctissime præscribit, quænam loca serendis Citriis sint apta, quæ loca sint euitanda, quod tempus sationi conueniat, quæ regiones producant & alant, altitudo scrobium quę requiratur, quo pacto palis fulcienda sit arbor coercenda luxuries, procurandę propagines, instituenda putatio & pariter dispositio, quomodo etiam topiarium opus ex ea fieri queat, vt sit peragenda insitio, vnde in Italiam sit apportata, quippe ex Media, vt in etymo est dictum. Sic enim canit intermixtis fabulis:

Namque ferunt ob primitias quandoq; negatas
Iunonem indignantem animo, grauiterque dolentem
Immisse & stragem arboribus, Citrisque ruinam,
Hesperij generis malorum stirpe peremta.
Donec eam Venus e Medorum diuite sylua
Relliquias relegens per Aphrorum pinguia culta,
Rursus in Italiam genti transmisit habendam
Æneadum, quo priscus honos, & cura nepotum
In sylvis veteres renouaret Adonidis ignes,
Æternum & maneant monimenta insignia auorum.

Mediolanum Insubrium in Italia metropolis, dicta primitus a conditore Olanum, *teste Catone in Originibus*, Ptolemæo μεδιολάνιον & μεδιόλανα, Straboni μεδιολάνιον, qui olim pagum fuisse scribit, nunc autem πόλιν ἀξιόλογον συνάπτουσάν πως ταῖς ἄλπεσι, id est, *vrbem præclaram, Alpibus aliquo modo cõtiguam:* nomen tulisse non pauci volunt, q̃ inter duos amnes, quos *Lanes* vocãt, Ligerim scilicet & Sequanam sit sitũ. Cato vult eam ab Insubrium duce Medo adauctam consecutam fuisse hoc nomen. Sunt qui etiam ex Celtarum lingua originem trahunt, quæ virginem vocabat Medel, agrum seu regionem

Larti

ἁγνή) vnde Mediolanum tanquam virginis terra nomen deducit ſuum. Feruntenim Mineruam hoc loco cultam, *vt & Polybius prodit.* Meminit huius etymi & Alciatus in Emblematib. ſuis. Zacharias Lilius *in ſuo orbis breuiario* credit a Maximiano Herculio Imperat. *Herculeam* quãdoq; appellatam. Vrbem Melanam legit Gotf. Viterbienſis pro *Mediolano.* Ad eius formam & ſitum produnt hiſtoriæ conditum *Monaſterium* vrbem Anabaptiſtarum rebellione celebrem. Epiſcopus huius ciuitatis fuit Ambroſius, cuius opera eẍſtãt adhuc multa, etſi non omnia. Hic (ne illud omittam) ſue Heduorum inſigni media parte lanata appellatũ Mediolanum putauit, cui ſententiæ ſubſcripſit etiam Sidonius Apollinaris, quanquam ego cum Volaterrano & aliis priori etymo malim aſtipulari.

Meditrinalia. Feſti verba: *Meditrinalia,* inquit, *dicta hac de cauſſa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primũ guſtaret muſtum, diceret ominis gratia: Vetus nouum vinũ bibo, veteri nouo morbo medeor. A quibus verbis etiam Meditrinæ Deæ nomen cœptum, eiuſq; ſacra Meditrinalia ſunt dicta.*

Medium an non rectè ἀπὸ τ̃ μέσυ vocabulo Græco?

Mediusfidius. Et hic Feſtum audire neceſſe eſt. Verba eius ſunt: *Mediusfidius compoſitum videtur, & ſignificare Iouis filium, id eſt, Herculem, quod Iouem Græci Δία appellent, nos Iouem, ac fidium pro filio vſurpent, quod ſæpe antea pro L. litera D. vtebãtur. Quidam exiſtimant iuſiurandum eſſe per Dius fidem, quidam per diuini temporis, id eſt, diei fidem.* Feſto aſtipulatur Seruius.

Medulla Grammaticis inde pendet, quod in oſſium medio ſit ſita, vel quod eadem madefaciat. Græcis μυελὸς eſt, & quidem duplex, ἐγκεφαλίτης καὶ ῥαχίτης *cerebralis* & *ſpinalis,* præter eam, quæ continetur in oſſibus.

Megalenſia vel *Megaleſia,* vel *ludi Megalenſes* qui fuerint, non ſatis conuenit inter auctores. Is, qui Terentii vitã conſcripſit, Diis illis magnis conſecratos fuiſſe vult Megalenſes, quos Græci μεγαλησίους appellãt. Cum eo facit Goueanus Iuriſconſultus, qui vt tueri facilius poſſit ſentẽtiam ſuam *Megaleſia* a *Megalenſibus* diſtinguit. Sed cum refutat Antonius

Muretus. Neq; enim ludi isti in honorem magnorum Deorum, sed magnę Deorũ matris τῆς μεγάλης τῶν θεῶν μητρὸς sunt instituti, dictiq; sunt primum *Megalensia*, inde *Megalesia* detrita litera N. Hinc Fest: *Megalesia ludos Matris magnæ appellabant*. Idem confirmat Liuius, cum eos primum Iuniũ Brutum dicasse scribit, postea etiam æde erecta in Palatio. Nec diffidet Ouidius Fastorum 4. cum quærit, *cur fuerint primi Megalesia ludi. Illa Deos peperit*, inquit, *cessere parenti, Principiumq; dati mater honoris habet*. Paulo ante eodem libro Pessinunte Phrygiæ oppido aduectam scribit. Vexante enim Italiam Annibale, cum Sibyllinis libris inspectis carmen esset inuentum, quandocunque hostis alienigena infestaret Italiam, posse eum pelli, si mater Deum Pessinunte Romam esset aduecta, miserunt eo nomine legatos ad Attalum Asię regem M. Valerium, qui bis fuerat Consul, & Cæcilium Galbam, cum Cn. Tremellio Flacco, & M. Valerio Falcone. Accepti ab eo humaniter & in Phrygiam Pessinuntem deducti sunt, vbi lapis erat, quem incolæ *matrem Deum* dicebãt. Deportarunt itaq; hanc Romam, sed præmisso Falcone, qui ex Delphico oraculo moneret eam ab optimo viro excipiẽdam esse hospitio. Quid multis? Habita fuerunt Comitia, in quibus P. Scipio Nasica, necdum Quæstorius, imo adolescẽs adhuc, vir optimus a Senatu est iudicatus. Is cum omnibus matronis Hostiam ire est iussus obuiam Deæ, atq; eam de naui accipere, & in terram delatam tradere matronis deferendam in vrbem. Acceperũt itaq; matronæ, inq; ædem Victoriæ, q̃ est in Palatio ꝑtulerũt pridie Id. Aprilis, tota ciuitate obuiam effusa, & positis ante ianuas thuribulis, adeoque precantibus singulis, vt volens propitiaque vrbem ingrederetur. Isq; dies vt festus fuit, ita populus frequẽs dona Deæ in palatium tulit, Lectisterniumq; & ludi fuere, quos *Megalesia* dixerunt. Hæc fere Liuius, ex quibus equidem apparet institutos esse hos ludos non in Deorum, sed in magnæ matris honorem, & ab eadem arcessere nomen. His accedit auctoritas Herodiani lib. 1. & Ciceronis *in oratione de Aruspicum responsis*. Hęret tamen scrupulus, quando potissimum celebrati fuerint,

hi ludi

hi ludi. Ex veterum Fastis demonstratur per sex dies celebratos fuisse, quippe ab eo die, qui dicitur *Pridie Non. April. vsque ad V. Id.* Etsi enim pridie Id. April. in ædem Victoriæ Palatinæ delatam Deam & proinde festum eũ diem fuisse cum lectisternio & ludis Liuius dicat, postea tamen reiectos fuisse ludos in eum, qui pridie nonas est, diem, non est alienum a vero, præsertim cum Spartiani testimonium accedat, qui cum narrat *IIX. Id. Aprilis ipsis Megalensibus Caracallam interemptum*, satis indicat Megalensium primum diem pridie Id. April. non fuisse, nisi forte quis mendosum locum Liuii affirmet, & *Pridie Nonas* non *Pridie Idus* in eo legendum arbitretur. Suspicionem facit, quod in vetustissimo marmore festum hoc Nonis April. notatum fuerit: Deinde quod Ouidius ostendat ex Fastis Põtificum, in Nonas Apriles incidisse, qui cum carmine scripserit, deprauari tam facile non potuit. Sed restat vt paucis etiam subiiciamus, quid hisce Megalensibus fieri consueuerit. Herodianus scribit *præferri solitum fuisse solemni Pompa ante Deam, quidquid erat diuitiarum præcipue supellectilis, ludendi licentiam omnibus fuisse permissam vsque adeo, vt etiam personas, quascunque vellent, induerent*. Alexander ab Alex. scribit *ante simulacrum Deæ solitas fuisse ludere & psallere spectatæ pudicitiæ matronas: Tum consuetudinem fuisse agere conuiuia & commessari, victu tamen frugali ac modesto, idque interdiu simul & noctu.* Nec accedere ad ludos permissum erat seruis, quod plerique Prætores & Magistratus purpurati in toga ac prætexta hos celebrarent. Cogebant & stipem hisce diebus famuli Idææ matris, *vt ex XII. Tabul. legibus constat*, & alias a nobis est annotatum. Quæ de Gallis sacerdotibus Deæ & eorum moribus erant dicenda, in suum quoque locum coniecimus.

Mel Græce μέλι. Multiplex est illud, quippe *Aerium*, de quo in Manna, *Mel arundinum*, quod saccharum appellant, *Atticum* bonitate aliis prælatum, & inter artificiosa *Mel Rosarum, Violaceum, Anacardinum, Passulatum, & Emblicorũ*. Optimũ habetur, quod adeo purum, vt totum pelluceat, flauum,

pdorum, dulce gustanti & iucundum, cohærens sibi, haud nimis crassum aut liquidum, & quod coquendo paucam emittat spumam. Vsum mellis ab Aristæo repertum affirmat Diodorus. Sed nimis faciles Græci in rerum omnium principiis & inuentionibus referendis ad suos. Plurimum melle vsos Pythagoricos tradidit Aristoxenus. Nec tantum calidi panis suffitu Democritus in amicorum obsequium vitam produxit, verum etiam vapore mellis naribus admoto. Quo nemo mirari debeat, quod vulgo creditur, *mellis vsum frequentiorem vitam producere diutius, contra breuioris esse vitæ homines, qui acidis cibis delectentur*, maxime cum Cyrnios populos longæuos tradat Athenæus ob mellis vsum assiduum. Iam & melle asseruari posse cadauera, sicut de corpore Alexandri in Ægypto proditum a Papinio *Sylu. 3.* non duxi prætermendum. Magisq; adeo mirarer, nisi apud Plinium legissem *lib. 22. cap. 24. Mellis quidem ipsius*, inquit, *natura talis est, vt putrescere corpora non sinat, iucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura.*

Melampus. Medicus, cuius mentionem fecit Ouidius *Metamorphos. 15.* cum Amythaone natum vocat, quiq; Præti regis Argiuorum filias furore correptas liberauit, nomen inuenit a pedibus nigris. μέλας enim niger, πῦς pes. Ab hoc autem dictum est *Melampodion* nempe *Veratrum nigrum*, quo ille multum est vsus ad purgandum melancholicum humorem. Quod ea herba iam non vtamur tam feliciter, atque veteres, ratio est, quod rationem præparandi & exhibendi ignoremus. Neq; enim *de parando Helleboro* scripta supersunt, vt nec Philonidis Siculi tecmarsis, cuius meminit Dioscorides *libro quarto*, & libellus Hippocratis, cuius tãtum initium exstat. Castigatur tamen eius noxa ab Hippocrate de morbis acutis *libro* 2. rebus suaueolentibus. Plura de eo qui velit, Ioannem Huernium inspiciat *lib. 2. methodi ad Praxin.* Dictus porro *Melampus* canum Actæonis vnus, tracto nomine ab eadem origine.

Melancholia μελαινα χολὴ *atra bilis.* Hæc a medicis numeratur inter quatuor humores corporis humani, [illegible]ramque imitatur, vt

tur, vt cholera ignem, sanguis aerem, phlegma aquam. Triplex illa censetur a medicis: *Alimentaria* & *superuacanea*, quæ aut naturalis est, aut præter naturam. *Alimentaria* ad nutriēdum apta pars sanguinis est quarta, acerba, frigida, sicca, & crassa. *Superuacanea*, quæ naturalis dicitur, est crassior fęx sanguinis, quæ prolectatur a liene, & confert ventriculo ad retentionem, tum ad excitandam famem. Alia præter naturam corpus & terram radit instar aceti & ebullitione fermētat, estque triplex nempe ex *bile vitellina*, vel *ex sanguine*, vel *ex melancholico succo*. Negat quidem Fernelius ex sanguine fieri, verum Galenus admittit, atque adeo mitiorem statuit, quam quæ fit ex succo melancholico. Itaque tractatum Galeni de atra bile inprimis legēdum existimo, si quis velit melancholici humoris naturam recte exploratam habere.

Melas fluuius Siciliæ, & alii plures eiusdem nominis in aliis regionibus ab aquarum nigredine traxerunt nomen. Celebris inprimis Melas Bœotiæ, qui epotus, *teste Plinio*, oues reddit nigras, Dictus & Nilus Melas, mox etiam Melon Ennio & Ausonio, a limo scilicet, quo mare denigrat & inficit ad longa spatia.

Melchisedech מַלְכִּי־צֶדֶק rex Iustitiæ.

Melibœa dicta est purpura, inquit Festus, ab insulæ nomine, in qua nascitur.

Melicæ gallinæ, quod in media id genus auium corpore amplissimo inueniatur, L. litera pro D. substituta. Idem.

Melicratum potio ex melle & aqua, alio nomine *mulsum* vel *aqua mulsa*, nomen accepit ἀπὸ τοῦ μέλιτος, id est, *melle*, & verbo κεράω vel κεράννυμι, quod est *tempero* vel *misceo*. Diuersum ab hoc *Oenomeli*, quippe quod ex melle & vino austero conficitur.

Melimela dulcia poma, quæque a celeritate maturescendi mustea dicuntur, *vt annotat Perottus*, nomen hoc suum habent a mellis sapore. Est enim μέλι *mel*, & μῆλον *malum*.

Melitæi canes admodum parui, qui delicatis & ditioribus matronis sunt in deliciis, a Melita insula arcessunt nomen.

Melius dictus Hercules aut a pomis, aut ab ouibus. Vtrumque enim μῆλον est Græcis.

Mellona mellificationis Dea, cuius meminit Arnobius.

Memmia lex de reis postulandis cauit, vt eorum, qui Reip. caussa abessent, nomina non inter reos reciperentur. Huius meminit Cicero *in Vatinium*. Valerius *lib. 3. cap. 7.* Lata fuit & alia de calumniatoribus, vt iis videlicet constituto iudicio pœna imponeretur. Eius meminit Cicero pro S. Roscio. Imprimebatur hac lege fronti calumniatoris litera, quæ eum calumniatum esse significabat.

Memphis μέμφις, Ægypti ad Nilum vrbs, hodie *Cairo* vel *Alcairo*, vt Sabellicus & alii nonnulli putant, etiamsi certum sit exstitisse ab altera fluminis parte e regione Cairi, videtur aliquibus ferre nomen a Memphi filia regis *Ogdoi*, qui eam restaurauit. Malim ab Hebræo מף *moph* deducere, quo nomine appellatur Oseæ 9. vt נף Esaiæ *cap. 19.* vel potius a מופת *prodigio*. Portentosæ enim magnitudinis pyramides ibi sunt visæ. Ipsamet vrbs quoq; quinquies maior fuisse fertur Lutetia, in circuitu complexa 14. aut 15. miliaria Germanica. Strabo nominat βασίλειον τῶν Αἰγυπτίων, ipsasque pyramides e regione vrbis vltra Nilum fuisse nō obscure significat, quas turres nominat Plinius, nihil aliud fuisse credens, quam stultam ostentationem pecuniæ regum. Addit Strabo Apidis ibi visum & ostentatum templum, vbi alebatur bos sacer, frontem & alias quasdam, easque paruas corporis partes albus, at cetera niger. Huius tēplo adhęsisse scribit Vulcani templum sumtuosissime adornatum. Celebrat & Veneris fanum cum Serapio in loco valde arenoso exstructo, adeo vt arenæ colles a ventis exaggerentur. Tandem ait, πόλις δ' ἐστὶ μεγάλη τε καὶ εὔανδρος, δευτέρα μετὰ Ἀλεξάνδρειαν. Qua parte Arabiæ obuertitur, præceps est & abrupta, versus meridiem variorum fluminum occursu perfunditur, a Septentrione autem clauditur Nilo. Vocatur & alio nomine *Babylon Ægyptia*, Arabice *Mazar* aut *Mizir*, Armenice *Massar*, Chaldaice *Alchabyr*.

Mendacium a menda, id est, *errore*.

Mendicus dictus est Verrio *a mente eius, quem fefellerit fortuna, vel quod precetur quemque, vt vitæ suæ medeatur cibo.* Festus hęc omnia. At Isidorus hoc modo: *Mendicus dictus, quia minus habet,*

habet, vnde vitam degat, siue quia mos erat apud antiquos os claudere egenum, & manum extendere, quasi manu dicere.

Menedemus apud Terentium τὸ τοῦ δήμου μένος, robur populi ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, *apud populum manens.*

Menelaus τὸ τοῦ λαοῦ μένος, *populi robur.*

Meniana a C. Menio Romano Crassi collega sunt appellata, qui primus vltra columnas tigna extendit, quo ampliarentur partes superiores, absumtisq; bonis paternis locum sibi seruauit, vnde ludos spectaret, non a mœnibus, *vt somniauit Accursius.* Vide *l. pen. & l. Græcam. C. de ædif. priuat. l. malum nauis. ff. de verb. significat.*

Mens quibusdam dici videtur a verbo memini, aliis ἀπὸ τῆς μήνης, id est, *luna*, quod vt hæc crescit atque decrescit, sic hominum mẽtes variis modis hebescant ac augeantur. Auctor est Augustinus. Porro sicut *Fidem, Pietatẽ, Spem, Pudicitiam, Concordiam, Pacem, Libertatem, Felicitatem, Salutem, Honorem, Virtutem,* ita etiam Mentem sciendum est consecratam fuisse, *vt ex Varrone, Lactãtio, Augustino & Cicerone 2. de Natur. Deor. constat,* cultãq; adeo, vt bonam mentẽ concederet.

Mensa, cui accumbimus sumturi cibum, dicta Varroni, quasi μέσα, *quod inter duos poneretur.* Approbat hoc etymon Plutarchus Sympos. 8. cum ait; μήνσαν μὲν τὴν τράπεζαν ἴσως ἐν μέσῳ θέσαν, mẽsam dici, *quod in medio ponatur.* Quo alludere videtur Virgili⁹ his verbis: *Mediisq; parant conuiuia tectis.* Et 3. Æneid, *Aulai in medio libabant pocula Bacchi.* Mensam & sellã primũ fecisse Dædalũ auctores sunt Græci, sed falsi omnino, vt & Isidorus eos secutus. Idẽ ab esu id vocabulũ deriuat. In primis illis vrbis Romæ cunabulis, cũ nõ pane, sed pulte victitarent Romani, nõ habuisse eos mẽsas notarunt eruditi. Inde vero deserto agresti cultu ex acere primũ aut fraxino quadratas, paulo post orbiculatas fecerunt. Dehinc iterũ elapsis aliquot ãnis, & rebus omnib. labẽtibus in peius, abaci & monopodia sunt facta, imo citreæ mẽsæ ab Athlãte Mauritaniæ mõte allatæ, quarũ sumt⁹ fœminæ (*vt 13. lib. docet Plinius*) exprobabãt viris, cũ ipsis margaritarũ luxus exprobraretur a viris. Erãt autem eæ in precio præcipue, quæ caudas pauonũ vndatim imitarẽt,

Vnde Seneca de tranquillitate: *Placet mensa non varietate macularum conspicua.* Sustinebantur quoque elephantinis pedibus; Pretium vero auro appendebatur: Tandem argenteas mensas primus habuisse dicitur Heliogabalus.

Mensis ἀπὸ τῆς μήνης id est, Luna arcessit nomen, estq; spatium illud, quo luna signiferum percurrit, & eodē, vnde instituit cursum, reuertitur. Varro: *Mensis a Lunæ motu dictus, dum a Sole profecta rursus redit ad eum.* Luna, quæ Græcis dicitur μήνη. Hinc μηνιαῖον tempus triginta dierum. Diuiduntur menses in Astronomicos & Politicos. Astronomici duplices *Solares & Lunares.* Solaris mensis medius duodecima pars est anni, quippe dierum triginta, horarum decem, minutorum 30. Mensis solaris verus est spatium temporis, quo sol vnum dodecatemorion secundum verum motum percurrit. Mensis *Lunaris* aut est *Periodicus*, cum Luna redit ad illud signiferi punctum, vnde digressa est in prima coniunctione: aut *Synodicus*, quo Luna non solum ad punctum redit, sed etiam Solē ipsum assequitur: aut est *Illuminationis*, quippe spatium aut interuallum, a primo conspectu nascentis Lunæ vsque ad vltimum euanescentis.

Merces a mereo.

Mercurius quasi medicurius, *quod refert ex aliis 3. aduersus gentes Arnobius.* Inter duos enim loquentes media currit atque reciprocatur oratio, cui hunc Deum præficiebant. Ceterum Festus a mercibus nomen habere dicit, quod idem negotiorum sit Deus. Fulgentius eundem Mercurium dici ait, quasi *mercium curam.* Cicero enumerat Mercurios quinque *3. de Natur. Deor.* quorum quartus *Trismegistus* fuerit, *quintus* is, qui Argum occidit, quemq; Ægyptii *Theuth* appellarūt. Inuenisse dicitur pondera, mensuras, palęstram, Musicam, liteas, Geometriam. Simulacris eius simul ad pedes & caput affinxerunt alas, tum talaria, vt volucrem ferri per aera sermonem significarent. Idcirco Orpheus πτηνοπέδιλον vocat. Horatius prædicat eum magni Iouis & Deorum nuncium curuæque Lyræ parentem, quam Eratosthenes scripserat, *teste Hygino*, ex testudine eum fecisse & Orpheo tradidisse. Iam

& itine-

& itinerum viarumque Deus haberi ſolebat, vnde *Mercuriales ſtatuas* paſſim in viis exſtructas ad demonſtrandum viam facientibus iter diuerſi auctores produnt. Græce dicitur ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, quod eſt interpretari. Hinc ἕρμαιον, σωρὸς λίθων, ait Heſychius, & ἑρμῆ ἔξοδος. Itinerum enim eſt Deus, vt modo dictum. Denique audit λόγιος, ἀγώνιος κῆρυξ, διάκτωρ, *manium ductor*, Cyllenius a Cyllene monte Arcadię, *Camillus* apud Hetruſcos, quod eſſet Deorum miniſter. Romani huic Deo lacte, non vino ſacrificabant.

Merenda, quam veteres, teſte Feſto, accipiebant pro prandio, ab hora mediæ diei, qua iſtum cibum capere ſolebant, eſt appellata. Pro prandio enim veteres dicebant *merendam*. Poſtea elapſis aliquot añis pro eo cibo eſt ſumta, qui ſumitur poſt meridiem, quia fit a *merendo*, ſiue *mercede*, quod operariorum ac mercenariorum ſit propria. *Anticœnium* eſt Athenæo, quaſi πρόδειπνον cœnæ *lib. 2.* Iſidorus cibum eſſe dicit, qui declinante die ſumitur, quaſi poſt meridiem edenda & proxima cœnæ. Veteres Græci, *vt apparet ex Athenæi libro 1.* δείλινον appellauerunt, Hebræi מערוה בנונים *cibum intermedium*.

Mereco παρὰ τὸ μείρειν, *diſtribuendo.*

Meretrix a merendo dicta eſt Nonio, alio nomine *ſcortum meritorium.* Huic etymo aſtipulatur & Varro. Primus Solon in Græcia (audi hominis ſapientiam) meretriculas coemtas proſtituit Athenis, obuiaſque in Venerem eſſe voluit, ne iuuentus matronarum cõiugio pollueretur. Romæ Ludis Floralibus denudari ſolebant non obuelatis partibus obſcœnis, atque ita per luxum & luxuriam diſcurrere. Plautus eas *Proſedas* appellauit, quod ante ſtabula ſederẽt, inquit Feſtus, vnde & *proſtibula* ſunt dicta, quippe quod pro ſtabulis, hoc eſt, ante diuerſoria poſito omni pudore proſtent. Differunt a meretricibus, quod hæ honeſtius quæſtum quærant, noctu tantum ſui faciẽtes copiam, proſtibula vero ante ſtabula ſteterint quæſtus diurni ac nocturni gratia. Vnde Plautus: *Intro ad bonam meretricem.* Hoc etiam notandum, meretrices olim purpuriſſo genas inficere ſolitas. Plautus Truculento:

Quidque adeo istas buccas tam belle purpurissatas habes. Mostellaria: *Tum tu igitur cedo purpurissum. Sca. Non do: Scita tu es equidem, Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.*

Mergus auis, Gręcis αἴθυια, quod assidue se in aquam mergat, dum cibum captat dicta Varroni.

Meridianus, circulus maior, im̃obilis, & cuiq; loco proprius, transiens per loci sui verticem & polos mundi, ad quem cum sol accedit interdiu meridiem, noctu vero mediam noctem efficit, satis etymi sui originem declarat: Nisi forte inde traxeris, quod a plaga meridionali versus septẽtrionalem ducatur, vnde & Græci μεσημβρινὸν κύκλον διὰ τῶν πολῶν τοῦ ὁρίζοντος vocant. Quænam huius circuli vtilitates sint, docent astrologi.

Meridies quasi *merus*, id est, *plenus atq; syncerus dies*, etiamsi veteres etiam de nocte hoc nomen vsurpauerint, significando eam partem noctis, quæ totius diei esset dimidium.

Meros Prima Saulis filia nomen habet a ריב *litigauit*.

Merula auis dicta putatur a mero, id est, solo, eo quod sola aut solitaria incedat aut volet, vt contra graculus, quod gregatim, *teste Varrone*. Isidorus scribit, nullo tamen auctore, merulam olim medulam dictam a modulando, etiamsi & prius etymon subiiciat. Fabius tamen vellicat & prius Varronis etymon *lib. 1. cap. 10.* Et nigra hanc ruffescere scribit Plinius, *æstate canere, hyeme balbutire, at mutam esse circa solstitium.* Gręcis dicitur κόσσυφος traditurq; ab eruditis auem hanc vbi male habere cœperit, purgare annuum fastidium lauri folio, vt & perdices, graculi & palumbes.

Mesaraica, vel *Mesenteriaca vena*, quę sparsæ in media intestina ex hepate præparant nutrimentum, vt postea concoquatur facilius in hepate, nomen habent a sua exilitate. Nam ἀραιὸν quiddam tenue significat, μέσον medium. Triplex harum officium est. Primum, vt optimam chyli partem attrahant ex intestinis, & ad hepar transmittant: *Secundum*, vt sanguinem ex hepate perferãt ad intestina, vt eo nutriantur: *Tertium*, vt quædam excrementa hepatis deferant ad intestina. Sunt his venis coniunctæ arteriæ, quæ ab aorta suam

originem

originem trahunt, vt eifdem inteſtinis ſpiritum vitalem & calorem impertiant. Imo & nerui orti a ſexto pari neruorum cerebri his coniunguntur, qui ſenſum tactus, iterum dico, his inteſtinis communicant.

Meſenterium, quod Cicero *medianum inteſtinum* vertit, Gaza *lactes*, ſed male, peſſime autem inter formas inteſtinorum numerauit Macrobius, inde nomen trahit, quod in inteſtinorum medio ſit ſitum plenum venarum, arteriarum & neruorum, & vndiquaque conſtans ex duabus ſibi inuicem incumbentibus membranis, quæ oblitæ pinguedine oriuntur a peritonæo. Etenim μέσον eſt *medium*, ἔντερα ſunt *inteſtina*. Vſus huius eſt, vt inteſtina connectat & dorſo alliget, ne motu violento rumpantur, tum vt venas meſaraicas, arterias & neruos excipiat, quo numeroſa ſobole propagentur in inteſtina. Vocat eam partem Galenus 6. ἀνατομικῶν etiam *meſaræon* a tenui ſubſtantia. Tenuis enim panniculus eſt, & anguſtarum venarum congeries.

Meſopotamia μεσοποταμία Ptolemæo, Stephano ἀδιαβηνή, in ſacris literis Aram, *teſte Moletio*, recentiores vocabulo *Interamna*, *Azamia*, *Halapia*, Mercatori *Diarbech*, eademque Aſiæ regio, nomen ſuum hoc primarium inuenit, quod ſit μεταξὺ ποταμῶν μέση, *media inter flumina*, Tigrim dico, & Euphratem. Regio hæc tam vbere & pingui eſt ſolo, vt a paſtu repelli pecora dicantur, ne ſatietas perimat. Cauſſa fertilitatis eſt humor, qui ex vtroq; amne manat, toto fere ſolo per venas aquarum redundante. *Hæc Curtius*.

Meſpilus arbor ſpinoſa, cuius fructus inſtar pomorum aut pilæ rotundus, vnde & nomen illi donatum vult Iſidorus.

Meſſalarum familia florentiſſima olim apud Romanos denominata a Cornelio Coruino, qui in Sicilia occupauit Meſſanam a qua Meſſala eſt dictus, *vt habet Seneca ad Paulu.* Inde Ouidius in Faſtis: *Hunc Numidæ faciunt, illum Meſſana ſuperbum.*

Meſſias Hebraicum nomen (audit enim משיח) Chaldaice משיחא, Græce χριςὸς, hoc eſt, *vnct⁹*, deſcẽdit a verbo משח

vnxit. Ioannes Damaſcenus explicat hoc nomen libro *de Orthodoxæ fidei traditione* elegantiſſimis his verbis ſuis τὸ χριστὸς ὄνομα τῆς ὑποστάσεως λέγομεν, οὐ μονοτρόπως μὲν, ἀλλὰ τῶν δύο φύσεων ὑπάρχον σημαντικόν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἔχρισεν. χρίων μὲν ὡς θεὸς ὃς ἔχρισε τὸ σῶμα τῇ θεότητι αὐτοῦ, χριόμενος δὲ ὡς ἄνθρωπος. αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τοῦτο κἀκεῖνο, χρίσις δὲ ἡ θεότης τῆς ἀνθρωπότητος. Hic ea eſt ſtella, quæ oritura erat ex ſtirpe Iacobi *Numer. 24.* Chaldaicus interpres ibidem diſertis verbis nominat Meſſiam. Sic enim ait: יקום מלכא מיעקב ויתרבא משיחא אנשא מישראל ויקטול רברבי מואב וישלוט בכל בניא Hoc eſt: *Conſurget rex ex Iacob, & pullulabit Meſſias de Iſrael, & interficiet principes Moab, & dominabitur omnibus filiis hominis.* Quanquam enim in veteri fœdere ſacerdotes & reges dicti fuerint Meſſiæ, quod vngerentur oleo, cum inaugurarentur, ſicut de Aarone & eius filiis legitur *Exodi 29. Leuit. 6. 7. 8. Iudic. 9. & 1. Samuel 10. & 15.* tamen proprium eorum nomen non fuit, ſicut fuit noſtri ſaluatoris Chriſti, cui attributum per ἐξοχὴν ad deſignandum eius munus, quod ſit verus Meſſias, vnctus oleo lætitiæ, & cuius veteres illi tantum typi & figuræ fuerunt, quem veniſſe iam conſtat, cum receſſerit ſceptrum de Iuda tempore Herodis Aſcalonitæ, ſub quo natus eſt Chriſtus. Pertinet enim huc vaticinium, de quo legis *Geneſ. 10.* hoc modo: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat* שילה *ille ſcilicet, qui eſt mittendus, & ipſe erit exſpectatio gentium.* Chaldaicus textus, habet pro *Silo* משיחא, qui alioqui in ſenticoſis & obſcurioribus locis inſtar *aſyli* eſſe ſolet Iudæis. Et Rabbi Salomon locum iſtum exponens ait המשיח שה מלוכה שלו עד בי-יבא מלך *donec veniat rex Meſſias, quia regnum eius.*

Meſſis a metendo, id eſt, recidendo dicta. Iſidorus.

Meta a metendo eſt dicta, vel quod poſita ſit in ſpatio dimēſo vel quia illam metiantur quadrigæ, aut naues circū currant. Per trāſlationem ponitur pro quolibet termino. Feſtus hinc deriuat *metari caſtra.* Metis enim diriguntur, inquit.

Meta

Meta in stadio nominata Grammaticis inde, quod qui in stadio currunt, eam metiri videantur, dum septuplici quadrigarum circumactu celerrime eam lustrant. Vnde curricula Circensium ludorum septem esse dicuntur. Ode tamen Olympiorum Pindari 2. meta videtur dici τέρμα δωδεκάγναμπτον, quod duodecies currus deberet circumagi. At rursus Ausonius *Epitaphio 35*, cursum septenario definit. Græce recte dici poterit καμπτὴρ, quod ibi circumflectantur currus.

Metallum dura materia ex terræ visceribus erui solita, ἀπὸ τοῦ μεταλλᾶν seu μεταλλεύειν, id est, *perscrutando* nomē inuenit, aut *vt aliis placet*, ἀπὸ τοῦ μετ᾽ ἄλλα ἐρευνᾶσθαι. Alludit Plinius *capit. 6. lib. 33. Vbicunque, inquit, vna inuenta vena est, non procul inuenitur alia.* Hoc quidem & in omni materia. Vnde Metalla videntur Græci dixisse. Non male: Cum & 1. Iliad. Eustathius scribat: μέταλλα λέγονται, διὰ τὸ μετὰ τὰ ἄλλα πάντα ἐπινοηθῆναι.

Metaphora tropus dictionis, Aristot. tamen *genus non species tropi*, in qua propter similitudinem, vocabulum transfertur a propria significatione, ἀπὸ τοῦ μεταφέρειν descendit, quod est Latinis transferre, vt scrupulum alicui mouere, aut animo euellere. Theognis dixit, θωρηχθεὶς οἴνῳ, Plato βεβαπτισμένος, Lucianus ὑποβεβρεγμένος. Breuem similitudinem nominat eam Cicero. Quatuor autem modis fieri notauit Isidorus. Non debet illa nimis esse remota, sed admouebitur ad sensum. Spectanda etiam in ea non solū significatio cum propria, tum aliena, verum etiā ὁμοιότης, vel potius ἀναλογία.

Metaplasmus Latine transformatio, ἀπὸ τοῦ μεταπλάττειν, quod est *transformare*, nomen deriuat.

Metelli dicuntur in re militari, quasi *mercenarii*, ait Festus. Obiter hoc loco monitum id velim, apud Romanos ex Metellis vnum dictum fuisse cognomēto Vittatum, quod cum vlcus haberet in fronte, vittam gestauerit, ad occultandam deformitatem.

Meteora dicuntur, quæ velut sublimia sunt, aut in sublimi generantur loco, hoc est, in aere, de quib. Philosophus scripsit.

Nam μετέωρον est Græcis *suspensum, elatum, sublime.* Hinc μετεωρολογία, μετεωρολογεῖν, μετεωρολογικός. Caussæ Meteororũ adferuntur a Philosopho duæ, vna efficiens ac mouens, corpus nimirum cœleste: Altera caussa, velut materia, ex qua fiunt: Suntq; hæc corpora mixta & imperfecta.

Methymnæus vocari solitus est Bacchus, *testante id Athenæo lib. 8.* Verba eius sunt: εὐωχίας vocabant nõ ἀπὸ τῆς ὀχῆς, quod est *nutrimentum*, sed ab eo, quod est εὖ ἔχειν, id est, *bene habere*: Celebrantes enim has, & simul venerantes diuinitaté, potum quidem μέθυν, id est, *ebrietatem*, Deum vero hęc ipsa largientem *Methymnæum*, & *Lyæum*, & ἴνιον appellabant. Eustathius tamen vult appellatum *Methymnæum*, παρὰ τὸ μεθίεσθαι εἰς τρυφὴν καὶ ἄνεσιν δι' αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους: Ita *Methymnæum palmitem* dixit Virgil. Georg. 2.

Metilia lex est, quam tulit M. Metellus siue Metilius, tribunus plebis Cn. Seruilio Geminio, & C. Flaminio II. Coss. vt magistri equitum & Dictatoris ius æquaretur, *teste Liuio libr. 22.* diciturq; lata in gratiam M. Minutii Rufi, qui equitum magister contra edictum Dictatoris sui Q. Fabii Maximi temere pugnauerat, cum Annibal ipsum dolo & insidiis circumuenerat non solum, sed etiam ad internecionem delesset, nisi Fabii opera postea ab imminente periculo liberatus fuisset, vt diserte cum Liuius, tum quoque Plutarchus meminit.

Metior verbum a Græcorum μετρῶ quidni defluxisse videatur?

Metoposcopus, qui ex frontis inspectione iudicat de hominis natura, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν τὸ μέτωπον, id est, *fronte consideranda* nomen habet. Est illud Agellio etiam φυσιογνωμεῖν *lib. 1.* cum de Pythagora scribit hoc modo: *Iam a principio adolescentes, qui se ad discendum obtulerant* ἐφυσιογνωμόνει, *id est, mores eorum, naturamq; ex lineamentis cum vultus, tum corporis considerabat.* Vt bene dixerit Cleanthes ex sententia Zenonis, *hominis mores ex specie deprehendi posse.*

Metropolis, vrbs, quæ ceu parens alias ex se vrbes genuit (*maior* vrbs Augustino) quales fuerũt Athenæ, *Milet, Lacedæmon,*

dæmon, Tyrus, Roma, ἀπὸ τῆς μητέρος καὶ πόλεως, id eſt, matre & vrbe nominata. Ex illis enim Coloniæ fuerunt deductæ in diuerſas Prouincias, habetq; ſe metropolis ad Coloniam non ſecus, ac mater ad filiam. Idem fere ſentit & ſcribit Suidas. Eſt & Metropolis Sarmatiæ Europææ, vrbs Ptolomæo, quam Plinii *Miletopolim* eſſe affirmat Villanouanus. Porro a Metropoli dicti ſunt Metropolitani Epiſcopi, qui iuxta Canonem *9. Concilii Antiocheni*, adeo reliquis ſingularum prouinciarum Epiſcopis, honore præſtabant, imo auctoritate, vt ſine illis nihil hi gerere poſſent. Dicebantur etiam vna cum Patriarchis πρῶτοι, πρωτεύοντες, προεστῶτες apud Græcos, eorumq; ſedes πρῶται καθέδραι, nonnunquam etiam μείζονες πόλεις, quæ omnia notatu digna ſubiicere placuit hoc loco.

Michael tantundem nobis ac ſi dicas: *Quis ſicut Deus?* Affirmat id Hieronymus, & ex Hieronymo Iſidorus, qui etiã ſubdit: *Quando enim aliquid in mundo miræ virtutis fit, hic mittitur archangelus, & ex ipſo opere, eius eſt nomen: quia nemo valet facere, quod facere præualet Deus.* Hæc ille: Hebraica ſcribi poſſunt hoc modo: מִי כְּ אֵל:

Michol altera Saulis filia. Significare volunt hoc nomen, *quis omnia?* Nõ repugno. At origo pẽdeta verbo יכל *potens fuit.*

Midas vel Mida rex Fulgentio Placiadi dictus, quaſi μηδὲν ἰδών, *nihil videns aut ſciens.* Innuit hoc etiam optio illi a Baccho ob redditum famulum Silenum data, qua quidem petiit atq; optauit, vt aurum fieret, quæcũq; attrectaret. Vnde factum, vt ẽt cibus & potus verterentur in aurum, vt nihilo amplius veſci poſſet. Quid, quod eius aures Apollo ob nimiam ſtoliditatem cõuerteret in aſininas, vt eſt in fabulis? Rex Phrygum fuit, & Gordii bubulci filius. Reliquos aũt omnes pecuniæ vi anteceſſit. Hinc forte initium fabulæ.

Midian vrbs ſita ad rubrum mare regum Edomitarũ olim arx & velut palatiũ, ſic nuncupata a Midian Abrahami filio, qui natus erat illi ex Ketura. Alioqui deriuari poterit a מדין *menſus eſt.* Eſt & eiuſdem nominis vrbs Midianitarũ Metropolis, vbi Iethro ſocer Moſis habitaſſe legitur. *Exod. 3.*

Miles, vide militiam.

Miletus multarum vrbium colonia, & inter alias oppidi Tii in Paphlagonia, quod condidit Tius Milesius sacerdos, testantibus id Philone & Stephano, creditur habere nomen, (sed fabulose) a Mileto Apollinis, vel Solis filio, referente id etiam Herodoto. Vrbem hanc pretiosissima lana nobilitauit, vnde stragula Milesia ob insignem mollitiem commendata fieri solebant. Quin imo ciues eius luxu & delitiis diffluere soliti vsq; adeo, vt inoleuerit prouerbium, οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, & de eorum luxuria composuerit libros Aristides dictos Milesios, *vt Plutarchus & Appianus tradiderunt*. Meminit eius Ouidius *Tristium* 3. *Elegia* 9. Iuuenalis *Satyra* 6. Arrianus in *Periplo Ponti Euxini*, fuitque patria Philosophi Thaletis, qui etiam inter septem sapientes Græciæ numeratur. Eadem ciuitas alio nomine Anactoria est dicta ab Anacte quodam Cœli & Terræ filio, item πιθυοῦσα, & λελεγεῖς, Plinio, Stephano, & Eustathio testib.

Militia a militibus dicta. Hucusq; recte in Originibus Isidorus. Quod vero sequitur, si quid aliud, ineptum sane. Ait enim: *Aut a multis, quasi multicia*. Tria huius apud Romanos fuisse genera, quippe Sacramentum, cum singuli iurarent se facturos esse pro Republica, nec discessuros, nisi confectis stipendiis. Coniurationem, cum propter excitatum tumultum, id est, Gallicum bellum aut Italicum prolato ex Capitolio a duce exercitus cum roseo, tum cœruleo vexillo, sequebantur, qui rempublicam volebant saluam. Et Euocationem, cum ad diuersa loca cogendi exercitus gratia mittebantur diuersi, scribit Seruius *Æneid.* 8. At quia a militibus recte deducta est origo nominis, dicamus porro de illis hoc loco, adiectis etiam iis pro more nostro, quæ aliquo modo literatum hominem afficere queant. Quibusdam ergo a mollitie per antiphrasin videtur dictus miles, cum minime sit *mollis* [illegible], quasi *millesimus*. Quapropter cum 1. Ænei. *Penthesilea mediis in millibus ardet*, tantundé apparet hoc illis, atq; inter medios pugnare milites. Fauet huic sententiæ Eutropius, quod cum Romulus initio mille ex

populo

populo delectos armasset, a numero appellauerit milites. Obseruandum hoc loco inprimis, apud Romanos nullos ante decimum septimum, & post quadragesimum sextum in militiam legi solitos, nisi summa cogente necessitate. Quinimo lata lex a Sempronio Graccho Tribuno plebis, *teste Plutarcho*, ne quis ante annum decimum septimum ad militiam cogeretur. Nec habebantur prius numero militum, quam adacti iuramento, & cincti, & in matriculam essent relati. Quod soliti fuerint cingi, patet ex *l. Titius. leg. quod dicitur. ff. de milit. testament.* Hinc *in procinctu stare* dicunt *Latini*, & *in procinctu facta testamenta*, leguntur apud Ictos. Militum autem alii erant Hastati, alii Pilani, principes & Triarii, quippe, qui constituebantur in acie ordine tertio ad extremorum subsidium. Itaque *ad Triarios rediisse* res dicebatur, cum extrema necessitas imminens eorum quoque auxilium requireret. *Ferentarios* ab auxilio ferendo dictos vult Festus, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. *Funditores* erant, qui fundis magnis dimicabant: *Tesserarii*, qui tesseram per contubernia militum nuntiabant: *Limitanei*, qui in castellis & munimentis seu ciuitatibus ad tuendos imperii limites disponebantur. A Liuio vna dictione appellantur præsidia: a Græcis φρουρά. Hinc & *ciuitates limitaneæ*, & *exercitus limitanei*. In expeditione porro ferre secum cogebantur dimidiati mensis cibaria, item vallum, scutum, gladium, galeam, quæ omnia non plus numerabant in onere, quam humeros, lacertos, manus, *vt scribit Cicero Tuscul. 2.* Scribit & Ammianus *libro* 17. decem & septem dierum annonam, ceruicibus suis vexisse, milites in expeditione. Positis castris, statim suum quisque locum agnoscebat, idque vsu longo metationis castrorum. Priuato a. sumtu se milites aluisse ad id vsq; tempus, quo Roma capta fuit a Gallis, auct. est Festus in *priuato*. Etiamsi Liuius *lib. 4.* memoriæ prodat Anxure occupato, anno ante vrbem captam 17. decreuisse Senatum, vt stipendiũ milites de publico acciperet. Cui vero stipendiũ propter ignomi-

niam non soluebatur, hic ære dirutus erat, *teste Varron.* Sæpe illud auctum fuisse testantur boni auctores quippe sub Cæsare Iulio, sub Augusto, Tiberio, & deniq; Domitiano, qui amplissimũ hoc reddẽs, auxit ad aureũ vsq; quartũ, *teste Suetonio.* Quicumq; laudem aliquã virtutis & fortitudinis promeruerant, illos ciuitate donari solitos Calpurnia lege, *testatur Nonius ex 4. historiarũ Sisennæ.* Eiusdẽ virtutis ergo donabantur coronę (*ciuicæ, Murales, Obsidionales, Castrenses, aureæ, rostratæ,* item *torques, armillæ, phaleræ, hastæ puræ, cornicula,* & id genus alia. Sed & pecuniam ipsis distributam ante triũphum colligi potest ex 28. Liuii, vbi eius verba sunt hæc: *Pecuniam in ærariũ tulerunt sestertium tricies octoginta millia æris. M. Liuius militib. quinquagenos senos asses diuisit. Tantundem C. Claudius absentib. militibus suis est pollicitus, cum ad exercitum rediisset. Siquidem deliquissent, animaduertebat in eos nonnunquã leuiter, grauius aliquando, cum postularet ita necessitas.* Animaduersio leuis tantũ ignominiam inurebat, vt cum spoliarentur legitimo stipendio, cum hastas darent, cum foderent solutis interioribus tunicis, cibũ stando caperent, hordeo pascerentur, cumq; sanguinẽ mitterẽt iis, qui cum gloria fundere pro patria noluissent. Grauius plectebantur, cum vite cæderet eos centurio, aut cũ cæderentur fustib. aut virgis, cũ percuterentur securi, cum decimarentur, in crucem tollerẽtur, rotæ imponerentur brachiis & cruribus diffractis, vel equis in diuersa nitentibus (*vt de Suffetio legimus*) distraherẽtur. Qui etiã Sacramentũ non obseruabant, eos indicta caussa a ducib. occisos scribit Dionys. Halicarn. *lib. 11.* Militare ẽt apud Romanos nemini licebat, nisi ciuibus & ingenuis, nec nisi extremo vrgẽte periculo armabantur seruitia. Missio eorundem fiebat suo tempore, eaq; dicebatur *Honesta & Iusta,* cum quis legitima iam confecisset stipendia, aut maior esset annis *50.* & proinde vacare liceret: aut caussaria vel necessaria, cum sontico morbo & infirma valetudine impediti non possent esse in castris.

Milium κέγχρος ex vna radice numerosos caules fundens geni-

geniculatos & arundinaceos, dici videtur ab eo, quod dicunt *mille*. Eius grana ac paleæ siccant, ventremq; sistunt, & cum ficubus conferunt magnis doloribus.

Miluus ex eo videtur dici, quod molliter & suspensè in aere, tanquam suspensus in molli lecto volet: aut, *vt alii volunt*, quod vitam degat millenariam. Vnde a Gallis vocatur *le milan*, estque e genere accipitrum, Græce dictus ἰκτῖν, quod veris aduentum nunciet, de quo vide Aristophanis Scholiasten *in Auibus*.

Mimallones Bacchi sacerdotes dicti sunt Suidæ ἀπὸ τῆς μιμήσεως, id est, *imitatione*, quod Bacchum imitentur. De his Ouid. [illegible]arte ad hunc modum: *Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis, Ecce leues Satyri prænia turba Dei*, & quæ ibidem ordine sequuntur.

Mimus seu histrio, qui mores, gestus, naturam hominum imitatur cum quadam lasciuia, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, *Diomede auctore*, nomen accepit. Donatus trahit a diuturna imitatione vilium rerum, & leuium personarum. Hinc Pantomimi *rerum omnium imitatores*, & Archimimi dicti *principes animorum*. Ab imitatione autem ista Prouerbii vice dixit Theophilus, μῖμος ὁ βίος, *similis mimo est vita nostra*. Apollonius Tyanæus affirmabat, *tyrannos similes esse mimorum regibus, qui mo[illegible] sunt summi, modo imi*. Solebant enim inter fabularum actus introduci. Tandem vero, cum valde placuissent populo, suis auspiciis laudem venati sunt. At quia nudis & planis agebant pedibus, quemadmodum Comœdi *socco*, Tragædi *cothurno*, nominati fuerunt *Plani pedes*, & fabula eorum *Planipedia*. Actores appellabantur δεικηλισταί, quod verbum figulos & imitatores significat. Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis scripsit idem. Sane δείκηλον dictum a Lacedæmoniis simulacrum prodit Eudemus. Addendum porro & illud *non personatos egisse mimos, sed oblitos fuligine amictosque pellibus agninis*. Tegumenta manuum ex floribus erant confecta. Tunicæ ad medium vsq; albo distinctæ a

cinctura ad talos imos erant demissæ. A Publio vero & Laberio præcipue originem trahunt.

Mina vel Mna, commune vocabulũ Græcis, Latinis, Hebręis, descendit ab Hebraico מנה *numerauit*. Sæpe illa vox deprehẽditur in textu Græco, imo in Hebræo testamẽti veteris, nempe *Ezech.45. Esdræ 2. Gen.31.* vbi habes עשרת מנים *10. minas*. Apud Septuaginta legas τὸ μισθόν μου δέκα ἀμνῶν, *10.* agnorũ mercedẽ. Plane corruptus locus librariorũ incuria. Nam cum illi vertissent μνῶν, ab imperitis ἀλφα adiectũ fuit in caput, vt vox illa cõmutaretur in ἀμνάς. Qua ratione Labã & Iacob non de decẽ agnis, sed assibus decem pactum inuenerunt. Quantũ vero valuerit, controuertitur apud auctores. Dauid Kimhi dicit cõtinere sexaginta siclos. Rabbi Sal. *Exo. 38 25.* At Siclus continet obolos 20. sicut asserit Propheta, a quo discedere non licet. Atq; hæc eadem mina nominatur Hebræis ליטרא, id est, *libra*, sumto vocabulo a Græcis, qui etiam λίτραν scribunt. At Rabbi Salomon Græcam libram significare voluit, Rabbi Kimhi Hebraicam. Ita pro regionum diuersitate variat eius valor. Exactius illud cognosci poterit, si & reliquas addamus. Mina enim vel libra Romana nonaginta sex pendebat drachmas, Attica vero μνᾶ cẽtum, *vt & Fannius apud Priscia. testatur.* cũ si illa antiquitus drachmarum tantum septuaginta quinq; fuerit, vtpote tempore Solonis. Græci Medici cũ mentionẽ faciunt τῆς μνᾶς, Atticã intelligunt, vt & Philoxenus medicus, cuius emplastrum est apud Asclepiad. *vt scribit Gal.4. de compositione medicamentorum secundum genera recipiens:* κηροῦ δραχμὰς ρ. ὁ μνᾶν ἐπιγρά-φει, ςέατος ταυρείου δραχμὰς ρ. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς οε, ὅ τέταρτα ἐπιγράφει, *ceræ drachmas centum, quod minam scribit: Sevi taurini drachmas centum: resinæ terebinthinæ drachmas septuaginta quinq; quod tres quartas scribit.* Idem Galen. tradit Alexandrinam Minam, iuxta nonnullos Vnciarum fuisse viginti. Budeus æstimauit eam ad Gallicæ monetę æstimationem reductam coronatis decem. Verum plus, quam satis de ea in præsentiarum. Plura qui volet, doctissimum Georgii Agricolæ, librum *de ponderibus* legat, vbi facile inueniet,

piet, quod sitim expleat, & scrupulum eximat, si quis modo diuidat amplius, & distrahat in partes diuersas animum.

Minerua, quæ belli inuentrix non solum fertur, sed & artium, respectu primo a minando dicta est Cornificio, dum modo Bellona audit, modo Pallas, ab Hastæ vibratione: altero autem a monendo, quod & Festus affirmat. Arnobius 3. *aduersus gentes* vult nominatam Mineruam, quasi *Meminerуam*, quod veteres eam dixerint *memoriam*. Cum quo congruit illud Afranii apud Agellium: *Vsus me genuit, mater me peperit memoria.* Si cum Cicerone & aliis a *minuendo* deducas, quod *minuat* ventorum vim (sic enim quibusdam placet) conueniet cum eo, quod Græcorum quidam nominauerint ἀνεμῶτιν. Scribit de ea Isidorus hoc modo: *Mineruam gentiles multis ingeniis prædicant. Hanc enim primā Lanificii vsum monstrasse, hanc etiam telam orsam esse, & colorasse lanas perhibent. Oliuæ quoq; hanc dicunt inuentricem & fabricæ, multarumq; artium repertricem. Ideoq; illi vulgo opifices supplicant. Sed & hoc Poetice fingitur. Non enim Minerua istarum artium princeps est, sed quia sapientia in capite esse dicitur hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, id est, ingenium, ideoq; sensus sapientis, qui inuenit omnia, in capite est, &c.* Cicero etiam belli inuentricem statuit. 3. *de natura deorum.* Vnde Virgilius: *Armipotens belli, præses Tritonia virgo.* Quin clypeum ipsi affingunt Poetæ mirabilem, cuius descriptio Æneid. 8. est talis:

Ægidaq; horrificam turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum auroq; polibant,
Connexosq; angues, ipsamq; in pectore Diuæ.
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Quotiescunq; autē concuteret hoc scutum, incutiebat in bello terrorem velut minitabunda parti aduersæ. Vt a minando recte quibusdam appellata videri queat. Interim nō satis tribui illi artium liberalium inuentionem, belli porro pacisq; & lanificii rationem deferri, quando & viam ædificandi ab ea traditam testatur Lucianus in Hermotimo his verbis: φησὶ γὰρ ὁ μῦθος ἰδεῖν αὐτὰ Ἀθηνᾶν, καὶ ποσειδῶνα, καὶ ἥφαιστον ἐντυχίας

πεσεῖν, καὶ τὸν μὲν ποσειδῶ ταῦρον τινα ἀναπλάσαι, τὴν ἀθηνᾶν δὲ οἰκίαν ἐπινοῆσαι. Sed nomina eius quædam & cognomina ſubiicio. Nam Ægyptiis illa *Sais* eſt dicta. Strabo *lib. 13.* καὶ ἡ σεβεννιτικὴ δὲ πόλις, καὶ ἡ σάϊς μητρόπολις τῆς κάτω χώρας, ἐν ᾗ τιμῶσι τὴν ἀθηνᾶν. Dicta eadem ταυροπόλα, & apud Andrios ταυροπόλος. Nam cum Anthropius Agamemnoni & Menelao donaſſet taurum, iuſſit vt vbicumq; taurus proſiliiſſet e naui, ibi ſimulacrum erigerent Mineruæ, quod ita numine conciliato proſpera iis nauigatio eſſet futura. Accidit autē vt is exſiliret in inſulam Andrum. Apud Homerum Iliad. a. dicitur γλαυκῶπις ἀθήνη. Vbi Euſtathius: γλαυκῶπις ἀθήνα, οὐ μόνον γοργικῶς, ὡς ἁπλῶς γλαυκοὺς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἂν εἴποι τις δεινὴ τὴν ὄψιν καὶ ἐκπληκτικὴ κατὰ τὰ γλαυκωπὰ τῶν θηρίων. γλαυκοὶ γὰρ οἱ λέοντες οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἰδεῖν δεινοί. Paulo poſt deducit idem τῆς ἀθήνης nomen ἀπὸ τοῦ ἀθρεῖν, id eſt, *videndo*, ὡς προαθροῦσα τὰ ἐν σκότει καὶ μέλλοντα. Eadem *Tritonia* & *Tritogeneia* nominata a Tritone palude, vel quod edita credatur ex capite Iouis, cum Bœotica lingua caput ſit τριτὼν vel τριτώ. Heſiodus in ſua Theogonia:

αὐτὸς δ᾽ ἐκ κεφαλῆς γλαυκώπιδα τριτογένειαν,
δεινὴν, ἀγρεκύδοιμον, ἀγέστρατον, ἀτρυτώνην,
πότνιαν, ᾗ κέλαδοί τ᾽ ἄδον, πόλεμοί τε, μάχαι τε.

Vel dicta Tritonia, quod eadem cum Luna ſit, tertio a coitu die apparens, vel quod nihil ab aere differat, qui tertium eſt elemētum. Quanquam Democritus tradiderit ideo nominatā *Tritonida*, quod tria hæc elargita fuerit mortalibus, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως. Seruius ſcribit 11. Æneidos hoc modo: *Tritonia, quaſi terribilis* ἀπὸ τοῦ τρεῖν, *quod eſt timere.* Alalcomenia etiam nominata ab Alalcomenio oppido Bœotiæ, *Nedusia* a loco vel vrbe Laconiæ, *Lyndia* ab vrbe Lyndo in Inſula Rhodo. Arnobius meminit Mineruæ, quam Meſſenii *Corrfaſiam* nuncupabant. Gyraldus *Coreſiam* legit. Sunt etiam, qui *(Polyphe)* legerunt pro *Coryphe*, quæ tamen lectio dudū eſt antiquata. *Coriſaſia* certe erat legendum. Etſi interim non neget Gyraldus legi poſſe *Coreſiam*, cum etiam Stephanus *templi Coreſiæ Mineruæ* mentionem

nem faciat. Parrhasius apud Claudianum *de raptu lib. 2.* videtur eorum lectioni astipulari, qui *Poliphen* legunt, nec sine auctoritate. Citat enim Mnaseam & Harpocrationem. Addit eam bigas (Cicero habet *quadrigas*) inuenisse, atq; inde *Hippiam* dictam, id quod tueri conatur his Suidę verbis; ἱππεία ἀθηνᾶ. ταύτην ποσειδῶνος φασὶ θυγατέρα καὶ πολύφης τοῦ ὠκεανοῦ. Noctuas illi sacras volebant veteres. Vnde & Palladis auē nominat Ouid. ipsaq; noctuæ imago conspici solebat in nomismatis Atheniensiū, *teste cōmentatore Aristophanis*, vbi inprimis colebatur Minerua. Sed & GallūOperatrici Mineruę sacrū fuisse testatur Pausanias. Vnde in arce Eleorū olim simulacrū Palladis, ꝙ Phidiæ erat opus, exstitisse crediderim cū Gallo in galea surrecto, quod pugnacitatis symbolū esse arbitratur idē Pausanias. Præter noctuā & Gallum ēt draconem propter vigilantiā visusq; acumen consecratū ei inuenio. Quapropter Demosthenem legimus cum e carcere elapsus fugeret, respectantē subinde sublatis manib. dixisse : *O Pallas vrbiū Domina, cur trib. infaustissimis beluis delectaris, Noctua, Dracone, Populo?* Ægyptii eidem tertium cuiusq; mēsis diem dedicarunt. Decimo tertio autem Cal. Aprilis celebrari solebant festa eiusdem Deæ, quæ dicebantur *Quinquatria*: vel potius *Quinquatrus* secundum Festum, vt *triatrus, sexatrus*, & similia. Primus eorum dies expers erat sanguinis: Reliquis vero gladiatores nudis ensibus in arena pugnabāt. Nomen inditum nonnulli volunt a *quinq;* & *atro die*, qui inuenitur post Idus. Sed refragatur Gellii auctoritas, qui hoc nomine appellari docet, quod ab Idibus quinq; dierum numerus sit, syllabasq; duas extremas nihil plane significare. Quam sententiam amplecti videtur Naso his verbis:

Vna dies media est, fiunt cum sacra Mineruæ,
Nomina quæ a iunctis quinq; diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro,
Caussa, quod est illa nata Minerua die.
Altera tresq; super strata celebrantur arena,
Ensibus exsertis bellica læta Dea est.

Octo eius ad minimum templa fuisse Romæ apparet ex Li-

uio, Plinio, Dione, Ouidio, Plutarcho & aliis. Intereain- primis commemorandum Mineruæ siue Palladis Auentinæ delubrum antiquissimum *in Auentino monte*, & Liuii Andronici donariis celebre, quibus ipse ab aliis Poetis & Historicis donatus fuerat, immo tandem grata pietate eadem ad Mineruam presidem ingeniorũ detulerat. Mineruam custodẽ domi cultã a Cicer. eãq; postea, cũ abiturus esset in exsiliũ, ab eodẽ in Capitoliũ delatã ac conseruatã refert Dio libr. 38.

Minotaurus, qui ex Pasiphae Minois regis vxore natus fingitur, cũ taurus eam iniuisse (nomen id fuit adultero) ad humeros vsq; referebat taurũ, cetera hominem. Itaq; semibouẽ virum nominat Ouid. *Trist. 4.* Ex resolutione nominis facile apparet eius origo. Fuit & signum militare apud Romanos, sicut aquila & porci effigies, quo indicarent non minus occulta esse debere Ducum cõsilia, quam abditus fuisse creditur Minotaurus in Labyrintho. Vnde solitus est dicere Q. Cæcil. Metellus, *nec tunicam consiliorum consciam esse debere.*

Minucia porta appellata est Romæ, quod esset proxima sacello Minuci, vel ab ara Minuci, quem Deum putabant. *Festus.*

Minyæ ab Orpheo dicti sunt Argonautæ, tum etiam ab Apollonio, Pindaro, Valerio Flacco, Ouidio, a Minya Thessalo, qui Orchomenum condidit. Homero Πολύμηλον, Pindaro καλλίπωλον, vel quod pleriq; eorum orti erant ex Minyæ filiis, *vt censet Festus.*

Miracula, quæ simpliciter dicũtur opera Dei, alias θαύματα, *quod superent captum ingenii & homini incutiant stuporem*, alias τέρατα, id est, *portenta vel prodigia*, quod limites naturæ trãsgrediantur, nonnunquam σημεῖα ὅτι τὰ μέλλοντα σημαίνυσι, quod *significent futura*, a mirando suam trahunt appellationem. Quædam ex illis pertinent ad artem, ad naturam alia, nonnulla ad Deum. Artificiosum miraculum fuit sepulcrũ Mausoli. Naturæ miracula Cometæ, sanguinolentæ pluuiæ, & alia similia. At Dei miracula sunt multiplicia, & omnia vera, eaq; aut externa, aut interna, vtpote facta prædicatione Euangelii, qualis conscientiæ tranquillitas & Dæmonum expulsio. At falsa & mala sunt Diabolica, quæque ab

eius

eius ministris, vtpote Antichristis & magis Ægypti, permissione Dei fiunt. Quo pertinent omnes præstigiæ a Cacodæmone & eius organis oculis hominum exhibitæ.

Misceo a Græco μίσγω, vel Hebraico מסך.

Mispa vrbs trans Iordanem in terra Gilead, & speculam significans, apud quem Iephthe propriam mactauit filiam. *Iudic. 11.* nomen habere videtur a צפה *speculatus est.* Hic Samuel obtulit agnum lactentem & Philistæos fulmine percussos in fugam vertit *1. Sam. 7.*

Missa, quam aiūt esse sacrificium, idem cum sacrificio crucis, in qua obtulit seipsum Christus, vt quidem nobis hic applicetur, quod Christus perfecit, pendens in cruce, idq; panis & vini conuersione in corpus & sanguinem Christi Saluatoris, vnde originem nominis arcessat, nondum conuenit inter eruditos. An ergo a veterum moribus & institutis desumtum vocabulum, quod affirmare videtur de *inuent. rer. lib. 5. cap. 12.* Polydorus, eo quod in Isidis sacris vnus ex sacerdotib. quem *Grammatea* vocabant, solitus fuerit renūtiare præ foribus ritu & sermone Græco, λαοῖς ἄφεσις, *populis missio?* Solebant enim vsurpare hæc verba post celebrata mysteria, vt omnes se demitti aut abire fas esse intelligerent: An a Deo Mahussa, vt voluerunt hoc tempore non pauci? An vero potius a מסה *munere siue oblatione*, quæ manu offertur, id quod Reuchlinius existimat *libr. de rudimentis Hebraicis*, deducto nomine a מס tribuit? Vt me paucis absoluam, sciendū hæc etyma, quantumuis probabilia, permultis displicere, sicut etiam illorum sententia, qui sufficientiam audent interpretari, nimirum vt daretur, quod esset satis, eo quod Dominus *Deuter. 15.* præceperit Israelitis, vt manum suam aperiāt pauperi, eiq; mutuent, quod sufficit, id quod Chaldæus reddidit *Missath.* Placet potissimæ eruditorum parti vocabulum esse Latinum, & a mittendo deriuatum. Tradit quippe Plutarchus inprimis solitos suo tempore Romanos peractis votis venerari Deos, inq; templis sedere ac permanere cōsuesse, at re diuina peracta sacerdotem, I *Licet* pronuntiasse, vel potius proclamasse, quasi innueret iis iam abire licere, qui sacris interfuissent. Apuleius quoque ostendit *in Metamor-*

phosis sua Ægyptiis simul ac Græcis verba illa Græca accini solita, quorũ modo mentionẽ feci. Sic Rhenanus *in suum Tertullian.* vbi aduersus Marcionẽ, & de militis corona scripsit, euincere conatur ex Isidoro, traxisse originẽ suã hanc vocem ex Catechumenorũ, Energumenorũ & Pœnitentiũ demissione, antequã sacerdos consecrationis mysteriũ, cui interesse haudquaquã licebat illis, auspicaretur. Sonora n. voce clamabat: *Catechumeni exeunto.* Itaq; ab ea demissione tandẽ vulgus cœnæ Dominicæ attribuit appellationẽ missæ. Testari volũt id quoq; Dionysiũ iuxta Scoti translationẽ his verbis: *Soli v. sacris expellũtur choris Catechumeni.* Hugo de sancto Victore *lib de sacram. ii.* vult dictam Missam, quasi *transmissam*, ꝙ populus per sacerdotis ministeriũ, qui vice mediatoris fingitur inter Deũ & homines, preces, vota, oblationesq; Deo transmittat. Alii variata paulũ sententia vsos volunt Latinos voce *Missa*, vel ꝙ significet hostiã in cœlũ missam, tãquã *holocaustum* a Deo sumi, vel quia Christiani singuli ad altare panem suum consecrandũ per manus ministrorũ mittebãt. Quibus ex omnib. cõsequitur vocẽ potius esse Latinã, quã exotericã, hoc est, ex fontibus linguæ Hebraicæ, aut aliunde deductam: Maxime cum etiã Cyprianus remissam dixerit peccatorũ *lib. de bono patientiæ* pro remissione, *vt & Tertull. contra Marcionẽ 4.* Quo modo & alii pro *missione* dixerunt *missam*. Græce dici poterit λειτουργία nẽpe *publicum ministerium*, ꝙ vocabulũ Domini cœnæ alioqui tributũ cõplectitur totam actionem, *concionem* dico, *distributionẽ, inuocationẽ & gratiarum actionẽ.* Nec ignorandũ, ꝙ aliqui nomen hoc ortũ velint a cõtributione Eleemosynarum, quæ olim fieri solebat in celebratione cœnæ Dominicæ. Iis quippe collectis dici solitum: *Ite missa est*, id est, *collecta eleemosyna.* Alii hoc modo intelligunt: *Ite missa est*, id est, *remissio peccatorum certo vobis annunciata est.* Melãthon vult ab hac collectione, vel missione nominatam, *Agapen.* Quod enim ἀγάπας nominauerint eleemosynas, colligi potest, inquit, ex epistola Iudæ, cuius hæc sunt verba: οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. Sed fallitur vir magnus. Quam-

quam

quam enim negari non poteſt, collatas fuiſſe a piis donationes in pauperum vſum, cum haberentur ἀγάπαι, atq; adeo fuiſſe mutuæ caritatis ſigna, tamen cœnam proprie hoc nomine nunquam appellatam cõſtat. Erant ſane ἀγάπαι *fraterna eccleſiaſtici cœtus conuiuia*, quæ pulcre admodũ in Apologetico cap.30. deſcripſit Tertull. In his quidã verſabantur epulis veſcẽtes, vt videri poſſent vera eccleſiæ membra, cum tamen eſſent σπιλάδες, id eſt, *maculæ & labes*, vt ſcripſit Iudas. Plura de his ſuo loco.

Miſſilia a mittendo dicimus variarum rerum donaria, quæ in perpetuam memoriã & liberalitatis gratia ſpargere ſolebant olim colligẽda a populo Cõſules, & tandẽ Imperatores. Suetonius Domitiano: *Dieq; proximo omne genus rerum miſſilia ſparſit*. Id. Caligula: *Sparſit & miſſilia variarum rerum, & panaria cum opſonio viritim diuiſit*. Et in Nerone: *Sparſa & populo miſſilia, omnium rerum, per omnes dies ſingula, quotidie millia, auium cuiuſq; generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumẽta, atq; etiã manſuetæ feræ, nouiſſime naues, inſulæ, agri*. Xiphilinus ẽt Nerone: σφαίρια γὰρ μικρὰ γεγραμμένα, ὡς ἕκαστα αὐτῶν ἔχοντα εἰς τὸν ὅμιλον ἔρριπτεν, καὶ ἐδίδοτο ὅτι τις δι' ἐκείνων ἥρπασεν. Meminit quoq; eorum l.9.§.pen.ff. de acquir. rer. domin. l.8.ff. de contrah. emt. & §.pen. Inſtit. de rer. diuiſ.

Miſſus cibi, *teſte Nonio*, inde eſt appellatus, quod mittatur ſeu inferatur menſæ. Vnde Lamprid. *in vita Heliogabali. Sybariticũ miſſum ſemper exhibuit ex oleo & garo*. Eſt & ex Suetonio notandũ, quod is in Domitiano *centũ miſſus Circenſes* dixerit, quos Seruius *centum currus, qui mittebantur*, interpretatur.

Mithridatium vel antidotũ Mithridatis, nomen inuenit a Mithridate Bithyniæ & Ponti rege, qui primus inuenit, *teſt. Gal. lib.2. de antidotis*. Ab illo ſolo, inquit Plin. *lib.27.* excogitatum quotidie ſumere venenũ præſumtis remediis, vt cõſuetudine ipſa innoxiũ fieret. Ab illo primo antidoti genera inuẽta, ex quibus vnum, & iam nomen retinet *Mithridatium* appellatũ. Ipſum vero nomen מתרדת decretorum exploratorem ſignificans, appellationem quibuſdam habere videtur a תור *explorauit*, & דת *mãdato*. Vſus eſt ille aduerſus Romanos

curribus falcatis: Armorum fabricas oppidatim instituit, suumq; exercitum patientia laboris duratum inuictum & inexpugnabilem propemodum reddidit, *teste Iustino lib. 37.*

Mitio in Adelphis Terentii dictus, videtur plerisq; ἀπὸ τοῦ μικκοῦ *exiguo*, vnde & μίκυλος, *quod omnia in eo exigua, humilia ac depressa fuerint.* Nimis longe petita originatio. Equidē Poeta diuersam exprimere voluit naturam in Mitione & Demea. Nam vt hunc seuerum, durum & tetricum, ita illum placidum & mitem finxit, vnde *Mitioni* nomen.

Moab, quod ex patre sit, etymon eius designat. Concepit enim eum primogenita filia de patre. Hinc *Moabitæ.*

Modestia dicta a modo *M. Tullio auctore de Officiis 4. vt & Nonius affirmat.* Idem *cap. 12. Modestia, moderatio, modus, modicū, mediocre, hunc habet ordinem, quod modestia fundamentū, soliditas, basis ipsa virtutis est, e qua gignitur: Moderatio, quæ tēperat, aurigatq; modos, q ex supra memoratis disciplinis, in factis, & in dictis, & in ceteris talib: quæ agendi officia sunt, iunguntur.*

Modicum vult dictum Scaliger 1. *Theophrast. de caussis plant.* quasi medium. Quid si a modo deductum dicas, cum (*vt Nonius Marcellus scribit*) Modicum veteribus fuerit, quod alias est moderatum, quodq; fit cum modo quodam. Plautus Persa: *Modice & modeste est melius vitam viuere*: Et Milit. *Modice sapis.* Varro περὶ τύχης: *Sapiens & bonum ferre potest modice, & malum fortiter ac leniter.* Salustius bello Iugurth. *Animus belli ingens, domi modicus, libidinis & diuitiarum victor.* Porro idem Nonius non obscure approbare videtur idem etymon capit. 12. quo modicum a moderato distinguit his verbis: *Modicum vero moderatum est: Mediocre, quod medium.*

Modius Latinorum, si non descendit ab Hebræorum מדה, quę illis mēsurā quātitatis cōtinuę significat, sicut משורה mēsurā quātitatis discretæ, sed omnino vox est latina, vt ego reor, recte deriuari poterit a modo. Continebat hic, quoad res aridas duos semodios, Semodius sextarios octo, sextarius heminas duas, hemina acetabula 4. acetabulū sesquicyathū, cyathus ligulas quatuor. Exactius distingui poterūt mēsuræ

hoc

hoc modo: *Modius continet libras viginti sex, vncias octo; Semedius libras tredecim, vncias quatuor: Sextarius vncias viginti: Hemina decẽ: Acetabulũ duas & dimidiã: Cyathus sescunciam, drachmã, & scrupulum: Ligula drachmas tres & scrupulũ vnũ.* A modio dicitur vas modiale. Plautus in Captiuis: *Aulas calicesq́ omnes confregi, nisi quæ modiales erãt.* Et sesquimodius legitur apud Varronẽ *lib. de re rustica 1* & trimodium apud Plinium *lib. 33. c. 1. Neq́ enim aliter*, inquit, *potuissent trimodia illa annulorũ Carthaginem ab Annibale mitti.* Falluntur aũt qui a medimno vocabulo Græco tractũ putãt. Atticus enim medimnus capiebat octo & quadraginta Chœnicas, at modius Romanus octo, quo medimnꝰ sex caperet modios. Fannii in hoc auctoritas nonnihil valebit. Sic enim ille de amphora:

Huius dimidium fert vrna, vt & illa medimni
Amphora, terq́ capit modium: Sextarius istum
Sexdecies haurit, quot soluitur in digitos pes.

Loquitur de Italico medimno, quẽ etiã Suidas octo chœnicas capere scripsit hoc modo: ὁ γὰρ μόδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας η. Siculus autem medimnus complectebatur sex modios, *vt ex Ausonii gripho de numero ternario intelligi potest.*

Modus videtur Grammaticis quibusdã dici παρὰ τὸ μέδειν *curãdo* vel *regẽdo*, fieriq; a p̃terito medio μέμοδα *sum moderatus.*

Mœchus Græce μοιχὸς dicta Eustathio παρὰ τὸ μὴ οἰκὸς· τὸ δὲ οἰκὸς κατ᾽ Ἡρόδοτον ἐοικὸς, δι᾽ ὃν οὐκ ἔοικε τὰ γόνη, id est, *ab eo quod minime deceat:* οἰκὸς autem ex Herodoti sententia conflatur συναιρετικῶς ab ἐοικὸς. Mœchi autem caussa dissimiles sunt liberi. Minus placet, quod aliqui dictũ putent ἀπὸ τῶν μυχῶν, id est, *recessibus & abditis locis.*

Moguntia Germaniæ superioris ciuitas Episcopalis Metropolitana Typographiæ inuentione celebris (*etsi reclamet Iunius, vt alias dictum*) multis etiã antiquitatibus clara & sita ad Rhenũ, exstructa dicitur, sed incerto auctore, a Trebata Nini Assyriorum regis filio, vel a Mogũtio quodam Troiano, vnde illi videlicet nomen. Primi eius Episcopi fuisse dicuntur *Crescens* & *Crescentius*, primus Archiepiscopus *Bonifacius*, primus Academiæ erector Episcopus *Theodoricus.*

Mola mulieris, quæ est inanima, rudis, & indigesta moles, addita vtero ex cruditate & seminis corruptione (neque enim virgines eam egessisse vnquam compertum) vnde corporis partiumque eius discretio & accretio est impedita, imo quæ est velut μόλυνσις quædam, in qua vis gignendi & discernẽdi a semine exoleuit, nomẽ suum adepta videtur, quod referat characterem lapidis molendinarii, cui & tardo motu suo respondet. Aristoteles scripsit ex solo mẽstruo sanguine compingi molã, *4. de gener. animal. 7.* eo quod sola mulier ex animantibus, & menstruis tentetur, & mola laboret. Verũ contradicit Hippocrates originẽ eius semini deferens, interdum sanguini crasso, in corpore redundanti. Demõstrat etiã Galenus nunquã eam deprehensam in virginibus, id ꝙ haudquaquã ita futurum, si solo ex sanguine turgere aut combinari posset. Solam illam in se vitam hæc habet, quæ satis arboribusq; contingit, *teste Plinio lib. 10. cap. 64.*

Molæ, siue illæ vento circumagantur, seu fluuio quodã, simpliciter a *molendo* deduci possunt, vel quod his molæ velut quadã res minutatim confringantur. Alii a Græca voce μύλος vel μύλη deducunt. Sunt autem illæ multiplices, vtpote *manuariæ, asinariæ, vel Trusatiles, Frumẽtariæ, Oleariæ, Aquariæ*, & quarum alæ ventorum flatibus in gyrum agitantur. Iabolenus *l. doliæ. ff. de fund. instr.* refert manuarias ad supellectilem, iumentarias ad instrumentum. Ossilius tradit Aquarias, quãtum lectione percipere potuit, ante Iustiniani tempora non fuisse in vsu. Trusatiles, quas & Versatiles dicunt, Volsiniis inuentas tradit Plinius *libr. 36. cap. 18.* At apud Priscos nullum omnino earum fuisse vsum scribit Seruius nobilis Grammaticus. Nam pistrinum tum dicebatur locus, in quo molebatur farina, a *pinsendo*, id est, *contundendo* inuento nomine, quod ante molarum vsum frumenta contunderẽtur in pila. Hinc nomen Pilumni, *vt suo dicetur loco.* Priusquam tamen facio finem, quidni referam absurdum hic Isidori etymon, cum ait, *appellatam molam a sui rotunditate, vt mala pomorum.* Festus scribit molam quoque vocari far tostum & sale sparsum, quod hostiæ eo molito aspergantur.

Deni-

Denique a mola dictus *lapis molaris.* Ad antiquitatem pertinet, quod ipsis Vestalibus, cũ virgines Vestales Vestæ sacrificabant, soliti fuerint ornare molas floribus & sertis, feriantes etiam hoc die a labore.

Moles a mouendo.

Molestia a mole. Grauis enim est is, qui est molestus.

Moluerum. Totum hoc Festi, cuius sunt verba: *Molucrum non solum quo molæ vertuntur dicitur, id quod Græci μύλη κες appellant, sed etiam tumor ventris, qui etiam virginibus solet euenire, cuius meminit Afranius in virgine.* Cetera idem Festus suppeditabit.

Monachium vulgo München ad Isaram ꝑfluentem in Danubium situm, & exstructum ab Henrico Bauariæ duce, Anno 962. nomen traxisse creditur a *monacho*, quod dum iacerentur fundamenta, caput inuentum sit monachi.

Monachus ἀπὸ τοῦ μονάζειν, quod *solus agat*, vel quod *solus tristitiã habeat*: Nam μόνος *solus*, ἄχος *luctus* vel *tristitia*, qua contabescit, cum mundo repudium misit & ab omnibus voluptatib⁹ se abdicauit. Id enim a multis veterum monachis factum quis nescit? Hieronymus ad Riparium: *Monachus nõ docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum.* Et Bernhardus super Cantica sermone 64. *Scimus monachi officium esse non docere, sed lugere.* Idem Epistol. 42. paulo ante finẽ: *Labor & latebra, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia: Hæc vitam solent nobilitare monasticã.* Tales quõdam (de optimis loquor) esse solebant, aut certe esse debebant. Vt non sine ratione Theodosi⁹ Imperator apud Cedrenũ beatos hos prædicet, quod essent ἀμέριμνοι τοῦ κόσμου *curis huius mundi vacui.* Summopere etiam eos commendat Nicephorus ex vita & institutis, cum nõdum rerum omnium copia affluerẽt, nondum sese in voluptatũ cœno proluerẽt, momentaneis magis addicti, quam rebus æternis, pietati, religioni & cultui Dei, sæpe in superstitionem & horrenda alia peccata prolapsi, vt solent omnia degenerare paulatim in peius, struente insidias & peruertente omnia Diabolo.

Monarchia Reipubl. forma, in qua μόνος ἄρχων, *solus & vnus princeps*, commendata a multis sapientibus præ populari vel Optimatum est imperio. Nam in Cyro instituendo visus est eam probare Xenophon. Approbat & multis in locis Plato: Multis rationibus confirmat Isocrates, vt apud Herodotum Darius, atque adeo laudat Homerus hoc dicto: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Vt taceam de multorum populorum consensu in quatuor monarchiis & aliis regnis, deq; naturæ instinctu, vno Deo & sole, de vno apum rege, vno armenti duce, & vno Dictatore, si quid periculi Reipub. imminebat apud Romanos.

Monasterium μοναστήριον. Qui in monasteriis olim versabantur, olim dicti fuerunt nō solum monachi, sed etiam ἀσκηταὶ ab operū exercitatione, ipsaq; monasteria dicebantur etiam σεμνεῖα a grauitate vitam ibi degentiū. Multa de iis Philo Iudæus, qui ipsa Apostolorū ætate vixit, cuius etiam verba, vbi de monachis Ægypti agit, quoad etymon nominis adiiciam: ἐν ἑκάστῃ, inquit, δὲ οἰκίᾳ ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τοῦ βίου σεμνοῦ μυστήρια τελοῦνται. Nominauit & eadem σεμνεῖα Eusebius, *vt meminit Cedrenus*. Laudes eorum, etiamsi in illis nonnulli, vt & Athanasius, nimium fuerint prouecti, vt idem Cedrenus refert, in controuersiam vocare nequaquam hoc loco constituimus, ne quid extra oleas, cum maxime in etyma intenti simus, & qualemcumque originem attulisse delectet, iis porro adiectis, quæ ex philologia & ipsa antiquitate petita illustrare queant propositum nostrum. Neque ægre laturum existimamus Lectorem pium, si positis affectibus neque excurramus, aut ea adiiciamus, quæ videntur facere οὐδὲν πρὸς ἔπος.

Moneta, scilicet nummi nota, quod moneat, est appellata. Tributum & idem nomen Iunoni, quod (*vt Tullius scribit libro de Diuinatione*) ex arce templi cōmonuerit populum Rom. vt propter terræmotū, qui acciderat, plena fue rem procurarent. Potest & nominis etymō eo referri, ꝙ in æde Monetæ seruati olim fuerint libri, in quibus continebantur fata

pop.

pop. Romani, vtpote monentes de rebus futuris. Quamquã vero Plutarchus & Val. Max. referant ad imaginem Iunonis Monetæ, quã eo tempore colebant Veii, cum Camillus suis auspiciis ciuitatem occupasset, tamen nihil obstat, quo minus vocem ab eadem origine trahas: Maxime cum captis Veiis milites per otium eam rogassent, velletne vna Romam abire, & ipsa annuens se velle respondisse dicatur. Ecce Diaboli præstigias. Ita inueterator semper conatus offusis tenebris & caligine obducta veritate, a vera maiestatis Dei notitia genus humanum auocare, ne adipiscatur immortalitatem, qua ipsemet excidit. Inde est, quod ab augure lapis incisus fuerit nouacula, quod fortuna muliebris periculum denuntiarit, quod Claudiæ manum nauis secuta sit, quod serpens vrbem Romam peste liberauerit accitus Epidauro, *vt eleganter a Lactantio relatum video cap. 17. libr. 2. de origine erroris.*

Monile deriuat Isidorus a munere, additq; ornamentũ esse ex gemmis, quod ex fœminarũ soleat pẽdere collo, quale Eriphylen habuisse ferunt. Sed & ad illud ornamentũ referri solet, quod ex equorum collo propendet, *vt docet Festus.*

Monychus centaurus a *μόνος solus*, & *ὄνυξ vnguis* est dictus Iuuenali *Satyra 1.* Pedes enim equinos habuisse feruntur Centauri. Sed & *μώνυχες* dicuntur *ἵπποι* Græcis.

Mons videtur nonnullis ab *eminendo* dictus: Quare omne, quod eminet, mons dici potest. Virgilius: *Præruptus aquæ mons.* Bartolus Iurisconsultus a mouẽdo deducit per antiphrasin, *quasi qui minime moueri queat*, quod salua tanti viri auctoritate probare non possum. In scripturis appellantur hoc nomine regna per metaphorã, vt & regnũ Christi *Esai. 2. Mich. 4. Psal. 68.* & Ecclesia *Esaiæ 56.* imo ipsemet Christus, qui alias dicitur *Panis, vitis, flos, via, ostium, petra, lapis angularis, lapis offensionis, fundamentum, agnus, aries, hœdus, vitulus, leo, vermis, aquila, vt constat eruditis.* Montes seu colles præcipuos habuit antiqua Roma septem, *Capitolinum, Palatinum qui quadrangulum 1200. passuum constituebat, Cœlium primũ a Romulo munitum & a Cœlio Vibenno Thuscorum Duce nominatum,*

Auentinum templo Dianæ olim insignem, Esquilinũ ab excubiis Romuli aduersus Titum Tatium sic appellatum, Viminalem & Quirinalem, de quibus loco suo.

Monstra a monendo vocarũt nonnulli, a mõstrando Cicero, ex effectis ducta notatione, cũ aliquid monstret. Assipulatur ipsi Nonius, cũ inquit: *Monstra & ostenta similiter intelliguntur, q. imminentia monstrent & ostendant.* Huic sententiæ aggregare me malim, quã priori, etiamsi Isidorus quoq; a monitu descendere velit, prout habent libri impressi, nisi forte macula adhæreat, & pinde legendũ sit a monstrãdo. Sequitur enim: *Quod aliquid significandum demonstrent, siue q. statim monstrent, quid appareat.* Ad quid enim mõstrandi verbum, si monstra a monitu sunt dicta? Fateor quidẽ Ælius Stilo dicta voluit monstra, quasi monestra, a monẽdo videlicet, nec paruam esse eius Grãmatici auctoritatem, at maior apud me Ciceronis, Nonii, & aliorum cõsensus. Quid? quod Poetarũ Princeps monstrationẽ quandã innuat *Æneid. 2.* his verbis: *Monstra Deum refero.* Sunt aute illa iuxta Physicas duntaxat caussas, naturæ ἁμαρτήματα, id est, *peccata*, cum a fine suo aberrat. Caussa ipsa est debilitas & deprauatio naturæ, id est, τῆς σπερματικῆς δυνάμεως vel *materiæ seminalis vitium*, quæ peccat iuxta Medicos aut quantitate, quippe excessu vel defectu, aut qualitate tum calida nimis, tum nimis frigida, aut denique motu & mixtione, id est, inordinata seminum confusione. Astrologi proferunt cœlestes caussas, cum infausto siderum positu inferior materia fermentatur, aut cum illa aliter aguntin materiam impeditam atq; corruptam, quam in integram.

Monumentum dicitur, quidquid est scriptum aut factum memoriæ caussa, *ait Varro 5. de lingua Latin.* deriuatúrque a monendo. Quod etymon non minus placet, imo magis, quam illa Seruii notatio *ad finem 12. Æneid.* vt dictum sit ab eo, quod mentem moueat. Græce nominatur μνημεῖον καὶ μνημόσυνον, atque adeo γνώρισμα.

Mora a Græco μονὰ, quæ vox *mansionem* significat, deflecti videtur, *ν* litera in *ρ* mutata.

Mor-

Morbus quasi μοῖρα τοῦ βίου, *fatum vitæ.* Morborum hic species varias & infinitas referre, eorundemq; naturā inutile foret, vnde tamen diuersa nomina descendant & suam originē trahant, si hic paucis ex *2. Methodi Galeni* perstrinxero, non omnino extra propositum fore existimo. *Morborum nomina*, inquit, *fuerunt indita partim a læsa particula, vt Pleuritis, Peripneumonia, Ischias, Podagra, Nephritis, Arthritis, Ophthalmia, Cephalalgia, Dysenteria, partim ab ipso symptomate, vt Ileos, Tenesmus, Spasmus, Palpos, id est, Palpitatio, Tromos, Paralysis, Apepsia, id est, cruditas, Dyspnœa, Apnœa, Agrypnia, Paraphrosyne, Coma, id est, sopor: Sæpe ab ambobus, vt Cephalalgia, Otalgia, Cardialgia, Odontalgia, Hysteralgia: Sæpenumero a caussa, vt Melancholia: Subinde a similitudine alicuius exterius positi, vt Elephas, Cancer, Polypus, Staphyle, id est, vua, Leuce seu alba vitiligo, Myrmecia, id est, formica, Atheroma nempe tuber, cui pulticulæ quid simile inest, Steatoma cui, quid inest simile seuo, Staphyloma oculi morbus, cum quid eminet in tunica summa acino simile, Meliceris, id est, caputis vlcus, Anthrax carbo, Alopecia, Ophiasis vitium formam serpentis referens, Sycosis, Satyriasmus, Priapismus. Eorum vero morborum, qui neque locum affectum, neque caussam nomine repræsentant, sunt Phlegmone, Gangrena, Scirrhus, Erysipelas, Apostema, Oedema, Empyema, Vlcus, Exarthrema, Statagma, Rhegma, Colobomа, id est, mutilatio, Dothien, id est, furunculus, Ionthos, Phyma.* A morbo porro dicitur morbosus homo & animal morbosum. *Morbus sonticus* apud Iurisconsultos, perpetuus scilicet, & qui est cuique rei impedimento, a *sontibus*, id est, nocentibus, quasi perpetuo nocens, & propterea hominem absentia excusans nomen accepit. Plinius pro *epilepsia* accepit. Alcæus dixit νόσημα ταλαντιαῖον, quasi *magni momenti.*

Morea hodie Peloponnesus, dubium ad quam linguam referat originem, Non pauci ad Henetam inclinant. Infusos enim posterioribus temporibus in Græciā Henetos est certum. Est illa regio hodie Venetiarum horreum, vt olim Sicilia & Ægyptus Romanorum.

Moretum, quo intelligit omne intritū, in veteri glossario ex-

ponitur τρίμμα. Etymi ratio a Græcis petenda est. Apud eos enim μυσσωτὸν & Attice μυττωτὸν: Inde Mosetum υ in ο conuersa, vt φύλλον *folium*, μύλη *mola*: Deinde pro *moseto moretum*, vt pro *Papisio Papirius* pro *Valesio Valerius*. *Herbosum moretum* apponi solitũ cõuiuiis in magnę matris sodalitatibus cõstans ex multarũ rerum mixtura, didicimus ex 4 Fastorum, vbi ait Poeta: *Non putet herbosum, dixi, posuisse moretum*

In dominæ mensis, an sua caussa subest?

Dioscorides docere videtur quid sit *lib. 2. cap. 182.* cũ dicit esse τὸ ἐκ σκορόδου καὶ τῆς μελαίνης ἐλαίας γινόμενον τρίμμα, quod ex allio & oliua nigra fit intritum. Ruris pulmentarium nominat Plinius, voluntque hoc παρὰ τὸ μυσάττεσθαι dici, quod Eustathio est oculos præ fastidio claudere.

Morio, qui aspectu, moribus, & gestu se fatuum declarat, Grçcam agnoscit originem. In ea quippe lingua μωρὸς hominẽ eiusccmodi significat, alio nomine μαμμάκυθος. Vnde apud Trãquillum *morari* prima longa pro *insanire*. Latini alio nomine *Sannionem* dicunt. Cicero *2. de Oratore: Quid porro tam ridiculum, quam Sannio est? qui ore, vultu, imitandis moribus, voce, deniq; corpore ridetur ipso?*

Mors omnibus hominibus cõmunis, vltimaq; rerũ linea, formidanda malis nõ bonis, cum non vna cum corpore anima iuxta Epicurum intereat, ac proinde ærumnosam hãc vitam bonis cum meliore commutet soluto naturæ debito, dicta videtur Isidoro, quod sit amara, vel a Marte, qui est mortis effector, vel a morsu primi hominis, quo mortem meruit. Alii trahunt a mora, nonnulli ἀπὸ τῆς μοίρας fato, quod & Scaligero placet. Addam & hic cum Græcum tum Hebraicum mortis vocabulum ἐτυμολογικῶς. Græci enim θάνατον appellant quasi ἄνω εἰς θεὸν φερόμενον, vt θανεῖν nihil sit aliud, quã ἄνω θεῖν, quod nos mors reducat ad Deum. Dicitur eadẽ τελευτὴ quasi τελετὴ *initiatio*. Hebræi nominant מות a מת *mortuus est*. Inuerte vocẽ transpositis literis, & habes תום, id est *perfectionem* siue *integritatem*, quod imperfectionẽ tollat mors, & ex ea transferat ad vitã meliorẽ. Hic enim obnoxii viuimus peccatis, illic absq; peccatis & næuis: Hic ex parte cognosci-

gnoſcimus, illic de facie ad faciē: Hic conflictamur cū malis, illic nihil in nos valebit quoduis fortunæ ludibrium, ſiue paupertatem, ſiue famem aut gladium, aut rupes denique, & æquoris tumētes fluctus, appelles. Triplex aūt eſt mors: *Corporalis* vna: altera *animæ*, cum vitiis immerſa Diabolo ſe addicit a Deo diſcedens: tertia piorū, qui mundo ſe crucifigūt. Hæc quorundā diuiſio, ſed imperfecta, cum mortis æternæ, nullam mentionē faciat. Ad corporalē & naturalem redeo, quæ cum fati neceſſitatem in ſeſe habeat, æquo animo ferēdam arbitror, & proinde obnitēdum non eſſe Dei vocantis imperio, ſi quando ea eſt oppetenda. Semper cogitandum, quod ait Plutarchus aduerſus Colotem Epicuræū: μεταβολὴ τῆς ψυχῆς οὐ φθορά ὁ θάνατος. Methodius Tyri Epiſcop' apud Epiphaniū dixit eſſe eā, φαρμακὸν τινὰ καθάρσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, quæ purgatio cuilibet bono eſt expetēda. De mortuorum cura, funeribus, ſepulcris non eſt quod multa adiiciam, cum id ante me Doctiſſimi viri abunde & eleganter præſtiterint, neque longe vltra etymi fines excurrere debeam aut velim, & ad alia quoq; ſit properandum.

Mortarium, in quo aliquid teritur, ſuſpicatur Turnebus quaſi *moretarium* dictum, quod in eo *moreta* fierent. Itaque, *inquit*, in nonnullis auctorum libris vetuſtate corruptis moretariū ſcriptum reperimus nonnunquam: Vnde contractum in *mortarium* vocabulum tandem eſt ipſo vſu.

Morus arbor, cuius fructus ſtomacho inutilis aluū ſiſtit, & egregie facit ad fluxiones, nomas, & tonſillarū inflamationes, an a mora ſeu tarditate deriuat nomē, eo quod omnium poſtrema & non niſi frigore peracto germē emittat? An quod μαυρὸν Græcis eſt *nigrū*? Longe melior ſententia prior. Quapropter & ſapientiſſima arbor audit apud nonnullos.

Mos, qui dicitur inſtitutū patrium nō lege, ſed iudicio & opinione maiorū cōprobatum, per ἀφαίρεσιν videtur a νόμος deflecti. Et certe quamquā νόμος παρὰ τὸ νέμειν *diſtribuēdo* vel *tribuendo* dicat, reperitur tamen pro more & cōſuetudine. Herodotus in Clio: αἰνέω μὲν νῦν τοῦτον νόμον, nūc equidē ꝓbo hūc morē. Oppianus lib. 3. οὐ γάρ ἐστι θήρεσσι νόμος, nō eſt mos feris.

Moschus. Moschi, quos lib. 4. sæuos appellat Lucanus, incolæ Moscouiæ, dicti videntur nonnullis a casis ligneis, vt scribit Apollonius in carmine Argonautico, q̃ vernacula eorũ lingua olim μοσσύνοι dicebantur, quamquã alii μοσύνας scribant. Orpheus etiã ipsos Moschos μοσσύνας vocat, Apollonius μοσσυνοίκους, id est turricolas. Rursus alii, quod pariter haudquaquam est improbandũ, deriuari volunt a Mesech, quasi dicas *hominem extendentem arcum*. Attribuunt enim Scriptores illis crudelitatem, & morum feritatem. Inq; ea sentẽtia versari video Montanũ in apparatu biblico. Etsi Vadianus scribat, Moscouitas corrupta voce dictos, quos veteres *Hamaxobitas* dixere. Terra quadringentorum milliarium spatio patet, argenti diues & valido vbique præsidio septa, non montosa quidem, at nemorum plena & paludosa. Moscua totius regionis metropolis duplo maior est Praga, tribus amplissimis curiis insignis, & Ducis palatio, tum arce sita in vrbis meditullio.

Moses vnde appellationem trahat obseruari potest ex Philone Iudæo, qui de eo sic scribit: ὄνομα θεμένη μωσῆν ἐτοίμως, διὰ τὸ ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν ἀνελέσθαι, τὸ γὰρ ὕδωρ μῶς ὀνομάζουσιν αἰγύπτιοι, nomenque illi indidit Mosen, eo quod ex aqua eum extraxisset. Nam Ægyptii *Mos* aquam appellant. Testantur equidem literæ sacræ coniectum fuisse eum admodum adhuc puerum aut depositum in aquam, regii edicti metu, & in cistula diuina prouidentia seruatum, inde vero exemtum a filia Pharaonis & tandem educatum. Sunt autem alii, qui a verbo משה deducere malunt, quod attrectando attrahere significat. Legitur enim Exodi 2. מן משה ותאמר שמו ותקרא משיתהו מן-המים כי, & vocauit nomen eius Mosem, quia ex aqua attraxi eum. Aben Esdra tamen in priori etymo conuenire videtur cum Philone, cum ita scribit: מוניוס מתרגו בלשון מצרים בלשון חקדש וישמו בלשון מצרים, translatum est ex lingua Ægyptiaca in linguam sanctam. Nomen autem eius Ægyptiace est *Monios*.

Mulciber a mulcendo dictus Festo *Vulcanus*, quod mulceat, hoc

hoc est, molliat ferrum. Ignis enim existimatur, vt latius suo loco dicetur. Egnatius de rerum natura lib. 1.

Deniq; Mulciber ipse ferens altissima cœli

Contigit. Ideo & Ætnam incolere fingitur apud Virgilium, vbi fabricæ ferrariæ præest, & Ioui fulmina cudit. Plautus Amphit. *Quo ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris.*

Mulcta, vt M. Varro lib. 1. quæstionũ epistol. scriptũ reliquit, Oscũ vocabulũ est, pœnamq; pecuniariã significat. Differt a pœnã, quod ea quælibet sit coercitio, mulcta vero pecuniæ solius, quodq; pœna a quolibet iudice possit infligi, cui criminis exsecutio sit demandata, mulcta tantum ab ordinariis & iis, qui sedent pro tribunali. Mulcta etiam non irrogat infamiam, quemadmodum pœna quandoque.

Mulctrum, quod in eo mulgeatur lac, *secundum Isidorum*.

Mulier iuxta Grammaticos a mollitie est appellata. Quondam mulieribus vsum vini interdictum fuisse Romæ, ne in dedecus aliquod prolaberentur, quia proximus a Libero patre ad Venerem est gradus, docet Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1.* Itaque Egnatii vxorem interfectam a marito, quod vinum bibisset e dolio, cædisq; illum absolutũ legimus apud Pliniũ. In 12. Tab. de eisdem exstat huiuscemodi lex: *Mulieres genas ne radunto, neue lessum funeris ergo habento.* Omnium vero rerum spei præcipue frugũ aduersabatur, mulieres per itinera ambulantes torquere fusos, aut omnino detectos ferre, *vt refert Plinius libr. 18. cap. 2.* Multa de earum impudentia, lasciuia, impudicitia, improbitate, garrulitate, audacia, sumtu, superbia, legas apud Philosophos, Poetas, & alios mulierum osores, quæ tamen vitia in viros non minus cadunt. Velim his opponi exempla virtutum, quæ in fœmineo genere exstant quamplurima, tum de laudibus earũ quas legimus apud eruditos, gnomas siue sententias, imo viuas icones, vt his edoceantur, quonam dementiæ progressi sint in exaggerãdis imbecilli generis erroribus, seq; ipsos intueãtur potius, nec indiuiduorum peccata transferãt in totũ genus sine discrimine amplius aut vllo iudicio sano. A mu-

liere porro mulierositas est dicta, cupiditas scilicet voluptatis fœmineæ, quã Græci, vt auctor est Cicero in Tuscul. vocant φιλογυνείαν. Varro etiam in γνῶθι σεαυτὸν mulierauit dixit pro *effœminauit* ἀρχαϊκῶς.

Mulsum Græce οἰνόμελι, quippe quod potio sit constãs ex melle & vino a *mulcendo*, id est, *molliendo* est appellata, vt & *aqua mulsa* ὑδρόμελι Græcis. Non solũ enim recreat vires, sed & stomachum mulcet. Optimum mulsum fieri solebat, *vt docet Dioscorides*, ex melle & vino austero. Commendabatur & illud, quod ex Massico vino & Attico melle fiebat, sicuti Martialis affirmat, cum ita canit:

> *Tam bene rara suo miscentur cinnama nardo,*
> *Massica Thesæis tam bene vina fauis.*

Quo mirari iam queas, quid Vlpianus scribat vini appellatione mulsum non contineri, *œnomeli* contineri, quod idem interpretatur *dulcissimum vinum*. Antiqui in conuiuiis primam sitim mulso sedabant, quod ipsum principio cœnæ vel confectum apponi solebat, vel eius loco separatum vinum & mel, vt quilibet conuiua id pro arbitrio temperans mulsum sibi conficeret, id quod haud duxi prætermittendum. Antecœnam quoq; nominabant *promulsidem*, quod ante mulsum exhiberetur.

Mundus, quẽ Aristoteles definit σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων, vnde & veteres τὸ πᾶν nominarũt, id est, *vniuersum*, imo sub panis Dei symbolo, qui capripes erat, intellexerunt, humana læuitate & mollitie superius trãquillum & defæcatum æthera, inferius hispida & hirta eius parte terram significãte, ex Augustodunensis Honorii mẽte quasi vndiq; motus nomen suum adeptus. Nõ probo. Nã cur a munditie & ornatu non potius cum Varrone & Plinio deducas, cum & ideo κόσμος sit Græcis? Errant & illi, qui a muniendo deducunt. Creatum autem illum a Deo, vt & solem, cum reliquis corporibus sensit Trismegistus Mercurius, post Trismegistum Plato, qui & corruptibilẽ sensit, potestate tamen opificis haudquaquam interiturum, id quod extrema parte cum sacrarũ literarum auctoritate pugnat. Pu-

gnat cum eiſdem tum Ariſtoteles æternum eum cēſens, tum Simplicius interpres, qui Moſaicum Theologiam de Luce & Sole creato non intellexit potius, quam contemſit. Sed Ariſtotelis rationes de motus æternitate doctiſſime refutauit Ioannes Philoponus, Melanchthon, & alii, ad quos probum Lectorem remitto,

Murcia deſidiæ Dea exiſtimata, quod redderet hominē *murcidum*, id eſt, nimiis deſidioſum. Huius ſacellū fuit ſub monte Auentino, qui antea *Murcus* eſt dictus.

Murex, alio nomine buccinū videtur Petro Bellonio Cenomano *de aquatilibus lib.2.* prodiiſſe a Græco nomine *κήρυξ*, *κ* litera mutata in *m*, *η* vero in *u*, & *υ* in *e*. *Buccinum*, inquam, *nominant alii, vel quod buccis admotum ſonos muſicos edat, vel quod buccas inflare tibicines cogat.* Concha enim eius antiquis tibicinibus fuit idonea, deque eadem Ouidius:

Caua buccina ſumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine ſurgit ab imo.

Muria ſalſamentorum aqua, a mari nomen habere creditur.

Murmur, obſcurus ſonitus turbæ populi aut ſyluæ, vnde & irrepſit fictitium nomen. Virgil. *Georg.1.* dicit, *idcirco freta ponti agitata tumeſcere, altis montibus audiri fragorem, reſonantia litora longe miſceri, & nemorum increbreſcere murmur.*

Murus erat olim, q munιendi gratia manu ſtruebatur, & quo ſepiebāt oppidū, *ait Varro 4. de ling. Lat.* vt facile videas a muniendo deductū. Paulatim tractū id nomen per metaphorā ad exercitus inſtructionē. Quare non male accōmodari huc poteſt illud Lucani: *Parthoq; ſequenti Murus erit, quodcumq; poteſt obſtare ſagittæ.* Pro muris vrbium paſſim vſurpant boni auctores coronā, quod muri ſint inſtar coronæ. Hinc Anacreon: Νῦν δ᾽ ἀπὸ μὲν πόλεως ςέφανος ὄλωλεν.

Muſæ, quæ nouem ſunt numero, & quibus Herodotus ſuos libros inſcripſit, dictæ ſunt iuxta Phurnutum *ἀπὸ τῆς μωσέως* inquiſitione: Alii ἀπὸ τοῦ *μυεῖν* deriuāt, quod quidem verbum *initiare* vel *honeſta diſcipulina inſtituere* ſignificat, atq; horum in numero etiam Euſebius eſt. Religionem enim eas homi-

nibus monstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μουσῶν, ἅσπερ φασὶν, ἴδι γυναῖκας ταύτας ἀρετικὰς γενέσθαι τεχνῶν, καὶ βιωφελεστάτων τινῶν: καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μυήσεως, τῆς γνώσεως. Et paulo post: μοῦσαι μὲν ἐστιν αἱ διὰ παιδεύσεως γνώσεις, οὐχ ἡ αὐτοφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Rursus Orpheus in hymnis dictas vult μούσας, quasi μελούσας, vt nihil sint, nisi μέλος ἁρμονικὸν, alii quasi ὁμοιούσας, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atq; ita fiat ἐγκυκλοπαιδεία. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐπίσταμαι. ζητητικὴ γὰρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γέγονε. Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona*, *Apollonida*, & *Eurysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus 5. *de astris* quatuor enumerat, *Argen*, *Meleteam*, *Thelxionem*, *Aæten*. Qui quinque numerant, nomina indiderunt a quinq; sensibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuit, quarũ nomina sint, *Nilus*, *Tritone*, *Asopus*, *Heptoporta*, *Achelois*, *Titoplus*, & *Rhodia*. In Hesiodi Theogonia sunt nouem, vbi Tzetzes: καὶ ἐννέα μὲν εἶναι μυθεύονται, ὡς τρεῖς τρεῖς, ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρεῖς ἀριθμὸς, πλῆθος ἀρχῆς. κἂν γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδής ἐστι, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' οὖν τὸ κατὰ μέρος περιγνώσεσί τε καὶ εὑρέσεσιν ὡς ἄπειρον παρεκτείνεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετειχῶνται καὶ οὐχ οἷαι παρὰ τῷ θεῷ, ἑνιαῖαί τε καὶ ὁλόκληροι. γεννῶνται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἐγχυνοῦσι τὰ ῥέουσι, ὁ τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιγνύμενος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι ὁ νοῦς πολλάκις ἀναπολήσας καὶ μνημονεύσας, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δ' αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει, χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, τουτέστιν ἐγγράφονται ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κυκλοῦνται τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν. Idem auctor paulo ante etiam παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ cum Eustathio deriuauit nomen Musarum enim αἱ πάντα ζηλοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῇ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ.

νοία. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, ἁδρὸς, μέσος, ἰσχνὸς, *plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accentus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quod scientiæ plurimæ sint, non nouem tantum, at vnicuique scientiæ suam præsidem esse oporteat Musam. Sic Nicander de Scorpii cauda σφονδύλοις ἐννεαδέσμοις dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem ἐννεάκεντρον dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item ἐννεαγήρως κορώνη, non quod nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæum Hydra ἐννεακέφαλος, quæ πεντηκοντακέφαλος est apud Simonidem, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significant, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulæ. Quo etiam haud male referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne, vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scite & eleganter nonnulli ex nouē literis μνημοσύνην conflatam, atq; has totidem Musas, quippe sobolem eius, significare tradiderunt. At nomina earum quoq; referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaq; ἀπὸ τοῦ κλείειν laudando, scil. & celebrando nomē inuenit. Euterpe ab εὖ & τέρπειν bene delectādo, Thalia ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod eruditorū laus in multū tempus virescat, Melpomene ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι *canēdo*, Terpsichore ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, quod *delectet choros*, Erato ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν *amando*, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia a πολὺ *multū* & ὑμνῶ *canto*. Vrania, quod eruditos ad cœlum tollat, quod οὐρανὸν vocant, vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ scilicet superna videat ac contempletur. Clius inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem, Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia &

ſaltatione Euterpes, agricultura Polymniæ, & ita deinceps, etſi Virgilius *in Epigrammatibus* paululum diuerſis abeat, cũ ea carmine complectitur, quæ a ſingulis Muſis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Muſis, quas *(vt ante dixi)* tres eſſe voluerunt nonnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim inſtrumentorum ſonos, imo nonnulli duas ob vitam contemplatiuam & actiuam.

Muſculus Bellica machina Iſidoro *libro Etymolog.18.* Verba eius ſunt: *Muſculus cuniculo ſimilis ſit, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quaſi muruſculus.* Lipſius æui præſentis decus in *Poliorceticis* legendum putat *ſub quo*, apud Iſidorum. Addit *exiguum fuiſſe, & muris quaſi facie oblongiorem, ſed lignis validis ſtructum, ne deſuper perfringi poſſet.* Itaque credit dictum muſculum, quod inſtar eius animalculi foderent ſub eo terram, aut quod milites, vt mures cauum ſubirent. Ideo Vegetius: *Muſculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, ſi lutum obſuerit, ciuitatis foſſatum etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non ſolum complent, ſed etiam ſolidant, vt turres ambulatoriæ ſine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis muſculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μυσίκητον appellant Græci. Cum enim Balæna non tantum ſit luſcioſa, ſed prope cœca, eſt hic piſciculus præuius illi dux in vaſto mari, necubi in ſcopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vaſtam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit eiuſce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libro 9. cap. 52.* Deſcriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæſarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Muſtaceus libi genus ex muſto, farina ſiliginea, aniſo, fœniculo, adipe.

Muſtela cõpoſita videtur Iſidoro ex mure & τῆλυ, quod *longe* ſignificat, quaſi *longum* dixeris *murem.* Aues illa omnes tam altiles, quã ſub tecto nidum facientes capitali odio proſequitur. Dimicare dicitur cũ baſiliſco, & oſſeo genitali eſſe prædita, quod ſingulare ſtranguriæ remedium eſt, ſi raſum tritumque detur, *vt Ariſtoteles in hiſtoria animalium tradit.*

Muta

Multa Dea Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* eſt dicta. Cum enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moueret, vt ſibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abſtulit illi linguam iubens, vt pro inferna Mercurius eam duceret ad inferos. Atqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque peperit lares, qui compita ſeruare credebantur, à quibus Compitalibus datum eſt nomen, quo iis in compitis hæc ſacra fierent: Fabuloſa omnia, non omittenda tamen, cum in ea incidimus.

Mutia Lex, quam tulerunt L. Licinius Craſſus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in ſuæ quiſque ciuitatis ius redigeretur, cum multi ex aliis Italiæ locis oriundi ſe gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo ſunt alienati Principum animi, vt triennio poſt exortum fuerit Italicum bellum.

Mutuum appellatum ex eo, *teſte Iuſtiniano*, quod ex meo fiat tuum, inq; iis conſiſtit rebus, quæ genere ſuo functionẽ recipiunt, vt non eædem, ſed aliæ eiuſdem naturæ in pondere numero, mẽſura, ad mutuantem reuertantur. Etymõ nominis accepit Imperator à Paulo Iuriſcõſulto: Nõ placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo μοῖτον, cum potius *Siculi*, quod Roma ſint orti, hinc nomen acceperint, quam illinc *Latini*. Exiſtimat autẽ à mutatione potius habere nomẽ, quod mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodq; in his rebus conſiſtat, quæ facile mutationem recipiunt. Quã eius ſententiam haudquaquam reijciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponneſi (*Inachias* appellat Papinius, quod ſitæ fuerint iuxta Inachum fluuium, *Plethon* πολύφηγſον iuxta Pauſaniam) ἀπὸ τȣ͂ μύκητος, id eſt, *capulo gladij*, qui Perſeo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Heſychio μύκυς ἢ τȣ͂ ξίφȣς λάβη. Vrbis iſtius incrementa & decrementa ſiquidem ſcire quis velit, Strabonem legat *libro 1.* qui originationem trahit à μυκάομαι, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, *quod alij*

incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus: ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis, sicut *rosetum*, *buxetum*, *quercetum*, *coryletum*. Loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus, dictaq; ea propterea *Myrtea*, deinde *Murtia*, Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata, inq; Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam. Nec apud Maronem incassum legas

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles, & myrtea circum Sylua tegit.

Imo pudendi mulieris significatũ eam habere volũt, sicut perforata folia apud Trœzenios vulnerũ amoris tristitięq; qua vt plurimũ ex desiderio conficiuntur amantes. Per eandẽ porro designari potest ouatio, q̃, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona, cũ vrbem intrarent, eo q̃ incruenta obtigisset victoria: Cui facilitati aptã esse Veneris frondem crediderunt, q̃ non *Martius*, sed quasi *Venereus* ouantiũ triumphus foret. Coronã hanc myrteã aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorũ bello, cum ouans rediret. Quamq̃ Papirius ea vti nõ recusauit, cũ Sardos in campis myrteis superasset, *vt meminit Festus*. Ferunt Romanos Sabinosq;, cũ ꝓpter raptas virgines dimicare voluissent, myrto, armis interim depositis, pacem firmasse, eoq; adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiq̃s erat pugnare, *teste Plinio*, qui ideo dicit electã tum temporis myrtũ, quod coniunctioni & myrto pesset Venus. Notandũ porro arboris huius ramũ nõ solitũ inferri sacris Bonæ Deæ, q̃ ea maxima puritate peragerẽt, aut peragenda cẽserẽt. Itaq; myrtũ nõ solũ vt Veneri sacrã, sed omne etiam genus virile ædibus exterminabant. Solebãt & Poetæ, qui amatoria scribebãt, ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans. Vlcera nata in mẽbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorũ inflammationes lenit, illitum cum polline, *ait Dioscorid.* Gręcis dicitur *μυρσίνη*, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ, quæ olim *Æolia* & *Æolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρεττίνη Stephano, Hebræis *Mes*, vt *scribit in apparatu suo Montanus*, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶν, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolomæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπνοβάτας nominauit Possidonius. Strabo tradit *libro 7.* Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt, quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυστήριον, Græcis Latinisque vox vsitata, & rem singnificans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes. 1.* γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ στόμα, *ab obsignando ore*, vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à סתר *abscondit*: Hinc נסתר *absconditus est*, & verbale מסתר *absconsio*, nempe in qua retrusum & absconditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco.* Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienū à vero existimauerim. Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Vetus testamenti interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior. 1. ad Colossenses.* 1. & 1. *Timoth. 3.* forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυστήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quin imo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo *2. Thessal. 2.* & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps. 17.* Rem istam ergo acutius ventilandam Theologis relinquo.

Naa-

N.

Naaman Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit.*

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ contermina ναβάθαια Dionysio, ναβαθηνὴ Stephano, cuius incolas δαχαρηνὺς vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבה *vaticinatus est*, quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poetæ: *Eurus ad auroram Nabathæaq; regna recessit.* Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & cum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineã vendere noluit, ideoq; impetitus Iesabelis calumniis obrutus fuit lapidibus, *1. Reg. 21.* significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבה *futura.*

Nabuchodonasar vel *NebucadneZar* nomen adeptus à נבה, דן *iudicauit*, צרר *in angustias redegit.*

Naca dictus est fullo, quasi *nauci homo*, qua dictione vsus est Persius, cum inquit: *Non pudet ad morem discincti viuere Naccæ?*

Nænia lugubre carmen, quod, *vel ipso Pompeio teste*, in funere laudandi gratia ad tibiam cani solebat, originem trahit à dictione νέατον, quæ vltimum est postremum significat, vel quod voci similior flentium querimonia sit, vel quod νήτη chorearum vltima, & ima acutissimi sit soni. Nænia neque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Augustinus, cuius sacellũ extra vrbem fuisse non longe à viminali porta, tradunt auctores. Næniam vero canere, institutum dicitur primum à Simonide Lyrico Poeta. Vnde *næniam Cæam* dixit Horatius *in carminib.* ab insula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas.* Sed auspicari querulum illud & inconditum carmen fo-

nibus monstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μουσῶν, ὧνπερ φασὶν, ἰδὼ γυναῖκας ταύτας ἀρετικὰς γενέσθαι ἐσχάτων, καὶ βιωφελεστάτων τινῶν: καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μυήσεως, τῆς γνώσεως. Et paulo post: μοῦσαι μὲν ἐστὶν ἡ διὰ παιδεύσεως γνῶσις, οὐχ ἡ αὐτοφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Rursus Orpheus in hymnis dictas vult μούσας, quasi μελούσας, vt nihil sint, nisi μέλος ἁρμονικὸν, alii quasi ὁμοιούσας, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atq; ita fiat ἐγκυκλοπαιδεία. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐπίμαι. ζητητικὴ γὰρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γίνεται. Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona, Apollonida, & Eurysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus *5. de astris* quatuor enumerat, *Argen, Meleteam, Thelsionem, Aeten.* Qui quinque numerant, nomina indiderunt a quinq; sensibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuit, quarũ nomina sint, *Nilus, Tritone, Asopus, Heptoporta, Achelois, Titoplus, & Rhodia.* In Hesiodi Theogonia sunt nouem, vbi Tzetzes: καὶ ἐννέα μὲν εἶναι μυθεύονται, ὡς τρεῖς τρεῖς, ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρεῖς ἀριθμὸς, πλήθους ἀρχή. καὶ γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδής ἐστι, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' οὖν τοῦ κατὰ μέρος περιγράφεσθαί τε καὶ ἐφορμᾶσθαι ὡς ἄπειρον παρακλείεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετειχόνται καὶ οὐχ οἷα παρὰ τῷ θεῷ, ἑνιαία τε καὶ ὁλόκληρος. γεννῶνται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινούστατα ῥέουσι, τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιγέντος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος καὶ μνημονεύσαντος, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δὲ αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει, χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, τουτέστιν ἐγγράφονται ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κηρύττουσαι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν. Idem auctor paulo ante etiam παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ cum Eustathio deriuauit nomen Musarum enim αἱ πάντα ζητοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῇ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ.

νοία. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, *ἁδρὸς, μέσος, ἰσχνὸς*, *plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accentus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quod scientiæ plurimæ sint, non nouem tantum, at vnicuique scientiæ suam præsidem esse oporteat Musam. Sic Nicander de Scorpii cauda σφονδύλοις ἐννεαδέσμοις dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem ἐννεάκεντρον dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item ἐννεαγήρως κορώνη, non quod nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæum Hydra ἐννεακέφαλος, quæ πεντηκοντακέφαλος est apud Simonidem, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significant, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulæ. Quo etiam haud male referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne, vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scite & eleganter nonnulli ex noue͂ literis μνημοσύνην conflatam, atq; has totidem Musas, quippe sobolem eius, significare tradiderunt. At nomina earum quoq; referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaq; ἀπὸ τοῦ κλείειν laudando, scil. & celebrando nome͂ inuenit. Euterpe ab εὖ & τέρπειν bene delectãdo, Thalia ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod eruditorũ laus in multũ tempus virescat, Melpomene ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι *canẽdo*, Terpsichore ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, quod *delectet choros*, Erato ἀπὸ τοῦ ἐρᾷν *amando*, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia a πολὺ *multũ* & ὑμνῶ *canto*. Vrania, quod eruditos ad cœlum tollat, quod οὐρανὸν vocant, vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ scilicet superna videat ac contempletur. Clius inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem, Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia &

ſaltatione Euterpes, agricultura Polymniæ, & ita deinceps, etſi Virgilius *in Epigrammatibus* paululum diuerſus abeat, cũ ea carmine complectitur, quæ a ſingulis Muſis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Muſis, quas (*vt ante dixi*) tres eſſe voluerunt nonnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim inſtrumentorum ſonos, imo nonnulli duas ob vitam contemplatiuam & actiuam.

Muſculus Bellica machina Iſidoro *libro Etymolog.18.* Verba eius ſunt: *Muſculus cuniculo ſimilis ſit, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quaſi muruſculus.* Lipſius æui præſentis decus in *Poliorceticis* legendum putat *ſub quo*, apud Iſidorum. Addit *exiguum fuiſſe, & muris quaſi facie oblongiorem, ſed lignis validis ſtructum, ne deſuper perfringi poſſet.* Itaque credit dictum muſculum, quod inſtar eius animalculi foderent ſub eo terram, aut quod milites, vt mures cauum ſubirent. Ideo Vegetius: *Muſculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, ſi lutum obſuerit, ciuitatis foſſatum etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non ſolum comp'ent, ſed etiam ſolidant, vt turres ambulatoriæ ſine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis muſculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μυσίκητον appellant Græci. Cum enim Balæna non tantum ſit luſcioſa, ſed prope cœca, eſt hic piſciculus præuius illi dux in vaſto mari, necubi in ſcopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vaſtam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit eiuſce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libr. 9. cap. 52.* Deſcriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæſarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Muſtaceus libi genus ex muſto, farina ſiliginea, aniſo, fœniculo, adipe.

Muſtela cõpoſita videtur Iſidoro ex mure & τηλὺ, quod *longe* ſignificat, quaſi *longum* dixeris *murem.* Aues illa omnes tam altiles, quã ſub tecto nidum faciẽtes capitali odio proſequitur. Dimicare dicitur cũ baſiliſco, & oſſeo genitali eſſe prædita, ꝙ ſingulare ſtranguriæ remedium eſt, ſi raſum tritumque detur, *vt Ariſtoteles in hiſtoria animalium tradit.*

Muta

Multa Dea Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* eſt dicta. Cum enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moueret, vt ſibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abſtulit illi linguam iubens, vt pro inferna Mercurius eam duceret ad inferos. Atqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque peperit lares, qui compita ſeruare credebantur, à quibus Compitalibus datum eſt nomen, quo iis in compitis hæc ſacra fierent: Fabuloſa omnia, non omittenda tamen, cum in ea incidimus.

Mutia Lex, quam tulerunt L. Licinius Craſſus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in ſuæ quiſque ciuitatis ius redigeretur, cum multi ex aliis Italiæ locis oriundi ſe gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo ſunt alienati Principum animi, vt triennio poſt exortum fuerit Italicum bellum.

Mutuum appellatum ex eo, *teſte Iuſtiniano*, quod ex meo fiat tuum, inq; iis conſiſtit rebus, quæ genere ſuo functionẽ recipiunt, vt non eædem, ſed aliæ eiuſdem naturæ in pondere numero, mẽſura, ad mutuantem reuertantur. Etymõ nominis accepit Imperator à Paulo Iuriſcõſulto: Nõ placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo μοῖτον, cum potius *Siculi*, quod Roma ſint orti, hinc nomen acceperint, quam illinc *Latini*. Exiſtimat autẽ à mutatione potius habere nomẽ, quod mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodq; in his rebus conſiſtat, quæ facile mutationem recipiunt. Quã eius ſententiam haudquaquam reijciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponneſi (*Inachias* appellat Papinius, quod ſitæ fuerint iuxta Inachum fluuium , *Plethon* πολύφηγϛον iuxta Pauſaniam) ἀπὸ τοῦ μύκητος, id eſt, *capulo gladij*, qui Perſeo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Heſychio μύκυς ἢ τοῦ ξίφους λαβὴ. Vrbis iſtius incrementa & decrementa ſiquidem ſcire quis velit, Strabonem legat *libro* 1. qui originationem trahit à μυκάομαι, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, *quod alij*

incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus: ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis, sicut *rosetum*, *buxetum*, *quercetum*, *coryletum*. Loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus, dictaq; ea propterea *Myrtea*, deinde *Murtia*, Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata, inq; Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam. Nec apud Maronem incassum legas

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles, & myrtea circum Sylua tegit.

Imo pudendi mulieris significatū eam habere volūt, sicut perforata folia apud Trœzenios vulnerū amoris tristitię q; qua vt plurimū ex desiderio conficiuntur amantes. Per eandē porro designari potest ouatio, q̄, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona, cū vrbem intrarent, eo q̄ incruenta obtigisset victoria: Cui facilitati aptā esse Veneris frondem crediderunt, q̄ non *Martius*, sed quasi *Venereus* ouantiū triumphus foret. Coronā hanc myrteā aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorū bello, cum ouans rediret. Quamq̄ Papirius ea vti nō recusauit, cū Sardos in campis myrteis superasset, *vt meminit Festus*. Ferunt Romanos Sabinosq;, cū ꝓpter raptas virgines dimicare voluissent, myrto, armis interim depositis, pacem firmasse, eoq; adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiqs erat pugnare, *teste Plinio*, qui ideo dicit electā tum temporis myrtū, quod coniunctioni & myrto pësset Venus. Notandū porro arboris huius ramū nō solitū inferri sacris Bonæ Deæ, q̄ ea maxima puritate peragerēt, aut peragenda censerēt. Itaq; myrtū nō solū vt Veneri sacrā, sed omne etiam genus virile ædibus exterminabant. Solebāt & Poetæ, qui amatoria scribebāt, ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans. Vlcera nata in mēbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorū inflammationes lenit, illitum cum polline, *ait Dioscorid.* Grecis dicitur *μυρσίνη*, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ, quæ olim *Æolia* & *Æolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρετηνὴ Stephano, Hebræis *Mes*, vt *scribit in apparatu suo Montanus*, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶν, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolomæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπνοβάτας nominauit Possidonius. Strabo tradit *libro 7.* Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt, quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυστήριον, Græcis Latinisque vox vsitata, & rem singnificans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes. 1.* γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ στόμα, *ab obsignando ore*, vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à סתר *abscondit*: Hinc נסתר *absconditus est*, & verbale מסתר *absconsio*, nempe in qua retrusum & absconditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco*. Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienū à vero existimauerim. Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Vetus testamenti interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior. 1. ad Colossenses.* 1. & 1. *Timoth. 3.* forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυστήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quin imo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo *2. Thessal. 2.* & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps. 17.* Rem istam ergo acutius ventilandam Theologis relinquo.

Naa-

N.

Naaman Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit.*

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ contermina ναβαθαία Dionysio, ναβαθηνὴ Stephano, cuius incolas Ναχαρηνὰς vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבה *vaticinatus est*, quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poetæ: *Eurus ad auroram Nabathæaq; regna recessit.* Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & cum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineã vendere noluit, ideoq; impetitus Iesabelis calumniis obrutus fuit lapidibus, *1. Reg. 21.* significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבה *futura.*

Nabuchodonasar vel *Nebucadnezar* nomen adeptus à נבה, דן *iudicauit*, צרר *in angustias redegit.*

Naca dictus est fullo, quasi *nauci homo*, qua dictione vsus est Persius, cum inquit: *Non pudet ad morem discincti viuere Naccæ?*

Nænia lugubre carmen, quod, *vel ipso Pompeio teste*, in funere laudandi gratia ad tibiam cani solebat, originem trahit à dictione νέατον, quæ vltimum est postremum significat, vel quod voci similior flentium querimonia sit, vel quod νήτη chorearum vltima, & ima acutissimi sit soni. Nænia neque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Augustinus, cuius sacellũ extra vrbem fuisse non longe à viminali porta, tradunt auctores. Næniam vero canere, institutum dicitur primum à Simonide Lyrico Poeta. Vnde *næniam Cæam* dixit Horatius *in carminib.* ab insula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas.* Sed auspicari querulum illud & inconditum carmen so-

lebat *mulier Præfica* dicta, maxime in iis funeribus, in quibus desiderabantur propinqui. Egregie filius Scaliger ex Plauti Trucul. locum profert conuenientem etymis Festi, *Næniam dixit* pro *supremum dixit vale, & abire iussit*. Idem secundum etymon magis probare videtur, quod proxime accedat ad vocem Hebræam נְהִי *nehi* lamentum, à qua voce non abludit τὸ νύννιον *Hesych.*

Naiades fontium Nymphæ nomẽ suum acceptum ferunt, à τοῦ νάειν, quod est *fluere*, vnde & πηγαῖαι & κρηναῖαι sunt dictæ. Homero etiã sunt κοῦραι Διὸς. Porphyrius, ἀπὸ τῶν ναμάτων, id est, *aquis & fontibus* nomen arcessit, quod veteres existimarent animas assidere aquis diuinitus afflatis, vt *inquit Numenius*. Nescio itaq; quid venerit Isidoro in mentem, quod eas campis præfecerit.

Nanus, homo paruæ, staturæ, alio nomine *pumilio*, Græcis est νάνος, vel νάννος. Suidæ tales sunt οἱ κολοβοὶ, τῶν ἀνθρώπων.

Napææ, Nymphæ, quæ saltus & syluas credebantur incolere, nomen trahunt, ἀπὸ τῶν ναπῶν, id est, *locis*, quæ *sunt consita arboribus, vbi flores optime proueniunt*. Quapropter eædem herbarum & florum Deæ sunt dictæ. Faciles eas vocat Virgilius, hoc est, συγγνωμονικὰς.

Narbonensis Prouincia Galliæ, olim dicta *Braccata, teste Plinio*, κελτογαλλατία ναρβωνησία Ptolomæo, hodie *Languedos*, nomen accepit à Narbone olim nobilissimo Galliæ Braccatæ emporio, *teste Strabone, lib. 4.* iam vero tutissimo aduersus Hispanos propugnaculo. Eius incolas nominat Lycophron Bebryces, *vt refert Tzetzes ex Cocciano.*

Narcissus flos dictus videtur peritioribus non à fabuloso adolescente, cuius in Metamorphoseωn libris meminit Ouidius, sed ἀπὸ τῆς νάρκης torpore, quod odor eius mirũ in modum aggrauat caput. Plane cum his nostris facit Plinius, *libro 21. cap. 19.* Grauecolentiam eius exprimit etiam Dioscorides his verbis: *Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: Cæteri porrum imitantur, atque herbaceum virus olent.* Plinius refert duo eius genera, atque addit inimicum esse ner-

ſe neruis. Atqui νάρκη vel νάρκημα, talem quoque neruorum ſeu membrorum torp ... m ſignificat. Ab aliis dicitur λείειον.

Nathan Propheta donatum ſignificans rectà deſcendit à נתן *dedit.*

Natio genus hominum, qui non aliunde venerunt, ſed ibi nati ſunt, *ait Feſtus.* Vt latius eius ſignificatio pateat, quam gentis. Quid, quod bonus quoq; fœturę prouentus in pecoribus, bona dicatur natio, *eodem teſte.*

Natura mater rerũ omnium, vt *in Georg. ait Seruius*, quod ex ea naſcãtur omnia, eſt appellata, teſte vel ipſo Thoma Aquinate pręter infinitos alios, ſicut παρὰ τὸ φύειν, ἡ φύσις. Nominis huius ſignificatio multiplex. Doctiſſimi quiq; definiunt eſſe cauſam primã, quæ nos efformauit & cõſeruat, perpetuo inſidens operi ſuo, & omnes facultates concitat ad actiones auctor earum exiſtens. Nonnulli Medici dicunt eſſe calorem parti innatum, influente ſpiritu à partibus ſolidis perfuſum; à quo ad energiã vocetur. Aliquando *(vt ex Seneca apparet)* naturæ nomine Deus ipſe vniuerſi architectus intelligitur, nonnũquam inſtrumentũ quoddam iſtius Demiurgi, quo omnia ſcite ſummeq; conſilio & prudẽtia εἰς τὸ εἶναι producit, fouet atq; adeo vegetat. Sed non naſcitur Deus, ſed naſcendi potius legẽ rebus vniuerſis impartiuit. Quo maxima demẽtia ſit Deum naturę auctorem & dominum ſubiicere naturæ. Quid, quod aliqui grauiore errore Deũ ipſum dixerint eſſe naturam, vt modo memini, vt videre eſt apud Lactantium, modo non ita accipias, vt eſt declaratum paulo ante, quod legem naſcendi rebus omnibus pręſcripſerit & impartiuerit. Apud Philoſophum per naturam intelligitur *principium motus eius, in quo eſt*: Idem *ordo & connexio cauſarum cum effectibus in mundo.* Qua ratione docet nos diuinus Hippocrates eſſe naturam ordinariam Dei poteſtatem. Ait enim *libro de aere & aquis*: Οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται, ἅπαντα γὰρ πάρη θεῖα. Et *1. de ratione victus*: Φύσιν πάντες θεοὶ διεκόσμησαν. Atqui de ea ſatis.

nibus monstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μυστῶν, ὧνπερ φασὶν, ἰδὶ γυναῖκας ταύτας ἀρετικὰς γενέσθαι λεχθῶν, καὶ βιοτευσάντων τινῶν: καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μυήσεως, τῆς γνώσεως. Et paulo post: μοῦσα μὲν ἐστιν ἡ διὰ παιδεύσεως γνῶσις, οὐχ ἡ αὐτοφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Rursus Orpheus in hymnis dictas vult μούσας, quasi μελούσας, vt nihil sint, nisi μέλος ἁρμονικὸν, alii quasi ὁμοιούσας, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atq; ita fiat ἐγκυκλοπαιδεία. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐπιζητῶ. ζητητικὴ γὰρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γίνεται. Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona, Apollonida, & Eurysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus *5. de astris* quatuor enumerat, *Argen, Meleteam, Thelxionem, Aaten.* Qui quinque numerant, nomina indiderunt a quinq; sensibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuit, quarũ nomina sint, *Nilus, Tritone, Asopus, Heptoporta, Achelois, Titoplus, & Rhodia.* In Hesiodi Theogonia sunt nouem, vbi Tzetzes: καὶ ἐννέα μὲν εἶναι μυθεύονται, ὡς τρεῖς τρεῖς, ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρεῖς ἀριθμὸς, πλῆθος ἀρχή. κἂν γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδὴς ἐστι, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' οὖν τῷ κατὰ μέρος περιγράφεσθαι καὶ ἐφευρίσκειν ὡς ἄπειρον παρεκτείνεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετρίως εἰσὶ καὶ οὐχ οἷα παρὰ τῷ θεῷ, ἀκραιφνεῖς τε καὶ ὁλόκληρος. γεννῶνται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινούστατα ῥέουσι, τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιχθέντος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος καὶ μνημονεύσαντος, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δ' αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει, χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, τουτέστιν ἐγγράφονται ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κηρύττουσι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν. Idem auctor paulo ante etiam παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ cum Eustathio deriuauit nomen Musarum enim αἱ πάντα ζητοῦσι καὶ ἀνευρίσκουσι τῇ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ.

νοία. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, *ἁδρὸς, μέσος, ἰσχνὸς, plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accentus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quod scientiæ plurimæ sint, non nouem tantum, at vnicuique scientiæ suam præsidem esse oporteat Musam. Sic Nicander de Scorpii cauda *σφονδύλοις ἐννεαδέσμοις* dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem *ἐννεάκεντρον* dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item *ἐννεαγήρως κορώνη*, non quod nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæum Hydra *ἐννεακέφαλος*, quæ *πεντηκοντακέφαλος* est apud Simonidem, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significant, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulæ. Quo etiam haud male referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne, vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scite & eleganter nonnulli ex noué literis *μνημοσύνην* conflatam, atq; has totidem Musas, quippe sobolem eius, significare tradiderunt. At nomina earum quoq; referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaq; *ἀπὸ τοῦ κλείειν* laudando, scil. & celebrando nomé inuenit. Euterpe ab *εὖ* & *τέρπειν* bene delectádo, Thalia *ἀπὸ τοῦ θάλλειν*, quod eruditorú laus in multú tempus virescat, Melpomene *ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι canēdo*, Terpsichore *ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους*, quod *delectet choros*, Erato *ἀπὸ τοῦ ἐρᾷν amando*, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia a *πολὺ multū* & *ὑμνῶ canto*. Vrania, quod eruditos ad cœlum tollat, quod *οὐρανὸν* vocant, vel quasi *τὰ ἄνω ὁρῶσα*, quæ scilicet superna videat ac contempletur. Clius inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem, Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia &

ſaltatione Euterpes, agricultura Polymniæ, & ita deinceps, etſi Virgilius *in Epigrammatibus* paululum diuerſus abeat, cũ ea carmine complectitur, quæ a ſingulis Muſis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Muſis, quas (*vt ante dixi*) tres eſſe voluerunt nonnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim inſtrumentorum ſonos, imo nonnulli duas ob vitam contemplatiuam & actiuam.

Muſculus Bellica machina Iſidoro *libro Etymolog. 18.* Verba eius ſunt: *Muſculus cuniculo ſimilis ſit, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quaſi murusculus.* Lipſius æui præſentis decus in *Poliorceticis* legendum putat *ſub quo*, apud Iſidorum. Addit *exiguum fuiſſe, & muris quaſi facie oblongiorem, ſed lignis validis ſtructum, ne deſuper perfringi poſſet.* Itaque credit dictum muſculum, quod inſtar eius animalculi foderent ſub eo terram, aut quod milites, vt mures cauum ſubirent. Ideo Vegetius: *Muſculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, ſi lutum obſuerit, ciuitatis foſſatum etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non ſolum compleut, ſed etiam ſolidant, vt turres ambulatoriæ ſine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis muſculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μυσίκητον appellant Græci. Cum enim Balæna non tantum ſit luſcioſa, ſed prope cœca, eſt hic piſciculus præuius illi dux in vaſto mari, necubi in ſcopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vaſtam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit eiuſce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libro 9. cap. 52.* Deſcriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæſarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Muſtaceus libi genus ex muſto, farina ſiliginea, aniſo, fœniculo, adipe.

Muſtela cõpoſita videtur Iſidoro ex mure & τηλὺ, quod *longe* ſignificat, quaſi *longum* dixeris *murem.* Aues illa omnes tam altiles, quã ſub tecto nidum facientes capitali odio proſequitur. Dimicare dicitur cũ baſiliſco, & oſſeo genitali eſſe prædita, quod ſingulare ſtranguriæ remedium eſt, ſi raſum tritumque detur, *vt Ariſtoteles in hiſtoria animalium tradit.*

Muta

Multa Dea Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* eſt dicta. Cum enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moueret, vt ſibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abſtulit illi linguam iubens, vt pro inferna Mercurius eam duceret ad inferos. Atqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque peperit lares, qui compita ſeruare credebantur, à quibus Compitalibus datum eſt nomen, quo iis in compitis hæc ſacra fierent: Fabuloſa omnia, non omittenda tamen, cum in ea incidimus.

Mutia Lex, quam tulerunt L. Licinius Craſſus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in ſuæ quiſque ciuitatis ius redigeretur, cum multi ex aliis Italiæ locis oriundi ſe gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo ſunt alienati Principum animi, vt triennio poſt exortum fuerit Italicum bellum.

Mutuum appellatum ex eo, *teſte Iuſtiniano*, quod ex meo fiat tuum, inq; iis conſiſtit rebus, quæ genere ſuo functionē recipiunt, vt non eædem, ſed aliæ eiuſdem naturæ in pondere numero, mēſura, ad mutuantem reuertantur. Etymō nominis accepit Imperator à Paulo Iuriſcōſulto: Nō placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo μοῖτον, cum potius *Siculi*, quod Roma ſint orti, hinc nomen acceperint, quam illinc *Latini*. Exiſtimat autē à mutatione potius habere nomē, quod mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodq; in his rebus conſiſtat, quæ facile mutationem recipiunt. Quā eius ſententiam haudquaquam reijciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponneſi (*Inachias* appellat Papinius, quod ſitæ fuerint iuxta Inachum fluuium, *Plethon* πολύφηγον iuxta Pauſaniam) ἀπὸ τοῦ μύκητος, id eſt, *capulo gladij*, qui Perſeo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Heſychio μύκης ἡ τοῦ ξίφους λαβή. Vrbis iſtius incrementa & decrementa ſiquidem ſcire quis velit, Strabonem legat *libro 1.* qui originationem trahit à μυκάομαι, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, *quod alij*

Tt

incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus:ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis,sicut *rosetum, buxetum, quercetum,coryletum*. Loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus,dictaq; ea propterea *Myrtea*,deinde *Murtia*,Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata,inq; Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam.Nec apud Maronem incassum legas

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles,& myrtea circum Sylua tegit.

Imo pudendi mulieris significatũ eam habere volũt,sicut perforata folia apud Trœzenios vulnerũ amoris tristitięq; qua vt plurimũ ex desiderio conficiuntur amantes. Per eandẽ porro designari potest ouatio,qꝫ, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona,cũ vrbem intrarent, eo qꝫ incruenta obtigisset victoria:Cui facilitati aptã esse Veneris frondem crediderunt,qꝫ non *Martius*,sed quasi *Venereus* ouantiũ triumphus foret. Coronã hanc myrteã aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorũ bello, cum ouans rediret.Quamq̃ Papirius ea vti nõ recusauit, cũ Sardos in campis myrteis superasset,*vt meminit Festus*.Ferunt Romanos Sabinosq;, cũ ꝓpter raptas virgines dimicare voluissent,myrto,armis interim depositis, pacem firmasse,eoq; adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiq̃s erat pugnare,*teste Plinio*,qui ideo dicit electã tum temporis myrtũ,quod coniunctioni & myrto pesset Venus.Notandũ porro arboris huius ramũ nõ solitũ inferri sacris Bonæ Deæ,qꝫ ea maxima puritate peragerẽt,aut peragenda censerẽt.Itaq; myrtũ nõ solũ vt Veneri sacrã,sed omne etiam genus virile ædibus exterminabant. Solebãt & Poetæ,qui amatoria scribebãt,ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans.Vlcera nata in mẽbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorũ inflammationes lenit, illitum cum polline,*ait Dioscorid.* Gręcis dicitur *μυρσίνη*, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ, quæ olim *Æolia* & *Æolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρεττηνὴ Stephano, Hebræis *Mes*, vt *scribit in apparatu suo Montanus*, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶν, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolomæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπνοβάτας nominauit Possidonius. Strabo tradit *libro 7.* Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt, quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυστήριον, Græcis Latinisque vox vsitata, & rem singnificans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes. 1.* γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ στόμα, *ab obsignando ore*, vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à סתר *abscondit*: Hinc נסתר *absconditus est*, & verbale מסתר *absconsio*, nempe in qua retrusum & absconditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco.* Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienū à vero existimauerim. Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Vetus testamenti interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior. 1. ad Colossenses.* 1. & 1. *Timoth. 3.* forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυστήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quinimo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo *2. Thessal. 2.* & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps. 17.* Rem istam ergo acutius ventilandam Theologis relinquo.

Nam-

N.

Naaman Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit.*

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ contermina *ναβαθαία* Dionysio, *ναβαθήνη* Stephano, cuius incolas *ἀαχαρηνὰς* vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבא *vaticinatus est,* quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poetæ: *Eurus ad auroram Nabathæaq; regna recessit.* Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & cum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineã vendere noluit, ideoq; impetitus Iesabelis calumniis obrutus fuit lapidibus, *1. Reg. 21.* significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבא *futura.*

Nabuchodonasar vel *Nebucadnezar* nomen adeptus à נבא, דן *iudicauit,* צרר *in angustias redegit.*

Naca dictus est fullo, quasi *nauci homo,* qua dictione vsus est Persius, cum inquit: *Non pudet ad morem discincti viuere Nacca?*

Nænia lugubre carmen, quod, *vel ipso Pompeio teste,* in funere laudandi gratia ad tibiam cani solebat, originem trahit à dictione *νέατον,* quæ vltimum est postremum significat, vel quod voci similior flentium querimonia sit, vel quod *νήτη* chorearum vltima, & ima acutissimi sit soni. Nænia neque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Augustinus, cuius sacellũ extra vrbem fuisse non longe à viminali porta, tradunt auctores. Næniam vero canere, institutum dicitur primum à Simonide Lyrico Poeta. Vnde *næniam Ceam* dixit Horatius *in carminib.* ab insula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas.* Sed auspicari querulum illud & inconditum carmen so-

ſe neruis. Atqui νάρκη vel νάρκημα, talem quoque neruorum ſeu membrorum torp[illegible]m ſignificat. Ab aliis dicitur λείειον.

Nathan Propheta donatum ſignificans recta deſcendit à נתן *dedit.*

Natio genus hominum, qui non aliunde venerunt, ſed ibi nati ſunt, *ait Feſtus.* Vt latius eius ſignificatio pateat, quam gentis. Quid, quod bonus quoq; fœturę prouentus in pecoribus, bona dicatur natio, *eodem teſte.*

Natura mater rerũ omnium, vt *in Georg. ait Seruius,* quod ex ea naſcãtur omnia, eſt appellata, teſte vel ipſo Thoma Aquinate prȩter infinitos alios, ſicut παρὰ τὸ φύειν, ἡ φύσις. Nominis huius ſignificatio multiplex. Doctiſſimi quiq; definiunt eſſe cauſam primã, quæ nos efformauit & cõſeruat, perpetuo inſidens operi ſuo, & omnes facultates concitat ad actiones auctor earum exiſtens. Nonnulli Medici dicunt eſſe calorem parti innatum, influente ſpiritu à partibus ſolidis perfuſum; à quo ad energiã vocetur. Aliquando *(vt ex Seneca apparet)* naturæ nomine Deus ipſe vniuerſi architectus intelligitur, n[illegible]nnũquam inſtrumentũ quoddam iſtius Demiurgi, quo omnia ſcite ſummoq; conſilio & prudẽtia εἰς τὸ εἶναι producit, fouet atq; adeo vegetat. Sed non naſcitur Deus, ſed naſcendi potius legẽ rebus vniuerſis impartiuit. Quo maxima demẽtia ſit Deum naturę auctorem & dominum ſubiicere naturæ. Quid, quod aliqui grauiore errore Deũ ipſum dixerint eſſe naturam, vt modo memini, vt videre eſt apud Lactantium, modo non ita accipias, vt eſt declaratum paulo ante, quod legem naſcendi rebus omnibus pręſcripſerit & impartiuerit. Apud Philoſophum per naturam intelligitur *principium motus eius, in quo eſt*: Idem *ordo & connexio cauſarum cum effectibus in mundo.* Qua ratione docet nos diuinus Hippocrates eſſe naturam ordinariam Dei poteſtatem. Ait enim *libro de aere & aquis*: Οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται, ἅπαντα γὰρ πάρη θεῖα. Et *1. de ratione victus*: Φύσιν πάντες θεοὶ διεκόσμησαν. Atqui de ea ſatis.

Nauis descendit, vel ἀπὸ τοῦ νάειν, quod est *fluere*, vel à no, quod est tantundem ac *nato*, vt denique à ναῦς, quæ Græcis significat nauem. Isidorus testatur aliquos existimare nomen inde arcessere, quod gnauum quærat rectorem, id est, peritum, sapientem, strenuum, qui continere & gubernare nouit propter casus & pericula marina. Vnde illud Salomonis: *Intelligens gubernacula possidebit*. Subdit Lydios primos (credo inter gentes) nauim fabricasse, & peruium more vsibus humanis reddidisse. Etiamsi alij primam nauem haud minori errore existiment fuisse Argo, à qua nomen est *Argonautis*, qui ad aureũ vellus rapiendum profecti sunt Colchos. Atqui ea in Thessalia fabricata legitur, sic dicta ab Argo inuentore, vel à celeritate, vt *Hyginus & Diodorus* docent. Alij credunt primum Danaũ ex Ægypto in Græciam naui aduectum, cum antea dudũ nauigatum fuisset in Erythræo mari Erythræ regis inuento, cuius rei meminit & Plinius 7. *Natur. Histor.* Sunt etiam, qui primum excogitatas naues affirmant à Troianis & Mysis aduersus Thracas. De locis illis, vbi hæc contigerunt, intelligi possunt, quæ sunt allata. Alioqui eius rei inuentum Noæ deferendum esse apparet ex literis sacris. Fieri illam solitam primum in Nilo ex papyro, scyrpo, & arundine, testatur idem Plinius *lib. 7. cap. 51.* Quid quod proditum sit à Solino, Diodoro, Mela, & aliis, inueniri in India tantæ proceritatis arundines, vt ex singulis internodiis nauiculæ fiant, quæ alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Quantum ad partes nauis, pars infima eius dicitur carina à facili cursu, quasi *currina*: *Statumina*, quæ latera nauis suppingunt, ligna videlicet arrectoria in aluo interiore, à stando: *Prora*, pars anterior, quasi cuius sit reliquam nauem præire, nomen adepta. *Rostra*, quibus intelligitur pars nauis in prora exporrectior, à rostris auium, ad quorum similitudinem fiebant, sunt nominata. *Puppis* nauis pars posterior. *Acroteria* Plutei nauales vel tigna comparata ad proræ ornatum: *Oculus*, locus ille, cui nomen nauis inscribebatur. *Fori* autem spatia

illa,

illa, quæ iter nauem perambulantibus præbent, à ferendo onere ſunt appellati, *Sentina* pars inferior, quod ibi teter odor ſentiatur defluentibus eo ſordibus: *Antlia* machina hauſtoria ἀπὸ τοῦ ἀντλεῖν, id eſt, hauriendo: *Malus* arbor nauis, quod inſtar mali ſe habeat in ſummitate. *Remi*, qui & palmæ dicuntur Poetis, quod veluti in palmam deſinãt ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, vel à remonendis ac diſcutiendis fluctibus ſunt appellati, vt *tonſæ* à tondendo, *Bolis*, linea cum maſſa plumbea, qua exploratur fundus & altitudo maris, παρὰ τὸ βάλλειν, id eſt, *iaciendo*, nacta eſt nomen: *Ancora*, quaſi ἀγκύλη à ſua incuruitate. *Velum* ad celeritatem nauium repertum, quaſi ala eſt nauis. *Apluſtria*, nauium ornamenta, quæ quia erant amplius, quam eſſent neceſſaria, *ampluſtria* quoque ſunt nominata. Multa & varia earum genera apud auctores, *vt apud Agellium libro 10.cap.25.* quarum quædam maxime vſitata ſubiiciam. Quando *Hippagines* fuerunt, quæ agebantur, ἀπὸ τῶν ἵππων, *Celoces* à celeritate nomen habuerint, vt & *Oxiæ*, & ab agendo *Actuaria*. *Pontones* Gallici nauigij genus nominarunt, quod in omnibus traiiciendis vice põtium fuerint. *Paro*, nauigium piratarum, & ex his ita vocatum, *vt meminit Iſidorus*.
Eidem *myoparo* minor eſt paro, in quo fallitur vir diligens, cum Græce dicatur μυοπάρων, non μειοπάρων. Naues ad bellum paratæ *galeam*, pro inſigni habebant: ad celeritatem, *Mercurij* petaſum: *Pacificatoriæ* caduceum. Ναῦς quoque vocabulum Græcum naumachiæ, id eſt, nauali prælio originem dedit, quod ante primum bellum punicum non commiſerunt Romani. Cum enim coacti fuerunt comparare claſſem, & belli naualis periculum facere, cum plurimum mari valerent Carthaginenſes. Inſtituta fuit & naumachia in ludis Circenſibus, cum nauale certamen repræſentabatur in mari, fluuio aliquo, ſtagno aut lacu. Si quis in naumachia primus omnium vi armata tranſiliiſſet in hoſtium nauem, is nauali corona propterea donabatur. Quod ſi deuictis hoſtibus omnino feliciter res eſſet geſta, concedi ſolebat triumphus naualis, quem pri-

mus omnium egit C. Duilius Anno vrbis 593. *teste Valerio lib.3. cap. 6.* Sed nec illud silendum in nauali prælio signum pugno dari solitum, vexillo ex prætoria naui in sublimi elato. Nonnunquam concussu veli aut chlamydis designabatur aduentus, excussu discessus, sicut nocte lumen, de die fumus insidias aduentumq; hostium & occulta consilia indicabat. Naualia porro dicuntur loca, in quibus naues & remi, nauticaq; instrumenta fiunt & vbi naues senescentes iamq; multis itineribus confectæ reponuntur & requiescere dicuntur. Vnde Naso:

In caua ducuntur quassæ naualia puppes.

Naupegus Græcolatina dictio, nec tantum Nicolai olim Rectoris Groningani & Medici cognomen, sed etiã vsurpatũ à Firmico *lib.4.* componitur, ἐκ τῆς ναὸς naui, cuius rectus est ναῦς, & πήγνυμι compingo. Quamquam alioqui & Græci idem nomen agnoscant.

Nautij. Horum familiam scribit Festus à Troianis esse oriundam, quod eorum princeps fuerit *Nautes*, qui Romam detulit æneum simulachrum Mineruæ, cui postea *Nautij* sacrificare sunt soliti.

Naxos insula maris Ægæi, ex Cycladibus vna apud Ptolemæum, quæ & olim *Strongile, Dia, Dionysia, Callipolis & Sicilia minor est dicta*, vt Plinius testatur, & apud Diodorum *Syme*, trahere dicitur appellatione ἀπὸ τοῦ νάξαι *sacrificando*, vel ἀπὸ τοῦ νάξου cognomine Bacchi, (vel quod nõnulli comminiscuntur) à Naxo Endymionis filio.

Nausea nomen omnino Græcum Nam ναυτία καὶ ναυτιάω communiter, & ναυσία καὶ ναυσιάω Ionice dicuntur proprie de nauigantibus correptis affectu excernendi, quæ sunt stomacho molesta, vel potius inani quodam vomendi conatu, vbi ventriculus vel copia grauatur vel qualitate mordacis cuiusdam rei offenditur, & eorum excretionem natura molitur.

Nazareth ciuitatis appellatio originem habere videtur à voce Hebræa נצר quæ *germen* vel *surculum* significat. Sita quippe erat in loco floribus & arboribus consito: vel

potius

potius quia ſurculus Iſai *Eſaiæ 9.* & germen Domini, *Ieremiæ 23. Ezech. 34.* verbum, *inquam*, incarnatum Dominus Ieſus Chriſtus in hoc loco eſt natus, qui & angelica ſalutatione, tum Ioſephi nutritij memoria inclaruit. Hinc & Nazarenus dictus eſt Chriſtus, & Chriſtiani Nazareni per contumeliam, ſicut apoſtata Iulianus Galilæos, nominabat, ipſumq; Saluatorem Galilæum etiam in ipſa vitæ cum morte luctamum iaculo ictus in pugna, & ex vulnere lethali ſanguinem in cœlum eiiciens, *viciſti*, inquit, *Galilæe.* Nazaræi autem, de quibus multa in ſacris literis & apud Ioſephum *Antiquitat. 4. cap. 3.* qui ſe voto aliquandiu obſtringebant abſtinentes à vino, ſicera, carne, aliiſq; delitiis, qualis Samſom fuiſſe legitur *Iudic. 13.* nomen habent à verbo נזר *ſeparauit, amouit*, vnde נזיר. In hiſce Nazaræis, & illud notandum, quod ſoliti fuerint comam nutrire, vt vna cum ea virtutes augendas eſſe intelligerent, vel *(vt Cyrillus tradit)* vt ea ratione Deo conſecrati ab iis diſiungerentur, qui apud Ethnicos Dæmonijs, aut Oreadibus, aut fluuio alicui non ſolum conſecrabant comam, ſed etiam offerebant.

Neapolis Campaniæ ciuitas pulcherrimo ſitu ad mare mediterraneũ exporrecta, Stephano & aliis παρθενόπη dicta, ſicut & in Epitaphio Virgilij, Græcam agnoſcit originẽ, videlicet nouã vrbem τὴν νέαν πόλιν. Nathan Chytręus *nutricem eam* vocat *magnorum virorum, diuitem agris, iucundam loco, portu, aggere, cœlo.* Nouum campum Herculis eam ab Oppiano vocari in venationibus ſcribit Iſacius. Ex Stephano videtur nominatam quoq; fuiſſe quondam φάληρον.

Nebo Moabitarum vrbs in tribu Ruben, item nomen idoli & Deum vaticinij deſignans, deriuatur à נבא *vaticinatus eſt.*

Nebula, inquit Iſidorus, ab *obnubendo*, id eſt, *operiendo* dicta, quod terram operiat, ſiue quod nubes volans faciat. Alij deſcendere volunt à Græco νεφέλη.

Nebulo appellatus videbatur Ælio Stiloni, quod non pluris eſſet quam nebula, aut quod non facile perſpici poſſit,

qualis ſit, *nequam, nugator, vt eſt apud Feſtum.* Nonius ſcribit: *Nebulones & tenebriones dictos, qui mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam quandam, & tenebras obiiciunt, aut quibus ad fugam fugitiuis & furta hæc erant accommodata & vtilia.* Lucilius in Satyris nominauit *Publium Pauium lucifugum nebulonem.*

Necem deducit Feſtus à Græco νέκρον.

Necromantia, vel (*quod rectius*) necyomantia, Græce νεκυομαντεία, quid aliud, quam ἡ τῶν νεκυῶν μαντεία *vaticinium elicitum ex mortuis euocatis, ex orco, idque ſacrificiis ſolenni ritu inſtitutis & peractis, additis diris execrationibus?* Hinc ſane νεκυομάντεις ſunt etiam dicti ψυχαγωγοὶ & ψυχοπομπαῖοι *animarum euocatores*, ſeu νεκροπόμποι, quod epitheton etiam Mercurio tributum conſtat apud Poetas, vt & Pitho ψυχαγωγεῦ, ſed diuerſa ratione, eo quod ducat & flectat animas, dictaque propterea *Flexamina*, Poetæ. Ipſum vero mortuorum oraculum νεκυομαντεῖον eſt dictum. Huiuſcemodi multa fuiſſe apud ethnicos, diſcere licet ex veterum monumentis. Nam Homerus Cimmericum celebrat ad auernum Campaniæ lacum. Habuit & Roma aliud iuxta ripas Tyberis. *Theſprotium* notum ex Orphæo, *Heracleum* ex Pauſania Spartiacæ hiſtoria, *Lipara* tumulus inter Æolias iuxta Italiam ex Ariſtotele.

Nectar. Euſtathius ſcribit *Iliad. α.* nectar & ambroſiam eſſe nomina τροφῆς θείας, *alimenti diuini.* Nectar quidem alimentum eſt humidum vino reſpondens, ſic dictum à νη priuatiua particula, & κτῶ poſſideo, tanquam ἄκτητον, *quod nullius mortalis eſſet* κτέαρ, id eſt, *poſſeßio.* Alij ſic dictum malunt, quaſi νεοκτέαρ, quod *iuuenum velut poſſeßio ſit, quod qui inde bibunt, iuuenes euadant.* Mythici arcanam vbertatis vim intelligunt, quam Fauonius ſatis arboribuſque infundit. Sunt qui etiam Nectar, quaſi neoectar, ἀπὸ τοῦ νέον ἔχειν, quod iuuenem contineat, appellatum exiſtimant. Vnde & Heben iuuentutis Deum id miniſtrare produnt Poetæ.

Nefarius, quaſi *farre*, id eſt, victu & alimento indignus.

Negli-

Negligens, qui in rebus ſuis diligens, non eſt nonnullis, & Iſidoro, *quaſi non eligens* dictus.

Nehemias, id eſt Dei conſolatio, à נחם quod eſt *conſolari*, nomen arceſſit.

Nemeæus Leo interfectus ab Hercule appellationem eſt nactus à ſylua *Nemæa*, in qua etiam in illius honorem celebrari ſolebant ludi ſeu certamina quædam ab eadem ſylua Nemæa dicta, inſtitutaque primum ab ipſo Hercule, *vt quidam cenſent.* Nonnulli enim referunt ad alios. Coronabantur in iſtis victores apio, *vel ipſo Luciano teſte*, qui Dialogo de Gymnaſiis hæc ſcribit: Ὀλυμπίασι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου, ἰσθμοῖ, δὲ ἐκ πίτυος, ἐν Νεμέᾳ δὲ σελίνων πεπλεγμένος πυθοῖ δὲ μῆλα τῶν ἱερῶν τοῦ θεοῦ, *in Olympicis: quidem ex oleaſtro, in Iſthmiis è pinu, in Nemæis ex apio corona connexa, at in Pithiis mala Deo conſecrata victoribus erant propoſita.* De omnibus vel potius quatuor certaminum generibus elegantiſſimum illud Archiæ Epigramma dignum relatu.

Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροὶ
Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, Λητοΐδαο, παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Nemæorum agones etiam Argis exhibitos ſingulis quadrienniis quaternos, ex veterum didicimus monumentis. Sed & armatorum hominum curſu decertantium agonem in iis propoſitū, docet Pauſanias in Corinthiacis ſcribens hoc modo: θύουσι δὲ ἀργεῖοι, τῷ διῒ καὶ ἐν τῇ Νεμέᾳ, καὶ νεμείου διὸς ἱερέα αἱροῦνται, καὶ δὴ καὶ δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα ἀνδράσιν ὡπλισμένοις νεμείων πανηγύρει τῶν χειμερινῶν.

Nemeſis Noctis & Oceani filia, *vt ait Pauſanias in Achaicis*, vltrix ſelerum, quæque honores & præmia dignis rependit, rerum arbitra, cauſarum regina, imo Iuſtitiæ filia iuxta nonnullos, ſicut & Ammianus ex Orpheo notat, nomen inuenit, ἀπὸ τῆς διανεμήσεως, à *diſtributione*, quæ fit vnicuique Pomponij Læti verba de ea ſunt hæc: *Romani profecturi ad bellum Nemeſi ſacrificabant & munus gladia-*

torium edebant, quod non sine ratione factum arbitramur. Virgo & victrix Nemesis numen fuit, quo qui ex malefactis delinquebant, puniebantur. Vnde victores Nemesin non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma: Cæteræ nationes odio & maleuolentia, liuoreque, quod imperium tantæ vrbis iustitia augeretur, tela in populum Romanum capiebant. Nemesis, quam plærique existimauere esse vim fortunæ, alij filiam Iustitiæ, alij vim quandam inter cœlestes discurrentem, primæ rerum feminæ, quæ fatorum & sortium vires temperat atque emendat, rebus humanis trutinam adhibens, eq; cœlo terrena dispectans, nocentes punit, bonis præmia largitur: & cum sit velocissima, quia diu non permittit impios præesse atq; grassari, alata fingitur à veteribus, & eius pedibus supponitur rota, cum citissime discurrat. Sed tandem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu à rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli, vltra terrarũ regiones nõ reditura renascentē orbē exspectat. Hactenus ille. Culta hæc Romæ fuit in capitolio, *teste Plin. lib. 11. & 28.* vbi & templũ habuit. Superborum eandem nominatam vltricem, vel ex eo prouerbio apud Suidam constat: Νέμεσις παρὰ πόδας βαίνει Nemesis iuxta pedes graditur, quo significatur sontes celeriter puniri à Dea Nemesi, quã ἀλαζόνων τιμωρὸν vocant. Alio nomine Rhamnusia est à pago Rhamnũte, vbi templum eius celebrat Pausanias in Atticis. Ait enim: Μικρὸν δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω νεμέσεως ἐστιν ἱερόν, ἣ θεῶν μάλιστα ἀνθρώποις ὑβρισταῖς ἐστιν ἀπαραίτητος. Itaq; non desunt, qui etiam proprium ipsius nomen ἀπὸ τοῦ νεμεσᾶσθαι, quod Græcis est *indignari* deducant. Scilicet insolentibus atq; superbis credita est illa *indignari, spemq; eorum immoderatam punire ac prohibere.* Quin & Adrastea est nominata ἀπὸ τοῦ διδράσκειν, id est, *fugere*, & litera priuatiua, eo quod nemo malus vindictam Dei possit effugere. Antimachus Poeta dictam voluit ab Adrasto, qui primus omnium ad fluuium Æsopum aram ipsi erexit. Verba eius sunt.

Ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεὸς, ἣ τάδε πάντα
Πρὸς μακάρων ἔλαχεν· βωμὸν δέ οἱ εἵσατο πρῶτος
Ἄδρηστος ποταμοῖο παραὶ ῥόον Αἰσήποιο.

Ἔνθα

Ἔνθα τετίμηται καὶ Ἀδράστεια καλεῖται.

Quod Nemesin à Ioue in Cignum mutato compressam fabulatur Hyginus, relinquendum ipsi non autem huc transferendum existimo.

Nemo, idem quibusdam, quod ne homo quidem. Composita namq; videtur dictio.

Nemus plane cecidit è fonte Græco παρὰ τὸ νέμειν, quando *pascere* significat. Græci enim inde τὸ νέμος deflectunt & definiunt τόπον συνδενδρον καὶ νομὴν ἔχοντα locum arboribus consitũ & pascuum, quo vtitur Homer. Il. λ. *fere in libri medio.* Atq; hinc est, quod syluam amœnã definiat Festus: Falsa ergo Isidori notatio, qua id nominis à numine deflectit.

Neocæsarea νεοκαισάρεια, Cappadociæ in Ponto vrbs Ptolemæo, quam Lycus amnis præterfluit, patria Gregorij Neocæsariensis, qui ob excellentiam doctrinæ τρισμέγιστος est dictus, compositionem dictionis est nacta, ἐκ τοῦ νέου nouo, & Cæsarea.

Neoptolemus Achillis ex Deidamia filius, cuius multa mentio in Sophoclis Philoctete, alio nomine *Pyrrhus*, quid aliud, quam nouus aut iuuenis bellator in armis, Quippe νέος iuuenis, πτόλεμος, poetice πόλεμος, *bellum*, & πολεμῶ *bellum gero.*

Nepenthes herba, cuius succus vino permixtus tristitiam discutit, *vt tradit Galenus*, omniumq; malorũ obliuionẽ inducit, ab νη priuatiua & πένθος luctu nominis trahit originẽ quasi ἄλυπον vel ἀπενθὲς dicas. Sunt qui cõtendunt esse *buglossam*, alij *Helenium* esse volunt, cui & easdem vires tribui testatur Plinius *lib.21.cap.21.* Sed priores Galenum habent sibi fauentem, qui in ipsius historia adiicit hæc ipsa verba: καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. Subiungo etiam Homeri descriptionem ex 4. Odysseæ, vbi Helenæ mentionem facit his verbis:

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,
Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων,
Ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,

Οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
Οὐδ᾽ εἴ οἱ καταθνήῃ μήτηρ τε πατήρ τε,
Οὐδ᾽ εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν, ἢ φίλον υἱὸν
Χαλκῷ δηιόωεν, ὁ δ᾽ ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο, quæ reddi poterunt Latine hoc modo:

Hic iterum diuersa Helenæ Ioue nata reuoluens
Pharmacon iniecit vino mox: vnde bibebant,
Expers Nepenthes luctus, mala cuncta refrænans
Vsque adeo, vt possit superesse memoria nulla.
Quisquis crateri immixtum hoc assumserat ore
Non lachymis maduere genæ huic, licet inuida fata
Abripiant matremq́; patrem, licet impia ferro
Germani gnatiue manus abrumpere vitæ
Fila paret, videatque oculis hæc omnia mœstis.

Nepos videtur deflecti posse à Græco νέπυς. id est, ἄπυς *pedibus carens*: Deinde sumitur metaphorice pro eo, qui non est *generis pes*, id est, basis seu fundamentum, sed ἐμφύσις τὶς, appendix quædam, vel ἀπόγονος. Eius me sane monuit Gualterus Chabotius ad Horatium.

Neptunus Saturni & Rheæ filius, Deus maris dictus Ciceroni, *Cæruleus* frater Ouidio, quibusdam à *nando* arcessere videtur nomen, Varroni à *nubendo*, quod nubat, id est, cooperiat terras, quod etymon refert etiam Arnobius *3. aduersus gentes.* Ex quo illud: *Caput obnubito*, Græcis dictus ποσειδὼν, quod pedibus terram quatiat. ποὺς enim *pes* est, σείω *quatio*, & δῆ pro γῆ *terra.* Huc pertinent illa epitheta, ἐνοσίχθων, ἐννοσίγαιος, σεισίχθων, τιναξίγαιος. Est enim Neptunus: ἡ ἀπεργαστικὴ ἐν τῇ γῇ καὶ περὶ τὴν γῆν ὑγροῦ δύναμις, *vt scribit Phurnutus, & Marcellinus agnoscit.* Socrati apud Platonem in Cratylo appellatus eo nomine videtur, quasi ποσὶ δεσμὸς *pedibus vinculum*, quia cum mare pedibus iter instituere prohibeat, vinculum illis iniicere videtur: vel quasi πολλὰ εἰδὼν, *multa videns:* vel ab eo, quod dicitur σείειν quatere. σείων enim, id est, *quatiens* est nominatus, cui π. ac δ. fuit adiectum. Aliis deductum videtur nomen à potione, quæ Græcis est πόσις.

Ful-

Fulgentius nominatum eum vult, quasi ποιοῦντα εἰδῆν facientem imaginem, eo quod sola ex quatuor elementis aqua spectantium in se formet imagines. Ex eodem etiam fonte promanat, quod vt hastam & clypeum, in quo erat Gorgonis caput, tribuerint Palladi, sceptrum Ioui, arcum Apollini, ita Neptuno fuscinam siue tridentem detulerint. Nempe triplex aquæ natura, liquida, fœcunda, potabilis. Hinc & ὀρσοτριαίναν & ἀγλαοτριαίναν nominat eum Pindarus, & Amphitriten sibi habet copulatam coniugio apud Poetas. Hippius vel ἵππιος dictus Neptunus, *auctore Pausania in Achaicis*, quod τῆς ἱππικῆς, id est, *equitationis fuerit inuentor*, cui & Diodorus astipulatur. Quidam Salaciam eius vxorem faciunt à *salo ciendo*, id est, mari mouendo sic nominatam, *authore Festo*. Iungebant & ipsi Veniliam, quam Augustinus ex Varrone vndam intelligit, quæ venit ad littus, Scaliger apud Varronem accessum maris siue exæstuationem interpretatur, sicut eius recessum per *Salaciam* intelligit. Haud inepte dixeris incrementum, & decrementum maris. Sed & idem Neptunus nuncupatus est cum ταύρειος, tum μυκητὰς à mugitu. Etenim mugitus pelagi taurino non est absimilis, ideoque tauros immolabant in eius sacrificiis, atq; eos quidem nigros, vt ita pelagi colorem exhiberent. Alij tamen ταύρειον dictum malunt, quod Neptunus taurina induebatur Galea, vel quia ita eum Bœotij vocabant à tāri facrificio, quod illi erat institutum iuxta illud Maronis: *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.* At piscatores passim ipsi thunnum sacrificasse spe rapturæ inuenio, vt Phaselitæ Liciæ populi Cilabræ Heroi salsamenta offerre solebant. Sacrum ipsi quoque Delphinum fuisse apparet ex celebri Corinthiorum signo, apud quos æneus erat Neptunus, sub cuius pedibus Delphinus fontis aquam effundebat. Et in nummo Agrippæ læua Neptunus innitebatur tridenti, at dextera Delphinum exporrigebat. Templum huius Romæ cum æde extitisse scribit Victor vrbis regione nona. Antiquum Neptuni templum fuisse etiam legitur in arce

Byzantina, ſimiliter Græcos ipſi aram erexiſſe, vt *σωτῆρι*, quod exiſtimarent eum Græciam à Perſarum ſeruitute liberaſſe.

Nequitia, quę nihil aliud eſt, quam libidinoſa inertia, *vt ſcribit Donatus*, dicta quod nihil queat, nulliq; rei ſit apta. Intelligitur illa etiã de impudica nimis procacitate, amore & voluptate, quali flagrauit Heliogabalus brutũ potius quã homo, qui profligato prorſus pudore nullum nequitię genus intactum reliquit, *vt hiſtoriæ teſtantur*.

Nereus omnium liberorum Ponti maximus, quiq; nymphas genuiſſe fingitur ex Doride Oceani filia, nominatus videtur à verbo *νήχω*, quod tantundem ac vrinare. Phurnutus autem ἀπὸ τοῦ *νεῖσθαι*, id eſt, *natando* deducit, quod per ipſum mare natemus. Alij deducunt *παρὰ τὸ νῆ καὶ ῥεῖν, οἱονεὶ νηχόμενον θεὸν*, *Deum natantem*, Meminit eius Heſiodus in Thergonia his verbis: Νηρέα δ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο πόντος. Fingitur hic grandæuus, Quocirca *ἅλιον γέροντα*, id eſt, *marinum ſenem*, nominant Græci. Hymnum cecinit huic Orpheus cum myrrhæ thymiamate, inq; mari Ægeo pręcipue ſedes habuiſſe ſuas apud Apollonium legas. Delectari quoque eum ſolitum puellarum choræis numero quinqaginta & mari præeſſe apud eundem Orphea inuenias. Quod in varias formas trauſmutare ſeſe potuerit, teſtantur Poetæ alij. Trahunt vero ab ipſo nomen Nereides, quippe Merei & Doridis natæ, inter quas *Halia, Spio, Paſithea, Ligea*, multæque aliæ, quarum *Iliad. 6.* mentionem fecit Homerus, deductis earum nominibus à paludibus, inſulis, ſpecubus, fluctibus, glauco maris colore, curſu, aſpectu & aliis rebus ſimilibus. Plura adhuc earum nomina pertexit Heſiodus in Theogonica, quæ inde velim petat Lector curioſus. Fabuloſa quidem hæc ſunt, attamẽ viſas aliquando Nereides teſtantur monumenta veterum. Vidit enim Theodorus Gaza eiectam Mereidem ad littus peloponneſi, vidit Georgius Trapezuntius *referente id 3. Genialium dierum Alexandro ab Alexandro*. Sic conſpectos olim Tritones & homines marinos proditum à

Plinio,

Plinio, inq; Flandriæ annalibus, ne quid amplius addam de isto marino homine, quem in Frisia eiectum prius ad littus, inde attractum viuentemq; multos annos patrum memoria hominum aliorum vtentem consuetudine, attamen expertem loquelæ, magna cum admiratione fouerunt ac aluerunt.

Nero Sabina lingua fortis & strenuus, *iuxta Suetonium*. Vetus enim lingua Sabina à Græca diuersa non fuit. Atqui Græci bonis lacertis hominem vel neruosum nominant νευρώδη. Νεῦρον autem est neruus. Hinc itaque Neronis nomen. Quinimo vetus Glossarium: Nero, ἀνδρεῖος. Innuere videtur & illud Agellius lib. 13. cap. 21. cum inquit: *Nerio Sabinũ verbum est, eoq; significatur virtus & fortitudo.* Itaq; ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atq; præstanti fortitudine. *Nero* est appellatus. Id nominis postea datum gratulantium blanditiis Saluio Othoni testatur idem Suetonius. A suo nomine quoque certamen quinquennale & more Græco triplex, *Musicum, Gymnicum, equestre.* Neronia appellauit hic ipse Nero, *vt idem prodidit Tranquillus.* Quin *cantica Neroniana* legimus, cum Musicæ esset peritissimus, & *Mensem Neronæum*, Romamque à se dici voluisse *Neropolim.*

Neruus νεῦρον. Sciendum de neruis, præstare eos notum & sensum corpori vniuerso, ideoque per totum corpus disseminari. Eidem ex cerebro producti musculis suum largiuntur motum, & sunt habenis similes, quemadmodum equis musculi, affirmante idipsum Galeno, *libro de causis respirationis.* Subditi sunt etiam arteriis & venis, cumq; vulnerati fuerint, nihil tum frigidum admouendum esse existimant Medici. Septem eorum paria oriuntur à cerebro? Qui vero originem trahunt à spinæ dorsi medulla vertebris conclusa, triginta complectuntur *Zyzygias* siue *coniugia*, quorum septẽ ceruicis dedicatur vertebris, duodecim thoraci quinq; lumbis, sacro ossi sex, nullo tamen neruo à coccyge osse prosiliente. Recurrentes neruos à Galeno inuentos testatur ipsemet *de locis affectis, lib. 1.* Quænam

ſint eorum pathemata, quæue medicamenta ſint adhibenda, cæſim aut punctim inflicto vulnere, ab aliis copioſe eſt adnotatum.

Nerytius dictus Vlyſſes à Nerito, ſiue is Ithacæ mons eſt. *vt ex 1. Odyſſ. apparet*, vbi Homerus εἰνοσίφυλλον ὄρος & ἀριπρεπὲς vocat, ſiue per ſe eſt inſula, vt innuere videtur Virgilius, cum inquit: *Et Neridos ardua ſaxis.*

Neuſtria, regnum olim ex Burgundia, Prouincia & tractu tranſiurano conflatum, quaſi Neuw rich dici videtur. Eadem & *Weſtraſia*, id eſt, Weſtenrich audit. Lazius in Auſtria ſua comprehendere eam Gallicam regionem à Rhodano & Sequana fluminibus ad Oceanum & mare Britannicum vſque exiſtimat.

Nicena Synodus à ducentis & quinquaginta Epiſcopis in Imperatoris Conſtantini palatio celebrata, Anno Domini 328. qui omnes Dei filium ὁμοούσιον, id eſt, *eiuſdem cũ patre ſubſtantiæ* confeſſi fuerunt aduerſus Arrium, ſex tantum Epiſcopis pertinaciter hæreſiarchę aſtipulantibus, nominis originem ducit ac Nice Bithyniæ metropoli, ne quis putet à Nicæa Plinio & Ptolomæo Liguriæ oppido deriuari. Meminit eius Imperator *in l. nullus. C. de ſumma trinit. & fide Cathol.* Sozomenus ſcribit interfuiſſe iſti Concilio Macarium Hieroſolymæ antiſtitem Euſtathium Antiochiæ Epiſcopum, & Alexandrum Alexandriæ propter lacum Marcam ſitæ, additq; duo, quæ ibi contigerunt, inſignia miracula, quippe Philoſophum vnum arrogantia dicendi; inaniter ſeſe iactantem, à ſimplici quodam ſene & cõfeſſore vi veritatis propoſitæ conuictum repente, & ad Chriſtianam fidem conuerſum: Item alium Philoſophum diſputaturum cum Alexandro Epiſcopo ſubito obmutuiſſe, cum Epiſcopus ipſi in nomine Ieſu Chriſti præcepiſſet, *ne loqueretur*, Porro Nicæni Concilij decreta ſtrenue propugnata fuiſſe à Baſilio Magno & Gregorio Theologo, proditum ab eodem Sozomeno, etiamſi eius aſſertatores varie fuerint vexati tempore Valentis, ipſiq; Euſebius tandem & Theognis poſt Conſtantini mortẽ auſi fuerint id vel-

id vellicare, vt confirmarent Arrij opinionē. Quam quidem rem facile perfectam iri arbitrabantur, si modo Athanasium in exilium eiectum reditu intercluderent. At ille nihilominus reuersus Ægypti Ecclesias denuo administrauit, id quod Arrianos male habebat.

Nicolaitæ Hæretici, quorum *Apocalyps.2.* fit mentio, nomen arcessunt à Nicolao vno ex Diaconis, qui ab Apostolis cum Stephano administrandum egenis erant ordinati. Refert de eo Alexandrinus Clemens *3.Stromatωn* hæc fere: *Hic cum vxorem haberet formosam, post assumtionem Saluatoris reprehensus ob vitium Zelotypiæ, producta in medium vxore, si quis ei nubere vellet, permisit. Arripuerunt hoc eius factum sine vllo iudicio & pudore alij, vt libere possent scortari, etiamsi quā plurimi velint hoc modo vitium obiectum ipsum reiicere voluisse, vt continentia à voluptatibus refrænandam esse carnem doceret.* Idem vult Augustinus in Epistola ad Quoduultdeum, quamquam Ephiphanius aliam tam furiosæ impietatis & turpitudinis adferat causam. Reponit hanc hæresin Platina sub Cleto Romano Episcopo. Cæterum non diu durauit mox cum ipso nomine extincta.

Nicomethia Bithiniæ ciuitas, Ptolemæo ἄςακος olim dicta, *auctoribus Pausania, Ammiano, Cedreno, & Trebellio Pollione*, itē ὀλβία secundum Stephanum, etiamsi Strabo *lib.12.* diuersam faciat Astacum à Nicomede, eodem hoc teste irrefragabili & certo, nomen habet à conditore suo aliquo Bithyniæ rege. Sunt enim eius verba: ἐν ᾧ ἡ νικομήδεια ἔκτισαι ἐπώνυμος ἑνὸς τῶν Βιτυνῶν βασιλέων τοῦ κτίσαντος αὐτήν. In vrbis huius vico legimus mortem obiisse Constantinum Magnum, cum in Iordane Saluatoris instar baptizari voluisset. Floruit Nicomediensis Ecclesia sub Traiano præcipue, cui summa cum laude præfuit, cum Eusebius Episcopus Iuliani apostatæ Præceptor dogmatisque Arriani suspicione nonnihil infamis, tum Anthimus doctrina simul & pietate summo iure anteponendus Eusebio, qui sub Diocletiano pro Christo fortissime mortem oppetiit. Quanta vero tyrannide ea Ecclesia afflicta fuerit, apud

Eusebium *lib.8.cap.6.* & Ruffinum *lib.1.cap.5.* legas. Nunquã interim defuerunt viri Pij & nostræ religionis athletę fortissimi: Cum enim tempore Diocletiani persecutio esset mota à Veturio aduersus milites Christianos, ausus fuit nobilis aliquis zelo Dei impulsus propositum Cæsaris edictum multis spectantibus lacerare. Postea multi aulici martyrio affecti, *teste eodem Eusebio Eccel. histor. libro octauo, capite sexto.*

Nilus: huic nomen à limo factum aiunt Etymologici, quo mare in longa inficit spatia. Nam ἰλὺ. Græcis est *limus.* Cumq; sit aqua eius colore nigra, dictus est etiam *Melas*, & mox *Melon* Ennio, Ausonio, & multis aliis: idque etymon Festus & Seruis agnouerunt. Æthiopum lingua dictus est *Siris* & *Triton*, vt scribit Plinius. Sunt qui volunt hunc omnium fluuiorum esse maximum, qui exeunt in mare nostrum, quod Gellius τὴν εἴσω θάλασσαν nominat. Tametsi parem ipsi Istrum faciat Salustius. Singulari hic Dei Prouidentię rigat singulis annis aliquot oras & partes Ægypti, cum raro propter calorem nimium, qui & mediam aeris partem inuadit, pluuiæ de cœlo cadant. Oriri dicitur in lunæ montibus apud Æthiopes: vnde Philostratus *libr. 1. Iconum suarum*: Νείλου μὲν αἰγύπτιοι ἔχουσι τὰς εἰσβολὰς, Αἰθιόπες δὲ τὰς πηγάς. De fluuij augmento Habe & Plinij verba *ex libro 18. Nilus*, inquit: *coloni vice fungens euagari incipit à solstitio, aut noua luna, ac primo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone sol est: Mox pigrescit, vbi virginem transgressus residet, in libra.* Sic enim restituendam lectionem arbitror. Hinc forsan est, quod in hæc vsque tempora obtineat consuetudo, vt ostiorum clausuræ, claues, annulique foribus affixi leoninis rictibus ornentur, idquod factitari solitum apud Ægyptios prodidit Theon *in commentariis Arati.* Centum dies durare exundationem eius, apud Ammianum inuenias. Quod imbribus Æthiopicis augeatur, Asiæque & Africæ sit terminus, imo ex maximis fluminibus totius orbis terrarum ordine sit quartus, prodidit Strabo diligens

gens ſcriptor. Nolo prolixior eſſe in iis omnibus commemorandis, quæ à diuerſis authoribus de eo prolixe ſunt adnotata, cum à nullo non fere nobilitatus ſit. Tantum hinc inde varia ſubſcribam eiuſdem nomina in veterum ſcriptis inuenta, adiectis etiam oſtiis, quæ reuera numero ſunt ſeptem. Nam olim etiam nominatus fuit Ægyptus, item *Oceanus, Siris, Triton*, ἄσταπος & ἀσταβόρας, *auctore Plinio*. Inditum & ipſi nomen ἀέτου, id eſt, aquilæ, *vt quidam volunt*, etiamſi alij malint Hieroglyphicum eius ſignum fuiſſe aquilam apud Ægyptios propter curſum eius perniciem. Quoniam enim maxima eum profunditate inſurgere obſeruatum primum fuit tempore Pomethæi, exiſtimauerunt nonnulli eam eſſe aquilam, quæ diſcerpſerit Promethei cor. Quando enim incrementi cauſas peruestigare non poterat, demum ab Hercule cohibita fuit aquila, qui impetum fluminis partim aggeribus, partim foſſarum deriuatione coercuit, & Promethea omnes inundationis cauſas docuit. Ego tamen tributum hoc illi nomen inuenio apud Lycophronem & Diodorum. Vitruuius appellauit *Dyrim*, Cedrenus & Epiphanius *Chryſorrhoam*, nempe aurifluum. Ioſepho idem eſt γηὼν, in literis ſacris *Phiſon* & *Sihor*, ſi Ariæ Montano credimus. Silius Italicus videtur *libro tertio*, in Libyæ deſcriptione appellaſſe Lageum, *vt & Lucanus libro primo, à Ptolemæo Lago primo Ægyptiorum rege poſt mortem Alexandri*. Ioannes Barrius ſcribit ab Abyſſinis nominari *Tacui*. Vbi vero in duo ſe brachia findit Meroen inſulam efficiens, ibi *Aſtapi* & *Aſtaboræ* nomina, quorum ante meminimus, ſortitur, *auctore Ptolemæo*. Oſtia eius ſeptem commemorat *Herodotus*, *Diodorus*, *Strabo*, *Pomponius*, & *Poetæ*, qui propterea ſeptemplicem dicunt, etiamſi nouem numeret Ptolemæus, Plinius vndecim ex quibus quatuor ſunt falſa.

Nomina eorum ſunt, *Heracleoticum*, *Peluſiacum*, *Sembenticum*, *Thaniticum*, *Phatniticum* (Ptolemæo παθμητικὸν, Straboni & Diodoro φατμικὸν) *Mendeſium*, *Bolbitinum*,

Naucraticum, *Diolcos*, *Pineptimi*, *Phagneticum*, quod tamen falſum eſſe affirmat Diodorus. Atqui idem ab Herodoto appellari videtur βυκολικὸν. Sciendum & Heracleoticum nominari à Pomponio *Canopicum*. *Taniticum*, *Strabone teſte*, aliquibus nominatur, *Saiticum*, *Tanicum*, habet Mela. Hæc ſunt fere, quæ impræſentiarum de hoc fluuio nobis erant annotanda.

Nimbus denſitas vaporũ conglobata & aquæ fœcunda Ariſtoteli, deducitur παρὰ τὸ νέφος, quæ vox & Græcis *nimbum* ſignificat.

Nimrod nepos Cham filiæ Noæ amarũ Imperatorem ſignificat. Etenim מרה *amarus fuit*, רדה idem quod *imperauit*.

Niniue vel Nineue, ciuitas perampla, quam & *Ninum* appellat Ammianus, ſita in Aſia, Hebræis *Rababoth*, Ptolemęo Νινευὴ & Νῖνος, Straboni Νίνων, Ioſepho Νίνυ βασιλεία, Tacito *Nynos*, per Υ, hoc tempore *Muſſula*, quibuſdam *Moſſe*, & ad quã miſſum Prophetam Ionam teſtantur literę meliores, compoſita videtur ex *Nin* & *Naue*. Ex *Nin* autem fit Νῖνος, Et *Naue* eſt *domicilium* ſeu *habitaculum*. Condidit enim eam Ninus Aſſyriorum & Babyloniorũ Monarcha, qui Rex maximus dicitur Oroſio & Plutarcho, paulo poſt Abrahę natiuitatem, floruitq; annos circiter mille quingentos πόλυ μείζων τῆς Βαβυλῶνος, *iuxta Strabonem*, primæque monarchiæ Aſſyriorum metropolis, aut potius regia ſedes. Condidit, *inquam*, eam defunctus bello Ninus, aduerſus Zoroaſtrem Bactrianorum regem, & eo in aliud tempus delato. In circuitu complexa dicitur turres mille quingentas. Alta fuerunt mœnia pedes centenos & latitudine tanta, vt faſtigia eorum ternis plauſtris eſſent peruia, deducta huc etiam ex Aſſyriorum primoribus colonia. Cętera multitudo innumerabilis propemodũ fuit, quæ huc vberrimi agri partitione ꝓpoſita ſpontę confluxit. Etymon noſtrũ confirmat Ammianus his verbis: *In hac Adiabena Ninus eſt ciuitas, quæ olim Perſidis regna poſſederat, nomen Nini potentiſſimi regis quondam Semiramidis mariti declarans.* Alia ab ea eſt ciuitas Ninoe in Caria ſita, iuxta Suidam & Stephanum, quippe à

Pelaſgis

Pelasgis Lelegitibus ædificata, vnde & λελεγων πόλις est dicta, inde μεγαλόπολις: Tantum abest, vt illi auctores Niniuen significare voluerint, quod aliqui censent. Scribitur hæc vrbs etiam Hebraice נִינְוֵה. Tandem eam Cyaxares diruit & solo æquauit. Excidium illud prædixit Propheta *Naum*, additque causas, *idololatriam*, καὶ ὕβριν ἀκοσμον, καὶ νόμων, καὶ δίκης αἴσχραν καταφρόνησιν, in quæ vitia hæc ciuitas post tempora Ionæ iterum fuerat prolapsa.

Ninus Boli filius, Assyriorum & Babyloniæ Rex pulchram significat polem, respondens voci נִין. Niniues hic conditor fuit, *vt dictum*, Etiam natus sub eo Abraham, *teste Eusebio*.

Niphates Armeniæ mons, in quo τοῦ Τίγριδος πηγαί, id est, Tigridis fontes, *vt scribit Strabo*, nomẽ habet iuxta Arcadium ἀπὸ τοῦ νίφειν, nempe niuium perpetuo casu.

Nix, quę nihil aliud est, quam humidus vapor in mediã aeris regionem subuectus, vbi in nubem condensatus & congelatus descendit, videtur Isidoro nominata à nube. Festus niuẽ interpretatur nouũ ex Græco, quod illi dicunt νίφα. Terram illa fœcundat & turbidũ reddit aerem: Nutrit oues & alia animalia, augmentat segetes, imo calefacit terram, quam tegit, idq; per antiperistasin, seminumque germina, ne adurantur, præseruat.

Nixi Dij appellabantur, quos parientium nixibus præsidere putabant. *Festus*.

Noe Patriarcha nomen obtinuit suũ à verbo נוח *quieuit*. Cedrenus appellatum eum scribit à Chaldæis ξίσυθρος.

Nomades Asiæ populi vel potius Africæ, si cum Numidis cõfundas, ἀπὸ τοῦ νέμειν, id est, *pascendo* adepti nomẽ, quod vxores, liberos & animalia veherent secum, quæ vbi vno in loco herbas essent depasti, inde digressi currus papilionesque vna cum suis transferebant in alium locum, & inde rursus in alium pabuli plenum. Strabo scribit regionem vniuersam inter Borysthenem & Istrum maxima ex parte Nomades incolere, eosque vti tentoriis centonum instar, pilo contextis, plaustris vitam degere, circum

tentoria pecora, à quibus victum capiant, comitari, ideoque pascua sectari permutando loca herbosa cum aliis, in quibus quoad alimoniam nihil iã amplius restat. Quo fit, vt multi eos inter Scythas ponãt, qui galeis vtebantur in bello ex crudis coriis, sagittas autem sanie viperina tingebant & sanguine humano immedicabili veneno, quippe quod leui tactu mortem infert, *teste Plinio, libro vndecimo.* Vnde Lucanus: *Tinxere sagittas Errantes Scythæ populi.* Et libro nono: *Noxia serpentum est admixto sanguine pestis.* Vbi nomine pestis intelligit venenum, sanguinem vero humanum.

Nomen dictum quasi notamen, quod vocabulo suo nobis efficiat notas, *vt est apud Isidorum.* Festus vult dictum, quasi *nouimen,* quod notitiam faciat. Apud auctores nonnunquam significat proprium singulorum vocabulum, vt apud Virgilium nomen aui referens *Priamus,* nonnunquã decus aut dignitatem, *vt apud eundem auulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus,* aliquando debitum, *vt notauit Marcellus diligens Grammaticus.*

Nomeclator à nomine *calando,* id est, vocando. Tales enim esse solebant, qui nomina transeuntium ac salutantium Domino suggerebant *l. 7. §. dabitur, ff. de operis Libertorum.* Apud Senecam, *libr. 2. Epistola 16.* Etiam is est, qui litigantes in foro nominatim vocabat. Quin & eum dictam nomenclatorem inuenio, qui Candidatis seu magistratuum petitoribus solebant esse ad manum. Voluntatis enim populi conciliatio quatuor habebat partes, *nomenclationem, blanditiam, assiduitatem, benignitatem.* Nomenclatio vero eam habebat vim, vt petitor suo quemque ciuem nomine salutaret & appellaret. Fuit ergo illi cum primis elaborandum, vt singulorum ciuium nomina teneret At quia fieri non poterat, vt tanto in populo tantisque occupationibus omnes cognitas haberet, minister est comparatus, qui singulorum nomina suggereret, & auribus insusurraret, eumque *Nomenclatorem* vocabant· Cicero pro Muræna monitorem appellat. Idem ad At-

ad Atticum: *Ad vrbem*, inquit, *ita veni, vt nemo vllius ordinis homo Nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non venerit. Cato iunior persuasit Senatui, vti ipsos, qui Consulatum peterent, per se Romanum populum appellare iuberet, non opera Nomenclatorum. Lex ergo lata, qua Nomenclatores candidatis adesse vetabat: Eaque lege Cato non exiguam laudem est consecutus, etsi primum multos offendisset.* Primus omnium nomenclator haberi potest Adam, quem agri bestiis & auibus cœli nomina propria imposuisse legimus, eamq; ὀνοματοθεσίαν ratam habuisse sapientissimum Deum, quod rebus conuenirent suis, quarum naturam & energiam explicabant.

Nomius νόμιος dictus Apollo, non ex officio pastorali, quo fingitur cœlo extorris Admeti pecora pauisse, sed quia sol, cum quo idem habetur Phœbus, pascit omnia, quæ terra progenerat. Vnde non boum tantum, sed & equorum pastor audit *Iliad. 2. & 21.* Idem est etiam Græcis ἀγυιὸς, id est, *agrestis*, eandem ob causam. Poetæ fabulantur cum Homero boues illi à Mercurio fuisse surreptos, quorum restitutionem cum vrgeret vultu minaci, simul & pharetram furto sublatam animaduertens, ridere fuit coactus. Dedit hæc fabula occasionem, vt haberetur pastorum Deus cum ipsa Pale. Ait enim Maro: *Te quoque magna Pales, & te memorande canemus Pastor ab Amphryso.*

Nonæ non, *vt Isidorus existimat*, à nundinis trahunt appellationem, sed à noua potius Luna, quod principium Lunæ in eas concurreret, *vt censet bonus Grammaticus Festus Pompeius.*

Nonaria Meretrix dicta est Persio *Satyr. 1.* ex quorundam sententia ab hora nona, qua se exercebat, & aphrodisia exercebat. Alij (*quod verius*) deducunt nomenclationem à *Nonis*, quæ inter dies atros à veteribus numerari solebant: Vt illis *Nonaria* sit infausta & infœlix, damnosa quippe iuuenum Charybdis. Diobolare scortum ab obolis duobus arcessit nomen.

Norimberga vrbs ad amnem Pegnitium, idem videtur non-

nullis, quod *Noricus mons*: à Noricis, qui ibi ſedem fixerũt, ducto vocabulo. Caſtrum Noricum olim ibi conſtructum à Claudio Tyberio Imperatore: Vnde & *Neronis caſtrum* eſt dictum. Sub Carolo IV. aucta eſt foſſis profundioribus & amplioribus muris, ita vt hodie ciuitas ſit omnium fere ampliſſima totius Germaniæ.

Noſco deductum à Græco γινώσκειν: Ab eo vero ex parte τὸ γνῶθι σεαυτὸν Deo olim tributum. Egregie Cicero *Tuſcul.* 1. Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre, & nimirum hanc habet vim præceptũ Apollinis, quo monet, vt quiſq; ſe noſcat. Non enim, credo, id præcipit, vt membra noſtra, aut ſtaturã figuramue noſcamus. Neq; nos corpora ſumus, neque ego tibi dicens hoc, corpori tuo dico. Cum igitur (Apollo) *noſce te*, dicit: Hoc dicit, *noſce animum tuum*. Nam corpus quaſi vas eſt, aut aliquod animi receptaculum. Iuuenalis quoque eidem dicto diuinã tribuens originem, è collo deſcendiſſe canit. Quãquam Plato in Protagora prodat, ſeptem ſapientes communi conſilio aureis literis conſecraſſe Delphis, τὸ γνῶθι σεαυτὸν, καὶ μηδὲν ἄγαν.

Noſocomium ἀπὸ τ̃ νόσȣ morbo, καὶ τῆς κώμης

Notarius dictus à nota vel notis, quibus olim ſcite & celeriter excipiebant dictata non ſolum, ſed etiam teſtamenta ſcribebant, imo ad alios perſcribebant, quæ celari volebant. De his Martialis:

Currant verba licet, manus eſt velocior illis,
Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus.

Meminit & harum Suetonius in Octauio. Cicero quoq; *in Oratione pro Murœna* ſcribit: *cum promulgata eſſet à Cn. Flauio dierum ratio, veritos Iuriſconſultos, ne ſine opera ſua lege poſſit agi, notas quaſdam compoſuiſſe, vt omnibus ipſi in rebus intereſſent.* Itaque formulas actionum ſcribebant notis, id eſt, ſingulis aut binis literis integrum aliquod verbum ſignificantibus, ne à populo poſſent intelligi, atque ideo ſemper earum interpretatio peteretur à Iuriſconſultis. Hanc ſcribendi formulas rationem ad Conſtantini vſq; tem-

tempora ſeruatam colligunt nonnulli ex iſto Conſtantini reſcripto: *Iuris formulæ aucupatione ſyllabarum inſidiantes cunctorum actibus, radicitus amputentur C.de form.& Impetrat. act. ſublat.* Rurſus earundem meminit Cicero *ad Atticum lib. 13. Et quod*, inquit, *ad te de decem legatis ſcripſi, parum intellexi: credo, quia διὰ σημείων ſcripſeram.* Inde etiam haud dubie Iuriſconſulti ab eodem *primo de Oratore* aucupes ſyllabarum dicũtur, quod ipſi Leguleij interdum ob variam & incertam vnius literę aut ſyllabæ interpretationem hallucinentur. Cuiacius *12. Obſeruat. cap. 40.* profert nonnullas ex antiquiſſimo libro notas, dicitq; inuentum eſſe Notariorum, quod ſigno *ff.* notauerint *Pandectas*: Vt inanis ſit labor alias rationes quærere. Militare autem teſtamentum potuiſſe notis ſcribi, patet *ex l. Lucius. ff. de teſtament. milit.* Facit & Abbas Tritemius mentionem ſexto Polygraphiæ notarum, quibus integrum librum à M. Tullio ſcriptum iamq; ſitu & puluere ſquallentem in Bibliotheca quadam inuenit. Quid de Valerij probi notis dicam: & Pauli Diaconi? Eruit & hoc noſtro tempore in lucem multas iuridicas notas Mango quidam induſtria & labore ſingulari. Plutarchus in Catone nominat: σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Quamquam nec Romani ſolum, verum etiam & aliæ gentes hominesque conciſum hunc ſcribendi modum in vſu habuerint. Cui enim Ægyptiorũ Hieroglyphicæ literæ nõ ſunt notę ex Horo Apolline & Ammiano Marcellino? Quod vero quidam extiterit, referente id Marc. Tullio, qui vniuerſum Homeri poema in membranis deſcriptum leui nucis putamini includere potuerit, quodque Æliano teſte Mirmecides Mileſius & Callicratides Lacedæmonius diſtichon elegiacum aureis literis inſcripſerint ſeſamo, de notis intelligendum reor, quibus vtebantur veteres more adeo recepto, *vt apud Galenum 7. de Compoſitione medicamentorum* mentio fiat Menecratis cuiuſdam, qui ſcripſerit ὁλογραμμάτων libellum, hoc eſt, non compendioſe literarum quibuſdam ſignis, ſed literis integris conſcriptum &

exaratum. Iuſtiniani tempore dictæ fuerunt hæ notæ ſiglæ, traditq; Dion *in Auguſto* primum earum apud Romanos inuentorem fuiſſe Mecœnatem, qui eas publici iuris fecit per Acilium libertum.

Notatio, quæ eſt rei notatæ ex origine nominis ſignificatio, Ramo nominis interpretatio, alio nomine etymologia, à notando deducit nominis auſpicium, vel inde, quod *(vt Boetius ſcribit)* rem, de qua prædicatur, notam faciat.

Nothus, quid ſit, nondum ſat conuenit inter Iuriſconſultos. Ioannes Andreæ, *ex adulterio natum* intelligit: Iſidorus *ex matre ignobili, patre tamen illuſtri*: Hoſtienſis *ex inceſtu*: Alciatus *ex ancillis & meretricibus*: Ripa eum, qui vulgo expoſitus eſt, quique nullam parentum habet notitiam. At Cuiacius *libro quinto Obſeruationis, capite ſexto*: docet naturales filios ſeu nothos, non eſſe ſpurios, aut vulgo quæſitos, ſed eos, qui progeniti ſunt ex concubina domi ſine nuptiis vxoris loco retenta, quam Græci παλλακὴν vocant: Porro ſpurios dici, qui & σκότιοι, alias & *terræ filij* dicuntur, patre quippe incerto genitos, quaſi σποράδην & ſcortatione, ſtupro, adulterio, inceſtu, quæ vitia in concubinam non cadunt. Hæc præmittere placuit. Quoad etymon: videtur quibuſdam per ἀντίφρασιν dictus, *quaſi minime ſit notus*: Aliis à νω & θεῖος, quaſi *minime diuinus*: θεῖον γάρ τι γνήσιον, ἐν τοῖς κατ' ἀνθρώπων τόκοις. At Nothus eſt ἐστερημένος τοῦ θείου, vt ait Suidas. Itaque per oppoſitionem definire ſolet, ὁ μὴ γνήσιος, ἢ μὴ ἐκ νομίμης γυναικὸς γεννηθεὶς, ἀλλ' ἐκ παλλακίδος, *qui non eſt genuinus, aut è legitima muliere, ſed è pellice procreatus.*

Notus ventus alio nomine auſter, ab humiditate, quæ Græcis eſt νότις, appellatus videtur, vnde *vdus* dicitur Flacco, Græcis ἔφυδρος, ὑγρὸς, καὶ διερός. Sunt tamē alij, qui deflectūt nominis auſpicium, παρὰ τὸ νέειν, ἤγουν βλάπτειν· ὅτι ἄνεμος βλαπτικός ἐστι τῶν καρπῶν καὶ σωμάτων, *quod ſit ventus, qui facile fructus & corpora lædat*; id eſt, *putrefaciat.*

Nouacula culter raſorius à verbo nouandi deriuat nomen : Iſidorus inde , *quod innouet faciem* , Nimis audacter hoc vltimum addit vir alioqui diligens , & multæ lectionis.

Nouember menſis, Suidæ vel potius Macedonibus Δῖος, nonnullis ἀνθεστηριὼν, modo non errent, Hebræis מרחשון, quod nonus à Martio ſit, nomen inuenit. Dicitur Hebræis quoque בול , quaſi מבול inundatio à cerebris pluuijs *3.Reg. 6.* vt bene dixerit Virgilius *Æneid. 7.*

Sæuus vbi Orion Hybernis conditur vndis. Primo enim die dextrum eius genu mane occidit octauo ſiniſter: Humerus decimoquarto nebuloſa, in eiuſdem capite ſtella. Nunquam hic menſis nomen mutauit ſuum apud Romanos, niſi quod ſub Commodo Exuperatorius ſit dictus, *vt in eius vita teſtatur Lampridius.* Celebrabantur hoc menſe ludi plebæi in circo: equorum probatio, Mercurialia & epulum Iouis , Athenis ἀνθεστήρια , modo hic menſis cum Antheſterione eſt idem.

Nouerca, cum ſit ea, quam maritus defuncta vxore de integro nouam ducit arcendæ familiæ gratia, facile eſt videre, vnde Originem ducat.

Nox, νύξ. Dirarum hanc matrem facit Heſiodus, vt & Virgilius Æneid. 15. *Æternam noctem* idem nominat mortem. Græce etiam dicitur εὐφρόνη παρὰ τὸ εὐφρονεῖν , *à bene ſapiendo.* Hinc illud : *De nocte conſilium , quod animus tum ſit liber , & vacuus à curis.* Sunt qui à nocendo deriuant, quod oculis noceat.

Nubes, quæ nihil aliud eſt, quam craſſior vapor in media aeris regione ſuſpenſus, qui tandem vi ſolis in aquam reſoluitur, ab *obnubendo,* id eſt, operiendo, quod cœlum operiat, ſuam appellationem habet. Hinc & *nouæ nuptæ* , quæ vultum nubent, imo Neptunus quod nubat, id eſt , nube & mari terram contegat, eſt dictus. Sed de noua nupta propter antiquitatem paulo plura adiicere operæpretium exiſtimauerim. Caper libro de Orthographia: *Vir ducit, mulier nubit, qui pallio obnubit caput ſuum genaſque.*

Velum autem, quo caput operiebatur, flammeum erat lutei coloris, quod ea assidue vteretur flaminica, cui diuortium facere non licebat. Institutum tamen illud pudoris gratia, sentit Ambrosius, *libro primo, de Abrahæ coniugio.* Comam porro nouarum nuptarum discriminare solebant hastæ cuspide, vel quod monerentur bellicosis iunctæ maritis simplici vti ornatu, & à mollitie alieno, vel quia plæraque ad nuptias pertinentia ad Iunonem referrentur, cui sacra habebatur hasta, vt *docet Plutarchus quæst. Romanarum quæstione 87.* Eædem redimiri solebant corona, *teste Tertulliano, libro de corona* militis, recta etiam indui tunica, qualem prima texuit Caia Cæcilia. Cingebantur quoque cingulo ex ouis lana facto, quod maritus in lecto soluebat.

Hoc modo ornatæ ducebantur ad maritorum ædes sub vesperam à patrimis pueris tribus iisque prætextatis, quorum vnus facem præferebat ex spina alba, vel in honorem Cereris, vt *tradit Festus*, vel quia non nisi in tenebris solita fuerit deduci sponsa ad domum mariti. Dum vero deducebatur, colus fuso & stamineo compta comitabatur. Adde & vtensilia mulieris à puero impubere in vase operto gestari solita. Postes vero ianuæ istarum ædium, in quibus mariti agebant, attingebantur à nubentibus lana, adipe etiam lupino oblinebantur aduersus veneficia. Quapropter vxores, quasi *vnxores nominatas* volunt. Peracta vnctione transiliebant limen, eoque modo ædes intrabant. Quippe religioni habebant in transcendendo contingere limen, ne sacrilegiũ committerent, si virginitatem depositurae limen Vestę castissimo numini consecratum calcarent. Statui quoq; solebant nouæ nuptæ in pelle lanata propter vetustum hominum morem, & aqua aspergi, vt puræ castæque accederent ad viros. Adhibebantur & his ceremoniis singuli Dij, nempe *Iugatinus*, vt iungerentur mas & fœmina: *Domiducus*, vt nouæ nuptæ ducerentur domum: *Domitius*, vt essent in domo: Manturna, vt cũ viro manerent, vtq; postes

vnge-

vngerent, *Vnxia Iuno*. Solebant pariter ad aram Iunonis Iugæ vinculis iungi nubentes veteri ritu in omen futuræ concordię. Sed nec illud ignorandum, non solitas fieri nuptias, nisi captatis auspiciis, sicut docet Valerius, *lib. 2. cap. 1.* vbi antiqua instituta persequitur. Nec nisi Diis testibus coibat coniugii fides. Quos autem Deos inuocauerint, docet Plutarchus *in problematibus* his verbis: πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, διὸς τελείου, καὶ ἥρας τελείας, καὶ ἀφροδίτης, καὶ πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀρτέμιδος, ἣν ταῖς λοχείαις καὶ ταῖς ὠδῖσιν αἱ γυναῖκες ἐπικαλοῦνται. Mense vero Maio nubere religiosum ducebant, vel quod Maius inter Aprilem & Iunium esset interiectus, quorum alter Veneri, alter Iunoni Deab[9] nuptiarum præsidibus erat dicatus, ideoque paulo ante esset ducenda vxor, aut exspectandum paulisper: Vel quod hoc mense hominum effigies maximo piaculo iacerentur de Ponte: Vel quia Maiores, a quibus Maio datū est nomen, infensam haberent Venerem: Vel quod hoc mense plerique Latinorum mortuis parentarent. Sed nolo esse prolixior; etiamsi me illa hic subiecisse nemo sanus vitio dederit.

Nugæ a non agendo, vel quod nihil agant, *aiunt Grammatici.* Quanquam Hieronymus Sophoniæ 3 aduersum illum, *nugæ quæ a lege recesserunt, congregabo*, Hebræum esse moneat vocabulum. cum illic scriptum sit נוּגֵי Kimhi dicit esse passiuum & significare *afflictos* a radice יָגָה *afflixit*. Ab hac voce *Nugigeruli* & *Nugiuendi* sunt dicti veteribus.

Numen Festo quasi *nutus* Dei a verbo *nuo*, quod erat veteribus *voto*. Apud Poetas pro ipsomet accipitur Deo, qui etiam quædam numina faciunt propitia, quędam aduersa, placanda nihilominus & adoranda, *vt ex Apollonio didicimus*, qui inducit Phineum monentē Iasonem, vt Venerem propitiet, sicut Homerus Tiresiam inducit adhortantem Vlyssem, vt sacrificet Neptuno ad expiandam Polyphemi excæcationem. In quam sententiam dictum est quoque a Xenophōte Παιδείας 3. ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὅρια, ἐκεῖ αὖ καὶ γῆν ἱλάσκετο χοαῖς, καὶ θεοὺς θυσίαις, καὶ ἥρωας ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο. Sic Helenus monet Hectorem apud Homerum, vt sit au-

ctor matri, Palladem votis & sacrificiis vt placet. Sacra autem propitiatoria Apollonius vocat λωφηΐα, hoc est, ἐξιλαστήρια. Neque hic omittam propter antiquitatem, quod a diuersis auctoribus proditum, non licuisse istius numinis nomen, quod vrbi Romæ præesset, propalare, quod in eo eliminando perierit Valerius Soranus, vel quia elicitum illud iri ab hostibus sibi persuadebant, *vt tradit Plutarchus* ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς, atque ita mutando suas sedes, ad hostes simul transire posset vrbis fortuna. Marcellus notat apud Virgilium numen accipi, pro ornatu in eo versu: *vadimus immixti Danais, haud numine nostro.* Propter politiores & criticos adiicere hoc volui, etiamsi alii non ita intelligant, & Brodæus desumtum velit ex eo Euripidis: ἐγὼ γὰρ δαίμονος τοὐμοῦ μετὰ στρατηλατῶν κλεινὸς ἐν κλεινῷ δορί.

Numidia a pascuorũ fertilitate deducit nomen. Νομὸς enim cum pascuũ agrũ, tum pabulum significat. Plinius scribit *lib.* 5. incolas regionis Nomades dici a permutandis pabulis, eo q mapalia *domos plaustris circumferrent.* At O. in V. mutata facilis sit declinatio ad Numidas. Equidem ante Masinissam pecuariam eos tantum exercuisse, consentiunt omnes. Vnde & Athenæus eos *Libyæ Nomades* vocat ad septentrionalium Scytharum differentiam, quorum mores etiam hodie referunt incolæ Tartariæ. Regio hæc recens ante bellum ciuile debellata facta est Romanorum prouincia, *teste Dione.* Solet eadem & *Metagonitis* vocari, *teste Plinio.*

Numus a numisinate dicitur, quod Græcis est νόμισμα, idque ἀπὸ τοῦ νόμου id est, lege, eo quod cum antea homines vterentur permutatiõe, tandẽ numi vsus scripta lege sit introduct⁹. Equidẽ prima hominũ ętate pecuniã vel numũ signatum nõ exstitisse, tradit Plin. *lib. 33. c. 1. & c. 3.* Budæus *l. 1. ff. de Cõtrab. emt. Tiraq. de retract. ligna. §. 1. l. 20. n. 20.* Eutropius *li 2.* Forcatulus *Dialog. 48.* A Seruio primum ęs signatum est Romæ, cum ante vterentur rudi: signatum, *inquam*, pecudũ nota, vnde & pecuniæ nomen. Argentum vero signatum Anno vrbis CDXXCV, Q. Ogulnio & C. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellum punicum. Notę argenti fue-

ti fuere; *Figa*, *quadrigæ*, vnde & *Bigati* numi, & *Quadrigati* sunt dicti. Aureus denique percussus, elapsis 62. annis post signationem argentei. Si quis eum rasisset, tinxisset, aut vitii quid indidisset, adde si quis argenteum numum adulterinum conflasset, stanneum quoq;, & plumbeum dolo malo emisset aut vendidisset, illi lege Cornelia damnato aqua & igni interdici solebat, *vt ex Digestis, Suetonii Augusto, & 3. Ciceronis de natura Deorum apparet.* An vero hęc dictio duplici M. scribi debeat, disputatur à Tiraquello de *Retract. a Zasio Consilio 16.*

Nucetum, locus nucibus consitus, a nuce, vt *Lauretum* a lauro, *Rosetum* a rosis, *quercetum* a quercub⁹. Meminit huius vocis Statius Syluarum *l.* 1. Tertullianus *aduersus Valentinianos*,

Nuntius. Huius vocis ratio pendet Varroni παρὰ τὸ, νέον *a rebus nouis ferendis.*

Nundina Dea a nono nascentium infantium die est dicta. Nundinæ item a nono die, quasi *nouendinæ*: quippe cum in finem institutæ, vt rustici octo diebus essent in agris, nono vrbem repeterēt legum accipiendarum gratia. Quod ipsum vt a quouis intelligatur, necessarium omnino, vt quędam hic de legum rogatione annotentur. Legem laturus magistratus primum eam scribebat domi, cumque iuris peritis consultabat, ne quid contra populi rem aut voluntatē sanciret, aut ea, quæ a se inuicem dissiderent, scriberet: ne sua lege aliquod sibi suisque commodum videretur quærere, id quod *Licinia* & *Æbutia* leges fieri vetuerant: ne vna rogatione res plures simul complecteretur contra Cęciliā & Didiam: addita exceptiōe, *si quid ius non esset rogari, ne esset rogatum*: Item *si quid latum esset contra alias leges, vt hoc esset ei impune, qui eam legem rogasset.* Scripta lege referebat eam Legislator ad Senatū, vt ex illi⁹ sententia ferens maiorē suæ legi cōciliaret auctoritatē. Inde vero publicabatur, vt cuiuis eā inspiciendi esset potestas, tū vt intercedi posset ante, quā ferretur, & cuiuis ante statuere liceret, antiquanda suffragiis an accipienda lex esset. Spatium promulgationis cuiuscumq; legis erat triundinū, id est, *trium nundinarū tempus*, vel dies

viginti ſeptem. Cum enim nundinarum cauſſa ex agris con-
uenirent in vrbem, *vt antea dictum*, ad tantum vſque tempus
patere voluerunt leges, vt ter a ruſtica plebe cognoſci & legi
poſſent. Nundinarum originem quidam iuxta Macrobium
Romulo aſſignant, quem communicato regno cum T. Ta-
tio, inſtitutis ſodalitatibus & ſacrificiis, nundinas quoque
adiecisse affirmant. At alii Seruium Tullium eas inſtituiſſe
exiſtimant. Geminius vero prodidit nundinarum diem cœ-
ptum celebrari regibus exactis, quod plerique de plebe, re-
petita Seruii Fullii memoria, ei in nundinis parentarent, cui
ſententiæ etiam Varro aſtipulatur.

Nuptiæ. Vide Nubes.

Nux nomen Latinis generale, atq; ita omnia duro operimē-
to tecta, quippe caſtaneas, *amygdala*, *piſtacia*, *pineaſque nuces*
complectens, ſpecialiter *iuglandes* & *auellanas*, a nocendo ha-
bere videtur nomen. Grauis enim eſt, *vt tradit Plinius*, capi-
ti humano iuglandium vmbra, omnibusque iuxta ſatis, vt &
taxi, & inter flores narciſſi. Quin Græci ab hac capitis gra-
uedine *iuglandes* κάρυα, & auellanas λεπτοκάρυα vocant. Opti-
me ergo Plutarchus de hac arbore in noſtram ſententiam
Sympoſ. 3. cap 1. πνεῦμα, inquit, βαρὺ καὶ καρωτικὸν ἐφιεῖσα λυπεῖ
τὺς ὑπ' αὐτὴν κατακεκλιμένυς. Et Ouidius in Elegia de nuce:
*Me, ſata ne lædam, quoniam ſata lædere dicor, Imus in extremo
margine fundus habet.* Minus ergo recte ſentiunt, qui ideo a
nocendo dictam volunt, quod noceat, dum frangitur den-
tibus. Præſeruat aduerſus peſtem electuarium de nucibus
comparatum ex iuglādibus, foliis rutę, ficubus, & ſalis pau-
xillo vel croci. Recentes commendabilis ſunt ſaporis &
minus noxiæ: Vetuſtiores autem non plane innocentes. Te-
nereſcunt tamen, ſi quis nucleos putamini exemtos in aquā
frigidam coniecerit, & per noctem vnam macerari permi-
ſerit. Arbor ipſa frigidū amat ſolum, & perticis percuſſa fru-
ctum dicitur reddere copioſiorem in annum futurum. A-
pud Perſium relinquere nuces, tantundem ac pueritiam re-
linquere. Ludunt enim pueri nucibus, quas & olim gratas
illis in ludendo fuiſſe, teſtis eſt Seneca *1. de ira.*

Nympha

Nymphæ an ſint iuxta Phurnutum fontes aquarum dulciũ ſic dictæ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι *quod ſemper iuuenes appareant*, an vero nomen habeant, cum virgines ſint, a pudendi muliebri parte (ſit dictis venia) quæ ad virilis interdum membri ſimilitudinẽ excreſcit & arrigitur, *vt Pollux ſcripſit*, bonis & eruditis diiudicandum relinquo. Ego iam porro earum genera nominumque originem perſequor. Quędam itaque illarum ſunt dictæ οὐρανίαι, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, id eſt *cælo*, aliæ ἐπίγειοι *terreſtres*, ἀπὸ τῆς γῆς, quarũ quædã verſantur in montibus dictæ propterea ὀρειάδες, ὀρεστιάδες, & ὀροδεμνιάδες, ἀπὸ τῶν ὀροδάμνων, id eſt, *ramis & ſtirpium germinibus*: quędam in pratis & lacubus, dictæ propterea λειμωνιάδες in Sophoclis Philocteta, & λιμνάδες, vel λιμνακίδες. Aliæ rurſus ποτάμιαι ἀπὸ τῶν ποταμῶν, id eſt, *fluuiis*, θαλάσσιαι, ἀπὸ τῆς θαλάσσης, id eſt, *mari*. Δρυάδες & ἁμαδρυάδες, ἀπὸ τῶν δρυῶν, a quercub⁹, Napeæ, ἀπὸ τῶν ναπῶν, id eſt, *ſaltibus & locis*, quæ ſunt conſita arboribus, *Naiades fontium Nymphæ* παρὰ τὸ νάω, quod eſt fluo. Alias etiam πηγαῖαι & κρηναῖαι appellatæ. Sophocles in Philoctete in vniuerſum nominat ἐνύδρους. Addi his poſſunt Nereides, de quibus ſuo loco, Ephydryades, quæ verſantur in aquis, πυρσωνίδες, ἀπὸ τῶν πυρσῶν, id eſt, *facibus*. Quæ prętere a earum nomina cum generalia, tum propria quamplurima recenſentur ab auctoribus, relinquo Gyraldo, Natali & aliis, cum hæc noſtra ſint illa, quorum vtplurimum meminerunt boni auctores. Hoc addendum, Nymphas quandoque dictas non ſolum Muſas, ſed etiam ſponſas, *vt eſt videre apud Ouidium in epiſtola Penelopes ad Vlyſſem.*

Nymphea, ſiue eo nomine cum Zonara Monacho publica intelligas palatia, in quibus celebrari ſolebant nuptiæ ab iis, qui habitabant anguſtius, ſiue loca publica delectationis, & voluptatis gratia ædificata, certe a Nymphis ipſis, aut earum ſtatuis appellationem trahunt. Mirum quid de Nymphæo iuxta Apolloniã inuenias apud Dionem *lib*. 41. Eſt & Nymphæa Ptolemæo inſulę nomen *iuxta Sardiniam*.

Nyſeus dictus eſt Bacchus, quod ad furorem ſit ſtimulus. Etenim νύσσω eſt *pungo*. Ita nonnulli. At alii malunt deriuare no-

men ab antro inter Phœniciam & Nilum, vbi, auctore Diodoro, a Nymphis educatus eſt Bacchus, cum eo miſſus eſſet a Ioue per Mercuriũ. Vnde ab *Ioue Nyſaq; Dionyſiũ* dixerũt.

O

Obadia Propheta dictus ab עבד *ſeruiuit*, & יה *Domino.*

Obed Ædom agricolam ſignificans terræ inſeruientẽ, deriuat nomen ab עבד *ſeruiuit &* אדמה *terra*, Huc refer & nomen Obed filii *Ruth* & *Boos.*

Obeliſcus ſaxum ingens & aſperum, ſpecie quadrata, in excelſum conſurgens, ſed gracileſcens paulatim, læuigatum xtamen artificis manu, multaſq; notas Hieroglyphicas vndique ei inciſas repræſentans, nempe volucrum & ferarum, a veru ſimilitudine, quod ὀϐελὸν nominant Græci, eſt nuncupatus. Ammianus Marcellinus meminit *libro* 17. obeliſci ex Hermapione quodamtecum ſua inſcriptione in circo maximo, conſtitutum quidem ab Octauio Auguſto, ſed exciſum a rege Semneferteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit. Altus ille erat centum viginti quinque pedes & dodrantem præter baſim, *vt refert Plinius lib.36.c.9.* Vbi etiam alterius obeliſci mentionem facit in campo Martio, vt & aliorum regum Ægypti opera exciſorum & erectorum. Soli eos dicatos conſtat ex eodem Plinio, primumque eorum auctorem Mitrem vel potius Meſtrem ſomno monitum, qui olim in Solis vrbe regnauit. Sunt autem ab illis erecti, qui vel ſibi ipſis, vel aliis nomen æternum & gloriam comparare volebant, vt Græci ἄξιον ὀϐελίσκυ dixerint eũ, cui maximi quique debebantur honores. Meminit & Iſidorus primi obeliſci erectoris, quem male nominat Meſprem, aliamque etiam cauſſam adfert, quam Plinius, *Origin.lib.18. cap.31.* Ἐκ παρέργυ addendum, obeliſcum fuiſſe incuſſum veteri Athenienſium numo.

Obeſus ab obedo, quod eſt circumrodo ἀχύρως καὶ κατ᾽ ἀντίφρασιν. Nobis enim *pinguem & toroſum* ſignificat, cũ alioqui iuxta notationem *macilentum* & *gracilem* ſignificare deberet.

Oblatio ab offerendo deducitur, ſicut vox Græca προσφορὰ ἀπὸ τῦ προσφέρειν, Hebræi nominant קרבן. *Corban*, omne donũ ſeu munus Deo, ſiue de frugibus, ſeu de pecoribus aliiſue re-

bus oblatū eo nomine cōprehendentes. Est enim nomē generalius quā קרבן Vnde & donaria in gazophylaciū tēpli illata, appellauit hac voce Dominus Christ' apud Marcū. Etiamsi & ipsummet ærariū sacrū patria Iudęorū lingua appellauerit Corbonam, *teste tripartita historia, libro. 3. cap. 6.* Descendit autem a קרב *appropinquauit* vel *adduxit.*

Obolus numi genus minutum nomen hic tulit, quod Atheniensiū numus ὀβολὸς obeliscum incussum ostentauerit.

Obrizum aurum, q̄ Plinius *lib.* 3 3. *c.* 3. simili colore cum igni rubere dicit, q̄que quo sæpius arsit, eo magis proficit ad bonitatē, vt Hieronymus in Hieremiā. sic appellatū, quasi *Ophirizū*, q̄ ex Insula Ophir laudatissimū aduehere tur aurum. Isidorus vult accepisse nomē, q̄ obradi atq; ita splendescere sit solitū. Hermolaus Barbarus trahit a Græco ὀβρύζιν, q̄ est *syncerum.* Turneb' quoq, notat ex veteri Onomastico: *Obrizon, splendor auri.* Cū etiam apud Daniele legis: *Et ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, annotat* interpres aurum obrizum dici *mundissimum*, quale & purum putum aurum dicimus, græci ἄπεφθον χρύσιον, vel quod multipliciter sit coctum atque purgatum. Qua ratione & pustulatum *argentum* dicitur Suetonio.

Obscœnum (vt Varroni placet) dictū a scena, quod ibi omnia turpia fierent & dicerentur, sicut præcipue constat ex ludis floralibus: Vel *secundum Pompeium* ab Oscis, quibus spurcarum libidinum frequens fuit vsus, q̄ essent αἰσχροποιοί. Hinc & verba impudentia nominātur *obscœna*, interposita dictioni litera B ob Euphoniam. Scribit & Nonius *obscœnum* esse *immundum.* Dixit enim Virgilius *obscœnas pelagi ferro fœdare volucres.*

Obses quia dicitur, q̄ a patria principibus fidei seruandæ gratia cū honore custodiendus traditur, vult Festus dictum obsidē quasi ob fidem, quod detur ob fidem patriæ pręstandam.

Obsidio ciuitatis aut propugnaculi alicuius ab obsidēdo Hinc & obsidionalis corona, quæ (*vt de verbo ad verbū ex Festo repetā*) datur Imperatori, ei, qui obsidione liberauit ab hostib' obsessos. Ea fieri est solita ex grāine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi. Herbam autem victoriæ signum

fuisse apud antiquos, ideoque victos herbam porrigere solitos, quasi qui terra & altrice etiam humo cederent, idem breuibus attingit. Dicit *eiusmodi duas P. Decio datas: Vnam quidem ab vniuerso exercitu, alteram ab iis, qui fuerant in præsidio obsessi.* Accepit & eam L. Sicinius Dentatus, qui Achilles Romæ fuit existimatus, quod centies & vicies pro Repub. depugnasset, coronis donatus viginti sex, & in iis aureis octo, ciuicis quatuordecim, muralibus tribus, obsidionali vna. Meruit & hanc coronam Qu. Fabius Maximus, præfertque eam Plinius *lib. 22. cap. 3. & 4.* omnibus aliis: quod reliquas Imperatores militibus dent, aut ipsi milites militibus: Hanc vero miles det Imperatori. Spectatissimum itaq; virtutis illa fuit insigne, primusque omnium ea fuit donatus a Minutio & toto exercitu Cincinnanus, quod essent ab obsidione liberati ipsius opera.

Obsoniũ Latinis, vt Græcis ὄψον, proprie est omne id, quo vescimur præter panem, vel quod vna cũ pane comedimus. Cũ vero obsonia sint multa, obtinuit tamen piscis, *teste Plutarcho 4. Sympos. Problem. 4.* vt vel solus, vel præcipue obsonium (*opsonium* alii) appellaretur per antonomasiam, cum reliquis omnib⁹ antecellat virtute. Neq; enim ὀψοφάγους vocam⁹, q bubulis delectantur carnib⁹, *vt Hercules*, nec qui ficub⁹ vescũtur, *vt Plato*: aut uvis, *sicut Arcesilaus*, sed potius eos, qui multũ versantur in foro piscario, vnde & ὀψοφάγοι sunt dicti. Etiãsi veteres ẽt obsonia vocauerint militũ cibaria, quæ antiquiores nominabãt τροφὰς, Latini *stipendia*, cũ numeraretur pecunia ad victũ. Atq; hinc ὀψωνιάζειν *stipendiũ præbere* Diodoro *lib. 16.* Dicũt ẽt Latini *obsonare* vel *obsonari* deducta voce a Græcis: Hinc porro *obsonium*. Apud Hebræos viri potius q̃ mulieres obsonare solebant, quas domo exire inhonestum habebatur. Ideoq; vxores sæpius in publicũ prodeuntes per cõtumeliã nõinarunt יוצאות *exeuntes* & *vagas*. Notandũ & illud ex Athenæo, Domino conuiuii apud veteres, simul ac decubuisset, schedulam offerri solitam, quæ descripta ordine obsonia omnia haberet, vt sciri posset, quid primo & quid postremo esset missurus coquus. Sed de his satis.

Obstetrix, quæ fœminæ parturienti est præsto, dicta ex eo, q̃ opem ferat, vel (*vt Ambrosius interpretatur*) quod obsistat, ne recens editus fœtus defluat in terram. Plinius & Aristoteles sæpe obstetricum testimonia citant, vtpote eiusce modi rerum peritissimarum. Quid, quod sæpe contingat, diutino vsu exercitatas callere eas nonnulla, quoad mulierũ affect^{9} melius quibusdam medicis.

Oceanus, cuius nomine magnum illud mare, quod terram ambit, & in quod sese exonerant maria mediterranea, intelligitur, a celeri fluxu vendicat nomen. Etenim ὠκὺς est *celor*, τὸ νεῖσθαι est *fluere* vel *natare*. Patrem eum appellarunt rerum omnium, qui cuncta ex humiditate constare & ali suspicabãtur. Id quod etiam Metaphys. 1. annotatum ab Aristotele, & Thaletis sententiam respicit, qui principium rerum fecit aquam. Hinc forte & Orphei illud, Νηρέα μὲν πρώτιστα καλῶ πρέσβυστον ἁπάντων: tum quod de prima illa rerum confusione (Hesiodus nominat *Chaos*) est adnotatum suo loco. Homer^{9} equidẽ disertis verbis *Iliad. 14.* canit ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν. Et *21. Ilia.* ad nominis etymon veluti alludens, ait: Ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσι. Eadẽ ratione & ποσειδῶνα γενέθλιον vocat Apolloni^{9}. In Euripidis Oreste audit ταυρόκρανος, quod *taurino sit capite*, dicitur & βαθυδίνης *quod e profundo moueatur*. Obseruatu dignum hoc loco, maris Atlantici nomen olim multo latius acceptum, quam nunc accipi solet, pro Oceano videlicet. Legimus enim in somno Scipionis omnem terram, quæ colitur a nobis, Atlantico mari circumfundi. Scribit & Strabo, Indiam desinere in mare Orientale, & in Austrinum, Atlantici partem, qui ẽt auctor, & alio in loco in se coire testatur Atlanticũ mare. Et Aristoteles *libro de mundo*, si modo est eius: τὸ δὲ πέλαγος τὸ ἔξω τῆς οἰκουμένης ἀτλαντικὸν καλεῖται, καὶ ὁ ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς. Herodotus quoque tantum duo vniuersi maris nomina nouit, cum *Atlanticum* mare & *Rubrum*, tum quod Græci nauigãt, dictum postea *Mediterraneum*, vnum esse, & idem sentit, Caspium vero esse alterum. Quo sensu forte Zo-

zimus Rhenum ſe in Athlanticum mare exonerare tradit.

October menſis ὁ ὀκλώβειος Græcis, Macedonibus ὑπερβερεταῖος Athenienſibus πυανεψιών, Ægyptiis Ἀθύρ, Hebræis אתנלם & תשרי 3. *Reg.* 8. Bœotis quoq; Δαμάτριος, *teſte Plutarcho, libro de Iſide*, quaſi *ſeptimus imber*, appellatus, videtur Latinis, vel quod a Martio eſſet *octauus*. Nominauit & eum Domitianum a ſuo nomine Domitianus, *teſte in eius vita Suetonio*. Quin & Fauſtinum dictum in honorem Fauſtinæ vxoris, M. Antonini Imperat. & a Commodo Inuictũ, ex Iulio Capitolino, & Ælio Lamp ridio didicimus. Celebrari ſolebant hoc menſe Meditrinalia, a medendo dicta iuxta Varronem, quod tum nouum ac vetus vinum medicamenti cauſſa libarent & deguſtarent, ſicut Athenis θεσμοφόρεια, *vt teſtatur Plutarchus in Iſide* his verbis, Καὶ γὰρ Ἀθήνησι νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες ἐν θεσμοφορίοις, χαμαὶ καθήμεναι. ὅτι δὲ μὴν οὗτος περὶ πλειάδα σπόριμος, ὃν Ἀθὺρ Αἰγύπτιοι, πυανεψιῶνα δὲ Ἀθηναῖοι, Βοιωτοὶ Δαμάτριον καλοῦσι. Varinus eodem menſe teſtatur acta Athenis Ἀπατούρια per tres continuas dies, quarum primam, δορπείαν nominabant, alteram ἀνάρρυσιν, tertiã, κουρεῶτιν. Ipſis Idibus Octobris immolabatur Romæ equus Marti, in campo Martio, de cuius capite non leuis eſſe ſolebat contentio inter Saburanos & Sacrauienſes, *teſte Feſto*. Agebatur & armiluſtrium, in quo rem diuinam faciebant armati, & inter ſacrificandum canebant tubis. Tum quoque iaciebant coronas in fontes, & puteos coronabant, ludoſque victoriæ celebrabant, a P. Cornelio Silla primum bello ciuili inſtitutos. Coniicit & Dio in hunc menſem Auguſtalia propter reditum Auguſti, compoſitis rebus in *Græcia, Aſia, Syria, Parthia, & Sicilia*, olim celebrata. Sed & Iudæi, diuino mandato in hoc menſe celebrabant feſtum Tubarum, ſeptimo videlicet die. Recentiores primum eiuſdem diem nominant ראש השנה *anni caput vel initium*, & primos decem dies, עשרת ימי תשובה id eſt, decem pœnitentiæ dies, Itaque in illis multas dant eleemoſynas, quib. ſe Dei iram placaturos exiſtimant; vt & *Eberus notauit*.

Oculus ab occulendo Gramaticis dictus, Græcis ὀφθαλμὸς παρὰ τὴν τοῦ ὀπτεύεσθαι δύναμιν, *a videndi facultate*.

Ocy-

Ocymum, quod conuitiis lacessitum vberius & celerius nasci tradidit Theophrastus, vt & per autumnum durare, & tonsum regerminare, nomen suum deriuat a nascendi celeritate, *teste etiam Festo Grammatico*, vel potius, quod aluum celeriter cieat, *vt Varro & Plinius testantur*. Nam τὸ ὠκὺ celeritatem significat Græcis. In vinea illud seri iubebant veteres, quod pabuli instar esset, & vmbræ patiens, celeriter tamen proueniret. Chrysippus censuit stomacho esse inutile, sicut & vrinæ, & oculorum claritati.

Ode modulatus sermo, nomen est deductum ab ἀοιδῇ voce in ᾠδῇ contracta. Etymologicon magnum deflectit ab εἴδω τὸ γινώσκω, cui addita intensiua particula fit ἀείδω. Hinc autem nomen ἀοιδὴ, & facta crasi ἀοι in ω. ᾠδὴ.

Odullam, oppidum in tribu Iuda, nomen inuenit ab עד *testimonio*, & דלים *pauperibus*.

Oeconomus οἰκονόμος, pecuniæ & frugum, imo omnium, quæ domin⁹ possidet, dispensator, ἀπὸ τοῦ οἰκονομεῖν, quod est, *domesticæ rei curam habere*, nomen accessit. Alias atius significationem extendit. Nam & œconomi dicuntur, quibus Ecclesiasticarum rerum gubernatio, & dispensatio conceditur Episcopi consensu, *l. iubemus, in princ. C. de sacrosanct. eccles.* Capite vltimo Epistolæ ad Romanos fit mentio, οἰκονόμου τῆς πόλεως, quem Hieronymus transtulit *ciuitatis arcarium*. Quanquam Scæuola I C. *procuratorem vel curatorem vrbis* exponat. Nazianz. dixit τὸν τῆς ψυχῆς οἰκονόμον, id est, *animæ dispensatorem*. Item τοῦ μυστηρίου οἰκονόμον, *mysterii dispensatorem*.

Oenophorum, vas ferens vinum, vnde & illi nomen. Nam οἶνος est *vinum*, φέρω fero. Vtitur ea voce, cum Persius, tum Iuuenalis. Plautus ad eundem modum, formato vocabulo, pro *vinaria cella*, dixit Oenopolium, Lampridius, *Oenophylaces*, cellæ vinariæ custodes. *Oenophorus* autem, non tam vas vinarium est, quam minister vinum ferens, qualem inter reliqua Praxitelis opera commemorat Plinius.

Oecumenicum Concilium ex vniuerso terrarum orbe collectis hominib⁹ celebratum nomen habet ἀπὸ τῆς οἰκουμένης,

terrarum orbe. Tantundem ergo atq; vniuersale Concilium. Discrimen huius a quolibet particulari, quia Cedrenus in Historiarum compendio diserte & eleganter exposuit, placet & eius subiicere verba: *Sciendum est,* inquit, *etiam alias certis in locis fuisse synodos, quarum decreta habemus, tametsi ea, in numero sex istorum conciliorum (oecumenicorum) non exstent. Tale fuit, quod Ancyrae est actum: Ite Neocaesareae, Gangris, Antiochiae, Laodiceae, Sardicae, Carthagine. Haec enim coacta sunt ob quaestiones certis locis obortas, neque iussu Imperatorum, neq; iis praesentib. Quin etiã horum quaedam habita sunt, priusq; Christiani exsisteret imperatores. Ceterũ illa oecumenica fuerunt dicta, quia iussu imperatorum sacerdotum principes, qui per imperium Romanum diffusi habitabant, conuocarentur, & quia in quouis horum, praecipue sex istis, de fide fuit quaesitum, & actum suffragiis, editumq; decretum, seu dogmatica definitio, quam nominat ὅρον δογματικόν.* In vltimis his verbis, quib. auctor explicare conatur nominis originem, sciendum illum, non tã proposuisse τὸ ἔτυμον, cum nullam τῆς οἰκυμένης fecerit mentionem, quam rem ipsam.

Oedipus Laii Thebanorum regis & Iocastae filius, ἀπὸ τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν, id est, *tumore pedum,* nomen arcessit, vt & Euripides vult. Et Seneca, *forata ferro gesseras vestigia, tumore nactus nomen, ac vitio pedum.* Quod ipsum quidem, quo pacto se habeat, vt a quouis intelligi possit, necessarium omnino, vt ab initio rem totam repetamus. Laius ergo sumta vxore Iocasta Creontis filia, cum diu caruisset liberis, oraculum consuluit, essetne filios habiturus. Tulit responsum, *non conducere sibi prolem habere, quod qui ex eo filius proditurus esset, patrem esset neci daturus, aduersaq; fortuna domum funestaturus.* Accepto responso, cum tandem natũ sibi infantem cognouisset, praecepit primum exponi, ferro traiectis pedibus. Vnde cum pedes intumuissent, Oedipus est nominatus. Verum cum domestici nequaquam exponerent, tradiderunt cum seruilis conditionis mulieri, Polybi vxori, quae filios hactenus habere non potuerat. Cum iam adoleuisset, de infante exposito rursus Deum consulere constituit

tuit Laius. Quo tempore Oedipus quoque certior factus status sui forte ad Pythiam ibat, de suis parentibus inquisiturus. Hic contingebat apud Phocidem incidere Oedipũ in patrem Laium, qui tum de via eum cedere superbius cum imperasset, Oedipus ira commotus interemit patrem, ignorans tamen esse patrem, idque accidit, quo tempore Sphinx in agrum Thebanum erat immissa, ab irata Iunone. Eius celebre est ænigma, *Primum Bipes, inde quadrupes, cum sola ipsi vox est: Deinde tripes, mutans solummodo vocem ex omnibus animalibus istis, quæ vel reptant per terram, vel errant in fluctibus, aut denique per æthera volant. Verum vbi gressum accelerat, tum illi vires deficiunt & segni languore torpent membra.* Proponere solebat ænigma illud prætereuntibus, residens in colle Phyceo, & si quis soluere non potuisset, eum Sphinx vnguibus dilacerabat. Sed has ambages soluit Oedipus, vnde Terentii illud: *Dauus sum, non Oedipus.* Meminit & eius Plautus in Penulo. Dictum vero Sphinga Grammatici putant, παρὰ τὸ σφίγγειν, quod hominum mores suis ænigmatibus constringeret. Hominem autem illa ænigmate suo significare voluit, qui primum infans manibus simul & pedibus, instar quadrupedis repit, firmior hinc factus, est bipes. Demum senex & imbecillis, tanquam tripes baculo innixus progreditur. Adiecisse me etiam illud propter celebritatem, quanquam fabulosum sit, nemo (opinor) bonus & eruditus vitio dabit, quando hisce etymologicis semper aliquid adiicere placuit ex perenni Musarum fonte, quod bene doctos, non nasutulos & semipaganos, oblectet, quales inuenias hoc tempore quamplurimos. Sibi tamen in sua ignorantia mirifice placentes, propter huius aut illius loci in quopiam auctore, aut legis cognitionem.

Oenotria dicta Italia non a vino, quod Græcis est οἶνος, *vt visum Seruio*, sed ab Oenotro Arcade Lycaonis filio, qui primus traiecto sinu Ionio Italiam incoluit, vt *scribit Halycarnasseus*, cui Pausanias in Arcadicis subscribit. Verba Dionysii sunt hæc: πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν

Ἰόνιον κόλπον ᾤκησαν. Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτοὺς οἰνώτρου, τοῦ λυκάονος.

Oestrus insecti genus horrisono strepitu circumsonans, & bobus infestum (*Tabanum* vocat Plinius) ἀπὸ τοῦ οἰστρεῖν, quod insanire significat, deducit nomen, quod armenta in furorem agat. Meminit eiusce rei Virgilius *Georgic. 3.* his verbis:

> *Est lucos Silari circa, ilicibusq; virentem*
> *Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Asylo*
> *Romanum est (œstron Graii vertere vocantes)*
> *Asper, acerba sonans, quo tota exterrita syluis*
> *Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther*
> *Concussus, syluæq;, & sicci ripa Tanagri.*

Seneca ad Lucilium: *Hunc quoque Græci œstron vocant pecora totis saltibus dissipantem, asilum nostri vocabant.* Meminit eiusdem Apollonius *libr. 1.* cum taurum dicit aliquando percussum ab œstro edere mugitum erecta ceruice. Verba eius sunt: ἄλλοτε δ' ἱστάμενος καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων ἵησιν μύκημα, κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ. Et Homerus Odyss. x. οἱ δὲ φέβοντο κατὰ μέγαρον βόες ὣς ἀγελαῖαι, τὰς μέν τ' αἰόλος οἶστρος ἐφορμηθεὶς ἐδόνησεν ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ.

Officium quin ab officiendo, quod veteribus erat efficere, sit deriuatum, non est quod dubitet aliquis. De officiis itaque libros inscripsit Cicero, cum quid in tota vita cuique agendum sit pro ætate, conditione, vitæ genere, pro temporum, locorum, personarum diuersitate, vnumquemque docere nititur. Atq; hoc opus primum omnium aliorum (quod forte maxime ita necessarium arbitrarentur) inuenta typographia, æneis characteribus impressum fuisse Moguntiæ a Petro Gernshemio, Ioannis Fustei puero accepimus. Græce dicitur *officium* τὸ καθῆκον vel κατόρθωμα, quod definiunt esse πρᾶξιν ἀκόλουθον ὀρθῷ λόγῳ, ἢ νόμου πρόσταγμα, quæ vox etiã ad bella se extendit. Καθῆκον autem dicitur a κατὰ & ἥκω *venio*, vsitate magis quam commode vsurpata voce, cuius tamen auctorem faciunt Zenonem, Laertius & Suidas, etiamsi apud Demosthenem & Xenophontem quoque legatur. Cicero

erro duo officiorum genera statuit, ex Stoicorum senten-tia. *Vnum*, quod perfectum vocant, græce κατόρθωμα, coniunctum cum fine boni, *Alterum* medium seu incoatum, græce καθῆκον μέσον, quod per se nec sit bonum, nec malum. Isidorus multa officiorum genera enumerat in rebus diuinis, nomenque deriuat nobiscum ab efficiendo. Nec refert, primam siue initialem literam esse diuersam, cum veteribus idem fuerit officere, quod nobis efficere. Quapropter recte & Festo ab efficiendo dictus *officiosus*. Sunt tamen multi, qui per Antiphrasin dictum volunt officium, quod prosit multis, officiat nemini. Minus tamen probata grauioribus Criticis eorum sententia. Singulare illud, nec omittendum, officium apud bonos auctores quandoque accipi pro nuptiis, vt *ad officium venire*, tantundem sit, atque *ad nuptiarũ celebritatem venire*. Scribit enim Tranquillus in Caligula, eum imperasse ad se deduci Liuiam Horestillam C. Pisoni nubentem, cum & ipse ad officium venisset. Vnde & Iuuenalis *Satyr. 2.* loquens de nuptiis, ait, *Officium cras primo sole mihi peragendum in valle Quirini. Quæ caussa officii, quid quæris? nubit amicus.*

Ogygia dicta est olim Attica, quam Stephanus ab Ogyge rege fabulose deriuat, cum præstet Ægyptiacam esse notionem. Etenim inter Ægypti cognomenta memoratur *Ogygia*, certumque adeo est, Atticam tenuisse Ægyptios. Celebrat & eiusdem nominis Insulam Homerus contra Africam sitam, alio nomine *Æeam*, quam inhabitauerit Calypso filia Atlantis. Fuit & ὠγυγία vrbs maximum Hæmi spatium complexa, alio nomine iuxta Nicetam *Peristhlaba*. Forte ab eisdem Ogygiis siue Ægyptiis colonis aut conditoribus hæc nomina, vt & *mœnium Ogygiorum seu Thebanorum*, quæ Festus alios secutus etiam ab Ogygo conditore dicta existimat. Audiendus & hic Pausanias, qui in Bœoticis scriptum reliquit, τὴν Θηβαΐδα οἰκῆσαι πρῶτον Ἐκτῆνας, βασιλέα δὲ εἶναι Ἐκτήνων ἄνδρα αὐτόχθονα Ὤγυγον καὶ ἀπὸ τοῦδε τοῖς πολλοῖς τῶν ποιητῶν ἐπίκλησις ἐς τὰς Θήβας ἐστὶν Ὠγυγίαι.

Olitor ab oleribus, id est, hortensibus herbis nomen inuenit. Cō-

mendant ea in cibo Christianorum, præcipue Paulus Apostolus & Hieronymus, cum ille infirmos olus vult manducare, hic vero languentium cibos vocat olera. Suadet idem Hieronymus in Epist. *esse ea moderate edenda, quod noceant sumta immodice.* Numerantur inter ea, *Lactuca, Intybum, Beta, Sonchus, Malua, Brassica, Atriplex, Spinachia, Blitũ, Portulaca, Rumex, Apium, Buglossa, Eruca, Nasturtium, Scandix, Ocymum, Anetum, Anisum, Fœniculum, Vrtica, Hyssopus, Origanum, Satureia, Maiorana, Pulegium, & alia sexcenta.*

Olor vox creditur latina, vt cygnus origine græca descendens ἀπὸ τοῦ κύκνου. Haud desunt tamen, qui eam inclinent παρὰ τὸ ὅλον καὶ ὡραῖον, quasi *totus sit pulcer.* Quo mirum non sit, fingere Poetas Veneris currum ab oloribus trahi.

Olor, etsi latina vox sit, haud desunt, qui dictum putant, quasi sit ὅλος ὡραῖος *totus venustus & speciosus.* Aquilam hic, si prouocatus fuerit ad pugnam (vt solet) robore alarum vincit. Multa huius auis copia in Frisia est, vbi & in mari, & in fossis mediterraneis viuit, maxime ferox & sæua in alios cygnos, cum nidificat, & ouis incubat. Crebras itaque tum videas pugnas ac dimicationes, interdum ad necem vsque, nisi dirimatur conflictus, aut alter confligentium in fugam abeat. Solebant & in Phrygia reperiri ad fluuium Scamandrum, *teste Homero.* Strabo etiam Hispaniæ tribuit. De agro Eugolimesi in Gallia cui non constat? Quippe educatos ibi quamplurimos opera regis Francisci, vt & quondam multos legimus coniectos in piscinam, quam Geloni Tyranno Agrigentini struxerant longe magnificentissimam fontib' & fluuiis in eam deductis? Et Ouidius, *Ad vada Mæandri concinit albus olor.* Sed & aliis in locis agunt. Hoc autem mirum, quod veteres fere omnes, maxime apud Platonem Socrates affirmet, *dulci eos modulo canere quasi lætantes, vbi se breui morituros præsentiunt,* etiamsi nonnulli id negent, vt alias a nobis est adnotatum. Vtcunq;. Hunc equidem ob caussam Phœbo consecratos & dedicatos arbitror, quod velut exsultantes lætitia & diuinatione præditi cantu & voluptate alterius vitæ bona præsagiant, nec quidq; mali in morte esse præuideant.

Olym-

Olympici ludi, qui celebrari solebant quinto quoque anno redeunte, vt *docet Censorinus*, magna hominum frequentia, & in quibus oleagina corona donabantur victores, ab Olympio Ioue, in cuius honorem erant instituti, nomen accessunt. Fuit Olympia iuxta Strabonem lucus oleastro vestitus, flumini Alpheo adhærens in agro Pisano, ab Elide distans stadiis plus minus trecentis, vbi & templum Iouis Olympii fuit celebre scriptorum monumentis, ante quod agebantur hi ludi, tota prope Græcia, ad spectaculum confluente. Primus ex iis Hercules palmam reportauit eorundem institutor. Post Herculem, qui victoriam obtinuerũt quamplurimi, tanto in pretio apud suos sunt habiti, vt velut triumphantes quadrigis inueherentur in ciuitates suas. Eo spectant illa Vitruuii libro 9. *Nobilibus Athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia vicissent, Græcorum maiores adeo magnos honores constituerunt, vt non modo in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes, sed etiam cum reuertuntur in suas ciuitates cum victoria, triumphantes quadrigis inuehantur, ereq; publica, perpetua vita, constitutis vectigalibus fruantur.* Hinc & a Solone institutum scribit Plutarchus, vt drachmæ quingentæ darentur ei, qui Olympia vicisset. Quod si Herodoto etiam & Diodoro credimus, fuerunt Olympici ludi, simul & gymnici & equestres. Cum enim Xerxes ex perfugis paucis qui ex Arcadia venerant, quæsiuisset, *quidrerum ageret Græci*, respondit, *eos agere Olympia, & spectare certamen equestre ac gymnicum.* Equidem si primæ institutionis eorum habeatur ratio, nihil in iis agitatum, merito quis dicat, præter certamen equorum & palæstræ. At si posteriora respicias tempora, etiam carmina ibi a Poetis recitata inuenias. Scribit enim ex Dicæarcho Athenæus Cleomenem Rhapsodum Olympicis ludis memoriter reddidisse Empedoclis expiationes. Quin Neronem agona Musicũ præter consuetudinem apud ipsam Olympiam commisisse, tradit Philostratus *lib. 5. de Apollonio Tyaneo.* Vetus etiam Horatii interpres, *Oda 2. lib. quarto*, Poetas olim in decantandis Heroum laudibus, accepto themate, eisdem in ludis certasse, &

coronatos fuisse tradit. Ibidem legimus, & Herodotum senẽ suas recitasse historias, presente cum patre suo Thucydide, admodum puero, qui cum diuinitus commotus illacrymasset, gratulatus est patri Herodotus nomine sobolis his verbis: *μακαρίζω σε τῆς εὐτεκνίας Ὄλορε, beatum te prædico Olore ob sobolis felicitatem*, fuitque auctor ei, vt erudiendum diligenter curaret filium, quod iam gliscere inciperet, in animo eius bonarum artium cupiditas ac amor. Præterea sciendum & illud, *in Iouis Olympici templo fuisse eius Dei simulacrum solidum ex auro, picturasq; plurimas & mirabiles, vt docet Strabo.* Item simulacrum Iouis ex ebore, Phidiæ Atheniensis opus, cuius Plinius meminit *libro 34. Strabo 8. Fabius 12.* quod transferri non potuisse in ciuitatem Romanam, scribit Iosephus, dicentibus architectis, *si moueretur simulacrum, posse malum aliquod accidere.* Iouis enim simulacrum erat imo collocatum in templo Olympici Iouis, vbi ludi Olympici in Iouis Olympici honorem, ab Hercule instituti, non ab Iphito, vt vult Paterculus, agebantur. Fuit enim is intermissi agonis potius restaurator, quam institutor & auctor. Sit illud hoc loco auctarium, interdictum fuisse fœminis Olympicum agonem. Pausanias Eliacis κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν, πρὶν ἢ διαβῆναι τὸν Ἀλφειὸν, ἔστιν ὄρος ἐκ Σκιλλοῦντος ἐρχομένῳ πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον. ὀνομάζεται δὲ Τυπαῖον τὸ ὄρος. κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἠλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος, ἢν φωραθῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν ὀλυμπικὸν, ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβᾶσαι τὸν Ἀλφειόν.

Olympus iuxta Herodotum, Thessaliæ mons altissimus, (quãquam & alii eiusdem nominis montes numerentur in *Arcadia, Elide, Cilicia, Cypro, Mysia, Macedonia*) ipsasque nubes vertice excedens, ita vt non feriatur a ventis & pluuiis, id quod indicat cinis intactus integro anni spatio, *referente Solino, Claudiano in Stilicone, Lucano Pharsaliæ* 2. dictus est iuxta Hesiodi interpretem, quasi ὁλόλαμπος *totus splendens*, cui Eustathius astipulatur *Iliad. 8.* Idem & Deorum habitaculum vocatum dicit, & allegorice accipi pro ipsomet cœlo, quod etiam est ὁλόλαμπον, vt & Hesiodi interpres agno-

agnoſcit. Sed quod addit de capite eodem nomine donato, vt elegans inprimis, omittere nequaquam poſſum. Verba eius ſunt: ὁμοίως δὲ τῷ οὐρανῷ καὶ ἡ σφαῖρα ἡμῶν κεφαλὴ, ἐν ᾗ τὸ ὁλοκλαμπὲς λογιστικὸν ἵδρυται, ὄλυμπος λέγεται. Sunt qui in hoc monte noſtro tibicinem habitaſſe tradunt, nomine Olympum, & ab eo tandem tuliſſe nomen, cuius equidem meminit in Minoe, & 3. de legibus, Plato. Inter hunc & Oſſam ab eo diuulſam (quod fabuloſe aliqui tribuunt Herculi) labitur impetu vaſto fluuius Peneus.

Omen ab ore deductum Varroni, quaſi *orimen*. Et Feſtus: *Omen quaſi oremen, quod fit ore.* Quidquid enim ore dicitur, vel egreditur, eſt omen, vt quidem Donato placet. Itaque veteres, eodem teſte, aggreſſuri aliquid, quod felix fauſtumque ſit, dicebant, vt *omen* ita dicendo ſuſciperent. Etiam ſi Nonius omen eſſe non ſolum oris, ſed etiam mentis exiſtimet. Vnde a ſacrificantibus ſolitum dici, *Bona habete omina.* Nullam his adhibendam eſſe fidem, docet Chriſtiana religio, at quantum tribuerint Ethnici, vel vnus Valerius Maximus euicerit, *lib.* 1. *cap.* 5. qui ominibus prorſus eſt dedicatum. Et Ouidius *Amorum elegia* 12. *Omina ſunt aliquid, modo cum diſcedere vellet, Ad limen digitos reſtitit icta Nape.*

Omophagia feſta, de quibus poſt Græcos Arnobius *lib.* 5. mentionem fecit, *crudiuora*, latine recte appelles. Crudum enim eſt ὠμὸν, *vorare* vel *comedere*, τὸ φαγεῖν.

Onager quaſi ὄνος ἄγριος, *ſyluestris aſinus.* Eſt & tormentum bellicum, *teste Ammiano Marcellino libro* 23. vbi poſt copioſam eius deſcriptionem, tandem hæc ſubiicit verba, *Et tormentum quidem appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur.* Scorpio autem, quoniam aculeum deſuper habet erectum, cui etiam Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod aſini feri, cum venatibus aguntur, ita eminus lapides poſt terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora ſequentium, aut perfractis oſſibus capita ipſa diſplodant.

Opalia inquit Varro, *libro de lingua latina quarto*, dic tertio poſt Saturnalia feriæ Opis. Et Feſtus: *Opalia dies feſti, quibus ſupplicatur Opi, appellantur:* Celebrabantur ea,

(*vt scribit Macrobius*) mense Decembri, quemadmodum & Saturnalia, omni iam fœtu arborum coacto: quoniam Saturnum & Opem, repertores frugum ac fructuum crediderunt, quos & nonnulli cœlum esse & terram sunt arbitrati, Saturnumque a satu dictum, cuius caussa de cœlo est, & terram *Opem*, cuius ope humanæ vitæ alimenta quæruntur, vel ab opere, per quod fructus frugesq; nascuntur. Huic Deæ sedentes concipiebant vota, & de industria terram tangebant, vt innuerent quidem ipsam matrem terram appetendam esse mortalibus. Primum omnium Cecropem statuisse in Attica aram Saturno & Opi tradidit Philochorus, *referente eodem Macrobio*. Eandem aũt esse Opem cum Cybele, de qua antea est actum, ostendit alibi Ouid. cum ita canit,

Ipse quoq; Ausonias Cæsar matresq; nurusq;
Carmina turrigeræ dicere iussit Opi.

Opes creduntur nomen trahere ab Ope Saturni vxore, qua terra significatur, *vt scribit Pompeius*. Recte itaq; Ouidius,

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Ophir אופיר gentinis, vel est ꝓpriũ nomẽ filii Iectan, qui fuit nepos ipsi⁹ Sem, fratremq; habuit Hauilã, cum quo Indiæ regiones incoluit, ad fluuium Gangem de nomine ipsorũ dictas, auriq; & lapidum pretiosorum ditissimas. Hauile mentio fit, *Genes.* 2. auri Ophir *1. Reg. 9.* nempe illa Indiæ regio est, ex qua Salomonis classis Ophirizum aurum, iam corrupto vocabulo *obrizum*, olim aduexit. Quid, quod nec desint qui Peru eandem regionem esse velint cum Ophir, eo quod vtraq; dictio iisdem literis radicalibus constet, quarum in in Peru facta Metathesis est. Sic & Postello videtur, cui suffragatur Goropius in sua Hispania, item Arias Montanus. At Caspar Lusitanus, qui de hac regione Ophir peculiare edidit opusculum, persuadere conatur, Ophyram sacræ scripturæ esse auream Chersonesum, aut potius omnem eam oram, quæ *Pegusiis Malaca* & *Samotra* continetur. Tzezes legit ὄφαρ. Iosephus *auream terram* vocatam, scribit tempore suo. Eupolemus apud Eusebium appellat οὐφρῆ *lib. 9. capit. 4. præparat. Euangelic.* additque insulam esse maris Erythræi.

Alii

Alii ſub hoc nomine intelligunt Æthiopicã regionem Cephalam. Scribit enim Thomas Lopeſius *(vt & ab aliis eſt annotatum)* in ſua Indica nauigatione, Cephalenſes habere libros ſcriptos, Indica lingua, in quibus legitur etiamnum, tertio quoq; anno Salomonem regem hinc aurum tuliſſe, atq; hodie etiam eam regionem habere ſuas aurifodinas.

Ophitæ hæretici ἀπὸ τοῦ ὄφιος, id eſt, *ſerpente*, quem colebãt, appellationem trahunt. Colebant enim ſerpentem, quem dicebant induxiſſe in paradiſum cognitionem virtutis.

Ophiuchus dictus Æſculapius Aſtrologis, quod anguẽ teneat. Ὄφις enim eſt *ſerpens*, ἔχω *habeo* vel *teneo*. Signum equidem cœleſte deſignare & deſcribere volunt. Fertur enim Æſculapius *(ne & fabulas ſuo loco negligamus)* Apollinis cauſſa inter ſydera relatus a Ioue, cum Hippolytum antea iniquitate nouercæ, & inſania parentis interfectum, in lucem reuocaſſet, *vt ex Eratoſthene refert Hyginus*. Alii tamen volunt, hũc Ophiuchum eſſe Phorbantem Triopæ filium, quidã Glaucum Minois filium, ſanitati reſtitutum ab Æſculapio. A quibuſdam dicitur *Ophiulcus*, παρὰ τὸ ἕλκειν τὸν ὄφιν, quod anguem trahat. In capite ſtellam habet vnam: Singulas etiam in humero vtroque: In manu ſiniſtra tres, in dextra quatuor, totus conſtat ſtellis 23.

Opiconſiua dies, ſic dicta a Dea *Opiconſiua*, cuius in regia erat ſacrarium, quod ideo actum, vt eo præter virgines Veſtales, & ſacerdotem publicum introeat nemo. Varro.

Opimum dixerunt veteres, quidquid magnificum erat & amplum, ab Ope Saturni coniuge, quæ terra credebatur. *vt antea dictum.* Sic opima ſpolia dicta, quæ dux duci detrahebat, vt *Romulus Acroni, Coſſus Tolumnio, Marcellus Viridomaro.* Prima leguntur ſuſpenſa, *Feretrio Ioui*, ſecunda *Marti*, tertia *Quirino*.

Opiter vt inquit *Valerius*, dictus, qui eſt natus auo viuo, patre mortuo, & quaſi obito patre, vt Iupiter a *iuuando*, quaſi iuuans pater.

Opium liquor ex inciſo papauere nigro profluens, originem refert ad ὀπὸν vocem græcam, quæ ſignificat liquorem. Et

quanquam multi & varii sint ὀποί, id est, *liquores*, vt opobalsamum, quod Simeon Sethi vocari scribit, *βαλσαμέλαιον*, Opopanax ex Panacis Heraclii radice incisa emanans liquor, & alii plures, tamen solus nigri papaueris ὀπὸς obtinuit apud Græcos, vt peculiariter neutro genere ὄπιον diceretur, quod optimum censetur, si sit *graue, densum, gustu amarum, læue, non asperum, neque grumosum*, quodque inter colandum, non vt cetera coeat, aut diffundatur in sole, admotumq; lucernis, non atra luceat flamma, exstinctum denique vim sui odoris seruet. Est illud validissimum inter ea, quæ sensum stupefaciũt, & soporem conciliant. Itaq; Opiata medicamenta, quod opium recipiant, dicta, in hunc finem aut propinari, aut applicari solent, quale Philoniũ est, cuius Galenus *9. de compos. medicam. secundum loca* meminit, Tryphera quoque Athanasia, Micleta, Andromachi, Theriaca, Mithridatis antidotus, Esdra, Diacodion, Nicolai requies, & similia. Cautè his est vtendum, vt & Galen^9 monet *de arte curandi ad Glauconem, lib* 2. Statim enim post compositionẽ iis vtendũ nõ esse suadet, verũ potius post tempus compositionis annuũ, aut omnino semestre. Quid, quod id gen^9 medicamenta dolorem quidẽ tollant, dispositionem tamẽ relinquant, imo sopitus aliquandiu dolor cum graui iactura nõnunquam redeat.

Oppia lex de matronarum cultu est lata a C. Oppio Tribuno Plebis, Q. Fabio Max. & T. Sempronio Graccho II. Coss. anno V. C. IↃXL. in medio ardore secundi belli Punici, ne videlicet, *qua mulier plus semuncia auri haberet, ne vestimento vteretur, versicolore &c.* Lex tamen ista aliquot añis post est antiquata, M. Fundano, & L. Valerio tribunis plebis. Quinimo abolita fuisset cuestigio, nisi acerrime restitisset Porci^9 Cato vrbanæ luxuriæ & superbiæ grauissim^9 hostis, testis Liui^9 *lib. 4. decad. 4. Sabel. lib. 5. Ennead. 6.* Pomponius Lætus *par. 22. de legib.* Aymarus *lib. 2.* & Plinius cum de Catone scribit hoc fere modo: *Matronis ornamenta erepta Oppia lege repetentibus restituit.*

Oppidum, ab ope dictum existimant, quod *opis caussa fossa muros,*

roq; cingatur. Oppidorum condendorũ ac deſcribendorum veterem morẽ habet Plutarchus in Romulo, quæ quia ſunt prolixa nimium relatu, & fere eadem ſunt cum iis, quæ ſcripſit Varro *4. de lingua lat.* tantum huius verba ſubiiciam, *Oppidum*, inquit *condebãt in Latio, Hetruſco ritu multa, id eſt, iunctis bobus tauro & vacca interiore aratro circumagebãt ſulcum: Hoc faciebant religionis cauſſa, die auſpicato, vt foſſa & muro eſſent munita. Terram vnde exſcalpſerant, foſſam vocabant, & introrſum factum, murum, poſtea quod fiebat orbis, vrbs. Principium quod erat poſt murum, pomerium dictum, eiusq; ambitu auſpicia vrbana finiuntur.* Nõ tamen omnia oppida mox a principio muris erant cincta apud veteres, ſed iis carebãt, *vt in proœmio ſuo ſcriptum reliquit Thucydid. vrbium Græcarum mentionem faciens. Spartam* quoq; nullis ſeptam fuiſſe mœnibus, teſtatur Plutarch[*] *in Lyſandro*, & Plato *dialog. 6. de legib.* Vnde & *immunitam*, vocat Ouidius *10. Metamorphoſ.* Imo octingentos ſtetiſſe annos, abſq; mœnibus, prodidit Liui[9] *libr. 9. decad. 4.* At tandem clauſerunt muris, cum virib. ſuis & armis diffidere inciperent Spartani, *vt docet Iuſtinus lib. 14.* Oppida condere habitũ olim interingentia facta, obſeruaſſe mihi videor. Nam ideo etiã Liber pater & cum Caſtore Pollux Deorum in templa recipi meruerũt, *vt eſt apud Horat.* Et Dido, cum apud Virgil. mortem voluntariam excuſaret, quaſi ea omnia abſoluiſſet officia, quæ a ſe exigi potuiſſent, atq; ideo nihil vlteri[9] ad apotheoſeos gloriã requiri queat, inter alia dicit, *Vrbem præclarã ſtatui, mea mœnia vidi.* Sic in magnifica & vaſta ciuitate ſua gloriatus fuiſſe legitur Nabuchodonoſor. In ducendo aũt primogenio illo ſulco, quando condituri vrbem primũ deſignabant totum ambitum aratro, obſeruatum eſt, boni ominis cauſſa, id eſt, fertilitatis ergo iunctum fuiſſe vaccæ bouem non caſtratũ. Mos etiam fuit primum editis ea ponere locis, non tam metu diluuii, quod diu hominum animis inhæſit, quam vt difficilis eſſet hoſtibus acceſſus. Recte Varro, *Natura dedit agros, ars humana ædificauit vrbes.* Sunt qui exiſtimant, primo, mortalium Ægyptios condidiſſe oppidum nomine

Dioſpolim,quanquam alii iſtam prærogatiuam tribuant Niniuæ. Apud Græcos volunt primum Cecropem conditum a ſe oppidum *Cecropiam* appellaſſe. At alii Argos, Phoronei regis opus præceſſiſſe volunt, nonnulli *Sicyonem*. Mox enim a mundi exordio, nondum vſque adeo inualeſcente malitia, oppidis non erat opus. Vnde Ouid. *Nondum præcipites cingebant oppida foſſæ.*

Opiter qui patre mortuo, auo viuo gignebatur.

Opſonium vide obſonium.

Oraculum græce χρησμὸς, χρησμῳδία, μάντευμα, θέσπισμα, θέσφατον, quod reddi ſolebat apud Ethnicos ſciſcitantibus ab iis, quos δαιμονολήπτους dicimus, vel ab ipſis dæmonibus, idq; per ſomnum, vocem, geſtum, ſonitum, aut aliquem nutum ad diuinorū oraculorum imitationem, vt ſemper ſolitus eſt veterator ille, & diuinæ maieſtatis ſimia obſcurare eius laudes diuerſis & infinitis modis. Ab ore nomē accepit, vel (*vt Cicero*) quod ei inſit Deorum oratio. In hoc tamen differebant eius reſponſa a diuinis reſponſis, quod hæc intelligerentur ab iis, quibus detecta & patefacta erant, illa nequaquam. Hæc diuinam voluntatem aperirent, illa ab eius norma diſcreparent. Hæc idololatriam ſtatuerent nullam, aut deflecterent a veritate, illa econtrario inueherent & confirmarent prohibitum a Deo cultum. Hæc denique integra eſſent, immota, certa, indubitata, illa incerta, ſubdola, flexuoſa, multis erroribus & obſcuris Labyrinthis vbiq; plena, ſæpe conficta in gratiam eorum, qui dæmonem conſultum venerant. Vnde Demoſthenes *Pythiam*, φιλιππίζειν cōqueſtus fuit. Primam illis occaſionem dedit conſenſu multorum eruditorum in ſuperſtitionem, falſamque religionem, prona hominum natura, quo facilius Diabolo fuerit, mox obſcurare veram de DEO doctrinam, inque mundum ſuos furores inuehere, vt ita ſecum periret genus humanum, inuolutum & implicatum ſuæ impietati. Celeberrima ipſius oracula fuerunt Iouis Hammonis in Lybia, de quo multa Lucanus *libro nono*, Dodonæi in *Epiro*, Panis in *Arcadia*, Pythii Apollinis Delphis,

phis, cui sceleton æneum dedicauit Hippocrates, adde Dyndimæi Apollinis oraculum Sebenniticum in Ægypto, Amphiarai in Attica, Serapidis ad Canopum, Trophonii in Bœotia, Martis apud Mysos & Thraces in Asia, aliaque innumera, quæ in præsentem paginam non cadunt. Obscuritates autem & fraudes inextricabiles facile erit vnicuiq; deprehendere ex nonnullis eorum exemplis. Molientein Græciam, maxime in Athenienses, expeditionem Xerxe responsum tulerunt illi, saluam foræ ciuitatem Atticam in muris ligneis, quod Themistocles vir prudens & ingenio acuto interpretatus est de nauibus, & quidem feliciter, quemadmodum euentus postea ostendit. Philippo Alexandri patri consulenti, de futuro belli euentu redditum fuit & adytis, ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα νικήσεις. Notum & illud: *Crœsus Halim penetrans permagnam perdet opum vim*: Item illud Seleuci de morte sua percontantis: Ἄργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις: Εἰ δ' Ἄργει πελάσαις, τότε κεν παρὰ μοῖραν ὄλοιο. Multa alia ciusdem notæ recensent Pausanias, Plutarchus, Herodotus, Liuius, Strabo, Suidas, Lactantius, Eusebius, & alii: at maxima eorum pars conticuit circa aduentum filii Dei, vt constat non tantum ex eo, quod tum temporis nuntiatum fuerit magnum Pana esse defunctum, sed etiam ex eo, quod Augusto Pythiam interroganti de successore est datum his verbis:

παῖς Ἑβραῖος κέλεται με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι,
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.

Me puer Hebræus Diuos Deus ipse gubernans,
Cedere sede iubet, tristemque redire sub orcum:
Aris dehinc ideo tacitus discedito nostris.

Orata dictus est Sergius vir quidam nobilis, quod duobus annulis aureis & grandibus vteretur. Vulgus enim aurū enuntiabat orum. Sic Festus scribit genus piscis *oratam* appellatum ab auri colore, quod rusticiorum dicebant, vt *auricu as*, *oriculas*.

Oratio appellata quibuſdam, quaſi *oris ratio*, aliis παρὰ τὸ ὀαρίζειν loquendo.

Oratores iuxta Feſtum quaſi ἀρατῆρες ſunt dicti, quod miſſi ad reges nationeſque Deos ſolerent ἀρᾶσθαι, id eſt, teſtari. Hi modo appellantur legati. Nunc autem oratores, qui iuxta artis oratoriæ præcepta orationem habent, in eo diuerſi a Rhetoribus, quod hi Rhetoricam doceant, & artis præcepta in ſcholis tradant. Fabius vult *Oratorem eſſe virum bonum, dicendi peritum*, ex ſentētia Catonis. Idem Æſchini ἀνὴρ ἐυγνώμων, δυνατὸς εἰπεῖν.

Oratorium dici aliquando inuenias templum, ab orando deducto nomine, Auguſtinus: In oratorio nihil fuit, niſi hoc ipſum, a quo nomen habet.

Orbona Dea, ne orbos faceret, coli ſolebat. Scribit itaque Arnobius *lib*. 4. in eius tutela fuiſſe *orbatos liberis parentes*. Ara eius conſpiciebatur ad Larium ædem, *teſte Plinio cap. 7. lib. 2.* Vbi licet vocabulum Orbonę non exſtet, reſtituit tamen Adrianus Iunius. 3. *Ammaduerſ. cap. 1.*

Orcades. Cyclades vide.

Orcheſtra, locus in theatro, vel ſcena, vbi honoratiores, vt apud Romanos Senatores, ſedebant, ab ὀρχέομαι nomen habet, quod nobis eſt *geſticulari* & *ſaltare*. Solebant enim ſcenici artifices per orcheſtram ſuas exhibere actiones, eſtque propria chori ſicut hiſtrionum ſcena, *teſte Polluce.* Vitruuii verba de Orcheſtra ſunt hæc: *In Orcheſtra autem Senatorum ſedibus loca deſignata, & eius pulpiti altitudo ſit, ne plus pedum quinque, vt qui in orcheſtra ſederint, ſpectare poſſint omnium agentium geſtus.* Pulpitum iſtud, cuius Vitruuius mentionem facit, Græci vocant θυμέλην, vnde dicti *Thymelici*, id eſt, *Citharœdi, aulœdi Symphoniaci*, & ſimiles artifices, quotquot perſonam ex fabula non agebant, actioni autem ſubſeruiebant abditis in ſcena hiſtrionibus, vt interim populum detinerent præſtando ſuas actiones. Ibidem verſari ſolitus Tragœdiarum, atque comœdiarum chorus, quamdiu chorum habuerunt Comœdiæ. Conceſſiſſe olim Claudium Germanorum legatis, vt hic ſederent, prodit in eius vita Suetonius

tonius, cum esset eorum simplicitate, atq; fiducia motus. At Augustus idem liberarum sociarumq; gentium legatis ante vetuerat. Dio scribit *li.54.* eundem prohibuisse, ne nō modo patritiorum liberi, sed etiam nepotes eorum, quiq; equestris essent ordinis, amplius in orchestra saltarent, cum antea id factitare consuessent. Iuuenalis posuit hoc nomen pro sessione Senatus & primorum, cum ait: *Similemque videbis Orchestram & populum.*

Orchia lex sumtuariarum legum prima, a C. Orchio Tribuno plebis de sententia Senatus est lata, quæ numerū conuiuarū præscribebat. Meminit eius Macrobius. *3. Saturn. cap 17.* Hāc secuta lex Fannia, inde Didia, Licinia, Cornelia, Æmilia, Iulia, Cœcilia, de quibus suo loco.

Orcinus seruus est dictus, qui patrono vel Domino in Orci familiam ascripto eius testamento est manumissus, vel quē testator liberum esse iussit post obitum suum, *iuxta Alexandrum ab Alexandro*, ita vt heres patronatus ius haberet, non Dominus. De hoc vide *l. ergo. ff. de fideicom. l. si is. ff. de fideicom. libert. l. tutela. §. plane, ff. de legitim. tutor. l. directis. C. de Testam. libert.* Directe hic manumittebatur *teste Vlpiano*, alioq; nomine dicebatur *Charonita*, quasi *Charontis libertum* dixeris, vt a Cuiacio in notis ad Vlpianum est demonstratum. Theophilus §. *qui autem. Instit. de rebus singul. per fideicomm. relict.* nominat χαρωνίτην ἀπελεύθερον. Nulli⁹ namq; viuentis est libertus, *l. 4. ff. de bonis libert.* Denique & illud de Orcino notandum, appellatum quoq; eum familiæ libertum, *leg. si socius. ff. de manum. testam.* Vide & Beroaldum *3. Apuleii*, & Cœlium Rhodig. *c. 18. lib. 10.*

Orcus inferorum locus, non paucis ἀπὸ τοῦ ὅρκου, id est, *iuramento* trahere videtur nomen. Deos enim per Stygiam Paludem iurasse fabulantur Poetæ. Alii ab vrgendo deducunt, quod vrgeat ad mortem. Statutum est enim *omnibus hominibus semel mori. Omnes vna manet nox, & calcanda semel via lethi*, Item *Serius aut citius, sedem properamus ad vnam.* Accipitur & hoc nomen pro Plutone ipso,

Digitized by Google

ipſo, cui quare veteres inferorum imperium tribuerint, docet Diodorus *libro 6.* his verbis: *Plutonem ſepulcrorum, funerum, atque honorum, qui mortuis impenduntur, vſum introduxiſſe ferunt, cum antea nulla earum rerum apud homines eſſet conſuetudo. Idē Deus ab antiquis Quietalis eſt dictus, quod quieſcant huius vitæ munere defuncti.*

Oreades. Vide Nymphas.

Oreſtea Dea culta quoque legitur inter reliqua plus quam delira Deorum figmenta, quippe ſoror Oreſtis. Ait enim Ouidius 1. de Ponto: *Cultaque Oreſtea Taurica terra Dea.*

Oreſtes filius Agamemnonis & Clytemneſtræ, qui in vltionem paternæ necis procuratæ, cum a matre, tū ab Ægyſtho rurſus illam occidit, mox autem ſcelere patrato furore correptus, cum ſemper ipſi videretur irruens imago matris, eademque facibus & colubris armata exitium minitari, *teſte etiā Virgilio Æneid.* 4. ἀπὸ τοῦ ὄρεος, id eſt, *mente* eſt ita dictus, vel vt ita magna & monſtroſa corporis ipſius magnitudo ſignificetur, quod ſeptem cubitos longitudine æquaſſe Herodotus & Solinus prodiderunt, vel vt immanes ac feros eius mores exprimerent, id quod Euſebius vult *de præparat. Euangelica lib.* 4. *& ante Euſebium Plato.* De furore Oreſtis multa Sophocles *in Electra*, Euripides, *in Oreſte*, Valerius *Flaccus, lib.* 7. *& alii auctores.* Probus ſcribit diu illum hoc furore vexatum didiciſſe, tandem ex reſponſo, non prius ſe liberatum iri, quam flumine eſſet ablutus, quod ſeptem fluminibus confunderetur, atque ita tandem in Rhegini agri flumine purgatum ad priſtinam mentem rediiſſe, cuius & Varro meminit *rerum humanarum 10.* Neronem etiam de Oreſte Tragœdiam cantaſſe, idque in ſcena, apud Tranquillum inuenias.

Oreſtiades. Vide Nymphas.

Orexis, quę medicis nihil eſt aliud, quam *comedendi appetitus*, qui, *cenſente Galeno*, ortum habet a ſenſu penuriæ, cum venæ ex ipſo ventriculo trahunt, veluti mulgentes ſugenteſque, quoad originem ab ὀρέγομαι deſcendit, quod eſt *appetere* Latinis. Hæc, eodem teſte, aboletur nonnunquam, cum ven-

tri-

Digitized by Google

ticul' ſuctionis ſenſum, qui reuera eſt fames, amiſit, vel quia acidus ſuccus non incidit in os ventriculi, obſtructis viis a liene ad ventriculum tendentib', vel quia reſolutus eſt neruus, qui attingit œſophagum. Aliquando diminuitur non perdito omnino ſuctionis ſenſu, ſed fere iam pereunte, aut corrumpitur vel qualitate, vt in mulierum κίτ7ᾳ, qua res appetunt abſurdas, vel quantitate, vt in βουλιμίᾳ aut canina appetentia, quę oritur contrahente & mordente acido ſucco ventriculum, vel corpore immodice exhauſto, aut refrigerato ore ventriculi, vt fieri ſolet in peregrinationibus per niuem factis, atque adeo Bruto mouenti exercitum Dyrrachio Apolloniam verſus per niues contigiſſe refert Plutarchus. Deiicit orexin in ſenibus nimia frigiditas, eo quod oris ventriculi ſenſificam vim ſopiat ac fere proſternat. Vt certe affirmet Galenus 3. *de Symptom. cauſſis cap. 1.* omnem intemperiem deiicere vires, ſi vehemens & immodica fuerit. Nouum illud & inauditum fere, pro vomitu accipi, quãdoque *orexeos* vocabulum. Dabo exemplum, ne quid deſit ſtudioſis, & eruditis, dum hanc ego tenui filo Leuidenſam, vt vocant, contexo. Plinius ad Priſcum de Fannia ęgrotante. *Hoc diſcrimine implicata eſt inſidens febris, tuſſis, orexis, ſumma macies, ſumma defectio. Miror ſummopere.* Id hic reponendum exiſtimaui.

Orgia Bacchi ſacra, alio nomine *Bacchanalia, Dionyſiaca, Trieterica*, de nocte celebrari ſolita omni poſthabito pudore, *vt meminit Liuius*. & in Thracia primum ab Orpheo inſtituta, a quo etiam Orphica fuerunt dicta, affirmante id Diodoro, aut traxerunt nomen ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, *furore vel ira*, *vt cenſet Euſebius de præparat. Euangel.* Phurnutus & alii, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν i. e. mõtibus iuxta Maronis illud, nocturnuſque vocat clamore Cytheron, quod in hunc montem ſacra illa, ex Thracia primum tranſtulerit Orpheos, apud quem etiam hymnos inuenias Trietericos, vel ἀπὸ τῶν ὀργάδων conſecratis alicui Deo locis, aut deniq; ἀπὸ τοῦ εἴργειν, id eſt, *arcendo*, quod prophani arceantur a ſacris, id quod Apollonii interpres *libro primo*, etiam affirmat his verbis: ὄργια μυστήρια κυρίως τὸ

εἴργειν τοὺς ἀμυήτους αὐτῶν, Addit ἢ τὰ ἐν ὀργάσι γινόμενα, ὀργάδας δὲ συμφύτους τόπους καλοῦσι, καὶ ὑγρούς. Est & verbum ὀργῷν, id est Græcis quod ἐφίεσθαι *appetere*, qua in significatione vsus quandoque est Aristoteles, *vt problem.* τμημ. δ. si quis forte & inde auspicium nominis deducere velit, cum constet omne eos turpitudinis genus exercuisse in iis sacris. Vt quidem nec flamini Diali ingredi ea licitum fuerit, sicut nec hederam tangere, arborem non solum sterilem, sed ad quam etiam Bacchicæ mulieres furoribus deditæ ferantur. Ab his sacris descendit verbum ὀργιάζειν, quod idem est cum θύειν, id est, *rem facere diuinam, siue sacrificare*, teste Suida, & ὀργεῶνες Bacchi *Sacerdotes* in specie, & eorum cœnæ, δεῖπνα ὀργεωνικὰ, Athenæo. Nam alias etiam aliorum sacrorum antistites ὀργεῶνας dictos inuenio, nomenq; Orgiorum indultum aliis sacris, quippe generalius acceptum. Scribit enim Seruius omnia apud Græcos sacra significasse, sicut ceremoniæ apud Latinos, additque proprie dicta *Orgia* caussa turpitudinis a populo Romano fuisse antiquata. Facit quoque nobiscum Strabo in hac generali Orgiorum significatione *libro 10.* Cũ ita scribit: *Plurimi Græcorum totum ceremoniale negotium, quod Orgia vocant, tum Bacchanale & Choricum, & sacrorum mysteria Libero patri attribuerunt.* Ceterum Orgia pro omnibus ceremoniis capiuntur. Vnde idem Strabo: *Cybelem præcipuo venerantur honore, eius Orgia frequentantes.* Legimus & ὄργια μουσῶν. apud Aristophanẽ & ὄργια πόθων id est *amorum sacra* in Epigrammate. Dixit quoque Plato in Phędone generaliter, ὀργιάζω τὸν θεὸν *sacrificiis placo Deum.*

Orichalcum ὀρείχαλκον, præstantissimum æris fossilis genus, quod ob præcipuam bonitatem diu admirationem obtinuit, vocatum videtur παρὰ τὸ ἐν ὄρει μεταλλεύεσθαι, quod in montibus eruatur ex terra. Vt admodum imperite nonnulli aurichalcum, scribant, quasi ex auro & ære, quod Græcis est χαλκὸς, conflatum illud sit, cum auri potius speciem, siue colorem referat, vt erudite nono fossilium docet Agricola his verbis: *Natura tingit metalla alieno colore, cum enim æs suo modo rubet, id, etsi raro, interdum gignitur fuluum, quod Græci* ὀρεί-

ὑπέρχαλκον *appellant, interdum candidum*, *quod* λευκάργυρον. *Hoc argenti speciem exprimit, illud auri.* Æs fuluum bonitatem admirationemque diu obtinuisse scribit Plinius, & candidũ factum fuisse in Teuthrania circa Anderam, & in Lydia iuxta Tmolum montem Strabo. Naturam ars imitatur, & æs vtroq; colore tingit. Etenim Cadmiam fossilem combibẽs fit Orichalcum. Quondam æs Liuianum, *vt auctor est Plinius*, maxime sorbebat Cadmiam, & post ipsum Marianũ, &c. Valde fulgidum fuisse apparet ex Hesiodo, qui in Herculis scuto φαεινὸν vocat id, quod Daniel. 10. & Ezechelis 7. dicitur קָלָל, id est, *refulgens.* Tribuit & idem illi cum Hesiodo epitheton Apollonius *lib.* 4. Quod autem interpres eius dictũ putat ἀπὸ ὀρείου τινὸς, id est, Orio quodam inuentore, plane ridiculum.

Origeniani hęretici, qui nuptias & coniugia damnabant, semen humanum inter coeundum deiiciebant in terram, vt Onan ille maledictus a Deo fecisse legitur, a quodam Origine sunt appellati, non ab illo omnibus noto, a quo *Origenistæ* & *Adamantii* originẽ trahunt. Multi ipsius errores recensentur, de quibus Ecclesiastica videnda est historia, præcipue Epiphanius, & Augustinus ad Quoduultdeum.

Orion nymbosus dictus poetæ, Manilio cœli pars maxima propter insignem magnitudinem, cum 38. constet stellis, ex Iouis & Mercurii Vrina in ædibus hospitis Hyrei natus proditur in fabulis. Est quippe οὖρον *vrina.* Dictus itaque Vrion, & postea facta commutatione diphtongi ου in ω. vocalem Orion. Ouidius Fastorum 4.

> *Hunc Hyreus, quia sic genitus, vocat Oriona*
> *Perdidit antiquum litera prima sonum.*

Quanquam Strabo appellatum eum velit Oriona, quod esset educatus in Oræo oppido Eubœię. Vtcumque. A Scorpio tandem ictus, quem terra immiserat, commiseratione Deorum in cœlum est translatus. Fabulę vel ictus scorpii ratio est, quod eo occidente oriatur scorpius. Occidit autẽ sub hyemis principiũ, sicut Pleiades & Hyades, *teste Hesiodo 2. operũ & dierum.* Vis eius nimbosa & procellosa. Vnde quidam

dici παρὰ τὸ ὀρίνειν, id eſt, *concitandis tempeſtatibus, & imbribus diffundendis*. Alii denique deflectere malunt, παρὰ τὴν ὥραν, id eſt, *decore*.

Orizon terminator in ſphæra, aut globo, aut ipſo etiam cœlo circulus, deſcendit a Græco verbo ὁρίζειν, quod eſt terminare. Neque enim vltra proſpiciunt oculi. Vnde Arati Scholiaſtes. ὁρίζων μὲν γάρ ἐστι, μεθ' ὃν οὐδὲν ἡμῖν ὁρᾶται. Diuiditur ab Aſtronomis in rectum & obliquum pro rectæ & obliquæ ſphæræ differentit, item in ſenſibilem & rationalem, de quibusdifferentiis forte alias.

Orimaſda Perſicum idolum & ignem ſignificans ſanctum, ex Orim heſed deſcendit Peucero Græci ἑστίαν vocant, *Veſtam Romani*. Hinc illud: *Nec tu aliud Veſtam, quam viuam credito flammam*. Eandem ſignificare voluit. *Lucan. lib. 9. Et quorum lucet in aris Ignis adhuc Phrygius.*

Ortygia. Vide Metum.

Orthographia Grammaticæ pars ob ὀρθῶς *recte* & γράφω *ſcribo* nominis habet originem.

Orithyia Erechthei Athenarum regis filia ob miram formæ elegantiam a Borea non ſolum adamata ſed etiam rapta cũ flores colligeret iuxta Chærilum Poetam, inque Thraciam aſportata, ex qua poſtea filios ſuſcepit (ſic fabulantur) Zethen & Calaim Argonauticæ profectionis ſocios, nomen habet ἀπὸ τοῦ ὄρεος monte, & θύω *concitor*. Quidam tradunt eam raptam a Borea Stoymonis filio, inter quos Heſagoras, idque Poetas ab homine tranſtuliſſe ad ventum. At Hermias Platonicus ſcripſit aquilonis impetu eã ex alto præcipitatã, atq; inde datã fabulæ occaſionẽ. Eleganter deſcripſit hũc raptũ Apollonius Arognaut. primo, quam potiſſimũ 6. *Metamorph.* imitatur Ouidius. Meminit & Plato *in Phædro*, vbi Socrates quoq; fabulã refert ad ventum borealẽ, qui ipſam cum Pharmacea ludentem de proximis petris deiecerit.

Oſcilla. Audiamus Gyraldum: *Oſcilla ab ore cillendo, id eſt, mouendo dicta, ſi Seruio ſtamus. Alii ab oſculo diminutiuum volunt, vt a baculo bacillum*. Santra tamen vetus ſcriptor: *Oſcilla*, ait, *quod oſcillant, id eſt, inclinant, præcipiteſque in os ferantur.*

Suſpen-

Suſpendi hæc ſolebãt ex alta pinu, *teſte Virgilio Georg.2.* eratque id genus purgationis, qua vtebantur idcirco, quòd Latinus Rex prælio, quod ei fuit aduerſus Mezentium Ceritũ regem, nuſquam apparuerit, iudicatuſq; ſit Iupiter factus Latialis, *teſte Feſto*: Itaq; per ſex eos dies feriatos liberos, ſeruoſque requirere eum non ſolum in terris, ſed etiam, qua videretur cœlum poſſe adiri per oſcillationem, velut imaginẽ quandam vitæ humanæ, in qua altiſſima interdum ad infimum, infima ad ſummum efferuntur.

Oſcines aues dictæ Grammaticis quod ore cantuque auſpicium facerent, vt *coruus, cornix, picus*: Quæ vero futura tãtum volatu portendebant, vt *Buteones, Sanqualia, Aquila, Vultures*, ſi felices fuiſſent, præpetes vocabãt: Sin aduerſa ac ominoſa, *Inebras*, quod aliquid fieri inhiberent. Vel *Præpetes* dicebantur, *auctore Agellio*, cum ſuperiora tenebant; cum inferiora, *Infera*: Aut rurſus præpetes cum Seruio, quod omnes aues priora petant volantes.

Oſchophoria celebritas, cuius crebra apud Plutarchum mentio, ἀπὸ τῶν ὄσχων, id eſt, *ramis & palmitibus*, qui Athenis in templum Mineruæ Sciriados a pueris ingenuis pubeſcentibus deferebantur, appellationem acceperũt. Hinc oſchophorica carmina Heſychio & interpreti Nicandri *in Alexipharmacis*.

Oſculum deflectitur ab ore per diminutionem. Apud veteres autem oſcula nõ ſolum imprimebantur ori, ſed etiam oculis: Nec ſolum in reditu, ſed etiam in diſceſſu, *teſte Suetonio in Tiberio, & Nerone*. Paulus Apoſtolus ſancti oſculi mentionem facit. Contrarium illud hypocritico Ioabi & proditorio Iudæ. Mos oſculandi amicos in congreſſu & digreſſu etiam apud Perſas in vſu fuit, *vt teſtis eſt Xenophon 1. Pædiæ.* Solebant & milites re feliciter geſta oſculari manus & genua Imperatorum. Donatus in Eunuchum ita diſtinguit a baſiis & ſuauiis, vt hæc quidem eſſe dicat officiorũ, altera pudicorum affectuum, poſtrema libidinum & amorum. Seruius Æneid. 1. tribuit *oſcula* religioni, *ſuauia* voluptati.

Oſiris, cuius nomine nõ ſolum Sol intelligebatur apud Ægy-

ptios, verũ etiã Dionyſius ſeu Bacchus. Iupiter quoque, pater, iuſtus, & Dux, quiq; vna cum Anubi Gigantes Italia expuliſſe legitur, quibuſdã virum beatum ſignificare videtur, & proinde rectiſſime deriuari ab אשר q vox *beatum*, & איש quæ *virum* ſignificat. Aliis Ægyptiacũ placet etymon. Scribit enim Plutarchus ὀς apud Ægyptios deſignare *multum*, ἴριν *oculum*, *libro de Iſide & Oſiride*, quod etiam approbat Euſebius, cui propterea, vt & Dionyſio, dicitur πολυόφθαλμος, id eſt, *multos habens oculos*. Idq; ſane cum Solis ſignificato congruit. Quapropter ſacerdotes olim ita eius effingere ſolebãt ſceptrum, vt cõplicaret ramuſculos ſic in complexum coeuntes, vt oculi ſpeciem in medio ſpectandã exhiberet, quaſi *multoculum* dicere volentes Oſyrin. Imaginem quoq; eiuſdẽ fulgenti admodum amiculo ornabãt ad declarandã vim Solis. Vt quidem ſapienter canat Homerus: ἠέλιος θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει. Eadem ratione iuſtum eſſe dixerunt. Quid ita? An non Orpheus affirmat Solem eſſe δικαιοσύνης ὄμμα? An nõ Theologi veteres iuſtitiam prodiderunt e medio Solis throno per cuncta propagari, omniaque dirigere? Simul ergo & Sol & iuſtus eſt Oſiris. Porro Solem per eum ſignificatum, indicant & eius tæniæ, hoc eſt, lanea capitis ornamenta, quæ vndecunq; nitidiſſimum ſplendorem præ ſe ferebant. Cum Baccho coniunxit eum Tibullus, cum de Meſſala canit. Et Eumolpus: ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν. Ex Plutarchi libro colligitur etiam, Oſirin Nilũ vocatum, & nigro fuiſſe corporis colore: & Hellanico teſte ὕσιριν appellatum a ſacerdotib⁹, proprio vero nomine *Arſaphẽ* dictum, quod Plutarchus tamen parum probat, qui & eum nomen accepiſſe ait ἐκ τοῦ ὁσίου ἱεροῦ ex ſacroſancto. Hinc Suidas: *Deum hunc alii Iouem eſſe dixerunt, alii Nilum, propter modium, quod in capite habet, & cubitum, menſuram aquæ ſcilicet.* Sed & *Pluto* dictus, & *Pan*, & *Serapis*, & *Ammon*. Cultus tandem & Romæ fuit, pluresque ei ædes & templa extructa fuiſſe ex P. Victoris & Onuphrii Panuuini deſcriptionibus XIV. regionum Vrbis apparet. Columnæ eius, *teſte Diodoro*, huiuſmodi fuit inſcriptio: *Mihi pater Saturnus, Deorum*

rum

rum omnium Iunior: Sum vero Osiris Rex, qui vniuersum peragraui orbem vsq; ad desertos Indorum fines: Ad eos quoque profectus sum, qui Septentrioni subiacent, vsque ad Istri fontes. Item alias orbis partes adii, vsq; ad mare Oceanum: Sum Saturni filius antiquior, germine ex pulcro & generoso ortus, cui nō semen genus fuit, neque vllus est in orbe ad quem non accesserim, locus, omnes docens, quorum ipse inuentor fui. Apud Thebæos per hunc Deum iurare solebant, vt per Isidem soli inter Græcos Athenienses.

Ostentum ab ostendendo, sicut & Isidorus agnoscit. Veteres Gramatici fatētur monstra & ostenta Deorum esse monita, sicut prodigia Deorum minas & iras. Aliquando pro portēto vsurpari solere id nominis ostendit Festus ex Pacuuio & Attio Poetis: Prodigiis esse agnatum scribit Sabellicus *Exemplorum 9.* Tale contigit Flaminio Consuli Arretii, cum is indigne ferens per mediam iam Italiam vagari Pœnum, atque obsistente nullo omnia vastare, imo ad mœnia Romana oppugnanda proficisci, cum primum in equum insiliit, is repente corruens Consulem super caput effudit inauspicato admodū signo, cum paulo post ipse cū toto exercitu fœdissima clade ad Cannas victus perierit. Quod si cœlitus apparuissent ostenta, ad placandas iras piacularia instituebant sacrificia, aut indicebant ferias aut Lectisternia Ioui, Vulcano, Mineruæ, aut deniq; ludorum celebritatem Pontificum decreto procurabant Romani.

Ostia Latii vrbs ab exitu Tyberis Festo est appellata, quæ Anco regnante est condita, vsque ad mare imperio prolato.

Ostium qui dictum volunt ab osse, errant summopere: Malim ab *arcendo* nominis deduci originem, quod ab eo arceamur ingressu.

Ostracismus ὀστρακισμὸς *quindecennale* aut *decennale* apud Athenienses exilium in nouarū rerum molitores, vel temporaria relegatio in certum locum, ciuitate ademta, non bonis, nomen inuenit ἀπὸ τ ὀστράκου, id est, *testula*, per quam suffragia ferebant. Cum enim potentiam & opes ciuis alicuius for-

midare inciperent, testulis inscribebant eius nomen & inferebant comitiis: Tum cuius plures testæ in vrnam erant coniectæ, is de concilii sententia ab aris atq; focis proiectus quindecim aut decem annorum spatio vertere solum compellebatur. Irrita tamen erant & nulla comitia ista, nisi supra sex ciuium millia concilio interfuissent. Hinc ὀστρακίζειν verbū apud Thucydidem de *exterribus & exsulibus*. Abibant autem tales exsulatum Argiuam, vbi quia bos Æneus erat visendæ magnitudinis, per iocum dicebantur seruare bouem. Tandē hoc more damnādi adeo abusus est populus multorum capitum hydra, vt etiam optimos ac bene meritos ciues sæpe eiiceret, qualis Theseus, quē execerunt in Scyrum, Solon legislator, Aristides quo iustior nemo, Miltiades clarus victoriis, grauis orator Pericles, liberalis Cimon, qui agrorū suorum sepes sustulit, vt & hospites & ex ciuib⁹ quicumq; opus haberent fructibus, eorum impune possent frui.

Ostreum & ostrea Fœminino genere, Græce ὀστρεῖον καὶ ὄστρεον, piscis tectus ὀστράκῳ, id est, *testa* loco cutis, quam Plinius *operimentum testaceum* vocat, exprimens ὀστρακόδερμα Græcorum. Ostrum vero illud conchyle, ex cuius plaga purpurea sanies manat olim ad vestes tingendas comparata. Omnia autem ἀπὸ τῶν ὀστῶν, id est, *ossibus* dicuntur, interiecta ρ litera.

Otium Græce σχολὴ, ῥαστώνη, ἀπραγμοσύνη, ἀμέλεια, ἀργία, Hesiodo ἀεργίη & pariter ὄνειδος, ἀπὸ τῆς ὀκνίας arcessere videtur quibusdam nomen eiusdem significationis vocabulo, vel ἀπὸ τοῦ ὄκνου *homine tardo & pigro*. Suaue malum, sed detestabile & noxium inprimis Reipub. Itaq; Hesiodus Diis simul & hominibus inuisum canit esse hominem desidiosum, imo indiuiduum eius comitem esse famem. Et Draco capite plectendos censuit ignauos: Mulctabant & Areopagitæ, Massilienses in ciuitatem non admittebant, aut admissos non ferebant. Damnarunt & alii sapientes cum re tum exemplo. Plato dicit *dormientem nulla re dignum*, καὶ ὁ μύλην φεύγων, ἄλφιτα φεύγει. *Otio corpus corrumpi* canit Ouidius, *mentem eneruari* Boetius. Damnant Christus, Paulus, Salomon & Sirach, post hos Augustinus, Hieronymus, Gregorius. Quid ergo Socra-

Socrates appellat ἀργίαν τῆς ἐλευθερίας ἀδελφὴν,& Seneca solos otiosos sapientes dixit? Audi. Est otium honestum & bonum, est otium turpe & malum. *Bonum* otium Scholasticũ & Philosophicum appellarũt. Vnde & Schola Græco est dicta nomine, *Iusta laboriferis tribuantur vt otia Musis.* Feriamur quidem in eo a manuũ labore, sed habet tamen suas occupationes ingenium, dum rebus inquirendis dat operam. Vt recte Cato asseruerit, *nõ minus otii, quam negotii rationem viris claris esse reddendam.* At inhonestum & turpe otium est illud, de quo loco primo, estque malarum cogitationum sentina, Diaboli puluinar, sordium cloaca, & sine literis viui hominis sepultura. Sed de eo plus quam satis.

Ouatio triumphus minor quid sit & vnde nomen habeat ex aliorum scriptis, quãtum lectione colligere potui, huc transferam. Ouantes scribit Festus esse *lætantes, ab eo clamore, quem mittant redeuntes e pugna victores milites, geminata litera O, quod & Dionysio Halicarnasseo placet, quasi Romani εὐασμὸν Græcorum vocem, quæ clamorem significat, ouationis nomine interpretari voluerint.* At Plutarchus in Marcello ab oue deductum nomen putat, quam in hoc genere triumphi sacrificabant. Caussæ ouationis hæ fere traduntur: *Si non penitus debellati essent hostes, at pericula tantum depulsa: Si fusi essent, fugati, perculsi, consternati, non tamen magnis cladibus affecti. Si eleuata esset accepta cladis ignominia, si in aliena prouincia res gessissent, si bellorum superessent reliquiæ, bella non iuste essent indicta, vel cum hoste non legitimo gesta; Si incruento prælio pugnatum esset.* Pompa vero ouantis eadem fere, quæ triumphantis, sed tamen minor. Quippe qui myrtea insignis corona non aurea, purpura non aurata & triumphali veste decorus, pedibus aut equo vrbem ingrederetur, non curru quadriiugo, nec tubis concinentibus sed modulantibus tibiis, vt Dionysius, Plutarchus, Plinius, Festus, Agellius, Blondus, Sabellicus, & Alexander ab Alexandro meminerunt. Myrteam illam coronam M. Crassus bello fugitiuorũ est aspernatus, factumq; Senatusconsultum, vt lauro, non myrto coronaretur. Notandum quoq; in ouatione turmas equitum

non tauro, sed olea ornatas cum militaribus iocis & inconditis versibus præcedere solitas ouantem, non subsequi, vt in triumphis solebant, illum etiam oues coronatas mactasse, non candidos tauros aut boues instar triumphantis. Vt vel eam ob caussam Plutarchi etymon maxime probare cogar.

Ouicula dictus Fabius Max. qui Annibalē mora fregit, ex morum clementia, q̄ nihil eo esset placidius. Dictus idem *Cunctator*. Ennius: *Vnus homo nobis cunctando restituit rem:* Item *Verrucosus* a verruca premente labia.

Ouinii Romæ sunt dicti a studio & cura ouium, vt alii *Suilli, Bubulci, Bepecii, Caprarii, Porcii, Caprilii, Equitii*, & *Tauri.*

Ouis a Græco ὄϊς.

Ouum, quod aut rotundum fœminam edit, aut oblongū marem, *testibus Columella & Plinio*, quamquā Aristoteles (male hic tamen) ex acuminatis fœminas prodire censuerit, si credimus (*vt par est*) Isidoro, Græcam nominis originem habet. Appellant enim illi sua lingua ὠόν, vnde deflexum est ouum. Prius enim etymon nō æque probari video, cum dicit: *Oua dicta ab eo, quod sint vuida.* Vnde & vua, quod intrinsecus humore sit plena. Nam *humidum* est, quod exterius humorem habet: *Vuidum*, quod interius. Omnibus ouis animaduersum est velut sanguineam quandam guttam inesse in medio vitelli, quam cor auium esse existimant. Gallinarum oua maxime inter omnia sunt esculenta, etiamsi in Frisia diuersa, nempe a syluestribus auibus exclusa, ante Paschatis festum mensis inferri soleant ad voluptatem & delectationem. Sunt & omnium præstātissima gallinarum oua. Generosæ minus fœcundæ. *Hadriana* paruo quidem sunt corpore, sed pariunt quotidie, nonnullæ ex cortalibus bis de die. *Subuentanea* autem, quæ ὑπηνέμια sunt Græcis, nobis etiam *irrita* & citra coitum edita, quippe mutua fœminarum Venerea imaginatione, quæque nondum absoluto putamine sunt deiecta, minus iucundi sunt saporis oua, ἀπὸ τῦ ἀνέμυ, id est, *vento* accepto nomine. Vnde & *Zephyria* sunt nominata. Quoad cocturam, eorum alia dicuntur

tur ἑφθὰ, id est, *assatim cocta*, alia τρομητὰ, id est, *tremula*, καὶ ἁπαλὰ *tenera*, quædam ῥοφητὰ *sorbilia* ἀπὸ τοῦ ῥοφεῖν accepto nomine, nonnulla quoque τηγανιστὰ *frixa*, sic dicta, quod inspissentur ἐπὶ τῶν τηγάνων in *sartaginibus*, quæ pessimum dant nutrimentum & tarde transeunt. Sunt & πνικτὰ, quasi dixeris *suffocata*, quæ rupto putamine in patinam, quæ butyrum liquatum continet, coniiciuntur atque coquuntur subiectis prunis, in medio coeuntibus vitellis, in ambitu putaminibus. Ea volunt nonnulla assis & elixis esse vtiliora. *Decumana oua* omnium maxima dicebant, vt & *Decumanus fluctus* maximus. Chæremon scripsit Ægyptios olim diuino cultui deditos raro panem esitasse, nisi permixto hyssopo, & ouorum esum idcirco vitasse, quod sanguinem alterum esse dicerent, colore tantum mutato. Inauspicatarum auium oua, vt *cornicum, bubonum* & *coruorum*, infelicia credebant veteres. Vt prouerbio fit sparsum: *Mali corui malum ouum*. Neque prætereundum ab eisdem expiationibus fuisse adhibita. Apuleius libro vndecimo de asino aureo: *Summus sacerdos tæda lucida, & ouo & sulphure solemmissimas preces de casto præfatus ore quam purissime purificatam Deæ nuncupauit.* Et Ouidius: *Et veniat, quæ lustret, anus, lectumque locumque: Præferat & tremula sulphur & oua manu.* Eam vero lustrationem Græci καθάρσιον vocabant.

Oxybaphum intinctus aceti. Etenim τὸ ὄξος *acetum*, *tingere* βάπτειν. Quamquam alias vas quoque acetum continens significet, *vt docet Suidas*. Meminerunt oxybaphi *Aristophanes* & *Pollux*. Ab eadem origine Oxypora dicuntur condimenta, quibus inest acetum, quæque diluuntur *aceto*. Ex quo genere oxygarum est. Sic enim vocant liquamen gari aceti mixtura conditum. Meminit eius Epigrammatista *lib. 17. cap. 95.*

Oxymel Græcanica vox sed communicata Latinis, ab aceto, quod Græcis est ὄξος, & melle, quod eisdem est μέλι, nomen deriuat. Fieri solebat ex mellis libris decem, aceti vero Heminis quinque. Feruescebant decies illa ad ignem, atque

ita inueterare finebant. Scio Themisonem olim damnasse oxymel,& hydromel,at Medici tamen commendant nobis summopere cum simplex oxymel, tum compositum ad incidendos humores crassos,lentos, & pituitosos, atque adeo obstructiones tollendas His addunt oxymel scyllitteum cōpescendæ oris putredini,dentibusque firmandis idoneum. Veteres quoque celebrarunt *omphacomel,* quod ex vuæ acerbæ,quæ ὀμφαξ est Græcis,& melle validius trito conficiebant.

Ozænitis,quæ est nardus Gangetica, dicta videtur cum Dioscoridi tum Plinio a graui odore, nempe ἀπὸ τοῦ ὄζειν, *Ozias* fortitudo Domini. Etenim עז *fortitudo*, יה *Deus* vel *Dominus.*

P.

P*Abulum* a pasco.

Pachynus promontoriū Siciliæ Ptolemæo,ad ortum vergens & Græciam spectans,vt Lelybæum Africam, Petorum Italiam *(est enim eius regionis forma triquetra,*atque ideo Latinis *Trinacria* dicta, Græcis τρινακρία, Lycophroni *τρίδειρος)* nomen habet ab aeris crassitudine, *vt placet non solum Seruio,sed etiam Isidoro.* Nam Græci παχὺ appellant, quod nos pingue. In eo tamen iuxta nonnullos aberrat Isidorus quod austrum spectare dicat, cum ortum spectet, vt modo dictum,& Polybius confirmat,bonus historiographus.Etsi Ouidium sibi fauentem habeat *13. Metamorphos.* Tradunt nonnulli Vlyssem hoc loco exagitatum nocturnis terriculamentis Hecubæ cenotaphium erexisse. Fuit & dimicatum illic a Sexto Pōpeii filio prælio nauali, sed victus fugit in Asiam ad hostium arbitrium sub percussore moriturus, quod fortibus viris miserrimum est, *vt ait Florus.*

Pactum a pactione deriuat Vlpianus *l. 1. ff. de pactis.* Isidorus vult dictum quasi *ex pace factum*, ab eo quod est *pango*, vnde & *pangere fœdus.* Quo spectat, quod paulo ante dicit, *Pactū esse inter partes ex pace conuenientem scripturam legibus ac moribus comprobatam.* Scio etymon eius acerbe reprehendi a Forcatulo, sed quantum mihi apparet, præter rationem

ali-

aliquo modo,cum nihil aliud ſit pactum,quam duorum vel plurium conſenſus in re,quæ parti vtrique placet,*d. l. 1. ff. de pactis*, vel iuxta Ciceronem, quod inter aliquos conuenit, quod iam ita iuſtum putatur,vt iure præſtari dicatur. Id autem quo pacto fiet, niſi placide atq; pacifice inter ſeſe conueniant partes?

Padus fluuius aurifer Italiæ (etiamſi Strabonis tempore aurum ferre deſierit) ſicut *Tagus* Hiſpaniæ, *Hebrus* Thraciæ, *Pactolus* Aſiæ, *Ganges* Indiæ, *vt lib 33. docet Plinius*, alio nomine *Eridanus* ἠριδανὸς, olim Liguribus *Bodincus*, auctore Sceпſio, Polybio βόδεγκος, *Bougñ* Catoni, ex imis radicibus mõtis Veſuli ortus, & triginta in ſe fluminib⁹ aliis breui ſpatio receptis, *teſte Solino*, in Adriaticum mare excurrens, omnium etiã (ſi credimus Straboni) fluminũ Europę circa oſtia longe maximus, excepto Iſtro, nomen accepit iuxta Catonẽ & Plinium, qui id habet ex Metrodoro, ab arbore iuxta fontem picea, quæ Gallice vocatur *Pades*. Iſidorus vult cum Alpium iugis effuſum ex tribus fontibus oriri, ex quibus vnus dictus fuerit *Padus*, qui fluuio quoq; nomẽ indiderit. Multa de eo fabulati ſunt Poetæ nõ digna tamen quæ huc transferantur. Collocatur & inter ſidera a ſiniſtro Orionis pede proficiſcens, & ad Piſtricem perueniens, vbi rurſum diffunditur ad Leporis pedes, atq; hinc ad circulum antarcticum, cuius copioſa deſcriptio exſtat in Arati φαινομένοις. Omnium copioſiſſime agit de eo Leander in Lombardia ſua Ciſpadana ex *Plinio, Solino, Mela, Polybio, Ptolemæo, & aliis*. Ego tantũ ex Strabone illud adiecero quod duos agnoſcat fontes, ex quorum vno Druentia fluuius Rhodanũ verſus defluat per confragoſa loca, ex altero Padus copioſus & rapidus, progreſſu vero μείζων καὶ πραότερος *maior atq; placidior*. Nam hæc verba videntur nonnihil Iſidori de nominis origine ſententiam confirmare.

Paduſa Palus Italiæ prope Rauennã, cuius & Virgilius meminit, a Pado vicino iuxta Vibium Sequeſtrũ obtinuit nomen, quippe in quẽ ſeſe exonerat. Olim illa tractum omnẽ inter Padum & Æmiliæ viæ finitima loca occupabat, flumina &

torrentes plurimos ex Apennino demissos in se recipiens. At insequentibus seculis adeo fuit exsiccata, vt exiguũ eius spatium fuerit relictum. Quo factum, vt ne modica quidẽ nauigia e Pado sine magna difficultate per eam duci, & subuehi potuerint. *Leander in Romanula.*

Pæan, dictus Apollo ἀπὸ τοῦ παίειν, i. *feriendo*, quod sagittarum ictu nocere crederetur, *vt scribit Festus Pompeius*, vel ἀπὸ τοῦ παύειν, i. *sanãdo*, quod in Festi Codice corrupto suspicor desiderari. Eam enim significationẽ huius quoq; vocis esse non obscure exprimit Eustathius Iliad. α. his verbis: ἔστι δὲ καὶ παιὼν ὄνομα ἰατροῦ τοῦ παρὰ θεοῖς, ἀπὸ τοῦ παίω τὸ θεραπεύω. τινὲς δὲ αὐτὸν εἶναι νομίζουσι τῷ ἀπόλλωνι. Hinc παιωνία χείρ, ἡ θεραπευτική: Itẽ *ars Pæonia, Medica.* Sic *opem Pæoniã* dixit Ouidius. Eandem ob caussam idem Apollo ἀλεξίκακος est dictus Atheniẽsibus, Elæis *Acesius* παρὰ τὸ ἀκέσασθαι, i. *medendo*, sicut Lindiis λοίμιος peste sedata, οὔλιος Milesiis, & ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι *sanando*, quod ipsum nomen tamen aliquãdo in contrariam partem sumitur, vocabuli origine ἀπὸ τοῦ ἱέναι, i. *immittendo sagittas* deducta. Est enim Mythicis idem cum sole Apollo, cuius & effectus maximi sunt duo: Vnus, quod temperato calore vitam iuvet: alter, quod radiorum iactu pestem interdum immittat, ἑκηβόλος inde dictus Homero. Proinde sagittis ferire creditus Apollo & arcum sonantẽ ferre. Vtrumq; effectũ & vim significasse videntur etiam Vestales, cum ita eum inuocarẽt in sacris: *Apollo Medice, Apollo Pæan.* Obtinuit etiam vsus, vt, cum sanitatem sibi dari precarentur apud gentes, ἰὴ παιὰν, per η enuntiarent, quasi dicerent *medere Pæan*: Cum vero ἵε Pæan aspirando dicerent, quasi *vt immitteret aut feriret*, econtrario exoptarẽt. In vtramq; partem deflectitur etiam Apollinis nomen, cum iam deducitur ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν, id est, *soluendo*, quod soluat & liberet a morbis, iam ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, *vibrãdo* apud Platonem. Hinc & Hesychius ἰήιον cum afflatu dictum affirmat ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, id est, *missione sagittarum*, cum tenui spiritu ἀπὸ τῆς ἰάσεως, id est, *medela.* Quo non inepte Thucydidis scholiastes τὸ Pæan ἀπὸ τοῦ παύειν, id est, *sedando* deflectat.

Pædia

Pædia lex, quam Q. Pædius cum C. Octauio Consul tulit nominatim de Cæsaris interfectoribus. Meminit eius Velleius *lib. 2.*

Pæon percussorem significat ἀπὸ τοῦ παίειν, id est, *percutiendo* tracto vocabulo, vt sit idem quorundam iudicio, qui Hebræis est *Cethim.*

Pæstanæ rosæ, quæ apud Pæstum Lucaniæ oppidum nasci solebant. Vnde Virgilius cecinit *biferique rosaria Pæsti.* De rosarum generibus multa Plinius *libro 21.* a ciuitate Pæsto dictus & *sinus Pæstanus* Straboni *libro quinto.* Posidonia appellata fuit a Græcis, condita primum a Doriensibus, *vt docet Plinius idem.*

Pætelia lex de ambitu fuit, a C. Pætelio Tribuno plebis, auctoribus patribus &, *teste Liuio,* ad populum lata, vt nouorum maxime hominum ambitio, qui nundinas & conciliabula soliti erant obire, comprimeretur. Sed eam tacito consensu post abrogatam existimant non pauci, eo quod constet magistratuum petitores etiam in prouincias solitos abire ad captandam coloniarum & municipiorum gratiam.

Pagana lex in plerisque Italiæ locis viguit, qua cauebatur, *ne mulieres in pagis per itinera ambulantes fusos torquerent, aut omnino detectos ferrent, quod id frugibus aduersum aut noxium haberetur.* Plinius *lib. 28. cap. 2.*

Paganalia Festa agriculturæ caussa sunt instituta in pagis, a quibus & illis nomen. Solebant tū temporis, vt & in Sementinis festis, solemni pompa circumire atq; lustrare pagum, & liba quotannis Deorum aris inferre, id quod haud obscure etiam Ouidius indicat Fastor. 1. cum ita canit:

Pagus agat festum, pagum lustrate coloni,
Et date paganis annua liba focis:
Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
Farre suo grauidæ, visceribusque suis.

Regem Tullium horum auctorem esse, proditum video non tantum a doctissimo Varrone, sed etiam eius seruo Dionysio Halicarnassæo *lib. 4.* conscriptis sacrorum ritibus

ac ceremoniis, ſingulisq; paganis eius iuſſu certū numiſmatis genus conferentibus ad tabem conuentum. Celebrabantur autem menſe Ianuario, & quidē poſt Sementinas. Ioſephus Scaliger notat *in Collectaneis ſuis* Varroni adiectis, moris fuiſſe in his ſacris Cereri offerre *potionem Burranicam*, ſic dictam a colore burro, id eſt, rufo, quem mulſum lacte dilutum reddit. Feſtus Pompeius etiam nominat *Burranicam* potionem lacti commixtum ſapa, quod, *teſte Nonio*, Mellaceū eſt, ſeu muſtum ad mediam partem decoctum. Neutraliter vtitur hoc nomine vterq; Grammaticus, etiamſi Varro *lib. 1. de vita populi Romani* dixerit ſapam, muſtum ad mediā partem decoctum intelligens. Eandem potionem ſignificare voluit Ouidius Faſtorum 4. his verbis:

Tunc licet appoſita, veluti cratere, camella,
Lac niueum potes, purpureamque ſapam.

Camellam eſſe dicit Scaliger, quam Pollux vocat σκαμίλλαν. At Petronius docet eſſe vas ligneum, cum inquit: *Et Camellam etiam vetuſtate ruptam pice temperata refecit. Tum clauum, qui detrahentem ſecutus cum camella lignea fuerat, fumoſo parieti reddidit.* Quo minus placeat vas illud eſſe vimineum, vt aliqui arbitrantur.

Paganus a pago nomen inuenit, cum ſignificare ſolitus, qui ſacramento militiæ non erat addictus. Inſcriptus enim militiæ dicebatur miles. Vide *l. ſi dum. ff. ad leg. Falcid.* Alioqui *paganus* in vniuerſum quilibet ruſticus dici poterit, a pago deducta voce.

Pagaſæ, locus in ora Magneſię 20. ſtadiorū ſpatio ab Iolco diſſitus, vbi prima Græcorū nauis creditur cōpacta, a re ipſa accepiſſe videtur nomē Straboni & Callimacho, nempe παρὰ τὸ πήγνυμι, quod eſt *figo*, vel *compingo*: Aliis *a fontium propinquitate*, quos πηγὰς nominant Græci. Priori etymo aſtipulatur interpres Apollonii Argonaut. 1. his verbis; παγασαί, ἀκρωτήριον μαγνησίας, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεπῆχθαι τὴν ἀργώ. Subdit inde: ὁ δὲ σκήψιος ἀπὸ τῶν πηγαῖς περιῤῥεῖσθαι τοὺς τόπους, quibus verbis ſtabilitur etymon poſterius. Neq; enim iſta ſunt referēda ad Pegaſæum Apollinē aut cognominis eius originatio-

nem

nem, vt perperam doctissimus Gyraldus refert *syntagmate septimo historiæ Deorum.* Imo paulo post idem interpres scribit distincte: ὅτι ἡ καὶ παγασαίου ἀπόλλωνος ἱερόν. Vt quidem Apollo tulerit hoc nomen a loco, qui templum eius habebat, non a fontibus, quibus irrigabatur. Ab eodem loco dictus & *Pegasæus Iason* præcipuus auctor huius nauis cōdendæ apud Ouidium *3. de arte amandi*, & *Pegasæa ratis* Lucano. Sunt qui pegasa scribunt, sed minus recte.

Pagina a pangendo, quod in eo versus pangantur. Ab eadem origine plantæ. Vnde Plinius: *Nascenti & depacto surculo natura incuriosius semen dedit.*

Pagus ἀπὸ τῶν πηγῶν, *fontibus.*

Palæstra genus exercitii, in quo vnctis corporibus colluctabãtur, vel etiã locus huiusmodi exercitio destinat⁹, videtur nõnullis arcessere nomen ἀπὸ παλαίειν, ꝙ nihil aliud est nobis, quã *luctari*, vel ἀπὸ τῆς πάλης *lucta*, quã produñt auctores fuisse duplicẽ: *Vnam* erectã, in qua ὀρθοστάδην pugnatũ monet Lucianus: *Alterã* super pauimento volutatoriã, qualis fere fuit Romanorũ pugna cũ Iazygibus apud Xiphilinũ in Adriano. Rectã in sua Republica tantum retinendã censuit Plato *7. de legibus*, eiusq; effectus exprimit his verbis: τὰ δ' ἀπ' ὀρθῆς πάλης ἀπ' αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως μετὰ φιλονεικίας τε, καὶ καταστάσεως διαπονούμενα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης τε, καὶ ὑγιείας ἕνεκα ταῦτ' εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον. Alii deriuãt nomẽ a palæstra, quã filiam Mercurii fingunt, qui præses nõ solum, sed etiã auctor luctæ vel palæstræ prædicatur cũ a Flacco, tum a Philostrato 2. εἰκόνων in Antæo. Seruius Gramaticus deducit ἀπὸ τοῦ πάλλειν *vibrando*, ꝙ qui luctaturi erãt, soliti fuerint sortiri vrna cõmota, & inde educta sorte conserere manus. Sic Heroes apud Homerũ sortiuntur demissis in galeã sortibus, quis esset cũ Hectore cõgressurus. Et apud Virgil. *Æneid. 5.* duces in nauali certamine loca sorte legũt. Sed primũ etymõ magis arridet, vbi nota & illud, ꝙ Plautus artem Palæstricam nominauerit *Palẽ* Græca voce ad Simonidis imitationẽ. *Apalæstros* vocat Cicero cũ Græcis *ignaros palæstræ* in Oratore. Palæstrita Apuleio *4. Metamorph.* luctationis magister, vel q

eius luctationis est gnarus. Huiusmodi homines ceromate inunctos fuisse discere licet *ex 2. Sympos. quæst. q. 2. apud Plutarchum*.

Palatinus mons Romæ, inhabitatus longo tẽpore ante cõditam vrbẽ a Valentia Itali filia, inde ab Euandro, qui & arcem in eo constituit, idem inter septẽ colles pręcipuus, ideoq; celebris præ reliquis, varias sui nominis caussas habet apud auctores bonos. Nã & palatium dictũ constat, q̃ Arcades cum Euandro palãtes, id est, nullo ordine vagãtes in illũ venerint locũ, *teste Varrone*. Quamquã alii nomẽ trahant a Palatinis, id est, *Aboriginibus*, q̃ hi venientes ex agro Rheatino, qui appellatur Palatiũ, ibi cõsederint. Addit Varro, existimare nõnullos inditũ hoc illi nomẽ a Palatia Latini vxore. Sunt, qui a Palante Euandri proauo deducunt. Alii a Palatho Hyperborei filia, q̃ ex Hercule Latinum suscepit, nonnulli a sepulto Palante, quẽ a Turno occisum canit Virgilius. Liuius primũ vocatum censet *Palantium* a Palanteo Arcadię vrbe, inde *Palatium*. Præter hos omnes sunt, qui a pecorũ *balatu*, quæ ibi solebant pasci, anteaquã incoleretur, nomẽ eius deriuant. Quapropter *Balantium* nominauit Poeta Næui*, cui & Festus astipulari videtur his verbis: *Palatium mons, Romæ est appellatus, quod ibi pecus pascens balare consueuerit*. Solinus scribit quosdã auctores esse, datum ei nomen a Pale pastorali Dea. In tanta diuersitate originationis quidnam potissimum sequaris, incertum. Producere tamen volui omniũ sententias, vt quilibet eam amplecti posset, quæ præcipue arrideat. Restat vt, quæ hic notatu sunt digna, pauca adiiciam. Collocatã primum in hoc monte inuenio statuam Romuli, vnde Romuleũ vocauit Tremellius: Et si alii hãc eius appellationẽ eo referãt, quod ille hũc montẽ muro cinxerit, inque ipso Romam quadratã cõdiderit. Cuius rei caussas duas adfert Dionysius: *Primam* quidẽ, loci fortunam, quæ fratribus expositis incolumitatẽ & educationẽ præbuerat: *Alteram*, q̃ in eo XII. vultures visi Romulo addixerint imperium. Habitauit etiã in eo Romulus, inde Tullus Hostilius, deniq; Augustus & Imperatores alii, vt inde cuiuis splendidi hominis aut

Princi-

Principis domum Palatium dicant *Latini*. Templa habuit Victoriæ post res multas feliciter gestas, *Cereris, Iunonis Sospitæ, Matris Deum, Iouis Statoris, Libertatis, Fidei, Apollinis Palatini, Deæ Viriplacæ, Volupiæ, Latonæ vero & Mineruæ delubrũ, item Vestæ, Orci, Rhamnusiæ, Diuonis, Consi, Lunæ, Fortunæ Vicinæ, Augusti, Quirini cum Larium sacello in Velia*. Hodie subterraneis specubus totus quasi est pensilis, & aut ruinis deformis aut hortis occupatus. Ab eodem quoq; monte tulit nomẽ tribus Palatina secundum Varronem *4. de lingua Lat.* Hunc enim cum foro & Capitolio obtinebat. Meminit eius Cicero *4. in Verrem*.

Palea ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, *vibrando*, quod & Scaliger approbat *Exercitat. 325.* Cum autem legitur in Pontificum Decretis *Palea*, sciendum insigne ibi erratum committi, cum sit legendum *Palæa*. Nam παλαιὸς Græcis est vetus. Itaque passim, vbi occurrit hoc nomen, vetus habetur canon, vt quilibet facile obseruare poterit diligenti lectione.

Palilia vel, *vt alii*, Parilia, sed minus recte, sacra fuerunt nominata a Pale Pastorum Dea, cui pro partu pecoris rem sacram facere solebant: Ad quam sententiam accedit etiam Dionysius. Fuisse autem illi sacrificatum libo ex milio, lacte, & sapa confecto, additis etiam aliis ceremoniis & precibus, est annotatum in Fastis ab Ouidio. Eusebius prodit, diem illum, quo celebrabantur *Palilia*, fuisse Romæ natalem. Vnde Propertius Elegiar. 4.

Vrbi festus erat, dixere Palilia patres:
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

Solinus dissentit a nobis in etymo, cum ab Iliæ partu inuentum existimat hoc nomen, quod etiamsi non probem, tamen haud omittendum, quod inde notat, obseruatum hoc die, ne qua victima cæderetur, vt ille dies purus esset a sanguine. Festiuitatis autem ritus erat, vt tum ignem transilirent accensis stramentitiis fascibus, vtque lac biberent, pecoris videlicet fructum.

Palinodia ἐκ τοῦ πάλιν καὶ ἀείδειν compositum nomen, quod iterum canat. Talem cecinisse legitur Stesichorus.

Palladium a Pallade, cuius effigies fuit, nomen arcessit. Vnde in Epigrammatibus dicitur τειτοῦχος εἰκὼν ἐνδαπίης. Ferunt illud regnante Ilo, a quo conditum ferunt Ilium, cum in arce summa ædificarēt templum, delapsum fuisse cœlo mouens oculos & hastam. Consultus Apollo ea de re, futurum ciuitatis eius exitium respondit, *si Palladium extra mœnia ferretur.* Seruarunt itaque diligentissime illud Laomedon & Ilus. Regnante autem Priamo, cum Helenus apud Arisbam captus Græcis indicasset fata Troiana, Vlysses & Diomedes per subterraneas cloacas subrepserunt in arcem, & occisis custodibus Palladium abstulerunt. Diruta postea Troia cum illud teneret Diomedes & multis casibus iactatus minime sibi conuenire crederet, transeunti Æneæ offerre conatus est. Quem cum velato capite sacrificantem offenderet, ne ordinē sacrificii turbaret, obtulit cuidā ex Troianis nomine Nauti. Tandē illud Romā fuit delatū, inuentū tamē prius a Fimbria quodā bello Mithridatico, & indicatū Romanis, cōsultoq; oraculo respōsum, illic imperiū, vbi & Palladiū, fore. Plura itaq; similia sunt facta. Sed cœleste illud ex hastę & oculorum mobilitate cognosci poterat. & ab vna tantū sacerdote asseruari in æde Vestæ, Troianam soli cui fas vidisse Mineruā, *vt ait Lucanus.* De eo ipso intelligit Seruius ea verba Virgilii: *Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.* Sunt tamen, qui ab Ænea verum Palladium cum magnis Diis in Italiam aduectum scribunt, & ex Alba longa, siue *(vt Varro putat)* ex Lauinio Romam esse translatum & collocatum in æde Vestæ.

Pallas. Eadē hæc cum Mineruā de qua antea. Ceterū dictane Pallas, quod ab ea *Pallas* sit interemtus, an παρὰ τὸ ἀναπεπλάχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, *quod ex cerebro Iouis sit formata:* Anne etiā quod orta feratur ex Pallante palude iuxta Festum? Quid, quod aliqui datum velint nomen ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id est, *a vibranda & concutienda hasta?* Alii a saliendo siue saltando in bello? Sed longe elegantissime Eustathius Iliad. ι.

παλλάδα

παλλάδα τὴν ἀθηνᾶν λέγει κατὰ ἀλληγορίαν, διὰ τὸ τῆς προνοίας ἢ φρονήσεως ὀξυκίνητον, ὡς ἀπὸ τοῦ πάλλω τοῦ δηλοῦντος τὸ κινῶ. οἱ δὲ παλαιοὶ καὶ τὰς μείρακας παλλάδας ὠνόμαζον, ὅθεν καὶ ἡ παλλακὶς παρωνόμασαι. καὶ πάλλαντες δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ νέοι, ὡς φησὶ φιλιστίδης ἐν συγγενικοῖς. τὸ δὲ λέγειν οὕτω καλεῖσθαι αὐτὴν, ἐπειδὴ ἐν τῇ γιγαντομαχίᾳ πάλλαντά τινα πεφόνευκε γίγαντα, ἢ ὅτι ἐκ τῆς τοῦ διὸς συνέπαλτο κεφαλῆς, ἢ ὅτι κεραυνῷ τῆς σεμέλης βληθείσης, καὶ τοῦ διονύσου διεκπεσόντος ἐμβρύου, παλλομένην τὴν τοῦ ἀμβλώματος καρδίαν λαβοῦσα τῷ διῒ, μῦθος ἐστὶ παρὰ πλήρωμα. ἠθικῶς δὲ φρόνησις ἐστὶν ἡ ἀθηνᾶ, διὸ καὶ διὸς καὶ μήτιδος εἶναι λέγεται, ἤτοι νοὸς καὶ βουλῆς. φησὶ γὰρ ὁ μῦθος, ὅτι ἔγκυος οὖσα τὴν ἀθηνᾶν ἡ μῆτις κατεπόθη ὑπὸ τοῦ διός. ἐν δὲ τῷ ὡρισμένῳ ταῖς κυούσαις καιρῷ ἐξέθορεν τῆς τοῦ διὸς κεφαλῆς ἡ ἀθηνᾶ. Omnes tamen etymologiæ istæ reuera sunt fabulosæ & ex parte ridiculæ. Nimis etiam longe petitum etymon eorum!, qui fingunt dictionem esse Græco-Hebraicam, & proinde compositam ex *Pale*, quæ vox Hebræis admirabile quiddam significat, & διὸς,, id est, *Ioue*, cui sententiæ tamen astipulatur Peucerus vir alioqui prudens & doctus. Digna & hic relatu Ioannis Tzetzis verba in Hesiodi Opera & Dies de Palladis etymo seu fabula tota propter doctrinam & elegantiam. Quippe ait: πάλλας, ἡ παλλομένη καὶ δικίνητος ἢ ἐν τῷ ἐκ τῆς διὸς νόος κεφαλῆς γεννηθῆναι, πάλλουσα τὰ ὅπλα. ὁπλισμένη γὰρ ἡ φρόνησις λέγεται διὰ τὸ καταπληκτικὸν καὶ ἔπανδρον, καὶ τὸ σαθηρόν. τὰ γὰρ γλαυκὰ τῶν ζώων καταπληκτικὰ καὶ θυμοδέστερα. Cum autem hanc Deam armatam prodiisse fingant ex cerebro Iouis, *vt antea dictum*, simul ecce armorum bellique præsidem prodiderunt. Vnde & Deam armiferam nominauit Ouidius, item impauidam, Homerus ἀτρυτώνην, hoc est, indefatigabilem indomitamque, id quod tali Deæ maxime est conueniens. Quin Cicero belli inuetricem & principem fuisse scribit *libro de Natura Deorum*. Phurnutus δορυκέντορα dictam notat, quasi dixeris *hasta pungentem*. Pindarus ab hastæ concussione ἐγχεσίβρομον nominat. Valerius Flaccus tribuit eidem pectus ægisonum *libro 3*. Nam ægidos eam cum Ioue participem esse docuit Phurnutus. Quæ omnia eundē in finem spectant, bello quippe præsidere hanc

Deam. Quid? quod eadem artibus ingeniisque præficiatur *teste etiam Ouidio* 3. *Fastorum*, vbi ait:

Ipse vides manibus peragi fera bella Mineruæ,
Non minus ingenuis artibus illa vacat.

Forsan & ideo oleæ inuentum ipsi delatum, quod vt hæc arbor symbolum est pacis, ita ferueāt artium studia, cum horridus ille Mars abest & quidquid secum fert mali agminis. Etsi alii dedicatam hāc arborem velint propter pudicitiam, quod innupta & virgo permaneat. Itaque Græci, *vt scripsit Rutilius Taurus*, iubent oliuam, cum plantatur aut legitur, a mundis pueris atque virginibus esse tractandam. Sic Florentinus *libro de re rustica* puros eam collectores amare tradit. Vnde & *Anazarbi*, quæ Ciliciæ ciuitas est, felicissimas esse oleas, dum coluntur a castis tantummodo pueris, proditum inuenio. Atque hæc de Pallade.

Pallium, sicut & palla, nomen inuenit, quod sit *palam & foris*, cum sub eo sit tunica. Philosophorum propria hæc vestis fuit, *vt apparet ex eo Herodis Attici apud Gellium libro nono. Video*, inquit, *barbam & pallium, Philosophum non video.* Apud Græcos etiam in vsu præcipue fuit. Hinc palliati sumuntur pro Græcis, sicut pro Romanis Togati, quod vterentur toga, quam tandem cum victu Romanorum Galli simul atque Hispani receperunt, *teste Strabone.* Dictæ propterea & fabulæ Palliatæ, in quibus inducebantur Græci, sicut Togatæ, in quibus Romani. Scribit Tranquillus in Augusto distribuisse cum inter varia munuscula togas & pallia, proposita lege, vt Romani Græco, Græci Romano vterentur habitu. Ita paulatim mutantur omnia, cum Scipioni obiectum sit, *teste Liuio*, quod cum pallio crepidisque inambulasset in gymnasio, probroque sit datum Rabirio, quod Alexandriæ palliatus fuisset visus, *auctore Cicerone in orat. pro Rabirio.* Fuisse quoque in vsu pallia cœnatoria, indicat Martialis *libro XI.* iterum *in suis Apophoretis.* Communem vero vtrique sexui fuisse vestem colligi potest ex Vlpiano, tum *Cornelio Tacito*, qui *promiscua* appellat *pallia.*

Martia-

Martialis: *Hanc volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur.* Scripsit quoque Lampridius, *matronas regias contentas esse debere vnico pallio, auro sparso.* Sed & in lecto vsos fuisse veteres, significare videtur Ouidius, *1. Amorum Elegia 2.* his verbis: *Nec in lecto pallia nostra sedent.* Quoniam vero tunicis imponebantur, inoleuit prouerbium: *Tunica pallio propior*, de quo vide Erasmū in Chiliadibus. In etymo diuersus est a nobis & multis aliis grauissimis viris Isidorus, cuius tamen verba subiiciam. *Dictum*, inquit, *pallium a pellibus, quia prius super indumenta pellicia veteres induebantur, quasi pellea, siue a palla per deriuationem.* Non possum a nostro etymo discedere fultus magnorum virorum auctoritate. Pallium pilosum dicitur fuisse vestitus prophetarum *ex Zachariæ cap. 13.* Hos videntur imitari voluisse pseudoprophetæ eodem vestitu, vt ita simplicioribus imponerent.

Palma arbor, qua Pausania & Plutarcho auctoribus ex Thesei e Creta Delum reuersi instituto victores in multis certaminibus coronari solebant, quæq; perpetuo viret nunquam depositis foliis; ἀείφυλλος καὶ ἐμπεδόφυλλος appellata propterea, & in contrarium fornicata etiam ponderibus resistit, si Varroni credimus, nomen inuenit, *quod ex vtraque parte natura vincta paria habeat folia.* Sed aliter Isidorus: *Palma*, inquit, *dicta, quia manus victricis ornatus est, vel quod expassis est ramis in modum palmæ hominis.* Est enim arbor insigne victoriæ, proceroque ac decoro virgulto, diuturnisque frondibus vestita, & folia sua sine vlla successione conseruans. Maxime huius est ferax Iudæa, etiamsi etiam creuerit in aliis regionibus. Eadem, ne quid elegans dissimulem, in fœminam & marem distinguitur. Quod si hæ duæ palmæ species propter se inuicem ponantur, deprehenditur mas attrahere ad se fœminam, fœmina vero non auersari eius complexum, sed ramis exporrectis ad eius quodammodo osculum se explicare: Vt ideo nonnulli coniugalis amoris & nuptiarum esse volucrint signum. *Innocentiam* ea significari voluit Ambrosius, alii *iustitiam*. Iustus enim vt palma florebit. Sunt qui etiam ea

piorum vitam adumbrari intelligunt;quod vt corticum ſca-
britie tum perplexitate caudex eius minime iucundus eſt vi-
ſu,pars vero ſuperior ramorum amplitudine amœnam quã-
dam pulcritudinem oſtendit: ita prima facie contemtibilis
videatur piorum conditio, ſed demum in mirabilem exact
morum virtutumque pulcritudinem ac venuſtatem, maxi-
me cum in cœlo ſuperius immortalis gloriæ erũt participes.
Huc accedit,tanto meliorem eſſe fructum palmæ,quanto il-
la annoſior eſt:quo modo etiam iuſti poſt diurnitatem labo-
ris ad fructum conſolationis perueniunt. Grece dicitur φοί-
νιξ, quo nomine appellatur & auis nempe a palmæ quodam
genere, *auctore Plinio*, quæ moritur, iterumque renaſcitur, *vt
de hac aue Plinius idem, Lactantius, & alij prodiderunt*, cui
propterea Chriſtum Dominum reſurgentem a mortuis cõ-
pararunt. Notandum denique arboris huius non ſolum fru-
ctum ſed etiam *medullam*, quam Græci ἐγκέφαλον vocant ho-
minum inſeruire vſibus,etiamſi hæc Plutarcho capitis indu-
cat dolorem. Meminit & eius Theophraſtus 2. περὶ φυτῶν, v-
bi de palmarum generibus agit hoc modo: καὶ γὰρ ἐξαιρεθέντας
τοῦ ἐγκεφάλου ζῶσι, καὶ κοπέντες ἀπὸ τῶν ῥιζῶν παραβλαστάνουσι. Gale-
nus 2. *de alimentis* etiam verticem eius veſcum eſſe affirmat.
Præter hæc prorſus dignum memoratu, quod nuper ex eo
accepi, qui ex Guinea non ita pridem redierat rei totius αὐτό-
πτης. Affirmabat *incolas regionis ex palmis ſuis admodum ſuccu-
lentis habere oleum, vinum, panem, & veſtes*. Fit autem oleũ ex
fructu (*botrum ſpecie refert*) tanta quandoq; magnitudine, vt
vix duo viri alioqui robuſti ſint ferundo: Quãquam alii fru-
ctus minores ſæpe ferri queant ab vno. Ratio cõparandi hęc
eſt: *Diuellunt & auellunt primum particulas, inque mortarium
coniiciunt: Inde piſtillis ligneis contundunt, donec cortices abſce-
dant ab interiore fructu, ſeu nuce illis incluſa, quæ tanta duritie eſt,
vt nullis cedat malleorum ictibus: Igni tamen expoſita ſponte fa-
tiſcit. Ubi iam cortices ſunt ſatis contuſæ, conduntur Samia olla,
& addita aqua ad ignem bullire permittunt, donec ebulliens oleum
in ſuperficie natet, quod deſpumatum excauatis cucurbitæ fructi-
bus includunt.* Vinum ex ea admodum dulce & inebrians cõ-
parant

parant illato arboris caudici foramine, cortice videlicet cultro aliquo discissa vel aperta. Huic inserunt eiusdem arboris folium contortum & conglobatum. Tum paulatim solis calore tractum & elicitum defluit in ollam infra pendentem, quam vocant *Calabassem*. Tales ollas aliquando 8. aut 9. appendunt, destillantibus sæpe ex vna arbore 36. aut 40. libris. Panem conficiunt ex interioribus fructuum nucleis, quos attritos cum aqua redigunt in massam, quam manibus subactam oleaginorum librorum instar coquunt in feruente palmarum oleo. Vestes denique parant ex foliis siccatis & ita præparatis ad texturam.

Palpebræ Isidoro a *palpitatione*, quia semper mouentur, sunt dictæ. Reficiunt enim visum assiduo motu. Sunt quoque capillorum vallo munitæ, vt & apertis oculis si quid inciderit, repellatur, & somno conniuentibus tanquam inuoluti quiescant latentes. Exstant autem in superiore simul & inferiore oculorum parte iuxta Aristotelē, qui βλέφαρα vocat. Dici volunt nonnulli βλέφαρον quasi τὸ φῶρ τῇ βλέπειν, id est, *indumentum oculi*. Substantiam eius cartilagineam esse fatentur medici. Atq; hanc cartilaginē Galenus nominat θαρσὸν, cui pinguedinis nonnihil adnatū est propter humectationē oculorū quæ cū absumitur in ægrotis, exsiccari eas necesse est. Inde vero ægri interitum præsagit Hippocrates, nominatque βλέφαρα alibi πεπτωμένα alibi ῥέμπτωλα, id est, *retorta*. Cernuntur in eisdem rugæ, quæ Græcis dicuntur ἴλιγγες.

Palpo quasi a palpando dictus Nonio. Est autem palpare *contrectare*, aut *manu mulcere* iuxta Porphyrium, quasi hoc adulatoribus peculiare & proprium sit. Certe nonnunquam idē, quod *blandiri* & *mitigare*. Nam *palpare iram* dixit Apuleius, & *palpo percutere* pro *adulari* Plautus. Et Flaccus: *Cui malè si palpere, recalcitrat, vndiq; tutus*. Eodem modo vsus Lucilius.

Paludamentum, insigne Imperatorum pallium *iuxta Isidorum*, cocco, purpuraque, & auro distinctum: Nonius vult *eam fuisse vestem, quæ nunc chlamys dicitur*, Festus ait: *omnia ornamenta militaria paludamenta vocari.* Varro quoque insignia & ornamenta militaria appellat. *6. de lingua Latina.* Ideo, in-

quit, *ad bellum cum exit Imperator, ac lictores vestem mutant, signaque inciunerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quod conspiciuntur, qui ea habent, ac fiunt palam, paludamenta sunt dicta.* Proprie tamen ea, vestis hæc erat Imperatorum, *vt & Isidorus animaduertit.* Vt recte scriptum reliquerit Apuleius *Apologia 1.* Veruntamen hoc Diogeni & Antisthenì pera & baculus, quod regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, & pontificibus Galerum. Tranquillus quoq; in Cæsare paludamẽtũ eum mordicus traxisse meminit ne spolio potiretur hostis. Plutarchus scribit in Cæsare eodẽ, *Pompeium in prælio Pharsalico, cum videret perterritum & pulsum equitatum, cui maxime fidebat, recepisse se in Prætorium, equumq; nactum aufugisse detracto prius paludameto.* Græcus textus habet : ἀποδύσατο ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα. Idem auctor in Lucullo ἐφεστρίδα posuisse videtur Bayfio pro hac veste, in Crasso φοινικίδα, cum hic lugubri & infelici die collaturus signa cum Persis processisset ad milites non purpureo paludamento, sed pallio nigro. Beneis etiam animaduertit (id quod cum Nonio conuenit) Macedones paludamenti loco Chlamydes fuisse vsos, cum Plutarchus scribat Alexandrum, vbi vidisset Darium interfectum a suis, iniecisse ipsius corpori τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα. Denique notandum hoc loco Liuium in historia Horatii paludamentum accepisse pro eius veste, qui Imperator non esset, ipsasque etiam Augustas paludamẽto fuisse vsas, *vt constat ex aureo Agrippinæ paludamento.* Placuit sane & his floribus exornare etymon nostrum, vt simul habeat solidus lector, quod grauius dictũ animum eius delectet & pascat, cumq; aliqua saltem vtilitate hæc nostra inspiciat & legat.

Pamphilus apud Terentium dictus ὡς πᾶσι φίλος τις ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, *omnibus amicus exsistens* aut *omnes amans.*

Pan Arcadiæ Deus, quem aliqui *Mercurii & Penelopes filium* fabulantur, alii *ex promiscuo procorum cum Penelope concubitu natum* ineptiunt quique ἄγριος θεὸς, id est, *agrestis Deus* dictus fuit veteribus, ἐφιάλτης, id est, *incubus* Artemidoro, ὁ τῆς ὕλης κύριος, id est, *vniuersæ substantiæ materialis dominator,* olim

olim Arcadibus, *teste Macrobio*, Pindaro ὀπαδὸς μεγάλης ματρὸς *comes magnæ matris*, nomen accepit Phurnuto, quod vniuersi (τὸ πᾶν nominant Græci) existimaretur Deus. Itaque fingunt *ipsius pedes esse caprinos* (inde *semicaper* dictus Ouidio) quo terræ ostendatur soliditas, eosdem pariter hirsutos, siue pilosos, id quod conuenit eiusdē terræ asperitati. At superiorem huius partem hominem repræsentare volunt, quod in æthere versetur ὁ ἡγεμονικὸν mūdi, id est, *pars rationalis*. Quocirca & pectus radiabat sideribus. Facies autem rubebat ad ætheris imitationem: Cornua erant hirta, inq; radiorum Solis & cornuum Lunæ similitudinem facta. Asscribebāt & illi fistulam septem vocū discriminibus distinctam ob cœli harmoniam: Atq; inde συρικτὴς est nuncupatus, sicut Phurnutus prodit. Porro libidinosum finxerunt hūc ipsum Deum, propter spermaticarum rationum copiam, ideoq; Nymphas nō solum insequi, sed etiam pueros formosos. Macrobius quoniam etiam Solem intelligi vult per panem, scribit: *ideoq; fingi in capræ pedes eum desinere, quod materia, quæ dispensante sole in omne substantiam porrigitur diuinis de se corporib. effectus in terra finiatur elementum*. Ad huius ergo extremitatis signum pedes huius animalis electi sunt, capræ *inq̄*, quod & terrenū esset, & tamen semper alta peteret pascēdo, sicut sol, vel cū radios supne demittit in terras, vel cū se recolligit, in montibus visitur. Huius Inui amor & delitiæ ἠχὼ creditur nullius oculis obnoxia, quod significat harmoniā cœli, q̄ Soli amica est, quasi sphærarū omnium, de quib. nascitur, moderatori: Nec tamen potest nostris vnq̄ sensibus deprehēdi. Fuisse hunc Deū in comitatu Dionysii *libro de responsis* tradidit Porphyrius, quem cū in bonorū dæmonū numero collocat, agricolis tamen quibusdā apparuisse cōfirmat, qui repēte postea sunt mortui. Alii Magnæ matris famulū faciūt, & quasi quendā πάρεδρον illius. Nam Pindarus vocat ὀπαδὸν μεγάλης ματρὸς. Idem dictus *Lycæus* ab Arcadiæ monte Lycæo, quem creditus fuit incolere. Quapropter & illic templum eius exstitisse refert Pausanias *in Arcadicis*, adiecto hippodromo eius numini dicato. Habuit & templum Romæ in Palatini montis radicibus, si-

eraque dicta ſunt *Lupercalia*, ſicut Græcis Lycæa, quod λύκος Romanis ſit lupus. Canit de eo Virgilius Ecloga 1.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit, Pan curat oues, ouiumq; magiſtros.

Admonet Nannius reſpicere Poetam μόναυλον καὶ πάναυλον, vtrumque Panis inuentum. Compoſuiſſe fabulantur fiſtulam primum ex arundine, in quam apud Ladonem fluuium commutata fuiſſe dicitur nympha Syrinx, cum eam ſeruandæ virginitatis gratia fugiētem proſequeretur. Sed nolo nimius eſſe in fabulis. Redeo autē ad etymon, in quo plane etiam nobiſcum facere videtur Orpheus vniuerſam ſub eius nomine naturam intelligens. Verba eius ſunt:

πᾶνα καλῶ κρατερὸν ἠδὲ θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἠδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
καὶ πῦρ ἀθάνατον. τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ παιδός.

At Homerus in Hymnis: πᾶνα δέ μιν καλέεσκον, ὅτι φρένα πᾶσιν ἔτερψε, quibus verbis *Deorum omnium mentes cum delectaſſe* intelligit, cum citharam pulſaret. Mirabilem illam hiſtoriam de Pane, quod Thamo cuidam Ægyptio nauis gubernatori ab incerta voce mandatum ſit, vbi ad Palodes fuiſſet delatus, vt tum nuntiaret magnum Pana obiiſſe, id quod circa tempora veri Panis, & omnium mortalium Paſtoris Domini Ieſu Chriſti a Iudæis in crucem acti contigit, leges apud Plutarchum ἐν τῷ περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων.

Panacea, πανάκεια, herba ſcilicet, quę & πάνακες dicitur, & Panax (vnde *ſuccus opopanax*) ipſo nomine omniū morborū remedia promittit, *vt ſcribit Plinius*. Etenim πᾶν eſt *omne* Latinis, ἄκος *remedium*. Potentem eam vocat Lucanus *libro 9*. Virgilius *odoriferam 12. Æneid.* forte Lucretii inſiſtens veſtigiis, qui ait libro *4. Odorem*

Exſpirant acrem panaces, abſinthia tetra.

Traduntur apud auctores tria ipſius genera: *Heracleum*, ex quo manat opopanax, alterum *Aſclepium*, tertium *Chironium*, quod deſcriptum eſt eleganter a Poeta Nicandro. Meminit & eius Callimachus in hymno Apollinis. Omnium vero trium generum diſtincte meminit Galenus ſimplicium

cium medicamentorum 8. adiectis eorundem facultatibus. Nam *Heraclio* Panaci calorem in tertio ordine asscribit, siccitatem in secundo, adde aliquam abstergendi facultatem, & singulares ad vlcera contumacia vires. *Asclepium* vero prodit minus esse calidum priore, attamen egregie facere ad vlcera, Phymata, & Phagedænas, cui porro postremum facultate vult respondere. Facit & trium horum generũ mentionem Dioscorides *libro 3. capit. 46. 47. 48.* Heraclium valere dicit ad scabiem vesicæ, stillicidium vrinæ, tormina, ciendos menses, dolores dentium, Ischiadicos & vuluę strangulationes: *Asclepium* ad tubercula & Phagedænas: at Chironium serpentum veneno resistere radice in potu assumta. Inde *capite 49.* etiam λιγυστικὸν a quibusdam hoc nomine donatum affirmat, quod plurimum nascitur in Apennino Liguriæ monte, qui est Alpibus conterminus, vnde & illi nomen, *eodem Dioscoride teste.* Mentionem deniq; & Hippocrates fecit τῆς πανακείας in iuramento suo, siue herbam hanc, siue rem aliquam factam diuinamque significet, quod potissimum reor, cum addat καὶ θεοὺς πάντας καὶ πάσας.

Panathenea Athenarum & Mineruæ inprimis Festa, singulis quinq; annis celebrari solita & ab Erichtonio Vulcani filio instituta, nomen etiam arcessunt a Mineruа, quæ Græcis dicitur ἀθήνη. Meminerunt eorum Isocrates, Pausanias, Plutarchus, & alii. Fiebat in illis lampadum cursus (λαμπαδηφορίαν nominat Herodotus *in Vrania*) sicut etiam in Prometheis & ipsis Vulcani Festis, ita vt cuius fax esset exstincta, cum infamia discederet, victus ab insequente lege certaminis lampadem suam sequenti traderet.

Panda Dea culta legitur stulta gentilium superstitione apud Arnobium, quod T. Tatio, Capitolinum vt caperet collem, viam pandere atq; aperire permissum fuerit.

Pandectæ sunt nuncupatæ a πᾶν καὶ δέχομαι, quod *omnia comprehendant, quæ pertinent promiscue ad veteris prudentiæ ius vniuersum.* Vnde Gellius scribit *noctium Attic. XII.* Tullium Tyronem Ciceronis libertum *libros de variis & promiscuis quæstionibus* composuisse, quos Græco vocabulo inscripsit

Pādectas tanq̃ omne rerū ac doctrinarū genus continentes· Quo vix satis ridere queant eruditi, cum legunt Accursium in proœmio Digestorum ita ἐτυμολογοῦντα: *Pandecta dicitur a Pan, quod est totum, & decten, quod est doctrina.* Vide lector, in quam turpem lapsum impellat acutissimum virum & de iuris scientia optime meritum imperitia linguarum, quamq; difficulter sępenumero se extricent a difficultatibus, qui cognitionis Gręcę linguæ expertes in salebris & crassa versantur barbarie. Alienum ergo dedecus cautiorem te reddat, imo studiosum magis eius literaturę, sine qua nullus vnquam in facultate aliqua magna cum laude versatus fuit. Est enim ea Latinæ linguæ veluti matrix, vt nec hāc absolute quisquā didicerit, nisi Græcorum pedamentis fulfultus animum ad professionem aut studium adiiciat, sicut præstantissimorum virorum exemplis satis euinci potest.

Pandora quasi πάντων τῶν θεῶν δῶρον *Deorum omnium donum*. Hesiodus fabulatur, mulierem hanc a Vulcano factam missam fuisse a Ioue cum omnibus malis vasculo inclusis ad Epimetheum, qui demto operculo cum euolare sentiret omne malorum genus, vix in imo residentem spem occlusit, vnde fit vt sperent homines vel ad vltimum vitæ halitum. Sūt, qui *Euam* sub huius fabulæ velo nobis expressam putant.

Panicum Græcis ἔλυμος, Diocli medico *melfrugum*, exsiccante natura & facultate præditum *iuxta Galenum*, parum quoque nutrimenti reddens, & ventris fluxum nonnihil sistens, ceu milium, cui etiam Plinius vult conuenire ipsius effectus, a paniculis nomen accepit, in quibus continetur semen. Isidoro dictum videtur, quod in multis regionibus eo vtantur homines vice panis.

Panis a pascendo nonnullis cum Varrone videtur dictus, vt aliamnon posse dari putent nominis originē. Sed enim nec illos dixerim male iudicasse, qui nominis proprietatem habere censuerunt ab eo, quod Græci dicunt πᾶν id est, *omne*, eo quod *omnibus obsoniis adhiberi queat*, vel *omne animal appetit eum*, vt etiam traditum ab Isidoro. Athenæus innuere videtur nomen panis esse deflexum, cum a satietate quam

Messapii

Messapii dixere πανίαν, tum a repletione, quod πάνια eidem nominauerint τὰ πλήσματα. Idem tradit *panem repertum a Cerere frumentaria dicta & Simalide Syracusiorum Dea.* Cereris enim fertur inuentum frumenta molere & inde panes conficere, cum antea glandibus vescerentur mortales. Quare quidem nihil vtilius vnquam præstari potuit vitæ humanæ, cum maxime roboret panis, nec sine eo pulmenta aut alia edulia summopere prosint, eiusque beneficio feræ gentes in India vt plurimum destituantur simul alienæ ab omni humanitate. Sed eius genera, quæ partim nobis, partim veteribus fuerunt in vsu, operæpretium erit referre. Est ergo *Gregarius* vel *Cibarius*, qui haudquaquam delicatus seruis in cibum solebat dari, *Fermentarius*, fermento confectus, cui contrarius est ἄζυμος *fermento carens.* Furnaceus Græce κλιβανίτης a clibano & furno, in quo coquitur, nomen inuenit. Ex eius genere ἰπνίτης *in minoribus furnis coctus.* Est & panis *subcinericius*, hoc est, coctus sub cineribus, qui in vsu fuisse legitur Hebræis. Græcis ille est ἄρτος ἐσχαρίτης, cuius Athenæus meminit *lib. 3.* Ibidem fit mentio panis, qui dicitur ἀποπυρίας, & coquitur supra carbones. Porro δίπυρος siue διπυρίτης, quem pro pane delicato accipit Athenæus, Latine *bis coctus & panis nauticus*, est Spartiano *buccellatum.* Græci interpretantur ξηρὸν ἄρτον, quo videntur vsi Christiani in suis Xerophagiis, *vt nominat Tertullianus.* Dicitur & παξαμᾶς & παξαμάδιον nostratibus twijback. Suidas δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς. αὐτόπυρος panis qui Athenæo dicitur αὐτοπυρίτης, ξηροπυρίτης & πύρινος, non ab igni nomē accepit, sed a tritico, quod Græcis est πυρός. Idem συγκομιστὸς audit apud Deipnosophistam quasi *confusaneam* dixeris, ꝙ partes omnes tritici recipiat minime castratus, ἀλευρίτης aliis, q; ex farina fiat, additq; Athenæus: οὗτοι πολυτροφώτεροι εἶναι δοκεῖ. Brabantini nominant vulgo grofF ternen broot/ *Frisii* bolle. Similagineus est, qui fit ex simila, Græci dicunt σεμιδαλίτην. Athenæus: φιλιστίων δὲ ὁ λοκρὸς τῶν χονδριτῶν τοὺς σεμιδαλίτας πρὸς ἰσχὺν φησὶ μᾶλλον πεφυκέναι. μεθ' οὓς τοὺς χονδρίτας τίθησιν, εἶτα τοὺς ἀλευρίτας. Siligineus σιλιγνίτης non Græco nomine, *vt inquit Galenus*, Græcis dictus, ex purissima farinæ parte para-

tur furfuribus & recrementis carent, nomenque arceſſit non a ſiligine infirmiore tritici genere, ſed a tenuiſſima farinæ parte, quam *florem & ſiliginem* appellant. Eadem quippe ſiligo veteribus eſt dicta. Ex Celſo euinci id poteſt, qui ſiliginem, ſimilam, & pollinē inter ſe confert, quod ille quidem non faceret bene, niſi triticeæ farinæ pars quędam eſſet tam ea (*ſiliginem* dico,) quam aliæ duæ, atque ita ſimilitudinem quandam & cognationem inter ſe inuicē obtinerent. Locus exſtat apud auctorem *lib. 2. cap. 18.* Sed & Plinius *lib. 18. Siliginem proprie dixerim tritici delitias.* Et Seneca, ni fallor, idcirco optimum hinc panem confici innuit his verbis: *Malum panem exſpecta, Bonus fiet, etiā illum tene tibi, & ſiliginem fames reddet.* Verba hæc legas in Epiſtolis ad Lucilium. *Collyra* generis panis mentio fit apud Plautum in Perſa. Grāmaticorum ſenatus interpretatur *paruulos panes*, item *genus fictorum farinaceorum*, quæ vt lagana interdum friguntur in ſartagine, interdum cocta per ſe eduntur, interdum comeduntur ex iure. Meminit eius generis & *Athenæus lib. 3.* Grāmatici Græci volunt eſſe εἶδος πλακοῦντος, & κολλυρίζειν explicant τὰ λάγανα τηγανίζειν, id eſt, *lagana in ſartagine frigere.* Meminit eius & liber *Reg. 2. cap. 6.* ἑκάστῳ, inquit, διεμέριστε κολλυρίδα ἄρτου. Sunt qui tortum panem interpretantur. Alibi pro pulte accipitur. Panem præterea ex hordeo confectum vſitatum fuiſſe veteribus, etiamſi imbecilliorem & nutrimenti minoris, ex Chriſti Domini conſtat hiſtoria, qui quinque panibus hordeaceis & paucis piſcibus ingentem hominum multitudinem pauit. Canibus cum dandum voluit Varro *de re ruſtica lib. 2.* Panem ex milio confectum, antequam refrigeſcat, ſine faſtidio poſſe abſumi, trad. tum a Columella *cap. 9. lib. 2.* Speuſticium panem ἀπὸ τοῦ σπεύδειν, id eſt, *accelerando* dictum. quomodo facias docet Cato. *Speuſticium panem,* inquit. *ſic facito: Manus mortariumque bene lauato: farinam in mortarium indito, aquam paulatim addito, ſubigitoq; pulcre, vbi bene ſubegeris, defingito coquitoq; ſub teſtu.* In caritate annonæ inuenio & panes tentatos ex oryza, fabis & piſis. Quinimo in Friſia noſtra atro & ſecundario pani ex ſecale addere video

ruſticos

rusticos tertiam, aliquando etiam dimidiam farinæ fabarum partem, quem exhibent in pastum robustioribus illis operariis polyphagis propter grauem & assiduũ laborem. Hesiodus seruo aranti tribuendum esse monet ἄρτον τετράτρυφον ὀκτάβλωμον. Ex Panico, Zea, & alica olim factos fuisse panes tradit apud Athenæũ Tryphon Alexandrinus. Obeliam panem vel quia vēdebatur obolo vel quia assabatur in obeliscis sic dictum nominauit Aristophanes *in Agricolis*, referente id Athenæo, recenset & alia genera, de quibus ipsemet cõsulẽdus est auctor. Deniq; notandum, *et papaueris semen ad panificium fuisse veteribus in vsu*. Est enim inter genera papauerum hortense quoddam (θυλακίτην nominant) accomodatissimũ panificiis ἀπὸ τοῦ θυλάκου deducto nomine, quo vas pani ferendo destinatũ significatur. Atque ea de caussa appellauit Virgilius *vescum*, i, e, *edule* siue ἐδώδιμον, & cereale *Georgicorum 1*. Quapropter non solum Cereris simulacra manu id gestare solebant, sed etiam Cereris antistites, cum sacrum offerrẽt Deæ, sicut ex Callimacho notauit Turnebus, cuius ea sunt verba: ἄρτο δ' χεὶ σπέρματα καὶ μήκωνα. Quãtũ ad bonitatẽ, plurimum alimenti præstare siligineum, *inde* similaceũ, *tertio* loco medium, *quarto* sordidum, *postremo* furfuraceum, affirmat Galenus. Optimi quoq; sunt *Clibanitæ*, ꝓximi ἰπνῖται in minori furno assati. At qui super craticulam aut calidos cineres aut foci pauimentũ assantur, omnes sunt praui, sicut & illi quos vocant subcineritios. Lauti autẽ panificii curam fuisse veteribus Romanis, indicant Varronis verba, quę leguntur in ipsius satyra περὶ ἐδεσμάτων. *Si quãtum operæ sumpsisti*, inquit, *vt vnus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam Philosophiæ dedisses, ipse bonus iampridem esses factus. Nũc illum qui norunt, volunt emere millibus centum: Te qui norit, nemo centussi.* Peruasit hodie apud nos vulgi animos, animã iis grauiter infici, qui pane abstinent in cibis. Mirum illud, ad Persicũ vsq; bellum in vrbe Roma non fuisse pistores, elapsis fere ab V.C. annis super quingentos octoginta, ꝙ ipsimet Quirites panes facerent, tum Quiritum mulieres, etiamsi ex veteri cum Sabinis fœdere nec molere eas nec coquere permitterent, *teste*

Plutarcho in Problematibus. Atteius Capito ſcriptum reliquit piſtores tantũ eos dictos qui far pinſebant, etſi illud munus nec a ſua dignitate alienum exiſtimauerit vxor Catonis, *teſte eodem Plutarcho.* Vtq; latius & profundius demittam falcem meam in meſſem antiquitatis, ſciendum quoq; panem inſigne fęderis ac amicitiæ ſymbolum fuiſſe veteribus. Apud Macedones enim ſi quod fœdus ritu patrio ſanctiſſimũ vellent haberi, inibant illud libato pane, qui gladio vtrimque erat diuiſus. Noti & myſtici veteris teſtamenti Propoſitionis panes, Chriſti proculdubio & fœderis iſtius ſymbola, quod inter Deum & homines eſt contractum. Notum quoq; Pythagoræ ſymbolum, *panem ne frangito,* quo admonebat, non eſſe dirimendam amicitiam, quæ antiquitus pane conciliabatur. Quid? An non Chriſtus diſtributo pane perpetuam inter ſuos amicitiam cõſecrabat? An non Paulus docet ſymbolum eſſe Chriſtianæ φιλαδελφίας? An nõ in primitiua quoque eccleſia Catechumenis, antea quã admitterentur ad euchariſtiæ cõmunionem, ſacratum quendam panem cõmunicabant Chriſtianæ caritatis ſymbolum, quem Græci ἀντίδωρον & εὐλογίαν vocabant Auguſtinus *Epiſt. 36. buccellatum fraternitatis?* Morem porro apud Orientales fuiſſe frangendi panes, non ſcindendi, non ſolũ conſtat ex literis ſacris, quę monent *eſurienti frangendum eſſe panem,* Chriſtumq; in vltima cœna panem fregiſſe, ſed etiam ex modo & ratione conficiendi panes non equidem eleuatos, ſicut a nobis parari ſolent, verum latos in modum placentæ atque ſubtiles, & proinde ad frangendum idoneos. Inde frangere idem quod *diſtribuere.* Vtramq; vero ſignificationem habet τὸ שבר apud Hebræos; Inde Scebet *frumentum,* quod frangatur molẽdo, poſtea vero *vendendo* diſtribuatur. Marcus ſane Apoſtolus vſus eſt verbo μερίζειν, quod eſt *partiri* vel *diuidere,* cap. 8. ꝓ verbo κλᾶν, quod eſt *frangere,* Matth. 14. Chaldæus Paraphraſtes vſus eſt pro verbo *benedicendi* his verbis: הוא פריס, *ipſe frangebat.* In ſacra ſcriptura quoq; panis & aqua per ſynecdochen pro quouis cibo & potu accipi ſolent, eo ꝙ præcipuus, maxime parabilis, cõmunis & neceſſarius hic cibus ſit, vt &

potus

potus ille tam brutis quam hominibus a natura concessus. Legimus itaq; Genes.43. *Non poterunt Ægyptii cum Hebræis comedere panem*, id est, cibum capere. Et 2. Reg. 6. *Pone panem & aquam coram eis, vt comedant* id est, *cibum & potum*. Hebręis ergo rectissime dicitur לחם *lechem* a לחם *lacham*, quod *comedere & consumere* significat. Taceo porro de pane cœlesti, & angelorum, de pane doloris, afflictionis, de pane abscondito, mēdaciorum, pigritiæ, lacrymarum, de pane filiōrum *Matth.11. & Marci 7.* ne actum agam: Tātum illud addendum, particulas panis Græcis dici τὰ τῶν ἄρτων θρύμματα. Minores particulas nominat Homerus ψίχια & ἀκόλους, id est σμικροτάτους ψωμοὺς, *interprete Eustathio*. Alii minores illas particulas nominant πύρνα, mendicos vero, qui eos colligunt, ἀγύρτας quasi ἀγείροντες, id est, *colligentes*. Chaldæus Paraphrastes appellat דלחמא פתא, id est, *buccellam panis*. Panaria legimus apud Papinium *1. Syluarum* vasa, quibus panis inferri solebat in mensam, & apud Varronem *Panarium capsulam*, in quo recondebatur panis, & *panariam ebrietatem* apud Plinium, quæ Græcis est ἄσινος μῦθος, cum mens dulci fortuna ebria nimia morum licentia vitæq; superbia, imo temeraria & pertinaci garrulitate insolescit, ea peragens & loquens sæpenumero, quæ vellet se nec cogitasse quidem, aut per iugulum posse redire, aut certe obliterari obliuionis spōgia, quod dici solet Atque hæc de pane.

Pannonia, παννονία Ptolemæo. Europæ regio, duobus satis vehementibus torridisque fluuiis vallata Drabo videlicet & Sabo, cuiusque initium mons Cœcius est ab Alpibus recta in septentrionem porrectus, neq; adeo excelsis iugis ad Danubium vsque pertingens, ab Alpibus Appenninis iuxta Isidorum nominis auspicium deducit. His enim ab Italia secernitur. Alii a rege Pannone cuius apud Methodium fit mentio: Nonulli a Pæonia (*sic n. primum est dicta ab incolis Pæonib.*) vocē arbitrant esse deflexā. Diuidit in Panoniā superiorē & inferiorē. Supior hodie cōplectit *Austriā, Carinthiā, & Carniolā*. Vrbiū, quas hēt, cultissima & ornatissima est *Viena*. Inferior q̃ alterā Panoniā nominat Ptolemæus *lib.2.* ab occasu fluuio

Arrabone terminatus, ab ortu Danubio, versus meridiem Drauum excipiens, nostro tempore tota est sub Hungaria. Variæ huius pro diuersis partibus appellationes. Est enim Sirmiensis Pannonia a Sirmio oppido nomen arcessens, in quo Cōstantinus concilium habuit, quamq; Gothorum sedem nominat Cassiodorus *3. Variarum.* At quia in Sauiensi tractu situm est oppidum illud, forte Pannonia hæc eadem cum Sauia vel Sauiensi, quod in Sauum fluuium porrigatur, sic dicta. Quāquam & *Valeria* appelletur, qua parte a Danubio recedens ad Draui ripam procurrit. Lazius Amantinam nominat *Pannoniam.* Hanc nomen accepisse reor ab Amantinis, quibus Sextus Rufus locum facit inter Drauum & Sauum. Supra Sirmium versus occasum & iuxta Saui fluenta pars quoque Pannoniarum est, quam *Croaciam* vocant, Illyrico & Lyburnis imminens. *Pannoniæ Bubaliæ*, item *Sabariæ* meminit Aurelius Victor *in vita Decij & Didij Iuliani Impp.* Sed posteriorem quidam eandem faciunt cum Sauia. Ptolemæus quoque ponit in parte inferiore Cibaliensem Panno-niam a Cibali vrbe vocatam. Tota vero regio veteribus Græcis dicta Pæonia, cuius pars versus Thraciam, vbi Rhodope est sita, nunc κλοκοvίτζα nominatur, sicut Eustathius scribit. Hinc & incolæ eius Pæones sunt Græcis, quorum in Illyrico meminit Appianus Alexandrinus. Ait idem, *nullas suo tempore ab illis vrbes, ast agros tantum & villas inhabitatas fuisse.* Regionem totam suam sub potestatē redegit Augustus per Vibium, *vt tradit Florus*, vt autem Liuius per Tiberium Neronem Drusi fratrem: Bellumq; illud iuxta Suetoniū grauissimum omnium externorum postea, quę cum Pœnis sunt gesta, per quindecim legiones paremq; auxiliorum copiam triennii spatio confectum fuit. Ab eodem Augusto in prouinciam redacta legitur apud Eutropium *libro 7.* & apud Velleium *in posteriori volumine Romanæ historiæ ad M. Vinicium Coss.* A Vitellio postea defecisse scribit Suetonius in eius vita. Occupauerunt & eam postea Marcomanni, Sarmatæ, Vandali & Quadi, sed ab eorum seruitio vindicauit M. Antoninus Philosophus, *teste Iulio Capitolino.* Partē eius superiorem

Gallieno

Gallieno in dotem datam a Marcomanorum rege, cum Pipam eius filiam ſub ſpecie matrimonii ſuſcepiſſet, pro concubina tamen habens, apud Sextum Aurelium Victorem legas.

Pannus appellatus videtur nonnullis a *Pano*, hoc eſt, inuolucro tramæ, quo panni texuntur. Inde *Pannoſus* Iuuenali craſſioribus indutus veſtibus, vt *Pannucia* Perſio vilioribus veſtibus induta. Apuleius: *Nummularius pannoſus alioqui & ſordidus aureos folles incubabat.*

Panſis, Plancis, Plotis & Plautis nomen fuit apud Romanos a pedibus planis.

Panomphæus dictus eſt Iupiter ἀπὸ τῆς ὀμφῆς *fama*, quæ nihil vani nuntiat. Quicunque enim vaticinabantur ſiue Dii, ſiue mortales, a Ioue, quęnam eſſent futura, diſcebant, & quidem ex fide: Vel *Panomphæus* παρὰ τὸ πᾶν καὶ ὀμφὴ, quod omnium voce & lingua colatur & omnes voces exaudiat, vel *iuxta Phauorinum*, quod omnis in eum feratur vox. Meminit Panomphæi Iouis & Ouidius *in Metamorph.* & Orpheus *in Argonauticis.*

Pantheon vel Pantheum, teplum ab Agrippa Ioui Vetori ſceleratorum dicatum, quaſi πάντων τῶν θεῶν, id eſt, *omnium Deorum nomen accepit.* Aliam rationem etymi adfert Dio *libr. 53.* vbi porticum Neptuni ab Agrippa exſtructam prodit Argonautarum picturis exornatam, vna cum ſudatorio Laconico & hoc templo, quod Pantheon vocant. Verba eius ſunt: τό τε πάνθεον ὠνομασμένον ἐξετέλεσε. προσαγορεύεται δὲ οὕτω, τάχα μὲν ὅτι πολλῶν θεῶν εἰκόνας ἐν τοῖς ἀγάλμασι, τῷ τε τοῦ ἄρεως καὶ τῷ τῆς ἀφροδίτης, ἔλαβεν· ὡς δὲ ἐγὼ νομίζω, ὅτι θολοειδὲς ὂν, τῷ οὐρανῷ προσέοικεν. Pantheum quoq; perfecit Agrippa: Id ſic dicitur fortaſſis, quod in ſimulacris Martis & Veneris multas Deorum imagines acciperet: Vt vero mihi videtur, inde id nominis habet quod forma conuexa faſtigiatū cœli ſimilitudinē acciperet. Meminit & eius Plinius, cum ſcribit *Diogenem Atheniensem & Caryatidem id exornaſſe columnis.* Fabricius in ſua Roma *altum fuiſſe* dicit *pedes 144. & totidem latum: Valuas fuiſſe ingentes, trabes ex ære Corinthio & inauratas, aras duas marmoreas in-*

terstitia sex columnarum spatio distantia, testudinem templi laqueatam vacuis circumquaque spatiis relictis, fenestram penitus nullam, tantum in medio sphæricum foramen æreis trabibus fultum, quod lumen præbeat, eique in pauimento subiectum impluuium ad imbres excipiendos. Marcellinus lib. 16. nominat Pantheum *regionem teretem speciosa celsitudine fornicatam.* Laminis nunc plumbeis est tectum, olim argēteis, quas Constans iunioris Constantini filius detraxit. Parietes nunc lateritii, olim marmoribus incrustati. Gradus etiam ænei sublati sunt & permutati cum saxeis. Duodecim quoque gradibus ad illud ascendebant. Inter omnia sane vrbis opera nullum eo admirabilius fuit, nec Gothi plane iniectis ignibus corrumpere & abolere potuerunt. A Bonifacio postea Mariæ rotundæ & omnibus sanctis dicatum fuit, promouente conatus eius Imperatore Phoca. Fere cum Panthei nomine conuenit nomen Drusillæ, quæ M. Lepido nupsisse legitur. Cum enim ipsi mortuę fanum esset erectum, πάνθεα est dicta & per vrbes omnes diuinis honoribus culta. Quo factum vt in foro Veneris imago eius statuæ æqualis collocaretur, iisdemque honoribus coleretur, eam mulieres iurarent, quoties sacramento aliquid confirmarent, die quoque eius natali ludi fierent Megalensium similes, epulumque Senatui exhiberetur, *teste Dione Roman. Histor. l. 59.*

Panthera, qua nullum aliud animal varietate villorum speciosius est, cuiusque odore mire sollicitari & allici dicuntur quadrupedes omnes, etiamsi terreantur toruitate capitis, quod ipsa id docēte natura occultat in venando, ab omnifaria feritate, adde etiam venatione deducit nomen vel inde potius, quod omnium pene ferarum coloribus variegata spectetur. Siquidem *πᾶν omne* est, *θὴρ fera*, Græcumque omnino vocabulum agnoscit Varro. Admodum dicitur appetere vinum, sicut & elephantus: Vnde ebria plerunque capitur a venatoribus, fontibus illis, ad quos potatum abit, veteri & suaui potentique vino medicatis. Notandum quoque apud Latinos pro Pantheris receptum nomen Variarum, quarum in Africa ingēs multitudo. Eas in spectaculis exhibuit Claudi⁹

Cæsar

Cæsar *apud Tranquillum*, tandem eas Prætorianorum equitum turba conficiente.

Pantolabus ὁ πάντα λαβὼν *omnia ad se rapiens.* Tales scurræ voraces. Quanquam & eo nomine appellatus est Mälius, quod ab omnibus ineptis sermonibus aucuparetur pecuniam.

Pantomimus, qualis ille Paris, quem *teste Tranquillo*, perdite amauit vxor Domitiani Domitia ob id ab Imperatore tandem repudiata, παρὰ τὸ πάντας μιμεῖσθαι, quod *omnes imitentur, nomen inuenit.* Ob eandem caussam existimandum, omnes ab illo Pantomimos fuisse sublatos, mox a Nerua restitutos, demum a Traiano eiectos. Lucianus a varietate imitationis nomen deducit. Omnium enim aliarum personarum mores gestusque imitabantur & effingebant. Meminit horum *l. 3. §. Neratius, ff. de condict. causs. dat. Iulianus l. si libertus artem, ff. de Oper. libert. Paulus l. Titius. in fin. de actio emt.* Nobilitati ea arte Mnester, Pylades, Batylus & Paris.

Papa summi iam Pontificis nomen, vnde descendat, ambigi solet. Nam aliqui tractum volūt ab interiectione Papæ, quæ admirationem significat. Aliqui a πάππα, quæ vox filiorum est patribus blandientium. Eustathius enim de blandioribus agens vocibus Ilia. 2. scribit hoc modo: ἔστι δὲ τὸ μὲν ἄττα, ἄττα, ... δὲ ἄττα, ... πάππα, ... vt Papa dictus vidatur, quasi Christianorum πάππα, id est, *Pater.* Apud Syracusios quoque eodem auctore, παππᾶς ὁ πατὴρ per anadiplasiasmū τα ... Hinc verbum παππάζειν, quo vtitur Homerus Iliad. ... cum inquit: ... Pappare dixit Persius. Sed & παππίζειν ... vsurpari solet. παππίζειν est Aristophani. Affine priori nomen πάππος *auus sine paternus sine maternus.* Legūt & in Ignatii Epist. ad Mariā hæc verba: παρὰ τῷ μακαρίῳ πάπα ἀνακλήτῳ, modo nō sit ꝓpriū nomē vt esse reor apud Iustinū *Epist. ad Zenā & Serenū in principio.* Sūt porro, q ab Arabū baba nominis auspiciū trahūt. Nōnulli quasi patrē patriæ, ex prioribus syllabis cōflato nomine vocatū arbitrātur. At nimiū hi a regia via deflectūt, dū nimis lōge

originationem quærunt. Apud Bithynos Iupiter olim dictus est pappa, *vt notat Genial. 2. Alexander ab Alexandro* id quod duxi adiiciendum ad calcem, vt nec diuinatio forte aliqua desit eruditis.

Papæ βαβαὶ.

Papauerata vestis a candido papaueris albi colore.

Paphia Venus a Papho Cypri vrbe in littore orientali, quę vetus Paphos est dicta, propter multo recentiorem aliam mari proximam & conditam ab Agapenore, vbi & celebre fanum Veneri dicatum fuit, quod accolæ crederent τὴν ἀναδυομένην ibi egressam mari fuisse atque sepultam, *vt tradit Pomponius Mela.* Inde Virgilius:

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque reuisit
Læta suas, vbi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Salamina postea dicta a Constantia, hodie *Famagusta.* Diuersa itaque hæc ab altera Cypri vrbe, quæ Ptolemæo est παλαιὰ. Hæc enim postea Erythræa est dicta, *vt Stephanus scribit.* Dio prodit *libro 54.* nominatam Paphum ab Augusto Augustam, veterem an nouam, non discernit. Strabo priorem Palæpaphum vocat. Veneris Paphiæ meminit & Tacitus *libro 18.* quem leget, qui plura volet.

Paphlagonia Asiæ minoris regio, Homero incognita, olim *Palæmenia* dicta, quæ vrbem habet Sinopen Cynici Diogenis patriam, nomen tulisse creditur a Paphlagone Phinei filio. Hinc & Cappadoces nonnulli deducunt, quibus tamen Plinius fluuiũ Cappadocem nomen dedisse existimat, id quod in medio relinquo, cum constet ex Iosepho antea *Meschinos* dictos a *Mesech* a quo & Mazacæ vrbis appellatio fluxit, q̃ tãdem nominata Cæsarea, Episcopum habuit Basilium Magnum. Straboni appellantur lib 4. ἐνετοὶ & οὐενετοὶ, Stephano sine aspiratione ἐνετοὶ.

Papia ciuitas Lombardiæ Transpadanæ Straboni & Plinio, Cornelio Tacito vero & Ptolemæo dicta *Ticinum*, Academia inprimis nobilis, & memorabilis Gallorum strage, conditaq; a Gallis Boiis & Cenomanis Ticini amnis accolis, vt

quidam

quidam volunt, *iuxta Plinium* a Leuis atq; Maricis Ligustica gente, cui & Liuius astipulatur: videtur Luitprando Historico nomen traxisse a papæ significationis admirandi copula, quod vrbs sit mirabili rerum omnium copia abundans. Alii ex patre & pia vocem conflatam conatur demonstrare, quos suo sane iudicio relinquere præstat. Iã & a Papyrio regis Frãcorum nepot, qui circa 704. annum a C.N. appulerit in Italiam, eiusque vrbis imperium sibi pepererit, nonnulli deriuant nomen. Equidem hoc tempore fere tenuisse Longobardos Galliæ Transpadanæ regnum, testatur Paulus Diaconus, aliiq; scriptores plures, atque adeo sedem in hac vrbe habuisse suam. Idem cum Platina prodidit memoriæ, direptam fuisse eam ab Attila Hunnorum rege. Erexit & hic quõdam θεατρον Ioannes Galeatus primus Mediolanensium dux, circũducto muro, qui in circuitu viginti miliaria Italica cõplectebatur. Sed de hac vrbe satis.

Papia Lex de peregrinis vrbe expellendis a C. Papio Tribuno plebis est lata, L. Aurelio Cotta & L. Manlio Torquato Coss. Meminit eius Cicero *Offic. 3.* pro Archia, pro Balbo, *vt & Dio libro 37.* Eadem cauebatur, vt socii Latini redigerentur in ciuitates suas, vt iudicium sociis & ciuitatibus exteris statueretur repetendi eius gratia, qui in ciuitatis Romanæ censum irrepsisset. Item cautum Papia lege, vt, qui coniuges non haberent filios, quod alter alteri legasset, decima parte fisco applicaretur. Id tamen postea abrogauerunt Arcadius & Honorius Imperatores *titu. de infirmandis pœnis cœlibatus.* Eadem porro lege non licuisse senatum haberi comitialibus diebus aut tetris atque nefastis, aut cum tonuisset, ventorumque procellæ & tempestates essent exortæ apud Alexan. ab Alexand. *Genial. 4. cap. 11.* legas. Prohibebatur & Senatoris filius, aut nepos, pronepos ue ex filio vel filia natus libertinam vxorem ducere. *l. si quis senatorio. de ritu nuptiar.* nisi tamen essent confecta matrimonialia munimenta, aut dignitas senatoria esset amissa. Lege Papia de caducis, si quid relictum erat aut legatum, deficiente cõditione viuo aut mortuo testatore ad ærarium deuoluebatur. Cui quidem

legi bella ciuilia dedere caussam, quibus plurima legata fiebant caduca pereuntibus testatoribus, quibus relictum, legatumue quid fuerat. Emendata postea lex est, vt non ad ærarium aut fiscū perueniret, sed ad eos, qui proximo gradu attingerent. Abolita postremo penitus, sicut constat ex Codicis *tit. de cad toll.* Agellius refert *lib. 1. cap. 12.* legem Papiam se inuenisse, qua cauebatur, vt Pontificis Maximi arbitratu virgines e populo legerentur viginti, sortitioque fieret in concione ex isto numero. Loquitur autem de capienda Vestali virgine, inque atrium Vestæ deducenda & Pontifici tradēda, quę mox eo tempore, etiam sine emancipatione, exibat e patris potestate, atq; ita adipiscebatur condendi testamenti ius, quod alias competere ipsi non potuisset.

Papiliones in castris tentoria, testibus *Virgilio*, *Plinio*, *Tertulliano*, nomen habent secundum Isidorum a paruuli animalis volantis similitudine, quod ex erucis brassicæ foliis insidentibus generari volunt, & maxime abundare florentibus malis.

Papyria lex iuxta Hotomannum a C Papyrio Carbone Tribuno pleb. lata, L. Cornelio Scipione & C. Lælio Nepote Coss. vt asses, qui erant vnciales, fierent semunciales. Aliam tulit L. Papyrius ptor A. Cornelio Cosso Aruina 2. & Cn. Domitio Caluino Coss. de ciuitate Acerranis sine suffragio danda. Vt eundem tribunum plebis, quoties quidem vellet creari liceret, ab eodem C. Papyrio Carbone, cuius primo loco facta est mentio, promulgatū legitur *apud Florum & Cicero. in Lælio.* Eidem adscribit Cicero *3. de legibus* aliam Papyriam P. Poppillio Lænate & P. Rupilio Coss. latam, *vt in iubendis legibus aut vetandis, populus tabella suffragium ferret.* Tales etiam leges fuerunt *Gabinia*, *Cassia*, *Papyria*, *Cœlia*, *Maria*, *Valeria*, *Manilia*, *Sempronia*, *Fusia*, *Antonia*, dictę propterea *Tabellariæ*. Papyria tribus, vt & *Pupinia* & *Pupilla*, a suis progenitoribus est appellata. Papyrianum ius ab isto Papyrio nomen accepit, qui leges Curiatas a Romulo & aliis regibus latas, maxime tamē a Seruio Tullio, primus omnium in vnum collegit.

Pappia Poppœa lata a M. Pappio Mutilo & Q. Poppæo Coss. suffragante Augusto Imperatore, cuius mentio fit apud Tacitum *libro tertio*, item in iure *titu. de ritu. nupt. de vulg. substit. de iure Patron.* Habuit tum eadem illa, quæ lex Iulia de connubiis, tum vero hæc: *Vt ne quinquaginta annis minor nuberet sexagenario, aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Vt Patronis, qui ius trium liberorum haberent, contra Tab. testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturales bonorum possessio daretur. Vt Patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus idem concederetur ius, quod patronis ex edicto: Vt liberis ingenuæ iure trium liberorum honoratæ idem ius, quod ipsi patronæ, tribueretur: Vt omnibus ingenuis præter Senatores eorumque liberos, vxores libertinas habere liceret.* Lata fuit hæc lex Anno ab V. C. 762. a prædictis Coss. quamuis vterque neque vxorem neque liberos haberet. Vnde animaduerti potest, quam necessaria lex ista fuerit. Quin imo per Senatum est lata, sene iam Augusto, quē legimus apud Dionem asperam orationē habuisse in cœlibes, in qua cum maximis quoque flagitiis conferebat cœlibatum, molestias coniugii extenuabat, Romuli studium in prole suscipienda cōmendabat. Quanquam postea perpetuam virginitatem seruantibus eadem, quæ matribus, præmia largitus fuerit. Refert & Dio inter alia id legis caput, vt, *quicumque coniuges essent ἄτεκνοι quod alter alteri legasset, decima parte applicaretur fisco, id quod postea* Honorii & Theodosii rescripto est antiquatum *l. fin. C. de infir. Pœn. cœlib.* Tiberius Cęsar illud adiecit: *Sexagenarius vxorem ne ducito, quod ætas ista generandis filiis penitus inutilis sit visa.* Sed & hoc legis caput primum abrogauit Claud. Cæs. *Auctore Tranquillo*, inde Iustinianus. *l. sancimus. §. de Nuptiis.* Nam alioqui Masinissa Numidiæ rex procreauit filium 80. annos natus, vt & Cato Censorinus, cum 80. explesset, M. Catonem Salonianum genuisse legitur. Singula legis huius capita siquis velit accuratius digesta, ex Lipsii illa commentario in Tacitum *Pagina 152. & seq.* decerpet.

Papyrus appellatur nobis charta ab arbuſcula vel frutice quo-dam eiuſdem nominis, qui naſci ſolet in paluſtribus Ægy-pti locis decem cubitorum ad ſummum altitudine, inque philyras tenuiſſimas diuidi, vt eum tum temporis præſtaret vſum, quem nobis nunc charta præſtat ex contuſis linteolis & glutine comparata. Optimum erit hic aſſcribi Plinii verba ex *libro 11. cap. 13. Prius tamen*, inquit, *quam digrediamur ab Ægypto & papyri natura dicetur, cũ chartæ vſu humanitas vitæ constet & memoria*. Non longe diſtat ab his verbis τὸ ἔτυμον τῆς βίβλου, id eſt, *papyri*, quod exſtat in etymologico magno hoc modo; βίβλος, διὰ τὸ τοὺς βίους βάλλεσθαι αὐτῇ. Pergit Plinius: *Et hanc Alexandri Magni victoria repertam, auctor eſt M. Varro, condita in Ægypto Alexandria, ante non fuiſſe chartarum vſum: Palmarum foliis primo ſcriptitatum, inde quarundam arborum libris, poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta aut ſchedis. Pugillarium enim vſum fuiſſe ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum.* Hæc ille. Sed & pellibus caprinis ouilliſq; præ penuria biblorum ſiue ſcirporum veteres vſos indicat Herodotus *libro. 5.* Vnde Iones interdum βίβλους vocant διφθέρας, id eſt, *pelles*. Perſas item membranis vſos, argumento eſt, quod res ab illis geſtæ, quæ literis conſueuerunt mandari, redigerentur in mẽbranas, qualibus regiorum Annalium codicibus ſe vſum in Perſicis rebus deſcribendis ipſemet Cteſias profeſſus eſt, *teſte Diodoro lib. 11.* Vt minime mirum ſit cum papyri tum chartarum vſum olim ipſis fuiſſe incognitum. Sed Plinium porro audiamus. *Papyrum*, inquit *neutraliter, naſcitur in paluſtribus Ægypti aut quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant duo cubita, non excedente altitudine gurgitũ, brachiali radicis obliquæ craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens, ſemine nullo, aut vſu eius alio quam floris ad Deos coronandos.* Radicibus incolæ pro ligno vtuntur, nec ignis tantum gratia, ſed ad alia quoque vtenſilia vaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt, & e libro vela tegeteſq; necnon & veſtem, atque ſtragula ac funes. Nuper & in Euphrate

naſcens

nascens circa Babylonem papyrum intellectum est eundem vsum habere, quem chartę diuisę acu in prætenues sed quam latissimas philyras. Dicuntur autem incolæ fruticem hunc crudum & assum manducare deuorato tantummodo succo, cum tamen manducamentum exspuerent. Eodem victitabant illi, qui omnibus aliis curis & negotiis posthabitis, rerum naturam siderumque rationes & caussas scrutabantur in templo. Solebant & sacerdotes Ægyptiorum papyraceis calceis non ex alia materia contextis insigniri. His enim puritatem affectabant, vt & lineis vestibus & corporis totius polita rasione. Eidem papyri flore coronasse legũtur Deos, sicut Thraces hedera, Hermionenses hyacintho.

Parabola, cuius multus in nouo testamẽto & apud Homerum est vsus, quæq; sententiam significat aut doctrinam similitudine aliqua aliarum rerum vestitam & propositam, nomẽ accepit ἀπὸ τοῦ παραβάλλειν, quod est conferre. Quapropter Cicero *collationem* transtulit τὴν παραβολὴν, Hebraicum quoq; משל pręter dictũ & ἀξίωμα etiam significat similitudinem, ideoq; Salomoni prouerbia propter similitudinẽ aut dissimilitudinem adictũam dicuntur משלי. Etymon nostrum approbatur ab Hieronymo *quæstione 6. ad Algasiam*, nec pugnat cum ista definitione: *Parabola est comparatio rerum genere differentium*. Optimæ sunt parabolæ, quæ ex re præsenti & ὑποκειμένῃ sumuntur *iuxta Eustathium Iliad. 15*. Nulla autem rerum caducarum similitudine ad increatarum rerum excellentiam demonstrandam esse vtendum, ostendit Gregoras *lib. 10. cap. vlt.* Iustinus autem Martyr in *quæstionibus & Responsionibus suis* dicit παραβολὴν εἶναι λόγον περιέχοντα ὁμοιότητα τοῦ γεγονότος πράγματος πρὸς τὸ ἐσόμενον, *orationem rei factæ complectentem similitudinem ad eam, quæ est futura*. Qua descriptione probare nititur de Lazaro & diuite institutam narrationem in Euangelio non esse parabolam. Denique obseruandum ab vno Ioanne vbique dici παροιμίαν, quod a ceteris Euangelistis dicitur παραβολή. Caput eius decimũ vide paulo post principium.

Paracentesis, hoc est, punctura ventris in aqua intercute, qua

dit *1. Ioann. 2.* apud Euangeliſtam Ioannem *cap. 14.* tributum legimus, ſicut facile ex his verbis euinci poteſt: καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν.

Paradiſus, quem Dominum Deum in Heden plantaſſe meminit Moſes his verbis: גן בעדן ויטע יהוה אלהים tranſferentibus id ſeptuaginta, καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲν, vt non tam voluptatem, quam nomen proprium iſtius loci accepiſſe videantur: origine Perſica vox eſt, ſicut Xenophon non ſolum teſtatur hortos a Perſis Paradiſos appellari dicens, verum etiam Plutarchus *in Demetrio*, & Philoſtratus *in vita Apollonij Tyanæi*, cum ita ſcribit: μέλλων ὁ δαμὶς πρὸς θήραν γίνεσθαι τῶν ἐν τοῖς παραδείσοις χωρίων εἰς οὓς λέοντές τε ἀπόκεινται τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄρκτοι, καὶ παρδάλεις, cum rex venaturus eſſet in Paradiſorum locis, quibus leones, vrſos, & Pantheras includere barbari ſolent. Et Pollux: οἱ δὲ παράδεισοι, βαρβαρικὸν εἶναι δοκοῦν τοὔνομα, ἥκει καὶ κατὰ συνήθειαν εἰς χρῆσιν ἑλληνικὴν, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν περσικῶν. Etenim Perſæ nominabant Paradiſos ampliores hortos δένδρα ἔχοντας ἥμερα, interdum etiam viuaria, vt quibuſdā placere video. Quocirca Vādalorum regum Paradiſum in Africa pulcerrimum & amœniſſimum fontibus non tantum irriguum ſed etiam, arboribus pomis onuſtis plenum fuiſſe ſcribit Procopius. Tandem illam vocem receperunt & literæ ſacræ. Ait enim Salamon Eccleſiaſt. 2. עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם כל עץ פרי *feci mihi hortos & Paradiſos, & plantaui in eis omne lignum fructiferum*. Canticorum quoque 2. & *Nehemiæ 2.* eandem reperias vocem. In nouo teſtamento eſt tranſlata a Luca & Paulo ad æternam illam & beatam Dei, angelorum & animarum fœliciū ſedem, vt cum Chriſtus, inquit latroni: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Eadem ſignificatione accipitur *Apocalypſ. 2.* vbi *vincenti lignum*, vitæ promittitur, *quod eſt in Paradiſo.* Vnde forte Seleuciani negarunt fuiſſe olim Paradiſum terrenum, vt & Origenes 4. περὶ ἀρχῶν, vbi pueriliter ratiocinatur, haud fore aliquem vſque adeo ſtupidum, vt Deum putet agricolam fuiſſe & arbores plantaſſe in Paradiſo. Sed eum confutat Epiphanius.

Quin ipsa creatio verbo Dei facta redarguit ineptias tales, nec esse in Paradisi historia semper quærendas allegorias monet Hieronymus. Fuit itaque Paradisus aliquis terrenus, sed vbi fuerit, disputatur ab eruditis. Sunt qui sub æquinoctiali circulo constituunt & nomine gladii torridam accipiunt zonam: Alii in altissimis montibus ponunt, vt ad lunarem vsque circulum pertingat, aquarum diluuii expers: Nonnulli extra orbem nostrum locum illi faciunt, mystice intelligentes omnia illa, quæ de eo commemorantur. Philon quoque Iudæus cœlum intelligit: Sed hanc eius opinionem improbat & reiicit Theodoretus multis modis, tum pariter his verbis: Ἐδὲν οἱ μὲν τὸν παράδεισον αὐτὸν λέγεσθαι φασὶν, οἱ δὲ τὸν τόπον πάντα, ἐν ᾧ καὶ ὁ παράδεισος ἦν, ὅθεν καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη. καὶ ὁ ἀδὰμ ἀπὸ τῆς γῆς ἐν ἐδὲν γεγενῆσθαι προσηγορεύθη, ἐδὲν γὰρ τὸ πυῤῥόν, quanquam posteriora hæc minime sint vera, eo quod Adamus nomen tulerit a terra, quæ Hebræis dicitur אדמה. In qua ergo regione plantatus est hortus hic voluptatis? Probabiliter loqui & scribere videntur, qui locum eius designant in Mesopotamia inter Iudæam & Arabiam, maxime circa Babylonem & Seleuciam, vbi Tigris & Eufrates quatuor flumina constituunt suo concursu, supra Babylonem autem vno recipiuntur alueo, & infra rursus diuiduntur in flumina duo, aut potius in Chaldæa vel Assyria. Sed & hanc sententiam euertere conantur nonnulli, non satis animaduertentes vbi primi isti homines vixerint, vbi turrim condiderint, vbi Niniuen prius conditam ab Assur, a quo circumiacens regio Assuria vel (quod idem est) Assyria est dicta. Suspicionis etiam nonnihil iniicit, quod inter Magorum præcepta, quorum in Chaldæa & proximis regionibus magna fuit auctoritas, Paradisi quoque mentio fiat his verbis: ζήτησον τὸν παράδεισον. Quanquam mystice eos de Paradiso loqui intelligat Psellus, qui disertis verbis χαλδαϊκὸν παράδεισον vocat, & alio loco ἱερὸν παράδεισον κατὰ χαλδαίους, quasi fuerit indubitatum tum temporis esse aliquem Paradisum Chaldaicum. At quia perierat aquis diluuii vastatus, atque ideo digito monstrari non poterat, mystice

mystice intelligendum existimarunt, sicut & nonnulli Christianorum Theologi. Adde quod versus orientem habitauerint, Adam, Cain & Abel, & ab eodem tractu coloniæ fuerint deductæ in alias regiones. Post cataclysmum enim venit in Ægyptum Mizraim, id est, Ægyptus, *vt Chus in Æthiopiam*. Atqui orientalis regio est Chaldæa, cuius incolæ quoque non falso Arcadum instar, sed magno iure se omnium hominum antiquissimos iactare solent. Iam & ipse hortus voluptatis plantatus fuisse legitur a Deo *Genes. 2.* מקדם. Quam vocem licet Onkelos *a principio* vertat, Hieronymus *ab exordio*, Aquila *ἀπ' ἀρχῆς*, Theodoretus *ἐν τοῖς πρώτοις*, Symmachus *ἐκ πρώτης*, quasi ante conditum mundum exstiterit Paradisus, tamẽ horum sententiæ omnino standum non est, cùm eadem vox ab oriente quoq; significet, *teste Aben Ezra & aliis*. Atq; hac adeo de caussa Septuaginta verterunt *κατὰ τὰς ἀνατολὰς*, id est, *ad orientem*, respicientes ad locũ non ad tempus. Hoc certum, ante hominem formatum exstitisse Paradisum. Ante mundum vero creatum non exstitisse, vel inde probari queat, quod terrestris fuerit, arbores in se fructiferas habens, fluuiorumq; & regionum Orientalium mentio fiat in eius descriptione. Quin ipsa Noæ arca requieuit in montibus Armeniæ, non procul scilicet ab Eden, id est, prima hominum habitatione, vbi & Noah sedes habuit fixas. Credibile quoq; est, temperatissimam fuisse regionem hanc, atq; ideo priscos illos homines vitam in plures, quam nos, annos produxisse, cum nondum immanis illa ventris ingluuies vere Hydra Lernæa irrepsisset in mundum, quæ iam & morbos complures generat, & manes anticipat. Ceterum periit Paradisus euersus aquis diluuii, horridus iam & incultus, aut certe pristina amœnitate destitutus. Quo stulte faciant prorsus, quicunque eum inquirunt, eo quod ab aliis locis quoad splendorem culturamque dignosci haudquaquam possit. Falluntur etiam Iudæi, qui in terreno paradiso etiamnum versari putant Thesbiten Eliam & Enoch, cum in cœlestem reuera translati sint, de quo Saluator locutus est pendens in cruce, & Paulus *2. Corinth. 12.* vbi se ra-

res ſane Poetæ κόλακας eos nominabāt, *vt ꝓbat Athen.* dictos vel ἀπὸ τοῦ κόλου, quod τροφὴν, i. *cibū* ſignificat: Vnde ψωμοκόλαξ, ψωμοκόλακες, vel ἀπὸ τῆς κόλλης, ſiue ἀπὸ τοῦ προσκολλᾶσθαι ταῖς ὁμιλίαις *vt volebat Androcides medicus*, vel quaſi κόλλεις, i. *mutilos*, vel ἀπὸ τῆς κόλης *vētre*, cui⁹ mācipia ſunt, vel deniq; ἀπὸ τοῦ κολάζειν, i. *puniēdo & cruciādo*, quod ſint peſtes & pnicies principū & rerūpubl. Tādē ergo poſt honeſtā eāq; lōgā vſurpationē hui⁹ vocabuli altera illa paulatim ſe dās in mediū, ita irrepſit, vt iā prior exſoleta, imo ignota ſit multis ēt eruditis. Poſteriori autē nos inhærem⁹. Atq; ei⁹ generis Paraſitos iā paſſim verſari & primas obtinere nō ignorandū ꝓ mūdi & horū tēporū corruptela. Quo ptinēt iſti Menan. verſ. ὁ βίος μάλιστα τοῖς πονηροῖς ἥδεται

πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων, δεύτερος

ὁ συκοφάντης, ὁ δὲ κακοήθης τρίτος.

Bene quoq; dixit Philoſoph⁹, meli⁹ eſſe incidere εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας, corui n. mortuos tātū deuorāt: at hi quoq; viuos. Socrates rogat⁹, *q̄ omniū peſſima eſſent animalia*, reſpōdiſſe legit, *ſi de feris ſentis, tyrāni: ſi de cicurib. adulatores.* Diphil⁹: κόλαξ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους, καὶ τὰς πόλεις ἀνατρέπει τῷ λόγῳ κακοῦργῳ. Anaxilas: οἱ κόλακες ὡς σκώληκες τῶν ἐχόντων οὐσίας. Optime ſane Suides κόλαξ videt ἀπατεὼν *deceptor*, κολακεία ἀπά[illegible] deceptio. Appellati quoq; ſunt hi hōies δειπνολόχοι, τραπεζεῖς, ἐπιτραπεζίδιοι, κνισολοιχοί, κνισοφύλακες, *q̄ nidore delectēt*, itē τραπεζορήτορες, γελοιασταὶ, γελωτοποιοὶ *a ſtudio captādi riſū*. Itaq; multis regib. gratos illos fuiſſe legim⁹, quippe Philip. Macedoni, Alexādro ei⁹ filio, Dionyſio Siculo, Hieroni, Demetrio, Dario Perſarū regi, Syllę, Craſſo, Neroni, Herodi. Nō pauci tamē ꝓpe ex hac vita diſceſſerūt, iuxta illud Alexidis apud Athen. κολακὸς βίος μικρὸν χρόνον ἀνθεῖ· οὐδεὶς γὰρ χαίρει πολιοκροτάφῳ παρασίτῳ. Cui tragic⁹ quorūdā exit⁹ quadrat. Legim⁹ n. Thurniū adulatorē fumo necatū ab Alexādro Seuero, ꝓclamante pcone: *Fumo punitur, q̄ vēdidit fumū.* Timagoras capite mulctat⁹, quod Dariū adoraſſet Perſico more. Euagoras occiſ⁹ Atheniēſiū decreto, quod Alexādrū adoraſſet. At Demagoras 10. talētis mulctat⁹, quod eūdē Alexandrū appellaſſet *Deū*. Sed Philippi regnū euertit Proclides, Alexādrū demētarūt adulatores adeo, vt ſe ēt Deū crederet Xerxē aduerſus Græcos magno cū dāno incitarūt, Canopi regnū euerterūt, Auguſtū ꝓdiderūt, Craſſū in man⁹

Persarum tradiderūt. O tetram & omnibus vitandam luem. Monendi principes, monēdi boni, probi, docti, ab hoc malo vt sibi caueant, quam possunt maxime.

Parcæ, quas Lycophron *γηραιὰς κόρας* appellat, Orphæus *μοίρας καὶ νυκτὸς φίλα τέκνα*, Homerus *βαρείας*, per antiphrasin dictæ sunt Seruio, quod *nemini parcant*, vt lucus quod *minime luceat*, id quod approbare videtur Isidorus, etiamsi Varro vna commutata litera a partu nominatas putet. Nascentibus enim hominibus bonum malumque cōferre censentur, Porro quia partus nono decimoque mense est tempestiuus, idcirco Nonam Decimamq; Parcā nominauit vetustas. Vindex Cesellius adiicit *Mæram* (sic enim legendum reor, non, *vt apud Agellium est, Morta*) quanquam hoc cōmune trium Parcarū nomen, nō vnius, vt ille existimat. Nam *μοῖρα* Græcis est fatum, *vt inquit Apuleius:* Tres parcæ tria sunt fata numerum cum temporis ratione facientia. Quod enim in fuso perfectū est, præteriti temporis habet speciem, & q̄ torquetur in digitis, momenti præsentis habet spatia, & q̄ nondum ex colo tractum est subactumq; digitorum cura, id futuri & consequentis seculi posteriora videtur ostendere. Hæc illis conditio ex nominum proprietate contingit. Nam *ἄτροπος ἀπὸ τοῦ ἄτρεπτον εἶναι*, *quod immutabile sit quidquid præteriit, nomen accepit*: Lachesis futurum significans tempus, *ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν*, id est *sortiendo τὸ πεπρωμένον* iuxta Chrysippum, *eo quod nendo filum ducat, rebusque futuris finem dederit Deus:* Clotho, quę fusum torquendo filum tradit & in ipso fuso colligit, *ἀπὸ τοῦ κλώθειν*, quod *est torquere & circumagere vel circumuoluere Latinis*: Vt vna earum vitam ordiatur, altera contexat, tertia abrumpat. Incipimus enim, cum nascimur: Sumus, cum viuimus: Desinimus, cum morimur. Totum earum opus nominat Lycophron Poeticæ *λινεργῆ κλῶσιν*, Parcas ipsas ab hoc opere, *lanificas sorores* Ouidius. Martianus Capella fingit eas *Deorum scribas*. Aristoteles refert totā fabulā ad seriē rerū necessariā & prouidentiā *libr. de mundo*. Herodotus arbitratus est ēt Diis ipsis dominari fata, cū inquit: *τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδυνατόν ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ*. Et Æschylus de eius necessitate. *τὴν πεπρωμένην χρὴ αἶσαν φέρειν.*

Parcus

Parcus inquit Phauorinus apud Gellium *lib. 3. capit. 19.* neq; ab arca, neq; ab arcendo, ſed ab eo, quod eſt parum & par-uum, *eſt nominatus.*

Pareas ſerpens, Græce παρείας, nomen accepit ἀπὸ τῶν παρειῶν, id eſt, *maxillis*, vnde εὐπάρειος & καλλιπάρειος. Erudite id monet Suidas his verbis: παρεῖαι, ὄφεις ὀνομάζονται δέ τινες οὕτως, παρὰ τὸ παρειὰς μείζους ἔχειν· ὁ δὲ ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ δημάδου φησὶν εἶναι τοὺς ῥήτορας ὁμοίους τοῖς ὄφεσι, τούς τε γὰρ ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, τῶν γε ὄφεων αὐτῶν μάλιστα ἐχίδνας τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ παρείας αὐτοὺς τὰς ἐχίδνας κατεσθίειν. Frequens hoc ſerpentis genus in Syria & Africa, caudaque ambulans ſulcum videtur facere, oculis velox, ore prælargo, colore fuluo, vti prodit Volaterranus. Quamquam altera eius ſpecies nigricat. Morſu etiam non enecat, ſicut nec amphiſbęna nec ſcytala, ſed demorſam partem ſolum inflammat, *vt ex Aetio didicimus.* Meminit eius Lucanus *libro vltimo*, & Ariſtophanes *in Pluto*, vbi interpres eius Græcus, dictum vult παρὰ τὸ ἐπαίρεσθαι τὰς παρειὰς, *quod erigat maxillas*, & addit: φασὶ δὲ αὐτὸν μὴ δάκνειν, ἢ καὶ δάκνοντα μὴ λυπεῖν.

Parenchyma παρέγχυμα, iſta in hepate, liene, ac pulmone craſſior circumfuſio (*in muſculis enim dicitur caro*) ex ſanguine, ſiue fibris neruorum contexta coagmentatio, componitur ex παρὰ extra vel trans, ἐν in, & χύμα, quod ſcilicet ſit χύσις τοῦ αἵματος, παρὰ τὰς φλέβας ἔνδον σώματος. Etſi Galenus ſanguinis e venis effuſionem & circum vaſa concretionem exponat 11. *Simplic.* vt περιέγχυμα legiſſe videatur.

Parens a parendo. Apud Romanos continebantur hoc vocabulo omnes aſcendentes ad tritauum vſq; vlteriores, quib. ſpeciale nomen non erat, dicebantur Maiores, *leg. 4. ff. de in ius voc. l. fin. ff. de grad.* Non licet quoq; iure ciuili parentem in ius vocare, niſi impetrata a iudice venia, cui edicto cauſſam dedit naturalis pietas, qua vnuſquiſque parentes ſuos, & eos, qui parentum ſunt loco, proſequi debet, *leg. parentes ff. de in ius vocando*, pœnaque addita quinquaginta aureorũ,

quos si non habet in ære, castigandus venit tanquam inofficiosus ab vrbis præfecto, *leg. in eum. l. fin. ff. de in ius vocand.* digna relatu hoc loco illa Hesiodi ἐν ἔργοις:

ὅς τε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
νεικείῃ χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσι,
τῷ δή τοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν,
ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν.

Exstat & Senarius : ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς. Notum quoque τὸ ἀντιπελαργεῖν ex Erasmo, sicut & illud Isocratis, ad Demonicum: τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας. Ex quibus omnibus satis apparet, etiam Ethnicos naturæ tacito instinctu edoctos, quales nos erga parentes præstare debeamus. A parente & cædendo dictus est *parricida*, quamquam Festus, qualemcumque homicidam eo nomine accipi scribat, id quod conuenit cum veterum legibus de parricidio scriptis, hoc est, *de cuiuscumq; hominis cæde in genere.* Sic enim accipiebant parricidium, quod neminem arbitrarentur prisci Romani tam nefarium fore, vt parentibus necem inferret. Primus omnium M. Malleolus, inde L. Hostius fecisse id legitur, confecto Punico bello secundo, quo tempore primum opinatur Carolus Sigonius latam in parricidas hanc legem, vt, quicumq; occidisset parentes, aut verberasset, ei damnato obuolueretur os folliculo lupino, ligneæ soleæ inducerentur pedibus, inque carcerem ductus ibi tantisper moram traheret, dum culleum (ἀσκὸς βόειος hic erat, id est, bubulus vter. *leg. quæsitum. §. conseruandi ff. de fund. instruct.*) pararetur, vt illi insutus (cum cane scilicet, gallo gallinaceo, simia & vipera) in profluentem abiiceretur. Etsi Placiades tales homines in mare proiectos scribat. Vnde Plautus in Asinaria: *Iube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonam bonam.* Quamquam Forcatulus huic contrarietati, conetur ita mederi, vt maris appellatione, quamcumque aquarum congregationem significari doceat, & consequenter flumen eadem contineri.

Hinc

Hinc mare Tiberiadis in ſacris literis, cum tantum eſſet lacus. Et ſi Seruio fides *Æneid. 1.* in his verſiculis: *Vnde per ora nouem vaſto cum murmure montis It mare præruptum, & Pelago premit arua ſonanti*, intelligitur flumen, quod iuxta Varronem accolæ nominant *mare.* Sic in patria mea occidentali Friſia lacum ſua lingua appellant *mer*, quaſi dixeris *mare.* Quid, quod anguſtam mediterraneam foſſam ducentem in pagum Holwirt eodem exprimat nomine. Sed redeo ad legem de Parricidis, quam porro ſciendum Cornelium Syllam publica quęſtione conſtituta repetiiſſe & confirmaſſe, inde etiam Pompeium (Hinc enim lex Pompeia) *leg. pœna. ff. ad leg. Pompei.* eiuſq; talem fuiſſe ſeriem, vt, qui ex hac lege quæreret, de eius capite quæreret, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, patruum, auunculum, amitam, conſobrinum, conſobrinam, vxorem, virum, generum, ſocerum, vitricum (nouercam) priuignum, priuignam, patronum, patronam, occiderit, cuiuſue dolo malo id factum erit, aut conſcius fuerit: tum vt de eius matris capite quæreret, quę filium filiamue occiderit, & aui eius, qui nepotem occiderit, eiuſq; qui emit venenum, vt patri daret, quamuis non potuerit dare. Is ſi confeſſus erit, virgis ſanguineis verberetur, inde culleo inſuatur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & ſimia; vt in mare profundum culleus proiiciatur, aut (ſi illud longius fuerit remotum) in proximum flumen: Si & illud abſit, vt beſtiis deuorandus obiiciatur. Quamquam extrema hæc pœna in more non fuerit poſita ante Iuriſconſultum Modeſtinum. In Ægypto vero (*vt & illud obiter moneam*) ſolebāt parricidas diſcerpere articulatim præacutis calamis; inde vero multis ictibus ſauciatos & viuos adhuc ſupra ſpinarum aceruum comburere. Luſitani eoſdem finibus eiectos opprimebant ſaxis: Perſæ adulterinos eſſe putabant; non filios genuinos.

Parentationes & Parentalia, Græce περίδειπνα, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, νεκύσματα, *ſacrificia, vel epulæ funebres*, iuxta Pollucem; qui inquit: περίδειπνον ὁ ἐπὶ τοῖς

ἀποθανοῦσιν ἔστιασις, nomen inuenerunt a parentando, *quod parentibus iusta celebrare significat*, licet etiam transferatur ad alios. In his fieri solebant *προσκλήσεις τῶν νεκρῶν euocationes mortuorum*: Aderant propinqui, qui parentes ob defunctum consolabantur. Coquebant in iis *lentem*, nonnulli *fabam*, sicut in peruigiliis *cicer*. Latini etiam *feralia* nominarunt ab epulis ferendis, vel a feriendis pecudibus: Item *Iusta*, quod iure fierent iis, qui, cum viuerent, bene erant meriti de nobis. Notandum vero ad tumulum ferri solitam feralem cœnam, *sicut ex 4. Florid. Apuleii demonstrari potest*, vbi hæc eius leguntur verba : *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad mensam referrent*. Feram enim veteres appellauerunt mortem. Hinc feralis pompa Apuleio *8. de Asino aureo*, id est, exsequialis, quæ cadauere ferendo & defuncto funerando exhibebatur. Quia autem mortuorum sepulcris inferebatur lac cum melle, aqua, vino, oliuis, inde ortum nomen Inferiarum, quas Græci nominant *χοάς*. Conuiuii funebris seu parentationis exemplum, vel potius forma exstat apud Homerum *Iliad. φ.* in Patrocli honorem, item *Iliad. ω.* quod Hectore terræ mandato celebratum fuit in ædibus Priami, vbi hæc Poetæ verba obseruatu sunt digna :

χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον, αὐτὰρ ἔπειτα
εὖ συναγειρόμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα
δώμασιν ἐν Πριάμοιο.

Describit & Apollonius in Argonauticis magnificum epulum & sacrificium, quod argonautæ Idmone mortuo celebrarunt, vt & alterum habitum ad Dolopis sepulcrum, qui Mercurii credebatur filius, vbi interpres notat moris fuisse, vt mortuis in occasu solis iusta peragerentur, cœlestibus in eiusdem exortu. Athenæus meminit quoque τοῦ περιδείπνου *libr. 7. vt & libr. 8.* cum Dioclem scribit mortua vxore celebrasse περίδειπνον, multumq; deuorasse opsonii, quod illi Theocritus Poeta Chius exprobrauit.

Aliquan-

Aliquando enim complectuntur Græci parentationum nomine vniuersa officia feralia, nonnunquam in specie conuiuia illa, quæ exhiberi solebant in parentum & amicorum morte.

Parenthesis παρένθεσις, παρεμβολὴ Plutarcho, Scholiastis τὸ διὰ μέσου, nomen traxit a παρεντίθημι, quod est *in medium adduco vel interpono.* Itaque interpositionem & interclusionem nominat Fabius *libr. 9. capit. 3.* alii interiectionem. Capella vertit digressionem *libr. 5.* verum impropriè. Talis illa Virgilii:

Æneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achaten.

Cauendum in ea iuxta Rhetores, ne plus æquo extendatur, quod talis sit δυσπαρακολούθητος. Vitanda quoque minuta subtilitas & anxia interscecandi affectatio, vt ita oratio sit ἀκεραιής.

Parma ciuitas peruetusta in ipsa via Æmilia, quinque ab Apennino passuum millibus, iuxta nonnullos nomen suum deducit a fluuio Parma præterlabente: ex aliorum mente a parma, id est, scuto, verum contra rationem, cum exstructa sit ab Hetruscis, nondum ibi incolis vtentibus lingua Latina. Quapropter malunt deducere a voce Hetrusca, quæ quid principale significat. Ager circumiacens est amœnus, pascua vndique lætissima, obtinetque summum commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino & Laudanensi.

Parnassus Græciæ mons Musis, Apollini, & Baccho sacer, cuius iugum aut verticem ab Herodoto τιθορέα appellari scribit Pausanias, quamquam alii (inter quos Ouidius *Metamorph. 1:*) duo ipsi iuga tribuant, Cirrham & Nisam. Eidem Pausaniæ videtur dictus a Parnasso Cleodoræ Nymphæ filio auguriorum inuentore, Peucero ab Hebræo *nahas*, quæ vox augurium diuinationemque significat, & *han* monte, litera p in compositione præposita. Etymologicon magnum dicit prius nominatum λαρνησσόν, inde κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ λ. εἰς π. παρνασσόν. Iuxta alios nomen illud

ab arca Deucalionis, quæ Græce dicitur λάρναξ, & post inundationem orbis terrarum appulisse creditur ad eum montem. Themidis hic oraculum a Deucalione consultum de generis humani reparatione admodum solicito, *vt scribit Ouidius*. In eodem monte cum Hesiodus pasceret oues patris, raptus a Musis, & lauro coronatus, factus est repente Poeta, id quod sibi non contigisse, satyrice deplorat & & dolet Persius *in Proœmio*.

Parochi, πάροχοι dicti veteribus, quorum munus erat peregrinis, qui publice mittebantur, ligna, salem, & similia præbere, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, id est, *præbendo* arcessunt nomen. Horum meminit Horatius *Satyra 5 libr. 1.* vbi Lambinus Parochum tamen vult poni per translationem pro eo, *qui cœnam præbet*. Turnebus in Aduersariis παρόχους etiam dici vult equos, qui cursus publici gratia præbentur, ξενοπαρόχους nominat Arcadius, qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant. Eodem quoque nomine *Paranymphus* est appellatus. Scribit enim Pausanias moris fuisse in Græcia, vt in nuptiali curru, quo sponsa vehebatur, tres duntaxat sederent, media sponsa, a lateribus sponsus, & quem vocabant πάροχον, qui amicitia & sanguine esset illi coniunctus, cuique plurimum deferret, *sicut & Suidas tradit*. Pollux ita: ὁ δὲ καλούμενος παράνυμφος, νυμφοστόλος ὀνομάζεται καὶ πάροχος. Nec omittendum, nonnullos velle Ecclesiæ antistitem Parochum dictum a Sacramenti exhibitione, & Parochias certas vrbis partes, quibus singuli ministri sunt destinati, sicut Romani suos & Curiones, & curias habebant. Quamquam primum Parœcias dictas censeat Budæus, non Parochias.

Parœmia, celebre dictum aliqua nouitate insigne, a παρὰ & οἶμος, id est, ὁδὸς, quasi passim per ora hominum vagans. Latine etiam *adagium*, quasi *circumagium*: Sunt huic vicinæ γνῶμαι & apophthegmata. Multa alias prouerbia sunt congesta in prouerbiorum farraginem a nobis & luce donata præter ea, quæ apud Erasmum, Iunium,

nium, Polydorum, Gilbertum, Vlpium, & alios inuenias. Nunc de iis plura dicendi non est locus.

Paropsis patinæ genus parum concauæ, in qua apponuntur obsonia, nomenclaturam suam arripuit a præpositione παρὰ καὶ τῆ ὄψῳ. In veteribus exemplaribus semper fere parapsis legitur, & Hesychius non tantum paropsidem appellari, sed etiam parapsidem obseruat, *vt annotauit Turnebus. Baptista Pius in commentariis suis in Sydonium* scribendum esse existimat, in peruulgatis exemplaribus, non *Parapsis*, sed *Paropsis*, cuius quidem sententia propius accedere videtur ad veritatem, si etymon spectes. Vtitur eo vocabulo & Iuuenalis, cum inquit: *Quam multa magnaque Paropside cœnat.* Apud Athenæum non modo vas significat, sed etiam παρόψημα, id est, *Pulmentum.* Pollux tradit *libro decimo*, etiam iuris quoddam genus esse, vel *Maza*, vel *Opsonii* vilis, quod nunc παροψημάτιον dici possit. Fit & huius vasis mentio *leg. 21. ff. de aur. & argent.*

Paroxysmus, Latine *irritatio*, *exacerbatio*, Medicis *accessio febris*, ἀπὸ τῆ παροξύνειν, id est, *exacerbando* vel *concitando* descendit. In his Hippocrates abstinendum monet a cibo*, quod is naturam occupatam circa morbi materiam distrahat: humoresq; morbum efficientes adaugeat. Galenus docet hoc nomine intelligendum esse deterius totius circuitus tempus, quippe a prima accessione adusque vigorem, vt remissio seu ἄνεσις, quæ & διάλειμμα dicitur, nequaquam eo referri possit, vtpote tempus, quod sequitur accessionem. Idem aliis locis nominat ἐπισημασίαν, περιβολὴν, καὶ εἰσβολὴν. Vt autem paroxysmus fiat in morbis non continuis, opus est non solum materiæ congestione, verum etiam putredine & motu.

Parrhasii vetustissimi Arcadiæ populi cum Azanibus, *teste Strabone*, nomen suum tulisse feruntur a Parrhasia vrbe Arcadiæ, quam Stephanus quoque παῤῥασίαν vocatam asserit.

Parthenius Poeta Chius videtur appellatus a moribus virgi-

gineis. παρθένος enim Græcis est *virgo*. Hic apud Græcos primus omnium iusto poemate transformationes rerũ tractasse legitur: Vt in metamorphoseon libris illius vestigiis institisse videatur Ouidius, sicut Virgilius Homeri, Hesiodi, & Theocriti, Horatius Pindari, Valerius Apollonii. Nonnulli Nicęum fuisse volunt eiusdem nominis Poetam. Libri Metamorphoseon meminerunt Plutarchus & Eustathius, Arthemidorus meminit Parthenii, vt elegiaci Poetæ. 4. *de somniorum iudicus*. Herculem eius citauit Stephanus. Exstat quoq; libellus Græcus ἐρωτικὰ inscriptus, oratione soluta, ad Cornelium Gallum, quo varias amantium historias fuerat complexus.

Parthenope potentissima Italiæ ciuitas, appellationem habet ab vna Syrenum, quæ ibi præ dolore in mare se præcipitasse dicitur, tandem sepulta, quod Vlyssem eiusq; socios delinire cantu non potuisset. Indicat id Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen
Parthenope, muris Acheleias, æquora cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas,
Exitium miseris caneret non prospera nautis.

Eandem primum ab Augusto appellatam *Neapolim*, cum eam refecisset, prodit Solinus, cui nescio an habenda sit fides, cum vetustissimi scriptores huius nominis meminerint, & inter eos Lycophron, qui Ptolemæi Philadelphi ætate claruit. Primus eius rex fuit Alphonsus, rex Arragoniæ. Neopolitanorum meminit frequenter Liuius, nempe *libr. 8. & 10.* vbi ea quoq; referuntur, quæ gesta sunt dudum ante natum Augustum. Magna ibi amœnitas & aeris clemẽtia, eiuéq; ea ciuitas habuit Alexand. ab Alexand. & Baptistã Portam, cuius magiæ naturalis libri passim teruntur manib. doctorum.

Parthi a Scythis dicuntur trahere originem. Fuerunt n. eorũ exsules. Scythico a. sermone exsules dicuntur Parthi. Ab his tandem inditum generaliter nomen tractui ab Indię finibus adusque Mesopotamiam. Propter inuictam enim virtutem Parthorum, & Assyria, & reliquæ proximæ regiones transierunt

erunt in eius nomen, qualis Aracuſia quoq; & Media. Sita eſt in Aſia teſte Ptolemæo, eſtq; *Arach* Mercatori, *Coraſan* *Nigro*. Euſtathio incolæ ſunt παρθυαῖοι, quo nomine etiã eos Strabo appellat. Genti huic admodum bellicoſæ vſitatum fuit in bello ſimulare fugam, & ita a tergo ſagittas emittere, adeo vt fugientes non minorem calamitatem hoſtibus inferrent, quam conſiſtentes. Quapropter dixit Virgilius *fidentemq; fuga Parthum verſiſq; ſagittis*. Ab Arſace Scytha, qui Parthiam inuaſit, omnes eorum reges ſunt dicti *Arſacidæ*, vt Ægyptiorum *Ptolemæi*. Hiſce D. Thomam, & Hircanis Chriſtum prædicaſſe ſcriptum reliquit *Sophronius*.

Partunda parturientium Dea. His enim Deos Deaſque præfuiſſe quamplurimas docent veteres. Talis nãq; *Mena* menſtruis fluoribus præfecta, vt & *Iuno Fluonia*. Sic *Egeria* egerendo præfuit partui, *Iuno Lucina* luci, *Proſa* vel *Prorſa* & *Poſtuerta* recte aut præpoſtere edito partui propter infirmitatem. Ita *Dii Nixii* ab enitendo, id eſt, pariendo nomen ſunt conſecuti. Sed & *Latona* inuocari ſolebat, quod parientibus crederetur opem præſtare. At de illa ſuo loco latius.

Paſcha impropriè ſignificans agnum Paſchalem, dies feſtos, totamque illam celebritatem & obſeruationem, imo apud Paulum metipſum Dominum Chriſtum per agnum paſchalem adumbratum, proprie vero *tranſitum*, non trahit originem nominis a verbo πάσχω, quod Latinis eſt [illegible] affirmante inter alios id Lactantio, verum a פסח *tranſitum* [illegible]l *tranſiuit*, vnde פסח *is qui tranſit*, & פסח *agnus maſculus* vel *tranſitus Domini*. Satis id indicat ipſemet Deus Ex•di duodecimo, cum inquit: פסח הוא ליהוה *quia eſt peſach*, vel (vt alii reddunt, ſed minus recte) *Phaſe*, id eſt, *tranſitus Domino*. Inde iterum: *Vocauit autem Moſes omnes ſeniores filiorum Iſrael, & dixit eis: Ite & arripite vobis per ſingulas familias veſtras ouem* ושחטו הפסח *& immolate Paſach*. Ad quid? *Tranſibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit ſanguinem in vtroque poſte, tranſcendet oſtium domus, & non permittet ingredi do-*

Perſarum tradiderũt. O tetram & omnibus vitandam luem. Monendi principes, monẽdi boni, probi, docti, ab hoc malo vt ſibi caueant, quam poſſunt maxime.

Parcæ, quas Lycophron γηραιὰς κόρας appellat, Orphæus μοίρας καὶ νυκτὸς φίλα τέκνα, Homerus βαρείας, per antiphraſin dictæ ſunt Seruio, quod *nemini parcant*, vt lucus quod *minime luceat*, id quod approbare videtur Iſidorus, etiamſi Varro vna commutata litera a partu nominatas putet. Naſcentibus enim hominibus bonum malumque cõferre cenſentur, Porro quia partus nono decimoque menſe eſt tempeſtiuus, idcirco Nonam Decimamq; Parcã nominauit vetuſtas. Vindex Ceſellius adiicit *Maram* (ſic enim legendum reor, non, *vt apud Agellium eſt, Morta*) quanquam hoc cõmune trium Parcarũ nomen, nõ vnius, vt ille exiſtimat. Nam μοῖρα Græcis eſt fatum, *vt inquit Apuleius:* Tres parcæ tria ſunt fata numerum cum temporis ratione facientia. Quod enim in fuſo perfectũ eſt, præteriti temporis habet ſpeciem, & q̃ torquetur in digitis, momenti præſentis habet ſpatia, & q̃ nondum ex colo tractum eſt ſubactumq; digitorum cura, id futuri & conſequentis ſeculi poſteriora videtur oſtendere. Hæc illis conditio ex nominum proprietate contingit. Nam ἄτροπος ἀπὸ τοῦ ἄτρεπτον εἶναι, *quod immutabile ſit quidquid præteriit, nomen accepit:* Lacheſis futurum ſignificans tempus, ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, id eſt *ſortiendo* τὸ πεπρωμένον iuxta Chryſippum, *eo quod nendo filum ducat, rebuſque futuris finem dederit Deus:* Clotho, quę fuſum torquendo filum tradit & in ipſo fuſo colligit, ἀπὸ τοῦ κλώθειν, quod *eſt torquere & circumagere vel circumuoluere Latinis:* Vt vna earum vitam ordiatur, altera contexat, tertia abrumpat. Incipimus enim, cum naſcimur: Sumus, cum viuimus: Deſinimus, cum morimur. Totum earum opus nominat Lycophron Poeticæ λινεργὴν κλῶσιν, Parcas ipſas ab hoc opere, *lanificas ſorores* Ouidius. Martianus Capella fingit eas *Deorum ſcribas*. Ariſtoteles refert totã fabulã ad ſeriẽ rerũ neceſſariã & ꝓuidentiã *libr. de mundo*. Herodotus arbitratus eſt ẽt Diis ipſis dominari fata, cũ inq̃t: τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδυνατόν ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. Et Æſchylus de eius neceſſitate. τὴν πεπρωμένην χρὴ αἶσαν φέρειν.

Parcus inquit Phauorinus apud Gellium *lib. 3. capit. 19.* neq; ab arca, neq; ab arcendo, ſed ab eo, quod eſt parum & paruum, *eſt nominatus.*

Pareas ſerpens, Græce παρείας, nomen accepit ἀπὸ τῶν παρειῶν, id eſt, *maxillis*, vnde εὐπάρειος & καλλιπάρειος. Erudite id monet Suidas his verbis: παρεῖαι, ὄφεις ὀνομάζονται δέ τινες οὕτως, παρὰ τὸ παρειὰς μείζους ἔχειν· ὁ δὲ ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ δημάδου φησὶν εἶναι τοὺς ῥήτορας ὁμοίους τοῖς ὄφεσι, τούς τε καὶ ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, τῶν γε ὄφεων αὐτῶν μάλιστα ἐχίδνας τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ παρείας αὐτοὺς τὰς ἐχίδνας κατεσθίειν. Frequens hoc ſerpentis genus in Syria & Africa, caudaque ambulans fulcum videtur facere, oculis velox, ore prælargo, colore fuluo, vti prodit Volaterranus. Quamquam altera eius ſpecies nigricat. Morſu etiam non enecat, ſicut nec amphiſbęna nec ſcytala, ſed demorſam partem ſolum inflammat, *vt ex Aetio didicimus.* Meminit eius Lucanus *libro vltimo*, & Ariſtophanes *in Pluto*, vbi interpres eius Græcus, dictum vult παρὰ τὸ ἐπῆρθαι τὰς παρειὰς, *quod erigat maxillas*, & addit: φασὶ δὲ αὐτὸν μὴ δάκνειν, ἢ καὶ δάκνοντα μὴ λυπεῖν.

Parenchyma παρέγχυμα, iſta in hepate, liene, ac pulmone craſſior circumfuſio (*in muſculis enim dicitur caro*) ex ſanguine, ſiue fibris neruorum contexta coagmentatio, componitur ex παρὰ extra vel trans, ἐν in, & χύμα, quod ſcilicet ſit χύσις τοῦ αἵματος, παρὰ τὰς φλέβας ἔνδον σώματος. Etſi Galenus ſanguinis e venis effuſionem & circum vaſa concretionem exponat *11. Simplic.* vt περιέγχυμα legiſſe videatur.

Parens a parendo. Apud Romanos continebantur hoc vocabulo omnes aſcendentes ad tritauum vſq; vlteriores, quib. ſpeciale nomen non erat, dicebantur Maiores, *leg. 4. ff. de in ius voc. l. fin. ff. de grad.* Non licet quoq; iure ciuili parentem in ius vocare, niſi impetrata a iudice venia, cui edicto cauſſam dedit naturalis pietas, qua vnuſquiſque parentes ſuos, & eos, qui parentum ſunt loco, proſequi debet, *leg. parentes ff. de in ius vocando*, pœnaque addita quinquaginta aureorũ,

quos si non habet in ære, castigandus venit tanquam inofficiosus ab vrbis præfecto, *leg. in eum. l. fin. ff. de in ius vocand.* digna relatu hoc loco illa Hesiodi ἐν ἔργοις:

ὅς τε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
νεικείῃ χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσι,
τῷ δή τοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν,
ἔργων ἀντ᾽ ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν.

Exstat & Senarius: *ἱκανῶς βιώσεις διεςβοσκῶν τοὺς γονεῖς.* Notum quoque τὸ *ἀντιπελαργεῖν* ex Erasmo, sicut & illud Isocratis, ad Demonicum: τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας. Ex quibus omnibus satis apparet, etiam Ethnicos naturæ tacito instinctu edoctos, quales nos erga parentes præstare debeamus. A parente & cædendo dictus est *parricida*, quamquam Festus, qualemcumque homicidam eo nomine accipi scribat, id quod conuenit cum veterum legibus de parricidio scriptis, hoc est, *de cuiuscumq; hominis cæde in genere.* Sic enim accipiebant parricidium, quod neminem arbitrarentur prisci Romani tam nefarium fore, vt parentibus necem inferret. Primus omnium M. Malleolus, inde L. Hostius fecisse id legitur, confecto Punico bello secundo, quo tempore primum opinatur Carolus Sigonius latam in parricidas hanc legem, vt, quicumq; occidisset parentes, aut verberasset, ei damnato obuolueretur os folliculo lupino, ligneæ soleæ inducerentur pedibus, inque carcerem ductus ibi tantisper moram traheret, dum culleum (ἀσκὸς βόειος hic erat, id est, bubulus vter. *leg. quæsitum. §. conseruandi ff. de fund. instruct.*) pararetur, vt illi insutus (cum cane scilicet, gallo gallinaceo, simia & vipera) in profluentem abiiceretur. Etsi Placiades tales homines in mare proiectos scribat. Vnde Plautus in Asinaria: *Iube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonam bonam.* Quamquam Forcatulus huic contrarietati, conetur ita mederi, vt maris appellatione, quamcumque aquarum congregationem significari doceat, & consequenter flumen eadem contineri.

Hinc

Hinc mare Tiberiadis in ſacris literis, cum tantum eſſet lacus. Et ſi Seruio fides *Æneid. 1.* in his verſiculis: *Vnde per ora nouem vaſto cum murmure montis It mare prœruptum, & Pelago premit arua ſonanti*, intelligitur flumen, quod iuxta Varronem accolæ nominant *mare.* Sic in patria mea occidentali Friſia lacum ſua lingua appellant *mer*, quaſi dixeris *mare.* Quid, quod anguſtam mediterraneam foſſam ducentem in pagum Holwirt eodem exprimat nomine. Sed redeo ad legem de Parricidis, quam porro ſciendum Cornelium Syllam publica quæſtione conſtituta repetiiſſe & confirmaſſe, inde etiam Pompeium (Hinc enim lex Pompeia) *leg. pœna. ff. ad leg. Pompei.* eiuſq; talem fuiſſe ſeriem, vt, qui ex hac lege quæreret, de eius capite quæreret, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, patruum, auunculum, amitam, conſobrinum, conſobrinam, vxorem, virum, generum, ſocerum, vitricum (nouercam) priuignum, priuignam, patronum, patronam, occiderit, cuiuſue dolo malo id factum erit, aut conſcius fuerit: tum vt de eius matris capite quæreret, quæ filium filiamue occiderit, & aui eius, qui nepotem occiderit, eiuſq; qui emit venenum, vt patri daret, quamuis non potuerit dare. Is ſi confeſſus erit, virgis ſanguineis verberetur, inde culleo inſuatur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & ſimia, vt in mare profundum culleus proiiciatur, aut (ſi illud longius fuerit remotum) in proximum flumen: Si & illud abſit, vt beſtiis deuorandus obiiciatur. Quamquam extrema hæc pœna in more non fuerit poſita ante Iuriſconſultum Modeſtinum. In Ægypto vero (*vt & illud obiter moneam*) ſolebāt parricidas diſcerpere articulatim præacutis calamis, inde vero multis ictibus ſauciatos & viuos adhuc ſupra ſpinarum aceruum comburere. Luſitani eoſdem finibus eiectos opprimebant ſaxis: Perſæ adulterinos eſſe putabant, non filios genuinos.

Parentationes & Parentalia, Græce περίδειπνα, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, νεκύσματα, *ſacrificia, vel epulæ funebres*, iuxta Pollucem, qui inquit: περίδειπνον ὁ ἐπὶ τοῖς

ἀποθανοῦσιν ἑστίασις, nomen inuenerunt a parentando, *quod parentibus iuſta celebrare ſignificat*, licet etiam transferatur ad alios. In his fieri ſolebant *προσκλήσεις τῶν νεκρῶν euocationes mortuorum*: Aderant propinqui, qui parentes ob defunctum conſolabantur. Coquebant in iis *lentem*, nonnulli *fabam*, ſicut in peruigiliis *cicer*. Latini etiam *feralia* nominarunt ab epulis ferendis, vel a feriendis pecudibus: Item *Iuſta*, quod iure fierent iis, qui, cum viuerent, bene erant meriti de nobis. Notandum vero ad tumulum ferri ſolitam feralem cœnam, *ſicut ex 4. Florid. Apuleii demonſtrari poteſt*, vbi hæc eius leguntur verba : *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem a tumulo ad menſam referrent*. Feram enim veteres appellauerunt mortem. Hinc feralis pompa Apuleio *8. de Aſino aureo*, id eſt, exſequialis, quæ cadauere ferendo & defuncto funerando exhibebatur. Quia autem mortuorum ſepulcris inferebatur lac cum melle, aqua, vino, oliuis, inde ortum nomen Inferiarum, quas Græci nominant χοὰς. Conuiuii funebris ſeu parentationis exemplum, vel potius forma exſtat apud Homerum *Iliad. ψ.* in Patrocli honorem , item *Iliad. ω.* quod Hectore terræ mandato celebratum fuit in ædibus Priami, vbi hæc Poetæ verba obſeruatu ſunt digna :

> *χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον, αὐτὰρ ἔπειτα*
> *εὖ συναγειρόμενοι δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα*
> *δώμασιν ἐν Πριάμοιο.*

Deſcribit & Apollonius in Argonauticis magnificum epulum & ſacrificium, quod argonautæ Idmone mortuo celebrarunt, vt & alterum habitum ad Dolopis ſepulcrum, qui Mercurii credebatur filius, vbi interpres notat moris fuiſſe, vt mortuis in occaſu ſolis iuſta peragerentur, cœleſtibus in eiuſdem exortu. Athenæus meminit quoque τοῦ περιδείπνου *libr. 7. vt & libr. 8.* cum Dioclem ſcribit mortua vxore celebraſſe περίδειπνον, multumq; deuoraſſe opſonii, quod illi Theocritus Poeta Chius exprobrauit.

Aliquan-

Aliquando enim complectuntur Græci parentationum nomine vniuersa officia feralia, nonnunquam in specie conuiuia illa, quæ exhiberi solebant in parentum & amicorum morte.

Parenthesis παρένθεσις, παρεμβολὴ Plutarcho, Scholiastis τὸ διὰ μέσου, nomen traxit a παρεντίθημι, quod est *in medium adduco vel interpono.* Itaque interpositionem & interclusionem nominat Fabius *lib. 9. capit. 3.* alii interiectionem. Capella vertit digressionem *lib. 5.* verum improprie. Talis illa Virgilii:

Æneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues præmittit Achaten.

Cauendum in ea iuxta Rhetores, ne plus æquo extendatur, quod talis fit δυσπαρακολούθητος Vitanda quoque minuta subtilitas & anxia interfecandi affectatio, vt ita oratio sit ἀσαφής.

Parma ciuitas peruetusta in ipsa via Æmilia, quinque ab Apennino passuum millibus, iuxta nonnullos nomen suum deducit a fluuio Parma præterlabente: ex aliorum mente a parma, id est, scuto, verum contra rationem, cum exstructa sit ab Hetruscis, nondum ibi incolis vtentibus lingua Latina. Quapropter malunt deducere a voce Hetrusca, quæ quid principale significat. Ager circumiacens est amœnus, pascua vndique lætissima, obtinetque summum commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino & Laudanensi.

Parnassus Græciæ mons Musis, Apollini, & Baccho sacer, cuius iugum aut verticem ab Herodoto τιθορέα appellari scribit Pausanias, quamquam alii (inter quos Ouidius *Metamorph. 1.*) duo ipsi iuga tribuant, Cirrham & Nisam. Eidem Pausaniæ videtur dictus a Parnasso Cleodoræ Nymphæ filio auguriorum inuentore, Peucero ab Hebræo *nahas*, quæ vox augurium diuinationemque significat, & *han* monte, litera p in compositione præposita. Etymologicon magnum dicit prius nominatum λαρνασσόν, inde κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ λ. εἰς π. παρνασσόν. Iuxta alios nomen illud

ab arca Deucalionis, quæ Græce dicitur λάρναξ, & post inundationem orbis terrarum appulisse creditur ad eum montem. Themidis hic oraculum a Deucalione consultum de generis humani reparatione admodum solicito, *vt scribit Ouidius.* In eodem monte cum Hesiodus pasceret oues patris, raptus a Musis, & lauro coronatus, factus est repente Poeta, id quod sibi non contigisse, satyrice deplorat & & dolet Persius *in Proœmio.*

Parochi, πάροχοι dicti veteribus, quorum munus erat peregrinis, qui publice mittebantur, ligna, salem, & similia præbere, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, id est, *præbendo* arcessunt nomen. Horum meminit Horatius *Satyra 5 libr. 1.* vbi Lambinus Parochum tamen vult poni per translationem pro eo, *qui cœnam præbet.* Turnebus in Aduersariis παρόχους etiam dici vult equos, qui cursus publici gratia præbentur, ξενοπαρόχους nominat Arcadius, qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant. Eodem quoque nomine *Paranymphus* est appellatus. Scribit enim Pausanias moris fuisse in Græcia, vt in nuptiali curru, quo sponsa vehebatur, tres duntaxat sederent, media sponsa, a lateribus sponsus, & quem vocabant πάροχον, qui amicitia & sanguine esset illi coniunctus, cuique plurimum deferret, *ficut & Suidas tradit.* Pollux ita: ὁ δὲ καλούμενος παράνυμφος, νυμφαγωγὸς ὀνομάζεται καὶ πάροχος. Nec omittendum, nonnullos velle Ecclesiæ antistitem Parochum dictum a Sacramenti exhibitione, & Parochias certas vrbis partes, quibus singuli ministri sunt destinati, sicut Romani suos & Curiones, & curias habebant. Quamquam primum Parœcias dictas censeat Budæus, non Parochias.

Parœmia, celebre dictum aliqua nouitate insigne, a παρὰ & οἶμος, id est, ὁδὸς, quasi passim per ora hominum vagans. Latine etiam *adagium*, quasi *circumagium*: Sunt huic vicinæ γνῶμαι & apophthegmata. Multa alias prouerbia sunt congesta in prouerbiorum farraginem a nobis & luce donata præter ea, quæ apud Erasmum, Iunium,

nium, Polydorum, Gilbertum, Vlpium, & alios inuenias. Nunc de iis plura dicendi non eſt locus.

Paropſis patinæ genus parum concauæ, in qua apponuntur obſonia, nomenclaturam ſuam arripuit a præpoſitione παρὰ καὶ τῆ ὄψει. In veteribus exemplaribus ſemper fere parapſis legitur, & Heſychius non tantum paropſidem appellari, ſed etiam parapſidem obſeruat, *vt annotauit Turnebus. Baptiſta Pius in commentariis ſuis in Sydonium* ſcribendum eſſe exiſtimat, in peruulgatis exemplaribus, non *Parapſis*, ſed *Paropſis*, cuius quidem ſententia propius accedere videtur ad veritatem, ſi etymon ſpectes. Vtitur eo vocabulo & Iuuenalis, cum inquit: *Quam multa magnaque Paropſide cœnat.* Apud Athenæum non modo vas ſignificat, ſed etiam παρόψημα, id eſt, *Pulmentum.* Pollux tradit *libro decimo*, etiam iuris quoddam genus eſſe, vel *Mazæ*, vel *Opſonii* vilis, quod nunc παροψημάτιον dici poſſit. Fit & huius vaſis mentio *leg. 21. ff. de aur. & argent.*

Paroxyſmus, Latine *irritatio*, *exacerbatio*, Medicis *acceſſio febris*, ἀπὸ τῆ παροξύνειν, id eſt, *exacerbando* vel *concitando* deſcendit. In his Hippocrates abſtinendum monet a cibo*, quod is naturam occupatam circa morbi materiam diſtrahat: humoreſq; morbum efficientes adaugeat. Galenus docet hoc nomine intelligendum eſſe deterius totius circuitus tempus, quippe a prima acceſſione aduſque vigorem, vt remiſſio ſeu ἄνεσις, quæ & διάλειμμα dicitur, nequaquam eo referri poſſit, vtpote tempus, quod ſequitur acceſſionem. Idem aliis locis nominat ἐπισημασίαν, προσβολήν, καὶ εἰσβολήν. Vt autem paroxyſmus fiat in morbis non continuis, opus eſt non ſolum materiæ congeſtione, verum etiam putredine & motu.

Parrhaſii vetuſtiſſimi Arcadiæ populi cum Azanibus, *teſte Strabone*, nomen ſuum tuliſſe feruntur a Parrhaſia vrbe Arcadiæ, quam Stephanus quoque παῤῥασίαν vocatam aſſerit.

Parthenius Poeta Chius videtur appellatus a moribus virgi-

gineis. παρθένος enim Græcis est *virgo*. Hic apud Græcos primus omnium iusto poemate transformationes reru̅ tractasse legitur: Vt in metamorphoseon libris illius vestigiis institisse videatur Ouidius, sicut Virgilius Homeri, Hesiodi, & Theocriti, Horatius Pindari, Valerius Apollonii. Nonnulli Niceum fuisse volunt eiusdem nominis Poetam. Libri Metamorphoseon meminerunt Plutarchus & Eustathius, Arthemidorus meminit Parthenii, vt elegiaci Poetæ. 4. *de somniorum iudiciis*. Herculem eius citauit Stephanus. Exstat quoq; libellus Græcus ἐρωτικὰ inscriptus, oratione soluta, ad Cornelium Gallum, quo varias amantium historias fuerat complexus.

Parthenope potentissima Italiæ ciuitas, appellationem habet ab vna Syrenum, quæ ibi præ dolore in mare se præcipitasse dicitur, tandem sepulta, quod Vlyssem eiusq; socios delinire cantu non potuisset. Indicat id Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen,
Parthenope, muris Acheleias, æquora cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas,
Exitium miseris caneret non prospera nautis.

Eandem primum ab Augusto appellatam *Neapolim*, cum eam refecisset, prodit Solinus, cui nescio an habenda sit fides, cum vetustissimi scriptores huius nominis meminerint, & inter eos Lycophron, qui Ptolemæi Philadelphi ætate claruit. Primus eius rex fuit Alphonsus, rex Arragoniæ. Neopolitanorum meminit frequenter Liuius, nempe *libr. 8. & 20.* vbi ea quoq; referuntur, quæ gesta sunt dudum ante natum Augustum. Magna ibi amœnitas & aeris clemẽtia, ciueq; ea ciuitas habuit Alexand. ab Alexand. & Baptistã Portam, cuius magiæ naturalis libri passim teruntur manib. doctorum.

Parthi a Scythis dicuntur trahere originem. Fuerunt n. eorũ exsules. Scythico a. sermone exsules dicuntur Parthi. Ab his tandem inditum generaliter nomen tractui ab Indiæ finibus adusque Mesopotamiam. Propter inuictam enim virtutem Parthorum, & Assyria, & reliquæ proximæ regiones transierunt

eruntin eius nomen, qualis Aracuſia quoq; & Media. Sita eſt in Aſia teſte Ptolemæo, eſtq; *Arach* Mercatori, *Coraſan* *Nigro*. Euſtathio incolæ ſunt παρθυαῖοι, quo nomine etiã eos Strabo appellat. Genti huic admodum bellicoſæ vſitatum fuit in bello ſimulare fugam, & ita a tergo ſagittas emittere, adeo vt fugientes non minorem calamitatem hoſtibus inferrent, quam conſiſtentes. Quapropter dixit Virgilius *fidentemq; fuga Parthum verſiſq; ſagittis*. Ab Arſace Scytha, qui Parthiam inuaſit, omnes eorum reges ſunt dicti *Arſacidæ*, vt Ægyptiorum *Ptolemæi*. Hiſce D. Thomam, & Hircanis Chriſtum prædicaſſe ſcriptum reliquit *Sophronius*.

Partunda parturientium Dea. His enim Deos Deaſque præfuiſſe quamplurimas docent veteres. Talis nãq; *Mena* menſtruis fluoribus præfecta, vt & *Iuno Fluonia*. Sic *Egeria* egerendo præfuit partui, *Iuno Lucina* luci, *Proſa* vel *Prorſa* & *Poſtuerta* recte aut præpoſtere edito partui propter infirmitatem. Ita *Dii Nixii* ab enitendo, id eſt, pariendo nomen ſunt conſecuti. Sed & *Latona* inuocari ſolebat, quod parientibus crederetur opem præſtare. At de illa ſuo loco latius.

Paſcha impropriè ſignificans agnum Paſchalem, dies feſtos, totamque illam celebritatem & obſeruationem, imo apud Paulum metipſum Dominum Chriſtum per agnum paſchalem adumbratum, proprie vero *tranſitum*, non trahit originem nominis a verbo πάσχω, quod Latinis eſt *patior*, affirmante inter alios id Lactantio, verum a פסח *tranſiliuit* vel *tranſiuit*, vnde פסח *is qui tranſit*, & פסח *agnus maſculus* vel *tranſitus Domini*. Satis id indicat ipſemet Deus Exodi duodecimo, cum inquit: פסח הוא ליהוה *quia eſt peſach*, vel (vt alii reddunt, ſed minus recte) *Phaſe*, id eſt, *tranſitus Domino*. Inde iterum: *Vocauit autem Moſes omnes ſeniores filiorum Iſrael, & dixit eis: Ite & arripite vobis per ſingulas familias veſtras ouem* ושחטו הפסח *& immolate Paſach. Ad quid? Tranſibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit ſanguinem in vtroque poſte, tranſcendet oſtium domus, & non permittet ingredi do-*

Ccc 5

mos vestras percussorem. Quid inde ? *Custodi verbum istud tibi tuisque filiis in æternum, cumque introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis, sicut pollicitus est, obseruabitis ceremonias istas: Tum si dixerint vobis filii vestri, quænam ista religio aut ritus, dicetis eis:* זבח־פסח הוא ליהוה אשר פסח על־בתי בני ישראל במצרים. *Victima transitus est Domini, quando transiuit supra Domos filiorum Israel in Ægypto &c.* Ecce ipsissimet Dei verbis probatum & confirmatum etymon nostrum. His etiam astipulatur Gregorius Nazianzenus in Oratione de Paschate habita hoc modo: τὸ πάσχα τοῦτο τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον φασκα (lege φάσε vel πέσαχ) τοῖς ἑβραίοις προσαγορεύεται κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν, δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν, ἱστορικῶς μέν, διὰ τὴν ἐξ αἰγύπτου πρὸς τὴν χαναναίαν φυγήν τε καὶ μετανάστασιν, πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρόοδον καὶ ἀνάβασιν· ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβὰν εὕρομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων μεταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπὶ τὸ εὐσχημονέστερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. τὸ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι νομίσαντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνήν, πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασι, προσλαβοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν ἰσχυροτέραν ἐποίησε προστρεχούσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς ὡς εὐσεβεστέρῳ ὀνόματι, quæ verba versus finem sic se habent Latine. *Cum enim quidam nomen id esse putarent salutaris Domini passionis, conuertentes vocem in linguam Græcam, Pascha nominarunt hunc diem. Quod cum vsus recepisset, vsitatiorem quoque reddit hanc vocem, velut sanctiori nomini assentientibus auribus.* Philo Iudæus existimat significari eo nomine διαβατήρια, id est, *sacrificia*, quæ transituri libamus, sed contra veritatem. Melius Symmachus vertit ὑπέρβασιν, id est, *transgressionem*, Theodotion reliquit vocem Hebræam φάσεχ, vt ille habebat in suo textu. Drusius vir diligens & doctus, existimat *libro quæstion. & Responsion. quarta*, vocabulum istud concinnatum a Græcis, ita vt pro Hebraico ח. scriberent χ. sicut in aliis multis, ad finem vero adiicerent א, vt solent

vt ſolent Chaldæi & Syri in nominibus Hebraicis, ipſamque aſpiratam, *Ph.* mutarent in tenuem, *P.* Sunt alii, qui in etymo nominis reddendo compendium quærunt, atque ita a verbo פסח ſeu errore, ſeu imperitia, tranſpoſita vocali, deriuatum putant, dum pro nomine verbali ipſum verbum obtruderent, confirmante errorem conſuetudine, quæ plurimum valet. Feſtus hic dies appellatur Lucæ 22. *dies azymorum*, cum inquit: ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, λεγομένη πάσχα. Cogebantur enim tum temporis comedere panes azymos, id eſt, *non fermentatos*, vnde illis ſeptem diebus nomen. Metonymice accipitur Paſcha pro *agno Paſchali*, quem Chriſtus comedit pridie eius diei, quo comedere ſolebant Iudæi, vt nonnulli colligunt, quippe quinto hebdomadæ die, qui nobis eſt dies Iouis, eo quod Marcus ſequentem nominat παρασκευὴν καὶ προσάββατον, hoc eſt, *diem, qui Sabbathum præcedit, qui nobis eſt Veneris dies, quo iſta ceremonia perfungebantur Iudæi propter certam maiorum traditionem.* Attamen ex DEI præcepto celebrauit Chriſtus, tempore ſcilicet ab eo mandato, inque ciuitate Hieroſolyma totius regni metropoli, de qua re certi etiam aliquid cognoſci poterit ex *Deuteronomii 16.* Nec vero prætereundum Paſchatis diem adeo fuiſſe venerabilem, vt etiam eo ipſo redemtum iri exiſtimauerint populum Iſraeliticum opera Meſſiæ, quem ſibi promiſſum ſciebant, & venturum credebant, fallente nequaquam Deo, quemadmodum ex omnibus eius promiſſionibus conſtat.

Patauium Πατάυιον, Venetæ regionis oppidum apud Ptolemæum & Ælianum, Liuio clariſſimo ſcriptore clarum, & ab ipſo Antenore conditum, vel ipſo Virgilio teſte, alio nomine *Padua*, quaſi *Padauium*, a Padi vicinitate nomen accepit, vel a Græco πέτασθαι, quod eſt *volare*, quia capto ex auium volatu augurio condita creditur. Nathan Chytræus de eo in itinere Veneto:

Doctiloquis ſedes aptiſſima Muſis,

Magna loco, ſpatioſa foro, placidiſſima cœli
Temperie, muroq; triplex, latiſſima foſſis,
Et magnis celebrata viris.

In hac vrbe Profeſſorem egit eloquentiæ & linguæ Græcæ Lazarus Bonamicus, qui fertur aliquando Satanam in obſeſſa muliercula rogaſſe, *quemnam ex omnibus Virgilii verſibus optimum iudicaret?* Reſpondit autem illum:

Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere Diuos.

In eadem ciuitate docuit Cœlius Rhodiginus, qui *antiquarum lectionum libros*, varium & eruditum opus edidit in lucem, Philologis omnibus ſummopere expetendum. Ciuis inde fuit Bonauentura monachus, quo nemo in magiſtrum ſententiarum copioſius eſt commentatus. Fuere quoque Patauini Flaccus & Stella, nobiles Poetæ, quorum Martialis *in Epigrammatibus* mentionem fecit. His adde Franciſcum Zabarellam Iuriſconſultum, Petrum Aponinum, quem Conciliatorem vocant, Michaelem Sauanorolam profeſſione Medicum, vt taceam alios eruditione prēſtanti viros quam plurimos, & fama celebres per totum terrarum orbem.

Patellarii Dii videntur eruditis dicti a pateris, vel patellis, quibus veteres Deis ſacra faciebant. Ouidius in Faſtis: *fert miſſos Veſtæ parua patella cibos.* Apud Plautum in Ciſtellaria *Patellarii Dii* appellantur *Dii minuti*, vt *Lares & Penates*, vel quod in patellis epulæ apponerentur, & eiſdem colerentur, vel a piſcibus minutis, qui in patellis apponebantur non in pateris, quemadmodum cibi tenuiores & viliores, vt oluſcula, & terra nata in patellis apponebantur. Vnde Horatius: *Nec modica cœnare times olus omne patella.* Citatur & illud ex Varrone: *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & Deos colere, inq; patellam dare μικρὸν κρέας.*

Pater ὁ πατὴρ, παρὰ τὸ πατεῖν ἐν τῇ συνουσίᾳ, quod in congreſſu calcet, iuxta etymologicon magnum. Hinc πατὴρ etiam *calcator:* Vel παρὰ τὸ σπείρω σπατὴρ καὶ πατὴρ, id eſt, a *ſemino ſeminator* σπατὴρ. ſublato σ. πατὴρ: vel παρὰ τὸν ἦχον

τὸν

τὸν γινόμενον ἐν τῷ καταφιλεῖν τὰ παίδια, *a sonitu, qui fit in osculandis liberis paruis.* Aliis videtur dictus, quasi παιτὴρ, id est, παῖδας τηρῶν, id est, *filios seruans*, si de homine intelligas. Si de Deo, ὡς τὸ πᾶν τηρῶν, *vniuersum seruans*, cui sententiæ etiam Eustathius Homeri interpres astipulatur. Etiamsi Etymologicon magnum in posteriori significatione παρὰ τὸ τὰ πάντα ὁρᾷν nomen istud deriuet, hoc est, *ab eo, quod cernat omnia.* Patres appellantur, inquit Festus, ex quibus Senatus constat, quod initio vrbis Romulus centum delegit, & sic appellauit, quorum consilio atq; prudentia Respub. administraretur atq; gubernaretur, quiq; agrorum partes attribuerent tenuioribus perinde ac liberis, ac pecunias diuiderent: Etenim solebant iam inde a Romulo nummis auri atq; argenti signati vltramarinis vti, id quod publicæ & priuatæ commentariorum rationes docent. Sic alii testantur appellatos patres ob venerationem, vel ætatis vel sapientiæ, & ex eis natos patricios. Familiam quoq; corū patriciam dixerunt. Qui vero post illos centum sunt asscripti Senatui, *patres conscripti* sunt nominati. Erant eidē multitudinis patroni seu defensores, quos peregrini nominabant principes in ciuitate, *teste Pomponio Læto.* Fenestella in tres ordines distinguit, quorum primos *patricios*, eos fuisse dicit, qui ex centum illis patribus a Romulo lectis sunt geniti: *Cōscriptos*, qui regum, consulum, Cæsarumue decreto asscripti erant Senatui: *Pedarios*, qui pedibus in aliorum sententias ibant, vel potius, quod pedibus iter faciebant. Quis fuerit in iis rogandis mos obseruatus, apud eūdem inuenias. Illud autem, quod aliquatenus ex Fenestellæ quoque verbis colligeris, inprimis notandum, plus fuisse tandē apud Romanos inter Patricios censeri, quam inter Senatores. Testis mihi Cornelius Tacitus *lib. 7.* his verbis: *Iisdem diebus in numerum Patriciorum asciuit Cæsar vetustissimum quemq; ex Senatu, aut quibus clari parentes fuerant.* Suetonius in Augusto: *Ea gens a Tarquinio Prisco rege inter Romanos gentes allecta in Senatū, mox a Seruio Tullo in Patricias traducta procedente tempore ad plebem se contulit.* Iustinianus dicit quoq; Institutionum 1.

Senatorem non liberari a patria potestate, patricium penitus solui, ex quo apparet, digniores fuisse patricios Senatoribus; nec eosdem fuisse, verum diuersos. Longe etiam aliter accipiuntur in Constitutionibus Imperatorum, quam ante eorum tempora, quippe pro Consiliariis, quod essent eorum veluti patres. Vide *leg. fin. Codic. de Consul.* Suidas: πατρίκιος· πατὴρ τοῦ κοινοῦ. Luitprandus *3. de reb. per Europam gestis capit.* 8. nominat πατέρα τοῦ βασιλέως. Patriciorum liberi insignes erant aurea bulla, cui purpura prætexebatur, ex instituto Tarquinii, qui filium suum impuberem ob fortitudinem in bello cum Sabinis gesto præstitam, manu quippe sua percussum hostem, his præmiis insigniuerat.

Paterpatratus fecialium vnus apud Romanos erat is, cui pater & cui filii erant, & maximus habebatur, *teste Plutarcho*, vbi appellationis caussas inquirens, has adfert, vel quod & liberos reuereantur suos, & timeant genitores: vel quod sint perfecti, vt nomen sonat: *Patratum* enim esse dicit, quasi perfectum & absolutum: Perfectionem autem esse in eo, quod viuo patre factus esset pater: vel quod iurisiurandi & pacis præsidem oporteat simul prorsum & retrorsum videre: Id vero maxime eum præstare posse, qui & filium habeat, de quo consultet, & patrem, qui cum deliberet. Alii a iureiurando patrando, id est, *sanciendo* nomen habere volunt. Hic ipse, cum bellum erat decretum, proficisci solebat ad hostium fines, inde præfari quædam solennia verba, hastamque mittere seu torquere in hostium terram. Erat autem hoc belli indicti signum. Idem fœderibus præerat, in quibus feriendis effari solebat hæc verba: *Vter prius populus ab illis legibus defecerit, illum Diespiter sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis polles potesque.* Id vbi dixerat, porcum silice percutiebat.

Patera a patendo dicta Varroni.

Patria a patre deducit nomen, vel, quod pater in ea habitauerit, vel quod patris sit loco, quod nos edat, alat, foueat, ac tueatur. De ea Cicero Officiorum 1. *Cari sunt paren-*

parentes, cari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium caritates patria vna complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus. Quo est detestabilior eorum immanitas, qui lacerarunt omni scelere patriam, & in ea funditus delenda occupati & sunt & fuerunt. Bene etiam Homerus: εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Euripides: εἰκὸς δὲ παντὶ καὶ λόγῳ καὶ μηχανῇ πατρίδος ἐρῶντας, ἐκπονεῖν σωτηρίαν, μὴ κάμνε πατρίδα σὴν λαβεῖν πειρώμενος, ἡ πατρὶς, ὡς ἔοικε, φίλτατον βροτοῖς, οὐδ᾽ ὀνομάσαι δύναιμ᾽ ἂν ὡς ὅσι φίλον. Flaccus noster:

Dulce & decorum est pro patria mori.

Græci quoque idem etymon cum Latinis agnoscunt, nempe ἀπὸ τοῦ πατρὸς deducta voce, quod & Hierocles affirmare videtur apud Stobæum, Sermone de patria. Est enim illi πρῶτος καὶ μείζων γονεύς. Sunt tamen qui τῆς πατρίδος, vel patriæ vocabulum inde deriuant, ὅτι πᾶν τηρεῖ *omnia seruat*, quod ipsum licet longius petitum, tamen aliquid habere videtur affinitatis cum prioribus Ciceronis verbis.

Patriarcha proprie stirpis alicuius, & gentis primum parentem significans, quales præcipue tres commemorant Iudæi, *Abrahamum, Isaacum, Iacobum*, iam vero ad Archiepiscopum dictione translata, quod inter ceteros Episcopos, qui patres habentur, sit veluti primus pater, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, id est, *imperio, & patre* deducere videtur nonnullis nomen: Vt paternum eius in alios intelligatur imperium, non tyrannicum aut violentum. Quare nomen illud modeste potius accipiendum videtur, quam eo modo, quo solent hoc tempore non pauci, quippe pro sacerdotum exarcho, qui tale imperium habeat, quale Paulus in Titum & Timotheum habuit, & illi similiter in alios Presbyteros & Episcopos. Simpliciter ergo primum Episcopum recte interpreteris, qui si princeps etiam dicatur, minime bonos & eruditos offendet, cum eodem modo princeps dictus fuerit Senatus, q. erat primus, ideoq; ante omnes alios, & primo sententiã rogabatur apud Romanos. Ambros.

ad Ephesios 4. In Episcopo sunt omnes ordines, quia primus sacerdos, hoc est, princeps sacerdotum, & Propheta, & Euangelista. Apud Christianos primitus tales numerati sunt quatuor: *Antiochenus, Romanus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus*, ad quos translata Byzantium sede, accessit tandem & Byzantinus.

Patriciani Hæretici dicti sunt Isidoro, a quodam Patricio, qui carnis humanæ substantiam a Diabolo conditam dicebat, sicut de ipso & sectatoribus eius etiam Augustinus affirmat. Cœnosum Marcionitarum & Manichæorum riuulum esse hanc hæresin putant nonnulli. Propugnatoribus eiusdem adscribitur impia illa ac Ethnicis multum probata sententia, esse non solum gloriosum, sed etiam licitum homini Christiano sibi ipsi mortem consciscere. Mutilasse quoq; dicuntur, & truncasse testamentum vetus. Ita error trahit errorem, vbi quis semel aures Satanę præbere cœpit.

Patripassiani patrem passum aiebant. Idem nomen eademq; hæresis tributa Noetianis.

Patutius dictus *Ianus* a patendo, vt *Clusius* a claudendo.

Pauentia Dea auertere credebatur ab infantibus pauorem. *Augustin. 4. de Ciuit. Dei. cap. 11.*

Pauimentum domorum a pauiendo, id est, feriendo deflexum, quod, dum fieret, plurib. simul diebus feriretur, siue percuteretur, vt quidem solidius fieret, nec ageret rimas. Verbum illud antiquum παρὰ τὸ παίειν deriuatum videtur. Hinc *depuuere*, id est, *cædere*, dixit Lucilius. Et Afranius opuuia dixit verba, ab *oppuuiendo*. Isidorus deriuat hinc vocabulum pauoris, quippe sic dictum, quod pauiat cor, id est, cædat. Multa de Pauimentis Plinius, Vitruuius, Palladius.

Paulus Apostolus mirificum quoddam præ ceteris vocationis gentium organum, a modico, id est, pusillo dictus videtur maximis viris. Ait enim Primasius: *Paulus, id est, pusillus & vltimus: Ex Saulo Paulus, sicut ex Abram Abraham.* Idem affirmat Isidorus, cum inquit: *Ego sum minimus Apostolorum omnium. Quando enim Saulus, superbus, elatus: Quando Paulus, humilis & modicus. Ideo sic loquimur: Paulo post*

post videbo te, id est, post modicum. Quid, quod ipsemet modicus iam factus ita loquatur; Ego sum nouissimus Apostolorum, & alio loco se minimum Apostolorum nominet. Hactenus Isidorus. Sed & affine nomen παῦρος *paucus*, & παυρίδιος *pauculus.* Qui vero ἀπὸ τῆς παύλης, id est, *cessatione* deriuant, nō probantur, etsi hic sibi placeant, ratione prorsus nulla. Tandem addit & Isidorus, Cephæ Pauloq; immutata fuisse nomina, vt ipso quoq; nomine essent noui. Rectene porro deflectatur hoc nomen a Pauli proconsulis conuersione, quo tamen inclinare videntur Hieronymus & Augustinus, diiudicandum relinquo aliis. Hieronymum vide *Actor. 13.* Augustinum confess. *lib. 8. cap. 4.*

Pauper a paruo lare dictus videtur Terentio Varroni Grammatico veteri. Communiter is est, cui non suppetit, vnde viuat. Iure ciuili autem censetur hoc nomine, qui quinquaginta aureos non habet in ære, iuxta hæc Harmenopuli verba: πένης δέ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα εἰς περουσίαν, *qui quinquaginta aureos non habet in bonis*, id quod & Bartolus tuetur *l. qui accusare. ff. de Accusator.* Alias etiam pauper, qui pro qualitate rei non habet satis.

Pausa cessatio Latine a Græco παύομαι deflexum nomen. Vtitur ea dictione Lucretius *libr.* 3. cum inquit: *Inter enim iecta est vitai pausa.* Item: *Frigida, quem semel est vitai pausa secuta.* Et libro 2. dixit. *Nec dare pausam*

Conciliis & dissidiis exercita crebris.

Nonius fatetur eandem dictionem quietem alicuius rei significare. Accius Amphilocho: *Sed iam Amphilochum huc vadere cerno, & nobis datur bona caussa loquendi.* Luc. Satyrarum lib. 1. *Hæc vbi dicta dedit, pausam dedit illa loquendi.*

Pax Euripidi in Bacchis ὀλβοδότειρα, κουροτρόφος, προσφιλεστάτη ταῖς μούσαις, a pactione dicta est Isidoro. De ea elegans Silii encomium etiam in triuio notum, Non minus præclare Diodorus *lib.* 3. μηδὲν εἶναι μᾶλλον δυνάμενον εὐδαίμονα βίον παρασκευάσαι τῆς εὐνομίας, καὶ δικαιοσύνης, καὶ εἰρήνης. Eandem laudant Herodotus, Euripides & Bacchilides, vt missos faciam reliquos. Sed consulendum sua..et Cicero, quæ nihil sit ha-

bitura insidiarum. Præstat enim hostem habere manifestum, quam fraudulentum amicum, qui quo arctius se nobis iungit, eo magis nocere potest obruens & obterens de improuiso. Etymon nostrum probatur Iurisconsulti suffragio, *leg. 1. ff. de pactis. in princip.* Etenim fœderibus & pactis pangitur illa, id est, figitur siue firmatur. Græcis dicitur εἰρήνη παρὰ τὸ εἴρειν, ὅ ἐστι συμπλέκειν, id est, *a connectendo*, quod fit intermediis fœderibus, quibus homines inter sese iunguntur. Si vero εἴρω idem fuerit, quod λέγω, recte pariter id etymon paci conueniet, quod ius tempore pacis dicatur, at tempore belli opprimatur.

Pectenatum tectum Pompeio dictum a pectinis similitudine in duas partes deuexum, sicut *testudinatum* in quatuor.

Pectus quod sit pexum inter partes mammarum eminentes, dictum est Isidoro. Vnde & *pectinem* dixerunt, quod pexos faciat capillos.

Peculatus publicæ pecuniæ furtum si proprie accipias: Si improprie, quoduis furtum, nomen suum deflectit secundum Festum a pecore, vt pecunia quoq; ipsa. Itaq; noxii, cũ præter pecus veteres haberent nihil, mulctabantur pecore, pœnaq; tum temporis grauissima erat ouium duarum, boũ triginta. Vbi a. populus Romanus vti cœpit ære signato, cautum fuit lege Tarpeia, vt bos centussibus, ouis decussibus æstimaretur. Primis temporibus non habuit peculatus, vt & ceteræ quæstiones, certum Prætorem aut Quæsitorem, sed lege, prout incidebat, mandabatur Prætoribus aut Consulibus inquisitio. Tandem vero vbi quæstio Repetundarũ proprium Prætorem est nacta, simul de peculatu quæstio præcipuo Prætori est demandata, *iuxta Carolum Sigonium.* Hotomannus citat legem Petiliam de peculatu ex Liuii 38. a Q. Petilio Tribuno plebis latam, M. Æmilio Lepido, & C. Flaminio Nepote Coss. Proposita & promulgata tandem a C. Cæsare lex Iulia, quæ peculatus & sacrilegii pœnas complectebatur. Eius fit mentio *leg. vnica, C. ad legem Iuliam peculatus, & leg. 1. ff. eod. titul.* Pœna autem peculatus in Iudice eiusue ministro delinquente est supplicium capitis, *leg. pecula-*

peculatus. ff. ad legem Iuliam peculatus.

Peculium. Nomen illud complectitur, quidquid seruus aut filiusfamilias Domini aut patris permissu sibi pepererit, separatum tamen a domesticis & paternis rationibus, nomenque suum inuenit a pecore, *vt Festo, Isidoro,* & aliis videtur, quod vniuersa veterum substantia in eo consisteret. Confirmabit & illud Plautus in Asinaria, vbi inquit: *Etiam opilio qui pascit, mater, alienas oues, Aliquam peculiarem habet, qui spem solatur suam.* Fieri hoc posse existimauerunt veteres legum latores, vt ita, qui sunt aliis subiecti, non solum alacriores essent ad rem faciendam, verum etiam specimen ederent industriæ suæ, quales tandem futuri essent facti maiores, quamque vtiles Reipub. negotiis administrandis. Alii peculium volunt dictum, quasi pusillam pecuniam, siue pusillum matrimonium, *leg. depositi. §. fin. leg. quam Tuberonis. leg. peculium. ff. de pecul.* Quantum ad liberos attinet, quadruplex hoc est Iurisconsultis, *Profectitium, Aduentitium, Castrense & quasi castrense.* Profectitium, *quod est profectum ex bonis paternis:* Aduentitium, *quod aliunde, puta a matre, auo, vel cognatorum testamentis aduenit, competente dominio eius filio, vsufructu patri:* Castrense, *quod occasione militiæ filiusfamilias in castris comparauit, leg. Castrense. ff. de Castrens. peculio.* Quasi castrense, *quod acquisiuit ex forensi militia, vel bonarum artium Professione, leg. fori. Codic. de aduocat. diuers. iudic.* in quibus bonis parentes nullum ius habent, tantum abest, vt in communem & paternam hereditatem cum reliquis fratribus conferre id debeant. *leg. fin. Codic. de collat. bon. leg. certum. Codic. famil. ercifcund.* Peculiatus seruus dicitur. *leg. 33. ff. de action. empt.* is, qui peculio est instructus, vt peculiatus libertus Apuleio, cui contrarius expeculiatus apud Plautum.

Pecunia a pecore nomen inuenit, quod eius nota primum signata fuerit pecunia a Seruio, *teste Plinio.* Quamquã primã signationem Iano tribuat Macrobius. Appellatione autem eius non solum æs, argentum, aurumue signatum, sed

& omnia corpora continentur, quorum æſtimationem metimur nummo. Hinc eſt, quod Varro ſcribit in pecore pecuniam tunc conſtitiſſe, quod Feſtus teſtetur apud veteres factum fuiſſe pecunia ſacrificium, quod ex his rebus conſtabat *(fruges & fructus intellige)* quam nunc dicimus pecuniam. Sic enim purior textus ſe habet. Plutarchus quoque cum ſcribit in Publicola, *multam eum conſtituiſſe quinque boum & ouium duarum*, addit: *Nondum enim eo tempore infrequenti vſu apud Romanos erat pecunia, ſed pecoris & iumenti copia diuites cenſebantur.* Itaque adhuc facultates *peculia* nominantur, & antiquiſſimo nomiſmati *bos* erat inſculptus, aut *ouis*, aut *ſus*. Nomina quoque ſuis filiis inde impoſuerunt *Suillorum*, *Bubulcorum*, *Caprariorum*, & *Porciorum*. Appellationem eius iam latius accipi, quam olim, reſque omnes tam ſoli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura complecti, docet etiam Vlpianus *in lege pecunia verbum. ff. de verbor. ſignificat.* Notandum hoc loco, primam pecuniam & monetam fuiſſe æream. Vnde Naſo: *Æra dabant olim.* Ab ære itaque ærarium eſt dictum, *teſte Varrone*, quod populus Romanus in æde Saturni habuit, quod eo regnante nullum fuerit commiſſum furtum, aut ſub eo nihil fuerit alicuius priuatum, *iuxta Macrobium*, vel quia hic Deus fructibus & agriculturæ creditus fuerit præeſſe, ex quorum venditione naſcitur pecuniæ copia, aut denique, quod hic locus munitus, conſpicuus, & ab inſidiis fuerit tutus, *iuxta Plutarchum*. Iam & ab ære dicuntur obærati, qui multum pecuniæ debent, & auari æris auidi, *iuxta Nigidium*. Nota ſunt & militum æra, cum tribunis ærarii, auctoribus Feſto & Plinio, tum verbum *æruſcare*, id eſt, æra ſiue pecuniam vndique colligere. Sed operæ pretium erat hic adſcribere propter ſingularem vtilitatem integrum Plinii locum ex *capit. 3. libr. 33.* vbi ita ſcriptum inuenio: *Populus Romanus ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum regem deuictum vſus eſt. Libralis, vnde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur aſſis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expenſa in orationibus dicuntur,*

euntur, item impendia pondera. Quin & militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ pensatores libripendes dicuntur. Qua consuetudine in his emtionibus, quæ mancupi sunt, etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi vsus Romæ Timæus tradit. Signatum est nota pecudum, vnde & pecunia appellata. Maximus census C. X. M. assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argentum signatum est Anno vrbis CDXXCV. Q. Ogulnio & C. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit Denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, sestertium pro dupondio ac semisse. Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis Respublica non sufficeret, constitutumque vt asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque pars facta lucri, dissolutumque æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum nauis. In triente vero & quadrante, rates: Quadrans antea Triuncis vocatus a tribus vnciis. Postea Annibale vrgente Q. Fabio Maximo Dictatore asses vnciales facti, placuitque denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita Respublic. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Notæ argenti fuere bigæ atque quadrigæ, atque inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege Papyriana semunciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis octauam partem æris argento miscuit. Qui nunc victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur. Est autem signatus victoria, & inde nomen. Aureus nummus post annum LXII. percussus est quam argenteus, ita vt scrupulum valeret sestertiis vicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios nongentos. Post hæc placuit quadragesima millia, sed signari ex auri libris, paulatimque Principes imminuere pondus, minutissimus vero ad quadragesima quinque millia. Hactenus Plinius. Apud Athenienses inuenio boum effigie signatos fuisse nummos: Vnde prouerbium apud Pollucem: βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, *bos per linguam inambulauit:* De iis, qui acce-

pta ab aduerſariis pecunia, mox præuaricati ſuſceptas cauſſas deſeruerunt. Habuerunt & Græci Ciſtophores & Philippeos, in quibus mulæ cum curru videbantur effictæ. Poſtea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta. Trœzenii, cum Neptunum præcipue colerent, repræſentarunt nummis ſuis tridentem. Perſicus Sagittarium pro nota habuit, Germanicus *ſerram*, vnde *ſerratus* dictus. Dardani duos inſculptos habuerunt *gallos*, Rhegini *leporem* & *currum*, Cephalenes *equum*, Thaſii *Perſen*, Argiui *murem*, Mithylenei Sapphus *imaginem*, Aſpendii *palæſtras*, Peloponneſii *teſtudinem*, Tenedii *ſecurim*, Corinthiaci, qui poli dicebantur, *Pegaſum*. Troianorum temporibus vſi videntur Græci, neque pecunia, neque ære ſignato, ſed merces cum mercibus permutaſſe, vt etiam videre licet Il. 7. vbi ita canit Poeta:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὴ ῥίνοις, ἄλλοι δ' οὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν,

Ex quo loco Sabinus & Caſſius male emtionem, venditionemque probare conabantur, cum veram permutationem ſignificet, *teſte Paulo leg.* 1. *ff. de contrah. emt.* Herodotus ſcribit inter externos omnium primos aureum nummum ſignaſſe Lydos, etſi Plinius hoc penitus latere dicat. Pecuniam porro ab Imperatoribus in populum fuiſſe ſparſam, neminem ignorare exiſtimo, modo pedem tulerit intra limen antiquitatis, aut iuris ciuilis. Inter omnes Nero non ſolum aurum argentumque, ſed etiam gemmas & margaritas effudit: Heliogabalus aurea & argentea pocula, & veſtes magno comparatas pretio. Ad finem id addo, funeſtam & exitialem multis fuiſſe pecuniam, *vt merito dicat Plinius*, aurum eſſe repertum ad vitæ perniciem. At ſapienter Salluſtius: *Auaritia ſtudium habet pecuniæ, quam nemo ſapiens concupiuit, ea quaſi venenis malis imbuta corpus animumque virilem effœminat, ſemper infinita atq; inſatiabilis eſt, neque copia, neq; inopia minuitur.*

Pecu

Pecus à pascendo: Sic pascua loca, in quibus pascuntur pecudes. De iis Virgilius Georg. 3.
At vero zephyris cum læta vocantibus æstas,
In saltus utrumque gregem, atque in pascua mittes:
Pedarii senatores dicti, vel *quod non haberent sententiæ dictionem in Senatu, sed pedibus irent in aliorum sententias*. Vel *quod pedibus iter facerent, cum alii in Senatum veherentur sella curuli, vti legas apud Fenestellam*. Agellius tradit reiectis hisce prioribus explicationibus, *libr. 3. capit. 18.* equites quosdam *pedarios Senatores* appellatos, qui nondum a Censoribus in Senatum erant allecti, atque ita proprie non fuerint Senatores, populi tamen honoribus sint vsi, & propterea in Senatum venerint, & sententiæ ius habuerint, & quia in postremis habebantur, non rogati fuerint sententiam, sed in alienam iuerint sententiam. Festus tamen priori etymo assensum præbens intelligit *pedarium Senatorem*, qui tacitus transeundo ad eum, cuius sententiam probet, quid sentiat, iudicet.
Pedica a pede deriuatum vocabulum. Est enim vinculum, quo vinciuntur & constringuntur pedes, vt manica, qua manus, *iuxta Nonium.*
Pegasianum Senatusconsultum factum (vnde & illi nomen) *Pegaso* & *Pusione Coss.* quo heredes rogati hereditatem restituere, perinde quartam partem retinere poterant, atque ex lege Falcidia. Huius vim totam in Trebellianum esse transfusam, apparet ex *leg. 2. §. solum. Codic. de vet. iur. enucl.*
Pegasus equus alatus & prognatus ex sanguine Medusæ, cui Perseum caput abstulisse legimus apud Poetas, nomen tulisse fertur ἀπὸ τῆς πηγῆς, id est, *fonte Hippocrene* (Caballinum fontem appellat Persius) quem ille forte consistens in monte Helicone, cum eo veheretur & vteretur Bellerophon ad conficiendum Chimeram, vngula excitauerit sua; Vel quod sit genitus παρὰ τὰς πηγὰς, *apud fontes*, quippe Oceani, *vt in Theogonia scripsit Ouidius.*

Neptuni & Medusæ Gorgonis hunc filium fuisse scribit Aratus. Sunt qui nauem per eum intelligant ἀπὸ τοῦ πήγνυσθαι, id est, *compingendo* dictam, qua vectus fuerit Bellerophon, qui *Chimæram Lyciorum ducem* crudelem, admodum hac insecutus tandem sustulit e medio, cum diu piraticam exercuisset: Plinius ait *equos pennatos & cornibus armatos pegasos vocari*, de quibus videntur intelligenda quoque hæc Ciceronis verba pro Quintio: *O hominem fortunatum, qui eiusmodi nuncios seu pegasos habeat.* Ad extremum omnino sciendum, a fonte eo, quem vngula sua excitasse Pegasum fabulantur, quemque proprie appellatum κρήνην annotat interpres Arati, dictas fuisse Musas Pegasides, *sicut Festus affirmat.*

Pegma moles, cui imponitur, vel potius infigitur colossus aut statua, descendit a verbo πηγῶ vel πηγνύω, quod *compingere* vel *infigere* significat,

Pelagiani appellationem habent a Pelagio monacho. Hi sine diuina gratia hominem credebant facere & præstare posse omnia diuina mandata, quo pacto abolebant plane gratuitam Dei misericordiam, nimium freti suis operibus; Id quod ab Ethnicis potissimum Philosophis traxisse videntur, qui docent, hominem αὐτεξουσίως bonum esse posse aut malum. Sparserunt & alios errores, quippe Adami peccatum ipsi soli nocuisse; bonum esse, hoc est, rem bonam concupiscentiam illam, quæ nobis inest natura, omnesque homines etiam nunc post peccatum liberum habere arbitrium. Sed de illis consulendus Augustinus.

Pelagus mare profundum per antiphrasin est dictum a πέλας *prope*, & γῆς *terra*, quasi *prope terram* sit. Alii etymon deducunt a τῆλε τῆς γῆς, *quod sit procul a terra.*

Pelamys, cuius inprimis admirabilis copia est in Propontide & Bosphoro Thracio, *testibus Gyllio & Bellono*, nomen inuenit a luto, quod Græcis est πηλὸς, in quo ille plurimum moratur, *sicuti Festus affirmat.* Hinc & *limosus* audit. Tradunt

dunt auctores primum hoc genus piscis dici *Cordillam*, cum autumno redeuntes in mare fœtas comitantur: Pelamydem vero, cum verno tempore traiicit e mari in pontum Euxinum, vbi etiam Plinius testatur *lib. 9.* omne genus piscium adolescere præcipua celeritate. In caussa creditur esse amnium multitudo, qui dulces inferunt aquas. Pisces enim, qui etiam alia incolunt maria, non aqua salsa, sed dulci potissimum ali a Theophrasto, Aristotele & Æliano proditum inuenio.

Pelasgi ab Arcadibus oriundi, *vt docet Strabo*, & per vniuersam Græciam celebres, quique, *vt Herodotus scribit*, habitauerunt permixti Atheniensibus, dicti videntur quibusdam quasi πέλαργοι, *quod ritu & more ciconiarum vagati sint.* Vnde Eustath. Il. 6. φῦλα πελασγῶν, μέγα δὲ ἔθνος, inquit, οἱ πελασγοὶ κατὰ τὸν γεωγράφον, πλανῆται δὲ ἦσαν καὶ σποράδες πανταχοῦ τῆς γῆς, πολύπλανον γὰρ ἔθνος, καὶ ἕτοιμον εἰς ἀνάστασιν. Peucerus existimat Hebræam esse originē, vocemq; deriuatam a פלח *dirupit, auulsit*, vt gentem significet coloniarum deductionibus auulsam a reliquis, & hinc inde dispersam ac riuulorum instar distributam. Quo prorsus idem significet Pelasgus, quod ἄποικος *colonus*. Vel denique deductum id nomen ἀπὸ τοῦ πέλας ἄγεσθαι, *quod prope strauur & adducatur*: Dionysius nominat eos Dodonæorum cognatos. Quo spectat, quod Strabo Epiroticas gentes Pelasgicas vocatas scribit. In quam sententiam citat illud Homeri Iliad. π. Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε πελασγικέ. Alibi Dodonæum oraculum conditum asserit ab his Pelasgis. Quin Pelasgi oriundi censentur a Dodanim filio Iauan, a quo retinuere nomen vrbs & regio Dodona, vt mirum non sit cum illis gentibus confundi. Quid? An his solum immixti? Imo Pelasgiæ nomen tributum Achaiæ, Pelasgorum Achæis. *teste Herodoto in Polymnia:* Arcadiam quoque hoc nomine vocatam testatur Plinius. Æoliæ incolas dictos Pelasgos idem tradit Herodotus. Delon quondam non tantum Asteriam, sed etiam Pelasgiam dictam iterum confirmat Pli-

nius. Vniuerſis Græciæ habitatoribus Pelaſgorum nomen olim indultum quis neſcit, modo a limine ſalutauerit Homerum & veteres ſcriptores alios? De Lesbo, Magneſia, Iſſa, Peloponneſo, Theſſalia quid dicam? Nonne a Theſſalis omnes quondam tulerunt nomen? Quod autem deductæ per colonias gentis in varias regiones manifeſtius ſignum? Atque hac ergo ratione etymo noſtro aliquid confirmationis accedit. Ad extremum notandum ex Varrone, Pelaſgos olim, vbi poſt longos errores in Italiam veniſſent, homines Diti & Saturno ſacrificaſſe, idq; monitu huius oraculi: καὶ κεφαλὰς Αἴδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. At victimas humanas repurgator terrarum Hercules in oſcilla mutauit.

Pelaſgia. Nomine eo variæ regiones ſunt appellatæ, *vt ex præcedentibus apparet*, deducta appellatione a Pelaſgis. Præter ea vero, quæ dicta ſunt, inuenimus & Tuſciæ nomen id fuiſſe antiquitus.

Pellex a Pellicio, quod eſt blandiendo decipio, vel (*vt Feſtus*) in fraudem induco, virum enim blandimentis abducit ab vxoris amore. Ita nonnulli: Etſi non abſurde a pellendo quoq; deducatur, quod legitimam coniugem thoro pellat. Alludere videtur Clytemneſtra apud Senecam ſub finem Agamemnonis, cum Caſſandram poſt interfectum Agamemnonem etiam e medio vult tolli. Ait: *At iſta pœnas capite perſoluit ſuo captiua coniux, regii pellex thori.* Gellius vult *lib. 4. cap. 3.* deriuari ἀπὸ τῆς παλλακῆς, *vt & Caius titul. de verbor. ſignification.* quamquam ſint, qui Pallacen eam eſſe dicant, quæ cum cœlibe conſueuit: Pellicem eam, quæ cum eo, qui habet vxorem. Etymologicum magnũ interpretatur *παλλακίδα puellam.* Παλλακὶς, inquit, ἡ παῖς. In iſtud genus mulierum pœna conſtituta legitur Numæ Pompilii lege, quæ erat talis: *Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus demiſſis agnum fœminam cædito.* Iacobus Ræuardus interpretatur priora quinque legis verba ita, vt iis vetetur, ne pellex viro vxorem habenti nubat, & cædere illi, idem quod mactare.

Pellicanus, auis Ægyptiaca, inde Isidoro nomen arcessere videtur, quod agat in Nili fluminis solitudine: Nam *Canopus* dicitur Ægyptus. Quo in etymo nescio, quo pacto rite quis illi assipuletur, cum Canopus Ægypti vrbs sit Ptolemæo ad Heracleoticum Nili ostium, quod ab hac vrbe Canopicum nominat Mela. Rectius tamen scribitur Pelecanus, cum Græcis dicatur πελεκᾶς. Huius pictura significasse Ægyptios ἄνουν καὶ ἄφρονα, id est, *amentem & imprudentem*, scribit Orus Apollo. Cum enim possit de more ceterarum auium reponere oua in locis editioribus, non facit id tamen. Quin potius terra defossa pullos collocat illic. Quod vbi deprehenderunt homines, locum istum arido bouis stercore circumlinunt: cui & ignem subiiciunt. Pelecanus autem conspecto fumo dum pennis ignē exstinguere vult, econtrario earum agitatione accendit. Quo cum alæ conflagrent, facile capitur ab aucupibus. Vt quidem singularis in filios pietas appareat, quam verus Pelecanus Christus pro genere humano mortem oppetens euidentissime declarauit. Dicitur eadem auis rostri percussu interficere pullos, inde per triduum grauiter lugere, denique præ pœnitentia vulnerare se ipsam, suumque sanguinem super filios effundere, quo illi perfusi reuiuiscunt. Tale Symbolum Alphonsus Hispaniæ Rex præ se tulit & vsurpauit, addito picturæ hoc Epigrammate: *Pro Lege & pro Grege*, significans Principem omnia pericula subire debere ornandæ religionis caussa, & pro populi salute, sicut & alii animaduertunt.

Pellonia, Dea vim & potestatem ad hostes pellendos habere credebatur. Meminerunt huius Arnobius & Augustinus.

Peloponnesius peninsula inter Ionium & Ægæum mare, cuius vmbilicum fere Arcades habitare solebant, πελοπόννησος Ptolemæo, olim etiam Απία dicta, καὶ πελασγία *Apollodoro & Plinio testibus*, Eustathio ἄργος, Stephano ἰναχία, *Morea* Turcis, a Pelopidis nomen deflectit, vel potius a Pelope,

quaſi τὴν τοῦ πέλοπος νῆσον, id eſt, Inſulam Pelopis dixeris. Stephani verba pertinentia ad etymon ſunt hæc: πελοπόννησος τρεῖς ἐπωνυμίας ἔχει· ἐπὶ μὲν γὰρ ἄπεως τοῦ φορωνέως ἐκαλεῖτο ἀπία, ἐπὶ δὲ πελασγοῦ πελασγία, ἐπὶ δὲ τῶν πελοπιδῶν πελοπόννησος. Euſtathius a Pelope deducit Iliad: β. ſed fabuloſe, hoc modo: ἀπὸ δὲ πέλοπος ὕστερον ὠνομάσθη πελοπόννησος, ὃν ἡ ἥρα ἐπιστῆσαι λέγεται φύλακα τῆς ἰοῦς. Mela diuidit peninſulam hanc Platani folio ſimilem ob angulares receſſus, neque vlli terræ nobilitate poſtferendam, in ſex regiones, *Argolin*, *Laconicen*, *Meſſeniam*, *Achaiam*, *Elidem*, & *Arcadiam*: Quarum ſingulæ eximias olim habuere gentes & oppida præclara, vt ad Iſthmum celeberrimam vrbem Corinthum, quam Græciæ totius lumen appellauit Cicero pro Pompeio: Habuit & illa arcem Acrocorinthum nomine, & in ea fontem Pyrenen diuerſa duo maria proſpectantem. Exſtat vetuſtum iuxta ac venuſtum de ea adagium, οὐ παντὸς ἀνδρὸς, ἐς Κόρινθον ἔσθ᾽ ὁ πλοῦς, id eſt, *vt Flaccus reddit*, non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Sed alias de ea plura.

Pelorus Siciliæ promontorium Italiam obtuens, cui ſubiecta Charybdis, & ex aduerſo Scylla, propior litori Italico, nomen accepiſſe dicitur a Peloro nauis Annibalis gubernatore illic ſepulto, diſtatque a Meſſana ſeptem miliarium ſpatio. Sunt & alia duo eiuſdem regionis promontoria, Pachynus auſtrum ſpectans, & Lilybæum Solis occaſum. De his tribus canit Ouidius Metamorphoſeon 5. hoc modo.

Tribus hæc excurrit in æquora linguis,
E quibus imbriferos verſa eſt Pachynos ad auſtros,
Mollibus expoſitum zephyris Lilybæon, ad arctos
Æquoris expertes ſpectat Boreamque Peloros.

Peluis iuxta Nonium ſinus aquarius, in quo varia perluũtur, vnde & illi nomen. Laberius Virgine: *Amore cecidi, tanquam blatta in peluim.*

Pelusium πηλούσιον, Ptolemæo vrbs Ægypti, *Æliopolis* olim dicta

dicta iuxta Sabellicum ab Ælio principe, qui eam triplici muro cinxerat, vel ab Ælio Pertinace iuxta *Platinam*, clauis Ægypti Suidæ, in facris literis *Libna* & *Sin*, *teste Aria Montano*, primum hoc nomen fuum tuliſſe dicitur a Pelio Achillis patre, qui eam condidit. Et ab hac vrbe vnum ex feptem Nili oftiis *Pelusiacum* dictum, extremum omnium cum Canopico, cui vicina eſt Alexandria. Vltra Pelufium, quam vrbem hodie *Damiatam* vocant, mons eſt Cafius, iuxta quem trucidatus, & in quo fepultus tandem Pompeius, *iuxta Strabonem & Plinium*. Cylius tamen euincere conatur veterum Damiatam non eſſe Pelufium, fed Tamiatin, cuius Stephanus mentionem fecit.

Penates, quorum nomine omnes eos Deos intelligit Seruius, qui domi coluntur, quafi penes nos nati, vel etiam, quafi *penites* videntur dicti nonnullis, quod *penitiſſimi Dii ſint & proprii*, inque ædibus & penetralibus colantur, quæ Feſtus fcribit, *Penatum* eſſe *facraria*. Cicero deriuata penu. 2. *de Natura Deorum*, eoq; alludere videtur Maro Æneid. 1. his verbis:

> *Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo*
> *Cura penum ſtruere & flammis adolere penates.*

Ceterum hæc etyma duo priuatos Penates, feu Deos penetrales, *vt eos nominat Catullus*, refpiciunt, non cœli, terræ, regionum, ac vrbium Penates, quos poſt Liuium animaduertit & agnofcit Martianus Capella. Inter illos Pallada fummum ætheris cacumen dixerunt veteres, medium Iouem, infimum cum terra Iunonem. Atque his potiſſimum conuenit etymon eorum, qui dictos penates volunt, quod penitus per eos fpiremus, per eofdem habeamus corpus, animique rationem poſſideamus, *vt & apud Macrobium legas*. Sed hic rurfus aliqui Palladem reiiciunt, quod præcipuum fit munus Iouis atque Iunonis iuuare mortales, vnde vtrique nomen. Troianorum penates detuliſſe creditur fecum Æneas ex Troia in Italiam, & collocaſſe Lauinii: Inde traduxit Afcanius in fuam Albam; Verum

ſequente nocte, nullo interim ferente, redierunt Lauinium, quo ille miraculo motus ſexcentos eo curatores miſit, qui ſacra cuſtodirent: & illis antiſtitem præfecit nomine Egeſtum. Denique eos in vrbis & imperii cuſtodes admiſerunt Romani, & ne per vim dolumue auferri poſſent, poſuerunt eos in ſubterraneo ſpecu, templo ibi dicato, in quo id præcipue religionis obſeruabatur, ne quis exſpueret. Sed qui nam hi Troianorum Penates fuerint ex incendio Troiano in Italiam allati ab Ænea, cuius propterea comites nominat Ouidius ad finem Metamorphoſeon, in controuerſia poſitum inuenio. Nonnulli quippe Neptunum & Apollinem fuiſſe exiſtimant, quod extruxerint muros Troianos, quorum opinionem ſecuti, non ſolum Labeo & Nigidius, quod in Apolline calor ariditaſque, in Neptuno humor & frigus principia compoſitionis noſtræ intelligantur; ſed etiam Maro eo in loco:

Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcer Apollo.

Alii vero intelligunt Veſtam: Vnde illud eiuſdem Poetæ:

Sic ait, & manibus vittas Veſtamq́ potentem
Æternumq́ adytis effert penetralibus ignem.

Etſi Ludouicus Viues arbitretur non fuiſſe Veſtam, ex Deorum Penatum numero, verum additum his locum. In quo etſi nolim cum ipſo pugnare, tamen ſententiam eorum haud plane improbarim, qui Veſtam penatibus addunt, cum nunquam ſacra fieri ſint ſolita penatibus abſque Veſta. Et Sinon apud Virgilium, vbi ſe Penatum offenſam vereri ſimulat, ſi patriæ ſecreta hoſtibus prodat, cuius cura illis erat commiſſa: *Vos æterni ignes, & non violabile veſtrum Teſtor numen*, ait. Dionyſius Halicarnaſſæus refert *libr. 1.* ſe vidiſſe Romæ in obſcuro & humili loco Troianorum Deorum ſimulacra cum hac inſcriptione, *Denates*: quo vocabulo ille *Penates* intelligit, quod veriſimile ſit veteres ante inuentam *P.* pro ea *D.* literam vſurpaſſe. Eos autem duos

haſta-

haſtatos, vel potius pila tenentes iuuenes fuiſſe ſedentium habitu expreſſos, & opere admodum antiquo. Idem Viues Caſtorem & Pollucem interpretatur, ſed dubia plane fide. Manet itaque incertum, quales fuerint Troianorum penates, etſi maxima bonorum auctorum pars in priorem ſententiam deſcendat, & de Veſta minime forte ſit dubitandum. Quo pacto porro vocentur Græce, non ſatis conſtat, cum alii πατρῴους nominent (*patrios* dicit Hyginus) alii γενεθλίους, ἐπησίους, μειλιχίους, ἑρκείους, ἐφεστίους. Ex Macrobio eos θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς, καὶ θεοὺς δυνατοὺς dictos didicimus. Atque eo ſpectat illud Maronianum: *Cum ſociis, natoque, Penatibus & Magnis Diis*, vbi eruditiores particulam & expoſitionis gratia poſitam volunt. Atque hæc de penatibus.

Penis a pendendo nomen accepit. Caudam enim hoc nomine appellabant veteres, *Auctore Feſto.* Verba eius ſunt: *Penem caudam vocabant.* Vnde & offam porcinam cum cauda, *offam penitam* dicebant, Hinc & *peniculos* dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt.

Pentheus Echionis & Agaues filius, qui propter contemtum Bacchi, cum eius ſacra in Cytherone ſpectaret, a matre ceteriſque Bacchidibus aprum eum eſſe putantibus dilaceratus fuit, ἀπὸ τοῦ πένθεος, id eſt, *luctu* arceſſit nomen. Fabula refertur ab Euripide *in Bacchis*, Æſchylo in *Pentheo*, Ouidio 3. Metamorphoſ. vbi inter alia inquit:

Prima ſuum miſſo violauit Penthea thyrſo
Mater, & o geminæ clamauit adeſte ſorores.

Ab his tamen diuerſus Porphyrio 2. *Odarum* Horatii, vbi eum fulmine tactum periiſſe ſcribit, non ob Orgiorum contemtum, ſed quod Liberum patrem in cuſtodia clauſum teneret. Locus ille (*vt ad priorem ſententiam redeam*) vbi diſcerptus fuiſſe creditur, *Scolus* dicebatur, eratq; pagus triſtis, aſper & incultus ſub Citherone in ora Aſopię. Vndę Prouerbium: *Ad Scolum ipſemet nō eas, nec aliū comiteris,* quoties ſignificare

volumus abſtinendum eſſe a conuictu cuiſpiam, aut alo-co, vbi nihil ſperandum ſit, quod vel ad voluptatem fa-ciat, vel ad emolumentum quoque, at potius aduerſa & ma-la omnia.

Percontor a contos deflexum, & conſequenter παρὰ τὸ κεντεῖν, id eſt, pungendo vel ſtimulando.

Perduellis idem veteribus, qui nobis hoſtis, *teſte Caio, de verb. ſignificat.*, præter Caium Varrone *6. de lingua latina*, vbi ſcri-bit reum perduellionis dici, qui ſe quoquo modo in Rem-public. hoſtili eſſe animo declaraſſet, nominis originem re-fert ad duellum olim tantundem ſignificans, ac nobis bel-lum. Spectant huc ea Ciceronis *Offic. 1.* Equidem illud et-iam animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis eſ-ſet, is hoſtis vocaretur. Feſtus dicit perduellem dici eum, qui pertinaciter bellum retineat. At melior altera ſenten-tia. Eſt itaque perduellio publicus hoſtis, qui arma aduer-ſus rempublic. principemue mouet, & erga eum eſt hoſtili-ter affectus, *leg. fin. ff. ad leg. Iul. Maieſtat.* Tractat hoc crimen Vlpianus, *leg. is, qui ff. eod.* Vide & *leg. liberorum, ff. de his qui not. infam.* Iudicatum etiam de eo inuenio Comi-tiis centuriatis. Scribit enim Valerius Maximus *libro 6. ca-put quinto.* M. Pompilium Tribun. pleb. Tiberio Graccho, & C. Claudio cenſoribus, cum ob nimis ſeuere geſtam cen-ſuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſent, diem per-duellionis ad populum dixiſſe, quo in iudicio primæ claſ-ſis permultæ centuriæ Claudium aperte damnarunt. Do-cet & Cicero pro Seſtio & alibi, *ſanctum eſſe duodecim tabul. legibus, ne de capite ciuis, niſi comitiis centuriatis rogaretur.* Quin idem manifeſtum ex Liuio de iudicio M. Manlii Capi-tolini loquente. Nomen autem perduellionis & crimen & pœnam ſignificat: *Si crimen, quod erat grauiſſimum inter cri-mina, imminutæ maieſtatis: Si pœnam, quæ erat acerbiſſima, mor-tis, vt in P. Horatio & C. Rabirio, quibus crux: In Sp. Caſſio & M. Manlio, quibus ſaxum erat præpoſitum.* Maieſtatē porro in hoc crimine non accipere tantūmodo debemus principis

aut

aut regis,ſed etiam populi Romani,*ſicut Cicero docet libro de Inuentione 2.* Ipſam vero nihil aliud eſſe,quam amplitudinem ciuitatis & dignitatē, nemo neſcit,opinor. Quare quicunq; maieſtatem imminuit, is detrahit aliquid eius amplitudini poteſtati, vel dignitati.

Peremtalia fulgura Gracchus ait vocari,*auctore Feſto*, quę ſuperiora fulgura,vt portenta, vi ſua perimant duobus modis, prioribus tollendis,aut maiore manubia, vt tertia ſecundę, ſecunda primæ cedat.

Pergamena, cui inſcribi ſolet, membrana tandem vſu a Latinis recepta, a Pergamo vrbe vocis originē habet. Cœperūt enim ea vti primum , cum Eumenis amplificandæ Pergamenæ bibliothecæ incumberet & Ptolemæus Ægypti inuidia neſcio an odio chartas ſupprimeret. Habuiſſe eam accepimus voluminum millia ducenta, quam totam tandē donauit Antonius Cleopatræ & Alexandriam tranſtulit , *vt narrat Plutarchus.*

Peripatetici ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν,id eſt,*ambulando ſunt* dicti: Eo enim corporis geſtu diſputare ſolebant. Vel ab Ariſtotele,quē cum in Lycæo περίπατον elegiſſet, illic deambulando philoſophari ſolitum cum ſuis diſcipulis prodiderunt,& proinde dictum *peripateticum.*

Peritonæum membrana,quæ græcis περιτόναιον , περιτόνιον, & περιτόναιος ὑμὴν & χιτὼν a ſubſtantia dicitur, quaſi περιτεταμένον *obductum & circumtenſum omnibus partibus* infimi ventris,a τείνω ,quod nobis eſt *tendo*,nomen inuenit. dicitur περιτόναιον σκέπασμα ab vſu,*inuolucrū circumtenſum.* Nullis id fibris intertextum,ſicut arteriarum & venarum tunicæ,ſua quoque amplitudine reliquas omnes membranas vincens. Oritur idem ex ligamentis,quæ *vertebras lumborum* connectunt,& os ſacrum oſſib' ilium committunt, ſenſim eo magis gracileſcens,quo longius abſcedit a ſuo principio. Inſtar oui quoque oblongi totum infimum ventrem a Diaphragmate & coſtis mendoſis ad oſſa vſq; ilium , coccygis & pubis ſuccingit. Extrinſecus eſt hirtum & aſperum,vt muſculis facilius adhæreat,intus vero lene & glabrum, ſupra vero & in-

Eeę

fra multis foraminibus peruium, solidum fere in media. Arabes nominant communi nomine *membranarum Ziphac*, peculiari *chamel*.

Perna a pede nomen mutuatur, vel a Græco πτέρνη.

Perperam ἐπίῤῥημα male aut stulte significans, deriuatur a perperis, id est, stultis antiquo vocabulo. Accius: Describere eum miror perperos populares.

Persepolis περσέπολις Ptolemæo, vrbs autem Persidis, quam demoliri iussit Alexander temeto plenus, quibusdam videtur dicta, sed falso, a Perseo conditore, aliis & quidem rectius, quasi ἡ τῶν περσῶν πόλις. Strabo qui eius meminit *libro 15.* regiam eius combustam scribit ab Alexandro in vltionem Græcorum, quorum illi sacra & vrbes ferro vastauerant, sitamque fuisse constat ad fluuium Araxen. In libris Maccabæorum dicitur Elymais, idque vocabulum redditum a Græcis & expressum voce *Persepolis* existimat Reinerus Reineckius, quod Elemitarum pars ferantur Persæ. Ait enim Iosephus: *Elymi ab Elyma orti & nominati condidere Persas.*

Persis vel Persia Asiæ regio, post Carmaniam versus septentrionem sita, fertilis iam & culta, regno quondam potentissimo nobilitata, quippe eo in Syriam, Ægyptum, Æthiopiam, Asiam, Pontum, Armeniam, imo ad Indiam vsque propagato, perculsa etiam Europa, iam vero Sophis regibus subiecta, iuxta Eratosthenem octo millium stadiorum longitudinem habens, & pro partium diuersitate triplici natura ac aeris temperie prædita, *auctore Strabone*, videtur a Perseo tulisse nomen, sicut & incolæ affirmante Eustathio *Il. ι.* cum inquit, περσεὺς παρονομάζει τοὺς πέρσας, a Perseo dicti sunt Persæ. Sed & illud etymon a Curtio approbatum inuenio. Octodecim prouinciis eam definiuit Ammianus. Incolas eius recenset Strabo præter Patischores Achæmenidas, Magnos, Cyrtios, Maraos, Chorsoros, nominatos eos olim testantur Solinus & Plinius. A Græcis quoque sunt dicti κηφῆνες, a se ipsis ἀρταῖοι, *vt Herodotus libro 7. docet*, ἀχαιμένιοι a Persidis regione, Achæmenia, *secundum Stephanum*. Suidas & Cedrenus nominant μαγουσαίους. Vrbs enim regionis fuit

fuit Cyropolis, vbi Episcopum egit Theodoretus *Historiæ Ecclesiasticæ* scriptor, & fidei Christianæ *aduersus gentes* propugnator acerrimus. Fuit & in Perside ab Antiocho condita Laodicea, & Passagarda Magorum castellum, in quo Cyri sepulcrum exstitit Plinio. Porro a Persia sinus Persicus est dictus, & Persicum malum, etsi alii a Perseo deriuent, qui primus omnium arborem istam plantauerit in Ægypto. Galenus sane testatur, *7. de simplic. medicam. κατὰ τόπους* nullibi eam arborem a se visam præterquam in Alexandria. Persicum portum cum dicit Plautus, videtur Festo significare Euboicum, quod ibi nō procul a Thebis stetisse dicatur Persarum classis.

Petoritum vehiculum Gallicum, nomenque eius dictum existimant a quatuor rotarum numero: Alii *Osce*, quod Osci, petora quatuor vocent.

Petra, quod pedibus teratur, dicta nonnullis. Falsa notatio Godenio, quod vis & nomen non apte conueniant rei. Festus tradit duo esse petrarum genera, quorum alterum naturale sit saxum prominens in mare, alterum manu factum, *vt docet Ælius Gallus.*

Petrus. Ascribam hoc loco verba Isidori, prout se habent. Petrus a Petra nomen accepit, hoc est, a Christo, super quem fundata est Ecclesia. Non enim a Petro Petra, sed Petrus a Petra nomen sortitus est, sicut non Christus a Christiano, sed Christianus a Christo. Ideoque ait Dominus. *Tu es Petrus, & super hanc Petram, & cetera:* Quia dixerat: *Tu es Christus filius Dei viui*, ait inde Dominus: *Super hanc Petram, quam confessus es, ædificabo ecclesiam meam:* Petra enim erat Christus, supra quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Hinc & Ambrosius: *Petrus pro soliditate deuotionis Ecclesiarum Petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus Petrus autem dicitur, eo quod primus in nationibus fundamenta posuerit.* Idem explicans homil. 47. *consortium*, inquit, *meretur nominis, qui consortiū meretur operis. Rursus homil. 48. Recte igitur quia Petra Christus, Simō nuncupat⁹ est Petr⁹ vt qui cū Domino fidei societate habebat, cum Domino haberet*

Dominici nominis vnitatem, vt, sicut a Christo Christianus dicitur, ita a Petra Christo petra Apostolus vocaretur. Et Augustin. 2.Retractat.cap.21. *Non dictum est illi, tu es Petra, sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quē confessus est Simon.*
Ex quibus omnibus liquido apparet, quomodo a petra no-
men suum arcessat Petrus.

Phaethon solis filius ἀπὸ τοῦ φαέθειν, id est, lucendo, adeptus no-
men. Est enim solis splendere. Quapropter & ille ἥλιος
φαέθων audit apud Homerum. Eustathius: φαέθων ἤτοι λαμ-
προς. ἐντεῦθεν δὲ καὶ φαέθων πέπλασται ἡλίου υἱός. Fabulantur Po-
etę iuuenili hunc calore incensum regere voluisse Solis
currum, nec paruisse dehortanti patri: Itaque flammis pro-
pemodum omnibus datis, ipsum tandem præcipitem fuis-
se actum in fluuium Padum, sororibus in populos versis:
Epitaphiū eius *secundo Metamorph. apud Ouidium inuenias.*

Phagedena affectus Galeno *Libro de tumoribus præter natu-
ram,* ex vlcere & tumore circumambiente constans, in quo
cutis non solum exulceratur, verum etiam partes cuti sub-
iectæ vsque ad ossa, ἀπὸ τοῦ φάγειν, id est, edendo appellatio-
nem trahunt. Talia vlcera omnia sunt κακοήθη, id est, *maligna.*
Huius & cancri exulcerati curationem tradit Galenus 14. *de
methodo medendi.*

Phalanx Macedonum agmen octo armatorum millibus
constans, Græciæ & Asiæ victrix, nomen habet ἀπὸ τοῦ
πελάσαι ἄγχι *quod propius accedat,* quasi πάλαγξ. Astipulatur,
τὸ μέγα ἐτυμολογικὸν, his verbis, φάλαγγες, στίχες, οἷον πάλαγ-
γές τινες οὖσαι. παρὰ τὸ πέλας καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι. Sunt qui et-
iam ἀπὸ τοῦ φαλοῦ, id est, *claro* deriuant, *vt etiam Perotus notat.*
Quod Phalanx inuentum simul & nomen Macedonicū sit,
probari potest ex tertio Liuii de bello Macedonico, *vbi inquit,
Et cohortes inuicem sub signis, quacunque Macedonicum
(phalangem ipsi vocant) si possent vi perrumpere, emittebat.* Et
Curtius: *Macedones phalangem vocant peditum stabile agmen,
cum vir viro, arma armis conferta sunt.*
In ea enim ita se pedites instruere solebant, vt pares omnes
connexis scutis impetum in hostes facerent. Modo vero cu-

nea-

neatam, modo quadratam fuisse, testatur Vegetius. Sæpe etiam Cæsarem eam fecisse, *legitur in commentariis.*

Phalarica, hasta, vel telum ingens, *iuxta Isidorum*, torno factũ, cubitale ferrum habens præfixum, & in ipsa summitate rotunditatem de plumbo in modum sphæræ, inter tubum vero & hastile sulphur, resinam, bitumen & stuppas, infuso etiam oleo; nomen accepit a phalis, id est, turribus, e quibus pugnare solebant hoc telo. Docet id Festus *libro sexto*, his verbis. *Falæ dictæ ab altitudine, a falando, quod apud Hetruscos significat cœlum.* Falarica genus teli missile, quo vtuntur ex falis, id est, locis exstructis dimicantes. Vibrare solebant eam aut Balistæ impetu, sicut Lucanus libro sexto, significare videtur, aut etiam manu, *velut 9. Æneid.* in Turni persona Virgilius affirmat. Vegetius testatur sæpe turritas machinas hoc telo fuisse incensas.

Meminit eius & Maro his verbis.
Sed magnum stridens contorta Phalarica venit.
Fulminis acta modo, quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis & auro
Sustinuit, collapsa ruunt immania membra:

Phaleræ equorum ornamenta τὰ φάλαρα Græcis, Latinis α in ε mutantibus, vt in talento, quod eisdem Græcis est, τάλαντον, nomen habet ἀπὸ τοῦ φαλοῦ ὃ ἐστὶ λαμπρὸν, id est, *splendidum*, vel etiam a φανερόω, quod significat illustro. Est & φαλὰ, sicut magnum illud etymologicon habet, κόσμος τῆς περικεφαλαίας, παρὰ τὸ φάω φῶ φάσω, ὄνομα φαλὸς καὶ φαλὰ, διὰ τὸ λαμπρότατον. Et paulo post monet φάλαρα nominari τοὺς περιμετωπιδίους ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων, ἢ τὰ τῶν γνάθων σκεπάσματα. Iam autem ἀπὸ τοῦ φάος φαλὸς καὶ φάλαρος. Vt recte quoque Virgilius canat, *primus equum phaleris insignem victor habeto.* Iuuenalis: *vt Phaleris gauderet equus.* Et Apuleius Apolog. 1. *Peram & baculum tu Philosophis exprobrares. Igitur & equitibus Phaleras, & peditibus cly-*

peos, & signiferis vexilla. Valerius lib 9. cap. de ira & odio: *Offensi annulos aureos sibimet ipsis & phaleras equis suis detractas abiecerunt.* Quippe indigne ferebant Cn Flauium humilime sortis hominem præturam adeptum, cuius rei & Liuius *libro septimo* meminit. Haud mirum ergo inter militaria dona eas numerari a Plinio. A Phaleris porro *Phalerata* dicuntur *verba*, id est, honesta & ornata, vt apud Terentiū exponit Donatus.

Phalereus dictus Demetrius præclaræ Alexandrinæ bibliothecæ præfectus, græce φαληρεὺς, ἀπὸ φαλήρου Atticæ portu. Huic ab Atheniensium populo trecentas statuas fuisse decretas scribit Æmilius Probus. Cicero in medio dicendi genere cū omnibus præfert, *vt & Quintilianus repetit. lib 10.* Laertius eum Philosophis annumerat, dicitque *honoratum æreis statuis trecentis & sexaginta*, quę tamen postea (vt est belua multorum capitum populus, non modo ingratus, sed etiam quouis Euripo mutabilior) partim ærugine ex industria fœdatę, partim venditæ, submersæ, & in frusta concisæ. Theophrasti fuit auditor, de quo suo loco plura.

Pharao. Vox illa regem significabat Ægyptiis, *teste Iosepho Antiquit. 8.* eoque nomine omnes illos propterea appellatos, qui numero trecenti, & triginta post Mineum, Memphis conditorem, longa serie regnarunt in Ægypto, cum regium, attigissent culmen, idem existimat, etsi primum aliis appellarentur nominibus. Itaque suppressa sunt eorum nomina ab Herodoto, Ægyptiacæ antiquitatis diligentissimo scriptore, quod absurdum sit arbitratus vnum nomen referre perpetuo. Sic Alexandrię reges, etsi ab infantia alia ferrent nomina, tamen rerum potiti dicti sunt Ptolemæi, Atheniensium reges Cecropidæ, Romanorum Imperatores Cæsares. Diuersa tamen illorum sententia, qui nomen Pharaonis deducunt a פרע *otiatus est* vel *cessauit*, quod sit eiusmodi populi rex, qui otietur a Dei operibus, propriis interea vacans. Modo eandem vocem Hebraicam non red-

das

das nudandi vocabulo, quę, eius significatio exſtat. Exodi 32.his verbis: פרעה אחרן לשמע בקמיהם וירא משה כי פרע הוא כי- : *Videns ergo Moſes populum eſſe nudum ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat.* Sic alii. Etſi nihil prohibebat ibidem quoque otiandi vocabulum ſubſtituere.

Pharetra. Nomen hoc Suidas declinat παρὰ. τὸ φάρος, τοῦτ᾽ ἔστι περιβόλαιον, id eſt, *operimentum & mummentum*, & hoc ἀπὸ τοῦ φέρειν gestando.

Phariſæi dicti videntur quibuſdam a פרס *diſcidit, diuiſit*, quaſi *ſeparatos* dixeris, vt ex Capnione obſeruauit Martinus Bucerus, imo etiam Thisbites affirmat. Ait enim פרושים dictos *quod ſeparati fuerint a ſeculi huius moribus ſanctimonia vitæ*, quales olim Nazaræos fuiſſe legimus. Alii deriuant a verbo פרש quod eſt interpretari, vnde פרשת *in ſtatu regiminis expoſitio & declaratio* & פרושי *Phariſæus*, id eſt, *expoſitor vel interpres*. Exponendæ enim legis munus ſumſerunt ſibi. Idē fere ſentire videtur Ioſephus *lib. de bello Iudaico 1. cap. 4.* cum ſcribit, *eos creditos fuiſſe colere pietatem præ aliis, ipſamque legem exponere peritius*. Vtriuſque etymi ſententia magnos & multos habet fautores. Ego fero lubenter me adiunxerim priori. Quis enim neſcit ſingulari eos pietate reliquo hominum generi prælucere voluiſſe, & proinde ab iis ſe ſuaque ſegregaſſe, vt ſolent iam monachi moribus & inſtitutis diuerſi ab aliis omnibus hominibus? Hinc eſt, quod prolixas inſtituerint orationes, faciem obſcurauerint vt ieiunare viderentur, eleemoſynas in vicis & ſynagogis largiti fuerint ad tubæ clãgorem, fimbrias deduxerint, Phylacteria, quę in Hebraico Matthæi Euangelio טוטפות apud Rabbinos תפילין dicũtur, dilatauerint. Nominat ea φυλακτήρια Hieronymus Pictariola, id eſt, albas tabellas breuiſſimis ſententiis inſcribendis accommodatas, quam eorũ hypocriſin ambitionemq; ſummopere taxat Dominus, cũ male acciperēt ac intelligerent, quod illis præcipitur Deuteronomii 11. de mãdatis Dei frõti & manib⁹ appendendis, ne in eorũ ſc. inciderent obliuionē, ac poti⁹ aſſidue meditarētur in lege eiuſq; mãdata adimplerēt,

quantum permittebat humana imbecillitas. Hieronymus ſcribit in Matthæum, *morem hunc geſtandi Tephilin etiam apud Perſas* Babylonios & Indos ſuo tempore fuiſſe in vſu. Quantum ad dogmata Phariſæorum, affirmabant fata non non omnia gubernare, ſed aliqua, *teſte Ioſepho 13. Antiquit. cap.* 8. Interim non adimebant homini liberum arbitrium, *teſte eodem libro, Antiq. 18. cap.* 2. Docebant immortalitatem animorum, futurum Dei iudicium, in eo mortales omnes pręmia pro meritis recepturos, in inferno eſſe congrua cuique habitacula deſtinata, & ex Prophetis ſolum recipiebant Moſen. In lege tantum externam quandam diſciplinam requiri fingebant: peccata tantum externa ſcelera eſſe dicebant. Tollebant quoque peccatum originale, auerſabantur Chriſtum, propriis operibus ac viribus ſatisfacere poſſe hominem legi Dei arbitrabantur. Multa etiam commenti erant de lotionibus, ieiuniis, offerendis in templo donariis, *vt eſt videre Matth. 3. 12. 16. Marc. 2. 7. 10. Lucæ 5. Ioann. 3. Act. 15.* Syriaca verſio habet דבטילאית *dabbetlalaith*, quod diligenter ſoliti fuerint lauare manus, ne cibum attingerent χερῶν ἀνίπτοις. Itaque cum inuitatus eſſet Chriſtus a Phariſæo & accumberet πρὶν ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου, priuſquã ablutus fuiſſet ante prandium, grauiſſime eius hypocriſin eo nomine reprehendiſſe legitur.

Pharmacum vox media, *teſte Gellio lib. 12. cap. 9. & Paulo Icto, titul. de verborum ſignificat. Cum aliquando in bonam partem, aliquando in non bonam accipiatur, iuxta Euſtathium quart. Iliad.* quippe iam medicamentum, iam venenum ſignificans, deducit nomen a φέρω & ἄκος, *quod ferat medelam*, vel a φέρω & ἄχος, *quod ferat triſtitiam.* Vtramque ſignificationem expreſſit Homer⁹ hoc vnico verſu: φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά. Theocritus in Heraclisco poſteriore tantum modo accipit his verbis: δραξ ἀμείρος φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται Οὐλομένοις ὀφίεσσι.

Pharvaces. In hoc vocabulo notandum nomina ipſa ſępenumero enuntiatione variari & corrumpi. Ex Hebræo enim

Ar-

Arphaxad Græci fecere *Arbaces*, quod rursus ita est immutatum, vt aliis *Arbactus*, aliis *Abraces*, aliis *Pharnaces*, aliis *Arbatus* dicatur. Hæc Reinerus Reineccius.

Pharus vel pharos, insula oblonga ex aduerso Alexandriæ sita, & continenti adiacens, portumque faciens ἀμφίστομον, id est, Bicipitem, *vt 17. Geographiæ meminit Strabo.* Habere videtur quibusdam nomen a Pharo gubernatore, quem Helena, cum Alexander Cariam præternauigaret, instigabat & hortabatur, vt seruando ipsam reueheret Spartā, qui nihilominus ad Ægyptum applicuit, vbi cum ictus esset a serpente, & ab ea sepultus tandem, nominauit insulā Pharon. Fuit & eiusdem nominis ciuitas forsan ab insula dicta. Inter vtramque obseruant Græci discrimen tale. φάρος οὖν, inquit Etymologicon magnū, εἰ μὲν ἀρσενικῶς, σημαίνει τὸν τόπον. εἰ δὲ θηλυκῶς, τὴν πόλιν. Sed idem auctor aliam nominis originem exprimit his verbis: φάρος δὲ ἡ περὶ τῆς Αἰγύπτου παρὰ τὸ φῶ τὸ φαίνω φάρος. παρὰ τὸ φαίνεσθαι αὐτὴν περὶ τῆς αἰγύπτου, quibus verbis, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, id est, apparendo deducit, eo quod appareat e regione Ægypti. Addit inde, ἔχει δὲ καὶ ἄλλον λόγον παρὰ ἐπὶ τοῦ περιφαινομένου τοῖς πλέουσι πύργου. Habet & aliā etymi rationem, quod sc. nauigantibus a longe appareat turris, codē dicta nomine. Vnde ignes ostendebant nauib⁹ noctu ad vada prænuntianda, *teste Plinio*, quæ proinde nomen accepit a Pharo Alexandriæ portu, *teste eodem Plinio*, aut (*vt idem Etymologicon vult*) παρὰ τὸ φῶς ἀνάπτειν τοῖς πλέουσιν, id quod Egesippo arridere videtur, cum ab ipsa re, quod luceat, nomen deriuat. Ædificauit hanc turrim Sostratus, Gnidius Dexiphanis filius, regum Ægypti amicus, *Diis Seruatorib.* ex albo lapide supra quatuor cancros vitreos, magna cum admiratione spectantium tempore Philadelphi. Et ab ea in vniuersum turres omnes, quæ nauigantibus exhibent lumen, in tempestate dicuntur Phari.

Phaselus velox & oblongum nauigium. Suspicantur eruditi ortum nomen ab vrbe Dorum, quæ φάσηλις est dicta, quod ibi fortasse sit huiusmodi nauigium primum inuentum, & in alias regiones aductum.

Phasis Colchorum fluuius, *vt pleriq; tradunt*, olim dictus ἀρκτῦρος *auctore Plutarcho, libro de fluminibus*, & Boas circa fontem, *teste Procopio lib. 2. de bello Persico*, Plinio oriens in Moschis, Plutarcho ex Caucaso manans, a limpida claritate videtur dictus, quasi διαφανὴς sit, vel a mutabilitate coloris, quod sint variæ ipsius ὕδατος, Chamæleontis instar. Est & Phasis vrbs in Colchide Mediæ regione vicina, ex auctoritate Strabonis & Plinii, quam Villanouanus hodie *Polistomiam*, vocari scribit.

Pheræus dictus Iason, non Argonauta ille, sed qui ante Philippum Macedonem rerum potitus fuit in Thessalia, & inter callidos Imperatores collocatur cum Annibale, Fabio Maximo, Themistocle, & aliis, nomen id habet a Thessalorum oppido φέραις, cuius & Liuius cum Ptolomæo meminit. Fit huius mentio apud Plutarchum in *Apophthegm.* & apud Valerium *lib. 1.*

Phiala ἀπὸ τοῦ πίειν, id est, *bibendo*, & ἅλις id est, *satis*, arcessit nomen, vnde φιαλεῖν *genialiter viuere, vel compotare*. Illud notandum ex Xenophontis *1. de institutione Cyri*, qui olim Persarum regibus a poculis erāt, hos tribus digitis solitos fuisse phialam porrigere, vt commodissime recipere posset, qui erat bibiturus.

Philaretus proprium viri nomen tantundem significans, ac amatorem virtutis. Græcæ voces, ex quibus componitur, sunt φίλος καὶ ἀρετή.

Philumena, quid aliud, quam ἡ φιλουμένη *amabilis?*

Phlegethon fluui' inferni globos flammarum vomens & voluens ἀπὸ τοῦ πλέγειν deflectitur, quod est *vrere*. Hinc Maro: *Quæ rapidus flamis ambit torrentib. amnis Tartare' Phlegeton.*

Phlegma seu pituita humor in corpore humano, non arcessit nomen a verbo πεφλέχθαι, *quod vstum & supra modum coctum* significat, id quod Prodicus ausus fuit asserere in opere de natura humana. Videtur enim ignorasse φλέγμα duo significare, *auctoribus Græcis*, nempe φλόγωσιν, id est, *vstionem*, & insuper *humorem frigidum ac humidum*, quem Latini *pituitam* appellant.

Phlyus

Phlyus dict' Dionysi' apud Apolloniũ Rhodiũ, ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον, ὅ ἐστι εὐθύνειν, quod vinum lætificet. Hinc Ouidius:

Vina parant animos, faciuntq; coloribus aptos,
Cura fugit multo diluiturq; mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & curæ, rugaq; frontis abit.

Phœbus dictus Apollo iuxta Cornificiũ ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, quod vi feratur, *vt & Macrobius refert Saturnal. 1. cap. 17.* plerique nominatum putant a specie & nutore, nonnulli a sordibus, a quibus is purgat. Nam φοιβεῖν est *purgare*, & φοιβὸν τὸ καθαρὸν, & φοιβοῖκός τις ὤν, ὁ φοιβητοῖς χρώμενος, ὅ ἐστι καθαροῖς. Alii Phœbum, quasi φαόβιον appellãt, ἀπὸ τοῦ φωτὸς καὶ βίου, id est, *luce & vita*, vel potius quasi φαέβιοι Didymus ex Hesiodo, ἀπὸ τῆς φοίβης *puritate & luce.*

Phasianus auis pulcerrima & delicatissima, qua regio Colchica abundat, nomen suum refert ad Phasidem, regionis istius fluuium, huiuscemodi auium optimum alumnũ. Testis Eustathius in Dionysiũ, sicut & Statius, cui *Sylu. 4.* Phasidis est ales: Vnde etiam ab Argonautis deportata creditur in Græciam, ex Græcia ad alias regiones. Hippocrates scribit *lib. de aquis & aere*, fluuium hunc esse στασιμώτατον καὶ ἠπιώτατον, quod equidem mirari quis possit, cum admirabilis non solum eius profunditas sit, vnde Theocrito est βαθὺς, deinde latitudo insignis, *teste Xenophonte 4. Anabas.* sed etiam celer & rapidus, iuxta Procopium, *lib. 2.* Quo accedit & illud Apollonii *lib. 2.* φᾶσις δινήεις εὐρὺν ῥόον εἰς ἅλα βάλλει.

Phœnices dictos nonnulli volunt ἀπὸ τοῦ φονεύειν, hoc est, *interficiendo*, quod initio cuiuscunq; generis homines, qui accedebãt ad eos, pro victimis cæderent. Hinc φοινίσσειν *cæde cõmaculare*, vel *cruentare*. A Phœnicib' porro Phœnicia est dicta regio ferme maritima & Galilëæ contigua, donec ad Libanum montem accedit, qui Syriam a Cœle & Galilæa gentiũ celsissimis iugis disterminans, demissior iam & minus arduus Phœniciam, & oram eam, quæ Tyriis adiacet, ingreditur. Trans Lybanum, vbi eam Syria circumfundit, propter terrarum confinia, vocãtur incolæ *Syrophœnices*, sicut Celtiberi

in Hiſpania, Gallogræci in Aſia, Libyæthiopes in Africa. Prima vrbium celebriorum Ptolemais iugis montium clauſa, & Belo amne celebris propter arenas, quas tot retro ſeculis vitrariis officinis exhibuit. Habuit & vrbem Tyrū, multarum vrbium matricem, inprimis Leptis, Vticæ, Chartaginis Gadium, *vt docet Plinius*. Habuit Sidonem hodie Saiton, ducentis ſtadiis a Tyro remotam, ad cui' fines & Chriſtus Dominus applicuiſſe legitur, vt & Sareptam, ad cuius viduam Eliam veniſſe meminit Chriſtus, *Luc.* 4. vt taceam Beryton, Byblon, Tripolim, totamque Decapolim, cui a decem vrbibus nomen eſt datum. Phœnix fuit Heliodorus, cuius libri Æthiopicæ hiſtoriæ decem erepti Bibliothecæ Budenſis incendio, cum Solymannus vrbem incendio daret, ſunt Baſileæ excuſi, latine redditi a Staniſlao Polono, & iterum editi Antuerpiæ. Tyri Epiſcopus fuit Methodius, qui apud Epiphanium mortem definiuit hoc modo: θάνατος ἐστὶ κάταρσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Fuit autem patria apoſtatæ Porphyrii, qui Iamblichi præceptor fuit, Vlpiani Iuriſconſulti, & Maximi Tyrii Philoſophi, cuius exſtant ſermones Græci, Homericam exponentes Philoſophiam.

Phœnix auis, quam ſeparatam ab omnium hominum commercio orientales ſolitudines colere tradunt auctores, & vbi quingentis elapſis annis *(ſic enim produnt)* finem ſenſerit inſtare vitæ, nidum ſtruere in palmæ alicuius vertice, ex caſia, nardo, cinnamomo & myrrha, inq; eo ſeipſam reſeminare, concepta ex radiis ſolaribus flamma, tandemque alterum Phœnicem ſubnaſci, qui, vbi oneri ferendo ſufficiat, nidum e ramis auulſum *Heliopolim* deferat, iuxta Plinium nomen inuenit a palmæ genere, (dicitur enim & illa φοίνιξ) moriente & renaſcente. Meminit eius Horus Apollo *in ſuis Hieroglyphicis*, meminit & Manilius Senator, inde Plinius, Ouidius, Lactantius, inter noſtros Tertullianus & alii, ſed dubia omnia, incerta & fabuloſa. Vt mirum ſit ex re licentioſius conficta, naſci quoq; potuiſſe hæc prouerbia: *Phœnice rarior, Phœnice viuacior.*

Phœr-

Phormio ἀπὸ τῶν φορμῶν id eſt, *ſarmentis*, vel (*vt vult Donatus*) a ſparteis fiſcis, & ſtramentis nauticis.

Phoſphorus quaſi *lucemferens*. Eſt enim φῶς *lumen*, φέρω *fero*. Stellæ nomen proprium eſt, quæ alias dicitur, & *Lucifer*, & *Veneris ſtella*. Mane enim præcedit exortum Solis, veſperi ſequitur, vnde & *Veſperugo* nominatur ab Ennio, vt monui ſuo loco:

Phrenitis φρενῖτις, proprie cum febre acuta, dementia ex cerebri, vel membranarum eius inflammatione, nomen habet a mente læſa, quam Græci vocant φρένας. Alii, at minus recte, deſumtam volunt appellationem ab inflammatione τῶν φρενῶν, id eſt, *ſepti tranſuerſi*, cuius vitio delirium excitatur, parum diſtans ab eo, quod in vera phrenitide apparet.

Phrygia Aſiæ minoris regio, Q. Curtio pluribus villis, quam vrbibus frequens, fertur ſortita nomen a Phrygio Macedoniæ oppido, ſiue Brygio, vt nominari ſolet Gentili Macedonum lingua. Sunt enim auctores, *aut Plinius*, qui trãſiſſe dicunt ex Europa Myſos, Phrygas & Thynos. Vnde mox terris data fuerint nomina *Myſia*, *Phrygia*, *Bithynia*. Atque hinc forte eſt, quod veteres eos appellaſſe Bruges, ſcribat Cic. *in Oratore*, quodq; in Polymnia prodiderit Herodot^9 βρύγες eos dictos, priuſquam tranſmigraſſent in Aſiã. Strabo habet βρίγες & βρίγυς. Brigantes eoſdem nominari ab Herodiano tradit Stephan^9, quod nomen alludit ad βρύγες. Sunt tamen qui appellationem deducunt ab amne Phrygio, qui eam diſcernit a Caria. Auctores plerique faciunt etiam duplicem, *maiorem* inter Galatiam & Lydiam, longo flexu incedentem, donec ad Pamphylios, Lycios, & Cares, pertingat. *Minorem* vero ad Galatas vſque progredientem, ab Auſtro Myſia maiori, a Borea Bythinia finitam. Strabo vocat hanc ἐπίκτητον, & *Helleſpontiacam*. Liuius quoque ad Helleſpontum ponit, & ante Liuium Xenophon, vt male Diodorus *lib.18*. ibidem collocet maiorem. Troas autem dicitur Ptolemęo, partemque eiuſdem nominat Strabo παρωρείαν. *Phrygia Salutaris* meminit P. Diaconus. *Phrygia Pacatiana* fit mentio in nouellis. Vrbs eius regionis fuit Troia

, diruta a Græcis post decennalem obsidionem ob raptum Helenæ. Natione Phryx fuit Simplicius, celebris Aristotelis interpres, vt & Epictetus Stoicus Philosophus, & Æsopus, modo sint vera, quæ de illo sparguntur apud auctores. *Phrygiones* dicuntur acupictores, & *Phrygia vestis* acu picta a Phrygiis eius artis peritis aut inuentoribus.

Phthetriasis Græca origine dictio, sed vsurpata Latinis, alio nomine, *morbus pedicularis*, ex humorum putrefactione nascens, nomen habet suum ἀπὸ τῶν φθειρῶν id est, *pediculis*, vel ἀπὸ τοῦ φθείρειν, id est, *corrumpendo*, quod oriatur ex humorũ corruptione, vt euinci potest ex Galeni libro de *Theriaca ad Pisonem*. Periisse legitur hoc morbi genere apud Romanos *Sylla*, apud Græcos *Alcman* Poeta, inter Philosophos *Plotinus*, & eo antiquior, *Pherecydes Syrus*; denique Herodes, *vt est in actis Apostolorum*.

Phthisis φθίσις proprie pulmonum exulceratio, cum febre, improprie totius corporis consumtio seu ἀτροφία, nomen trahit παρὰ τὸ φθίνειν quod est *consumere*. Idem morbus Athenienfibus dicebatur φθόη. Apud Hippocratem tres eius species traduntur. Prima *pulmonis*, ex defluente pituita, secunda *renalis*, ex labore proueniens, & tertia *dorsalis*, quę recentes sponsos corripit, ob seminis consumtionem.

Picenum Italię regio, πικηνὸν Ptolemæo, hodie *Marchia Anconitana*. Huius incolas Picenos, ex Sabinorum olim agro profectos volunt, nactos id nominis, quod ductu auspicioque pici auis, Marti sacratæ, iter illud fuerint ingressi. Alii deriuant nomen a Pico Saturni filio, & gentis duce, nonnulli ab vrbe Piceno, quæ in hoc agro olim extitit. Complectitur is tractus Italiæ ducatus octo. Fines eius statuit Plinius, Aternum amnem & Anconem, Ptolemæus flumẽ Matrinum cum Ancone, Strabo Æsin, nauigabilem amnem atque Leastrum: Alii ab amne Truento, qui Aprutium claudit ad vsque Isaurum, qui alluit muros vrbis Pisauri, & a monte Apennino vsque ad Adriaticum mare, eosdem designant, sicut diligenter a Leandro notatum video.

Pietas a verbo pio suam habet originem, Plautus: *vbi piem pietatem, si isto more morata tibi postulem placere.*

Pignus secundum Paulum Iurisconsultum, a pugno deductum, quod res, quæ pignori dantur, manu soleant tradi. Vnde forte verum, quod dicunt nonnulli, proprie rei mobilis pignus constitui. *leg. plebs, §. pignus, ff. de verbo. significat. l. si rem alienam. ff. de pignor. act.* Itaque pignus habetur, cuius possessio transfertur ad creditorem. Hypotheca si manserit penes debitorem, *d. l. si rem, §. proprie,* Pignus prætorium est, quod magistratus auctoritate constituitur. Legitimum, quod legibus. Publicum, quod publice. Pignoratitia actio est, quæ debitori datur, soluto debito, ad pignus repetendum.

Pila dicta quod pilis plena. Hac ludebat puellæ innuptæ, sicut & Nausicaa ludere legitur apud Homerum. *At nupturæ mox pilas cum pupis & strophiolis suspendebant Veneri.*

Pilani, pilis pugnantes, *vt ait Festus*, quod & Varroni placet.

Pileus vel pileum, Plutarcho in Catone πίλιον, Demostheni πιλίδιον, tegumentum capitis ex floccis confectum, quod ex pilis fieri soleret, nomen accepit, vel quod capitis pilos tegeret, manumissionis & libertatis apud Romanos signum. Vnde *ad pileum vocare*, apud Suetonium in Tiberio, est libertatem donare. Quid? quod hoc eius significatũ euinci queat ex Tiberii & Antonini numis. Nobilitatem Hippocrat. designare voluerũt Græci, cũ ipsi *pileatas* passim erigerent imagines. Sed nec illud alienũ prorsus ab eius significato, quãdo serui habebant ignobiles veterũ instituto.

Pilumni dicti apud veteres Romanos, quod pilum conterẽdo frumento idoneum commenti sunt. Fingitur & Deus Pilumnus, *teste Seruio 6. Æneid.* pilendi seu pinsendi frumenti inuentor, cultus propterea a pistoribus.

Pilus a pelle nominatus, ex qua prodiit.

Pimpleides Musæ a fonte Macedoniæ dictæ, *auctore Festo*, Meminit eius fontis Strabo *lib. 9.* Alii deriuant ἀπὸ τὸ πιμπλάναι, id est, *implendo.*

Pinarii & Potitii sacerdotes ab Hercule instituti, *teste Dionys.*

libro 1. Liuio *lib.* 1. Seruio *in* 8. *Æneid.* Pinarii autem dicti ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame.* Cum enim Herculis sacra sub occasum essent repeteda, & Potitius prior venisset, postea Pinarius, iratus Hercules statuit, vt Pinariorum familia epulantibus Potitiis & complentib. sacra ministraret. Sunt nimirum hi ἀπὸ τῶν πιεῖν, id est, *potando* nominati. Indulgebant enim poculis inter sacrificandum, Pinariis, id est, *famelicis*, interim ministerio suo fungentibus ex Herculis instituto.

Pincerna poculorum ministrator, οἰνοχόος Græcis, vnde οἰνόχημα, id quod a pincerna infunditur, Herodoto ὁ περὶ τῆς κύλικας, οἰνόπτης. Atheniensibus, apud Ephesios in festo Neptuni ταῦροι, apud Hellespónticos ἐπεγχύτης, apud Chaldæos מְהֵיב שַׁקְיָא id est *præbens potũ*. apud Hebræos מַשְׁקֶה nomen habet ἀπὸ τοῦ κιρνᾶν, id est, *miscendo, vel infundendo vino.* Etenim miscere non solũ Latinis, sed etiam Hebræis & Græcis est *infundere* quandoque. Vnde Suidas: οἰνοχόος ὁ ἐπικέρνης. Prouerb. 9. *Miscuit vinum, atq; proposuit.* Rursus eodem capite: *Bibite vinum, quod miscui,* id est, *infudi vel propinaui.* Eustathius scribit, *Heroum pincernas sedulo dedisse operam, vt decenter vinum infunderent crateri.* Coronare craterem est, μέχρι τῶν χειλέων ἐμπιμπλᾶν *ad oras vsq; summas imple-re,* cui apud Pausaniam opponitur τὸ ἐκκενῶσαι id est, ἐκκενῶσαι *euacuare.* At ἐπιστέψαι est *potu implere.* Implebant autem boni ominis ergo, vt alias forte dicetur latius.

Pirata, prædo marinus ἀπὸ τοῦ περᾶν id est, *traiiciendo* dictus, quod mare traiiciat. Piratica hinc bella, quæ exercebantur a piratis myoparonibus, leuibus & fugacibus, quibus insulas & prouincias vastabant.

Pirithous vxoris Ixionis filius, Thesei amicus, dictus a περὶ & θέειν, quasi περίθοος fuerit, εἰς τὸ θέειν, *vt Etymologici exponunt,* ad currendum admodum facilis & expeditus.

Piscina a piscibus dicta. At illa κολυμβήθρα, chaldaice בֵּית חִסְדָּא *beth chesda, domus benignitatis,* Ioan. 5. a natando nomen accepit, ideoq; Syriaca versio habet בֵּית מַעְמוּדִיתָא *ablutionis* scil. vocabulum, id quod locum istum interpretatur.

Pisa-

Pisones à pinſendo dicti Plinio, *lib. 18. cap. 3.* Alii a piſis deriuat, vt *Fabios a fabis.* Illuſtres tandem fuerunt Romæ, ſuumque genus referebant ad Numam Pompilium. Vnde in arte Poetica Horatius: *Vos o Pompilius ſanguis.*

Piſtrinum, item nomen inuenit à *pinſendo*, id eſt, *contundendo*, q̃ ibi ante inuentũ molarũ vſum comminueretur frumentũ, in pila, quæ concauum vas erat iſti rei & operi deſtinatum. Et quoniam improbus propemodum labor erat immiſſa in pilam frumenta pinſere, dari nonnunquam in illud ſolebant ſerui loco pœnę, ſi cõmiſiſſent flagitium aliquod, vt & poſtea inuentis molis, vt eas circumagerent, quam ſortem etiam Plauto ſeruilis conditionis homini obtigiſſe tradunt. Iam vero poſt rem mutatam manſit nihilominus nomen.

Pitho perſuadendi Dea, quam Eupolis ſeſſitare dixit in labris Periclis Philoſophi & oratoris, imo Anaxagoræ diſcipuli, ἀπὸ τῦ πείθειν deducit nomen, id eſt, a *perſuadendo*, vt & *Suada*, vel *Suadela*, iuxta Priſcianum, excogitato hoc nomine, ab Ennio Poeta, vt haud obſcure ſignificat Tullius in Bruto his verbis: *πειθὼ, quam vocant Gr ci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* Eandem hominum reginam dixit Euripides in Hecuba, quod vis illa perſuadendi hominum inſita linguis & animis, nihil non valeat. Quocirca & Themiſtocles apud Herodotum, *lib. 8.* magnos eſſe dicit Deos, τὴν πειθὼ ϗ τὴν ἀνάγκην, id eſt, *ſuadelam*, & eam, quam dicunt Latini neceſſitatem, iiſque fretos Athenienſes depoſcere ab Andriis pecuniam.

Pituita, humor in corpore humano frigidus & humidus, bili obſiſtens, quominus omnia incendio ſuo conſumat, dicta (vt ſcripſit Ælius) quod vitam petat, minime tamen aſſentiente Quintilano huic etymo. Proprie per eam, (etſi varia ſit) multi intelligunt humorem deſtillantem ex capite in nares fauceſq;, interdũ ẽt in pulmonẽ. Si in nares deſtillat tenuis per has pituita defluit, *ait Celſus.* Alii diſtinguunt in alimentariam toti ſanguinis maſſæ permixtam, & ſuperuacaneam, quæ eſt, aut *naturalis*, aut præter *naturam*, eſtque natura humida & frigida: Quo Prodicus ignoranter, græ-

cum eius nomen φλέγμα deriuauerit ἀπὸ τοῦ περιφλέχθαι, quod *vstum & supra modum coctum* significat.

Pityusa dicebatur olim Miletus, vt & *Lampsacus*, *Phaselus Salamis*, ἀπὸ τῆς πίτυος, id est, *pinu*, quę ibi plurima conspiciebatur.

Pix Græcæ originis vocabulum est. Dicitur enim hæc lingua πίσσα.

Plaga id est *percussio*, Græce πληγὴ, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, *percutiendo*.

Plagiarius in iure, qui liberum hominem in seruitutem trahit, quiq; hominem emit, quem scit esse liberum, & qui liberum esse sciens vendit, aut eo vtitur quasi seruo, vel etiam iuxta Etymologicon magnum, qui seruos abducit a suis dominis, ὁ τοὺς δούλους ἀπὸ τῶν δεσποτῶν ἀποσπῶν, an secundum quosdam recte a plaga, id est, *dolore*, dictus, quo is afficitur, qui est surreptus? An quod afficiendus sit plagis, sicut ferunt Accursiani, accedente ad illos Laurentio Valla? Vel denique quod liberos homines vendat, seruosq; faciat, qui vapulare solent a dominis, & confici plagis, vt aliqui existimant? Crediderim potius ἀπὸ τοῦ πλαγίου, id est, *obliquo* dici, quod strophis suis obliquis trahat, inque seruitutem abducat liberum hominem. Vnde πλάγιος simpliciter aliquando significat dolose. Crimen vero ipsum ab eadem origine plagii accepit nomen, in quod lex Fabia, modo vltimum capitis supplicium, modo coercitionem corporis, modo condemnationem in metallum irrogat, *lege fin. ff. de plagiariis*.

Planci Romanis dicti, qui planis erant pedibus.

Planeta latine erro ἀπὸ τοῦ πλανᾶσθαι id est, *errando*, nomen habet, vt & planus hominem fallacem & impostorem significans, Cypriano implanator, quales fuerunt apud Athen. *libr. 14.* Cephisodorus & Pantaleo, item *Matrias* apud Alexandriam.

Plateæ, vel (*vt Poeta*) Platæa singulariter, græce Πλάταιαι, Bœotiæ vrbs, a latitudine est dicta, *vt & Eustathio videtur*, siue, quod ibi latis vsi sint remis, siue quod procul a lacu-

bus

bus sit sita, & Thebis septuaginta stadiis ad fluuium Asopum, & ea via, quæ ducit Athenas. Ab ea celeberrima illa Pausaniæ victoria dicta, quam de Mardonio reportauit. Gymnicum ibi postea certamen constitutum in honorem eorum, qui ceciderant in bello, & pro Græcia vniuersa erecta simul trophæa contra Persas & Asiæ totius vires.

Platanus πλάτανος, arbor sterilis, voluptatis tamen & vmbræ caussa expetita. Est enim πλατύφυλλος per Ionium mare in Diomedis insulam primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, ἀπὸ τοῦ πλατύνειν, id est, *dilatando*, appellationem traxit. Plura de ea vide apud Plinium, *lib. 12. cap. 1.*

Platea latior in vrbe via, πλατεῖα Græcis, qua voce Philemon olim est vsus, *teste Polluce.* Nam τὸ πλατὺ significat latum.

Plato Philosophus, Numenio dictus μωσῆς ἀττικίζων *apud Theodoretum*, Plutarcho ex versu Homeri οὐ τοῦ ἀνθρώπου παῖς ἀλλὰ θεοῖο, Ciceroni diuinus intelligendi & dicendi grauissimus auctor, Panætio Philosophorum Homerus, Quintiliano acumine ingenii, & eloquendi diuina quadam facundia præditus, Labeoni apud Gentiles semideus, Apuleio superior Heroibus & Diis ęqualis, canorus Socrati Cygnus, vir cui vix multis seculis reperiri quis possit æqualis, Aristoteli, ὁ πρῶτος τῶν φιλοσόφων, Princeps Philosophorum Iustino. Primum appellatus legitur hoc nomine, ab Aristone Palæstrita, apud quem se exercuit in palæstra, idque ob latitudinem humerorum (etenim ὁ πλατὺς latus) cum antea ex aui paterni nomine appellaretur Aristocles. In ipsius admodum adhuc pueri os dicuntur apes mella congessisse in certum futuræ eloquentiæ signum, quod ipsum & Pindaro accidisse tradit Pausanias, inter nostros vero Ambrosio contigisse, nonnulli prodiderunt. Homerum eiecit Republica sua, quod an recte fecerit, erudite disputatur a Maximo Tyrio, *Sermone* 7. Non procul eum abesse a Christianorum dogmatis, testantur Iustinus, Porphyrius & Augustinus. Male ab eo tamen intellectum Mosen, multis locis ostendit idem Iustinus.

Plauti & *Ploti* dicti Romanis, qui planis erant supra modum pedibus. Sed & Plancis, Pancisque pariter id nominis fuit a vola pedum. Planipedes in agendo erant mimi.

Plautia Lex de vi a Plautio Tribuno Plebis est lata, cuius capita collegit Sigonius ex iudiciis, quæ hac lege sunt facta, & quorum mentio fit apud Suetonium, Dionem, Ciceronem & alios.

Plebs dicta videtur nonnullis ἀπὸ τῶν πλειόνων, id est, a pluribus, *quod sint plures plebeii, quam patritii.* Plebem a populo dicebat Atteius Capito differre in eo, quod *in populo omnis ciuitatis pars, omnesq; eius ordines continentur, plebi vero non insint patritii.* Agellium vide *libr. 10. cap. 20.* Sic per plebem intelliguntur ceteri ciues, exceptis Senatoribus, *leg. 237. ff. de verbor. significat.* A plebe dicta fuerunt plebiscita (*tribunitias leges* appellat Cicero) quæ sibi plebs, sine patrum auctoritate per tribunos constituerat. *l. 2. ff. de orig. iur.* quibus tamen patritii ante non tenebantur, quam Hortensius rogata lege eandem ipsis, quam legibus, auctoritatem esse voluit Iustinianus plebiscitum etiam definit, quod *plebs plebeio magistratu rogante constituebat.* Vbi sciscere secundum Festũ est sententiam *dicere, vel ferre suffragium.* Ferebantur autẽ omnia plebiscita Tributis Comitiis, eaque Ædiles in æde Cereris asseruare solebant. Plebeius porro magistratus sunt Tribuni, *iuxta Pomponium, d. l. 2.* De his suo loco. Ciues etiam Romani, iuxta primam populi diuisionem a Romulo factam, *teste Dionysio libro secundo*, si egenos, humiles, obscuros, & omnino tenuioris cõditionis homines respicias, sunt appellati plebeii, a plebe deducta voce, græce δημοτικοί. Nam ab his diuersi erant patritii, genere, opibus, aut etiam rebus gestis, tum temporis celebres. Officium eorum erat, agros colere, pecora alere, opificia exercere. Quoties conuocari oportebat, cornibus eos bubulis contrahebant in concionem, non per præconem, suo quemque nomine appellantes, vt fieri solebat in conuocandis patritiis. Post impetrato a patribus Tribunitio magistratu plurima tamen, & dignitatum ornamenta, & curationem sacrorum quorundam

rundam, communionemq; honoris sunt consecuti, etsi in spectandis ludis separatas nihilominus a patritiis haberent sedes, ex quibus patronum legere poterant, quemcunque vellent. Erant plebeii ludi, quos regibus exactis pro libertate plebis aut pro reconciliatione eiusdem post secessionem in montem Auentinum celebrarunt, *teste Pediano actione in Verrem I.*

Plectrum instrumentum quo cithara percutitur, græce πλῆκτρον, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, quod nobis est *ferire, percutere*, nominis trahit originem. Martialis, *Exornent doctam, garrula plectra lyram.* Inuentum fertur Sapphus, poetriæ admodum lasciuæ, cuius propterea scripta legenda monet Ouidius *3. de arte amandi.* Accipitur nonnunquam pro tota *cithara*, & per Metaphoram pro *hominis lingua.*

Pleiades signum, *auctore Plinio*, ante genua Tauri, stellis septem relucens, quas *Vergilias* appellauere, *ipso quoque Hygino teste*, nihil aliud, quam stellarum quædam conuolutio, quo intellectu *Pleiadum globos* dixit, Valerius Flaccus, *sidus glomerabile* Manilius, iuxta eruditos sunt appellatæ ἀπὸ τοῦ πλεῖν, id est, *nauigando*, quod *primum nauigationis tempus ortu suo Græcis ostenderent.* Oriuntur autem secundum Plinium Sole Tauri partem vigesimam quintam obtinente sex diebus ante Idus Maii, quo tempore scribit Columella omnes Vergilias apparere. Vtque earum ortus æstatem, ita earum occasus ante Idus Nouembris incoabat hyemem, *teste eodem Plinio.* Vnde vestium institorem vocat, *lib. 18. cap. 25.* At *Vergiliæ* dictæ, quod earum ortu ver finem acciperet, *auctore Festo.* Vnde Propertius;

O vtinam hybernæ duplicentur tempora brumæ,
Et sit iners tardis nauita Vergiliis.

Sed redeo ad etymon, in quo nonnulli non eidem nobiscum. Siquidem alii πληϊάδας vel πλειάδας dictas volunt, quasi πλείονας plures. Sunt enim septem numero, etsi tantum sex appareant, cum septima obscurior sit. Ait Ouidius Fastorũ 4. *Pleiades incipient humeros releuare paternos,*
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.

Idem affirmat Arati interpres his verbis: ἑπτὰ δὲ οὖσαι φησὶν, ἓξ δοξάζονται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τὸ ἀμυδρὰς, τὴν ἑβδόμην ὁρᾶσθαι. Ipsemet etiam Aratus:

Ἑπτάποροι δὴ ταί γε μετ' ἀνθρώπους ὑδέονται,
Ἓξ οἶαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν.

Atqui alii a Pleione matre nominatas affirmant, quod sint filiæ Atlantis & Pleiones, quod vt fabulosum, tamen reiiciendum opinor. Interpres Arati subiicit & hæc: ἢ ἀπὸ τοῦ εἰς πολλὰ χρησιμεύειν, quod ad multa sint vtiles, eo quod æstatem & segetem significent. ἢ ὅτι πλησίον ἀλλήλων κεῖνται, quod *prope se inuicem sint sita*, ἢ ὅτι χρήσιμοί εἰσι τοῖς πλέουσιν, quod *sint vtiles nauigantibus*. Denique addit καλοῦνται δ' ἂν ἔτι πλειάδες καὶ ἀπὸ τοῦ πολεῖν ἐκ περιόδου καὶ συμπληροῦν τὸν ἐνιαυτὸν, *dici præterea possint Pleiades ab eo, quod in circuitu vertantur & compleant annum*, qui rectè *Græcis* ἐνιαυτὸς *est*, *quod sit* ἐν ἑαυτῷ. Nempe, (vt cum Marone dicam) *in se sua per vestigia voluitur annus*. Qua de caussa forte Ægyptii significaturi tempus, solebant pingere serpentem occultantem caudam sub guttur attractam. Nomina Pleiadum sunt Hesiodo, *Alcyone, Merope, Celæno, Electra, Sterope, Taygeta & Maia*, quam vocat πότνιαν, id est, *venerandam*.

Plenum vacuo contrarium, significans etiam illud, quod est *perfectum & integrum*, descendere quibusdã videtur ab eo, quod Græcis est πλήρης.

Pleonasmus πλεονασμὸς, *superfluitas* Plinio, *redũdantia* Ciceroni, Quintiliano *abundans supra necessitatẽ oratio*, ἀπὸ τοῦ πλεονάζειν, hoc est, *redundando* descendit.

Pleuritis exquisita & propriè dicta, quippe *inflammatio membranæ intrinsecus costas & latera succingentis*, nomen habet a parte affecta, hoc est, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς, quæ vox latus & costam significat, quanquam ipsæmet costæ nullo hic vitio laborent. Itaque *lateralis dolor* dicitur Plinio, *lateris dolor* Horatio. Semper adest huic morbo febris acuta, quam *acrem ignem* nominat Aretæus, vna cum tussi, punctorio dolore, difficili spiratione, serratili pulsu. Caussam habet *fluxionem*

xionem sanguinis calidi & copiosi, quæ simpliciter dicitur phlegmone. Huic si copiosa bilis fuerit permixta, febris erit acutior, & facultatis offensio quædam, sin pituita, leuior erit febris, & ad soporem procliuior, *teste Galeno 4. de caussis pulsuum.* Crudæ pleuritidis signum, nihil spuere, *teste eodem 1. de crisibus.* Propter vtilitatem id addo, pleuriticis e directo laborantis lateris, venam semper esse secandam, quod clarissimum sæpe emolumentum attulerit, cum in opposito brachio instituta sectio, aut obscuram præstiterit vtilitatem, aut certe post temporis interuallum, *sicut idem Galenus docet, libr. de venæ sectione.*

Pluma, quasi piluma, *inquit Isidorus.* Quod enim pilus in quadrupedibus, id pluma in auibus.

Pluto inferorum Deus, quorum imperium ipsi sortito obtigisse fabulantur Poetæ, ἀπὸ τοῦ πλούτου *diuitiis*, nomen arcessit. Docet id Cicero de *natur. Deor.* 1. his verbis: *Terrena res omnis atque natura Diti patri est dedicata*, qui Diues, vt apud Græcos, πλούτων, quod *recidant omnia in terras, & oriantur e terris.*

Plumbago, cuius tres species sunt Græcis, vtpote λίθος μολιβδοειδὴς *lapis plumbi obtinens imaginem*, μολιβδῖτις ἄμμος *arena plumbaria*, tertia generali nomine μολίβδαινα, id est, *plumbago*, nomen traxit a plumbo, sicut apud Græcos ἀπὸ τοῦ μολίβδου μολίβδαιν. Estque non raro similis plumbo colore. Plinius eandem nominat galenam & tradit Agricola quondam ad Sebastiam ex Ciliciæ metallis effossam.

Pocillator (Græcis hic οἰνοχόος) dicitur Apulcio a pocillo, qua dictione deriuata a poculo vtuntur Liuius & Plinius. Ad yathos dicitur Propertio. Talis fertur in fabulis Ganymedes fuisse Ioui. Hinc Ausonius,

Stat Iouis ad cyathum, generat quem Dardanius Tros.

Atque inde Plauto *cyathissare in Menæch.* id est, *in cyatho vina ministrare,*

Podagra nomen habet ἀπὸ τοῦ ποδὸς, *pede*, καὶ τῆς ἀγρίας, atrocitate doloris. Caussa huius morbi magna ex parte est copia humoris pituosi, qui temporis tractu crasse-

ſcit & indureſcit circumſtantis caloris virtute, aut medicamentis, vnde *tophi calculive* naturam inducit, diciturque podagra nodoſa, quam *incurabilem* eſſe canit Ouidius. Sin hoc malum reliquos artus occupauerit, dicitur *arthritis*, id eſt, *morbus articularis*, qui interdum repente irruit, æqualiter diffuſus per ſingulas partes, plurimis clam & ſenſim nūc magni digiti pedis articulum, nunc calcanei extremum aut cauum pedis inuadens, varias proinde appellationes ab iis, quos occupat, articulis nanciſcens. Cum enim malleolos pedum, maxime pollicis articulum infeſtat, audit *podagra*: cum genu, *Gonagra*: cum manum, eiuſque carpum aut partem extremam, vel digitorum articulos *Chiragra*: cum plures ſimul articulos vel omnes *arthritis*: ſi coxendicem denique, *Iſchias*: quam Barbari *Sciaticam* vocant. Ad dolores prodeuntes ex morbo hoc præſcribit Galenus *acopa*, dicta *medicamenta vltimo de compoſitione medicamen. ſecundum genera*, vnde illa transferri poſſunt.

Pœna, ſi Varroni & eius veſtigia legenti Iſidoro fidem habemus, a *puniendo* nomen inuenit. Varro addit, *vel a pœnitendo, quod pœnitentia peccati comes ſit.* Sed norunt eruditi, quātum illi in etymis quibuſdam ſit tribuendum. Minime quoque ſatisfaciunt mihi, qui a *ponendo* deriuant, quod certa ſit poſita pœna, vt nec illi, qui a *pendendo* trahunt, hoc eſt ſoluendo, eo quod luat & ſoluat peccata. Dixerim ergo Græcam eſſe origine vocem. Nam in ea lingua plane idem eſt, ποινὴ, quam Euſtathius vult dici ἀπὸ τοῦ πόνου, ὅπερ ἐστὶ ἐπαινετῆς ἐνεργείας, *a labore, quod ſit actionis honeſtæ*, Græci dicunt eſſe ἐκδίκησιν τοῦ ἁμαρτήματος, *vindictam peccati*, item ἀντιποίημα, id eſt *compenſationem*, faciuntque Philoſophi, talem eius partitionem, vt aut ſit νουθεσία, id eſt, *amica correctio*, quæ fit verbis aut τιμωρία, quæ damnum habet adiunctum, aut παράδειγμα, cui annexa eſt ignominia. Alii quoad gradus ita diſtinguūt, vt ſint pœnæ aut παιδεύσεις, *vnde* quippe *correctiones*, quomodo adulterium Dauidis, & homicidium plectebatur, *ſeditione, peſte, exſilio*, aut μαρτύρια confeſſionis teſtimonia, vnde *Martyribus* nomen: aut

παρα-

παραδείγματα, id eſt, *exempla*, qualia Sodomitarum, Sauli & Iudæ fuerunt diuinæ ſeueritatis certiſſima iudicia: immo etiam piorum calamitates, demonſtrantes quid nobis in confeſſione ſit ſequendum. Volui hæc ex Theologis in mediũ adferre, quod eſſent relatu digna, nec ingrata bonis, ac eruditis futura arbitrarer.

Poeta, qui in Apollinis tutela ferebatur ab Ethnicis, Platoni pater & dux ſapientiæ in Lyſide, alias deorum filius, Græce ποιητὴς, & more Bœotico ποιητὰ, is qui ἐμμέτρως canit aut ſcribit, nominis ſui auſpicium trahit a verbo ποιεῖν, quod non ſolum facere, ſeu *creare*, vt *hodie Theologi loquuntur*, ſignificat, ſed etiam *ſcribere* ποιητικῶς, quod proprium quidem eius munus, ſicut oratorum τὸ λέγειν. Dicitur idem Græcis [ἀοιδὸς ἀπὸ τοῦ ἀείδειν vel ᾄδειν, *canendo*, quod ipſum ab *α*, Epithaſeos particula & εἴδειν, id eſt, *ſcire* deducitur. Et quanquam Poetę vocabulum etiam accipi poſſit generalius, & proinde omnibus artificibus commune videri queat, tamen κατ' ἐξοχὴν ſoli Poemata ſcribenti tribuitur, idque ſtructura metrica voluptatis vtilitatiſque gratia, accedente figmento. Nã ſi illud abfuerit, ἐποποιία dicetur, vnde ἐποποιοὶ Poetæ, ex quorum numero Lucanus, & apud Græcos Empedocles ex Ariſtotelis iudicio. Diminutiuum Poematis eſt ποιημάτιον, quales eclogæ Virgilii, εἰδύλλια Theocriti. εἰρεσιώνη Homeri, *Nux* Ouidii. Poetarum omnium genera aliis relinquo, ne actum agam, vbi tantum optima & neceſſaria proferenda ſunt. Quod autem Democritus dixerit, *oportere inſanum eſſe Poetam*, id ita diluendum (appendicis loco vt hoc apponerem operæpretium duxi) quod intellexerit agi illum oportere mentis quodam calore ad carmen pangendum, diuinum quendam furorem innuens, quem ἐνθουσιασμὸν vocant Græci. Vnde Ouidius:

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo,
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Et Socrates apud Platonem: *Omnes itaque carminum Poetæ inſignes non arte, ſed diuino afflatu, omnia illa diuina Poemata ca-*

runt. Et vt Corybantes non sana mente saltant, ita neque cantilenarum modulatores egregii sana mente hos cantus effingunt. Sed vbi in harmoniam & rythmum insurgunt, & occupati bacchatur, quemadmodum bacchantes fœminæ mente non sana, mel & lac ex fluminibus hauriunt. Sana autem mente haurire nequeũt, idque effecit illorum animus, qui cantus effingunt, quod ipsi referunt.

Pœnitentia a pœna originem trahit, quod in his, quæ nobis pudori ac tædio sunt, quædã etiam insit pœnæ ratio, *vt bene docet Aretius.*

Polenta a polline nonnullis dicta. Plurimis hanc modis fieri docet Plinius, laudatissimũ tamẽ confici ex hordeo mediocriter frixo, docet Galenus *1. de alimentis.* Cib⁹ iste antiquit⁹ peculiaris fuit Græciæ, *vt ait Plinius libr 18.* imo Persis, *auctore Theophrasto.* A polenta polentatum crepitum, dixit Plautus. Græce dicitur ἡ ἀλφίτα.

Pollex, quod polleat præcipue, vel digitis præpolleat, nomen accepit. Dominatur enim in manu, nec cessat in sinistra, quamuis ea tota ignaua. Hunc cum fauemus, premere prouerbio iubemur, *vt scribit Plinius*, si animo forent auerso, vertere dicebantur eundem. Iuuenalis Satyr. 3. *Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi, Quemlibet occidunt populariter.*

Pollinctores, qui olim funera morientium curabant, ipsaque corpora abluebant, vngebant, candida veste induebant, sepeliebantq;, vt apparet ex 1. *Floridorum Apuleii*, Satyra *Iuuenalis 3.* Plutarchi *quæstionibus Romanis*, videntur Fulgentio dicti, quasi *pollutorũ vnctores.* Vnde Apuleius in Hermagora: *Pollinctor eius funeri, dum vnctionem parat.* Plautus etiam in Pœnulo, *Quia mihi pollinctor dixerat, qui eum pollinxerat.* Quæ tamen verba magis approbare videntur etymon deductum a *pollincendo*, quod funus curare significat Latinis. Sunt alii interim, qui originem nominis trahere malunt a panibus ex polline factis in funebri epulo, quod omnino non probo. *Pollinctura* vero, siue *pollinctus*, tota funeris curatio est, etsi eodem quoque nomine funeralis cœna intelligatur.

gatur,quę & silicernium solebat dici. Omnia autem quæ pertinebant ad Pollinćturam,vendebantur in templo Libitinæ ab ipsis Libitinariis. Vlpianus scriptum reliquit,si libitinarius seruum Pollinćtorem habuerit, isque mortuum spoliauerit, dandam in eum institoriam actionem. Cumque lucrum facerent ex re tali,optabant illi multorum mortem. Proinde Seneca de beneficiis: *An tu Aruntium & Aterium, & ceteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putes eadem habere, quæ designatores & Libitinarii, vota?*

Polynices Oedipi filius, Eteoclis, frater, qui cum etiam bellum gessit propter regnum Thebanum, quod ex pacto, vt vicibus regnarent alternis, cedere noluit anno exacto, vnde sit dictus, indicat Euripides in Phœnissis hoc modo: *ἀληθῶς δ' ὄνομα πολυνίκην πατὴρ ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον. Recte tibi pater Polynicis nomen indidit diuino nutu tracto a litibus nomine.*

Polonia magna Sarmatiæ pars a planitie, quam ipsi vernacula lingua nominant *Pole*, est appellata, *teste Vadiano cum in doctissimis commentariis suis in Melam, tum in topographica epitome, totius orbis.*

Polus Duo sunt poli totius mundi, quos Arati interpres τὰ τῆ ἄξωνος πέρατα, id est, *axis* seu *diametri mundi* extremitates appellat, dictique ἀπὸ τῆ πολεῖν *vertendo.* Circa polos enim vertitur mundus. Hi, vt dixi, duo sunt, vnus conspicuus Boream versus & *Arcticus* dictus ἀπὸ τῶν ἄρκτων vrsis: alter *Antarcticus* oppositus priori & ἀφανὴς. Vnde Poeta:

Mundus vt ad Scythiam, Ripheasque arduus arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus in Austros:
Hic vertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.

Et Aratus in Phœnomenis:

περὶ δ' οὐρανὸς αἰὲν ἀγινεῖ
καὶ μὴν πειραίνουσι δύω πόλοι ἀμφοτέρωθεν,
ἀλλ' ὁ μὲν οὐκ ἐπίοπτος, ὁ δ' ἀντίος ἐκ βορέαο,
ὑψόθεν ὠκεανοῖο.

Interpres ibidem: πόλοι δὲ εἴρηνται, διὰ τὸ περὶ αὐτοὺς τὸν οὐρανὸν στρέφεσθαι. γραμμὴ δὲ ἐστιν εὐθεῖα, ἀρξαμένη ἀπὸ σημείου, καὶ εἰς σημεῖον λήγουσα. ἀπὸ γάρ τινος ἀρχῆς ποιησάμενοι τὴν ἀρχὴν τῆς γραμμῆς, εἴς τι τέλος ἐλήξαμεν. ἡ οὖν εὐθεῖα γραμμὴ τοῦ ἄξονος τοὺς δύο πόλους ἔχει, τοὺς ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον. *Poli sunt dicti, quod circa eos vertatur cœlum: Hoc enim* τὸ πολεῖν. *Recta autem est linea ab vno puncto incipiens & desinens in alterum. Cum enim initium lineæ ab aliquo principio sumserimus, in finem quoque aliquem desinamus necesse est. Recta itaque linea diametri mundi duos habet polos, quippe ab vno signo ad aliud.*

Polydamas proprium nomen παρὰ τὸ πολὺ δαμάζειν, *quod multum domet.*

Polyhymnia Musarum vna non deflectenda ἐκ πολλῆς μνείας, id est, *multarum rerum memoria*, iuxta Fulgentium, sed a copia cantilenarum in laudem Deorum, quas hymnos vocant, vt *multum* eisdem Græcis est, πολύ.

Polypus piscis voracitate infamis, quod famis impatiens, si non suggeratur alius cibus, seipsum comedat, *teste Hesiodo* ἐν ἔργοις *& Oppiano in Halieuticis*, a multis pedibus, πολλῶν quippe ποδῶν, appellationem habere dicitur. Nam & Heledonem speciem eius faciunt etymologici Grammatici dictam ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἐσθίειν *quod seipsam edat*, inserta per Pleonasmum. l. litera. Saxis hic adhærescens alium atque alium, imo semper similem iis, quibus appropinquauerit, colorem exprimit, vt *omnium horarum homo*, qui accommodare se nouit variis hominum moribus, Polypi mentem obtinere feratur. Quare etiam adulatorem vocat Polypum Magnus Basilius *libro de gentilium lectione*. Quod ille pariter colorem, hoc est, mores ad audientium voluptatem demutet. Ab hoc pisce *Polypus* dictus est *tumor præter naturam genitus in naribus*, quod eius carni colore & consistentia, tum reliquis accidentibus similis sit, multas habens radices, vt ille pedes. Quin vt ille venantes vlciscitur suis acetabulis apprehendens illorum manus, ita hoc vitium laborantium obstruit nares, vt spirent difficulter & loqui ægre possint. Color quidem eius

est

est varius, aliis albidus, aliis subflauus, aliis subruber. Substantia pariter aliis mollis, & quodãmodo fluida, aliis durior & magis contracta. Meminit & Pollux huius affectus his verbis: νόσημα δὲ ῥινὸς, τὸ μὲν ἐκ ψύξεως, κόρυζα καὶ κατάῤῥους. τὸ δὲ δυσίατον, πολύπους. Generatur autem iuxta Galenum *ex crassis & lentis humoribus.* Alii tradunt recentibus vlceribus neglectis carnem excrescere, quæ nuncupatur σάρκωμα. Ea cum longitudine ita excreuit, vt iam e naribus propendeat foras, aut in fauces relabatur, polypus est. *Hæc ita Medici.*

Pomarium hortus consitus pomiferis arboribus. Naso in transmutationibus. *Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas Montibus.* Et Flaccus carminum *1.* Vda dixit *mobilibus pomaria riuis.* Sed & locum significat, in quo reponuntur poma. De eius situ & quo pacta seruentur poma, vide Vitruuium, *lib. 1. cap. 4.* Plinium *lib. 15. c. 16.*

Pomerium quasi *post murum, vt Auctor est Varro, astipulante Liuio decad. prima, libro primo, vel, vt Festus,* quasi *promurum* est dictum, id est, *proximum muro.* Agellius definit ex auspiciorum libris esse *locum intra agrum effatum per totius vrbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatum, qui facit finem Urbani auspicii.* Varronis etymon approbat Plutarchus in Romulo his verbis:

Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τείχους, ἢ μετὰ τεῖχος, *hac linea describitur murus, vocaturque ea pomerium, syllaba vna abscissa, quasi a tergo muri, vel post murum sit.* Proferre pomerium erat veteribus, *vrbis mœnia ampliare.* In eo autem Romani nullum patiebantur ædificium fieri.

Pomona, auctoribus Varrone & Festo, pomis præerat, a quibus & illi nomen, proprium illa habebat flaminem, qui *Pomonalis* dicebatur. Seruius scribit ex Fabulis deam hanc Picum regem amasse eiusque sortitam esse coniugium. Meminit & eius Ouidius *Metamorphos. 14.* his verbis:

Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas:

Inter Hamadryadas coluit solertius hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera foetus.

Vnde tenet nomen. Sic *Bubona*, boum Dea, *Mellona*, mellis.
Pompa rerum progredientium ordo, vel etiam solennis apparatus & ostentatio, in triumpho, origine Grȩca est dictio. Nam πομπὴ est *deductio*, ὁδηγία, qualis fieri solet in triumpho, aut publicis supplicationibus. Hinc Etymologicon magnum: λέγεται δὲ πομπὴ καὶ ἡ μετὰ σταυροῦ λιτή. Cicero in Pisonem: *Quid tandem habet iste currus? Quid legati in equis & tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa Pompa?* Virgilius in Georgicis. *Ad delubra iuuat solennes ducere Pompas.* Transfertur etiam ad res alias, vt cum Cicero inquit Offic. 1. *Cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes Pomparum ferculis esse videamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* Idem. *Sed iam e Pompa in veram aciem descendamus.* Plautus in Curcul: *Quo te hoc noctis dicam proficisci cum isthoc ornatu, cum hac Pompa Phaedrome.* Dicimus & funebrem Pompam & sacrificiorum, quae Diis fiebant, qualis *Megalesiaca* fuit, in qua simulacrum Cybeles deferebatur in circum cum aliis quibusdam nominibus, vt & in Cereris Pompa, & Veneris, cui potissimum assurgebant amantes, id quod docet Ouidius his potissimum versibus:

Sed iam Pompa venit, linguis animisque fauete,
Tempus adest Plausus, aurea pompa venit.
Prima loco fertur sparsis Victoria pennis?
Huc ades, & meus hic fac Dea vincat amor.

Pompeia portic⁹ extitit Romae, structa scilicet a Pompeio, vt solebant olim erigere eiusce modi structuras, quo ambularet in iis homines. Talis inter ceteras maximȩ admirationis porticus Corinthia fuit ad circum Flaminium erecta a Cneio Octauio, atque ita appellata propter Corinthium ȩs, quod in columnis conspiciebatur, celebris insuper Antiphili pictura, quam in ea Cadmum ac Europen pinxisse scribit Plinius.

Pom-

Pomponii. Quatuor filios genuisse legitur Numa Pompilius, qui omnes honestis familiis nomina dederint: *Calphurnum*, a quo Calphurnii sint dicti: *Pinum*, a quo Pinarii: *Mamercum*, a quo Mamerci: & *Pomponem*, a quo Pomponii. Fuit id nominis Pomponio Attico Equiti Romano & Ciceronis imprimis amico, item Pomponio Laeto Romanarum antiquitatum admodum sua aetate perito.

Pomum dictum est Isidoro ab opimo, id est, a copiae vbertate Varroni, quod *poscat potum*. Generale hoc esse vocabulum omnium fructuum, qui esui apti nascuntur ex arboribus, siue molli sint cortice, siue duriore, volunt nonnulli. Nam & nuces & ficus, & vuas cum duracinas, tum quas τρώξιμα vocant, eius appellatione complectitur Iurisconsultus. Videtur idipsum innuere Ouidius *Metamorph.* 14. cum de Pomona loquitur his verbis: *Non syluas illa, nec amnes, Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.* Quanquam Macrobius & Seruius distinguentes poma appellent ea, quae molli tegūtur cortice: nuces, quae duriore. *Melimela* a mellis sapore sunt dicta, quod μέλι sit mel, μῆλα mala. *Mattiana*, quae se Romae demiratum narrat Athenęus, a Mattio inuentore Plinius nominata putat. *Gestiana* item & *Manliana* a Gestio & Manlio sunt appellata, quod isti talibus in serendis pomis fuerint insignes. Similiter Appiana ab Appio e *Claudia* gente sunt nominata, *Claudiana* a Claudio, *Sceptiana* a Sceptio, *Quiriana* a Quirio. A patria Persicis malis est nomen, Item Camerinis, Graeculis, Sentinis, vt a colore Roseis, ab Appiorum similitudine Melapiis, a figura orbis in rotunditatem circumacti orbiculatis, quae Graeci a patria Epirotica vocant, ab effigie mammarum Orthomasticis, vt taceam de reliquis generibus, quae fere sunt innumera. In Historiis proditur Philippum & filium eius Alexandrum fuisse φιλομήλους. Apud auctores, maxime Poetas, amoris signū est pomum. Vnde apud Virgilium Menalcas: *Malo me Galatea petit.* Tribuit eidem *malorum iactum* Theocritus. Malo etiā

Hin forte *Pontificium* apud veteres pro iure & potestate faciendi accipi solitum, *vt colligit Alciatus ex Constantini sanctione*, quæ exstat in Codice Theodosiano, vbi de *maternis bonis* loquitur. Ad numerum Pontificum, quod attinet, quatuor tantum instituti traduntur à Numa, qui omnes erant Patricij, nec diu creari licuit, nisi à patribus, *vt scribit Fenestella*. Tandem quatuor etiam alios ex plebe Pontifices creari placuit, M. Valerio & Q. Apuleio Consulibus, vbi plebs tribunitiis rogationibus maximorum quorumcumque honorum partem obtinuisset. Vnus tamen omnibus præfectus fuerat à Numa, isque *Pontifex Maxim.* appellabatur. Habebat idem sacra omnia exscripta, *quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa sacra fieri deberent, vnde simul eroganda pecuniæ sumptus oporteret fieri.* Orta quæstione de religione & sacris, consulebat eum populus. Vnde & Dionysius *libro 2. Pontifices de omnibus causis ad sacra pertinentibus iudicant, tam inter magistratus sacrificos, quam inter priuatos homines, nouasque leges de sacris arbitratu suo condunt, sicubi destituuntur scriptis legibus: Magistratus, penes quos sunt ceremoniæ, ac sacrificia, sacerdotesque omnes examinant: Ministros quoque sacrorum in officio continent, ne quid præter solennes ritus faciant. A profano etiam & imperito vulgo consuluntur de cultu Deorum ac geniorum, aliisq; religionibus, Quod si quem animaduertant præscripta sua contemnere, eum mulctant pro magnitudine delicti. Ipsi nullius potestati sunt obnoxij, nec tenentur ad reddendam rationem vel Senatui, vel populo. Id genus sacerdotes, siue sacri Doctores, siue sacrarum legum consulti, siue sacrorum custodes recte dicendi sunt. Ego Hierophantas nostris appellari dixerim. In defuncti locum alius solet subrogari, non populi suffragiis, sed qui collegio maxime videatur idoneus ex omni numero, nec nisi inauguratus ad sacerdotium admittitur.* Hæc ille, quibus consimilia fere refert Cicero in Oratione *pro Domo sua* ad Pontifices: Astipulantur Canonici Scriptores, cum eandem potestatem ipsi tribuunt in omnes Ecclesiasticos ordines, ritus ac ceremonias, qui *Maximus* habetur *Pontifex* inter Christianos. Est enim Papa supra

omne concilium & statuta, *cap. significasti, de Election.* solus supra ius dipensat, *cap. proposuit, de concess. praebend.* principem secularem deponit, *cap. ad abolendam. de haeredi.* Ipsius sententiae ab omnibus seruandae *XCIII. dist. si inimicus:* Non licet alicui disputare, de ipsius iudicio. *CXVII. q. IV. si quis suadente:* Noua religio omnis ab illo est confirmanda *XII. Dist. praeceptis.*

Dicitur quoque apud Max. Romanum Pontificem olim extitisse tabula, in qua Solis & Lunae defectus, anni pariter mensium, Fastorumque ratio perspiciebatur. Estque notandum (nam in eo ab hodierno pontifice differre videtur) quod peractis sacris licitum fuerit eum in ius vocare, sicut Vlpianus prodit, *l. 2. ff. de in ius vocando*: Primum Maxim. Pontificem legit Numa, *teste Liuio.* Numam Marcium M. F. Ex plebe autem primus creatus est Pontifex Maxim. T. Coruncanus, post quam in multos, tam patritios, quam pleibeios, vsque ad C. Iulium Caesarem dignitas ista fuit collata. Eo mortuo vi pontificatum inuasit Lepidus, post lepidum suscepit Augustus, etsi Lepido viuo nunquam, multis interim vrgentibus, recipere voluerit, *teste Tranquillo.* Post Augustum omnes Romani principes seu Imperatores supremam hanc diuinarum rerum auctoritatem & susceperunt, & Maxim. Pontifices se appellari sunt passi, inter Christianos Constantinus, Constantius, Valentinianus, Valens & Gratianus, quorum vltimus tamen se Maxim. Pontificem appellari vetuit, *vt Zosimus refert.* Perstitit autem Romae Pontificum collegium, vsque ad Theodosij senioris tempora. Inde inualescente in dies religione Christiana reditus eorum omnes applicati sunt fisco. A Pontifice porro nomen est coenae Pontificali omni lautitiarum genere instructae, cuius descriptio exstat *libro tertio apud Macrobium.*

Pontina tribus à Pontia vrbe est dicta. *Festus.*

Pontus, πόντος, ἀπὸ τοῦ πνέω, quod est *spiro*, Sunt enim in eo αἱ πνοαὶ καὶ οἱ ἄνεμοι. Videri possit quoq; à πίω descendere

πιότος,

ποτὸς, per metathesin πόντος, cuius Etymologicon monet. Vel pontus, ἀπὸ τοῦ ποντίζειν, quod *mergere* significat. Alij deducunt, ἀπὸ τοῦ πόνου, id est, *labore & molestia*, quam illi exantlare coguntur, qui nauigant mare. Vnde Homerus de Vlysse: Πολλὰ δ' ὅγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν. Etymologicon addit: ἢ παρὰ τὸ πίνω, ὁ πίνων τοὺς κινδυνεύοντας, quod *pontus periclitantes bibat*, hoc est, *absorbeat*.

Popina locus desidiæ, luxuriæ & commessationi destinatus, in qua qui versantur, *Popiones* dicuntur, appellationem trahit à popa, quæ vox Persio pinguedinem aut hominem pinguem significat, alias sacrorum ministrum, qui victimas immolat.
Propertius: *Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.*
Spartianus in vita Getæ: *Percussit hostiam nomine Antonius.* Hinc & vncta dicitur popina Horatio *infamis, fœda & turpis* Manilio. Etymo autem nostro cedent, velint, nolint, qui inepte deriuant, ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame*, ne plane habeantur insipidi, aut expertes rationis.

Poples pars pedis opposita genu, quod post plicetur, nomen inuenit.

Populus. Qui hoc nomen deriuant ἀπὸ πολλῶν πλειόνων, *multo pluribus, eo quod omnes ordines complectatur*, non sunt omnino vani. Differt enim à plebe, sicut genus à specie, patritijs ei cum Senatoribus adnumeratis, qui plebis nomine alioqui excluduntur. Isidorus, dictum putat, quasi πολιτῶν ἀθροισμὸν, *ciuium cœtum*. Exactis regibus distributus fuit populus Romanus, in tres omnino ordines, Senatorium, Equestrem & Plebeium, *vt ex 26. Liuij apparet*, cum ante in Patritios & Plebeios tantum esset diuisus. Pactiones effecerunt postea, vt quidam *Optimates*, nonnulli *Populares* appellarentur, rursus à iure imaginum *Nobiles, Noui, Ignobiles*. Erat enim imaginum ius nihil aliud, quam ius nobilitatis, quo carebant, vt & maioribus, homines, noui ex telonio, (vt ita dicam) oriundi. Ideo Polybius definit *imaginem*, *esse viri alicu-*

ius insignis simulachrum oris similitudinem referens coloribus pigmentisque artificiose adumbratam, quod ligneo armario in parte domus celebriori includebatur. Porro diuisus populus fuit in curias triginta, tribus triginta quinque, & classes quinque: Conuentum populi, cum suffragiorum aliqua de re ferendorum gratia, non vt ludos spectaret, conueniebat, soliti fuerunt appellare comitia, *de quibus suo loco sat multa.* A populo Iuno *Populona* seu *Populonea* cognominata, quippe quam populus precabatur, *vt innuit Martianus: Populifugia* dixerũt diem, quo populus repente fugit. Multa in hanc rem Plutarchus in Camillo simul & Romulo, vt & Ouidius Fastorum 2. cum ita canit:

Est locus, antiqui capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic Romule iura dabas.
Sol fugit, & remouent subeuntia nubila cœlum,
Et grauis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther.
Fit fuga rex patriis astra petebat equis.

Popularia sacra sunt, *vt ait Labeo,* quæ omnes ciues faciunt, nec certis familiis sunt attributa, quali a *fornacalia, parilia, laralia.* Sed hæc apud Festum.

Porcia lex à M. Porcio Trib. plebis lata cauebat, *ne quis magistratus ciuẽ Romanũ virgis caderet necaretue, sed damnato permitteret exilium, cum antea ceruix insereretur furcæ, corpusq; virgis caderetur ad necem.* faciunt eius mentionem Dio, *libro 45.* Cicero *pro Rabirio*, Liuius *libro decimo*, fuitque lata Anno ab V. C. DLIV. post Porciam legem tulit aliam C. Sempronius Gracchus, ne quis ciuis Romanus iniussu populi morte mulctaretur: Item, *vt de eo magistratu constitueretur quæstio, qui indicta causa animaduertisset in ciuem Romanum.* Tanta itaque libertas vel potius dignitas cum esset concessa ciuibus, haud mirum, si ad ius ciuitatis adipiscendæ summo studio aspirauerint exteri *Latini, Itali, Hispani, Germani*, nec temere aut desultorie impartire voluerint, imo lege Claudia peregrini, qui clam irrepse-

repſerant eiecti fuerint ciuitate, *vt Cicero teſtatur pro Balbo.*

Porcus quaſi *ſpurcus*, Porca *ſpurca*. Ingurgitat enim ſe cœno, & luto emergit, vt *loquitur Iſidorus*. Vnde Horatius: *Et amica luto ſus.* Ob hanc eius ſpurcitiem tantæ abominationis animal fuit Ægyptiis, vt, ſi quis eum vel incuria tetigiſſet, ſtatim ſe fluuio ablueret, imo templis prohiberentur ſubulci. Apud Romanos quoque ſine piaculo porcum tangere non poterat Flamen Dialis, idemque Scythis erat contemptui. Et in lege Dei eſu eius interdictum Iudæis, vt abſtinendum ſibi eſſe ab omnibus voluptatum fæcibus admonerentur, aut potius euitandas eſſe cauillosas Sophiſtarum nugas, atque argutias iuxta Philonem, qui inhærentes luto ita fere in eo volutantur & computreſcunt, vt quidem ægre aut nunquam auelli poſſint turbidam illam exoſi diſputationem, quæ nihil in ſe limpidi aut veri habet. Inter populos olim fœdus iniri, & pax firmari ſolebat cæſa, *quod ait Virgilius*, porca, cui *Ouidius 2. de Ponto*, & Tranquillus *in vita Claudij* aſtipulantur, tametſi Liuius *porcum* nominet. Mactabatur & Cereri, quod magnam paſtu ſuo ſegetibus inferret cladem. Hinc Ouid. Faſtor. 1.

Prima Ceres auidæ gauiſa eſt ſanguine porcæ,
Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.

Propudiatus porcus dictus eſt, *vt aſſerit Capito*, qui Claudiæ gentis velut pulpamentum, & exolutio omnis recontractæ religionis eſt: *Præcidanea porca*, quam immolare ſolebant antequam nouam frugem inciderent. Pridie enim eius diei, quo mactabantur ſolennia ſacrificia, cædebantur hoſtiæ, quas *Præcidaneas* vocabant, *vt eſt author Pompeius*: Vt à præcidendo nomen acceperint ſuum. Eligebantur autem ad ſacrificia porci maiores, qui dicebantur eximij, *teſte Donato*, ſicut *boues*, tales *egregios*, *oues* dicebant *lectas*. Solebat quoque initio nuptiarum à noua nupta, & nouo marito immolari porcus in Hetruria, id quod Priſci Latini feciſſe pariter leguntur cum Græcis

in Italia. Romani inter militaria signa habuerunt quoque animalis huius effigiem, quinto videlicet loco, eo quod confecto bello cæsa porca fœdus firmare solerent, vt antea dictum. Apud Aristophanem, sicut & alij animaduerterunt, inuenias χοιρὸν, id est, *porcum*, pro *muliebri* accipi *natura*, hoc est, pro ea parte, qua sunt mulieres. Vnde *subare* nequitiæ verbum, quo est vsus Horatius Epodis. *Porcas, quæ in agris fiunt*, ait Varro dici, *quod porrigant frumentum*. Fiunt autem inter duos sulcos. Appellantur etiam hoc nomine rari sulci aquæ deriuandæ causa facti, eo quod *porcant*, id est, prohibeant, ne aqua noceat frumentis.

Porricio quasi porro iacio. Verbum olim solenne sacrificantibus. Virgilius: *Extaque salsos porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.* De hoc verbo & carmine Virgilij erudite disserit Macrobius *Saturnal. 3. cap. 2.* quem, qui plura volet, leget attente.

Porta Isidoro dicta: *quod possit aliquid per eam importari, vel exportari*, estque proprie vrbis vel castrorum. Horum autem quatuor potissimum fuisse apud Romanos, indicat Liuius Historiæ suæ 40. his verbis: *Ad quatuor portas exercitum instruxit.* Inter eas prima dicebatur *Prætoria*, vel *Quæstoria* à prætorio vel quæstorio ducis, prout prætor aut quæstor castris, aut legionibus præerat, eaque vel solem orientem spectare, vel è conspectu hostium dirigi consueuit. Ammianus *libro vigesimo quinto*: *Ausi inter hæc equitum cunei, porta perrupta Prætoria, prope ipsum tabernaculum aduenire.* Ea vero exercitum educi solitum in prælium, notauit Festus. Sed & Liuius: *Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad Quæstoriam portam positus. Disco hinc hostibus oppositam & obuersam fuisse, quo expeditior esset eruptio.* Contra Decumanam auersam inuenio. De ea Tacitus *Annalium primo*: *Vt cuncti ruerent ad portas, quarum Decumana maxime petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior.* Dicta Decumana nonnullis, eo quod esset maxima,

xima, ſicut *fluctus Decumanus* & *oua Decumana*, vel potius à cohortibus decimis. Per hanc portam ſecundam educebantur facinoroſi & deſertores, vt pœnis militaribus coerciti exemplo eſſent aliis. Eadem ex diametro prætoriæ erat oppoſita, *vt ad Tacitum doctiſsimus vir Lipſius animaduertit*, Eſtque Liuio Extraordinaria, *libro vndecimo, vt idem notat in Militia Romana, libro 5. Dialogo 5.* Tertia autem Principalis dicta. Sed vnde? Lipſio à *Principiis*, quibus reſpondebat, quaſi *principialis*, non quod eſſet principalis, id eſt, primaria, cum de ea haudquaquam recte hoc affirmetur: Alijs vero à principibus & ſummis ducibus, qui per eam velut per poſticum educebant ordines ſuos ad opem illis ferendam, qui laborabant redacti in anguſtias. Quapropter volunt &, viam, quæ ferebat ad illam, dictam principalem.

Quarta tandem *Quintana*, cui Lipſius (qui cum Turnebo principales ſtatuit duas, vnam ad læuam, alteram ad dextram, nominans eaſdem *Laterales*) etiam nomen *Principalis* attribuit. Per iſtam ſolitus eſt conuehi commeatus in caſtra, rerumque vtenſilium copia, quæque bello forent vſui, *teſte Alexandro ab Alexandr.*

Leo tamen Imperator *libro de bellico apparatu*, præter has quatuor maiores & publicas portas (*vt nominat*) ſcribit paruas portas: fuiſſe complures. Intelligo, quandoque pro re nata, & circumſtantiarum diuerſitate fieri id potuiſſet, at non ſemper id factum: Vel ſi factum multoties habitam præcipue rationem inſigniorum portarum quatuor, reliquarum vero minorum nullam mentionem factam ab auctoribus, quod præ eximiis illis magnitudine viſendis portis quatuor ſemper in caſtris erigi ſolitis, exigente ita neceſſitate, habitæ non fuerint portarum inſigniorum numero, vel quia nulla extiterunt earum nomina, quibus prodere eas, vt cæteras illas potuerunt auctores.

Quantum ad oppidorum portas, vult Vitruuius earum

itinera non esse directa, sed σκαιά, *libro primo, de architectura, capite quinto.* Facit enim hoc ad oppidorum tuitionem. Vrbs Roma in suis cunabulis tres tantum portas agnouit, Carmentalem seu Sceleratam, Pandanam, & Mugoniam. Inde, cum sæpius prolatum esset Pomœrium, extiterunt per omnem ambitum numero triginta quatuor, prout auctores prodiderunt. Tandem adiicio, portas ciuitatis ab aliquibus non habitas *sanctas*, quod per eas efferrentur mortuorum cadauera. Olim enim efferre solebant mortuos, & sepelire extra ciuitatem. Vnde intra Delon non licitum fuisse cremare aut humare defunctos, scriptum reliquit Strabo *Geograph. 10.* Et Plutarchus scribit in *Arato*, intra Sycionis mœnia neminem *veteri* lege potuisse humari, conditum tamen sepulchro Arati cadauer ex Apollinis responso.

Portentum, quod proprie res est, mirabilis supra & contra communem naturæ cursum, rem non præsentem, sed futurum respiciens tempus, nomen habet, quod ea, quæ porro sunt, quasi intentet, vel quod porro tendat, hoc est, portendat. Cicero *2. de natura*: *Prædictiones & præsensiones, quid aliud declarant hominibus, nisi ea, quæ fiunt, ostendi, monstrari, portendi, prædici? Ex quo ostenta, monstra, portenta & prodigia dicantur?* Eandem nominis originationem apud eundem inuenias. 1. *de diuinatione.* Veteres Grammatici dictum volunt non solum quod portendat, sed etiã quod iam apportet aliquid. Portenta rerum fieri dicuntur ex Pauli apud Festum auctoritate, cum solita corpora raro se ostendunt: vt cometæ, turbines, barathra, sereno cœlo facta tonitrua. In hanc rem videndus & Isidorus *libro vndecimo, capite tertio.*

Porticus dicta Isidoro, quod sit quasi porta, vel quod sit aperta, aliis *à portu*, vt infra dicetur. Ad inambulationes enim & vmbras, talia ædificia à veteribus cũ Græcis, tum Romanis erecta tradunt auctores. Inter cæteras maximæ admirationis fuit Romæ *Porticus Corinthia*, à Cneio Octauio ad circum flaminium erecta, & ab ære Corinthio,

quod

quod inductum erat columnis, sic appellata. Visa est & porticus cognomento Persica Lacedæmone, quam Pausanias Agesipolidos filius Platæo prælio est consecutus, cum parua manu ingentes hostium copias profligasset, in cuius præclari facinoris memoriam statuat. Habitu Persico pro columnis huic ædificio subiecerunt. Athenis visa fuit porticus pœcile, æneo Mercurio & aliis picturis celebris, vbi & Marathonia pugna erat depicta. Generaliter appellabant Græci στοὰν: Vnde Stoici Philosophi, vel οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλόσοφοι Philoni: *libro de mundo.* Illi quippe in ea Philosophari solebant, & ad Zenonem confluere, *vt tradit in eius vita Diogenes.* Sed hæc ipsemet ποικίλη, quæ alio nomine πεισιανάκτειος audit. Olympiæ dicitur, alia fuisse *Heptaphonos* dicta à voce, quæ conclamata per septem orbes ruptis spatiis eandem multiplicato sono referebat. Inuenio quoque *Porticus centenarias* & *miliarias* dictas à passuum multitudine vel longitudine, vt *quidam volunt*: Etsi Pomponius Lætus *Romanarum antiquitatum vir peritissimus in historiæ Roman. compendio* scribat hoc fere modo: *Theatrum Pompeij arsit, & ei propinquum Hecatonstylon centum columnarum in campo Martio opus. Centenariam porticum* appellabant.

Portitor, qualem apud Inferos Charontem fuisse fabulantur Poetæ: idem qui Græcis πορθμεὺς, quo ipso nomine Charon quoque dici consueuit, Luciano. Quod huic soluitur vectigal, est *portorium*, nempe merces pro traiectu, quam & *naulum* dicebant indi solitum in os defuncti, ne pertingentes ad cymbam Charontis animæ relinquerentur in littore. O stultam superstitionem. Nomen vtrumque bene coniunxit Plautus in Trincum, inquit: *Solutum est portitor, iam portorium.* Meminit huius rei Apuleius, *6. de asino aureo.*

Portunus vel *Portumnus* Deus à portu appellationis originem habet, *teste Cicerone, 2. de Natura Deorum.* Quamquam non desint, qui legant à *Porta*. Etenim quidam pro portarum Deo habebant, clauem in manu eius propterea

fingentes. Alij à portando deducunt. At verius etymon prius,quod portibus esset præfectus hic Deus alio nomine palæmon. Nam in hunc versum esse Melicertam, voluntate numinum, sicut Ino in matrem *Matutam* siue *Leucotheam* versa fuit, legimus in fabulis, maxime *4. Metamorphoseon.* Idem Fastorum 6.

Leucothee Graijs, Matuta vocabere nostris:
In portus nato ius erit omne tuo.

Ædes eius Romæ fuerunt duæ, vtræque in vndecima vrbis regione, vna rotunda ad pontem Æmilium, altera apud Apollinem Cœlispicem & Herculem Oliuarum. Ad pontem Æmilium res quoq; diuina ipsi fieri consueuit, eidemq; portumnalia instituta, de quibus Varronem vide *4. de lingua Latina.* Certum quoq; ipsi facta esse vota à nautis pro incolumi nauigatione.

Portus locus conclusus, per quem importantur aut exportantur merces. Hinc auspicium nominis. Veteres etiam domos vocabant partim insulas, partim portus. Hinc angi portui nomen, quasi per quem propter angustias nihil agi possit in portus. Aliqui etiam *Porticus* nomen ab eadem portus significatione deriuant.

Positiones articuli apud Practicos iuris, consuetudine magis, quam iure inductæ, *iuxta Bartolum, l. 2. ff. de iure calum.* cum quidem interrogationes tantummodo instituendi iudicij, non litis decidendæ gratia admittantur, arcessere videntur nomen à *ponendo*, id est, *proponendo.* Quo modo ponere casum, id est, *proponere*, tritus est loquendi modus. Vtcunque: Quando proponuntur interrogando, videntur etiam originem trahere ex istis, quas modo dixi, interrogationibus. Græce recte dixeris theses, ἀπὸ τοῦ τιθέναι, vel θεῖναι.

Possessio ex mente Pauli vel potius Labeonis est appellata à pedibus, quasi positio, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt, *l. 1. ff. de acquir. vel amit. possess.* Haloander & alij legunt à *sedibus*: vt sane ea ratione deriuari queat à *posse* & *sedere.* Vnde mutare se-

des,

des, item capere & occupare sedes dicimus etiamnum. Nihil illi commune habere existimant, cum pedibus τὴν κατοχὴν, ideoque reprobant & damnant etymon iuxta scriptionem priorem deriuatam à pedibus. Sed enim hæc verba, *quasi positio*, ad pedes alludunt, qui proprie dicuntur poni. Cicero *Philippens. 5. Hodierno die P. C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus.* Hæc Ciceronis auctoritas facit, vt primam sententiam illam & lectionem haudquaquam repudiem. Loquitur autem de naturali possessione, quæ dicitur & corporis possessio, *l. 25. §. fin. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Differt ab ea ciuilis, quæ in iure consistit, *l. si quis ante conduxit, eodem titulo.* Dominique affectu & animo tenetur. Ælius Gallus apud Festum definit *vsum esse fundi aut ædificij*, quæ verba Festus paulo inferius declarans possessiones dicit appellari *agros late patentes, publicos priuatosque*, qui non mancipatione, sed vsu tenebantur, & vt quisque occupauerat, possidebat. Vt inde probetur possessionem *fundum* dici, qui nobis per vsucapionem est acquisitus, & cuius proprietatem non habemus, cum vsucapione non vera proprietas, sed adiecto quædam dominij transferatur. Proprie possidentur res corporales. Hinc Basilica definiunt, νομὴν σωματικοῦ πράγματος κατοχήν. Sed aliud est possidere, aliud esse in possessione, nec duo eiusdem rei possessores in solidum esse possunt.

Posthumus, qui post humatum patrem in lucem est editus, *l. 3. §. 1 ff. de iniust. rup. & irr. fac. testam.* Talis eius vocabuli vsus in Plauti Aulularia. Etsi Cesellius vindex eum esse voluerit, qui est natus loco posteriori, sententia sua confirmata hoc carmine Virgiliano:

Primus ad auras
Æthereas Italo commixtus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq; parentem.

Hanc Cesellij sententiam vult Turnebus approbari & stabiliri ab Ausonio Poeta, qui illam prolem nominat supremam, quam Virgilius posthumam vocat adiectiue, *Æneid. 6.* Quamquam inter cætera hoc quoque erratum Cesellij notare voluerit Apollinaris Sulpitius, vt *erudite explicat Agellius libro 2. capite 16.* tacite tamen perstringens & limitans dicta Apollinaris, cum aliud esse dicit longum æuum, aliud perpetuum, nec Deos dici longæuos, sed immortales. At enim Cesellium tuetur rursus, legis Velleiæ caput cum primum, tum secundum. Ibi enim posthumus non solum est is, qui nascitur post testamentum patre viuo, sed etiam qui ante testamentum est natus, si postea viuo patre in sui hæredis locum succedat. Retinui hic veterem scribendi rationem cum aspiratione in medio, eam potissimum ob caussam, vt conueniret etymo. Nam nec ipse Cuiacius diffitetur *Obseruat. lib. 3. cap. 4.* vbi de hoc vocabulo prolixe agit, eum quoque posthumum dici, qui est natus post mortem parentis, *auctore præsertim* Plutarcho, qui πόστυμον appellari ait ἐὰν τεθνηκότος πατρὸς γέννηται, in Coriolano & Sylla quod ipsum pariter Vlpianus, Caius, S. Pompeius, & Varro tradunt. Sed auctor ille in Sylla aliis vtitur verbis. Definit enim & nominat, τὸν ὕστερον τῆς πατέρων τελευτῆς γενόμενον, tametsi sensum exprimat eundem cum illa descriptione priori. Eandem amplectitur sententiam Festus, post Festum Isidorus. Cicero etiam pro A. Cecinna filium posthumum appellat, qui natus erat defuncto patre, dictusque posthumus C. Rabirius natura Curij filius, adoptione Rabirij, qui & repetundarum est accusatus. His, *inquam*, omnibus confirmatus perstiti, cum multis literatis in scriptura priore. At Cuiacius & alij nonnulli malunt scribere, *Postumus*, reiecta aut extrita aspiratione. Quippe ita nuperrime scriptum inuenit Sigonius in antiquissimis exemplaribus Tit. Liuij, & in lapidibus. Græcis quoque πόστυμος, non πόσθυμος, est idem. Multum quoque blandiri videtur illis, quod Iurisconsult. non solum cum post-

posthumum vocent, qui mortuo patre est natus, verum illum etiam, qui post testamentum patris est natus τηλυγέτην, hoc est, vltimo vel in senectute genitum designans. Itaque posthumum deducunt à *post*, vt *postremum*, sicut *extimum* & *extumum* ab extra, *intimum* & *intumum* ab *intra*, probantque verbi notionem, qua *postumus* dicatur quasi *posterior*. Quin Vlpianus postumos appellat posteriores, *l. 3. §. ex his. ff. de iniust. rupt. testament.* Ego vero quamquam Doctissimis Hominibus fidem habeam, nec parum eorundem auctoritatem faciam, imo lubenter acquiescam, maxime si ratione sit fulta, auctor tamen cuilibet esse non ausim Cuiacij instar incomparabilis alioqui ingenij viri, vt in posterum plane scribendi hunc modum arripiat. Fac ostenderint hanc scripturæ rationem lapidum monimenta, libri veteres, denique Græci fidem eorum ex parte secuti, at quid illud ad obtinendum & euincendum scriptionem istam posthac absque contradictione vlla? Manet inconcussum & firmum vtique vocem hanc esse puram putam Latinam: Deinde proprie eo nomine istum intelligi, qui post humatum patrem est natus, improprie autem & largo modo illum, qui post factum testamentum est natus, *vt etiam Alciatus asserit titul. de verb. significat.* Is namque apud omnes veteres, imo in 12. tabul. intellectus fuit dictionis istius. Et Viglius noster *tit. de ex hæredat. liber. Postquam de liberis iam natis dictum est, sequitur vt de nondum natis, id est, posthumis tractemus.* Post mortem scilicet parentis editos intelligit. Atqui huic significationi & etymo maxime congruit & fauet scriptura nostra propterea non minus probanda, quam altera illa violenta quodam modo, neque ita nominis originationi primæ conueniens. Fateor aspirationis notam quandoque omissam à veteribus, cum dicerent *ominis* pro *hominis*, *umanus* pro *humanus*: At quam recte hoc iam esset futurum contra vsum, penes quem est arbitrium loquendi & norma, cogitent eruditi. Atque hæc paucis, non vt detraherem viris magnis, aut scripta eorum

conuellerem cum laruis dimicans, sed vt confirmarem hæc nostra aliquo modo, imo eruditis probarem: Quæ si propterea non displicuerint, vt spero, per omnia satis mihi factum existimabo, quantumuis garriant & strepant alij minus bono ingenio homines, & à Musis alieni.

Posticum, Varroni postica, ostium in posteriori parte ædium *l. si cui. §. cum ædium. ff. de vsufr. leg.* astipulante Festo, Grammatico, dictum existimant à *post* & *stando*.

Postliminium, quod ius est rei recuperandæ ab extraneo inque Pristinum statum restituendæ moribus simul & legibus constitutum *l. postliminium ff. de capt. & postlim. reu.* à limine & post dictum, ait Iustinianus, *§. si ab hostibus. Instit. quibus mod. ius patr. potest. solu.* quod etymon deponere ausim approbatum Sceuola magno viro: cum ex duabus antea dictis vocibus conflatum hoc nomen diceret, contra ineptam Sulpitij Iurisconsulti opinionē, qui quidem existimabat simplex esse nomen, nō coniunctum: Liminium vero nil aliud esse, quam vocis productionem. Ciues ergo Romani si capti ab hostibus ciuitatem vna cum iure ciuiū amisissent, si rediissent postea in vrbem, recipiebant postliminij iure ciuitatem cum libertate, modo non transfugissent ad hostes *l. 19. §. transfugæ. ff. de capt. & postlim.* nec deditus esset hostibus à patre patrato, nec venditus à patre, aut populo. Oportebat quoque hominem liberum, quo postliminium obtineret, corpore pariter & animo rediisse, in quo differebat à seruo, qui etsi solo rediisset corpore, nō ea mente vt permaneret, tamen recipiebatur hoc iure. Ælius Gallus adiicit apud Festum, *equi, muli, & nauis eandē esse rationem, quæ est serui.* Porro parum interea, quo parto quis euasisset ex hostium manibus, dolone & astu, an spontanea demissione, modo eo animo esset elapsus, vt sane nollet reuerti, idq; in eo bello, quod vel per populum, vel per alios Romano populo esset indictum, ipso captiuo extra præsidia populi Romani abducto. Quapropter si intra eius præsidia mansisset à latrunculis captus, aut à ciuitate aliqua priuata aut castro priuato, vt non fiebat seruus,

ita nec

ita nec postliminio opus habebat, sed restituebatur læsus, *leg. postliminium. leg. hostes. leg. latrones. ff. de captiu. & postlimin. redempt. ab hostibus, lege succurritur, ff. quibus ex caussis manumittatur.*

Postuerta, prosa vel *prorsa*, celebratæ Romanis Deæ, erectis illis aris, & constitutis sacrificiis, ob discrimina, videlicet in pariendo, nomina etiam inde tulerunt sua, Etenim dicta *Postuerta* à præpostere edito partu, vel potius *peruerse*, prodeuntibus primum pedibus (tales etiam Agrippas dicebant) & brachiis plerunque diductis, vnde ægrius enitebantur mulieres. Prosa vero illis existimabatur præesse, quæ rectum & legitimum edebant partum: Sed *Postuerta* siue *Postuorta* & *Anteuerta*, diuinitatis aptissimæ comites (*vt ait Macrobius*) alia ratione ab eodem explicantur. Refert enim illam vim habuisse noscendi præterita, hanc futura. Nonnulli autem comites fuisse volunt, aut sorores Carmentæ, vel (*vt alij scribunt*) Carmentis, quæ & *Nicostrata* est dicta, adeoque mater credita Gruandri. Huic quotannis sacrificium fiebat sub Capitolio ad portam Carmentalem XVIII. Cal. Febr. sicut & illis comitibus, in quibus aliquid scorteum aut sua morte peremptum attulisse piaculum erat.

Podina & *Edusa* Deæ præsides existimatæ eduliorum & potionum, quæ ministrari solebant infantibus. Donatus in Phormione Terentij nominat *Edulicam* & *Poticam*, Augustinus *Edulicam* & *Potinam, 6. de ciuit. Dei.* Arnobius: *Victuam & Potuam, lib. 3. aduersus gentes.*

potitij. vide *Pinarios.*

præcordia, quo nomine vocat Gaza in Aristotele *septum transuersum* seu *diaphragma*, id quod in transuersa parte thoracis naturalia membra à vitalib. separat atq; interscipit, ne hęc fumido illorum halitu & crasso perturbarentur, cũ cibum recipiant omnem, imo concoquant & alterent, quod cordi prętendantur iuxta Plinium sunt appellata. Verba enim eius sunt: *Exta homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quod cordi prætendantur.*

Græci appellant φρένας maxime veteres, ὡς μετεχούσας τοῦ φρονεῖν, *quod prudentiæ ſint participia*, partem vero iis è regione oppoſitam μετάφρενον. Vnde factum, vt etiam animum ipſum mentemque hominis, & prudentiam hoc nomine donarent. Vtrumque indicauit Homerus *Iliad. 1.* vbi φρένας primum nominat ἀμφιμελαίνας, nempe τὰς διχὴν κατὰ τοῦ θυμοῦ μελαινομένας: paulo poſt iis ſignificant, non partem corporis, ſed ipſam φρόνησιν, cum inquit: ἐπεὶ οὐ ἕθεν ἐστὶ χερείων, οὐ δέμας, οὐδὲ φυήν, οὔτ' ἂρ φρένας, οὔτε τι ἔργα.

Præda. Varro *4. de ling. Latin.* ſcribit, dici hanc vocem, quod hoſtibus victis ſit parta, quaſi *parida*. Quod etymon non multum abludit, ab etymo vocis Græcę idem ſonantis: Nam τὸ ἑλώριον dictum παρὰ τὸ ἑλεῖν *capiendo*, vel παρὰ τὸ ἕλκειν, *trahendo*.

Prædium à præſtando nominatum vult Varro. De eodem ita Iſidorus: *Prædium, quod ex omnibus patrifamilias maxime prauidetur, id eſt, apparet, quaſi prauidium, vel quod antiqui agros, quos bello cœperant, vt prædæ nomine habebant.*

Præfica mulier olim planctuum & lamentationum in funere princeps, conducta ſcilicet mercede, vt dum cremabatur cadauer circumfuſa turbæ corona, in lugendo ſimul & laudando mortuum reliquos velut præiret, auſpicando ſua voce eiulatum, à præficiendo nomen inuenit. Durabat iſta cum præficæ, tum circumſtantis turbæ ſuo fletu reſpondentis lamentatio, donec conſumpto cadauere & collectis cineribus diceretur nouiſſimum verbum, *licet*, hoc eſt, ire licet, *authore Seruio Æneid. 6.* Plautus in Truculento: *Sine virtute argutum ciuem, mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapſe ſe vero non poteſt.* Lucilius: *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos ſcindunt, & clamant magis.* Nęuius: *Hæc quidem me hercule præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.* Videri poſſit lugubris hæc lamentatio θρηνῳδία, atque adeo fuiſſe tales θρηνῳδεῖς apud Alexandrinos, exiſtimant quidam. Seruius (ne hoc etiam omittam) diſtinguit præficam

ſicam à Funera, *Æneid. 9.* quod Funera mulier ſit ea , ad quam funus pertinet,præfica vero planctuum princeps, *vt modo dictum.*

Prælium vult dictum Iſidorus à premendo, quod hoſtis hoſtem premat,id quod diſplicet nõ paucis, etſi res ipſa conueniat cum nomine. Prima prælia dixit Virgilius *Georgic. 4.* Pugnæ præludium, quod Græcis eſt ἀκροβολισμός. A prælio dicti ſunt dies præliares, *teste Feſto*, quibus fas erat hoſtem laceſſere, & res ſuas repetere. Ab illis diebus ſegregat Iuſtos Macrobius , qui erant triginta dies continui , quibus vexillum rufi coloris poſitum erat in arce. Differt & *prælium* à bello in eo,quod prælium belli ſit pars, hoc eſt,congreſſus in bello. Recte itaque Lucilius dixit: *Popul. Rom. victum & ſuperatum fuiſſe permultis præliis, bello vero nunquam,in quo ſunt omnia.*

Præneſte, vrbs Latij mediterranea , ducentis ferme ſtadiis diſſita ab vrbe Roma, Ptolemæo πραίνεστος, quamquam Strabo ſcribit olim dictam πολυστέφανον , Plinius etiam *Stephanen*,nomen habet,à quodam præneſte Vlyſſis nepote & filio Latini, qui primus eius fuerit conditor , ſicut *aſſerit Solinus ex Zenodoro.* Cæterum Seruius deſcendere vult id nominis, ἀπὸ τῶν πρίνων, id eſt, *ilicibus*, quarum ibi copia permagna: Feſto à verbo *præſtare*, quod is locus, in quo eſt condita, montibus præſtet: Alij denique παρὰ τὸ πρηνὲς *præcipitio*, quod edito loco ſit ſita. Græcanicam eſſe hanc vrbem origine, ſicut & Tybur aliquando vicinius Romæ, affirmat idem Geographus, *libro quinto.* Vtramq; rurſus vrbem loci natura munitam prædicat, etſi præneſte excellat, cui arcis loco mons imminet excelſus, idemque auulſus anguſto quodam tranſitu, & quaſi collo à reliquis montanis locis ipſi contiguis.

Accedit ad hanc munitionem naturalem , quod vrbs vndiq; occultis cuniculis perforata fuerit, in quorum vno Marius iunior obſeſſus periit. Cæterum vt aliis vrbibus in parte , fœlicitatis rerum copia ponitur, ita contra

Prænestinis calamitosa fuit sua opulentia propter Romanorum seditiones. Hi enim cum molirentur res nouas, confugiebant eo. Quapropter expugnata ciuitate aliquoties, cum alia damna vrbi inferrent, tum agro adempto culpam in innoxios transferebant. Cum huc multa proscriptorum millia cõfugissent salutis gratia, omnes extra vrbem educto ferro cõficiendos militibus Sylla obiecit. Quinq; eorum millia fuisse, scribũt Valerius & Appianus. Celebre hic etiã fuit *fortunæ fanum* Lithostrato, id est, *opere cõposito ex paruulis crustis artificiose tinctis in varios colores conspicuum.* Meminit eius Lucanus *libro 2*. Plinius *lib. 36. capi. 25.* Quamquam & Iouem Imperatorem ibi cultum inueniam, quippe cuius simulachrum T. Quintius præneste in deditionem accepto, Romam deuexit in Capitolium, idemq; dedicauit inter Iouis & Mineruæ cellam, tabula affixa, quæ erat monumentum rerum gestarum.

Prænomen. Prænomina vnde trahant originem, tradit erudite Alexander ab Alex. *genial. dierum, lib. 5. ca. 4.* Et *Cneos* quidem à generando dictos ait, *Titos* à tuendo, vt & *Titulos*, quod patriam tuerentur, vel ea capitis insignia ferrẽt, quibus tituli fecere nomen. Sic *Spurios* dictos vult eos, qui sine patre sunt geniti, etsi alij quasi σποράδην, id est, *sparsim concepto*, vel à satione, quam nominant τὴν σπόραν Græci, nuncupatos malint, *vt suo loco dicetur latius.* Lucios vero & *Manios* dicit luce & mane editos, *posthumos*, post patris obitum: *Sextos, Quintos, Decimos, Nonios, Septimos & Octacilios*, à numero geniture. *Plæriq.*, inquit, *à Tullo Hostilio, Quintios, Seruilios, Tullios Geganios, Curiatios & Cloelios ab Albanis Romam vocatos ferunt.* *Mamercos*, quod nomen est Oscum, à Marte genitos aiunt, sicut & *Martios*, quod Æmiliorũ prænomen fuit. Caius & Caio prænomina in fœlix, faustumque augurium vsurpata fuerunt æque viris ac fœminis in nuptiis. Quamquam & eadem frequentia ferantur fuisse Tarentinis, cum Brutum ac terrenum significarent hominem. Siquidem γέα *terra* est, vnde γαῖος & γάϊος. Et quamquam in veteribus

bus monumentis C.litera *Caium* deſignaret, ea tamen inuerſa, hac ſcilicet figura Ͻ, deſignauit *Caium*. Porro ſeruis nulla apud veteres fuiſſe prænomina aut cognomina ſciendum, cum ſolis appellarentur nominibus, verum tum demum arrogata & aſſumpta fuiſſe ab illis, cum patroni eos manumiſiſſent. Nam hinc *Marcipores*, *Lucipores*, *Publipores*, quaſi *Marci*, *Lucij*, *& Publij pueri*. Quippe his appellabantur nominibus, cum eſſent exempti ſeruitute. Sed nec illud omittendum, ſæpe Ciceronem & veteres poſuiſſe nominum loco prænomina, vt cum dicit *1.* Familiarium: *Appius in ſermonibus dictitabat*, id eſt, *Ap. Claudius Pulcher*, & tamen Appius eſt prænomen. Sic quem Caium dicit Plinius, fere ſemper *C. Caligulam* ſignificat. Iterum ſæpius dixit Cicero *Cneum*, quam *Pompeium*. Et in Oratione pro Domo cum *Decimos* dicit, vtitur prænomine. Deniq; in Verrinis & Epiſtolis ad Atticum *L. fratrem*, cum dicit, *L. Tullium Ciceronem*, ſignificat, in libris vero de Legibus ſeipſum, & *Quintum Tullium Ciceronem fratrem* Marci, & Quinti prænominibus. Feſtus notat fœminas quoque appellatas prænominibus, idque probat Cæciliæ & Tarratiæ exemplis, quæ ſolitæ ſunt appellari *Caiæ*. Atq; his pariter adiicit *Luciam* & *Titiam*.

Præpes dici ſolet auis. Sed differentiam auium ſubiicio ex veterum ſcriptis. Harum aliæ ſunt Oſcines, *quæ ore canentes faciebant auſpicium, vt noctua, coruus & cornix*. Aliæ præpetes: *quæ ſecundo volatu ante eum, qui auſpicabatur, volabant & auſpicium faciebant*. Atq; hæ quidē aut ſuperiora tenebant dictæ *Præpetes*, aut inferiora, quas Inferas dicebant. Imo *præpetes* dictæ, *quia omnes aues priora petunt volantes*. Agellius *li. 6. ca. 6.* eas intelligit, qui aut præuolarent opportune, id eſt, fœliciter, aut ſedes idoneas caperent, Sic Hyginus *præpetes* intelligit *aues* in augurijs, quæ priora petũt. Qua ratione Ouidius nominat Cupidinē *præpetem Deū*. Eius enim eſt pernicitate alarũ præuolare. Poetis ſæpe prępetes aues, quæ ſunt Græcis *οἰωνοὶ*, id eſt, *aues rapaces*, quales accipiter

& aquila. Maro Æneid. 5. *Quem prapes ab Ida Sublimem rapuit pedibus Iouis armiger vncis.* Ouidius Fastorum 6. *Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.* Valent illæ volatu. Itaque Turnebo nomen habere videntur, ἀπὸ τοῦ προπε-τέσθαι, id est, à *præuolando*, qui simul notat easdem, *magnas aues* dici Latinis. Plautus in Rudente: *Teque ambustulatum obiiciam magnis auibus pabulum.* Vt non absque causa Apollinaris Sulpitius apud Agellium dixerit, *Præpetes aues sibi videri, quas Homerus* τανυπτέρυγας *nominauit, quod istas potissimum spectarent* Augures, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prouolarent. Iam & *Præpetia loca* sunt Ennio, ad quæ facilis allapsus. Est enim προπετὲς Græcis, quod ad labendum est facile & pronum. Atqui à locis editis & celsis maioribus illis auibus expeditus & pronus volatus, si quando prædam appetant, aut alioqui prouolent, *præpetibus pennis*, sicut de Dædalo canit Virgil.

Præputium cuticula in summitate penis, vel caput virgæ vestiens glandem, Græce πόσθη, item videtur nonnullis, *quod ante putidum*, id est, *ante id quod putet.* Hoc qui mutilantur, sicut olim Iudæi ex Dei instituto, iam Turcæ κακοζηλία, dicuntur non solum *circumcisi*, sed & *recutiti* à cute post circumcisionem restituta, Horatio *Apellæ*, id est, *sine pelle.*

Præster tempestuosus & repentinus ventus amburens & velut turbine quodam obterens contacta, ἀπὸ τοῦ πρήθειν, id est, *comburendo*, obtinet nomen. Innuunt & illud Aristotelis verba 3. μετεωρολογικῶν: ὅταν, inquit, κατασπώμενον ἐκπυρωθῇ (τοῦτο δ' ἐστὶν, ἂν λεπτότερον τὸ πνεῦμα γένηται) καλεῖται πρηστήρ. συνεκπίμπρησι γὰρ τὸν ἀέρα τῇ πυρώσει χρωματίζων. cum vero diuulsum concipit ardorem, (fit autem illud, si lenior existat ventus) vocatur *Præster.* Simul enim aera accendit ignea vi sua colorans. Vulgo dicitur *ignis cœlestis*, non aliter differens à fulmine, quam flamma ab igni. Materialis eius causa exhalatio est calida & sicca, efficiens Solis æstus, *vt Physici tradunt.* Talis ille

lis ille ventus, qui Anno 1574. in Frisia, Batauia, & circumiacentibus locis, passim herbis & arboribus ambustis, turribus & molis disturbatis, disiecto patibulo, rusticorum casis dissipatis cum aggerum mole maris iniuriis opposita, hominum pecorumq; stragem edidit: Quæ omnia tum temporis carmine elegiaco complexus aliis exhibui cum gemitu legenda & deploranda.

Præstites dicti sunt Lares, quod omnia suis oculis præstarent tuta. Horum meminit Ouidius Fastorum quarto, hoc modo:

Præstitibus Maiæ Laribus videre Calendæ
Aram constitui, paruaq; signa Deûm.

Plutarchus vocat eos præsides *in Quæstionibus*. Festus scribit præstitem antiquis in eadem significatione dictum, qua nunc dicimus *antistitem*. Vnde & alij ex Diis præstites sunt dicti. Quare & Macrobius tradit Deos præstites homini nascenti secundum Ægyptios adesse quatuor, *Dæmona*, *Tychen*, *Frota*, *Anangen*. Quoad etymon, volunt alij *præstites Lares*, quos esse credebant animas hominum, accepisse nomen, quod præessent ædium non solum priuatarum ac triuiorum, sed etiam vrbis custodiæ, eosque binos existimarunt non pauci. Inde illud Nasonis:

Geminosq; parit qui compita seruant:
Et vigilant nostra semper in vrbe Lares.

Item: *Bina Gemellorum quærebam signa Deorum.*
Et quoniam his tandem additus fuit Augusti genius, ideo legimus apud eundem: *Et vici numina terna colunt.* Plura qui de laribus requirunt, ad proprium illos locum amando, vbi de istis sat multa.

Præsul à præsiliendo, quod in saltando teneret primas. Ducem enim agens comites habebat duos ex Salijs, quorum alterum dicebant *vatem*, alterum *Magistrum*.

Prætexta, id est, vestis oblonga seu talaris, ingenuis, patritiis atque nobilioribus non plebeis vsurpata, cuius oræ pur-

pura erant prætextæ, vnde eſt περιπόρφυρος Plutarcho, & ab Hetruſcis originē trahens, *teſte Plinio*, à prætexendo, quod proprie eſt *extremitates veſtium operire limbo*, nomen ſuum deducit. Apud Romanos prætextati ſunt dicti pueri, quod vterentur prætexta ad annum vſque decimum ſeptimum, quem ingreſſi togam ſumebāt virilem. Didiciſſe & obſeruaſſe id videor mihi in Auguſto Tranquilli, cum ait: *Quadrimus patrē amiſit: Duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam laudauit, quadriennio poſt virili toga ſumpta.* Quod hæc puerorum fuerit veſtis, indicant & illa Plutarchi in Sertorio: Οἱ δὲ πατέρες ἡδοντο θαυμαςῶς τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες. Hinc Cicero prætextatum dixit, qui eſt pupillari ætate *2. in Antonium.* Tacitus ſimul puerilem habitum nominat libro XII. cum *Britannicum in prætexta, Neronem in veſte triumphali tranſuectum* ſcribit. Prætextati ergo, quos itcm περιπορφύρους nominat Plutarchus in *Publicola*, ſunt ornati prætexta pueri ad 17. vſque ætatis annum, *vt modo dictum.* Ab his ſermo dictus prætextatus, in quo obſcœni erat nihil. Nefas enim iudicabant illos, qui id ætatis erāt, verbis vti obſcœnis, *ſicut tradit Feſtus Pompeius.* Sed prætextati cognomen primum tamen Papirio inditum, *vt ex Macrobio & Gellio conſtat.* Ex regibus ante omnes alios hac veſte vſum Tullum Hoſtilium deuictis Hetruſcis, ſcribit Plinius. At Plutarchus etiam Romulo eandem defert, cui cum Bayſio maiorem habeo fidem. Præter reges vſurpaſſe eam, & alios magiſtratus, diſerta illa Valerij Tribuni plebis apud Liuium *libro 34.* verba ſatis euincunt, *Purpura,* inquit, *viri vtemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis: Liberi noſtri prætextis purpura togis vtentur: Magiſtratibus in coloniis municipiiſque, hic Romæ infimo genere magiſtris vicorum togæ prætextæ habendæ ius permittemus: nec id vt viui ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam vt cum eo crementur. Fœminis duntaxat vſu purpuræ interdicemus.* Quod porro Prætoribus permiſſa fuerit, inde apparet, quod aliquem capitis damnaturi prius depoſuerint prætextam, forte ne in

veſte

veste lætitiam indicante tristem ferrent sententiam. Collegiorum magistros processisse ea indutos prodit Asconius *in Pisonem.* De Senatoribus idem affirmat Cicero, *Philippica secunda.* Sed & Ædilibus concessum fuisse eius ius *S. in Verrem* legas. *Non sum*, inquit, *designatus Ædilis: Habeo rationem, quid à populo Romano acceperim, mihi ludos sanctissim. maxima cum ceremonia Cereri, Libero, Liberæque faciundos.* Et paulo post: *Ob earum rerum laborem & solicitudinem fructus illi dati, antiquior in Senatu sententiæ dicendæ locus, toga, prætexta, sella Curulis, ius, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.* Loquitur de eadem Plinius libro nono, hoc modo: *Hinc fasces securesque Romanæ viam faciunt: pro maiestate est in pueritia, distinguitque ab equite curiam.* Plura si quis de prætextatis velit, Macrobium legat *Saturnal. 1. cap. 6.*

Prætor. Variæ de hoc authorum sententiæ. Sunt enim, qui hoc nomine primum appellatos consules dicunt, atq; ita à præeundo deductum Prætoris nomē, quasi qui iure & exercitu præiret. Consules autē ius olim dixisse quis ignorat, modo leuiter triuerit Liuiū & Dionysiū? Sed enim distinguere hunc à Consulib. videntur 12. Tab. leges apud Ciceronem *3. de Legibus* his verbis: *Regio imperio duo sunto, iiq; præeundo, iudicādo, consulendo, Prætores, Iudices, Consules appellantor.* Quin prętores exercitus fuisse duces inq; bello præire solitos affirmant ex *Cicerone, Cæsare, Gellio, Macrobio, Asconio.* Quin sæpe gestum ab iis bellum. Etenim sub M. Termo prætore prima fecit stipendia Cæsar. Eiusdem dignitatis vir M. Acilius triumphauit de rege Antiocho & victis Ætolis. Missus in Hispaniam Scipio Africanus prętor anno ætatis 25. vt & Sempronius Gracchus prætor Galliam domuisse legitur. Græci quoque vt plurimum Prætorem interpretati sunt στρατηγόν, id est, *belli ducem.* Licuit ergo illis auctoritatem exercere suam in castris. Sed an præsente Consule? Maior huius & auctoritas & potestas fuit. Itaq; id non ita liberum aut concessum fuit eo

præsente, sicut nuper de inuentione, & rectè mihi colligere videbar, cum inquit: *Vt si quis eum accuset, qui, cum esset prætor, in expeditione ad arma populum vocarit, cum Consules adessent.* Vbi etiam à consulibus distinguitur Prætor. Alij volunt, *Veteres omnem Magistratum, cui pareret exercitus, appellasse prætorem.* Hinc *tabernaculum ducis*, dici *prætorium*, τὸ στρατήγιον, Iosepho libro 3. Excid. hinc esse nomen portæ prætoriæ in castris, & *præfectum prætorio*, constitutum sub principibus, *sicut Arcadius & Pomponius tradiderunt*, data illi pleniore licentia ad publicæ disciplinæ emendationem. Vtcumque: A *praeundo*, seu iure, seu exercitu nomen eum arcessere volunt. Pomponius & Fenestella à *praeessendo* deducunt. Primus vero Prætor legitur fuisse Sp. Furius Camillus M. filius, qui quoniam ius dicebat vrbanis, vt & cæteri eodem fungentes post eum munere appellatus est *prætor vrbanus*. Penes hunc adeo erat, omnis publici priuatique iuris potestas, vt & nouum ius condere posset, & abrogare vetus. Cum enim Consules occuparentur finitimis bellis, & proinde qui ius diceret in ciuitate non esset, est creatus prætor, qui ius redderet, donec illi abessent bello distenti, *teste Liuio*, etsi Fenestella referat caussam creationis in diuturna certamina patrum. Cum enim alterum consulum ex plebe creari concessissent, simul obtinuerunt, vt & vnicus magistratus crearetur ex patribus, qui quod populum præiret, Varroni dictus est prætor, Apud Ciceronem *3. de legibus*, audit hic *iuris disceptator*, & *iuris ciuilis custos*. Cui quoque tantum, honoris est attributum, vt *ius* eius *Honorarium* appellaretur. Ille motus naturali æquitate quadam, tum Reipubl. vtilitate, ius suum introduxit, partim vt iuuaret ius vetus, sicut in commodato, partim, vt aut suppleret, sicut in eo, qui metu perculsus aut circumuentus dolo malo se fecisset obnoxium, aut vt corrigeret, sicut in ipsis emancipatis factum, quos inter liberos ad bonorum possessionem vocat. Vnde haud immerito Iurisconsultus, nominat ius

nat ius prætorium viuam iuris ciuilis vocem, *l. nam & ipsum. ff. de iustit. & iur.* Sed annis aliquot (*vt ad vnum prætorem redeam*) elapsis, propter peregrinorum turbam confluentium in vrbem, ad ius petendum, additus illi fuit & alter prætor, qui quod peregrinis ius diceret, dictus est *Peregrinus*, sicut prior *Vrbanus*, quod is ciuibus in vrbe ius definiret, idque factum Anno ab V. C. fere XII. supra quingentesimum. Vtriusque autem potestas adeo par erat, vt alter alterius decreto intercederet, si quis appellasset, *teste Asconio in 3. Verrinam*: Quamquam dignitas Vrbani fuerat maior, qui & propterea dictus est *Maior*, vt peregrinus *Minor*.

Statuunt autem alij tres differentias inter Vrbanam præturam & peregrinam, quarum prima, *quod soli ciues apud Vrbanum agere potuerint, apud peregrinum non item*, Altera, *quod apud Vrbanum ageretur lege, apud Peregrinum nequaquam*: Tertia, *quod Vrbanus proponeret in albo, hoc est, in tabula dealbata edicta, de quibus rebus eo anno ius esset dicturus, cum alter nusquam legatur proposuisse, sed potius ius suum reddiderit ex Vrbani edictis, quæ ab edicendo, id est, ante denunciando ac prædicendo appellata proponebantur magistratu inito, & habita concione, cum iam esset in leges iuratus prætor, omnisque, iuris dicundi munus tribus his verbis continebatur*: *Do*, *Dico*, *Addico*. Do *potestatem citandi, vel in iudicium vocandi aliquem*: Dico ius, & *sententiam pronuncio.* Addico, *cum quis cederet in iure.* Cessio fere fiebat hoc modo: Is, cui res cedebatur in iure, ita rem tenens vindicabat: *Hunc ego hominem siue hanc rem ex iure Quiritium meam esse dico.* Deinde interrogabat Prætor cedentem, *an contra vindicaret?* Quo negante, aut etiam tacente, addicebat illi, qui vindicauerat prius. Sane, *Festo auctore*, addicere est, *idem dicere*, vel potius *approbare* dicendo. Inde *addicti* apud veteres, qui pronuntiatione & iussu prætoris: cum soluendo non essent, creditoribus addicebantur. Atque hæc de duobus prætoribus. Aucto tandem magis ac magis imperio, auctus si-

mul fuit eorum numerus vsq; ad octodecim, *vt etiam notatum à Fenestella.* Nam quatuor adiecit Cornelius Sylla: Inde sedecim esse voluit Augustus. Atque his Claudius adiecit duos: Tiberius vnum detraxit, quem Nerua iterum adiecit. Imo capta & occupata tandem Sardinia, mox Sicilia, item Hispania, & Narbonensi prouincia totidem sunt creati prætores, quot prouinciæ in ditionem peruenerant. Atque hi partim vrbanis rebus præerant, partim prouincialibus, *teste Pomponio Læto.* Qui prouincialibus ius dicebant, pręficiebantur prouinciis in certum tempus, quo elapsi si prorogatum ipsis esset imperiū, atque ita remansissent in prouinciis, *Proprætores* appellabantur, quod obseruatum vltra annum vrbis sexcentesimum. Quamquam & aliæ significationes sint huius dictionis. Insignia & ornamenta prætorum fuerunt, *sex lictores,* cum totidem securibus (quamuis Paulus Æmilius 12. habuisse dicatur) *prætexta, Sella curulis, hasta iurisdictionis signum, gladius quæstionum,* deniq; *albi equi niuei q; ad frena Quirites, vt ait Iuuenalis.*

Magistratus tamen eius tantum annuus erat, vt & edicta ab eo proposita. A Prætore porro, nomen prætorio, tabernaculo scilicet in castris, & portæ prætoriæ, *de qua antea*, item cohorti prætoriæ, quæ, *vt S. Pompeius ait,* à Consule vel Prætore non discedit.

Prætoria familia vero est dicta, ex qua aliqui Prætores extiterunt, nullus Consul, qualis L. Murenæ familia fuit, antequam is consul fuisset. Etenim auus & proauus fuerant *Prætores*, & pater ex prætura egerat triumphum, *vt in eius defensione auctor est Cicero.* Prętoria comitia dicta etiam inuenio, quæ haberi solebant à consulibus creandorum prætorum causa, *vt constat non modo ex Liuio, sed etiam ex tertio Epistolarum Ciceronis ad Atticum, Epistola octaua.* Denique prætorij dicebantur, qui gesserant præturam, vt *Consulares,* qui consulatum, *Ædilitij*, qui ædilitatem, *Quæstorij*, qui quæsturam.

Præua-

Prævaricator, qui iuxta Marcianum vera crimina abſcondit, vel potius iuxta Vlpianum *l. 1. ff. de prævaricator.* diuerſam partem adiuuat, & cauſſam ſibi commiſſam prodit, colludens ita cum reo, propriaſque rationes diſſimulans, falſas vero rei excuſationes admittens, quaſi varicator obtinuit nomen, deflexa à varicibus voce, quibus quicumque laborant, cum rectâ incedere nequeant, eunt oblique, quod alias eſt varicari, *vt etiam notatũ ab Alciato.* Vel dictus prævaricator, quod ſit varius, & in partem aduerſam tranſeat, vel à varia certatione, *ſecundum Labeonem.* Cauſam enim ſuſcipit defendendam, ſed ſimulate, iuuans interea & promouens aduerſarium, quod eſt prodere ſuam cauſam, vt *dixit Vlpianus.* Idcirco Critici: *Prævaricor*, νοσφίζομαί σε, id eſt, *Parco & alludo tibi*: *Prævaricor reo*, καθυφίημι, τοῦ ὑπευθύνου, id eſt, *ſubmitto me reo*. Differunt ergo à patrono vel aduocato, qui ea tantum dicit, quæ commiſſæ ſibi cauſæ conducunt, eamque tuetur omni ratione & modo, pro viribus ſuis. Suntq; reo abſoluto duo olim inſtituta in accuſatorem iudicia, vnum calumniæ, alterum prævaricationis: *Calumniæ, ſi falſum intuliſſe crimen conſtaret*: Prævaricationis, *ſi colluiſſet cum defenſore vera crimina occultans.* Calumniæ pœnam, frontis inuſtionem fuiſſe & notam, ſignificat Plinius in Panegyrico: At prævaricationis pœna fuit infamia, *quemadmodum conſtat ex Aſconio.* Quis vero dicendus prævaricator ſit, oſtendit Vlpianus his verbis: *Is autem proprie prævaricator dicitur, qui publico iudicio accuſauerit.* Cæterum aduocatus non proprie prævaricator dicitur. Addit, ſuo tempore illum extra ordinem ſolitum puniri, *l. 1. l. 2. ff. de prævaricatoribus.* Inſpicienda & lex prima ad Senatuſconſult. Turpilianum, vbi Martianus proprias vocum ſignificationes breuibus diſtinguens ait: *Calumniari: eſt falſa crimina intendere: Prævaricari, vera crimina abſcondere: Tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere.*

Pragmaticus. Pragmatici apud Græcos iuris interpretes, qui mercedula adducti ministros se in iudicijs Oratoribus præbebant, *teste Cicerone. 1. de Oratore, Fabio libro duodecimo, capite tertio, & libro tertio, capite octauo* : lege autem nona. *ff. de pœnis illi*, qui concipiebant libellos & scriptis consignabant testationes, ἀπὸ τοῦ πράγματος, id est, *negotio*, deriuant nomen. Plautus in Casina : πράγματά μοι παρέχεις. Intelligunt alij hoc nomine *causarum actores*, & *Leguleios*, qui licet iuris ignari sint, tamen callent vafritiem praxis & multos pecunia emungunt.

Prandium. Cum de origine & ratione prandij dicturus sum, vtile erit subiicere pauca de veterum mensis & cibum sumendi more, quo ad reliqua facilior sternatur via. Itaque sciendum, astipulante quoque Mureto in variis lectionibus, *solitos fuisse veteres sese reficere cibo quater de die* : Et primum quidem diluculo, idque vocabant ἀκρατισμὸν, vel ἀκράτισμα, quod tum merum haberent, non dilutum, *vt vult Asconius.* Quidam διανηστισμὸν dicebant, ἀπὸ τοῦ νηστεύειν *ieiunando*, quod sumeretur corpore ieiuno, vel ἀπὸ τοῦ ἀνίστημι, quod simul ac surrexissent è lecto, hoc ipso fruerentur. Athenæus nominat πρωϊνὸν ἔμβρωμα *cibum matutinum*, nos ientaculum, estque illi & Plutarcho idem quod ἄριστον, id est, *prandium*, cum probat Homerum ita accipere, qui quandoque etiam δεῖπνον vocat, quod nobis est ἄριστον, Sed quamquam hoc aliquando fiat, tamen non ignorandum distinctum esse alias, maxime apud recentiores, τοῦ ἀρίστου, id est, *prandij tempus*, ab Acratismo, atque adeo Hippocratem vsurpare pro prandio vel conuiuio meridiano, tum alias, quorum auctoritates in hunc locum coniicere omnes, infiniti operis res esset futura. Post ἄριστον sumebant veteres ἑσπέρισμα, cum inciperet noctescere, quod δειλινὸν est Athenæo. Est enim *crepusculum* Græcis δείλη. Huic epulo vespertino respondebat apud Latinos *Vespertina*, apud recentiores, *teste Nonio*, *Merenda.* Antecœnium appellat Apuleius, Hebræi

braei סעודה בנוביח *cibum intermedium.* Festus indicat veteribus Latinis *merendam* nihil aliud fuisse, quam *prandium*, etsi post prandium collocetur à Nonio. Inde nouissimo diei tempore post Solis occasum parabatur *δεῖπνον*, id est, *cœna*, quam alio nomine dicunt *δόρπον*, Suidas *δορποφόρν*. Veteres Latini nominarunt *Vespernam*, vt & Plautus *secundum Festum*, qui ipsi etiam appellabant *cœnam*, quod nos prandium dicimus. Has epuli species adfert quoque ex Philemone Poeta Athenęus, etsi pro temporum & locorum diuersitate alias, atque alias rationes vsurpatas negari non queat. Apud Æschylum enim tres tantum priscis epularum species vsitatas refert Palamedes, *ἄριστον*, *δεῖπνον*, *δόρποι*, vbi Athenæus *ἄριστον* interpretatur, *epulum matutinum*, *δεῖπνον*, *meridianum*, *δόρπον vespertinum.* Variam non certam eius rei consuetudinem obseruatam existimat Mercurialis, cuius sententiam approbat, quod monet Hippocrates, *libro de aere, aqua & loc.* considerandum esse Medico rationem viuendi, sintne homines *φιλοποταί, καὶ ἀριστηταί, καὶ ἀταλαίπωροι*, vbi *ientatores*, siue *pransores*, inter eos collocat, qui prauam viuendi normam sequuntur. Sic veteres Latini prandium, quod breuissimum & parcissimum erat, cum ientaculo confuderunt, imo pro eo acceperunt, etsi postea distinxerint, *vt constat ex probatis auctoribus.* De nominis huius origine, vt tandem dicamus, postulat locus. Prandium ergo, quod apud veteres aliquando sumitur pro cibo epuloue matutino, siue ientaculo, *vt Plutarchus docet Symposiacon octauo.* aliquando pro cibo, quo homines fruuntur circa meridiem, nonnullis ab edendo videtur dictum, quasi *peredium*: Pollioni Trebellio, quod milites ad bellum paret à cinctis initum, cum cœnarent discincti. Isidorus vult esse dictum *ab apparatu edendi*, proprie autem veteres prandium vocasse omnium militum cibum ante pugnam. Inde illud ducum ad milites: *Prandeamus tanquam apud Inferos cœnaturi.* Scaliger vult dictum

quia iterum ad opus parati essent illico, qua ratione Græcis δεῖπνον, ὅτι δεῖ πονεῖν, est nominatum. Alij nomen habere volunt, ἀπὸ τοῦ ἐνδίε, id est, *meridie*, quod sumatur, πρὸ ἐνδίε, *ante meridiem*, vel πρὸ τῆς ἐνδείας, *pro indigentia.* His astipulatur Plutarchus in Sympoſiacis, cuius appono verba: Τὸ δὲ ἄριστον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ὥρας, ἔνδιον γὰρ τὸ δείλινον, καὶ τὴν μετ' ἄριστον ἀνάπαυσιν ἐνδιάζειν, ἢ πρωϊνήν τινα σημαίνοντες ἐδωδὴν, ἢ τροφὴν, ἢ χρῶνται, πρὶν ἐνδεεῖς γενέσθαι. Etymon illud videtur & Festus innuisse, cum inquit: *Prandium ex Græco ...... est dictum.* In hiatu enim isto legendum est ἔνδιον, quod primus omnium fœliciter olfecit & restituit Gulielmus Canterus vir omni humanitate excultus, & summus olim mihi amicus, *variarum lectionum, libro quarto, cap. vigesimo octauo.* Huius diminutiuum *prandiculum*, quod antiquioribus erat ientaculum, *teste eodem Grammatico Festo*, qui & Silati meminit eiusdem significationis vocabuli, quod originem trahit ab herba *Sili*, quæ & σέλι, & *siler*, apud Hippocratem σέσελι dicitur. Vinum enim herbæ huius radice vel semine conditum sorbebant ieiuni. Pollionis etymo, quod ille de prandio obtrudit, conuenit prorsus. quod dictum aliqui volunt ἄριστον, quod πρὸς τὸν ἄρεα, id est, in bellum pergentibus apparari consueuerit. Nolo prolixior esse, cum vlterius pergendum sit, & tandem in portum applicandum.

Pratum. Vlpianus; *titulo de verborum significatione* dictam hanc vocem scribit, quod ad fructum ipsius percipiendum separet per se, nec ad id illi sit opus alia re, nisi falce. Græce dicitur λειμὼν, quæ vox definitur ab Eustathio τόπος εἰς ὃν ὕδωρ λείβεται, locus in quem aqua diffunditur & destillatur.

Priamus ἀπὸ τοῦ πρίασθαι emendo, *vt & Etymologicon agnoscit.* Antea *Podarces* erat dictus, *teste Lycophrone.* A secundo hoc nomine sunt dictæ πριαμικαὶ τύχαι. Habuit idem quinquaginta nurus & generos 12. *vt tradit in Iliade Homerus.*

Priapus

Priapus, Veneris & Liberi patris filius, *iuxta Theocriti Scholiaſten Eidyl.* à Nymphæ Naidis vel Chiones & Dionyſij, hortorum & vinearum cuſtos, Theocrito *in Epigrammate*, ξόανον τρισκελλὲς *ſimulachrum ſculptum tricrurium* (vt verbum de verbo reddam) & cuius ſimulachrum ficulneum rubrumque ſtatui ſolebat, erecto (ſit honos auribus) pene, nomen arceſſit διὰ τὸ προϊέναι τὸ σπέρμα, *à ſemine profundendo.* Theocriti Shcolaſtes πρίηπον dictum putat, quaſi βρειήπιον διὰ τὰς ἐν βακχείαις ἐκβοήσεις, id eſt, *valde ſonantem propter exclamationes in bacchationibus.* Volunt enim nonnulli eundem eſſe Deum cum *Dionyſio.* Quare & *Phallus*, id eſt, *ſimulachrum Priapi* in Bacchanalibus geſtari ſolebat.

Primicerius πριμικήριος, alio nomine πρωτοκήριος, Suidæ πρῶτος τῆς τάξεως, nomen habet, quod primus notaretur in tabulæ cerata. Eſt enim κηρὸς *cera.* Alij dictum exiſtimant, quod primum vel priorem obtineret locum, at τὸ, *Cerius*, tantum verbi eſſe productionem. Quo modo notat Ammianus *libro 18.* Secundicerios quoque recenſeri inter dignitates. Quin omnium dignitatum anteſignanos & primos fuiſſe inuenio *Primicerios.* Martianus enim in deſcriptione Reipubl. Theodoſij, Arcadij & Honorij nominat *primicerium Notariorum*, quem Socrates appellat *lib. 7. cap. 23.* πρωτοστάτην τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων, Item enumerat *primicerios ſacri cubiculi*, & *primicerios caſtrenſes.* Sic *primicerij fabricæ* fit mentio *l. 2. C. de fabric.* Primicerij domeſticorum, protectorum & equitum *leg. 2. & fin. Cod. de domeſt.* & protector ſicut & apud Ammianum tum Euſebium in Chronicis. Sic Zonaras Monachus: μεγάλου πριμικηρίου σκιάδιον. ἔστι μέσον λευκοῦ καὶ μέλανος. Primicerij menſorum meminit, *l. vnic. de menſoribus. lib. 12.* primicerij adiutoris, *l. fin. C. de officio, præfecti vrbi*, Primicerij Exceptorum Auguſtalium, Scriniorum, deputatorum, ſacri cubiculi *leg. vnica. qui à Prebit. tit. C. Theodoſ.* Apud Luitprandum, *libr. 6. de rebus per Europ. geſtis* legitur,

Digitized by Google

de primicerio defenſorum, de primicerio ſcholæ Cantorum: Item *de primicerio in officio præfectorum prætorio*, apud Vegetium, *libr. 2. capit. 21.* Caſſiodorus *in Epiſtola regis Gothorum ad Senatores vrbis Romæ*: *Illuſtri viro atque magnifico Maximo primiceriatus, qui & domeſticatus dicitur gerendam duximus dignitatem.* Idem deſcribit *Epiſtol. 7. lib. 6.* Primiceriatus magiſtratum ſummo loco in Auguſtali comitatu, cuius & formulam prodit, *libro ad Comitem ſacrarum largitionum.* Erant porro & *Primicerij Decanorum, vtriuſque ærarij, Palatinorum, Aduocatorum, Collegiorum, Scholarum, Scrinij canonum, ſcrinij tabulariorum, ſcrinij numerariorum, aureæ maſſæ, auri ad reſponſum, argenti, ſcriniorum ſacri veſtiarij*, quorum vltimos ſex recenſet Marianus, *libro præfecturarum inclinantis imperij.* Auguſtinus vocat *Sanctum Stephanum Primicerium martyrum*, quem alij *protomartyrem* vocant. Ex quibus omnibus liquet eſſe generale *primicerij* nomen Cuiacius teſtatur *ad l. 3. C. de apparitoribus præfecto prætor.* etiam primiſcrinios hoc nomine dictos, vt *primiſcrinius* ſit idem, qui ante *primicerius ſcrinij.*

Primipilus. Apud Romanos, qui *primus Triariorum centurio manipulo triariorum in prima cohorte præerat*, reliquos centuriones omnes dignitate antecedens, *Primipilus* ſiue *primopilarius*, id eſt, *primipili*, centurio aut ductor erat, *vt ex Codice Iuſtiniani, multis locis apparet, tum ex 23. l. ff. de adim. leg.* Qui vero præerat Triariorum ordini ſecundi cohortis, *ſecundi Triarij Centurio* dicebatur: qui tertiæ cohortis triariis, *tertij triarij centurio* atque ita deinceps, vſque ad decimæ cohortis triarios. Quamquam Sigonio placet reliquos Triariorum centuriones poſt primipilum, *ſecundi, tertij, quarti*, &c. *pili centuriones* fuiſſe dictos. Dionyſius Halicarnaſſæus ſcribit *libro nono*, inter ſexaginta centuriones vnius legionis præcipuum eum fuiſſe, κεκοσμημένον τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. Præerat is Aquilæ, quæ præcipuum erat legionis totius ſignum. Quo rectius

rectius hic intelligi queant ista Valerij, *libro primo, capite sexto*: Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit. At maximam hanc dignitatem gradatim ascendebant centuriones ab ordine decimo incipientes, donec peruenissent per reliquos ordines interiectos ad hunc primipili centurionatum. Prouectum ad ordinem istum Publiū Salonium à coniuratis postulatum docet Liuius *7. Historiæ libro*, idem Sp. Ligustinum *libro supra quinquagesimum 2.* Quanta vero commoda idem perceperit ex omni legione, optime cognosci poterit, *ex leg. 1. C. de Primipil. lib. 12.* item *ex l. pater. ff. de adim. legatis.* Notandum quoque Primipilum alias Primipilarium dici, Suidæ πριμοπιλάριοι, ab primipilarem, qui iam gessit primipili honorem, *l. 33. §. Iulius. ff. de aur. & arg.* Liuius nominauit eum primum Centurionem, *libro septimo.* Dionysio est ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, *dux legionis*, aliquando στρατοπεδάρχης τ̃ τάγματος *præfectus legionis*, ipseq; primipilatus στρατοπεδαρχία. Quid mirum? Caput ille erat centurionum omniū & ductor, Aquilam regens. Quocirca reliquæ centuriæ ipsi quoq; parebant. Huc refer illa Suidæ πριμοπιλάριος, τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις.

Primitiæ sunt Isidoro, quæ de fructibus præcerpuntur. Sunt enim fructus primi, quos Græci dicunt ἀπαρχάς. Illa dictio Græca resoluta eleganter & ipsum Isidorum tuetur, & etymon Latinum, quo primi intelliguntur fructus siue ex animalibus orti apud Hebræos, siue ex hominibus, siue denique ex terræ semine, etiam Diis consecrati ab Ethnicis. Cedebant illæ sacerdotum vsibus, siue ex lege, siue ex voto oblatæ. Vide Exodi *Exodi 22. Numer. 2.* De die autem primitiarum *23. Leuitici*, de ratione offerendi easdem *Leuit. 2.* quamquam & ipse Iosephus diligenter idipsum prodiderit *Antiq. 3.* si quis eum inspicere vnlit.

Princeps ὑπηρέτης τῶ̃ν νόμων, *minister legum Platoni*, ἔμψυχος νόμος & νομοφύλαξ, Aristoteli, *Dei simulachrum*, Plutarcho *in libello*, πρὸς ἀπαίδευτον, à capiendi significatione dictus

eſt Iſidoro, quòd primum capiat, ſicut *municeps*, quòd *munia capiat*. Etſi alij dictum eum velint, quaſi *primum caput*. Nec tantum refertur ad dignitatem, ſed etiam ad ordinem. *Principem* enim *Senatus* legimus, cuius nomen primo loco recitari ſolebat, & *principem ordinis equeſtris*, quem primo loco ſcripſerant Cenſores in Equitum tabulis. *Princeps* etiam *iuuentutis* eſt apud Tacitum, qui ex Imperatoris alicuius filiis vel nepotibus, aut aliis ſanguine iunctis deligebatur propter indolem præclaram, vt in eum poſtea præ alijs transferretur imperium. Vnde Neronem principem iuuentutis à Claudio dictum conſtat, imo Auguſtum, ſicut oſtendunt numiſmata Huberti Goltzij. *Principes* quoque *milites* ſunt appellati, qui à principio vtebantur gladiis. Et apud Virgilium: *Princeps ardentem coniecit Lampada Turnus*, id eſt, primus. Proprie tamen dicitur princeps, qui in ditione aut regno aliquo ſummam poteſtatem aut auctoritatem obtinet. Vulgo hic *legibus* dicitur *ſolutus*. Idan verum ex Vlpiani reſponſo? Certe digna maieſtate principis legibus, ſe alligatum fateri. Eſt ergo ſubiectus legi, quæ regina eſt mortalium & immortalium, vt *ait Pindarus iuxta Chryſippum*: Πάντων βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπείων, cui *iuxta Demoſthenem*: Πᾶσι προσήκει πείθεσθαι, ὅτι πᾶς νόμος ἐστὶν εὕρημα, καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. Hinc Mandane Cyri mater apud Xenophontem: *Regibus non libido, ſed leges dominantur.* Et Pacatius ad Theodoſium: *Tantum tibi licet, quantum per leges licebit*, monetque Anaſtaſius iudices *leg. vltim. Cod. ſi contra iuſtit. nullam ſanctionem, nullumque reſcriptum recipiendum, quod iuri vtilitatique publicæ plene aduerſetur.* Falſus ergo Vlpianus, ſi communes iuſtitiæ ac honeſtatis leges ſpectes, quibus ille non ſecus, atque aliquis priuatus, aſtringitur: Non falſus, quantum ad ſolennium formularum leges attinet, quibus ille ſolutus poterit dici, tantum abeſt, vt eius libido aut voluntas ſit pro lege, ſicut dixiſſe legitur Iulia Caracallæ nouerca. Quid,

quod

quod plus eſſet futurum in concluſione, quam fuit in præmiſſis, ſi quis inde, *quod legibus ſolutus dicatur princeps*, ratiocinari velit, *quiduis illi extra lege[illegible]e*. Etenim ſolutum eſſe legibus, non eſt *quiduis licitum [illegible]ere*, ſed legibus præeſſe, & publica exigente neceſſitate eas poſſe reſtringere, & relaxare, cum tamen ipſemet illis obedientiam præſtare debeat. Quemadmodum autem prætorum edicta, prudentum reſponſa, plebis ſcita, Senatus conſulta, ita principum dicuntur Conſtitutiones, Reſcripta & placita, quibus à placendo factum eſt nomen. Vt rectè ſcribat Iuſtinianus: *Quod principi placuit, legis habet vigorem.* Hinc & principum edictis publicandis noſtra lingua ſubiici ſolet ad finem: Whant ons alſo gelieſt.

Principium à Principe deflexum videtur, ſicut princeps à primo capite.

Priuignus nomen obtinet, quod prius quam nouerca nubat, & in nouam familiam eat, progenitus ſit. *Pri* enim loco *præ* vſurpabant veteres, *authore Feſto.*

Priuilegium. Nomen habent priuilegia ſuum, quod ſint leges priuæ, id eſt, priuatæ. Ita enim apud Ciceronem legi oportet pro Domo, *& tertio de legibus.* Itaque vt priui homines dicebantur veteribus homines ſinguli, ſic priuilegia nihil ſunt aliud, quam ius ſingulare in certæ alicuius perſonæ, vel cauſæ fauorem ac gratiam propter aliquam naturalis æquitatis rationem inductum. Vnde apparet ſiquidem contra naturæ ius vel publicam vtilitatem introducantur priuilegia, non eſſe magis priuilegia, quam tyrannis eſt lex, *vt egregie probat Cicero, 3. de legibus.*

Agellius docet *Noctium, libro 10. capite 20.* Veras leges non eſſe, quod non cadant in definitionem, quam propoſuit Atteius Capito; cui lex erat generale populi, vel plebis iuſſum, rogante magiſtratu. Quin ratio æquitatis poſtulat, vt omnes hom[illegible]es ſummi cum infimis

Iii 2

pari teneantur iure, non vt ferantur leges in ſingulas perſonas. Qua de cauſa 12. Tabul. quoque vetuerunt ea irrogari, id eſt intr[illegible]ci hic verbis : *Priuilegia ne irroganto.* Accurſius voluit ea priuare legem, forte alludens ad falſum nominis etymon, vt ſolet præ imperitia linguæ cũ Grȩce, tum Latine vir magnus alioqui. Quid, quod potius ſuppleant legem ea parte, ad quam communis regula porrigi non poteſt, ſalua iuſtitia & æquitate, quæ eſt recta & vera quorundam ſententia.

Problema multa ſignificans vocabulum primo, quidquid obiicitur defenſionis cauſa dico *propugnaculum*, *munimentum*, *vallum*, *aggerem*, *ſcutum*, *præſidium*, item γέννημα *progeniem*, *aut fructum*, *aut quid emiſſum*, *quo pacto* S. ſanctus eſt πρόβλημα Theologis Græcis, tertio generaliter *quæſtionem* ſeu *propoſitum*, vnde *Rhetoricum* vel *Logicum* πρόβλημα & προβληματώδης, quod in quæſtione ſeu diſceptatione eſt poſitum, nomen arceſſit à προβάλλω, quod eſt, *obiicio*, vel *affero quæſtionem in medium*, vt eleganter quoque notatum, à Goclenio.

Probus appellatur à Feſto, qui ſe prohibet à malefaciendo, quaſi *prohibitum* dicas. Alij probum dictum volunt, quaſi *probatum*, ſumpto nomine à re metallica, quæ igni eſt bene excocta & explorata, ſicut Græci dicunt ἀργύρειον δόκιμον καὶ νόμισμα, καὶ χρηστὸν ἀκίβδηλον, δοκιμαζόμενον ἐν τῷ πυρί.

Procella, quæ quid ſit, docet Plinius *lib.2.cap.48.* inclinatur à verbo *procello*, id eſt, *proſterno*.

Proconſul, ſiue eum accipias, cui vltra legitimum & annuum tempus prorogatus eſt Magiſtratus, ſiue eum, qui ex priuato in prouinciam ad bellum gerendum eſt miſſus, aut eum, qui ex magiſtratu in prouinciam abiit, aut eum denique, qui conſtituta Monarchia à Senatu in eas prouincias eſt miſſus, quæ populi fuerunt (his enim quatuor modis accipi ſolet hoc nomen) dictus videtur Feneſtellæ, quod pro conſule mitteretur, eiuſque vice fungere-

geretur. Sunt hoc æuo viri non triuialiter instituti, qui contendunt duo esse distincta vocabula, alterum *præpositionem*, alterum *nomen*. Alij vnum nomen compositum esse volunt, & regulariter inflecti per omnes casus, sicut *pronepos* & *proauus*, cui sententiæ se adiunxit Aldus Manutius iunior, *de Ortographia libro*. Ego etsi inueniri non diffitear apud Ciceronem, Gellium dici *Proconsule* ἀκλίτως & veteri modo, tamen istum loquendi modum dixerim nunc obsoletum, antiquatum, imo plane mutatum, neque aliter iam scribere & loqui eruditos, quam esse loquendum censuit Aldus Pomponius scribit posthumio Albo & Sex. Fusco Coss. bello infeliciter cum Æquis gesto proconsulem primum T. Quintium fuisse creatum. Sex cum lictores præcedebant: Cætera omnia habebat vti Consules, & inde statutum, vt qui Consules vno anno fuissent, sequenti Proconsules essent. Deinde Proconsules mittebantur ad prouincias, & singuli singulos habebant legatos, qui administrationi præstarent auxilium. Aderant illis & *militum tribuni*, *Centuriones*, *præfecti*, *Decuriones*, *Scribæ*, *Accensi*, *Præcones*, *lictores interpretes*, *Tabellarij*, *Aruspices*, *Cubicularij*, *Medici*, & qui quotidianæ vitæ prope socij fuerunt, quæ *Cohors prætoria*, & *quasi prætoria* est dicta. Instruebantur quoque viatico, quo pertinebat aureus annulus, qui *teste Zonara*, magistratibus peregre proficiscentibus de publico dabatur, item *vestes*, *vasa*, *vehicula*, *muli*, *tabernacula*, quæ instrumenta locata fuisse indicat Ventidius, qui *vt Agellius refert libro decimoquinto*, *capite quarto*, victum quæsiuit comparandis mulis, & vehicula Magistratibus, qui sortiti, prouincias forent, præbenda publice conduxit. Ita Alexandrum Seuerum instruxisse necessariis rebus Magistratus, quod in prouinciam mittebat, tradit Capitolinus, idque veterum exemplo, ita vt præsides prouinciarum acciperent *argenti pondo vicena*, *phialas senas*, *mulos binos*, *equos binos*, *vestes forenses binas*, *domesticas singulas*, *aureos centenos*, *coquos singulos*,

vt & alij notarunt. Horum poteſtas extra prouinciam nulla erat, vt & in vrbe Roma, maxime Conſule præſente. Vbi enim aberant Conſules, licebat eorum vices ſupplere, vrbi præeſſe habere Senatum, comitia indicere futuris conſulibus, & ſi in prouincia ſibi decreta dignum quid geſſerant triumpho, de victis hoſtibus triumphare. Nam P. Philo Proconſul de Palepolitanis & Græcis triumphum egit, Seruilius de Cilicibus & Iſauris.

Procus à procandi & nimiū laſciue poſcendo dictus eſt Verrio, perottus à *prociendo*, id eſt, protendo deriuat. Inde & *procaces meretrices*, quod aſſidue petant.

Procyon canicula, quod ante maiorem canem oriatur, nomen tulit. Eſt enim *κύων canis*, apud Græcos. Hæc (*vt ſcribit Columella lib. 12.*) oritur Idibus Iuliis, ardentiſſimo, *vt Plinius refert*, æſtatis tempore, quippe ſole ingrediente primam Leonis partem, Cum feruent maria, fluctuant in cellis vina, mouentur ſtagna. Vnde Flaccus: *Iam Procyon furit.* Eſt eidem ſtellæ & nomen Syrio, quem Virgilius *ſteriles* dixit *agros exurere.* Sub eo moleſtus purgantium vſus Hippocrati.

Prodigium Feſto & Ciceroni, *de diuinatione libro*, à prædicendo eſt dictum, cæteris etymologicis, quod diuinitus propagetur futuris & conſecuturis rebus, hoc eſt, ante illas propellatur. De prodigiis ſcripſit obſequens, & inter noſtros Fredricus Nauſeas *in mirabilium libris*, multa obſeruatu digna. Vide & titulum *de prodigiis Valerij, lib. 4.* vbi prodigia ante Pharſalicam pugnam oblata Pompeio & territo admodum exercitui inſolitis ſignis diſerte recenſet.

Profanus βέβηλος dictus videtur, quaſi *procul à fano*, i. e. *religione.*

Proletarij Ciues à munere officioq; prolis edendæ ſunt appellati, quod cum re familiari minus poſſent Rempubl. iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentaret, *vt docet Iulius Paulus apud Agellium.*

Prologus πρόλογος, comediæ pars (diuiditur enim in quatuor partes *Prologum, Protaſin, Epitaſin* & *Cataſtrophen*) nec quidquam

quam aliud quam antecedens veram fabulæ compositionem elocutio siue narratio, in qua Poeta rem suam agit, à πρὸ & λέγειν, arcessit nomen. Is autem non vniusmodi, vbique. Alias enim συςατικὸς *commendatitius*, quo fabulæ, vel Poeta commẽdatur, alius ἀναφορικὸς, id est, *relatiuus*, quo aut gratiæ referantur populo, aut refelluntur aduersariorum obiectiones, vt in Andria Terentij: Alius argumentum narrat, aut Poetæ consilia, & dicitur ὑποθετικὸς: alius denique μικτὸς, id est, *mixtus* continens in se omnia prædicta.

Prometheus frater Epimethei, & filius Iapeti, qui Iouem decepisse legitur in fabulis, artes inuenisse, cœlitus detulisse ignem ad homines, & Caucaso alligatus fuisse à Ioue, quod parcarum sortem de Thetidis filio, qui patre maior & clarior esset futurus, patefecisset, atque ita Iouem ab eius congressu deterruisset, nomen inuenit à πρὸ καὶ τῆς μήτιος, quæ vox consilium significat, quod ille captabat, antequã factum aliquod aggrederetur, id quod vere hominis est sapientis. Vel dictus Prometheus, quasi προμήδευς consilia præuidens, δ in θ mutata, aut deniq; à πρὸ & μαθεῖν, quod erat antiquis, ταυτὸν τῷ μανθάνειν. Primus hic fertur annulo ferreo circundedisse digitum, gemma etiam palæ inclusa, vnde annulos gerendi consuetudo irrepsit.

Promontorium, à prominendo dictum. Salustius de Sardinia. *In oriente latior prominet*, *quam in occidente*. Tale *pachynum*, Siciliæ, & alterum *Lilybæum*, tertium *Pelorum*, *Maleum*, Græciæ, *Sigæum* Asiæ.

Promus vnde nisi à promendo? Etenim promendis cibariis ex penuria cella præest. Ita *Condus* à condendo. Auctor Fulgentius Placiades. Horatius 2. Satyr. 2. *Ni libe-ris diluta*, *foris est promus*. Apuleius in Apologia dixit, *librorum promum*, *qui præest promendis libris*, *& quasi Bibliothecarius est*. Proprie tamen dicitur de eo, qui ci-

bos promit. Sicut vero apud Germanos tempore hodierno, ita apud Græcos olim mulierum id munus fuisse, ex Homero constare potest, apud quem legis Odyss. 1.

Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα
Εἴδατα πόλλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων.

Vbi Eustathius annotat ancillam promentem, & condentē ad victum necessaria recte αἰδοίην nominari ab Homero, quod famulas in his ministrantes σώφρονας, id est, *modestas ac temperantes* esse oporteat, ne exhauriantur Domini. Adde & illa Aristophanis in ἐκκλησιαζ.

Ταῖς γὰρ γυναιξί φημι χρῆναι τὴν πόλιν
Ἡμᾶς παραδοῦναι, καὶ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις
Ταύταις ἐπιτρόποις καὶ ταμίαις χρώμεθα.

Vnde colligitur Athenienses quoq; vsos fuisse mulierum ministerio ad domestici victus dispensationem. Sed & Hector Il. 2. cum rediens è prælio Andromachen vxorē quæreret, nec eam domi inueniret, fingit enim Poetæ allocutum famulas, inter quas ὀτρηρὴ ταμίη, id est, *famula* rebus condendis & promendis destinata πρὸς μῦθον ἔειπεν.

Promulsis dicta est cœna veteribus, *sicut Turnebus in Aduersariis, & Iustus Lipsius 3. antiquit. lectionum notarunt*, quod ante mulsum daretur. Nam antiqui in conuiuiis primum haustum sumebāt ex mulso ad profligandum sitim, quod vacuis & manibus venis initio dulcem potionem infundendam putarent. Itaque ex austero vino mulsum conditum reprehenditur. Aristippus, *inquit Horatius*, forti miscebat mella falerno. Hinc intelligitur, cur scripserit Varro 3. *de re rustica: Fauus venit ad altaria, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mensam administratur.* Alij promulsidem interpretantur: quod mulsi vice dabatur conuiuis ad prouocandam appetentiam. Sed Senecæ huc quoque adducere placet testimonium, ex *lib. 20. epist. 12.* de Spanio quodam è genere Lucifugarum. *Circa lucē*, inquit, *discurritur: Pueri vocantur cellarij, coqui tumultuantur. Quæro, quid sit? Dicitur, mulsum & alicam poposcisse, à balneo exisse.* Et

Pli-

Plinius Iunior *libro Epistol. primo: Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, oua bina, alica cum mulso & niue.* Nec inepte etsi Satyrice Horatius, paulo etiam apertius, quam ante:

Vacuis committere venis
Nil nisi lene decet: Leni præcordia mulso
Prolueris melius.

Interim notandum, cum cœnæ lautiores in diuersos ferculorum missus distinguerentur apud veteres, ad primos missus vel primam mensam, quam & *Ante cœnam* vocabant, referendam esse promulsidem siue gustationem, vt nominat Petronius in hunc modum scribens: *Iussi ergo discubuimus, & gustatione mirifica, initiati, vino etiam Falerno inundabamur. Gustatio*, inquit Turnebus, *prima pars cœnæ, gustus aliis.* Quid quod pro hac cœnæ parte Horatio etiam prandium sit dictum? Athenæus *libro quarto* nominat προοίμιον τοῦ δείπνου, Hebræi פרפאאות שלפני המזון· vt quidam volunt, quorum hic fidem sectari admodum procliue, donec didicerim meliora.

Procemium προοίμιον, alias ἡ ἀρχὴ, vel εἰσβολὴ τοῦ λόγου, descendere videtur ἀπὸ τῆς οἴμης, id est, *cantu*, vocabulo sumpto à citharędis, qui pauca quædam ante legitimum carmen modulari solent, quod Platoni in Philebo est ἀνακρούεσθαι, idque promerendi fauoris gratia. Vel potius descendit ab οἶμος via, quia ante ingressum rei ponitur. Quocirca Cicero vestibulum & aditum ad causam vocat. Duplex id esse constat ex Rhetorum præceptis: *Rectum, quo statim & apertis rationibus idoneum reddimus animum hominis ad audiendum*: Et obliquum, *quod fit* πλαγίως ἢ κρυπτικῶς *oblique & latenter circuitione, scilicet & dissimulatione quadam, ideoque dicitur* ἐπῳδὸς, *quasi incandatio*, in Fauorini Lexico ἡ γοητεία, in Politico Platonis, ἐν κύκλῳ περιόδους, Latinis *Insinuatio.* Causam enim habet αἰσχρὰν ἢ παράδοξον, *turpem aut admirabilem*, quæ animos auditorum alienat à nobis. Vnde necesse est oblique & clam irrepere, ne

sentiant turpidinem, & proinde alieniores euadant. Probat Fabius magis hoc nomen, quam exordium, quod sit quasi quædam præcentio orationis. Vt recte dixerit Aristoteles in Rhetoricis: Τὸ μὲν οὖν προοίμιον ἐστὶν ἀρχὴ λόγου, ὅπερ ἐν ποιήσει πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον. Atq; hæc cum etymo præcedenti belle conueniunt.

Propheta vox in sacris literis virum significans, qui Deo peculiariter familiaris, cum eo per certas visiones sua habet colloquia, qualis Abraham *Genes.20.* item Doctorē immediate & diuinitus vocatum, qui non tantum sacras literas nouit & exponit, sed etiam de Messia, de venturis pœnis & liberationibus futura quædā præuidit atq; prædixit, rursus interpretē alterius, *vt Exod.7.* de Aarone Mosis Propheta & interpretem arcanorum, qualis in Babylone Daniel, in Ægypto Ioseph, nomen inuenit, vel παρὰ τὸ φαίνειν, quod *res illi manifestentur per visiones*, vel παρὰ τὸ φωνεῖν, *quod oracula, obscuriora, eloquendo interpretetur*, vel simpliciter à προφήμι, *quod futura prædicat*, vel deniq; παρὰ τὸ φαίνειν, id est, *ostendendo & declarando, quod rerū euentus populo denuntiet.* Apud prophanos auctores passim eo nomine appellatur idolorū minister, quales in Creta Prophetæ Iouis. Talis apud Euripidē in Ioue φοίβου προφῆτις, *phœbi Prophetissa.* Apostolus ad Titum vtitur ea voce pro Poeta, cum Epimenidem Cretensem citat contra Cretenses. Alias eius significationes varias omitto lubens, cum hæ præcipue sint & digne notatu. Notandum tamen Hebræos olim prophetas omnes nominasse Videntes, *vt est videre lib.1.Reg.cap.9.*

Propilia tribus à nomine progenitricis traxit vocabulū. Consueuerunt enim nō à viris solum, sed etiam à fœminis nominare tribus, *vt scripsit Festus.*

Propitiatorium, quod nihil aliud erat, quā arcæ fœderis operculū, duobus Cherubin alis super extendentibus insignitum, alias appellatū Oraculū, quod ad illud Deū in primo templo consulerent ex ipsius mandato, *Exodi 27.* sic nominatum videtur Isidoro, quasi propitiationis oratorium. Propitiatio enim placatio est. Fit & eius mentio *Numer.8.*

Pro-

Proprætor. Duo potiſſimũ ordinarij prouinciarum rectores fuiſſe leguntur apud Romanos, Prętores, qui in prętura, & Conſules, qui vrgente grauiore bello, in conſulato ꝓuinciis præfuerunt. Horũ vero prætorum eadẽ fuerunt inſignia, quæ Prætorũ vrbanorũ, *Lictores* videlicet ſex, *totidem faſces atq́; ſecures*, vnde ἑξαπελέκεις dixerũt, id eſt, *ſex ſecuriũ*, quemadmodũ ſcribũt Ammian' & Dio. Ordinariũ temp' quo ꝑant prouinciis, erat annus. Quod ſi ꝓrogato poſt annũ imperio in ꝓuinciis mãſiſſent, Proprætores appellabantur. Quamq́; & illis poſtea datũ id nominis fuit, qui ex priuatis ad bellum gerendũ, nõ ad gubernandã prouinciã ſunt miſſi, qualis fuit, C. Octauius: Itẽ illis, qui geſta in vrbe ꝑtura ſub finem anni in prouincias ꝓfecti his ipſis prefuerũt. ſuntq; dicti *ordinarij Magiſtratus ꝓuinciales*, eadẽ illis cõceſſa poteſtate, q̃ concedi ſolebat Conſulibus: Deniq; & illis, quos C. Octa. Auguſt. & poſt eũ Imperatores reliqui in eas ꝓuincias miſerũt, quas ſibi reſeruabant, maiorem eiſdẽ obtinentib. poteſtatem, quã proconſules habebãt, qui ꝑficiebantur prouiciis populi. Additi fuerũt illis nõ ſecus, ac Proconſulibus inter Comites *legati* dicti à legendo Varroni, qui operam ſuam in prouincijs nauabant, eoſq; tres ad minimũ numero fuiſſe inuenio. Adſciſcebantur autẽ permiſſu Senatus ab ipſis Præſidibus, aut à Senatu concedebantur, aut extra ordinem aliqua lege deligebantur.

Proquæſtor appellatus fuit Romanis, qui mortuo Quæſtore Præſidi ipſi cœpit eſſe loco quęſtoris, itẽ qui *Quæſtore* decedẽte interim ſucceſſore nõ exſpectato, ꝓuinciæ ipſius fuit ꝑfectus, non quidẽ à Senatu aut populo inſtar Quæſtoris, verum à *Proprætore* vel *Proconſule*, prout & alij obſeruarunt.

Prora πρῶρα, frons nauis Virgilio, παρὰ τὸ πρωϊέναι, id eſt, à *præeundo*, quibuſdam nominata videtur, aliis ἀπὸ τ̃ προορᾶν, i. e. *proſpiciendo*. Vergit enim prorſum in nauigando. Huic qui præeſt, dicitur *Proreta*, Græce πρωρεύς.

Proſcriptio, quæ nihil aliud quam relegatio eſt, in ciues olim Romanos exercita, aut in exilium damnatio bonis

in fiſcum redactis, à ſcribendi ceremonia arceſſit nomen. Sylla tulit legem, vt publici eſſent proſcriptorum agri, quod maximè de iis agris intelligendum, qui in Thuſcia circa Volaterras ac Feſulas erant, quos militibus ſuis Sylla diuiſit, *teſte Cicerone in Lullum*, Salluſtio in Catilinæ coniuratione. Facta eſt & denuo à Triumuiris proſcriptio, quam conferat Dio cum Syllana, *libro quadrageſimo ſeptimo*. Dicit & eorum amicos fuiſſe proſcriptos, quod qui vnum ex Triumuiris vel ſtudio, vel facto ſuo iuuiſſet, ſtatim inimici loco haberetur reliquis. Incertitudinem vitæ humanæ demonſtrauit L. Philuſcius, qui ante à Sylla proſcriptus, cum periculum euaſiſſet, iam iterum proſcriptionis iniuriæ ſubiectus fuit, & tandem occiſus. Multi perierunt *διά τε ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα*, *inquit Dio*. Multi etiam euaſerunt, poſtea in patriam reuerſi & aſciti in magiſtratus pro volubili rerum humanarum conditione. Quæ poſtea M. Lepido, & L. Planco Coſſ. propoſitæ fuerunt tabulæ, nemini quidem intulerunt necem, & facultates ademerunt. Cum enim opus haberent pecuniis multum debentes militibus, coegerunt eas hac ratione. Sic in proſcriptione Syllana ſpargi ſolebat, hunc ædium ſplendidarum cauſa iugulari, illum horti, alium thermarum, *teſte Plutarcho*. Itaque Q. Arbelius nullius ſibi criminis conſcius, cum forte in forum progreſſus tabulam proſcriptionis legiſſet, inque ea reperiſſet & ſuum nomen, *e heu me miſerum*, inquit, *prædium in Albano meum proſequitur*, & paululum progreſſus ab inſequente eſt trucidatus.

Proſedæ appellantur à Plauto meretrices, quod ante ſtabula ſederent, corpore vulgato, ſicut & Feſtus notat. Reponendum hoc nomen putat Briſſonius apud Petronium in Satyrico, vbi legis Iam pro ſella meretrix aſſem exegerat, cum potius ſcribendum ſit, proſeda meretrix.

Proſelini nuncupati ſunt Arcades à Luna, quæ eſt *σελήνη*, quod à diluuio Deucalionis dicerent ſe primos inſpexiſſe naſcen-

naſcentem lunam. Quo nomine calceos nectebant fibulis Lunæ in ſpeciem factis: quæ falcata ſua cornua protendit, ſicut & apud Romanos nobiliores lunulas geſtaſſe ſcribit Plutarchus. Perſuaſionis huius Arcadum meminit & Apollonius *libro quarto*, vbi interpres hoc modo: Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τεγεατῶν πολιτείᾳ φησὶν, ὅτι βάρβαροι τὴν ἀρκαδίαν ᾤκησαν, οἵτινες ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπιθεμένων αὐτοῖς, πρὸ τοῦ ἐπιτεῖλαι τὴν σελήνην, διὸ καὶ κατωνομάσθησαν προσέληνοι, τινὲς δὲ φασὶν ἐνδυμίωνα εὑρηκέναι τὰς περιόδους, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῆς σελήνης, ὅθεν καὶ προσεληνοὺς τοὺς ἀρκάδας κληθῆναι: Ἀρκὰς γὰρ ὁ ἐνδυμίων. Et Maro: Arcades ipſum credunt ſe vidiſſe Iouem, cum ſępe nigrantem Ægida concuteret dextra, nimboſq; cieret. De calceamentis autem iſtis commaticum fertur Herodis dictum Bradeam vxoris fratrem, qui cum generis ſui nobilitatem æquo verboſius apud Romanos oſtentaret, Næ tu, inquit, generis tui nobilitatem in aſtragalis geſtas. Vnde lucem accipere, videtur Iuuenalis iſtud: Et nobilis & generoſus Appoſitam nigræ Lunam ſubtexit alutæ.

Proſerpina Cereris filia, vox origine Latina, non Grę ca, *vt cenſet Cicero*, à ſerpendo videtur dicta. Serpunt enim per terram, & ex terra, *id eſt*, Cerere naſcuntur fruges, quibus ea ſignificatur, Quia vero eædem latent ad tempus, donec exiliant ſolis calore elicitæ, atque eductæ in auras, fingitur hęc Dea rapta ab Inferorum diuitiarumque Deo Plutone. Inde Phurnutus explicans μυθολογίαν: ἁρπάσαι δ' ὁ ἅδης τὴν θυγατέρα τῆς δημήτερος ἐμυθεύθη, διὰ τὸν γινόμενον ἐπὶ χρόνον τινὰ τῶν σπερμάτων κατὰ γῆς ἀφανισμόν. Græce dicitur περσεφόνη, quaſi φέρουσα τὸ ἄφενος, diuitias ferens, *authore Heſychio*, id quod de terræ fructibus tandem prorumpentibus, & ſuam conſecutis maturitatem recte etiam intelligi poteſt. Quinimo terram ipſam quoque dictam Proſerpinam, quod ex ea proſerpant fruges, notat Auguſtinus *ex Varrone*. Profundam Cererem nominat Claudianus, Virgilius *infernam Iunonem*. Varro

eodem nomine *Lunam* repræſentari cenſuit, vnde flammeum oris honorem ipſi attribuit idem Claudianus. Sicut vero Cereris myſteria re & cognomento maiora celebrabantur Eleuſine, ita minora Proſerpinæ, inq; gratiam Herculis inſtituta, cum is initiari efflagitaret, agris celebrata legimus. In fabulis quoque narratur, cuiuſque capitis crines abſcindere Proſerpinā, vt orca damnetur. Quo ſpectant illa Virgil. Æneid. 4.

Nondum illi flauum proſerpina vertice crinem
Diſtulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.

Proſodia pars Grammaticæ, quæ docet accentus, hoc eſt: rationem attollendi aut deprimendi ſyllabas pronuntiando, tum quantitatem earundem, nomen trahit ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id eſt, *cantu*, vel παρὰ τὸ ᾄδειν, id eſt, *canendo*. Quippe poemata veteres nominabant ᾠδὰς, *teſte ethymologico magno*: ἢ παρὰ τὸ προσᾴδειν καὶ ἁρμόζειν, τῇ ὑποκειμένῃ λέξει, ἢ ἀπὸ τῆς πρὸς προθέσεως, καὶ τῆς ᾠδῆς.

Proſtibulum vel *Proſtibula*, alio nomine ſcortum vel meretrix, à proſtando nomen accepit, etſi Iſidorus deriuare videatur à proſternendo, *libro 18.* vel quod ſtaret ante ſtabulum quæſtus gratia, *vt Nonius notat.* Qua ratione eiuſcemodi meretrices etiam *Proſedas* appellatas fuiſſe à Plauto vult Sex. Pompeius, *libro decimoquarto.* Locus Poetæ extat in *Pœnulo Act. 1. Scen. 2.* Notandum eſt illud, *Conſueuiſſe meretrices nudo corpore proſtare, ſicut in Heliogabalo traditum à Xiphilino.* Itaque Iuuenalis Poeta loquens de Meſſalina prodigioſæ libidinis fœmina, quæ ſe noctu in lupanar contulerat, ait: *Tunc nuda papillis conſtitit auratis titulum mentita Lyciſcæ.* Inter meretricem porro & proſtibulum eam differentiam fecerunt veteres, *notante Nonio*, quod meretrix copiam ſui faceret tantummodo noctu, proſtibulum autem ante ſtabulum ſtaret quæſtus nocturni & diurni cauſa.

Protelo verbum videtur Steucho, fieri ex πρὸ & τέλος, quæ vox *finem* ſignificat, quaſi idem ſit, quod *in longum fines ac metas temporis proferre.*

Protro-

Protropum vinum ſponte defluens, antequam calcentur vuæ, quod πρόχυμα eſt Florentio apud Conſtantinũ γεωπ. *6. cap. 16.* παρὰ τὸ πρὸ τοῦ τραπεῖν deducit originem. Notationem iſtam confirmare videtur Plinius *libr. 14. capite 9.* his verbis: *Sed inter genera potuum ponere debeo & protropum,* Ita appellatur à quibuſdam muſtum ſponte defluens, antequam calcentur vuæ. Recte ergo & Pollux: Οἶνος πρότροπος, ὁ πρὶν ἀποθλίβεσθαι ἐκρυείς. Athenæus πρόδρομον ἢ πρότροπον à Mitylenæis dictum tradit. Sed & Plinius agnoſcit *Protropum, Gnidium,* quippe ex Guido ſolitum deuehi Romam, vbi in maximo pretio habitum non modo pro varijs medicamentorum compoſitionibus, verum etiam pro diuitum & nobilium menſis, cuius etiam Vitruuius meminit, *libro octauo, capite tertio.* vbi loco *Protyri* legendum *Protropi.*

Prouerbium, quod eſt celebre dictum ſcita quapiam nouitate inſigne, ſæpe in ſe metaphorum aut hyperbolen, aut etiam ironiam ſententiamue aut qualemcunque deſcriptionem continens, quale eſt, *Dolium pertuſum*, item *ad Coruos, ad Calendas græcas, Euripo mutabilior*, quaſi *probatum* verbum dictum interpretantur nonnulli. Græce dicitur παροιμία & παρὰ οἶμος, id eſt, ὁδός, quaſi *paſſim ſparſum per ora hominum*, adagium quoq; Latinis, vt alias admonitum. Hebræi nominant מְשָׁל. Chaldæi מַתְלָא & מַתְל. Sed illi non tantum eo complectuntur prouerbium, ſed etiam figuratam orationem, ſententiam egregiam, dicterium, metaphoram, doctrinam. Quo fit vt multa quoque prouerbia apud Latinos & Græcos ſententiæ ſint vel potius γνῶμαι, quale eſt illud: *Spartam, quam nactus es, orna:* Item: τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾶνται χελώναι. Etiamſi non omnes ſententiæ & apophthegmata (nam & hæc iudicant Rhetores illis affinia) prouerbiorum albo ſint inferendæ. Eſt enim γνώμη dictum breue continens præceptũ de moribus, aut aliquam de præmiis & pœnis commonefactionẽ, At prouerbiũ valde celebre eſt dictũ, plerũq; figura aliqua

conditum. Magnam illorum farraginem in Chiliades suas congessit Erasmus, post Erasmum Gilbertus Cognatus, Adrianus Iunius Polydorus, Vlpius Franecerensis, vt & ego nonnulla partim edita, partim adhuc consiictantia cum blattis, dum Mecœnatem in hac Philomusorum penuria(quę temporis infœlicitas?) nondū inueniunt.

Prouideo. Varro 5. *de lingua Latina* affirmat quędam in Gręca lingua nonnullos existimare Latina. Ego autem cum ipso potius à Græcis deriuauerim. Vocabula ab eo prolata sunt, *scalpere* σκαλεύειν, *sternere* στορεννύειν, *lingere* λειχέθαι, *ferre* φέρειν, *prouidere* προϊδεῖν, *errare* ἐῤῥεῖν. Item γίγνομαι à *gigno*, & ab eo quod dicunt στραγγαλίζειν, *strangulare*, *tingere* θιγγάνειν. Præterea ab eo, quod nos *malaxare*, illi μαλακίζειν, *potare* ποτίζειν, *domare* δομᾶν, *mulgere* ab ἀμέλγειν, vt *runcinare* à runcina, cuius origo Gręca ῥυκάνη. Ita illa omnia ideo Varrone, qui ab Ausonio: *poppma* Frisio castigatior est editus, quam vnquam antea, adiectis coniectaneis & notis. Rectè addideris *propino* verbum, cui respondet τὸ προπίνω, apud Gręcos. Quin eadem origo doti, arrhaboni, domui, *Dono*, & aliis innumeris, de quibus loco suo.

Prouincia dicta aliquibus, quod procul ab Italia armis esset deuicta, vel, *iuxta Festum*, quod populus Romanus eam prouicit, id est, ante vicit. Redigebantur autem in formam prouinciæ integrę regiones, & à populo Romano missis in eas prȩsidibus gubernabantur. Nomen autem accipitur tribus apud auctores modo: Primum pro regione armis, aut alio quocumque modo in potestatem redacta, & à populo Romano Magistratui suo subiecta *Secundo*, pro quacumq; regione, in qua Imperator Romanus bellum administrabat: *Tertio*, pro quacumque publici muneris procuratiooe. Diuiduntur à nonnullis prouincię in *Continentes* & *Transmarinas*. Continentes dicunt *Galliam*, *Illyricum*, *Rhetiam*, *Vindeliciam*, *Pannoniam*, *Germaniam*: *Transmarinas*, *Asiam*, *Aphricam*, *Syriam*, *Cy-*

prum,

prum, Achaiam. De Sicilia dubitatum, *vt indicat Vlpianus l. nationem. de verbor. significationib.* Fuerunt & quædam Consulares, quæ ab iis, qui consulatum gesserant in vrbe, sequenti anno consulari imperio obtinebantur: Quædam prætoriæ, quas obtinebant, qui proximo anno in vrbe functi fuerant prætura. His si quando prorogaretur imperium post præturam aut consulatum, atque ita remanerent in prouinciis, nominabantur Proconsules & Proprætores, vt alias dictum. Post annum à C.V. sexcentesimum, institutum est, vt Prætores ex prætura, & Consules ex consulatu mitterentur in prouincias, qui & ipsi Proprætores & Proconsules dicebantur, sibique adiunctos habebant Quæstores, & alios magistratus. Quod ipsum quia dignum est obseruatu, silentio, haudquaquam prætermendum duxi. Sub Imperatoribus tandem ea est facta Prouinciarum diuisio, vt aliæ dicerentur esse populi, aliæ Imperatorum. Priores illas administrabant Proconsules à populo missi, vel potius à Senatu, posteriores Proprætores designati ab illis, quibus summa in Republica erat potestas. Requirit Cicero pro Qu. Ligario in prouinciæ præfecto non tantum integritatem & continentiam, siue innocentiam, vt conseruet non prædetur prouinciam, sed etiam fidem, qua fit vt seruet iusiurandum, suumque rite administret officium. Seuerus Imperator & Antoninus Xenia, quæ accipere solebat Proconsul in Prouinciis, hoc veteri prouerbio sunt moderati: οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, quod *esset inhumanum à nemine accipere, passim, vilissimum per omnia, auarissimum,* prout ab Vlpiano explicatum inuenio.

Prudentia à prouidendo descendit, tracta notatione à caussa. Huius virtutis est *dare consilium, discernere bonum à malo, verum à falso, rite versari cum aliis, perspicere occasiones, verbis solerter rebus prudenter vti, ad omnem consultationem & tempus & diligentiam adhibere.* Pugnant cum ea curiositas & stultitia, suntque eius actus quinque, *deliberare,* quod

est τῆς εὐϐουλίας: *cito inuenire medium*, si sit opus quod est τῆς εὐςοχίας: *recte iudicare de mediis inuentis*, quod est τῆς συνέσεως, id est, sagacitatis, *absoluere iudicium*, vnde sententia, quæ dicitur γνώμη, & denique *præscribere circumstantias actionis*, vnde proprium prudentiæ nomen descendit. Illa viam præscribit in omni conatu naturæ, inque omni studio & actione virtutis modum. Sine ea nulla plane est virtus, nec tamen omnis virtus prudentia, quod Socrates voluit. Quippe licet omnes plantæ partes vniantur in radice, tamen quælibet pars radix ipsa non est. Raro aut nunquam plena ea aut perfecta reperitur in homine, cuius est errare & labi. Itaque recte Boetius, *Doctos quidem multos vidisse se* dicit, *prudentes autem perpaucos.*

Pruina vapor humidus debili solis calore ad infimam vsq; regionem aeris elatus, in qua noctis frigiditate congelatur & descendens herbis adhæret, quasi *perurina*, quod arbores & flores vrat, est appellata Grammaticis, quorum sententię hic stare decretũ. Nam quod alij pruinam, quasi *purinam* dictam volunt, ἀπὸ τοῦ πυρὸς igni, in idem recidit, si non tam ius vocabuli, quam sensum spectes.

Prytaneum. Placet adscribere Etymologici magni verba, quæ sunt: Τόπος ἦν παρ' ἀθηναίοις, ἐν ᾧ κοιναὶ σιτήσεις τοῖς δημοσίοις εὐεργέταις ἐδίδοντο, ὅθεν καὶ πρυτανεῖον ἐκαλεῖτο, οἱονεὶ πυροταμεῖον: πυρὸς γὰρ ὁ σῖτος, τουτέστι τοῦ σίτου δημοσίου ταμεῖον. Locus erat apud Athenienses, in quo cuilibet ex populo bene de Republica merito alimenta præberi solebant. Vnde & *prytaneum* appellabatur, *quasi frumenti horreum.*

Est enim πυρὸς *frumentum*, vel potius σῖτος, id est, *publici frumenti penus*. Origo itaque vocabuli trahi videtur à tritico, quod πυρὸν nominant Græci, Celso quoq; ipso non refragante. Est & πρυτανεῦσαι, nihil aliud, quã ταμιεῦσαι, & πρύτανις ὁ σιτοφύλαξ. In hoc ipso loco, vt sibi imposterum alimenta suppeditarentur, quoad viueret, dixit se meritum

Socra-

Socrates moriturus propediem. Vt bene ſcriptū reliquerit Suidas: πρυτανεῖον παρὰ τοῖς ἀθηναίοις οἰκίσκος δημόσιος, ἔνθα ἐσιτοῦντο δημοσίᾳ τῆς τοιαύτης τιμῆς, παρ' αὐτοῖς τυχόντες. περισπούδαστον δ' ἦν τῆς τοιαύτης δωρεᾶς τυχεῖν, ἐπὶ γὰρ μεγάλοις κατορθώμασι τὴν τοιαύτην ἀπεδίδοντο χάριν. Nec mirum, quod Scholiaſtes in Ariſtophanis pace prodiderit: ὅτι χρησμολόγοι μετεῖχον τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως. Atque hinc facilius intellexerit quilibet, cur ſcripſerit Plutarchus *Sympoſ. 4. Problem. 4.* Cimonem Athenienſem liberaliſſimum virum præſtitiſſe domum ſuam πρυτανεῖον κοινὸν, id eſt, *publicum Pritanæum.*

Pſalmus ἀπὸ τοῦ ψάλλειν, vel à *pſallendo*, quod eſt *citharam pulſando excitare melodiam*, nomen arceſſit. Quia vero Iſraelitæ ad cytharam, vt olim *Poetæ Lyrici*, ad *Lyram*, pia quoque carmina canebant cum in templo, tum priuatim, factum inde, vt cantilenæ piæ, quas Hebræi תהלים, dicunt, Pſalmorum tulerint nomen. Quocirca in Pſalmis locis quam plurimis verbum *pſallere*, aut *Pſalmum dicere*, idem eſt, quod *Deum celebrare.* Sæpe etiam legitur, *Pſallere Domino in Cithara.* A i s dicitur Hebræis מזמור, quo nomine idcirco multi Pſalmi leguntur inſcripti, aliquando præcedente nomine שיר, *vt Pſalmo 48.* aliquando ſequente, *vt Pſalmo 30. 67. & 92.* deducta vocis origine à זמר, quod in ſecunda coniugatione refertur ad vocem ſiue inciſionem muſicam, & ſignificat *incidere verba & ſyllabas, canere carmen, ac modulari.* Itaque carmina & modulationes ſunt זמירות *2. Samuel. 23.* Meminit & huius vocis Paulus *ad Coloß. cap. 3.* vt & Odarum hymnorumque, quæ quidem voces ita ſunt diſtinguendę, vt Pſalmi dicantur cantiones variæ, vtpote variis argumentis compoſitę, cum etiam querelas, narrationes & poſtulationes complectantur, hymni vero ſolas contineant laudes תהלים Hebręis, ad odæ. i. שירים peculiares & artificioſæ quædam cantiones ſint anguſtiore conſtantes forma, quam Pſalmi aut Hymni. Sic enim video magnis placere viris.

Psylli. Psyllorum gens Aphricæ indigena vim habens ingenitam corporibus serpentibus exitialem, à Psyllo rege orta creditur & dicta, Non procul illa dissitos habebat Garamantas tandem à Nasamonibus ad internecionem vsque deleta. Ælianus prodit tam ipsis familiares fuisse Cerastas, vt morsus eorum sentirent nunquam, quin potius mederentur percussis. Imo ius idem in omnia serpentum genera ipsos obtinuisse scribit Plutarchus *in Catone.* Cum enim hic iter faceret per Lybiæ deserta, inque summo periculo ob crebros serpentum ictus, & militum necem se constitutum videret, ab illis auxilium petiit, qui etiam ita fascinarunt suis incantamentis, vt nullum deinde morsum inferre possent. Proinde Lucanus:

Gens vnica terras
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ psylli.

Ait & Plinius: *Quorundam hominum tota corpora prosunt, vt ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus. Tactu leuant ipso percussos suctuue Medico, quorum è genere sunt Psylli Marsique, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro.* Ex qua familia legatus Hexagon nomine à Coss. Romæ in dolium serpentum coniectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ erat vernis temporibus odoris virus, & sudor quo non solum medicamen præsens adferebant; verum etiam saliua. Inoleuerat etiam mos apud illos, vt liberos sæuissimis serpentibus obiicerent ad experiendum pudicitiam vxorum. Et quod maxime mireris, non fugiebant eos adulterino sanguine prognati. Hinc Silius:

Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr tactuq; graues sopire Chelydros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare Cerastæ.

Tradit idem & Ælianus. Sed hæc de Psyllis, quibus similes facit Marsos Plinius noster, dictos & ortos à Marso filio Circes. Italię populi dicuntur, etsi nulli tales hodie reperian-

periantur præter, nescio, quos impostores, qui ex Pauli Apostoli progenie se ortos fingunt & iactant.

Ptisana. Sic hodie scribi solet, sed male, cum potius *Ptissana* scribi legique debeat, ad imitationem Græcorum, qui nominant πτισσάνην, ἀπὸ τοῦ πτίσσειν, quod est *purgare, pinsere, decorticare.* Vox ea est multis rebus communis. Nam primo omnia frumentacea deglubata, & decorticata pistillis eo nomine comprehensa inuenio. Hinc Zeæ granum purgatum nominatur χονδροπτισσάνη. Est enim chondrus granum zeæ repurgatum à glumis, istius, inquam, zeæ quam δίκοκκον vocant, quod grana habeat duo. Legimus quoque πτισσάνην πυρίνην, nempe *ptisanam factam ex tritico.* Ptissanæ ex oryza apud Italos confectæ meminit Plinius. Deinde non solum pro deglubatis & crudis, sed etiam aqua coctis sumi id nominis, *libro decimooctauo, capite 17. naturalis historiæ* Plinij proditum leges. Sunt & aliæ eiusdem significationes, quas ab Hieronymo Mercuriali notatas, *libro quarto, variarum lectionum, capite 18.* loco mouere nolo. Videbis de ea Alexandrum Trallianum, *libro octauo*, Galenum *7. Method. cap. 7.* Æginetam, *libro primo, cap. 79.* Addo id vnum Cornelium Celsum cremorem Ptisanæ fere accipere pro succo.

Ptolemais, πτολεμαΐς vrbs Æthiopiæ ad sinum Arabicum, vel potius in margine rubri maris, à Ptolemæo rege occupata & instaurata habet hoc nomen, aliis παρὰ τὸ πτολεμίζειν, quod est *belligerare*, sed minus recte. Nullam autem aliam ob causam instaurasse dicitur hanc Philadelphus cognomine Ptolemæus, quam vt elephantos venari possit. Vnde *Epitheras* est dicta Plinio. Cæterum Ptolemæo & Arriano appellatur θηρῶν. Simlerus putat ab Antonino dici *Peme*, coniectura non satis firma. Est & Ptolemais vrbs Phœniciæ, alio nomine ἄκη, Plinio, *Claudij colonia.* Nam Pentapoleos Libyæ regionis, *Ptolemais* olim nominata est βάρκη. *teste Strabone.*

Pubes à Græco deducitur dictus, quasi *ἰαρ' ἥβης in puberta-te*: A pube vero puberes dicti, id est, à pudendis, *vt cen-set Isidorus*, quod hæc loca tum primum lanuginem fe-rant. Inde etiam pubertati nomen, quam certo annorum numero definierunt Iurisconsulti, quippe vt fœminæ an-no ætatis 12. existimarentur puberes, hoc est, attigisse pubertatem, masculi 14. *l. fin. Cod. quando tutor. esse desin. & Institut. quibus modis tutel. finiat.* In causa tamen alimen-torum laxiora tempora præscribi video, vt quidem fœ-minæ anno 14. masculi 18. puberes habeantur, *leg. 14. C. de aliment. leg.*

Publicanus à publico est appellatus. Publica enim conducit & redimit vectigalia. Romani id gen⁹ homines Decumanos dixerunt à decuma frumenti, quam quisq; arator in pro-uinciis dare cogebatur haud soluto pretio. Ea autem Ro-mæ à Censoribus, aut in prouincia vendebatur publicanis à Magistratu Romano, vt certam pecuniæ summam pro ea populo Romano repræsentarent. Tria sane frumento-rum genera extrahebantur ex prouinciis, *Decumanum*, id est, decuma, de quam iam dictum: *Emptum*, quod aratores vendere cogebantur accepto ex SCto pretio, mittiq; sole-bat Romam ad populum alendum: Et *Æstimatum*, quod æstimabat magistratus in vsum familiæ suę, cum interdum pro frumento acciperet pecuniam.

Publicola dictus Valerius quod populum coleret. Leges enim aliquot edidit, quæ populi authoritatem, potestatemque summopere confirmabant. Ex his maximam vim multi-tudini adiecit, qua reo à consulibus prouocationem ad populum concessit: *Altera*, quæ eos, qui iniussu populi ma-gistratum accepissent, morte mulctari iubebat. *Tertia*, qua oppitulatus est pauperibus, vectigalibus ciuium sublatis. Lex vero lata contra eos, qui Consulibus dicto audientes non fuissent, ipsa quoq; popularis, & non minus in rē po-puli quam potentium scripta videbatur. Sanxit & lege, vt, *qui tyrannidem affectaret, eum cuilibet indicta causa occidere lice-ret, oc-*

ret, occisore cædis absoluto, si demonstrasset occisi delictum. Vtque magistratum de terribili redderet gratum atq; mansuetum, populo sustulit secures à fascibus, ipsosque fasces, si quando in concionem prodiret, populo submisit & inclinauit, indicans eo, *omne in populi manu esse imperium*. Cum domum nimis magnificam ædificasset sub velia, de qua ob altitudinem vsquequaque patebat prospectus, id vero amicos eius male haberet, non contendit cum iis, neque est stomachatus, sed conductis euestigio eadē ipsa nocte, quam plurimis fabris, demolitus est eam.

Publilia lex à Q. publio Philone Dictatore est lata de Censoribus ex plebe quoq; creandis, cum primum ea dignitas solis patritiis pateret. Tulit idem legem de Centuriatis legibus, vt legum, quæ comitiis cēnturiatis ferrentur, ante initum suffragium, patres authores fierent.

Pudicitia à pudore est appellata. De ea Ouidius: *Lis est cum forma magna pudicitiæ*. Eadem vt Dea culta Romanis, sed duobus nominibus. Alia quippe *patricia* dicta, alia *plebeia*, Patriciæ ædes ab Æmilio consecrata in foro fuit Boario, ad ædem Herculis rotundam. Plebeiæ ædicula in vico longo extructa legitur à Virginia, quæ familia orta patricia, cum postea nupsisset Plebeio, à sorore *sacris arcebatur* patriciæ. Cuius rei meminit & Liuius.

Puer à puritate est dictus, proprieque intelligitur impubes, qui nondum 14. annos expleuit. Hic edicto prætoris prohibetur defendere & accusare *l. 1. §. pueritiam. ff. de postul.* Comici & veteres etiam seruos appellarunt pueros, *vt ex Terentio & Plauto cuilibet constat*.

Puerpera, quæ puerum peperit, & ex puerperio decumbit. Simplex hoc & ex analysi vocis resultans etymon summopere placet, cum puer marem vna cū fœmina complectatur. Non autem à puera rectè deduxeris cum Spigelio, nisi forte mendosus locus.

Id hic amplius mouendum, solita & olim, edito in lucem infante, *puerperalia* celebrari conuiuia, sicut

iam apud nos, apud Turcas, Feſſanos, Æthiopes & multos alios. Natalitia ea vocabant, *teſte Cicerone.* Nec tantum ſemel celebrabant edito, videlicet infante, at ſæpius per omnem vitam, miſſis quoque muneribus. Vnde legimus apud Plutarchum *ſingulis annis Auguſtum in natalitiis accepiſſe phialam à Mecœnate.* Et Martialis: *Certent muneribus beatiores, Agrippæ tumidus negotiator, Cadmi municipes ferat lacernas.* Religioſe etiam Perſas natalem coluiſſe diem teſtatur Herodotus, moriſque fuit. Athenienſibus δεκάτην ἑςιᾶσαι, id eſt, *decimum diem nominum impoſitioni conſecratum conuiuio celebrare, teſte Suida, & Celio libro 22. cap. 12.* Meminit & Ariſtophanis Scholiaſtes in *auibus.* Nec dubitandum de Romanis & Chriſtianis veteribus. Infeſtum fuiſſe puerperis Syluanum Deum, id eſt, diabolum, commemorat Auguſtinus *libro ſexto, de Ciuit. Dei, capite decimoquinto.* Sic albatarum mulierum forma eaſdem infeſtauit in Friſia patrum memoria. Pium humilis puerperæ exemplum vberibus ſuis alendis matrem carceri ſupplicij cauſa incluſam, vide apud Valerium, *libro quinto, capite quarto*, apud Plinium, *libro 7. cap. 36.*

Pugil, non tam à pugna, quam à pugno nomen inuenit. Vnde Homerus πὺξ ἀγαθὸν, id eſt, *pugno præſtantem*, dixit *Pollucem.* Pugiles olim nudi certare ſolebant, non tamen omni ex parte. Certabant & ὀρθοςάδην ceromate non delibuti. Exercebantur non in luto, ſed in arena, ipſeque pugilatus haud quaquam comprehenſus penthathlo in grauibus numerabatur agonibus.

Pugillares, id eſt, tabulæ ceratæ de ligno aut alia materia etiam à pugno, quo contineri poterant, nomen obtinuerunt. Horum vſum vult Plinius etiam ante tempora Troiana fuiſſe ductus Homeri auctoritate, qui ſcribit *Bellerophontẽ à Prato in Lyciam cum pugillaribus, quos poeta* σήματα *appellat, fuiſſe miſſum.* Tabellas videtur nominare Ouidius *Amorum 1.* Hieronymus *in Epiſtola ad Niciam*, apud veteres multis eos nominibus fuiſſe diſtinctos ſcribit, atque alios quintuplices,

tuplices, alios duplices, quoſdam triplices fuiſſe dictos, quorum extremos rebus amatoriis dicabant, *ipſo quoque Martiale teſte*, cum ait:

Tunc triplices noſtros non vilia dona putabis,
Cum ſe venturam ſcribet amica tibi.

Pugnus & *pugna* iuxta nonnullos à ſe inuicem dicuntur, vel vtraq; vox à pugendo, vel ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ, denſo.

Pulmentaria, id eſt, lauta obſonia nomen inuenerunt à pulte, *vt præter Varronem docet Plinius, lib. 18.* Coquuntur ea cacabis & patinis, cibumq; etiam ſolidiorem ſignificant, ſiue is ex aquatilibus ſiue ex terreſtribus fiat.

Puls, cibus ex farre in farinam comminuto, quo veteres Romani diu pro pane ſunt vſi, quiq; olim tam ignotus Græcie videtur fuiſſe, quam Italiæ polenta, iuxta nonnullos deſcendit פול, quod Hebræis id leguminis eſt genus, quod alij *fabam*, alij *piſum* eſſe volunt. Malim tamen deriuare à puluere, cum fiat è farre in puluerem, hoc eſt, farinam redacto. Legimus enim ex diuerſis eam farinis, nempe Zeæ, alicæ, & tritici, à veteribus confectam, imo, *vt ſcribit Columella, libro decimooctauo, cap. 17.* ex quolibet frumento. Cato meminit *Punicæ pultis*, quæ conſtabat ex *farina, rarius tenuiore, addito ſale & aqua*, Simili vero cibo Heluetios olim vſos indicant Cæſaris commentaria, *belli Gallici, libro primo.* Puls auenacea, vt olim, ita & hodie eſt vſitata Germanis. *Pultiphagos* (vtitur ea voce Plautus in Moſtellaria) fuiſſe quoque Romanos, tam certum, quam quod maxime. Equidem Lambinus & Turnebus *Aduerſar. lib. 19. cap. 12.* vocem iſtam de Romano ſiue Latino interpretantur. Olim enim non pane, ſed pulte viuebant Itali.

Puluinaria propriè lectuli ſecundum Seruium, qui in templis Deorum ſterni ſolebant, à pluma, qua farciebantur, traxerunt nomen, quaſi *pluminaria* dicas. In his collocabantur ſimulachra Deorum. Atque inde *lectiſterniis* nomen. Liuius: *Curatum Lectiſternium, & per triduum habitum*

Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere Ioui & Iunoni: Alterum Neptuno & Mineruæ: tertium Marti & Veneri: Quartum Apollini & Dianæ: quintum Vulcano & Vestæ: sextum Mercurio & Cereri. Quia vero tum epulari solebant, idcirco Flaccus odę 37. *libro primo: Nunc saliaribus ornare puluinar Deorum Tempus erat dapibus sodales.* Adhibebant & fides imitati, *vt opinor, inquit Turnebus* veterem poetam, apud quem Ioui epulanti Apollo fidibus canit. Primum autem Lectisternium institutum Romæ ad propulsandam pestem docet Liuius *libro ab V. C. 5.* quando tribus stratis quam amplissime lectis placauerunt Deos immortales.

Pupilla, quasi parua pupa, id est, *puer paruus*, cuius in ea effigies apparet euanescens tamen, si credimus Physicis, ante triduum in morituris. Consistit in ea vis videndi omnis, videturque nigra, quod in abdito sit, & tunicæ nigræ eam circumuestiant.

Pupillarij, qui curam agebant pullorum, è quorum pastu Augures captabant *auguria*, quæ, quoties offa pullis obiecta aliquo modo in solum cadebat, tripudia solistima dicebantur. Quod si pulli ad escam oblatam mox è cauea non prosiluissent, aut serius essent egressi, vel nō attigissent, aut alarum planctu dissipassent, aut esca relicta oberrassent, aut prorsus nihil edissent, aut denique auolassent, magni terroris omen præ se ferebant. Etymon nostrum confirmat. *1. de Diuinat. Cicero*, cum ita scribit: *Attulit in cauea pullos, qui ex eo nominatur Pullarius.*

Pupillus paruus pupus, is scilicet, qui parentibus est orbus, siue id morte contigerit, siue emancipatione, quem simul impuberem esse oportet. Vt sapienter quidem ab Vlpiano sit scriptum: *Pupillum accipere eum debemus, qui doli capax non est.* Ait & Paulus, *pupillum esse, qui per ætatem non magis, quam furiosus aliquis decernere aut scire quid potest.* Itaque licet Dominus suarum sit rerum, nihil tamen alteri vendere aut alienare, aut etiam donare potest siue tutore. Quid

quod

quod nec debitum tuto soluat. Vide *l.non omnis.§.si pupillus. ff.si certum pet.* Quamquam econtrario pupillo pupillæue dari vtiliter quid potest, cum rem suam meliorem facere possit, deteriorem non possit. Interim debitum minus ei tuto soluitur, nisi interuenerit authoritas tutoris. Si namque illa solutionis pecunia salua non habeatur apud pupillum, sed vel male dilapidata, vel vi furtoue fuerit amissa, necdum liberatus est debitor, sed iterum soluere cogitur, quia contemptis legibus non habuit rationem ætatis minoris, *l.pupillo.ff.de solut.* A pupillo pupillaris dicitur substitutio, quę fit liberis impuberibus in potestate positis, si decesserint ante pubertatis annos.

Pupinia tribus, vt scribit Pompeius, dicta fuit ab agro pupino, qui in Latio cis Tyberim ad mare vergens, haud longe erat ab vrbe, *vt est apud Liuium videre, libro 26.* Meminit eius Valerius *libro 4. cap. 4.*

Pupus à puero. Inde Varro dicebat, *mammam lactis sugentem poscere pupum.*

Purpura ex genere concharum muricatis aculeis in orbem circumuallata & horrens, cornua limacum more attollens & eundem in modum serpens, cornibusq; sibi iter prætendens, mucum olim vel liquorem purpureum exprimentibus reddens ad tingendas vestes idoneum, à Græca voce πόρφυρα origine trahit. Ex eius genere sunt ostrea, quibus Plato genus humanum simile esse dixit eleganter exprimens nostræ imbecillitatis naturam, quæ docet *animam nostram in corpus velut in carcerem & tenebras esse coniectam.* Purpuræ paruæ vt plurimum sunt littorales, locis tamen scopulosis natæ, *Bellonio teste*, in quarum testis totidem reperiuntur orbes, quot eas annos vixisse credas. Genera eorum quoque creduntur plura, ipso tantum pabulo ac solo discreta. Est enim *Lutensis* putri limo: *Algensis* vili alga enutrita: Item *Teniensis* in Tenei maris ora collecta: Quædam *calculosa*, & alia *Dialutensis*. Caro omnium, sicut cæterorum testaceorum est dura.

Ad Crateram inueniri traduntur purpuræ & buccinæ δεκανότυλοι, id eſt, *quarum teſte decem rotularum capaces ſunt, eodem Bellonio auctore.* Quod genus pelagium eſſe conſueuit, carnemque iuxta Xenocratem cæteris duriorem habet. Huius ergo conchæ liquore imbutus pannus quondam adeo in vſu fuit, & regibus & magiſtratibus Romanis, vt purpura à Martiali pro ipſo Magiſtratu ponatur, ſicut à Plinio, *libro decimo*, cum loquitur de Gallis. Hinc pariter factum, vt perfidi Iudæi Chriſtum ſe aſſerentem Iudæorum regem per ludibrium veſte ornarent purpurea. Quamquam & ſanguinis eius iam effundendi ſignum illam fuiſſe haud inepte interpreteris. Solebat ea futuri prælij eſſe ſignum apud Romanos, *teſte Plutarcho in Fabio.* Sed & Chriſtus dimicaturus tunc erat cum Diabolo, morte, peccato. Quin eadem veſtis triumphalis erat, *vt probat Bayſius ex Plutarcho.* Fuit ergo & ſymbolum triumphi Chriſti, quem is erat acturus morte deuicta. Torquet nonnullos hic ſcrupulus, quod Apoſtolus Ioannes appellat ἱμάτιον πορφυροῦν, Marcus πορφύραν, Matthæus vero κοκκίνην, id eſt, *coccineam veſtem.* Videntur enim Euangeliſtæ à ſe inuicem diſſidere. Atque adeo affirmat Brodæus in Miſcellaneis, *à coccinea differre purpureã.* Vlpianum forte ſecutus, qui *purpuræ appellatione coccum non contineri* ſcribit. Et ſane coccus, ſurculoſus & paruus eſt frutex, cui grana ceu lentes adiacent, *teſte Dioſcoride.* At purpura ex concharum eſt genere, ſicut omnes fatentur. Quid ergo? Matthæus expreſſiſſe videtur colorem, qui fere eſt idem cum purpureo, reliqui duo materiam. Eſt huiuſmodi veſtis purpureæ vſus nobis ignotus. Foret etiam immenſum eius pretium. Vt ſit haudquaquam mirum peculiarem illam fuiſſe regibus, vſuque hominibus priuatis interdictum ab Imperatore. Purpurati à purpura ſolent dici, qui præcellebant dignitate in principum aulis, quod his concederetur purpurea veſtis. *Purpurarij* autem ſunt mercatores πραγματευόμενοι, τὴν πορφύραν.

Pur-

Purpura Tyria laudatiſſima: Veteribus nomen inuenit ab inſula Tyro, de qua vide Plinium *19. libro 8.* Vitruuium *13. libro ſeptimo.* Iuſtinianum *§. ſi quis. Inſtit. de action.* Hinc Tyria veſtis, id eſt, purpurea. Et quoniam inſula iſta conchylio nobilis quondam etiam dicta eſt *Sarra*, audit eadem veſtis *Sarrana* apud Satyricum. Neq; hic ignorandum, dictam & *purpuram Megalenſem*, quod ludi Megalenſes Diis magnis conſecrati olim celebrati ſint Romæ à Magiſtratibus purpuratis, in toga atq; prætexta cum ſpectantium fauore magno. De his alias plura.

Puteal. De hoc loco vrbis Romæ apud Horatium Satyr. *6. lib. 2.* ita interpres: *Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal prætoris: vel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat Prætor, à Scribonio Libone ædificatum, à puteo, qui ibi erat, appellatum.* Hinc epiſtola ad Mecœn. *libr. primo: Forum, putealque Libonis mandabo ſiccis.* Puteal enim proprie eſt tectum, quo puteus operitur. Alij volunt *fuiſſe locum in Comitio ad aram, vel potius ipſam* aram ſitam in gradibus ipſis ad Curiæ læuam, in quam iurari ſolebat, dictamque à puteo, in quo Accij Nauii nouacula vna cum cote fuerat defoſſa. Iuſiurandum ſolenne ibi erat, Iouem lapidem iurare hoc modo: *Si ego te ſciens fallo, ita me eiiciat Dieſpiter bonis, ſalua vrbe, & arce, vt ego hunc lapidem.* Iuraſſe autem aram tenendo, oſtendit Cicero pro Flacco, his verbis: *Ergo is, cui, ſi aram tenens iuraret, crederet nemo, per epiſtolam, quod volet, iniuratus probabit?*

Puteoli Campaniæ fœlicis vrbs Plinio & alijs, ποτιόλοι Stephano, antea Δικαιάρχεια dicta, *authoribus Strabone, Stephano & Pauſania*, ab adminiſtratione ſcilicet iuſtitiæ & imperio ſanctiſſimo, nomen tulit, vel à puteorum multitudine, vel *(vt aliis placet)* à putore, quem paſſim aquæ calidæ vi ſulphuris emittunt. Colonos eo deduxiſſe & vrbem imminuiſſe Fabium Maximum, teſtatur Liuius.

De puluere Puteolano traditur res mira, nempe quod tactis aquis marinis dureſcat in ſaxa. Celeberrimus hic

locus olim Romanis fuit. Iam vero conſpicitur ibi lacus Lucrinus, item Auernus cum ſpelunca Sibyllæ per quam fingitur Æneas deſcendiſſe ad inferos, & campi Flegræ, qui propter bellum Gigantum cum Hercule admodum ſunt celebres, adde thermas diuerſis morborum generibus vtiles, antrumq; vicinum lacui Agnano, in quod ſi animal viuum cõiicias, moritur ex templo, at celeriter extractum & in lacum coniectum recuperat vitam, ſicut multi referunt αὐτόπται.

Pygmæus. De Pygmæis, quos Statius proprio nomine Pumilos vocat, inuenias apud auctores multa, ſed varia. Prius tamen eruendum pro more noſtro nominis etymon. Nã ſunt, qui nomen eos habere volunt, ἀπὸ τῆς πυγμῆς, id eſt, pugno, contra rationem, cum ἀπὸ τοῦ πύχυος, id eſt. *cubito*, originatio deducenda ſit. Πυγμαῖοι ergo erunt, quaſi πηχυαῖοι, quippe cubitales, quod ternos dodrantes non excedant, *vt Plinius ſcribit*. Hinc & Spithamæi dicuntur, quod ternas ſpithamas longitudine non ſuperent. Etymon noſtrum approbatur ab Euſtathio in principio, Iliad. γ. & ab Auguſtino *cap. 8. lib. 16. de ciuitat. Dei.* Diuerſis locis collocantur illi ab auctoribus. Plinius enim inter Indiæ gentes recenſet, Pomponius *libr. 3.* ponit in ea Arabiæ parte, quæ vltra ſinum Arabicum in Æthiopiam vergit. Strabo *libro 17.* iiſdem in locis creditos quidem, ſed confictos exiſtimat, ſumpta inde fictionis occaſione, quod in Æthiopia interiori, omnia fere animalia exigua naſci compertum ſit. Contra Philoſtratus *libro 3.* ſub terra eoſdem ponens loca incolere ſcribit ſupra fluuium Gangen, & viuere non vanum eſſe. Cui cum Ariſtotele conuenit in eo, quod ſpecus habitari dicit ab illis. Albertus *libro de animalibus* [illegible] eſſe & viuere affirmat, at vſum humanæ rationis exactum habere negat, eaque de cauſa homines ſylueſtres nominat *capite tertio, libro primo.* Solinus in Thraciæ deſcriptione ad Geraniam vrbem iuxta Strymonem & Hæmum creditos fuiſſe pygmæos, & à gruibus pulſos ait:

Nam

Nam ab his eos infestari prodidit etiam Homerus referente id Plinio. Et Iuuenalis:

Ad subitas Thracum volucres nubemq́; sonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptusq́; per aera curuis
Vnguibus, à sæua fertur grue: Si videas hoc:
Gentibus in nostris, risu quallere: sed illic
Quamquam eadem assidue spectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede, non est altior vno.

Plinius addit: *Gentem eam armatam insidere arietum caprarumque dorsis, armatis sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua pullosque earum alitum consumere, ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque, & eorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis viuere pygmæos tradit. Cætera de his vt reliqui.* Plinius quoque *libro 4. cap. 11.* in Thracia Pygmæos fuisse scribit, vrbemque Genaream tenuisse, donec à gruibus fugati, nouas sibi sedes quęrere fuerint coacti: Ad quod etiam spectare videtur, illud quod supra ex Iuuenali diximus. Pygmæorum mentio & apud Ezechielem, *cap. 27.* vbi Hieronymus: *Siue Pigmæi sunt*, id est, *bellatores, & ad bella promptissimi*, ἀπὸ τῆς πυγμῆς, *quæ Græco sermone in certamen vertitur.*

Pylorus, portæ proprie custos seu Ianitor, ἀπὸ τῆς πύλης, quæ Græcis est πύλη, Latinis *porta, foris, ianua, ostium*, & verbo ὠρέω significante *custodio*, φυλάσσω. A Medicis etiam Pylonis appellatur meatus ventriculi inferior, per quem excrementa è ventriculo in intestinum ieiunum emittũtur. Hinc Celsus cum nominat *portam ventriculi*, cum de cœliaco morbo loquens ait, in *porta ventriculi consistit*. Et sane Pylorus optimi ianitoris officio fungitur, quod nihil emittat, nisi probe concoctum. Vnde etiam meatus ille à natura factus est angustissimus.

Pyrausta, Bestiola, quę candelam circumuolans, vt ignem attingat, aduritur. Vnde nisi à πῦρ, quod est ignis, & αὔειν,

ſiccitas, *ariditas*, ſiue quod ignis ipſam exſiccando & comburendo conſumat, ſiue quod ipſe ab eo exſtinguatur, & aridus quaſi fiat, ſiue quod materies ſatis arida ſit accendendo igni: αὔω enim Græcis idem ſignificat, quod ξηραίνω: Hinc αὖον ξύλον Heſychio eſt ξύλον ξηρὸν, *lignum aridum*. Animal alias eſt pennatum, magnitudine muſcæ, in igne & naſcens & viuens: à quo ſi paulo longius euolarit, ſtatim emoritur. Vnde prouerb. πυραύϛου μόρος, *Pyrauſtæ interitus*. In eos dicebatur, qui ſibi ipſi exitium & mortem accerſunt. Alio nomine *Pyralis* dicitur, teſte Plinio, *lib. 11. cap. 36* Alias pyrauſta apud Ariſtotelem eſt, vermiculus, quem & *cleron* vocant, aranei ſpecie nocens fucis. Zenodotus quoque Pyrauſten inſectum eſſe ait, quod lucernis aduolet, atq; ita exuſtis alis concidat pereatque. Citat autem hunc ex Æſchylo ſenarium:

Δέδοικα μωρὸν κάρτα πυραύϛου μόρον.

Tradit eadem de Pyrauſta Ælianus quoque *de natur. anim. lib. 11.* eundem ex Æſchylo locum citans. Item aliud prouerb. χαρὰν πυραύϛου χαίρεις, de momentanea fluxaque voluptate. Plura apud Eraſmum videnda. *In Cypriararij fornacibus*, inquit Plinius, *libr. 11. cap. 36. ex medio igni maioris muſcæ magnitudinis volat pennatum quadrupes.* Refert eadem Ariſtoteles *Hiſtoriæ Animal. libro quinto, capite 19. circa finem*, ſed beſtiolæ nomen non adiicit. Idem Ariſtoteles *Hiſtor. anim. lib. 8. cap. 27.* κλῆρον & πυραύϛην nominare ſcribit: τὸ ἐν τοῖς σμήνεσιν ἐγγινόμενον θηρίον καὶ λυμαινόμενον τὰ κηρία. Quibus paulo poſt ſubiungit: καὶ ἄλλο θηρίον εἶναι, οἷον ὁ ἠπίολος ὁ περὶ τὸν λύχνον πετόμενος. Videntur ergo Pyrauſta & Epiolus, ὁ περὶ τὸν λύχνον πετόμενος, pro diuerſis animalibus ab eo accipi, quæ tamen Zenodotus & Ælianus eadem eſſe putant. Plinius huius beſtiolæ non meminit inter cæteras apum peſtes, *libro vndecimo, capite decimonono.* vbi inter alia dicit: *Papilionem quoque luminibus accenſis aduolitantem peſtiferum eſſe.* In ſumma hoc notandum, quod Pyrauſtæ nomine omnes intelligere viden-

videntur volucrem bestiolam, quæ vltro aduolat lucernis, & igni crematur. Vnde Æschylus admodum scite μωρὰν πυραύστου, i. *stultam Pyraustæ* mortem dixit, quæ quidem vltronea & præceps est, & fine ratione. Zenodotus & alii minutulum quoddam papilionum genus intelligere videntur, quod æstiuis temporibus circa vespertinum crepusculum volare incipit, cui apud Apuleium *Flammudi* est nomen. Græci *lampyridem* vocant, multi *Nitedulam*. Verum hæc longe est alia.

Pyrenæi montes, qui ad ortum Hispaniam ab Aquitania & Gallia Narbonensi dirimunt, quosq; Alpes appellant scriptores multi, incolas vero *Alpinos Hispanos*, a Pyrene Bebrycis filia tulisse feruntur nomen, admodum tamen obscure & fabulose. Dicitur enim Bebryx illic rerum potitus, cum illac iter faceret Hercules aduersus Geryonem. Accidit autem tum casu, vt hic vitiaret filiam eius Pyrenem, quæ cum patris sæuitiam metueret, latuit aliquandiu in syluis, vbi a feris fuit discerpta. Adiiciam Silii in hanc rem versus notatu dignos:

Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, qui sorte laborum
Geryonis peteret cum longa tricorporis arua,
Possessus Baccho sæua Bebrycis in aula,
Lugendam forma sine virginitate reliquit
Pyrenen, lethiq; Deus (si credere fas est)
Caussa fuit lethi miseræ, &c.

Sunt qui etiam existimant iugis his nomen factum a crebro fulminis casu, nempe ἀπὸ τοῦ πυρὸς, cui sententiæ astipulari video Strabonem Diodorus de eisdem hoc modo: *Ferunt priscis temporibus igne a pastoribus iniecto, montanas omnes regiones fuisse combustas, quæ ex re montes aiunt cognominatos Pyrenæos.* Adhuc notãdum Pyrenæi vocabulum esse æquiuocum, eoque nomine appellari non tantum montes, qui Galliam separãt ab Hispania, sed etiam montem Germaniæ prope syluam Hercyniam nomine *Pyrenen*, ex quo fluere Danubium scribit Aristoteles *in Meteoris*. Hinc & Plinius in Pane-

gyrico: *Germaniam quamplurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interiacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes immensiq; alii montes, nisi his comparentur, muniunt dirimuntque.* Mons ille Germaniæ, cuius & Beatus Rhenanus meminit, hodie dicitur Germanis Brenner.

Pyrites lapis argenteo colore præditus, imo ex quo excoqui potest argentum, *teste Germanorum Plinio Georgio Agricola* (alterum eius genus intelligit in argentariis fodinis, nō ærariis inuentum, quod æris similitudinem habere videtur) ἀπὸ τ̃ πυρὸς, id est, *igni* arcessit nomen. Vnde Plinius: *Pyriten vocant, quod sit plurimus illi ignis. Quippe iste sæpe ex eo excutitur.* Quamquam & igneus, qui ipsi nonnunquam inest, color etiam id nominis dedisse videri queat. Est sine dubio hic Arabum Marchasita. Quæcunq; enim apud Græcos de pyrite leguntur, ea Marchasitæ tribuuntur ab Arabibus.

Pyropus gemma ἀπὸ τ̃ πυρὸς *igni*, hoc est, ignis aspectu deriuat nomē. Ardere enim videtur. Itali a colore appellant *rubinum.* Sic Agricola. Alii eundem esse volunt cum carbunculo, quod & hic imitetur flammas, sicut de Pyropo scribit Ouidius *initio 2. Metamorph.*

Pyrrhica, proprie pugnæ equestris vmbra & simulacrum, quæ & Troia dicitur, πρύλις & ἱππασία Dioni, *vt & Seruius cum Donato ex Suetonii libro de lusibus puerorum scribit*, decursus Agellio, Græcis etiam διελασία & ἀνθιππασία, nomen habet a Pyrrho Cydonæo, qui primus Cretenses sub armis saltare ad Pyrrhii pedis sonum instituit. Alii volunt dictam a Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltasse dicunt. Aristoteles tamen dicit Achillem huius lusus inuētorem fuisse. Sed quod prius de Pyrrho Cydonæo est dictū, approbat Nicolaus apud Stobæum his verbis: οἱ δὲ κρητῶν παῖδες ἀγελάζονται κοινῆ, καὶ τ̃ ἐνόπλιον πυῤῥίχην ἐκπονοῦντες, ἥντινα πρῶτος εὗρε πυῤῥίχος κυδωνιάτης κρὴς τὸ γένος. Fatetur etiam Eustathius esse ἐνόπλιον ὄρχησιν καὶ κωνικήν. Prius ergo etymon amplector.

Pyrrhius. Marius Plotius *libro de metris: Pyrrhius pes a Pyrrhica lusus genere nomen accepit, quia hoc sono milites vsi sub armis,*

vt ait ille, per ludum ciunt simulacra pugnæ. Quibusdam placet ab ardore, id est, velocitate sui soni habere nomen. Cognatus enim sensus ardoris & velocitatis est. Vnde instant ardentes Tyrii, id est, festinantes. Et ardet abire fuga, id est, festinat. Hæc Plotius licet nondum typis excusus. Verum cum bona fide referat ex illo Cuiacius, apponenda & recensenda duxi.

Pyrum a pyramidis figura dictum videtur Medicis & Grammaticis quibusdam.

Pythagoras ex Samo Philosophus, idem magus & pictor, olim Semnesertco regnante in Ægypto versatus, inuentor nominum, rerum amplificator, μετεμψυχώσεως institutor, quique φιλόσοφος primus non σοφὸς appellari voluit, apud discipulos tantæ auctoritatis, vt in controuersiis subortis sufficeret ipsis, τὸ αὐτὸς ἔφα, habitus etiam Apollo, Dei & Iouis filius, Crotoniatis θεῖος, qui denique in magna Græcia vocata Italiæ regione diu philosophatus omnia sua symbolis inuoluit, extra vrbanos strepitus in remotissimis locis vitam finiens, nomen id suum habet *iuxta Iamblichum ab Apolline, Pythio, & prædicendo.* Verba eius sunt: ἐν δὲ σιδῶνι τῆς φοινίκης ἀποτεκούσης αὐτῆς, τὸ γενόμενον υἱὸν πυθαγόραν προσηγόρευσαν, ὅτι ὑπὸ τοῦ Πυθίου προηγορεύθη αὐτῷ, quæ sunt ita reddenda: *Cum autem ipsa Sidone Phœniciæ partum esset enixa, natũ filium nominauerunt Pythagoram, quod a Pythio ipsi esset prædictus.* Suidas tamẽ vult eo nomine appellari παρὰ τὸ τὴν ἀλήθειαν ἀγορεύειν οὐχ ἧττον τοῦ πυθίου, quod *non minus verum diceret, quam Pythius Apollo.* Discipuli eius (ne rem negligam omnibus prope auctoribus celebrem) probari solebãt quinquennali silentio. Quo spectant illa Laertii: πενταετίαν δὲ ἡσύχαζον μόνον τῶν λόγων κατακούοντες, καὶ οὐδέπω πυθαγόραν ὁρῶντες, εἰς ὃ δοκιμασθεῖεν, τοὐντεῦθεν δὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τῆς ὄψεως μετεῖχον. Atq; hinc dicti ἀκουστικοί. Ex numeris omnia cõstare dixit. Putant aũt eũ locutũ nõ de mercatorio aut Arithmetico numero, sed de eo, quẽ Græci λογικὸν ἢ ἀναλογικὸν dicũt, qui nihil est aliud, quàm ἡ συντάξια καὶ συμφωνία τοῦ παντὸς, i. *certus ordo & vniuersitatis consensus:* qua de re copiose Plato *lib. de vniuersitate.* Imo animã hominis dixit nu-

merum esse. A Carnibus animalium abstinere homines voluit, vt faciliorem victum quærerent contenti naturalibus elementis. Octogesimum vitæ annum dixit esse fatalem, quatuor vitæ ætates vicenario numero discernens. Animas hominum ex aliis corporibus in alia μετεμψυχώσει quadam migrare voluit, satis id quidem inepte. Per literam Palamedis, a gruibus primum monstratam duas homini vias propositas censuit, quarum dextra ad virtutem traheret, læua pateret vitiis. Tandem mortuus Metaponti, quod est oppidum Italiæ, tanta cum omnium admiratione, vt domum eius in templum verterent, eumq; pro Deo colerent. Obiit autem anno, quo Volsci Coriolum perdiderunt, *vt vult Eusebius.*

Pythia ludi in honorem Apollinis instituti. Vide Pitho.

Pythias ancilla apud Terentium nomen trahit ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι, id est, *interrogando.*

Pytho, πυθὼ, Phocidis vrbs, quam Eustathius vult ab Homero πετρηέσσαν dici, *sicut annotauit Gerbelius in doctissimis Declarationibus suis in Sophianum*, addens omnes fere auctores maxime Poetarum interpretes eandem facere cum Delphis, ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, quod *extabescere* significat, appellationem suam trahere videtur, quod Python serpens illic corruptus inque saniem solutus fuerit, *vt sentit inter alios Raphael Regius.* Distribuunt quoque Delphos in partes tres, quarū prior dicatur ὑπάτη, altera μέση, tertia νεάτη, quæ sit etiam nominata Pytho. Gerbelius addit ex Scholiaste Homeri: *Pythonē prius Parnasiam Napen dictam*, inde *Pythonem*, postea *Delphos.* Apud Pausaniam legitur *Delphos a finitimis nuncupari Pytho.* At monendi sumus errasse Gerbelium, imo Rhodiginum Cælium, cum πετρήεσσαν epitheton pro nomine proprio vrbis acciperet. Eustathius refert rationem nominis tum *Il.2.* tum apud Dionysium etiam ad hominem tyrannum ibi debellatum atq; sepultum. Apud hanc vrbē celebrati sunt ludi, quos Pythia dixerūt, ab Apolline Pythio instituti, in memoriam serpentis Pythonis, sagittis ab eo confixæ ac interemtę, vel ipso Ouidio auctore Metamorphos.1. Ait enim:

Hanc

Hanc Deus arcitenens, & nunquam talibus armis
Ante nisi in Damis capreisq; fugacibus vsus
Mille grauem telis exhausta pene pharetra
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.
Nene operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia, perdomiti serpentis nomine dictos.

Videtur & idē innuere Statius Thebaid. 6. vbi hæc eius verba: *Proxima vipereo celebrauit libera nexum*
Phocis Apollineæ bellum puerile Pharetræ.

Primum eos Apollini dicasse Diomedem, docet *in Corinthiacis* Pausanias: καὶ τὸν ἀγῶνα, inquit, τῶν πυθίων Διομήδη πρῶτον θεῖναι Ἀπόλλωνι. Musicū ibi ab initio fuisse certamen, nempe citharœdorum Pæana canentium in laudem Apollinis testantur auctores, sub Eurylocho vero Amphictyonas equestre & gymnicum id, proposita præmii loco corona, cōstituisse Pythiumque nominasse, adiectis ad citharœdos tibicinibus reddentibus cantum, qui modus seu *nomos Pythius* appellaretur. Tempore Orestis curule certamen celebrari cœptum, auctor Sophocles *in Electra.* Sed & picturæ certamine superatus est Pythiis a Timagora Penęus Phidiæ frater omnium primus, *teste Plinio cap. 9. lib. 35.* Animaduertendum denique, & notandum Philologis, primum agonem hunc Apollini exhibitum apud Cyrrhæos, inde apud Pythonem vel Delphos instauratum, vt alios me docuisse, inprimis vero Fabrū, ingenue fateor. Qui vero hic obtinuissent victoriam, coronari solebant lauro, vt oleastro in Olympiis, pinu in Isthmiis, apio in Nemeæis.

Pythius Apollo (fabulosis vocabulis, attamen vsitatis bonis auctoribus sua ex fabulis reddenda originatio) secundum Homerum in eius hymno est appellatus, quia Typhonem interemerit sagittis, qui solis calore postea corruptus Pythio Apollini dederit nomen. Nam πύθεσθαι *putrescere* est nobis. Hunc antiqui crediderunt esse serpentem, nec procul a flumine Cephiso cæsum qui ad montis Parnassi radices fluit, *vt scribit libro de situ orbis Dionysius.* Ephorus prodidit Apol-

linem, postquam in terras deuenit, mox profectum ad vrbem Panopeam interemisse crudelem & violentum tyrannum Tityum, e Parnasiis vero hominibus alium tyrannum non minus hominibus infestum nomine *Pythonem*, cognomine *Draconem*, quem & ipsum sagittis suis confecit: Cumq; inter pugnandum clamitaretur *Io pæan*, id est, *mitte Apollo*, obtinuit inposterum mos, vt in Pæanibus & epiniciis *Io pæan* conclamaretur. Hinc ab Orpheo dictus in Hymnis πυθοκτόνος. Sed enim totam rem istam Physice interpretari video Macrobium atque Plutarchum *in Problematibus*, quos moneo consulendos, si quis eam explicationem requirat. Redeo ad etymon, in quo Phurnutum video diuersum, quippe qui nomen Pythii ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id est, *interrogando* deriuet, propter oracula quæ consuli & reddi ab eo solebant. Obstat vero Macrobius & ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id est, *putrescendo* deducit: Alii ab vrbe Phocidos Pythone, cuius & paulo ante mentio est facta. Nulla non autem sententia suos habet fautores, eosque graues. Cuique ergo liberum, quidnam velit amplecti. A Pythio vero dicta & fœmina Pythia, quæ tripodi vel ὅλμῳ insidens, genitalibus partibus excipiebat subeuntem per inferna intermedio halitu spiritū, inde repleta furore resolutisque crinibus debacchabatur spumas emittens ore. Vocabant tales ἐγγαστριμύθους, id est, *ventriloquos*: Vocabant & *Pythonissas* a Pythone vatidico spiritu, qui corpora diuinantium ingressus de rebus cum futuris tum dubiis respondebat.

Python Phocidos vrbs, cuius Dionysius meminit *in Periegesi*, iuxta Scholiastem eius etymon trahit παρὰ τὸ πύθω. Hæc enim eius verba: ὅτι δὲ ἡ πυθὼν παρὰ τὸ πύθω, τὸ σήπω λέγεται, ὡς ἐν αὐτῇ σαπέντος τοῦ ῥιφθέντος δράκοντος, ἢ παρὰ τὸ πύθεσθαι, τὸ μαθεῖν, ὡς τῶν χρηστηριαζομένων ἐκεῖθεν μανθανόντων τὰ μέλλοντα, ἱκανῶς τετρύλληται, id est, *quod vrbs Python a putrefaciendo dicatur, cum in ipsa dictus Draco putrefactus sit, aut a sciscitando, hoc est, discendo, vt, qui consulerent oraculum, inde cognoscerent futura, satis est sermone tritum.*

Qua-

Q.

QVadrans quarta pars assis. Tres enim vncias habet. Vnde & triuncis est dictus. Apud Romanos, si rem nummariam spectes, nota quadrantis fuerunt rates, vt & trientis. Hũc Balneatori dare mos fuit Romæ. Vnde Seneca Balneũ *rem quadrantariam* appellauit. *Cur*, inquit, *exornaretur res quadrantaria, & in vsum, non oblectamentum reperta.* Cicero pro Cœlio: *Nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat Balneatori.* Et Horatius Cynicũ pauperem irridens, *dum tu*, inquit, *quadrante lauatum Rex ibis.* Plutarchus in vita Ciceronis appellat κουαδράντην, deprauato nomine Latino, sicut Matthæi 5. κοδράντην, qui Marci 12. explicatur per δύο λεπτὰ.

Quadrantal vocabant antiqui, Paulo apud Festum auctore, quam Græci ἀμφορέα dicunt, quod vas pedis quadrati octo & quadraginta capit sextarios. Plautus in Curculione: *Anus hæc sitit: quantillum sitit? Modica est, capit quadrantal.* A figura quadrata dictum monent & ista Fannii:

Pes longo spatio lateque notetur in anglo
Angulus vt par sit, quem claudit linea triplex
Quattuor ex quadris, medium cingatur inane,
Amphora fit cubus.

Quadrifrons appellatus est Ianus, quod vniuersa climata maiestate sua complecteretur. Eius amplissimum templum dedicatum legitur in foro Romano ab Augusto, quatuor exornatum portis. Eius autem imago ex Thuscia eo translata fuit.

Quadriga currus, a quatuor equis, quibus trahebatur, nominis ducit auspicium. Isidorus audiendus. *Quadrigæ*, inquit, *& bigæ, trigæ, seiugæ, ab equorum numero & iugo dictæ.* Ex quibus quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas inferis, seiugas Ioui, desultores Lucifero & hespero consecrauerunt. Quadrigas ideo soli iungunt, quia per quatuor tempora annus vertitur, ver scilicet, æstatem, autumnum & hyemem. Legimus Persas olim falcatas in aciem produxisse quadri-

gas apud Curtium *lib. 4.* In ludis Circensibus quadrigarũ bigarumq; certamen olim institutum fuisse Romæ alias a nobis est dictum. Inuentricem volunt nonnulli eam esse Mineruam, quæ dicitur nata Ioue & Coriphe Oceani filia, quã Arcades *Coryphasiam* nominabant. Fabulosum hoc, at scire refert, dum fit mentio fabulosorum nominum. Sunt & *quadrigati nummi* dicti Romanis a forma quadrigæ illis impressa.

Quadriuium spatium, vnde quatuor deflectuntur viæ, sicut *triuium*, vnde tres.

Quadruplatores dicebantur, qui eo quæstu se tuebantur, vt eas res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio: Item illi, qui de proscriptorum bonis, quos detulerant, quartam consequebantur partem, nonnunquam etiam trucidatis potentioribus, quorum bona ita intercipiebant. Vt merito 2. ad Herennium dicat Cicero: *Quadruplator, vt breuiter describam, capitalis est.*

Quadrupedes, quatuor pedum animalia.

Quæsitores, qui & Quæstores parricidii vel rerum capitalium sunt dicti, extraordinario non ordinario existente eorum magistratu, a quærendo sunt appellati, quod de publico crimine quærerent. Cum enim Consules de capite ciuis Romani iniussu populi ius dicere non possent, idcirco, quoties postulabat hoc vsus, vel Dictator, vel Consulum alter ambo ue, vel Prætorum aliquis de crimine publico quærere iubebatur ex Senatuscõsulto. Qui iussus erat, dicebatur Quæsitor, *teste Pomponio ff. de Orig. iur.* additque eos, qui populi iussu capitalibus rebus præessent, etiam parricidii Quæstores dictos, *vt & Festus confirmat*, apud quem parricidi non parici vel parci legendum admoneo, cum Iosepho Scaligero. Olim tamen reges exercuisse iudicium publicum (quæstionem vocabant) auctor est Dionysius *libr. 2.* cum Romulum de maximis delictis cognouisse, at Senatoribus minora permisisse scribit. Tradit & Liuius, capitaliũ rerum cognitiones per se solum exercuisse Tarquinium Superbum, vt ita populo incuteret metum. De Consulibus sunt qui idem affir-

affirmant, quod Brutus Consul primus vltimo supplicio affecerit coniuratos. Quamquam imminutum fuerit ius illud lata eodem anno lege Valeria *de prouocatione*, cautumque imposterum, ne Consul iniussu populi quæreret de capite ciuis Romani, sed ii demum, quos publicis quæstionibus præfecisset populus, q. inde Quæsitores parricidii sunt dicti, *vt paulo ante est dictum.* Eorum ergo iudicio inditum quæstionis nomen. Sed de hac voce in sequentibus plura. *Quæstio* a querendo, proprio rerum capitaliũ vocabulo, appellatione trahit in iure. Vt enim alias quæstio inquirit & inuestigat, quidnã res sit & quænam eius natura, ita in rebus criminalibus & capitalib⁹ criminis istius, cuius informatio vel inquisitio vrgetur, forma & ratio ab illis exploratur, qui iuxta leges illud vindicaturi sunt. Hinc quęstio pro iudicio publico accipitur. Vnde & iudex quæstionis dicebatur Prætor, & Quæstor, qui præerat publicis iudiciis, estq; adeo quærere iudicum & Magistratuum, vt inquirere aliorum. Hinc & M. Ciceroni pro Milone quærere legibus dicuntur, qui criminum quæstiones exercent. Quæstionem constituere est decernere, vt scelus vindicetur *l.1.ad leg. Corn.de sicar.* Quæstionem ferre, est præbere & mandare facinus vindicandum iudicibus, vel potius ad Senatum referre, vt de vindicãdo scelere extra ordinem in iudicium res deducatur, aut Senatusconsultum fiat. Publicas quæstiones instituisse Cornelium Syllam, testatur *l.2.§.deinde.ff.de Orig.iur.* Quin ipsamet tormenta seruis aut aliis adhibita ad extorquendum veritatem quæstiones dici quis nescit? Ceterum contra Dominos serui torqueri non poterant, excepta caussa incestus & coniurationis, *teste Cicerone pro Deiotaro & in Partitionibus.* Ratio quærendi qualis fuerit, ostendit Cicero *pro Cluentio & pro Milone*, vbi etiam dicit, solitas obsignari tabulas, cum quæstio esset habita & in tabulas relata. Complectebãtur autem tabularum nomine omne scripturæ genus, quo suam cõfirmare caussam possent. In primis erant tabulæ dati & expensi, quas accusator postulabat a reo in certis caussis, quippe repetundarum & peculatus.

Quæstor. Scribit Pomponius Lætus: *Quæstores ab inquirenda & seruanda pecunia sunt dicti.* Capitalibus rebus præerant, & ciues Romanos his capite punire licebat. Varro sic ait: *Quæstores a quærendo, quod conquirerent publicas pecunias & maleficia, quæ Triumuiri capitales nunc conquirunt.* Quo facit *l. 2. §. deinde cum ærarium. ff. de orig. iur.* Antiquissimam eorum esse originem extra dubitationem est, quod nihil prius apud homines cœperit, quam quærendæ & conseruandæ pecuniæ cura. Pædianus scribit, *Senatoris primam administrationem fuisse, fieri Quæstorem, gerere curam prouinciæ, erogare publicam pecuniam in varios vsus.* Quinimo adolescentibus committi solebat quæstura apud Romanos non tamen ante annum 17. Latius tandem propagatū hoc munus, vt omnium prope Magistratuum. Vnde & legatos venientes Romā honorifice excipiebant: Sortiebantur prouincias, *teste Pomponio Læto,* creatis primum patriciis, inde indifferenter Patriciis atq; plebeiis. Omnino tria eorum genera apud auctores inuenio. Alii enim erant Quæstores vrbani vel ærarii, cuius expensas vel acceptas pecunias referebant in publicas tabulas, quales nunc sunt redituum magistri: Alii erant Quæstores parricidii vel rerum capitalium, de quibus paulo ante est dictum, suntque Italis *maleficiorum iudices, Inquisitores* Pontificiis, vnde *Quæsitor Minos* apud Poetam: Alii denique Prouinciales, quorum ante ex Pædiano mentio est facta. Quæstores ærarii duos habuisse Romulū & Numam Pompilium testatus est Iunius Gracchanus, eosque populi suffragiis creatos. Et quamquam dubitent nōnulli, fuerintne regnantibus Romulo & Numa Pompilio, tamen nemo, qui dubitet, omniū est, an sub Tullo Hostilio inducti fuerint in Rempublicam. Certum est enim tum temporis eos fuisse, *vt ex Iunio refert Vlpianus l. vnica. ff. de Officio quæstor.* Discrepat interim nonnihil ab illis in suis Annalibus Cornelius, qui repetita lege Curiata post reges exactos, duos Quæstores creatos scribit, qui rem militarem comitarentur, Valeriū & Æmilium Mamercum, additosq; deinde duos, qui res curarent vrbanas. Mox vbi stipendiariæ factæ essent prouinciæ, dupli-

duplicatus est numerus, & post legem Syllanam creati numero viginti. Quamquam autem illi sortiretur prouincias, vt paulo ante est dictum ex Pomponio, tamen id licitum nõ fuisse Candidatis Principis, Quæstoribus, *inquam*, Imperatoriorum librorum ac literarum lectioni vacantibus & candida veste integritatis insigni conspicuis, quorum Suetonius meminit in vita Augusti, docet Vlpianus eadem *l. vn. ff. de Off. quæst.* Horum munere funguntur nunc Cancellarii, e-missititii Principum oculi. Vrbanorum quæstorum officia præter ea, quæ sunt ante relata, constabant quoque in exigendis vectigalibus pop. Romani, in depromendis militaribus signis ex ærario, eisdemq; mittendis ad Consules in expeditionem ituros, in præbendis militi stipendiis, in exhibendo exterarum gentium legatis commeatu, vestimentis, muneribus, in procurando, vbi primum venissent, hospitio, &, si mortui essent, funere curando, in vendenda ab hostib⁹ accepta præda, & redigenda in ærarium pecunia, in exigẽdis mulctis tam Romæ, quam alibi, sicut etiam legi potest apud Alexand. ab Alex. *Genial. dier. libr. 2. cap. 2.* Licebat & his comitia habere, si Consules abessent. Apud eosdem cogebantur Imperatores, si adepti victoriam triumphum peterent, iuramento confirmare, editum esse occisorum hostium & ciuium amissorum numerum sine fraude, quod is alioqui abnueretur. A quolibet tamen priuato vocari poterant in ius apud Prætorem, cui etiam illos coercere licebat, sicut ex bonis auctoribus didicimus. Notandum porro & illud, Prætores fuisse quæstoribus loco parentum, quæstores contra Prætoribus loco liberorum, sicut ex multis Ciceronis locis cognosci potest. A quæstore nomen quæsturæ, quæ magistratus quidem erat & honor, sed non curulis, & nullius fere imperii. Neq; enim vocationem aut prehensionem habebat in vrbe, ergo nec lictorem, nec viatorem, *vt scribit ex Varrone Gellius*, quod tamen verum non est, cum ex oratione pro Plancio fasces & lictores habuisse perspicuũ sit. Credo Ciceronem *2. accusat.* primum honoris gradum idcirco appellasse, non honorem.

Qualitas secundum quam dicimur quales, aiunt Dialectici, καθ' ἣν ποιοί τινες εἶναι λέγονται, ait Philosophus. Stat a nobis Isidorus.

Qualus a colando appellatus videtur eidem Isidoro.

Quartarius mensuræ genus apud Romanos inde nomen accepit, quod sextarii pars sit quarta. Liquoris mẽsuram fuisse indicant hæc Plinii verba libro 5. ab V. C. *Manlius primum ob virtutem laudatus, donatusque non ab Tribunis solum militum, sed consensu etiam militari, cui vniuersi selibras farris & quartarios vini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt*. Facit & Columella mentionem quartarii mellis *lib.12.cap.5.*

Quatuoruiri quatuor viri. Hi creati leguntur, vt viis muniendo & sternẽdo præessent. Cum namq; Censores pro officio aliis rebus districti sarciendis illis aut reparandis ac complanandis vacare non possent, creatus fuit magistratus ex Senatusconsulto, vt operam daret huic rei. Vide Barnabam Brissonium *4. Antiq.cap.12.*

Quercus a quærendo nomen adepta, siue quod prima mundi ætate homines glandes quęrerent ad victũ, siue quod ex huiuscemodi arboribus quærentibus redderentur responsa à Dæmonibus. Quinimo in sacris legitur de quercu Mamre *Deuteron.11.* de via quercus ariolorum *1. Samuel.10. Iosuæ 24.* erigitur lapis magnus sub ilice, quia erat in sanctuario Iehouæ. Iudicum *6.* venit angelus Iehouæ, seditque sub ilice, quę erat in Ophra. Festus Pompeius autem vult dici quercum, quod id genus arboris sit graue & durum, tum in ingentem euadit amplitudinem. Querqueram enim grauem & magnã dici putant nonnulli. Inde Lucretius: *Querquera consequitur febris, capitisq; dolores*. Diuturnitatis eadẽ arbor & fortitudinis symbolum fuit veteribus. Quapropter Herculea clauã valido vtplurimum de robore fieri solebat, etsi aliquando conflata fuerit ex oleastro, dicimusq; præstantes viros a robore robustos. Forte & ideo in disciplina aruspicum ostendit principatum, inque Iouis tutela fuit. Neque sum nescius ex ea connecti solitam ciuicam coronam, etsi postea ex esculo fieri placuerit.

Quer-

Querquera febris, cuius iam modo ex Lucretio mentio est facta, a duritie dicta vel grauitate Grammatico Festo, Aliis παρὰ τὸ καρκαίρειν, quod est *cum strepitu pulsare & tremefacere*, id quod rigor febrilis facit.

Querquetulanæ dictæ sunt nymphæ virescẽti querqueto præsidentes.

Querquetulanus dictus quoq; mons Cœlius, si Tacito credimus, qꝫ talis sylua frequens ibi fuerit & fœcunda. Designat autem *querquetum*, pro quo iam dicimus quercetum.

Querquetularia porta Romæ est dicta, quod querquetum intra muros vrbis iuxta se habuerit. *Festus.*

Quincunx a quinario descendit numero. Tot enim continet vncias. In quincuncẽ dicuntur & arbores disponi, sicut Cyrum suis eas manibus disposuisse aut direxisse prodit Cicero in Catone maiore, *admirante istud summopere Lysandro Lacedæmonio summæ virtutis viro.* Est enim illa quincuncialis dispositio, *teste Plinio*, non solum vtilis in digerẽdis arboribus, verum etiam aspectu grata, quocumque modo intuearc in ordinem se porrigente versu.

Quindecimuiri, quindecim viri. Sacerdotum hoc genus erat creatum aliquando populi suffragiis, idq; lege Domitia. Nã quod a collegis cooptati fuerint ante legem Domitiam latam passim in Liuii historia legas. Præcipuum eorum munus erat libros Sibyllinos seruare, cum essent adeundi ex Senatusconsulto, adire, quę legissent, renuntiare Senatui, procurare eadem, Seculares ludos celebrare, denique peragere, quæ Sibyllinorum carminum iussu erant peragenda, *sicut Dionysius, Liuius, Suetonius, Tacitus & alii docent.* Et ne rei originem primam prorsus relinquamus intactam, sciendũ Tarquinium Priscum, *testibus Lactantio & Seruio Grammatico*, (male hoc alii tribuunt Tarquinio Superbo) cum forte incidisset in hos libros, a muliere quadam propositos venum, combustisq; prioribus, quod Rex soluere negaret indicatum pretium, tandem reliquos emisset, *sicut ex Varrone Dionysius refert*, Duumuiros eum ex numero nobilium creasse, & his publicos addidisse ministros duos, vt custodirent

hos libros: Duumuirorũ alterum fuisse M. Attilium, qui cũ videretur non bona fide rem gerere, ab vno ministrorũ delatum parricidii & culeo insitum proiecit in mare. Regibus inde expulsis peruenit horũ librorum cura ad populum, qui nobilissimos viros creauit eorũ custodes, vt liberi ab omnibus cum militarib' tum ciuilibus officiis toto vitæ suæ tempore hoc munere fungerentur. Nec sine his cuiquam licebat eos inspicere. Inspiciebant autem frequenter, idque Senatusconsulto, si quando turbaretur seditione Reipub. status, aut clades aliqua insignis bello esset accepta, aut nuntiata quædam prodigia, manseruntque ad bellum Marsicum vsque incolumes in subterranea templi Capitolini cella arcæ inclusi lapideæ, & a Decemuiris asseruati. At exacta centesima quinquagesima tertia Olympiade, cũ Capitoliũ absumtum esset incendio, vna quoq; hi libri ferũtur absumti. Qui vero nunc exstãt, partim ex vrbibus Italicis, partim ex Erythris Italiæ, Legatis illic ad transscribendum missis, sunt cõportati. Quædam etiam videntur in illis supposititia, qualia sunt, quæ initialibus literis coniunctis nomen Christi Iesu Saluatoris reddunt, quorum & Augustinus meminit *libro de ciuitate Dei.* Ad Duumuiros redeo. Dixi antea Sibyllinorũ librorũ custodiæ destinatos fuisse illos. Nunc sciẽdum creatos eosdem fuisse ad annum vsq; 388. inde auctum eorum numerum & substitutos Decemuiros, parte quidẽ ex plebe, altera parte ex patribus delecta, id quod obseruatum legitur adusq; tempora Syllæ Felicis: Hinc autẽ Quindecimuirorum mẽtionem fieri. Vt verisimile sit numerum horum sacerdotum ipsum auxisse. Atqui hic numerus vel potius sacerdotium hoc numero constans perstitit adusq; Theodosium, qui id cum ceteris superstitiosis sacris abrogauit. Dicti fuerunt *Sibyllini* libri a Sibyllis, de quibus suo loco expediam plura.

Quinquatria & *Quinquatrus*. Festi verba de illis apponã. *Quinquatrus, inquit, appellari quidã putant a numero dierum, qui fere his celebrantur, qui scilicet errãt, tam Hercule, quã quatriduo Saturnalia, & totidem diebus Compitalia.* Nã omnibus his fin-

gulis

gulis diebus fiunt facra. Forma auté vocabuli eius, exemplo multorũ populorum Italicorum enuntiata eſt, ꝙ poſt diem quintum Iduum is dies eſt feſtus, vt apud Tuſculanos *Triatrus*, & *Sexatrus*. & *Septimatrus*, & apud Faliſcos *Decimatrus*. Mineruæ autem dicatum eum diem exiſtimant, quod eo die ædes eius in Auentino conſecrata ſit. Vltimo quinquatrium die, qui eſt dies Martii 23. Tubiluſtriũ erat. Nam primus facer erat Mineruæ, quod eo crederetur nata, ſanguinis idem expers, cum reliquis gladiatores nudis enſibus in arena pugnaret. Poeta itaque Ouidius 3. *Faſtorum* quinquatria feſta vult dici a quinque diebus iunctis, quibus illa ſacrificia fiebant. Operæpretium erit ipſamet verba, prout iacent, audire, vt ita quilibet tanto euidentius mentem eius intelligat. Ait:

Vna dies media eſt, fiunt cum ſacra Mineruæ,
Nomina quæ a iunctis quinq; diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:
Cauſſa, quod eſt illa nata Minerua die.
Altera tresq; ſuper ſtrata celebrantur arena;
Enſibus exſertis bellica læta Dea eſt.

Gellius affirmat a quinque dierum numero ab Idib⁹ elapſo dici & nominari *quinquatrus*, nihil auté ſignificare ad finem atrus, ſed eſſe potius ſupplementum nominis, id quod facit contra eos, qui a quinque & atro nomen iis inditum voluerunt, eo quod primum ex iis Mineruæ feſtis ſit quintus dies ab atro die, qui ſequitur Idus. Sed erant hę quinquatrus maiores, quibus ſimiles erant quinquatrus minores Idibus Iuniis celebrari ſolitæ. Vnde Feſtus: *Minuſculæ Quinquatrus appellantur Idus Iuniæ, quod is dies Feſtus erat tibicinum, qui Mineruam colebant*. Ouidius:

Etiam quinquatrus iubeor narrare minores,
Nunc ades o cœptis flaua Minerua meis.
Addit:
Cur vagus incedit tota tibicen in vrbe,
Quid ſibi perſona, quid toga longa volunt?

Temporibus veterum tibicinis vsus auorum
Magnus, & in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœstis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor, tempusque secutum est,
Quod subito gratæ frangeret artis opes.
Adde quod Ædilis, pompa qui funeris irent,
Artifices solos iusserat esse decem.
Exsilio mutant vrbem, Tyburque recedunt
Exsilium quodam tempore Tybur erat)
Quæritur in scena caua tibia, quæritur aris:
Ducit supremos nænia nulla choros.
Seruus erat quidam quantolibet ordine dignus
Tybure, sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Conuocat, ad festas conuenit illa Dapes.
Nox erat, & vinis oculiq; animiq; nutabant,
Cum præcomposito nuntius ore venit.
Atque ita: Quid cessas conuiuia soluere? dixit,
Auctor vindictæ iam venit ille tuæ.
Nec mora, conuiuæ valido titubantia vino
Membra mouent, dubiiq; stantq; labantq; pedes.
At dominus, discedite, ait: plaustroque morantes
Sustulit, in plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque,
Totaque se Tybur turba redire putat.
Iamq; per Exquilias Romanam intrauerat vrbem,
Et mane in medio plaustra fuere foro.
Claudius vt posset specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.
Admiscetq; alios: & vt hunc tibicina cœtum
Augeat, in longis vestibus ire iubet.
Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
Contra collegæ iussa redisse sui.
Res placuit, cultuque nouo licet Idibus vti,
Et canere ad veteres verba iocosa modos.

Volui

Volui hæc paulo prolixius referre, quo ex Poeta ritus huius & originis peritissimo constet vnicuiq; *cur sit Quinquatrus illa vocata dies.* Quamquam & his consimilia fere referant cum Valerius *de Institutis antiq. lib. 2.* tum Liuius *lib. ab V. C. 9.* & Plutarchus *in Problematibus.*

Quinquertium vocant Græci secundum Festum πένταθλον, quo die quinque genera artium ludo exercebantur. Ipsos quoq; athletas Liuius *quinquertiones* appellat.

Quinsai Indiæ ciuitas omniumq; ciuitatũ totius orbis terrarũ amplissima (si historicis habenda fides) vtpote triplo maior Gõbalefchia regia vrbe magni illius Chami, quod 25. Germanica miliaria complectatur in ambitu suo, inque multas ciuitates alias obtineat imperium, trahit nominis originem a *Quin* & *Say*, quę voces idiomate nostro significare dicũtur ciuitatẽ cœli. Pontes lapideos habere fertur duodecies mille, eosque tam altos, vt naues ingentes erecto malo transire possint. Lacus est intra vrbis mœnia, qui triginta miliaria Italica complectitur in circuitu. In medio lacus insulæ sunt duæ: Plateæ omnes lapidibus constratæ. Tria quoque habet thermarum millia. In quolibet ponte excubant noctu & interdiu decem custodes, ne motus oriatur alicunde. Palatium eius magnificum ac amplum in ambitu continet Italica miliaria decem. Intra murum multa viridaria, vinaria, fontesq; innumeri prope. Quæ omnia licet Bodinus fabulosa existimet, tamen vera esse affirmat Paulus Venetus & alii non pauci.

Quintia prata trans Tyberim a Quintio Cincinnato, cuius fuerant, sunt dicta. *Festus.*

Quintipor seruile nomen frequens apud antiquos a prenomine Domini dictum, vt *Marcipor*, scilicet a Quinto & Marco. Quamuis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent. *Festus.*

Quirina tribus a Consulibus Sabinis appellationem videtur traxisse.

Quirinalia, vt scribit Festus, mense Februario dies, quo Quirini fiunt sacra. Varro: *Quirinalia a Quirino, quod ei Deo fi-*

riæ, & eorum hominum qui fornacalibus suis non sunt feriati. Quirinalia igitur Quirino, id est, Romulo celebrabantur, cuius flamen inde *Quirinalis* est dictus. Eodem die erant stultorum feriæ. Vnde & hoc nomine ipsa *Quirinalia* sunt appellata, idque eam vel maxime ob caussam, quod, cum quisque in sua curia Fornacalibus, quæ indictitiæ feriæ erant, feriaretur,& sacra faceret, stulta populi pars, quæ sua curia esset, ignorans, rem diuinam Fornacalibus omissam Quirinalibus faceret, quod & ab Ouidio approbatum video in Fastis.

Quirinalis collis est dictus secundum Paulum, quod in eum commigrauerint Sabini Curibus venientes: Quamuis alii a templo *Quirini* sic appellatum putent. Sic dicta Quirinalis porta, siue quod ea itur in collem Quirinalem, siue quod proxime eam est *Quirini* sacellum. In Quirinalis collis etymo idem plane vult Varro, cum a Curetibus deriuat, qui cum T. Tatio Curibus venerunt, & ibi sua metati sunt castra. Nam antequam eo se contulissent Sabini, nomen ipsi erat *Agonius* secundum Festum, vel potius Agon, *vt alii malunt*, ipsaque adeo porta *Collina Agonensis* est dicta, sicut & a Dionysio *libro 2.* est confirmatum. Sub Imperatoribus nominatum hunc montem Caballum a duabus statuis Alexandri Magni domantis equum Bucephalum, quas Constantinus Romam transtulerat, ab Onuphrio notatum inuenio.

Quirinus dictus Romulus an a Quirino patre, id est, Marte? Romani enim Martem dum sæuiret, *Gradiuum*, dum tranquillus esset, nominabant *Quirinum*? An ἀπὸ τῦ κυρίυ Domino? Postremum hoc innuere videtur subobscure Ouidius Fastorum 2. cum ait: *Siue suo regi nomen posuere Quirites.* Quid? An non ab hasta, quam ille gessit, quæque Sabinis *Quiris* est dicta, deduci poterit? Festo sane & multis aliis ita placere video. At hic alio declinat Varro, cum a Curibus Sabinorum municipio deriuat. Auctor non contemnendus, imo bonus, doctus, elegans. Adhærendum huic ergo? Cuicumque sententiæ addixeris te, parum intererit. Video enim nul-

nullam suis auctoribus, iisque grauibus destitui. Hoc tamen intellige, post apotheosin præcipue Quirinum dictum fuisse Romulum, *teste Plinio 2. de viris illustribus*. Post consecrationē enim immutare solebant eorum, qui recepti erant in cœlum, nomina, ne quis homines fuisse existimaret. Sic *Leda Nemesis* est dicta, *Circe Marica*, *Ino Leucothea*, consulendusque ea de re est Cœlius *lib. 17. cap. 19.* tum Lactantius *diuinar. institut. cap. 21. libr. 1.* De Apotheosi ipsius eleganter scripsit Plutarchus *in eius vita*. Cum enim populus tumultuaretur & Romulum e medio sublatum a patribus vociferaretur, eisque ideo minaretur extrema, Iulius Proculus vir inter patres, genere, virtute, auctoritate primus, & Romulo fidus inprimis, cum processisset in forum, iurauit sibi; dum iter faceret, obuiam ipsum factum specie & forma magis, quam vnquam antea, insigni, ornatumque fulgentibus armis, se vero priorem allocutum eum fuisse hoc modo: *Qua iniuria & qua mente impulsus, o Rex, nos iniquis & improbis circumuentos criminibus, vrbem vero in luctu ac gemitu, in squalore & sordibus reliquisti?* At regem respondisse: *Ita Diis visum o Procule, nos autem cœlo demissi condita vrbe imperium permaximum & gloriam habitura reuertemur in cœlum: Proinde bono animo sis, & nuntia Romanis vti prudentiam & fortitudinem colant, quod his artibus futurum sit, vt amplissimam inter homines potentiam consequantur. Ego vobis Quirinus facilis propitiusq; ero Deus.* His verbis & viri auctoritate & iureiurando fide adhibita, veluti diuino quodam furore afflatis mentibus, nemo contradicere, nemo aduersari, sed reiecta omni suspicione & calumnia inuocare Romulum votis Deumque appellare.

Quirites dicti Romani a Quirino, id est, Romulo; de quo antea. *Quiritium fossæ* dictæ, quod eas Ancus Martius, cum vrbem circumdedit, Quiritium opera fecit, *teste Paulo Festi abbreuiatore*. Sæpe inuenias in Ciceronis orationibus, *Romanum populum* appellari Quirites honoris gratia; descendente quippe nomine ab hoc Quirino, id est, *Romulo*. Vnde & Ouidius in fastis dictos hoc modo canit:

Siue quod hasta Quiris priscis est dicta Latinis,
Bellicus a telo venit in astra Deus:
Siue suo regi nomen posuere Quirites,
Seu quia Romanus vicerat ille Cures.

Vtcunq; enim illi nomen contigerit, hoc certũ, a Quirino nomen esse Quiritibus. Neq; hic negligendũ, Romanis domi & in militia hastæ vsum fuisse familiarem, vtpote sub qua iudicia & auctiones fiebant aliaq; permulta, *vt copiose est annotatum a Zasio l. 2. ff. de origin. iur.*

R.

Rabula patronum vel aduocatum significat nimis maledicum, & velut rabie exagitatum. Quamquam enim hæc canum sit morbus, transfertur tamen ad homines. Alii cum Festo dictum id nominis volunt, quod ad radendum vel auferendum paratus sit, vel quod radat, id est, offendat aures, & *(vt ait Quintilianus)* nimia verbositate feriat. Clamosos eiuscemodi pecuniæ ærusçatores multos gentium vbiuis videas. Habet Gallia, habet Belgium. Frõs omnibus perfricta, intolerabilis audacia, garrulitas improba, quodque mireris & doleas, a literis bonis & literatis summa abalienatio. Quisquiliis interim in suis agunt delitias, & reliquos præ se fumos & vmbras putant. Huccine tandem redactæ res? Ceterum Festus referre videtur etymon ad vocem raucam, cum ita scribit: *Raua vox rauca & parum liquida, proxime canum latratum sonans.* Vnde etiam caussidicus pugnaciter loquens *Rabula*, qui cum lites protelat, sæpe summum ius summam facit iniuriam. Sed hæc in malos & improbos sæpe, non autem bonos proinde descriptioni huic nostræ eximendos.

Raca ῥακὰ, vel *Racha* cum Latinus interpres reseruauerit in textu *Matth. 5.* vbi legis: *Qui dixerit fratri suo Racha, obnoxius erit Concilio*, aliter atque aliter accipi solet apud diuersos. Deducunt enim nonnulli a themate רע quod malum significat; Aliqui a ריק *vacuo, inani*, aut *nihili homine.* Nam ריקים vel רקים vsitate dicuntur Hebræis homines *vani, leues, inconstantes, inanes, improbi*, atque adeo *vacui operi-*

peribus bonis. Erasmo videtur esse vox indignantis velut interiectio quædam. *Alioqui*, inquit, *quid interesset inter Racha & fatuum.* Consentaneum est enim Christum gradus quosdam ostendere, quorum primus sit *irasci*: secundus, *sono aliquo incerto motum significare*: tertius, *prorumpere in manifestum conuitium.* Eandem sententiam video arreptã ab Augustino, qui addit *habere se a quodam Iudæo*, *Racha Hebræis nihil significare certi, sed animi indignationem tantum.* Forte vulgaris ea vox fuit & omnibus nota temporibus Christi, commoti & intra se frementis animi signum. Vt *Matthæi 5.* damnentur omnia qualiacumque rancoris & maleuolentiæ humanæ iudicia, quæ quis exhibet de se, siue id murmurando fiat, siue frendendo, oculos distorquendo, exspuendo, tussiendo, crispando nasum, ridendo, aut frontem corrugando, aut denique faciem auertendo. Proditur enim huiusmodi signis commotus animus. Chrysostomus ait Syriaca lingua tantundem valere Racha, atque *es tu*, sicut irati quibusdam prolatis verbis, quæ satis declarant pronum ad conuitia animum, premere solent grauiora, quæ alioqui subsecutura quiuis facile peculiaribus quibusdam ex notis animaduertat. Emanuel Tremellius quondam virum doctum admonuit, sæpe in Thalmud legi ריקא, pro quo Syri dicunt רקא *hominemque cerebro vacuum* significare. Forte Græci χαυνὸν dixerint, id est, *fungosum, inanem & propemodum delirum hominem.* Est enim aliquanto leuius, quam si aliquem nomines μωρὸν, iuxta nonnullos. Qua de caussa Castellio forte *balatronem* transferre voluit. Prudenter vnusquisque discernat, quod potissimum arripiat. In tanto enim dissidio grauatim me præstitero proxenetam.

Ralla vestis a raritate est dicta. Plautus Epidico: *Tunicam rallam, tunicam spissam.*

Rama ciuitas ab Hierosolymis 2. tantum miliaribus distans Esaiæ 10. deriuatur a רום *altus fuit.*

Ramnensis tribus. Post confectum Sabinum bellum, & Titum Tatium receptum in vrbem & regni societatem fue-

runt Romæ tres tribus, *Ramnensis* a Romulo vrbis conditore, *Tatiensis* a Tatio Sabinorum rege, & *Luceres* a Lucumone, vel a luco asyli, quod placet Plutarcho, nomen arcessens. Ab ea dicti *Ramnenses*, qui cum Romulo primo vrbem condiderunt, pastores scilicet Albani & aliquot generis Græcanici, qui ante conditam vrbem ea loca tenuerant. Atq; hi omnes habitarunt Palatium & Cœlium montes, Tatienses vero Capitolium & Quirinalem, ceteri aduentitii loca plana inter Palatium & Capitolium.

Ramoth in Gilead Leuitarum vrbs ab Hierosolyma 12. milibus distans, quæq; a rege Syrorum est occupata, regnante Achabo, ab eodem verbo רום *eleuatus est*, nominis habet auspicium.

Ramus qui de trunco manat, Isidoro. Ramorum gestationes Musis olim & Cereri consecratas fuisse, testatur *Strabo 10. Geographiæ*.

Rana animal amphibion & nusquam non notum arcessere videtur quibusdam nomē a voce Hebraica רנן quod est *præ lætitia exclamare*, Varroni a propria sua voce, *4. de ling. Latin.* Græci videntur illi a vocis asperitate dedisse nomen βατράχος, quasi βοάτραχον dicas. In literis sacris existimant nonnulli expressam per ranas nunc Sophistarum garrulitatem, nunc hæreticos aut Dæmones, Adamantius Poetas, in quo ille tamen reprehenditur a viris cordatis propter iniuriam bonis ita Poetis factam, inter quos recte ponas Hieremiam, Esaiam, Mosem, & plerosque alios Prophetas, qui vaticinia sua carminum quodam genere prodiderunt. Tradit sane Iosephus Mosen reducto per mare Erythræum populo diuino numine afflatum in gratiarum actionem edidisse Hexametrum carmen. Dauid etiam Optimi & Maximi Dei laudes mundique totius operosam molem Harmonico tinnitu decantauit. Propria earum vox est *coaxare* Latinis, suntque *aquaticæ* nonnullæ, quædam *palustres*, quædam *rubetæ*, quod in rubis degant sic dictæ. Negant aliqui canes latrare, quibus in offa viua rana fuerit obiecta. Fertur & illud, quod in fontes frigidiores coniectæ obmutescant, in

tepi-

tepidiorem translatæ paludem fiant vocales. Purum commentum est vetustatis de silentio ranis nimium vociferantibus indicto ab Augusto admodum adhuc infante in suburbano prædio, vt ex eo ibi obstrepuisse negentur.

Randusculana porta Romę nomen habuit, quod ære esset munita. Siquidem æs dicebatur veteribus randus.

Rapax, ἅρπαξ.

Raptus, vt habetur caus. 36. quæst. 1. a corrumpendo est dictus. Quid omnium insulsius? Nec definit esse insulsus glossator, cum ait: *Et ita simplex dicetur a composito, sicut alias exponit lex simplex per compositum. Quis enim nescit a rapiendo deductum raptum? Pueri id norunt in scholis.* Celebris est in historiis virginum Sabinarum raptus in Romæ cunabulis. Atque is quia feliciter cessit, institutum arbitratur a Romulo Iacobus Ræuardus, vt simulato quodam raptu, omnis legitimi connubii ritus peragaretur. Ex gremio enim matris rapi solebat virgo, aut, si ea non esset in viuis, ex eius gremio, quæ proxima necessitudine cōtingebat, *sicut & Festus tradit.*

Rapum quasi ruapum, quod rueret e rure, dictum vult Varro, a *rapiendo*, id est, *comprehendendo* Isidorus. Corpus rapi solidum referebat Ægyptiis immutabilem Solis effigiem, veluti cœpæ multiplices tunicæ Lunam. Itaque memorant auctores nonnulli in Delphici Apollinis templo, qui cum Sole est idem Macrobio, rapum olim e plumbo Phœbei corporis soliditatem ostendens fuisse dicatum. Torruisse legitur rapas in foco & esitasse M. Curius Dentatus, cum Samnitum legati magnum illi auri pondus offerrent, vt auro vincerent, quem ferro vincere nequiuerant. At ille: *Malo hæc in meis fictilibus esse, & aurum habentibus imperare.* Alii dixisse scribunt, *non egere se auro, quam diu frænum posset inijcere cupiditatibus.*

Rastrum vnde, nisi a terra radenda, vel a dentium raritate? Legimus *apud Phrygas capite luisse furtum*, *qui*

rastrum aut vomerem subtraxisset. Cauit de huiuscemodi furto quoque Iustinianus *in legibus Georgicis*: οἱ κλέπτοντες, inquit, ἄροτρον, ἢ ὕννιον, ἢ ζυγοὺς, ζημιούσθωσαν κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς τὸ κλέμμα ἐγένετο, καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ιβ. φολλάς.

Ratumena porta. Totum accipe locum ex Festo: *Ratumena porta*, inquit, *a nomine eius est appellata, qui ludicro certamine quadrigis victor, Hetrusci generis iuuenis, Veiis consternatis equis excussus periit: qui equi feruntur non ante constitisse, quam peruenirent in Capitolium, conspectumque fictilium quadrigarum* (lego, *conspicerentque fictiles quadrigas*) *quæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt recuperatæ: Quia in fornace adeo creuerant, vt eximi nequirent: Idque prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.* Paulus idem explicans appellatam dicit portam a nomine cuiusdam aurigæ.

Reapse, re ipsa. Vsurparunt Pacuuius, Lucretius & Apuleius. Imo Tullius *1. de Diuinatione: Formæ reapse nullæ sunt: speciem tamen animis offerunt.* Idem in Lælio: *Securitas specie quidem blanda, sed reapse multis locis repudianda.*

Receptator, qui latrones, eorumque furta occultat ac recipit, imo nocentes. Huius generis hominum meminit Martianus *l. 1. de receptat.* præcipitque perinde puniri atque latrones.

Rechab qui Isboseth Sauli filium occiderat, cum equitem significet, descendit a רכב *equitauit.*

Recidipna, vestes cœnatoriæ (*triclinaria* nominat Plinius) composito ex vtraque lingua vocabulo. Recinium enim est vestis antiquissima quadrata, *vt refert Varro.* At δεῖπνον *cœna.* Meminit huius vocis Iuuenalis *in satyris.*

Recidiua, quæ Cornelio Celso reuersio est *libr. 3. cap. 4.* Hippocrati ὑποστροφὴ, quæque fieri solet, cum vel humor ex priori morbo relictus est, vel morbosus character, id est, qualitas

litas mala, dum ipſa materia ad expulſionem minus idonea fuit, vel imbecillior natura præ morbo vniuerſos humores noxios expellere non potuit, a re & cado arceſſit nomen, eo quod rurſus cadant in morbum ægroti. Significare id voluit ſenex his verbis: τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιέειν εἰώθεν. Iudicationem enim intelligit, quæ eſt κρίσις. Recte ergo Turnebus *recidiua* accepit pro iis, quæ redeunt & reuertuntur, ſicut Tertullianus *annum redeuntem*, *recidiuum* appellat.

Reciprocum a recipiendo deriuatum Varroni.

Reconuentio eſt reciproca & mutua actoris in eodem iudicio, in quo actionem ille aduerſus reum antea inſtituit, conuentio. Mutuam actionem appellat Gaius *l. ſi cum idem. §. ſed & ſi mutuæ. ff. de iuriſdict.*

Recuperatores dicti fuerunt, qui de priuatis rebus recuperandis reddendiſque cognoſcebant. Hinc *recuperatorium iudicium*, cuius exemplum eſt oratio pro Cæcinna. Per iudices autem datos ſolitum fuiſſe id exerceri, oſtendit idem *de Inuent. 2.* & Plinius *Epiſtol. 3. epiſt. pen.* Mandabatq; iuriſdictionem prætor.

Redemtor, qui conducit opus faciendum, a *redimendo*. Sed quare? Quid enim redimit operarius? Dicam ex aliorum & quidem vera ſententia. Veteres promiſcue omnem contractum appellarunt emtionem. Qua priſca ſimilitudine factum, vt redimere pro conducere dicatur in parandis operibus. Emit quippe ſibi, inque ſe totum ſuſcipit operarius id, quod parare ſeu facere debet, *l. item ſi pretio. ff. locat. l. ea lege. ff. eodem.* Vtitur eo vocabulo aliquoties Liuius, & refertur etiam ad eos, qui ſarcinas conuehendas aut onera quæuis tum publice tum priuatim ſuis humeris, aut mulis, aut deniq; rheda conducunt. Redemtor verus Chriſtus eſt Dominus, qui nos ſanguine redemit ſuo, inque libertatem aſſeruit, perſoluens λύτρον, id eſt, *pretium redemtionis*, qui ſit benedictus in ſecula. *Amen.*

Redhibitio Græcis ἀναγωγὴ, a redhibendo arceſſit nomen. Eſt autem redhibere proprie reddere, cum is, qui dedit,

rursus cogitur habere, quod habuerat, *secundum Festum*. Vnde redhibitoria actio, quæ in hoc instituitur, vt venditor propter vitium recipiat, quod vendiderat, *l. 21. ff. de ædil. edict.* Etymon quoque nostrum confirmat omnino *l. redhibere. ff. de ædil. edict.* Notanda & illa Vlpiani verba: *Redhibitio venditionis est resolutio.* Præcipue autem Ædilium Curulium fuit *redhibitionum caussas & lites dirimere*: Ideoque vbi iniissent magistratum Kalendis Ianuarii, non aliter atque Prætores proponebant edictum, quo præmonebant, quemadmodum de singulis controuersiis ius essent dicturi.

Rediculus Deus cultus Romanis a redeuntibus hostibus est dictus. Fanum eius extra portam Capenam fuit exstructum.

Regifugium sacrum sic dictum, *auctore Festo*, quod Tarquinius Rex eo die Roma fugerit, celebrari solebat septimo Cal. Martias, maximoque in honore est habitum ob eiectos Tyrannos. Eodē die positæ sunt publice statuæ ab Atheniensibus Harmodio & Aristogitoni Tyrannicidis. Sed & serpentem id temporis edidisse latratum auctor est Plinius.

Regillus. Imperator hic fuit. Trebellio Pollioni Regillianus est, quem si malis imitari, per me licebit. Etymon nominis ad regem paruum vel ad regnum iuxta militum iocum referri poterit, *vt est apud eundem Trebellium.* Dabo integrum iocum ex auctore. *Cum milites,* inquit, *cum eo quidam cœnarent, astitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuo, credimus quod a regno. Cum is, qui aderat, Scholasticus cœpit quasi Grammatice declinare & dicere, Rex regis regi Regillianus. Milites (vt est hominum genus pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo potest Rex esse? Item alius: Ergo potest nos regere. Et alius, Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis cum alia die mane processisset, a principibus Imperator est salutatus.* Homo ille ergo ex humili loco ad Imperium prosiluit, vt præter Trebellium scriptum reliquit Flauius Vopiscus,

piscus, lusitque eodem modo Fortuna in Proculo, vt præter Vopiscum testatus fuit Onesimus, non Rhetor quidem ille oriundus ex Cypro aut Sparta, verum scriptor Historicus, cuius complures auctores mentionem faciunt.

Regillum dicit Isidorus esse amiculum prælatum reginis, vnde & illi nomen.

Regio dicitur a rego, quod priusquam prouinciæ fierent, regiones essent sub regibus, & ab iis regerentur. Ab illarum regionum similitudine etiam maiores in vrbe partes regiones appellari sunt cœptæ. At regionis pars est vicus sic dictus, quod circum se vias habeat.

Regnum a rege, vt a *regendo* Rex. Potentissima duo regna totius orbis terrarum habentur Assyrium atque Romanum, hoc autem in Occidente, illud in Oriente. Alia vero regna etsi magna, non tamẽ ad eum floruere modum. Addo & illud, concidisse pleraq; regna luxu & opibus, *Assyriorum* dico, *Persarum*, *Carthaginensium*, *Lacedæmoniorum*, *imo &* *Romanorum*. Vbi enim bello in Asiam promoto delitias eius & illecebras gustassent, auro argentoque inuectis, simul inuexerunt auaritiam, superbiam, ambitionem & dominandi libidinem. Hinc certamina aspirantium ad imperii culmen, & ipsa tandem *panolethria*.

Regula secundum Isidorum est dicta, quod sit recta. Vt bene scripserit Seneca *Epistol. 11.* regulam esse, ad quam examinẽtur, quæ recta sunt, quæ praua, corrigantur. *arg. l. leges. Cod. de leg.* Alii appellatam sic volunt, vel quod regat, vel quod recte viuendi præbeat normam, recte videlicet ducens, nedum oblique. Si ad artes & disciplinas referas hoc nomen, pariter a regendo poterit deduci, quod regat vel potius dirigat animum ad rerum cognitionem compendio quodam, sicut aphorismus in arte Medica, quem idcirco Philotheus definit, σύντομον λόγον αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζοντα, id est, *sermonem breuem absoluentem omnibus numeris perfectam sententiam*: Vel iuxta Galenum, ὃς διὰ βραχυτάτων ἅπαντα τὰ

πράγματος ἴδια περιορίζει, qui breuissimis verbis omnes rei proprietates definit & circumscribit.

Relatio Dialectica vox a referendo deriuat nomen, quod se referat ad aliud. Est enim vocibus illis, quæ subiiciuntur huic prædicamento, mutuus & reciprocus quidam respectus, quo referuntur ad se inuicem, velut *inter patrem & filium, inter maritum & vxorem, Dominum seruum, Præceptorem discipulum.* Vnde iam ἀντιστροφὴ dicitur Philosopho, id est, *alterna quædam conuersio,* qua pendent a se mutuo, iam ἀπόδοσις, id est, *redditio,* vel ἀνάκαμψις, id est, *reflexio.* Hinc opinor nominat Cicero *collata,* Quintilianus τὰ πρός τι explicans, quæ sunt ad aliquid. Quin & Philosophus ἀντιστρέφοντα vocat, id est, *reciprocantia,* eaque ἀντικατηγορούμενα, quod prædicati & subiecti vicem inter se obtineant, quæ etiam ἐξισάζοντα quasi *adæquantia* vocantur. Atque eadem de caussa dixit Aristoteles τὴν διαλεκτικὴν ἀντίστροφον εἶναι τῇ ῥητορικῇ, id est, *Dialecticam ex altera parte respondere Rhetoricæ.*

Religio an a relegendo secundum Ciceronem *7. de Natur. Deor.* cum scribit, *qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter tractarent & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi a relegendo?* An secundum Lactantium a religando, quod religet nos & obstringat Deo? An potius a relinquendo ex Masurii Sabini & Gellii mente, cum religiosum id esse statuunt, quod remotum a nobis est ob sanctitatem? Nonius Marcellus Ciceronis arripiens sententiam, quam improbare non possum, (& si nec Lactantius repudiandus) a relegendo religiosos, & ipsam quoque religionem deriuat. Est autem & versatur proprie religio circa Deum *l. 2. ff. de instit. & iur.* quem quia esse nouerant naturali instinctu etiam gentiles conditorem, rectorem, & mundi opificem, qui omnipotens est, incomprehensibilis, perfectus, æternus, bonus: exstitit quoque apud gentes iam inde a mundi origine aliqua religio, quæ Deum esse colendum persuadebat contra Diagoram, Theodorum Cyrenæum, Euhemerum Tegeatem, & similis farinæ homines.

mines. Recte Auicenna: *Quicumque Deum aut numen non agnoscit, non tantum ratione caret, sed etiam sensu.* Si namque terræ viscera & penetralia rimari libet ac ambitum maris, si percurrere cœlorum orbes & corporum reuolutiones, humani quoque corporis compagem mirabilem, cumque eo animæ gluten, vbique diuinæ sapientiæ certissima animaduertas indicia. Vt sapientum virorum apud Ethnicos gnomas in re certa cumulare minime sit opus, cum possem alioqui. Hoc tamen sciendum, ad superstitionem nonnunquam adeo traduci, vt etiam pro superstitione accipi soleat id nomen, vt cum Plinius de arboribus *lib. 16.* scribit: *Infelices autem existimantur damnatæque religione, quæ neque seruntur vnquam, nec fructum ferunt.* Ita *religiosus* dici consueuit, qui nimia vel superstitiosa religione se alligarit. Massilienses legimus sacrificulos, qui quæstus gratia circumferebant sacra, oppido exegisse suo, ne religionis prætextu otium sectarentur & luxum. *Religiosus locus* dicitur fieri in iure, in quem illatum est cadauer, aut cineres defuncti, cui astipulatur & Festus. *Religiosos dies* appellauit Nigidius infames vel infaustos. *Religiosa vestis* dicta, qua vtebantur in sacris diebus festis, quippe ad Dei cultum, id est, religionem.

Remora piscis a remorando dictus, quod naui adhærens remoretur eam, & stare cogat, quantumuis fremant venti & sæuiant procellæ. Inferiorem partem hic habet planam, dorsum repandum & in gibbum conuexum. Vnde forte vulgus Græcorum partum Delphini vocat. In Corcyra frequenter euerriculis extrahitur, sed est minime edulis, totus etiam exossis & mollis. Plura de ea in *Echeneide.*

Remuria sacra ad Lemures, id est, laruas nocturnas & terrificationes placandas instituta, a Remo, quem interfecit Celer Romuli comes, feruntur habere nomen, quæ postea asperiore litera *r* in leniorem mutata lemuria sunt dicta. Porphyrio Horatii interpres vult *Lemures* nominatos, quasi *Remures* a Remo, cuius occisi vm-

bram cum frater Romulus placare vellet, *Lemuria* instituit, id est, Parentalia, quæ mense Maio per triduum celebrari solebant ante additum anno mensem Februarium. Quam ob rem nubere mense Maio religio fuit.

Remurinus ager, qui est possessus a Remo, & habitatio Remi *Remona*. Sed & locus in summo Auentino *Remoria* dicitur; vbi Remus de vrbe condenda, fuerat auspicatus secundum Festum. Sed aues irritas habens superatus ibidem a Romulo fuit, occisus tandē quod muros ciuitatis transiliisset, & conditus humo. Quare qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserūt omnes quasi auibus obscœnis ominosum; *teste Messala apud Agellium lib.13.cap.14.*

Remus, quo nauis impellitur & agitur, desinens in palmam; vnde & *palma* vel *palmula* dicitur Poetis, vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id est, *fluendo*, appellationem traxit, vel a remouendis & decutiendis fluctibus. Nonnunquam etiam dicitur tonsa a *tondendis* & feriendis fluctibus. Inuentionem remi tribuit Plinius Copæ, sicut Icaro velorum. Hinc *remigi* & *remigio* nomen.

Remus, vt & Romulus, nomen habet a ruma, id est, mamma quam lupa infantibus præbuit, *vel ipso Plinio teste*, apud quem hactenus *libro 15. cap. 19.* mendose scriptum est rumen.

Ren. Dictos vult Varro renes, quod ab his nascantur obscœni humoris riui. Alii παρὰ τὸ ῥεῖν fluendo. Habent hos singuli binos, estque his locus vtrimque tam sub hepate, quā sub liene. Densa illis & solida caro. Dexter etiam vt plurimum est elatior læuo in omnibus animantibus. A parte imarum costarum sunt resimi, ab altera rotundi. A grandiusculis autem arteriis suppeditatur illis calor & spiritus. Duplex eisdem sinus: *Maior*, qui est superior: *Angustior*, qui est inferior. Porro duæ fistulæ aut potius emulgentes venæ oriuntur ex caua vena, quæ per spinam descendit. Harum vna inseritur reni sinistro, altera dextro. Vtraque vero serum sanguinis emulget & per [illegible] ad vesicam transmittit,

quas

quæ Græcis dicitur κύσις ex duabus neruosis & densis tunicis constans, inque fundo habens foramen tortuosum, cui vrinarii meatus sunt impacti. Ægyptii, Astronomi, Poetæ Comici, & alij simul in Veneris eos potestate constituerunt. Hinc si quid lasciuius ipsis enuntiandum, frequens mentio de lumbis. Persius de Poematibus lasciuioribus agens satyra 1. *Cum*, inquit, *carmina lumbum intrant*. Iuuenalis satyra 6. *Cum tibia lumbos Incitat:* Excitatur enim libido lasciuo cantu & sono. Item Ouidius in carmine obscœno: *Crissabit tibi fluctuante lumbo*. Catullus: *Sed his pilosis, qui duros nequeunt mouere lumbos*. Vt haud immerito iubeat Saluator *præcinctis nos esse lumbis*. Quid, quod in victimis testamenti veteris renes eximi mos erat tanquam impuros, *ait Philo*. Scio in Leuitico iubentur adoleri duo renunculi cum iecinoris fibris, ad quem in finem? Quippe vt desiderium omne, cōcupiscentiam & delectationem aboleamus, ne quid omnino mali inhæreat nobis.

Renones, id est, humerorum & pectoris vsque ad vmbilicum velamina, quæ adeo sunt hispida villis intortis, vt respuant imbres, videntur Isidoro dicta a flumine Rheno, cuius accolæ sæpe illis vtuntur. Meminit eorum Salustius, cum inquit.

Germani intectum renonibus corpus tegunt.

Repetundæ sunt dictæ pecuniæ, quas vel socii vel ciues priuati a magistratibus, aut iudicibus, aut publicis curatoribus antea in prouincia aut vrbe acceptas, aut ob iudicandum aut aliud aliquid publice curandum, iudicio repetiuerunt. A repetendo ergo deductum nomen, quod repeterentur, *inquam*, a magistratibus, postquam essent facti priuati, istæ pecuniæ, quas exegerant a subditis contra functionis suæ decorum. Approbatur hoc etymon etiam a Valla. Cum autem exprimere volebant furti hoc genus, pecuniam ablatam, captam, coactam, conciliatam & auersam dicebāt, *vt est videre apud Ciceronem in accusatione Verris repetundarum rei*. Fuitque adeo inter criminum publicorum quæ-

ſtiones hæc prima, in qua ſi reus repetundarum eſſet conuictus & tandem damnatus, reſtituere pecuniam cogebatur æſtimata lite, hoc eſt, in pretium redactis omnibus furtis & bonis eius proſcriptis, vt inde colligi poſſet hæc ſumma, *auctore Pædiano*. Cauſſam earum multiplicem eſſe tradit Quintilianus. Quantum ad leges, tulit in reum repetundarum legem Acilius Glabrio, vt ne comperendinatio ei permitteretur. Coercuit & M. Porcius Cato lege Porcia prouincialium ſumtus in Prætores, cum ex prætura obtineret Sardiniam, *ſicut ex Liuio conſtat*. Lege Iulia tandem æſtimata lis eſt in quadruplum eius, quod erat ablatum, cum nota infamiæ, *l. 1. ff. ad leg. Iul. repet. l. infamis. C. titul. eod.* Adeo vero ſciendum obſeruatas fuiſſe has leges, vt etiam Proconſules, ſi ſe in ſocios aut auare aut ſuperbe crudeliterque & iniuſte geſſiſſent, hiſce forent obnoxii. Idcirco poſtulati hoc iudicio plurimi, damnati multi, abſoluti nonnulli. Sæpe etiam aduerſus vnum atque eundem, potuiſſe hanc cauſſam inſtitui, ex multis Ciceronis in Verrem actionibus colligimus. Omnino enim ſeruare ſocios incolumes volebant, nec expilari prouincias ab illis, quorum erat earum ſalutem procurare.

Repotia apud Romanos, *teſte Feſto*, dicebatur dies poſtremus a nuptiis, quo cœnabatur apud nouum maritum, quando quaſi reficiebatur, hoc eſt, renouabatur potatio. Dicebantur illa Græcis προδοσποσία quaſi dixeris repedationem, *ſicut in Obſeruationibus ſuis annotauit doctiſſimus Cuiacius.* Ad huiuſmodi conuiuii genus alludit Horatius in Satyris cum inquit: *Ille repotia, natales, aliosue dierum Feſtos albatus celebret.*

Repudium Verrius ait dictum, quod fiat ob rem pudendam. Dicitur autem repudiũ remitti ſponſæ, diuortium fieri cum vxore, ſicut placuit Paulo & Modeſtino Iuriſconſultis. Itaq; formula repudii fuit: *Conditione tua non vtor:* Diuortii: *Res tuas tibi habeto.*

Reſina dicta vel ἀπὸ τῆς ῥητίνης vocabulo Græco, vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id eſt, *manando*. Eſt enim lacryma, id eſt, *humor ſponte*

ſua

stta defluens ex stirpe & gummi modo concrescens. Optima omnium Terebinthina, quæ defluit ex terebintho, alba nonnunquam, alias cœrulea vel colore vitri, pellucida & odorata. Est & *Colophonia* ex Colophone ciuitate Asiæ maxime adferri solita, & *Lentiscina* ignis quodam fulgore splendens, friabilis, odorata, officinarum videlicet mastix.

Restis habere videtur nomen, vel quod contineat rates, vel quod ad retia tendenda faciat, *vt est apud Isidorum.* Hinc restiarius, qui restes facit: restio, qui vendit.

Rete volunt dictum a raritate, a retinendis piscibus, siue a restibus, quibus tenduntur, Isidorus. Huius species sunt *funda*, *nassa*, *Cassis* & *Conopeum*. Habent etiam ab eo nomen restiarii gladiatorũ genus. Scribit Festus: *Retiario pugnanti aduersus Mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: Quid me fugis Galle?* Quia Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique Mirmillones ante Galli appellabantur, in quorũ galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ institutum videtur a Pittaco vno ex septem sapientibus, qui aduersus Phrynonen dimicaturus propter controuersias finium, quæ erant inter Atticos & Mytilenæos, rete occulto lato impediuit Phrynonen. Hinc Ausonius: *Quis Myrmilloni contenditur equimanus? Thrax*, Erant enim Thraces gladiatores, sicut etiam Andabatæ, qui clausis oculis depugnabant.

Reticulum tegmen capitis muliebre, vel (*quod alii malunt*) fascia quædam linea retis ad formam facta, quæ mulierum admouebatur faciei, ne possent agnosci. Duplicem enim in vsum comparatum legitur, cum vt capillos contineret, tum vt faciem tegeret. A reti ergo reticulo nomen. Etsi alii nonnulli a raritudine deriuent. Sed priori sententiæ astipulatur ex parte Isidorus, cum dictum esse scribit ab eo, quod retineat crines, ne effundantur.

Reus nuncupatus a re quæ petitur in iudicio, etiamsi nullius sceleris sibi sit conscius, *secundum Isidorum.* Idem etymon colligi potest ex verbis Ciceronis 2. *de Oratore*, cum inquit, *Reos autem appello non eos modo, qui arguuntur, sed omnes, quo-*

rum de re disceptatur. Qui vero propter crimen aliquod in iudicium erat vocatus, mutata veste fordidatus, promissaque barba apparere solebat apud Romanos, ipsumque populum prensando per Deos orare, vt ab eo periculo liberaretur. Quod si per præconem ex rostris citatus ab accusatore non adfuisset, per cornicinem ante fores euocari mos erat. Dum autem reus accusabatur, abiectus sub rostris stabat expositus adolescentum conuitiis, *teste Liuio.* Et quia tribus accusabatur vicibus, sciendum, accusatorem in singulis accusationibus perorandis mulctam aut pœnam adiecisse pro arbitratu, id, quod Anquisitionem dicebant. Sæpe interea euenit, vt, cum de mulcta iudicassent in accusationibus prioribus, in tertia capitis anquirerent, & econtra cum capitis anquirerent in prioribus, in tertia tamen iudicarent de pecunia, sicut apparet ex iudicio de Cn. Fuluio & T. Menenio apud Liuium.

Rex, qui regit, ad cuius exemplum totus componitur orbis, quod ait Poeta. Qualis enim rex, talis est populus. ὁποῖοι τίνες ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνονται *Xenophon.* Plato scribit regis nomen esse iustitiæ nomen. Nullus ergo tyrannus est rex, cum ius & iustitiam violet, tantummodo id agens, quod imperat libido aut rabidus furor. An non & pueri ludentes, *Rex eris*, aiunt, *si recte facies?* Quid Seneca? *Regem non faciunt opes, non vestis Tyria color, non frontis nota regia. Non auro nitidæ trabes. Rex est, qui posuit metus, Et diri mala pectoris. Quem non ambitio impotens, & nunquam stabilis furor vulgi præcipitis mouet.* Cæterum tyranni apud eundem quæ verba? *Fortuna nostra cuncta permittit mihi. Inertis est nescire quid liceat sibi.* Quapropter fit, dum omnibus inuisus est, sæuus, terribilis, vt sæpe fastigio deiectus manu pereat plebeia. Nihil enim quod est violentum, simul est diuturnum. Imo fallax bonum est regnum, quippe quod blanda fronte plurimum malorum tegit. Vtque alta iuga, & arborum cacumina semper excipiunt ventos, ita fortunæ casibus quoad nos sunt imperia subiecta. Magis regem tuetur fides aut pietas, quam ferrum. Magis commendat facio-

& erga subditos suscepta cura, quam metus. Quocirca recte Homerus nominat ποιμένα λαῶν, id est, *populorum pastorem* item ἤπιον πατέρα, id est, *blandum patrem*, cuiusmodi Codrus dicitur fuisse, qui oraculis admonitus, a se vno hostium interitum pendere, caput vitamque suam deuouit. Et Xenophon, ἀγαθὸς βασιλεὺς οὐδὲν διαφέρει ἀγαθοῦ πατρός. Amplectitur naturæ leges: Religionem, iustitiam & fidem colit. Studia sua omnia confert ad Reipub. salutem, facilis in condonandis sibi illatis iniuriis, at in publicis vindicandis grauis atque seuerus. Vitam sibi semper acerbam & insuauem arbitratur, nisi optimum quemque ad amplissimos prouexerit honores. Bene meritis liberaliter rependit, nullius sanguinem exsugit, nullius ossa corrodit. Imo vitam profundere pro subditorum salute gloriosum putat, altissima quiete & animi tranquillitate securus. Tales reges vere in Iouis tutela, imo ἐκ Διὸς iuxta Callimachum, apud Homerum διοτρεφεῖς educati a Ioue. Certe omnis magistratus a Deo. *Et quisquis potestati resistit, ordinationi Dei resistit.* Romanorum reges, qui imperium obtinuerunt annos fere ducentos quadraginta tres (Dionysius enim, Liuius, Eutropius & Orosius vnum adiiciunt annum) comitiis legitimis creati sunt omnes, excepto Tarquinio. Præter Celeres circum se habebant duodecim lictores, cumque exercerent iudicia, in sella curuli conspicua sedebant. Incedebant autem ornati purpura. Verum Tarquinius Priscus vsus est quoque picta purpurea toga, eburnea sella, & aurea corona cum eburneo sceptro, quod in summitate habebat aquilam permissu videlicet Senatus & populi Romani, cum iis ab Hetruscis esset donatus. Tandem eiecti sunt reges, præcipuo auctore Iunio Bruto, *vt ex Dionysio & Liuio constat*, cum a Superbi filio stuprata esset Lucretia. Interim quia multa & magna beneficia a regibus in rempublicam erant collata, voluerunt regium nomen in vrbe perpetuo seruari, sed detracta priori dignitate, & maiestate, ne quid libertati officeret. Itaque iusserunt vt Pontifices & Augures vnum aliquem ex senioribus designarent, qui præesset sacris a militia immunis, diceretur q; rex sacrificulus, primusq; adeo Manius Papyri⁹ vir

rurſus cogitur habere, quod habuerat, *ſecundum Feſtum*. Vnde redhibitoria actio, quæ in hoc inſtituitur, vt venditor propter vitium recipiat, quod vendiderat, *l. 21. ff. de ædil. edict.* Etymon quoque noſtrum confirmat omnino *l. redhibere. ff. de ædil. edict.* Notanda & illa Vlpiani verba: *Redhibitio venditionis eſt reſolutio.* Præcipue autem Ædilium Curulium fuit *redhibitionum cauſſas & lites dirimere*: Ideoque vbi iniiſſent magiſtratum Kalendis Ianuarii, non aliter atque Prætores proponebant edictum, quo præmonebant, quemadmodum de ſingulis controuerſiis ius eſſent dicturi.

Rediculus Deus cultus Romanis a redeuntibus hoſtibus eſt dictus. Fanum eius extra portam Capenam fuit extructum.

Regifugium ſacrum ſic dictum, *auctore Feſto*, quod Tarquinius Rex eo die Roma fugerit, celebrari ſolebat ſeptimo Cal. Martias, maximoque in honore eſt habitum ob eiectos Tyrannos. Eodē die poſitæ ſunt publice ſtatuæ ab Athenienſibus Harmodio & Ariſtogitoni Tyrannicidis. Sed & ſerpentem id temporis edidiſſe latratum auctor eſt Plinius.

Regillus. Imperator hic fuit. Trebellio Pollioni Regillianus eſt, quem ſi malis imitari, per me licebit. Etymon nominis ad regem paruum vel ad regnum iuxta militum iocum referri poterit, *vt eſt apud eundem Trebellium.* Dabo integrum iocum ex auctore. *Cum milites*, inquit, *cum eo quidam cœnarent, aſtitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuo, credimus quod a regno. Cum is, qui aderat, Scholaſticus cœpit quaſi Grammaticaliter declinare & dicere, Rex regis regi Regillianus. Milites (vt eſt hominum genus pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo poteſt Rex eſſe? Item alius: Ergo poteſt nos regere. Et alius, Deus tibi regis nomen impoſuit. Quid multa? His dictis cum alia die mane proceſſiſſet, a principibus Imperator eſt ſalutatus.* Homo ille ergo ex humili loco ad Imperium profiliit, vt præter Trebellium ſcriptum reliquit Flauius Vopiſcus,

piſcus, luſitque eodem modo Fortuna in Proculo, vt præter Vopiſcum teſtatus fuit Oneſimus, non Rhetor quidem ille oriundus ex Cypro aut Sparta, verum ſcriptor Hiſtoricus, cuius complures auctores mentionem faciunt.

Regillum dicit Iſidorus eſſe amiculum prælatum reginis, vnde & illi nomen.

Regio dicitur a rego, quod priuſquam prouinciæ fierent, regiones eſſent ſub regibus, & ab iis regerentur. Ab illarum regionum ſimilitudine etiam maiores in vrbe partes regiones appellari ſunt cœptæ. At regionis pars eſt vicus ſic dictus, quod circum ſe vias habeat.

Regnum a rege, vt a *regendo* Rex. Potentiſſima duo regna totius orbis terrarum habentur Aſſyrium atque Romanum, hoc autem in Occidente, illud in Oriente. Alia vero regna etſi magna, non tamē ad eum floruere modum. Addo & illud, concidiſſe pleraq; regna luxu & opibus, *Aſſyriorum* dico, *Perſarum, Carthaginenſium, Lacedæmoniorum, imo & Romanorum.* Vbi enim bello in Aſiam promoto delitias eius & illecebras guſtaſſent, auro argentoque inuectis, ſimul inuexerunt auaritiam, ſuperbiam, ambitionem & dominandi libidinem. Hinc certamina aſpirantium ad imperii culmen, & ipſa tandem *panolethria.*

Regula ſecundum Iſidorum eſt dicta, quod ſit recta. Vt bene ſcripſerit Seneca *Epiſtol. 11.* regulam eſſe, ad quam examinetur, quæ recta ſunt, quæ praua, corrigantur. *arg. l. leges. Cod. de leg.* Alii appellatam ſic volunt, vel quod regat, vel quod recte viuendi præbeat normam, recte videlicet ducens, nedum oblique. Si ad artes & diſciplinas referas hoc nomen, pariter a regendo poterit deduci, quod regat vel potius dirigat animum ad rerum cognitionem compendio quodam, ſicut aphoriſmus in arte Medica, quem idcirco Philotheus definit, σύντομον λόγον αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζοντα, id eſt, *ſermonem breuem abſoluentem omnibus numeris perfectam ſententiam:* Vel iuxta Galenum, ὃς διὰ βραχυτάτων ἅπαντα τὰ τ

περίγματα ἰδιώτερα, *qui breuissimis verbis omnes rei proprietates definit & circumscribit.*

Relatio Dialectica vox a referendo deriuat nomen, quod se referat ad aliud. Est enim vocibus illis, quæ subiiciuntur huic prædicamento, mutuus & reciprocus quidam respectus, quo referuntur ad se inuicem, velut *inter patrem & filium, inter maritum & vxorem, Dominum seruum, Præceptorem discipulum.* Vnde iam ἀντιστροφὴ dicitur Philosopho, id est, *alterna quadam conuersio,* qua pendent a se mutuo, iam ἀπόδοσις, id est, *redditio,* vel ἀνάκλασις, id est, *reflexio.* Hinc opinor nominat Cicero *collata,* Quintilianus τὰ πρός τι explicans, quæ sunt ad aliquid. Quin & Philosophus ἀντιστρέφοντα vocat, id est, *reciprocantia,* eaque ἀντικατηγορούμενα, quod prædicati & subiecti vicem inter se obtineant, quæ etiam ἐξισάζοντα quasi *adæquantia* vocantur. Atque eadem de caussa dixit Aristoteles τὴν διαλεκτικὴν ἀντίστροφον εἶναι τῇ ῥητορικῇ, id est, *Dialecticam ex altera parte respondere Rhetoricæ.*

Religio an a relegendo secundum Ciceronem *7. de Natur. Deor.* cum scribit, *qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter tractarent & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi a relegendo?* An secundum Lactantium a religando, quod religet nos & obstringat Deo? An potius a relinquendo ex Masurii Sabini & Gellii mente, cum religiosum id esse statuunt, quod remotum a nobis est ob sanctitatem? Nonius Marcellus Ciceronis arripiens sententiam, quam improbare non possum, (& si nec Lactantius repudiandus) a relegendo religiosos, & ipsam quoque religionem deriuat. Est autem & versatur proprie religio circa Deum *l. 2. ff. de iust. & iur.* quem quia esse nouerant naturali instinctu etiam gentiles conditorem, rectorem, & mundi opificem, qui omnipotens est, incomprehensibilis, perfectus, æternus, bonus: exstitit quoque apud gentes iam inde a mundi origine aliqua religio, quæ Deum esse colendum persuadebat contra Diagoram, Theodorum Cyrenæum, Euhemerum Tegeatem, & similis farinæ homines.

mines. Recte Auicenna: *Quicumque Deum aut numen non agnoscit, non tantum ratione caret, sed etiam sensu.* Si namque terræ viscera & penetralia rimari libet ac ambitum maris, si percurrere cœlorum orbes & corporum reuolutiones, humani quoque corporis compagem mirabilem, cumque eo animæ gluten, vbique diuinæ sapientiæ certissima animaduertas indicia. Vt sapientum virorum apud Ethnicos gnomas in re certa cumulare minime sit opus, cum possem alioqui. Hoc tamen sciendum, ad superstitionem nonnunquam adeo traduci, vt etiam pro superstitione accipi soleat id nomen, vt cum Plinius de arboribus *libr. 16.* scribit: *Infelices autem existimantur damnatæque religione, quæ neque seruntur vnquam, nec fructum ferunt.* Ita *religiosus* dici consueuit, qui nimia vel superstitiosa religione se alligarit. Massilienses legimus sacrificulos, qui quæstus gratia circumferebant sacra, oppido exegisse suo, ne religionis prætextu otium sectarentur & luxum. *Religiosus locus* dicitur fieri in iure, in quem illatum est cadauer, aut cineres defuncti, cui astipulatur & Festus. *Religiosos dies* appellauit Nigidius infames vel infaustos. *Religiosa vestis* dicta, qua vtebantur in sacris diebus festis, quippe ad Dei cultum, id est, religionem.

Remora piscis a remorando dictus, quod naui adhærens remoretur eam, & stare cogat, quantumuis fremant venti & sæuiant procellæ. Inferiorem partem hic habet planam, dorsum repandum & in gibbum conuexum. Vnde forte vulgus Græcorum partum Delphini vocat. In Corcyra frequenter euerriculis extrahitur, sed est minime edulis, totus etiam exossis & mollis. Plura de ea in *Echeneide.*

Remuria sacra ad Lemures, id est, laruas nocturnas & terrificationes placandas instituta, a Remo, quem interfecit Celer Romuli comes, feruntur habere nomen, quæ postea asperiore litera *r* in leniorem mutata lemuria sunt dicta. Porphyrio Horatii interpres vult *Lemures* nominatos, quasi *Remures* a Remo, cuius occisi vm-

bram cum frater Romulus placare vellet, *Lemuria* instituit, id est, Parentalia, quæ mense Maio per triduum celebrari solebant ante additum anno mensem Februarium. Quam ob rem nubere mense Maio religio fuit.

Remurinus ager, qui est possessus a Remo, & habitatio Remi *Remona*. Sed & locus in summo Auentino *Remoria* dicitur; vbi Remus de vrbe condenda, fuerat auspicatus secundum Festum. Sed aues irritas habens superatus ibidem a Romulo fuit, occisus tandē quod muros ciuitatis transiliisset, & conditus humo. Quare qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserūt omnes quasi auibus obscœnis ominosum; *teste Messala apud Agellium lib. 13. cap. 14.*

Remus, quo nauis impellitur & agitur, desinens in palmam, vnde & *palma* vel *palmula* dicitur Poetis, vel ἀπὸ τοῦ ῥέειν, id est, *fluendo*, appellationem traxit, vel a remouendis & decutiendis fluctibus. Nonnunquam etiam dicitur tonsa a *tondendis* & feriendis fluctibus. Inuentionem remi tribuit Plinius Copæ, sicut Icaro velorum. Hinc *remigi* & *remigio* nomen.

Remus, vt & Romulus, nomen habet a ruma, id est, mamma quam lupa infantibus præbuit, *vel ipso Plinio teste*, apud quem hactenus *libro 15. cap. 19.* mendose scriptum est rumen.

Ren. Dictos vult Varro renes, quod ab his nascantur obscœni humoris riui. Alii παρὰ τὸ ῥεῖν fluendo. Habent hos singuli binos, estque his locus vtrimque tam sub hepate, quam sub liene. Densa illis & solida caro. Dexter etiam vtplurimum est elatior læuo in omnibus animantibus. A parte imarum costarum sunt resimi, ab altera rotundi. A grandiusculis autem arteriis suppeditatur illis calor & spiritus. Duplex eisdem sinus: *Maior*, qui est superior: *Angustior*, qui est inferior. Porro duæ fistulæ aut potius emulgentes venæ oriuntur ex caua vena, quæ per spinam descendit. Harum vna inseritur reni sinistro, altera dextro. Vtraque vero serum san[gui]nis emulget & per [ureteras] ad vesicam transmittit,

quas

quæ Græcis dicitur κύσις ex duabus neruosis & densis tunicis constans, inque fundo habens foramen tortuosum, cui Vrinarii meatus sunt impacti. Ægyptii, Astronomi, Poetæ Comici, & alij simul in Veneris eos potestate constituerunt. Hinc si quid lasciuius ipsis enunciandum, frequens mentio de lumbis. Persius de Poematibus lasciuioribus agens satyra 1. *Cum*, inquit, *carmina lumbum intrant*. Iuuenalis satyra 6. *Cum tibia lumbos Incitat:* Excitatur enim libido lasciuo cantu & sono. Item Ouidius in carmine obscœno: *Crissabit tibi fluctuante lumbo*. Catullus: *Sed his pilosis, qui duros nequeunt mouere lumbos*. Vt haud immerito iubeat Saluator *præcinctis nos esse lumbis*. Quid, quod in victimis testamenti veteris renes eximi mos erat tanquam impuros, *ait Philo*. Scio in Leuitico iubentur adoleri duo renunculi cum iecinoris fibris, ad quem in finem? Quippe vt desiderium omne, cócupiscentiam & delectationem aboleamus, ne quid omnino mali inhæreat nobis.

Renones, id est, humerorum & pectoris vsque ad vmbilicum velamina, quæ adeo sunt hispida villis intortis, vt respuant imbres, videntur Isidoro dicta a flumine Rheno, cuius accolæ sæpe illis vtuntur. Meminit eorum Salustius, cum inquit.

Germani intectum renonibus corpus tegunt.

Repetundæ sunt dictæ pecuniæ, quas vel socii vel ciues priuati a magistratibus, aut iudicibus, aut publicis curatoribus antea in prouincia aut vrbe acceptas, aut ob iudicandum aut aliud aliquid publice curandum, iudicio repetiuerunt. A repetendo ergo deductum nomen, quod repeterentur, *inquam*, a magistratibus, postquam essent facti priuati, istæ pecuniæ, quas exegerant a subditis contra functionis suæ decorum. Approbatur hoc etymon etiam a Valla. Cum autem exprimere volebant furti hoc genus, pecuniam ablatam, captam, coactam, conciliatam & auersam dicebát, *vt est videre apud Ciceronem in accusatione Verris repetundarum rei*. Fuitque adeo inter criminum publicorum quæ-

stiones hæc prima, in qua si reus repetundarum esset conuictus & tandem damnatus, restituere pecuniam cogebatur æstimata lite, hoc est, in pretium redactis omnibus furtis & bonis eius ꝓscriptis, vt inde colligi posset hęc summa, *auctore P.ædiano.* Caussam earum multiplicem esse tradit Quintilianus. Quantum ad leges, tulit in reum repetundarum legem Acilius Glabrio, vt ne comperendinatio ei permitteretur. Coercuit & M. Porcius Cato lege Porcia prouinciaium sumtus in Prætores, cum ex prætura obtineret Sardiniam, *sicut ex Liuio constat.* Lege Iulia tandem æstimata lis est in quadruplum eius, quod erat ablatum, cum nota infamiæ, *l. 1. ff. ad leg. Iul. repet. Infamis. C. titul. eod.* Adeo vero sciendum obseruatas fuisse has leges, vt etiam Proconsules, si se in socios aut auare aut superbe crudeliterque & iniuste gessissent, hisce forent obnoxii. Idcirco postulati hoc iudicio plurimi, damnati multi, absoluti nonnulli. Sæpe etiam aduersus vnum atque eundem, potuisse hanc caussam institui, ex multis Ciceronis in Verrem actionibus colligimus. Omnino enim seruare socios incolumes volebant, nec expilari prouincias ab illis, quorum erat earum salutem procurare.

Repotia apud Romanos, *teste Festo,* dicebatur dies postremus a nuptiis, quo cœnabatur apud nouum maritum, quando quasi reficiebatur, hoc est, renouabatur potatio. Dicebantur illa Græcis ποδόσφυξια quasi dixeris repedationem, *sicut in Obseruationibus suis annotauit doctissimus Cuiacius.* Ad huiusmodi conuiuii genus alludit Horatius in Satyris cum inquit: *Ille repotia, natales, aliosue dierum Festos albatus celebret.*

Repudium Verrius ait dictum, quod fiat ob rem pudendam. Dicitur autem repudiũ remitti sponsæ, diuortium fieri cum vxore, sicut placuit Paulo & Modestino Iurisconsultis. Itaq; formula repudii fuit: *Conditione tua non vtor:* Diuortii: *Res tuas tibi habeto.*

Resina dicta vel ἀπὸ τῆς ῥητίνης vocabulo Græco, vel ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id est, *manando.* Est enim lacryma, id est, *humor sponte* *sua*

sta defluens ex stirpe & gummi modo concrescens. Optima omnium Terebinthina, quæ defluit ex terebintho, alba nonnunquam, alias cœrulea vel colore vitri, pellucida & odorata. Est & *Colophonia* ex Colophone ciuitate Asiæ maxime adferri solita, & *Lentiscina* ignis quodam fulgore splendens, friabilis, odorata, officinarum videlicet mastix.

Restis habere videtur nomen, vel quod contineat rates, vel quod ad retia tendenda faciat, *vt est apud Isidorum.* Hinc restiarius, qui restes facit: restio, qui vendit.

Rete volunt dictum a raritate, a retinendis piscibus, siue a restibus, quibus tenduntur, Isidorus. Huius species sunt *funda, nassa, Cassis* & *Conopeum.* Habent etiam ab eo nomen restiarii gladiatorũ genus. Scribit Festus: *Retiario pugnanti aduersus Mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: Quid me fugis Galle?* Quia Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique Mirmillones ante Galli appellabantur, in quorũ galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ institutum videtur a Pittaco vno ex septem sapientibus, qui aduersus Phrynonen dimicaturus propter controuersias finium, quæ erant inter Atticos & Mytilenæos, rete occulto lato impediuit Phrynonen. Hinc Ausonius: *Quis Myrmilloni contenditur equimanus? Thrax,* Erant enim Thraces gladiatores, sicut etiam Andabatæ, qui clausis oculis depugnabant.

Reticulum tegmen capitis muliebre, vel (*quod alii malunt*) fascia quædam linea retis ad formam facta, quæ mulierum admouebatur faciei, ne possent agnosci. Duplicem enim in vsum comparatum legitur, cum vt capillos contineret, tum vt faciem tegeret. A reti ergo reticulo nomen. Etsi alii nonnulli a raritudine deriuent. Sed priori sententiæ astipulatur ex parte Isidorus, cum dictum esse scribit ab eo, quod retineat crines, ne effundantur.

Reus nuncupatus a re quæ petitur in iudicio, etiamsi nullius sceleris sibi sit conscius, *secundum Isidorum.* Idem etymon colligi potest ex verbis Ciceronis 2. *de Oratore,* cum inquit, *Reos autem appello non eos modo, qui arguuntur, sed omnes, quo-*

& erga ſubditos ſuſcepta cura, quam metus. Quocirca recte Homerus nominat ποιμένα λαῶν, id eſt, *populorum paſtorem* item ἤπιον πατέρα, id eſt, *blandum patrem*, cuiuſmodi Codrus dicitur fuiſſe, qui oraculis admonitus, a ſe vno hoſtium interitum pendere, caput vitamque ſuam deuouit. Et Xenophon, ἀγαθὸς βασιλεὺς οὐδὲν διαφέρει ἀγαθοῦ πατρός. Amplectitur naturæ leges: Religionem, iuſtitiam & fidem colit. Studia ſua omnia confert ad Reipub. ſalutem, facilis in condonandis ſibi illatis iniuriis, at in publicis vindicandis grauis atque ſeuerus. Vitam ſibi ſemper acerbam & inſuauem arbitratur, niſi optimum quemque ad ampliſſimos prouexerit honores. Bene meritis liberaliter rependit, nullius ſanguinem exſugit, nullius oſſa corrodit. Imo vitam profundere pro ſubditorum ſalute glorioſum putat, altiſſima quiete & animi tranquillitate ſecurus. Tales reges vere in Iouis tutela, imo ἐκ Διὸς iuxta Callimachum, apud Homerum διοτρεφεῖς educati a Ioue. Certe omnis magiſtratus a Deo. *Et quiſquis poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit.* Romanorum reges, qui imperium obtinuerunt annos fere ducentos quadraginta tres (Dionyſius enim, Liuius, Eutropius & Oroſius vnum adiiciunt annum) comitiis legitimis creati ſunt omnes, excepto Tarquinio. Præter Celeres circum ſe habebant duodecim lictores, cumque exercerent iudicia, in ſella curuli conſpicua ſedebant. Incedebant autem ornati purpura. Verum Tarquinius Priſcus vſus eſt quoque picta purpurea toga, eburnea ſella, & aurea corona cum eburneo ſceptro, quod in ſummitate habebat aquilam permiſſu videlicet Senatus & populi Romani, cum iis ab Hetruſcis eſſet donatus. Tandem eiecti ſunt reges, præcipuo auctore Iunio Bruto, *vt ex Dionyſio & Liuio conſtat*, cum a Superbi filio ſtuprata eſſet Lucretia. Interim quia multa & magna beneficia a regibus in rempublicam erant collata, voluerunt regium nomen in vrbe perpetuo ſeruari, ſed detracta priori dignitate, & maieſtate, ne quid libertati officeret. Itaque iuſſerunt vt Pontifices & Augures vnum aliquem ex ſenioribus deſignarent, qui præeſſet ſacris a militia immunis, diceretur q; rex ſacrificulus, primuſq; adeo Manius Papyri' vir

primum maturuerint, & veterarint, luteo præditis colore. Naſcitur in prouincia Chinarum: aut potius in Trogloditica regione, *ſicut Matthiolo placere video in Dioſcoridem.* Inde importatur in Indiam, Perſiam & Europam. Purgat non modo bilem, ſed etiam pituitam ipſam in puluerem redactum a ſcrupulo vſque ad drachmas duas: in diluto exhibetur ad drachmas duas tres, aut ſemunciam pro viribus ægroti, habetque propriam quandam cum aſtringendi, tum etiam ventriculum & iecur roborandi facultatem. Emendat ſanguinem, aperit obſtructiones, ſanat regium morbum, craſſitiem lienis, & diuturnas febres. Quinimo ſanguinis ſputo & qualibet ex parte eruptionibus prodeſt, vt & ruptis, fractis, & ex alto delapſis ad drachmam vnam permixtũ auſtero vino, adiecto et mumiæ veræ & erythrodani momento. Conducit denique ſingultientibus & dyſentericis torrefactum igne, ſiquidẽ ſumatur cum adſtringente vino, atque plantaginis ſucco.

Rhagades ῥαγάδες, ſedis vitium, quibuſdam veteribus ῥήξεις, Latinis *rimæ, ſciſſuræ*, & *fiſſuræ*, Plinio *fiſſa*, a verbo ῥήγνυμι, quod eſt rumpere Latinis, deſcendit. Sunt autem oblonga vlcuſcula, quibus ani ſphincter velut proſciſſus eſt, vel ipſe circulus, ſeu extrema ani corona, non aliter atque manus, vel labra ſcindi ſolent frigido Boreę flatu. Cauſſam ſuam iuxta medicos habent aut ab acrium humorum defluxu, aut ab inflammatione, aut condylomatum extenſione.

Rhamnuſia dicta eſt Nemeſis a pago Rhamunte in Attica regione, vbi & templum celeberrimum habuit. Capiti ſtatuæ ipſius impoſita erat corona, *ſicut ſcribit Pauſanias*, in qua & cerui & fortunæ parua inſignia continebantur. In manu læua ramus conſpiciebatur fraxineus, in dextera phiala, in qua Æthiopes erant effícti. Quodque magis eſt, contendebat cum magnitudine, tum pulcritudine cum Phidię operibus. Habuit & templum Romę in capitolio, *teſte Plinio, li. 11. cap. 45.* Pleriq; crediderunt hanc eſſe fortunæ vim, alii filiam *Iuſtitiæ*, nonnulli vim quandam diſcurrentem inter cœleſtes, prima rerum ſemina, quæ fatorum & ſortium vires tem-

perat, eque cœlo humana despectans bonis largitur præmia, nocentes punit. Quocirca nominat eam Appianus *reginam caussarum, & arbitram rerum.* Pomponius Lætus scribit, *Romanos profecturos ad bellum sacrificasse Nemesi & munus edidisse gladiatorium, factumque illud ea ratione, quod Virgo & Victrix Nemesis numen esset, a quo plecterentur, qui deliquissent.* Reliqua videbis in Nemesi.

Rhaponticum, quod ῥᾶ & ῥῆον est Dioscoridi, nulla deiectoria facultate pollens, *testibus Serapione & Auicenna*, ac proinde a Rhabarbaro diuersum, nomen sibi asciuit a fluuio Rha, quo alluitur regio quædam contermina Ponto. A Ptolemæo Sarmatię asscribitur, inque mare Caspium dicitur sese exonerare. Armeni nominant *Thamar*, Tartari, *Edel*, Rhuteni, *Vulgha*. In huius ergo ripis maximus eius prouentus, *vt quoque proditum ab Ammiano libro 12.* Vires eius pręstantes in sanandis hepaticis, lienosis, conuulsis, ruptis, coxendicum doloribus, sanguinis excreationibus, dysentericis, cœliacis, suspiriosis, & vuluæ malis.

Rhapsodi ῥαψῳδοὶ, id est *carminum alienorum recitatores videntur* quibusdam, sicut etiam Eustathius refert appellationē trahere παρὰ τὴν ῥάβδον, id est, Virga: Vt sint ῥαψῳδοὶ, quasi, ῥαβδῳδοί. Hinc ῥαψῳδία quasi ῥαβδῳδία. Cumque id nomen toti Homerico poemati tributum sit a veteribus, nō defuerunt, qui ῥαψῳδοὺς dicerent omnes τοὺς αὐτὴν ᾄδοντας, hoc est, *qui cum modulatione & concentu recitabant in publicis conuentibus istud poema, aut certe partem aliquam.* Sed & hi lauri ramum vel baculum tenebant in manu. Sic histriones & scenicos actores baculum incuruum, forsitan litui in modum habuisse, significat Plutarchus initio τοῦ περὶ παιδαγωγ. Nominat enim καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας. Eustathius scribit eosdem nominatos ἀρνῳδοὺς, quod qui contenderent huiusmodi carminis Homerici recitatione, inque eadem obtinerent victoriam, præmii loco acciperent ouem. Sed Pindaro placuit dici Rapsodos non a virga, sed ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν, id est, *sarciendo vel consuendo.* περιφράζων γὰρ τοὺς ῥαψῳδοὺς.

ῥα-

ῥαπῳδῶν τῶν ἀοιδῶν αὐτοῖς λέγει, id est, *subtilium carminum cantores.* Approbatum id quoque video a Diomede Grammatico *libro* 3. his verbis: *ῥαψῳδία dicitur ποιήσεως aliqua particula discreta, atque diuulsa, dicta παρὰ τὸ ῥάπτειν, quod versus in vnum velut volumen consuantur, & comprehendantur.* Dehinc addit: *Vel quod olim partes Homerici carminis in theatralibus circulis cum bacu. is, id est, virga pronuntiabant, qui ab eodem dicti sunt Homeristæ.* Et hi sunt quos, Plato Poetarum facit ministros. De eisdem videndus Athenæus *libro* 14. & Lucianus Ioue Tragœdo, Ναί, inquit, ἀλλ' ἐποποιῶν, ὦ Ζεῦ, καὶ ῥαψῳδῶν τὰ τοιαῦτα. ἐγὼ δ' ἥκιστα ποιητικός εἰμι.

Rhea Saturni vxor & soror, alio nomine Ops, Mater Deum & Mater magna, de qua multa sunt dicta in Cybele, auspicium nominis habet, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod affluat rebus omnibus terra. Ædem ipsi Romæ primus vouit & extruxit T. Tatius Sabinorum rex in regni societatem a Romulo receptus, *testibus Varrone, Dionysio, & Augustino.* Vouit deinde eidem cum Saturno ædem Tul. Hostilius. Opem intelligo non diuersam a Rhea. Vnde & *Opalia* dixerunt festum. Rhea quoque est dicta Numitoris filia, quam Amulius frater regni, quod debebatur Numitori propter ætatem, occupator, Vestæ sacerdotem consecrauit, ne videlicet oriretur aliquis eius iniuriæ vindex. Ad hæc a Marte (quod aliqui fingunt) aut certe a Martis sacerdote post deuotam virginitatem impræguata peperit gemellos Romulum & Romum. Quare cognita, inclusit eam carceri Amulius: Pueros vero iussit exponi. At illa a Faustulo regii pecoris magistro in ripa Tyberis reperti ab vxore ipsius Laurentia inter Pastores sunt educati. Cumque iam euasissent in viros forte capto Remo, & Romulo ipsi ferente suppetias, obtruncarunt vna Amulium, regnumque auo Numitori restituerunt, *sicut apud Liuium & Dionysium legi potest.*

Rhegium vrbs in littore Calabriæ e regione Messanæ, secundum alios in Brutiis sita, quibus ego adiungere me malim.

Nnn 4

Strabo nominat ῥήγιον ἰούλιον, vt & *Thucydides*, *Polybius*, *Plinius*, *Ptolemaus*, *Appianus* & *Mela*. Idem perhibet conditam a Chalcidensibus, cui suffragatur Solinus, additque Dionysium æquasse solo, eo quo dobtulissent ipsi Rhegini filiam lictoris, cum aliam sibi vxorem postulasset, sed instauratam eius partem a iuniore Dionysio. Caussas autem nominis refert duas: *Vnam*, quod Samnites ob splendorẽ, Rhegium quasi regiam nominauerint: *Alteram*, quod terræ motibus secundum Æschylum abrupta sit a continente Sicilia, ἀπορραγῆναι ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ὑπὸ σεισμῶν, cuius rei auctores sunt etiam Sextus Pompeius & Trogus, aliique permulti. Neque id mirum cuiquam videri debet, cum similes casus sæpius acciderint, vt idem prodit. Quippe eodem modo Prochyta, Pithecusę, Capreæ, Leucosia, Sirenes & Oenotrides sunt ab Italia diuulsæ. Sic Chalcis seiuncta legitur a Syria immisso pelago, Cyprus & Balbicus a Bithynia, vt olim septentrionalis Hollandię pars ab Occidentali Frisia, cui rei in perpetuam memoriam etiamnum indicio sunt trabes Minoritarum *(vt vocant)* templo immissę ad firmandum & roborandum contignationes, quarum arbores creuerant antea eo in loco, vbi iam altum pelagus est. Vtrum vero inde deductum etymon, an alterum sit amplectendũ, diiudicandum relinquo aliis cum Strabone. Fuit & φοιβία olim dicta, item *Aschenaz*, vt ex Iosepho docet Gabriel Barrius, addens ab Antiocho appellatam *Neptuniam*, incolas autem *Taurocinos* a præterfluente fluuio. Rhegium Lepidi, quod Ptolemæus ῥήγιον λεπίδιον vocat, est oppidum Gallię togatę, iuxta quod *Acerras*, Campos Macros, Claternam & forum Cornelium ponit Geographus, *lib.5.*

Rhenus fluuiorum maximus cum Danubio versus septentrionem, Herodiano, Gallorum & Germanorum limes Straboni, quemque idem oriri vult ex Adula monte, ex Lepontiis Cæsar, ex Alpibus Mela & Tacitus, vnde modico flexu tendit in occidentem, non ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod est *fluere* Latinis, nomen inuenit, etsi aliquibus verisimile id queat videri, nec a Rhodani societate, *secundũ Isidorum*, verũ a voce

potius

potius Germanica Rein / quę nitorem, puritatemq; significat, siue quod claritatis quadam prærogatiua polleat, dum clarissimas perlabitur gentes, *Germanos, Gallos, Belgas, Rhætos, Rauracos, Sequanos, Triboccos, Mediomatrices, Nemetes, Vangiones, Vbios & Batauos*, siue quod arbiter olim, & velut vindex fuerit puritatis coniugii. Quippe solebãt Germani liberos recens natos, clypeo impositos committere fluminis alueo, qui si fluitasset legitimi partus indicium dabat, sicut adulterini, cum subsidebat, fundum petens, *teste quoq; Galeno.* Et Claudianus: *Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.* Fluuius hic labitur quidem primum in occidentem, at iuxta Rauracos iterum se flectens, septentrionē versus ab Heluetiis siue Gallis diuidit Germanos, & prope Schaffhusium propter montium fauces magno se fragore præcipitat, multisque inde & longis raptus anfractibus, secundum Cæsarem plurimis capitibus delabitur in mare, secundum alios ostiis duobus. Virgilius enim *bicornem* nominat *Æneid.* 8. Et Claudianus in Alarici victoria, *Te Cymbrica Thetis diuisum bifido consumit Rhene meatu.* Tacitus quoque Augustæ historiæ, lib. 2. *Rhenus* inquit, *vno alueo continuus, haud modicas insulas circumueniens apud principiū agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & violentiam cursus, qua Germaniam prauehitur, donec Oceano misceatur, ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt. Mox id quoq; vocabulum mutat Mosa flumine, eiusq; immenso ore in Oceanum effunditur.* Tribuit eidem ostia duo Asinius apud Strabonem, reprehendens interim eos, qui plura tribuunt, est & ὀξὺς, id est, *celer*, Geographo, καὶ διὰ τοῦτο δυσγεφύρωτος, *qui difficulter iungatur ponte.* Sed & Mela in dextram & sinistram spargi scribit, ad dextram vocari *Fleuo*, sicut & Plinius *lib. 41. cap. 15.* alterum ostiorum Rheni *Fleuum* nominat, alterum *Helinum.* Olim tamen illi tria cornua aut ostia fuisse, quorum tertium sit obstructum, pro comperto habetur. Fuit autem illud *Medium cornu*, prout Ptolemæus nominat, Occidentale & Orientale adiiciens: Idq; animaduertit etiam domin^9

Suffridus *lib.1.de orig. Frisiorum, c.12.* Idē porro nomen Rheni fert & alius fluuius in Marchia, qui Repinensem comitatū ab Auelborgensi comitatu diuidit. Est & Rhen' Italiæ ex Apennino ꝓfluens, qui Bononiā transit Boiorum quondā Coloniam, Paruū hunc Rhenum, non inepte appellat Sili' Ital. *lib.8.* Plin. scribit calamos ei' cōuenire sagittis, *li.37.c.16.*
Rhetor, qui præcepta Rhetorices tradit in scholis, non vt orator in iudiciis & concionib' versatur, Græco hoc vocabulo, ab eloquendo, latine *eloquens* est dictus, *vt scribit Cic. lib. de orator.* A potissima ergo dicendi parte, id est, ab elocutione inditum est ipsi nomen. Quippe Græcis τὸ ῥεῖν, *dicere,* simul & *fluere* significat, ipsaq; adeo oratio artificiose composita, copiose, & fluminis in modū fluit. Vnde in Phædro Platon. πάνυ μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες, παρὰ τὸ εἰωθὸς εὔροιά τις σε εἴληφε, *profecto Socrates præter consuetudinem fluida quædam dicendi vis te cepit.* Et de Nestore ait Homerus Iliad. 1. τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Dictionem hanc olim patuisse latius, indicat Suidas his verbis: ῥήτωρ τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο ὁ δήμῳ συμβουλεύων, καὶ ὁ ἐν δήμῳ ἀγορεύων, εἴτε ἱκανὸς εἴη λέγειν, εἴτε καὶ ἀδύνατος, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίστου καὶ δικαιοτάτου συμβουλεύων, εἴτ' ἐπ' οἰκείοις λήμμασι: *Rhetor olim dicebatur is, qui populo consilium dabat, quiq; ad populum conciones habebat, siue apte dicere, siue id facere non posset, siue ex optimo iure, & æquissimo consilio tractaret, siue propriis captionibus niteretur.* Ex quibus satis ēt apparet, Græcos in Rhetore maxime dictionē spectasse. Propter antiquitatem minime hic omittendum, in Capitolinis Agonibus a Domitiano Imperatore institutis, cum multis aliis artificib. simul Poetas & Rhetores certasse, coronatos etiam, siquidem adepti essent victoriam, ab eodem Imperatore. Nec forte aliunde irrepsit mos laureatorū Poetarum, qui magno olim in pretio apud Germanos & Italos sunt habiti, maxime si ingenio honoris id fuissent cōsecuti.
Rhetorica, sicut & Rhetor, vocabuli originem habet ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod *fluere,* nobis & *dicere* significat. Est illa secundum Philosophum δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, *vis & facultas percipiendi inueniendiue, quid in quaque*

re sit

rest persuasibile. Comentator Aphthonii dicit esse δύναμιν τεχνικὴν πιθανοῦ λόγου ἐν πράγματι πολιτικῷ, τέλος ἔχουσαν τὸ εὖ λέγειν, *artificialem facultatem probabilis orationis in re politica, cuius finis sit apte & eleganter dicere,* hoc est, pro re nata, & causse circũstantiis, dum res laudabiles amplificantur laudando, aut turpes affliguntur vituperando. Quo Theon haud male senserit ῥήτορος ἔργον εἶναι τὸ αὐξῆσαι τὰ ἀποδεδειγμένα. Imo Isocrates rogatus, *Plutarcho teste,* quidnã esset Rhetorica, respondit: τὰ μὲν μικρὰ μεγάλα, τὰ δὲ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν. Vtque aliquis adipiscat vim istã & facultatem, non est satis, imbutũ eum esse Rhetoricę præceptis, sed requiruntur συναίτια quędã, vel adiuuantes caussæ, quippe εὐφυΐα naturæ bonitas, & ad facultatem talẽ procliuis, τὰ παραγγέλματα ἢ θεωρήματα, id est, *artis præcepta,* ἀνάγνωσις καὶ πολυμάθεια, id est, *lectio præstãtium auctorum, & rerum variarũ doctrina,* πολυπειρία, id est, *experientia,* tum ἄσκησις, μελέτη, φιλοπονία, μίμησις, id est, *exercitatio, diligens studium,* cum in scribendo, tum in docendo, deniq; imitatio vt aliorum, ita Ciceronis inprimis, qui est fons eloquentię, & (vt dici solet) *Suadæ medulla.* Est siquidẽ eloquẽtia nil aliud, quã copiose loquens sapientia. Vt haud absq; ratione Gorgias apud Platon. referat, ἡ ῥητορικὴ ἁπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβοῦσα ὑπ' αὐτῇ ἔχει. Est eadem Dialecticę cognata διὰ τὴν ὕλην ἢ τὸ ὑποκείμενον. Est aũt materia res omnis, q̃ ad docendũ, vel ad dicendum offert. Itaq; vt alias admonitũ, docet Philosoph^9^ ἀντίστροφον εἶναι τῇ διαλεκτικῇ, id est, *ex altera parte Dialecticæ respondere,* quod Eustathio est ἀντίζυγον. Differt tamen ab ea τῇ ἐργασίᾳ. id est, *tractatione,* cum Dialectica, vnde & breuiter disserat de reb. hæc vero elocutionẽ, ipsaq; orationis pigmenta addat, late orationẽ extẽdens.

Rhinoceros non vnũ atq; idẽ animal cũ Monocerote, *vt pleriq; sunt arbitrati,* natura hostis elephãto, cui quidẽ longitudine par est, at crurib. multo breuiorib^9^, & buxeo colore, *vt scribit Plinius,* nomen fert suum ἀπὸ τοῦ ῥινὸς καὶ κέρατος, q̃ vnum in nare cornu habeat. Etymon nostrũ approbat Dio *lib. 51.* his verbis. ὁ δὲ δὴ ῥινοκέρως τὰ μὲν ἄλλα ἐλέφαντί πῃ προσέοικε, κέρας δὲ τι κατ' αὐτὴν τὴν ῥῖνα προέχει, καὶ διὰ τοῦτο οὕτω κέκληται. Mult^9^ hic esse dicit in *Cãbaca, Begala, Patane,* atq; aliis Indiæ locis.

Quem Strabo vidit, non buxo colore ſimilis erat, ſed elephanto, magnitudine reſpondens tauro, forma propemodum apro, maxime quantum ad rictum, præter naſum, qui eſt cornu quoddam recuruum omni oſſe durius, quo etiam vtitur armorum loco, vt dentibus aper. Habet quoque duo cingula tanquam draconum volumina a dorſo, vſque ad venterum circumeuntia, alterum iubam verſus, alterum ad lumbum. Cum dimicaturus eſt cum elephante *(vt Artemidorus volebat)* de paſtu, cornu ad ſaxa limato pugnæ ſe præparat maxime aluum in dimicatione petens, quam eſſe molliorem intelligit, niſi ab elephantis proboſcide, vel dentibus præuertatur. Ceterum magna irritatione indigere dicitur priuſquam iraſcatur, *vt ex Martialis epigrammate liquet:* Verum vbi excanduit, ferociſſimus eſt. Minora animalia niſi excitatus ira contemnit. Primum hoc animal oſtenderunt Romanis Magni Pompeii ludi, inde Auguſtus ad ſepta, poſt Auguſtum frequenter Domitianus, in cuius nummis eiuſdem ſignum quoque conſpectum fuit. Eſt & Rhinoceros nomen vaſis apud Iuuenalem *Satyr. 7.*

Rhodanus ῥοδανὸς Ptolemæo, celeberrimus idem Galliæ fluuius, nec longe a Rheni & Danubii fontib⁹ oriens, inq; mare mediterraneum ſeſe exonerans, videtur Iſidoro ab oppido Rhodo traxiſſe nomen, Plinio a Rhoda, in illo tractu Rhodiorum colonia. Scribit de eo Marcellinus *lib. 15.* hoc modo. *A Pœninis Alpibus effuſiore copia fontium Rhodanus fluens, & procliui impetu ad planiora digrediens proprio agmine ripas occultat, & paludi ſe ingurgitat nomine Lemano, eamque intermeans nuſquam aquis miſcetur externis, ſed altrinſecus ſummitates vndæ præterlabens ſegniores, quæritans exitus viam ſibi impetu veloci molitur. Vnde ſine iactura rerum per denſa paludium fertur, & Sequanos longeque progreſſus Viennenſem latere ſiniſtro perſtringit, dextro Lugdunenſem: & emenſus ſpatia flexuoſa Ararim, quem Sauconam appellant, inter Germaniam primam fluentem, ſuum in nomen adſciſcit, qui locus exordium eſt Galliarum. Exinde non millenis paſſibus, ſed Leucis itinera metiuntur, vbi auctus Rhodanus aquis aduenis locupletior vehit gran-*

grandissimas naues, ventorum flatu iactari sæpius assuetas, finitusque inter valles, quas ei natura præscripsit spumeus Gallico mari concorporatur, per patulum sinum, quem vocant ad gradus. Hæc ille. Diuidit Sedunos, Veragros, Allobroges, & Galliã Narbonensem Romanorum prouinciam a Celtis, & in Gallicũ mare decurrit. Meminit huius Lucanus *lib. 1.* Silius 3. Mela 2. Atq; hunc fluuium olim Seuerum transnatasse *loricatũ*, proditum ab eodem Marcellino *lib.* 24.

Rhodiæ leges ad comercia naualia pertinentes, ab insula Rhodo appellationem habent. Antiquitus enim ibi exercuerunt mercaturam. *Isidorus.*

Rhodos vel Rhodus Carpatii maris insula, olim Apòllini sacra, veteribus ὀφιοῦσσα σταδία, postea τελχῖνις, *auctore Strabone*, item αἰθραία Stephano, Plinio *Æthræa, Corymbia, Trinarcia, Atabyria*, Hebræis רודנים, *vt asserit Montanus*, videtur quibusdam (at fabulose) arcessere nomen hoc suum a Nympha Rhodo, quam Apollo amauit: Aliis a rosa, quam ῥόδον nominant Græci, vel quod hic locus pulcras ferat rosas, vel quod in vrbe ædificanda ibi inuenta sit rosa. Ita rebus incertis cogimur nugari, quandoque ἐν τῷ ἐτυμολογεῖν. Dices. At ita proditum ab aliis. Neq; ergo demutamus, quæ illi hic comnisci voluerunt. Arripiat vnusquisque quod plurimum arridebit. Ad rem. Legitur hęc insula fuisse clara solis statua, Colossi magnitudine, & inter septem mundi miracula celebrata. Vnde incolæ Colossenses sunt appellati, siquidem fidem Eusthathio & Zonaræ non abrogamus. Etsi nihilominus haudquaquam sint illi, ad quos Paulus Apostolus scripsit, *vt alias est demonstratum.* Habuit & olim Gymnasium celebre mathematum studiis. Quare cum Aristippus Philosophus, naufragio esset eiectus ad Rhodiensium littus, atque inibi deprehendisset schemata Geometrica, exclamasse legitur ad comites, *Bene speremus*: Hominum enim vestigia video, quod eos tantumodo veros crederet homines, qui his studiis excultũ haberent ingenium. Vix hæc ita absolueram, quin me commodũ moneret etymologici auctor, ῥόδον τὴν νῆσον λελεγμένην, παρὰ τὸ πολὺν ῥοῦν αὐτόθι δοκεῖν ὕδωρ πρὶν φανῆναι τὴν νῆσον,

dictam insula Rhodon, quod multus ibidem volueretur fluxus aquarum, priusquã supereminens aquas appareret. Quod ipsum etymon præ ceteris summopere placet. Conuenit n. cum eo Pindari, φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ ῥήσιες, οὔπω, ὅτε χθόνα δατέοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι, φανερὰν ἐν πελάγει ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ, ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι νᾶσον κεκρύφθαι. Nominat eandẽ τρίπολιν, quod tres in ea sint vrbes, *Lindus, Ialysus, Camirus.* Sed & Philo *lib. de mundo:* ῥόδος τε καὶ δῆλος, αἵ ποτε μὲν τὸ παλαιὸν ἠφανισμέναι κάτω τῆς θαλάττης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρόνῳ δ' ὕστερον, ἐλαττουμένης ἠρέμα καὶ ὀλίγον ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν γραφεῖσαι μηνύουσι ἱστορίαι. Deniq; sunt, qui dictam volunt hanc insulam a *Dodanim* qui eam inhabitauit, appellatũq; eum a patre *Rhodanim* non *Dodanim*, & heri potuisse facile propter affinitatem, vt ד mutaretur in ר. Quid, quod huic etymo faueat Hieronymus, & septuaginta *Dodanim* vertant ῥοδίους. Omnino hoc adiiciendum duxi ad finem.

Rhombus exceptis aliis significationibus, ligneus turbo ex arbore aliqua solidiore tornatus, plana lataq; superna basi, cono sensim in angustum abeunte, cuius apex clauo armatur ferreo. Huius cuspidem inferne versam allidunt pueri solo, dum ab intorto loro se explicat, inq; rapidissimam concitat vertiginẽ. Atq; ita volubiliter rotatus, curuatis fertur hac illac spatiis. Pueri instantes flagello illum exagitant, acrique intorta plaga impetum vehementiorẽ adiiciunt. Quapropter ἀπὸ τοῦ ῥομβεῖν, id est, *voluendo*, videt dictus. Vtebãtur & Rhõbo veneficæ. Quocirca Theocritus in pharmaceutr: χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, ὡς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσι. Vtebantur, *inquam*, ad luna deducendã, vt sibi persuadebant Thessalicæ mulieres. Martial. *Numerare pigri quis damna posset somni, Dicere quot æra verberent manus vrbis, Cum secta Colco Luna vapulat Rhombo.* Moris aũt erat, tũ æris tinnitu laboranti Lunæ succurrere. Vnde Ouid. in elegia de medicam. faciei: *Et quamuis aliquis Temesæa remouerit æra, Nunquã Luna suis excutietur equis.* Est preterea Rhõbus ex piscium planorũ genere cõmendatus patinis, incredibili magnitudine, capt⁹ tempore Domitiani, vt *monet Iuuenalis.* Lectissimus olim dicitur fuisse Rauennæ.

Ricinium a reiiciendo dictũ, quod dimidiam eius partem retrorsum iacerent. Omne quadratum vestimentum accipi hoc nomine volunt. Nonnulli interpretantur togam virilem, purpureo clauo prætextam.

Riggouia Germaniæ regio infra Moguntiam ad dextrã Rheni ripam, saltu & dumis circuli in modũ cõclusa, vnde & illi nomen. Circulum enim nominãt ein Ring / *Angiam, locum pascuum.* Profert hic tractus laudatissimum vinũ, cœnobio quoq; Erpachio celebris, cui᾽ idcirco mẽtionẽ facit Althamerus in Tacitũ, ꝙ stupendæ magnitudinis habuerit cadũ, merito inter septem orbis miracula referendum, vtpote capientem, si Romanam mensuram spectes, octuaginta vini plaustra. Nominat autem plaustrũ, mensuram continentẽ vrnas duodecim. Adiiciam pariter Vincentii Obsopœi carmen, quo ipsum ab eo scribit celebratum:

Plurima cernuntur passim miracula rerum,
Cernimus humana condita multa manu,
Sic Rhodus aereos quondam est mirata Colossos,
Memphis pyramidas, Caria busta ducis.
Suspexere diu Babylonia mœnia Persæ,
Quæ regis coniux struxerat alta Nini,
Quid vetat Erpachium vas annumerare vetustis
Miraclis? Quo non vastius orbis habet.
Dixeris, hoc recte pelagus, viniq; paludem,
Nectare quæ Bacchi nocte dieq; fluit.
Fac Bernharde voces, quot habet Cisterna fratres,
Hisq; tui omnigenos ordinis adde viros,
Annua præbebit cunctis hæc pocula trulla,
Nondum dimidio deficiente mero,
Secure Erpachii fratres sorbete, lagena
Hac salua est vobis nulla timenda sitis.

Ripa ꝓprie amniũ & fontiũ, dicta ex eo videt͂, ꝙ ingẽti aquarũ motu rũpatur, cuiusmodi quoq; ἀπὸ τοῦ ῥήγνυσθαι etymõ. Nisi tamẽ malis deflecti ἀπὸ τοῦ ῥιπίζειν ab impetu venti, quo ripa tractat͂. Vnde ὕδωρ ῥιπίζεσθαι λέγεται, *aqua flatu ventilari* dicit͂.

Riparenses apud Vopiscum in Aureliano & *Riparii* sunt Germani accolæ Riparum Rheni.

Ri-

Riphæi montes Scythiæ, ad quorum defectum Arimaſpos iuſtos homines & placidos habitare ſcribit Ammianus *libro 26.* dicti videntur Grammaticis ἀπὸ τῆς ῥιπῆς, id eſt, *impetu ventorum*, vel ἀπὸ τοῦ ῥιπίζειν, quod Græcis eſt *flare*, Conieci in hunc locum propter receptum ſcribendi modum, etſi cū Mela & Ariſtotele in Meteorologicis non minus recte, imo melius aſpirationem addideris.

Riuales dicuntur, qui eundem riuum habent communem. *Agellius lib. 13.* Negotium quoque alicuius, quod ei forte de aquæductu cum riualibus eſt. Meminit & *l. hoc iure, ff. de aqu. quot. & æſt.* Sed & riuales ſunt, qui per eundem riuum aquā ducunt, *l. 1. ff. eod. titu.* Metaphorice ſunt illi, qui communem habent amicam, Iuuenalis, *Non vnus tibi riualis ditabitur heres.* Terent. *Militem ego riualem recipiendum cenſeo.*

Riuus aqua fluens, & a fonte vel flumine alio deducta, obtinuit nomen ἀπὸ τοῦ ῥεῖν id eſt, *fluendo.* Aliis videtur riuus, quaſi *riguus.*

Rixa, huic vocabulo etymi occaſionem dedit verbum ringo, *vt volunt Grammatici*, idque roſtrum diſtorquere ſignificat, vt faciunt canes latraturi. Vnde Metaphorice accipi ſolet ꝓ ſtomachando vel iraſcendo. Differt etiam rixa ab altercatione, quod hæc in ſolis conſiſtat verbis, illa vero ſit ipſa pugna & concertatio. Iuuenalis: *Si rixa eſt, vbi tu pulſas, ego vapulo tantum.* Plerunq; tamen confunduntur ab auctorib⁹.

Robigalia feſta a Robigo Deo, qui rubiginem a ſegetib. auertere credebatur, ſunt appellata. Ex duodecim Diis, qui maxime agricolarum ſunt Duces, colebatur hic Robigus. *teſte Varrone*, non vt prodeſſet, quemadmodum Ceres, Liber, Iupiter, bonus euentus, ſed ne rubigine obeſſet, quam Plinius maximam ſegetum peſtem, ac cœleſte frugum, vinearumq; malum nominat. Hinc illud Columellæ:

Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Vnde autem oriatur hæc perimens & exedens culmos putredo, quam in vitibus carbunculum vocant, docet Plinius *lib. natural. hiſtor. 18.* Suntq; hæc feſta a Numa Pompilio inſtituta

ſtituta regni ſui anno XI.& ad 7.Cal.Maii,agitata ſole Tauri partem fere decimam obtinente, prout tempus illud determinauit Varro. Meminit horum etiam Ouidius *faſtor.* 4. ſacrumq; peractum canit oblatis Deo extis cum thure & vino, ad placandum videlicet canem cœleſtem.

Robigus a rubigine dictus, vt ex præcedentibus quoque conſtare poteſt. Sed *Vives Robigum*, quaſi *Rodigum* a *rodendo* arceſſere vult nomen. Multa eius apud Varronem mentio. *5. de lingua latina*. Meminit & Plinius *lib.18.cap.17*. Auguſtinus *4. de ciuitat. Dei, cap. 21.*

Roboam, vel רחבעם *dilatator populi*, a רחב *dilatatus eſt*, & עם *populo*. Filius hic Salomonis fuit, eiq; in regno ſucceſſit, nō tam amplo tamen, omnibus ab eo tribubus diuulſis, exceptis duabus, quæ ipſum pro rege agnoſcebant. Hoc ſcilicet eſt contemnere ſenum conſilia, & acquieſcere temerariis adoleſcentum votis.

Rogatio vox plebiſcitorum & legum generalis, imo legū fons & origo, a rogando eſt dicta, quod, cum leges promulgarētur, id eſt, ederentur in vulgus, populum ita rogaret, hoc eſt, interrogaret magiſtratus, *velitis iubeatiſne Quirites hoc fieri?* Ex inſtituto autem priſcorum promulgabantur trinis nūdinis, vt inſpiceret qui vellet, vt intercedi non ſolum poſſet, antequam ferretur, verum etiam ſtatui, antiquanda ſuffragiis, an accipienda lex eſſet, adeoq; legiſlator moneri poſſet de corrigenda non ferenda prorſus lege. Spatium promulgationis erat trinundinum, hoc eſt, trinarum nundinarum, ſicut *Priſcianus interpretatur*: Hinc Cicero in oratione ad Pontifices: *Si quod in ceteris legibus trinundinum eſſe oportet, in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum, nihil reprehendo.* Tanto equidem temporis ſpatio cognoſci oportebat a ruſtica plebe confluente in vrbem ex agris. Elapſis deniq; tribus his nundinis (*nam ipſo nundinarum die ferre legem haud licitū erat, teſte Macrobio,*) conueniebat magiſtratus ipſumque populum eum in locum, vbi legem laturus erat, conuocabat, ſiue campus is Martius, ſiue eſſet forum. Ibi cum præco ſubiiciente ſcriba legem recitaſſet, primū iis, qui pro-

mulgarat, suadebat populo, vt rogationem acciperet, suadebant inde & alii nonnunquã magistratus, pro sua quisq; sententia, ex rostris in foro, ex suggestu in campo Martio, aut contra dissuadebant. Postq̃ suasissent aut dissuasissent, sitella vel vrna deferebatur. Coniiciebantur in eam tribuũ nomina, si ferretur lex Comitiis Tributis, aut Centuriarum, si Centuriatis. Tum æquatis sortibus agitatione situlæ, fiebat sortitio, in qua, vt quælibet tribus, vel centuria prima, aut secunda, aut tertia vice prodiisset, ita ordinem ac locum obtinebat in suffragio ferendo. Dum hæc agebantur, licebat, si quis vellet Tribunus, intercedere legi, eaq; intercessio fiebat verbo *Veto:* At facta iam seu tribuũ, siue Centuriarũ sortitione, dicebat laturus legem, *discedite Quirites, si vobis videtur*, nempe in suã quisq; tribũ aut centuriã, vbi suffragium ferat: facta discessione, quicunq; laborabant de lege, tabulas, ne quid cõmitteretur fallaciæ, distribuebant, aut iis, qui distribuebant, præerãt, idq; diribere erat proprio vocabulo. Tabulæ v. quæ diribebant, hoc est, *distribuebantur*, erant duæ. Harũ vna signata erat literis V.R. *vti rogas*: Altera erat notata litera A. quæ exprimebat verbũ *Antiquo*, id est, *antiqua probo, nec quicquã nouari volo.* Appositi erant & pontes, pro centuriarum vel tribuũ numero, vt singulæ per suũ pontem suffragium ferrent. Atq; his pontib. impositæ erãt duæ cistæ oblongę, quib' etiã seruandis præerant homines certi. Cum iam transituri erant per pontes, transibat primo loco ea vel tribus vel centuria, quæ prima omnium antea de sitella exiuerat, eaq; dicebat *prærogatiua*, q̃ prima rogaretur a magistratu. In ferẽdo suffragio mos erat ipsis tabellas tradi in prima pontiũ parte, quas reddebant in fine. Cum iam omnes eiusdem tribus aut centuriæ ciues transiissent, ex numero punctis notato, cognoscebat quoq; omniũ voluntas, quæ a præcone renuntiabat siue antiquarent, siue reciperet legem, idq; erat dirimere suffragia Romanis. Quod si recepissent, iureiurando confirmabatã ciuib. Post iusiurandum incidebatur tabulis æneis, interdum quoque columnis, nec tum amplius rescindere aut infirmare licebat legem. Sed tabulæ in ærarium delatæ, ibi impostertum asseruabant. Ex his

omnib⁹ apparet, Atteium Capitonē rectè equidē definiisse legem, generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Et quanq̃ rogationes tribunitiæ propriè plebiscita sint, nō leges, quas ferri oportebat centuriatis Comitiis, referente Patricio magistratu, tamen Cicero *rogationes* omnes appellat leges, credo q̄ plebescita æquiualerent legib. iisq; patritii nō secus tenerent, ac plebs, lata p̄sertim Hortensia lege. *Rogus* lignorum strues vel congeries, quippe ad cremanda cadauera congesta, sed nondum ardens (tũ enim dicitur *pyra*) nomen accepit a rogādo, quod rogari solerent in eo manes. Vbi iam combustum esset corpus, appellabatur bustum, quasi bene vstum. De rogo lex est 12. Tab. *Rogum ascia ne polito.* Sumtum & fastum restringit publicæ consulens vtilitati, cum nec fascia quidem, qua fabri vtuntur ad aspera ligna polienda ac læuiganda, poliri velit rogum, vt ita potius fiat ex rudib. & impolitis lignis. Quo ipso quidē Solonē Decemuiri sunt imitati, qui statuerat iã dudum ante, ne quis operosius aut sumtuosi⁹ faceret sepulcrũ. Prohibuit & Plato hunc luxũ, quem tamen Arthemisia, Cariæ regina, maxime ætate veterũ declarauit in erigēdo Mausolæo, & irrepsit velut antiquatis legib. paulatim magis ac magis. Creuerunt opes, creuit simul magnificentia, & nō solũ magni, sed et inutiles sumt⁹ impendunt funerib. Ex veteri Romanorũ more, post publicatas 12. Tab. leges, est, q̄ soliti fuerint inferre in rogos vestes triũphales, enses, baltheos & arma, in mulierũ rogos armillas, zonas, mundũ muliebrem ōem, vittas virginalis comæ, cincinnos ēt, torques, bullas, prætextas, in liberorum rogos, adde thura, odores & vnguenta diuersa, nonnunq̃ etiã equos dilectos, canes, luscinias. Apud Græcos & Æthiopes p̄cipue mos fuit, vt comas dissecarent ad rogum, corporiq; & igni imponerent. Apud Indos defuncto viro, simul cum eo, quæ carissima coniux in vita fuerat, igni absumebat, queadmodũ apud Thraces eadē mactari solebat. Sed & apud Gallos olim vna cũ patronis & dominis cremabant clientes. Gerrhi Scythica gens, cũ rex eorũ fato esset abrept⁹, simul in tumulo, q̄ delibutũ odorib. ei⁹ corp⁹ habebat,

præfocabant primariam concubinam, pincernam, agaso-
nem, ministrum, equos nuncio &c. inde eodem tumulo
condebant. Lysimachi & Hieronis canes leguntur accensis
Dominorum rogis se coniecisse in flammas, & simul arsisse,
quemadmodum quoque refert Alexander ab Alexandro.
Roma Athenæo οὐρανόπολις καὶ ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης Ciceroni,
lux orbis terrarum, Modestino, *communis patria*, Ausonio
orbis, Deum sedes Lucano, plerisque nomen arcessere videtur
a Romulo conditore. Vnde Maro Æneid. 1.

Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.

Etymon illud amplectitur quoque Eutropius *princip. historiæ.*
Sicut Cedrenus *in historia compendio.* Nominat eum & vrbis
conditorem, Ouidius fallor. 1.

Tempora digereret, cum conditor vrbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.

Callias scriptor rerum gestarum ab Agathocle prodidit, Ro-
mam Iliensem mulierem cum ceteris Troianis in Italiam
delatam, nupsisse Latino Aborigenum regi, & illi peperisse
Romulum & Remum, qui nomen matris, vrbi postea a se
conditæ, indiderunt. Xenagoras historicus scriptum reliquit,
suscepisse Vlyssem ex Circe tres filios, Romum, Antium, &
Ardeam, eosque totidem a se conditis ciuitatibus sua impo-
suisse nomina. Aliis Itali filius Romus, ex Electra Latini fi-
lia, est conditor vrbis. Meminit & Dionysius inter alia Ilien-
sis mulieris Romæ, quæ ante Æneæ in Italiam aduentum ap-
pulerit huc, & ab eius proinde nomine tractam nomencla-
turam. Quot ergo capita, tot de nomine celeberrimæ vrbis
sententiæ. Plutarchus addit in Romulo coniecturas non-
nullas alias. Quippe traditum ab aliquibus scribit, Pelasgos,
cum plerasque orbis terrarum partes peruagati, plurimos mor-
tales subegissent, tandem hic consedisse, & vrbi nomen tri-
buisse, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμης, id est, *a vi armorum:* Sed a-
lios scriptis consignasse, cum Troia capta effugissent quidam
Troiani, & nacti naues iuxta Tyberim essent delati, vnam
mulierum opinione prudentiæ reliquis præstantem, nomine
Romam

Romam reliquis mulieribus iactationis maritimæ pertæsis, dedisse nauium comburendarum consilium: Quod cũ esset factum, stomachatos primum fuisse viros, at cum vrbem prope Pallantium condidissent, agriq; bonitatem & hospitalitatem vicinorũ experti essent, vrbem quóq; prçter alios exhibitos honores nomine ipsius insigniuisse. Quidam Romum Emathionis filium Troia missum a Diomede, ei au-ctorem perhibent. Nonnulli Romã Latinorum Tyrannũ, Tyrrhenis qui ex Thessalia in Lydiã, inde in Italiam venissent, expulsis. Maxima tamen scriptorũ pars a Romulo nomen vrbis deriuat, etsi de genere, tum porro natiuitate Romuli parũ consentanea, & sibi inuicem conuenientia, chartis illeuerint. Alii enim Æneæ & Dexitheæ Phorbante genitæ filium adhuc infantem, cum fratre Remo in Italiã aduectum volunt, *sicut Plutarchus refert.* Alii Romam Troianæ istius filiam, matrimonio iunctam Telemachi filio Latino, peperisse Romulum scribunt. Alii matrem eius Æmiliã faciunt Æneæ atq; Lauiniæ filiam, at patrem Martem. Sunt qui de eius natalibus plane fabulosa narrant, nempe de Tarchetii Albanorũ regis filia, nomine Tela, & membro virili e foco exserto per aliquot dies, cum quo illa coierit tandẽ. Valentiam eam olim dictã scribit Festus a viribus regentis, atq; istud nomen aduentu Euandri, tum Æneæ in Italiam cum magna Græce loquentium turba conuersum in Romam. Idem Cephalon dictã affirmat ex Gergithio ab homine quodam Æneæ comite. Poetæ per ἐξοχὴν, appellarunt vrbem, ꝙ ita caput exsereret inter reliquas vrbes, vt lenta solent inter viburna cupressi. Quid? quod Ouid. hyperbolice eã esse cecinerit. quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis. Idẽ Poeta *Saturniam* quondam dictam tradit *fastorum 6.* sicut & Plin. *lib. 3. cap. 6.* etsi forte hoc intelligendum de alia sit vrbe, quæ ante Romam exstiterit. Insuper, ꝙ ab Erythræo, Politiano & aliis est annotatum, præter rationem omiserim hoc loco, quippe triplici eam nomine olim decoratam, vulgari quidem appellatam fuisse Romam, arcano *Amaryllida*, sacro vel rituali *Anthusam*, id est, ***florentem.*** Amaryllidis nomen

detorsit Virgilius *in Bucolica*. Ceterū Nannius non ab amore illud deducit cum Erythræo, sed ἀπὸ τῆς ἀμειξ..., hoc est, *inculti*, suspicatus inditum hoc nomen ab incilibus, quib. Argei campi palus siccata fuit. Rursus Seruius notat sub Amaryllidis nomine a Vergilio eam descriptam. Gothiā vocari rex Gothorū Ataulphus voluit, *sicut Orosius prodit*. Hæc ergo vrbs imperii sedes, & mundi caput, Iouis, Iunonis, & Mineruæ tutelæ comēndata, inq; Italiæ medio sita, cui⁹ locum Deos hominesq; non sine caussa vrbi condendæ elegisse ait Camillus *apud Liuium*, septem in se colles (quidam nominant montes) cōplexa, Capitolinū siue Tarpeiū, Auentinū, Palatinū, Cælium, Exquilinū, Viminalē & Quirinalē, & a mari centū fere stadia distans, *auctore Appiano*, ad tantā sensim exercuit potestatem ac maiestatē, vt nulla vnq; fuerit maior. Fundamenta ei⁹ a Romulo iacta, *vt scribit Solinus*, cū duodeuiginti natus iā esset annos, Ioue in piscib⁹ existētc. Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra, vel poti⁹ ipsis Palilib. *vt docet Ouidi⁹*. Sed non tanta eius amplitudo & capacitas fuit, quanta posteriorib. temporib⁹. Romulus n. primū eam quadratā condidit in monte Palatino, inde Capitoliū addens, mox Quirinalem & Cœliū colles, fossa ac muro firmans. Paulo post Titus Tatius rex Sabinorū, veteris vrbis pomerio adiunxit montē Tarpeium. Sublato Romulo Numa Pompili⁹ Quirinalē collem vrbis circuitu clausit, ipsumq; Pomeriū protulit. Inde Tull⁹ Hostilius Alba longa diruta, & ciuibus eius in vrbē receptis, Cæliū montē Pomerio adiecit, etsi ab Anco Martio id factum scribat Strabo, a Tarquinio Prisco Tacitus. Post Tullum concessit Ancus habitandum Auentinū Latinis diruta eorum vrbe. Eum secutus Tarquinius Prisc⁹ exstruxit vrbis muros prægrandib⁹ saxis, quos post eum Seruius Tullius perfecit, adiiciens quoque Pomerio Esquilias, Quirinalē & Viminalē montes. Tandem imēnso aggere addito ab Oriente tutiorem reddidit vrbē, Tarquinius ille superb⁹, postea cum suis exactus, auctore Bruto. Post reges auxerunt quoq; eā L. Corneli⁹ Sulla, C. Iul. Cæsar, Augustus &

Tibe-

Tiberius, *vt est prolixe annotatũ ab Onuph. Panuuino & aliis.* Sed amplior nunq̃ fuit, q̃ sub Aureliano in tantũ muros diducente, vt 50. millia passuũ in ambitu contineret, *teste Vopisco.* Quæ v. Roma a paruis initiis in tantã succreuit molẽ, & vim, multis sibi subiectis regnis, quot clades pertulit tamen? Quanta in ea strages edita a Sylla, quantopere a tyrañis exagitata, a Nerone, qui incendit, vt incendii Troiani speciẽ haberet, a Comodo, qui Comodianam dici voluit Coloniã, a Maximino, Caligula, Domitiano, a 30. Tyrannis, quorum meminit Trebellius? Quot millia ab Annibale cæsa? Quot etiã cecidit Pyrrh⁹ Epirota, qui primus Boues Lucas seu Elephantos inuexit in Italiã? Quot Mithridatis mandato interfecti per totã Asiam? An non ẽt a Sabinis sunt fusi Romani, Coriolani virtute propemodũ fracti, prope Caudinas furcas sub iugũ missi? Quoties vrbs conflictata cum fame? Olympiade nonagesima nona, regnãte in Persia Artaxerxe Mnemone, a Gallis est capta, & flamis vltricib⁹ data. Occupauit & eã Alaricus Gothorũ rex, tempore Honorii, Gensericus Vandalus, tempore Martiani, Totila tempore Iustiniani. Sæpe arsit intercutaneis seditionib⁹. Tandẽ euersa pestifera morũ lue. Atq; hæc dicenda nobis fuerũt de vrbe ista, q̃ famã extulit ad cœlũ vsq;. Antiquitates aũt aliis relinquo, q eas ꝓlixe & erudite tractarũt. Fuit Roman⁹ Ælian⁹ Soph. erept⁹ ex incẽdio Bibliothecæ Budens. Vixit ibid. Ald. Manut. Typogr. obiit Hiero. Alexãdr. mirabili memoria ꝑdit⁹. *Romulia tribus* iuxta Sex. Pompeiũ est dicta, quod censebatur ex eo agro, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

Romulus auguriorum & Vaticinii peritus, lituum manu gerere solitus, hoc est, baculum sine nodo aduncum, *vt Liuius scribit,* quo idẽ rex vrbem conditurus, regionem descripsit, auctore Plutarcho, eo tẽpore amissum, quo vrbs est a Gallis capta, dictumq; propterea Quirinalem Vergilio, videt plerisq; vna cũ Remo suũ hoc nomen accepisse a *Ruma*, id est, mama, quam præbuit infantib. lupa, *ficut Plutarch. in Romulo docet, August. lib. 10. de ciuita. Dei:* Vel, q̃ sub arbore ruminali vbera Ruma præbuerit, *vt est videre apud Plin. lib. 15. c. 18. apud Tacit.*

Poſt Romulum contigit idem Cornelio Coſſo propter Tolumnium Hetruſcum a ſe occiſum: poſtremo Claudio Marcello ob Britomartum Gallorum regem deuictum. Vicit & Fidenates, Cruſtuminos, & Antemnates. Annum vero in menſes decem digeſſit, itaque totidem menſes coacta fuit vidua lugere. Ioui Statori templum conſecrauit, in Palatii radice. Legem tulit, vt patricii ſacra curarent, magiſtratus gererent, ius redderent, res vrbanas obirent, Rempublicam ſecum adminiſtrarent. Fertur & illa lex eius: *SEi parentem puer verberit aſt Oloe ploraſſit: puer Diueis parentum ſacer eſto. Sei nurus ſacra Diueis parentum eſto.* Sic enim Feſti locum emendauit Ioſephus Scaliger. Aſſcribitur illi & alia, quæ ſic habet: *Quiſquis demiſſam ad talos togam in vrbe habeto.* Tandem in Deos relatus, vt ante dictum, cum de Quirino agerem, quo & cupidum eius rei lectorem ablego.

Romphaea ῥομφαῖα, Latine *framea* vel *iaculum longum.* ἀπὸ τοῦ ῥέπειν, quod *inclinare* & *prolabi* ſignificat, nomen trahit. Etymologicon magnum ita: ῥομφαία, παρὰ τὸ ῥέπω ῥοπὴ, ῥοπαία καὶ ῥομφαία.

Ros quem Lunæ & aeris filium nominauit Alcman, dictus, vt placet Iſidoro, quia ſit rarus, non ita ſpiſſus & craſſus, vt pluuia aut alia humida impreſſio. Significat tamen antea idem eſſe, quod Græcum nomen δρόσος. Huius ſingularis ſpecies eſt *Manna* mellis ad modum coagulatum, intrinſecus quaſdam referens concauitates, vt fauus mellis, in Oriente foliis arborum adhærens. Aerea natura præditum eſt: Auidius voratum obſtruit Hepar: Sitim tollit: Bilem & pituitam ex ventriculo educit. Laterum pulmoniſque inflammationem, & tabem ſanat. Medetur & iis, qui Hectica ob ventriculi & inteſtinorum exſiccationem laborant.

Roſa παρὰ τὸ ῥόδον, quod ita vult dictum Plutarchus, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι. Etymologicō ita: ῥόδον, παρὰ τὸ ὄζω, ὄδον καὶ κατὰ ἀντίφρασιν, τὸ μὴ ὄζον ἀλλ' εὔοσμον ὄν. Dicitur hæc ſordidiſſimum animal ſcarabeum, cui cum fimo plurima res eſt, enecare ſuo odore. Magni fecerunt eam & Magi in conciliandà hominum beneuolentia, eſtque in eius laudem ſcriptū

Opuſculum Virgilii. Nam etſi de auctore dubitarunt plerique, tamen tribuunt ipſi Critici quam plurimi, quibus Chariſium non inuitus annumero. Sic de *Betonica* librum ſcripſit Apuleius Madaurenſis, quem a Chyrone & Æſculapio dicitur accepiſſe, Iuba rex de *Euphorbio*, Themiſon de *Plantagine*, Pythagoras de *Scilla*, Chryſipp' de *Braſſica*. Laudauit & Xenocapp arim, Marchion Græcus *raphanum*, Heſiodus *maluam*, Archigenes *caſtoreum*, Ariſtomachus *vites & vina*. Propter caducum & (vt ita dicam) momentaneum eius decorem ac vetuſtatem clangueſcentem tam breui temporis ſpatio, ſignum eandē eſſe voluerunt imbecillitatis humanæ. Quapropter factum fortaſſis, vt etiam ſepulcris adhiberent nonnulli: Niſi tamē ornatus cauſſa adhibitam dicas, tum propter ſuaueolentiam & pulcritudinem. Iam nec ſilentio præterierim, multum olim in conuiuiis roſearum coronarum fuiſſe vſum, eo quod roſa, *Athenæo teſte*, aliquantulum refrigerandi capitiſque dolores mitigandi obtineat vires. Quanquam & ſilentii ſymbolum eadem extiterit. Quo quidem argumento fingunt Poetæ voluiſſe Cupidinem Veneris filium conſecratam eſſe roſam Harpocrati ſilentii Deo. Quid, quod apud Iudęos quoq; roſarum in cōuiuiis floruerit vſus, ſicut ex illis voluptuariorum hominum verbis *Sapient. 2.* colligi poteſt: *Coronemus nos roſis, antequam marceſcant.* Ad coronas ex iis contextas alludit & Auguſtinus, *Sermone de ſuperbia*, vbi cum loquitur de ſancta & venerabili humilitate, inter alia ſubiicit hæc verba: *Tu eum coronaſti ſpinis, vt nos coronaret ſuis æternis roſis.* Odoratiorem eam naſci locis ſiccis quā humidis, ſcribit Plinius. Quæ ardentiſſimi coloris eſt, non excedens duodena folia, dicitur *Mileſia*: Proxima minus rubens, *Trachinia*: vilior albicantibus foliis, *Alabandica*: viliſſima plurimis & minutiſſimis *Sicyonia*. Ex roſa porro fit roſaceum oleum a Troianis vſque temporibus in vſu fuiſſe teſtatur Homerus his verbis: ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ.

Rostra in foro Romano, ex quibus leges ferri, caussę agi, & conciones haberi solebant, sunt suum nomen sortita ab nauiū Antiatiū rostris, ex quibus illa sunt condita L. Furio Camillo & C. Mœnio Coss. *teste Liuio lib. ab* V. C. *octauo*. Erant autem duplicia: *Noua*, ad palatii radices: Et vetera iuxta curiam in Comitio. In his autem imprimis memoratu dignum, quod occisi Ciceronis caput Antonius ad se allatum pro rostris inter duas manus collocari curauerit, vnde vox illa diuina toties cum omnium admiratione intonuerat, *teste Plutarcho in eius vita*, *Dione*, *libro* 47. Iuxta illa curiam olim Hostiliam exstitisse crediderim. Ibidem, feretro Augusti posito, Drusum recitasse orationem de scripto, apud Dionem legas *libro supra quinquagesimum sexto*. Facit & mentionem Iuliorum rostrorum, pro quibus eodem tempore perorauit Tiberius. Rostra nauium a Piseo inuenta scribit Plinius *libro septimo, capite* 56. Ab his vero dictæ sunt *naues rostratæ*, vt *æratæ*: siquidem illa facta essent ex ære. Vt plurimum constratis tectis, & maioribus nauigiis leguntur imposita, imo minoribus etiam, *vt ex Hirtio probatur de bello Alexandrino*. Rostratam etiam coronam illis offerri solitam, qui hostium in naues, in conflictu pugnę naualis insiliissent primi, omnium primus accepit bello piratico M. Varro donante Cn. Pompeio, inde Agrippa bello Siculo donatione Augusti.

Rota Isidoro dicta, quod ruat, & a rota rotundum. Figulinam rotam inuenisse fertur Anacharsis cognomine Scytha. Sunt & aquarię rotæ, *Organa* Vitruuio, quibus hauritur aqua. Quapropter Isidorus inter eas quoque Machinas, quibus aqua extrahitur e flumine, enumerat, cap. 15. libro 20. Hinc aquilegas nominat rotas Tertullianus. Meminit & *l.* 1. *ff. Comm. præd. l.* 20. *§. vlt. ff. de contrah. emt.* Fuit & Rota apud Græcos supplicii genus, seu instrumentum, in quo homines noxii torquebantur corpore distento. Crebra eius mentio est in Maccabæis apud Iosephū. Meminit Aristop. his verbis: ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ ἂν σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον ἱππὰν ἀπ ... vt & Turnebus annotat, Plutarchus in Nic. εἰς τὸν τροχὸν

mulgarat, ſuadebat populo, vt rogationem acciperet, ſuadebant inde & alii nonnunquã magiſtratus, pro ſua quiſq; ſententia, ex roſtris in foro, ex ſuggeſtu in campo Martio, aut contra diſſuadebant. Poſtq̃ ſuaſiſſent aut diſſuaſiſſent, ſitella vel vrna deferebatur. Coniiciebantur in eam tribuũ nomina, ſi ferretur lex Comitiis Tributis, aut Centuriarum, ſi Centuriatis. Tum æquatis ſortibus agitatione ſitulæ, fiebat ſortitio, in qua, vt quælibet tribus, vel centuria prima, aut ſecunda, aut tertia vice prodiiſſet, ita ordinem ac locum obtinebat in ſuffragio ferendo. Dum hæc agebantur, licebat, ſi quis vellet Tribunus, intercedere legi, eaq; interceſſio fiebat verbo *Veto:* At facta iam ſeu tribuũ, ſiue Centuriarũ ſortitione, dicebat laturus legem, *diſcedite Quirites, ſi vobis videtur*, nempe in ſuã quiſq; tribũ aut centuriã, vbi ſuffragium ferat: facta diſceſſione, quicunq; laborabant de lege, tabulas, ne quid cõmitteretur fallaciæ, diſtribuebant, aut iis, qui diſtribuebant, præerãt, idq; diribere erat proprio vocabulo. Tabulæ v. quæ diribebant̃, hoc eſt, *diſtribuebantur*, erant duæ. Harũ vna ſignata erat literis V.R. *vti rogas*: Altera erat notata litera A. quæ exprimebat verbũ *Antiquo*, id eſt, *antiqua probo, nec quicquã nouari volo*. Appoſiti erant & pontes, pro centuriarum vel tribuũ numero, vt ſingulæ per ſuũ pontem ſuffragium ferrent. Atq; his pontib. impoſitæ erãt duæ ciſtæ oblongę, quib⁹ etiã ſeruandis præerant homines certi. Cum iam tranſituri erant per pontes, tranſibat primo loco ea vel tribus vel centuria, quæ prima omnium antea de ſitella exiuerat, eaq; dicebat̃ *prærogatiua*, ꝙ prima rogaretur a magiſtratu. In ferẽdo ſuffragio mos erat ipſis tabellas tradi in prima pontiũ parte, quas reddebant in fine. Cum iam omnes eiuſdem tribus aut centuriæ ciues tranſiiſſent, ex numero punctis notato, cognoſcebat̃ quoq; omniũ voluntas, quæ a præcone renuntiabat̃ ſiue antiquarent, ſiue reciperẽt legem, idq; erat dirimere ſuffragia Romanis. Quod ſi recepiſſent, iureiurando confirmabat̃ a ciuib. Poſt iuſiurandum incidebatur tabulis æneis, interdum quoque columnis, nec tum amplius reſcindere aut infirmare licebat legem. Sed tabulæ in ærarium delatæ, ibi impoſterum aſſeruabant̃. Ex his

omnib' apparet, Atteium Capitonē rectè equidē definiisse legem, generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Et quanq; rogationes tribunitiæ propriè plebiscita sint, nō leges, quas ferri oportebat centuriatis Comitiis, referēte Patricio magistratu, tamen Cicero *rogationes* omnes appellat leges, credo q; plebescita æquiualerent legib. iisq; patritii nō secus tenerent, ac plebs, lata pſertim Hortensia lege. *Rogus* lignorum strues vel congeries, quippe ad cremanda cadauera congesta, sed nondum ardens (tū enim dicitur *pyra*) nomen accepit a rogādo, quod rogari solerent in eo manes. Vbi iam combustum esset corpus, appellabatur bustum, quasi bene vstum. De rogo lex est 12. Tab. *Rogum asciare polito.* Sumtum & fastum restringit publicæ consulens vtilitati, cum nec fascia quidem, qua fabri vtuntur ad aspera lignа polienda ac læuiganda, poliri velit rogum, vt ita potius fiat ex rudib. & impolitis lignis. Quo ipso quidē Solonē Decemuiri sunt imitati, qui statuerat iā dudum ante, ne quis operosius aut sumtuosi' faceret sepulcrū. Prohibuit & Plato hunc luxū, quem tamen Arthemisia, Cariæ regina, maxime ætate veterū declarauit in erigēdo Mausolæo, & irrepsit velut antiquatis legib. paulatim magis ac magis. Creuerunt opes, creuit simul magnificentia, & nō solū magni, sed ēt inutiles sumt' impendunt funerib. Ex veteri Romanorū more, post publicatas 12. Tab. leges, est, q; soliti fuerint inferre in rogos vestes triūphales, enses, baltheos & arma, in mulierū rogos armillas, zonas, mundū muliebrem ōem, vittas virginalis comæ, cincinnos ēt, torques, bullas, prætextas, in liberorum rogos, adde thura, odores & vnguenta diuersa, nonnunq; etiā equos dilectos, canes, luscinias. Apud Græcos & Æthiopes pcipue mos fuit, vt comas dissecarent a l rogum, corporiq; & igni imponerent. Apud Indos defuncto viro, simul cum eo, quæ carissima coniux in vita fuerat, igni absumebāt, quēadmodū apud Thraces eadē mactari solebat. Sed & apud Gallos olim vna cū patronis & dominis cremabant cliētes. Gerrhi Scythica gens, cū rex eorū fato esset abrept', simul in tumulo, q; delibutū odorib. ei' corp' habebat,

præfocabant primariam concubinam, pincernam, agasonem, ministrum, equos numero 50. inde eodem tumulo condebant. Lysimachi & Hieronis canes leguntur accensis Dominorum rogis se coniecisse in flammas, & simul arsisse, *quemadmodum quoque refert Alexander ab Alexandro.*

Roma Athenæo οὐρανόπολις καὶ ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης Ciceroni, *lux orbis terrarum*, Modestino, *communis patria*, Ausonio *orbis, Deum sedes* Lucano, plerisq; nomen arcessere videtur a Romulo conditore. Vnde Maro Æneid. 1.

> *Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet*
> *Mœnia, Romanos proprio de nomine dicet.*

Etymon illud amplectitur quoq; Eutropius *princip. historiæ.* Sicut Cedrenus *in historiæ compendio.* Nominat eum & vrbis conditorem, Ouidi⁹ fastor. 1.

> *Tempora digereret, cum conditor vrbis, in anno*
> *Constituit menses quinque bis esse suo.*

Callias scriptor rerum gestarũ ab Agathocle prodidit, Romam Iliensem mulierem cum ceteris Troianis in Italiam delatam, nupsisse Latino Aborigenum regi, & illi peperisse Romulum & Remum, qui nomen matris, vrbi postea a se conditæ, indiderunt. Xenagoras historicus scriptũ reliquit, suscepisse Vlyssem ex Circe tres filios, Romum, Antium, & Ardeam, eosq; totidem a se conditis ciuitatibus sua imposuisse nomina. Aliis Itali filius Romus, ex Electra Latini filia, est conditor vrbis. Meminit & Dionysius inter alia Iliensis mulieris Romæ, quæ ante Æneæ in Italiam aduentum appulerit huc, & ab eius proinde nomine tractam nomenclaturam. Quot ergo capita, tot de nomine celeberrimæ vrbis sententiæ. Plutarchus addit in Romulo coniecturas nonnullas alias. Quippe traditum ab aliquibus scribit, Pelasgos, cum plerasq; orbis terrarũ partes peruagati, plurimos mortales subegissent, tandem hic consedisse, & vrbi nomen tribuisse, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμης, id est, *a vi armorum:* Sed alios scriptis consignasse, cum Troia capta effugissent quidã Troiani, & nacti naues iuxta Tyberim essent delati, vnam mulierũ opinione prudentiæ reliquis præstantem, nomine

Romam

Romam reliquis mulieribus iactationis maritimæ pertæsis, dedisse nauium comburendarum consilium: Quod cũ esset factum, stomachatos primum fuisse viros, at cum vrbem prope Pallantium condidissent, agriq; bonitatem & hospitalitatem vicinorũ experti essent, vrbem quoq; præter alios exhibitos honores nomine ipsius insigniuisse. Quidam Romum Emathionis filium Troia missum a Diomede, eiꝰ auctorem perhibent. Nonnulli Romã Latinorum Tyrannũ, Tyrrhenis qui ex Thessalia in Lydiã, inde in Italiam venissent, expulsis. Maxima tamen scriptorũ pars a Romulo nomen vrbis deriuat, etsi de genere, tum porro natiuitate Romuli parũ consentanea, & sibi inuicem conuenientia, chartis illeuerint. Alii enim Æneæ & Dexitheæ Phorbante genitæ filium adhuc infantem, cum fratre Remo in Italiã aduectum volunt, *sicut Plutarchus refert.* Alii Romam Troianæ istius filiam, matrimonio iunctam Telemachi filio Latino, peperisse Romulum scribunt. Alii matrem eius Æmiliã faciunt Æneæ atq; Lauiniæ filiam, at patrem Martem. Sunt qui de eius natalibus plane fabulosa narrant, nempe de Tarchetii Albanorũ regis filia, nomine Tela, & membro virili e foco exserto per aliquot dies, cum quo illa coierit tandẽ. Valentiam eam olim dictã scribit Festus a viribus regentis, atq; istud nomen aduentu Euandri, tum Æneæ in Italiam cum magna Græce loquentium turba conuersum in Romam. Idem Cephalon dictã affirmat ex Gergithio ab homine quodam Æneæ comite. Poetæ per ἐξοχὴν, appellarunt vrbem, ꝙ ita caput exsereret inter reliquas vrbes, vt lenta solent inter viburna cupressi. Quid? quod Ouid. hyperbolice eã esse cecinerit. quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis. Idẽ Poeta *Saturniam* quondam dictam tradit *fastorum 6.* sicut & Plin. *lib. 3. cap. 6.* etsi forte hoc intelligendum de alia sit vrbe, quæ ante Romam exstiterit. Insuper, ꝙ ab Erythræo, Politiano & aliis est annotatum, præter rationem omiserim hoc loco, quippe triplici eam nomine olim decoratam, vulgari quidem appellatam fuisse Romam, arcano *Amaryllida*, sacro vel rituali *Anthusam*, id est, *florentem.* Amaryllidis nomen

detorsit Virgilius *in Bucolica*. Ceterū Nannius non ab amore illud deducit cum Erythræo, sed ἀπὸ τῆς ἀμελεῖας, hoc est, *incil.* suspicatus inditum hoc nomen ab incilibus, quib. Argei campi palus siccata fuit. Rursus Seruius notat sub Amaryllidis nomine a Vergilio eam descriptam. Gothiā vocari rex Gothorū Ataulphus voluit, *sicut Orosius prodit*. Hæc ergo vrbs imperii sedes, & mundi caput, Iouis, Iunonis, & Mineruæ tutelæ cōmendata, inq; Italiæ medio sita, cui⁹ locum Deos hominesq; non sine caussa vrbi condendæ elegisse ait Camillus *apud Liuium*, septem in se colles (quidam nomināt montes) cōplexa, Capitolinū siue Tarpeiū, Auentinū, Palatinū, Cælium, Exquilinū, Viminalē & Quirinalē, & a mari centū fere stadia distans, *auctore Appiano*, ad tantā sensim excreuit potestatem ac maiestatē, vt nulla vnq̄ fuerit maior. Fundamenta ei⁹ a Romulo iacta, *vt scribit Solinus*, cū duodeuiginti natus iā esset annos, Ioue in piscib⁹ existēte. Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra, vel poti⁹ ipsis Palilib. *vt docet Ouidi⁹*. Sed non tanta eius amplitudo & capacitas fuit, quanta posterioribus temporib⁹. Romulus n. primū eam quadratā condidit in monte Palatino, inde Capitoliū addens, mox Quirinalem & Cœliū colles, fossa ac muro firmans. Paulo post Titus Tatius rex Sabinorū, veteris vrbis pomerio adiunxit montē Tarpeium. Sublato Romulo Numa Pompili⁹ Quirinalē collem vrbis circuitu clausit, ipsumq; Pomeriū protulit. Inde Tull⁹ Hostilius Alba longa diruta, & ciuibus eius in vrbē receptis, Cæliū montē Pomerio adiecit, etsi ab Anco Martio id factum scribat Strabo, a Tarquinio Prisco Tacitus. Post Tullum concessit Ancus habitandum Auentinū Latinis diruta eorum vrbe. Eum secutus Tarquinius Prisc⁹ exstruxit vrbis muros prægrandib⁹ saxis, quos post eum Seruius Tullius perfecit, adiiciens quoque Pomerio Esquilias, Quirinalē & Viminalē montes. Tandem imēnso aggere addito ab Oriente tutiorem reddidit vrbē, Tarquinius ille superb⁹, postea cum suis exactus, auctore Bruto. Post reges auxerunt quoq; cā L. Corneli⁹ Sulla, C. Iul. Cæsar, Augustus &

Tibe-

Tiberius, *vt est prolixè annotatũ ab Onuph. Panuuino & aliis.* Sed amplior nunquam fuit, quàm sub Aureliano in tantũ muros diducente, vt 50. millia passuũ in ambitu contineret, *teste Vopisco.* Quæ v. Roma a paruis initiis in tantã succreuit molẽ, & vim, multis sibi subiectis regnis, quot clades pertulit tamen? Quanta in ea strages edita a Sylla, quantopere a tyrãnis exagitata, a Nerone, qui incendit, vt incendii Troiani speciẽ haberet, a Cõmodo, qui Cõmodianam dici voluit Coloniã, a Maximino, Caligula, Domitiano, a 30. Tyrannis, quorum meminit Trebellius? Quot millia ab Annibale cæsa? Quot etiã cecidit Pyrrh' Epirota, qui primus Boues Lucas seu Elephantos inuexit in Italiã? Quot Mithridatis mandato interfecti per totã Asiam? An non ẽt a Sabinis sunt fusi Romani, Coriolani virtute propemodũ fracti, propeCaudinas furcas sub iugũ missi? Quoties vrbs conflictata cum fame? Olympiade nonagesima nona, regnãte in Persia Artaxerxe Mnemone, a Gallis est capta, & flãmis vltricib' data. Occupauit & eã Alaricus Gothorũ rex, tempore Honorii, Gensericus Vandalus, tempore Martiani, Totila tempore Iustiniani. Sępe arsit intercutaneis seditionib'. Tandẽ euersa pestifera morũ lue. Atq; hęc dicenda nobis fuerũt de vrbe ista, quã famã extulit ad cœlũ vsq;. Antiquitates aũt aliis relinquo, q eas plixe & erudite tractarũt. Fuit Roman' Ælian' Soph. erept' ex incẽdio Bibliothecæ Budens. Vixit ibid. Ald. Manut. Typogr. obiit Hiero. Alexãdr. mirabili memoria pdit'.

Romulia tribus iuxta Sex. Pompeiũ est dicta, quod censebatur ex eo agro, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

Romulus auguriorum & Vaticinii peritus, lituum manu gerere solitus, hoc est, baculum sine nodo aduncum, *vt Liuius scribit,* quo idẽ rex vrbem conditurus, regionem descripsit, auctore Plutarcho, eo tẽpore amissum, quo vrbs est a Gallis capta, dictumq; propterea Quirinalem Vergilio, videt plerisq; vna cũ Remo suũ hoc nomen accepisse a *Ruma,* id est, mama, quam præbuit infantib. lupa, *sicut Plutarch. in Romulo docet, Augustin. 10. de ciuita. Dei:* Vel, q sub arbore ruminali vbera ; rebuerit, *vt est videre apud Plin. lib. 15. c. 18. apud Tacit.*

Ooo 4

Poſt Romulum contigit idem Cornelio Coſſo propter Tolumnium Hetruſcum a ſe occiſum: poſtremo Claudio Marcello ob Britomartum Gallorum regem deuictum. Vicit & Fidenates, Cruſtuminos, & Antemnates. Annum vero in menſes decem digeſſit, itaque totidem menſes coacta fuit vidua lugere. Ioui Statori templum conſecrauit, in Palatii radice. Legem tulit, vt patricii ſacra curarent, magiſtratus gererent, ius redderent, res vrbanas obirent, Rempublicam ſecum adminiſtrarent. Fertur & illa lex eius: *SEi parentem puer verberit aſt Oloe plorasſit: puer Diueis parentum ſacer eſto. Sei nurus ſacra Diueis parentum eſto.* Sic enim Feſti locum emendauit Ioſephus Scaliger. Aſſcribitur illi & alia, quæ ſic habet: *Quiſquis demiſſam ad talos togam in vrbe habeto.* Tandem in Deos relatus, vt ante dictum, cum de Quirino agerem, quo & cupidum eius rei lectorem ablego.

Romphæa ῥομφαῖα, Latine *framea* vel *iaculum longum*. ἀπὸ τοῦ ῥέπειν, quod *inclinare* & *prolabi* ſignificat, nomen trahit. Etymologicon magnum ita: ῥομφαῖα, παρὰ τὸ ῥέπω ῥοπὴ, ῥοπαῖα καὶ ῥομφαῖα.

Ros quem Lunæ & aeris filium nominauit Alcman, dictus, vt placet Iſidoro, quia ſit rarus, non ita ſpiſſus & craſſus, vt pluuia aut alia humida impreſſio. Significat tamen antea idem eſſe, quod Græcum nomen δρόσος. Huius ſingularis ſpecies eſt *Manna* mellis ad modum coagulatum, intrinſecus quaſdam referens concauitates, vt fauus mellis, in Oriente foliis arborum adhærens. Aerea natura præditum eſt: Auidius voratum obſtruit Hepar: Sitim tollit: Bilem & pituitam ex ventriculo educit. Laterum pulmoniſque inflammationem, & tabem ſanat. Medetur & iis, qui Hectica ob ventriculi & inteſtinorum exſiccationem laborant.

Roſa παρὰ τὸ ῥόδον, quod ita vult dictum Plutarchus, ὅτι ῥεῖ μάλα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι. Etymologicō ita: ῥόδον, παρὰ τὸ ὄζω, ὄδον καὶ κατὰ ἀντίφρασιν, τὸ μὴ ὄζον ἀλλ᾽ εὔοσμον ὄν. Dicitur hæc ſordidiſſimum animal ſcarabeum, cui cum fimo plurima res eſt, enecare ſuo odore. Magni fecerunt eam & Magi in conciliand a hominum beneuolentia, eſtque in eius laudem ſcriptū

Rostra in foro Romano, ex quibus leges ferri, causſę agi, & conciones haberi solebant, sunt suum nomen sortita ab nauiū Antiatiū rostris, ex quib᷒ illa sunt condita L. Furio Camillo & C. Mœnio Coss. *teste Liuio lib. ab* V. C. *octauo*. Erant autem duplicia: *Noua*, ad palatii radices: Et vetera iuxta curiam in Comitio. In his autem imprimis memoratu dignum, quod occisi Ciceronis caput Antonius ad se allatum pro rostris inter duas manus collocari curauerit, vnde vox illa diuina toties cum omnium admiratione intonuerat, *teste Plutarcho in eius vita*, *Dione*, *libro* 47. Iuxta illa curiam olim Hostiliam exstitisse crediderim. Ibidem, feretro Augusti posito, Drusum recitasse orationem de scripto, apud Dionem legas *libro supra quinquagesimum sexto*. Facit & mentionem Iuliorum rostrorum, pro quibus eodem tempore perorauit Tiberius. Rostra nauium a Piseo inuenta scribit Plinius *libro septimo, capite* 56. Ab his vero dictæ sunt *naues rostratæ*, vt *aratæ*: siquidem illa facta essent ex ære. Vt plurimum constratis tectis, & maioribus nauigiis leguntur imposita, imo minoribus etiam, *vt ex Hirtio probatur de bello Alexandrino*. Rostratam etiam coronam illis offerri solitam, qui hostium in naues, in conflictu pugnę naualis insiliissent primi, omnium primus accepit bello piratico M. Varro donante Cn. Pompeio, inde Agrippa bello Siculo donatione Augusti.

Rota Isidoro dicta, quod ruat, & a rota rotundum. Figulinam rotam inuenisse fertur Anacharsis cognomine Scytha. Sunt & aquarię rotæ, *Organa* Vitruuio, quibus hauritur aqua. Quapropter Isidorus inter eas quoque Machinas, quibus aqua extrahitur e flumine, enumerat, cap. 15. libro 20. Hinc aquilegas nominat rotas Tertullianus. Meminit & *l.* 1. *ff. Comm. præd. l.* 20. *§. vlt. ff. de contrah. emt.* Fuit & Rota apud Græcos supplicii genus, seu instrumentum, in quo homines noxii torquebantur corpore distento. Crebra eius mentio est in Maccabæis apud Iosephū. Meminit Aristop. his verbis: ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας, vt & Turnebus annotat, Plutarchus in Nic. εἰς τὸν τροχὸν

δὲ καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Idem, ἐν τῷ περὶ ἀδολεσχ. ἀνομιᾳ στρεφθῆναι ... ἀνεμίσθη τροχὸς, κατετάθη ὁ ἄνθρωπος. ἐν τούτῳ παρῆσαν οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου διαπεφευγότες. ἐσκεδάσθησαν οὖν πάντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πένθη, καταλιπόντες ἐν τῷ τροχῷ τὸν ἄθλιον ἐνδεδεμένον. Tali autem cruciatu affici, erat Græcis τροχίζεσθαι. *Aristot. Ethic. ad Nicomach. lib. 7.* οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον, καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθὸς, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσι. Radiata rota, quæ radios habet. Rotatum sermonem videtur accepisse Iuuenalis pro oratione conuersione conclusam, quod genus dicendi συνεστραμμένον appellat Aristoteles.

Roterodamum vrbs Batauiæ, originis suæ materiã a Rotæ seu Roteræ fluenti in Mosam sese exonerantis emissario, quod lingua illis vernacula est *Dam* iuxta Iunium. Oriundus hinc Erasmus Belgii totius lumen, ob restitutũ bonis literis nitorem, rubigine prius obductum a sciolis & imperitis, qui mortui manes etiamnum conuiciis imprudenter proscindunt.

Ruben filius Patriarche Iacobi, qui cum Bilha Patris concubina incestum commisit *Genes. 35.* & filium visionis significans deriuatur a ראה *vidit*, & בן *filio.* Cum enim peperisset cum Lia, vocauit eius nomen *Ruben*, dicens: *Quia vidit Deus humilitatem meam.*

Rubeta ranæ genus prægrandæ a rubis, in quibus viuit, nomen adepta. Id scilicet indicat Plinius 32. *Natur. Histor. cap.* 4. his verbis: *Sunt quæ in vepribus tantum viuunt, ob id rubetarum nomine, vt diximus, quas Græci Phrynos vocant, grandissimæ cunctarum, &c.*

Rubia tinctorum, Græcis ἐρυθρόδανος, nobis *meercrappe*, nomen Isidoro obtinuit, quod rubea sit eius radix, & lanam colorare dicatur. Valet ad Febres, maxime ad eos, qui ceciderunt ex alto partibus interioribus oblæsis.

Rubrica. Græcis μίλτος, terræ species est a rubedine dicta. Plurimis illa nascitur in locis, sed optima paucis, vt in Ponto, Si-

nope

nope, Ægypto & Insulis Balearibus, *auctore Vitruuio.* Omniũ optimã tamen scribit Strabo *lib.* 12. esse Sinopicam, quæ cũ Iberica decertat, eoque appellatur nomine, quod in quibusdam Cappadociæ speluncis effossa purgataque deferatur Sinopem vrbem Ponti, ac ibidem vendatur. Est quæ etiam dicitur τεκτονική, Fabrilis Latinis, quod multum ea vtantur fabri. Vnde Persius: *Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno.* Solebat olim etiam ad picturam accommodari. Quapropter prælia rubrica picta aut carbone dicit Horatius *Serm* 2. In iure ciuili accipitur pro titulo, quæ res eam habet originem, quod olim capita & tituli librorum rubrica, id est, rubra terra, vel minio soliti fuerint notari. Sunt imitati idipsum veteres iuris scriptores, vt quidem notatis sinopide aut cinnabari capitibus & sanguineum quid minitantibus, acceresceret sua legibus maiestas. *Ovidius de Tristibus*: *Nec titulus minio nec cedro charta notetur.* Iuuenalis Satyra 4. *Perlege rubras Maiorum leges.* Persius Satyr. 5. *Excepto si quid Masuri rubrica notauit.*

Rubrum mare, quod Græci nominant *Erythræum*, Hebræi סוף, Arabiam a meridie alluens: ad occidentem Arabico, ad ortum Persico sinu terminatum, an a Solis repercussione vel adiacentibus rubri coloris montibus, in quos sol ab ortu radios proiiciens repercussione rubram efficit maris superficiem nominis trahit originem? An quod exuratur a Sole, aut ab arena, quam rubram esse affirmant ex scriptoribus nonnulli? An a fonte quodam, quem multam aquam immittere fingunt in mare? An potius ab aqua eius rubra, quod multi repudiant, & quidem iure? An vero a rege quodam Erythra, seu Erythro Persei & Andromadæ filio, qui primus rates inuenit in hoc mari secundum Plinium? Quod de area illi substrata allatum, a qua mare illud multis locis vadosum longe spectantibus eum colorem repræsentare videtur; præsertim cum perspicaces sint aquæ, inprimis doctis quibusdam probari video, quantumuis refragetur Curtius *lib.* 9. cum Plinio ab Erythra deducens. Mare *Suph* Hebræis appellari volunt eidem triplicem ob caussam, vel quia ab

Oceano dilapſum nullum alibi exitum aut finem habeat, vel a iunco ſiue papyro in eo naſcente, vnde & naues confici ſolebant, aut denique a procellis & tempeſtatib⁹, quibus ſummopere infeſtatur. Hæc enim tria ſignificat Hebræis *Suph.* Duos eius eſſe ſinus, Perſicum quippe & Arabicum, pleriq; tradunt. Herodotus quoque *libro quarto*, ſinum Perſicum rubrum mare vocans, *altera*, inquit, *ora a Perſis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Perſicum vocatur: Dein gradatim Aſſyria, atque inde Arabia, deſinitque in ſinu Arabico.* Eandem ſententiam amplectuntur Pomponius & Plinis. At Arrianus in Periplo & veteres nonnulli paulo latius acceperunt hoc nomen complectentes eo Æthiopicum, Troglodyticum, Arabicum, Perſicum & Indicum mare. De eodem & illud ſciendum, quod nullum æque multis miraculis ſcateat. Nam primo in eo mirandum, quod exſiccatis vno quaſi momento aquis tranſitum exhibuerit Iſraelitico populo, Pharaonem vero cum ſuis perdiderit. Deinde profundum eſt, multis cautibus aſperum, beluis marinis infeſtū. Fatetur & Cicero. maximas ibi beluas naſci, *vt Dionyſius in ſua periegeſi, & Mela de ſitu orbis.* Naſcuntur ibi cochleæ, Oxyrinchi, Pardales, & iuxta Plinium quaternum iugerum balenæ, quaternorum cubitorum locuſtæ, piſces ducentorum cubitorum. His adde corallia, vniones ſeu margaritas, gemmas pretioſas, & id genus alia.

Rubus genus fruticis ſpinoſum, & mora ferens, nomen habet, quod eius virgulta rubeant.

Rudentes nauium funes appellationem hanc habent, quod flantibus ventis rudere videantur. Id eſt Iſidoro, ex nimio ſtridore ſic dici.

Rufuli appellantur Tribuni militum a Conſule facti, non a populo, de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, *Rufuli*, atque inde *Rutuli* ſunt appellati. *Feſtus.*

Rufus. Certum eſt quædam etiam nomina ſumi ἀπὸ τῶν σωματικῶν διαθέσεων, ſicut ergo a nigro colore *Nigri* & *Nigrini*, ab albo *Albini* & *Albi*, ita a rufo *Rufi*, ſunt dicti.

Rugii Germaniæ populi Tacito, quo & mare Balthicum habitare

bitare vult Althamerus, non a dorso nomen acceperunt, *vt* Iunius vult, sed ab hirsutie corporum natiua, qualis conspici solet in syluestribus hominibus, aut ab hirsutis ferarum pellibus, quibus amiciebantur.

Rumina credita Dea, quæ rumam, id est, mammam paruulo immulgebat. Huic lacte sacrificium fiebat, non vino. A ruma etiam dicuntur *agni subrumi*, & *vicus Ruminalis*, sub qua Romulo & Remo mammam præbuit lupa.

Ruremunda Geldriæ ciuitas ad Ruræ fluuii ostium sita, vbi Mosæ miscetur. Atque inde eidem nomen.

Rusina Deæ nomen fuit a rure, quia ipsi rura fuerunt commissa. Lilius Gyraldus scribit, ab aliis dici *Rurinam*.

Rus descendere volunt nonnulli a Græca voce ἄρουρα insistentes Seruii vestigiis: At Cato sic dictum putat, quod rursum præstanda sint eadem singulis annis, vt rursus percipias fructus. Ab hoc vero nomine rustici appellati, qui sine aliqua nobilitatis prærogatiua agriculturam exercent, siue sui, siue alieni sint iuris, & ruri habitant. Sed & inde nomen rusticis tribubus & rusticis mancipiis.

Rusor, vnum ex Ditis epithetis. Sic enim dictus, quod omnia rursus eodem reuoluantur.

Ruth a sua sedulitate nomen inuenit, vt videntem & sedulã significet, deducto nomine a ראה. *vidit*.

Rutilia lex de militum Tribunis a C. Rutilio Rufo est lata, cuius antea in Rufulis *ex Festo* meminimus.

Rutrum instrumentum rusticum, cuius & Lucilius acerrimus morum castigator, quippe satyrographus, mentionem fecit *rutellum* vocans diminutiue, a ruendo nomen inuenit, vt ab arando *aratrum*. Nonius a radendo deflectit. Meminit eius & Plinius, & Cato *de re rustica*, dum venatoris instrumenta recenset, & denique Pompeius Festus suo loco.

S.

SABA, סבא, non solum Felicem Arabicam significans, sed etiam metropolim, quæ Ptolemæo est σάβη, forsan μαριάβα Straboni, Arriano σαββαθα, deriuari videtur, a nomine Sebæ filii *Chusch*. Etsi & alia eiusdem nominis vrbs sit in

Arabia deserta, Ptolemæo σαυῆ. Malunt nonnulli in denotatione huius cum regionis, tũ vrbis Arabiæ Felicis scribere סבא cũ *samech*, quod *Scheba* siue *Schaba* cũ *Schin* Æthiopiã significet in qua regia ciuitas est Saba, *ex Iosephi auctoritate*, qui propterea inde profectam etiam existimat ad Salomonem reginam. Beroaldus in Chronico suo vtrumque nomen ita distinguit, vt per Saba *Psalmo* 45. Sabæos Arabici sinus accolas, per Schaba *Esaiæ*.60. *Iob*. 1. Sabæos alteri sinui, Persico nimirum, vicinos intelligat, quos idcirco *Schabæos* appellandos putat. Quam quidem opinionem suam, vel potius distinctionem confirmat testimoniis scripturæ. Reginam quippe illam non ex Æthiopia, sed potius ex Arabia Felici auro ac aromatibus referta. 1. *Reg*. 10. venisse, & proinde *Austri reginã* appellatam a Christo: Atqui in Austrum vergere Arabiam Felicem Iudaicæ regionis respectu, & esse disiunctam ab eo longissimo locorum interstitio. Vnde quoque a terræ finibus venisse legitur, hoc est, ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς. Proprie ergo huius regionis incolæ sunt dicti Sabæi, ad differentiam Æthiopum & Indorum, quibus a scriptoribus nonnullis nomen improprie tributum constat. Agatarchides appellauit ἔθνος μέγιστον τῶν κατὰ τὴν ἀραβίαν, καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας. Dionysius Alexandrinus ἀφνειοὺς, id est, *affluentes diuitiis*, quæ consistebant non solum in auro, ebore, gemmis, verum etiam in myrrha, cinnamomo & thure, ꝙ idcirco *Sabæum* audit, sicut thurifera regio. Huic alius frutex persimilis ibidem crescit, sed venenatus & sæpe legentes fallens, vt apud nostrates cicuta nondum adulta ipsum que Petroselinum mentita. Inde Lucanus lib. 9.

Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipiteque diro virgas mentita Sabæas,
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.

Incolarum studia sunt, mollities, superbia, & voluptates. Iddirco dictos eos haud pauci volunt a סבא, quod *inebriari & se voluptatibus ingurgitare* significat; vel a שבע, quod quidem *satietatem felicitatemque* designat, aut שבת, id est, *quiete*, quæ omnia eorum mores, atque naturam ob oculos ponunt.

ponunt. At Græci ἀπὸ τοῦ σέβειν deducunt *Sabam*, quod thus mittat, quo vtebãtur olim in sacrificiis. Vnde forsan nomen Arabum Deo *Sabin*, qui Iouem quoque Assabinum dixerunt, teste Plinio, & εὐσεβέστατοι existimati Sabæi. Etsi alii τὸ σέβειν tractum malint a *Saba*. Plerique tamen ex illis sunt Nomadæ. Continentissimi omnium Nabathæi. Viuunt carnibus & lacte: Vtũtur autem camelis: Negotiantur in Æthiopia, eoque nauigant nauibus corio contectis. Vrbes inhabitant non cinctas mœnibus. Has inter Mecha Mahumeti sepulcro celebris.

Sabasius σαβάσιος, quasi σαβάζιος, dictus est Bacchus a tripudiis & furiosis saltationibus, qui a bacchantibus fieri cõsueuerunt in eius Dei sacris. Nam barbari σαβάζειν vtuntur pro εὐάζειν & κορυβαντιᾶν. Quin Phryges σαβασμὸν acceperunt ἀντὶ τοῦ εὐασμοῦ. Thraces vero σαβοὺς dixerunt eos, qui operabantur Bacchi sacris. Cecinit huic Deo Orpheus hymnum adiectis in suffimentum aromatibus. Sic enim ait: κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον. Cum Valerius libro primo scribit Ioui Sabazio sacra aliquando Romę cœpta nouo ritu & moribus Romanis aduerso, prohibente ea C. Cornelio Hispalo prætore peregrino, sunt qui illic etiam *Dionysium* intelligunt. Cicero, Macrobius & Apuleius eundem appellant, *Sabadium* per d. Antiqui enim eas literas interdum commutabant, vt pro Mezentio dicerent Medentium.

Sabbatum a Deo institutum *Genes.2.* ea occasione, quod sex superioribus diebus creasset mũdum cum omnibus creaturis; septimo vero die quieuisset ab omni creationis opere, appellationem trahit a verbo שבת *quieuit*. Hinc illa dies ἀνάπαυσις dicitur Græcis, Theodoreto & Gregorio Naziãzeno κατάπαυσις, & σαββατίζειν est a *laboribus feriari*, σαββατισμὸς *quies*. Fallitur hic Sipontinus nominis etymon deducens a שבע *septem*. Fallitur grauissimus scriptor Plutarchus, cũ a σαβάζειν id est, *tripudiando & genio indulgendo* deflectit. Quid enim cõmune sabbatho cum Bacchi Sabbis. Verba auctoris *Sympos.* 4. sunt hæc: οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν

ἀπροσδιόνυσον εἶναι. σάββους γὰρ καὶ νῦν πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι. Et paulo post: αὐτοὶ δὲ τῷ λόγῳ μαρτυρέουσιν, ὅτι σάββατον τιμῶσι μάλιστα μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλους. Priori itaque etymo acquiescimus lubẽter trahentes, nobiscum ingentem eruditorum cateruam. Sed iterum hic explodendi Ethnici noñulli, qui quanquam in origine nominis quadãtenus nobiscum faciant, in re tamen ipsa & caussa quietis, quæ sabbato impertiuerit nomen, minime conueniunt. Appion enim inde sic appellatum prodit, quod Iudæi fessi laboreco die splenis dolore fuerint correpti, & proinde quietem capere coacti, nomine quidem a sabbo, id est, quiete deducto. Trogus scribit Mosen Iudaorum ducem post occupatum Sinai montem, in quem penetrauerat per Arabiæ deserta, cum maxima siti & fame laboraret, recreatum fuisse septimo die frumento simul & aqua, atque inde sabbatum dictum, id est, diem quietis, inque omnem æternitatem consecratum. Iudæi porro diem antecedentem sabbatum προσάββατον dixerunt, eundemque παρασκευὴν nominat Marcus *cap. 14.* Latiori vocabuli emphasi etiam quoduis Festum nominabant sabbatum, *teste Theophylacto Ioannis 20.* At σάββατον σαββάτων magnum erat sabbatum, vt Paschatis dies, quod sabbata tricesima dixit Horatius a numero anni incipientis. Atque huiuscemodi diebus nihil operis exercere licebat, prout in Decalogo disertis verbis expressum legimus. Etsi postea superstitio accesserit, cum nec tueri se aduersus hostes, nec etiam misericordiæ operibus vacare sanando ægros, vllo modo permissum existimarent. Christi quoque discipulos carpebant & traducebant vt sabbati violatores, quod euellissent spicas ad profligandum famem, sicut & paralyticum humeris suis leuantem lectum ex Christi præcepto. Sed nec vltra millia passuum duo prodibant extra vrbem ex institutione Barachibæ Simeonis & Hellis Rabinorum, *vt docet Hieronymus ad Algasiam.* Atq; hoc erat iter sabbati, sicut interpretantur idem Hieronymus & Erasmus. Ab hac autem obseruatione sabbati appellat Martialis Iudæos *Sabbatarios* per contemtum. Diuiditur autem in χρονικὸν, id est, *tempora-*

rium

nenim, quod & τυπικὸν dicunt, eo quod referatur ad aliud, & in πνευματικὸν ſpirituale, quod eſt ἀντίτυπον τῷ τυπικῷ idque partim in hac vita ſeruatur quieſcẽdo a corruptę carnis operibus, partim ſeruabitur ſoluto naturæ debito in omnem æternitatem. Quàm parum vero externum illud ſabbatum in externis ceremoniis tantum ſubſiſtens tandem Deo placuerit abſque ſpiritualiũ rerum meditatione veraq; pietate, vel inde quilibet animaduertat, quod expreſſe reiecerit his verbis: *Neomenias ſeu nouilunia veſtra & ſabbata odit anima mea: Et diem magnum, ieiunij & otium non ſuſtinebo. Neque enim cum veneritis, vt appareatis mihi, exaudiam vos. Plenæ ſunt manus veſtræ ſanguine.* Maxime quippe inſtitutum eſt ſabbatum a Deo, vt intelligeret populus cœli & terræ creatorem eſſe Deum verum, at falſos eſſe gentilium Deos, ſe quidem electum & vocatum a Deo, vtque in caritatis ſe exerceret operibus, ex ſabbato vero legali ſiue vmbratili & pædagogico ſpiritualem quietem præfigurari. Itaque nec Maccabæi veriti eo die cum hoſtibus allophylis conſerere manum, nec Ioſue circumire cum arca Hierichuntem, vt ſeptima circuitione facta fuerent muri, id quod euetus docuit ſuum habuiſſe effectũ. Cum autem ſeptem continuos id egerint dies, vt hi ſibi ſabbathi diem includant eſt neceſſe, quod ait Tertullianus *libro aduerſus Iudæos.* Imo humana opera, id eſt, tua & ſex ante diebus acta non diuina eſſe prohibita cõcludit ex eadem hiſtoria *aduerſus Marcionem 2.* In locum ſabbati eſt ſubſtitutus nobis dominicus dies, cum in memoriam reſurrectionis dominicæ, tum ne Chriſtiani viderentur iudaizare, ſi vna cum Iudæis ſabbatum priſco more ſeruaſſent.

Sabæi. Vide Saba.

Sabelliani, qui & Noetiani ſunt dicti, inde Monarchici, quod Deum tanquam Monarcham mundi inducerẽt vnum, non autẽ tres perſonas. Parentes itaq; Photinianorum a Sabellio ſunt dicti, qui oriundus ex Lybia Africæ regionis Lybicus propterea cognominatur. Cœpit eius hæreſis innoteſcere ſub Sixto Pontifice, cum Decii perſecutio adhuc duraret circa annum a Chriſto Paſſo 224. Tollebant illi tres in dei-

tate perſonas, atq; adeo filium, Sanctumque Spiritum cum patre vnam atque eandem eſſe volebant hypoſtaſin, quæ varüs nominibus appellata, prout exigebat neceſſitas, ſicut idem ſolis corpus lux, ſplendor & calor appellari ſolet pro diuerſis effectis.

Sabini Italiæ populi quaſi Seuim ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι videntur appellati nonnullis. Silius Italicus a gentis conditore Sabo Sabatii filio, cuius Cato & Sempronius meminerunt, deriuat. Verba Silii ſunt:

Ibant & læti pars ſanctum voce canebant
Auctorem gentis: Pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.

Atque eam de nominis origine ſententiam potiorem iudicauerim priore. Plinium vide *lib. 3. cap. 12. & lib. 36. cap. 15. Valer. lib. 6. cap. 2. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. Cœlium lib. 7. cap. 9.* De his & priſcis Latinis triumphauit Tarquinius Priſcus. Quomodo autem & quibus artibus ſubegerit eos, copioſe legitur apud Dionyſium, Liuium, & Frontinum *libr. 2. cap. 8.* Tota eorum regio iuxta Strabonem anguſta, montoſa, olearum, vitium ac glandis ferax, oportuna pecoribus producendis. Addit incolas longe antiquiſſimos eſſe populorum omnium Italiæ. Ab his eſſe oriundos Picentinos, Samnites, Brutios, Lucanos. Ad finem libri quinti, eoſdem filios infra anni ſpatium editos Marti dicaſſe ſcribit. Sabinorum filias raptas ludis Romanis, ortumque inde bellum prolixe deſcriptum leges apud Liuium.

Saccharum. Vide ſal.

Sacculary fures, qui pecunias congerunt in ſaccos, dicuntur Græcis σακκίζειν. Atq; hinc, ni fallor, ex equeſtri ordine permulti, qui contra Syllam ſteterant pro partibus Cinnanis, multamq; pecuniæ vim abſtulerant *Sacculary* ſunt dicti. Saccolariorum meminit & Vlpianus.

Saccus σάκκος Græcis vel trāſpoſitis literis ἀσκὸς, Hebræis שַׂק pluralis שַׂקִּים Ioſuæ 9. Ab Hebraica ergo lingua omnium matrice habent id nomen cum Latini tum Græci. Etſi Etymologicon

mologicon magnum deducat παρὰ τὸ ἀπὸ τὸ φορτῶ, id eſt, *ab onerando vel grauando.* Ab hoc nomine eſt τὸ σακκίζειν, quod *ſacco transfundere vel eliquare vinū* ſignificat. σακκίζειν dicit Galenus, *caſtrare vinum* Plinius, & *ſacco frangere vina*, id q́ fieri ſolebat, vt liquor aliquis aut vinum excolando per ſaccum fieret liquidius & purius. Hinc Theophraſtus *de cauſſis Plantarum 6.* ἔχει γὰρ τοιοῦτον χυμὸν, ὃς ὑφίσταται τῷ οἴνῳ σακκιζομένῳ, *habet myrtus talem humorem, qui vino, cum ſacco tranſmittitur, reſidet acinatate.* Et Scribonius Largus Falernum non ſaccatum probat. Martialis libro ſecundo, *Cecuba ſaccentur.* Sic quippe legendum cenſet Turnebus, non *ſiccentur*, vt antea publicatum. Hinc Polluci οἶνος σακκίας, nempe ἡδυλισμένος, Eupolidi σακτὸς, *vinum ſaccatum* cui opponitur οἶνος ἀδύλιστος, vinum cum ſuis fecibus, quod etiam dicitur, μὴ σεσακκισμένος οἶνος. Agnoſcit & Iſidorus *ſaccatum*, id eſt, ſacco expreſſum aliquid. Fallitur tamen, cum aquæ liquorem eſſe dicit fæci vini permixtum. Fallitur idem in etymo ſacci, cum a ſago deflectit, quod eo conſuto efficiatur quaſi ſagus. At quis non aliquando impingat quantumuis cautus, in tot & tam confuſa rerum ſerie?

Sacerdos qui ſacrum dat. Compoſitum ne hoc nomen ex Latina voce & Græca, quemadmodum eſt apud Iſidorum? Nugæ. Quid enim hic Græcia vindicare ſibi poterit in Latii meditullio? Multa de Sacerdotibus Feneſtella & alii. Ego carptim nonnulla delibabo. Duodecim Tab. diuidunt ſacerdotes in genera duo, quorum alii ſolemnibus ſacris præfecti ad Deos placandos ſunt conſtituti, *vt ait Cicero*, alii ad vatum reſponſa interpretanda, & cœli fulgura certis regionibus teperanda. Putabant enim ſignificationes bonas vel malas iuxta cœli ſitum in auguriis oſtendi. Ad primum eorum genus pertinet lex iſta: *Quæ cuique Diuo gratæ ſunt hoſtiæ, ſacerdotes prouidento.* Omniū vetuſtiſſimi creduntur eſſe *Luperci*, quippe ab Euandro ex Arcadia tranſlati & inſtituti in monte Palatino, vt ſacra facerent pani Lycæo. Eadem tempeſtate procurare cœperūt Herculis ſacra *Pinarij* & *Potitij*. Erant & *Flamines* ſacerdotes, de quibus ſuo loco: Item *Salij* Marti dicati,

δὲ καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Idem, ἐν τῷ περὶ ἀδολεσχ. ὁνομάσθη τροχὸς, κατετάθη ὁ ἄνθρωπος. ἐν τούτῳ παρῆσαν οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου διαπεφευγότες. ἐσκεδάσθησαν οὖν πάντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πένθη, καταλιπόντες ἐν τῷ τροχῷ τὸν ἄθλιον ἐνδεδεμένον. Tali autem cruciatu affici, erat Græcis τροχίζεσθαι. *Aristot. Ethic. ad Nicomach. lib. 7.* οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον, καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθὸς, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσι. Radiata rota, quæ radios habet. Rotatum sermonem videtur accepisse Iuuenalis pro oratione conuersione conclusam, quod genus dicendi συνεστραμμένον appellat Aristoteles.

Roterodamum vrbs Batauiæ, originis suæ materia à Rotæ seu Roteræ fluenti in Mosam sese exonerantis emissario, quod lingua illis vernacula est *Dam* iuxta Iunium. Oriundus hinc Erasmus Belgii totius lumen, ob restitutũ bonis literis nitorem, rubigine prius obductum a sciolis & imperitis, qui mortui manes etiamnum conuiciis imprudenter proscindunt.

Ruben filius Patriarche Iacobi, qui cum Bilha Patris concubina incestum commisit *Genes. 35.* & filium visionis significans deriuatur a ראה *vidit*, & בן *filio.* Cum enim peperisset cum Lia, vocauit eius nomen *Ruben*, dicens: *Quia vidit Deus humilitatem meam.*

Rubeta ranæ genus prægrandæ a rubis, in quibus viuit, nomen adepta. Id scilicet indicat Plinius 32. *Natur. Histor. cap.* 4. his verbis: *Sunt quæ in vepribus tantum viuunt, ob id rubetarum nomine, vt diximus, quas Græci Phrynos vocant, grandissimæ cunctarum, &c.*

Rubia tinctorum, Græcis ἐρυθρόδανος, nobis *meercrappe*, nomen Isidoro obtinuit, quod rubea sit eius radix, & lanam colorare dicatur. Valet ad Febres, maxime ad eos, qui ceciderunt ex alto partibus interioribus oblæsis.

Rubrica. Græcis μίλτος, terræ species est a rubedine dicta. Plurimis illa nascitur in locis, sed optima paucis, vt in Ponto, Si-

nope

nope, Ægypto & Insulis Balearibus, *auctore Vitruuio*. Omniū optimā tamen scribit Strabo *lib.* 12. esse Sinopicam, quæ cū Iberica decertat, eoque appellatur nomine, quod in quibusdam Cappadociæ speluncis effossa purgataque deferatur Sinopem vrbem Ponti, ac ibidem vendatur. Est quæ etiam dicitur τεκτονική, Fabrilis Latinis, quod multum ea vtantur fabri. Vnde Persius: *Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno*. Solebat olim etiam ad picturam accommodari. Quapropter prælia rubrica picta aut carbone dicit Horatius *Serm* 2. In iure ciuili accipitur pro titulo, quæ res eam habet originem, quod olim capita & tituli librorum rubrica, id est, rubra terra, vel minio soliti fuerint notari. Sunt imitati idipsum veteres iuris scriptores, vt quidem notatis sinopide aut cinnabari capitibus & sanguineum quid minitantibus, accresceret sua legibus maiestas. *Ovidius de Tristibus*: *Nec titulus minio nec cedro charta notetur*. Iuuenalis Satyra 4. *Perlege rubras Maiorum leges*. Persius Satyr. 5. *Excepto si quid Masuri rubrica notauit*.

Rubrum mare, quod Græci nominant *Erythræum*, Hebræi סוף, Arabiam a meridie alluens: ad occidentem Arabico, ad ortum Persico sinu terminatum, an a Solis repercussione vel adiacentibus rubri coloris montibus, in quos sol ab ortu radios proiiciens repercussione rubram efficit maris superficiem nominis trahit originem? An quod exuratura Sole, aut ab arena, quam rubram esse affirmant ex scriptoribus nonnulli? An a fonte quodam, quem multam aquam immittere fingunt in mare? An potius ab aqua eius rubra, quod multi repudiant, & quidem iure? An vero a rege quodam Erythra, seu Erythro Persei & Andromadæ filio, qui primus rates inuenit in hoc mari secundum Plinium? Quod de area illi substrata allatum, a qua mare illud multis locis vadosum longe spectantibus eum colorem repræsentare videtur; præsertim cum perspicaces sint aquæ, inprimis doctis quibusdam probari video, quantumuis refragetur Curtius *lib.* 9. cum Plinio ab Erythra deducens. Mare *Suph* Hebræis appellari volunt eidem triplicem ob caussam, vel quia ab

Oceano dilapſum nullum alibi exitum aut finem habeat, vel a iunco ſiue papyro in eo naſcente, vnde & naues confici ſolebant, aut denique a procellis & tempeſtatib⁹, quibus ſummopere infeſtatur. Hæc enim tria ſignificat Hebræis *Suph.* Duos eius eſſe ſinus, Perſicum quippe & Arabicum, pleriq; tradunt. Herodotus quoque *libro quarto*, ſinum Perſicum rubrum mare vocans, *altera*, inquit, *ora a Perſis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Perſicum vocatur: Dein gradatim Aſſyria, atque inde Arabia, deſinitque in ſinu Arabico.* Eandem ſententiam amplectuntur Pomponius & Plinis. At Arrianus in Periplo & veteres nonnulli paulo latius acceperunt hoc nomen complectentes eo Æthiopicum, Troglodyticum, Arabicum, Perſicum & Indicum mare. De eodem & illud ſciendum, quod nullum æque multis miraculis ſcateat. Nam primo in eo mirandum, quod exſiccatis vno quaſi momento aquis tranſitum exhibuerit Iſrelitico populo, Pharaonem vero cum ſuis perdiderit. Deinde profundum eſt, multis cautibus aſperum, beluis marinis infeſtū. Fatetur & Cicero. maximas ibi beluas naſci, *vt Dionyſius in ſua periegeſi, & Mela de ſitu orbis.* Naſcuntur ibi cochleæ, Oxy-*rynchi*, Pardales, & iuxta Plinium quaternum iugerum balenæ, quaternorum cubitorum locuſtæ, piſces ducentorum cubitorum. His adde corallia, vniones ſeu margaritas, gemmas pretioſas, & id genus alia.

Rubus genus fruticis ſpinoſum, & mora ferens, nomen habet, quod eius virgulta rubeant.

Rudentes nauium funes appellationem hanc habent, quod flantibus ventis rudere videantur. Id eſt Iſidoro, ex nimio ſtridore ſic dici.

Rufuli appellantur Tribuni militum a Conſule facti, non a populo, de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, *Rufuli*, atque inde *Rutuli* ſunt appellati. *Feſtus.*

Rufus. Certum eſt quædam etiam nomina ſumi ἀπὸ τῶν σωματικῶν διαθέσεων, ſicut ergo a nigro colore *Nigri* & *Nigrini*, ab albo *Albini* & *Albi*, ita a rufo *Rufi*, ſunt dicti.

Rugii Germaniæ populi Tacito, quos & mare Balthicum habitare

bitare vult Althamerus, non a dorso nomen acceperunt, *vt* Iunius vult, sed ab hirsutie corporum natiua, qualis conspici solet in syluestribus hominibus, aut ab hirsutis ferarum pellibus, quibus amiciebantur.

Rumina credita Dea, quæ rumam, id est, mammam paruulo immulgebat. Huic lacte sacrificium fiebat, non vino. A ruma etiam dicuntur *agni subrumi*, & *vicus Ruminalis*, sub qua Romulo & Remo mammam præbuit lupa.

Ruremunda Geldriæ ciuitas ad Ruræ fluuii ostium sita, vbi Mosæ miscetur. Atque inde eidem nomen.

Rusina Deæ nomen fuit a rure, quia ipsi rura fuerunt commissa. Lilius Gyraldus scribit, ab aliis dici *Rurinam*.

Rus descendere volunt nonnulli a Græca voce ἄρουρα insistentes Seruii vestigiis: At Cato sic dictum putat, quod rursum præstanda sint eadem singulis annis, vt rursus percipias fructus. Ab hoc vero nomine rustici appellati, qui sine aliqua nobilitatis prærogatiua agriculturam exercent, siue sui, siue alieni sint iuris, & ruri habitant. Sed & inde nomen rusticis tribubus & rusticis mancipiis.

Rusor, vnum ex Ditis epithetis. Sic enim dictus, quod omnia rursus eodem reuoluantur.

Ruth a sua sedulitate nomen inuenit, vt videntem & sedulã significet, deducto nomine a רָאָה *vidit*.

Rutilia lex de militum Tribunis a C. Rutilio Rufo est lata, cuius antea in Rufulis *ex Festo* meminimus.

Rutrum instrumentum rusticum, cuius & Lucilius acerrimus morum castigator, quippe satyrographus, mentionem fecit *rutellum* vocans diminutiue, a ruendo nomen inuenit, vt ab arando *aratrum*. Nonius a radendo deflectit. Meminit eius & Plinius, & Cato *de re rustica*, dum venatoris instrumenta recenset, & denique Pompeius Festus suo loco.

S.

SABA, שְׁבָא, non solum Felicem Arabicam significans, sed etiam metropolim, quæ Ptolemæo est Σάβη, forsan μαριάβα Straboni, Arriano Σαββά, deriuari videtur, a nomine Sebæ filii *Cusch*. Esti & alia eiusdem nominis vrbs sit in

Arabia deserta, Ptolemæo σαυή. Malunt nonnulli in denotatione huius cum regionis, tũ vrbis Arabiæ Felicis scribere סבא cũ *samech*, quod *Scheba* siue *Schaba* cũ *Schin* Æthiopiã significet, in qua regia ciuitas est Saba, *ex Iosephi auctoritate*, qui propterea inde profectam etiam existimat ad Salomonem reginam. Beroaldus in Chronico suo vtrumque nomen ita distinguit, vt per Saba *Psalmo* 43. Sabæos Arabici sinus accolas, per Schaba *Esaiæ*. 60. *Iob*. 1. Sabæos alteri sinui, Persico nimirum, vicinos intelligat, quos idcirco *Schabæos* appellandos putat. Quam quidem opinionem suam, vel potius distinctionem confirmat testimoniis scripturæ. Reginam quippe illam non ex Æthiopia, sed potius ex Arabia Felici auro ac aromatibus referta. *1. Reg. 10.* venisse, & proinde *Austri reginã* appellatam a Christo: Atqui in Austrum vergere Arabiam Felicem Iudaicæ regionis respectu, & esse disiunctam ab eo longissimo locorum interstitio. Vnde quoque a terræ finibus venisse legitur, hoc est, ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς. Proprie ergo huius regionis incolæ sunt dicti Sabæi ad differentiam Æthiopum & Indorum , quibus a scriptoribus nonnullis nomen impropriè tributum constat. Agatarchides appellauit ἔθνος μέγιστον τῶν κατὰ τὴν ἀραβίαν, καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας. Dionysius Alexandrinus ἀφνειούς, id est, *affluentes diuitiis*, quæ consistebant non solum in auro, ebore, gemmis, verum etiam in myrrha, cinnamomo & thure, qꝫ idcirco *Sabæum* audit, sicut thurifera regio. Huic alius frutex persimilis ibidem crescit, sed venenatus & sæpe legentes fallens, vt apud nostrates cicuta nondum adulta ipsum que Petroselinum mentita. Inde Lucanus lib. 9.

Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabæas,
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.

Incolarum studia sunt, mollities, superbia, & voluptates. Iddirco dictos eos haud pauci volunt a סָבָא, quod *inebriari & se voluptatibus ingurgitare* significat; vel a שָׂבַע, quod quidem *satietatem felicitatemque* designat, aut שַׁבָּת, id est, *quiete*, quæ omnia eorum mores, atque naturam ob oculos ponunt.

ponunt. At Græci ἀπὸ τοῦ σέβειν deducunt *Sabam*, quod thus mittat, quo vtebãtur olim in ſacrificiis. Vnde forſan nomen Arabum Deo *Sabin*, qui Iouem quoque Aſſabinum dixerunt, teſte Plinio, & εὐσεβέστατοι exiſtimati Sabæi. Etſi alii τὸ σέβειν tractum malint a *Saba*. Plerique tamen ex illis ſunt Nomadæ. Continentiſſimi omnium Nabathæi. Viuunt carnibus & lacte: Vtũtur autem camelis: Negotiantur in Æthiopia, eoque nauigant nauibus corio contectis. Vrbes inhabitant non cinctas mœnibus. Has inter Mecha Mahumeti ſepulcro celebris.

Sabaſius σαβάσιος, quaſi σαβάζιος, dictus eſt Bacchus a tripudiis & furioſis ſaltationibus, qui a bacchantibus fieri cõſueuerunt in eius Dei ſacris. Nam barbari σαβάζειν vtuntur pro εὐάζειν & κορυβαντιᾷν. Quin Phryges σαβασμὸν acceperunt ἀντὶ τοῦ εὐασμοῦ. Thraces vero σαβοὺς dixerunt eos, qui operabantur Bacchi ſacris. Cecinit huic Deo Orpheus hymnum adiectis in ſuffimentum aromatibus. Sic enim ait: κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον. Cum Valerius libro primo ſcribit Ioui Sabazio ſacra aliquando Romę cœpta nouo ritu & moribus Romanis aduerſo, prohibente ea C. Cornelio Hiſpalo prætore peregrino, ſunt qui illic etiam *Dionyſium* intelligunt. Cicero, Macrobius & Apuleius eundem appellant, *Sabadium* per d. Antiqui enim eas literas interdum commutabant, vt pro Mezentio dicerent Medentium.

Sabbatum a Deo inſtitutum *Geneſ.2.* ea occaſione, quod ſex ſuperioribus diebus creaſſet mũdum cum omnibus creaturis; ſeptimo vero die quieuiſſet ab omni creationis opere, appellationem trahit a verbo שבת *quieuit.* Hinc illa dies ἀνάπαυσις dicitur Græcis, Theodoreto & Gregorio Naziãzeno κατάπαυσις, & σαββατίζειν eſt a *laboribus feriari*, σαββατισμὸς *quies.* Fallitur hic Sipontinus nominis etymon deducens a שבע *ſeptem.* Fallitur grauiſſimus ſcriptor Plutarchus, cũ à σαβάζειν id eſt, *tripudiando & genio indulgendo* deflectit. Quid enim cõmune ſabbatho cum Bacchi Sabbis. Verba auctoris *Sympoſ.* 4. ſunt hæc: οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν

ἀσπερ διόνυσον εἶναι. σάββους γὰρ καὶ νῦν πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι. Et paulo post: αὐτοὶ δὲ τῷ λόγῳ μαρτυρήσουσιν, ὅτι σάββατον τιμῶσι μάλιστα μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλους. Priori itaque etymo acquiescimus lubẽter trahentes, nobiscum ingentem eruditorum cateruam. Sed iterum hic explodendi Ethnici nõnulli, qui quanquam in origine nominis quadãtenus nobiscum faciant, in re tamen ipsa & caussa quietis, quæ sabbato impertiuerit nomen, minime conueniunt. Appion enim inde sic appellatum prodit, quod Iudæi fessi laboreco die splenis dolore fuerint correpti, & proinde quietem capere coacti, nomine quidem a sabbo, id est, quiete deducto. Trogus scribit Mosen Iudæorum ducem post occupatum Sinai montem, in quem penetrauerat per Arabiæ deserta, cum maxima siti & fame laboraret, recreatum fuisse septimo die frumento simul & aqua, atque inde sabbatum dictum, id est, diem quietis, inque omnem æternitatem consecratum. Iudæi porro diem antecedentem sabbatum προσάββατον dixerunt, eundemque παρασκευὴν nominat Marcus *cap. 14.* Latiori vocabuli emphasi etiam quoduis Festum nominabant sabbatum, *teste Theophylacto Ioannis 20.* At σάββατον σαββάτων magnum erat sabbatum, vt Paschatis dies, quod sabbata tricesima dixit Horatius a numero anni incipientis. Atque huiuscemodi diebus nihil operis exercere licebat, prout in Decalogo disertis verbis expressum legimus. Etsi postea superstitio accesserit, cum nec tueri se aduersus hostes, nec etiam misericordiæ operibus vacare sanando ægros, vllo modo permissum existimarent. Christi quoque discipulos carpebant & traducebant vt sabbati violatores, quod euellissent spicas ad profligandum famem, sicut & paralyticum humeris suis leuantem lectum ex Christi præcepto. Sed nec vltra millia passuum duo prodibant extra vrbem ex institutione Barachibæ Simeonis & Hellis Rabinorum, *vt docet Hieronymus ad Algasiam.* Atq; hoc erat iter sabbati, sicut interpretantur idem Hieronymus & Erasmus. Ab hac autem obseruatione sabbati appellat Martialis Iudæos *Sabbatarios* per contemtum. Diuiditur autem in χρονικὸν, id est, *tempora-*

neum

ticum, quod & τυπικὸν dicunt, eo quod referatur ad aliud, & in πνευματικὸν spirituale, quod est ἀντίτυπον τῷ τύπῳ idque partim in hac vita seruatur quiescêdo a corruptę carnis operibus, partim seruabitur soluto naturæ debito in omnem æternitatem. Quam parum vero externum illud sabbatum in externis ceremoniis tantum subsistens tandem Deo placuerit absque spiritualiũ rerum meditatione veraq; pietate, vel inde quilibet animaduertat, quod expresse reiecerit his verbis: *Neomenias seu nouilunia vestra & sabbata odit anima mea: Et diem magnum ieiunij & otium non sustinebo. Neque enim cum veneritis, vt appareatis mihi, exaudiam vos. Plenæ sunt manus vestræ sanguine.* Maxime quippe institutum est sabbatum a Deo, vt intelligeret populus cœli & terræ creatorem esse Deum verum, at falsos esse gentilium Deos, se quidem electum & vocatum a Deo, vtque in caritatis se exerceret operib⁹, ex sabbato vero legali siue vmbratili & pædagogico spiritualem quietem præfigurari. Itaque nec Maccabæi veriti eo die cum hostibus allophylis conserere manum, nec Iosue circumire cum arca Hierichuntem, vt septima circuitione facta fuerent muri, id quod euetus docuit suum habuisse effectũ: Cum autem septem continuos id egerint dies, vt hi sibi sabbathi diem includant est necesse, quod ait Tertullianus *libro aduersus Iudæos*. Imo humana opera, id est, tua & sex ante dieb⁹ acta non diuina esse prohibita cõcludit ex eadem historia *aduersus Marcionem 2*. In locum sabbati est substitutus nobis dominicus dies, cum in memoriam resurrectionis dominicæ, tum ne Christiani viderentur iudaizare, si vna cum Iudæis sabbatum prisco more seruassent.

Sabæ. Vide Saba.

Sabelliani, qui & Noctiani sunt dicti, inde Monarchici, quod Deum tanquam Monarcham mundi inducerêt vnum, non autẽ tres personas. Parentes itaq; Photinianorum a Sabellio sunt dicti, qui oriundus ex Lybia Africæ regionis Lybicus propterea cognominatur. Cœpit eius hæresis innotescere sub Sixto Pontifice, cum Decii persecutio adhuc duraret circa annum a Christo Passo 224. Tollebant illi tres in dei-

mologicon magnum deducat παρὰ τὸ ἄχθω τὸ φορτῶ, id eſt, *ab onerando vel grauando.* Ab hoc nomine eſt τὸ σακκίζειν, quod *ſacco transfundere vel eliquare vinũ* ſignificat. σακκελίζειν dicit Galenus, *caſtrare vinum* Plinius, & *ſacco frangere vina*, id quod fieri ſolebat, vt liquor aliquis aut vinum excolando per ſaccum fieret liquidius & purius. Hinc Theophraſtus *de cauſſis Plantarum 6.* ἔχει γὰρ τοιοῦτον χυμὸν, ὃς ὑφίσταται τῷ οἴνῳ σακκιζομένῳ, *habet myrtus talem humorem, qui vino, cum ſacco tranſmittitur, reſidet acinnatat.* Et Scribonius Largus Falernum non ſaccatum probat. Martialis libro ſecundo, *Cecuba ſaccentur.* Sic quippe legendum cenſet Turnebus, non *ſiccentur*, vt antea publicatum. Hinc Polluci οἶνος σακκίας, nempe διυλισμένος, Eupolidi σακτὸς, *vinum ſaccatum* cui opponitur οἶνος ἀδιύλιστος, vinum cum ſuis fecibus, quod etiam dicitur, μὴ σεσακκισμένος οἶνος. Agnoſcit & Iſidorus *ſaccatum*, id eſt, ſacco expreſſum aliquid. Fallitur tamen, cum aquæ liquorem eſſe dicit fæci vini permixtum. Fallitur idem in etymo ſacci, cum a ſago deflectit, quod eo conſuto efficiatur quaſi ſagus. At quis non aliquando impingat quantumuis cautus, in tot & tam confuſa rerum ſerie?

Sacerdos qui ſacrum dat. Compoſitumne hoc nomen ex Latina voce & Græca, quemadmodum eſt apud Iſidorum? Nugæ. Quid enim hic Græcia vindicare ſibi poterit in Latii meditullio? Multa de Sacerdotibus Feneſtella & alii. Ego carptim nonnulla delibabo. Duodecim Tab. diuidunt ſacerdotes in genera duo, quorum alii ſolemnibus ſacris præfecti ad Deos placandos ſunt conſtituti, *vt ait Cicero*, alii ad vatum reſponſa interpretanda, & cœli fulgura certis regionibus temperanda. Putabant enim ſignificationes bonas vel malas iuxta cœli ſitum in auguriis oſtendi. Ad primum eorum genus pertinet lex iſta: *Quæ cuique Diuo gratæ ſunt hoſtiæ, ſacerdotes prouidento.* Omniũ vetuſtiſſimi creduntur eſſe *Luperci*, quippe ab Euandro ex Arcadia tranſlati & inſtituti in monte Palatino, vt ſacra facerent pani Lycæo. Eadem tempeſtate procurare cœperũt Herculis ſacra *Pinarij* & *Potitij*. Erant & *Flamines* ſacerdotes, de quibus ſuo loco: Item *Salij* Marti dicati,

Fæciales, pater patratus, Pontifex Maximus, Rex ſacrorum, fratres Aruales, numero duodecim, & Virgines Veſtales. His adde *Galos, Sodales Titios, Augures, Septemuiros Epulonum, Quindecimuiros, & Bonæ Deæ operantes ſacris cum ſacerdote Græca Cereris*, cuius ſæpe mentionem fecit Liuius. Horum miniſtri erant *Camilli* & *Camillæ* ex Romuli inſtituto, *Flaminij* & *Flaminiæ, Æditui, Papæ, Victimarij. Præciæ a Flaminibus præmiſſi, Præficæ. Tibicines & Tubicines.* In eodem collegio ſacerdotes duo eſſe non poterant, ex eadem gente, neq; admittebãtur ad ſacerdotium, antequam ſumſiſſent togam virilem. Ius eos creandi eſt a populo ad collegia tranſlatum lege Cornelia, quæ tamen poſtea eſt abrogata. Quoſdam a ſuis Collegiis cooptatos fuiſſe, conſtat ex *Galis, Saliis, Lupercis, Fratribus Arualibus & Sodalibus Titiis*, qui omnes a ſuis collegiis cooptati leguntur. Ceterũ Veſtales a Pontifice Maximo creatę. Rex ſacrorũ Comitiis Centuriatis, Flamines & Curio Comitiis Curiatis, Pontifex ſolus ante legem Domitiam Tributis, *vti ex Liuio intelligi poteſt.* Omnes vero im̃unes erant a militia, & exemti ab vrbanis negotiis, etſi in totum im̃unis non eſſet a belli muneribus Flamen, im̃inente potiſſimum Gallico tumultu, qui ſummo terrori erat Romanis. Nam nec tũc im̃unitate ſua gaudebant, quib. leges alioqui propter trium liberorum ius vacationem conceſſerant. Flamini quoq; vnicam tantum ducere licebat vxorem. Pontificis vxorem caſtam & innocentem eſſe oportebat, ipſum vero nullius ſibi conſcium cędis, ſuaſq; manus ab omni ſanguine puras ſeruare. Certum eſt pariter, ſingulas curias ſacerdotes habuiſſe binos. At ſummi Pontificis dignitas defecit tandem in Imperatoribus, cum Gratianus edicto ꝓpoſito omnium primus *Pontificem Maximum* ſe appellari vetuit, *vt Zoſimus docet.* Petendi ſacerdotia nullam olim ætatem fuiſſe definitam, ſicut in Magiſtratibus petendis, monendum hic etiam duxi. Ex Suetonio colligi id poteſt, cum Cæſarem ſcribit ſeptimo & decimo anno factum fuiſſe flaminem Dialem. Scribit & Cicero ad M. Brutum, ſe velle, vt filius ſuus Cicero iunior admodum adoleſcens adhuc cooptaretur in Pontificum colle-

le-

legium. Sed enim cuiuſque ſacerdotii candidatos oportebat eſſe inauguratos, & prætcrea nominationem habere. Quin abſentibus ſacerdotium petere licebat, *vt optimi auctores docent.*

Sacra via Augusti foro vicina nomen habere videtur, quod per eam ab arce, id eſt a Capitolio ad Augures ſacra ferretur, *vt eſt auctor Varro:* Vel quia fœdus in ea eſt ictum inter Romulum & Tatium, quod placet Pompeio. Meminit eius Ouidius Triſtium Elegia 1. his verbis:

Hæc ſunt fora Cæſaris, inquit,
Hæc eſt a ſacris quæ via nomen habet:
Hic locus eſt Veſtæ, qui Pallada ſeruat & ignem
Hic fuit antiqui regia parua Numæ. Idem de arte:
Rure ſuburbano poteris tibi dicere miſſa
Illa, vel in ſacra ſint licet emta via.

Meminit eiuſdem Cicero pro Cn. Planco. Quæri ſolet, ſitne ſacra via vox vnica? Sic n. exiſtimauit Chariſius ex hoc Ciceronis *lib. 4. Epiſt. 5. ad Atticum, cum ſacra via deſcenderem.* Probauerim magis diuulſas dictiones, *vt apud Flaccum in Epodis,* qui pariter *Satyra 9. libr. 1.* inuerſo modo dicit: *Ibam forte via ſacra, &c.*

Sacramentum deductum a verbo ſacro, quod eſt *offero, dedico & conſecro,* vel a ſacra mente, *vt quidem Varroni placet.* Non damno. Etenim per ſacramenta offerimus & penitus addicimus nos Deo, mentemque noſtram ſacramus & alligamus ipſi. Neque inepta quoque illa nominis eſt ratio, qua Latini olim, teſte Feſto, dixerunt ſacramentum, quidquid iuriſiurandi interpoſita ſacratione geritur. Vt quidem a militari ſacramento ſiue iureiurando, quo milites Reip. primum, inde Cæſari, ſolemni quodam ritu aſtringebantur, deflexa videatur vox iſta. Nam vt olim milites præſcriptis verbis iurare ſolebant in ſalutem Reipub. ita in primitiua Eccleſia videntur Catechumeni conceptis verbis in nomen Chriſti Domini iuraſſe. Hinc ſtipulationes: *Credis: Credo: Abrenuntias? Abrenuntio.* Referuntur eo hæc ſimul verba Tertulliani ad Martyres: *Vocati ſumus ad militiam Dei viui,*

iam tunc cum in ſacramenti verba reſpõdimus. Et Hieronymus ad ſuum Heliodorum: *Recordare tyrocinij tui diem, quo Chriſto in baptiſmate conſepultus in ſacramenti verba iuraſti.* Atque adeo videtur iuſiurandum ideo vocatum ſacramẽtum, quod ſacris adhibitis ritibus milites ſe deuouerent & conſecrarent. Nec mira cuiquam videbitur hæc vocis prophanæ ad res ſacras tranſlatio, quando etiam τῶν μυστείων καὶ τελετῶν voces olim turpiſſimis ſacris accommodatas ex media Græcia trãſtulerint ad res ſanctiſſimas ſignificandas. Quid, quod in ſacramentis noſtris duplex verſetur iuramentum, vnum ex parte Dei, quo ſe nobis obligat in filio, quod propter eum ſit futurus propitius nobis, *Ezechielis 18. Hebræorum 6.* Alterum ex parte noſtri, cum nos illum ſolum pro Deo vero habituros, ſolum ipſum imploraturos, Satanæ mundoque renũciaturos pollicemur, miſſo omni impietati repudio. Reddidit hac voce vt plurimum in ſacris literis vetus interpres τὸ μυστήριον, *vt ad Ephesios 3. 1. Corinth. 13. & 1. ad Coloſſ. capit. 1.* cum proprie tamen rem ſecretam & arcanam ſignificet: Vt cum *ad Ephesios 1.* Paulus inquit: γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, reddi debet, *patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ.* Plura de eo vocabulo ſuo videbis loco.

Sacrarium, templi locus, in quo reponuntur ſacra.

Sacrificium à ſacro & facio. Quippe ſacrificium appellarunt, cum ſacerdotes in veteri lege rem non modo offerrent, ſed etiam ſacram facerent Deo, vt cum victimam mactarunt ſanguinemque fuderunt, frumentum triuerunt, ſimilam oleo conſperſam in ſartagine frixerunt, aut thus adoleuerunt. Traduntur vero in Leuitico a Deo ſex ſacrificia: *Holocauſtum*, cum tota victima in odorem velut ſuauitatis, cum fumus cœlum peteret, igni conſumebatur: *Libamina* cum farina mundiſſima oleo confecta in clibano, aut ſartagine, aut in craticula torrebatur, cuius pars igni, pars ſacerdotibus tradebatur: *Pacifica* vel *ſalutares hoſtiæ*, Græce εἰρηνικὰ vel θυσία εἰρηνική, cum pars adipis tantummodo cremabatur, fuſis interea precibus pro ſalute vel pace, pectuſculo & armis ſacerdoti ſeruatis: *Sacrificium* pro peccatis, cuius fit mentio

Leuitici 4. & 6. Sacrificium pro delictis, & *Sacrificium Consecrationis*, seu πλεώσεως, quod ad solos pertinuit sacerdotes, quodque mane & vespere tenebantur offerre in die vnctionis suæ. His sex generibus addunt nonnulli *mundationis sacrificium*, ad puerperæ, leprosi, viri fluentis semine & menstruosæ mulieris labē relatū. De his diuersis mūdationib. agit quoq; diuersis locis scriptura sacra: Itēq; *Expiationis sacrificiū* est dictū commemoratur *Leuitici 16*. Cū in sacris literis *Oblatio & Sacrificium* coniunguntur, plerunq; significari volūt sacrificium, quod dicitur *minha* vel *sacrificium iuge* mane & vesperi offerri solitum. Præter hæc vero Leuitarum externa sacrificia sunt alia, quę vocant spiritualia & interna mundaq; quouis loco per totum orbem offerenda a piis ex *Malachiæ testimonio*. Quibus iunge Sacrificium (*vt vocant*) laudis, quod nihil est aliud, quam gratiarum actio & celebratio nominis diuini. Meminit eius Dauid *Psalmo 107*. Oseas nominat *labiorum vitulos, 14. capite*. Vnicum vero plerumque & perpetuum pro totius mundi peccatis propitiatorium sacrificium est Dominus Christus in ara crucis oblatus, cui sit laus & gloria. Quin veterum nonnulli sacrificium appellarunt *cœnam Dominicam*, quippe λειτουργίαν καὶ ἱερουργίαν, translato tractoq; παραχυμερίσεων eo nomine ad publicas functiones. Ex eorum numero sunt Augustinus, Chrysostomus, Cyprianus & Irenæus. Rationes appellationis eius fuerunt, quod in cœna Dominica celebret memoria vnici sacrificii, quo sunt expiata nostra peccata, tum quod Christi beneficia ibidem recolantur, quod ipsimet pii se ibi totos offerant Deo, vt suo regantur spiritu, vt mortificet carnis affectus, vt renouet ipsorum corda, tueatur in aduersis, largiatur constantiam, in martyrio confirmet. Ad gentilium sacrificia Diaboli instinctu & æmulatione inuecta venio nunc tandem. Vbi ante omnia notandum, in Romæ cunabulis regis inter alia officium fuisse, vt sacra & sacrificia curaret, perque eum gereretur, quidquid attineret ad Deos placandos. Eorundem rite peragendorum quatuor partes fuisse apud veteres inuenio, *Libationem*, *Immolationem*, *Redditionem*, *Litationem*. Ete-

nim primo libabant, hoc eſt, primoribus labris Diis præbibebant. Vnde Maro: *Et pateras libate Ioui.* At vltimo litabant, id eſt, a Diis ſe impetraſſe ſacrificando, quod petierant, ſignificabant. Vnde Martialis: *Non quæcunque cadit hoſtia cæſa, litat.* Sed quo pacto peracta fuerint ſacrificia, pretium operæ fuerit etiam ordine audire ex aliis, ne quid omiſſum videatur dum diligentes videri volumus. Cum itaque ſacerdos adduxiſſet victimam ad aram, ſtans manu apprehendebat aram, & preces ſuas fundebat a Veſta & Iano incipiens præcipuis q̃ penatibus ſacrorum numinibus, inde Iouem Opt. Max. cum Diis ceteris aduocabāt. Ne quid autem omitteretur verborum, de ſcripto precationem illam recitare ſolebant, ſedulo attendente vno, alio fauere linguis iubente, imo canente tibicine, ne quid in fauſtum exaudiretur. His peractis ſacerdos properabat ad immolandum. Fruges vel molam ſalſam cum maſculo thure deponebat in victimæ caput, quod ſertis quoque erat ornatum. Deinde aſpergebatur vinum. Priuſquam tamen id fieret, ſimpuuio ligneo vel fictili vaſe delibabat, aliiſque aſtantibus guſtandum offerebat, vt pariter libarent: qui ritus ergo libatio dicebatur. Poſt vero libationem euellebat ſacerdos ſetas inter cornua, quas tāquam prima libamina coniiciebat in ignem, & cōuerſus ad ortum ducebat obliquum cultrum a fronte victimæ ad caudam. Tandem iugulari iubebat ante ſimulacra velutin Dei conſpectu. Atque ſi ſacra fierent Superis nulla ſanguinis habebatur ratio. Adhibebantur autem lumina, voceſque ſacris & tibiis conuenientes. Victimarii porro ac popæ victimam nudabant corio & diſſecabant membratim, e ſingulis inteſtinis capientes ἀπαρχάς, id eſt, primitias, *vt eſt apud Dionyſium.* Quod ſi Dii eſſent aerei, adhibebāt & cantilenas, quod his illos delectari putarēt. Deos aereos vocabant dæmones, quorum triginta millia prodidit Heſiodus, at Iamblichus & Pſellus incertum ac infinitum numerum, perque vniuerſum aera diffuſum. Sed enim facta diſſectione tandem & abluebant. Mox aruſpex, flamen, aut ſacerdos ſingulatim rimabatur explorabatque, ſcilicet rectene eſſet litatum. Ma-

nu autem contrectare viſcera non licebat. At inſpectis & exquiſitis ſingulis, decifas ex omni viſcere & membro partes inuoluebant miniſtri farinæ farris, inque calathis offerebant ſacrificanti. Has aris impoſitas comburebat ſacerdos, (quod reddere erat & litare,) igni non comparato ex olea, lauro, aut craſſioris corticis quercu, aut denique ex caudice aliquo fungoſo & cauo, ſed aliis ex lignis non ſuſpectis ex ominis mali. Vbi iam omnia Diis tributa eſſent combuſta, conuertebantur ad epulas. Inter veſcendum canebant Diis laudes, complodentes pedibus circum aras ad numeros, pulſantes cymbala, & choreas agentes, quod nullam veteres eſſe vellent corporis partem, quæ non ſentiret religionem, *teste Seruio in 5. Virgilij Eclogam*. Peracto conuiuio agebant etiam Diis grates, quod eos conuiuio excepiſſent, & denique victimarum linguas Mercurio ſacratas in ſacros ignes coniiciebant, ſuper illas vero vini nonnihil, *vti Apollonius teſtatur libro 1.* Quin Homerus Iliad. 3. *γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον.* Hinc gratiis actis læti vnuſquiſque domum abibant. Adhæc ſciendum, ſingulis Diis ſuas deputatas fuiſſe victimas, vtpote ſuperis impares & albas, inferis pares & nigras, Ioui ſoli candido boue litabant, Neptuno, Apollini, Marti tauro, verre, ariete, Heroibus tauro, capro, ariete: Cereri primum lacte, vino & fauis, poſtea porca: Cybeli itidem porca: Æſculapio gallinis & capris, Laribus Gallo, Soli & Marti equo, Lunæ Tauro, Iunoni agna, Veneri columba, Pani atque Mineruæ capra, Dianæ cerua, Baccho melle, vino & lacte, interdum capro & hirco, Syluano porco, Fauno agna vel hœdo, Saturno, quōdam atque Dianæ homine, ſi quādo ſcilicet eo Græci eiecti naufragio eſſent delati: id quod tam diu eſt obſeruatum, donec eo veniſſet Oreſtes cum Iphigenia mactanda, qui ſublato Deæ ſimulacro ſimul in Atticam profugerunt. Lyndia Herculis ſacra conuitiis & maledictis celebrabantur. Ritum libandi atque ſacrificandi Oceano cum Nymphis marinis videtur expreſſiſſe Virgilius his verbis.

Oceano libemus, ait simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Multũ enim ternario numero sunt vsi in sacrificiis propter perfectionem, quam etiam Aristoteles ipsi tribuit in corporum dimensionibus, tum quia omnium, quæ videntur & non videntur, Deus est moderator, non aliter atque paris & imparis rationem habet trias. Quinimo idem Poeta affirmat alias impari numero gaudere Deum. Plutonis sacrificiis pro vino adhibebatur oleum, cumque ipsi & ceteris Diis Inferis iugularentur pecudes nigræ, cogebantur caput deuergere in terram, noctuque rem totam peragere. Post iugulationem effundebant vinum cum precibus in sanguinem. Caussa oblati Diis Inferis sacrificii fuit hæc vna, quod omnium malorum crederentur auctores. Itaque ab iis fiebat, qui ab aliquo morbo conualuissent. Sola Eumenidum sacra a tacitis sacerdotibus sunt acta, qui idcirco sunt dicti *Hesychidæ*. Sed nec illud tacendum, frugalia fuisse veterum sacrificia, *vt & Seleucus indicat apud Athenæum libro 2.* Corruptis moribus ex sacrificio tãdem factum est epulum, ex epulo quidem potatio, ex potatione comus, ex como θυανία, id est, ludus, ex θυανία iudicium, ex iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, sphacelus & mulctatio, sicut apud eundem differit Epicharmus. Hinc tandem adusque ἐμβόμβας leguntur progressi homines, quale sacrificium etiã Augustus obtulisse proditur Delphis, Apolline post natum Christum denegante responsum. Porro sacrificiis interesse non licebat βεβήλοις, hoc est, *Profanis*. Vnde apud Callimachũ in hymnis legas; ἑκὰς ἑκὰς ὅς τις ἀλιτρός. Et Virgilius: *Procul hinc procul este profani.* A quibusdam arcebantur etiam innuptæ mulieres, seruitio pressi aut ære coemti. Itaque lictor præfari solebat in apparatu sacrorum: *Hostis, vinctus, mulier, virgo exesto.* At in Cheronea sacerdos locum tenens pro ædibus sacris Matutæ, clamitabat: *Seruum non ingredi,*

non

non seruam, non Ætolum, non Ætolam: Quod tamen doctissimum Gyraldū præoccupasse fateor ingenue. Adde grauissimam fuisse pœnam apud Druidas, interdicere sacrificio. Vtque finem faciam moneo tandem e sacris alia fuisse publica, quæ pro populo fiebant: alia priuata, quæ pro singulis familiis: Quorum ea dicebantur peregrina, *auctore Festo*, quæ ab aliis vrbibus Romam erant aduecta. Stata etiam dicebantur, quæ cum certis fierēt diebus, stare videbantur, non mutari. Sic *stati* dicuntur, *dies & stata sidera* Plinio. *Forma* autem *stata*, est *modesta* & *modica*, quam Phauorinus nominat *vxoriam*.

Sacrilegus, qui sacra, id est, res Deo consecratas legit, id est, aufert. In hac enim significatione veteres quandoque vsurpasse legendi verbum, constare quoque poterit ex eo, quod homini mortuo ossa legi dixerint, cum eius cadaueri aliqua ossa adimuntur. Eoque sensu viuis ossa legere dixit *Seneca 2. de ira.* An ergo sacrilegus est, qui priuatam pecuniam in æde sacra depositam aufert? Definita res constitutione Seueri & Antonini *l. 5. ad leg. Iul. pec.* quæ furti non sacrilegii actione eum teneri ait. Talis Vatinius fuit, talis & Verres, qui templa etiam Deum in Sicilia expilauit. Proditum in Æthiopia sacrilegos hac pœna solitos mulctari, vt Ophiusam herbam bibere cogantur, qua pota mox adeo agitentur terroribus & imaginibus falsis, vt sibi ipsis mortem consciscant. In legibus habetur quoque pro sacrilegio, violare constitutiones Imperiales *l. vnic. C. de sacrileg.*

Sadai Dei epitheton quibusdam deriuatur a שדד *vastauit*, vt ita exprimatur formidabilis Dei maiestas, aliis a שד, quæ dictio mammam significat, nonnullis a די sufficientia, quod affluat omnibus bonis Deus, sicut & Homerus bonorum omnium datores appellat Deos.

Sadducæi certi alicuius viuēdi instituti auctores apud Iudæos, magnificum hoc nomen vel a *Sadoc* Hæretico, vel a *iustitia* sibi sumserunt, quæ dicitur ipsis צדק. Scribit de illis Iosephus, quod arbitrati fuerint *interire animas cum corporibus.* Vnde sequitur *nulla post hanc vitam hominem manere præmia*

vel supplicia, & animam ex illorum sententia nihil aliud esse, quam temperaturam humorum. Aiebant *& angelorum naturam esse nullam, sed nomina duntaxat.* Hæc illorum hæresis proditur apud Lucam in Actis *cap. 23.* Præterea volebant *nullum esse diuinæ deliberationis decretum, sed omnia ita esse in hominum potestate, vt tam felicitatis quam infortunij sibi quisque sit auctor.* Præter libros Mosaicos & leges diuinas eisdem voluminibus comprehensas, nullam aliam scripturam recipiebant. Denique somniabant politicum regem fore Messiam. Merito illis æquipares nostri temporis Libertinos, qui vt animas mortales aut potius intercituras credunt, ita resurrectionem negat, *vt & Auerroes in Epistola de resurrectione.*

Sarach Æthiopum rex aduersus Asam regem Iudæ profectus cum decies centum millium exercitu nomen habet a זרח *exortus est*, vel *se diffudit*. Vt Serach *illustrissimum & Serenissimum Dominum* significet.

Sæuus dici putatur a Græco σκαιὸς, quod *sinistrum* & *importunum* significat. Virgil. *Cum saxo, a scopulo multa vix arte reuulsus.*

Saga, anus, quæ multa vult scire. Verbum enim *sagire* est, acute sentire, quod in Diuinatione scribit Cicero. Inde sagaces dicti sunt canes. Qui ergo ante sagit, quam res est oblata, dicitur *Præsagire*. Quo sensu *Præsagam mali mentem* dixit Poeta. Et quia futura præsentire est hominis acuti, ideo multos *sagaces* appellatos, qui solerti acumine præditi erant, inuenias apud Festum. Recte quoque Ouidius Metamorph. 5. *Æthionque sagax quondam ventura videre.* Afranius in Brundisina: *Quis tam sagaci corde atque ingenio unico.* Vsus est hac ipsa voce Lucilius Satyrarum 7. *Ætatem*, inquit, *& faciem, vt saga & bona conciliatrix.* Refertur iam etiam ad maleficas mulieres, atque ita nomen deriuant ab eo, quod satis agant, inque pessimo suo officio nimis sint diligentes, quasi satagant rerum suarum. Flaccus Ode 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?* Eodem vocabulo & idem designante vtitur etiam in Epistola ad Iulium Florum,

Sagaritis

Sagaritis nympha Phrygiæ fluuio, cuius Hesiodus meminit in Theogonia, Apollonius lib. 2. nomen suum habet. Dicitur autem σαγγαρίας.

Sagitta a sagaci, id est, veloci ictu vocata *secundum Isidorum*. Pennis enim fertur, vt auis. Alii dictam volunt, quod satis longe agatur. Primi omnium Cretenses vsi fuerunt sagittis, quibus postea summopere valuerunt Scythæ. Vnde *Scythicam sagittam* pro velocissima dixit Ouidius *Metamorph. 10.* A sagitta nomen est sagittariis, quibus vna cum funditoribus priuilegii loco apud Romanos concessum fuit, vt si eo in campo, qui deputatus erat militum exercitationi, aliquem læsissent inopinato prætereuntem, denegaretur læsis actio legis Aquiliæ. Vtque aliquid addatur ex literarum penitiore penu, sciendum insuper in sacris literis sæpe sagittas poni pro doloribus, qui cor stimulant & pungunt conscientia rerum perperam actarum. Apollinis sagittæ in Græcos missæ nulli dubium quin pestem significauerint. Cor Plutonis sauciatū Herculea sagitta, nihil esse tam abditum designat in rerum natura, quo non penetrauerit Philosophia. Persæ nummum habuerunt Daricum nomine, cui sagittarius erat incusus. Vnde Agesilaus dixit non infacete, *triginta se sagittariorum millibus e Asia pulsum*, cum rex ea summa corruptis per Timocratem Atheniēsibus effecisset, vt is ea prouincia decederet bello aduersus Lacedęmonios concitato. Cupidines sagittarios ideo a Poetis fingi scribit Xenoph. ὅτι καὶ πόῤῥωθεν οἱ καλοὶ τιθρώσκουσι.

Sagmarius, id est, *sarcinarius* Imperatori Leoni de bellico apparatu, nomen habet a sagma, nempe sella, super qua componuntur sarcinæ. *Clitellas* alii vocant. Hinc iuxta Isidorum *caballus sagmarius*, & *mula sagmaria*.

Sagmina, i. e, verbenæ) *Sic n. Festus interpretatur*) appellationē acceperūt, q̄ ex sancto loco carpebāt (ita n. apud Festū legere nō poenitet) a Cōsule p̄torcue, Legatis proficiscētib. ad sanciendū foedus bellumue indicendū: Vel potius a sanciēdo, hoc est cōfirmando. Vnus autē ex iis legatis, qui clarigatū, hoc est, clare res suas repetitum mittebantur, propter hanc herbam Verbenarius est dictus, q̄admodum imperite Satureiā fuisse

coniicit Accurſius. Audiamus & Martianum de hac ipſa herba & publico more *ad l. ſanctum. ff. de rer. Diuiſ. Sunt*, inquit, *ſagmina quædam herbæ, quas legati populi Rom. ferre ſolebant, ne quis eos violaret, ſicut Græcorum legati ea, quæ κηρύκεια vocantur, ferunt*. Vbi mireris quorundam neſcio dicam nugas an ſtuporem in explicandis τοῖς κηρυκείοις. Sunt enim, qui *ſiliquas* interpretantur, quos inter Antonius Nebriſſenſis: Sunt qui reddunt *ornatum legatorum*, quibus Alexandr. ab Alexand. adiungo: Cum potius *caducea* interpretari deberent, a quibus *Caduceatores* ſunt dicti, qui lites & bella componebant ſuis ea gerẽtes manibus, ſicut Feciales indicebant. Ideoque dicuntur illa Græcis συνθήματα τῆς φιλίας. Suidas ſcribit τὸ κηρυκεῖον, ho eſt *caduceum*, fuiſſe lignum habens vtrimque duos circumplicatos ſerpentes, qui ſe inuicem aſpiciebant, ξύλον ἔχον ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους ἀλλήλοις κειμένους. Alexander lapſus videtur ambigua voce apud Pollucem, qui φόρημα τῶν πρεσβέων appellat. Neque enim φόρημα tantum eſt veſtis aut ornatus, ſed etiam in genere geſtamen quoduis, licet id manibus feras. Attribuitur talis virga quoque Mercurio in concordiæ paciſq; ſignum. Sed alias de ea latius.

Sagulum diminutiuum ſagi, quod veſtimentum eſt militare, *iuxta Nonium Marcellum*. Vnde legimus Romanos in tumultu ſibi ſumſiſſe ſaga, quæ deponebant metu finito, ſicut factũ belli Italici initio & victis a Cęſare Samnitibus, *vt ſcribit Liuius lib. 72. & 73.* Apud Diodorum Siculum legas *libr. 6.* Gallos geſſiſſe ſagula virgata hyeme quidem craſſiora, æſtate ſubtiliora. De eiſdem Virgilius Æneid. 8. *Virgatis lucent ſagulis.* Virgata appellari dicit Seruius, quod haberent virgarum in modum deductas vias. Sagis Luſitanos vſos teſtatur Strabo *lib. 3.* Idem de Germanis affirmat Tacitus *ſuo de moribus Germanorum libello.*

Saguntina fames in prouerbium abiit, quod ciues oppidi Sagunti prope fluuium Iberum ſiti in Hiſpania diuturna obſidione ſtricti a Pœnis, cum nollent ſe hoſti dedere, ad eam tandem famem redacti ſint, vt extructo in foro igni ſe

ſuaque

ſuaque omnia, imo liberos in eum coniicerent, ne venirent in hoſtium manus. Oppidum iſtud condidiſſe feruntur Græci ex Zacyntho in Hiſpaniam profecti. Quid, quod vrbem ipſam quondam Zacynthum dictam ſcribat Vaſæus. Stephanus videtur appellare σωκ.... Pulcerrima olim fictilia vaſa inde Romam allata didiciſſe videor ex Martiali, cum inquit: *Sume Saguntino pocula facta luto.* Sagunti muris tribuit Liuius cæmenta, quę calce erant durata, ſed luto interlita, ſtructuræ antiquæ genere.

Sal ἅλς ἁλὸς. Expeditum ergo eſt etymon. Etſi quidam ab *exſiliendo* deriuent, alii a *ſalo* & *ſole*, quod gignatur, aqua maris in extremis littoribus aut in ſcopulis calore ſolis decocta. De virtute nunc & ſymbolis eius. In ſacris literis accipitur pro doctoribus & doctrina, dicente Domino: *Vos eſtis ſal terræ.* Nec mirum. Siquidem vt ſal nimias humiditates abſumit, a putredine conſeruat, virtutem natiuam colligit atque conſtringit, ita ſolida veraque doctrina abſumit prauos humanæ carnis humores, tollit cupiditates & veteris Adami peruerſos motus, conſeruat in corde pietatem, ſuſcitat hominem nouum, doniſque ſpiritus armat & munit aduerſus omnes iniurias, ac Diaboli inſultus. Sicut ſal mordet & arrodit, ita ſeuera piaque ex ſacris literis inſtitutio ſiue doctrina pungit veterem hominem & mordet. Quocirca ſacrificiis adhiberi ſolebat ex præcepto Dei Leuit. 2. *Quidquid,* inquit, *obtuleris ſacrificij, ſale condies.* Itidem inſtitutum a Numa Pompilio, vt Deos fruge & mola ſalſa colerent. Paulus Apoſtolus monet, vt ſermo noſter ſit ſale conditus, vt ſciamus quomodo ſit reſpondendum vnicuique. Vnde apparet intelligi ex eo ſapientiæ condimentum. Græci olim apponebant hoſpitibus ante reliquas dapes in amicitiæ ſymbolum. Quare plerique ominoſum habent, ſi profundatur in menſa. Ægyptios tamen ſummo ſtudio ſal reieciſſe propter irritamenta nequitiæ legimus. Credebant enim excitare libidinem & vim ſeminalem expergefacere. Quin a ſale ſalacitati, id eſt, *petulantiæ* nomen. Mures abroſo ſale prægnantes fieri tradit Ariſtoteles. Eſt & ἁλιγενὴς Venus, & illa Cœli vi-

rilia Saturni falce recisa sunt in mare prolapsa. Notum quoque experientia, in Frisia nostra agros alluuione adiectos salsisque fluctibus diu & multum obrutos, vbi aggere mari opposito coli cœperint (pertinet hoc enim ad fœcunditatem nonnihil) omnino vberem proferre fructum, atque adeo sæpe ditare suos colonos. Neque obstare hic velim, quod Homerus passim mare ἀτρύγετον, id est, *infructuosum* nominet, cum Poeta tribuisse videatur potius hoc ipsi epithetō, quod musto & eius careat vindemia. Est quippe mustum τρύξ apud Græcos, qui simul vini fæcem eo vocabulo complectūtur, estque τὸ τρυγᾶν *vindemiare*. Quinimo littore maris oliuas gaudere prodit Cardanus. Quanta piscium simul præ animalibus terrestribus copia? Nimius essem, si hoc vellem pro re nata exaggerare. Inter salis genera non solum recensetur sal gemmæ, *Ammoniacum*, & *Halinitrum* siue *sal nitri*, quod colligitur aut ex materia, quam veteres muri, rupes & saxa exsudant, aut ex terra salsuginosa & putri, quæ in stabulis animalium vrinam ad multos annos excepit, verum etiam ἅλς ἰνδικὸς, id est, *sal Indicum*, quo nomine *saccharum* appellat Ægineta. Eius mentionem facit & Dioscorides his verbis libro secundo, καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον εἶδος ὄν, μέλιτος ἐν ἰνδίᾳ πεπηγότος ἐν τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσὶ, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. Quo loco hallucinantur grauiter, qui saccharum Dioscoridis congelatum fuisse putant super arundines: Cum ἐπὶ τῶν καλάμων in arundinibus significet. Latius id confirmabit Galenus 7. *de simpl. Medicam. fac.* cum inquit: καὶ τὸ σάκχαρ δὲ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, πεπήγνυται μὲν ὥς φασι καλάμοις· ἔστι δέ τι καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. Fuit quidem id simile saccharo nostro, at non prorsus. Siquidem veteres non ita arte bis terue coctum habuerunt in istam scilicet duritiem, qua nunc simul rotundatum & conglobatum adfertur, at expressum ex arundinibus. Cui rei probandæ prætexuntur hæc carmina Varronis:

Indica non magna nimis arbore crescit arundo.

Illius

Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt succo contendere mella.

Prisci enim coquendi sacchari rationem ignorarunt. *Saccharinam bestiam* appellat Scaliger, quæ pusilla & oblonga oritur in saccharo, pulicis colore, similis Gurgulioni, si rostrum illi adimas, aut huic addas. Pinguefacere saccharum euincit idem ex porcis saginatis his arundinibus post redditum & expressum (facta tamen antea dissectione & molitura) omnem dulcorem. A sale nomen venit *salino* & *salinis*, tum *salsamentariis*, id est, salsorum eduliorum venditoribus, quos *Salarios* nominat Martialis, Laertius ταριχοπῶλας. Salinas primus instituit Ancus Martius, in quarum opus nonnulos olim, quasi in metallum damnatos fuisse, discimus *ex l. aut damnum. §. in ministerium. ff. de Pœnis.*

Salaciam dicebant Deam aquæ, quam putabant salum ciere, hoc est, mare mouere. Vnde Ouidius: *Nymphæque salaces.* Quo vocabulo Poetæ pro aqua sunt vsi. Hæc Festus ad verbum. Iungunt eam scriptores profani cum Venilia Neptuno. Sunt qui eius vxorem putant. Fabularum interpretes *Veniliam* dicunt esse accessum & æstum maris: Salaciam recessum. Eodem recidunt, quæ refert Augustinus ex Varrone *libro septimo, cap. 22. de Ciuitat. Dei.* Vetus glossarium paululum mutata voce: Salmacia, ἀμφιτρίτη. Inde: Salmacia aqua, ἁλμυρὸν ὕδωρ. Ad mare scilicet & aquam marinam refert.

Salaria via Romæ est appellata, quia per eam Sabini sal a mari deferebant. Fuit & Romæ Salaria porta, eadem cum Collina.

Salarij apud Martialem Epigrammate in Cæcilium illi, qui vendunt salsamenta, & a sale sunt dicti. Alio nomine audiunt *Salsamentarij*, Græce ταριχοπῶλαι.

Salarium a sale. Nam & Plinius *libro 31. cap. 1.* inquit: *Honoribus etiam militiæque interponitur, salariis inde dictis.* Salaria autem Tribunorum militarium & ducū erāt annonę ipsorum

Proinde *ἁλάδειον* Græci (ſic enim recentiores æmulati hoc nomen ſua effinxerunt lingua) interpretantur *σιτηρέσιον*. *Hæc Turnebus.* In veteri gloſſario habes etiam Salarium, *ὀψώνιον, παροχή.*

Salebræ ſecundum Nonium a ſaltu dictæ. Cicero de *finibus bon. & mal.* Hic ſi definire, ſi diu viuere potuiſſet, ſi loquendi vim, ſi denique conſuetudinem verborum teneret, nunquam in tantas ſalebras incidiſſet. Vetus Gloſſarium: *Salabræ, ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀνωμαλίαι καὶ βόθυνοι.*

Salentini Italiæ regio vel regionis populi, quæ Iapygia Meſſapiaque, dein & Calabria dicta ab Iapygibus incolis, a Meſſapo Græcorum ductore iuxta Solinum & Virgilium, *καὶ ἀπὸ τοῦ σαλοῦ καὶ βείειν* a ſua ſcilicet fertilitate, nomen id, de quo nunc agitur ex Feſti ſententia arceſſunt a ſalo, quod circumquaque ambiatur mari, Iſthmo tantum modico continenti annexi. Alii dictos a fœdere volunt, quod inter Idomenæos & Cretenſes initum fuit in ſalo ſiue mari. Nam & Virgilius inquit: *Et Salentinos obſedit milite campos Lytius Idomeneus.* Recens inditum regioni Apuliæ nomen. At antiquiſſimum Salentinorum, quo vtuntur Sempronius, Plinius & Mela, imo quod tum temporis in vſu fuiſſe apud Dionyſium legas, cum ſocii Æneæ in Iapygiæ promontorium eſſent egreſſi. Sunt horum campi Peninſulæ forma intra Tarentum & Adriatici maris fauces extenſi. Per duplex L. ſcribi in tabulis Capitolinis docet Sigonius. Sic Stephanus habet *σαλλεντίνους*, & vrbem Sallentiam in Meſſapiis.

Sales, facetiarum genus, nomen habent, quod ſalitum ac ſapidum condimentum prębeant noſtris ſermonibus. Hoc præter innumeros alios affirmat Franciſcus Petrarcha *de viris illuſtr. cap. 3. lib. 2.*

Salgamarius Columellæ, qui ſalgama & fructus muria conditos vendit, *ἁλμαιοπώλης* Græcis & *ἁλμαδιτής*. Dicuntur proprie ſalgama ſale condita, ex herbarum, arborum, fruticumue genere Libro XII. Codicis exſtat *l. vnica, de ſalgamo hoſpitibus non dando*, vbi ſimul prohibetur eius nomine culcitras,

tras, ligna & oleum, ab hospitibus extorquere. Deploranda ibidem boni viri Accursii notatio præ imperitia linguæ, cum Salgami dictionem compositam esse dicit ex *sale* & *gamos*, quod ipsum culcitram interpretatur. Asscribendus error temporis iniuriæ, & proinde in tanto ingenio ferendus aut excusandus.

Salij sacerdotes Martis a Numa Pompilio instituti, *testibus Liuio*, *Dionysio*, *& Plutarcho*, ex patricio ordine numero duodecim, vt scilicet eius sacra in Palatio curarent, vnde *Palatini* sunt appellati, non ab Arcade Salio, quem Æneas a Mantinea deduxerit in Italiam, appellationem habet, etsi Polemoni id visum fuerit, sic referente Festo, verum a *saliendo* siue *saltando*, quod quotannis cogerentur saltare in Comitiis tunicis versicoloribus amicti & æneis baltheis succincti. Inde Ouidius *Fastor. 3. Iam dederat Saliis a saltu nomina dicta*, *Armaque, & ad certos verba canenda modos.* Saltatores quoque eos & laudatores Deorum belli præsidum appellat Dionysius. Quo minus quoque verear Critolai opinionem præsenti loco repudiare, cum a Saone, qui ex Samothracia cum Ænea veniens *Saliare genus saltandi* instituerit, eorum appellationem deriuat. Sed prosequor, quæ porro pertinent ad habitũ horum sacerdotum & mores. Legimus enim togas nexisse fibulis, habuisse altiores pileos & desinentes in conum, accinctos fuisse gladiis, dextra lanceam virgamue, læua Thraciam gestasse peltam, quam nominabant ancyle. Ad militum quoque modum gesticulabantur canente tibia, iam quidem simul, nunc per vices interea canentes patrium Pæana. Armatam istam saltationẽ, quæ fiebat collisis ad scuta gladiis, a Curetibus inuentam tradiderunt nonnulli. Alii audent Saoni vel potius Salio acceptam ferre, sed minus recte. In fine vero Pæanis appellabant *Mamurium*, id quod talem rationem habet Cum Numa Pompilius rex Saliorum collegium instituisset, vtque per vrbem irent carmina canentes cum tripudiis solemnique saltatu, *vt ait Plinius*, iussisset, erat forte tum Romæ inclytus faber nomine Mamurius, cui a Numa & aliis Quiritibus datum fuerat negotium, vt ad exemplar ancylis e

cœlo lapsi effingeret alia plura. Quod cum absolute perfitisset obtulit Numa artifici, vt aliquid arte dignum a se peteret. Aiunt artificem non mercedem, sed gloriam expetiuisse, vt in catastrophe singulorum carminum nomen suum appellaretur, quod quidem obtinuit & diu seruatum fuit. Innuit hoc ipsum Ouidius his verbis:

Tum sic Mamurius: Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.

Cæterum Pæanes, qui canebantur a Saliis, Iunonii, Mineruii, Ianualii, atque ita deinceps dicebantur a nominibus Deorum, quorum laudes celebrabant. At in homines vniuersos scripti axamentorum habebant nomen a verbo *axare*, quod nobis est *nominare*, vel quia in axibus, id est, tabulis describebantur. Ferunt Tullum Hostilium duplicasse Saliorum numerum, cum Romanis in aciem contra Fidenates eductis Albani defecissent, duce Metio Suffetio. Lege lata, liberi fuerunt omnes & indigenæ, quorum vterque parens in viuis esset, cuiuscunque fortunæ. Qui illis præerat, *Saliorum* dicebatur *Magister*, nonnunquam *Præsul*. Virgilius hos sacerdotes Herculi dedit, cum inquit:

Tum Salij ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis:

Et recte quidem a Poeta hoc factum vult Macrobius, eo quod Hercules apud Pontifices idem esset cum Marte, & Chaldæi *stellam Herculis* vocent, quam reliqui omnes *stellam Martis* appellant. Legimus & Appium Claudium Saliorum collegio insertum, & pro gloria obtinuisse, quod inter collegas optime saltaret, neque abhorruisse ab eodem sacerdotio Africanum & L. Furium Bibaculum, quorum posterior tulit ancilia, præcedentibus sex lictoribus, cum esset prætor. Religio fuit, nubere ancilibus nondum conditis in templo Martis, vbi ea asseruari mos fuit, ne, dum arma mouebantur, quæ pugnæ adhiberi solent, nubentibus omen discordiæ fieret. Idem tempus non neglectum in quibusdam ex maioribus, monet Tacitus hoc modo: *Fuere qui proficiscenti Othoni moram religionemque nondum conditorum ancylium*

ancilium afferrent. A Saliis porro carmen dictum est Saliare, primumque & vetustissimum cōpositum fertur a Numa Pompilio. Ab eisdem nomen epulis *Saliaribus*, id est, *lautis, splendidis & exquisitis:* Item *virginibus Saliaribus*, quarum Festus Pompeius meminit his verbis: *Saltares virgines Cincius ait esse conductitias, quæ ad Salios adhibebantur cum apicibus paludatæ, quas Ælius Stylo scripsit sacrificium facere in Regia cum Pontifice paludatas cum apicibus in modum Saliorum.* Atque hactenus de Saliis Palatinis a Numa institutis, præter quos alii *Collini* dicti a Tullo Hostilio ex voto creati, *vt scribit Dionysius libro secundo.* Agonales, inquit, siue, *vt quidam appellare malunt, Collini Salij habent in Collino tumulo sacrarium, post Numam instituti a rege Hostilio, sicut bello Sabino vouerat.* Meminit horum & Varro *5. de lingua Latina.* Seruius tamen, *vt a Scaligero citatur*, Collinos & Quirinales a Numa institutos scripsit, ab Hostilio Pauorios & Pallorios. Vtcumque: Quirinales intellige, qui alias *Agonenses* dicuntur. Nam & mons Quirinalis simul Agonalis est dictus. Ad finem addo *Salios Francorum genus in historiis dictos videri Iunio, vel a Sala altero Rheni brachio, quod nunc Isala audit, cuius accolæ fuere, vel a saltu & pedum agilitate.*

Salinator dictus Liuius a salinario vectigali, quod primum institutum ab Anco Martio rege, sed sublatum regibus eiectis, in sua censura ab hoc Liuio est restitutum. Qua de re Liuius, *libro nono, Decad. 3.* Blondus *libro quinto, Rom. Triumph.* Alexand. *lib. 1. cap. 9.* Volaterr. *libr. 16.* Idem triumphum de Illyricis egit. Inde ex inuidia reus peculatus ab omnibus tribubus, excepta Metia, est condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo Consul, ne Respublic. discordia damnum aliquod sentiret, amicitiam cum eo coniunxit, & de Hasdrubale triumphauit. In Onomastico Græcolatino opera Bonauenturæ Vulcanii edito cum glossario veteri est ἁλινάτωρ.

Salem, oppidum Sichimitarū ad ripam Iordanis in tribu Manassis, nomen habet a שלם *pacificus fuit.*

Salix ἰτέα, non genus virgulti ſed arbor, cum cito magna ramorum congerie & denſitate conſtipata creſcat, an non recte a ſaliendo appellata ex Ælii Stilonis ſententia. Ridicule id factum ſignificat Feſtus. At ab Iſidoro multiſq; non Proletariis Grammaticis & Criticis approbatum hoc etymon. Incrementum enim eius arboris præmaturum quis neſcit? Quam breui ea tempore adulta? Neque etiam reuera ſalire arborem dixit Ælius, ſed videri ſalire. Quid hic dignum riſu? Sed conuerto me ad alia obſeruata ab eruditis non paucis: Quippe Homerum ſapientiſſimum Poetam ὠλεσικάρπους appellaſſe *ſalices*, id eſt, *Frugiperdas*, idque in in illis eo referri, quod ſemen potu acceptum efficiat, ne ſubſequatur conceptus. Traditur quoque *Amerinam ſalicem lectis inſtratam inducere caſtitatem*: Item, *folia contrita & pota refrænare libidinis æſtum, ſæpius ſumta omnem intemperantiam auferre vi ſeminali labefactata.* Vnde ſalignam forte falcem adhibitam dixeris ſalaciſſimo Priapo, vt reſecandum eſſe omnem Veneris pruritum ſignificarent. Alii tamen malunt ὠλεσίκαρπον dictam, quod abiiciat ſemen prius, quam matureſcat, ne mireris quod inter infœcundas arbores retulerit Maro. A ſalice porro nomen habet *ſalictum* locus conſitus ſalicibus, quo vocabulo vtitur Iuuenalis *ſatyra vndecima.* Simili modo dicunt Latini *roſetum, ſpinetum, ficetum, quercetum, oliuetum & arboretum.*

Salmacis fons, cuius aquam quicumque bibiſſet, effœminatus & mollis euadebat vitio impudicitiæ molleſcens, *vt ſcribit Feſtus*, quod anguſtus eius aditus largiretur occaſionem petulantibus iuuenibus violandi pueros atque puellas, dum nullum pateret effugium, acceptum fert nomen eiuſdem nominis nymphæ Cœli ac terræ filiæ, vt non definit fabulari Feſtus. Fontis eius deſcriptionem habes *Metamorphoſ. 4.* Et Ennius: *Salmaci da ſpolia ſine ſanguine & ſudore.* Strabo refert vniuerſam fabulam ad hominum eius regionis animos delitiis & voluptatibus elangueſcentes *libro 14.* Verba auctoris ſunt: ἐνταῦθα ἐστὶν καὶ σαλμακὶς διαβεβλημένη κρήνη, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ὡς μαλακίζουσα τοὺς πίνοντας ἀπ' αὐτῆς.

ἔοικε

ἔοικε δὲ ἡ τροφὴ τῶν αἰθ[illegible]πων αἰπαῶθαι τοὺς ἀέρας ἢ τὰ ὕδατα τροφῆς δὲ αἴπα ἂν ταῦτα, ἀλλὰ πλοῦτος καὶ ἡ περὶ τὰς διαίτας ἀκολασία. Meminit eius quoque Vitruuius *libro ſecundo, cap. 8.*

Salamon Dauidis ex Berſabæa filius, Iudæorum rex, hominũ ſapientiſſimus, & typus Domini noſtri Ieſu Chriſti, q ppe pacificum & *Frederichum* ſignificãs deducit nomen a שלום id eſt, *pace.* Primum is condidit templum, in quo Deus coli & adorari voluit, inque illud tabernaculum & arcam intulit claſſibus etiam ſacerdotum deſcriptis. Diſſeruit de arboribus a cedro Libani vſque ad hyſſopum, qui enaſcitur de pariete. Vt multi credant ſuffuratos plurima ex eius libris Græcorum medicos. Locutus idem fuit de pecudibus, reptilibus, piſcibus & vario volucrum genere. Quæ quidem ſapientia eius adeo admirationi fuit hominibus tum temporis, vt regina Sabæ lõgo ad ipſum itinere fuerit profecta, periculum eius factura. Atqui obſtupefacta felices prædicauit eos, quibus coram ſapientiſſimos eius ſermones datum erat audire. Tãde euaſit adeo γυναικομανὴς aut φιλογύναιος, vt vxores principes duceret ſeptingentas, præter has pellices trecentas, multaſque alienigenas in his, Moabitidas, Syras, Chettæas, Amorræas & Idumæas, quæ adeo faſcinarunt ipſius animum, vt ad falſum Deorum cultum applicaret animum, relicto Iſraelitico Deo. In gratiam enim earum templum ſtruxit Chamo Moabitico idolo, item Ammonitarum Deaſtro, & Aſtarte Sidoniorum, quæ eadem fertur cum Venere. Quod cum male haberet omnipotentem & verum Deum, denuntiauit ei, regnum ſe eius ſeruo traditurum, non tamen ſe id facturum, quoad viueret, propter Dauidem patrem famulum ſuum. Mortuus eſt tandem anno ætatis ſeptuageſimo tertio, inque patris ſepulcro poſitus. Nuſquam legitur eum pœnitentiam egiſſe, vt etiam Beda fatetur, & tamen tomo ſeptimo pœnitentiam eum egiſſe & veniam conſecutum ſcribit: Quæ duo ex diametro ſibi inuicem contraria ſunt. Floruerunt ſub eo inter gentiles Homerus & Heſiodus. Etſi quidam Homerum Heſio-

do priorem faciant. Libros eius nonnullos, vt alias æneum serpentem comminuit, dedisse flammis rex Ezechias creditur. Inter hos, modo editi ab illo sunt, putauerim fuisse Exorcismorum librum ad eiiciendum dæmones scriptum & comparatum, cuius Iosephus meminit *lib. 8. Antiquitatum*, post Iosephum Origenes in Mathæum.

Salpicta appellatur in Onamastico *tubicen*. Vnde hoc nomen? Opinor ἀπὸ τῆς σάλπιγγος tuba. Vetus Glossarium: *Tubicines*, σαλπιστικταὶ.

Salto. Huius verbi origo Græca a verbo ἅλλομαι. A saltando porro *saltatio* dicta, quam Cicero pro Murena intempestiui conuiuii, & ioci immoderati comitem vocat. Ibidem dicit *neminem sobrium saltare neque in solitudine, neque in moderato conuiuio*. In officiis inter sordidos quæstus enumerat etiam artem saltandi, velut illiberalem & turpem. Exprobrat Gabinio viro Consulari eiusdem peritiam. Sed & Sallustius obiecit Semproniæ, quod doctius cantasset atque saltasset, quam probæ conueniret matronæ, item M. Cato L. Murenæ quod saltasset in Asia, id quod Cicero ei patrocinatus factum pernegauit, tantum abest, vt defendere auderet. Domitianus quoq; in censura mouit Senatu ciuem Romanum, *quod plus æquo indulgeret choreis*. Et Scipio Æmilianus obiecit iuuentuti Romanæ, *quod in ludum histrionum venirent ingenui pueri, cumque sambuco canerent atque saltarent*. Ex quibus omnibus apparet vituperatam fuisse & reprobatam a Romanis saltationem, quãtumuis Macrobius scribat, neutiquam inhonestum & turpe fuisse saltandi studium apud Romanos Ciceronis ætate. Nam quod de Appio Claudio triumphali viro adfertur, gloriæ ipsi & laudi datum, quod optime saltauerit inter collegas, contra nostram opinionem non facit, cum is Saliorum fuerit vnus, qui vt nomen adepti sunt a saltando, ita saltationem velut peculiare sacerdotii istius munus adhibuerũt sacris. Quo modo etiam Tyrrheni coluerunt Bacchum, Corybantes in Phrygia Cybelen, & Curetes in Creta. In Delo quoque nulla peragebantur sa-

cra

cra absque eodem ritu. Sic mane & vesperi apud Indos venerati leguntur fuisse Solem orientem, occidentemque Brachmanni, vt alii *μυσταγωγοὶ* Deos suos apud Æthiopes, Thraces, Ægyptios, Scythas. Non tamen diffiteor Græcos magis probasse & admisisse. Quando certum, edoctos a Castore & Polluce Lacedæmonios, omnia peregisse saltantando, vsque adeo vt, cum progressuri essent in hostes, simul prodirent compositis ad numeros certumque motum pedibus. Socrates ipse iam natu grandior didicit saltationem, magnisque laudibus extollens collocauit eam in disciplinarum numero, originem ad mundi quoque initium referens, vt quæ cum Amore in lucem prodierit. Hinc duo saltationis honestæ genera ponit Plato *3. de legibus*, *πυῤῥίχην*, qua vtebantur in bello, *καὶ ἐμμέλειαν*, qua vtebantur in pace. Testatur & Athenæus *libro decimoquarto*, *capit. duodecimo*, saltationis genus in choris decorum habitum, fuisse apud Græcos, quod qui in armis fiunt motus exprimeret. Vnde scite & dextre tripudiantes rebus bellicis maxime idoneos Socrates pronuntiauit. Quin etiam *ἀμύμονος ὀρχηθμοῖο* meminit Homerus *Iliad. 13.* Et omnes motus non improbandos esse, sicuti nec ipsæ saltationes sunt improbandæ, in Poeticis legas apud Philosophum. Sed quid mirum? An non semper leuiores Græci Romanis. Quæ non stupra, adulteria, parricidia, aliaque nefanda ab illis ad Deos relata. Quę non idololatria inuenta, dispersa & approbata? Qui maximis sceleribus consensum præbet, minora detestabitur ac prohibebit? Plutarchus scribit *9. Conuiual. quæst.* saltationem omnem tres partes habuisse, *lationem*, *figuram*, *indicationem*. Lationem fuisse dicit motum repræsentantem affectum aliquem, potentiam, aut actionem: *Figuram* vero dispositionem ac habitudinem, in quam motio seu latio terminatur, nempe cum saltatores quiescentes, & iuxta Apollinis, Panis, aut alterius alicuius Dei figuram dispositi, in similibus corporis formis aliquandiu persistebant: *Indicationem* denique non imitationem fuisse, sed alicuius rei declarationem. Eruditi

nonnulli *(ne id etiam omittam)* summas saltationis differentias faciunt duas, statuariam vnam, alteram motoriam pro fabularum diuersitate, non quod vtraque destituatur motu, sed quod vna moueatur magis. Hinc variæ species & nomina deducta, & alia quidem a regionibus, vt *ἰωνικόν*. Alia ab inuentoribus, vt *πυῤῥίχη*: Aut a corporis partibus, *τραχηλισμὸς*: vel a modo motionis, *μηδοπεδισμὸς*: Vel ab imitatione, *γέρανος*: Vel ab instrumentis, *πινακίδες*: Aut denique ab habitu, *ἐνόπλιον*, *γυμνικὴ*, cum thyrso, calatho, hasta, aratro, abaco, olla. Summa genera ab vsu & loco sumta itidem constituunt duo: *Vulgare*, quod sacrificiis & conuiuiis adhiberi solebat, & *Theatrale*, cuius pro fabularum modo, numero, genere, tres faciunt species, *ἐμμέλειαν*, qua vtebantur in Tragœdiis graui admodum & bene composita ratione: *κόρδακα*, cui locus erat cum maiore licentia in Comœdiis: Tertiam *lasciuam* & inconstantem, quæ a Satyris *σίκκινις* est appellata, cuius etiam meminit Euripides. Plures eius species recenset Pollux, vt in Bacchi honorem *ὄρχημα φαλλικὸν*, in Herculis honorem *καλλίνικον*. Thracum & Carum fuit *κολαβρισμὸς*, *vt idem refert*: *βαυκισμὸς* a Bauco saltatore inuentus. Paulo post: *τὰ δὲ ἐκλακτίσματα, γυναικῶν ἦν ὀρχήματα.* Rursus: *ὁ δὲ λέων, ὀρχήσεως φοβερᾶς εἶδος. ἦν δέ τινα καὶ λακωνικὰ ὀρχήματα διμαλέα*, vt de aliis taceam generibus, quæ ibi recensentur plurima. Notatur quoque a doctis vetustissimam saltationem sine cantu fuisse, quod hoc prior saltatio sit quoad tempus. Quis saltantium habitus fuerit, ab aliis prolixe est annotatum. Quo præstet non illa suis mouere sedibus.

Salizburgum vel *Salisburgum* ciuitas nomen suum a Salzach fluuio creditur adepta. Olim illi *Juuania* vel *Iuany* fuit nomen a iuuando, quod castrum ibi exstruxerit Iulius Cæsar certum iuuamen ac subsidium legionibus suis contra Germanos. Alii a Iuuanio fluuio obtinuisse id nominis volunt. Anno Salutis 540. perducta est ad Christianorum fidem

dem. Iam vero & metropolis eſt Bauariæ, & inſignis Epiſcopatus.

Salum, id eſt, mare παρὰ τὸ σαλεύειν, hoc eſt, mouendo & fluctuando deducitur Grammaticorum auctoritate. Aliis deduci placet ἀπὸ τοῦ σάλου commotione, quam vocem aiunt deflexam ἀπὸ τοῦ ἁλὸς, ſpiritu denſo in ſ. verſo, ſicut in ſue & ſylua factum ſuis locis eſt indicatum.

Salus. Vocabulum iſtud deriuant aliqui ab Hebraica voce שלום *Pace*. Deam ex ea fecerunt Ethnici, cui Romæ vna cum Pace, *Concordia* & *Iano*, cui prudentia tribuitur, ſacrificabant 3. *Calend. April.* Ædes itidem illi erecta, a qua portæ Salutari nomen, quæ ei adhærebat. Meminit huius Ouidius Faſtorum 4. his verbis:

> *Ianus adorandus, cum quo Concordia mitis,*
> *Et Romana Salus, araque pacis erit.*

Legimus & collem Salutarem, imo ſalutis celebratum augurium, quod quale fuerit, ſolus Dio *libro 37.* hoc modo docet: *Annuo ſpatio Romani bellis vacarunt, ita vt intermiſſum longo tempore augurium Salutis repeterent*. Erat autem id quoddam diuinationis genus, quo probabatur concederentne ipſis, vt populo ſalutem poſtularent, quaſi nefas eſſet eam prius, quam concedatur, petere. Ad id dies deſtinatur ſingulis annis, ad quam diem nullus exercitus in bellum profectus fuit, nullus hoſtis in aciem. Quam ob cauſſam in continentibus malis & maxime inteſtinis non celebrabatur. Alioquin etiam difficilimum erat Romanis, vt eam diem exacte ab his omnibus puram ſeruarent. Videbatur præterea abſurdum, cum ipſi ſeſe mutuo in ſeditionibus infandis malis affligerent, ſeu vincerentur, ſeu vincerent, ita ſalutem flagitare velle a Deo. Variis pariter modis veteres ſalutem ſignificare & adumbrare voluiſſe, vt eſt notatu dignum, ita nequaquam prætermittendum hoc loco duxi. Nam primo ſerpentem eam ſignificaſſe conſtat, & quidem propter multifarias eius vtilitates ſiue remedia, quæ in genus humanum redundarunt. Ita ad ictum viperinum præſens ad-

modum esse remedium viperam exustam & in cinerem redactam, *vt legitur apud Lactantium*. Ita qui a scorpiis sunt icti, ab eisdem remedium petunt. Traditur ab aliis, qui viperæ iecur conditum semel hauserint, eum nullum inde serpentis ictum pertimescere. Dioscorides scribit, *homines, qui viperis conditis vti consueuerunt in cibum, eos producere vitam in longiora spatia*. Nec ignotum medicamentum, quod vocant Medici Andromachi *theriacam*, quanta eius ad multiplices morbos maxime ad pestem sit efficacia. Huic enim indi solent pastilli ex vipera facti. Et serpentum esu suam esse ceruo viuacitatem, a Tertulliano affirmatum video. Spectant huc tot veterum numismata, quæ serpentem repræsentabant cum inscriptione Salutis, Antonini inquam, Augusti, M. Aurelii Seueri, Commodi, Crispinæ, & aliorum. Aduentu pariter Serpentis Epidauro aducti sedatam Romæ pestem quis nescit a Liuio, Valerio & aliis proditum? Sed de serpente satis, quem *remora* siue *Echeneis* subsequetur. Voluerunt enim & hunc pisciculum salutis eiusdem indicium esse, quod nauem a Periandro Cnidum missam cum mandatis, vt pueri nobiles castrarentur, tantisper retardaret in medio mari, donec principem pœnituisset, & alia eam nauis præuenisset, quæ abrogaret mandata. Iam & caput pro salutis symbolo accipi dudum receptum. Quapropter legimus Tiberium Gracchum, cum salutem suam populo commendaret, manu capiti super imposita perrexisse in Capitolium. Itidem obseruatum peltæ quoque significatum ad salutem pertinere interpretatione a Numa desumta. Is enim delapsam cœlo peltam immissam vrbi salutem interpretatus fuit. Athenis quoque nauis salutis indicium fuit, quod in Thesei memoriam coli consueuit & singulis annis Delon mitti Apollini cultum allatura. Eo enim tempore interim, quo dictæ nauis puppim coronauerat Apollinis sacerdos, pelagoque remenso rediisset in patriam, cau-
tum

tum erat Athenienſium lege, ne quemquam publice interficerent.

Samaria pulcerrimo & vberrimo Paleſtinæ loco ſita, *vt tradit Hieronymus*, quanquam nec Iudææ nec Galilææ conferenda magnitudine, *iuxta Ioſephum 3. belli Iudaici*, incipiens a vico Genaniæ & vſque ad Atrabitenam Toparchiam ſeſe effundens, ab vrbe nominis eiuſdem, quam rex Amri condidit, diei ferè itinere diſtantem Hieroſolymis, nomen arceſſit. Vrbs autem ipſa appellationem trahit a Somer eius agri Domino, quem Amri emit duobus talentis ad vrbem hanc extruendum, *quemadmodum in Regum Hiſtoria libro quarto, capite decimoſexto, legimus.* Meminit eius & Eſaias *capite ſeptimo.* Vt prorſus eos errare conſtet, qui poſt tranſlatum Iſraelem nomen hoc primum accepiſſe putant ab Aſſyriorum præſidiis, inter quos locum ſibi aſſerit Euſebius exiſtimans, Samaritas primum dictos milites illos præſidiarios, quibus ex Aſſyria miſſis Salmanazar redactas in ſuam poteſtatem Samariæ ciuitates communiuit, quaſi inde nomen poſtea ſit exortum Samariæ. Etenim Hebræis שמר eſt *cuſtos.* Vnde ergo ſua ſit appellatio & regioni & vrbi, conſtat: Nec minus, vnde ſint dicti incolæ eius Samaritani, hominum primum genus mixtum & militare, in vacuam regionem ſubmiſſum, poſt Iſraelem de Babylone tranſlatum, item de *Cutha, Aua, Emath*, & aliis locis. Nam cum vrbem in tribu Effraim nomine Samariam obtinuiſſent, Samaritani ſunt dicti. Tandem cum patriam tuentes ſuperſtitionem paſſim dilaniarentur a leonibus, edocti id fieri, quod Deum Iudæorum non colerent, nec legem eius tenerent, accito ex Aſſyria permiſſu regis ſacerdote, receperunt legem Moſis, interim Diis ſuis cultum nihilominus exhibentes. Qua de cauſſa inuiſi ſemper fuerunt Iudæis, & hi contra Samaritanis. Vtroque enim populo vindicante ſibi legis poſſeſſionem, grauiſſimis ſæpe contentionibus eſt laboratum. Tradit Ioſephus hoc eos ingenio fuiſſe, vt quoties Iudæa cõflictaret cũ rebus aduerſis, ſe eſſe Iudæos negarẽt, cõtra rebus

corum fuccedentibus ex voto Iudaifmum profiterentur. Habuerunt illi & templum in monte Garizim conditum, quo tempore Dario ab Alexandro deuicto Syria Macedonum armis fuit petita, vbi Manaffes frater Iaddi Pontificis ad focerum Sanabalath Darii regis præfectum deficiens Pontifex fummus primum eft conftitutus. Tranfgrefforum id templum appellarunt, frequentatum tamen fummopere pofterioribus annis, facris ipforum interea fœdo gentilium Deorum cultu confpurcatis. Specie tamen cultus elati femper molefti fuerunt Iudæis, partim calumniofis delationibus apud Syriæ præfides & Perfarum Satrapas, partim contentionibus apertis vfque adeo vt aufi quoque fuerint mortuo Alexando coram Ptolemæo Philometore de religione contendere, rege tamen pro Iudæis fententiam ferente, *vt legere eft apud Iofephum libro decimotertio.* Atque hoc templum poftea Antiochus Epiphanes Ioui Hofpitali facrauit, tandem rex Hyrcanus funditus euertit, populo hoc Iudæis fubiecto. Hieronymus fæpe mentionem facit Samaritanorum Pentateuchi, qui quinque libros Mofis Hebraica lingua confcriptos, at literarum figuris & apicibus plane diuerfis a noftris characteribus, quibus iam vtuntur Iudæi. Addit Hieronymus ex eo quædam irrepfiffe in noftram vulgatam editionem: Quale eft illud Genef. 4. *Egrediamur foras*, quod in Hebræo textu nequaquam inuenias.

Samiator ἀκονητὴς Gloffario veteri, forte a verbo famiare defcendit, quod eft nobis acuere. Nam ἀκόνη Græcis eft cos, quæ ferrum acuit ipfamet exfors fecandi. Apud Vopifcum etiam præcipit Aurelianus militum Tribuno, vt arma fint terfa, ferramenta famiata, calciamenta fortia. Leo Imperator *de apparatu bellico cap. 3. Num. 50.* Samiatores, id eft, qui omnes acies ferreas exacuunt. Vide & Nonium in (*Samium*) voce.

Samnites Italiæ populi, σαυνῖται Polybio, aliis Sabelli obtinent nomen ab vrbe Samnio. Eidem Aprutii dicti videntur nonnullis

nonnullis ab a priuatiua & *Brutio*, qui Lycanorum lingua *seruus* est *fugitiuus*, sicut Leander refert. Gens bellicosa fuit & summe potens, vtpote cuius vires & opes creuerunt in tantum, vt 80. M. peditum, & 8. millia equitum armarent ad bellum. Sæpe grauissimis bellis fatigarunt Romanos, nonnunquam vicerunt, vt memorabilis illa ad Caudinas furcas parta victoria testatur, quam Liuius *libr. 9.* commemorat, addens quinquaginta annis eos plane subactos, a Fabiis atque Papyriis. Sylla eorum 4. millia, vel *(vt alii)* sex millia in circo maximo, vel (vt nonnulli) in campo Martio ad Ouilia, militibus ad cædem immissis, tradidit iugulanda per tres dies continuos, clamitans Roman. popu. nunquam habiturum pacem, quam diu Samniticum superesset nomen. Equitibus fors belli pepercisset: sed eos proscriptione est insectatus. Scribit & Strabo, plerasque eorum vrbes tempore Syllæ funditus euersas, inque vicos redactas. Apud Liuium Papyrii Cursoris, de eisdem reportatam victoriam, easque vrbium ruinas legas, vt sua ætate, *inquit Florus*, Samnium in ipso Samnio requirerent.

Samos trium Insularum nomen, quarum vna sita in mari Icario, e regione Ioniæ, & olim Iunoni sacra, alias etiam παρθενία a fluuio Parthenio dicta, ἀνθεμοῦσα a floribus, μελαμφύλλιον, δρύουσα Aristoteli, Plinio *Cyparissia*, Stephano, nomen hoc suum iuxta Carræum accessit ἀπὸ τῆς παρθενίας τῆς σάμου γυναικὸς a virginitate mulieris Samæ. Sed Eustathius in Dionysium ἐπιμαρτυρεῖ, quod Samos dicatur, ὑγιὴς σῶος τις, ab incolumitate. Et sunt alii, qui ab altitudine deducunt, quod Thracum dialecto σάμοι sint τὰ ὕψη, id est, *altitudines*. Hinc Pythagoras oriundus, & hinc dicta Samia vasa fictilia tantopere veteribus laudata. Altera Samos Thracia est in mari Ægæo Thraciæ opposita, quæ Samothracia & Samothrace est Ptolemæo, Plinio, Pomponio, Dardania Eustathio. Tertia Maris Ionii est Insula prope Zacynthum, quæ etiam κεφαλληνία est dicta, *testibus Strabone & Eustathio*, nostra ætate *Samandra*: *hi* nomine nota.

Samuel Propheta atque idem Nazaræus, id est, voto conse-

cratus Deo ea ratione, qua docetur *Num.9.* sicut & Samson cum Iacobo Iusto, quid aliud, quam postulatus a Deo? Siquidem שאול tantundem ac *postulauit*, אל per antomasiam *Deus*. Quis enim ignorat multis votis & precibus matrem petiisse fructum a Deo? Quo etymon istud magis arrideat, quam alterum illud Isidori: שמו אל, *nomen eius Deus*. Cum iam natus esset, vouit illum Anna mater *Reg.1.* Deo omnipotenti his verbis: *Dabo eum Domino omnib. dieb. vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.* Fuit idem iudex in populo Dei. Scripsisse dicitur ספר משפט המלוכה, quod septuaginta transtulerunt βιβλίον τοῦ δικαιώματος τῆς βασιλείας, *lib. iustification. regni Iudaici*, in quo postquã Propheta primũ regem constituisset Saulũ, scripsit postea institutionẽ regiæ Politiæ, additis & legibus, iuxta quas regni gubernaculum tractari possit, ne aut rex tyrannidem exerceret, aut populus pro libidine sua refractarius regis imperium detrectaret. Fit & mentio libri Samuelis videntis. *1. Paralip. cap. vlt.* in quo Dauidis res gestæ continebantur. At n. librum hunc sub nomine *primi Reg.* a nobis haberi asserit Moses Kimhi. Imo libri Iudicum & Ruth eundem fuisse scriptorem persuasum habet.

Sanctum appellatum a sagminibus volunt nonnulli. Nomen id herbæ tributum, de qua egimus antea prolixius. Sed Isidorus ab hostiæ sanguine appellationẽ trahit. Etenim nil sanctum habebant veteres, nisi quod hostiæ sanguine conspersum & consecratum esset. Item *sanctum*, inquit, *quod constat* (*cur enim nõ ita legendum?*) *esse sancitum*. Est autẽ sancire nihil hic aliud, quam confirmare, & irrogatione pœnæ ab iniuria defendere, prout leges dicuntur *sanctæ*, & mores *sancti*. Aliquo modo cum eo facit Glossarium vetus, quod habet: *Sancio*, κυρῶ: Et *Sanctum*, ἅγιον, κεκυρωμένον, id est, *castũ, confirmatum, seu constitutum, & aliqua auctoritate decretum*. Hinc sanctiones, id est, *leges, quibus additus est terror pœnæ*. Vlpianus: *In sanctionibus interdum adiicitur, vt, qui ibi aliquid commiserit, capite puniatur, leg. sacra loco. §. proprie dicimus. ff. de diuis. rerum. leg. sanctio legum, ff. de pœnis.* Sanctum etiam

iam veteres dixerunt oppidi murum *iuxta veteres Grammaticos.* Sancta ſanctorum locum templi Iudęorum ſecretiorē, ad quem nulli præter ſummum ſacerdotē erat acceſſus, monet Iſidorus appellationem habuiſſe, quod eſſent ſanctiora exteriori oraculo, vel quia comparatione ſunt ſanctiora aliis, ſicut Cantica canticorum, quæ omnibus aliis præcellunt.

Sanguiſuga gloſſæ veteri βδέλλα λιμναία, hirudo paluſtris, vnde λιμνᾶτις epitheton eius apud Theocritum, nomen obtinet, quod ſanguinem ſugat. Reperitur in aquis marinis. Sed hac melior dulcium aquarum incola vermē aut muris caudam mirifice repræſentans. Cuicumq; hæc parti corporis adhæret, mox ſanguinem exſugit, non miſſura cutem, niſi plena cruoris. Quare Theocritus in Pharmaceut. cum hirudine confert amorem, quod hic eius inſtar corpora curis & vigiliis attenuet, ſanguinemq; exſugat:

αἲ αἲ ἔρως ἀνίηρε, τί μευ μέλαν ἐκ χεζὸς αἷμα
Ἐμφὺς, ὡς λιμνάτις ἄπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;

Hinc & Cicero plebem vocat ærarii hirudinem *in Epiſtolis ad Atticum.* Plautus Epid. *Iam ego me vortam in hirudinem, atq; horum exſugebo ſanguinem, ſenati qui columen cluent.* Vtuntur ergo his medici inter vacuatoria præſidia, ſi quando ſanguinem proiicere eſt animus. Eum enim, qui carni adiacet, eliciunt, quem auidius trahent langueſcentes alioqui, ſi forcipe caudas præcidas. Quo pacto autem vtendum ſit iis, ne virulentia noceant, quidq; agendum ſit, vbi fuerint admotæ, tum qua ratione efficiendum, vt ſaturæ decidant, traditum, opinor, affatim a Medicis noſtris, vt omnia ea ad nauſeam vſq; recoquere non ſit opus.

Sannio Terentianus vnde ſortitus nomen, ſi non a ſannis? Eſt nempe ſanna, *quemadmodum Probus ait*, os diſtortum cum vultu, ſicut fieri conſueuit, cum aliquem deridemus: Vt quidem Sanniones aſpectu ſimul geſtib. & ridiculi ſint, immo γελοτοποιοὶ. Cicero alibi: *Quid porro tam ridiculum, quā Sannio eſt, q̄ ore, vultu, imitandis morib. voce, deniq; corpore*

ridetur ipso. Glossarium vetus: *Sannator*, μυκτηριστής. *Nam* μυκτηρίζειν *est naso suspendere, vt ait Satyricus*, μυκτηρισμὸς *fraus & derisio, quæ omnia cadunt in Sannione.* Rursus Glossarium: *Sanna, subsannator*, μῶκος, *Horatio derisor*, *alias* σκώπτης. χλευαστὴς. Nonius ita: *Ranniones dicuntur a sanniis (lego sannis) qui sunt in dictis fatui, & in motibus, & in scenis, quos* μωροὺς *vocant Græci.*

Sara vxor Abrahæ, nihil aliud est quam Domina descendens a שר *Domino* vel *Principe*. Legimus enim שרות pluraliter *Iudic. 8.*

Saraceni Σαρακηνοὶ, olim etiam *Agareni* dicti & *Ismaelitæ* (sunt enim hæc synonyma *teste Sozomeno*) item *Arabes* & *Scenitæ*, Ammiano auctore, nomen hoc primũ, de quo agimus habere plerisq; visi a Sara Abrahę vxore, vel (*vt alij*) a Saraia Arabiæ parte. Priori sententiæ fauẽt aliquo modo, quæ ex Euthymii Zigabeni Saracenicis, Fridericus Sylburgius citat hoc modo: οἱ καλοῦνται Ἰσμαηλῖται μὲν, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ καταγόμενοι (υἱὸς δὲ ἦν οὗτος τοῦ Ἀβραάμ, γεννηθεὶς αὐτῷ ἐξ ἄγαρ τῆς παιδίσκης Σάῤῥας) Ἀγαρηνοὶ δὲ ἀπὸ Ἄγαρ τῆς μητρὸς Ἰσμαήλ· Σαρακηνοὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τὴν ἄγαρ εἰπεῖν πρὸς τὸν ἄγγελον, ὅτε ἀπελαθεῖσα παρὰ τῆς κυρίας αὐτῆς ὥδευε κατὰ τὴν ἔρημον ἐμφερομένη τὸν Ἰσμαὴλ, ὅτι Σάῤῥα κεινήν με ἀπέλυσε, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσι. Ismaelitę dicuntur tanquam ab Ismaele deducti (filius erat hic Abrahæ, natus ex Agar ancilla Saræ) Agareni autem ab Agar Ismaelis matre: Saraceni, quod Agar dixerit ad angelũ, cũ ædibus a Domina expulsa incederet per eremũ in vtero ferens Ismaelẽ, quia Sara me vacuam (κεινὴν) demisit, *vt illi dicunt*. Alii nomen deducunt a שרר, id est, *Princeps* fuit. Quot enim bella gesserunt? Quoties victi, quoties victores? Tempore Heraclii stipati insigni Arabum multitudine magna clade affecerũt Romanos. Anno primo Imperii Constantini Pogonati Constantis filii, illato Africæ bello, octoginta hominũ millia abduxerunt captiua. Occupauerunt Mysiam: In Persiam, Syriam, Phœniciam, & Mesopotamiam incursiones fecerunt. Contra cæsi leguntur a Theophilo, captis circiter viginti quinque millibus. A Leone Imperatore sunt etiam fusi, vt & a Nicephoro Caranteno,

ranteno, Turcisque ipsis, qui paulatim per incrementa ad eam potentiam, in qua hactenus a multis seculis illud imperium tenent, sunt progressi. Rursus profligarunt Phocæ ducem Manuelum multo aptiorem militis, quam ducis officio, at cladem acceperunt a Rhagusinis, a Nicephoro Patricio Nauplii præfecto, & aliis diuersis. Quæ tamen omnes aduersitates non ita fregerunt eorum animos & vires, quo minus sibi vi & sanguine viam aperirent ad imperium multarum regionum cum internecione Christiani populi. Quin ipsam quoque Dalmatiam & Italiam vastarunt, sed Calabria & Apulia expulit Otho primus. Originem eorum si velis, Ammianum vide *libr. 14.* non longe a principio, vbi illos rapaci vitæ miluorum similes facit, moresque immanes egregie depingit, cum inter alia viuere eos scribit, *sine lare, sine sedibus fixis sine legibus*, nec idem diutius perferre cœlum.

Sarcina Latinorum deflecti videtur a *sarciendo* seu *consuendo*, sicut Græcorum σάγμα παρὰ τὸ σάττειν *onerando* atque *infarciendo*.

Sarcocolla lacryma arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, emplastica, subamara, oculorum fluxiones inhibens, & corporis carnem exulceratam agglutinans, vnde nisi ἀπὸ τῆς σαρκὸς carne, καὶ ὁ κόλλα glutinando arcesset nomen?

Sarcoma superfluum carnis incrementum medicis tam foris, quam intrinsecus, maxime in recentibus vlceribus, si negligantur, quale etiam nascitur in narib diuersum tamē a Polypo, ἀπὸ τῆς σαρκὸς, *carne* nominis originem habet.

Sarcophagus peculiariter lapis hac dote insignis, quod cadauerum carnes breui temporis spatio consumat, & exedat, dentibus exceptis, sicut ex Plinio didicimus, ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ φαγεῖν, i. e. *comedendo* appellationem traxit. Alio nomine est Assius, inque Lycia reperiri fertur. Isidorus scribit in Troade nasci fossilique vena scindi, & eiusdem generis in Oriente saxa etiam viuentibus alligata erodere corpus. Iam pro sepulcro accipi solet. Modestinus ad *L. libertis. de aliment.*

& cil.ar. legat. Ad ſarcophagum meum memoriam quotannis celebrent.

Sarculum inſtrumentum ruſticum Iſidoro a ſarriendo, vt & Varroni eſt dictum. Sarrire autem eſt ſegetes a noxiis herbis purgare, cū leuiter eas raſtris ſcalpunt. Alias id dicitur *exerruncare*, eſtq; veteri Gloſſario βοτανίζειν, quod probo.

Sardanapalus nomen arrogātię plenum. Etenim שַׂר eſt princeps vel *dux*, דַּיָּן *iudex*, & דִּין *iudicium*, at נִפְלָא *arduum* & *excelſum* ſignificat. Sunt quoq; נְפִלִים gigantes ſic dicti, quaſi oppreſſores, cuius vocis radices etiam in Sardanapali voce animaduertas.

Sarepta Plinio vrbs Paleſtinę nomen habet ab vſtrinis & officinis metallicis, quibus metalla & vitrea opera excoquūtur. Siquidem צָרַף tantundem Hebræis, atq; *exuſſit*: Hinc צוֹרֵף *vſtor*, & מִצְרֵף *vſtrina*. Ab eadem vero origine צָרְפַת Sarepta, quā Ioſephus Sidoniorū ciuitatē eſſe affirmat inter Tyrū & Sidonem, *lib. 3. Antiquit. cap. 13.* Hic vidua illa habitauit, in cuius hydria non defecit farina, nec oleum in lecytho, donec pluuiarum cataractas demiſiſſet Deus cœlo, ſic prædicente Elia Propheta *3. Reg. ca. 17.*

Sarmatæ, qui & Sauromatæ audiunt, videntur dicti nonnullis eruditis ab oculis lacertarum. Nam σαῦρος *lacerta*, ὄμμα *oculus*. Gens iſta multiplex & varia pro multiplici regionum diuerſitate & ſitu. Quidam enim incertis vagantur ſedibus, opeſq; ſuas circumferunt ſecum plauſtris inde ἁμαξόβιοι dicti. Eſſedones læti funera parentum victimis celebrare dicūtur, eorundem corpora dilaniare (de præteritis temporibus loquor) & cæſis pecorum viſcerib. permiſcere, atq; ita conſumere, capita vero expolita auro argentoq; includere, *vt quidem ita poculorum vtantur loco.* Alii ora pingunt plus minus pro ratione imaginum & ſplendoris. Argentum & aurum in vniuerſum ignorant. Nonnulli ob hyemem perpetuam ſpecus & ſubterranea colunt toti braccati, ſolum ea parte excepta, qua vident. Aliqui etiam ſoliti aduenas mactare. Plerique omnia habuerunt communia. Bello tamen inprimis fuerunt infeſti, vt latius ſuo loco in Scythis dicturus ſum.

Mitto

Mitto *Hippophagos, Galactophagos, Anthropophagos, suas* ibi habentes sedes, tum quos alii inter incolas recensent, *Iazabatas, & Iaxamatas*, apud Plinium *Cicimenos, Choatras, Costoboccos, Dandaros, Euazas, Gynæcocratumenos, Messenianos, Thussagetas, Turcas* & *Zigas*. Mitto monstra dubia partim, partim nulla fide commemorata, & ad Sarmatiæ diuisionem descendo. Duplicem eam faciunt auctores, *Asiaticam* & *Europæam*: Asiaticam, quæ trans Tanaim & Mæotida paludem in ortum excurrit, cardines suos habet a meridie Danubium, a Septentrione Oceanum, ab ortu Mæotida & Pontum, ab occasu Germaniam. Tartariam hodie dici volunt eru liti, cuius incolæ etiamnum traduntur, quantumuis cadauerosos equos euiscerare in suo carnario, carnibusq; partim assis, partim elixis grandi in fornice focis circumsidentes hiantem exsaturare voluptatem. Asiaticos Tartaros *Atzogores* in India vocari, ait Garcias *in suo de aromatibus libello*. Sarmatia vero Europæa secundum Ptolemæum *lib. 3. cap. 3.* terminatur Septentrionem versus Oceano Sarmatico, ab occasu Vistula amne, a meridie Iazygibus Metanastis, Dacia ac Mysia inferiore, ab ortu Sarmatia Asiæ, Tanai flumine Mæotideq; palude. Hæc pars Sarmatiæ complectitur in se *Poloniam, Russiam, Prussiam, Liuoniam, Lituaniam, Moscouiam, Podoliam, Albam Russiam, atque Vandaliam*. Vt nequeam illis astipulari, qui solam Russiam pro Europæa Tartaria nobis obtrudunt, inter quos Paulus Venetus & Sigismundus ab Herberstein. Illud tamen indubitatum, veteres omnes Sarmatas in vniuersum dixisse Scythas, de quibus suo loco plenius, gentemq; fuisse omni tempore inquietam & bellicosam, multúq; adeo Romanos rerũ Dominos exercuisse, sicut historiæ produnt. Mæsiam ab illis inuasam sub Tiberio legimus apud Suetonium, & apud Ammianum *libr. 16.* Cæsam ab illis Domitiani legionem testatur Eutropius *lib. 7.* sub finem. Instruebant autem aciem per turmas, quibus erant insuperabiles, etsi pedestri eorum pugna nihil sit ignauius. Itaque Domitianum lauream retulisse Ioui Capitolino de Sarmatis prodit Suetonius.

Eoſdem expugnauit Adrianus, Pupienus contudit, in triumpho duxit Aurelianus. Attriuit eos & Carus, *teſte Flauio Vopiſco*, ſicut & Conſtantinus, qui eos admodum adhuc iuuenis profligauit. Quantum ad ſacra eorundem, ſciendum equos ad cibos & ſacra ali ab illis ſolitos. Vnde Epigrammatarius:

Venit ab epoto Sarmata paſtus equo.

Sed non illi ſoli hoc animal immolarunt, quando & Lacedæmonii in monte Taygeto, *teſte Feſto*, ventis obtulerint: Quamquam Soli oblatum ab ipſis ſcribat Pauſanias. Apud Salentinos viuus coniiciebatur in ignem Ioui dicatus. Perſas etiam Soli ſacrificaſſe nemo ignorat. Simile quid in Heroicis Philoſtrati legas. Atq; ita his expeditis recta eo, quo ordo me ducit, pergo.

Sartago a ſtrepitu ſoni dicta videtur Iſidoro.

Satanas humani generis hoſtis a שטן *declinauit.*

Satura vel *Satyra* lex (vtrumque enim legitur y. in u. mutata, ſicut pro Sylla *Sulla*, pro *Pyrrho Burrhus* apud Ennium) iuxta Gloſſarium vetus νόμος πολλὰ περιέχων, *lex multa ſimul complectens*, videtur quibuſdam nomen habere a Satyris, qui greſſum non figunt, ſed vt ſunt petulantes, incertis veſtigiis feruntur: id quod haud obſcure colligere etiam is poterit, qui animum intenderit ad ea, quæ ſunt *in leg. 1. in princip. Cod. de latin. libert. toll. & cap. Satyra vero. diſtinct. 2. & in prooem. Pandectarum. §. & primo quidem anno:* Vbi Bologninus vult eſſe legendum *Saturam*, quod Imperator hoc opus ex multis bonis ad ſaturitatem vſque collectum commendauerit. Sed fallitur, cum mens Imperatoris ſit, neceſſariam eſſe iuris ciuilis repurgationem, quod antea primo quidem anno hoc opus iuris promiſcue, & velut per *Satyram* collectum, cum inutilia adhuc quam plurima haberet, diſcentibus proponeretur. Gloſſarii etiam veteris ſententiã confirmat Feſtus, cuius verba ſubiicere pretium erit operæ. *Satura*, inquit, *& cibi genus ex variis rebus conditum, & lex multis aliis legibus conferta.* Itaque in ſanctione legum adſcribitur: *Neue per Saturam abrogato aut derogato.* T. Annius

Luſcus

Luſcus in ea, quam dixit aduerſus T. Gracchum: *Imperium quod plebes per Saturam dederat, id abrogatum eſt.* Et C. Lælius in ea, quam pro ſe dixit: *Dein poſtero die, quaſi per Saturam ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur.* Meminit eius legis & Iſidorus *libr. 4. cap. 16.* Originum in etymo quoque, paulum diſcrepans a nobis. Verba eius ſunt: *Satyra vero lex eſt, quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta a copia rerum, & quaſi a ſaturitate.* Vnde & *Satyram ſcribere*, eſt Poemata varia condere.

Saturnus Aboriginum olim rex iuſtus, agrorum culturæ præſes, quo regnante nullum ferunt commiſſum fuiſſe furtum, Virgilio *Æneid. 7. Vitiſator* dictus, quod iis populis demonſtrauerit rationem ſerendi vitem, veritatis parens veteribus, quod Κρόνος idem haberetur cum χρόνῳ, quod ſaturetur annis, accepiſſe nomen videtur nonnullis. Nec abhorret quod κρόνον quaſi κόρον τοῦ νοῦ, id eſt, *mentis ſatietatem* nominis id accepiſſe affirmet Plato. Fulgentius vult etiam dictum a *ſaturando* propter erogationem annonæ, qua Italos ad ſe pertraxit, vel etiam, quod deuoratis filiis (*vt fabulantur*) ſit ſaturatus. Sunt porro alii, qui nomen eius deductum ſcribunt, ἀπὸ τῆς σάθης, virili quippe membro, propter abſciſſa quidem pudenda Cœli ipſius Falce, inq; mare deiecta, quod ita fictum, vt rerum ſemina cœlitus delapſa tempore quæq; ſuo coaluiſſe, & naturam ad propagandas iſtas Veneris vſum ſignificaſſe docerent. Phurnutus deducit nomen ἀπὸ τοῦ κραίνειν, id eſt, a *commiſcendo*. Alii a ſatu, quod præeſſet agriculturæ. Vnde pingi ſolitus cum falce agricolationis totius ſigno, quam dederit ipſi Ianus a meſſe. Quinimo rationem inſerendi & ſurculos faciendi poſteritas illi tulit acceptam. Nonnulli Thuſcum vocabulum eſſe volunt, & lingua Syriaca ſignificare latentem. Vnde Latini latius interpretantes vocabulum iſtud, Latium eum vocarunt. Ioannes Goropius eundem vult eſſe cum Noah 4. *Orig. Antuerp.* propter inuenta & beneficia in genus humanum collata, tum quia Aborigenum rex iuſtus fuit. tandem in numerum Deorum relatus eſt, inque ſacris ipſius obſeruatum, vt im-

molarent capite aperto quippe veritatis Deo, cum aliis Diuis, excepto honore, velato capite sacrificarent. Sed huius rei & moris rationes Plutarchus ita reddit *in quæst. Romanis*, vt propterea inductum id dicat, quod velare caput Æneæ sit institutum, Saturni autem sacrificium multo sit vetustius, vel quia veritati, cuius patrem censebant esse Saturnum, nihil sit opertum aut occultum. Quod autem inprimis dignum notatu in immani gentilium barbarie, humanas hostias Saturno cæsas non ignorandum. Refert enim Diodorus Siculus Colossum extitisse apud Carthaginem, cuius brachia porrecta erant in gyrum, & in ignis foueam incidisse adolescentes, quotcumque sacrificandi caussa cogebantur ad eum accedere. Atque ita proprios primum mactabant filios. Mox cum aliquando abhorruissent a scelere, seruitia eum in vsum comparare studuerunt sibi. Subsecuta deinde est pestis, inde grauissima obsidio. Succensere itaq; rati sibi Saturnum, trecentos illi impuberes sacrificarunt, eosque ingenuos. Morem hunc receperunt postea & Galli in sacrificiis Saturni, vt de Phœnicibus, Cretensibus, Iudæis, Taurica Diana, & ipso Heliogabalo taceam, imo de Iephtæ Galaaditarum principis detestabili facinore. Sed & in Latio talem ipsi cultum institutum legimus, non quidem vt homo ad aram immolaretur, sed vt de ponte deiiceretur in Tyberim. Factum tamen id scribit Varro ambiguitate huius responsi: καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. Ceterum abrogatum id tandem ab Hercule ex Hispania reuerso, inductumque, vt imagunculas siue oscilla ad humanam effigiem arte formata Diti offerrent, & aras Saturni colerent accensis luminibus. Atque ita Saturnalia instituta, in quibus præter sigillaria mos fuit etiam cereos mittitare. Quamquam alias legatur & Gelon Siciliæ tyrannus coegisse Lacedæmonios, scripta in eam rem lege, vt ab infanticidio in posterum abstinerent Saturno regnante nullum furtum commissum fuisse dictum est ante. Hæc scilicet aurea illa ætas erat, quæ vindice nullo sponte sua sine lege fidem rectumque colebat. Quo-

circa Romani etiam ædem eius ærarium fecerunt, in quo asseruabatur non solum pecunia, sed etiam tabulæ, & præter rationum libros etiam elephantini libri, in quibus cótinebantur 35. tribus Romanæ ciuitatis. At enim Plutarchus duas alias rationes destinati Saturni templo ærarii profert, quarum prima est, quod Saturnus creditus sit fructibus & agriculturæ præesse, vnde pecuniæ copia, atque ideo auctorem pecuniæ factum eius custodem: Altera, quod locus ille munitus conspicuus, & ab insidiis fuerit tutus. Cyprianus eam ob caussam hoc institutum scribit, quod primus in Italia signauerit nummos, quos postea ita percussit Ianus, vt vna in parte sui capitis effigies, in altera Saturni nauis, qua is appulerat in Italiam, esset expressa: Ad hanc ædem deducebantur exterarum regionum legati sua profitentes nomina apud ærarii præfectos, & quidem cum in finem, quod Saturnus, cum peregrinus fuerit, etiam hospitibus gauderet, vel quod hospites olim munera a Quæstoribus ærarii acceperint. Vtque addam nonnihil ex Theologia Poetarum, qui genitalia Cœlo patri præfecta cum abiecisse fingunt in mare, atque inde natam Venerem, ita quidem interpretor, vt significare voluerint igneum semen humori permixtum generationis fuisse principium. Falcem illi tributam volũt, quod a tempore omnia incidantur, prosternantur & labefactentur. Nam, vt Epigramma habet, ψύχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου φείδεται. Quod eadem in Sicilia occultata prædicetur, ob frumenti rerumq; victui necessariarum in ea fertilitatem excogitatum. Vinculum istud laneum, quo ligatum cum per annum ferũt, at solui ad diem sibi festum, id est, mense Decembri, docet semen mense decimo in vtero in vitam grandescere, quod donec erumpat in lucem, mollibus naturę vinculis detinetur. Missum cũ in tartara tenebrosa, canit Ouid. *Metamorph.* 4. idq; ita haudquaquã accipiendum, quasi apud Inferos vinculis fuerit cóstrictus, cum fati & mortis expertes sint Dii, sed potius de carcere, in quem coniectus fuit a Ioue, cum Titanum præsidio sisus incassum eum regno deturbare

conatus esset, intelligendum, idque ex mente Dionysii Halicarnassæi. Astrologis eius stella est frigida, *sicut & Cicero testatur 2. de natur. Deorum.* Caussa est, quod longissime recedat a Sole sursum, quo is penetrare nequit, sicut ad inferiores Planetas. Siccitatis eiusdem stellæ ratio est, quod longiori interuallo dissita sit a terra. In quacumque domo reperitur, maxime in sexta, octaua & duodecima, ærumnarum calamitatumque est auctor. Trigesimo anno ad breuissima suæ sedis principia regreditur. Ab ipso porro loca edita Saturnia vocari in Italia, præsertim & Sicilia, scribit Diodorus. Ab eadem origine Saturnia terra dicta Italia, & mons iste, vbi postea Capitolum fuit, & in quo habitasse creditur, cum esset in viuis, Saturnius, vt & *ciuitas Saturnia*, imo *porta Saturnia* Romæ, quam Iunius *Pandanam* dixit. Descendunt & hinc Saturnalia Saturni feriæ, quæ celebrari solebant mense Decembri, qui inde Genialis dictus *Fastorum 4.* At vno tantum die antiquitus, hoc est, decimo quarto Calendar. Ianuarii. Nam cum C. Cæsar duos dies adiecisset huic mensi, decimo sexto celebrari cœperunt. Qua de caussa cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, aliquibus ea cum Cæsare celebrantibus *16. Calend.* aliis more veteri 14. Cal. cœpta sunt celebrari pluribus diebus. & primum quidem tribus, sicut Augustus iussit in legibus iudiciariis, inde septem diebus, e quibus quinque tantum habebantur festi. Saturnalia autem hæc multis seculis præcessisse cunabula vrbis Romanæ, auctor est Macrobius. Probat enim Philochori testimonio Cecropem primum Saturno & Opi, ceu frugum ac fructuum repertoribus, aram in Attica statuisse, eos autem Deos pro Ioue & terra coluisse, atque adeo instituisse, vt frugibus ac fructibus coactis vescerentur patresfamilias vna cum seruis, cum quibus patientiam laboris in rure colendo tolerauerant: Delectari enim Deum honore seruorum contemplatione laboris. Græci festos hos dics *κρόνια* dicebant, quo vocabulo antiquissimus Poeta. L. Accius in suis poematibus est vsus. Hisce diebus iocorum atque lætitiæ plenis piaculum

erat

erat sumere bellum, aut pœnas a nocente exigere. Domini excipiebant seruos liberalibus conuiuiis, ipsimet seruilibus fungentes muneribus. Quinimmo mancipiis quiduis libere loqui licebat. Athenæus eandem consuetudinem & morem prodit libro 14. his verbis: τοῖς τῶν κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. Ad hunc Saturnaliorum morem & libertatem alludit etiam Horatius *libr. 2. Satyr. 2.* hoc modo:

Age libertate Decembri

(Quando ita maiores voluerunt) vtere, narra.

Lucianus ἐν τοῖς πρὸς κρόνον Saturnum sic loquentem inducit: καὶ διὰ τοῦτο ἀπαντῶ χοῦ κρεῖττον καὶ ᾠδή, καὶ παιδία, καὶ ἰσοτομία πᾶσι καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις, οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν. Quin eo tempore pileos libertatis signum gestabant serui, & calceis ingenuorum induebantur, *teste Porphyrio.* Quapropter recte Catullus ad C. Licinium Caluum Saturnalia optimum diem appellat, vtpote repræsentantem imaginem aurei istius seculi, quod Saturno regnante fuisse dicitur. Nec omittendum, in Liberalibus cum Poesis alia genera, tum inprimis veteres comœdias, in quibus perstringebant hominum vitia, fuisse adhibitas. Simili festiuitate fere sunt vsi Cretenses in Mercurialibus suis, in Peloriis Thessali, Athenienses in Anthisteriis. Existimant eruditi originem traxisse hoc festum ex Scenopegiis populi Iudaici, quæ agitabantur ab illis mense Thisri septem dierum spatio, collectis & reconditis in horrea fructibus, quo tempore tam seruis, quam liberis sub tentoriis feriari ac epulari cum lætitia fuit concessum, *vt constat ex 25. Leuit. & 16. cap. Deuteron.*

Satyra, quæ a paruis initiis progressa, quippe ab Atheniensium more, qui per agros dispersi & dediti agriculturæ, cum soluti ab opere rustico genio indulgerent, iocularia quędam spargere solebant conuitia, tandem etiam ex plaustris peruncti fęcibus ora inuehi in corruptam hominum vitam, nomen suum arcessere videtur a Satyris Liberi patris comitib. sub quorum ascititia forma, cum Poetæ primum comœdiã

dictis iocularibus respersissent, inde etiam Satyros *capripedes* cornibus insignitos ad excitandum risum, & Silenos tunicis ornatos villosis & florum varietate distinctis induxissent. Tandem re a risu & ioco in artem versa ausus est primus Liuius Andronicus argumento fabulam inserere,& ridicula versibus intexere: Vnde exodia emanarunt, quæ conferta fabellis potissimum sunt Attellanis. Differebant tamē, quod in Satyricis introduceretur aut *Satyrus canus, Satyrus barbatus, Satyrus imberbis*, aut si qua alia ridicula sunt & Satyris similia, vtpote Sileni & Fauni; in Attellanis autem intercedebant personæ turpes, quæ dictis liberioribus improbisque gestibus auditorum curas seueritatemq; relaxabant. Atque hæ in Oscorum ciuitate Attella primum inuenta. Sed n. cum huic libertati & licentiæ in aliis etiam honestis personis carpendis ac traducendis nullus adhiberetur modus, lata Romę lex est in eos, qui malū carmen in quempiam scripsissent. Qua quidem ratione factum, vt verterint tandē scribēdi modum formidine fustis ad benedicendum delectandūq; redacti, *vt ait Flaccus*. Nouissime tandem excogitauit hanc Satyram homo politi ingenii Lucilius, non solum Q. Metellum & L. Albutium summates viros perstringens, idque nominatim, verum etiā vniuersum populum Romanum probrosis carminib. lacerans, neq; ĉt mortuis parcens. Et quamquam Horatius dicat ipsum fluere lutulentum, tamen multorum iudicio magnam inde gloriam reportauit, vsq; adeo vt nonnulli Horatio & Persio eum prætulerint. Edidit inde & Satyram carminibus variis refertam Ennius, præter Enniū Pacuuius, imo Romanorū doctissimus Varro diuersas, quas alii quidē Cynicas, ipse met *Menippeas* appellat, in quib. emēdatius edendis multum laboris posuit eruditus vir ipsiusque humanitatis exemplar Ausonius Popma Frisius. Menippum Cynicū imitatus creditur in illis, cuius multa apud Lucianū mentio. Siquidem vt ille libros scripsit risu plenos ex Deorū persona ad Physicos, Grāmaticos & Mathematicos, item testamēta & Epicuri fœtū, ita multa humanitate hilaritateq; suas satyras conspersit, admixtis plurimis ex media Philoso-

phia.

phia. Quocirca volũt nõnulli dictã ſatyrã a ſatyra lance, quę referta variis primitiis inferri ſolebat Deorũ ſacris, quaſi a copia & rei ſaturitate nomẽ haberet: Cuius lancis et Virgil. meminit, cũ ait: *Lances & liba feremus.* Alii deriuari putãt a quodã farciminis genere, cuius Varro in Plautinis quæſtionib. meminerit his verbis: *Satyra eſt vbi paſſa, & polenta & nuclei pinei ex mulſo cõſperſi: ad hæc alii addũt, & de malo punico grana.* Sunt alii, q a Satyra lege multa ſimul cõplectẽte, & cuius in *Satura* mẽtio facta eſt, deducũt. Si qs plura de Satyra velit, Iuliũ Cæſarem Scaligerum videat *lib. 1. Poetices. cap. 12.*

Satyrus. Satyri perniciſſimũ animal (*quod Plin. ſcribit*) in ſubſolanis Indorũ montib. tanquã quadrupes, attamẽ recte currẽtes, & effigie humanæ caprinis pedib. corpore villoſo, quiq; capi, cõdẽ teſte, nõ poſſunt pp velocitatẽ niſi ſenes aut ægri, nomẽ accepiſſe credũtur ἀπὸ τῆς σάθης mẽbro virili, q in libidine ſint ꝓpẽſi. Inde Ouid. *Me Satyri celeres (ſyluis ego tecta latebã) Quæſierant rapido turba proterua pede.* Hinc forte Bacchi finguntur comites, qui eſt Deus lætitiæ, inq; veterẽ comœdiã, vt iocularia & laſciua iactarẽt inter ſe, ſunt introducti, repræſentãtib. eorũ ꝑſonas mimis. Apud Romanos primũ id factũ a Liuio Andronico. Inde eos a iuuẽtute fuiſſe remotos & aliquãto poſt in Atellanas fabellas demigraſſe indicare videtur Liuius *lib. 7. ſunt refert ex ipſo Manut.* Nudos eos in tragœdiã induxit Horat. vt quidẽ ſaltarẽt & acute dicta ꝓferrẽt, eo q Tragœdia per ſe deſtituatur facetiis & riſu. Sed reiectos a Sophocle, vt ſuã illa tueretur grauitatẽ, ꝓdit in arte Poetica Ariſtotel. Habitus eorũ conſtabat ex tergorib. hircinis, horrentib. in vertice ſetis. Scribit Hieron. Antonio Eremitæ viſum homunculũ narib. aduncis, frõte cornib. aſpera, cuique corporis extrema deſinebãt in pedes caprarũ, eumq; interrogatũ *quis eſſet* reſpõdiſſe: *Mortalis ego ſum vnus ex accolis eremi, quos vano errore deluſa gentilitas Faunos, Satyros & Incubos colit.* Dicitur & Satyrus (*refercte id Plutarcho*) captus & ad Syllã deductus. Qui ſępe interrogatus, quiſnã eſſet, vocem edidit tandẽ aſperã & mixtã ex equino hinnitu & hirci balatu. Deniq; non omittendũ, quod Phurnutus Satyros nominatos velit, ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, quod ridendo ora diſtendant, Idem σκίρτας vocat, ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, id eſt, *ſaltando*

& σκαιλίδες ἀπὸ τ̃ σκαίειν, id est, *furendo* vel *sæuiendo.* Strabo nominat Satyros montes prope Pyrenæos & Satyrum fluuium in Aquitania.

Satyriasis morbus viris & mulieribus communis, in quo veretrum, vel coles propter salsum & acrem effluentem humorem cum magno pruritu arrigitur, a lasciuis illis Satyris, de quibus modo est dictum, nomen inuenit.

Scææ portæ ciuitatis Troiæ, inde nomen arcessere dicuntur, quod in sinistra vrbis parte extiterint (σκαιὸς enim *sinister*) vel ab opifice Scæo, vel quod sinistræ fuerint Troianis, cum receptus per eas equus Dureius exitium intulerit. Per has Troes etiam exierunt in prælium: Vnde δαρδάνειοι πύλαι dictæ. Seruius enarrans illud Virgilii: *Scæaq; amplector limina portæ,* ait: *Scæa portæ dicta non a pugnis ante se factis sæuis, id est, malis (nam & antea sic dicta est) nec ab itinere ingressis scæuo, id est, sinistro, sed a cadauere Laomedontis, id est, scæomate, quod in ciui fuerat superliminio.*

Scæua, qui dextram agiliorem habet sinistra, qualem morbosum non esse scripsit Vlpianus, ἀπὸ τῆς σκαιᾶς χειρὸς, id est, *manu sinistra* nomen inuenit. Hinc Glossarium vetus: *Scæua*, ἀριστερόχειρ. Nomen id inditum legimus fortissimo centurioni, qui Pompeianis irrumpentibus in castra Cæsaris, cũ reliqui fugæ se darent, solus pedem firmans, & statione sua persistens, diu hostium impetum sustinuit, scuto 220 ictibus, vel (*vt ipsemet scribit*) ducentis & triginta perforato, vel (*vt Plutarchus*) centum & triginta, vel deniq; centum & viginti ex ipsius Tranquilli mente. Verba huius sunt. *Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit.* Nec ingrate prosequutus hoc facinus est Imperator, qui fortissimum virum ducentis millibus æris donauit, & ab ordine octauo ad Primipilum traduxit.

Scæuola Mutius ex Porsenæ historia notus apud Liuium, qui, cum manus in rege trucidando aberrasset, vt sumeret quasi vindictam, immoto & imperterrito vultu, spectantibus cũ admiratione hostibus, dextram concremauit, ab eadẽ Græcæ vocis

cę vocis origine, quippe ἀπὸ τῆς σκαιῆς χειρὸς, id est, *manu sini-stra* nomenclationẽ deducit. Ab hoc Mutio traxit postea cognomen Mutiorũ familia, quæ præstantissimos viros dedit cum in Reip. administratione, tũ in iuris ciuilis scientia, quã sibi quasi propriã vindicauit. Inter hos præcipuũ dixerim P. Mutium Scęuolã, qui de iure ciuili scripsit libros decẽ, multũ etiã memoria valens, sicut Cic. refert. 1. *de Oratore*. Idem Iurisconsultum describẽs ait hoc modo: *Sin autem quæreretur, quisnam Iurisconsultus vere nominaretur, eum dicerem; qui legũ & consuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur, & ad respondendum, & ad agendum, & ad cauendum peritus esset:* Et ex eo genere S. Ælium, M. Manilium, & P. Mutium nominarem. Consulem eum fuisse indicat Cicero in Oratione pro domo: *post consulatum factum Pontificem Maximum liquet ex 2. de Oratore.* Habuit & locum inter Oratores, quod dixisse eum scribat valde prudenter & acute, & paulo etiam, quam multi æquales, copiosius. Cum autem a grauioribus curis ac studiis respiraret, pila eum & alea lusisse ad fessas laboribus vires refocillandum testatur Valerius Maximus, & ex Valerio Petrarcha, dubia tamen mihi fide in viro tot occupationibus districto.

Scala. Recte a scandendo dictas scalas ait Isidorus. Hærent n. parietibus apud Poetam. Addit plurali numero dici, etiamsi sint vnæ. At numeri tantum pluralis nomen esse, vt literæ, falsum, cum & scalam agnoscant auctores boni. A scalis porro *Scaligerorum* familiæ appellatio.

Scamma vox origine Græca, sed qua tamen vt Latina vsus est Hieronymus ad Pammachium, & Ambrosius cap. 13. de Heliæ ieiunio, olim ὅρος τοῦ πηδήματος, id est *saltus terminus*, qui in Pentathlo pręsertim τοῦ πηδήματος καὶ ἀλτικοῦ γένους fiebat, ducto sulco, vel longa linea, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est, *fodiendo* videtur deduci. Hinc ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾷν prouerbium. Eandem sane rem in loco certaminis Lucianus, apud quem Anacharsis de agonibus agit, ὀρύγματος nomine designauit, & vetus glossarium reddidit *fossam.* Sunt proinde, qui theatri caueã exponunt. Etsi alii, inter quos Cœlius Aurelianus Medicus,

transcensum lignorum intelligant, quod tignis vel trabib. ap-
positis intra certa spatia olim exercerentur.
Scamnum a scandendo Varroni libro *de lingua Latina*, quod
scanderent eo in lectum. Hinc Glossarium vetus: *Scamnum*,
Cάβεϛον. Est & scamnum vel scabellum idem Latinis, quod
ὑποπόδιον, cuius in sacris mentio.
Scandalum proprie lapsus & offensio pedis ἀπὸ τοῦ σκάζειν, quod
idem esse volunt cum σκάζειν aut χωλαίνειν, quorum primū
abrumpere institutum, alterum *claudicare* significat. Alii
deducunt ab Hebræo כשל, quod est, *cadere præ offendicu-*
lo, in quod aliquis ambulando impingit. In sacra scriptura sæpe
refertur a corpore ad animum, vt cum Paulus scribit Rom.
14. μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον, & cum Petrus
Christum nominat *cap. 2. Epistol. 2.* λίθον προσκόμματος, καὶ
πέτραν σκανδάλου. Ita Dominus Christus Matthæi 18. *Neces-*
se est, inquit, *vt veniant scandala, veruntamen væ homini isti,*
per quem offendiculum euenerit. Idem Saluator censum sol-
uit. *Matth. 17.* ne scandalum præbeat. Et Matthæi 26. πάν-
τες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, *omnes vos ista*
nocte offendemini in me, id est, *discessuri estis a me, cruce mea, &*
calamitate offensi. Est autem scandalum duplex, quippe ac-
ceptum & datum: Acceptum, cum mali vera doctrina & mo-
ribus bonis offenduntur, sicut *Matth. 15.* præbet Iudæis of-
fendiculum sententia Christi, *quod nihil externum reddat ho-*
minem immundum: Item *Ioann. 6.* quod se panem cœlestem
vocet. *9. Matthæi*, quod Paralyticum sanet, vt & Baptista He-
rodiadi, cum eam reprehenderet, & Ieremias in populi cor-
ruptos mores inuectus. Datum est vero scandalum, quo im-
probi offendunt bonos & pios, siue id moribus, siue doctri-
na fiat. Passim illud seueriter prohibitū a Domino, *vt Luc. 17.*
Matth. 17. & 16. Quam sit a. multiplex atq; adeo, quot modis
pberi queat, cū non sit huius loci, discutiendū aliis relinquo.
Scapha vnde nisi ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est, *effodiendo* commode de-
duci queat? Est autē nauicula, quæ consequitur naues maio-
res. Scaphulas vero ex arundinibus Semiramidem fecisse, a-
pud Diodorum legas *libr. 3.*

Scati-

Scatinia lex, cuius Quintilianus meminit *lib. 4. capit. 2. & libr. 7. capit. 4. Cicero 8. familiarium Epistolarum Epistola 12. & 3. Philippica, Iuuenalis Satyra 2.* iuxta Paulum Manutium, a C. Scatinio Aricino Tribuno plebis est lata in eos, qui sollicitassent alienam pudicitiam, vel suam, vt paterentur muliebria, prostituissent, pœna decem M. numum irrogata. Ciceronis verba Philippica 3. sunt hæc: *Quod autem municipiū non contemnit is, qui Aricium tantopere despicit vetustate antiquissimum?* Hinc *Scatiniæ*, hinc *Voconiæ leges*. Ausonius etiam in mollem: *Scatiniam metuens non metuit Titiam.* Atq; ea lege quosdam ex vtroq; genere condemnasse Domitianum, apud Tranquillum legas. Falluntur, qui latam eam existimant in pedicones, nomenq; adeo suum ab eo Scatinio accepisse, qui *auctore Valerio lib. 6.* ausus est de stupro appellare M. Claudii Marcelli Ædilis Curulis filiam, & postea accusante patre est condemnatus. Etenim leges non a damnatis aut reis, sed a latoribus accipiunt nomen. Renouauit eam, cum referret in suam Iuliam de adulterio & pudicitia, Augustus, grauiori imposita pœna, *teste Iustiniano 4. Institutionum, titulo de publicis iudiciis.*

Scaptia Tribus, vti Festus habet ab vrbe Scaptia nomen accepit, quam Plinius cum aliis in Latio nominat. Meminit eius Suetonius *in Augusto.*

Scauri, sicut & *Valgi*, *Vari*, *Variæ*, *Vatinii*, nomen habent a variis suris & cruribus pedum intortis, Scaurorum familia in Scauro Mamerco maiestatis reo fertur extincta.

Scazon, versus imperfectus seu numeris destitutus, quales χωλιαμβοι, ἀπὸ τοῦ σκάζειν, id est, *claudicando* deducit nomen. Talis iste Martialis: *Apollinarem conuenı meum.*

Scelus χέτλιος: vel ὡς σκέλετον σῶμα *aridū & proiectitium corpus*

Scelerata porta eadem, quæ *Carmentalis*, tandem hoc nomen est consecuta a scelere, quod trecenti Fabii (*sex alios addit Festus cum quinque clientum millibus*) per eam egressi aduersus Hetruscos ad Cremeram amnem omnes sint interfecti. Qua de caussa factū, vt ea porta postea intrare aut egredi ominis sit habitum loco. Via, quæ ad hanc portam

tendebat, proxima fuiſſe legitur Iano *Faſtor. 2.* ipſiq; Ouid. aſſipulatur Liuius. Fuit & Romæ *ſceleratus vicus*, in quo Tullia Seruii filia natura ferox carpentum agi iuſſit per corpus interfecti patris, cum auriga pauidus frænos inhiberet. Campus etiam *ſceleratus* dictus, in quo proxime Collinam portã Veſtales humari ſolebant viuæ propter inceſtum. Adde caſtra ſcelerata, in quibus Druſus Liuiæ Druſillæ filius poſt deuictos hoſtes diem obiit ſupremum anno ætatis 30. *vt tradit Paterculus*, inter Salam & Rhenum, *vt ſcribit Strabo libr. 7.* Dicitur & *Herba ſcelerata* Apuleio *Sardonia*, quam Latini *ranunculum* vocant. Ea in potu aut cibo ſumta *iuxta Dioſcoridem* mentis abalienationem facit, tandem cum labiorum contractione mortem inferens.

Scena Theatri frõs & ea pars, quæ ab vno cornu ad alterũ deducebatur cũ quadã coopertura, ex frondib. & ramis primis temporibus nempe ante theatri vſum, vt ita protegerentur ab aeris iniuria, ἀπὸ τῆς σκιᾶς, id eſt, *vmbra* arceſſit nomen, quod ipſemet Alciatus ad *l. equos. C. de Spectaculis, lib. 11.* affirmat, nec reprobatur a Caſſiodoro. Erat aũt ſcena aut verſatilis cum verteretur machinis quibuſdam, vt aliam picturæ faciem oſtenderet: Aut ductilis, cum tabulatis tractis hac & illac nudaretur interior picturę ſpecies, multis interim columnis & epiſtyliis fulta. Pollux cum agit περὶ μερῶν θεάτρου, ſcribit hoc modo: μέρη θεάτρου, καὶ πυλὶς, καὶ ψαλὶς, καὶ κατατομὴ, κερκίδες, σκηνὴ, ὀρχήστρα, λογεῖον, προσκήνιον, παρασκήνια, ὑποσκήνια, *theatri pars eſt portula, lapides oblongi in fornicato portarum aditu, cuneus, ſcena, orcheſtra, pulpitum, ſcena veſtibulum, locus capacior iuxta ſcenam, in quo inſtrumenta ad ludos neceſſaria reponebantur, & alius locus ſub ſcena.* Alii quatuor tantum theatri partes præcipuas numerant, *ſcenam, orcheſtram, proſcenium & pulpitum.* Pergit pollux καὶ σκηνὴ μὲν, ὑποκριτῶν ἴδιον· ἡ δὲ ὀρχήστρα, τοῦ χοροῦ. Scena erat hiſtrionum propria, orcheſtra chori. Atq; alia rurſus Tragica ſcena eſt columnis & Deorũ ſignis ornata, alia *Comica* ædificiorum præferens figuram, alia deniq; *Satyrica* ſyluis & montibus inumbrata, imo ſpeluncis, viridariis, & aliis rebus agreſtibus topiarii operis in modum

modum. Plura de ornatu Scenarum apud Vitruuium & alios inuenias. A ſcena porro dicti ſunt ſcenici ludi, quod in ſcena, id eſt, vmbra (nam hinc ſcenæ nomen, *vt antea dictum*) peragerentur. Libero vt plurimum erant ſacri, & ex edicto prætoris tibiis cantuq; celebrabantur, ductumq; nefas ingruete bellorum tumultu eos omitti. Primum autem inſtituti leguntur Romæ Anno ab V.C. fere 390. cum morborũ vis ingens graſſaretur per vicos & regiones omnes, nec vllum pateret effugium a tanta lue. Ludionibus enim accitis ex Hetruria celebrarunt eos apparatu magnifico, adhibita inſuper ſaltatione, quod vel eo modo Deos placatum iri ſperarent. At alii ludi præter ſcenicos dudum ante, quippe regum tempore, & omnino magnificentius a Tarquinio Priſco, quam ab aliis, qui eum præceſſerunt, ſunt agitati. Is enim primum locum deſignauit ad faciendũ circum, qui poſtea Maximus eſt dictus, ſedeſq; inſuper equitibus & Senatui diuiſit certas, vnde ſpectarent. Deniq; moneo ſcenicos auctores, *vt eſt mutabile vulgi iudicium*, habitos olim Romæ in pretio, conceſſis etiam præmiis, rurſus hanc artem adeo probro eiſdem verſam, vt legibus Romanis omni excluderentur honore.

Scenopegia, tabernaculorum feſtum, cuius fit mentio *Leuit. 23.* vbi docetur eum in finem inſtitutum atq; mandatum, vt annuo ritu in memoriam reuocarent, 40. annos patres in Eremo ſub tabernaculis vixiſſe, ducente & protegente eos mirabiliter Deo, nomen habet a tabernaculis figendis. Eſt quippe πήγνυμι *figo*, σκηνὴ *vmbraculum* vel *tabernaculum*. Fallitur Plutarchus *in Sympoſiacis*, cum in Bacchi honorem celebratum putat hoc Feſtum apud Iudæos, eundemq; eſſe *Adon* cum *Baccho*.

Sceptrum iuxta Etymologicum magnum βασιλικὴ ῥάβδος *regia virga vel baculus*, vt ſatis ex Homero liquet, qui paſſim regibus a Ioue tributum canit, (eſt enim omnis poteſtas a Deo, atque adeo regnant per eum reges) nomen arceſſit ἀπὸ τοῦ σκήπτεσθαι καὶ ἐπερείδεσθαι αὐτῷ, πλεονασμῷ τοῦ ρ. *quod nimirum ei innniterentur*. Hinc σκηπτοῦχοι βασιλεῖς Homero Odyſſææ θ. recte q; monet Euſtathius Il. α. σκῆπτρον οὐ μόνον βασιλείας ἀλλὰ καὶ

θέμιδος εἶναι σύμβολον. Inprimis vero Ioui attribuitur, quippe qui rex ſit hominum Deorumq;. Inde Ouid. Metamorph. 1.

Ergo vbi marmoreo ſuperi ſedere receſſu,
Celſior ipſe loco, ſceptroq; innixus eburno
Terrificam capitis concuſſit terq; quaterq;
Cæſariem, cum qua terram, mare, ſidera, mouit.

Trogus exiſtimat tempore belli Troiani ſceptra regum fuiſſe haſtas, cum inquit: *Per ea adhuc tempora reges haſtas pro diademate habebant, quas Græci ſceptra dixere.* Itaq; apud Euripidem in Hecuba λαὸν εὐθύνων δορὶ, non in aliam ſententiam accipit Turnebus, quam vt haſtæ nomine ſceptrũ intelligatur. Addit Iuſtinus *lib. 43. Nam ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres haſtas coluere.* Quamquã vero tã impudens eſſe nolim, vt plane hic euertere coner ſententiam, vel potius ſuſpicionem viri magni, tamen vt faciam cum illo prorſus, efficiet nunquam. Nam vt credam haſtam fuiſſe, qua Vlyſſes apud Homerum verberauerit Therſiten, induci nõ poſſum. Nec haſtam fuiſſe perſuaſerit ſceptrum illud, quod in fœdere firmãdo forte manu gerebat rex Latinus *Æneid. 12.* Illud verũ, temporib. priſcis in cauſſis diiudicandis & feriendis fœderib. reges adhibuiſſe ſceptrum, tanquam iuris & veritatis inſigne, ſolãq; eius erectionẽ vim ſacramẽti obtinuiſſe, ſicut Ariſt. *Polit. 7.* docet his verbis: καὶ πρὸς τούτοις τὰς δίκας ἔκρινον· τοῦτο δ' ἐποίουν οἱ μὲν οὐκ ὀμνύοντες, οἱ δ' ὀμνύοντες· ὁ δ' ὅρκος ἦν τοῦ σκήπτρου ἐπανάτασις. Ex Ægyptiorum monumentis illud notabile, quod regia ſceptra parte ſuperiori inſigniuerint ciconiarum capitibus, vngulis fluuialis equi, quem alio nomine *Hippopotamum* dicunt, inferiori parti appẽſis. Quo quidem Hieroglyphico innuere volebant, colendã & ſuſpiciendam pietatem eſſe, contra deprimendam & peſſundandam impietatem, quæ indicatur per Hippopotamum, qui ab ineunte ætate patri infeſtus ſæpe cum ad pugnam prouocat. Quod ſi acciderit cum ſuperari, matris etiam coitum affectat. Si ſuperare non poteſt, differt donec adoleſcat. Tum robuſtior factus adoritur eum, victumque & neci datum impie dilaniat.

Schiſma

Schisma nihil aliud, quã ſectio, ἀπὸ τοῦ σχίζειν, id eſt, *ſecãdo*, quippe ligna, quorum fruſta decuſſa, dicuntur σχίδαι σμικραί, nomen arceſſit. Sunt & aſſulæ σχινδαλμοὶ Græcis. Hinc per Metaphoram translata res ad diuerſam animorum ſententiam, diciturque *ſchiſmaticus*, qui ſe abſcindit ab vnitate Eccleſiæ, qualis olim Nouatus veniam lapſis negans poſt acceptũ baptiſma. Ex ſchiſmate vt plurimum oritur hæreſis, *vt docet Auguſtinus contra Donatiſtas*, etſi crimen ſit hæreſi leuius per ſe, *teſte Tertulliano lib. de præſcript. Hæreticorum.*

Schola nomen Græcum, at iam Latinum diuturna poſſeſſione, ἀπὸ τῆς σχολῆς, id eſt, *otio nominis habet auſpicium.* Inde Auſonius: *Græco ſchola nomine dicta eſt, Iuſta laboriferis tribuantur vt otia Muſis.* Sed quodnam illud otiũ? Philoſophicum, non turpe. Illud commendatum a Socrate legimus, cum ἀργίαν vocaret τῆς ἐλευθερίας ἀδελφὴν, & a Seuero, cum *ſolos otioſos ſapientiæ* vacare diceret, a Catone deniq;, cum affirmaret *non minus otii, quam negotii clarorum virorum rationem eſſe reddendã.* Hoc vero iure dicas vitiorum magiſtram, malorum omnium radicem & cauſſam, quippe quod docet ἀτάκτως περιπατεῖν, & ab inſtituto diuinitus ordine ſeducit, lege de laboribus manuum euerſa. De otii huius ſectatoribus recte Heſiodus:

τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἀνέρες, ὅσις ἀεργὸς
ζώει κηφήνεσσι κοθέροις ἴκελος ὀργὴν,
οἵτε μελισσάων κάματον νήπινον ἔδυσι

Sit itaq; dicta ſchola ab otio honeſto & manuarii operis vacatione, cum interim, qui in ea verſantur ſcholaſtici, multis occupationib. diſtricti mẽtẽ exerceant: quo apti eſſe poſſint aliis inſtituendis. Quo reſpicit Feſtus, cum inquit *dictas ſcholas a Græco σχολάζειν, id eſt, vacando, quod ceteris rebus omiſſis pueri vacare debeant liberalib. ſtudiis,* id quod omnes viri magni fecerunt a teneris (vt aiunt) vnguiculis, Cicero, Hortenſius, Seneca, Ariſt. Plato & Demoſthenes, cuius vt ſcripta lucernã olere dixit Pythius Apollo, ita ipſemet interrogatus, *quomodo ad eã dicendi gloriam perueniſſet,* reſpõdit: *Plus olei, quã vini cõſumẽdo.* Aut ſi omnino deriuatũ hoc nomẽ a turpi otio velit

pertinacior aliquis, per antiphraſin licet vt fiat, quale ad-
miſſum eſt etymon a Grammaticis noſtris in *luco bello. Parcis*
& *Eumenidibus*, ſicut alias eſt annotatum. Ea ratione dixiſſe
mihi videtur Scipio, ſi quid aliud, ſapientiſſime, *nunquam ſe
minus eſſe otioſum, quam cum eſſet otioſus.* Innuere volebat, cum
veluti feriaretur a corporis labore, tum vel maxime ſenſuum
omnium ſtudio & meditatione occupatum fuiſſe animum.
Teſtor ipſius, qui iam dudum ſaxum hoc volui, ſæpenume-
ro adeo me redeuntibus illis in orbem, ſcholaſticis, *inquam*,
laboribus interdiu defatigatum, vt haud credam baiulum vl-
lum aut reſtiarium grauiori labore perfunctum, aut ita con-
fectum & labaſcentem ſub onere ſuo, vbi ſerus aduenit ve-
ſper. Neſciunt cerdones, ſutores, piſtores, vestiamentarii,
capſarii, fullones, & alii id genus homines, quid ſit verſari in
literis ſerio. Imo plurimi docti ignorāt, quid ſit formare bal-
butiens pueri os. Deus bone quot inuoluimur difficultatib.
Quot curæ tranſuerſum rapiunt animū? Quoties ingemi-
ſcendū, cum res ꝑ voto nō ſuccedit, aut vbi fallit exſpectati-
onē pullulās frutex? Etſi perdius & pernox mediteris certiſſi-
mas leges ad id ꝓmulgatas, vt ſimul in ſtudiis & morib. pieta-
teq; ꝓficiāt, ſæpiſſime tamen fraudē illis faciunt, & confictis
technis elabūtur. Adeo ꝓna in malū hominis natura. Quod
ſi cōuincantur quandoq;, & proinde luſtrāda ſint & plectē-
da eorū peccata, ſæpe negotiū eſt bonis præceptorib. cū pa-
rentib. qui cęco ducti amore palliāt iſta, eleuant & excuſant.
Vtq; alios plectas, aut mulctam irroges pro iure ſcholaſtico,
tamen id ſuis haudquaquā debere fieri præpoſtero quodam
iudicio ꝑſuaſum habent. Atq; ita vitiis ab ineunte ætate fri-
gidā ſuffundunt, & ad peccandū veluti fomenta quædā aut
materiā ſuppeditant. Quod vero non minus dolendū, ipſi-
met adoleſcentes, vbi iā ad frugē aliquā peruenerunt in ſtu-
diis, & grauioris alicuius ingenii cultus gratia abeūdū, diſce-
dunt ſæpe ἀχαρίστως & pro auro (ꝙ ſolet dici) carbones repē-
dunt illis, quib. vel ipſo Philoſopho teſte, vna cū parentib. &
Deo nō redditur æquiualens. Improbi & peruerſi nonnulli
plumbeas gerūt iras ob datas iuſtiſſime pœnas. Sunt qui etiā
clancu-

clanculũ obeſſe ſtudent, aut certe non prodeſſe, ſiue liuore, ſiue ſuperbia impulſi, vbi iam adoleuerũt. Si publico munere funguntur, nihil minus quã ſcholas curãt, quę tamẽ ſeminaria Reipub. ſunt, & in quib. ea tradũtur, quę in hac cœca mundi caligine ceteris bonis & nugis merito ſunt præponẽda. Sunt n. illa alia caduca prorſus & momẽtanea. At eruditio diuinũ quiddã, in quã ẽt tantũ iuris vindicare ſibi non põt fortuna, quantũ in fundos & facultates. Ne ſit ergo animus in patinis, vt tantũ ea venemur, quæ faciũt *πρὸς τὰ ἄλφιτα*. Nec quęſo obliti melioris naturæ in hiſce quiſquiliis & ruderib. obbruteſcamus. Potius applicandus bonis & eruditis animus ad conſeruationẽ rerũ diuinarũ, artium inquã, quib. gratam de ſe famã ſummus ille opifex inſparſit, *teſt. Platone*. Vt non retundendi ſed erigendi ſint Profeſſores & Præceptores, non ſpe, ſed re, non ſolũ conſilio, verum ẽt auxilio, vbi opus erit aut neceſſitas poſtulabit. Alioqui migrabunt Muſæ ad alias gentes, quæ feliciter olim tranſuolarunt Alpes, inq; Belgio, Germania, Gallia & aliis regionib. placide hactenus conſederũt. Monẽdi & Ephori ſcholarum ſedulo vt perfungantur munere tãto, quippe vt aliquoties præſentes ſe ſiſtãt, bonas leges cõfirmẽt & inducãt, malas peſſundẽt & abrogẽt, ſcholaſticam diſciplinã ſtabiliãt, qua velut altero tibicine nititur inſtitutio, ipſamq; Rectorũ auctoritatẽ firmẽt, ſi modo rem iuſtam & æquã vrgent, aduerſus minora ſubſellia, quæ ſolent vt plurimũ muſſitare, cõſpirare & inſurgere, audacter & imprudenter, imo ſine ratione ſæpe, aduerſus eos, quib. examinis & inſpectionis aliorum cura eſt cõmmiſſa. Atq; hæc ita monere placuit, ſi forte ſit aliquis, qui elegãter doctus, & erga literas bene affectus zelo quodã & affectu omnino bono imprimat animo, tandeq; agat deſtinatus *τῆς ἐφορείας* officio, quod ex re futurũ exiſtimabit, idq; promte, alacriter & ſtudioſe. Nã quid exſpectandũ ab illis, qui rerum ſunt imperiti, imo ſæpe literas & ſcholas habent exoſas? Sicut vilibus reb. ſunt affixi, ita de iis diſputant, & de eiſdẽ tantũmodo loquũtur, nec vlla de reb. eximiis cura, vtpote quas non intelligũt, nec intelligere cupiũt, cũ ignoti nulla ſit cupido, *vt ait Poeta.*

Scintilla quaſi ſcindilla a ſcindendo, quod ſcindatur a re ignota. Obiter hic monendum, *ſcindulam* (*ſic* enim ſcribendū reuera, non *ſcindulla*) etiam a ſcindendo dictā, tabellamq; eſſe arborum aſſulatim ſciſſarum. Huiuſmodi vero tabellis contectas fuiſſe ædes Romanas annorum ſpatio 470. *teſtis Cornelius Nepos apud Plinium lib. 16. cap. 10.* Vide etiam de his Turnebum. *Aduerſ. 22. cap. 18.*

Scipio. Scipionum familia a Cornelio nomen traxit, qui patrē luminibus captum tanquam Baculus regebat, *auct. Macrobio*, quo Græcis baculus ſit σκίπων. Hinc ἀσκίπων Antiphilo ſenex, qui ſine baculo progreditur. Ex huius Scipionis familia prodiit ille Cornelius Scipio, qui poſtea *Africanus* eſt appellatus, & annos natos 29. cum conſulari imperio extra ordinem in Hiſpaniam eſt miſſus, Carthaginem nouā expugnauit, Aſdrubalem caſtris exſuit, eundem cum Magone Hiſpania expulit, eamque in poteſtatem populi Romani redegit. Atq; ita rebus tandem feliciter geſtis in vrbem reuerſus argenti magnum pondus intulit in ærarium. Itē prodiit ex hac familia iſte Scipio Naſica, qui primus abſens Pont. Max. eſt factus. Cic. refert *in Bruto, & 3. de legibus.* hunc a Tribunatio Tribun. plebis in vincula coniectum. Tandem mortuus eſt Pergami, cum libera ipſi legatio in Aſiam eſſet decreta.

Scironides Petræ, quas Strabo ſcribit *lib. 9.* poſt Cromionem Atticis imminere finibus, non relinquentes tranſitum iuxta mare, nominis etymon dedicant Scironi latroni, qui eas inſedit, tandem obtruncatus a Theſeo. At hoc loco flantē procellaſq; cientem *Caurum* Athenienſes *Scironem* appellabāt.

Scolia σκόλια, carmina conuiualia, quæ fortium virorū laudes complectebantur, & tantum ab eruditis canī ſolebāt, ſic dicta, quod a primo incœptum carmen non a proximo porro, ſed ordine flexuſo & obliquo, qui Grecis σκολιὸς eſt, vltro citroque exciperetur. Ariſtophanis interpres meminit huius moris in Veſpis hoc modo: ἀρχαῖον ἔθος ἑστιωμένους ᾄδειν, ἀκολούθως, τὸ πρῶτον εἰ παύσαιτο τῆς ᾠδῆς, καὶ γὰρ ὁ ἐξάρχης δάφνην καὶ μυρρίνην κατέχων, ἤ δὲ σιμωνίδου ἢ στησιχόρου μέλη ᾄδειν ἕως ἤθελε. καὶ μετὰ ταῦτα ᾧ ἐβούλετο, ἐδίδου, οὐχ ὡς ἡ τάξις ἀπῄτει, καὶ ἔλεγεν ὁ δεξάμενος παρὰ τοῦ πρώ-

τοῦ πρώτου τὰ ἑξῆς. κἀκεῖνος ἐπεδίδου πάλιν ᾧ ἐβούλετο. διὰ τὸ πάντας ὧν ἀπαραιτήτως ᾄδειν, καὶ τὰ μέλη, σκολιὰ εἴρηται διὰ τὴν δυσκολίαν: Vbi ſub finem a difficultate canendi deducere videtur etymō vocis, vel etiam *(nam ita ſubiicit)* διὰ τὰ σκολιά, ἅ εἰσι παροίνιοι ᾠδαί, *quod vinolentæ cantiones ſint obliquæ & tortuoſa.* Subiicit quoq; *inter hæc carmina locum habuiſſe* ἀδωνίτη λόγον πρὸς μυῤῥίνην, καὶ ἁρμοδίου μέλος. Plutarchus *1. Sympoſ. Problem. 1.* fatetur etiam *carminis quoddam fuiſſe genus in conuiuiis cantari ſolitum.* Primum enim omnes cōmuni voce carmen Deo (Baccho) canebant: Inde quilibet propriam canebat cantilenam myrteo ramo accepto, quem ἄσαρκον appellabant. Atq; is ramus nō ordine tradebatur, ſed a lectulo in lectulū tranſmittebatur. Vt σκολιὸν dictum videatur & ipſi διὰ τὸ ποικίλον, καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, *ob varietatem & tortuoſos in circuitione flexus.* Alii exiſtimant σκολιὰ appellata τὰ παροίνια μέλη per antiphraſin. Nam illa oportebat eſſe ἁπλᾶ καὶ εὔκολα, *ſimplicia & facilia,* quippe quæ canerentur inter potandum, quod tamen mihi probari non poteſt. Præter hos iterum nonnulli nominata volunt ſcolia, quod vinolenti σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id eſt, *tortuoſis atq; retuſis ſenſibus ea decantent.* Celebrantur ab eruditis Meliti cuiuſdā ſcolia, Timocreontis de Pluto, id eſt, *diuitiis,* item Anacreontis, Alcæi, & Praxillæ, cuius facta mentio ab Athenæo *lib. 15.* vbi ſimul dicta exiſtimat σκολιὰ οὐ κατὰ τὸν τῆς μελοποιίας τρόπον, ὅτι σκολιὸς ἦν, *non ob carminis modum, quod is eſſet obliquus ac difficilis,* nec κατά τινα περιφορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, *quod ambitu ſiue circuitu quodam omnes cantum exciperent,* verum quod caneretur tantum a ſapientibus, ſecundum locum & ordinem, qui cuiq; ſorte obtigerat: Quod ipſum quia ἀταξίαν, id eſt, *ordinis confuſionem* inducebat, neque adeo canebatur ab omnibus, aut ordine, ſed prout contingebat, σκολιὸν eſt nuncupatum. Sed enim quoniam ad lyram carmina ſolebant cani in ſympoſiis, non ſolum myrteum ramum, verum & lyram in iis circumlatam, vt quiſq; eius artis peritus concinne modularetur, prodit idem Plutarchus *prædicto loco,* vt & Fabius *Inſtitution. prim.* Itaque cum in epulis eam recuſaſſet

Themiſtocles, habitus fuit indoctior, *ut Cicero prodit Tuſculanarum.* 1. Multa conferri hic poſſent de Muſica epulis adhibita apud Romanos, Græcos, Hebræos ex optimis quibuſque auctoribus, tum quæ res decantatæ fuerint ab illis, hymni quippe Deorum, heroum laudes & res geſtę: At quia longius ita abducerer a propoſito, temperare mihi ab iis ſatius exiſtimaui. Quinimo alii nonnulli tractarunt ea ſatis exacte. Videndus & Ariſtoteles 3. *Politicorum*, Eraſmus in Prouerbiis. *Admeti nenia. Carica Muſa, canere ad myrtum*, Gyraldus Dialogo *1. de Poetarum hiſtoria.*

Scolopendrion herba, alio nomine ἄσπληνον, item *Splenion*, in parietibus naſcens, foliaq; habens quam plurima polypodii modo diuiſa, ſubter flaueſcentia & hirſuta, viridia ſuperne, & præcipue faciens aduerſus vitia ſplenis, nomen inuenit, quod folia proferat Scolopendræ animali ſimilia, quod pedes habet multos, eoſq; piloſos. Mouetur corporis vtraq; parte. Vnde cum aliqui duo exiſtimarent habere capita, auſus etiam fuit Nicander appellare *bicipitem*, vel quaſi *capitatum vtrinq;*. Quid enim aliud τὸ ἀμφικαρὴς? Exitioſa ipſi eſt, vt & aliis ſerpentibus, humana ſaliua. Rumpi enim, ſi madefiat eo, proditum ab Æliano.

Scopulus, ſaxum eminens, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν, id eſt, *ſpeculando* nominis habet auſpicium. Seruius ad illud Virgilii Æneidos 1. *Scopuloq; infixit acuto, Scopulus*, inquit, *aut a ſpeculando, ἢ παρὰ τὸ σκεπάζειν τὰς νῆας.* Certe Grammaticis σκόπελος eſt ὑψηλὸς τόπος ἀφ' οὗ περισκοπεῖν καὶ ἀπιδεῖν ἔστι πάντα. *Geminos ſcopulos in cœlum minari* dixit Virgilius, hoc eſt, *videri in cœlum attolli.*

Scordiſcarius, qui ſcordiſcum facit, id eſt, *ephippium*. Vetus enim gloſſarium ſic habet: *Scordiſcus*, ἐφίππιον.

Scorpio, machina bellica, *teſte Ammiano Marcellino lib.* 23. dedicat etymon nominis Scorpioni ſerpenti, quod inſtar eius aculeum haberet deſuper erectum. Hinc etiam, inquit: *Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod aſini feri, cum venatibus aguntur, ita eminus lapides calcitrando poſt terga emittunt, vt perforent pectora ſequentium.* Scorpionem tamen aliâ

ab Ona-

ab Onagro machinam esse vult Vitruuius *10. de architectura capit. 1.* Et Isidorus accipit pro telo *libr. 18.* non pro tormento, cum *sagittam* appellat *venenatam, virus, qua figit, mox infundentem.* Ego sic existimo, & bellicum tormentum, & eius ipsius tormenti telum, scorpionis voce significari. Preuius in hac re mihi dux est Turnebus *Aduersariorum 18. cap. 1.* Catapultis & Scorpionibus mitti solitas sagittas, vt balistis lapides, ostendit Vitruuius *libr. 10. capit. 15. & 16.* Sic Maccab. *libr. 1. capit. 6* nominantur σκορπίδια εἰς τὸ βάλλειν βέλη. Vt mirum sit tradi ab Ammiano, *lib. 23. scorpione lapides mitti, balistis autem sagittas*: Nisi forte cum Caio Iurisconsulto lapides & ligna teli siue sagittæ, vel τοῦ βέλους nomine accipias, quod ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, *iaciendo*, vel *mittendo* appellationem habet.

Scorpius σκόρπιος, animal ex genere eorum, quæ appellantur insecta, longo in cauda armatus aculeo, vtrimque brachia quinq; extendens bisulcis forcipibus dentata, ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν, id est, *spargendo venenum* nomen arcessit, vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, quod repat oblique. Ictus eius conficit hominem intra triduũ, cum flatibus, sudore, pilorum erectione, colore pallido, inguinũ tumore, articulorũ duritie, ani procidentia, spuma ex ore erumpente, singultu, vomitionibus, conuulsione, & similib. aliis symptomatis, quæ exstant apud Nicandrũ, Ælianũ & Dioscoridẽ. Ceterũ inter specialia remedia preclarum inprimis remediũ ipsemet serpens contritus, & vulneri applicatus, sicut rabiosi canis pilus præstans remediũ habetur vulgo aduersus eius morsum. Addunt nõnulli althæam cum sale & semine lini. Contulit etiam, si quis binas Aristolochiæ drachmas cum vino per os assumsisset. Frequens hoc animal in Italia, sed minus venenosum atque in Thracia, vbi perniciem adfert non solum hominibus, verum etiam brutis animalibus ad porcos vsq;. In agro Tridentino ictos ex Scorpiis nihil noxæ percipere, prodit Matthiolus in *Dioscoridem.* Eosdem nullam noxã inferre in Insula Pharo, affirmat Aristoteles *lib. 8. cap. 29. de animalium historia.* Quę sit olei Scorpionum prestantia, apud eundẽ Mat-

thiolum legas *lib. 2.* Genera eorū produntur nouē distincta solo colore. Sed & scorpios volātes inueniri, cum ab aliis, tū a Scalig. proditū *Exercit. 188.* Idem scribit quosdam et serpētes ab his necari. Quid, q̄ & scorpio marinus existat, vsuque longo sit exploratū, scorpiū nasci ex cancro terra obruto. Irrepserunt etiā prouerbia apud eruditos: *Scorpium: propera: Scorpius sub omni lapide:* De quib. consulendus Erasmus. Verumne sit autē, quod Apuleius olim scripsisse proditur, si qs ictus a scorpio super asinū sederit, ad caudā conuersus, trāsire dolorē in asinū, cū pro comperto non habeā, aliis cogitādum relinquo. Pro fabula habeo, q̄ Democritus asseruit, si quis ictus a scorpio, insusurrauerit auribus asini, *scorpius me percussit,* transiturum in eum dolorem, qui mox emorietur pedendo, quod addit Zoroastres.

Scortum vocarunt Romani meretricē a scorteis pellib. quibus vtebantur pro strato. Non mirum. Nam & pelles pro meretrice positas inuenias *Leu. 15. Vestem & pellem, quam habuerit, lauabis aqua.* vbi Hesychius sua interpretatione astipulatur. Festus etiā: *Scorta appellantur meretrices, quia vt pelliculæ subigantur.* Omnia namq; ex pellibus facta *scortea* appellantur. *Scortes,* id est, pelles testium arietinorum ab eisdem pellibus dictæ. Quinimo in Attellanis animaduertas, dicere rusticos, se adduxisse pro scorto pelliculam, *teste Varrone.* Hinc *scortū scorteum* Apuleio *Milesiacar. 1.* pro annosa meretrice, & instar pelliculæ, & corii rugosa, quæ ꝓpterea & *Strictiuella* nominari poterat, quod cutem stringat, & rugas in facie extendat. Sunt qui eiusmodi meretricem *Scrancliam* siue *Scratliā* appellant. Nonius & Festus habent *Scraptas,* intelligentes *nugatorias mulieres.* Martialis de penula ex pellibus facta aduersus imbres: *Ad subitas nunquam scortea desit aquas.* In Carmentis sacra templumq; nihil quoq; scorteū inferre licebat apud Romanos, quod (reor) illa pollui existimarent & funestari pellib. animalis, quod sua periisset morte. Quare & flaminib. nefas fuit calceis vti ex pecudis mortuæ corio. An eādem ob caussam apud Cretenses nemini nisi nudo patuerit ingressus ædis Dianæ, quam illi religiose colebant, & *Britomarten*

marten vocabant, cogitandum aliis relinquo. Vetus Glossarium hæc omnia fere confirmans, scortum vocat χαμαιτύπην & χαμαιτυπεῖον, id est, *abiectum scortum*, quod Polluci est *vile stragulum humistratum*. Idem: *Scortea*: δερματογείτινον. Item: *Scorteum*, σκύτινον, δερμάτινον. Auctarii loco sit, scortum etiam dictum *Ergasilem parasitum*, vt ipsemet fatetur, apud Plautum in Captiuis.

Scotia insulæ Britanniæ pars versus Septentrionem, a Latinis scriptoribus *Albania* dicta, vt nonnullis videtur, Tacito in vita Agricolæ Caledonia, nomen traxit ab incolis Scotis, quorum primus inter Latinos mentionem fecit Ammianus. Hi ex Cantabria Hispaniæ oriundi in Hyberniam traiecerũt primum, vnde migrarunt in Scotiam fixis ibi sedibus ad hũc vsq; diem, neq; nomen a tenebris adepti, sicut Scotus ille, qui scholasticæ & Aristotelicæ Philosophiæ magnas tenebras offudit, verum a iaculandi peritia, *vt quidam volunt*. Etsi Sabellicus 10. *Æneid. lib. 5.* a pictura nominatos scribat. Ad Insulam redeo. Scribit de ea Georgius Buchananus in Scotia sua hoc modo: *Antiquissimum insulæ nomen creditur fuisse Albion, aut, vt Arist. vel potius Theophrastus libro de mundo recenset, Albium. Sed hoc nomen magis e libris eruitur, quam in communi sermone vsurpatur, præsertim apud Scotos, qui se Albinichi, regionem autem suam Albin adhuc vocant. Multi id nominis inde inditum putant, quod appellentibus e Gallia albæ rupes primæ occurrant. Mihi vero absurdum inprimis videtur, Britannici nominis originẽ e Latino sermone repetere, tam raro, tum inter feras gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio nomen id inditum putant, quem aliquando Britanniæ fuisse regẽ comminiscuntur, audaci prorsus mendacio, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Meminerunt etiam Albionis & Bergionis e Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo, e Latinis Cato, Hyginus, & Mela, ex quibus id fere colligi potest, Albionem & Bergiona Neptuni filios Ligures ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrocinius infesta habuisse. Ego non abnuerim ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse. Verum album cotendo plurimarum gẽtium cõmune fuisse vocabulũ, & nõ modo coloris, sed etiam altitudinis significationem habuisse. Et Festus*

Pompeius, quæ Latinis albæ dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari asserit, & inde Alpibus nomen inditum, quod perpetuis niuibus albescant. Atq; hic quidem *subsisto.* Quæ sequuntur, in Alpib. nostris magna ex parte requires, vbi & illa referre operæ pretium duxi, nixus eiusdem auctoritate, etsi afferenti meliora se lubenter acquieturum profiteatur.

Scribæ, qui (*vt Festus docet*) fuerunt librarii rationesq; publicas scribebant, imo leges quodammodo in manib. habebāt, & magistratibus ius suggerebant, *sicut ostendit (Ci. 3. de legibus*, inq; maiori pretio sunt habiti apud Græcos, quam apud Romanos, tractauit enim eos Cato *Apparitorum* loco, cū alios fraudis, alios inscitiæ insimularet) nomen suum a scribendo deducunt. Quinimo mercenarium fuisse eorum officium, nec magnæ existimationis apud Romanos, suamq; mercedē a quæstoribus accipere solitos, apud Cicer. inuenias. Ceterū minimę dignitatis erat scriba naualis, *teste Pepeio*, quod periculis quoq; ministeriū eius esset obiectū. Cūq; multi essent numero in ciuitate, in Decurias tandē multas translati sunt. Aditus tamē ad maiores honores nō fuit his interclusus, ne quis forte existimet aliquā illos tulisse infamiæ notā. Porro fuisse & scribas ærarii; apud Cicer. pro Cluentio legas. Apud Iudæos fuerunt Scribæ interpretes legis a Dauide & Esdra constituti, inq; synagogis & templo docentes, verū interim æstu ambitionis flagrantes, & Domino Christo admodum infesti, *prout ex Euangelica historia constare potest.*

Scrupulus per diminutionē dictus a paruo lapillo, quem *scrupū* vocant Latini, qui ipse quoniā in calceos incidēs pedes torquere solet, hinc *scrupulum mouere*, id est, difficultatē metaphorice est dictum. Scrupulū vero, vel (*vt alii*) scripulū ponderis species est apud Romanos, cui fere respondet Grecorū *γράμμα*. Scio alios *scriptulū* dicere, at Flauii Sosipatri temporib. vulgus *scripulū* dicebat, sicut & postea docti, prout intelligi pōt ex libello Capri *de Orthographia*: Etsi scriptulū tamē dixerint M. Varro & Volusius Metianus. Vtcumq;. Pēdit secundū Mauros & Grecos grana frumenti 24. Pharmacopolę diffidentes ab his, statuūt esse 20. granorum, quo errore ducuntur

cuntur Nicolaus & eum ſecuti Salernitę. Pondere hoc (intelligo χράμμα) multum ſunt vſi iuniores Gręci, *Aetius, Alexander, Aretius, Moſchio.* Veteres autem eius loco habent διόβολον, vel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenum: κισσήρεως ὀβολοὶ δύο, *pumicis oboli duo.*

Scurra Gloſſario ἔυςομος, γελωτοποιὸς, ἐυτράπελος, σκώπτης, ἠδυλόγος, videtur quibuſdam ab olcto, vel ſtercore dictus, quod Græcis eſt σκὼρ, eoque vocabulo vſus eſt Ariſtophanes. Etenim id genus homines loquuntur vt plurimum de rebus putidis, obſcœnis & oſcis, ad riſum mouendum apud eos, qui delectantur eiuſcemodi putore, ne dicam impietate. Si deſcribere velis, dixeris eum eſſe, qui potentiori, vel ditiori alicui aſſentatur geſtu & verbis, vt riſum excitet, idque ad ſuam vtilitatem, qualem quoque βωμόλοχον vocant. Vide vel ipſa luce clarius amicum illum verum non eſſe, nec minus ab eo ſeparandum, quam ob Oratore faceto, & vrbano ex mente Ciceronis. *2. de Oratore.* Verrius tamen a ſequendo dictum voluit, quod tenuioris fortunæ homines eos ſequi ſint ſoliti, quos proſequuntur honoris gratia.

Scultetus, germanice *Schultes* videtur Iunio Francicum nomen reſpondens prætori vrbano, nomenque ſuum inde rahere, quod noxas & debita exigat, imo etiam mulctas & pœnas ab iis, qui deliquerunt, expoſcat.

Scutica a Græca voce (σκῦτος) quæ ſignificat pellem, nominis habet originem, ſicut & vetus gloſſariũ agnoſcit ſcribens hoc modo, *Scutia* σκῦτος.

Scutum appellatum, ait Iſidorus, quod a ſe excutiat telorum ictũ. Vt enim telis reſiſtatur, clypeus antefertur, a ſecãdo deriuat Varro quaſi ſecatum. Quid fabulamur? An non rectius ἀπὸ τοῦ σκύτεος, id eſt, *pelle vel corio*? Quis enim neſcit ſcuta olim pellibus obducta? Quis ignorat Aiacis apud Homerum σάκος ἑπταβόειον ταύρων ζατρεφέων, ὃ μὲν οἱ τύχιος κάμε τεχνῶν σκυτοτόμων ὄχ᾽ ἄριστος? Hic notandum, *ſcutis olim albis vſos qui nihil geſſerant præclare, at eorum ſcuta multis imaginibus fuiſſe depicta, qui rebus geſtis fuerant illuſtres.* Apud Romanos quoque ſcutis ducum militumque nomina fuiſſe inſcripta

pertinacior aliquis, per antiphraſin licet vt fiat, quale admiſſum eſt etymon a Grammaticis noſtris in *luco bello, Parcis* & *Eumenidibus*, ſicut alias eſt annotatum. Ea ratione dixiſſe mihi videtur Scipio, ſi quid aliud, ſapientiſſime, *nunquam ſe minus eſſe otioſum, quam cum eſſet otioſus.* Innuere volebat, cum veluti feriaretur a corporis labore, tum vel maxime [illegible] omnium ſtudio & meditatione occupatum fuiſſe animum. Teſtor ipſius, qui iam dudum ſaxum hoc volui, ſæpenumero adeo me redeuntibus illis in orbem, ſcholaſticis, *inquam*, laboribus interdiu defatigatum, vt haud credam baiulum vllum aut reſtiarium grauiori labore perfunctum, aut ita confectum & labaſcentem ſub onere ſuo, vbi ſerus aduenit veſper. Neſciunt cerdones, ſutores, piſtores, veſtimentarii, capſarii, fullones, & alii id genus homines, quid ſit verſari in literis ſerio. Imo plurimi docti ignorãt, quid ſit formare balbutiens pueri os. Deus bone quot inuoluimur difficultatib. Quot curæ tranſuerſum rapiunt animũ? Quoties ingemiſcendũ, cum res ꝓ voto nõ ſuccedit, aut vbi fallit exſpectationẽ pullulãs frutex? Etſi perdius & pernox mediteris certiſſimas leges ad id ꝓmulgatas, vt ſimul in ſtudiis & morib. pietateq; ꝓficiãt, ſæpiſſime tamen fraudẽ illis faciunt, & confictis technis elabũtur. Adeo ꝓna in malũ hominis natura. Quod ſi cõuincantur quandoq;, & proinde luſtrãda ſint & plectẽda eorũ peccata, ſæpe negotiũ eſt bonis præceptorib. cũ parentib. qui cęco ducti amore palliãt iſta, eleuant & excuſant. Vtq; alios plectas, aut mulctam irroges pro iure ſcholaſtico, tamen id ſuis haudquaquã debere fieri præpoſtero quodam iudicio ꝑſuaſum habent. Atq; ita vitiis ab ineunte ætate frigidã ſuffundunt, & ad peccandũ veluti fomenta quædã aut materiã ſuppeditant. Quod vero non minus dolendũ, ipſimet adoleſcentes, vbi iã ad frugẽ aliquã peruenerunt in ſtudiis, & grauioris alicuius ingenii cultus gratia abeũdũ, diſcedunt ſæpe ἀχαρίστως & pro auro (ꝙ ſolet dici) carbones repẽdunt illis, quib. vel ipſo Philoſopho teſte, vna cũ parentib. & Deo nõ redditur æquiualens. Improbi & peruerſi nonnulli plumbeas gerũt iras ob datas iuſtiſſime pœnas. Sunt qui etiã clancu-

clanculũ obeſſe ſtudent, aut certe non prodeſſe, ſiue liuore, ſiue ſuperbia impulſi, vbi iam adoleuerũt. Si publico munere funguntur, nihil minus quã ſcholas curãt, quę tamẽ ſeminaria Reipub. ſunt, & in quib. ea tradũtur, quę in hac cœca mundi caligine ceteris bonis & nugis merito ſunt præponẽda. Sunt n. illa alia caduca prorſus & momẽtanea. At eruditio diuinũ quiddã, in quã ẽt tantũ iuris vindicare ſibi non põt fortuna, quantũ in fundos & facultates. Ne ſit ergo animus in patinis, vt tantũ ea venemur, quæ faciũt πρὸς τὸ ζῆν. Nec quęſo obliti melioris naturæ in hiſce quiſquiliis & ruderib. obbruteſcamus. Potius applicandus bonis & eruditis animus ad conſeruationẽ rerũ diuinarũ, artium inquã, quib. gratam de ſe famã ſummus ille opifex inſparſit, *teſt. Platone.* Vt non retundendi ſed erigendi ſint Profeſſores & Præceptores, non ſpe, ſed re, non ſolũ conſilio, verum ẽt auxilio, vbi opus erit aut neceſſitas poſtulabit. Alioqui migrabunt Muſæ ad alias gentes, quæ feliciter olim tranſuolarunt Alpes, inq; Belgio, Germania, Gallia & aliis regionib. placide hactenus conſederũt. Monẽdi & Ephori ſcholarum ſedulo vt perfungantur munere tãto, quippe vt aliquoties præſentes ſe ſiſtãt, bonas leges cõfirmẽt & inducãt, malas peſſundẽt & abrogẽt, ſcholaſticam diſciplinã ſtabiliãt, qua velut altero tibicine nititur inſtitutio, ipſamq; Rectorũ auctoritatẽ firmẽt, ſi modo rem iuſtam & æquã vrgent, aduerſus minora ſubſellia, quæ ſolent vt plurimũ muſſitare, cõſpirare & inſurgere, audacter & imprudenter, imo ſine ratione ſæpe, aduerſus eos, quib. examinis & inſpectionis aliorum cura eſt cõmmiſſa. Atq; hæc ita monere placuit. ſi forte ſit aliquis, qui elegãter doctus, & erga literas bene affectus zelo quodã & affectu omnino bono imprimat animo, tandẽq; agat deſtinatus τῆς ἐφορείας officio, quod ex re futurũ exiſtimabit, idq; promte, alacriter & ſtudioſe. Nã quid exſpectandũ ab illis, qui rerum ſunt imperiti, imo ſæpe literas & ſcholas habent exoſas? Sicut vilibus reb. ſunt affixi, ita de iis diſputant, & de eiſdẽ tantũmodo loquũtur, nec vlla de reb. eximiis cura, vtpote quas non intelligũt, nec intelligere cupiũt, cũ ignoti nulla ſit cupido, *vt ait Poeta.*

Scintilla quasi ſcindilla a ſcindendo, quod ſcindatur a re igno-ta. Obiter hic monendum, *ſcindulam* (ſic enim ſcribendũ re-uera, non *ſcindilla*) etiam a ſcindendo dictã, tabellamq; eſſe arborum aſſulatim ſciſſarum. Huiuſmodi vero tabellis con-tectas fuiſſe ædes Romanas annorum ſpatio 470. *teſtis Cor-nelius Nepos apud Plinium lib. 16. cap. 10.* Vide etiam de his Tur-nebum. *Aduerſ. 22. cap. 18.*

Scipio. Scipionum familia a Cornelio nomen traxit, qui patrẽ luminibus captum tanquam Baculus regebat, *auct. Macro-bio*, quo Græcis baculus ſit σκίπων. Hinc ἀσκίπων Antiphilo ſenex, qui ſine baculo progreditur. Ex huius Scipionis fami-lia prodiit ille Cornelius Scipio, qui poſtea *Africanus* eſt ap-latus, & annos natos 29. cum conſulari imperio extra ordi-nem in Hiſpaniam eſt miſſus, Carthaginem nouã expugna-uit, Aſdrubalem caſtris exſuit, eundem cum Magone Hiſpa-nia expulit, eamque in poteſtatem populi Romani redegit. Atq; ita rebus tandem feliciter geſtis in vrbem reuerſus ar-genti magnum pondus intulit in ærarium. Itẽ prodiit ex hac familia iſte Scipio Naſica, qui primus abſens Pont. Max. eſt factus. Cic. refert *in Bruto, & 3. de legibus*. hunc a Tribunatio Tribun. plebis in vincula coniectum. Tandem mortuus eſt Pergami, cum libera ipſi legatio in Aſiam eſſet decreta.

Scironides Petræ, quas Strabo ſcribit *lib. 9.* poſt Cromionem Atticis imminere finibus, non relinquentes tranſitum iuxta mare, nominis etymon dedicant Scironi latroni, qui eas in-ſedit, tandem obtruncatus a Theſeo. At hoc loco flantẽ pro-cellaſq; cientem *Caurum* Athenienſes *Scironem* appellabãt.

Scolia σκολιὰ, carmina conuiualia, quæ fortium virorũ laudes complectebantur, & tantum ab eruditis cani ſolebãt, ſic di-cta, quod a primo inceptum carmen non a proximo porro, ſed ordine flexuſo & obliquo, qui Græcis σκολιὸς eſt, vltro ci-troque exciperetur. Ariſtophanis interpres meminit huius moris in Veſpis hoc modo: ἀρχαῖον ἔθος ἑστιωμένους ᾄδειν, ἀκολού-θως, τὸ πρῶτον εἰ παύσαιτο τῆς ᾠδῆς, καὶ γὰρ ὁ ἐξάρχων δάφνην καὶ μυρρί-νην κατέχων, ἦδε σιμωνίδου ἢ στησιχόρου μέλη ἄχεις οὗ ἤθελε. καὶ μετὰ ταῦ-τα ᾧ ἐβούλετο, ἐδίδου, οὐχ ὡς ἡ τάξις ἀπῄτει, καὶ ἔλεγεν ὁ δεξάμενος παρὰ

τοῦ πρώ-

τοῦ πρώτου τὰ ἑξῆς. κἀκεῖνος ἐπεδίδου πάλιν ᾧ ἐβούλετο. διὰ τὸ πάντας οὖν ἀπαρεμποδίστως ᾄδειν, καὶ τὰ μέλη, σκολιὰ εἴρηται διὰ τὴν δυσκολίαν: Vbi ſub finem a difficultate canendi deducere videtur etymō vocis, vel etiam *(nam ita ſubiicit)* διὰ τὰ σκολιά, ἅ εἰσι παροίνια ᾠδαί, *quod vinolentæ cantiones ſint obliquæ & tortuoſæ.* Subiicit quoq; *inter hæc carmina locum habuiſſe* ἀδμήτου λόγον πρὸς μυῤῥίνην, καὶ ἁρμοδίου μέλος. Plutarchus *1. Sympoſ. Problem. 1.* fatetur etiam *carminis quoddam fuiſſe genus in conuiuiis cantari ſolitum.* Primum enim omnes cōmuni voce carmen Deo (Baccho) canebant: Inde quilibet propriam canebat cantilenam myrteo ramo accepto, quem ἄσαρκον appellabant. Atq; is ramus nō ordine tradebatur, ſed a lectulo in lectulū tranſmittebatur. Vt σκολιὸν dictum videatur & ipſi διὰ τὸ ποικίλον, καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, *ob varietatem & tortuoſos in circuitione flexus.* Alii exiſtimant σκολιὰ appellata τὰ παροίνια μέλη per antiphraſin. Nam illa oportebat eſſe ἁπλᾶ καὶ εὔκολα, *ſimplicia & facilia,* quippe quæ canerentur inter potandum, quod tamen mihi probari non poteſt. Præter hos iterum nonnulli nominata volunt ſcolia, quod vinolenti σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id eſt, *tortuoſis atq; retuſis ſenſibus ea decantent.* Celebrantur ab eruditis Meliti cuiuſdā ſcolia, Timocreontis de Pluto, id eſt, *diuitiis,* item Anacreontis, Alcæi, & Praxillæ, cuius facta mentio ab Athenæo *lib. 15.* vbi ſimul dicta exiſtimat σκολιὰ οὐ κατὰ τὸν τῆς μελοποιίας τρόπον, ὅστις σκολιὸς ἦν, *non ob carminis modum, quod is eſſet obliquus ac difficilis,* nec κατά τινα περιφορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, *quod ambitu ſiue circuitu quodam omnes cantum exciperent,* verum quod caneretur tantum a ſapientibus, ſecundum locum & ordinem, qui cuiq; ſorte obtigerat: Quod ipſum quia ἀταξίαν, id eſt, *ordinis confuſionem* inducebat, neque adeo canebatur ab omnibus, aut ordine, ſed prout contingebat, σκολιὸν eſt nuncupatum. Sed enim quoniam ad lyram carmina ſolebant cani in ſympoſiis, non ſolum myrteum ramum, verum & lyram in iis circumlatam, vt quiſq; eius artis peritus concinne modularetur, prodit idem Plutarchus *prædicto loco,* vt & Fabius *Inſtitution. prim.* Itaque cum in epulis eam recuſaſſet

Themiſtocles, habitus fuit indoctior, *vt Cicero prodit Tuſculanarum. 1.* Multa conferri hîc poſſent de Muſica epulis adhibita apud Romanos, Græcos, Hebræos ex optimis quibuſque auctoribus, tum quæ res decantatæ fuerint ab illis, hymni quippe Deorum, heroum laudes & res geſtę: At quia longius ita abducerer à propoſito, temperare mihi ab iis ſatius exiſtimaui. Quinimo alii nonnulli tractarunt ea ſatis exactè. Videndus & Ariſtoteles *3. Politicorum,* Eraſmus in Prouerbiis, *Adimeti nænia. Carica Muſa, canere ad mortuum,* Gyraldus Dialogo *1. de Poëtarum hiſtoria.*

Scolopendrion herba, alio nomine ἀσπλήνιον, item *Splenion,* in parietibus naſcens, foliaq; habens quam plurima polypodii modo diuiſa, ſubter flaueſcentia & hirſuta, viridia ſuperne, & præcipue faciens aduerſus vitia ſplenis, nomen inuenit, quod folia proferat Scolopendræ animali ſimilia, quod pedes habet multos, eoſq; piloſos. Mouetur corporis vtraq; parte. Vnde cum aliqui duo exiſtimarent habere capita, auſus etiam fuit Nicander appellare *bicipitem,* vel quaſi *capitatum vtrimq;.* Quid enim aliud τὸ ἀμφικαρῆς? Exitioſa ipſi eſt, vt & aliis ſerpentibus, humana ſaliua. Rumpi enim, ſi madefiat eo, proditum ab Æliano.

Scopulus, ſaxum eminens, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν, id eſt, *ſpeculando* nominis habet auſpicium. Seruius ad illud Virgilii Æneidos 1. *Scopuloq; infixit acuto, Scopulus,* inquit, *aut à ſpeculando,* ἢ παρὰ τὸ σκεπάζειν τὰς ναῦς. Certe Grammaticis σκόπελος eſt ὑψηλὸς τόπος ἀφ' οὗ περισκοπῆσαι καὶ ἀπιδεῖν ἔστι πάντα. *Geminos ſcopulos in cælum minari* dixit Virgilius, hoc eſt, *videri in cælum attolli.*

Scordiſcarius, qui ſcordiſcum facit, id eſt, *ephippium.* Vetus enim gloſſarium ſic habet: *Scordiſcus*, ἐφίππιον.

Scorpio, machina bellica, *teſte Ammiano Marcellino lib. 23.* dedicat etymon nominis Scorpioni ſerpenti, quod inſtar eius aculeum haberet deſuper erectum. Hinc etiam, inquit: *Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod aſini feri, cum venatibus aguntur, ita eminus lapides calcitrando poſt terga emittant, vt perforent pectora ſequentium.* Scorpionem tamen aliã

ab Ona-

ab Onagro machinam esse vult Vitruuius *10. de architectura capit. 1.* Et Isidorus accipit pro telo *libr. 18.* non pro tormento, cum *sagittam* appellat *venenatam, virus, qua figit, mox infundentem.* Ego sic existimo, & bellicum tormentum, & eius ipsius tormenti telum, scorpionis voce significari. Pręuius in hac re mihi dux est Turnebus *Aduersariorum 18. cap. 1.* Catapultis & Scorpionibus mitti solitas sagittas, vt balistis lapides, ostendit Vitruuius *libr. 10. capit. 15. & 16.* Sic Maccab. *libr. 1. capit. 6* nominantur σκορπίδια εἰς τὸ βάλλειν βέλη. Vt mirum sit tradi ab Ammiano, *lib. 23. scorpione lapides mitti, balistis autem sagittas*: Nisi forte cum Caio Iurisconsulto lapides & ligna teli siue sagittæ, vel τοῦ βέλους nomine accipias, quod ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, *iaciendo*, vel *mittendo* appellationem habet.

Scorpius σκόρπιος, animal ex genere eorum, quæ appellantur insecta, longo in cauda armatus aculeo, vtrimque brachia quinq; extendens bisulcis forcipibus dentata, ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν, id est, *spargendo venenum* nomen arcessit, vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, quod repat oblique. Ictus eius conficit hominem intra triduũ, cum flatibus, sudore, pilorum erectione, colore pallido, inguinũ tumore, articulorũ duritie, ani procidentia, spuma ex ore erumpente, singultu, vomitionibus, conuulsione, & similib. aliis symptomatis, quæ exstant apud Nicandrũ, Ælianũ & Dioscoridẽ. Ceterũ inter specialia remedia pręclarum inprimis remediũ ipsemet serpens contritus, & vulneri applicatus, sicut rabiosi canis pilus præstans remediũ habetur vulgo aduersus eius morsum. Addunt nõnulli althæam cum sale & semine lini. Contulit etiam, si quis binas Aristolochiæ drachmas cum vino per os assumsisset. Frequens hoc animal in Italia, sed minus venenosum atque in Thracia, vbi perniciem adfert non solum hominibus, verum etiam brutis animalibus ad porcos vsq;. In agro Tridentino ictos ex Scorpiis nihil noxæ percipere, prodit Matthiolus in *Dioscoridem.* Eosdem nullam noxã inferre in Insula Pharo, affirmat Aristoteles *lib. 8. cap. 29. de animalium historia.* Quę sit olei Scorpionum pręstantia, apud eundẽ Mat-

marten vocabant, cogitandum aliis relinquo. Vetus Glossarium hæc omnia fere confirmans, scortum vocat *χαμαιτύπην* & *χαμαιτυπεῖον*, id est, *abiectum scortum*, quod Polluci est *vile stragulum humistratum*. Idem: *Scortea*: *δερματογείτινον*. Item: *Scorteum*, *σκύτινον*, *δερμάτινον*. Auctarii loco sit, scortum etiam dictum *Ergasilum parasitum*, vt ipsemet fatetur, apud Plautum in Captiuis.

Scotia insulæ Britanniæ pars versus Septentrionem, a Latinis scriptoribus *Albania* dicta, vt nonnullis videtur, Tacito in vita Agricolæ Caledonia, nomen traxit ab incolis Scotis, quorum primus inter Latinos mentionem fecit Ammianus. Hi ex Cantabria Hispaniæ oriundi in Hyberniam traiecerũt primum, vnde migrarunt in Scotiam fixis ibi sedibus ad hũc vsq; diem, neq; nomen a tenebris adepti, sicut Scotus ille, qui scholasticæ & Aristotelicæ Philosophiæ magnas tenebras offudit, verum a iaculandi peritia, *vt quidam volunt*. Etsi Sabellicus 10. *Æneid. lib. 5.* a pictura nominatos scribat. Ad Insulam redeo. Scribit de ea Georgius Buchananus in Scotia sua hoc modo: *Antiquissimum insulæ nomen creditur fuisse Albion, aut, vt Arist. vel potius Theophrastus libro de mundo recenset, Albium. Sed hoc nomen magis e libris eruitur, quam in communi sermone vsurpatur, præsertim apud Scotos, qui se Albinichi, regionem autem suam Albin adhuc vocant. Multi id nominis inde inditum putant, quod appellentibus e Gallia albæ rupes primæ occurrant. Mihi vero absurdum inprimis videtur, Britannici nominis originẽ e Latino sermone repetere, tam raro, tum inter feras gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio nomen id inditum putant, quem aliquando Britanniæ fuisse regẽ comminiscuntur, audaci prorsus mendacio, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Meminerunt etiam Albionis & Bergionis e Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo, e Latinis Cato, Hyginus, & Mela, ex quibus id fere colligi potest, Albionem & Bergiona Neptuni filios Ligures ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrocinius infesta habuisse. Ego non abnuerim ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse. Verum album cõtendo plurimarum gẽtium cõmune fuisse vocabulũ, & nõ modo coloris, sed etiam altitudinis significationem habuisse. Et Festus*

Pompeius, quæ Latinis Alba dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari aſſerit, & inde Alpibus nomen inditum, quod perpetuis niuibus albeſcant. Atq; hic quidem *ſubſiſto.* Quæ ſequuntur, in Alpib. noſtris magna ex parte requires, vbi & illa referre operæ pretium duxi, nixus eiuſdem auctoritate, cuiſi afferenti meliora ſe lubenter acquieturum profiteatur.

Scribæ, qui (*vt Feſtus docet*) fuerunt librarii rationeſq; publicas ſcribebant, imo leges quodammodo in manib. habebāt, & magiſtratibus ius ſuggerebant, *ſicut oſtendit Cic. 3. de legibus,* inq; maiori pretio ſunt habiti apud Græcos, quam apud Romanos (tractauit enim eos Cato *Apparitorum* loco, cū alios fraudis, alios inſcitiæ inſimularet) nomen ſuum a ſcribendo deducunt. Quinimo mercenarium fuiſſe eorum officium, nec magnæ exiſtimationis apud Romanos, ſuamq; mercedē a quæſtoribus accipere ſolitos, apud Cicer. inuenias. Ceterū minime dignitatis erat ſcriba naualis, *teſte Pōpeio,* quod periculis quoq; miniſteriū eius eſſet obiectū. Cūq; multi eſſent numero in ciuitate, in Decurias tandē multas translati ſunt. Aditus tamē ad maiores honores nō fuit his interclufus, ne quis forte exiſtimet aliquā illos tuliſſe infamiæ notā. Porro fuiſſe & ſcribas ærarii; apud Cicer. pro Cluentio legas. Apud Iudæos fuerunt Scribæ interpretes legis a Dauide & Eſdra conſtituti, inq; ſynagogis & templo docentes, verū interim æſtu ambitionis flagrantes, & Domino Chriſto admodum infeſti, *prout ex Euangelica hiſtoria conſtare poteſt.*

Scrupulus per diminutionē dictus a paruo lapillo, quem *ſcrupū* vocant Latini, qui ipſe quoniā in calceos incidēs pedes torquere ſolet, hinc *ſcrupulum mouere,* id eſt, difficultatē metaphorice eſt dictum. Scrupulū vero, vel (*vt alii*) ſcripulū pōderis ſpecies eſt apud Romanos, cui fere reſpondet Græcorū *γράμμα.* Scio alios *ſcriptulū* dicere, at Flauii Soſipatri temporib. vulgus *ſcripulū* dicebat, ſicut & poſtea docti, prout intelligi pōt ex libello Capri *de Orthographia:* Etſi ſcriptulū tamē dixerint M. Varro & Voluſius Metianus. Vtcumq;. Pēdit ſecundū Mauros & Græcos grana frumenti 24. Pharmacopolę diffidentes ab his, ſtatuūt eſſe 20. granorum, quo errore du-

cuntur

cuntur Nicolaus & eum ſecuti Salernitę. Pondere hoc (intelligo γράμμα) multum ſunt vſi iuniores Gręci, *Aetius, Alexander, Aretius, Moſchio.* Veteres autem eius loco habent διώβολον, vel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenum: κισσήρεως ὀβολοὶ δύο, *pumicis oboli duo.*

Scurra Gloſſario εὐτράπελος, γελωτοποιὸς, εὐτράπελος, σκώπτης, ἢ δυσλόγος, videtur quibuſdam ab olcto, vel ſtercore dictus, quod Græcis eſt σκὼρ, eoque vocabulo vſus eſt Ariſtophanes. Etenim id genus homines loquuntur vt plurimum de rebus putidis, obſcœnis & oſcis, ad riſum mouendum apud eos, qui delectantur eiuſcemodi putore, ne dicam impietate. Si deſcribere velis, dixeris eum eſſe, qui potentiori, vel ditiori alicui aſſentatur geſtu & verbis, vt riſum excitet, idque ad ſuam vtilitatem, qualem quoque βωμολόχον vocant. Vide vel ipſa luce clarius amicum illum verum non eſſe, nec minus ab eo ſeparandum, quam ob Oratore faceto, & vrbano ex mente Ciceronis. *2. de Oratore.* Verrius tamen a ſequendo dictum voluit, quod tenuioris fortunæ homines eos ſequi ſint ſoliti, quos proſequuntur honoris gratia.

Scultetus, germanice *Schultes* videtur Iunio Francicum nomen reſpondens prætori vrbano, nomenque ſuum inde rahere, quod noxas & debita exigat, imo etiam mulctas & pœnas ab iis, qui deliquerunt, expoſcat.

Scutica a Græca voce (σκύτος) quæ ſignificat pellem, nominis habet originem, ſicut & vetus gloſſariũ agnoſcit ſcribens hoc modo, *Scutia* σκῦτος.

Scutum appellatum, ait Iſidorus, quod a ſe excutiat telorum ictũ. Vt enim telis reſiſtatur, clypeus antefertur, a ſecãdo deriuat Varro quaſi ſecatum. Quid fabulamur? An non rectius ἀπὸ τοῦ σκύτεος, id eſt, *pelle vel corio?* Quis enim neſcit ſcuta olim pellibus obducta? Quis ignorat Aiacis apud Homerum σάκος ἑπταβόειον ταύρων ζατρεφέων, ὅ μὲν οἱ Τύχιος κάμε τεχνῶν σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος? Hic notandum, *ſcutis olim albis vſos qui nihil geſſerant præclare, at eorum ſcuta multis imaginibus fuiſſe depicta, qui rebus geſtis fuerant illuſtres.* Apud Romanos quoque ſcutis ducum militumque nomina fuiſſe inſcripta,

in Domitano suo prodidit Dio. Ne corrumperentur, induta fuisse tegumentis aduersus pluuiam, testis est Cæsar, *belli Gallici* 2. Illidere autem genibus scuta indicasse prosperitatem apud Ammianum legas *libro 15.* vt libro sequenti iræ fuisse indicium, hastis clypeos percutere, cumque ritum obseruatum quoque ab Ægyptiis in ira declaranda, testatur Diodorus Siculus *libro secundo.* Quatere porro scutum atque rotare,, ad numeros & gestus armaturæ pertinuit, *vt innuit Vegetius libro primo, capite quarto.* Græcorum legibus non qui ensem aut hastam, sed qui clypeum amisisset, mulctabatur. Itaque Epaminondas moriens quæsiuit, *saluus ne esset clypeus*, & Lacedæmoniæ mulieres demittentes filios in militiam addere solebant, ἢ σὺν τούτῳ, ἢ ἐπὶ τούτου, id est, *aut cum hoc, aut super hoc*, significantes aut referendum esse scutũ, aut efferendos esse mortuos super scutum. Inter scutum denique & clypeum notandum discrimen: Quippe illud oblongum erat, hic autem rotundus. Virgilius: *Scutis protecti corpora longis.*

Scylla promines saxum in mare, *vt vult Salustius*, adeoque eminus imitans formam muliebrem, in quod illisi fluctus luporum eiulatum, canumque latratum imitantur, vnde pubetenus monstris eam succinctam fabulantur Poetæ, videtur quibusdam vocabuli auspicium deducere a verbo σκυλεύειν, quod *spoliare* significat, vel quia naues raptas & pereuntes spoliare dicitur, vel quia ea parte Piratæ vecti triremi sua miræ pernicitatis, cui tunc nomen erat Scyllæ, infestum reddiderunt Tyrrhenum ac Siculum mare, dum obuias quasque naues spoliarent. Multa de ea Poetæ. Rapidis enim canibus inguina succinctam canit Ouidius. Et Virgilius Æneid. 3.

Prima hominis facies, & pulcro pectore virgo,
Pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Et paulo ante:

Dextrum Scylla latus læuum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos

Sorbet

*Sorbet in abruptum fluctus, ru*ʃ*ſ*ʃ*que ſub auras*
Erigit alternos, & ſidera verberat vnda.

Homerus quoque Odyſſ. *μ.*

ἔνθεν μὲν γὰρ σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα χάρυβδις
δεινὸν ἀνεῤῥοίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.

Item:

ἔνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, προτὶ δ' αὐτὰς
κῦμα μέγα ῥοχθεῖ.

Situm hunc Charybdis & Scyllæ nominat Apollonius *libro quarto* μιξοδίαν, nempe διὰ τὸ ἀντικρὺ εἶναι ἀλλήλαν. Quoniam vero locum illum penetrare res erat periculi plena, quod qui Charbydim vitare vellet, ſæpe incideret in Scyllam, factus eſt prouerbio locus de iis, qui declinando periculum vnum, in alterum maius aut certe non minus agebantur præcipites: *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.* Vtriuſque meminit & Plinius hoc modo: *In eo freto eſt ſcopulus Scylla, item Charybdis mare vorticoſum, ambo clara ſæuitia.* Tradidit Acuſilaus filiam hanc fuiſſe Phorci & Hecates: Alii Phorci & Crateidis Nymphæ, Plinius *Cratis* fluminis, alii *Phorbantis & Hecates*, vnde *Phorbantias* eſt dicta denique *Steſichorus Lamiæ.* Adamatam hanc fabulantur a Glauco Deo Marino, & propterea conuerſam a Circe in monſtrum marinum, *vt* 14. *Metamorph. docet Ouidius.* Meminit & Homerus Odyſſeæ *12.* ſub perſona Circes monentis Vlyſſem, vt vt ab eo ſibi caueret loco, quem ſimul cum ſpecie immanis monſtri breuibus illi deſcribit.

Scyphus poculi genus, quo Hercules vſus fuiſſe dicitur, vt cantharo Liber, accepiſſe videtur nomen a genere nauigii, quod etiam Scyphus dicebatur. Vnde natam hanc fabulam volunt, quod Hercules poculo vectus immenſa penetrauerit maria. Sic cymbia æque parua nauigia ſunt, & pocula his ſimilia. Cæterum alii ab eodem nomine Græco deriuant, nonnulli etiam ab Hebræo צפחת, id eſt, *ſcypho*, qui legitur primo, *Samuelis* 26. ad caput Sauli ſtetiſſe, non vini quidem, ſed aquæ plenus.

Sunt etiam qui volunt ſcyphum inclinari a σκύθος, θ. in φ. mutato. Vnde σκυθοπιεῖν *more Scytharum bibere* Athenæus *libro 11.* de Cleomene rege: Σκύθαις ὁμιλοῦντες μαθεῖν ἀκρατοποτεῖν. Sed & vox Græca σκύφος, neutraliter flexa, quavſus Homerus *Odyſſ. ξ.* Forte & illam mutuarunt Latini. Quiſq; arripiat quod maxime placebit.

Scythæ Septentrionales populi. imo ſeptentrionalium populorum poſtremi iuxta erroneam veterum opinionem, Turcarum πρόδρομοι, ſemper inuicti, etſi de iis perdomitis gloriatus fuerit Mithridates, quoſque Perſę nominarunt Sagas, *vt habet Mela*, vel Sacas, *vt Plinius*, Solinus, & Euſtathius ſcribunt, nomen ſuum obtinere creduntur, vt & regio a rege Scytha. Reinerus Reineccius interpretatur *iaculatores*, id id eſt, Schützen. Sunt hi ferociſſimi, inque bellum ſupra modum procliues , atque adeo Dei ſępe flagella, etſi mediterranei manſuetiores eſſe dicantur. In Africam hi penetrarunt, Hiſpanos ſubegerunt, Aſiam inueſtarunt, neque intactam reliquerunt Europam torrentis inſtar ſuis irruptionibus inundantes. Potentiſſima regna, Romanum quippe, Conſtantinopolitanum & Trapezuntium labefactarunt. Quo rite Prophetico ſpiritu Ieremias dixerit cap. 1 *malū omne ab Aquil. ventur.* Ezechiel quoq; a laterib' Aquil. Gog. & Magog prodituras dicitur, ſuntq; Gog & Magog. doctiſſimorū hominū iudicio Scythæ, hoc eſt, Iſtri, Boryſthenis, Boſpori, Mæotidtais paludis, Tanais, Caucaſi Caſpii maris ac montis accolę: fatales totius mundi peſtes & hoſtes. His etiam Cimmeri, qui poſtea *Cimbri* ſunt dicti oriundi a Gomer Iapeti filio. Itaque latera Aquilonis dicuntur *Gomer & Togorma, Ezech. 11. 38.* Etſi Theodoretus per *Gomer* intelligat *Galatas*, alii per *Togormam* Gomeri filium Phrygas. Sic Homerus teſte Nicephoro , Scythas appellat *Cimmerios*, Plutarchus *Cimbros & Teuthonas*. Melanchthon inter eos recenſet *Sarmatas*, ſiue *Sauromatas*. Antiquitus eos Nomæos dictos , tradit Stephanus, Ioſephus *Magogæs* a *Magog*. Strabo omnes Borealium cardinum gentes communi vocabulo appellat *Scythas*. Ioannes Tzetzes *Chiliade*

8. num.

*8.numer.224.*diuidit Scythas in Mæotas, Caucasios & Oxianos, Zonaras nominat eosdem τατζινακὺς, Sachateos Chalchondilas. Euagrius Scholasticus refert inter eos Hamaxobios siue in plaustris viuentes. Herodotus prodit omnibus nomen esse σκολότοις. Hodie Tartaros dici vult Herberstemius. Mela quosdam eorum Nomades ponit. Multas eorum gentes recenset Plinius, inque iis describendis conqueritur de inconstantia auctorum: Quamquam ego varia eorum nomina ex temporum vicissitudine & migrationibus ab iis factis orta crediderim. Leguntur & apud Ptolemæum *Grinæi, Abii, Agathyrsi, Azani, Aorsi, Ariacæ, Aspisii, Hippophagi, Galactophagi, Coraspi, Orosbes, Susobeni,* & multi alii. Hos inter ἄβιοι sunt Homero *iustitiæ cultores.* Eisdem sapientiam tribuit Herodotus. Quinimo quosdam illorum sapientiæ esse capaces, apud Curtium legas, aliisque Scythis esse ἡμερωτέρους καὶ πολιτικωτέρους; reiq; rusticæ & pastoritiæ deditos, affirmat Strabo. Atque isti sunt mediterranei. Contra accolæ maris ferociores, vt qui nec latrociniis abstineant. Quo recte dixerit Plato *de legibus* 4. improbitatis magistrum esse mare. Cupiditas enim lucri generat in animis hominum παλίμβολα καὶ ἄπιστα ἤθη, id est, *callidos atque infidos mores.* Referuntur porro plures Scytharum populi a Plinio, Ptolemeo, a Pollione in vita Claudii, vt & a Stephano, Suida & aliis. Verũ ad suum quemque auctorem remittere placet. In vniuersum genus hominum est iracundum. Vnde etiam ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι id est, *irascendo* dictos volunt nonnulli. Frequens etiã ebrietas eisdem, vnde Scytizare est apud eruditos inebriari. Inde Plato de legibus: Σκύθαι δὲ καὶ Θρᾷκες ἀκράτῳ παντάπασι χρώμενοι, γυναῖκές τε, καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχεόμενοι, καλὸν, καὶ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα νενομίκασι. Notum quoque τὸ σκυθοπιεῖν, siue σκυθιστὶ πιεῖν, pro ἀκρατοπιεῖν, vt *scribit Achæus in Æthone Satyrico.* Summatim quidquid barbarum, sæuum, crudele (nam & aduenas pro victimis mactarunt) *Scythicum* id appellare solemus, sicut *Scythicam orationem* barbaram, durã & inhumanam. Attamen ediderunt insignes

aliquos Philoſophos, qualis & Abaris fuit & Anacharſis. Adeo nulla tam fera natio, ex qua non prodeat aliquando cultum & ſagax ingenium. Deos coluiſſe dicuntur Scythæ Veſtam, Tellurem, Iouem & Appollinem: Veſtam appellabant Thabem, Iouem *Papeum*, Tellurem *Apiem*, Apollinem Ethoſirum. Iuſiurandum fuit illis ſolenne per conuictum, ſiue conuiuendi aut conuiuandi conſuetudinem. Fœdus feriebant infuſo in grandem calicem eamque fictilem vino, cui commiſcebant ſanguinem eorum, qui percuſſuri erant fœdus. Inde tingebant in calice ſagittas, & ſecurim multiſque verbis ſe deuouebant, & tandem vinum epotabant. Immanis quoque eorum mos fuit defodiendi vna cum demortuo rege pellicum vnam ſtrangulatam, cum pincernam, & rerum omnium primitias. Sed alias de his plura.

Secretarium locus ſecretus a vulgo, in quo iudices ſedebant & cauſſas examinabant. *libro tertio, C. de eff. diuerſ. Iud.* Eſt enim ſecretarium iudicum, & principis conſiſtorium. *Euſebius Eccleſ. hiſtor. libro ſeptimo, capite 31.* appellat σήκρητον accipitque eodem modo Imperator Zeno iudicantis ſecretum. *leg. nullum. C. de teſtibus.* A ſecernendo ergo (quod forte factum in grauioribus cauſis expaſſis velis) datum Secretario nomen. Atque hinc lux legi primæ, *de Offic. rect. prouinc. Cod. Theodoſ.* Vbi ita ſcriptum: *Non ſit venale iudicis velum, non ingreſſus redemti, non infame licitationibus ſecretarium.* Sic auium Secretaria legas apud Apuleium. *3. florid.* & *terræ ſecretaria*, de Mundo eadem nominis origine. Patet itaque vnde & hodie *Secretarii* dicantur. Res mira. Cum hæc forte chartis illinerem, acceſſit me *Aufidius Aſſma* collaturus mecum de morbo patris admodum ſenis *Doconis ab Aſſma*, viri honeſti & probi, quod vt me percellebat, imo propter amicitiam vtriuſque in locum hunc inferre volui. Ille autem, vt vt ominoſum quid addā, ſibi viuit ſuo contentus, a turba, a vulgo, ſi quis alius, maxime ſecretus.

Secta

Secta a secando. Sequuntur enim sectariorum doctrinam, qui sunt eis addicti. Approbat & etymon hoc Isidorus. Sunt qui a secando, quod est ipsis tenere propositum secundum Seruium, deriuant sectas Philosophorum. In hac significatione dixit Virgilius: *ille viam secat ad naues*, id est, *tenet*. Et Naso Metamorph. primo. *Adeunt Cephisidas vndas, Et nondum liquidas, sed iam vada nota secantes.*

Sectores, qui secant, & emta persequuntur. *Festus.*

Secespitam, inquit Festus, alii *securim*, alii *dolabram aeneam*, alii *cultellum* vocant. Et mox: *Secespita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixo clauis aeneis, aere Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, Pontificesque ad sacrificia vtebantur.* Dicta autem secespita est a secando. Etenim eo secabatur dulciarius panis sacrificiis aptus, quem *Cereale libum* in sacrificiis Iani appellat Ouidius *Fastorum primo.*

Seculum dictum vult Isidorus, quod se sequatur. Abeuntibus enim aliis, alia succedunt. Varro autem a sene deducit, quod spatium annorum centum, id est, seculum longissimum sit spatium humanæ vitæ. Vbi animaduerte Varronis sententiam de tempore, quo ipse seculum vult definiri. Astipulatur Festus, cũ seculares ludos a seculo dictos in centũ annos extendi scribit, & fieri post centum annos. Iterum Varro *de scenicis originibus libro primo* scriptum reliquit, cum multa fierent portenta, & tandem murus turrisque inter portam Collinam & Gabiusam essent de cœlo tacta, atque ea de caussa Decemuiri inspexissent Sibyllinos libros, renunciasse, vt Diti patri & Proserpinæ Tarentini ludi fierent in campo Martio tribus noctibus, & hostię immolarentur furuę, & ludi centesimo quoque anno celebrarentur. T. Liuius *libro 136.* Eodem anno ludos seculares, Cæsar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (is enim terminus seculi) fieri mos est. Sunt contra alii, qui seculum statuunt ambitum annorum centum

& decem, & proinde factos feculares ludos centefimo & decimo anno vertente, ineunte centefimo vndecimo, quo tempore annus in Solem, luftrum in annum, Periodus in luftrum conueniret, *vt Scaliger fcribit.* Iftam fententiam confirmare videtur Horatius *in carmine fuo*, quod feculare appellat, his verbis:, *Certus vndenos decies per annos Orbis vt cantus, referatque ludos, ter die claro, totiesque grata Nocte frequentes.* Interuallum hoc fumma veneratione a veteribus Romanis obferuatum fuiffe, eu eo confecto Quindecim-uirorum commentarii inftaurari præciperent, idem annotauit Iofephus, *libro 2. de emendatione temporum.* Ab illis enim ludis, quos libri Quindecimuirales primos celebratos prodiderunt anno 299. M. Valerio & Sp. Verginio Cofs. ad alteros, qui anno 408. repetiti funt, M. Valerio Corino, C. Petilio Cofs. anni præcife interiecti funt 110. Totidem anni ab iftis ad tertios, P. Clodio Pulcro, & L. Iunio Pullo Cofs. Anno ab V. C. quingentefimo decimo octauo. A tertiis ad quartos fub Cofs. Aimilio Lepido & L. Aurelio Orefte, vt Quindecimuirum libri annotarunt, *tefte Cenforino* A. V. C. fexcentefimo vigefimo nono, idem interuallum eft annorum 110. Totidem anni ab his ad illos, quos Auguftus Cęfar ediditanno Vrbis 737. C. Furnio & Pub. Iunio Silano Cofs. Qui fecuti funt Principes, feculi modum libidine fua finiuerunt. Refert enim Cornelius Tacitus Annalium 4. fexagefimo anno, poftquam Auguftus ediderat, Imperatore Claudio feculares ludos fuiffe fpectatos. Quocirca traditum a Suetonio, cum is feciffet hos ludos quafi *anticipatos* ab Augufto, nec legitimo tempori referuatos (etfi in Hiftoriis prodat intermiffos Auguftum, fubducta annorum ratione, in ordinem redegiffe) irrifam præconis vocem, cum more folemni inuitaret ad ludos, quos nec fpectaffet quifquam, nec fpectaturus effet, cum fupereffent adhuc qui fpectauerant, & quidem Hiftriones producti olim tum quoq; producerentur. Iterum narrat Suetonius *in fuo Domitiano*, feciffe eũ hos ludos, habita ratione temporis,

& anni, non quo Claudius proxime, sed quo Augustus ediderat. Agitari autem solebant, *vt refert Zosimus ex Sybillinis carminibus*, in campo Martio noctu simul & interdiu. Parcis agnæ immolabantur furuæ cum pecore caprigeno, similiter Dianæ & Terræ scropha. Ioui autem candidi tauri, verum interdiu, & Iunoni iuuenca. Apollini canebant Pæanas pueri Latini, patrimi & matrimi, tum patrimæ & matrimæ puellæ in eius templo, commendato carminibus hisce Diis immortalibus imperio & populo Romano. Nobiles matronæ conueniebant in Capitolium, supplicabant ad arã Iunonis, canebant hymnos, & lectisternia frequentabant. Accipiebant februa viri & fœminæ, ceterum fœminę inprimis. Dehinc fere in omnibus templis primitias Diis offerebant. Sic enim agendo toti Italiæ Romanos dominaturos scriptum erat in libris Sibyllinis. Tradit Grammaticus Acron, secularis carminis duplicem fuisse deuotionem, quippe cantati ac oblati pro sedanda peste, vel eadem vitanda, aut pro constituto annorum numero. Omnium generum ludi, celebrabantur omnibus theatris: Sacrificia in omnibus templis facta interdiu simul & noctu. Primus Publicola, postquam exacti essent reges, hosce ludos instituit, elapsis ab V. C. annis ducentis & nonaginta nouem iuxta Scaligerum, cui subscribere malim, quam iis, qui tantum quinquaginta supra ducentos ponunt. Si quis plura de iis velit, Censorinum atque Onuphrium Panuuinum legat.

Secundani populi vel milites apud Melam sunt Galliæ, vt & *Sextani & Septumani*, appellatique sunt iis nominibus a legionum ordine, illuc a Triumuiris Cæsaris Dictatoris curadeductarum. Sic Capitolinus in Clodio: *Tribunus equites Dalmatas egit, & legionem quartanorum.* Addam & alia militum nomina vsurpata Romanis. Ex his *Pilani*, quos etiam *Velites* dixerunt, a volando velut deducto nomine. His adultiores erant *Hastati*, ætate ac robore præstantiores *Principes*, natu maximi *Triarii*, qui tertio ordine in acie ad extremorum subsidium collocabantur. Erant & quidam

Adscriptitii sic dicti, quod supplendis legionibus adscriberentur. Alii *Accensi*, quod additi essent ad censum legionum. Nonnulli *Ferentarii*, a ferendo auxilio dicti. *Funditores* qui dimicabant fundis. *Volones*, qui post Cannensem cladem vsque ad octo millia, cum essent serui, spontanea voluntate ad militiam se obtulerunt. *Duplicarii*, quibus duplicia cibaria præstabantur propter virtutem. *Tesserarii*, qui tesseram per contubernia mil tum denuntiabant. *Mercatores*, qui præcedentes atq; metantes castris locum præeligebant. *Militum ministri* & *serui* erant *Calones* & *Lixæ*, de quibus suo loco.

Securis dicta videtur nonnullis, quasi *semicuris*, id est, *semiquiris*. Sabinorum enim lingua *quiris*, hastam significabat. At malim a secando deductam. Quapropter Demosthenes Phocionem *orationum suarum securim* appellabat. Et recte Hieremias, sermones Domini ait esse *instar securis, quæ vel petras incidat*. His erant armatæ proficiscentes in bellum Amazones. Secures & virgas prælatas Romanorum regibus ideo volunt non pauci, vt, cum vitiorum alia sanabilia sint, alia insanabilia, virgis corrigerentur, qui emendari possint, securibus autem plecterentur immedicabiles. Sed sciendum inter fasciculos virgarum ita obligatas fuisse secures, vt ferrum in summo extaret fasce, id quod Magistratus iram in procliui, solutamque non esse debere, significabat, *vt ostendit in problematibus Plutarchus*. Vel propterea sic institutum, vt solutio fascium, quæ fit paulatim, moram aliquam iniiceret iræ. Lydiæ Reges habuisse leguntur, securim loco sceptri, sicut Labradæus Iupiter in Caria, pro sceptro & fulmine securim ferebat. Quod Penthesilæam eiusinuentricem dicunt, falsum omnino, nec opus habet suaex profanis & sacris literis refutatione. Hoc certum animaduersionis & pœnæ indicium fuisse, non solum apud Romanos, sed etiam apud Græcos, vt est cernere in numo Tenedio. Cum enim rex Tenediorum legem tulisset, vt mas & fœmina deprehensi in adulterio, eodē supplicio subiicerentur securi, neque adeo filio pepercisset suo, in perpetuam

tuam rei memoriam, numū Tenedium ita ſignari iuſſit, vt ab vna parte capita apparerent duo, ab altera vero ſecuris.

Sedigitus dictus Romanis, qui ſenis erat digitis.

Seditio quaſi ſeorſim itio Iuriſconſultis. Imo Cicero de Republica *6. referente Nonio*; Eaque diſſenſione ciuium, quod ſeorſum eant alii ad alios, *ſeditio* dicitur. Sunt qui etiam a *ſedendo* deriuant, cum obfirmati animi ſententias inſidentes non dubitant armis, clamoribus, aut conſpiratione tueri. Quo pacto στάσις Græcorum illi vocabulo quadrabit. Recte Thucydides, ἐν τῇ στάσει πᾶσα ἰδέα κακῶν. Digna relatu Dionis ſententia, libro 38. Κωφαὶ μὲν καὶ ἐφήμεροι καὶ ἄλλως αἱ τῶν ἀνθρώπων εὐπραγίαι εἰσί. καὶ ὅσῳ ἄν μᾶλλον τις ἀπ' αὐτῶν ἐπαυξηθῇ, τόσον ὥσπερ πνεῦμα πίπτει. μάλιστα δὲ ἐν ταῖς στάσεσιν. Idem dicit in illis eſſe οὐδὲν βέβαιον, *libro 43*. Inſtar fluctuum eſſe, teſtantur prudentiſſimi Hiſtoriographi. Quin aliam ex alia feri teſtatur Dio. Goraphice etiam eam depinxit, præſtantiſſimus Poeta, cum inquit:

> *Et veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt*
> *Seditio, ſæuitq; animis ignobile vulgus,*
> *Iamq; faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.*

Cauſſas eius noue vide apud Philoſophum Politic. 5.

Segeſta Plinio, vel *Segetia* apud Auguſtinum, *4. de ciuitat. Dei, capit. 8.* & *Seia* Deæ fuerunt frumentis ſatis præpoſitæ, a ſegetibus inuenerunt nomen, eo tamen obſeruato diſcrimine, vt donec frumenta eſſent ſub terra, ſub tutela ſua haberet Seia, at vbi ſuper terram redderent ſegetem, præpoſitam iis fuiſſe Segetiam, vt Deam tutelarem. Conſecratas fuiſſe has Deas a Numa Pompilio, proditum quoque a Plinio, *libro 18. capite 2.* Qui autem eas nominaſſet, illum ferias obſeruare ſolitum, apud Macrobium inuenias, *1. Saturnaliū capit. 16.* Eſt porro Segeſta oppidum Siciliæ, quod videtur condidiſſe Æneas, præpoſito ibi Ægeſto, qui eam nominauit Egeſtam, ex mente Pompeii Feſti. Sed præpoſita ei S litera, ne obſcœno nomine appellaretur, vt factum in Maleuento, quod *Beneuentum* eſt dictum, & in Epidamno, quod audiuit poſtea *Dyrrachium.*

Segnitia ſine nitendo: Quod videlicet non nitatur ad id, quod eſt honeſtum & vtile. Seruius tamen alibi ſegnem vult dictum, quod *ſit ſine igni*, id eſt, *vi mouente*.

Sela vocabulum ſæpiſſime in Pſalmis, ter tantum in Abacuc occurrens, aliud his, aliud illis eſſe videtur. Deriuant tamen a סלל vel סלה, quod eſt *iter complanare, & aggerem facere.* Chaldæi reddiderunt שלמין, quod pleriſque ſemper ſignificat, vt ita perpetuitatem deſignet. Quod ipſum placet & Auguſtino Steucho. Sed eam expoſitionem falſam arguit Paulus Epiſcopus Burgenſis, *additione 3. ſuper Pſal. 46.* Prima eius ratio eſt, quod etiam in aliis ſcripturæ locis oporteret poni, vbi ſignificatur perpetuitas, ſi hæc iſti voci tribuenda eſſet ſignificatio. Secunda, quia legatur in locis aliquot, vbi nullam omnino perpetuitatem ſignificare poteſt, *vt Pſalm. 81.* & *Habacuc. 3.* Tertia, quod Hieronymus non omiſſurus fuiſſet, ſi quid hæc dictio ſignificaſſet. Porro Rabbi Abraham, Ben Ezra accepit pro אמת, id eſt, *veritate*, vt refert *R. D. Kimhi, Pſal. 3.* Etſi eam expoſitionẽ non recipiat, & potius deriuandam putet a סלה vel סלל, vtpote q̃ nihil ſignificet, ſed indicet tantũ eo loco, vbi ponitur, eleuandam eſſe vocem, vſque adeo, vt ex ipſius cenſura ad verſum illum, cui ſubiicitur, non pertineat. In græca verſione non reperitur, niſi poſt multos Pſal. reddita per διάψαλμα, id eſt, requiem continuationis diſtinctæ, quæ tamen vt *Caſſiodorus ſcribit*, ſemper fit quadam ſonorum mutatione. Vnde crediderunt nonnulli, ſignum eſſe eleuandæ vocis, ad quam animus mora aliqua excitatus, intenderet cogitationes ad inſignes illos affectus, & motiones ſpiritus, quæ continentur iſto verſu, cui ſubdita fuiſſet. Amplectuntur ſententiam iſtam plurimi docti hoc ſeculo noſtro. Ceterum Forſterus magis inclinat in R. Abraham Ben Ezdræ ſententiam, prout refertur a Burgenſi loco prædicto. & quidem aliter, quam a R. D. Kimhi, quod dictio סלה non ſignificatiue ponatur, ſed tantum ad ſupplendum cantus modulamen, ſicut copula *Vau*, & aliæ ſyllabæ, & copulæ, in Pſalmis ſæpenumero ſunt otioſæ. Eſt igitur סלה enclitica

dictio

dictio seu paragogica, familiaris tantum Poetis, quod ipsum significatio eius etiam innuere videtur. Nam סלה significat *stratam*, poniturq; ab Hebræo Poeta, vt pes, aut cantus modulatio longius in ea progrediatur, adeoque numerus suppleatur.

Seleucus illustrem significat a σελάω, id est, *splendeo*, καὶ τῷ λευκῷ, id est, albo deducta voce. Nomen hoc fuit Nicanoris primi, post obitum Alexandri regis Syriæ, Antiochi & Laodices filii, qui cognomento dictus fuit Nicanor, quemsecutus legitur Seleucus Callinicus, id est, *victor egregius*, & Seleucus *Ceraunus*. Quo pacto Antiochi Seleuci filii amorem erga Stratonicen nouercam deprehenderit Erasistrat⁹medicus ex pulsu modo languidiore, modo vegetiore, illa intrante aut abeunte, dignum lectu apud Valerium *libro 5. capite 7*. A Seleuco dicta est vrbs Seleucia, quam Nicanor ille eo potissimũ condidit consilio, vt vicinitate sua Babylonẽ exhauriret, & sui nominis celebritati consuleret. Plinius auctor est, eam appellatam & Babyloniam. Condita autem fuit in confluente Euphratis & Tigris. Fuerunt & aliæ eiusdem nominis ciuitates, in Pisidia, scilicet Syria, Cilicia, de quibus alias dicturus sum forte commodius

Sella a sedendo, quasi sedda. *Sella curulis* Prætorum (ne id taceam hoc loco) sella fuit eburnea, qua priuatim & publice vtebantur sedendi caussa. Eam longis coronis ornari solitam, obseruatum ex Gulielmi Brassicani antiquitatibus, & Æneæ Vici Parmensis nummis. Quantum ad etymon, video etymologicon magnum non abludere, cum inquit: *Sella*, καθίσμα.

Sementinæ feriæ, vt ait Varro, a semente sunt appellatæ, quod sationis caussa susciperentur. Institutas eas vult Festus, quasi ex iis fruges grandescere possent. Sunt autem conceptiuæ feriæ, sicut Latinæ *Paganalia* & *Compitalia*, quæ quotannis concipiebantur a Magistratibus vel sacerdotibus in certos dies, vel etiam incertos, vt ait Macrobius. Affirmat & illud

Ouidius his verbis Fastorum I.

Ter quater euolui signantes tempora fastos.
Nec Sementina est vlla reperta dies.
Tum mihi (sensit enim) lux hæc indicitur, inquit,
Musa, quid a sacris non stata sacra petis,
Utque dies incerta sacris, sic tempore certo
Seminibus iactis est vbi fœtus ager.

Hisce feriis sacra in æde Telluris fiebant Telluri & Cereri.

Inde rursus Ouidius:

Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
Farre suo, grauidæ visceribusque suis,
Officium commune, Ceres & terra tuentur,
Hæc probet caussam frugibus, illa locum.

Semidei, alio nomine Heroes, hominibus maiores, at Diis minores, vnde obtineant nomen, ex resolutione nominis facile apparet.

Semis, Semodius, Semuncia, secundum Festum a Græcis originem habent, sicut & alia nonnulla, quæ S. literam pro aspiratione habent ἑπτὰ septem, ὕλη sylua. Ita enim hæc tria ab eo deducta, quod Græci ἥμισυ dicunt. Est autem *semis* Latinis assis dimidium, quippe sex continens vncias in se. Fuit & numus æreus nomine semis, vt *dupondius, triens, quadrans, sextula*. Notandum hic, Romanos æreorum numum vocabulis appellasse contemtos & obiectos homines, vt cum P. Vatinius scribens Ciceroni, *Simium* dicit, non semissis hominem, Persius *Damam* tressis *agasonem*, Cæcilius *scortum Clytemnestram*, Cicero *Clodiam quadrantariam*, Pacuuius *meretrices diobolarias*, Plautus in Pœnulo, *diobolaria scorta*. Veteres Iurisconsulti etiam tyrones & rudes, in sua professione *dupondios* dixerunt, quod tandem inhibitum a Iustiniano nostro in Pandectarum præfatione. Addo *Semissios & Sarmentarios* appellatos Christianos a Romanis per contemtum, *vt refert Tertullianus*, quod ad stipitem dimidii assis reuincti, sarmentis additis, concremarentur,

tur, cuius supplicii generis meminit quoque Eusebius, *vt est apud Crinitum.*

Semones Dii, quos cœlo non asscribebant ob meriti paupertatem, *sicut scripsit Fulgentius Placiades*, qualesq; erant *Vertumnus, Hippona, Priapus.* & similes alii, videntur dicti, quasi *Hemihomines*, quod & Lipsio placet. 2. *Antiq. lectionum, capite 18.*

Semperuiuum herba, alio nomine *sedum maius*, Græcis ἀείζωον μέγα, a semper viuendo est appellatum. Galli vocant *Joubarbe.* Refrigerat autem in tertio recessu, inque eodem plus ceteris essentia aquea abundat.

Sempronia lex, Semproniæ leges a T. Sempronio Graccho, Trib. Pleb. P. Mutio Scæuola, & L. Calphurnio Pisone Frugi Coss. sunt latæ. Harum vna repetitio fuit Liciniæ, ne quis ex publico agro plus, quam quingenta iugera possideret, quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Vt si quis latius agrum patefecerit, Triumuiri quotannis data opera creati iudicarent, qua publicus esset ager, qua priuatus. Testis Appianus *bell. ciuil.* Plutarchus *in Gracchis*, Velleius *libro secundo*, Aurelius Victor *de viris illustribus*, Cicero pro *Sextio, & de Aruspicum responsis*, Florus *Epitoma 58.* Altera cauebat, vt pecunia Regis Attali, qui popul. Roman. fecerat heredem, iis ciuibus, qui lege Sempronia agrum erant sortiti, darent ad comparationem instrumentorum, & agriculturæ apparatum, vtque agri regii locarentur, a Censoribus, vnde vectigal populo penderetur, *teste Cicerone Verrina 5.* Atque hæc res tenuium egestatem multum subleuauit. Quod vero præcipuum erat in lege Sempronia, ne videlicet tenuibus agros concessos cuiquam vendere, aut emere fas esset, per Magistratuum negligentiam est antiquatum, *teste Appiano libro primo.* Fuerunt & aliæ Semproniæ leges a C. Sempronio Graccho Tribun. Plebis Quinct. Cæcilio Metello, & T. Quincto Flaminio Consulibus latæ, ne de capite Ciuis Romani iniussu populi iudicaretur: Vt qui Magistratus indicta

cauſſa animaduertiſſet in ciuem Romanum, de eo populi quæſtio conſtitueretur, id quod latum ab eo propter P. Popilium, a quo conſule Tiberii fratris ſocii miſere fuerant diuexati, vt ita cum vlciſceretur & vrbe expelleret. Tulit idem & aliam legem Semproniam, vt *ex confuſis quinque claſſibus ſorte euocarentur centuriæ*. Teſtis Saluſtius oratione ad Cæſarem. Item tulit, *vt Senatus quotannis ante comitia conſularia, deſignandis Conſulibus, arbitratu ſuo decerneret, quas deinde ipſi deſignati inter ſe ſortirentur*. Sed & aliam tulit Q. Cæcilio Metello Balearico, & T. Quinctio Coſſ. *vt munirentur in Italia viæ, & ſternerentur, vt lapidibus miliaria diſcernentibus notarentur, pontibusque inſtruerentur*. Aliam Semproniam tulit T. Sempronius Gracchus 2. Trib. Pleb. M. Fuluio Flacco, & M. Plautio Hypſæo Coſſ. *vt ſemiſſe & triente frumentum menſtruum plebi, ex publico viritim daretur*, Appianus *lib. 1. de bell. ciuil.* Cicero *pro Sextio*, Velleius *libr. 2.* Plutarchus *in vitis*. Hinc locus conſtitutus Romæ, in quo frumentum publicum vna cum legibus frumentariis. Extitit & alia Sempronia, iterum a C. Sempronio lata Q. Cæcilio Metello, & T. Quinctio Flaminio Coſſ. *ne minores 17. annis cogerentur ad militiam, & vt veſtes gratuito darentur militibus præter ſtipendium, ſicut in Gracchis tradit Plutarchus.* Sub eiſdem Conſulibus, & ab eodem lex lata, vt *cui Magiſtratus eſſet abrogatus, ei Magiſtratum iterum capere ius non eſſet*, prorſus fuit iniqua. Quare Corneliæ matris precibus ipſemet poſt abrogauit, *teſte Plutarcho in Gracchis*. Tribuitur ipſi lex etiam iſta, vt *ſociis Latinis ius ſuffragii ferendi perinde eſſet, ac ciuibus Romanis*. Appianus *libr. primo, de bellis ciuilib. C. Gracchus multas leges promulgauit de iudiciis, de viis, de colonis, & ad omnes Romanorũ res Latinos aduocabat, quaſi vero Senatus hominibus conſanguineis honeſte repugnare non poſſet.*

Sena, σῆνα, Thuſciæ vrbs in Italia, inde videtur nonnullis dicta, quod a Brenno Gallorum duce condita ſit pro ſenibus valetudinariis. Nugæ. Polybius enim refert originem ad Gal-

Gallos Senones deuictos a Populo Romano, cum tradit alteram eos vrbem Senam ædificasse præter illam, quę Adriatico mari apposita est. Sene dicitur hæc vrbs Silio Poetæ, qui etiam in etymo nobis astipulatur. Ait enim: *Senonum de nomine Sene.* Etsi etiam Senam alias dixerit, iterum nobiscum faciens hoc modo: *Qua Sena relictum Gallorum a populis traxit per secula nomen, sicut & Pintianus notauit.* Confirmat deniq; Godifredus *libr. memoriarum* conditam, scribens a Gallis Senonibus.

Senaculum, locus Senatorum, quod ait Festus, aut vbi Senatores consisterent, *iuxta Varronem*, sicut apud Græcos est γερουσία. Tradit iterum Festus, tria fuisse Romæ senacula, in quibus solitus sit haberi Senatus: *Vnum, vbi nunc est*, inquit, *ædes Concordiæ, inter Capitolium & Forum, in quo solebant Magistratus, vt dicit Titinnius, cum senioribus deliberare: Alterum ad portam Capenam: Tertium intra ædem Bellonæ, in qua exterarum nationum legatis, quos intra vrbem admittere nolebant, Senatus dabatur.* Lampridius in Heliogabalo *Senatulum* appellat. Eadem quoque apud P. Victorem inuenias.

Senator & Senatus, non a sinendo, id est, dando facultatem agendi, (*vt aliqui sunt rati*) nomen deriuant, verum a senibus. Isidorus: *Senatui nomen ætas dedit, quod seniores essent.* Festus: *Senatores a senectute dici satis constat, quos initio Romulus elegit centum, quorum consilio Rempublicam administraret.* Itaque etiam patres sunt appellati. Et nunc, cum Senatores adesse iubentur, quibusque in Senatu sententiam dicere licet, quia ii, qui post lustrum conditum ex iunioribus Magistratum ceperunt, & in Senatu sententiam dicunt, non vocantur Senatores ante, quam in senioribus sunt censi. Prodit & Plutarchus in vita Romuli, eum creasse ex Optimatibus Senatores centum, quorum Concilium ex ætate appellauerit *Senatum.* Neque enim placet, quod Priscianus tradit, a vocabulo (*natus*) compositum esse nomen Senatus. Cicero etiam: *In agris erant*

erant Senatores, id eſt, *ſenes*. Item: *Qui niſi eſſent in ſenibus, non ſummum conſilium appellaſſent noſtri Senatum.* Et Ouidius faſtorum 4. *Nomen & ætatis mite Senatus habet.* Tale Hebræorum presbyterium, id eſt, *Seniorum* concilium fuit Sunt enim ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ γερόντων. Talis Neſtor ille apud Homerum: Talis Cato Maior *Pop. Roman. iudicio appellatus prudens*. Vt bene quoque dixerit *Plato 3 de Republic.* πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους. Ad reliqua de Senatoribus dicenda venio. Dictum autem, centum illos fuiſſe numero primis temporibus, maxime ſub Romuli imperio, vel quia conditor vrbis eum numerum ſuffecturum putaret, vel quia centum tantum ex iſta multitudine creari poſſent. At ſequentibus temporibus numerus idem non manſit. Quippe auctus ille non multo poſt, confecto bello Sabino. Cum enim vrbs valde creuiſſet Sabinorum, Hetruſcorum, & aliorum aduentu poſt erectum aſylum, ad quod illi ſeſe recipiebant, omneſque adeo Romulus ſuſcepiſſet in ciuitatem Lucerum ac Tatienſium tribubus adiectos, placuit illi & Tatio, quem paulo ante victum adſciuerat in regni ſocietatem, vt patriciorum duplicato numero, ſimul augeretur numerus Senatorum, quos lectos ſuffragiis ex familiis illuſtrioribus in patres cooptarunt, & veteribus Senatoribus aſſcripſerunt adusque ducentos. Neque hic ſnumerus diu fuit. Mox enim vbi Tarquinius Priſcus principatum accepit, alios adhuc centum ſpectatæ fortitudinis & prudentia viros, patrum numero adſcripſit. Atque tum primum Roma trecentos Senatores habuit, cum ante fuiſſent tantum ducenti, *teſte Dionyſio*. ,Inde Brutus Conſul primus & Valerii Collega expleuit eum numerum imminutum cædibus & expulſionibus, tantum abeſt, vt auxerit, quod aliqui putant. Manſerunt ergo trecenti numero Senatores regibus exactis ad multos annos, donec longo poſt tempore a C. Graccho Trib. Plebis, allectis ex ordine equeſtri trecentis, ſexcenti numero ſunt facti, *teſtibus Plutarcho & Floro*. Ceterum legem, quia trecenti

iſti

isti sunt lecti, aut antiquatam a populo, aut non ita multo post abrogatam suspicatur Sigonius, quod eandē posta M. Liuio Druso. Trib. Pleb. relatam inueniat, apud Appianū. Inde duæ adhuc Senatus lectiones sunt factæ, vna Sulla & Rufo. Coss. altera Sulla Dictatore. Vtriusq; aūt idē Appianus meminit ita, vt sub Cōsule Sulla trecētos ex optimatib. lectos scribat in Senatum, propter infrequentiam contemnendum, at Dictatorem Sullam Senatum exhaustum trecentis Principibus equestris ordinis lectis, dato tribubus de singulis suffragio, suppleuisse. Vnde apparet, amplificatum ab eo numerum. Et quanquam certus numerus dari non queat, tamen supra quadringentos ab eo lectos, ex Epistola quadam Ciceronis ad Atticum elicitur, in qua scribit hoc modo: *Homines ad XV. Curioni, nullum S.C. facienti assenserunt: Facile ex altera parte quadringenti adfuerunt.* Auctum inde ad nongentos Senatum a Cæsare Dictatore, imo post necem eius a triumuiris indignissima turba refertum, Dionis & aliorum historiæ produnt. Tradit & Suetonius, *Augustum ordinem Senatorum affluentem incondita turba adpristinum splendorem redegisse.* Erant enim super mille, & quidam indignissimi, vt idem scribit. Neque tacet Sigonius, qui in legendis Senatoribus, generis, ordinis, census, ætatis, & Magistratus rationem esse habitam, notat. Generis quidem, vt ex iis familiis legerentur, quibus Senatus patebat. Patuit autem primum patriciis, post etiam plebeiis. Romulus enim & Priscus, non nisi ex patriciis quenquam legisse produntur a Dionysio. At plebeios primum a Seru. Tullio inductos, vult Zonaras, Festus a Iunio Bruto, & Publ. Valerio Publicola, primis Coss. Attamen illos antequam in Senatum allegerentur, patricios factos, manifeste traditum a Dionysio. Censum porro in Senatu legendo spectatum, declarat his verbis Seneca, *Declamat.* 2. Senatorum gradum census ascendere facit. Census Romanū equitem a plebe discernit. Census in castris ordinē promouet. Census in foro iudex legit.

An vero institutum fuerit antiquum, in dubium vocant, citante eodem Sigonio, hæc Plinii verba, libro decimoquarto: *Posterius laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit: Postquam Senator censu legi cœptus, pessum ire vitæ pretia.* Laudatur autem census in senatore, ne splendor amplissimi ordinis rei familiaris angustiis obscuretur. Ceterum ante Augustum, censum senatorium sestertium octingenta millia fuisse, eumque ab Augusto ampliatum, docent Suetonius & Dio. Quin etiam ætatem certam obseruatam in senatore legendo, ex eo suspicari licet, quod Agellius *libro decimoquarto* scribat, *Præfectum vrbis ea ætate factum, quæ non esset senatoria, libro 14. capite octauo.* Sed quænam ea fuerit incertum. Sigonius probat ex Valerio, & Ciceronis Philippicis, fuisse prope eandem cum Quæstoria. Atqui fuit capiundæ quæsturæ annus vigesimus primus. Probat inde ex verbis Ciceronis, senatorem legi, nisi qui magistratum gessisset, non fuisse solitum. Quare congruenter sanxit Cicero in legibus suis, ex Magistratibus senatum esse oportere. Probat idem in Oratione post reditum in senatu. Animaduertendum tamen, etsi hæc omnia constarent in aliquo, non tamen idcirco necessario, cum senatorem fuisse. Opus enim fuit lectione Censoris, vsque adeo, vt nec illi, qui Magistratus gessissent, senatores esse possent, nisi a Censoribus lecti. Quid, quod mouere senatu potuerint, vt constat de eo, qui vxorem præsentibus liberis osculatus fuerat. Et quanquam ex equestri ordine maxime legerentur, *sicut Liuius ostendit libro secundo*, cum scribit, Senatum a Bruto suppletum ex primoribus ordinis equestris, tamen simul Equites esse non poterant, etsi equo merere liceret. Insigne senatorum fuit tunica lati claui, qua separati erant ab Equitibus, sicut *Suetonius & Plinius produnt, & Sigonius probat.* Questus in iis omnis etiam indecorus est habitus. Quo spectans Cicero 7. in Verrem ait: *Noli metuere Hortensi, ne quæram, qui licuerit nauem ædificare Senatori. Antiqua*

tiquæ sunt istæ leges & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ vetant: Fuit ista Respublica quondam. Denique in honoribus petendis leguntur occupati fuisse: Vnde multa ornamenta domi sibi & foris pepererunt. Necessario & his subiiciendum discrimen eorum, qui dicebantur *Patricii gentium Maiorum & Minorum*, quique *patres* fuerint *conscripti*, quis *Princeps Senatus*, qui *Senatores pedarii*. Maiorum enim gentium patricios dictos fuisse volunt, ducentos illos senatores, lectos a Romulo, atque eorundem progeniem. At eos, qui a Tarquinio Prisco primum lecti ex plebeiis, fuerunt in ordinem patriciorum, inde patrum numero asscripti, *Minorum gentium patricios* appellatos, vt quoque Liuius *libro primo* testatur. Ceterum *Patres conscripti* sunt dicti, qui in Senatum allecti sunt a Iunio Bruto, & Publ. Valerio Publicola Coss. post pulsos reges, sicut *Liuius, Plutarchus, & Tacitus docent.* Princeps senatus dictus is fuit, qui in lectione senatus, quæ per per Censores fiebat censu peracto, primo loco recitabatur: Qui honor fere nemini, nisi Consulari aut Censorio viro tribuebatur, nec nisi eo mortuo alius *Princeps Senatus* declarabatur. Pedarii senatores qui fuerint docet Agellius ex Varronis Menippæa, nempe, quod Equites quidem pedarii, *Senatores* sint appellati, quod nondum a Censoribus lecti fuerint in senatum, ideoque non proprie senatores exstiterint, at vsi tamen sint honoribus populi, & propterea in senatum venerint, sententiæque ius obtinuerint, & quia in postremos erant relati, idcirco non rogati fuerint sententias, sed in eas, quas Principes dixissent, discesserint. Sigonius dicit Pedarios fuisse eos, qui Magistratibus functi in senatum venire, & sententiam dicere poterant, quanquam a senatoribus lecti non essent. Quidam, inter quos C. Bassus, dictos volunt Pedarios, qui, cum Curulem Magistratum non gessissent, pedibus iuerint in Curiam. Atqui horum sententiam reiicit Agellius *libro tertio, capit.* 18. Festus scribit, *Pedarium Sena-*

tum ?

torem appellatum, qui tacitus tranſeundo ad eum, cuius ſententiam probabat, quid ſentiret, indicabat. Fuiſſe autem Tribunos plebis, Senatores ſine lectione Cenſoria poſt Atinium plebiſcitum, exiſtimat Sigonius. Iam vero nec omittendum, qui numerus Senatorum neceſſarius fuerit ad faciendum Senatuſconſult. quia non omnes aderãt ſemper. Liuius innuere videtur *libro 39.* potuiſſe Senatuſconſultum fieri, ſi centum, non minus ſenatores adeſſent. Poſterioribus temporibus oportuit adeſſe 400. *teſte Dione libro 54.* cum de Auguſto ſcribit. Qui vero non erant præſentes, aut ſe legitime excuſabant, aut erant in culpa. Siquidem in culpa erant, mulcta illis indicebatur, quæ dum ſolueretur, capiebatur pignus, ꝙ ſi nõ redimeretur, vendebatur ab ærarii quæſtore, pecunia in ærarium redacta. Meminit huius moris & Cicero *3. de Oratore*, apud quem cædere vel concidere pignora, idem eſt, quod capi, vt diſtrahantur & conſumantur. Sed pergamus. Cum iam diſcederent ſententiis exquiſitis, perſcribebatur Senatuſconſultum, in quo rogatæ ſententiæ ſumma exprimebatur hoc modo: *Quod M. Marcellus Conſul verba fecit de prouinciis, D.E.R.I.C. id eſt, de ea re ita cenſuerunt.* Et quia licitum erat Tribunis plebis intercedere Senatuſconſultis, ideo moris erat, vt etiam adderetur clauſula hæc: *Si quis huic Senatuſconſulto interceſſerit, Senatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea re ad Senatum populumq̃ referri.* Si v. quis interceſſiſſet, addebantur eorum nomina, qui interceſſerant, & tum quidem non ſenatuſconſultum, ſed auctoritas præſcripta dicebatur. Quod ſi tam multi non conueniſſent ac opus erat, ſenatus quidem habebatur, decretumque perſcribebatur, non tamen quaſi ratum effectum habebat, ſed erat auctoritas, vt ita nota eſſet ſenatus ſententia. Sed nec ita ſenatuſconſultum fieri poterat, ſi coactus eſſet, ſenatus loco non legitimo, die non idoneo, aut non legitimo edicto. Quid tamen placuiſſet, teſtabantur reliqui. Cum ſenator rogatus dicere vellet ſententiam, aſſurgebat, ſtanſq; dicebat, & non modo

ea de re, de qua relatum erat, verum etiam quacunque de re vellet, dicendi potestatem habebat, *teste Agellio lib. 4. cap. 10. Tacito 3. & 13. Annalium, & Plutarcho in Catone.* Addo ex eodem Agellio *lib. 14. cap. 7.* duobus modis solita fieri Senatusconsulta, nempe aut discessione, si consentiretur, aut si res dubia esset, singulorum sententiis exquisitis. In isto moris erat, vt magistratus is, qui de aliqua re ad senatum retulerat, diceret: *Qui hoc censetis, illuc transite, qui alia omnia in hanc partem.* In hoc autem ordine procedebatur. Totum porro senatorum collegium, *Senatus* est dictus, cuius quæ fuerit potestas, item per quos, quo loco, & quo tempore habitus fuerit, paucis expediam Sigonii & aliorum vestigiis insistes. Et primum quidem potestatē obtinuit in negotiis ad Rempublicam pertinentib⁹, excepta Magistratuū creatione, legum latione, belli pacisq; arbitrio, *teste Dionysio lib. 6.* Polybi⁹ etiam *lib. 6.* affirmat ærarii potestatem habuisse. In eius arbitrio reditus & sumtus fuisse, similiter publicata flagitia, vtpote proditionis, coniurationis, veneficii & cædis requisiuisse, legationes extra Italiam mittendas procurasse, atque adeo, quomodo exteri legati essent tractandi, quid etiam esset respondendum, constituisse. Per quos porro more maiorum haberi, & consuli consueuerit, ex Varrone docet Agellius, quippe a Dictatore, Consulibus, Prætoribus, Tribunis Plebis, Interrege & vrbis Præfecto. Neque aliis præter hos ius fuit Senatusconsultum instituere. Quod si forte omnes hi Magistratus simul præsentes fuissent Romæ, tum quo ordine modo propositi sunt, qui aliis fuisset prior, ius consulendi habebat. Docet porro senatum, nisi in loco per Augures consecrato, haberi non licuisse. Memorabile tamen, quod Plinius scribit, *Cum esset nuntiatum bouem locutum, sub Dio solitum fuisse haberi.* Quantum ad tempus, sciendum legitimum dictum senatum, qui vel lege, vel more certis semper diebus habebatur, quippe Calend. Nonis & Idib. Suetonius scribit, sanxisse Augustum, ne plus, quam bis in

menſe, haberetur legitimus ſenatus, ſcilicet Calend. & Idib. neue Septembri menſe, aut Octobri, vlli alii, quam ſorte ducti, adeſſent. Cum vero aliis diebus menſis, modo Comitiales non eſſent, cogebatur a Magiſtratibus, Indictus dicebatur ſenatus. Quod his diebus non cogeretur, factum refert, ne ſenatores a ſuffragio ferendo auocarentur. Atque hic eſt ille ſenatus, qui Cineæ oratori viſus eſt regum eſſe conſeſſus, quem ſuſpiciebat & colebat olim totus terrarum orbis, quo auguſtior tum temporis non exſtitit alius, eximius prudentia, ſingularis experientia, ſeu rerum praxi.

Senatusconſultum, Senatus conſultum. Scio quædam de hoc nomine antea inſerta, de ſenatu & ſenatoribus inſtitutæ materiæ, attamen inutile non erit hic etiam peculiariter quædam referri, explicatis ſenatuſconſultorum quorundam nominibus. Itaque hoc inprimis ſciendum partim ea a Conſule rogante nomen traxiſſe, vt Velleianum mulierum imbecillitati in fideiubendo conſulens. Trebellianum adire hereditatem, & aliis reſtituendam reſtituere compellens; partim vero ab iis, quorum cauſſa ſunt conſtituta, quale Macedonianum parentibus proſpiciens aduerſus eos creditores, qui fœneratoriis technis filiisfamilias mutuo dabant pecuniam, improbo fœneratore Macedone occaſionem præbente. *Orphitianum Senatuſconſultum*, Orphitio & Ruffo Coſſ. factum, quo inteſtatæ mulieris hereditas ad filium, filiamque deuoluebatur, ſiue legitimi eſſent, ſiue vulgo quæſiti, ſiue ſoli, ſiue etiam cum legitimis. Mitto alia in Iuriſconſultorum voluminibus obuia, quæque non trita, quemadmodum ſoleo nonnunquam, adiicio: Scilicet Heliogabalum matris ſuæ Symiamiræ, appelatione ſenatuſconſulta feciſſe vt noua, ita ridicula, quam ille vnus Principum in Senatum ad Conſulum ſubſellia vocare auſus fuit, eademque *Muliebria*, vel *Symiamirana* dixiſſe, *teſte Lampridio in eius vita.* Continebant illa leges Matronales, quæ quo veſtitu incederent, quæ cui crederent, quæ ad cuius oſculum venirent, quæ Pilento

lento, aut equo fagînario, aut asino veherentur, quæ carpento mulari, quæ sella, quęaurum vel gemmas in calceamentis haberent. Dicta fuerunt & *tacita Senatusconsulta* iuxta Capitolinum in Gordianis, cum conuocatis ad interiora maioribus ea disponerentur, quæ omnibus non erant publicanda, præstito etiam iuramento, ne quis ante rem completam, quippiam audiret aut intelligeret. Nulli itaque scribæ, aut publici serui propter metum proditionis illis interer ant.

Seneca. Senecam Cassiodorus dici putat, quod cui primum inditum hoc nomen fuit, canus sit natus, vt de Ergino Argonaute a Pindari Scholiaste traditur, de Tarcone Tyrrheno & Cygno Troiano ab Eusthathio & Cœlio *lib. 3. cap. 17.* Refert & Hesiodus Grecas Phorci filias, quas ex sorore susceperat, mox a partu fuisse canas, quod & Hadrianus Iunius *commentario de coma cap. 10.* annotauit. Quin Strabo memorat Tarquinium Priscum prudentissimum regem ab ineunte ætate fuisse canum. Idem scripsit de Numa Pompilio Seruius Honoratus, dubia tamen fide, cum Virgilius illi iam tum seni incanum mentum & crines tribuat. Seneca porro dictus Philosophus ille Neronis præceptor, cuius amœnum vocat ingenium Cornelius Tacitus *13. Historiarum*, cuius quoque doctrinam & præstans ingenium effert Columella *rerum rusticarum* 3. quem denique Hieronymus ob eruditionem eius castissimam in sanctorum scriptorum numero reponere nō dubitauit. Idem nomen vnicis illius inter Latinos Tradœdiographi, quem Petrarcha (male) eundem cum Philosopho putauit, cum verisimilius sit non, inquam, fratrem eius fuisse, vel iuxta alios filium, at ex fratre nepotem. Duos equidem Senecas Martialis agnoscit, notumque Sidonii carmen:

Vnus colit hispidum Platona,
Incassumque suum monet Neronem:
Orchestram quatit alter Euripidis
Pictum fæcibus Æschilum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespin.

Qui locus Sidonii adeo apertus, vt in alium sensum detorqueri non possit.

Senes, ait Isidorus, dictos nonnulli putant a diminutione sensus, eo quod delirare incipiant. De extremo senio intelligendum. Nam Galenus tres senectutis partes statuit *cap. vlt. 5. de sanitate tuenda.* Primam esse dicit eorum, qui ὠμογέροντες sunt, id est, *viridi senecta praediti*, quales ciuilia adhuc negotia obire possunt, cuius initium facit annum quinquagesimum, sexagesimum finem. Secunda tribuitur illis, qui prae virium defectu inutiles sunt obeundis publicis negotiis, protenditurque ad septuagesimum annum a sexagesimo. Tertia vero illorum, qui extrema imbecillitate virium laborant, quales πέμπελοι dicunt Graeci ἀπὸ τοῦ πέμπεσθαι εἰς τὴν ᾅδου πομπὴν, quod ad pompam eam mittantur, quae ducit ad infernum. Durare vult eam ab anno septuagesimo adusq; vitę finem. Tum praecipue fit acuminis ingenii iactura, infestat rerum obliuio, caecutiunt oculi, tremunt manus, titubat lingua, vacillant pedes: Vt merito, paucis exceptis, bis pueri videri queant. Tales non παρηβηκότας dixeris, sed vere γέροντας, quibus ingrauescente aetate multa accidunt incommoda, imo senectus ipsa est morbus. Capulares & silicernia sunt Latinis, Aristophani ῥυσῶντες, κρονοι, ἄθλιοι, ῥυσοὶ, μαδῶντες, ναυδοὶ καὶ ψωλοί. Recte in ea aetate Euander apud Virgilium: *Sed mihi tarda gelu saeclisque effoeta senectus Inuidet imperium, seraque ad fortia vires.* Et alibi: *Sed enim gelidus tardante senecta Sanguis hebet frigentque effoeta in corpore vires.*

Senonas, Gallos Verrius existimauit appellari, *referente Festo* quod noui venerint ex Transalpina regione. Est enim ξένος *hospes* & *homo* veluti nouus, vnde postea Seno: *quo modo forte hiatus ille suppleri possit.*

Sensus a sentiendo nomen adepti. Sunt autem corporales & externi quinq;, *Visus, Auditus, Gustus, Olfactus, & Tactus.* Inter hos primas defert Plato visui, Euāgeliū auditui, ex quo fides. Interni sunt *Imaginatio, Cogitatio, Intellectus Memoria.* Magis eos consistere in patiendo, quā agendo docet *Gal. 1. de caus. symptom.*

Sentia lex videtur Hotomanno lata a C. Sentio Coss. cum Q.

Lucretio anno 734. imperante Auguſto, vt in Patriciorum numerum, qui deeſſent Senatui, alii ſublegerentur. Meminit eius Tacitus *Annalium 2.* Corrupte ibi tamen hactenus Senia pro Sentia, *vt & alii notarunt.*

Sepes horti munimentũ, aut agrorum, & proinde ab introitu prohibens, Græce φραγμὸς, nomen habet a *ſepiendo*, id eſt, circumdando & occludendo.

Sepia piſcis, quẽ Galli exſiccant, *vt Græci Polypũ*, quiq; atrum cruorẽ inſtar atramẽti per aquã effundit, cũ ſe peti animaduertit. Piſcatoribꝰ iter velut præſepit, vnde & nomẽ inuenit. Hinc pro atramento id nominis vſurpant boni auctores, dicitq; Fulgentius *ſepioticum ſcripturarium:* Perſius:

Tum quæritur craſſus calamo quod pendeat humor,
Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha.

Finxit hinc ingenioſe admodum Apollonius *Argon. 1.* q̃ ſe Thetis in ſepiã commutauerit, cũ vim Pelei vellet effugere: Ἔδυνε, inquit δὲ σηπίας ἄκρῃ. Notãdũ quoq; Piſcatores, dũ captant eas, hoc imprimis operã dare, ne atramẽtũ temere diffluat. Bonũ enim ius ex ſepia fieri poſſe negãt abſq; hoc atramẽto. Sed pretiũ operæ erit Oppiani verſus in hãc rẽ adiicere:

Σήπιαι αὐτοίῃσι δολοφροσύνῃσι μέλονται.
Ἐστι τὶς ἐν μήκωνι θολὸς κείνῃσι πεπηγὼς
Κυάνεος πίσσης δνοφερώτερος, ἀχλύος ὑγρῆς
φάρμακον ἀποστρίπτον, ὅτε σφίσιν ἄλκαρ ὀλέθρου
Ἐτρέφεται: τὰς δ' εὖτ' ἂν ἕλῃ φόβος, αὐτίκα κείνου
Ὀρφναίας ῥαθάμιγγας ἀνήμεσαν. ἀμφὶ δὲ πόντον
Πάντα πορεξ ἐμίηνε καὶ ἠμάλδυνε κέλευθα
Ἰχθὺς ἀχλυόεις, ἀνὰ δ' ἔδραπε πᾶσαν ὀπωπήν.

Meminit & Cœliꝰ Apitius *lib. 9. de re Culinaria, c. 4.* quo pacto ſepiæ ſint condiendæ. Actiꝰ ægre concoqui ſcribit, ſalſumq; humorẽ ac modicũ continere, q̃ ſi tamẽ concoquatur, copioſum quidẽ alimẽtũ, ſed craſſum præbere ſuccũ. Teſtatur & Dioſcorides coctã ægrę concoqui, ſed aluũ mollire. Quoad naturã, hebes quidẽ eſt, ſed mollium aſtutiſſima. Cirrhos ſeu crura habet octona, ſed breuia. Ex horum medio egrediuntur duo teretes & longiores, quibus tanquam promuſcidibus vtitur, & admouet ori quicquid arripuit

præ longis his prætenturis etiam venatur pisces. Rostrum habet aduncum & inter cirrhos situm, quo conficit, vel dura quæque. Vulua in fœminis ita articulata, vt bifida conspiciatur, in qua vtrimque candicantia apparent oua & grandini similia. Atramentum infra ad aluum continetur, maxime qua parte intestinum superiora petit. Parit fœmina tempore verno, potissimum inter arundines & Algam. Vltra biennium tamen non viuit, *quemadmodum tradunt* qui de piscibus accuratius scripserunt. Me vero hoc carptim huc conieciße sufficiet, quibus isti fruentur qui nouis & mirabilibus delectantur.

Seps serpens ἀπὸ τοῦ σήπεσθαι arcessit nomen, quod morsu adurat ac putrefaciat effluentibus ex toto corpore pilis, quorum etiam radices venenum eius corrodit, sparsumque per totam cutem, subalbidam reddit. idque vitiũ Græcis est ἄλφος, *Vitiligo* Latinis. Hirsuti alicuius tapetis colore præditum eum scribit Nicander, quem *coccineum* vult esse Scholiastes. Nihil plane id conuenit cum Aetio, qui corpus illi tribuit multis albis notis respersum. Cęterum Pausanias mortẽ describens Ægypti Arcadiæ regis a Sepe læsi, cinericium illius colorem ponit maculis tamen ex interuallo distincti, cum lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, incessu obliquo instar cancri. Parum abest quin isti astipuler, cum diligens eius fuerit αὐτόπτης, nec minus diligenter suis eum coloribus depingat. Etymon nostrum approbat Poeta Lucanus, cum eum tabificum appellat, *lib.* 9. Tabem enim & putrefactionem efficit morsu. Quo recte Nicander canat: ὕλκεν ἐκείνων ἀνδράσι δῆγμα πέλει μεταμώνιον, ἀλλὰ χαχηθὲς.

Septem ἑπτὰ. Numerus hic magnam apud Medicos vim habet in crisibus. Itaque notandus aphorismus: ὁκόσοισιν ἑβδομαία κρίνεται, τούτοισι ἐπινέφελον ἴσχει τὸ οὖρον τῇ τετάρτῃ ἐρυθρὸν, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον. Philo de mundi officio, dicit φύσιν φιλέβδομον εἶναι, καὶ τῇ ἑβδομάδι χαίρειν, & τελεσφόρον, hoc est, *perfectam vocari.*

September mensis Varroni videtur dictus, 5. *de lingua Latina*, quod a Martio septimus sit. Alii quasi *septimum imbrem*, nomina-

minatum volunt *Septembrem*, non tantum quod ſeptimus nominetur a Martio, verum etiam ob imbrium frequentiam & aeris turbationem quæ ſub initium Autumni accidere ſolet. Senatus in Tiberii Auguſti honorem Tiberiū vocari voluit. Inde Antonium vocatum decreto eiuſdem Senatus teſtatur Iulius Capitolinus *in vita Antonini Pii*. Commodus nominauit eum Herculem, *teſte in eius vita Lampridio*, Imperator Tacitus a ſuo nomine Tacitum, quod eo menſe natus eſſet & factus Imperator, ſicut Flauius Vopiſcus ſcribit. Macedonibus dictus eſt γορπιαῖος, Ægyptiis θωθ, hebræis אלול. Galen⁹ ſcribit, 4. *de ſanitate tuenda, & commēt. 3. Aphor.* 14. Athenienſibus quoque τῶν μυστηρίων nomine appellatum ab eiuſdem nominis feſto. Idibus huius menſis clauus pangi ſolebat Romæ, de quo more alias plura. Poſtridie Iduum dies erat probandorum equorum, cuius Valerius mentionem fecit, *lib. 2. cap.* 2. Eodem menſe, qui etiam in Vulcani tutela eſſe exiſtimabatur, epulum Mineruæ habitum fuiſſe conſtat. Abſolutis quoque mœnibus ſanctæ ciuitatis per Nehemiam feſtum egerunt 25. diem Iudęi, anno regni Artaxerxis vigeſimo, poſt ſolutam captiuitatem, hoc eſt, a primo anno Cyri, anno 92.

Septentriones, ſeptem triones, id eſt, boues, quos ita appellatos quaſi *terriones*, id eſt, arandę colendæque terrę idoneos vult M. Varro, quo nomine ſidus illud donatum, quod verſus ſeptentrionem figura, poſituraque ſimile videtur plauſtri. Alii dici volunt *Triones* ſeptem illas ſtellas, quod ita ſint ſitæ, vt ternæ proxime inter ſe trigona, id eſt, triquetras faciant, figuras. Arctico polo adhærent, & proinde occidunt nunquam. Quocirca Arctos dixit Virgilius *metuentes æquore tingi*. Et Iuno Metamorph. 2. ad Oceanum & Tethyn:

Gurgite cæruleo ſeptem prohibete Triones,
Sideraque in cœlum ſtupri mercede recepta
Pellite, ne puro tingatur in æquore pellex.

Arcti ſiue vrſæ, quas nominat Poeta Virgilius, ſunt duæ, *Helice* quippe & *Cynoſura*, quarum illam a Græcis, hanc a Phœnicib⁹ obſeruatā inter nauigandū docent iſti verſus Ouidii:

Magna minorque fere, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, Vtraq; sicca rates.

Septemuiri, septem viri. Fuerunt hi sacerdotes dictiq; Septemviri Epulonū, prout ēt præsumitur a Fenestella, sed numero vario. Tres enim viros Epulones a veteribus Pontificibus institutos propter sacrificiorū multitudinē testis est Cicero 3. *de Oratore, & Liuius lib.* 3 ؛. At posterioribus temporib⁹ Septemuiros creatos, ex veterū scriptis intelligi potest. Vide A-gelliū *lib. 1. c. 11.* Quis autem ita auxerit numerū, vt pro Triūuiris crearentur Septemuiri nemo tradit. Onuphri⁹ a Cornelio Sylla id factum putat. Dio scribit *lib. 43.* Cæsare Dictatore, adhuc aliis tribus ad Collegium Septemuirorum adiectis, constituisse Decemuiros Epulonū, omnesq; adeo instar ceterorū sacerdotū a collegiis subrogabantur ante legē Domitiā, postquā honor is cœptus mandari populi suffragiis, iure ad eū translato De epulis eorū scribit Valerius mox *in principio lib. 2.* & Augustinus *de ciuitate Dei.* Quæ vero fuerit eorum auctoritas, euincere possunt Plinii verba, cum esset habiturus orationem & quasi timeret propter astantes. *Stabat*, inquit, *medio consularis, modo Septemuir Epulonum.*

Septimontium, Festus Romanorū dies, plerisq; incertus, at quē Festus Agonalia vult dictū in Fastis, *iuxta Varronem 5. de lingua Latina*, a septē montib⁹, in quibus sita est Roma, nomen hoc traxit. Scribit Plut. *in quæst. Rom. quæst 69.* ferias has institutas propter collē septimū Romæ adiectum, eoque die abstinuisse veteres ab vsu vehiculorū, quæ trahebantur iumentis. Sed & eo die narrat Suetonius lautissimum epulū datum a Principe Domitiano populo, Senatui, equitique, panariis sportulis cum obsonio distributis.

Sepulcrum, de quo omnino multa mihi dicenda ex media antiquitate, etsi docte scripserit Lilius Gyraldus *de vario sepeliendi ritu*, ab eo ipso sepeliendi verbo appellationem deducit, ꝙ humo condere significat. Nā q́d aliud notat illa xii. Tab. lex. *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Vt ergo paulo hic plura ex bōis auctoribus adiiciā, inter benedictiones Dei apud veteres habitū fuisse, condi sepulcro, non ignorandum. Commēdan-

dantur enim viri Iabes, Samuelis 2. q̃ sepelierint cum Ionatha Saulum. Secundo Regum pollicetur Deus Iosiæ, quando vestes disciderat, scelerumq; populi ductus pœnitentia fuerat, inferendũ ipsum Patrũ suorum sepulcro. *Psal. 74.* conqueritur Dauid, q̃ infideles Tyranni seruorũ Dei cadauera proiecerint, velut escas terræ bestiis & auib⁹ cœli. Nec illi tantũ, sed et Ethnici summã habuerunt rationem sepulturæ. Siquidé egregie Plinius ex consuetudine illa recepta: *Terram*, inquit, *tum maxime nos operire, vt matrem, quando sumus abdicati a reliqua natura, vt nõ solum viuos sustentet, alimoniã suppeditans, verum etiam defunctos prosequatur honore.* Apud Romanos habebantur miseri, quib⁹ patrio sepulcro nõ contingebat humari, quasi qui velut extrema afficerẽtur ignominia, sicut ex orationis pro Cluentio epilogo colligi potest. Hos Græci ἀποτάφους dicebant. Habuerũt eidem *hereditaria sepulcra*, in quæ tamen heredi inuito patrefamilias non licebat inferre cadauer. Ipse pariter sepulcri locus religiosus erat, id est, remot⁹ ab hominũ cõmercio & reuerendus sanctitate, *l. in tantũ. §. relig. §. cenoph. ff. de rer. Diuis.* Quod si diruerentur sepulcra, erant nihilominus religiosa loca, manẽre sanctitate in ipso solo. Grauissima porro pœna est interdictũ tã Solonis quam Romanorũ legibus, en quis violaret ea deterritus religione, exceptis hostium sepulcris, quę vt violari sine piaculo, ita sublatis lapidibus in quemlibet vsum conuerti poterant. Quod si ossa vel cineres alicuius inferrentur alieno sepulcro, eruere eos & alio transferre licebat loci Domino, et sine Pontificũ decreto. Est & lege cautũ, vt fulmine ictus locus ilico religiosus inq; bonis nullius foret, q̃ videretur cõsecratus a Deo. Nec iuxta nouũ sepulcrũ propiusue sexaginta pedibus ædificare licebat inuito Domino. Iter quoq; seruitutis instar debebatur sepulcro. Ad Græcos venio, quibus nõ minor cura hominũ sepeliendorũ fuit. Legimus namque decem Prætores, q̃ tempestatibus acti cęsos in acie nõ sepelierant, Athenis vltimo supplicio affectos. Ibidẽ mos inoleuit, vt singulæ Trib⁹ singulas haberent arcas, in quib⁹ recõderent seu cadauera, seu dispersas reliquias eorũ, q̃ ceciderãt in bello. Tria fuerũt sepulcrorũ gẽe. a Ægyptiis *Vnũ sumtuo-*

ßiſſimum, quod æſtimabatur argenti talento. *Medium* minarum viginti, & *Humile* ex leui minimæque impenſæ materia. Apud Æthiopes ditiorum monumenta ſtabant ex auro, ex argento tenuiorum, at inopum erant fictilia. Operoſa fuerunt etiam Indorum & Germanorum ſepulcra. Nec eſt alicui ignotum Mauſoleum Arthemiſiæ reginæ. Etſi Cyrus, *vt ſcripſit Xenophon*, non magnis ſumtibus aut apparatu reddi corpus terræ, vt matri voluerit. Quot labores, curæ, ſumtus facti in tumulando Alexandro, *teſte Diodoro*? Hectoris deuicti corpus apud Homerum nunquid mandatum terræ, cũ redemiſſet pater. Ipſemet iam moribundus & ſummopere ſollicitus de ſepultura ait Achilli: μή με ἔα παρὰ νηυσὶ κύνας καταδάψαι ἀχαιῶν. Apud eundem Patrocli combuſti oſſa in aurea Phiala, repoſita tandem ſepulcro condiderunt. Quin pecudum ſepulcra & exſequias legimus. De Agrigentinis enim conſtans apud Auctores fama, ſicut de Alexandro, qui Bucephalo ſuo exſequias duxit. Idem proditum memoriæ de Auguſto & Adriano, de Commodo, qui tumulum fecit praſini coloris equo in Vaticano, vt quondam Romani coruo, felibus Ægyptus tota. Adde, quod profuſiſſimas impenſas & moles prægrandes tandem legibus coactis fuerint coercere. Cautum enim, ne ampliori opere excitaretur ſepulcrum, quam quod quinque diebus abſolui poſſit, nec maior illi imponeretur lapis, quam qui laudes & titulos defuncti accipere poſſit. Statuit & rex Demetrius modum, tantum vt columella erigeretur ſupra defuncti cineres, quæ nec ſupra tres digitos exſtaret. Plato ſuis in legibus ſanxit, ne quis operoſius fieri curaret monumentum, quam quod per triduum decem homines poſſint erigere, ne quis in Ceramico apponeret Hermas, aut longe petito prooemio epigramma inſcriberet. Magnificentiam eandem reſtrinxerunt & leges Decemuirales, cum aiunt; *Rogum aſcia ne polito*. Cum enim quidam nimium affectarent ſplendorem, atq; adeo prodigerent bona, ad publicam vtilitatẽ ne quidẽ aſcia, dolatorio inſtrumento, poliri ac læuigari ſepulcra voluerũt. Etſi tandem creſcente luxu nihilominus

creuerit

creuerit sepulcrorũ splendor. Quo spectat, pro patria mortuos & nobiles non priuatorum more sepultos, vt est apud Thucydidem. Etenim ossa eorum cyparissinis arcis efferebantur. Vt quidem merito dixerit Lucanus: *Et non plebeios luctus testata cupressus.* Athenis autem publico inferebantur sepulcro iuxta Callisti monumentum, vbi & alii, quicumque ceciderant in pugna, sepeliebantur, præter eos, qui occubuerant in Marathone. Sed hæc sufficiant ad euincendum gentilium hac in re curam. Progredior ad alteram legis partem positione tamen priorem. *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Ante has leges ergo antiquitus cadauera intra vrbẽ sepulta liquet. Sit exemplo Timoleon, cuius corpus in foro Syracusarum terræ mandatum. Extitit & Archimedis tumulus iuxta Agragianas portas intra vepres, quem se inuenisse gloriatur Cicero *in Thusculanis.* Plutarchus scribit Cæpionem Catonis Vticensis fratrem in foro Æni vrbis Thraciæ sepultum. Elatus quoque Dion Hipparini filius Syracusanus in vrbe celeberrimo loco. Et Maro Æneid. 11.

Innumeras struxere pyras, & corpora partim
Multa virum terræ infodiunt, auectaque partim
Finitimos tollunt in agros, vrbique remittunt.

Quinimo moris fuit intra suas quemq; humari ædes. Vnde Lares in singulis ædibus colendi religio, & a *Laribus* dictum *lararium,* in quo non solum Penatium Deorum, verum etiã præstantium virorum, quos venerabantur, habere solebant imagines, sicut Seuerum Imperatorem certum est, habuisse imagines Orphei, Apollonii, Christi Domini & Abrahami. Sed consuetudo hæc habendi sepulcra & busta intra mœniũ ambitum abolita iure Decemuirali, credo propter ignis periculum, *aut Cicero.* Ceterum aliam rationem tradit Imperator Iustinianus, *l. mortuorum. C. de Relig. & sumt funer.* scilicet ne mortui sanctum municipiorum ius aliquo modo contaminarent, vel ciuitatis sacra funestarent, *vt scribit Iulius Paulus sentent. 1. Tit. de sepulturis.* Et si Seneca factum id scribat, ne corpora defunctorum fœtore & fœditate sua nocerent, cum sepultura sit reperta viuorum gratia, non mortuorum.

Quo pacto ſcribit & Auguſtinus *de Ciuit. Dei libr. 1. cap. 1.* omnia iſta, curationem dico funeris, conditionem ſepulturæ, exſequiarum pompā, magis eſſe viuorum ſolatia, quā mortuorum ſubſidia. Sunt alii rurſus, qui factam putant tranſlationem iſtam mutationemque, vt ciuium animi excitarentur ad propulſandam iniuriam & arcēdos hoſtes muris, finibus & agris. Quapropter ab Adriano reſcriptū, autcorū .. o. pœnam inferendam fiſco, exacta ab iis mulcta, qui aliquem humo texiſſent in ciuitate. Perſuaſum autē veteribus fuiſſe, polluere cadauera ſeu defunctorū reliquias, inde conieceris, quod (*vt refert Agellius lib. 16. cap. 15.*) nunquam ſolitus fuerit Flamē Dialis ingredi locum ſepulcris deſtinatum, aut mortuum attingere, ꝙ ſe pollui exiſtimaret. Tale quid etiā legas *Numer. 19.* hoc modo: *Si quis tetigerit in agro cadauer hominis occiſi aut per ſe mortui, ſiue os illius, ſiue ſepulcrum, immūdus erit ſeptem diebus.* Quid, ꝙ nec reliqui homines ſecuti funus ſacrificarēt auctore Seruio ad locū iſtū Virgilii: *Æneas quamquam ſociis dare tempus humandis, &c.* Expiationis itaq; gratia, *vt ſcriptum reliquit Feſtus*, ſupergreſſi ignem aſpergebantur aqua. Qua ratione δύσφημον τάφον, id eſt, infame ſepulcrū dixit Heſiodus. Interim nonnullos velut exemtos iuri intra mœnia ſepultos nō ignorādum. Imperatoribus enim & Veſtæ conſecratis virginibus legibus ſolutis iſtud indultū conſtat. Contigit idem Publicolæ iuxta Veliam, cōtigit Syllæ, & Iuliæ coniugi Pompeii in campo Marti ſacro, itē Arato, qui, licet intra Sycionis mœnia veteri lege prohibitū eſſet humari quemquā, tamen intra vrbem ex Apollinis reſponſo tumulum eſt conſecutus, *teſte in eius vita Plutarcho.* Conſtat ergo (vt redeam, vnde iam ſum delapſus) quando nō fuerit conceſſum haberi in vrbe ſepulcra, tum quas ob cauſſas, exceptis paucis iſtis, quibus Laidem meretricem, Themiſtoclē, C. Fabricium, C. Publiciū, Poſthumium Tubertum & Claudiorum familiā adiicio. Reliqui priuatim aut condebātur in agris ſuis, aut extra portas in viis. Frequentius tamen Flaminio in via aut Latina gentilitia Romanorum ſepulcro exſtiterūt, veteremq; adeo fuiſſe conſuetudinē vel inde animad-

uer-

uertas, quod Abrahamus, Sara, Debora, Rachel, & alii sua habuerint in agris busta, imo Dominus Christus terræ mādatus fuerit in horto. Tandē tamē edicto Antonini cognomēto Philosophi rursus in vrbe datus est locus sepulturæ, id quod imitati sunt Christiani receptis Martyrū tumulis intra vrbes, quos a monendo dicebant monumenta, sicut Græci μνημεῖα ἀπὸ τῆς μνήμης. Quo recte in memoriā fragilitatis humanæ strui cœpta affirmet Modestinus. Etsi alia Christianos impulerit caussa, ne scil. infideles incrudescēte persecutione sub impuratis Tyrannis, in sepulcra & ossa defunctorum sæuirent, vtq; se tutius ad Martyrum busta reciperent, preces funderent, Dei verbum audirent, se inuicem in fide ac patientia confirmarent. Huc accedit, quod rem horrendā prophanamq; existimauerint propter Hieremiæ Prophetæ minas aduersus reges Iudæ, principes & sacerdotes, quorū ossa dicit suo tempore erutū iri sepulcris, & ad Solem Lunamq; expandenda. Contingunt quippe res huiusce modi in desolatione & ignominia extrema. Vt haud sine ratione Iurisconsultus Paulus humilioris fortunæ homines, siquidē corpora extraxissent violatis sepulcris, aut eruissent ossa, summo supplicio afficiendos iudicet, honestiores vero in insulam deportandos, aut relegandos, aut in metallum damnandos, *l. rei. ff. de sepul. viol.* Sed nec vno loco condi volebant cum infidelibus propter spem anastaseos. Atque hæc de Christianis. Redeo ad Ethnicos, quos obseruatū humo non condidisse inhumanos Tyrannos, & male meritos de Republica, item supplicio affectos, eosque omnes, qui laqueo se præfocauerāt, aliouc modo manus violentas intulerāt, quos βιοθανάτους appellant Græci. Sed plus quam satis de sepultura. Restat, vt quidnam in comburendis corporibus excitauerint, iam quoq; paucis perstringā. Solebant nempe lauari illa & vngi destinatis isti rei Libitinariis, sicut a bona fœmina corpus Tarquinii lotum & vnctū Ennius prodit. Inde albis induebātur vestibus defuncti, rogoq; imponebātur, sæpe palliis operti, aut prætexta, si viui olim constituti fuerant in Magistratu. Si verò nobilitate illustribusque factis præ-

ſtiterant, addebant etiam cum aromatibus vnguenta; Nonnunquam arma, ſi miles fuiſſet aut belli Dux: Si Imperator, congerebant aromata & ſuffimenta omnis generis, fructus, herbas, ſuccos, adequitante equeſtri ordine certa quadā lege ac recurſu, motuque Pyrrhichico, & curribus circumactis, quos inſidebāt purpurati rectores, præ ſe ferentes Romanorum ducum perſonas, ſubiiciente tandem facem erectæ pyræ ſucceſſore. Tum aquila tabernaculo emittebatur ſummo vel extremo, quæ ipſam Principis animā credebatur deferre in cœlum, & ex eo colebatur cum ceteris cœli numinibus. Scribit porro Valerius *lib. 5.* M. Antonium, cum tradidiſſet liberto ſuo Bruti corpus humo cōdendum, quo honoratius cremaretur, ſuum iniici paludamentum iuſſiſſe. Annibal M. Marcelli corpus Punico ſagulo & laurea corona donatū rogo dedit. Apud Plutarchum ornato corpore in armis elatus eſt Otho, Aratus Sycionius cum coronis, alba veſte, pæane, choris, ſubiecta gyra, quæ cum danda eſſet Vulcano Romæ, aperiebant oculos, quos ante clauſerāt amici. Teſtis Plinius his verbis: *Morientibus operire oculos, rurſuſq; in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt, ita more condito, vt neque ab homine ſupremum eos ſpectari fas ſit, & cœlo non oſtendi nefas.* Quam ſententiam Turnebus Homeri quoq; auctoritate confirmat, qui virga a Mercurio tantū ſomnos immitti & adimi canit. Locus vero Plinii cognationem habere videtur cum illo Varronis: *Lex nimis impia, ne filii patribus ſigillent oculos.* Atq; his ita factis, tandem facem vultu quidem auerſo ſubiiciebant iuxta Maronis illud:

Fit gemitus, tum membra thoro defleta reponunt,
Purpureaſque ſuper veſtes velamina nota
Coniiciunt: pars ingenti ſubiere Pheretro
Triſte miniſterium, & ſubiectam more parentum
Auerſi tenuere facem. Combuſti iam corporis cineres & oſſa ab amicis cado collecta condebant tumulo, prout etiam Plutarch⁹ ἐν ῥωμ. prodit ex Pyrrhone Liperhæo. Proinde Homerus Il. ω.

ὀστέα λευκὰ λέγοντο κασίγνητοι ἑτάροι τε,
καὶ τάγε χρυσείην εἰς λάρνακα θῆκαν ἔχοντες.

Cala-

Calaber lib. I. ὀςέα δ' ἀλλέξαντες ἄδδην ἐπέχευαν ἄλειφα ἡδὺ, καὶ ἐς κοίλην χηλὸν θέσαν.

Tibullus: *Non hic mihi mater, Quæ legat in mæstos ossa perusta sinus.* Hinc *ossilegiū* Latinis, & *ossilegus*, & *ossuaria*, apud Græcos ὀςολεγία, ὀςολόγος, ὀςοδοχεῖα, Vlpianus appellat Ossaria siue ossuaria, locum, in quo reponebantur ossa defuncti, *l. 2. ff. de sepul. viol.* additq; non minus ad monumentum pertinere, affixam statuam, quam ipsa ossuaria, ac proinde nostris bonis excludi. Solebant enim statuā apponere bustis, lapidemue, aut tegulā, cespitem, sepulturæ indicio, vel aggerere cippum, arboremue plantare, quod Platoni in legibus placet, ne ita exciderent defuncti hominū memoria. Quin veteres, & quidem honestiores marmore sepiebant sepulcra. Testis Suetonius *Nerone cap. 1.* In eo monumento solium Porphyretici marmoris, superstanti Lunensi ara, circumseptum est lapide Thasio. Huc respexit Macer Iurisconsultus *l. 37. ff. de relig. & sumt. funer. Munimentum*, inquit, *sepulcri id esse Diuus Adrianus rescripsit, quod muniendi eius loci gratia sit factum, in quo corpus positum sit.* Atq; hæc etiam de bustis a comburēdo dictis, quod combustorū cadauerum ossa & cineres his inferrentur, quæ tamen octauo die aut certe non ante octauū diem cremata fuisse dignum memoria, ꝙ interea per interualla corpus abluerent, si forte reuerteretur spiritus vitalis, cum rogo impositum quendam adhibitis ignibus erectum, nec tamen liberatū a flamma testetur Plinius. Desiisse quoq; Romanos cremare corpora sub Antoninis, haud silentio premendum, vti nec illud, quod integra cadauera nō solum condita fuerint sepulcris, aut eorum cineres bustis, verū etiam inclusa fuerint sarcophago seu Asio lapidi, cuius vi cito redigi possint ad ossa, carnibus absumtis, *sicut testantur Seneca, Plinius, Celsus, Galenus & Dioscorides.* Pertinet huc illa Iurisconsulti *l. 37. ff. eod.* Funeris sumtus accipitur, quidquid corporis caussa, veluti vnguentorum, est erogatum, & pretium loci, in quo defunctus humatus est, & si qua vectigalia sunt, vel sarcophagi. Sepulcrorum loco fuisse canes apud horridā incultamq; gentē Hyrcaniæ, passim legas. Ceterum morem

diuerſarum gentium in humandis corporibus ſeruatū quilibet videre poterit apud Gyraldum & Alexandrum ab Alex. *Genial.dier lib.3.c.2.* Illud adhuc ex more vetuſto, in mandādis terræ corporibus eiulatum editum vix tolerādum, aliaq; ſigna doloris & luctus. Neq; enim tantum capita raſerunt, ſicut Cupidines apud Theocritum propter Adonidis necē, Archelaus Euripide defuncto, Bacchus cū obiiſſet coniunx, ſolus filiorum audita nece, Achilles apud Homerum Patroclo ab Hectore trucidato, ſed etiā raſerūt genas ad prolectādum cruorem ſimul horrendum eiulantes. Quo tandē Decemuiri coacti fuerint inter alias etiā hanc legem ferre: *Mulieres genas ne radunto, neq; leſſum funeris ergo habento:* Vbi Ælius per *leſſum* intellexit lugubrem eiulationem, quam eius ſententiam probat Cicero de *legibus 2.* Iuſtus Lipſius monet *in Epiſtolicis quæſtionibus ſuis* veteres *loſum* & *lauſum, leſum* & *leſſum* vna & eadem ſignificatione dixiſſe. Conueniunt autem cum hac lege Platonis iſta de legibus: *Fleri mortuum iubere aut vetare, abſurdum: Plangere vero & voces ac lamenta extra ædes emittere, vetandum.* Quantopere enim luctus aut eiulatus adhibitus olim fuerit funebri pompę, vel inde conſtare poterit, quod huic Myſos & Phrygas adhibuerint ob barbarā & aſperam vocem luctui ciendo idoneam. Æſchylus Perſis: καὶ στέρν' ἄρασσε κἀπιβόα τὸ μύσιον. Vbi Scholiaſtes: οἱ γὰρ μύσοι καὶ οἱ φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρηνωτικοί. Denique moneo, dum totus ſum in ſepulcris, rem diuinam quoque ab Ethnicis ad ea factam ſacro parentali. Quo nomine ponebantur in iis menſæ Romano & Græco more, *ſicut Cicero de legibus & alii pleriqueauctores produnt.* Tertullianus; *At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque cum ipſos defunctos atrociſſime exurit, quos poſtmodum guloſiſſime nutrit,* quæ verba exſtant libro *de corporis reſurrectione.* Chriſtiani melius, qui optimo inſtituto pauperes vocant ad funebrem cœnam, de qua plura in *ſiliceruio.*

Sequeſter accipitur a Modeſtino *Tit.de verb.ſignif.* apud quem plures rem aliquā, de qua controuerſia eſt, depoſuerunt, nomineq; inde deducit, quod vtraq; pars eius fidem ſequatur,

re ipſi ita commiſſa, vt tandē reſtituatur victori. *l. ſequeſter. ff. de verb. ſignific. l. licet. in princ & l. propric. ff. depoſ.* quod ſi is rem ſequeſtratam perdiderit, aut fecerit deteriorem, conueniri eo nomine poteſt. *l. poſtquam. §. Imperator. ff. vt legat. nom. caueat.* Et quoniam ſequeſter medius inter duos eſt altercantes, hinc apud Virgilium 12. Æneid. interpretes *pacem ſequeſtram* interpretãtur inducias, quæ ſunt mediæ inter bellum præteritũ & futurum, qđ etſi minime reprobandũ, tamẽ quia conſtituenda ibi fuit inter altercantes Rutulos & Teucros, præſtabit ex quorundam eruditorum ſententia *pacem ſequeſtram* ſimpliciter accipere *intermediam, intercedentem, προξενοῦσαν, μεσεγγυωμένην*, cuius interuentu vtraq; pars innocue vacare, & intereſſe rebus ſuis potuerit.

Seraphim dicti ſunt angeli, id eſt, *fulgentes & coruſcantes* aut cō*burentes* Eſaiæ 6. a שרת *combuſſit & concremauit.* Itaq; Ezechiel cap. 28. vocat eos אבני אש *lapides ignitos.* Sic draco alatus, qui mordens homines lethali ardore inflammat, & viridia afflatu ſuo adurit, ab eadem radice dicitur שרת, cuius fit mentio *Eſaiæ 15. & 30. Deuteron. 8.* & שרפים *aduſtiones*, משרת *ſartago*, aut id, *quod in ſartagine eſt coctum & vſtum.*

Serapis Ægypti Deus olim Roma exactus Piſone & Gabinio Coſſ. cum Harpocrate & Iſide, deiectis aris, quod turpiũ religionum & nouarum ſuperſtitionum ſeminarium forent, etſi Athenienſes olim in gratiam Ptolemæi receperint in vrbem, videtur Plutarcho, ſed nimis præcipiti cōiectura, ſignificare lætitiam, quod *τὰ χαρμόσυνα*, i. *hilaria* feſta Ægyptii appellẽt σαίρει. Cum vero veteres per Serapin vniuerſam mundi molem & ipſa rerum principia intelligerẽt certatim eum templis magnificentiſſimis honeſtarũt, cuiuſmodi Memphi & in Alexandria celebratur. At nunquam ea Ægyptii intra oppida admiſerunt cum Saturni templis, quod velut peruigiles excubitoreſque Deos in ſuburbiis ſuas habere voluerint ſedes, vt ita eſſent muniti validis illorum præſidiis aduerſus hoſtium incurſum, ipſimet autem pro aris, focis, templis, & patrio ſolo perpetuo excubarent. Statua eius

in Ægypto proditur fuisse eiusce modi forma, vt Sol exoriẽs os & labra perstringeret suo fulgore. Effigies eius, quã ipsemet in Nicocreontis regis gratiam oraculo descripsit, rerum naturam omnem in se complectens, est huiuscemodi:

> Εἰμὶ θεὸς τοιός δὲ μαθεῖν, οἷον κἀγὼ εἴπω,
> οὐράνιος κόσμος κεφαλὴ, γαςὴρ δὲ θάλασσα,
> γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ᾽ οὔατ᾽ ἐν αἰθέρι κεῖται,
> ὄμματα τηλαυγὲς λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Idem significatum respexit vastum simulacrũ, eiusdem Dei in Alexandriæ templo, ꝙ compositum ex omnibus lignorũ & metallorum generibus, dextra vnum perstringebat parietem, alterum læua. Tricipitium quoque *(vt ita loquor)* id est, ex tribus diuersis capitibus conflatum vnum, in medio existente vasto Leonis capite, a dextra parte blandientis canis, a læua feri lupi, superne insidente calatho, & vniuersa angui suo ambitu complectente, tempora significat omnia, & Solem eius habentem rationem, & Deum temporis auctorem, vitamq; adeo rerum omnium a prima natura & Solis calore pendentem, vt ab eruditis explicatum inuenio. Ægyptii placare eum solebant non fuso victimarum sanguine, sed verbenis, coronis & panificiis.

Sericum a Seribus. A parte mea Isidorus, qui ait: *Sericum dictũ, quod id Seres primi miserunt.* Vermiculi enim ibi nasci perhibentur, a quibus hæc circum arbores fila ducuntur. Vermes autem ipsi βόμβυκες nominantur a Græcis. Aliter Pollux, qui *vermiculos σῆρας* appellat, cui malim astipulari. Alioqui enim, si bombyces dixeris, sericam vestem confuderis cum bombycina, quam tamen ab ea diuersam faciunt Iurisconsulti. *Vlpianus l. 23. ff. de auro & arg. leg.* Vestimentorũ sunt omnia *lanea lineaq;*, vel *serica*, vel *bombycina*. Conueniunt tamẽ Pollux & Isidorus in eo, quod sit sericum ex verme; Idque facit aduersus Ammianum, qui *lib. 23.* confici scribit ex arborum lanugine. Seneca etiam Hercule Octæo: *Quæ Phœbæis subditus curis Legit Eois Ser arboribus.* Virgilius: *Velleraq; vt foliis depectant tenuia Seres.* Plinius etiam *lib. 6. cap. 17. Seres lanificio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem,*

tiem. Ad quos omnes accedit Tertullianus de habitu mulie-bri. Sed prioribus me adiungere non dubito, quod non solũ iam ex vermiculis istis multis in locis comparetur sericum, sed etiam Zonaras *in vita Iustiniani* scriptum reliquerit, duos monachos attulisse ex India vermiũ oua, vnde toti fere Europæ copia facta, cœptumq; esse sericum texi a Romanis, cũ antea a Persicis mercatoribus tantũ importaretur, quæ quidem omnia fere etiã produntur a Procopio *lib. de bello Persico 1.* A serico serica vestis est dicta. Et Sericæ sagittæ ab Horatio dictæ sunt Parthicæ *lib. 1. Ode 29.* a Serum gente, quæ partem orbis terrarum orienti subiectam tenent. Sericum tegmen, quod faciei prætenditur ad arcendum ac euitandum Solis calorem, apud Apuleium legas *4. Metamorph.* & in Panegyrico Pacati.

Serio, sine risu, vt nonnulli Grammatici volunt.

Sermo dictus, quia inter vtrumque seritur, *iuxta Isidorum.* Vnde Maro: *Multa inter se longo sermone serebant.* Varro a serie vult dici.

Serpens Græce ὄφις, vocabulum generale, quippe non ea tantum complectens animalia, quæ terra repunt absq; pedibus, vt colubros, sed etiam quæ vsum habent pedum, sed quia difficulter incedunt, repere potius, quam incedere videntur, veluti *lacertæ*, vnde Plinius in numero serpentum collocat Salamandram, Celsus *phalangia* & *scorpiones*, a repẽdi verbo nomen arcessit. Poetæ adhuc latius accipientes idem vocabulum, subiiciunt ei etiam reliqua omnia animalia, quæ machinantur hominibus exitium, nempe *rubetas palustres* atq; *bufones*, quod repant potius, quam rectis incedant pedibus. Factum reor ab hac eius proprietate, vt id genus modo serpens, modo reptile dicatur, maxime in literis sacris. Toto equidem corpore distenditur humi, quando repit aut lubricando se promouet, imitaturq; pandos ac repandos vndarum flexus ambagibus illis suis sinuosis ac tortuosis. Quo mirum non sit, Euripum in hortis Hesperidum tutelarẽ appellatum draconem, & Hesiodum fingere Echidnam parte sui dimidia nymphã, altera parte immanẽ anguem. Omnia

serpentũ genera referre, nostri instituti non est, at eorũ proprietates nonnullas & symbola pertexere, a proposito minime alienũ. Acutissime videre, testantur omnes propemodũ auctores, estq; *basiliscus* exemplo, qui solo visu necare dicitur animalia quæcunque. Draco simul ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id est, *videndo*, & ὄφις ἀπὸ τοῦ ὀπτεῖν eiusdem significationis verbo appellationem deduxit. Sunt & natura frigidi serpentes omnes. Quapropter appropinquante hyeme in cauernis se recondunt, vbi etiam manent per spatium quadrimestre, quo maxime sæuit & penetrat frigus, suntq; interea velut semimortui, *sicut Plinius & alii prodiderunt.* Vbi Sol vero suum iterum calorem animantium generi impertire incipit reditu suo accelerato, vitã veluti ipsis restituit, id quod ranis pariter euenire admodum liquet incolis Frisiæ. Quoniam aũt hyberno situ membranam contraxerũt toti corpori præcipue oculis, ex qua caligant, dicuntur egressi cauernis tẽpore verno loco quodã angusto se affricare, & pellem quandã, vel potius sordes musci instar collectas (*venationem* appellat Plinius, alii *senectã*) deponere, & succo fœniculi, quod est μάραθρον Græcis, dispellere visus impedimẽtum, *sicut Plinius, Ælianus & alii tradiderunt.* Post depositas exsuuias, vt nominat Virgilius, valde eos metuendos esse docent hi versus:

Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas,
Cum positis nouus exsuuiis, nitidusque iuuenta
Voluitur.

Caudam suam apprehendens serpens & depascens variis interim maculis insignis totam mundi machinã significabat Ægyptiis: Vbi vero eandẽ sub guttur attractam occultaret, tempus, circuitũ anni, ætate. Ait enim Horatius: *Prudens futuri temporis exitum Caliginosã nocte premit Deus.* Omnibus porro quandã magicam inesse vim voluerũt Magi ad conciliandũ gratiã Magnatũ, si quis vniuscuiusq; primũ haberet spondylã. Implacabilis eorum furor, cum linguis micant trisulcis. Attamen, quod mirari possis, puellarũ eos amasios deprehensos apud Plutarchũ legas. Sunt pariter callidi & pruden-

tes

tes, vel ipſius Saluatoris & Moſis teſtimonio. Quapropter effigiem iſtam repræſentans veterator ille ſerpens circumuenit mendaciis & blandimentis, primos humani generis parentes. At contritũ eius caput ab aſſertore noſtro. Nihilominus retinet ſibi proprietates ſerpentum. Vt enim hi tacite mordent & tortuoſe incedũt ita ille per obliquos ſe inſinuans anfractus, clam & cum ſilẽtio morſum infigit. Iterũ terram comedunt, vel terræ humorem ſugẽdo trahunt, ſecundũ Pliniũ, ita ille quidquid videt terrenũ, id eſt, vile vel abiectũ, id arripit & mordet, bona interea, ſi qua nouit, occultãs. In vniuerſum magis nocent æſtate, quã hyeme, cum eos frigus ſtringit & refrænat. Phyſici tradunt, ieiuni hominis ſputo necari poſſe. Tanta inter humanum & ſerpentinum genus inimicitia inſita naturæ auctore Deo. Quinimo craſin corporis humani aiunt eſſe potiſſimũ calidam ac humidam, contra frigidam & ſiccam cõſtitutionem ſerpentum, eamque contrarietatem efficere, vt exhorreſcant tactu contrarii non minus, ac ſi feruẽtem in aquam incidiſſent. Non leue ipſis etiam diſſidium cum ceruis. Quapropter adipẽ ceruinum ipſis illitum morſus impedire ſcribit Dioſcorides. Serenus Poeta addit ab eorum morſib⁹ immunẽ eſſe, quicumque in pelle ceruina quieuerit. Abiguntur Gagatis lapidis ſuffitu, item ſulphure, bitumine, nigella, cornu Damæ, ſi idem vſus accedat. Formidãt calamintham ſubſtratam, vt & *viticẽ, polium, bugloſſam, origanum, abrotanum, ſerpillum, pulicariam*, &, ſi Nicandro credimus, *ſolanum*. Nuſquam maior nocentiſſimi animalis copia, quam in Libya. Cum enim ſterilis ſit & fructus producat nullos, veneni contra & ſerpentum eſt ferax, qui propagantur etiam aliorum animalium inſtar, vi quadam inſitiua & a Deo communicata. Tantum abeſt, vt ex fabuloſo Titanum ſanguine prodierint, ſicut Nicander in Theriacis canit Heſiodi Theogeniam citans, ſed falſo, cum id nuſquam apud iſtum Poetam legas, ipſe etiam Nicandri interprete teſte his verbis: ἰστέον δὲ, ὅτι ψεύδεται ὁ Νίκανδρος ἐνταῦθα. οὐδαμοῦ γὰρ τοῦτο εἶπεν ἡσίοδος ἐν τοῖς περιτλομένοις. Eandem ſtultitiam reſſpit, quod Acuſilaus natos di-

xit ex ſanguine *Typhonis*, Apollonius ex ſanguineis *Gorgonis* ſtillis. Serpentes alatos inueniri docet Scaliger contra Cardanum, item nõ bene olere eorum ſtercus, cum venena, *vel ipſo Cardano teſte*, ſint tetro odore. At venenatorum venenata ſunt excrementa. Inſulæ Malabar ſerpentes octonum pedum, aſpectu horribiles, innoxij tamen niſi irritentur ab aliquo, puerorum ſunt amatores. Vnde idem auctor nouo vocabulo *Pæderotas* appellat *exerc. 183*. Ibidem referuntur denũ pedum ſerpentes in regno Senegæ eiq; tanto hiatu, vt integram capram deglutiant. Qui in Calicut conſpiciuntur, capite & craſſitudine ſunt ſuilla, cauda lõga, quadrupedes, glabri, ſine veneno, malefici tamen, cũ homines dentibus conficiant. Atlanticos dracones ſolo contactu interficere affirmat. Longe magis miraculo dignum, quod libro de piſcibus refert Olaus Magnus, fuiſſe in Noruegia ſerpentem pedum ducentorum & amplius longitudine, viginti pedum ſpiſſitudine, penes Bergenſium maris oras, qui lucido noctis tempore egreſſus cauernis ſuis, vitulos, agnos, porcos, polypos, locuſtas, & multa cãcrorum genera deglutiebat. A collo habebat dependentes cubitali longitudine pilos. Squamæ corporis erant acutæ, color ater, rutilantes oculi inſtar flammę. Mare idem tranſmittens infeſtabat nauigia, homines inde rapiens ad ſe triſti admodũ ſpectaculo. Sed portentorũ ſatis. Adiiciendum hic, Æſculapio ſacros habitos ſerpentes a veteribus, propter acutũ ſcilicet viſum. Quapropter proculdubio cuſtodiæ gratia finxerũt incubare theſauris. Quin miſſis legatis a Romanis ob peſtilentiam, monente ita reſponſo, ad accerſendum Epidauro Æſculapium, anguis ex eius ſedibus elapſus per mediam vrbem cum admiratione omnium ad nauem Romanorũ perrexit, cumq; aduerſo Tyberi (o Diaboli præſtigias) ſubueheretur, in proximam ſyluam deſiliit, vbi templum ipſi conſtitutum, peſtilentia mira celeritate ſedata. Inter prodigia relatum a Romanis, latraſſe ſerpentem, quo tempore Tarquinius regno eſt pulſus. Apud eoſdem Marſicum bellum portendit, quod ancilla ſerpentem eſſet enixa.

Serpyl-

Serpyllum ἕρπυλλον, aſpiratione in conſonantem mutata.

Serra traxiſſe videtur nomen a ſono, id eſt, *ſtridore*, quē edit in lignis diſcindēdis. Ab ea ſerrati nummi quibus Germani incuſſiſſe leguntur *ſerram*. Serra præliari apud Feſtum, eſt aſſidue accedere & recedere, neq; vllo cōſiſtere tempore. Id fiebat, cum manipuli primæ aciei modo inuadebant, modo reſiliebant, & ita reddebatur dentata quædam forma.

Serrani dicti veteribus Romanis, quod agros ſererent, vel quod ſerentibus fuerit delatus honos. Vnde Serrana familia, cui proprium erat, fœminas nullo tempore lineis veſtiri veſtibus, ſicut Cethegis *diſcinctō vti amictu, exſerto brachio*. Etymon confirmatū vide Plinio *lib. 18. cap 3.* his verbis: *Ipſorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri: Serentem inuenerunt dati honores: Serranum inde cognomen.* Serranæ fiſtulæ ſunt dictæ, quæ æquales habebant cauernas, ſicut Phrygiæ, impares & inæquales.

Seruilia lex a C. Seruilio Glaucia lata, quo anno, incertum, vt, ſi quis Latinus Senatorum Romanum accuſando condemnaſſet, is ciuis Romanus eſſet. Meminit eius Cicero pro Balbo, Aſconius in orationem pro Scauro. Alia lex Seruilia eſt lata a Q. Seruilio Cæpione, cum C. Attilo Serrano anno 647. vt iudicia, quæ lege Sempronia ad ſolos equites erant tranſlata, ordini Senatorio communicarentur. Prioris a Glaucia latę fragmenta hinc inde apud ſcriptores ſparſa collegit Carolus Sigonius.

Seruilius lacus ſecundum Feſtum appellatus creditur a conditore, ſic explicante Paulo, vbi effigies hydræ poſita a M. Agrippa.

Seruus. Multa hic etiam ex media antiquitate occurrunt. At priuſquam huc infero & loco moueo, pro more etymon eſt explorandū. Serui ergo omnes ſiue naſcantur ex ancillis noſtris domi, ſeu extra ædes, quos *Vernas* nominant (loquor hic tanquam veterum vnus) ſiue fiant, idq; iure gentium, id eſt, captiuitate, aut iure ciuili, cū homo liber maior 25. annis ad pretium participandum ſe venundari eſt paſſus (iure enim naturæ liberi ſumus & naſcimur omnes) tracta origi-

nea gentium iure, & consequenter a iure belli, a seruando sunt dicti, sicut mancipia, quod caperentur manu, *l. pupil-lus. ff. de verb. significat.* Bodinus quoque *de Repub. lib. 1. cap. 5.* ab εἴρω deriuat, quod est φυλάττω, id est, custodio. Vtque varias eorum species ordine subiiciam, sciendum quosdam *Adscriptitios* fuisse, colonos scilicet, qui colendæ perpetuo terræ adscribebantur, nunquam hinc recessuri, annuosq; reditus domino glebæ soluebant. Eidem modo *Originarii*, modo *Agricolæ* appellabantur, nec nisi cum fundo alienari poterant. Nonnulli erant *Ordinarii*, qui certum aliquod munus aut ministeriū exercebāt in familia: Quorum laboribus si qui suffecti ac subrogati erant, aut potius iis parebant, *Vicarii* appellabantur, *Ordinariis* oppositi *l. 17. 18. 19. ff. de pecul.* Quos *Receptitios* dicebant, proprii erant vxoris. Nempe hos illa receperat cum aliqua pecunia, neque addiderat doti, sed sibi retinuerat, *auctore Gellio libr. 17. cap. 6.* Cum enim mulier dotem marito daret, tum quæ suis ex bonis retinebat nec transmittebat ad virum, ea recipere dicebatur, id est, excipere, ne in dominium mariti cum reliqua dote venirent. Quomodo seruus receptus dicebatur, id est, *exceptus.* Columella nominat & *Aratores* sic ab arando dictos, quos separandos monet a *Vinitoribus*, vtrosque verò a Mediastinis sic a medio & stando vel tenendo dictis, *vt refert Priscianus*, quod medium tenerent statum, atriis, focis, balneis, & id genus aliis operis prospicientes. Apud eundem descriptos habes *libr. 1. cap. 8.* seruos *Actores*, quos villicis rebus tanquam magis industrios præfectos legimus, sicut Villici præficiebantur villis. Ab illis equidem distribui solebant aliis seruis cibaria, siue *Demensum*, id est, quaterni in mensem frumenti modii, *teste Donato in Phormionem*, vel quini *iuxta Senecam Epistola 81.* Irenæus *Hæres. 4. cap. 44.* Quis igitur erit Actor bonus & sapiens, quem præponet Dominus familiæ ad danda eis cibaria in tempore? Græci demensum vocant σιτομέτριον, quod singulis Calend. id est, primo mensium die solitum præstari, sit multis veri-

ſimile, maxime ex Sticho Plauti, *vt ſuo loco eſt dictum*. Præter hos erant ſerui Curſores, ſicut innuunt hæc Senecæ verba Epiſtola 123. *Omnes iam ſic peregrinantur, vt illos Numidarum procurrat equitatus, vt agmen Curſorum antecedat.* Nec defuerunt diuitibus, qui monerent per vias de lapidibus, ad quos offendere poſſent, ſicut hæc Luciani verba in Nigrino oſtendunt: περιόντας γὰρ ἤδη τὸν οἰκέτην δεῖ βοᾶν καὶ προαγγέλλειν προορᾶσθαι τοῖν ποδοῖν, ἐπειδὰν ὑψηλόν τι ἢ κοῖλον μέλλωσιν ἀποβαίνειν. *Capſarii* porro ſerui ſunt Iuriſconſulto Paulo, qui veſtimenta in balneis ſeruanda ſuſcipiebant: Vlpiano, qui libros deferebant, & capſis fortaſſe includebant. *Sacculari* appellabantur, qui vetitas artes exercebant in ſacculos reponentes aliis ablata: *Apolides*, qui nullo ciuitatis iure gaudebant, in opus publicum damnati, aut relegati ad inſulas, qui & *Inſulani* ſunt appellati. *Fornacarios* his adde chalcariæ & ferrariæ fornaci inuigilantes. Erant & ſerui publici, tabulariam qui exercebant, *l.18. ff. de Adoptionibus. l.3. Cod. de Tabula. libr.10. l. ſi pupillus. ff. Rem pupil. ſalu. fore:* Et *Pileati*, qui pileo tecti ſignificabant ſe vænum dari. *Atrienſes* atriis ædium liminibuſque præponebantur, quos Apuleius *de aſino aureo lib.2.* ſeruos ad limina vocat: *Oſtiarii* oſtiis, *Cubicularii* cubiculis, *Focarii* focis, *Scoparii* ſcopis, *Lecticarii* lecticis, *Textores* muneri texendi, *Topiarii* operi in hortis topiario, cum artificio mirabili ex fruticibus & arborum frondibus varias rerum ſpecies oculis ſpectandas exhibebant. Sed Tabellarii præfecti erant tabellis, quibus adde Amanuenſes: Notarii autem notis, quibus non ſolum *(vt dictum alias)* excipiebantur dictata, ſed etiam teſtamenta cum formulis actionum perſcribebantur. *Nomenclatores* tranſeuntium ac ſalutantium nomina ſuggerebant: *Diſpenſatores* æra diſpenſabant: *Calculatores* calculos & rationes curabant. *Lectiſterniatorem* appellat in Pſeudolo Plautus, qui ſternendis lectis menſiſque præerat. *Peniculos* ſeruos dictos vult Lazius, qui penicillis abſtergebant menſas. Alios fuiſſe, qui in conuiuiis præſcindebant & epularum partes con-

uiuis deuidebant (*Diribitores* sunt Apuleio) ex *Saturnalitiis Luciani epistolis* cognoscere queas. Seneca quoque Epistola 47. ad Lucilium: *Alius pretiosas aues scindit, & per pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum, & in frusta excutit.* Sed hos præcedebant serui *Structores* a struenda mensa sic dicti. Vnde Virgilii istud: *Cura penum struere.* Meminit horum Iuuenalis *Satyra 5. & 9.* meminit alibi & Martialis. Athenæus probat regis Iobæ testimonio, eundem esse Romanorum structorem cum Græcorum τραπεζοποιῷ. Idē Seneca *3. de Beneficiis* eleganter *Seruos ad pedes* vocat, qui accumbentibus Dominis ministrabant. Sunt eius verba: *Seruus, qui cœnanti ad pedes steterat, narrat quid inter cœnā ebrius dixisset.* Verum *Dapiferi* erant, qui ferebāt dapes & imponebant mensæ, Athenæo διάκονοι τὰς παραθέσεις φέροντες *in descriptione Ptolemaici conuiuii lib. 5.* Abiectissimi omniū erant, qui mancipati ergastulis & compedibus cōstricti durissimos perferebāt labores. Omnes in vniuersum Dominorū mensis non accumbebant. Attamen illarum reliquias in seruiles vsus cessisse, testatur Plutarchus *in Sympoſiacis.* Sed nec apud Coos, cum Iunoni sacrificarent, admittebant id genus hominum ad epulare sacrificium, *sicut probatur ab Athenæo lib. 14. Macarei historici & Phylarchi Poetæ testimoniis.* Tātum in Saturnalibus recreatio quædam ipsis indulta, quib⁹ mos erat apud Romanos a Dominis eos excipi cōuiuio, qui tum seruorum officio fungebantur. Tractam hanc a Græcis cōsuetudinem, exemplis quibusdam probat idem Deipnosophista. Nam in Creta Mercurialiū festo conuiuantibus seruis ministrauerunt Domini, sicut apud Trezœnios mense Geræstione per aliquot dies, quorū in vno serui etiam cum ciuibus astragalis ludebant. Quinimo probat Ctesiæ ac Berosi auctoritate, apud Babylonios in Sacean festo seruos cū Dominis non solum conuiuatos quinq; dierum spatio, sed etiam imperasse, & vnum ex numero omnium stola regiæ simili indutum, quam appellabant Zoganem, vniuersæ familiæ præfuisse. Idem factum in Thessalorum Peloriis, & Hyacinthiorum die 3 apud Spartanos, quo omnis generis pariter

ter ſpectacula & ſacrificia fiebāt. Huc refer Eleutheria apud Samios dedicata amori, quæ libertate donati ſerui celebrabant. Hinc Plautus Perſa: *Baſilice agito Eleutheria.* Verum enimuero non diuturna hæc eorum felicitas fuit. Itaque ad alia, quæ ſeruorum calamitates magis ob oculos ponunt, explicanda progredior. Primum habuiſſe Dominos ſciendum in eos vitæ neciſque poteſtatem. Aſcanius ſcribit *Fures & ſeruos nequam ad Maniam columnam punıri ſolitos.* Sæpe eos plauſtri lignum, cui affigitur temo, ferre cogebant eò quaſi iugo ſubactos, & reuinctis interim poſt terga manibus per hominum ora circumferri, vnde *furciferi* dicti, aut incedere vinctis manibus & pedibus. Nonnunquam candenti lamina vel literis (vnde & *Literati* ſunt dicti) frontem & ora inurebant. Diogenes Laertius *libro quarto* de Bionis Philoſophi patre ante ſeruo: ἔχων οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς τοῦ δεσπότου πικρίας σύμβολον. Aliquando compedibus & neruo coercebant, aut in piſtrinum detrudebant molam verſantes aſinariam; quod de Plauto conditionis ſeruilis homine etiam affirmant. Poſt verbera ſæpe & cruciatus vinculis, boiis, pedicis, numellis, fame, ſiti, & nuditate plectebant. Sunt & Calliſtrati verba digna notatu, *l. capitalium. §. final. ff. de pœnis. Certe maiores noſtri in ſupplicio ſeuerius ſeruos quam liberos homines puniuerunt.* Quo minime ſit mirum, crucem habitam velut proprium ſeruorum ſupplicium, non ciuium Romanorum. Hanc autem ex infelici arbore fieri ſolitam, coniicere licet ex oratione Ciceronis pro Caio Rabirio. Ipſum quoque ſeniorem Catonem non bene audiuiſſe conſtat propter aſperitatem in ſua mancipia, quod ea affecta male aut ſenio debilitata tanquam bruta exigeret domo. Quid? Apud Romanos ſolos inualuit crudelitas iſta? Imo & apud Græcos, qui ſacris paſſim prohibuerunt, comam nutrire non conceſſerunt, frontes eorum vſtularunt. Maiora dico: Ius eos necandi Lycurgi leges Dominis dederunt. Quid tandem ex iſta plus quam barbarica crudelitate? Coacti ſæpe in fugam ſe proripere, vnde & *Fugitiui*

ſunt dicti, quod inde per publicum præconem inueſtigabant. Aliquoties ad arma proſilierunt. Teſtis Spartianus, qui ſtipatus ſeruili manu de improuiſo Clodium adortus in fugam eum conjecit, inde Furium P. Vatinii legatum cum millibus duobus fudit, tertio Coſſinium cum magno exercitu miſſum. Fudit & Lentuli legatos impedimentis potitus. Quin Mummius Craſſi legatus ab eo victus cæſis quamplurimis, non paucis tamen poſt abiecta arma fuga elapſis. Adeo nihil neceſſitate pugnacius, quod ait Ioſephus, factuſque prouerbio locus, nos hoſtes totidem habere quot ſeruos. Ceterum, *vt Seneca ait*, non eos habemus hoſtes, ſed facimus. *Alia*, inquit, *interim crudelia & inhumana prætereo, quod nec tanquam hominibus, ſed tanquam iumentis abutimur, qui cum ad cœnandum diſcumbimus, alius ſputa detergit, alius reliquias temulentorum ſubditus colligit.* Atque hæc fuit fortaſſe cauſſa, quod Cæſar ſeruo contra Dominum dicenti credere noluerit, *vt refert Dio libro 41.* quodque Auguſtus vetuerit δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, *vt idem prodit libro 55.* Diſcant omnes ex Seneca abiurato errore quales & quo modo habendi ſint ſerui. Verba eius Epiſtola 47. ſunt hæc: *Lubenter ex his, qui a te veniunt, cognoui, familiariter te cum ſeruis tuis viuere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Serui ſunt? imo homines. Serui ſunt? imo contubernales. Serui ſunt? imo humiles amici. Serui ſunt? imo conſerui, ſi cogitaueris tantundem in vtroſque licere fortunæ. Itaque rideo iſtos, qui turpe exiſtimant cum ſeruo ſuo cœnare. Quare? Niſi quia ſuperbiſſima conſuetudo cœnantem dominum ſtantium ſeruorum turba circumdedit. At infelicibus ſeruis mouere labra, ne in hoc quidem, vt loquantur, licet. Virga murmur omne compeſcitur: & ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt, tuſſis ſternutamenta, ſingultus. Vis tu cogitare iſtum, quem ſeruum tuum vocas, ex iiſdem ſeminibus ortum, eodem frui cœlo, æque ſpirare, æque viuere, æque mori? Tu tam illum videre ingenuum potes, quam ille te ſeruum. Nolo in ingentem me locum immittere, & de vſu ſeruorum diſputare, in quo ſuperbiſſimi, crudeliſſimi & contumelioſiſſimi ſu-*

ni sumus. Hæc præcepti mei summa est. Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum superiorem velis viuere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in seruum liceat, veniat in mentem, tantundem in te Domino tuo licere. At, inquis, *nullum habeo dominum. Bona ætas est:* Forsitan habebis. *Nescis qua ætate Hecuba seruire cœperit, qua Crœsus, qua Darii mater, qua Plato, qua Diogenes? Viue cum seruo clementer. In iter quoque & in sermonem admitte, & in consilium, & in conuictum. Quid ergo? Omnes seruos admouebo mensæ? Non magis, quam omnes liberos. Erras si existimas me quosdam quasi sordidioris operæ reiecturum, vt puta illum mulionem, & illum bubulcum. Non ministeriis illos æstimabo, sed moribus. Sibi quisque dat mores, ministeria casus assignat. Quemadmodum est stultus, qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos, sic stultissimus est, qui hominem aut ex veste, aut ex conditione, quæ vestis modo circumdata est, æstimat. Seruus est, sed fortasse liber animo. Seruus est, hoc illi non nocebit. Ostende quis non sit. Alius libidini seruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omnes timori. Dabo consularem aniculæ seruientem: Dabo ancillulæ diuitem: Ostendam nobilissimos iuuenes mancipia Pantomimorum. Nulla seruitus turpior, quam voluntaria. Quare non est, quod fastidiosi te deterreant, quominus seruis tuis hilarem te præstes, & non superbe superiorem. Colant potius te quam timeant.* Totum hunc Senecæ locum vt huc inferrem, operæpretium duxi. Sed nec ille solus clementer cum seruis agendum esse cognouit, verum & plures alii. Nam cum multi seruos ægrotantes nulla dignarentur cura, sed ædibus eiicerent, est a Claudio propositum edictum, vt, qui ita exturbati rediissent ad sanitatem, liberi essent, *teste Dione libro 60.* Cumque ante audiuerimus seruos notari solitos in fronte dictos propterea *Stigmatias* iuxta Nonium, eiusque rei meminerit Plautus *& in Casina & in Rudente,* Apuleius *de asino aureo lib. 9.* cum inquit, *frontes literati, capillum semirasi, & pedes annulati,* sciendum tandem quoque; prohibitum, ne cicatricibus quis seruum deformaret, *l. locum. ff. de vsufruct.* Antonini pariter rescripto ad Martianum est constitutum, ne plus æquo sæuire liceret Dominis.

Quamquam virgis cædere aut emendare humanis modis aut ergastulo compescere permittatur, *l. 1. Cod. de emendat. seru.* Quod si quis seruum occidisset, haud secus ille plectendus, quam si alienum necasset. Et quoniam nonnunquam in eos sæuiebant fame, cauit idem hoc modo: *Sed & dominorum interest, ne auxilium contra sæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iuste deprecantur.* Vetuit & Adrianus eos occidi, *sicut in eius vita Spartianus scribit,* sed si quid deliquissent, Prætoris iudicio afficiendos pœna decreuit. Qui capti bello ad Imperatorum & regum statuas confugerant, soluebantur nexu erantque immunes, nihil in eos valente manus iniectione. Ita qui Ephesi se receperant ad templum Dianæ, soluebantur mancipio. Nec tantum facinorosis sed etiam profugis seruis immunitatem dederunt erecta passim asyla, quippe Thebis, in littore Rhetæo, in Sigæo, Romæ, apud Molossos, Samothraces, Messenios, Crotoniatas, tributumque ius idem aræ Iouis σωτῆρος ab Ithacensibus, Thesei sepulcro Athenis, Mineruæ templo apud Spartanos, ad quod tamen fuga delapsus Pausanias, obstructo aditu & primo lapide a matre posito, fame necatus fuit. Sed tandem sustulit istam impunitatem Tiberius, ne impunita manerent crimina, reseruato hoc iure solis Samiæ Iunonis & Æsculapii delubris. Porro calamitatis seruorum pars etiam hæc est, *quod brutorum animalium more vendiderint.* Quare in iis vendendis non secus atque in brutis, vitia & mores indicare necesse erat, alioqui ædilitio edicto redhibendis, cuius verba ex Vlpiano *l. 1. ff. de ædil. edict.* sunt hæc: *Aiunt Ædiles: Qui mancipia vendunt, certiores faciunto emtores, quid morbi vitiiue cuique sit, eaque omnia, cum ea mancipia veneunt, palam & recte pronuntianto. Quod si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus quam dictum promissumve fuit, cum veniret, quod eius præstari oportere dicetur emtori omnibusque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.* Inde agit idem edictum, quid emtor præstare debeat. Est autem *redhibere*, facere, vt rursus habeat venditor,

tor, quod habuerat, propter morbum aut vitium, vt ita succurratur emtori. Sæpe etiam vendebant senio confectos, eo quod munera sua amplius præstare non possent. Hoc quam sit crudele, pulcre expressit Plutarchus in vita Catonis hoc modo: *Ego sic censeo, quod repellere aut vendere famulos senio confectos, perinde vt iumenta, vbi illis est vsus, hominis sit extreme rigidi, & persuasum habentis, quod nulla sit maior homini cum homine societas, quam quæ æstimetur perceptione commodorum.* Et paulo post: *Neque enim animam habentibus vtendum, vt calceis & vasis, quæ longo vsu detrita abiicimus. Ne bouem quidem aratorem propter senium a me repellerem, nedum hominem loci & victus societate coniunctum, & tam ementibus inutilem, quam vendenti a me propter quæstum leuem extruderem.* Quantum ad pretia, scribit Plinius *libro 7. cap. 39.* pretium hominis in seruitio geniti maximum ad sua vsque tempora (quantum comperire potuit) fuisse Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Pisaurensi vendente, & M. Scauro Principe ciuitatis H-S MDCC. licente: Ea efficiunt, æstimante, *aureorum Vngaricorum XXXV CCCLXIII. semuncialem vnum, duodenarios decem, duplos quinque.* At vendidit seruum Calliodorus mille ducentis sestertiis, *teste Martiali Epigrammatum 5.* quorum pretium sunt *aurei Vngarici XXIX, duodenarii tres, duplus vnus, simplus vnus.* Quanti vero Iustiniani tempore sint æstimati serui ad diuersorum munerum officia, instructi, ipsemet explicat *6. Codicis. l. si duobus. §. sancimus. Titul. communia de leg. & fideicomm.* his verbis: *Ceteris æstimationem præstet contingentium pretium, id est, seruis quidem & ancillis maioribus decem annis, si sine arte sint, XX. solidis æstimandis, minoribus decem annis non amplius, quam decem solidis computandis: Sin autem artifices, vsque ad XXX. solidos æstimatione eorum procedente, siue masculi siue fœminæ sint, exceptis Notariis & Medicis vtriusque sexus, cum Notarios 50. solidis æstimari velimus, Medicos autem & obstetrices sexaginta: Eunuchis minoribus quidem decem annis vsque ad 30. solidos valentibus, maioribus vero vs-*

que ad quinquaginta: Sin autem artifices sint, vsque ad septuaginta. Peruetustum esse morem istum vendendi seruos, vtpote belli Troiani tempore etiam Græcis vsitatum, nuper in Homero notabam Iliados θ. vbi hæc eius sunt verba:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι αὐτοῖσι βόεσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Sed prosequor alia spectantia ignominiam calamitatemque seruorum ex medio petita iure. Etenim seruus potius mortuus, quam viuus, creditur, neque habere caput. Communiter fur est, *l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de action. emt. & vendit.* affirmante id glossa. Iudicio interesse non potest. *l. seruus. Cod. de iudiciis.* Nec potest esse tabellio, *Cod. de Tabellion. l. generali. C. de Adopt. l. 2.* Sed nec vllum eius arbitrium. Quod etiam ei non liceat in ius vocare Dominum, constat *ex l. vix. Cod. eod. titul.* Porro non potest acceptum ferre. Quod eidem promissum, non nisi Domino recte soluetur, qui quoque legatum ipsi delatum repudiare potest. Certum & illud, amittere ius eligendi seruum pœnæ, & mortuo similem iure haberi. Huc accedit, quod nec nomen habuerint serui boum & canum instar, quippe qui sæpe id obtinuerint a Dominis. Hinc *Marcipores, Publipores, Lucipores*, teste Plinio *libr. 33. cap. 1.* Quintiliano *cap. 7. libro 1.* Sæpe etiam Stychi dicti Romanis ἀπὸ τοῦ στίζειν, id est, *pungendo*, quasi στικτοὶ, id est, *puncti & vstulati.* Deuictis prouinciis tandem a Syria *Syrus*, ab Antiochia *Antiochus*, a Dacis (qui antea *Daui*) appellatus est *Dauus.* Sed & ἀπὸ δαμάζειν, id est, *domando* nomen est Damæ Syris admodum receptum. Lacedæmonii nominabant seruos peculiari nomine εἵλωτας, Thessali πενέστας, Cretenses κλαρώτας & μνωίτας, Maryandini δωροφόρους, Sicyonii κορυνηφόρους, Argiui γυμνήτας, Syracusani κυλλυρίους. Præ ceteris inter seruos nobilitati Iones. Callicratides ergo rogatus, *cuiusmodi viderentur Iones*, respondit, *serui frugi, liberi vtique mali.* His absolutis,

non

non est premendum etiam silentio, quod ad arma quandoque vocati fuerint, sed vrgente necessitate, nonnunquã antea libertate donati. Florus *lib. 2. cap. 6. Arma non erant, detracta sunt templis: Deerat iuuentus, in sacramentum militiæ liberata seruitia.* Appianus de bellis Punicis: *Senatus eodem die bellum decreuit, & seruos per præconem pronuntiauit liberos.* Certum & illud, nõ nisi ciuibus Romanis ingenuis & quinque in classibus censis & ludicræ artis expertibus fuisse militiam in legione concessam. Vnde sequitur *seruos, pueros, seniores, capite censos & Histriones non nisi dubiis in rebus ad stipendia vocatos.* Ita armati a Pompeio pastores, *teste Cæsare de bello ciuili 1.* a Lentulo gladiatores, a M. Iunio Dictatore scelerati homines in vltimo desperatæ Reipubl. auxilio, *vt loquuntur Liuius libro 3.* cum honesta vtilibus cedunt. Sed ita asserebantur prius in libertatem. At quia serui proprie dicuntur manumitti, extremo tandẽ loco de manumissione aliquid subiiciendũ existimo. Nomẽ illa habet a manumittendo. Nam quamdiu aliquis hæret in seruitute, suppositus est manui, hoc est, potestati, a qua liberatur manumissus, vt apud Iustinianum legis *Titul. de libertinis.* Procedit manumissio, *vt idem monet, ex multis caussis,* vtcumque Cicero tres eius species ponat, nempe ex sacris Constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, vbi in seruos a Dominis sub Antistide, inque plebis aspectu, interueniente qualicumque scriptura, ob facti memoriam, confertur libertas, *l. 1. C. de iis qui in Eccl. manum.* Secundo fiebat manumissio per Vindictam, id est, virgam, qua Prætor caput serui percutiẽs solemnibus verbis dicebat: *Liberum te aio.* Tum circumactus in orbem per lictorem in signum volũtatis & arbitrii liberi omnino ruptis videl. seruitutis nodis, erat & habebatur liber. Vnde ad Lucilium Seneca Epist. 1. *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas.* Non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit: Statim enim circumagitur. Hoc enim ipsum Philosophiæ seruire, libertas est. Manumissionis huius ꝑ meminit *l. ego. l. pater. ff. de manumiss. vindicta. l. etsi minor, C. si aduers. liber.* Et volunt aliqui habere vindictam nomen a Vindicio

iuxta Liuium Aquiliorum, *iuxta Plutarchum in Publicola* Vitelliorum seruo, qui cum patefecisset coniurationem de reducendo in vrbem Tarquinio, primus omnium donatus est libertate, Bruto Vindicias conferente. Alii, quibus malim subscribere, a vindicando deriuant, quod est adsciscere in libertatem. Manumitti porro solebant in templo Feroniæ Libertorum Deæ, vbi raso capite (*sicut & alias fieri solebat*) pileum accipiebant. Vnde ad pileum vocare prouerbialiter, est *ad libertatem vocare*, apud Suetonium, Plinium, Macrobium. In huius signum serui gestabant pileos in Saturnalibus, & calceos ingenuorum induebant, *teste Porphyrio*. Celebratur & Claudii numus sigillum habens, quod dextera sua tenebat pileum, læuam autem, quam late poterat, discapedinatam exporrigens cum inscriptione, *libertas augusta*. Plautus Amphitryone sub Sosiæ persona: *Quod ille faciat Iupiter, vt ego hodie raso capite caluus accipiam pileum*. Cornelium Cinnam ad pileum vocasse seruos scribit Plinius Secundus, & hostibus victis Octauium quoque ab eo interfectum. Pertinet huc, quod Q. Terentius Culeo pileum gerens secutus fuerit Africani superioris & triumphantis currum, quod captus a Pœnis ab ipso fuerat recuperatus libertatis suæ velut patrono, cui ita accepto beneficii confessionem reddebat. Legimus & apud S. Aurelium totam Romam adeo Neronis interitu exsultasse, vt plebs tota manumissione velut exemta sæuo Domino, pileos gestaret, quod ipsum Brutum etiam fecisse scribit Dio, cum is significare vellet a se & Cassio patriam in libertatem assertam. De hoc more & consuetudine manumittendi consule, si placet, Agellium *libro 7. cap. 4.* Blondum *libro quarto*, Rhodiginum *libr. 7. cap. 21. & libr. 25. cap. 22.* & Bayfium *de re vestiaria cap. 20.* Sequitur inter amicos manumissio, idque testibus adhibitis quinque, & interposita scriptura, *l. vnica. §. sed & si. Cod. de Latin. lib. toll.* Sed & per Epistolam procurari poterat hoc beneficium a patrono & quinque testibus subscriptam, quo modo quasi ex vltima voluntate seruus consequebatur libertatem,

dicta

dicta l. vnica. §. ſancimus: Item per teſtamentum etiam minus ſolemne, id eſt, per codicillos, aut per quamlibet aliam voluntatem, nec tantum pro tribunali, *vt aut Caius*, ſed etiam in tranſitu, cum aut lauandi, aut geſtandi, aut ludorum gratia prodierit Prætor aut Proconſul aut in balneum, aut in theatrum. Cauſſæ manumittendi fuerunt, multiplices: Inprimis ſi quod beneficium præſtitum eſſet a ſeruo, vtpote ſi in graui periculo ſeruaſſet, quale exemplum repetit ex Claudii Quadrigarii annalibus Seneca *libro 3. de Beneficiis cap. 23.* Item ſi diu fideliterque verſatus fuiſſet in munere ſibi iniuncto, ſi calleret artem propter quam dignus habebatur libertate. Si quis ſcire velit, quibus ex cauſſis manumittere non licuerit, videat peculiarem Inſtitutionum titulum ea de re. Priuſquam finem facio, etiam id moneo, ſeruum ſolitum in curru triumphanti aſſidere, qui ſupra verticem ipſius tenere ſolebat coronam primum ex myrto, inde ex lauro, denique ex auro factam, ne triumphator *(ſic enim plerique intelligunt)* ſeruum eodem in curru videns, humanæ fragilitatis oblitus, nimium ſuperbiret. Sit hic appendicis loco, etſi οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia tamen ſcire conuenit, ante omnes alios Gregorium Pontificem primum ſe appellaſſe *ſeruum ſeruorum Dei*, vt ita ſuam aliis probaret humilitatem.

Seſtertius duo aſſes & ſemis, quaſi *ſemis tertius* dictus. Pretium operæ erit ea de re totum Agricolæ locum, qui de ponderibus monetarum omnium eruditiſſime ſcripſit hac ætate, apponere, quam proprias coniecturas in re dubia adſcribere. At Romanorum, *inquit*, argentei nummi ſunt Denarius, & eius pars dimidia quinarius, ſiue victoriatus: quarta, ſeſtertius: decima, libella: viceſima, ſembella: quadrageſima, teruncius. Denarius quidem primo valebat decem aſſibus, ex quo nomen inuenit: quinarius quinque, vnde etiam ipſe nomen hoc duxit: ſeſtertius duobus & ſemiſſe, quaſi ſemis tertius dictus. Romani enim imitati ſunt Græcos, quibus τρίτον ἡμιτάλαντον duo talenta & dimidium ſignificat. Quam ſententiam confirmat Varro *libro 4.*

his verbis: *In argento dicti numi denarii, quod denos æris valebant: quinarii, quod quinos: Sestertius, quod semis tertius: Dupondius enim & semis antiquus est sestertius. Erat veteris consuetudinis, vt retro æra dicerentur, ita vt semis tertius, semis quartus, pronuntiarent. Ab semis tertius igitur sestertius dictus.* Sic enim locum istum repurgandum existimo, præuio in emendatione duce Ausonio Popma Frisio postrema Varronis sui editione. Scribit & in eandem sententiam Plinius *libro 33. cap. 3. Argentum signatum est Anno ab V. C. 484. Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris, quinarius pro quinque, sestertius pro dupondio & semisse.* Deinde idem Agricola: *Sed quæritur, vtrum sestertium significet mille id genus numos, quos Romani sestertios nominarunt, anne argenti libras duas & dimidiam: An numum argenteum duarum librarum & dimidiæ: An denique eundem numum argenteum, quem sestertius. Exsistit deinde quæstio non minus difficilis, an, cum dicimus decem sestertii, decem sestertium, decies sestertium, eundemne an alium atque alium designemus numerum. M. Antonio Sabellico sestertium visum est habuisse, vt ipse loquitur, mille numos.* Gulielmo Budæo placet ita singula sestertia valere duas argenti libras & selibram, vt sestertii singuli valent duos asses & semissem, qui item pendunt duas libras & dimidiam, & ex eo vtrumque nominatum. Nec vero Budæus dissentit prorsus a Sabellico, sed æque ac ille censet sestertium significare mille numos. Philippo Beroaldo videtur sestertius esse numus argenteus duarum librarum. Sed agricola vult, sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarii partem, atque ita nec viginti sestertia esse libras argenti quinquaginta, sed viginti tantum sestertios, idque elicit ex hisce Martialis verbis *libr. Epigrammatum 2.*

Mutua viginti sestertia forte rogabam,
Quæ vel donanti non graue munus erat.

Nam si magnum & graue munus non dat, qui donat alicui viginti sestertia, sed paruum & leue, quis non intelligit

ſeſtertium non eſſe libras argenti duas & dimidiam, ſed quartam denarii partem. Atque hæc de quæſtione prima. Nunc de altera. *Cum dicimus, decem ſeſtertii, nullum numerum extra hunc intelligimus: Cum vero decem ſeſtertium, his verbis decem millia ſeſtertium deſignamus: At cum decies ſeſtertium, maiorem etiam numerum, nimirum decies centena millia ſeſtertium.* Inde monet, vbi ſcriptum reperitur apud auctores, *H-S deni*, deſignari ſeſtertios denos: Cum *H-S dena, Seſtertium dena millia.* Nota autem hæc H-S, non aliunde eſt, quam quod deſignauerit libras duas & dimidiam, vel duos aſſes & ſemiſſem. Nam as libram valebat. Sed non idem *ſeſtertius* & *ſeſtertium.* Seſtertius enim pars eſt quarta denarii, qui continet 4. ſeſtertios: Ita vt redactus ad Gallicæ monetæ rationem ſi ſumatur quinquagies, aureum hodiernum ſcutatum efficiat. Atque ita denarius erit fere aurei noſtri pars duodecima. At ſeſtertium mille numos ſeſtertios valuit. Probatur id multis ſcriptorum locis ab eruditis. Ex his pauca decerpam, vt inferam huc in gratiam ſtudioſorum. Horatius in Epiſtola ad Iulium Florum *lib. 2.* ſcribens de quodam milite Luculli, qui caſtellum Mithridatis receperat, ait tandem:

Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis,
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummum.

Ridicula fuiſſet hic Luculli munificentia, ſi viginti ſeſtertios, ei donatos intelligamus. Quo pacto ergo accipiendus is locus? Dico, bis dena ſeſtertia numum ſignificare bis dena ſeu viginti millia ſeſtertium numum. Atque ita locutus eſt Cicero in Verrem de iure dicundo: *Redeunt illi,* inquit, *Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, ſeſe H-S LXXX. numum fruſtra dediſſe, id eſt, octoginta millia ſeſtertium numum.* Idem Epiſtola quinta ad Rufum: *Reliquum eſt de ſeſtertium centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina literas eſſe allatas, non mei errati, ſed tui, in quo peccatum videbatur eſſe, ſi modo erat, fratris tui & Tullii.* Eadem Epiſtola mox eandem ſummam iterat aliis

verbis: *Quod si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quique in me amor, nolles hoc tempore a me æstimationem accipere.* Ex quo loco vtique apparet, quæ antea sestertium centum millia dixit, ea postea appellari sestertia centum, sicut etiam a Lambino notatum video.

Sex, ἕξ, aspiratione in *s* mutata, vt etiam euenit in ἵστα.

Sextans, pars assis sexta, id est, vnciæ duæ.

Sextarius mensuræ genus apud Romanos, imo omniũ mensurarum basis, inde nomen habet, quod sexies eum capiat Congius, vt indicat Volusius his verbis: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta. Nam octies sex reddunt octo & 40.* Vnde & Fannius: *A quo sextarii nomẽ fecere priores Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.*

Sextia lex, quæ & Sextia Licinia dicitur, a C. Licinio Stolone & L. Sextio Tribunis plebis lata L. Furio Camillo Dictatore, vt consulum alter crearetur ex plebe. Meminit eius Liuius *libro sexto.* Tulit & Sextiam Meneniam legem P. Sextius Capitolinus cum T. Menenio Lanato Consule, vt oues decussi, boues centussi æstimarentur. Meminit eius Festus Pompeius.

Sextilis dictus primum est mensis Augustus, quod esset a Martio sextus, sicut Iulius *Quintilis*, quod esset ab eodem quintus.

Sextula æris minima pars appellata ex eo, quod eius nominis numus *sexta* sit vnciæ pars. Cicero Oratione pro Cecinna: *Fecit heredẽ ex deuncia & semuncia Cecinnã, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris viri. Erutio sextulam aspergit.* De hac ita Priscianus in metrico libello: *Sextula quæ fertur, nam sex his vncia constat.* Idem ex his Georgii Agricolæ verbis apparet *libr. 4. de ponderibus Romanis: Vncia secatur in semuncias duas, duellas tres, sicilices quatuor, sextulas sex, denarios septem, Victoriatos quatuordecim, scripula viginti quatuor.*

Sibylla generale nomen enthearum puellarum, hoc est, quæ numine afflatæ Deorum consilia apud Ethnicos enuntiabant,

bant, quasi σιὸς βυλὴ seu βυλαῦα, id est, *Iouis consilium vel consiliaria* dici videtur quibusdam, Laconum more σιὸς posito pro Διὸς: Vt Sibylla quidem tanquam θεοβύλη sit dicta. Alii ab Hebraica origine deducunt, cum a Kabala, facta quarundam literarum mutatione, deriuant. Hæc enim vox a verbo *Kibel* formata doctrinam significat, non insitam animis natura, aut a parentibus propagatam, aut vsu compertam, aut denique ex libris depromtam, sed promulgatam diuinitus, animisque hominum sanctorum a Deo infusam, vel potius ab eo acceptam. Significat quippe *Kibel* recepit, inde *Kabala* doctrina. Iam vero vatidicas huiuscemodi mulieres singulas propemodum gentes habuisse leguntur, inspirante ipsis Diabolo res futuras, ne præstigiis suis imo κακοζηλία cedere videretur Deo, qui per sanctos homines diuino spiritu afflatos, oracula voluntatemque suam toti patefecit mundo. Ceterum Sibyllæ decem fuerunt numero, quarum prima ex Persia oriunda dicta *Samboethe*, cuius meminit Nicanor, qui res gestas Alexandri Magni descripsit. Huic tribuuntur vaticinia de Christo, de regnorum mutationibus. Secunda *Libyca*, cuius Euripides meminit *in Lamiæ Prologo*, eique afferibuntur vaticinia de Christi miraculis, quod surdi auditum, cœci visum, claudi incessum receperint, mortui quoque fuerint reuocati in vitam. Tertia *Delphica*, cuius mentionem fecit Chrysippus *eo libro, quem de diuinatione in lucem dedit, & in Annalibus suis nominauit Piso.* Creditur vixisse ante bellum Troianum, adeoque Delphis nata. Alio nomine *Arthemis* audit. Nonnulli eandem esse volunt *Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam*, quod his in locis frequenter versata sit, sed proprium eius nomen fuisse *Erophilen*. Cum esset adolescentula adhuc, μάκοεν egit in templo Apollinis τῦ σμινθέως, *vt Peucerus notat*, & somnia, quæ in Hecabes templo excubantibus obiiciebantur, explanauit. Dicitur & Delphis saxum quoddam conscendisse, atque inde μαινομένην καὶ ἐκ τῦ θεοῦ κάτοχον oracula proclamasse, cui quidem inde saxi Erophilæi ap-

Quamquam virgis cædere aut emendare humanis modis aut ergastulo compescere permittatur, *l. 1. Cod. de emendat. seru.* Quod si quis seruum occidisset, haud secus ille ple-ctendus, quam si alienum necasset. Et quoniam nonnunquam in eos sæuiebant fame, cauit idem hoc modo: *Sed & dominorum interest, ne auxilium contra sæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iuste deprecantur.* Vetuit & Adrianus eos occidi, *sicut in eius vita Spartianus scribit,* sed si quid deliquissent, Prætoris iudicio afficiendos pœna decreuit. Qui capti bello ad Imperatorum & regum statuas confugerant, soluebantur nexu erantque immunes, nihil in eos valente manus iniectione. Ita qui Ephesi se receperant ad templum Dianæ, soluebantur mancipio. Nec tantum facinorosis sed etiam profugis seruis immunitatem dederunt erecta passim asyla, quippe Thebis, in littore Rhetæo, in Sigæo, Romæ, apud Molossos, Samothraces, Messenios, Crotoniatas, tributumque ius idem aræ Iouis σωτῆρος ab Ithacensibus, Thesei sepulcro Athenis, Mineruæ templo apud Spartanos, ad quod tamen fuga delapsus Pausanias, obstructo aditu & primo lapide a matre posito, fame necatus fuit. Sed tandem sustulit istam impunitatem Tiberius, ne impunita manerent crimina, reseruato hoc iure solis Samiæ Iunonis & Æsculapii delubris. Porro calamitatis seruorum pars etiam hæc est, *quod brutorum animalium more vendiderint.* Quare in iis vendendis non secus atque in brutis, vitia & mores indicare necesse erat, alioqui ædilitio edicto redhibendis, cuius verba ex Vlpiano *l. 1. ff. de ædil. edict.* sunt hæc: *Aiunt Ædiles: Qui mancipia vendunt, certiores faciunto emtores, quid morbi vitiiue cuique sit, eaque omnia, cum ea mancipia veneunt, palam & recte pronuntianto. Quod si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus quam dictum promissumue fuit, cum veniret, quod eius præstari oportere dicetur emtori omnibusque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.* Inde agit idem edictum, quid emtor præstare debeat. Est autem *redhibere,* facere, vt rursus habeat vendi-tor,

tor, quod habuerat, propter morbum aut vitium, vt ita ſuccurratur emtori. Sæpe etiam vendebant ſenio confectos, eo quod munera ſua amplius præſtare non poſſent. Hoc quam ſit crudele, pulcre expreſſit Plutarchus in vita Catonis hoc modo: *Ego ſic cenſeo, quod repellere aut vendere famulos ſenio confectos, perinde vt iumenta, vbi illis eſt vſus, hominis ſit extreme rigidi, & perſuaſum habentis, quod nulla ſit maior homini cum homine ſocietas, quam quæ æſtimetur perceptione commodorum.* Et paulo poſt: *Neque enim animam habentibus vtendum, vt calceis & vaſis, quæ longo vſu detrita abiicimus. Ne bouem quidem aratorem propter ſenium a me repellerem, nedum hominem loci & victus ſocietate coniunctum, & tam ementibus inutilem, quam vendenti a me propter quæſtum leuem extruderem.* Quantum ad pretia, ſcribit Plinius *libro 7. cap. 39.* pretium hominis in ſeruitio geniti maximum ad ſua vſque tempora (quantum comperire potuit) fuiſſe Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi vendente, & M. Scauro Principe ciuitatis H-S MDCC. licente: Ea efficiunt, æſtimante, *aureorum Vngaricorum XXXV CCCLXIII. ſemuncialem vnum, duodenarios decem, duplos quinque.* At vendidit ſeruum Calliodorus mille ducentis ſeſtertiis, *teſte Martiali Epigrammatum 5.* quorum pretium ſunt *aurei Vngarici XXIX, duodenarii tres, duplus vnus, ſimplus vnus.* Quanti vero Iuſtiniani tempore ſint æſtimati ſerui ad diuerſorum munerum officia, inſtructi, ipſemet explicat *6. Codicis. l. ſi duobus. §. ſancimus. Titul. communia de leg. & fideicomm.* his verbis: *Ceteris æſtimationem præſtet contingentium pretium, id eſt, ſeruis quidem & ancillis maioribus decem annis, ſi ſine arte ſint, XX. ſolidis æſtimandis, minoribus decem annis non amplius, quam decem ſolidis computandis: Sin autem artifices, vſque ad XXX. ſolidos æſtimatione eorum procedente, ſiue maſculi ſiue fœminæ ſint, exceptis Notariis & Medicis vtriuſque ſexus, cum Notarios 50. ſolidis æſtimari velimus, Medicos autem & obſtetrices ſexaginta: Eunuchis minoribus quidem decem annis vſque ad 30. ſolidos valentibus, maioribus vero vſ-*

quæ ad quinquaginta: Sin autem artifices sint, vsque ad septuaginta. Peruetustum esse morem istum vendendi seruos, vtpote belli Troiani tempore etiam Græcis vsitatum, nuper in Homero notabam Iliados θ. vbi hæc eius sunt verba:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Sed prosequor alia spectantia ignominiam calamitatemque seruorum ex medio petita iure. Etenim seruus potius mortuus, quam viuus, creditur, neque habere caput. Communiter fur est, *l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de action. emt. & vendit.* affirmante id glossa. Iudicio interesse non potest. *l. seruus. Cod. de iudiciis.* Nec potest esse tabellio, *Cod. de Tabellion. l. generali. C. de Adopt. l. 2.* Sed nec vllum eius arbitrium. Quod etiam ei non liceat in ius vocare Dominum, constat *ex l. vix. Cod. eod. titul.* Porro non potest acceptum ferre. Quod eidem promissum, non nisi Domino recte soluetur, qui quoque legatum ipsi delatum repudiare potest. Certum & illud, amittere ius eligendi seruum pœnæ, & mortuo similem iure haberi. Huc accedit, quod nec nomen habuerint serui boum & canum instar, quippe qui sæpe id obtinuerint a Dominis. Hinc *Marcipores, Publipores, Lucipores,* teste Plinio *libr. 33. cap. 1.* Quintiliano *cap. 7. libro 1.* Sæpe etiam Stychi dicti Romanis ἀπὸ τοῦ στίζειν, id est, *pungendo,* quasi στίκτοι, id est, *puncti* & *vstulati.* Deuictis prouinciis tandem a Syria *Syrus*, ab Antiochia *Antiochus*, a Dacis (qui antea *Daui*) appellatus est *Dauus.* Sed & ἀπὸ δαμάζειν, id est, *domando* nomen est Damæ Syris admodum receptum. Lacedæmonii nominabant seruos peculiari nomine εἵλωτας, Thessali πενέστας, Cretenses κλαρώτας & μνωίτας, Maryandini δωροφόρους, Sicyonii κορυνηφόρους, Argiui γυμνήτας, Syracusani κυλλυρίους. Præ ceteris inter seruos nobilitati Iones. Callicratides ergo rogatus, *cuiusmodi viderentur Iones,* respondit, *serui frugi, liberi vtique mali.* His absolutis,

non

non est premendum etiam silentio, quod ad arma quandoque vocati fuerint, sed vrgente necessitate, nonnunquã antea libertate donati. Florus *lib. 2. cap. 6. Arma non erant, detracta sunt templis: Deerat iuuentus, in sacramentum militiæ liberata seruitia.* Appianus de bellis Punicis: *Senatus eodem die bellum decreuit, & seruos per præconem pronuntiauit liberos.* Certum & illud, nõ nisi ciuibus Romanis ingenuis & quinque in classibus censis & ludicræ artis expertibus fuisse militiam in legione concessam. Vnde sequitur *seruos, pueros, seniores, capite censos & Histriones non nisi dubiis in rebus ad stipendia vocatos.* Ita armati a Pompeio pastores, *teste Cæsare de bello ciuili 1.* a Lentulo gladiatores, a M. Iunio Dictatore scelerati homines in vltimo desperatæ Reipubl. auxilio, *vt loquitur Liuius libro 3.* cum honesta vtilibus cedunt. Sed ita asserebantur prius in libertatem. At quia serui proprie dicuntur manumitti, extremo tandẽ loco de manumissione aliquid subiiciendũ existimo. Nomẽ illa habet a manumittendo. Nam quamdiu aliquis hæret in seruitute, suppositus est manui, hoc est, potestati, a qua liberatur manumissus, vt apud Iustinianum legis *Titul. de libertinis.* Procedit manumissio, *vt idem monet, ex multis caussis,* vtcumque Cicero tres eius species ponat, nempe ex sacris Constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, vbi in seruos a Dominis sub Antistide, inque plebis aspectu, interueniente qualicumque scriptura, ob facti memoriam, confertur libertas, *l. 1. C. de iis qui in Eccl. manum.* Secundo fiebat manumissio per Vindictam, id est, virgam, qua Prætor caput serui percutiẽs solemnibus verbis dicebat: *Liberum te aio.* Tum circumactus in orbem per lictorem in signum volũtatis & arbitrii liberi omnino ruptis videl. seruitutis nodis, erat & habebatur liber. Vnde ad Lucilium Seneca Epist. 1. *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas.* Non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit: Statim enim circumagitur. Hoc enim ipsum Philosophiæ seruire, libertas est. Manumissionis huius ꝑ meminit *l. ego. l. pater. ff. de manumiss. vindicta. l. et si minor, C. si aduers. liber.* Et volunt aliqui habere vindictam nomen a Vindicio

iuxta Liuium Aquiliorum, *iuxta Plutarchum in Publicola* Vitelliorum seruo, qui cum patefecisset coniurationem de reducendo in vrbem Tarquinio, primus omnium donatus est libertate, Bruto Vindicias conferente. Alii, quibus malim subscribere, a vindicando deriuant, quod est adsciscere in libertatem. Manumitti porro solebant in templo Feroniæ Libertorum Deæ, vbi raso capite (*sicut & alias fieri solebat*) pileum accipiebant. Vnde ad pileum vocare prouerbialiter, est *ad libertatem vocare*, apud Suetonium, Plinium, Macrobium. In huius signum serui gestabant pileos in Saturnalibus, & calceos ingenuorum induebant, *teste Porphyrio*. Celebratur & Claudii numus sigillum habens, quod dextera sua tenebat pileum, læuam autem, quam late poterat, discapedinatam exporrigens cum inscriptione, *libertas augusta*. Plautus Amphitryone sub Sosiæ persona: *Quod ille faciat Iupiter, vt ego hodie raso capite caluus accipiam pileum*. Cornelium Cinnam ad pileum vocasse seruos scribit Plinius Secundus, & hostibus victis Octauium quoque ab eo interfectum. Pertinet huc, quod Q. Terentius Culeo pileum gerens secutus fuerit Africani superioris & triumphantis currum, quod captus a Pœnis ab ipso fuerat recuperatus libertatis suæ velut patrono, cui ita accepto beneficii confessionem reddebat. Legimus & apud S. Aurelium totam Romam adeo Neronis interitu exsultasse, vt plebs tota manumissione velut exemta sæuo Domino, pileos gestaret. quod ipsum Brutum etiam fecisse scribit Dio, cum is significare vellet a se & Cassio patriam in libertatem assertam. De hoc more & consuetudine manumittendi consule, si placet, Agellium *libro 7. cap. 4.* Blondum *libro quarto*, Rhodiginum *libr. 7. cap. 21. & libr. 25. cap. 22.* & Baysium *de re vestiaria cap. 20.* Sequitur inter amicos manumissio, idque testibus adhibitis quinque, & interposita scriptura, *l. vnica. §. sed & si. Cod. de Latin. lib. toll.* Sed & per Epistolam procurari poterat hoc beneficium a patrono & quinque testibus subscriptam, quo modo quasi ex vltima voluntate seruus consequebatur libertatem,

dicta

dicta l. vnica. §. sancimus: Item per testamentum etiam minus solemne, id est, per codicillos, aut per quamlibet aliam voluntatem, nec tantum pro tribunali, *vt aut Caius,* sed etiam in transitu, cum aut lauandi, aut gestandi, aut ludorum gratia prodierit Prætor aut Proconsul aut in balneum, aut in theatrum. Caussæ manumittendi fuerunt, multiplices: Inprimis si quod beneficium præstitum esset a seruo, vtpote si in graui periculo seruasset, quale exemplum repetit ex Claudii Quadrigarii annalibus Seneca *libro 3. de Beneficiis cap. 23.* Item si diu fideliterque versatus fuisset in munere sibi iniuncto, si calleret artem propter quam dignus habebatur libertate. Si quis scire velit, quibus ex caussis manumittere non licuerit, videat peculiarem Institutionum titulum ea de re. Priusquam finem facio, etiam id moneo, seruum solitum in curru triumphanti assidere, qui supra verticem ipsius tenere solebat coronam primum ex myrto, inde ex lauro, denique ex auro factam, ne triumphator *(sic enim plerique intelligunt)* seruum eodem in curru videns, humanæ fragilitatis oblitus, nimium superbiret. Sit hic appendicis loco, etsi οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia tamen scire conuenit, ante omnes alios Gregorium Pontificem primum se appellasse *seruum seruorum Dei,* vt ita suam aliis probaret humilitatem.

Sestertius duo asses & semis, quasi *semis tertius* dictus. Pretium operæ erit ea de re totum Agricolæ locum, qui de ponderibus monetarum omnium eruditissime scripsit hac ætate, apponere, quam proprias coniecturas in re dubia adscribere. At Romanorum, *inquit,* argentei nummi sunt Denarius, & eius pars dimidia quinarius, siue victoriatus: quarta, sestertius: decima, libella: vicesima, sembella: quadragesima, teruncius. Denarius quidem primo valebat decem assibus, ex quo nomen inuenit: quinarius quinque, vnde etiam ipse nomen hoc duxit: sestertius duobus & semisse, quasi semis tertius dictus. Romani enim imitati sunt Græcos, quibus τρίτον ἡμιτάλαντον duo talenta & dimidium significat. Quam sententiam confirmat Varro *libro 4.*

his verbis: *In argento dicti numi denarii, quod denos æris valebant: quinarii, quod quinos: Sestertius, quod semis tertius: Dupondius enim & semis antiquus est sestertius. Erat veteris consuetudinis, vt retro æra dicerentur, ita vt semis tertius, semis quartus, pronuntiarent. Ab semis tertius igitur sestertius dictus.* Sic enim locum istum repurgandum existimo, præuio in emendatione duce Ausonio Popma Frisio postrema Varronis sui editione. Scribit & in eandem sententiam Plinius *libro 33. cap. 3. Argentum signatum est Anno ab V. C. 484. Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris, quinarius pro quinque, sestertius pro dupondio & semisse.* Deinde idem Agricola: *Sed quæritur, vtrum sestertium significet mille id genus numos, quos Romani sestertios nominarunt, anne argenti libras duas & dimidiam: An numum argenteum duarum librarum & dimidiæ: An denique eundem numum argenteum, quem sestertius. Exsistit deinde quæstio non minus difficilis, an, cum dicimus decem sestertii, decem sestertium, decies sestertium, eundemne an alium atque alium designemus numerum. M. Antonio Sabellico sestertium visum est habuisse, vt ipse loquitur, mille numos.* Gulielmo Budæo placet ita singula sestertia valere duas argenti libras & selibram, vt sestertii singuli valent duos asses & semissem, qui item pendunt duas libras & dimidiam, & ex eo vtrumque nominatum. Nec vero Budæus dissentit prorsus a Sabellico, sed æque ac ille censet sestertium significare mille numos. Philippo Beroaldo videtur sestertius esse numus argenteus duarum librarum. Sed agricola vult, sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarii partem, atque ita nec viginti sestertia esse libras argenti quinquaginta, sed viginti tantum sestertios, idque elicit ex hisce Martialis verbis *libr. Epigrammatum 2.*

Mutua viginti sestertia forte rogabam,
Quæ vel donanti non graue munus erat,

Nam si magnum & graue munus non dat, qui donat alicui viginti sestertia, sed paruum & leue, quis non intelligit

sester-

sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarii partem. Atque hæc de quæstione prima. Nunc de altera. *Cum dicimus, decem sestertii, nullum numerum extra hunc intelligimus: Cum vero decem sestertium, his verbis decem millia sestertium designamus: At cum decies sestertium, maiorem etiam numerum, nimirum decies centena millia sestertium.* Inde monet, vbi scriptum reperitur apud auctores, *H-S deni*, designari sestertios denos: Cum *H-S dena, Sestertium dena millia.* Nota autem hæc H-S, non aliunde est, quam quod designauerit libras duas & dimidiam, vel duos asses & semissem. Nam as libram valebat. Sed non idem *sestertius* & *sestertium.* Sestertius enim pars est quarta denarii, qui continet 4. sestertios: Ita vt redactus ad Gallicæ monetæ rationem si sumatur quinquagies, aureum hodiernum scutatum efficiat. Atque ita denarius erit fere aurei nostri pars duodecima. At sestertium mille numos sestertios valuit. Probatur id multis scriptorum locis ab eruditis. Ex his pauca decerpam, vt inferam huc in gratiam studiosorum. Horatius in Epistola ad Iulium Florum *lib. 2.* scribens de quodam milite Luculli, qui castellum Mithridatis receperat, ait tandem:

Clarus ob id factum, donis ornatur honestis,
Accipit & bis dena super sestertia nummum.

Ridicula fuisset hic Luculli munificentia, si viginti sestertios, ei donatos intelligamus. Quo pacto ergo accipiendus is locus? Dico, bis dena sestertia numum significare bis dena seu viginti millia sestertium numum. Atque ita locutus est Cicero in Verrem de iure dicundo: *Redeunt illi,* inquit, *Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, sese H-S LXXX. numum frustra dedisse, id est, octoginta millia sestertium numum.* Idem Epistola quinta ad Rufum: *Reliquum est de sestertium centum millibus, de quibus memini mihi a te Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui, in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris tui & Tullii.* Eadem Epistola mox eandem summam iterat aliis

verbis: *Quod si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, qua tua est suauitas, quique in me amor, nolles hoc tempore a me æstimationem accipere.* Ex quo loco vtique apparet, quæ antea sestertium centum millia dixit, ea postea appellari sestertia centum, sicut etiam a Lambino notatum video.

Sex, ἕξ, aspiratione in *s* mutata, vt etiam euenit in ἑπτά.

Sextans, pars assis sexta, id est, vnciæ duæ.

Sextarius mensuræ genus apud Romanos, imo omniũ mensurarum basis, inde nomen habet, quod sexies eum capiat Congius, vt indicat Volusius his verbis: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta. Nam octies sex reddunt octo & 40.* Vnde & Fannius: *A quo sextarii nomẽ fecere priores Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.*

Sextia lex, quæ & Sextia Licinia dicitur, a C. Licinio Stolone & L. Sextio Tribunis plebis lata L. Furio Camillo Dictatore, vt consulum alter crearetur ex plebe. Meminit eius Liuius *libro sexto.* Tulit & Sextiam Meneniam legem P. Sextius Capitolinus cum T. Menenio Lanato Consule, vt oues decussi, boues centussi æstimarentur. Meminit eius Festus Pompeius.

Sextilis dictus primum est mensis Augustus, quod esset a Martio sextus, sicut Iulius *Quintilis*, quod esset ab eodem quintus.

Sextula æris minima pars appellata ex eo, quod eius nominis numus *sexta* sit vnciæ pars. Cicero Oratione pro Cecinna: *Fecit heredẽ ex deuncia & semuncia Cecinnã, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris viri. Erutio sextulam aspergit.* De hac ita Priscianus in metrico libello: *Sextula quæ fertur, nam sex his vncia constat.* Idem ex his Georgii Agricolæ verbis apparet *libr. 4. de ponderibus Romanis: Vncia secatur in semuncias duas, duellas tres, sicilices quatuor, sextulas sex, denarios septem, Victoriatos quatuordecim, scripula viginti quatuor.*

Sibylla generale nomen enthearum puellarum, hoc est, quæ numine afflatæ Deorum consilia apud Ethnicos enuntiabant,

bant, quasi τῆς βουλὴ seu βουλαῖα, id est, *Iouis consilium vel consiliaria* dici videtur quibusdam, Laconum more σιὸς posito pro Διὸς: Vt Sibylla quidem tanquam Θεοβούλη sit dicta. Alii ab Hebraica origine deducunt, cum a Kabala, facta quarundam literarum mutatione, deriuant. Hæc enim vox a verbo *Kibel* formata doctrinam significat, non insitam animis natura, aut a parentibus propagatam, aut vsu compertam, aut denique ex libris depromtam, sed promulgatam diuinitus, animisque hominum sanctorum a Deo infusam, vel potius ab eo acceptam. Significat quippe *Kibel* recepit, inde *Kabala* doctrina. Iam vero vatidicas huiuscemodi mulieres singulas propemodum gentes habuisse leguntur, inspirante ipsis Diabolo res futuras, ne præstigiis suis imo κακοζηλίᾳ cedere videretur Deo, qui per sanctos homines diuino spiritu afflatos, oracula voluntatemque suam toti patefecit mundo. Ceterum Sibyllæ decem fuerunt numero, quarum prima ex Persia oriunda dicta *Samboethe*, cuius meminit Nicanor, qui res gestas Alexandri Magni descripsit. Huic tribuuntur vaticinia de Christo, de regnorum mutationibus. Secunda *Libyca*, cuius Euripides meminit *in Lamiæ Prologo*, eique adscribuntur vaticinia de Christi miraculis, quod surdi auditum, cœci visum, claudi incessum receperint, mortui quoque fuerint reuocati in vitam. Tertia *Delphica*, cuius mentionem fecit Chrysippus *eo libro, quem de diuinatione in lucem dedit, & in Annalibus suis nominauit Piso.* Creditur vixisse ante bellum Troianum, adeoque Delphis nata. Alio nomine *Arthemis* audit. Nonnulli eandem esse volunt *Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam*, quod his in locis frequenter versata sit, sed proprium eius nomen fuisse *Erophilen*. Cum esset adolescentula adhuc, νεώκορον egit in templo Apollinis τῦ σμινθέως, *vt Peucerus notat*, & somnia, quæ in Hecabes templo excubantibus obiiciebantur, explanauit. Dicitur & Delphis saxum quoddam conscendisse, atque inde μαινομένην καὶ ἐκ τῦ θεοῦ κάτοχον oracula proclamasse, cui quidem inde saxi Erophilæi ap-

pellatio inhæſit. In Troade tandem non procul ab Ida monte in nemore τ̃ σμινθέως eam ſepultam, ex Epitaphio columnæ lapideæ inciſo obſeruatum tandem, ſcribit Pauſanias. Celebratur eius vaticiniũ de colaphis Chriſto Domino impingendis in Paſſione, de ſputis, de felle & aceto in potum dando, crediturque Homerus plurimos ex eius verſibus operi ſuo inſeruiſſe. Quarta *Cumæa*, cuius meminit Nævius, *teſte Varrone, in libris belli Punici, ſicut & Piſo in Annalibus.* Hanc refert Lactantius ex Varrone nouem oraculorum volumina obtuliſſe Tarquinio Priſco, & pro eis poſtulaſſe *Philippicos trecentos*, quos cum Rex pretii magnitudine deterritus ſoluere recuſaſſet, crematis tribus, reliqua eam retuliſſe ad regem poſtulato eodem pretio, at tum multo magis exiſtimaſſe regem inſanire mulierem, ideoque rurſus alia tria volumina vltricibus dediſſe flammis, & nihilominus in pretio perſtitiſſe, tandem vero admiratione ductum Tarquinium, inſpectos libros reſiduos ſolutis trecentis illis aureis ſibi retinuiſſe, & arcæ lapideæ incluſiſſe in templo Iouis Capitolini ſepoſitos & aſſeruatos ad Cornelium vſque Syllam, quo tempore Capitolium ſimul cum illis conflagrauit. Suetonius vult adusque Auguſtum manſiſſe incolumes hos libros, & ſub baſi Palatini Apollinis cum Martiorum vatum & Bagoes Nymphæ carminibus conditos ſtetiſſe, eundemque monarcham Sibyllinorum librorum habuiſſe delectum, exuſtis illis, qui nothi videbantur, reſeruatis genuinis. Meminit huius & Martyr Iuſtinus in gentium admonitorio, vbi dicit eam vaticinatam de Saluatoris aduentu & eius operibus. Quinta *Erythræa*, quam ſuam vocat ciuem Apollodorus Erythræus, Dionyſius *nympham fatidicam libro 1.* Eſt autem Erythra Ioniæ vrbs maritima iuxta Ptolemæum, quæ Stephano dicitur etiam κνωσσόπολις. Eam ferunt vaticinatam Græcis, eſſe perituram Troiam, & Homerum mendacia ſcripturum. Conſtantinus Magnus Aug. in oratione, quam Euſebius libris *de vita Conſtantini* a ſe editus adiunxit, recitat huius oraculum de aduentu Chriſti, ſed dubia profecto fide, initialibus carminum lite-

ris præ se ferentibus hæc verba: ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ, *Iesus Christus, Dei filius, Seruator:* Asseritque idem M. Tullium Ciceronem Sibyllinā hanc Acrostichidē carminibus Latinis inclusisse. Interim scribit & Augustinus *lib. 18. de ciuitate Dei cap. 23.* eandem se Acrostichidem legisse inter Græca Erythrææ carmina, quæ ipsi exhibuit Flaccianus Africæ Proconsul. Sexta Sibylla *Samia* fuit, de qua mentionem fecit Eratosthenes *in Annalibus.* Illi cognomen fuit φυτώ, diciturque vaticinata de Christo insidente asello & Hierosolymam ingresso. Septima *Cumana* proprio nomine *Amalthæa*, & *Erophyle*, & *Demophile*, quam aliqui cum Cumæa eandem faciunt. Celebrantur eius versus, quibus per numeros exprimitur nomē Iesu. Octaua *Hellespontiaca*, nata in agro Troiano, vico Marmissa, prope oppidum Gangeticum, quam scripsit Heraclides Cyri fuisse temporibus. Illi defertur vaticinium de Christi doctrina, quodque legem completurus esset, non violaturus. Nona *Phrygia*, quæ Ancyræ vaticinata est cum de aliis rebus, tum de morte Christi, scindendum esse tum templi velum, medio die suborituras tenebras, ipsumque adeo triduano somno fata mortalia peracturum. Decima *Tiburtina* Tibure oriunda, quod est oppidum Italiæ. Nomine proprio *Albunea* est dicta, quam vt Deam coluerunt Tiburtini iuxta Anienis ripas. Simulacro eiusdem inuento, quod librum manu apprehensum tenebat. Christi quidem resurrectionem assumtionemq; prædixisse legitur. Addit Lactantius omnium harum Sibyllarum carmina haberi, præterquam Cumeæ, cuius libri occuluntur a Romanis, nec nisi a Quindecimuiris inspici fas est. Et sunt singularum singuli libri: qui quia Sibyllæ nomine inscribūtur, vnius esse creduntur, suntq; confusi, nec discerni, ac suū cuique assignari potest, præter Erythrææ, quæ & nomen suum carmini verum inseruit, & *Erythræam* se nominat. Trium Sibyllarum statuæ fuisse leguntur Romæ iuxta rostra: Vna, quam instituit Pacuuius Taurus Ædilis plebis: Duæ, quas M. Messala. Solinus eas nominat Cumanam, Delphicam,

& Erythræam. Plura si quis volet de iis, Lodouicum Viuem videat ad *caput 23. libr. 18. Augustini de Ciuitate Dei.* Ceterum huiuscemodi fatidicarum mulierum oracula omnino sciendum discernenda esse à Prophetarum oraculis, quod hi diuino afflati spiritu sua ediderint & intellexerint, illæ vero maligno spiritu plenę nec intelligentes, quippe extra se raptæ, sua prodiderint multæ inuoluta obscuritati. Vnde Maro:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit
Obscuris vera inuoluens: Ea fræna furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Ab hac obliqua obscuritate λοξίας dictus hic Deus, & Sophocli in Tyranno. ποικιλῳδὸς σφὶγξ. Idem in Tyranno de Tiresia: ἄγαν αἰνικτὰ καὶ ἀσαφῆ λέγεις. Et Æschylus in Prometh. αἰολοστόμους χρησμοὺς dicit, ἀσήμως δυσκρίτως τ' εἰρημένους. Idem Cassandræ in Agamemnone tribuit θέσφατα ἐξ αἰνιγμάτων. Quapropter bene monet Aristoteles *Rhetoricorum 3.* vitandam esse Oratori ambiguitatem verborum, vt obscuram, & vitium ἀμφιβολογίας familiare vatibus.

Sicambri Cæsari Galliæ populi, quos Ptolemæus συγάμβρους vocat, Strabo σουγάμβρους *libr. 4.* Plutarchus συγάμβρους, Dio σουγάμβρους, obtinuisse videntur nomen Iunio in sua Batauia ab hisce nominibus: Such/ aut sich om h:r/ quibus circumspiciendum monetur. Marliano videtur olim ibi cōsedisse, vbi nunc est Geldriæ ducatus inter Mosam & Rhenum. Ptolemæus ab altera parte Rheni collocat. Certe proximos fuisse Rheno, apparet ex his Plinii verbis *libr. 4. cap. 14. Proximi Rheno Istæuones, quorum pars Sicambri.* Sic enim legendum, non *Cimbri*. Sidonius etiam ad Maioranum Cæsarem: *Sic ripa duplicis tumore fracto Detonsus Vachalim bibat Sicamber.* Est autem Vachalis ostium Rheni. Sunt, qui sedes eorum olim fuisse dicunt, quas nunc habent & insident Montenses, & Geldri. Alii tribuunt illis comitatum Zutphaniæ. Tandem illos Francos vocatos scri-

ſcribunt Rhenanus & Hermannus Nuenarius, ſeq; in intimam Germaniæ regionem contuliſſe, vbi etiam hodie dicũtur Franckẽ. Conuenit hoc cum his Sigeberti verbis: *Valentinianus ſemper eorum virtute delectatus, eos, qui prius vocati erant Troiani, inde Antenoridæ, poſtea Sicambri, Francos Attica lingua vocauit*, id eſt, *feroces*. Atque hæc de Sicambris.

Sicani, id eſt, Siculi dicuntur (ſed fabuloſe) trahere nomen a Sicano Itali fratre. Feruntur illi genere & origine Hiſpani, qui cum Latium tenerent, pulſi a Liguribus traiecerunt in Siciliam, eamque inſulam a nomine ſuo dixerunt *Sicaniam*, cum antea dicta eſſet *Trinacria* a triquetra figura. In tria enim promontoria excurrit, Pelorum, *Pachynum*, & *Lelybeum*. Vnde τριάκρον appellat Lycophron, Pindarus τριγλώχινα. Poſtea a Siculis Italiæ accolis eſt occupata, *auctore Dionyſio*, qui cum ab Oenotriis, mox a Pelaſgis & Aboriginibus exturbati eſſent Latio, eaque Italiæ parte, quæ *Magna Græcia* eſt dicta, traiecerunt in hanc celeberrimam mediterranei maris inſulam, quam Homerus nominat *Cyclopum terram*, σικελίαν Græci nonnulli, θρινακίην Dionyſius, Alex. Suidas (modo non vitioſus eſt codex) θρινακίαν. Sed & Sicania (*vt quidam volunt*) eſt dicta a Sicanis, vel (*vt Euſtathius*) ab Iberorum colonia a Sicano flumine in Siciliam deducta. Pars illa Siciliæ, quæ reſpicit Italiam, *Brutia* eſt dicta a Statio *Syluarum 1.* Tota regio Romanorũ horreum ob frumenti copiam, quod inde ad ſubleuandum caritatem annonæ aduehi ſolebat. Eſt & Straboni ταμιεῖον τῆς ῥώμης καὶ ἐλαία μεγάλη. Ciceroni *nutrix plebis Romanæ*. Elegantiſſima eius deſcriptio exſtat apud Claudianum *de Raptu Proſerpinæ 1. & 13. Metamorph. Ouidij*. Meminit & eius Lucretius *libr. 1. Silius Italicus 14. inter hiſtoricos Diodorus 6. & 16. Polybius libro 1.* Locorum vero Siciliæ frequens mentio apud Ciceronem in *Verrinis, & apud Thucydidem libro 6.* Huius olim metropolis fuerunt Syracuſæ celebres Archimede Mathematico & ciue. Oriundus & hinc Diodorus Siculus hiſtoricus inſignis. Cumq; olim moris eſſet ſingulos quæſtores in ſingulas prouincias mitti, tamen duos miſſos in Siciliam conſtat: Vnum,

qui residebat *Lelybai:* Alterum, qui *Syracusis:* Quod duplex ea prouincia esset, vetus & noua.

Sicarij tit. ff. & C. ad leg. Cornel. de sicariis, latam a Cornelio Sylla Anno ab V. C. 673. a sicis ferreis cultris vel potius gladiis recuruis sic etiam a *secando* dictis, nomen traxerunt suum. Scribit equidem Suidas esse σίκαι, ἐπικαμπῆ ξίφη, ὡς οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Iosephus quoque *Antiquitatum Iudaicarum libro 20.* tradit, eos esse latrones vtentes cultellis, qui magnitudine similes erant recuruis Persarum acinacibus. Itaque gladii erãt breues, & qui facile occultari poterant sub vestis sinu, & proinde apti aliis præter opinionem confodiendis etiam media in turba. Quintilianus tamen testatur *libro Institutionum decimo* omnes homicidas, qui telo quocũque cædem commiserint, abusiue sicarios dici: Quo referenda videtur *l. qui cædem. ff. ad leg. Cornel. de sicariis & Veneficiis.*

Sicel vel *Siclus* Græcis σίκλος & τετράδραχμος Romanis *semuncia*, descendit ab Hebræo שקל quæ vox descendit a שקל *librauit.* Etsi veteres, si nominis sicli diligentem rationem habeas, legisse videantur potius שיקל. Erat ille modus & regula ponderum aliorum omnium pendens viginti ὀβόλους, seu *geras, vel hordei grana treceta octuaginta quatuor*, hoc est, *quatuor drachmas.* Et hoc perspicuum ex his Iosephi verbis Antiquitat. Iudaicarum lib. 3. cap. 10. τότε πλήθει ἀθροίσας πάλιν εἰσφορὰν αὐτὸ προσέταξεν εἰσφέρειν σίκλου τὸ ἥμισυ καθ' ἕκαστον. ὁ δὲ σίκλος νόμισμα Ἑβραίων ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Eadem Hieronymi sententia 1. *Commentariorum in Ezechielem.* Neque ab his dissident Hebræorum Magistri. Quo minus Cuiacio astipuler, qui *XII. Obseru. ca. vltimo*, duas illi drachmas asscribit. Siclus diuiditur in aureum & argẽteum. Hic iterũ duplex, *simplex* seu *Vulgaris & Sacer* & qui ipsis dicebatur שקל הקדש *siclus sanctuarij*, qui aliquanto erat iustior & grauior. Quod ad eius monetam attinet, habebat ab vna parte aram cum circumscriptione שקל ישראל, ab altera *Aaronis virgam cum circumscriptione* ירושלים קדושה *Ierusalem sancta.* His autem picturis siue monetis significare voluerunt regnum simul & sacerdotium.

Si era

Sicera Hebraice שכר descendit a שכר inebriatus est, aut fuit *temulentus*, omnemque potum inebriantem, significet maxime ex fructibus confectum, sicut & hodie Orientales ex dactylis palmarum & aliis liquores exprimunt apprime suaues & delicatos. Notari hoc nomine, quidquid extra vinum ebrietatem inducere potest, affirmat Hieronymus *libro de nominibus Hebraicis.* Et Basilius libello κατὰ μεθυόντων eodem nomine intelligit πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμποιῆσαι. Itaque Leuitici 10. ait Dominus *Vinum & siceram non bibes tu, & filij tui tecum, quando ingrediemini tabernaculum.* Esaiæ 24. *In cantico non bibent vinum, amara erit sicera bibentibus eam.* Et capite 5. *Væ surgentibus mane, vt siceram sectentur.* Quibus omnibus in locis distinguitur a vino sicera, potio quippe ex fructibus facta ad æmulationem vini Orientalibus admodum vsitata. Factitiorum huiusmodi vinorum (cur enim non ita appellem?) apud Ægyptios vsum fuisse testatur Diodorus Siculus *libro 1.* apud Babylonios Herodotus. De iisdem vide & Plinium *libri 14. capit. 16.* Illud adhuc notandum, semel in sacris literis poni hanc vocem pro vino mero & non diluto, vt cum legitur Numer. 28. *In sanctuario fundes fundationem, siceram ipsi Iehouæ.*

Sicilia videtur eruditis (vt mittam, quæ in Sicanis sunt dicta) arcessere nomen a *sesiliendo.* Dicitur enim ante aliquot secula Italiæ fuisse contigua, tandem vi aquarum abrupta. Vnde & Straboni est ἀπόῤῥωξ ἠπείρου. Ista de re in Rhegio plura. Propter fertilitatem cella hæc fuit Romanorum penuaria. Quo spectant illa Ouidii Fastorum 4.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor,
Trinacris a positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri, multas ea possidet vrbes,
In quibus est culto fertilis Enna solo.

Præcipue ego hic facere solebant sacrificia Proserpinæ & Matri Cereri frugum Deabus: Proserpinæ quidem per decem dies, cum essent maturæ messes: Cereri vero, cum semen mitteretur in terram. Ferax vt plurimum fuit insula illa Tyrannorum, inter quos celebris Dionysius ille, qui deris

religione Ioui Olympio magni Ponderis amiculum aureum detraxit, quo eum Tyrannus Hiro ex Carthaginenſium manubiis ornauerat, iniecto rurſus laneo pallio, quod aptius eſſe dicebat ad tempus anni vtrumque, æſtatem ſcilicet & hyemem, vt refert, additis aliis eiuſdem iocis. Valerius *libr. 1. cap. 2.* Siculi reges inſigniri ſolebant diademate, veſte purpurea, gemmis diſtincta, & baculum argenteum tenere manu. Incolæ genus hominum eſſe dicitur ingenio vafro. Plato miratus eſt eos & Italos bis in die impleri cibis, id quod ita intelligendum eſſe vult Muretus, quod eſſent rari in Græcia, qui bis in die cibum caperent aduſque ſatietatem. Vnde vtitur Plato in nobili illa Epiſtola ſua verbo ἐμπιμπλάσθαι, certumque adeo, apud veteres Græcos non ſolum ientacula ſeu prandia in vſu fuiſſe, ſed etiam cœnas. Palmis agreſtibus, citris, arantiis, ficubus & vitibus abundat hæc regio. Virgilius *Muſas Sicelides* dixit propter Theocritum *Ecloga 4. Sicula menſa* prouerbio locum dederunt propter lautitias. *Siculum naufragium* atrocem illum caſum deſignat, quem ſunt perpeſſi Romani decimo anno belli Punici. M. Æmilio & Fuluio Coſſ. qui inter Canis & Orionis ſigna importuoſam Siciliæ oram legentes ſubita tempeſtate 384. naues amiſerunt. *Siculum mare*, quo alluitur Sicilia, idque olim infectum Pœnorum & Romanorum ſanguine certantium de imperio. Primus autem de Pœnis prælio nauali victis Cn. Duilius triumphauit, quem redeuntem a cœna cereo funali & tibicine delectatum ſcribit Cicero *in Catone Maiore.* Poſtremus C. Luctatius memorabili apud Ægates parta victoria. Vide Polybium *libro Hiſtoriæ 4.*

Sicyon vrbs Peloponeſi Ptolemæo, Suidæ etiam Hellas, τελχινία & μήκων Stephano, antea αἰγιάλεια & ἰωνία dicta, *vt ſcribit Strabo lib. 8.* nomen hoc ſuum deriuare dicitur a rege Sicyone, qui eam condiderit Abrahami tempore: Ita vt omnium Græciæ vrbium vetuſtiſſima dicatur.

Sidera, quæ inſidunt, *iuxta Varronem.* Præter errones enim ſiue Planetas, ſunt quas ſtellas dicimus fixas, quod ſint firmamento infixæ. Græce dicuntur ἄστρα. Etymon ſiderum obliquè

lique probat Etymologicon Magnum ſcribens hoc modo: ἀστὴρ· ἵστημι, στήσω, στὴρ, καὶ ἀστήρ· ὁ μὴ ἱστάμενος περὶ τὸ ἄστατον ἔχειν δρόμον. κυρίως ἐπὶ τῶν πλανητῶν λέγεται ὁ μὴ στάσιν ἔχων, ἀστάτης, καὶ ἀστήρ. καταχρηστικῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἀπλανῶν· ἀστὴρ, *qui non ſtat, quod inſtabilem curſum habeat*. Proprie dicitur de Planetis, improprie & abuſiue de non errantibus ſeu fixis, quæ vere ſtant & firmamento inſidunt. Vtque aliquid mutuemur ex aſtrologia, ſciendum ſidus proprie eſſe ſignum ex multis compoſitum ſtellis, qualis aries, taurus, cygnus, Andromeda corona. Atqui ſtella eſt ſingularis. Sic Græcis ἀστὴρ eſt *ſtella*, ἄστρον vero *ſignum coactum ſiue formatum ex multis ſtellis*. Nihilominus aliquãdo pro ſtella poni animaduertas, quo pacto poſuit hoc loco Varro, & Cicero, cum ſiderum errores dicit. Quintilianus quoque: *Quid hæc fulgentium ſiderum veneranda facies, quæ velut infixa ac cohærentia perpetua ſemel capta luce collucent, alia toto ſparſa cœlo vagos curſus certis emetiuntur erroribus*. Sed ea ſignificatione (vt nemo non videt) effertur pluraliter, *vox* iſta vt plurimum.

Sideratio morbus partem aliquam corporis, homine adhuc viuente, percutiens & enecans, aliquando corpus totum corripiens, a ſidere deriuat nomen, quod homines tales ſint velut ſidere percuſſi. Vnde ἀστροβλῆτες dicuntur Græcis, malum ipſum ἀστροβολισμὸς καὶ ἀστροβολησία, quo nomine vſus eſt Theophraſtus de cauſſ. *libro quinto, capit. 11.* ſicut verbo ἀστροβολῆσθαι, id eſt, *ſiderari* vel *ſidere* percuti eiuſdem, *libr. cap. 10.* Verum ille, & proprie quidem, ad plantas areſcentes vitium hoc refert, quæ cum arboribus elangueſcunt ſæpenumero etiam æſtate media vi & calore ſolis in canicula verſantis. Hinc ἀστρόβλητα δένδρα arbores areſcentes nimio canis ardore Ariſtoteli libro περὶ νεότητος καὶ γήρως, vbi inquit: τοῦ θέρους ἰσχυρὰ συμβαίνει καύματα, καὶ μὴ δύναται τὸ σπώμενον ἐκ τῆς γῆς ὑγρὸν καταψύχειν, φθείρεται μαραινόμενον τὸ θερμὸν, καὶ λέγεται σφακελίζειν, καὶ ἀστρόβλητα γίνεσθαι τὰ δένδρα. Quod autem & aſtri nomine ſol veniat, indicat illud Alcæi: θέρος δ' ἤ τέττιξ πλευμόνας οἴνῳ τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

Siderites lapis aut Magnes, de quo alias, ἀπὸ τοῦ σιδήρου, id eſt,

ferro, quod imitatur colore & ex cuius venis eruitur, nomen arcessit. Terræ gleba, ad quam adhærescit particula *ferri*, γῆ σιδηρῖτις est Græcis. Eodem modo dicitur γῆ χρυσῖτις, ἀργυρῖτις χαλκῖτις, μολυβδῖτις.

Sidon vrbs Palæstinæ maritima apud Ptolemæum & alios trans Libanum metropolis quondam celeberrima & ducẽdis stadiis a Tyro remota, in qua vitriariæ officinæ quondam plurimæ fuerunt, arenis Beli amnis eo transuectis, quibus fusis tersissimum vitrum conflabatur, viginti etiam & duo stadia fere in ambitu complectens, nomen suum deducere videtur a צוד *venatus est*: Vnde *Venatricem* interpretantur. Celebris enim nauigationibus fuit, magna inde potentia ac opib. paulatim comparatis. Sunt & ex ipsa multæ in alias orbis terrarum partes coloniæ deductæ & vrbes a ciuib. conditæ, *Tyrus* in *Syria*, *Vtica in* Africa, itẽ *Hippone* & *Leptis*, *Thebæ* in Bœotia duce Cadmo, & Cades in extrema terrarum parte. Ex his oris profecta Dido & ad Africæ littus applicans cõdidit Carthadam, id est, vrbem nouam lingua Phœnicum, quam postea Carthaginem dixerũt æmulam tandem imperii Romani. Hanc eius originem proditam quoq; inuenies a Virgil. *Æneid. 1.* Iustinus tamen vrbem hanc appellatã scribit a piscium vbertate, quos eius conditores Phœnices nominant sidones. Atq; illi suum præbet suffragium Isidorus. In huius vrbis & Tyri fines venisse Dominum Christum testatur Matthæus *cap. 14.* Iuxta Sidonem sita fuit Sarepta, cuius incola & ciuis memoratur vidua illa, ad quam Heliam Prophetam venisse meminit Christus *Lucæ 4.* Homerus prædicat *Iliad. 4.* Sidonios non solum Astronomiæ & Arithmeticæ magistros, verum etiam aliarum artium multarum. Imo, si Posidonio credimus (*inquit Strabo*) antiquum de atomis dogma est *Moschi* hominis Sidonii, qui ante Troiani belli tempora vixit. Pergit deinde: *Nostra ætate Sidon Philosophos nobiles tulit: Boethum quo nos in Aristotelea Philosophia comentanda socio vsi sumus, & Diodorum eius fratrem.*

Sigæum σίγειον, Ptolemæo Troadis promontorium, e regione insulæ, q̃ *Tenedon* dicunt, olim Achiuorum portus, tumulis

quoque

quoque Achillis, Patrocli & Antilochi ibi constitutis, deriuat nomen ἀπὸ τοῦ σιγᾶν, id est, *tacendo.*

Sigaleon Deus ἀπὸ τοῦ σιγᾶν, i.e. *tacendo* nomen deriuat & λεὼς attice, id est, *populo*. Symbolũ fuit ergo silẽtii, sicut & *Angerona*, obligato & obsignato apud Romanos ore, vt silendũ innueret, in cuius numinis tutela vrbs esset Roma, ne forte Tutelares Dii sacris q̃busdã auctarent. Quocirca neci datũ cõstat Valeriũ Serranũ, q̃ hoc arcanũ ausus fuisset propalare, rectéque dixit Plinius de Roma loquens: *Cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur.* Talis & Harpocrates Ægypti Deus, quẽ Ouidi⁹ in Metamorph. libris circũscripsit hoc versu: *Quiq; premit vocem digitoq; silentia suadet.* Apuleius nominat eũ puerũ piceũ ab Ægyptiorũ colore. Auctor tamẽ Tertullian⁹ in Apologetico, hũc cũ Serapide & Iside eliminatum Italia L. Pisone & Gabinio Coss. Non mirũ, si comunis illi relegatio fuerit vel exsilium cum his duobus, cum in omnibus eorum templis semper extiterit simulacrum digito labris impresso Harpocrati dicatum, quod multi ita interpretantur, vt innueret tacendum esse, mortales itidem illos fuisse. Sigaleonis nostri meminit Ausonius, cum inquit: *Aut tua Sigaleon Ægyptius oscula signet.*

Silatum pro eo q̃ nũc *ientaculũ* dicim⁹ accipiebãt antiq., q̃a ieiuni vinũ sili conditũ ante meridiẽ absorbebãt, *vt scribit Festus.* Est autẽ sili herba q̃ alio nomine *seseli* vocant, cuius radice vel semine condiebant, quod ante meridiem sumebant, estque σίλι τὸ σέσελι apud Hippocratem, *vt scribit Galenus.* Pãdectarius ita: *Sili, id est, siler, vel seseli & siseli.*

Silenus Dionysii pædagogus ac institutor habetur, quique illi plurimum ad virtutem & rerum bellicarum gloriam profuit, *teste Dionysio libro quinto*, Silenos vero prouectioris ætatis Satyros dici affirmat Pausanias, quos ebrios vt plurimum fingunt. Vnde *tacentem* fingit Virgilius *& venas inflatum hesterno vino.* Phurnutus vult eos nomen habere ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, quod est *proscindere conuitiis.* Quare Sillorum libri dicti Timonis libri, quibus vt Scepticus, Dogmaticos omnes maledictis proscindebat. Sed Aristophanis

interpres a voce *σίνος*, quæ *penem* ſignificat deducit. Lucianus quoque in Deorum concione cum his verbis deſcribit: ὁ δὲ φαλακρὸς γέρων, σιμὸς τὴν ῥῖνα, ἐπὶ ὄνου κατὰ πολλὰ ὀχούμενος. Apud Platonē Alcibiadis Sileni nihil ſunt, niſi ſectiles imagunculæ ita concinnatæ, vt diduci & explicari poſſent: At clauſæ ridiculam tibicinis ſpeciem oſtentabant: Apertæ venerabile numen exſerebant. Itaque his comparat Socratem Alcibiades, quod longe alius intrinſecus eſſet, quam extrinſecus videri queat.

Sileo, idem quod taceo, inuentum eſt verbum ab S. ſilentii nota. Hinc in ludis literariis ſibilando eam pronuntiant pueri, ſi quando ſilentium volunt indictum.

Silex lapidis genus, nomē ſuum inde creditur deducere, quod ignem in ſe habeat ſilentem; vnde Pyrodes Cilicis filius fertur primus omnium ignem excuſſiſſe.

Silicernium iuxta Donatum cœna quę infertur Diis manibus, nomen habet, vel quod ſilentes eam cernant vmbræ, vel quod, qui inferunt, cernant, ſed non deguſtent. Quiſquis enim de iis edisſet, quæ Inferis libabantur, funeſtabatur. Nonius dicit fuiſſe conuiuium, quod ſenibus exhiberi ſolebat, quòd cum ſilentio edentes cernerentur vel propter defuncti memoriam, vel quod cogitarent ſe mox illum ſubſecuturos. Quapropter diſcedentes a conuiuio veluti ſe amplius non viſuri mutuo ſe ſalutabant. Varro: *Funus exſecuti laute ad ſepulcrum antiquo more ſilicernium confecimus*, id eſt, *conuiuium, in quo pranſi diſcedentes dicimus alij aliis Vale*. Feſtus ſcribit *Silicernium fuiſſe genus farciminis, quo familia in luctu purgabatur a fletu, ſic dictum, quod, cuius nomine inſtituebatur, is iam ſilicem cerneret*. Cæcilius: *Credidi me ſilicernium eius eſſe eſurum*. Terentius vocat quoq; ſilicernium *ſenem decrepitum, id eſt, dignum vel cui ſilicernium fiat, vel qui ad ſilicernium vocetur*. Donatus vero dicit *ſilicernium eſſe ſenem, qui iam iamq; ſilentibus & vmbris ſit cernendus*: Nec putat *ſilicernium dici ſenem, quaſi qui ſilicē cernendo ſit incuruus*. At Placiades id probat deducēs inde ſilicernii vocabulū, probatq; hoc etymon Beroaldus *in ſuis ad Apuleium commentariis*. Græci vocabāt talem funebrem cœnam περίδειπνον.

Siloch

Siloch ciuitas & domus Domini in tribu Ephraim nomen habet a שילח *misit*, vel (quod mihi inprimis placet) a שילח *fortunatus fuit*, secure vixit. Sæpe eius fit mentio in literis sacris: Maxime vero *Iud. 21.* vbi describitur eius situs. Habuit olim arcam & tabernaculum Dei, sacrificiis eodem loco omnipotenti Dei oblatis.

Silli σίλλοι, qui nihil aliud quam scommata sunt παρὰ τὸ τίλλειν originem trahit, quod *illudere*, aut *dicteria iacere* significat, mutata litera τ in σ. Dixit enim Anacreon τίλλει τοὺς κυάμους ἀσπιδιώτας, id est, σκώπτει καὶ χλευάζει. Significatur eodem nomine cauillatorium & irrisorium poema sic dictum παρὰ τὸ διαστρέφειν τοὺς ἴλλους καὶ διασύρειν τῷ σχήματι τῶν ὀφθαλμῶν. ἴλλοι γὰρ λέγονται οἱ ὀφθαλμοί. καὶ σιλλαίνειν, τὸ στραβίζειν, id est, *a discutiendo oculos aut obtrectando certa quadam oculorum distractione.* Sunt enim ἴλλοι *oculi*, estq; σιλλαίνειν *toruum* videre vel *irridendo oculos agitare.*

Silones dicti Romanis, qui eminentibus erant superciliis, a Sileno, qui hirsutis superciliis pingebatur. Ita Nonius qui vna subiicit hæc Varronis ἐκ τοῦ γνῶθι σεαυτόν: Nonne non vnum scribunt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quod Silenus hirsutis superciliis fingeretur.

Siluij sunt appellati reges Albani, *vt scribit Festus*, a Lauiniæ filio, quem post excessum Æneæ grauida relicta timens periculum, & suæ vitæ, & eius, quem vtero gerebat, in syluis enixa est, qui restitutus in regnum est post mortem Ascanii prælatus Iulo fratris filio, cum inter eos de regno ambigeretur. Hæc Festus, vt in recens editis & castigatissimis eius exemplaribus legis. Malim tamen legere *Syluij* & *Syluis*, cum Certum sit, ἀπὸ τῆς ὕλης syluæ originem esse, *vt suo dicetur loco.* Atqui in syluis nati, sunt *Syluij*.

Simalio Terentianus seruus ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, id est, *presso naso* nominis etymō trahit, vt & senex *Simo*. Seruius exponit pressis narib. hominē, qui ἄγχαεις dicit Polluci, σιμοπρόσωπος Platoni.

Simei vel *Schimhi* filius Gerar, qui Dauidi maledixit infameq; significat, id est, *eum qui male audit*, originationem nominis habet a שמע *audiuit*; Hinc שמע & שמועה *rumor.*

Simia a ſimis & preſſis naribus videtur Iſidoro nomen habere, quod equidem malim, quam a ſimilitudine nomẽ deductũ, qua hominem refert. Galenus ſcribit *de vſu partium libr. 1.* ſimiarum ridiculę animæ ridiculum corpus eſſe tributum, ridicule hominem imitari quis neſcit. Impudẽtem & turpem hominem per eam ſignificare volebant veteres, cum nates depilatas aſſidue oſtentando improbum exhibeat ſpectaculum. Vnde Lycophron Therſitem πιθηκόμορφον appellat. Sed & hominem nihili ac nequam *ſimiam* dicebant. Quare Demoſthenes Æſchinem peſſimum ciuem *tragicam* nominauit *ſimiam*. Proditum & illud, ſi leo febri laborans deuoret ſimiam, liberari eum a febri. Atque hæc de illa paucis.

Simon & Simeon audientem ſignificantes deducuntur ab eadem ratione שמע. Traditur hoc nomen gratum eſſe Delphinis ſicut Hannonis elephantis. Scribit enim Plinius *Delphini roſtrum ſimum eſſe: Qua de cauſſa,* inquit, *nomen Simonis miro modo agnoſcunt, maluntque ita appellari.* Appellatus & eo nomine, Simon Magus, qui ſpiritus ſancti donum emere voluit, vt ſignorum venditione lucrum faceret. *vt eſt in Actis Apoſtolorum.* Hinc Simonia peccatum eiuſcemodi, de quo multa in Canonico iure. Sitne ea licita iure ciuili, diſputat Bartolus *l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, & l. iſte autem. ff. de hered. inſtit.* Fuit & Maccabæus Simon frater Iudæ Maccabæi, cuius ductu repulſi Tryphon & Antiochus Gryphus, omnibuſq; locis Syriacorum præſidiorum reliquiæ ſunt eiectæ, & liberata a peregrinis gentibus Iudæa. Cognatum Simoni eſt nomen Simonidis Lyrici Poetæ apud Græcos, quem in commouenda miſeratione οὐ μεγαλοπρεπῶς ἀλλὰ παθητικῶς etiã Pindaro pręfert Dionyſius. Atque hanc virtutem ipſi quoque a Quintil. tributam video.

Simpulum ſiue ſimpuuium vas paruum, nec cyatho diſſimile, quo libabatur in ſacrificiis vinũ, *iuxta Varronem 4. de lingua Latina* a ſumendo eſt dictum. Ab eo *ſimpulatrices* dictæ mulieres, quę deditæ erant ſacrificiis. Scaliger vult eſſe diminutiuum a ſympone deſcendente a Græco σίφων.

Simri rex Iſrael *1. Reg. 16.* ſignificans cantorem deriuatur a זמר *cecinit.*

recinit. Hinc מזמור *carmen aut Pſalmus*, in Plurali זמירות *Pſalmi.*

Simulacrum a ſimilitudine dictum vult Iſidorus, eo quod manu artificis ex lapide aliaue materia factum eius vultum imitetur, in cuius honorem eſt fictum: Vel quod ſimulatum ſit, hoc eſt, falſum. Vſum ſimulacrorum ex deſiderio mortuorũ ortum vult idem, cum iis effigies & imagines conſtituerent. Iudęi dicũt primum Iſmaelem ſimulacrum formaſſe ex luto, Ethnici Prometheum. Sed apud Grecos Cecropem, ſub quo Athenis oliua in arce eſt orta, & vrbs a Minerua appellationẽ ſortita inductis ſimulacris aras erexiſſe & victimas immolaſſe eidem volunt. His ſe dæmon inſinuans reddidit ſua ſæpe oracula. Sed ea auerſati ſunt Perſæ, nec primis trecentis annis habuerunt in templis Romani.

Sina mons Arabiæ Petrçæ, primum Moſis per angelum vocatione in flammeo rubi incendio, mox & legis diuinæ eodem in monte datæ ſtupenda reuelatione nobilitatus a ſpinis & dumis nomen accepit. Quippe סנה Hebræis *rubus.* Etymologicum magnum probabiliter quidem, ſed falſo tamen deducit ab *εἰς ἰνὸς, ὅτι ἐκεῖ ἐδόθη ἡ τοῦ νόμου δύναμις*, Iuxta hunc montem eſt mons Choreb, quem Hieronymus eundem cum Sina facit, loco deſerto & ſicco. Nam חרב tantundem ac *exſiccatus*, & חרב *ſiccitas*, a verbo חרב. Sũt qui vnam montis huius ſummitatem *Choreb* appellant, alteram *Sinai.* Non procul ab hoc loco petra illa, qua percuſſa ſitienti populo vndas elicuit Moſes. Petra illa erat Chriſtus, de cuiꝰ ſanguine patres nobiſcum fide, & nos hodie cum patribus bibimus, certi per ſanguinem ipſius redemtionem nobis & remiſſionem peccatorum omnium obtigiſſe.

Sinapi Græce σίνηπι dictũ παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὦπας quod noceat viſui, ſicut teſtantur medici. Imo σίνος, τὸ βλάβος. *Etymol.*

Sinapiſmus veteribus nihil erat aliud, *teſte Aetio lib.3.cap.191.* q̃ cataplaſma ex ſinapi formatum, cuius ſemen contritum carycarum diluto permiſcebant. *Rubificans* hodie emplaſtrum vocant, vtunturq; nonunquam cum fructu in capitis dolore, hemicrania, morbo comitiali, vertigine & inſania. Thoraci admouetur in orthopnœa, aſthmate, & tuſſi diuturna.

Sinopis vel Sinopica rubrica eſt appellata, quod in quibuſdam Cappadociæ ſpeluncis, *teſte Dioſcoride,* effoſſa purgataq; Sinopen Ponti vrbem feratur, ac ibi vendatur.

Sirius ſtella prægrãdis & lucida in frõte canis, cuius exortu accenduntur vapores ſolis, fluctuant in cellis vina, mouentur ſtagna, canes in rabiem aguntur, corpora mortalium vtplurimum peſtibus iactantur, ſecundum Aratum nomen trahit παρὰ τὸ σειριᾶν, quod nobis *areſacere & exſiccare* ſignificat. Sic Pollux recenſet eum ἐν τοῖσι καταψυχομένοισι inter exſiccantia. Quidam deriuant παρὰ τὴν ζέσιν a feruore: Hinc ζείριος καὶ σείριος: Alii παρὰ τὸ σειρεῖν, τὸ ἐκκενοῦν, id eſt, *euacuando*: ἢ παρὰ τὸ σεσηρέναι, ὅτι τοὺς κύνας διασεσηρέναι καὶ χάσκειν ποιεῖ, *quod hiatus cauſſa ſit canib. atq; ita per æſtum in rabiem agantur*: Aut παρὰ τὸ σείεσθαι καὶ πάλλεσθαι *a vibrando.* Oritur autem circa Cal. Iulii.

Sirenes, quas Acheloi fluminis Ætoliam ab Acarnania diſterminantis filias & Terpſichores fingunt Poetæ, ſuique adeo cantus dulcedine prænternauigantes demulcere, & allicitos ad ſe in profundiſſimum inducere ſomnum, inde ſopitos deiicere in mare, necare & deuorare, trahere dicuntur appellationem ἀπὸ τοῦ εἴρειν dicendo, S. litera præpoſita, in quo etymo acquieſcere malim, quam in altero ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod eſt *trahere*, deducto, agnita diphthongo ει, in σείρειν ſicut in εἴρειν. Hinc σειρήνιον μέλος, Sirenum cantus. Et Homerus Odyſſ. μ.

ἀλλά τε σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ,
ἥμεναι ἐν λειμῶνι, πολὺς δ' ἀμφ' ὀστεόφιν θὶς
ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ ῥινοὶ μινύθουσι.

Tribuit eiſdem & Orpheus in Argonauticis λιγυρὴν ὄπα. Apollonio quoque *lib. 4.* dicuntur λίγειαι σειρῆνες ἡδείῃσι θέλγουσαι μολπῇς. Confictum hoc, quod per eas intelligerent voluptates illaqueantes & pertrahentes ad ſe homines, aut potius meretrices blanditiis ſuis & illecebris primũ allicientes mortales, inde eos deturbantes in profundam perditionis voraginem. Horatius per eas accepit deſidiam, cum inquit: *Vitanda eſt improba Siren Deſidia.* Sunt qui eas interpretantur adulatorum voces, qua peſte nulla ſuauior nec ſceleratior. Abripit enim in præceps, perdit, & excæcat ambitioſos ſeu prin-

principes,ſeu homines priuatos,quãdo preſſi velut profundo ſomno diſcernere nequeũt vera a falſis. Pauſanias in Atticis poematum & orationum illecebram Sirenem appellari ſolere ſcribit his verbis: εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἐπὶ ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν. Et vt paululum adhuc ex fabulis addam monſtra hæc: (*ſic enim appellat Naſo*) tria numero, *Parthenope, Leucoſia, & Ligia*, quarum prima vtebatur voce, altera cithara, tertia tibiis, habuiſſe ferũtur vultus virgineos, & vocem humanam: Reliquum vero corpus in volucrem deſinebat. In comitum Proſerpinæ fuiſſe numero ſcribit Ouidius *Metamorph.5.* vbi eiſdem pennas tributa Diis conceſſas, vt etiam in aquis quærere poſſent Proſerpinam. Sed hæ euulſæ tandem ſunt a Muſis, cum auſæ fuiſſent cantu cõtendere cum illis impulſu Iunonis. Qua ex re *Apteram* appellatam ciuitatem in Creta, apud Stephanum legas. Quo pacto Vlyſſes, ne caperetur illarum cantibus, cera obſtruxerit aures, ab Homero proditum inuenies. Xenophon exiſtimat *Apomn.2.* in ipſarum carminibus vim quãdam fuiſſe retinendorum hominum, quod ſcirent, quibus cãtibus vnuſquiſq; delectaretur. Quapropter hac eum aggreſſi ſunt cantilena: δεῦρ᾽ ἄγε δὴ πολύαιν᾽ ὀδυσεῦ. Quin imo Athenæus ſcribit *lib.1.* ceciniſſe ea Vlyſſi, quæ ad eius ambitionem & rerũ multarum ſtudium erant accommodata. Verba eius ſunt: καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ἄδουσι τῷ ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσι. Periculi itaque res erat plena patulas ad cantus earum aures habere. Quapropter ſcribit Apollonius *4. Argonaut.* Orphea citharæ cantu auertiſſe vocem Sirenum, ne audiretur ab Argonautis. Sed deſino fabulari: Etſi hęc a me quoque illata non pudeat, cum faciant ad intelligenda obſcuriora quædam Poetarum loca.

Siſtrum inſtrumentum Ægyptium ἀπὸ τοῦ σείεσθαι, id eſt, *agitãdo & quatiendo* nomen accepit, *teſte in Iſide ſua Plutarcho*. Cũ illud cõcutiebatur, tinnitus reddebat prorſus argutos, parte ſui ſuperiore rotundum cœlatumque, in cuius ſummæ apſidis vertice felis erat vultus. Tota eius ſpecies oualis fuit & in ora manubriata vndique tintinnabula habens. Lucanus

meminit huius libro 10. his verbis: *Terruit illa suo, si fas, capitolia sistro.* Vtebantur enim eo in Isidis sacris. *Multisonum* nominauit Papinius.

Sisyphus pater Vlyssis ex Autolyca Laertæ desponsata, ipsemet filius Æoli, & interfectus a Theseo propter latrocinia, quibus infestauerat Isthmum, apud inferos perpetuo nixu saxũ volutans & promouens ad montis cacumen, semper tamen ab eo delabens, nomen arcessere creditur ἀπὸ τοῦ σιοῦ Laconice, id est, *Deo*, καὶ τοῦ σοφοῦ *sapiente*. Inde fit σιόσοφος καὶ σίσυφος.

Siticines olim proprie appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos atq; sepultos prodit Agellius *libr. 20. cap. 2.* eosq; proprium habuisse genus tubæ, qua canerent, a ceterorum tubicinum proprietate diuersum. Hinc Nonius: *Siticines: vt liticines a lituo, vt tubicines a tuba, ita siticines, qui apud funeratos & sepultos*, hoc est, iam sitos canere soliti erant honoris caussa cantus lamentabiles.

Sitocomia nomen Magistratus, qui annonam curabat, & cuius fit mentio *l. munerum. ff. de Muner. & honor.* appellationis originem trahit ἀπὸ τοῦ σίτου *frumento*, & κομίζειν *curando*. Hinc σιτωνία *munus emendi frumenti*, σιτώνης *eiusdem curator*.

Sicula dicta videtur Isidoro, quod sitientibus sit apta ad bibẽdum. Addit κάδδον appellari a Græcis, vel potius κάδον, vnde diminutiuum καδίσκος. Est autem proprie κάδος, σκεῦος τι ἢ ἀγγεῖον χωρητικὸν iuxta Etymologicum magnum καὶ καδίσκοι λέγονται χαλκαῖ, εἰς ἃς καθίεντο αἱ ψῆφοι τῶν δικῶν. Ita Aristophanis interpres in Auibus dicit τοὺς κάδους esse ἀμφορεῖς, εἰς οὓς τὰς ψήφους καθιᾶσιν. Duplex erat hæc sitella vel vrna: Vna θανάτου siue καταδικαζομένων, quam κύριον, appellabant: altera ἐλέου, siue ἀπολλυόντων, quam ἄκυρον dicebant. Budæus in *commentariis* καδίσκον exponit sitellam, eaq; Nonno situla est, quæ demittitur in puteum.

Situs, squallor, a desinendo arcessit nomen, quod negligentia deserantur res & reddantur incultæ.

Sminthius appellatus Apollo ὅτι ζέων θεῖ, quod *feruens currat*: Idem enim habetur cum sole, *vt adnotat Macrobius Saturn. 1. cap. 17.* Vel potius ab eius nominis loco in Troade, vbi ex-

stitit

ſtitit huius Apollinis templum, cum ſimulacro murem premēte pedibus. Meminit τοῦ σμινθέως Hom. Il. α. Vbi Euſtathius etiam ἀπὸ τῶν σμίνθων deriuat, ὃ δηλοῖ τοὺς μύας, id eſt, *mures*, quorum maximus fuit apud eius templum prouentus.

Sobal regio Syriæ finitima Iudith 3. deriuatur a שבלים *ſpicis*, *in ſtatu regiminis* שבלי.

Sobrini dicuntur, qui ex fratribus patruelibus, aut cōſobrinis, aut amitinis propagantur, *l. 3. ff. de gradibus.*

Sobrius dici videtur Grammaticis & maxime Donato *Andr. Act. 4. Sc. 4. verſ. 39.* vbi ait Terentius: *Tu Pol Homo non es ſobrius*, id eſt, ſanæ mentis, quaſi *ſebrius*, hoc eſt ab ebrio ſeparatus.

Soccus. Iſidorus vult appellatos ſoccos, quod ſoccum habeant, quem pars plantæ attingit. Calceorum autem ſpecies ſunt Comicis vſitatæ, ſicut tragicis cothurni. Alluſit Apuleius *Metamorph. 10.* his verbis: *Iam ergo, lector optime, ſcito te tragœdiam non fabulam legere, & a ſocco ad cothurnum aſcendere.* Græci hos calceos fere ἐμβάτας dixere, *teſte Pollu. c. Clauatos ſoccos* appellat Iſidorus inde, quod minutis clauis, id eſt, acutis ſoleæ annectantur caligis. In comœdiis, inquam, vti hoc genere calceamenti mos fuit. Quapropter geſtare vitio datum priuatis, & vna principi Caio in alienum cultum demigranti. Vnde Seneca *de Beneſ. 2. cap. 12. Qui excuſant eum, negant id inſolentia cauſſa factum: Atqui ſocculum auratum, imo aureum margaritis diſtinctum oſtendere eum voluiſſe.* Parum virile forte calceamentum fuit, quod ſcribat Suetonius in Vitellio, *petiiſſe ipſum a Meſſalina, vt pedes ſibi praberet excalceandos, detractumque ſocculum dextrum inter togam tunicaſque geſtauit aſſidue.*

Sodales ſunt dicti Feſto, quod vna ſederent, vel quod ex ſuo dapibus veſci ſoliti ſint, vel quod inter ſe inuicem ſuaderēt, quod vtile eſſet. Gaius *l. 4. ff. de Colleg.* appellat, ſodales, *qui ſunt eiuſdem Collegij*, quam Græci ἑταιρείαν vocant. Eadem ſignificatio tribuitur illis in Tabul. XII. vbi lex poteſtatem facit incundi inter ſe priuatas pactiones, modo nihil corrumperent ex publica lege. Neque enim violari

poteſt ius publicum priuatorum pactis. *l.38. ff. de pactis.* Fuerunt & Titii Sodales collegæ, vt alias dictum. Itaque a collegiis ſuis etiam cooptabantur, *vt Salij, Luperci, fratres aruales, & ſacerdotes Galli.* A ſodalibus, ſodalitio eſt nomen, idem ſodalitati, quæ vox ad hilaritatem, ſiue eos, qui eam exercent in ſuo conuentu, referri ſolet, eſtque eiuſcemodi illa nominis Ieſu ſodalitas ex pleriſque ciuibus lautioris fortunæ paſſim conflata, qui quotannis non ſolum conuiuantur vna, ſed etiam eleemoſynas diuidunt egenis.

Sol fons cœleſtis lucis, dux & princeps, luminum reliquorum moderator, mundi mens, cor cœli, temperatio mundi, auctor fœcunditatis terrenæ *iuxta Macrobium*, Iouis oculus antiquitati. Deo ſiue τῷ ἀγαθῷ apud Platonem ſimilimus, filius eiuſdem & imago Mercurio, profanis gentibus Deus, Theologis trinitatis ſymbolum, imo Chriſti Domini, qui ſol iuſtitiæ dicitur & in ſole poſuiſſe tabernaculum ſuum, nomen accepit, quod ſit ſolus & vnus in mundo. Vt ſapienter Alexander Magnus reſponderit Dario amicitiam eius petenti, *mundum duos ſoles non ferre*, hoc eſt, *non capere terram duo ſumma regna aut ſummos reges*, id quod forte hauſerat ex illa Homeri ſententia: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Ea de cauſſa cum quibuſdam aliis tum Perſis imperii maieſtatem indicabat. Pythagoram per eum veritatem intellexiſſe volunt eruditi, cum moneret neminem loqui debere πρὸς ἥλιον τετραμμένον, id eſt, *facie contra ſolem verſa*, quod manifeſte veris repugnandum non ſit. Apud Ægyptios eum ſignificauit Oſyris, & Serapis triceps, item Phœnix qui ſolis inſtar vnus erat in mundo toto. Inter fructus terreſtres eidem Soli dicauerant *rapum*, quod corpus eius ſolidum immutabilem Solis effigiem referat: Inter arbores palmam, non ſolum quod exprimat viciſſitudines anni, & imitari videatur figuram corporis ſolaris, verum etiam, quod Apuleius ſcribat, *caput ſſidis a ſacerdotib. candidioris palmæ foliis redimitum fuiſſe ad imitationem radiorum ſolis.* Ortum eius per loton ſignificabant, cuius folia, antequam emergit, ſunt implicata, panduntur autem paulatim

vti

vti magis ac magis tollitur: Maxime vero panduntur, vbi medium iter emensus est: Implicantur & contrahuntur iterum eo descendente, maxime noctu post occasum. Ob prolificam porro vim, cumq; fœmina coniunctionē etiam accipiter symbolum fuit solis apud veteres. Dicitur enim viuacissimus, & firmiter ipsius radios intueri, & appetere consortiū fœminæ tricesimo quoq; die, vti sol circa id tempus coniungitur Lunæ. Eidem Iconem dedicarunt, q͂ somni parcissimus sit, imo eius propemodū expers propter splendescentes inter dormiendum oculos, & motā assidue inter quiescēdum caudam *(etsi Aristoteles nullum animal perpetua vti vigilia putat)* sicut sol terram intuetur perpetuo aspectu suo. Similiter gallum ei sacratum legimus apud Pausaniam in Eliacis, quod solis reditum cantu nunciet, vel potius canticis suis applaudat. Quantum ad nomina: Dictus primum est *Titan*, quod esset *Titanis filius*. Homerus ἑκατόγχειρα, id est, *centimanum* vocat propter multa & innumerabilia eius officia in hac rerum natura. In oraculo Apollinis ἴαω est dictus. Nam consultus, *quis Deorum habendus sit*, qui vocatur ἴαω, respondit:

> φράζεο τ' πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω
> χείματι μέν τ' ἀΐδην, δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
> ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰάω.

Macrobius ostendit solem eundem esse cum Dionysio *Saturnal. 1. cap. 18.* huius epitheta etiam illi conuenire ostendēs. Quin ipsemet Orpheus: ἥλιος ὃν διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Rursus Homerus vocat eum μέγαν, id est, *magnum*. At magnus ille non tantum corpore est, quippe cuius magnitudinem deprehendi posse, voluit Eratosthenes, terræ mensura septies & vicies multiplicata, verum etiam effectu, cum sit auctor spiritus, caloris & luminis, humanæ vitæ genitor & custos: Vt quidem prærogatiuam in iis, quæ ad nutriendi rationem spectant, habeat. Nam & Hesiodus, postquam fluuiorum quorundam nomenclaturam absoluit, hos esse subiecit, qui mortale genus vna cum Sole enutrirent. Idem ille

vices anni variat circuitu, acceſſu, receſſuque diurno & annuo, pro ſua ad terram habitudine, atq; a punctis verticalib. diſtãtia. Illius quotidiana vertigine ortu & occaſu, & ad medium cœli delatione motuq;, dũ alias atq; alias ſubinde ſtellat effert, aut ſub occaſum præcipitat, videmus aerem iã turbari, iam ſereneſcere aut concaleſcere plus nimio, aut e-contra perfrigerari, humectari, areſieri, aliterq; atque aliter mutari. Idem acceſſu & vibratione radiorum reliqua ſtellarũ corpora aut moderatur, aut exſtimulat, aut obtundit, lunam ſua luce imbuit. Summatim, curſus eius per circulum obliquum, quem *Zodiacum* vocant, vertente poſt dies 3 - 5. & quadrantem anno rediens in orbem, temporumq; viciſſitudines rebus naſcentibus gratas efficiens, illuſtre prouidentiæ diuinæ teſtimonium eſt. Omnia autem zodiaci ſigna, quo pacto ad ſolis referantur naturam, diligenter tradit Macrobius *Saturnal. 1. capit. 21.* Atque hæc eius officia, vis & efficacia, imo bonitas in cauſſa fuit, vt plurimæ olim gentes profanæ, atq; adeo nunc in media Indorum barbarie pro Deo habeant ipſum, illum colant ſuo ritu & adorent. Nam inter veteres Phœnices & Ægyptii cenſuerunt Deum, quibus adde Perſas, Rhodios & Lindos. De Perſis canit Ouidius in Faſtis:

Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Vnde Curioni Xenophon equum donat, quem ſoli ſacrificet, cum apud Perſas Solis victimam eſſe non ignoraret. Eandem hoſtiam, vel potius victimam a Lacedæmoniis, illi mactatam in monte Taygeto teſtatur Pauſanias. A ſole dictum *ſolſtitium*, quaſi *ſolis ſtatio*, eſtque duplex: *Æſtiuum*, quod ſit ſole exiſtente in principio cancri, ſi de hemiſphærio boreali loquamur, quando nimirum eſt æſtas, & *Hyemale*, quod contingit ſole commorante in principio capricorni, cum imminet hyems. Quia vero ſol, cum attigit prima cancri & capricorni puncta, aut auertit curſum a nobis, aut reuertitur ad nos, nominant ea Græci τροπικὰ ab

hac

hac solis conuersione, Latini *solstitialia*, non quod sol ad ea delatus subsistat, aut cursum intermittat, sed quod existente sole prope ista puncta, aliquot diebus vmbræ meridianæ non varientur, sed eiusdem sint longitudinis, quoad sensum, & ideo consistere quodammodo videatur in istis punctis. Scribit Columella *placuisse Hipparcho, incidere brumale vel hyemale solstitium in decimum sextum Calendas Ianuarii*. Plura de eo Plinius *libro decimo octauo*, Hyginus & alii.

Solarium itidem a sole dictum est horologium, quod ad solem horarum discrimina indicat, gnomone vmbram eiaculante, cuius inuentio a Romanis tribuitur L. Papyrio Curiori, a Græcis Anaximeni Milesio, a quo etiam ἀπὸ τῆς σκιᾶς, *scioterícum* est appellatum. Tria autem præcipue in vsu sunt, *Verticale*, *Horizontale*, & *Æquinoctiale*: Quorum omnium rationem monstrauit nuper optimus artifex, & operarius longoque iam vsu confirmatus Vibrandus Vibrandi Sneecanus.

Solea, quo nomine, *teste Agellio libr. 13. cap. 10.* omnia illa intellexerunt veteres, quibus teguntur plantarum calces, a solo pedis, cui subiicitur, dicta est Festo. Pars eius superior vinciebatur habenis. Vnde facile intelligas a calceo fuisse diuersam, qui totum tegebant pedem & astringebant. Quocirca apud Plutarchum legas, dixisse Paulum Æmilium: *Nonne pulcer hic calceus? At nescis, qua ex parte pedem meum torqueat.*

Solenne a solito originem trahit. Hinc munera solemnia, id est, annua, vt quæ singulis annis erant præstanda. Ouid. Fastorũ 2. *Ille patris genio solemnia dona ferebat.* Ita solemnes dapes dixit Virgilius hoc versu:

Solemnes tum forte dapes & tristia dona libabat Cereri.

Iterum Ouidius de festo eodem libro:

Forte Ioui Phœbus Festum solemne parabat.

Sed aliud etymon adfert Festus, qui dicit dictionem esse cõpositam ex verbo Osco, *solo*, quod significat totum a Græco ὅλος descendens, & *anno*. Vnde *solemne*, quod omnibus annis præstari debet.

Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris, q; omnes hi solidi integriq; sint corporis. Sollum n. lingua Oscorum idem, quod *solum & totum.* Vnde tela quędam *soliferrea* vocantur, id est, *tota ferrea*, & *homo bonorum artium sollers, & quæ nulla parte laxata, cauaq;, solida* nominantur. Hæc Paulus apud Festum. Et *paulo* post: *Sollo Osce dicitur id, quod nos totum vocamus.*

Solium quasi solidum dici vult Seruius *Æneid. 1.* Alii per Antistichon, quasi *Sodium* a sedendo, sicut sella quasi *Sedda*, est appellata.

Solœcismus, receptum a recentioribus vocabulum (etenim solœcismum & barbarismum, apud idoneos Gręcorum auctores se non inuenisse scribit Agellius, negatq; recte dici etymologicum magnum) ἀπὸ τοῦ σολοικίζειν, id est, corrupte loquendo originē trahit iuxta nonnullos. A vetustiorib. Latinis dicebatur *striligo*, quasi *stribiligo*, tracto nomine a tortuosæ orationis prauitate. Nā στρεβλόω apud Græcos est *torqueo* vel *depra uo.* Atq; hinc *striblita* nomē, quæ nobis barbaro vocabulo dicitur torta, eo quod in circuitu torqueatur restis in modum. Martialis:

Circumlata diu mensis striblita secundis,
Vrebat nimio sæua calore manus.

Etymologicon asserit σόλοικον (nam ita reuera dicendum) in tono dictionū committi, in accentu, scriptura, declinatione, tempore, spiritu, & casu: Estq; σολοικίζειν ipsi, περὶ σύνταξιν, καὶ τὴν φράσιν ἁμαρτάνειν, τουτέστιν ἐκφύσεις λέξεως καθ᾽ ἑαυτὴν κειμένης καλῶς ἐχούσης, ἐν δὲ τῇ συντάξει ἀτάκτως, καὶ ἀνακολούθως παραλαμβανομένης. Quapropter dictū vult solœcismū, quasi τοῦ σώου λόγου αἰκισμόν, integræ orationis defœdationē. Etsi Laertius a Solone deducat, qui, cum in Cilicia vrbē condidisset a suo nomine dictam Soloen, pauci ex Atheniensibus, quos in ea reliquerat, non multo interiecto tēpore, incōuenienti partiū structura loqui cœperunt. Qui itaq; in vitium hoc incidebant, dicti sunt σολοικίζειν Isidorus monet *Lucilium centū genera Solœcismorum dixisse*, quos omnes vitare potius, quā sequi debet, qui regulas obseruare studet recte loquendi.

Solum

Solum a soliditate Ascensio. Est enim reliquorum sustentaculum. Recte ergo naturæ parens in medio mundi collocauit immobilē terrā, quippe centrum, idq; sua natura graue, quo & reliqua grauia naturaliter impetu suo ferūtur, nisi quid obstet: Recteq; probat Ptolemæus, *eam non esse cauam*. Si n. caua *inquit*, existeret, citius oriretur stellę regionib. occidentalib. quā orientalib. sicut in vallibus contingit, in quib. partes occidentales citius illustrantur a sole, quā partes orientales. Prętera, quo quis magis a septentrione procederet in austrum, eo plures stellæ ipsi iuxta polum arcticū apparerent, & plures ex parte opposita, nempe meridionali occultarentur. Quæ omnia apertam in se continent absurditatem.

Somnus iuxta Aristotelem facultatis animalis quies, quo restituuntur vires & spiritus vigiliis exhausti, quemq; efficit benigna sanguinis, & spiritus vitalis anathymiasis in cerebrum delata, vbi vertitur ille in spiritum animalem, videtur quibusdam originē habere Græcā, atq; ita dictus, quasi *sopnus*. Nam ὕπν☉ primam cum aspiratione mutat in so, π. vero in m. euphoniæ gratia: Vnde somnus. Alliciunt ac promouent somnū tenebræ, lassitudo, syluarū & arborū sonus perflante vento, lenis præterlabētis aquæ strepitus, qui tum ventriculi concoctionē firmat. Excluditur a. metu, anxietate & curis, q̄ sæpe conficiunt hominē. In salubris somnus, qui capitur sub nuce arbore, perniciosus ēt sub luna, q͞ compertū sit pressos sub eo somno ægre excitari, & proximos fieri insanis prę humore, quē apertis & laxatis meatib. sua proprietate in eorum corpora diffudit. Neq; ꝓbatur a medicis interdiu dormire, cū dixerit Hippocrat: *Interdiu vigilare, noctu dormire oportet.* Etenim nox sua & humiditate & tranquillitate concilians somnum, satis temporis largitur ad absolute perficiendum concoctionem, quæ interrumpitur de die, nimia inde cerebro humiditate oppleto, & prauis generatis in corpore succis. Sed nec immodicus probatur somnus eo quod ita iusto longius excremēta retineantur in corpore, quæ suo tempore debent expelli. Profundū nimis somnum lędere sentiendi facultates & functiones affirmat Gal. *1. de Sympt. caussis*. Som-

per ſaluber, qui eſt naturalis. Non ſaluber, qui eſt præter naturam, qualis accidit in comatibus & lethargis, *teſte eodem Galeno 3. de cauſſis pulſuum.* Vbi is in aliquo morbo auxiſſe videtur malum, eſt mortalis: quando leuauit, non mortalis. Eſt & lethalis profundus ſopor cum debili pulſu, delirio, & frigeſcentibus extremis. Quid, quod Medici inſomnia (ἐνύπνια vocant Græci) nonnunquam curent. Nam ſi ea alia ſunt, quam diurna negotia, turbationem aliquam in corpore eſſe teſtantur. Si viſa fuerint incendia, flaua bilis luxuriat: ſi fumus aut denſa caligo, atra bilis: ſi imbres, item nix, glacies aut grando, pituita. Quod ſi in fœtido loco verſari ſe putet, putrem arguit humorem: Si rubra obuerſentur oculis, vel gallinaceorum criſta inſignitum ſe credat, redundantiam ſanguinis. Luna ſi appareat, eas potius affectiones notat, quæ verſantur in cauis corporis ſpatiis: Si ſol, quæ in medio: ſi aſtra, quæ in ambitu. Turbatum mare ventris affectum exprimit: Ex edito loco præcipitari, vertiginē vel morbum comitialem, vtiq; ſi tum caput multa humoris ſit grauatum ſaburra. Notandus & aphoriſmus *lib 4.* ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι ἢ σπασμοὶ, κακόν. Poſt hos mentis errores & nubila nolim etiam illud prætcrire ſilentio, quoſdam ſomno vel inſomniis admonitos atque impulſos ad aliquid aggrediendum. Scribit enim Homerus, qui τ' ὄνειρον dicit, ἐκ Διὸς, id eſt, *ex Ioue*, Agamemnonem ita excitatum ad prçliandum. Rem iſtam latiſſime quoq; proſequitur Virgilius *in ſuo Latino.* Rem, quæ contigit patrum memoria, vt veram ita dignam relatu, & ſæpenumero mihi aſſertam ab hominibus fide dignis apponam. Iuuenis quidam in Hollādia, Dordraci videlicet, rem & patrimonium omne prodegerat, conflatoq; ære alieno non erat ſoluendo. Apparuit illi quidam per ſomnium, monens vt ſe conferret Campos: Ibi in ponte indicium aliquem facturum, quid ſibi, vt explicare ſe poſſet illis difficultatibus, inſtituendum foret. Abiit eo, cumq; totum fere diem triſtis & meditabundus deambulationi ſupra prædictum pontem inſumſiſſet, miſertus eius publicus medicus, qui forte ſtipem rogans illic ſedebat, *quid tu*, in-

tu, inquit, *adeo tristis*? Aperuit illi somniator tristem & afflictam fortunam suam, & qua de caussa eo se contulisset: Quippe somni impulsu huc se profectum, & exspectare Deum velut a machina, qui nodum hunc plus quam Gordianum euoluat. At mendicus: *Adeone tu demens & excors, vt fretus somno, quo nihil inanius, huc arriperes iter? Si huiuscemodi nugis esset habenda fides, possem & ego me conferre Dordracum ad eruendum thesaurum sub cynosbato defossum horti cuiusdam (fuerat autem hic hortus patris somniatoris istius) mihi itidem patefactum in somno.* Subticuit alter, & rem omnem sibi declaratam existimans rediit magno cum gaudio Dordracum, & sub arbore prædicta magnam pecuniæ vim inuenit, quæ ipsum liberauit (*vt ita dicam*) nexu, inq; lautiore fortuna, dissoluto omni ære alieno, collocauit. Somniorum genera quinq; vide apud Macrobium *3. cap. lib. 1.* in somnio Scipionis. De geminis somni portis, cornea vna, qua vera emittuntur somnia, altera elephantina, qua falsa, videndus Virgil. *ad fine. 6. Æneid.* & Homerus, quē ille imitatus est, *Odyss. τ* Plato *in Charmide*, & Macrob. *loco prædicto.* Somni aulā ab Ouidio descriptā, vide *Metamorph. 11.* Ab Orpheo dictus idē est ἄναξ id est, rex: λυσιμέριμνος, *quod curas soluat*, κασίγνητος λήθης καὶ θανάτου, *frater obliuionis & mortis*, vt ab Ouid. *gelidæ mortis imago, deorum placidissimus, animi pax, curarū fuga.* Homero dicitur νήδυμος, id est, *dulcis.* Quid nāq; difficilius, quā fessa labore mēbra refocillari quiete, omniūq; malorū obliuionem induci. Quia vero pueros sæpe terreri videmus in somnis, idemq; de Nerone aliisq; nefariis hominib. proditū, sciendū somno territos Græcis dici ὀνειρόπληκτους. At ὀνειροκρίτης somniorū interpres est, alias ὀνειροπόλος & ὀνειρόμαντις, quā in rem exstant præter Cardani scripta, Arthemidori Daldiani Philosophi lib. 5. ex quo tandē somnii definitionē subiicio: ὄνειρος, inquit, ἐστὶ κίνησις ἢ πλάσις ψυχῆς πολυσχήμων, σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν, *somnium est motus vel figmentum animæ multiplex, significans vel bona, vel mala futura.*

Sonticus morbus Ælio Stiloni pro noxio dici existimatus: Vnde *sontes homines* pro obnoxiis deperditisque accipimus:

Et *ſontire* verbum pro eo, quod eſt obeſſe in re aliqua & grauiter nocere. Alii acceperunt pro eo, qui ſit grauis & vehemens, & qui rei gerendæ obſit, *leg. 2. §. ſi quis iudicio. ff. ſi quis caut.* Caſſius & Venuleius intellexerũt morbum iuſtum atq; perpetuum. Meminit eius lex 12. tabul. his verbis: *Si iudex, alterue ex litigatoribus morbo ſontico impediatur, iudicii dies diffiſus eſto.* Quo pacto accipiendus ſit ea in lege, partim ex præcedentibus intelligi poteſt, partim ex *capit. prim. libr. vigeſimo. Noctium Agellii.* Apud Feſtum Paulus notat ſonticum idem eſſe, quod *iuſtum*. Nam ait Næuius: *Sonticam oportet eſſe cauſſam, quamobrem perdas mulierem.*

Sophiſta. Hunc a ſapientia arceſſere nomen, hoc eſt, ἀπὸ τῆς σοφίας, non vane exiſtimant eruditi. Innuit enim & confirmat etymon verſiculus iſte: μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ ἑαυτῷ σοφός. Apud Platonem enim explicaturus Protagoras, *quid ſit ſophiſta*, dicit eum, *qui ſit peritus ſapientiæ.* Vnde liquet nomen iſtud antiquitus accipi ſolitum in partem meliorem. Tandem vero inuiſum ſolide eruditis Philoſophis & Rhetoribus, Platoni quippe, Ariſtoteli, Iſocrati, & aliis, ſcriptis & diſputationibus eorum vna cum arte, quam *Sophiſticen* dicunt, exagitatum fuit. Vt enim ab Iſocrate incipiam, primum ille arrogantiæ inſimulat, quod plura promittant, quam præſtare poſſunt aut ſolent. Inde dicit: ἐγὼ δὲ πρὸ πολλῶν ἂν χρημάτων ἐτιμησάμην, τηλικοῦτον δύνασθαι τὴν φιλοσοφίαν, ὅσον οὗτοι λέγουσιν. Plato *probroſum* aſſerit eorum nomen in Protagora. Alias tradit, eos profiteri virtutem mercede, ſed non eſſe virtutis Doctores, at potius impoſtores, præſtigiatores & peſtes, magnamque ipſis ineſſe cœcitatem & ignorantiam. Ariſtoteles referens eorum ineptias, ſcribit quinque ſibi maxime habere propoſita, ἔλεγχον, τὸ ψεῦδος, καὶ παράδοξον, καὶ σολοικισμὸν, καὶ πέμπτον, καὶ ποιῆσαι ἀδολεσχῆσαι τὸν προσδιαλεγόμενον. Artem eorum Plato dicit *ſtolidam* atque *ridiculam* eſſe, & tertiam adulationis ſpeciem. Socrates fallacem demonſtrauit, perſecutus magiſtros & Profeſſores, tanquam linguæ non pectoris formato-

matores. Iterum Plato φαινομένην σοφίαν vocat, id est, *fucatam & apparentem*, at sophistam χρηματιστὴν ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἀλλ' οὐκ οὔσης. Suum enim hic quæstum spectat, non communem vtilitatem.

Sophocles. Si etymon imagineris, compositum videri possit, ἀπὸ τοῦ σοφὸν καλεῖσθαι, quod *sapiens* vocetur.

Soriculata toga, nempe variis confecta coloribus, a conferendo nomen inuenit. Nam & *Sorilla Istrica* vocantur nauigia, quod lino spartoq; conferantur ac condensentur, *teste Perotto*. Turnebus edidit *Aduers. libr, 24: capit. 19*. ex Plinio vestes fororiculatas, vultq; adeo eum loqui non de materia vestis, sed de genere texturæ. Nam vt *vndulatæ vestes* sunt apud eum, quarum textura vndas imitatur, scutulatæ scutulas: Itidem rasæ & Phryxianæ, rectæq; de textura dicũtur: Sic & *fororiculatæ*, quæ perpetuis quibusdam furis & latioribus virgis regulatæ erant, & eo texendi genere confectæ: Vt sint tanquam *fororigulatæ*, a furo, cuius diminutiuum est *furculus*. Nisi quis tamen a fura deducere malit. Quod si a regula deriuari non placet, certe a *rica* & *ricula* deducatur. Hæc ad verbum fere Turnebus.

Sorites speciebus argumentationum adiungi solitus, & vsitatus admodum Chrysippo Apollonii Solẽsis filio, de quo Cicero quædã cũ Valerio, multa Laertius, deriuatur ἀπὸ τοῦ σωρὸς, id e. *a ceruo*, siue σωρεύειν, quod *coacervare* significat. Ex pluribus enim propositionibus contexitur ita, vt attributum primi pronũciati subiectum fiat alterius, atq; ita deinceps, donec inferatur cõclusio, repetito initio. Hãc ob caussam appellatã a Cice. *aceruialis conclusio*, quod vno posito quasi grano *(vt ide dicit)* aceruus propositionũ nascatur. Et Persius ad finẽ Satyrarũ:

Iam decies redit in rugam: Depinge vbi sistam
Inuentus Chrysippe tui finitor aceruí.

Vituperat aliquoties Cicer. hoc argumentandi genus, & vocat *captiosum*: Verum cum sapientissimi viri vsi fuerint in grauissimis etiam negotiis, fastidire nostrum non erit, poteslq; reduc. ad syllogismos. Affinis ipsi est *climax*: At quomodo differat ab eo a Dialecticis petendum.

Soror Antiſtio Labeoni apud Agellium *libr. 13. cap. 10.* appellata videtur, quaſi ſeorſum nata & ſeparata ab ea domo, in qua naſcitur. In aliam enim familiã nempe mariti traducitur. A ſorore Horatii dicta *Sororia Iuno*, cui in expiationem cędis ſororis ſuæ aram conſecrauit Horatius *Sororiare* ſecundum Feſtum dicuntur *puellarum mammæ*, cum primum tumeſcunt, vt *fraterculare puerorum*. Ceterum in etymo diuerſus abit Iſidorus, cum inquit: *Nam ſoror eſt ex eodem ſemine dicta, quod ſola cum fratribus in ſorte agnationis habeatur.* Non premendum ſilentio duxi, & neſcio, an nõ potius illi ſuffragari debeamus, quam Labeoni.

Sors a ſerie non per antiphraſin eſt appellata, quaſi minime ſeruet ordinem, ſed quod in dubiis rebus ſeriem ac ordinem aperiat, *Actor. 1.* Differt autem a ſortibus, quod hæ velut teſſelæ quædam aut talcolæ lineæ fuerint inſcriptæ, ſors autem ipſa fuerit ſortitio. Cicero: *Et ſortes ipſas & cetera, quæ ad ſortem erant parata, diſturbauit*; Quæ verba habentur. *1. de Diuinatione*, ex quo libro pariter cognoſcitur duo oraculorum genera fuiſſe veteribus, vnum quod a furentibus & numine vel afflatis profundebatur: alterum, quod æquatis & paribus ſortib. e ſitella, vel vrna deducebatur. Harum ſortiũ, quam frequens fuerit vſus, paſſim apud bonos auctores inuenias. Cum enim *Iliad. 7.* inter nouem heroes lis eſſet, quis ſolus committendus eſſet cum Hectore, ſorte litem diremerunt. Verba Poetæ inter alia Il. *η*. ſunt hæc;

πάλλεν δὲ γερήνιος ἱππότα νέςωρ
ἐκ δ' ἔθορε κλῆρος κυνέης, ὃν ἄρ ἤθελον αὐτοὶ
Αἴαντος

Interpretes addunt *ſortituros* ſignaſſe λιθίδιον, aut ξυλαρίδιον per γράμματα, εἴδωλα, aut ἐκτυπώματι, inde ſortes conieciſſe in vrnam vel galeam, & ordine rurſus exemiſſe prius tamẽ concuſſas. Vnde apud Homerum τὸ πάλλειν κλῆρον *commouere ſortem*, & παλάσσειν κλήρῳ *ſortiri*, & θορεῖν κλῆρον *exſilire ſortẽ*. Ex quibus colligi poteſt pro re nata ſumtas ad ſortiendum teſſeras, vel talos, calculos, fabas: Interdum etiam ex argilla, vt patet ex fraude, quam commiſit Temenus ſacerdos di-

dos di-

dos diremturus controuersiam aut litem inter Cresphontem & Aristodemi filios de Messeniaca possessione. Glebas enim Chresphontis ex luto formatas is ad ignem durauit, alteras ad solem siccauit, quæ propterea colliquescebant ante alias in aqua Messenia Cresphonti adiudicata, quod ipsius glebæ integræ mansissent. Athenis eligebantur quotannis sortito οἱ τῶν κλήρων, qui de controuersiis ciuilib. cognoscebant, nonnunquã arbitri οἱ διαιτηταὶ κατὰ κλῆρον, qui dirimẽdis priuatis controuersiis adhibebantur. Sic Romæ prætor iudiciorum præsides ex decuriis per sortem asciscebat. Heliogabali sortes post cœnam, dictæ propterea *conuiuales*, etiã sunt notæ ex hominis deperditi vita, vt quidem alius decem camelos, alius muscas, vel auri libras, aut decem oua, vrsos, glires, aut lactucas decem haberet. Celebrantur & sortes Prænestinæ a Numerio quodam Suffio Prænesti constitutę, cum sæpe somniis præmonitus esset, vt saxum cæderet, quo perfracto robori insculptæ sortes eruperunt. Antiatinæ sortes insignes extiterunt morte Caligulæ. Tiberius Cęsar nobilitauit sortes ad fontẽ Aponũ. His adde *sortes Lycias, Delias Vergilian.* quarũ postremas dicebãt, si in oraculi ouẽ assumsissent, quidquid aperto Vergilii Codice primũ se obtulisset. Fuerunt & *sortes diuinatoriæ* a diuinãdo nomẽ adeptæ, & ad res futuras explorandas, cũ quadã diffidentia de voluntate Dei, & cura nostri comparatæ. Tales fuerunt cũ *Prænestinæ*, tum *Geomanticæ* ex figuris & punctis conflatæ, quarum affatim repressa & euicta vanitas est a Peucero: Item *Onomanticæ* & *Arithmanticæ* a Pythagoræis inuentæ, vt quidã volunt, quarum idem Peucerus mentionem fecit. Hæ omnes sortes, quibus adiungi potest τεφρομαντεία, item βοτανομαντεία, συκομαντεία, κηρομαντεία, στιχομαντεία, illicitæ & turpes sunt omnes diffidentes scilicet a verbo Dei. Quæ autem sunt licitę & honestæ, aut sunt Consultoriæ, quibus Deus a piis de euẽtu consulitur in dubiis rebus, aut sane *Distributiuæ*, quibus distribuuntur honores & præmia, conferũtur officia, immo diuiditur præda: Quo modo Saul euectus fuit ad regiam dignitatẽ, & Apostolus factus Matthias, *vt est in Actis Apostol.*

Tales ſortes reguntur iuxta Hieronymi ſententiam a Deo, inq; ſinum mittuntur iuxta Salomonem *Prouerb. 16.* Quinimo *Leuitic. 16.* manifeſte approbantur a Domino, vbi inter arietes duos vnus eligitur ſorte, qui quidem Domino mactetur. Deprehenditur & ſeptimo Ioſuæ anathematis reus eodem modo, vt Ionathan legis paternæ tranſgreſſor *14. 1. Samuel.*

Soſia libertus Terentio ἀπὸ τοῦ σώζειν id eſt, *conſeruando.* Ab eadem origine verbi Græci deſcendit ſoſpes vox antiqua.

Soſpita Iuno, antiquis appellata *Siſpes, teſte Feſto,* inprimis Lanuuij culta, *vt docet Liuius,* facto eius ſimulacro cũ pelle caprina, haſta, ſcutulo, & calceolis repandis, *vt ſcribit de natura Deorum Cicer.* ἀπὸ τοῦ σώζειν, id eſt, *ſeruando* pariter nomen inuenit. Delubri ipſi dicati meminit Ouid. *Faſtor. 2.* Ædem ipſi votam a C. Cornelio, ſi eo die hoſtes fuſi eſſent atq; fugati, teſtatur & Liuius *lib. 32.* Huic conſules magiſtratum ineuntes ſacrificabant, vt pro Muræna teſtatur. Cicero: Imo ſæpe miſſos Lanuuiũ ad eam placandam ſacrificiis apud auctor. inuenias.

Soſtrata matrona apud Terentium ἡ σώζουσα τὸν στρατόν, quaſi, *quæ exercitum ſeruaret*

Sotadicum carmen a Sotade vſurpatum. Conſtabat illud ex Ionico minore, id eſt, ex Pyrrichio & Spondæo.

Spadix, termes palmæ; quem Græci βάϊον vocant. Etymõ nominis tractum ἀπὸ τῆς σπάθης, cuius ſæpe mentionem facit Theophraſtus, *vt cum 2. Hiſtor.* dicit ἐκ φοινικῆς σπάθης τόξα πεποιημένα arcus, factos ex palmarũ ſpathis. Idem eodẽ loco: ὅταν ἀνθῇ τὸ ἄρρεν, ἀποτέμοντες τὴν σπάθην, ἀφ' ἧς τὸ ἄνθος, *dũ floret maſcula palma, ſpathã abſcindentes, qua flores emergunt.* Plutarchus in Sympoſiacis deducit nominis etymon ἀπὸ τοῦ σπᾶν, quod *vellere* nobis & *trahere* ſignificat. Vnde Magnum Etymologicon σπάθην ὑφαντικὸν ἐργαλεῖον, id eſt, *inſtrumentum textoris,* cuius pulſu tela arctatur atq; denſatur, etiam παρὰ τὸ κατασπᾶν τὴν κερκίδα deriuat. Valerius tamen in Hieroglyphicis Græcorũm *ſpathas ſeu ſpathalas,* vt ipſe vocat, a gladii forma vult dici. At quis ille gladius? Audio Plinium *libr. 13. capit.*

capit. 4.affirmantem,folia cultrato mucrone, lateribus in ſe bifidatis,bellas primam demonſtraſſe gemmas.

Spado, Græcis σπάδων & ἐκτομίας quod teſtes ipſi excidantur, nomen etiam ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id eſt, *vellendo* trahit. Conuellitur enim in eo neruus,qui genitale attigerat. Scio, generaliter quandoq; accipitur ſpadonis vocabulum, vt tam eos ſignificet, quos *impotentes* naſci voluit natura, quam quibus exſecta virilia ſunt, *leg. ſpadonum. ff. de verb. ſignificat*, attamen propria ſignificatione cũ denotare, cui ſunt euulſi teſticuli, nemo,opinor,negabit. Alio nomine illum ὑποσπαδιαῖον dici aſſerit Galen.*15. de vſu part. ca.5*. Vlpianus adnumerat ſpadonibus prædicta lege *Thlibias* & *Thlaſias*.Illi ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo dicti, vt attritos habeant teſticulos contra Accurſiũ, qui ferramenti genus per eos intelligit, hi vero ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id eſt,*frangendo*. Et quia ita ex hominib. hominum potius fiebant monſtra, capitalis facta res hæc eſt, lege Cornelia rã excidentibus, quam iis, qui paſſi fuerint ſibi teſtes excidi Paul. quoq; *l.2.ff.ad l.Corn.*eos capitali ſupplicio ſubiicit,q. *Thlibias* fecerint. Longe magis repugnauit decreto naturæ Andramites rex Lydorum, qui etiam mulieres exſcindere & eunuchas reddere inſtituit.Sed hæc de ſpadonibus ex iure potiſſimum noſtro, etſi ſummus nomotheta Dominus Ieſus Chriſtus citra exceptionem eunuchorum nomen generale fecerit *Mathæi 19*. fateor, contradicere illi non licet,cũ veritas ſit ipſa: At homines cum ſimus,hominumq; ſententiis & ſcriptis immoremur, & ad illa noſtra hæc accommodemus,non vitio dabitur aut fraudi,ſi ex eiſdem huc inferamus,quæ ab ipſis ſunt probata & chartis illita. Ad ſpadones itaq; redeo,quibus affirmo,quod olim forte generare potuerant,indultam legibus filiorum adoptionem, *l. 2.ſ.illud l. adrogato ſ.ſpado,ff. de adoption.* quæ alioqui euiratis natura non erat permiſſa. Attamen delectari eos coitu, ideoq; valde appetere complexum, multum arrecto pene, proditum video ab eruditis,qui cenſent idcirco procliues etiam in Venerem magnatum fœminas hos voluiſſe lecti cuſtodes ſiue eunuchos. Cum enim ſemper arrigant incitati tentigine,

permolere (sit honos auribus) & subigere poterant crebrò salaces fœminas, & in turpem istam nequitiam procliues. Vt nec mirum sit, spadonem vxorem duxisse apud Iuuenalem *Satyr.1.* omnesque adeo mulierum amatores esse maximos, vt dixit meretricula Terentiana, sed *nihil posse*, quod de generatione & seminis emissione intelligo. Negat Hippoc. *aphor.33.sect.6.* caluescere hoc hominum genus, aut podagra tentari. Addunt alii, neq; barbam subnasci. Vna caussa est, caloris diminutio. Est enim pilus a desiccatione. Sed nec calui fiunt. Quid caussæ? Quia, non subducitur succus, sublato Veneris vsu. Eadem est ratio podagræ. Coitu namq; debilitatur calor, laxatur corpus & exhauritur. Fit itaq; defluxio cerebro debilitato, inq; laxitates recipitur humor, qui propter caloris exiguitatem, & crudus est, & resolui propter vtramq; caussam non potest. *Sed cur immutatur Spadonum vox?* Quod sublatis testibus tentio quoq; meatuum laxetur, atq; his laxatis simul laxetur principium, quod vocem mouet, *vt s. degenerat. animalium testatur Aristoteles*. Rursus: *Cur vox eorundem acuta?* Reiicit idem Philosophus caussam in humoris prolifici defectum *Problematum sect.11.problem.34.* tum etiā in imbecillitatē membri, quod acrem mouere solet. Ad ęstimationē ipsorū apud veteres etiam illud accedit, quod maximis munerib. fuerint præpositi. Siquidem in actis mentio fit eunuchi qui erat Dynastes Candaces Æthiopū reginæ. Fuit & Narses hac corporis forma, primum Iustiniani quæstor, inde belli dux summus & Totilę victor, totiusq; Italiæ rector sedecim annorum spatio, donec accersiuisset Longobardos, propter contumeliam sibi factam ab vxore Iustini, cum ad pensa & gynæceum redire iuberet, Longino ipsi substituto homine scelerato, & prorsus impuro. Erant & omnes speciosæ puellę Assuero conquisitæ hinc inde sub manu Eunuchi. Rex quoq; Cyrus firmissimum est ratus corporis sui præsidium eunuchos, quod existimaret non capi voluptatum illecebris. Quin Ephesiæ Dianæ flaminem oportebat esse eunuchum. Ceterum imminuta fuit paulatim existimatio, deprehēsa eorū nequitia, cautum-

cautumq; fuit a Theodosio Imperatore, ne quis eunuchus ad dignitatē Patriciā euchi possit, *vt in suo compendio meminit Cedrenus.* Quis dubitet in caussa fuisse improbitatē, si modo vere de iis prodidit Ammianus *libr. 16.* paucos apud veteres fuisse fideles & frugi, imo vitiis multis pollutos, rapaces, feros, ad lædendum propensos, & potentiæ fastu superbos.

Spara minimi generis iacula *a spargendo* dicta, annotat Festus.

Sparendamum vicus Harlemo propinquus in Hollandia nominis iudicium profert emissione sparui riui, *ait Iunius.*

Spargo, an a σπείρω, *semino*: Cum etiam *spargere* dicamur *semen*?

Sparta Laconicæ vrbs primaria, atque ita appellata, antequam diceretur Lacedæmon, *teste Pausania*, hodie Misithra ex Sophiani & Nigri mente, imo ἀτείχιστος olim, id est, *mœnibus non cincta*, & alter oculus Græciæ, fertur nomen hoc suum trahere a Sparto Phoronei filio. Etsi Ephorus conditam ciuitatem scripserit ab Eurysthene & Procle, Hellanici vestigia promens, *vt meminit Strabo*, qui etiam scribit apud Homerum epitheton eius esse κητώεσσαν, vel *(vt alii malunt)* καιετάεσσαν, a cetis deducto nomine, vel potius a magnitudine, quod ipsi magis probatur. Sunt alii, qui calamitosam interpretantur, nonnulli cauernosam, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται, quod rupturæ, quas terræmotus efficiunt, dicantur cæeti. Vnde & apud Lacedæmonios *Ceadas* antrum quoddam, quo pro carcere vtebantur. Lacedæmoniis autem appellatione & vrbem notari & regionem eodem *libr. 8.* proditum a Strabone inuenio, cuius etymon deriuant aliqui, sed fabulose, a λαγχάνω, ὅτι ἐν αὐτῇ οἱ θεοὶ πρῶτοι ἔλαχον καὶ ἐκληρώσαντο τὰς πόλεις, quod in ea Dii primi sorte acceperint ciuitates. ἢ ὅτι μετὰ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, συνθεμένων κλήρῳ διανείμασθαι τὴν χώραν, καὶ τὸν λαχόντα πρῶτον ταύτην λαβεῖν, καὶ Λαχεδαίμονα κληθῆναι. Sed de etymologia Spartæ hoc modo Eustat. Odys. 1. Σπάρτη, πόλις ἢ χωρίον λακωνικόν. ἐκλήθη δὲ οὕτω ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τοῦ Κάδμου σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἳ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες, Σπάρτην ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὴν πόλιν ὠνόμασαν, *Sparta, ciuitas, aut regio*

Laconica. Vocata autem est a viris Spartis ibi cum Cadmo loquentibus, qui secundum veterem historiam illic explosi a suo nomine ciuitatem appellauerunt Spartam. Secundo autem Iliados prodit nonnullos a Sparto Amyclantis filio deducere nomen, ἢ διότι λέλεγες οἱ πρῶτοι συνοικήσαντες τὴν πόλιν, διεσπαρμένοι τὸ πρίν, εἶτα ἐκεῖ συνῆλθον καὶ ᾤκησαν εἰς ταυτό, *quod Leleges dispersi primum ibi conuenerunt & simul habitarunt.* Cumque iam essent elapsi anni plus minus octingenti a primis cunabulis vrbis, tum Spartanos armis diffisos eam clausisse murorum præsidio, partim colligi potest *ex libro nono Liuii Decadis quartæ*, partim *ex 14. Iustini.* Addit Liuius *libro 4. eiusdem Decadis Tyrannos Spartæ muros, cũ nulli prius fuissent, planis apertisque locis construxisse, altiora vero ac difficiliora loca armatorum præsidiis fuisse firmata.* Hæc est illa vrbs celebris Lycurgi legibus & institutis, quamque Græcia tota propter admirabilem seueritatem ac disciplinam tanquam pædagogum spectasse dicitur. Quapropter scriptum reliquit Simonides Poeta, *teste Plutar. in vita Agesilai*, domitricẽ iuuentutis fuisse Spartã. Et pro L. Flacco Cicero: *Adsunt Lacedæmonii, cuius ciuitatis spectata atq; nobilitata virtus non solum natura corroborata, sed etiã disciplina putatur.* Qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos, vnis moribus & nunquam mutatis legibus vtuntur. Leges autẽ hic intelligit Licurgi, quæ a Lysandro tandem sunt antiquatæ, qui diuitiarum studio repleuit Spartam. Quo factum, vt pristina Spartanorum virtus debilitata succubuerit Achæis, sicut alias in omnibus Rebuspubl. fieri solet inualescente auaritia. Vt recte dixerit de Romana Repub. Salustius: *Primo cupido pecuniæ, deinde imperii creuit: Ea quasi materies omnium malorum fuere.* Sanctiones illas suas appellabat Lycurgus ῥήτρας, *teste in eius vita Plutar.* vbi & multa alia lectu admodum digna de institutis tanti viri inuenies partim laudãda, partim quoq; reprehendenda & explodenda nobis, qualia sunt *Laconum furta, virginum luctæ, in seruos inhumanitas crudelis & fera.* Reges habuerunt sed Ephoris subiectos, quos eorum potestati opposuit Theopompus. Quid, quod maximã his potestatem

poteſtatē tribuat Ariſt. *Polit.* 2. vt qui reges in vincula conii-
cere, & morti addicere potuerint, quemadmodum etiam ex
Pauſaniæ & Agidis hiſtoriis conſtat. Ceterum regia digni-
tas a Lycurgo ſublata, qui ſenatum viginti octo virorum cre-
auit, quibus coniunxit duos reges, Charilaum fratris filiū &
Archelaum genus ſuum ab Hercule ducentes, vt velut duces
gerendi belli curā tantū haberent. Regnarunt a. primi reges,
adusq; Lycurgum annos circiter trecentos. At vbi Lycurgus
Reipublicæ ſtatū ad popularē potentiā redegit, mox in tyrā-
nidē conuerti cœpit, *vt ſcribit Plutarchus.* Poſſem multo plu-
ra de Republ. eorū referre, de iure ſcripto, cōſtantia, patiētia,
morum grauitate, rerū gerendarum ſtudio, bellica virtute,
diſciplinæ ſeueritate, niſi præſtaret ſua relinquere hiſtoriis.
Sigonio, & aliis, qui hæc omnia pertractarunt ad amuſſim.
Hinc ergo, qui plura volunt, reſtinguere poterunt ſitim &
ardorem ſuum affatim, in tanta literarum luce.

Spaſmus, qui diſtentio neruorum dicitur Celſo, aliis conuul-
ſio, ἀπὸ τοῦ σπᾷν nominis arceſſit originē. Eſt n. muſculi perpe-
tua ad ſuam originem contractio præter voluntatem. Atque
hæc interdū totū corpus, interdum partes infeſtat. Vnde alia
Vniuerſalis, alia *Particularis conuulſio* dici ſolet. Quando cor-
pus vna cum ceruice & capite in priora curuatur, nominatur
ἐμπροσθότονος: cum in poſteriora, ὀπισθότονος: cum in vtrāq;
diſtenditur partem, velut toto corpore rigēte, τέτανος, Cel-
ſo *rigor*. Atq; hæ vniuerſalis conuulſionis ſpecies ſunt. Par-
ticulares ſunt, στραβισμὸς *oculorum*, τρισμὸς *mandibulæ*, κυνι-
κὸς σπασμὸς *oris*, σατυρίασις *pudendi.* Reliquæ fere apud medi-
cos propriis nominibus carent, quales ſunt *conuulſiones radi-
cis linguæ, cutis, frontis, brachii, manus, aut cruris.* Cum repente
ſanum hominē inuadit, ſequitur repletionis cauſſas, vtiq; ſi
neceſſariæ vacuationis facta ſuppreſſio eſt, ſi intermiſſa ex-
ercitatio. Vbi vero anteceſſit febris, ſuperflua euacuatio, ni-
mius labor, vigilia atq; inedia, ſcire licet ab inanitione vitiū
hoc proficiſci vix vlla medicinæ ope ſanabile. Itaq; rectē ab
Hippocr. animaduerſum, poſt acutas febres & effrenatas, itē
poſt veratro tētatas purgationes, poſt grauiſſima vulnera aut

Bbbb

aliam quāuis ſanguinis profuſione, ſemper mortiferam eſſe neruorum diſtentionē. Semper etiam in pueris & nuper natis frequentior & curatu facilior eſſe conſueuit. Leuis & illa, quæ oritur a flatibus, Græcis appellata σπασμὸς φυσώδης, vtpote non magis hora durabilis, & ſola frictione miteſcens. Medicamenta autem a Medicis petenda, non huc inferenda. Idcirco ad eos ablegandi, qui præter cauſſas & notas plura deſiderant.

Species nomen commune & proximum indiuiduis apud Dialecticos, de quo genus prædicatur in quæſtione *quid ſit*, & quæ ipſa quidē de plurib. dicitur numero differentib. *i.e.* indiuiduis *ſecundū Ariſt.* dictionis originē arceſſere videtur inde, quod confuſum & informe genus expoliat, & velut conſpiciendum oculis exhibeat. Sed n. cum indiuiduum etiā id præſtet, non deſunt, qui illud ſpeciē & quidē ſpecialiſſimā dici poſſe exiſtimant, cū Ariſtot. *3. Metaph. cap. 1.* hominē vocet genus extremū, & Socratē vocet ἔσχατον εἶδος vltimā ſpeciē *4. de part. ib. cap. 1.* Sed ſciendum, *Socrat.* eſſe ſpeciē ſpecialiſſimā & vltimā, at ſingularē: *Hominē* vero ſpeciem ſpecialiſſimā, ſed vniuerſalē. Quopacto n. logica ſpecies poſſet eſſe indiuiduū, cū vere ſingularia in fine *2. poſter.* e ſcientia excludat Philoſophus. Sed nec talis ſpecies de numero differentibus prædicari poteſt. Atq; hæc quidem ſententia mea.

Speculatores a ſpeculis habere nomen, in quib. excubias agūt, vult Cuiacius *Obſeruat. cap. 6. lib. 33.* Poſterior ætas *Sculcatores* vocauit, quaſi *auſcultatores*. Erat a. ſpecula turris, aut mōs, aut aliud quippiā in locis mediterraneis, vnde longe proſpicere poterant. *Virgil. Æneid.* 4. *Regina e ſpeculis vt primum albeſcere lucem Vidit, & æquatis claſſem procedere velis.* Liuius lib. 31. *Multas & locis altis poſitas turres habet Hiſpania, quib. & ſpeculis & propugnaculis aduerſus latrones vtuntur.* Ceterū Varro ſpeculatorem ab antiquo verbo ſpecio deriuat *5. de lingua Latina.* Itidem naues exploratoriæ a ſpeculando dictæ ſunt *ſpeculatoria.* Liuius *lib. 45. Ipſe Philopœmenes in leui ſpeculatoria naui fuit, nec ante fugæ finem, quā Patras ventum ſit, fecit.*

Sperchius fluuius Theſſaliæ ortum trahens ex monte Pelio, inq;

inq; sinum Maliacum labens, nomen deducit παρὰ τὸ σπέρχειν, quod *festinare* est nobis.

Spes, si Grāmaticis credimus, a sponte: Quia tū sperat animus, cum q; putat, optat ac vult. Si enim nolit & aduersetur, *timor* dicitur *aut metus*. Alii Græcam sequentes originem a σπῶμαι, q; est idē cū ἕπομαι, id est, *sequor*, deducunt. Hinc factū ἐλπομαι spero, *quod spes futura sequatur bona*. Sunt, qui etiam referunt ad ἕλκω, *traho*, verū absurde. Isidoro spes dicta videtur, quasi *pes* in procedendo. Differt ab exercitatione, *q; hæc certarum sit rerum spes incertarum*: Rursus exspectatio rerū propinquarum, spes lōginquarū. Veteres ēt in multitudinis numero dicebant speres, monitore Festo, apud quē Ennius: Et *semel effugit speres ita funditus nostras*. Idem lib. 16. *Spero, si speres, quidquam prodesse potis sunt*.

Sphæra, vt iam accipi solet pro corpore solido superficie curuā eaq; conuexa, & vnica contento, in cuius medio est punctū, a quo omnes lineæ ad circumferētiā ductę sunt æquales, nomen suum habere videtur ἀπὸ τῆς σφαίρας, id est, *pila vel globo*, a quib. solidis corporib. sicut ēt a corpore lenticulari & ouali in eo differt, q; tale punctum in iis minime dari queat. Istam sphęrę descriptionē elegāter expressit Cic. de mundo loquēs ex Timæo Platonis his verbis: *Ergo globosus est fabricatus, q; σφαιροειδὴς Græci vocant, cuius omnis extremitas parib. a medio radiis attingitur*. Intelligimus a. sphęram materialē, cuius primus inuentor fertur Atlas. Sed transtulit inde in Græciam Hercules auctore Plin. Sunt alii, qui inuentorē eius prędicāt Anaximandrum Milesiū, Laertius Musæū, alii Architā Tarētinū, Cic. apud Gręcos Archimedē Syracusanū Mathematicū, q; fabricasse legitur vitreā & trāsparentē omnino sphærā tāto artificio, vt Planetarū in ea globi, ꝓcipuę Solis & Lunę, ꝓpriis motib. in diuersas mūdi plagas incederēt, nō sec⁹, ac in ipso mouētur cęlo. De ista sphęra exstat elegās Claudiani carmē, q; subiicio: *Iupiter in paruo cum cerneret æthera vitro,*

Risit, & ad superos talia dicta dedit.
Huccine mortalis progressa potentia curæ?
Iam meus in fragili luditur orbe labor.

Iura poli, rerumq; fidem, legesq; Deorum,
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus variis famulatur spiritus astris,
Et viuum certis motibus vrget opus.
Percurrit proprium mentitus signifer orbem,
Et simulata nouo Cinthia mense redit.
Iamq; suum voluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.

Sphæra autem, quatenus pilam significat (hinc suum sphæristerio nomen) deducitur παρὰ τὸ σπαίρειν, καὶ ἐν τῇ κινήσει εἶναι, μεταθέσει τοῦ π. εἰς φ. τὸ γὰρ σπαίρειν, σκαίρειν ἐστί. Xenophanes Philosophus (ne hoc etiam omittā) mūdū illum archetypū nominauit *sphæram.* Dico tandem, figurarum omnium nullam mundo conuenisse magis, quā sphæricam, propter volubilitatē capacitatēq;, & ideo magna sapiētia conditū hac forma a maximo Deo, cuius sapientiæ nō est numerus, *vt ait Vates.*

Spica a spe Varroni. Spicæ autem effigies in Iuliȩ Piæ nummo Cererem, in Vespasiani nummo annonā, in L. Liuinei Reguli nummo bonorū prouentū & fructuū copiam significabat. Per eandem quandoq; inuenias æstatem designari, vt apud Maronē: *Stabat nuda æstas, & spicea serta gerebat.* Spicas a. inuentas fertur ante omnes Isis capite suo circumtulisse.

Spiculum id est, sagittam vel lanceam breuem a spicarum specie nuncupari vult Isidorus.

Spira vrbs superioris Germaniæ in Nemetū ditione, episcopali sede insignis, videtur Peutingero nomen hoc recens, quippe nondum vsitatum tempore Imperatoris Otthonis, trahere a molis. Vnde Sebastianus Brandt:

Inter Germanos quondam celeberrima Spira,
Quondam hæc a molis nomen habere studens.

Beatus Rhenanus scribit *lib. 2. rerum Germanicarum* Spiram a Romanis militibus ad Pyrum olim dictam, inde quasi deducto nomine *Spiræ.* Sunt qui *Neomagum* ciuitatē a Ptolemæo in Nemetib. locatam Spiram arbitrantur, insuper regū Germaniæ sepultura nobilitatam, Conradi, inquam, II. Henrici III. Henrici IV. & Rodolphi Habspurgii.

Spiri-

Spiritus a ſpirando, imo & *Spiritus ſanctus* tertia in deitate hypoſtaſis. Sic πνεῦμα Græcis ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Hoc acti fuiſſe leguntur ſancti Dei homines *2. Petri 1.* Cum *10. Actor. 2.* mitteretur diſcipulis, exſtitit repente ſonitus tanquam ruentis flatus violenti, qui totam repleuit domum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto.

Splen viſcus ſitum in homine ad ſiniſtram ventriculi partem, receptaculũ τῆς μελαίνης χολῆς, quo dicimur ridere, ſicut iraſci felle, ſapere corde, iecore amare, a ſupplendo videtur nõnullis dictus, quod ſuppleat regionẽ corporis hepati oppoſitã, ne vacua ſit. Idem ſanguine craſſo nutritur, cumq; ſãguide trahit, diſtribuitur ſanguis ille fęculentus per totum corpus, *teſte Gal. de compoſ. medicam. ſec. loca. lib. 2.* Subſtantia tota ſanguinea eſt. Caro eius rara & ſpongiæ modo cõcreta, plurimis ac tenuiſſimis arteriarũ ac venularũ ramulis velut fibris ac filamẽtis implicita, quib. craſſum ex hepate ſanguinẽ attrahens extenuat, cõficit, & ſuę nutritioni cõmodũ reddit, ſuperfluũ in ventriculũ eructans. Quia vero minime neruoſus eſt, idcirco ſenſu eſt hebeti, & ſine moleſtia remedia pfert. Connexus ipſi & copulatio quædã cũ corde per arterias, quę ipſi inſeruntur ab aorta: per ſextũ neruorũ par cum cerebro, qui tamẽ abſumuntur in tunica ſplenis, nec ipſam ſubſtantiã attingunt. Forma eius quadrangula non quadrata videtur Hippocr. referre ſimilitudinem veſtigii pedis humani. Pars obuerſa ventriculo, leniter eſt caua & ſima, auerſa gibba: Vtraq; tamẽ inæqualis, tubera ſua & ſinus habens. Quantitas toti corpori proportione reſpondet. Temperamentũ per ſe frigidũ & ſiccũ, propter humorẽ in eo redundantẽ, collatione vero ad cutẽ humidũ & calidũ. Multis quoq; morbis obnoxius eſt, vtpote inflammationi, obſtructioni, tumori, ſcirrho. Sed qui laborãt ſcirrho, id eſt, tumore duro ſine ſenſu, Hipp. proprie dicuntur σπληνώδεις. De remediis hic nihil. Id tantũ moneo ampliſſimo Medicorũ Senatu aſtipulãte, qualeabſinthiũ eſt hepati, tale q̃d corticẽ capparis eſſe lieni: Itẽ quale eupatoriũ eſt hepati, tale quid ſcolopendriũ eſſe lieni. Ex hiſtoriis notandũ, Pyrrhum Epirotarũ regẽ ſolius pollicis

Tales fortes reguntur iuxta Hieronymi sententiam a Deo, inq; sinum mittuntur iuxta Salomonem *Prouerb. 16.* Quinimo *Leuitic. 16.* manifeste approbantur a Domino, vbi inter arietes duos vnus eligitur sorte, qui quidem Domino mactetur. Deprehenditur & septimo Iosuæ anathematis reus eodem modo, vt Ionathan legis paternæ transgressor *14. 1. Samuel.*

Sosia libertus Terentio ἀπὸ τοῦ σώζειν, id est, *conseruando.* Ab eadem origine verbi Græci descendit sospes vox antiqua.

Sospita Iuno, antiquis appellata *Sispes, teste Festo,* inprimis Lanuuij culta, *vt docet Liuius,* facto eius simulacro cũ pelle caprina, hasta, scutulo, & calceolis repandis, *vt scribit de natura Deorum Cicer.* ἀπὸ τοῦ σώζειν, id est, *seruando* pariter nomen inuenit. Delubri ipsi dicati meminit Ouid. *Fastor. 2.* Ædem ipsi votam a C. Cornelio, si eo die hostes fusi essent atq; fugati, testatur & Liuius *lib. 32.* Huic consules magistratum ineuntes sacrificabant, vt pro Muræna testatur. Cicero: Imo sæpe missos Lanuuiũ ad eam placandam sacrificiis apud auctor. inuenias.

Sostrata matrona apud Terentium ἡ σώζουσα τὸν στρατὸν, quasi, *quæ exercitum seruaret*

Sotadicum carmen a Sotade vsurpatum. Constabat illud ex Ionico minore, id est, ex Pyrrichio & Spondæo.

Spadix, termes palmæ; quem Græci βάϊον vocant. Etymõ nominis tractum ἀπὸ τῆς σπάθης, cuius sæpe mentionem facit Theophrastus, *vt cum 2. Histor.* dicit ἐκ φοινικὸς σπάθης τόξα πεποιημένα arcus, factos ex palmarũ spathis. Idem eodẽ loco: ὅταν ἀνθῇ τὸ ἄῤῥεν, ἀποτέμοντες τὴν σπάθην, ἀφ᾽ ἧς τὸ ἄνθος, *dũ floret mascula palma, spathã abscindentes, qua flores emergunt.* Plutarchus in Sympoſiacis deducit nominis etymon ἀπὸ τοῦ σπᾶν, quod *vellere* nobis & *trahere* significat. Vnde Magnum Etymologicon σπάθην ὑφαντικὸν ἐργαλεῖον, id est, *instrumentum textoris,* cuius pulsu tela arctatur atq; densatur, etiam παρὰ τὸ κατασπᾶν τὴν κρόκην deriuat. Valerius tamen in Hieroglyphicis Græcorũm *spathas seu spathalas*, vt ipse vocat, a gladii forma vult dici. At quis ille gladius? Audio Plinium *libr. 13.*

capit.

capit. 4. affirmantem, folia cultrato mucrone, lateribus in se bifidatis, bellas primum demonstrasse gemmas.

Spado, Græcis σπάδων & εὐνοῦχος quod testes ipsi excidantur, nomen etiam ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est, *vellendo* trahit. Conuellitur enim in eo neruus, qui genitale attigerat. Scio, generaliter quandoq; accipitur spadonis vocabulum, vt tam eos significet, quos *impotentes* nasci voluit natura, quam quibus exsecta virilia sunt, *leg. spadonum. ff. de verb. significat*, attamen propria significatione cũ denotare, cui sunt euulsi testiculi, nemo, opinor, negabit. Alio nomine illum ὑποσπάδιον dici asserit Galen. *15. de vsu part. ca. 5.* Vlpianus adnumerat spadonibus prædicta lege *Thlibias* & *Thlasias*. Illi ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo dicti, vt attritos habeant testiculos contra Accursiũ, qui ferramenti genus per eos intelligit, hi vero ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo*. Et quia ita ex hominib. hominum potius fiebant monstra, capitalis facta res hæc est, lege Cornelia ſa excidentibus, quam iis, qui passi fuerint sibi testes excidi Paul. quoq; *l. 2. ff. ad le. Corn.* eos capitali supplicio subiicit, q. *Thlibias* fecerint. Longe magis repugnauit decreto naturæ Andramites rex Lydorum, qui etiam mulieres exscindere & eunuchas reddere instituit. Sed hæc de spadonibus ex iure potissimum nostro, etsi summus nomotheta Dominus Iesus Christus citra exceptionem enuchorum nomen generale fecerit *Mathæi 19.* fateor, contradicere illi non licet, cũ veritas sit ipsa: At homines cum simus, hominumq; sentẽtiis & scriptis immoremur, & ad illa nostra hæc accommodemus, non vitio dabitur aut fraudi, si ex eisdem huc inferamus, quæ ab ipsis sunt probata & chartis illita. Ad spadones itaq; redeo, quibus affirmo, quod olim forte generare potuerant, indultam legibus filiorum adoptionem, *l. 2. §. illud l. adrogato §. spado, ff. de adoption.* quæ alioqui euiratis natura non erat permissa. Attamen delectari eos coitu, ideoq; valde appetere complexum, multum arrecto pene, proditum video ab eruditis, qui censent idcirco procliues etiam in Venerem magnatum fœminas hos voluisse lecti custodes siue eunuchos. Cum enim semper arrigant incitati tentigine,

permolere (sit honos auribus) & subigere poterant crebrò salaces fœminas, & in turpem istam nequitiam procliues. Vt nec mirum sit, spadonem vxorem duxisse apud Iuuenalem *Satyr.1.* omnesque adeo mulierum amatores esse maximos, vt dixit meretricula Terentiana, sed *nihil posse*, quod de generatione & seminis emissione intelligo. Negat Hippocr. *aphor.33. sect.6.* caluescere hoc hominum genus, aut podagra tentari. Addunt alii, neq; barbam subnasci. Vna caussa est, caloris diminutio. Est enim pilus a desiccatione. Sed nec calui fiunt. Quid caussæ? Quia, non subducitur succus, sublato Veneris vsu. Eadem est ratio podagræ. Coitu namq; debilitatur calor, laxatur corpus & exhauritur. Fit itaq; defluxio cerebro debilitato, inq; laxitates recipitur humor, qui propter caloris exiguitatem, & crudus est, & resolui propter vtramq; caussam non potest. *Sed cur immutatur Spadonum vox?* Quod sublatis testibus tentio quoq; meatuum laxetur, atq; his laxatis simul laxetur principium, quod vocem mouet, *vt s. de generat. animalium testatur Aristoteles*. Rursus: *Cur vox eorundem acuta?* Reiicit idem Philosophus caussam in humoris prolifici defectum *Problematum sect.11. problem.34.* tum etiā in imbecillitatē membri, quod acrem mouere solet. Ad ęstimationē ipsorū apud veteres etiam illud accedit, quod maximis munerib. fuerint præpositi. Siquidem in actis mentio fit eunuchi qui erat Dynastes Candaces Æthiopū reginæ. Fuit & Narses hac corporis forma, primum Iustiniani quæstor, inde belli dux summus & Totilę victor, totiusq; Italiæ rector sedecim annorum spatio, donec accersiuisset Longobardos, propter contumeliam sibi factam ab vxore Iustini, cum ad pensa & gynæceum redire iuberet, Longino ipsi substituto homine scelerato, & prorsus impuro. Erant & omnes speciosæ puellę Assuero conquisitæ hinc inde sub manu Eunuchi. Rex quoq; Cyrus firmissimum est ratus corporis sui præsidium eunuchos, quod existimaret non capi voluptatum illecebris. Quin Ephesiæ Dianæ flaminem oportebat esse eunuchum. Ceterum imminuta fuit paulatim existimatio, deprehēsa eorū nequitia,

cautum-

cautumq; fuit a Theodosio Imperatore, ne quis eunuchus ad dignitatē Patriciā euchi posset, *vt in suo compendio meminit Cedrenus*. Quis dubitet in caussa fuisse improbitatē, si modo vere de iis prodidit Ammianus *lib. 16.* paucos apud veteres fuisse fideles & frugi, imo vitiis multis pollutos, rapaces, feros, ad lædendum propensos, & potentiæ fastu superbos.

Spara minimi generis iacula *a spargendo* dicta, annotat Festus.

Sparendamum vicus Harlemo propinquus in Hollandia nominis iudicium profert emissione sparui riui, *ait Iunius*.

Spargo, an a σπείρω, *semino*: Cum etiam *spargere* dicamur *semen*?

Sparta Laconicæ vrbs primaria, atque ita appellata, antequam diceretur Lacedæmon, *teste Pausania*, hodie Misithra ex Sophiani & Nigri mente, imo ἀτείχιςος olim, id est, *manibus non cincta*, & alter oculus Græciæ, fertur nomen hoc suum trahere a Sparto Phoronei filio. Etsi Ephorus conditam ciuitatem scripserit ab Eurysthene & Procle, Hellanici vestigia promens, *vt meminit Strabo*, qui etiam scribit apud Homerum epitheton eius esse κητωέσσαν, vel *(vt alii malunt)* καιετάεσσαν, a cetis deducto nomine, vel potius a magnitudine, quod ipsi magis probatur. Sunt alii, qui calamitosam interpretantur, nonnulli cauernosam, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται, quod rupturæ, quas terræmotus efficiunt, dicantur cæeti. Vnde & apud Lacedæmonios *Ceadas* antrum quoddam, quo pro carcere vtebantur. Lacedæmoniis autem appellatione & vrbem notari & regionem eodem *lib. 8.* proditum a Strabone inuenio, cuius etymon deriuant aliqui, sed fabulose, a λαγχάνω, ὅτι ἐν αὐτῇ οἱ θεοὶ πρῶτοι ἔλαχον καὶ ἐκληρώσαντο τὰς πόλεις, quod in ea Dii primi sorte acceperint ciuitates. ἢ ὅτι μετὰ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδον, συνθεμένων κλήρῳ διανείμασθαι τὴν χώραν, καὶ τὸν λαχόντα πρῶτον ταύτην λαβεῖν, καὶ λαχεδαίμονα κληθῆναι. Sed de etymologia Spartæ hoc modo Eustat. Odyss. 1. Σπάρτη, πόλις ἢ χωρίον λακωνικόν. ἐκλήθη δ' οὕτω ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τοῦ Κάδμου σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἱ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες, σπάρτην ἀφ' ἑαυτῶν τὴν πόλιν ὠνόμασαν, *Sparta, ciuitas, aut regio*

Laconica. Vocata autem est a viris Spartis ibi cum Cadmo loquentibus, qui secundum veterem historiam illic explosi a suo nomine ciuitatem appellauerunt Spartam. Secundo autem Iliados prodit nonnullos a Sparto Amyclantis filio deducere nomen, ἢ διότι λέλεγες οἱ πρῶτοι συνοικήσαντες τὴν πόλιν, διεσπαρμένοι τὸ πρίν, εἶτα ἐκεῖ συνῆλθον καὶ ᾤκησαν εἰς ταὐτό, *quod Leleges dispersi primum ibi conuenerunt & simul habitarunt.* Cumque iam essent elapsi anni plus minus octingenti a primis cunabulis vrbis, tum Spartanos armis diffisos eam clausisse murorum præsidio, partim colligi potest *ex libro nono Liuii Decadis quartæ*, partim *ex 14. Iustini.* Addit Liuius *libro 4. eiusdem Decadis Tyrannos Spartæ muros, cum nulli prius fuissent, planis apertisque locis construxisse, altiora vero ac difficiliora loca armatorum præsidiis fuisse firmata.* Hæc est illa vrbs celebris Lycurgi legibus & institutis, quamque Græcia tota propter admirabilem seueritatem ac disciplinam tanquam pædagogum spectasse dicitur. Quapropter scriptum reliquit Simonides Poeta, *teste Plutarcho in vita Agesilai*, domitricē iuuentutis fuisse Spartā. Et pro L. Flacco Cicero: *Adsunt Lacedæmonii, cuius ciuitatis spectata atque nobilitata virtus non solum natura corroborata, sed etiā disciplina putatur.* Qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos, vnis moribus & nunquam mutatis legibus vtuntur. Leges autē hic intelligit Licurgi, quæ a Lysandro tandem sunt antiquatæ, qui diuitiarum studio repleuit Spartam. Quo factum, vt pristina Spartanorum virtus debilitata succubuerit Achæis, sicut alias in omnibus Rebuspubl. fieri solet inualescente auaritia. Vt recte dixerit de Romana Repub. Salustius: *Primo cupido pecuniæ, deinde imperii creuit: Ea quasi materies omnium malorum fuere.* Sanctiones illas suas appellabat Lycurgus ῥήτρας, *teste in eius vita Plutar.* vbi & multa alia lectu admodum digna de institutis tanti viri inuenies partim laudāda, partim quoq; reprehendenda & explodenda nobis, qualia sunt *Laconum furta, virginum luctæ, in seruos inhumanitas crudelis & fera.* Reges habuerunt sed Ephoris subiectos, quos eorum potestati opposuit Theopompus. Quid, quod maximā his potestatem

poteſtatē tribuat Ariſt.*Polit.* 2. vt qui reges in vincula conii-cere,& morti addicere potuerint,quemadmodum etiam ex Pauſaniæ & Agidis hiſtoriis conſtat. Ceterum regia dignitas a Lycurgo ſublata,qui ſenatum viginti octo virorum creauit,quibus coniunxit duos reges, Charilaum fratris filiū & Archelaum genus ſuum ab Hercule ducentes, vt velut duces gerendi belli curā tantū haberent. Regnarunt a. primi reges, adusq; Lycurgum annos circiter trecentos. At vbi Lycurgus Reipublicæ ſtatū ad popularē potentiā redegit,mox in tyrānidē conuerti cœpit,*vt ſcribit Plutarchus.* Poſſem multo plura de Republ. eorū referre,de iure ſcripto,cōſtantia,patiētia, morum grauitate, rerū gerendarum ſtudio, bellica virtute, diſciplinæ ſeueritate, niſi præſtaret ſua relinquere hiſtoriis. *Sigonio, & aliis,* qui hæc omnia pertractarunt ad amuſſim. Hinc ergo, qui plura volunt, reſtinguere poterunt ſitim & ardorem ſuum affatim, in tanta literarum luce.

Spaſmus, qui diſtentio neruorum dicitur Celſo, aliis conuulſio, ἀπὸ τοῦ σπᾶν nominis arceſſit originē. Eſt n. muſculi perpetua ad ſuam originem contractio præter voluntatem. Atque hæc interdū totū corpus, interdum partes infeſtat. Vnde alia *Vniuerſalis*, alia *Particularis conuulſio* dici ſolet. Quando corpus vna cum ceruice & capite in priora curuatur, nominatur ἐμπροσθότονος: cum in poſteriora, ὀπισθότονος: cum in vtrāq; diſtenditur partem, velut toto corpore rigēte, τέτανος, Celſo *rigor*. Atq; hæ vniuerſalis conuulſionis ſpecies ſunt. Particulares ſunt, *στραβισμὸς oculorum*, *τρισμὸς mandibulæ*, *κυνικὸς σπασμὸς oris*, *σατυρίασις pudendi*. Reliquæ fere apud medicos propriis nominibus carent, quales ſunt *conuulſiones radicis linguæ, cutis, frontis, brachii, manus, aut cruris*. Cum repente ſanum hominē inuadit, ſequitur repletionis cauſſas, vtiq; ſi neceſſariæ vacuationis facta ſuppreſſio eſt, ſi intermiſſa exercitatio. Vbi vero anteceſſit febris, ſuperflua euacuatio, nimius labor, vigilia atq; inedia, ſcire licet ab inanitione vitiū hoc proficiſci vix vlla medicinæ ope ſanabile. Itaq; rectē ab Hippocr. animaduerſum, poſt acutas febres & effrenatas, itē poſt veratro tētatas purgationes, poſt grauiſſima vulnera aut

aliam quãuis ſanguinis profuſionẽ, ſemper mortiferam eſſe neruorum diſtentionẽ. Semper etiam in pueris & nuper natis frequentior & curatu facilior eſſe conſueuit. Leuis & illa, quæ oritur a flatibus, Græcis appellata σπασμὸς φυσώδης, vtpote non magis hora durabilis, & ſola frictione miteſcens. Medicamenta autem a Medicis petenda, non huc inferenda. Idcirco ad eos ablegandi, qui præter cauſſas & notas plura deſiderant.

Species nomen commune & proximum indiuiduis apud Dialecticos, de quo genus prædicatur in quæſtione *quid ſit*, & q̃ ipſa quidẽ de plurib. dicitur numero differentib. *i.e.* indiuiduis *ſecundũ Ariſt.* dictionis originẽ arceſſere videtur inde, ꝗ confuſum & informe genus expoliat, & velut conſpiciẽdum oculis exhibeat. Sed n. cum indiuiduum etiã id pręſtet, non deſunt, qui illud ſpeciẽ & quidẽ ſpecialiſſimã diçi poſſe exiſtimant, cũ Ariſtot. *3. Metaph. cap. 1.* hominẽ vocet genus extremũ, & Socratẽ vocet ἔσχατον εἶδος vltimã ſpeciẽ *4. de partib. cap. 1.* Sed ſciendum, *Socrat.* eſſe ſpeciẽ ſpecialiſſimã & vltimã, at ſingularẽ: *Hominẽ* vero ſpeciem ſpecialiſſimã, ſed vniuerſalẽ. Quopacto n. logica ſpecies poſſet eſſe indiuiduũ, cũ vere ſingularia in fine *2. poſter.* e ſcientia excludat Philoſophus. Sed nec talis ſpecies de numero differentibus prædicari poteſt. Atq; hæc quidem ſententia mea.

Speculatores a ſpeculis habere nomen, in quib. excubias agũt, vult Cuiacius *Obſeruat. cap. 6. lib. 33.* Poſterior ætas *Scultatores* vocauit, quaſi *auſcultatores.* Erat a. ſpecula turris, aut mõs, aut aliud quippiã in locis mediterraneis, vnde longe proſpicere poterant. *Virgil. Æneid. 4. Regina e ſpeculis vt primum albeſcere lucem Vidit, & æquatis claſſem procedere velis.* Liuius lib. 31. *Multas & locis altis poſitas turres habet Hiſpania, quib. & ſpeculis & propugnaculis aduerſus latrones vtuntur.* Ceterũ Varro ſpeculatorem ab antiquo verbo ſpecio deriuat *5. de lingua Latina.* Itidem naues exploratoriæ a ſpeculando dictæ ſunt *ſpeculatoriæ.* Liuius *lib. 45. Ipſe Philopœmenes in leui ſpeculatoria naui fuit, nec ante fugæ finem, quã Patras ventum ſit, fecit.*

Sperchius fluuius Theſſaliæ ortum trahens ex monte Pelio,

inq;

inq; sinum Maliacum labens, nomen deducit παρὰ τὸ σπεύχειν, quod *festinare* est nobis.

Spes, si Grãmaticis credimus, a sponte: Quia tũ sperat animus, cum ꝙ putat, optat ac vult. Si enim nolit & aduersetur, *timor* dicitur *aut metus*. Alii Græcam sequentes originem a σπεῦμαι, ꝙ est idẽ cũ ἕπομαι, id est, *sequor*, deducunt. Hinc factũ ἐλπομαι spero, *quod spes futura sequatur bona*. Sunt, qui etiam referunt ad ἕλκω, *traho*, verũ absurde. Isidoro spes dicta videtur, quasi *pes* in procedendo. Differt ab exercitatione, ꝙ *hæc certarum sit rerum, spes incertarum*: Rursus exspectatio rerũ propinquarum, spes lõginquarũ. Veteres ẽt in multitudinis numero dicebant speres, monitore Festo, apud quẽ Ennius: Et *semel effugit speres ita funditus nostras*. Idem lib. 16. *Spero, si speres, quidquam prodesse potis sunt*.

Sphæra, vt iam accipi solet procorpore solido superficie curua eaq; conuexa, & vnica cõtento, in cuius medio est punctũ, a quo omnes lineæ ad circumferẽtiã ductę sunt æquales, nomen suum habere videtur ἀπὸ τῆς σφαίρας, id est, *pila vel globo*, a quib. solidis corporib. sicut ẽt a corpore lenticulari & ouali in eo differt, ꝙ tale punctum in iis minime dari queat. Istam sphęrę descriptionẽ elegãter expressit Cic. de mundo loquẽs ex Timæo Platonis his verbis: *Ergo globosus est fabricatus, ꝙ σφαιροειδὴς Græci vocant, cuius omnis extremitas parib. a medio radiis attingitur*. Intelligimus a. spheram materialẽ, cuius primus inuentor fertur Atlas. Sed transtulit inde in Græciam Hercules auctore Plin. Sunt alii, qui inuentorẽ eius prędicãt Anaximandrum Milesiũ, Laertius Musæũ, alii Architã Tarẽtinũ, Cic. apud Grecos Archimedẽ Syracusanũ Mathematicũ, q. fabricasse legitur vitreã & trãsparentẽ omnino sphærã tãto artificio, vt Planetarũ in ea globi, pcipuę Solis & Lunę, ppriis motib. in diuersas mũdi plagas incederẽt, nõ sec⁹, ac in ipso mouetur cęlo. De ista sphęra exstat elegãs Claudiani carmẽ, ꝙ subiicio: *Iupiter in paruo cum cerneret æthera vitro,*

Risit, & ad superos talia dicta dedit.

Huccine mortalis progressa potentia curæ?

Iam meus in fragili luditur orbe labor.

Spiritus a ſpirando, imo & *Spiritus ſanctus* tertia in deitate hypoſtaſis. Sic πνεῦμα Græcis ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Hoc acti fuiſſe leguntur ſancti Dei homines *2. Petri* 1. Cum *10. Actor. 2.* mitteretur diſcipulis, extitit repente ſonitus tanquam ruentis flatus violenti, qui totam repleuit domum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto.

Splen viſcus ſitum in homine ad ſiniſtram ventriculi partem, receptaculũ τῆς μελαίνης χολῆς, quo dicimur ridere, ſicut iraſci felle, ſapere corde, iecore amare, a ſupplendo videtur nõnullis dictus, quod ſuppleat regionẽ corporis hepati oppoſitã, ne vacua ſit. Idem ſanguine craſſo nutritur, cumq; ſãguide trahit, diſtribuitur ſanguis ille fęculentus per totum corpus, *teſte Gal. de Compoſ. medicam. ſec. loca. lib. 2.* Subſtantia tota ſanguinea eſt. Caro eius rara & ſpongiæ modo cõcreta, plurimis ac tenuiſſimis arteriarũ ac venularũ ramulis velut fibris ac filamẽtis implicita, quib. craſſum ex hepate ſanguinẽ attrahens extenuat, cõficit, & ſuę nutritioni cõmodũ reddit, ſuperfluũ in ventriculũ eructans. Quia vero minime neruoſus eſt, idcirco ſenſu eſt hebeti, & ſine moleſtia remedia pfert. Connexus ipſi & copulatio quædã cũ corde per arterias, quę ipſi inſeruntur ab aorta: per ſextũ neruorũ par cum cerebro, qui tamẽ abſumuntur in tunica ſplenis, nec ipſam ſubſtantiã attingunt: Forma eius quadrangula non quadrata videtur Hippocr. referre ſimilitudinem veſtigii pedis humani. Pars obuerſa ventriculo, leniter eſt caua & ſima, auerſa gibba: Vtraq; tamẽ inæqualis, tubera ſua & ſinus habens. Quantitas toti corpori proportione reſpondet. Temperamentũ per ſe frigidũ & ſiccũ, propter humorẽ in eo redundantẽ, collatione vero ad cutẽ humidũ & calidũ. Multis quoq; morbis obnoxius eſt, vtpote inflammationi, obſtructioni, tumori, ſcirrho. Sed qui laborãt ſcirrho, id eſt, tumore duro ſine ſenſu, Hipp. proprie dicuntur σπληνώδεις. De remediis hic nihil. Id tantũ moneo ampliſſimo Medicorũ Senatu aſtipulãte, quale abſinthiũ eſt hepati, tale q̃d corticẽ capparis eſſe lieni: Itẽ quale eupatoriũ eſt hepati, tale quid ſcolopendriũ eſſe lieni. Ex hiſtoriis notandũ, Pyrrhum Epirotarũ regẽ ſolius pollicis

dextri pedis cõtactum splenicos sanasse, cumq; post mortẽ corp⁹ cremaretur impositũ rogo, solũ hunc pollicẽ perstitisse aduersus iniuriã omnem, reliqs mẽbris flamma absumtis.

Spondæus, pes duab. syllabis longis cõstans, videtur Grãmaticis nomẽ adeptus, ὅτι ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς θεοὺς, τοιούτῳ μέτρῳ ἐχρῶντο, quod in *libationibus*, quas Diis offerebãt, huiuscemodi vterentur metro. *teste Hephæst. scholiast.*

Spondeo verbum, quo veteres sunt vsi pro *dico*, deduci volunt a spõte. Nam qui spondet, propria voluntate dicit. Vnde *respondeo* factum, quod significat dicere loco posteriori. Postea *spondere* vsurpari cœptum pro *sponte promittere*. Vnde q puellam, *sponsor*: quę spondetur puella, *sponsa*: cui spondetur, *sponsus* appellari consueuit. Cũ enim olim in Italia vxorem quis erat ducturus, stipulari solebat ab eo, vnde erat ducẽda, ẽã in matrimoniũ ductũ iri, sicut Seruius Sulpitius scriptũ reliq. Qui daturus erat, itidẽ spõdebat. Is cõtractus sponsaliorum nomine veniebat. Huius rei vestigia apparere vidẽtur in illis Plauti verbis, quib. fingit filiam ab Euclione stipulantẽ Megadorũ: *M. Quid nunc etiam mihi despondes filiam. E. Illis legibus, cumq; illa dote, quam tibi dixi. M. Spondeń ergo. E. Spondeo.* Sic Lysiteles stipulatur a Charmide in Trinummo: *Spondeń ergo tuam gnatam vxorem mihi? Ch. Spondeo, & mille auri Philippum dotis.* Vt quidem sponsalia nihil sint aliud, quã futurarum nuptiarum stipulatio atq; promissio, eaq; origo ꝓbatur Vlpiano, & Florentino. *l. 1. ff. de Sponsalib.* Quo minus astipulari queam bono alioqui Grammatico Verrio apud Põpeium deriuãti spõsum & spõsam, & spõsalia ἀπὸ τῶν σπονδῶν. Contrahendis sponsalib. nullã certã ætatem fuisse definitã, ideoq; a primordio ætatis fieri id potuisse, si modo intelligeretur ab vtraq; ꝑsona, nec essent 7. annis minores, cognosci põt ex Modestino, *l. in sponsalib. ff. de ritu nupt.* Ab his sponsalib. spõsalitia quoq; dicũtur cõuiuia, quæ Hebręi nominauit קדושים a sanctitate & castitate, & חפה a חפה, q operire & tegere significat, eo quod spõsę essent velatę, vnde & nuptę a *nubẽdo*, h. e. *tegendo* sunt dictæ. Tale fuit cõuiuium habitũ in ædib. Bathuelis Rebecca filia sua Isaaco despõsata.

Genes.

Gen.24. Græci dixerunt προγάμεια cum dona, tũ sacrificia & cõuiuia ante nuptias cel.brari solita. Peculiariter tamẽ apud Poll. & Pausaniã sacrificiũ tale dicitur προτέλεια, i.e. *initiatio.* *Sportæ & sportulæ* cum pecuniæ tũ cibi receptacula (Græci σπυρίδας vocãt) nomen inditũ agnoscũt ab herba sparto, ex qua cõfici solebãt. Oldendorpius ab asportãdo vult dictas: q̃ his modo pecunia, modo cibus asportari soleret. Vtrũq; asserit Isidor. Metonymicea. sæpe vsurpantur pro cibis, vel publice vel priuatim erogari solitis, tum pro pecuniis dari solitis loco cibariorum. Iuuenal. *Satyra 3. Nonne vides, quanto celebretur sportula fumo? Centum cõuiuæ, sequitur sua quẽq; culina.* Ad hęc carmina in Aduersariis suis ita Turnebus: *Iã non intelligo centum, quadrantes, sed cœnam, quæ, quod initio in sportula dabatur, inde nomen meruit.* Vnde a Græcis dicitur δεῖπνον ἀπὸ σπυρίδος, *cœna in calathis.* Apud Pollu. quoq; sunt κίσται, ὀψοφόροι, & σπυρίδες. Imo cum diuites olim Romani, vt ostenderent munificentiã suã, pauperes clientes admitterent *ad cœnas rectas*, i.e. splendidas, & lautas, q̃ comitati eos fuissent, cõperio ad sportulas eas a Nerone redactas tandẽ, *teste in eius vita Tranquillo.* quamquam postea Domitianus sportulã reuocauerit ad cœnam rectã. Vnde Martialis: *Promissa est nobis sportula, recta data est.* Idem Tranquillus tamẽ in Domitiano hoc modo: *Atq; inter spectula muneris largissimum epulum, septimontiali sacrorum quidem die, senatui equitiq; panariis, plebeis sportellis cum obsonio distributis.* Porro pro pecunia sportulã accipi, cõstat ex eo Martialis: *Dat Baiana mihi quadrantes sportula centum: Inter delitias quid facit ista fames?* Ceterum non dabatur tantum sportula, cũ priuatim erogabatur, quantũ ex publico vectigali clietib. & pauperib. Adde etiã in nuptiis erogatam. Nam quid aliud illa Apuleii volunt. *Apologia 2. Quippe ita placuerat in suburbana villa, potius vt iungeremur, ne ciues denuo ad sportulas cõuolarent.* Atq; has tandẽ quoq; prę nimia auaritia ab alienis & diuitib. raptas, inq; vestibulo, h.e. sportularũ loco, distributas quis nõ intelligat ex Iuuenal. verbis Satyr. 1.

Nunc sportula primo
Limine parua sedet, turbæ rapienda togatæ.

id est, quẽ viliores & pauperes clientes capere deberet. Eius-

fcemodi fportularum captatores *fportulare* dixit Tertullian. id eſt *fportulis operari*. In iure ciuili accipiuntur quoq; proiudicum honorario fiue falario fub rubr. *de fport. Iud. & l. 31. ff. ex fecutorib. (C. de Epifc. & Cler.* Apuleius fportulam vocat *libr. 6.* ftipem fiue pecuniam, quam conferunt, qui in fodalitii focietate cooptantur. Apud Græcos cōtributa & depofita pecunia ab actore & reo iudicii gratia, dictaq; Prytanea huic fportulæ refpondebat. Eidem fportulā definiebant *δίςτομον χρῆματ@- ἢ ἀργύρου.* Summatim, fportularum nomine intellexerunt veteres quaslibet erogationes fiue cibarias, fiue pecuniarias, fiue publicas, fiue priuatas.

Spurcus a fpuendo, cum ad id, quod fœdum eſt, exfpuere fit moris. Hinc *fpurcum vinum*, quod cur reiectum a facris fit apud gentiles, penitius inquirendū. Cōſtat cum ex aliis, tū ex Suetonii Auguſto *cap. 94. & Arnobii lib. 7.* merum olim infufum fuiſſe fuper altaria, imo fupra thus antea incenfum. Vnde Ouid. *13. Metamorph. Thure dato flammis, vinoq; in thura profufo.* Atq; hinc merum thuris fociū fcite dixit Arnobius, multiq; alii auctores coniunxerūt in rebus diuinis. Ceterum vinum nullum dabant, nifi purum: Reiiciebāt autem *fpurcum*, quo nomine Labeo Antiſtius apud Feſtum id vnum appellatum affirmat, quod facris adhiberi non licebat. Credebatur autem tale, cui aqua erat adiuncta, defrutumue, aut igni tactū, muſtumue antequā deferuefceret. Sed nec illud præter-eundum, vinū ex Græca & amputata vite, feu fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedib. fuerat calcata, aut immūditie polluta, aut iuxta quam homo laqueo pepēderat, quęq; circumcifis vinaceis profluxerat, pariter repudiatū in facrificiis, fiue libationib. Deorum. Homerus Il. β. σπονδὰς vocat ἀκρήτους, id eſt, meracas, vbi Euſtath. ἀκρήτους cū dixiſſe fcribit, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀμιγὲς ἤτοι ψεῦδες καὶ ἄδολον. Idē Il. λ. hoc modo: πάντας (οἱ παλαιοὶ) ἀκρήτῳ ἐσπένδον, καὶ ἄ τὸ, σπονδαὶ ἄκρητοι. Pythagoræ quoq; fymbolū illud tribuit. *Ne diis libarēt ex vitib. amputatis.*

Spurius patre natus incerto, vtpote quē demonſtrare non poteſt, idcirco etiā Græcis dictus ἀπάτωρ, an nomen habet fecundum quofdam, *quod fine patre fit filius*, originem trahente notatio-

notatione ex similitudine notarum S.P. quib.alioqui & illi, quib. *Spuriorũ* prænomẽ est, significari queũt? An iuxta Probum inepit ome Valerii de prænominib. q̃ sit velut epopta ad omniũ spectaculũ conceptus, vt, qui aspicit, deterreatur exemplo tali ab illegitima libidine? vel potius, q̃ sit extra puritatẽ & prorsus immũdus, q̃ *spuriũ* & *spurcum* veterib. esset indifferens? An (quia matrẽ sequitur) a muliebri natura, quã veteres spurium dicebãt, indito velut nomine nõ a patre, sed ἀπὸ τῆ σπόρυ, id est, semine, vt inter alia notatur ab Isidoro? An quasi σποράδην, id est, sparsim cõceptus, *§. si aduersus, Instit. de nupt. l. 23. ff. de ritu nuptiar.* Video quãplurimos eo inclinare. Etsi *in Instit.* quædã exemplaria habeãt ἀπὸ τὴν σπορὰν id est, a satione. Apud Hebręos & Arameos dictũ hunc volũt aliqui ממזר: Quod nomẽ Constantinopolitana Synodus & alii in *Mansere* cõmutarunt, quẽ ipsum de scorto natũ Hostiensis intelligit. Vnde Abbas: *Mãserib. scortũ, sed mœcha nothis dedit ortum.* Iure a. ciuili, quod iustas requirit nuptias, excluditur spurius omni successione paterna. Quod magis, negantur alimenta, *auth. ex complexu. C. de incest. nupt.* Itaq; nõ valet statutũ disponens spurios ex testamento, aut alia volũtate posse patri succedere, ne detur peccãdi occasio, *l. cõuenire. ff. de pact. dot. cap. quemadmodũ. de Iureiur.* Quid, q̃ nati hoc modo incapaces habeantur hereditatis, & quidẽ non extantib. legitimis heredib. Apud Athenienses testatur Aristophanis interpres *in Auib.* de notho filio legem quoq; extitisse huiusmodi: νόμος ἦν Ἀθηναίοις, γνησίας μὲν οὔσης θυγατρὸς, νόθῳ δ᾽ υἱοῦ, μὴ κληρονομεῖν τὸν νόθον τὰ πατρῷα. Vt a. perueniat hereditas ad nõ legitimũ filium, remedio quodam succurri potest, nempe si pater spurii matrẽ eius instituat heredẽ, cui ille succedere potest. Est & aliud remediũ, nẽpe si pater instituat spuriũ in eo, quod capere datũ, inq; residuo ex spurio natos aut nascituros, cũ non transeat in filios macula paterna. *l. 1. §. penult. ff. de bon. possess. contra tab. l. cognouimus. & auth. de Nestorianis. C. de heret. l. Diui fratres. ff. de iu. patr.* Præter hæc remedia sciendũ Pontificio tamen iure in eo succedere posse, quod alimentorum loco relinqui solet aut donari, *capit. cum haberet, de eo.*

qui duxit in matr. quam poll. per adult. Hęc raptim in Leguleiorum quorundam gratiam, qui, si forte quid videant nullis legibus respersum, supercilio ingẽti, & naso distorto euestigio contẽnunt, interim alieni a Musis & omnib. literis humaniorib. Quamquam de eruditis dictum id nolim.

Squalina piscis magnus, quippe quadraginta librarũ pondus sæpe apud Venetos & Ligures pendens, cartilaginosus, viuiparus, quaternis alis ad latera cõmunitus capite cõcinnato, ore firmis dentib. circũuallato in speciẽ raiæ marinæ, bis etiã pariẽs singulis annis, primo vere, inde autũno circa Vergiliarũ occasum, at felicius, teste Arist. 6. historię animalium, dici videtur nõnullis a squalore & cutis seu pellis asperitate, quã Itali totã prius deglubũt, quã piscẽ ipsum venũ exponãt. Est n. assulis distẽta & exsiccata vtilis fabris lignariis ad opera p-poliẽda. Quin & serrã cõficere didicerunt ex huius piscis osse in mucronẽ crebro formato. Itaq; Ægyptii fabrum lignarium per eam accipere & intelligere solebant.

Stabulum equorum, asinorum & aliorum iumentorum receptaculum, Græce *ἱπποστάσιον* & *ὀνοστάσιον*, recte a *stando* deduxeris cum Ascensio *1. Georg. Virgil.* Hinc *stabularius*, qui stabulũ exercet & iumẽta apud se stabulari permittit. *l. 1. §. caupones. l. 5. l. fin. ff. naut. caup.* Alias ẽt significat diuersoriũ hominũ mãsioni destinatũ, vnde *πανδοχεῖον* vertit Theoph. *§. pen. Instit. de obligat. ex quasi del.* Eadẽ significatione vsus est Apul. *lib. 1.* Tertull *in Apologetico, c. 42.* Cyprian. Epist. *13. lib. 3* & Augustin. *tract. 41. in Ioanne*, cuius verba adiicio: *Vtere, inquit, mundo, nõ te capiat mundus. Quod intrasti iter, agis: Exiturus venisti, non remansurus. Iter agis, stabulum est hac vita. Vtere nummo, quomodo viator in stabulo vtitur mẽsa, calice, vrceo, lectulo, dimissurus, nõ permãsurus.* Et Plautus: *Pallium stabulario dedi.* Iterum Apuleius: *Sume sarcinulam, & pretio mansionis stabulario psoluto capessamus viã.* August. vocat ẽt *mulieres stabularias 8. de ciuit. Dei.* q̃ exercẽt stabulũ, & viatores mercede pascũt.

Stacte cognomẽto myrrha, id est, stillatitia, nec quicquã aliud, quã recentis myrrhæ pinguitudo, *Athen. lib. 15.* ex ea stillãs & exsudans, Arabib. *Styrax*, vel potius *storax* liquidus, *παρὰ τὸ*

στάζειν

στάζειν arcessit nomē. Ea per se facit vnguentū, quod nominat Stacten, *teste Dioscoride lib.1.cap.75.* qui vocat σμύρνης κεκομμένης τὸ λιπαρόν. Theophrastus quoq; περὶ ὀσμῶν etymō nostrum confirmans, ἐκ σμύρνης κοπτομένης, inquit, ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δ' ἐκλήθη, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν. Errat ergo manifeste Plin. cum *lib.12.cap.15.* scribit Myrrham sponte, priusquam incidatur, sudare stacten.

Stadium, Græcis quoq; στάδιον & στάδιος, Latinis *curriculum*, in quo equi hominesue currūt & certāt athletę, deduci videtur plerisq; ἀπὸ τῆς στάσεως, i.e. *statione*, q̃ Hercules, cū vno spiritu id decurrisset, substiterit. Fertur n. metatus pedib. stadium illud, q̃ erat Pisis apud Olympiū Iouē. Etymologicō magnum facit nobiscū scribēs hoc modo: στάδιον, ἤτοι διὰ τὴν στάσιν, ἔστη γὰρ ἐθέωντο. Vides a *statione* vel *statu* deduci. Addit tamē οἱ δ' φασὶ στερητικὸν εἶναι τὸ σ. εἶναι γὰρ τὸ ἄδιον, ταχὺ τὴν ἐν τῷ δρόμῳ πτῶσιν. Varias stadio mēsuras assignatas, vel inde cōstat, q̃ quidā 125 passus ipsi tribuerint, partē milliaris scil. 8. q̃ mille passib. terminabatur apud Romanos. Sexcētos pedes asscribit illi Herodotus, post Herodotū Suidas, cū ait: στάδιον ἔχει πόδας χ. Solebāt & Græci eadē mēsura explicare locorū interualla, sicut Latini passu. Strabo *li.3.* εἶθ' ὕστατον τὸ ἱερὸν ἀκρωτήριον διέχων τῶν γαδείρων ἔλαττον ἢ δισχιλίους σταδίους, *vltimum sacrum promontorium distans a Gadibus minus duobus millibus stadiorum.* Et Xenophon *1.rer.Græc.* περιεχαλῶντο δ' τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπὶ δύο σταδίους παθελεῖν ἑκατέρων. Quatenus autem accipitur pro genere mensuræ metandis agrorum limitib. cōparato, terminatur vt plurimum centum viginti quinq; passib. quæ summa octies sumta reddit mille, & proxime ad eam dimensionē accedit, quam ponit Herodotus *libr.2.* vbi de labyrintho scribit hoc modo: αἱ δ' ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαι εἰσὶ στάδιον ἑξάπλεθρον. *Olympicum* stadium dicitur quadringentis pedib. constitisse, *Pythicum* millenis, *Italicum* ducētis viginti quinq;, prout scriptū reliquit Censorinus. Qui olim in stadio currebant, σταδιεῖς & σταδιοδρόμοι appellabantur a Pindaro, quales fuerunt Xenophon *Corinthius*, Asopichus *Orchomenius*, Thrasideas *Thebanus*, & Dinias *filius Megæ*. Et a stadio stadialis ager Isidoro, apud Græcos σταδιαῖος. Id tamen eisdem

ſtatarium ſignificat: Vnde σταδιαῖα μάχη, *pugna ſtataria*, Vitruuius *ſtadiatas porticus* nominat ex eadem ſtadii menſura, ſicut & *milliarias* dicere ſolent auctores.

Stagnum, immenſa aquarũ congeries dici videtur Iſidoro ab eo, quod ſtet, nõ decurrat. Approbat Feſtus. Sed addit: *Alios dici velle ſtagnum, quod locus, qui continet has aquas, ſit* συνεχὴς, *id eſt, continuus*. Sic enim repurgari poſſe Feſtũ arbitrantur, eſtq; συνέχειν cõtinere Latinis vel coarctare. Puto nonnullos etiam legere στέγων a στέγω, quod eſt *tego* vel *operio*. Mihi placet στεγνὸς, id eſt, *ſtrictus* vel *conſtrictus*. Quomodo ſuſpicor quoq; legendũ in Varrone genere neutro pro στάμνον. Cõfirmat etymon Seruius, cui pariter ſtagnũ eſt *aqua ſtans*. Vnde ſtagnare aquam, eſt cõtineri. Quare apud Plin. legimus, marinos *fluctus effuſos ſtagnare ſolere, & inde agros humidos & ſtagnantes* appellat. Vlpianus diſcernit a lacu ita quidem, vt lacus aquam habeat perpetuam, at ſtagnum temporalem.

Statina, Dea apud Tertullianum *lib. de anima*, præpoſita primæ conſtitutioni pueri ſuper terram. Varro Statanũ Deum facit pueritiæ pręſidem *lib. de lib. educat.* Sed ſiue ſit Deus, ſiue Dea, ſiue vtrumq;, quod numina dicantur *hermaphroditica*, quod incorporea ſint, corpuſq; aſſumere poſſint, quodcũq; volunt, certe nomẽ (*vt idem Varro 2. de vit. pop. Rom. ſcripſit*) inde deductũ, ꝙ puer natus, ſimul ac erat ſublatus ab obſtetrice, ſtatueretur in terra, vt auſpicaretur eſſe rectus. Quo forte illa Papinii referenda ſunt Syluar. 1. *Tellure cadentem excepi fouiq; ſinu.*

Statio. Vocabulũ ductũ a ſtãdo. Multiplex a. eius ſignificatio. Secundũ Vlpianũ n. locus is eſt, vbi naues tutę ſtare poſſunt. Vnde Virgil. *Statio tutiſſima nautis*. Statio itẽ dicitur locus q-libet in vrbe, vbi cõſiſtũt homines frequenter audiendi, aut cõfabulandi gratia, qualis porticus, forum aut officina, Gręce σύστασις. Ait n. Plinius *libr. 1. epiſtola ad Senecam: Pleriq; in ſtationib. ſedent, tempuſq; audiendo fabulas terunt*. Agel. lib. 13. c. 12. *Quęſitum eſſe memini in pleriſq; Romæ ſtationib. ius publice docentiũ aut reſpondentium.* Item locus eſt ſtatio, in quo caſtrametatur exercitus, vt cum Curtius inquit *lib. 5. Cognitũ id per*

explo-

exploratores.qui stationes hostium fuerant ingressi. Liuius 7. primæ Decadis: *Nec Galli se statione tenuerunt.* Alludit & eo Naso de arte amandi, canens hoc modo:

Sed vitate viros cultum formamq; professos,
Quiq; suas ponunt in statione comas.

Accipi etiam video idem vocabulum pro ipsis custodib. vt in Tiberio Tranquilli: *Disposita statione per ripas Tyberis, qua obuiam prodeuntes submoueret:* Itẽ pro standi officio, quale istud apud Valerium: *Senatus assiduam stationem eo loci peragebat.* A statione dicti milites stationarii. *l.4.ff. de fugitiuis* & stationarii Tabelliones, qui cum ministris suis morabantur in stationibus συμβολαιογράφοι Iustiniano *Nouell. 44.*

Statiua dicta, quod ibi starent milites, vt sedes, quod ibi sederent. Vtriusq; rei dabo auctoritatem. Liu. *lib. 1. Tentata res, si primo impetu capi Ardea posset.* Vbi id parum processit, obsidione & munitionibus cœpti premi hostes. In his statiuis (vt fit) longo magis, quam acri bello, satis liberi cõmeatus erãt. Ex *l. 2. C. de præfecto Prætorio Aphricæ*, adfero hęc: *Dux militũ Tripolitanæ prouinciæ in Leptimagnensi ciuitate sedes interim habeat.* Ibidem: *§. quantos: Duces ac milites secundum nostram dispositionem in locis seu ciuitatibus. quibus iussimus, sedeant.*

Stator dictus est Iupiter a stando, vel quod stare faciat, aut potius stent omnia ipsius beneficio, *vt scribit Seneca 2. de beneficiis:* Vel quod, cum templum ipsi vouisset Romulus, exercitum post preces stare fecisset. *teste Dionysio, & Liuio lib. 1.* Huius Statoris Iouis meminit Cic. *3. de finib. 2. in Catilin. & Phil. 2.* Ouid. *Fastor. 6.* Plin. *histor. natur. lib. 2. cap. 53* Macrob. 3. *Saturnal. cap. 4.* Dionysius *libr. 2.* Plutarchus *in Romulo.* Seruius *Æneid. 8.* & Augustinus 3. *de Ciuit. Dei.* Statores porro dicti sunt serui aut liberti, qui prope herum stãt aut patronum, & si quem quærat, arcessunt ac sistunt: Itẽ p̃sidum aut ꝓcõsulũ ministri, carcerum aut ædiũ custodes, de quib. ita Manil. *lib. 5.*

Immitis veniet, pœnaq; minister
Carceris & duri custos, quo stante superba
Prostrata iaceant miserorum in limine matres.

Statua opus sculptile aut fusile *C. de stat. & imag.* Grǫcis ἀνδρείας, id est, *virago*, quasi viri imago, a statuẽdo vel stando Lati-

nis nomē accepit. Sicut etiam Hebręis, quib. dicitur מצבה. Græcorū vocabulo ἀνδριάντος respondet aliud Græcum vocabulū βρέτας, de quo Clemens Alexandrinus *in Protreptico* hoc modo: *Postquam statuæ cœperunt formari, ab hominibus βρέτας cœperunt nominari ἀπὸ τῶν βροτῶν, id est, mortalibus.* De principum statuis multa in iure ciuili. Cōfugientib. enim ad eas tutissimum erant refugium *l. vn. C. de his, qui ad stat. confug. §. sed & maior Institut. de his qui sunt sui. vel al. iur. l. 17. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edict.* Huc ergo recipiebant se non modo serui grauiter a Dominis pressi, verū etiā ære alieno grauati. Quocirca q circa statuas & columnas se occultauerāt in foro, vt creditorū occursum effugerēt, pbatur *l. Fulcinius. §. illud sciendum. ff. quib. ex caus. in possess. eat.* Etsi plerāq; exemplaria stationes habeant, non statuas, *vt & Cuiacius monet. l. Obseruat. 13.* Sciēdum quoq; viris olim magnis & de Republ. aut patria bene meritis statuas erigi solitas, vt *Beroso, Alcibiadi, Pythagoræ, Demostheni, Aristogitoni Tyrannicidæ, apud Pausanias Liuio, & apud Romanos Æmilio Bruto, Cæsari, Cocliti, Lucullo. Romulo, T. Quinctio, Catoni minori & infinitis aliis* tanta demū copia, vt statuerit Imperator *C. de stat. & imagin.* ne iudices statuas & imagines, nempe virtutum præmia, sine principis cōsensu erigerent. Ante illam constitutionē tamē liberaliores ea in re fuisse est certum, queādmodum fuerunt & Rhodii, apud quos visa quandoq; sunt supra tria statuarum millia. Nec pauciores & Delphis & Olympię extiterunt. Valerius Maxim. scribit *lib. 2. ca. 1.* nec in vrbe nec in Italia visam auream statuā, antequā poneretur patri a M. Attilio Glabrione in æde pietatis. Res equidem notatu digna. Cui addo, *Antonio Musa medico statuam positam, Æsculapio proximam, obseruatum a morbo Augustum.* Cuiuscumq; n. veteres nomē immortalitati consecratū volebant apud posteros, iis statuas solemniter decernebāt, quarū aspectu cōstaret perpetuo rei gestæ memoria. Sic in Pōtica regione, licet barbara, statuas in vsu fuisse legimus. Ibi nēpe celebrata Pharnacis statua, q primus regnauit in Pōto, nec non alia Mithridatis Eupatoris, q Romam Pompeii Magni triūpho fuerunt trāslatæ, *teste Plin. li. 34. c. 12.* Etiā notandū Imperatorib. Romanis in subiectis

Imperio Romano,siue regnis,siue prouinciis erectas fuisse statuas.Nã Archæorũ ciuitates ex marmore Pario posuisse Adriano cõstat,Græcos omnes Traiano, q. vltra Thraciam Getas subegit.Est simul testis Cedren' Adrianũ in vrbe Ælia statuã suã posuisse,vrbéq;Grecos habitare iussisse.ApudRomanos (q̃ omitti nõ debet) q̃dã erãt triũphales statuæ triũphãtis habitu sculptæ, q̃dã equestres effictο aliquo cũ equo ad cursum incitato:Itẽ *Coronata* & *Laureata*,cũ ahenea sphęra, *Togatæ,Palmatæ,Penulatæ, Loricatæ,Bigæ.Trigæ,Trepidaneæ,Colossæ*,de quib.vide Plin.*l.39.c.4.5.6.Laziũ li.9.c.19.*Damnatorũ statuas ad ꝑpetuã familiæ ignominiã in carcere positas,colligi põt ex *Cicer. Vatiniã*.Hominib.misere necatis ẽt erectas cõstat,vel ad honestãdã eorũ mortẽ,vel ad cõmouẽdã misericordiã,aut deniq; ad excitãdã multitudinẽ ad imitatiõnẽ.Structilib.basib.easdem affixas,aut alligatas tabulis,aut affixas parietib.pariter est certũ.Solebãt itẽ Dei alicui' statuã in mẽsis ponere.Quo refero Martialis illud:*Hoc habuit nomẽ Pellæi mẽsa Tyranni*.Pacuui' in Syluis:*Pellæus habebat Regnator lætis numẽ venerabile mensis*.Arnob.*lib.2.Sacras facitis mẽsas salinorũ appositu & simulacris Deorũ*. Nimius essem, si vellẽ ꝑdigalitatẽ omnium in hãc rẽ referre ꝑlixi', Græcorũ,*inq̃*, Romanorũ,Ægyptiorũ,& aliorũ.Vnus apud Grecos Agesilaus omnẽ imaginẽ siue sculptã,siue cõflatã repudiauit. Vn' ẽt Roman' Porci' Cato multorũ statuas erigi cõspiciẽs, *malim*,inq̃t,*vt de me quærant homines, q̃obrem non sit posita Catoni statua,q̃ quare sit posita*,*sentiens* se malle res gerere ꝑclaras,vt,eũ sciret quõdã statuã cũ ꝑmeritũ,nõ positã esse admiraretur, *teste in eius vita Plutar*.ex quo idẽ repetiit Erasmus *Apophtegmatũ 5*. & Cælius *lib. 29.c.14*.A statua dicti sunt statuarii *l.1. C.de excusat.artif.* Grecè ἀνδϱιαντοποιοὶ.Fuisse a ea in arte insignes dicuntur *Praxyteles,Pyrgoteles,Callicrates,Lysippus, Phidias, Athenodorus, Myron & Polycletus, inter populos Athenienses*,sicut reliquis Mitelenæ,ꝑstitisse dicuntur cithara,Thebani tibia,Alexãdrini Geometria,Crotoniatæ Medicina.Ad finẽ statuas pono Mercuriales in viis exstructas, olim in iter facientium vtilitatem,ne aberrarent,quibus comparat locos Dialecticos Rodolphus Agricola,Frisiæ decus.

Statuliber, ſtatu liber, qui ſub conditione teſtamento liber eſſe eſt iuſſus, *vt Vlpianus Inſtit. tit. 2. ſcribit.* Sic veteres gloſſæ: *Statuliber*, ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς. Vbi tamē pro χρόνῳ videtur legēdum ὅρῳ Ioſepho Scaligero. Sed & Feſtus audiendus hic eſt. *Statuliber eſt*, inquit, *qui teſtamento certa conditione propoſita iubetur eſſe liber, etſi per heredem eſt, quo minus ſtatuliber præſtare poſſit, quod præſtare debet.* Hinc rurſus veteres gloſſæ ſtatuliberū exponunt ἀπηκεκαμμένην τὴν ἐλευθερίαν, cum nondum ſtatuliberorum recta libertas ſit, ſed inflexa quodammodo, donec exſtiterit conditio. Accipitur n. ſæpe in iure ciuili ſtatus pro cōditione, in qua viuunt homines, alius alio iure ac ordine. Hinc eſt, ꝙ ſerui non habere dicantur ſtatū, neq; ēt videantur mutare ſtatum, cum perducuntur ad libertatem. *l. 1. §. vlt. l. 4. ff. de cap. minut.* At liberi omnes ſtatum mutant, cum amittunt, vel ius familiæ, vel ciuitatem, vel libertatem. *l. 2. ff. de in integr. reſtitut.*

Status dies eſt Feſto, qui iudicii cauſſa eſt conſtitutus cū peregrino. Eius n. generis ab antiquis hoſtes appellabātur, ꝙ erāt pari iure cū populo Rom. Atq; *hoſtire* ponebatur pro *æquare.* Plautus in Curculione: *Si ſtatuti conditus cum hoſte intercedit dies, tamen eſt eundum, quo imperant, ingratis.*

Status Græco στάσις, Rhetorib. quæſtio principalis, ad quam omnia argumēta referenda ſunt, velut ad principalē cōcluſionē, ἀπὸ τοῦ ἵστασθαι, i. e. *ſtando* deducitur, ꝙ vterq; reus & actor ad dimicandum ibi ſtare videatur. Refert & eo vocabulū Græcū Hermogenes in Prolegomenis his verbis: στάσις καλεῖται ἡ ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβήτησις, ἢ παρὰ τὸ στασιάζειν πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀγωνιζομένους, ἢ παρὰ τὸ ἑκάτερον αὐτῶν ἵστασθαι περὶ ὃ οἴονται δίκαιον οἱ τύχωσι περὶ τῆς στάσεως πρὸς ἀλλήλους διαγωνίζονται. Sumtū ergo vocabulū a certātib & luctantib. & ad Rhetorū conſtitutionē, *vt Cic. vocat*, trāslatū, ſicut & his auctoritatib. euinci pōt. Arthemidorus ὀνειροκριτικῶν 2. c. 33. *Si ad res huius vitæ Philoſophus animū adieceris, & gratiā captes,* ἴσθι ὅτι ἀπώλεσας τὴν ἐκστασιν, *ſcito, ꝙ ſtatione tua deiectus ſis.* Epictet. in Enchiridio. πεζικαὶ προβεβλημέναι δυνάμεις μάχης ἐξ ἀντιστάσεως ἤρξαντο, pedeſtres *copiæ pugnā auſpicatæ ſunt.* Apud Poll. περὶ τῆς στάσεως ἀγωνίζεσθαι

eſt, de

eſt, *de ſtatione & loco contendere*. Ariſtophanes in Pluto: κἀγὼ γὰρ εἶχον τὴν ϛάσιν ταύτην, hunc enim ordinem & locum obtinebam. Hinc & ϛάσιμα μέλη, *carmina quæ Chorus ſtando recitabat*. Idem Ariſtophanes in Veſpis: ϛάντες οἱ τοῦ χοροῦ, τὸ ϛάσιμον ᾄδουσι μέλος. Tres autem ponuntur ϛάσεις ſeu ſtatus: ϛοχαϛικὴ *coniecturalis*, ὁρίϛικὴ *definitiuus ſiue legitimus, qui oritur ex quæſtione quid ſit, & qualitatis ſiue* ποιότητος, *quo quæritur quale ſit factum.*

Statutum idem quod lex municipalis, interpretationem recipiens, ſicut Salomon affirmat, & Zaſius probat, etſi alij male ſentiant verbotenus intelligendum à ſtatuendo nomen deducit. Statuta ſcribendi conſuetudo hinc irrepſiſſe videtur, quòd cõmune ius Romanorum propter varias circumſtantias apud omnes populos æqualiter obſeruari non potuit. Ideo receptũ fuit ſtatutis generali legi aliquid addere vel detrahere, aliquando etiã contra legem ſtatuere. *l. omnes populi. ff. de Iuſt. & iur.* vbi diligenter legendus eſt Bartolus.

Stellæ videntur Grammaticis à ſtando dictæ, quòd ſemper ſtent velut cœlo infixæ, nec cadant Stellę firmamenti peculiariter dicuntur fixę, nõ quod moueantur, niſi ad motũ orbis, in quo ſunt, ſed quod eundẽ inter ſe ſitũ, ordinem atq; diſtantiã ſeruent, id quòd partim antiquorũ Aſtronomorũ obſeruationes, puta Ptolemęi, Albategnij, partim recentiorũ manifeſtiſſime docent. Quã ob cauſam octaua hæc ſphæra ἀπλανὴς, *quaſi nõ vaga*, ab Aſtronomis eſt appellata. Addam nunc pro more meo quædã hic alia notatu digna. Nã ſtellas omnes ſphæricas eſſe affirmant præter Aſtronomos Philoſophi, ſicut ex luna probari poteſt, quæ circulariter lumen ſuũ recipit à ſole. Ariſtot. euincit certis rationib. *2. de cœlo*, ſtellas per ſe nõ moueri, verũ potius *(vt inde ſequtur)* ad motũ cœli. Dico moueri generaliori vocabulo, cũ (ſi proprie dicas) moueri dicantur Planetæ, ferri & volui ſtellę, quas nominant fixas. Ibidẽ aſſerit Philoſophus, conſtare ſtellas ex eo corpore, in quo habeãt motũ: Moueri autẽ vnamquamq; in ſua ſphęra. Ait etiã aſpectũ noſtrũ, cum longe intenditur, verti & vacillare propter infirmitatẽ, eaq; fortaſſe cauſam eſſe,

cur stellæ inhærentes micare, vagæ non micare videantur. Igneas eas nō esse, docet *Meteorologic.1.* Quod plures appareant in hyeme, q̃ in æstate, maxime nocte serena & versus atticū polum, fit quia tunc aer purgatior est, & propterea minime quoq; stellę sub visum cadāt: Vel q̄ hallucinentur oculi putentq; se plures visu pcipere, quā reuera pcipiunt, cū quædam stellarū sint phases seu apparentiæ generatę ex vehementi illa scintillatione. Minimā stellarum nō errantium etiā tota terra maiorē esse sicut & solē, at eadē minorem lunā, certis & ppetuis demōstrationibus hactenus euicerunt Astrologi. Ortus & occasus stellarū apud Poetas est triplex: nimirū Cosmicus, Chronicus, q̃ duo sumuntur ex Horizonte, & Heliacus, qui refertur ad solem. Horū exempla varia protulerunt, qui sua ediderunt commentaria in sphęram cœlestē, ad quos vnumquemq; remitto. Sintne errantes stellæ causę efficientes metallorū, sicut Astrologi volunt, incertū mihi pfiteor. Eidem numerum stellarū inuestigarunt hac arte: Ex omnibus, quas noster visus, assequtur, animaduerterunt constellationes siue asterismos 48. cōstitui. Harū singularū stellas inde facile habere potuerūt in numerato, & æque facile computatis, & in generalē numerū redactis omnibus, scire quot sint, tū quæ sint earum differentiæ, quoad magnitudinē. In prima quippe differētia deprehenderunt 15. luce & magnitudine cęteris pstantes. In secunda minores & minus lucidas 45. quas secundæ magnitudinis stellas dixerunt: In tertia numerarunt 208. etiam prioribus magnitudine cedentes: In quarta iterum minores 474. In quinta 217. videlicet quintæ magnitudinit stellas: In sexta deniq; minimas omnium 49. Quibus tandem in vnum additione collectis, reddūtur 1022. Hoc spicilegium de stellis adiicere etiam volui, ne nihil ex illa pariter arte dici posset aspersum. Dabūt veniam, qui erudita rerum varietate delectantur.

Stellio animal non absimile lacertæ, secundū Plinium, etsi ea sit minor (*tarantulæ* speciem esse opinatur Scaliger) à stella, quia stellata ipsi est cauda, nomen habere creditur. Græcis vult

vult dici *Ascalaboten*: Vasconius *blandā* fortasse, quasi βλάπ-τος. Horrorum enim pestem autumant. Græcis etiam γαλεώτην esse, scripsit Plinius. Isidorus de eo hoc modo: *Stellio à colore nomen habet inditum. Est enim tergore pictus lucentibus guttis in modum stellarum.* Vnde Ouidius, *Aptumque colori Nomen habet variis stellatus corpore guttis.* Traditur autem scorpionibus adeo contrarius, vt visis iis pauorem & torpore adferat. Aristoteles *libro de incess. anim.* inde τετρῶν λόδυ-τος annumerat. Plinius auctor est, generi humani humano valde noxium & inuidum esse animal, ideoq; mulieres vti solere ad veneficia, quodque pellem ad morbi comitialis depulsionem homini inprimis salutarem sibi detractam deuoret, ne suo beneficio fruatur. Apum ab eo examina infestari scribit Virgilius *Georgicorum 4. Nam sæpe fauos*, inquit, *ignotus adedit Stellio, lucifugis congesta cubilia blattis.* Porro à stellione deductus est stellionatus, *crimen secundum Vlpianum vnumquodque proprio nomine vacans*, cuius extraordinaria executionem esse voluerunt Iurisconsulti. Vide *l. 7. §. 1. ff. ad Turpil.* Qui rem sane alienam sciens obligat, vel alij oppignoratam, alij denuo obligat, vel pro auro æs subiicit in pignore dando, stellionatus crimen committit, *l. 1. ff. stellionatus. l. 36. ff. de pign. act.*

Stemma Paulo cognationum pictura & graduū cognationis descriptio, *l. 9. de grad. & affinit.* deducitur à verbo στέφω *corono*, quod consueuerint Romani splendorem sanguinis ostentantes, in atriis maiorum suorum imagines cereas plærumque disponere in speciem coronæ, lineis quibusdam cognationum gradus significantibus Tranquillus in Nerone de eo hoc modo: *Obiectum est Cassio Longino, quod in vetere gentili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris imagines retinuisset.* Item in Galba: *Imperator vero etiam stemma in atrio proposuit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem referret.* Seneca 3. de beneficiis: *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis illigata flexuris in parte prima ædium collocant, non noti magis, quam nobiles sunt.*

Martialis: *Atria Piſonum ſtabant, cum ſtemmate toto,*
Et docti Senecæ ter veneranda domus.

Quia autem nobilitatē ſic oſtentabant, idcirco ſæpe etiam pro generoſitate accipi ſolet, vt cum Perſius inquit:
Stemmate quod Thuſco ramum milleſime ducis.

Martialis: *Argenti furioſa ſui cum ſtemmata narrat.*

Stercus ab abſtergendo vel extergendo. Hinc Sterculius Saturnus, quod ſtercoris lætamine omniū primus fœcunditatē cōparauerit agris. Feſtus ſcribit ex Æde Veſtæ ſtercus deferri ſolitū *17. Kalen 1. Iulias* in angiportū mediū fere cliui Capitolini, qui locus claudebatur porta ſtercoraria.

Sterile, quod nullum fert fructum, vnde niſi ἀπὸ τ̃ στερεῖσθαι, id eſt, *priuando* deducas?

Sterno, στορνύω, vnde στρωτὴ ſtrata: Et lithoſtrota pauimenta, de quibus ita Plinius *lib. 36. cap. 25.* Pauimenta originē apud Græcos habent, elaborata ortæ, picturæ ratione, donec *lithoſtrota*, expulere eam. Meminit iſtorum etiam aliquoties Varro *in libris de re ruſtica.* Græco nomine ſeruato: ſuntque nobilia prorſus, vtpote facta exiguis lapillis incruſtatione. Romani vti cœperunt hoc genere ſub Sylla, inq; fortunæ delubro fuiſſe memoratur tale apud Prænestinos, & hodie apud Venetos in Marci æde. Facit & Ioannes Euangeliſta mentionem *capite 19.* τοῦ λιθοςρώτου, qui *Gabbatha* dicebatur Hebraice.

Stibium, alio nomine Seplaſiarijs *antimoniū*, Germanis Spieſsglaſs / Plinio ſpumæ cādidæ & nitentis lapis, nihil niſi Grecorum στίμμι, facta literarum commutatione. Colore nōnihil ſimile eſt lapidi plumbario, ſed magis nitet. *Horridior*, inquit Plinius, *eſt mas ſcabriorá, & minus ponderoſus, minuſque radians & arenoſior.* Fœmina contra nitet, friabilis, fiſſuriſq; dehiſcens. Inuentum fuit olim ſtibiū in Bithynia ad Chalcedonem, vnde *Chalcedonium*, & in Italia, vnde *Italicum* eſt dictū. Quodam foſſile vendebatur, probatq; Dioſcorides id, ꝙ maxime radiat, quodq; terra & ſordibus caret. Tale vſtū formabant in paſtillos, quibus quia forte Hippocrat. tempore quadrata teſſerarum erat figura, ipſe *ſtibium* vocat

τέτρα-

τετράγωνον. Exiccat autem & astringit. Quocirca addi solet oculorum collyriis. Nigro etiam tingit colore, ideoq; ciliis id illinunt mulieres Græcis propterea dictum γυναικεῖον, & ὁμόστροφον. Et quoniam artificiosa tinctura dilatare videtur oculos, idcirco eidem Greci πλατυόφθαλμον vocarũt, quod & Agricola notauit. Sic Pollux notat valere τὸ στίμμι, πρὸς ὑπογράμματα γυναικῶν ἢ ἐντρίμματα, citatq; ex Ione Poeta versiculũ, in quo nominat τὴν μέλαιναν, στίμμιν ὀμματόγραφον. Et Hesych. ὑπογράμματα exponit στιμμίσματα τῶν ὀφθαλμῶν. De eodã differentẽ vide Galen. *lib. 9. de simp. med. fac.*

Stigma, nota vel punctũ, quo quis signatur, vt solebant olim signari serui, à Dominis, ἀπὸ τοῦ στίζειν, vel στίζειν, id est, *pungendo*, vel *notando*, nominis originẽ trahit. Hinc στιγματίαι *Cerui*, id est, *notati*, siue *compuncti*, *cicatrice stigmosi*, Plinio *libro Epist. 5.* Plauto *literati in Casina*. Comici *Verberones* & *Flagriones* appellant. Visus est stigmatis vocabulo Hesiodus, post Hesiodum Phocylides, cum inquit: στίγματα μὴ γράψῃς ἐπονειδίζων θεράποντα. Inter cutis vitia numerat Dioscorides στίγματα, *libr. 5. cap. 209.*

Stilla, id est, gutta per diminutionem à stiria deducitur nonnullis, quę ꝓpriè est aqua frigore concreta pendens & guttatim stillans. A stilla rursus stillicidio nomen, cuius auertendi in tectum, vel in aream vicini, vel non auertendi seruitus in vrbanis prædiis est vsurpata. Vide *l. 2. l. seruitutes, quæ. §. si seruitus. ff. de seruitut. vrb. præd.* item, *l. si domus. l. si eo loco. ff. eodem. l. si stillicidij. ff. quemadmodum seruit. amitt. l. si à te emero. ff. de seruitut. vindic. §. 1. Institut. de seruitut. §. æque. Institut. de actionibus.*

Stimulus ἀπὸ τοῦ στίζειν, id est, pungendo dictus. Stimulus peccandi, est illa secreti fiducia, vbi nobiscum dicimus: *Quis enim sciet? inquit Plinius in Epistolis, vnde aliquem virum bonum eligendum, & ante oculos semper habendum, vt illo velut spectante viuamus, suadent sapientes.* Et Epicurus: *Sic fac omnia, tanquam te spectet aliquis, Omnia enim mala nobis solitudo persuadet.* Stimulos naturales accipit eleganter Paulus pro instinctu seu motu naturali, *l. amicissimos, ff. de excusat tutor.*

Stipatores, olim *Latrones* & σωματοφύλακες, seu mercede conducti milites corporis custodiendi gratia, non tam nomē à stipatione, quam à stipe tulerunt. Nam & stipendium militibus pendi solitum ab eadem origine est. Nisi forte dixeris *stipatos*, id est, densatos corpora regum & principum circumdare, quando ipsamet stips *à stipando*, id est, componendo, quoque nomen arcessat. Et inde *stipator*, qui in nauibus componit stupam.

Stipendium à stipe, sicut & Vlpianus scripsit *l.27. ff. de verb. sig.* quod per stipes, id est, per modica æra colligatur. Ideo etiā tributum appellari, ait Pomponius, constatq; adeo ex Liuio, Cicerone, Gellio, Plinio & aliis, stipendium & tributum olim indifferenter vocatum, quicquid colligebatur in publicum, vt sustentaretur ex eo miles. Fuisse autē apud Romanos militum stipendiū, denarium in singulos dies, id est, vnciæ argenti partem octauam animaduertitur *ex Annalium Taciti, lib.1.* prout citatur ab Alciato, *ad l. ager. ff. de verb. sign.* Hinc *stipendia merere* dicuntur, qui militant, *L.18. ff. de re iudic.* Sed notandum, stipendium, quatenus cum tributo est idem, primis Republ. temporibus non rerum, aut personarum onus, sed liberum fuisse, quod quilibet ad sustinendam belli molem in medium conferebat. Aucta tandem & ditata Republica colonis & agris impositū fuit. *sicut apparet ex Liuij 7. de bello punico secundo.* Stipendiarij milites inde sunt dicti, qui stipendia faciunt, sed minus proprie, cum potius ærarij milites aut mercenarij essent dicēdi, ad imitationem optimorum authorum. Nam & Cicero *in Verrem* stipendiarios vocat eosdem, quos vectigales nominamus, qui victori stipendia & vectigalia pendere coguntur. Et Cæsar Commentar. *1. stipendiarias ciuitates* dixit, id est, *tributarias.* Eadem ratione *stipendiarij* dicuntur populi, qui stipem pendunt. Ennius: *Pœni stipendia pendunt.* Et *reditus stipendiarij*, prouentus earum rerum, quæ pertinebant ad populum Romanum. Aduocatis licebat olim pro stipendio ex Claudij edicto vsque ad dena H-S accipere, quæ transgressi repetundarum tenebantur, *sicut memoriæ*

prodi-

proditum à Tacito Annalium 12. Vespasianus autem *(vt scribit Suetonius)* primus Latinis Græcisque Rhetoribus annua constituit centena. Roscius nobilis ille comœdus quingenta annua H-S meruit, *teste Plinio, libro septimo, capite 39.* Medicorum hodie nobilium in Italia stipendium sunt aurei sexcenti, Iurisconsultorum octingenti. Attamen Decio Pisis numerati fuerunt mille ducenti. Carolo Ruillio Bononiæ mille ducenti vnus. Atque hæc sufficiant. De militum vero stipendijs si plura velis, Lazium vide, *libro 3. capite 13.*

Stips veteribus æs, *teste Varrone 4. de ling. Lat.* à stipando deducto vocabulo. Cum enim asses libræ pondo essent, qui maiorem eorum numerũ acceperant, nõ in arca ponebãt, sed in aliqua sella stipabant, id est, componebãt. Et *stipare* forsan descendit à verbo στείβειν. De stipe, quam ex thesauris dabant, sic Seneca in Epist. *Colitur autẽ non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentoq́ue suspenso, nec in thesauro stipe infusa, sed pia & recta voluntate.* Sic stips pro pecunia aliquoties in iure. Suetonius in Caligula: *Stetitq́ue in vestibulo ædium Calendis Ianuariis, ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus omnis generis turba fundebat.* Item in Augusto: *Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro salute eius stipem inijciebant.* Quin ex visu nocturno etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

Stipula culmus cum spica, non collectus, sed in medendo relictus, à stipa dici videtur plerisque, quod instar stipæ, hoc est, stupe vri soleat in agris. Virgilius Georg. 1.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis.

Stipulatio, iuxta Pomponium verborum cõceptio, quibus is, qui interrogatur, dicturum facturumue se, quod interrogat[9] est, responderit, *l. 5. ff. de verb. oblig.* Videtur Triboniano dicta, quod stipulum appellarent veteres firmum. A stipite enim factum est stipulum, quòd Græcus interpres, ἀπὸ τοῦ στελέχους vertit. Varro à stipe, i. e. pecunia trahit. *Alciat. Parerg. 1. ca. 39.*

deducit, ἀπὸ τῆ στύφω, quod adstringat. Id enim τὸ στύφειν significat, vnde τὸ στυπτόν. Multi præponere audent etymon hæc absurdæ (*sic enim loquuntur*) Triboniani coniecturæ. Nam quid stipiti cum contractu commune? Alij contra damnãt & reiiciunt etymon posterius à verbo στύφω, quod υ. habet in medio, quę tamẽ vocalis in stipulatione est nulla. Probant autẽ Triboniani sententiã, vel hoc nomine: qꝑ & Festus Pompeius à stipite deriuet, qui est fustis humi solitus defigi ac pangi in agrorum confinio, ad certam firmamq; finium tutelam. Vnde Ouidius Fastor. 2.

Termine siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoq; nomen habes.

Porro cũ stipulatio non modo pecuniæ, sed rerũ omnium esse possit, quæ in hominũ commercium cadunt, fortasse maluit Tribonianus à stipite deducere, quam à stipe. Hinc & verbum *Stipulari*, quod est assentire ꝓmittenti. Stipulationũ aliæ *Iudiciales* ꝓpriè pertinentes ad nobile iudicis officium, quæ olim exigebantur etiã ab iis, qui suo nomine conueniebantur actione in rem, iam vero complectuntur cautionẽ de dolo, vel de persequendo seruó, qui est in fuga, aut pretio restituendo: Alię *Prætoriæ*, quas Pręor introduxit, veluti damni infecti, vel legatorũ: Aliæ *Conuentionales*, nempe conceptæ ex conuentione vtriusq; partis contrahentium, quarum totidẽ sunt genera, quot rerũ contrahendarum. Aliæ deniq; *Communes*, veluti rem saluã fore pupillo, vel de rato stipulatio. *Prætoriarum* rursus genera sunt tria. Quædam enim Iudiciales non à iudice dato, sed à iudicio dictæ, quod propter iudicium interponantur, quædam *Cautionales*, quædam *Communes*. Est & ista stipulationum diuisio trita, vt aliæ dicantur *Diuiduæ*, aliæ *indiuiduæ*, pro ratione rerum, quæ in stipulationem sunt deductæ, quarum aliæ diuidi possunt, aliæ non possunt. Item Stipulationem, quædam in dando, quædam in faciendo consistunt, *l. 2. in princ. ff. de verb. oblig.*

Stiria, παρὰ τὸ στεῖρον, quod nobis est *sterile*, Quamquam & στεῖρα dicatur Græcis.

Stiua aratri manica siue manubrium, quod inter arandum manibus tenetur, à stando videtur nomen arcessere Grammaticis.

Stoici Philosophi, quorum princeps Zeno, à porticu, quæ Græcis est στοὰ, deriuant nomen. Testis Suidas his verbis: στοὰ ἡ ἐν ἀθήναις διαγεγραμμένη διὰ τῆς ποικιλίας μικρῶν, στωικοὶ δὲ οἱ ἀπ' αὐτῆς διὰ τὸ ὄνομα μεγάλου. Multa eorum paradoxa celebrantur apud auctores maxime apud Ciceronem. Philosophiam tripartitam esse dicebãt, *Physicen* nimirũ, *Ethicen* & *Logicen*. Ipsam iterum Philosophiam animanti similem, ossibus quidem & neruis Logicen, carnibus Ethicen, animæ Physicen. Eidem (quod mirum) ἐκπύρωσιν mundi crediderunt. Summum bonum in honesto coniuncto virtuti collocarunt. Sapientem voluerunt nullis minis ad turpitudinem posse cogi, aut illecebris ac lenociniis impelli. Plura de his, qui velit, Laertium & Ciceronem videat.

Stola, secundum Nonium Marcellum vestis non solum honesta veteribus, sed etiam omnis illa, quæ corpus tegit, & proinde viris olim cum mulieribus communis, quam in rem Varronis & Ennij testimonia adducit, tandem tamen pro muliebri tantummodo veste vsurpata, à voce στολὴ descendit, quæ Græcis à στέλλομαι, id est, *induo* deducitur. Legitur cum apud Plutarchum in Strato: ὁ δὲ ἐργῖνος ἑπτὰ λαβὼν νεανίσκους ἐσταλμένους ὁδοιπορικῶς. *Erginus septem accipiens iuuenes viatoria indutos.* Quod autem proprie nunc mulierum sit vestis, apparet etiam ex his Terentij Varronis verbis 7. *de ling. Lat. In vestitu cum dissimilima sit virilis toga tunicæ, mulieris toga pallio, tamen inæqualitatem hanc sequimur nihilominus:* Quibus verbis togam & tunicam tribuit viro, pallium & stolam mulieri. Et quoniam honestiores matronæ ea vti solebant, hinc stolatũ accipi pro eo, quod est matronale & honestum, annotat Lazarus Baysius. Fit & mentio stolarum *Marci 12.* vbi quidem tribuuntur scribis: vt verum maneat, communem olim vtriq; sexui fuisse vestem, tandem tamen solis vsurpatam mulieribus.

Stomachus Græcis στόμαχος, figura instar intestini procerus,

& per ceruicis interiora deuolutus, imo via esculentis & potulentis deuorandis ad ventriculum directa, qui commune eorum est receptaculum, & prima concoctionis officina, aliquando etiam partem superiorem tantum significans in stomacho, cuius aditus in ipsis oris faucibus dicitur φάρυγξ. Ἀπὸ τοῦ στόματος ore, & τοῦ χέειν fundendo nomẽ deriuat: vel ὅτι ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς αὐτὸν χεῖται, *quod ab ore in ipsum fundatur.* Vel quia est στόμα τῶν χεομένων, *quod sit velut os eorũ, quæ funduntur*, vt habet Etymologicum magnũ, aut deniq; ἀπὸ τοῦ στόματος, ore, & τῆς μηχανῆς, *machina siue remedio*. Itaque apud Isidorum Orig. *11. cap. 1.* arbitror legendum: *Stomachus Græce στόμα vocatur, eo quod ostium ventris sit, & cibum excipiat, & in intestina transmittat.* Significat porro (ne id omittam) stomachus inferiorem partem stomachi, id est, orificium ventriculi, quod & καρδία improprie est dictum, vnde καρδιωγμὸς, *morsus stomachi*, id est, oris ventris, quem Dioscorides alias nominat στομάχου δηγμὸν, Plinius *Stomachi rasionem.* Quia enim ob propinquitatem cordis & stomachi mox acriorem materiam mordentem atque mouentem stomachũ cor ipsum quoq; pcipit, adeoq; grauiter afficitur voluerunt etiã veteres stomacho communicare τὸ τῆς καρδίας ὄνομα, *sicut docet Alexander Aphrodisæus Problem. 2.*

Storia, quod sit in terra strata, dicta videtur Isidoro: Fallitur. Nam ἀπὸ τοῦ στορέσαι, quod sternere significat, est deductum vocabulum. Conficiendarum storiarum rationẽ disce, si lubet, ex *2. Cæsaris de bello ciuil.*

Strabo, Græce στραβὼν & στραβὸς, deducitur παρὰ τὸ στρέφειν, id est, *torqueo*, τροπῇ τοῦ ε εἰς α, ὁ διεστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς, *qui distortos habet oculos.* Et quia pætus est, qui parum obliquum habet aspectum, idcirco Strabonem appellat pætum pater, *ait Horatius.* Atque hinc vitium istud Græcis στραβισμός. Est & Strabo nomen celeberrimi Geographi à Xylandro iam pridem redditus Latine, quem Plutarchus, Suidas & Stephanus etiam philosophum nominant. Ælium Gallum comitatus legitur in Ægyptum, eo tempore videlicet, quo Dominus Christus nostræ

salutis

salutis gratia versatus fuit in terris, *vt recte colligitur ab eodem Xylandro.*

Strages à sternendo, eidemq; origini nominis auspicium dedicant stragulum & stramen. Imo Varro *4. de lingu. Latin. Quicquid insternebant, à sternendo stragulum appellabant, idque* περίστρωμα *Græce.*

Strangulo deflexum videtur ἀπὸ τὸ στραγγίζειν ἢ στραγγαλόειν, id est, *premendo*, *stringendo*, vel *torquendo*, quod etiam Græcis est πνίγειν.

Stratagema, στρατήγημα imperatoria calliditas, aut consilium astutum exemplumue summo studio imitandum ἀπὸ τοῦ στρατηγεῖν, quod est *bellicæ rei gubernatorem agere*, nominis originem arcessit. Cicero *3. de natur. Deorum*: *Consilium illud imperium fuit, quod Græci* στρατήγημα *appellant.* Stratagematum librum scripsit Frontinus magno iudicio & prudentia, sicut & Polyænus natione Macedo, vir fortis & studio singulari, ex quibus, quicumque velit, colligere inq; suum vsum transferre poterit. Quamquam interim plurima suppeditent etiam historiæ ab ipsis non tacta, aut prætermissa.

Strato, ἀπὸ τοῦ στράτου, *exercitu.*

Strena, munus, quod datur die religioso ominis boni gratia, à numero, quo significatur alterum tertiumue venturum, quasi *trena* est dicta, pposita litera S. vt in *Stlite* & *Stloco*, factum à priscis, & in *stlato* prolato apud Festum. Nonius à strenuitate vult dictã, quod inferiores ditioribus eas mitterent, ceu strenuis viris. Dio vocat ἀργύρειοι, lata nimis appellatione, cum Latinæ voci respondentem vocem non habeant Græci. Prima autem strenarum origo, quibus fœlicem ominamur annum, à Tatio rege manasse dicitur, qui primum Romuli hostis, inde collega in regno Romano fuit, *vt in Aduersariis suis annotat Turnebus & Symmachi auctoritate probat.* Est & Suetonius auctor Popul. Romani. Calend. Ianuariis, hoc est, anni noui principio ex ritu veteri, Augusto strenam dedisse etiam absenti. Tiberius Cęsar, *eodem teste*, oscula quotidiana prohibuit edicto, vt &

ſtrenarum commercium, ne vltra Calend. Ianuarias exerceretur. Xenia enim mittebantur, & apophoreta remittebantur. Vnde Martialis *ſtrenas Saturnalitias* duobus libris diſtinxit, nempe Xeniorum & Apophoretorum nomine. Scribit iterũ Suetonius conſueuiſſe quadruplam ſtrenam, id eſt, quadruplo maiorẽ, quam accepiſſet, reddere de manu Tiberium, cumq; toto menſe interpellaretur, offenſus vltra nõ reddidit. Haud mirũ, cum minime comis Imperator fuerit, vt eum Plinius vocat. Iam nec morem iſtũ prætermiſero: ſolitum populum Cal. Ianuariis magiſtratũ ineuntibus lauri folia dare cũ iſchadibus boni ominis ergo, quod laurus ſanitatem conciliare crederetur. Item ſtrenas veterum ſtipes fuiſſe æreas. Vnde Ouidius:

Tu tamen auſpicium cur ſit ſtipiti vtile quæris.

In Gloſſario veteri legitur: *Strenua*, ἐυαρχισμὸς, θαλλὸς. Scribe *ſtrena*.

Strenua habita pro Dea, quod impellere crederetur homines, vt ſtrenue quid agerent. Eius ſacellum extitit in via ſacra, *teſte Varrone, lib. 4. de ling. Latin.*

Strenuus videtur quidem declinari à ſternendo, id eſt, in terram deiiciendo inſtar militis robuſti. Non male etiã deflexeris à στρηνὴς, quod nomen inter alia ſignificat hominem, *aſperum & durum*. Ad cuius rationem dixit Liuius, *libro 7. Sterne miles Gallorum cateruas.*

Strigæ ordines rerum inter ſe cõtinuate collocatarum à ſtrigando dictæ. Legendum enim eſt ita apud Feſtum. *Inde etiã equos ſtrigare*, dixit Turnebus, *dum in ſtrigam collocantur.*

Strigilis inſtrumentum dentatum & ferreum, quo equiſones expoliunt equos, vt ſordes ſiue ſtrigmenta abſtergant, à *ſtringendo.*

Strophia & *Strophiola*, tenues coronæ Plinio, ἀπὸ τ͂ στρέφειν, id eſt, vertendo nomen habent, qui etiã ſcribit tardius vocabulum iſtud communicatum eſſe Latinis. Alioqui vocantur & *Strophia*, ſecundum Monium faſcię breues comparatæ ad cohibentum virginalem pupillarum tumorem.

Stupa, linum impolitum, *iuxta Feſtum*, à Græcorum στύππη deſcen-

descendit, quæ vox alias etiã scribitur ꝑ simplex π. Ioseph. πληρώσαντες τὴν στοὰν στύππης. πρὸς δ' ἀσφαλθεῖσι καὶ πίσσης.

Stuprum dictum videtur plerisque, quasi *turpis stupor*, quod stupido bruto sit similis qui ruit in Venerem, & turpitudinem detestabiliorem vel brutis tractat, quicumq; virginis deflorationem, procurans pudicitiam eius expugnat. Est quippe communis nobis cum brutis fœda voluptas certissimum infirmitatis humanæ argumentum. Recte ergo Magnus Alexander duabus potissimum rebus se intelligere dicebat mortalitatem sopore & coitu. Alij deducunt id nominis à stupore pudoris, qui læditur hoc modo. In genere coitũ omnem significat vetitum lege. Est autem is duplex: Vnus, qui committitur cũ nupta (quomodo dicitur *adulterium*) vel cum cognatis aut virginibus sacris: Alter cum quauis persona, etiamsi fuerit ancilla, modo vis inferatur. Modestinus scriptum reliquit, putare nõnullis inter adulterium & stuprũ hoc esse discrimen, vt adulterium committatur in nuptam, stuprum in viduã. Sed lex Iulia de adulteriis indifferenter vtitur hoc verbo, *l. 101. ff. de verb sig.* Quid quod etiam in his mulieribus intelligatur, quæ vulgo quæstum faciunt turpiter viuendo, etiamsi non palam, item in liberis mulieribus, quæ cupidinis non matrimonij causa habentur, excepta concubina, ait Modestinus, *in l. stuprum. ff. ad l. Iul. de adulter.* Sed & in masculum auersa & vix nominanda libidine committi testatur, *l. 2. ff. de seru. corr. cum l. 1. §. remouet. ff. de postul.* Apud antiquissimos vox ista sumebatur pro turpitudine. Testis Næuius apud Festum his verbis: *Seseque ij perire mauolunt, ibidem, quam cum stupro redire ad suos familiares.*

Item: *Sin illos deserant fortissimos viros, magnum stuprum populo fieri pergetis.* Et in Nelei carmine: *Fœde stupreque castigor quotidie.*

Stylus, graphium siue instrumentum ferreum, anterius acutum, retro vero quasi plantam habens, quo olim in albo siue in tabulis ceratis scribere solebant, an à columna nomen inuenit, quæ Græcis est στύλος, & cuius formã quan-

dam videbatur referre, vnde & *epistylium* est dictum? Extrema huius obtusitate delere solebant, si quid expunctum in scriptura volebant. Itaque tandem pro ipsa orationis structura acceperunt, in qua quia sæpius delenda occurrunt, quæ postea displicere incipiunt, monet Horatius *Satyr. 10. lib. 1.* sæpe vertendum esse stylum, id est, emendanda esse scripta atque limanda. Cicero Verrina 4. *Vertit stylum in tabulis suis: Quo facto causam omnem euertit suam.*

Styx, fabulosa apud inferos palus, qualis sit, breuibus explicat Plato in Phædone his verbis: ὁ τέταρτος ἐκπίπτει εἰς τόπον πρῶτον δεινόν τε καὶ ἄγριον, ὡς λέγεται, χρῶμα δὲ ἔχοντα ὅλον οἷον κυανός, ὃν δὴ ἐπονομάζουσι Στύγιον, καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων Στύγα. Dictum volunt Stygem, quasi στυγερὸν, *odiosum*: Alij ἀπὸ τοῦ στυγεῖν, quod non solum odisse, verum etiam metuere & cōtristari significat. Quod ipsum, quia maxime contrarium est beatitudini & lætitiæ, in qua viuere creduntur Dij, fingunt eos Poetæ, quasi metuentes tristitiam iurare per Stygiam Paludem, Vnde Virgilius:

Dij cuius iurare timent, & fallere numen.

Homerus Odyss. 5.

Καὶ τὸ κατειβόμενον στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Meminit eius iuramenti idem Homerus *Il.* . Ouidius *Metamorph. 1.* Virgilius *Æneid. 2.* & alij Poetæ suis locis: Neq; facturus mihi videor rem Musis indignam, si & ex ipso Aristotele iuramenti rationem subiiciam, qui *Metaphys. 1.* excutiens Thaletis sententiam de aqua, tanquam principio; scribit hoc modo: Εἰσὶ δέ τινες, οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν, ὠκεανόν τε καὶ τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν στύγα ποιητῶν, τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὅρκος δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστι. Et Lycophron nominat: στυγὸς κελαινῆς νασμὸν, ἔνθα τερμιεὺς ὁρκωμόταις

θυς ἔτευξεν ἀφθίτας ἕδρας, A Styge etiam Stygialia ſacra ſunt dicta, quæ Sagæ faciebant ad pelliciendum in ſui amorem, quoſcunque vellent. Talia ſunt, quæ Dido prætexit facere ſe velle, vt intractabilem Æneæ animum in ſui amorem trahat: Etſi Poeta innuere videatur inditum illis nomen à Stygio Ioue, cum inquit: *Sacra Ioui Stygio, quæ rite incepta paraui.* In iis autem ſacris aut effigies ceræ ponebatur ei ſimilis, quem deuouebant, aut laminæ in eiuſdem ſimilitudinem effictæ, quas aliqui, & inter eos Scaliger, ipſullices putant dici à Feſto. Sed *Ipſiplices* legendum. Nam in veteri gloſſario *Ipſiplices*, αὐτόπλυκτα φύλλα exponuntur. Fabulæ ſtygiæ paludis (ne id quoque prætercam) occaſionem dedit Styx Arcadiæ fluuius, cuius aqua Alexandrum necauit Antipater. Teſtis Pauſanias *in Arcadicis*, qui etiam vim mortiferam eius aquæ aſſcribit.

Suada ab Ennio dicta Dea, Græcis πειθὼ, *teſte Cicerone in Bruto*, quā hominum reginam nominat Euripides in Hecuba, imo quam Themiſtocles apud Herodotum, *libro octauo*, tum ἀνάγκην nominat μεγάλους θεοὺς, vtpote quibus freti Athenienſes ab Andrus pecuniam depoſcebant, à *ſuadendo* nomen deriuat.

Suauium à ſuauitate dictum, nempe voluptatis oſculum, ſicut baſium pudicorum. Varro *de vita popul. Romani.* Ideoque hoc ab ore dicitur oſculum, non à ſuauitate, vnde *ſuauium*, quod ſimile ſit ſuauitati.

Subiugus habitus pro Deo apud Gentiles, eiuſq; ſimulachrū in nouæ nuptæ cubiculum ſolitum deferri, vt quidem ita iugo viri ſubiiceretur. Huic vero (nam pergo nuptiales ineptias referre) addebatur & *Virginenſis Dea*, quo virgini fœlicius ſolueretur zona: *Dea prema*, ne ſubacta ſe cōmoueret, & ita cōprimeretur: *Pertunda*, quæ concuteret & penetraret. Item *Venus tum Priapo*, ſuper cuius faſcinum, id eſt, ingens virile membrum cogebatur ſedere eum in finem, vt prior Deus videretur pudicitiam delibaſſe.

Subſellium. Adde quæ habentur ſequenti folio.

Subſtantia, prædicamentũ inter omnia primũ,& reliquorum vel accidentiũ baſis, per ſe quoq; ſubſiſtens, Græcis ὐσία, à *ſubſtando*, vel *ſubſiſtendo* nomen inuenit, quod accidentibus veluti ſubſtet, diuiditurq; in ſubſtantiam primã, & ſubſtãtiam ſecundã. Prima complectitur idiuidua, ſecunda ſpecies & genera. De vtraq; dicitur ὐσία, de ſecunda tantum ὑπόςασις, quę & perſonam in deitatis vna ſubſtantia ſignificat. Sed notanda philoſophi verba de ſubſtantiis primis: μὴ ὐσῶν, inquit, πρώτων ὐσιῶν, ἀδύνατον τῶν ἄλλων τὶ εἶ). Itaque primæ ſubſtantiæ vocantur ab eo principaliter, & & proprie, & maxime ſubſtantiæ, vtpote quæ neque de ſubiecto dicuntur, neque inſunt ſubiecto, ſed ſubſtant omnibus aliis. Plura de eã apud Dialecticos.

Subucula virorum veſtis interior cutem attingens à ſubtus vel ſubſuendo deriuata, quod vult Varro *1. de lingua Latina.* Feſtus notat, fuiſſe quoque genus libi ex halica, oleo & melle.

Subſellium, quod non plane eſſet ſella, dictum vult Varro. Fuerunt autem proprie ſubſellia Romæ ſedilia, in quibus ij Iudices, qui magiſtratum curulem non gerebant, conſidebant & cauſas cognoſcebant, quales fuerunt Tribuni Pleb. Quæſtores, Triumuiri, Ædiles plebis, & qui cum curulibus magiſtratibus iudicabant Centumuiri. Quin illi quoque, qui aut cauſas agebant ac defendebant, vel accuſabant, in hiſce conſidebant. Qua de re multa Aldus Manutius *2. de quæſitis per epiſtolam.*

Succidanea hoſtia, quæ cędebatur loco ſecundo, & proinde nominata à ſuccedendo. *Feſtus.*

Succidia, verbum Catonianum, appellari videtur ex eo, quod inde quotidie aliquid queat ſuccidi in vſum. Varro à ſuibus edendis nominatã putat. Meminit eius & Plinius multis in locis. Et Tullius *de ſenect. libro eod.* alludens: *Iam hortum ipſi Agricolæ ſuccidiam alteram vocant.*

Succinum à ſucco habere nomen cenſent quam plurimi. Iſidorus *libr. 16. cap. 8. Succinus, quem appellant Græci* ἤλεκτρον. *fului, cereiq; coloris, fertur arboris ſuccus eſſe, & ob id ſuccinum appellari.*

pellari. Electrum autem appellari fabulosa argumentatio dedit. Nam interempto fulminis ictu Phaetonte, sorores eius luctu mutatas in arbores populos, & lachrymis electrum fundere singulis annis iuxta Eridanum amnem, & electrum appellatum, quoniam sol vocitatus sit alectron, plurimi Poetæ dixerunt. Constat autem succum esse non populi, sed arboris pini. Nam *accensus tædæ nidore flagrat. Nascitur autem in insulis Oceani septentrionalis, sicut gummi, densaturque vt crystallum rigore vel tempore.* Hactenus Isidorus. Falluntur autem, qui in Liguria effodi tradunt cum Theophrasto, aut in insula Abalo reperiri hoc maris concreti purgamentum cum Timæo. Falluntur pariter, qui Græciæ vanitatem secuti in Electridibus insulis sextis Adriatico mari nasci prodiderunt, *teste Plinio, libr. 37. cap. 2.* Atque hæc de loco. Quo ad rem ipsam, quid illa nimirum sit, non minus video multos erroribus inuolutos. Nam Sophocles esse voluit concretas lachrymas Meleagridum auium defleuntium Meleagrum, quod nemo tamen sanus vnquam credidit: Demostratus glaciatam Lyncis vrinam, vnde ipse *Lyncurium* appellat alij *langurium* quę opinio pariter est falsa. Cumq; certum sit, arboris esse succum apud eruditiores, is autem triplex sit, *lachryma, gummi*, & *resina*, voluit sane lachrymam esse Aristoteles, cui præbent assensum Æschylus, Philoxenus, Euripides & Nicander. At ex populo sudare volunt, cuius opinionis meminit & Dioscorides. Etsi populus ex eiusdem sententia non lachrymam, sed resinam fundat. Cæterum Georgius Agricola cum Nicia priores sententias omnes reiiciens vult, *succinum esse pinguem terræ succũ siue sudorem, non qui em solis radiis elicitum ex terra, vt Nicias volebat, sed interno terræ calore expressum ex pinguibus terris atq; concretum, quem quandoque madefactum aquæ secum efferunt ex venis terræ.* Nam qui sol ex locis frigidis, & ad septentrionem reiectis eliceret succum? Sed si succus, quæri possit, qualis sit succus. Certe, quia pingue succinum est & ardet, necesse est aut bitumen esse, aut sulphur. Bitumen autem esse potius, demonstrat Georgius Agricola.

Sudarium, qua voce etiam Euangelistæ sunt vsi, Polluci καλύπτροι, à sudore faciei, quem detergit, nomen inuenit. Nam quod Syri & Chaldæi nominant *sudar*, linteũ est, quo tegitur facies. Vt inde habere Latini non possint.

Sueuia, cuius incolæ Ptolemæo σουῆβοι, dicta videtur Nauclero in suo Chronographia à Sueuo monte, qui ab ortu solis Germaniæ initium facit. Idem tradit, solam hanc Alemanniam olim dictam, cui etiam ortum Danubij deberi scribit vetustissimorum scriptorum auctoritate. Et quia Rhetia eadem cum Sueuia, vt idem affirmat, recte quidem *Rheticum* appellat *Danubium* Bartolinus.

Suffragiũ, à *suffragando*. Vide de ratione ferẽdi suffragia apud Romanos Tabellarias leges.

Suggillare, quod est percussione cutem maculare, ad superficiem recipiente se sanguine, quibusdam nomen habet à sugo, q̃ succus deducatur ad cutem: Alijs à Græco συγγελᾶν, id est, *simul ridendo*. Solemus enim eos ridere, qui percussionis signa gerunt in facie. Cæterum mihi perplacet etymon prius. A sugillando dicta sugillatio, Græcis ὑπώπιασμα καὶ ὑπώπιον, maxime cũ oculum inuasit, fractis vasis aut contusis ictu aliquo, & sanguine eo modo intra tunicas collecto. Cum vero aliis in partibus corporis imo in facie, non in oculis, subter cutem sanguinis effusio fit *ecchymosis* vel *ecchymonia* dici solet generaliori vocabulo.

Suilli ab isto pecore sunt dicti, cuius nomẽ referunt, vt & *Bubulci*, *Superij*, *Caprarij*, *Porcij*, *Ouinij*, *Equitij* & *Tauri*. *Alexander ab Alexandr.*

Sulmo Pelignorum metropolis, Ptolemæo σουλμῶν, veteribus *Solymum*, ficut constat ex 9. Silij à Solymo Æneæ comite nomen suum arcessit, *teste Ouidio*. 4. *Fastor.* his verbis:

Serus ab Iliacis & post Antenora flammis
Attulit Æneas in loca nostra Deos:
Huius erat Solymus Phrygia comes vnus ab Ida,
A quo Sulmonis mœnia nomen habent.

Silius etiam fundatam & conditam ab eo vrbem affirmat, & paulatim attrito nomine dictam *Sulmonem*. Dudũ etiam

ante

ante Romam conditam tradunt auctores. Eadem Ouidij Poetæ patriam esse ex ipsomet Ouidio constat, qui 4. *Tristium, Elegia 9.* canit hoc modo:

Sulmo mihi patria est, gelidis vberrimus vndis,
Millia qui nouies distat ab vrbe decem.

Iterum Elegia 15. Amorum 3.

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo.
Pelignæ gentis gloria dicar ego.

Sulpitia lex à C. Sulpitio Sauerrione & P. Sempronio Sopho Coss. Anno 1549. lata, ne quis templum aramue iniussu Senatus, aut Tribunorum plebis maioris partis iniussu dedicaret, *teste Liuio, libro nono.* Alia Sulpitia lex lata legitur ad populum à Publio Sulpitio Galba 11. Consule cum C. Aurelio Cotta, vellent iuberentue Philippo regi Macidonibusque, qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq; illata socijs populi Romani bellum indici, *eodem Liuio authore libro 31.* Accedit tertia nominis eiusdem lex Sulpitia à Seruio Sulpitio Tribuno plebis perlata L. Cornelio Sylla & Q. Pompeio Rufo. Coss. ne quis Senator supra duo millia drachmarum deberet, *sicut in Sylla meminit Plutarchus.*

Summanus dictus est Pluo, quasi *Manium summus, iuxta Martianum Capellam,* cui quoque (*vt Plinius scribit*) attribuebantur flumina nocturna. Huius simulachrum fictile fuit Romæ in Fastigio templi Iouis Optim. Maxim. quod cum ictum esset de cœlo, nec caput eius inueniretur vsquam, Haruspices in Tiberim deiectum esse dixerunt, inuentumque fuit eo in loco, qui demonstratus erat ab Haruspicibus, *teste Cicerone de Diuinatione.* Erectum eidem legitur templum in Capitolio, cum Pyrrhus, qui Tarentinorum causa bellum gesserat cum Romanis, in Ciliciam traiecisset. Meminit quoque Summani inter alios Deos Plautus in Bacchidibus his verbis: *Me Iupiter, Iuno, Ceres, Minerua, Latona, Spes, Ops, Virtus, Venus, Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules, Summanus, Sol, Saturnus, Deique omnes ament.* Meminit eiusdem & Augustinus, *quarto de Ciuitate Dei.* Dddd 2

Super à Græca ὑπὲρ, *teste Agellio, lib. 23. cap. 9.*

Superbus: Nomen hoc adeptus est primum Tarquinius septimus Romanorum rex, quod Seruium Tullium socerũ suum insepultum abiecerit, nec tantum Romanorũ multitudinem verum etiam patritios omnes, leges vrbis, & omnem Reipub. ornatũ, quo priores reges exornauerãt vrbem, despexerit & ad nihilum redegerit, præterea controuersiarum omnium iudicia nõ ad leges, sed ad suos mores retulerit, *sicut Dionysius, Liuius & Sabellicus testantur.*

Supercilia Aristoteli ὀφρύες, sed διφυεῖς, id est, *formæ* aut *figuræ duplicis* (sic enim vocem hanc intelligunt nõnulli) quasi *supra cilia*, quæ βλεφαρίδες sunt Græcis, In Iunonis tutela voluerunt hæc esse veteres, quod protegantur iis oculi, quibus luce fruimur, Iunoni sacra.

Superstitio Græce δεισιδαιμονία, de qua libellus integer extat Plutarchi, videtur Ciceroni *de natur. Deorum 2.* nomen accepisse à superstitibus filijs, pro quibus precabantur & immolabant. Verba eius sunt: *Qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui filij eßent superstites, superstitiosi sunt appellati.* Quod etymon probat etiam Fulgentius Placiades μυθολογικῶν I. Alij dictam superstitionem volunt à superstantium rerum, id est, cœlestium & diuinarum, quæ super nos stant, inani & superfluo timore. Cui sententiæ fauet nonnihil Isidorus, maxime Lucretius, qui vtitur his verbis: *Horribili super aspectu mortalibus instans.*

Seruius vult *Æneid. 8.* esse timorem superfluum & delirum, quo quis forte affectus Deum ibi offendere metuit, vbi non offenditur. At Lactantius *Instit. 4.* Ciceronem reprehendens superstitiosos vocari scribit, nõ qui filios superstites optant, omnes enim optamus, quodq; semel bonũ, quippe orare, vt superstites sint filij, semper esse bonum, eoq; melius, quo sępius fiat, affirmat. Ast eos potius, qui superstitem memoriam defunctorũ colunt, aut qui parentibus eorum superstitibus colebant eorum imagines domi, tanquam Deos Penates. Nam qui nouos sibi ritus assumebãt, vt in vice Deorum mortuos colerent & honorarent, quos persua-

perſuaſum habebant ex hominibus in cœlũ receptos, eos ſuperſtitioſos vocabant: Qui vero publicos & antiquos Deos colebant, religioſos nominabant. Vnde Virgil. Æneid: 8. *Vana ſuperſtitio veterumq́; ignara Deorum.* Alij ita a religione diſtinguunt, vt hæc quidem veri ſit cultus, ſuperſtitio falſi. Et Lactant. *Superſtitio minimis etiam rebus Deos inſerit.* Liuius lib. 27. *Eorum vafricie augetur, quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi.* Omnia hæc concurrunt ad ſtabiliendam Lactantij ſententiam tum eorum, qui plus æquo religioni alicui & vſu & ratione incognitæ dediti ſunt. Et quoniã talem arbitrabãtur Ethnici religionem Iudaicam ipſis certe incognitam & nouã, auſi fuerunt eã ſuperſtitionem vocare, Iudæos vero ſuperſtitioſos, *vt ex Floridis Apuleij cõſtat.* Quare etiam ritus iſtos cum ritibus Ægyptijs abolitos a Tiberio, apud Tranquillũ legas. Clemens Alexandrinus ſcribit *in ſuo Protreptico*, ſuperſtitionem templa cõdere perſuaſiſſe. Quæ enim prius hominum ſepulchra fuerunt, magnificentius condita templa cœperunt appellari, id quod exemplis latius ibidem probat.

Supinus cum idem ſit, qui veteribus ſuppus, *teſte Feſto* poterit origo aut a ſuppo, aut ſimul a Græco ὕπτιος deduci, aſpiratione in ſ literã conuerſa, ſicut ὕλας dicunt Latini *ſyluas*, ἓξ ſex, & ἑπτὰ *ſeptem, auctore eodem Feſto.* Lucilius: *Si vero das, quod cogat, & ſi ſuggeri ſuppus.*

Supparum olim non tam velum, quam ſupplementum veli ſignificans, parteſq; ſummas, ideoq; ſupra velũ & antennã expaſſum, quod ſurſum pararetur nomen *(vt opinor)* inuenit. Lucanus: *Summaq́; pandens Suppara velorum, perituras colligit auras.* Fuit & ſupparus poſterioribus temporibus apud Romanos fœminarum ſubucula. Ita enim Feſtus: *Supparus veſtimentum puellarum lineum femorale, vſque ad talos pendens, dictum quod ſubtus appareat.*

Supplantare a planta pedis deductũ, & pede ſuppoſito in terram aliquem deiicere ſignificat, q̃ eſt Græcis ὑποσκελίζειν. Vnde in Pſalmo: ἀνάστηθι, κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτοὺς, *exurge Domine, præueni eos, & ſupplanta eos*, Vtitur

hoc vocabulo Tullius *Offic.3.*citante Nonio:*Contendere debet*,inquit,*quam maxime poteſt,vt vincat,ſupplantare eum, qui cum certet:at manu pellere nullo modo debet.*

Supplicatio proprie veniæ petitio quoad priorem errorē deductum nomen à ſupplicādo quod demiſſius orare ſignificat,nonnunquam flexis genibus & manibus complicatis Canoniſtæ nominant remiſſionem ſententię,*cap. ex literis. de in integr. reſtitut.*qua vtimur aduerſus ſententiam eorū à quibus appellare non licet ob eminentiam.*l.1.ff.de off.praef. praetor.auth.quae ſupplicatio.C.de prec.Imperat.offer.*Erat & apud Romanos ſupplicatio honor, qui vna cū Imperatoris nomine decernebatur Victori, nempe cum ſenatus populo Deûm templa aperiri,ac gratias Dijs Imperatoris nomine agi iubebat. Erat enim moris, vt Conſules vel Prætores poſtquam à militibus appellati imperatores fuerant,lictores laureatos præferrent,literaſq; ad Senatum laureatas de re geſta mitterent, quibus Imperatoris nomen ac ſupplicationes à Senatu poſtularent.In hac ſupplicationis Pompa Senatus ſe ſolenniter conferebat ad Templa Deorum, ibi ſacrificans. Omnis autem populus dies Feſtos agebat Diis gratias agens pro ſpe victorię,quę affulgebat.Quamuis autem temporibus primis ægre decernebatur, tamen poſtremo eo progreſſa res eſt,vt tandem in quinquaginta dies decreta ſit,quod contigit Hirtio,Panſæ,& Cæſari Octauiano Mutina colonia liberata, cum tandem in vnum diem eſſet decreta M.Valerio,& M.HoratioCoſs. deuictis Sabinis,Camillo captis Veiis in quatriduum,Cn.Pompeio confecto Mithridatico bello in dies duodecim.

Supplicium dici volunt à *ſupplicando*, hoc eſt, precando,quod ſupplices eſſe ſoleant homines in deprecandis pœnis:Aut quia Priſca paupertas ex noxiorum bonis ſacra facere cōſueuit in ſupplicationibus Deorum, delatis non in ærarium mulctis, ſed in aras Deorum,tanquam anathematibus. Nonnulli à ſupplendo deductum malunt, quod in ſuppliciis iniuriarum & fraudis quædam compenſatio & quaſi ſuppletio fiat. Alterum etymon nonnihil compro-

bat I-

batIſidorus,cum inquit: *Supplicia dicuntur ſupplicationes, quæ fiebant de bonis paſſorum ſupplicium.* Et Feſtus: *Supplicia veteres quadam ſacrificia à ſupplicando vocabant.* Item Nonius: *Supplicium, dicebatur damnatio, vel pœna.* Virgil. 4. Æneid. *Mediis (ſi quid pia numina poſſunt) Supplicia hauſturum ſcopulis.* Supplicium rurſum ſupplicatio. Saluſtius Catilinæ bello: *In ſuppliciis Deorum magnifici.* Et Epigonis: *Nunc pergamus ſuppliciis placans cœlitum aras expleam.* Afranius: *Nullam profecto acceſsi ad aram quin Deos ſuppliciis, ſumptu vatis, donis, precibus, plorans, obſecrans nequicquam defatigarem.*

Sur deſertum Arabiæ petrȩæ, Hebræis שׁוּר, ab eadem voce, quæ propugnaculum ſignificat, recte deduci poteſt,

Suræ dicti olim Romanis à ſurarum neruoſitate. *Sura* dictus & P. Lentulus, poſtea ſtrangulatus in carcere, à Cicerone ob Catilinariam coniurationem, quod cum Sylla ab eo pecuniæ publicæ rationem repeteret, quam quæſtor tractauerat, ſe reddere non poſſe reſpondit, ſed præbiturum ſuram, quæ in homine eſt κνήμη, puerorum inſtar, qui deliquerunt in ſphæræ ludo. *Plutarchus in Cicerone.*

Sus vnde, niſi ab ὗ, quæ quidem vox orta videtur Platoni, ἀπὸ τοῦ σοῦσθαι, id eſt, *concitate currendo*? Vtitur ea voce Callimachus in Hymnis, cum inquit: σύαξ πελασγιάδες. quod ipſum, & Camerarius animaduertit. Ventri & gulæ natum hoc animal; Ideoque refert Clemens *Stromatum 2.* ſapientiæ quendam ſtudioſum virum nominatum à Græcis ὗν quaſi θῦν, quod aptus tantum eſſet viſcerationibus & epulis. Verba ipſius hæc ſunt: λέγεται γ᾽ οὖν τινα τῶν φιλοσοφούντων ἐτυμολογοῦντα τὴν ὗν εἰπεῖν φάναι, ὡς εἰς θύσιν καὶ σφαγὴν μόνον ἐπιτήδειον. Senſus eidem bliteus & ſtupidus ineſt: volutatur ſemper in cœno, inq; eo delitias agit. Quo mirũ non ſit veteres accepiſſe per eum hominẽ à moribus bonis & diſciplina recta brutorũ inſtar alienũ & voluptatibus addictũ, labefactata rationis vi & ingenio corrupto, profanis cogitationibus. Quid mirũ itaque, ſi abſtinuerint ab eſu carnis ſuillæ Iudæi? ſi Ægyptij eum etiam abominarentur, qui vel per incuriã attigiſſet, ideoq; ſtatim aqua

fluuiali vestes cogeretur abluere,imo templi ingressu prohiberent subulcos? Quid illos memoro,cum nec Scytæ in sua regione alere dignati fuerint,nec apud Romanos sine piaculo tangere potuerit flamen Dialis? Quin ob stuporẽ & tarditatem ingenij Arcades prouerbiali hoc scommate perstrinxerunt Bœotios,ὗς βοιωτία, *vt Achæus,Eubulus & Alexis prodiderunt.*Neq; ignotum illud: *Sus Mineruam*, quoties varia rerum cognitione aliquem instructum is docere conatur, qui eruditionis omnis ac disciplinæ prorsus est expers. Equidem suillam carnem ingenij aciem obtundere & hebetare creditur,qui vero lac biberint, lepra & putida scabie contaminari. Illud ridiculum, at referendum tamen,sues,si cephalalgia infestentur,eam cancrorum fluuialium esu(modo nancisci queat)curare,vt simiæ esu febri medetur leo,canes fellis vitio gramine comesto.

Susa Persidis metropolis, vel regionis Susianæ Ptolemæo, μεμνόνεια *Herodoto & Æliano*, à Suso fluuio deriuat nomen, Fuisse in ea templum Susianæ Dianæ, refert Solinus: *Et habet circa se fertile admodum solum*. Alij mollem hanc & delicatam Persarum vrbem, vbi regum erant hyberna propter amœnissimam cœli plagam,inde nominatam tradũt, quod Susa Persarum lingua lilium sit. Volentes itaque loci pubhritudinem exprimere,nomen illi à lilio fecerunt,

Susanna Hebraice שׁוֹשַׁן, & *pulcherrimum* significans *florem*, cognationem habet cum שׁשׁ bysso, & שׁשׁה sex. Sex enim folia lilium agnoscit.

Sycophanta calumniator siue delator, ἀπὸ τοῦ φαίνειν ὅ ἐστι ἐγκαλεῖν, id est,*ab accusando iuxta etymologicon magnum.* Vnde συκαστὰ dicebant τοὺς φιλεγκλήμονας *libenter accusantes*, Idẽ in sycophantiæ nomine longe altius nominis originẽ arcessit. Cum enim optimæ essent Atheniensium ficus, & & proinde ne quis efferret ꝓhibuissent, nihilominus furto auferrentibus quibusdã quicumq; hos detulissent atq; significassent,eos tum *sycophantas* appellabant.

Sylla proprium Romanis nomen à Sibylla deducitur,vt quidam volunt.Cum enim Romæ ludi primo Apollini ex vatici-

ticinio Martij vatis celebrarentur & repentino hostium aduentu plebs excitata esset ad arma, dicuntur *hostes fugisse & inde rediisse ad spectacula.* Et quia primum instituti dicuntur bello punico ex libris Sibyllinis, Cornelio Rufo Decemuiro, dictus fuit Sibylla, & postea corrupto nomine *Sylla.*

Syllaba ἀπὸ τοῦ συλλαβεῖν, à *comprehendo.* Hinc syllabica expositio scripturæ.

Syrtes loca arenosa, æstuosa ac vadosa quales duas in Libyco mari fuisse cõmemorat Dionysius *in Periegesi*, eiusq; Scholiastes Eustathius, *vt & Strabo lib.17.* Lucanus *lib.9.* Virgilius *5. Æneid* Solinus & alij, videntur Sallustio *in bello Iugurthino* arcessere nomen παρὰ τὸ σύρεσθαι, à *trahendo*, quod fluctus vi ventorum trahant limum, arenam, & saxa ingentia, quo cum abrepta nauis incidit, perit vadis illisa, aut aquarum vorticibus absorpta.

Syllogismus, quem Cicero interdum vocat *rationis conclusionem*, interdum *argumenti conclusionem*, nonnunquam verbo vno *argumentationem* παρὰ τὸ λογίζεσθαι, id est, *ratiocinando & colligendo*, deducit nomẽ sumpta ab Arithmeticis metaphora. Vt συλλογίζεσθαι hic sit, ex assumptis propositionibus, *quasi subductis calculis, summam argumentorum efficere.* Hominum autem eorum est ratiocinari, qui valent ingenio. Vnde prouerbium: Μάταιοι μάταια λογίζονται, ἔνεστι γὰρ φύσει. Vtitur τοῦ λογίζεσθαι, vocabulo Paulus *ad Roman.3.* hoc modo: Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Sed subiicio Græcam Aristotelis definitionem: ἔστι δὲ συλλογισμὸς, inquit, λόγος, ἐν ᾧ τιθέντων τίνων, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνειν διὰ τῶν κειμένων. Addo instrumenta, quibus idem copiosas ratiocinationes & syllogismos fieri posse docet his verbis: Τὰ δ' ὄργανα, δι' ὧν εὐπορήσομεν τῶν συλλογισμῶν, ἐστὶ τέτταρα· ἓν μὲν, τὸ προτάσεις λαβεῖν, δεύτερον δὲ τὸ ποσαχῶς ἕκαστον λέγεται δύνασθαι διελεῖν. τρίτον, τὰς διαφορὰς εὑρεῖν, τέταρτον δὲ, ἡ τοῦ ὁμοίου σκέψις, instrumenta quibus ratiocinationibus & syllogismis abundabimus, sunt quatuor: *Vnum*, delectũ habere

propoſitionum: *alterum*, explicare poſſe verba, quæ multiplicem poteſtatem obtinent: *Tertium*, earum rerũ, quarum verba notæ & ſigna ſunt, diſtinctionem & differentiarum inuentionem noſſe: poſtremum conſideratione & animaduerſionem ſimilium exploratam habere.

Sylua deſcendere videtur Grammaticis à Græco ὕλη, eſtque eorum nõnullis generale arbuſtorum omniũ nomẽ, quia nemora dicuntur ſyluæ amœnæ, luci ſyluæ obſcuriores. Nec tantum de arboribus dici conſueuit, verum etiam de herbis. Virgilius: *Subit aſpera ſylua Lappa tribuliq;.* Accipitur & pro materia apud Poetas, item pro eo, quod velociſſime & ex tempore ſcribi ſolet, qualis ſylua meorum carminũ reliquorum laborum omnium pimitiæ. Quintilianus libro 10. *Diuerſum eſt eorum vitium, qui primo decurrere per materiam ſtylo velociſſime volunt, & ſequentes calorem atque impetum ex tempore ſcribunt, hanc ſyluam vocant.*

Sylua ducis, vna ex 4. ciuitatibus Brabantiæ præcipue nomen obtinet ab amœniſſima ſylua ducum Brabantiæ ſita prope riuulum die Eſe. Diſtat Antuerpia ſpatio miliarium 12. à Moſa 2. miliaribus.

Syluanus, quia ὑλικὸς eſt Deus, videtur dictus prudẽtioribus, ἀπὸ τῆς ὕλης, id eſt, *materia*, quam vocant *omnium elementorum fecem*, id eſt, *ignem ſordidiorem* & *aerem*: item *aquam & terram ſordidiorem*, vnde procreant cuncta. Publica vero perſuaſio erat, *auctore Seruio*, eſſe cum agrorũ & pecorum Deũ. Eundem infeſtum fuiſſe puerperis, docet Auguſt. *6. de Ciuit. Dei. cap. 15.* Litatum illi porco, alias quoq; meminimus.

Symbolum Apoſtolicum, ſeu fidei Chriſtianæ, appellationem acceſſere volunt tracta ſimilitudine ab epulis collatitiis, quas συμβολὰς vocant, aut à συμβάλλειν, *in vnum conferendo*, quod Apoſtolorum vnuſquiſq; contulerat illic in vnum, quod ſentiebat de fide non ſecus ac ſingulis conuiuæ ſuas pecuniæ vel cibi, ac potus partes congerunt. Durandus *in Rationali Diuinorũ* deducit à συμ & *bolo*, id eſt, *morſello*, quod *quiſq; Apoſtolorum morſellum*, id eſt, *partem appoſuerit*. Sunt etiam nonnulli, qui ſingulis ſingulas partes attribuunt, incer-

incerto tamen auctore, quantumuis id affirmet Ruffinus. Quapropter probabilius putant nō pauci significare illud in Ecclesia breuem & summariā fidei Christianæ formam ac normā in primitiua Ecclesia ꝓpositam, vt conferretur, atq; congrueret cū eo omnium aliorum fides, quicumq; Christiani vel fideles vellent haberi, & ita Pseudochristiani à veris discerni possent. Idem *Apostolicum* est dictū quod summam Apostolicæ Doctrinæ contineat, quam cogebantur profiteri *Catechumeni*, & absolute callere, priusquā plane in gremium ecclesiæ, & ad sacram communionem reciperentur. *Catholicum* autem propterea nominatum, quod Christianorum omnium per totum terrarum vrbem vna sit fides. Celebratur & *Symbolum Nicænum, Athanasii, Ephesinum, Chalcedonense*, quæ tamen symbola non sunt alia ab Apostolico, sed eius velut repetitio & declaratio, *vt recte censet Vrsinus.* Sunt & aliæ vocis symboli significationes, mihi tamen non attingendæ, verum Grammaticis relinquendæ.

Symphonia, harmonia Musica, vt in Geometria Symmetria, nempe vocis aut soni, aut vtriusq; concentus, ἀπὸ τοῦ συμφωνεῖν, id est, *consonando* deriuat nomen. Plato nominat ὁμολογίαν, id est, *consensum*, at ὁμολογίαν ἐκ διαφερομένων, inquit, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατόν ἐστι, id est, *consensum ex rebus discordibus, qnandiu discordant*, fieri non posse.

Symplegades duæ insulæ, vel rectius, scopuli duo, alio nomine κυάνεαι, *de quibus est ante dictū*, quasi συμπληγάδες, ἀπὸ τοῦ συμπλέκειν quod est *congredi*, deducunt nomen. Traduntur enim in fabulis concurrisse, vnde & συνδρομάδες πέτραι, id est, *concurrentes* dicuntur *petræ*, & ab Eratostene, vt *scribit Isacius in suo Lycophrone*, συνορμάδες. Eandem ob causam *viuæ petræ* nominantur à Pindaro. Persuasionis huius origo nō aliunde manauit, quam quod spectantibus eminus videantur concurrere, etsi non concurrant reuera.

Symposiarcha, ὁ συμποσίου ἄρχων, *conuiuij princeps aut moderator, aut potius magister*. Multis aliis ille nominibus, & qui-

dem elegantibus appellatur à Græcis. Polluci est ὁ συμποσιάρχης τὸ συμπόσιον, *qui constituit siue adornat conuiuium:* Item ἑστιάτωρ, ἑστιῶν, ἑστιοῦχος, secundum Aristophanem ξενίζων, συμποσίαρχος, ὁ τῆς συνουσίας ἡγεμών, rursus iuxta Pollucem προκλήτης, nempe ὁ τῆς ἑστιάσεως προεστάτης, conuiuij præses, *iuxta Plutarchum*, ἄρχων, ἐπιστάτης ποσιάρχων, συμποσίου βασιλεύς, ἑστιάρχης: *iuxta Athenæum lib. 5.* ὀνομακλήτωρ, τῶν δ' εἰσπνόων ταξιάρχης, & *lib. 6* τῶν δ' εἰσπνόων ταμίας. Idem Hesychia est θυσιάρχης. Pollux vult etiam οἰνόπτην dictum,id est,*vini inspectorem*, & ὀφθαλμὸν,id est,*oculum*. Arbitrum vocat Horatius, & tali sorte à conuiuis eligi solitum ex veterum scriptis patet.

Synagoga συναγωγή, *conuentus Ecclesiasticus*,seu προσευχήσιον, etiā olim ecclesia,*vt docet Hieronymus cap.1. Prouerb.* Salomonis,à συνάγειν,id est,*congregando* deducit nomē. Matthæi 6. accipitur pro *loco isto, in quem conuenire solebant Iudæi ad scripturā tractandā.* Peculiariter tandem de solis Iudæis accipi cœpit,vt eorum sint συναγωγαί, sicut gentium συνόδοι. Inepte vocem istam Castellio interpretatur collegiū.Græci inde ἀποσυνάγωγον faciunt id est,*alienum à synagoga*,quod *Ioannis 9.* est versum,extra synagogam fieri,& *Ioannis 16. absque synagogis facient vos,longe peius:*Cum proprius sit sensus, *eos exclusum iri cœtu ac populo Dei,atque ita habendos pro Ethnicis & publicanis.*

Syndicus, communis velut patronus & aduocatus publico iuri causisq; communibus defensandis incumbens, qualē communem artorem societas aliqua aut collegiū habere potest,à verbo σύνδικεῖν,quod idē cum συνηγορεῖν,id est,*patrocinando* nomen accepit.Sic dicit Demosthenes proCtesiphonte,*Aristidem creatum Syndicum,vt communi causæ Atheniensium nomine patrocinaretur.*Iurisconsultus *in l. munerum. ff. de munerib.*non incommode vocat *defensores.* Sic ἔκδικοι dicebantur Græcis,qui in Repub. agebant domi ac foris pleniore aliquanto potestate, quam legati. Extat *& in C. tit.de defensorib.ciuit.* vbi simul docetur , quæ fuerint ipsorum mnera,& quibus se rebus admiscere debuerint. Hęc videat, qui plura desiderat. *Syne-*

Synedrium, συνέδριον, collegiũ siue consessus politicus, ἀπὸ τοῦ συνεδρεύειν, id est, considendo arcessit nomen. Talia synedria apud Iudæos fuisse tria, testantur auctores multi. Nã erat synedrium maius, regni totius Senatus: Sinedriũ minus, vrbis Hierosolymæ Senatus: Tertio Triumuiratus. Hebræorum Rabini vocem hanc vsurpantes nominarũt סנהדרין. Fit & synedriorum mentio in quadam C. constitutione. Cuiacium vide *lib. 7. Obseruat. cap. 30.*

Synodus, cœtus siue conuentus, vel conciliũ (*vt iam vocant*) ecclesiasticũ indictũ & institutum, siue ad confirmandã, siue ad purgandã ab erroribus fidẽ, ἀπὸ τῆς συνόδου Græco vocabulo descẽdit. Quatuor autẽ habentur synodi pcipuę, quę omnes fidei articulos cõplectuntur, quasi Euangelia quatuor, & totidem paradisi flumina. Prima synodus Nicæna 318. Episcoporum Imperatore Constantino coacta, in qua Arrij hæresis damnata de inæqualitate personarũ in trinitate. Secunda centũ & quinquaginta patrũ sub Theodosio seniore Constantinopoli coacta Macedoniũ negantẽ Deitatẽ Spiritus sancti anathemate percussit demonstrans cum Patri & Filio esse consubstantialem. Tertia Ephesina prima, ducentorum Episcoporum, congregata sub iuniore Theodosio, condemnauit Nestorium duas in Christo personas asserentem. *Quarta* deniq; Chalcedonensis sexcentorum triginta sacerdotum sub Principe Martino damnauit Eutycheni Cõstantinopolitanũ abbatẽ Verbi Dei & carnis vnã affirmantẽ naturã, eiusq; defensorẽ Dioscorũ quondã Alexand. Episc. & ipsum rursus Nestorium cũ reliquis hęreticis, Christũ ita natũ de virgine pdicans.

Synthesis videtur quibusdam, *vt & Turnebo*, vestis elegantior, qua certis diebus Festis, vt Saturnalibus, Populo Romano extra ordinẽ vti licebat, ꝙ & Beroaldo *in Suetoniũ* videtur, eidemq; nomẽ trahit, ꝙ consuta contextaq; essẽt compositione quadã versicolore. Sed Turnebus inde deducit, ꝙ septenas aliquãdo aut octonas vestes syntheses in arcis aut prælis compositas haberent. Etenim componere Græci dicunt συντιθέναι. Hanc Turnebi & Beroaldi sententiam

improbat Hotamannus,existimās synthesin conseruationem vestium non vestis genus,significare,putatq; planeist ud ostendi Scæuolæ verbis *in l.3 8.ff.de aur.& arg.leg.*

Syrma vestis fluxa & humum verrens, qualis erat tibicinum & fidicinum,*vt apud Flaccum*,traxitq;vagus per pulpita vestem,ἀπὸ τ̃ σύρειν,id est,*trahendo nomen deductum habet.*

Syrmaismus, cuius Hippocrates meminit, *de articul. 2.* quique leuem & mediocrem per alui deiectionem aut vomitum euacuationem significat, *teste ibidem Galeno*, παρὰ τὸ συρμαΐζειν,quod est *(auctore Suida)* purgare per vomitum aut aluum,nomen inuenit.

Syriæ nomen atque Syrorum videntur mutuasse Græci ab Assyria & Assyriis,id quod docent *Herodotus,Strabo,Suidas, Iustinus*. Nam vtrosque gentem vnam eandemque crediderunt. Quo pertinet,quod scripsit Eustathius, Assyriorum & Syrorum nomen aliquibus ἀδιάφορον esse. Ita enim vsurpatum reperimus ab *Athenæo,Luciano,Egesippo & Cicerone*, Ex quibus Lucianus se etiam Assyrium vocat,cum esset Syrus ex vrbe Samosatha. Quin Assyrium nominatū Heliogabalum,quod vteretur veste Syri sacerdotis, testis est Dion. Hebræis dicta fuit hæc regio, *auctore Hieronymo*, Aram. Vnde recte sensit Posidonius apud Strabonem in *calce, libro 16.* Syros ab Homero dici ἐρεμβὺς, quos & ἀραμὺς suo tempore vocatos idem Strabo *libro 13.* affirmat. Huc accedit, quod & Aramæos appellet Iosephus. Terrarum maximam appellat Syriam Plinius & pluribus distinctam nominibus scribit, & vndecim regiones sub ea comprehendi. Etsi ab alijs arctiorib.limitibus constringatur. Vrbs Syriæ fuit Laodicea clara vinetis & libera quondā:vnde oriundus fuit Pāphilus Presbyter vir magna pietate & doctrina tandem Cæsareæ coronatus martyrio. Eiusdē Episcopus fuit Apollinarius, cuius versibus Heroicis descripti Psalmi extant etiamnum. Sita in hac quoque regione Antiochia,vbi discipuli Christi primum *Christiani* sunt dicti. Cum autem eam sua ætate terræ motu concussam Iustinianus Imperator restaurasset, θεόπολιν, quasi au-

ſi auſpicatiore vocabulo dixit. Atque hæc de Syria.

Syrtes, Ptolemæo σύρτις magna & parua, ſinus ſcilicet maris vndoſi & vorticoſi circa Africam in mari mediterraneo, ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod eſt *trahere & arenam congerere*, nomen arceſſit. De his ſcripſit Strabo, *lib.17.* cum alia multa, tum hęc inprimis: ἡ χαλεπότης δὲ ταύτης τε τῆς Σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς, ὅτι πολλαχοῦ τεναγώδης ἐστὶν ὁ βυθὸς κατὰ τὰς ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας. συμβαίνει δ' ὥς τισι συμπίπτειν εἰς τὰ βραχέα, καὶ καθίζειν. σπάνιον δὲ εἶναι τὸ σωζόμενον σκάφος. διόπερ τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι μὴ ἐμπέσοιεν εἰς τοὺς κόλπους ὑπ' ἀνέμων ἀφύλακτοι ληφθέντες. Saluſtius quoque in bello Iugurtino: *Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura, quorum proxima terræ prææalta ſuit: Cætera vti ſors tulit, alias alta ſunt, alias in tempeſtate vadoſa. Nam vbi mare, magnũ eſſe & ſæuire cœpit ventis, limum, arenamque, & ſaxa ingentia fluctus trahunt. Ita facies locorum cum ventis ſimul mutatur: Syrtes à tractu nominatæ.*

Syrupi, quaſi Syriæ ὀποὶ, *vt Hermolao videtur.* Græcis recentioribus στράπιον dicitur, aliis ζουλάπιον.

T.

Taba vrbs Arabiæ, quæ Stephano eſt *Tabis*, forte deduci poterit à טוב, quod *fuerit tutiſſimum perfugium nautis, exorta in mari poteſtate.* Meminit eius Arrianus *in periplo maris Erythræi.* Sed Stephanus tres eius nominis vrbes enumerat: Vnam *Lydiæ*, ſic dictam, quod eſſet ædificata ſupra petram, quam Græci nominant τάβαν, alteram *Cariæ*, tertiam *Peræam*.

Tabellariæ leges à tabellis nomen inditum agnoſcunt, ad id latę, vt popul. Rom. non voce, vt antea, ſed tabella ſuffragium in comitiis ferret, quo ita liberũ omnino iudicium haberet, in magiſtratibus creandis. Primũ enim ferri ſolebãt ſuffragia in Curiatis & aliis Comitiis viua voce, donec lex Gabinia, eadéq; tabellaria lata fuit à Gabin. Trib. Pleb. Coſs. Cn. Calphur. Piſone, & M. Popil. Lęnate, Añ. ab V. C. DCXIV. qua cautũ erat, *vt Comitiis, quib. Magiſtrat⁹ crearetur,*

populus non voce, sed tabella suffragium ferret: Et quo id liberius fieret, ne quis inspiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret. De hac Tab. ita Cicero in Planciana: *Frontes aperit hominum, mentes tegit, eamque dat libertatem, vt, quod velint, faciant, promittant autem quod rogantur.* Idem existimat *3. de legibus* Tabellariā legem abstulisse omnem optimatium auctoritatem. Sed Gabiniam secuta fuit biennio post Cassia lex libera esse volens suffragia, non iudicum tantum in iudiciis, sed etiam populi in Comitiis, verum Tributis tantum, quibus demulctis iudicaretur. Meminit eius Cicero in *Lælio*, *in Bruto. 3. de legibus.* Asconius *Verrina 2.* Idem in legibus faciundum suasit Papyria, quam tulit C. Papyrius Carbo Trib. Pl. homo seditiosus & improbus P. Popilio Lænate, & P. Rupilio Coss. anno 621. *vt inquam*, in iubendis aut vetandis legibus populus tabella suffragium ferret. Papyriam porro secuta Cœlia, quā tulit Cœcilius Trib. Pl. Q. Cælio Metello Baleario & T. Quinctio Flaminio Coss. Anno ab V.C. 630. vt etiā in perduellionis iudicio, qp Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *teste Cicerone 3. de legibus.* Talia suffragia per tabellam lata eleganter tacita appellat Plinius in Epistolis, qui etiam addit ex tacitis, suffragiis iocularia multa & fœda dictu emanare, & multos in suffragiorum tabellis scurriliter illudere. Sed pergo paulo exactius rationem suffragandi aperire. Olim cum Magistratuum erant Comitia, rogabantur singuli centuriatim, quem esse magistratum vellent. Tunc singuli nominatim, quē creari vellent, appellabant: Quod ipsum quoq; fiebat in comitiis regis sacrorum. Sin legū essent Comitia, vti solebat populus his solennib. & velut conceptis verbis, *vti rogas*: quib. significabat, se velle hoc ita fieri, quemadmodū fieri vellet legis rogator. At si nollet accipere legē vtebatur solenni verbo, *antiquo*, significās se, qp rogaretur: ne omnino fieret vetare. Eisdē vocib. vti solebant in iudiciorū Comitiis, At vbi populo data fuit tabella, oportuit eam munere vocis defungi. Ac in Comitiis quidē Magistratuū oportuit tabel. nomina

Can-

Candidatorum inscribi, vt quidem illis Magistratus per tabellam daretur. Tot vero tabellæ vnicuique de populo dabantur, quot erant candidati, quorum rationem haberi oportere iudicatum esset. In legum Comitiis duę dabantur tabellæ: Vna, cui inscriptum erat, *vti rogas*, duobus tantum elementis primis V. R. Altera, in qua scriptum erat, *Antiquo*, vna etiam litera *A*. In Comitiis iudiciorũ cędē tabulæ dabantur: Vna notata litera *A*. id est, *Antiquo*: Altera notata literis. V. R. id est, vti rogas. Atque illæ tabellæ non afferebantur domo, sed offerebantur populo suffragium inituro ab iis, quos appellabant *Diribitores*. Quo vero ordine factum id fuerit, colligitur ab aliis hoc modo: Sortitione inter tribus & centurias de prærogatiua facta, Magistratus in Tribunali, quod erat in campo Martio, sedes per pręconem vocabat prærogatiuam centuriam ad suffragium, quæ mox in septum quoddam prope tribunal, quod alio nomine dicebatur ouile, discedebat, eratque locus in campo Martio cancellis inclusus, in quo erant, qui suffragium dicebant. In illud autem ouile, seu septum discessura centuria per pontes ibat, id est, vias angustas, per quas populus in Ouile se conferebat In pontis velut vestibulo stabant Diribitores, qui tabellas singulis ministrabant. Ingredientibus Ouile proponebant Rogatores cistam, in quam conii cerent eam, quam vellent, tabulam. Collectis iam tabellis Centurię toti s, adhibebantur custodes educendis suffragiis, quorum munus erat describere suffragia, vt ea centuriæ sententiæ renuntiaretur, in quam plures inclinasse conspiceretur. Hoc vero erat describere suffragia, tot in tabella puncta notare, quod tabellæ reperirentur similes, vt inito tandem numero ea Centuriæ sententia renuntiaretur, quę plures habere similes tabellas ex numero punctorum perspiceretur. In legibus quidem ferendis, si plures reperirentur tabellæ, in quibus scriptum esset *V. R.* pauciores, in quibus scriptũ esset, *A*. ab ea Centuria legē iuberi renuntiabatur. Contra vero legem Centuria non accipere pronuntiabatur, si plures scriptum haberent, *A*. At si forte pares numero

tabellæ deprehenderentur in partem vtramque, eius centuriæ nulla renuntiabatur sententia, nisi lex esset, q; e de perduellione ferretur. In Magistratuum creatione numerus inibatur tabellarum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim Candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Consul, Prætor, Censorue factus renuntiabatur. Sin paria omnes candidati suffragia tulerant, nullus renuntiabatur, exspectandaque erant reliquarum Centuriarum suffragia. Quod de Magistratuum Comitiis centuriatis dictum, idem de Comitiis regis sacrorum intelligi debet. Postquam vero prærogatiuæ Centuriæ suffragium renuntiatum esset, tum ea ex Ouili discedebat, & prima Equitum centuria, inde singulæ primæ classis Centuriæ ordine vocabantur ad suffragium ferendum eo modo, quo de prærogatiua est dictum. Vbi omnes primæ classis Centuriæ suffragium tulissent tum ea iterum num erabatur. Et in legum quidem Comitiis, si omnes illæ cum prærogatiua consensissent, aut legē vetuissent, aut iussissent, perferebatur lex, neque opus erat reliquarum classium centurias ad suffragium vocare, cū prima classis reliquas omnes numero centuriarum vinceret. Si vero non omnes primæ classis centuriæ cum prærogatiua consentirent, sed aliquæ tantum, & quidem maior pars, tum secundæ Classis centuriæ ordine intro vocabantur, donec appareret tot iam centurias vel iussisse, vel antiquasse legem, vt numero reliquas omnes vincerent. Idem etiam in magistratuū Comitiis obseruabatur, hac ratione. Si primæ classis centuriæ cum prærogatiua de vno aliquo candidato consensissent, reliquorum autem candidatorum suffragia paria essent vni illi, qui omnium suffragia habebat, Consul, siue Prætor, siue Censor renuntiabatur. Quod si vno consule, item vno Prætore, vel pluribus renuntiatis, antequam ex reliquo candidatorū numero alter quoque Consul, vel alii Prætores essent renūtiati, aliquid de cœlo accidisset, eius interuentu Comitia dirimebantur. Sed tum Consul ille, vel Prætores, illi renuntiati non quidem reddebantur vitiosi, sed etiam illorum col-

collegæ eo die creari non poterant, verum postero die. Diuersum erat in Comitiis Censorum, in quibus, si creato vno Censore tempestas comitia dirimeret, tum etiam is, qui creatus iam erat Censor, vitiosus habebatur. In legum Comitiis Magistratus post dinumerata suffragia legem, aut acceptam, aut antiquatam pronuntiabat populumque dimittebat. In Magistratuū vero Comitiis solebat is, qui Comitia habebat, priusquam populum dimitteret, eos renuntiare, quos iam sæpe a præconibus pronuntiatos populus creasset adiecta solemni precatione, id quod ex Ciceronis *oratione, pro Murena* constat, qui etiam solemnia quasi verba precationis recitat. *Quæ precatus sum*, inquit, *a Diis immortalibus, Iudices, more institutoque maiorum, illo die, quo auspicato Comitiis centuriatis L. Murænam Consulem renuntiaui, vt ea res mihi, Magistratuique meo, populo, plebique Romanæ bene ac feliciter eueniret.* Hæc ita de verbo ad verbum fere ex Rosino, sicut ille ex Dionysio, Carolo Sigonio & aliis, vt de ratione ferendi suffragia certi aliquid hic etiam studiosus lector haberet.

Tabelliones publici contractuum scriptores *l. contractus. C. de fide instrum.* Suidæ οἱ τὰ τῆς πόλεως γράφοντες συμβόλαια; hodie *probi i Notarii, protonotarii Secretarii* & *Scribæ*, a tabellis dicuntur Festo, quæ eodem auctore accipiuntur pro chartis, quibus vltro citroue siue publice, siue priuatim opus erat, vt certiores facerent absentes. Instrumenta ab his confecta dicuntur in Nouellis ἀγγραφα.

Taberna omne ædificium vtile ad habitandum complectitur, ex eo dicta, quod tabulis claudatur, vel rectius secundum Verrium, quod olim ex tabulis fieret. Alii per literarum metathesin quasi trabenam a trabibus nominatam existimant. Iam etiam accipitur pro œnopolio & cella vinaria, in qua vinum seruari & vendi solet, quam Xenophon nominat οἰνῶνα. Quinimo tabernam lanionis inuenias, item *tabernam argentariorum, cauponiam, casearium, ferrariam, & meritoriam*, quæ Peroto stabulum est seu diuersorium. Tabernā negotiatoriam & purpurariam habemus *l. 43. ff. de rit. nupt.*

Eee 2

eſſe non eſſet talionem pati,niſi hanc elegiſſet. Notandū porro non tantum iure ciuili pœnam iſtam conſtitutam fuiſſe, *Ut patet ex lege libellorum §.item ſubſcribere. l.ſi cu ,in princ ff.de accuſat. leg.3.vbi Doctores.C.qui accuſ.non poſſ.* probatamque talionem a Philoſophis Pythagoræis dicere ſol tis, ius rectum fuerit, factis ſi perferat æqua, ſed etiam iure diuino inductam,cum legatur *Exod.21.& Deuteron.19.de pœna ſycophantæ & calumniæ: Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, exiges.* Quanquam hodie aliud obtineat conſuetudo, *teſte Bartolo,d.l.ſi cui in princ.* Ariſtoteles nominat talionem *τὸ ἀντιπεπονθὸς Ethicorum 5.* Inque delictis eleuat ius tale, in commerciis admittit *ἀναλογικῶς*, vel ſecundum proportionem quandam. Quod in delictis damnum aut iniuria rependi non debeat, confirmat primum ab exemplo magiſtratus, qui ſi percuſſerit aliquem, parem illi gratiam referre non licebit: Quod ſi quis magiſtratum violauerit, hic non ſolum feriendus ſit, verum etiam ſummo afficiendus ſupplicio. Inde probat a circumſtantiis agendi, quia permultum intereſt, vtrum ſponte noſtra vel inuiti, vtrum ignorantes an præmeditati, vtrum malitioſi an incauti quid faciamus. Deniq; a conſuetudine multarum ciuitatum, quæ Gratiarum delubra erigere & conſecrare ſolebant in mediis vrbibus, ſignificantes omnia ad iuſtitiam cum gratia, ad æqualitatem cum fauore referri debere. Etenim fauor non dentem pro dente, nec oculum pro oculo, ſed talionem pœnæ ac præmii ſecundum proportionem rationis tribuit.

Talus a tholo dict⁹ eſt Iſidoro, qui prop:ie eſt vmbilicus, ſiue eminens rotunditas teſtudinis in templis, vnde donaria ſuſpendi ſolebant. Omittere non poſſum propter antiquitatē loco præſenti, ſolitos veteres iactu tali eligere ſympoſiarcham, quem magiſtrum appellat *Iuuenalis Satyr.3. Sidonius libro nono,* regem conuiuii, *Horatius* cœnę patrem *ſatyra 8. libro 2. Gellius libro 13.cap 11.* conuiuii dominum, *Varro* modiperatorem, rerum humanarum *libro 20.* De electione iſta *Plutarchus in apophtegmat.* hoc modo: *Ageſilaus Magnus*

ἀνδρὰ ποτὸν ποτὲ λαχὼν συμποσίαρχος, *in symbolo forte electus symposiarcha.* Apud *Plautum in mostellaria,* cum Philomacium decumbere vellet, statm quærit: *Vide tali ubi sint? Ubi unguenta.* Et *in Asinaria* Arg°: *Iace pater talos, ut porro nos iaciamus.* Erant autem iactus talorum varii, Venus, Canis, Senio. Chius. Qui vero conuiuarum primus Venerem iecerat, conuiuii is erat magister. Testis *Horatius Od. 7. lib. 2. Quis* inquit, *udo deproperare apio coronas Curaue myrto? Quem Venus arbitrum Dicet bibendi.* Venereis hunc iactum *a Plauto in Curculione* Basilicam dici censet *Iustus Lipsius.* Conicit ita ille, sed probo cum Græci magistrum nominent βασιλέα. Interim & alæ effigies, *teste Turnebo in aduersariis,* insculpi solebant talis, vtpote Herculis, vulturis & rerum aliarum. Hic qui esset Herculis perfunctus laboribus, regio erat ornatus cultu, felix quoque fuit iactus ipsius, vt vulturis infelix. Hinc opinor, idem *Plautus in Cistellaria,* dixit, *Herculem iacto Basilicum,* id est regium fastum, atque felicem. *Iulius Pollux scribit* punctum in eo fuisse, quod octo significabat, idque Stesichorium dictum, quod Stesichori sepulcrum in Himera Siciliæ vrbe octo fuerit angulorum. Erat & aliud significans quadraginta nomine Euripidum, quod Euripides quadraginta præfectorum fuisset vnus post triginta tyrannos eiectos Athenis. Paulatim enim mutata legitur singularum notarum appellatio. Noto quoque tesseram talo inferiorem fuisse. *Martialis. Non mea magnanimo depugnat tessera talo,* Item : *Non sum talorum numero par tessera.* Lusus talorum Græcis est ἀστραγαλισμὸς. A talo porro dicta lex Taaria cuius Plautus *in milite glorioso* meminit his verbis:

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam tabellariæ,
Ac curatore, vt sine talis domi agitans conuiuium.

Tanais fluuius Ptolemæo & aliis Europam dirimens ab Asia, *Silius* dictis Scythis, *vt Plinius tradit:* Item Amazonius , *teste auctore libri de montibus & fluminibus,* Moscouitis *Don,* id est, *sanctus* ob admirabilem piscium , herbarum , radicum, & arborum copiam , videtur plerisque (*vt etiam Eustathius monet*) quasi ταναὸς. dictus ob magnitudinem insignem, qua se-

longe

longe lateque extendit, tum ob rapidam eius celeritatem. Nam, *vt legitur apud Melam*, deiectus ex monte Riphęo ruit vsque adeo præceps, vt cum vicina flumina brumali rigore congelescant, semper idem sublimis incitatusque decurrat. Sunt alii rursus, qui a Tanao Scytharum rege in eo submerso nomen deriuant, *teste Boccatio*. Plutarchus deducit *libro de fluminibus* a Tanai Berossi & Lysippæ Amazonis filio, qui *continens* & *osor sexus muliebris Martisque cultor*, matrimonium dedecoris & ignominiæ loco ducebat. Attandem œstro Venereo percitus, cum nihilominus tenax esset propositi, semetipsum in hunc fluuium pręcipitauit. Albertus Campensis duo illi ostia tribuit, quibus exonerat se in Mæotidem paludem iuxta Arrianum in Pontum Euxinũ. Totidem illi ostia deferuntur ab Herodoto, Ptolemæo, Plinio, Strabone. Etsi Niger quinque ostiis in Mæotidem fluere dicat. Affirmat & Marcellinus in stagnis eum Mæoticis delitescere. Et quanquam fontes Tanais incertos esse affirmet Strabo, tamen cum Herodotus *libro quarto*, profluere eum tradat ex vasta quadam palude, inque aliam vastiorem nomine Mæotidem diffundi, qua regii Scythæ a Sarmatis discludantur, idque ipsum se cognouisse ex quodam Veronensi scribat Æneas Syluius *in sua Geographia*, qui per Poloniam & Lituaniam ad fontes Tanais peruenerat, malim suffragari illis hac in parte, quam doctissimo alioqui & sagacissimo Straboni. Quo accedit, quod Albertus Campensis *αὐτόπτης in sua ad Clementem* VII. *Pontificem epistola de Moscouia*, ortum suum habere dicat in ducatu Rezan, quæ primaria vrbs est Moscouiæ, sed distare ab ea vrbe septem dierum itinere, & supra principium Borysthenis versus orientem circiter septingenta milliaria Ital ca progredi. Hodie fluuius hic corrupto vocabulo dicitur *Tey* & *Tana*.

Tantalus quasi ταλάντατος *miserrimus*.

Tarentum vrbs Calabriæ, τάρας Straboni & Ptolemęo, *Oebalia* Virgilio, *teste Seruio*, hodie Tarato, sita in magna Græcia, patria Archytæ, q. ligneã colũbã volatilẽ fecit, an a Tara Neptũi

improbat Hotamannus, existimās synthesin conseruationem vestium non vestis genus, significare, putatq; plane istud ostendi Scæuolæ verbis *in l.38.ff.de aur.& arg.leg.*

Syrma vestis fluxa & humum verrens, qualis erat tibicinum & fidicinum, *vt apud Flaccum*, traxitq; vagus per pulpita vestem, ἀπὸ τοῦ σύρειν, id est, *trahendo nomen deductum habet.*

Syrmaismus, cuius Hippocrates meminit, *de articul. 2.* quique leuem & mediocrem per alui deiectionem aut vomitum euacuationem significat, *teste ibidem Galeno*, παρὰ τὸ συρμαΐζειν, quod est *(auctore Suida)* purgare per vomitum aut aluum, nomen inuenit.

Syriæ nomen atque Syrorum videntur mutuasse Græci ab Assyria & Assyriis, id quod docent *Herodotus, Strabo, Suidas, Iustinus.* Nam vtrosque gentem vnam eandemque crediderunt. Quo pertinet, quod scripsit Eustathius, Assyriorum & Syrorum nomen aliquibus ἀδιάφορον esse. Ita enim vsurpatum reperimus ab *Athenæo, Luciano, Egesippo & Cicerone*, Ex quibus Lucianus se etiam Assyrium vocat, cum esset Syrus ex vrbe Samosatha. Quin Assyrium nominatū Heliogabalum, quod vteretur veste Syri sacerdotis, testis est Dion. Hebræis dicta fuit hæc regio, *auctore Hieronymo*, Aram. Vnde recte sensit Posidonius apud Strabonem in *calce, libro 16.* Syros ab Homero dici ἐρεμβοὺς, quos & ἀραμαίους suo tempore vocatos idem Strabo *libro 13.* affirmat. Huc accedit, quod & Aramæos appellet Iosephus. Terrarum maximam appellat Syriam Plinius & pluribus distinctam nominibus scribit, & vndecim regiones sub ea comprehendi. Etsi ab alijs arctiorib. limitibus constringatur. Vrbs Syriæ fuit Laodicea clara vinetis & libera quondā: vnde oriundus fuit Pāphilus Presbyter vir magna pietate & doctrina tandem Cæsareæ coronatus martyrio. Eiusdē Episcopus fuit Apollinarius, cuius versibus Heroicis descripti Psalmi extant etiamnum. Sita in hac quoque regione Antiochia, vbi discipuli Christi primum *Christiani* sunt dicti. Cum autem eam sua ætate terræ motu concussam Iustinianus Imperator restaurasset, θεόπολιν, quasi au-

ſi auſpicatiore vocabulo dixit. Atque hæc de Syria.

Syrtes, Ptolemæo σύρτις magna & parua, ſinus ſcilicet maris vndoſi & vorticoſi circa Africam in mari mediterraneo, ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod eſt *trahere & arenam congerere*, nomen arceſſit. De his ſcripſit Strabo, *lib. 17.* cum alia multa, tum hęc inprimis: ἡ χαλεπότης δὲ ταύτης τῆς Σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς, ὅτι πολλαχοῦ τεναγώδης ἐστὶν ὁ βυθὸς κατὰ τὰς ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας, συμβαίνει δ᾽ ὥστε τισὶ συμπίπτειν εἰς τὰ βραχέα, καὶ καθίζειν, σπάνιον δ᾽ εἶναι τὸ σωζόμενον σκάφος. διόπερ τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι μὴ ἐμπέσωσιν εἰς τοὺς κόλπους ὑπ᾽ ἀνέμων ἀφύλακτοι ληφθέντες. Saluſtius quoque in bello Iugurtino: *Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura, quorum proxima terræ præalta ſuit: Cætera vti ſors tulit, alias alta ſunt, alias in tempeſtate vadoſa. Nam vbi mare, magnũ eſſe & ſæuire cœpit ventis, limum, arenamque, & ſaxa ingentia fluctus trahunt. Ita facies locorum cum ventis ſimul mutatur: Syrtes à tractu nominatæ.*

Syrupi, quaſi Syriæ ὀποὶ, *vt Hermolao videtur.* Græcis recentioribus σιράπιον dicitur, aliis ζυλάπιον.

T.

Taba vrbs Arabiæ, quæ Stephano eſt *Tabis*, forte deduci poterit à שגב, quod *fuerit tutiſſimum perſugium nautis, exorta in mari poteſtate.* Meminit eius Arrianus *in periplo maris Erythræi.* Sed Stephanus tres eius nominis vrbes enumerat: Vnam *Lydiæ*, ſic dictam, quod eſſet ædificata ſupra petram, quam Græci nominant τάϐαν, alteram *Cariæ*, tertiam *Peræam.*

Tabellariæ leges à tabellis nomen inditum agnoſcunt, ad id latę, vt popul. Rom. non voce, vt antea, ſed tabella ſuffragium in comitiis ferret, quo ita liberũ omnino iudicium haberet, in magiſtratibus creandis. Primũ enim ferri ſolebãt ſuffragia in Curiatis & aliis Comitiis viua voce, donec lex Gabinia, eadẽq; tabellaria lata fuit à Gabin. Trib. Pleb. Coſs. Cn. Calphur. Piſone, & M. Popil. Lęnate, Añ. ab V. C. DCXIV. qua cautũ erat, *vt Comitiis, quib. Magiſtrat⁹ crearetur,*

populus non voce,sed tabella suffragium ferret: Et quo id liberius fieret,ne quis inspiceret tabellam,ne rogaret, ne appellaret. De hac Tab. ita Cicero in Planciana: *Frontes aperit hominum, mentes tegit,eamque dat libertatem,vt,quod velint,faciant,promittant autem quod rogantur.* Idem existimat *3. de legibus* Tabellariã legem abstulisse omnem optimatium auctoritatem. Sed Gabiniam secuta fuit biennio post Cassia lex libera esse volens suffragia,non iudicum tantum in iudiciis, sed etiam populi in Comitiis,verum Tributis tantum, quibus demulctis iudicaretur. Meminit eius Cicero in *Lælio, in Bruto. 3. de legibus.* Asconius *Verrina 2.* Idem in legibus faciundum suasit Papyria,quam tulit C. Papyrius Carbo Trib. Pl. homo seditiosus & improbus P. Popilio Lænate, & P. Rupilio Coss. anno 621. *vt inquam,* in iubendis aut vetandis legibus populus tabella suffragium ferret. Papyriam porro secuta Cœlia,quã tulit Cœcilius Trib. Pl. Q. Cælio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. Anno ab V.C.630. vt etiã in perduellionis iudicio,q Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce,sed tabella sententiam ferret, *teste Cicerone 3. de legibus.* Talia suffragia per tabellam lata eleganter tacita appellat Plinius in Epistolis,qui etiam addit ex tacitis, suffragiis iocularia multa & fœda dictu emanare, & multos in suffragiorum tabellis scurriliter illudere. Sed pergo paulo exactius rationem suffragandi aperire. Olim cum Magistratuum erant Comitia, rogabantur singuli centuriatim, quem esse magistratum vellent. Tunc singuli nominatim, quẽ creari vellent,appellabant: Quod ipsum quoq; fiebat in comitiis regis sacrorum. Sin legũ essent Comitia, vti solebat populus his solennib. & velut conceptis verbis, *vti rogas:* quib. significabat,se velle hoc ita fieri,quemadmodũ fieri vellet legis rogator. At si nollet accipere legẽ vtebatur solenni verbo, *antiquo,* significãs se,q rogaretur: ne omnino fieret vetare. Eisdẽ vocib. vti solebant in iudiciorũ Comitiis, At vbi populo data fuit tabella,oportuit eam munere vocis defungi. Ac in Comitiis quidẽ Magistratuũ oportuit tabel. nomina

Can-

Candidatorum inscribi, vt quidem illis Magistratus per tabellam daretur. Tot vero tabellæ vnicuique de populo dabantur, quot erant candidati, quorum rationem haberi oportere iudicatum esset. In legum Comitiis duę dabantur tabellæ: Vna, cui inscriptum erat, *vti rogas*, duobus tantum elementis primis V. R. Altera, in qua scriptum erat, *Antiquo*, vna etiam litera *A*. In Comitiis iudiciorū eędē tabulæ dabantur: Vna notata litera *A*. id est, *Antiquo:* Altera notata literis. V. R. id est, vti rogas, Atque illæ tabellæ non afferebantur domo, sed offerebantur populo si suffragium inituro ab iis, quos appellabant *Diribitores*. Quo vero ordine factum id fuerit, colligitur ab aliis hoc modo: Sortitione inter tribus & centurias de prærogatiua facta, Magistratus in Tribunali, quod erat in campo Martio, sedes per prę conem vocabat prærogatiuam centuriam ad suffragium, quæ mox in septum quoddam prope tribunal, quod alio nomine dicebatur ouile, discedebat, eratque locus in campo Martio cancellis inclusus, in quo erant, qui suffragium dicebant. In illud autem ouile, seu septum discessura centuria per pontes ibat, id est, vias angustas, per quas populus in Ouile se conferebat In pontis velut vestibulo stabant Diribitores, qui tabellas singulis ministrabant. Ingredientibus Ouile proponebant Rogatores cistam, in quam conii-cerent eam, quam vellent, tabulam. Collectis iam tabellis Cēturię toti[illegible]s, adhibebantur custodes educendis suffragiis, quorum munus erat describere suffragia, vt ea centuriæ sententiæ renuntiaretur, in quam plures inclinasse conspiceretur. Hoc vero erat describere suffragia, tot in tabella puncta notare, quod tabellæ reperirentur similes, vt inito tandem numero ea Centuriæ sententia renuntiaretur, quę plures habere similes tabellas ex numero punctorum perspiceretur. In legibus quidem ferendis, si plures reperirentur tabellæ, in quibus scriptum esset *V. R.* pauciores, in quib' scriptū esset, *A*. ab ea Centuria legē iuberi renuntiabatur. Contra vero legem Centuria non accipere pronuntiabatur, si plures scriptum haberent, *A*. At si forte pares numero

tabellæ deprehenderentur in partem vtramque, eius centuriæ nulla renuntiabatur sententia, nisi lex esset, quæ de perduellione ferretur. In Magistratuum creatione numerus inibatur tabellarum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim Candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Consul, Prætor, Censorue factus renuntiabatur. Sin paria omnes candidati suffragia tulerant, nullus renuntiabatur, exspectandaque erant reliquarum Centuriarum suffragia. Quod de Magistratuum Comitiis centuriatis dictum, idem de Comitiis regis sacrorum intelligi debet. Postquam vero prærogatiuæ Centuriæ suffragium renuntiatum esset, tum ea ex Ouili discedebat, & prima Equitum centuria, inde singulæ primæ classis Centuriæ ordine vocabantur ad suffragium ferendum eo modo, quo de prærogatiua est dictum. Vbi omnes primæ classis Centuriæ suffragium tulissent tum ea iterum numerabatur. Et in legum quidem Comitiis, si omnes illæ cum prærogatiua consensissent, aut legẽ vetuissent, aut iussissent, perferebatur lex, neque opus erat reliquarum classium centurias ad suffragium vocare, cũ prima classis reliquas omnes numero centuriarum vinceret. Si vero non omnes primæ classis centuriæ cum prærogatiua consentirent, sed aliquæ tantum, & quidem maior pars, tum secundæ Classis centuriæ ordine intro vocabantur, donec appareret tot iam centurias vel iussisse, vel antiquasse legem, vt numero reliquas omnes vincerent. Idem etiam in magistratuũ Comitiis obseruabatur, hac ratione: Si primæ classis centuriæ cum prærogatiua de vno aliquo candidato consensissent, reliquorum autem candidatorum suffragia paria essent vni, ille, qui omnium suffragia habebat, Consul, siue Prætor, siue Censor renuntiabatur. Quod si vno consule, item vno Prætore, vel pluribus renuntiatis, antequam ex reliquo candidatorũ numero alter quoque Consul, vel alii Prætores essent renũtiati, aliquid de cœlo accidisset, eius interuentu Comitia dirimebantur. Sed tum Consul ille, vel Prætores, ill renuntiati non quidem reddebantur vitiosi, sed etiam illorum col-

collegæ eo die creari non poterant, verum postero die. Diuersum erat in Comitiis Censorum, in quibus, si creato vno Censore tempestas comitia dirimeret, tum etiam is, qui creatus iam erat Censor, vitiosus habebatur. In legum Comitiis Magistratus post dinumerata suffragia legem, aut acceptam, aut antiquatam pronuntiabat populumque dimittebat. In Magistratuũ vero Comitiis solebat is, qui Comitia habebat, priusquam populum dimitteret, eos renuntiare, quos iam sæpe a præconibus pronuntiatos populus creasset adiecta solemni precatione, id quod ex Ciceronis *oratione, pro Murena* constat, qui etiam solemnia quasi verba precationis recitat. *Quæ precatus sum*, inquit, *a Diis immortalibus, Iudices, more institutoque maiorum, illo die, quo auspicato Comitiis centuriatis L. Murenam Consulem renuntiaui, vt ea res mihi Magistratuique meo, populo, plebique Romanæ bene atque feliciter eueniret*. Hæc ita de verbo ad verbum fere ex Rosino, sicut ille ex Dionysio, Carolo Sigonio & aliis, vt de ratione ferendi suffragia certi aliquid hic etiam studiosus lector haberet.

Tabelliones publici contractuum scriptores *l. contractus. C. de fidainstrum.* Suidæ οἱ τὰ τῆς πόλεως γράφοντες συμβόλαια; hodie *publici Notarii, protonotarii Secretarii* & *Scribæ*, a tabellis dicuntur Festo, quæ eodem auctore accipiuntur pro chartis, quibus vltro citroque siue publice, siue priuatim opus erat, vt certiores facerent absentes. Instrumenta ab his confecta dicuntur in Nouellis ἄγραφα.

Taberna omne ædificium vtile ad habitandum complectitur, ex eo dicta, quod tabulis claudatur, vel rectius secundum Verrium, quod olim ex tabulis fieret. Alii per literarum metathesin quasi trabenam a trabibus nominatam existimant. Iam etiam accipitur pro œnopolio & cella vinaria, in qua vinum seruari & vendi solet, quam Xenophon nominat οἰνῶνα. Quinimo tabernam lanionis inuenias, item *tabernam argentariorum, cauponiam, casearium, ferrariam, & meritoriam*, quæ Peroto stabulum est seu diuersorium. Tabernã negotiatoriam & purpurariam habemus *l. 43. ff. de rit. nupt.*

Ecce 2

ceſſe non eſſet talionem pati, niſi hanc elegiſſet. Notandū porro non tantum iure ciuili pœnam iſtam conſtitutam fuiſſe, *Ut patet ex lege libellorum §. item ſubſcribere. l. ſi cui, in princ ff. de accuſat. leg. 3. vbi Doctores. C. qui accuſ. non poſſ.* probatamque talionem a Philoſophis Pythagoræis dicere ſolitis, ius rectum fuerit, factis ſi perferat ęqua, ſed etiam iure diuino inductam, cum legatur *Exod. 21. & Deuteron. 19. de pœna ſycophantæ & calumniæ: Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, exiges.* Quanquam hodie aliud obtineat conſuetudo, *teſte Bartolo, d. l. ſi cui in princ.* Ariſtoteles nominat talionem τὸ ἀντιπεπονθὸς *Ethicorum 5.* Inque delictis eleuat ius tale, in commerciis admittit ἀναλογικῶς, vel ſecundum proportionem quandam. Quod in delictis damnum aut iniuria rependi non debeat, confirmat primum ab exemplo magiſtratus, qui ſi percuſſerit aliquem, parem illi gratiam referre non licebit: Quod ſi quis magiſtratum violauerit, hic non ſolum feriendus ſit, verum etiam ſummo afficiendus ſupplicio. Inde probat a circumſtantiis agendi, quia permultum intereſt, vtrum ſponte noſtra vel inuiti, vtrum ignorantes an pręmeditati, vtrum malitioſi an incauti quid faciamus. Deniq; a conſuetudine multarum ciuitatum, quæ Gratiarum delubra erigere & conſecrare ſolebant in mediis vrbibus, ſignificantes omnia ad iuſtitiam cum gratia, ad æqualitatem cum fauore referri debere. Etenim fauor non dentem pro dente, nec oculum pro oculo, ſed talionem pœnæ ac præmii ſecundum proportionem rationis tribuit.

Talus a tholo dict' eſt Iſidoro, qui propriè eſt vmbilicus, ſiue eminens rotunditas teſtudinis in templis, vnde donaria ſuſpendi ſolebant. Omittere non poſſum propter antiquitatē loco præſenti, ſolitos veteres iactu tali eligere ſympoſiarcham, quem magiſtrum appellat *Iuuenalis Satyr. 3. Sidonius libro nono,* regem conuiuii, *Horatius* cœnę patrem *ſatyra 8. libro 2. Gellius libro 13. cap 11.* conuiuii dominum, *Varro* modiperatorem, rerum humanarum *libro 20.* De electione iſta *Plutarchus in apophtegmat.* hoc modo: *Ageſilaus Magnus*

longe lateque extendit, tum ob rapidam eius celeritatem. Nam, *vt legitur apud Melam*, deiectus ex monte Ripheo ruit vsque adeo præceps, vt cum vicina flumina brumali rigore congelescant, semper idem sublimis incitatusque decurrat. Sunt alii rursus, qui a Tanao Scytharum rege in eo submerso nomen deriuant, *teste Boccatio.* Plutarchus deducit *libro de fluminibus* a Tanai Berossi & Lysippæ Amazonis filio, qui *continens & osor sexus muliebris Martisque cultor*, matrimonium dedecoris & ignominiæ loco ducebat. At tandem œstro Venereo percitus, cum nihilominus tenax esset propositi, semetipsum in hunc fluuium præcipitauit. Albertus Campensis duo illi ostia tribuit, quibus exonerat se in Mæotidem paludem iuxta Arrianum in Pontum Euxinũ. Totidem illi ostia deferuntur ab Herodoto, Ptolemæo, Plinio, Strabone. Etsi Niger quinque ostiis in Mæotidem fluere dicat. Affirmat & Marcellinus in stagnis eum Mæoticis delitescere. Et quanquam fontes Tanais incertos esse affirmet Strabo, tamen cum Herodotus *libro quarto*, profluere eum tradat ex vasta quadam palude, inque aliam vastiorem nomine Mæotidem diffundi, qua regii Scythæ a Sarmatis discludantur, idque ipsum se cognouisse ex quodam Veronensi scribat Æneas Syluius *in sua Geographia*, qui per Poloniam & Lituaniam ad fontes Tanais peruenerat, malim suffragari illis hac in parte, quam doctissimo alioqui & sagacissimo Straboni. Quo accedit, quod Albertus Campensis αὐτόπτης *in sua ad Clementem* VII. *Pontificem epistola de Moscouia*, ortum suum habere dicat in ducatu Rezan, quæ primaria vrbs est Moscouiæ, sed distare ab ea vrbe septem dierum itinere, & supra principium Borysthenis versus orientem circiter septingenta milliaria Ital ca progredi. Hodie fluuius hic corrupto vocabulo dicitur *Tey & Tana.*

Tantalus quasi ταλάντατος *miserrimus.*

Tarentum vrbs Calabriæ, τάρας Straboni & Ptolemeo, *Oebalia* Virgilio, *teste Seruio*, hodie Tarãto, sita in magna Græcia, patria Archytæ, q. ligneã colũbã volatilẽ fecit, an a Tara Neptũi

filio nomen arceſſit,vt quidem volunt?Nugæ. An a voce Sabina tereno?Sic malim.Floruit hæc olim potentia & opibus adeo,vt frequentiſſime cum Lucanis certaret.Propter hanc traiecit in Italiam Pyrrhus Epirota, primus Elephantorum ductor & oſtentator, bellum gerens cum Romanis grauiſſimum ac funeſtiſſimum. Exſtitit ibi Iouis Coloſſus poſt Rhodum illum fama & pretio nobilis imprimis.

Tarraconia maxima Hiſpaniæ pars, vtpote quę continet hodie *Cataloniam*, *Caſtiliam*, *Nauarram*, atque *Galliciam*, quaſi חירא סכביא, id eſt, *boum poſſeſſio*, nominata videtur nonnullis, quod vt *Tubal* Noæ nepos primus Beticæ rex omneſque maiores alii, ita qui hic olim vixerunt, pecoribus alendis, quę victum & amictum homini ſuppeditant, operam dederint.

Tarſus Ciliciæ metropolis, olim dicta *χεανία* & *ἱερὰ*, *ſicut Stephanus teſtatur*, cui eadem tamen & θαρσὸς, & τερσία, & τέρσος eſt, vbi etiam olim celebris fuit ſchola, *teſte Strabone libro* 14. Pauli Apoſtoli patria, *vt & Hermogenis Sophiſtæ*, qui perfectiſſimam edidit Rhetoricam Marcellini commentariis illuſtratam, dicta videtur Hiſtorico Ioſepho, *libro primo* a Tarſo filio Iaphet, vel potius a parte manus quam ταρσὸν dicunt Græci, Ruffus medicus μετακάρπιον, Suidas τὸ ἄκρον τῆς χειρὸς, cui quidem parti ſubeſt vola, θέναρ Hippocrati. Itaque apud Danielem ταρσοὺς χειρῶν male verterunt, *manus articulos*. ταρσὸς in pede manus tarſo reſpondet. Eſt autem poſt calcem veſtigii pars anterior.

Tartan capitanei nomen regis Aſſyriorum, qui Azotum occupauit vrbem Syriæ. *Eſaiæ* 20. Itaque Aſſyrium quoque nomen eſſe prodit Hieronymus, turrimque deſignare. Certe apud Hebræos etiam תרן *malum nauis* ſignificat.

Tartarus, in quo ſceleratorum animæ a corporibus ſolutę propter delicta, quibus ſe hic polluerunt, grauiſſime exagitantur poſt hanc vitam, locus ex mente Heſiodi

τόσον ἔνερθ' ὑπὸ γῆς ὅσον οὐρανός ἐσ' ἀπὸ γαίης, quemque Plato dialogo de Rhetorica, τὸ τῆς τίσεώς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον vocat, id est, *vindicta & iusti supplicii carcerē*, Hebræi גהנום, שאול, תופת. ἀπὸ τοῦ ταράττειν, id est *perturbando*, quod ibi perturbata & confusa sint omnia, trahere plerisque videtur nomen. Eustathius Ill. θ. tradit nonnullos deducere, ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν ὅ ἐστι σφόδρα ῥιγοῦν, quod est *valde rigere*. Etenim aer ὑπόγαιος καὶ ἀνήλιος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ψυχρός. Vnde epitheton ἠερόεντος, id est, *obscuri*, tribuitur illi ab eodem Homero, & eius vestigiis inhærente Hesiodo. Nominat & βαθὺν, *profundum*, Æschylus vero in Prometheo νεκροδέγμονα, *mortuorum susceptorem*, καὶ ἀπέραντον *immensum*.

Tatiani hæretici, quos alio nomine *Encratitas* dicunt, ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας, quod cœlibatum profiterentur, & a vino carnisque esu abstinentiam, (etsi Epiphanius *libr. 2. tom. 1.* tantum velit esse ἀπόσπασμα, id est, *defractum a Tatianorum stirpe surculum*) a Tatiano quodam nomen arcessunt, quem Romam sub Antonino Pio ex Syria venisse constat, inque fide & Christianorum ecclesia perstitisse, donec Iustinus Martyr eius præceptor in viuis esset. Mox enim vbi excessit, suā ille instituit sectam natura φιλόδοξος, id est, *cupidus gloriæ, vt Eccles. Histor. 4. scribit Eusebius.*

Taurus, ταῦρος, ἀπὸ τοῦ τείνειν τὴν οὐρὰν, id est, ab *extendenda cauda* deducit nomen. Toruum hoc animal fronte, cornibus, in procinctu dimicationem poscentibus. Ingens etiam in prioribus pedibus comminatio. Gliscente ira alternos replicat, spargensque in altum arenam eo stimulo mirifice ardescit, ait Plinius. Promtum quoque ad semen hoc animal, & mira inguinis firmitate. Vnde plerunque veteres scriptores, viri pudenda *taurum* appellauerunt, vt muliebria βουβάλιον. A conceptu sponte velut diuortio facto secubat, & quod ait Aristoteles, ἀπαμαγελεῖ, id est, *seorsim pascitur a grege vaccarū*. A Poetis finguntur & fluuii, ταυρόκρανοι, siue ꝓpter mugitū, quem reddere videntur flumina taurorū instar, siue quod illa non secus ac cornua sint flexuosa. Equidem cū mugitus pelagi taurino non sit absimilis, dictus quoque

ταῦρος Pelagi Deus *Neptunus*. Quanquam alii nominis id referant ad sacrificium tauri oblatione institutum Neptuno, cum apud alios, tum inprimis apud Bœotios. Athenienses numismatibus bouis effigiem induxerunt: Vnde prouerbium: *βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκε per linguam bos inambulat*, de iis, qui accepta ab aduersariis pecunia, mox præuaricati susceptas caussas deseruere, *vti Demosthenes fecisse fertur*. Inuenias quoque Dianam Apollodoro ταυροπόλον dictam, & a cornuum figura, ταυρωπὸν, apud Taurios, ταυρώ. Eruditi ταυροπόλον dictam existimant, ὅτι ὡς ταῦρος περιείσι πάντα. Alii nomen ex ea historia desumtum putant, quod Nicander ait, taurum a Diana loco Iphigeniæ suppositum, cum eam in Aulide Græci immolaturi essent. Occurrit & apud Andrios ταυροπόλος Pallas, & Bacchus ταυροφάγος, & Alexandri equus nomine *Bucephalus*, quod nota capitis bouilli ipsi esset inusta, quales apud Thessalos fuisse leguntur quamplurimi. Non hic etiam omisero Taurũ Asię montem, totius orbis terrarum maximum, qui vniuersam Asiam ab Eoo Oceano, vbi Thamos promontoriũ a Pomponio statuitur ad Ægæum vsq; mare, aut *(vt nonnullis videtur)* Pamphyliam in duas partes, septẽtrionalẽ & meridionalem discriminat. Dionysius Alexandrinus dictum hunc putat, quod *instar tauri elato capite incedat*, Eustathius eius commentator, ob magnitudinem, quod omnia, grandia atque robusta veteribus essent ταῦροι. Pro gentium & linguarum varietate, inquit Solinus, plurifariam nominatur, id quod Plinio est numerosis & nouis nominibus, eum esse insignem. Recte. Nam vltra sexaginta duo eius nomina deprehendas, quæ a suis auctoribus petenda sunt, Plinio, *inquam*, Solino, Strabone, Ammiano, Mela, & Ptolemæo. Q. Curtius sub duobus eum nominib' tantum designat, Caucaso & Tauro. In sacris literis appellatur *Ararath*, *Arria Montano & Becano testibus*. Taurus autem proprie dicitur pars ea, quæ Pamphyliam & Ciliciam ab Armenia minore, & Cappadocia distinguit.

Tegula quod tegant ædes, vt imbrices, quod accipiãt imbres, *ait Isidorus*. *Tele-*

Telegonus filius Vlyssis ex Penelope, dictus videtur, quasi τοῦ πατρὸς τηλοῦ ὄντος γεγονώς, *natus patre iam procul exsistente, seu peregrinante.*

Tellus, ipsa videlicet terra, apud Mythologos veteres & Poetas Dea, quod *fructus tollat*, Honorio dicta. Varro per tellurem intelligit vim fœmininã, quæ femina recipit aut nutrit, vt alii vim masculinam per Tellumonem. Telluris cultum primum a Melisseo institutum docet Lactantius ex Didymo, eiusque ædem exstructam in area ædium Sp. Cassii, qui de regni affectatione suspectus capitis supplicium subiit, constat ex *Cicerone, Liuio, Dionysio, Plinio, Valerio.* A Publ. Victore collocatur in V. vrbis regione. Plura de ea alias in Ope & Rhea. Augustini tamen de ea verba ex 7. *de ciuitate Dei, capit. decimoquarto* subiicio: *Tellurem* inquit, *putant esse Opem, quod opera fiat melior: Matrem, quod plurima pariat: Magnam, quod cibum pariat: Proserpinam, quod ex ea proserpant fruges: Vestam, quod vestiatur herbis.* Hæc ille.

Telonium, τελώνιον, locus, in quo colligitur vectigal, τελωνεῖον Suidæ, a vectigali, quod τέλος est Græcis, appellationem traxit. Ab eadem origine Telonarius est, cuius meminit *lege tertia, de indulgent. debit. in C. Theodos.* Græce τελώνης, ὁ τὰ τέλη ὠνούμενος, *ait Moschopulus libro* περὶ σχεδῶν.

Telum, iuxta Caium *in lege si caluitur, ff. de verborum significat.* nomen generale, vtpote complectens non solum, quod arcu mittitur, verum & lapidem, lignum, ferrum, & alia, quæ manu mittuntur, videtur illi ἀπὸ τοῦ τηλοῦ appellatum, quod significat longe. Faciunt huc illa Sisennæ: *Manuales lapides dispartit, propterea quod is ager omnis eiusmodi telis indigebat.* Posuit & Virgilius telum pro gladio, cum ait:

At hoc non telum, mea quod vi dextera versat,

Effugies. Addit deinde: *Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensem.* Exstat & apud Senecam in Hercule Oetæo commodus ad id probandum locus. Vbi ait Hercules: *Haud mea telum necis saxum est, nec instar mon-*

tis abruptilatus. Aut totus Othrys. In eadem significatione vsurpant Græci Σίλος. Quo spectat nulla Xenophontis *d.l. si caluitur,* a doctissimo Alciato restituta hoc modo: τὰ Σίλη ὅμως ἴχοντα λόγχας, τοξεύματα, σφενδόνας, πλεῖστα δὲ καὶ λίθοι. Itaque & ἀπὸ τοῦ Σάλλεσθαι, id est, *mittendo, vniuersaliter hoc nomen deriuant.* Pertinet & huc, quod scripsit Paulus Iurisconsultus, appellatione telorum accipi omnia, quibus singuli homines nocere possunt. Eodem modo accipitur priore capite legis, *de vi publica & vi priuata,* quã tulit Cæsar Augustus. Nec omittendus Agellii locus, *lib. 10. cap. 25.* vbi telorum, iaculorum, & gladiorum quædam vocabula recenset, hastam videlicet, *pilum, phalaricam, semiphalaricam, gesam, lanceam. sparos, rumices, trifaces,* (sic enim emendat Lipsius) *tragulas, frameas, mensaculas, catheias, romphæas, scorpium, sicibones, silices, veruta, enses, sicas, machæras, spatas, lingulas, pugiones, climaculas.* Quod vero arcu mittitur, proprio nomine τόξευμα dici, monet Caius, *d.l. si calu tur.*

Temetum dictum vinum, quod mentem tentet. Ab eo vero nomen est *temulento.*

Templarii hæretici a templis. Quales hi fuerint, & quæ scelera commiserint, sub religionis prætextu, docet Petrus Crinitus, *Libro 24. de honest. disciplin. capite 13.* Fuerunt strenui milites beatæ Mariæ, & magnus ordo in Ecclesia, vt *scribit Alber.* destructus tempore Clementis Papæ eius nominis V.

Templum, ædes Deo consecrata, a contemplando etymõ trahit. Liberum quippe oportuit esse ab omni impedimento, locum templi, inq; omnium oculis versari. Græci ναὸν ἀπὸ τοῦ ναίειν, id est, *inhabitando* vocant, quod Deos crediderint inhabitasse. Templum etiam de loco profano quandoq; intelligitur, *teste Varrone 6. de lingua latina* Ait enim: *Curia Hostilia templum est, & sanctum non est.* Vide Agellium *lib. 14 cap. 7.* At ædes etiam absolute ponitur pro æde sacra, vt cum *Vlpianus scribit l. 1. §. si pecunia, & §. si quis. o ortere rem in æde aliqua deponi, de nisi de hereditate iudicetur.* Porro templum cœlum significare, notatum est a Varrone, item certa loca

in ae-

in aere vel terra, quæ Augures captandorum auguriorum caussa definire solebant, quæ templa dicebantur, quod conspici possent ab omni parte, denique locum sub terra. In sacris literis per ἐξοχὴν significat *splendidum & admirabile illud ædificium, per totum terrarum orbem celebre, quod Hierosolymis conditum a Salomone, legimus 1. Reg. 6. & aliis capitibus*, diciturque Hebræis היכל, quæ vox etiam *palatium*, & *domum regiam significat*. Ob hoc templum magnos sibi sumebant spiritus Iudæi, vsque adeo, vt Ieremias *cap. 7.* moneat his verbis: *Nolite confidere in verbis mendacibus, dicentes: Templũ Domini, Templum Domini, Templum Domini.* Significat & eadem vox per Metaphoram, cœleste Dei habitaculum, *Michea 1.* Templum etiam ipse Christus *suum corpus* appellat, Paulus Apostolus corpus nostrum *templum Spiritus sancti*, alias quoque *ipsum Dei cœtum*. Sed missis significationibus istis, ex bonis auctoribus pauca adhuc subiicere operæpretium erit. Nempe non omnibus Diis promiscue omni loco ædificata fuisse templa, atque aliis quidem extra vrbem, aliis in vrbe, aliquibus in montibus, nonnullis in foro, nec forma eadem: Cum aliis rotunda, aliis tecto perforato construerentur. A terra exstare volebant cœlitum & superorum templa. Diis inferis sub terra poni. Primum omnium Ioui Feretrio templum Romæ sacratum legitur apud Liuium & Dionysium *libro secundo*, & ex eo sceptrum sumebant Romani, per quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent. Templum Iani claudi solitum tempore pacis, aperiri tempore belli. Ter tantum clausum constat, a tempore Numæ vsq; ad principatum Augusti. Si quis modum & rationem dedicandi templa, quaq; id verborũ formula factum fuerit, exploratum habere velit, Georgium Fabricium videat *Antiq.*

Temo a tenendo dictus, quod plaustrum teneat ac gubernet.

Temulentus a temeto, quod vinum erat veteribus, a quo abstinendum fuisse apud veteres Romanos mulieribus, vel inde constat, quod propinqui fœminas osculari tum temporis consueuerint ex lege Romuli, quo experirentur ea ratione,

temetum ne olerent, *vt scripsit Cato*, Ideoque relatum in Annalibus a Fabio Pictore, matronam, quod loculos, in quibus erant claues cellæ vinariæ, resignasset, a suis inedia mori coactam. Appellauerunt autem veteres temetum vinum, quod tentet mentem, primamque producit, *vt constat ex Horatii Epistolis*, cum inquit: *Pullos, oua, cadum temeti, nempe modo isto.* Ita Terentius *in Andria*, longam fecit, & Plautus in *Aulularia*. Quinimo Iuuenalis. *De Corcyrea temetum duxerat vrna.* Nemo & hoc ἐπιεικὲς male ferat, cum omnibus hic qualicunq; modo gratificari sit destinatum.

Tenedos insula extra Hellespontum Sigæo littori aduersa, *vt Plinius refert libro 6.* vel in Hellesponto sita, *auctore Ptolemæo*, olim καλύδνα, dicta *iuxta Eustathium*, & λευκόφρυς, iuxta *Homerum*, Diodoro & Pausania suffragantibus. Imo Tennes ante bellum Troianum, *vt scripsit Heraclides*, nomen id nostrum traxit a Teno Cycni filio, qui eum nouis incolis eam occupans, a seipso denominauit, *vt est apud Strabonem circa calcem libri 3.* Camerarius tradit ab Ouidio Calymnā nominatā pro Calydna, eo versu; *Fœcundaq; melle Calymna.* Meminit & eius Maro *Æneid. 2.* his verbis:

Est in conspectu Tenedos notissima fama,
Insula, diues opum, Priami dum regna manebant,
Nunc tantum sinus & statio malefida carinis.

Distat autem a continenti iuxta Strabonē stadia 40. habetq; ambitum stadiorū 80 Olim habuit vrbem Æolicam, portus duos, & Apollinis Sminthei delubrū. In eadem insula, refert Plinius *lib. 2.* fontem fuisse, qui semper a tertia noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundabat.

Tenesmus morbus, in quo æque ac in torminib⁹ frequens desidēdi cupiditas est, consimilis dolor, cum aliquid excernit, idq; muccosum & pituitosum, interdū et subcruentum, nomen habet ἀπὸ τοῦ τείνειν, id est, *extendendo* vel *tendendo*, vnde & τεινεσμὸς vel τηνεσμὸς dicit Græcis *n* pro *ei* vsurpata. Fit aūt tensio ista circa intestinū rectū. Hic nisi quædā abrasio fiat vel vlceratio, dici tenesmus nō potest, etiā si doloriticus affectus a quauis alia caussa hoc intestinū occupauerit. Caussa hic

hic est vel cũ materia, vel sine materia. Materia dicit, quidq́; interiorem illã cauitate irritare potest, siue sit vlcus, siue sit inflammatio œdematosa, siue abscessus, aut acris humor, vtpote biliosus vel salsus in sphincteris rugis collectus, itẽ obstructio a stercore coacto, seu fæx in intestino cœco retenta. Sine materia intelligitur, cum frigiditas partem illam cõstringit & mordicat. Sũt & alia, quæ inducere possunt tenesmum. Verum lubens ea medicis relinquo.

Tenerum corpus, id quod Plinio est *lib. 2. cap. 2.* læuitate continua lubricum, denominationem habet a Græco τέρεν, quod *rem mollem & friabilem* significat nobis.

Terentia lex, cognomine Cassia a M. Terentio Varrone & C. Cassio Coss. lata, Año ab V. C. 680. *vt frumenti altera decima a prouinciis coemerentur, pretio in singulos modios H. S triũ constituto.* Item *vt ciuitatib. æqualiter imperaretur, pretio in singulos modios H. S. quatuor constituto.* Lata fuit & alia Terentia lex a C. Teren. Arsa Tribuno Pleb. L. Lucretio Tricipitino, & T. Veturio Gemino Cicurino Coss. vt *Quinqueuiri crearentur legib. de Consulari imperio scribendis, ne ipsi libidinem ac licentiam suam pro lege haberent.*

Terentina tribus, apud Roman. nomen accepisse putãt a Terento, q locus erat in campo Martio. Meminit eius Cic. pro Plancio. Meminit & Cælius *Epist. ad Cic. 4. Epistol. famil.*

Tergum & tergus a tero, quod vehendis onerib⁹ terantur.

Terminalia a Termino Deo dicta, celebrari sunt solita Romanis aptissimo tempore, nempe in Februario vltimo anni mense. Nam ita annum quoque terminare videbantur. Sacrificabãt in hisce Termino, quod crederent in ei⁹ tutela esse fines agrorum. Sed instituta primum leguntur a Numa Pompilio apud Dionysium, Plutarchum & Plinium. Dionysius cum *lib. 2.* multa de Terminis verba fecisset, tandem concludit hoc modo: *Nam Deos putant Terminos, eisq́; sacra faciunt, non hostias cædentes, quod nefas sit cruentari his lapides, sed liba cerealia frugumque offerre, te primitias.* Plutarchus in quæstionibus Romanis caussam inquirens, *cur Termino, quem Deum censerent, nullũ animal immolaretur,* vnde respondet.

An quia Romulus terminos agro populi nullos posuit, vt liceret progredi, aliisq; ademtum adiicere suo, & putare omnem ditione ad se pertinere, quam hasta assequi possent. Numa autem Pompilius, homo iustus, limitibus agrum suum a vicino distinxit, iisque terminum nuncupans, inspectorem atque custodem pacis & amicitiæ existimauit sanguinis purum nul a inquinari debere cæde? Ouid. tamen de Terminalib. Fastor. 2.

Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita Duci,
Illic lanigeri pecoris tibi Termine fibris
Sacra videt fieri sextus ab vrbe lapis.

Item:

Nox vbi transierit, solito celebratur honore,
Separat indicio qui Deus arua suo.
Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoq; nomen habes.
Te duo diuersa domini de parte coronant,
Binaq; serta tibi, binaq; dona ferunt.
Ara fit, huc ignem curta fert rustica testa,
Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaq; construit arte,
Et solida ramos figere pugnat humo.
Tunc sicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
Inde vbi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parua fauos.
Vina tenent alii, libantur singula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauet.
Spargitur & cæso communis Terminus agno,
Nec queritur lactens, cum sibi porca datur.
Conueniunt, celebratq; dapes vicinia supplex.
Et cantant laudes Termine sancte tuas.
Tu populos, vrbesq;, & regna ingentia finis:
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
Legitima seruas credita rura fide.

Cum

Cum etiam Capitolium ædificaturus esset Tarquinius Superbus,&c, quo libera a ceteris religionib. arx foret, exaugurare statuisset sacella, q multa ibi erant diuersorum numinū, solus terminus abscedere noluit, vnde Vates significare voluerunt æternū vrbi cum religione imperium fore. Quare in Capitolio pars tecti patuit, terminum spectans, cui non nisi sub Dio sacrificabatur. Hinc *Capitoli immobile saxum*, Vergilio. Quid, quod etiam Iuuentas cedere noluerit, *teste Dionysio libr.3*.& Augustino *de ciuitat. Dei, lib 6.cap.1.* Tractum & illud in omen, quippe fore, vt vigor iuuenilis nunquam vrbi deesset, sicut antea de Termino dictum, ex cuius stabilitate præsagiebant terminos vrbis nunquam motum iri, id est, æternum fore imperium. Primum omnium consecratus est Terminus a Tito Tatio, secundum alios a Numa Pompilio, qui, ne Romani aliena concupiscerent, suis contenti, lege cauit de prædiis terminis, id est, lapidibus circunscribēdis & finiēdis, eosq; Ioui Terminali sacros esse voluit. Quod, si quis ausus fuisset eos transferre, eius caput Diis lege terminali deuouit, interfectori eius tanquam sacrilegi impunitate promissa, *teste Dionysio libr. secundo.* Lex postea Mamilia est lata a C. Mamilio, qui propterea Limitanus est dictus. Præscribebat illa in finibus agrorum, quinque aut sex pedum latitudinem, quos vsucapi vetabat Aggenus Vrbicus. Fuerunt & limitum seu terminorum alii *Decumani*, alii *Cardines*, prorsi, transuersi. Decumanus tendebat ab oriente in occidentem. Cardo a meridie in septentrionem, prorsus ab occidente in orientem, transuersus a septentrione in meridiem. Et a situ regionum alii fuerunt *Maritimi*, alii *Montani*. Præter hos erant *actuarii* & *linearii*, quorum Hyginus meminit *libr. de limitib.* Defigendorum limitū seu terminorum ritum, a veteribus obseruatum, Siculus Flacc' his verbis descripsit: *Cum terminos disponerent, ipsos quidem lapides in solidam terram collocabant proxime ea loca, quibus fossis factis defixuri eos erant, & vnguento, velaminibusq;, & coronis eos coronabant. In fossis autem, quibus posituri eos erant, sacrificio facto, hostiaque immaculata cæsa, facibus ardentibus in*

fossa reperti, sanguinem instillabant, eoq; fruges & thura iacta-bant. Fauos quoque & vinum, aliaque, quibus consuetudo erat Termini sacra in fieri, in fossa adiiciebant, consumptisq; omnibus dapibus igne super calentes reliquias lapides collocabant, atque ita diligenti cura confirmabant.

Terra, quod pedibus teratur, dicta Grammaticis quibusdam. Huius hiatus Græcis est χάσμα, *motus & concussio* σεισμός. Eadem est centrum mundi, siue totius vniuersi, cumq; aqua vnum efficit globum. Sphærica eius figura, inque medio mundi, immobilis consistit propter grauitatem iuxta Astronomos & Philosophos. Omnia enim grauia naturaliter tendunt ad centrum. Certum & illud, *Sole minorem esse terram, Luna maiorem*. Qua vero id ratione demonstretur, alias forte commodiori loco dicetur. De ambitu terræ, quis aut quantus ille sit, variæ feruntur sententiæ. Nam Aristoteles continere voluit milliaria 50000. Hipparchus 34625. Eratosthenes 31500. Ptolemæus 22500. Alphraganus 20400. Pernellus 24514⅓. recentiores 19080.

Territorium, quod Pomponio *leg. pupillus, §. territorium. ff. de verbor. signific.* est agrorum vniuersitas intra fines cuiuscunque ciuitatis, a terrendo dictū videtur nonnullis, quod magistratus in eo terrendi potestatem habeāt, id est, *ius submouendi*. Aliis quasi *territorium*, id est, bobus atque aratro tritū, *vt ait Seru. Æneid. 5.* vbi Catonem in Originib. sequitur. Iam ad iudicem referri solet, *sicut ad Episcopum diœcesis*.

Tesqua vel *Tesca*, loca præcipitia, petrosa & inaccessa, nonnulli a tuendo deflectunt, quasi dixeris *tuesca*. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ δάσκιον, quod est *opacum & vmbrosum*.

Testamentum dictum quasi mentis testatio. Est enim voluntatis nostræ de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, *sententia iusta*, id est, plena, solemnis, & regulis iuris consentanea. Itaq; sanū mente oportet esse, qui illud condet, *l. 2. ff. de testam.* Etymologiam hanc nostrā reprehendit Agellius *lib. 6. cap. 12.* in Seruio Sulpitio, a quo primum manauit. Reprehendit eandē Laur. Valla in Imperatore, *§. 1. Instit. de testam.* Ait enim: *Si a mente deceremur, diceremus Testamentia vt amentia, dementia.* Apage cum nugis. An non varias ter-

minationes ab eodem verbo deducere potest magister verborum vsus, vt experientiam & experimentum? Sed & Alciatus negat *lib. 4. de verb. signif.* esse etymologiam nominis, verū potius allusionem nominandā affirmat. Atqui Theophilus *dict. §. etymologiam* nominat, & his adeo verbis confirmat, μαρτυρίαν ἔχει τῆς τοῦ τελευτήσαντος διανοίας. Quo accedit, quod Viglius noster, vir naris emunctæ, acrisq; iudicii, omnino etiā putet Iurisconsultos respexisse ad nominis deriuationem, nō ad similitudinē, aut allusionē quandā. Neq; n. particula (*quasi*) magis hic similitudinē inducit, q̄ in aliis similib. nominū definitionib. vbi obscurius nomen notiori vocabulo interp̄tamur, vt si dicas: *Solstitiū quasi solis est statio, locuples, quasi locorū plen⁹*. Vtrobiq; n. definitio est, nō allusio.

Testudo Varroni dicta, *quod testa tegatur.*

Tethys Oceani vxor secundū Poetas, dicta hoc nomine quibusdam velut τηθήνη, id est, *nutrix cum aliorum, tum Deorum.* Est enim humiditatis domina, qua omnia aluntur: humidū rerum principium posuit Thales Philosophus. Quapropter dixit etiam Homerus ὠκεανόντε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν. Aliud tamen etymon exsculpsit Plato in Cratylo: τὸ μὲν τῆς τηθύος, τί ἐννοεῖ ὄνομα, τί βούλεται. Σω ἀλλὰ μὴν τοῦτο γε ὀλίγου αὐτὸ λέγει, ὅτι πηγῆς ὄνομα ἐπικεκρυμμένον ἐστί. Τὸ γὰρ διαττώμενον καὶ τὸ ἠθούμενον πηγῆς εἰκασμά ἐστι. ἐκ δὲ τούτων ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων ἡ τηθὺς τὸ ὄνομα σύγκειται. *Tethis nomen non intelligo.* Socr. *Atqui hoc ipsum fere dicit, quod fontis nomen est obscuratum. Quod enim prosilit & percolatur, id fontis similitudinem habet. Ex his autē vtrisq; nominibus, nempe ex* διαττώμενον & ἠθούμενον, *nomen Tethys compositum est.*

Thais apud Terentium dicta διὰ τὸ θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, *quod ob admirandam & singularem speciem omnium in se conuerteret oculos.*

Thalamus ἀπὸ τοῦ θάλλειν quod maxime sponsus & sponsa in eo virescāt. Notio hæc probatā Pindari Scholiaste εἰδ. . Olymp. Etsi Eustath. παρὰ τὸ θάλπειν deflectat, quod illic cōiuges velut calefiant & foueant. Valeat ergo hic Isidor⁹, cū a duce Telamone deflectit, quando hoc etymon non exprimat vim dictionis.

Tha mar nobilissima Syriæ metropolis nomen habet a תמר, quæ vox *palmam* significat Hebræis. Itaq; *palmyram* eandē cum ea faciunt nonnulli. Syrorum lingua quoq; Thadamū dictam, tradit Baptista Egnatius. Quin & Hadrianopolin quandoq; vocatam habet Stepha nus.

Thara Abrahami pater, nomen adeptus a רוח *spiritu seu respiratione*, quod *respirauerit in semine mulieris*,

Tharsus vel Tarsus, *τάρσος*, Ptolemæo Ciliciæ vrbs, Pauli Apostoli patria, *sicut ipse indicat Actor. 21. & 22.* olim *κεγρία* dicta, & *ἱερὰ, vt refert Stephanus*, nomen hoc suum accepisse putatur a Tharsi filio Iauan, nepote Iaphet, filii Noah, *Genes.10.* Dion scribit, Tharsenses etiam Iuliopolim appellasse hanc vrbē in gratiā Iulii Cæsaris *lib.47.* Nicc Tharasam dici scribit *Theuetus*. Sed & antea dicta de ea nonnulla in Tarso.

Thaumantias Iris ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν, *admirando*.

Theatrum, locus in quo festis dieb⁹ peragebantur scenici ludi, sicut in circo Circenses, ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id est *spectando*, nomē inuenit. Quod quia Cassidorus probat simul originem tradens, verba auctoris adiiciam. *Cum agri*, inquit, *cultores, feriatis diebus sacra diuersis numinibus per lucos vicosq; celebrarent, Athenienses primum agreste principium in vrbanum spectaculum collegerunt, θέατρον, græco nomine, visorium appellantes, quod eminus turba conueniens & astans, sine aliquo impedimento spectaret.* Hunc morem (vt pleraque alia) Romani postea in vrbem transtulerunt. Primum erat Hemicyclus, inde factum est ἀμφιθέατρον, ex duobus veluti theatris constans, ,quod ex quadrato lapide primus Pompeius magnus incoauit, Caligula perfecit, ab Augusto destinatum, a Vespasiano ædificatum, a Tito consecratum, a Nerone insano sumtu deauratum, vt in illo Armeniorum regem exciperet. Celebratur & M. Scauri theatrum, de quo Plini⁹ *libr.36.c.15.* vbi & duorum theatrorum Curionis meminit. Legitur & L. Mumius deleta Corintho, erexisse theatrum, sed temporarium. Spectabātur in iis a populo histriones, pantomimi, chironomi, thymelici, & mimicæ mulieres, quas scenicis ludis adhibebant.

Thebæ

Thebæ, vrbs Bœotiæ, ἑπτάπυλοι dictæ a ſeptem portis, Ogygia auctori Ætnæ, ſiue is Virgilius, ſiue alius fuerit, Bacchi, Herculis, Amphionis, Lini & Pindari patria, nomen accepit, *Euſtathio teſte Iliad.* 2. διὰ τὸ θεῦσαι τὴν βοῦν ἤτοι δραμεῖν μέχρις ἐκεῖ τὴν ὁδηγὸν τοῦ Κάδμου, ἣν ἐκεῖνος θύσας τὴν πόλιν θήβην ἐκάλεσεν ἀπὸ τῆς θεύσεως ἤτοι δρόμου τῆς βοὸς, *quod bos Cadmi dux eo vſq; cucurrerit, quem cum ille ſacrificaſſet, ciuitatem vocauit Thebas*, ἀπὸ τῆς θεύσεως, id eſt, *curſu bouis*. Alii nominis etymon dedicant Syris, quibus θῆβα ſignificat bouem. Nõnulli originem deducunt ex lingua Phœnicum, atq; inde interpretantur arcam vel nauem, comparatam ad arcæ formam, vt intelligere liceat colonos nauibus aduectos. Nec deſunt qui trahant a טוב, quod Hebræis bonum quid, vtile & amabile ſignificat. Fuit enim ſolum Thebanum præpingue. Pauſanias tamen refert, ſed fabuloſe, nomen inueniſſe a Thebe Aſopi filia. Apud Plinium legas *libr.4.cap.7.* nec Athenis claritate ceſſiſſe. At Ioann. Tzetzes teſtatur πολυάνδρειον ſuo tempore fuiſſe, hoc eſt, locum refertum plurimis ſepulcris, καὶ τόπον οἰκοπέδων, id eſt, *locum deſertum*, qualem ἐρείπιον nominat Euſtathius *Iliad. δ*. Quid, quod nec Strabonis ætate, vel vici alicuius celebrioris formam retulerit. Adeo lenta morte omnia tandem conſumit inuidioſa vetuſtas, cum tamen Homerus θήβην ὑψίπυλον dicat Il. 2. ἀντὶ τοῦ μεγάλην, ὡς ἀπὸ μέρους, ait Euſtathius. Ab his autem Bœotiæ Thebis diuerſæ Ægypti Thebæ, ἑκατόμπυλοι dictæ Homero a centum portis. Eadem vrbs nominata Διόσπολις & Θέσπρις, *ſecundum Diodorum*. Ab aliis *Heliopolis*, *Peluſium*, & *Stikes*, ſecundum Stukium. Hieronymus ſcribit ad Galatas, vocatã ſuo tempore Thebeſtim. Metropolim Ægypti fuiſſe tradit Euſtath. *Il.9* ex Geographo additq; templa habuiſſe pmulta, q̃ demolit⁹ fuerit Cambyſes, atq; inde vicatim incolas habitaſſe. Sed & idẽ Geographus Strabo, νῦν δὲ inquit, δείκνυται ἴχνη τοῦ μεγέθους αὐτῆς, *nunc oſtenduntur magnitudinis eius veſtigia*. Ex quib. verbis apparet contra Ioann. Leonem, de tanta ciuitate ætate hac noſtra nihil supereſſe amplius. Nam & Iuuenalis ait, *Atque vetus Thebæ centum iacet obruta portis*.

Propertius lib. 2. *Magni ſæpe duces, magni cecidere tyranni,*
Et Thebæ ſteterant, altaque Troia fuit.

Recte ergo Cicero epiſt. famil. 4. *Quæ oppida quondam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos iacent.* Diſcant præpotentes, nihil eſſe tam ſtabile, firmum, & potens, quod non caſus aliquis in rebus hominum præcipitet, nullamq; ciuitatem vel optimis inſtructam legibus, tā munitam vnquam fuiſſe, quin ceciderit aliquando, vbi id viſum eſſet fatali prouidentię. Porro ab his Thebis inditū nomē regioni Ægypti, quæ dicit *Thebais*, olim *Eremitarum habitaculum*, & certa ſedes. Præter has Thebas legim⁹, & Thebas vrbem Macedoniæ, ſitam ad ſinum Pelaſgicum, alio nomine Philippopolim *iuxta Polyb. lib. 5.* Itē Thebas Corſicas, iuxta montem Heliconem in Corinthiaco ſinu apud Plinium, & Thebas Lucanas a Plinio ſic dictas, quod in Lucanis exſtiterint, quas tamen interiiſſe ſcribit ex Catonis ſententia.

Thema, poſitio, (vnde & *thema* verbi a Quintiliano dicitur prima poſitio) item poſitio facti vel euentus, quam Vlpian⁹ caſum vocat) nomen arceſſit ἀπὸ τοῦ θέσθαι ponendo.

Theodorus τοῦ θεοῦ δῶρον, *Dei donum* dicitur, & *Theodora* Iuſtinianus: *Inſuper adhibui vxorem meam Theodoram ob ſingularem prudentiam ad conſilia Reipublicæ.*

Theophilus τῷ θεῷ φίλος, *Deo amicus.*

Theophraſtus Philoſophus Peripateticus, Ariſtotelis diſcipulus, cum antea Tyrtamus audiret, nomen hoc ſuum eſt cōſecutus a diuinitate dicēdi, *vt ſcribit Cicero*, cui *Laertius* aſtipulatur his verbis: τοῦτον Τύρταμον λεγόμενον, Θεόφραστον διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον Ἀριστοτέλης μετωνόμασεν. Eiuſdē ſuauitas indicata eſt ab eodem Ariſtotele inuolucro chriæ. Nam cū diſceptaretur de ſucceſſore, vinumq; Leſbium primum, inde Rhodium guſtaſſet, ἡδίων inquit, ὁ λέσβιος, *vt refert Agellius lib. 12. cap. 5.* Atque hic ille Theophraſtus, qui moriens accuſauit naturam, quod ceruis & coruis vitam diuturnam, homini exiguam conceſſiſſet. Floruit aūt *Olympid.* 114.

Theriaca ſeu Theriace omniū antidotorum præſtantiſſima, pleriſq; medicis dicta videtur, quod exitialibus venenis, &

ſera-

ferarum, id est θηρῶν *virus* eiaculantium ictibus aduersetur. Componitur enim eum in finem vel maxime, etsi alia quoque mala propemodum infinita profliget. Sunt alii rursus, qui appellatam *Theriacam* volunt a *Theriacis* pastillis quos inprimis recipit. Nam viperam significari volunt κατ' ἐξοχὴν vocabulo τῆς θηρός. Ceterum priori sententiæ plures fauere video. Equidem Plinius *lib. 14.* vineam quandam propterea *Theriacam* vocat, quod vinum eius faceret aduersus vulnera a serpentibus illata. Meminit idem & vuæ Theriacæ. *libr. 23. cap. 1.* ostenditque potionem sub nomine Theriacæ, quam nihil a feris venenatis sumtum ingreditur. Eadem ratione Nicander remedia sua plane diuersa a compositione Theriacæ nostræ, quia tamẽ præseruant a serpentum morsibus, aut aduersus eorum venena curationem suppeditant, appellauit Theriaca, nempe quod eadem præstent, quæ alioqui Theriaca præstat. Vnde Galenus *2. ad Glauconem*, ὅτι δὲ θηριακὴ σὺν οἴνῳ ποθεῖσα, id est, *hausta cum vino instar Theriacæ serpentum venenis resistit.* Hinc & apud Dioscoridem *libro 2.* θηριακαὶ περιεχόμεναι, *illitus qui contra venena comparantur.* Et θηριακὸς λόγος, *tractatus theriacus*, id est, περὶ τῶν ἰοβόλων, *de animalibus relinquentibus ictu aut morsu venenum.* De nostræ autem theriaces sic dictæ per ἐξοχὴν compositione agit Alexander Aphrodisæus *Problema. vltimo, libr. primo, Plinius libro vicesimo cap. 20. Galenus 2. ad Glauconem*, eiusque auctor Andromachus senior Neronis Archiatros, vnde Andromachi theriaca audit. Εὔδιον καὶ γαλήνην epitheta ipsi tribuit ab efficacia, qua præstat, non a Galeno medico, vt perperam, credere visus est Auicenna. Primus idem viperas indidit Theriacæ, vt *libro de Theriaca docet Galenus*, eandemque versibus Græcis descripsit, quos huic suo libello pariter attexuit. Si quis vires eius cognoscere velit, peculiarem de ea librum Galeni legat, vbi etiam docet, conficiendæ & reponendæ Theriacæ rationem.

Therma ἀπὸ τοῦ θερμοῦ id est, *calido*, vel potius τοῦ θερμαίνειν, id est, *calefaciendo.* Sunt vero loca habentia aquas natura

calidas, aut fornace calefactas, quas ingredimur sudandi aut lauandi gratia. Proprie tamen ita dici videntur, quæ destinãtur sudori. Vnde *sudatoria* appellat Seneca. Hæc ne quis ingrediatur post coitum, cautum medicorum legibus. Sciendum quoq; in nullis antiquorum operibus plus positum luxus, quam in thermis Imperatorum, vtpote quas prouinciarum in modum extructas fuisse, conqueritur Ammianus. Quædam ex illis fuerunt æstiuæ, quædã hyemales, quas Aurelianus trans Tyberim struxit. Et primum quidẽ tantummodo priuatim Imperatoribus patebant: Inde & populo communicatæ. Adiuncta erant illis castella, sicut & aquæductib⁹, in quibus conseruabatur aqua. Horum aũt castellorum parietes obliti erant adeo tenaci & dura materia, vt vix ferro cederet. Pauimenta interdũ sternebantur vitro, *sicut de Agrippinis est proditum*, interdum lapide aut crustis marmoreis latis, aut tessulis quadratis varii coloris. Etenim nigræ erant tessulæ balnei Palatini, nigræ albæq; Thermarũ Commodi & Antonini. Additi etiam illis erant canales, ꝑ quos caduca & inutilis aqua effluebat. Plenum de iis tractatum, si quis velit, legat, quæ de iis scripsit Andr. Baccius Elxidianus medicus, *peculiari de thermis libro*.

Thermopylæ angustus viatoribus ex Thessalia, & a littore Locros petentib. transitus, qua parte Oetæ montis cacumen attollitur, & ad quẽ murus erat a Phocensib⁹ Thessalorũ metu ædificatus, nõ a Pylade (ꝙ aliqui putant) nomẽ traxerũt, eo quod is primus ibi iudicatus fuerit, sed a portis, quas πύλας Græci vocant, & a calidis thermis. Sic enim Strabo *lib. 9.* τὴν μὲν ἐν πάροδον πύλας καλοῦσι, καὶ στενά, καὶ θερμοπύλας. ἔστι γὰρ καὶ θερμὰ πλησίον ὕδατα τιμώμενα ὡς Ηρακλέους ἱερά, aditum cum vocarunt *pylas*, id est portas, & στενὰ *angustias* & *Thermopylas*. Adhærent enim illi in confinio calida lauacra Herculi consecrata. Vnde & alia loca angusta eodem nomine appellata, inuenias. Quales *pylæ Ciliciæ*, & *pylæ Susidæ*, quarum Curtius & Plinius meminerunt. Isocrates *Thermopylas*, similis dicit Caudinis furcis, Sic enim dictus est locus, non sine Romanorum dedecore notus, quod ibi exercitus Romanus

manus ſub iugum ſit miſſus. Anguſtias has occupauit Leonides Lacedæmoniorum rex contra Xerxem innumero exercitu inſtructum, vbi etiam deficientibus ſociis cum parua ciuium manu, facta deuotione, fortiſſime occubuit. Meminit eius Hiſtoriæ Herodotus *libro octauo*, Iuſtinus *2. Oroſius lib.2.cap.9. Sabellicus Ennead.3 lib.1. Liuius lib.6.Dec. 4. Plutarchus in Pelopida & Apophtegmatibus Laconicis, Iſocrates in Panegyrico, Seneca libro Epiſtolarum 10. adfinem, Agellius libro tertio, capite ſeptimo, Valer.lib.3.cap.de fortitudine.* Nec tantum eo tempore non ſunt defenſæ Thermopylarum anguſtiæ a Græcis, ſed etiam poſtea, cum vallo & muro eas communiuiſſet Antiochus & præſidiis armaſſet, atque ita obſiſtere conaretur M. Attilio Glabrioni. Nam induſtria M. Catonis tum temporis tribuni locus eſt expugnatus, *ſicut teſtantur Plutarchus & Liuius prædictis locis.*

Theſaurus dictio compoſita ἐκ τῆς θέσεως *poſitione & auro*, quod Grammatici deflectunt παρὰ τὸ ἀφειδῶς, *quod diligenter cuſtodiatur.*

Theſmophoria Cereris ſacra ſunt dicta, quia ipſamet θεσμοφόρος & θεσμοθέτης, id eſt, *legifera*, ſicut Maro red dit, eſt appellata, quod ante frumentum inuentum a Cerere vagarentur homines ſine lege. Ea feritas enim inuento frumenti vſu eſt interrupta, poſtquam ex agrorum diuiſione nata ſunt iura, quemadmodum Seruius ſcribit. Hinc Ouidius:

Prima Ceres vnco terram dimiſit aratro,
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris ſunt omnia munus.

Celebrabantur hæc ſacra Athenis noctu, inque iis *(vt aliàs meminimus)* diſcurrebant ſacerdotes cum facibus, quos propterea *Daduchos* appellabant, & curſu prope Bacchico Deã colebant. Sed a ſacris eius impii & ſcelerati voce præconis ſubmouebantur. Mulieres more Ægyptiorum abſtinebãt a cibis, *ſicut eſt traditum a Plutarcho, & humi iacebant.* Inde Ouidius Metamorph.9.

Festa pia Cereris celebrabant annua matres,
Illa, quibus niuea velata corpora veste,
Primitias frugum dant spicea serta suarum
Perque noctem nostes Venerem, tactusque viriles
In vetitis numerant.

Romæ solis matronis licitum erat anniuersarium Cereris sacrum celebrare, quod propter Cannensem cladem intermissum legimus, cum nulla eo tempore matrona luctus esset expers; lugentibus autem, *vt inquit Liuius*, id sacrũ facere non liceret, quod gratum esset, *vt scribit Plutarchus*, si a lætis hominibus celebraretur. Sacerdotes autem, qui sacris operam dabant, dicti sunt *Bapta*, quod eos lauari oporteret, dum initiarentur: Sacrificia ipsa & festa, sacra Græca sunt appellata, quod e Græcia essent translata, *auctore Festo*, alias θαλύσια καὶ συγκομιστήρια.

Thimnath vrbs in montanis Ephraim, perfectam vrbẽ significans, nomen habet a defectiuo תמם, quod *perfici* & *consummari* significat.

Thirza ciuitas sita in amœnissimo monte & sex milliarium spatio ab Hierosolyma diremta, quia admodum pulcra fuit, nomen habet a תרזה *cedri specie*, cuius meminit Esaias *cap. 44.*

Thlasiæ spadones, qui fractos habet testiculos, vt & alias dictum, ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo* auspicium nominis deducunt, sicut Thlibiæ ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo. Meminit horum Vlpianus *l. spadonum. ff. de verb. significat. & Paulus l. hi quoque ff. ad leg. Corn. de sic.*

Thoria lex quam tulit Sp. Thorius Tribunus plebis, ne quis vectigal vllum agrorum, quos possideret, solueret. Meminit eius Cicero *in Bruto*. Exstant & duo eius fragmenta apud Sigonium *libro 2. de antiquo iure Italiæ, cap. 2.*

Thracia regio Europæ, finitima Macedoniæ, deflectitur quorundam auctoritate a Thrace filio Martis, ab aliis ἀπὸ τῆς τραχύτητος *asperitate*, quod posterius haudquaquam improbandum, propter scripturę dissimilitudinem, cum natura regionis aspera sit & intractabilis, solo simul & cœlo.

Topo-

Topographiam eius vide apud Strabonem *lib. 7. & de moribus Thracum, lib. 13.*

Thraso miles Terentianus ἀπὸ θρασύτης & *audacia*, accepit nominis auspicium.

Threnus a θρηνεῖν, id est, lugendo nomen habet.

Thule, θύλη, Straboni, Plinio, & Ptolemæo septentrionalis Oceani Insula supra Orcades (Schlandt) vltra quam non instituerunt nauigationem suam veteres Romani, male Tortelio ἀπὸ τῆς ὕλης deriuatur. Nam ita dicendum esset *Tele*. Isidorus *lib 15. cap. 6.* scribit hoc modo: *Thule vltima insula Oceani intra septentrionalem & Occidentalem plagam vltra Britanniam, a sole nomen habens, quia in ea æstiuum solstitium sol facit, & nullus vltra eam dies est. Vnde & pigrum & concretum eius est mare.* Quæ eius sententia quoque nescio quo pacto probari queat. At Suidas a Thule Ægyptio rege etymon trahit, qui imperium tenuerit adusq; Oceanum. Quin & illud verum merumque somnium. Aliis ergo penitius illud rimandi locum cedo.

Thus ἀπὸ τῷ θύειν, sacrificando dictum vult Iulius Modestus, tum alii Grammatici. Atque hic ille Modestus, de quo Martialis: *Quæ vix intelligat ipse Modestus.* Male ergo thus sine aspiratione extulit, & a tundendo deriuauit Antipater. Illud obseruandum, quod pluribus contendit Arnobius, thus nō esse rem vetustam in sacris, sed rem nouellam, quod nec Heroicis temporibus cognitum fuerit, nec Romulum aut Numam illud nouisse ostendat.

Thuscia Italiæ regio primum Ianiculæ nomine appellata ab incola Iano, & Razenua apud Myrtilum, idque a Razenuo, velut proditum a Dionysio, & τυρρηνία *teste, Strabone*, Pelasgia, *vt scripsit Halicarnassæus*, & Hetruria (sic enim cum aspiratione scribendum testatur Seruius) ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ὅρου, ab altero fine seu termino, ad quē pertingit, nempe ad Tyberim, primum hoc nomen, de quo agimus, est adepta (*si quidem Beroso & Festo Pompeio credimus*) a Thusco primo eius rege Herculis & Araxæ filio. Alii a θύειν, id est, *sacrificando* deriuant, vel a Thure, quo vti solebant

in ſacrificiis. Addictos enim Thuſcos fuiſſe religioni præ omnibus Italis ex eo manifeſtum, quod ſemper eb ablegati fuerint Principum Romanorum filii ad perdiſcendum Aruſpicinam. Inde diuinarum rerum & auguriorum periti vates euocari ſolebant, primum tamen augurandi ars a Chaldæis ad Græcos peruenit, apud quos Amphiaraus, Mopſus, Calchas, & Apollonius Tyanæus clariſſimi augures floruerunt. A Græcis vero ad Hetruſcos: Ab his ad Latinos: poſtremo ad Romanos perſpecta artis vtilitate migrauit: Apud quos inſtitutum & Augurum collegium, cui Ciceronem quoque ipſum inſertum legimus.

Thyades ſacrificulæ Bacchi originem nominis trahunt ἀπὸ τοῦ θύειν, quod eſt *furere, impetum facere, ſacrificare.* Ab eadem origine Bacchus ipſe Thyonæus eſt dictus, nempe ob Orgia vel myſtica eius ſacra, aut ἀπὸ τοῦ θύειν, id eſt, *impetendo*, propter Bacchicas mulieres.

Thymbræus Apollo quaſi θεὶς τοὺς ὄμβρους, ponens pluuias. Idem enim ille cum Sole.

Thymelici, citharœdi ſcilicet, tibicines ſymphoniaci, ſimileſq; artifices, qui ſuas per Orcheſtram actiones præſtant, *vt loquitur Vitruuius*, nomen ſortiti ſunt a θυμέλῃ ſcenæ parte, cuius Martialis meminit his verbis:

> *Qua Thymelem ſpectas derisoremque Latinum,*
> *Illa fronte precor carmina noſtra legas.*

Suidas interpretatur τοὺς ἐν ὑποκρίσει τὴν τέχνην ἐπιδεικνυμένους. Iſidorus muſicos ſcenicos, qui citharis & organis præcinebant, qui inde ſint dicti, *quod olim ſtantes in Orcheſtra ſupra pulpitum canerent, quod dicebatur* θυμέλη, idque magis probo quam quod attulit Suidas. Quin & Phrynichus in ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων, θυμέλην ait dictum, τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ, ἐφ' οὗ αὐληταὶ καὶ κιθαρῳδοὶ καὶ ἄλλοί τινες ἠγωνίζοντο.

Thymiama, vaporatio Plinio vel *ſuffimentum*, quod fit ex incenſis in ſacrificiis vel thure vaporante, dictum Etymologico (*eleganter ſane*) quaſi θυμοῦ ἴαμα, *animi medela.* Sed quę idem plura habet de re eadem, ordine adſcribam. θυμίαμα

περὶ

παρὰ τὸ θύω, θυμιῶ, ἢ παρὰ τὸ θύον, ὅπερ ἐστὶν εἶδος πόας μυρεψικῆς· θυμίαμα δὲ, θυμιάματα. ἢ ἀπὸ τοῦ τυφομένου καπνοῦ, ἀφ' οὗ καὶ θύμα παρὰ τὸ θύω· ἢ ὅτι διὰ τῶν θυμάτων καιομένων ἐθυμίαζον οἱ παλαιοί.

Thyone mater Semeles matris Bacchi appellata hoc nomine ex ep, quod *fanatico furore concitaretur grauida.* Id enim etiã ſonat τὸ θύειν ἢ θύνειν.

Tibareni Τιβαρηνοὶ, Plinio, Herodoto, & Melæ, populi Chalybibus proximi, quibus in riſu luſuque ſummum bonum poſitum fuiſſe dicitur, eoſdem dicit Reinerus Reineccius cum Hiberis præpoſito tantum Germanico articulo. Quod ipſum factũ docti cenſent in appellatione Tuiſconum, quę ab Aſcane defluxit. Orpheus eos nominat Stabarenos in Argonauticis, *vt monet Pintianus in Melam.* Fallitur. Nam ϛυβαρηνοὶ apud eum legendum. Apollonius nominat πολύρρηνας a paſtionibus, vt Chalybas σμυγερωτάτους ἀνδρῶν ob patientiam laborum & duritiem.

Tiberis olim vocari cœperũt, qui naſcebantur ad fluuium Tiberim, ſicut notauit Valerius Probus.

Tiberis. Vide Tybris.

Tibia quaſi tuba Iſidoro, cui longitudine & ſpecie eſt ſimilis libro vndecimo, etſi ante *libro 2.* appellatas tibias ſcripſerit, quod primum de tibiis ceruinis & hinnulorum cruribus fieri conſueuerint. Obliquarum tibiarum inuentionem tribuit Plinius Midæ Phrygio, geminarum tibiarum Marſyæ. Alii Apollinem inuentorem volunt, nonnulli Euterpen. His ſacra Cybeles celebrata fuiſſe conſtat, eaſdemque diu funeribus adhibitas, tum adiuuando cantui chori. Nam huc pertinent illa Flacci de arte poetica:

Tibia non, vt nunc, orichalco iuncta, tubæque
Æmula, ſed tenuis, ſimplexque foramine pauco
Aſpirare & adeſſe choris erat vtilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu.

Sed & nuptiis adhibitam legimus, quæ puellaris propterea eſt dicta. Teſtis eius rei Ouidius in Epiſtola Medeæ ad Iaſonem. Tibiam apertam vocat Fabius, quæ apertis omnibus forami-

nibus ſonat clarius. Præcentaria dicta, qua præcinebatur ad puluinaria, & Thuraria (eadem illa cum Lydia) qua vtebatur, cum thus imponerent aræ nō immolantes hoſtias. Dicta & Serrana Latinis tibia acuta, opinor ab acuto ſerræ ſtridore, vt & Gingrina ab anſerum voce. A tibia porro tibicini nomen, qui tibia ludit, & tibicinibus in ædificiis, quib⁹ illa ſuſtinentur. Vtvero cum tibiis voce caneretur, inſtituiſſe trahunt Trezænum Dardanum.

Tibur quod oppidum conditum legitur in Sabinis a tribus Argiuis fratribus, Tiburto, Catillo & Cora, a natu maximo denominationem habet, ſicut & Seruius docet ad hunc verſum *Æneid. 7. Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt.*

Tignum cuius appellatione omnem materiam contineri ſcribit Vlpianus, qua ædificia conſtant, *l. tigni. de, verbo ſignificat* imo ea, quæ in vineis ſunt neceſſaria, quales perticæ & pedamenta, *l priore, ff. de tigno iniuncto*, a tegendo nomen inuenit. Vnde etiam *fabri tignarii* dicti, qui exſtruunt ædificia.

Tigranocerta Ptolemæo Armeniæ maioris oppidum, quod occupatum quondam a Lucullo ſcribit Eutropius Romanæ Hiſtoriæ *lib. 6.* nomen accepit a Tigrane rege, & vrbe, quæ vt Chaldęis dicitur קַרְתָּא, ita Syriace קַרְתָּא Certa. Atq; hinc *Tigranocerta*, Gręcis propterea *τιγρανόπολις* dicta.

Tigris tremendæ velocitatis animal, admodūq; efferatæ naturę & celebre Hircanis, a tigri, quo nomine ſagittam appellant Medi, eſt appellata. Nota Hiſtoria quemadmodū eius venator recens editos fœtus obſeruat, quos cum matre pabulatum eunte abſtulerit, in curſum ſe dat cum equo perniciſſimo Reuerſa tigris, vbi nidum reperit vacuū citatiſſimo curſu totam circumluſtrat regionem, donec fugientem deprehenderit venatorem Tū mox ille vnū ex catulis proiicit, quē mordicus apprehenſum refert ad nidū alacri mox curſu eadem repetens veſtigia, idq; toties, donec vix vnū ac alterū ex numeroſa ſobole reſeruare ſibi poteſt ante conſcenſam nauem, atq; adeo equo ſæpe in littore relicto, in quem frēdens deſæuit totum eum diſcerpens. Poetæ cum hominis alicuius ſæuitiam ac immanitatem ſignificare volunt Hyrcanas

canas Tigrides illis vbera admouisse prædicant. Bacchi currui iungunt propterea, quod velint indicare, moderatum vini vsum ferocientis animi sæuitiā demulcere. Ita emollit' vino Polyphem' apud Homerū adbláditur Vlyssi, & apud eundē Heroes sæpe deliniuerunt æstuantis bile cordis acerbitatem: quo rectè dixerit Ouidi': *Cura fugit multo diluiturq; mero. Tū venuūt risus, &c.* Porro mirabiliter insanit Tigris audito tympani sono. Quippe eo furoris prouehitur, vt seipsam impetat & viscera sua misere dilaceret. Præter hoc animal est & eiusdē nominis fluuius rapidissimus ab eadē origine nominis auspicium trahens, quem propterea Dionysi' appellat ἀυ-τομάτην [illegible], oriturq; fonte quodam in planitie maioris Armeniæ. Multa de eo vide apud Pliniū *naturalis historiæ. lib. 6. c. 27.* Eusthatius scribit, quondā cū *Sylace* vocatū. Plutarch' *libello de fluminibus* habet σίλλαξ. Arrias Montanus vult enim Hebræis dici *Hidekel.* Tigil hodie nominari scribit Castald', & *Su Tinet'.* Ioseph' vocat Δίγλαθ. Dicitur & πασιτίγρις a Plinio & Arriano, quo loco bifidus factus & Insulā circumiens denuo redit in se. Est & alius Tigris Paphlagoniæ fluuius, *vt ex Xenophonte notat Eusthatius.*

Tinea vestimentorum vermis dici videtur Isidoro, quod teneat & eousq; insideat, donec erodat. Imo librorum vermē esse indicat Ouidius. *1. de Ponto Epist. 2.* his verbis:

> *Roditur vt scabra positum rubigine ferrum,*
> *Conditus vt tinea carpitur ore liber.*
> *Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,*
> *Fine quibus nullo conficiantur, habent.*

Tintinnabulum proprie a sono quē edit, dici videtur Isidoro, sicut manuū plausus & valuarū stridor. Hinc & tinnit' son' ipse Virgilio, Ouidio & aliis, vt Medicis auriū tinnitus simile quid referens æris percussi sono. Est & verbū fictitiū tinnio, quo Persius & Plaut' vtuntur. Calphurni' in Bucolicis: *Cū tinnire volucres Incipient.* Neui' v. t' Poeta dixit, *tintinnare* a tinnuli æris sonitu sumto vocabulo, *sicut a Festo Pomp. notatū* Noni' tintinn reex Afri Vopisco, & Nigidio. Omn a ab eodē sono nata & facta vocabula. Tintinnabulū olim Athenis in sacrificiis Proserpinæ ab ei' Hierophanta concussū

nolim quemquam latere, quod ipſum tamen antea Moſai-cus ſacerdos Pontificio habitu iuſſus erat geſtare. *Exod. 28.* Suidas monet excubitores olim ſecum tuliſſe tintinnabula in nocturnis vigiliis, atque eiſdem pulſandis exploratos, tumultuncpugnæ percellerentur. Horum ſonitu conuocatum quoque populum ad thermas, atque iterum dimiſſum innuit Martialis his verbis: *Redde Pilam, ſonat æs thermarum: Ludere pergis? Virgine vis ſola lotus abire domum?* Monet enim eum, qui eſt in gymnaſio, ſiquidem velit lauari, vt properet tintinnabulo ſonante: paulo poſt vero non fore lauandi locum, niſi in aqua frigida, cui Virginis inſcribit nomen. Sic Græci nolam pulſabant, ſub cœnam in piſcatorio foro, *teſte Plutarcho 4. Sympoſ.*

Tiſiphone Furiarum vna ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους, quod vindicet cædes, nomen inuenit.

Titanes filii feruntur Titani fratris Saturni, qui eum regno expulit. Quapropter cum poſtea paternum regnum recuperare vellent, moto in Iouem patruelem bello, ſunt ab eo ſuperati atque fugati. Hinc nata γιγαντομαχία, id eſt, *pugna gignantum cœlum expugnare conantium, ceterum victorum, fulmine deiectis ad inferos animis, at corporibus diuerſis locis montibus impoſitis, ne poſſent eluctari* Aliis Titanes videntur dicti ἀπὸ τῆς τίσεως vltione, aliquibus ἀπὸ τοῦ τιταίνειν, quod eſt *trahere* vel *extendere.* Diodorus omnes communi nomine a Titea matre vult appellatos, quæ quidem fabuloſa omnia. Euſtathius in Homerum & alii intelligunt per eos ſpiritus & ventos, qui ex cœlo, id eſt, ex aere ad terram demiſſi occultantur in ea, atque ita terræmotus generant, qui ſæpe multos homines opprimunt & conficiunt. Atque eo etiam (ſi Phyſice fabulam enodes) referri poſſunt & verba Heſiodi in Theogonia, vbi ſimul etymon proditum ab eo, quod expreſſimus iam paulo ante. Sic ait:

τοὺς δὲ πατὴρ τιτῆνας ἐπίκλησιν καλέεσκε,
φάσκε δὲ τιταίνοντας ἀτασθαλίῃ μέγα ῥέξαι
Ἔργον, τοῖο δ' ἔπειτα τίσιν μετόπισθεν ἔσεσθαι.

Idem

Idem Poeta propterea *Terræ & Cœli filios facit.* Et quoniam homines fuisse traduntur aspectu terribiles, τὸ τιτανῶδες βλέπειν idem est doctis, quod toruum videre. Suidas Titanas exponit καταχθονίους δαίμονας. Sunt, qui etiam credunt Titanem Solis fuisse fratrem, eumq; habitasse regionem ad Asopum, *vt refert Pausanias*, cui tamen magis probatur (si remipsam spectes) Titanem fuisse virum sagacem, temporumq; anni obseruatorem, quando videlicet Sol rerum augeret semina & arborum fructus percoqueret, atq; ideo Solis eum habitum fratrem. Quam ob caussam credi potest & Maro *sexto Æneid.* astra dixisse *Titania*. Quin Sol ipsus Titan audit, quod Titanis credatur frater, vel a Titanibus suam trahere originem. Alii aliter fabulantur.

Tithonus Eustathio frater Priami *Iliad. λ* Seruio Laomedontis *Æneid. 4.* vtque in fabulis est, adamatus ab Aurora & in cœlum sublatus, inde in cicadam conuersus, nomen hoc suum sortitus παρὰ τὸ τιταίνειν ab extendendo, quod æuo vixerit extento, *ait Eustathius Iliad. α.*

Titulus a tuendo, quod tueatur & indicet nomen auctoris, vel id, quod liber comprehendit aut materiam, cui inscribitur. Vt recte Naso mox in limine libri de remediis amoris canat hoc modo:

> *Legerat huius Amor titulum, nomenq; libelli,*
> *Bella mihi, video, bella parantur, ait.*

Quo vero magis idipsum præstarent, solebant olim titulos rubris literis depingere & exornare. Quare in iure ciuili rubricarũ tandem nomen accepei ũt. Dicimus & titulos magistratuum, quibus eorum gradus, dignitates ac imperia designantur. Qua ratione aliqui παρὰ τὸ τίειν idem nomen deriuant, id quod nobis deriuare significat. In iure ciuili titulus caussam possessionis significat, *l.3. §.final. de acquir. possess.* Gestabant & titulum apud veteres fontes. Tituli etiam in ludis præfixi, quibus notari solebat, cui Deo vel Deæ, vel cuius Imperatoris saluti, indulgentiæ ac victoriæ fierent, *teste Tertulliano de spectaculis 2.* Tituli etiam ædibus vendundis affixi, *l. vnica. C. de his, qui potentiorum nomine.* In triumphis

populos, reges, & ciuitates deuictas indicabant, *teste Vopisco in Aureliani Triumpho.* Quid, quod & victimæ in Capitolium deducendæ titulum prætulerint, *Suetonius in Augusto, cap. 59.*

Titus Romanis itidem, vt titulus, a *tuendo* dictus, vel potius a Tito Tatio Sabinorum rege, qui cum Romulo diuisit Imperium, & a qua Curia ex tribus vna Titia & Titiensis est nominata.

Tityrus. Hic nomen peperit fistulæ cantus, cui vacabat. Aristophanes enim καλαμίνην σύριγγα, id est, *arundineam fistulam* dixit, quam Dorienses *Tityrinon.* Hinc Athenæus *libro 4.* ὁ δὲ καλάμινος αὐλὸς τιτύρινος καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι. Grammatici veteres docent, *notante Victorio,* hircum appellari Tityrum Afrorum lingua, eandemque eponymiam sortitum eorum custodē. At Seruius asserit, *arietem maiorem Tityrum* dici lingua Laconum. Vtcumque, siue hircum siue arietem significet, ab animalis huius custodia, aut fistula pastoribus familiari, *vt ex prima Virgilii ecloga liquet,* nomen accepit.

Toga, propria Romanorum vestis, vt pallium Græcorum, vnde gentem togatam dixit Augustus pro concione ex Virgilio, quamque per dies quinque in Saturnalibus reponere solebant synthesibus vtentes, *teste in Apophoretis Martiali,* imo quam a Pelasgis ad Lydos & a Lydis ad Romanos venisse tradit Septimius Florens, a tegendo nomen accepit. Græci τήβεννον quendam Arcadem togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus gesserit id vestis genus, & sinum Ionicum ingressus in Italiam venerit, atq; inde ab inuentoris nomine togam τήβεννον appellatã. Passim equidem appellat ita Plutarchus, *in Lucullo, Coriolano, Tiberio, Symposiacis,* Athenæus vero τήβενναν. Verum an eius inuentio deferenda sit Græcis, dubitant nõ pauci. Ad materiam quod attinet, lanea ea fuit, sicut Martialis multis locis ostendit. Forma eius primum semicircularis fuit, *vt perspicue docent Dionysius, Quintilianus, & Isidorus,* quibus maior hic fides debetur, quam Athenæo, qui alibi quadratam eam fuisse scribit. Tunicæ eam iniectam, esse potest testimonio Agellius, cum scri-

ſcribit antiquitus Romanos ſine tunicis ſola toga fuiſſe amictos. Apertam eam fuiſſe cognoſcitur ex Valerio de Naſica loquente libro 3. *Læuam*, inquit, *manum apertæ togæ circumdedit.* Verum cingeretur toga necne, in controuerſiam venit apud eruditos. Cingi eam ſolitam affirmat Sigonius, tripliceimque fuiſſe cincturam, laxiorem, aſtrictiorem, & cinctum Gabinum. Laxiorem ait fuiſſe, de qua Macrobius *libr. 2. Cæſar ita toga præcingebatur, vt trahendo laciniam velut mollis incederet, vt Sulla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue illum puerum male præcinctum.* Aſtrictiorem, qua ſinus togæ in anteriore parte conficeretur, ne toga ad pedes deflueret. Cinctus autem Gabinus dicitur, cum ita imponitur toga, vt togæ lacinia, quæ reiicitur in tergum, attrahatur ad pectus, ita vt ex vtroque latere pendeat. Atqui Sigonio ſe opponit Aldus Manutius, locumque Macrobii *libr. 2.* de mendo ſuſpectum facit, cum Suetonius eadem de re loquẽs tunica non toga male cinctum Cæſarem fuiſſe dicat. Menſura togæ non eadem omnibus, ſed pro opibus alia atq; alia fuit, *vt docet Porphyrio vetus Horatii interpres.* Nam ampla & maior erat diuitibus, anguſtior egenis. Vtebantur ea ciues omnes. Vnde gens togata pro Romanis accipi ſolet, vt ante dictum. Ceterum mutata Republ. & Imperio labente toga olim ciuibus neceſſaria apud paucos & non niſi honeſtiores remanſit. Vulgus ea ſpreta abiit ad penulas, lacernas aut tunicas ſolas, eaſque pulli coloris. Cœpit id ſtatim ſub Augusto, qui viſa pro concione pullatorum turba, negotiũ dedit Ædilibus, ne quem pateretur in foro aut circo, niſi togatum cõſiſtere poſitis lacernis. Virilem hanc veſtẽ induere ſolebant Romanorum pueri annum ingreſſi poſt pubertatẽ decimũ ſeptimũ, nonnulli etiã decimo quarto, aut decimo ſexto, aut deniq; (quod magis mireris) año vigeſimo quinto, relicta interim prætexta. Etſi ſæpe ſupra prætextam ſumerent patritii. Cum vero filiifamilias ſumturi eſſent, deduci ſolebant a patre & propinquis in forũ, *teſte Tacito dialogo de Oratoribus, Cicerone in Epiſt. famil. Epiſtol. 10.* Idem ſcribit Plutarchus *in Bruto*, de Caſſii filio, vbi togam virilem ἀνδρεῖον ἱμάτ-

πορφύρα appellat, *vt & Dio libro 45.* ἐσθῆτα ἀνδρικήν. Aliquando tamen sumebatur in Iouis Capitolini templo, aut certe postquam sumsissent domi, in Capitolium ibant ad ædem Iouis, quod declarat Valerius Maximus *libr. 5. cap. 4.* his verbis: *Hanc pietatem æmulatus M. Cotta eo ipso die, quo togam sumsit virilem, protinus vt e Capitolio descendit, Cn. Carbonem, a quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. Quinimo Consules ibidem togam sumebant suam.* Dicta eadem pura seu candida ad togæ puerilis discrimē, cui purpura prætexebatur. Quare ἀπόρφυρον nominant Græci. Admonitos ea volebant adolescentulos, valedicendum esse puerilibus nugis ac ineptiis, studendumque vitæ ac morum puritati. Constat ergo eandem esse togam virilem & puram, quam Plutarchus καθαρὰν ἐσθῆτα vocat, eratque ea quondam communis priuatorum toga. Hac etiam tyrones & nouas nuptas indui solitas, indicant hæc Plinii verba lib. 8. *Tanaquil prima texuit rectam tunicam, quasimul cum toga pura induuntur tyrones nouæq; nuptæ. Toga enim prætexta vtebantur puellæ, donec nuberent.* Cicero Epist. 9. ad Atticum: *Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potissimum togam puram dedi, idq; municipibus nostris fuit gratum.* Puram hic intellige virilem. Tenuis texturæ togas (ne id etiam prætermittam) appellare solebant Romani *vitreas*, quod instar vitri translucerent, sicut colligit Turneb⁹ ex his Varronis apud Nonium in Modio: *Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos.* Etsi quoque a cæruleo & glauceo colore videri possint obtinuisse id nomen: Cum ὕαλος Latinis non tantum vitrum significet, sed etiam herbam infectoribus non ignotam nec incommodam. Vnde Lucianus dixit ὑάλῳ περιχρίειν, id est, *obducere vitro.* Pullam togam legimus, quæ atri fuit coloris, quam induebant caussa luctus, vnde & *atrati* sunt dicti. Cicero in Vatinium: *Qua mente fecisti, vt in epulo Q. Arrii cum toga pulla procumberes.* Item, *Quis in funere familiari cœnauit atratus, cum ipse epuli Dominus Q. Arrius albatus esset.* Dicebantur tales etiā pullati. Seneca appellat *coloratos lib. 2. de vita beata*, Lipsio ita locum restituente, sicut *Candidati* dicuntur ab eodem *Pexati*, quod

quod pexis & recentibus vterentur togis. Sordida porro toga legitur differens a pulla colore & vsu. Non enim erat atri coloris, vt nonnulli tradunt, sed albi: Veruntamen sordidior erat ac obsoleta, & longo vsu detrita. Sed nec vllus eius vsus erat in luctu, verum vulgi vestis vtplurimum. Præter has species recensetur & toga picta siue vestis Hetrusca purpurei coloris & auro distincta, & à triumphantibus geri solita, quam Florus ait subactis 12. Thusciæ populis Tarquinium Priscum transtulisse Romam, *vt & Dionysius confirmat.* Vsus huiuscemodi togæ concessus fuit Paulo Æmilio, Perse rege deuicto, *testibus Dione, Velleio, & Aurelio Victore.* Vtebantur quoque Consules & Prætores ludos præbentes in circo eadem toga. Nam ait Iuuenalis: *Similisque triumpho prædo caballorum Prætor sedet.* Ad pictas togas referuntur cum *Vndulatæ, Sericulatæ, Phrygianæ & Scutulatæ*, sic a vario genere picturæ dictæ, tum *Palmatæ*, quibus nomen id pepererũt depictæ in iis palmæ, prout contra Isidorum Manutius sentit. Ea vero toga, qua induebantur Magistratuum & honorum petitores, non picta aut atra, sed candida fuit: Quo Candidatis inde factum sit nomen, recteq; Polybius dixerit λαμπρὰν. Nec omittendum tenuioris fortunæ homines solitos fuisse *(vt ita dicam)* incretare togulas suas sub dies ludorum, vt ita essent nitidi. Huc enim pertinent illa Plauti in Aulularia: *Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi.* Martialis in vitæ beatioris notis meminit *togæ raræ.* Optare videtur per eam, ne cogatur summo mane circumuolitare potentiorum limina salutationis defuncturus officio. Solebant quippe Romani togati potentiores comitari per vrbem, quibus eo nomine sportulam dabant, id est, centum quadrantes, quod permolestum Martiali fuisse ex eo carmine apparet, *vt recte vult Baysius,* qui simul notat ex Coriolano Plutarchi, etiam in bellis vsos toga Romanos. Verba eius subiicio: ἦν γὰρ τότε, inquit, τοῖς ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρέους ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι, τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τειῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας. Præcipue tamen tempore pacis vsurpata

est toga, fuitq; pacis insigne, vt belli sagũ. Quapropter legimus Romanos in tumultu posuisse togas, sicut magistratus prætextas. Ius eius olim Carthaginensibus concessum fuit, translata eo Romanorũ colonia. Quicumq; adeo iure ciuitatis donabãtur, mox togati esse incipiebãt. Per togam enim indicabãt ciuis Romanus. Quo pertinet Marciani illud *l.32. ff.de iur.Fisc.* cum scribit eos, qui vt ciues Romani agere volebãt, vsum accepisse togæ, Et quoniã deportati, tum quibus interdictum erat aqua & igni, desinebãt esse ciues Romani, simul ipsis togam ademtam colligitur *ex 4.Epistol.Plinii ad Cornelium Minutianum*, vbi agit de Valerio Licinio exsule summo caussarum actore, qui in Sicilia pallio amictus incedebat. A toga porro dictæ sunt Comœdiæ togatæ, quales Afranius scripsit, cuius Flaccus meminit *Epistola 2.* Vnde Stephanionem actorem Togatarium dixit Suetonius *libro 2.* Dicti & *serui Togati* Heliogabalo Senatores per contemtum.

Tollenon machina, q̃ veteri Glossario dicitur *Tollene*, vel *Ciconia*, κηλώνιον, Isidoro *Telo*, a tollendo nomen deduxit. Meminit eius Vegetius *lib.4.de re militari.*

Tomacula farciminis genus ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *sectione* nomen inuenit.

Tomentum lana breuis & concisa, quæ a fullone poliendo vestibus detrahitur, cõplectens porro quidquid formamus ex re quacumque, siue id ex fœno, aut palea, siue ex pluma fuerit, qua culcitræ farciuntur, trahit originem vocabuli ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *concisione.*

Tomus vel *Tomos*, τόμοι Ptolemæo locus aut vrbs Ponti, vbi frater Absyrtus membratim discerptus est a Medea, nomen etiã habet ἀπὸ τ̃ τέμνειν *secando* vel *concidendo*. Est hæc vrbs Ouidii exsilio clara. Relegatus n. eo fuit ab Augusto, eoq; profectus 4.Id.Decemb. annum agens quinquagesimũ, menses septem, dies vero viginti & vnũ, *vt ex Eleg.3.1. Tristium appareret*, vixitq; ibidem annos septẽ, carus inprimis ciuibus propter vitæ candorem, imo coronatus publice, cum alii hospites à Tomitis neci darentur. Atq; vt ad priora redeam, quæ maxi-

maxime ad etymon faciunt, sciendum Strabonem affirmare *libro 7.* dilaceratum eum in insulis, quas inde alii Absyrtidas dixerunt, quod & Plinius *lib. 4.* affirmat. Orpheus tradit Medeam secuisse fratrem Absyrtum, anteaquã e Colchide soluisset, ipsasq; Nereidas proiectum illum in mare ad Absyrtidas insulas detulisse. De Tomo sane maxime communis opinio est, id quod sequentibus hisce auctoritatibus probo. Ouidius Tristium 3. Eleg. 9.

Inde Tomos locus est dictus, quod fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

Quibus verbis Poeta simul exprimit nominis etymõ. Item:

Hic quoq; sunt vrbes Graiæ (quis credere possit)
Inter inhumanæ nomina Barbariæ
Huc quoq; Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaq; antiquius vrbe
Constat & Absyrti cæde fuisse loco.

Idẽ in Maniliana oratione affirmat Cicero, & Iustinus *lib. 12.* Etsi id Arrianus iuxta Absarũ fluuiũ cõtigisse scribat. Sunt porro & alii, qui nomẽ huic vrbi cõtigisse existimãt a Tomyri Massagetarũ regina, ꝙ illa hoc oppidũ ædificauerit intercemto Cyro, & suo de nomine nomen indiderit. Olim quoque *Miletida* appellarunt, ꝙ Milesiorum eo colonia sit deducta. Spectant huc ista Ouidii: *A quibus aduenit Miletida sospes ad vrbem Offensi quo me cõtulit ira Dei.* Ælianus appellat Τόμιν. Hodie, *teste Nigro, Cõstantia* dicit̃ a Barbaris. Apud eruditos dicũtur quoq; tomi sectiones voluminũ. Olim quippe pellibus, q̃ conuolui poterant (hinc volumina) multos ordine libros inscribere solebant. Horũ quemq; *tomum* dicebant, quod dissecando alium ab alio separari oporteret.

Topiarium opus, quod ex arboribus, fruticibus aut herbis ad decorẽ est factũ, quales cameræ sunt, testudines, naues, auiculæ, columnæ, atq; alia huiusmodi opera ex libanotide, hedera, buxo, & similibus, ἀπὸ τῶν τόπων, id est, locis, quæ in his varia constituuntur, nomen arcessit. Cicero: *Topiarium laudaui, ita omnia conuestiuit edera.*

Toreumata, opera torno facta, ἀπὸ τοῦ τορνεύειν, quod *tornare* & *sculpere* significat, deducuntur. Appellat eo nomine sagittam Euripides in Hercule furente, quippe *tornatam*.

Tormentum, cum sit omnis machina cōparata ad aliquid torquendum, facile originem agnoscas. Etymi auctorem etiam Ammianum Marcellinum habere possum *libr.23.* quo *Onagrum* bellicam machinam describit.

Torno, τορνεύω.

Torpedo piscis, quam tradunt auctores captam, insuperabili frigore suo coque venenato torporem primum per lineam transmittere, inde in arundinem manumq; piscatoris, vt irrita fiat eius venatio, ipso vocabulo naturā & etymon suum declarat. Vnde & νάρκη dicitur Græcis. Quin & pisces alios cum ea verriculo e mari collectos simul torporem expertos constat. Nec tantum in pisces expedit hoc malum, sed etiam in aliud quoduis animal iuxta Platonem, cuius verba in Menone sunt hæc: καὶ γὰρ αὕτη τὸν αἰεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾷν ποιεῖ. Visam interdum torpedinem proditur, quæ fœtus in se octoginta haberet. Rostrum hæc nullum habet. Pars eius prona cinereo colore albicat. Supina magis canescit. Cauda ipsi breuior, quam Raiæ, & ad eius radices pinnulæ duæ, sub quibus duo vtrimque foramina in gyrum crenata. Os illi prona parte patulum in crescentis lunæ figuram, dentes obtusi, & multiplici ordine dispositi: Oculi exigui, & parte supina collocati. Sunt & branchiæ duplices: Nam quinas habet vtrimque: Fel vero pro corporis magnitudine prægnum. Piscis hic Venetis dicitur *Scrampho*, Romanis hodie *Occhiatella*, Massiliensibus *Tremorise*, vt & alii notarunt.

Torquatus dictus Manlius Tribunus, quod militem Gallum, cum esset ab eo prouocatus ad pugnam, & occiderit, & torquem eidem detraxerit, *teste Liuio libro 7. Cicerone Offic.3.* Meruit & idem nomen Nonius Asprenas, *vt est apud Suetonium in Octauio cap.43.* Sed a Manlio postea appellationem traxit nobilis Torquatorum familia. Idem imperiosus dictus a seuero imperio, quo in filium hostis victorem est vsus, *teste Liuio.*

Torus

Torus vel *Thorus* a tortis herbis eſt dictus, qui accumbentium humero ſupponebatur, vt viſum Iſidoro & Seruio *Æneid.5.* vbi ait Poeta:

Proximus vt viridante toro conſederat herbæ. Et

Inde thoro pater Æneas ſic orſus ab alto, id eſt, ſecundum Seruium a loco ſumo, qui alias dicitur Pontificalis. Sic apud Indos, *auctore Philoſtrato lib.2.* Rex accumbebat in lecto ex ſtramentis facto, & iuxta ipſum ex agnatis ad ſummũ quinque, ceteri epulabantur ſedentes in cellis. Hinc *Stibadia* tori ſiue cubilia ex herbis facta, quas στιβάδας nominant Græci. Multa Stibadii mentio apud Sidonium, Martialem, & Seruium. Sed & Plato *2. de Repub.* vbi agit de victu frugali, quem ciuibus ſuit præſcribit: ἐπὶ κάλαμόν τινα παραβεβλημένοι, ἢ φύλλα καθαρὰ κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμίλακί τε καὶ μυῤῥίναις εὐωχήσονται αὐτοί τε, καὶ τὰ παιδία, ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου ἐστεφανωμένοι, καὶ ὑμνοῦντες τοὺς θεούς.

Toruus a terrendo quaſi teruus. Hinc *toruum videre*, quod Homero eſt ὑπόδρα βλέπειν.

Toxicum. In etymo huius nominis eruendo errarunt plerique Grammatici, cum ab arbore taxo, cuius vmbra fertur cubantibus & dormientibus ſub ea lethalis, deriuant. Certior inueſtiganda nominis originatio. Dico itaq; primum, nondum ſatis conſtare, quid Toxicum in ſpecie veteribus fuerit. Faciunt eius mentionem Galenus & Dioſcorides, ſed neuter eorum deſcribit, vt nec Paulus ex Ægina medicus. Tantum venenum eſſe docent, quod ſi quis bibiſſet conſequebantur inflammationes labiorum & linguæ, inſania, & variæ mentis perturbatæ imagines. Raro quoque talis reſtituebatur priſtinæ valetudini. Etſi peculiariter cõtra hoc malum valeret quinquefolii radix, ſanguis etiam hircinus & cortex quercinus. Adfert & Auicenna multa, verum ambigua. Quo factum, vt Manardus Ferrarienſis inſignis Medicus exiſtimauerit toxicum eſſe Arabum Napellum, ſicut etiam doctiſſimus Scaliger *Exercit.162.* contra eos, qui aconitum eſſe cenſebãt. Sed enim nec furorem nec rabiem a Napello excitari, ſicut a toxico, prodiderunt cum veteres, tum

Neoterici. Nec quidquam tale proditum a Paulo ex Ægina Medico. Plinius vero alio delatus deriuat toxicum a taxo, quod pariter pleno velo probari nequit, cum Nicander, cuius de venenis libellus exstat, vbi toxici mentionem fecit, separatim inde de taxo sermonem instituat. Ego itaque ἀπὸ τῶν τοξῶν, id est, *sagittis & telis*, quæ toxico infecta vulnera infligebant incurabilia, nomen illud deriuatum existimauerim. Sic enim tradit cum Dioscorides, tum Paulus Ægineta, qui *libro 5.* scribit hoc modo: τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὀνομάζεσθαι, ἐκ τοῦ τὰ τοξεύματα ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐν αὐτῷ χρίεσθαι. Ouidius 4. de Ponto:

Aspicis & mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum caussas mortis habere duas.

Præcipue hoc tribuitur Scythiæ populis. Ait enim Lucanus: *Tinxere sagittas Errantes Scythiæ populi.* Sunt qui præsens illud venenum constitisse volunt ex viperina sanie & sanguine humano. Vt haud abs re viperæ veneno comparet Nicander. Poetæ ob insignem nocendi vim quoduis lethale virus, κατ' ἐξοχὴν appellare solent hoc nomine. Nam quid aliud conficias ex his Plauti in Mercatore? *Certum est* (inquit Charinus) *ibo ad Medicum, atque me ibi toxico morti dabo.* Et Ouidius Amorum 2. Eleg. 2.

Non scelus aggredimur, non admiscenda coimus
Toxica, non stricto fulminat ense manus.

Trachin vrbs Thessaliæ sub Oeta monte ab Hercule ædificata, quæ & *Trachis* dicitur, ἀπὸ τῆς τραχύτητος asperitate nomen obtinuit. Vnde in Hercule furente Seneca: *Resonetque malis aspera Trachin.*

Tragœdia, quæ quibusdam videtur antiquior Comœdia, vnde appellationem deducat, non conuenit satis inter Gramaticos. Diomedes ἀπὸ τοῦ τράγου, i. *hirco*, καὶ τῆς ᾠδῆς, id est, *cantu* deduxit, quod olim hircus præmium esset cantus, qui idcirco libero patri Liberalibus immolabatur, quod (*vt Varro ait*) vitem depascat. Vnde Ouidius:

Rode caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aras,
In tua quod fundi cornua possit, erit.

Dio-

Diomedis ſententiã innuere videtur Flaccus in arte Poetica, cum ait: *Carmine qui tragico vile certauit ob hircum.* Alii cõtra putant nominatã a fæce, quã Græcorum quidam τρύγα appellant. Fabulas enim agere ſolebant fæcibus peruncti ora, nondũ repertis a Theſpide perſonis, vt rurſus idẽ Horatius teſtatur eodem libro. Quidam a vino & vindemia deducũt, quæ Græcis eſt τρύγη & τρυγητὸς, cui ſententiæ fauere videtur Athenæus *libro 2.* vbi agit de inuentione Comœdiæ & Tragœdiæ. Verba eius ſunt: ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις· ἐν Ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τραγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. Quibus ille verbis ſignificat, ſub id tempus inuentam eſſe Tragœdiam, & proinde nomen ab anni tempore traxiſſe. Quãquam Ariſtoteles ab iis inuentam, qui Dithyrambum exercebant, ſcribat libro *de Poetica.* Alii alias coniecturas proferunt. Haud tamen repudianda Iſaaci ſententia, qui Tragœdiam primum τραχῳδίαν dictam putat, quaſi τραχεῖαν ᾠδὴν, *quod eſſet aſpera cantilena,* vtpote quæ complecteretur res aſperas, triſtes & difficiles. Res enim Heroum tractat, earumque atroces euentus. Hinc τὸ τραγικὸν πνεῖν eruditis dicitur, qui ſpiritus magnos habet, & de grauibus rebus verba facit. Etymologicon magnum addit: ἢ ὅτι τετράγωνον εἶχον οἱ χοροὶ σχῆμα, ἢ ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους σκώπτοντες, ἢ διὰ τὴν τοῦ σώματος δασύτητα, ἢ διὰ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια σπουδήν· ἢ ὅτι χορευταὶ τὰς κόμας ἀνέπλεκον σχῆμα τράγων μιμούμενοι. Primus in Græcia Tragœdiam exhibuit Æſchylus, qui tamẽ victus a Sophocle haud multo poſt mœrore occubuit. Quia vero actores calceati prodibant cothurno, dixit Poeta:

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno. Et Propertius:

Deſine & Æſchyleo componere verba cothurno.

Latini denique acceperunt a Græcis Tragœdiam, quæ fuit prætextata, qualis etiam Senecæ Nero. Sunt etiam eius ſpecies diuerſæ ab argumentorum generibus ſumtæ, de quibus alias plura.

Traiectũ Antonino Germaniç inferioris vrbs eademq; clauis

populos, reges, & ciuitates deuictas indicabant, *teste Vopisco in Aureliani Triumpho.* Quid, quod & victimæ in Capitolium deducendæ titulum prætulerint, *Suetonius in Augusto, cap. 59.*
Titus Romanis itidem, vt titulus, a *tuendo* dictus, vel potius a Tito Tatio Sabinorum rege, qui cum Romulo diuisit Imperium, & a qua Curia ex tribus vna Titia & Titiensis est nominata.
Tityrus. Hic nomen peperit fistulæ cantus, cui vacabat. Aristophanes enim καλαμίνην σύριγγα, id est, *arundineam fistulam* dixit, quam Dorienses *Tityrinon.* Hinc Athenæus *libro 4.* ὁ δὲ καλάμινος αὐλὸς τιτύρινος καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι. Grammatici veteres docent, *notante Victorio,* hircum appellari Tityrum Afrorum lingua, eandemque eponymiam sortitum eorum custodē. At Seruius asserit, *arietem maiorem Tityrum* dici lingua Laconum. Vtcumque, siue hircum siue arietem significet, ab animalis huius custodia, aut fistula pastoribus familiari, *vt ex prima Virgilii ecloga liquet, nomen accepit.*
Toga, propria Romanorum vestis, vt pallium Græcorum, vnde gentem togatam dixit Augustus pro concione ex Virgilio, quamque per dies quinque in Saturnalibus reponere solebant synthesibus vtentes, *teste in Apophoretis Martiali,* imo quam a Pelasgis ad Lydos & a Lydis ad Romanos venisse tradit Septimius Florens, a tegendo nomen accepit. Græci τήβεννον quendam Arcadem togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus gesserit id vestis genus, & sinum Ionicum ingressus in Italiam venerit, atq; inde ab inuentoris nomine togam τήβεννον appellatā. Passim equidem appellat ita Plutarchus, *in Lucullo, Coriolano, Tiberio, Symposiacis,* Athenæus vero τήβενναν. Verum an eius inuentio deferenda sit Græcis, dubitant nō pauci. Ad materiam quod attinet, lanea ea fuit, sicut Martialis multis locis ostendit. Forma eius primum semicircularis fuit, *vti perspicue docent Dionysius, Quintilianus, & Isidorus,* quibus maior hic fides debetur, quam Athenæo, qui alibi quadratam eam fuisse scribit. Tunicæ eam iniectam, esse potest testimonio Agellius, cum

scri-

scribit antiquitus Romanos sine tunicis sola toga fuisse amictos. Apertam eam fuisse cognoscitur ex Valerio de Nasica loquente libro 3. *Læuam,* inquit, *manum apertæ togæ circumdedit.* Verum cingeretur toga necne, in controuersiam venit apud eruditos. Cingi eam solitam affirmat Sigonius, triplicemque fuisse cincturam, laxiorem, astrictiorem, & cinctum Gabinum. Laxiorem ait fuisse, de qua Macrobius *libr. 2. Cæsar ita toga præcingebatur, vt trahendo laciniam velut mollis incederet, vt Sulla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue illum puerum male præcinctum.* Astrictiorem, qua sinus togæ in anteriore parte conficeretur, ne toga ad pedes defflueret. Cinctus autem Gabinus dicitur, cum ita imponitur toga, vt togæ lacinia, quæ reiicitur in tergum, attrahatur ad pectus, ita vt ex vtroque latere pendeat. Atqui Sigonio se opponit Aldus Manutius, locumque Macrobii *libr. 2.* de mendo suspectum facit, cum Suetonius eadem de re loquẽs tunica non toga male cinctum Cæsarem fuisse dicat. Mensura togæ non eadem omnibus, sed pro opibus alia atq; alia fuit, *vt docet Porphyrio vetus Horatii interpres.* Nam ampla & maior erat diuitibus, angustior egenis. Vtebantur ea ciues omnes. Vnde gens togata pro Romanis accipi solet, vt ante dictum. Ceterum mutata Repub. & Imperio labente toga olim ciuibus necessaria apud paucos & non nisi honestiores remansit. Vulgus ea spreta abiit ad penulas, lacernas aut tunicas solas, easque pulli coloris. Cœpit id statim sub Augusto, qui visa pro concione pullatorum turba, negotiũ dedit Ædilibus, ne quem pateretur in foro aut circo, nisi togatum cõsistere positis lacernis. Virilem hanc vestẽ induere solebant Romanorum pueri annum ingressi post pubertatẽ decimũ septimũ, nonnulli etiã decimo quarto, aut decimo sexto, aut deniq; (quod magis mireris) ãno vigesimo quinto, relicta interim prætexta. Etsi sæpe supra prætextam sumerent patritii. Cum vero filiifamilias sumturi essent, deduci solebant a patre & propinquis in forũ, *teste Tacito dialogo de Oratoribus, Cicerone in Epist. famil. Epistol. 10.* Idem scribit Plutarchus *in Bruto,* de Cassii filio, vbi togam virilem ἀνδρεῖον ἱμάτιον

τον appellat, *vt & Dio libro 45.* ἐσθῆτα ἀνδρικὴν. Aliquando tamen ſumebatur in Iouis Capitolini templo, aut certe poſtquam ſumſiſſent domi, in Capitolium ibant ad ædem Iouis, quod declarat Valerius Maximus *libr. 5. cap. 4.* his verbis: *Hanc pietatem æmulatus M. Cotta eo ipſo die, quo togam ſumſit virilem, protinus vt e Capitolio deſcendit, Cn. Carbonem, a quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit. Quinimo Conſules ibidem togam ſumebant ſuam.* Dicta eadem pura ſeu candida ad togæ puerilis diſcrimẽ, cui purpura prætexebatur. Quare ἀπόρφυρον nominant Græci. Admonitos ea volebant adoleſcentulos, valedicendum eſſe puerilibus nugis ac ineptiis, ſtudendumque vitæ ac morum puritati. Conſtat ergo eandem eſſe togam virilem & puram, quam Plutarchus καθαρὰν ἐσθῆτα vocat, eratque ea quondam communis priuatorum toga. Hac etiam tyrones & nouas nuptas indui ſolitas, indicant hæc Plinii verba lib. 8. *Tanaquil prima texuit rectam tunicam, qua ſimul cum toga pura induuntur tyrones nouæq; nuptæ. Toga enim prætexta vtebantur puellæ, donec nuberent.* Cicero Epiſt. 9. ad Atticum: *Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potiſſimum togam puram dedi, idq; municipibus noſtris fuit gratum.* Puram hic intellige virilem. Tenuis texturæ togas (ne id etiam prætermittam) appellare ſolebant Romani *vitreas*, quod inſtar vitri tranſlucerent, ſicut colligit Turneb' ex his Varronis apud Nonium in Modio: *Iſtorum vitreæ togæ oſtentant tunicæ clauos.* Etſi quoque a cæruleo & glauceo colore videri poſſint obtinuiſſe id nomen: Cum ὕαλος Latinis non tantum vitrum ſignificet, ſed etiam herbam infectoribus non ignotam nec incommodam. Vnde Lucianus dixit ὑάλῳ περιχρίειν, id eſt, *obducere vitro.* Pullam togam legimus, quæ atri fuit coloris, quam induebant cauſſa luctus, vnde & *atrati* ſunt dicti. Cicero in Vatinium: *Qua mente feciſti, vt in epulo Q. Arrii cum toga pulla procumberes.* Item, *Quis in funere familiari cœnauit atratus, cum ipſe epuli Dominus Q. Arrius albatus eſſet.* Dicebantur tales etiã pullati. Seneca appellat *coloratos lib. 2. de vita beata*, Lipſio ita locum reſtituente, ſicut *Candidati* dicuntur ab eodem *Pexati*,

quod

quod pexis & recentibus vterentur togis. Sordida porro toga legitur differens a pulla colore & vsu. Non enim erat atri coloris, vt nonnulli tradunt, sed albi: Veruntamen sordidior erat ac obsoleta, & longo vsu detrita. Sed nec vllus eius vsus erat in luctu, verum vulgi vestis vtplurimum. Præter has species recensetur & toga picta siue vestis Hetrusca purpurei coloris & auro distincta, & à triumphantibus geri solita, quam Florus ait subactis 12. Thusciæ populis Tarquinium Priscum transtulisse Romam, *vt & Dionysius confirmat*. Vsus huiuscemodi togæ concessus fuit Paulo Æmilio, Perse rege deuicto, *testibus Dione, Velleio, & Aurelio Victore*. Vtebantur quoque Consules & Prætores ludos præbentes in circo eadem toga. Nam ait Iuuenalis: *Simulisque triumpho prædo caballorum Prætor sedet*. Ad pictas togas referuntur cum *Vndulatæ, Sericulatæ, Phrygianæ & Scutulatæ*, sic a vario genere picturæ dictæ, tum *Palmatæ*, quibus nomen id peperercũt depictæ in iis palmæ, prout contra Isidorum Manutius sentit. Ea vero toga, qua induebantur Magistratuum & honorum petitores, non picta aut atra, sed candida fuit: Quo Candidatis inde factum sit nomen, rectéq; Polybius dixerit λαμπρὰν. Nec omittendum tenuioris fortunæ homines solitos fuisse *(vt ita dicam)* incretare togulas suas sub dies ludorum, vt ita essent nitidi. Huc enim pertinent illa Plauti in Aulularia: *Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi*. Martialis in vitæ beatioris notis meminit *togæ raræ*. Optare videtur per eam, ne cogatur summo mane circumuolitare potentiorum limina salutationis defuncturus officio. Solebant quippe Romani togati potentiores comitari per vrbem, quibus eo nomine sportulam dabant, id est, centum quadrantes, quod permolestum Martiali fuisse ex eo carmine apparet, *vt recte vult Baysius*, qui simul notat ex Coriolano Plutarchi, etiam in bellis vsos toga Romanos. Verba eius subiicio: ἦν γὰρ τότε, inquit, τοῖς ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι, τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας. Præcipue tamen tempore pacis vsurpata

est toga, fuitq; pacis insigne, vt belli sagũ. Quapropter legimus Romanos in tumultu posuisse togas, sicut magistratus prætextas. Ius eius olim Carthaginensibus concessum fuit, translata eo Romanorũ colonia. Quicumq; adeo iure ciuitatis donabatur, mox togati esse incipiebãt. Per togam enim indicabat ciuis Romanus. Quo pertinet Marciani illud *l. 32. ff. de iur. Fisc.* cum scribit eos, qui vt ciues Romani agere volebãt, vsum accepisse togæ. Et quoniã deportati, tum quibus interdictum erat aqua & igni, desinebãt esse ciues Romani, simul ipsis togam ademtam colligitur *ex 4. Epistol. Plinii ad Cornelium Minutianum*, vbi agit de Valerio Licinio exsule summo caussarum actore, qui in Sicilia pallio amictus incedebat. A toga porro dictæ sunt Comœdiæ togatæ, quales Afranius scripsit, cuius Flaccus meminit *Epistola 2.* Vnde Stephanionem actorem Togatarium dixit Suetonius *libro 2.* Dicti & *serui Togati* Heliogabalo Senatores per contemtum.

Tollenon machina, q̃ veteri Glossario dicitur *Tollene*, vel *Ciconia*, κηλώνιον, Isidoro *Telo*, a tollendo nomen deduxit. Meminit eius Vegetius *lib. 4. de re militari.*

Tomacula farciminis genus ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *sectione* nomen inuenit.

Tomentum lana breuis & concisa, quæ a fullone poliendo vestibus detrahitur, cõplectens porro quidquid formamus ex re quacumque, siue id ex fœno, aut palea, siue ex pluma fuerit, qua culcitræ farciuntur, trahit originem vocabuli ἀπὸ τῆς τομῆς, id est, *concisione.*

Tomus vel *Tomos*, τόμοι Ptolemæo locus aut vrbs Ponti, vbi frater Absyrtus membratim discerptus est a Medea, nomen etiã habet ἀπὸ τοῦ τέμνειν *secando* vel *concidendo*. Est hæc vrbs Ouidii exsilio clara. Relegatus n. eo fuit ab Augusto, eoq; profectus 4. Id. Decemb. annum agens quinquagesimũ, menses septem, dies vero viginti & vnũ, *vt ex Eleg. 3. 1. Tristium apparet*, vixitq; ibidem annos septẽ, carus inprimis ciuibus propter vitæ candorem, imo coronatus publice, cum alii hospites a Tomitis neci darentur. Atq; vt ad priora redeam, quæ maxi-

maxime ad etymon faciunt, sciendum Strabonem affirmare *libro 7.* dilaceratum eum in insulis, quas inde alii Absyrtidas dixerunt, quod & Plinius *lib. 4.* affirmat. Orpheus tradit Medeam secuisse fratrem Absyrtum, anteaquã e Colchide soluisset, ipsasq; Nereidas proiectum illum in mare ad Absyrtidas insulas detulisse. De Tomo sane maxime communis opinio est, id quod sequentibus hisce auctoritatibus probo. Ouidius Tristium 3. Eleg. 9.

Inde Tomos locus est dictus, quod fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

Quibus verbis Poeta simul exprimit nominis etymõ. Item:

Hic quoq; sunt vrbes Graiæ (quis credere possit)
Inter inhumanæ nomina Barbariæ
Huc quoq; Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaq; antiquius vrbe
Constat & Absyrti cæde fuisse loco.

Idẽ in Maniliana oratione affirmat Cicero, & Iustinus *libr. 12.* Etsi id Arrianus iuxta Absarũ fluuiũ cõtigisse scribat. Sunt porro & alii, qui nomẽ huic vrbi cõtigisse existimãt a Tomyri Massagetarũ regina, quod illa hoc oppidũ ædificauerit intercemto Cyro, & suo de nomine nomen indiderit. Olim quoque *Miletida* appellarunt, quod Milesiorum eo colonia sit deducta. Spectant huc ista Ouidii: *A quibus aduenit Miletida sospes ad vrbem Offensi quo me cõtulit ira Dei.* Ælianus appellat Τόμιν. Hodie, *teste Nigro, Cõstantia* dicit a Barbaris. Apud eruditos dicũtur quoq; tomi sectiones voluminũ. Olim quippe pellibus, quæ conuolui poterant (hinc volumina) multos ordine libros inscribere solebant. Horũ quemq; *tomum* dicebant, quod dissecando alium ab alio separari oporteret.

Topiarium opus, quod ex arboribus, fruticibus aut herbis ad decorẽ est factũ, quales cameræ sunt, testudines, naues, auiculæ, columnæ, atq; alia huiusmodi opera ex libanotide, hedera, buxo, & similibus, ἀπὸ τῶν τόπων, id est, locis, quæ in his varia constituuntur, nomen arcessit. Cicero: *Topiarium laudaui, ita omnia conuestiuit edera.*

Toreumata, opera torno facta, ἀπὸ τοῦ τορνεύειν, quod *tornare* & *sculpere* significat, deducuntur. Appellat eo nomine sagittam Euripides in Hercule furente, quippe *tornatam*.

Tormentum, cum sit omnis machina cōparata ad aliquid torquēdum, facile originem agnoscas. Etymi auctorem etiam Ammianum Marcellinum habere possum *libr.23.* quo *Onagrum* bellicam machinam describit.

Torno, τορνεύω.

Torpedo piscis, quam tradunt auctores captam, insuperabili frigore suo coque venenato torporem primum per lineam transmittere, inde in arundinem manumque piscatoris, vt irrita fiat eius venatio, ipso vocabulo naturā & etymon suum declarat. Vnde & νάρκη dicitur Græcis. Quin & pisces alios cum ea verriculo e mari collectos simul torporem expertos constat. Nec tantum in pisces expedit hoc malum, sed etiam in aliud quoduis animal iuxta Platonem, cuius verba in Menone sunt hæc: καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾶν ποιεῖ. Visam interdum torpedinem proditur, quæ fœtus in se octoginta haberet. Rostrum hæc nullum habet. Pars eius prona cinereo colore albicat. Supina magis canescit. Cauda ipsi breuior, quam Raiæ, & ad eius radices pinnulæ duæ, sub quibus duo vtrimque foramina in gyrum crenata. Os illi prona parte patulum in crescentis lunæ figuram, dentes obtusi, & multiplici ordine dispositi: Oculi exigui, & parte supina collocati. Sunt & branchiæ duplices: Nam quinas habet vtrimque: Fel vero pro corporis magnitudine prægrandе. Piscis hic Venetiis dicitur *Scrampho*, Romanis hodie *Occhiatella*, Massiliensibus *Tremorise*, vt & alii notarunt.

Torquatus dictus Manlius Tribunus, quod militem Gallum, cum esset ab eo prouocatus ad pugnam, & occiderit, & torquem eidem detraxerit, *teste Liuio libro 7. Cicerone Offic.3.* Meruit & idem nomen Nonius Asprenas, *vt est apud Suetonium in Octauio cap.43.* Sed a Manlio postea appellationem traxit nobilis Torquatorum familia. Idem imperiosus dictus a seuero imperio, quo in filium hostis victorem est vsus, *teste Liuio.*

Toru

Torus vel *Thorus* a tortis herbis eſt dictus, qui accumbentium humero ſupponebatur, vt viſum Iſidoro & Seruio *Æneid.5.* vbi ait Poeta:

Proximus ut viridante toro conſederat herbæ. Et

Inde thoro pater Æneas ſic orſus ab alto, id eſt, ſecundum Seruium a loco ſumno, qui alias dicitur Pontificalis. Sic apud Indos, *auctore Philoſtrato libr.2.* Rex accumbebat in lecto ex ſtramentis facto, & iuxta ipſum ex agnatis ad ſummũ quinque, ceteri epulabantur ſedentes in cellis. Hinc *Stibadia* tori ſiue cubilia ex herbis facta, quas σιβάδας nominant Græci. Multa Stibadii mentio apud Sidonium, Martialem, & Seruium. Sed & Plato *2. de Repub.* vbi agit de victu frugali, quem ciuibus ſuit præſcribit: ἐπὶ κάλαμόν τινα παραβαλλόμενοι, ἢ φύλλα καθαρὰ κατακλινέντες ἐπὶ σιβάδων ἐστρωμένων σμίλακί τε καὶ μυῤῥίναις εὐωχήσονται αὐτοί τε, καὶ τὰ παιδία, ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου ἐστεφανωμένοι, καὶ ὑμνοῦντες τοὺς θεούς.

Toruus a terrendo quaſi teruus. Hinc *toruum videre*, quod Homero eſt ὑπόδρα βλέπειν.

Toxicum. In etymo huius nominis eruendo errarunt plerique Grammatici, cum ab arbore taxo, cuius vmbra fertur cubantibus & dormientibus ſub ea lethalis, deriuant. Certior inueſtiganda nominis originatio. Dico itaq; primum, nondum ſatis conſtare, quid Toxicum in ſpecie veteribus fuerit. Faciunt eius mentionem Galenus & Dioſcorides, ſed neuter eorum deſcribit, vt nec Paulus ex Ægina medicus. Tantum venenum eſſe docent, quod ſi quis bibiſſet conſequebantur inflammationes labiorum & linguæ, inſania, & variæ mentis perturbatæ imagines. Raro quoque talis reſtituebatur priſtinæ valetudini. Etſi peculiariter cõtra hoc malum valeret quinquefolii radix, ſanguis etiam hircinus & cortex quercinus. Adfert & Auicenna multa, verum ambigua. Quo factum, vt Manardus Ferrarienſis inſignis Medicus exiſtimauerit toxicum eſſe Arabum Napellum, ſicut etiam doctiſſimus Scaliger *Exercit.162.* contra eos, qui aconitum eſſe cenſebãt. Sed enim nec furorem nec rabiem a Napello excitari, ſicut a toxico, prodiderunt cum veteres, tum

Diomedis sententiá innuere videtur Flaccus in arte Poetica, cum ait: *Carmine qui tragico vile certauit ob hircum.* Alii cõtra putant nominatá a fæce, quã Græcorum quidam τρύγα appellant. Fabulas enim agere solebant fæcibus peruncti ora, nondũ repertis a Thespide personis, vt rursus idẽ Horatius testatur eodem libro. Quidam a vino & vindemia deducũt, quæ Græcis est τρύγη & τρυγητὸς, cui sententiæ fauere videtur Athenæus *libro 2.* vbi agit de inuentione Comœdiæ & Tragœdiæ. Verba eius sunt: ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις· ἐν Ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τραγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. Quibus ille verbis significat, sub id tempus inuentam esse Tragœdiam, & proinde nomen ab anni tempore traxisse. Quáquam Aristoteles ab iis inuentam, qui Dithyrambum exercebant, scribat libro *de Poetica.* Alii alias coniecturas proferunt. Haud tamen repudianda Isaaci sententia, qui Tragœdiam primum τραχῳδίαν dictam putat, quasi τραχεῖαν ᾠδὴν, *quod esset aspera cantilena,* vtpote quæ complecteretur res asperas, tristes & difficiles. Res enim Heroum tractat, earumque atroces euentus. Hinc τὸ τραγικὸν πνεῖν eruditis dicitur, qui spiritus magnos habet, & de grauibus rebus verba facit. Etymologicon magnum addit: ἢ ὅτι τετράγωνον εἶχον οἱ χοροὶ σχῆμα, ἢ ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους σκώπτοντες, ἢ διὰ τὴν τοῦ σώματος δασύτητα, ἢ διὰ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια σπουδήν· ἢ ὅτι χορευταὶ τὰς κόμας ἀνέπλεκον σχῆμα τράγων μιμούμενοι. Primus in Græcia Tragœdiam exhibuit Æschylus, qui tamẽ victus a Sophocle haud multo post mœrore occubuit. Quia vero actores calceati prodibant cothurno, dixit Poeta:

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno. Et Propertius:

Desine & Æschyleo componere verba cothurno.

Latini denique acceperunt a Græcis Tragœdiam, quæ fuit prætextata, qualis etiam Senecæ Nero. Sunt etiam eius species diuersæ ab argumentorum generibus sumtæ, de quibus alias plura.

Traiectũ Antonino Germaniæ inferioris vrbs eademq; clauis

Brabantiæ inter Ruræmondã atq; Leodium ad Mosam sita, a traiiciendo nomen arcessit. Beato Rhenano illa est Maestricht. Talis vrbs illa, quam positam ad Euphratem, eo quod fluuium ibi ponte iunxisset & traiecisset exercitum, Alexander Magnus nominauit Zeugma a ζεύγνυμι, quod nobis est *iungo.*

Trames via transuersa vel angusta, si Mancinello *in 1. Georgic.* fidem habemus, a transmeando nomen accepit: *A tramite rursus trama, quod recta via per telam transmittatur, vt placet Isidoro.*

Trapezus τραπεζοῦς, vrbs (*vt inquit Mela*) illustris, olim quoque, *teste Stephano*, οἴζωνις dicta, hodie *Trapesonda*, secũdum Strabonem & Arrianum Sinopensiũ colonia, in Ponto Euxino Colchorum regione sita, a Ptolemæo Cappadociæ, a Iustiniano vero Ponto Polemoniaco annumerata, imo *Trapezuntinĩ* imperii quondã sedes atq; metropolis nominis originem trahit ἀπὸ τραπέζης, i. *mensa*, quã repræsentabat figura. Huius tandẽ turpem deditionem fecit post missos ad Æneã Syluiũ legatos auxilii contra Turcas petendi gratia Rex Dauid in manus Mahumetis Turcarũ Imperatoris Dei securis ac flagelli horrendi. Ex illa oriundus fuit Cardinalis Bessario ab Eugenio quarto Patriarchæ Constantinopolitani titulo ornatus, item Georgius Trapezuntinus ingenio & doctrina præstans, ad extremam tamen senectutem omniũ literarum Græcarũ & Latinarum oblitus. Meminit huius vrbis Xenophon ἀναβάσεως 6. his verbis: καὶ διῆλθον ἐπὶ θάλατταν, εἰς τραπεζοῦντα πόλιν ἑλληνίδα, οἰκουμένην ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, Σινωπέων ἀποικίαν, ἐν τῇ κόλχων χώρᾳ. Imminent isti ciuitati, *teste Strabone*, Tibareni, Chalybes, Heptacometę, qui antiquitus Mosinœci sunt dicti. Alia eiusdẽ nominis vrbs fuit in Arcadia a Trapezeo Lycaonis filio nomen arcessens, cuius Pausanias meminit *lib. 8.* item alia, *teste Stephano*, prope Arabicum sinum, vt & mons eodem nomine in montana regione Taurorum. *auctore Strabone lib. 7.*

Treboniæ Leges duæ sunt latæ a L. Trebonio tribuno plebis, Cn. Pompeio Magno II. & M. Licinio Crasso II. Coss. quarum prior fuit, vt Cæsari Imperium in Gallia in aliud quin-

quen-

quennium, quam quod ei Vatinia lege concessum erat, prorogaretur, atq; ita Senatui successoris mittendi potestatem adimebat: Posterior vero, vt Pompeio Magno & Crasso Coss. Syria & Hispania prouinciæ in quinquennium darentur, *teste Plutarcho in Pompeio.*

Trepidus ἀπὸ τοῦ τρέπειν, quod mentem perturbatio vertat.

Treuiri, caput Archiepiscopatus Germaniæ, existimatur habere nomen a Trebeto Semiramis filio. Hic enim fugiens matrem peruenisse huc dicitur, & condidisse de suo nomine dictam ciuitatem *Treberam* retinentem nomen vno ac altero elemento mutato.

Triarii, milites apud Romanos, quod tertio ordine collocarentur dicti (*sexto ordine ponit Vegetius*) post omnes alios collocari solebant scutis & omni genere armorũ instructi, vt quieti & integri acrius euaderent hostes. Si quid enim infeliciter accidisset in primis ordinibus, ab horum viribus pendebat reparationis spes tota. Quo in prouerbium cesserit, ad Triarios rediisse rem, quoties ad extrema confugiendũ consilia vel auxilia innuimus. Subsidebãt hi interea, dum primi ordines pugnabant: Vnde subsidium dictum Varroni, cuius verba pretium operæ erit subiicere ex *4. de ling. Lat.* *Hastati, inquit, dicti, qui primi hastis pugnabant: Pilani, qui pilis: Principes, qui a principio gladiis.* Dicti quoque Pilani *Triarii*, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur. Eo, quod hi subsiderent, inde dictum *subsidium*, de quo Plautus, Agite subsidite omnes, quasi solent Triarii.

Tripades mulieres ἀπὸ τοῦ τρίβειν, quod est *terere* & *fricare*, qualis Sappho fuisse dicitur, aliæque mulieres Lesbiæ, in quibus scelus hoc primũ inuentum ac institutũ. Vnde τριβακὴ ἀσέλγεια, de qua Lucianus in amoribus. Inuentrix tam perditæ libidinis memoratur fuisse Philæno, nec minus hoc turpe existimatũ, quã τὸ λεσβιάζειν ἢ τὸ φοινικίζειν. Tribadũ instrumentũ ὄλισβον dici ab Aristophane est obseruatũ. Frictrices vocat eas Tertullianus *libro de Pallio*, Plautus in Persa *subigatrices.*

Tribocci, populi iam insidentes Holsatiam, Ptolemæo τριβοκχοὶ, Cæsari *Triboces*, videntur Iunio deriuasse nomen a gulæ

studio, quasi dixeris drey bouchen. Osualdo autem Molitori
sunt drey en buchen vocantur. Pagus ille Alsatiæ est, nõ male
ad Triboccos alludens.

Tribules, qui ex eadem sunt tribu. Fuerũt autem ab vrbis initio tres tantum tribus, quæ a Tarquinio Prisco ad sex sunt auctæ. Etsi Seruius Tullius ad quatuor redegerit postea, *vt est apud Dionysium lib. 4.* nempe ad Palatinam, Suburanam, Collinam, & Esquilinam.

Tribuni Græce *δημαγωγοὶ*, qui creari non poterant ante annũ ætatis trigesimũ, dicti videntur Pomponio *l. 2. §. iisdem temporibus. ff. de Orig. iur.* q̃ olim in tres partes populus fuerit diuisus, & ex singulis crearentur singuli, vel quod crearentur tribuũ suffragio. Peculiare hoc nomen Tribunorum plebis, quibus creandis initiũ fecit secessio plebis a patribus in mõtem sacrum. In pactione fœderis, initaq; recõciliatione per Menenium Agrippã cõuenit, vt plebeios in vrbe Magistratus obtinerent. Duos ergo Tribunos tum habere plebs cœpit. Alia rursus secessione tres additi, Appio Claudio, & C. Quintio Consulibus. Mox item alii, Consulibus M. Horatio Pulullo, & Q. Minutio. Vt tandem decẽ tribunis in plebem Romanã Iurisdictio foret, creuitq; adeo eorum auctoritas, vt, quidquid Senatus decreuisset, ita demũ ratum haberetur, si Tribuni approbassent. Stabãt ergo in vestibulo curiæ, vbi habebatur Senatus, vt quidquid ille decreuisset, ita demum ratum haberetur, si Tribuni approbassent. Approbabat autem, quæ pro Repub. fore videbãtur. At cetera ad arbitrium reiiciebant, teste Fenestella, cui plane astipulatur Valerius *libri 2. cap. 2.* Scribit enim positis ante valuas subselliis examinasse eos patrũ decreta, vt, si qua ex iis improbassent, rata esse non sinerent: Itaq; veteribus Senatusconsultis *T* literam subscribi solitam, quippe qua nota eadem Tribunos plebis censuisse significabãt. Liuius auctor est *lib. 3.* institutũ a Valerio Coss. vt Senatusconsulta deferrentur in ædem Cereris ad Ædiles plebis, quę ante arbitrio Cõsulum supprimebantur & viciabantur. Postea tamen ad ærarium ea fuisse delata scribit Cicero *Philip. 5. vt & Suetonius in Augusto, & Tacitus*

Anna-

Annalium 3. Atqui tum primum inspici oportebat a Tribunis. Liquet etiam ex Epistola Atteii Capitonis apud Agellium, ipsoque adeo Labeone, cuius ibidem fit mentio, etsi Tribunis magna olim potestas auctoritasque in Republica fuerit, præhensionem non vocationem in ius eos habuisse. De qua re videndus quoque est Fenestella. Inter omnes autem Tribunos idem prodit id obseruatum, si ceteri omnes rem vnam probassent, vnus vero prohibuisset, facile reliquos omnes impediri potuisse. Porro notandum sacrosanctos eos fuisse, vt quidem esset capitale, si quis eos aut vi aut verbis violasset. Addo creatos primum ad impediendū magis, quā ad agēdum, hoc fine, vt, si quid vel de publico negotio, vel de priuato animaduerterent a patribus agi, quod fraudi posset esse plebi, suam illi interponerent auctoritatem, non autem alia noua moliretur. Ciceronis verba *3. de Legibus* sunt hæc: *Tribunum plebis maiores præsidem libertatis custodemque esse voluerunt.* Idem *2. de legib.* ideo institutos docet, vt essent, quos populus Cōsulibus posset opponere, ne denuo res Romanæ deuoluerētur ad reges. Alibi cōparat eos cum Ephoris, *sicut etiam Valerius lib. 4. c. 1.* Effecit tamen hæc eorū potentia, vt tandē nimis elati ab officio suo discederēt mouendo res nouas, subministrādo rixarum materiā, excitando tumultus, ita vt plebs rebellis sæpe insurgeret aduersus patres. Eidē Consulum Senatusq; auctoritatē imminuebant, vere populi flabra ac ventilabra, nec raro Reipublicæ pestis ac pernities, siquidē spectes, quę produntur de ipsis in historiis. Tanta erat illorum insania & furor. Haud mirum ergo, abolitam eorum potestatem a Sylla, aut certe imminutam ac subneruatam, cum liberam tantum ipsis reliquerit intercessionem. Quo merito conquestus fuerit apud milites Cæsar, infractam fuisse ab aduersariis Tribunitiam potestatem & præter fas intercessione nudatam, cum antiquitus creati non fuerint iuri dicundo, sed intercessionibus apud quosuis Magistratus faciendis, quæ propterea ipsis ęripiendæ non erant. Atque hinc est, quod restitutam illis potestatem legimus a Pompeio apud Plutarchum, quæ sub Cōstantino tam-

dem in vniuerſum ceſſauit. Geſtabant eidem purpuram, *vt pro Cluentio affirmat Cicero*, refragante Plutarcho Problemate 81. clauſaque fuit nunquam Tribunitia domus, portus & certum aſylum tam, noctu quam interdiu omnibus *illis*, qui opem implorabant. Et quoniam poteſtas eorum terminabatur mœnibus Romæ, ſciendum, non licuiſſe Tribunis integrum diem ab vrbe abeſſe, imo nec noctem, *teſte Dione libro 37.* Sed ab his ad militum tribunos venio, quos Centuriatis Comitiis creatos alias memini. Penes hos eadem, quæ penes Conſules, fuit poteſtas, immutatis tantum nominibus ac habita plebis ratione, vt differrent ab iis, qui erant caſtrenſes magiſtratus. Cauſſam iis creandis præbuerunt Tribuni plebis, qui auctore Liuio *principio libri 4.* & Dionyſio *lib. 11.* cum patribus & patritiis plurima priuilegia extorſiſſent, tandem & hoc ad populum tulerunt, vt alterum Conſulem ex plebe fieri liceret. Cum autem Patritii hoc ægre ferrent, ac proinde ſe grauiſſime Tribunis opponerent, qui tamen de feruore ſuo nil remittebant, factum eſt tãdem Senatuſconſultum ſuaſu C. Claudii viri conſularis, ne Conſulatus communicaretur cum plebe, vtq; in locum Conſulum alii Magiſtratus, partim ex plebe, partim ex patribus crearẽtur, habentes Conſularem poteſtatem, quorum imperium tum eſſet finitũ, tum vt cum plebe cõueniret Senatus, idemque cognoſceret, vtrum Conſules an præfectos imperium ſuſcipere mallent, firmumq; adeo eſſet, quod omnibus ſuffragium ferentibus videretur. Cumque Tribuni plebis Senatuſcõſultũm iſtud ſummopere extuliſſent, imo plebs recepiſſet, creati ſunt in annum ſequentem, qui fuit ab V. C. 309. Tribuni militum tres, & quidẽ omnes Patritii, A. Sempronius Atratinus, T. Clœlius Siculus, & L. Atilius Longus. Poſt aliquot años ſunt creati rurſus Tribuni, primum tres, mox quatuor, tandem ſex: Nec plures creatos fuiſſe vnquã, probare nititur Sigonius *in Faſtis*, etſi diuerſum reperiatur apud Liuium initio *libri 5.* vbi octo vno in loco creatos fuiſſe ſcribit, modo locus non ſit corruptus, quando nullus auctor alius eius rei mentionẽ faciat. Quo recte Onuphrius Panu-

Panuuinus & Hubertus Goltzius notent tantum ſex eo anno fuiſſe, quo Liuius octo fuiſſe ſcribit. Fuerunt autem hi Tribuni nonnunquam omnes Patricii, nonnunquam ex patribus & plebe ſimul creati. Nulli interim leguntur poſt annum 396. vt ſane magiſtratus hic ſeptuaginta ſeptem inde ab initio cunctis annis frequentari in Republica deſierit. Diſcrimen inter eos illud agnoſco, vt alii dicerentur anguſticlauii, qui vtebantur clauo anguſto, alii Laticlauii, qui latum vſurpabant, qphi eſſent maioris dignitatis, illi minoris. Qua de re videndus Suetonius in *Auguſto, Nerone, Othone, Domitiano*, & ibidem Læuinus Torrentinus. Sunt etiam Tribuni militares dicti, *auctore Varrone*, quod terni eſſent ab initio, cum legio ex tribus conſtaret millibus, cuius tantum peditibus præerant, non item equitibus. Quapropter aucto peditum numero in legione, auctus fuit & Tribunorum militarium numerus, ita vt tandem ad quatuor, & ab his ad ſex peruenerint. Quin vt numerus, ſic & lectio ſubſequentibus temporibus eſt immutata. Etenim primis temporibus omnes ab Imperatoribus legebantur, terni ſcilicet in ſingulas legiones quaternas, vt ita eſſent duodecim. Inde anno vrbis 391. inſtitutum, vt pars eorum populi ſuffragiis, pars Imperatorum arbitrio crearetur, idque inpoſterum obſeruatum, nonnunquam tamen neceſſaria de cauſſa mutatum. Cumq; Rutilius Rufus legem tuliſſet de iure Tribunorũ qui a Coſſ. eſſent facti, accidit vt Tribuni ab Imperatoribus in exercitu lecti, Rufuli: a populo in Comitiis creati, Comitiati ſint dicti, ſicut præter Aſconium Liuius & Feſtus prodiderunt. Etſi poſtea placuerit non comitiis, ſed ſuffragiis ad legiones fieri, Q. Seruilio Ahala & L. Genutio ſecundum conſulibus Anno ab V. C. 391. Tandem ad Imperatores cum tota re Romana hæc quoque poteſtas eſt deuoluta, legiturque Hadrianum Cæſarem primum diſciplinæ militaris reſtauratorem poſt Auguſtum non niſi prouectæ ætatis viros doctoſque ætate & vſu ad tribunatum euexiſſe, imo neminem prouexiſſe ad gradum iſtum, niſi plena barba, quemque non honor militum, ſed iuſtitia commendaret, teſte in eius

Hhhh

vita Spartiano. Fuit autem prisci moris, cum aliquem Princeps euecturus esset ad tribunatum, vt ei gladium imperii insigne in manum daret, dicens: En, accipe gladium. Quod si hic quidem Principe dignus est, vtere pro me. Erat & eorum insigne annulus aureus, quo secernebantur a reliqua militum turba, qui tantum ferreis annulis vtebantur, *vt libro de bello Punico proditum ab Appiano.* Munus eorum erat, dicto audientes in castris habere milites, ad exercitationes educere, in stationes mittere, claues portarum suscipere, stationes, vigilias, munitionesque de die interdum, sæpius noctu circumire, milites paratos ac instructos singulis habere momentis, adesse militibus in frumento distribuendo, ne desint alimenta, arma, viri, equi, aut pecunia, prauidere, castris locum capere, valetudinarios inspicere, sauciorum curam agere, dare præterea operam, vt milites continentes haberet manus, ouem nemo contingeret, aut segetem deterere, oleum, sal, lignum exigeret, annona sua contentus esset. Scribit Vegetius primum legionis cohortem Miliariam dictam, eiq; Tribunum præfuisse armorũ scientia, virtute corporis & morum honestate præcipuum. Porro sicut primipili, ita etiam Tribuni ex omni legione sua cõmoda percipiebãt quæ Imperatores peculiari nomine stellaturas dixerunt, *l. septem. C. de erogat. militaris annonæ.* Inde Lampridius in Alexãdro: *Annonas militum diligenter inspexit. Tribunos, qui per stellaturas militibus aliquid abstulissent, capitali pœna affecit.* Quin imo Pifcennium præcepisse, vt duo Tribuni obruerentur lapidibus, quod stellaturas accepissent, apud Spartianum legas. Quare & iisdem a Iustiniano interdictum legimus, ne expilarent milites *l. 2. §. pro limitaneis. C. de officio præfecti prætorio Aphricæ.* Non licebat quoque Tribunis sua caussa milites a signis ablegare. Eodem, *auctore Vegetio libro primo,* deputabant milites ad pœnam. Sed an ipsimet capitalem pœnam infligebant? Dicam. Si fustuaria pœna exercenda erat, priores illi leuiter attingebant militem: In graui supplicio tantum præpositi erant, sicut & centuriones, prout notatum a doctissimis huius seculi viris. Quanquam negari non pos-

sit,

fit,accidisse qndoq;,vt ipsi Tribuni supplicium sumerent. Testis Corneli⁹ Tacitus,apud quē decimo quinto Añaliū caput amputat Flauio a Vesanio Nigro Tribuno. Forte id obseruatū,si puniēd⁹ reliqs dignitate pstaret. Quoniā vero sacrosancti erāt tribuni,vt antea dictū,noto porro ēt Augustos,vt sacrosancti pariter forēt, affectasse Tribunitiā potestatē,& recepisse ad se. Quo factū,vt,q cūq;appellarēt illos intra pomęriū(q̄ ius tribuni habuerūt)& intra pximū miliare(q̄ nullii vnq Tribuno ius fuit)his opē ferre possent. Hinc Tacit⁹: *Tiberius potestatē tribunitiā Druso petebat.* Id sumi fastigii vocabulū Augustus repit,ne Regis aut Dictatoris nomē adsumeret. Meminit eius rei & Dio libro 51. Suetoni⁹ scribit Augustū recepisse ad se ppetuā Tribunitiā potestatē,at Tiberio tātū in qnqueñiū datā. Legimus & Celerū Tribunū, h. e. eqtū,quorū pfectū Romul⁹ eū cōstituit. Hūc sacra qdā pegisse testis est Dionys. Halicarnassę⁹ *lib.2.* Secūdū eū locū obtinuisse a regib. scripsit Pōpon.eoq; in numero exstitit Iuni⁹ Brut⁹ auctor eiiciēdi regis Tarqnii. Quin Curiatis comitiis creatū cōstat ex Liu.& Dionysio. Deniq; tribunos ęrarii inuenio apud Varr. *de ling.lat.4.* Hęc ei⁹ verba: *Tributū dictū a tribub.q ea pecunia,q̄ populo impata erat,tributū a singulis pportio ne cēs⁹ exigebat: Ab hoc ea q̄ adsignata erat,attributū dictū: Ab eo quoq; qb.attributa erat pecunia, vt militi redderet,tribuni ærarij dicti.* *Tribus* a tributo dado nomē obtinēt,vel q̄ ager Romā⁹ primo diuis⁹ in tres partes fuerit,& tres partes populi sint factę: Vna *Tatiensiū* sic dicta a Tatio Sabinorū duce iā in partē regni a Romulo suscepto: Altera, *Rāmensiū* a Romulo: Tertia Lucerū a Lucumone. Erāt autē hæ trib. populi Romani partes distinctæ locis in vrbe diuersis, & regionib. vndiq; circū vrbē p Italiā dispersis. Prim⁹ earū auctor fuit Romulus, *teste Dionys.lib.2.* q singulis pclarū aliquē virū ducē ppsuit,deindē vnāq;q; in decē partitus totidē fortissimos viros eis pfecit, has curias,illas trib. nōminādo. Fuerūt ēt tribus in vrbanas& rusticas diuisæ sumto discrimine a loco, quē insedebāt. Nominare illas quōdam voluit a suo nomine Tarquinius Prisc⁹, sed ne illud faceret prohibitus fuit ab Augure Nauio. Si-

gonius notat *3. de Antiq. iur. ciu. Rom. capit. 3.* Seruium Tullium aucta mirum in modum aduentitia multitudine, quam in tertiam tribum, Lucerum scilicet, Romulus coniecerat, aucta etiam vrbe & inclusis pomœrio duobus collibus, Viminali & Esquilino, totam vrbanam multitudinem in quatuor partes secundum habitationũ loca distribuisse, neglectis illis tribus tribubus generalibus a Romulo institutis, iisque nomina a locis quæ habitabant, indidisse Suburanam, Palatinam, Esquilinam, & Collinam: Postea ipsum vniuersam rusticam multitudinem in quindecim tribus diuisisse, quarum nomina fuerint *Romulia* a Roma dicta, *Lemonia* a pago Lemonio, *Pupinia* ab agro Pupino cis tyberim versus mare, *Galeria, Pollia, Voltinia, Claudia*, ab Appio Claudo, *Æmilia* a gente Æmilia, vt & Cornelia, *Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, Veturia*. Etsi enim Varro scriptum reliquerit impositam omnibus nomina a locis, tamẽ certum vindicata post in libertatem ciuitate, multas relicto veteri nomine asciuisse illustrium aliquot familiarum nomina. Addit Sigonius hũc tribuum numerum durasse ad annum vsque 258. cum additis ad 19. duabus, viginti & vna numero sunt factæ. Atq; has duas tribus fuisse putat Crustuminam & Veientinam. Inde anno 366. ex nouis ciuibus quatuor additæ tribus, *Stellatina* dicta a campo Stellate, *Tromentina* a campo Tromento, *Sabatina* a lacu Sabate, & *Arniensis* ab Arno Thusciæ amne. His autem 25. rursus additæ sunt aliæ duæ anno 395. *Pomptina, Publiliaque*, & iterum Anno 421. *Mætia* vel *Mæcia*, a Mæcio castro sic appellata, & *Scaptia*, a *Scaptia* vrbe, quam Plinius in Latio ponit. Adiectæ sunt deinde anno 435. *Vfentina* ac *Falerina*, vt anno 454. aliæ duæ, *Aniensis* & *Tarentina*: Item anno 512. *Velina* & *Quirina*. Vt iam numerum 35. tribuum explerent, qui ad extrema vsque Reipub. tempora durauit. A tribubus dicta sunt Tributa Comitia, quibus omnes ciues Romani suam dicebant sententiam & minores Magistratus creabantur, imo Augures, feciales, Septemuiri Epulonum, & Quindecimuiri, vt alias quoq; notatum memini. Non vnum illis locum destinatum fuisse, quemadmodũ Ce-

tu·iatas

turiatis & Curiatis,constat ex veterum scriptis.Siquidem in campo Martio ea habita,*testis est Cicero Epist.1.lib.1.ad Atticum*,in Capitolio Appianus *lib.1.bellorum ciuilium*, in circo Flaminio Liuius *lib.3.* in Capitolio idem *lib. 25.* Sacerdotum comitia Tributa Consules habere solitos cognosci potest ex Ciceronis Epistola ad Brutum, vbi ait mortuis Hircio & Pansa Consulibus, necessario differenda esse sacerdotum comitia,donec res ad Interregnum rediisset,vt Consules auspicato a rege subrogarentur.At legum iudiciorumque Tributa comitia habere licebat iis magistratibus, quibus cum populo ius erat agendi,vtpote Consulibus,Prætoribus, Tribunis plebis. Oportebat & hisce comitiis adesse magistratuum candidatos,de quibus suo loco plura.

Tributum vnde nomen arcessat, notatum, cum de Tribunis ageretur,ad finem.

Triclinaria, vestes Senatoriæ, quibus vtebantur in tricliniis. *l. apud Aufidium ff.de Opt.leg.*

Triclinium. Asscribā hic verba Clarissimi viri Lipsii ex *3.antiq. lectionum*,vbi simul accumbendi modum veteribus vsitatum cum etymo triclinii prodit.*Accumbendi modum*,inquit,*qua ex libris,qua ex monumentis,hunc ferè fuisse collegimus. In cœnaculo mensa collocabatur rotunda,humilis:Inferiorum quidem hominum tripes & ex simplici ligno:lautiorum citrea aut acerna,aut lamina argentea intecta, quam pes eburneus fabrefactus, puta in modum Pardi aut Leonis sustinebat. Circum mensam tres vt plurimum lecti erant, ex quo Triclinij nomen: Vel duo etiam, quod Plautus biclinium: Posterior ætas a Vespasianorum imperio Sigma vocare cœpit. Quod cum esset in formam hemicycli aut lunatæ testudinis exstructum, vocare placuit nomine literæ Græcæ: Quia, vt ex marmoribus liquet, ætas illa Sigma literam vt mediam Lunam scribebat C. Sigma autem duobus tantum lectis constitisse, colligo ex numero conuiuarum apud Martialem, Lampridium & alios. Ii porro lecti substernebantur aulæis,purpura, aut alia veste stragula, pro copia & inopia conuiuatoris. Id sub horam cœnæ fiebat. Priusquam autem accumberent,lauabantur & togas mutabant vestibus,quas a re Cœ-*

Hhhh 3

natoria dixerunt. Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Ceterũ aut terni aut quaterni vnum occupabant. Si plures, sordidum id & minime lautum habebatur. Ita fiebat, vt ex vna communi mensa vix supra XII. vescerentur. A quo numero illa Augusti famosa cœna apud Suetonium δωδεκάθεος dicta. Apud Macrobium tamen cœna Pontificia descriptione in duobus tricliniis decem tantum conuiuæ nominantur, vt appareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupasse. Iam vero modus accubitus hic erat. Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac iacente, capite leuiter erecto, dorso a puluillis modice suffulto. Quod si plures vno lecto decumberent, primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorsum secundi: secundus vero occiput obuertebat ad vmbilicum primi puluillo interiecto, pedes iacebant ad tergum tertij, & sic deinceps tertius, sic quartus. Iam qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter istos, Medius. Atque si tres in vno lecto conuiuæ, medius dignissimus: Proximus honore, summus: si quatuor, medium censeri arbitror proximum a summo: si duo tantum dignissimus summus fuit. Hæc Lipsius, cum quibus faciunt, quæ scripsit Lambinus *in satyram quartam libri 2. Horatij,* imo Hieronymus Mercurialis *1. artis gymnasticæ cap. 11.* Iam videndum, quot olim conuiuæ adhibiti fuerint mensis, aut adhibendos nonnulli iudicauerint. Varronis sententia fuit in Satyris Menippæis, referente Agellio, tres ad minimum esse debere conuiuas, ne sint Gratiis pauciores, nouenarium autem numerum excedere non debere, ne superent Musas. Multos enim interesse non conuenit ipsius iudicio, quod turba turbulẽta vtplurimum sit. Homerus admittit *decem,* Plato etiam *plures.* Imperator Verus cum duodecim accubuit nouo exemplo, *sicut refert Capitolinus.* Apud Xenophontem octo conuiuas habuisse legitur Callias, quibus insuper alii sua sponte accedunt, Philippus γελωτοποιὸς, & Syracusius quidem puerum κιθαρίζοντα secum adducẽs. Apud Platonem Agathon habet 4. conuiuas, quibus vt vmbra additur Aristophanes. Quin Alcibiades irruit ebrius tibicinam

tibicinam ſecum adducens. Periandri conuiuium ſeptem ſapientes habuit. Ita alius atque alius numerus placuit diuerſis. Ego dixerim ad arbitrium cuiuſq; poſſe inſtitui. Varro tum deniq; abſolutum eſſe voluit conuiuium, ſi ex quatuor rebus conſtaret, nempe ſi belli homunculi ſint collecti, ſi lectus locus, ſi tempus lectum, ſi apparatus non neglectus. Addit, *neo loquaces, nec mutos omnino conuiuas legi oportere: Sermones tum eſſe habendos, non de rebus anxiis, ſed iucundis.* Inprimis vero ſobrietas ſeruanda, ne dicatur Timocreontis illud: πολλὰ πιὼν, καὶ πολλὰ φαγὼν, καὶ πολλὰ κακ' εἴπων ἄνθρωπος, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος. Manent Sapientes ſobrii in Plutarchi ſympoſio. Recte. Stultos enim temulentia decet, ex qua quot mala redũdent, diſcere licet ab Alexandro & toto Cyri exercitu. Sed quo abripior. Recolligo me tandem. Recte ergo a tribus lectis nomen inditum triclinio, monuit Lipſius meus. Eſt enim κλίνη *diſcubitorius lectus*, & κλίνειν *inclinare* vel *diſcumbere*. Hinc accumbere menſæ vſitatus loquendi modus. Facturus finem moneo tandem triclinium quoque dici conclaue. Vnde illud? Dicam. Quintilianus & Valerius Maximus, cum mentionem faciunt Simonidis, aiunt triclinium corruiſſe ſuper conuiuas. Quis autem neſcit quamplurimos fuiſſe præſentes in eo conuiuio, tributamque Simonidi artificialis memoriæ inuentionem, quod (cum dignoſci non poſſent cõuiuę domus caſu protriti) ipſe tamen cuiuſque locum demonſtrare potuerit? Atqui *triclinium* proprie locus eſt tribus conſtratus lectis ad diſcumbendum. *l. foramen. ff. de ſeruit. vrb. præd.*

Triens quatuor continens vncias a numero ternario nomen inuenit. Diuiditur enim as in vncias duodecim quarum pars tertia eſt triens.

Trierarchus nauis, quam triremem vocant, princeps *ſecundum Senecam 7. de beneficiis & Tacitum hiſtoriarum 2.* Siquidem ἀρχὸς *Princeps*, τριήρης *triremis*.

Trinacria vel *Trinacris* dicta olim Sicilia, quod tria habeat ἄκρα ſeu promontoria, quibus excurrit in mare, Pelorum, Lilybæum, Pachynum. Ouidius Faſt. 4. *Terra tribus*

scopulis vastum procurrit in æquor, Trinacris a positu nomen adepta loci. Qui Trinaciam vocant, vt Dionysius τειναχίαν, Suidas θειναχίαν (nisi vitiosus est codex) a Trinaco rege nomen deriuant cum Apollonii enarratore. Cyclopum terram nominat eam Homerus, τετράπλευρον Lycophron. Sed & *Triquetra* dicta a figura triangulari. *Brutia* vocatur Statio *1. syluarum.*

Triones dicti in opere rustico boues, quasi *terriones*, id est, terræ arandæ & colendæ idonei, *vt & Gellius docet lib. 2. cap. 21.* Quare septem illæ stellæ versus Boream eo modo collocatæ, vt plaustrum cum bobus repræsentare videantur, dicuntur septentriones. Inde & Ouidius: *Scythiam, septemque triones Horrifer inuasit Boreas*, Plaustri auriga dicit *Bootes* & *Arctophylax*, id est, *vrsæ custos*, a qua nominatus & *Arcticus polus.* Quippe vrsa ἄρκτος est Græcis. *Arctophylacem*, eundem esse cum Arcturo suo loco est dictum.

Tripudium a veteri verbo *Pauire*, quod *ferire* significabat, deductum. *Saltando* enim *terra* pauitur. In auguriis quoq; *tripudium* quasi *terripudium* est dictum. Cum enim offa cecidisset ex ore pulli auspicanti tripudium *Solistimum* nuntiabatur. Erat & tripudium *Sonitiuum* dictum quod sonet, vt cum pullo excideret puls, aut quadrupedi aliquid aliud ex ore. Quo pertinebat, si arbor sponte caderet aut terra tremeret, antequam voce diuina responsa perciperent.

Tripus, τρίπους. Quid tripus fuerit Grammatici certant & adhuc sub iudice lis est. Homerus Iliad. 4. asserere videtur, vas fuisse, quod tribus fulciebatur pedibus, ansasque vel potius aures, quibus arripiebatur, habuisse. Callimachus sellam fuisse scribit in lauacro Dianę, eamque innixam pedibus tribus, cui insidens *Pythia* oracula reddebat. Hellanicus vas esse dixit *pulueribus plenum*, Strabo *profundam quandam speluncam*, Luctatius *lauri speciem tres habentem radices & consecratam Apollini propter triplicem diuinationis vim, cum & Sol præterita viderit, præsentia videat, & futura visurus sit.* Diuersa ab his tradit Plutarchus in Solone, quando commemorat extractum eum a piscatoribus Cois & missum ad

septem

ſeptem ſapientes, tandemque Apollini conſecratum, quem conſulendum arbitror. Vtque ad etymon noſtrum propius accedam, aſſerere non dubito rem omnem, quæ tres pedes habet, ea voce ſignificari, quippe compoſitam ex τρεῖ & πῦς: Notandumque ſolitos Græcos viros fortes *tripodibus* donare, iuxta illud Flacci Carminum 2. *Donate tripodas præmia fortium Graiorum.* Nam inde illud Homeri Il. ψ. δῶκε δ' ἄγειν ἑταίροισιν ὑπερθύμοις γυναῖκα, καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν. Et Heſiodus in Oper. & diebus: ἔνθα με φημὶ ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.

Triremis, cuius nauis inuẽtor fertur Amocles Corinthius, *auctore Thucydide* (nam biremem inuenerunt Erythræi, quadriremem Carthaginenſes, quinqueremem Neſichthon Salaminius, ſex ordinum Zenagoras Syracuſanus) nomen inuenit nõ a tribus remis, ſed tribus remorum ordinibus, quibus impellebatur, ſicut & τριήρης ἀπὸ τῶν τριῶν ἐρετμῶν a tribus remis.

Triticum principem locum obtinens inter frumenta, Varroni, quod *ſit tritum*, nomen inuenit, Iſidoro a *tritura*. Puriſſima eius farina, repurgata a furfurib. dicitur Latinis *flos* & *pollen*, Græcis παιπάλη & γῦρος. Etſi Dioſcoridis interpres maluit pollinem tenuiſſimum eſſe puluerem, quam farinam, qualis circa molas parietibus adhæret, & Cornelio Celſo pollen quoq; impuriorem & furfuraceam farinam ſignificet. Similago σεμίδαλις media quædam farinæ pars inter florem & farinam, furfuribus ſcilicet omnib. non excuſſis. Farina ἄλευρα *furfur admixtum habet*, cui etiam nihil floris aut pollinis deceſſit. Farinam ſequuntur furfures inutile farinæ recrementum, quod πίτυρον appellant Græci. Has eius partes referre operæpretium duxi.

Triton, quem Neptuni tubicinem faciũt, Poetę & biformem, quippe partim hominem, partim cetereferẽtem (vnde & pro tuba ſeu concha longiore ſumi id nominis ſolet) Phurnuto dicitur ἀπὸ τοῦ τρεῖν, quod nobis eſt tremere, per antiphraſin: Aliis ἀπὸ τῆς ῥύσεως fluxu quod minus probandũ, etſi res ipſi cõueniat. Haud omittendũ, quamuis multa hic fabulentur Poetæ de

tubicine Neptuni, esse tamen & inueniri Tritones ex fide dignis auctoribus. Scribit enim *libri 9. cap. 5.* Plinius Vlyssipponensium legationem ob id missam retulisse Tiberio principi, visum auditumq; in quodam specu concha canentem Tritonem. Videndus & Alex. ab Alex. Genial. lib. 5. cap. 8. Quin Maro Æneid. 10. Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha Exterrens freta.

Tritonia dicta Pallas a Tritone palude oriente prope Alalcomenas in Bœotia, quod ibi sit nata aut educata. Vel ὅτι τρίτη μετὰ τὴν ἄρτεμιν καὶ ἀπόλλωνα ἐγεννήθη, *quod tertia sit genita, post Dianam & Apollinem:* vel quod (*vt placuit Callisthemi*) τῇ τρίτῃ μηνὸς ἡμέρᾳ sit nata, id est, *tertio mensis die*, qui propterea apud Athenienses consecratus fuit Mineruæ, vt Romanis *Quinquatria.* Vel *quia nata creditur patris capite*, quod Bœotiorum lingua est τριτὼν vel τριτώ. Triplicem sane vim obtinet caput, νοῦν, τὴν μνήμην, καὶ θέλησιν. Sunt & tres prudentiæ partes, memoria intelligentia & prouidentia. Atqui sapientię Dea est Pallas. Democritus Philosophus prodidit ideo nominatam *Tritonida*, quod hæc tria sit elargita mortalibus, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως: *bene consulere, iudicare recte, & iuste facere.* Alii eandem cum Luna faciunt. quæ tertio a coitu die apparere incipit, & nihil etiam ab aere differre dicunt, qui tertium est elementum.

Triuia appellata *Diana*, quod coloretur in triuiis, *ait Varro.* Qua ratione Græci τριοδῖτιν & τριοδῖτιν nominant. Eadem illa cum Luna, Diana & Hecate. Dixit ergo Virgilius *tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.*

Triumphus non a tripartito exercitus, Senatus & populi iudicio dictus, *vt quidam volunt*, sed Græca vox (*vt Varro putat*) ἀπὸ θριάμβου Liberi patris deductũ, qui primus triũphasse creditur de Indis, *vt est apud Plinium.* Alii (*nec quidem male*) ἀπὸ τοῦ θροεῖν deducunt, quod est *accinere* vel *acclamare*, καὶ i. ἰαμβίζειν, i. *maledicendo.* Solebant n. milites & abiectissimi quiq; triũphalẽ currũ sequẽtes diuersis cõuitiis incessere triũphantes, ne prospera fortuna insolescerent. Hinc illud in Cæsarem: *Gallos Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.* Item; *Romani seruate vxores,*

machum caluum adducimus. Quoniam vero semel hic placuit inferuire Philologis, adiiciā porro ex Romana historia, quæ multū hunc locū illustrabunt. In Græcia itaq; primū Bacchū auctore habuit triūphus, *vt legere licet apud Plinium lib. 7. cap. 56. Diodorum lib. 5.* apud Romanos vero Romulum, qui cæso sua manu Acrone cū arma eius ex voto dedicaturus esset Ioui, quercū in castris visam recidit & instar trophei adornauit, armisq; Acronis ex ea suspensis, cū veste ipsemet esset incincta & coma fluēte, coronatusq; lauro, & stipite illū dextro gereret humero, vrbē fuit ingressus victoriale carmen exercitui sequēti pcinens, & ciuibus cū gratulatione & laudibus eū excipientib. sese ostentans. Ab hoc exemplo sumsisse Romæ initiū celebritatē triūphorum scribit Plutarchus. Addit postea currū Tarquinius Priscus, vt & alia, quæ ad maiorē magnificētiam erant cōparata. Sed & posthuma ætas addit suū splēdorem, vt constat ex triūphis, quos duxerūt L. Cæcilius Metellus, Marcellus, Scipio Aphricanus, Marius, Sylla, Mummius, Pompeius, Iulius Cæsar, Augustus. Et quantum colligere licet ex veterum scriptis, sciendum honorem hunc non quibuslibet fuisse concessum. Quinq; enim hostium millia vna acie cæsa esse oportebat, nec multum sanguinis suorum effusum in parta victoria, auctumq; esse imperium. Necesse erat prætere a, ne cōtra seruos, fugitiuos, piratas, aut simile hominum genus debellatū foret: Item vt suo ductu auspicioq; Imperator hostes profligasset, non in sua, sed aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manente bello, exercitumq; victorem & opimū præda Romā reduxisset, in q; ædem *Bellonæ* extra vrbē euocato senatu, quænam a se magnifice essent gesta, exposuisset, præsentibus legatis, centurionibus, militū Tribunis atq; militibus. De postremis autē tēporib. loquor, quibus ꝓpagato impio magnis hinc inde virib agebātur bella, Tū n. exiles illæ triūphandi caussę abrogatæ fuerunt: Qualis fuit Sabinis & Sānitib. nō vi captis, sed in deditionē acceptis, vel auersos esse hostes, q̃ ob caussā Q. Seruilio Halæ decretus est de Tiburtib. & Gallis triumphus, sicut Cornelio & Bebio Coss. ꝙ Ligures Apuanos nō exspectātes bellū in deditionę

accepiſſent, ac eorum duodecim millia in alias terras traduxiſſent. Quaſcunque autem ob cauſſas acti a quibuſcunque cum primis tum vltimis temporibus adúſque Veſpaſianum & Titum leguntur triumphi, numerantur viginti ſupra trecentos, pluribus initis de Gallis, quam de reliquo terrarum orbe. Vltimus Cæſarum triumphaſſe traditur Probus, poſt quem obliterata militari virtute deſierũt rebus præclare geſtis aſpirare ad tãtum decus, etſi alii Belliſarium poſtremum omnium triumphaſſe affirment. Abſentibus tamen quandoque ducibus, ſi de rebus eorum valde conſtaret, decretum fuiſſe a Senatu triumphum non ignorandum. Imo ſine ſenatus auctoritate a populo decretum legimus Valerio & Horatio Coſſ. victis Sabinis & Volſcis. Cum enim negaretur triũphus, L. Icilius Trib. Pl. de illorum triumpho ad populum tulit, primiq; triumpharunt plebiſcito nullo decernente Senatu, vt poſt illos M. Rutilius Dictator. Sciendũ etiam proprium triumphandi locum fuiſſe vrbẽ Romam, & proinde magnę inuidię fuiſſe M. Antonio, quod cum deberet Romę, Alexandriæ triumphaſſet de Parthis, & Domitio Ænobarbo, quod deuictis Aruernis elephanto (cum tamen non decreuiſſet Senatus) velut triumphans totam Italiam eſſet peruagatus. Huiuſcemodi autem viris poſt actum triumphum tribui ſolebat triumphalis ſtatua & ornamenta conſularia, vt laus eorum eſſet perpetua. Quo maiori admiratione ſint digni, qui eam laudem ſumma animi moderatione recuſarũt. Qualis fuit M. Fabius, poſt Fabium Tiberius Cæſar parta de Illyriis victoria, cum abnueret triumphum tota ciuitate conſternata ob cladem Vatinianam. Sed & Septimius Seuerus deuictis Parthis eidem honori ceſſiſſe legitur, cum ex pedibus laboraret. Idem de Fuluio proditur, qui ſola continentia animi modeſtiaque (rarum exemplum) ſummum illud propemodum Romanorum bonum eſt auerſatus, ſicut hiſtoriæ produnt. Nam quis eum honorem, etſi indignus non affectauit? Quam multi repulſam paſſi? Quoties & quã improbe, de eo laboratum? Nolo multus hic eſſe, & ad Põpam, apparatum ac ordinem triumphi deſcribendum accedo. Dic

itaque

itaque illo triumphali per totam vrbem dies agebatur festus, templis omnibus apertis. Nobiles omnes ita mensas instruebant, vt de cibo suo & potu militibus in publico gaudio suggererent. Omnes Magistratus ac tribus flaminesque purpura vt sacerdotes ac Pontifices apiculis velati, cum viris triumphalibus & Consularibus totaq; nobilitate & Senatu omnisq; sexus ætate ad excipiendum cum gaudio occurrebāt. Imperator ipse, *vt Zonaras refert*, triumphali ornatus habitu sumtis armillis & laurea redimitus, ramumque dextra tenens populum conuocabat, & militibus ornamenta diuidebat, aliis armillas, aliis hastas, aliis coronas aureas aut argēteas, aliis pecuniam. Si quis murum primus omnium ascendisset, muri, si castellum expugnarat, castelli speciem gerebat corona. Si nauali prælio victor extiterat, rostris exornabatur corona: si equestri, equestre aliquid, præ se ferebat. Si quis ciuem etiam cōseruasset in acie aut obsidione, donabatur quernea corona, quæ dignitate aureis & argenteis præstabat. Inuehebatur autem primum per portam Triumphalem præcedētibus tibicinibus, qui modos triumphales canebant, *vt in Æmilij triumpho*. Præcedebant & boues mactandi in sacrificiis vittis sertisq; redimiti, aliquando cornibus auratis. His succedebant spolia ac manubiæ, quæ partim plaustris vehebantur, partim gestabantur ab adolescētibus. Præferebantur longo ordine montium, fluminum & oppidorū species. Etenim Præneste in deditionem accepta T. Quinctius Dictator triūphans ciuitatis illius signū præ se ferri curauit, M. Marcellus Syracusas, Scipio Asiaticus centum triginta oppidorū simulacra, C. Cæsar Massiliam, Nilum, Rhenū & Rhodanum ex auro: Quam pompam & Sylla habuit domitis Asię & Græciæ vrbibus, exceptis Romanorum oppidis, aut ciuiū imaginibus. Ferebantur & tituli victarum gentium, tum statuæ, tabulæque æneæ aut eburneæ. Succedebant inde, qui capti erant ex hostibus, duces vincti catenis, hostium spolia ac arma captiuis adempta, tum currus spoliis onusti, signaque militaria ex domitis gentibus non erecta, sed inuersa. Catapultæ, Ballistæ, aliaque tormenta & machinæ, rostraque na-

uium,imo naues roſtratæ,quas decem vltra cẽtum,in triumpho duxit Lucullus. His adde gemmas,purpuram,veſtes pretioſas,donaria quoque aurum puta,argentumque ab aliquot hominum millibus collatum. Pone legebant veſtigia reges ipſi ac duces cum liberis, vxoribus,fratribus,& aliis cognatis item alii hoſtes capti, reuinctis poſt terga manibus. Actum demum Imperator ſeu Triumphator aureo inſidens currui, veſte triumphali cõſpicuus & laurea redimitus corona,dextraque manu ramum ex lauro tenẽs, ſiniſtra ſceptrum eburneum quatuor candidis equis inuehebatur, antecedentibus lictoribus purpuratis cum faſcibus & ſecuribus. Quaqua verſum ſuauiter canebant tibicines & citharœdi aureas in capite geſtantes coronas & purpura veſtiti, quorum in numero vnus veſte aurea indutus ad talos vſque demiſſa riſum mouebat populo coniiciendo ſcurriles iocos in hoſtes. Suſpenſum quoq; erat eo loco,quo triumphator ſedebat. faſcini idolũ, cui ſuffumigationes fiebant. Tradit Zonaras cum aliis publicum miniſtrum in eodem curru coronam auream gemmis diſtinctam ſuſtinuiſſe pone triumphantem,& ſubieciſſe ſubinde: *Reſpice Futura & hominem te eſſe cogita.* Atque adeo tintinnabulum cum flagello currui appenſum legimus, vt eodem fragilitatis humanæ ſignificato admoneretur,incidere eum poſſe in eam calamitatem,vt vel capite plecteretur, vel flagris cæderetur. Sedebant quandoque filii, vt & fœmellæ, in patris triumphali curru. Proximi cognati equis adhærebant,eoſque interdum quaſi triumphaturi conſcendebant. Plinius auctor eſt *libro 33. cap. 7.* triumphantium ora minio illini ſolita,atque ita Camillum triumphaſſe, quod tamen exoleuit poſterioribus temporibus. Currum inde ſequebantur triumphantis miniſtri & ſcutiferi,totuſq; exercitus peditum ac equitum ſuo quiſque ordine cum ducibus ſuis. Singuli vero ramum e lauro manu gerebant,capite lauream coronam. Si quis peculiares coronas,armillas,haſtas,aut ſcuta obtinuerat,manu præ ſe ferebat Pæana canens in triumphantis laudem,& multa ſimul ridicula immiſcens. Procedente pompa,in qua ante Triumphatorem non raro

vehi

vehi solebat Herculis signum, tum si quid aliud memorabileatque æuo priore incognitum in deuicta prouincia fuisset, aperire solebant in honorem Deorum ædes sacræ suffitibusq; repleri. Equidem capta Iudæa balsamum arborē ostendit Vespasianus in suo triumpho, Pompeius post victū Mithridatem ebenum, Aurelianus præter alia tigrides, alces & camelopardales, Furius Dentatus elephantos exturbato Italia Pyrrho. Vbi iam peruenisset in forum pompa, mancipabat triumphans carceri quendam ex captiuis internecioni destinatum. Inde in Capitolium ascendebat comitante Senatu & vniuerso magistratu, vbi laureum ramum, quem manu tenuerat, in gremium Iouis deponebat. Hinc Ouidius 4. *Tristium, de triumpho Germanici: Inde petes arcem, & delubra fauentia votis, Et dabitur merito laurea vota Ioui.* Plinius Paneg. Traiani: *Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus Diis, vt inuicti Imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: Hanc Imperator Nerua in gremio Iouis collocarat.* Iamque adeo tauros sacrificabant, auream coronam & aliquot manubias Ioui suspendebant, quod de hostibus victoriam reportare contigisset Deorum immortalium beneficio. Epulabantur exinde sub ipsis Capitolii porticibus, donec aduesperasceret. Distributa quoque viritim plebi pecunia: Cetera relata in publicum ærarium. Celebratur hic Iulius Cæsar, qui Aphricano triumpho præter obsonia exquisitissima vno die duobus & viginti millibus tricliniorum instructis paratisque mensis epulum exhibuit regali magnificentia, & Tiberius, qui mille mensis prandium apposuit. Interdum mensas ante domos exstructas, & in promiscuo rerum vsu victricibus legionibus epulas exhibitas, proditum historiis. Imperatori ipsi dari solitum aurum (vt vocant) coronarium a prouinciis & victis bello gentibus ob vitam concessam. Si quis autem consecutus esset spolia opima, qualia dux hostium duci interfecto propria manu detrahebat, suspendebat ea in Iouis Feretrii templo. Post epulum vero in noctem protractum comitabantur triumphantem domum cum tibiis & variis instrumentis

musicis,atque ita festiuę isti solemnitati finem imponebant. Vtque in posterum conseruaretur triumphi memoria, non tantummodo honestissimus locus illis fuit concessus in publicis conuentibus, permissumque vt in spectaculis lauream gestarent coronam, verum etiam triumphales columnæ fuerunt erectæ, item statuæ & arcus triumphales. Quin ędes circa limina, triũphalia ornamenta accipiebant. Durabat quandoque triumphus duos aut tres dies, amplis pręsertim spoliis reportatis, id quod a T. Flaminio, L. Paulo, Cn. Pompeio & Augusto factum fuisse constat. Inter leges triumphales refertur a Plutarcho in vita Pompeii, quod nemini triumphare liceret, nisi qui Dictator, aut Consul, aut Prætor res gessisset. A qua lege tamẽ discessum fuit, quando L. Cornelio Lentulo Ouatio anno 553. & Cn. Pompeio Equiti tantum & nõdum in ordinem Senatorium adscripto ac vix dum annum decimum quartum egresso primus triumphus decernebatur anno 672. Triumphus minor dicebatur Ouatio, de qua suo loco satis superque.

Triumuiri, tres viri. Vnde & *Treuiri* & *Tresuiri* vnico dicti vocabulo. Varia autem fuisse Triumuirorum genera, patebit ex diuersis eorum muneribus. Legimus enim primum eos institutos ad deducendam coloniam, postea quam Aricini & Ardeates sæpe de ambiguo agro bello certassent, multis vtrimque cladibus fessi, Scaptiusque vnus de plebe tertium ac nonagesimum annum agens certo sibi constare clamasset captis olim Coriolanis, quo tempore militauerat, iure belli cessisse Romanis, ac proinde adiudicato Romanis agro prædicto, multaque inuidia apud finitimas ciuitates contracta laborarent patres, vt delere prorsus possent infamem iudicii notam ex animis hominum, atque ideo ciuitate Ardeatum intestino tumultu ad paucos redacta placuisset Triumuiros coloniæ eo deducendæ gratia creari, Agrippam Menenium, M. Ciuilium Succulum, & M. Ebutium Heluam. Præter hos exstiterunt Reipub. constituendæ Triumuiri, quales primi omnium fuerunt Cæsar Augustus, Antonius & Lepidus. Meminit triumuiratus huius Suetonius

cap. 27.

cap.27. libro 2. Plutarchus in vita Ciceronis, Liuius lib.120. Florus cap. 7. libro 4. A.Gellius libri 7.c. 14. Fuerunt & Triumuiri legendi Senatus, item recognoſcendi turmas equitum, quotieſcunque opus eſſet, vt idem Suetonius meminit in Augusto. Punico autem bello ſecundo anno ab V. C. Q. Fuluio Flacco III. & Appio Claudio Pulcro Coſſ. creatos Triumuiros, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, eoſque milites facerent, tradit Liuius *libro 25.* Nec me latet poſt acceptam Canenſem cladem ob argenti penuriam Triumuiros Menſarios creatos, quorum munus erat numiſmata probi auri ac argenti iuſtique ponderis examinare. Teſtis Liuius *libro 23.* Dicti fuerunt iſti etiam Triumuiri Monetales, & Triumuiri A A A. F F. id eſt, auro, argento, ære, Flando, feriundo. Ab Onuphrio Panuuino referuntur in Magiſtratuum numerum Triumuiri valetudinis *lib.2. Commentariorum Reipub. Romanæ.* Hi noſtris temporibus peſtis cauſſa creari ſolent, additque Onuphrius veterem numum hæc verba habuiſſe: *M. Acilius III. Vir. Valetu.* His adiungo Triumuiros Capitales, quorum mentionem fecit Pomponius. *ff. de Orig. iuris,* qui ſcilicet carceris cuſtodiam habebāt, vt, cum animaduerti oporteret, id fieret interuentu eorum. Eidem latomiarum cuſtodiam habebant, &, vt *Cicero docet,* cognoſcebant ad Mæniam columnam de ſcelere eorum, qui cum ciues Romani non eſſent, in vrbe tamen habitabāt, ſicut etiam de vilibus & abiectæ conditionis hominibus, furibus, inquam, & ſeruis nequam. Plautus Amphitruone ſub perſona Soſiæ.

Quid faciam nunc, ſi Treſuiri me in carcerem compegerint?
Inde cras e promtuaria cella depromar ad flagrum.
Nec cauſſam licet mihi dicere, neq; in hero quidquā auxilij ſiet?
Nec quidquam ſit, quin me omnes eſſe dignum deputent.
Ita quaſi incudem me miſerum homines octo validi cædent.

Octo quippe lictorum opera vtebantur. Quin & Triumuiros nocturnos inuenias apud Liuium *lib. 9.* vbi ſcribit C *Flauium Scribam prius tribunatum geſſiſſe, inde duos Triumuiratus vnum nocturnum, alterum coloniæ aeducendæ.* Præerant illi in-

cendiis arcendis, & quia excubias agebant, etiam *Nocturni* sunt dicti. Meminit eorum Tacitus *Annalium 5.* cum scribit *a Tribuno plebis die dicta eos damnatos, quod ad incendium or- tum in via sacra tardius accessissent.* Legimus & apud Liuium *Triumuiros reficiendis sacris destinatos, qui Tributis Comitiis creari solebant.* Lex Manlia, cuius alias facta est mentio, de Triumuiris Epulonum tulit, vt propter sacrificiorum multitudinem Tresuiri Epulones crearentur, vtque esset eisdem ius togæ prætextæ, sicut Pontifici. Meminit eius Cicero *3. de Oratore, & Liuius libro 33.*

Trochæus pes dictus videtur Isidoro, quod celerem faciat cōuersionem cantilenæ. & quasi rota, quæ τρόχος est Græcis, celeriter currat in metro. Constat enim ex syllaba longa & breui. Sed alii dictum volunt, διὰ τὸ τοὺς περιτρέχοντας τοὺς βωμοὺς τούτῳ μέτρῳ ᾄδειν, quod canant eiusmodi metro, qui circumcurrunt aras. Vnde τροχαῖον τὸ συμβοῦν Suidæ est τρέχω ἢ περιτρέχω. Quare & Aristoteles recte cum Cordaci aptiorem tradit *Rhetoricorum 3.* quod aperte tetrametra declarant, in quibus numerus incitatus est & lubricus. Plura de eo Quintilianus *lib. 9. cap. 4.*

Trochiscus, medicamentum planum in rotulæ aut orbiculi parui, stilliquue formam redactum, feminique lupini persimile derivationem habet ἀπὸ τοῦ τρόχου rota, cuius refert *figuram*. Alio nomine κυκλίσκος audit, & ἀρτίσκος. Tales ex *absynthio, myrrha, spodio, succino, Lemnia terra, & caphura* hodie in officinis vsitati.

Trochus τρόχος, παρὰ τὸ τρέχειν, ὡς παρὰ τὸ δραμεῖν δρόμος. Instrumentum est, *vt scribit Acron*, quod pueri ludentes agitare & circumrotare solent. Martialis: *Inducenda rota est, das nobis vtile munus: Iste trochus pueris, at mihi cantus erit.* Horatius *trochum Græcum* nominat: Forte quia Græca vox est, aut quia pueri in Græcia trocho se exercere solebant. Sed enim rotam proprie significat Græcis. Notum quippe prouerbium, πολλοὶ κινήσουσι ἐπὶ τρόχον ἀγκύλον ἵπποι, tum quod Pindarus Ixionis rotam τετράκνημον fuisse prodiderit. Plautus idcirco: *Versor in amoris rota.* Sunt interim, qui τρόχον Græcum fuisse

fuisse existimant βέμβηκα, quo probent lusorium instrumentum Græcorum puerorum nostrum fuisse trochum. Atqui βέμβιξ est *turbo*. Dixerim ergo Græcos lusisse *rota*, ac *turbine* Romanos, translato tamen ad se iure vocabuli non solū, sed etiam significatione vsu mutata. Tibullus:

Namque agor vt per plana citus sola verbere turbo,
Quem celer assueta versat ab arte puer. Et Virgil.
Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent.

Persius *buxum* nominat, eo quod fieri soleret ex buxo, vt & Virgilius *volubile buxum*.

Troia decennali Græcorum bello nobilitata ob Helenæ raptum, regionis autem Asiæ minoris & idem secum ferentis nomen metropolis, *teste Seruio*, a Troe Erichthonii nepote deriuare creditur nomē, vnde & ipsis Troianis nomen. Nominat hanc Poetarū princeps ὠλύμένοναν, διὰ τὸ ἐφ' ὕψει ἱδρῦσθαι *iuxta Eustathium*. Captam a Grecis & occupatam innuere videtur Virgilius *per amica silentia Lunæ*, id est, cū Luna in coitu est, tum n. silet *interprete Plinio*. Dicti quoq; Troiani ludi ab Ascanio Troiano Æneę filio, qui primus omniū eos in Italiā inuexit. Celebrabātur tū tēporis turmatim a pueris minorib. & maioribus, quib. qui præerat, appellabatur *iuuentutis princeps*. Sueton. August. *Troiæ ludum edidit frequentissime, maiorum minorumq́; puerorū delectu, prisci decoriq́; moris existimans claræ stirpis indolem sic inclarescere*. Idē Tiberio: *Præsedit Actiacis ludis & Troianis Circensib. ductor turmæ puerorum maiorum*. Dio *lib. 43.* scribēs de Cęsaris ludis: *Etiam Troiā antiquo more patriciorum filij luserunt*. Tacitus lib. 11. *Sedente Claudio Circensib. ludis cum pueri nobiles equis ludicrū Troiæ inirent, interq́; eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus. Fauor plebis acrior in Domitium loco presagij acceptus est.* Ludicrum hoc exercitiū argumentū quidē strenuæ virtutis esse solet: At sæpe ingenti periculo non caret. Testis inter veteres C. Nonius Asprenas lapsu debilitatus & aureo propterea torque ab

Augusto donatus, *Suetonio teste*, inter recentiores casus Henrici Galliæ regis, quem exactè descripsit Ambrosius Paræus Chirurgorum princeps, & Cardanus *libro de Insomniis*. Quo tandem Hastiludia illa & torneamenta (ita nominant Barbari) Pontifex ob animarum pericula prohibuerit. Fassuosum huiusmodi belli simulacrum atq; concursum refert Nicetas *libro 3.* exhibuisse Manuelem Comnenum Antiochiæ Latinis. Errat tamen, cum ludicri huius certaminis eum auctorem faciat. Virgiliũ sequi hic malim, qui ad filium Æneę refert Æneid. 5. his verbis:

At pater Æneas nondum certamine misso
Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
Epitiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, & Ascanio si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis:
Sic ait: Ipse omnem longo discedere circo
Infusum populum, & campos iubet esse patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis, quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Troiaque iuuentus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona:
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars leues humero pharetras: It pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri
Tres equitum turmæ numero, ternique vagantur
Ductores pueri bisseni quemque secuti,
Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
Nomen aui referens Priamus.

Et paulo post, cum nomina auctorum recensuisset:

Postquam omnem læti consensum, oculosq; suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longe dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares, atq; agmina terni
Diductis soluere choris, rursusq; vocati

Conuertere

Conuertere vias, infestaque tela tulere,
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatiis, alternosque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient simulacra sub armis.
Et nunc terga fugæ nudant, nunc spicula vertunt,
Infensi, factâ pariter nunc pace feruntur.

Atque inde hunc morem ad Romanos venisse idem Poeta his versibus docet:

Hunc morem cursus atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes
Albani docuere suos, hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem:
Troia nunc pueri Troianum dicitur agmen.

Tropæum τρόπαιον, deuictorum hostium monumentum, quod statuere & erigere solebant Græci eo loco, in quo hostes in fugam verterant, suspensis ex eo hostium exuuiis, ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, *vertendo* nomen inuenit, tenui, ex eorum sententia, qui trophæum scripserunt, in aspiratam conuersa. Estque τροπὴ *conuersio* vel *fuga*. Hinc Nonius: *Spolia hostium stipitibus affixa tropæa vocantur*, id quod mutuatus est ex Varronis Bimargo, vbi fragmentum illud Ausonius Popma Frisius & diligens Varronis restaurator hoc modo: *Fuga hostium Græce vocatur* τροπή. *Hinc spolia capta fixa in stipitibus appellantur tropæa.* Qua ratione Suidas τρόπαια reddit νικητήρια, Hesychius σύμβολα νίκης, id est, *signa victoriæ*, veteresque Martem simul & Iouem habebant τροπαῖον, qui & τροπαιοῦχος & σκυλοφόρος propterea audit, apud Latinos Feretrius, imo Iunonem τροπαίαν. Celebrantur duo tropæa ex marmore erecta Romæ in lateritia mole inter duo templa Eusebii & Iuliani. Et Maro *Æneid. 11.* mox in principio.

Ingentem quercum decisis vndique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma.
Mezenti ducis exuuias, tibi magne tropæum
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas.

Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petitum
Perfossumque locis.

Lucius Florus scribit *libro 3. capit. 2.* Domitium Ænobarbum & Fabium Maximum illis, quibus dimicauerant, locis saxeas erexisse turres, & desuper exornata armis hostilibus tropæa fixisse, cum nunquam antea populus Romanus deuictis hostibus suam exprobrasset victoriam. Vt illi quidem omnium primi tropæa constituerint ex Flori sententia. Inualuit tandem mos & ab Italis Græcisq; etiam peruasit ad Christianos, cum hostium spolia sacris postibus & locis, tanq̃ ad numen referentes victoriam appenderent secuti in eo quoque Romanos, siquidem Liuium audimus, qui de æde Quirini per Papyrii Consulis filium dicata, scribit lib. 10. hoc modo: *Exornauit hostium spoliis, quorũ tanta multitudo fuit, vt non templum modo forumq; his ornaretur, sed sociis etiam colonisq; finitimis ad templorum locorumq; publicorum ornatum divideretur.*

Trophonius dictus Mercurius ἀπὸ τοῦ τρέπειν, *vertendo*, quod mercatorum sit *vertere se ad mores quarumcunque nationum, quas petunt.* Est & Iouis Trophonii dictum antrum, ex quo dæmon reddere solebat oracula. Versuum quorundam meminit Pausanias *in Messenicis libro 4.* Si tamen ritum consulendi Trophonium scire est animus, imo Trophonii Oraculi originem & antri descriptionem exactam, Peucerum vide *libro de diuinationum generibus, tractatu de Oraculis.*

Trossulus. Ascribam Scholiastæ in Persium verba: *Trossuli auctoribus Plinio & Festo Pompeio, dicuntur, equites Romani ex eo, quod oppidum Thuscorum nomine Trossulum sine vllo adiumento cepissent.* Trossuli item dicuntur *delicati, obesi, succulenti, quorum Deus est venter, quasi torosuli a carne torosa.* Hinc Nonius: *Trossuli dicti sunt torosuli quasi habitiores a torosa pinguedine.* Addit idem ex Varronis Sequiulisse: *Nunc emunt trossuli nardo nitidi.*

Trulla. Genus vasis aut poculi vinarii, sicut apparet ex his verbis Ciceronis *accusat. 4.* Erat etiam vas vinarium ex vna gemma prægrandi, trulla excauata cum manubrio aureo, a *trua* quasi *truola* per diminutionem dici videtur.

Tuba. Varro de ea. *Tuba a tubis, quod etiamnum ita appellant tubicines sacrorum.* Deducit scilicet a *tubo* siue *canali*, quem referebat. Ære illa directo apud Europæos fingitur canali ad exitum latiore. Discriminat itaque a cornibus Ouidius, cum inquit: *Non tuba directi non æris cornua flexi.* Vtuntur ea nostri, vt & veteres, in bello. Imo olim quoq; in sacris. Ait enim Festus: *Armilustrum, festum quo armati res diuinas faciebant, ac dum sacrificant, tubis canebant.* Varro: *Tubilustrum appellatum, quod eo die sacrorum tubæ lustrantur.* Suidas quoque: σάλπιγξ, ἱερατικὸν τοῦτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι. Imo populus Dei conuocari solebat tubis ad diuina & publica sacra. *Clangite*, inquit Ioel cap. 2. *tuba in Sion, inducite cœtum, id est, congregate populum.* Notus & festus dies tubarum annusque iubilæus nomen trahēs a iubilo & clangore tubæ vel cornuum *Leu. 25.* Fuit & ille mos priscus, vt tubæ signo ludi omnes, etiam scenici, committerentur. Plinius *lib. 2. Epistolarum: Qui nunquam castra viderunt, nunquam tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt.* Virgilius: *At tuba commissos medio canit aggere ludos.* Israeliticus populus conuocabatur ea quoq; ad cōsultandum de Republica, ita vt Senatus Principum populi coiret ad eius signum. Imo gladiatores ea deductos apparet ex iis Quintiliani verbis in gladiatore: *sonabant clangore ferali tubæ.* Notatus & eius vsus in Nobilium funeribus, forte ad populum classico reuocandum. Quapropter maxime id seruatum in militibus colligi posse videtur ex Tertulliani libro *de militis corona*, cum inquit: *Et mortuus tuba inquietabitur æneatoris.* Eustathius notat nouisse quidem Homerum tubam, at Heroibus non tribuisse, quia nondum tempore belli Troiani Græcis erat in vsu. Idem sex eius genera facit. Primam dicit inuentam a *Minerua*, quæ propterea *Arginis* est dicta σάλπιγξ ἀθηνᾶ: Alteram ab *Ægyptiis* vel potius apud Ægyptios dictam χνούην, quam repererit *Osyris*: Tertiam *Gallicam* eandemque conflatilem haud nimis magnam, quæ os deformatum in bestias & plumbeum canalem habeat: Quartam *Paphlagonicam*, cuius os referebat effigiem bouis, & sursum inflabatur graui mugitu: Quintam

Medicam e calamo tubum habentem, graui sono: Sextam *Tyrrhenicam*, cuius inuentores Tyrrheni, quæ similis erat Phrygiæ tibiæ, orificium habens scissum aut fractum. Volunt eam esse hanc nostram aut Romanam. Vnde Maro: *Ruere omnia visa repente, Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clamor.* Athenæus disertis verbis affirmat τὰ κέρατα καὶ σάλπιγγας εἶναι τῶν Τυῤῥηνῶν εὕρημα. Hinc τυῤῥηνικῆς σάλπιγγος ἠχὼ dixit Euripides. Et Sophocles in Aiace mentionem facit χαλκοστόμου κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. Quanquam Hyginus inepte Tyrrhenum quendam Herculis filium inuentorem faciat de more eorum, qui omnium rerum inuentionem ad Deos aut Deorum filios referunt. Poetæ per caua æra designant tubas. Quo refero locum Virgilii, cum inquit: *Specula Misenus ab alta Ære cauo insonuit.* Vt recte de eo ipso canat Propertius: *Qua iacet & Troiæ tubicen Misenus arena.* Perflexum vero æs cornu intelligunt, quo vtebantur in prælüs maiores. Quod autem ex ære constiterit, docet Maro hoc versu: *Ærraque assensu conspirant cornua rauco.* Quo pertinet, quod Vegetius *de re militari libro secundo*, nominat *tubicines, cornicines, & buccinatores, qui tuba vel æreo cornu, vel buccina prælium committere solent.* Etsi Varro scribat cornua dicta, quod ea, quæ nunc sunt ex ære, tunc fierent ex bubulo cornu. De antiquissimis scilicet temporibus loquitur. Vt nihil obstet, quo minus apud maiores tandem ex ære sint facta. Præstabit tamen per æs flexum *buccinam* intelligere, qua vigilias ostendebant. Scribit quippe Vegetius libro tertio, *tubam appellari, quæ sit directa: Buccinam, quæ in semetipsam æreo circulo flectitur: Cornu quod ex vris agrestibus argento nexum, temperato arte spiritu canentes flatu emittit auditum.* A tuba vero *tubicinibus* nomen,& a cornu *cornicinibus*, a buccina *buccinatoribus*, quos Suetonius sæpe *Æneatores* vocat, dico *Æneatores* ab ipsius instrumēti,quo canebant, materia,id est, *buccina ærea.* Quāquam alias etiam tubam æneatoribus tribuat. Ait enim: *Interque eos æneatores,rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu classicum pertendit ad alteram ripam.* Glossarium

vetus

vetus nominat σαλπιστάς. Testatur & Ammianus *æneatores signum dedisse suo occentu ad pugnam*, vt & Lipsius notat de militia Romana *libro 4.* sicut alia quædam huc conie&ta, ne quis nos plagii accuset.

Tuditanus. Tudites, inquit, *S. Pompeius, mallei a tundendo dicti:* Vnde & cuidam cogmen Tuditano fuit, quod caput malleo simile habuerit. Valerius de quodam Tuditano: *Quam certæ, quam etiam notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo nummos sparserit, togamq; velut tragicam vestem in foro trahens maximo cum risu conspectus fuerit.*

Tugurium rustica casa a tegendo nomen accepit, quasi dixeris *tegurium*, a qua origine & tectum ipsum aduersus cœli iniuriam nos protegens arcessunt.

Tuitium, municipium e regione Coloniæ Agrippinæ trans Rhenum existimant nonnulli nomen traxisse a Tuiscone Germanicæ gentis conditore, qui ibi sedem suam habuerit. Non minoris hic facio Adriani Iunii eximii viri coniecturam, qui, cum pagis hic nominetur Tuytsch, seruare eum existimat vestigium etymi deriuati ab Vbiis, id est, Coloniensibus. Quasi olim sit dictum Te wijch & contracte Tuitsch atque inde Tuysch.

Tullianum, de quo illud, est locus in carcere, quod *Tullianum* appellatur, a Seruio Tullio ædificatore deriuare suam appellationem videtur, quantum colligi potest ex Festo.

Tumba, τύμβος, quod nomen quia Græcis concauum locum significat, ἀπὸ τοῦ τύφεσθαι, id est, *comburendo* nomen deducit. Vnde accipi pro sepulcro solet, quo corpora combusta recōduntur. Suidas ταῦτα λαρεῖς ὡς ἀπὸ τύμβου ἀνιὼν. Quid multis? Fallūtur, qui Græcam non agnoscentes originem a tumendo deriuant.

Tumultus. Nominis huius etymon prodidit Cicero *Philippica 8.* his verbis: *Potest enim esse bellum, sine tumultu, tumultus esse sine bello nō potest.* Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tāta, vt maior timor oriatur? Vnde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque maiores nostri *tumultum Italicum*, qui erat domesticus, *tumultum Gallicum*, qui erat Italiæ finitimus,

præterea nullum tumultum nominabant. Socii Antonii dicebant tumultum mitius esse nomen, quam bellum. Sed Cicero repugnabat docens *plus esse tumultum, quam bellum*: Vt si quis dicat *hominem*, dicit etiam *animal*, itaqui dicit *tumultum*, dicit quoq; bellum, quod sub eo continetur quasi species sub genere. Hinc *tumultuarij milites*, qui sunt lecti ob subitum timorem aut aliquod imminens periculum.

Tumulus a tumore & mole terræ, quam aggerebant, nomen accepit. Virgilius libro 7. *Aggere composito tumuli*, id quod aliis est exaggerare seu altius educere. Lucianus: καὶ πρὶν ἐχωσάμεθα ἐν ἀμύκλαις. Est & tumulus editior pars terræ se erigentis in collem a planitie, nomen suum etiam a tumore deducens. Alludere videtur Lucanus, cum libro 8. ita loquitur de Parthis: *Sed non vbi terra tumebit, Aspera consurgent montis iuga.*

Tundo a sonitu, quem edunt tundentes, deductum vocabulū.

Tunica dicta, quod tueatur corpus, vt sentit Varro. Apud Romanos supponi ea solebat togæ, eamque maxime attingebat breuior tamen exsistens. Ac primum quidem sine manicis erat, inde vero manicata & cinctura constricta crescente videlicet ignauia & luxu. Quapropter Romulus Troianis hostibus *Æneid.9.* ignauiam & effœminationem obiiciens,

Vobis, inquit, *picta croco & fulgenti murice vestis*
Desidiæ cordi, iuuat indulgere choreis,
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Vbi Seruius explicans versum extremum: *Tunicæ*, inquit, *vestræ habent manicas*, quod etiam Varro vituperat dicens: *Manicatis & talaribus tunicis*: Nam colobiis vtebantur antiqui. Quippe illis flagitium erat. Græci vocant χειρίδα, item ἐσθῆτα χειριδωτὸν, & μακροχείρων. Lampridius: *Macrochiras ex purpura ad vsum suum reuocauit.* Quintilianus libro 2. modum tunicis præscribens: *Cui lati claui*, inquit, *ius non erit, ita cingatur, vt tunicæ prioribus oris infra genua paululum, posterioribus ad medios poplites vsque perueniant. Nam infra mulierum est: Supra, centurionum.* Quæ vero demittebantur ad talos, semper probro sunt datæ. Quæ tamen vltra brachia

chia vsque in primores manus ac prope in digitos porrigebantur, proprie eas χειριδωτὰς appellatas vocabulo Græco haud premendum silentio duxi. Porro noto viros Romanos primo sine tunicis sola toga fuisse amictos, inde autem substrictas & breues citra humerum desinententes habuisse, quod genus Græce dicunt ἐξωμίδας, *teste Gellio*, & tali vsum Catonem Maiorem, cum rusticaretur, auctor Plutarchus his verbis; ἐπανελθὼν ὃ εἰς τὸ χωρίον, ἂν μὲν ᾖ χειμών, ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους ὃ γυμνὸς ἐργασάμενος μετὰ τῶν οἰκετῶν. Tunicati quoque se exercebant Romani, vt non obscure indicat Cicero pro M. Cœlio, in campestribus ludis. Solebant enim veteres inhibere pueris, cum se exercerent ludendo, ne vestes exsuerent, vtpote ne detectis virilibus pudicitiam læderent. Quin infimos & abiectissimos ex populo fuisse tunicatos intelligere videor ex eo Horatii: *Vilia vendentem tunicato scruta popello*. Nulla enim de dignioribus controuersia, cum constet Senatores & Equites tunicam induisse clauatam, id est, clauis purpureis, qui erant velut flores panno intexti, distinctam, quam plebecula rectam & sine clauis habebat. Album fuisse colorem tunicarum liberorum hominum, constat ex Aureliano Vopisci. Mulieres autem vtebantur tunicis ad crura diffusis, quo ea tuerentur a spectantium oculis. At in illis carni erat *proxima* & *Ima* dicta, quæ apud nos (ni fallor) est linea. Ouidius Amorum 1. Elegia 5.

Deripui tunicam, nec multum rara nocebat,
Pugnabat tunica se tamen illa tegi.

Deniq; vtebantur veteres & tunica media, cuiusmodi rubea quæ nunc est in vsu, tempore brumali. Hæc nobis sufficient. Plura Baysius *de re vestiaria libro*.

Turbith quorundam sententia nil nisi thapsiæ genus, cuius vis infrænanda mastiche, aut aniso, aut myristica nuce, videtur Montano perito Medico *libro de vterinis affectibus*, a turbando dici, eo quod turbet, non euacuet humores. Etsi a ventriculo, thorace & neruis trahere dicatur putrem lentamque pituitam copiose, non tarde, *sicut vult Mesue*, cuius alioqui turbith necesse est esse diuersum ab eo, quod vsitatū

est officinis infrænantibus indigens, cum exhibetur, qualia sunt, quę roborant vētriculum, & odorata, vtpote masliche, anisi semen, nux moschata, & id genus alia. Hodie eum in finem *zynziber* permiscent certo tamen errore, cum id vim eius non frangat, verum intendat.

Turbo flatus aut ventus repentinus ex depressa nubis specie erūpens, proxime terram aut mare, vbi rotatur in gyros, proxima quęq; sternens & rapta secum verrens sursumq; ferens, an nomen fert inde, quod turbet vel deturbet & demoliatur obiecta? Typhonem vocāt Græci ἀπὸ τ͂ τυφεῖν, quod nobis est *ardere seu flammas eiicere*. Vehementi enim impulsione incēditur instar ardentis rotæ agitatæ in gyrum. Plinius *vorticem* vocat. Caussa eius est exhalatio sicca sublata solis calore, qui est caussa efficiens. Contigit talis flatus Anno 1550. Augusti 5. prope Laubinam.

Turcæ, Caucasiæ furiæ ac lemures, soboles Gog & Magog, populus, *inquam*, qui nostra potissimum ignauia creuit, ab exiguis initiis emergens, suntne quos Plinius Turcos appellat *lib. 5. c. 7.* Herodotus in Melpomene ἰύρκας? an quos Strabo Curtios? An denique a Teucris deducendum nomen? Ad me quod attinet, haud alienos dixerim Herodoti ἰύρκας, vel *(vt alij)* ὔρκας a nomine Turcarum: Maxime cum inter feras illas septentrionales gentes hos quoque ponat, *vt & alij auctores*. Etenim Plinius & Mela remouent eos ad Caucasi septentrionale latus, qui velut in brachia diuisus continuis montium iugis & vallium interruptarum angustiis complectitur Iberiam, Colchidem, Albaniam, Chalybes, extensus vsque ad Pontum Euxinum & Mæotidem paludem ad occidentem, versus mare Caspiū ad orientem: Vbi vero dehiscēs, se aperit populis, diductis vallium hiatibus, sortitur portarū nomen, quæ alibi *Armeniæ*, alibi *Sarmaticæ* & *Caspiæ* dicūtur, vt etiā Melanchthon notat, Quo accedit, quod eruditorum iudicio Gog & Magog sint Scythæ, hoc est, Istri, Borysthenis, Bospori, Cimmerii, Mæotidis paludis, Tanais, Caucasi, Caspii maris ac montis accolæ versus septentrionem, inter quos Turcas ponunt. Quo rectè in quadam epistola Scylacem

ecem historicũ citet Gaza, qui Turcas eas Caucasi partes habitare asseruit, quæ ad Septentrionem vergunt. Probat & Chalcondylas coniecturis & argumentis quibusdam Tartarorum eos esse progeniem, quod idem sit victus, eadem vita, & vtrique νομάδες sint, id est, *Pastores*, qui caussa pascuorum agminatim cum familiis pecoribusq; vagentur. Tales enim fuisse Turcas, est manifestum. Quinimo Turcarum nomen hominem denotat agrestem & durũ, qui vitam agat vagam incertamque, *sicut solent Nomades*, quales iam multi ex Tartaris, & iis, quos *Moscouitas* appellant. Ioannes quoq; Egnatius ad Caspium mare & Caucasum eos relegat, qua parte vergit in arctum. Sed oriundos vult ab Hunnis potentissima gente Cedreni forte vestigiis insistens, qui ab eadem eos gēte deducit, & eiusdem montis accolas facit. Funccius rursus trahit originem a Magog filio Iaphet Tauri vel Caucasi montis in Asia minore aut Mæotidis paludis accola, a quo Tartari oriundi, vt ab his Turcæ, qui suis illis caulibus in Armeniam, Mediam & Persidem effusi Europam tandem ac Asiam longe lateque vastarunt latrocinantes initio magis, quam bellum gerentes. Processerant illis primum obuiam Sarraceni, qui tum rerum potiebantur in Syria, Ægypto, Iudæa, sed retundere eorum impetum nequiuerunt. Quin fide Mahometi ab ipsis recepta passi sunt secum in Perside regnare. Vt nescias vtra gens maiorem fecerit iacturam. Ex Scythia ergo & Magog omnes fere Turcas deducunt. Quo minime mirum sit Scythiam olim Magogam dictam, *teste Iosepho*. Septem ab initio fuisse Turcarum duces prodit Chalcondylas, qui communi consensu bellum gerentes diuidebant inter se, quamcunque sibi regionem subiecissent, postea vero sorti cōmittebant. Atq; ita Caramano obtigit Phrygia mediterranea adusque Ciliciam & Philadelphiam, Sarchani maritima Ioniç regio, qua patet vsq; ad Smyrnam: Calami & filio eius Carasi Lydia ad Mysiam vsq;, Otomano Bithynia cum regionibus, quæ respiciunt Olympum; filiis Amuræ Paphlagonia cum regionibus, quæ vergunt ad mare Euxinum. Ortus tandem inter hos duces bellis intestinis per-

uenit rerum summa ad Ottomannum Orthogalis filium et familia Ogaziorum, quem qui subsecuti sunt, Imperatores sunt dicti, sæpe creati acclamatione militum de more Romanorum. Immensus hic se campus offerret, si de militia ipsorum differere vellem. Forem & nimius, si de falsa illorum religione singula percurrerem. Id dico, professionem religionemq; ipsorum omnem his verbis niti: *Hillay haba hillalach Mehemeth erez ullach*, id est, *Deus est vnus & Mahomethes est Propheta eius maior*. Ad mores domesticos quod attinet, sciendũ quotidie eos in aurora tympanis & fistulis canere exsultantes de futura victoria, habere sua gymnasia, in quibus docẽtur leges olim a regibus latæ, homicidas capitali plectere supplicio, adulteros obruere lapidibus, fures prima vice deprehensos flagellare, sicut & altera vice, ac tertia manu truncare, quarta pede. Vxores illis ducere licet quatuor easq; legitimas, & matribus sororibusq; exceptis quæscumque nulla habita sanguinis ratione: At illegitimas, quotcumq; visum fuerit, modo victũ suppeditare queant. Duos tamen aut plures coniuges in vna domo aut ciuitate habere non licet. Viris libertas est etiam tertio eas repudiandi. Fœminis illicitum est vendere aliquid aut emere, aut in forum prodire. Magnates eunuchos habent earum custodiæ destinatos, donec absunt. Nec vinũ bibunt, nec comedunt porcinam. Antequam cibum sumunt, præmittunt preces & lotionem, *sicut testatur Bartholomæus Georgeuiz*. Celebris eorum lotio, quæ dicitur *Abdar* (*Aptam* vocant alii) quinq; sensibus perneccessaria, cũ manus & brachia ad cubitos vsque abluunt, dehinc os, nares, & totã faciẽ vsq; ad aures. Infantib. suis nomina indũt die natali. Et quoniã iudaizant in multis, reseruarũt sibi circũcisionem, quã vocant *Tsunneth*, eamq; magna conuiuiorũ celebritate peragunt, non tamen octauo die iuxta ritũ Iudæorũ a Deo præscriptum, sed año sexto aut septimo propter confessionis verba, quæ ante circũcisionem a circũcidendis erecto pollice requiruntur. Vtuntur & aqua lustrali, cui maximam vim tribuunt. Luctus eorum in funeribus tertio plerũq; die finitur, nõnunquã octauo, vocatis ad epulas amicis. Superstites autem vxores sororesque ac reliquæ eiusce modi mulieres frequen-

tius adeuntes sepulcrum defleat suam sortem nostratium luctum imitantes. *teste Gyraldo libro de sepulcris.*

Turma. Quidã in hac voce ὀνοματοποιίαν agnoscũt a strepitu equorum terram pulsantium, aliis deriuantibus a Græco τόρμον vel τόρμον, vtroque modiolum rotæ, in quem axis inseri solet significante. Ad illud etymon (scio improbatum nonnullis) accedit Grammaticus Festus, cuius verba adscribo. *Turmam equitum dictam esse ait Curiatius, quasi termam, quod terdeni equites ex tribus tribubus Titiensium, Ramnium, Lucerum fiebant. Itaque primi singularum decuriarum decuriones dicti, qui ex eo in singulis turmis sunt decem, nunc terni.*

Tusculanum Ciceronis prædium, in quo scripsit Tusculanas quæstiones, situm fuit in territorio Tusculano eo loco, vbi hodie iuxta Leandrum est monasterium *S. Maria de grotta ferrata*, vel *vt Fabricius ait*, vbi Frascata visitur.

Tutela. Etymon huius nominis docet nos Seru. l. 1. ff. de tutel. cũ ita eã definit: Tutela est vis ac potestas in capite libero ad tuẽdũ eũ, q̃ se p̃ ætate defendere nequit, iure ciuili data ac permissa. Itaq; a tuẽdo dicta tutela, sicut & tutor. Quod autẽ Accursi⁹ (vt id obiter moneã) in hac definitione, *Vis ac potestas*, tãtũdẽ velit esse, atq; potestas violẽta, ẽtsi nõnullis pbet, mihi tamẽ pbari nõ pôt. qr eiuscemodi interpretatio mere sit violẽta. Eadẽ vis apud auctores ẽt p facultate & possibilitate solet vsurpari. Vt apud Poetã: Nõ ea vis animo, nec tãta supbia victis. Et Flacc⁹: Quẽ penes arbitriũ est, & vis & norma loquẽdi. Sed ea facultas intelligit̃ q̃ qs habet ex ingenuitate, vt ipsi mun⁹ tutelæ subire cõcedat: p potestatẽ autẽ accipit legibus data facultas ad tuẽdũ eũ, q̃ p ætatẽ se tueri nõ pôt. Estq; ea potestas nõ Dominica, nõ patria, sed tãtũ imago & q̃dã adũbratio patriæ potestatis ad tuendos pupillos introducta. Triplex ea pdit in legib. Testamẽtaria, q̃ parẽtes liberis in potestate cõstitutis & impuberib. testamẽto cõstituũt, dato tutore, patref. vel filiofa. imo ẽt seruo, & suo q̃dẽ pure, alieno non nisi sub manumissionis cõditione. Legitima p q̃ deficiẽte testamẽtario tutore pxim⁹ agnat⁹ lege vocari solet ad impuberis tutelã: Et Datiua, q̃ cõpetit Magistratui, q̃ dare pôt tutorẽ egis, SC. aut principis pmissu. Dat autẽ Magistrat⁹ tutorẽ, ũ

petitur: Petunt aut necessarie, aut arbitrarie, & quidem dat subiectum suæ Iurisdictioni. Hæc de tutela.

Tyberis vel *Tybris* fluuius Thusciæ Romam præterlabens, apud Stephanum τίβερις, nomen quibusdam accepit a Tybri Thuscorũ rege ibi occiso, Terentio Varroni a Dehebri Veientum regulo. Sunt alii, qui *Thybrim* appellatũ asserũt, quasi τὴν ὕβριν, i. *iniuriam*, non a regis nomine. Alii *Siculos* aiũt *huc profectos, amniq; nomen a Syracusana fossa, quam Africani cum Atheniensib. fecerant in oppidanorum contumeliã, indidisse*. Meliores recentissimũ nomen hoc deducunt a Tiberino Syluio Albanorũ rege, qui añoante Romã ducẽtesimo sexagesimo tertio in traiectu eius submersus fuit, *ficut refert Eusebius, Ouidium secutus*, qui 14. *Metamorph.* canit: *Ante fuit regnum Tiberinus ab illis (cœpit, & in Thusci demersus fluminis vndas Nomina fecit aquæ.* Seruius tradit in Vergiliũ *in sacris eum nuncupatũ Serram.* Anius Viterbiẽsis auctor est, eũ quoq; *Volthurrenum* & per syncopen *Volthurnum* dictũ. Idẽ *Albulam* appellatũ affirmat a Liuio, Sil. o, Virgilio. Caussam nominis in diuersa auctores trahunt. Annius apud Catonem ab Alba Iani deductum credit, motus his versibus Ouidii Fastorum 6.

Sic fatus Spinam, qua tristes pellere posset,
A foribus noxas (hæc erat Alba) dedit.

Addit Berosi auctoritatem, qui Ianum filiam suam Cranam Aborigenum reginam creauisse, sceptrũq; illi cũ Alba tradidisse scribit. *Alba* autem Iani fascis erat virgarum cum securi, flagello, sceptroq; regio, quem Latini *fascem Imperij* vocabant, Aramæi *Albam.* Et quoniam falcib. vtentẽ Ianũ his in locis habitasse cõtigit, propterea cẽset amnẽ hunc *Albam* vel *Albulam* dictũ, reprobatq; eorũ sentẽtias, qui ab albis aquis nominatũ putarũt, cũ illę albę non sint, sed potius flauæ, *teste Virgilio*, cũ inq̃t: *Et multa flauus arena.* Quin Horatius: *Vidimus flauum Tyberim retortis Littore Hetrusco violenter vndis Ire deiectum monimenta regis Templaque Vestæ.* Ouid. Metamorph. 9. *In mare cũ fulua prorũpit Tybris arena.* Attamẽ sententiæ huic opponit se Leãder Antonii Flaminii nixus auctoritate, q *Albulæ* nomẽ ab albis fluuii aq̃s desumtũ voluit, vt

legere

legere licet in eius Thuscia. Nomen autem illud esse antiquius nomine Tybris, indicat Virgilius Æneid.*8.* his versibus:

Tum reges asperque immani corpore Tybris,
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim
Diximus amisit verum vetus Albula nomen.

Tandem hic bis auctus dirimit Latium ab Hetruria & decimo quinto ab vrbe lapide duobus ostiis deuoluitur in mare.

Tygris fluuius Persiæ a Tygri, id est, Sagitta dictus putatur propter velocitatem. Vnde *rapidum* appellat Lucanus. Quia vero idem repente magno terræ hiatu absorbetur, & inde emensus aliquot spatia iterum apparet, ait idem:

At Tygrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosque terit cursus, rursusque renatum
Fonte nouo Flumen pelagi non abnegat vndis.

In Armenia hic ortus limpido fonte non interserat Taurum, sicut Euphrates, sed subter lapsus eo latere, vbi Assyria se explicat, emergit.

Tympanites hydropis genus omnino periculosum, in quo superuacuus flatus plurimus in ventre colligitur admodum distento, qui propterea concussus tympani sonitum edit, vnde etymon suum arcessat, facile intelligit quiuis.

Tympanum, instrumentum bellicum, vna parte membrana clausum, intus vacuũ, quo vti solebãt in sacrificiis matris Deũ ἀπὸ τοῦ τύπτειν, quod est *verberare* aut *pulsare*, nomen accepit. Nomen hoc apud Plinium quandoque accipitur pro vasis escariis, apud Virgilium pro tectis vehiculorum, apud Vitruuium pro *machina tractoria*, quę alio nomine est *rota*. Atq; hinc verbum *tympanizare* & *tympanista*.

Typhon flatus vorticosus mira velocitate nubibus erumpens, sed sine igni, cum nomen sit Græcum, a verberando, quod est τύπτειν, appellationem habet. Olympiodorus in Meteora Aristotelis: Ἀριστοτέλης δὲ τυφῶνα λέγει οἷον τυπῶνα διὰ τὸ τύπτειν σφοδρῶς καὶ ῥηγνῦναι στερεὰ σώματα.

Typographia nouum inuentum, vtpote cuius primum exem-

plum editum Moguntiæ ex communi sententia anno 1488 a Petro Gernshemio puero Ioannis Fustei, vt constat ex Ciceronis officiis typis æneis ibi primum excusis, nomen traxit ἀπὸ τοῦ τύπου forma (in stylis enim chalybeis exarati characteres notæque inuersę prominent) & γράφω scribo. Ex his stylis rursus imprimuntur figurę & cælantur in ære, aut orichalco, inde in has formas fusa liquataque materia conijcitur, atque hinc exeunt literarum typi characteribus stylorum simillimi, qui oblinuntur fuliginis atramento, illisq; madida charta imponitur laqueato tympano conclusa, cui puluinatum munimentum superponitur præloq; subijcitur. Sitne audiendus Iunius, qui artis huius inuentionem in sua Batauia suis Herlemanis asserere nititur, literatis perpendendum relinquo, certe Iouium non ferendum censeo, cum eam antiquitati asserere molitur.

Tyrannus. Vide sequentem paginam, & huc transferto.

Tyrus Phœnicæ vrbs celeberrima ob nauigationes & purpuræ tincturam, & propemodum inexpugnabilis olim, *vt expertus fuit Magnus Alexander, Hebræis* צור, id est, petra, & vulgari hodie vocabulo *Surr*, auctoribus Postello & Nigro, vel porta de *Sur*, a Græcis dicitur τυρὸς, nempe ἀπὸ τοῦ τυρεῖν, id est, *cogendo siue coagulando.* Ex lacte enim coagulato conficitur caseus. Patria hæc fuit Vlpiani Iurisconsulti, *vt meminit l. 1. ff. de censibus.* item Porphyrii Philosophi, acerrimi Christianorum hostis, & Maximi Platonici. Episcopus eius fuit Methodius. Propter fidelitatem impetrauit hæc vrbs ab Imperatore Seuero priuilegium libertatis instar ciuitatum Italiæ.

Tyrannus violentus præter morem & leges Imperator, quem strictus tuetur ensis, ius in manibus & armis tenens, omniũ linguas & manus obseruans, virtutes ac bonos odio prosequens, malos euehens, artesque bonas omnes in exilium agens, ad omnem suspicionem pauidus, tutus nusquam, homo breuis æui & regni, lutum sanguine maceratum, imo bellua immanis & regi (iustitiæ id nomẽ Platoni) contrarius, aut (*vt quibusdam placet*) a Tyrrhenis, qui latrociniis insignes

tue-

fuerunt,appellationem habet,an a Græcis, qui quemlibet dominantem in libera ciuitate τύραννον appellant,non reg ẽ? Trogus Pompeius eſt auctor,reges olim, quos ad tantũ faſtigiũ nõ ambitio popularis,nõ vis,ſed ſpectata inter bonos moderatio prouexerat, æquo iure omnia adminiſtrauerãt, dictos fuiſſe *tyrannos*. Poſtea vero,cũ vrbes & regna oppreſſa vi magis gubernarentur quam legibus,verti cœpiſſe nomẽ tyranni,cum quippe ſignificans,qui contra fas& leges in immeritos ſæuiret. Vt pluſquã vere dixerit Euripides; *Qui ad tyrannum ſe confert etſi liber eſt,fit ſeruus illius*. Splendidã illã & honeſtam nominis ſignificationem agnoſcas quoque in eo Virgilii Æneid. 7. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni*. Et Lucanus: *Felices Arabes, Medique Eoaq; tellus. Quã ſub perpetuis tenuerunt fata tyrannis*. Infamis tyrannis legitur Thracia. Fertur enim latis Lycurgus, quẽ atrũ vocat Maro. Fertur etiam talis *Polymneſtor*, qui innotuit cæde Polydori, & *Diomedes*,quem Biſtonium tyrannum nominat Lucan⁹. Noti & Siciliæ tyranni,inter quos Dionyſius iunior exturbatus regno & propter inopiam Corinthi ludimagiſtrum agens, ſicut Plutarchus tradit libello,cui titulus περὶ τῆς ἀδολεσχίας. Ob hanc vero notam eius peculiarem, quod ſubditos vexet,ſitq; moleſtus iis,ſunt qui ẽt nomen eius deflectant, παρὰ τὸ τείρειν τοὺς λαοὺς καὶ ἀνίας ἐπιφέρειν a vexando populo & moleſtia inferenda, vel ἀπὸ τοῦ τορεύειν ἤγουν ταράττειν ἢ μηχανᾶσθαι a conturbando, & fraude ſtruenda. Quę autem a Grammaticis adferuntur etyma de Tyri& Tyrrhenorum ſæuitia, minus probantur eruditis.

Tyrrheni alio nomine Thuſci Liguribus,finitimi populi, in Italia,quos ẽt πελαργοὺς dictos ſcribit Halicarnaſſę⁹ ex Myrſilo *libro* tv & Strabo *lib*.5.& Lydos Herodotus *in Clio*,dubiũ a Tyrrhenone Atys,an ab Herculis & Omphales filio,an(*vt alii*) a Telephi filio nominis auſpicium trahant. Cũ hic in eã terrã deduxerit colonos. Dionyſi⁹ arbitratur a Tyrſibus ædificiorũ gẽere,quib⁹ peculiariter vſi ſunt Thuſci nominatos, Lydii hiſtoriã ſecut⁹. Arripiat, (licet) quilibet, q̃ ſibi videbitur. Notandũ interim *Latinos*, *Vmbros*,veriſimile *Auſones*, a Græcis vno nõine dictos *Tyrrhenos*,atque adeo iuxta corã

ſententiam Romam ipſam quondam nominatam Tyrrhenam.

V

VACVNA Dea credita, quæ vacantibus & otioſis præeſſet. Varro *rerum diuinarum.* 1. Victoriam ſic dictam a Sabinis ſcribit, & ea maxime gaudere, qui ſapientia vincunt. Porphyrio in Horatium *cultam eam a Sabinis & ſub incerta ſpecie formatam tradit,* vt alii *Mineruam*, alii *Dianam* putauerint, nonnulli etiam *Cererem*, ſed Varro *Victoriam.* Sic ille.

Meminit eius Ouidius faſtorum 6. his verbis:

Nunc quoque cum fierent, antiquæ ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.

Epulabantur enim ſplendide in Vacunalibus. Et Horatius: *Hæc ego dictabam poſt tempus putre Vacunæ*, ad quem locum illa Porphyrionis adnotata habemus.

Vadimonium, quod pro ea ſponſione accipitur, quæ datur in cauſſa criminali a vadibus, id eſt, ſponſoribus nomen habet quos qui dederit in iudicio vadere, id eſt, decedere poteſt, quocumque fuerit viſum. Auctores Acron & Porphyrio in illud Horatii Serm. 1. *ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem.* Apud Ciceronem pro Quintio, Plinium *Epiſtol.* 8. & Suetonium in Caligula *Vadimonium obire, & ad Vadimonium occurrere* legimus, hoc eſt, *adeſſe iudicio ad eum diē, quo quis ſe iudicio ſiſtere debebat*, vel *ſponſionē alterius ſiſtendi fecerat.* Eſt ſiquidem vas, *vt ait Valla lib. 6.* qui eſt ſponſor alterius in capitis periculo, ſiue idem ſupplicium ſubiturus, ſiue pecuniam ſoluturus. Eadem fere Auſonii ſententia in Monoſyllabis, cum ait: *Quis ſubit in pœnam capitali ſupplicio? Vas.* Apud Apuleium 9. aſini vadimonio ſiſtere legimus, apud Varronem 5. *de ling. lat.* promittere vadimonium.

Vado, βαδίζω.

Vafer quaſi *valde Afer.* Eodem pertinet notatio vocis *aſtutus*, παρὰ τὸ ἄστυ ab vrbe, quod qui vrbes incolūt, callidiores ſint aliis.

Vaha-

Vahalis Batauorum fluuius, aut potius pars Rheni apud Tacitum & Cæsarem Adriano Iunio in sua Batauia dictus videtur, vel a Valio subruffo arenæ colore, quo tingitur, vel a *walis, vt scribunt nonnulli*, quod Rhenus eo loco nomen mutet, id quod lingua nostra est *walen.* Tacitus quoque fluminis Nabaliæ meminit. *Sed Vahalis ibi quoque legendum censet Rhenanus, in cuius sententiam transire non vereor.*

Valeria lex anno ab V. C. 667. lata a L. Valerio Flacco 2. Consule cum L. Cornelio Cinna in Marii mortui locum suffecto, vt creditoribus quadrans solueretur, hoc est, vt terni numi pro centenis in anno penderentur, *teste Velleio Paterculo, lib. 2.* Eiusdem nominis lex lata a M. Valerio Coruo Dictatore, ne cui militum secessio, quam metu supplicii fecerant, cum de Capua, quæ ipsorum præsidio erat commissa, occupanda conspirassent, & consilium eorũ esset detectum, fraudi foret. Dudum ante has duas tulit aliã Valeriam P. Valerius Poblicola Consul solus, vtpote mortuo collega Bruto, vt publicæ pecuniæ reconderentur in æde Saturni, & duo crearentur Quæstores. Eamque alia secuta, qua constitutum fuit, vt præter duos vrbanos Quæstores duo alii, q. Consulibus præsto essent ad belli ministeria, crearentur, & quidem promiscue de plebe ac patribus, libero populi suffragio. Exstitit & alia eiusdem nominis ab eodem Valerio Publicola lata, vt aduersus omnes Magistratus ad populum esset prouocatio: *Ne quis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet.* Vt esset capitale, si quis iniussu populi magistratum adiisset, *teste Liuio libro secundo, Dionysio libro* 4. Valerio Maximo. *libro quarto, capite 1.* Eidem tribuitur Valeria tum temporis lata, cum vna consul esset cum M. Horatio Barbato, *ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet: qui creasset, eum iusque fasque esset occidi, neue ea cædes capitalis noxæ haberetur.* His Valeriam subiungo a M. Valerio Coruo V. Coss. cum Q. Apuleio Pansa latam, *ne quis qui prouocasset, virgis cæderetur securiue necaretur: si quis ad-*

uersus ea fecisset, improbe cum facturum. Alterius generis est lex Valeria, quam tulit C. Valerius Tappo tribunus plebis, M. Valerio Messala, & C. Liuio Salinatore Coss. vt *Formianis, Fundanis, Arpinatibus*, latio esset suffragii. Antea enim sine suffragio habuerant ciuitatem, *teste Liuio lib.* 38.

Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinii & Scauri dicti videntur, *teste etiam Alex. ab Alexandr.* quod varias haberent suras, aut crura pedum intorta, vel quod prominulis essent talis. Imo Varus, qui *obtortos & inflexos* habent pedes, quasi βαιὸς appellatus Grammaticis quibusdam, quod tales incessu graues sint. Varro *de re rustica* præcipit esse debere pedibus rectis ac potius varis, quam variis, qui sunt contrarii varis.

Vallis, Planities duobus montium lateribus inclusa. Inde putatur Grammaticis dici, quod vallis quibusdam valletur vtrimque. A vallibus etiã *Vallonia* dicta, quod iis præsideret.

Vallum dictum Isidoro a vallis, vtpote fustibus, quibus muniturаut vallũ, eosque iterũ, quod figantur & euellantur, nominatos volunt. Eos quippe ferre secum solebant milites, & defigere in aggeris summa parte ad confirmandum aggerem & extruendas loricas. Elegans eorum descriptio exstat apud Polybium *lib.* 17.

Valuæ a voluendo, quod voluantur in cardinibus.

Vandali, quos Crantzius vult esse *Bohemos, Polonos, Russos & Dalmatas*, quod eorum regiones complectatur wandalia. Melanchthon in Tacitum *Venedos, Fennos & Sclauos*, Althamerus in eundẽ, Vandali fluuii accolas, in ducatu Tischnensi ortic Carpatho monte, qua in Iazyges & Marcomannos imminet, vnde & originationem nominis trahit Isidorus, dicti videntur nonnullis a Wandeln, id est, *Peregrinando*, quales ambulones nominant Latini. Multi sunt tamen, qui *Venedos* affirmant a Vandalis lingua & moribus plane diuersos. Nec frigida coniectura. Cum Venedi Sclauonica lingua Sarmaticisque moribus sint vsi, vel Tacito teste, at Vandali Germanos habitu & lingua retulerint. Ptolemęus *lib.* 3. *cap.* 5. *Habitant Sarmatiam gentes maximæ Venedæ*, ad totum Venedicum sinum. Putantque adeo haud pauci inse-

diſſe eos regionem prope Chonigſpergum, & prope Lithuaniam. Alii Pomeranos ex illis faciunt & Pruſſiæ incolas. Nonnulli *Odderanos*, id eſt, *Oderæ accolas, qui fluuius elapſus Sileſia Pomeraniam penetrat & ſinum Venedicum petit.* Hi peruagati ſunt olim totam fere Germaniam ſedibus ſuis relictis, hærentque adhuc in Thuringia, Saxonia, Marchia, Morauia, Bohemia atq; Luſatia, maxime ad Albis, ac Sueui fluminum ripas, ſicut vicorum nomina iſtis in locis a Venedis (vulgo wendis) tracta ſatis euincunt, & a doctioribus Germanis paſſus ſum mihi perſuaderi.

Vannus, cereale cribrum, videtur Varroni appellationē habere a *volatu*, quod leuia, dum iactantur, inde volent.

Vas. Quamquam Iſidorus vocem hanc a veſcendo declinet, vt ſit eſcarum δοχεῖον ſeu receptaculum, eſt tamen generale ad quiduis capiendum, *vt Græcis* ἄγγος & ἀγγεῖον.

Vates quibuſdam a fundo deriuantur, quaſi dixeris *fates*, aliis (quod minus probo) a *vendis*, id eſt, *viciendis verſibus*. Credebantur ſiquidem inſpiratione quadam diuina denuntiare futura. Dicuntur tales a Græcis μάντεις, & quandoque προφῆται, maxime ſi velut ἐνθουσιασμῷ rapti in alium quodammodo mentis ſtatum inſolita futuraq; loquantur, *vt Saul 1. Samuel 18.* Ceterum alii vates diuini, alii quos eo nomine dignati ſunt Ethnici. Hi quippe ſpiritus mendacii inſultu, nec corporum ſuorum, nec mentis compotes nihil intelligebāt eorū, quę argute alioqui & cōcinne iam ſoluta Oratione, iā verſibus efferebant: prolatum vero ab his vaticinium θεομαντείαν dicebant ſancto & venerabili vocabulo, quaſi Dei vox eſſet, cū veterator Diabolus ad circūueniendū homines, ſua per obſeſſos effunderet, quos Græci ἐγγαστριμύθους, ἐγγαστρομάντεις & στερνομάντεις appellant, *ventriloquos* Latini. Nonnulli honorifice vocabant φοιβολήπτους (ſicut alios νυμφολήπτους & βακχολήπτους) item ἐνθουσιαστικοὺς, καὶ ἐκ θεοῦ κατόχους, ſpiritus autē, πυθῶνες ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι *ſciſcitando*. Hinc Pythiæ dictæ mulieres eo modo afflatæ, quales olim Delphis in tripode ſedentes, ſubeuntibus ex partibus infernis intermedio vapore per partes genitales ſpiritibus malignis; complebantur furore; reſolutiſque crinibus & ſpumis

ore emissis debacchari solebant. Voluit id in sua Sibylla significare Virgilius Æneid. 6. his verbis:

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: Tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Et paulo post:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla,
Horrendas canit ambages, antroque remugit
Obscuris vera inuoluens: Ea fræna furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Hinc verbum apud Græcos σιβυλλιᾷν, vsusque mihi videtur recte Poeta bacchandi vocabulo, vtpote quod proprie ad fanaticos referri solet. Qua ratione Euripides Cassandram βακχὴν vocat, quasi ἔνθεον dicas, aut θεόπνευστον, vel μαινάδα. Vocant porro Græci simpliciter vaticinium μαντείαν. Atq; hinc (*vt varias diuinationum formas, id est, ludibria diaboli agnoscas*) ὑδρομαντεία, quæ per aquam fiebat diuinatio, πηγομαντεία quæ per fontem, πυρομαντεία per ignem, ἀλευρομαντεία per farinam, κατοπτρομαντεία per speculum, γεωμαντεία per lineas terræ inscriptas, ἀστραγαλομαντεία per Astragalorum iactum, κοσκινομαντεία vel ἀξινομαντεία, per securim, rotundo palo infixam, κεφαλαινομαντεία per asini caput super prunas assatum, τυρομαντεία per dispositionem casei, ἀλεκτρομαντεία per gallum gallinaceum, καπνομαντεία per fumum, λεκανομαντεία per peluim, κρυσταλλομαντεία per Crystallum fabrefactum & expolitum, βοτανομαντεία per herbas, ἀερομαντεία per apparentia in aere spectra, νεκυομαντεία per mortuorum manes, οἰωνομαντεία per aues σκιομαντεία per vmbras, ἰχθυομαντεία per pisces, ἀριθμαντεία per numeros, quibus addo *aruspicinam & extispicium* ortum ex inspectione extorum.

Vaticana bibliotheca omnium totius orbis fere celeberrima, nomen adepta a monte Vaticano trans Tiberim sito atque olim nõ habitato. Atq; hic, *vt auctor est Gellius lib. 6. c. 17.* suam appel-

appellationem inuenit a vaticiniis, quæ eo in agro fieri solebant, *iuxta Pompeium*, quod eo potitus sit populus Romanus vatum responsis, expulsis antea Hetruscis. Alii a *Vaticano* vel *Vagitano*, Deo sic appellatum ferunt. Nobilis fuit olim hic mons, Scipionis sepulcro & ilice, quam vetustiorē vrbe fuisse ex Plinio cognoscas.

Vbera dicta, vel quod scateant vbertate lactis, vel quod vuida, & vuarum in morem lactis humore sint plena.

Vecors, quasi sine corde, vel malo corde, vt vesan°, qui est male sanus, *vt notat Festus*. Alii paruum intelligunt siue minutum, vt cum dicimus *vegrande frumentum*, Plautus in Cistellaria: *Qui misi itere, nimium is vegrandi gradu*, & *Ita vegrandia farra canit* Ouid. fastor. :.

Vectigal portorium tributum ex importatione & exportatione rerum venalium, a vehendo dictum, alio nomine *Decima*, si agros spectes, ex quo frumenti partem, aut rem aliā soluebant Reipub. Romanæ. Dicimus quippe *decumam* pro *decima*, vnde *decumanum frumentum*, *auctore Asconio in Ciceronis diuinationem*, sicut optumum, pessumum, maxumum, pro *optimo, pessimo, maximo*. Elocata autem vectigalia, fundosque publicanis a Censoribus in conspectu populi Romani, patet ex Ciceronis oratione *in Rullum*. Ceterum illa dicebantur incerta, quod non semper certo, eodemque pretio locarentur, qualia erant vectigalia Asiæ lege Sempronia a Censoribus Romæ locata. Nam certa dicta, quæ *stipendiaria* vocabant, olim Hispanis, & plerisq; Pœnorum imposita, quasi *præmia belli*. Notandum quoque non solum pecora, agros & portus, verū etiam homines, vrbes & prouincias vectigales fuisse. Cicero nominat vectigalia, pro lege Manilia, Reipubl. neruos, contra Rullum subsidia belli, & ornamenta pacis, in M. Antonium, *lib. 3.* neruos belli. Quo recte scribat ad Brutum, maximum in Republ. nodum esse rei pecuniariæ inopiam. Vectigal imponere dixit idem pro M. Fonteio, & contra Rullum, vnde & *impositioni* illi nomē pro lege Manilia exercere vectigal, quod tantundem est ac conducere vectigal. In eadem oratione, redimere vectigalia

dicuntur publicani,cum ex pacto certæ pecuniæ vectigalia, a Censoribus conducunt,quæ postea suo vel bono, vel incommodo sunt exacturi. Neque enim aliud est *redimere*, quam *conducere*.

Veientina tribus, Anno 158. cum Crustumia tribuum numero ascripta iuxta Sigonium, ab agri Veientini parte, vel ipsis Veiis,quo non migrandum esse ciuibus Romanis vox obiecta de improuiso quandoq; monuit, nomen accepit.

Veiupiter qui & *Veiouis* audit, apud Ouidium Fastor. 3. & apud Martianum Vedius ita dictus,quasi *paruus Iupiter*,a *Ioue & Ve*,priuatiua particula,sicut in *vecorde* est dictum. Est enim *vegrande frumentum*,*paruum frumentum*: vel *Veiupiter* quasi *male iuuans pater*, vt *vesanus male sanus*. Quapropter Gellius eum Deum sic dictum scribit,qui non iuuandi potestatem,sed vim nocendi haberet. Ædes eius exsistit inter arcem & Capitolium cum simulacro,quod sagittas nocendi argumento in manu tenebat,astante capro,qui ipsi immolari solebat.

Velabrum, locus in vrbe, *iuxta montem Auentinum*, in quo vela obtendebantur,sub quibus vendebatur oleum & similia,*vt aliqui volunt*. Varro a vehendo deriuat,quod cum Auentin* olim discluderetur paludibus a montibus reliquis, necesse esset eo nauibus aduehi. Vnde *velaturam facere*, dicebantur, qui operam suam collocâtes mercede ex vectura viuebant. Duplex autem fuisse velabrum inuenio, maius & minus. Varro: *Palus fuit in minori velabro*. Vnde quod ibi vehebantur lintribus,velabrû,vt illud maius.Properti*:

Qua velabra suo stagnabant flumine, quaq;
Nauta per humanas velificabat aquas.

Tibullus quoque:

At qua velabri regio patet,ire solebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Porphyrio scriptum reliquit, Tiberim, quem Agrippa deriuauit,qua nunc labitur, per velabrum antea fluxisse, quæ vrbis regio fuit non incelebris, *teste Macrobio*, vbi vnguentarii consistebant & olearii. Plautus in captiuis: *Omnes*

cum

cum pacto rem agunt, quasi in velabro olearii. Quid, quod ibidẽ epulæ ganeatæ prępositæ fuerint venum. Vnde Velabrensi fumo commendari solebat caseus. Martialis:

Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

per eandem regionem, & pompæ in circum maximum ducebantur. Legimus enim apud Suetonium Cæsarem Gallici triumphi die pręteruectum velabrum, curru fuisse pene excussum, axe distracto. Meminit & huius loci Plutarchus in *Romulo.*

Velia montis Palatini pars intra mœnia Romæ, credit habere nomẽ, q̃ olim ante ouiũ tonsuram, pastores ibi lanã vellere consueuerint. Ab ea vero Velina tribus dicta Varroni, aliis a Velia vrbe Lucaniæ, nonnullis a lacu Velino, qui fuit in Sabinis. Sane & ἕλος Græcis est lacus. Meminit eius Cicero epistola ad Atticum, & in Bruto, idem Horatius *lib.1. epist.6.* Persius *Satyr.5.* Addita autem fuit cum Quirina reliquis triginta quatuor tribubus, Anno ab V.C.512. Coss. a Manlio II. & Q. Lutatio.

Velites milites expediti, quasi volites, id est, volantes dicti, qui (*vt Ælianus scripsit*) omnium leuissime armantur. Alii tamen ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, iaculando deriuant. Dicuntur & *leuis armaturæ milites.* Cæsar *7. belli Gallici, Galli inter equites raros sagittarios, leuisq; armaturæ interiecerãt.* De institutione eorum Valerius Maximus, *libr.2. cap.3.* hoc modo: Velitũ vsus eo bello primum inuentus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excursationib. equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Centurio e peditib᷒ lectos expediti corporis, breuib. & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites viros pariter atque equos hostiũ telis incesserẽt. Eaq; nouitas pugnę vnicũ perfidiæ Campanæ auxilium debilitauit. Liuius auctor est *libro 26.* parmas iis datas breuiores, quam erant equestres

& ſeptena iacula quaternos longa pedes, præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Meminit & Velitum Frontinus *lib.4.cap.7.* Oroſius *lib.4.* Iſidorus *lib.9.* Liberat eos Polybius, vt & Triarios, ab excubiis in metatione caſtrorum apud Romanos, *lib.6.* Et ab his velitatio nomen inuenit, leuis ſcilicet illa vltro citroque excurſio, & pugnæ iuſtæ præparatio, imo quam rectè publicæ pugnæ oppoſueris. In hac exerceri primum ſolent milites, priuſquam iuſto prælio ſeſe committant, ſicut Scipionem factitaſſe ſcribit Appianus *de bello Hiſpanico libro*, cum is iuſtum prælium committere non auderet.

Vellus a vellendo, quod ante tonſuram velleretur lana, *auctore Varrone 4. de lingua lat.* Notum ex Poetis aureũ vellus, ad quod rapiendum Argonautas profectos fuiſſe Colchos ex Orpheo & Apollonio cognoſcas. Fabulæ occaſionem dediſſe videntur auriferi fontes per Colchidem labentes, vbi accolę pelles in ima vada demergere, & aurum vellerib⁹ implicitum legere ſolebant, *vt quidam volunt.* Alii per vellus illud librum ex pelle arietis accipient, qui χρυσοποιΐαν continuerit. Dionyſius Mitylenæus cenſuit hominem fuiſſe, cũque Phryxi pædagogum, nomine arietem, qui captus a Colchis aſſeruabatur in cuſtodia, & aurei cognomentum habebat propter doctrinæ præſtantiam, & conſiliorum integritatem. Vtcumque. Iaſonem ad illud rapiendum cum 49. lectiſſimis viris eſſe profectum, quibus *Hercules, Caſtor, Pollux, Calais, Zetes, Augias, Meleager, Orpheus, Argus, Mopſus, & Amphiaraus interfuerunt*, atque adeo raptum tandẽ opera, ac auxilio veneficæ Medeæ, vnicuique notum, modo primoribus *(quod aiunt)* labris guſtauerit Poetarum felicia ſcripta, & Hippocrenen. In hac Argonautica expeditione multa notanda. Primũ, fuiſſe hanc omnium celeberrimam nauigationem apud Græcos, neq; eos ante eam vlterius fuiſſe progreſſos, quodq; per Phaſidem nauigarint, cũ dicat Ouid. 4. de ponto. *Et quondam Grais, Phaſi petita viris.*

Idem Metamorph. 7.

Mi[n]yæ perpeſſi claro ſub Iaſone, tandem
Contigerant rapidas limoſi Phaſidis vndas

Hinc natum prouerbium, εἰς φᾶσιν, ἔνθα ναυσὶν ἔσχατος δρόμος, ad Phasim, vbi cursus carinis vltimus. Appulerunt quoque ad locum, in quo erant stabula boum, aulaque Amyci regis Bebricum. In vrbe Cyzico templum struxerũt Rheæ, quod postea imperante Zenone, nominatum est, templum sanctę Dei genitricis, cuius ibi Ecclesiæ pręfuit olim Eusebius, *imperante Iustiniano.* Vrbem quoque Herculi nomine respondentem condiderunt, quem otiosum apud se esse, dum nauigarent, minime sunt passi. Argonautarum nauis dicta est Argo, quã λαλήεσσαν, vtpote *loquacem*, appellat Lycophron, id quod suspicionem iniicit familiaris spiritus inclusi, a quo inter nauigandum sua petebant responsa.

Velox. Grammatici tradunt τὸ *velox*, a volando deductum, cum tamen ratio primigenii, *volox*, postularet primam corripi.

Velum etiam contra naturam a volando deriuant. Sed Varroni a vellere flexum videtur.

Vena quod sanguis per eam veniat, *vt quidem Grammaticis placet.* Græce dicitur φλέψ inde, quantum videtur, comparato nomine, quod vehat φλεγμὸν χυμοδέστερον, *sanguinem humidissimum.* Venæ in corpore humano medico considerandæ sunt multæ. Has inter pono loco primo interiorem cubiti dextri, quæ cum valide proliciat a iecore & vena caua in plenitudine biliosa, synocho simplici & putrida, in peste, febri ardente, tertiana, & continua quotidiana aperiri solet, sicut interior sinistri brachii in quartana. Interiorem seu iecorariam sequitur ea, quam *humerariam* vocant, quæ perspicue reuellit ex partibus illis, quę sunt supra clauiculas, & quidem celerius in cubito, tardius in eo manus ramo, qui inter pollicem indicemq; excurrit. Ex vtrisq; vero partib. *Media* dicta reuellit, quippe coagmentata ex communibus humerariæ, atq; interioris ramis. Tres illas sequitur poplitis vena, quæ maiore impetu celeritateque subter renes in quacunq; parte inhærescat affectus, reuellit, lentius vero & infirmius secta in malleolo vena. Capitis affectus tum interiores, tũ exteriores leuat secta cubiti humeraria, & dextros

Sol pater educit, mater dedit vbera tellus.
A summo Boreas, Notus imo spirat Olympo,
Occasum insedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.

Sunt & prouinciales quidam venti, vt indicat his versibus Pontanus:

Circion Hispanas fama est regnare per vrbes,
Et pecori strages meditantem, & prælia nautis.
Sentit vicinum solem Nabatheius Eurus,
Arentesq; impellit equos comitante calore,
Diuersum Zephyri spirant Aquilone propinquo,
Et Solem fessum excipiunt.

Familiarius quoque apud Athenienses *Scyron* spirare legimus, in Gallia *Circium*, cui & templum votum ab Augusto, cum moraretur in ea prouincia. Sic Thracibus familiarior Boreas. Quidam etiam venti a flato spirandi tempore nomen sumserunt, vt ὀρνιθίαι, siue Fauonii, incipientes flare decimo septimo die post brumam, nomenque ab auibus, quæ ὄρνιθες sunt Græcis, obtinentes. Ita Aquilones præcedentes octo dies ortum caniculæ, πρόδρομοι, seu præcursores vocantur. Oritur autem canicula 15. *Cal. Augusti*. His adde generalia quædam ventorum nomina a diuerso spirandi modo accepta, quales *Altani* sic dicti, quod ab altioribus terræ partibus spirent. *Tropæi*, qui ex conuallibus & locis humidis, nimirum e mari in terram sese conuertunt. *Apogæi*, qui e terra orti radunt superficiem terræ. *Antelucani*, qui ante lucem plerunque spirant, & quidem magis in vere. Finis & effectus ventorum omnium est, mouere & alterare aerem, ad sanitatem hominum & animantium, item nubes cogere, iam pluuias, iam serenitatem inducere, commouere aquas & mare, ne sua quiete putrescant, & proinde noceant animalibus, vtque arbores & herbæ agitatione conseruentur a putrefactione. Multa etiam vide apud Senecam *de ventorum vtilitate, libr. 5. natural. quæst.* Sunt autem venti, vt plurimum frigidi, propter longinquum aeris motum per frigida loca. Cessant quandoque spirare propter caloris aperientis

terræ poros defectum, aut propter frigus, quod occludit terræ meatus; atque ita præcludit exhalationibus viam. Etsi quoque calor intensus vel adurens tempore æstatis exhalationem absumat, eaque ratione ventos abigat. Cur oblique ferantur nemo (quod sciam) elegantius & doctius vnquam carmine expressit Pontano in *Meteoris*. Qui ex diametro oppositi sunt, eos eodem tempore, & sub eodem Horizonte spirare non posse, censet Aristoteles. Possunt tamen oblique contrarii, hoc est, nõ ex diametro oppositi. Si porro plura de ventis problemata velis, Philosophũ vide *sect. 26*.

Venus voluptatis & generationis Dea antiquis, & artis meretriciæ præcipua inuentrix, quod ad omnes res veniat, vel quod per eam cuncta proueniant, Mythologis dicta & Ciceroni, Varroni autem a *viendo*, id est, *ligando* vel *constringendo*, siue quod animos liget ac vinciat, siue alludat ad Veneris imagines, quæ dicta est μόρφω: Quales apud Lacedæmonios ostensa pedicis circa pedes obuoluta. Nam Tyndarum ferunt coniecisse Venerem in vincula, quo filiarum opprobria, quæ impulsu eius acciderant vlcisceretur. Etsi Pausanias speciem illam ita interpretetur, vt ea significari tradat, permanendum esse mulieribus constanter erga viros, in sua fide. Quid si Varronis etymon ad illud castitatis præceptum referas: *Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæũ?* Certe laqueus est amor, & vinculum quoddam, cui nos facile veterator ille innectit, proposita voluptate. Quocirca culta a Lacedæmoniis Venus cognomine μόρφω, Pedicis circa pedes obuolutis ostensa. Græcis dicta est ἀφροδίτη καὶ ἀφρογένεια, *quod ex spuma prodierit, quæ eisdem est* ἀφρὸς. Fabulantur enim abscidisse Saturnum Vrani siue Cœli pudenda, & ex iis in mare proiectis coaluisse Venerem, significantes ante Chaos nulla fuisse tempora. Atqui ex Cœlo natus κρόνος, sic dictus, quasi χρόνος. Eodem respectu Cœligena audit apud Varronẽ, Pelagia apud Artemidorũ, *de insomniis* 2. ἐπιποντία apud Hesychium, ἁλιγενὴς apud alios, cui idcirco Aruspices fanum, ad portum maris apud veteres poni iubebant.

ore emissis debacchari solebant. Voluit id in sua Sibylla significare Virgilius Æneid.6. his verbis:

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: Tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Et paulo post:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla,
Horrendas canit ambages, antroque remugit
Obscuris vera inuoluens: Ea fræna furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Hinc verbum apud Græcos σιβυλλιᾷν, vsusque mihi videtur recte Poeta bacchandi vocabulo, vtpote quod propric ad fanaticos referri solet. Qua ratione Euripides Cassandram βακχὴν vocat, quasi ἔνθεον dicas, aut θεόπνευστον, vel μαινάδα. Vocant porro Græci simpliciter vaticinium μαντείαν. Atq; hinc (*vt varias diuinationum formas, id est, ludibria diaboli agnoscas*) ὑδρομαντεία, quæ per aquam fiebat diuinatio, πηγομαντεία quæ per fontem, πυρομαντεία per ignem, ἀλευρομαντεία per farinam, κατοπτρομαντεία per speculum, γεωμαντεία per lineas terræ inscriptas, ἀστραγαλομαντεία per Astragalorum iactum, κοσκινομαντεία vel ἀξινομαντεία, per securim, rotundo palo infixam, κεφαλαιομαντεία per asini caput super prunas assatum, τυρομαντεία per dispositionem casei, ἀλεκτρομαντεία per gallum gallinaceum, καπνομαντεία per fumum, λεκανομαντεία per peluim, κρυσταλλομαντεία per Crystallum fabrefactum & expolitum, βοτανομαντεία per herbas, ἀερομαντεία per apparentia in aere spectra, νεκυομαντεία per mortuorum manes, οἰωνομαντεία per aues σκιομαντεία per vmbras, ἰχθυομαντεία per pisces, ἀριθμαντεία per numeros, quibus addo *aruspicinam & extispicium* ortum ex inspectione extorum.

Vaticana bibliotheca omnium totius orbis fere celeberrima, nomen adepta a monte Vaticano trans Tiberim sito atque olim nō habitato. Atq; hic, *vt auctor est Gellius lib.6.c.17.* suam appel-

appellationem inuenit a vaticiniis, quæ eo in agro fieri solebant, *iuxta Pompeium*, quod eo potitus sit populus Romanus vatum responsis, expulsis antea Hetruscis. Alii a *Vaticano* vel *Vagitano*, Deo sic appellatum ferunt. Nobilis fuit olim hic mons, Scipionis sepulcro & ilice, quam vetustiore vrbe fuisse ex Plinio cognoscas.

Vbera dicta, vel quod scateant vbertate lactis, vel quod vuida, & vuarum in morem lactis humore sint plena.

Vecors, quasi sine corde, vel malo corde, vt vesan', qui est male sanus, *vt notat Festus.* Alii paruum intelligunt siue minutum, vt cum dicimus *vegrande frumentum*, Plautus in Cistellaria: *Qui inspiterer, rimum is vegrandi gradu*, & *Ita vegrandia farra canit* Ouid. fastor.

Vectigal portorium tributum ex importatione & exportatione rerum venalium, a vehendo dictum, alio nomine *Decima*, si agros spectes, ex quo frumenti partem, aut rem aliã soluebant Reipub. Romanæ. Dicimus quippe *decumam* pro *decima*, vnde *decumanum frumentum*, *auctore Asconio in Ciceronis diuinationem*, sicut optumum, pessumum, maxumum, pro *optimo, pessimo, maximo.* Elocata autem vectigalia, fundosque publicanis a Censoribus in conspectu populi Romani, patet ex Ciceronis oratione *in Rullum.* Ceterum illa dicebantur incerta, quod non semper certo, eodemque pretio locarentur, qualia erant vectigalia Asiæ lege Sempronia a Censoribus Romæ locata. Nam certa dicta, quæ *stipendiaria* vocabant, olim Hispanis, & plerisq; Pœnorum imposita, quasi *præmia belli.* Notandum quoque non solum pecora, agros & portus, verũ etiam homines, vrbes & prouincias vectigales fuisse. Cicero nominat vectigalia, pro lege Manilia, Reipubl. neruos, contra Rullum subsidia belli, & ornamenta pacis, in M. Antonium, *lib. 3.* neruos belli. Quo recte scribat ad Brutum, maximum in Republ. nodum esse rei pecuniariæ inopiam. Vectigal imponere dixit idem pro M. Fonteio, & contra Rullum, vnde & *impositionis* illi nomẽ pro lege Manilia exercere vectigal, quod tantundem est ac conducere vectigal. In eadem oratione, redimere vectigalia

dicuntur publicani, cum ex pacto certæ pecuniæ vectigalia, a Censoribus conducunt, quæ postea suo vel bono, vel incommodo sunt exacturi. Neque enim aliud est *redimere*, quam *conducere*.

Veientina tribus, Anno 158. cum Crustumia tribuum numero adscripta iuxta Sigonium, ab agri Veientini parte, vel ipsis Veiis, quo non migrandum esse ciuibus Romanis vox obiecta de improuiso quandoq; monuit, nomen accepit.

Veiupiter qui & *Veiouis* audit, apud Ouidium Fastor. 3. & apud Martianum Vedius ita dictus, quasi *paruus Iupiter*, a *Ioue* & *Ve*, priuatiua particula, sicut in *vecorde* est dictum. Est enim *vegrande frumentum, paruum frumentum*: vel *Veiupiter* quasi *male iuuans pater*, vt *vesanus male sanus*. Quapropter Gellius eum Deum sic dictum scribit, qui non iuuandi potestatem, sed vim nocendi haberet. Ædes eius exstitit inter arcem & Capitolium cum simulacro, quod sagittas nocendi argumento in manu tenebat, astante capro, qui ipsi immolari solebat.

Velabrum, locus in vrbe, *iuxta montem Auentinum*, in quo vela obtendebantur, sub quibus vendebatur oleum & similia, *vt aliqui volunt*. Varro a vehendo deriuat, quod cum Auentin[*] olim discluderetur paludibus a montibus reliquis, necesse esset eo nauibus aduehi. Vnde *velaturam facere*, dicebantur, qui operam suam collocātes mercede ex vectura viuebant. Duplex autem fuisse velabrum inuenio, maius & minus. Varro: *Palus fuit in minori velabro*. Vnde quod ibi vehebantur lintribus, velabrū, vt illud maius. Properti[*]:

Qua velabra suo stagnabant flumine, quaq;
Nauta per humanas velificabat aquas.

Tibullus quoque:

At qua velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Porphyrio scriptum reliquit, Tiberim, quem Agrippa deriuauit, qua nunc labitur, per velabrum antea fluxisse, quæ vrbis regio fuit non incelebris, *teste Macrobio*, vbi vnguentarii consistebant & olearii. Plautus in captiuis: *Omnes*

cum

cum pacto rem agunt, quasi in velabro olearii. Quid, quod ibidē epulæ ganeatæ præpositæ fuerint venum. Vnde Velabrensi fumo commendari solebat caseus. Martialis:

Non quemcunq; focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

per eandem regionem, & pompæ in circum maximum ducebantur. Legimus enim apud Suetonium Cæsarem Gallici triumphi die prętervectum velabrum, curru fuisse pene excussum, axe diffracto. Meminit & huius loci Plutarchus in *Romulo.*

Velia montis Palatini pars intra mœnia Romæ, credit habere nomē, φ olim ante ouiū tonsuram, pastores ibi lanā vellere consueuerint. Ab ea vero Velina tribus dicta Varroni, aliis a Velia vrbe Lucaniæ, nonnullis a lacu Velino, qui fuit in Sabinis. Sane & ἕλος Græcis est lacus. Meminit eius Cicero epistola ad Atticum, & in Bruto, idem Horatius *lib. 1. epist. 6.* Persius *Satyr. 5.* Addita autem fuit cum Quirina reliquis triginta quatuor tribubus, Anno ab V.C. 512. Coss. a Manlio 11. & Q. Lutatio.

Velites milites expediti, quasi volites, id est, volantes dicti, qui (*vt Ælianus scripsit*) omnium leuissime armantur. Alii tamen ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, iaculando deriuant. Dicuntur & *leuis armaturæ milites.* Cæsar *7. belli Gallici, Galli inter equites raros sagittarios, leuisq; armaturæ interiecerat.* De institutione eorum Valerius Maximus, *libr. 2. cap. 3.* hoc modo: Velitū vsus eo bello primum inuentus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excursationib. equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Centurio e peditib⁹ lectos expediti corporis, breuib. & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites viros pariter atque equos hostiū telis incesserēt. Eaq; nouitas pugnę vnicū perfidiæ Campanæ auxilium debilitauit. Liuius auctor est *libro 26.* parmas iis datas breuiores, quam erant equestres

& ſeptena iacula quaternos longa pedes, præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Meminit & Velitum Frontinus *lib. 4. cap. 7.* Oroſius *lib. 4.* Iſidorus *lib. 9.* Liberat eos Polybius, vt & Triarios, ab excubiis in metatione caſtrorum apud Romanos, *lib. 6.* Et ab his velitatio nomen inuenit, leuis ſcilicet illa vltro citroque excurſio, & pugnæ iuſtæ præparatio, imo quam rectè publicæ pugnæ oppoſueris. In hac exerceri primum ſolent milites, priuſquam iuſto prælio ſeſe committant, ſicut Scipionem factitaſſe ſcribit Appianus *de bello Hiſpanico libro*, cum is iuſtum prælium committere non auderet.

Vellus a vellendo, quod ante tonſuram velleretur lana, *auctore Varrone 4. de lingua lat.* Notum ex Poetis aureũ vellus, ad quod rapiendum Argonautas profectos fuiſſe Colchos ex Orpheo & Apollonio cognoſcas. Fabulæ occaſionem dediſſe videntur auriferi fontes per Colchidem labentes, vbi accolę pelles in ima vada demergere, & aurum vellerib' implicitum legere ſolebant, *vt quidam volunt.* Alii per vellus illud librum ex pelle arietis accipient, qui χρυσοποιΐαν continuerit. Dionyſius Mitylenæus cenſuit hominem fuiſſe, cũque Phryxi pædagogum, nomine arietem, qui captus a Colchis aſſeruabatur in cuſtodia, & aurei cognomentum habebat propter doctrinæ præſtantiam, & conſiliorum integritatem. Vtcumque. Iaſonem ad illud rapiendum cum 49. lectiſſimis viris eſſe profectum, quibus *Hercules, Caſtor, Pollux, Calais, Zetes, Augias, Meleager, Orpheus, Argus, Mopſus, & Amphiaraus interfuerunt*, atque adeo raptum tandẽ opera, ac auxilio veneficæ Medeæ, vnicuique notum, modo primoribus *(quod aiunt)* labris guſtauerit Poetarum felicia ſcripta, & Hippocrenen. In hac Argonautica expeditione multa notanda. Primũ, fuiſſe hanc omnium celeberrimam nauigationem apud Græcos, neq; eos ante eam vlterius fuiſſe progreſſos, quodq; per Phaſidem nauigarint, cũ dicat Ouid. 4. de ponto. *Et quondam Graiis, Phaſi petita viris.*

Idem Metamorph. 7.

Minyæ perpeſſi claro ſub Iaſone, tandem
Contigerant rapidas limoſi Phaſidis vndas

Hinc natum prouerbium, εἰς φᾶσιν, ἔνθα ναυσὶν ἔσχατος δρόμος, ad Phasim, vbi cursus carinis vltimus. Appulerunt quoque ad locum, in quo erant stabula boum, aulaque Amyci regis Bebricum. In vrbe Cyzico templum struxerũt Rheæ, quod postea imperante Zenone, nominatum est, templum sanctę Dei genitricis, cuius ibi Ecclesiæ pręfuit olim Eusebius, *imperante Iustiniano.* Vrbem quoque Herculi nomine respondentem condiderunt, quem otiosum apud se esse, dum nauigarent, minime sunt passi. Argonautarum nauis dicta est Argo, quã λαλήσασαν, vtpote *loquacem*, appellat Lycophron, id quod suspicionem iniicit familiaris spiritus inclusi, a quo inter nauigandum sua petebant responsa.

Velox. Grammatici tradunt τὸ *velox*, a volando deductum, cum tamen ratio primigenii, *volox*, postularet primam corripi.

Velum etiam contra naturam a volando deriuant. Sed Varroni a vellere flexum videtur.

Vena quod sanguis per eam veniat, *vt quidem Grammaticis placet.* Græce dicitur φλὲψ inde, quantum videtur, comparato nomine, quod vehat φλεγμὸν χυμοδέστερον, *sanguinem humidissimum.* Venæ in corpore humano medico considerandæ sunt multæ. Has interpono loco primo interiorem cubiti dextri, quæ cum valide proliciata iecore & vena caua in plenitudine biliosa, synocho simplici & putrida, in peste, febri ardente, tertiana, & continua quotidiana aperiri solet, sicut interior sinistri brachii in quartana. Interiorem seu iecorariam sequitur ea, quam *humerariam* vocant, quæ perspicue reuellit ex partibus illis, quę sunt supra clauiculas, & quidem celerius in cubito, tardius in eo manus ramo, qui inter pollicem indicemq; excurrit. Ex vtrisq; vero partib. *Media* dicta reuellit, quippe coagmentata ex communibus humerariæ, atq; interioris ramis. Tres illas sequitur popli-tis vena, quæ maiore impetu celeritateque subter renes in quacunq; parte inhæresceat affectus, reuellit, lentius vero & infirmius secta in malleolo vena. Capitis affectus tum interiores, tũ exteriores leuat secta cubiti humeraria, & dextros

quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. Dolores, qui obſederunt capitis priora, tolluntur ſæpe aperta frontis vena: qui occiput & poſteriora, cucurbitulis ceruici, & humeris adhibitis, quibus etiam locis applicantur in paralyſi. Ad gingiuarum, maxillarum, & dentium calidiores affectus primum inciditur humeraria, inde eæ, quæ ſub labiis exſtant; vt ad anginam, quæ cernuntur ſub lingua. In pleuritide interior eiuſdem lateris ſecta prodeſt. In iecore inflammato interior dextra, at in liene male affecto interior ſiniſtra. Interim abſurdus prorſus, qui aut ventriculi cruditatem, aut lienteriã, aut colicum dolorem, aut lienis ſcirrhum, aut cholerã, aut hydropem, aut his affines affectus, vena ſecta curare inſtituerit, *iuxta Fernelii, imo rationis normam*: Vt mox in quouis morbo non ſit prorumpendum in ſectionem, niſi ęgrotos in periculum vitæ velimus adductos. Hæc paucis ſubiicere placuit, vt etiã, qui medici non ſunt, forte aliquid hauriant, quod e re ſua futurum putent, ſi graui morbo aliquo laborent. Sed vnde venarum ortus? Plato in Timæo facit, τὴν καρδίαν τῶν φλεβῶν πηγήν. Scribit quoque Galenus de *fœtuum formatione*, viſum fuiſſe Chryſippo aliiſq; multis tam Stoicis, quam Peripateticis, cor primum in vtero abſolui, eoq; neceſſario venarum & arteriarum eſſe originem. Atqui ego hactenus eam perſuaſionem imbibi, vt arteriarum originem tribuendã cenſuerim cordi, venarum hepati, neruorum cerebri membranis. Ita docet Galenus, ita Veſalius, ita ipſamet ἐμπειρία.

Vena, quod optanti veniat, proculdubio dicta.

Ventus exhalatio ſicca, *teſte in Meteoris Ariſtotele*, aut vapor terreus calidus & ſiccus aerem percurrendo impellens, ꝙ veniat dictus eſt potius, quam quod vehemens & violentus ſit. Sunt autem venti duplices. Principales & Collaterales. Principales ſunt, qui a quatuor mundi cardinibus ſpirant: *Eurus, Zephyrus, Auſter & Aquilo.* Manilius,

Aſper ab axe ruit Boreas, furit Eurus ab ortu
Auſter amat medium Solem, Zephyruſq; cadentem.

Collaterales ad latera principalium exſurgunt. Horũ enim quili-

quilibet collaterales habet duos, vnum quidē ad latus dextrum, alterum ad læuum. Quo faciunt versus,

Flant, Subsolanus, Vulturnus, & Eurus ab ortu,
Circius occasum, Zephyrusque Fauonius afflant,
Et qui de medio veniunt Nothus, Aphricus, Auster,
Conueniunt Aquilo, Boreas & Corus ab ortu.

Subsolanus ἀπηλιώτης, flat ab oriente æquinoctiali, cui⁹ collateralis est *Vulturnus, Euronotus Agellio*, & a brumali solstitio spirās, Sudooste wint. Fauonius ab occidente æquinoctiali flans, & subsolano aduersus, die Weste wint / cuius collateralis ventus est *Circinus*, qui flat ab ęstiuali occidente, & *Zephyrus*, qui flat ab occidente hyemali. Auster Vergilio *Notus*, pluuiā vt plurimū congregans, curui flatus ratione, qua partes nubiū conuoluit, inq; pluuiam condensat, a meridie spirat Aquilonē versus. Venti collaterales sunt, *Aphricus*, Agellio *Libs*, qui flat a solstitio hyberno versus Orientē. Et *Notus* qui flat ab altero latere versus Occidentem. Ouidius Metamorph. 1. *Madidis Notus euolat alis*

Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba grauis nimbis, canis fluit vnda capillis,
Fronte sedent nebulæ, rorant pennæq; sinusq;.

Boreas, qui contra pluuias nebulasq; dispellit, & aerem depurat poros terræ claudens, spirat ab ortu solstitiali, Cæciam appellat Aristoteles, *libr. de mundo*, parum sibi constans. Dicitur & Græcis, quia sudum inuehit cœlum, αἰθρηγενέτης, *vt & Homero 5. Odyss. sicut Gellius meminit lib. 2. cap. 22.* Collaterales huius venti sunt *Aquilo*, sæpe apud bonos auctores positus pro Borea, & *Corus vel Caurus*, qui aliis dicitur *Argestes*, & *Iapyx*, ab occasu æstiuo spirans Diodoro. De eo Ouid. Metamorph. 5. hoc modo:

Apta mihi vis est, qua tristia nubila pello,
Hac freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque niues, & terras grandine pulso.

Causam omniū tum agentem mouentemq;, tum materialem, scite proposuit Pontanus in Meteoris his verbis:

Aridus ille autem, atque ima tellure remissus
Hos generat, viresque animis, robúrque ministrat:

Sol pater educit, mater dedit vbera tellus.
A summo Boreas, Notus imo spirat Olympo,
Occasum insedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.

Sunt & prouinciales quidam venti, vt indicat his versibus Pontanus:

Circion Hispanas fama est regnare per vrbes,
Et pecori strages meditantem, & prælia nautis.
Sentit vicinum solem Nabatheius Eurus,
Arentesq; impellit equos comitante calore,
Diuersum Zephyri spirant Aquilone propinquo,
Et Solem fessum excipiunt.

Familiarius quoque apud Athenienses *Scyron* spirare legimus, in Gallia *Circium*, cui & templum votum ab Augusto, cum moraretur in ea prouincia. Sic Thracibus familiarior Boreas. Quidam etiam venti a stato spirandi tempore nomen sumserunt, vt ὀρνιθίαι, siue Fauonii, incipientes flare decimo septimo die post brumam, nomenque ab auibus, quæ ὄρνιθες sunt Græcis, obtinentes. Ita Aquilones præcedentes octo dies ortum caniculæ, πρόδρομοι, seu præcursores vocantur. Oritur autem canicula 15. *Cal. Augusti*. His adde generalia quædam ventorum nomina a diuerso spirandi modo accepta, quales *Altani* sic dicti, quod ab altioribus terræ partibus spirent. *Tropæ*, qui ex conuallibus & locis humidis, nimirum e mari in terram sese conuertunt. *Apogæi*, qui e terra orti radunt superficiem terræ. *Antelucani*, qui ante lucem plerunque spirant, & quidem magis in vere. Finis & effectus ventorum omnium est, mouere & alterare aerem, ad sanitatem hominum & animantium, item nubes cogere, iam pluuias, iam serenitatem inducere, commouere aquas & mare, ne sua quiete putrescant, & proinde noceant animalibus, vtque arbores & herbæ agitatione conseruentur a putrefactione. Multa etiam vide apud Senecam *de ventorum vtilitate, libr. 5. natural. quæst.* Sunt autem venti, vt plurimum frigidi, propter longinquum aeris motum per frigida loca. Cessant quandoque spirare propter caloris aperientis terræ

terræ poros defectum, aut propter frigus, quod occludit terræ meatus; atque ita præcludit exhalationibus viam. Etsi quoque calor intensus vel adurens tempore æstatis exhalationem absumat, eaque ratione ventos abigat. Cur oblique ferantur nemo (quod sciam) elegantius & doctius vnquam carmine expressit Pontano in *Meteoris.* Qui ex diametro oppositi sunt, eos eodem tempore, & sub eodem Horizonte spirare non posse, censet Aristoteles. Possunt tamen oblique contrarii, hoc est, nō ex diametro oppositi. Si porro plura de ventis problemata velis, Philosophū vide *sect. 26.*
Venus voluptatis & generationis Dea antiquis, & artis meretriciæ præcipua inuentrix, quod ad omnes res veniat, vel quod per eam cuncta proueniant, Mythologis dicta & Ciceroni, Varroni autem a *viendo*, id est, *ligando* vel *constringendo*, siue quod animos liget ac vinciat, siue alludat ad Veneris imagines, quæ dicta est μόρφω: Quales apud Lacedæmonios ostensa pedicis circa pedes obuoluta. Nam Tyndarum ferunt coniecisse Venerem in vincula, quo filiarum opprobria, quæ impulsu eius acciderant vlcisceretur. Etsi Pausanias speciem illam ita interpretetur, vt ea significari tradat, permanendum esse mulieribus constanter erga viros, in sua fide. Quid si Varronis etymon ad illud castitatis præceptum referas: *Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæū?* Certe laqueus est amor, & vinculum quoddam, cui nos facile veterator ille innectit, proposita voluptate. Quocirca culta a Lacedæmoniis Venus cognomine μόρφω, Pedicis circa pedes obuolutis ostensa. Græcis dicta est *ἀφροδίτη, ἢ ἀφρογένεια, quod ex spuma prodierit, quæ eisdem est ἀφρὸς.* Fabulantur enim abscidisse Saturnum Vrani siue Cœli pudenda, & ex iis in mare proiectis coaluisse Venerem, significantes ante Chaos nulla fuisse tempora. Atqui ex Cœlo natus χρόνος, sic dictus, quasi χρόνος. Eodem respectu Cœligena audit apud Varronē, Pelagia apud Artemidorū, *de insomniis 2.* ἐπιποντία apud Helychium, θαλασσία apud alios, cui idcirco Aruspices fanum, ad portum maris apud veteres poni iubebant.

De hac eius origine adiicio Hesiodi versus:
τὴν ἀφροδίτην, inquit,

Ἀφρογενῆ τε θεὰν, καὶ ἐϋστέφανον κυθέρειαν
Κικλήσκουσι θεοί τε καὶ ἄνερες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ
Θρέφθη.

Neptunus eodem sensu Æneid. 5.

Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis.

Ouidius Metamorph. 4.

Aliqua & mihi gratia Ponto est,
Si tamen in medio quondam concreta profundo,
Spuma fui, gratumq; manet mihi nomen ab illa.

Alii ἀφροδίτης nomen ἀπὸ τοῦ ἀφραίνειν. id est, *insaniendo*, deri-
uant. Quid enim stultius, quid deterius titillationibus Ve-
nereis, & effrenata libidine? Sed cur ex mari Ven⁹, vt rei na-
turæ explicemus? An quia secundum Aristotelem semi-
nis natura est quiddam ἀφρῶδες, id est, *spumosum*, vt pariter
Phurnutus docet, an quia sal calore suo irritat libidinem, &
vim seminalem expergefacit acuitq;, vnde *salacitas* petulā-
tiæ nomen, Deique omnes marini fœcundi atque salaces?
Posteriorem sententiam arripit Plutarch⁹ *Sympos*. 2. his ver-
bis, *οἶμαι καὶ τὴν ἀφροδίτην ἁλιγενῆ τοὺς ποιητὰς προσαγορεύοντας, καὶ
μῦθον ἐπ' αὐτῇ πεπλασμένον ἐξενεγκεῖν, ὡς ἀπὸ θαλάσσης ἐχούσης
τὴν γένεσιν εἰς τὸ τῶν ἁλῶν γόνιμον αἰνιττομένους· ἀλλὰ καὶ ὅλως τοὺς
πελαγικοὺς θεοὺς πολυτέκνους καὶ πολυγόνους ἀποφαίνουσιν, αὐτῶν δὲ
τῶν ζώων οὐδὲν ἂν χερσαῖον ἢ πτηνὸν εἰπεῖν ἔχοις οὕτω γόνιμον, ὡς
πάντα θαλάττια.* Credo & hinc Genitricem dictam, cul-
tamque Romanis, cui templum dicauit Cæsar, *vt est a-
pud Dionem, Cæsarem, Appianum, Plinium, & Tran-
quillum*. Exstitit in eo simulacrum Veneris, vt etiam in nu-
mo Iuliæ Piæ, quæ læua innitebatur hastæ dextram expan-
sam ostendens cum inscriptione *Venus Genetrix*. Roma-
ni enim propter Æneam putatiuum eius filium a Venere se
genus ducere asseuerabant. Legimus & Cæsaris tesseram
fuisse *Venus Genetrix*, per c. vt Syllæ, *Apollo Delphicus*:

Ma-

Marii, *Lar Deus.* Sed templum illud vna cum simulacro Veneris crematum, Claudii principatu, refert Plinius *libro 34.* Sed & *ἀναδυομένη* dicta, quasi *ascendens e mari*, quam dedicauit Augustus translatam a Cois in templo Cæsaris, *teste Plinio libro 35.* cuius pretium fuit remissio indicti Cois centum talentorum tributi. Pinxisse autem eam legitur Apelles ad Phrynes Atticæ meretricis imaginem. Sunt enim verba Athenæi *libro 13.* *τῇ τῶν ἐλευσινίων πανηγύρει καὶ τῇ τῶν ποσειδωνίων ἐν ὄψει τῶν πανελλήνων πάντων ἀποθεμένη θαἰμάτια καὶ λύσασα τὰς κόμας ἐνέβαινε τῇ θαλάττῃ, καὶ ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀναδυομένην ἀπεγράψατο.*

De hac Ouidius in arte:

Si Venerem Cous nunquam pinxisset Apelles,
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.

Ausonius:

Emersam pelagi nuper genialibus vndis
Cyprin Apellæi cerne laboris opus.
Vt complexa manu madidos salis æquore crines
Humidulis spumas stringit vtraque comis.
Iam tibi nos Cypria, Iuno inquit & innuba Pallas
Cedimus, & formæ præmia deferimus.

Quamprimum autem nata esset Venus e mari, deuecta dicitur concha ad insulam Cyther, quæ in Laconico sinu est sita, antea Porphyris vocata, vnde & *Cythærea* dicta, & conchæ a Martiale *Cytheriaca*, a Propertio *Erycina.* Etsi Erycinā peculiariter nominatam constet a monte Siciliæ Erycino vbi *Erix* Veneris ex Bute filius matri magnificentissimum templum exstruxit donariis plurimis ornatum, vt scripsit Diodorus. Et Maro Æneid. 5.

Tunc vicina astris Erycino in vertice sedes,
Funditur Veneri Idaliæ

Romæ prope portam Collinam, templum ipsi erectum legitur apud Strabonem *libr. 6.* & Ouidium *2. de amoris remedio*, sic inquit:

Est prope Collinam templum venerabile portam,
Imposuit templo nomina celsus Eryx.

Est illic lethæus amor, qui pectora sanat,
Inq; suas gelidam lampadas addit aquam.
Illic & iuuenes votis oblimia poscunt,
Et si qua est duro capta puella viro.

Quanquam Poeta non tam ibi respicere videatur ad templum Veneris Erycinæ erectum, in memoriam filii Erycis, quam ad significationem nominis Græci, hoc est, *Assertricis*, quippe ab ἐρύκω διπλᾶ ξῦ τὸ ἐρύομαι, *assero, defendo:* Vnde ἔρυμα, *munitio* aut *propugnaculum.* Quoniam vero amantes multum iocantur & rident, *ridentem Erycinam*, dixit Flaccus *Od.3.lib.4.* Homerum imitatus, qui passim eam φιλομμειδέα vocat. Et quia viri militares omnes fere mulierum amoribus obnoxii sunt, *vt scribit Aristoteles polit. 2.* recte coniunctam Venerem Marti finxit idem Homerus. Eadem Cypris audit non solum, quia culta religiose fuit in Cypro, quod fabulati nonnulli sint, conceptam eam in concha margaritarum feraci, in qua nauigauit ad Cyprum applicans, verum etiã, censentib. ita mythologis, inprimis Homeri interprete *Iliad. ε.* ὅτι κύειν παρέχει, quod in vtero ferre concedat, quasi κυόπτειν dicas. Pergo celebriora eius epitheta ordine percensere. Itaque Cerastia dicta ab insula, cuiꝰ incolæ adeo infestabantur tumoribus, vt in capitibus habere viderent, velut cornua quædam, quæ Græcis κέρατα sunt. Paphia & Palæpaphia ab vrbibus Cypri. Duplex enim vrbs Cypri, *Paphos* & *Palæpaphos*, id est, vetus Paphus, vtraq; Veneri sacra. Ibi autem celebre ipsi templum fuisse dicatum, vel ex *1. Æneid.* discas, vbi Poeta:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuisit
Læta suas, vbi templum illi centumq; Sabæo
Thure calent aræ, sertisq; recentibus halant.

Dicta & *Alma Venus* ab alendo, vt *alma Ceres*, & *almus ager*, cum per Venerem alantur & propagentur animalia. Et Sospita, cui erectum esse templum ab Helena scribit Herodotus, cum sospes venisset in Ægyptum. *Verticordia* autem appellata, simulacro consecrata Romæ, quo corda fœminarum sine pudore in libidinem ruentium verterentur ad pudici-

diciam. Quo tempore Sulpitia, *ut scribit lib. 8. Valerius*, eademque iuxta Solinum Paterculi filia, & M. Fulvii Flacci uxor, censura omnium matronarum e centum probatissimis electa, quæ simulacrum hoc dedicaret. Itaque rogabatur Venus, *teste Lactantio Grammmatico*, non modo, ut amores præstaret, verum etiam ut auferret. Ædes huius exstitit extra portam Collinam Salaria via, factaque tribus Vestalibus uno tempore committentibus incestum. Verticordiam subsequitur *Cluacina*, a *cluendo*, id est, a pugnando nomen adepta, quam quidam cum *Cloacina* confundunt, quidam cum Armata. Vouit ei struxitque templum Titus Tatius rex, in ea fori parte, qua Romani & Sabini positis armis pacem inierunt, & facto sacrificio sese purgarunt. Celebrata præter hanc & Venus *Mychæa*, cui sacra in specubus & abditissimis penetralibus celebrabantur, (est enim μυχὸς *secessus*) eo quod latebras quærat impura voluptas, quæ velut in scrobibus & hiatibus, in humanis quippe sensibus occultatur. Quo recte Plautinus adolescens Trinummo amorem lasciuum latebricolarum hominum corruptorem vocet. Mycheæ Veneri *Myrteam* subiicio, quod nomé alii in *Murtiam* transformant, sic dictam a sacra illi arbore *myrto*, quæ propterea odio habita in posterum Iunoni & Palladi. Sed cur Veneri sacra? An quia sub ea, cum se lauaret, latuit conspecta a Satyris? An quia hæc arbor muliebris pudendi significatum in se habet? Equidem Pollux *Myrtum* appellat carunculam intra muliebre pudendum, dum res agitur Venerea (*si tau. ibus honos*) subfulcrantem. Quo forsitan spectat, monente Pierio, Aristophanicus iocus, ubi senum chorus Lysistrato ait: *Ensem post hac gestabo in Myrti ramo.* Quid, quod apud Maronem legas:

Quod durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant valles, & myrtea circum
Sylua tegit.

Legitur porro *Euphorion appellasse* Venerem θιμζόν, id est, *ardentem*, ob feruorem libidinis, proprio sane epitheto, per-

inde ac Callimachus θυμβρῆς Κύπριδος ἁρμονίην, id eſt, *ardentem Cypridis harmoniam* dixit. Venus calua ab euentu nomen accepit. Cum enim occupata a Gallis vrbe, Romani in Capitolio obſeſſi, ex mulierum capillis tormenta feciſſent, ædem huic conſecrarunt, cuius rei meminit Vegetius *lib. 4.* Maluerunt quippe pudiciſſimæ fœminæ viuere, cum maritis deformato capite, quam integro cum hoſtibus. Fuit & *Venus Victrix*, a vincendo arceſſens nomen, cui ædem dedicauit Pompeius altero Conſulatu, editis celeberrimis & ſumtuoſiſſimis ludis, *teſte in eius vita Plutarcho.* Apud Dionyſium *libro quarto*, Libitinam Venerem inuenio, cuius ærarium Seruius Tullius inſtituit. In templo eius vendi ſolebant, quæ pertinebant ad funera, quo diſcerent homines, quidquid ſit natum, eſſe caducum, vna atque eadem Dea ortui & interitui præſidente. Eadem ἑλικῶπις *nigris oculis*, apud Pindarum in Pythiis, & ἑλικοβλέφαρος a pulcris & arcuatis ſuperciliis, *teſte Commentatore Heſiodi.* Ab Abydenis nominata eſt πόρνη, id eſt, *meretrix.* Cum enim ciuitas Abydenorum incidiſſet in ſeruitutem, liberata fuit arte meretricum, in cuius rei memoriam ciues fanum ſtruxerunt τῆς πόρνης ἀφροδίτης, *vt exſtat apud Athenæum libro decimotertio*, qui & 12. meminit, [illegible] *apud eius climatibus.* Iulius Firmicus dixit *Venerem biformem*, forte quia & *M[illegible]*, ſiue *Barbata Venus* apud veteres eſt celebrata, *teſte Macrobio*, apud quem *Saturnaliorum 1. capite 21.* etiam legitur culta Venus Architis apud Aſſyrios, inde apud Phœnices, vna cum Adonide, quem quotannis lugeri ſolitum, teſtis quoque eſt ſacra Hebræorum hiſtoria. Cuius rei rationem reddens Macrobius, ſcribit hoc modo: *Nam Phyſici terræ ſuperius Hemiſphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt: Inferius vero Hemiſphærium terræ, Proſerpinam vocarunt.* Ergo apud Aſſyrios ſiue Phœnices lugens inducitur Dea, quod Sol annuo greſſu per duodecim ſignorum ordinem pergens partem quoque hemiſphærii inferioris ingreditur.

tur. Memini pariter apud Lucianum in meretriciis Dialogis me legisse τὴν ἐν κήποις ἀφροδίτην, id est, *hortensem Venerem.* Quo accedit, quod prouentus significato, *vt proditum a Varrone,* horti omnes esse consueuerint in Veneris tutela, quæ totius generationis est Dea. Ad hæc *Nigræ Veneris* sacellum, apud Meliastas iuxta Mantineam fuisse constat ad verecundiam indicandam, qua præditum esse debet genus humanum. Reliqua animantia enim in propatulo, at homines clam & plurimum noctu operam dare debent propagationi. *Profanatæ Veneris* templum erectum inuenio a Thessalis matronis, quæ concitatæ Zelotypia, testudinibus ligneis interemerant inclytã illam meretricem Laida in Veneris templo, magno populi conuentu. Vnde & ἀνοσία ἀφροδίτη καὶ ἀνδροφόνος est dicta Græcis. *Armatæ Veneris* simulacrum quoque dedicatum a Lacedæmoniis fortitudinis argumento, quæ prænituit olim in mulieribus. Cum enim Lacedæmonii bello congressi cum Messeniis, impetum eorum sustinere non possent, pedesque referrent, repente eorum vxores correptis armis impetum fecerunt in hostes, lapsamque maritorum aciem, non tantum restituerunt, sed etiam Messenios in fugam dederunt. Inde Lacedæmonii, prout erant armati, amplexi eas armatas promiscue concubuerunt, Veneremque armatam colere cœperunt. Huic Symmachiam, id est, *Auxiliatricem Venerem*, adiungo, quam Mantinenses coluerunt, *teste in Arcadicis Pausania*, imo ἵππιον ἀφροδίτην, id est, *equestrem.* Hesichius meminit ἑταίρας ἀφροδίτης, id est, *Veneris Amica*, ferentis id nomen, quod amicos & amicas coniungat. Atque hæc præcipua eius cognomina, & eorum origo. Primum autem cultum instituisse Assyrios, scribit Pausanias *libro primo*, quos Paphii in Cypro sunt imitati, adeoque Phœnices, qui Ascalonem in Palæstina tenent. A Phœnicibus edocti Citherii susceperunt eadem sacra, quæ tandem Ægeus

Atheniensibus communicauit. De Syria hac Venere, cuius & Cicero meminit 3. *de natura Deorum*, nemo scripsit copiosius Luciano *in Saturnalibus epistolis*, estque eadem si credimus illi cum Astarte, quæ alijs est dicta Atargete, Athara, & Ops Phurnuto. Fingitur etiam a Poetis semper ipsi adhærere Cupido. Rationem adfert Plato *in symposio*, cum scribit, *nata Venere Iouem præbuisse Diis natalitia, & isti conuiuio, cum ceteros Deos, tum Porum interfuisse Metidis filium, qui largius potus & nectare ebrius hortos intrauit Iouis, atque ibi obdormiuit: Peniam vero, quæ mendicandi gratia accesserat ad istud conuiuium, egestate coactam fregisse insidias Poro, & iuxta eum cubuisse, vt ex eo conciperet, atq; ita grauidam factam peperisse Cupidinem: Inde euenisse, vt potius Venerem sequatur, quam matrem, illiq; ministret.* Et Flaccus Od. 2. libr. 1. *Siue tu mauis Erycina ridens, Quam Iocus circumuolat, & Cupido. Siue neglectum genus & nepotes respicis auctor.* Terentius dixit *Sine Cerere & Baccho frigere Venerem.* Recte. Nam & eo respectu idem Flaccus vocauit *craterem Veneris sodalem*, Carm. libr. 3. cap. 18. Recte pariter Euripides; ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὔ, id quod ab Achæo sumsit, qui multo ante dixerat: πεινῶντι γὰρ ἡ Κύπρις πικρά, *amara esurientib. Cypris.* Finguntur & Gratiæ semp. adesse Veneri. Quid ita? scribit Plutarch. ἐν ἔρωτι χάρις, *gratia* a veterib. appellatam concessionem mulieris, qua se submittit & accomodat viro, sicut Pindarus ait, natum e Iunone Vulcanum sine Gratiis, quod nondum esset matura, cum a Ioue comprimeretur. Et Flaccus:

Iam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna:
Iunctæq; Nymphis Gratiæ decentes.

Dicitur eadem (ne quid notatu dignum omittam) cum esset in adulterio, deprehensa cum Marte in insula Lemno, in operatione sacrorum spreta fuisse a Lemniacis mulieribus, quæ faciebant reliquis Diis, ac proinde immisisse illis *hircinum fœtorem*, quo spernerentur a viris. Addo illud, ingratam esse Veneri superbiam, & vix in eodem esse posse crudelitatem & Veneris munera. Sed plures esse Veneres,

atque

atque illas quidem ex diuersis parentibus ortas, scriptum reliquit Cicero *tertio de natura Deorum.* Prima illi nata *Cælo & Die, cuius in Elide exstitit delubrum: altera spuma. Tertia Ioue & Dione quæ nupsit Vulcano: Quarta Syria, quæ Astarte vocata nupsit Adonidi.* Scripsit quoque Pausanias in Bœoticis *Veneres fuisse tres, Cælestem vnam, popularem alteram, & tertiam Apostrophiam.* At Plato in conuiuio duas tantum agnoscit, *Cælestem & popularem. Illa ad res magnas & diuinas inuitat: Hæc ad res terrestres, turpes, impuras, quæque hominem a Deo sequestrant.* Simulacra eius fuerunt varia. Interdum enim finxerunt puellam exeuntem mari & nauigantem in concha, interdum mulierem concham manu tenentem, rosis item & floribus coronatam, prementibus vestigia Charitibus cum Cupidine & Anterote, qui ex ea & Marte fertur prognatus. Canachus Sicyonius ad exprimendum potentiam fecit eam ita ex ebore & auro, vt polum gestaret capite, vna manu papauer, altera punicum malum, *vt scriptum ab Eratosthene.* Alii pro polo ponunt poculum in vertice summo tali significato, quod maritum simul & amatorem Græci nuncupent potionis nomine, πόσις enim vtriusque nomen, & πόθος Platoni amor. Romæ aliquando dicata ipsi statua cum pectine, soluto videlicet voto, quod vouerant mulieres Romanæ, comis propter insuperabilem pruriginis ardorem abrasis: quo cruciatu liberatæ statuam erexerunt, quæ restitueret comas. Statuerunt alii Barbatam Venerem, quod sit prædita vtroque sexu. A lumbis enim ad superiora marem, ad inferiora fœminam esse dicebant. Phidias cum simulacrum Eleis ex auro & ebore conficeret, testitudinem altero eius pede pressam apposuit, innuens proculdubio asseruandas esse virgines, coniugatas vero domus curam gerere & taciturnas esse debere. Assculpebant eidem & polypum admonentes versutiã cum primis apprehendendam amanti, inque amatæ rei mores esse transmigrandum, vti quoque polypus in colorum mutationibus facit, prout vnicuique rei adhærescit. Fuit pariter apud Eleos in Veneris templo si-

ſimulacrum eius inſidens arieti, Scopæ, *vt ait Pauſanias*, opus, cui cognomen erat πανδήμιον, *vt & alii notarunt.* Cumque eidem Deæ competant Blanditiæ & fraudes, tribuere ipſi voluerunt Baltheum ſeu diſcolorem ceſtum, in quo vt ſuauitas, & dulcia colloquia cum blanditiis, fraudibus vt veneficiis continerentur, iuxta Homeri illud. Il. ξ.

ἦ καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα
ποικίλον, ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο,
ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
πάρφασις, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.

Concham vero, de qua etiam paulo ante dictum, non aliam, equidem ob cauſſam dedicarunt, quam vt oſtenderent hominem ab ineunte ætate libidinoſum, quando conchulæ in Pinna, quæ *concharum* eſt genus, prognatæ, antequam excluduntur, inter ſe quamprimum coire dicuntur. Sed & ſtella eidem aſſcripta, quæ ſolis ortum præcedens Phoſphorus, poſt Solis occaſum apparens Heſperus dici conſueuit. Primum omnium deprehendiſſe eius naturam Pythagoram *Olympiade 22*, aut circiter, ſcribit Plinius. Ad magnitudinem quod attinet, ſuperat ſtellas omnes & Planetas, exceptis Sole & Luna, & quidem claritate tanta, vt eius vnius radiis vmbræ reddantur, ſi fides habenda eſt Plinio. Hinc magna de nomine contentio, cum alii Iſidis, nonnulli Iunonis, aliqui Matris Deum ſtellam vocarunt. Addunt Phyſici vi eius generari omnia in terris, quod alterutro exortu genitali rore omnia conſpergat, non ſolum terræ conceptus implens, ſed etiam animantium naturas exſtimulans. Permeare creditur Zodiacum tricenis & duodequinquagenis diebus nunquam longius a Sole recedens, quam 46. partibus, *Auctore Tuneo.* Frigida & humida eſt eius natura. Pro domiciliis habet libram & Taurum. Quantum ad conſecrata eidem animalia ſciendum, vt in Saturni tutela ſunt dracones, aut ſi quid draconibus immanius, in Martis tutela Vulpes, Iouis aquilæ, Iunonis pauones, Solis equi, Mercurii gallii, ita

Vene-

Veneris quadrigis accommodari columbas, non quod in Cypro primum repertæ sint, & inde ad alias gentes transmissæ, *vt censet Athenæus*, verum potius propter lasciuiam earum salacitatem, vt ea de caussa περιστερῶν, Græce dictam ἀπὸ τῶ περισσῶς ἐρᾶν, quod supra modum amori det operam, existimauerit Apollodorus. Et de Ænea Virgilius Æneid. 6.

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipsa sub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi sedere solo, tum maximus Heros
Maternas agnoscit aues.

Apuleius quoque vbi *Metamorph. 6.* Veneris currum descripsit, subiicit tandem: *Veneris currum præcedunt quatuor columba, & hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum subeunt.* Etsi alii eiusdem lasciuiæ ergo a passeribus currum trahi confingant, alii a cygnis, quod aues sint pulcerrimæ & cantus dulcedine præstent. Inde Flaccus Carmin. 3. *Quæ Gnidon fulgentesque tenet Cyclades, & Paphon Iunctis visit oloribus.* Papinius: *Amycleos ad frena citant ii o-res:*

Ouidius Metamorph. 5.

Vecta leui curru medias Cytheræa per auras,
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Consecratus eidem piscis Phalaris, vt Bocas Mercurio, Triglis Hecatæ, vitulus Marinus Neptuno, Mulus Dianæ. Sues contra & apri inuisi propter Adonidis necem. Vnde apud Græcos prouerbium ἀφροδίτη ὗν ἔθυκεν, *Veneri suem sacrificauit*, in eos, qui rem alicui ingratam faciunt. Vnionem illum visendæ magnitudinis dependentem ab altera Cleopatræ aure, & post mortem eius ex Ægypto Romam delatum dissectumque, vt ex vna Margarita fierent duæ, impositumque simulacro Veneris in templo, quod *Pantheum* dicebant, apud Macrobium legas *3. Saturnal. cap. decimo septimo*. Sacra eius tacenda esse, indicat Ouidius de arte

his verbis: *Præcipue sua sacra iubet Cytheræa taceri.* Venereos intelligit actus, in quibus vtique præstandum silentium. Cal. autem Aprilis apud Romanos sacrificabant nuptæ Veneri, & apud templum Fortunæ virilis, quod erat in ripa Tyberina, myrto coronatæ lauabantur, eo quod Venus latuisse sub ista arbore ferretur, cum a Satyris sibi caueret. Lucianus cum in meretriciis Dialogis aliam putat Venerem cœlestem, popularem aliam, quam Publicam etiam vocauit, & aliam Hortensem, significat publicæ candidam capram mactari solitam, Hortensi & Cœlesti iuuencam. Etsi incruentam eius aram fuisse in Papho, intelligi queat ex Virgilii versibus, in quibus antea cecinit calere ipsi aras Sabæo thure & sertis recentibus halare. Cui astipulatur Homerus, a quo in Hymnis tribuitur Paphiæ τέμενος, βωμός τε θυώδης. Catullus quoque in Coma Berenices:

Placabis festis luminibus Venerem
Sanguinis expertem.

Cui consimilia habet Tacitus *libro decimo octauo*, cum agit de Vespasiani profectione ad eam Veneris ædem, quæ erat in Papho. Denique notandum summopere arcuisse veteres a sacris inquinatos hesterna Venere. Hinc Tibullus:

Vos quoque abesse procul iubeo: Discedite ab aris,
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Belle itaque Ouidius 3. Amor. Eleg. 6.

At tenera quisquam sic surgit mane puella,
Protinus vt castos possit adire deos?

Quapropter loto corpore accessisse tales ad sacra ex his Persii verbis Satyra 2. constare potest:

Hæc sancte vt poscas, Tyberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, & noctem flumine purgas.

Ver primitiua origine descendit a Græco ἦρ vel ἔαρ. Solet enim aspiratio Græcorum quandoque a Latinis verti in V. Sic ἕσπερος nobis est vesper, ἑστία *Vesta*. Quo lubens eos reii-

reiiciam, qui a veniendo deriuant, vel a *viuendo*, quasi *viuer*, aut denique a *Vertendo*. Varro dictum putat, *quod omnia viuere eo tempore incipiant*. Ionibus ver fuit βὴρ fortasse παρὰ τὸ βῆναι *eundo*, vt & ἴαρ ab ἱῶ *emitto* deriuatum volunt nonnulli, quod tum omnia tellus edat: Id quod non dissimile foret etymo paulo ante reiecto. Vernum tempus adscribit Ouidius aureæ ætati, idque æternum. Et sane multi in æquinoctium vernum conferunt primordia mundi, non in Thisri, *vt quidam volunt*. Quorsum enim iussa esset germinare terra, vt statim primis autumni frigoribus exolesceret? Voluit equidem omnipotens creator lætissimam mundi faciem ostendere mortalibus, qualis fuit semper & etiamnum apparet tempore veris, quod tanquam sæua tempestate & naufragio defunctos homines, hyeme discussa, sinu excipit. Tum colles virent: Agri, prata & nemora renident, humo afflante suauissimos odores, suauissima florum varietate, cantillantes aues, purum, salubre & nitidum cœlum, læti homines cum bono præsenti, tum spe futuri. Primus eius dies Varroni in Aquario.

Veratrum, id est, *elleborus*, quod mentem vertat, dictum nonnulli volunt. De eo alias nonnulla. Nunc vt paulo exactius dicam, duplex illud ex Galeno propono, *nigrum & album*. Album folia fert Plantagini aut betæ syluestri similia, sed breuiora, nigriora & rubescentia. Radicibus nititur multis, verum tenuibus, ab oblongo & exiguo capite exeuntibus, ceparum modo fibratis. Nascitur in montibus & asperis locis. Extrahit vomitione varios humores: Admiscetur collyriis: Excitat sternutamenta: pellit menses, interficit mures. Si vna coquatur, carnes absumit. *Nigrum*, alio nomine *Melampodium*, quod Melampus caprarum pastor furentes in se Prœtidas eo purgasse & sanasse feratur, folia habet platani foliis similia, verum minora, subaspera tamen, & nigra & plurimis diuisuris incisa. Flores sunt purpurei & racematim cohærentes. Radicibus cohæret nigris & tenuibus, nasciturque in collibus asperis & silentibus locis. Optimum olim erat, quod

quod petebatur ex *Anticipyra*. Quapropter relegantur eo a Poeta, qui male composita sunt mente Purgat autem veratrum, nigrum ventrem, detrahit bilem pituitasque datum per se aut cum scammonia & tribus obolis, siue drachma salis. Prodest & morbis comitialibus, Melancholicis, articulorum doloribus & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat, purgat fistulas impositum & tertia die detractum. Demittitur & in aurem contra grauitatem auditus Sanat scabiem illitum cum thure aut cera, & pice. Vitiliginibus, lepris, & impetigini ex aceto medetur. Consitum proxime vitium radices, donat vinum facultate purgandi. Celeriter effodiatur oportet, quod halitu caput aggrauet. Quapropter fossuri ad id arcendum alium assumere & vinum bibere consueuerunt, *vt Dioscorides monet.* Plinius scribit, *Elleborum quondam terribile, postea tam promiscuum effectum, vt plerique studiorum gratia sumerent, nempe ad acrius peruidendum, quæ præ manibus habebant.* Verum, *vt Oribasius monet,* accurate Elleborum castigabant. Sine noxa apppetitur a capris & coturnicibus, *vt monet Lucretius*, forte quia comitiali morbo etiam laborant, *sicut de his Plinius, de illis Plutarchus prodit.*

Verbena, Græcis ἱερὰ βοτάνη Herba sacra, qua (*Plinio teste libro 22.*) legati sunt vsi, cum clarigatum, id est, res clare repetitum mitterentur ad hostes, vnde vnus eorum *Verbenarius* est dictus, an a verrendo nomen obtinuit? Plinius equidem *libro 25. capite nono*, scribit hoc modo: *Nulla Romanæ nobilitatis plus habet, quam Hierobotane, quam aliqui (sic enim legendum arbitror) peristereon, nostri verbenam vocant Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur lustranturque.* Et paulo post, cum ostendisset genera eius esse duo: *Vtraque sortiuntur Galli & præcinunt responsa: Sed magi vtique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nul-*

lique

nullique non morbo mederi. De viribus eiusdem idem permu ta sparsim *libro 26. vt & Dioscorides libr. 4. cap. 51.* Notandum porro etiã verbena aras decorari solitas apud gentiles. Vnde apud Terentium in Andria: *Ex ara hinc verbenas sume.* Ad quem locum Seruius annotat hæc, *Verbenæ sunt omnes herbæ frondesque festæ ad aras coronandas, dictæ quasi herbenæ, mutata spiritus densi nota in consonantem V. sicut etiam Venetias & Vesperum dicimus ἐκ τῶν Ἐνετίων καὶ ἑσπέρου.* Quin verbenarum fasciculi puluinaribus dicati Deos significabant, quos *struppos* vocabant, *vt annotauit Pierius.* Itaque apud Tusculanos fasciculum vel coronam herbaceam impositam puluinari Castoris *struppum* dicebant. Vnde *struppearia festa* apud Faliscos, quibus ambulabant coronati. Sed & in patre patrato creando vtebantur ea herba Romani, cum caput capillosque verbenacco fasciculo demulcerent, vel potius perstringerent.

Verbum ab aere verberando arcessere videtur etymon. Sonat enim aeris percussione pronuntiatum, quali sonitu, non *inquam,* Herculis claua. Iactat Cicero *Philip. 13.* se contudisse audaciam Antonii. Minus placet a veritate deducta notatio, etiamsi Varronem auctorem habeat.

Veredi equi publici, *lege 4. & 8. de Curs. public.* quorum Ausonius meminit in *Epistola ad Paulinum*, dicti sunt Festo a *vehendo,* id est, *ducendo* rhedas. Sunt autem Græcis λαχύδεσμοι,

Vergiliæ quarum ortu æstatem incipere, occasu hyemem, docet Plinius, ferre id nominis dicuntur, *quod oriantur in vere.* Eædem nominantur *Pleiades*, quemadmodum proprio loco est annotatum. Idem sidus Plinius vestium institorem vocat, *libro 18. capite 25.* Nihil illæ aliud reuera sunt, quam ἀστέρων συστροφή, quod in se conglobatæ paruum spatium occupent. Qua mente dixit Valerius Flaccus *libr. 5. Pleiadumque globos.* Et Aratus, ὁδ' οὐ μάλα πολλὸς ἁπάσαις χῶρος ἔχει.

Vergilius Poetarum inter Latinos Princeps, Alexan-

dro Cæsari Poetarum Plato, *vt scribit Lampridius*, aliis Poetarum Deus, Ciceroni *spes altera Romæ*, quem Adrianus præpostero iudicio Ennio postposuit, Caligula fatuo iudicio damnauit, cum Domitius Afer & Fabius Quintilianus propemodum Homero eum æqualem statuerint, imo nonnulli, victorem quandoque declarauerint, vel ipso Macrobio ita censente nimis alioqui stante à factione Græcorum, modo nomen habere putatur a virgis, modo a Vergiliis stellis videlicet illis, quas alio nomine *Pleiades* dicunt. Ideoque alii Virgilium per i. alii Vergilium per e. dicendum arbitrantur. Sententiam priorem amplectitur Politianus, sicut etiam Donatus, aut quisquis ille fuit, qui vitā Virgilii copiose descripsit, vt & Calui versiculus eruditis frequens:

Et vates, cui virga dedit memorabile nomen.

Sententiam posteriorem tuetur Ioannes Baptista Pius *primo Commentariorum Lucretii*, cum maximo literatorum choro & vnanimi applausu. Quo accedit, quod, cum Gallici milites Brixiam vrbem inuasissent, eamque depopularentur, inuenti sint nummi argentei quamplurimi, in quibus circa capitis figuram maiusculis & integris adhuc literis legebatur *Virgilius Maro.* Atque hic ille Poeta, quem admiratæ sunt omnes ætates, & nemo non solide vir doctus. Qui ita Hesiodum est imitatus in Georgicis, vt plurimis cum modis superauerit, ita Theocritum in Bucolicis, vt (modo Doricum illud idioma amoueas) nec Siculo cedat in exprimenda illa Pastorali ruditate aliisque figmentis Poeticis. Imitatus quoque ita est passim Nicandrum, Apollonium, Pisandrum, Euphorionem, Euripidem, Pindarum, & inter Latinos cum Ennium, tum Lucretium, vt palmam præripiat, etsi collatis cum Homero signis laboriosa ipsi sit futura victoria. Reperiuntur in eodem Pythagoricæ & Platonicæ Philosophiæ vestigia. Calluit Historias Romanas, ius ciuile, ius Pontificum Priscorum, res naturales & auguria. In perquirendis antiqui-

tiquitatibus rerum, multiplex idem & diligens, non ieiunus: Vbique illustris sententiarum admirabili grauitate. Incredibilis illi verborum copia & elegantia, quibus nec absunt sales. Sed & vitæ mores multum exprimit stylo, iam breuis & astrictus, iam fluens & copiosus: Nonnunquam humilis & siccus, nonnunquam per confragosa rapidus & torrens. A Vergilio dictæ sunt sortes Vergilianæ, cum aperto libri codice in oraculi omen assumebant mox occurrentes versus. Meminit harum Spartianus *in Adriani vita.*

Veritas dicta videtur quibusdam a soliditate constantiaque, quod verum dicatur, quidquid solidum & immutabile est: Ex quo vis veritatis intelligi potest. *Mordax* dicitur, quod mordeat ac lancinet male sibi conscios homines. Vt recte dixerit quidem Comicus : *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Laudabilis de ea & omni memoria digna Philosophi gnome: *Amicus Socrates, amicus Plato, & magis amica veritas* Plus enim ea valere debet, quam vlla res alia, quantumuis præstans. Quo iure Menander vocauerit δικαιότατον χρῆμα, Pindarus θυγατέρα Διὸς, Epictetus ἀθάνατον χρῆμα. Simplex eius oratio est, vt multis verborum lenociniis & fucis nō habeat opus. Contra palliatum tectorio verborum mendacium. In hanc sententiam Lactantius: *Veritatis hanc voluit esse Deus naturam, vt simplex & munda esset luculentior, quia satis ornata per se est, ideoq; ornamentis extrinsecus additis fucata corrumpitur. Mendacium vero specie placet aliena, quia per se vanescit & defluit, nisi aliunde ornatu quæsito circumlitum fuerit ac politum.*

Vernaculum dictum, quidquid domi nostræ, aut in patria est natum, idque a verna seruo ex ancilla nostra nato in ædibus nostris. Hinc & *Gallinam vernaculam* dicimus, & *equum vernaculum*, & demq; *linguam vernaculam*. Cic. 6. *Verrinarum crimen domesticum & vernaculum* dixit, Cæsar 6. *Commentariorum* vernaculas Pompeii legiones in patria lect. & velut domi collectas. Aliquando tamen *Vernaculum* pro *verno*, aut eo quod pertinet ad ver, accipi notandum. Nam eiusmodi est

vernacula putatio apud Plinium *libr. 17. cap. 23.* vt quæ tempore verno fieri consueuit.

Verna, seruus domesticus ex seruo & ancilla domi, & quidem vere natus.

Verona Ausonio, Italiæ florentis ocellus, Onuphrii Panuini doctissimi patria, a Thuscis condita *secundum Catonem*, a Cenomanis *secundum Liuium*, dicta creditur primũ Brennona a Brenno, inde mutatis literis *Verona*. Certum enim maximam vrbium Italiæ partem a Gręcis trahere originem, *vt erudite docet Iustinus libr. 20.* Cato autem & Sempronius nomen habere volunt a Vera nobili Hetruscorum familia. Sed hic opponunt se Sabellicus & Volaterranus negantes ea de origine Italiæ fragmenta viris istis esse tribuenda, ac proinde inuehuntur in Annium vt impostorem ac turbatorem Geographiæ, vtpote, qui ea Catoni Semproniόque posterioris nostri etymi auctoribus non solum detulit, verum etiam commentariis ornauit. At stantem pro eo, vide Leandrum in Marchia Taruisina, vbi præter scrupulum tribuenda ea censet viris, eisdem cum multis aliis præclaris ingeniis, cum ob alias rationes, tum quod duodecim Hetruscorum colonias cis Apenninum, inter quas etiam Verona, indicent nobis. De situ eius ad Amnem Athesim, de amphitheatro amplissimo a flamine quodam suis sumtibus erecto, & nobilissimis, quas alit, familiis, agrorumq; fertilitate, vide eundem Leandrum *loco prædicto*.

Verpus est digitus medius a *verenda parte*, quam taceri honestius est, quam exprimi verbis. Idem nomen inditũ Iudæis a versa pellicula, quæ mutilatur in circumcisione. Vnde & *verpam* accipi videas pro membro virili in Priapæis: *Tot verpas*, inquit, *tibi dedicai salignas*. Martialis: *Incipit in medios meiere verpa pedes*. Sed & Apellæ dicti, *quasi sint sine pelle*. Horatius: *Credat Iudæus Apella*. Martialis nominat eosdem *recutitos*: Et Persius *recutita* dixit Iudæorum *sabbatha*.

Versipellis. Sunt qui tractam volũt hanc dictionem ab his hominibus, qui in lupos verti, & formæ deinde pristinæ restitui credebantur. Virgilius: *His ego sæpe lupum fieri, & se condere*

dere sylvis Mœrin sæpe animas imis exire sepulchris, Atque satas alio vidi traducere messes.

Vertagus canis acer, *ut Martialis vult*, appellatus putatur, quasi *vertrahus* vel potius *vertragus*, h. aspiratione in g. mutata *iuxta Turnebum*: Maxime cum Gratius Poeta vetus etiam dixerit vertraham his verbis: *Et picta macula vertraham dilige falsa.*

Vertumnus, pro quo Turnebus (*vertunnus*) dicendum putat, bene vertendarum rerum, seu vendendarum & emẽdarum Deus, cultus olim ab olitoribus & mercaturæ præsidens, a vertendo promeruit nomen, quod in varias se verteret formas, vt ipsemet apud Propertium narrat his verbis.

Opportuna mea est cunctis natura figuris,
In quacumque voles verte, decorus ero.

Ouidius *Fastorum 2.* cum videtur dicere Vertumnum, quem alii esse volunt Tyberis Deum, vtpote, qui vertit alueum eius. Ait enim:

Nondum conueniens diuersis iste figuris,
Nomen ab auerso ceperat amne Deus.

Et Propertius:

Hac quondam Tyberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulsa sonos.
At postquam ille suis tandem concessit alumnis,
Vertumnus verso dicor ab amne Deus.
Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rursus credidit esse sacrum.

Alii Deum esse voluerunt, qui cogitationes humanas verteret & immutaret. Vnde iniquo & irato Vertumno nati dicuntur, quorum mentes facile mouerentur, & quidem præter rationem. Horatius *Satyr. 7. lib. 2.*

Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere, Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.

Sed mirum in modum placet, quod scribit Donatus, *Dii bene vertant*, dici solere, quod sæpe res eueniant aliter, atque velimus, ideoque Vertumnum coli, qui præsit rebus in vtramque partẽ vertẽdis. Feriæ huius Dei celebrabãtur mẽse Octo. dice-

banturq; Vertumnalia, *teste Varrone*. Sacellum eius cum signo extitit in vico Thusco ad Opis & Cereris aras, fortecp creditus sit rex vetustissimus Thuscorum, qui non solum vinearum ac arborum serendarum rationem tradiderit, sed etiam cum Lucumone Romulo suppetias tulerit.

Veruex castratus aries ab inuersis, id est, *ademtis* sibi testiculis nomen habere creditur. Nam, qui ad generandam sobolem integer seruatur, dicitur *aries. Sectarius veruex*, qui agnos sectando ac praecedendo ducit. Isidorus nomen illi tributum putat, a virib. qp ceteris ouibus sit fortior, vel quod vir sit, i. e. masculus, vel qp vermem (plane id friuolum) habeat in capite, cuius pruritu excitatus alios impetat ac concutiat. In porcis *verrem* dicunt, qui scrophas init, non qui est castratus: *Maialem* vero, cui exemti sunt testes: At in equis cantericos, qui sunt castrati. Quamquam Apuleius *lib. 4. & 8. de asino aureo* etiam asinum canterium appellet.

Vescus. Vtitur hoc concreto Lucretius *lib. 1.* cum vesco sale saxa dicit peresa, imo Virgil. cum vescas salicum frondes canit *3. Georgicor.* & vescum papauer *lib. 4.* Quid autem sit vescum, optime intelligemus, *iuxta Beroaldum*, si originem & etymologiam diligenter perscrutemur. Nam vescum ex *ve* particula & *esca* coactum vocabulum est, *Auctore Gellio Noctium decim. quint.* Vtque in eo *ve* particula iam intentionem, iam diminutionem significat, ita vescum significationes habet diuersas. Aliter enim Lucret. vescum salem dicit ex intentione edendi, vel (*vt alii volunt*) ab excitandi & irritandi appetentiam facultate, aliter Lucilius, Vescũ cum edendi fastidio: Vt nunc qdem intendat significationẽ, nũc imminuat. Quo spectat, qp Festus vescum scribat fastidiosum & edacem notare. Vlterius progredior. Obseruatum quippe & illud, priscos vescum pro pusillo dixisse, id quod Ouidius in Fastis his verbis declarat: *Vegrandia farra coloni Quae male creuerunt, vescaq; parua vocant.* Hinc & *Vesculi* male curati & graciles homines. Etenim rei paruae *ve* syllabam praeponebant antiqui. Quo pacto *vegrandes messes* pro paruis dixit Ausonius, scriptumque a Varrone *de re rustica*, oues

fieri

fieri vegrandes & imbecilles. Ita *Veiouis* accipitur pro Ioue pusillo, & apud Poetam pro minuta faba vegrandis. Seruius autem *Georgic. 4.* vescum intelligit edule, quod ἐδώδιμον est Græcis.

Vespæ & Vespiliones dicti secundum Festum, qui funerandis corporibus officium præstabant, non a minutis volucribus illis, sed quia mortuos tempore vespertino efferebant, quãdo præ inopia funebri pompa duci & efferri nequibant. Dicuntur eidem Vespiliones *iuxta Martialis illud: Qui fuerat Medicus, nunc est vespillo Diaulus.* Atq; hæc Festus: *Quibus conuenit, quod funera a funalibus dicta velit Donatus, vt & suo dictum est loco. Opus enim his erat, cum efferrentur noctu.*

Vespera vel *Vesper*, quem diem componere dixit Maro, & de quo illud: *Nescis, quid serus vesper vehat*, nomen suum arcessit a stella, quæ oritur vesperi, quam Ennius *vesperuginem*, Catullus etiam *vesperum* & *Noctiferum* in Epithalamio, alii Veneris stellam appellant, sanctiores Græcorum libri διὰ ἑσπέριον· Idem Hesperus Virgilio in Eclogis, & *Lucifer* aliis, cum antegreditur Solem. Quo modo & φώσφορον nominant Græci. Plura de stella hac inuenies apud Vitruuium *libr. 9.* Plinium *libr. 2. capit. 7.* & Ciceronem *2. de Natur. Deor.* Dignum quoque notatu, etsi paulo altius petitum, quod Liuius scribit *septimo Decadis primæ.* C. Sulpitium Dictatorem, vbi illuxisset, cœpisse in radicibus montium extendere aciem aduersus Gallos, quippe post luciferi occasum. Tanta Romanorum erat vigilantia in bello gerendo.

Vespertilio auis lucifuga solaque ex volatilibus, lac habens & mammas, quæ platani foliis suspensis ab ædibus arceri creditur, imo hedera suffumigata necari, etiam a vespera appellationem deducit, quando subito volatu elatus in altũ ferri videtur. Mirum in hoc tam bruto genere, quod summa se inuicem complectantur humanitate, cum sæpę veluti catena quadam contexta, si vlli vis inferatur, nexu mutuo multæ cohęreant, vt ita imbecillitati communi opẽ ferant.

Volat non tam pennis, quam membranulis innixus. Neq; pluma vestitur, sed pilo, & eo quidem murino. Geminos infantes amplexa volitat & secum deportat. Varro Agathone referente Nonio: Quid multa? Factus sum vespertilio, neq; in muribus plane, neq; in volucribus sum. Res mira. Bipedem in ea volantem contemplari quis possit, quadrupedem perreptantem potius, quam incedentem: Et, quod subtilius est, cruribus volantem, alis ambulantem.

Vesta Saturni iuxta Homerum filia, ædium fabricatrix Dionysio, Deorum prima Pindaro, quamq; Strabo Rheæ coniungit, Phurnutus eandem cum terra facit, videtur Ouidio a *vi stando* nominis originem trahere, cum ait: *Stat vi terra sua, vi stando terra vocatur.* Quo & Plato respexit in Timæo, cum magnum in cœlo ducem, Ioue̅ videlicet, velocissimum Iouis currum impellere scribit, & dum conuoluitur, sequi illum stellarum exercitum, hoc est, Deorum ac Dæmonum, ac solam quidem Vestam, permanere in atrio Deorum. Consistit enim terra mole sua immobilis in medio mundi. Accipit & eam pro terra Plutarchus *8. Sympos. Problem.* cum tradit *rotundas fuisse veterum mensas in modum terræ, quæ cum cibis illatis terræ instar victum præberent, vocatæ sunt etiam Vestæ.* Recte quoq; Phurnutus dictam vult ab antiquis ἑστίαν, διὰ τὸ ἑστάναι διὰ πάντων, quod per omnia constet, vel quod in ipsa tanquam in fundamento totus stet orbis. Euripides:

καὶ γαῖα μῆτερ· ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι,

Neq; aliam ob caussam crediderim Numam Pompiliu̅ consecrasse Vestæ ædem rotundam, quam quod ea̅dem esse terram, qua hominum vita sustentaretur, existimaret. Sunt iterum alii, qui Vestæ etymon a vestiendo deducunt, quod terra vestiatur variis herbis & plantis. Cicero intentis in Græcam originem oculis, vult eam esse Vestam, quæ dicitur a Græcis ἑστία, eiusque nominis vim omnem ad focos & aras pertinere. Verba eius *2. de legibus* sunt hæc: *Vestam quasi focum urbis, ut Græco nomine est appellata, quod nos prope idem*

Græ-

Græcum nomen interpretatum tenemus. Ouidius quoque:

Nec tu aliud Vestam, quam viuam credito flammam,
Nataq; de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites virginitatis amat.

Eam ob caussam perpetuum ei ignem consecratum inque templo a Numa extructo ab integris inuiolatisq; custodib. conseruatum, proditum cum a Plutarcho tum aliis. Etsi talē peruigilem ignem etiam Seruius asseruatum tradat in tēplis ętherearum potestatum, sicut in templo Iouis, qui est æther: Et Mineruæ, quæ supra ætherem est, vtpote procreata ex capite Iouis. Quinimo Athenis in Prytanæo, & Delphis a mulieribus coniugio solutis seruatum legimus perpetuum ignem, qui siquādo esset exstinctus, nouum & peregrinum, accensa a Sole flamma, eliciebant, *teste Plutarcho in Numa*, sicut & Romæ renouari solebat pura & syncera flamma a solis radiis accepta instrumentorum opera, quæ σκαφεῖα nominabant. Erant ea excauata in turbinis rectanguli modum, Solique opposita radios omnes solis a circumferentia ad centrum reuocabant, & materiam admotam inflammabant. Sed notandum, siquidem Romæ exstinctus fuisset ignis, affectas fuisse virgines Vestales a Pontifice verberibus, quibus mos erat ex Festi testimonio verberare tam diu felicis materiæ tabulam, donec exceptum ignem virginum vna retulisset in ædem. Porphyrio tradit focum olim aram fuisse Deorum Penatum, in quorum numero recte quoque Vestam reponit Macrobius *lib. 3.* Itaque nunquam sacra Penatibus sine Vesta fieri solita, sed vna colebantur cum Vesta. Quid autem ea foret, declarat Naso, cum viuam eam flāmam nominat. Et Sinon apud Virgilium, vbi se Penatum offensam vereri simulat, si patriæ secreta hostibus prodat:

Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen, ait:

Hinc Euseb. *Virginale eius simulacrum, videlicet ignis, statuitur*

in foco. Quibus conuenit in profugii significato vestam pro ara poni apud Xenophontem *rerum Græcarum libr.* 2. Ait enim: *ἀκούσας ταῦτα Θηραμένης ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑςίαν*, *cum audisset hæc Theramenis, ad Vestam sibi profugium parauit.* At ara sacrificalis Vesta est Polluci, præcipue vero, quæ fuit in Prytanæo, vbi inexstinctus ignis asseruabatur. Et triginta curiarum Vesta collocata apud Dionysium Halicarnassæum *Antiquitatum libr.* 2. Chaldaica quoque vox est אשתא & Vestæ respondens, suamque originem trahens ab אש igni Hebraica voce, proditumque adeo a Beroso, Noam & tres eius filios habuisse vxores appellatas quatuor elementorum nominibus, *Estham dico*, *Maiam*, *Aretiam*, *Rubam*, Orpheus antiquissimus Poeta de eadẽ hoc modo: *ἑςία εὐδυνατοῖο κρόνου θύγατερ βασίλεια, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μέγιςον.* Sacra eius adeo vetusta, vt multi tradiderint attulisse ea Æneam secum Troia: Cum apud Virgilium legas Hectoris manes alloquentes Æneam his verbis: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.* Et mox: *Manibus vittas vestamque potentem, Æternumque adytis effert penetralibus ignem.* Hinc ignem Vestæ a Poetis modo *Troianum*, modo *Laomedonteum* & *Troicum* appellatum inuenias. Quod Numæ Pompilio institutum illud colendi perpetuum ignem adscribatur, non Romulo secundum aliorum opinionem, fit eo lubentius, quod Liuius in eo astipuletur Plutarcho lectas a Numa virgines Vestæ & Alba oriundum sacerdotium scribens. Tradit & Seruius in omnibus sacrificiis inuocatam fuisse cum Iano Vestam, quod nullum sacrificium absq; igni constaret: Eidem olim non nisi de Numico fluuio libabant Romani, in quo repertum creditur Æneæ cadauer. In sacris eius vtebantur sale tonso in pila, inque ollam fictilem coniecto, & in furno percocto. Interdum faciebant sacrum, quod iuxta Festum castam molam dicebant. Et quoniam piaculum erat aquam in sacris haustam in terram deponere, vtebantur vase, quod Seruio est futis, futile Donato. Erat id fundo acuto, ore patulo, ita vt stare non posset, deponebaturque non nisi

a sacro-

a sacrorum ministro. Habebatur quoque sacrum eius in numero eorum, quæ *Municipalia* sunt dicta, propterea quod ante conditam vrbem celebrata fuissent, *auctore Festo*, qui pariter scribit *Vestæ sacerdotes olim constitutas fuisse sex, vt populus pro sua quisque parte sacrorum haberet ministrum, cum ciuitas Romana, tum temporis in partes sex esset distributa.* Dies, quo sacra fiebant, *Vestalia* dictus Varroni. Agitabantur eo tempore passim conuiuia ante focos. A ciuibus libandi caussa mittebantur ad virgines cibi. Asini ducebantur per vrbem coronati floribus, & ex pane velut monilia gestantes. Matronæ nudis pedibus procedebant ad templum, cuius rei caussam prætexit Ouidius, quod olim coactæ fuerint mulieres propter lacunas ea parte iacentes nudis accedere pedibus, seruatumque deinde morem nihilominus in vetustatis memoriam, cum essent exsiccatæ. Sunt & Vestales virgines dictæ a Vesta, quæ, *vt antea dictum*, destinatæ erant sacri ignis ministerio. Tantus olim illis redditus honos, vt etiam viuo patre testamentum condere, & cetera gerere sine curatore possent instar matrum trium filiorum. Cum prodibant, fascibus deducebantur, & si casu incidissent in quemquam, qui ad supplicium ducebatur, non licebat eum necari: Verum deierandum erat virgini, non vltro se aut dedita opera, sed fortuito obuiam venisse *teste Plutarcho in Numa.* Quid, quod non ad Deos solum, sed etiam ad homines placandos veteres adhibuerint Vestales: Vt *auctore Suetonio*, C. Cæsar Vestales ad impetrandam a L. Sylla veniam adhiberet. Messalina quoque cum audiret Claudium maritum ab hostia redire festinantem ad pœnam ipsius, orauit Vibidiam Vestalem, vt a Claudio sibi veniam impetraret. Plinius scribit *libr. 18. capit. 4.* Vestales virgines retinere solitas seruos fugitiuos precationibus suis, ne vrbe exirent, crinemque ad loton arborem vetustissimam Romæ & capillatam cognomento detulisse. Fuerunt autem ab initio tantum quatuor, sequentibus temporibus ob multitudinem sacrorum ministeriorum numero sex. Vnde scriptum apud

Mmmmm 5

Tranquillum legas, *testamentum Augusti depositũ fuisse apud sex virgines Vestales.* Triginta annos necesse erat eas manere innuptas & castas. Nam primis decem discebant, sequentibus decem sacra perficiebant, postremis decem alias edocebant. Quod si vittas temerassent amissa virginitate, terra, id est, Vesta, quam violauerant, condi solebant, & quidem viuæ, sicut abunde refertur in Numa a Plutarcho. Sed & Ouidius Fastorum 6.

Nullaq; dicetur vittas temerare sacerdos
Hac duce, nec viua defodietur humo.
Sic incesta perit: Quia quam violauit, in illa
Conditur, & Tellus Vestaq; numen idem est.

Efferebatur autem incesti conuicta, quasi mortua, sandapila ad portam Collinam, & quidem loris reuincta cum luctu propinquorum, sequentibus cum mœsto silentio Pontificibus & sacerdotibus, & omnibus hominibus via cedentibus. Erat prope portam prædictam locus subterraneus cum lecto strato, in quem scalis descendebatur. In eum virginem solam solutis vinculis demittebãt: Inde scalæ auferebatur, & locus occludebatur. Ne vero fame videretur necari, apponebatur nonnihil panis, lactis & olei, atq; vna ardens lucerna. Quibus peractis discedebant omnes, eratq; eo die iustitium in vrbe & pauor non exiguus, quod magnum aliquod malũ Vestalium supplicio portendi existimarent. Caussas, propter quas Vestales eo afficerentur supplicio, tradit Plutarchus *in Quæstion. Romanis*, vel quod mortuos tantum cremarent, iniustum autem esset eam cremare, quæ sacrum ignem neglexisset: Vel quod corpus summis consecratum ceremoniis interficere & manus sacræ mulieri adferre nefas censerent, ideoque vltro mori volentes in subterraneam domum demitterent. Stupratores earum virgis cædebantur in Comitio. Illic enim iubente Domitiano cæsus est Celer eques Romanus, cui Cornelia Maximilla obiiciebatur. Atque is, dum verberaretur, in hac voce perstitit: *Quid feci? Nihil feci:* Plane cum tres vno tempore virgines Vestales in-

ceſti cum equitibus Romanis pœnas dediſſent, Senatum, libris *Sibyllinis* per decemuiros inſpectis, cenſuiſſe legimus, vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum conſecraretur, quo facilius virginum mulierumq; mens ad pudicitiam a libidine conuerteretur. Teſtis Valerius *lib. 8. cap. vlt.* cum Iulio Obſequente *libro de prodigiis.* Vide plura ea de re apud Plutarchum in Numa, Plinium *in epiſtola ad Cornelium Minutianum*, & Dionyſium *libro 2.* Quo ritu, & cuius ætatis virgo, immo ex qua familia ſolita fuerit capi a Pontifice, ſcribit Agellius *libr. 1. cap. 12.* vbi addit, negatum capi poſſe minorem annis ſex, & maiorem decem, vt nec patrimam aut matrimam, linguaue debilem, aut aurium ſenſu diminutam, aliaue corporis labe inſignem, ortamque parentibus, qui olim ſeruiuerant, capere licebat. Capi dicebatur, eo quod Pontifex Maximus manu prehenſa ab eo parente, in cuius poteſtate erat, veluti bello capta abduceretur. Duraſſe denique hoc virginum Veſtalium ſacerdotium vſque ad ſenioris Theodoſii Imperatoris tempora, neminem hic ignorare velim. Eo enim rogante vna cum aliis ſacerdotiis fuit ſublatum, reclamante nequicquam Senatu. *vt ex Symmachi epiſtolis & Ambroſii reſponſionibus conſtat.*

Veſtibulum Ouidius a Veſta dici putat in Faſtis, cum ait:

Hinc quoq; veſtibulum dici reor, vnde precamur
Quam famur Veſtam, quæ loca prima tenet.

Ratio Poetæ potiſſima eſt hæc, quod focus, qui conſecrabatur Veſtæ, eſſet in veſtibulo. Atq; alii veſtibulum volunt eſſe partem domus priorem, quam vulgo atrium vocant. Cœcilius *de verbor. ſignificat.* non ædium partem eſſe dixit, ſed locum ante domus ianuã vacuum, per quem aditus acceſſuſq; ad ædes eſt. Vnde Virgil, cum *Æneid. 6.* veſtibulum nominat & orci fauces, loca duo demonſtrat extra orcum, fores ſcil. & fauces. Veſtibulum ponit ante ipſam domum & Orci penetralia: Fauces iter anguſtum, per quod aditur veſtibulum. At n. alii dictum volunt veſtibulũ, q co in loco ſtare ſolerent, qui ven erant ad ſalutandum dominos. Nõ damno. Malim tamen O:uidio aſtipulari.

Vestis dicta nonnullis a vellere, quod primus hominum vestitus ex vellere fit sumtus. Varro a *velando*, id est, tegendo nominatam existimat. Ita illi quidem, cũ tamen pura putaq; vox Græca sit ab ἐσθὴς deducta omneq; *vestimentum* cõtineat virile iuxta, ac muliebre. De re vestiaria consulendus doctissimus Baysii libellus. Ego tantum hæc pauca digna notatu adfero, vestem quippe a Romanis solitã mutari in luctu publicoque mœrore, & in tumultu, idq; ex S.C. *vt sæpe apud Dionem legimus*, lib. videl. *37. 39. & 40.* Etsi Cõsulares tum temporis vestitu a ceteris differrẽt, cũ togatos eos fuisse Cic. *Philip. 8.* doceat. Itẽ obseruandum duplicẽ fuisse vestium mutationẽ: in luctu vnam, facta togæ coloris mutatione in atrũ: & alterã in tumultu, cum togas commutarent cũ sagis. Depulsis vero periculis iubebantur Senatores redire ad pristinum vestitum, *teste eod. Dione lib. 39.* Sic edixisse Consules, vt Senatores ad suum vestitum redirent post reditum Ciceronis, refertur ab ipsomet Cicerone in oratione habita post reditum in Senatu. Naufragorum vestes, cum quibus euaserant ab ipsis suspẽdi solitos in templo Neptuni aut alterius Dei Marini, notat vetus interpres Horatii *libr. 1. carm. Ode 5.* Mancipiis in venditione vestes detrahi solitas, ne qua vitia corporis laterent, discimus ex Senecæ *epistola 81.* & ex *Epigrammate 28. lib. 6. Martialis.* Hieronicarum vestem pictã, palmatam ac floridam fuisse triumphantium more, colligit non absurde ex Luciano *in vita Demonactis*, cũ scribit, *derisum ab eo quendam athletam* ὅτι ἐσθῆτα ὤφθη ἀνθεινὴν ἀμπεχόμενος ὀλυμπιονίκης ὤν. Vestẽ omnem iure legare licet in testamento. *l. pediculis. ff. de auro, argen.* interdum certas vestes, *leg. vxori. §. vlt. ff. eod.* Nec refert, *vestisne an vestimentum* legetur. Num vero vestibus legatis, debeantur festis diebus paratæ, docet Bartolus *l. fin. ff. eod.*

Vesuali. Nominis huius etymon deducunt a *Walis*, quos cum illis eosdem faciunt, nec a Vandalis diuersos, qui adusque Caroli Magni ætatem ad orientalem Visurgis ripam consederunt. Quod ipsum a Suffrido Petri *2. de Orig. Fris. capit. 14.* approbatum inuenio.

Vesu-

Vesuuius Campaniæ mons. Vibio Sequestri *Mauius* (sic enim legit Simlerus) *Vesbius* Silio Italico, *Besbius* Cedreno, *βισβ-ιος* Diodoro *lib.4. Æthnæi ignis imitator* Lucio Floro, cuius flammis periit olim naturalis historiæ scriptor Plinius, trahere creditur a quibusdam nominis etymon a conflagratione. Nam *vesura*, inquit Leander, *significant fauillas*. Hanc sententiam confirmare videtur Appianus Leandro, cum eum *Vesbium* appellat. Sic enim nominari posse, notauit Petrus Marsus in hæc Silii Italici verba libr. 12. *Monstrantur Vesuua iuga*. Rationem indicat Ambrosius Leo *lib.1.de Nola*, quippe in vetustissimis se codicibus legisse Besbium sic dictum a Besbia Pelasgorum duce, qui olim eum tenuerit, Græcos tamen idiomatis sui ratione dixisse *Vesbium*. Quod autem Seruius *2. Georgic. Virgilii* Veseuum montem alium esse dicit ab hoc Vesuuio, inq; Liguria situm, recte ab aliis confutatum inuenio. Cum & hoc nomine idem mons appelletur a Strabone, Plinio, Mela, Suetonio, Floro, Eusebio, Vitruuio. Nunc Summanus audit ab oppido Summa, quod in eius radicib. est situm, vel potius *Monte di Somma*. Hunc montem primum omnium occupauit Spartacus dux belli seruilis, quo mox ad decem millia fugitiuorum confluxerunt. Quātam ille ediderit Romanorum stragem diuersis præliis, plus quam satis est notum.

Veterina, iumentum a vehendo dictum, *vt Cato putauit*, referente id Festo Pompeio. Hinc *Veterinarius* veterinarum Medicus, Græcis *κτηνίατρος* & *ἱππιατρός*. At Opilius *Veterinam* dici voluit quasi *Vterinā*, q̄ onus gerat religatū ad ventrem.

Veturia tribus a gente Veturia, quæ prius dicta fuit Vetusia, appellationem accepit. Meminit eius Liuius *libr. 36*. Atq; hanc inter nouendecim illas, in quas Seruius Tullius populum Romanum diuiserat, recenset Carolus Sigonius *lib.1.de de anti iquo iure Roman. cap.3.*

Vfentina tribus, alias *Oufentina*, anno CDXXXV. rel quis addita cum Falerina, a Censoribus L. Papirio Crasso, & C. Mænio iuxta Festum nomen adepta a fluuio Oufente, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinam. Meminit Lucretius simul & tribus & fluuii.

Via a vehiculorum incursu dicta est Isidoro, eaq; vel publica, vel priuata, strataq; lapidibus, qualis Appia illa multum celebris apud Romanos (λιθόστρωτον dixeris) aut non strata lapidibus. Publicam viã definit Isidorus eam, quæ est in publico solo, per quam iter est populo, siue ad mare, siue ad vrbẽ tendat, alias Prætoria, Consularis, βασιλικὴ & militaris dicta. Priuata via etiam Agraria audit, eaq; vel est in agro trahens secum seruitutẽ impositam, vel ducit ad agros alterius cõsulari viæ contigua. Sunt & *Vicinales viæ*, quæ aut sunt in vicis, aut ducunt in vicos, quæ quandoque publicarum loco habentur. Theophili de illis verba sunt hæc: Vicinalis δὲ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα: Vicus γὰρ ἡ κώμη: διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. Via sacra dicta, per quam non solum augures proficisci solebant, sed etiam Pseudosacra Romanorum omnia vehi, & currus triumphales agi. Metaphorice denotat hoc nomen rationem certam, & ordinem in docendo, quam μέθοδον vocant. Vnde & Græci eam definiunt ἕξιν, ὁδοποιητικὴν μετὰ λόγου, id est, *habitum facientem viam certa ratione.* Ad eam pertinent quatuor illæ primariæ qstiones, quas ἀποδεικτικὰς dicunt, εἰ ἔστιν, τί ἐστιν, τὸ ὅτι, τὸ διότι. Explicatur autem methodo materia duplex, quippe simplicium quæstionum aut coniunctarum, estq; aut συνθετικὴ aut ἀναλυτικὴ, quibus Galenus *de arte parua* ὁρισμὸν addit. Sed de his in Dialecticis plura. Redeo ad vias, in quibus complanandis & farciendis tam intra, quã extra vrbem, quãta fuerit Senatus diligentia temporib. priscis, docẽt veterum monumenta. Earum vero curandarum munus primum Censorib. a Senatu cõmissum. Sequentib temporib, cum illi aliis occupationibus districti sternendis viis vacare nõ possent, quatuor viri sunt constituti, qui curam earum agerent. Lata fuit & lex Sempronia de viis Italiæ a C. Sempronio Graccho Tribuno plebis, Q. Cæcilio Metello Balearico & T. Quinctio Coss. vt quidẽ munirentur illæ, ac sternerentur, lapidibusq; milliaria discernerentur, adeoq; pontib. instruerentur. Vidẽdus de his inprimis Barnabas Brissonius *Antiquit. lib. 4. ca. 12.* Ex legib. 12. Tabul. sciendum, vię latitudinem in porrectum

octo

octo pedes, in anfractum, id est, vbi est flexus sedecim debuisse habere, *teste Gaio l. via. ff. de seruit. rust.* Constitui tamē poterat latior vel angustior octo pedib. si modo eam haberet latitudinem, qua ire posset vehiculum. Alioqui iter erat, non via, *l. via. ff. de Seruit. rust. præd.* Quapropter Grammatici nonnulli viam, quasi veiam dictam a vehendo voluerunt, quod per eam vehantur fructus. Etsi aliis dicta via quasi ia ab eundo, quod per eam eatur. Quippe *viare* idem erat veteribus, quod iter facere. De iure ciuili continet in se & iter, & actū, estq; ius eundi, ambulandi, agendi. Obseruandum denique, quod veteres discedentibus ac peregre proficiscentibus male precantes viam illam perpetuam, vel iter illud perpetuum imprecati fuerint. Turpilius apud Nonium: in verbo *Itiner*: *Age, age, egredere, atq; vtinam istuc perpetuum itiner sit tibi.* Nolui hoc prætermittere, quod dignum existimarem notatu, & ad imprecationes veterum pertineat, quas multifariam ab illis prolatas discimus ex Cicerone, Seneca, Ouidio, Terentio & Plauto. Inter vias ab vrbe & in vrbem ducentes celebres fuerunt, *Latina, Appia, Valeria, Æmilia, Flaminia.* In Latina & Flaminia sepeliebantur mortui sepulcris erectis ab latere vtroq;. Vnde multa epigrammata ad viatores, in iis. Erat & Latina media inter Appiam Valeriamque. Eadem Appiæ coniungebatur ad oppidum Casinum, ibi a Capua distans nouendecim stadiis: teste Strabone.

Viaticum, sumtus itineris, ἐφόδιον Græcis *auctore Gellio libr. 17. cap. 7.* a via nomen inuenit. Comprehenditur eo nomine quoduis impendium necessarium ad iter absoluendum, *l. 7. ff. ad Trebell.* immo quæuis pecunia destinata eum in finem *l. 17. ff. si cert. pet.* Diminutiuū eius viaticulū est, quo Iurisconſ. *titul. de iudic.* & Apuleius *6. Metamorph.* sunt vsi. Ab eodem vetus & Plautinum verbum viaticari, id est, *instrui viatico.* Ceterum vt ex literis melioribus addam nonnihil, Prouerbium habe: *Suam artem cuiq; esse pro viatico.* Sumtum hoc ab aurea illa Biantis sententia, qua filio ad Ægyptios profecturo, rogātiq; patrē, *quidnā agēdo maxime gratū patri esset facturus,* respondit: *Si ἐφόδιον πρὸς γῆρας viaticū ad senectutē cōparabis,*

virtutem intelligens, *teste Basilio libro de studiis liberalib.* Nam vt in *Catone scribit Cicero*, aptissima sunt arma senectutis artes exercitationesq; virtutum.

Viatores, quos Iurisconsulti aliquando ministeria, interdum officia & *Officiales* vocant, interdum exsecutores *l. 1. C. de filiis officialium*, sæpissime apparitores *l. e. si pignora. ff. de euiction.* Nouellæ τάξεις καὶ ταξιώτας, a via sunt dicti, vtpote in qua crebrior erat eorum opera, quā in vrbe, quod initio tribuum, cum agri in confinio hærerent, assidue homines rusticarentur, *vt scribit Festus*, & proinde homines plerunq; ex agris vocarentur a magistratib. Atq; hi a lictorib. erant diuersi, si vtrorūq; respiciamus originē. Nā viatorib. vtebantur Consules vocādi & nunciandi caussa, eorumq;, sicut et præconum, erāt decuriæ, quas consules legebāt, vt & mercedē dabant, *teste antiqua tabula, quæ exstat apud Carolum Sigoniū.* Etiamsi Valgius apud Agelliū existimet eosdē fere esse viatores cum lictorib. *Lictorem* enim dicit a *ligando* appellatum, quod cum magistratus populi Romani virgis quēpiā cædi iussissent, crura eius & manus a viatore consueuerint ligari, isq; appellatus sit lictor, qui ex viatorum collegio vinciendi officium obtinebat. Etymō nostrum confirmatur a Tullio in Catone Maiore his verbis: *A villa in Senatum accersebantur, Curius & ceteri senes: Ex quo qui eos accersebant, Viatores sunt nominati.* Ex iure noto, mercedem, quæ his iudiciorum ministris & exsecutoribus dari solebat, sportulam tandem dictam, *sicut apparet ex Auth. sed hodie. C. de Episc. & Cleric. & ex §. sportularum. Authent. de sanctiss. Episc. Collat. 9.* Viatorum plus exigentium pœna ex eodem iure est, vt triplum luant eius, quod damnū dederint, quadruplū vero eius, quod vltra id, quod debetur, extorserint. Sed & generaliter dictus Viator, qui aliquo tendit, de quo Satyrici illud: *Cantabit vacuus coram Latrone viator.* Inde Seneca ad Lucilium: *Nudum latro transmittit, etiam in obsessa via pauperi pax est.* De huiusmodi intelligendum reor Claudii edictum apud Suetonium, quippe *ne viatores per oppida Italiæ, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent.*

Vibrex,

Vibex, quæ nihil aliud eſt, quam liuor ex ictu proueniens, Græcis ὑπόσφαγμα, nomen, quod vi fiat, accepit *iuxta Grammaticos*.

Vicarius, qui vicem gerit alterius. Vnde apud Quintilianum legas *operam Vicariam*, apud Cicerone, *Vicariam ſolutionem rerum creditarum*, id eſt, vicem reddentem creditori. Ita pro Muræna vicarium dicit, qui vicem ſuſtineat alterius. Et 5. in Verrem Act. *Vnum & quinquaginta aratores ita deiectos video, vt iis ne Vicarii quidem ſuffecerint*. Et Act. 6. *Si hoc, quod abs te poſtulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrabere, ſuccedam ego Vicarius tuo muneri*. Addo Flacci verba ex 3. Carm. *Defunctumq; laboribus Æquali recreat ſorte Vicarius*. Itaque apud Iuriſconſultos ſæpe accipitur pro ſeruo, qui inſeruit ſeruo maiori, qualis eſt Atrienſis. Hinc Martialis:

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo Vicarius eſſe, id eſt, qui ſubeat vicem alterius.

Vicia, βίκιον, leguminis genus, caules habens tenues, quadrangulos & cubitales, folia anguſta & ex vno pediculo multa, eademq; lente maiora & craſſiora, ſiliquas paruas, flores nigriores phaſeli floribus, a vinciendo dicta Varroni. Capreolos enim habet vitis inſtar, quibus ſurſum ſerpit ad ſcapū lupini aliumue calumum, quem, vt adhæreat vincire ſolet. Inſuauis illa eſt & concoctu difficilis aluumq; reſtringit. Quapropter cedere ſolet magis in pabulum brutorum animaliū, quam in hominum cibum, in quibus vtique ex ea haudquaquam boni ſucci alimentum generari ſolet.

Vicinus a vicis, qui ſupra mille in vrbe fuerunt, dictus Grammaticis, ſicut vici a viis *iuxta Varronem*. Ab his iterum *Vicomagiſtri* nomen deducunt, qui per ſingulos vicos creabantur numero quatuor, vt tuerentur eos. Quin prætextati ſoliti fuerunt ludos Compitalitios facere in Larium honorem, *vt in Piſonianam ſcribit Aſconius*. Multa eorum mentio in Sexti Rufi & Petri Victoris *libris de XIV. vrbis regionibus*.

Victima trahere quibuſdam videtur nomen, quod icta vi cadat, vel quod vincta duci ſoleret ad aras. Vnde Iuuenalis:

Nnnn

in foco. Quibus conuenit in profugii significato vestam pro ara poni apud Xenophontem *rerum Græcarum libr. 2.* Ait enim: ἀκούσας ταῦτα Θηραμένης ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑϛίαν, *cum audisset hæc Theramenes, ad Vestam sibi profugium parauit.* At ara sacrificalis Vesta est Polluci, præcipue vero, quæ fuit in Prytanæo, vbi inexstinctus ignis asseruabatur. Et triginta curiarum Vesta collocata apud Dionysium Halicarnassæum *Antiquitatum libr. 2.* Chaldaica quoque vox est אשתא & Vestæ respondens, suamque originem trahens ab אש igni Hebraica voce, proditumque adeo a Beroso, Noam & tres eius filios habuisse vxores appellatas quatuor elementorum nominibus, *Estham dico, Maiam, Aretiam, Rubam,* Orpheus antiquissimus Poeta de eadē hoc modo: ἑϛία ἐ δυνατοῖο κρόνου θύγατερ βασίλεια, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μεγίϛου. Sacra eius adeo vetusta, vt multi tradiderint attulisse ea Æneam secum Troia: Cum apud Virgilium legas Hectoris manes alloquentes Æneam his verbis: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.* Et mox: *Manibus vittas vestamque potentem, Æternumque adytis effert penetralibus ignem.* Hinc ignem Vestæ a Poetis modo *Troianum*, modo *Laomodontæum* & *Troicum* appellatum inuenias. Quod Numæ Pompilio institutum illud colendi perpetuum ignem asscribatur, non Romulo secundum aliorum opinionem, fit eo lubentius, quod Liuius in eo astipuletur Plutarcho lectas a Numa virgines Vestæ & Alba oriundum sacerdotium scribens. Tradit & Seruius in omnibus sacrificiis inuocatam fuisse cum Iano Vestam, quod nullum sacrificium absq; igni constaret. Eidem olim non nisi de Numico fluuio libabant Romani, in quo repertum creditur Æneæ cadauer. In sacris eius vtebantur sale tonso in pila, inque ollam fictilem coniecto, & in furno percocto. Interdum faciebant sacrum, quod iuxta Festum castam molam dicebant. Et quoniam piaculum erat aquam in sacris haustam in terram deponere, vtebantur vase, quod Seruio est futis, futile Donato. Erat id fundo acuto, ore patulo, ita vt stare non posset, deponebaturque non nisi

a sacro-

a sacrorum ministro. Habebatur quoque sacrum eius in numero eorum, quæ *Municipalia* sunt dicta, propterea quod ante conditam vrbem celebrata fuissent, *auctore Festo*, qui pariter scribit *Vestæ sacerdotes olim constitutas fuisse sex, vt populus pro sua quisque parte sacrorum haberet ministrum, cum ciuitas Romana, tum temporis in partes sex esset distributa.* Dies, quo sacra fiebant, *Vestalia* dictus Varroni. Agitabantur eo tempore passim conuiuia ante focos. A cibus libandi caussa mittebantur ad virgines cibi. Asini ducebantur per vrbem coronati floribus, & ex pane velut monilia gestantes. Matronæ nudis pedibus procedebant ad templum, cuius rei caussam prætexit Ouidius, quod olim coactæ fuerint mulieres propter lacunas ea parte iacentes nudis accedere pedibus, seruatumque deinde morem nihilominus in vetustatis memoriam, cum essent exsiccatæ. Sunt & Vestales virgines dictæ a Vesta, quæ, *vt antea dictum*, destinatæ erant sacri ignis ministerio. Tantus olim illis redditus honos, vt etiam viuo patre testamentum condere, & cetera gerere sine curatore possent instar matrum trium filiorum. Cum prodibant, fascibus deducebantur, & si casu incidissent in quemquam, qui ad supplicium ducebatur, non licebat eum necari: Verum deierandum erat virgini, non vltro se aut dedita opera, sed fortuito obuiam venisse *teste Plutarcho in Numa.* Quid, quod non ad Deos solum, sed etiam ad homines placandos veteres adhibuerint Vestales: Vt *auctore Suetonio*, C. Cæsar Vestales ad impetrandam a L. Sylla veniam adhiberet. Messalina quoque cum audiret Claudium maritum ab hostia redire festinantem ad pœnam ipsius, orauit Vibidiam Vestalem, vt a Claudio sibi veniam impetraret. Plinius scribit *libr. 18. capit. 4.* Vestales virgines retinere solitas seruos fugitiuos precationibus suis, ne vrbe exirent, crinemque ad loton arborem vetustissimam Romæ & capillatam cognomento detulisse. Fuerunt autem ab initio tantum quatuor, sequentibus temporibus ob multitudinem sacrorum ministeriorum numero sex. Vnde scriptum apud

Tranquillum legas, *testamentum Augusti depositũ fuisse apud sex virgines Vestales.* Triginta annos necesse erat eas manere innuptas & castas. Nam primis decem discebant, sequentibus decem sacra perficiebant, postremis decem alias edocebant. Quod si vittas temerassent amissa virginitate, terra, id est, Vesta, quam violauerant, condi solebant, & quidem viuæ, sicut abunde refertur in Numa a Plutarcho. Sed & Ouidius Fastorum 6.

Nullaq; dicetur vittas temerare sacerdos
Hac duce, nec viua defodietur humo.
Sic incesta perit: Quia quam violauit, in illa
Conditur, & Tellus Vestaq; numen idem est.

Efferebatur autem incesti conuicta, quasi mortua, sandapila ad portam Collinam, & quidem loris reuincta cum luctu propinquorum, sequentibus cum mœsto silentio Pontificibus & sacerdotibus, & omnibus hominibus via cedentibus. Erat prope portam prædictam locus subterraneus cum lecto strato, in quem scalis descendebatur. In eum virginem solam solutis vinculis demittebāt: Inde scalæ auferebãtur, & locus occludebatur. Ne vero fame videretur necari, apponebatur nonnihil panis, lactis & olei, atq; vna ardens lucerna. Quibus peractis discedebant omnes, eratq; eo die iustitium, in vrbe & pauor non exiguus, quod magnum aliquod malũ Vestalium supplicio portendi existimarent. Caussas, propter quas Vestales eo afficerentur supplicio, tradit Plutarchus *in Quæstion. Romanis*, vel quod mortuos tantum cremarent, iniustum autem esset eam cremare, quæ sacrum ignem neglexisset: Vel quod corpus summis consecratum ceremoniis interficere & manus sacræ mulieri adferre nefas censerent, ideoque vltro mori volentes in subterraneam domum demitterent. Stupratores earum virgis cædebantur in Comitio. Illic enim iubente Domitiano cæsus est Celer eques Romanus, cui Cornelia Maximilla obiiciebatur. Atque is, dum verberaretur, in hac voce perstitit: *Quid feci? Nihil feci:* Plane cum tres vno tempore virgines Vestales in-

cesti

cesti cum equitibus Romanis pœnas dedissent, Senatum, libris *Sibyllinis* per decemuiros inspectis, censuisse legimus, vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumq; mens ad pudicitiam a libidine conuerteretur. Testis Valerius *lib. 8. cap. vlt.* cum Iulio Obsequente *libro de prodigiis.* Vide plura ea de re apud Plutarchum in Numa, Plinium *in epistola ad Cornelium Minucianum*, & Dionysium *libro 2.* Quo ritu, & cuius ætatis virgo, immo ex qua familia solita fuerit capi a Pontifice, scribit Agellius *libr. 1. cap. 12.* vbi addit, negatum capi posse minorem annis sex, & maiorem decem, vt nec patrimam aut matrimam, linguaue debilem, aut aurium sensu diminutam, aliaue corporis labe insignem, ortamque parentibus, qui olim seruiuerant, capere licebat. Capi dicebatur, eo quod Pontifex Maximus manu prehensa ab eo parente, in cuius potestate erat, veluti bello capta abduceretur. Durasse denique hoc virginum Vestalium sacerdotium vsque ad senioris Theodosii Imperatoris tempora, neminem hic ignorare velim. Eo enim rogante vna cum aliis sacerdotiis fuit sublatum, reclamante nequicquam Senatu. *vt ex Symnachi epistolis & Ambrosii responsionibus constat.*

Vestibulum Ouidius a Vesta dici putat in Fastis, cum ait:

Hinc quoq; vestibulum dici reor, vnde precamur
Quam famur Vestam, quæ loca prima tenet.

Ratio Poetæ potissima est hæc, quod focus, qui consecrabatur Vestæ, esset in vestibulo. Atq; alii vestibulum volunt esse partem domus priorem, quam vulgo atrium vocant. Cæcilius *de verbor. significat.* non ædium partem esse dixit, sed locum ante domus ianuã vacuum, per quem aditus accessusq; ad ædes est. Vnde Virgil, cum *Æneid. 6.* vestibulum nominat & orci fauces, loca duo demonstrat extra orcum, fores scil. & fauces. Vestibulum ponit ante ipsam domum & Orci penetralia: Fauces iter angustum, per quod adiretur vestibulum. At n. alii dictum volunt vestibulũ, q eo in loco stare solerent, qui ven erant ad salutandum dominos. Nõ damno. Malim tamen Ouidio astipulari.

Vestis dicta nonnullis a vellere, quod primus hominum vestitus ex vellere sit sumtus. Varro a *velando*, id est, tegendo nominatam existimat. Ita illi quidem, cũ tamen pura putaq; vox Græca sit ab ἐσθὴς deducta omneq; *vestimentum* cõtineat virile iuxta, ac muliebre. De re vestiaria consulendus doctissimus Bayfii libellus. Ego tantum hæc pauca digna notatu adfero, vestem quippe a Romanis solitã mutari in luctu publicoque mœrore, & in tumultu, idq; ex S.C. *vt sæpe apud Dionem legimus*, lib. videl. *37. 39. & 40.* Etsi Cõsulares tum tẽporis vestitu a ceteris differrẽt, cũ togatos eos fuisse Cic. *Philip. 8.* doceat. Itẽ obseruandum duplicẽ fuisse vestium mutationẽ: in luctu vnam, facta togæ coloris mutatione in atrũ: & alterã in tumultu, cum togas commutarent cũ sagis. Depulsis vero periculis iubebantur Senatores redire ad pristinum vestitum, *teste eod. Dione lib. 39.* Sic edixisse Consules, vt Senatores ad suum vestitum redirent post reditum Ciceronis, refertur ab ipsomet Cicerone in oratione habita post reditum in Senatu. Naufragorum vestes, cum quibus euaserant ab ipsis suspẽdi solitos in temploNeptuni aut alterius Dei Marini, notat vetus interpres Horatii *libr. 1. carm. Ode 5.* Mancipiis in venditione vestes detrahi solitas, ne qua vitia corporis laterent, discimus ex Senecæ *epistola 81.* & ex *Epigrammate 28. lib. 6. Martialis.* Hieronicarum vestem pictã, palmatam ac floridam fuisse triumphantium more, colligit non absurde ex Luciano *in vita Demonactis*, cũ scribit, *derisum ab eo quendam athletam* ὅτι ἐσθῆτα ὤφθη ἀνθεινὴν ἀμπεχόμενος ὀλυμπιονίκης ὤν. Vestẽ omnem iure legare licet in testamento. *l. pediculis. ff. de auro, argen.* interdum certas vestes, *leg. vxori. §. vlt. ff. eod.* Nec refert, *vestisne an vestimentum* legetur. Num vero vestibus legatis, debeantur festis diebus paratæ, docet Bartolus *l. fin. ff. eod.*

Vesuali. Nominis huius etymon deducunt a *Walis*, quos cum illis eosdem faciunt, nec a Vandalis diuersos, qui adusque Caroli Magni ætatem ad orientalem Visurgis ripam consederunt. Quod ipsum a Suffrido Petri *2. de Orig. Fris. capit. 14.* approbatum inuenio.

Vesuuius Campaniæ mons. Vibio Sequestri *Mauius* (sic enim legit Simlerus) *Vesbius* Silio Italico, *Bebius* Cedreno, *ἀυτόματος* Diodoro *lib. 4. Æthnæi ignis imitator* Lucio Floro, cuius flammis periit olim naturalis historiæ scriptor Plinius, trahere creditur a quibusdam nominis etymon a conflagratione. Nam *vesuræ*, inquit Leander, *significant fauillas*. Hanc sententiam confirmare videtur Appianus Leandro, cum eum *Vesbium* appellat. Sic enim nominari posse, notauit Petrus Marsus in hæc Silii Italici verba libr. 12. *Monstrantur Vesuua iuga*. Rationem indicat Ambrosius Leo *lib. 1. de Nola*, quippe in vetustissimis se codicibus legisse Besbium sic dictum a Besbia Pelasgorum duce, qui olim eum tenuerit, Græcos tamen idiomatis sui ratione dixisse *Vesbium*. Quod autem Seruius *2. Georgic. Virgilii* Vesuuum montem alium esse dicit ab hoc Vesuuio, inq; Liguria situm, recte ab aliis confutatum inuenio. Cum & hoc nomine idem mons appelletur a Strabone, Plinio, Mela, Suetonio, Floro, Eusebio, Vitruuio. Nunc Summanus audit ab oppido Summa, quod in eius radicib. est situm, vel potius *Monte di Somma*. Hunc montem primum omnium occupauit Spartacus dux belli seruilis, quo mox ad decem millia fugitiuorum confluxerunt. Quātam ille ediderit Romanorum stragem diuersis prœliis, plus quam satis est notum.

Veterina, iumentum a vehendo dictum, *vt Cato putauit*, referente id Festo Pompeio. Hinc *Veterinarius* veterinarum Medicus, Græcis *κτηνιατρὸς* & *ἱππιατρός*. At Opilius *Veterinam* dici voluit quasi *Vterinā*, qꝫ onus gerat religatū ad ventrem.

Veturia tribus a gente Veturia, quæ prius dicta fuit Vetusia, appellationem accepit. Meminit eius Liuius *libr. 36.* Atq; hanc inter nouendecim illas, in quas Seruius Tullius populum Romanum diuiserat, recenset Carolus Sigonius *lib. 1. de antiquo iure Roman. cap. 3.*

Vfentina tribus, alias *Oufentina*, anno CDXXXV. rel quis: addita cum Falerina, a Censoribus L. Papirio Crasso, & C. Mænio iuxta Festum nomen adepta a fluuio Oufente, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinam. Meminit Lucretius simul & tribus & fluuii.

Via a vehiculorum incursu dicta est Isidoro, eaq; vel publica, vel priuata, strataq; lapidibus, qualis Appia illa multum celebris apud Romanos (λιθόστρωτον dixeris) aut non strata lapidibus. Publicam viā definit Isidorus eam, quæ est in publico solo, per quam iter est populo, siue ad mare, siue ad vrbē tendat, alias Prætoria, Consularis, βασιλικὴ & militaris dicta. Priuata via etiam Agraria audit, eaq; vel est in agro trahens secum seruitutē impositam, vel ducit ad agros alterius cōsulari viæ contigua. Sunt & *Vicinales viæ*, quæ aut sunt in vicis, aut ducunt in vicos, quæ quandoque publicarum loco habentur. Theophili de illis verba sunt hæc: Vicinalis δὲ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα: Vicus γὰρ ἡ κώμη: διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. Via sacra dicta, per quam non solum augures proficisci solebant, sed etiam Pseudosacra Romanorum omnia vehi, & currus triumphales agi. Metaphorice denotat hoc nomen rationem certam, & ordinem in docendo, quam μέθοδον vocant. Vnde & Græci eam definiunt ἕξιν, ὁδοποιητικὴν μετὰ λόγου, id est, *habitum facientem viam certa ratione.* Ad eam pertinent quatuor illæ primariæ q̃stiones, quas ἀποδεικτικὰς dicunt, εἰ ἔστιν, τί ἐστιν, τὸ ὅτι, τὸ διότι. Explicatur autem methodo materia duplex, quippe simplicium quæstionum aut coniunctarum, estq; aut συνθετικὴ aut ἀναλυτικὴ, quibus Galenus *de arte parua* ὁρισμὸν addit. Sed de his in Dialecticis plura. Redeo ad vias, in quibus complanandis & farciendis tam intra, quā extra vrbem, quāta fuerit Senatus diligentia temporib. priscis, docēt veterum monumenta. Earum vero curandarum munus primum Censorib. a Senatu cōmissum. Sequentib temporib, cum illi aliis occupationibus districti sternendis viis vacare nō possent, quatuor viri sunt constituti, qui curam earum agerent. Lata fuit & lex Sempronia de viis Italiæ a C. Sempronio Graccho Tribuno plebis, Q. Cæcilio Metello Balearico & T. Quinctio Coss. vt quidē munirentur illæ, ac sternerentur, lapidibusq; milliaria discernerentur, adeoq; pontib. instruerentur. Vidēdus de his inprimis Barnabas Brissonius *Antiquit. lib. 4. ca. 12.* Ex legib. 12. Tabul. sciendum, viç latitudinem in porrectum octo

octo pedes, in anfractum, id est, vbi est flexus sedecim debuisse habere, *teste Gaio l. via. ff. de seruit. rust.* Constitui tamē poterat latior vel angustior octo pedib. si modo eam haberet latitudinem, qua ire posset vehiculum. Alioqui iter erat, non via, *l. via ff. de Seruit. rust. præd.* Quapropter Grammatici nonnulli viam, quasi veiam dictam a vehendo voluerunt, quod per eam vehantur fructus. Etsi aliis dicta via quasi ia ab eundo, quod per eam eatur. Quippe *viare* idem erat veteribus, quod iter facere. De iure ciuili continet in se & iter, & actū, estq; ius eundi, ambulandi, agendi. Obseruandum denique, quod veteres discedentibus ac peregre proficiscentibus male precantes viam illam perpetuam, vel iter illud perpetuum imprecati fuerint. Turpilius apud Nonium: in verbo *Itiner*: *Age, age, egredere, atq; vtinam istuc perpetuum itiner sit tibi.* Nolui hoc prætermittere, quod dignum existimarem notatu, & ad imprecationes veterum pertineat, quas multifariam ab illis prolatas discimus ex Cicerone, Seneca, Ouidio, Terentio & Plauto. Inter vias ab vrbe & in vrbem ducentes celebres fuerunt, *Latina, Appia, Valeria, Æmilia, Flaminia.* In Latina & Flaminia sepeliebantur mortui sepulcris erectis ab latere vtroq;. Vnde multa epigrammata ad viatores, in iis. Erat & Latina media inter Appiam Valeriamque. Eadem Appiæ coniungebatur ad oppidum Casinum, ibi a Capua distans nouendecim stadiis: teste Strabone.

Viaticum, sumtus itineris, ἐφόδιον Græcis *auctore Gellio libr. 17. cap. 7.* a via nomen inuenit. Comprehenditur eo nomine quoduis impendium necessarium ad iter absoluendum, *l. 7. ff. ad Trebell.* immo quæuis pecunia destinata cum in finem *l. 17 ff. si cert. pet.* Diminutiuū eius viaticulū est, quo Iuriscōs. *titul. de iudic.* & Apuleius *6. Metamorph.* sunt vsi. Ab eodem vetus & Plautinum verbum viaticari, id est, *instrui viatico.* Ceterum vt ex literis melioribus addam nonnihil, Prouerbium habe: *Suam artem cuiq; esse pro viatico.* Sumtum hoc ab aurea illa Biantis sententia, qua filio ad Ægyptios profecturo, rogātiq; patrē, *quidnā agēdo maximē gratū patri esset facturus*, respondit: *Si ἐφόδιον πρὸς γῆρας viaticū ad senectutē cōparabis,*

Vibex, quæ nihil aliud est, quam liuor ex ictu proueniens, Græcis ὑπόσφαγμα, nomen, quod vi fiat, accepit *iuxta Grammaticos.*

Vicarius, qui vicem gerit alterius. Vnde apud Quintilianum legas *operam Vicariam*, apud Ciceronē, *Vicariam solutionem rerum creditarum*, id est, vicem reddentem creditori. Ita pro Muræna vicarium dicit, qui vicem sustineat alterius. Et 5. in Verrem Act. *Vnum & quinquaginta aratores ita delectos video, vt iis ne Vicarii quidem suffecerint.* Et Act. 6. *Si hoc, quod abs te postulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrabere, succedam ego Vicarius tuo muneri.* Addo Flacci verba ex 3. Carm. *Defunctumq; laboribus Æquali recreat sorte Vicarius.* Itaque apud Iurisconsultos sæpe accipitur pro seruo, qui inseruit seruo maiori, qualis est Atriensis. Hinc Martialis:

Esse sat est seruum, iam nolo Vicarius esse, id est, qui subeat vicem alterius.

Vicia, βίκιον, leguminis genus, caules habens tenues, quadrangulos & cubitales, folia angusta & ex vno pediculo multa, eademq; lente maiora & crassiora, siliquas paruas, flores nigriores phaseli floribus, a vinciendo dicta Varroni. Capreolos enim habet vitis instar, quibus sursum serpit ad scapū lupini aliumue calumum, quem, vt adhæreat vincire solet. Insuauis illa est & concoctu difficilis aluumq; restringit. Quapropter cedere solet magis in pabulum brutorum animaliū, quam in hominum cibum, in quibus vtique ex ea haudquaquam boni succi alimentum generari solet.

Vicinus a vicis, qui supra mille in vrbe fuerunt, dictus Grammaticis, sicut vici a viis *iuxta Varronem.* Ab his iterum *Vicomagistri* nomen deducunt, qui per singulos vicos creabantur numero quatuor, vt tuerentur eos. Quin prætextati soliti fuerunt ludos Compitalitios facere in Larium honorem, *vt in Pisonianam scribit Asconius.* Multa eorum mentio in Sexti Rufi & Petri Victoris *libris de XIV. vrbis regionibus.*

Victima trahere quibusdam videtur nomen, quod icta vi cadat, vel quod vincta duci soleret ad aras. Vnde Iuuenalis:

Nonn

Sed procul extentum petulans quatit hostia funem.
Ouidius Fastorum *1. de eiusdem etymo* hoc modo:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hostibus a domitis hostia nomen habet.

Ita apud Gellium legimus hostiam post cæsos hostes a quouis sacerdote immolari solitam, victimam eius, qui vicisset, manibus. Etsi Festo placeat ab *hostiendo*, id est, feriendo dictam hostiam: cum alibi tamen scribat hostiam sacrificium esse, quod Laribus immolabant, quod ab illis hostes arceri putarent. Erant autē victimæ maiora sacrificia, quam hostiæ, etsi alias hæ voces confundantur. Itaq; multa antea de hostiis dicta huc quoq; referri possunt, nempe de generib⁹ earum & appellationibus. Nam aliæ Maiores, aliæ Lactentes sunt dictæ, quemadmodum liquet ex *2. Ciceronis oratione in Rullum.* Quædam etiam *Ruminales, Iniuges & Eximiæ, Succidaneæ, Ambaruales:* Nonnullæ *Prodigæ, Mediales, Optatæ* vel *Optimæ*, & *Haruigæ* siue *Harugæ.* Hæ omnes dicebantur probari, *duci, admoueri, stare, feriri, cadere, cædi, mactari & immolari.* Tertullianus Apologet: *Vt mirer, cum hostiæ probentur penes vos a vitiosissimis sacerdotibus, cur præcordia potius victimarum, quam ipsorum sacrificantium examinentur.* Indicat probationis modū Lucianus περὶ θυσιῶν his verbis: ἀλλ' οἵ γε θύοντες, στεφανώσαντες τὸ ζῶον, καὶ πολύ γε πρότερον ἐξετάσαντες, εἰ ἐντελὲς εἴη, ἵνα μηδὲ τῶν ἀχρήστων τι κατασφάττωσι, προσάγουσι τῷ βωμῷ. Seruius scribit etiā a frōte vsq; ad caudam ante immolationem ducere cōsueuisse cultrum, atq; hoc esse, quod ait Poeta: *Et tempora ferro Summa notat pecudū.* Ducebātur porro victimæ, nō trahebantur, vt patet *ex modo loquendi passim vsurpato apud auctores.* Verba Suetonii in Augusto sunt hæc: *Nonnulli patrumfam. testamento cauerunt, vt ab heredibus suis, prælato titulo, victimæ in Capitoliū ducerentur.* Vide Plin. *lib. 28. cap. 2. Agellium lib. 4. cap. 6. Iulium Obsequentem lib. de pdigiis, Ouidium lib 3. Amor. Eleg. 12. Papin. 4. Thebaid. Virgilium Georg. 2. Macrobium 3. Saturnal. cap. 5.* Vbi iam adductæ essent victimæ, admouebantur aris. Inde enim illud Maronis 12. Æneid. *Admonitq; pecus flagrantibus aris.* Et Lucanus lib. 1.

Satris

Sacris tunc admouet aris Erecta ceruice marem. Admotæ autē aris stare dicebantur, interim dum vota conciperentur, eisq; vinum ac mola inspergerentur. Quo spectare nemo non animaduertit ea Ouidii 7. Metamorphoseωn:

Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum,
Haud exspectato ceciderunt vulnere tauri.

Hinc Silius lib. 16. *Victimaq; admotæ stabat subiecta bipenni.* Et Plinius lib. 28. cap. 2. *Si repente exstis adimi capita vel corda, aut geminari, victima stante, acciderit.* Conceptis autem votis feriebantur victimæ Ouidius Fastorum 1.

Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.

Idem 7. Metamorphoseωn:

Muneribusque Deos implet, feriuntq; secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.

Icta vel percussa iam bestia cadere dicebatur, sicut infinita auctorum testimonia docent. Vtque stantem & cadentem victimam dicunt Latini, ita apud Dionysium *lib. 7.* ἑστῶτος καὶ πίπτοντος θύματος, legitur. Sed enim obseruasse veteres in cadendo, vti & in quā partem caderet, docet Festus in verbo, *Piacularia.* Mactari denique & immolari victimas aiebant. Nam quis nescit istud Virgilii: *Mactant lectas ac more bidentes.* Plautus Pœnulo *Act. 2. Sc. 1.*

Dii illum infelicitent omnes, qui post hunc diem
Leno vllam Veneri vnquam immolauit hostiam,
Quiue vllum turis granum sacrificauerit.
Nam ego hodie infelix Diis meis iratissimis
Sex agnos immolaui.

Qui vero immolabant siue sacrificabant, facere dicebantur, sicut Græci τὸ θύειν non tantum ἔρδειν καὶ ῥέζειν, sed etiam δρᾶν dicebant. Notus enim Virgilii versus: *Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.* Varro 5. de lingua Latina: *Nam flamen Dialis auspicatur vindemiam, sed vt iussit vinum legere, agna Ioui facit.* Cæsarum autem victimarum exta dicebantur *inspici, consuli, prosecari, dari, reddi, porrici; & in is impendi*

de quibus omnibus ſi vellem congerere, quæ exſtant apud bonos auctores, nimius forem. Albas victimas mactatas ac deputatas ſuperis, tum nigras inferis, ſuo loco dictum a nobis, dignum tamē, quod repetatur. In Iouis Capitolini templo mactaſſe Romanos victimas gratulationis cauſſa, & Cōſules ſingulos boues ſingulos eo die, quo magiſtratum inibant, ſacrumq; ab Imperatoribus poſt actum triumphū ibidem Ioui oblatum proditum memoriæ. Pariter notandum alia atq; alia ſingulis Diis mactata fuiſſe animalia victimarū loco. Cædebatur enim taurus Apollini, Neptuno & Marti, Iunoni agna, Cereri porca, Soli equus, Baccho caper, Proſerpinæ ſterilis vacca, Plutoni taurus. At Ioui taurum, Verrem & arietem immolare non licebat. Quod quia Virgilius fingit Æneam ſuum in Thracia feciſſe, ſtatim horrendū monſtrum ſecutum ſcribit. Non autem ſubſecutum monſtrum, cum idem deſcenſurus ad inferos Plutoni taurum mactaret, congruam videlicet victimā, fingit idem ſcite & erudite. Victimas humanas Dianæ, Mercurio & Saturno oblatas iam alias dixi. Cæterū nec illud prætererim abſq; piaculo, quod, cum victima prima non eſſet litatum, eo quod aufugiſſet, & hoſtiæ ſuccidaneæ immolarentur ad Deos placandos, meliores tum victimas dari dixiſſe veteres, ad quem ritum reſpexit Maro his verbis:

Hanc tibi Erix meliorem animam pro morte Daretis
Perſoluo.

Quo & prouerbium Græcum pertinet, *δευτέρων ἀμεινόνων*, *vt monet Turnebus.* Demum addo, proditum a multis, a ſuilli pecoris genere immolandi initium Romæ factum, eo argumento, quod ſus ſpōſalibus & fœderibus adhiberetur. Hinc Varro *2. de re ruſtica: Porci, qui a partu decimo die habentur puri, & ab eo appellantur ab antiquis ſacres, quod tum ad ſacrificia primum idonei dicantur.* Itaq; apud Plautū in Menechmis is putatur inſanus, qui vt pietur in oppido Epidamno, quærit, *Quanti hi porci ſunt ſacres:* Atq; hæc de victimis.

Victimarii ſacerdotum miniſtri a victimis nomen trahunt. Ligabant enim victimas, cultrumque ſimul & aquam cum

mola,

mola, vt & reliqua sacris necessaria, parabant. Liuius *lib. 40. Libri in comitio igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.* Romæ etiam castra Victimariorum fuisse, refert P. Victor.

Victoria modo ab hac, modo ab illa stante parte, & propterea ἑτεραλκὴς Homero, qui & Iliad 6. canit νίκην ἐπαμείβεται ἄνδρας, quo sensu Virgilius, *Multos*, inquit, *alterna reuisens Lusit, & in solio rursus fortuna locauit*, a vincendo nomen deriuat. Omissis tot veterum historiis, exemplis & testimoniis, commendatam volo Philologis piisque illam Homeri sententiam: Νίκης πείρατ' ἔχονται ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι. Addo Valerii Maximi prudentissimam gnomen ex libr. 5. *Ea demum victoria & apud Deum, & apud homines minimum inuidiæ est habitura, quæ plurimum humanitatis habet.* Ethnici ex ea Deum fecerunt Mineruæ πάρεδρον, imo præpetem siue alatam, quod eius fama statim se humo tollat, amplexaque gloriam longe lateq; per summũ volet æthera, perq; immensos terrarum tractus exspatietur. Itaq; alatũ exstitit eius in Olympia simulacrum, ipsiusq; alias signum accipiter est, reliquas volucres superans agilitate remigii alarum. Vnde Porphyrius: τὰς δὲ νίκας ἐπτέρωσε, καὶ τὰς στεφάνους· κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὴν τε νίκην, καὶ τὸ ἶριν, καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ τὸν ἑρμῆν. Et Ouidius Tristium 2. de eadem: *Ausoniumq; ducem solitis circumuolat alis.*

Ponat vt in nitida laurea serta coma.

Etsi ἄπτερος, id est, *exarmata* plumis seu alis apud Athenienses sit visa, *vt est apud Pausaniam in Atticis & Heliodorum Periergetam*, qui Mineruæ id signum dedicatum malum Punicum dextera manu & læua galeam ostentasse scribunt. Factum id scribit Pausanias, ne Victoria discederet Athenis. Qua de caussa catenatum Martem habuisse leguntur & Lacedæmonii. *Auream Victoriam* vel potius *statuam aureæ Victoriæ* fuisse olim Romæ in Iouis Capitolini templo, testis est P. Victor. Missam eandem Romam gratulationis caussa ab Hierone Siciliæ rege, temploq; Iouis illatam, apud Liuiũ inuenias *lib. 22.* Ludi ipsi instituti leguntur *Quinquennales, Decennales* & *Vicennales*: *Quinquennales* ab Augusto post

deuictum Antonium & partam apud Actium Promontorium victoriã: *Decennales* ab eodem Augusto prætextu quodam ad Imperatoris titulum, & potestatem sine inuidia retinendam, meminitq; eorum Dio *lib.53.* Est & Eusebius testis in historia Ecclesiastica, tales ludos a Constantino celebratos, qui pariter *auctor libro de vita Constantini 3.* Vicennalium exhibitorum anno imperii 20. mentionem facit. Dignum porro notatione, summum apud antiquos Victoriæ signum fuisse herbam porrigere victos, hoc est, terra cedere & ipsa altrice humo. Vlterius noto in Olympicis certaminib⁹, quæ quinto quoq; anno cōmittebãtur, curulis certaminis victoriam omnium fuisse nobilissimã, vt non solum ex Herodoti plurimis locis, verum etiam ex Pindaro intelligi potest. Inuenio quoque Romæ ædes habuisse Victoriam tres, ædiculas duas. At antiquissimum eius templum in Auentino fuit conditum ab Arcadibus, *teste Dionysio Halicarnassæo.* Ædiculam Victoriæ virginis vouit Mar. Porcius Cato Consul Hispanico bello, & biennio post dedicauit, *vt est apud Liuium lib.22.* Tandem conualescente Christianismo sublatam huius aram a Senatu (id quod ægre gentes ferebant) ex his Symmachi verbis constare potest: *Quis est ita familiaris barbaris, vt aram Victoriæ non requirat.* Noto denique a palma dictam Victoriã Deam palmarem ab Apulcio *libro Metamorph 2.* his verbis: *Atria longe pulcerrima, columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attollebant statuas Palmaris Deæ, &c.*

Victoriatus numus Victoriæ nota insignis (a qua & illi nomen) lege Clodia vel Claudia Romæ percussus legitur apud Plinium *libr 33. cap.3.* Antea enim is numus ex Illyrico aduectus mercis habebatur loco. Olim idem dictus Quinarius. Hinc Volusius: *Victoriatus nunc tantundem valet, quantũ quinarius olim.* Scribonius frequenter vtitur pro pondere. Celsus loco eius scribit denarii semissem *cap. 17. lib.5.* Galen⁹ reddit τετρώβολον *de Antidotis lib.2.* Quantum vero coniicere licet ex Plinio, erat numus argenteus, cui æris pars octaua erat permixta.

Vide-

Videlicet, videre licet.

Vidua proprie mulier viduata marito (etsi Labeo eam quoq; accipiat, quæ virum non habuit) quod sine duitate fit, nomen accepisse videtur, vt vecors ille, qui est sine corde; Vesanus, qui sine sanitate. Grammatici nonnulli ab *iduando*, id est, diuidendo deducunt: Vt vidua quidem quasi *idua* sit dicta. Decem mensium spatio (tot enim Romuli annus habebat) viros ab vxoribus viduis lugeri cõsueuisse, constat ex Plutarcho & Ouidii Fastis. Vtq; nonnihil addam ex perenni Musarum fonte, quod soleo alioqui, semper in maximo honore fuisse sciendum est eas viduas, quæ defunctis maritis amorem mutuum perpetua castitate rependebant. In eam sententiam Dido Æneidos 4.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctemq; profundam.
Ante pudor quam te violem, aut tua iura resoluam.
Ille meos primus qui me sibi iunxit amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetq; sepulcro.

Quibus respõdet laudatissima viduæ vox, qua defuncti mariti manes compellat apud Quintilianum *Declamat.322. Si quid inferi sentiunt, cognosce animum meum: Sicuti voluisti, tibi vixi, tibi moriturus sui: Nulli alii in hoc pectore locus fuit.* Iustinianus quoq; Nouel. 2. *de non eligend. secund. nubent.* §. *cum igitur: Mulierem, quæ inuiolatum defuncti mariti thorum seruat, & miramur pariter, & laudamus, & non procul a virginitate ponimus.* Et Hieronymus Epist. 96. *Nesciat vidua bigamiæ indulgentiam.* Quæ omnia, quia digna notatu, signare volui hic, ne Philologis defuisse viderer.

Villia lex annalis, quam tulit L. Villius Annalis Tribunus plebis, L. Manlio Acidino Fuluiano & Q. Fuluio Flacco, fratribus Germanis Coss. de ætate cuique Magistratui capiendo definita, quæ tamen a Liuio, qui legis huius meminit *libro 40.* non exprimitur. Sed Philipp. 5. loquitur Cicero hoc modo: *Tribunatui plebis definiunt annum ætatis 30. ædilitati 37. Præturæ 40. Consulatui 43.* Et quæsturam non licuisse

capere ante annum ætatis 27. affirmãt nonnulli adducti auctoritate Polybii, qui *lib. 6.* scribit, *legem fuisse ne quis vrbanum magistratum gereret, nisi decem stipendia cofecisset.* Annus autem legitimus ad militandum fuit decimus septimus.

Villicus villæ, id est, rusticæ domus custos percipiendis simul fructibus destinatus a Domino. Itaq; villam quasi *vehillam*, quod in eam conuehantur fructus, dictam existimant. Est etiamq; villa alia Rustica, alia Vrbana. Sed Varronem adduco ad stabiliendum etymon. Is 1. *de re rustica cap. 2.* scribit hoc modo: *Villicus agri colendi caussa constituitur, atq; appellatus a villa, quod ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur cum veneunt.* Ex quo rustici etiã nunc viam, veam appellant propter vecturas. Ex primo libro Columellæ *cap. 8.* noto, villicos vt plurimum institutos a Romanis fuisse seruos. Ait enim: *Igitur præmoneo, ne villicum ex eo genere seruorum, qui corpore placuerunt, instituamus: ne ex eo quidem ordine, qui vrbanas & delicatas artes exercuerit. Socors & somniculosum genus id mancipiorum: Otiis, campo, circo, theatris, alea, popinæ lupanaribus consuetum: Nunquam non easdem ineptias somniat, quas cum in agriculturam transtulit, non tantum in ipso seruo, quantum in vniuersa re detrimenti Dominus capit.*

Viminalis mons Romæ inclusus nomen accepit, teste Varrone, a Ioue Viminco, quod ibi eius aræ cõspectæ fuerint. Vel q ibi viminum sylua fuerit, sicut S. Pompeius & Iuuenalis affirmant. Idẽ Fagutalis appellatus a fagina sylua, testibus eisdem. Porta, quæ eo spectabat, etiam Viminalis est dicta. Cũ Esquiliis vero quintã hanc vrbis regionẽ fecit Cæsar Augustus, cum spatium eius in quatuordecim regiones diuideret. Dicitur & Viminalis salix a Columella, quod ad vineam ligandam vimina suppeditet *lib. 4. cap. 30.* Atqui hæc a viendo, id est, flectendo sunt dicta Grammaticis.

Vinculum a vinciendo. Itaq; lege Ælia Sentia, non videbatur vinctus seruus, licet compactus in carcerem, si corpori vincula non essent addita, *l. 216. ff. de verbor. signif.* Astipulatur in hoc etymo Isidorus. Sciendum quoque, vinctum esse, & in vinculis esse differre, *l. si tamen, §. ei qui seruum. ff. de ædil. edict.*

Etiam

Etiam notandum complexos hoc nomine Romanos compedes, pedicas, manicas, catenas, neruos, boiam & carcere, *de quibus singulis suo loco.* Reorum, qui in vinculis habebantur, manus pedesq; catenis atq; compedibus consueuisse vinciri, docet Arrianus Epicteti *lib. 1. cap. 1. 18. 19. 29.* Itaque Herodis iussu coniectum in vincula Petrum, duplici catena vinctum fuisse legimus *Act. 12.* Ex his aliquando caussam dicebant, *vt liquet ex l. lege Cornelia ff. de SC. Silanian.* Vinculi genus fuit & Cyppus, quem ποδοκάκκην a Græcis appellari, intelligere videor ex his Suidæ verbis: ποδοκάκκη ξύλον, εἰς ὃ ἐν εἱρκτῇ τοὺς πόδας ἐμβάλλοντες συνέχουσιν, ὃ παρὰ Ῥωμαίοις Κύππος καλεῖται. Multa eius mentio in Martyrologiis & Gregorio Turonensi *lib. 5. cap. 49.* estq; species vinculi a Boiis diuersa. Nam vbi Festus ait: *Boiæ*, id est, *genus vinculorum, tam lignea, quam ferrea dicuntur*, addit Scaliger ex antiquis glossis *Boiam proprie esse Collare.*

Vindemia a vino demendo appellata Grammaticis. Hinc vindemiare τὸ τρυγᾶν Græcis. Quæ verba summopere notandum, etiam ad aliorum fructuum, quam vuæ collectionem pertinere, imo mel respicere, quod Græcis est βλίττειν τὸ μέλι, *apes castrare.* Vnde Plinius: *Prima mellis vindemia melior.* Et Columella: *Mox vere transacto sequitur mellis vindemia.* Et 4. Georgic. de apibus; *Bis grauidos fœtus cogunt, duo tempora mensis.* Quin τὸ τρυγᾶν non tantum vites & segetes comprehendit, sed etiam ceteros fructus. Vnde τρυγᾶσθαι φοῖνιξ, id est, *palma stringi & decerpi dicitur*, ipsaque τρύγη pro vindemia, & pro hordeo, tritico, & quolibet alio fructu accipi solet. Quemadmodum καλαμᾶσθαι non modo σταχυολογεῖν, id est, *spicilegium facere & metere*, sed & *racemare*, & ἐπιφυλλίζειν significat. Vnde Chrysostomus περὶ ἱερωσύνης, καλαμᾶσθαι, dixit, ὡς ἄμπελον τὰ κατάλειπτα τοῦ Ἰσραήλ, *racemare vt vineam reliquias Israel.*

Vindiciæ. Audi Festum Pompeium. Vindiciæ olim dicebantur illæ, quæ ex fundo sumtæ in ius allatæ erant. At Seruius Sulpitius nomine (sic enim supplendus locus) iam singulariter formato, Vindiciam esse ait, qua de re controuersia est,

Nnnn 5

ab eo quod vindicatur. Vindiciam ferre in 12.Tab.est sententia, decretoque rem obtinere. Facit Vindiciarũ mentionem Cicero pro Milone, cuius temporibus nihil aliud erat, quã lis vindicandæ possessionis apud Prætorem, in qua summa quædam pecuniæ solebat deponi, ea lege, vt, qui victoriã adeptus esset, pecuniæ partem auferret, at victi pecunia ad ærarium deferretur, tanquã res esset sacra. Inde alibi sacramentũ dicitur, ex sponsione litigare & ex sponso agere. Sed pretium operæ erit & Asconii verba adducere ex Commentariis in Verrem. *Lis*, inquit, *Vindiciarum est, cum litigatur de ea re apud prætorẽ, cuius incertum est quis debeat esse possessor: Et ideo q̃ eam tenet, satisdat aduersario suo pro præda litis vindiciarum aduersario suo, quo illi satisfiat nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium esset. Rursus sponsione ipse prouocatus ab aduersario certæ pecuniæ aut æstimationis, quam amittat, ni sua sit heredium, de qua contendit.*

Vindicta iuxta Boethium in Topica Ciceronis, virgula, qua apud Prætorem rasum serui caput bis terue percuti solebat a lictore, vt ab eodem circumactione facta in signum libertatis (vnde *circumagi* Senecæ idem quod liberari aut manumitti *l.ad Lucilium Epistola*) verbisque solemnibus (*liberum te aio*) pronuntiatis a Prætore, seruus velut ruptis seruitutis vinculis libertatem assequeretur, nempe iam manumissus, nonnullis deducitur a Vindicio Aquiliorum seruo astipulante Liuio *lib.2.* aliis a Vindicio Vitelliorum, qui de Tarquinio in vrbem reducendo initam coniurationem patefecit; idcirco primus omnium in libertatem vindicatus ipsomet Bruto Vindicias secundum libertatem dicente. Ceterum aliqui a *vindicando*, id est, asserendo in libertatem deriuant, quibus subscribere malim. Vtcumque: *Pileus manumissi serui capiti imponebatur eiusdem libertatis indicio:* Quem morem etiam Appianus commemorat in Mithridatico suo. Et Plautus: *Vt ego hodie capite raso caluus capiam pileum, ad hunc manumittendi morem alludens.* Sane pileum fuisse libertatis insigne non solum hinc patet, verum & inde, quod in numis antiquis passim animaduertas pi-

leum

lcum cum inſcriptione libertatis. Nã & in Tit. Claudii nummo ſimulacrum dextra geſtabat pileum, læuam expanſam habebat, cuius inſcriptio erat, annotante Pierio, *libertas Augusta*. Sed & Caſtorum capita pileata ſunt viſa in picturis argumento Laconicæ libertatis. Porro noto hunc per Vindictam manumittendi modum vel poteſtatem primum penes Conſulem tantum fuiſſe, inde ad Prætorem vrbanum tranſlatam.

Vinalia, dies feſtus iuxta Pompeium, quo vinum Ioui libabant.

Vineæ, vt Verrius præcepit, quod vini ſint feraces. Eorundem verborum meminit & Feſtus. Multa de vineis apud rei ruſticæ ſcriptores. Ego noto incolas ciuitatis Methonæ in agro Trœzeniorum mactare ſolitos gallum pro incolumitate vitium, vt ita *Africi venti*, qui plurimũ eas infeſtat, incurſionem auerterent, aut ſaltem emollirent. Ideo bene Palladius *lib. 1. cap. 6. Vbi vineas vulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, vitem tegamus ſtraminibus vel aliunde quæſitis*. Eſt quoque vinea militaris machina tabulatis cratibuſque conſtrata, quæ impelli ſolebat rotulis ſubiectis ad ſubruendum fundamenta murorum a viris armatis ſub ea latentibus & bene munitis. Dictam putat hanc vineam Hotomannus, quod & pleriſque locis vineæ ſepibus vimineis, ita hæ tectis vimineis muniri ſoleant. Vſum eius deſcribit Lucianus lib. 3. his verſibus:

Tunc adoperta leui procedit vinea terra,
Sub cuius pluteis & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima pauent, & vertere ferro
Mœnia, nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſoluere muri
Tentat, & impoſitis vnum ſubducere ſaxis.

Meminit & vinearum Ammianus *libro 20.* traditumque a Turnebo habuiſſe in vtramque partem tecti deuexitatem. Aduerſariorum *lib. 11. cap. 24.*

Vinum, quod Empedocles aquam in ligno coctam vocabat, Romani in ſacris *Bonæ Deæ lac*. Euripides γάλα τῆς ἀμπέλου,

cuiusq; inuentionem Libero patri tribuebant veteres, qui inde *Vitisator* est dictus, etsi auctor variæ historiæ eundem cum faciat cum Noah, a vi deductum agnoscit nomen, eo quod facultate innata vim inferat animo. Vnde Poeta:

Vina parant animos, faciuntq; coloribus aptos,
Cura fugit multo, diluiturque mero.

Græcis dicitur οἶνος ἀπὸ τῆς οἴνης, quo nomine veteribus appellabatur *vitis*, vel ab ὀνήσεως vtilitate; Quo sensu dixit Homerus alludens ad etymon, ὀνήσεαι αἴκε πίησθα, *si biberis, magnū referes, mihi crede, iuuamen.* Plato ἀπὸ τῆς οἰήσεως, id est, *opinatione* deriuat, quod variis opinionibus mētem imbuat, sæpe πλάνης αἴτιος τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος, vt ait *Aristophanes*. Idē affirmat Platonem secutus Plutarchus *Sympofiacωn 7.* & Eustathius *Iliad. 2.* Etsi non defuerint, qui denominatum putauerūt vinum ἀπὸ οἰνέως, id est, *Oeneo vini inuentore*, inter quos Nicanorem Colophonium & Melanipedem Milesiū refert Athenæus *lib. 2.* Alioqui certū, cognata esse hæc omnia vocabula, Wein/*vinum*, οἶνος, יין. Veteres Latini *temetum* vocabant, quod mētem teneat seu labefactet. Vt bene is apud Plautum culpā deprecetur his verbis: *Mihiq; ignoscas, quod animi impos vini vitio fecerim.* Arabes idem Nebit dicebāt, vt Cahana *vinum album & debile.* Hebræi generaliter nominát יין, alias חמר idem quod יין טוב *vinum bonum* vel *vinum rubrum*, quo vocabulo semper fere τὸ יין reddit Chaldaicus Paraphrastes, vt αἴθοπα οἶνον fere semper nominat Homerus. *Vinum* autem *nouum* seu *mustum* nominant תירוש a ירש possedit, quod omnium optima possessio sit vinum, Chaldæi חמר ניין Iones, *teste Hesychio*, vocarunt παλὸν ἀπὸ τ πάλλειν καὶ σείειν τὰς φρένας, *quod mentes vibret atque commoueat.* Poeta Apollonius nominat μέθυ, ἀπὸ τ μεθιέναι καὶ ἀμελεῖν τοὺς πίνοντας, *quod vinum bibentes negligant multa & prætermittāt.* Vnde & Homerus Odyss. ξ. μέθυ γλυκὺ dicit, Euripides μέθυ ἄζωρον, *vinum merum seu non dilutum.* Maximum illud Dei donum esse, quis neget? Valet ad vlcera siccandum, glutinādum, sanandum ac nutriendum. Conseruat vitam hominis, si moderate sumatur, vel ipso *Syracide teste.* Quo mirum non sit

ſit cultum a veteribus Bacchum cognomento ὑγιάτην, id eſt, *ſanatorem.* Idem ſane humectat, & ſolidas partes quã celerrime calore ſuo fouet ac refocillat, vires corporis confirmat, colorem meliorem reddit, cõcoctionem, vrinam & ſudores promouet, corporis habitum calefacit, conciliat ſomnum, ſpiritus & ſanguinem fouet, bilis acrimoniam mitigat, reſiſtit putredini, ſiſtit vomitionem, eſt optimum cicutæ & veneni antidotum, excitat ingenium Poetæ languens, hoc eſt, acuit illi mentem & neruos intẽdit. Quapropter dicit Chæremon apud Athenæum *lib.2.* vinum recte vtentibus conciliare σοφίαν, εὐμάθειαν, καὶ εὐβουλίαν, *ſapientiam, docilitatem & prudentiam,* ſolitiq; ſunt Perſæ de rebus publicis deliberaturi vino ſe prius ingurgitare. Atq; ideo Dionyſium εὔβουλον, id eſt, *bonum conſiliarium* dictum crediderim apud antiquos. Rite etiam Flaccus:

Nulla placere diu nec viuere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Item:

Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

Quid, quod ſpem alat, inque mẽtem anxiam meliora reducat. Vnde Philoſophus ἠθικ. *Nicom.7.* εὐέλπιδες γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Et Plato *de legibus 1.* ὁπόσῳ πλέον αὐτοῦ χέηται, τοσούτῳ πλειόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦται καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν. Huc accedit, quod triſtitiæ ſit antipharmacum reddens eueſtigio hominem ſeipſo lætiorem. Quo pertinent epitheta εὔφρονος, λαθικήδιος, λυσιμερίμνου, καὶ παυσιλύπου. Ideo & Mneſitheus apud Athenæum ſumtum moderate vinum & aqua temperatum εὐθυμίαν afferre dixit, Chæremon γέλωτα. Et noſter ille:

Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Cura fugit multo diluiturque mero.

Horatius Ode 7. lib. 1.

O fortes peioraque paſſi
Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas.

Adde Plautum, qui vinum triſti & perturbato bibendum exiſtimat, quo bilem diluat. Quam ob cauſſam lætitiæ datorem appellauit Bacchum Virgilius. *Muſica ipſa, quæ ad hila-*

ritatem tota est comparata, non alio magis stimulo concitatur, quam vini gustu. Inde Ouidius:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos nescia membra modos.

Ita apud Xenophontem in Symposio *vinum lætitiam non aliter excitare* ait Socrates, *quam oleum inspersum igni flammam adauget.* Sed hæc illa comoda, q̃ vinum confert sumtum moderate. Nam contra sumtum intemperantius quot generat incomoda? Eneruat ingenii vim omne, memoriã proinde debilitans, & rationẽ ipsam vel potius sapientiã obumbrans. Homines impotes mẽtis vsq; adeo facit, vt sæpe voces emittant per iugulum mox redituras. Nihil enim secretum, vbi regnat ebrietas. Eaq; de caussa Plato in Alcibiade finxit *filiam vini veritatem.* Et Poeta: *Arcanum demens detegit ebrietas.* Quam quidem sententiam confirmat vetus illud: ἐν τῷ οἴνῳ ἡ ἀλήθεια. Notum & illud, cuius libr. 10. meminit Athenæus, οἶνος καὶ ἔχει παῤῥησίαν. Et Homerus Odyss. ξ.

οἶνος γὰρ ἀνώγει,
ἠλεός, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι,
καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄῤῥητον ἄμεινον.

Theognis:

ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
γινώσκουσ', ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον.

Euripides apud Athenæum: Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ. Itaq; *lene tormentum* appellat Horatius *carm. 3. Ode 21.* Quod rationem obumbrare dixerim vinum immoderatius haustum, nemo quoq; mirabitur, cũ id experientia doceat. Vetus etiam dictum: οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀνέβαλλε, recteq; Anacharsis docuit φέρειν τῶν μεθυόντων δ' ἔξαι. Sed & in Venerem trahit. Quippe *sine Cerere & Baccho friget Venus.* In quam sententiam Euripides: οἴνου δ' μὴ παρόντος οὐκ ἔστιν Κύπρις. Vnde alibi γάλα τῆς Ἀφροδίτης nominat. Sed & pugnas prouocat: Ex quo illud Horatii: *Ac ne quis modici transiliat munera Liberi, Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero Debellata.* Vt recte Antinous Vlyssem vini potu

immodi-

impulſum & mente captum his verbis moneat apud Homerum:

οἶνός σε τρώει μελιηδὴς, ὅς τε καὶ ἄλλους
βλάπτει, ὃς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ᾽ αἴσιμα πίνῃ.

Atq; hinc eſt, q; Diphilus dixerit Bacchum efficere τῶν δειλῶν θρασύν. Atqui *idem luctator doloſus pedes primũ captat*, ait Plautus. Ita Chremes Terentianus: *Atat data hercle verba mihi ſunt: Vicit vinum, quod bibi. At dum accubabam, quam videbar mihi pulchre ſobrius? Poſtquam ſurrexi, neq; pes, neq; mens ſatis ſuum officium facit.* Maiora audi. Cum largius vinum hauſiſſet Arceſilas cognomento Cauillator, obiit *Hermippo teſte*, año Ætatis 75. id quod & Promacho contigit poſt promeritã ab Alexandro Magno coronã aureã ob obtentã in bibendo victoriã. Propter ergo tantã vini efficaciam inuentũ eſt illud *aquæ miſcere*. Primũ omniũ id factũ a Staphylo Sitheni filio, ſcribit Plinius. Melampus aũt prædicatur inuentor ab Athenæo. Et (ne id ſilentio premã) temperaturas vini præcipuas & comunes, veteribus vſitatas, tantũ fuiſſe tres non ignorãdum. Scribit enim Plutarchus *Sympoſiacῶν 3.* eos, qui Dionyſii harmonias callebant, tres tantum vſurpaſſe, videlicet hemioliã ſeu ſeſquialteram, quæ tribus partibus aquæ conſtabat vini duabus: Diapaſon, quæ fiebat vnam vini partem duabus aquæ miſcẽdo: Et Diateſſaron, quæ tres aquæ partes temperando cum vna vini perficiebatur. Vnde commune prouerbium, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα. Addit Plutarchus ſeſquitertiam proportionem tanquam ſobriam vſitatam fuiſſe iis, qui Philoſophiæ aut contemplationi vacabãt. Apud Homerum animaduertas parum aquæ vino permixtum ab Achille, cum Vlyſſes & Phœnix eſſent bibituri, ambo ſenes & tota die in armis occupati, quod ætas ſenilis mero gaudens natura auerſetur mixtionem admodum aquoſam. Ait enim: ζωρότερον δὲ κέραιε. Qua voce quoque Hippocrates vſus *libro de natura muliebri*. Alioqui mixtionem ſæpe variatam cum pro vini bibentiumque natura, tum pro temporis diuerſitate, ex generibus vinorum cognoſci queat exactius. Neq; enim *edentulum* dictum in genere *vi-*

num a Plauto in Penulo ad differentiam *vini dentati* vel *mordacis* multa opus habebat aqua. At *vinum Falernum* indomitum est Iuuenali, quod vix aqua multa edomari potuerit. *Austerum* fuisse scribit Atheneus, eiusq; austeritatem melle mitigari solitam. Etsi & alterum eius genus dulce commemoret. Secundum ab eo locum tribuit Plinius *Rhetico vino*. Atq; his ambobus contrarium rursus, quod ὀλιγόφορον Galenus & Medici vocant, *quod parum aquæ perferre queat*. Falerno autem iungit Galenus *vinum Marsicum* seu *Massicum*, quod & μάρσον nominat, *ad Glauconem 2.* destinatque medicamentis vlcera sine mordicatione exsiccãtibus. Nasci solebat in monte Gaurano in prospectu Baiarum Puteolorumque. Crassum & turbidum id aliquo modo fuisse, colligi posse videtur ex his Horatii verbis:

> *Massica si cœlo supponas vina sereno,*
> *Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,*
> *Et decedet odor neruis inimicus. At illa*
> *Integrum perdunt lino vitiata saporem.*

Atq; his omnibus potentius Maroneum, cui vicies tantum aquæ miscendum voluit Homerus. Addo Theriacum vinũ vuæ Theriacæ expressum, cuius Plinius mẽtionem facit *libr. 23. cap. 1.* eoq; vsi leguntur Thasii contra serpentum (τῶν θηρῶν) ictus, *vt idem affirmat lib. 14. cap. 18.* Eius potionem Theriacam appellatã non insulse aliquis existimat, intellectamq; eam fortasse a Varrone apud Nonium, cum ait: *Vel maxime illic didici & sitienti Theriacam mulsum, esurienti panem cibarium siligineum, & exercitato suauem somnum.* Pramnium vinum longe nobilissimum fuisse inuenio, eiusq; meminit Athenæus, vt & Thasii, quod Chio & Lesbio coniungẽs apud eum Eubulus *Nectareum* vocat. Lesbium simul & Chium cum Mamertino appositum a Iulio Cæsare legimus in cœna triumphali. Flaccus *Lesbium* appellat innocens, id est, innoxium, quod, qui eo vteretur, nihil intemperãter, furiose, aut iracunde ageret, *libr. 1. Ode 7.* Chium tamen vinum, si absit, non magnopere requirendum, lego apud Clementem *lib. 2. Pædag. cap. 2.* Leucadium & Milesium potui apta fuisse inuenio

pio annotatū ab Athenæo ſicut Rheginum Surrentino fuiſſe pinguius, Priuernum Rhegino magis tenue, ſed nimium infeſtaſſe caput: Cui ſimile & *Phormianum* facit. Generoſum inſuper & robuſtum apud eundem *Cæcubum vinum*, multum nutriens *Fundanum*, potui aptum *Nomentanum*, dulce & aureo colore Spoletanum, leue & ſtomacho conferens *Venafranum*, at *Maſſilienſe* denſum & corpulentum, ſuaue robuſtumque Mamertinum *libro 1. cap. 24.* Omiſſum ab illo *Vaticanum* peſſimum omnium fuiſſe apud Romanos, aſſeritur a Martiale & aliis. Nec mirum: Cum Vaticanũ, locum inſaluberrimum fuiſſe, conſtet *ex Symmachi Conſulis epiſtola quadam, & ex Cornelio Tacito*, qui idem memoriæ prodidit. Campanum vinum, quod Calenum eſt, Iuuenali *Satyra 1.* optimum fuiſſe cenſetur, quod tota Campania optimi vini feraciſſima fuerit, *auctore Plinio.* Huic annumerandum Setinum a Setia ciuitate Campaniæ nomen arceſſens, quod omnibus aliis prætulit Auguſtus. Dictum & vinum Biblynum a vite Biblyna, quæ & Tœnania eſt appellata. Plura vini genera eorundemque naturam apud Dioſcoridem vide *libro 5. capite 5.* Iam nec illud ſilentio premendum, *vinum Conſulare vetuſtiſſimum ac optimum fuiſſe veteribus*, quale *Opimianum Anitianumque* fuit ex eorum Conſulatu ſic appellatum. Hinc ille apud Martialem iocus:

Potaui modo conſulare vinum.
Quæris, quam vetus, atque liberale?
Ipſo conſule conditum, ſed ipſe.
Qui ponebat, erat Seuere, Conſul.

Doliare vinũ intelligunt omnes *l. 1. §. ſi doliare. ff. de pericul. & commodo rei vendit.* quod dolio eſt conditum, ad vini pendentis diſcrimen, quod vuas ipſas & vindemiam nondum collectam ſignificat. *Vinum de dolio* appellat Cicero in Bruto, *vinum de cupa oratione in Piſonem.* *Protropum* verò appellabant, quod antea, quã vuæ calcarentur, defluebat. *Vitium* item *Fæcatum* a fæce dictum. Nam cum olim a doliis non multo poſt vindemiam transferretur in alia vaſa, reſi-

debat in doliorum fundo fæx, qua in fiſcinas fæcarias coniecta torquendo exprimebatur vinum fæcatum, aut ſine prælo ſponte fluebat. Circumſcriptum id a Catone *de re rustica cap. 147*, Vina ἀπὸ θαλάσσης χυτὰ ſeu οἴνους ἀθαλασσοχύτους a Lesbiis vocatos ſcribit Galenus 12. *Methodi*, quibus non miſcebatur aqua marina, quale vinum fuiſſe intelligo Chium. Solebant enim apud Græcos *teſte Columella*, ſalſa aqua aut ipſomet ſale vina velut condire cum gratia ſuauitatis maioris, tum quod mare, vt cætera permulta, ita & vinum incorruptum ſeruaret. Qualia equidem vina tethalaſſomena vocabat Aſclepiades, *vt libro 2. prodit Cælius Aurelianus*. Habebant & veteres vina fumo inueterata, de quibus Plinius *libro 23. capite primo*. Etſi etiam μετεώρ 4. ſcripſerit Ariſtoteles in Arcadia vinum in vtribus a fumo ſic exſiccari ſolitum, vt bibatur abraſum ac deſectum. Spiſſum enim ac denſum efficitur fumo. Ceterum capitis dolorem ab eo induci teſtatur Galenus *de antidotis libro primo*. Atque hæc de vino.

Vir appellatus videtur quibuſdam *a virtute*, id eſt, *fortitudine*, vel a *viribus* & *vigore*, ſicut & apud Hebræos idem dicitur גבר *a radice* גבר *præualuit*, vnde גבורה *vires & fortitudo*.

Virago Feſto deriuata a vira, quæ vox ſignificat fœminam, aliis a viro ad imitationem Hebræorum, quibus איש *vir eſt*, *virago*, aut *mulier de viro ſumta* אשה, cuius conſtructio אשת. Sic ſentiendum, non obſcure etiam ſignificauit Symmachus locum *Geneſeos 2.* his verbis reddens: αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη.

Virbius dictus Hippolytus, quod bis in vita vir fuerit.

Vergiliæ. Vide virgilias.

Virgilius. Ita ſcribendum hoc nomen perſuadet cōtra eos, qui (*Vergilius*) ſcribunt (*vt antea dictum*) auctoritas imprimis Donati, qui a virga deflectit. Stephanus etiam *libro de vrbibus* & Chriſtodorus Poeta Thebanus produnt inſcriptum fuiſſe ipſius ſimulacro carmen in quo legebatur βιργίλιος. Scribat ſequaturque vnuſquiſque, quod maxime perſuadere aut dictare videbitur ratio.

Virgi-

Virginensis Dea adhibita legitur, cum soluenda esset virgini zona, cuius meminit Augustinus *lib 4. de ciuitate Dei, & lib.6.cap.9.* Scilicet in cubiculum deferebatur simulacrum, vt ope eius sine vlla difficultate auferretur virginitas, sicut & Subiugi simulacrum, vt viro subiiceretur: Prema, ne inter premendum & subigendum se commoueret.

Viriplaca Dea, quæ viros placabat. Quoties enim iurgii aliquid intercesserat inter vxorem & virum, veniebant in huius Deæ sacellum, vbi contentione deposita reuertebantur concordes, *teste Val.lib.2.c.*1. Sacelli eius meminit P. Victor regione X. vrbis Romæ, & in eadem Onuphrius Panuinus.

Virginitas a virgine nomen inuenit, Thomæ Aquinati à virore, qui importat immunitatem a concupiscentiæ adustione circa delectationes venereas. Duplex autem illa: Vna mentis, altera carnis. Inde Ambrosius. *Tolerabilius est mentem virginem, quam carnem habere*: Vtrumque bonum est, si liceat. Et Augustinus ad Psalmum *29. Quid prodest integra caro mente corrupta.* Virginitatem illam carnalem, multis olim laudibus extulerunt. Altum montem appellauit Gregorius. Hac homines angelis assimilari dixit Ambrosius, atqui maiorem virginum, quam angelorum esse victoriam. Et *Hieronymus* sermone de assumtione: *profecto in carne praeter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis.* Et quanquam multa coniugatis apud veteres Romanos, tum parentibus trium vel plurium liberorum præmia indulta legimus, *vt apud Suetonium in agrorum diuisione in vita Iulii, in petitione Magistratuum apud Tacitum Annalium ii. in insignibus Augustorum apud Agellium lib.ii.cap.*15. tamen aliquando patres patribus fuisse cœlibes, qui virginitatem illibatam seruassent, monet Dio libro 56. de Augusto loquens his verbis: *Et iis, qua perpetuam virginitatem seruarent, eadem qua matribus, præmia largitus est.* Interim verum & dignum memoratu hoc Augustini: *Melius humile coniugium, quam superba virginitas.*

Virgo a vigore ætatis, qui circa annos nubiles est, dicta Latinis: Aliis a viro. Nam *virago*, quæ a viro deducitur, per syncopen

fit *virgo*. Festus a vira trahit, quæ vox fœminam significabat veteribus.

Virtus, quæ iuxta Poetam est quiddam inter vtrumque redactum, id est, medium inter vitia duo, alterius secundum excessum, alterius secundum defectum, *teste Aristotele Ethic. 2.* ex viro appellata videtur Ciceroni *in Tusculanis quæstionibus*. Eius enim proprie est fortitudo. Alii a vi mentis deriuant. Eadem græcis est ἀρετὴ quasi ἐρατὴ *desiderabilis, amabilis*. παρὰ τὸ ἐρῶ καὶ ἐπιθυμῶ: vel ἣν ἐρῶσιν, ἢ ἣν αἱροῦνται πάντες, *quam diligunt & cupiunt*, vel *quam eligunt omnes*. Quatuor in se præcipuas partes complectitur, *iustitiam, prudentiam, temperantiam, & fortitudinem*. Cicero, dum ex hominis natura inuestigat virtutum fontes, distribuit eas iuxta Platonicam animæ partitionem ita, vt prudentiam tribuat τῷ ἡγεμονικῷ, fortitudinem τῷ θυμικῷ, temperantiam τῷ ἐπιθυμητικῷ, iustitiam vero definiat esse obedientiam virium animæ inferiorum erga rectam rationem. Aristoteles petit earum ordinem a proximis obiectis. Sunt enim aliæ moderatrices affectuum, vt fortitudo, mansuetudo, temperantia: aliæ moderatrices rerum, vt liberalitas, iustitia: *aliæ gubernatrices sermonis, vt veritas, bonitas, vrbanitas*. Distingui possunt & eo modo, vt aliæ sint ἠθικώτεραι, id est, moratiores & leniores, quæ ad humanitatem & vitam pertinent priuatam, societatique communi accommodatiores sunt, quales comitas & iustitia: Aliæ vero πολιτικώτεραι, quales ciuiles & bellicæ sunt, quæ tantum congruunt, & quidem certo tempore, personis in imperio constitutis, quales sunt *fortitudo, militaris, rei militaris peritia, auctoritas*, Possunt quoque diuidi in Ethicas & Theologicas, quales, *fides, spes & charitas*. Item in maiores & minores. Proprietas omnium est, vt voluntariæ sint, nõ coactæ aut violentæ, cum fiant ἐκ τῆς προαιρέσεως. Iustitia versatur in suo cuique tribuendo, temperantia in prętermittendis voluptatibus, prudentia in intellectu bonorum & malorum, fortitudo in laboribus & periculis. Caussę virtutum, ethicarum præcipue est *Primo* iudicium mẽtis seu ratio recta, aut lex naturæ: *Secundo* obtemperans illi volun-

tas

tas. Inde doctrina, φυσικὴ δύναμις, disciplina & assuefactio, exempla bona, & imitatio, quæ omnia ad caussas adiuuantes referri possunt. Tanta vero inter illas coniunctio, tantus consensus, vt diuelli ac separari a se inuicem non possint. Ideo Cicero 5. *de finibus. Seruari*, inquit, *iustitia nisi a forti viro, nisi a sapiente non potest.* Itaq; qui vnam amittit, simul & alias propter coniunctionem amittit, non obstante proprio cuiusq; munere, de quo modo pauca dicebam. Summatim; *Sine virtute nemo vir bonus, nemo beatus esse potest, nec vlla sine ea efficax & vera politia.* Qua de caussa sapienter scripsit Aristoteles Polyticorum tertio, *oportere optimam ciuitatem de virtute maxime esse solicitam.* Sensit vir sapiens nullam pestem esse maiorem in ciuitate, quam morum licentiam, nullam teteriorem in Republica luem quam improbitatem. Tantum abest, vt quisquam monstrosis Machiauelli theorematis sedet, qui recte administrari posse Rempub. dixit *sine clementia, religione, sine omni denique virtute.* Eq uidem libros eiuscemodi non secus, ac impiam religionem, exterminandos esse Republica, ne latius venenũ serpat, mihi persuasum habeo. Ethnici ex ea Deam fecerunt, erectis illi simulacris iam matronali, iam virili, nonnunquam etiam habitu senili. Fanum ipsi primus posuit Scipio Numantinus, inde Marcellus virtutis & Honoris, cuius meminerunt Valerius *lib.1.cap.1.* & Cicero *2. de Natura Deorum.* Submissiorem his ædem erexit eidem C. Marius deuictis Cymbris, ne, si forte officeret auspiciis publicis, Augures eam demoliri cogerent.

Virus a vi deducit Seruius *Georgic.1.* plura in veneno.

Vis deflectitur a Græco ἶς, quæ vox *neruum, vim, robur, potentiamque significat.* Apud Homerum ἶς πριάμοιο, ἶς τηλεμάχοιο, ἶς ἀνέμοιο, & ἶς ἡρακλείη legitur.

Vitiligo vitium cutis, aliis a vitio, aliis a vitulo propter membranæ candorem videtur deduci. Duplex illa Medicis. Vna λευκὴ, quæ coloris est ad albidius mutatio, Arabibus dicta *Alboras*: Altera ἀλφὸς, a qua fluuio Alphæo nomen, *teste Strabone* his verbis: φασὶ δὲ καὶ τὸν ἀλφειὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν θεραπείας ὠνομάσθαι. Est autem huius generatio vniusmodi cum Leuce.

Non tamen in ea malum ad carnem penetrat, sed cutis superficiem, insidentibus illi veluti squamulis quibusdam, occupat tantum. Ceterum duplices sunt illæ, albæ & nigræ, faciuntque duplicem Alphum, album & nigrum. Auicenna & Arabes *Morpheam* vocant eamque duplicem statuunt, albam & nigram, *vt Fuchsius notat.* Contrahitur hoc malum a viscoso & glutinoso sanguine.

Vitis. Sunt multi, qui vites dictas existimant, quod se inuicē vittis innectant, vicinisque arboribus reptando alligentur. Est enim earum natura flexibilis, vt, quidquid apprehenderint, stringant. Varia earum genera vide, apud Columellam, *lib.* 3. *cap.* 2.

Vitta, quæ crinibus innecti solebat, ne diffluerent, a vinciendo dicta est Isidoro. Idem innuit Capella scribens hoc modo: *Vittæ sunt, quæ crinibus innectuntur, quibus fluentes religantur capilli, & vittæ dictæ, quod vinciant.* Turnebus docet *alias nuptarum, alias virginum fuisse vittas, vtrasque ingenuarum*, partim ex Valerio Flacco, cum inquit: *vltima virgineis tunc flens dedit oscula vittis*, partim ex Propertio ducto exemplo ad copulam maritalem pertinenti, *vinxit & acceptas altera vitta comas.* Sumebant has matronæ ipso nuptiarū die. Testis ipse Propertius *lib.* 4. cum inquit:

Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa,
Traxit ab euerso lumina nigra rogo.
Et Stygio summersa lacu nec recta capillis
Vitta data est, nupsi non comitante Deo,

Quod his ēt pudicę discriminatę fuerint a meretricibus, vel ex his Tertulliani verbis libro de cultu mulierum discere licebit: *Quid minus habet infelicissima illa publicarum libidinum victima quas si quæ leges a matronis & matronarum decoramentis coercebant, iam certe seculi improbitas honestissimis quibusque fœminis vsq; ad errorem dignoscendi coæquauit. Cū decor arameta dixit, vittam, stolam & institam* dicere voluit. Differebant quoq; virginū vitæ a matronalib⁹. q virgines simplices haberent, duplices matronæ. Auctor idē Properti⁹ *li.* 4. vbi ait:

Mox vbi iam facibus cessit prætexta maritis,
Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Vittatæ tamē non fuerunt omnes, nec solæ. Nō omnes, quod ius illud ingenuis non libertinis sit datum, *teste eod. Tibullo:* Non solæ, quod sacerdotes cum Poetis & vatibus pariter fuerint vittis insignes. Tacitus *Annalium 4. Sacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat vittas.* Virgilius de Heleno. *Exorat pacem diuum, vittasque resoluit.* & lib. 3. Æneidos:

Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos
Vittis & sacra redimitus tempora lauro.

De Poetis Statius Epicedio in Glauciam:

Et nunc (heu) vittis & frontis honore soluto
Infaustus vates.

Fuerunt & Deorum statuæ vittatæ. Testis Virgilius, vbi ait:

Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausæ Diuæ contingere vittas.

Ibidem:

Sic ait, & manibus vittas Vestamque potentem
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Supplices eas prætulisse, vt religione mouerent, docent hæc Statii *lib. 12.*

Ipsa manu ramosque oleæ, vittasque precantis
Tradit.

Spartianus Iuliano: *Hæc cum Iulianus videret, Senatum rogauit, vt virgines vestales & ceteri sacerdotes cum Senatu obuiā exercitui Seueri prodirent, & prætentis infulis rogarēt.* Sūt enim scriptorib' sæpe infulæ idem, q̄ vittæ. Seneca Agamemnone: *Sed cur sacratas deripis capiti infulas?* Iam & templorū fores arasq; vittis ornatas apud Virgiliū, Statium & Propertiū legas. Cūque accessuri erant ad aras operaturi sacris, itidē eas sumebāt. Quid, q̄ victimas hoc ornatu producebant. Sino apud Virgiliū. *Vittaque Deum, quas victima gessi.* Ouidius 3. de Ponto, Elegia 3. de Oreste & Pylade immolandis Dianę:

Sparsit aqua castos lustrali Graia sacerdos,
Ambiat vt fuluas infula longa comas.

Nauē vittatā Platoni missam obuiā a Dionysio testatur Plini'. Faces nuptiales, vt postes ædiū mariti vittatos legim' apud Statiū atq; Lucanū. Deniq; arbores quandoq; vittatas aperit Prudentius contra Symmachum his verbis:

Et qua fumificas arbor vittata lucernas
Sustineat, cadit vltrici succisa bipenni.

Vittati quoq; nomen contigit vni ex Metellis, quod frontem vitta ligatus ambulauerit.

Vitulus a græca voce ἰταλός. Etenim taurum illa significat *notante Hesychio* i. secundum Gellium ac Varronem bouem.

Vlma ad Danubium sita ciuitas, vbi Hylerus & Blauus in illum se præcipites dant, nomen habere putatur ab vlmis, vel ab *vligine*, quod *vliginosum* eius sit territorium vlmis abundans.

Vlysses ὁδυσσεύς. nomen illud scriptores nonnulli ὅλως ξεῖνον omino hospitem interpretantur, eo quod πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω. Sed aliud etymon ab Eustathio relatum Odyss. τ. his verbis: σιληνὸς μέντοι ὁ χῖος κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐν δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν αὐτῶν μυθικῶν διηγήσεων περὶ τὴν ὁδὸν λέγοντος ὡς ἀντικλείας ὁδευούσης περὶ τὸν νήριτον ὗσεν ὁ ζεύς. τὴν δὲ ὑπὸ ἀγωνίας ἐκεῖ πεσοῦσαν τεκεῖν· καὶ τὸ γεννηθὲν κληθῆναι ὀδυσσέα παρὰ τὸ ἐν τῇ ὁδῷ ὗσαι, *Silenus Chius in historia sua libro* (inquam) *fabulosarum narrrationum 2. aspirat id nominis, a via deducto vocabulo, dicens, quod cum Anticlea iter faceret circa Neritum Ithacæ montem, pluuiam Iupiter cælo demiserit: Eam autem, cum esset lapsa mærore anxietateque, peperisse tandem, filiumque natum* ὀδυσσέα, *quod tum in via pluisset adpellatum.*

Vlyssibona vrbs omnium totius Hispaniæ maxima, metropolis Lusitaniæ, sedes regia, & ad Tagum sita, cuius mœnia ad septem millia passuum dilatantur septuaginta septem turribus conspicua, ab Vlysse vel eius erroribus nomen suum traxisse creditur. Olim in ea numerarunt ædificorum vicies millia. Iam vero in longe maiorem molem excreuit.

Vmbria, in sexta Italiæ regione collocata a Plinio, & incolæ eius Vmbri ab Hetruscis olim expulsi, sicut illi antea expulerant Præturianos, Arrianos & Palmenses, nomen suum (cum antiquissimi ferantur totius Italiæ) traxisse creduntur ab imbre, qui Græcis est ὄμβρος, quod inundatione terrarum facta imbribus superfuerint, Ptolemæo dicuntur ὀλόμβροι, & versus Orientem ὑλομφροι. *Ombros* & *Ombricos*

nomi-

nominat Stephanus. Aliqui putant veteres illos Gallos fuisse, quos ex vniuersali diluuio seruatos Xenophon refert in Æquiuocis. Iam vero dicuntur *Spoletani*. Strabo scribit Geographiæ 5. diu illos cum Tyrrhenis de principatu contendisse, antequam aucta fuit Romanorum potentia. Eorum vero oppida trecenta a Thuscis debellata pariter in historiis inuenias.

Vncia pars assis duodecima ab vno est dicta, eaque aut μέτρικὴ *Mensuralis*, aut σταθμικὴ *ponderalis*. Mensuralis semper fixa & immobilis manet, cum ponderalis pro rerum, quas metimur, varietate sæpe mutetur. Græci οὐγγίαν dicunt, sumto mutuo a Græcis nomine. Quod vero duodecim constituerint libram apud veteres, docent hæc Dioscoridis verba ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας, ιϐ. δραχμὰς δὲ, ϟϛ. *libra habet vncias duodecim, drachmas vero sex & nonagita*: Idem ostendunt hæc Galeni 1. *de compositione medicamentorum secundum genera*: ἡ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ἔχει ἓξ πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα, *libra Drachmas sex & nonaginta habet*, id est, *vncias duodecim. Octo enim drachmæ vnam efficiunt vnicam*. Assipulatur vetus hereditatis diuisio Iurisconsultis vsitata, quando totam hereditatem appellant assem, quam ipsam in XII. vnicas seu partes diuidunt. Idem si dupletur in 24. partes diductus, id quod facere licet testatori, dupondium a duobus pondo, vel quod duo appendantur asses, appellant. Quod Alciatus vir summus vnciam octo denariis constare voluerit, idem pondus arbitratus denarii & drachmæ, refutari video, & merito quidem, a Georgio Agricola *lib. de Pond. Rom. 4.*

Vncus fustis ab vno latere sese retorquens ἀπὸ τοῦ ὄγκου, id est, *tumore nomen accepit*.

Vngari. Vox hæc composita videtur nonnullis ex *Hunnis* & *Iura*, quæ regio est vltra Moscouiam ab Auaribus infessa, qui Hunnius permixti Thraciam simul ac Pannoniam occuparunt. Itaque *Vnnos, Hunnos & Auares* pro eisdem accepit Eginhartus, Hungaris adiungens, quos alias *Vgros* & *Magores* appellat. Hunnos autem *Chunos* dici apud Ptolemæum vult Peucerus.

Vnio ab vnitate dictus nonnullis, quod singulæ conchæ singulos aliquoties pariant, sed maiores, *teste Ammiano Marcellino, sub fin. libr. 23.* cuius verba adiicio, *Apud Indos,* inquit, *& Persas margarita reperiuntur in testis marinis, robustis & cãdidis, permeatione roris anni tempore præstituto concepta. Cupientes enim velut coitum quendam humoris, ex lunari aspergine capiunt densius oscitando: Exindeq; grandia edunt minutos binos, vel ternos, vel uniones si cappellatos, quod eius terræ conchulæ singulos aliquoties pariant, sed maiores.* Humidi ergo beneficio generat, & quidem ex ea choncha, quam Indica lingua, [illegible] vocant, *vt scribit Athenæus.* Nostrates matrem perlarum nominant, id est, *Margaritarum,* q̃ meliores vniones deprehendantur in his, q̃ in aliis conchis. Fallus ergo Solinus, qui vniones vocatos scribit, *quod nunquam duo simul in eadem concha nasci contingat.* Maxime cum Vespucius Americus, in India occidentali, centũ atq; triginta margaritas in vna se concha reperisse prodat, Augerius *decad. 3. libr.* 10. in insula Dite viginti supra centum. Digna quoq; Athenæi verba, quæ ex eodem lib. 3. loco hic asscribantur. Ait enim: ἡ δὲ λίθος γίνεται ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ ὀστρέου, ὥσπερ ἐν τοῖς σιαλίοις ἡ χάλαζα, καὶ ἔστιν ἡ μὲν χρυσοειδὴς σφόδρα, ὥστε μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι, ὅταν παρατεθῇ παρὰ τὸ χρυσίον. ἡ δὲ ἀργυροειδὴς, ἡ δὲ τελέως λευκὴ ὁμοία τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἰχθύων, *lapillus in ipsa ostrei carne nascitur, non aliter atq; in suilla grando, estq; alius auro, vsq; adeo similis, vt, si iuxta aurũ ponatur, non dignoscatur facile, alius argenteus, & alius deniq; omnino albus, oculisq; piscium persimilis.* Scaliger refert (miraculum naturæ) captam quandoq; concham in insula Borneo, cuius caro pendebat septem & quadraginta pondo, vniones vero gallinacei oui magnitudinẽ æquabant. Fuerunt & insignes vniones penduli ex aure vtraq; Cleopatræ, reginæ Ægypti. Magna olim eorũ copia in Britañia fuit, vt est *apud Sueton.* q̃ Cæsarem scribit thoracem ex Britannicis margaritis confectum, genetrici Veneri dicasse. Sed iampridem natura munus istud ei regioni inuidit.

Vnxia Iuno. Vide Iunonem.

Volumen, quod iam dici solet ingens opus siue conscriptum, siue

ſiue impreſſum, a voluendo inuenit nomen. Sciendũ n. veteres non ſcripſiſſe in foliis diſſectis, & in quaterniones cõſertis, ſed in altera tantũ paginarũ facie ꝑpetuo ad extremũ vſq; foliũ ductu. In extrema pag. firmitudinis ergo paruus admodũ bacillus ex cedro, aut buxo, cupreſſoue, aut ex ebeno vel ebore adglutinabaẽ. Hunc vmbilicũ vocabant, ciuſq; capita complicata & conuoluta charta, hinc inde exſtabant, ſæpe argento aut auro, ſæpe gẽmis ornatus, cauſſa præmunita. Capita illa, quæ dixi, nominat Ouid. *in triſtib. Elegia 1.* cornua, *ſicut & Martialis libr. 11.* cum explicitum dicit vſq; ad ſua cornua librum. Eodem ſenſu canit *libr.* 3. ad vmbilicum ſe perueniſſe, vt & *Horatius Epod.* 14.

Vomis, quod terram vomat, dictus Aſcenſio *Georgic.* 1.

Votum, ꝙ Cicero eleganter dixit. *ſponſionem eſſe, qua obligamur Deo.* Philo *petitionẽ boni alicuius a Deo*, cui⁹ mentio fit *Deuteron.* 23. formula habeẽ *Judic.* 11. appellationem a vouendo, deducit. Ad antiquitates venio. Quippe in numis veterũ, & in aris arcubuſq; triũphalib. q̃ legi ſolebant *Vot. X. Vot. XX. Vot. XXX.* intelligendo hoc modo, vt qui vouerent hæc vel illa ſe ſacrificia laturos, aut celebraturos ludos, aut dedicaturos ædes, præſtarẽt ea atq; redimerẽt. ſi tot annorũ ſpatio Reſpub. in eodẽ ſtatu permanſiſſet. Sæpe apud Liuiũ legas facta huiuſmodi vota, vt ẽt apud Tacit. Dionẽ, & ſimiles alios. In arcu vel ara Conſtantini videas Romæ ſcriptũ *vot. 20.* in numo Maximiniani Pœni *vot. 20.* alibi *vot. 30. vt monent eius res diligentes obſeruatores.* Chriſtianorũ vota ſi ſpectes, ſoli Deo vouenda eſſe, nõ ignorabis. Eadẽ licita, vtilia & poſſibilia erunt. Non inſtituentur ventris aut commodi temporalis gratia, reddenturq; Deo, integre & incunctanter. Sed & voluntaria eſſe oportet, non coacta. Sequitur tamen ea concepta perficiendi neceſſitas. Requiret enim Deus de vouente, & ſi moram traxerit, in graue peccatum cedet.

Vox a Græco βοᾶν id eſt, *clamando.*

Vpupa nomẽ adepta a voce ποῦ ποῦ, *vbi, vbi*, quã edere videẽ. Non verebor hic etiã ex fabulis aliquid adiicere, quoad explicationẽ. Fertur Tereus Thracũ rex, q Prognẽ vxorẽ duxit Pãdionis Athenienſ. regis filiã, ſuſcepiſſe ex ea filiũ Ityn.

Ea cum ageret in Thracia, magnoq; sororis visendæ desiderio teneretur, exorauit maritum, vt Athenas profectus adduceret Philomelam. Fecit id Tereus, cumq; eius amore exarsisset, in via quantumuis reluctantem compressit. Progne re intellecta, & ad tempus dissimulato dolore, tandem velut furiis exagitata, paruum filium interfecit, & Tereo domum reuerso apposuit. Re comperta prosequitur furibundus Tereus vxorem, quæ mox in hirundinem fuit mutata. Tereus autem in vpupam, quæ militarem cristam in capite gerens, quasi quæreret filium, clamat ποῦ ποῦ. Sacræ literæ submouent hanc auem mensis, vtpote querulã semper & luctuosam, & proinde significantem hominem improbũ assiduè mœstum admissorũ scelerum conscientia, & inquietum admittendorum cupiditate, *vt est notatum a Theologis.*

Vrania, quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ supra sunt videns, vt apparet *Platoni in Cratylo*. Itaque illi ex Musis soli, libros suos de stellis inscripsit Iouianus Pontanus.

Vrbs nominata creditur ab vrvo, id est, *aratri curuatura*, quod antiqui Hetrusco ritu in vrbibus condendis, iunctis tauro & vacca, sulcum aratro circumagerent, intra quem vrbem ædificarent. Vnde illud, *Optauitq; locum regno, & concludere sulco.* Alii dictum volunt ab orbe, quod sulcus ille duceretur in orbem. Pertinent huc quæ ex Catone refert Isidorus his verbis: *Qui vrbem nouam condit, tauro, & vacca aret: vbi arauerit, murum faciat. Vbi portam vult esse, aratrum sustollat & portet, & portam vocet.* Sed cur dispari iuuencorum sexu arabant? propter familiarum commixtionem, & imaginẽ serentis, fructumq; reddentis, *vt idem ait.* Vt vero vrbs cõdebatur aratro, ita eo euerti solere iamdudum obseruatum. Est etiam nihil aliud vrbs, quam oppidum, nisi quod insigniora & maiora oppida vrbes soleamus dicere, sicut *Roma vrbs* dicta. Et de Carhagine Maro: *Vrbs antiqua fuit.*

Vrias illuminatus a Deo. Etenim אור *illuxit*, יה *Deus.*

Vrina, quæ nihil est aliud, quam serum humorum contentorum in venis hepatis, materiæ potulentæ permixtum, quæ-

que

que nostri hil biliosi excrementi ex alimenti coctione in hepate est nacta, tandem vero per vrinarios meatus excreta, vt purior reddatur sanguis, quorundam iudicio appellata videtur, quod vrat exeundo. At verisimilius a Græco οὐρεῖν, quod nobis est *mingere*, deduci. Plura de ea Medici.

Vrinator, quo vocabulo vtitur Firmicus, *lib. 8. cap. 6.* Mathes. & *l. 4. §. 1. ff. ad l. Rhod.* ab *vrinando*, quod est *se mergere in aquam, & rursus emergere*, appellationem accessit. Describit eum Manilius Astronomicon 5. his verbis:

Corpora qui mergunt vndis, ipsumque sub antris
Nerea, & æquoreas conantur visere nymphas,
Exportantque maris prædas & rupta profundo
Naufragia, atque imas auidi scrutantur arenas.

Tale fuisse Glaucū Polybi filium ex Eubœa piscatorem scribit Palæphatus, qui rudi illo seculo facile diuinitatis opinionem comparauit, quod aquis se condens, & per longa maris spatia secreto natatu ad insulam quandam cultoribus vacuam, penetrans, tandemque rediens ad suos, se apud maris Deos fuisse profiteretur. Fuit & talis Nereus, & eximius ille Phoceus apud Lucanum *sub fin, lib. 3.* Plurimi quoque tales Palmarum festo Venetiis desiliunt in mare, fundumq; petentes, referunt tandem ad ducem annulos & alia ceimelia in mare coniecta. Ita ranæ, phocæ, & mergi diu sub aqua vrinantur. Et quia vrnæ etiam in aqua haurienda vrinant, videntur quoque Grammaticis ab eadem origine deducere nominis auspicium.

Vrtica ab vrendo. Græcis ἀκαλήφη, & κνίδη. Apud Theophrastum sæpe ἀκαλύφην legas. Folia eius trita adiecto sale canum morsibus medentur. Gangrænas & carcinomata sanant, & ad narium profluuia faciunt trita cum succo & illita narib⁹. Semen delinctum cum melle tum orthopnœæ, tum lateris & pulmonum inflammationi prodest, & thorace expurgat, *vt Dioscorides scribit.*

Vsias rex Iudæ in patris Amasiæ locum suffectus anno 138. post tertium mundi millenarium, & significans *robur Iehouæ*, compositum nomen habet עזז *corroborauit*, & יה Deo.

Vsura ab vsu æris, id est, *pecuniæ*, deducta Latinis. Græci τόκον vocant, id est, *partum*, Hebræi נשך *morsum*, quod mordeat atque arrodat hominis substantiam. Huius apud Romanos species fuerunt multæ: Nam centesimæ dictæ vsuræ, cum sortis centesima pars ex singulis centenis numis rediret in singulos menses; atque ita centum aurei præstarent in annum aureos duodecim. Quibus equidem astipulatur Harmenopulus, *Epitom. libr. 2. tit. 7. & l. vnica, C. de rei vxor. act.* Ab his diuersæ fuerunt, quas dicebant semisses, quasi dimidias centesimas, quæ de singulis centum sex aureos dabant quotannis. Vt quidem menstrua eius vsuræ pars sortis sit ducentesima. Plinius scribit *libr. 14. cap. 4.* fiscum eiusmodi vsuras accepisse a suis debitoribus. Vnde & vsuræ fiscales solent dici. Docte de illis disseruit Hermolaus Barbarus *ex 4. Columellæ de re rustica, prædicto Plinii loco.* Erant & quincunces vsuræ, quæ de centum reddebant aureos quinque, *l. 7. §. quæ autem, ff. de administrat. tutor.* Has trientariæ, vel trientes sequuntur, cum 4. numi pendunturin sortem aureorum centum. Capitolinus scribit *in Alexandro*, exercuisse eum trientarium fœnus, vt æquissimum leuissimumque ad vsum Reipublic. Vsurarum talium facit mentionem Paulus, *l. si heres. ff. ad leg. Falcid.* Sed & quadrantes vsuræ in vsu fuerunt, quæ tres tantum aureos de centum vertente anno pendebant: Item septunces, cum septem nomine eiusdem summæ: Et besses, cum octo, *l. pen. C. de vsur.* Deniq; dodrantes, cum nouem. Sintne licitæ vsuræ, quæri solet & disputari maxima contentione. Aristoteles damnat, vt repugnantes naturæ. Damnant meliores literæ. Prohibent generaliter & Canones scripturis nixi. Contra permittunt leges, & quidem in mutuo, sed certo modo, nempe si stipulatione promissæ fuerint, *l. quamuis, C. de vsuris*, inque ea quantitate, quam præscripserunt leges. Quid? Lex ergo inferior derogabit superiori? Nequaquam. Id sciendum, prohiberi diuino iure vsuras in mutuo solo, quod esse debet gratuitum. Ait enim Dominus *Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes.* Et Dauid *Psal-*

mo.

mo. 16. inter commendationes eius, qui sit inhabiturus tabernaculum Dei, montemque sanctum, ponit id etiam, quod *pecuniam suam ad vsuram non dederit.* præterea prohibentur eatenus, quatenus mordent proximum, hoc est, *exhauriunt, spoliant, emungunt.* Petuntur autem iure ciuili, vt interesse, maxime si contractus, ex quo res aliqua debetur, bonæ fidei fuerit, aut si debeantur ex legato aut fideicommisso. In talibus enim vsuris petendis æquiparantur illa bonæ fidei iudiciis, *leg. minor. C. in quibus caus. rest. t. in integr. non est ne.* Ceterum petendæ illæ damni vitandi, non lucri captandi caussa, iudicis sane officio, non actionis iure, *l. socius, qui ff. pro socio.* Quæ pauca vt hic adiicerem, pretium operæ futurum existimaui.

Vsusfructus qui seruitus est personalis, a re scilicet debita personæ, & a proprietate separata, vnde nomen obtineat, facile is intellexerit, qui dictionem compositam resoluere in simplices non detractabit. Est autem ius rebus alienis vtendi ac fruendi, salua rerum substantia. Pendet enim ex corpore, quo sublato tolli & vsumfructum erit necesse.

Vua ab vuido dicta Grammaticis.

Vulcanus quasi volicanus dictus est Seruio, quod præ se ferat in volando canitiem. Siquidem is ignis, quo vtimur, & qui adhærescit materiæ, aeri tamen permixtus, est Vulcanus. Homerus nominat κλυτοτέχνην, *artificem*, διὰ τὰ ποικίλα ἔργα, οἷς λυσιτελεῖ θεὸς ἀπαρτισμὸν ὁ εἰς πῦρ ἐκλαμβανόμενος ἥφαιστος, inquit Eustathius. Varro a maiore vi ignis & violentia nomen hoc eum accepisse tradit. Auctor hic artis fabrilis fertur, imo ignis iuxta Ægyptios, *vt scribit Diodor⁹*, quod sine igni nullũ metalli genus, aut fundi, aut extendi queat. Ideo de eo Prudentius:

Ipse ignis, nostrum qui seruit ad vsum,
Vulcanus perhibetur, & in virtute suprema
Fingitur, ac delubra Deus & nomine, & ore,
Assimulatus habet: nec non regnare caminis
Fertur, & Æolia summus faber esse, vel Ætna.

Cicero recenset quatuor Vulcanos *3. de natur. Deorum,* vnũ

cœlo natum, alterum Nilo, qui & Ægyptiacus eſt dict⁹, tertium Iunone & Ioue, qui præfuiſſe traditur fabricæ *Lemni*, vnde *Lemniacus* audit, & quartum Mœnalio. qui inſulas Vulcanias prope Siciliam tenuit. Ex his omnibus celeberrimum, & ab antiquis tantopere cultum crediderim, qui Ioue & Iunone fertur natus. Eum quoque intelligunt Poetæ, quotieſcunque mentionem Vulcani faciunt, tenuiſſe Lemnum, inque eam inſulam, ſiue a Ioue, ſiue a Iunone deiectum cœlo, eo ex lapſu claudicaſſe, fabricam ferrariam exercuiſſe Herculi, Achilli, Æneæ arma cudiſſe, deprehenſam cum Marte Venerem in adulterio innexuiſſe catenis, & varia ipſi oblata fuiſſe ſacrificia, euéctaque templa. Ideo apud Homerum tam Iouem φίλον πατέρα nominat, quam Iunonem φίλην μητέρα. Iunonis filium eſſe canit quoq; Heſiodus in Theogonia. At cur præcipitatus cœlo ob ſingularem deformitatem exceptus fertur a Lemniis? Terra illa perpetuis fulgurationibus fulminibuſque obnoxia, quæ cudere & fabricare creditus Vulcanus, calidaque inſuper terræ natura, quam inde Sigillatam, Medicifque ab ea, qua pollet aduerſus venena, facultate ſummopere commendatam ferunt. Cur autem claudicat vtroque pede apud Homerum? Scilicet ignis nunc in dexteram, nunc in læuam agitatur, dū aerem perrumpere contendit. Eundem Deum facem in nuptiis ferre dixit Euripides in Troadibus, Currentium quoque certamina facibus accenſis in honorem Vulcani celebrari ſolebant, quæ dicebantur Lampadophoria, quorum mentionem in Vrania ſua fecit Herodotus. Si cui in curſu iſto ad metam propoſitam inſtituto ſummo ſtudio exſtincta fuiſſet fax, cum infamia ſuperſedebat curſu & ſequenti lampada ſuum ex certaminis lege tradebat, id quod Lucretius innuit *libro* 2. ſcribens: *Et quaſi curſores vitia Lampada tradunt.* Etſi in Promethæis & Panathenæis ſimili modo lampades ferre conſueuerint. Templum ei Romæ vouiſſe Titium Tatium, ſcribit Varro & Dionyſius Halycarnaſſæus ſeruus eius, *libro 2.* Plutarchus in *Quæſtiomb. qu. 47.* prodit, Romulum eidem fanum extra vrbem erexiſſe, forte

vt Deus

vt Deus ignis, a quo Romæ primis illis temporibus maximum erat periculum, coleretur quidem, sed assignato extra vrbem loco: vel quod arbitraretur propter simultatẽ adulterii, nolle eum coli sub eodem cũ Marte domicilio. Apud Festum legas quotannis mense Iunio trans Tiberim piscatorios ludos fieri solitos a Prætore vrbano pro piscatoribus Tiberinis, quorum quæstus non in macellum peruenit, sed fere in areã Volcani, quod id genus pisciculorum viuorum datur ei Deo pro animis hominum.

Vulpes deflectitur auctoritate Grammaticorum a volubili & tortuoso gressu. Sed Græci a fallendis oculis deducũt, nempe παρὰ τὸ ἀλωπὸν τὸ πλανᾶν τοὺς ὦπας. Ad quod etymon alludit Flaccus ad Pisones, cum inquit, *Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.*

Vulua videtur Isidoro dicta quasi *valua*, id est ianua, qua semẽ infertur, & fœtus in lucem effertur. Præcipue autem dici solet de bestiis, sicut *vterus* de mulieribus.

Vxor ab vngendo dicta, quasi vnxor, prout Polydorus Virgilius affirmat *de inuent. rer. lib. 1. cap. 4. Sponsa enim olim postes domus coniugalis vngebat adipe suillo, quod sic ab ea mala depulsum iri arbitrarentur.* Ita ille. Ego aũt ex Seruii *in 4. Æneid.* cõmentariis percepi nubentes puellas, simul ac venissent ad limen mariti, laneis vittis postes ornasse, atq; adeo oleo vnxisse, & inde dictas vxores, quasi vnxores: A Massur. & Plin. proditum, *non axungia aut oleo, sed adipe lupino solitas nouas nuptas inungere postes, ne quid mali medicamenti inferretur.* Alexander ab Alexand. obseruatis his omnibus, inũctas scribit fuisse ianuas oleo & adipe suillo, vel lupino, ne pestis aliqua perniciosa ædibus irreperet. Huic vnctioni & vnxiam Deam præesse voluerunt. Quo merito Arnobius noster *3. aduersus gentes*, propter ineptias illas exclamet: *O egregie numinum & singularis interpretatio potestatũ, nisi postes virorum adipali vnguine oblinerentur a sponsis, nisi virginalia vincula iam seruientes dissoluerent, atq; imminentes mariti, nisi potarent & manderent homines, Dii nomina non haberent?* Vide & Martianũ Philol. 2. vbi *Iterducã, Domiducam, Vnxiã, Cinxiã*, Deas omnes

a mortalib. puellis conuocari ſcribit, poſteſq; inungi, quo fauſtum omen affigant. Sed quid tandem vnctione peracta? Quoniam religioni habebant attingere limen, tranſgrediebatur noua nupta, atque ita inducebatur in ædes. Sic enim Sabinas limen tranſgreſſas, aiunt, *vt præter alia Plutarchus docet, ἐν τοῖς αἰτίοις.* Tum claues illi tradebantur in manus in ſignum cuſtodiæ, & diſpenſationis omnium rerum domeſticarum, *vt explicat Sext. Pompeius*, vt e diuerſo claues adimebantur, cum nuntius ipſi remitteretur. Indicat id Cicero 3. *in Antonium oratione*, cum inquit, *Mimam exegit, claues ademit, res ſuas ſibi habere iuſſit.* Ab hac vetuſta conſuetudine ducendi vxores domum, dicimur adhuc *ducere vxorem*, ſicut ex compluribus Plauti locis probari poſſit. Dicebant ad eam eſſe *in manu*, id eſt, poteſtate mariti. Porro vxorum duo genera tradit Cicero *in Topicis.* Vnum, quæ proprie vxor dicebatur. Alterum, quod materfamilias. Ad quẽ locum notat Boetius, tribus modis vxorem haberi, *vſu, farre, coemtione*, de quibus alias dictum prolixius. Ipſa vero vxoris & viri perpetua coniunctio ſobolis procreandæ & vitandæ fornicationis gratia legitime inſtituta dicitur coniugium, de quo plura ſuo loco. *Vxoria forma* dicitur ſtata & mediocris: *Vxorius maritus*, qui ſe totum ad vxoris arbitriũ fingit & accommodat. Virgilius Æneid. 4. *Pulcramq; vxorius vrbem Exſtruit.* Ita *vxorium amnem* dixit Horatius, ab eodem vxoris nomine *Vſurariam vxorem*, nominatam inuenio a Plauto in Amphitr. argumento, quam quis velut mutuatitiam accipit, ſicut *vſuraria pecunia*, quæ ad vſum accipitur mutuo.

X.

X*enia*, hoſpitalia munera cũ Græcis, tũ Latinis. Eſt enim ξένος hoſpes. *Xeniola* appellat Apuleius diminutiue. Apud Iuriſconſultos accipiuntur pro muneribus, quæ offerri ſolebant prouinciarum rectoribus. *l. 6. §. 3. ff. de Offic. Proconſ.*

Xenochium, ξενοδοχεῖον, τῶν ξένων δοχεῖον *hoſpitum receptaculum*, quod hoſpitale iam vulgo vocant.

... ena arida medicamenta, quę pulueris in modũ inſpergunt,

alio

ctio nomine idcirco *ἀπαπάσματα* dicta. Nam ξηρὸν *aridum* appellāt Græci. Hinc rurſus ξηροκολλύριον, id eſt, *collirium ex aridis medicamentis conſtans*, & ξηρόμυρον *unguentum ſiccum ex ſiccis conſtans aromatibus*, denique ξηροφθαλμία *arida lippitudo*, in qua oculi ſubaridi neq; tument nec fluunt, ſed rubēt tantū, cum q; dolore quodam leui & prurigine grauefcunt.

Xylobalſamum τοῦ βαλσάμου ξύλον, *balſami lignum*.

Xyſtici athlethæ qui in xyſtis, id eſt porticibus per hyemem ſe exercebant. His quoſdam fuiſſe præfectos, qui dicebantur ξυστάρχαι conſtat ex vetuſta inſcriptione marmorea Romæ, quam nobis communicauit apprime doctus Petrus Faber *Agnoſticon 3. cap. 15. ſub finem.*

Z

Zacharias hominem ſignificans Dei tactū memoria, nominis ſui auſpicium deducit, a זכר *meminit*, & יה *Deo*.

Zarephta alias *Zarephat*, Sidoniorum ciuitas nomen obtinēs ab vſtrinis ſeu metallicis officinis deducitur a צרף *exuſſit*. Sita fuit, *vt ſcribit Joſeph. lib. Antiqu. 2. c. 13.* inter Tyrum atq; Sidonem, celebris iam vidua, ad quā Heliam veniſſe meminit Chriſtus *Luc.* 4 Vinū eius celebrat Sidonius his verſib:

Vina mihi non ſunt Gazetica, Chia, Phalerna,
Quæq; Sareptano palmite miſſa bibas.

Zedecias צדקיה, *iuſtus Dei*. Etenim צדק *iuſtum* aliquē eſſe ſignificat: vnde הצדיק *iuſtificauit*. at יה vnū ex Dei nominib.

Zelotypia dictio Græca, ſed recepta Latinis compoſitionem agnoſcit ἐκ τοῦ ζήλου *æmulatione*, καὶ τύπου *forma*. Oritur ægritudo iſta animi in iis, qui ita amant, vt non patiantur conſortium in re amata, vel potius, *vt Cicero ſcribit Tuſcul. 4.* inde initium trahens, quod alter quoq; potiatur eo, quod ipſe concupiuerit. Talis Hyarbas apud Iuuenalem *Satyr.* 5. Talis ſtolidus ille maritus, qui conſpicatus candidiſſimam ceruicem Iuſtinæ nobiliſſimæ puellæ a ſe in vxorem ductæ, & inclinantis ſe ad calceum ſoluendū, furore correptus p̄ mera zelotypia tenerā coniugē horribiliter trucidauit. Morbo eo animi laboraſſe et Hebræos cōſtat ex literis ſacris, qui ſuſpectā habentes coniugē de adulterio, deducebāt ad ſacerdotē,

vbi oblato iuramento cogebatur præſente viro aquam bibere criminis huius indicem. Si enim crimini erat obnoxia corripiebatur marceſcente ventre, aqua intercutanea.

Zephyrus ventus ὁ ζωὴν φέρων quaſi ζωοφόρος, *quod vitam ferat, vel alimentum neceſſarium ad vitam, vt ſentit Euſtathius.* Hinc ventum hunc δυτικὸν flantem ab æquinoctiali occaſu appellat Plinius *genitalem mundi ſpiritum.* Dictus idem Latinis a fouendo Fauonius, quod ſata & animalium corpora ſuo calore foueat. Sic iuxta Maronem:

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor
Liquitur & Zephyro putris ſe gleba reſoluit

Sunt qui argeſtem appellant, *teſte eodem Plinio:* At alii ſeparant a fauonio, dicuntque eos finitimos eſſe. Ex qua ſententia Plutarchus in Sertorio: *qui a mari perflant Argeſtæ Zephyri, raros & temperatos imbres ex pelago afferunt.*

Zeugma Syriæ oppidum ad Euphratem a ζεύγνυμι iungo nomen inuenit, eo quod iuncto ibi catenis Euphrate traduxerit exercitum ſuum Alexander. Stephani verba de eo ſunt: ζεῦγμα πόλις Συρίας ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ, ὃ Ἀλέξανδρος ζεύξας ἁλύσεσι διεβίβασε τὰ στρατόπεδα. *Pellæum* nominat Lucanus, quod a Pelleo, id eſt, Alexandro conditum ſit. Eſt & genus figuræ eiuſdem nominis Grammaticis notum. De eo plus quam ſatis apud Iulium Firmianum & ſimiles alios.

Zodiacus, circulus cœli obliquus Ariſtoteli, ſeu λοξὸς κύκλος, Lucano & Claudiano *ſignifer*, quippe duodecim in ſe ſigna complectens, quæ ζώδια δωδεκατημόρια nominant Græci non tam ἀπὸ τῆς ζωῆς, id eſt, *vita* nomen adeptus, quod Planetarum & corporum cœleſtium motus his inferioribus vitam impertiat quam, ἀπὸ τῶν ζωδίων animalibus quo nomine Proclus ſignificauit ἀστερισμὸν ſeu σχῆμα Ptolemæi, hoc eſt, *aſtrum* aut potius configurationem ex pluribus vicinis ſtellis conflatam. Excogitatus hic circulus ab Aſtrologis maxime ob planetarum motum, quod eſſet omnium eorum via. Etſi Plinius prædicet primum eius inuentorem fuiſſe Anaximandrum Mileſium. Signa eius ſunt duodecim, quorum ſingula

continent

continent in se gradus triginta, atque ita totus in ambitu circulis complectetur ex Ptolemęi primi omnium inuentione gradus 360. Quod vero in duodecim partes æquales zodiacum diuiserint, sciendum quidem factum id esse duce & magistra Luna, *vt docet Plinius lib. 2. cap. 9.* quod hæc toties assequatur Solem, eique coniungatur, priusquam zodiacum percurrat. Quod etiam zodiaci signa animalium nomina ferant in caussa est constellationum virtus & proprietas animalibus illis conueniens, a quibus denominationem habet. Ordinem eorum elegantissimis hisce versibus depinxit nobis Poeta Manilius:

Aurato Princeps Aries in vellere fulgens,
Respicit admirans aduersum surgere Taurum,
Summisso vultu Geminos, & fronte vocantem:
Quos sequitur Cancer: Cancrum Leo: Virgo leonem.
Æquato cum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus Equo, volucrem missurus iamque sagittam.
Tum venit angusto Capricornus sidere flexus.
Post hunc inflexam defundit Aquarius vrnam,
Piscibus assuetas auide subeuntibus vndas,
Quos Aries claudit tangentes vltima signa.

Aries ergo zodiaci principiũ est secundum Astronomos, & quidem nobilius reliquis punctis Cardinalibus cum ob alias rationes, tum quia verisimile fit multis mundum a Deo creatum Sole tenente primum Arietis punctum, Deusque adeo in lege Mosis præceperit, vt sumerent Iudæi initium anni, cum Sol esset ingressus Arietis signum, & eo quoque tempore paschatis celebritatem peragerent, cum prius ad Ægyptiorum imitationem incoassent annum ab Autumno. Atque hęc præcipua sunt, quę hic communicanda duxi Philologis. Reliqua ab astrologiæ scriptoribus petenda.

Zona. Inter muliebria ornamenta est zona Iurisconsulto ἀπὸ τοῦ ζωννύειν, id est, *cingendo* accepto nomine. Hac se enim mulieres cingere ventremque astringere solebant iuxta Martialis illud:

Longa satis nunc sum, dulci sed pondere venter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Et Ouidius Fastorum 2. de Omphale suas Herculem vestes induente:

Dumque parant epulas, potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden induit illa suis.
Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas,
Dat tenuem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Vt posset magnas exseruisse manus.

Sed vt virorum fuit zona, quod in ea nummos secum deferre solerent. Vnde in ἀχρηματεῖς prouerbium vetus, perdidit zonam. Et quamquam Porphyrion vetus Horatii scribat a militum id consuetudine sumtum, qui quidquid habent, in zona secum portant, *vt monet Erasmus* , haud putandum tamen solos id milites fecisse. De Vitellio ait Suetonius: *zona se aureorũ plena circumdedit, quod ẽt ex Æliano liquet*, cũ inquit, τὴν ζώνην τοῦ χρυσίου, ἣν ἐπήγατο ὁ ξένος, ὁ πανδοχεὺς ἐθεάσατο, *caupo obseruauit, an hospes zonam secum portaret auro grauem.* Vetuit & Christus *Marci 6.* suis duodecim in zonis æs gestare. A. Gellius quoque, *cap. 12. lib. 15.* ex oratione quadam Tiberii Gracchi ad populum: Itaque Quirites, cum Roma profectus sum, zonas, quas argenti plenas extuli, eas ex prouincia Sardinia inanes retuli. Sunt porro mundi zonæ siue segmenta, quas fascias, cingula, & plagas nominant alii, Cicero *in Somnio Scipionis* maculas, ab eadem Origine quoad nomen, deductas. De his canit Virgilius Georgicor. 1. hoc modo:

Quinque tenent cœlum zonæ, quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextra læuaque trahuntur
Cæruleæ glacie concretæ atque imbribus atris.
Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Diuum, & via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.

His qinque zonis totidem plagas directe in terra suppositas

canit Ouidius *Metamorp.* 1. atque harum quidem has habitabiles, illas non habitabiles. Nam quæ zona duobus Tropicis interiacet, dicitur *inhabitabilis* propter intolerabilem Solis inter Tropicos discurrentis calorem. Similiter inhabitabilis terræ plaga illi subiecta. Et vt duæ illæ zonæ inhabitabiles sunt, quæ a circulo Arctico & Antarctico circa polos mundi circumscribuntur, propter nimiam frigiditatẽ, maxime ab illis remoto Sole, ita inhabitabiles sunt terrarum plagæ illis e directo suppositæ. Sed habitabiles sunt duæ iuxta Astronomos quarum vna Tropico æstiuali & circulo Arctico: Altera Tropico hyemali & circulo Antarctico est interiecta, idque propter frigoris & caloris temperiem, quod & de plagis ambabus illis suppositis intelligendum.

Zutphenii sunt Adriano Iunio (*quidquid dicant alii*) eidem cũ illis, quos alii vocant οὐσιπέτας, Latini *Vsipetes*, Tacitus & Martialis *Vsipios*, Strabo νουσίπους, remanentibus vocis vestigiis, sed temperato mollius literæ f. susurro & velut mansuefacto per duplicem z. Vt recte eos Frisiis vicinos Marlianus scripserit. Nomen habere creduntur a paludibus, quas Geldri nominant *Venen*. Sed suo hic quemque relinquo iudicio.

FINIS.

MANUELE ... ROMA

Digitized by Google